

IOANNIS DE PINEDA

Societatis Iesu,

COMMENTARIORVM IN IOB

TOMVS PRIOR,

IN VI. LIBROS, DOCTRINA ADMIRABILI,

Fideiq. nostræ utilissima, Distinctus.

IOANNIS DE PINEDA

Societatis Iesu,

COMMENTARIORVM IN IOB

TOMVS PRIOR.

IN VI. LIBROS. DOCTRINA ADMIRABILIS.

Fidei. nobis utilissimus. Distingtus.

IOANNIS DE PINEDA

Societatis Iesu,

COMMENTARIORVM IN IOB

LIBRI TREDECIM,

In duos diuisi Tomos varijs Capitibus, doctis Colloquijs,
Et alternis Certaminibus ornatos,

Quibus, præter luculentam Hebraici Textus interpretationem, & copiosam
Authorum, tum è Sacra, tum è Prophana Schola annotationem,
ipsa Versionis Latinæ vulgatæ authoritas asseritur:

PRAEFATIONIBVS AD SINGVLOS LIBROS,
*Summarijs ad quarumque Sectionum initia, ac cuiusque Capitis
Anacephaleosi Paraphrastica illustrati:*

Indice præterea septemplici, noua, & facili non minùs, quàm artificiosa methodo, cuius
Editioni commoda concinnato, locupletati.

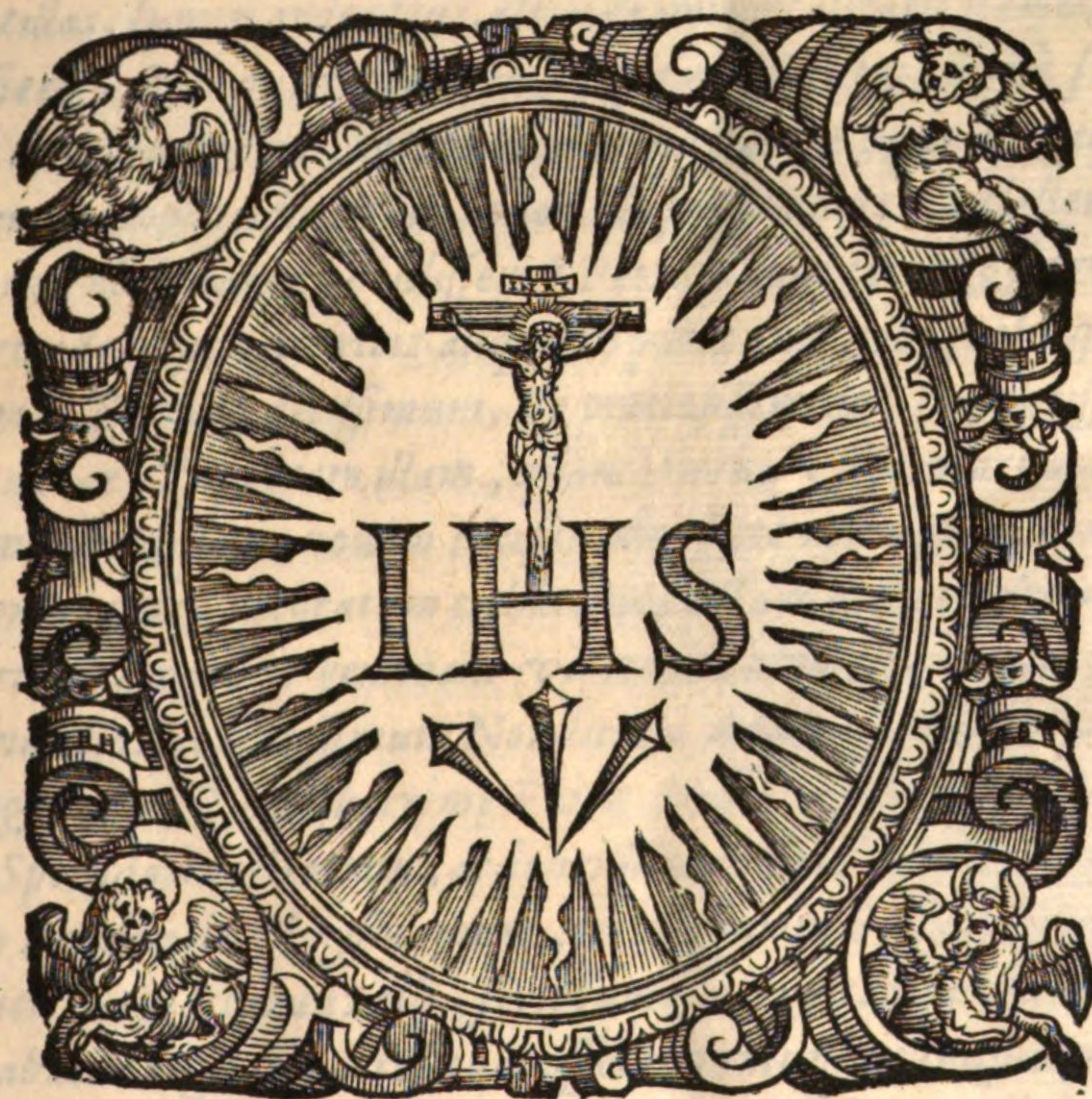
Ad Illustriss. & Reuerendiss. D.

D. CAROLVM MADRVCCIVM

S. R. E. CARDINALEM AMPLISSIMVM,

Et Tridenti Principem meritissimum.

PERMISSV SUPERIORVM, ET PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M DC XIX.

Apud Iacobum Sarzinam.

IOANNIS DE PINEDA

Societatis Iesu,

COMMENTARIORVM IN IOB

LIBRI TRIDECIMI,

In duos diuisi Tomos varijs Capitulis, doctis Colloquijs,
Et aetheris Certaminibus oratos,

Quibus, praeter luculentum Hebraei Textus interpretationem, & copiosam
Aegyptiorum, veteris Graecae, & Latinae Scholae annotationem,
ita Versus Latine, & Graece auctoritas asseritur:

PRAEFATIONIBVS AD VINCULOS LIBROS,

Summarie ad praeuocantem Sectionem, & ad cuiusque Capituli

Methodos Praefationes illustrant.

Inter praeter scripta, & facillime notanda, praeter antiqua methodo, cuius
Editioni commoda concinnata, & copulata.

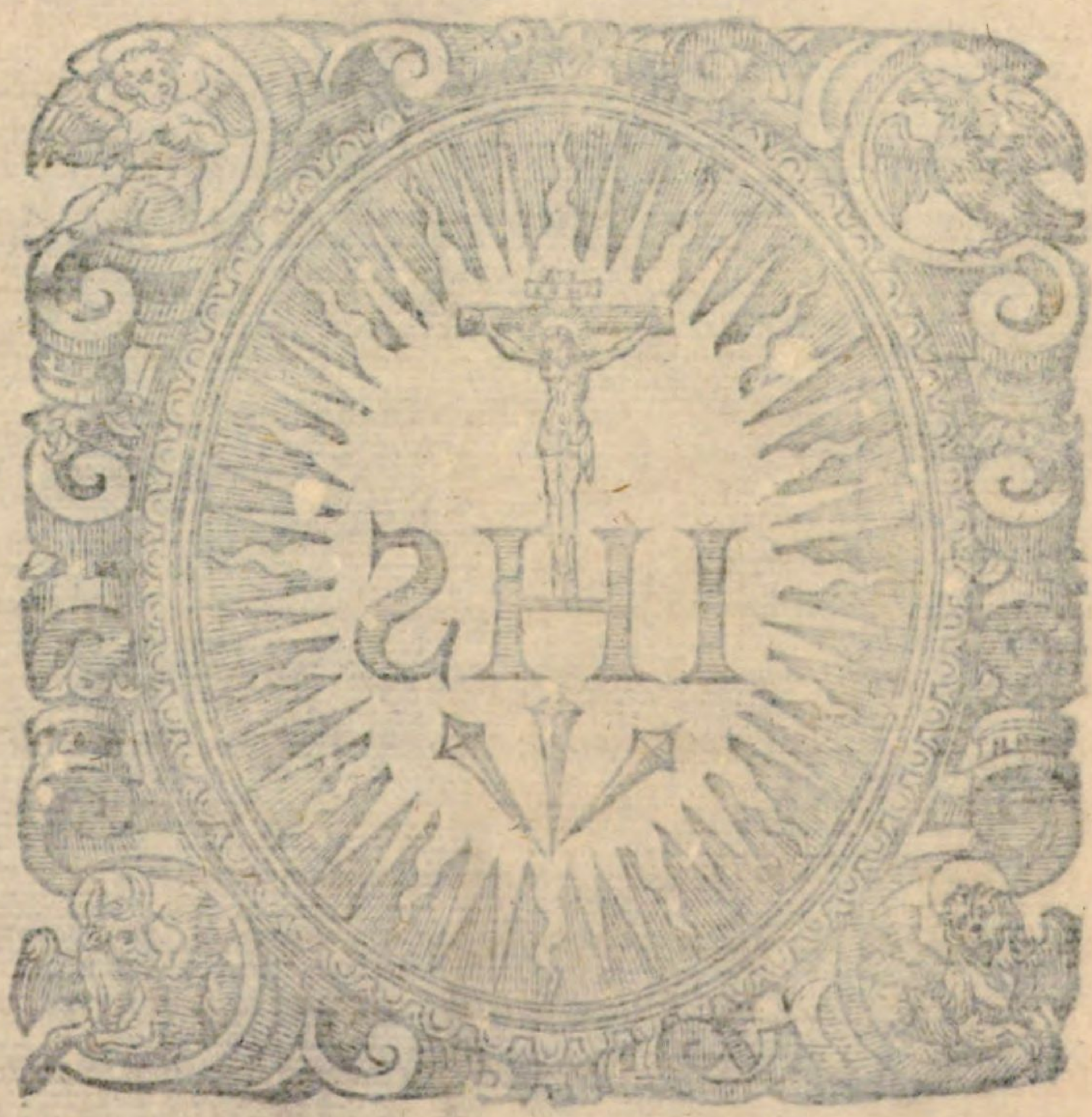
Ab Illustris & Reuerendis, D.

D. CAROLVS MADRVCIVS

S. R. E. CARDINALEM AMPLISSIMVM,

Et Tiguri Principem meritisimum.

PERMISSV SATERIORVM, ET PRIVILEGIIS.

VENETIS MDCXIX.

Apud Iacobum Garzium.

ILLVSTR.^{MO} ET REVEREND.^{MO} D.

D. CAROLO MADRVCCIO

S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO,

Et Tridentino Principi dignissimo.

N gemmiferis felicitis Arcadiae montibus petram quandam tanta virtute à natura præditam, Albestum nomine, reperiri, naturalium rerum fidissimi Scriptores referunt, ut, atro licet, & infirmo sit colore, nullis tamen unquam tempestatibus, alijsve minantis Celi iniurijs accensa extinguatur, neque (quod mirum est) non extinguiibilis, consumatur. Hanc ego, Clementiss. Princeps, Cardinalis Reuerendiss. non immerito hodierna die cum nostris huiusce seculi impressionibus conferre, collatam proferre, meo quidem iudicio possum, quæ licet crassa, ut aiunt, procedant Minerva, rudiq. colore, formam nihilominus conceptam, famam inquam alicuius nominis si illustrent, vix dum, ac ne vix quidem illam imminori patiuntur: tanta est istarum virtus, tam excelsa gloria, & adeo firmiter earumdem ad Posteror. usque redundatura memoria. Testis tui dignissimi nominis Celsitudo, quæ, cum præteritis annis, meis hic in Typis suscitata, quamvis alterius nomine fuisset, ita meo impressa hæsit in animo, ut afflante me in te obseruantia desiderio in dies accrescens novas scintillas, lumen ardentius, altiores immortalitatis flammæ producere, productas offerre quesierit. Nec qua ratione huic sopita voluntati dignè satisfacere possem, sollicito quantumvis animo optarem, optata avidus quererem, quæ sita citus reperirem, advertebam. Quid enim Amplitudini Tuæ, quod illustres honores, cælestem gloriam, famam non intermorituram non obscuraret, obtulisses? Petram hanc fortasse ferreo, & inualido colore distinctam? at unde lumen, meritis aliqua in parte tuis, meoq. obsequio conueniens acciperet, non videbam. Te enim ditissimum, Te pretiosissimum, Te felicissimum gemmarum omnium montem intuebar: Te petram illam, quam Pirrhum Epirotarum Regem ferunt gestare solitum esse admirabar, in qua nouem Musas adeo scitè insculptas, suis quasq. distinctas insignibus, Apollinemq. aurea decoratum cithara impressum licebat inspicere; has naturaliter retulere factas; Te verò à natura gemmam virtutum artibus ornatam, ornatu immortalem dico, fateor, pronuntio. Te clarissimum Nobilitatis Adamantem, Te viuacissimum Amoris, & Honoris Magnetem, Te celeberrimæ Famæ Andachatem, fructiferæ Virtutis Gargitem, lucidissimam Splendoris Asteriam, ardentissimum Cardinalitiæ dignitatis Carbunculum, perfectissimum Prudentiæ Chrysocomum, securissimam Fidei Dracontiam, Te tandem continuum liberalitatis ^{Evd} ^{por} scribunt alij, scriptumq. eternitati consecrant. Titubabat his visis animus, vagabatur cogitatio, crescebat offerendi muneris consideratio, dum mediante tua Illustrissimi nominis luce clari fama, sed nudi viribus, & ferè destituti nomine se mihi obtulit ditissimi quondam, miserrimi postea, nunc felicissimi Iobi memoria, quem miræ grauitate ipsius Auctoris, doctrina incredibili, virtute singulari ferè peremptum euolasse dum vidissem, huius nostræ Petræ lumine, Typorum scilicet arte, tua præeunte flamma, fa-

nam intelliga, me illum ad lucem reuocare posse, nec tibi non inconuenientem, confidi: cui enim Dignissimo Principe, Sacerdote Purpure dignitate Reuerendissimo potius Iobum Regem, & Sacerdotem dicare debui? Te quis melius nosse virtutes illius, probare eruditissimi viri scientiam prudentius, nostris fauere laboribus fortius posse existimassem? Hic enim virtus diuina relucet, hic celestia apparent oracula, hic immortalitatis manifesta signa scintillant, hic sacrę perfectæ lingua Theologię, hic omnium ferè scientiarum lumen reperitur: Tibi vni igitur diuina oracula, qui diuinus es, Tibi vni, qui Ciuitatis illius Princeps, in qua fidei nostrę lumina accensa fuerunt, & probata, has eiusdem fidei dotes, & odoriferos diuinę scientiæ flores donandos putavi, Tibi vni nostrum laborem voto, obseruantia, meritis, & libri conuenientia debitum defero. Nec hic amplissimas Celsitudinis Tuę laudes, Scientię decorem, Auctoris honorem, Operis vtilitatem, Voti in te mei æternitatem describere fusiùs fuit animus: Tuæ in oculis, & scriptis omnium Nobilitatis, Honoris, Famæ, Virtutis, Splendoris, Dignitatis, Prudentiæ, & Liberalitatis est laudatio: Te enim si vndique virtutibus ornatum cernimus, quem mortalium, non solum tibi non præferimus; sed nequidem conferimus? Has si quis perfectò referre laudes cuperet, Illustrium quorumque virorum honores animaret opus esset, ut in eis Heracleotis instar, tanquam in splendido speculo clarissimas animi tui dotes adumbraret. Quid pluribus? Si scientiam spectemus, ista quę pulchrior? quę excellentior? quę amabilior? hanc inter ceteras, sicuti anima in creatis eminet, triumphare fidei Coriphæum, Religionis Christiænę Monumentum, Diuinæ legis Receptaculum videmus, probamus; Sacra hæc est scientia, sacris vndique referta auctoritatibus, probata exemplis, distincta auctoribus, & varijs pro rei necessitate allata idiomatibus. At quo Authore? IOANNE DE PINEDA Societatis IESV, cuius præfixum nomen singulis eiusmodi litterarum Professoribus omen porrigit, amorem donat, desiderium commouet, ad legendum incitat; Viro, non minus loquendi gravitate, & scribendi sinceritate erudito, quàm eruditione variarum scientiarum graui, & sincero; ob ipsius laudem patent volumina, voluminibus industria, industria, quam reliquit, vtilitas; his enim, terve hæc nostra, quæ tibi dicamus Commentaria Typis mandata virorum vrgenti auiditate citò citiùs euauerunt. Ecquis ea, ubi perfectus doctrinarum cumulus congestus est aspernaretur? Neque Tua Amplitudo, ut arbitror, Vir Illustris, quæ tot, tantiq. heroes adoptant, renuet; Virtutem enim virtuti ipsi offero, & obseruantiam in te meam hætenus in motu retentam, in actione licet debili demonstro. Sermones Quadragesimales R. P. Didaci Morilli in Sarzinę Typis editas ab altero dicatas habuisti; COMMENTARIA IN IOB in Sarzinę Typis, à Sarzina donatas, & Sarzinam ipsum (ni dedignere) recipies. Hæc sunt, quę dicenda habui, nam in tuarum laudum profundum ingredi Oceanum haud ignaro licet Nautæ; Nihil enim est, quod præclarius tuam famam illustret, quam continuæ virtutum relatarum actiones: Ille sunt Orationes, ille Colloquia, illæ Imagines, tua abundant in vrbe, relucet in orbe, nulli ignotæ, mihi clarissimę. Viue his diu felix, beatus his ut reuiuas; Tuarum Gemmarum splendore, Albestum nostrum tua accensum flamma fove, nunquam ut extinguatur, nunquam ut consumatur. Solo cedere poteris (quod tardè sit, & feliciter oro) Cælo immorari, tuę viuent res gestę, & lumen accensum quocumque suis radijs vagabitur; In me vero elucescet, ex Typis nostris emicabit, dummodo humile seruitutis in te meæ votum (quod continuum fore polliceor) Tua Celsitudo grato recipere non dedignabitur animo. Tandem, hæc ut longiori ne ducam clausula, diuinum obtestor Numen, ut diuturnam tibi in Terris vitam, felicem in Cælo æternitatem, quò hic diuinis Tuę Amplitudinis factis ornemur, illic ea tibi remunerentur, concedat, largiatur, donet. Datum Venetijs 4. Idus Sextileis 1619.

Tuæ Celsitud.

Seruus addictiss.

Iacobus Sarzina Typogr. Ven.

CENSURA OPERIS.

Accuratè legi hæc doctissimi Ioannis de Pineda Hispalensis in Iob Commentaria, Regij Senatus decreto mihi commissa, vna cum Paraphrasibus singulorum capitum. Opus, quod Fidei nihil habet aduersum, & Ecclesiæ Catholicæ est vtilissimum: in quo elucet magnum & felix Auctoris ingenium, stupenda eruditio, trium linguarum peritia mirabilis; varia Veterum Patrum lectio, & electio rara; in eruendis explicandisque genuinis, & huc vsque non auditis Iobi sensibus, inaudita fecunditas, miraque dexteritas, vna cum modestia, pietate, & religione singulari. Quare opus dignissimum mihi visum est, quo omnes fruantur. Quod utinam integrum haberemus, & multis ab hinc annis typis esset mandatum, ut magnis eius vtilitatibus essemus ditati. Madriti in nostro monasterio Sanctissimæ Trinitatis, die duodecima Aprilis. Anno 1597.

Fr. Didacus de Auila.

FACULTAS P. PROVINCIALIS.

Petrus Bernal vice Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Betica, potestate ad id mihi facta à R. Admodum P. N. Claudio Aquauina Generali Præposito, facultatem concedo, ut prior tomus Commentariorum in Iob, à P. Ioanne de Pineda Sacrarum Litterarum professore compositus, et nostræ Societatis virorum grauium, atque sapientum iudicio examinatus, et approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, et nostri officij sigillo munitas dedimus. Hispalis. Die duodecima Ianuarij, Anni Millesimi Quingentesimi Nonagesimi septimi.

Petrus Bernal

Vice Prouincialis.

Ego Fr. Io. Ludouicus Secchiarius Rauenn. Sac. Theologiæ Lector, Ordinis Prædicatorum, & Commissarius Inquisit. Venet. Commentaria P. Io. de Pineda è Societate Iesu in lib. Iob, Venet. 1604. apud Societatem impressa perlegi, & pro altera editione, ac publicatione approbaui. Venet. die 28. Iunij. 1619.

Visa approbat. conced. typis.

Fr. Io. Dom. Vignut. Sac. Theol. Doct. Inquisit. Gener.

SVMMA TOTIVS OPERIS:

*Quam ideo præponimus, ut Lector in uno quasi aspectu, habere possit totius libri lob-
filum & contextum, atque etiam commodam partitionem librorum, & capitum
vtriusque tomi; id est, tum huius prioris, quem nunc damus; tum
verò alterius, qui iam prælo paratus est.*

TOMVS PRIOR COMMENTARIORVM IN IOB
continet Libros sex, Capita decem & septem, Colloquia
septem, Certamina sex.

I. **PRIMVS LIBER** constat duobus prioribus capitibus: describit verò
vtramque Jobi fortunam, prosperam, atque aduersam: illam ab
omnibus bonis; hanc ab omnibus propemodum æumnis, & morbis.
In his verò insunt duo Certamina: alterum Iobi cum Satana; cum
uxore alterum: tria verò Colloquia: vnum & alterum Dei cum Sa-
tana; tertium verò uxoris cum Iob.

II. **LIBER SECVNDVS** unico, id est, tertio capite contentus est. Nihil verò
aliud continet, quàm Jobi lamentationes, atque lamentandi causas, tedium vitæ,
mortis votum.

III. **TERTIVS LIBER** comprehendit capita quatuor à 4. vsque ad septimum:
Colloquium quartum, Certamen tertium, id est, primam Job cum Eliphaz disputa-
tionem: Duobus enim capitibus Jobum accusat Eliphaz; tum occulti alicuius scele-
ris, tum manifestæ aduersus Deum insolentiæ. Ad resipiscentiam verò (qua opus
esse Jobo existimabat) conatur illum adducere, proposita præsentipiorum hominum
prosperitate; præsentietiam impiorum supplicio. Duobus verò capitibus posteri-
bus respondet Job ex gravitate suarum ægritudinum, atq; vitæ huius æumnarum.

IV. **LIBER QVARTVS** ab octavo capite vsque ad decimum procedit; atque de-
scribit Certamen quartum, Colloquium verò quintum, id est, primam disputatio-
nem Baldad. Is enim capite unico, ut ab omni iniustitiæ specie Deum vendicet,
in vniuersum asserit Deum neque innocentes punire, neque non Jobum eiusque fi-
lios, propter scelera gravissima tantum supplicium commeritos. At duobus sequen-
tibus capitibus occurrit Job, benè consentire cum summa Dei æquitate, potestate,
sapientia, quòd interdum velit innocentes calamitatibus exercere.

V. **QVINTVS LIBER** quatuor capitibus clauditur, ab undecimo vsque ad deci-
mum quartum. Certamen hic initur quintum, Colloquium verò sextum. Nam ter-
tius

tius iam procedit Sophar loquacitati vertens, Jobi de diuinis rebus orationem, atque
sue innocentiae defensionem: tum verò audaciae, & temeritati, quòd Diuinæ Proui-
dentiae rationes, & suarum calamitatum causas perspectas habere desideret. Per
tria verò sequentia capita sapienter se ab obiectis purgat Job: & suam pietatem
verissimamque Theologiam, longè magnifica, æquè ac sapiente, de Diuinis natura,
& proprietatibus, disputatione, illustrem, atque testatam relinquit.

VI. LIBER SEXTVS tribus tandem capitibus absoluitur, & consistit in decimo
septimo. Ad Certamen enim sextum, septimumque colloquium procedit secundò Eli-
phaz, multo contentiosius, & amarulentiùs: & ingentibus impiorum supplicijs pro-
positis, ad meliorem (ut ipse iactabat) mentem adducere illum conatur. At Job me-
ritò carpit immisericordes amicos, & consolandi imperitos; & ex huius vitæ contem-
ptu, ardenteq. mortis desiderio suam sapientiam commendat, & Deum iudicem in-
corruptissimum appellat.

TOMVS POSTERIOR CONTINET COMMENTARIORVM

Libros septem, Capita viginti septem, Colloquia quinque, Certamina sex, atque
rotius disputationis clausulam, finemq, Certaminum.

VII. SEPTIMVM LIBRVM efficiunt duo Capita; videlicet decimum octauum, & decimum nonum: in priori secundam disputationem, & Certamen septimum aggreditur Baldad, loquiturq, contentiosius, & ardentius, & Iobum impatientis animi accusat; & tumillius, sum omnium impiorum ingentia supplicia proponit: at in posteriori conqueritur Iob, quod & vera amicitiae officium, & suae innocentiae afflictae solatium in suis amicis desideret, illudq, ex spe, & cogitatione Resurrectionis ipse capiat.

VIII. LIBER OCTAVVS duo alia habet capita, vigesimum, & vigesimum primum; in quibus & secunda Sophar disputatio, & Certamen octauum, atque nonum Colloquium continentur; proponente prius Sophar miserandum exitum impiorum post momentaneam felicitatem, ut Iobum impietatis, & hypocrisis perstringat; redarguente vero Iobo suos amicos, ex presenti, & diuturna multorum impiorum felicitate, ut suam innocentiam afflictae ab omni scelere tueatur.

IX. IN NONO LIBRO describitur tertia Eliphae disputatio, Colloquium decimum, Certamen nonum. Continentur omnia tribus capitibus, videlicet, vigesimo secundo, in quo Eliphae contendit non deberi calamitatum causam renocari in occultam aliquam Diuinae Providentiae dispositionem, sed in manifesta aliqua hominis scelera: atque vigesimo tertio, & vigesimo quarto, in quibus Iob appellat ad tribunal Dei; cuius potestatem describit, atque sapientiam, qua permittat innocentes affligi.

X. LIBRVM DECIMVM efficit tertia argumentatio Baldad, sed ea breuissima, nimirum cap. 25. Conatur enim proposita Dei maiestate terrificam, a disputando, & ab appellando Deum, detertere Iobum; sed is longissima, & luculentissima responsione, multo vberius, atque honorificentius de Deo, deque diuina maiestate, & potestate, sapientia, impiorum interitu, pristina sua felicitate, praesenti calamitate, virtutum officijs, & suae vitae innocentia differit, a cap. 26. vsque ad 31. Includit hoc decimum Certamen, septem omnino Capita.

XI. PRODIT tandem concertaturus Eliu, tumentis, & insolenti oratione, ut iunior, ita & imperitior ceteris. Iobum itaque non minoris impietatis aduersus Diuinam Providentiam accusat. Docet interim non contendendum, neque exposulandum cum Deo, quacumque ille ratione agat cum homine: Deum pro sua potentia, & aequitate administrare res humanas: Iudicaturum omnia: Quas ille immittit arumnas, patienter excipiendas; Mirabilem illum esse in suis operibus. Certamen hoc undecimum longissimum est, ut quod sex item Capita comprehendat, Colloquium vero nullum: quamuis enim Iob nihil omnino responderit, sed oppido tamen audiendo defatigatus est. Hic esto Liber undecimus.

XII. NOVVM aliud, & inauditum Certamen describit Duodecimus Liber. Nam Deus ipse & athletam & disputatorem agit, atque enumeratione mirabilium naturae operum, & proposita sua, Conditoris, maiestate et sapientia, Iobo materiam et cogitationem offert maioris sustinentiae, maiorisq, demissionis coram supremo numine. Est hoc certamen duodecimum: duodecimum item Colloquium: nam post diuinum sermonem a cap. 38. vsque ad 41. responderit, sed breuissimè Iob, Diuinam maiestatem reueritus, initio cap. 42.

XIII. QVOD reliquum est capitis 42. continet Dei cum Iobi amicis colloquium, 3. et Certamen nullum: sed Certaminum finem felicissimum, et patientissimi Iob coronam, regnumq, restitutum. Consistit itaque vniuersum opus in Libris tribus & decem.

EPISTOLA AVCTORIS.
ADMODVM REVER. P. N.
CLAVDIO AQUAVIVÆ
PRÆPOSITO GENERALI
SOCIETATIS IESV.

JOANNES DE PINEDA, THEOLOGVS
ex eadem Societate, & Filius minimus. S.

Commentarios in IOB diu conceptos, lucem nunc tandem adspicientes, in adoptionem humanissimæ tuæ Paternitati emancipare statui, atque adeò debui: quod suo iure à me exigebat iste mei animi, atque laboris foetus, satis per se obscurus, & inglorius; qui, ne tenue quidem splendoris patrimonium ex me sperare, ex tua verò humanitate, & nomine satis lautum, & copiosum sibi poterit polliceri. Et verò, ut isti meorum studiorum partui præclare consulam, quem vel meliorem, vel amantiozem parentem quæram, quàm ipsum meum? Debetur is etiam tibi, tanquam dominatus; non modò adoptionis iure, sed mancipij & nexi. Filium itaque, non omnino alienum, facies; ac ne alienum quidem; tuus fuit cum primùm natus, cum primùm conceptus fuit: Capitis nimirum, atque fontis est ipsa riuulorum aqua. At quàm multa, hoc felicissimo tuæ gubernationis tempore, Scriptorum flumina ex abditis disciplinarum omnium fontibus orta, & quasi ab isto capite Societatis accersita, & ducta, vberimis aquis redundantia, per omnes terrarum oras simul hæreticorum moles oppositas obruerunt, simul pietatis hortos vbertim irrigarunt? Vberem dico variæ, & exquisitæ doctrinæ librorum copiam, quos per hosce annos, non iam clausis, sed apertis ostijs; minimè stagnantibus, sed Viuis aquis, erumpentibus quoque longo intervallo compressis, tua Societas effudit. Verissimè namque, quod de Oniæ filio Simone scripsit Ecclesiasticus, de te dicam optimo Societatis Parente; *In diebus ipsius emanauerunt putei aquarum, & quasi mare, adimpleti sunt supra modum. Qui curauit gentem suam, & tiberavit eam à perditione.* Sed hæc cum tua propriè sint, sunt tamen, quod ad me attinet, mihi cum Socijs reliquis communia: ad illud venio peculiare, & proprium meum. Est quidem sanctissimus IOB absolutum exemplar virtutum omnium: sed præsertim elucet in eo præclara illa in omni vita æquabilitas, vultusq. idem; in prosperis, Modestia, & Temperantia; in aduersis, excelsa exaggerati animi altitudo, inuictaq. Constantia; quæ illis qui præsunt, in tam diuturnis, & sanguinarijs terribilissimi hostis incursionibus, etiam atque etiam necessaria est; ut eius præsidio aduersos casus sapienter ferre, filiorum iacturas æquo animo tolerare, & in medijs perturbationum fluctibus tranquillum, & constantem cursum tenere possint. Hanc tibi, Pater Optime, quàm altissimam exaggerationem animi, & ad euentus omnes æquabilitatem diuino munere concessam, suspiciunt, qui te nouerunt omnes. Ego verò nequeo satis mirari, incensum illud, & inflammatum studium promouendi tuos ad optatam perfectionis metam; crebras, & ardentes litteras, ardorem tui pectoris spirantes; aliaq. id genus præclara subsidia, ad nos subinde ex Vrbe transmissa; ut nemini dubium sit, quin *Consurgens diluculo, offeras holocausta pro singulis, mittensq. sanctifices nos.* Videlicet tanquam alter IOB, in eam præcipuè curam toto pectore incumbis, ut filios tuos puros ab omni labe, sartos, tectosq. custodias. Neque verò deest tibi præstantissima illa rerum humanarum; atque Diuinarum scientia, qua instructus, & armatus sapientissimus IOB, nodosas amicorum argumentationes dissoluit; & tortuosas interrogationes prudenter elusit: Testis est Societas vniuersa; quæ cœlesti subnixæ præsidio, ac tanto
duce

duce bene animata, oblatrantium quorundam fauces compressit, & petitiones multas ita coniectas, vt non brachium, aut latus, sed rerum optimarum, & nobis carissimarum iugulum ipsum appeterent, præclarè sapientia tua gubernata, parua quadam, atque facili declinatione, & vt aiunt, corpore, effugit: vt vel ex hac re, clarissimum suæ erga Societatem prouidentia Diuina bonitas argumentum ediderit, cum ad illius gubernacula tractanda, eum moderatorem admouit, qui sedens in puppi, clauumq. tenens, non modò vela panderet ad eam partem, vnde flatus cœlestis ostenderetur, sed aduersos etiam casus inuictò animi robore coerceret, & motos fluctus dexteritate mirabili sedaret Commentanti itaque mihi, aut etiam scribenti, hæc sæpe occurrebat cogitatio, quæ non minuebat modò laborem assiduum, sed incredibilem etiam faciebat voluptatem: scilicet iuuabat, identidem istas tui animi dotes cum sanctissimi IOBI factis contendere, atque illorum in te non conatum, & adumbrationem solùm, sed perfectionem ipsam contemplari. Hinc tibi profectò ardens quoddam (vt cognoni) sacri istius libri studium: atque erga illum sic te affectum & animatum esse, vt minime tibi ingratas futuras has commentationes. P. Bartholomæus Perez de Nueros, raræ probitatis, & singularis doctrinæ vir, qui nunc tibi pro Hispaniarum Prouincijs assistit, dum Bæticam hanc administraret, mihi non semel affirmauerit. Ergo iam inde ab eo tempore mei laboris fructum, qualiscumque demum esset, tuæ Paternitati animo consecraui. Nec dubito, quin benigna fronte accepturus sis filij munusculum: exiguum illud quidem; sed in quo & præteritæ vitæ tuæ imaginem, & futuræ, quam longam & diuturnam boni omnes exoptant, ad viuum expressam intuearis. Vale.

IOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS IESV AD COMMENTARIORVM

I N I O B

L I B R O S T R E D E C I M

P R A E F A T I O :

De huius historiae, atque libri veritate, auctoritate, obscuritate, praestantia,
ratione interpretandi, atque totius operis partitione.

*Lib. 1. P. Ad.
l. 1. tit. 2. de
Origin. iur.
Proemio
2. sus, & ca-
no.*

VM vir ille Iuriconsultissimus Caius ad suam vetustarum id est, duodecim Legum interpretationem praefatur, tantum iure optimo, non suae solum, sed cuiusque operis praefationi tribuit, quantum sapientes semper optimis rerum initijs tribuendum censuerunt,

nam & rei partem potissimam, principium esse statuit, & istis praefationibus, instructos, libentius nos ad legendum, facilius ad intelligendum perducit. Sed si non aliud, illud certe fuerint ista in libris initia, quod in templis, aedibusque vestibula, quae inter potissimas aedium partes, si non ad usum, & necessitatem, saltem ad ornatum, & decorem ab architecturae magistris aestimantur. Quemadmodum enim qui patronum, aut virum diuitem salutatum clientes ueniebant, tantisper iubeantur expectare in vestibulo, dum intro admitterentur: sic sane, neque incommodè, neque inutiliter nos praefationis ista detinent, antequam ad libri sacri expositionem ingrediamur: atque equidem ut architecti regias, magnificasque arces, ita optima ratione architectari soleant, ut aditus, in quibus & Corinthia opera, tabulas, signa exhibent, quibus expectantis hospitii desideria expleant, dum sensim in totius domus penetralia deducantur, eoque vestibula omnino pari magnificentia, & dignitate praepo-
*Lib. 1. P. Ad.
l. 1. tit. 2. de
Origin. iur.
Proemio
2. sus, & ca-
no.*

*Aedificiorum
vestibula.
Vitruv. li. 6.
cap. 8.*

*Lib. 1. P. Ad.
l. 1. tit. 2. de
Origin. iur.
Proemio
2. sus, & ca-
no.*

*Nicetas ini-
ue Catena.*

*Vlpianus
Tyrinus.*

coenae condimento, atque primo ferculo erat importuna excitandarum, percontandarumque quaestiuicularum fames, de quolibet proposito cibo, an alicubi extaret? ubi nam extaret? apud quem? quanti veniret? aliarumque similiu, quas Athenus commemorat: ita sane quibusdam nihil est iucundum, nisi illa odio praemittant, quae Commentator initio cuiuslibet libri praepo-
*Athen. li. 6.
cap. 3.*

*Athen. li. 6.
cap. 3.*

*Auer. initio
Phys.*

C A P V T I.

Sitne vera historia IOBI, an verò
parabola.

1. Quae aduersus huius historiae veritatem obijci possunt.
2. Haereticorum aduersus praefatas historias nefarium bellum, atque belli causa.
3. Illustratus locus Ecclesiastici. 10. Stultus omnes stultos astitim.
4. De rebus diuinis haeretici iudicant humano sensu.
5. Historia Iobi ueritas probatur.
6. Patientiae exemplum, nisi re ipsa verum sit, efficax non esse.
7. Nomina propria tacentur in parabolis: dicuntur in historia; & Lazari ulcerosis ueritas.
8. Qui negat veram historiam Iobi unquam fuisse, qua nota inueniendus.
9. Nominum imponendorum ratio, scientia, & arcana significatio apud quas nationes.
10. Nomina propria in comedia, non semper ficta.
11. Notatur Iosephus historicus.
12. Iob multis nationibus cognitus.

Factam omnino historiam, vereque fabulam, & argumentum scenicum hoc libro contineri asserunt perfidi, siue Iudei in Thalmuld, siue Haeretici, ut Lutherus, & Anabaptistae nostrae aetatis: Probare conantur.

Primò, ex nominibus Iobi, & amicorum: aiunt, n. ipsa se nomina prodere, quae scenica sunt, & rei quae agitur videlicet patientiae exemplo, quod proponitur, congruentem significationem habent: nam Iob interpretatur, dolens, Hus, consilium; suas quoque nominum arcanas significationes atque interpretationes habent amicorum nomina, quae suis locis indicabuntur; atque filiarum etiam, capite ultimo.

*Aduersario
rum argu-
menta.*

Secundò, quoniam carmine scriptus est liber hic, ut solent comediae, & tragediae. Sic namque liber Cantorum, qui carmine etiam constat, pastoritiam quandam fabulam, & argumentum bucolicum continet.

Tertiò, quoniam neque qui historiam a primis initijs texuerunt, illius meminere, ut Iosephus, qui nusquam Iobum nominat.

Quartò, ipse narrandi stylus ad parabolam facit: non enim dicitur, Fuit quidam vir, sed, Erat: sic aniles fabellae habent

habent initium, *Era se lo que se era*: nam historia perfectā

1. Reg. I. 1. praeferiti affeuerationē habet, vt 1. Reg. 1. Fuit vir vnus.
Iosue. I. 1. Iosue. 1. Et factum est, in Hebræo. Et fuit; similiter ē. 1.
Iudic. 1. 1. Iudicū, in originali, Et fuit; simileq. initiū habent liber

Ruth; & primus & secundus Regum, atq. liber Esther.
Quintō, quod ē viri catholici sentiant, qualdā huius libri partes non posse historicē accipi, sed per parabolā; quale est illud angelorum concilium, praesidēte Deo, colloquium Satanā; interrogationes, & responsiones.

Denique quod quādam impossibilia sint, neque ita vt scribuntur geri potuerint: vt q. septē diebus et noctibus, immoti assederint Iobo tres illius amici, sine cibo, & potu: q. locupletissimus inter oēs Orientales repente nudus sederit in sterquiliniō; quod illius vxor in suo regno, suaq. vrbe nullo suo merito, aut culpa ancillae mun^o obiecit, & stipem coegerit, vt Sept. disertis verbis tradunt: q. nulla sanitatis recuperata, neq. restitutarum facultatū, verosimilis ratio, & via scribatur; atque ijs similia.

Hec illi argumēta praeferre possunt suae assertionis: sed nos tamen alias verissimas causas suae illorum perfidia, proferemus. Primam, quod id sit hereticorum ingenium, vt certa, & explorata, & communi Ecclesiae voce stabilita, suspectae veritatis nomine in iudiciū vocet: omnem igitur veteris historiae auctoritatem eleuant. Nā cū ipsi conscientia scelerum conuicti tenebras amēt, & lucem ipsam, qua nihil est amabilius, auersentur, historiā eque detestantur, quā a sapientib. viris lux vitae, meritisimē appellatur. Verentur itaque ne, si in historiae lucem incurrant, ipsorum, & mores, & dogmata, non ad Christi lucernam, sed ad Satanā caliginem elucubrata, prodantur. Recepto, & probato Sanctorum catalogo adscriptos plerosque sanctos expungit Lutherus; uetera miracula noui Euangelici magna ex parte abnegant; perfidi, & mendaces historici, uerae historiae perfidi, & mendaces calumniatores.

Secundū, quod ex sua vita aliorum mores aestimēt ac metiantur; & ex sua imbecillitate, aliorū constantiae cōiecturā faciant, & quae se assequi possē diffidunt, impossibilia esse credant. Quare sapienter Arist. scripsit, uirum studiosum, non esse iudicem solum, verum ēt normā quādam, atque menturam ueri, atque boni; Nam sicut sanis corporibus ea iucunda, & amica sunt, quae salubria existunt; aegrotantibus autem pleraq. ēt insalubria, & nociua placent; sic sanē uiri boni, & boni atq. ueri amatoris palato illa sapiunt, quae uera, & bona sunt; improbis, atq. mendacibus, improba atque mendacia: est namq. pietas suadibilis, ut Iacobus dixit; congaudet ueritati omnia credit, ut Paulus docet. Quod si se uelit impietas, atque

perfidia, non solum arbitram, sed ēt regulam atque legē animatam ueritatis, atq. probitatis constituere, quod erit tantū mendacium, quod non obtineat fidē? aut quod tantū scelus, quod laudem, & prēmia non referat? aut quid tam uerum, tamq. honestum, quod ab iniquo iudice ignominia, & repulsam non accipiat? [Stultus igitur ambulans in uia, cū ipse insipiens sit, oēs stultos estimat; quo loco Hieronym. ait, Stultus, ut ipse peccat, sperat omnes peccare similiter, atque ex suo ingenio omnes iudicant:] quem locum in eandem quoque rem uidetur Symmach. interpretari, [in uia stultus cum ambulat, ipse insipiens suspicatur, de omnibus, quia stulti sunt:] a quo non lōgē abest illud Hispanorum vulgi sermonibus iactatum, Latro oēs sibi similes suspicatur: sic Aug. ingenuē fatetur in suis confessionibus, Ambrosij cēlibatū sibi uisum laboriosum, quod ipse nec conijcere nouerat, neque expertus fuerat illius interna animi gaudia, solamen in aduersis, spei robur; uerum est. n. illud prouerbiū, [ut omnis affectus, in quo ipse insanit, reliquos furere putet:] eleganter Nazianz. in praeceptis ad uirgines cecinit;

*Hi fieri non posse putant, ut carnea moles
Fulgeat expendunt proprijs qui sordibus omnes:
Ait agri est oculi, nigrantia cernere cali
Sydera; sic tellus, quamuis, immota quiescat,
Voluitur ipsa tamen caca vertigine captis.*
In rem hanc, atque ad fidem mirabilium exemplorū patientiae, & tranquillitatis animi in reb. aduersis, his uerbis grauissimis Plutarch. scribit; [Neque est eiusmodi dictis deroganda, aut infirmenda fides, sed cum admiratione, & aemulatione, & afflatu quasi numinis aliquo periculum faciendum, & specimen capiendum in minoribus, ad maiora sui ipsius; non meditanda fuga, neque cu-

ra abiicienda animi sui, neque vagandum.]

Tertiam, quod cum diuino lumine destituatur, & humano tantū sensu de rebus iudicent, id statim existimāt impossibile, quod humanis uiribus superius uiderint: atque adeo nō credenti (id est nihil fidenti, aut speranti de diuina ope, atq. potentia) impossibilia uidentur, quae credenti possibilia esse Christus Iesus docuit Marci. 9. Atq. in primis ea, quae ad rerum aduersarum, dolorūque tolerantiam pertinent, quae si magna sint, primō deterrent humanam imbecillitatem, deinde uerō humanam etiam fidem, & estimationem uincunt; sanē si ab homine petas, possintne [abundantius omnib. Apostolis laborare?] respondēbit, Non ego; si autē ab Apostolo Paulo idē rursus perconteris; respondēbit utiq. Gratia Dei mecū. Quid. n. solus sine charitate homo sustinere, aut sperare possit? at charitas omnia sustinet, omnia sperat. Itaq. homines otio, atque uoluptate diffuentes, & ad sanctitatis, & tolerantiae imitationē ineptissimos, de Iobi historia necesse est iudicasse, non secus, atq. cecū de coloribus, aut molissimum Epicurum de Stoicorū indolentia & apathia. Atque de his ipsis illud dici pro Iobo pōt, quod de sua-rū calamitatū spectatorib. dicebat Dauid: Tanquā prodigium, q. uix fidem tantā in tantis calamitatibus tolerantiae obtineat, factus sū multis, & tu adiutor fortis. Quare sicut impij Sapientiae. 2. dicebāt, Sit fortitudo nostra, lex iustitiae; ita isti suā delicatā animi effeminati molli-tudinē, legē, & normā suae fidei efficiūt; ut nihil apud illos uerū sit, quod cū uoluptate, & turpitudine nō sit cōiunctū; nihilq. de cōstantia, & tolerantia legere a quo aīo possint, q. legendis, atq. tractandis aliorū exēplis, sua ipsi tractent vulnera: quae dum refricantur, recrudescunt.

Igitur uerissimā hanc fuisse historiā, uerumq. hominē Iobum; atque pro ueritate nobis fabulam obtrudere, sed nequicquam, conatos hereticos, hēc probant. Primō, q. non aliter intelligi possit sacra Scriptura Tob. 2. ubi exēplū patientiae Tobiae, sicut & sancti Iob statuitur; ergo oportet, aut utrumq. uerū fuisse, aut fictum utrumque, sicut Chrysostomus pro ueritate illius historiae diuicis epulonis argumētatur, [Vbi dicitur Abraham, & Pophetē & Lazarus, & Moyses, hic uerus Lazarus; Si uerus est Abraham, uerus est Lazarus, neq. n. umbra corpori, & mendaciū pōt congruere ueritati.] Nō aliter Ezech. 14. uerissimis hominib. Noe, & Danieli, tertius adiūgitur Iob; Si fuerint tres uiri isti, Noe, Daniel, & Iob: & Iacobi c. 5. cū ait; Sufferentiā Iob audistis, & finē Domini uidistis: de uerissima re loquitur, cuius tandē finis, & exitus uideri potuit, multosq. habuit testes. Accedit illius primae uocis pōderatio. Erat. 1. q. Origenes, Chrysost. & Graeci affe-runt, Virū, aut hominē dici, Ne peregrina illū, & nō hu-mana natura praeditum arbitramur, quasi dicant, ue-rissimum hominem. Secundō, omnium Sanctorum con-cors sensus, qui usquā Iobi meminerunt, hanc tan-quam uerissimam historiam vsurpantium.

Tertiō, librū hunc ad patientiae exēplum conscriptum fuisse, ēt ipsi heretici fatentur. Quale autē patientiae exē-plū sit, q. uerū non sit, sed per otiiū ab aliquo fictum, ex-cogitatū, conscriptū? Sed dices, ex fabulis interdū benē, aut malē uiuendi exēpla peti solere. Sanē; sed cū rē eius-modi proponunt, quae neq. impossibilis sit, neq. nō imita-bilis: atqui ideo ueritas huius historiae abnegatur ab he-tericis, quod incredibile existiment tantā patientiā, ne-dū a nobis imitabile. Neq. uerō patientiae magister ido-neus esse poterit, quāuis multa de patientia differat, qui non fuerit uerissimē tentatus per oīa. Propterea uidetur Paulus cōparasse eos, a quib. deberemus exēpla sustinē-di petere, cū nubibus; [Habentes, inquit, tantā imposi-tā nubē testium, per patientiā cur ramus; aspicientes in au-ctore fidei, & cōsummatorē Iesum;] uidelicet nubes, ni-si effundant imbrē, & suo dispendio terrā irrigent, uanā censentur: sic sanē, qui de patientia, aut alia quacumq. uirtute praeclarē disputet, non valdē nobis proderit, nisi ipsa ēt re: atq. opere, & tolerantia malorum imitandum se praebeat; cum scriptū sit, [Nubes, & uentus, & pluuia non sequentes, uir gloriosus, & promissa non complēs.] Ideo Christi Iesus fidei, & Euangelicae doctrinae auctor idē eiūsdē cōsumator atq. perfector a Paulo proponitur.

Quartō, tantū abest vt nomina Iobi, & amicorū, histo-riae ueritati obsint, ut potius illā cōfirmēt: nā, ut Chrys. ait, [Neque in parabola dicenda nomina sunt: Parabolae illae sunt ubi ponuntur exempla, & tacentur nomina;]

3
Tertia cau-
sa.

Marc. 9. 23

1. Cor. 15.

10.

1. Cor. 13.

10.

Iustus affli-

ctus, prodi-

gium uolu-

ptarijs ho-

minibus.

Sap. 2. 11.

5

Vera histo-

ria Iob, ve-

rusque ho-

mo descri-

bitur.

1. Ratio.

Chrys. hom.

de diuise e-

pulone tom.

2.

Ezech. 14.

14.

Iacob. 1. 11.

2. Ratio.

Iob. 1.

6

3. Ratio.

Quale opor-

teat esse exē-

plum.

Hebr. 12.

Cur sancto

riū exemplū

simile nubē

bus.

Pro. 25. 14

7

Quarta ra-

tio.

Chrys. hom.

de diuise.

fig

Hereticorū
in tollendis
uerissimis
historijs im-
pudentia,
prima cau-
sa.

Historia,
lux.

Lutherus.

2. Causa.

Heretici ex

se alios iudi-

cant.

Ar. 3. Ethic.

c. 4. & li. 9.

c. 4.

Iustus nor-

ma ueri, at-

que boni.

Simila.

Iacob. 3. 17

1. Cor. 13. 6.

Ezech. 10. 3.

Hieronym.

Symmach.

Aug. 6. con-

fess. c. 3.

Sen. in pro-

uerb.

Nazian.

Plutarch.

de tranquill-

lit.

Animi.

Tertul. sic etiam Tertul. lib. de resurrect. car. Lazari historiam ex nomine confirmat; Quid illic Lazari nomen, si non in veritate res est? Quare omnes Patres, vno excepto Theophylacto, Lazari, & diuitis historiam esse censuerunt, non parabolam: imò neque Theophylactus, Lazarum fictam personam, aut parabolicam existimauit, cum nomen habeat, licet quidem parabola (vt ipse censet) diuitis, cuius nomen subicitur, admisceatur. Sic enim ait; Fert Hebræorum traditio, Lazarum quendam per illud tempus extrema inopia, & infirmitate laborasse, cuius memor fuerit Dominus in parabola hac, vt potè noti & manifesti: solus igitur est Erasmus, qui eadem, qua Hæretici cōiectura ductus, aut certè delusus, aberransque ait, [Lazarus Hebræis sonat adiutus à domino, vt ipsum etiam uocabulum faciat ad parabolam.]

Erasmus. Accedit etiam nomen terræ, Hus, Theman, Naamath, & amicorum nomina, quæ veras vrbes, verosq. homines referunt ex cognatione Elau. Quare sapienter, & in rem nostram aduersus eos, qui Scripturæ loca pro resurrectione non verè, & simpliciter, sed parabolicè interpretarentur; Tertul. ait; [Si nomina absoluta sunt rerum, vt nihil eorum in parabolâ comprimi possit, nec ea in parabolis comprimantur: atq; ita corporalia defenduntur, vt corporalibus destinata, i. non spiritualia, quia nō figurata.]

Quintavario. Ex his efficitur, si non apertam hæresim, saltem manifestum errorem esse, de huius historię veritate dubitare. D. Th. ait auctoritate sacræ Scripturę obuiare; Nicolaus, non esse consonum scripturæ, Caiet. non licere hac de re dubitare; Sixtus Senensis, lib. 8 Hæresi. 10. impium errorè, atque hæresim vocat; Bellarminus lib. 1. de verb. Dei c. 5. hæresim Hebræorum. Quæ minutatim adduxi, quod nouerim fuisse nostra ætate, qui rem hanc existimauerint alienam esse à fidei, errorisve periculo.

Qui neget veritatē huius historię, qua notā inueniendus. Ad ea quę primū obicimus, sic occurrendū. Ad primum, sæpè nomina sacra significationē habere congruentem rebus ipsis, quæ geruntur, sic Deo volente, aut præfagientibus parentibus nominum impositoribus: nam Abelus quod citò euanesceat deberet, & luctum afferre parentibus, sic appellatus est: sic quoq; Noe, q̄ consolaturus esset parentes suos, ab operibus manuum suarum; & huiusmodi sexcenta alia: non secus Iob, nomē accepit ærumnis, & doloribus congruens: sic etiā Daniel, ab iniquo licet rege, eorū quę passurus esset præfagium nomine accepit: nam Baltassar est idem, quod portans angustiam. Verorum autem virorum, urbium, montiū nomina, & illorum arcanas interpretationes passim notat scriptura: atq; hinc sumi exquisitæ Hebræorum Sapientiæ firmum argumentū, ostendit Euseb. de præparat. euang. c. 3. Cypria. de Mōtibus Sinai, & Sion, aduersus Iudęos, & Chrysost. hom. 51 in c. 26 Genes. vbi obseruat, rarō parentum nomine filios appellari, vel fortè nusquam, sed rarum quoddam & nouū nomen imponi à parentibus vt per illud aliqua futura præsignificarent, & in Epistola ad Rom. c. 16. hom. 15. Magnum thesaurum in nudis nominibus, multarum rerum historias, non modicam denique philotophiam contineri docet. Et peculiari hom. super id ex Roma. 16. Salutant vos Aquila, & Priscilla, nomina, & cognomina in arcanis scripturis diligenter excuti iubet.

Respondeatur ad obiecta. Sacrorū nominiū interpretatio. Abelis nomen unde. Noe nomē. Gen. 5. 29. Dan. 1. 7. Vnde Plato in Cratylo dixit, cum ratione imposita esse rebus nomina, tam apud Græcos, quam apud Barbaros; per barbaros, Hebræos intelligens, vt Euseb. interpretatur: cum verò ait, eam cum ratione nominū impositionem ad virum non ad mulierem pertinere, ad id videtur respicere, quod ex sacris litteris acceperat, Adamū cunctis rebus indidisse nomina, à quo profectò ad reliquos sapientes imponendorū nominum scientia permanuit; nā & in Ægypto Pharaō, Iosepho nomen vertit, & vocauit eum, lingua Ægyptia, (Taphnaph) Saluatorē mundi, & in Chaldæa rex Babylonis Danieli, atq. socijs, noua nomina suarū quoq; significationum, atq; virtutum dedit. At nō minū Iobi, & suorum amicorum interpretationes suis quæq; locis indicabuntur. Vt verò necti possunt inter se significationes oēs, ad efficiendam morū instructionem, & allegoriam: vide in Greg. Philip. Bed. & Didymo.

Euseb. Chrysost. Cyprian. Hinc perspicui potest, propria nomina arcanæ alicuius significationis, non esse scenica, nec comicas tragicasve personas illis tantū insigniri. Quid? quod etiam pleraq; nomina propria, fatali quadam, si nō necessitate, at significatione imposita fuisse, sunt qui ostendere conentur? & Hectorem lingua Phrygia, possessore, sonare, vt qui pa-

trix possessionem tutaturus esset: Tantalum, quasi, Tantalaton, id est infelicitissimum, Plato in Cratylo scribit, vt cui aduersa multa euentura essent. Priamus, Redemptū sonat; vt qui adhuc infans in Troiæ euersione captus redimendus esset. Persequitur huiusmodi significationes priorum nominū Aristotelis, Galeni, Melampi, Epicuri, Camilli, Scipionis, Cæsaris, & aliorum, Galeotus Martius suo primo cap. de doctrina promiscua. Quam quoque rem eleganter descripsit Ausonius Gallus.

Nam diuinare est nomen componere, quod sit

Fortuna, & morum vel necis indicium.

Protesilae tibi nomen sic fata dederunt;

Victima, quod Troia prima futurus eras.

Idmona quod vitem, medicum quod Iapyga dicunt.

Discendas artes nomina præueniunt.

Galeotus.

Ausonius.

Addo etiam in comedijs nō semper nomina personarum ficta, excogitata esse; licet enim aliqui confingantur, vt apud Plaut. in Bachid. Chrysalus ille subdolos seruus ab auro nomen habet, quasi Latine dicas, Aurelium, q̄ herū auro emunxerit; tamen frequenter nomina sumuntur ex hominibus aliqua re insignibus, vt apud Terent. parasitus est, de nomine Siculi Gnatonis; & Thais, antiquę meretricis nomen habet: & Formio à Formione Parasito regis Seleuci, nomē mutuatur. Turnebus lib. 28. suorum aduersar. c. 4. & lib. 30. c. 38. Petrus Nannius in Miscella. lib. 7. nonnulla in hanc rem. Hæc petebat prima obiectio.

Secunda verò, quare carmine maxima ex parte constet liber hic explicabitur c. 4. nunc satis fuerit indicare, prima capita, quæ simplicem narrationem continent, soluta esse, atque oratione simplici pio more historię, reliqua, quę affectibus plena sunt, carmine quoque describi, ad explicandos varios affectus, opportuno.

Quare Iobi non meminerit Iosephus historicus, quod tertio loco proponitur, ille viderit: certè non solus Iob, sed aliæ etiam historię sacrę in illo desiderantur; multa ex sacris prætermisisse, multa addidisse ex suo, in multis lapsus deprehenditur, atque reprehenditur: denique Iudæus homo hæreticis, quā Catholicis probatior aliquantò est. Scio dici pro Iosepho posse, mirandum, hominem Hebræum, qui de rebus suę gentis scriptionem moliebat, de Iobi historia grauissima, & verissima non meminisse. Sed vt cumque sit, non ideo tamen ignotus est Iobus: Nam, vt Origenes scribit, primū apud Syros, deinde apud Ægyptios, tandem per vniuersas gentes Iobi scriptura, Syriacè, Hæbraicè, Græcè, omnibus denique linguis diuulgata est.

II

Ad 3. Notatus Iosephus,

Ad quartam; In originali voce habetur, Fuit vir: quid verò peculiare interpres voluerit reddendo, Erat, explicabimus suo loco. Peculiarem quoque quæstionem postulat illud Angelorum concilium, quale, aut qua ratione extiterit. Neque verò historiam lædit vniuersam, quod quēdā particula non accipiatur, vt sonat: non enim ideo Augustinus creationis rerum veritatem eleuat, quod illos creationis dies, non re ipsa, vt sonat, sed in mente, & cogitationibus angelorum distinguat. Sic quinto responsum est. Sexto verò & vltimo, illarum omnium dubitationum explicationes, è suis locis petendæ, facient satis.

11

Orig. lib. 1. in Iob.

C A P. II.

An liber I O B sit sacræ fidei, atque auctoritatis.

1 Libri huius impugnatores.

2 Fides, & auctoritas vel ex ipsius Iobi testimonio.

3 Quid sentiendum, consendumve de extrema huius lib. parte.

4 Quid de hoc libro apud Græcos.

5 Septuaginta Complutenses, vt breuiores, ita minus correcti, quàm Vaticanæ.

Genebrar. lib. 2. Chronol. affirmat neminem vnquam dubitasse hanc esse authenticam & sacram scripturam. Nihilominus Græcè Catene auctor (quisquis ille fuerit, siue Olympiod. siue Nicetas Heracleis) scribit, quibusdam vitum fuisse, ad aliquem è sapientibus Hebræis historię huius famā, noticiamq; peruenisse, quam ille ad suę eruditionis specimē scripto mandauerit. Thalmudici hunc librum non recipiunt. Iosephus lib. 1. contra Appionem prætermittit. Hæretici superius adducti

Genebrard. Auctor Catena.

Thalmudici. Hæ.

Iosephus.

con-

Gen. 41. 45.

Dan. 1.

10

Nomina, quę significationē habent, nō esse omnia scenica.

contemnunt. Lutherus incredibilem censer.

2 Cæterū semper hic liber inter protocanonicos nume-
Hic liber ratus est; illos videlicet de quibus iure, aut meritò nun-
protocanoni quam dubitare licuerit; quare & Hebræi illum recipiunt,
cus. ut ait Hieron. in prologo: & sacra Concilia, quæ in cano-
Hieron. nem referunt sacros libros, atque orthodoxi omnes, di-
 uinam huic scripturæ fidem habendam esse censuerunt,
 quam nemo sine hæresis nota, vlllo tempore negauerit
 vnquam; adeo semper fuit firmæ, & constantis veritatis.

Iob 31. 35. Hanc suo libro fidem habendā fore, præuidisse; præsi-
gnificasseq. profectò videtur ipse Iob c. 31. cū ait; [Quis
mihi tribuat auditorem, & desiderium meū audiat Om-
nipotens, & librum scribat, ipse qui iudicat:] cū enim
oprat sua gesta, suaq. dicta à diligente aliquo auditore
scripto excipi, certò credit fore, vt desiderium suū audiat
Omnipotens; propriè ex Hebræo; vt scriptionem suam
testificetur Deus; id est, fore, vt suæ historiæ conscriptæ
sigillum suum admoueat, & subscriptionem suam appo-
nat Deus, velut instrumento publico, quod publicam, &
indubitatam apud omnes fidem mereatur; translatione
sumpta à publicis notarijs, publicisq. instrumentis au-
thoritate publica munitis; vt suo loco diligentius ex-
plicabimus.

De illa verò libri parte, quæ sequitur post illa verba in fine c. 31. Finita sunt verba Iob, ad finem vsq; libri, fuere Hebræi, qui censerent reijciendam, & ressecandam ab hoc libro; quos refert, reijcitq; Leui. Ben. Gerson. in commẽtarijs: lôgè, videlicet, aliud sensus est illorum verborum, vt suo loco dicemus; atque ea de re dubitare non licet.

4
Editio Septuaginta. Quid verò de libro Iob, qui apud Græcos habetur cē-
 sendum sit, qui multis partib. copiosior est, quam scriptu-
 ra Vulgata; præsertim c. 2. vbi describitur vxoris collo-
 quium cū Iob, pluribus quā apud nos; & c. vltimo,
 cui additur appendix genealogiæ Iobi, quæ etiam apud
 nos desideratur; Idem, inquam, de hoc libro censendum,
 quod in vniuersum de auctoritate editionis Sept. Certè
 id nunc satis fuerit dixisse, sicut nihil sacræ auctoritatis
 hætenus est, nisi quod in Latino Codice vulgato habe-
 mus; ita sanè incertum est, an ea, quæ nunc in Sept. habē-
 tur, in Latino desiderata, vera sint, & a sacro scriptore
 tradita: idē enim est apocryphum esse, quod incertum, &
 occultum esse, & iudicio Ecclesiæ nondum approbatum.
 Neque propterea quod hætenus approbatum non sit,
 ideò damnatū est auctoritatis humanæ, aut alicuius fal-
 sitatis. Liber autem Iob in Sept. Complutensibus, qui &
 Hebræo, & Vulgatæ Latinæ lectioni responder, minū
 purus, minusq. emendatus est, quam qui illis, quas dixi-
 mus, additionib. auctior habetur, & a Sixto Quinto pro
 vera & pura Septuag. lectione Ecclesiæ propositus, &
 cōmendatus. Licet Hieron. præmio in Iob, non tam ali-
 qua addita, quā omīssa conqueritur in eo codice Sept.
 quē ipse habuit. [Audiant, inquit, mei canes, idcirco me in
 hoc volumine laborasse, non vt interpretationem anti-
 quam reprehenderem; sed vt ea, quæ in illa aut obscura
 sunt, aut omīssa; aut scriptorum vitio deprauata, manife-
 stiora nostra interpretatione fierent.]

C A P. I I I.

Quis huius libri auctor fuerit.

- 1 *Lapsus Billy, & aliorum sententia.*
- 2 *Salomon non scripsit aliorum res; vix suas.*
- 3 *Lapsus memoria Naxianz. & aliorum.*
- 4 *Iob auctor sui libri.*
- 5 *Iucundum res suas cuiq. scribere, videlicet fructus laboris.*
- 6 *Qui tentatus est, aptus quoque est docendo atque scribendo.*
- 7 *Auctores sacri de se, tanquam de aliena persona loquuntur*

*Billius in
Oratione
ad Iulianū
tributorum
exagorastē.*

MIrum sanè, quòd Iacobus Billius in annotationib.
ad Gregorium Nazianzenum, scripserit de auctore
huius libri nunquam fuisse dubitatum, cū tamen nū-
quam fuerit aliquid certum: in secūda igitur editione (vt
deciuit virum sapientem) suam illam annotatiunculam
recognouit, atque correxit, potiùs deleuit & expunxit.

Prætermisso igitur illo errore, quem refert Catenæ au-
Varia sen. ctor, huius libri scriptorem fuisse aliquem ex Hebræis sa-
sentie. pientibus diuinitus non afflatum; alij, non idem sentiunt:

Nicias. Prima sententia apud eundem, illorum est, qui amicos

Iob auctores libri statuebant; sic enim congruēs videbatur, vt qui testes adfuissent, atq. audissent Iobum, iidem scriberent, quæ audissent, & vidissent; præsertim cum id expetijset Iob, vt auditor aliquis sua verba fideliter exciperet, & scripto mandaret, loco nuper adducto.

Secunda, quam refert Isidorus 6. Etymolog. c. 2. tribuit
alicuius ex prophetis.

Tertia facit Salomonem auctorem: sic sensisse visus est Nazianz. Oratione ad Iulianum tributorum exequatorem: nam eum locū ex c. 3. Illic paruus & magnus, & feruus cū domino suo, ait esse Salomonis: atq. in ea Nazianzenū sententia fuisse, asserunt Nicetas eo loco, & Olympiod. in præf. probabilisq. hæc quoque sententia vula est Polychron. qui ad ide. 18. Quis mihi det, vt scribantur sermones mei? sic scribit; Consequutum est perinde vt iusti postulata fuerūt, idq. Moyfis, Salomonisve opera, Dei. decreto. Nolter quoque Paul. Comitulus, cuius labore & diligentia illam Græcorum catenam Latinam legimus, existimat Nazianzeni sententiam confirmari posse ex Athanasio in Synopsi, qui librum hunc Canticis canticorum subiungit; quod etiam faciunt Biblia quædam Vaticana, uetustissimis litteris conscripta: & quidem si hoc ex ordine numerandi, argumentum vltimum est (quod sanè aut nullum, aut tenuissimum est) confirmari luculentius poterit auctoritate Concilij Laodic. quod Canticis etiam librum Iob supponit.

Verum hæc etiam nemini placere debet; nam Salomon non aliorum res, & vix suas ipse parabolas scripsit; cum non desint viri docti, qui existiment eos libros, qui dicuntur Salomonis, non tam ab ipso Salomone, quàm a suis familiaribus in librum redactos, & concinnatos ex sententijs, & verbis a Salomone exceptis. Præterea quòd liber Iob Syriacis, & Arabicis loquutionibus scateat, teste Hieronymo, quæ alienæ sunt à Salomone. Tandem quòd ante Salomonem oportet librum hunc fuisse conscriptum; cum ex illo plures sententias mutuatus fuerit David; qualis est illa Psalmus 146. Escam ipsorum, pullis coruorū inuocantibus eum, ex c. 38. vers. 3. & Psalmo 48. Quoniam cum interierit, non sumet omnia; ex c. 12. v. 19. Librorum verò ordo nihil contra hoc efficit; neque Nazianzeni auctoritas, alio quì grauissima: nam cum Iob, Psalmorum, Salomonisque sententiæ similes sint, ut ipse Nazianzenus dixit, scribens de veris Scripturæ libris, facile fuit Iobi sententiam Salomoni supponere: memoria itaque lapsus Nazianzenum, Iacobus Billius asserit: neq; desunt in Patribus exempla similium lapsuum: congerit nonnulla Cantapetrensis lib. 6. Hypotypos. & ferè nemo versatus fuerit in lectione frequenti patrum, qui hæc huiusmodi aliquando non viderit.

Quarta Sententia eaque frequentior, Moysen vult
huius libri scriptorem: & Origenes quidem existimat
bona ex parte a Moysse conscriptum, & ab eo addita, quæ
ad historiæ Syriacæ complementum desiderari videren-
tur: [Nā nemo, *inquit*, poterat nisi ex reuelatione cogno-
scere quomodo Diabolus Deum sollicitauerat ad affli-
gendum Iob. Hoc autem, sicut & cætera de creatione,
Moyses a Deo accepit.] Colloquia deinde amicorum ab
eisdemmet conscripta Syriacè, & a Moysse descripta He-
braicè, propter leniendum populum in deserto tunc pe-
grinantem. Moysi præterea tribuit Rab. Moys. Kimhi.
Id. libro primo officiorum, Philip. initio cap. 3. Abu-
ens. initio Genesis super Hieronymi prologum cap. sep-
timo, & super Iosue quæstione quarta. Eugub. in præfat.
Deuter. annotat. 6. fauetque coniectura probabilis; non
enim tanti fieret iste liber ab Hebræis, si suus non esset
auctor, & scriptor, ut quem alienum iudicarent. Verum
ad eam rem satis illi habuerint, si a Moysse trāsatus esset
in Hebræum: ad rationē uerò Origenis satis quoq; fuerit
quilibet scriptor, quem Deus illuminauerit: Tādem cum
hæc sententia non congruūt locutiones, & verba Syriaca.

Ultima, & quæ mihi verior sententia est, ipsum Iob sui
libri auctorem & scriptorem asserit. Ita certò existimat
Gregor. Suidas verbo Iob. Albertus Magnus vocat sen-
tentiam verissimam: sequitur Dominicus Brixiensis præ-
fat. ad Gregorij moralia. Ioannes Arboreus in Theolo-
ph. lib. 9. c. 12.

Prima probatio ex eo fit, quòd hic liber non solum
inscribitur Iob, quod Iob historiam contineat, vt Atha-
nasius dixit; sed vt ab ipso etiam auctore nomen habeat,
vti plures alij libri, qui suorum auctorum, quorum histo-
riam

NaZian.
Iob 3. 19.

Nicetas.
Olympiod.
Polychr.
Iob 9. 2

Comisolu

Achana

Cổc. Lao

Salomō a
suorū lib
nū scripto
Librorū S
lomonis
scriptor.

Ps. 146. v.
Ps. 48. 8.

Nazian.

Cantape: n
ib. 6.

Quarta se
entia.
Diogenes.

R. Moys.
Sidor.
Philip.
Abul.
Eugub.
Dentero.

3
terior sen.
entia.

Greg. in
Trac. c. 1.

acri libri
lerumque
nscripti a
uis aucto.
ibus.

riam continent, inscriptionem habent: nam liber Iudicum ab ipsis iudicibus existimatur scriptus; liber Iosue, ab ipso Iosue; primus, & secundus Samuelis ab ipso Samuele. Eldras ab Eldra; non aliter Prophetarum maiores, atque minores suas ipsi historias, atque prophetias scripserunt, nominaque sua inscripserunt. Secundò Arabicæ locutiones, quibus hic liber scater, testantur scriptum à viro propè Arabiam, atque Syriam degente.

4
Naz. epist. 64.
Tertio, quòd id videatur iure debitum, meritoq. tribu-
tum optimo viro amplissimi loco premij, quod etiam ipse
postulasse visus est, vt suas ipse victorias certaminaq. de-
scriberet, & que passus esset meminisset aliquando, varios
casus, tot rerum discrimina: nam si in ipso morbo dicere
licuit Gregorio Theologo, scribenti ad Philagrium Rhe-
torem; Morbo crucior, & gaudio, non quia crucior, sed
quia alijs patientiæ sum magister: quid Iobus gaudij &
voluptatis non caperet, cum morbis, & ærumnis liber, pa-
tientia præcepta, luxque vitæ exempla libro mandaret, &
ad mortalium omnium institutionem posteritati com-
mendaret? sic ille quoque vitam suam Iambicis descriptu-
rus orditur.

*Libet sinistras res meas perscribere,
Libet secundas, forsant quidam vocent.
Sic quoque Amphitrion suadet Theseo;
,,, Ne te fructo optimo
Frauda laborum. Quod fuit durum pati,
Meminisse dulce est: fare casus horrido.*

Sen. in Her. fur. A. 3. sc. 2. Macrob. li. 7. cap. 2.
Eleganter Macrobius li. 7. Sat inter ea de quibus quisque
libenter interrogatur, vel in primis hæc numerat: Pericula
præterita, uel ærumnas penitus absolutas qui euasit, ut re-
ferat gratissimè prouocatur. Nec non ij qui obierunt ina-
ria, gaudent, cum de ignoto multis, uel terrarum situ, uel
finu maris interrogantur: libenterq. respondent, & descri-
bunt modò uerbis, modò radio loca; gloriosissimum pu-
tantes, quæ ipsi uiderint, aliorum oculis obijcere. Quid
duces, & milites, qui fortiter à se facta dicturiunt &c. &
quod Seneca. Quod acerbum fuit, retulisse iucundum est.
Naturale est, mali sui sine gaudere.

5
Quartò, quoniam sic exigebat suauis diuini spiritus di-
spositio, vt ad hanc scripturam aptissimo calamo utere-
tur, inciso, & expolito mille vulneribus; & ab eo ipso, qui
quæ scribenda esset, remperessus fuisset: namq. habent
hoc mala omnia, & calamitates, ut uix aut leuiter intelli-
gas, & ætates, frigidè etiam, aut languidè explices, si ex-
pertus non fueris. Primum exuritur labijs Iaias, ut non
frigidè, sed argenter loquatur: & Paulus parturiens loqui-
tur; namque doloribus, & ærumnis toleratis, quasi adigi-
tur ad clamandum, & ardenti spiritu prædicandum Euan-
gelium: & qui Apostoli, & diuini uerbi disseminatores es-
se uelint, audiunt, Potestis bibere calicem? & qui Episco-
patum desiderat, bonum utique opus, quod cum prædica-
tione, & docendi munere coniunctum est, desiderat.

Denique sapientis cum sit scribere, sapientem, & scri-
bendo idoneum Salomon definasse uidetur non alium,
quam eum, qui laboribus, & ærumnis probatus sit. Prou.
19. Doctrina uiri per patientiam noscitur: & Eccl. 34. Qui
non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus, cogita-
bit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum, quo
loco discere simile est illi, Didicit ex his quæ passus est. Ad-
de huius libri idoneum interpretem non nisi illum futurum,
qui ut Gregor. sapienter scripsit de se ipso, Percussus per-
cussus Iob exponat, & flagellati mentè melius per flagel-
la sentiat: illud etiam eleganter Greg. de Iobi querimonijs,
& disputationib. ait; Quædam uerba responsionum illius,
imperitis lectoribus asperè sonant, quia sanctorum dicta
pie intelligere (sicut dicuntur) ignorant, & quia animum
dolentis, & iusti, in semetipsis assumere nesciunt, ideò do-
loris uerba benè interpretari non possunt; mentem quippè
patientis benè pensare nouit condescensio passionis. Vide-
re licet rem in Heli sacerdote suorum filiorum, quā opor-
teret amantiori, & indulgentiori, qui Annæ sterilis oratio-
nem, & pro obtinendo filo postulationem, ex dolenti, & a-
maro animo profectam, ebrietatem est interpretatus Lon-
gè profectò aliter Eliseus propheta, tum Eliæ calamitatū,
& persecutionū gnarus, tum suarum quoque ærumnarū,
ut propheta decebat, in medio præuaricatorū populo de-
gentè, non ignarus, uel procul cōspectā mulierē illā Suna-
mitidè, rem totam suspicatus, cuius gratia uenisset. Cum
uidisset eā e contrā, ait ad Giezi puerū suū, Vade in occur-
sum eius, & dic ei Rectène agitur circa te, & circa uirum

Io. Pineda in Iob. Tom. I.

tuum, & circa filium tuum? & inferiùs; Anima eius in-
amaritudine est, & Dominus celauit à me: ergo qui opu-
lenti sunt in Sion, rectè, & lyncerè de patientia non iu-
dicant, nec patiuntur super contritione Ioseph.

Ad extremum, sententiam hanc minimè lædit, quin
confirmat potius, quòd de se Iob, tanquam de aliena per-
sona loquatur, cum id proprium sit sacrorum scripto-
rum, vt se non indicarent auctores suorum librorum, sed
Spiritus sanctum, qui illorum linguis, ceu calamo velo-
citer scriberet: de quo eleganter Gregor. initio suæ præfa-
tionis: atque adeò illa etiam extrema uerba Deuteron.
quæ agunt de morte Moysis, ab ipso Moyle iam iam mori-
turo, tanquam de alio quopiam conscripta Iosephus hi-
storicus asseruit; Mortuus est ibi Moyses.

C A P. IIII.

Qua lingua, & quo dicendi stilo scriptus liber
iste fuerit.

- 1 Cuiusmodi materia fuerit liber, in quo primum hac historia
exarata fuit.
- 2 Scriptusne lingua Syriaca; & an hac à Chaldeo & Hebr. dif-
ferat.
- 3 Carmina describitur à Moysè ex Syriaco in Hebraum.
- 4 Sacra Hebraeorum præsis.
- 5 Iobus, & Moyses præluxere omnibus poetis.

I Nquam materia primum liber hic exaratus, & scriptus
fuerit, non constat, quamquam Chrysost. super id c. 19.
Vtinam scribantur sermones mei stilo ferreo, aut plumbi
lamina &c. ea de re dubitare uidetur, ait enim; Si factū est,
illud iam tempus obliterauit: sed de hoc, eo loco plura.

Quod ad linguam attinet, Syriaca illa fuit, qua Idumæa
regio utitur, & quam Iobus Idumæus etiam coluit, vt Se-
ptuag. infra cap. 42. & vt Hieronym. in prologo indicat,
neq. verò est illa, quam nunc Syram vocamus; Syro chal-
daicam potius, quæ duarum potius mistio, & confusio in
vna coalescentium censenda est; uidelicet ex Hebræa, &
Chaldæa, vt doctè admonuit Andreas Mafius, præfatione
ad suam artem Syriacam; & Guido Fabricius præfatione
ad suam interpretationem noui testamenti ex Syriaco.
Catenæ Græcæ auctor, quod Septuag. dixerunt. cap. 41.
Hic interpretatione redditur ex libro Syriaco; Hebraicam
linguam intelligit, quæ Syriacè similis sit, & ex eo probare
nititur, quòd Syri duabus, & viginti litteris, quemadmo-
dum Hebræi utantur, & Syriam, Iudæam, Syros autè Palæ-
stinis pleriq. nominant: ad quam rem utitur Herodoti te-
stimonio, cuius hæc uerba profert, Circunciduntur Indi, &
Aegyptij, & Arabes, & qui in Palestina sunt Syri, quare
illa appendix cap. 42. Septuag. Significabit ex Syriaco, id
est, ex Hebræo conuersum esse librum hunc in Græcum;
ita vt Septuag. non loquantur de prima, & antiquissima
libri translatione, sed de sua ipsorum. Alij Chaldæam lin-
guam eo loco Syriacam dici existimant, alij Arabicam;
cum esse Hieronym. Arabicis hic liber scateat locutioni-
bus, præfatione in Iob, & Danielelem. Res incerta: sed ve-
rosimilius, & certius, quod primò indicauimus.

Quod ad scriptionis genus attinet, ignoratur an ab ip-
so Iobo fuerit hic liber carmine scriptus, an verò a Moy-
se interprete descriptus soluta oratione. Fortè Suidas exi-
stimauit ab ipso Iobo carmine esse conscriptum, dum sic
de illo scribit; Habes huius philosophi librū, multò et Ho-
merica, & Platonica lasciuia cantillantè argutiùs: certè a-
pud Hebræos carmine constare asserit Hieron. A princi-
pio, inquit, vsque ad initium c. 3. & 42. vsque ad finem pro-
la, est, reliquum hexametris uersibus cōstat: & in prologo
Biblicorum ad Paulinum; Prosa incipit, versu labitur, pede-
stri sermone finitur. Genebrard. asserit Moysè Spondai-
cis uersibus representasse Iobi historiam: alio uerò loco
scribit, veterum sacra carmina, vt in Psalmis, Iob Prouer.
esse disticha, licet à plerisque Hebræis scandendi ratio
ignoretur. Marianus Victorius in annotat. ad Epist. 112.
Hieronym. ait se inuenisse experimento uersus libri Iob
esse Hexametros ex Spondeo, Dactylo, & alijs pedibus,
vt Trocheo, Iambo, & Proceleumatico currentes, non
tam syllabarum, quam temporum in eis habita ratione:
attingit etiam de huiusmodi uersuum, & mensuræ ratio-
ne nonnihil ad epist. 117. & 155. Certè suam poesim esse
in sacris Scripturis, & suam carminis, metrique mensu-
ram

7
Scriptores
sacri, nō sē-
per indicāt
se auctores
librorum.
Psal 44. 2.
Greg. in præ-
fat. cap. 1.
Martinez.
li. 9. Hypo-
tip.
Reg. 29. Ar-
bor. lib. 9.
Theoph. c.
12.

1
Chrysost.
Iob 19. 24.

2
Lingua Sy-
riaca, qua-
lis.
Mafius.
Fabric.
Nicetas.

3
An Iob ipse
carmine
scripserit.
Suidas.

Hieronym.

Geneb. in
Chronol.
an. 1013.
An. 316.
Marian.
Viff.

ram cultam ab Hebraeis, constitutum est apud omnes doctores sacros, qui uspiam Psalmorum meminerunt: quam rem diligenter, & copiose discussit Alphonsus Mendoca peculiari quaestione; An Psalmi Davidis, sint uera carmina: vide Hierony. in prefat. Chronic, Euseb & prefatione in lib. Reg. & Isa. quo loco ait Psalmos, & Lamentationes esse diuerso metri genere composita, & prefatione in Iob, & Epistola ad Paulum Vrbicam ait, extremam partem lib. Prou. constare tetrametris Iambicis; Lamentationes Sapphicis, Adonicis, Heroicis. De peculiari autem quodam carminum genere, cui nomē esset Ignorantia, nescio quid Arias Montanus autumat in oratione Habacuc, Pro ignorantij: de Cantico quoque Moyf. vide Euseb. lib. de preparatione Euangelica, 11. c. 3. Poesim verò & carminum Heroicorum scientiam, non omnino intercidisse Hieronymi tempore, doctē colligit Andreas Mafius ad cap. 10. Iosue v. 11. iam nunc omnino ignorari, contendit Robertus Bellarminus in suis institutionibus; reuocare, & docere, summo cum labore conantur alij: vide libellum R. David Iahaiā de metris Hebraicis, quem Latinum reddidit Gilb. Genebrardus, ubi decē, & octo numerat carminum genera, non tam ex Sacra scriptura deprompta, quam ex Rabbiorum doctrina, & vsu: nullum autem illorum nomen, aut mensura cum Latinorum carminum ratione conuenit. Illam autem carminis, poeticāve orationis descriptionem tradit, ut locutio sit elegans, dulcis, & compendiosa, & quodam quasi librata pondere. Certē utcumque nunc se res habeat, non minima laus Moyfi, aut Iobo fuerit, poetis omnibus praeluxisse; cum illi antiquissimi poetę, cantu potius, quam scriptis operibus claruerint, Linus, Demodorus, Phæmius, Amphion.

C A P. V.

Quæ huius libri materia, & finis.

- 1 D. Thom. & aliorum sententia.
- 2 Amici Iobi non errauerunt in fide futura vite, & premij iustorum.
- 3 Germana, & propria huius libri materia.
- 5 Concertatio inter Deum, & Daemonem, Dei victoria, Iobi encomium, pro materia & fine. Tertullianus explicatus.

D. Tho.
Alber.

An amico-
rum cū Iob
disputatio,
sit de Pro-
uidentia.

Libri materiam D. Tho. existimat thesim disputandā de diuina prouidentia; atque eundem esse totius libri finem vult Magnus Albertus; nam si Deus mala iustis immittat, existimant amici Iob, vel tolli, vel labefactari diuinam prouidentiam: propterea pugnant probare bonis bona, malis mala euenire; non enim videbantur agnoscere alia, aut sanctitatis præmia, aut peccatorum supplicia, quam temporalia; quem errorem illis affingit Diuus Thomas ad finem cap. 2. & Lyra hic, & Baruch. 3. vide etiam Burgensem. addit. 1. ad cap. 3. at verò Iob defendit diuinam prouidentiam, iustis etiam afflictis, & improbis prospere agentibus; de quo etiam dicendum initio c. 4. ubi peculiarem disputationem instituemus de amicorum Iobi fide, & pietate.

Verum existimo viris sapientissimis, & in fide religionis, & immortalitatis animorum instructis, indignam esse eiusmodi disputationem de Dei prouidentia, & de futura iustorum retributione, & improborum supplicio, quæ cum immortalitate animorum nexa est. Erant igitur hæc non tam apud illos controuersa, quam totius disputationis principia, & fundamenta probè stabilita, & fixa. Rem hanc sæpius inculcabitur.

Illa erga potius videtur disputationis materia, an supposita Diuina prouidentia, & cura rerum humanarum, sic Deus cum iustis agat, ut non solum futura præmia illis constituat, sed etiam præsentia, & temporalia conferat, an verò hæc, quæ temporalia sunt, bona & mala, sine discrimine nunc probis, nunc improbis immitat Deus: nam sic censet, atque tuetur Iob, & acriter repugnat amicis hanc sibi innocentia afflicta laudem eripere conantibus: quare iustos manere sua, in resurrectione iustorum constituta, præmia; hic, frequenter impios agere foelices, & abundare tabernacula prædonum: e contra illi contendunt, malis euenire mala; & idē Iob, si repiscat (nam afflictum a Deo ad scelus supplicium iudicant, & hypocritam) meliorem fortunam pollicentur, atque vni-

uersas calamitates, & incorporis incommoda in occulta mentis peccata referunt. Hic videtur totius disputationis cardo, hic decursum obiectionum, atque responsum.

Tertio etiam non incommode dicitur, concertationem potissimam Deum inter atque Daemonem versari, cuius nec summa sit; Deum posse ex carne, & sanguine hominem reddere, ipis etiam nequam spiritibus superiorem, atque fortiozem, tentatum per omnia absque peccato. Inuidum verò Daemonem contendere nullum hominem posse eiusmodi esse, ex quo semel, qui primū a Deo creatus fuit, Adam, tam facilē superatus est; oportere ergo, quem habeat Deus fortissimum atque probatissimum sibi tradi explorandum, & excutiendum, cum quo certamen instituat, quod paupertate, contumelijs, filiorum nece, insaustis nuntijs, morbis molestissimis, totius corporis cruciatu, doloreque decernatur. Ergo quidquid in hoc libro geratur, aut differatur, ad hanc Demonis cum homine concertationem pertinet; isque sit finis, qui fuit quoque Iacobi cum angelo certaminis, ut testatur Sapientia; Certamen fortē dedit illi, ut uinceret, & seiret quoniā omnium potentior est sapientia. Hoc esse libri totius argumentum indicat Dionys. de Ecclesiast. Hierarch. cap. 3 par. 3. qui dum librorum sacrorum materiam explicat, de libro Iob sic ait; [Veterum hominum, inter varios, & multiplices tristium casus mirabilem constantiam; immobilemq. philosophiam eloquitur.] Clemens quoque. 8. constituit. cap. 12. scribit D. Iacobum præcepisse, ut inter alia diuina opera Diaconus recenseret; [Qui famulum tuum Iob patientissimum, serpentis, qui origo peccati fuit, victorem declarasti.] Sanē Tertullian. de patient. cap. 14. non aliud in Iobi patientia obseruat, quam a Deo reportatam de hoste victoriam. [Quale, inquit, in illo viro feretrum Deus de Diabolo extruxit? quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit? ridebat Deus, dissecabatur malus, cum Iob immundam vlcis sui redundantiam magna æquanimitate distringeret. Itaque operarius illa victoriæ Dei &c.] cum autem ait, feretrum Deum extruxisse de Diabolo in beato Iobo, ne intelligas Iobum extitisse velut defuncti lectulum, quo Diabolus efferretur: nam tum per se minimē lenis, tum a proposito longē aliena fuisset translatio; Quæ autem hīcō Dios de aquel hombre para el Demonio? sed ad triumphi instrumenta referendum feretrum igitur erit, in quo pompa fertur, Iobusque fuit veluti ferculum, in quo Deus triumphauit, & deuictum, triumphatumque hostē palam traduxit, atque circumtulit: ea enim translatione longe pulcherrima Paulus quoque vsus est, cum corpus Christi Iesu, cruci affixum, & incredibilibus doloribus affectum, Dei, triumphum de hoste agentis effecit ferculum & sellam triumphatoriam, Colossens. 2. [Spolians principatus, & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.] Gaudentius quoque Brixianus præfatione sui tractatus in Scripturam, de Iob loquens; [Diaboli, inquit, probatam vult Deus ingerere sanctorum tuorum iustitiam, ut de bonorum operum meritis ad amicitiam Dei, & ad regnum cæleste, vnde ipse decidit, esse perfectos doleat, indignetur, inuideat, ingemiscat; neque tamen audeat quisquam de diuino iudicio causari.] Similem quoque indicat, finem, atque materiam Diuus Prosper, dicens productum fuisse Iob [in patientiæ exemplū, & confusionem Diaboli.] Non aliud Suidas agnoscit libri argumentum, quam veritatis pugilem, certamina, triumphum, præmia, & illud præterea obseruat, quod Iob primus Diabolum deuicerit quasi nemo alius difficili, atque periculoso prælio cum hoste commisso, victor euasisset uoluisse igitur Deum de primo homine hostem triumphantem, atque gloriantem, per Iobum triumphare, atque comprimere; Proptereaque tam accuratē semel, & iterum describitur angelorum ille cæsus, Dei præsidis, iudicisque supremi interrogationes; Satanæ responsiones; Iobi præconium; vnde rei, totiusque historiæ initia pendunt, vnde etiam finis, & scopus duci possint. Huc ferē pertinet, quod Philippus super id cap. 1. [Nunquid confiderasti seruum meum &c.] existimat de Dei veritate, & præconio Iobi, esse totam inter Deum, & Daemonem concertationem; [Hoc enim, inquit, Diabolus totum agebat, ut mendacem Dominum statueret, qui de Iobo tale, & tam grande testimonium perhibuisset.] Sed quod in alios quoque fines librum, & res Iobi referri Deus uoluerit, deinceps ostendemus.

4
Concertatio
potissima in
ter Deum,
& Satanā.

Sap. 10. 12.

Dionys.

Clemens.

Tertul.

Explic.
Tert.

Colos. 2. 15
Gaudētius.

Prosp. de
padi. p. 1.
c. 22.
Suidas, ver-
bo Iob.

Philip.

Alij duo peculiæres fines huius libri, seu
potius patientiæ lobi.

- 1 Dei opera ad plures peculiæres fines opportuna.
- 2 Lobi laudem, & meritorum cumulum, ex eius arumnis procurasse Deum: expensus locus ex cap. 40. secundum. S. pt.
- 3 Patientiæ, atque imitationi Christi patientis peculiæriter proposita beatitudo: illustratus Paulus Hebr. 2.
- 4 Pax Christi, quæ.
- 5 Exemplum patientiæ redundat in totius ecclesiæ bonum.
- 6 Finis Christi incarnati, patientiæ exemplum: explicatus Petrus.
- 7 Nullius virtutis tam illustra exempla, perinde ac patientiæ: illustratus Paulus.

SVæ providentiæ equitatem atque rationem apud illos sapientes, deinde etiâ apud fideles omnes, ad quos Iobi historia & liber perueniret, suæ etiam gloriæ laudem apud aduersarium statuere Deum uoluisse, ex Iobi grumnis, & patientiæ capite præcedenti docuimus: Nunc duos alios fines indicabimus; uidelicet, peculiære sui iusti laudæ atq; meritum, tum etiam cõe suæ Ecclesiæ solatium & exemplum. Sunt enim diuina opera eiusmodi, ut in multis, eisdemque præclaros fines, quales à nobis fingi & cogitari possent, & quales Diuina bonitas sibi præstitueret, & proponere uoluerit, apta & appositâ singula videatur; uti pronuntiavit David Psal. 110.] Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius;] hominum uidelicet opera valde angusta sunt, ut quæ nostræ voluntati, nostræque sapientiæ respondeant. At Deus, qui in agendo vult omne bonum, magna quædam, amplissimaque opera edit, quorum fines longè lateque pateant, & ad singulos videantur exquisita, & maximè accommodata: vel etiam, ut ex originali, & D. Hieronym. habemus, [Exquirenda in omnes voluntates eorum:] quidquid enim velint homines, in singulis diuinis operibus habere poterunt; quasi Deus omnes peculiæres fines singulis suis operibus præstitisset.

Iobi igitur sanctitatis, & patientiæ laudem, & meritorum atque præmiorum copiam augere & amplificare uoluisse Deum, non solum ex communi ista ratione, quod omnia propter electos faciat, [ut & ipsi salutem consequantur;] sed peculiariùs hoc libro, declarauit sententia illa quam multi sancti Patres, tãquam sacram ex hoc lib. c. 40. secundum Septuag. proferunt, neque omnes eodem modo legunt. Nazian. oratione 2. in laudem Athanasii sic ait, [Deus in fine certaminis illustri præconio athletam suum victorem pronuntiat, atq; afflictionis arcanum aperit: Num tu censeres (inquit) me aliam ob causam hæc in te decreuisse, quàm ut iustitia tua elucescat?] Chrysost. peculiari hom. de aduersa ualitudine habet sententiã hanc: [Putas me tibi foeneratũ esse ut iustus appareas?] quamquam in alijs codicibus sic legamus. [Ait Deus ad eum: frustra me tibi oraculo præcepisse putas, ut existas victus?] at idem hom. 1. de patientiâ Iob: [Nunquid vanũ putasti iudicium meum? sed ut uidearis iustus.] Theoph. Nicenus (quæ nuper Hispanensis noster D. Gonsalus Pontius Leonius Latinum fecit) epist. 2. de patientiâ: [Putas ne aliam ob causam allocutum te esse, nisi, ut iustus appareas?] Sic uerò Theophanes subiungit: [Hoc est: quam aliam ob rem permisi, ut tentationes te inuaderet dignatus; quæ nunc sum colloquio, nisi ut iustus appareas, & iustitia tua, viuendi ratio, amorq; erga Deum, ipsi Diabolo omnibusq; hominibus, qui erunt usque ad consummationem mundi, manifestetur?] Tandem Philippus presbyter super id c. 1. [Adfuit etiam Satan &c. An putas me tibi aliter locuturum, quàm ut iustus appareres?] Septuaginta Vaticani sic habent; [Putas me aliter tibi respondisse, quàm ut appareas iustus?] Mira Dei in suo iusto illustrando & proponendo mundo, & angelis & hominibus providentiâ, atque solertiâ, iam non solum, ut electus salutem consequatur, sed etiam ut honorem & laudẽ. Tantũ ille auram popularem non capret, neq; quærat gloriam hominum, neque humanum diem, sed potius amet tenebras, atque latibula, & sit, ut Isai. ait, [sicut uir qui abscondit se à uento, & celat se à tempestate,] Deus certe dicet, [de tenebris lumen splendere: & lucem proferet iusti, tamquam meridiem.] Adeoque semper hunc iusti

splendorem, nominisq; celebritatem sibi semper ob oculos proponit curandam, atque promouendam. Sed de hac re non semel nobis dicendum erit.

Accedit præterea, quod cum Deus augere & amplificare uult præmia iustorum, offert & affert mille patiendi opportunitates, quod cum virtutibus alijs, tum uerò patientiæ & tolerantie præmia promittantur, quasi merita, non tam aliarum uirtutum actionibus, q̃ solius patientiæ cõstent. Pari namq. proportionem, sicut glorificationis suæ, & nostræ redemptionis meritum, non tam in prædicatione, aut operibus misericordiæ, quàm in passione sua Dei filius constituere potissimum uoluit; sic sanè nostræ salutis, & efficacitatis suæ passionis, non tam in aliarum uirtutum imitatione, quàm in passionis, patientiæque tolerantie rōne collocauit. Huc illud Paul [Si tolerabimus, & conregnabimus, & Oportebat Christum pati, & ita intrare in gloriã suam. Et, Patientiã uobis necessaria est, ut reportetis promissionem. Iterũ; Non segnes efficiamini, uerũ imitatores eorũ qui in fide & patientiã hereditauerunt promissiones:] & rursus, cruci & passioni gaudiũ esse propositum docet Paulus, cum ait; [Proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, & ; Momentaneum & leue tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis:] sexcenta sunt huiusmodi: illud notandum Hebr. 2. Decebat eum, p. quem omnia (id est, decebat Dei patris providentiã, atque sapientiã, qui principium est, & finis omnium, sic ultimi finis consequutionem disponere in sua Ecclesia) qui multos filios in gloriã adduxerat (certissimè adducere decreuerat, prædestinarat) auctorem salutis eorum, Christũ Iesum, Græcè, ἀρχηγός. Ducem agminis, quem sequuntur, & imitantur, ceteri, per passionem consummare Tres consummationis significationes alię ex alijs nexę, mirificè in rem præsentem conspirant, uidelicet: Prima absumere, consumere, conterere; uox peculiaris sacrificijs & holocaustis, quæ tota absolvebantur, & cremabantur; Secunda, absolueret, perficeret; sicut dicitur Christus Iesus [fidei auctor & consummator.] Heb. 5. Tertia in summam redigere; sicut dicitur de Christo, Isa. 10. [Consummationem & abbreviationem faciet Dominus,] id est, summam, & caput suæ Ecclesiæ, in quo tum oĩa illa multiplicia legis sacrificia, tum oēs fideles, quasi in suo exemplari uniantur, cõtineantur, repræsententur, & recapitulentur. Hic uides Christum, dum consumitur per passionem, consummari, & perfici per gloriam & præmium suæ passionis; & dum consumptus consummatur fieri exemplar nostræ cõsummationis, & gloriæ per patientiã & passionum tolerantiam. Semper igitur patientiæ proponitur præmium atq; corona. Hinc gratias agunt viginti quatuor illi seniores, ad regni gloriã & coronam euecti per laborũ perpassionẽ, dum Apoc. 5. Proidentes dicunt Agnos; [Fecisti nos Deo nostro regnũ, (reges ex Græco.) & sacerdotes; & regnabimus super terram,] explicant scholia Græcanica, [Per tolerantiam afflictionum regni uictoriæ Corona insignitos.] Tandem hac de causa hortatur Paulus; Pax Christi exultet in cordibus uestris, βαβέτω palmam, præmiũ, coronam referat. Quid autẽ est, Pax Christi, nisi illa, de qua idem Dñs Ioan. 14. dicit. [Pacem meam do uobis; non quò mundus dat, ego do uobis;] uidelicet, non temporale, quæ excludit belli incommoda, persecutiones, hostes, insidias, sed potius quæ ingentia damna sustinet, & perfert ab hostibus illata; & idẽ suam pacem cum mundi persecutionibus, & pertinaci dimicatione, cum immanissimis hostibus coniungit Ioan. 16. [Hæc loquutus sum uobis, ut in me pacem habeatis, in mundo pressurã habebitis, sed cõfidite; ego uici mundum:] namque hæc pax inuicta quadã constantia, imminet, mala non perhorrescit; presentia cõtēnit, & micanti gladio, & ante oculos uersanti, summa animi securitate nudã ceruicem præbet. Id igitur propositũ Deo fuit in affligendo Iob, ut is aliquũ fructũ manu suarũ lētus, & fēlix comederet, & gratulantes illi de tam fēlici ærumnarum exitu diceremus? Quoniam benè.

Neque uerò solum peculiare Iobi bonum, sed commune suæ Ecclesiæ solatium, & commodum Deus spectat in affligendo quolibet iusto: sicut enim ait David; [Pretiosa in conspectu Dñi mors sanctorum eius;] quod uidelicet non permittat illorum uitam, atque salutem inimicis, aut morti, quasi flocci uenalem, nisi pro ingenti quodam pretio, & bono suæ Ecclesiæ; sic sanè neque uult suum iustum affligi, nisi ingens quoddam, & publicum bonum suæ Ecclesiæ inde eliciat; illud autem est patientiæ exemplũ. Hic

Deus offert
patiendi op-
portunitate

2. Tim. 2.
12.
Luc. 24. 26
Heb. 10. 36.
Heb. 6. 12.

Heb. 12. 2.

Heb. 2. 10.

ἀρχηγός

Cõsumma-
re quid.

Heb. 5.
1. 10. 12.

Apoc. 5. 10.

Colos. 3. 5.

βαβέτω

10. 14. 27.

Pax Christi
si quæ.

10. 16. 33.

Iustorum ar-
na sunt cõ-
mune Eccle-
siæ bonum.
Ps. 115. 15
5

finis indicatur. Tob. 2. tum Iobi, tum Tobie erumnarum,
Tob. 2. 15. [Hanc tentationem ideo permisit Dominus euenire illi,
ut posteris daretur exemplum patientie eius, sicut & san-
cti Iob: atq. eleganter Casarius, Nazianzeni frater, dia-
logo. 3. Cum de multiplici tribulationum genere, atq. af-
fectu loquitur; [Alia inquit, latentem uirtutem & forti-
tudinem ostendunt, ut eam spectatores imitentur: nullus
Luc. 8. 5. enim accendit lucernam & ponit eam subter modium, aut
lectum, sed super candelabrum, ut luceat omnib. qui sunt in
domo, inquit Dñs, quasi dicat, propter hoc instar facis a c-
cendi Iobum, & extra ciuitatē super candelabrum sterco-
reū posui, ut luceat omnibus in orbe terrarum.] Quanti
aut faciendū sit patientiæ exemplū, ex proximē dictis co-
gnosce licet; nā sit patientiæ potissimū corona datur,
qui multos ad patiētiā suo exēplo confirmat, multis pro-
fectū est causa salutis. Qua cōsideratione se Paulus quo-
que roborabat. 1. Cor. 11. [Non quærens q. sibi uile erat
sed quod multis, ut salui fierent;] Hic nō ultimis fuit in-
carnationis filij Dei finis: nā licet Deus factus fuerit ho-
mo, ut August. dixit: [Ut exhiberetur homini, & qui ui-
deretur ab homine, & quē homo sequeretur; uidelicet, ut
se nobis præberet exemplum bonorū operum, ut Gregor,
quoque docet lib. 21. moral. c. 5. Cyprianus l. 3. ad Quirin.
cap. 39. Theologi cum D. Th. 3. par. q. 2. arti. 2. tamen illud
exemplum maximē in passione præbuit, imō quidquid
exempli dedit, totū id ad patiētiā reuocauit: D. Petrus,
1. cap. 1. [Christus passus est pro nobis, vobis relinquens
exemplū, ut sequamini vestigia eius, qui cū malediceba-
tur, non maledicebat, &c.] Hinc videas cū Christus Ie-
sus in monte Tabor transfiguratus est in gloriosū illū to-
tius corporis habitum, splendētī facie, candicantib. vesti-
bus, audiri tantum iubetur, ita ut Tabor dici possit, mons
auditionis; at cū Christi patientis umbra repræsentata
est in monte Sinai. Exo. 25. iubetur Moyses [inspicere, &
facere secundū exemplar] sibi in monte demonstratum.
Verus hic mons est, mons Caluarie, non auditionis, sed
mons inspectionis, mons Dominus videbit, mons Maria,
mons Christi patientis, & patientiæ exemplū præbentis.
Quare potissimū ad passionis suæ imitationē illis verbis
cōtineri exhortationem, [Pone me ut signaculū super cor
tuum & super brachium tuum; quia fortis est ut mors,
dilectio, & dura sicut infernus, æmulatio;] D. Thomas at-
que gloss. eo loco docent.

Christum Iesum non solum caput, & auctorem, sed fi-
nem etiam reliquorum iustorum esse, nō semel Pau-
lus indicat; Theologi clarius docent: sed ita iustos ad
Christum referri, ut illius figuram, & typum gerant, Gre-
gorius hic sapienter docet. [Nullus inquit, iustus fuit, q. non
eius per figurā nuntius extiterit. Dignū quippe erat, ut in
semetipsis bonum omnes ostenderet, de quo & om-
nes boni essent, & quod prodesse omnibus scirent. Sed id
in rem præsentem facit, quod Iobi passio, & patientia ad
Christum patientem referendum, tanquam ad finem refe-
ratur; & (ut Gregor. ait) per ea quæ pertulit, quæ passurus
esset, redemptor ostēdit, tantoq. uerius passionis illius sa-
cramenta prædiceret, quanto hæc non loquendo tantum-
modo, sed etiam patiēdo prophetaret.] Quare Iob nō tā
lætus & foelix Christū repræsentat regnantē in cœlis, q.
percutus & humiliatus à Deo, Christū patiēre, percutusū
& humiliatū; grauissimē. n. toto corpore affectus, & dolēs
ait; [* Videbo Deū in carne mea,] id est, circundabitur ille
aliquando infirmitate, carne uidelicet passibili, & penis
obnoxia. Posset etiam dicere; [Video Deū in carne mea:]
sicut non per verba futuri, aut præsentis tēporis, sed præ-
teriti quoque dixit Christus Iesus, Ioan. 8. [Abrahā exul-
tauit, ut videret diem meū, & vidit, & gauisus est.] Diem
passionis interpretante Chris. homil. 54. & Procop. Gene.
22. super id, [Leuauit Abraham oculos suos, viditq. post
tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quē as-
sumens, obtulit holocaustū pro filio, appellauitq. nomen
loci illius, Dominus videbit,] id est, in monte in quo Deus
videri se fecit, ut interpretatur Aug. 16. de ciuit. cap. 32.
vel, ut Septuag. legunt, in monte Dominus apparuit. Et in
vniuersum illud affirmare licet, plures atque illustriores
semper precessisse Christi passionis, & mortis figuras, quā
resurrectionis & gloriæ; cuius illa ratio esse potest; quod
nostræ ærumnæ & calamitates, verissimæ sunt; nostra ve-
rò gaudia, adumbrata, & instar fluentium imaginum vi-
siones, quarum aduentitia transiōne noster animus
uolucissimē pulsatur; quare illæ potius veram Christi
passionem repræsentare aptæ sunt; quàm hæc veram
gloriam.

Hinc est, ut sæpe Deus dicatur cum ipso iusto afflictio
simul se præsentem exhibere; [Cum ipso, inquit, sū in tri-
bulatione; Descēditq. cū ipso in foueam, & in uinculis nō
dereliquit eū,] quasi in eadem compedes, eademque uin-
cula Deus quoque manus, ac pedes mitteret. Tribus pue-
ris in fornacem Babylonicam coniectis socium se adiun-
git. Et cum rebus ille conflagraret, qui populum in Ae-
gypto laborantem malis grauissimis significabat, in eodē
te igne, iisdemque spinis ardentibus medium constituit.
Sic David enumerans diuina beneficia in populum colla-
ta; [Quem, inquit, redemisti tibi ex Aegypto, gētē & Deū
eius,] id est, non solum vulgus, sed populi primores, & iu-
dices, aut potius, gētem, & [Te ipsū, quod uidearis affligi,
cū tui affliguntur.] Ita annotat Vatabl. Illud uerò mul-
tò clarius atque mirabilius; cū eos, qui ingentib. scele-
ribus se polluerant, statuisset in captiuitatem durissimā,
atque ignominiosissimam seruitutem redigere, se quoq;
tūc pijsimus Deus seruitutem seruitorū cū suis captiuis,
disertis uerbis affirmat, uel potius conqueritur, Isaia 43.
[Seruire me fecisti in peccatis tuis; præbuiisti mihi laborē
in iniquitatib. tuis; perinde quippe uidebatur illi, populū
captiuū seruire Chaldeis, ac si ipse captiuus, seruusque
Chaldeorū esset; ut iā non solum redemptū cū redempto
populo, sed id, quod & dictū, & creditu difficilius erat,
seruire, & laborare cum captiuo populo, testatū ipse suis
faceret, quo illos à peccatis deterreret, ut quæ molestissi-
mā seruitutē illi uiderentur afferre. Quare in Iob patien-
te passus quoque ipse est; atque adeo, ut filij Dei passu-
ri imaginem præferret, Iob profectō passus est. Quod eo
minūs mirandum, quod iam ab origine mundi occisus di-
catur Dei agnus, id est, non solum in sanguine Abel iusti,
& alijs sacrificijs, quæ in lege naturæ erant, eius passio,
& mors præfigurata, sed etiam in ipsa mundi constitutio-
ne, & formatione primorum parentum, cū de uiri dor-
mientis latere ædificata est mulier, Ecclesia de Christi mo-
rientis latere, & sanguine in passione formanda signifi-
cata fuit. Sic interpretantibus August. c. 12. contra Faustū
& tractatu nono, in Ioannē, Isidoro, Procopio, Rabano,
Eucher. Ruperto Genesis 1. Prosper. de prædict. parte 1.
capite 1. Philip. super Iob, cap. 13. atq; eandem eiusdē rei
figuram

CAPVT VII.

I OB passum esse, ut Christi patientis figuram
exprimeret.

- 1 Iusti afflicti referunt Christum patientem: Explicatus Ioan.
- 2 Plures figure Christi passionis, quam resurrectionis & gloriæ.
- 3 Quare dicatur Deus cum tribulatis esse: Illustr. David & Ioan.
- 4 Qui Christi figura fuerunt, non in omnibus suis actionibus il-
lum representauerunt.
- 5 Iobi uniuersa ferè gesta Christum adumbrauerunt.
- 6 Iob & Isaac Christum resurgentem exprimunt: Illustratus
Ioan. & Paulus. An Iob etiam seruatus uiuus, Christi mortem
repræsentauit.

August.
Isidor.
Procop.
Raban.
Eucher.
Rupert.
Proper.
Philipp.

figuram agnoscunt Scholastici omnes cum Magist. 2. f. d. 18. disputantes de Euz formatione.

Magist. 4. Et verò licet vera sit illa mysticos sensus indagandi regula, quam Philippus presbyter tradit super cap. 13.

Philipp. Iob his verbis: [Hoc sciendum, quod hi, qui typum præferunt Christi, ut David, & Salomôn; ceteri quoq. & Sãsõ, siue etiã Iob, nō in omnib. actibus suis, sed rebus certis quibusdam, in se significant Saluatorẽ.] Sed Iob tamẽ ita Christum non solum patientem, sed docentem, benefacientem, à Synagoga contumelias, ab improbis tortoribus alapas, [puta accipientem, deniq. resurgentẽ, verbis atque gestis exprimit, ut nō solum peculiaribus quibusdam rebus, sed vniuersam illius historiam, imaginẽ esse credas Christi Assertoris, atque Euangelicę historię, aut mutatis verbis aut mutatis sententijs; quę nunc ad prototypum, id est, Christum, nunc ad imaginem & figuram, id est, Iobum, verẽ & propriẽ referantur: & quod de Iobo dicitur, propter Christum dictum sit: rursus quę de Christo, ab illius figura & typo aliena non sint.]

Sed age, breuiter quędam percurramus; nam omnino omnia minutatim percenseri nō possunt. Vir erat in terra Hus; vir in Ecclesia Christus, quę est columna & fundamentum veritatis. Nam Hus consiliū est; & Sapientia de se testatur, Prouer. 8. [Ego sapiẽtia habito in cõsilio;] ita Gregorius. Virginem sanctissimam conciliatricem, & sapientię matrem; ita Philipp. nomen Iob, nam dolens Christus; vir dolorum; rursus Iob [pauper, & dolens, & sciens infirmitatẽ. Rex regũ] Christus, rex quoq. ac rex regũ Iob, ut nō multò postea explicabimus. [Magnus inter oēs oriẽtales Iob;] At Christus, Oriens nomẽ eius. Et quod non sicut ceteri illuminati à Deo, sed Deus ipse, & [lux vera illuminans omnem hominẽ venientẽ in hunc mūdũ] princeps Oriẽtaliũ omniũ, & caput illuminatorũ est. Huius generis præclara multa, & arguta in Origen. Gregor. Philippo, Beda. Certẽ cum lego id, cap. 29. [Procedebã ad portam ciuitatis & in platea parabant cathedram mihi; principes cessabant loqui, & digitũ superponebant ori suo; qui me audiebãt expectabãt sententiã, & intenti tacebant ad consiliũ meum;] videor mihi legere; [Cõgregata est ad eũ turba multa, & docebat eos in parabolis] Marc. 4. Rursus cum Christũ [sequebãtur turbe, & de ciuitatibus properabant ad eũ;] recordor scriptum esse; [Auris audiẽs beatificabat me, & oculus videns testimoniuẽ reddebat mihi; verbis meis addere nihil audebãt, & super illos stillabat eloquiũ meũ; expectabãt me, sicut pluuiã, & os suũ aperiebant, quasi ad imbrẽ serotinuẽ.] Iob profectò tam fuit erga suos beneficus, atq. gratuitus, ut dici merito de illo possit, illud Act. 10. [Pertrãsit benefaciẽdo, & sanãdo.] Christus Assertor erat pater pauperũ, cor uiduę consolabatur, mœrentiũ omniũ consolator, [oculus fuit cæco, pes claudõ, manus lassas roborauit, uacillãtes cõfirmauerũt sermones illius, genua tremẽtia cõfortauit. Cũ de se Iob asserit, c. 3. 1. nō comedisse buccellã suã, solũ, sed comedisse quoq. peregrinũ ex ea, quia ab infantia creuit] cũ illo mileratio; Quid aliud uidetur suis conuiuiis dicere, quã illud; [Desiderio desiderauĩ, pascha māducare vobiscũ, anteq. patiarẽ] atq. suis famulis sic p̄cipere, Facite homines discubere? Rursusq. [exire in vicos & plateas, & pauperes ac debiles, cecos, & claudos] introducere? Cũ verò Xps Iesus coena vltima suos discipulos excipit lætus, & gaudens, illud dicit: [In circuito meo pueri mei. Et; Si nō dixerũt, viri tabernaculi mei, quis det de carnib. eius, ut saturemur?] Cũ Iob extra ciuitatẽ sub dio pernoctat, mœrẽtib. amicis, & ad tanti doloris cõspectũ obmutescẽtib. in mētẽ veniunt tres Christi Iesu socij orantes in hortõ, in noctis silẽtio, silentes, & dormitabundi [Erãt enim oculi eorũ grauati prę tristitia.] Cũ vero dormiunt tres Apostoli, orante & vigilãte Christo, video id impletum; [Sederũt cum eo in terra, & nemo loquebatur ei verbum; videbant. n. dolorẽ esse vehemẽtẽ.] Cũ Iobus p̄mittitur potestati Satana, & alij s̄quissimis tortoribus, dici potest: [Hęc est hora vestrã, & potestas tenebrarum;] cũ uerò comprehenditur Christus, Satana quoq. id dictum est; [Ecce in manu tua est.] Cũ sedentem in sterquilinio amici, procul adhuc stantes, non agnoscebant, dixisse nisi sunt. [Vidimus eũ, & nō erat aspectus; uirũ dolorũ, & scientẽ infirmitatẽ:] cũ uerò Pilatus nudum & flagellatum Iesum protulit ad Iudæos, dicens; Ecce homo, utiq. cæci illi non agnoscebant eum. Quid aliud stulta Iobi uxor importuno, & im-

probo illo benedicendi Deo, consilio dixisse videtur, quã Blaphemauit; dignus est morte. Quid porrò Synagoga, & Synagoga princeps Caiphas, Christo IESV, quẽ pręsentẽ habebat, nisi illud; [Imitatis linguã blasphematiũ: cõdemnauit te os tuũ, & Benedic Deo, & morere;] Iob per summã iniuriã ab amicis, à seruis, & familiaribus irrisum, & grãtis odio habitum, prętereuntes quoq. [Blasphemabant, mouentes capita sua, & dicẽtes; Vah;] Hęc verò imago fuit Christi in Cruce pendentis, atq. dicẽtis; [In eorũ canticũ versus sum, & factus sum eis in prouerbium.] Potatur felle & aceto, ut illud possit dicere, [Animã esuriẽti, & amara, dulcia esse vidẽtur. Et, Quẽ prius nolebat tãgere aĩa mea, nũc prę angustia cibi mei sunt.] Latus læcea perfoditur, ut illud quoq. reperamus memoria; [Concidit me vulnere super vulnus.] Nudus vterq. Christus in Cruce pendens, Iob sedens in sterquilinio; ut non semel Chrysost. hom. 4. ad Antioch. & in Caten. super id: Si bona suscepimus, &c. Cũ Iob pro amicis supplicat, & sacrificat illis verbis uti potuit: [Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.] Amicis quoq. illa conuenire potuerunt; [Percutientes pectora sua, dicẽtes: Filius Dei erat iste.] Aeternus verò Pater respiciens in faciẽ Christi sui, se ipsum immaculatũ offerẽtis, sic pronũciat; [Faciẽ eius suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia.] Deniq. cũ prius sanitati, atq. foelicitati multò maiori restitutus est, [Recumbentibus cõuescitur, & Visus est plusquã quingentis fratribus simul, & Adorauerunt eũ.] Viua proculdubio Christi resurgentis, & discipulis suis apparentis imago, de quo illud verissimẽ dici potest; [Comederũt cũ eo panẽ & cõsolati sunt eũ sup omni malo, quod intulerat Dñs super eũ, & venerũt ad eũ oēs fratres sui, & oēs sorores suę, & cuncti q. nouerãt eũ prius.] Illud tantũ desiderari in Iobo posse videtur, ut expressior & clarior Christi patientis imago esset, ut re ipsa mortẽ illi, tã acerbi doloris & cruciatus attulissent. Sed certẽ ad eã rẽ satis fuit, morbos lethales accepisse, ut postea explicabimus, atq. dolorũ vi, ad extremũ spiritũ adductum fuisse. Paratum quoq. ad moriendũ Dei volũtate & iussu, dicentem: [Etiã si me occiderit, in ipso sperabo:] nã illustis quoq. Christi moriẽtis figura fuit Isaac, non quidẽ mactatus; sed mactari, & iugulari paratus, qui propterea dictus sit iam occisus à parẽte; nã Abrahamus audiuit; [Fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vniogenito p̄p me;] atq. ea ipsa re dũ neuter moritur, Christi resurrectionẽ retulerunt: nã cũ id Ps. Ego hodie genui te de die resurrectionis intelligat Paul. Actor. 23. de resurrectione quoq. visus est intellexisse, id Io. 8. [Abrahã exultauit, ut videret diẽ meũ,] quod in Isaac mortis proximo, sed voce Angeli à morte proxima reuocato, Christi resurrectionẽ gaudio & exultatione plenã conspexisset; & propterea Paul. Heb. 11. ait de Abrahã; [Arbitrãs quia & à mortuis suscitare potest est Deus, vnde eum in parabolã accepit,] id est, ut interpretatur Theod. in symbolũ & typũ resurrectionis. Neq. tũc solũ, sed et ut ex proprietate Græcę vocis legere possumus, eum in parabolã acceperat, videlicet resurrectionis, qñ accepit promissionẽ nascituri Isaac, ut non obscure, Paul. Ro. 4. docuisse videtur; [Non infirmatus est fide, nec considerauit corpus suũ emortuũ, cũ ferẽ cẽtũ esset annorũ, & emortuã vuluã Sarę.] De hac morte suscitauit filiũ Isaac, p̄ptereaq. paulõ ante dixerat, [Cui credidisti, qui viuificat mortuos:] & rursus: [Nō est aut scriptũ tantũ p̄p ipsum, quia reputatũ est illi ad iustitiã; Sed & p̄p nos, quibus reputabitur credentibus in eũ, qui suscitauit Iesum Christũ à mortuis, &c.] Nō aliter sanẽ, q. cũ de Iobo mortiferẽ vulnerando pręceptũ Dæmoni est; Animam illius serua, cui postea illud responderet: [Nō derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctũ tuũ videre corruptionem.] Hactenũs de fine, atque materia communi.

Cap. VIII.

Multiplex materię varietas, atq. libri obscuritas; & de commentariorum, interpretandi que ratione optima.

- 1 Multiplex materia sacrarum literarum. Scriptura, mundus intelligibilis.
- 2 Quia in alijs libris dispersa sunt, unus liber Iob continet, qui

Matth. 26. 66.
Iob. 15. 5.
Matth. 27. 26.
Iob. 30. 9.
Iob. 6. 6.
Iob. 16. 14.
Zuc. 23. 34.
Ibid. v. 48.
Iob. 42. 8.
Mar. 16. 12.
1. Cor. 15. 6.
Iob. 42. 14.
Iob quãuis in arumnis mortuus nō fuerit, figura fuit mortis Christi.
Iob. 13. 15.
Isaac, Christi patientis figura.
Gen. 22. 16.
Psal. 2. 7.
Ioan. 8. 56.
Heb. 11. 19.
Theodor.
Rom. 4. 19.
Vers. 17.
Vers. 23.
Iob. 2. 6.
Ps. 15. 15.

est Dialecticus, Physicus, Theologicus.

3. Iob Dialecticam docet.

4. Libri obsecrationis.

5. Orandus Iob pro intelligentia sui libri obtinenda. Quae optima preparatio ad intelligendam Scripturam.

6. Vnius vocis sacra multiplex, latensque virtus.

7. Utendum humana philosophorum sapientia, sed sanctorum Ecclesiae patrum potissimum.

8. Non est omnino abijciendum inueniendi studium & industria utilia inueniendi addendi.

Diuitem, atque multiplicem sacrarum litterarum suppellectilem, ex omni rerum, materiaeque genere comparatam, varijs quoque rationibus atque nominibus sancti omnes Patres celebrant, atque explicant: sed nihil de illa in vniuersum dicitur, quod in librum Iob propriè & verè non conueniat. In Naturalem, Ethicam, Theologiam, propter rerum varietatem, diuidunt Ambros. Ps. 36. Basil. prae fat, ad Prouerb. Hieronym. prae fatio ad Ecclesiastè. Augustinus in Epistola ad Volusianum. Clemens Alexandr. ad finem primi libri Stromat: quartam aliam partem addidit, videlicet, Historicam. Origen. arguto omnino vir ingenio, dum primum Ioannis caput explicat, qui post diuini verbi generationem significatam, ad Ioannis Baptistae historiam enarrandam, tanquam ex altissimo Theologiae vertice in profundissimam historiae vallem se dimittit: Diuina (inquit) [Scriptura, mundus est intelligibilis, suis quatuor partibus, veluti quatuor elementis constitutus, cuius terra est veluti in medio, instar centri Historia; circa quam aquarum similitudine, abyssus circumfunditur Moralis intelligentiae. Circa Historiam, & Ethicam, veluti duas praefati mundi inferiores partes, aer ille naturalis scientiae circumuoluitur. Extra autem omnia, & ultra, Aethereus ille igneus ardor Empyreii coeli, hoc est supernae contemplationis diuinæ naturae, quam Theologiam nominant, circumglobatur.] Partes has singulas, non in singulis Scripturae libris inueniunt, sed in alijs alias. Nos in Iobo vniuersas; videlicet antiquissimam historiam, ante Reges; Iudices, Exodum. Deinde Physicam seu Naturalem; nam sicut in Genesi docet rerum creationem, terrae, maris, cap. 5. 25. 26. 38. & Meteororum generationem, pluuiae, grandinis, gelu, niuis tonitru, fulguris. 25. 26. 36. 37. 38. & solis attrituque creationem atque naturam multo latius, quam in Ecclesiastè. 9. 36. 38. Gemmarum & Mineralium. 28. animantium quadrupedum, auiumque praecipuarum, atque etiam piscium immanium, Leuiathan, Behemoth, Rhinocerotis, Leonis, Leae, naeque, Equi, Onagri, Struthionis, Ibicis, Aquilae, Vulturis, Galli, cap. 28. 38. 39. 40. 41. Hominis, 10. 12. & eius infirmitatum post peccatum, 3. 6. 9. 10. 13. 14. 15.

Moralibus praeterea praecipuis, virtutum laudationibus vitiorum detestationibus, honeste amicitiae colendae praeciputionibus, & vniuersae vitae sanctae & pie instituendae regulis totus liber refertus est, non minus quam Prouerbia, & Ecclesiastes, aut quam Prophetiae, & Psalmi; perfecti namque viri vitam, & normam proponit; rebus prosperis non insolescentis, aduersis non cedentis: domum, Ciuitatem, Regnum, ex equo & bono moderantis; & religionem praecipue docet, sacrificiorum oblatione, & Dei laudibus, cap. 1. 30. & 42. Castitatem, Dilectionem inimicorum, Cogitationum & cordis curam, rectum diuitiarum vsum passim, sed praecipue, cap. 30.

Tandem Theologicus est liber. Quae non mysteria (ut Hieronymi ad Paulinum uerbis utar) [suo sermone complectitur? Singula in eo uerba, plena sunt sensibus; & in peculiari praefatione hunc librum eschematicum non uocat, dum aliud loquitur, aliud agit. De Christo Domino non raro prophetat, de quo illius & vniuersali omnium resurrectione, cap. 14. 19. De iustorum premijs, cap. 5. 8. 22. 29. De impiorum supplicijs, c. 4. 5. 7. 8. 15. 18. 20. 21. 22. 24. 27. 36. De Dei suprema maiestate & potentia, c. 12. 35. 36. 37. De illius Sapientia, 9. 11. De Prouidentia, cap. 7. 35. De Equitate & Iustitia, cap. 8. 13. 33. 34. Denique Dei, hominis, bonitatis & muneris sanctorum Angelorum, & illorum custodiae; astutiae & malitiae saeuissimi Demonis, cognitionem hic docemur. Ita liber hic ea continet, quae in alijs libris dispersa sunt. Quaedam praeterita, quae nusquam reperias in Philosophorum voluminibus: nam Crucem & calamitates probat, & malorum patientiam inter bona numerat; quae doctrina aut Evangelica & Christia-

na est, aut simillima atque proxima Euangelio: nam ceteri omnes a cruce ad delicias vocant; & Peripatetici omnia mala horrent; Stoici vero praecipuum miseros sibi consulere aut laqueo, aut praecipitio, aut alicuius generis morte alia.

Illud tamen huic libro valde peculiare, & proprium est, ut Dialecticam doceat, & Sophistica destruat, vera & necessaria probet & proponat, omniaque examinet: nam ut Hieronymus ad Paulinum dixit, [Iob omnes leges Dialecticae propositione, assumptione, conclusionem determinat.] Sic videas Iobi amicos paralogismis laborare, atque ex particularibus argumentari; Iobum vero illarum argumentationum defectus detegere. Clemens Alexandrinus ad finem, 1. lib. Stromat. [Scriptura (inquit) tales nos esse volens Dialecticos, sic hortatur, efficiamini autem Trapezitae: alia quidem reprobrantes, quod autem bonum est, tenentes.] Quare quod ille de vniuersa scriptura dixit, in hanc nostram in primis conuenit; quam maximè, videlicet, [Dialecticè fieri potest, ad eam accedendum, consequentiam diuinæ doctrinae venantibus.]

Iam verò tunc ex alijs, quae vniuersae scripturae sacrae communia sunt, tum ex hac, quam diximus multiplici, variaque rerum sylua, facile perspicui potest, quanta sit libri huius difficultas atque obscuritas. Nam vel de hoc vno libro intelligi potest, quod Clemens Alexandrinus 1. Stromat. de Scripturis in vniuersum dixit: [Scripturae artificiosas doctrinas exigunt;] quippe sapientissimis atque artificiosissimis sensibus, & sententijs plene. Illud praeterea August. 2. de doctrina Christiana, cap. 6. huc facit: [Rerum (inquit) ignorantia facit, obscuras esse figuratas locutiones, cum ignoramus, vel animantium, vel lapidum, vel herbarum, aliarumque rerum naturas.] Sed ita tamè sunt in hoc libro clariora quaedam & perspicuora, obscurioribus alijs reperiata, ut fami occurrere possint apertiora; at verò fastidium, quod facilia saepe generant, obscuriora depellant, ut eleganter idem Augustinus eodem loco explicat.

Hieronymus librum hunc obliquum, lubricum, schematicum, & dum aliud loquitur, aliud agentem dicit; ut si velis Anguillam, aut Murenulam strictis tenere manibus quātō strictius presseris, tātō citius elabitur. Certè cum in quempiam obscurissimum huius libri locum inciderimus, usurpare licebit quod dixisse fertur Socrates, cum in Heracliti libros de natura incidisset; [Praeclara sibi videri quae quidē intellexisset: arbitrari etiā se, & quae non intellexisset. Sed opus esse ad illa Delionatore.] Hunc sibi non alium quam Iob adesse Nicetas precatus est, cum aliquando vix se ex loci alicuius salebra, & difficultate expedire posset. [Tu ergo (inquit) o beate, qui isthac philosophatus es, nos cōplectere, & nobis dux esto, neque antea deseras, quam in complanatā viā deduxeris, qua iter rectū facere possimus, & a verò minimè aberremus. Nam ut nunc est, ipsi propè deprehensi in triuio, quā intelligendi viam ingredi debeamus, ignoramus.] Et Catenae initio in eandem rem scripsit; [A beata Iobi anima contendendum est precibus, ut id a Deo nobis impetret, ut viri huius magnanimitate dignum aliquid excogitare, ac dicere possimus.] Sapienter quidem; nam sicut Prophetiae ab Angelis, qui sibi aderant, suarum visionum significationem & sensum confestim precibus efflagitabant, ita sane ab ipso huius libri Scriptore, eorum quae scripsit, intelligentia obtinenda est, tum precibus, tum ipsa illius patientiae imitatione; ut lector ad agendum quae legerit, promptissimus sit; quae est optima ad scripturam intelligendam praeparatio, ut sanctus Isidorus dixit, in lib. 3. sentent. ca. 8. Augustinus in Psal. 11. & de opere Monachorum, cap. 17. Hieron. Mich. 2. & in Epitaphio Marcellae.

His nos duabus rebus, tum mirabili rerum optimarum vbertate, & copia, tum obscuritati, ut commentarij nostri responderent, pro nostra tenuitate laborauimus, id est, ut neque omnino ieiuni & inopes essent, neque non lumen aliquod rebus difficillimis afferrent. Vni interdū voci longiusculum commentariū subiicimus; neque mirum; nam verbum Dei, & vel minimus scripturae apex, est velut granum sinapis, [quod cum sit minimū omnibus seminibus,] susceptum tamen mente excolitur, cogitationum magnitudine (ut Nyssenus dixit) dilatatur, & ramorum loco praecipitis, & institutis expanditur, & proposito pietatis fine sic effertur in sublime, ut excelsa etiam, aliaque mentes, veniant, & habitent in ramis eius; & post multiplicem discursum, & volandi laborem, in multarum rerum explicatione, tanquam in nido demum confidant. Per varias

Peripatetici mala horrent.

Stoici.

3.

Liber hic,

Dialecticus

Hieron.

Cle. Al. x.

Thef. 5. 21.

4.

Libri obscuritas, & difficultas.

Clemens.

August.

Hieron.

Socrates.

5.

Nice. super id. cap. 21.

dulcis fuit gladius, etc.

6.

Verbum Dei simile grano sinapis.

Mat. 13. 31.

Nyssenus. in h. e. am.

Sacrae scripturae diuisione & partes. Ambros.

Basil. Hieron. August. Cle. Alex. Origen.

Diuina scriptura mundus intelligibilis.

Historia Iob antiquissima. Naturalia, quae docebat liber Iob.

Mores, informat liber Iobi.

Liber hic Theologicus. Hieron.

Peculiaris libri huius.

Liber hic Evangelio proximus.

res interdum excurrimus; sed in vna tandem conquiescimus; ea est simplex & germana sacrae scripturae intelligentia, & nostrae utilitatis, morumque institutionis comparatio: non aliter atque nauigantes littora attingunt, orasque diuersas regionis alicuius commeatus gratia inuiunt, sed in commodo portu tranquilli, & tuti tandem conquiescunt. Scio ieiuniores, & aridiores, id est, breuiiores commentarios quibusdam placere, quod rerum multarum varietate sentiant se opprimi; locupletiores, & utilium, opportunarumque observationum accessione splendidiore expeti ab alijs; hoc illo alboriosius, & difficilioribus omnibus placere difficillimum, ut pluribus non omnino displiceremus, & optatum, & curatum a nobis est.

7 Non raro humana Philosophorum, Poetarumque sapientia utimur, ex sanctorum quoque Patrum praecepto, Augustini secundo de doctrina Christiana, cap. 40. & 8. de ciuitate, c. 11. Origenis homil. 2. in Exodo. Hieronymi homil. ad Damascum, de filio prodigo, & epistol. ad Magnum oratorem, Basilij homil. ad adolescentem. Theodoret. lib. 10. de curand. Graec. affect. & in primis ad finem, lib. 1. namque est inter spinas flos aliquis, quem legamus; & in amaris, & austeris herbulis, aliquid cui infidamus, & apum more dulcedinem hauriamus. Ac veluti pluuiam cultis praecipue, subactisq. agris, ut humano generi consuleret, munificus ac liberalis Deus infundit; ex ubertate autem, & copia liberalitatis, ipsas quoque solitudines, & montes irrigat, quae nonnihil et producant, quod esui, & vsui mortalibus sit; ita scientiae veraeque sapientiae donum fidelibus, ac pijs hominibus impertitur Deus; interdum autem Ethnicis, & extra Ecclesiam positis, particulam pluuiae, veraeque scientiae elargitus est, ex qua utilitatem aliquam capere possumus. Sic videas de sapiente dictum a sapiente esse, Ecclesiastici 39. [In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim, & mala in omnibus tentabit.] Sed ut in his neque multum, neque diu immorandum est scripturarum interpreti, ita sane potissimum suas commentationes, ex sanctorum Patrum lectione, sensu, sententijs, locupletare debet; ex quibus multiplex vera sapientiae suppellex nobis comparanda est; cum scriptum sit: [Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in Prophetis vacabit, narrationem virorum nominatorum conseruabit.] Qua in re mirari nunquam desinam Scripturae interpretem, in cuius commentarijs Catullum, Tibullum, Horatium frequenter legas; Hieronymum, Augustinum, Gregorium, Ambrosium, Chrysostomum vno dicam verbo, neminem ex sanctis Patribus inuenias, ne semel quidem, quod si semel (nam oculatiori lectori id forte concedam) non iterum; si iterum, at certe non terque, quaterque, quasi in obscenis & deliris poetis omnia pulchra sint; at nihilo ab Augustino, acutè, nihil a Hieronymo, solide, nihil ab Ambrosio, argutè, a Gregorio, nihil utiliter, a Chrysostomo, & copiose, a Nazario, sapienter nihil, nihil belle a Nysseno, Basilio, sancte, & pie, nihil ab Hilario, orthodoxe, ab Irenaeo nihil accurate, & laboriose, nihil suauiter a Bernardo, denique a Latinis patribus vere, & grauitate, a Graecis eleganter & luculenter, nihil dictum, nihil excogitatum sit. Quasi poeticus ille furor sordidissimorum, & vino calentium hominum, diuinum aliquid sit, quod scripturam illuminare possit, & non potius diuino spiritu intellexerint, scripserint, interpretati fuerint scripturas sancti Dei homines. [Ridiculum certe fuerit (verba sunt Clementis, i. Stromat.) eorum, qui sunt boni ac studiosi, scriptis repudiatis, eos qui tales non sunt, componetes admittere.] At vereor ne dum nihil isti in interpretandis scripturis a Patribus accipere, edoce rique volunt, subuentaneos in Ecclesia libros proferant. [Perinde enim (libenter utor Plutarchi verbis) atque in pariendo natura constituit, ut non edatur in lucem foetus, nisi foemina conceperit, & in alio diu illuminetur, itaque auibis subuentaneos quosdam partus aiunt accidere, ex imperfectis nimirum, & inanimis conceptibus: non aliter sane de illo aestimandum est, qui nihil ab alio audire, nihil velut sapientiae (addo ego, a Patribus Ecclesiae) accipere curet: omnem quippe fructum concipere negliget.]

In Poetis, & prophetis scripturis, aliquid utile.

Ecc. 39.

Sanctorum patrum lectio ad scripturam in intelligentiam. Ecc. 39. Catull. Tibull. Horat. Hieron. August. Gregor. Ambros. Chrysost.

Cle. Alex. initio Strom.

Plut. de audivis officiis.

Qui nescit ad mittunt, nisi quod ab alio acceperunt.

8 Sed extrema sane vitia declinanda sunt, & utrinque reducenda scripturarum tractatio; namque sunt aliqui, qui nihil lubenti animo accipere, nihil audire, aut admittere volunt, nisi quod ab alio dictum prius, aut ex aliorum commentarijs, & libris descriptum, depromptumve sit. In quo si nihil illi laboris in quaerendo, & inueniendo po-

nere vellent, ferendi essent; sed si neminem in inueniendo, & excogitando contendere debere, neminem laborare, ut scientiam addat, & noui aliquid in litterariam republicam inuehat, male profecto de humano labore, & industria, male de humanae mentis vi, acumine, ratiocinatione merentur. Illa Gregorij Nysseni in re hac explicanda moderatio optima, & cum veritate virtuteque coniuncta, nam in medio consistit, videri omnino debet; cum enim post sui fratris Basilij explicationem Hexameron, suam praeterea ipse commentationem conscriberet, agricolas se imitari profitetur, qui mirabili inferendi artificio ex eadem planta varios fructus percipiunt: nam germen, aut gemmam, ex arbore quapiam decerptam, in alterius arboris maioris cortice inciso includunt, ut subiectae arboris humore germen illud enutriatur, & coalescat, ramusque fiat, & peculiarem sibi fructum proferat: sic sane lucubrationes nostras sanctorum Patrum libris, folijs doctrinae inferere oportet, ut illorum virtute, & humore coalescant, atque veluti illorum rami efficiantur, non sine ingenti utilitate, neque sine nostri laboris proprio quodam, & peculiari succo, & fructu. Tum etiam, quae ab illis acceperimus, semini vice nobis erunt, unde foetum concipiamus, qui labore, meditatione, industria coalescat, & in lucem prodeat. Neque enim ingenia desiderant repletionem, veluti vasa; sed accendi volunt, ceu materia, quo vis inueniendi simul cum appetentia veritatis incitetur. Denique (ait Plutarchus.) [Quemadmodum inurbanum est, ad vicinum proficisci ignis accipiendi gratia, ibique inuento luculentissimo foco desiderare, & adibus proprijs neglectis: ita prorsus indecens est ab alio sermonem doctum audire, minimeque curare, ut domesticus ignis, nepe vis ingenij accedatur.] Si non alio peiori falsitatis, & mendacii nomine, at certe, desides, sonniculosi, minime videtes Prophetarum illi, in quos Deus Ierem. 23. [Ecce ego ad Prophetas, ait Dominus, qui furantur verba mea, unusquisque a proximo suo.] Haec de rerum in commentarijs varietate, & interpretandi, quam sequimur ratione, paulo fortasse vberius, sed semel dicta fuerint. Iam ad totius libri partitionem & ordinem.

Ecc. 1. 18.

Nyssen initio exam.

Simile.

Humanis ingenia non iam repleda, quam excitanda. Simile. Plut. de off. aud.

Ier. 23. 39.

C A P. IX.

De libri loco, & ordine, atque totius operis diuisione.

- 1 Diuisione, & ordo librorum sacrorum.
- 2 An Iob propheta fuerit, & inter prophetas numerandus.
- 3 Multiplex propheta ratio, & appellatio Iobo conueniens.
- 4 Non eadem apud Graecos, & Latinos libri diuisione, neque apud Graecos inter se.
- 5 Commentariorum diuisione & ratio, per certamina.

Cum libri omnes ab Hebraeis in tres ordines distributi sint, ut ait Hieronymus super Daniele, & in prologo Galeato, videlicet in Legem, Prophetas, & in eos, qui Hebraice Chetubim, per excellentiam dicuntur, id est, scripturae sanctae, Graece, Agiographa, quam diuisionem indicasse visus est Christus Dominus, Luc. 24. dicens: [Oportet ut impleantur, quae scripta sunt in Lege, Prophetis, & Psalmis de me: certè hunc librum ad tertium ordinem Agiographorum reducunt cum Psalmis, & alijs Salomonis libris, Epiphanius opere de Asterisco & Obelo; & notis in interpretatione scripturarum; cum libros omnes sacros in quatuor quinquarios reducat; primum, qui ex Lege; secundum, qui ex Iudicium, & Regum historia conficitur; tertium, ex libris veru conscriptis componit, Iob, Psalmis, Prouerb. Ecclesiaste, Canticis; quartum, ex Prophetis. Eadem habes apud Damascum lib. 4. cap. 18. Propter antiquitatem vero semper alijs scripturis poeticis praepositur Iob: quanquam aliquando postpositum libris Salomonis superius indicauimus. Sed Dionysius tamen, non tam ex dicendi stylo, quam ex materia libros omnes sacrae scripturae diuidit, atque componit, & Iob coniungit cum alijs historialibus. Sic enim de Eccles. Hierar. c. 3. par. 3. post aliorum librorum materias descriptas, cum ait: [Veterum hominum inter varios, & multiplices tristium casus, mirabilem constantiam, immobilemque philosophiam eloquitur.] Iob cum Iudith, Esther, Tobia, Machabaeis connumerare videtur.

Quare tamen Prophetis non connumeretur liber hic, quætionem habere potest, sed minime difficilem; ab illa se

Tres ordines librorum sacrorum. Hieron.

כְּתוּבִים אֲגִיּוֹגְרָפָה.

Luc. 24. Epiphanius.

Damascus.

Vid. sup. c. 3. nu. 1. Dionysius.

An Iob lib. la se

annumerat la se facile expediuit Abulenus in prologo, Iosue quæst. 4. videndus quoque in prologo ad lib. Reg. quæst. 22. Ait itaque non tantæ auctoritatis habitum hunc librum ab Hebræis, atq. a nobis, quantæ alios; propterea nō præponi loco, & ordine alijs, quamuis tempore præcesserit: ratio minime solida, & patens calumniæ. Sed Prophetæ appellationem negant aliqui conuenire Iob, continuo negaturi inter Prophetas adnumerandum, & id contendit acriter Gilbertus Genebrardus, seu quisquis ille fuerit, qui præfatiunculam de Prophetica facultate, non indotam, præfixit Perionij libello de vitis Prophetarum. Illam enim tantum Prophetiam proprie dici existimant, quæ in somnis fit, aut in vigilia quidē, sed cum humanos sensus Vates amittit, & diuinos consequitur, vt Cicero loquitur 2. de Diuinatione. Tale quid significare visus est Arist. cum ex omnibus diuinandi generibus, solas diuinationes recipiat, quæ per furorem, & per in somniū existerent. Idq. confirmari potest ex Numerorum 12. [Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyses, &c.] Reuelatio vero, quæ integris sensibus, sine somno, sine ecstasi, sine peculiari visione fit, Prophetia apud illos non est, sed cōmuni nomine reuelatio, aut inspiratio Dei. Hanc, non illam Iobo, Moyfi, Jacob, Dauid, Danieli etiam contigisse asserunt. Sed vt subtilem & accuratam de Prophetiæ, & Prophetæ appellationibus, atq. generibus disputationem, quæ huius loci non est, nunc præteream, certē si non vt Isaias, Ieremias, Ezechiel, saltem, vt Moyses, atque Dauid, Iob quoque Propheta extitit; atque illum Prophetæ nomine dignatur Augustinus, eximiumque Prophetarū appellat, quod de Christi incarnatione, & resurrectione prædixit, & lib. 2. contra Pelagium ait; [Fidem resurrectionis sine incarnatione, & morte veraciter credi non posse.] Multa igitur de Christo, & Ecclesiæ mysterijs prophetauit, vt Philippus & Beda aiunt. Prophetam quoque tam Græci, quam Latini in suis Martyrologijs appellant.

Et licet quidē non eo modo, quo Isa. & Ezechiel prophetauerit, quamobrē ad eum Prophetarum ordinē non pertinet; sed multis præterea titulis Prophetæ cognomē promeruit; non solum quod de Christo, & de futuro iudicio, & iustorum præmio, impiorumque supplicio multa prædixerit, quod satis erat ad prophetandi appellationem, vt cū Mar. 7. dñ; Bene prophetauit (id est, prædixit) de vobis Isaias; Sed quod sacrorum interpretes apud suos, atq. concionator fuerit, sicut Exodi 7. dñ Moysi; [Aaron frater tuus erit Propheta tuus. (Tu lingua) tuus interpres. Et 1. Corin. 14. Qui prophetat, hominibus loquitur ad edificationem, & exhortationem, & consolationem.] Tū etiam quod Dei amicus, & familiaris; qua ratione de Abraham, Genes. 20. dñ; [Quia Propheta est, & orabit pro te, & de Moyse, Deuter. 34. Non surrexit Propheta sicut Moyses, quem nosset Deus facie ad faciem, in omnibus signis, atque portentis, quæ misit per eum.]

Quod ad diuisionem pertinet, Græci interpretes, Septuaginta, pariter ac Latini in quadraginta duo capita, partiti sunt librum vniuersum, vt Hebræis responderet. In Catena, in trigintatria capita omnino diuidit; neque hanc esse peculiarem diuisionem ab auctore Catenæ factam, sed Græcis omnibus receptam atque familiarem, ipse capitum inscriptiones indicant; dum Catenæ auctor suas capitum Protheorias præfigit disertis verbis, iuxta Græcos; quorum numerus cum nostro minimē cōsentit; quare itaque Latinus Catenæ interpres eam diuisionem Græcorum soli Olympiodoro tribuerit, in præfatiuncula ad lectorem, plane non assequor. Alij per colloquia diuidunt, siue Dei ad Satanam, & ad Iob, siue Iob, & amicorum inter se mutuo. Alij aliter. Nos vulgata capitum diuisione seruata, commentariorum libros tredecim effecimus. Hanc esse tum ipsius rei, tum laboris atque scriptiōnis nostræ opportunam partitionem rati, vt uiri fortissimi certamina singula enumeraremus, quo equi esse possemus totius prælij spectatores.

Prima igitur duo capita, quib. bona historie pars continetur, duo certamina continet, cum Satana alterum, alterum cum vxore: hæc quia continenter initia sunt, & in ipsa narratione & stylo scribendi valde cōiuncta, seiungi non potuerunt; efficitur ex his primus liber, cōmentariorum, aliquanto, quam vellemus, longior, & quæstionum ac rerum multiplicium explicatione auctior; sed

aliquid initio, ex quo cetera pendent, condonandum est. Lamentationes capitis tertij suum librum sibi uendicant. Deinde singulæ disputationes amicorum cum suis Iobi responsionibus, certamina sunt seorsum spectanda; propterea singula singulos libros efficiunt.

Tertius itaque liber constat ex disputatione Eliphaz a cap. 4. vsque ad 7. Quartus habet disputationem Baldad, ab 8. vsque ad 10. In quinto libro argumentatur Sophar, & pluribus satisfacit Iob, ab 11. vsque ad 14. Rursus Eliphaz certamen instaurat, quod tria capita, videlicet a 15. vsque ad 17. continet, id est, librum sextum. Secundo Baldad loquitur contentiosius & ardentius, quo Iob se oppido defatigatum significat, duo hæc sunt capita 18. & 19. & liber septimus. Liber præterea octauus, alia duo comprehendit 20. & 21. videlicet secundam disputationem Sophar. Confligit iam tertio Eliphaz, atque hoc iam est septimum disputandi certamen, & liber nonus a 22. usque ad 24. Tertio item, sed breuissime Baldad loquitur, Iob vero longissime respondet, pariterque sapientissime; propterea liber hic decimus, septem capita ambit, a 25. usque ad 31. Hactenus in uniuersum certamina decem.

Prodit tandem Eliu, & quamuis uerbosa potius, quam neruosa disputatione solus ipse laboret, ut cui nihil omnino responsi dederit Iob, certauit tamen quoque ac laborauit Iob, patienter audiendo orationem longissimam a 32. vsque ad 37. caput, hic esto liber undecimus. Mirū; etiam ipse Deus athletam simulat, & disputatorem agit, & certamen duodecimum peragit, cuius uim: uix potest silentio, nedum retortis uerbis, aut responsione sustinere Iob; capita quatuor, a 38. usque ad 41. atque liber duodecimus. Vltimum tandem caput, liberque ultimus, nullum amplius certaminis laborem describit, sed coronam, præmiumq. athletæ fortissimi, & foelicitatem pristinam bonorum omnium longe cumulatiflime restitutam.

C A P. X.

Libri utilitas; commentariorum quoque, atque paraphrasis vsus.

- 1 Vniuersa scriptura, patientiæ exempla nobis suppeditant, Iob præsertim: explicati Paulus, & Petrus.
- 2 Liber Iob ad omne hominum genus, opportunus.
- 3 Utilia consuetari debet scripturarum interpres.
- 4 Quid sit cauponari uerbum Dei, ex Paulo & Isaias, & locus Cantic. indicatus.
- 5 Vsus paraphrasis.
- 6 Laus defensorq; Vulgati interpretis.
- 7 Hispanismorum ratio, ad scripturæ locutiones opportuna.

VT libri huius eloquentiā atq. iucunditatē mirabilē, quæ ex iucundissima historia, multa uarietate referta nascitur, præterea, prætereunda tamen non est utilitas, ea præsertim de qua Paulus loquitur, Rom. 15. [Quæcumq. scripta sunt, ad nostram doctrinā scripta sunt, ut per patientiam & cōsolationem scripturarū spem habeamus.] Quib. uerbis, uel ab hoc libro uniuersam scripturā denominat, uel illa quæ ex uniuersa scriptura capitur doctrinæ utilitas, ex hoc potissimū, post Euāgelia, lib. petenda est. Nāq. patientiæ nobis, & cōsolationis, exēplū suppeditat, & in eā spem iubet nos erigi, quā operatur patientia. Cōsolationem aut uocat Paulus, quam Iacobus, finem Domini dicit, loquens de Iob, & Petrus, posteriores glorias, de Christi glorificatione loquutus; atq. ex hoc patientiæ exēplo a nobis imitando, salutem animarum nostrarū pendere docuit illis uerbis: [De qua salute exquiserūt, atq. scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in nobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod, uel quale tēpus significaret in eis spiritus Christi, prænuncians eas, quæ in Christo sunt passionēs, & posteriores glorias.] Sicut igitur dñ, Lucæ ult. [Et dixit ad eos: o stulti, & tardi corde ad credendū in omnibus, q̄ locuti sunt Prophetæ: nōne hæc oportuit pati Christū, & ita intrare in gloriam suam? & incipiens a Moyse, & oībus Prophetis, interpretabatur illis in oībus scripturis, quæ de ipso erāt.] Scripture, patientiam & cōsolationē loquuntur, in nostrā salutē. Hæc prænunciavit olim in Prophetis spiritus Christi; hæc semper nobis in libro Iob inspicienda atque imitanda

eas :] nam nemo interpret in enarrando ita sterilefcere debet, vt non aliquem, imò duplicem fructum non proferat; & multa pulchra, falubriaque confilia, & vitæ præcepta, in audientium atque legentium mentibus non progignat. Ergo qui nullius vtilitatis fructu foecundus fit, is profectò sterilis erit, & inter Spōſæ dentes minimè connumerandus : is quoque non rectè tractabit verbum veritatis. Quid enim exiſtimas exigere Paulū à Timotheo, 2. ad Ti. 2. dicentem, [Sollicitè cura te ipſum probabilem exhibere Deo, operariū, inconfuſibilem, rectè tractantem verbum veritatis;] quàm vt rectè ſecet, & abſcindat, reſecetque (vt ex Græco legitur) inutilia in tractando verbo, ut Chryſoſ. quoque, & Ambroſ. interpretantur, atque in ea tantum incumbat, quæ vtilia fore intellexerit? Tum etiam vt ſecet, diuidat, diſtribuat cuiq. ſuam portiunculam, & vt ait gloſſa, altis ſpiritualia, lac paruulis, vt in eo creſcant in ſalutem : namque non aliud debet efficere, verbum Dei interpretatum à doctore, quàm quod Pater ipſe reuelans, & Chriſtus Ieſus docens, & prædicans efficiendum voluerūt, videlicet, vt omnis qui audit, & diſcit, veniat ad filium Dei. Omnis enim ſapientia, ſacra præſertim, quæ deriuatur ab ipſo primo capite, & fonte Deo, debet nos ad illum conuertere, & deducere, media obſervatione mandatorum. [Omnis enim ſapientia à domino Deo eſt, & eſt ante æuum. Fons ſapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingreſſus illius mandata æterna.]

Sed vt de vſu paraphraſis, quam in fine commentariorum cuiq. capiti appendimus, aliquid quoque dicamus, curauimus ſanè, vt ſi quid in paulò uberioribus explanationibus diſpendij laboris, aut temporis fieri cuiſpiam lectori uideretur, id totum repararemus compendio Paraphraſis. Nam vt verè Gregor. Nazianze. oratione 3. de Theologia dixit; [Quemadmodum aqua, quæ non certis canalium marginibus dirigitur, ſed per areæ diffunditur planitiem, euaneſcit, ita & res per ſermonis vaſtatem diſſuſa, lectorẽ fallit.] Ita longiores commentarios compreſſimus, & in anguſtias, potius ad ſummam, redegit. Sic autem compendia fecimus, vt, quoad fieri in tanta breuitate potuit, rerum uariarum atque multiplicium, quæ fuſius in commentarijs explicantur, ſemina in paraphraſi reponeremus; neque noſtras ſolum, ſed aliorum etiam interpretationes, & peculiareſ alias, vel ad mores, vel ad Sacræ Scripturæ intelligentiam, obſervationes opportunas indicauimus, eadem oratione contextas, locis etiam in margine notatis, ex quibus vberiorẽ explanationem ſine diſpendio temporis lector petere poſſit. Vnum affirmo, illud quidquid eſt, ſi lectori tantæ utilitati, & commodo eſt, quanto mihi labori fuit, fore ſanè, ut non nihil omnino iſtinc proficiat.

Vt uerò nihil noſtro labori deeſſet, in hoc non minorem curæ, ſollicitudinisque partem deriuauimus, ne quid nobis, quod editionis Vulgatæ auctoritati derogaret, excideret, uel per incuriam. Et quidem non auſpicato, pedem (quod aiunt) in Diuinarum litterarum limine figeret, cui alia uel minimum diuerſa mēs eſſet. Nam ut ea, quæ pro religione pietateque ſuſcepta ſunt, optimis auſpicijs geruntur, ſic illa quæ cum his duobus humanæ uitæ præſidijs pugnant, ut quæ à peſſimis initijs exordiatur, peſſimo ſine terminari neceſſe eſt. Id ergo ſemper ante oculos verſabatur, vt variarum lectionum ornamenta, quibus paſſim Diuinæ litteræ, non ſine ſplẽdore abundant, nemo in noſtris commentarijs deſideraret: tum ne ita multi in ijs eruendis eſſemus, ut aliorum uerſiones nimis ſuſpiciendo, ſapientiſſimi, ſanctiſſimique Hieronymi (huius enim magna ex parte uerſio Vulgata eſt) lectionem, aut exiſtimationem laderemus. Itaq. id effecimus ut reliquæ uerſiones, tanquam ancillæ, & pediſſequæ, noſtræ editioni dignitatem auctoritatemque conferrent; in quo bonam operam maximè Septuag. præſtabunt: quibus iam correctioribus diſtictè iubemur a Sixto Quinto Pontif. uti, ad Latine noſtræ lectionis interpretationẽ. Et quidem Hebraizantium quorundam ſtudio, ſi tantum in illuſtrandis eruendiſque Sacrarum Litterarum intelligentijs adhiberetur, apud neminem iure malè audiret. Sed illud eſt omni uicuperatione digniſſimũ, quod Latinum interpretem fictis ſæpè criminationibus proſcindunt, lacerantque; atque aperto contradicendi ſtudio, ubi ille Hebraiſmum retinet, diſſoluunt iſti; ubi ille illuminat, & quaſi breuiſſima paraphraſi explicat, retinent iſti nimium religioſè, & uerbum uerbo curant red- dere

imitanda proponuntur, vt maximum ſalutis animarum noſtrarum ſubſidium; in hoc libro poſitum eſſe intelligamus. Chryſoſt. eleganter, & copioſè explicat, vtilem omnino librum eſſe cuius, in omni vitæ genere, & conditione, uiris, mulieribus, lenioribus, medijs, diuitibus, pauperibus, ſecūdis, aduerſisue rebus utentibus, ad imitationem virtutis omnis, atq. librum vniuerſum illa ſimilitudine clauſit. [Ad hunc librũ, tanquam ad matrem quampiam proliſ amantem, & quouis loco manus tendentem, trepidanteſq. natos excipientem, uſque conſugiamus. Nam nemo eſt, quem liber hic ſalutaribus præceptis non excipiat; nemo, cui tanti uiri afflictationes morborum, cruciatus, atque ſæua malorum omniũ procellæ, ſolatiũ, medicamentum, portum non præſtent.] Prætereo, frequenter omnium præcepta uirtutum nobis tradi, quæ ſuprà indicauimus, cū de materiæ uarietate ageremus.

Ad eam quoque rationem commentarios noſtros ac- cōmodauimus, vt alicuius utilitatis fructus ex illis percipi poſſet, dum ea ad ſacræ ſcripturæ interpretationem adducere conamur, quæ animis quoq. utilia & ſalutaria exiſtant. Id quod appoſita ſimilitudine, tū in hoc libro, tum in uniuerſum ſcripturę interpreti faciendũ, Sanctus Greg. præcipit. [Sacri, inquit, tractator eloquij morem fluminis debet imitari; fluuius quippe dum per alueum deſluit, ſi ualles concauas ex latere contingit, in eas protinus ſui impetus curſum diuertit, cumq. illas ſufficienter impleuerit, repente ſe in alueum refundit; ſic nimirũ, ſic diuini uerbi eſſe tractator debet; vt cū de qualibet re diſſerit, ſi fortasſe iuxta poſitam occaſionem congruæ ædificationis inuenerit, quaſi ad uicinam uallem linguæ undas intorqueat; & cū ſubiectæ institutionis cāpum ſufficienter infuderit, ad ſermonis propoſiti alueum recurrat.] Non quòd alium, quàm primum illum, & literalem ſcripturæ ſenſum conſectari, aut ſecundum illum, quem Moralem vel Tropologicum appellant venari, aut perſequi animo ſtatuerim; ſed quod primus ipſe ſcripturæ ſenſus multa nobis præclara, & ſalutaria monita ad morum diſciplinam ſuppeditat, & nihil ſit in hiſtoria, & ſimplici narratione aliqua, aut nuda ſententia tam aridũ & exile, ex quo, ſi premas & vrgeas, non ſucci multum, atque vtilitatis elicias. Nam quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram vtilitatem, noſtramque doctrinam ſcripta ſunt.

Deus enim noſter, docet nos vtilia. Propterea non ſolum melli, & dulcedini, non ſolum auro, argẽto, gemmis pretioſiſſimis, quæ ad guſtum & ſplẽdorem pertinent, ſed ijs quoque, quæ vtilia & neceſſaria ſunt mortalium vitæ, & incolumitati comparantur ſanctæ ſcripturæ, pani, vino, aquæ, pinguibus, atque ea deuorare, & comedere, iubemur, in noſtramq. vtilitatem conuertere. Qui frigide tractat, quod ex ſe meraciſſimum eſt, tū efficacitatis, tum commoditatis mirabilis verbum Dei, ingentes iſ à Paulo minas accipiat; qui dum de vita, & incolumitate animorum ſe ſolicitem eſſe ſcribit ad Corinth. [Non ſumus inquit, ſicut plurimi, adulterantes verbum Dei, ſed ex ſynceritate, ſed ſicut ex Deo, coram Deo, in Chriſto loquimur.] Namq. illi adulterant, & cauponantur verbum Dei, qui frigida miſcent, & diluunt, atque efficacitatem (quod in ſe eſt) retundunt, neque eo modo nobis propinant, quo ſibi à Deo traditum eſt, purum atque ſyncerũ; videlicet cū vel inutilibus, aut mollioribus facetijs, aut fucatis potius, quàm ſolidis vtuntur in verbo Dei tractando; quæ omnia Paulus aquæ adulterium, id eſt, frigida appellat (trialdades) ſicut ſcriptum eſt. Iſai. 1. [Vinum tuum miſtum eſt aqua. Septuag. Caupones tui miſcent vinum aqua.] Propterea ſponſus ſponſæ ventrem, id eſt, animam & cogitationem Doctōrũ, & diuini uerbi interpretum, (quæ frequenter ventris nomine ſignificatur) comparat aceruo tritici, deiectis inutilibus paleis, vallato lilijs; nihil enim debet admittere doctōris, aut interpretis mens, quod inutile aut ſine fructu ſit; quamquam quæ dicit ſcribitve vtilia & ſalutaria, cum iucūditate & ſuauiſſima quadam condire debeat. Atque iterum ſponſæ dentes (hi iſdem ſunt Eccleſiæ Doctōres, & tractatores diuinarum Scripturarum, qui dum ſolida & dura comminuunt & præmandunt, difficilia ſacræ Scripturæ explicant, & obſcuriora interpretantur, vt diſertis verbis Nyſſe. Theodor. Ambroſ. interpretantur) comparat, inquam [dentes grēgibus tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro: omnes gemellis fætibus, & ſterilis non eſt inter

Chryſo. in Cat.

2

Scriptura- rum inter- pres ut lia cōſectetur.

Gregor. in præf. cap. 2.

Senſus pri- mus, & lit- eralis, reſe- rendus ad utilitatem.

Rom. 15. 4.

Iſa. 48. 17.

Ezech. 2. 9. Apo. 10. 9. 10.

2. Cor. 2. 4

Eccleſia do- lores, quib. ſimiles. Cant. 7. 2.

Cant. 4. 2.

Nyſſenus. Theodoret. Ambroſ.

2. ad Ti. 2.

Gloſſa.

Ioan. 6. 45

Eccleſ. 1. 1.

Nazianz.

6 Vulgatę editionis inſe de Hndiũ.

Interpretat. 1. o Vulga- ta Hierony- mi.

Editio Va- ticana Se- ptuaginta. Hebraizantium quorundam ſtudio nota- tum.

Latinus in-
terpres sa-
pientissim⁹.

dere non fidi interpretes: Ita dum sibi proponunt, ab interprete Latino discedere, a vero frequenter discedunt, aberrantque. Est sane ille (siue Hieronymus, siue quis alius sit) Hebraicæ, Græcæ, Latineque linguæ, atq. omnis antiquitatis peritissimus; tum illud, prudens cautusque, & utilitatis atque pietatis apprime studiosus. Quare dum per uariarum lectionum scopulos aberrare contingeret, ad Vulgatam nostram, tanquam ad portum, ubi seculare consisti possit, cursum dirigemus. Cum uerò, uel ex alijs scripturis, uel ex alijs translationibus exempla accerere necesse sit, illa certe semper delegimus, quæ tum uel ad Scripturæ phrasim explicandam, nostræ lectioni ualde familiarem, aptissima essent; tum quæ minime ieiuna & arida pijs concionatoribus ad morum compositionem uideri possent, ut cum obscuriora libri nostri loca illuminarent, simul etiam lectorem utilitate aliqua, uoluptateque iuuarent.

Denique suam quoque præfatiunculam, præcastigationem potius, Hispanismi quidam & uulgaria quædam uocabula interferta reliquæ scriptioni, postulare uidebatur, ad quæ forte Latinissimi, atque delicatissimi palati homines nauseabunt; neque immerito: nam uim Latine orationis extenuant, & neruos dicendi infringunt, & quod in publicum, ad communem omnium utilitatem editur, si peculiaribus cuiuspiam linguæ uocibus, aut sententijs uulgaribus respergatur, nõ potest non molestiam lectori aspergere alieno. Statueram igitur ab illis abstinere, ne qui in publicis prælectionibus, nostris auditoribus gratissimi extitissent, alienos lectores aut obscuritate aliqua & impedimento, aut offensione retardaret: sed aliter de re facienda emunctæ naris homines statuerunt, ex quorum autoritate & consilio, meum illud mutare, inuitus licet, & nunc quoque repugnans, & dolens necessario cogor: atque his etiam causis impellor. Primum, quod multum subsidij ad Scripturæ phrasim, & dicendi rationem cognoscendam ex lingua Hispanica peti posse existimem; aut quod utriusque per se Dialecti persimiles sint, aut quod ratione aliqua multi linguæ sanctæ idiotismi ad Hispanicam redundarint. Rem sexcentis

Hispanis-
mi ad Scri-
pturæ intel-
ligentiam
opportuni.

exemplis testatam facerem, nisi iam longiores moras, atque tedium præfationis uererer, & nisi eiusmodi testimoniis, passim essent a nobis producenda. Quædam igitur ex Hispano, sacre Scripturæ respondent, non sine uenustate, & intelligendi operæ pretio; quæ si uelis alia lingua exprimere, non omnino foeliciter præstare possis, neque ea gratia, quam vel in sua, vel in alia persimili habent; ut si uinum in non ualde commodum, neque amicis cum vas transfuderis, nõ sine periculo aclescendi. Quam rem Ecclesiastici author, in suo prologo planè docuit; ueniam uidelicet petit, in quibus uidetur deficere in uerborum compositione. Translationem intelligit ex Hebræo in Græcum. [Nam deficiunt, inquit, & uerba Hebraicæ, quando fuerint translata ad alteram linguam, non autem solum hæc, sed & ipsa Lex, & Prophetæ, cæteraque aliorum librorum, non paruam habent differentiam, quando inter se dicuntur.] Deinde quoniam Scripturæ interpreti illis omnibus utendum est, quæ ad vim sacre locutionis percipiendam facere possint, quæcumque tandem illa sint. Ad hæc, rem facimus non sine exëplo; nam uiri optime de Litteris Sacris meriti, siue in suis Lingue Sanctæ Thesauris, siue in suis Sacre pagine commentarijs, quædam etiam Germanorum, quædam Gallorum lingua explicant lectoribus neque repugnantibus, neque ingratis. Atqui nec Germanus, neque Gallus, aut præclarius canit, aut sæpius non sua lingua ad Scripturæ locutionis alicuius intelligetiam excitare poterit, quam Hispanus. Quare uitio non uertendum, si quod illi semel aut iterum, Hispanus homo, bis & ter quod neque inutile, neque deforme sit, ut Hispanis morigerari uideatur, scribere audeat; ea præsertim ratione, ut integrum sententiæ sensum, etiam nescienti Hispanicè semper relinquat, nec non etiam lectionem ipsam expeditam; nam plerumque ex ipsis commentarijs, & textu expunguntur Hispanismi, inuiti licet, & commodum in margine locum queritare coguntur. Verum cum facilem nobis aditum ad libri explicationem præfatio dederit, diutius immorandum non est.

Iesus Sy-
rach.

TOBIAE CAP. II.

Hanc autem tentationem ideò permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob: nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata eius custodierit, non est contristatus contra Deum, quod plaga cecitatis eueniret ei, sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Nam sicut beato Iob insultabant reges, ita isti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes: Vbi est spes tua, pro qua elemosynas, & sepulturas faciebas? &c.

S. IACOBVS CAP. V.

Sfferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis; quoniam misericors Dominus est, & miserator.

Q. SEPTIM. FLOR. TERTVL. LIB. DE PATIENTIA.

O Felicissimum illum quoque, qui omnem patientiæ speciem aduersus omnem Diaboli vim expressit: quem non abacti greges, non illæ in pecore diuitiæ, non filij vno ruinæ impetu adempti, non ipsius denique corporis in vulnere cruciatus, à patientia, fide Domino dedita, exclusit, quem Diabolus totis viribus frustra cedit. Neque enim à respectu Dei tot doloribus auocatus ille est, sed cõstitit nobis in exemplum & testimoniũ, tam spiritu, quàm carne, tam animo, quàm corpore patientiæ perpetrandæ: vt neque damnis sæcularium, nec amissionibus charissimorum, nec corporis quidem conflictationibus succidamus. Quale in illo viro feretrum Deus de Diabolo extruxit? Quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit? quum ille homo ad omnem aceruum nuntiorum nihil ex ore promeretur nisi Deo gratias; quum vxorem iam malis delassatam, & ad praua remedia suadentem execraretur? quid? ridebat Deus; quid? dissecabatur Malus; quum Iob immundam vlceris sui redundantiam magna æquanimitate distringeret, quum erumpentes bestiolas inde in eodem specus, & pastus foraminosa carnis ludendo reuocaret. Itaq. operarius ille victoriæ Dei, retusis omnibus iaculis tentationum, lorica clypeoq. patientiæ, & integritatem mox corporis à Deo recuperauit, & quæ amiserat centuplicata possedit. Et si filios quoque restitui voluisset, pater iterum vocaretur: sed noluit in illo die reddi sibi tantum gaudij; securus de Domino, distulit. Sustinuit tum voluntariam orbitatem, ne sine aliqua patientia viueret. Adeò satis idoneus patientiæ sequester Deus.

D. CAECIL. CYPRIANVS LIB. DE BONO PATIENTIÆ.

Sic Iob examinatus est & probatus, & ad summum fastigium laudis, patientiæ virtute prouectus. Quanta adpersus eum Diaboli iacula emissa? quanta admota tormentaria actura rei familiaris infligitur, numerosa sobolis orbitas irrogatur, diues in censu dominus, & in liberis pater ditior, nec dominus repente, nec pater est: accedit vulnerũ vastitas, & tabescentis ac fluentis artus edax quoque vermium poena consumit: ac ne quid omnino remaneret, quid non Iob in suis tentationibus experiretur, armat Diabolus, & vxorem, illo antiquo nequitia suæ vsus ingenio, quasi omnes per mulierem decipere posset, & fallere, quod fecit in mundi origine: nec tamen Iob grauib. ac densis conflictationibus frangitur, quominus inter illas angustias, & pressuras suas, Dei benedictio, victrice patientia, prædicetur.

D. AVGVSTINVS LIB. XVIII. CAP. XLVII. DE CIVIT. DEI.

Nec ipsos Iudæos existimo audere contendere, neminem pertinuisse ad Deum præter Israelitas, ex quo propago Israel cepit esse, reprobato eius fratre maiore: populus enim reuera, qui propriè Dei populus diceretur, nullus alius fuit; homines autem quosdam non terrena, sed cœlesti societate ad veros Israelitas supernæ ciueis patriæ pertinentis etiam in alijs gentibus fuisse, negare non possunt: quia si negant, facillimè conuincuntur de sancto & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec profelytus populi Israel fuit, sed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est: qui diuino sic laudatur eloquio, vt quod ad iustitiam, pietatemque attinet, nullus ei homo suorum temporum cœquetur. Quæ tempora eius quamuis non inueniamus in chronicis, colligimus tamen ex libro eius, quem pro sui merito Israelitæ in authoritatem canonicam receperunt, tertia generatione posteriorem fuisse, quàm Israel. Diuinitus autem prouisum fuisse non dubito, vt ex hoc vno sciremus, etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad spirituales Ierusalem.

SVLPICIVS SEVERVS LIB. I. HISTORIÆ SACRÆ.

Cum Hebræorum in Aegypto seruitutem descripsisset.

Hoc, inquit, tractu temporis Iob fuit, lege naturæ, & agnitionem Dei, & omnem iustitiam complexus: prædiues opibus, atque eò illustrior, quod ijs neque integris corruptus, neque amissis deprauatus est. Nam cum per diabolum exutus bonis, filiis etiam esset orbat, ad extremum diris vlceribus affectus, non potuit vinci, vt præ doloris impatientia, aliqua in parte peccaret. Mercedem deniq. diuini testimonij consecutus, sanitati redditus, omnia, quæ amiserat in duplum recepit.

GREGORIUS TVRONENSIS LIB. I. HISTOR. FRANCOR.

Abraham cum centum esset annorum genuit Isaac: porrò Isaac sexagesimo etatis anno nati sunt filij gemini de Rebecca: primus Esau, qui & Edom, id est, terrenus, qui propter gulam vendidit primogenita sua: ipse pater est Idumæorum, de cuius generatione quarta natus est Iobab, hoc est, Esau, Raguel, Zara, Iobab, qui & Iob. Is vixit annos CCXLIX. octogesimo nono ab infirmitate liberatus est; post infirmitate autem CLXX. annis, restituta in duplum omni facultate, cum tot, quot perdiderat, filiis iocundatus est. *Locus est Genes. Cap. XXXVI.*

B. GREGORIUS MAGNVS PP.

Beatus Iob sancto Spiritu afflatus, potuit sua gesta, quæ erant, videlicet, superne aspirationis dona, quasi non sua describere; quia eò alterius erant, quæ loquebatur, quò homo loquebatur, quæ Dei sunt: & eò alter, quæ erant illius loquebatur, quò Spiritus sanctus loquebatur, quæ hominis sunt.

H V I V S O P E R I S

INDICES SEPTEM.

- I. **Simplicium** vocum Hebraicarum, atque Græcarum, quarum vis, & proprietas ad Scripturarum intelligentiam diligentius examinatur ; indicata primùm Vulgati interpretis versione, deinde etiam varia, aut ipsius Vulgati, aut aliorum interpretum lectione.
- II. **Simplicium** dictionum Latinarum, quæ frequenter occurrunt in sacro sermone, quarum vsus, & significatio accuratè traditur.
- III. **Peculiarium** quorundam Hebraismorum, Phrasium, & quarundam etiam Scripturæ intelligendæ regularum, quæ tum in hoc opere, tum in alijs libris obseruantur, & explanantur.
- IIII. **Quæstionum**, quæ tum ad aliarum rerum, quæ inter interpretandum occurrunt, tum ad huius libri intelligentiam, proponuntur, & explicantur.
- V. **Aliorum** Scripturæ locorum, qui in hoc opere, explicantur, aut illustrantur: & interdum vbi peculiaris difficultas, vel vtilitas exigit, cū breui notatione interpretationis.
- VI. **Earum** rerum, quæ pro concione vsui esse possunt ad singula Euangelia totius anni.
- VII. **Rerum, & verborum** generalis, & alphabeticus.

INDEX VOCVM HÆBRÆICARVM, QVÆ IN HOC OPERE EXPLICANTVR.

In quo minutioribus characteribus primùm indicatur versio Vulgata, qua Latinus interpres
in hoc Libro vtitur; deinde vero vel ipsius Vulgati alijs in locis, vel aliorum
interpretum varia lectio.

- א
- אב** B, Pater. Iobo uirgultum. lignum virens.
אב Abib, Mensis nouorum, Aprilis, cap. 8. v. 12.
אב num. 1.
אב Abad, *Perire*, destitui, perdi. c. 8. v. 13. nu. 2.
אב Abah, Egere, desiderare, c. 5. v. 15. nu. 2. & c. 9. v. 26. nu. 2.
אב Ebeh, *Poma portans*, desiderium, voluntas, c. 9. ver. 26. nu. 2.
אדוני Adoni-tsedec, Dominus meus iustitiæ, c. 1. ver. 1. num. 17.
אדמה Adama, Terra rubra, argilla. Adam, homo, Ru-
אד beus, argillosus, c. 10. v. 11. num. 3. & c. 14. v. 1. num. 2.
אוזן Ozen, *Statera*, auris, c. 6. v. 1. nu. 4. *Auris*, c. 12. v. 12. num. 4.
אוי Euil, *Scultus*, insipiens, impatiens, c. 5. v. 2. nu. 2. & v. 3. num. 1.
אולם Vlam, *Quamobrem*, verumtamen, certè, capit. 5. v. 8. num. 2. *Nimirum*, eia, age, quælo, cap. 11. vers. 7. nu. 2. *Sed tamen*, propterea, sanè, cap. 13. v. 3. num. 2.
אין Auen, *Dolor*, c. 5. v. 6. nu. 2. *Iniquitas*, concupiscen-
אין tia, c. 11. v. 11. nu. 3. & v. 14. nu. 3.
אופל Ophel, *Tenebra*, c. 10. v. 22. nu. 15.
אוח Auath, *Supplantare*, peruertere, detorquere à re-
אוח cto, c. 8. v. 3. nu. 1.
אזל Azal, *Recedere*, abire, perire, deficere, c. 14. vers. 11. num. 2.
אחו Ahhu, *Loca palustris*, palus, uiriditas, cap. 8. v. 11. num. 3.
אחז Ahhaz, *Tenere*, firmiter apprehendere, inhaerere, c. 17. v. 9. nu. 1.
איב Aiab, Inimicari, inimicitias exercere, c. 9. uer. 26. num. 1.
איוב Iob, cap. 1. uers. 1. num. 33. Dolens, aut gemens, num. 46.
איש Is, *Vir*, homo, c. 1. v. 1. nu. 1.
איתן Ethan, *Saxosum*, salebrosus, asperum, cap. 5. uer. 20. nu. 1. *optimates*, robustus, fortis, cap. 12. v. 19. num. 4.
אח Ach, forsitan, c. 1. v. 1. nu. 73.
אל El, *Deus* fortis, c. 4. v. 1. num. 2. & c. 8. v. 3. num. 1.
אלה Iudex, c. 13. v. 3. nu. 2. Eloah, *Deus* iudex, c. 5. v. 17. nu. 3. & c. 11. v. 7. nu. 1.
אלל Allai, *Vt*, c. 10. v. 15. nu. 6.
אלה Alahh, *Inutile*, putridum, fctere, c. 12. v. 12. nu. 7. & c. 15. v. 16. nu. 3.
אם Im, particula conditionalis, c. 14. v. 14. nu. 1.
אמר Amir, Ramus, arbor, c. 14. v. 7. nu. 3.
אמן Aman, Fidelem esse, nutritium, c. 1. v. 1. num. 76. & cap. 4. uer. 18. nu. 3. *Veracem* esse, & constan-
tem in dictis, & promissis, cap. 9. uer. 9. num. 2. Immutabile, c. 15. v. 15. nu. 3.
אמן Amnam, *Ergo*, verè, profectò, c. 12. v. 2. nu. 2.
אמן Amats, *Fortis*, Rufus, c. 9. v. 4. nu. 3. *Robustus*, supe-
rior, præualens, v. 19. nu. 1. *Roborare*, obdurare, obfirmare, c. 16. v. 6. nu. 1.
אמר Amar, *Loqui*, dicere, c. 3. v. 2. nu. 1. & c. 4. v. 1. nu. 1. & c. 9. v. 22. nu. 3. & c. 12. v. 20. nu. 1. *Præcipere*, c. 9. v. 7. nu. 1.
אנא Ana, *Ergo*, obsecro, eia, ergo, c. 5. v. nu. 3.
- אנש
- אנש** Anas, *Desperatum esse*, desperatè agrotare.
אנוש Enos, *Homo*, miserrimus, deploratus æger, cap. 7. uer. 1. nu. 11. & uer. 16. num. 7. & cap. 9. uers. 2. num. 3. & c. 10. uer. 4. num. 7. & cap. 14. uer. 19. num. 6.
אף Aph, *Et dignum ducis*, etiam, adhuc, quantò magis quanto minus, c. 14. v. 3. nu. 2.
אפיק Aphic, Impetus, aqua fluens rapidè. Aphac, cum impetu, & rapiditate decurrere, cap. 6. ver. 15. num. 2.
אפר Eph, *Sterquilinum*, cinis, puluis, c. 2. in enumer. morb. Sect. 11. nu. 2.
ארג Ereg, Tela, radius textoris, liciatorium textentiũ, c. 7. v. 6. nu. 1.
ארה Aarahh, Terere, calcare, *Via* quæ teritur & calca-
tur, c. 8. v. 13. nu. 2.
אריה Arie, *Leo*, c. 4. v. 10. nu. 3.
ארדאפים Erec apajim, *Longanimis*, patiens, longus latu s que naribus, c. 10. v. 8. nu. 18.
ארך Arac, *Patienter agere*, prolongare, in longum differ-
re, c. 6. v. 11. nu. 3.
ארץ Erets, *Terra*, c. 14. v. 8. n. 1.
אשה Ifa, *Mulier*, Virago, c. 14. v. 1. nu. 2.
אשרי Afre, *Beatus*, Beatitudines, bene, diuitiæ, cap. 5. v. 17. num. 1.
אתה Athad, Fortiter & pertinaciter resistere, c. 12. v. 19. nu. 4.
- ב
- בגד** Bagad, *Prætere*, præuaricari, contemnere, c. 6. v. 15. nu. 2.
בדא Bada, Facere aliquid seorsum, mentiri, machina-
בד ri. Bad, *Solus*, Ramus, Magistratus, qui per se aliquid fingit, aut molitur, c. 11. uers. 3. nu. 2. *Profundissimum*, vectes, fulcra, nouissima, capit. 17. uers. 15. nume. 3. Badad, solitarius, ibi-
dem.
בדד Behemoth, *Iumenta*, bestia, fera, pecora campi, c. 12. v. 7. nu. 2.
בחמות Buz, *Contemnere*, rei uilissimæ, & inutili detrahere, c. 12. v. 5. num. 2.
בז Bor, *Mundum*, purum, lucidum, cap. 9. uers. 30. num. 6.
בזר Bahhan, *Dijudicare*, probare, explorare, cap. 12. v. 12. num. 4.
בחר Bahhar, *Loqui*, eligere, dicere selectis uerbis, cap. 9. v. 14. nu. 2. *Imitari*, fumere, & eligere ad imi-
tandum, c. 15. v. 15. nu. 2.
בטן Beten, *Stomachus*, uenter, c. 15. v. 2. nu. 3.
בין Bin, *Considerare*, discernere, c. 11. v. 11. nu. 4.
בית Beth, *Tela*, aranea, domus, c. 8. v. 14. nu. 4.
בלג Balag, *Torquere*, Confortari, roborari, cap. 9. uers. 27. num. 4. *Plangere*, refrigerari, capit. 10. uer. 20. num. 7.
בלה Balah, *Consumere*, ueterascere, senescere, c. 13. uer. 28. num. 2. *Atterere*, uetustate consumi, c. 14. v. 11. num. 4.
בלל Belil, *Præsepe*, pabulum, migma, capit. 6. uers. 5. num. 5.
בלע Balagh, *Affligere*, præcipitare, deglutire, perdere, c. 2. v. 3. nu. 8.
בעבור Baghabur, *Pro*, propter, c. 2. v. 4. nu. 3.
בעד Beghad, *Pro*, subter, propter, cap. 2. v. 4. nume. 3.
- א
- Ba-

Index vocum Hebraicarum.

בע Baghath, *Turbare*, exagitare, cap. 9. ver. 34. num. 5.
Turbare, obstupefacere, c. 13. v. 11. nu. 5.
בצע Batlagh, *Succidere*, auarè calumniari, implere opus
c. 6. v. 8. nu. 4.
בקש Bices, *Quarere*, diligenter inquirere, capit. 10. v. 6.
num. 1.

נאה Gaah, *Vivere*, eleuari, crelescere, cap. 8. v. 11. num. 3.
Superbire, superbia, augeri, capit. 10. versicu. 16.
num. 1.

נאל Gaal, *Obscurare*, polluere, iure, aut pretio redime-
re, c. 3. v. 5. nu. 1.

גב Gab, *Cervic es*, corpus, dorsum, c. 13. v. 12. nu. 6.

גביר Gibbor, *Gigas*, c. 16. v. 15. nu. 3.

גבר Gaber, *Homo*, cap. 3. uer. 3. nu. 7. *Fortis*, praeualens,
cap. 12. uerfi. 13. num. 9. *Roborari*, cap. 15. v. 25.
num. 2.

גדול Gadol, *Magnus*, diues, sapiens, honoratus, c. 1. v. 3.
num. 17. 18. 19.

גדיש Gadis, *Aceruus iritici*, frugum cumulus, fruges, c.
5. v. 26. nu. 4.

גומה Gomeh, *Scirpus*, Iuncus, bibens, exorbens. Gama,
Bibere, exorbere, c. 8. v. 11. nu. 2.

גור Gur, *Leunculus*, c. 4. v. 10. nu. 3.

גוש Gus, *Sordes*, Gleba, c. 7. v. 5. nu. 2.

גל Gal, *Aceruus*, Fons, puteus, irriguum, hortus, c. 8.
v. 17. nu. 3.

גלל Galal, inuolui, reuolui, confundi, cap. 8. uerfic. 17.
num. 3.

גן Gan, *Orius*, hortus, paradysus, c. 8. v. 16. nu. 1.

גן Ganan, *Respondere*, expostulare, c. 9. versicu. 14. nu-
me. 2. 3.

גנה Ganah, *Exaudire*, respondere, adesse, c. 13. uerfi. 4.
nu. 4.

גפן Gephen, *Vinea*, uitis, c. 15. v. 33. nu. 1.

גרע Garag, *Ferre*, auferre, prohibere, diminuere, c. 15.
v. 4. num. 7.

דום Dom, filere, Dumah. silentium, sepulchrum, c. 3.
v. 13. nu. 2. & c. 4. v. 16. nu. 4.

דור Dur, *Generatio*, aetas, duratio, tempus, cap. 8. ver. 8.
num. 2.

דחח Dahhah, *Recedere*, impellere, expellere, euertere,
c. 6. v. 13. nu. 3.

דכא Daca, *Conteri*, humiliari, c. 5. v. 4. num. 2.

דל Dal, *Egenus*, attenuatus, exhaustus, capit. 5. v. 16.
num. 1.

דרך Darac, *Gradi*, calcare, conculcare, c. 9. v. 8. nu. 3. &
c. 1. v. 7. nu. 4.

דרש Daras, *Requirere*, querere, interrogare, efflagita-
re, c. 3. v. 4. num. 3. 4. 5. *Deprecari*, cap. 5. uerfi. 8.
num. 2. & c. 11. uer. 19. num. 3. *Seruari*, cap. 10.
v. 6. num. 2.

הבל Habal, euanescere, uanum esse aut fore. Hebel,
Abel, Nihil, uanum, uanitas, cap. 7. uerficu. 16.
num. 4.

הח Hauah, *Calamitas*, Dolor, contritio, afflictio, in-
fortunium, c. 6. uerfi. 3. num. 3. *Iniquitas*, videli-
cet digna supplicio, & calamitate, cap. 6. v. 3.
num. 6.

הנה Hineh, *Ecce*, c. 5. v. 17. nu. 1.

הלל Halal, *Gloriari*, attollere uocem, insanire, cap. 4.
uerfic. 18. num. 4. *Stupere*, *Stupor*, cap. 12. v. 17.
num. 5.

הלך Halac, *Perambulare*, egredi, incedere, transire, c. 1.
v. 7. nu. 4.

הפך Haphac, *Subuertere*, obruere, c. 12. v. 15. nu. 3.

הרה Harah, *Concipere*, gravidare, c. 3. v. 3. nu. 7.

השך Hacac, *Parcere*, Cessare, prohibere, cap. 16. ver. 6.
num. 2.

ההל Hathal, *Peccare*, illudere, decipere, c. 17. v. 2. n. 1.

החלים Hathulim, illusio, illusor, cap. 17. uer. 2. num. 4.

זכא Zacah, *Fulgere* mundare, purificare, cap. 9. v. 30.
num. 6. *Apparere*, declarari, iustificari, cap. 15. v.
14. num. 1.

זכא Zacan, *Mundum*, syncerum, sine labe, & uitio, c. 8.
v. 6. num. 3.

זכך Zacac, *Mundum*, lucidum, diaphanum, c. 15. v. 16.
num. 3.

זע Zaghac, *Breniari*, amputare, praecidere, c. 17. v. 1.
num. 3.

זרך Zarah, *Orii*, manè uidelicet, capit. 9. uerficul. 7.
num. 1.

חבל Hhabal, *Attenuare*, dissipare, demoliri, computre-
scere, obligare, parturire, capit. 17. uerficul. 1.
nu. 2.

חבר Hhabar, *Consolari*, adungere, accumulare, c. 16. v.
5. num. 2.

חבש Hhabas, *Medici*, fasciare, alligare, circumligare
vulnera, c. 5. v. 18. nu. 1.

חנה Hhagar, *Cingere*, accingere, c. 12. v. 18. nu. 2.

חלל Hhadal, *Parcere*, cessare, capit. 7. uerfi. 16. num. 2.
Quiescere, c. 14. uerfic. 6. num. 2. *Finire*, definere,
c. 10. nu. 5.

חדש Hhadas, *Instaurare*, conquirere, conducere, c. 10.
v. 17. nu. 1.

חיה Hhauah, *Eua*, c. 2. v. 9. nu. 3.

חיל Hul, *Dolere*, eniti, & parturire cum dolore, cap. 6.
uer. 1. num. 2. *Superbire*, commoueri, cap. 15. v.
20. nu. 1.

חיוץ Hhuts, *Vniuersa*, Platea, foras, capit. 5. uerficu. 10.
nu. 3.

חזה Hhazah, *Videre*, discere, accipere, cap. 15. ver. 17.
num. 1.

חזת Hhazahh, *Ostendere*, annuntiare, declarare, c. 15. v.
17. nu. 1.

חזק Hhazac, *Confortare*, inualescere, c. 4. ver. 2. num. 2.
Violentum esse, fortem, praeualentem, constrin-
gentem, c. 5. ver. 15. num. 4. *Capere*, fortiter ap-
prehendere, suffulcire, roborare, c. 8. v. nu. 5. &
v. 20. nu. 2. *Retinere*, c. 1. v. 3. nu. 1.

חטא Hhata, *Peccare*, errare, declinare à recto, & lege, c.
1. ver. 5. num. 21. & c. 8. v. 4. num. 1. & cap. 13. v.
23. nu. 2.

חיה Hhajah, *Viuere*, uiuens, animans, animal, c. 5. ver.
21. nu. 3. *Serpens*, bestia, c. 2. v. 9. num. 3.

חיל Hhajil, *Fortis*, sapiens, aliqua animi, aut corporis
uirtute ualens, c. 12. v. 12. nu. 9.

חיימ Hhajim, *Vita*, uita, c. 10. v. 12. nu. 2.

חכה Hhaca, *Expectare*, inhiare, hamus, cap. 3. uerfi. 22.
num. 2.

חלא Hhala, contemptibile esse, Rubigo, spuma ollae,
c. 15. v. 16.

חלב Hhalab, *Pingue* esse, crassum, altum, cap. 15. v. 26.
num. 6.

חלד Hheled, *Vespera*, substantia, uita, cap. 11. uerfi. 17.
num. 1.

חלה Hhalah, *Deprecari*, opem suppliciter implorare, c.
11. v. 19. nu. 3.

חלם Hhalam, *incrassari*, dēfari somniare. Hhalamoth,
Crassum, Densum, salua, albumen oui, *quod*
affert mortem, c. 6. v. 5. nu. 8.

חלף Hhalaph, *Pertransire*, recedere, abire, cap. 6. v. 26.
num. 1. *Penna*, contritio, succisio, perforatio, c.
10. uer. 17. num. 1. & Mahhalaph, Gladius per-
forans, ibid. *Subuertere*, succidere, c. 11. v. 10. nu.
6. *Vivescere*, instaurari, c. 14. v. 7. nu. 5. *Immutari*,
transire, v. 6.

חלף Hheleph, *Pro*, c. 2. v. 4. nu. 3.

חלק Hhalac, *Pradari*, *Prada*, partiri, dispertiri, diuide-
re, c. 17. v. 5. nu. 1.

הלש Hhalas, *Nudari*, vulnerari, excidi, infirmari, c. 14.
v. 10. nu. 5.

חמם Hhamam, *Indignari*, incalescere, feruere, aetare,
c. 6. v. 4. nu. 4.

חמם Hhamac, *Inique agere*, contemnere, capit. 18. ver-
ficu. 18. num. 1. *Ledere*, dissipari, rapere, cap. 1. v.
33. nu. 2.

חמר Hhemar, Bitumen, camentum, lutum, c. 4. v. 19.
num. 2.

חמר Hhamar, Rubescere, Hhemer, uinum rubeum, c.
6. v. 4. num. 6. *Intumesce*, conturbari, c. 16. v. 17.
num. 1.

חנן Hhanan, *Deprecari*, Gratuitò & ex misericordia
petere, cap. 8. ver. 5. num. 2. & cap. 9. versicu. 15.
num. 3.

Hha-

Index vocum Hebraicarum.

הנף Hhaneph, *Hypocritas*, pollutus, contaminatus; alie-
no colore infectus, acceptor personarum, c. 8.
v. 13. nu. 4. & c. 13. v. 16. nu. 1.

חפר Hhaphar, *Federe*, explorare, contemplari, c. 11. v.
18. nu. 2.

חפץ Hhaphats, *velle*, eligere, amare præ alijs, c. 11. v.
13. nu. 1. *Accipere*; c. 13. v. 3. nu. 3.

חפש Hhaphas, *Nudare*, mutare habitum, c. 14. vers. 10.
num. 5.

חקה Hhakah, *Considerare*, exarare, exprimere imagi-
nem, Mecacim, Impreffores librorum, c. 13. v.
27. nu. 5.

חקה Hhucah, *lex*, uitæ imago, ibid. *Termini*, statuta,
præcepta, c. 14. v. 5. nu. 2.

חקר Hhacar, *Celare non posse*, quærere, inuestigare, c. 13.
v. 9. nu. 1.

חרם Hharam, *Destruere*, delere, dissipare, c. 12. ver. 14.
num. 1.

חרץ Hharats, *Breue esse*, acuere, definire, præscindere,
c. 14. v. 1. nu. 1.

חרש Hharas, *Operari*, arare, c. 4. v. 8. nu. 2. *Tacere*, cap. 6.
v. 24. nu. 5.

חרש Hheres, *Tegula*, tegula, coctus later, ca. 2. in enum.
morb. sect. 10. nu. 3.

חשב Hhasab, *Concinare*, cogitare, excogitare, capit. 6.
uer. 26. num. 4. *Arbitrari*, æstimare, cap. 13. v. 24.
num. 4.

חשך Hhacac, *Parcere*, continere, detinere, prohibere,
c. 7. v. 11. nu. 1.

חתל Hhathal, *Decipere*, illudere, c. 13. v. 9. nu. 4.

חתק Hhathaph, *Interrogare*, rapere, abducere, c. 9. v. 12.
num. 1.

טבל Tabal, *Tingere*, demergere, uolutare, cap. 9. v. 31.
num. 1.

טוב Tob, *Bonum*, utile, jucundum, c. 10. v. 3. nu. 3.

טהור Tahor, *Mundum*, candidum, integrum, c. 14. ver. 4.
num. 3.

טמא Tame, *Immundum*, sordidum, contaminatum, cap.
14. v. 4. nu. 3.

טעם Tagam, *Doctrina*, Gustare, cognoscere, experiri,
sapor, gustus, c. 12. v. 20. num. 2.

טפל Taphal, *Fabricari*, componere, concinnare, c. 13. v.
4. num. 1. *Curare*, adjungere, applicare, c. 14. v.
17. nu. 3.

טרף Taraph, *Colligere furor*, capere, discerpere, c. 16.
v. 10. nu. 4.

יאל Iaal, *Incipere*, uelle, c. 6. v. 8. nu. 2.

יאס Iaas, *Proferre verba*, desperare, c. 6. v. 26. nu. 5.

יבב Iabab, *vlulare*, c. 1. v. 1. nu. 46.

יגד Iagad, *Polliceri*, annuntiare, cap. 17. uersicul. 5. nu-
mero 2.

יגד Iagar, *Ostendere*, docere, explicare, c. 11. uer. 6. nu.
1. Vereri, timere, contremiscere, cap. 9. uer. 28.
num. 2.

יד Iad, *manus*, c. 1. v. 3. nu. 4.

ידע Iadagh, *Scire*, intelligere, experiri, cap. 8. uersic. 9.
num. 2.

יובב Iobab, c. 1. v. 1. nu. 33.

יחל Iahhal, *Sustinere*, expectare, cap. 6. uers. 11. num. 2.
sperare, longanimiter sustinere, c. 13. versic. 15.
num. 1.

יין Iaijn, *Vinum*, c. 1. v. 13. nu. 3.

יכח Iacahh, *Corripere*, seuerius reprehendere, & insti-
tuere, cap. 5. versicu. 17. num. 2. Arguere, cap. 9.
uersic. 32. num. 2. *Corripere*, erudire, disputare,
c. 13. uer. 6. num. 1. *Arguere*, reprehendere, c. 15.
v. 13. nu. 6.

ילד Ialad, *Nasci*, parere, cap. 3. uersic. 3. num. 7. *Natus*,
genitus, conceptus, c. 4. uers. 1. num. 3. *Gignere*,
Parturire, c. 14. v. 14. nu. 5. *Nasci*, formari, condi-
c. 15. v. 7. num. 1.

ילך Ialac, *Recedere*, abire, c. 16. v. 7. nu. 3.

ימם Iamim, *dextra*, dextrum, c. 1. v. 1. nu. 28.

ינק Ianak, *Pullulare*, nutrire, lactare, c. 14. v. 7. nu. 5.
Ramus, surgens, lactans, c. 15. v. 30. nu. 1.

יכר Iacar, *Balsamus*, Constringere, disciplina, c. 12. v.
18. nu. 1.

יעד Iaghad, *Conuenire*, uidelicet inito fœdere, & cer-

to loco, & tempore, c. 2. ver. 11. num. 3. *Testifica-
vi*, statuere fœdus, condicere, tempus, & locum
cap. 9. uers. 19. num. 3. *Tempus statutum*, cap. 12.
uers. 5. num. 2. *Congregatio*, amici, familia, opes,
c. 15. v. 34. num. 1. *Artus*, membrorum congre-
gatio, c. 16. v. 8. nu. 3.

יעט Iaghat, *Opus*, operari cum labore & lassitudine, c.
10. v. 3. nu. 8.

יעץ Iagats, *Consul*, Consiliarius, iudex, magistratus,
c. 3. v. 14. nu. 2. & c. 5. v. 13. nu. 8. *Consilium*, Con-
cilium, c. 10. v. 5. nu. 11. *Consiliarij*, Consilium ini-
re, c. 12. v. 17. nu. 3.

יעץ Iaphag, *Adornare*, Illustrare, inclarescere, c. 10. v.
3. num. 9.

יעץ Iatfa, *Egredi*, nasci c. 14. v. 2. nu. 3.

יעץ Iatfagh, *Laborare*, uexare, deficere, c. 9. uersicu. 29.
num. 2.

יעורי Iatfure, *Membra*, formationes, figmenta, c. 17. v. 7.
num. 2.

יער Iatlar, *Formare*, fingere ex luto, c. 10. uers. 9. num.
4. & 6.

יער Iarad, *Descendere*, deuolui ad conditionem, & sta-
tum finium, c. 17. v. 16. nu. 2.

יער Iarahh, *Docere*, fœcundare auditoris animum plu-
uia doctrinæ, c. 6. v. 24. nu. 1.

יער Iareahh, *Luna*, c. 1. v. 6. nu. 3.

יער Iaras, *Consumere*, possidere, hæreditare, c. 13. uers.
27. num. 6. *Cogitatio*, possessio, capit. 17. uers. 11.
num. 4.

יער Ies, *esse*, subsistere, c. 5. v. 12. nu. 5.

יער Iefagh, *Sospitas*, talus: c. 1. v. 11. nu. 1. *Saluator*, c. 13. v.
16. num. 1.

יער Iafar, *Rectum*, esse, jucundum, cap. 1. uer. 1. nu. 57.
Optimum, cap. 10. uer. 3. num. 5. *Iustus*, c. 17. v. 8.
num. 1.

יער Iofer, *Veritas*, Rectitudo, planities, ibid.

יער Iafes, *Prudentia*, intelligentia, solers cognitio, c.
12. v. 12. nu. 8.

יער Iathar, *superesse*, reliquum esse, superare, excel-
lere, c. 4. v. 21. nu. 2.

כאב Cab, *Vulnerare*, dolore afficere, dolere, facere, c. 5.
uer. 18. num. 1. *Dolor*, cruciatus, cap. 16. uers. 7.
num. 3.

כבד Cabad, *Multiplex*, esse, abundans, copiosum, gra-
ue, c. 8. uer. 2. num. 1. *Nobile*, honorari, c. 12. v. 22.
num. 3.

כדד Cadur, uel, Cidor, *Prælium*, globus, spæra, c. 15. v.
24. nu. 3.

כדד Cahad, *Delere*, Tollere, succidere, cap. 4. uersic. 7.
num. 2.

כהן Cahan, *Ministrare in sacris*, *Sacerdos*, c. 12. v. 9. nu.
1. Decoratum esse, num. 3.

כח Cun, *Firmare*, confirmare, perficere, cap. 11. uersic.
13. num. 4. *Paratum* esse, parare, c. 12. uer. 5. nu.
4. *Præparare*, formare, fingere, cap. 15. uers. 35.
num. 4.

כוסר Cocer, *Botrus*, labrusca, c. 15. v. 33. nu. 2.

כחד Cahhad, *Contradicere*, negare, abscondere, cap. 6.
uer. 10. num. 4. *Falsiloquus*, mendacium, macies,
mentiri, immutare, c. 16. v. 9. nu. 2.

כי Ci, *Vere*, etenim, iustè, quidem, c. 5. v. 2. nu. 1. *Quia*,
ut. c. 7. v. 17. nu. 1.

כלה Calah, *Consumere*, absumere, disperdere finire, c.
7. v. 5. nu. 3. & c. 9. v. 22. nu. 3. *Desiderare*, *Lumbi*,
renes, concupiscentia, c. 16. v. 14. nu. 2.

כלה Calahh, *Abundantia*, uita, senectæ, c. 5. v. 46. nu. 1.

כימה Cimah, *Hyades*, palustrum, Vergiliæ, fuculæ, c. 9.
v. 9. nu. 4.

בקם Calam, *Confutare*, pudefacere, confundere, cap. 11.
v. 13. nu. 4.

במה Cammah, *Quanta*, quot, c. 13. v. 23. nu. 2.

במר Camar, *Incendere*, incalescere, *Amaritudo*, c. 3. v.
5. num. 3.

בסח Cacah, *Operire*, celare, dissimulare, c. 16. v. 19. nu. 4.

בסל Cacal, *Vacordia*, stultitia, c. 8. v. 14. num. 2. & c. 9.
v. 9. nu. 3. Cefil, *Orion*, Arcturus, ibidem. *Lateræ*,
uertebra, c. 15. v. 27. nu. 4.

בסל Cacaph, *Porrigere dexteram*, concupiscere, deside-
rare, c. 14. v. 15. nu. 5.

Index vocum Hebraicarum.

כעס Caghac, *Indignari*, Irasci, prouocare, prouocari ad iram, & indignationem, c. 5. v. 2. nu. 5.
כפף Caphaph, Curuari, ingrauescere, *Ramus*, uola, c. 15. uer. 3. 2. num. 4. Caph, Palma, manus, c. 17. v. 3. nu. 4.
כפירים Cephirim, *Catuli Leonum*, Leones, cap. 4. uer. 10. num. 3.
כשדים Calsdim, *Equites*, Chaldaei, c. 1. v. 17. num. 1. 2.
כתת Cathat, *Succidere*, hostiliter destruere, c. 4. uer. 20. num. 8.
לוא Lo, Non, ei, c. 13. v. 15. nu. 1.
לאח Laah, *Opprimere*, c. 16. v. 8. nu. 1. & , *Opprimere*, cum fastidio & lassitudine, c. 16. v. 8. nu. 1.
לבי Labi, *Catulus Leonis*, Leo, c. 4. v. 10. nu. 13.
להבת Lahebet, *Flamma*, uentus, ignis, cap. 15. uer. 30. num. 1.
לו Lu, ei, non, c. 13. v. 15. nu. 1.
לוא Lava, adherere, c. 3. v. 8. num. 4.
לוי Liuiathan, *Leuiathan*, copulatio eorum, luctus suus, c. 3. v. 8. nu. 4.
לוי Lun, *Morari* pernoctare, peruigilare, c. 17. uer. 1. num. 5.
לוע Luagh, *Dolore impleri*, absorbere, deuorare, corrumpere, c. 6. v. 3. nu. 8.
לוצ Luts, *Verbum esse*, illudere, deridere, *Verbosus* illufor, c. 16. v. 21. nu. 1.
לוי Lais, *Tygris*, Leo, c. 4. v. 10. nu. 3.
לכד Lacad, *Apprehendere*, capere.
לעב Laghag, *Ridere*, subfannare, c. 9. v. 23. nu. 5. *Irridere*, c. 11. v. 3. nu. 4.
לפר Laphid, *Lampas*, pruna, carbo accensus, c. 12. v. 5. nu. 1. coruscatio, lux, ibid.
לקח Lakahh, *Doctrina*, accipere, acceptum, donum c. 11. uer. 4. num. 1. *Eleuare*, capere, cap. 15. uer. 12. nu. 1.
להע Lathag, *Conterere*, auellere, eradicare, cap. 4. v. 10. num. 7.
מאס Maac, *Reprobare*, abijcere, fastidire, repellere, cap. 5. uer. 17. num. 4. *Contrahi*, dissolui, c. 7. uer. 5. num. 4. *Desperare*, c. 7. v. 16. num. 1. *Opprimere*, c. 10. v. 3. num. 7.
מוזנים Moznaijm, *Statere*, bilances, aures, cap. 6. uer. 3. num. 4.
מדר Madad, *Expectare*, Metiri, Midda, *Mensura*, c. 7. v. 4. nu. 2. & *Statura*, c. 11. v. 9. nu. 4.
מדורה Medurah, *Nutrimenta*, strues, series lignorum, cap. 10. v. 22. nu. 21.
מדורה Medorah, *Viscera*, fel, Vasculum fellis, cap. 16. uer. 14. nu. 3.
מהר Mahar, *Dissipare*, disturbare, accelerare, festinare, c. 5. v. 13. num. 10.
מול Mol, *Conterere*, praecidere, c. 14. v. 2. num. 3.
מועד Moghed, Tempus, solennitas, testamentum, c. 3. v. 4. nu. 5.
מופת Mopheth, *Exemplum*, prodigium, portentum, c. 17. v. 6. num. 4.
מות Muth, Mori, mortalis, *Homo*, c. 11. v. 3. nu. 2.
מויה Meziiah, *Oppressio*, cingulum, fortitudo, c. 12. v. 24. num. 5.
מחץ Mahhats, Percutere, contundere, ictu & percussione conquassare, c. 5. v. 18. nu. 5.
מים Majim, *Aqua*, turbo, procella, c. 11. v. 16. nu. 3.
מישור Milor, Directio, planities, c. 1. v. 1. nu. 57.
מעט Maghat, Ad *paucitatem* redigere, & ad angustias, imminuere, c. 10. v. 20. nu. 4.
מלא Male, *Implere* perficere, c. 15. v. 32. nu. 1.
מלכיצדק Melci-tsedek, *Melchisedech*, Rex meus iustitiae, c. 1. v. 1. num. 17.
מנה Manah, *Numerare*, in summam redigere, cap. 7. v. 3. num. 3.
מנע Managh, *prohibere*, diuertere, c. 15. v. 11. nu. 3.
מסס Macac, *Tollere*, liquefacere, dissoluere, c. 6. uer. 14. num. 1.
מסת Macath, *Pœna*, quod eleuatur, eleuatio, c. 9. v. 23. num. 3.
מקנה Mikneh, *Possessio*, Pecora, armenta, peculium, c. 1. v. 3. nu. 1. 2.
מעג Maghag, *Nutare*, uacillare, c. 12. v. 5. nu. 2.

מגל Maghal, *prauaricari*, c. 4. v. 8. nu. 4.
מגלה Maghelah, *Castra*, rotundum, cap. 5. uer. 24. num. 4.
מרר Marah, irritare, exacerbare, c. 17. v. 2. nu. 5.
מרץ Marats, *Detrahere*, roborare, fortificare, c. 6. uer. 25. nu. 1. *Molestum esse*, confirmare, iuuare, prodesse, c. 16. v. 3. nu. 2.
מרר Marar, *Amarum esse*, amaritudo, c. 3. v. 5. nu. 3. & c. 17. v. 2. nu. 5.
משל Malal, *Prouerbiū*, Dominari, potestatem habere, parabola, dignitas, c. 17. v. 6. nu. 1.
מישט Milphat, *Iudicium*, recta & ordinaria causarum cognitio, c. 8. v. 3. num. 1. contentio, lis, disputatio, c. 13. v. 6. nu. 2.
נא Na, Ergo, obsecro, eia, age, c. 5. v. 1. nu. 3.
נבוב Nabuc, *Vannus*, Vacuus, concauus, inflatus, c. 11. v. 12. nu. 1.
נבל Nabal, *Stultum esse*, uita, humore, sapientia destitui, c. 2. uer. 10. num. 3. *Destruere*, imminui, c. 14. v. 19. nu. 3.
ננע Nagagh, *Tangere*, lepra percutere, cap. 2. in enum. morb. sect. 4. nu. 1.
ננש Nagas, *Exigere*, Noges, *Exactor*, praepositus, uel praefectus operum, c. 3. v. 18. nu. 2.
נרש Nadas, *Principis*, liberalis, gratuito benefaciens, c. 12. v. 21. nu. 3.
נרד Nadad, *Dolere*, dolor, commoueri, iactari, c. 7. uer. 4. num. 3. *Mouere*, fugere, discedere festinanter, c. 15. v. 23. nu. 3.
נוד Nud, *Visitare*, uenire, moueri ad consolandum, consolari, c. 2. v. 11. nu. 4. *Mouere*, misereri, c. 16. v. 5. nu. 4.
נוה Nauè, *Pulchritudo*, habitaculum, requies, speciosa pastorum, cap. 5. uer. 3. num. 6. *Species*, uer. 24. num. 3.
נוכה Nocahh, *Pro*, coram, in conspectu, è regione, cap. 2. v. 4. nu. 3.
נחה Nahhah, *Restituere*, ducere, ducem itineris esse, c. 12. v. 23. nu. 3.
נחל Nahhal, *Valis*, Hereditare, c. 6. v. 15. nu. 3. *Habere*, c. 7. v. 3. nu. 2.
נחש Nahhas, *Serpens*, callidè, & curiosè infidians, c. 1. v. 14. num. 1.
נשה Narah, *Tendere*, extendere, c. 15. v. 25. num. 1.
נטע Natagh, *Quod Primo plantatum est*, nouella plantatio, germen, c. 14. v. 9. nu. 3.
נלה Nalah, *Perficere*, consummare, *Radix*, consummatio, complementum, capit. 15. uer. 29. numero 1.
נסה Nacah, *Incipere*, tentare, c. 4. v. 2. nu. 1.
נסע Nacag, *Auferri*, transferri, proficisci, c. 4. uer. 21. num. 3.
נער Naghar, *adolefcere*, *Adolescentia*, adolescens, excussus, c. 13. v. 26. nu. 9.
נפח Naphahh, *Abominari*, *Abominatio*, insufflare, exufflare, c. 11. v. 20. nu. 4.
נפל Naphal, cadere, Nephel, *Abortiuum*, deciduum, c. 6. uer. 16. nu. 3. *Irruere*, c. 6. v. 27. num. 1. & c. 13. v. 11. nu. 6.
נפק Nap hak, *Ignorare*, eructare, c. 12. v. 25. nu. 2.
נצה Natfahh, *In perpetuum*, uincere, triumphare, ad finem perducere, c. 14. v. 20. nu. 2.
נצר Natfar, *Custodire*, seruare diligenter, custodem & speculatorem agere, c. 7. v. 20. nu. 1.
נסא Naca, Tollere, extollere, eleuare, numerare, c. 7. v. 12. nu. 1. *Suscipere*, nu. 3. *Commouere*, c. 13. v. 10. nu. 3. *Lacerare*, c. 13. v. 14. nu. 3.
נקח Nacah, *Parcere*, mundificare, declarare aut finire innocentem, c. 9. v. 28. nu. 3.
נשה Nafah, *Exigere*, obliuisci, differre, cap. 11. uer. 6. num. 3.
נשיאים Nefim, *Nubes*, eleuare, c. 13. v. 11. nu. 4.
נשה Nafaph, *Insidiari*, conterere, c. 9. uer. 17. num. 1. *Calumniari*, obtinere per uolentiam, & fraudè, c. 9. v. 3. nu. 1.
נשה Neseeph, *Tenebra*, nox, crepusculum matutinum, aut uespertinum, c. 7. v. 4. nu. 4.
נחך Nathac, *Mulgera*, stillare, fundere, conflare, rigare, c. 10. v. 10. nu. 3.

Index vocum Hebraicarum.

נחן Nathan, *Dare*, constituere, præficere principem, c. 15. v. 19. nu. 4.
נחק Nathac, *Diffipare*, conuellere, abrumpere, c. 17. v. 11. nu. 3.
נחר Nathar, *Soluere*, dissoluere, exilire facere, c. 6. v. 8. nu. 3.
סבא Ceba, *Saba*, Aethiopia regio, filius Elius, c. 1. v. 15. nu. 6.
סבל Cabal, *Portare*, exportare, extra eijcere, c. 7. v. 21. nu. 2.
סגר Cagar, *Includere*, præcludi, cogi in angustias, c. 12. v. 14. nu. 3.
סד Cad, *Nervus*, Cippus, lignum, c. 13. v. 27. nu. 2.
סדרים Cedarim, *Ordo*, ordines, c. 10. v. 22. nu. 18.
סוד Cod, *Consilium*, concilium, secretum, c. 15. vers. 8. nu. 3.
סור Cur, *Declinare*, abire, recedere, c. 12. vers. 20. nu. 6. *Commutare*, auferre, c. 12. v. 20. nu. 1. & v. 24. nu. 2.
סיה Cith, *Commovere*, concitare, persuadere, c. 3. vers. 23. nu. 1.
סכך Cacac, *Circundare*, tegere, abscondere, c. 3. v. 23. nu. 2.
סלד Calad, *Affligere*, urere, incendere, c. 6. v. 10. nu. 1.
סלה Cela, *Sella*, lignum, quò cantores admonebatur, c. 3. v. 2. in consider. lament. sect. 6. nu. 4.
סלה Calaph, *Supplantare*, flectere, inflectere, c. 12. v. 20. nu. 5.
סע Caghaph, *Horror*, cogitatio, ramusculus, cacumē, c. 4. v. 13. nu. 1.
ספר Caphar, *Diminuerare*, supputare, cap. 14. vers. 16. nu. 2.
ספיה Cephiah, *Terra*, nascentia terræ, Germen, c. 14. v. 19. nu. 5.
סרה Carahh, *Lasciuire*, delitijs affluere, cap. 1. vers. 4. nu. 10.
עבד Ghabad, *Familia*, famulari, seruire, colere terram, c. 1. v. 3. nu. 13. Ghebed, *seruus*, famulus, puer, c. 7. v. 2. nu. 2.
עבר Ghabar, *Auerrere*, transire, pertransire, transgredi, c. 10. v. 4. *Suggerere*, nu. 3. accidere, c. 13. v. 13. nu. 1.
עד Ghad, *Donec*, usque, c. 14. v. 12. nu. 3. Ghed, *Conscius*, testis, testimonium, c. 16. vers. 20. nu. 2.
עדה Ghedah, *Arius*, congregatio, conuentus, c. 16. v. 8. nu. 3.
עוז Ghuts, *Hus*, c. 1. v. 1. nu. 36.
עוה Ghauah, *Peccatum*, incuruatio, peruersio, c. 7. v. 1. nu. 4. *Iniquitas*, c. 13. v. 23. nu. 4.
עוד Ghauad, *Testificari*, diripere, prædari, c. 10. vers. 17. nu. 2.
עול Ghauah, *Iniquum* esse, contra legem agere, c. 5. v. 16. nu. 2.
עולה Ghauelah, *Iniustitia*, peccatum contra proximum corde primò conceptum, c. 11. v. 14. nu. 3. Ghauah, *lactare*, ex corde & pectore, tanquam ex mamma uenenum promere, ibid.
עור Ghuph, *Miseria*, Lassitudo, deliquium, c. 10. vers. 22. nu. 13. *Consumi*, tenebrescere, illustrari, c. 11. v. 17. nu. 2.
עור Ghur, *uscitare*, orbare, spoliare, cap. 3. vers. 8. nu. 4. *Sciscitari*, consurgere, commoueri, c. 17. vers. 8. nu. 3.
עוני Ghon, *Miseria*, humiliatio, oppressio, angustia, humilitas, c. 10. v. 15. nu. 9.
עוה Ghauath, *Iniquitas*, peccatum, capit. 1. vers. 6. nu. 3.
עוב Ghazab, *Commutare*, relinquere, c. 9. v. 27. nu. 2. *Dimittere*, c. 10. v. 1. nu. 3.
עור Ghazar, *Portare*, auxiliari, adiuuare, cap. 9. vers. 13. nu. 6.
עין Ghajan, *Non rectis oculis aspicere*, oculare, malo oculo obleruare, c. 10. v. 4. nu. 6.
עין Chajin, *Facies*, oculi, fons, c. 16. v. 17. nu. 2.
עין Ghir, *Pullus*, filius, c. 11. v. 12. nu. 3.
עקדק Gir-sedek, *Ciuitas iusti*, uel iustitia, cap. 1. v. 1. nu. 7.

על Ghal *Coram*, super, c. 1. vers. 6. nu. 7. *Pro*, supra, cap. 2. vers. 4. nu. 3. *Aduersum*, super, c. 10. vers. 1. nu. 4.
עלה Ghalah, *Offerre*, sacrificare, cap. 1. vers. 5. nu. 13. *Ascendere*, uer. 6. nu. 5. *Ingradi*, eleuari, c. 5. v. 26. nu. 4.
עלמה Ghal mah, *Cur*, super quo, c. 10. v. 2. nu. 2.
עלל Ghalal, *Operire*, deuastare, uindemiare, c. 16. v. 17. nu. 2.
עלם Ghalam, *irruere*, abscondere, occultare, c. 6. v. 18. nu. 2.
עם Gham, *Homines*, populus, populares, c. 12. vers. 2. nu. 2.
עם Ghim, *Cum*, iuxta, contra, aduersus, c. 9. v. 2. nu. 3. Si, an, quando, ecce, c. 17. v. 2. nu. 4.
עמד Ghamad, *stare*, *Columna*, stans, c. 9. v. 6. nu. 3.
עמים Ghammim, *Vulgus*, populi, conuentus hominum, c. 17. v. 6. nu. 1.
עמל Ghamal, *laborare*, dolere. Ghamelim *laboratores*, operarij, c. 4. v. 8. nu. 4. & c. 5. v. 6. nu. 1. 2. *Laboriosum*, cum anxietate, & lassitudine corporis & animi, c. 7. v. 3. nu. 3. & cum *Miseria*, c. 11. v. 16. nu. 1.
ענה Ghanah, *Respondere*, cap. 4. vers. 1. & cap. 13. vers. 22. nu. 1. *Audire*, cap. 11. vers. 2. nu. 4. & c. 16. vers. 2. nu. 2. *Contradicere*, testificari, c. 16. v. 9. nu. 3.
ענו Ghanan, *Caligo*, nubes, c. 3. v. 5. nu. 3.
עפר Ghaphar, *Terrenum*, limus, cap. 4. vers. 19. nu. 4. *Lutum*, c. 10. v. 9. nu. 4. & 8. *Puluis*, cap. 14. vers. 8. nu. 1.
עץ Ghets, *Lignum*, arbor, c. 14. v. 7. nu. 3.
עצב Ghatlab, *Opus*, operari cum dolore, & dolore cordis, c. 9. v. 28. nu. 2. *Facere*, laborare, c. 10. v. 8. nu. 3.
עצר Ghatfar, *Continere*, prohibere, cessare, c. 12. v. 15. nu. 1.
עקש Ghacas, *Prauum* comprobare, deprauare, peruersificare, c. 9. v. 20. nu. 4.
ערב Gharab, *Ponere*, suscipere, uadimonium præstare, c. 17. v. 3. nu. 2.
ערך Gharac, *Militare*, ordinare, disponere, c. 6. v. 4. nu. 8. *Iudicari*, certo ordine & ratione litigare, cap. 13. v. 17. nu. 3. statuere, c. 15. v. 16. nu. 2.
ערם Gharam, *Malignari*, Inuolutum, astutum esse, c. 5. vers. 12. nu. 1. *Blasphemare*, cap. 15. vers. 15. nu. 3.
ערץ Gharats, *Robustus*, Terribilis, percutere terribiliter, c. 6. v. 23. nu. 2. *Offendere potentiam*, confringere, conterere, c. 13. v. 25. nu. 2. Gharits, *Tyrannus*, Tyrannus, uiolentus, crudelissimus, cap. 15. v. 20. nu. 3.
עש Ghas, *Arthurus*, Congregatio stellarum, Vrsa, Plaustrum, Pleiades, c. 9. v. 9. nu. 1. Ghus, congregare, ibid.
עשב Ghefeb, *Fœnum*, herba mollior, cap. 5. vers. 25. nu. 2.
עשה Ghasah, *Facere*, acquirere, congregare, cap. 1. vers. 1. nu. 76. & uer. 51. nu. 26. *Constituere*, præparare, disponere, c. 14. v. 5. nu. 2. *Plasmare*, expellere, perficere, c. 10. vers. 8. nu. 3. *Facere*, c. 14. v. 9. nu. 3.
עשה Ghasath, *Cogitare*, *Cogitationes*, purum esse, nitere, c. 12. v. 5. nu. 3.
עקק Ghathac, *Transferre*, conuellere, cap. 9. vers. 5. nu. 7.
פגע Paghagh, *Contrarium* esse, obuiare, occurrere, conuenire, c. 7. v. 20. nu. 3.
פדה Phadah, *Ertere*, redimere, c. 6. v. 23. nu. 3.
פור Phur, *Euacuare*, Labefactare, irritum facere, c. 15. vers. 4. nu. 7. Conteri, exprimi uelut extracto succo, c. 16. v. 13. nu. 3. *Diffipare*, conuerrere retrorsum, c. 5. v. 12. nu. 3.
פוז Phuts, *Confringere*, dispergere conterere, cap. 16. v. 13. nu. 3.
פז Paz, *Aurum*, Pazaz, Fortificari, conari.
פור Pazar, *dispergere*, dissipare, c. 4. v. 1. nu. 2.
פמה Pimah, *Artium*, lumbrici, opimum, cap. 15. v. 27. nu. 4.

Index Vocum Hebraicarum.

Sò-

Index vocum Hebraicarum.

שִׁיחַ	Sòahh, nel Siahh, <i>Confabulari</i> , meditari, ex meditatione loqui, c. 7. v. 11. nu. 3. Loqui, c. 12. ver. 9. nu. 4. <i>Eloquium</i> , c. 10. v. 1. nu. 5.	שָׁלַח	Salahh, <i>Emittere</i> , mittere nuntium, c. 12. v. 15. nu. 2. Dimittere, eijcere, c. 8. v. 4. nu. 2.
שֹׁט	Sot, <i>Flagellum</i> , Flagellare, circumdare, circumcingere, c. v. 23. nu. 2. <i>Circumire</i> , perscrutari, perlustrare, c. 1. v. 7. nu. 5.	שָׁלַף	Salac, <i>Proijcere</i> , deijcere, & dimittere in terram, c. 15. ver. 35 nu. 3.
שָׁם	Sum, <i>Posere</i> , ponere, mittere, c. 17. v. 12. nu. 5.	שָׁלַל	Salal, <i>stultus finis</i> , spoliare, c. 12. v. 17. nu. 3. Inglorius, v. 19. nu. 2.
שָׁה	Suph, <i>Conterere</i> , conculcare, operire, infidiari, c. 9. v. 17. nu. 1.	שָׁמַם	Samam, <i>In nihilum redigere</i> , uastare, perdere, c. 16. v. 8. num. 2.
שָׁר	Sur, <i>Videre</i> , Visus, oculos intendere, considerare, expectare, c. 7. v. 8. nu. 2.	שָׁמַר	Samâr, <i>Parcere</i> , reservare, cap. 14. vers. 16. num. 3. Custodire, asseruare in carcere, cap. 6. vers. 12. num. 6.
שָׁר	Sor, <i>Bos</i> , Taurus, c. 6. v. 5. nu. 5.	שָׁהָה	Saghâh, <i>Dimittere</i> , respicere, excęcari, c. 14. ver. 16. num. 1. <i>Parcere</i> , recedere, cap. 7. vers. 19. num. 1.
שָׁרֵק	Sorec, <i>Vinea electa</i> , Vua, uitis, c. 6. v. 4. nu. 6.	שָׁפַט	Saphât, <i>Iudicare</i> , Iudices, legum periti, c. 12. v. 17. num. 5.
שָׁרֵשׁ	Sorec, <i>Vestigia</i> , radices, radix, c. 13. v. 27 nu. 7.	שָׁק	Sac, Saccus, cilicium, c. 16 v. 17. nu. 1.
שָׁת	Soth, <i>Ponere</i> , disponere, c. 9. vers. 32. nu. 5. <i>Dimittere</i> , deponere, c. 10. v. 20. nu. 6. <i>Componere</i> , v. 22. nu. 21.	שָׁרַף	Sarâph, <i>Exurere</i> , succendere, c. 5. v. 7 nu. 9.
שָׁהָה	Sahhâh, <i>Adorare</i> , incuruare, c. 1. v. 20. nu. 16.	שָׁתָה	Sathah, <i>Bibere</i> , conuiuari, capit. 1. versicu. 4. num. 8.
שָׁחַק	Sehhîn, <i>Vlcus pessimum</i> , apostemâ, inflatio, c. 2. in enum. morb. sect. 3. nu. 2.	תּוֹהוּ	Thohû, <i>Vacuum</i> , aer, nihilum, inane, cap. 6. v. 18. num. 3.
שָׁחַל	Sahhâl, <i>Leona</i> , Leo, c. 1. v. 10. nu. 3 & c. 10 ver. 16. num. 2.	תּוֹף	Thoph, <i>Tympanum</i> , irrisio, c. 17. v. 6. nu. 5.
שָׁחַק	Sahhac, <i>Ridere</i> , irridere, illudere, cap. 5. versic. 22. num. 1.	תּוֹפֶת	Thophêt, <i>Exemplum</i> , prouerbium, dominus, præfectus, tympanum, c. 17. v. 6. nu. 3. 4. 5.
שָׁחַק	Sahhac, <i>Excavare</i> , contundere, cap. 14. versicu. 19. num. 4.	תּוֹר	Thor, <i>Bos</i> , Taurus, c. 6. v. 5. nu. 5.
שָׁחַר	Sahhâr, <i>Mane quarere</i> , Vigilare, diluculo exurgere, c. 7. v. 21. num. 4.	תּוֹרֵשׁ	Thushah, <i>Cæptum</i> , lex, sapientia, statutum, ueritas, c. 5 v. 12. nu. 5. <i>Necessarij</i> , cap. 6 v. 13. <i>Lex</i> , c. 11. v. 6. nu. 1.
שָׁחַת	Sahhâth, <i>Curuari</i> , prosterni, deijci, c. 9. versic. 13. nu. 2. <i>Sordes</i> , locus interitus, & corruptionis, c. 9. v. 31. nu. 1. <i>Putredo</i> , interitus, sepulchrum, c. 17. v. 15. nu. 5.	תַּחַם	Thahhmâc, <i>Auis rapax</i> , noctua, nycticorax, c. 16. v. 18. nu. 1.
שָׁחַת	Sattâh aduersari, obfistere, c. 1. v. 6. nu. 8.	תַּחַת	Thahhath, <i>Pro</i> , subter, deorsum, cap. 2. versic. 4. num. 3.
שָׁחַן	Satan, diuertere, declinare, inimicitias exercere, c. 1. v. 6. nu. 2. <i>Comminari</i> , aduersari, odio habere, c. 16. v. 10. nu. 5.	תִּמְנָה	Themân, <i>Meridies</i> , dextrum, c. 1. v. 1. nu. 28.
שָׁחַן	Sitnâh, <i>Accusatio</i> , impedimentum, cap. 1. vers. 6. num. 8.	תִּמְנָם	Thammâm, <i>Simplex</i> , innocens, perfectus, sanus, integer, immaculatus, c. 1. v. 1. num. 15. & c. 9. v. 20. nu. 4.
שָׁחַף	Seteph, <i>Diluvium</i> , exundatio, c. 11. vers. 16. nu. 3.	תִּנְיָן	Thanin, <i>Cetus</i> , Thynnus, c. 5. v. 12. nu. 5.
שָׁחַת	Satath, <i>Subuertere</i> , restituere, exiccare, c. 12. v. 93. nu. 4.	תַּעֲב	Thagâb, <i>Abominari</i> , Execrari rem immundam, c. 15. v. 16 nu. 2.
שִׁיחַ	Siahh, <i>Virgultum</i> , planta germinans, c. 14. vers. 7. num. 3.	תַּעֲהָה	Thaghah, <i>Decipere</i> , errare, c. 12. v. 24 nu. 4. <i>Errare decipi</i> , c. 15. v. 31 nu. 3.
שָׁבַב	Sâcab, <i>Dormire</i> , jacere, cubare, ad dormiendum prosterni, c. 7. v. 3. nu. 1.	תַּפַּל	Thaphâl, <i>Insulsum</i> , inconditum, sine temperamento, c. 6. v. 5. num. 6. <i>Stultum esse</i> , Stultitia, c. 1. v. 22. nu. 3.
שָׁבַם	Sacâm, <i>Consurgere</i> , c. 1. v. 5. nu. 10.	תַּפַּר	Thaphâr, <i>Consuere</i> , coniungere, concinnare, c. 16. v. 17. num. 1.
שָׁבַן	Sacan, <i>Manere</i> , habitare, morari, c. 11. versic. 14. num. 3.	תַּקַּע	Thakâg, <i>Pugnare</i> , defigere, configere, complodere, c. 17. v. 3 nu. 3.
שָׁלַן	Salan, <i>Emittere</i> , dimittere, abijcere, c. 4. vers. 20. nu. 4. <i>Quiescere</i> , pace & diuitijs abundare, c. 3. v. 26. num. 1. c. 12. v. 6. num. 2. <i>Opulentus</i> , c. 16. v. 13. num. 1.	תַּחַף	Thahhâph, <i>Vallare</i> , præualere, roborari, c. 15. ver. 24. nu. 1.

INDEX PECVLIARIVM QVARVNDAM GRÆCARVM VOCVM,

Quarum proprietas & usus inuestigatur ad Sacri sermonis intelligentiam.

A	
Ἀβροείμων	Abroimon, qui epulatur, delitiatur, splendide ac molliter uestitus, c. 1. v. 4. nu. 10.
ἀναζητέω	Anazeteo, uendicare, percontari, c. 3.
ἀνὴρ	Aner, Vir, c. 1. v. 1. nu. 1.
ἄνθρωπος	Antropos, Homo, ibidem.
ἀφανίζω	Aphanizo exterminare, euanescere, c. 7. v. 9. n. 1.
ἀρχηγός	Archegos, <i>Archor</i> , dux, antesignanus, in prefat. c. 6. nu. 3.
ἀδόκιμον	Adocimon, <i>Reprobum</i> , inutile, adulterinū, cuius inutilitas explorata sit, c. 15. v. 16. nu. 3.
ἀθυμία	Athymia, <i>Ira</i> , animi anxietas & quasi desperatio, c. 3. v. 6. nu. 2.
ἀλαλαγμός	Alalagmos, <i>Inbilā</i> , acclamatio, uictoralis hymnus, c. 8. v. 21. nu. 3.
ἀκακία	Akakia, Simplicitas, innocentia, c. 4. v. 6. nu. 3.
ἀναλαμβάνω	Analambano, <i>Accipere</i> , assumere, c. 7. v. 21. nu. 3.
B	
Βασιλεῖον	Basileion Regnum, regia, palatiū, c. 8. v. 6. nu. 4.
Βασιλεὺς	Basileus, Rex, c. 9. v. 13. nu. 5.
Βασίλειον	Basileion, <i>Porta</i> instar bajulorū, c. 8. v. 11. nu. 3.
Βουτομός	Butomos, <i>Pabulum</i> , pabulum boum, c. 8. vers. 11. nu. 3.
Γ	
Γενεά	Genea, Generatio, interuallum septem annorum, c. 8. v. 8. nu. 2.
Δ	
δέω	Deo, <i>Alligare</i> , in carcerem conijcere, Desmos, vinculum, c. 7. v. 12. nu. 6.
διαβάλλειν	Diaballin, Criminari, calumniari, c. 1. v. 6. n. 9.
διαμερίζω	Diamerizo, Mollire, dissipari, c. 7. v. 5. nu. 1.
διαπρίω	Diaprio, <i>Dissecari</i> , frendere, furere, c. 10. v. 1. n. 2.
διώκω	Dioco, Sectari, c. 5. v. 7. nu. 7.
δράττω	Dratto, <i>Comprehendere</i> , fugientem insequi, & apprehendere, c. 5. v. 6. nu. 6.
δύσφορος	Dilphoros, Abhorrens a voluptate, cap. 1. v. 4. nu. 10.
Ε	
ἐλεγχος	Elenchos, <i>Corruptio</i> , redargutio, c. 23. v. 6. nu. 1.
ἐμβάτεω	Embateuo, <i>Venire</i> , pedem inferre, aut pedem ponere, c. 1. v. 7. nu. 4.
ἐξάρχετε	Exarchete, <i>Præcinit</i> , Exadere, Excantate, c. 5. v. 8. nu. 1.
ἐξέρδετε	Episcepto. Visitare cum celeritate, & festinatione, c. 2. v. 11. nu. 4.
ἐπισκέπτω	Episcepto. Visitare cum celeritate, & festinatione, c. 2. v. 11. nu. 4.
ἐπισιδυώω	Epischenoo <i>Inhabitare</i> , morari tanquam in tētorio, c. 11. v. 18. nu. 1.
εὐφρων	Euphron, Delitiosus, <i>Epulo</i> , c. 1. v. 4. nu. 10.
εὐχαρίστος	Eucharisti, <i>Grati</i> , gratiosi, amabiles, c. 1. ver. 1. nu. 38.
Θ	
θεάομαι	Theaome, spectare, dispicere, c. 10. v. 4. nu. 4.
θεοβία	Theobia, vis major, uis diuina, cap. 9. vers. 9. nu. 2.
Κ	
κακία	Cakia, Vitium, malitia, uitiositas, c. 4. v. 6. n. 3.
καλέω	Caleo, <i>Vocare</i> , inuitare, c. 1. v. 4. nu. 13.
καλῶς	Calos, <i>Bene</i> , honeste, honorifice, c. 5. v. 11. nu. 2.
καταπίνω	Catapino, <i>Absorbere</i> , destruere, comedere, c. 10. v. 8. nu. 12.
καταρτίζω	Catartizo, <i>Instruere</i> , reponere in propria sede, c. 3. v. 4. nu. 1.
κλῆσις	Clelis, Vocatio, inuitatio, c. 1. v. 4. nu. 13.
κοιμάω	Cœmao, <i>Dormio</i> , Sopio, c. 3. v. 13. nu. 1.
κοιμητήριον	Cemeterium, dormitorium, ibid.
κνύ	Cnu, <i>Lanugo</i> , hilum, res minima, puluis leuissimus, c. 9. v. 25. nu. 5.
κολαβρίζω	Colabrizin, <i>Caillare</i> , c. 5. v. 4. nu. 3.
κολαβρός	Colabros, Porcellus, ibidem.
ΚΟΝΙΑ	
κονία	Conia, <i>Puluis</i> , calx, opus tectorium, c. 10. v. 10. nu. 3.
ΚΟΜΙΖΩ	
κομίζω	Comizo, <i>Referre</i> ferre, portare, c. 9. v. 20. nu. 4.
Λ	
λαμπρός	Lampros, <i>Splendid</i> , largè, lautè, c. 1. v. 4. nu. 10.
λαμπρός	Lampros, Clarus, nobilis, splendidus, c. 9. ver. 30 nu. 6.
λευκός	Leucos, Albus, candidus, ibid.
λογομαχία	Logomachia, Rixa verborum, c. 6. v. 29. nu. 5.
Μ	
μεθοδεία	Methodia, <i>Insidia</i> , assultus, & aggressiones cum methodo, c. 1. v. 13. nu. 3.
μέσος	Mesos, sequester, c. 9. v. 32. nu. 5.
μήν	Men, mensis, c. 3. v. 6. nu. 3.
μηνή	Menè, Luna, ibid.
μοτήσεται	Motesi, <i>Curabit</i> , medebitur, & Mote, linamentum, aut linteolum carptum, quod vulnere inditur, c. 5. v. 18. nu. 3.
μοτή	Moteo, linamentum indo, ibid.
Ο	
ονομάτῳ	Onomaton, Turba, <i>Hominum</i> , nomenclatura, c. 1. v. 21. nu. 17.
Π	
παλαῖσσι	Palæsta, Contentiosi, in labore & lucta positi, c. 7. v. 16. nu. 7.
πανουργία	Panurgia, <i>Astutia</i> , malignitas, vafriacies.
πανουργός	Panurgos, callidus, ueteratorius, c. 5. v. 13. n. 1.
πατρία	Patria, <i>Paternitas</i> , cognatio, familia, c. 1. v. 1. n. 40.
πιθῶ	Pitho, suadela: Pithemon, moriger, qui lubenter obedit, v. 2. nu. 6.
πειθήμων	Pitheimon, moriger, qui lubenter obedit, v. 2. nu. 6.
πίπτω	Pipto, <i>Cadere</i> , languere, c. 14. v. 11. nu. 5. c. 4. v. 11. nu. 5.
πειρατεύω	Pirateuo, prædor, latrocinor, prælior.
πειρατήριον	Piraterion, <i>Tentatio</i> , militia, locus præliandi, tentationi expositus, c. 7. v. 1. nu. 6. 7. 8. 9.
πλοκή	Ploce <i>Capillatura</i> , Crispatura, intortit crines, & Poliploci, <i>Multiplices</i> , duplices, c. 5. v. 13. n. 9.
πολύπλοκος	Ploce <i>Capillatura</i> , Crispatura, intortit crines, & Poliploci, <i>Multiplices</i> , duplices, c. 5. v. 13. n. 9.
πλῆκτης	Plectes, <i>Percussor</i> , qui promptus est ad percutiendum, c. 5. v. 21. nu. 3.
πανηρία	Poneria. <i>Nequitia</i> , Malitia, c. 1. v. 14. nu. 2. & v. 18. nu. 2.
προσκυνέω	Proscineo, genuflectere, venerari, adorare, incuruare se, c. 5. v. 20. nu. 16.
προσφίλεα	Prosphelea, grata, iucunda, <i>Amabilia</i> , amicabilia & chara omnibus c. 1. v. 1. nu. 58.
Σ	
σειραὶ ζύφῃ	Siræ zophu, <i>Rudentes inferni</i> , catenæ caliginis, uel tenebrarum, c. 10. v. 22. nu. 11.
στροβέω	Strobeo, <i>Transuersum agere</i> , percellere circumagere, tumultuari, c. 9. v. 34. nu. 5.
στόργη	Storge, <i>Fædus</i> , affectus pietatis, charitatis, c. 1. v. 20. nu. 1.
Τ	
τελέω	Teleo, Explere, Consummare, ad complementum peruenire, c. 15. v. 32. nu. 3.
Υ	
ὑπερασπιστής	Hyperaspistes, armiger, latero, protector, c. 17. v. 3. nu. 5.
Φ	
φανερῶς	Phaneroo, <i>Manifestari</i> , manifestum fieri, c. 9. v. 21. nu. 1.
φέρω	Phero <i>portare</i> , moderari, regere, c. 10. v. 8. nu. 13.
φλύκταινας	Phlyctenas, <i>Ulcera</i> , c. 2. i. enum. morb. sect. 3. n. 1.
φύρω	Phyro, uel Phyræo, perfundere, rigare, terram aqua miscere, fermento, ago in massam.
φύραμα	Phyrama, massa farinæ subactæ, & aqua macerata, c. 10. v. 10. nu. 3.
Χ	
χούς	Chous, puluis, humus, lutum, c. 10. v. 10. nu. 3.

INDEX SIMPLICIUM DICTIONVM LATINARVM, QVÆ IN SACRO SERMONE FREQUENTER OCCVRRVNT:

Et quarum proprietas atque varius usus diligenter in hoc opere examinantur.

A

A Vel Ab, c. 4. v. 17. nu. 1.
Abel in præf. c. 1. nu. 9. & c. 7. v. 16. nu. 6.
Abimelech, c. 1. v. 1. nu. 18.
Abominabilis, c. 15. v. 16. nu. 1. & 2.
Abortiuum, c. 3. v. 16. nu. 1.
Abbreviare, c. 14. v. 1. num. 4.
Abundare, c. 12. v. 6. nu. 2. Abundantia, c. 5. v. 26. nu. 1.
Aceruus, c. 5. v. 26. nu. 4. & c. 8. v. 17. nu. 3.
Adam, c. 1. v. 1. nu. 11. & c. 10. v. 9. nu. 5. & v. 11. nu. 3. & c. 14. v. 1. nu. 2. & c. 15. v. 17. nu. 1. & 2.
Adolescentia, c. 15. v. 26. nu. 9. & 10.
Adorare, c. 1. v. 20. nu. 16.
Aduersus, c. 10. v. 1. nu. 4.
Aduocatus, c. 9. v. 19. nu. 4.
Aedificare, c. 12. v. 14. nu. 1.
Aestus, c. 11. v. 17. nu. 1.
Aetas, c. 8. v. 8. nu. 2.
Afflictio, c. 10. v. 5. nu. 8. Affligere, c. 2. vers. 3. nu. 8. & c. 6. v. 10. nu. 1.
Ager, c. 5. v. 23. nu. 5.
Album, c. 9. v. 30. nu. 6.
Adiuuare, c. 10. v. 3. nu. 9.
Affectio, c. 1. v. 20. nu. 21.
Alienus, c. 15. v. 19. nu. 5.
Amabilia, c. 1. v. 1. nu. 58.
Amaritudo, c. 3. v. 5. nu. 3. & c. 9. v. 8. nu. 4. & c. 13. v. 26. nu. 1. 2. 3. 4.
Ambulare, c. 1. v. 7. nu. 4.
Amen, c. 9. v. 2. nu. 2.
Amicus, c. 2. v. 11. nu. 2.
Amphora, c. 12. v. 5. nu. 3.
Angulus, c. 1. v. 13. nu. 4.
Anima, c. 2. v. 4. nu. 5. & v. 6. nu. 4. 5. 6. 7. 8. & c. 6. v. 6. num. 10. & c. 7. v. 15. num. 5. & cap. 11. vers. 20. nu. 4. & c. 12. v. 10. nu. 5. & c. 13. v. 14. nu. 4.
Apprehendere, c. 5. v. 13. nu. 1. 4. 7.
Appropinquare, c. 13. v. 18. nu. 3.
Aqua, c. 15. v. 16. nu. 6. & 8. Aquæ, c. 11. v. 16. nu. 3.
Arbitrari, c. 13. v. 24. nu. 4.
Arcturus, c. 9. v. 9. nu. 1.
Arctus, c. 16. v. 8. nu. 3.
Ardor, c. 15. v. 2. nu. 4.
Arenâ, c. 6. v. 3. nu. 6.
Arere, c. 7. v. 5. nu. 3.
Arguere, c. 6. v. 25. nu. 3. & c. 9. v. 32. nu. 2. & 15. v. 3. nu. 6.
Armatus, c. 5. v. 5. nu. 8.
Aruiua, c. 15. v. 27. nu. 4. & 6.
Assistere, c. 1. v. 6. nu. 5.
Astutia, c. 5. v. 13. nu. 1.
Athlantes, c. 3. v. 8. nu. 5.
Attenuare, c. 2. in enum. morb. Sect. 8. n. 2. & c. 17. v. 1. n. 2.
Auaritia, c. 6. v. 8. nu. 4. & c. 15. vers. 16. nu. 4.
Auctor, in præf. c. 6. nu. 3.
Audere, c. 9. v. 19. nu. 4.
Audire, c. 9. v. 32. nu. 2. & cap. 11. vers. 2. nu. 4. & c. 16. v. 2. num. 2.
Auertere, c. 10. v. 4. nu. 3.
Auis, c. 5. v. 7. nu. 5. & nu. 9. & c. 9. v. 25. nu. 5.
Aura, c. 4. v. 16. nu. 4.
Auris, c. 6. v. 3. nu. 4. c. 13. v. 1. nu. 1.
Ausitis, c. 1. v. 1. nu. 31.
Auster, c. 9. v. 9. nu. 5. & c. 11. v. 17. nu. 1.
Aut, c. 10. v. 4. nu. 7.
Autem, c. 1. v. 6. nu. 1.

B

B Aalpharasin, c. 16. v. 15. nu. 1.
Barbarus, & Barbaricari, c. 3. v. 8. nu. 5.
Baldad, c. 8. v. 1. nu. 1.
Baltheus, c. 12. v. 13. nu. 1.
Beatus, c. 5. v. 17. nu. 1.
Beelzebub, c. 1. v. 16. nu. 2.
Bene, c. 5. v. 11. nu. 2.
Benedicere, c. 1. v. 5. nu. 23. 24. 25. & v. 9. nu. 7. & 8. & v. 10. nu. 7. & v. 21. nu. 17.
Bestia, c. 5. v. 23. nu. 8.
Bibere, c. 1. v. 4. num. 18.
Bilibris, c. 5. v. 20. nu. 3.
Blasphemare, c. 15. v. nu. 2.
Bonum, c. 1. v. 4. nu. 10. & v. 9. nu. 2. & c. 10. v. 3. nu. 3.
Bos, c. 6. v. 5. nu. 5.
Bosora, c. 1. v. 1. nu. 3.
Bosra, c. 1. v. 1. nu. 32.
Botrus, c. 15. v. 33. nu. 2.
Breue, c. 14. v. 1. nu. 4. & v. 5. nu. 1.
Breuiari, c. 17. v. 1. nu. 3.

C

C Oelum, c. 9. v. 5. nu. 1.
Calamitas, c. 6. v. 3. nu. 3.
Calcere, c. 9. v. 9. nu. 4.
Caligo, c. 3. v. 5. nu. 3. & c. 16. v. 17. nu. 3.
Callidus, c. 5. v. 12. nu. 1.
Calumniari, c. 10. v. 3. nu. 1.
Calumniator, nu. 4. calumnia, nu. 6.
Candidum, c. 8. v. 30. nu. 6.
Capere, c. 5. v. 15. nu. 3. & c. 8. v. 15. nu. 5.
Capillatura, c. 5. v. 13. nu. 9.
Capilli, c. 16. v. 15. nu. 3.
Carcere, c. 7. v. 12. nu. 6. & c. 9. v. 8. nu. 3.
Carectum, c. 8. v. 11. nu. 3.
Caro, c. 10. v. 4. nu. 1. 3. & c. 14. v. 22. nu. 4. & c. 16. v. 16. n. 2.
Catillare, c. 5. v. 4. nu. 3.
Catulus Leonis, c. 14. v. 16. nu. 3.
Celare, c. 10. v. 13. nu. 3. & c. 13. v. 9. nu. 1.
Celestia, c. 6. v. 4. nu. 6.
Cervices, c. 13. v. 12. nu. 6.
Cetus, c. 7. v. 12. nu. 5. & c. 8. v. 13. nu. 5.
Chaldaeus, c. 1. v. 17. nu. 1.
Chirotheca, c. 1. v. 1. nu. 35.
Cilicium, c. 16. v. 16. nu. 1.
Cingere, c. 12. v. 18. nu. 2.
Cinis, c. 13. v. 12. nu. 1. 2. 3. 4. 5.
Circuire, c. 1. v. 7. nu. 3.
Circulus, c. 10. v. 15. nu. 1.
Circundare, c. 3. v. 23. nu. 2.
Circumspectare, c. 15. v. 22. nu. 3.
Clamare, c. 16. v. 19. nu. 2. clamor, c. 8. v. 21. nu. 3.
Claues, c. 12. v. 14. nu. 3.
Coagulare, c. 10. v. 10. nu. 4.
Coarctare, c. 11. v. 10. nu. 7.
Cogitatio, c. 5. v. 12. nu. 2. & c. 17. v. 11. nu. 4.
Cognoscere, c. 1. v. 2. nu. 2.
Colere, c. 13. v. 4. nu. 2.
Colles, c. 15. v. 7. nu. 3. & 4.
Columna, c. 9. v. 6. nu. 3. & 4.
Comedere, c. 1. v. 4. nu. 18.
Comminari, c. 16. v. 10. nu. 5.
Commouere, c. 2. v. 3. nu. 7.

Com;

Index Vorum Latinarum.

Commutare, c. 9. v. 27. nu. 2. & c. 12. v. 20. nu. 1.
 Compingere, c. 10. v. 11. nu. 4.
 Comprehendere, c. 5. v. 13. nu. 6.
 Concinnare, c. 6. v. 20. nu. 4.
 Concipere, c. 3. v. 3. nu. 7.
 Concuti, c. 9. v. 6. nu. 3.
 Condemnare, c. 9. v. 20. nu. 2.
 Confabulari, c. 7. v. 11. nu. 3.
 Confortare, c. 4. v. 4. nu. 2.
 Confingere, c. 16. v. 13. nu. 3.
 Confutare, c. 11. v. 3. nu. 4.
 Congregatio, c. 15. v. 34. nu. 1.
 Considerare, c. 11. v. 11. nu. 4.
 Conscius, c. 16. v. 20. nu. 2.
 Consiliarius, c. 12. v. 16. nu. 3.
 Consilium, c. 9. v. 13. nu. 8. & c. 15. v. 8. nu. 2.
 Consolari, c. 16. v. 5. nu. 2.
 Consul, c. 3. v. 14. nu. 2.
 Constituire, c. 14. v. 5. nu. 2.
 Consumere, c. 1. v. 16. n. 5. & c. 7. v. 6. n. 3. & c. 9. v. 22. n. 3.
 & c. 13. v. 26. nu. 6. & 7. & v. 28. nu. 2. & c. 14. v. 10. nu. 5.
 Consummare, in prax. c. 6. nu. 3.
 Consummatus, c. 15. v. 32. nu. 3.
 Consurgere, c. 1. v. 6. nu. 6.
 Contentio, c. 6. v. 29. nu. 5.
 Conterere, c. 4. v. 10. nu. 7. & c. 5. v. 4. nu. 2. & c. 9. v. 17. n. 1.
 & c. 14. v. 2. nu. 3.
 Contritus, c. 16. v. 13. nu. 2.
 Continere, c. 12. v. 15. nu. 1.
 Contradicere, c. 6. v. 10. n. 4. & c. 11. v. 10. n. 8. & c. 16. v. 9. n. 3.
 Contrahi, c. 7. v. 5. nu. 4.
 Contrarius, c. 7. v. 20. nu. 3.
 Conuertere, c. 17. v. 10. nu. 4. 5.
 Conuiuium, c. 1. v. 4. nu. 8.
 Cor, c. 7. v. 17. n. 5. & c. 8. v. 10. n. 5. & c. 11. v. 12. n. 2. & c. 12.
 v. 3. n. 6. & v. 24. n. 1. & 2. & c. 15. v. 12. n. 1. & c. 17. v. 4. n. 1.
 Coram, c. 1. v. 6. nu. 6. c. 2. v. 4. nu. 3.
 Cornu, c. 1. v. 1. nu. 16.
 Corripere, c. 5. v. 17. nu. 2. & c. 13. v. 6. nu. 1.
 Corybantes, & Corybantia, c. 7. v. 14. nu. 3.
 Credere, c. 15. v. 15. nu. 3. & v. 31. nu. 2.
 Cum, c. 9. v. 2. nu. 3.
 Cupere, c. 13. v. 3. nu. 3.
 Cur, c. 10. v. 2. nu. 2.
 Curare, c. 5. v. 18. nu. 3.
 Curuari, c. 9. v. 13. nu. 2.
 Custodire, & custos, c. 7. v. 20. n. 1. & c. 10. v. 11. n. 1. & 9.
 Cyniphe, c. 2. v. 7. in enum. morb. Sect. 13. nu. 4.

D

Are, aut dari, c. 5. v. 19. nu. 4.
 Decipere, c. 13. v. 9. nu. 4.
 Declinare, c. 12. v. 12. nu. 6.
 Defluere, c. 14. v. 19. nu. 3.
 Delere, c. 4. v. 7. nu. 2.
 Deprecari, c. 5. v. 8. nu. 2. & c. 9. v. 15. nu. 3.
 Deprehensus, c. 5. v. 13. nu. 3.
 Descendere, c. 17. v. 15. nu. 2.
 Desiderare, c. 7. v. 2. nu. 2.
 Desolari, c. 16. v. 8. nu. 4.
 Detrahere, c. 6. v. 25. nu. 1.
 Deuorare, c. 8. v. 18. nu. 4.
 Deus, c. 4. v. 1. nu. 2. & c. 5. v. 17. nu. 3. & c. 10. v. 2. nu. 1. &
 c. 16. v. 12. nu. 5.
 Dextra, c. 9. v. 32. nu. 4.
 Diabolus, c. 1. v. 6. nu. 3.
 Dicere, c. 4. v. 1. nu. 1. & c. 17. v. 14. nu. 5.
 Dies, c. 1. v. 6. n. 2. & c. 3. v. 1. n. 8. & in peculiari consider.
 lamentationum. Sect. 4. & c. 3. v. 5. n. 4. & c. 7. v. 1. n. 13.
 Diluculo, c. 1. v. 5. nu. 10. & c. 7. v. 18. nu. 2. & c. 8. v. 5. nu. 1.
 Dimittere & dimitti, c. 7. v. 19. nu. 1. c. 8. v. 4. nu. 2. & c. 10.
 v. 1. nu. 3. & v. 20. nu. 6.
 Discedere, c. 1. v. 1. nu. 62.
 Disperdere, c. 16. v. 8. nu. 2.
 Disperitiri, & disperititus, c. 17. v. 5. nu. 1.
 Dissipare, c. 5. v. 12. n. 3. & v. 13. nu. 10. & c. 17. v. 11. nu. 3.
 Dives, c. 1. v. 3. nu. 24.
 Docere, c. 4. v. 3. nu. 3. & c. 6. v. 24. nu. 5.
 Doctrina, c. 12. v. 20. nu. 2.
 Dolere, c. 4. v. 7. nu. 2. Dolor, v. 8. nu. 4. 8. & c. 5. v. 6. nu. 1. 2.
 & c. 6. v. 10. nu. 2. & c. 11. v. 11. nu. 3.

Domus, c. 1. v. 4. nu. 3. & 4.
 Dormire, c. 7. v. 4. nu. 1. & 3.
 Donec, c. 14. v. 6. nu. 4. & v. 12. nu. 3. & 4.
 Duplex, c. 1. v. 1. nu. 55.

E

Cce, c. 1. v. 18. nu. 1. c. 14. v. 3. nu. 1. & v. 18. nu. 2.
 Ecclesia, c. 1. v. 1. nu. 63.
 Enigmata, c. 13. v. 17. nu. 2.
 Effundere, c. 2. in enum. morb. c. 2. v. 3. & c. 12. v. 21. nu. 3.
 Egenus, c. 5. v. 16. nu. 1.
 Egredi, c. 1. v. 12. nu. 5.
 Eleuare, c. 15. v. 12. nu. 1.
 Eliphaz, c. 4. v. 1. nu. 2.
 Eloah, Eloi, c. 3. v. 4. nu. 2.
 Elohim, c. 1. v. nu. 24. & v. 6. nu. 13.
 Eloquium, c. 10. v. 1. nu. 1.
 Emitti, c. 12. v. 15. nu. 2. Emittere, c. 14. v. 20. nu. 4.
 Enutrire, c. 1. v. 1. nu. 22.
 Epulari, c. 1. v. 4. nu. 10. & v. 5. nu. 3.
 Erat, c. 1. v. 1. nu. 23.
 Ergo, c. 5. v. 1. nu. 2.
 Erigere, c. 5. v. 11. nu. 4.
 Errare, c. 12. v. 16. nu. 1. & v. 25. nu. 2. & c. 15. v. 31. nu. 2.
 Eruere, c. 6. v. 13. nu. 3. & c. 2. v. 21. nu. 10. & cap. 5. ver. 7.
 nu. 4. & c. 8. v. 9. nu. 2. & c. 10. v. 8. nu. 1.
 Ethan, c. 3. v. 8. nu. 7.
 Eua, c. 2. v. 9. nu. 3.
 Euacuare, c. 1. v. 1. nu. 8.
 Exactior, c. 3. v. 18. nu. 2.
 Exaltare, c. 5. v. 11. nu. 4.
 Exaudire, c. 12. v. 4. nu. 4.
 Excipere, c. 3. v. 12. nu. 1. & v. 21. nu. 2.
 Exemplum, c. 17. v. 6. nu. 3. 4. 5. & 6.
 Exigere, c. 11. v. 6. nu. 3.
 Expectare, c. 3. v. 22. nu. 2. & c. 7. v. 4. nu. 2.
 Exterminari, c. 7. v. 9. nu. 1.
 Extollere, c. 7. v. 21. nu. 1. & 2.

F

Abricator, c. 13. v. 4. nu. 1.
 Facere, c. 1. v. 1. nu. 76. & v. 5. nu. 27. & c. 7. v. 20. nu. 2. &
 c. 10. v. 8. nu. 3. & 4.
 Facies, c. 16. v. 17. nu. 1.
 Falsiloquus, c. 16. v. 9. nu. 2.
 Famelicus, c. 9. v. 5. nu. 3.
 Familia, c. 1. v. 3. nu. 13. & 14.
 Familiaris, ibidem.
 Fatuum, c. 1. v. 22. nu. 4.
 Fauces, c. 1. v. 14. nu. 8.
 Feretrum, in prax. c. 5. nu. 4.
 Ferre, c. 1. v. 14. nu. 8. c. 7. v. 21. nu. 2.
 Filius, c. 17. v. 5. nu. 4.
 Finis, c. 6. v. 11. nu. 13. & c. 7. v. 2. nu. 3.
 Finire, c. 10. v. 20. nu. 5. & c. 14. v. 20. nu. 1. & 2.
 Firmare, c. 11. v. 13. nu. 4.
 Flagellum, c. 9. v. 23. nu. 2.
 Flos, c. 14. v. 2. nu. 1. 2. 3.
 Fodere, Fossio, c. 11. v. 18. nu. 2.
 Foedus, c. 1. v. 2. nu. 1.
 Folium, c. 13. v. 25. nu. 4.
 Fons, c. 10. v. 9. nu. 3.
 Formare, c. 10. v. 9. nu. 4.
 Fornicator, c. 1. v. 5. nu. 17.
 Fortitudo, c. 9. v. 13. nu. 5.
 Frater, c. 6. v. 14. nu. 1.
 Frustra, c. 1. v. 9. nu. 1.
 Fulgere, c. 9. v. 30. nu. 6.

G

Alaad, c. 1. v. 1. nu. 30.
 Generatio, c. 8. v. 8. nu. 2.
 Gigas, c. 16. v. 15. nu. 3.
 Gladius, c. 10. v. 17. nu. 5.
 Globus, c. 15. v. 24. nu. 3.
 Gradi, c. 9. v. 8. nu. 4.
 Gratus, c. 1. v. 1. nu. 58.
 Gressus, c. 14. v. 16. nu. 2.
 Gustare, c. 6. v. 5. nu. 8.

H

Abere, c. 7. v. 3. nu. 2.
 Hereditas, c. 7. v. 3. nu. 2.
 Hamus, c. 3. v. 22. nu. 2.

Herba,

Index Vocum Latinarum

Herba, cap. 5. v. 25. nu. 1.
 Hermon, c. 1. v. 1. nu. 28.
 Homo, c. 1. v. 1. nu. 11. & c. 7. v. 1. nu. 11. & ver. 16. nu. 7. &
 c. 10. v. 4. nu. 7. & c. 12. v. 2. nu. 2. & c. 14. v. 17. nu. 6. & c.
 15. v. 14. nu. 1. Humanum, c. 10. v. 5. nu. 4.
 Horror, c. 4. v. 13. nu. 1.
 Hofanna, c. 5. v. 1. nu. 3.
 Hostis, c. 6. v. 43. num. 1.
 Humectus, c. 8. v. 16. nu. 6.
 Humilis, c. 5. v. 11. nu. 1.
 Hus, c. 1. v. 1. nu. 26. 29. & 36.
 Husan, c. 1. v. 1. nu. 36.
 Hyades, c. 9. v. 9. nu. 4.
 Hypocrita, c. 8. v. 13. nu. 4. & c. 13. v. 16. num. 1. & c. 15. v.
 34. nu. 1.

I

Ianus, c. 1. v. 13. num. 3.
 Idolum, c. 13. v. 4. nu. 3. 4.
 Ierobaal, c. 9. v. 3. num. 1.
 Iehoua, c. 1. v. 6. nu. 13. & v. 21. nu. 14.
 Ignis, c. 1. v. 10. nu. 4. & 16. nu. 4. & c. 10. v. 15. nu. 8. & c. 15.
 v. 34. nu. 3.
 Ignobilis, c. 14. v. 22. nu. 3.
 Ignorare, c. 1. v. 2. nu. 2. & c. 8. v. 2. nu. 2. c. 6. v. 24. nu. 5. &
 c. 9. v. 21. nu. 2.
 Illulor, c. 17. v. 2. nu. 2.
 Imitari, c. 15. v. 5. num. 2.
 Immutare, c. 12. v. 24. nu. 2.
 Immutabilis, c. 15. v. 15. nu. 4.
 Immutatus, c. 16. v. 9. nu. 2.
 Impius, c. 3. v. 17. nu. 1. c. 9. v. 22. nu. 3. & 24. nu. 2. c. 10. v. 3.
 nu. 9. 10. 11. 12. 13. c. 15. v. 20. nu. 1.
 Implere, c. 1. v. 5. nu. 16. & c. 5. v. 12. nu. 5. & c. 9. v. 18. num.
 In, cap. 1. v. 1. nu. 6. & nu. 30. & c. 4. v. 21. nu. 5. & c. 5. v. 13.
 nu. 2. & c. 7. v. 11. nu. 2.
 Incipere, c. 4. v. 2. nu. 1. & c. 6. v. 8. nu. 2.
 Includere, c. 12. v. 14. nu. 3.
 Indignatio, c. 3. v. 26. nu. 3. & c. 6. v. 4. nu. 4. & cap. 17. v. 7.
 num. 1.
 Infremere, c. 16. v. 10. nu. 6.
 Intruinum, c. 1. v. 5. nu. 22.
 Ingredi, c. 5. v. 26. nu. 4.
 Infernus, c. 7. v. 9. nu. 2. cap. 10. v. 22. nu. 10. & cap. 11. v. 8.
 num. 3.
 Iniquitas, c. 7. v. 21. nu. 3. & c. 10. v. 6. nu. 2. & v. 14. nu. 4. &
 c. 11. v. 11. nu. 3. & c. 13. v. 23. nu. 3. & c. 16. v. 18. num. 1.
 Iniquus, c. 5. v. 16. nu. 2.
 Innocens, c. 9. v. 20. nu. 3.
 Ira, iracundia, c. 5. v. 2. nu. 5. & c. 6. v. 3. nu. 2.
 Ire, c. 1. v. 4. num. 1.
 Irritum, c. 3. v. 3. nu. 2.
 Irruere, c. 1. v. 13. nu. 5. & c. 3. v. 3. nu. 2. & c. 6. v. 18. nu. 2. &
 v. 27. num. 1. & cap. 13. v. 11. num. 6. & cap. 16. versic. 15.
 num. 3.
 Infidie, c. 1. v. 13. nu. 3.
 Instanter, cap. 1. v. 5. nu. 10.
 Instaurare, c. 10. v. 17. nu. 1.
 Insullum, cap. 6. v. 5. num. 6.
 Interrogare, c. 9. v. 12. nu. 1.
 Introire, c. 2. v. 5. num. 1.
 Intumescere, c. 16. v. 17. nu. 1.
 Inuadere, c. 1. v. 17. nu. 4.
 Inuestigare, c. 5. v. 27. nu. 1.
 Inuocare, c. 12. v. 4. num. 3.
 Inutilis, c. 12. v. 12. nu. 7. & c. 15. v. 16. nu. 3.
 Iob, in præfatione. c. 1. num. 7. & c. 1. v. 1. nu. 33. & 46.
 Irridere, c. 11. v. 3. nu. 3.
 Iubilare, Iubilum, c. 8. v. 21. nu. 3.
 Iudicare, cap. 10. versic. 2. num. 2. & cap. 13. versic. 18. num. 3.
 Iudicium, Iudicia, capit. 8. versic. 3. num. 1. & c. 9. v. 19.
 num. 2.
 Iugerum, c. 1. v. 3. num. 10.
 Iugum, cap. 1. v. 2. num. 10.
 Iumenta, c. 1. v. 7. num. 2.
 Iuncus, cap. 8. versic. 11. num. 2. & ver. 12. nu. 2. 3. & v. 16.
 num. 2.
 Iustificare, c. 8. v. 6. num. 3. & c. 5. v. 14. num. 2. Iustificari,
 c. 4. v. nu. 2. & c. 9. versic. 20. nu. 1.
 Iustitia, capit. 8. versic. 3. num. 3. 4. Iustus, capit. 17. versic. 8.
 num. 1.

L

Abia, c. 11. v. 2. nu. 5.
 Laborare, c. 4. v. 8. nu. 4. & c. 9. ver. 29. nu. 2. Laborio-
 sum, c. 7. v. 3. nu. 3.
 Lacerare, c. 13. v. 14. nu. 3.
 Lætitia, c. 13. versic. 19. nu. 5.
 Lancea, c. 16. v. 14. nu. 1.
 Lanugo, c. 9. v. 25. num. 5.
 Lapis, capit. 5. versic. 23. num. 1. & 2.
 Lasciuire, capit. 1. versic. 4. num. 10.
 Latria, capit. 1. versic. 1. num. 59.
 Latrones, capit. 17. versic. 3. num. 5.
 Lauare, capit. 9. versic. 30. num. 2. 3. & 4.
 Laudare, lau, cap. 3. v. 7. nu. 1.
 Leæna, c. 4. v. 10. nu. 3. & c. 10. v. 16. nu. 2.
 Leo, c. 4. v. 10. nu. 1. & c. 5. v. 22. nu. 4.
 Leuiathan, capit. 3. versic. 8. num. 4.
 Limus, capit. 10. versic. 9. num. 4.
 Lingua, cap. 14. v. 5. nu. 2.
 Locus, c. 7. v. 10. nu. 3. & 4.
 Locusta, c. 14. v. 2. nu. 6.
 Longanimis, c. 4. v. 9. nu. 2.
 Loqui, cap. 9. versic. 14. num. 2. & versic. 22. num. 3. & c. 11.
 v. 5. num. 5.
 Lucifer, capit. 11. v. 17. nu. 1.
 Lutum, c. 10. versic. 9. num. 6. vide etiam, capit. 4. versic. 19.
 num. 2.
 Lux, capit. 3. versic. 20. num. 2.

M

Acies, capit. 15. versic. 27. num. 2.
 Moerens, c. 5. v. 11. nu. 3.
 Magnus, c. 1. v. 3. nu. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & c. 3. v. 19. nu. 1.
 & c. 5. v. 9. num. 2. & c. 8. v. 7. nu. 1.
 Malum, capit. 3. versic. 10. num. 3.
 Maledicere, cap. 3. versic. 1. num. 7. & capit. 5. ver. 3. nu. 6.
 Malignus, c. 5. v. 12. nu. 1.
 Mane, c. 7. v. 18. nu. 2.
 Manere, capit. 11. versic. 14. num. 3.
 Manica, capit. 5. versic. 1. nu. 35.
 Manifestari, c. 9. v. 21. nu. 1.
 Manus, capit. 1. ver. 1. nu. 48. cap. 6. v. 8. nu. 3. & c. 15. v. 23.
 num. 5. 6. & v. 32. nu. 4.
 Melchisedech, c. 1. v. 1. nu. 2.
 Membra, c. 17. v. 7. nu. 2.
 Mensis, c. 3. v. 6. nu. 3.
 Mensura, c. 11. v. 9. num. 4.
 Mensurabile, c. 7. v. 16. nu. 7.
 Meridies, c. 1. v. 1. nu. 28.
 Meum, c. 9. v. 14. num. 2.
 Militare, Militia, cap. 6. versic. 4. nu. 8. & cap. 7. v. 1. nu. 1. 2.
 3. 4. 10. 11. & cap. 10. versic. 17. nu. 6.
 Mille, capit. 9. versic. 3. num. 2. & 3.
 Mirabilia, capit. 5. versic. 9. num. 4.
 Miser, capit. 14. versic. 1. num. 5.
 Miseria, capit. 10. versic. 15. num. 9. & v. 22. nu. 13. & c. 17.
 v. 16. num. 1.
 Misericordia, cap. 6. v. 14. num. 2. 4. & cap. 10. versic. 12.
 nu. 3. 4.
 Mittere, Missus, c. 1. v. 4. nu. 13.
 Molestum, c. 16. v. 3. nu. 2.
 Montes, capit. 9. versic. 5. num. 1. & capit. 15. v. 7. num. 34.
 Mors, capit. 6. versic. 6. num. 9.
 Mouere, Moueri, cap. 2. versic. 11. nu. 4. & c. 15. v. 23. nu. 3.
 Mulgere, cap. 10. v. 10. nu. 2.
 Mulier, cap. 14. v. 1. nu. 23.
 Multiplicare, c. 9. v. 17. nu. 2. & c. 10. v. 17. nu. 4.
 Multiplex, c. 11. v. 6. nu. 1.
 Mulus, c. 1. v. 3. nu. 11.
 Mundum, cap. 8. versic. 6. num. 1. & c. 9. v. 30. nu. 6. & c. 14.
 versic. 4. nu. 1. 2. 3. & c. 15. versic. 15. nu. 3.
 Munus, c. 15. v. 34. num. 3.
 Murus, cap. 1. v. 10. nu. 2. 3. & 4.
 Mutatio, cap. 14. v. 14. nu. 6.
 Myrmecoleon, c. 4. v. 11. num. 3.

N

Namath, capit. 11. versic. 1. num. 1.
 Nasci, capit. 15. versic. 7. num. 1.
 Nasus, capit. 14. v. 13. nu. 4.
 Necessarii, capit. 6. versic. 13. num. 3.
 Nequitia, capit. 1. versic. 14. nu. 2.

Neruus

Index Vocum Latinarum.

Nervus, c. 13. v. 27. nu. 7.
 Nihil, c. 7. v. 16. nu. 3.
 Nisi, c. 1. v. 11. nu. 4.
 Noctua, c. 16. v. 18. nu. 1.
 Noe, in præfat. c. 1. nu. 9.
 Nomades, c. 1. v. 1. nu. 28.
 Nomen, c. 1. v. 21. nu. 17.
 Nominari, c. 1. v. 1. nu. 40.
 Nouember, c. 9. v. 9. nu. 3.
 Nox, in peculiari consideratione lamentationum, c. 3. v. 1.
 Sectio. 4. & v. 3. nu. 5 & v. 6. nu. 2.
 Nubes, c. 13. v. 9. nu. 4.
 Nudatus, c. 14. v. 10. nu. 5.
 Numerare, c. 7. v. 3. nu. 3.
 Nuntius, c. 9. v. 25. nu. 1.
 O
 Oblivisci, c. 8. v. 13. nu. 3. Obliviosus, ibi. & c. 14. v. 13.
 num. 6.
 Obmutescere, c. 5. v. 16. nu. 4.
 Obmurcare, c. 3. v. 5. nu. 1.
 Oculus, c. 10. v. 4. nu. 1. & c. 16. v. 17. num. 2. & c. 17. ver. 2.
 num. 5.
 Odor, c. 14. v. 9. nu. 3.
 Offerre, c. 1. v. 5. nu. 13.
 Omne, c. 1. v. 1. nu. 2.
 Omnipotens, c. 8. v. 3. nu. 4. & c. 15. v. 25. nu. 2.
 Onager, c. 6. v. 5. nu. 2. & c. 11. v. 12. nu. 5.
 Operire, c. 16. v. 16. nu. 2. & v. 19. nu. 4.
 Operari, c. 4. v. 8. nu. 2.
 Opus, c. 7. v. 2. nu. 3. & c. 9. v. 28. num. 2. & cap. 10. ver. 3.
 num. 8.
 Opprimere, c. 10. v. 3. nu. 7 & c. 16. v. 8. nu. 1.
 Opulentus, c. 16. v. 13. nu. 1.
 Optimates, c. 12. v. 19. nu. 4.
 Oratio, c. 16. v. 18. nu. 4.
 Orbis, c. 9. v. 13. nu. 6.
 Orcus, c. 7. v. 7. nu. 1.
 Orientalis, c. 1. v. 3. nu. 23.
 Orion, cap. 9. v. 9. nu. 3.
 Ortus, c. 9. v. 16. nu. 1.
 Ossa, c. 7. v. 15. nu. 5.
 Ostendere, c. 15. v. 17. num. 1.
 P
 Papis, c. 15. v. 23. nu. 3.
 Papyrus, c. 8. v. 11. nu. 2. & c. 13. v. 23. num. 3.
 Parabola, c. 17. v. 6. nu. 1.
 Parare, c. 12. v. 5. nu. 4.
 Parcere cap. 6. ver. 10. num. 3. & cap. 7. ver. 11. num. 1.
 & ver. 16. nu. 2. & ver. 19. num. 1. & capit. 16. ver. 6.
 num. 2.
 Pars, cap. 17. v. 5. nu. 1.
 Partiri, ibid.
 Pauper, c. 5. v. 15. nu. 2.
 Parvulus, c. 5. v. 2. nu. 6. & c. 9. v. 23. nu. 3.
 Parvus, c. 3. v. 19. nu. 2. & c. 8. v. 7. nu. 1.
 Pater, c. 8. v. 8. num. 4. & c. 15. ver. 7. num. 1. & ver. 17.
 num. 2.
 Patientia, c. 4. v. 6. nu. 6 & c. 17. v. 15. nu. 1.
 Paucitas, c. 10. v. 20. nu. 4.
 Paululum, c. 1. v. 11. nu. 3.
 Pauor, c. 12. v. 17. nu. 5.
 Pax, c. 8. v. 6. nu. 6.
 Peccare, c. 1. v. 5. nu. 21. & cap. 8. v. 4. nu. 1. Peccatum, c. 7.
 v. 21. nu. 3. & c. 10. v. 6. nu. 2.
 Pellis, c. 2. v. 4. nu. 2. & 4.
 Percussor, & percutere, c. 1. v. 5. nu. 9. & c. 5. v. 18. nu. 5. &
 v. 21. nu. 3. & c. 16. v. 11. nu. 3.
 Peregrinus peregrina, c. 15. v. 19. nu. 5.
 Perire, c. 3. v. 3. nu. 2. & c. 8. v. 13. num. 1.
 Perpetuum, c. 14. v. 20. nu. 1. & 2.
 Perseuerare, c. 15. v. 29. nu. 4.
 Petitio, c. 6. v. 8. nu. 1.
 Pertransire, c. 9. v. 26. nu. 1.
 Phares, c. 16. v. 15. nu. 1.
 Pilosus, c. 5. v. 5. nu. 5.
 Pinguis, c. 15. v. 17. nu. 1. 2. 3. 4. & 5.
 Plangere, c. 10. v. 20. nu. 7.
 Plantare, c. 14. v. 9. nu. 4.
 Plasmare, c. 10. v. 8. nu. 3. & 17.
 Poena, poenæ, c. 9. v. 23. nu. 6. & c. 17. nu. 5.

Polliceri, c. 17. v. 5. nu. 2.
 Porrigere, c. 8. v. 10. num. 2.
 Portare, c. 7. v. 21. nu. 2. & c. 9. v. 13. nu. 7. & c. 10. v. 8. n. 13.
 Possessio, c. 1. v. 3. nu. 1.
 Post, c. 17. v. 12. nu. 6.
 Præcinere, c. 1. v. 9. nu. 2.
 Præcipitare, c. 10. v. 8. nu. 1.
 Prædo, c. 12. v. 6. nu. 2.
 Preparare, c. 15. v. 35. nu. 4.
 Prelepe, c. 6. v. 5. nu. 5.
 Preterire, c. 6. v. 14. nu. 2. & v. 15. nu. 7. & c. 14. v. 5. nu. 2.
 Præuaricari, c. 4. v. 8. nu. 4.
 Peruertere, c. 5. v. 13. num. 9.
 Prauum, c. 4. v. 18. nu. 4.
 Preces, c. 16. v. 18. nu. 4.
 Pretiosus, c. 3. v. 1. nu. 6.
 Primogenita, c. 1. v. 1. nu. 17. & v. 5. nu. 17.
 Primitiva, c. 1. v. 5. nu. 17.
 Primum, c. 15. v. 7. nu. 2.
 Princeps, c. 12. v. 21. nu. 3.
 Pro, c. 2. v. 4. nu. 2. 3. 4. & 5.
 Probare, c. 7. v. 1. nu. 8.
 Prohibere, c. 15. v. 11. nu. 3.
 Projicere, c. 15. v. 33. num. 3.
 Propheta, in Præf. c. 9. nu. 2.
 Protegere, c. 14. v. 13. nu. 2.
 Prouerbum, c. 17. v. 6. nu. 1. 2. 3. & 4.
 Puer, c. 5. v. 15. nu. 9.
 Pugnare, c. 17. v. 3. nu. 3.
 Pulchritudo, c. 5. v. 3. nu. 2.
 Pullus, c. 11. v. 12. nu. 3.
 Puluis, c. 10. v. 9. nu. 8.
 Purus, c. 11. v. 4. nu. 1.
 Putredo, c. 7. v. 5. nu. 1. & c. 13. v. 28. nu. 2.
 Q
 Verere, c. 10. v. 6. num. 1.
 Quamobrem, c. 5. v. 8. nu. 2.
 Quantum, c. 13. v. 23. nu. 1.
 Quasi, c. 1. v. 1. nu. 16. & c. 2. v. 10. nu. 2.
 Quia, c. 3. v. 25. nu. 2. & cap. 7. v. 17. nu. 1.
 Quies, c. 5. v. 13. nu. 4.
 Quiescere, c. 3. v. 25. nu. 1. & c. 14. v. 6. nu. 2. & c. 16. v. 7. n. 3.
 R
 Adix, c. 5. v. 3. nu. 3. & c. 13. v. 27. num. 7. & cap. 14.
 ver. 9. nu. 1. & cap. 15. ver. 29. num. 5. & cap. 17.
 v. 15. nu. 3.
 Rami, c. 15. v. 30. nu. 1.
 Raptim transire, c. 6. v. 15. nu. 3.
 Recedere, c. 1. v. 1. nu. 61. & c. 6. v. 13. num. 3. & c. 14. v. 4.
 nu. 1. & v. 12. nu. 2.
 Recordari, c. 8. v. 13. nu. 3. & c. 10. v. 9. nu. 1. 2.
 Rectum, c. 1. v. 1. nu. 56. 57.
 Rectitudo, c. 6. v. 25. nu. 2.
 Redemptio, c. 6. v. 23. nu. 3.
 Referre, c. 9. v. 20. nu. 2.
 Refrigerare, c. 10. v. 20. nu. 7.
 Reliqui, c. 4. v. 21. nu. 1.
 Reliquum, c. 7. v. 2. nu. 3.
 Repente, c. 1. v. 18. nu. 1.
 Repleri, c. 14. v. 1. nu. 5. & c. 16. v. 11. nu. 4. & c. 9. v. 18. nu. 4.
 Reprobare, c. 5. v. 17. nu. 4. Reprobum, c. 15. v. 17. num. 3.
 Requiere, c. 3. v. 4. nu. 2. 3. 4. 5. & 6.
 Resistere, c. 9. v. 3. nu. 3.
 Respondere, c. 4. ver. 1. num. 1. & cap. 9. v. 12. num. 1. v. 14.
 nu. 1. & v. 33. nu. 1. & cap. 13. v. 22. nu. 1. & cap. 14. v. 15.
 num. 4. & cap. 15. ver. 1. num. 1. & ver. 5. & cap. 16.
 v. 1. & 2. nu. 2.
 Retinere, c. 2. v. 3. nu. 1. & 4.
 Reuertere, c. 7. v. 12. nu. 2.
 Rex, cap. 7. ver. 13. nu. 5. Rex regum, c. 1. v. 1. nu. 17.
 Ridere, c. 5. v. 22. nu. 1. & c. 9. v. 23. n. 5. Risus, c. 8. v. 21. n. 2.
 Roborare, c. 14. v. 20. nu. 2. & c. 16. v. 6. nu. 1.
 Robustus, c. 6. v. 23. nu. 2. & c. 9. v. 19. nu. 1.
 S
 Abba, c. 1. v. 15. nu. 6.
 Sabbatismus, c. 5. v. 19. nu. 3.
 Saddai, c. 6. v. 14. nu. 3. & c. 8. v. 3. nu. 4.
 Saccus, c. 16. v. 16. num. 1.
 Sacerdos, c. 12. v. 15. nu. 1. & c. 1. v. 5. nu. 16.
 Sacrificium, c. 1. v. 5. nu. 13.

Index Vocum Latinarum.

Sagitta, c. 6. v. 4. nu. 1. Sagittarij, c. 16. v. 14. nu. 1.
 Sal, cap. 6. vers. 5. num. 6.
 Salua, cap. 7. vers. 19. nu. 3.
 Saluator, cap. 13. vers. 16. num. 1.
 Salus, cap. 5. vers. 4. num. 1.
 Sanguis, c. 16. vers. 58. nu. 2.
 Sanctum, c. 5. v. 1. nu. 5. & c. 6. v. 10. nu. 5. Sanctus, Sancti,
 c. 6. v. 10. nu. 5. & c. 15. v. 15. nu. 5.
 Sanctificare, c. 1. vers. 5. nu. 3. 4. 5. 6.
 Saran, cap. 1. vers. 6. num. 8.
 Satiare, cap. 16. vers. 11. num. 4.
 Saturari, c. 10. vers. 6. nu. 2. & vers. 15. nu. 7.
 Saturitas, cap. 3. vers. 24. num. 1.
 Scandalum, cap. 1. vers. 6. num. 8.
 Scelus, cap. 13. vers. 25. num. 3.
 Scire, c. 5. vers. 25. nu. 1. & c. 8. vers. 9. nu. 2. & c. 9. v. 28. nu.
 2. & c. 10. v. 2. nu. 2.
 Scirpus, cap. 8. vers. 11. nu. 2.
 Scenita, cap. 1. vers. 1. num. 28.
 Scopus, cap. 16. vers. 13. num. 5.
 Scribere, cap. 13. vers. 2. num. 5.
 Sectari, sectator, cap. 5. vers. 7. num. 7.
 Sedere, cap. 2. vers. 12. nu. 3. & c. 6. vers. 29. nu. 4.
 Sed tamen, cap. 13. vers. 3. num. 2.
 Seir, cap. 1. vers. 1. num. 36.
 Semel, cap. 9. vers. 23. num. 3.
 Semen, cap. 5. vers. 25. num. 1.
 Sequester, cap. 9. vers. 32. num. 5.
 Sermo, cap. 11. vers. 4. num. 1.
 Serpens, cap. 1. vers. 14. nu. 1. & c. 2. v. 9. num. 8. Serpentes,
 c. 2. in enum morb. sect. 6. num. 3.
 Siccare, cap. 12. vers. 23. num. 4.
 Signare, cap. 14. vers. 17. num. 1.
 Signum, cap. 16. vers. 13. num. 5.
 Signaculum, cap. 9. vers. 7. num. 3.
 Silere, silentium, cap. 3. vers. 2. num. 3. & ver. 13. nu. 2.
 Simplex, simplicitas, c. 1. v. 1. nu. 5. 15. 25. 33. 54. 55.
 Socius, cap. 17. vers. 5. num. 2.
 Solennitas, cap. 1. vers. 5. num. 1.
 Solitudo, cap. 3. vers. 24. num. 3.
 Soluere, cap. 6. vers. 8. num. 3.
 Sonitus, cap. 15. vers. 21. num. 1.
 Sophar, c. 11. vers. 1. num. 1.
 Sordes, c. 17. vers. 5. nu. 2. & c. 9. vers. 13. num. 1.
 Soror, c. 1. vers. 4. nu. 15. 19. & c. 17. vers. 14. nu. 6.
 Sperare, cap. 13. vers. 15. num. 2.
 Spiritus, c. 5. v. 13. nu. 1. & nu. 4. c. 6. v. 4. nu. 5. & cap. 7. v. 7.
 nu. 2. & c. 12. v. 10. nu. 5. & c. 17. v. 1. nu. 1.
 Splendidè, cap. 1. vers. 4. num. 10.
 Sospitas, cap. 5. vers. 11. num. 5.
 Stare, cap. 1. vers. 1. nu. 61. & vers. 6. num. 5.
 Statera, cap. 6. vers. 3. num. 4.
 Statuere, cap. 15. vers. 16. num. 2.
 Sterile, cap. 15. vers. 34. num. 2.
 Sterquilinum, cap. 2. in enumerat. morb. sect. 11. n. 1. 2. 3.
 Stipula, cap. 13. vers. 21. nu. 5. 6. 7.
 Stomachus, cap. 15. vers. 2. num. 3.
 Stultus, stultitia, c. 1. v. 20. nu. 3. & c. 2. v. 10. nu. 3. & cap. 5.
 v. 2. nu. 2. & cap. 6. v. 27. num. 2. & v. 30. num. 6. & cap. 8.
 vers. 14. num. 23.
 Subito, cap. 7. vers. 18. num. 4.
 Sublime, cap. 5. vers. 11. num. 2.
 Substantia, cap. 1. vers. 10. num. 6.
 Subuertere, c. 11. v. 10. nu. 6. & c. 12. vers. 15. nu. 3.
 Succidere, cap. 4. vers. 20. num. 8.
 Suggrundaria, cap. 10. vers. 19. num. 2.
 Superbia, c. 10. v. 16. nu. 1. Superbire, c. 15. v. 20. nu. 2.
 Supplantare, cap. 12. vers. 19.
 Surgere, c. 1. v. 5. nu. 9. & ver. 20. nu. 2. 3. ver. 4. nu. 2. 3.
 Suscipere, cap. 17. vers. 3. nu. 2.
 Suscitare, c. 3. v. 8. nu. 4. & c. 16. v. 9. nu. 3. & c. 17. v. 8. n. 3.
 Sullinere, cap. 6. vers. 11. num. 2.
 Sycophanta, c. 10. vers. 3. num. 5.
 T
 Tabernaculum, c. 5. vers. 24. nu. 1. & c. 8. v. 22. nu. 3.
 Tacere, cap. 6. vers. 24. num. 5.
 Tædere, cap. 10. vers. 1. num. 2.
 Tangere, c. 1. v. 11. nu. 3. & v. 16. nu. 5. & c. 2. in enumeratio-
 ne morb. sect. 4. num. 1.
 Tela, c. 7. vers. 6. num. 1.

Tempus, c. 1. v. 21. num. 19. & c. 3. v. 1. num. 8. & c. 12. vers.
 5. num. 5. & 6.
 Tenebræ, c. 5. v. 14. nu. 1. & c. 17. v. 1. num. 14. & c. 10. v. 22.
 nu. 1. & c. 15. vers. 25. nu. 1.
 Tentatio, cap. 7. vers. 1. num. 5. 6. 7.
 Terminus, cap. 14. vers. 5. num. 3.
 Terra, c. 1. vers. 1. nu. 24. & v. 10. nu. 8. & c. 14. v. 1. nu. 1. 3.
 & 4. Terrenum, cap. 4. vers. 19. nu. 4.
 Terrere, cap. 9. vers. 34. num. 5.
 Thynnus, cap. 17. vers. 12.
 Tibicines, cap. 3. vers. 8. num. 5.
 Tigris, cap. 4. vers. 10. num. 3. & vers. 11. nu. 1.
 Theman, cap. 4. vers. 1. num. 3.
 Themanitæ, cap. 6. vers. 20. nu. 3.
 Timere, timens, c. 1. v. 1. nu. 59. & 60. & c. 6. v. 15. nu. 2.
 Timor, cap. 15. vers. 4. num. 7.
 Tinea, cap. 4. vers. 19. num. 5.
 Tingere, cap. 9. vers. 31. num. 1.
 Tollere, cap. 6. vers. 14. num. 1.
 Torqueri, cap. 9. vers. 7. num. 4.
 Transferre, cap. 9. vers. 5. num. 7.
 Transire, c. 13. nu. 1. & c. 15. v. 19. nu. 6.
 Tribuere, cap. 10. vers. 12. num. 2.
 Tribulatio, cap. 7. vers. 11. num. 2.
 Tumultus, cap. 3. vers. 17. num. 1.
 Turbo, cap. 9. vers. 8. nu. 3. & c. 13. vers. 2. nu. 3.
 Turma, cap. 1. vers. 17. num. 3.
 Tyrannus, cap. 15. vers. 20. num. 3.

V

Vacuum, cap. 6. vers. 18. num. 3.
 Ve, cap. 10. vers. 15. num. 6.
 Vacordia, cap. 8. vers. 14. num. 2.
 Vallare, uallum, c. 1. v. 10. nu. 2. & c. 15. vers. 24. nu. 1.
 Vallis, cap. 6. vers. 15. num. 3.
 Vanitas, cap. 7. vers. 16. nu. 5. & 6. & c. 11. nu. 1. & 2. & vers.
 12. num. 1.
 Vestis, cap. 1. vers. 13. num. 1.
 Velox, cap. 7. vers. 6. num. 1. & c. 9. vers. 25. num. 2.
 Veluti, cap. 9. vers. 30. num. 6.
 Venire, cap. 1. vers. 7. nu. 4. & cap. 9. vers. 11. nu. 4.
 Ventus, c. 15. v. 2. nu. 2. Ventolum, cap. 16. vers. 3. nu. 1.
 Verber, cap. 5. vers. 21. num. 3.
 Verbum, cap. 15. vers. 11. num. 2.
 Verè, Veritas, c. 5. v. 2. nu. 1. & c. 6. v. 25. num. 2. & c. 9. v. 2.
 nu. 2. Verus, cap. 1. vers. 1. nu. 52.
 Verax, cap. 12. vers. 20. num. 1.
 Veruntamen, cap. 15. vers. 2. num. 3.
 Vereri, cap. 9. vers. 28. nu. 2.
 Vermis, cap. 4. vers. 19. num. 5.
 Vertere, cap. 17. vers. 12. num. 5.
 Vespera, cap. 11. vers. 17. num. 1. & 2.
 Vestis, cap. 8. vers. 22. nu. 2. & c. 9. v. 31. nu. 2. Vestire, c. 10.
 vers. 11. nu. 4.
 Via, & uia, c. 8. vers. 13. nu. 2. & c. 13. vers. 13. nu. 5.
 Videre, c. 3. v. 10. nu. 3. & c. 4. v. 8. nu. 1. & c. 7. v. 7. nu. 4. &
 vers. 8. nu. 2. & c. 10. vers. 4. nu. 1. & 7. & c. 15. v. 17. nu. 1.
 Visio, cap. 4. vers. 13. nu. 2. & c. 7. v. 14. nu. 3.
 Vigilare, cap. 8. vers. 6. num. 5.
 Vincit, cap. 3. vers. 18. num. 1.
 Vineæ, cap. 15. vers. 33. num. 1.
 Vinum, cap. 1. vers. 13. num. 3.
 Violentus, cap. 5. vers. 15. num. 4.
 Vir, c. 1. v. 1. à nu. 1. usque ad 13. & n. 41. & c. 10. v. 5. nu. 4.
 Virescere, cap. 14. vers. 7. num. 5.
 Virga, cap. 9. vers. 34. nu. 2. 3. 4. & 5.
 Viscera, c. 1. v. 18. num. 7. c. 2. in enumeratione morb. sect. 7.
 num. 1. & c. 16. vers. 14. nu. 3.
 Visitare, c. 2. v. 11. nu. 4. & c. 5. v. 24. nu. 4. & c. 7. v. 18. nu. 1.
 2. & 3. & c. 10. vers. 22. num. 6.
 Vita, cap. 10. vers. 12. num. 2.
 Ultra, cap. 7. vers. 16. num. 1.
 Umbra, c. 7. v. 2. nu. 2. & c. 9. v. 25. nu. 5. & c. 14. v. 2. nu. 4. 5.
 & 6. c. 16. vers. 17. nu. 3.
 Vniuersa, cap. 5. vers. 10. num. 3.
 Vnum, cap. 9. vers. 3. num. 2. & 3.
 Vocare, uocatus, uocator, & uox, c. 1. v. 4. num. 13. & c. 14.
 v. 10. nu. 6. & c. 14. v. 5. nu. 1. 2. 3.
 Vterus, cap. 15. vers. 35. num. 4.
 Z
 Zara, cap. 1. vers. 1. num. 33.

INDEX PECULIARIVM QUORVNDAM HEBRAISMORVM, PHRASICVM, ET SCRIPTVRAE INTELLIGENDAE REGVLARVM, QVAE IN HOC OPERE TRADVNTVR, ET EXPLICANTVR:

Præter minutiores alias observationes, quas studiosus sacri sermonis passim inueniet, & ad formam certæ alicuius, & peculiaris regulæ exigere facile poterit.

A

Abominationi esse hominem suis vestimentis, c. 9. vers. 31. nu. 2.
Angelus Domini, c. 2. vers. 8. nu. 2. *Angelus Sathanæ*, c. 2. v. 8. nu. 3.
Anima pro anima, c. 17. v. 4. nu. 4.
Animam seruare, c. 2. vers. 6. nu. 3.
Aerive os, c. 3. vers. 1. nu. 4. & 5. & c. 16. vers. 11. nu. 1. 2.
Apponere cor. Vide Cor.
Arca testimonij, c. 9. vers. 19. nu. 4.
Aura lenis, c. 4. vers. 16. nu. 4.
Auris Zeli, c. 13. vers. 12. nu. 5.
A, & **Ab**, præpositiones ultimi casus, exprimere solent comparationem, c. 4. v. 17. nu. 1.
Ad audiendum, res mutas & mortuas quorsum compellent Prophetæ, c. 16. v. 19. nu. 3.
Affixum apud Hebræos idem valet, quod nomen recipro- cum, c. 15. vers. 30. nu. 2.
Auctores sacrorum librorum de se tanquam de aliena persona loqui solent, in Præfat. c. 3. nu. 7.
Res dicuntur esse in Scriptura, cum apparere, & cognosci incipiunt, c. 15. vers. 7. nu. 4.

B

Baculus arundineus, c. 10. v. 3. nu. 13.
Bibere aquam, & *bibere iniquitatem*, cap. 15. vers. 16. nu. 5. 6. 7. & 8.
Bonum uidere. Vide Videre.

C

Cadere in faciem. Vide Facies.
Cadere in terram, c. 1. vers. 21. nu. 3.
Cadere ab aliquo, c. 12. v. 3. nu. 6.
Caput mouere, c. 16. vers. 5. nu. 1. 2. 3. 4. *Erigere*, c. 1. vers. 2. nu. 3.
Leuare, *Attollere*, *Demittere*, c. 10. v. 15. nu. 2. 3. 4. 5. *Contorquere*, c. 10. v. 15. nu. 1.
In capite libri, c. 11. vers. 13. nu. 2.
Carnes humanas lacerare, aut *leuare dentibus*, cap. 13. vers. 13. nu. 3.
Esse ex catalogo, i. extra catalogum, c. 7. vers. 1. nu. 11.
Catena caliginis. Vide Tenebra.
Cauonari bellum, c. 5. vers. 5. nu. 4.
Sine causa, c. 9. vers. 17. nu. 2.
Colligere furorem, c. 16. vers. 10. nu. 4.
Columna terra, c. 9. vers. 6. nu. 3.
Collum erectum, c. 15. vers. 26. nu. 4.
Commutare labia. Vide Labia.
Commutare faciem. Vide Faciem.
Concludere uentrem, aut *vuluam*, c. 3. v. 10. nu. 1.
Contrahere os. Vide Os.
Cor in ore, aut *econtra*, *Os in corde*, c. 8. v. 10. nu. 5.
De corde proferre eloquia, ibid.
Dicere in corde. Vide Dicere.
Cor apponere, c. 1. v. 8. nu. 13. & 4. & c. 7. vers. 17. nu. 5. *Dissolui*, c. 6. vers. 14. nu. 1. *Inuenire*, c. 10. vers. 8. nu. 2. *Firmare*, cap. 11. vers. 13. nu. 1. & *Enutrire*, c. 1. vers. 5. nu. 22. *Aperiri*, aut *excari*, c. 10. vers. 4. nu. 1.
Cor duplex, cap. 1. vers. 1. nu. 55.
Coram aliquo esse, c. 1. v. 3. nu. 9. & c. 9. v. 2. nu. 3.
Corpus mortis, c. 11. vers. 3. nu. 2.
Quod sub aliqua conditione tacita, & quasi ex data Hypothesi debet intelligi, absolute & sine ulla conditione dicere & proponere solet Scriptura, cap. 11. vers. 13. nu. 4.
Qui Christi figuram gesserunt, non in omnibus suis actibus illum repræsentarunt. in Præfat. c. 7. nu. 3.

Particula causalis sæpè redundare solet, c. 1. v. 8. nu. 11. & c. 3. vers. 25. nu. 2.
Verba cognoscendi asserere solent publicam rei notitiam atque certitudinem, cap. 5. vers. 24. nu. 1. & vers. 25. nu. 1. *Sensum etiam*, & *experimentum*, c. 7. vers. 7. nu. 4. & cap. 8. vers. 9. nu. 2. & c. 9. vers. 28. nu. 2. & c. 10. vers. 2. nu. 2.
Comparatiua, & superlatiua, quibus carent Hebræi, circumloquuntur alijs particulis, c. 1. v. 3. nu. 17.
Cum constructio unius uerbi tribuitur alteri, significatio utriusque iungenda præcipitur, c. 12. vers. 22. nu. 1. & c. 5. vers. 8. nu. 3.
Qui Christi figuram gesserunt, ut Dauid, Salomon, Samson, Iob, nō in omnibus suis actibus, sed certis quibusdam rebus illum repræsentant. in Præfat. c. 7. nu. 4.

D

Dei seruus, cap. 1. vers. 8. nu. 5.
Filij Dei, cap. 1. vers. 6. nu. 3. 4.
Dei oculus, cap. 7. vers. 8. nu. 3.
Sagitta Dei, cap. 6. v. 4. nu. 2. *Dei status*, c. 4. v. 9. nu. 1.
Dei manus, c. 2. in enumeratione morbi Scl. 11. nu. 5. & c. 7. v. 19. nu. 2. & c. 10. vers. 8. nu. 9. 10. 11. 17. 18.
Dei timor. Vide Timor.
Dei facies, uel à facie Dei. Vide Facies.
Deum irasci, c. 9. v. 6. nu. 5. *Commoueri*, c. 2. v. 3. nu. 7. *Redire*, cap. 9. vers. 23. nu. 5. & 7. vers. 24. nu. 1. *Venire*, aut *abire*, c. 9. vers. 11. nu. 2. *Ignorare*, c. 1. vers. 7. nu. 1. & c. 9. vers. 21. nu. 2. *Vocare*, c. 14. vers. 15. nu. 1. *Inspirare*, *respirare*, *cohibere spiritum*, cap. 10. vers. 8. nu. 18. *Obluisci*, aut *recordari*, c. 7. vers. 7. nu. 1. & c. 10. vers. 9. nu. 2. *Requirere*, c. 3. vers. 4. nu. 2. 3. 4. 5. *Respicere*, c. 7. vers. 8. nu. 2. & c. 14. vers. 3. nu. 1. *Reuerſi*, c. 10. vers. 16. nu. 5. *Conſurgere*, & *exaltari*, c. 1. vers. 20. nu. 4. *Dormire*, c. 8. vers. 6. nu. 5. *Vigilare* ibid. nu. 4. *Egredi*, cap. 9. vers. 8. nu. 4. *Stare*, ibid. *Gradi*, *calcare*, nu. 5.
Dextram porrigere, c. 14. v. 5. nu. 4. à dextris esse, c. 17. v. 3. nu. 6.
Dicere in corde, c. 1. vers. 5. nu. 20.
Diem perire, cap. 3. vers. 3. nu. 2.
Dies hominis, cap. 3. vers. 1. nu. 8.
Dies illa, cap. 1. vers. 6. nu. 2.
Dies hesterma, cap. 8. vers. 9. nu. 1.
Dies magnus, cap. 1. vers. 1. nu. 39.
Dies malus, cap. 10. vers. 5. nu. 1.
Dies nebrarum, c. 15. vers. 23. nu. 5. *Optata*, c. 14. vers. 6. nu. 3. & 4. *Amara*, c. 13. vers. 26. nu. 4.
Dies iudicij, cap. 1. vers. 6. nu. 2.
Dies irruſi, cap. 3. vers. 3. nu. 2.
Dirigere saluare Dei, cap. 3. vers. 23. nu. 3.
Dirigere cor, aut *dirigere uiam*, c. 11. vers. 13. nu. 4.
Dispersa lingua, cap. 17. vers. 5. nu. 1.
Domus lutea, cap. 4. vers. 19. nu. 2.
Domus anima, cap. 1. vers. 4. nu. 3.
Domus aranea, cap. 8. vers. 14. nu. 4.
Deprecari faciem. Vide Facies.
Deſcendere cœlo lunam, & *ſtellas*. Vide Stellas.
Dandi casus sæpè redundare solet in Sacro sermone, c. 1. vers. 2. nu. 2. & cap. 5. vers. 27. nu. 1. Sæpè etiam est com- modi, ibid. & c. 3. v. 23. nu. 1. Sæpè sumitur pro ablati- uo cum præpositione. De, c. 15. vers. 6. nu. 5.
Deus interrogationibus utitur, & quasi dubitadi formu- lis, ut certam ab homine confessionem eliciat, & alia etiam efficiat, c. 1. vers. 9. nu. 1.
Deo, quamuis neque uolenti, neque præcipienti, sed tantum permittenti, tribui solet effectus, c. 1. v. 21. nu. 13. 16.
Diem nouum distinguere, & numerare solet Scriptura, propter nouum factum, c. 1. vers. 2. nu. 2.

Index Hebraism. & Regularum.

E

Effugium perire, c. 11. vers. 20. nu. 3.
Effundere contempnionem, aut despectionem, c. 8. v. 22. nu. 4.
Evacuare crucem, cap. 1. v. 1. num. 6.
Extendere manus. *Vide Manus.* **E**xtendere calceamentum, c. 1. vers. 1. in appendice prima ad lobi genealogiam.
Exterminare faciem, c. 7. vers. 9. nu. 1.
Cum Scriptura duo extrema proponit, media etiam quæ inter illa sunt, vult intelligi, c. 3. v. 19. nu. 3.
Verbum Bûdi iunctum alijs verbis, illorum significationem auget, & frequentiam atque consuetudinem affert, c. 1. vers. 4. nu. 1.
Epitheti perpetui vim habere solet in Scriptura sextus casus nominis substantiui, cum regitur à nomine adiectiuo, c. 9. v. 4. num. 2.

F

Facere comam, cap. 14. vers. 9. nu. 3.
Facere iudicium, c. 8. vers. 3. nu. 1.
Faciem suscipere, aut respicere, c. 9. vers. 24. num. 4. **A**ccipere, cap. 13. vers. 8. nu. 2. **L**euare, c. 11. vers. 15. nu. 1. **D**eprecari, cap. 11. vers. 19. nu. 3. **C**ommutare, c. 9. vers. 27. nu. 2. 3. **I**mmutare, c. 14. vers. 20. nu. 5. **A**bscondere, c. 13. vers. 24. nu. 2. **C**adere in faciem, c. 3. vers. 25. nu. 4. à facie. *Vide Dei.*
Fasciculus vinetium, c. 14. vers. 3. nu. 2.
Filij Dei, cap. 1. vers. 6. nu. 3. 4.
Filij Ignis, cap. 5. vers. 7. nu. 5.
Filius Domus, cap. 1. vers. 10. nu. 5.
Filius putredinis, cap. 17. vers. 14. nu. 4.
Finis operis, cap. 7. vers. 2. nu. 3.
Flagellum lingua. *Vide Lingua.*
Flagellum inundans, c. 9. vers. 23. nu. 2.
Flumen exundans, cap. 11. vers. 16. nu. 3.
Fortis iustitia, cap. 1. vers. 1. nu. 9.
Franum erroris, c. 14. vers. 24. nu. 4.
Fune præcingi, cap. 12. vers. 18. nu. 3.
Facta ipsa, id est, res quæ fiunt significare solet Scriptura verbis dicendi, cognoscendi, prænuntiandi, & similib. cap. 4. vers. 3. nu. 7.
Verba futuri temporis perpetuam consuetudinem significare solent, c. 1. vers. 4. nu. 7. & vers. 7. nu. 1.

G

Gladius oris. *Vide Os.*
Gladij manus. *Vide Manus.*
Gloria spet, & spet gloria, cap. 5. vers. 17.
Grammaticæ regulas interdum negligit Scriptura, c. 11. vers. 6. nu. 3.
Genera sæpe confunduntur in Scriptura, c. 3. vers. 8. nu. 5. & c. 4. v. 21. nu. 2.
Verba, quæ in Hebræo sunt foeminini generis, nominibus masculinis, aut verba masculina nominibus foemininis, adiungere solet lingua Hebraica, ad mysterium aliquod iudicandum, cap. 1. vers. 1. num. 11. & vers. 20. num. 19.

H

Herba terra, cap. 5. vers. 25. nu. 2.
Heri, & nadius tertius, c. 8. v. 9. nu. 1.
Hominem eleuari, c. 13. v. 11. num. 7.
Cum rem ab homine factam maiorem humanis uiribus narrat Scriptura, confirmare solet veritatem humanæ naturæ, ne fictam arbitremur, c. 1. v. 1. nu. 2. & 3.

I

Incircumcisus labijs. *Vide Labia.*
Indus confusione, c. 8. vers. 12. num. 1.
Inferiora terra, c. 1. v. 21. nu. 5. & c. 10. v. 8. nu. 17.
Ignis Dei, cap. 1. vers. 16. num. 4.
In faciem, cap. 1. vers. 11. num. 6.
Ingredi sepulchrum, cap. 5. vers. 26. nu. 3.
Iniquè agere, cap. 5. vers. 16. nu. 2.
Innocentem, aut innoxium relinquere, c. 9. v. 28. num. 3.
Insitum verbum, cap. 1. vers. 1. nu. 50.
Interiora Austri, c. 9. vers. 9. nu. 5.
Interrogare legibus, cap. 9. vers. 12. nu. 2.
Imperatiuus in Sacro sermone sæpe vsurpatur pro Optatiuo, c. 3. v. 3. nu. 3.
Præpositio, in, cum nomine substantiuo iuncta, solet valere aduerbium, c. 4. v. 21. nu. 5.
Insensibilia dicuntur in Scriptura sentire, cū rerum, vel scelerum indignissimorum magnitudo significatur, c. 9. v. 31. nu. 2. & c. 16. v. 19. nu. 2. 3. 4.

Interrogatione asserente vtitur Scriptura pro oratione negante, & è contrario, interrogatione negante, pro oratione asserente, c. 14. v. 14. nu. 1.
Iustorum liberationem & felicitatem, statim post impiorum minas & supplicium, subiungere solet Scriptura, c. 5. v. 15. nu. 1. & c. 7. v. 7. nu. 3.
Sub interrogationis, & dubitationis specie, aliquando proponit Scriptura quæ certissima sunt, cap. 14. vers. 14. num. 1.
Interrogatio de re iam præterita, per verbum futuri temporis, designare potest cōsuetudinem nunquam intermittendam, c. 1. v. 7. num. 1.

L

Labia commutare, c. 12. v. 20. nu. 1. **A**perire, c. 11. v. 5. nu. 5.
Mouere, aut mordere, c. 16. v. 6. nu. 2.
Incircumcisa, c. 11. v. 2. nu. 5. & c. 15. vers. 5. nu. 2.
Lingua flagellum, c. 5. v. 21. nu. 1. 2. 3. 4. & 5.
Lingua doctrinarum, c. 15. vers. 5. nu. 2.
Lingua patriua, c. 5. vers. 21. nu. 1.
Sub lingua, cap. 11. vers. 11. num. 3.
Leuare faciem. *Vide Facies.*
Iudicium aut infla loqui, c. 13. vers. 6. nu. 2.

M

Manè querere, cap. 7. vers. 21. num. 4.
Manus gladij, c. 5. v. 20. nu. 5. **M**anus. *in manu iniquitatis,* c. 8. v. 4. nu. 3.
In manu esse, c. 1. vers. 12. nu. 2. & c. 2. v. 6. nu. 1.
Manuum mundities, c. 9. v. 30. nu. 6.
Manus extendere, c. 1. v. 11. nu. 1. & c. 9. vers. 30. num. 7. **E**xpandere, c. 11. vers. 13. num. 3. **M**anum implere, c. 1. v. 5. num. 6.
Porrigerè, c. 8. v. 20. nu. 2. **P**onere, c. 9. v. 32. num. 4.
Medicus idoli, cap. 13. vers. 4. nu. 3.
In medio esse, cap. 1. vers. 6. num. 6.
Mensis nouorum, cap. 8. vers. 12. nu. 1.
Misericordiam facere, aut tribuere, c. 10. v. 12. nu. 3.
Murus ignis, cap. 1. vers. 10. num. 4.
Multitudo virtutis, c. 9. vers. 4. num. 3.
Cum alicuius parentes nominantur, Hebræi matrē construunt cum præpositione, de, c. 1. v. 1. nu. 33.
Vbi maledictio, aut maledictum nominatur in Scripturis nunquam Dei nomen adiungitur, c. 1. v. 11. nu. 7.

N

Nafus. *Vide Spiritus.*
Nomen Domini, c. 1. vers. 21. nu. 17.
Non omnis, id est, aduerbia negandi præposito signo vniuersali, Omnis, vniuersaliter negant, quidquid post se inueniunt, c. 13. vers. 16. nu. 1.
Nomina abstracta, sæpe sumuntur pro adiectiuis & concretis, c. 3. vers. 25. nu. 1. & c. 5. vers. 16.
Aliquando negat, & reijcit Scriptura, quod licet præcipiat & admittat, sed tamen nō est potissimum, nec primò requisitum, c. 1. vers. 20. nu. 6.
Nomina verbalia seu abstracta frequenter, sed nō semper augent significationem, c. 6. vers. 9. nu. 1.
Nominis proprij compellatio, & memoria, familiaritatē, charitatem, & curam asserere solet, cap. 1. vers. 6. nu. 11. & vers. 8. num. 10.
Nomina propria antiqua cum recentioribus alijs, & clarioribus commutare solet **V**ulgatus interpres, cap. 3. vers. 14. nu. 2.
Nomina propria Hebræa, appellatiuis vocibus, & è contra, appellatiua, quasi propria sint reddere solet interpres, c. 3. vers. 8. num. 5.
Cum verbum singularis numeri constituitur cū nomine plurali, verbi significatio distribuitur in omnibus sub nomine contentis, c. 12. vers. 7. nu. 2.
Vbi nomina propria personarum scribuntur, nō fingitur parabola, sed vera historia narratur, in Præfatione, c. 1. num. 7.
Numeri pro numero positio, cap. 3. vers. 8. nu. 1. & cap. 5. vers. 5. num. 1.
Nomina pluralis numeri abundantiam significare solent, cap. 12. vers. 6. nu. 3.

O

Oculus carnis, cap. 10. vers. 4. nu. 3.
Oculi attoniti, cap. 15. vers. 12. nu. 2.
Oculorum amaritudines, c. 17. vers. 2. nu. 5.

Index Hebraism. & Regularum.

Oculum stillare, c. 16. vers. 21. nu. 2. **D**escere, c. 11. vers. 20. nu. 1.
 & c. 17. vers. 5. nu. 4.
In oculis rectum esse, cap. 1. ver. 1. nu. 57.
Odor ignis, cap. 14. vers. 9. nu. 3.
Oleum letitia, c. 1. vers. 1. nu. 62.
Os gladij, & gladius oris, c. 5. vers. 15. nu. 3.
*Os contrahere, cap. 5. vers. 16. nu. 3. **A**perire, vide **A**perire.*
Offendere potentiam, c. 13. vers. 25. nu. 2.
Oua Aspidum, c. 3. vers. 12. num. 2.

P

PAlgebra Aurore, c. 3. vers. 10. num. 5.
Pacem habere, aut in pace esse, c. 9. vers. 4. nu. 5.
Palpare in meridie, cap. 5. vers. 14. nu. 2. in tenebris, cap. 12. vers. 25. num. 1.
Patientia Israel, c. 4. vers. 26. num. 3.
Peccatum ita Scriptura nariat, ut quamvis actionem pravam tribuat homini, voluntatem tamen, ut passio fiat, tribuat Deo, c. 1. vers. 21. num. 16.
Pellis pro pelle, cap. 2. vers. 4. nu. 2. 3. & 4.
Pes superbia, cap. 15. vers. 20. nu. 2.
Non placere, cap. 8. vers. 14. num. 1.
Potentia arcuum, cap. 5. vers. 7. nu. 9.
Pravum comprobare, cap. 9. vers. 20. nu. 4.
Pravitate[m] reperire, c. 4. vers. 18. num. 4.
Primi accubitus, & prima Cathedra, c. 5. vers. 11. nu. 2.
Proteritiam facere, cap. 1. vers. 16. nu. 6.
Prouocare ad iracundiam, c. 1. vers. 5. nu. 24.
Preteritum perfectum, continuatione & perseverantiam actionis significat, c. 1. vers. 4. nu. 7.
Verba presentis temporis, firmitate & decretum mentis adferunt, c. 9. vers. 27. nu. 3. & c. 14. ver. 4. nu. 4.
Præteritum perfectum, & imperfectum apud Hebræos, vnum & idem, sed cum per imperfectum latine uertitur, peculiarem affert uim & significationem, c. 1. vers. 1. nu. 23.

Q

Quare iniquitatem, cap. 10. vers. 5. num. 1.
Quare pauperem, cap. 15. vers. 23. nu. 1. 2. & 3.

R

Renes configi, c. 16. vers. 13. nu. 4. & vers. 14. nu. 2.
Retinere innocentiam, cap. 2. vers. 3. nu. 1.
Relatium aliquando nihil refert expressum, sed tantum indicat aliquid ad intellectum & cognitionem, cap. 1. vers. 21. nu. 6.
Cum post verbum respondendi, sequitur in Scriptura d'ce, exordium sequentis orationis significatur, c. 4. vers. 1. num. 1.

S

Sagitta salutis, cap. 5. vers. 4. nu. 1.
Sagitta Dei. vide Deus.
Sagitta paruulorum, c. 9. vers. 23. nu. 3.
Sagittam esse in al quo, c. 6. vers. 4. nu. 3.
Scribere formulam, cap. 13. vers. 26. nu. 5.
Seruus seruorum, cap. 1. vers. 8. num. 6.
Species domus, cap. 9. vers. 24. nu. 3.
Spes gloria. vide Gloriam.
Spiritus Domini, cap. 1. vers. 12. nu. 7.
Spiritus nasi, cap. 4. vers. 19. nu. 2.
Stellas de celo cadere, c. 3. vers. 9. nu. 3. & c. 14. vers. 12. num. 5.
Detrahare stellas aut lunam. Vide Detrahare.
Spiritus fornicationis, cap. 12. vers. 25. nu. 1.
Verba dicendi, sciendi, cognoscendi, ad rem ipsam, quæ cognoscitur, pertinent, c. 7. vers. 10. nu. 2.

Scriptura accipienda est, ut sonat, & non secundum figuram, ubi nihil continetur absurdi, c. 1. v. 6. nu. 11.
 Scriptura aliquando res vocat, non ut sunt, sed ut existimantur ab his, qui loquuntur, c. 2. v. 11. nu. 2.
 Scriptura à sermone familiari non discedit, cap. 2. v. 13. nu. 5. & c. 11. v. 9. nu. 5.
 Eiusdem aut similis significationis duæ voces, aut plures simul positæ, epitasin habent & significationem amplificant, c. 1. vers. 5. nu. 9. & vers. 20. nu. 2. 3. & 4. & cap. 9. v. 4. nu. 2. & c. 10. vers. 20. nu. 21. & 22. & c. 17. vers. 16. num. 2. & 3. & cap. 13. vers. 17. num. 2. & versic. 23. num. 3. & 4.

Non raro duæ uoces, aut duæ sententiæ, quarum una exponit alteram, sine noua ui, aut significationis amplificatione, per Pleonasmum iunguntur, c. 11. vers. 5. nu. 5.
 Verbum surgendi adiunctum alicui verbo, illius etiam significationi adiungit promptitudinem & celeritatem, c. 1. v. 5. nu. 9. & vers. 20. nu. 2. 3. & 4.

T

Tempus statutum, cap. 12. vers. 5. nu. 5.
Tenebra in die, cap. 5. vers. 14. nu. 1.
Tenebrarum, vel caliginis catena, c. 10. v. 22. nu. 11.
Tenebra exteriores, cap. 10. vers. 22. num. 11.
Tenere sermonem, cap. 4. vers. 2. nu. 2.
Terra tenebrosa, cap. 10. vers. 21. nu. 5.
Terra Inferiora. vide Inferiora omnis terra, cap. 1. versic. 10. num. 8.
Terra natiuitatis, cap. 1. vers. 21. num. 1.
Tessis velox, cap. 10. vers. 17. nu. 3.
Timor Dei, cap. 1. vers. 1. num. 59.
Turba tumultuans, cap. 3. vers. 8. num. 5.
 Cum oratio nullius temporis verbo restringitur, ad multas temporis differentias extendenda est, cap. 5. vers. 17. num. 2.
 Temporis circumstantias, noctis, diei, obseruare solet Scriptura, ut indicet rei euentum, c. 1. v. 6. nu. 2.
 Tertia persona, sæpe ponitur pro prima in Scriptura, c. 3. vers. 3. nu. 6. & c. 7. vers. 1. nu. 1.

V

Ventus urens, cap. 4. vers. 1. nu. 59.
Ventus deserti, c. 1. vers. 8. num. 3.
Verbum absconditum, c. 4. vers. 12. nu. 5.
Verba vita, cap. 8. vers. 4. num. 2.
Veritatem dicere, cap. 6. vers. 28. nu. 3.
Via iustitia aut equitatis, cap. 1. vers. 1. nu. 56. Abscondita, cap. 13. vers. 23. num. 1.
Videre bonum, cap. 9. vers. 25. nu. 4.
Vincti spei, cap. 5. vers. 16. num. 1.
Vinea electa, cap. 6. vers. 4. num. 6.
Virga directionis, cap. 1. vers. 1. nu. 57.
Viri sanguinum, c. 8. vers. 3. num. 3.
Vis diuina, aut vis maior, cap. 9. vers. 9. nu. 2.
Vlcus pessimum, cap. 2. vers. 8. in enumeratione morborum, sect. 3. num. 1.
Vlcus Aegypti, c. 2. in enum. mor. sect. 3. nu. 1.
Vmbra mortis, cap. 3. versic. 5. num. 2. & c. 2. num. 16. & cap. 16. vers. 17. num. 3.
Vnum & mille, c. 9. vers. 3. nu. 2. & 3.
 Verba actiua in secunda conjugatione Hebræorum, passiuè & impersonaliter exponi debent, cap. 3. versic. 3. pume. 6.
 Cum vir opponitur homini in sacro Sermone, ille nobilem, hic ignobilem significat, cap. 1. vers. 1. nu. 10.

INDEX QVÆSTIONVM ET DVBITATIONVM.

Quarum explicationem, vel huius Libri historia, & intelligentia, vel loci alicuius
obscuritas atque necessitas postulauit.

In Præfatione.

- A** vera sit historia Iob, an uerò parabola, in Præfatione, c. 1. per totum.
Lazari, & Diuitis historia, an parabola, ibid. num. 7.
Qua nota inurendus, qui neget historiam Iob ueram nunquam fuisse, ibid. vers. 8.
An liber Iob sit sacra fidei, & auctoritatis, in Præfatione, c. 2. per totum.
Quid sentiendum censendumque sit de extrema huius libri Iob parte, ibid. nu. 3.
Quid censendum sit de libro Iob, qui apud Græcos habetur, ibid. num. 4.
Quis fuerit huius libri auctor, in Præfatione, cap. 3. per totum.
An Salomon fuerit librorum suorum scriptor, ibidem. num. 2.
Qua lingua & quo dicendi stylo scriptus fuerit liber Iob, in Præfat. cap. 4.
Ex qua materia fuerit liber, in quo primum historia Iob exarata fuit, ibid. nu. 1.
An lingua Syriaca à Chaldaea, & Hebræa differat, ibi. nume. 2.
An Iob ipse carmine scripserit, ibid. nu. 3.
Quæ sit materia, & finis libri Iob, in Præfat. cap. 5. & cap. 6. & 8.
Quis fuerit finis patientiæ Iob, in Præfatione c. 6.
Quis fuerit finis non ultimus Incarnationis filij Dei, ibi. nume. 6.
An Iob passus fuerit, ut Christi patientis figuram exprimeret, in Præfat. c. 7.
An Iob etiã seruatus uiuus, atque similiter Isaac, Christi mortem representauerint, ibid. nu. 6.
Cur plures figuræ Christi Passionis, quàm Resurrectionis extiterint, ibid. nu. 6.
Quæ sit optima ratio interpretandi librum Iob, & Scripturam, in Præfatione cap. 8.
Quomodo sit utendum Philosophorum sapientia, ibid. num. 7.
Quis locus, ordo, atque totius libri Iob diuisio, in Præfatio. cap. 9.
An Iob Propheta fuerit, & inter Prophetas numerandus sit, ibid. nu. 2. & 3.
Quæ sit utilitas libri Iob, quis usus commentariorum, ac periphrasis, in Præfat. c. 10. per totum.

In primo capite.

- An Iob fuerit Rex, c. 1. ver. 1. à nu. 14. usque ad 22.
An Palæsthinorum Reges crearentur suffragijs, ibid. num. 17.
An Iob fuerit Rex Regum, ibid. nu. 18.
An Iob fuerit primogenitus, & quod primogeniti ius, ibid. num. 19.

- An Iob regnum hereditario iure obtinuerit, ibid. n. 20.
An iudices quondam externi, aut peregrini crearentur, ibid. nu. 22.
Quis fuerit situs, & quæ descriptio terræ Hus, ibidem nu. 28. & 29.
An terra Hus ad Idumæam pertineat, ibid. nu. 28.
Quis fuerit Iob, & quod illius genus, ibid. à nu. 31. usque ad 37.
An Iob absit idem, qui Iob, ibid. nu. 32. 33.
An Reges Idumæi à Moysse numerati, imperarint uniuersæ Idumææ, ibid. nu. 34.
An amici Iob duces aut reguli, & an Iobo subditi, ibi. num. 35.
Duces qui olim, & an regibus parerent, ibid.
Quæ Iob patria, qui parentes, ibid. à nu. 37. ad 40.
Quonam tempore Iob extiterit, cap. 1. v. 1. nu. 43. 44. & 45.
An regnum Iob Deum quoque timuerit, & ad Ecclesiam pertinuerit, id est, an Husitæ fideles, & pii extiterint, cap. 1. ver. 1. à nu. 63. usque ad 77.
An alia Regna, Regiæque urbes Deum coluerint in lege naturæ, c. 1. ver. 1. nu. 73.
An Amorrihæi quondam extiterint fideles, & pii, c. 1. vers. 1. nu. 74.
An Rex Abimelech fuerit fidelis & pius, ibid. nu. 73.
An Chananei aliquando pertinuerint ad Ecclesiam, ibid. num. 74.
An Iob sponte abstinerit à numerosioribus gregibus, & sibi certum numerum præfixerit, cap. 1. vers. 2. & 3. num. 5.
An Iob fuerit auri diues, c. 1. v. 3. nu. 4. & 10.
Quæ & quales oues Arabia, ibid. nu. 6.
Cur inter possessiones Iob nulla fiat agrorum mentio, cap. 1.
Cuiusmodi Arabici & Palæsthini muli, & an bello & currando apti c. 1. v. 3. nu. 12.
An filij Iob iam tunc essent patresfamilias, & in separatis domibus, c. 1. v. 4. nu. 2. 3. 4.
An filiorum Iob conuiuia quotidiana perpetuaque fuerint, c. 1. vers. 4. nu. 6. 7. & 8. usque ad 13.
An quotidiana conuiuia filiorum Iob pertineant ad parentis laudem, ibid. nu. 11. & 12.
An filia Iob fuerint iam matrimonio locatæ, ibi. n. 17.
Quæ fuerit præparatio requisita apud nationes omnes ante esum sacrificiorum, ibid. nu. 5.
An Iob singula pro singulis filijs sacrificia obtulerit, c. 1. vers. 5. nu. 14.
An Iob fuerit sacerdos, ibid. nu. 15. 16. 17. 18. & 19.
An ad laicos, offerre sacrificium pertineat, ibid. nu. 15.
An soli primogeniti olim fuerint sacerdotes, ibid. à nume. 17. usque ad 19.
An filiorum Dei appellatio in homines, uel potius in Angelos conueniat, c. 1. vers. 6. nu. 4.
An Angeli loco definiantur, ibid. nu. 5.
An Satana nomine ipse Satan, uel aliqua alia persona

Index Questionum.

- figuratus, & quis hic Satan fuerit, c. 1. vers. 6. nu. 7.
An acta Concilij Angelorum, cuius in hoc lib. fit mentio, sint accipienda per metaphoram, vel secus, ibi. à nu. 9. ad 13.
An Angelus, vel Deus huic Angelorum concilio praefuerit, ibid. nu. 13.
An Angelus aliquando appelletur Iehoua, c. 1. ver. 6. num. 17.
An Iob sanctior fuerit antiquis Patribus, Abraham, Isaac & Iacob, c. 1. ver. 18. nu. 12.
An Deus in Scriptura aliquando iuret sub forma imprecationis, c. 1. vers. 11. nu. 5. 4.
Quenam illa Saba, unde venit Regina Austri, cap. 1. vers. 14. nu. 7.
An filij Iob fuerint sancti, c. 18. nu. 2.
An Iob habuerit filios aliquos superstites, & quosnam, c. 1. vers. 18. nu. 5.
Quorsum fieret olim vestium dilaceratio, c. 1. vers. 20. num. 5. 6. & 7.

In capite secundo.

- An quis ex charitate teneatur suam vitam exponere pro alio, c. 2. vers. 4. nu. 6.*
An secundus Angelorum cōuentus eodem die coactus fuerit, quo primus, c. 2. vers. 1. & 2. nu. 2.
An Deus prohibuerit Satanae, ne Iobum corripere, & infatuaret, c. 2. ver. 6. nu. 4.
An Daemon fuerit prohibitus lethalem morbum Iobo inferre, c. 2. ver. 6. nu. 6. & 7.
An Daemon semel ab homine victus, eundem iterum hominem tenet, c. 2. ver. 7. & 8. nu. 1.
An Angeli boni, aut verò mali puniant impios, cap. 2. ver. 7. nu. 2. 3.
An Iob uno tantum morbi genere, vel pluribus laborauerit, cap. 2. ver. 8. in enumeratione morborum, sect. 1. nu. 1. 2. 3. & 4.
Cur Satanas solam Iobi linguam intactam reliquit in enumeratione morborum, sect. 1. nu. 4.
Num fuerit affectus morbi desperatus atque mortifer, ibid. nu. 2. 3. 4.
An beatus Iob inter Martyres sit numerandus, ibid. num. 4.
An Iob Phagedanam, ignem sacrum, Erisipelas, Cancrum, & animi deliquium passus fuerit, ibid. sect. 1. nu. 1. 2. & 3.
An lepra, scabie, elephantiasi & pruritu sit affectus, ibid. sect. 4. nu. 1. 2. & 3.
An luem ueneream, arthritim, seu articulare dolorem habuerit, ibid. sect. 5. nu. 1. 2. 3. 4. & 5.
An uermes, pedicularemq; morbum sustinuerit, ibid. sect. 6. nu. 1. 2. & 3.
An plagis Aegyptiacis sit laesus, ibid. nu. 4. & 5.
An uiscerum putredine, renum dolore, pulmonum ulcere laborauerit, c. 2. in enumeratione morborum, sect. 7. nu. 1. 2. 3. 4. & 5.
An pleuritide, lingua, faucium, tōsillarum phlegmone, angina, asthmate aegrotauerit, ibid. sect. 8. num. 2. 3. & 4.
An affectus fuerit Incubo, uigilia, & penè ad insaniam mestitia, esuritione canina, marasmo, febris hectica, ibid. sect. 9. nu. 1. 2. 3. 4. & 5.
An ad morbum pertinuerit, quod testa saniem raderet, & de unguum uitio, corporisq; pruritu, ibi. sect. 10. num. 1. 2. & 3.

- Cur testa & non unguibus se scaberet, & qualis fuerit testa, c. 2. enumeratione morborum, sect. 10. n. 1. & 2.*
An ex morbo prouenerit, quoad sterquilinum diuerterit, ibi. sect. 11. nu. 1. usque ad 7.
Num Iob hexauerit oculorum morbi, capitis dolor, aurium & narium ulcera, cord. isyncope & palpitatione, singultusque, occultiores morbi, diurnitas omnium, ibid. sect. 12. nu. 1. 2. 3. & 4.
An nudus: an sine domo & lectulo, sect. 11. nu. 6. & 7.
Uter calamitosior extiterit, Iob an Lazarus, ibid. sect. 13. nu. 1. & 2.

- An Iobi calamitas acerbior fuerit plagis Aegyptijs, nu. 3. & 4.*
Quantum tempus durauerit Iobi calamitas, sect. 12.
Quae Iobi uxor, & cur seruata. 1. & 2.
An Satan ementitus fuerit habitum uxoris Iobi, ibid. num. 4.
An Iob unquam uerbo lapsus fuerit, c. 2. vers. 10. nu. 8.
An amici Iob ex uera amicitia illum consolaturi uenerint, c. 1. vers. 11. nu. 2.
Quomodo cognouerint Iobi cladem, c. 2. vers. 11. nu. 1.
An amici Iob prius conuenerint in aliquo peculiari loco, ibid. nu. 3.
An amici Iob septem cum illo integros dies assederint, c. 2. ver. 12. 13. nu. 5.
An antiphrasis in uoce tantum, an in mente etiam ultimata possit reperiri, c. 1. ver. 11. nu. 1.

In capite tertio.

- Quo tempore Iob suas lamentationes inceperit, cap. 3. vers. 1. nu. 1.*
An post silentium, peculiaris aliqua agritudo Iobum impulerit ad lamentandum, c. 3. vers. 2. in consideratione lamentatio, sect. 1.
An fuerit agitatus scrupulis, ibid. sect. 2.
An uitae deploratio peculiaris Iobi, an uerò communis sit morsus mortalium omnium, ibid. sect. 3.
Qua mente Iob maledixerit diei, uitaeq; suae, ibid. sect. 5. 6. 7. & 8.
An lamentationes Iob acerbiores fuerint, quàm Ieremiae, c. 3. nu. 8.
An lamentationes istae procedant ex affectu sensituae partis, sect. 6.
An in his lamentationibus utatur Iob scientia praescindendi unam considerationem ab alia in re eadem, & uitae mala à bonis, sect. 8.
An procedant ex ardenti in Deum charitate, sect. 9.
Vnde apud Iobi diei naturalis computatio inciperet, c. 3. vers. 6. nu. 2.
An nomen mensis deducatur à nomine lunae, an uerò nomen lunae a mense, c. 3. vers. 6. nu. 3.
An solum feminae lamentatrices fuerint, an etiam uiri lamentatores, c. 3. vers. 3. nu. 5.

In capite quarto.

- An amici Iob sancti, atque sapientes fuerint, c. 4. in annotatione praenotata, & in praefatione, c. 5. nu. 1. & 2.*
An principia, quibus inter argumentandum amici Iob utuntur, sint de fide, c. 4. in annotatione praenotata, n. 4.
An amici Iob digni sint appellatione prophetarum, ibi. num. 7.
Quod fuerit peculiare erratum, et peccatum amicorum Iob, ibid. nu. 8. & c. 2. vers. 11. nu. 2. & c. 3. in consideratione lamentationis, sect. 5. nu. 2. & c. 13. ver. 4. nu. 2.

Index Questionum.

An Theman fuerit olim academia, c. 4. vers. 1. num. 3.
An reuelatio narrata ab Eliphaz, c. 4. fuerit uera, c. 4.
v. 12. nu. 2.
Quare prophetia dici soleat uisio, & uerbum, cap. 4.
ver. 3. nu. 2.
Quæ sint notæ ad ueras reuelationes discernendas, c. 4.
vers. 16. nu. 5.
An Angeli creati fuerint in cælo empyreo, cap. 4. ver.
19. num. 3.

In capite quinto.

Quales olim sedes & accubitus in iudicijs, conuiuijs, &
publicis conuentibus, c. 5. v. 11. nu. 2.
An uera bestię fuerint, ad quas Paulus Ephesti pugna
uit, c. 5. v. 12. nu. 4.

In capite septimo & nono.

An Iob agnouerit mysterium Resurrectionis, cap. 7.
uer. 9. nu. 3.
An aliqui montes in diluuiò explanati fuerint, uel tunc
etiam, aut aliquando è suis sedibus in alias trāslati,
c. 9. uer. 5. nu. 3. 4. 5. 6. & 7.
An terra moueatur quiescēte cælo, c. 9. v. 6. nu. 1. & 2.

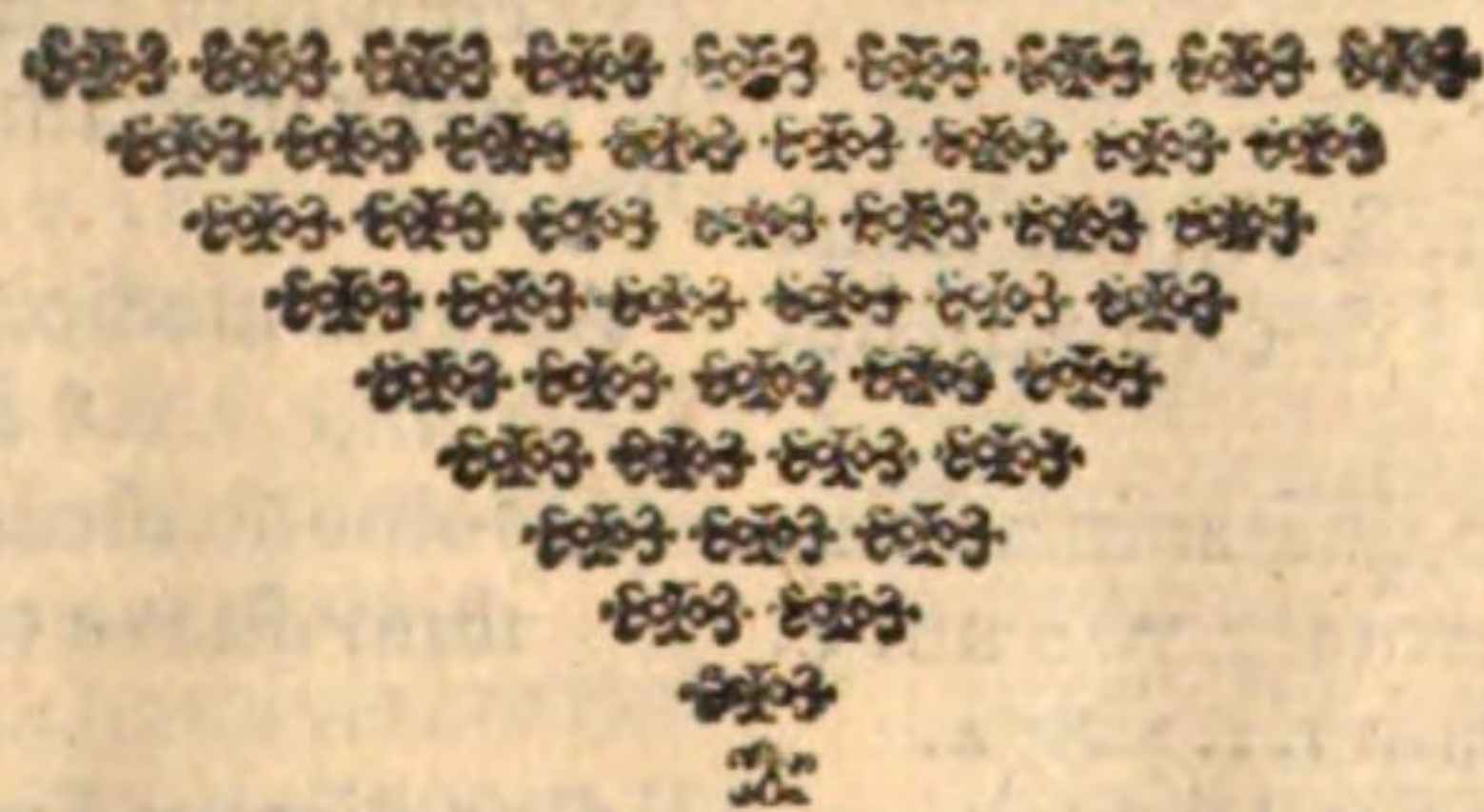
In capite decimo & reliquis.

An Iob reuelata fuerit criminatio Satana, cap. 10. v.
8. num. 15.
An Angeli in hominis creatione aliquod ministerium
obierint, c. 10. uer. 8. nu. 6.
An homo uerè formatus fuerit Dei manibus, Deo tunc
humanam speciem sumente, cap. 10. uer. 8. num. 9.
10. & 11.
An homo creatus fuerit ex luto, id est, ex terra & a-
qua, an uerò ex puluere arido, cap. 10. uer. 9. num.
3. & 4.
An corpus primi hominis prius fuerit à Deo formatum
ex luto, quàm anima infusa, cap. 10. uersic. 12. nu. 5.
6. & 7.
An Angelus, uel Verbum sub specie uisibili loquutum
fuerit Patribus antiquis, c. 10 uer. 8. nu. 11.
An Iob criminationi suorum amicorum ansam prębue-
rit, c. 11. uer. 4. nu. 3. & 4.
An damnatorum cruciatus unquam mitigentur, c. 11.
uers. 19. nu. 2.
An Iob fuerit senior suis amicis, cap. 12. uer. 12. nu. 2.
& cap. 15. uer. 19. nu. 6.

DE SEQVENTIS RERVM INDICIS VSV, ET ORDINE, AD LECTOREM.

LICET hic Index (optime Lector) in vltimum locum reiiciendus videbatur, sed tamen, vt hoc quarto loco reponeremus, his causis adducti sumus. Prima, quoniam alij præcedentes Indices ex hoc ipso generali multum iuuari possunt: tum etiam hic ipse, ex alijs locupletari, & perfici debet: vt alij sine alijs mutili, & imperfecti meritò videri debeant. Deinde, quoniam cū ex alijs peti oporteat, quæ vel ad simplicem aliquam vocem, & significationem sacri Sermonis cognoscendam, vel ad Hebraismi alicuius vim & proprietatem pertinent: iam nunc hic Index rerum illa suppeditat, quæ sententijs integris continentur, & explicantur, quod in alijs maximè desiderari videbatur. Separari igitur minimè debuerunt; sed separatim tamen singulos tradi, non inutile visum est: ne, si in vnum & eundem locum omnia cogerentur, multitudo & confusione Lectorem opprimerent. Tandem quoniam, qui duo reliqui sunt Indices locorum Scripturæ, & rerum pro concione, & Euangelijs, alios Indices iam præmissos, & ordinatos iure suo postulant, vt ad quos identidem recurrendum sit.

INDEX

INDEX RERVM.

A

A B A N T E S.

A Bantes anteriorem capitis partē radebant, c. 1. v. 20. nu. 12. Erant natura pugnaces, ibid.

A B E L.

Quid illius nomen significet, in Prefat. cap. 1. n. 9. & c. 7. v. 16. nu. 6. Typus viuentium, ibid.

Et mortuorum etiam, ibid. In illo nullam posteritatis spem parentes collocarunt, ibid.

Quomodo illius corpus occultare conatus fuerit Cain, c. 16. v. 19. nu. 5.

Vide etiam Sanguis, Clamor, Cain.

Non poterit esse Abel, qui renuerit habere fratrem inimicum, c. 1. v. 1. nu. 66.

A B I M E L E E C H.

Quid illius nomen significet, cap. 1. vers. 1. nu. 18. Pater erat pauperum, ibid. Rex fidelis & pius, num. 73. & adulterij detestator, ibid. Loquebatur illi Deus per reuelationem, ibid. illius regnum fidele, ibid. & huius rei probationes, ibidem Comparatus cum Pharaone, ibidem.

A B L V T I O.

Vide Aqua & Mare.

A B O R T I V V M.

Duplex abortiui descriptio, c. 3. v. 16. nu. 1. & 3. Abortiuo non dabatur peculiare sepulchrum, ibid.

Neque dicebatur edi in lucem, ibid.

Cur se Paulus vocet abortiuum, ibid. Abortiuus censetur pro non nato, c. 10. vers. 19. nu. 2. & si parum vixit, censetur in iure non vixisse, ibidem Sordibus auarus, abortiui similis, ibid.

Vide etiam Offitiostris partus.

A B R A H A M.

Quomodo in spem, contra spem credidit, c. 13. v. 15. nu. 4. Ex illius genere Iob per Esau. *Vide Iob.*

Abrahæ sinus portus Lazaro, c. 3. v. 13. nu. 7.

Quem diem viderit, cum exultasse dicitur, in Prefat. c. 7. nu. 9.

A C A D E M I Æ.

Priscæ Academiæ apud Hebræos, c. 4. v. 1. nu. 3. Et apud Themanitas, ibid. Academiæ, Theman Doctores & magistri, c. 15. v. 10. nu. 5.

A C C E P T I O P E R S O N A R V M.

Cur dicatur faciem accipere, c. 13. v. 18. nu. 2. Non attendit æquitatē & ius, ibid. Quibus alijs modis explicetur, ibid. Dat indigno ausum, & confidentiam in iudicio, ibid.

Amici Iob huius vitij notati, ibid. Deus non accipit personas, ibid.

Vide etiam Adulator, Iudex, Princeps.

A C E T V M.

Acetum cum nitro ad curationem aurium purulentarū, c. 16. v. 2. nu. 4. Sed consolatio instillanda auribus, illius dissimilis, ibid.

A C T I O.

Actionem à passione subtiliter distinguunt Sacre litterę, c. 1. v. 21. nu. 16. illam reprobatur Deus, etiam si velit passionem, ibid.

A D A M.

Vnde dicatur in Hebræo, c. 1. v. 1. nu. 11. & triplex illius nomen, triplex etiam significatio, ibid. & c. 10. v. 11. nu. 3. & v. 9. nu. 5.

Adami corpus prius formatum ex luto, quā anima infusa, c. 10. v. 12. nu. 5 & 6. ex humo fermentata, v. 10. nu. 3.

Illius formatio, similis formationi casei, nu. 2. 3. & 4.

Non est formatum ex puluere arido, sed ex luto & limo, v. 9. nu. 4.

Ante animationem prius distinctum & organizatum in luto, v. 11. nu. 2.

An formatum ex terræ quatuor particulis, collectis ex quatuor orbis partibus, v. 9. nu. 5.

An Angeli in illius formatione aliquid ministerij obierint. *Vide Angelus.*

Primi & secundi Adami discrimen, c. 1. v. 1. nu. 4.

Primus homo, non vir, ibid. Sapientissimus, c. 15. v. 7. n. 1.

Vide etiam, Homo, Corpus.

ADOLESCENTIA.

Adolescentiæ propria ignorantia, cap. 13. v. 26. num. 10. Cur illius peccata dicantur aliena, ibid.

Merentur veniam & excusationem, ibid. & n. 11. Flos caducus, c. 14. v. 2. num. 1. Quasi flos & planta ex Adonidis horto, ibid.

Immaturæ mortis in medio dierum, conuestionis formula, c. 14. v. 20. nu. 1.

Est ætas ad ministrandum apta, c. 13. v. 26. num. 9.

Nemo iustus puer, sed senex. *Vide Iustus. Vide etiam Puer, Filius, Homo, Vita, Senex, Mors.*

A D O N I S.

Adonidis horti, qui, c. 14. v. 2. nu. 1. Repræsentant humanam fragilitatem, ibid. & florem caducum adolescentiæ, ibid.

Nihil ferebant fructiferum, ibid.

Sunt iidem qui horti mulierum, ibid.

Vide etiam Adolescentia, Homo, Flos.

A D O N I S E D E C H.

Quid significet illius nomen, c. 1. v. 1. nu. 17.

Non tam videtur nomen proprium, quā appellatiuū, ibid. videlicet compellatio Regis Regum, ibid.

A D O R A R E.

Adoratio quid sit, c. 1. v. 20. nu. 16. Diuersi adorantium habitus, & gestus, nu. 15. & 16.

Quorsum adoraturi prociderent, ibid. *Vide etiam Oratio.*

Quomodo manipuli fratrum dicantur adorasse manipulum Ioseph, nu. 15.

Quomodo Elephanes dicantur regem adorare, num. 16.

Quorsum Pythagoras iuberet adoratuos sedere, nu. 5.

A D V L A T I O, A D V L A T O R.

Interdum infligit lethale vulnus, c. 15. v. 2. nu. 3.

Dicitur bilinguis, ibid. Miratur personas quæritus gratia,

c. 13. v. 9. num. 2. Dicuntur negotiatores auaritiæ, ibi.

Deus odio illum habet, num. 4. Qui adulatione gaudent, seipso decipiunt, ibid. Deus non capitur adulatione, ibid.

Afflicti, qui consolationem non admittunt, adulatione gaudent. *Vide Tribulatio.*

A D V O C A T V S.

Aduocatorum peccata quæ sint, c. 13. v. 7. nu. 4. & vers. 9. num. 3. Solent decipere iudicem, ibi. & falsa crimina obijcere, & rem dubiam velut certam proponere, ibid.

Et qui aduocatum non haberet, Prætor, dabat, cap. 9.

v. 19. nu. 4.

Dat clienti suam fidem ex publico pacto, ibid.

A E G Y P T V S.

Abundant venenatis serpentibus & feris, c. 5. v. 7. nu. 10. Præsertim alatis scorpionibus, ibid.

Aegypti vlcus quale, cap. 2. v. 8. in enumeratione morborum, sect. 3. nu. 1.

Quare Deus voluerit fieri præmissa prius conspersione cineris, ex camino ardente, ibid.

Illius descriptio ex Philone, ibid.

Quale morbigenus, apud Hippocratem, nu. 2.

Aegypti plage numerantur & explicantur, cap. 2. v. 8. in enumeratione morborum, sect. 13. nu. 4. Comparatur cum Iobi calamitate, ibi. & Iobi calamitas ex ista cōparatione amplificatur, ibid.

Æ T A S.

Ætates medici distinguunt per intervalla septem annorum, c. 7. v. 8. num. 2.

Quomodo dicatur Gracæ, ibi. Quare Medici verent homini duas ætates habenti venam incidi, ibid.

A E R.

Cur dicatur Firmamentum, c. 9. v. 8. nu. 2.

Aere vritur Deus, ut tentorio militari, c. 9. v. 8. nu. 3. Ibi habet Deus armamentaria publica, ibid. Inde expugnat impios, ibid.

Quomodo Stephanus Iesum uiderit stantem in aere, ibi. & Paulus etiam inde tonantem audierit, ibid.

Cur militia, cœlestis ex aere præcetur pacem mortalibus, ibidem.

A G E R, A G R I C O L A.

Agri quondam non valde pretiosi, cap. 1. vers. 3. num. 9. Illorum modus seruandus, nu. 15. Superandi à famulis & agri-

& agricolis, num. 16. Illorum mala, & iniuriæ coelo-
rum propter peccata, cap. 5. vers. 6. nu. 3. Agri limitati,
quales, cap. 5. vers. 23. num. 4. Agricola terræ seruit. c. 1.
vers. 3. nu. 13. Censiti Agricola, qui apud Romanos. nu.
14. *Vide etiam Sterilitas.*

A M A R A.

Amara omnia, acerba, & inimica naturæ, c. 9. v. 18. nu. 4.
Dulcia in amara conuerti, c. 13. v. 26. nu. 2. Efficiuntur
à caloris excessu, nu. 3. Amara in quo differant à bilio-
sis, ibid. Perpetuum mortis epithetum, nu. 4.

A M C I T I A, A M I C I.

Quibus rebus lædatur amicitia, c. 12. vers. 4. nu. 1. Debet
esse gratuita, cap. 1. vers. 9. nu. 3. Deus, amicitia violatæ
Index seuerissimus, cap. 12. vers. 4. nu. 3. Adest propi-
tius homini derelicto ab amicis, nu. 24. Amicus, medi-
cus, cap. 2. vers. 13. num. 4. Quasi frater, c. 6. v. 15. nu. 1.
Amicorum contumelia molestissima, cap. 12. vers. 4.
nu. 1. Amici infideles notati, cap. 6. vers. 13. nu. 3. & v.
14. nu. 2. & vers. 15. num. 2. Deo ingrati, nu. 3. Dicun-
tur præterire, & contemnere miseros, c. 6. v. 15. num. 2.
& 3. Illos pudet videre miserum, vers. 19. nu. 1. Sordi-
da illorum parsimonia, vers. 22. nu. 5. Sunt similes tor-
renti. c. 6. v. 15. nu. 4. & v. 16. nu. 3.

Amici Iob bono animo accesserunt ad consolandum, c. 2.
vers. 11. num. 2. Sancti & pij, ibid. & initio capitis 4.
num. 1. & 2. & initio capitis 7. nu. 2. Errarunt ex igno-
rantia, initio capitis 4. nu. 1. & 2. Non sepe illis repu-
gnat Iob, nu. 3. Vsurpant Fidei principia, n. 4. Non er-
rarunt in fide, locis citatis, & cap. 13. v. 4. nu. 2. An ap-
pellandi sint propheta, initio capitis 4. n. 7. In quo pe-
culiariter errauerint & peccauerint, nu. 8. Repræsen-
tant Hereticos, c. 2. v. 11. nu. 2.

A M O R R H A E V S.

Amorrhæi aliquando fideles & pij, c. 1. v. 1. nu. 74.

A M O R.

Cum ira coniunctus, c. 3. vers. 2. in considerat. lament.
sect. 8. nu. 1.

Amantium iræ, ibidem. Amor iratus, magnus dolor, ibi.
Amantium notæ, nu. 2. Amoris nomen in diuinis, ibi.
magis propriè, quàm in humanis, ibi. Ex impuro amo-
re similitudines in Sacris, ibid. Iobi lamentationes ex
amore, nu. 1. & 2.

A N G E L V S.

Angeli potius, quàm homines dicuntur filij Dei, c. 16. v.
6. num. 4. Non sunt præsentibus omnibus locis, num. 5.
Qui dicantur assistentes, ibid. Plures nobiscum, quàm
inimici, & Demones contra nos, n. 7. Celebrarunt cõ-
cilium, præsentem Satana reipsa, & non per imaginatio-
nem à nu. 9. usq. ad 13. Conuenerunt Angeli custodes
Iobi, & filiorum, & uniuersæ illius familie, nu. 92. Præ-
fuit concilio Angelus vice Dei, nu. 13. Qui aliquando
dicitur Iehoua, aut Elohim, ibi. Illorum loquutio non
alligatur corporeo loco, nu. 12.

Non eodem modo loquitur Angelus Deo, sicut Deus
Angelo, v. 7. num. 2. Mouentur incredibili celeritate,
nume. 3.

Sunt septem oculi super iustum, vers. 8. num. 2. Illorum
etiam custodia & patrocinium, cap. 1. vers. 10. num. 3.
& c. 5. vers. 5. nu. 5. & vers. 23. nu. 9. Sunt intra nos, c. 1.
v. 10. nu. 3. Iustum circundant, sicut etiam Dei Thro-
num, ibid.

Maximè in illis requiritur fidelitas, c. 4. v. 18. nu. 3. Nihil
ex se boni habent, nu. 4. Militant Deo, c. 7. v. 1. nu. 3. Il-
lorum periphrasis, Seruire Deo, c. 4. v. 18. nu. 1. & por-
tare orbem, c. 9. v. 13. nu. 3. Dicuntur cœli, c. 15. v. 15.
nu. 4. Sancti & fideles & serui Dei, ibi. & c. 5. v. 5. nu. 5.
Comitantur Deum ab hominibus derelictum, ca. 16.
v. 8. nu. 4. Creati in cœlo empyreo, c. 4. v. 9. nu. 3.

An aliquod ministerium præstiterint in hominis creatio-
ne, c. 10. v. 8. nu. 6. An aliquod etiam præstabant in re-
surrectione, ibid.

Angelorum peccatū amplificatur ex dignitate sui domici-
lij, in quo conditi fuerunt, c. 4. vers. 19. num. 3. & ex eo,
quod maximè fideles esse debuerant, vers. 18. num. 3.

Angelus Satanæ colaphizans Paulum, quis, c. 2. vers. 7.
nume. 3.

A N G V L V S.

Anguli ædificiorum ostia, c. 1. v. 18. nu. 4. significant Prin-
cipes & magistratus, ibi. Constant maximis, & firmis-
simis lapidibus, ibid.

A N I M A.

Cur dicatur ignis, aut scintilla, c. 13. v. 12. nu. 4.

A N N V S.

Quot mensibus constabat apud Romanos, c. 7. v. 16. nu.
7. Anni magni, qui, ibid.

A N T E R O S.

Cupidinis frater, mutuus amor, c. 1. v. 1. nu. 66.

A N T I P H R A S I S.

In quo differat ab Ironia, cap. 1. v. 11. nu. 7. Illam qui tol-
lant, ibid. Ostenditur, c. 1. citato, & c. 6. vers. 14. num. 4.
An detur in mente ultimata, c. 1. v. 11. nu. 6.

A P O C R Y P H V M.

Quid sit, in Præf. c. 2. nu. 4. Non statim est vt falsum, rei-
ciendum, ibid.

A P O S I O P E S I S.

Reticentia cum vehementia & amplificatione senten-
tiæ, c. 1. v. 8. nu. 11. & v. 11. nu. 4. & c. 17. v. 1. nu. 4.

A Q V A.

Aquarum sonitus, magni clamoris symbolum, c. 3. v. 24.
nu. 3. Aqua & ablutio, mondiciæ symbolum, c. 9. v. 30.
nu. 2. Ad lustrationem adhibita, ibi. & ad orationem, ibi.
& nu. 5. Scelus quod ablui non posset, maximum, ibid.
Aqua marina, antiquis religiosa, nu. 3.
Ablutiones & purificationes legis, ibid.
Ablutio manuum. Vide Manus.

A R A B I A, A R A B E S.

Arabia est ad meridiem terræ sanctæ, c. 1. vers. 18. nume. 3.
Thure abundat, c. 1. vers. 14. nu. 6. Fertilitas unde, v. 3.
nu. 3. Pastores potentissimi, ibi. Oues magnarum cau-
darum, nu. 6. Muli quales, Vide Mulus. Asini, uide Asi-
nus. Abundat Camelis, nu. 7.

Arabes latrocinij uiuunt, vers. 14. nu. 7. Illorum cæremo-
nia in percutiendo foedere, c. 9. v. 33. nu. 5.

A R B O R.

Arboribus etiam peculiare morbi, c. 14. v. 7. nu. 5. & se-
nium, v. 11. nu. 1.

A R C T V R V S.

Quæ constellatio, c. 9. vers. 9. nu. 1. Quæ illius nomina, ibi.
Tempestates efficit, ibid. Quando oriatur, ibid.

A R E N A.

Arena maris cur grauissima, c. 6. v. 3. nu. 7. Quæ illius ge-
nera, quæ generatio, ibid. Symbolum innumerabilita-
tis ibid. Cur careat numero plurali, ibid. Etiam singu-
lariter dicta significat multitudinem, ibid.

A R G V M E N T A R I.

Argumentantium inepticularum uitium, c. 9. v. 26. nu. 4.
Decorum in argumentatione seruandum, c. 15. v. 1. nu.
1. Vide Disputatio.

A R M E N I A.

Armeniorum Regum in percutiendo foedere cæremo-
nia, c. 9. v. 33. nu. 7.

A R T I F E X.

Magis diligit suum opus, quàm ipse diligeretur ab opere
c. 10. v. 8. nu. 17.

A S I N V S, A S I N A.

Asinarum utilitates, c. 1. v. 3. nu. 12. Asini opportuni agri-
culture, ibid. Asini Arabici quales, ibi. Asinina stolidi-
tas, c. 11. vers. 12. nu. 5. Cur Deus ex maxilla Asini præ-
buerit aquas Samsoni, c. 6. v. 5. n. 4. Asinus piscis dici-
tur habere cor in uentre, ibid. Symbolum Gulosi ibid.
Vide Onager & Mulus.

A S S I S T E R E.

Assistere, quibus Angelis conueniat, cap. 1. uers. 6. num. 5.
Est inferioris, & ministrantis, ibid. Tum etiam militis,
aut orantis, ibid.

A S T V T I A.

Astutia, an uiolentia plus ualeat in hoste, c. 1. uers. 13. n. 1.
Sæuitiæ comes, ibid. Astuti qui, & quibus similes, c. 1.
uers. 1. nu. 54. & 55. Illorum astutiam Deus traducit, &
detegit, c. 5. uers. 12. nu. 3.

Suis illorum consilijs cõstringit & capit. nu. 4. & 5. Erras-
se illos conuincit, n. 7. Peruersum colluctatorem se il-
lis præbet, nu. 9. In fatuat illorum consilia, nu. 10. Appo-
nit illis impedimenta, nu. 4. & uers. 13. nu. 1. & 2. Illos
tandem expugnat Deus, c. 5. uers. 12. nu. 4. Astutia seip-
sam destruit, & sibi nocet, nu. 1. *Vide etiam in Verbo, Con-
silia, & in verbo, Cogitatio.*

A T H L A N T E S.

Athlantes qui, c. 3. vers. 8. num. 5. Solem & diem execra-
bantur, ibid.

A V A.

A V A R V S.

Ab auaris iuste auferuntur diuitie, c. 1. v. 3. num. 8. Auari hominis periphrasis, c. 15. v. 34. num. 3. Sitis inexplabilis, v. 16. nu. 4. Auaritia significat aliquando quamcumque prauam cupiditatem, ibid.

A V D I R E.

Benè audiendi præcepta, cap. 5. v. 2. nu. 4. & c. 15. vers. 12. num. 2.

A V G V S T I N V S.

Augustino ante conuersionem uidebatur ualde laboriosus Ambrosij cælibatus, in Præfat. c. 1. nu. 2.

A V G V S T V S.

Augusti Cæs. oculi splendidi, c. 10. v. 22. nu. 10.

A V I S.

Auis laboris experta, c. 5. ver. 7. nu. 6. Facile declinat periculum, ibid. Frequenter sumitur in malum, c. 9. Peculiaris Dei circa aues prouidentia, cap. 12. v. 9. nu. 4. & vers. 10. num. 6.

A V R I S.

Auris quare in Hebræo appellatur statera, c. 6. v. 3. nu. 4. inter aures medium stat iudicium rationis, ibid. Auricularum magnitudo, stultitiæ & loquacitatis nota, c. 1. v. 22. nu. 3.

A V R O R A.

Auroræ palpebræ, primus illius splendor, c. 3. ver. 9. nu. 9.

A V R V M.

Aurum ad Deorum & Regum honorem, c. 3. v. 15. nu. 2. Aurea & argentea suppellex, nobilium, nu. 3. cum cadaueribus condita, nu. 4.

A V S T E R.

Auster quare sumatur pro deserto, c. 1. v. 18. nu. 3. Ventus à religione deserti, ibi. & c. 9. v. 9. nu. 5. Pro Polo Antarcticico, ibid. Quæ dicantur interiora Austri, ibid.

B

B A B Y L O N.

Babylonica turris destructio, c. 11. v. 14. nu. 1.

B A L D A D.

Sapientia secundus inter amicos Iob, c. 8. v. 1. nu. 1. Illius nominis etymologia & significatio, ibid.

B A L T H E V S.

Cuiusmodi est, c. 11. v. 18. num. 1. Erat ornatus Regius, & militaris, ibid. tum etiam & sacerdotum, ibid. Videre Cingere & Cinctus.

B A R B A.

Veritatis indicium, c. 1. v. 5. nu. 8. Barbæ abrasio quorsum fieret, v. 20. nu. 11. Barba, familiæ symbolum, ver. 5. nu. 8. Barba prolixa apud Romanos reorum erat, v. 20. num. 11.

B E E L Z E B V B.

Deus muscarum, c. 1. v. 16. nu. 2. Idolium Accaronitarum, ibid. Pro Principe Dæmoniorum, ibid.

B E L L V M.

Bellum iniustum gerentium supplicium, cap. 5. uersic. 15. num. 3.

B E N E D I C E R E.

Benedicendi, uariæ acceptiones, c. 1. v. 5. à num. 23 usque ad 26 & uer. 11. nu. 6. & 7. Varietatem capit ex adiunctis, v. 10. nu. 7.

B E N E F I C I V M.

Debet esse gratuitum, c. 1. v. 9. nu. 4. Differt a negotiatione, ibid. Beneficia cur Deus conferat, aut deneget, causam ignorat homo, c. 9. v. 11. nu. 2. Beneficij recordatio grata ei, qui contulit, c. 10. uer. 8. nu. 2. & v. 9. nu. 1. Excitat diuinam misericordiam & beneficentiam, uer. 8. num. 2. Beneficium plus diligit conferens, quam accipiens, num. 17. Deus cum iucunditate benefacit, n. 18. Dicitur respirare, cum beneficia confert, & cohibere spiritum, cum negat, ibid.

Diues impius abutitur beneficijs. Vide Diues, & Impius.

B E R O A L D V S.

Beroaldus notatus, c. 1. v. 1. nu. 28.

B E S T I A.

Bestiæ scelerum uindices, c. 5. v. 22. nu. 5. Dicuntur impij ferinis moribus, nu. 3. & 4. Quomodo Paulus pugauerit ad bestias, ibid. Iusto bestiæ pacificæ, num. 3. 4. & v. 23. nu. 9. Arabia illis abundat, ibid.

B I L L I V S.

Billius notatus in Præfat. c. 3. nu. 1.

B L A S P H E M I A.

Cur dicatur esse contraria morti, c. 1. v. 11. n. 7. Illius pena capitalis, c. 2. v. 9. n. 8. Ad illius detestationem vestium dilaceratio, c. 1. v. 20. nu. 7.

B O N V M.

Boni appellatio ad cibū, & diuitias relata, c. 1. v. 4. nu. 10.

B O S.

Boum vsus in sacris & prophanis, c. 1. v. 3. nu. 8. Pinguis, ubertatis symbolum; macilentius, sterilitatis, c. 15. v. 27. nu. 2.

B O S R A.

Quæ vrbs, c. 1. v. 1. nu. 31. Plures illius nominis urbes, ibi. Quæ illius nominis uariatio, ibid. Iobi Patria, nu. 32. An etiam fuerit mater Iobi, nu. 33.

C

C A D A V E R.

Cur iuberetur eadem die deponi de cruce, cap. 15. v. 14. nu. 3. An possit appellari homo. Vide Homo.

C A D E R E.

Iusti cadunt in faciem, impij retrorsum, c. 3. v. 25. num. 4. Proprie dicitur somnus cadere. Vide Somnus.

C Æ C V S.

Vt cæcus palpare soleat in tenebris, c. 12. v. 25. nu. 1. Munera excecant. Vide munus, & Cupiditates. Vide Cupiditas. Iudices cæci. Vide Iudices.

C O E L V M, E T C O E L V M E M P Y R E V M.

In cœlo empyreo Angeli creati. Vide Angelus. Cœlum dicitur magnū per excellentiā, c. 5. v. 9. num. 2. Illius magnitudo ex sola diuina uoluntate, ibid. pulchritudo & ordo, c. 15. v. 16. nu. 1. Illius pars pulcherrima, Sol. ibid. Cæli extensio, & expansio qualis, c. 9. v. 8. nu. 2. E cœlo egreditur Deus præliaturus, nu. 3. Cœli innouandi quomodo, c. 14. v. 11. nu. 4. videbuntur senescere & deficere luminibus, nu. 5. Illius partes dē flores, sunt uelut macule, c. 15. v. 15. nu. 4. Non sunt animati, ibid. significant Sanctos aut Angelos. Vide Angelus.

C A E R I M O N I A.

Ceremoniæ externæ iungēde cum interna sanctitate, c. 11. v. 13. nu. 1. Præ illis requiritur interna sanctitas, ibid.

C A I N.

Quod illius nomen significet, c. 7. v. 16. nu. 6. Quo occultare conatus fuerit cadauer Abelis, c. 16. v. 19. nu. 5.

C A L C E A M E N T V M.

Calceamentū aut chirotheca, solebant projici intra urbē obsessam, c. 1. v. 1. nu. 35. An illis Christū usū fuisse colligatur necessariò ex uerbis Io. Baptiste, c. 3. v. 14. nu. 3.

C A L V I N V S.

Illius impietas, & imperita elegantia, c. 1. v. 21. nu. 13.

C A L V M N I A.

Dicitur flagellum lingue, c. 5. v. 21. nu. 1. Quid apud Iuris Consultos, c. 10. v. 3. nu. 4. & 5. Pro sophismate, n. 6. Calumnias impostorum uindicabit Deus, c. 12. v. 16. nu. 1. Calumniæ & errores seruiunt Diuinæ prouidentie, ibid. Diuinæ Sapientie est, fraudes & calumnias detegere, & destruere, c. 12. v. 22. nu. 2.

C A M E L V S.

Cameli Arabici quales, & ad quos usus, c. 1. v. 3. nu. 7. Illorum multa genera, ibid.

C A N I S.

Canis impatientie & iracundie symbolum, c. 5. v. 2. nu. 4. & illius, qui cæca pariat consilia, ibid.

C A N T V S.

Cantus lugubris inuectores Phryges, c. 3. v. 8. nu. 5.

C A P I L L V S.

Symbolum sollicitudinum & negotiorum, quibus implicatur homo, c. 1. v. 10. num. 7. Abscissi sacrificabantur, v. 20. nu. 13. Symbolum infirmitatis muliebris, cap. 16. v. 13. nu. 3. Cur in illis reposuerit Deus fortitudinem Samsonis, ibid.

C A P V T.

Capitis & barbæ abrasio, quando & quorsum fieret, c. 1. v. 20. nu. 11. 12. 13.

Membrum diuinissimum, cui cetera parent, cap. 16. ver. 5. nu. 3. Censetur totus homo, ibid. Varij illius motus, & variæ significationes, ibid. Caput obuelabatur damnat, c. 13. v. 24. nu. 3.

C A R C E R.

Non ad puniendum inuentus, c. 7. v. 13. nu. 6. Sed ad continendum, cap. 10. v. 22. num. 12. Carceris terribili descriptio,

Index Rerum.

scriptio, c. 13. v. 27. nu. 4. Est tenebrosus & lugubris, c. 10. v. 22. nu. 11. & 12. appellatur ipse tenebrae, ibid. Videtur fuisse extra Hierusalem, nu. 11. *Vide etiam Tenebrae, & Tribulationes.*

CARECTVM.

Carecto libenter pascuntur boves, c. 8. v. 11. nu. 3. Quibus alijs nominibus appelletur, ibid. Quæ illius folia, quis fructus, ibid.

C A R O.

Est quicunque externus splendor, c. 16. v. 16. nu. 2. Carnes humanas lacerare aut comedere, symbolum sæuitiæ, c. 13. v. 14. nu. 3. Carnis imbecillitas. *Vide Homo & Fœmina.*

Carne nostra vitur aduersarius, ad nos ipsos oppugandos, c. 2. v. 5. nu. 2.

C A R M E N.

Carmina sacra nostris similia. in Præfat. cap. 4. nu. 3. *Vide Poësis.*

C A S T I T A S.

Videtur lædi contaminata veste, c. 1. v. 20. nu. 9. Indiget muro, c. 14. v. 4. nu. 4. Et peculiaris etiam mentis firmitate & constantia, ibid.

C A T O.

Catonis iocus in Albidium, c. 1. v. 16. nu. 6.

C E R A V N I A.

Cerauniæ gemmæ natura, c. 1. v. 16. nu. 6.

C E R E A L E S.

Cereales ludi quomodo celebrarentur, c. 1. v. 14. nu. 3. Videbantur imitari vulpes Samsonis, ibid.

C E R V I C E S.

Rigidæ ad superbiam, cap. 13. vers. 12. nu. 6. *Vide etiam Superbia.*

Pingues ad superbiam & sæuitiam, c. 15. v. 26. nu. 6. *Vide etiam Collum.*

C E R V V S.

Sitit, & sitiendi causæ, c. 7. v. 2. nu. 1. Confligit cum serpentibus, ibid.

C E T V S.

Leuiathan. c. 3. vers. 8. nu. 2. Die an nocte facilius capiat, ibid.

Nauigantes territat, ibid. vnde dicatur in Hebræo, cap. 7. v. 12. nu. 5. An sit Thijnius, ibidem.

C H A L D A E V S.

A quo nomen Chaldaei acceperint, c. 1. v. 17. nu. 1. Quid illorum nomen significet, ibid. Sapientes, ibid. Cur dicantur Equites, ibid.

An debeant connumerari Babylonij, ibi. Equitandi periti & studiosi, nu. 2. Viuebant ex præda, ibid. a Iudæa non parum distantes, ibid.

C H A N A N E V S.

Cananæi aliquando fideles & pii, c. 1. v. 1. nu. 74.

C E N C H R I S.

Serpens, c. 5. v. 7. nu. 10.

C H I R V R G V S.

Vulnerando medetur, c. 5. v. 18. nu. 2. In illo maximè requiritur scientia ligaturæ, nu. 1. Omnia chirurgi munia præstans Christus. *Vide Christus.*

C H R I S T V S, C H R I S T I A N I.

Incarnatio, & Natiuitas.

Christi genealogiæ Series inuenta in Matthæo, & Luca, c. 1. vers. 1. in appendice. 3. ad Iobi genealogiam, nu. 40. Christus incarnatus dicitur descendisse ad inferiores partes terræ, c. 5. v. 21. nu. 1. Illius caro hamus, quo expiscatus fuit Leuiathan. c. 3. v. 8. nu. 1. Cur dictus Vermis, c. 4. v. 19. nu. 6. Cur illius corpus templum, c. 5. v. 24. nu. 1. In Christi aduētu abundantia virtutum omnium, c. 5. v. 25. nu. 2. Illius natiuitas æterna, & temporalis, munda & splendida, c. 14. v. 4. nu. 4. Illius cum natura humana nuptiæ indiuisibiles, c. 9. v. 33. nu. 7. & 8. Dicitur Dei brachium, & dextera, ibid. Cur vocetur Dei filius, Logos & Ratio, c. 1. v. 21. nu. 15.

Vita, & Conuersatio.

Christus iustorum finis & caput in Præfat. 7. nu. 1. Mediator & sequester, c. 9. v. 23. nu. 7. & 8. Angelus Testamenti, ibi. Illius miracula & ingressus super mare, prædicta a Iob, c. 9. v. 8. nu. 5. Euigilat ad miserorum preces, c. 8. v. 6. nu. 4. Præteriens, videt attentus, & miseretur miserorum, c. 6. v. 15. nu. 3. Forma optimi Principis, cap. 3. v. 15. nu. 3. Cur similis capreg. c. 10. vers. 4. nu. 4.

P a s s i o.

Christus nostros labores sibi imposuit, c. 7. v. 21. nu. 2. & 3. Leuauit, exportauit, transtulit, ibi. Christi patientis figura, c. 16. v. 9. nu. 2. Plures figuræ illius Passionis, quàm Resurrectionis. in Præfat. c. 6. nu. 2. Per passionem consummatus, nu. 2. Christus patiens admirandi causam in iustorum ærumnis abtulit, c. 17. vers. 8. nu. 2. Quomodo dicatur traditus potestati tenebrarum, cap. 3. vers. 2. in considerat. lamentat. sect. 2. nu. 6. Illius dolores, maximi, ibid. Repræsentati & comparati cum Iob, ibid. Illius corona spinea. *Vide Corona.* Morti proximus non tam de se, quàm de suis sollicitus, c. 14. vers. 22. n. 2. Cur uoluerit esse uelata facie inter opprobria, c. 10. v. 4. nu. 6. Cur, cum gustasset vinum, uoluerit bibere, c. 1. v. 20. nu. 1. Planctus a viris & mulieribus, c. 3. v. 8. nu. 5. Exemplum potissimum in sua passione præbuit, in Præfat. c. 6. nu. 6. Mons Caluariæ Christi patientis est, mons Domini uidebit, ibid. Cur dicatur occisus ab origine mundi, in Præf. c. 7. nu. 3. De illius morientis sanguine & latere edificata Ecclesia, ibid.

R e s u r r e c t i o.

Christi Resurrectio uelut altera natiuitas, c. 14. vers. 14. nu. 3. Terræ parturientis dolores in illius Resurrectione, ibid. Facta uirtute diuina, nu. 5. Illius figuræ, Iob & Isaac. in Præfat. c. 7. nu. 9. Rursus Isaac conceptus in mortua uulua Saræ, illius figura, ibi. Abraham exultauit, ut uidere hunc diem Resurrectionis, ibid. Christi descensus ad inferos, c. 7. v. 9. nu. 2.

C h r i s t i a n i.

Ad leonem, vel ad bestias, antiqua infidelium conclamatio, c. 2. v. 6. nu. 9.

C I C E R O.

Cicero illustratus, c. 1. vers. 1. in appendice 1. ad Iobi genealogiam, nu. 35.

C I N G E R E, C I N C T V S.

Cingere, militare uerbum, c. 12. v. 18. nu. 2. Cinctus Gabinus quis, ibi. Cerhegi, cur dicti Cinctuti, ibid. Cingulum pro fortitudine & uiribus, c. 12. v. 21. nu. 5. *Vide etiam Ba. theus.*

C I N I S.

Symbolum æterni ignis, c. 1. v. 12. nu. 3. Memoria deleta, nu. 2. Supplicij monumentum, ibid.

C I R C V M C I S I O.

Circumcisionem & ceremonias Abrahami retinuerunt Moabitæ, Ammonitæ, Idumæi, capit. 1. versicu. 10. numero 74.

Circumcisio cordis in spiritu, c. 1. vers. 1. in appendice ad Iobi genealogiam, nu. 42.

C L A M O R.

Clamare dicuntur, quæ acerbissima sunt, c. 16. v. 19. nu. 2. & 3. Magnus clamor, similis sonantibus aquis. *Vide Aquæ, Clamor Abel.*

C L A V I S.

Symbolum liberæ administrationis, c. 12. v. 14. nu. 2. Quatuor Dei clauæ quæ sint, c. 3. v. 10. nu. 2.

C L A V V S.

Clauis figura iniusta frontibus seruorum, vnde. *Vide Sclauus.*

C O G I T A T I O.

Cogitationes humanæ sunt Deo uoces, c. 12. v. 12. nu. 5. Deus illarum inspector, c. 1. uer. 5. nu. 25. & c. 9. uer. 21. nu. 1. Debent esse puræ & lucidæ, c. 12. uersicu. 5. nu. 3. Illarum importunitas, cap. 5. uer. 5. nu. 25. Inutilitas, cap. 8. versicu. 14. nu. 4. Cur dicantur possessiones cordis, c. 17. v. 11. nu. 4. & compages atque articuli cordis, ibid. Coniunctæ cum affectione & desiderio si auellantur, dolorem grauissimum efficiunt, ibid. Dei cogitationes perficiuntur, c. 5. v. 12. nu. 3. & iustorum, ibid. Impiorum frustratæ, nu. 3. & 6. post multum dispendium, nu. 7.

Impiorum cogitatio semper molitur malum, capit. 15. v. 35. nu. 4. in illa prima peccati conceptio, capit. 3. uer. 12. nume. 2. Sunt oua alpidum, ibidem. *Vide etiam consilia.* Dei mirabiles cogitationes pro iustis, *Vide Iustus.*

C O L L V M.

In collum inuadere solebant magistratus, cum quis inobediens erat, c. 15. v. 26. nu. 4. Collum erectum & rigidum, superbiæ symbolum, ibid. *Vide etiam Superbia, & Cernices.*

C O.

Index Rerum.

C O L V M N A.

Columnæ duæ inscriptæ à nepotibus Adam, cap. 8. v. 8. num. 4.

C O N C E P T I O.

Tribuitur nocti, sicut natiuitas diei, c. 3. v. 3. n. 4. & 5. Conceptio Beatissimæ Virginis immaculata, c. 14. v. 4. nu. 4. & Christi Iesu pura & lucida. *Vide Christus.* Reliquorum mortalium sordida. *Vide Cap. 14. citatio.*

Terra excipiens cadauera, videtur illa concipere, vt postea pariat. *Vide terra.* Et mens concipiens cogitationem. *Vide Cogitatio.*

C O N S C I E N T I A.

Conscientia pædagogus, cap. 1. vers. 1. nu. 50. Testis, c. 9. vers. 20. num. 2. Solum illius testimonium non sufficit, ibid. Illam non iudicat homo, sed Deus, c. 4. vers. 17. num. 2.

Bonæ conscientie testimonium in diuino iudicio, cap. 13. vers. 3. nu. 4. Constantia, & fiducia, ibid. & vers. 10. nu. 1. Malæ conscientie terrores, & perturbatio, c. 15. vers. 21. nu. 1. 2. 7. & vers. 28. nu. 2. Quod alijs est harmonicus sonus, mala conscientia malè interpretatur, vers. 21. num. 3.

C O N S I L I V M.

Consilia debent esse secreta, c. 15. vers. 8. nu. 3. Illa reuelat Deus, nu. 2. Notantur vana & laboriosa, c. 16. vers. 8. nu. 1. Consilia astutorum irritat Deus, c. 5. vers. 12. nu. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & vers. 13. nu. 10. & 11. Illorum consilia perturbata & stulta, ibid. In rebus clarissimis cæca, & errantia, vers. 14. nu. 1. & 2. Exitiosa, vers. 15. num. 3. habent stultum finem, cap. 12. vers. 17. nu. 4. Illa infatuat Deus, vers. 19. nu. 4. Ex impiorum consilijs Deus eripit iustos, c. 5. v. 15. nu. 3. Quod sit impiorum & dæmonis aduersus iustos consilium. *Vide Iustus.*

Vbi innititur consilium iniustum, non est Regi acquiescendum, cap. 12. vers. 14. nu. 1. Regum deprauata consilia, Deus commutat in melius, nu. 2. Eos, quorum interest consilia præbere, Deus permittit errare, cap. 12. v. 20. num. 1.

Consilia insulsa, quæ ingrata, c. 5. vers. 5. nu. 6. Salus, vbi multa consilia, cap. 3. vers. 14. nu. 1. *Vide etiam Cogitatio.*

C O N S O L A T O R, C O N S O L A T I O.

Consolatores inepti, idola inutilia, c. 14. vers. 4. n. 4. Medici inepti, nu. 3. Onerosi, cap. 16. vers. 2. nu. 3. Consolatio optima, similem se præbere dolenti, cap. 16. vers. 5. n. 2. Est ars incitatoria, ibid. & arma aduersus erumnas, vers. 6. nu. 1. Non debet esse longior, vers. 2. num. 3. Nec importunè eadem repetere, nu. 4. Debet esse instar margaritæ pendentis ex aure, ibidem, & aceto dissimilis quod instillatur auribus, ibidem. Initio consolationis, silentium, c. 2. vers. 13. nu. 16. Quomodo Angelus confortans consolatus fuerit Christum orantem, ibid.

C O N S V E T V D O.

Significari solet in Scriptura uerbo Eundi, c. 1. vers. 4. nu. 1. & præterito imperfecto uerbi substantiui, Erat. *Vide in Indice Regularum Scriptura.* Præua consuetudo peccandi, etiam sine peculiari uoluptate, cap. 15. vers. 16. nu. 7. *Vide etiam in Indice simplicium uocum Latinarum, Via.*

C O N S V L.

Cur hoc nomine recetiori usus fuerit Latinus interpres, c. 3. v. 14. nu. 1. Pro iudice & prætore, ibid.

C O N C I O N A T O R.

Non aucupetur nominis splendorem, nec iucunditatem, c. 3. v. 1. num. 8. Docendo & concionando ineptus, qui moribus sit dissimilibus, cap. 4. vers. 3. nu. 2. Debet esse uerbis modestus & humilis, instar Pauli, c. 4. vers. 12. num. 2.

Debet esse probatus per patientiam & labores, in præf. cap. 3. nu. 5. & 6. Debet prius diu filuisse, cap. 3. vers. 1. nu. 3. Obseruatur ab alijs, etiam cum os aperit. *Vide in Indice Hebraismorum, Aperire os.* Debet esse Dei familiaris & amicus, sicut Propheta. *Vide in Indice simplicium uocum, Propheta.* *Vide etiam uerbo Doctores, & uerbum Dei.*

C O N T E N T I O.

Contentionis uitium, c. 6. v. 29. num. 5. In quo differat à rixa, ibid.

C O N T U M E L I A.

Difficilis toleratu, etiam à uiris bonis, cap. 3. vers. 2. in consideratione lamentat. sect. 2. nu. 5. Iustus in conuiuijs surdus, & mutus, cap. 16. vers. 2. nu. 1. Deus audit & respondet pro illo tacente, ibid. Et conuertit oppro-

bria in bonum, c. 3. citato. Contumelia, est fustis & gladius, c. 16. v. 11. nu. 3. & uehemens percussio, ibid. *Vide etiam Lingua.* Et cur Christus in contumelijs uoluerit esse uelata facie. *Vide Christus.*

C O N U I U I V M.

Nominis illius etymologia, cap. 1. uer. 4. nu. 8. Leges quæ nu. 6. Caritatem promouent conuiuia, ibidem. Qualia quondam fuerint, num. 9. Quot illis fercula & pocula, ibi. In illis Persæ disputabant de modestia & temperantia, ibidem. Illorum cõdimentum, temperantia, num. 12. Sunt foederis & amicitie symbolum, capit. 1. v. 4. num. 19. Persarum Regum inter epulas seueritas, v. 5. num. 7. Spartanorum comitas & humanitas, ibid. Conuiuijs affinia plurima uitia, v. 5. nu. 22. Conuiuiarum numerus, quis probatissimus, v. 4. n. 14. Duodenarius conuiuiarum numerus à Christo sacratus, ibid. *Vide etiam Gula, & Ebrietas.*

C O R.

Cordis mundities quid, cap. 1. uer. 1. num. 53. Simplicitas aut duplicitas, nu. 54. & 55. Cordis durities & insensibilitas, cap. 11. v. 13. num. 1. 2 & 3 *Vide etiam Cogitatio, & Obstinatio.*

C O R N E L I V S T A C I T V S.

Scriptor mendacissimus, c. 6. v. 5. nu. 4.

C O R O N A.

Coronæ Deorum ex floribus iunci, aut papyri, cap. 8. v. 12. Christi Iesu, ex ipsis spinis & cuspidibus iunci, ibi. Diadema papyraceum ab Alexandrinis usurpatum per ludibrium, ibid.

C O R P V S.

Corpus Adam. *Vide Adam.* Corpus mortale dicitur nox, c. 3. v. 8. num. 5. Domus lutea, c. 4. v. 19. num. 2. Dicitur uetis animæ, cap. 10. v. 8. num. 7. & infirmitas, ibidem, & Corpus mortis, cap. 11. vers. 3. num. 2. *Vide etiam Caro & Homo.*

Humanus sensus tantum numerat in bonis, quæ corporea sunt, cap. 9. vers. 29. num. 1. Non sunt uerè bona, cap. 1. vers. 20. num. 10. Debent exponi pro conseruandis bonis animæ, ibidem. Significantur per sinistram maxillam, ibidem. Et Deus illa exponit periculo, vt suorum animas seruet, cap. 2. v. 6. nu. 2. & 3. Corporis damna parui estimanda, c. 1. v. 11. nu. 3. Valerudo pretiosa, c. 7. v. 16. num. 7. Pro illa conseruanda pendimus ingens vectigal, ibid. Illius structura, similis urbi, cap. 16. v. 8. num. 2. In morbo, similis urbi desolatæ, ibidem. Dicitur cinis mortuorum, c. 13. v. 12. nu. 4. Cur Christi corpus suum appellet templum. *Vide Christus.* An corpus mortuum dici possit homo. *Vide Homo.*

C O R R E P T I O.

In correptione modus seruandus, cap. 2. vers. 10. nu. 2. debet esse benigna, c. 5. v. 24. num. 2. Non debet esse nimium falsa, c. 6. v. 6. num. 6. vbi nulla subest causa, neque culpa inanis est, c. 6. v. 26. nu. 4. Qui cum causa irascitur, & corripit, non erit reus, c. 2. v. 10. num. 1. Vbi Dei honor periclitatur, debet esse ardens, & uehemens & instar grani sinapis, ibid.

C O R Y B A N T E S.

Qui, & quod eorum institutum, c. 7. v. 15. nu. 3. Corybantia, morbus, ibid.

C R E A T O R.

Cum creatore non est litigandum, c. 9. v. 3. num. 1. & v. 12. num. 5. & c. 11. v. 10. num. 8. Iure imperat creaturis, ibidem, & iure Creatoris potest illas destruere, c. 1. v. 8. num. 10. Sua bonitate impulsus creauit omnia c. 10. v. 8. num. 18. Diligit creaturas, num. 17. Quibus manibus usus in creatione, num. 10. 11. 13. *Vide etiam Hominis creatio, & Deus, & Creatura.*

C R E A T V R Æ.

Ex se nihil habent boni, c. 4. v. 18. num. 1. Omnes testantur, se esse creatas propter hominem, c. 12. v. 9. num. 2. Videntur lassatæ multo labore seruiendi, nu. 3. Potius creatori, quàm homini seruiunt, ibid. Natura sua propendunt ad seruiendum homini, c. 12. v. 15. n. 2. Seruiunt in impios, ibid. Vniuersis Deus mala & bona dispensat, v. 10. nu. 6.

C R V X.

Crucem Christi euacuari, quid, c. 1. v. 1. nu. 5. Plena diuitijs, & uirtute sub infirmitatis specie, ibid.

C V P I D I T A S.

Cur Latinus vocet cupiditates, hiantes, c. 16. v. 11. num. 1. Sunt

Index Rerum.

Sunt similes cani hianti in prædam, ibid. Cur omnes contineantur appellatione auaritiæ. *Vide Auaritia.*
Dicuntur etiã funes, & vincula, quibus alligatur homo bonis terrenis, c. 4. v. 21. nu. 4.

C V R A.

Curæ & sollicitudines sæculares inanes, & sæpè frustratæ, cap. 5. vers. 5. nu. 12. *Vide etiam Cogitatio, Consilium, Diuitia.*

CYNIPHES, ET CYNOMIA.

Cuiusmodi bestiolæ, c. 2. in enumer. morb. sect. 13. nu. 4.

C Y R V S.

Cyrus tabernaculum quale, c. 5. v. 24. nu. 1.

D

D Æ M O N.

Dæmonis inuidia, c. 1. v. 6. num. 1. impudentia, & calumniandi cupiditas, v. 6. num. 6. Quomodo dicatur adfuisse coram Deo, ibid. Clam irrepit in Angelorum cætum, num. 7. Dicitur turbo & uentus inclementissimus, cap. 13. vers. 25. nu. 3. Dæmonum periphrasis, capit. 9. vers. 13. num. 3. Dicuntur montes, v. 5. num. 1. Inter Dæmonem, & Deum potius quàm inter Iob, & Dæmonem certamen, in præfat. cap. 5. nu. 4. *Vide etiam Diabolus, & Satan.*

D A M N A T V S.

Vide Infernus.

D A V I D.

Molliter lugens Amnon, c. 1. v. 20. nu. 19. Davidis sepulchrum, c. 3. v. 15. nu. 4. Diuitiæ inde extractæ, ibid. Appellatur Mausoleum, ibidem.

D E N A R I V S.

Numerus denarius insignis, c. 1. v. 3. nu. 7.

D E P R E C A T I O.

Quid apud Rhetores, c. 13. v. 26. nu. 11.

D E S I D E R I V M.

Diurna desideria repræsentantur in somnis, c. 7. vers. 13. num. 2. Illorum comes, inconstantia, capit. 11. vers. 15. num. 3. Impiorum desideria nociua, tū sibi tum alijs, c. 11. v. 11. num. 3. Mors illa auellit ex corde cum magno dolore. *Vide Cogitatio.*

Vide etiam Cupiditas, Cogitatio, Consilium, Concupiscentia.

D E T R A C T I O.

Detractoris lingua, flagellum, c. 5. vers. 21. nu. 12. n. 3. & 5. *Vide lingua.*

D E V S.

Deus concertans cum Satana, potius quàm Iob, in præfat. cap. 5. num. 4. à Deo & diuinis agendi capiendum initium, cap. 1. v. 5. num. 9. Diuina diligenter curanda, num. 11. 12. 27. Diuina opera opportuna ad multos & varios fines, in præfat. cap. 7. num. 1. Filij Dei, tam angeli, quàm sancti homines, cap. 1. vers. 6. num. 4. Deus immutabilis cap. 10. v. 5. num. 2. Spiritus inuisibilis, c. 9. v. 11. num. 4. Est in omnibus, & extra omnia, ibidem Dei vestigia quæ, cap. 11. v. 7. num. 1. Principium, & finis in Deo, quomodo, num. 3. Imensus, ibid. Sanctus, c. 6. v. 10. nu. 5.

Fortis & potens, cap. 9. v. 19. num. 1. & cap. 8. v. 4. num. 1. Nemo illi potest resistere, cap. 12. v. 14. num. 2. Ostentat maiestatem & potentiam in nubibus, cap. 13. v. 20. nu. 4. In singulis diuinis attributis inclusa fortitudo, c. 9. v. 4. nu. 3.

Diuinæ potentia & sapientia opus, multiplicatio rerum ex vno principio, cap. 12. v. 23. num. 3. Illius nomen Altissimus, cap. 13. v. 10. num. 4. & Celsissimus, cap. 11. v. 8. num. 1. Est etiam extra cælum, num. 2. Nihil illo magis intimum rebus, num. 3. Dei manus in creando homine quæ, c. 10. v. 8. nu. 9. 10. 11. 18. Nihil facit frustra, c. 2. v. 3. n. 8. Dei cogitationes firmæ, & efficaces usque ad finem, c. 5. v. 12. nu. 3.

Iustus & seuerus, licet rardo gradu procedat ad puniendum c. 10. v. 5. nu. 4. Ante supplicia præmonet iustos, ut interueniant, v. 7. nu. 2. Illius potentia & iustitia cū benignitate coniuncta, nu. 3. Punit citra condignum, c. 11. v. 6. nu. 1. Dicitur fœnerator & exactor, in repetendis debitis peccatorum, nu. 3. Illius seueritas conturbat impium, c. 13. v. 10. nu. 3.

Præliatus cum impio, ubi figat tentorium, cap. 9. v. 8. num. 3. & 4. De cælo dimicat aduersus impios, & quibus armis, cap. 6. v. 4. num. 2. Cur appelletur Triumphator, capit. 9. vers. 28. nu. 3. Potest poenas ab inno-

cente exigere, ibid. v. 33. num. 1. Non minus amabilis castigans, quàm benefaciens, c. 3. v. 2. In consideratione lamen. sect. 8. nu. 1. Vulnerat, ut optimus Chirurgus, c. 5. v. 18. nu. 1. 2. 3. & 4.

Solus Deus timendus, c. 13. v. 25. nu. 2. Diuinæ uisiones credebantur afferre mortem, v. 21. nu. 6. cum Deo non contendendum, c. 9. v. 3. nu. 1.

Dei Potentia & Sapientia, c. 12. v. 13. 14. 15. & 16. & ver. 22. nu. 2. Nihil est illi opertum, ibid. Illius sapientia, & providentia dimensiones quæ, c. 11. v. 7. num. 4. In sunt illi omnia ad clarè uidendum necessaria, c. 10. v. 4. nu. 4. Verax, cap. 12. v. 25. num. 3. Cur dicatur habere scientiam uocis, c. 12. v. 12. num. 5. & Aurem zeli, ibid. Gustat etiam cognoscit, & discernit hominū actiones, nu. 3. 4. 5. 6. & 7. Diuinæ Sapientia descriptio, c. 15. v. 8. nu. 1. Actionum humanarum inspector, c. 14. v. 16. nu. 2. & c. 10. v. 14. nu. 2.

Dei oculi in bonum, c. 7. v. 8. num. 2. & in malum, ibid. Videtur Deus nuntia ex creaturis accipere, cap. 3. v. 4. nu. 3. Requirit & interrogat creaturas omnes in hominis causa, num. 3. & 4. Deus ignorare dicitur, quod ex nullo hominis officio cognoscit, cap. 1. vers. 7. num. 1. Summa ratione disponit omnia, cap. 1. uer. 21. num. 15. Dei filius cur uocetur Logos & ratio, ibid. Humano more loquitur, cap. 2. uers. 4. nu. 7. Non eodem modo loquitur Angelus Deo, sicut Deus Angelo, c. 1. uer. 7. num. 2.

Diuinæ misericordie Thesauri, non iidem qui iustitie, c. 14. v. 17. nu. 1. Diuina misericordia sponte ad nos propensa, c. 15. v. 11. num. 3. Illam prohibent peccata, ibid. Diuina misericordia protegit à diuina ira & iustitia, c. 14. uer. 13. nu. 3. Diuina ira breuis, num. 4. cum tranquillitate coniuncta, nu. 5.

Deus protector à turbine, cap. 13. uer. 25. num. 3. Videtur dolere in nostris supplicijs, cap. 10. uer. 7. num. 2. Illius uiscera ad benefaciendum sponte propensa, v. 8. nu. 2. Maxima illius charitas, etiam cum se simulat iratum, uer. 13. num. 1. Dissimulat iram, num. 13. Custos & pastor, v. 12. num. 1. Deo ut pote immutabili inhaerendum & fidendum, cap. 10. v. 5. num. 2. Sequester. *Vide sequestr.* Lenis & luauis post tribulationes, c. 5. v. 18. num. 6. Dicitur longus latusque naribus, cap. 4. v. 9. num. 2. Requirit creaturas, ut illis beneficiat, cap. 3. uers. 4. num. 5.

Dei manus benefica, c. 2. v. 10. nu. 6. De illa nihil spernendum, ibid. Cum Deo ineunda societas damni & lucri, c. 2. v. 10. nu. 6. Est medicus uite deploratæ, c. 2. v. 6. nu. 8. Deus beneficia confert gratuito, c. 1. v. 9. nu. 4.

Erga suos seruos laborantes munificentissimus, c. 1. uers. 10. nu. 1. Non differt premium, ibid. Iustos suos custodit instar muri, uer. 10. num. 3. & 4. Instar pastoris, ibid. instar galeæ, & scuti, num. 4. Illius misericordia sine mensura, v. 12. nu. 4. Dans non abdicat à se rerum dominium, cap. 1. v. 21. num. 14. In nostris tribulationibus uidetur ipse tribulari & dolere, in præfat. c. 7. nu. 3. c. 2. v. 3. nu. 7. Coercet dæmonis potestatem, ne multum noceat, cap. 1. v. 12. nu. 8. & 9. Gloriatur de suo seruo, c. 1. v. 8. nu. 8. Est illius protector, & Hyperaspistes, c. 17. v. 3. nu. 5. Cur dicatur esse ad dextram sui iusti, ibid. & nu. 6.

Nusquam tuta, nisi apud illum, fides, num. 2. Est uas & sponsor, ibidem. Non præcepit Satana, ut affigeret Iobum, c. 1. v. 12. num. 8. Non solum negatiue, sed etiam positiuè dicitur permittere, c. 1. v. 21. nu. 13. Discedere à Deo, exulare est, c. 1. v. 1. num. 62. Deus dicitur Timor iustorum, nu. 60.

Deus Iudex. *Vide Iudicium, & Iudex Deus.*

D E X T R A.

Dextra & sinistra maxilla, quid significant, c. 1. v. 20. nu. 10. Dextra manus in ratione numerandi numeros maiores, c. 9. v. 3. nu. 6. & in percutiendo fœdere, v. 33. nu. 4. Fidei symbolum, ibidem, & in contrahendis nuptijs nu. 7. in bello protegitur ab Hyperaspiste & protectore, c. 17. v. 3. nu. 6. Deus constituitur ad dextram sui iusti, ibid. Hostis constitutus à dextris hominis, quid significet, nu. 6.

D I A B O L V S.

Diaboli nomen unde, & quid significet, cap. 1. v. 6. nu. 8. Illius catena, quæ, v. 12. num. 9. Coercet Deus illius potestatem nocendi, cap. 2. uer. 6. nu. 3. & c. 6. v. 9. nu. 3.

Index Rerum.

Impius, diaboli cognomen, cap. 10. v. 3. nu. 15.

D I E S.

Magnus, de maximè solenni, c. 5. vers. 1. in appendice, 2. ab Iobi genealogiam, num. 39. **Dies** nouus dicitur in Scriptura, propter nouum factum, c. 1. vers. 2. num. 2. **Dies natalis**, celebris, c. 3. v. 3. num. 1. **Diem** perire per embolismum, nu. 2. **Diei** tribui natiuitatem, & plures die, quàm nocte nasci, nu. 4.

Aliqui festi, & sacri in omni lege, c. 3. v. 4. nu. 6.

Diei computandi varietas, v. 6. nu. 3.

Aliqui apud antiquos infauti rebus gerendis, versicu. 7. num. 3.

Diei maledicunt impij, v. 8. nu. 3.

Diem execrantur Atlantes. *Vide Atlantes.*

D I F F I C U L T A S.

Rerum cognoscendarum difficultas unde, cap. 7. vers. 9. num. 3.

D I G I T V S.

Ratio numerandi per digitos, cap. 9. v. 3. nu. 3.

D I S P U T A T I O.

Quis modus accedendi ad disputationem, cap. 3. v. 2. in considerat. lamentatio, sect. 1. nu. 4.

Disputatio illeberalis, c. 16. v. 4. nu. 4.

Facile est, aduersus quæ audieris, disputare, ibid.

Disputatio cum amicis, an vno die peracta, & sine intermissione, cap. 3. v. 1. num. 1. *Vide etiam Argumentum, Contentio, Audire.*

D I V E S, D I V I T I Æ.

Diuitiæ naturales, quæ, c. 1. v. 2. nu. 3.

Mortuæ, quæ, num. 4.

Pastoribus & Patriarchis fuere quondam in pecoribus, ibidem.

Quare dicantur substantia diuitis, v. 10. nu. 6.

Dicuntur excellentia & superfluitas, c. 4. v. 21. num. 2. & 3. **Cur dicantur facultates**, c. 12. v. 6. num. 2. **Dicuntur pinguedo**, c. 15. v. 26. nu. 7. **Illis obediunt omnia**, ibid. **Diuites maximè obstricti diuino obsequio**, c. 1. vers. 9. num. 2.

Dei donum, c. 5. v. 5. nu. 2.

Negatur impijs, ibid.

Diuitijs comparatis posse frui, Dei donum ibid. **Pro his gratiæ Deo agenda**, c. 5. v. 24. nu. 4.

Coniunctæ cum pietate, stables, c. 5. v. 7. nu. 2.

Sunt præmium laboris, ibid.

Rarò cum sanctitate coniunctæ, c. 1. v. 10. nu. 8.

Sunt uitiorum pabulum, v. 3. nu. 24.

Diues dicitur peccator, ibid.

Diuites iracundi & inuidi, c. 5. v. 2. nu. 7.

Diuitis epulonis peccata, c. 1. v. 4. nu. 10. **Voluptuarij diuites notari**, c. 5. v. 7. nu. 3.

Sine labore, & cum iniquitate comparatæ euanescent, c. 5. v. 7. nu. 2.

Malè partæ, malè dilabuntur, c. 1. v. 21. nu. 14.

Qui diuitias suæ industriæ attribuunt, Deum prouocant, num. 5.

Qui Deo non refert acceptas, fur est & latro, ibid.

Tenuiores spoliunt, & deprædantur, cap. 15. v. 28. num. 1.

Diuitiæ interdum fures, & prædones efficiunt, c. 12. v. 6. num. 2.

Et diuites adorant Idolum, ibid. **Nemo audet illos reprehendere**, ibid.

Frequenter ditescunt ex rapina, ibid. & c. 17. v. 5. nu. 2.

Diuitum comes insolentia, c. 15. v. 26. nu. 7.

Faciunt expensas inutiles, v. 28. nu. 1.

Propria illorum stultitia, & inconstantia, cap. 8. vers. 13. num. 3.

Æstiuo torrenti similes, c. 6. v. 16. nu. 4. & arbori infirmis radicibus, c. 5. v. 3. nu. 1.

De terra sunt, ibid. **Facile crescunt & germinant**, num. 3.

Re ipsa non habent radices, nu. 4. **Illos conuellit Deus**, ibidem, & illorum diuitias conuertit in vsum pauperum, c. 5. v. 5. nu. 3.

Diuites frequenter opprimuntur subito, c. 3. v. 25. nu. 4.

Decipiuntur suis diuitijs, c. 15. v. 28. nu. 1. & sibi ipsis illudunt, c. 17. v. 2. nu. 3. **Illudit etiam illis Mundus**, & Caro, multa pollicentes.

D O C T O R.

Ecclesiæ Doctores, quibus similes, in præf. c. 10. nu. 4.

Debent reijcere inutilia, & proficua consecrari, ibidem.

Non debent esse steriles, ibid.

Nec debent adulterare verbum Dei, ibid.

Sed rectè illud tractare, ibid. *Vide etiam Concionator, & Scriptura.*

D O L O R.

Iustum dolorem in malis à nobis exigit Deus, c. 1. v. 26. nu. 1. & c. 6. v. 10. nu. 2.

Doloris sensus, naturalis, c. 6. v. 5. num. 1. & 5. & cap. 3. vers. 2. in consideratione lament. lect. 6. nu. 1. **Illius uis** ibi. & nu. 2.

Non repugnat fortitudini, nu. 3.

Extorquet uocem, & gemitum, nu. 4.

Suspirijs & uoce lenitur illius acerbitas, nu. 3. & c. 6. v. 3. num. 6.

Multipliciter se prodit, c. 16. v. 10. nu. 3.

Dolores dicuntur sagittæ, c. 6. v. 4. nu. 1. *Vide Stoicus, Morbus, Tribulatio, Patientia.*

D O M V S.

Vniuersos familiares comprehendit, cap. 1. v. 4. nu. 4.

Viri sponis edificabant domos, c. 1. v. 4. nu. 2.

Domorum edificandarum luxus & amplificandarum cupiditas, c. 15. v. 28. num. 1.

Impij domus euertenda & diripienda, nu. 3.

Vide filius, & Diuitiæ, & familia.

D V X.

Duces olim priuati Reges, c. 1. v. 1. nu. 35.

Regum & Ducum discrimen, nu. 33.

Amici Iob, Duces, aut Reguli, num. 35.

Duces de genere Esau, ibid. **Quando duces pro Regibus**, in eodem esse cœperunt, nu. 34.

Vide Rex, Princeps, Iudex.

E

E B R I V S.

E Brij descriptio, cap. 1. vers. 20. num. 1. & cap. 15. v. 21. num. 6.

Illius error qualis, cap. 12. v. 25. nu. 2.

Est symbolum stultitiæ, & indecori, ibidem, & Effrenatæ passionis, ibidem, & impietatis, capit. 15. versicu. 21. num. 6.

E C C L E S I A.

Ornatus illius, simplicitas, c. 1. v. 1. nu. 54.

Non habet rugam neque maculam, ibid. **Cur sit**, & dicatur uniuersalis, c. 1. v. 1. nu. 63.

Nunc continet mistos bonos cum malis, nu. 64.

Ecclesiæ Doctores. *Vide Doctores.*

E C L I P I S.

Eclipsis circumloquutio, c. 3. v. 4. nu. 6.

E L E P H A N T I A S I S.

Illius morbi descriptio, cap. 2. vers. 8. in enumerat. morb. sect. 4. num. 2.

Peculiaris Ægypti Regibus, ibid. **Curatio**, ex puerorum sanguine, ibidem. **An Iob illa laborauerit**, ibidem. *Vide etiam Lepra.*

E L O Q U E N T I A.

Eloquentia Sapientiæ pars, c. 11. v. 2. nu. 2.

Dei Donum, ibid. **Significata per labia & per alia uocis instrumenta**, ibid. nu. 5.

Illam aufert Deus ab eloquentibus ad supplicium, c. 12. v. 20. num. 1.

Humana eloquentia Deo inferior, c. 9. v. 14. nu. 2.

Vide etiam Labia, in alijs indicibus, & Lingua.

E N A L L A G E.

Cap. 5. v. 18. nu. 2.

E N D I A D I S.

Cap. 5. v. 11. nu. 5.

E N O S.

Vnde dicatur in Hebræo, & quid significet, c. 1. v. 1. nu. 11.

E P A N O R T H O S I S.

Cap. 5. v. 11. nu. 5.

E Q V V S, E Q V I T E S.

Equi Parthici, & Chaldæi, c. 1. v. 17. nu. 2.

Equites diuisi in tres turmas, ex præcepto militiæ, nu. 3.

Chaldæi equitandi periti & studiosi. *Vide Chaldæi.*

E R Y N G I O N.

Herba virtutis mirabilis, cap. 1. v. 1. nu. 77.

Virtutis & pietatis, quæ in Principe existit, symbolum, ibidem.

E R R O R.

Hominum errores & deceptiones, ex diuina prouidentia & permissione, cap. 12. vers. 16. nu. 1.

Seruiunt diuinæ ordinationi, ibid.

Deus

Index Rerum.

Deus punit eos, qui alios in errorem inducunt, ibid.
Quomodo Deus dicatur inducere in errorem, ibid.
Ebriorum error qualis. *Vide Ebrius.*

E S A V.

Quare dicatur prophanus, & fornicator, capit. 1. versic. 5. num. 17.

Quæ fuerint illius primogenita, aut primitiua, ibid.

Quæ illius vestes valde bonæ, ibid.

Habitauit in monte Seir, c. 1. v. 1. nu. 28. & 30.

An Iob fuerit de genere Esau. *Vide quaestiones de genere Iob.*

Duces de genere Esau. *Vide Esau.*

Posteritas Esau, & Idumæorum malè audit, c. 1. v. 1. in append. 3. ad Iobi genealog. nu. 40.

E V A.

Eua cum serpente cognatio re, & nomine, cap. 2. v. 9. num. 3. Eua quomodo radix & causa peccati, cap. 14. versic. 1. num. 2.

E V P H E M I S M O S.

Euphemismos quid, c. 1. v. 11. nu. 7.

E V R V S.

Eurus, quis ventus. Quæ illius nomina, & epitheta, c. 15. v. 2. nu. 4.

E X O R D I V M.

Exordij perfecti leges, c. 1. v. 1. nu. 1.

E X A C T O R.

Exactorem inhumanitas, & sauitia erga debitores, c. 11. v. 6. nu. 3. & c. 3. v. 18. nu. 2. & 3.

Illos compescit mors, nu. 3.

Deus quomodo exactor, in debitis nostrorum peccatorum. *Vide Deus.*

E X E M P L V M.

Exemplorum vis, in vtramque partem maxima, c. 1. ver. 1. nu. 67. & 68.

Prauis exemplis visis vel auditis læditur pietas, ibid.

Exemplorum, quæ à Regibus sumuntur efficacia, numero 77.

Exempla patientiæ. *Vide Patientia. Vide etiam Societas.*

E X T E N V A T I O.

Cap. 6. v. 21. nu. 5. & c. 8. v. 14. nu. 1. & c. 12. v. 3. nu. 7. & c. 15. v. 4. nu. 6.

F A C I E S.

Facies Hippocratica in Iob, c. 12. in enumer. morb. Sect. 2. nu. 3. & c. 14. v. 20. nu. 3.

Totus homo in facie, c. 9. v. 27. nu. 2.

Impiorum facies, tristis, & nigra; iustorum læta, & splendida, ibidem.

Iusti dicuntur cadere in faciem, impij retrorsum.

Vide Iustus.

F E L I C I T A S.

Quò maior est, magis debet esse suspecta, cap. 5. versic. 3. num. 8.

Illi maledicunt, etiam impij damnati, num. 9.

Sed oportet statim in vita illi maledicere, ibid.

Est similis scintillæ, & fulguro, aut Soli deficienti, c. 5. v. 7. num. 5. Similis herbis palustribus, cap. 8. versicu. 11. num. 2.

Flos absque fructu, breui arefcens, versic. 12. nu. 3. Est quædam Hypocrisis, v. 3. num. 4.

Perfecta felicitas excludit timorem, c. 11. v. 15. nu. 4.

Afferit stabilitatem, ibidem. Est lux, capit. 11. versicu. 17. num. 3.

Felicitas impiorum, non est stabilis, iustorum constans, capit. 15. versic. 29. num. 5. *Vide etiam Vita, Diuitia, Co-pis bona.*

F O E M I N A.

Fœminarum curæ, non publicæ, & propria munera quæ, c. 1. v. 1. nu. 12.

Fœminæ apud quas gentes regnauerint, uersicu. 14. numero 6.

Diaboli instrumentum, c. 2. v. 9. num. 2. & 4.

Non rogata obrudit consilium, nu. 3.

Est viro occasio errandi, ibid.

Verba illius uenenata, ibid.

Maledicentia, & inuidia fœminarum suppellex, c. 2. versic. 9. numero 6. Stultitia, & loquacitas, capit. 2. versicu. 10. num. 3.

Amatornari, c. 5. v. 24. nu. 3.

Fœmina, imbecillitatis symbolum, cap. 14. versic. 1. num. 2.

Appellatur caro, ibid. Ex molli carne formata, ibidem.

Initium & radix iniquitatis. *Vide Eua, & Iobi uxor.*

F A M E S.

Fames, belli comes, c. 5. v. 20. nu. 4.

Famis itago, ibid. *Vide Sterilitas, & Ager.*

F A M I L I A.

Comprehendit omnes, qui in ministerio sunt, c. 1. v. 3. nu. 14. & quid apud Iuris Conf. ibid.

Cur serui familiares dicti, ibid.

Familia agricolarum. *Vide Agricola, Ager Seruus.*

F A T V V S.

Quis dicatur, c. 1. v. 22. num. 4.

Fatua Fauni uxor, ibid.

F I D E L I S.

Fideles omnes cuiuscunque nationis, Ecclesiæ indigenæ, c. 1. v. 1. in append. 3. ad Iobi genealog. nu. 41.

Husitæ olim fideles. *Vide Husita. Et Chananæi. Vide Chananai. Et Moabitæ. Vide Moabita. Vide etiam Ecclesia.*

F I D V C I A.

Fiducia in Deum non præfinit illi tempus aliquod, c. 13. v. 15. num. 3.

Qui Deo non credit, errabundus vagatur, cap. 15. versic. 31. num. 3.

Deo, ut potè immutabili, inhærendum, & nitendum, c. 10. versicu. 5. num. 2. *Vide etiam, Spes, Tribulatio, Hæmorrhoides.*

F I G V L V S.

Deus, creator, Figulus, c. 10. v. 8. num. 14. & versicu. 9. num. 4. 5. 6.

Figulinum opus, laboriosum, ibid. Membra humani corporis, figmenta, ibid. Deus non solum hominis, sed aliarum etiam creaturarum figulus, ibid.

Quæ sit domus figuli, apud Zacharia, ibid. *Vide etiam Adam corpus.*

F I L I V S.

Filiorum posteritas, iustis quondam pietatis præmium, c. 1. v. 2. nu. 1.

Sunt paterna suppellex, numero 4. & Viscera, versicu. 4. num. 7.

Parentum in illos potestas, v. 2. nu. 5.

Sclau, filijs pro seruis vtuntur, ibid.

Debent esse parentibus vtiles, num. 7.

Cur dicantur nasci patri, aut matri, & non solum ex parentibus, ibid.

Ex utroque sexu suscepti, gratissimi, nu. 9.

Parentum erga illos charitas, v. 18. nu. 6. & 7.

Potius illos superstites, quam se volunt parentes, numero 7.

Excruciantur erratis filiorum, c. 14. v. 22. nu. 1.

Numerosa soboles, non numeranda in maximis bonis, c. 14. v. 22. nu. 1.

Filij impiorum, malè pereunt, c. 4. v. 21. nu. 2.

Dicuntur manus, & rami, c. 15. v. 30. num. 1.

Filij Iob, an fuerint patresfamilias, capit. 1. versic. 4. num. 2. 3. 4.

Filij Iob, Filij oliuæ, ver. 5. nu. 8. & Barba sacerdotis, ibid. Illorum interitus multis de causis acerbus, versicu. 18. num. 6.

F I N I S.

Finis stultorum, non præuius, c. 12. v. 17. nu. 4.

Est finis stultus, ibid. Propterea tandem dicuntur cadere retrorsum, ibid.

Impiorum cogitationes frustratæ optato fine, cap. 5. v. 12. nu. 5. & 6.

Incipiunt ædificare, & non possunt consummare, ibid.

Deus ad finem cuncta perducit, c. 9. v. 28. nu. 3. Ideo dicitur triumphator, ibid.

Diuina opera, opportuna ad multos fines, in præfat. cap. 7. num. 1.

F L O S.

Vitæ inconstantia, & fragilitatis symbolum, c. 14. versic. 3. nu. 1. & 2. Pulchritudinis, nu. 3. Breuitatis, & Fugacitatis, v. 20. nu. 1.

Ex quibus floribus texerentur olim coronæ Deorum, c. 8. v. 12. num. 2.

Quales sint flores iunci, aut Papyri. *Vide Iuncus, & Papyrus.*

F L V M E N.

Diuina potentia in fluminum, & fontium arefactione, c. 12. v. 15. nu. 1.

Index Rerum.

Arefacta flumina, symbolum extremæ sterilitatis, ibidem
Sunt supplementum pluuiarum, c. 5. v. 10. nu. 1.
F O L I V M.
Inconstantia symbolum. cap. 13. vers. 25. num. 4. & per-
petuæ trepidationis, ibidem & humanæ imbecillitatis,
ibidem.
F O R M A.
Bonum fragile, c. 14. v. 20. nu. 3. *Vide etiam Facies, & Speculû,*
& Mors.
F O R T I T V D O.
Fortes iustitiæ, qui, c. 1. v. 1. nu. 9.
Fortitudinem humanam Deus supplantat, c. 12. v. 19. nu.
4. & 5.
De fortitudo sub infirmitate humana, c. 1. v. 1. num. 6. & 9.
Vide etiam Deus, Vir, Hominis imbecillitas.
Fortitudo Sapientiæ diuinæ, & aliorum attributorum. *Vi-*
de Deus.
F O R T V N A.
Cur pingeretur bicolor, c. 1. v. 21. nu. 12. Nō colitur, neque
agnoscitur à Iob, ibidem, & cæca, c. 9. v. 24. num. 3. *Vide*
etiam Dei oculi, Providentia.
F R A T E R, F R A T E R N V S.
Fraterna Charitas, tum etiam inimicitia grauissimæ, c. 1.
v. 4. nu. 10. Fraternalis discordia diem excrabantur Athe-
nenses, nu. 5.
Fratrum gratia rara, nu. 20. Facile perditur, ibidem.
Charitas fraternitatis apud Patrem, quæ, ibidem.
Fratres vocabantur olim fideles, ibidem.
Fraterna odia, vnde, nu. 21. Supplicium constitutum fra-
trum osoribus, ibidem.
Fratrum mutua officia, nu. 20.
Mutua Benevolentiam naturalis, ibid.
Crimen pessimum fratrum Ioseph, fuit fraterna inuidia,
& odium, nu. 21.
Esau, & Idumæi fraternitatis violatores, ibidem.
Fratrum in sorores Charitas. *Vide Soror.*
F V L M E N.
Fulmine tacta, nefasta habebantur, cap. 1. vers. 16. num. 5.
Religiosa etiam, & sancta, num. 6. Dicuntur ignis Dei,
cap. 1. vers. 16. num. 4. & Sagittæ Dei, cap. 6. vers. 4. nu. 2.
& Fulgurans hasta, ibidem. Illis Deus utitur cum pu-
gnat aduersus impios, ibidem. Symbolum absumpti,
& acceptati à Deo sacrificij, ibidem.
F V N I S.
Fune præcingi, captiuorum, & miserorum, c. 12. vers. 18.
num. 3. Capita funiculo cincta, ibidem. Dicitur anima,
quæ colligatur, & vnitur eum corpore, cap. 4. vers. 21.
num. 4. & vires, aut nerui, ibidem, & affectus, atque cu-
piditates terrene, ibidem, & morbi, atque dolores, *Vide*
Morbus.
F V N V S.
In funeribus, vestium dilaceratio, cap. 1. v. 20. num. 5. Ca-
dauera condebantur cum pretiosis vestibus, sed dilace-
ratio, nu. 8.
Vide etiam Cadaver, Mors, Cantus, Sepulchrum.
F V R T V M.
Furto ablata, tenaciter hærent manibus, cap. 11. vers. 14.
num. 1.
Cruentant manus, ibidem. Sunt longè lateque proijcien-
da, nu. 2. & 3.
Diuites plerumque fures & latrones, & diuitiæ plerumq;
ex rapina. *Vide Diuitia, & Rapina.*
G
Galaad montis initium, & finis, & nomina, cap. 1. vers. 1.
num. 30.
G A L L I C V S M O R B V S.
Quo tempore in Hispania cepit, cap. 2. in enumer. morb.
sect. 5. nu. 4.
Vnde ortum habuerit, ibid.
An sit nouum nostræ ætatis malum, ibid.
An Iob illo laborauerit, vel potuerit laborare, nu. 1. 2. & 3.
G E N E R.
Gener, & Nurus loco filiorum, c. 1. v. 2. nu. 9. Gener etiam
est ille, cui filia nondum locata, sed locanda est, v. 4. nu.
17. Pertinet ad familiam Soceri, ibid.
G E N S.
Gentium conuertendarum ad Christum, figura, Iob, c. 1. v. 1.
in append. 1. ad Iobi geneal. n. 35. & 36. Illarum conuersio,
secretum, quod formidaret Isaias palam prædicare, n. 39.

Aliqui ex gentibus pares Israelitis, nu. 72.
Fideles ex gentibus comprimunt superbiam Iudeorum, c.
1. v. 1. in append. 2. ad Iobi geneal.
Gentium pignus, tres Magi, in append. 1. nu. 36.
Gentium Apostolus Paulus, in append. 2. ad Iobi genealo-
giam, cap. 1. vers. 1. num. 39. ab illis abstinebant Iudæi.
Vide Iudæus.
G E N V A.
Tremere, & infirmari arguit vehementiam timoris, c. 4. v.
4. num. 2.
Confortata, & firma, ad strenuitatem currendi, ibid.
Illorum incuruatio, afflictionis, & languoris symbolum.
ibid. Et rei turpis, ibidem.
G E N V S.
Generis ignobilitatem iustus non erubescit apud Deum,
cap. 1. v. 1. in append. 3. ad Iobi genealog. nu. 40. Nemo
iustus censetur filius parentum ignobilium, ibid. Sed
Dei, ibidem. Fideles omnes, cuiusque generis sint, Eccle-
siæ indigenæ, & filij, num. 41. Vera nobilitas ex pietate,
& Deo, non ex sanguine, nu. 40.
Vide Nobilis, Princeps.
G E O G R A P H I A.
Geographia, & vera regionum, regnorum, vrbiumque an-
tiquarum descriptio, nunc perdifficilis, capit. 1. vers. 2.
nu. 27.
G I G A N T E S.
Gigantum periphrasis, c. 9. v. 13. nu. 5. & cur dicantur por-
tare orbem, ibidem.
G L O B V S.
Apud Latinos, armatorum militum Cuneus, c. 5. v. 24. nu.
4. Est etiam supplicij genus. *Vide Sphæra, & Seruus.* Est
orantis habitus. *Vide Oratio.*
G O R D I A N V S.
Gordiani Imperatoris luctus, & dolor in morte filij, c. 1. v.
20. nu. 19.
G R A T I A.
Gratiæ Diuinæ efficacia, roborantis infirmitatem huma-
nam, in præfat. c. 1. nu. 3.
Gratiæ nostræ incertitudo, c. 9. v. 11. nu. 3. & v. 21. nu. 1. &
c. 17. v. 4. nu. 2.
G V L A.
Idololatriæ proxima, c. 1. v. 5. num. 24. & cum alijs vitijs
coniuncta. *Vide Conuiuium.*
H
H Æ R E S.
Hæres diuitis, dicitur famelicus, c. 5. v. 5. nu. 3. Citò deuo-
rat hæreditatem amplissimam, ibid.
Hæreditatis nomen, tribuitur præmio, c. 6. v. 3. numero 2.
Vide etiam Premium.
Poene, & tribulationes, dicuntur hæreditas hominis, ibid.
Vide Tribulationes.
Aqua dicitur, vallium hæreditas, c. 6. v. 15. nu. 2.
H Æ R E T I C V S.
Hæretici, figurati per amicos Iob. *Vide Amicus.* Abnegant
veras historias, ex se alios iudicant, in præfat. c. 1. nu. 2.
Humano sensu de rebus iudicant, num. 3. Hostes pati-
tiæ & laborum, ibidem. Cauendum ab illorum imperi-
ta elegantia, c. 7. vers. 9. nu. 2. Non admittunt veritatem
historiæ Iob, in præfat. c. 1. nu. 1.
H E B R Æ V S.
Voces Hebrææ, & Græcæ retentæ ab Ecclesia Latina, c. 3.
v. 8. num. 5.
Hebraismi non omnino perfecte transferri possunt in alie-
nam linguam, in præfat. c. 10. nu. 7. sunt persimiles plu-
ribus Hispanismis, ibid. Quomodo lingua Hebræa disse-
rat à Chaldæa, & Syriaca, in præfat. c. 4. nu. 2.
Plura etiam ad Hebraismos, & Hebraicæ linguae proprietatem, vel
ex Indice Hebraicarum vocum, vel ex alio Hebraismorum &
Regularum petenda.
H E P H Æ S T I O N.
Hephestionis monumentum multis talentis edificatum
ab Alexandro, c. 3. v. 14. nu. 4.
H E R O D E S.
Herodes consumptus morbo pediculari, c. 2. in enumerat.
morb. sect. 6. nu. 3.
Tactus auaritia aperuit sepulchrum David, c. 3. vers. 15.
num. 4.
Herodes Agrippa illusos ab Alexandrin. cap. 8. vers. 12.
num. 2.

Index Rerum.

HISPANVS, HISPANISMI.

Hispanorum cæremonia prouocantium ad singulare certamen, c. 1. ver. 1. in append. 1. ad Iobi genealogiam, num. 36.
Hispanismorum obseruatio perutilis ad Scripturarum intelligentiam, in præf. c. 10. nu. 7.

HISTORIA.

Historia, vitæ lux, in præf. cap. 1. nu. 2.
Illius hostes, Hæretici, ibidem.
Historia Iobi antiquissima, in præf. c. 8. nu. 2.

HOMO.

Homo verus, qui dicatur, c. 1. v. 1. num. 52. Quia præditus ratione, non habuit alia instrumenta à natura, ver. 7. num. 1.
Hominem esse, & dici puluerem, quid indicet, c. 10. ver. 9. nu. 8. Similis vestimento corroso à tineâ, c. 13. v. 28. nu. 3. Res putrida, & senescens, num. 1. Similis folio caduco, c. 13. v. 25. nu. 4. Arbori similis, c. 1. v. 1. nu. 49. Similitudo, & imago Dei in hominem, potissimum in anima, c. 10. v. 8. nu. 3.
Hominis nomen & appellatio in bonum, tum etiâ in malum, cap. 12. v. 2. num. 2. Vilis, cap. 15. ver. 14. nu. 1. Ignobilis, cap. 1. v. 1. num. 10. Est nomen miseræ, & infirmitatis, cap. 7. ver. 1. nu. 11. Triplex hominis nomen, ibidem.
Hominis generatio, Dei opus, & beneficium, c. 10. v. 10. nu. 1.
Coagulationi casei similis, nu. 2. Totius formationis descriptio, v. 11. nu. 1.
Diuina prouidentia in custodiendo foetu in aluo matris, v. 12. nu. 3. v. 18. nu. 1.
Dei in creando homine affectus, & diligentia, c. 10. ver. 8. nu. 3. Totus in circuitu creatus à Deo, nu. 5.
An aliquod ministerium in illius creatione præstiterint Angeli, nu. 6. Dei manibus formatus, nu. 9. 10. 11. Laboriosa illius creatio, nu. 13. Studiosa, & charitate plena, num. 17 & 18. Subtilis & artificiosa, nu. 19. Cur creatus à Deo, num. 20.
Deum etiam dixisse, ut homo fieret, cum illum creauit, n. 10. Cur spiraculū vitæ in illius faciem potissimum inspiratum fuerit, v. 12. nu. 2.
An totus homo appelletur lutum, an verò solū corpus c. 10. v. 9. num. 4.
Lutei hominis fragilitas, num. 6. Immundities, ibi. Illius periphrasis, Habitare domum luteam, cap. 4. ver. 19. num. 2.
Homnis proprium epithetum miser, cap. 14. ver. 1. nu. 5. Sunt ærumnæ illi pro cibo, & potu, ibid. Propria illius vilitas, & miseria, ver. 3. num. 2. Proprius labor, cap. 5. ver. 6. num. 1. Hereditario iure debentur illi miseriæ, cap. 7. ver. 3. num. 2. Propria illius mutatio, & inconstantia, cap. 10. versicu. 5. num. 1. Est deploratus æger, num. 4.
Habet ingentium mortis initium, c. 13. v. 28. nu. 2.
Homo dimittitur à Deo liberè agere, cap. 8. ver. 4. nu. 2. Abuti solet potentia, ver. 3. nu. 3. Sibi ipsi ignotus & obscurus, at Deo diaphanus, & perspectus, c. 9. ver. 21. num. 10.
Animalis homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei, c. 11. v. 4. num. 6.
Homo appellatur, etiam non viuens, c. 10. v. 12. nu. 7.
Humana imbecillitas, roborata diuina gratia, c. 1. v. 1. nu. 2. 6. 9.
Solutus humanus, splendor, virtute vacuus, nu. 5. Roboratur ex pietate, & precibus, cap. 6. v. 11. nu. 1. & ver. 12. nu. 1. & v. 13. num. 2.
Plus potest homo, quàm ipse sibi persuadeat, cap. 2. v. 5. num. 4.
Rerum humanarum vicissitudo, cap. 2. v. 10. nu. 7. Omnia ex prosperis, & aduersis temperata, ibid.
Singulæ hominis actiones, sunt Deo cibus & uoces, c. 12. v. 12. nu. 4. 5. 6. 7.
Humana ingenia, non tam sunt replenda quàm excitanda, in præf. cap. 18. num. 8.
Vide etiam Deus, Prouidentia, Infus, Impius, Adam, Corpus.

HOMICIDIVM.

Quomodo expiaretur in lege, c. 5. ver. 20. nu. 1. Sterilitate, & fame puniebatur terra polluta sanguine, ibid. & num. 2. *Vide Cain, Abel, Clamor.*

HONOR.

Honores & dignitates conferuntur à Deo, cap. 5. ver. 11. num. 1. Etiam cum mittuntur sortes, à Deo temperantur, ibidem.
Honores & dignitates, locis sublimioribus discernuntur num. 2.

HOSTIS.

Hostium sauitiam, & vindictæ cupiditatem odio habet Deus, c. 10. versic. 3. num. 13. Non adiuvat illos in malum, ibidem.
Qui sibi victoriam tribuunt, Deum prouocant, c. 12. v. 6. num. 4.
Cur hostes appellarentur peregrini. Vide Peregrinus. Vide etiam Bellum.
Squissimi hostis descriptio, c. 16. v. 10. 11. 12.

HVMIDITAS.

Corpora unit, siccitas dissoluit, c. 10. ver. 9. nu. 8.
Homnis corpus formatum, non ex arido puluere, sed ex humectata terra. *Vide Adam, & Corpus.*

HVMILES.

Humiles relinquit mundus, elegit Deus, c. 4. v. 21. nu. 1. *Vide, Honoris, Superbia, Diuina.*

HVS, HVSITA, HVSAM.

Id nomen, quæ ratione scribendum & pronuntiandum, c. 1. v. 1. nu. 26. & 27.
Quibus alijs nominibus appelleretur, ibi. Illius situs, & descriptio, ibid. & nu. 28. 29. & 30. à quo nomen accepit, nu. 36. ab alia radice deriuatur, quæm Husam. ibid.
Qui uiri appellati fuerint Hus, nu. 36. Husitas pios & fideles fuisse sub Iob, à nu. 64. usq. ad 77.

HYADES.

Quæ constellatio, c. 9. v. 9. nu. 4. Nimborum & pluuie, ibi. Varia illarum numina, ibid.

HYPERASPISTES.

Quis, & quod illius munus, cap. 17. v. 3. num. 5. In bello protegebat suo scuto, ibid. Deus Hyperaspistes, hominis, num. 6.

HYPALLAGE.

Cap. 5. ver. 4. nu. 1. & ver. 20. nu. 5. & c. 7. ver. 10. nu. 1. & c. 8. v. 4. nu. 3. c. 17. v. 4. nu. 3. & v. 12. nu. 5.

HYPERBOLE.

Cap. 5. v. 9. nu. 5.

HYPOCRISIS, HYPOCRITA.

Cur contraria luci, c. 8. v. 6. nu. 3.
Hypocrita alieno colore maculatus, c. 8. v. 13. nu. 4.
Omnis peccator, hypocrita, ibi. & Princeps & Iudex impius, c. 25. v. 34. nu. 1.
Humana felicitas, Hypocritæ quædam, ibid.
Hypocritam abominantur sua uestimenta, c. 9. v. 31. n. 2.
Hypocrita, vanus, c. 11. v. 11. nu. 1.

HYRCANVS.

Reserauit & spoliauit sepulchrum Dauidis, cap. 3. uer. 15. num. 4.

I.

IACOB.

Ivgens Ioseph, quot annos transegerit in luctu, cap. 1. uer. 20. nu. 19. illius luctus & dolor comparatus cum Iob, ibidem.
Cur Angelus permiserit se superari in luctu à Iacob, ibi. & c. 2. uer. 5. nu. 4.

IANVS.

Idem qui Noë, c. 1. uer. 13. num. 2.

IDOLVM, IDOLOLATRIA.

Cur uocetur stultitia, c. 2. uer. 10. num. 3. & spiritus fornicationis, c. 12. uer. 25. num. 1. est gulositati proxima. *Vide Gula.*
Idola, inutilia, cap. 13. uer. 4. num. 4. & rei inutilis symbolum, ibid.
Medicus idoli. *Vide Amicus, & in Hebraïsmis.*

IDVMÆA, IDVMÆVS.

Iob Idumæus genere, non moribus. *Vide Iob.*
Idumæorum cum Israelitis inimicitia, cap. 10. uer. 14. num. 2.
Idumæorum Duces & Reges, c. 1. ver. 1. num. 34. & 35.
Quando in Edom Duces pro Regibus esse ceperunt, n. 34.
An Amici Iob pertinuerint ad ditionem Idumææ, nu. 35. An terra Hus ad Idumæam pertinuerit, num. 29.
Idumæa strictè, aut largè accepta, nu. 34. Reges, Idumææ, antequam haberent Regem filij Israel, num. 32. *Vide etiam Esau.*

Index Rerum.

I G N I S.

Id quod est terribile, & inaccessum, cap. 1. vers. 10. nu. 4.
An fuerit uerus ignis, qui tetigit oues Iob, vers. 16.
num. 4.
Pro fulmine, ibid.
Ignis tribuitur lingua & os, vers. 16. nu. 5. significat quof-
cunque cruciatus grauissimos, c. 10. v. 15. num. 8. Lapi-
datio etiam potest dici combustio, ibid.
Ignis Dei. *Vide in Hebraismis.*

I M A G I N A T I V A.

Ventri similis, cap. 3. v. 2. in consider. lamenta. sect. 7. nu.
4. Separat utile ab inutuli, ibidem.

I M P I V S.

Impij habent bestiarum nomina, c. 5. v. 22. nu. 4. Sunt fal-
si homines, Histrionibus similes, c. 1. v. 1. nu. 52.
Similes Lunæ, c. 8. v. 15. nu. 5. Omnes ignobiles, c. 1. v. 1. in
append. 3. ad Iobi Genealog. num. 42.
Cur dicantur quiescere in locis petrosis, v. 17. num. 7.
Pollent sapientia carnis, c. 12. vers. 5. nu. 3. sed verè inepti
negotijs gerendis, cap. 1. vers. 1. nu. 7. Turpes & defor-
mes, c. 15. v. 16. nu. 1 & sibi ipsis abominabiles, num. 2.
Sunt inutiles ad bonos vsus, nu. 3. Igni opportuni, ibi-
dem. Ad peccandum alacres, num. 5. Ad omne scelus
proiecti, num. 7. Quærunt occasiones peccandi, vers. 8.
num. 3.
Cur dicantur alieni, vel alienati, cap. 15. v. 19. nu. 5.
Impiorum perturbata conscientia, semper præsumēs se-
ua, cap. 15. v. 21. nu. 1. & 2.
Quod alijs est dulcis harmonia, illis fit sonitus terroris,
num. 3. Mala illorum securitas, nu. 4. Mala etiam pax,
num. 5. Cum minus sentiunt, magis laborant, num. 6.
Tantum metuunt, quantum nocent. c. 5. v. 21. nu. 7.
Internis vinculis & tenebris constringuntur, c. 15. v. 23.
num. 2. Etiam inter edendum cruciantur, v. 23. num. 2.
Vagi, & mendici, num. 3. Expositi discriminibus, nu. 5,
& 6. & c. 5. v. 14. nu. 3.
Suis ipsis factis, & peccatis produntur, ibid. & suis pec-
catis cruciantur, cap. 8. vers. 4. nu. 3. Iisdem obsidentur,
& oppugnantur, cap. 15. v. 16. nu. 2. Suis desiderijs &
cogitationibus torquentur, cap. 15. vers. 20. nu. 1. & c. 5.
vers. 2. num. 7. Seiplos conijciunt in magnas difficulta-
tes, ibid. In illorum corde, vmbra mortis, cap. 3. vers. 5.
nu. 2. Diei maledicunt, & lucem oderunt, cap. 3. vers. 8.
nu. 3. Perturbato sunt animo, cap. 3. vers. 17. nu. 1. & 4.
Illorum perturbationi quomodo finem imponat mors,
num. 2.
Quem Deus auersatur, inuisus omnibus, cap. 5. vers. 4.
num. 2. Non audent in oratione petere, vers. 17. num. 3.
Obmutescunt, & confunduntur, nu. 4. Sunt amari di-
uino palato, c. 9. vers. 18. nu. 4. Prouocant Deum ad nau-
seam, c. 12. v. 12. nu. 7. Sunt cibus abominabilis, & foeti-
dus, ibidem.
Impiorum munera Deo ingrata, cap. 8. vers. 20. nu. 2. Non
fauet iniquitati Deus, neque præbet vires ad malum,
num. 2. & 3. licet præbeat vires naturales, quibus im-
pius abutitur, ibid.
Impij indicunt Deo bellum, c. 15. v. 24. nu. 3. & v. 25. nu.
3. & v. 26. nu. 4.
Sed Deus per ludibrium irridet impios, c. 8. vers. 18. nu. 8.
Recedunt à Deo ad certum exitum, vers. 4. num. 2. In
supplicijs obliuiscuntur Dei, & suorum scelerum, c. 9.
v. 9. nu. 5.
Impiorum bellum aduersus iustos, cap. 10. vers. 3. nu. 11.
Arma, ibidem. Vehementer illos insectantur, cap. 13.
vers. 19. nu. 5. Etiam non prouocati lædunt iustos, c. 16.
vers. 3. num. 25. & inuident illorum felicitati cap. 11. v.
20. nu. 1.
Deus suorum iustorum vindex aduersus, impios, c. 10. v.
3. num. 13.
Impiorum lux & prosperitas, quid, cap. 12. vers. 5. nu. 3.
Spes inanes, c. 11. v. 24. nu. 4. Quamuis initio floreat,
breui arescunt, c. 8. v. 13. nu. 1. Cogitatione etiam fru-
stratæ, c. 5. v. 12. n. 4. 5. 6. 7.
Inherent temporalibus bonis tanquam perpetuis, ca. 9.
v. 25. n. 5.
Sua felicitate contenti, malè sentiunt de præmio iusto-
rum, c. 2. v. 3. n. 4.
Viuunt pacati & tranquilli, cap. 3. vers. 26. nu. 1. Velut
agricolæ, excolunt terram iniquitatis, c. 4. vers. 8. nu. 2.
Quid seminant, Quid postea metant, num. 4. 5. 6. Fru-

strantur spe sementis, num. 9. Non solùm sunt Agrico-
læ, sed etiam bos iunctus aratro, ibid.
Impij arcte inherant uitæ bonis, sed facillè auelluntur, c. 4.
v. 21. num. 4. Illorum felicitas falsa & breuis, c. 5. v. 3.
num. 5.
Instar fœni, ibid. similes scintillæ, & fulgetri, & solis de-
ficientis, v. 7. nu. 5.
Flos absque fructu, c. 8. v. 13. nu. 1. & 4.
Est illorum felicitas, Hypocrisis quædam, ibid.
Conantur, sed frustra, consequi immortale nomen, c. 1. v.
1. nu. 48. illorum memoria & nomen molestum audien-
ti, nu. 49. Sunt similes fructibus fugacibus, ibid.
Supplicia & calamitates diluere conantur voluptatibus,
c. 1. v. 20. nu. 6.
Peccata, & peccatorum occultas causas non intelligunt.
c. 4. v. 20. nu. 8. Nec sua supplicia esse propter peccata,
ibidem. Ideò vocantur, non intelligentes, ibid.
Propriam impiorum est, occultam aliorum intentionem
calumniari, c. 1. v. 19. nu. 1. Ex se alios iudicant in præf.
cap. 1. num. 2. Volunt se constituere legem fidei & vi-
tæ, num. 3.
Ingens illorum supplicium, humiliari ante ianuam igno-
bilibus, cap. 5. vers. 4. num. 2. Et non frui bonis con-
gregatis, vers. 5. nu. 2. Sed potius exponitur prædæ om-
nibus, num. 4. & 5. Ideò uidetur impius ad ignem na-
tus, vers. 7. num. 5. ideò vocatur stipula. cap. 13. vers. 25.
nu. 7. Illius memoria cinis, v. 12. nu. 2. Exponitur om-
nium ludibrio, c. 8. v. 21. nu. 3. Impietatis merces, con-
fusio. v. 22. nu. 2.
Incedit per inuium, ignorato uitæ exitu, c. 12. v. 24. n. 4. &
5. Illius impietatis comes ignorantia, & tenebræ, cap.
15. v. 30. nu. 1. & discrimina, ibid.
Non potest fugere Diuinam iustitiam, cap. 11. v. 9. nu. 5.
Nec habet subleuantem se, c. 15. v. 22. nu. 1. Præualent
super eum tribulatio & angustia, v. 24. nu. 1. Et torque-
tur grauissimo supplicio, num. 3.
Nemo impius moritur senex, cap. 15. vers. 32. num. 2. Est
puer & paruulus. Vide Puer. Negatur illi felix senectæ,
cap. 5. vers. 32. nu. 1. & 2. Imminet immatura mors, ibi-
& cap. 15. vers. 30. num. 3.
Auferuntur sapè impij leuibus incommodis, & morbis,
c. 15. v. 30. nu. 5. & c. 2. v. 6. nu. 8. Sunt stulti, c. 4. v. 21. nu.
5. Et non solùm stultè viuunt, sed etiam stultè moriun-
tur, ibid.
Impiorum posteritas, infirma, cap. 15. v. 31. nu. 4. & v. 33.
nu. 1. Interunt miserè, v. 30. nu. 1.
Impiorum societas exitiosa, c. 1. v. 10. num. 67. Conantur
iustos ad se trahere, nu. 68.
Difficile quis poterit esse iustus inter illos, ibid. De illo-
rum societate & conuersatione eripi, beneficium, ibid.
Vide etiam Peccatum, Peccator iustus.

I M P O S S I B I L E.

Actus circa impossibile, c. 3. v. 3. nu. 2.

I M P O R T V N I T A S.

Importunitas vicit Adam, & Samson, c. 1. v. 16. nu. 2.

I N C V R V A T I O.

Incuruatio, aut genuflexio in adoratione, cap. 1. vers. 20.
nu. 16.

I N D V M E N T A.

Indumenta ferina præscarum gentium, c. 1. v. 13. nu. 2. *Vide
etiam Vestes.*

I N F A N S.

Infantum sepulchra, quæ olim, c. 10. v. 19. nu. 2.

I N F E R N V S.

Vnde dicatur, cap. 7. vers. 9. num. 2. Significat subterra-
neam mortuorum & animarum stationem, ibi. & c. 11.
vers. 8. num. 3. Inferni, periphraſis, cap. 10. vers. 22. nu. 3.
& 4. Est carcer damnatorum, nu. 5. Vincula & compe-
des, num. 6. Aeterna ibi supplicia, num. 7. & 8. Est terra
tenebrosa, num. 10. Regia mortis, ibid. Plena vinculis
tenebrarum, nu. 11. & 12. Ibi, tanquam in naturali so-
lo, proueniunt tenebræ, num. 15. & unde uidetur ad nos
ascendere, ibi. Est regio plena animi deliquio, num. 11.
Plena terrificis spectris & vmbris, num. 15. Plena tri-
stitia & timore, num. 23. Non est ibi naturalis rerum
ordo, num. 18. & 19. Sed est ordo aliquis, ut pares cum
paribus, pari poena puniantur, nu. 21. Nihil à damna-
tis ibi ordinatè sit, num. 22. Quæ sit illorum supplicio-
rum profunditas, v. 9. num. 4. Cruciatuſ nunquam mi-
tigatur, v. 19. nu. 2.

INGRATVS.

Ingrati est, non cognoscere antiquum possessorem, c. 7. v. 10. num. 4. Quis maxime ingratus, cap. 1. vers. 9. num. 2. *Vide etiam beneficium.*

INTELLECTVS.

Eadem est proportio intelligibilium ad intellectum, quæ sensibilibus ad sensum, c. 12. v. 12. nu. 1.

INTERROGATIO.

Interrogatione extorquet Deus ab homine confessionem delicti, c. 1. v. 9. nu. 1.

Cætera *Vide in indice Regularum.* De quibus quisque libenter interrogetur, in Præfat. c. 3. nu. 4.

INVIDIA.

Inuidiorum ingenium quale, c. 1. v. 5. num. 9. Quid sit, c. 5. ver. 2. num. 6. Puerorum propria, ibid. & num. 7. & diuitum, ibid.

Occidit ipsum inuidum, ibid. Comes est concupiscentiæ oculorum, ibid.

I O B.

Liber Iob, Regium opus. initio præfat. Veram historiam describit. in Præfat. c. 1. Qui huius historiæ veritatem ad parabolam traducat, graui nota inurendus, ibidem, num. 8.

Ad patientiæ exemplum conscriptus, nu. 6.

Protocanonicus, in Præfat. c. 2. num. 2. Apud Sept. auctor, quam apud Latinos, num. 4. Illius auctor quæritur, in Præfat. cap. 3. Proferuntur variæ sententiæ, numero 1. & 2. Afferitur fuisse ipse Iob, num. 3. Descriptus à Moyse, num. 2. Carmine scriptus ab ipso Iob, in præfat. cap. 4. Quis huius libri idoneus, interpret, cap. 3. nu. 6. Quæ materia & finis, cap. 5. Quæ materiæ varietas, & obscuritas, c. 8. Quis ordo, & diuisio, cap. 9. Quæ utilitas, c. 10. est liber Dialecticus, Physicus, Moralis, Theologicus, c. 8. nu. 2. & 3. Euangelio proximus, ibid. An sit propheticus, in præfat. c. 9. nu. 2.

Nomen Iobi quid significet, cap. 1. vers. 1. num. 46. Est nomen patientiæ, numero 47. In quo differat à nomine Iobab, nu. 33.

Iob præluxit omnibus poetis in præfat. c. 4. nu. 3. Fuit fœdus diaboli, in præfat. cap. 5. num. 4. Commendatus à triplici bonorum genere, cap. 1. v. 1. num. 1. Vir iuxta cor Dei, num. 4. Pugil veritatis, ibid. Colluctator, non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam aduersus spiritualia nequitie, nu. 3. Illius certamen, fuit uera lucta, c. 2. v. 6. num. 1. Ante certamen & victoriam, non consummatus, c. 1. v. 5. nu. 25.

Numerandus inter fortes iustitiæ, n. 9. Litigauit cum Demone, c. 1. v. 6. nu. 2. Quis illius litis actor, testes, equuleus, Iudex, sententia, c. 1. v. 6. nu. 2.

Iob, & Paulus eodem spiritu, uerbis diuersi, cap. 1. ver. 1. nu. 9. Collatus cum populo Israelitico, in append. 2. ad Iobi genealog. num. 37. Comprimit Iudæorum superbiam, ibid.

Iob suo tempore cunctis hominibus iustior, diuitibus præsertim, cap. 1. vers. 8. num. 12. Quodammodo equalis Apostolis, cap. 2. vers. 3. num. 5. Vir Euangelicus, c. 1. v. 5. num. 25. Non minus sperans, quam Abraham, cap. 13. vers. 15. num. 4. Suis amicis sapientior, cap. 9. vers. 2. num. 2. Comparatus cum Adamo, cap. 10. vers. 8. numero 20.

Iob, Idumæus genere, non moribus, c. 1. v. 1. in append. 3. ad Iobi genealog. nu. 40.

Primogenitus, c. 1. v. 1. nu. 19. Idem, qui Iobab, n. 32. & 33. Ex genere Esau, nu. 31. Qui illius parentes, nu. 33. Quæ patria, nu. 31. Vixit ante Moysen, nu. 43. 44. 45.

Fuit Rex, & Rex Regum, cap. 1. vers. 1. à num. 14. vsque ad 22.

An Regnum obtinuerit hæreditario, uel ex suffragijs, numero 20. In pietate, & fide subditos continuit, num. 77. Fuit Sacerdos, vers. 5. num. 15. & Auri diues, vers. 2. num. 4.

Inter impios iuste vixisse, magna illius laus, uer. 1. nu. 65. Prophetarum eximius, in præfat. c. 9. num. 2. & quibus titulis meruerit Prophetæ appellationem, num. 3. De se etiam aliquando prophetat, cap. 17. vers. 4. num. 4. Non habuit suæ gratiæ euidentiam, neque certitudinem, capit. 3. vers. 2. in considerat. lament. sectio. 2. numero 6.

Quæ illius vxor, c. 2. v. 9. num. 1. Seruata ad illius cruciatum, nu. 2.

Plus profecit passionibus, quam virtutum actionibus, c. 2. ver. 3. num. 5. Illius virtus & tolerantia, maior opinione Satanæ, c. 2. ver. 5. num. 4. Illius patientia, in prouerbio, cap. 17. v. 6. nu. 2. Illius eloquentia, cap. 11. v. 1. nu. 2. In dicendo acrimonia & efficacia, v. 3. nu. 2. In tentatione mysteria loquutus, cap. 3. v. 1. nu. 2. Illius modestia, c. 12. v. 4. nu. 7.

Constantia & fiducia, c. 13. v. 19. nu. 4.

Nunquam, agnoscit fatum, sed Diuinam prouidentiam, c. 1. v. 21. nu. 12.

Sapientia & Philosophia in responsionibus ad nuntios, ponderatur, c. 1. v. 21. nu. 1. vsq. ad 17.

Illius merita & præmia voluit Deus tetrastichone amplificare, c. 6. nu. 2.

Iob, vniuersalis Christi figura, in præfat. capit. 7. num. 5. Etiam viuus, Christi patientis figura, in præfat. capit. 7. num. 9.

Figura Gentilitatis conuertendæ ad Euangelium, c. 1. v. 1. In append. 1. ad Iobi genealog. 34. num. 35. & Præcursor trium magorum, nu. 36.

Voluit Deus Iobum affligere, c. 1. v. 12. nu. 6. Non precepit Dæmoni, ut affligeret, num. 7.

Quos qualesve morbos habuerit, in peculiari horum morborum consideratione minutatim exponitur, cap. 2. v. 8. per multas sectiones. Non vno tantum morbi genere laborauit, sed pluribus. Sect. 1. Habuit morbos insanabiles & mortiferos. Sect. 2. Sed non necessariò peremptorios, nu. 2. & 3. Fuit Martyr, nu. 4.

Habuit vlcerum pessimum, quale vlcerum Aegypti. Sect. 3. n. 1. & vlcera maligna, nu. 2. Ignem sacrum, nu. 3. Cancrum, ibid. Leporam, & Scabiem. Sectio. 4. nu. 1. Elephantiasim, nu. 2.

Potuit habere luem Veneream. Sect. 5. n. 1. 2. & 3. & dolorem articulare, nu. 4.

Laborauit vermibus, & morbo pediculari. Sect. 6. nu. 1. 2. & 3. & alijs Aegyptijs plagis, nu. 4.

Habuit viscera putrida. Sect. 7. nu. 1.

Tenesmum, nu. 2. Fluxum seminis, nu. 3.

Dolorem renum, n. 4. apostema intercus, n. 5. Grauem halitum, nu. 6.

Laborauit pleuritide. Sect. 8. nu. 1. & 2. Expuendi difficultate, nu. 3. Angina, Asthmate, nu. 4.

Laborauit incubo. Sect. 9. nu. 1. & Vigilia, ibid. & mærore penè ad insaniam, nume. 2. Fame canina, nume. 3. Ventris exinanitione, numero 4. Totius corporis marcure, num. 5.

Laborauit vnguium vitio, Sect. 10. nu. 1. & pruritu, ibidem. Cur sibi adhibuerit test. ibid. nu. 2. & 3.

Laborauit oculis, capite, & corde. Sect. 12. n. 1. & 2. & alijs morbis occultioribus, numero 3. & per longum tempus, num. 4.

Illius morbi comparati cū Lazaro vlceroso. Sect. 13. n. 1. & 2. cum plagis Aegypti, nu. 3. & 4.

Potissimus illius cruciatus, non fuerunt scrupuli: in considerat. lament. c. 3. v. 2. Sect. 2. n. 5. Licet potuerit illis laborasse, ibid. Sed videtur pertulisse omne genus passionum, nu. 5. 6. & c. 2. inenumerat. morb. Sect. 2. nu. 4.

Suorum filiorum mortis acerbitas & dolor, capit. 1. v. 18. n. 6. & 7. Comparatus sum alijs parentibus lugentibus filios, v. 20. nu. 19.

Illius extrema inopia, c. 2. in enumerat. morborum. Sect. 11. nu. 6. Nudus est sterquilinio, ibid. & an lectum uel lectum habuerit, ibid.

Iobi lamentationes ex qua causa, inuestigatur in peculiari considerat. lament. per multas sectiones, c. 3. v. 2.

An ex scrupulis. Sect. 2. Ex affectu sensitivæ partis, & doloris magnitudine. Sect. 6. Ex ratione detestante id, quod malum est in uita. Sect. 7. Ex perfecta in Deum Charitate. Sect. 8. nu. 1. 2. & 3. Illius lamentationes collatæ cū alijs prophanorum poetarum, nu. 3. Comparatæ cum lamentationibus Ieremiæ, c. 3. v. 3. nu. 8.

Amici Iob, Duces, aut Reguli, cap. 1. v. 1. numero 35. & an subditi fuerint Iobo, ibid. Iob & illius amici excelluerunt in parabolis componendis, c. 8. v. 11. nu. 1. Cætera. *Vide amici.*

Sepulchrum Iob, in finibus Arabiæ & Idumææ, c. 1. vers. 1. num. 27.

I O N A S.

Quo argumento Deus vsus aduersus Ionam, c. 10. ver. 8. num. 16.

Index Rerum.

I O S E P H.

Pallium relinquens triumphat, c. 1. v. 20. nu. 9. De quo crimine apud patrem accusauerit suos fratres.

Vide Frater.

Non poterit esse Ioseph, qui noluerit habere fratres sibi in festos, c. 1. v. 1. nu. 66.

Iosephus historicus notatus, in præfat. c. 1. nu. 11.

I R A, I R A T V S.

Ira, voces inarticulatas edunt, capit. 3. v. 10. nume. 6. Pariunt cæca consilia, v. 2. num. 4. Canibus similes, ibidem. Molesti sunt cæteris, nu. 5. Peiora eligunt, ibid. Ipsi sibi exitio, ibid.

Ira & inuidia, extremæ passionis, nu. 6. Significant reliqua vitia intermedia, ibid.

I R O N I A.

Cap. 4. v. 3. nu. 1. & c. 5. v. 1. nu. 1.

I S A A C.

Isaac seruatus viuus, Christi patientis & resurgētis figura, in præfat. c. 7. nu. 9.

I V D Æ V S.

Perfidi Iudæi inclusi in carcere infidelitatis, c. 1. v. 14. nu. 3. A conuictu cæterarum nationum abstinebant, cap. 15. v. 19. num. 5. Cæteros appellabant alienos, ibid. Illorum superbia & fastus, c. 1. v. 1. in append. 2. ad Iobi genealogiam, nu. 37. & 38. Quis sit illorum spiritus compunctionis & inuidentiæ, nu. 39.

Illorum superbiam comprimit Iob, nu. 37.

Quis dicatur in manifesto Iudæus, & quis in abscondito. in appendice 3. ad Iobi genealog. nu. 41. Filij Abraham suscitandi à Deo de lapidibus, in append. 2. nu. 38.

I V D E X.

Sæpè in iudicando errare solet, c. 10. v. 4. nu. 5. & proferre stultam sententiam, c. 12. v. 17. nu. 5.

Quis dicatur habere carnos oculos, ibid. & habere duas leges, v. 6. nu. 2. Iudicat pro eo, à quo munus accepit, c. 12. v. 20. nu. 1.

Iudicum impiorum oculos excæcat Dæmon c. 9. v. 24. nu. 2. Cum isti regnant, uritur pauper. ibid.

Quis dicatur habere opertos oculos, nu. 4.

Iudex præsumitur iustus, cum aliquem damnat: & qui damnatur, sceleratus, capit. 13. ver. 9. num. 3. & cap. 15. v. 14. nu. 3.

Debet virtute pollere, capit. 1. v. 1. nume. 13. & ab ipsa virtute, quasi creari, & eligi, num. 21. Requiere debet scelerata, cap. 3. ver. 4. num. 2. Exquirit iudicis diligentia, in inquirendo delicto, cap. 13. vers. 27. num. 5. Non debet esse tristis, nec turbulentus, cap. 13. v. 24. nume. 4. Non erat externus aut peregrinus prioribus sæculis, c. 1. v. 1. nu. 22.

Peregrina instituere subsellia, mutua diffidentia inuenit, ibidem.

Debet esse nobilis & diues, cap. 3. v. 15. num. 3. Nam inops facile corrumpitur, c. 8. v. 3. nu. 4. Debet fauere pauperi. c. 10. v. 7. nu. 4.

Iudices laturi sententiam capitalem, se intra cortinas continebant, & cur. capit. 9. v. 24. num. 4. & capit. 13. vers. 24. nu. 3. Pronuntians sententiam capitalem, dicitur scribere amaritudines, v. 26. nu. 5.

Iudices incorrupti, non indignantur reis implorantibus æquitatem, c. 9. v. 29. nu. 2. Qui testes infirmat, nihil detrahit iudici, iudicanti secundum allegata & probata, c. 16. v. 9. nu. 5.

Iudex impius hypocrita, c. 15. v. 34. nu. 1.

Illius supplicium, c. 10. v. 7. nu. 4.

Ex aliorum iudicum tribunalibus, prouocatio ad Deum supremum iudicem, c. 10. v. 7. nu. 4.

Deus visitat, & deponit de sede iudices terræ, v. 17. num. 5. *Vide etiam Deus, Iudex, Princeps, Rex, Prælati.*

I V D E X D E V S, I V D I C I V M D I V I N V M.

Deus Iudex, c. 4. v. 17. num. 2. & 3. æquissimus, c. 9. vers. 19. nu. 2.

Si litiget cum homine, obtinet in causa, nu. 3.

Non habet homo, quod de illius iudicio possit conqueri, ibid. & nu. 4.

Deus in puniendo, iudicij normam seruat, c. 8. v. 3. num. 2. Iustus, nu. 3. Non punit quantum potest, ibid. Corrum-
pi non potest, num. 4.

Diuini iudicij seueritas, c. 10. v. 1. nu. 1.

Supremus iudex corrigit aliorum iudicum errata, c. 10. v. 7. nu. 4.

Iusti diligunt aduentum iudicis, cap. 13. ver. 3. num. 4. In diuino iudicio eriguntur bonæ conscientie testimonio, ibidem.

Diuinum iudicium, inuitabile, c. 7. v. 20. nu. 2.

Formidandum, repente in illius iudicio interrogari, c. 9. v. 12. nume. 3. interrogationi quomodo respondendum, num. 4.

In diuino iudicio, conscientia testis, relator, cap. 9. ver. 20. nu. 2.

In diuino iudicio homo transparent & pellucidus, c. 9. v. 21. num. 1.

Deus, Iudex simul & testis, c. 16. v. 20. nu. 2.

In diuino iudicio duo testes, Deus simul & conscientia, ibidem.

Dies iudicij dicitur per antonomasiam, Tempus, & dies visitationis, c. 12. v. 5. nu. 5.

I V G V M, I V G E R V M.

Iugum apud Latinos pro iugero, c. 1. v. 3. nu. 10.

I V L I A N V S.

Julianus Apostata similis Chamæleonti, cur. c. 1. v. 13. n. 2.

I V N C V S.

Iuncus an sit papyrus. *Vide Papyrus.* Iuncea corona Christi Iesu *Vide Corona.* Herba hortensis, c. 8. v. 16. nu. 2.

I V R A M E N T V M.

Iuramenti formula, Nisi, c. 1. v. 11. nu. 4.

Verè, & Amen, c. 9. v. 2. nu. 2.

Iurantibus habitus, leuare, manum, ibidem.

Execratio in iuramento execratorio aliquando supprimi-
tur, ibidem.

Alia iuramenti formula, c. 16. v. 20. nu. 1. & v. 23. nu. 5.

Cum Deus imprecatoriè iurat, quomodo exponendum, c. 1. v. 11. nu. 5.

I V S T V S.

Iustus Deo omnia, nihil Demoni tribuit, c. 1. v. 21. nu. 13.

Deus in illo curando, & affligendo mirabilis, c. 1. v. 1. num. 18. illorum uitam tuetur, nu. 7. Non permittit profundè illorum sanguinem, nisi pro ingenti pretio, ibid. illos in tuto collocat, c. 5. v. 11. nu. 4. Dei pro iustis cogitationes mirabiles, c. 5. v. 12. nu. 2.

Custodiuntur à Deo & Angelis, v. 23. nu. 9. Iustorum familia, secunda, ibidem.

Dicitur absconditus in abscondito faciei diuinæ, cap. 10. v. 13. nu. 2. Deus capiat occasionem amplificandi, & honorandi sui iusti, cap. 12. v. 5. num. 6 & in præfat. cap. 6. nu. 2. Est Deo cibus suauissimus, v. 12. num. 7. & c. 15. v. 32. nu. 3.

Iustos conseruat Deus in fasciculo viuentium, c. 14. v. 13. num. 2. Illis reuelat Deus secretiora consilia, cap. 15. v. 8. num. 2.

Illorum periphrasis & nomen, Sperantes in Domino, cap. 13. v. 15. nu. 3.

Quomodo iustus dicatur ignorare uitæ suæ exitum, cap. 12. ver. 24. num. 6. Ambulat per fidem, & non per speciem, ibid. Illum deducit Deus per occultas semitas, & ignota media, ibid.

Hominis iustitia cum Deo comparata, iniustitia est, quomodo intelligendum, c. 4. v. 17. nu. 2.

Iustorum facies læta, & splendida, impiorum combusta, cap. 9. vers. 28. numero 2. Securitas in medijs discrimini-
bus, cap. 11. v. 18. num. 1. & in conspectu hostium, mensæ lætus accumbit, ibid. Conscientiæ illius securitas, & constantia, cap. 15. uer. 21. num. 7. Semper præsumit meliora, c. 4. uer. 6. num. 2. in medijs tempestatibus tranquillitate potiuntur, c. 9. v. 5. n. 6. Non timent infasta nuntia, c. 1. v. 14. nu. 2.

Negotiatur in omnibus feliciter, c. 1. v. 10. nu. 7. & c. 11. v. 18. num. 2. illius cogitationes felicem exitum sortiuntur, c. 5. v. 12. nu. 3. & 5.

Illius splendor est firmus & diuturnus, c. 12. v. 5. nu. 4. Licet nunc occultus sit, suo tempore se proderit, n. 5. Est similis carboni accenso, nu. 6. Illius nomen, & memoria, sempiterna, c. 13. v. 12. nu. 2.

Iustus instar agricolæ, excolit pietatem, num. 3. Quæ illius seges, semina, fructus, ibid.

Iusti in diuino honore tuendo acerrimi, c. 2. v. 10. n. 1. Nihil suorum uolunt Demoni seruiat, c. 1. v. 20. nu. 3. Cōmunes miseras deplorat, c. 3. v. 2. in cōfid. lamēt. Sec. 3. n. 1.

Interueniunt apud Deum in aliorum supplicijs, c. 10. v. 7. nu. 2. Dicuntur portare orbem, c. 9. v. 13. num. 4. Sunt columen cœli, ibid. & resistunt iræ diuinæ, ibid.

Sunt

Index Rerum.

Sunt erga alios comes & urbani, c. 13. v. 3. num. 3. Misericordes, cap. 8. vers. 12. num. 3. Mites & lenes, c. 17. v. 8. num. 1.
Iustus arbor perpetuo virens, c. 8. vers. 13. num. 1. & vers. 16. nu. 1. Floret sicut palma, c. 8. v. 7. nu. 1. Instar vitis præcipitata, rursus viret, cap. 8. v. 18. nu. 4. & vers. 19. num. 5. Similis grano sinapis, cap. 2. vers. 10. num. 1.
Iustorum verba non percipit animalis homo, c. 11. ver. 2. nu. 3. Illorum rationem reddere iustus ipse paratus, c. 6. v. 1. num. 1.
Cur Deus permittat suos opprimi ab impijs, c. 5. ver. 15. num. 5. Illorum ærumnæ etiam ipsismet iustis mirabiles, c. 17. v. 8. num. 1. Iam non mirandæ post Christum patientem, nu. 2.
Iusti in miserijs erigunt caput, impij non subsistunt, c. 1. v. 20. num. 3. & ipsi sibi alias poenas sponte adiungunt, nu. 6. Nunquam abijciunt vitæ spem, c. 2. v. 6. nu. 6. Sæpe è mortiferis morbis seruantur, nu. 8.
Iustus pro scopo propositus multarum sagittarum, c. 16. v. 13. nu. 4. Omnium iactibus expositus, nu. 5. Illos sæpe in hac vita configit, & collimat Deus, nu. 4.
Quibus armis se tueantur iusti ab impijs, c. 10. v. 3. nu. 12. Impiorum aduersus illos consilium, nu. 10. & 11 & Demonis etiam, nu. 15. Ipsi sunt ad vtrumque parati, c. 2. v. 10. nu. 6.
Iustus cadens, resurgit citò, c. 10. v. 6. nu. 1. Fugit res temporales, sed istæ fugiunt impios, c. 9. v. 25. nu. 3.

L L A C R Y M Æ.

Lacrymæ amaræ, & falsæ, c. 17. v. 2. nu. 2. & dicuntur amaritudines oculorum, ibid.
Cur dicantur refrigerare, cap. 10. v. 20. nu. 7. Non semper comitantur vehementissimum animi dolore, ibidem.
Cur dicantur ascendere, c. 16. v. 21. num. 2. Sunt similes imbrĩ, ibidem.
Descendunt in caput illius, qui illas extorquet ex miserorum oculis, ibid. *Vide tribulationes.*

L A E T I T I A.

De plantarum, & arborum viriditate dicta, cap. 8. ver. 19. num. 5.
Iustorum frons læta, impiorum tristis. *Vide Iustus, & Impius. Vide Tristitia, & Felicitas.*

L A M E N T A, L A M E N T A T R I C E S.

Lamentationes, & gemitus, ex amore, c. 3. v. 2. in considerat. lament. Sect. 8. nu. 1. & 3.
Lamentatrices, & præfice, quæ. c. 3. v. 8. nu. 5. Erant magistres, & principes planctus, ibid. Non solum foeminae, sed etiam viri lamentatores, v. 8. nu. 5.
Lamentationes Iob. *Vide Iob.*

L A P I D E S, S A X A.

Angelos significant, c. 5. v. 23. num. 1. Viros fortet & constantes, ibid. Sepes agrorum, nu. 2. Limites agrorum, nu. 4. Deus, terminus lapideus, ibid. Capitoli immobile saxum, ibid.
Pactum cum lapidibus quid sit, cap. 5. vers. 3. nume. 2. 3. 4. 5. 6. & 7.
Lapides ponere in alieno agro, extraordinarium crimen in Arabia, c. 5. v. 23. nu. 7. & quid illi indicarent, ibid. Habebantur religiosi, & sacrati, ibid.
Lapides, quos posuit Iosue in alueo Iordanis, an duraerint vsque ad Ioannem Baptistam, c. 1. v. 1. in appen. 2. ad Iobi genealogiam, nu. 38. Præfigurant Baptisma, ibi. Signati à Ioanne, cum dixit, De lapidibus istis & Gentium conuertendorum figura, ibid.

L A T R I A.

Afferit ex proprietate vocis, intensionem timoris, cap. 1. v. 1. nu. 59.

L A T R O.

Omnes sibi similes suspicatur, in præfat. c. 1. nu. 2.
Latrones olim comam nutriebant, c. 5. vers. 5. nu. 5. Dicuntur sitire prædam, ibid. & Pilosi, ibid.
Latrones unde dicti, c. 17. v. 3. nu. 5. Erant protectores & satellites in bello, ibid.
Vide etiam Hyperaspites.

L A T R O C I N I A.

Seruiunt diuinæ prouidentiae, c. 5. vers. 6. nu. 1.

L A V R V S.

Lauri radix uiuacissima, cap. 14. v. 11. nu. 2.

Rescissa lætius fructificat, ibidem.

L A V S.

Magna, uiuentem laudari, cap. 2. v. 3. num. 6. & De ore, ibidem.
Laus in ore proprio fordescit, c. 9. v. 20. num. 2.
Illa optima, quæ ab alijs tribuitur, non quam sibi quisque usurpat, ibidem.

L A Z A R V S.

Lazari & diuitis non parabola, sed historia, in præfat. capit. 1. num. 7.
Quid illius nomen significet, ibid.
Illius calamitas ponderatur, c. 2. in enumer. morborum. Sectio. 13. nu. 1. & 2. & nouem illius cruciatus numerantur, ibid.
Numquam fuit sanus, aut prosper, nu. 2.
Comparatur cum Iobi calamitate, ibi. Abrahæ sinus fuit illi portus. *Vide Abraham.*
Cur Christus plorauerit in resurrectione Lazari, c. 3. v. 13. num. 5.

L E C T I O.

Lectio Sanctorum Patrum, adhibenda ad intelligendam scripturam, in præfat. cap. 8. nume. 7. Illorum lectio & sententiae, sunt nobis velut semina optimorum conceptuum, ibid. Quæ nos inuenerimus, illorum doctrinæ inferenda, ibid.
Qui prophanorum Poetarum lectionem, & sententias ad Scripturæ interpretationem adhibeant, notati, numero 9.
Qui nihil probent, aut admittant, nisi quod in alio legerint, notati, nu. 8.

L E C T V S.

Lecti Regum quondam pretiosi, & ex pretiosa materia c. 17. v. 13. nu. 1.

L E Æ N A.

Leæna certæ speciei leoninæ nomen, cap. 10. vers. 16. nume. 2.
Leæne sequiores maribus, c. 4. vers. 10. num. 2.
Leo animantium Tyrannus, c. 4. vers. 10. nu. 1. Illius peculiare nota, ibi. Symbolum Tyranni Principis, c. 10. v. 16. num. 3.
Sub nomine leonis variæ ferarum species, c. 4. v. 10. nu. 1. & quibus alijs nominibus dici soleat à Latino interprete, ibidem.
Leonis ad caulas pastorum prædam agunt, c. 5. vers. 22. num. 4. Non dormiunt in specu, sed in media semita, ver. 23. nu. 9. Est halitus & odoris terribilis, c. 6. ver. 6. num. 10. Cadit supra prædam, ver. 27. num. 1. Terretur sonitu rotarum, c. 7. v. 1. nu. 4. Fameles, aut prædam nactus rugit, cap. 4. ver. 10. num. 4. Proprium illius, rugire, ibidem.
Non amittit caninos dentes, nu. 7. Nec reuertitur ad prædæ reliquias, cap. 10. vers. 16. num. 5. Qualis sit Leonis venatio, num. 4.
Leo secundum diuersas ætates diuersa sortitur nomina, c. 4. v. 10. nu. 3.
Cum fenes sunt, inferunt iniuriam hominib. nu. 1. & uiuunt ex præda filiorum, c. 4. v. 11. nu. 1.
Catulli Leonum audacissimi, & crudelissimi, c. 4. ver. 10. nu. 2. Parentibus senioribus afferunt prædam, num. 7. Solitarij incedunt, v. 11. nu. 4.
Leonis rugitus, symbolum irati Principis, cap. 4. ver. 10. nu. 5. & 6. Solo rugitu illius plura animantia consternantur, & capiuntur, num. 4. Leo formicarius. *Vide Myrmecoleon.*
Leonem aliquando peperit ouis, cap. 4. ver. 10. nu. 1. Leo serpens, c. 5. v. 23. nu. 9.

L E P R A.

Leprosi extra ciuitatem pulsati, c. 2. in enumer. morborum. Sect. 11. nu. 5.
Illos abominantur Persæ, ibid.
Lepra dicitur Dei manus, aut actus, ibid. nu. 5. & Sect. 4. nu. 1. Leprosi abscondebant vultu, ibi. Nihil abiectius carne leprosi, ibi. Supplicium Regum superbiorum, nu. 3. Est morbus conuictus cum scabie, nu. 1. & cum elephantiasi, nu. 2. Regibus Ægypti peculiaris, nu. 2. Curatur puerorum sanguine, nu. 3.

L E P V S.

Lepores dormiunt patentibus oculis.

L E X.

Cur lex tradita cum timore, cap. 1. v. 1. num. 60.

Lex

Index Rerum.

Lex lapidea, cap. 5. v. 23. num. 1.
Lex Diuina cur vocetur iudicium, c. 8. vers. 3. num. 1. & quomodo dicatur multiplex, cap. 11. vers. 6. num. 1. Est vna erga omnes, ibidem. & Homine superior, ibidem. Dicitur uinculum, & alligatura, c. 13. v. 27. nu. 3. & vitæ imago, num. 4.
Diuinæ legi obedientia exigitur, potius quam obseruatio caeremoniarum externarum, c. 11. v. 13. nu. 2.
Quid sit accipere faciem in lege, c. 13. v. 8. nu. 2.
L I B E R.
Libri sacri pro varietate materiæ, diuersis accentibus decantabantur in synagogis, c. 3. v. 1. nu. 4.
Libri sacri frequenter inscripti à suis auctoribus, in prefatio, c. 3. nu. 3. & peculiarium quorundam librorum auctores indicati, ibid. *Vide etiam Scriptura.*
Liber Iob. Vide Iob.
Vide etiam Lectio.
L I N G V A.
Lingua & Cor, velut vnius stateræ bilances, cap. 6. vers. 3. num. 6.
Lingua, corculum alterum, ibi. Illi tribuitur stultitia, aut sapientia, & meditatio, v. 30. nu. 6.
Quid sit habere linguam in corde, aut cor in lingua, c. 8. v. 10. num. 5.
Linguae magister cor, cap. 15. v. 5. nu. 1.
Nemo benè loquitur, qui non didicerit filere, cap. 3. v. 1. nu. 3. Loquendi peritum efficit patientia, nu. 2. Verborum, & lingue moderatio, ex Dei timore, c. 2. vers. 10. num. 8.
Verba, & uerba, affinia, c. 5. v. 21. num. 3. Dicitur flagellum, ibid. Pro terrifico rumore hostium aduentantiū, nu. 2. Pro superbo, nu. 3. Pro detractore, nu. 4. Pro delatore, & accusatore, nu. 5.
Lingue cum serpente cognatio, c. 2. vers. 8. In enumerat. morbor. Sect. 1. nu. 4. Ideò illam solam non læsit in Iob Satanas, ibid.
Lingua impiorum, exitiosa, c. 5. v. 5. num. 3. Est gladius, arcus, sagitta, ibid. Lædit eminus, & cominus, ibi. Multiloquium prouenit ex cordis angustiis, c. 3. v. 1. nu. 6. & c. 8. v. 2. nu. 3.
Multiloquium Ethnicorum, quale, c. 11. v. 2. nu. 6.
Verbosus omnia reddit deteriora, c. 16. vers. 21. nu. 1. Loquacitas cum stultitia coniuncta, cap. 1. vers. 22. nu. 3. Illius signa, ibid. & quis ille stultitiæ gradus sit, c. 5. v. 2. num. 2.
Verba produnt, quid quisq. sit, c. 1. v. 12. num. 2. Qui loquitur, etiam cum os aperit, obseruatur ab alijs, c. 3. v. 1. num. 4.
Instrumenta loquendi pro ipso sermone, c. 11. v. 1. nu. 2. Lingue uolubilitas, & uerba mollia, cur dicantur dispersita & diuisa, c. 17. v. 5. nu. 1.
Humana procliuitas ad uerborum lapsus, c. 9. v. 20. nu. 3.
Oris peccatum grauiter punitum, c. 4. vers. 2. nu. 1. Sermo futuris, instar auri confecti & ponderati, c. 3. v. 1. nu. 6. Pretiosus & rarus, ibid. Verba indigent uinculis & compedibus, c. 4. v. 2. nu. 2. Si sint opportuna, & recta, in iniustitia detinentur, ibid.
Lingua & gemitus lingunt cordis vulnera, c. 3. vers. 2. in consider. lament. Sect. 6. nu. 2. & c. 10. uers. 1. n. 2. 3. 5. & c. 13. v. 13. nu. 1. Verba extorquere solet dolor, c. 10. v. 1. nu. 2. 3. 5. & v. 2. nu. 1.
Verba hominis egri fortiora, quam benè ualentis, c. 3. v. 1. num. 2.
Obmutescere, ad erubescientiam & confusionem, c. 5. v. 16. nu. 4.
Inter epulas non loquuntur Persæ & Medi, c. 3. v. 1. nu. 1. *Vide etiam Silentium, Verba, Detractio Os.*
L I T T E R A L I S S E N S V S.
Litteralis Scripturæ sensus etiam referendus ad utilitatem, & doctrinam morum, in pref. c. 10. nu. 3.
L O C V S.
Quod in suo loco non inuenitur, perijsse significatur, ca. 9. v. 5. num. 2.
Loca sublimiora, honorificentiora. *Vide Honor.*
L O C V S T A.
Inconstantie, & breuitatis uitæ humanæ symbolum, c. 14. v. 2. nu. 6.
L V C I F E R.
Idem, qui hesperus uel uesperugo, c. 11. v. 17. num. 3. Est symbolum vtriusque fortunæ, ibid.

L V D E R E.
De alieno corio ludere, prouerbum, c. 2. v. 2. num. 2.
L V N A.
Mensis nomen habet à Luna, cap. 3. vers. 6. nu. 3.
Lunationes obseruatæ in computatione mensium, ibid.
Lunæ, & stellis offundebatur nubes arte magica, c. 3. vers. 9. num. 4.
Illas dicebantur agi cœlo detrabere, ibidem.
L V T V M, L V T E V M.
Lutea progenies quid, cap. 1. v. 1. in append. 2. ad Iobi genealog. num. 38.
Lutei pedes aureæ statuæ, humani corporis imbecillitas, cap. 4. vers. 19. num. 4. Lutea domus, Humanum corpus, num. 2.
Luteum, quod utile est, & immundum, cap. 10. vers. 9. num. 6.
L V X, L A M P A S.
Lampades in nuptijs, cap. 2. v. 7. nu. 3.
Ægyptiorum festum lampadibus, & luminibus celebre, ibidem.
Lucem impij fugiunt, cap. 3. num. 3.
L V X V R I A.
Luxuria significata per pinguedinem, c. 15. v. 27. num. 1. & num. 5.
Turpis libido est capistrum, & uinculum, quo bestia trahitur, ibidem.
Incuruatio genuum, de re turpi. *Vide Genua. Vide etiam Voluptas, Gula, Dinitia.*
L Y C I I.
Lyciorum consuetudo referendi genus ad foeminas, & matres, c. 14. v. 1. num. 3.
M
M A G I.
Magi Reges, fermentum Gentilitatis, cap. 1. v. 1. nu. 75. Illorum præcursor, Iob. *Vide Iob.*
M A G N V S.
Magnus pro nobili, c. 1. v. 3. nu. 17. 18. & 19. Pro sapiente, nu. 20. Pro locuplete, nu. 21. & 22.
Dei magnitudo. *Vide Deus.* Ut dicatur facere magna, videlicet in cœlorum immensitate, c. 5. v. 9. nu. 2.
M A L E D I C E R E.
Maledicentiæ arguitur Iob ab Hæreticis & Iudæis, c. 3. vers. 2. in consider. lament. Sect. 5. nu. 1.
Non potest maledici creaturis, ibidem. Etiam non existentibus, num. 2. Neque illis, quæ ad nos pertinent, num. 4.
Maledicentia, dicitur dentium morsus, & laceratio, c. 13. vers. 14. num. 3.
Vide etiam Lingua, & Detractio.
M A L V S.
Dæmonis nomen, c. 1. v. 14. nu. 2. & quæ nequitia ea nomine efferatur, ibid.
M A N A S S E S.
Situs dimidiæ tribus Manasse, c. 1. vers. 1. num. 28.
M A N I C A.
Manicam accipere, quid apud Ciceronem, c. 1. v. 1. in append. 1. ad Iobi genealog. num. 35.
Bellica caeremonia in obsidione, manicam uel chirotecæ intra urbem obsessam proijcere, ibid.
M A N I C H Œ V S.
Manichæorum error de creatione hominis, cap. 10. v. 8. num. 5.
M A N I P V L V S.
Manipulum foeni pro vexillo cur suis militibus erexerit Romulus, c. 3. vers. 13. nu. 6.
M A N V S.
Manus lassæ, & dejectæ, habitus segniter currentis, aut ambulantis, c. 4. v. 3. num. 4.
Manuum ablutio, ad innocentiam contestandam, cap. 9. v. 30. nu. 4. Ad orandum, num. 7.
Reliqua. *Vide in Indice Hebraïsmorum. Vide etiam Dextra.*
Quomodo iniquitati, & peccato tribuatur manus. *Vide Peccatum.*
M A R E.
Maris arena. *Vide Arena.*
Maris aqua. *Vide Aqua.*
Deus in comprimendo mari potentissimus, cap. 7. vers. 12. nu. 4. Quæ maris vincula & carcer, ibi. Symbolum immanitatis, & superbæ, ibid. Mari illudunt Cæti, nu. 5.
M A

MARIA VIRGO.

Maria Virgo inter Martyres numeranda, & plusquā mar-
tyr. c. 2. in enum. morb. Sect. 2. nu. 4.
Mariæ virginitas, & fecunditas, c. 14. v. 4. n. 4. Conceptio
immaculata, ibidem.

MATER.

Plus substantiæ trahit fœtus ex matre, quā ex patre, c.
14. v. 1. nu. 3.
Ad matrem, & non ad patrem referebant Lycij genus, &
nomen, ibidem.
Situs infantis in utero matris, c. 15. v. 24. nu. 3.
Terra, mater. *Vide Terra.*
Mater Iob. *Vide Iob.*

MAXILLA.

Maxillæ percussio, ignominiosa, c. 16. v. 11. nu. 3.
Dextra maxilla honoratior sinistra, cap. 1. vers. 20. nu. 10.
Symbolum honorum meliorum, videlicet animi, ibid.
Quid sit uolenti percutere dextram maxillam, præbere
sinistram, ibidem.

MEDIATOR.

Mediatoris munus, & officium. *Vide Christus.*

MELCHISEDECH.

Quid illius nomen significet, c. 1. v. 1. nu. 17. Fuit Sem,
primogenitus Noë, c. 1. v. 5. nu. 17. Illius regnum, vi-
delicet Chanaan, fidele & pium sub illo rege, cap. 1.
vers. 1. nu. 74.

MEMORIA.

Cur significetur per ventrem, c. 15. vers. 2. nu. 3. & per ci-
nerem. *Vide Cinis.*
Vide etiam Nomen, Iustus, Impius.

MENDACIVM.

Mendacium faciliè admittitur in narrationibus, si nō sint
valde synceræ, c. 11. v. 4. nu. 4.
Dicitur Vanitas, nu. 2.
Mendaces ornamenta uerborum querunt, c. 13. v. 4. nu. 1.
Vide etiam Veritas, Fidelitas, Iuramentum.

MENSIS.

Menſis nomen habet à luna, c. 3. vers. 6. nu. 3. Computa-
tur per lunationes, ibidem.

MERETRIX.

Cur dicatur aliena, & peregrina, c. 15. v. 19. nu. 5. Est ue-
rus, pariterq. ſæuiſſimus hostis, ibid.

MESSIS.

Quo anni tempore contingere in terra Chanaan, cap. 1. v.
14. nu. 4.
Significat bona comparata multo cum labore, cap. 5. v. 5.
nu. 2. Et messem diripi ab alienis, est non posse frui
bonis partis, ibidem.

METONYMIA.

Metonymia, cap. 1. vers. 10. nu. 5. & cap. 5. vers. 16. nu. 1.
2. & cap. 7. vers. 10. nu. 3. 4. & ſæpe alijs locis occurrit,
quæ quoniam plura, quā pro numero effant, omittenda du-
ximus.

MILES, MILITIA.

Militia unde dicta, cap. 7. vers. 1. nu. 11.
Milites solebant barbam radere, & cur, c. 1. v. 20. nu. 12.
Procidebant ad pedes Imperatoris, petituri coronam,
nu. 17.
Militis famoſi periphrasis, c. 3. v. 17. nu. 5.
Milites dicuntur Armati, & Hostes, cap. 5. vers. 5. nu. 4.
Frequenter sunt raptores, ibidem, & cauponantur bel-
lum, ibidem.
Militaris constitutio Aureliani Imperatoris, c. 7. v. 1. nu.
2. In milite requiritur obedientia, n. 3. Miles stationa-
rius, Causarius, Valerudinarius, ibidem.
Milites frangit, & exauſtorat Deus, c. 12. v. 16. nu. 2. &
vers. 21. nu. 5. Dicuntur cingi, & ornari baltheo, ibid.
& Fessu robore, c. 3. vers. 17. nu. 5. & quiescere in mor-
te, ibidem.
Militia plena discriminibus, c. 7. v. 1. nu. 4. in illa proban-
tur, & explorantur cuiusque uires, nu. 6. 7. Difficile mi-
litem agere, exercitum alere, nu. 8. Tempus certum, &
præfixum ad militandum, nu. 11.
Qui milites dicerentur esse ex catalogo, aut ultra catalo-
gum, ibidem.
Spiritualis militiæ stipendia, & arma, cap. 7. vers. 1.
nu. 12.
Militia Angelorum. *Vide Angelus.*
Militia coelorum. *Vide Cælum, & Stella. Vide etiam Cin-
gere, Baltheus.*

MISERICORDIA.

Qualis affectus sit, cap. 6. vers. 14. nu. 2.
Per antiphrasim, significat crudelitatem, nu. 4.
Misericordia Iustorum cur similis paradiso, cap. 8. v. 12.
nu. 3.
Iustus, misericors. *Vide Iustus.*
Impius, immisericors, cap. 5. v. 7. nu. 3. Voluptas, & diui-
tiæ solent efficere crudeles, ibidem.
Vide etiam Dinitia.
Regum afflictæ fortunæ, multorum misericordiam alli-
cere solent. *Vide Reges.*

MITTERE, MISSA.

Verbum mittendi absolute sumptum, includit nuntium
missum, vel rem missam, cap. 1. vers. 4. nu. 13. & vers.
5. nu. 2.
Missæ nomen, quid indicet, ibidem.

MONS.

Montium translatio ex suis proprijs sedibus an unquam
contigerit, c. 9. vers. 5. nu. 3. In illis præbet Deus speci-
men suæ potentiæ, nu. 5. 6. 7.
An in diluuiō aliqui monte explanati, nu. 3. & 4. Dicun-
tur columnæ coeli, nu. 3.
Montes antiquitatis, & diuturnitatis symbolum, cap. 15.
vers. 7. nu. 3. & 4. *Vide etiam Colles.*

MORBVS.

Morbus, hostis, & inimicus, c. 26. v. 10. nu. 1. & testis at-
que accusator, v. 9. nu. 4. Morbi & dolores, milites Dei
Imperatoris, c. 10. v. 17. nu. 6. Vincula & carcer. c. 7.
v. 12. nu. 6. & v. 19. nu. 2.
Morborum uis maxima ad debilitandum animum, cap.
2. v. 5. nu. 3. Viros grauissimos conuertere uidetur in
pueros, pueriliter omnia tractantes, cap. 2. vers. 7.
nu. 3. Aliquando acerbiores ipsa morte, vers. 5.
nu. 3.
Iusti in morbis ualent animo, c. 2. v. 10. nu. 4. Qui in mor-
bis languent animo, molesti cæteris, ibid.
Morbis illa uitia incitantur, quæ non indigent uirib. cor-
poris, cap. 2. vers. 5. nu. 3. Redditur interior homo
fortior. ibid. Quarum uirtutum actionibus egrotantes
minus apti, tacendo uidelicet, & orando, ibid.
Morborum efficiendorum minister dæmon, cap. 2. vers. 7.
nu. 3.
Bene ualentis hominis, tum etiam egrotantis, cum terra,
& plantis comparatio, c. 14. v. 19. nu. 4. Vectigal & tri-
butum ingens morborum pendimus pro conseruanda
uita, c. 7. v. 16. nu. 7.
Ægrotantes mutationibus, ut remedijs utuntur, cap. 7.
v. 4. nu. 3.
Deus suos sanat uelociter, c. 10. v. 20. nu. 3. Non possunt
naturaliter omnium membrorum morbi simul in uno
homine esse, c. 2. in enumeratione morb. Sect. 1. nu. 1.
Nec contrarij, nu. 3. Sed bene arte Dæmonis, ibidem.
Morbi insanabiles, & mortiferi non iidem. Sect. 2. n. 1.
& 2. Eadem materia in diuersis mēbris, diuersum mor-
bum generat. Sect. 1. nu. 1.
Morbi Dæmoniacy, qui dicantur, cap. 2. in enumer. morb.
sect. 12. nu. 3.
Morbus imaginofus, quis, c. 7. v. 15. nu. 4.
Omnium morborum Iob differentiarum, & causarū enu-
meratio in peculiari huius rei consideratione, cap. 2.
vers. 8. per multas sectiones. *Vide etiam Iob.*
Vide Dolores, Mors, Homo.
Mors, Medicus. *Vide Mors. Vide etiam Medicus.*
Morbus saturitatis, quo Israelitæ in deserto laborarunt,
qualis, c. 3. v. 24. nu. 1.
Satyriasis, qualis morbus, & unde dictus.
Vide Satyriasis.

MORS.

Mors similis natiuitati, c. 1. v. 21. nu. 10. & somno, c. 3.
vers. 13. nu. 1. & c. 7. v. 21. nu. 4. Dicitur silentium, c. 3.
vers. 13. nu. 2. & hoc silentium dirimit amicitiam cum
mundo, nu. 3.
Mors, quies; uita, tumultus, cap. 3. vers. 13. nu. 4. Pax post
bellum, at uita prælium, nu. 5. Mors serenitas, & tran-
quillitas post tempestatem, nume 7. Portus, ibidem.
Cur dicatur Orcus, cap. 7. vers. 7. nu. 1. cum messio-
ne comparata, cap. 4. vers. 26. nume 5. Varia Mors
nomina beneuolentia, & honore plena, cap. 17. vers. 14.
nu. 3. 4. 5. 6. Mors pater, & mater, nu. 4. Vxor, Soror,
nume 6.

Index Rerum.

Mors de Dei manu non aspernanda, c. 2. v. 10. nu. 6. Præstantior auro, c. 3. v. 15. nu. 1. & v. 22. nu. 4. Variæ mortis circumlocutiones, c. 4. vers. 21. nu. 4. Est peccati remedium, cap. 6. vers. 10. nu. 3.

Mortis necessitas, c. 3. v. 13. nu. 3. & c. 14. v. 5. nu. 2. Sed Deus à nostra morte immunis, c. 8. v. 4. nu. 4. Est propter peccatum, c. 8. v. 4. nu. 3. 4. 5.

Mors non paret naturæ legibus, c. 10. v. 22. nu. 2. Illius pariter atque sepulchri pertinacia, & duritia, ibid. Difficile euomit, & reddit, quod semel deuorauit, ibid. Est inexorabilis, c. 14. v. 12. nu. 2.

Mors habet messoriam falcem, c. 5. vers. 26. nu. 4. Seruum liberat à seruitute, c. 3. v. 18. nu. 1. & Debitorem, nu. 3. Oppressum à Tyranno, vers. 17. nu. 3. 4. Salutaris existit indigenti, & infirmo, v. 20. nu. 1. & 2. & miseris, vers. 22. nu. 1. Fugit miseros, ibidem. Omnes æquat, v. 19. nu. 1. & 2.

Mors subita, digna impij, c. 15. v. 30. nu. 3. 4. c. 1. vers. 18. nu. 2. Illa dicitur pessima, ibid. Aliquando etiam repente accidit iustis, ibid. Quibus dicatur uenire, non accidere, c. 3. v. 22. nu. 3. Subita mors dicitur repentina Dei interrogatio, c. 9. v. 12. nu. 3.

Mors impiorum, uix præuisa, c. 9. v. 23. nu. 4.

Impij moriuntur ante tempus suum, cap. 5. vers. 26. nu. 5. Iusti in tempore suo, ibidem. Mors impiorum stulta, cap. 4. vers. 21. nu. 5. Iustorum mors, etiam in iuuentute matura, impiorum, etiam in senectâ, immatura, c. 15. v. 32. nu. 3. & 4. Iusti sperant in morte; Impij in uita, cap. 1. vers. 15. nu. 1. Mori in abundantia, quid, c. 5. v. 26. nu. 2. 3. 4.

In morte iustus floret, impius in uita, cap. 8. versiculo 7. nu. 1.

Iusto mors secunda & suavis post uitæ labores, c. 11. v. 18. nu. 2. Eiusdem sepulchrum securum, & honorificum, ibi. Mors diu obuersatur ante iustorum oculos, cap. 9. vers. 23. nu. 4. Segnior accedit ad iustum, alacrior ad impium, cap. 6. vers. 10. nu. 4. Stimulus illius ueneno tinctus, ibid.

Mortis assiduus timor hominem exagitat, cap. 14. vers. 1. nu. 6. Illius sensus acerbissimus, c. 17. vers. 11. nu. 4. Euellit cum grauissimo dolore desideria, & cogitationes ex corde, ibi. Impij se astringunt cū uita, sed mors illos dissoluit, c. 4. vers. 21. nu. 4. Morienti relinquenda omnia, cap. 1. vers. 21. nu. 10. Dies mortis amarissimus, c. 3. vers. 5. nu. 4.

Mortis desiderium, c. 6. vers. 10. nu. 1. & c. 14. v. 20. nu. 2.

Dies mortis appellatur Dies optata, cap. 14. vers. 6. nu. 3.

Dies mortis aut iudicij dicitur per antonomasiam, tempus, c. 12. v. 5. nu. 5.

Mortis cogitationem efficit tribulatio, obliuionem uerò felicitas, c. 6. v. 6. nu. 10.

Moribundi abscindebant comam, & quorsum, c. 1. v. 20. nu. 14. Videntur concipi, & parturiri in meliorem uitam, v. 21. nu. 4.

Moribundi hominis misericordia tangitur Deus, c. 6. vers. 10. nu. 3.

Defunctorum obliuiscimur, c. 1. vers. 7. nu. 1. & c. 14. vers. 13. nu. 6.

Moribundi hominis immutata facies, cap. 14. vers. 20. nu. 3.

Moribundus ad suos tantum dolores attentus, c. 14. v. 22. nu. 2. Christus tamen etiam morti proximus, suorum sollicitus, ibid.

Impij mors, est testimonium impiæ illius uitæ, c. 15. vers. 34. nu. 2. Impij aliquando leuibus morbis, & incommodis moriuntur, vers. 30. nu. 5. Abicere solent spem uitæ, & omnis remedij capiendi, vers. 31. nu. 1.

Vide etiam Morbus, Homo, Defunctus.

MORTIFICATIO.

Gignit in corde spem beatitudinis, cap. 5. vers. 17. nu. 3. Dicitur à Paulo mors, ibid.

Vide etiam Tribulatio.

M O Y S E S.

An Moyse scripserit illa extrema uerba Deuteronomij, *Mortuus est Moyse, &c.* in præfat. c. 3. nu. 7.

Non fuit primus scriptor libri Iob, ibidem, & nume. 2. Translulit hunc librum ex Syriaco, ibidem. & cap. 4. nume. 2.

Moyse aut Iob præluxerunt omnibus poetis, nu. 3.

MULTIPlicatio.

Multiplicatio rerum ex uno principio, opus Diuinæ potentia, & sapientia, c. 12. v. 23. nu. 2.

M V L V S, M V L A.

Mulorum origo, cap. 1. vers. 3. nu. 1. Illis inequitabant Reges, ibidem. Arabici, & Palæsthini quales fuerint, nu. 12.

Mulæ in Syria pariunt, & sunt sui generis, ibid.

Muli in Syria uelocissimi, c. 6. vers. 5. nu. 2.

Vide etiam Asina.

M V N D V S.

Videbitur tandem amittere figuram, & mori, c. 14. v. 11. nu. 5. Est similis uestimenti consuti, aut dissuti, nu. 6.

M V N V S.

Munera impiorum Deo ingrata, c. 8. v. 18. nu. 2.

Munera excæcant iudices c. 12. v. 20. nu. 1. & quasi compellunt ad ferendam sententiam, ibid.

Impij, Principes, & Iudices, dicuntur habere tabernacula munerum, cap. 15. vers. 34. nu. 3.

Vide etiam Iudex, Diuitia.

N

N A A M A T H.

Quæ urbs, & ubi sita, cap. 11. vers. 1. nu. 1. & cap. 1. vers. 1. nu. 26.

M Æ N I A.

Quale carmen, & à quo inuentum fuerit, c. 3. v. 8. nu. 5.

N A R E S.

Cur à natura data, c. 10. v. 8. nu. 18.

Deus dicitur longus, latusque naribus, ibid.

Cur Deus inspirauerit in faciem, aut in nares hominis, spiraculum uitæ, c. 12. v. 12. nu. 2.

Propter duo narium foramina, quibus trahitur spiritus, dicitur in Hebræo uita pluraliter, ibid.

In naso, iræ & indignationis signa, cap. 14. vers. 13. nu. 4.

Ex magnitudine illius, ingenium mite: Ex breuitate autem, pronum in iras, ibid. Apud Latinos subsannantis signum, ibidem.

N A T I V I T A S.

Tribuitur diei, & luci, c. 3. v. 3. nu. 4.

Illi præesse dicebatur Lucina, & Diespiter, ibid. Masculi quam foeminae auspiciator, nu. 7.

Vide etiam Homo, Infans, Conceptio.

N A T R I X.

Natrix Serpens aquatilis, cap. 5. vers. 7. nu. 10.

N A V F R A G I V M.

Naufragium in portu, miserrimum, c. 5. v. 5. nu. 2.

N A V I S.

Humanæ felicitatis symbolum, c. 9. v. 25. nu. 5.

Naues Piratarum, uelocissimæ, vers. 26. nu. 2.

Nauicula textoris. *Vide Textor, aut Radius.*

N A V T A.

Nautarum genus assuetum execrationibus, & maledictis, c. 3. v. 8. nu. 2.

Maledicunt diei, ibid. Territantur Ceto, ibid.

Vide etiam Piscator, Cetus.

N A T V R A.

Naturæ ductum, & rationem sequi, non infima laus, c. 1. vers. 1. nu. 50.

Naturæ opera, mirabilia, cap. 5. v. 9. nu. 4.

Aliquando dicuntur etiam miracula, ibid.

Dicuntur infinita, in nostra numeratione, nu. 5.

Providentia in rebus naturalibus, c. 5. v. 10. nu. 1.

N E R V V S.

Quod uinculi genus, c. 13. v. 27. nu. 1.

Nervi corporis, pro vi & robore, ibidem.

Dicuntur uinculum quo continetur, & colligatur uita, c. 4. v. 21. nu. 4.

N I S I.

Iuramenti formula, c. 1. vers. 11. nu. 4. Quomodo exponi debeat, ibidem.

N O B I L I T A S.

Nobilitas uera, ex fide & pietate, c. 1. v. 1. in appen. 3. ad Iobi genealog. nu. 41. & c. 14. v. 22. nu. 4.

Non ex genere carnali, neque ex sanguine, ibid.

Nemo impius, nobilis. *Vide Impius.*

Nemo iustus, non nobilis. *Vide Iustus.*

Ex nobilibus olim Sacerdotes. *Vide Sacerdos.*

Iudices ex nobilibus. *Vide Iudex.*

Nobilium aurea & argentea suppellex, *Vide Aurum.*

N O.

Index Rerum.

NOMADES.

Qui, & quod eorum uita institutum, cap. 1. v. 1. nu. 28.

NOMEN.

Nominum imponendorū scientia, & ratio apud Hebræos, & alias nationes, in præfat. c. 1. nu. 9.

Inuestiganda illorum interpretatio, & significatio, ibid. & num. 10.

Non omnia nomina habentia significationem peculiarem, sunt ficta aut comica, ibid.

Plurimorum nominum propriorum tam sacrorum, quam prophætorum significatio, & interpretatio, ibid.

Cum nomina rerum absolute scribuntur, non debent parabolice accipi, num. 7. in parabolis non traduntur nomina propria, ibid.

Nominis impositio pertinet ad virum, non ad foeminam, num. 9.

Nomina personarum in comedijs, qualia, nu. 10. Vnum, & idem nomen, non semper eisdem literis scribitur, cap. 1. vers. 1. num. 33.

Nominis conseruandi appetitus, innatus, c. 1. v. 1. num. 48. Iusti non valde solliciti de suo nomine euulgando, ibi.

Illius nomen Deus vendicat ab obliuione, ibid.

Impiorum nomen simile fructibus putrescentibus, nu. 49.

Nominis cum status mutatione mutatio, cap. 1. vers. 1. num. 47.

Adoptatus & libertus mutabant nomina, ibid.

Nomen ab alio accipere, subiectionis signum, cap. 12. vers. 9. num. 2.

Nomen imponere, curę & prouidentię est, cap. 1. vers. 8. num. 10.

Recordatio nominis alicuius, familiaritatem & dilectionem adfert, ibid.

Infantibus, quoto post natiuitatem die imponderetur nomen, c. 10. vers. 19. nu. 2.

Vide etiam Memoria.

NOVEMBER.

Vnde habeat in Hebræo nomen, c. 9. vers. 9. nu. 3. Est incōstans, ibid. Tempestates in illo excitantur, ibid.

NOX.

Cum turbine & tempestate coniuncta, periculossima, c. 3. vers. 6. nu. 1.

Computatur sub die, num. 2.

Obseruatur ad computationem mensium, nu. 3.

Noctes aliquando solenniores diebus, v. 7. nu. 2.

Nuptijs & cantibus dicatę, nu. 3. Nocturnum festū Ēgyptiorum, nu. 2. Nocturnus planctus, maximus, c. 3. v. 8. num. 5.

Nocte intermittebatur lamentatio, & luctus à præfictis, ibi.

Vide etiam Præficta, & Lamentatrices.

NVBES.

Dei præliantis & iaculantis arcus, c. 6. v. 4. num. 2. & velut tormentum petrosus, ibid.

Vnde in Hebræo habeant nomen, cap. 13. vers. 11. num. 4. Sunt subsellia Dei Iudicis, ibid.

NVMERVS.

Numerandi regula, quam uocant additionem, aut subtractionem, c. 3. vers. 3. nu. 3.

Numerandi ratio per digitos, c. 9. v. 3. nu. 3.

Numerandi ratio per lineas apud Chaldæos, ibid.

Vide etiam, Dextera unius.

NUNTIVS.

Nuntiorum in faustorum methodus ad commouendū Iob cap. 1. vers. 14. nu. 1.

An dęmon sumperit formam nuntiorum, ibid.

NVP'TIÆ.

Nuptię, noctu celebratę, cap. 3. v. 7. nu. 2.

In illis præferebantur lampades, & deducebatur sponsa in domum mariti, nu. 3. & laudabantur sponsę, ibid.

O.

OBSIDIO.

Antiqua obsidentium urbem aliquam cęremonia, c. 1. v. 1. in append. 1. ad Iobi genealogiam, nu. 35.

Peccata dicuntur obsidere impium. *Vide Impius.*

OBSTINATIO.

Obstinatio, & imperuasibilitas hominis, Deo permittente, c. 12. v. 14. nu. 3.

Obstinatio in malo describitur, c. 14. v. 2. nu. 3.

OCTIMESTRE.

Est, & non est, octimestris partus, c. 10. vers. 19. num. 2.

O C V L V S.

Oculorum eleuatio in cœlum, habitus agnoscentis prouidentiam, c. 2. vers. 13. nu. 1.

Oculi nictantes, subfannatorum, c. 15. vers. 12. nu. 2.

Oculi natura sua humidi, c. 16. vers. 17. nu. 2.

Fonti per similes, ibid. In mœrore perturbantur, ibid. & retrahuntur introrsum, nu. 3.

Oculorum suffusio, & caligo, ibidem.

Oculus, orantis symbolum. *Vide Oratio.*

Oculorum amaritudines. *Vide Lachryma.*

Oculi in mœrore caligantes, cap. 17. vers. 7. num. 11. *Vide etiam Tribulatio.*

O L I V A.

Quo tempore floreat, cap. 15. vers. 33. nu. 3.

Pluuia & grandine facile læditur, ibid.

Humanę felicitatis symbolum, ibidem.

O M N E.

Omne dicitur, quod est integrū & perfectū, c. 1. v. 2. nu. 52.

O N A G E R.

Quale animal sit, c. 6. v. 6. n. 2. Idoneus terrę colendę, ibid.

Illius feritas non est indomita, ibid. Est cibus. Leonum, ibid. Libertatis, & insolentię symbolum, nu. 3.

Rudit deficiente pabulo, nu. 4. Est impatiens famis, & sitis, ibid. Adoratum à Iudęis mentitur Tacitus, ibid.

Onager insolescit, & ferocit. c. 11. v. 12. nu. 5. *Vide Asinus.*

O P E R A.

Opera & merita iustorum describit Deus in libro memorię, c. 2. vers. 3. nu. 6.

Opera impiorum. *Vide Impius.*

Opera iustorum. *Vide Iustus.*

Opera naturę. *Vide Natura.*

Opera Dei. *Vide Deus.*

Opera seruilia, & liberalia. *Vide Seruus.*

Opera dicuntur vestis. *Vide vestis.*

O R A T I O.

Efficacitas orationis, & precum, c. 1. v. 1. nu. 3.

Orationem dirigi, sicut virgulam sumi, quid sit, cap. 9. vers. 5. num. 13.

Est externum in malis remedium, c. 16. vers. 18. nu. 4. & c. 5. vers. 1. nu. 5. Mitigat diuinam feueritatem, vers. 8. nu. 1. & 2. Suadet, nu. 2. Roborat infirmitatem humanam, c. 6. vers. 11. nu. 1.

Orandi studium aduersus calumnias, c. 17. vers. 2. nu. 5.

Illius symbolum, oculus suspiciens, ibid.

Suscitatur Deus nostris precibus, c. 8. vers. 6. num. 4. & nostris desiderijs, nu. 5.

Orationis comites, eleemosyna, & ieiunium, c. 16. vers. 18. nu. 4. Requirit animi attentionem, ibid. Comprehendit vniuersum religionis, & pietatis cultum, ibid.

Præparandus homo ante orationem, anteaqtę vitę penitentia, c. 11. vers. 13. nu. 4. & manuum puritate, cap. 16. vers. 18. num. 2.

Olim etiam purificabantur, & abluebantur, c. 1. v. 5. nu. 4. & c. 8. vers. 6. nu. 4. & c. 9. vers. 13. nu. 4.

Orantes stabant, aut sedebant, c. 1. vers. 6. num. 5. Orantis etiam habitus, conuolutio in orbem, vel spheram, c. 15. vers. 24. num. 3.

Impetrare quod ores, non est signum sanctitatis, c. 1. v. 12. num. 1. Aliquando exaudit Deus orationem, licet non concedat postulata, c. 9. vers. 16. num. 5. Submisit, & humiliter orandum, ibid.

In oratione non multum loquendum, instar Ethnicorum, cap. 11. vers. 2. nu. 6.

Orationem fieri in peccatum, maximum supplicium, c. 1. vers. 16. num. 5.

Orando reddit hominem minüs aptum, ægritudo corporis, c. 2. vers. 5. num. 3.

Qui non audent petere, dicuntur contrahere os, capit. 5. v. 16. num. 3.

O R A T O R I A.

Ars Oratoria, est incantatoria, cap. 16. vers. 5. nu. 2.

O R I E N S.

Orientales regiones, quę dicantur, c. 1. vers. 3. nu. 23.

O R I O N.

Quę constellatio, cap. 9. vers. 9. num. 3. Quo mense oriantur, ibidem.

O S.

Os aperire, quid indicet, cap. 3. vers. 1. nu. 4. & 5.

Qui diu siluit, aut silētium profertur, obseruatur ab alijs, cum aperit os, ibid. *Vide etiam lingua, & Silentium.*

d O S S A.

O S S A.

Ossium confractio, vel debilitatio, de grauissimo & extremo cruciatu, c. 7. v. 15. nu. 5.

O V I S.

Oues Arabicae, magnarum pinguiumque caudarum, c. 1. v. 3. num. 6.

Ouium usus in sacrificijs, ibidem.

Ovis perdita, reducta ad nonaginta nouem, quid significet, c. 9. v. 3. nu. 3.

Ovis Leonem peperit. *Vide Ovis.*

O V V M.

Ouum sine sale, infaustum, c. 6. v. 6. nu. 8.

Qua aspidum. *Vide Consilium.*

P

P A L A E S T I N A.

Palæstina, vocatur Idumæa, c. 1. v. 5. nu. 3.

Palæstinorum regum consuetudo in creando cōmunib. suffragijs supremo Rege, idest, Rege Regum, c. 1. vers. 1. num. 14.

P A P Y R V S.

Papyrus, cuiusmodi herba, c. 8. v. 11. nu. 2. Illius usus, ibid.

An sit idem, qui scirpus, aut iuncus, ibid.

Solos flores sine fructu profert. Illis coronabatur Dij, ibi.

Papyri radices, durissimæ, v. 17. nu. 7.

P A R A B O L A.

In parabolis ponuntur exempla, & tacentur nomina, in præfat. c. 1. nu. 7.

P A R A P H R A S I S.

Paraphrastica expositio cui similis, in præfat. c. 10. num. 5. Illius utilitas, ibidem.

P A R E N T E S.

Parentum erga filios charitas. *Vide Filius.*

Doloris & luctus in filiorum morte exempla, c. 1. ver. 20. num. 19.

Parentum impietas nocet filiis, c. 5. v. 4. num. 1. Sanctorum Parentum numerosa soboles, c. 5. v. 25. nu. 1. 2.

Nemo iustus censetur filius parentum impiorum, c. 1. v. 1. in append. 3. ad Iobi genealogiam, nu. 40.

Paterfamilias benignè debet corripere domesticos, c. 5. v. 24. nu. 2. Illius felicitas & gaudium, habere domesticos mutua charitate deuinctos, ibid. Non debet à familia longè discedere, nu. 4. Debet opportunè visitare, ibid. *Vide etiam Pater, Mater, Filius, Impij posteritas, iusti posteritas.*

P A R T V S.

Parturientibus qui Dij præesse dicerentur. *Vide Natiuitas.*

Partus infelicissimi amplificatio, c. 3. v. 12. nu. 1.

Partus Octimestris. *Vide Octimestris.*

Vide etiam Natiuitas, Infans, Mater.

P A S S I O N E S.

Passiones mentem obnubilant, c. 9. v. 24. num. 1.

Vide etiam Cupiditas, Homo.

Passio Christi. *Vide Christus.*

P A T I E N T I A, I M P A T I E N T I A.

Patientia Iob, proverbio locum dedit, c. 17. v. 6. nu. 2.

Patientia Martyres facit, c. 2. in enumer. morb. sect. 2. nu. 4. Efficit Doctorem, & Prædicatorem idoneum, in præfat. c. 3. nu. 5. & 6. Generat compassionem alienæ calamitatis, num. 6.

Patientia minuitur pondus peccati, c. 6. v. 13. nu. 5. Est clypeus iustorum aduersus ictus, & iacula impiorum, c. 10. v. 13. nu. 12. Patientiæ probatio vix patet aduersarij calumniæ, c. 2. v. 3. nu. 5.

Patientia debet esse longanimis, cap. 2. ver. 9. num. 5. & 8. Voluntaria, est salutaris, c. 5. ver. 17. nu. 4. Illius gradus, nu. 1. & 10.

Quæ rationes nos impellant ad patientiæ studiū, & actiones, c. 2. v. 10. nu. 6.

Patiendi occasiones, & labores alacriter arripiendi, c. 5. v. 7. num. 7. Est medium ad consequendam beatitudinem, ibid. Ad quam non solum currimus, sed volamus per patientiam, nu. 8.

Deus offert patiendi occasiones & opportunitates, in præfat. c. 6. nu. 3.

Patientiæ exempla difficilè creduntur, præsertim à voluptuarijs hominibus, in præfat. cap. 1. num. 2. & 3. & ab Hæreticis potissimum, ibidem. Si non fuerint vera, sed parabolice tantum composita, inefficacia sunt, num. 6. Plura nobis patientiæ, quam aliarum virtutum exem-

pla proposita, num. 6. Cur cum nubibus comparentur, ibidem.

Impatientes timido sunt animo, c. 2. v. 10. nu. 8. Cur dicantur duplici corde, & terram ingredi duabus vijs, c. 2. v. 10. nu. 8. Sunt angustis breuibisque naribus, c. 4. ver. 10. nu. 2. Et dissoluto animo, c. 7. v. 19. nu. 2. Vagantur, & iactantur, velut in tempestate, ibid.

Impatientia est stultitia, c. 5. v. 2. nu. 2. 3. 4. Illam coercent quatuor potissimum virtutes, c. 4. v. 6. nu. 4.

Patientiam considerari, & obseruari ab alijs, ingens patientis hominis solatium, c. 17. v. 15. nu. 1.

Christus nostræ patientiæ exemplar, in præfat. c. 6. nu. 3. & 6. Per patientiam & passionem consummatus. ibid.

Patientia coronat, & reges constituit, in præfat. c. 6. nu. 3. Est pax Christi, ibid. dissimilis, & contraria paci, & tranquillitati mundanæ, ibid.

Vide etiam Tribulatio.

P A V L V S.

Cur se vocet abortiuum, c. 3. v. 16. nu. 2. Illius & aliorum Apostolorum vocatio dissimilis, ibid. Quomodo Ephesi pugnauerit ad bestias, c. 4. v. 12. nu. 4.

Paulus & Iob eodem spiritu, verbis diuersi, c. 1. v. 1. nu. 9.

Pauli modestia, c. 4. v. 12. nu. 2. Laboribus & ærumnis incitatus, & eruditus, ardentè prædicat verbum Dei, in præfat. c. 3. nu. 5.

Pauli morbus, aut dolor capitis, dicitur Angelus Satanæ illum colaphizans, c. 2. v. 7. nu. 3.

Pāulus Comitōlus Soc. Iesu, Catenæ Græcæ interpres, in præfat. c. 3. nu. 1.

P A V P E R, P A V P E R T A S.

Pauperem præterire, qui dicantur, cap. 6. v. 15. num. 3. Illorum supplicium, vt ad similem inopiam deueniant, ver. 16. nu. 1.

Pauperi fauendum in iudicio, c. 10. v. 7. nu. 4.

Pauperis oratio contemnitur, c. 11. nu. 3.

Paupertatis encomium, c. 1. v. 20. nu. 8. æqualis amissioni fortunarum, v. 21. nu. 8. Post diuitias infelicio, ibid. De illa potest homo gloriari, nu. 9.

Pauperes alit Deus ex ablati diuitum bonis, cap. 5. ver. 5. num. 3.

Pauper propriè dicitur, cui neque amici, neque vires adfint, c. 5. v. 15. nu. 2. Dicitur quasi omnia desiderans, ibid. Deus illius propinquus, & vindex nu. 5.

Cur dicatur pauper ambulare in simplicitate. *Vide Simplicitas. Vide etiam Diuitia.*

P A X.

Pacis imago, c. 5. v. 21. nu. 4. Cum illa bona omnia coniuncta, c. 16. v. 13. nu. 1.

Pax Christi, quæ, in præfat. c. 6. num. 3. Est coniuncta cum bello, & sustinentia malorum, ibid.

P E C C A T V M.

Peccati uis tanta, vt si Deus ledi posset, illum lederet, c. 15. v. 25. nu. 3. peccata sunt arma, quibus impius aduersus Deum pugnat, ibid.

Peccati gradus quidam, & quasi ætates, c. 3. v. 12. nu. 2. Vocatur Macula, & sordes, c. 8. v. 6. nu. 3.

Non omne peccatum ex instigatione diaboli, c. 3. v. 8. nu. 3. Est uoluntarium, c. 5. v. 6. nu. 1.

Nemo leditur, qui non peccet, c. 1. v. 22. nu. 2.

Illos potissimum infestat aliquando peccatum, qui sanctiores esse deberent, c. 14. v. 19. nu. 9.

Cur peccati poena, aut ipsum etiam peccatum dicatur tinea, ibidem.

Peccatoris & peccati stipendium, mors, c. 8. v. 4. nu. 5.

Peccata obsident, & oppugnant impium, c. 15. v. 16. nu. 2.

Sunt tortor impij, c. 8. v. 4. n. 3. *Vide etiam saepe Verbo, Impius.*

Peccati purgatio multo cum labore facta à filio Dei, c. 10. v. 8. nu. 13. Quædam peccata cum quibusdam alijs peculiariter nexa, c. 1. v. 5. nu. 22.

Peccandi promptitudo, & consuetudo, etiam sine peculiarit uoluptatè, c. 15. v. 16. nu. 7.

Peccatum, hostis fauissimus ipsius hominis, c. 10. v. 14. nu. 3. Ab illo nos custodit Deus, ut pastor, ibid. Est mensura implenda supplicio, nu. 4. A peccati occasione longè recedendum, c. 11. v. 14. nu. 2. & 3. Est macula faciei, & deformitas, v. 15. nu. 2.

Peccati comes inconstantia, nu. 3. peccatū, impiorum lux, c. 12. v. 5. nu. 3. Peccata dicuntur testes contra ipsum hominem, c. 13. v. 22. nu. 1. & 2. Rogata à supremo Iudice respondebunt, ibidem.

Quid

Quid intersit inter peccatum, & scelus, & delictum, & iniquitatem, v. 13. nu. 3. & 4.

Cur dicantur amaritudo, c. 13. v. 16. nu. 2.

Peccatorum quotidianorum Deus exigit rationem, c. 14. uer. 4. nu. 1. Peccatum originale, immundities, ibid. Ex commemoratione peccati originalis, Iob & David aliorum actualium ueniam deprecantur, ibid. Præua concupiscentia uelut mater peccati, ibid. Originale dicitur pluraliter, peccata, ibi. Per semen, tanquam per generationis instrumentum transfunditur in posteros ibidem. Peccatum, sordes, ibid. Nemo illius expers, præter Beatam Virginem, nu. 5.

Quomodo dicatur regi, & occultari peccatum, c. 14. v. 13. nu. 3.

Diuina iustitia nostris peccatis diues, c. 14. v. 17. nu. 1. Peccata obsident, & oppugnant impium, c. 15. v. 16. nu. 2. Peccandi promptitudo, nu. 4. & 5. Etiam sine peculiari uoluptate, nu. 7.

Peccata sunt arma, quibus impius pugnat contra Deum, c. 15. v. 25. nu. 3.

Peccata sunt vulnera animæ, c. 14. v. 27. nu. 4.

Curantur poenis, ibid. *Vide Impius, & Iustus.*

P E C U L I V M.

Peculium, pars gregis, c. 1. v. 3. nu. 2. Non erat patrisfamilias, sed seruorum, ibid. Dictum quasi parua pecunia, apud Vlpianum, ibid.

P E C U N I A.

Pecunia unde dicta, c. 1. v. 3. nu. 3. Pecudis nota insigniebatur, ibidem.

P E D I C U L A R I S M O R B U S.

Pediculari morbo, qui consumpti, c. 2. in enumera. morb. v. 8. sect. 6. nu. 3.

Pediculi animalcula dira, ibid. Vocantur Vermes, & Serpentes, ibidem.

P E L L I S.

Pellis & cutis quo differant, c. 2. v. 4. nu. 2. significant externa bona ibid.

Pellis pro pelle, prouerbialis loquutio, nu. 2. 3. & 4.

P E R C U T E R E.

Percutere, ex adiunctis diuersa significata habet, cap. 1. v. 14. nu. 9.

P E R I P H R A S I S.

In periphrasi non est uis facienda in uerbis, ubi de intentione constat, c. 3. v. 14. nu. 3.

P E R M I S S I O.

Permissio diuina. *Vide Deus.*

P E R S Æ.

Perse in mensa disputabant, c. 1. v. 4. nu. 9.

Perfarum Reges sepulti in Regio monte, c. 3. v. 14. nu. 4.

P E R S E U E R A N T I A.

Perseuerantia, c. 1. v. 3. nu. 26. & c. 2. v. 3. nu. 1.

P E S.

Pedum positio in acquirenda possessione, c. 1. v. 7. nu. 4.

P H A R A O.

Pharao cur dicatur excitatus à Deo, c. 2. v. 6. nu. 10.

P H I L I P P V S.

Philippi locus castigatus, c. 9. v. 18. nu. 3.

P H I L O S O P H I A.

Philosophiæ rationibus, & consolatione utendum, c. 1. v. 21. nu. 7. Et præsertim in tribulationibus, nu. 1. & 12.

Philosophia instar tabulæ in naufragio, v. 21. nu. 9.

Quomodo humana sapientia Philosophorum sit utendū. In præfat. c. 8. nu. 6.

P I N G V I S, P I N G V E D O.

Pro diuitijs & opulentia, c. 15. v. 26. nu. 7.

Pingues, uoluptuarij homines, v. 27. nu. 1. Crudeles, & seui erga alios, ibid. Pinguedo pro terræ ubertate, nu. 2.

Pinguibus interminata mors, nu. 5. Pinguedine, & uoluptate excæcantur homines, nu. 3.

Sunt lasciui, & petulantes, nu. 5.

P I S C A T O R.

Piscatore maledicentior, prouerbum, c. 3. v. 8. nu. 2.

Bonus piscator, prouerbum, ibid.

P L E O N A S M O S.

Frequens in sacris, c. 11. v. 5. nu.

P L V V I A.

Pluuia oratione obtinetur. *Vide Oratio.* Pluuiæ clauem Deus habet, c. 3. uerf. 10. nu. 2. Pluuiarum dispensatio mirabilis, c. 5. v. 10. nu. 1. De illa uidetur Deus gloriari, ibi. Pluuiarum supplementum, flumina, nu. 2. Ex sua

beneficentia pluit Deus in deserto, nu. 3. Aliquando est symbolum diuini supplicij, nu. 4. Pluuia natura sua propensa ad fecundandam terram, c. 12. v. 15. nu. 1. Suo tempore generatur, nisi Deus prohibeat, c. 12. v. 15. nu. 1. Est Dei nuntius, uel ad supplicium, uel ad bonum mortalium, c. 12. uerf. 15. nu. 2.

Pluuia nociua, & tonitrua, propter peccata, c. 5. v. 6. nu. 2.

P O D A G R A.

Bacchi & Veneris filia, c. 2. in enumer. mor. sect. 3. nu. 4. Illius signa, ibidem.

P O E S I S, P O E T A.

Poesis sacra, quæ, & qualis, in præfat. c. 4. nu. 3. & quæ illius genera carminum, & scandendi ratio, ibid.

Poetarum testimonia aliquando opportuna, & utilia ad sacri sermonis intelligentiam, c. 3. v. 3. in considerat. lament. sect. 6. & sect. 8. & c. 16. v. 10. nu. 2.

Poetæ prisci cantu potius, quam scriptis claruerunt in præfat. c. 4. nu. 3. In poetis prophanis aliquid utile, in præfat. c. 8. nu. 6.

Qui poetarum potius lectione, quam sanctorum Patrum delectentur, notati, ibid.

P O N D V S.

Pondera stateræ solebant afferuari in sacculo, c. 14. uerf. 17. nu. 2. Sunt opus, & inuentio diuinæ sapientiæ, ibid.

P O R T A.

In porta dicitur fieri, quod publicè fit, c. 5. v. 4. nu. 2. Ibi celebrabantur iudicia, ibid. & c. 16. v. 8. nu. 4.

Portæ coeli quæ dicantur, ibidem.

P O S S E S S I O.

Possessionis nomen ad pecora pertinet c. 1. v. 3. nu. 1. Ut uariè reddatur ab Interprete, ibid.

Possessiones olim in armentis, & pecoribus, ibid.

Vide etiam Diuitia.

P R Æ C I S I O.

Præcidendi unam considerationem ab alia, uel abstrahendi, in sacro sermone, c. 3. v. 2. in considerat. lament. sect. 7. nu. 4. Vide etiam, c. 1. v. 21. nu. 15. & 16.

Hac scientia abutitur dæmon, ibid. nu. 5.

P R Æ L A T V S.

Vide Rex, princeps, Iudex, Superior.

P R Æ M I V M.

De præmio iustorum, malè sentiunt impij, c. 2. v. 3. nu. 4. & v. 9. nu. 7. & c. 10. v. 3. nu. 10. Fideliter confertur à Deo, nu. 6. Etiam uerbo, uel cogitationi honestè tribuendum, ibid. Describitur in libro memoriæ apud Deum, ibid. Deus uult agere, & amplificare præmia iustorum. In præfat. c. 6. nu. 3.

Præmium dicitur hæredes, c. 3. v. 3. nu. 2.

Patientiæ peculiari ratione confertur, & debetur, ibid. & in præfat. c. 6. nu. 3.

Bonorum laborum gloriosus fructus, c. 9. v. 29. nu. 1. Omnes in præmium intendunt, c. 12. v. 5. nu. 3.

Vide etiam Benignitas, Iustus, Impius.

P R Æ T E R I T V M.

Præteriti imperfecti usus in sacro sermone. *Vide in Indice Hebraismorum, & Regularum Scriptura.*

P R A N D I V M.

Prandia antelucana, c. 1. v. 4. nu. 8.

Illorum mentio in Scriptura, c. 1. v. 4. nu. 8.

Prandendi tēpus, & hora tērationib. opportuna, v. 13. nu. 2.

Hora prandij uenisse nuntios ad Iob, ibid.

P R I M O G E N I T V S.

Primogenitorum ius, quod, c. 1. v. 5. nu. 47. Non soli primogeniti Sacerdotes olim, c. 1. v. 5. nu. 17. Ex primogenitis Sacerdotes, & Reges, ibid. & nu. 18.

Iob primogenitus. *Vide Iob.*

P R I N C E P S; P R Æ L A T V S.

Virorum Principum periphrasis, c. 3. v. 14. nu. 2. Princeps, reipublicæ oculus, c. 10. v. 4. nu. 2.

Debet esse in medijs discriminibus constanti animo, c. 10. v. 4. nu. 6. Fortis, & sapiens, c. 12. v. 13. nu. 9. Dignus, qui sit Imperator, & Dux alicuius exercitus, ibid. Debet expugnare murum Babylonis, ibid.

Debet esse Dei similis, odio prosequens mēdaciū. c. 13. v. 7. nu. 3. Velut sol, qui suos illustret, c. 10. v. 22. n. 10. Sustentat populū, c. 11. v. 3. n. 2. Est uelut Turris David, c. 4. v. 4. nu. 3. Est medicus, aut chirurgus, c. 13. v. 5. nu. 5.

Principes, liberales esse debent, ex proprietate sui nominis, c. 12. v. 21. nu. 4. Propter liberalitatem coluntur ab alijs, ibid. & c. 3. v. 15. nu. 3.

Index Rerum.

Optimi Principis virtutes, cap. 3. versic. 26. num. 4.
 Debet aliquando dissimulare subditorum errata, ibid. & confortare pusillanimes, c. 4. vers. 4. nu. 3.
 Debet habere intelligentiam discernendi vnum ab alio, c. 12. vers. 13. num. 9. Et debet cauere sibi à subditis, tanquam ab hostibus, ibid. Et sua sapientia & experientia prodesse subditis, c. 15. vers. 19. nu. 3.
 Principes & Prælati dantur à Deo, ibid. nu. 4. Solent Prælatorum facta displicere subditis, quia isti non intelligunt, qua ratione facta aut dicta sint, c. 4. vers. 6. nu. 4.
 Principum cognomen obliuisci Dei, c. 8. vers. 13. nu. 3. Illorum inertia & obliuio sui muneris, c. 3. v. 26. nu. 1.
 Pertinacia in sua voluntate, c. 12. vers. 24. nu. 1. Aliquando etiam sunt inconstantes, & facile mutantur, cap. 10. versic. 5. num. 2.
 Principes abuti solent potentia, c. 8. vers. 3. nu. 3. Sunt venationis studiosi, c. 3. v. 14. nu. 3. Et viridariorum, ibid. & ædificandarum arcium, ibid. & amplificandarum domorum, c. 15. v. 28. num. 1. Et faciendarum expensarum inutilium, ibidem.
 Princeps non debet esse insipiens, neque fraudulentus, c. 12. vers. 13. nu. 9.
 Principum iniquorum oculos obuclat dæmon, c. 9. versic. 24. num. 2.
 Principes impij, hypocritæ, c. 8. vers. 13. nu. 4.
 Principes & Iudices ministri decipiunt, c. 13. vers. 9. nu. 3. Familiares & collaterales Principum notantur, cap. 15. vers. 27. nu. 5.
 Principis tyranni familia, tota leonina, c. 4. vers. 10. num. 1. Princeps Leo, ibid.
 Non solum manu, & opere, sed etiam vultu, & voce debet esse lenis, & mitis, nu. 5.
Vide etiam Iudex, Rex, Pater.
PRODITOR.
 Proditorum symbola, quibus inter se vtuntur, c. 15. vers. 12. num. 2.
PROCEMIUM.
 Procemiorum vsus & ratio, initio præfat. Sunt veluti domus vestibula, ibid. Aliæ etiam utilitates, ibid. Quæ soleant contineri in procemijs, ibid.
PROPHETA.
 Prophetæ solent requirere ab Angelis interpretationes suarum reuelationum in præfat. c. 8. nu. 5.
 Quis propriè dicatur propheta in præfat. c. 9. nu. 2.
 Variæ etiam prophetæ, & prophetandi rationes, & appellationes, ibid.
 Iob propheta, ibid. nu. 3. Et an illius amici, Prophetæ, c. 4. in annotatione præuia, nu. 7.
PROPHETIA.
 Quale fuerit, c. 14. vers. 13. nu. 3. & quomodo diceretur regere peccata, ibid.
PROSOPOPOEIA.
 Prosopopeia loci, c. 7. vers. 10. nu. 1. & c. 12. v. 9. nu. 2.
 Per Prosopopeiam aut Mimesin, aliqui explicant concilium & colloquium Angelorum, & Satanæ, cap. 1. vers. 6. num. 9.
PROVIDENTIA.
 Diuinæ Prouidentie currus, quadrigæ, triumphus, cap. 12. vers. 17. num. 4.
 Illius dimensiones, altitudo, longitudo, latitudo, & profunditas, quæ, cap. 11. vers. 9. nu. 4.
 Non est curiosius ab homine perscrutanda, c. 9. v. 24. nu. 2.
 Prouidentie, non fato humanæ res tribuendæ, c. 1. vers. 12. nu. 12. Diuina Prouidentia circa errores, & deceptiones hominum, c. 12. v. 16. nu. 1.
 Illi etiam seruiunt errores, & calumniæ, ibid.
 Tribulationes & supplicia dispensat, c. 5. v. 5. & 6. Atque maia etiam, quæ ex culpa proueniunt, ibid.
 Deus humanarum actionum speculator attentissimus, capit. 7. versic. 20. num. 1. & cap. 14. vers. 16. num. 1. 2. & 3. & vers. 17. nu. 1.
 Est homini instar muri, qui illum circundat, c. 1. versic. 10. nu. 2. 3. & 4. & c. 16. vers. 15. nu. 2.
 Deus prouidet & curat, quæ nemo curat, & quorum nemo recordatur, c. 12. vers. 4. num. 2. Dispensat etiam agris, & alijs rebus naturalibus bona, & mala, c. 5. v. 5. & 6.
 Rerum humanarum prouidentia, cedit in hominis honorem, c. 7. v. 17. nu. 4. & 5.
 An inter Iob, & illius amicos controuertatur de prouidentia, in præfat. c. 5. nu. 1.

P R O X I M V S.

Misericorditer, & leniter de proximo iudicandum, cap. 13. vers. 8. num. 3.
Vide etiam Pauper, & Misericordia.
Vide etiam Prouidentia circa iustum, in verb. Iustus; & circa impium; Vide Impius.

P R V D E N T I A.

Prudentia carnis, c. 8. vers. 14. num. 4. Adducitur à Deo in stultum finem, c. 12. vers. 17. nu. 4.
Vide etiam Consilia, Astutia, Cogitatio.

P V E R.

Pueri appellatio non tam ad ætatem, quam ad ministeriū refertur, c. 5. vers. 15. nu. 9. Quid apud Iurisperitos significet, ibidem.

Pueri ingenium, quale, c. 5. v. 2. num. 6. Est pusillo animo, & inuido, num. 7. stultus, ibid. Lewis, & inconstans, ibid. Facile cupidus eorum, quæ videt, ibid. Est impij, & peccatoris Symbolum, ibid.

Vide etiam Adulescentia.

P V L V I S.

Quorsum in luctu fieret pulueris iactatio in aerem supra capita, c. 2. vers. 13. nu. 2.

An ex solo puluere arido Adami corpus formatum.

Vide Adam. Vide etiam Cinis.

P V R G A T O R I V M.

Fides purgatorij, & immortalitatis animarum, cap. 7. versic. 9. num. 2.

Vide etiam Infernus, & in Indice vocum simplicium.

P Y R A M I S.

Pyramidum vsus, c. 1. vers. 1. nu. 27. An pro condendis cadaveribus, & ornandis sepulchris, ibid. An pro condendo frumento, ibid.

Pyramis sepulchri Iob in finibus Idumæ, & Palæsthine, ibidem.

Q

Particula Quasi, frequenter non solum similitudinem, sed etiam veritatem affert, c. 1. v. 1. nu. 16.

Vide etiam, in Indice vocum simplicium.

Quies Mortis qualis sit. *Vide Mors.*

Quomodo Deus dicatur Quærere iniquitatem impij.

Vide Impius.

R

R A P I N A.

Rapinæ nomina vniuersa peccata, c. 16. vers. 18. nu. 1. Tenaciter adhæret manibus. *Vide Furtum.*

Diuitiæ frequenter ex Rapina. *Vide Rapina.*

R E C T I T V D O.

Rectitudo viæ, & vitæ, pro innocentia quæ nemini noceat c. 1. vers. 1. nu. 56.

Iustus iucundus & gratus alijs, ibid. nu. 57.

R E C E D E R E.

Recedere à malo, verbum bellicum, aut militare, cap. 1. vers. 1. num. 61.

Recedendum longè ab occasionibus peccati. *Vide peccatū.*

Recedendum à societate impiorum. *Vide Societas, & Impius.*

R E N E S.

Viscerum pars, c. 2. in enumerat. morbor. sect. 7. nu. 4.

Renes symbolum teneriorum, & molliorum affectuum, c. 16. vers. 13. nu. 4. & vers. 14. nu. 2.

Renum & lumborum morbi grauissimi, ibid.

Iob laborauit Renum dolore, c. 2. in enu. morbor. sect. 7. nu. 4.

R E S P I C E R E.

Respicere in aliquem, signum constantis animi, & nihil timoris, c. 6. vers. 28. nu. 3.

Vide etiam in alijs Indicibus, Oculus, Facies, Videre.

R E S P I R A R E.

Difficultas respirandi in Iob, vnde, c. 9. vers. 18. nu. 3.

Vide etiam morbus, & Iob.

Deus dicitur respirare, cum mortalib. benefacit. *Vide Deus.*

Vide etiam Nares.

R E X, R E G N V M.

Rex regum quis, & apud quas nationes, c. 1. v. 1. num. 17. Palæsthinorum Regum consuetudo in creando supremo Rege, ibid.

Reges vnguebantur oleo lætitiæ, c. 1. vers. 1. nu. 63.

Reges simul & Sacerdotes quondam, ibi. *Vide etiam Sacerdotes.*

Rex, vnde dicatur in Græco, c. 9. v. 13. n. 5. Est basis & fundamentum populi, ibi. Dicitur portare orbem, ibid. Est similis fermento, c. 1. v. 1. nu. 75. Candelabro, Ciuitati, Soli, nu. 76. Vento, & spiritui rapidissimo, nu. 77.

Index Rerum.

Pij Regis munus, quod, c. 1. vers. 1. num. 75. Illius pietate nutriuntur subditi, ibid. *Exempla vitæ*, quæ ab illo sumuntur, sunt efficacissima, nu. 77.
 Rex quasi alter Deus, cap. 12. vers. 19. nu. 1. Regi familiares dicuntur sacerdotes, ibid. Dicitur sedere in solio, & sede Dei, ibidem.
 Regum pertinax, & obstinata voluntas, cap. 12. vers. 24. nu. 1. Similis rapidissimo flumini, ibidem, Deus illam inclinat, quocunque vult, ibidem.
 Reges impij exauctorati à Deo, c. 12. vers. 18. nu. 2. Regna ab vno ad alios translata, nu. 3. Regibus & Imperatoribus fortissimis iniicit Deus pauorem, vers. 24. nu. 2.
 Non est acquiescendum Regi in re iniusta, ibid. num. 1.
 Regno & imperio dignus, qui iniquitatem odio habet, cap. 1. vers. 1. nu. 62.
 Regna singula, vno vel pluribus oppidis constantia, ibid. num. 25.

RESURRECTIO.

Resurrectio impossibilis viribus naturæ, c. 14. vers. 12. nu. 1. 2. 3. & c. 14. vers. 14. nu. 1. 2.
 Est similis vestimento confuto, cap. 14. vers. 11. nu. 6. Est generatio, & natiuitas, nu. 3. & velut mater parturiens, terra, ibidem. Est immutatio ad meliorem statum, nu. 4. Variæ etiam illius similitudines, & exempla in rebus naturalibus, ibidem. Est similis creationi, nu. 5. Et arbori reuirescenti, c. 14. vers. 7. num. 1. quamquam in aliquo etiam sit dissimilis arbori, nu. 2.
 Quomodo impijs negetur resurrectio, concedatur verò iustis, cap. 14. vers. 11. num. 4. Quanta resurrectionis, & beatæ immutationis gloria, nu. 5. Futura resurgendum alacritas, vers. 5. nu. 4.
 Spes resurrectionis incitat ad laborandum, c. 14. vers. 11. nu. 9. Dei caritas suscitantis mortuos, nu. 5. Vox Dei & tuba archangeli, cuiusmodi futura sit, nu. 2. Vltimæ resurrectionis descriptio, vers. 16. nu. 1.
 Prouidentia, quam Deus habet actionum & rerum mortalium, signum est futuræ resurrectionis, c. 14. v. 16. n. 1.
 In Reges solebat incumbere belli & hostium pondus, c. 13. vers. 24. num. 2.

REVELATIO.

Reuelationis veræ, aut falsæ, notæ & signa, c. 4. vers. 12. nu. 2. Quare dicatur furtiua, nu. 5. & suscipi per venas futuræ, ibidem. Timor præcedere solet veras reuelationes vers. 16. nu. 1. & 5.
 Tempus nocturnum aptum reuelationibus suscipiendis, c. 4. vers. 13. num. 3.
 Reuelatio, auris nomine significata, c. 13. vers. 1. nu. 1.

S

SABBATVM, SABBATISMVS.

Sabbatum, requiei futuræ symbolum. Sabbatismus æternæ beatitudinis, c. 5. vers. 19. nu. 3.

SABA.

Saba duplex, cap. 1. vers. 14. nu. 6. Quæ illius nominis diuersitas in Hebræo, ibid. Quæ illa Saba, vnde venit Regina Austri, nu. 7.
 Sabæi excursionēs faciebant in regiones finitimas, vers. 14. num. 7.
 In Saba & Æthiopia regnabant foeminae, num. 6.

SACERDOS, SACRIFICIUM.

Sacerdos, nomen honoris, c. 1. vers. 5. n. 16. Quibus titulis olim crearetur, ibid. Publico munere, & auctoritate fungitur, ibid. Est potissima reipublicæ pars, ibid. Quomodo olim consecraretur, ibidem.
 Sacerdos vsurpatur pro quocunque eccellente viro, c. 12. vers. 19. nu. 1. Pro Regis familiarissimo, ibid. Sed propriè pro eo, qui Deo ministrat in sacris, ibid.
 Sacerdotes & sacrificia, cur dicantur sancta, c. 1. v. 5. nu. 3. & c. 6. vers. 10. nu. 5.
 Sacerdotes iubebantur mundi & sanctificati interesse sacrificio, c. 1. vers. 5. num. 4. & 5. Qualis illa mundities, & sanctificatio esset, num. 6. Speciosæ illorum vestes, c. 12. vers. 19. num. 3.
 Reges simul & sacerdotes olim, c. 12. vers. 19. nu. 1. Cetera & matura ætas ad sacerdotium requisita, c. 5. v. 1. nu. 11.
 Cur præcepit non tondere caput, & barbam sacerdotum, c. 1. vers. 20. nu. 11.
 A dextris sacerdotis cur dicatur astitisse Satan. c. 1. vers. 6. num. 8.
 Sacerdotum captiuitas in extrema calamitate, cap. 12. v. 19. num. 1.

Sacrificia in lege naturæ, & in quem finem, cap. 1. vers. 5. nu. 21. Offerre sacrificium etiam dicuntur laici, nu. 15.
 In sacrificijs summa pecudum capita abradebantur, c. 1. vers. 20. num. 13.

SÆCVLV M.

Quot annis constet, cap. 1. vers. 16. nu. 7. Ludi sæculares, centesimo quoque anno, ibid.

SAGITTA, SAGITTARI.

Sagittis peculiariter tribuitur multitudo, & cur, c. 16. vers. 14. nu. 1. Sagittarij dicuntur Multi, ibid.
 Dolores, & morbi dicuntur sagittæ. *Vide Dolores.*
 Fulmina dicuntur Dei sagittæ. *Vide Fulmen.*

SAL.

Sal, prudentiæ symbolum, c. 6. vers. 6. num. 6. Et testimonia sacræ scripturæ, ibidem.
 Est condimentum pauperum, ibidem.
 Sale & cymino tenus amici, prouerbium, ibid.
 Insulsa, nutritioni inepta, num. 7.
 Sapientes insulsi, qui. num. 6.
 Ouum sine sale. *Vide Ouum.*

SALOMON.

An Salomon suos ipse libros scripserit, in præfat. c. 3. n. 2.
 Polluit arte curandi morbos Dæmoniacos, c. 2. in enumerat. morb. sect. 12. nu. 13.
 Salomon aliquando forma optimi principis, c. 3. vers. 15. nu. 3. Postea avaritia tactus, ibidem.
 An Salomon in Ecclesiaste aliquando loquatur ex sententia impiorum & voluptuariorum, c. 7. vers. 9. nu. 4.

SALIVA.

Refrigerat & humectat. cap. 7. vers. 19. nu. 3.
 Moribundi non possunt deglutire saliuam, ibid.
 Silentij periphrasis, non posse deglutire, ibidem.
 Sputum saniosum, & fetidum habuit Iob. *Vide Iob.*

SAMIA.

Samia vasa olim in pretio, cap. 10. vers. 9. nu. 5.

SANCTITAS, SANCTVS.

Sanctitas & pietas est tabula in naufragio aliorum bonorum, cap. 2. vers. 3. num. 1.
 Apprehendenda velut arma, & scutum, nu. 2.
 Radicatur & fructificat velut arbor, in manibus viri iusti, ibidem.
 Dicitur mundities & perspicuitas animi, c. 8. vers. 6. nu. 3. & c. 14. vers. 4. num. 1.
 Est Merces, Iubilum, Lætitia, c. 8. vers. 22. num. 4. Est similis domui ædificatæ, uitium uerò aceruo lapidum in ordinatorum, vers. 17. num. 7.
 Sanctitatis humanæ duo testes, Deus & conscientia, c. 9. vers. 20. num. 2.
 Non est de sanctitate coram Deo gloriandum. c. 9. vers. 15. num. 3.
 Quare angeli dicantur sancti, cap. 5. vers. 1. nu. 3. Erat nomen Fidelium primitiuorum, c. 6. vers. 10. nu. 5.
 Sanctorum inuocatio, c. 5. vers. 1. nu. 3.
Vide etiam Iustus, Impius, Pietas, Peccatum.

SANGVIS.

Sanguinis profusio vindemiæ similis, cap. 6. vers. 4. nu. 6.
 Significat peccata contra proximum, c. 16. vers. 18. n. 2.
 Clamor sanguinis Abel. *Vide Abel, & Clamor.*

SAPIENS.

Sapiens melioribus vititur, deteriora expectat, cap. 3. vers. 25. num. 3.
 Sapientia dicentis, attentionem conciliat, c. 4. in annot. præuia, num. 1.
 Sapientis est, magistros quærere & colere, c. 15. v. 18. n. 2.
V. de etiam Prudentia, Iustus, Impius, Consilium, Absentia.

SAPOR.

Cognominatus est Rex Regum, c. 1. nu. 17.

SATAN.

Quis fuerit Satan Iobi impugnator & criminator, cap. 1. vers. 6. num. 6.
 Idem fuit, qui sæpè tentauit Iob, c. 2. vers. 7. nu. 1. Quæ illius nominis uis & interpretatio, c. 1. vers. 6. nu. 8. Quid egerit in concilio Angelorum, nu. 8. 9. 10. & 11.
 Quid sit Satan stare à dextris, sacerdotis potissimum. Impedire conatur rerum diuinarum augmentum & curam, ibidem, nu. 8. Varia illius nomina, ibid. Et vers. 16. n. 2.
 Non tam viribus, quàm astutia pugnat, ibid. Est astutus simul, & crudelis, ibid. & c. 2. vers. 6. num. 1.
 Illius insidiæ & methodus, c. 1. vers. 13. nu. 2. Vide et vers. 14. nu. 1. & vers. 16. nu. 1. Importunitas eiusdem, nu. 3.
 d 3 Illius

Illius malitia, & nequitia, verſ. 14. num. 2. Impudentia, ver. 6. nu. 6. & c. 2. ver. 2. nu. 4.
Cur dicatur uolabile, c. 1. ver. 12. nu. 5. Et Auis, c. 5. ver. 7. num. 10. Et Famelicus, ibid. verſ. 5. num. 3. Et ſerpens vectis, c. 2. verſ. 5. num. 1.
Eſt quietis impatiens, c. 1. ver. 7. nu. 3. Vagus, & profugus, ibi. Inſidiatur in vijs, ibi. Malitioſe omnia perluſtrat, ibi.
Eſt ſemper impugnare paratus, c. 1. verſ. 10. nu. 3. Plus expectit, quàm prima facie uidebatur petere, ver. 12. nu. 3. Sitit humanum ſanguinem, nu. 4. & cap. 2. verſ. 5. nu. 1. Reſtringitur & coercetur à Deo. ibid.
Nec timetur, nec honoratur à iuſto, cap. 1. verſ. 12. nu. 9. Eſt temerarius & mendax, verſ. 22. nu. 1. Antonomaticè dicitur impius, cap. 9. verſ. 24. num. 3. Primum eſt ſuaſor peccati, deinde nos de illo accuſat, c. 1. v. 6. nu. 8. Inſidiatur frugibus, cap. 1. verſ. 14. num. 3.
Obruere ſolet vires internas hominum obſcuritate teter rima, cap. 2. verſ. 6. nu. 4. Cum virum iuſtum poſſidet, adigit etià citra peccatum ad opera turpia, ibid. Ludificat dormientes, ibid. Extenuare conatur merita ſanctorum, cap. 2. verſ. 4. num. 1.
Abutitur ſua ſcientia Philoſophica, & Theologica, c. 2. verſ. 4. nu. 6. & cap. 3. verſ. 2 in conſiderat. lament. ſect. 7. nu. 5. Vtitur nobis ipſis contra nos, c. 2. verſ. 5. nu. 2. Huius, tanquam tortoris miniſterio vtitur Deus capit. 2. verſ. 7. num. 2.
Satanæ angelus colaphizans Paulum, quis, c. 2. ver. 7. n. 3. *Vide etiam, Damon, Diabolus, Angelus.*
S A T V R I T A S.
Saturitas, qua Hebræi in deſerto puniti ſunt, an fuerit peculiaris morbus, cap. 3. verſ. 24. nu. 4. *Vide etiam Conuinitum, Gula.*
S A T Y R I A S I S.
Satyriasis, quis morbus, & vnde dictus, c. 2. in enumer. morb. ſect. 7. num. 3.
S A V L.
Saulis nomen vnde, c. 7. verſ. 9. nu. 3.
S C E N I T Æ.
Scenitæ qui, cap. 1. verſ. 1. num. 28. Illorum nomen à tabernaculis, in quibus habitant, deducitur, ibid. Differunt ab Huſitis, ibid.
S C E P T R V M.
Prifcorum regū peculiaria in ſceptris inſignia, c. 9. v. 34. num. 4. Babyloniorum præſertim, ibid. Tum etiam in ſacris, ibid.
S C L A V I.
Sclauſi filijs pro ſeruis vtuntur, cap. 1. verſ. 2. nu. 5. Ab illis manauit nota ſeruorum inuſta genis, ibidem.
S C O P E L I S M O S.
Capitale in Arabia crimen, cap. 5. verſ. 23. nu. 7. & Quod qualeve eſſet. ibid.
S C R I B E R E, S C R I P T V R A.
Formula citandi ſacram ſcripturam quæ, c. 4. in annotat. præuia. nu. 5.
Ad ſcripturam ſacram Deus vtitur opportuno ſcriptore, & apto calamo. in præfat. c. 3. nu. 3.
Scriptura ſacra, mundus intelligibilis, & quæ iſtius mundi partes c. 8 in præfat. nu. 1. illius diuiſio & partes, ibi. Optima ad intelligendam præparatio, num. 5. & 6.
Tres ordines ſacrorum librorum, in præfat. cap. 9. nu. 5.
Scripturarum tractatio ſemper coniungenda cum noſtra vtilitate, in præfat. c. 8. nu. 6 & cap. 10. nu. 3. 4. 5.
Scriptores ſacri de ſe, tãquam de aliena perſona loquuntur in præfat. cap. 3. num. 7. *Vide etiam Liber.*
Scribere, & narrare præteritos labores iucundum, in præf. c. 3. num. 4.
Scribere, proprium eſt iudicis pronuntiantis ſententiam, cap. 13. verſ. 26. nu. 5. & ſcribere formulam, ibid.
S C R V P V L V S.
Signum bonæ mentis, c. 1. verſ. 5. nu. 21.
Creantur interdum ex melancholia, cap. 3. verſ. In conſidera. lament. ſect. 2. nu. 1. Et frequenter ex ignorantia, nu. 7. Coniunguntur aliquando cum conſcientiæ terroribus, nu. 2. Quæ illorum externa ſigna nu. 3. Remedia num. 1. Illorum deſcriptio. num. 3. Medicina poſſiſſima eſt obedientia, ibid.
Scrupoſi ſe interdum ſolent erigere animo, nu. 4.
Iobi calamitas, & querimoniæ non referenda ad agritudinem ſcrupulorum, nu. 5. Quamuis potuerit etiam illis laboraſſe, ibidem. Et cap. 10. verſ. 14. nu. 5.

S E D E R E, S E D E S.
Sedendi ſignificatio, & habitus modum capit ex adiunctis, c. 2. ver. 13. nu. 3. Ad animi tranquillitatem pertinet, c. 6. verſ. 24. nu. 4.
Sedes ſubliliores, honorificentiores, c. 5. ver. 9. n. 2. & c. 7. verſ. 10. nu. 3. *Vide etiam Locus, & Honor.*
S E I R.
Cuius nomen fuerit, c. 1. v. 1. nu. 36. Et montis Seir habitator Eſau, ibid.
S E M I R A M I S.
Semiramidis ſepulchrum ſupra portam, c. 3. verſ. 15. n. 4. Et illius inſcriptio, ibid.
S E N E S, S E N E C T A.
Senes maximè ſapere debent, c. 12. verſ. 20. nu. 2.
Senioribus aſſurgebant Spartiata, c. 7. verſ. 8. nu. 4.
Illorum conſilia infatuat Deus, c. 12. ver. 20. nu. 2. Et permittit, ne ſuæ ſeneſtutis decorum ſeruent, ibid.
Senecta iuſtorum, in abundantia, c. 5. ver. 20. nu. 1. 2. 3. Senectus negatur impijs, conceditur iuſtis, immatura etiam morte præreptis, cap. 15. verſ. 32. nu. 2. 3. *Vide Iuſtus, impius, Adoleſcens.*
S E N S I T I V V M.
Senſitiui affectus ſignificatio, cap. 3. verſ. 2. in conſiderat. lament. ſect. 6. & 7. nu. 1. Et c. 6. verſ. 5. 6 & 7.
Scientia aliquando dicitur de ſenſitiua & experimental. *Vide in Indice Regularum.*
S E P T E M, S E P T E N A R I V S.
Septem dies dedicationis templi, lætiſſimi, c. 5. v. 20. n. 5. Alluſio ad illos in luce ſolis ſeptemplexiter maiori, ibi.
Septenarius numerus pro indefinito, c. 2. v. 13. nu. 5. Luſtus & merori dicatus, ibid. Nota multitudinis, cap. 5. verſ. 19. nu. 5.
S E P T V A G I N T A.
Septuaginta interpretes Vaticani, correctiores & ampliores, quàm Complutenſes, in præfat. c. 2. nu. 4. Cuius auctoritatis, ibid. Et c. 1. verſ. 1. nu. 32.
S E P V L C H R V M.
ſepulchrorum clauſes habet Deus, c. 3. verſ. 10. nu. 2.
ſepultura fidelium dicebatur Dormitorium, ver. 13. n. 1.
ſepulchra ſumptuoſa in agris, c. 3. v. 14. nu. 4. Nobiles in montibus ſepulti, ibid. In ſepulchris ædificandis Indi, & Germani perparci, ibid.
ſepulchra ex agris paulatim ad vrbes & templa adducta apud varias nationes, c. 3. verſ. 15. nu. 5. ſunt ſpecta viuientium, ibid.
ſepulchra tangentes iurant Naſamones, ibid. Varij circa ſepulchra, & funera ritus & cæremoniæ, ibid.
ſunt velut capſa & ſcrinium, in quo aſſeruantur deſuncti, c. 14. verſ. 6. nu. 2. & ſunt ſpecta viuientium, c. 3. v. 15. nu. 5. Et ſunt terræ vterus, c. 1. ver. 21. nu. 5.
ſepulchri cum proprio domicilio comparatio, c. 17. v. 13. num. 1. Vniuerſa iſtius domus & ſepulchri familia deſcribitur, verſ. 14. num. 5.
Non alia cura dum viuimus, quàm parandi, & ædificandi ſepulchri, c. 17. verſ. 13. nu. 2.
In ſepulchris cum cadaueribus condebantur theſauri, & pretioſa ſupellex, c. 1. uerſ. 20. nu. 8. Et c. 3. uerſ. 15. n. 4. & uerſ. 21. & 22.
Abſolon, qui ſibi ſuperbum monumentum exſtruxerat, ſepulchro caruit, c. 1. uerſ. 1. nu. 48.
ſepulchrum ſemiramidis quale. *Vide Semiramidis.*
ſepulchrum Dauid. *Vide Dauid.*
Vide etiam Mors, Cadaver.
S E Q V E S T E R.
Eſt ille, apud quem controuerſia deponitur, c. 9. ver. 33. nu. 5. Vnde dicatur, ibid.
Deus quò dicat ſequeſter, ibi. & præſertim ſequeſter noſtræ patientiæ, ibi. Chriſtus Ieſus ſequeſter, nu. 7. & 8.
S E R P E N S.
Vnde dicatur in Hebræo & Chaldæo, c. 1. uer. 14. nu. 1. ſerpentes igniti quales, c. 5. uer. 7. nu. 10. Alati in Arabia, ibid. & ſerpentes Iaculi, ibid.
ſerpentis cum muliere cognatio. *Vide Fœmina.*
ſerpens vectis appellatur ſatanas. *Vide Satanas.*
S E R V V S, S E R V I L E.
ſerui erant agricolæ, c. 1. ver. 3. nu. 14. Cur ijdē Familiares dicti, ibid. Ad pedes patrisfamilias cænantis aſſidebant, c. 1. verſ. 5. num. 8.
ſerui furandi auidi, c. 5. ver. 5. nu. 3. illis perforabatur auricula, c. 11. verſ. 13. nu. 1.

Index Rerum.

Servorum supplicium virga, & iugum, cap. 9. vers. 34. nu. 2. & conuolutio in orbem, aut spheram, cap. 5. vers. 24. num. 3.

In seruo requiritur fidelitas, cap. 4. vers. 18 nu. 3. Prefer-
tim in Dei seruo, ibid.

Discrimen inter opera seruilis & liberalia, cap. 1. vers.
8. num. 5.

Serui Dei appellatio quam sit honorifica, c. 1. v. 8. nu. 5.
Pertinet ad opera minimè seruilis, ibid. Qui alteri,
quam Deo seruit, verè est mancipium, n. 6. Dei ser-
uitus suavis, dæmonis grauissima, num. 7.

De suo seruo gloriatur Deus. *Vide Deus, & Iustus.*

Serui Dei dicuntur Angeli. *Vide Angelus Vide etiam Schæui.*

SEX, SENARIUS.

Senarius numerus nota multitudinis, c. 5. vers. 19. nu. 2.
Nuptijs & generationi dicatus, ibid. Creationis sym-
bolum, num. 3 & vitæ præsentis, ibid.

SILENTIVM.

Præcedere debet, vt quis benè postea loquatur, c. 3. ver. 1.
num. 3. Stultorum & sapientium silentium, ibid. Est si-
mile fratri generosi equi ibid. Silentio parantur, & eli-
guntur dicenda, n. 6. Angusto, & magno corde, qui diu
silet; angusto & breui, qui multa loquitur, ibid.

Iusti in ærumnis silent, c. 3. vers. 2. nu. 2. 3. & quid illorum
silentium indicet, ibi. Silentium iustorum, est comes il-
lorum Ipei, & confidentiæ, ibid. Deum laudat, nu. 3. Af-
fert cognitionem proprii peccati, ibid.

Obmutescere, ad confusionem & erubesceniam, c. 5. ver.
17. nu. 4. Malè sibi conscijs, silent. c. 13. vers. 19. nu. 4.

Silentij periphrasis, c. 7. vers. 19. num. 3.

Silentium seruatur à Persis inter edendum, cap. 3. vers. 1.
nu. 1. Conuenit in initio consolationis, & ægritudinis,
cap. 2. vers. 13. nu. 6. Silentio & assistentia confortauit
Angelus Christum orantem in horto, ibid.

Vide Lingua.

SIMPLEX, SIMPLICITAS.

Simplicitatis, & uariæ illius acceptionis tractatio fusior,
c. 1. à nu. 51. vsque ad 55.

Simplicia, quæ vera & fidelia sunt, num. 51. Cur dicatur
Iacob homo simplex, nu. 55. Ecclesiæ ornatus, simplici-
tas, num. 54. Cur dicatur pauper ambulare in simplici-
tate, nu. 54. Simplex cor, & lingua simplex quid, ibid.

SINAPIS.

Sinapis granum refert iustum contritum, cap. 2. vers. 10.
num. 1. Cur verba scripturæ, sint illius similia, in præf.
cap. 8. num. 6.

SIN.

Sin & gamech, literæ in Hebræo permutabiles, cap. 1. ver.
14. num. 7.

SODOMA.

Sodomiticum pomum quale, c. 1. vers. 1. nu. 49. & cap. 13.
vers. 12. num. 1.

Cinis Sodomiticus, Symbolum æterni supplicij, cap. 13.
vers. 12. num. 1.

Sodomæ excidium, sempiternum, c. 12. v. 14. num. 1. Vsur-
patur pro exemplo ab amicis Iob, c. 4. vers. 7. nu. 2.

SOL.

Cœli oculus, cap. 3. v. 9. num. 5. Potissima cœli pars, *Vide*
Cælum.

SOLO.

Solonis luctus in morte filij, c. 1. vers. 20. nu. 19.

SOLENNITAS.

Solennitas dicitur, quasi circumgyratio, eò quòd redeat
in orbem, c. 1. vers. 5. num. 1. Noctes aliquæ solenniores
diebus. *Vide Nox.*

SOLICITUDO.

Solicitudines nostræ proijciendæ in Deum, c. 7. vers. 20.
nu. 4. & vers. 21. nu. 1. & 2.

SOMNVS, SOPOR.

Sopor quare dicatur cadere in homines, cap. 4. vers. 14.
num. 4.

Somnus seruit foetui elaborando, c. 3. v. 3. nu. 5. Laborum
induciæ, c. 7. vers. 4. nu. 1.

Noctu somniamus, quæ interdum desideramus, c. 7. vers. 14.
num. 2.

Insomnia molesta ex ærumnis diurnis, nu. 3.

Vitiosorum somnia qualia, c. 14. vers. 1. nu. 7.

Somnus iustorum, obliuio laborum, cap. 11. vers. 16.
num. 2.

Somni & mortis similitudo. *Vide Moys.*

SOROR.

Vnde dicatur, cap. 1. vers. 4. num. 15.

Soror est charissima fratribus, nu. 16. significat sponsam,
ibid. & c. 17. vers. 14. nu. 6. An etiam sumatur pro me-
retrice, ibidem.

SPECVLVM.

Cur senes & anus abijciant specula, c. 14. vers. 20. num. 4.

SPES.

Spes in Deum, non constituit illi tempus, c. 13. v. 15. n. 2.

Spes impiorum, inanis & leuis, cap. 11. vers. 20. num. 4.

Spes impiorum, in uita; iustorum, in morte, cap. 17. v. 16.
num. 1.

Quomodo Abraham in spem & contra spem credidit.
Vide Abraham.

Iustorum nomen, Sperantes, c. 13. vers. 15. num. 3.

SPONSA.

Sub noctem deducebatur in domum mariti, c. 3. v. 7. nu. 3.
Lampadibus comitata, ibi. Laudabatur in nuptijs, ibi.

STARE.

Stare in timore Dei habitum militare affert, c. 1. vers. 1.
nu. 61. Est etiam proprium Angelorum. *Vide Angelus.*

STELLÆ.

Exercitum & militiam conficiunt, cap. 7. vers. 1. n. 1.

Stellas de cœlo detrahare. *Vide Luna.*

Quomodo dicantur de cœlo casuræ, c. 3. vers. 9. num. 4. &
cap. 14. vers. 12. num. 5.

STERILITAS.

Sterilitas feminarum à Deo fit, cap. 3. v. 10. nu. 2. Et ter-
ræ, ibid. Et alia etiam agrorum mala, propter peccata,
cap. 5. vers. 6. num. 3. & vers. 20. num. 1.

Nouemannis & sterilitatis tempora famosa, ibid. num. 2.
In fame publica Deus prouidet iustis, num. 3.

STERQUILINIVM.

De sterquilino, in quo sedit Iob, quod & quale fuerit fu-
se disputatur, cap. 2. vers. 8. in enumer. morb. sectio. 11.
num. 1. 2. & 3.

STIPVLA.

Ignobilitatis & inutilitatis symbolum, cap. 13. vers. 25.
nu. 4. & senectutis aridæ, ibidem, & impij, num. 7. &
peccatorum leuium & minorum, nu. 6. Stipulæ, aut
ignis, aut ventus minatur, num. 7.

STOICI.

Stoicorum indolentia damnata, capit. 1. vers. 20. nu. 1.
& c. 3. vers. 2. in consider. lament. sect. 6. num. 1.

Vide etiam Doler.

STVLTVS.

Peccatoris cognomen. *Vide Impius, & Peccator.*

Sultiloquium & loquacitas. *Vide Lingua.*

Stultitiæ gradus temeritas, impatientia, & ira, cap. 5. vers.
2. num. 2.

Diues stultus. *Vide Diues.*

Finis stultus quis sit. *Vide Imbrius.*

SVFFVMIGARE.

Suffumigandi ars apud Hebræos cap. 1. vers. 5. nu. 3.

Illius etiam periti Alexandrini, ibidem.

SVPERIOR.

Superior consentiens impietati subditorum, punitur, c. 1.
vers. 1. num. 69.

SVPERBVS.

Est insipiens & stultus, c. 5. vers. 2. num. 4. Desiderijs &
ambitione torquetur, cap. 15. vers. 20. num. 2.

Dicitur filius dæmonis, cap. 5. vers. 7. num. 5. Laborare de
trectat, ibidem. Dicitur scintilla, aut filius ignis, ibid.

Superbi montes, cap. 9. vers. 5. nu. 2. Illos adiuvat dæmon,
vers. 12. num. 4. Audent luctari cum Deo, c. 12. vers. 19.
num. 5.

Sed illos supplantat colluctator Deus, ibidem.

Dicuntur eleuari, cap. 13. vers. 11. num. 4. & c. 15. vers. 12.
num. 1.

Superbiæ symbolum, ceruices rigide, cap. 13. vers. 12. nu. 6.
& c. 15. vers. 26. nu. 4. Et brachium excelsum, aut manus
eleuata, cap. 15. vers. 25. nu. 2.

Superbiæ comes omnis impietas, c. 15. vers. 20. nu. 2. Quis
dicatur pes superbiæ, ibid.

SVPELLEX.

Quæ comprehendat, & unde dicatur, c. 2. v. 4. nu. 4. Aurea
& argentea suppellex nobiliū, c. 3. v. 15. n. 3. Cōdebatur
pretiosa suppellex cum cadaueribus. *Vide Sepulchrum.*

SVRGERE.

Constantis animi est, cap. 1. vers. 20. nu. 3. & 4. & de uaria
furgendi

Index Rerum.

furgendi significatione, & acceptione fusior disputa-
tio. *ibid.*

S V S P I R I V M.

Afflicti suspirant, cap. 11. vers. 20. num. 4.
Cur suspirijs, et gemitu leuetur dolor. *Vide Dolor et Lingua.*
Gemitus & suspiria, non repugnant fortitudini, c. 3. v. 2.
& in consider. lament. sect. 6. nu. 3.

S Y C O P H A N T A.

Sycophantæ vnde primum dicti ab Atheniensibus, c. 9. v. 10. num. 5.
Sycophantia, calumnia; & Sycophantari, calumniari, cap. 10. v. 3. num. 5.

S Y R I.

Syri preliaturi vestes abijciunt, c. 1. v. 20. nu. 9.
Syri & Palæstini vtuntur parabolis, cap. 8. vers. 11. nu. 1.

T

T E M P E S T A S.

Tempestatis de scripto & circumlocutio, c. 9. v. 7. nu. 1.
2. 3. In tempestate, claudit Deus sub signaculo lumina
coeli, nu. 2. & 3.
Tempestatis tenebræ, quasi signa & arma diuinæ poten-
tiæ, num. 3.
Tempestas & procella, diuina ira, vers. 8. num. 3.
Tempestas efficitur ab Arcturo, & alijs constellationib.
cap. 9. vers. 9. num. 3. Vis diuina in tempestatibus, quæ
dicatur, num. 2.

T E M P V S.

Temporis circumstantias obseruare solet scriptura, boni
omnis causa, c. 1. v. 6. num. 2.

T E N E B R Æ.

Tenebræ in meridie, de ingenti calamitate, c. 3. v. 4. nu. 1.
Videntur polluere diem, vers. 5. num. 1.
Tenebræ morientium, tristissimæ, n. 2. & plenæ timore, ibi.
Tenebræ tempestatem amplificat, cap. 3. vers. 6. num. 1.
Solitariae sunt, vers. 7. num. 4.
In tenebris desiderant miseri, vel fulminis lumen, cap. 3.
v. 9. num. 2.
Tenebræ, carcer & vincula, c. 3. vers. 23. n. 2. & c. 10. v. 22.
num. 11. & 12. Coniunctæ sunt cum animi deliquio, n.
13. Significant miseras & calamitates, nu. 14. Viden-
tur prouenire & nasci ex inferno, num. 15. Sunt timide,
nu. 16. & plenæ confusione, num. 20.
Vide etiam Nox, & Tribulatio.

T E R M I N V S.

Dei terminus, quis, c. 4. vers. 23. nu. 4.
Termini agrorum quales fuerint, & ex qua materia, *ibid.*
Terminales lapides, ibi. Symbolum constantiæ, & im-
mutabilitatis, *ibid.*

T E R R A, T E R R Æ M O T V S.

Pro regione, aut vno regno, aut una tantum vrbe, cap. 1.
v. 1. num. 24.
In terram corruere, est lugentis uel adorantis, c. 1. vers. 20.
nu. 15. & in illam cadere dicebatur puer recens natus,
vers. 21. nu. 3. Est hominis mater, n. 2. & sepulchrum il-
lius uterus, num. 5.
Terra, Theatrum scenicum, pro tragædio humanæ uitæ,
c. 1. v. 21. num. 11.
Terram perpetuo moueri, opinio Pythagoricorum, c. 9.
vers. 6. num. 1.
Sed est omnino stabilis, nu. 2.
In terræ motibus Deus formidandus, *ibid.*

T E R R O R.

Dictus etiam de presentibus malis, c. 6. v. 4. nu. 7.

T E R T V L L I A N V S.

Explicatur in prefat. cap. 5. nu. 4.

T E S T I M O N I V M.

Falsi testimonij gratias, c. 16. v. 9. nu. 6.
Morbi & dolores testimonium contra hominē. *Vide Morbus.*
Conscientiæ testimonium *Vide Conscientia.* Deus testis.
Vide Deus.

T H E M A N, T H E M A N I T Æ.

Theman appellatiue sumptum, c. 1. vers. 1. num. 28. Vnde
dicatur in Hebræo, *ibid.* Vbi sita, nu. 29. Vrbs & Regio,
c. 4. vers. 1. nu. 3. Viri nomen, *ibid.*
Themaniæ fortitudine, & Sapientia clari, ibi. Themani-
tæ, & Sabæi, mercatores, v. 19. nu. 3.

T H V S.

Thuris fumus sustollebatur, & dirigebatur peculiari ar-
te, c. 1. v. 5. num. 3.

Thure abundat Arabia. *Vide Arabia.*

T I B I C I N E S.

Adhibebantur in funeribus, c. 3. v. 8. n. 5.

T I G R I S.

In Syria Leoni similis, cap. 4. v. 11. nu. 2. Aliquando idem,
qui Leo, *ibid.*

T I M O R.

Cur nigredini similis, c. 6. vers. 16. nu. 2. Etiam dictus de
presenti calamitate, v. 21. nu. 4.
Non eodem modo iustos & impios comitari solet, cap. 3.
vers. 25. nu. 5.
Timor Dei includit omnem legis obseruationem, c. 1. v.
1. nu. 59. Cur lex timore tradita, *ibid.*

T I N E A.

Tinea, occultum Dei iudicium, c. 4. vers. 19. num. 5.

T O N I T R V A.

Tonitrua Dei voces, c. 9. v. 6. nu. 2.

T R A D I T I O.

Traditio veræ religionis, inter Hufitas, c. 1. v. 1. num. 72.
Traditiones sacræ, cap. 7. v. 9. nu. 3.

T R A I A N V S.

Traianus, primus in foro sepultus, c. 3. v. 15. num. 5.

T R A N Q V I L L I T A S.

Tranquillitatis symbolum, lilia, cap. 3. v. 2. in consider. la-
ment. sect. 7. nu. 4.

T R I B V L A T I O.

Tribulatio hominem probat, cap. 1. v. 11. num. 2. Necessarium illius examen viro iusto, *ibid.* Ad philolophan-
dum impellit, v. 21. n. 2. & 12. & v. 16. num. 6.
Tribulatio & patientia spem nutriunt, c. 2. v. 9. n. 5. & cap.
5. vers. 16. num. 1. & vers. 17. num. 2. 3. Tribulationes
sunt carcer, cap. 3. vers. 23. num. 2. & c. 12. vers. 14. num.
3. & c. 13. vers. 27. nu. 4. & c. 16. v. 12. num. 5. Illius iani-
tor, Deus, c. 5. vers. 15. num. 5. Non est conandum fores
effringere, Deo non aperiente, cap. 16. supra. Deus sol-
uit calamitatum vincula, c. 5. supra.
Tribulatio est uelut lapis Lydius, cap. 4. vers. 6. num. 2.
Sunt peccatorum poenæ, vers. 7. nu. 1. Sunt similes fu-
nestis auibus, ibi. n. 11. Sunt testes aduersus hominem,
cap. 10. v. 17. num. 2. Sunt ex proprietate sui nominis
elevationis hominis, nu. 5. Sunt Dei imperatoris milites,
num. 6.
Sunt turbo & procella, c. 11. v. 16. num. 3.
Flumen exundans, *ibid.* Aquæ multæ, *ibid.* Aëstus, v. 17.
nu. 1. Austus, *ibid.* Vespera, *ibid.*
In tribulationibus silendum, & quomodo, c. 3. v. 2. nu. 2.
Quæ à tribulatis dicuntur, sunt fortiora, & sunt mysteria,
ibid. vers. 1. n. 2. Et initio considerationis lament. Non
frustra prolata, ab afflictis, c. 6. v. 26. num. 4.
Tribulatio est potio amara, cap. 5. v. 17. num. 6. Ad illam
nauseant impij, *ibid.* Ebibitur presidio fellis & ace-
ti Christi, *ibid.* Est infusa, cap. 6. uer. 6. num. 7.
Replet animæ uentriculum, c. 9. v. 18. nu. 4. & c. 16. v. 11.
num. 4.
Tribulationes & poenæ dicuntur ex proprietate nominis
tentatio, aut tributum, c. 9. vers. 23. nu. 6. Sunt pondus,
quo eleuantur peccata, c. 6. v. 3. num. 5. Dicuntur dolo-
res parturientis, *ibid.* v. 10. nu. 2. Sunt medicina pecca-
ti, c. 14. vers. 17. nu. 2. 3. & 4. Probant patientiam, v. 19. n.
3. 4. 5. & 6.
Afflictus debet sentire de Deo in bonitate, c. 16. v. 12. n. 6.
Debet ardentius inharere Deo, c. 17. uers. 9. nu. 1. & 2.
Tribulati quibus sint similes, c. 3. v. 2. in consider. lamen-
sect. 3. nu. 2. Nullam consolationem admittunt, *ibid.*
Secum cetera etiam pati volunt, nu. 3.
Tribulatis lux tenebre scire uidetur, c. 3. vers. 5. num. 3. &
c. 17. v. 7. nu. 1. & vers. 12. nu. 5. Imò tribulationes sunt
tenebræ, *ibid.* & c. 10. v. 22. n. 14. Tribulatis lux & uita
inuia, c. 3. v. 8. n. 5. & c. 5. v. 11. nu. 3.
Miseri deplorare solent infausta prælagia, c. 3. v. 25. n. 3.
Qui in tribulationibus non admittunt consolationes, a-
dulatione gaudent, c. 4. v. 2. num. 2.
Tribulationes grauissimæ, quæ diurnæ, c. 9. v. 23. num. 1.
Qui diurnis malis afficiuntur, sunt expostici ludibrio,
c. 9. uer. 23. nu. 5. In proprijs malis uidere alios gaudē-
tes & illudentes, ingens cruciatus, c. 17. uers. 6. num. 4.
Qui in ægritudine sunt, languent, c. 16. v. 6. num. 1.
Indigent roborari, & confortari, ibi. Honestæ cogitatio &
consolatio, arma aduersus erumnas, ibi. Afflicti oratio-
nibus impersonalibus vtuntur, c. 16. v. 10. nu. 2.

Index Rerum.

Tribulatio pretiosissima, & honorificentissima, cap. 5. v. 17. n. 8. Afferit cogitationem mortis, & tedium vitæ, c. 6. v. 6. num. 10.

Aliquando ad correptionem, aliquando ad extremum supplicium, c. 6. v. 11. n. 1.

Tribulationes Deus offert, vt iustiora præmia conferat, c. 2. v. 6. n. 10. & vt præbeant tribulati patientiæ exemplum, ibid. Et vt illorum liberatione, suam Deus potentiam ostendat, ibid.

In tribulationibus immittendis Diuina prouidentia occulta, c. 5. v. 6. n. 1. 2. 3. & vers. 9. n. 3.

Deus puniens oratione placari debet, & peccatorum confessione, c. 5. v. 8. n. 1.

Cur Deus permittat iustos cadere in manus impiorum, c. 5. v. 15. n. 5.

Deus potest innocentem affligere, c. 9. v. 33. nu. 2.

Sed frequenter propter peccata, c. 5. v. 6. n. 1. 2. 3.

Iustū in hac vita Deus assidue flagellat, ne in iudicio postea puniat, c. 7. v. 18. num. 3. & 4. Quem vult Deus postea beatum, nunc corripit, cap. 14. vers. 16. nu. 2. Vulnerando sanat, c. 5. v. 18. nu. 1. & 2. Præstat omnia optimi Chirurghi munia, nu. 3. Pollet scientia ligaturæ, nu. 4. Quæ ipse facit vulnera, sunt salutaria, ibid. Statim post vulnus medetur, nu. 9.

Deus in tribulationibus misericors & lenis, cap. 2. vers. 6. num. 2. Meliores sunt ab illo immixtæ, quàm Dæmonis blandimenta, ibid. In medijs doloribus benignus, c. 6. v. 8. num. 5.

Non penitus conterit, ibid. Misericors afflicti hominis, v. 10. num. 3. Reducit ex tribulatione per melius & breuius compendium ad felicitatem, c. 12. v. 23. nu. 5. Dicitur esse, & tribulari cum ipso tribulato. in præfat. c. 7. num. 3.

Iusti in tribulationibus, comes & vrbani, cap. 3. vers. 2. in consider. lament. sect. 1. nu. 3. Muniuntur fiducia & constantia, in medijs tempestatibus, cap. 4. v. 4. n. 2. & 3. Admonere illos solet Deus impendentis mali, c. 3. v. 29. num. 3.

Iustus non solum vincit, sed superuincit tribulationes, c. 4. v. 6. nu. 1. Non solum singulas, sed omnes simul conglobatas, cap. 5. v. 22. nu. 2. Triumphat de illis, c. 8. vers. 21. num. 3.

Iustus in tribulationibus floret, c. 28. v. 17. num. 3. perficitur & crescit illius virtus, cap. 17. v. 9. num. 3.

Iustus propositus pro scopo multarum sagittarum, c. 16. vers. 13. nu. 4. Illum sæpè collimat Deus, ibid. & nu. 5. Sed impium rarò collimat, ibi. Iustus debet esse immobilis & fixus, ibid.

Tribulationes iustorum, Deo honorificæ, cap. 1. vers. 21. num. 18.

Sunt Dei ingens beneficium, nu. 19. Pro illis gratiæ agendæ, ibid. Iustus in tribulatione, iucundum Deo spectaculum, cap. 2. v. 6. n. 9.

Iustis benè cedunt tribulationes, c. 5. v. 17. nu. 1. Beatitudinem illis adferunt, n. 2. Spem gloriæ nutriunt in corde, nu. 3. Sunt signum diuini beneplaciti, n. 9. In domo Dei, filij vapulant, ibidem.

Iustis tribulationes suauis, c. 2. v. 6. num. 9. Vertuntur in aurum, c. 5. v. 15. nu. 5. Sunt salutare, c. 6. v. 10. num. 1. Dulcescunt, c. 6. v. 6. n. 9. Et afferunt gaudium, c. 5. v. 22. n. 1. Existunt illis honorificæ, c. 7. v. 17. n. 2. Tum etiam cedunt in diuinum honorem, n. 3.

Iustorum grumæ dicuntur ænigmata, c. 13. v. 17. n. 2. Quondam erant valde mirabiles, c. 17. v. 8. n. 1. Sed minus mirabiles post Christum passum, nu. 2.

Tribulationis solatium est, patientiam considerari ab alijs c. 17. v. 16. nu. 1. Tum etiam aliorum iustorum spes de salute & remedio, ibid. Vide etiam Patientia, Morbus, Dolor, Impius, Iustus, Prouidentia, Vita.

T Y R A N V S.

Leo, cap. 4. v. 10. n. 1.

Tyranni appellatio pro Rege, c. 15. v. 20. nu. 3.

Sæpè male pereunt, ibid. Cruciantur timore, ibid.

Stultum est, mortalem tyrannidem exercere, n. 4.

Tyranni ex ules, c. 15. v. 28. n. 2.

V V A D E S.

Solebant manus defigere & implicare ad alterius manum, c. 17. v. 3. nu. 3.

Deus, vas & sponfor. nu. 2. & optimi vadis forma, ibid.

V E N A T O R.

Venatoris ferarum descriptio, c. 16. vers. 10. nu. 3. & 7. & vers. 11. num. 1.

Canum venaticorum rictus, ibid. Principes uenandi studiosi. *Vide Princeps.*

V E N T V S.

Ventus à regione deserti, in bonum & in malum, c. 1. vers. 18. nu. 3. Pro Austro, ibid.

An illius speciem sumperit Dæmon. ibid.

Ventorum orientalium differentia & nomina, c. 15. vers. 2. num. 4.

V E N V S.

Veneris stella, cap. 11. vers. 17. num. 3.

Veneris & Bacchi filia, podagra, c. 2. v. 8. in enum. morb. sect. 5. num. 4.

V E R B V M.

Quid significet, cap. 1. vers. 1. num. 5.

Verbum Dei quomodo simile grano sinapis, in præfatio. cap. 8. num. 6.

Verbum Dei non adulterandum, sed rectè tractandum. *Vide doctores.*

Verbum diuinum sub specie visibili loquutum antiquis Patribus. c. 10. vers. 8. nu. 11.

Verbi diuini natiuitas & generatio. *Vide Christus.*

V E R I T A S.

Veritas in dictis, & promissis, bona innocentiae pars, c. 1. vers. 1. num. 54.

Veritas non reformidat aduersariorum argumentationes, c. 6. v. 25. n. 3. Non indiget mendacio, sed potius mendacium indiget ueritate, c. 13. v. 7. n. 4.

Formula confirmandi ueritatem, Non mentior, c. 6. v. 28. nu. 3. *Vide etiam Mendacium.*

V E R M E S.

Vermibus scaruit Iob, illos fuisse Dæmones, ipsum arrodentes, c. 2. in enumer. morb. sect. 6. nu. 1. Appellantur pediculi aut serpentes, c. 2. in enum. morb. sect. 6. nu. 3.

Illius consumptus Herodes, n. 3. Est dignum supplicium contemptorum Dei, nu. 4.

V E S T I B V L A.

Vestibula inter potissimas partes ædificiorum, initio præfat. Qualia fuerint, ibid. In illius iuebantur clientes expectare, ibid.

V E S T I S.

Vestis sacerdotum speciosæ, c. 12. v. 19. n. 13.

Vestium dilaceratio quorsum fieret, c. 1. v. 20. n. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Vestium lacerarum laus, c. 1. v. 20. n. 9.

Cur Ioseph pallium dimiserit, ibid.

Abijcere uestes, ad liberalitatem pertinere.

Res externas significant uestes, ibid.

Primogenitorum pretiosæ vestes, c. 3. v. 15. nu. 2.

Peculiares vestes cuique ordini, ibid.

Vestis pretiosæ cum cadaueribus conditæ, cap. 3. vers. 15. num. 4.

Vestis à tinea corrosæ, quid significant, c. 4. v. 19. num. 6.

Vestis, amici & propinqui, vel etiam ipsa opera, c. 9. v. 31. num. 2.

Vestis ferinæ priscarum gentium, c. 1. v. 13. nu. 2.

V I C T O R I A.

Qui sibi victoriam attribuunt, Deum prouocant, c. 12. v. 9. num. 4.

Vide etiam Bellum, Hostis, Pax.

V I G I L I A.

Vigilia morbus, c. 2. v. 8. in enum. morb. sect. 9. num. 1. & c. 17. v. 9. nu. 3.

Vide etiam Morbus, Somnus.

V I N D E M I A, V I N V M, V I T I S.

Hominum cedes & strages, dicitur uindemia, cap. 6. vers. 4. num. 7.

Vinum & oleum, ad lætitiā, præsertim conuiuiorum, c. 1. v. 13. n. 3. & c. 5. v. 20. n. 3.

Vinum rubrum in Palæstina, c. 6. v. 4. n. 6.

Vitis præcipitata rursus germinat, c. 8. v. 18. n. 4.

Quo tempore floreat, c. 15. v. 33. num. 2. Mariatur etiam oleis, ibid.

V I N D I C T A.

Vindictæ cupiditas, c. 9. v. 25. nu. 5.

Homo difficilè remittit offensam, c. 10. v. 4. n. 6.

Auidè capit occasionem oblatam se vlciscendi, c. 4. v. 10. num. 3.

V I R.

Index Rerum.

V I R.

Viri multiplex, & uarius usus, & significatio, c. 1. versic. 1. à nu. 2. usque ad 14. Est nomen constantiæ, & fortitudinis, num. 4. & Christi, num. 5. Dicitur à virtute, ibid. Opponitur homini, num. 10. Est nomen honoris, ibid. Multipliciter dicitur in Hebræo, nu. 11. Est nomen magistratus, & iudicis, n. 13. Quæ sint propria uiri munera, n. 12. Viri pauci, num. 4.
Viri uxoribus ædificabant domos, c. 5. v. 4. num. 2.
Adam homo, non uir. *Vide Adam.*
Vide etiam Homo, fœmina.

V I R G A.

Virga. *Vide Sceptum.*
Virga sanguinea, quæ, cap. 9. v. 34. n. 5.

V I S C E R A.

Viscerum pars, renes. *Vide Renes, & Fellis uasculum,* cap. 16. v. 14. nu. 3.

V I S V S.

Visus facilius meliusque iudicat reliquis sensibus, c. 9. v. 25. n. 4. Vix potest consequi & percipere res huius uitæ fugientes, c. 9. v. 25. nu. 4.

V I T A.

Vitæ humanæ cum tela comparatio, c. 7. v. 6. nu. 1. Et cum nauicula uel radio textoris, num. 2. & 3. Et cum rosa, c. 14. v. 20. n. 1. Et cum uia, cap. 1. versic. 21. nu. 11. Et cum comedia, quæ ex humanis actibus constat, ibi. Et cum tempestate, & mari feruente, c. 3. v. 13. num. 7. Et cum uociferatione, & tumultu, nu. 4. Et cum prælio periculoso, nu. 5. 6. Et cum fragili flore, c. 14. versic. 2. n. 1. 2. 3. Et cum locusta, n. 6. & cum umbra, c. 6. v. 6. n. 4. & c. 14. v. 2. nu. 4. 5. 6.

Vita humana dicitur dies, c. 7. v. 1. nu. 13. Est similis mercenario diario, ibid. Dicitur quies & cessatio, versic. 8. num. 1.

Cur respiratione constet uita humana, cap. 7. v. 7. nu. 2.

Quæ illius fundamenta, c. 11. v. 14. nu. 1.

Vitæ humanæ angustia, c. 14. versic. 1. nu. 4. Perturbatio & trepidatio, num. 6. Ira & indignatio aduersus se ipsam, ibidem.

Vitæ humanæ breuitas, multis similitudinibus explicata, c. 9. versic. 25. nu. 1. 2. 3. 4. & uersic. 26. num. 1. 2. 3. 4. & c. 7. versic. 1. nu. 13. & c. 14. versic. 20. num. 1. & c. 7. versic. 6. nu. 1. 2. 3. & versic. 9. num. 4. & cap. 14. versic. 1. num. 1. & cap. 7. versic. 16. nu. 4. Dicitur uanitas, ibid. Obnoxia omnibus mutationibus, num. 5. Fugax, num. 6. Dicitur sæculum, nu. 7. anni, menses, dies, horæ, nihil, ibid. Paucitas, c. 10. versic. 20. nu. 4. Vitæ spacium concedi homini, ut maturescat diuino palato, c. 1. v. 32. nu. 3.

Vitæ humanæ diuersa consideratio, cap. 3. versic. 2. in consider. lament. Sect. 7. nu. 3. Illius bona non sunt uerè bona, c. 9. v. 26. num. 5. Illius neque bona, neque mala debent totum animum occupare, c. 11. v. 15. nu. 2. Illis imponunt impij nomina honorifica, c. 9. v. 26. num. 6. Sed sapietia diuina alijs uerioribus nominib. illa notat, ibi.

Vita, mortis imago, c. 14. v. 2. nu. 4. Hominis uita, quasi deplorati egroti, c. 10. v. 5. nu. 4.

Omnium humanæ uitæ statuum miseria, c. 3. v. 19. nu. 3. Huius uitæ ærumnas, ex necessitate accidere, c. 7. in annota. præuia, nu. 7. Vitæ miserie sunt omnibus communes, c. 7. v. 1. nu. 13. Nemo debet illas erubescere, ibid. Sunt homini fructuose, ibid.

Vita hæc, tentationis locus, c. 7. versic. 1. num. 5. 6. 7. Est plena discriminibus, num. 4. Est locus sumendi experimenti, num. 8.

Quid sit, se maiora in uita querere, c. 14. v. 2. nu. 6.

V I T I V M.

Vitium, uirtuti finitimum, c. 1. v. 9. nu. 5.

Vitiosorum somnia. *Vide Somnia.*

Vide Peccatum, & Impius.

V O C A R E.

Absolute sumptum pro inuitare, c. 1. versic. 4. nu. 13. Vocatores dicebantur, qui ad cœnas uocabant, ibid.

Qui dicantur uocati Iesu Christi, ibid.

V O L V M E N.

Volumina quomodo fierent apud antiquos, c. 11. versic. 13. nume. 2.

V O L V N T A S.

Fertur in bonum, c. 3. v. 2. in consider. lament. Sect. 7. n. 1. & in detestationem mali, ibid.

Voluntas, apud Deum pro facto reputatur, in præf. c. 7. n. 9.

Regum pertinax uoluntas flectitur à Deo. *Vide Rex, & Princeps.*

Vide etiam Cor, Desiderium, Cupiditas.

V O L V P T A S.

Quid generet in corde, c. 5. versic. 17. nu. 3.

Voluptuarij puniti. *Vide Dives, Pinguis, & Pinguedo.*

V L C V S.

Vlcus Aegypti quale fuerit, c. 2. in enumer. morb. Sect. 3. nu. 1. Cur illud præcesserit conspensio cineris, ibid.

Vlcerum malignorum differentia, & nomina, ibidem numero 2. & 3.

V L P I A N V S.

Vlpius Tyrius multa queritare solebat de quolibet proposito cibo, initio præf.

V M B R A.

Humanæ uitæ symbolum, c. 14. versic. 2. nu. 4. & inconstantiæ, num. 5. Non omnino est expers lucis, ibid. Est fallax & fugax, nu. 6.

V N V M.

Vnum, & multa, in ratione numerandi quam proportionem habeant, c. 9. v. 3. nu. 3.

V V L G A T V S I N T E R P R E S.

Vulgatus interpres commendatus & defensus, c. 1. versic. 2. nu. 1. & c. 3. uersic. 3. num. 6. & uersic. 8. nu. 5. & c. 3. uersic. 6. nu. 2. & c. 4. uersic. 19. num. 7. & cap. 5. uersic. 5. num. 4. & cap. 5. uersic. 18. num. 1. & cap. 5. uersic. 26. num. 1. & uersic. 26. num. 4. & cap. 6. uersic. 3. num. 2. & c. 6. versic. 3. num. 8. & c. 7. versic. 16. nu. 7. & cap. 8. uersic. 12. num. 2. & cap. 9. uersic. 12. num. 2. & c. 10. versic. 1. nu. 2. & c. 10. versic. 14. nu. 3. & c. 11. uersic. 2. nu. 4. & c. 11. uersic. 3. nu. 2. & cap. 12. uersic. 2. num. 4. & c. 13. versic. 12. nu. 6. & c. 13. uersic. 5. nu. 1. & c. 14. uersic. 7. num. 4. & c. 15. uersic. 11. nu. 2. & c. 16. uersic. 3. nu. 2. & c. 17. uersic. 1. nu. 3. & uersic. 2. nu. 1. & 3. & uersic. 3. nu. 4. & uersic. 6. nu. 4. & uersic. 12. nu. 5.

V V L P E S.

Vulpina assuenda leonine, c. 1. uersic. 13. nu. 2. Vulpes stipulis accensis alligata in ludis Cerealibus, cap. 1. uersic. 14. num. 3.

V V L T V R.

Vultur triduo antè prædiuinat cadauera futura, cap. 9. v. 26. num. 4.

V X O R.

Vxor dicitur species domus, & quare, c. 5. uersic. 24. nu. 3. Non debet foris uagari, ibid.

Appellatur soror, c. 1. uersic. 4. num. 16. & c. 17. uersic. 14. num. 6.

Vxorum munia, & officia, ibid.

Z

Z A C H A R I A S.

Zachariæ sepulchrum, c. 3. uersic. 15. num. 4.

Z E L V S.

Peccatum ex zelo, facile dimitti, cap. 13. uersic. 7. num. 4.

Frequenter, qui iactant se uti zelo diuino, ardent zelo humano, c. 13. uersic. 8. nu. 1.

INDEX AVCTORITATVM

SACRÆ SCRIPTVRÆ,

QVÆ SPARSIM IN HOC OPERE

EXPLICANTVR,

Præter alias plures, quas consultò omisimus breuitati consulentes, quas Lector non sine operæ pretio interpretationis passim offender. C. caput. V. vericulum capitis.
N. numerum margini ascriptum indicat.

EX GENESI.

Cap. 1. In principio creauit Deus, &c. cap. 1. vers. 6. nu. 2.
15. Factum est vespere & mane dies vnus, c. 3. v. 26. num.
16. Fecit luminaria, vt essent in signa, & tempora, &c. c. 4. v. 7. num. 3.
26. Faciamus hominem ad imaginem, &c. c. 1. v. 1. nu. 30. &c. c. 10. v. 8. nu. 4. & 13.
31. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, &c. c. 10. v. 8. nu. 4.
Cap. 2. 1. Perfecti sunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum, c. 7. v. 1. nu. 2.
3. Formauit Deus hominem, cap. 10. vers. 9. nu. 2. 3. & vers. 12. nu. 7. & c. 1. v. 1. nu. 2.
5. Non pluerat Dominus super terram, sed fons ascende-
bat de terra, cap. 5. v. 10. nu. 2.
7. Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, cap. 7. vers. 7. nu. 2. & cap. 10. v. 8. nu. 18.
7. Factus est homo in animam uiuentem, c. 2. v. 4. num. 1.
17. Morre morietis, c. 7. vers. 1. nu. 11. c. 8. v. 8. nu. 5.
21. Repleuit carnem pro ea, cap. 1. vers. 1. nu. 2. c. 2. vers. 4. num. 3.
Cap. 3. 1. Serpens erat callidior cunctis animantibus, c. 5. vers. 12. num. 1.
14. 17. Quia audisti &c. Maledicta terra in opere tuo, &c. c. 1. v. 12. nu. 7. & c. 4. v. 8. nu. 4. c. 5. v. 6. nu. 2. & vers. 20. nu. 2. c. 8. v. 3. nu. 2. & c. 9. v. 28. nu. 2.
19. Donec reuertaris in terram, cap. 6. v. 10. nu. 3. & cap. 7. v. 1. nu. 10.
Cap. 4. 1. Possedi hominem per Deum, c. 1. v. 2. nu. 6.
7. Si malè egeris, statim in foribus peccatum tuum ade-
rit, c. 5. v. 2. nu. 2.
10. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me, c. 5. v. 4. nu. 1. & c. 12. v. 13. nu. 5. & c. 13. v. 22. nu. 2. & c. 16. v. 13. nu. 5. & c. 13. v. 22. nu. 2. & c. 16. v. 19. nu. 5.
11. Maledictus eris super terram, &c. cap. 5. v. 20. nu. 2. & c. 9. v. 31. nu. 1.
12. Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear, c. 6. v. 11. nu. 1.
24. Ille cepit inuocare nomen Domini &c. c. 1. v. 6. nu. 3. & c. 5. v. 1. nu. 1.
Cap. 6. 1. Videntes filij Dei filias hominum &c. cap. 1. v. 1. nu. 73. & v. 6. nu. 17.
3. Non permanebit spiritus meus, c. 3. v. 17. nu. 2.
6. Tactus dolore cordis, delebo (inquit) hominem, &c. c. 10. v. 8. nu. 18.
9. Noë uir iustus in generatione sua, c. 1. vers. 1. nu. 70. & v. 8. nu. 12.
Cap. 7. 17. Inclusit eū Dominus de foris, c. 3. v. 23. num. 3.
Cap. 8. 5. Aquæ ibant & decrescebant, c. 1. v. 4. nu. 1.
Cap. 9. 25. Maledictus puer Canaā, seruus seruorum erit, &c. c. 5. v. 8. nu. 6.
Cap. 10. 9. Nemrod fuit robustus uenator coram Domi-
no, c. 2. v. 2. nu. 24. & c. 3. v. 14. nu. 3.
9. Si ad sinistram ieris, ego dexterā tenebo, c. 1. v. 3. nu. 6.
Cap. 14. 21. Plante uero uehementi, & urēti, c. 12. v. 2. nu.
Cap. 15. 1. Factus est sermo Domini ad Abraham per vi-
sionem, &c. c. 4. v. 13. num. 2.
1. Ego protector tuus sum, c. 17. v. 3. num. 5.
6. Reputatum est illi ad iustitiam, c. 3. v. 3. nu. 6. & c. 13. v. 24. num. 4.
Cap. 16. 4. Despexit Dominam suam, c. 3. v. 1. nu. 7.

Cap. 18. 1. Apparuit ei Dominus, c. 1. v. 6. num. 13. & c. 3. v. 4. nu. 5.
19. Scio quod præcepturus sis filiis, c. 15. vers. 7. nu. 1.
27. Absit à te ut rem hanc facias, & occidat iustum cū im-
pio, c. 4. v. 7. nu. 2. & v. 17. nu. 2. & c. 18. v. 3. nu. 4.
Cap. 19. 12. Habes hic quempiam tuorum, generum &c. Omnes, qui tui sunt, educ de urbe hac, c. 1. v. 5. nu. 17.
Cap. 20. 7. Propheta Dei est, & orabit pro te, in præfa. c. 6. num. 3.
A uersic. 2. usque ad 14. magna ex parte explicantur, c. 1. v. 1. nu. 73.
15. Terra coram uobis est, c. 1. v. 3. num. 9.
18. Concluserat Dominus omnem vulnam Domus Abi-
melech c. 3. v. 10. nu. 1.
Cap. 21. 12. iuxta misericordiam, quam fecit tibi, facies mihi, c. 10. 12. nu. 4.
C. 22. Nunc cognoui quod timeas Deum, c. 4. v. 8. nu. 12. 1. & c. 9. vers. 28. n. 2. & c. 15. vers. 7. nu. 4.
Cap. 23. 11. Audite nos, Princeps Dei es, c. 1. vers. 1. nu. 73.
16. Quadringentos siclos probatæ monetæ publicæ, cap. 1. vers. 3. nu. 4.
Cap. 25. 27. Iacob, uir simplex habitabat in tabernaculis &c. Esau homo agricola &c. c. 1. v. 4. n. 54. &c. 6. v. 1. n. 2.
33. Esau uendit primogenita, c. 1. nu. 17. & nu. 22.
Cap. 26. 7. Cum interrogaretur Isaac à uiris Gerar, c. 1. v. 1. nu. 13.
20. Appellauit eum inimicitias, c. 1. v. 6. nu. 8.
Cap. 27. 15. Vestibus Esau ualde bonis, c. 3. v. 15. nu. 2.
27. Elto Dominus fratrum tuorum, c. 1. v. 1. nu. 19.
Cap. 29. 31. Aperuit Dominus vuluam, c. 2. v. 1. nu. 1.
Cap. 30. 2. Num pro Deo sum ego, qui priuauit te fructu uentris tui, c. 2. v. 4. nu. 3. c. 1. v. 2. nu. 6.
32. Respondebit mihi cras iustitia, c. 13. v. 22. nu. 1.
Cap. 31. 7. Pater uester circumuenit me, & mutauit mer-
cedem, &c. c. 17. v. 2. nu. 2.
15. Nonne sicut alienas reputauit nos? c. 13. v. 2. 4. num. 4.
53. Iurauit Iacob per timorem patris sui, c. 1. v. 1. nu. 60. c. 3. v. 25. nu. 1.
Cap. 32. 3. Abijcite Deos alienos, & mundamini, &c. c. 1. v. 5. nu. 4.
20. Forsitan propitiabitur mihi, c. 13. v. 8. nu. 2.
Cap. 33. 11. Suscipe benedictionem, quam donauit mihi Deus tribuens omnia, c. 1. v. 9. nu. 4.
Cap. 36. 33. Regnauit Iobab filius Zarę de Bofra, c. 1. v. 1. nu. 31.
Cap. 37. 2. Accusauit fratres suos apud patrem crimine pessimo, c. 1. v. 5. nu. 21.
27. Viues in gladio, & fratri tuo seruias, c. 16. v. 15.
Cap. 38. 24. Producite eā, ut comburatur, c. 10. v. 15. nu. 8.
29. Quare diuisa est propter te maceries? &c. c. 16. vers. 15. num. 1.
Cap. 41. 1. Putabat se stare super fluuium, de quo ascēde-
bant septem boues &c. & pascebantur in locis palu-
stribus, c. 8. v. 11. nu. 3. & c. 15. v. 27. nu. 2.
14. Eductum de carcere Ioseph totonderunt, c. 1. vers. 20. num. 11.
Cap. 24. Erat fames in terra, c. 1. v. 1. nu. 23. & c. 5. vers. 20. num. 2.
7. Cum agnouisset eos, quasi ad alienos durius loqueba-
tur, c. 7. v. 10. num. 1.
Cap. 43. 9. Ego suscipio puerum, c. 17. v. 3. nu. 2.
11. Deferte munera uiro illi, c. 1. v. 1. nu. 13.

Cap.

Index Auctorit. Sacre Scripturae.

Cap. 45. 8. Non uestro confilio, sed Dei voluntate huc missus sum, c. 1. v. 21. nu. 16.
 8. Fecit me quasi partem Pharaonis, c. 15. v. 18. nu. 2.
 Cap. 47. 19. Eme nos in seruitutem Regiam, & praebe semina, &c. c. 1. v. 3. nu. 13.
 Cap. 48. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tulisti de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo c. 1. v. 2. nu. 5.
 Cap. 49. 3. Ruben primogenitus meus, prior in donis, c. 1. v. 1. nu. 19. & v. 5. nu. 17. & c. 4. v. 21. nu. 1.
 9. Quasi leana, quam suscitare quis audebit? c. 10. ver. 16. nu. 2.
 11. Ligans ad vineam pullum suum, c. 15. v. 33. nu. 1.
 12. Pulchriores oculi eius uino, c. 6. v. 4. nu. 6.
 Cap. 50. 19. Nolite timere. Num Dei possumus resistere uoluntati? c. 1. v. 21. nu. 16.

EX EXODO.

Cap. 1. 5. Ioseph autem in Ægypto erat, c. 1. v. 1. nu. 23.
 21. Edificauit eis domos, c. 12. v. 14. nu. 1.
 Cap. 2. 3. Sumpsit fiscellam scirpeam, &c. c. 7. v. 11. nu. 2.
 25. Reipexit Dominus filios Israel, & cognouit eos, c. 1. v. 8. nu. 10.
 Cap. 3. 8. Terra, quæ fuit lacte, & melle, c. 5. v. 9. nu. 5.
 Cap. 4. 20. Reuersusque est, portans uirgam Dei, &c. c. 9. v. 24. nu. 3. 9.
 Cap. 4. 23. Dimitte filium meum, ut seruiat mihi, c. 1. v. 8. nu. 5. 7.
 Cap. 5. 12. Dispersus est populus &c. c. 13. v. 25. nu. 6.
 Cap. 6. 6. Redimam uos in brachio excelso, c. 15. vers. 25. nu. 1.
 12. Incircumcisus labijs sum, c. 5. v. 5. nu. 2. c. 11. vers. 2. nu. 5.
 Cap. 7. 1. Aaron frater tuus erit propheta tuus, in præfat. c. 9. nu. 3.
 Auertit se, & ingressus est domum suam, nec apposit cor suum, etiam hac uice. c. 1. v. 8. nu. 1.
 24. Explicantur omnes plaga suo ordine. cap. 2. v. 8. in enumer. morb. sect. 13. nu. 4.
 Cap. 8. 9. Ego indurabo cor Pharaonis, c. 8. v. 20. nu. 2. c. 9. v. 4. nu. 4.
 Cap. 9. 10. Ulcera, & uesciæ turgentes, cap. 2. in enumer. morb. sect. 3. nu. 1.
 16. Idcirco posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, c. 2. v. 6. nu. 10. & in enumer. morb. sect. 13. nu. 3.
 Cap. 14. 14. Dominus pugnavit pro uobis, & uos tacebitis c. 3. v. 13. nu. 2.
 Cap. 15. 8. In spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ, c. 5. v. 12. nu. 1. & c. 15. v. 13. nu. 8.
 13. Dux fuisti in misericordia, c. 10. v. 12. nu. 4.
 14. Ascenderunt populi, & irati sunt, c. 14. v. 1. nu. 6.
 16. Dexteræ tuæ Domine magnificata est in fortitudine, c. 9. v. 4. nu. 2.
 18. Congregatæ sunt abyssi in medio mari, c. 10. v. 10.
 Cap. 19. 6. Eritis mihi in regnum sacerdotale, c. 12. uer. 19. nu. 1.
 C. 20. 6. Faciens misericordiam in millia, c. 5. v. 16. nu. 6.
 7. Non habebit in fontem eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sua frustra, c. 9. v. 28. nu. 6. In uanum, c. 11. v. 11. nu. 2.
 Cap. 21. 8. Si displicuerit oculis Domini sui, dimittet, &c. c. 6. v. 23. nu. 3.
 21. Prouide de omni plebe uiros potentes, in quibus sit ueritas, nu. 12. v. 13. nu. 9.
 C. 23. 1. Non iunges manum tuam cum impio, c. 9. v. 33. nu. 4.
 Cap. 29. 38. Hoc est quod facies, agnos anniculos duos, c. 1. v. 1. nu. 17.
 Cap. 30. 35. Thus lucidissimum, c. 8. v. 3. 6. nu. 3. c. 9. v. 30. nu. 6.
 Cap. 32. 6. Sedit populus manducare & bibere, c. 1. ver. 5. nu. 4. & nu. 22. 23.
 Cap. 33. 12. Noui te ex nomine & inuenisti gratiam, c. 1. v. 9. nu. 4.
 20. Non uidebit me homo & uiuet, c. 13. v. 21. nu. 6.
 Cap. 34. 6. Patiens & multæ miserationis, c. 4. v. 9. nu. 2. & c. 10. v. 8. nu. 18.
 7. Qui aufers iniquitatem, &c. c. 7. v. 21. nu. 1. & cap. 10. v. 14. nu. 4.

EX LEVITICO.

Cap. 13. 45. Quicumque maculatus fuerit, &c. Habebit os uestre contextum, &c. *Integer locus de Leproso explicatur.* c. 2. v. 6. in enumer. morb. Sect. 4. nu. 1. & Sect. 11. nu. 5.
 Cap. 15. 3. Ut caueant ab immunditijs, & non moriantur in sordibus suis, &c. c. 1. v. 5. nu. 4.
 17. Vestem, & pellem quam habuerit, lauabit aqua, c. 2. v. 4. nu. 4.
 C. 19. 15. Non honores vultum potentis, c. 13. v. 8. nu. 2. 27.
 Neque in rotundum attondebitis comam, c. 1. v. 20. nu. 11.
 Cap. 25. Si attenuatus frater tuus uendiderit possessionem suam, &c. c. 5. uer. 13. nu. 5.
 Cap. 26. Visitabo uos uelociter, c. 4. uer. 5. nu. 1.

EX NUMERIS.

Cap. 5. 18. Tenebit aquas amarissimas, c. 13. uer. 26. nu. 4.
 Cap. 6. 12. Dies priores irriti fiant, &c. c. 5. uer. 3. nu. 2.
 Cap. 12. 7. Seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est, c. 4. uer. 18. nu. 3.
 16. Si quis fuerit inter uos Propheta Domini, in uisione apparebo ei, l. per somnium loquar, &c. in præf. c. 9. nu. 2.
 C. 13. 30. Chananeus moratur iuxta mare, & iuxta fluentem Iordanis, c. 1. uer. 1. nu. 13.
 C. 14. 9. Recessit ab eis omne præsidium, c. 1. uer. 1. nu. 44.
 18. Auferens iniquitatem, nullumque innoxium derelinquens, c. 9. uer. 28. nu. 3. & c. 10. uer. 14. nu. 4.
 C. 15. 30. Anima, quæ per superbiam aliquid commiserit, &c. c. 5. uer. 25. nu. 1.
 C. 21. 6. Misit Dominum in populum ignotos serpentes, &c. c. 5. uer. 22. nu. 5.
 Cap. 22. 17. Veni & maledic populo isti, c. 5. uer. 3. nu. 6.
 C. 23. 21. Clangor uictoriæ Regis in illo, c. 8. uer. 21. nu. 3. & c. 11. uer. 18. nu. 1.
 Cap. 24. 3. Dixit homo, cuius obduratus est oculus &c. c. 10. uer. 4. nu. 1.
 17. Orietur stella ex Jacob, &c. c. 9. uer. 8. nu. 4.
 Cap. 27. 18. Tolle Iosue filium Nun, virum in quo est spiritus, c. 1. uer. 1. nu. 14.

EX DEUTERONOMIO.

Cap. 1. 17. Non accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est, c. 13. uer. 8. nu. 1.
 Cap. 4. 9. Custodi à peccato temetipsum, c. 10. uer. 14. nu. 3.
 C. 6. 11. Cum comederis, & saturatus fueris, caue diligenter, ne obliuiscaris Dñi Dei tui, c. 1. uer. 5. nu. 2. & 4.
 Cap. 8. 2. Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus &c. ut affligeret te atq. tentaret &c. c. 1. uer. 11. nu. 2.
 5. Sicut erudit homo filium suum, sic Dominus Deus tuus erudit te, c. 4. uer. 3. nu. 3.
 Cap. 11. 24. Omnis locus, quem calcauerit pes uester, uester erit, c. 9. uer. 8. nu. 4.
 C. 12. 7. Letabimini in cunctis, ad quæ miseritis manum &c. c. 1. uer. 10. nu. 7.
 C. 13. 14. Quære sollicitè & diligenter, rei ueritate perspecta, si inueneris &c. c. 4. uer. 18. nu. 2. & c. 2. uer. 27. nu. 1. & c. 13. uer. 9. nu. 1.
 C. 16. 19. Munera excæcant oculos sapientum, & mutant uerba iustorum, c. 12. uer. 20. nu. 1.
 Cap. 18. 15. Prophetam de gente tua & de fratribus suis, sicut me, suscitabit &c. c. 1. uer. 1. nu. 21. & uer. 6. nu. 6. & c. 9. uer. 24. nu. 8.
 C. 19. 6. Ne forte propinquus eius, cuius effusus est sanguis dolore stimulatus persequatur &c. c. 11. uer. 12. nu. 2.
 21. Animam pro Anima, c. 16. uer. 4. nu. 4.
 C. 21. uer. 1. 2. 3. 4. Quando inuentum fuerit in terra cadauer hominis occisi &c. seniores tollent uitulam, quæ non traxit iugum, & ducent eam ad uallem asperam &c. c. 5. uer. 20. nu. 1. c. 12. uer. 19. nu. 4.
 6. In gentem stultam irritabo illos, c. 2. ver. 10. nu. 2.
 C. 24. 6. Non accipies loco pignoris inferiorem. & superiorem molam, quia animam suam opposuit tibi, ca. 6. uer. 5. nu. 10.
 Cap. 28. 6. Benedictus eris ingrediens, & egrediens &c. c. 1. uer. 10. nu. 7.
 24. Det Dominus imbrem terræ tuæ, puluerem &c. c. 10. uer. 10. nu. 8.

Index Auctorit. Sacre Scripture.

Per vnā viam egrediatis contra eos, & per septē fugias, c. 2. ver. 10. num. 8. & cap. 3. v. 23. nu. 3.
 27. Percutiat te Dominus vlcere Ægypti, c. 2. v. 8. in enumer. morb. Sect. 3. nu. 1.
 37. Eris perditus in prouerbum, & in fabulam. &c. cap. 17. versic. 6. num. 1.
 50. Adducam gentem procacissimam, quæ non deferat seni, cap. 13. v. 8. num. 2.
 58. Augebit Dominus plagas eius, cap. 1. v. 12. nu. 9.
 65. Dabit tibi Dominus deficientes oculos, c. 17. v. 5. nu. 4.
 66. Erit vita tua pendens ante te, c. 15. v. 23. nu. 6.
 C. 29. 18. Ne sit inter vos radix germinans fel, & amaritudinem, c. 13. ver. 26. num. 2.
 19. Cum audierit verba iuramenti huius, benedicat in corde suo &c. & assumat ebria sitientem, c. 2. v. 9. sibi, nu. 7.
 C. 32. 1. Audite coeli, quæ loquor, c. 15. v. 19. num. 3.
 13. Constituit eum super excelsam terram, &c. vt sugeret mel de petra &c. c. 5. v. 23. nu. 3. & sanguinem vñ biberet &c. c. 6. v. 4. num. 6.
 24. Consumuntur fame, & deuorabunt eos aues morfu amarissimo, c. 13. v. 26. nu. 4. & c. 5. v. 6. nu. 5. 9.
 27. Propter iram inimicorum distuli, ne fortè superbirent hostes, c. 5. v. 2. nu. 5.
 33. Vñ eorum, vñ fellis &c. cap. 13. vers. 26. nu. 4.
 36. Iudicabit Dominus populum suum, & in seruis suis miserabitur, c. 7. vers. 7. nu. 3.

E X I O S V E.

Cap. 1. 8. Non recedet volumen legis ab ore tuo, sed medita-beris in eo, c. 6. v. 20. nu. 6.
 C. 2. 14. Anima nostra sit pro vobis in mortem, c. 16. v. 4. n. 4.
 C. 4. 9. Alios duodecim lapides posuit in medio Iordanis, & sunt ibi vsque ad præsentem diem, cap. 1. vers. 1. num. 38.
 C. 24. 14. Seruite ei corde perfecto, atque verissimo, cap. 1. versic. 1. num. 5.

E X L I B R O I V D I C V M.

Cap. 5. 20. Stellæ manentes in ordine, & cursu suo aduersus Sifaram pugnauerunt, cap. 7. v. 1. num. 2.
 C. 6. 30. 31. 32. Explicatur fusè significatio, & ratio nominis Ierobaal, c. 9. vers. 3. nu. 1.
 C. 9. 43. Abimelech tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas, cap. 1. versic. 17. num. 4.
 C. 13. 12. Morte moriemur, quia vidimus Dominum, cap. 4. ver. 16. num. 5.
 C. 15. 19. Aperuit Dominus molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt ex ea aquæ, &c. c. 6. ver. 5. nu. 4.
 C. 16. 9. Rupit vincula, quomodo si rumpat quis filum, cum odorem ignis acceperit, cap. 14. vers. 9. nu. 3.
 C. 19. 23. Nolite facere malum hoc, cessate ab hac stultitia, cap. 2. versic. 10. num. 3.

E X L I B R O R V T H.

Cap. 4. 11. Faciat Dominus hanc mulierem, vt sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethle-hem, c. 1. ver. 1. num. 11.

E X I. R E G V M.

7. Dominus pauperem facit, & ditat, c. 13. v. 26. nu. 7.
 C. 1. 11. Recordatus est Dominus Annæ, & concepit, c. 10. ver. 9. nu. 2. & cap. 14. vers. 13. num. 6.
 C. 2. 3. Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes, c. 5. vers. 12. nu. 3.
 5. Sterilis peperit plurimos, &c. c. 5. v. 19. nu. 1.
 21. Dominus mortificat, & viuificat, cap. 5. vers. 18. nu. 6.
 35. Ambulabit cum Christo meo, c. 1. vers. 7. nu. 4.
 C. 4. 18. Cum nominasset arcam Dei, cecidit de sella retror-sum, & mortuus est, cap. 1. vers. 20. num. 20.
 19. In ipso momento mortis eius, dixerunt ei, ne timeas, quia filium peperisti, & vocauit puerū Icabod. &c. c. 3. v. 3. n. 7.
 C. 7. 3. Preparare corda vestra, cap. 11. vers. 13. num. 4.
 C. 9. 17. Cum aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit, &c. c. 4. vers. 1. nu. 1.
 Cap. 12. 3. Si quempiam calumniatus sum, si oppressi ali-quem &c. c. 10. ver. 3. num. 1.
 C. 13. 13. Quod si non fecisses, iam nunc præparasset Domi-

nus Regnum tuum &c. c. 12. v. 6. nu. 4 & c. 1. v. 5. num. 18.
 Cap. 15. 6. Dixit Saul Cingo, abite, discedite, atque recedite, cap. 1. vers. 4. num. 1.
 29. Triumphator in Israel non parceret, c. 9. ver. 28. num. 3. & c. 14. ver. 20. nu. 2.
 C. 16. 5. Sanctificauit Isai, & filios eius, & vocauit eos ad sa-crificium, cap. 1. ver. 5. num. 5.
 16. Exagitabat eum spiritus nequam, c. 9. v. 34. nu. 5. & c. 13. vers. 11. nu. 4.
 23. Quandocunque spiritus Dei malus arripiebat Saul, tol-lebat Dauid cytharam, &c. c. 3. v. 2. in considerat lament. Sect. 2. num. 1.
 C. 17. 34. Veniebat Leo. I. Vrsus, & tollebat arietem de me-dio gregis, c. 5. v. 21. nu. 4.
 C. 18. 9. Non rectis oculis Saul aspiciebat Dauid, c. 10. ver-sic. 4. num. 6.
 15. Quare inquietasti me, vt suscitarer, c. 3. vers. 13. nu. 5.
 C. 20. 55. Sedit Rex ad comedendum panem super Cathe-dram suam, &c. cap. 5. versic. 11. num. 2.
 C. 21. 13. Dauid immutauit vultum suum coram Achis, c. 9. vers. 27. num. 3. & c. 12. ver. 20. num. 2.
 C. 25. 25. Nabal secundum nomen suum stultus est, &c. c. 2. vers. 10. num. 3.
 27. Suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua, cap. 1. versic. 1. num. 11.
 29. Si surrexerit aliquando homo persequens te, erit anima Domini mei custodica, quasi in fasciculo viuientium, c. 14. vers. 13. nu. 2.
 C. 26. 15. Nunquid non virtutes, & quis alius similis tui in Israel? c. 1. vers. 1. num. 16.
 C. 28. 2. Custodiam capitis mei ponam te cunctis diebus, c. 10. vers. 12. num. 9.

E X I I. R E G V M.

Cap. 1. 22. Sagitta Ionathæ nunquam redijt retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis, c. 6. ver. 4. nu. 3.
 C. 2. 7. Quem redemisti tibi ex Ægypto, gentem, & Deum eius, in præf. cap. 7. num. 2.
 C. 3. 10. Eleuetur thronus Dauid super Iudam, c. 5. v. 11. nu. 5.
 C. 3. 14. Arguam eum in virga virorum, c. 2. vers. 6. nu. 2.
 C. 5. 20. Venit Dauid in Baal Pharasim, & percussit eos ibi, & dixit, Diuisit Dominus inimicos meos, &c. c. 16. v. 15. n. 1.
 C. 7. 18. Ingressus est Rex Dauid, & sedit coram Domino, c. 1. vers. 20. num. 15.
 27. Inuenit seruus tuus cor suum, &c. c. 10. vers. 8. nu. 2.
 Cap. 11. 1. Factum est uertente anno, eo tempore, quo sole-bant reges ad bella, &c. cap. 7. vers. 1. nu. 11.
 C. 13. 37. Luxit Dauid filium suum cunctis diebus, cap. 1. versic. 20. num. 19.
 C. 14. 2. Misit Ioab Tecuam, & tulit inde mulierem sapien-tem, cap. 4. versic. 1. num. 3.
 14. Quasi aquæ dilabimur, quæ non reuertuntur, c. 1. uer. 21. nu. 11. & c. 7. vers. 9. nu. 4.
 C. 15. 20. Heri uenisti, & hodie compelleris nobiscum egre-di, c. 7. vers. 9. nu. 1.
 30. Dauid ascendeat cliuum oliuarum nudis pedibus, & aperto capite, c. 10. ver. 5. num. 6.
 C. 16. 9. Oculi Domini contemplantur vniuersam terram, c. 1. vers. 7. num. 3.
 12. Dimitte eum, vt maledicat, si fortè respiciat Dominus af-flictionem meam, c. 3. v. 2. in consid. lament. sect. 2. nu. 5.
 C. 18. 18. Absolon erexerat sibi titulum &c. vocauitq; titu-lū nomine suo, & appellatur manus Absolon, c. 1. v. 1. n. 4.
 C. 19. 16. Descendit in occursum Regis illotis pedibus, & intonsa barba, cap. 10. versic. 3. nu. 4.
 C. 20. 11. Non gloriatur accinctus, equè vt discinctus, c. 12. vers. 18. nu. 2.
 26. Ira Iairites erat sacerdos Dauid, c. 1. vers. 5. nu. 16.
 C. 22. 24. Custodiui me ab impietate mea, c. 10. v. 14. num. 3.
 27. Cum peruerso peruerteris, c. 5. vers. 13. nu. 9.
 46. Filij alieni defluerunt, & contrahentur in angustiis suis, cap. 12. versic. 14. num. 3.
 C. 23. 8. Dauid quasi tenerimus ligni vermiculus, qui octin-gentos interfecit, c. 4. ver. 19. nu. 5.
 C. 24. 4. Obtinuit sermo Regis verba Ioab, c. 2. uer. 3. nu. 4.
 C. 25. 14. Ecce famula tua sit in ancillam, ut lauet pedes ser-uorum Domini mei, cap. 16. uer. 14. nu. 6.
 Cap. 29. 12. Cureffimini mihi hodie in Satan, cap. 1. uer-sic. 6. num. 8.

Index Auctorit. Sacre Scripture.

EX III. REGVM.

- Cap. 2. 5. Posuit cruorem praelij in balteo suo, c. 12. ver. 18. nume. 2.
 C. 4. 29. Dedit Deus Salomoni latitudinem cordis, sicut arenam, quæ est in littore maris, c. 6. ver. 3. nu. 7.
 32. Composuit ter mille parabolas, c. 7. ver. 11. nu. 1.
 C. 5. 4. Non est Satan, nec occursum malus, c. 1. ver. 6. nu. 8. & c. 7. ver. 20. nu. 3.
 C. 7. v. 8. & 9. Filia Pharaonis ascendit de domo David in domum suam, quam ædificauerat ei Salomon, c. 1. v. 4. nu. 2.
 C. 10. 1. Regina Saba venit, & c. c. 1. ver. 15. nu. 7.
 33. Quicumque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum, c. 1. v. 5. nu. 16.
 C. 18. 27. Illudebat illis Elias dicens, Clamate voce maiore, c. 11. ver. 2. 6.
 42. Ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua, c. 15. v. 24. nu. 3.
 C. 20. 32. Posuerunt funiculos in capitibus suis, cap. 12. ver. 18. num. 3.
 28. 29. Ambulauit Achab demisso capite, cap. 10. ver. 15. & c. 6. ver. 3. nu. 5.
 C. 22. 27. Sustentate hunc pane tribulationis, c. 6. v. 13. nu. 1.

EX IIII. REGVM.

- Cap. 5. 40. Mors est in olla, c. 5. ver. 6. nu. 8.
 Cap. 5. 18. Quando ingreditur Dominus meus templum Remmon, Si adorauero, vt ignoret mihi Dominus, & c. c. 1. ver. 20. nu. 16.
 C. 10. 8. Vade dicei sanaberis, c. 13. v. 15. nu. 1.
 11. Percussit Iehu omnes, qui erant de domo Achab optimates, & notos, & sacerdotes, c. 12. ver. 19. nu. 1.
 C. 13. 17. Sagitta salutis Domini contra Syriam, cap. 5. ver. 4. nu. 1.
 Cap. 17. 20. Proiecit Dominus filios Israel, & afflixit eos, c. 10. ver. 3. nu. 7.
 C. 20. 14. De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone, c. 1. v. 17. nu. 2.
 C. 21. 13. Delebo Ierusalem, sicut deleri solent tabule, & c. c. 10. v. 16. num. 5.
 C. 23. 7. Mulieres texebant quasi domunculas luci, c. 1. ver. 4. nu. 3.
 C. 25. 6. Loquutus est cum eo iudicium, & c. c. 13. ver. 6. nu. 2.
 19. Sopher princeps exercitus probabat tyrones de populo terræ, c. 7. ver. 1. num. 8.

EX I. PARALIPOMENON.

- C. 1. 51. Adad mortuo, duces pro Regibus in Edom esse ceperunt, c. 1. ver. 1. nu. 34.
 C. 29. 17. Scio Deus meus, quod probes corda, & simplicitatem diligas, c. 1. v. 1. nu. 51.
 23. Sedit Salomon super folium Domini, c. 13. v. 3. nu. 1.

EX II. PARALIPOMENON.

- Cap. 12. 14. Non præparauit cor suum, & c. c. 11. v. 13. num. 4.
 C. 13. 7. Robor erat rudis, & corde pauido, c. 13. v. 26. nu. 10.
 9. Quicumque venerit, & initiauerit manum suam in tauro de bobus, & arietibus septem, fit sacerdos, & c. cap. 1. ver. 5. num. 16.
 C. 19. 6. Non hominis exercetis iudicium, sed Dei, cap. 13. ver. 8. num. 1.
 C. 35. 25. Cantores atque cantatrices lamentationes super Iosiam replicant, c. 3. ver. 8. nu. 5.

EX I. ESDRÆ.

- Cap. 7. 10. Parauit cor suum, vt inuestigaret legem, cap. 11. ver. 13. nu. 4.
 C. 9. 9. Inclinauit misericordiam suam, vt extrueremus solitudines, & daret nobis sepem in Iuda, & Ierusalem, c. 1. ver. 10. nu. 2.

EX II. ESDRÆ.

- Cap. 1. 4. Sedi, & fleui, & luxi, c. 2. ver. 13. nu. 3.
 C. 3. 8. Dimiserunt Ierusalem, vsque ad murum plateæ latioris, c. 10. ver. 1. nu. 3.

EX LIBRO TOBIÆ.

15. Beato Iob insultabant Reges, c. 1. v. 1. nu. 13. & num. 35.
 22. Vxor eius irata respondit, & c. c. 2. v. 9. nu. 6.
 C. 10. 6. Cui dicebat Tobias, Tace, & noli turbari, & c. c. 2. ver. 9. num. 5.
 C. 12. 12. Ego sum Raphael vnus de septem, qui astamus ante Dominum, c. 1. ver. 6. nu. 5.

EX LIBRO IVDITH.

- Cap. 8. 13. Dixit illis, Posuistis vos tempus miserationis Domini, & c. c. 2. v. 9. nu. 5. & c. 13. v. 15. nu. 2.
 C. 14. 10. Nullus audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando, aut intrando aperire, c. 11. ver. 18. num. 1.

EX LIBRO ESTHER.

- Cap. 3. 2. Mardocheus non flectebat genu, neque adorabat, c. 1. ver. 20. nu. 15.
 3. Exaltauit Assuerus Aman, c. 7. ver. 21. nu. 1.
 C. 14. 11. Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt, c. 1. ver. 1. nu. 38.

Ex Libro Iob, quæ non in suis locis, sed in alijs, aut necessitate, aut vtilitate exigente exposta sunt.

- In præfat. c. 7. multa ex lib. Iob ad Christi figuram & representationem adducuntur.
 C. 2. 9. a num. 7. vsque ad 25. Explicatur de illius regno, & Regijs insignibus, c. 1. ver. 1. nu. 15.
 C. 9. 25. Cum federem quasi Rex, circumstante exercitu, c. 1. ver. 1. nu. 14.
 C. 3. 14. Nunc dormiens filerem, & somno meo requiescerem cum Regibus, c. 1. ver. 1. nu. 16.
 C. 3. 28. Antequam comedam, suspiro, c. 2. Sect. 9. nu. 3.
 C. 7. 13. Si dixero, consolabitur me lectulus meus, & c. c. 2. Sect. 11. nu. 7.
 7. 5. Cutis mea aruit & contracta est, c. 2. Sect. 2. nu. 3.
 C. 14. Terrebis me per somnia, c. 2. Sect. 2. nu. 2.
 C. 14. 19. Mons cadens defluit, & alluione paulatim terra consumitur, c. 1. v. 16. nu. 2.
 C. 15. 12. Attonitos habes oculos, c. 2. Sect. 2. nu. 3.
 C. 15. 34. In fortitudine brachij tui possidebas terram, cap. 1. ver. 1. nu. 13.
 C. 16. 10. Hostis meus terribilib. oculis, & c. c. 2. sect. 13. nu. 4.
 C. 16. 15. Conuulnerauit lumbos meos, c. 2. Sect. 7. nu. 4.
 C. 16. 13. Circumdedit me lanceis, & c. c. 2. in enu. morb. se cap. 1. nu. 1.
 C. 16. 16. Saccum consui super cutem meam, c. 1. v. 20. nu. 5.
 C. 17. 1. Spiritus meus attenuabitur, c. 2. Sect. 8. nu. 1.
 C. 17. 11. Cogitationes meæ dissipatæ sunt, c. 2. Sect. 9. nu. 2. & Sect. 12. num. 1.
 C. 8. 2. Inedia inuadat costas illius, c. 2. Sect. 9. nu. 4.
 23. Quis mihi det, vt scribantur sermones mei, in præfat. cap. 3. nu. 1.
 C. 19. 17. Orabam filios vteri mei, c. 1. ver. 18. nu. 5.
 19. 26. Videbo Deum in carne mea, in præf. c. 7. nu. 1.
 Cap. 20. 11. Ossa eius replebuntur vitijs adolescentiæ, c. 2. Sect. 5. num. 1.
 C. 21. 29. Interrogate quemlibet de viatoribus, c. 1. v. 1. nu. 43.
 24. Vtinam scribantur sermones mei stylo ferreo, aut plumbi lamina, in præfat. c. 4. nu. 1.
 C. 29. 7. Procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi, in præfat. c. 7. nu. 5.
 C. 30. 11. Frenum posuit in os meum, c. 3. ver. 1. nu. 3. & c. 3. Sect. 6. nu. 3.
 17. Interiora mea efferbuerunt absque vlla requie, cap. 2. ver. 8. nu. 4.
 18. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, c. 2. Sect. 6. num. 3.
 C. 31. 15. Si lætatus sum super multis diuitijs meis, & c. c. 1. ver. 3. num. 4.
 C. 34. 14. Si direxerit ad Deum cor suum, spiritum illius, & flatum ad se trahet, c. 1. ver. 8. nu. 4.
 36. 5. Deus potentes non abiicit, cum & ipse sit potens, c. 1. ver. 3. num. 16.
 C. 38. 15. Quis dedit vehementissimo imbri cursum, vt plueret in deserto, c. 5. ver. 10. nu. 3.

Cap,

Index Auctorit. Sacre Scripture.

Cap. 42. 7. Non estis loquuti coram me rectum, cap. 4. in an-
not. p. quia, num. 2.
8. Sumite septem tauros, & septem arietes, &c. c. 1. v. 3. nu. 8.

EX LIBRO PSALMORVM.

Psal. 1. 1. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum,
c. 1. ver. 1. num. 68.
3. Et erit tanquam lignum &c. c. 14. ver. 7. num. 3.
3. Omnia quęcunque faciet, prosperabuntur, c. 1. v. 11. nu. 7.
5. Non resurgunt impij in iudicio, cap. 1. v. 6. num. 5.
Psal. 2. 7. Ego hodie genui te, in p. refat. c. 7. nu. 9.
9. Reges eos in virga ferrea, cap. 9. ver. 24. num. 4.
11. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore,
cap. 1. v. 1. nu. 57.
Psal. 2. 10. & nunc Reges intelligite, apprehendite discipli-
nam, c. 12. v. 18. nu. 2.
Psal. 3. 5. Non est salus ipsi in Deo eius, c. 2. ver. 16. nu. 5.
Psal. 4. 1. Exaudiuit me Deus iustitię meę, c. 1. v. 1. nu. 17.
3. Filij hominum vsquequę graui corde? c. 1. v. 1. nu. 10.
Psal. 5. 4. Mane astabo tibi, & videbo, c. 1. ver. 5. nu. 11.
Psal. 6. 26. Cum ipso sum in tribulatione, in p. ref. c. 7. nu. 2.
Psal. 7. 7. Propter hanc in altum regredere, c. 13. v. 11. num. 4.
13. Gladium suum vibrauit &c. c. 7. v. 1. nu. 2.
Psal. 9. 10. Inclinabit se, & cadet &c. c. 1. ver. 14. num. 5. &
cap. 6. ver. 27. nu. 2.
14. Tu laborem & dolorem consideras, vt tradas eos in ma-
nus tuas, c. 1. v. 12. nu. 2.
21. Constitue legislatorem super eos &c. c. 1. v. 1. nu. 60.
Psal. 11. 3. Vana loquuti sunt vniquisque ad proximum
suum, cap. 11. ver. 11. num. 2.
9. In circuitu impij ambulant, c. 1. v. 6. nu. 7. & v. 7. nu. 14.
Psal. 12. 4. Illumina oculos meos, &c. cap. 3. ver. 5. num. 2.
& ver. 13. num. 1.
Psal. 13. 2. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt,
cap. 12. ver. 12. num. 7.
Psal. 14. ver. 2. 3. Qui ingreditur sine macula &c. Qui loqui-
tur veritatem, &c. c. 1. v. 1. nu. 54.
7. Delicta iuuentutis, & ignorantias, c. 13. v. 26. nu. 10.
Psal. 15. v. 3. 4. Multiplicatę sunt infirmitates eorum, postea
accelerauerunt, c. 16. ver. 7. nu. 8.
15. Non derelinques animam meam in inferno, &c. cap. 7.
ver. 9. num. 2.
Psal. 16. 2. Nonne Deo subiecta erit anima mea? c. 3. ver. 2.
num. 3.
3. Non est inuenta in me iniquitas, vt non loquatur os meū,
&c. c. 13. v. 13. nu. 1.
Psal. 17. 17. Misit de summo, & accepit me, cap. 1. versic. 4.
num. 13.
27. Cum peruerso peruerteris, c. 5. v. 13. nu. 9.
Psal. 21. 3. Clamabo per diem &c. & nocte, & non ad infi-
pientiam mihi, c. 3. v. 13. nu. 3.
7. Ego sum vermis, c. 4. ver. 19. nu. 6.
Psal. 22. 3. Deduxit me super semitas iustitię, cap. 1. ver. 1.
num. 57.
4. Si ambulauero in medio vmbre mortis, c. 3. v. 5. nu. 2.
Psal. 23. 4. Qui non accepit in vano animam suam, cap. 1.
ver. 11. nu. 2.
Psal. 24. 7. Quia nec ab Oriente, nec ab Occidente, &c. c. 5.
ver. 11. nu. 1.
8. Legem dabit delinquentibus in via, c. 1. v. 5. nu. 21.
Psal. 25. 4. Non sedi cum concilio vanitatis, &c. cap. 11. ver-
fic. 11. num. 2.
Psal. 28. 1. Afferte Domino filij Dei, &c. cap. 1. ver. 5. num. 4.
Vide etiam ver. 6. nu. 5. & *se d. totus Psalmus illustratur para-*
phrasi. c. 1. ver. 21. nu. 19.
Psal. 30. 18. Muta fiant labia dolosa, cap. 3. ver. 13. nu. 2.
Psal. 33. 8. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium
eum, c. 1. ver. 10. nu. 3.
22. Mors peccatorum, pessima, c. 1. ver. 19. nu. 2.
Psal. 35. 6. Domine, in cęlo misericordia tua, c. 1. versic. 12.
num. 4.
12. Non veniat mihi pes superbię, c. 15. ver. 20. nu. 3.
13. Ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem, cap. 1. versic.
21. num. 6.
Psal. 36. 28. Semen impiorum peribit, c. 1. v. 1. nu. 40.
Psal. 37. 12. Proximi mei aduersum me appropinquauerunt,
& steterunt, c. 2. sect. 11. nu. 5.
Psal. 38. *Magna ex parte illustratur paraphrasi,* cap. 3. Sect. 6.
num. 4.

6. Vniuersa vanitas, omnis homo viuens, c. 7. ver. 16. nu. 5. 6.
6. Mensurabiles posuisti dies meos, cap. 7. v. 16. nu. 6. cap. 14.
ver. 1. nu. 4.
Psal. 39. ver. 7. 8. Sacrificium & oblationem noluisti, aures
autem &c. cum seq. c. 11. v. 13. num. 1.
1. Obmutui, quoniam tu fecisti, c. 4. ver. 17. nu. 4.
Psal. 43. 13. Oratio mea in sinu meo conuertitur, cap. 1. ver-
fic. 11. num. 6.
Psal. 44. 7. Virga directionis virga Regni tui, cap. 1. versic. 1.
num. 57.
11. Obluiscere populum tuum, & domum patris tui, c. 1.
ver. 4. nu. 15.
Psal. 47. 11. Iustitia plena est dextera tua, cap. 8. v. 3. nu. 3.
Psal. 48. 13. Hęc via illorum scandalum ipsis, &c. cap. 8. ver-
fic. 14. num. 3.
Psal. 49. 12. Statuam contra faciem tuam, cap. 15. versic. 16.
num. 2.
Psal. 50. 7. In iniquitatibus conceptus sum, c. 14. ver. 4. nu. 2.
& c. 15. v. 24. num. 3.
6. Dilexisti omnia verba p. cipationis, c. 10. ver. 8. nu. 1.
Psal. 54. 19. Redimet in pace animam meam, ab his qui ap-
propinquant mihi, c. 6. v. 23. nu. 3.
22. Diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor il-
lius, c. 17. ver. 5. nu. 1.
Psal. 56. 4. Misit Deus misericordiam suam, & eripuit, &c.
c. 1. v. 4. nu. 13.
Psal. 57. 7. Supercecidit ignis, & non viderunt solem, cap. 3.
ver. 16. nu. 1.
11. Manus suas lauabit in sanguine peccatoris, cap. 9. ver-
fic. 30. nu. 4.
Psal. 59. 10. In Idumęam extendam calceamentum meum,
cap. 1. uers. 6. nu. 4.
Psal. 66. 3. A conuentu malignantium, & deinde per multos
versiculos. c. 5. uers. 13. nu. 10.
Psal. 67. 13. Speciei domus diuidere spolia, c. 5. uers. 24. nu. 3.
14. Si dormiatis inter medios cleros, c. 5. uers. 22. nu. 1.
Psal. 70. 15. Quoniam non cognoui litteraturam, introibo in
potentias Domini, c. 1. uers. 10. num. 7.
Psal. 71. 14. Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum,
c. 2. uers. 6. nu. 7.
2. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, cap. 15. uers. 27.
num. 3.
Psal. 72. 5. in Labore hominum non sunt. *cum sequentibus pa-*
raphrasi explicatur. c. 5. uers. 7. num. 3.
Psal. 73. 19. Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, cap. 5.
uers. 21. num. 3.
Psal. 77. 2. Aperiam in parabolis os meum, c. 3. uers. 1. nu. 4.
3. Et uirgines eorum non sunt lamentatę, c. 3. v. 7. nu. 3.
33. Defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum
festinatione, c. 4. v. 5. nu. 1. & c. 7. ver. 16. nu. 6.
49. Immissiones per Angelos malos, c. 2. ver. 8. nu. 2.
72. In intellectibus manuum suarum, &c. c. 6. v. 30. nu. 6.
Psal. 81. 2. Facies peccatorum sumitis, c. 1. v. 3. nu. 24.
Psal. 86. 4. Memor ero Raab, & Babylonis. *cum alijs sequenti-*
bus, c. 1. ver. 1. nu. 41.
8. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, cap. 13. uers.
fic. 26. nu. 10.
8. Sęculum nostrum in illuminatione vultus tui, c. 3. versic.
4. num. 3.
Psal. 89. 10. Et amplius eorum labor &c. cap. 7. versic. 16.
num. 7.
11. Anni nostri sicut aranea meditabuntur, c. 7. ver. 16. nu. 6.
& c. 8. ver. 14. nu. 4.
Psal. 90. *Magna ex parte illustratur paraphrasi,* cap. 5. versic. 22.
num. 9.
Psal. 91. 3. Iustus vt palma florebit, c. 8. ver. 7. nu. 1.
Psal. 95. 7. Afferte Domino patrię gentium, cap. 1. uersic. 1.
num. 40.
Psal. 96. 11. Lux orta est iusto, c. 4. uers. 8. num. 6.
Psal. 102. 1. Et omnia, quę intra me sunt, &c. cap. 1. uers. 10.
num. 3.
Psal. 105. 5. Misit saturitatem in animas eorum, cap. 3. uers-
fic. 24. num. 1.
6. Constitue super eum peccatorem, c. 17. uers. 3. nu. 6.
Psal. 108. 7. Oratio eius fiat in peccatum, c. 1. v. 16. nu. 5.
18. Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur, cap. 8. versic. 22.
num. 1.
23. Sicut vmbra &c. & excussus sum sicut locusta, cap. 14.
versic. 2. nu. 6.
24. Caro mea immutata est propter oleum, c. 16. v. 9. nu. 2.
c 2 Psal.

Index Auctorit. Sacre Scripturæ.

Pfal. 110.2. Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius, in præfat. c. 6. nu. 1.
Psal. 115. 15. Pretiosa in conspectu Domini, &c. in præf. c. 6. nu. 5. & c. 2. v. 6. nu. 7.
Psal. 118. 37. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem, c. 10. ver. 4. nu. 3.
76. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me, cap. 10. ver. 8. nu. 4.
109. Anima in manibus meis semper, c. 13. v. 14. nu. 4.
120. Confige timore tuo carnes meas, c. 4. v. 16. nu. 2.
128. Ad omnia mandata tua dirigebar, cap. 1. ver. 1. nu. 57.
Psal. 119. 1. Habitavi cum habitantibus Cedar, &c. c. 16. ver. 3. nu. 2.
Psal. 120. 8. Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum, c. 1. v. 10. nu. 7. & c. 3. v. 19. nu. 3.
Psal. 125. 1. Facti sumus sicut consolati, c. 1. ver. 1. nu. 16. & c. 11. v. 16. nu. 2.
Psal. 125. 6. Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua, c. 4. ver. 8. nu. 7.
127. 3. Vxor tua in lateribus domus tuæ, cap. 1. v. 1. nu. 12. & c. 5. ver. 24. nu. 3.
Psal. 128. 6. Fiant sicut fœnum tectorum, c. 5. v. 3. nu. 5.
Psal. 132. 1. *Integer paraphrasi illustratus*, c. 1. v. nu. 5.
Psal. 137. 2. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo, c. 1. v. 1. nu. 59.
Psal. 138. 2. Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam, c. 3. v. 19. nu. 3.
15. Substantia mea in inferioribus terræ, cap. 1. v. 21. nu. 5. & cap. 10. ver. 8. nu. 17.
2. Dirigatur oratio mea sicut incensum, &c. c. 1. v. 5. nu. 13.
Psal. 140. 5. Corripiat me iustus in misericordia, &c. cap. 2. v. 6. nu. 2. & c. 5. v. 18. nu. 4.
Psal. 141. 1. Voce mea, &c. *Magna ex parte explicatur paraphrasi*, c. 2. ver. nu. 8.
Psal. 146. 1. Laudate Dominum quoniam bonus est Psal. &c. c. 1. v. 9. nu. 2.
7. Præcinite Domino in confessione, c. 5. v. 8. nu. 1.
Psal. 148. 12. Exaltatum est nomen eius solius, c. 5. v. 11. nu. 4.

EX LIBRO PROVERBIORVM.

C. 1. 32. Auersio paruulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos, c. 5. v. 2. nu. 9.
C. 3. 11. Negligere disciplinam Domini, &c. c. 5. v. 17. nu. 7.
18. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, cap. 2. ver. 3. nu. 2.
C. 4. 26. Dirige semitas pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabilientur, c. 1. ver. 5. nu. 56.
C. 5. 20. Quare seduceris fili mi ab aliena? cap. 15. versic. 19. nu. 5.
C. 6. 1. Si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, c. 17. v. 3. nu. 2.
13. Homo apostata vir inutilis, c. 14. v. 12. nu. 2.
C. 8. 4. O viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum, c. 1. v. nu. 10.
22. Dominus possedit me initio viarum suarum, cap. 15. ver. 7. nu. 4.
C. 16. 9. Qui deprauat vias suas, manifestus erit, cap. 10. ver. 2. nu. 2.
C. 17. 28. Impius facit opus instabile, c. 4. ver. 9. nu. 9.
C. 11. 30. Qui suscipit animas, sapiens est, c. 2. v. 6. nu. 4.
13. 8. Viam prauam, & os lingue detestor, cap. 1. versic. 1. nu. 54.
C. 13. 24. Qui diligit filium, instanter erudit, cap. 1. versic. 5. nu. 10.
C. 14. 10. Cor, quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus, c. 3. sect. 3. nu. 2.
17. 9. Qui altero sermone repetit, &c. c. 11. v. 4. nu. 4.
17. 17. Frater in angustiis comprobatur, c. 6. v. 15. nu. 1.
C. 17. 27. Pretiosi spiritus vir eruditus, c. 3. v. 1. nu. 6.
C. 18. 15. Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam, &c. c. 2. ver. 10. nu. 4.
C. 21. 1. Sicut diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, c. 12. versic. 24. nu. 1.
25. Desideria occidunt pigrum, c. 5. ver. 2. nu. 7.
Cap. 23. 10. Ne attingas paruulorum terminos propinquos enim illorum fortis est, &c. c. 5. v. 15. nu. 5.
C. 24. 10. Si desperaueris lassus in die angustiae imminuetur fortitudo tua, c. 7. v. 19. nu. 2.
15. Septies cadet iustus, & resurget, cap. 10. v. 6. nu. 1.

C. 25. 20. Acetum in nitro, qui cantat carmina corde pessimo, c. 16. v. 2. nu. 4.
C. 27. 3. Ira stulti viroque grauior, c. 5. v. 2. nu. 5.
13. Aufer vestimentum eius, qui spondit pro extraneo, cap. 1. ver. 20. nu. 9.
C. 31. 12. Reddidit bonum, & non malum, &c. c. 2. v. 9. nu. 6.
31. A nu. 13. vsque ad 24. *Explicatur de officio viri, atque foeminae*, c. 7. v. 1. nu. 12.

EX ECCLESIASTE.

C. 1. 8. Cunctæ res difficiles, cap. 12. versic. 9. nu. 3.
5. 2. Multas curas sequuntur somnia, c. 7. v. 14. nu. 3.
C. 7. 5. Cor sapientis ubi tristitia, c. 1. v. 20. nu. 3.
15. Malam diem præcaue, c. 2. v. 10. nu. 6.
18. Ne impiè agas multum, c. 3. v. 17. nu. 1.
C. 8. 1. Sapientia hominis lucet in vultu eius, &c. c. 9. ver. 27. nu. 2. & c. 10. v. 5. nu. 2.
C. 10. 4. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum ne dimiseris, &c. c. 1. v. 20. nu. 3.
8. 9. Qui fodit foueam, &c. c. 10. v. 13. nu. 5.

EX CANTICIS.

Cap. 1. 8. Si ignoras te, &c. c. 1. v. 2. nu. 2. & c. 9. v. 21. nu. 2.
C. 3. 6. Sicut uirgula fumi, c. 1. v. 5. nu. 13.
C. 4. 22. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro; omnes gemellis foetibus, & sterilibus non est inter eas, in præfat. c. 10. versic. 4.
C. 5. 14. Venter eius eburneus, c. 12. v. 5. nu. 3.
C. 7. 2. Venter tuus aceruus tritici, vallatus lilij: in præfatione, cap. 10. nu. 4. & c. 3. sect. 7. nu. 2. & c. 14. ver. 4. nu. 4. & c. 15. ver. 2. nu. 3.
Cap. 8. 6. Pone me ut signaculum supra cor tuum, in præfatione, cap. 6. nu. 6.

EX LIBRO SAPIENTIAE.

Cap. 1. 10. Auris zeli audit omnia, c. 12. v. 12. nu. 5.
13. Sanabiles fecit nationes orbis terrarum, &c. c. 1. v. 1. nu. 1.
Cap. 2. 15. Grauis est nobis etiam ad videndum, &c. cap. 1. ver. 9. nu. 11.
19. Contumelia & tormento interrogemus eum, &c. cap. 9. ver. 12. nu. 2.
Cap. 4. 10. Propter hoc properauit educere illum, &c. c. 13. ver. 17. nu. 3.
12. Inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum, cap. 1. ver. 15. nu. 3.
Cap. 5. 6. Ergo errauimus, vsque ad ver. 15. *illustratur*, cap. 9. ver. 25. nu. 5.
Cap. 7. 2. Decem mensium tempore coagulatus sum, &c. c. 3. ver. 3. nu. 5.
3. Ego natus in similiter factam decidi terræ, c. 1. v. 21. nu. 3.
C. 8. 18. In certamine loquelæ illius sapientia, c. 15. v. 1. nu. 1.
C. 8. 21. Quoniam non possem esse continens, nisi Deus det, &c. c. 1. v. 5. nu. 22.
C. 10. 12. Cōpleuit labores illius, c. 1. v. 6. nu. 1. & c. 5. v. 7. nu. 2.

EX ECCLESIASTICO.

C. 1. 1. Fons Sapientiæ uerbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna, in præf. c. 10. nu. 4.
Cap. 1. 26. Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua &c. c. 1. v. 1. nu. 53.
28. Itacundia animositatis, illius subuersio est, c. 5. v. 2. nu. 5.
29. In thesauris sapientiæ, significatio disciplinæ, c. 3. Sectio. 7. nu. 2.
C. 2. 2. Ne festines in tempore obductionis, c. 16. v. 2. nu. 3.
15. Væ duplici corde, & labijs scelestis, &c. c. 2. v. 10. nu. 8.
15. Væ dissolutis corde, &c. c. 4. v. 6. nu. 2.
59. Qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius, c. 1. v. 9. nu. 3.
C. 11. 14. Oculi Dei respexit illum in bono, c. 1. v. 21. nu. 12.
24. Benedictio Dei in mercedem iusti festinat, & in horâ veloci processus illius fructificat, c. 1. v. 10. nu. 1.
C. 18. 7. 8. 9. Quid est homo natus de muliere, & quæ est gratia illius? &c. c. 14. v. 1. nu. 4.
C. 20. 6. Est tacens non habens spiritum loquelæ, c. 3. v. 1. nu. 1.
C. 23. 15. Est & alia loquela contraria morti, c. 1. v. 11. nu. 7.
Cap. 25. 24. Nequitia mulieris immutat faciem eius, &c. cap. 14. ver. 20. nu. 3.

Cap.

Index Auctoris. Sacre Scripture.

- Cap. 27. 5. Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius, c. 1. ver. 3. nu. 2.
 18. Qui seruat ficum, comedet fructus eius, & qui custos est Domini sui, glorificabitur, c. 1. ver. 3. nu. 13.
 C. 28. 30. Aurum tuum, & argentum tuum confla, & verbis tuis facito stateram, c. 3. ver. 1. nu. 6.
 C. 33. 7. Quare dies diem superat, & iterum lux lucem a sole? c. 3. ver. 4. nu. 5.
 C. 38. 9. Fili, in infirmitate ne despicias teipsum, cap. 2. ver. 5. nu. 3.
 C. 40. 1. Occupatio magna creata est, &c. *Explicatur paraphra- si, usque ad vers. 8.*
 C. 43. 7. A luna signum diei festi, mensis secundum nomen eius est, c. 3. ver. 6. nu. 3.
 C. 47. 2. Quasi adeps separatus a carne, sic David a filiis Is- rael, c. 1. ver. 9. nu. 11.
 C. 49. 1. Memoria Iosue in compositione odoris, &c. cap. 1. ver. 1. nu. 49.

E X I S A I A.

- Cap. 1. 3. Cognouit bos possessorem suum, c. 7. ver. 10. nu. 4.
 13. Neomeniam & sabbatum, & festiuitates alias non feram, c. 1. ver. 1. nu. 39.
 21. Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis? iustitia habi- tauit in ea, &c. c. 1. v. 1. nu. 17.
 C. 2. 9. Incurauit se homo, & humiliatus est vir. c. 1. versic. 1. num. 10.
 22. Cauete ab homine cuius spiritus in naribus eius est, c. 4. ver. 9. nu. 2.
 C. 6. 5. Vae mihi, quia tacui, &c. cap. 13. vers. 21. nu. 6. & c. 3. ver. 13. nu. 2.
 C. 8. 18. Qui strident in incantationibus, &c. c. 4. ver. 12. nu. 2. & c. 15. ver. 30. nu. 5.
 21. Cum esurierit irascetur, & maledicet Regi suo, & suspi- ciet sursum, c. 5. ver. 8. nu. 1.
 C. 9. 1. Primo tempore alleuata est terra Zabulon, c. 11. ver. 12. nu. 1.
 C. 10. 12. Consummationem, & abbreviationem faciet Do- minus, &c. in prae. c. 6. nu. 3. & c. 14. ver. 5. num. 1.
 C. 11. 1. Egredietur virga, &c. & flos de radice eius, &c. c. 9. vers. 24. nu. 4.
 3. Replebit eum spiritus timoris Domini, c. 14. vers. 9. nu. 3.
 C. 14. 29. De radice colubri egredietur Regulus, c. 5. vers. 7. num. 10.
 C. 24. 22. Claudentur ibi in carcere, & post multos dies visi- tabuntur, c. 10. ver. 21. nu. 6.
 1. In tribulatione murmuris, doctrina tua eis, cap. 3. sect. 6. nume. 3.
 C. 26. 13. Tantum in te recordemur nominis tui, c. 1. versic. 9. num. 4.
 29. Concepimus, & quasi parturiuimus spiritum salutis, c. 6. vers. 10. num. 2.
 C. 27. 1. Super Leuiathan serpentem vectem, cap. 1. ver. 12. nume. 4.
 7. & 8. In mensura contra mensuram, c. 1. vers. 12. nu. 4.
 C. 30. 26. Erit lux lunæ, sicut lux solis, &c. c. 3. vers. 5. num. 3. & c. 5. ver. 19. nu. 5.
 32. Erit transitus virgæ fundatus, c. 11. vers. 9. nu. 4. & versic. 19 nu. 2. & c. 7. ver. 15. nu. 3.
 C. 32. 4. Lingua balborum velociter loquetur, & planè, c. 5. vers. 13. nu. 10.
 38. 12. Præcisa est velut a texente vita mea, c. 7. v. 6. nu. 1.
 C. 40. 3. Rectas facite semitas, &c. vers. 1. nu. 57.
 C. 41. 10. Suscepi de dextera iusti mei, c. 9. ver. 23. nu. 8.
 C. 33. 24. Seruire me fecisti in iniquitatibus, cap. 16. versic. 3. nu. 5. & in prae. c. 7. nu. 3.
 C. 44. 20. Porte mendacium est in dextera mea, c. 9. versic. 32. nume. 4.
 C. 45. 7. Formans lucem, & creans tenebras, &c. cap. 1. versic. 21. num. 12.
 9. Testade famijs terræ, c. 3. ver. 14. nu. 2. & c. 10. ver. 9. nu. 5.
 C. 49. 7. Reges videbunt, & consurgent Principes, &c. cap. 1. ver. 6. nu. 5. & vers. 20. nu. 15.
 23. Erunt Reges nutritij tui, c. 1. vers. 1. nu. 75.
 C. 53. 4. Verbera linguores nostros ipse tulit, c. 7. ver. 21. nu. 2.
 10. Voluntas Domini in manu eius dirigetur, c. 1. versic. 10. nume. 7.
 C. 56. 6. & 7. Non dicat filius aduenæ, Separatione diuidet me Dominus, &c. c. 1. ver. 1. nu. 41.

- Cap. 58. 5. Contorquere quasi circulum caput suum, cap. 10. vers. 15. num. 1.
 C. 60. 17. Ponam visitationem tuam, pacem, cap. 3. versic. 18. nu. 2. & 26. nu. 3.
 C. 62. 11. Ecce merces eius cum eo, c. 1. ver. 10. nu. 1.
 C. 63. 15. Vbi est multitudo viscerum tuorum? &c. cap. 10. vers. 8. nu. 18.
 C. 64. 7. Allisisti nos in manu iniquitatis nostræ, cap. 8. ver. 4. nu. 3.
 C. 65. 2. Numerabo uos in gladio, c. 7. vers. 3. nu. 3.

E X I E R E M I A.

- Cap. 1. 9. 10. Ut dem vobis finem & patientiam, c. 7. versic. 1. nume. 2.
 C. 3. 4. A modo uoca me, Pater meus es tu, c. 3. sect. 8. nu. 3.
 C. 5. 25. Peccata uestra prohibebunt bonum a uobis, cap. 15. ver. 12. nu. 3.
 C. 6. 4. Significate super eam bellum, c. 1. vers. 5. nu. 3.
 C. 8. 14. Ingrediamur ciuitatem munitam, & fileamus, ib. &c. c. 3. vers. 2. nu. 3.
 C. 9. 37. Vocate lamentatrices, ut veniant, &c. c. 3. v. 8. nu. 5.
 C. 12. 3. Sanctifica eos ad diem occisionis, c. 1. vers. 4. nu. 3.
 C. 19. 23. Fecerunt stultitiam Israel, c. 2. vers. 10. nu. 3.
 C. 22. 6. Galaad, tu mihi caput Libani, c. 1. v. 1. nu. 30.
 C. 29. 22. Ponat te Dominus sicut Sedeciam & sicut Achab, quos frigit Rex Babylonis in igne, c. 10. vers. 15. nu. 8.
 C. 41. 22. 23. Cursor leuis explicans uias tuas, &c. c. 11. ver. 15. nu. 3.
 C. 43. 12. Amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pal- lio suo, c. 8. vers. 22. nu. 2.
 C. 51. 10. In diebus illis queretur iniquitas Israel, & nō erit, c. 10. ver. 6. nu. 1.
 26. Non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fun- damenta, c. 1. vers. 18. nu. 4.

E X T H R E N I S.

- Cap. 3. 25. Bonus est Dominus sperantibus in eum, &c. *Pa- raphrasi explicatur usque ad vers. 29.*
 47. Quis est iste qui dixit, ut fieret Domino non iubente? c. 1. versic. 21. nu. 16.
 C. 4. 7. Candidiores Nazaræi niue, &c. c. 9. vers. 30. nu. 5.

E X B A R V C H.

630. Sedent habentes capita, & barbam rasam, c. 1. v. 20. n. 11.

E X E Z E C H I E L E.

- Cap. 14. 14. Si fuerint tres viri isti in medio eius Noë, Daniel, & Iob, &c. in prae. c. 5. num. 5 & vers. 18. nu. 7 & cap. 1. vers. 1. nu. 70.
 C. 27. 21. Arabia, & vniuersi principes Cedar, cum agnis, & arietibus venerunt ad te, &c. c. 1. ver. 1. nu. 28.
 C. 28. 17. Ante faciem Regum dedi te, ut cernerent te, cap. 10. versic. 5. num. 7.
 C. 29. 18. Nabuchodonosor seruare fecit seruitute magna: omne caput decaluatum, &c. c. 1. vers. 20. nu. 11.

E X D A N I E L E.

- Cap. 4. 1. Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo, c. 1. vers. 1. nu. 23.
 C. 7. 10. Millia millium ministrabant, &c. c. 1. vers. 6. nu. 5.
 C. 10. 8. Deum, qui habet statum tuum in manu sua, & om- nes uias tuas non glorificasti, c. 12. ver. 10. nu. 5.
 Cap. 11. 6. Veniet ad Regem Aquilonis facere amicitiam, c. 1. vers. 1. num. 56.

E X O S E A.

- Cap. 1. 4. Ascendet de terra quia magnus dies Iezrael, cap. 1. vers. 1. num. 39.
 C. 5. 4. Ego quasi leæna, &c. capiam & vadam, &c. cap. 10. versic. 16. num. 5.
 C. 5. 12. & 13. Ego quasi tinea Ephraim, &c. cap. 4. vers. 19. nume. 5.
 C. 6. 1. Percutiet & curabit nos, c. 5. vers. 18. nu. 3.
 7. Misericordiam uolo, & non sacrificium, c. 1. vers. 20. nu. 6.

Index Auctorit. Sacre Scripture

9. Quasi fauces virorum latronum, cap. 3. vers. 22. nu. 2.
 C. 9. 7. Scitote Israel stultum Prophetam, virum spiritualem,
 cap. 5. vers. 2. num. 2.
 C. 10. 7. Transire fecit Samaria Regem suum, quasi spumam
 super faciem aquarum, c. 1. vers. 1. nu. 69.
 C. 11. 9. Non faciam furorem irarum, quoniam Deus ego, & non
 homo, c. 8. vers. 3. nu. 3.
 C. 12. 8. Diues effectus sum, inveni idolum mihi, &c. c. 12.
 vers. 6. num. 2. & 5.

EX IOELE.

- Cap. 3. 14. Populi populi in valle concisionis, c. 14. v. 5. nu. 1.

EX AMOS.

- Cap. 1. 11. Super tribus sceleribus Edom, &c. & tenuerit vl-
 tra furorem suum, c. 1. v. 4. nu. 21. & c. 5. vers. 19. nu. 2.
 C. 4. 1. Quæ dicitis Dominis vestris, Afferte, & bibemus, c. 4.
 vers. 10. nu. 7. & c. 8. vers. 3. nu. 3.
 C. 6. 1. Ingredientes popatice domum Israel, c. 1. v. 2. nu. 2.
 5. Putauerunt se habere vasa cantici, c. 7. vers. 16. nu. 6.
 C. 9. 7. Nūquid non vt filij Æthiopum, &c. c. 1. v. 1. num. 41.

EX ABDIA.

- Cap. 1. 3. Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scis-
 suris petrarum, & c. 1. vers. 1. nu. 30.
 12. Non despicias in die fratris tui, &c. c. 3. vers. 1. nu. 8.
 7. Viri fœderis tui, viri pacis tuæ, qui comedunt tecum, c. 1.
 vers. 4. nu. 19.

EX IONA.

- Cap. 2. 3. De ventre inferi clamaui, c. 1. vers. 21. nu. 5.
 4. Vsque ad 9. Paraphrasi explicatur, c. 3. vers. 23. nu. 3.

EX MICHAËA.

- Cap. 7. 4. Qui optimus est in eis, quasi paliurus, c. 10. versic.
 3. num. 2.
 19. Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra, c. 9.
 vers. 19. num. 3.

EX NAHVM.

- Cap. 1. 3. Dominus habens furorem, & irascens inimicis suis,
 c. 10. vers. 14. nu. 3.
 C. 3. 8. Numquid tu melior es Alexandria populorum? c. 3.
 vers. 14. num. 3.

EX HABACVC.

- Cap. 1. 6. Chaldaeos gentē amarā & velocē, &c. c. 9. v. 18. n. 4.
 C. 3. 5. Egredietur Diabolus ante pedes eius, c. 1. versic. 12.
 nu. 5. & c. 5. vers. 7. nu. 5.
 9. Suscitans suscitabis arcum tuum, c. 3. vers. 8. nu. 4.

EX SOPHONIA.

- C. 1. 7. Iuxta est dies Domini, pręparauit Dominus hostiam,
 sanctificauit vocatos suos, c. 1. vers. 5. nu. 3.
 17. Dies tubæ, & clangoris super angulos excelsos, c. 1. ver-
 sic. 18. nu. 4.
 C. 2. 1. Conuenite, congregamini, gens non amabilis, &c. c.
 13. vers. 25. nu. 7.

EX ZACHARIA.

- C. 1. 5. Ego ero eis murus ignis in circuitu, c. 1. vers. 10. nu. 4.
 C. 3. 1. Satan stabat a dextris eius, vt aduersaretur ei, c. 1. ver-
 sic. 6. nu. 8. & c. 17. vers. 3. nu. 6.
 9. Super lapidem vnum septem oculi sunt, c. 1. vers. 8. num. 2.
 C. 9. 8. Circundabo domum meam ex his, qui militant mihi,
 c. 1. vers. 6. nu. 5.
 9. Ascendens super asinam, & super pullum filium asine, c. 1.
 vers. 3. num. 12.
 C. 11. 4. Pasce pecora occisionis, quæ qui possederant occi-
 debant &c. & vendebant dicentes, Benedictus Deus, &c.
 cap. 1. vers. 5. nu. 23.

EX MALACHIA.

- Cap. 1. 13. Dixistis, Ecce de labore, & exufflastis illud, c. 11.
 vers. 20. num. 4.
 C. 2. 9. Accepistis faciem in lege, c. 13. vers. 8. nu. 1.
 C. 3. 1. Angelum testamenti, c. 9. vers. 13. nu. 8.

EX LIBRIS MACHAB.

- Lib. 2. c. 7. 23. Mundi creator, qui formauit hominis natiuita-
 tem, quique omnium inuenit originem, c. 21. vers. 23. nu. 3.
 & c. 10. vers. 8. nu. 13.

EX MATTHÆO.

- Cap. 2. 1. Ecce Magi ab Oriente uenerunt, c. 1. uer. 3. num. 28.
 C. 3. 18. Qui fuit Adam, qui fuit Dei, c. 1. v. 1. in appen. 3. n. 40.
 C. 4. 10. Dominum, Deum tuum adorabis, c. 1. v. 1. nu. 59.
 11. Tunc reliquit eum diabolus &c. c. 2. vers. 8. nu. 1.
 2. Aperiens os suum, &c. c. 3. vers. 1. nu. 4.
 7. Orantes nolite multum loqui, c. 11. vers. 2. nu. 5.
 8. Beati mundo corde, c. 1. vers. 1. num. 53.
 C. 5. 13. Vos estis sal terræ, c. 6. uer. 5. nu. 6.
 22. Qui irascitur fratri suo sine causa, &c. c. 2. uer. 15. nu. 1.
 26. Elto consentiens aduersario tuo cito, dum es in uia cum
 eo, ne forte, &c. c. 1. uer. 6. num. 8.
 39. Siquis te percusserit in dexteram maxillam, &c. cap. 1.
 uer. 20. num. 10.
 C. 6. 16. Exterminant facies suas, c. 7. uer. 9. nu. 1.
 17. Qualis est hic, quia uenti, & mare obediunt ei? c. 1. v. 18. n. 6.
 26. Considerate lilia agri, &c. c. 3. Sect. 7. nu. 4. & c. 15. uersic.
 5. num. 3.
 C. 7. 23. Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem,
 cap. 1. uer. 1. nu. 61.
 C. 8. 17. Ipse infirmitates nostras accepit, c. 7. uer. 21. nu. 2.
 C. 9. 23. Tibi dabo, & turbam tumultuantem, c. 3. v. 8. nu. 5.
 C. 11. 19. Iustificata est sapientia a filiis suis, cap. 4. uersic. 17.
 num. 1.
 26. Si Satanas Satanam eiicit, aduersus se, &c. cap. 1. uer. 6.
 num. 8.
 C. 12. 40. Sicut fuit Ionas in uentre ceti, sic erit filius homi-
 nis in corde terræ, c. 1. v. 21. num. 5.
 17. Caro & sanguis non reuelauit tibi, &c. c. 10. v. 4. nu. 3.
 C. 16. 19. Tibi dabo claues regni cœlorum, cap. 12. uer. 14.
 num. 3.
 20. Vade post me Satana, scandalum mihi es, cap. 1. uer. 6.
 num. 8.
 C. 17. 2. Vestimenta facta sunt alba, &c. c. 9. uer. 30. nu. 5.
 C. 22. 12. At ille obmutuit, c. 3. uer. 2. nu. 3. & c. 5. uersic. 16.
 num. 4.
 13. Mitte eum in tenebras exteriores, c. 10. uer. 21. nu. 11.
 C. 23. 14. Vx uobis, &c. quia comeditis domos uiduarum, &c.
 c. 10. vers. 8. num. 12.
 C. 24. 29. Erunt signa, &c. c. 9. uer. 7. nu. 3. Stelle de cœlo ca-
 dent, c. 3. uer. 9. nu. 3. & c. 14. vers. 12. nu. 4.
 C. 25. 6. Clamor factus est, Ecce sponsus uenit: exite, &c. c.
 14. vers. 15. nu. 1. & c. 8. uer. 6. nu. 5.
 C. 26. 41. Spiritus promptus est, &c. c. 5. vers. 7. nu. 10.
 61. Soluite templum hoc, &c. cap. 1. uer. 4. nu. 4.
 C. 27. 53. Et uenerunt in sanctam ciuitatem, c. 3. v. 14. nu. 4.

EX MARCO.

- Cap. 3. 21. Exierunt tenere eum, &c. cap. 1. vers. 2. nu. 3.
 C. 7. 22. Blasphemia, superbia, stultitia, c. 5. v. 3. nu. 2.
 Cap. 9. 19. O generatio incredula, quamdiu apud uos ero? c.
 10. vers. 1. num. 2.
 23. Omniaabilia sunt credenti, in præfat. c. 1. nu. 3.
 48. Omnis igne salietur, & omnis uictima sale salietur, cap. 5.
 vers. 7. num. 4.

EX LUCÆ.

- Cap. 1. 34. Virum non cognosco, c. 14. uer. 4. nu. 4.
 35. Quod ex te nascetur sanctum, uocabitur, &c. cap. 14.
 vers. 4. num. 4.
 53. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes, c. 1.
 vers. 1. nu. 4. & c. 11. vers. 12. nu. 1.
 C. 2. 19. Maria conseruabat omnia uerba hæc conferens in
 corde suo, c. 10. vers. 12. nu. 3.

Nunc

Index Auctorit. Sacre Scripture.

29. Nunc dimittis seruum tuum in pace, c. 3. v. 13. nu. 5.
 Cap. 6. 41. Ex abundantia cordis os loquitur, c. 3. ver. 1. nu. 6.
 C. 9. 28. Vestitus eius refulgens, c. 9. ver. 30. nu. 5.
 C. 10. 10. Sacerdos viso illo præterijt, c. 6. ver. 15. nu. 5.
 C. 11. 29. Qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud, c. 10. ver. 12. nu. 9.
 C. 12. 15. Cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusque, vita est eius, c. 11. ver. 19. nu. 1.
 19. Anima mea requiesce, &c. c. 3. v. 26. n. 1. & c. 11. v. 19. n. 1.
 20. Stulte, c. 5. v. 3. n. 1. Quæ parasti cuius erunt? c. 5. v. 5. nu. 2.
 C. 13. 12. Qui prior descendisset, sanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate, c. 7. ver. 12. nu. 6.
 C. 15. 4. Ad nonaginta nouem, &c. c. 9. ver. 3. num. 3.
 C. 16. 19. Epulabatur quotidie splendide, c. 1. v. 4.
 25. Memento, quod recepisti bona in vita tua, cap. 2. ver. 10. nu. 7. & c. 7. ver. 7. nu. 4.
 21. Vt portaretur in sinum Abraham, c. 3. ver. 3. nu. 7.
 C. 24. 31. Euauit ex oculis eorum, c. 7. ver. 9. nu. 1.

E X I O A N N E.

- C. 1. 13. Non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, c. 14. ver. 1. nu. 2.
 16. De plenitudine eius accepimus gratiam pro gratia, cap. 2. ver. 4. nu. 3.
 29. Ecce qui tollit peccata mundi, c. 14. ver. 4. nu. 2.
 27. Non sum dignus, vt saluam, c. 3. ver. 14. nu. 3.
 C. 5. 30. Non possum ego à me ipso facere quidquam: sicut audio, iudico, c. 1. 6. ver. 9. nu. 5.
 C. 6. 44. Quò ibimus? verba vitæ æternæ habes, c. 8. ver. 4. nume. 2.
 C. 7. 23. Totum hominem saluum feci, c. 10. v. 8. nu. 8.
 C. 8. 56. Abraham exultauit, vt videret diem meum, in præfat. c. 7. nu. 1. & 9.
 C. 9. 1. Præteriens vidit eum, &c. c. 6. ver. 15. nu. 3.
 5. 6. Expuit in terram, & fecit lutum, &c. c. 10. v. 8. nu. 11.
 C. 10. 3. Proprias oues vocat nominatim, & educit eas, c. 1. ver. 8. nu. 10.
 19. Dicebant, Dæmonium habet, & insanit, c. 11. v. 2. num. 3.
 C. 11. 34. Vbi posuistis eum? c. 1. ver. 9. nu. 1.
 43. Voce magna clamauit, &c. c. 14. ver. 5. nu. 2.
 50. Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, c. 1. ver. 21. num. 26.
 3. Veniebant, & dicebant: Aue Rex, &c. c. 8. v. 12. num. 2.
 C. 14. 27. Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, &c. in præfat. c. 6. nu. 3.
 C. 17. 9. Pro eis ego sanctifico meipsum, c. 1. ver. 5. nu. 3.
 C. 19. 22. Quod scripsi, scripsi, c. 12. ver. 24. nu. 1.
 C. 19. 31. Erat magnus dies ille Sabbathi, c. 1. ver. 1. nu. 39.

E X A C T I S.

- Cap. 1. 11. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum, cap. 15. ver. 3. num. 4.
 15. Erat turba hominum simul, ferè centum viginti, cap. 1. ver. 21. nu. 17.
 C. 2. 3. Apparuerunt illis dispersitæ lingue, c. 17. v. 5. nu. 1.
 24. Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, cap. 14. ver. 14. nu. 3.
 Cap. 4. Lapis, qui reprobatus est à vobis, c. 5. ver. 17. nu. 2.
 C. 7. 54. Dissecabantur cordibus suis, c. 10. ver. 1. num. 2.
 C. 9. 5. Durum est tibi contra stimulum calcitrare, cap. 5. ver. 2. num. 3.
 15. Ego ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati, & abiit Ananias, c. 1. ver. 11. nu. 2.
 C. 10. 2. Religiosus ac timens Deum, c. 1. ver. 1. nu. 59.
 38. Pertransijt benefaciendo, & sanando, c. 1. ver. 7. nu. 4.
 C. 12. 13. Eò, quod non dedisset honorè Deo, c. 1. v. 20. nu. 7.
 C. 14. 13. Conscissis tunicis suis exilierunt in turbas, &c. c. 1. v. 20. nu. 7. & c. 1. v. 1. & nos mortales sumus similes vobis, &c. 1. ver. 1. nu. 3.
 C. 17. 30. Despiciens ignorantie nostre tempora, cap. 3. ver. 26. nu. 4.
 31. Iudicaturus est orbem in viro, in quo statuit, c. 1. ver. 26. nume. 13.
 C. 20. 23. Nec facio animam meam preciosiorem, quàm me, c. 5. ver. 17. nu. 8.
 C. 25. 21. Festus cum venisset in prouinciam, c. 1. v. 7. num. 4.
 C. 26. 29. Opto apud Deum, & in modico, & in magno, &c. Fieri tales, qualis ego sum, c. 5. ver. 17. nu. 8.

24. Infans Paule, &c. cap. 11. ver. 2. nu. 3.
 C. 42. 23. Conuenerunt aduersus sanctum tuum puerum Iesum facere, quæ manus tua, & consilium tuum decreuerunt fieri, c. 1. ver. 21. nu. 17.

E X E P I S T. A D R O M A N.

- Cap. 1. 3. Factus est ei ex semine Dauid, secundum carnem, c. 1. uer. 2. nu. 8.
 16. Vos estis uocati Iesu Christi, c. 1. uer. 4. nu. 13.
 31. Sine affectione, absque fœdere, absque misericordia, c. 1. uer. 20. nu. 1.
 C. 2. 5. In die reuelationis, &c. c. 15. uer. 16. nu. 2.
 5. An diuitias bonitatis eius contemnitis? tu autem thesaurizas tibi iram, c. 14. uer. 17. nu. 1.
 C. 7. 17. Quod habitat in me peccatum, c. 14. uer. 4. nu. 2.
 C. 8. 19. Vanitati enim creatura subiecta est, &c. c. 2. uer. 9. nu. 5. & c. 12. uer. 9. nu. 7.
 C. 9. 17. In hoc ipsum excogitavi te, ut ostendam in te uirtutem meam, c. 2. uer. 6. nu. 10.
 C. 12. 9. Odientes malum, adherentes bono, c. 1. v. 1. nu. 61.

E X I. A D C O R I N T H.

- Cap. 1. 17. Non in sapientia verbi, c. 1. ver. 1. nu. 6.
 C. 4. 2. Hic iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur, c. 1. uer. 1. nu. 75.
 C. 5. 5. Deceui tradere Satanæ in interitum carnis, cap. 2. ver. 8. num. 3.
 8. In azymis sinceritatis, & ueritatis, c. 1. uer. 1. nu. 53.
 51. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, c. 14. uer. 14. nu. 4.
 C. 7. 28. Ego autem uobis parco, c. 6. uer. 10. nu. 3.
 40. Puto, quod & ego spiritum Dei habeam, cap. 14. uer. 14. num. 1.
 C. 8. 4. Quia nihil est idolum in mundo, c. 13. v. 4. nu. 4.
 C. 10. 13. Faciet cum tentatione prouentum, cap. 1. uer. 12. nume. 8.
 C. 14. 13. Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, in præfat. c. 9. nu. 3.
 38. Si quis ignorat, ignorabitur, c. 9. ver. 21. nu. 2.
 C. 15. 44. Si est corpus animale, est spirituale, &c. c. 2. ver. 4. num. 5.
 54. Absorpta est mors in uictoriam, c. 10. v. 8. num. 12.
 C. 16. 22. Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema, c. 15. uer. 16. nu. 2.

E X I I. C O R I N T H.

- Cap. 2. 21. In insipientia, dico plus ego, c. 5. ver. 2. nu. 4.
 C. 3. 7. Adulterantes uerbum Dei, in præf. c. 10. nu. 3.
 C. 3. 7. Propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur, cap. 7. ver. 16. num. 4.
 C. 4. 8. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur, c. 6. uer. 23. nu. 1.
 C. 5. 1. Terrestris domus nostra huius habitationis, quæ dissoluitur, &c. c. 4. uer. 19. nu. 2.
 17. Ergo mors in nobis aliquid operatur, uita autem in uobis, c. 5. uer. 17. nu. 3.
 C. 6. 11. Os meum patet ad uos, c. 3. uer. 1. nu. 5.
 12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, c. 7. uer. 1. num. 8.
 C. 12. 7. Angelus Satanæ, qui me colaphizat, cap. 2. uers. 8. nume. 3.
 7. Ne magnitudo reuelationum extollat me. cap. 4. uers. 13. nume. 1.
 10. Cum infirmor, tunc potens sum, c. 2. ver. 5. nu. 3.
 C. 15. 10. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, c. 9. ver. 21. nu. 1.

E X E P I S T. A D G A L A T.

- C. 2. 20. Quod nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij Dei, &c. c. 6. ver. 11. nu. 6.
 Cap. 3. 19. & 20. Lex ordinata per Angelos in manu mediatoris: mediator autem vnus non est, cap. 9. uers. 33. nume. 5.
 C. 4. 4. Factum est ex muliere, c. 14. uer. 1. nu. 2.
 14. Tentationem uestram, quæ erat in carne mea, non spreuistis, cap. 2. uer. 8. nu. 3.

Index Auctorit. Sacre Scripture.

Cap. 6. 1. Si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, c. 13. vers. 4. nu. 5.
C. 6. 7. Stigmata Domini mei in corpore meo porto, c. 1. ver. 21. nu. 18.

EX EPIST. AD EPHESIOS.

Cap. 3. 8. Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creauit, c. 1. ver. 1. nu. 40.
15. Ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur, c. 1. ver. 5. nu. 4. & ver. in append. 3. nu. 40.
C. 4. 9. Descendit primum ad inferiores partes terræ, cap. 1. ver. 21. nu. 5.
C. 5. 25. Christus dilexit Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, c. 5. ver. 13. nu. 9.
C. 6. 12. Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, &c. c. 3. sect. 7. nu. 4. & c. 1. ver. 1. nu. 3.

EX EPIST. AD PHILIP.

Cap. 2. 6. Non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, c. 9. ver. 20. nu. 1.
9. Exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, c. 12. ver. 11. nu. 4.
C. 3. 19. Quorum Deus venter est, c. 6. ver. 5. nu. 4.
C. 4. 8. Quæcumque amabilia sūt, hæc cogitate, c. 1. v. 1. n. 58.

EX EPIST. AD COLOSS.

Cap. 3. 15. Pax Christi exultet in cordibus vestris, in præfat. cap. 3. nu. 6.
C. 13. 15. Grati estote, c. 1. ver. 1. nu. 58.

EX I. EPIST. AD THESSAL.

Cap. 2. 16. Peruenit ira Dei in illos vsque in finem, cap. 14. vers. 20. nu. 1.

EX II. AD THESSAL.

C. 3. 4. Dominus dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi, c. 11. ver. 13. nu. 4.

EX I. EPIST. AD TIMOTH.

Cap. 1. 2. Qui est saluator omnium hominum, maximè fidelium, c. 17. ver. 9. nu. 1.
C. 2. 9. Non in tortis crinibus, c. 5. ver. 13. nu. 9.
C. 3. 3. Non percussorem, c. 16. ver. 11. nu. 3.
C. 6. 17. Diuitibus huius sæculi præcipe, non altum sapere, c. 8. ver. 13. nu. 4. & c. 5. ver. 3. nu. 1.

EX II. AD TIMOTH.

Cap. 2. 8. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, c. 9. ver. 30. nu. 7.
15. Rectè tractantem verbum veritatis, in præf. c. 10. nu. 4.
21. Si quis emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & vtile domino, & ad omne opus bonum paratum, c. 14. ver. 16. nu. 13.

EX EPIST. AD TITVM.

Cap. 1. 7. Non percussor, c. 5. ver. 21. nu. 3.
16. Abominati incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi, c. 15. ver. 16. nu. 3.

EX EPIST. AD PHILEMON.

18. Illum, vt mea viscera suscipe, c. 1. ver. 19. nu. 7.

EX EPIST. AD HEBR.

Cap. 1. 3. Portans omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, c. 10. ver. 8. nu. 13.
5. Cui Angelorū dixit aliqui, filius meus es tu. c. 1. v. 6. nu. 3.
C. 2. 10. Decebat eum, propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eam per passionem consummare, in præfat. c. 9. nu. 3.

12. Vendidit primitiua sua, c. 1. ver. 5. nu. 17.
C. 3. 6. Si gloriam ipsi vique ad finem firmam teneamus, c. 5. vers. 17. nu. 3.
C. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, &c. cap. 1. ver. 5. nu. 16.
C. 7. 1. Melchisedech, Rex iustitiæ, c. 1. ver. 1. nu. 14.
C. 9. 15. Noui testamenti mediator est, c. 9. ver. 33. nu. 8.
C. 9. 22. Statutum est hominibus semel mori, c. 14. v. 5. nu. 2.
C. 10. 5. Corpus autem aptatum mihi, c. 11. ver. 13. nu. 1.
31. Horrendum est incidere in manus Dei viuens, cap. 9. ver. 3. nu. 3.
C. 11. 19. Arbitrans quia, & a mortuis suscitare potens est Deus, vnde eum in parabolam accepit in præf. c. 7. nu. 9.
C. 12. 4. Obliti estis consolationis, quæ vobis tanquam filiis loquitur, &c. vique ad ver. 7. c. 15. ver. 17. nu. 9.
11. Remissas manus, & soluta genua, c. 4. ver. 4. nu. 1.
16. Ne quis fornicator aut prophanus, vt Esau, &c. c. 1. n. 17.
C. 13. 1. Charitas fraternitatis maneat in vobis, c. 1. v. 5. n. 20.

EX EPIST. IACOBI.

Cap. 1. 2. Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis, c. 5. ver. 22. nu. 2.
8. Vir duplex animo, &c. c. 2. ver. 10. nu. 8.
15. Concupiscentia cum conceperit, &c. c. 15. ver. 35. nu. 4. & c. 14. ver. 4. nu. 2. & c. 3. ver. 12. nu. 2.
17. Apud quem nulla est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, c. 7. ver. 18. nu. 3. & c. 14. ver. 2. nu. 5.
21. Suscipe insitum verbum, c. 1. ver. 1. nu. 50.
C. 2. 23. Tu sede hic bene, &c. c. 5. ver. 11. nu. 2.
C. 4. 8. Purificate corda vestra, duplices animo, c. 1. vers. 1. nume. 53.
Cap. 5. 13. Infirmatur quis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, c. 2. ver. 5. nu. 3.
17. Orate pro inuicem, vt saluemini, &c. vsq. ad v. 19. c. 1. n. 3.

EX EPIST. I. IOAN.

Cap. 3. 2. Nondum apparuit, quod erimus, c. 10. v. 13. nu. 1.
4. Peccatum est iniquitas, c. 13. ver. 23. nu. 3. & 4.

EX I. PETRI.

Cap. 2. 7. Iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria, &c. c. 1. ver. 1. nu. 68.
C. 5. 5. Deus superbis resistit, c. 5. ver. 12. nu. 4.
C. 14. 4. Quod est honoris, & gloriæ, & virtutis Dei, super vos requiescit, c. 1. ver. 21. nu. 18.

EX II. PETRI.

Cap. 2. 3. In auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur, c. 13. ver. 10. nu. 2.
4. Deus Angelis peccantibus nō pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, cap. 11. vers. 21. nu. 11.

EX EPIST. IVDÆ.

6. Angelos, qui non seruauerunt suum principatum, in iudicium magni Dei, vinculis æternis sub caligine reseruauit, c. 11. ver. 21. nu. 11.
16. Mirantur personas quæstus gratia, c. 13. ver. 9. nu. 2.

EX APOCALYP.

Cap. 1. 3. Tempus propè est, c. 1. vers. 21. nu. 19.
C. 5. 10. Fecisti nos, Deo nostro Regnum, & Sacerdotes, in præfat. c. 3. nu. 6.
C. 6. 6. Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, c. 5. ver. 20. nu. 3.
C. 9. 6. Quærent homines mortem, & non inuenient eam, c. 3. ver. 22. nu. 1.
C. 12. 1. Vidi cœlum nouum, & terram nouam, &c. cap. 14. vers. 12. nu. 4.
C. 14. 15. Mitte falcem tuam, & vindemia botros vineæ terræ, c. 6. ver. 4. nu. 6.
C. 20. 1. Habent clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua, c. 1. vers. 12. nu. 9.

INDEX EORVM, QVÆ PRO EVANGELIIS ET CONCIONE VSVI ESSE POSSVNT.

QVAMVIS hos commentarios ita cum aliqua morum vtilitate condire curauerimus, vt inde ad ea, quæ pro concione proponi solent, Lector multiplicium indicum vsu non parum iuuari posset: tamen, vt multorum votis responderemus, quasdam, non omnes, considerationes, vel, vt vocant, discursus, qui opportuni viderentur, in peculiaria singillatim Euangelia distribuimus. Neque dubium, quin pro suo quisque vel palato, vel necessitate utiliora, & opportuniora multa inter legendum obseruare possit. Quæ autem in hoc Indice citantur, sepe semper copiosè tractantur suis locis, vt quærendi, laborem non minori inueniendi fructu Lectori compensaremus.

Domin. I. Aduen. Luc. 21.

Erunt signa. Solet Deus præmonere iustos futuræ calamitatis, c. 3. v. 25. nu. 3. * Erunt autem hæc signa velut insignia Diuinæ potentie, stellas claudientis, quasi sub signaculo, c. 9. vers. 7. Et propter mirabilem rerum immutationem, c. 14. v. 12.

In Sole, Luna & Stellis. In his Deus suam potentiam ostendat, c. 9. v. 7. & v. 9. * Et sunt milites Dei imperatoris aduersus impios, c. 7. v. 1. nu. 2. * Videbuntur itaque creaturæ lassatæ multo labore seruiendi homini, & seruire in illum, c. 12. ver. 9. num. 3. & v. 15. nu. 2. * Maxima autem tribulatio semper cum obscuritate, & tenebris coniuncta, cap. 3. ver. 5. nu. 3. & c. 17. v. 7. nu. 1. & v. 12. nu. 5.

Arescentibus hominibus. Impij præsertim, quorum conscientia semper præsumit se qua, c. 15. v. 21. 22. & 23.

Quæ superuenient vniuerso orbi. Etiam res inanimatæ huius mutationis participes. Et coeli innouandi, & c. c. 14. v. 12. nu. 3. & 4. * Et videbitur tunc mundus dissolui, aut dilacerari, nu. 5. & 6.

Virgines cælorum mouebuntur. Stellæ videbuntur præ languore de cælo cadere, aut cometæ, cap. 3. vers. 9. num. 3. & cap. 14. v. 12. num. 1.

Videbunt filium hominis venientem. Veniet tandem, licet tardo gradu diuina procedat ira, c. 10. v. 5. nu. 4. * E cælo autem dicitur egredi præliaturus cum hoste, cap. 6. v. 4. num. 2. & cap. 13. v. 11. num. 6. * Et in aere figit tentorium, c. 9. v. 8. num. 3. & 4. * Primus autem iudicis conspectus erit impijs maximè terrificus cap. 13. v. 11. nu. 3. 4. & 5.

In nubibus. Quæ sunt iudicis tribunal, & Imperatoris tentorium, c. 13. v. 11. nu. 4.

Respicite & leuate capita, &c. Leuare caput accipitur in bonum, c. 10. v. 15. nu. 3. 4. 5. * Deus iustis caput sustentat, at impij concidunt facie, & capite, nu. 5. * Illi in media tempestate tranquilli, c. 9. v. 5. nu. 6. * Vnde impij arescunt præ timore, iustilætantur, c. 15. v. 21. nu. 3. * Iustis autem ipsæ tribulationes bonam spem iniiciunt, c. 4. v. 9. nu. 5. * Et expectatio creaturæ, reuelationem filiorum Dei expectat, c. 5. v. 16. num. 1.

Videte ficulneam, &c. Iustus in fine floret sicut palma, cap. 8. v. 17. nu. 3. & v. 7. num. 1.

Cælum & terra transibunt. Omnia enim præter Deum mutationi obnoxia, c. 10. v. 5. nu. 2. & c. 7. v. 16. nu. 4. 5. 6. & 7.

Verba mea non perierunt. c. 14. v. 5. num. 2. & v. 12. num. 3.

Domin. II. Aduen. Matth. 11.

Cum audisset, &c. Tribulationes sanè aperiunt auriculam, & erudiunt, in præf. c. 3. nu. 6. * Et ad philosophandum impellunt, c. 1. v. 16. nu. 6. & v. 21. nu. 2. 12.

Ioannes in vinculis. Est enim *Vinctus spi.* c. i. vers. 16. num. 1. * Tribulationes autem carcer sunt, & Vincula, c. 3. v. 23. nu. 2. & c. 12. v. 14. nu. 3. & c. 13. v. 27. nu. 4. & c. 16. v. 12. num. 5. * Huius carceris Ianitor Deus, c. 15. v. 15. nu. 5. & c. 16. citato.

In Vinculis. Cur permittat Deus iustos cadere in manus impiorum, c. 5. v. 15. num. 5. * Et quid ex illorum ærumnis eliciat Deus, in præf. c. 6. num. 5. 6. * Iustorum autem ærumnæ sunt valde mirabiles, c. 17. v. 8. Vide etiam in uerbo *Tribulatio*. * Cōiectus autem in vincula ab Herode, quod diuites grauiter ferant reprehendi, c. 12. ver. 6. nu. 2. Fœmina autem viro existit causa errandi, c. 14. v. 1. nu. 2. & c. 2. v. 9. num. 3.

Qui venturus es. Loco Moyfis, Mediator & Sequester, qui ponat manum suam in ambobus, c. 9. v. 33. nu. 5. 7. 8.

An alium expectamus. Iustorum nomen, Sperantes in Domino, c. 13. v. 15. nu. 3. * Sed expectandum longanimitè, & non præscribendum Deo tempus, nu. 2.

Euntes venutate, &c. Principum propria beneficentia, c. 12. v. 21. nu. 4. & c. 3. v. 15. nu. 3. * Debent etiam requirere, quibus prodesse possint, c. 3. v. 4. Dei viscera ad benefaciendum sponte propensa, c. 10. v. 8. nu. 2.

Cæci vident, claudi ambulant, &c. Christus Iesus medicus uitæ, & morborum deploratorum, c. 2. vers. 6. nu. 8. * Languores nostros ad se transtulit, c. 7. v. 21. nu. 2. 3. * Est Chirurgus, qui vulnerando medetur, c. 5. vers. 18. nu. 1. 2. 3. At mūdus, medicus inutilis, cap. 13. vers. 4. nu. 3. & 4.

Pauperes euangelizantur. Diuites scandalizantur paupertate Christi, sub qua latet Dei virtus, c. 1. v. 1. nu. 5. & 6. Et contemnant diuina, cap. 8. vers. 13. nu. 3.

Illis abeuntibus. Captat nimirum opportunitatem honorandi sui iusti, c. 1. v. 8. nu. 2. & 12. & in præf. c. 6. nu. 2. * Magna verò laus, viuentem à Deo commendari, c. 2. v. 3. nu. 6. * Gloria tur verò de suo seruo Deus, c. 1. v. 8. num. 8.

Cœpi dicere. Cum ante uincula non laudasset, nam sanctitatis laus post tribulationem, non patet calumnie, c. 2. v. 3. nu. 5.

Arundinem vento agitatam. Videtur ex opposito Herodem, & principes alios notare inconstantie, c. 10. v. 5. nu. 2. Iustus constans in bono, c. 13. v. 13. nu. 4. Damnatur obstinatio ca. 14. vers. 2. nu. 5. & c. 12. v. 14. num. 3.

Arundinem. Humanæ felicitatis symbolum, est enim sine fructu, sicut *Iuncus*, c. 8. v. 12. num. 2. & 3.

Hominem mollibus vestitum. Videtur prædicator mollis, cum mollia confectatur, cum debet vtilia, in præf. c. 10. nu. 3. & 4.

Eccæ qui mollibus vestiuntur, &c. Vide Verbo Diues.

Et plusquam Propheta, &c. Propheta familiarissimus Deo, & aliq̃ etiam acceptiones, in præf. c. 9. nu. 2.

Domin. III. Aduen. Ioann. 1.

Miserunt Iudæi. Captiuitate, & seruitute mūdi oppressi, Dei seruitutem suauissimam querere tenebantur, c. 1. vers. 8. nu. 5. 6. 7. & 8. & v. 9. num. 4.

Ad Ioannem. Longè absentem, cum tamen prælatus debeat adesse, & visitare, c. 5. v. 24. nu. 4. * Non ad Christum, cuius uita dissimilis illis erat, grauis etiam ad videndum, c. 1. v. 9. nu. 11.

Ut interrogarent, &c. Desiderant principem qui illorum voluntati obsequatur, c. 1. v. 1. nu. 69. * Et velut Idololatæ pro uocant Deum, uolentes illum sua manu efficere, c. 12. v. 6. nu. 5.

Et confessus est, &c. Sapiens Ioannes, nam insipiens esset, si superbiret, & colluctaretur cum Deo, ut illius diuinitatē subriperet, c. 12. v. 19. nu. 5. & c. 5. v. 12. nu. 4. Vide etiam verbo *Superbia*. * Est etiam Angelus cuius propria est fidelitas in ministrando, c. 4. v. 18. nu. 3. * Et qui dicitur ex se nullam habere lucem coram Deo, ibid. num. 4. * Sicut etiam creata sanctitas coram Deo euanesceat, c. 4. v. 17. nu. 2.

Quid dicis de teipso? Laus ore proprio sordescit, cap. 9. vers. 20. num. 1.

Ego vox. Simplex videlicet, & non instar falsorum prophetarum stridentium, & c. c. 4. vers. 12. nu. 2.

Dirigite vitam, &c. Explicatur, cap. 1. vers. 1. nu. 56. & ca. 11. vers. 13. num. 4.

Quid ergo baptizas? Fauoris humani inconstantia, c. 8. u. 11. nu. 3. & 4. uer. 13. nu. 4.

Medius vestrum stetit. In medio esse, quid sit, c. 1. uer. 6. nu. 6. * Et Christus mediator, supra in 2. Domin.

Quomodo

Index Euangeliorum.

Quem vos nescitis. Idem contingit nobis obliuiscuntibus Deum, in quo uiuimus, &c. cap. 9. vers. 11. num. 2. 3. 4. & versic. 8. num. 3.

Ante me factus est. Explicatur, cap. 15. vers. 7. nu. 2. Est autem Christus exemplar iustorum, tribulatorum præsertim, in præfat. cap. 7. num. 1.

Cuius ego non sum dignus, ut soluam, &c. cap. 3. v. 14. nu. 3. * Et quid Calceamentum Christi, cap. 1. vers. 1. nu. 35.

Domin. IIII. Aduen. Luc. 3.

Anno quintodecimo. Reges proprios aufert Deus propter peccata, c. 12. v. 18. & v. 19. & v. 21.

Sub Principibus Sacerd. &c. Reliquæ dignitates, inferiores Sacerdotali. cap. 1. v. 5. nu. 15. 16. 17. & 18.

Anna & Caïpha. Abundauit tunc iniquitas, propter praua maiorum exempla, c. 1. vers. 1. nu. 75. 76. & 77.

Factum est verbum, &c. Reuelatio verbum, aut visio, c. 4. vers. 13. nu. 2. & c. 11. vers. 5. & 6. * Expectandum autem sacerdoti, & prædicatori matura ætas, sicut militi, c. 7. v. 1. nu. 11.

In deserto. Iustus abstinet à se vicijs impiorum: impij autem illum insectantur velut feram aggressam deserti, cap. 16. v. 10. nu. 7. * Fugit etiam ille sæculi, & vitæ tumultum, in præf. c. 6. num. 2. & cap. 3. vers. 13. nu. 5. 6. 7. * Requirit autem Deus iustum absconditum, c. 3. v. 4. num. 5. * Sic Iohannes est *Lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutum*, cap. 12. vers. 5.

Et venit prædicans. Postquam diuturno silentio, didicit loqui, c. 3. vers. 1. nu. 3. * Et postquam tolerantiam laborum, effectus est magister. ibid. nu. 2. & in præf. cap. 3. nu. 6.

Baptism. Fænit. Propter quam Deus dissimulat peccata, c. 3. vers. 26. nu. 4. * Et propter quam occultantur, ne pateant Diuinæ iustitiæ. cap. 14. vers. 13. * In quo Diuinæ prouidentiae longitudo resplendet, cap. 11. vers. 9. nu. 4.

Omnis uallis implebitur, cap. 1. vers. 1. num. 57.

Rectas facite semitas, &c. Semitæ impiorum, incuruate, ca. 6. v. 18. * Illi enim errant & delinquant in via, c. 8. v. 4. nu. 2. * Et frustra incedunt per inuium, c. 12. v. 24. nu. 4. & 5.

In die Natiuitatis.

Filijs Dei natiuitas temporalis, &c. aeterna, munda & lucida, cap. 14. vers. 4. nu. 4. * Illius nuptiæ cum natura humana indissolubiles, cap. 9. vers. 33. nu. 7. * Deus & homo est perfectus Mediator, ibidem. Et est *Germen nominatum*, c. 14. v. 9. nu. 4. Illius carum cum diuinitate, hamus ad suscitandum *Leuiathan*, cap. 3. v. 8. nu. 1. * Deum igitur in carne passibili desiderabat Iob videre, in præf. cap. 7. nu. 1.

Per Christum Deum & hominem reducimur in Deum, ex quo omnis paternitas, &c. cap. 1. vers. 1. in append. 3. num. 40. * Et quod infans licet, tamen incipit tentare pondus peccatorum, c. 7. vers. 1. num. 2.

Peculiarior etiam Euangelij illius Diei, de militia angelorum, cap. 7. v. 1. nu. 3. De festinatione pastorum, & diligentia in rebus diuinis, c. 1. v. 5. n. 10. & 11. Pro tenuitate præsepis, contra luxum magnificarum domum, c. 15. v. 28. nu. 1.

In die Circumcis. Luc. 2.

Vocatus est nomen, &c. Nominum imponendorum scientia, & significatio querenda, in præf. c. 1. v. 9. num. 10. * Quoto autem die imponeretur nomen infantibus, c. 10. v. 19. nu. 2. * Et in hac status passibilis mutatione, nomen nouum accipit. c. 1. v. 1. nu. 47. * Et suo sanguine, & dolore gloriosum nomen obtinet, cum in iustorum aliorum ærumnis, sit nomen eius benedictum, c. 1. v. 21. num. 17. * Et cum in natiuitate fuerit *Germen*, nunc est *Germen nominatum*. c. 14. v. 9. nu. 4.

Vt circumcideretur. Patris, Regis dextera cruentata, foederis symbolum, c. 9. v. 33. nu. 7. * Et cum hominem quodam quasi labore manuum crearet, nunc maiori purgationem peccatorum facit, c. 10. v. 8. num. 13. 14. * Ergo iam nunc est homo natus de muliere, &c. Qui quasi flos egreditur, & conteritur, &c. c. 14. vers. 1.

In Epiph. Matth. 2.

Ecce Magi. Sapientes videlicet, qui olim erant reges, cap. 1. v. 1. nu. 14. * Debet enim esse rex sapiens, c. 12. v. 13. num. 9. * Ex sapientibus, etiam olim Sacerdotes, c. 1. v. 5. num. 19.

Ab Oriente, c. 1. v. 1. nu. 6. Vt multi ab Oriente venientes recumbant in regno, &c. c. 1. v. 1. nu. 39.

Venerunt. Primitiæ Gentilitatis, horum etiam præcursor, & figura Iob. c. 1. v. 1. nu. 35. & 36. * Gentes autem agnoscetes Christum comprimunt superbiam Iudæorum, nu. 37.

Vbi est? Querenda & curanda Diuina diligenter, c. 1. vers. 5. nu. 9. 10. & 11. & c. 3. v. 4. nu. 5.

Herodes turbatus. Tyranni comes perturbatio, & timor, c. 3. v. 25 nu. 5. & c. 15. v. 20. * Et incumbit potissimum angustia regi, qui preparatur ad prælium, cap. 15. v. 24. Inde autem turbatur impius, unde iusti lætantur, c. 15. v. 21 nu. 2. 4. 7. * Honorem autem iniustum timet amittere, c. 9. vers. 20. num. 1. * Sed frustra timet; nam iustorum regnum stabilis Deus, ab impijs aufert. c. 12. v. 18. 19. 21. 23. & c. 5. v. 11.

Et omnis Ieroselima. Nam regis ad exemplum componitur vrbs tota, c. 1. v. 1. nu. 77.

Et congregans, &c. Consilia impiorum addicit Deus insultum finem. c. 12. v. 20. & 24. & c. 5. vers. 12. 13. 14. * Frustra igitur conatur inniti super domum suam, & non stabit, c. 8. v. 15.

Diligenter didici. Sapientia carnis inutilis, imò nocua, c. 8. v. 14. nu. 4. Vide etiam verbo *Asutia*, & *Consilium*. * Excogitant vero impij aduersus iustos consilia, c. 10. v. 3. num. 11.

Et procidentes adorauerunt, cap. 1. v. 20. nu. 15. 16. & 17. Immutat tandem Deus cor principum populi terræ, c. 12. vers. 24. nu. 3. * Deponentes igitur coronas in conspectu agni, verè regnant, c. 1. v. 8. nu. 5. * Declaratur autem nunc Christus Rex Regum. De qua dignitate, & quibus titulis obtineretur, ca. 1. vers. 1. num. 14.

Apertis thesauris. Principes, liberales, præsertim erga tenuiores, c. 3. v. 15. nu. 3. & c. 12. v. 21. num. 4.

Obtulerunt ei munera. Diuites grati esse debent erga Deum largitorem, c. 1. v. 9. nu. 2. * Nam qui sibi diuitias attribuunt; *Audacter prouocant Deum*, c. 12. vers. 6. num. 4. & 5. * Qui autem Deo offert, non iam idolum adorat. num. 2. * Et isti vtiliter expendunt, cum plerique faciant expensas inutiles, cap. 3. vers. 14. cap. 15. vers. 28. nu. 1.

Aurum. Quod tantum ad Deorum, & Regum cultum adhibebatur, c. 3. v. 15. n. 2. & 4. * Coniunctum autem cum Thure funus & mortalitatem olet, nam aurea suppellex, & vniuersa condebantur cum cadaueribus, c. 3. v. 15. & 22.

Thus. Quo abundat Arabia, cap. 1. vers. 15. num. 6.

In die Purificat. Luc. 2.

Secundum dies purgationis. Sanctus Deus non nisi mundos vult ad se accedere, c. 6. v. 11. nu. 5. * In conspectu enim eius etiam cæli non sunt mundi, c. 15. v. 15. * Quod autem se purgari non permittit, argumentum reprobum est, c. 15. v. 16. nu. 3.

Quia omne masculinum, &c. cap. 3. vers. 25. nu. 2.

Iustus & timoratus, c. 1. v. 1. num. 59. & 60. Timor enim est perpetuus comes iustorum, c. 3. v. 25. nu. 6.

Expectans, &c. Iustorum nomen. *Sperantes in Domino*, cap. 13. v. 15. nu. 2. & 3. * Et deplorant mala communia, c. 3. sect. 3. n. 1.

Vt facerent. Faciendi uerbum, curam, & diligentiam in sacrificio, & re diuina indicat. cap. 1. nu. 26.

Secundum consuetudinem legis. Lex præcipuè exigebat, quod internum erat. Nam *Sacrificium & oblationem nolisti*, aures autem perfecisti, &c. c. 11. v. 13. nu. 1. & 2.

Nunc dimittis. Felix & lætus *Ingreditur in abundantia sepulchrum*, &c. cap. 5. vers. 26. num. 1. 2. 3. 4. * Impij enim spem habent in vita, at iustus in morte, c. 17. v. 15.

In pace. Nam mors, pax, Vita, bellum, & tumultus, c. 3. v. 13. nu. 5. & militia periculosa, cap. vers. 1.

Ante faciem omnium populorum. Iustus propositus in signum multarum sagittarum, cui contradicetur. c. 16. vers. 13. nu. 5. & 6.

In Septuag. Matth. 20.

Patrifamil. Ex quo omnis paternitas in cælis, & in terra, &c. c. 1. v. 1. nu. 40. & v. 5. nu. 4. * Seruus autem etiam comprehenditur in familia, ut Dominus, sit erga illum pater, c. 1. vers. 3. nu. 14. * Famuli autem & serui in domo Dei, filij sunt, & nobiles, cap. 1. vers. 18. nu. 5.

Exijt primò manè. Vt nos exsuscitet primò manè ad diuina, c. 1. vers. 5. nu. 9. 10. 11. & c. 8. vers. 5. * Præuenit etiam ille nos; cap. 8. vers. 6. nu. 4. & 5.

Conducere operarios. Mortales omnes conducti ad labores, & ærumnas, sicut mercenarij, nu. 7. vers. 1. nu. 13. * Homo enim aliquid ærumnosum sonat, nu. 11. & c. 5. v. 7. nu. 2. * Deus autem nos ad laborandum uocans, pater est, c. 15. vers. 17. nu. 3. 4. & 9.

Conuentione facta. Humanum ingenium præmio incitatur, c. 7. vers. 1. n. 13. & vers. 2. nu. 3. & c. 12. v. 5. n. 3. * Est autem con-

Index Evangeliorum.

uentio & societas nobis cum Deo facienda, damni & lucri, c. 1. vers. 10. num. 6.

Ex denario dimisso. Quoniam istius vitæ labor, diarius est, & fortè breuior, & paucarum horarum, c. 7. v. 1. nu. 11. & v. 16. n. 4. & c. 14. v. 1. nu. 4. Vide etiam verbo *Vita & Homo*. * Sed conuentio non fit victus quotidiani, qui Dei seruis nunquam deficit, c. 5. v. 20. nu. 3. & v. 22.

Egressus circa horam tertiam. Querit Deus opportunitatem muerandi hominis, proponendo illi oportunitatem meriti, in praf. c. 6. nu. 2. & 3.

Alios o iofes. Qui cum homines sint, in labore hominum non sunt, c. 5. v. 7. nu. 3. & 5.

Et quid iustum fueris, &c. Labor, præmij mensura, c. 1. v. 6. n. 1. & c. 5. v. 7. nu. 2. * Præmium etiam dicitur hæreditas, cap. 7. vers. 3. nu. 2. * Et labori, & patientiæ peculiariter confertur, in praf. c. 6. num. 3.

Quid hic facis, &c. Videtur esse immaturorum senum obiurgatio, quibus vitæ dies concessus est, vt maturescerent, c. 15. vers. 32. num. 2. 3. 4.

Cum sero factum esset. Dei liberalitas non differt præmium, c. 1. v. 10. nu. 1. & c. 11. v. 17. & 18. num. 2.

Redda illis mercedem. Bonorum laborum gloriosus est fructus, c. 9. v. 29. nu. 1. * Impietatis merces confusio, c. 8. v. 22. & 8. nu. 9. * Sunt autem iustorum labores & opera, in libro memoriar apud Deum, c. 2. v. 5. nu. 3. * Licet de præmio iustorum malè sentiant impij, c. 2. v. 9. nu. 7. & c. 10. v. 3. nu. 10.

Pares illos nobis, &c. Aliqui ex gentibus quondam pares, & forte sanctiores Israelitis, cap. 1. vers. 1. nu. 72.

Domin. in Sexag. Luc. 8.

Qui seminat. Sementis & messis allegoria ad iustum, & ad impium relata, c. 4. v. 8. & 9.

Volucres cæli. Aues, symbolum liberioris vitæ, cum non ferant, &c. c. 5. v. 7. nu. 6.

Supra petram. Impij dicuntur radicati in locis petrosis, c. 8. vers. 17 num. 7. * Et de cordis duritie, c. 11. v. 13. nu. 3. & c. 12. vers. 14. num. 3.

Et natum aruit. Imo ante omnes herbas arsevit, impij seges, c. 8. v. 12. & c. 5. v. 3. nu. 1. 2. 4. 5.

Qui habet aures audienti. &c. Attentio requisita in auditore, c. 15. v. 12. n. 2. * Præsertim in diuinis, & in oratione, c. 16. v. 18. num. 4. * Et cum aures debet coniungi ponderatio rationis, ut appendantur verba in statum, c. 6. v. 2. nu. 4.

Semen est verbum Dei. Quomodo feratur, & crescat, &c. in praf. c. 8. num. 6.

Veni diabolus. Cur dicatur auis, aut uolatile, c. 1. vers. 12. nu. 3. & c. 5. vers. 7 num. 10.

Et tollit verbum de corde. Quod tamen debet custodiri, c. 10. v. 12. nu. 9. * Et firmiter retineri, c. 2. vers. 3. nu. 1. 2.

In tempore temptationis &c. dunt. Tunc tamen firmitus perstandum, c. 16. vers. 13. nu. 4. * Debet enim patientia esse longanimis, c. 2. vers. 9. nu. 7. & 8. & c. 16. vers. 9. nu. 1. 2. 3.

A sollicitudinibus & diuinis, &c. Proprium diuitum, obliuisci Dei, c. 8. vers. 13 num. 3. * Ergo Esau agricola, inquietus: Iacob ambulans in simplicitate, c. 1. vers. 1. nu. 54. & 55. * Non implicari autem sollicitudinibus, Dei donum est, c. 1. vers. 10. num. 7.

Dom. in Quinquag.

Vide Feriam 2. post 2. Domin. Quadragesimæ.

Feria IV. Cinerum.

Cum ieiunatis. Certa & solennia penitentiae opera, vt ieiunium, & laccus, c. 16. v. 16. n. 1. * Et conspersio pulueris, aut cineris, nu. 2. & c. 2. v. 13. nu. 2. * Vestium etiam dilaceratio, c. 1. v. 20. n. 5. 6. 7. 8. & 10. * Nunc est sacra cæremonia cineris, quæ humilitatis, aut mortis nos admoneat, c. 13. v. 12. * Ex cuius cõmemoratione peccatorum veniam impetremus, c. 10. v. 9. Vbi plura de puluere nostræ creationis. * In capite autem cinis, ne superbi, leuemus caput, c. 10. v. 15. * Simul autem cum ieiunio, Dei atq. nostri recordatio & memoria imperatur, nã cū gula frate cõiuncta, est Dei obliuio, & alia vitia, c. 1. v. 5. n. 22. & 24.

Hypocrita. Quod in iusto est bonus, & naturalis color, in Hypocrita est macula, c. 8. v. 13. n. 4. & c. 13. v. 16. & c. 15. vers. 34. nu. 1. * Princeps autem aut iudex impius, est Hypocrita, ibid.

* Hypocrita vanus, c. 11. v. 11. Et homo fictus, aut histrio, c. 1. v. 1. nu. 5. 2. * Et ficta capitis incuruatio, est hamus ad piscandum honorem, cap. 10. vers. 15. nu. 1.

Exterminant facies suas. Explicatur, capit. 7. vers. 9. numero 1.

Faciem tuam laua. Impiorum facies sordida, & obscura, iustorum læta, c. 9. v. 27. num. 2. * Sustinentia autem debet esse voluntaria, & hilaris, aut quæ gignat spem beatitudinis, c. 5. vers. 17. nu. 3.

Ne videaris ab hominibus. Interna sanctitas potissima, & cordis scissio, c. 11. vers. 13. nu. 1. & 2. * Ducuntur autem humani oculi vano rerum externarum splendore, c. 10. v. 4. nu. 3. * Diuini oculi intimè penetrant, nu. 1. 2. 4.

Pater tuus, qui videt in abscondito. Est enim cum illo lux, & cætera requisita ad clarè videndum, c. 10. v. 4. nu. 4. & cap. 13. v. 9. & c. 12. vers. 22. nu. 2.

Nolite thesaurizare, &c. Vbi fures, &c. Huius sæculi bona piratis, & prædonibus, atque famelicis exposita, c. 7. v. 1. nu. 6. & 7. & c. 1. v. 5. & c. 1. vers. 20. nu. 8.

Thesaurizate in celo, &c. & Pater tuus reddet, &c. Deus sequester, apud quem tutò merita, & patientiam deponimus, c. 9. v. 33. num. 8.

Fer. VI. post Cin. Matth. 5. & 6.

Et odio habetis inimicum, &c. Vindictæ cupiditas innata humanæ prauitati, c. 9. v. 25. nu. 5. * Capratque diligenter opportunitatem se vlciscendi, c. 10. v. 5. nu. 3. & v. 6. * Et molestè uidet eum, à quo læsus est, c. 10. v. 4. nu. 6. * Sunt ego quidam, sine pietate, absque sedere, c. 1. vers. 20 nu. 1. * Et requiescant, super acervum petrarum, discordium, c. 8. v. 17. nu. 7.

Diligite inimicos, &c. Hec enim est Pax Christi, in praf. c. 6. nu. 3. * Qui enim fratrem inimicum fugit, renuit esse Iacob, aut Ioseph, c. 1. v. 1. num. 66. * Iusti verò simul cum suis inimicis, tribulationes sibi accumulauit, c. 1. v. 20. num. 6. * Et ne hostes uideant, sed rem Deo committant, oculos operiunt, c. 10. v. 4. nu. 6. * Oratione tantum aduersus calumnias utentes, c. 17. vers. 2. nu. 5.

Beneficite his, qui oderunt, &c. Vera amicitia, & misericordia erga proximum, c. 1. v. 14. nu. 2. 3. & 4. Exigitur autem & a nobis. Charitas Fraternalis, c. 1. v. 4. num. 10. & 21. * Supplicium autem obedientibus fratres, c. 8. vers. 17 num. 7. Vide etiam in Verbo, Misericordia.

Vt sitis filij Patris vestri, &c. Est ille munificentissimus erga mortales, c. 1. v. 19. nu. 1. & c. 2. vers. 10 nu. 6. * Gratuito omnibus benefaciens, c. 1. vers. 9 nu. 4. * Requirens etiam cui benefaciat, c. 3. vers. 4. nu. 5. * Benigne autem suscipit orationes misericordia, c. 16. vers. 28. nu. 3.

Super bonos & malos. In eo enim longanimitatem suam ostendit, c. 4. vers. 9. nu. 2. & c. 10. vers. 8 nu. 18. * Recreat enim se benefaciendo, nu. 2. * Et illius misericordia per se diues, non ite sua iustitia, c. 14. vers. 17. nu. 1.

Et pluit super iustos, & iniustos. Pluuia, diuinæ beneficentiæ testimonium, c. 5. v. 10. nu. 2. & 3.

Cum facis elemosynam. Orationis comites, ieiunium, & elemosyna, c. 16. v. 18. nu. 4.

Dom. I. Quadrag. Matth. 4.

In desertum. Visus est enim Tentator præoccupasse locum certaminis, egressus ante pedes eius, c. 10. v. 12. nu. 5.

Vt tentaretur. Vicem quodammodo rependit populo suo, quem ei cumduxit per desertum, vt tentaret, &c. cap. 1. v. 11. num. 2. * Est autem iusto necessariam per labores tentatio, ibid.

* Tentatio verò est tributum, quod pendimus, cap. 9. v. 23. nu. 6. * Et quod tentatio sit uita hominis, super terram, c. 7. vers. 1. nu. 5. 6. 7. & 8.

A diabolo. Quid hoc nomen significet, c. 1. v. 6. nu. 8. Nostræ redemptionis initio obsistere conabatur, Stans à dextis Iesu, ibidem.

Et cum ieiunasset. Fructum bonorum operum in fine perdere conatur aduersarius, c. 5. v. 5 nu. 3.

Esuriit. In Christo tentatio tantum ex externa suggestione, in nobis autem etiam peccatum aliquando sine instigatione, c. 3. v. 8. nu. 3. * Nunc verò in ieiunio, alios hora prandij tentat, c. 1. v. 15. nu. 3. * Et nostra carne contra nos ipsos utitur, c. 2. v. 5. nu. 2. * Et spiritus malignus promptus, caro autem nostra infirma, c. 5. v. 7. nu. 10.

Accedens tentator. Tanquam senissimus venator solitarium hominem adorsus, cap. 16. v. 10. * Tentatoris autem nomen propter illius perpetuum impugnandi studium, c. 1. v. 10. nu. 2. * Omnia autem illius nomina sunt aut astutia, aut crudelitas, c. 1. v. 6. nu. 8. & v. 13 nu. 2. * Accedit autem ad sanctos pri-

Index Evangeliorum.

ma specie humilis, sicut Myrmecoleo. c. 4. v. 11. nu. 3. * Et plus intendit, quam prima facie petere videbatur, c. 1. v. 12. nu. 3. Non in solo pane. Nam iusto promissus est necessarius victus, cap. 5. vers. 20. nu. 1. 2. 3.

Angelis suis, &c. Cum integro Psalm. 90. explicatur paraphrasi.

Ostendit ei omnia regna mundi, &c. & cui volo, &c. Mentitur se illorum dominum, c. 1. v. 7. nu. 4 & v. 21. Vide etiam, c. 5. v. 3. nu. 2. * Dæmon autem & mundus illudunt multa promittentes, cap. 17. vers. 2. nu. 3.

Iterum. Dæmon, importunissima musca, cap. 1. v. 16. nu. 2. Dominum Deum tuum adorabis, c. 1. v. 20. nu. 16 & v. 1. n. 59.

Tunc reliquit eum Diabolus. An idem Dæmon victus ab homine, eundem iterum tentare audeat, cap. 2. vers. 8. nu. 1.

Fer. II. post Domin. I. Quadrag.

Cum venerit, &c. Videlicet statuto tempore, quod dicitur per antonomasiam, Tempus, c. 12. v. 6. nu. 5. * Iudex etiam, iam decretus est, & paratus, c. 1. v. 1. nu. 13.

In sede maiestatis. Nubibus videlicet. Vid. Dominicam I. Aduent. * Sed indicatur sessurus, & cum tranquillitate iudicaturus, c. 6. v. 29. nu. 4. & c. 14. v. 13. nu. 5.

Et omnes Angeli. Qui assistunt in circuitu throni, c. 1. vers. 6. nu. 5. * Ut comitentur Deum ab hominibus derelictum, c. 6. v. 8. nu. 4. * Velut Dei Imperatoris milites, c. 7. v. 1. nu. 3.

Congregabuntur. Voce videlicet Archangeli, cap. 14. vers. 15. * Sed congregabuntur, separandi pauci ex infinita multitudine, cap. 14. vers. 5. nu. 1. * Nunc enim in mundo confusa omnia, cap. 1. vers. 1. nu. 64.

Anie eum. Homo, qui sibi fuerat obscurus, & ignotus, in diuino iudicio erit totus perspicuus, & transparens, c. 9. v. 21.

Separabis eos. Impij etiam per se separandi, ut cum aliquo ordine pares cum paribus puniatur in inferno, ubi nullus est ordo, c. 10. v. 22. nu. 18. 19. 20. 21. & 22.

Venite benedicti. Iudex benignus desiderantibus illius aduentum, & beatam resurrectionem, c. 13. v. 3. nu. 4. & c. 14. v. 14.

Possidete paratum vobis regnum, &c. Beatitudo est hæreditas. Vide verbo *Premium*.

Esurit enim. Deus iudicat secundum allegata, & probata, c. 8. v. 3. nu. 2. * Recenset etiam iustorum merita, descripta in libro memorie. Ut fideliter remuneret, c. 2. v. 3. nu. 6. * Ex operibus autem misericordie potissimum, videtur pronuntiare sententiam, c. 6. v. 14. & 17.

Dicit his, qui à sinistris, &c. Horrendum ad rationem reddendam vocari à Deo, c. 9. v. 3. nu. 3. * Proponet impijs sua peccata, ut nemo tandem dicere possit, *Cor me ita iudicat*, cap. 10. vers. 2. nu. 2.

Discedite. Discedere à Deo, est exulare ab omnibus bonis, c. 1. v. 1. nu. 62. * Dimittentur autem, ad sempiternum interitum, c. 8. v. 4. nu. 2. 3. 4.

In ignem. Nulli alij rei impijs utilis, quam igni, c. 13. v. 25. nu. 7. * Est autem filius ignis, c. 5. v. 7. n. 5. & c. 12. v. 5. nu. 5.

Aeternum. De æternitate poenarum inferni, ca. 10. vers. 22. nu. 21. & 6. 7. 8.

Esurit enim, &c. Videtur cum diuitibus immisericordibus loqui, quos diuitiæ reddunt crudeles, c. 3. v. 28. nu. 1. & in pref. c. 3. nu. 6. * Sunt autem peccata, & gressus impiorum dinumerati, c. 14. v. 16. & 17. * Testatur autem Deus illorum peccata, quod sit simul testis, & iudex, c. 16. v. 20. nu. 2. * Testabitur etiam & recenset ipsa cōscientia simul cum iudice, c. 9. v. 20. nu. 2. Peccata verò ob oculos ipsorum impiorum proposita, quantum cruciatus. * Proponet autem Deus impij peccata suo ordine, quasi educendo contra illum hostium exercitum, c. 15. vers. 16. nu. 2.

Vide etiam verbo *Deus, Iudex, & Conscientia*.

Fer. IV. post Domin. I. Matth. 12.

Asserunt ad Iesum, &c. Videlicet in dolo, & astutia, quam supplantat Deus, c. 3. v. 12. & 13.

Solumus. Impiorum & Hæreticorum vox, qui constituunt se legem & normam faciendorum, in prefat. cap. 1. nu. 3. * Appellunt igitur ad signa. *Detrahentes sermonibus veritatis*, cap. 6. vers. 25.

Signum videre. De cœlo vel circa solem, aut in tempestate aliqua, quæ sunt materia Diuinæ potentie, c. 9. v. 9. vsque ad 10. * Deum igitur occultatum sub humilitate non agnoscunt, cap. 1. vers. 1. à nu. 4. vsque ad 10. * Et laborant concupiscentia oculorum, cap. 10. vers. 4. nu. 3.

Generatio praua, &c. Oportet interdum reprehensionem esse vehementem, c. 2. v. 10. nu. 1.

Sicut fuit Ionas in ventre ceti. Explicatur, c. 1. v. 21. nu. 5.

* Et resurrectio Diuinæ potentie signum, c. 14. v. 14.

Viri Niniuita condemnabunt, &c. Explicatur, c. 15. vers. 16. nu. 4. * Comparatio autem cum gentibus valde punit Pharisæos, c. 1. v. 1. nu. 37. 38. & 39.

Régina Austri venit à sinibus terre, cap. 1. vers. 15. nu. 5.

Amabat per loca arida. Est Dæmon vagus, & quietis impatiens, c. 1. v. 7. nu. 3.

Spiem spiritus nequiores. Nequitie nomen quadrat in dæmonem, c. 1. v. 14. nu. 2.

Qui fecerit voluntatem patris, &c. Generatio filiorum Dei, non ex sanguine, cap. 1. v. 1. nu. 40. & 41. * Et non solum soror aut frater, sed filius etiam Dei est iustus, c. 1. v. 5. nu. 4.

Fer. VI. Dom. I. Quadrag. Ioan. 5.

Erat dies sabbatus. Dicatur operibus pietatis, cap. 1. vers. 8. nu. 5. & 6.

Multitudo magna languentium. Omnibus mortalibus miserie communes, c. 3. sect. 3. nu. 1. v. 19. nu. 3. & c. 5. v. 17. * Homo autem sonat aliquid egrotans, & grumposum, cap. 7. vers. 1. nu. 11. * Pendimus autem omnes ingens tributum morborum, c. 7. v. 16. nu. 7.

Expectantum aqua motum. Solennes in aqua purificationes, c. 9. v. 30. à nu. 1. vsque ad 7.

Angelus autem Domini. De Angelorum ope, & patrocinio verbo *Angelus*. * Hunc autem appellabat Dauid Dei misericordiam, quæ illum ex aquis educeret, c. 1. v. 4. nu. 13.

A quacunque detinebantur infirmitate. Detineri vincitorum est; nam morbi, & tribulationes sunt vincula, & carcer, c. 7. v. 12. nu. 6. & v. 19. nu. 2.

Triginta & octo annos, &c. Morborum diuturnitas grauissima est, cap. 2. sect. 12. nu. 4. * Requiritur autem in tribulationibus, & morbis longanimitas, c. 2. v. 9. nu. 5. & 8. * Conseruat autem Deus vitam in malis diuturnis propter multos preclaros fines, c. 2. v. 6. à nu. 6. usque ad 10.

Hunc enim vidisset, &c. Cōspectus miserie compassionem generat, c. 6. uer. 15. nu. 2. & 3.

Vis sanus fieri. Interrogatione elicit Deus animum respondentis, c. 1. uer. 9. n. 1. * Et excitat ad sperandum & orandum; nam languent egrotantes, c. 2. v. 5. nu. 3. & v. 11. nu. 4.

Hominem non habeo. Est enim infidele humanum auxilium, cap. 6. v. 13. 14. 15. 16. * Adest uerò Deus derelicto ab hominibus, c. 12. vers. 4. nu. 2.

Iam noli peccare. Morbi & tribulationes propter peccata, sunt autem medicina animi, c. 14. v. 17.

Domin. II. Quadrag. Matth. 7.

In montem excelsum seorsum. Iustus enim est absconditus, in prefat. c. 6. nu. 2. c. 10. v. 14. nu. 1. * Reuelat autem Deus iustis secretoria consilia, c. 15. v. 8. nu. 1. 2. & 3.

Resplenduit facies, &c. Iustorum facies lata & splendida, impiorum obscura, c. 9. uer. 27. nu. 2. * Iusti autem splendor nunc latens suo tempore se prodet, c. 12. v. 5. nu. 4. 5. & 6. * At impij nunc lucentes deficient in omnium oculis, c. 5. uer. 6. nu. 5.

Vestimenta alba. Explicatur, c. 9. v. 30. nu. 6. * Isto autem externo splendore occurrere Deus uoluit nostrorum oculorum concupiscentie, c. 5. uer. 2. nu. 7.

Bonum est, &c. Humanus sensus tantum numerat in bonis, quæ corporis sunt, cap. 9. uer. 29. nu. 1. & 2. Vide etiam Verbo *Corpus*.

De excessu. Nimirum, fuit illius glorificatio, & consummatio, in prefat. c. 6. nu. 3. * Et quod plures figuræ illius passionis fuerint, quam resurrectionis, nu. 2.

Ipsam audite. At in monte Caluarie iubetur etiam inspicere, in prefat. c. 6. nu. 6.

Ceciderunt in faciem. Quod iustorum proprium est, c. 3. uer. 25. nu. 4. * Est etiā adorantis, & reuerentis habitus, c. 1. v. 20. nu. 15. & 16. * Timor etiam comes uerarum reuelationum, cap. 4. uer. 14. nu. 5.

Fer. I. post Domin. II. Ioan. 8.

Ego vado. Postquam illi uidelicet longè recesserant à salute, cap. 5. uer. 4. nu. 1.

Et queritis me. Serò tamen, & non ut oportet, cum tamen oporteat statim, capit. 5. uer. 3. nu. 2. & capit. 5. uer. 8.

Index Evangeliorum.

& cap. 8. vers. 5. * Ridebit tandem Deus impios obstinatos, cap. 9. v. 23. nu. 5.

In peccato vestro morimini. De hominis obstinatione, & imperuabilitate in peccato, c. 12. v. 14. nu. 3. c. 14. v. 1. nu. 3. & c. 11. v. 13. nu. 2. & 3. * Dimittitur autem impius in manu iniquitatis, suæ ad certam mortem, à qua Deus est immunis, c. 8. v. 4. nu. 2. 4. 5. * Peccatum autem est hostis, & tortor impij: vide verbo *Peccatum*, & verbo *Impi-*. * Moritur autem impij, non in sapientia, c. 4. v. 21. nu. 1.

In peccato vestro. Propria videlicet illius gentis cordis durities, similiter Idumæorum. Et super quatuor non conuertam eum, c. 5. v. 19. nu. 2.

Si non crederitis. Iudeorum infidelitas, velut carcer damnatorum ad mortem, cap. 11. v. 14. nu. 3.

Fer. IV. post Domin. II. Matth. 20.

Ecce ascendi. Tribulatio, est eleuatio hominis, & ascensus, c. 9. v. 23. nu. 6. * Et erigit hominem in spem, c. 5. vers. 16 n. 1. & v. 17. nu. 1. & 2. * Est autem ad patientiam alacriter currere, d. m. & conuolandum, c. 3. v. 7. nu. 7.

Principibus Sacerdotum. Peccatum eos interdum magis infestat, qui sanctiores esse deberent, c. 4. v. 19. nu. 6.

Ad illudendum. Proponitur initio Passionis contumelia, & opprobrium, tanquam res difficilis ad tolerandum, c. 3. vers. 2. lect. 1. nu. 5. & c. 16. v. 11. n. 3. * Cur voluerit autem esse Christus velata facie inter opprobria, c. 10. v. 4. nu. 6.

Et tertia die resurget. Resurrectionis mentio semper coniungitur cum Passione pro solarij, c. 14. v. 14. nu. 45. 6.

Mater filiorum Zebedæ. Nimius parentum amor in filios, c. 1. v. 18. nu. 6. & 7. * Foeminarum autem consilia frequenter incommoda, & nociua, c. 2. v. 9. nu. 3. & 4. v. 7.

Adorans & potens. De significatione, & habitu adorandi pluræ, c. 1. v. 20. nu. 15. & 16. * Et quod aliquando, quæ videtur pietas, sit vilitatis cupiditas, c. 1. v. 9. nu. 3.

Vnus ad dexteram. Quid sit à dextris esse, cap. 17. vers. 3. nu. 5. & 6.

Nescitis. Dei seuerior correptio spem iniecit obtinendi premij, c. 15. v. 17. nu. 2. 3. 4. * Homo autem nascitur ad laborem, non ad ambiendam sedem, c. 5. v. 7. nu. 3. & 5.

Potestis habere. In Principe, & Doctore animi virtus, c. 1. v. 1. nu. 13. & c. 12. v. 13. nu. 9. * Et debet esse per patientiam probatus in præf. c. 3. nu. 5. & 6. * Non tam vt exerceant quicquid possunt, quam vestri temperant, instar Dei, c. 8. v. 3. n. 3.

Calicem meum. Tribulatio potio amara, c. 5. v. 17. nu. 6. Et insipida, c. 6. v. 6. nu. 7. * Christi autem calix per suos iustos circumfertur, c. 5. v. 17. nu. 6.

Non est meum dare. Dei est honores conferre, c. 5. v. 11. nu. 1. & c. 15. v. 19. nu. 4. * Sedent enim Principes in sede Dei, cap. 13. v. 8. nu. 1. c. 12. v. 19.

Indignati sunt de duobus fratribus. Cur inter fratres grauissime discordia, cap. 1. v. 4. nu. 11. 20.

Fer. V. post II. Domin. Matth. 21.

Septem circundatis. Diuina custodia, vallum & murus c. 1. v. 10. nu. 3. & 4.

Et adificauit turrim. Prælati solertia, velut *Turris David*, confortans subditos, c. 4. v. 4. nu. 3.

Peregre profectus. Dimittit enim hominem suæ libertati, c. 8. v. 4. nu. 2. * Deus autem abiens, aut veniens nobis ignotus, c. 9. v. 11. nu. 2.

Misit seruos, ut acciperent fructus. Impij semper conqueuntur ante tempus exigi ab illis rationes, c. 15. v. 23. nu. 1. & 2. * Exigit autem Deus fructus, ne homo sit inutilis, cap. 15. vers. 15. n. 3. * Exactores autem fructuum sunt prælati, & prædicatores, c. 3. v. 18. nu. 2.

Iterum misit alios. Deus longanimis, & patiens, cap. 10. v. 8. nu. 18. & c. 4. v. 9. nu. 1. & c. 1. v. 9. nu. 4.

Non sumis autem. Nam moram faciente Domino, coeperunt percutere conseruos suos, c. 15. v. 20. & c. 16. v. 11. nu. 3.

Quid faciet agricolis? Interrogatione elicit veram ab impio confessionem, c. 1. v. 9. nu. 1. * Repentina autem Dei interrogatio, pertinet ad hominis condemnationem, cap. 9. vers. 12. nu. 1. 2. 3.

Amisisti. Ore suo condemnantur, c. 9. v. 20. nu. 1. 3. * Deus autem litigans cum homine, semper vincit, c. 9. v. 19. n. 2. & 1. & v. 2. nu. 3. & c. 4. v. 17. nu. 1. 2. & 3.

Lapidem quem reprobauerunt. Explicatur, cap. 5. vers. 17. nu. 7.

Auferetur à vobis. Quod illi dixerant, *Malos malos perdes.* Nunc non dicit, perdam, aut auferam; nam Deus à nostra morte immunis & perditio ex nobis, c. 8. v. 3. * Diuinam igitur liberalitatem prohibent peccata, c. 15. v. 11.

Dabitur genti. Hinc ille spiritus compunctionis Iudeorum c. 1. vers. 1. nu. 39.

Domin. III. Quadrag. Luc. 11.

Erat Iesus. Ex proprio officio. De significatione autem illius præteriti imperfecti, c. 1. v. 1. nu. 23.

Dæmonium. Dæmonis seruitia, & humani sanguinis sitis; Vide Verbo *Satanas*.

Mulum. Linguam in Iob non lesit, c. 1. sect. 5. nu. 4. * Nunc autem alligat illam, nam tentat omnia media in nostram perniciem, c. 2. v. 5. nu. 2.

In Beelzebub. Quis sit explicatur, cap. 11. vers. 16. nu. 2.

* Proprium est autem dæmonis, calumniari occultam intentionem, c. 1. v. 9. nu. 1.

Vidit cogitationes. Humanæ cogitationes sunt Deo voces, c. 12. vers. 12. nu. 5. * Et Deo sunt perspectæ, c. 1. v. 5. nu. 25. & c. 9. v. 12. nu. 1.

Si Satanus in seipsum diuisus est. Explicatur ex propria significatione *Satanæ*, c. 1. v. 6. nu. 8.

Filij vestri in quo ieiunatis? Artem curandi morbos dæmoniacos edoctos a Salomone ex Iosepho, c. 2. in enum. morb. sect. 12. nu. 3.

Cum sis armatus. Dæmonis nomen. cap. 5. v. 5. nu. 3. & 4.

Septem spiritus nequiores. Nequitia nomen propriè in dæmonem quadrat. c. 1. v. 14. nu. 2.

Custodiunt verbum Dei. Explicatur, cap. 10. vers. 12. nu. 9.

Fer. VI. post III. Domin. Luc. 4.

Fac & hic in patria. Vt & suam patriam dignaretur externo illo honore miraculorum. Desiderare autem & inuidere quod in alijs videas, puerorum est, c. 5. v. 2. nu. 6. & 7. * Quæ Dei autem sunt, non obtinentur titulo carnalis cognationis, c. 1. v. 1. nu. 40. * Diuina autem sapientia, & prouidentia quare hic & non ibi aliquid operetur, non est curiosè perscrutandum, c. 9. v. 12. & c. 11. v. 7. nu. 1. & v. 7. nu. 1. & v. 8. & 9.

Nemo propheta. Quondam nemo peregrinus iudex, aut magistratus erat acceptus, c. 1. v. 1. nu. 22.

In diebus Eliæ. quando clausum est celum, &c. Explicatur locus, ut habetur in Iacobi epistola, c. 1. v. 1. nu. 3.

Transiens per medium illorum ibat. Transire, iacentis est, cap. 15. v. 19. nu. 6. * Tum etiam ire aut ambulare, c. 1. vers. 7. nu. 4. & c. 9. uer. 8. n. 4. * Illud autem præteritum imperfectum, iudicat eandem animi constantiam, & gradiendi moderationem, quæ antea in isto fuerat, c. 1. v. 1. nu. 23.

Fer. IV. post Domin. III. Matth. 15.

Non lauant manus. Calumniator est, qui litem intendit propter leuissima, c. 10. v. 1. nu. 4. 5. 6. * Imitantur uerò isti accusatorem fratrum suorum, c. 1. v. 6. nu. 8. Vbi de nomine *Diaboli*, id est, criminatoris. * Flagellant autem lingua famam aliorum, sub specie correctionis, cap. 5. v. 21. nu. 4. * Frustrà querunt in quietem in domo iusti, c. 10. v. 7. nu. 1.

Quære, & vos. Ad Dei repentinam interrogationem obmutescit impij, cap. 5. vers. 16. nu. 4. & cap. 9. v. 12. nu. 1. & 2. & c. 11. v. 19. nu. 4.

Proprietat traditis vestras. Humanas uidelicet, nam aliæ sunt factæ, c. 8. v. 8. nu. 3. * Qui autem unum mandatum obseruat, & non aliud, ac ipse faciem in lege, cap. 13. v. 8. nu. 2. * Et reddit unicam Dei legem, *Multiplicem*, c. 11. v. 6. nu. 2.

Hypocritæ. Vt qui tantum externa curarent. Vide feria 4. Cinerum.

Cor autem eorum. Potissimum curandum, ut lex sit in medio cordis, c. 11. v. 13. nu. 2. * Et cordis mundities, c. 1. uer. 1. n. 5. 3. & uer. 5. n. 4. * Debet enim esse cor, sicut *pyxis eburnea*, cap. 12. uer. 5. nu. 3. * Debet autem lingua respondere cordi, cap. 6. vers. 3. nu. 6.

Omnis plantatio. Nam non dat radices altas, c. 5. uer. 3. a nu. 2. usque ad 6.

Si cæcus cæco ducatur præstet. Miserum est reipub. oculum cæcum esse, c. 10. uer. 4. nu. 2. & c. 9. uer. 24. nu. 2.

Qua procedunt de ore, de corde exeunt. Cor docet linguam, c. 15. uer. 5. nu. 1. * Ita ex abundantia cordis os loquitur, & tanquam ex thauso promittit uerba, c. 3. uer. 1. nu. 6.

Fer.

Index Euangeliorum.

Fer. V. post III. Domin. Ioan. 4.

Fatigatus ex itinere. Diligere illum oportet ea, quæ tanto labore constant, c. 10. v. 8. nu. 13. 14. 15. 16. 17.

Hora erat, &c. Temporis circumstantia notanda ad rei ipsius intelligentiam, c. 1. v. 6. nu. 2. * In feruore autem dici ardentem requirit, cui benefaciat, c. 3. v. 6. nu. 5.

Vixit mulier haurire. Mundi seruitus, laboriosa, c. 1. uers. 8. nu. 5. 6. 7. * Et quæ desideres, non nisi manuum, & brachiorum labore comparanda, c. 1. uers. 1. nu. 48.

Quomodo tu, Iudas cum sis, &c. Abstinebant enim Iudæi nimium religiosè à reliquorum conuictu, c. 15. uers. 19. nu. 5. * Est autem vitanda praua locietas, c. 1. v. 1. num. 66. 67. 68.

Tu forsitan petisses, & daret, &c. Quæ certa sunt, solet aliquando Scriptura proponere sub quadam dubitationis specie, c. 14. uers. 14. nu. 1. * Obsequio autem suorum seruorum par respondit Deus, c. 1. v. 10. nu. 4.

Sitiet iterum. Cupiditates humanæ, inexplebiles, c. 16. v. 11. nu. 1. & c. 15. v. 16. nu. 4. * Et alia etiam de bibendo, ibidem, nu. 5. 6. 7. * Impius sua siti, idest, desiderijs cruciatur, c. 5. v. 2. nu. 6. & 7. c. 15. v. 30.

Domine, ut video, Propheta es, &c. Correptio salutaris, quæ cum humilitate, & poenitentia suscipitur, cap. 5. uers. 17. nu. 3. & 9.

Ego cibum habeo, &c. Iusti, & illorum virtutes sunt Deo cibus gratissimus: ad impios verò nauseat, c. 12. v. 11. num. 7.

Videte regiones, &c. De Regionis nomine, vtilia quædam, c. 5. uers. 23. nu. 5.

Domin. IV. Quadrag. Ioan. 6.

Sequebatur eum multitudo, quia videbant, &c. Dei obsequium debet esse gratuitum cap. 1. v. 9. nu. 3. * Sicut Deus gratuito benefacit, nu. 4.

Cum subleuasset oculos. Oculi Dei in bonum, c. 13. v. 24. nu. 2. Faciem verò abscondere, indignantis est, c. 13. uers. 24. nu. 2. * Est autem princeps, miserorum oculus, cap. 10. uers. 4. nu. 2. * Cum illo autem videndi studio coniuncta commiseratio, c. 6. v. 15. nu. 2. 3.

Vnde ememus panes? Interrogatione elicit Deus mentem Philippi, c. 1. v. 9. nu. 1.

Sed hæc quid sunt, &c. Requiritur ab homine fiducia de Diuina ope, & potentia, c. 5. v. 31. nu. 3. * Vbi verò deficit humanum auxilium, deprecandus est Deus, *Qui facit mirabilia*, c. 5. v. 8 & 9. Vide etiam, c. 12. v. 4. nu. 2.

Accepit ergo Iesus panes. Prouidet suis seruis de victu necessario, c. 5. v. 20. nu. 3. & v. 22.

Quantum volebam, &c. Rerum multiplicatio ex paruis inijs, opus Diuinæ sapientiæ, atque potentiæ, c. 5. uers. 9. nu. 4. & c. 12. v. 23. nu. 3.

Et facerent eum Regem. Ij, quibus Deus victum, & diuitias contulit, vel ex sola gratitudine, debent esse abditi diuino obsequio, c. 1. v. 9. nu. 2. * Cum tamen diuites frequenter ingrati sint, cap. 12. uers. 6. num. 4. * Nam saturati obliuiscuntur Dei, c. 1. v. 5. nu. 24.

Fer. II. post Domin. IV. Ioan. 2.

Inuenit in templo Vendentes, &c. Qui inter orandum attendunt animo ad suas negotiationes, c. 16. v. 18. nu. 4. * Videbantur igitur accedere ad templum, & ad Deum propter suas vtilitates, c. 1. v. 9. nu. 3.

Et cum fecisset quasi flagellum, &c. Iusti in diuino honore tuendo acerrimi, c. 2. uers. 10. nu. 1. & 2. * Videtur autem horum hominum peccatum fuisse ex illis, in quibus Deus dicitur non habere patientiam, c. 10. v. 7. num. 4. * Fiunt autem funiculi & flagella, ex ipsius impij peccatis, quibus constringitur & torquetur, c. 8. v. 4. nu. 3. & c. 15. v. 16. nu. 2. & v. 20. nu. 1. & c. 5. v. 2. num. 7.

Et eiecit. In iudice & prælato, animi robur, c. 1. v. 1. nu. 13. Vide etiam feriam 2. post Dom. 2.

Domum patris mei. Templum, & dies festos sua propria, & peculiaria requirit Deus, c. 3. v. 4. nu. 5. * Ex eo autem quod templum dicatur *Domus orationis*, significatur vniuersus religionis cultus, c. 16. v. 18. nu. 4.

His qui columbas, &c. In correptione modus seruandus, c. 2. v. 10. nu. 2. * Et vbi culpa non exigit, non debet esse nimium seuera, c. 5. v. 24. nu. 2. * Ergo debet culpa cum poena *in statu* append. c. 6. v. 2. & v. 6. nu. 6.

Quod signum ostendis? &c. Stultè signum postulant, cum ille

ipse zelus tuendi diuini honoris, esset quasi sigillum sue potestatis, c. 1. v. 1. nu. 12.

Soluite templum hoc, &c. c. 16. v. 8. nu. 4.

Fer. IV. post Domin. IV. Ioan. 9.

Præteriens. Qui prætereant, & quid sit præterire miseros, c. 6. uers. 15. nu. 2. & 3. * Iesus autem, *Præteriens vidit.* Diligenter intuitus, ibid. * Solatium verò in malis à Deo videri, in præfat. c. 7. num. 1. & 2. & c. 13. uers. 24. num. 4. * Videre autem & considerare est cum cordis affectu, & beneuolentia, cap. 1. v. 8. nu. 1. 3. 4. & c. 7. v. 17. nu. 5. Vide etiam Dom. 4. super id, *Cum subleuasset oculos.*

Quis peccauit, &c. Tribulationes frequenter propter peccata. Vide verbo *Tribulatio.* Impij autem in tribulatione obliuiscuntur suorum peccatorum, c. 4. uers. 20. nu. 4. & 5. & c. 5. v. 6. num. 2.

An parentes eius? Parentes puniti in filijs, c. 1. v. 18. nu. 7. & c. 14. v. 21. nu. 1. & c. 4. uers. 21. nu. 2. & c. 5. v. 4. nu. 1. & 3.

Neque hic peccauit, &c. Tribulationes præsertim iustorum in Dei gloriam, c. 1. v. 12. nu. 17. 18. * Deus autem potest innocentem affligere, cap. 9. v. 32. num. 1. * In quo est diuina prouidentia occulta, & mirabilis, c. 1. v. 21. nu. 15. & c. 17. v. 8. nu. 1.

Me oportet operari opera eius, &c. Idest, opera creationis, nā ex hoc miraculo ostendit se esse creatorem totius hominis *in circuitu*, c. 10. uers. 8. nu. 11.

Fecit lutum ex spūto. Repræsentat limum de quo formatus est homo, c. 10. v. 9. num. 4. * Quod admonet hominem suæ imbecillitatis, ibidem, num. 6. * Et suæ etiam vtilitatis, c. 4. uers. 19. nu. 3. 4.

Et linxit oculos. Deus mirabilis chirurgus, medicinis contrarijs sanans, c. 5. v. 18. à nu. 1. usque ad 6. * Quam uere facile Deo est consolari miserum, c. 15. uers. 11. nu. 1.

Ut si quis eum confiteretur, extra synagogam fieret. Imò qui non amat Dominum Iesum, anathema, c. 16. v. 16. nu. 2.

Quis est Domine? Ex beneficio accepto erigitur ad alia noua petendum, c. 10. uers. 8. nu. 2.

Fer. VI. post IV. Domin. Ioan. 11.

Quæ unxit Dominum, &c. Deus habet descripta in libro memorie iustorum opera, c. 2. v. 3. nu. 6.

Ecce quem amas. Breuissima oratio, & sine multiloquio, c. 11. uers. 2. nu. 1. & 5. * In tribulatione autem silendum, re tota commissa Diuinæ prouidentie, c. 4. uers. 2. nu. 2. & 3. * Sed illud. *Ecce.* Indicat mirum esse, Dei amicum ab illo tribulari, c. 13. v. 17. nu. 2. & c. 17. v. 8. nu. 1.

Quem amas. Desiderant sanitatem, sed non exprimunt: nā desiderijs iustorum excitatur, & respondet Deus, c. 8. v. 6. nu. 4. * Tribulationes autem sunt signum Diuinæ beneuolentie, c. 17. nu. 9. * Et ingens beneficium, c. 1. v. 21. num. 18. 19. Vide etiam verbo *Tribulatio, & Iustus.*

Amicus noster. Solus Deus, uerus amicus, c. 12. uers. 4. num. 2. * Et in illum quadrat, quod, *amicus est medicamentum vite, & immortalitatis*, c. 2. v. 13. nu. 4.

Dormit. Mors somnus, & tranquillitas. Verbo, *Mors.* * Habet autem Deus suos iustos *conseruatos in fasciculo uientium*, c. 14. v. 13. nu. 2.

Si fuisset hic, &c. Deus medicus uitæ deploratæ, c. 2. uers. 6. num. 8.

Vbi posuisti eum? c. 1. v. 9. num. 1.

Lacrymatus est. Similem se præbet tribulatio, in præf. c. 7. nu. 3. * Damnauit igitur indolentiam Stoicorum. Vide Verbo, *Stoici* & Verbo, *Dolor.* * Sed peculiariter videtur tangi mortis, & defunctorum commiseratione, c. 6. v. 10. nu. 3.

Tollite lapidem. Verbo, *Obstinatio.*

Domine, iam facies. Peccator foetidus, abominabilis, c. 15. v. 16. nu. 1. 2. 3. & c. 12. uers. 11. nu. 7.

Quoniam si credideris, &c. In simili fides Abraham *in spem contra spem*, fides etiam Iob, *etiamsi* illum Deus occideret, c. 13. uers. 15. nu. 4.

Voce magna clamauit. Signum & figura uocis Dei, & tubæ Angeli in vltima resurrectione, c. 14. v. 15. num. 1. 2. 3. * Signū etiam Diuinæ Charitatis suscitantis mortuos, nu. 5.

Et statim prodijt. Futura iustorum resurgentium alacritas, & respondendi velocitas, ibid. nu. 4. & 5.

Domin. V. Quadrag. Ioan. 8.

Quis ex vobis, &c. Detrahant isti sermonibus veritatis, *cū nullus possit Christum arguere*, c. 6. uers. 25. num. 1. 2. 3.

Index Euangeliorum.

Samaritanus es. Contumelia, grauissima ad tolerandum, c. 3. v. 2. sect. 2. num. 5. * Est crudelior flagello, fuste, gladio, c. 5. v. 2. nu. 3. & 4. & c. 16. v. 11. nu. 3.

Ego non quero gloriam, &c. Prædicator veritatis non quærat falsam gloriolam vulgi, c. 3. v. 1. nu. 8.

Est qui querat, &c. Iusto tacente Deus pro illo respondet, c. 16. v. 2. nu. 1. & 3. * Est etiam Deus sequester nostræ patiētiae, c. 9. v. 33. nu. 1.

Exultauit, ut videret diem meum, &c. Passionis videlicet aut Resurrectionis, in præf. c. 7. nu. 1. & 9.

Nunc cognouimus, &c. Animalis homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei, c. 12. v. 4. nu. 6.

Abcondit se. Quasi illos suæ obstinationis condemnas: nam iudices laturos sententiam capitalem abscondebant se, c. 9. v. 24. nu. 4. & c. 13. v. 24. nu. 4.

Fer. II. post Domin. V. Ioan. 7.

Quadam sunt communia etiam Ferig, 2. post Domin. 2.

Quod hic iturus est, &c. Semper Iudæos pungit ille spiritus compunctionis, & inuidentiæ aduersus gentes, c. 1. vers. 1. numero 39.

Clamabat. Vehemens animi sensus, & viscerum ardor clamorem extorquent, c. 3. v. sect. 9. nu. 3. & 4.

Si quis sitit, veniat, & bibat. Est videlicet omnium bonorum fons vberimus, c. 8. uer. 3. nu. 4. * De cuius plenitudine accipimus, c. 2. v. 4. num. 3. * Cum tamen Mundi felicitas sit sicut torrens, qui vaptim transit in conuallibus, cap. 6. v. 15. * Oportet igitur sine fonte aquæ viuæ, sicut iuncum ante omnes herbas arefcere, c. 8. v. 11. & 12.

Fer. IV. post Domin. V. Ioan. 10.

Hyems erat. Obseruanda circumstantia temporis, c. 1. vers. 6. num. 2.

Ambulabat Iesus in porticu. Indicabat Deum minimè in illorum cordibus esse, sed tantum in labijs, & externis cæremonijs. Debet autem esse in medio cordis, capit. 11. uer. 13. numero 1. & 2.

Circumdederunt ergo eum. Hostilem animum, & obsidionem bellicam indicat verbum *circumdandi*, aut *circumcundi*, c. 16. v. 14. c. 1. v. 7. nu. 3. & v. 9. nu. 3.

Non rapiet eas quisquam de manu mea. Ut iustum suum Deus in tuto collocet, c. 5. vers. 11. num. 4. * Et ut custodiat quasi pastor, ne rapiat lupo circumiens, c. 1. ver. 10. num. 2. & c. 2. v. 6. num. 7. & c. 5. v. 23. num. 9. & c. 10. v. 12. num. 9. * Ideò dicitur iustus absconditus in abscondito faciei diuina, c. 10. v. 3. nu. 1. Vide etiam verbo *Iustus*.

Propter quod eorum opus, &c. Ingratissimus, qui beneficiorum obliuiscitur, c. 1. v. 9. nu. 2.

De bono opere. Cum multa bona opera, illis exhibuisset Christus, ipsi opus appellant, extenuando, & imminuendo, quod dæmonis proprium est, c. 1. v. 9. nu. 1.

Dij isti. Principes, & iudices, velut dij quidam, c. 12. v. 19. nu. 1. & c. 13. v. 7. nu. 5.

Fer. V. post Domin. V. Ioan. 11.

Concilium aduersus Iesum, &c. Multa de impiorum concilijs, & consilijs, & quod sua astutia illos Deus apprehendat, & in rebus clarissimis palparent, velut in tenebris, c. 5. a. ver. 12. vsque ad 14. & c. 12. v. 17. 20. & 25. * Et verè sunt inepti negotijs gerendis, c. 1. v. 10. nu. 7. * Quod autem semper impii ineant aduersus iustos concilia, c. 10. v. 1. nu. 11.

Quid facimus. Impius proiectus ad omne scelus, & suam in peccando tarditatem accusat, c. 15. v. 16. nu. 4. 5. 6. 7.

Hic homo. Cum illius nomen nolint ore usurpare, indicant illum sibi esse ualdè infensum, c. 1. uerfic. 1. num. 49. & v. 8. num. 10.

Multa signa facit, &c. Ingratissimi omnium. Vide verb. *Beneficium*.

Veniunt Romani, & tollent, &c. Vide suprà, c. 5. Vbi de concilio. * Impij autem solum in vtilitate temporalem intendunt, c. 12. v. 5. num. 3. * Et illi arctissime inhaerent, c. 4. v. 21. nu. 4. Tanquam perpetuæ, c. 9. v. 25. nu. 5.

Expedit vobis. Sub vtilitatis specie occultant iniquam intentionem, velut semen occultatum in terra, c. 4. v. 8. nu. 1.

Vt moriatur. Mori quidem expediens; sed interficere inauditum scelus. De hac autè subtili distinctione, actionis à passione in sacro sermone, plura, c. 1. v. 12. nu. 16.

Domin. in Palmis. Matth. 21.

Cum appropinquasset Iesus. Alacriter accedit ad locum, & tempus passionis, sicut ipse vult nos ad patientiam properare, c. 5. v. 5. nu. 7.

Et venisset, &c. Venit quidem in propria, instar iure proprio legitimè possidentis, c. 1. v. 7. nu. 4.

Missi duos. Nam Charitatem fraternitatis semper à nobis exigit. Vide plura verbo *Frater*.

Dominus his opus habet. Qui enim omnia dat, non abdicat à se rerum dominium, c. 1. v. 21. nu. 14. Dominus igitur dedit, Dominus abstulit, nu. 12. 13. 14. 15. 16.

Strauerunt vestimenta. Seruiunt Deo externa omnia, quæ per uestes significantur, c. 1. v. 20. nu. 9.

Plurima turba. Humani fauoris, & felicitatis inconstantia, quæ ad paucos dies, fortè etiam horas euauit: sicut *scirpus*, qui cum sit in flore, ante omnes herbas arefcit, c. 8. v. 11. nu. 2. & v. 12. num. 3. * Est etiam similis scintillæ, aut soli deficienti, c. 5. v. 7. num. 5. * Et quò maior est, debet esse magis suspecta, ibidem nu. 8.

Alij cadebant ramos, &c. Neque ramos solum, sed & flores iuncorum, qui ad Deorum, & Regum coronas adhibebantur, videntur illi obtulisse. Sed confer hos flores, cum iunceæ, & spinea corona, c. 8. v. 12. nu. 1. & 2.

Ecce Rex tuus venit tibi, c. 3. v. 15. nu. 3.

Osanna, c. 5. v. 1. nu. 3. & c. 3. v. 8. nu. 4.

Fer. V. in Cæna Dom. Ioan. 13.

Quia venit hora. Mors venire dicitur expectanti, & optanti, c. 3. v. 21. nu. 2.

Cum dilexisset, &c. Maxima Charitas, cū morti proximus, est sollicitus suorum, c. 14. v. 22. nu. 2.

In finem, &c. Diuinæ sapientiæ, & Charitati dimensiones, c. 11. v. 9. Vide etiam, v. 7. & 8.

Cum Diabolus misisset, &c. Quæ sunt proditiōis, & criminationis fratrum, videntur esse à diabolo peculia riter, qui est accusator fratrum suorum, c. 1. v. 6. nu. 8.

Ponit vestimenta sua. Luctaturus iam cum hoste, & peccato, ab omnibus se abstinet, c. 1. v. 20. nu. 9.

Et cepit lauare, &c. Sunt sanè peccata, animi & affectus sordes & maculæ, c. 8. v. 6. nu. 3. Vide etiam, c. 9. v. 30.

Pedes. Obseruat quidem Deus vestigia, & pedum radices considerat, & omnes gressus dinumerat. c. 13. v. 27. nu. 5. & cap. 14. v. 16. nu. 2.

Exemplum dedi vobis, &c. Maiorum, atque principum exempla efficacissima, c. 1. v. 1. nu. 77.

Fer. VI. in Parasceue.

De Christi Passione, & varijs illius circumstantijs, multa in Indice, verbo *Christus*.

Domin. Resurrectionis, & Fer. II. de duobus discipulis, &c. Luc. 24.

De Resurrectione Christi, & quòd terra tremès fuerit instar parturientis, & illius figuræ, aliaque id genus, verbo *Christi resurrectio*.

De resurrectione autem nostra, & variæ illius similitudines, & exempla, & de illius Spe, & Fide, verbo *Resurrectio*.

Quod Christus respondens duobus discipulis agentibus de illius Passione? *Quæ?* quasi iam Passionis oblitus, indicet magnitudinem gaudij, quæ affert obliuionem laborum, c. 11. v. 16. nu. 1. & 2.

Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam, &c. Patientiæ necessitas, & quod illi potissimum conferatur præmium in præfat. c. 6. nu. 2. & 3.

De diuite epulone prætermisum: & suo loco reponendum.

Fer. V. post Domin. Quadrag. Luc. 16.

Homo quidam erat. An hæc sit parabola, an uerò historia, in præfat. c. 1. nu. 7.

Erat diues. Videtur principium reliquorum peccatorum in dicari, nam diuitiæ sunt pabulum vitiōum. Vide Verbo *Diuitia*. * Ut Diuites sint immisericordes, & nihil patientur super contritiōem Ioseph. ibidem, & verbo *Patientia*.

Index Euangeliorum.

Epulabatur splendida. Explicatur, c. 1. v. 4. nu. 10. Vbi etiam de quotidianis conuiuijs, & illorum frugalitate.

Ei erat quidam mendicus, nomine Lazarus, in præf. c. 1. num. 7.

* Et nomen peculiare Lazari cruciatus numerantur, & comparantur cum ærumnis Iob, c. 2. v. 8. sect. 13. nu. 1.

In sinum Abrahe. Is sinus, Lazaro portus fuit post tempestatem vitæ, c. 3. v. 13. nu. 7.

Fili Recordare. Est enim diuitum propria, Dei obliuio, c. 8. v. 13. nu. 3. * Et magnitudo cruciatuum obliuionem faciet luxuria multa c. 11. v. 16. nu. 2.

Recepisti bona. Vide, c. 2. v. 10. num. 7. & c. 7. ver. 7. nu. 4. * Est autem bonorum nomen ad cibum pertinens, c. 1. ver. 4. nu. 10. * Et est bonorum huius vitæ commutatio cum panis alterius, cap. 2. citat. & cap. 11. ver. 16. nu. 2. Vide etiam Verbo *Impius*, & *Mors*.

Nunc autem hic consolatur, &c. Tribulationes Deus immitrit, quibus vult beatitudinem conferre, cap. 7. ver. 18. num. 3. & 4. & c. 14. v. 16. nu. 2. * Et ita cum tribulationibus coniuncta beatitudinis spes, c. 2. v. 9. nu. 5. & c. 5. v. 16. nu. 1. & v. 17. nu. 2. & 3. Vide etiam Verbo *Tribulatio*.

In die Ascensionis Actu 1. Marc. 16.

Christus *Increpans incredulitatem* discipulorum, docet reprehensionem cum moderatione faciendam. Vide Verbo *Corruptio*. * Et quod Dei increpatio non est reprobanda, c. 5. v. 17.

Prædicandum Euangelium omni creatura. Oportet enim nomen Dei vbique benedici, & gloriosum haberi, cap. 1. ver. 21. nu. 17.

Ascendens autem post passionem, indicat *Laborem gloriosum esse fructum*. Vide Verbo *Premium*, & *Patientia*.

Angeli dicentes; *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum, &c.* indicat & tunc benignum se, præbuisse suis, & benignum esse se præbiturum expectantibus aduentum, & iudicium, &c. c. 13. v. 3. nu. 4.

In Pentecoste Actu 2. Ioan. 14.

Sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, fuit Apostolis gaudium, & lætitia: nam quod impio est sonus terroris, iusto est harmonia & concentus, c. 15. ver. 21. nu. 3. * Et quod Diuinas reuelationes initio comitari soleat aliquis terror, c. 4. v. 13. num. 3.

Apparuerunt dispersa lingua. Explicatur, capit. 17. versic. 5. num. 1.

Existimabant autem Apostolos esse *multo plenos*; nam animalis homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei, c. v. 4. nu. 6.

Ebrietatis autem spiritualis, similitudo potest desumi ex ebrietatis corporea descriptione, c. 1. ver. 20. cap. 1. & cap. 15. v. 21. nu. 6.

De Eucharistia.

De conuiuijs, & quod Charitatem mutuam nutrant, c. 1. v. 4. nu. 8. & 9. * Quod conuiuium Eucharistiæ videatur Sacerdotale, vt in quo caput sit ipse Christus, a cuius capite, & *barba descendit unguentum*, &c. c. 1. v. 5. n. 8. * Et quod inter reges foedera quondam sancirentur sanguine, c. 9. v. 33. num. 7.

* Deus autem se nobis edendum præbens, vult vt mutuo

illi nos in cibum offeramus appetit verò ille iustum, nauseat ad impium, c. 12. v. 11. nu. 7.

In communi Martyrum.

Hæc obseruari possunt. * Humana imbecillitas robōrata virtute Diuina, cap. 1. v. 1. nu. 4. 5. 6. 7. * Et dicuntur *fortes iustitie*, nu. 9. * Constantia in aduersis, c. 1. v. 20. nu. 3. * In ipsis tormentis firmitus adhærebant Deo, cap. 17. versic. 9. * Quid sit *pretiosam esse apud Deum mortem sanctorum eius*, cap. 1. v. 1. nu. 18. * Quomodo dicantur seminasse in lacrymis, c. 4. v. 9. nu. 7. * Alacriter currebant, imò volabant ad tormenta, c. 6. v. 7. nu. 7. & 8. Quæ loquebantur, erant plena mysterijs, nam quæ in tribulatione iustus afflictus loquitur, mysteria sunt, capit. 3. v. 1. nu. 2. * Patientia autem est, quæ Martyres facit, c. 2. v. 8. Sect. 2. nu. 4.

Pleraque autem opportuna inuenies Verbo *Tribulatio*, *Patientia*, *Iustus*, *Mors*.

In communi Doctorum.

Quales oporteat esse Doctores, & quibus similes sint. Vide Verbo *Doctor*.

De Sale etiam, & de illius significatione peculiaria quædam, c. 6. v. 6.

Quomodo Prælati, & Doctor sint similes Soli, & oculo. Vide Verbo *Princeps*, *Rex*, *Pater*.

In communi Virg. Matth. 25.

Explicatur cur Virgines *lampadibus* vterentur; cur item dicerentur *extræ obuiam sponso*, c. 3. v. 7. nu. 3.

Quod autem impij *lampas extinguatur*, Oleum autem iusti non deficiat, sed *parata* sit, c. 12. v. 5. nu. 4.

Nescire autem diem, neque horam, indicat vitæ umbram esse fallacem, c. 14. v. 2. nu. 6. Et plura etiam verbo, *Vita*, *Mors*, *Iudicium*, *Homo*. Tum etiam impio mortem inopinatam, & pessimam accidere. Verbo, *Impius*, & *Mors*.

In communi defunctorum.

Defunctorum, & mortis memoriæ integer liber Iob feruire potest: quare facilius sit obseruare, quæ ab hæc re aliena videantur, quàm quæ cum illa faciant. Ergo in rerum Indice tum alia, tum vero hæc, quæ præcipua sunt, indicantur.

Vitæ Humanæ Breuitas, Vanitas, Inconstantia, Tedium, Tumultus, Aerumne, Morbi, & alia mala.

Mortis Necessitas, Bona, & commoda, Desideriū, Quies, & tranquillitas, Cogitatio, & memoria, Obliuio, Acerbitas, & stimulus, Variæ etiam illius similitudines.

Mors Iuuenum, Senum, Iustorum, Impiorum, Præuisa, Subita, Optata, Amara.

Sepulchrorum, & Funerum ceremoniæ, variæ etiam similitudines.

Moribundi Hominis affectus, animi dolor, rerum aliarum obliuio, Ritus obseruati, spes, aut spei abiectio, & alia id genus.

Quæ inuenies Verbo *Mors*, *Vita*, *Homo*, *Morbus*, *Sepulchrum*, *Iustus*, *Impius*.

F I N I S.

IOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS IESV COMMENTARIORVM IN IOB.

LIBER PRIMVS.

De vtraque Iobi fortuna, & primo cum Satana certamine, secundo cum vxore.

CAPVT PRIMVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Iobo viro sanctissimo, & suæ domui benè præposito inuadens Satanas potestate sibi à Deo permissa bona omnia diripit; spoliatus verò ille vniuersorum Domino gratias agit.

I. VIR ERAT IN TERRA
Hus nomine Iob: & erat vir ille simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

PRIMIS quatuor vel quinque huius primi capitis sententijs vniuersarum sancti Iobi rerum narrationis summa, atque libri totius exordium continetur, omnibus suis numeris perfectum: vt quod aptissime in libri materiam, finemque conueniat; neque alienum sit, longiusve, sed ex rei ipsius visceribus petitur; tum (quod historiarum, & docilitatis, atque benevolentiarum conciliandarum leges exigunt) simplex, breue, dilucidum. Perspicue namque, æquè ac breuiter illa omnia complectitur, siue, quæ historiarum fidem certis argumentis confirmare, siue, quæ virum clarissimum ex triplici illo bonorum genere commendare potuerunt. Quæ naturæ, & corporis sunt, patria, genus, nomen ductum, vel impositum à maioribus; tam integra, tamq. firma valetudo, cui humanæ salutis hostis acerrimè inuiderit. Deinde quæ fortunæ dicuntur, opes maximæ, filij iucundissimi, familia amplissima, summus apud omnes honoris, & existimationis gradus, regia denique dignitas, atque potestas. Postremo, quæ præcipua sunt animi candor, simplicitas, rectitudo, integritas, sancta liberorum institutio, in Deum pietas, atque religio singularis: in quibus sic se vir sanctissimus exercuisse proponitur, vt animi bonis instructus, atque munitus, aliorum, quæ corporis, fortunæque sunt, iacturam, non constanter modò, sed cum gaudio etiam, sustinuerit.

VIR.

SVMMA COMMENTARII.

- 2 Vir à Græcis pro imbecillo.
- 3 Iacobi locus de oratione ex Græco illustratus.
- 4 Vir Latinis pro forti.
- 5 Iobi elogium ex Suida.
- 6 Adam homo; Christus vir.
- 7 Vir Hebrais, sicut & Latinis.
- 8 Dei virtus sub humana imbecillitate, & euacuare in sacro sermone quid pro Crucis virtute.
- 9 Iob, atque Paulus eodem spiritu, oratione diuersi.
- 10 Vir Hebrais pro nobili.
- 11 Vir dicitur ab existentia. Mysterium etiam Hebraica lingue.
- 12 Illustratus Salomon de viri, & femina officijs.
- 13 Vir hoc loco pro magistratu, & principe.
- 14 Magistratus vir esto.

IN illa verò bonorum enumeratione, (vt iam totius sententiæ vim, atq. vocum singularum proprietatem expendamus) viri appellatio continetur; cuius Græci vnam, Latini significationem alteram tradunt; tertiam nos quoque loco, & materiæ conuenientem adiungemus. Et quidem emphaticus virum hoc loco dici Græci, Latiniq. consentiunt, ratione licet diuersa; illi cum in Septuaginta non legerint *ἀνὴρ*. id est vir, sed *ἀνθρώπος* id est homo, significari existimant virissimam humanæ naturæ imbecillitatem, quæ in Iob incredibiliter vlcerato, & morbis grauissimis, atq. mortiferis affecto, admirandum spectaculum, mundo, angelis, & hominibus dedit, immanissimo hoste penitus superato, atq. triumphato. Sic obseruat Origines; explicat verò eleganter Chrysost. [communem, inquit, naturam scriptor indicauit, ne quis certaminum, ac patientiæ spectata magnitudine incredibili, peregrina quadam, & non humana eum natura præditum arbitraretur.] Idem obseruare solent sacri scriptores, cum rem proponunt, aut narrant maiorem humanis viribus: vt Iacobus Apostolus, cum vim incredibilem orationis, & precum exponit, & longè mirabile exemplum Eliæ, cælum arbitrato suo claudentis, & aperientis adducit; Orate, inquit, pro inuicem, vt saluemini, vt curemini, & sanemini. Sic enim exigit contextus; oratio enim est præsentaneum morborum remedium, multum enim valet deprecatio iusti (pro illo, qui corporis, aut animi ægritudine laborat) assidua. (proprie ex Græco, efficax, intenta, & minimè languida: cum enim huiusmodi est, non poterit assidua non esse) Elias homo erat similis nobis passibilis, in Græco similis passibilis, vnica dictio, *ὁμοιωπάδης*. non solum similitum passionum, & affectionum, sed, quod laboris est, iisdem ærumnis obnoxius, multa quoq. & bello humanitus passus: vox eadem quæ Actorum 13. cum Listrensibus aliquid homine maius de Paulo, & Barnaba opinantibus, responderunt Apostoli: [Et nos mortales sumus similes vobis homines similes passibiles,] similiter infirmi, & ærumnosi, simili conditione penarum vobiscum humanitus afficimur, [et oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex: & rursum orauit, & cælum dedit pluuiam.] Ergo S. Iob dicere suo iure potest, quod Paulus in suis infirmitatibus gloriatus, suasq. pugnas uictoriasq. cantans, scribebat Ephesijs, Non est nobis (infirmis hominibus ex carne, & sanguine concretis, colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, non certamus pares cum paribus) sed aduersus principes, & potestates, aduersus rectores tenebrarum harum. Ita vt cum illi oculatissimi sint, nos tamen quasi agentes in tenebris minimè illos videamus, necesseq. sit, veluti Anadabatarum more, qui clausis oculis digladiabantur, cum illis pugnare. Hoc inquam, non minori iure Iob dixerit; atq. ea ex parte fortè maiori, quod Paulus depugnabat quidem cum hominibus, verum hæreticis, vbi sedes est Satana; ideò præcipua colluctatio aduersus illum erat; at verò Iob non solum aduersus vxorem, tresque sapientes Reges agitados maligno atque furenti spiritu, sed cum ipso Satana singulari certamine confligit, illiusq. impetum sustinuit, atq. confregit.

At ex Latinis pleriq. post Hieronymum, seu potius Bedam, atq. Philippum presbyterum, Viri, nomine (& quidem Latino, atq. Hebraico congruentius) animi robur, & virtutem verè masculinam significatam intelligunt; quasi non fuerit infirmus homo, qui tam animosè pugnauerit, sed Vir verè

Triplex Viri significatio.

LXX.

ἀνὴρ. ἀνθρώπος. Homo pro imbecillo.

Orig. lib. 1. Chrysost. in Cat.

Scripturæ regula. Iacob. 5. 17.

Vis, & efficacia præcium.

ὁμοιωπάδης.

Aff. 13.

3. Re. 17. 1. Luc. 4. 25.

Eph. 6. 12.

Apo. 2. 13.

Phili. & Bed. vir pro fortis.

5
Iobi elogiū
ex Suida.

Prosp. de p-
dict. p. 1. ca.

22.

Viri pauci.
Herodot. in
Polym.

Laert. in

Diogene.

Plutarch.

Isa. ca. 59.

16. 46.

Greg. 1. Re-

gum. c. 1.

6

Primi & se-

cūdi Ada-

mi discrim-

men.

Zac. 6. 12.

Luc. uli. 19.

Ier. 3. 1. 22.

Ab. 2. 22.

Vir à vir-

itate.

Ab. 8. 27.

Hier. cōtra

Iovin. c. 7.

Isa. 53.

api. 103. ad

Paul. 10. 3.

7

3. Reg. 2. 3.

1. Reg. 4. 9.

8

Imbecillita-

te humanā

fulcit Deus

fortitudine

virili.

Humanus

splendor vir-

tutis vacus.

Pf. 106. 9.

Luc. 1. 53.

1. Cor. 1. 17.

Quid sit

omnigenū nō

esse in sapie-

tia verbi.

λόγος

Verbū, qd

significet.

Propositio

In, quid de-

notet. Eua-

cuari Cru-

cā, qd id.

Quid eua-

cuare in sa-

cris.

κένωσις

Ecl. 1. 4. v.

6. & 8.

Verbū Cru-

cis.

rē magnus, qui tā fortiter vicerit, & tam gloriosē triūpha-
uerit; quare arma, virumq. canit liber hic. Singularis huius,
præstantissimæq. virtutis pulchrū est apud Suidam elogiū,
atq. in primis elegans, quod hic ad scribam lubens; sic ille
scribit. [Iob verē magnus ille, & generosus veritatis pugil
primus aperuit gymniciū illud & ingēs atq. adeo totū terra
rū orbē includēs stadiū. Hic aduersariū omnib. congressib.
pstravit. Hic vibicib. & plagis ad ipsa ossa penetratib. acce-
ptis, permansit inuictus; hic vermib. scātēs coronā meruit;
hūc neq. mors prosternere potuit, neq. a tergo inuadere; in-
star. n. firmissimæ columnæ, aut incudis impenetrabilis pstrit
p omnē ætatē subigēs, & prosternēs aduersariū. Hic pri-
mus diaboli deuicit: hic de improbo illo triūphauit non vi-
ctor in Olympijs, aut Nemæis, aut Isthmijis, aut Pythijs,
aut certaminib. cæteris, quæ arrogatib. Græcorū sermonib.
celebratur: sed p liberis, & possessionib. & gregib. & armē-
tis, & omni seruitio, cultuq. vitæ, ædes suas collapsas inui-
cti animi vir, & sepulchra, & cæmeteria filiorū suorū factas
cōspicatus. Neq. hic rabies, et inuidia quieuit aduersarij, do-
nec ipsū pugilē nudū in sterquiliniū euocatū, & totū vlce-
rib. cōpunctū, vermibusq. repletū spectaculū horrendū, &
inuisitatū tot terrarū orbi effecit; donec tādē succubuit cō-
sceleratus ille, & cū dedecore recessit.] Suidas hætenus: bre-
uius Prosper; sed nō inelegantiū in eādē rē: [Inter cæteros,
inquit, Idumææ gētis Duces Iob ille fortissimus athleta Dei
enituit, in exēplū oīs patientiæ productus, vt agonistico cer-
tamine principē totius militiæ Diabolum superaret fultus
auxilio Dei.] Sed plura de certaminibus postea; nunc de uiri
cōcertaturi uirtute; quippe sunt (ut quidam dixit) homines
permulti, uiri pauci: horum enim, uel unum in medijs
illorū turbis; atq. adeo ad exiguū lucernæ lumen in media
luce quæritabat Diogenes; inueniri uerō nisi apud Lacenas,
pnegabat, qui solas illas affirmabat, uiros parere. Sed neq.
apud Lacedæmonem quidē, uerum in terra Hus inuentum
prima ipsius huius uerissimæ historiæ uerba renunciāt, [Vir
erat in terra Hus nomine Iob.] Ipseq. Deus optimus, q. ali-
quādo, ut Isaias scribit, uidit, q. nō est uir; sed Iobi tñ æta-
te inuenisse uirū iuxta cor suū illis uerbis testatus est; [Nū-
quid considerasti ferrū meū Iob, q. nō sit ei similis in terra,
uix simplex.] Ex hoc hominis, uiriq. discrimine, illud aliud
inter primum, & secundū Adamū obseruauit Gregorius, q.
primus homo, homo fuerit, non uir, [Fortis, inquit, cōditus,
sed eneruiter subiugatus, uir nō fuit ex cōgressione, qui fuit
ex munere. Sed ecce uir, cuius oriens nomē eius, secundus
Adam uir potēs opere, & sermone, uir a fæmina circūdatus,
uir approbatus uirtutib. & prodigijs, dū in deserto angelū
apostata uicit, primā illā uiri nobilitatē reparauit; nāq. fa-
cta est in Redemptore natura nostra infirma, ualida; quæ in
Adā facta fuerat fortis, infirma. Sic ferē Greg. qd ex animi
uirtute, & Fidei robore euiratus ille Regine Cādacis eunu-
chus, nō homo solū, sed uir etiam dicitur Actor. 8. Quod
notauit nō semel Hieronymus. Significatio quidē, Viri, pro
fortis Hebræis familiaris, q. noster interpres illuminauit. 3.
Reg. 2. Confortare, & esto uir fortis; qd Hebr. tātū est, Cō-
fortare, & esto uir, Hispanus nō plurib. uerbis exprimeret:
Animate, y sed hombre. Eādē reliquit, ut erat in fonte. 1. Re. 4.
[Cōfortamini, & estote uiri Philisthij, ne seruatiis Hebr.]
Duo hic obseruanda; alterum, has duas Græcorū, & La-
tinorum interpretationes unius uerbi omnino cōtrarias re
ipsa ita esse nexas, ut separari nō possint; nam sicut carne ab
ditus latet spiritus, ita illam hominis imbecillitatē ab om-
ni humanæ opis, uirumq. suarum fiducia uacuum implet
Deus uirtute, & fortitudine planē uirili; nam externā illam
potentiā, & humani splendoris faciem, & magnam de se fi-
duciam, & exultationem conceptam, quæ sepe nititur, &
inolefcit delusa carnis sapientia, ab omni uirtute uacuum,
& inanē, prorsus dimittit; sicut scriptū est: [Esuriētes imple-
uit bonis, & diuites dimisit inanes.] In q. rē scribit Paulus,
Euangelij prædicationem non esse in sapientia uerbi, id est,
non niti, aut eloquentiæ, aut humanæ rationi, aut Philoso-
phiæ, ullius scientiarū naturalium; ea enim omnia comple-
ctitur Verbi significatio, quod Græcē est, λόγος; & eā funda-
mentis, radicis, aut principij rationem, denotat præpositio
In, Vt non euacuetur crux Christi, uidelicet, Si crux constare
externo illo splendore, & humana ui, esset à Dei uirtute
uacua, atque ab illo pondere grauissimo thesaurorum sa-
pientiæ, & scientiæ Dei; id enim Euacuandi uerbum signi-
ficat, exinanire, & penitus spoliare: est enim bis uerbum
Græcum idem, Ecclesiastic. 13. dum de superbo diuite, dicitur:
[Euacuabit te, & ipse non dolebit super te, & confun-
det te, donec te exinaniat bis, & ter.] Quare subiungit Pau-

lus; [Verbum crucis, pereuntibus (qui tantū externa ui-
dēt, & sapiūt; interna, & spiritalia nō credūt) stultitia qdē
est: ijs aut, qui salui fiunt (id est, nobis fidelib.) Dei uirtus.
Certē dū Ila. uates Israeli, & uirib. & numero suis hostib.
longē impari, gloriosas uictorias, atq. triūphos pollicetur,
sub tanta imbecillitate diuinā se fortitudinē insinuantē,
atque delitescentem miratus, ne populum lateret id, quod
latebat in populo, publicē, atque apertē exclamat, latitan-
tem Deum alloquutus; [Verē tu es Deus absconditus, Deus
Israel Saluator,] qui arundinem leuem, & fragilem tuā pō-
dere fortitudinis, quasi ferrea uirga indita firmam, infra-
ctamq. reddis. Ergo in homine Iobo, uir lateat Iobus.

Hinc sequitur alterum; quoniā vt ait Theodoretus, quæ
videtur imbecillitas, uerā potētiā conciliat, Paulus, at-
que Iobus eodem spiritu, uocibus diuersis de suis infirmi-
tatibus loquuntur. Ille libenter, imō vt est in Græco, liben-
tissimē gloriatur, tum etiam placet sibi in infirmitatib. Nam
(ut ait Ambros.) plus addit medicina Christi ad salutē, quā
infirmitas detrahit sanitati. At uerō Iobus (non semel etiā
Dauid) suas miseras non modō non extenuat, sed dolo-
re, & gemitu incredibili recenset: sanē uterque ut Deum
aduocet suæ imbecillitati adiutorem; nam qui in infirmi-
tatibus gloriatur, nihil habet melius, aut fortius, cui nita-
tur; qui suas infirmitates tantopere amplificat, nihil fir-
mum in se agnoscit; euocat igitur uterque diuinam ad se
uirtutem, quæ in illis inhabitet: Sic uerō euocatus audit,
adeoque opportunē Deus, quod in ipsiusmet gloriam, &
hominis bonum redundet. Nam uirtus (Dei) in infirmitate
(hominis) perficitur, dum perfecta, & admiranda fortitu-
dinis opera per hominem edit. Ergo uir Iob inter prima-
rios illos Fortes Iustitiæ, quos nimirum Iustitia instruit
Panoplia Dei, ut possint resistere aduersus insidias Diabo-
li, iure censendus est; sed non omnino quales Isaias descri-
bit, plenos oleo gaudij, & amictos pallio laudis. [Vt pone-
rem inquit, fortitudinem lugentibus Sion, & darem eis co-
ronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, palliū laudis pro
spiritu mœroris, & uocabūtur in ea fortes Iustitiæ.] Cuius-
modi certē Discipulorum Christi oratio narratur à Luca:
[Reuersi sunt Septuaginta duo cum gaudio dicentes: Do-
mine etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Et
ait illis: Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem;
Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes, &
scorpiones, & super omnem uirtutem inimici, & nihil uo-
bis nocebit.] At uerō Iob Fortis quidem iustitiæ, sed in ci-
nere, luctu, & mœrore, non minus gloriosam de inimico ui-
ctoriam adeptus, etiam dæmonia sibi subiecit.

Sed tertio tandem, quamuis quæ de uiri significatione
ab alijs sunt sapienter indicata, à nobis uerō etiam propo-
ita, & illustrata, quod re ipsa uera sint, & multum conferant
ad Iobi laudem; sed mihi tamen persuadeo Viri nomen, hoc
loco, esse honoris, & dignitatis; quæ usurpatio frequentis-
sima est in sacro sermone, præsertim cum in originali subest
nomen (Is) Sic uir, opponitur homini, Prouerb. 8 [O uiri ad
vos clamito, & vox mea ad filios hominū.] Id est, tā nobi-
les, quā ignobiles aliquor, Isa. 2. [Incuruauit se homo, &
humiliatus est uir,] Id est, cum vulgo & plebe, Principes et,
& magistratus genuflectunt idolis: Vel, ut homo, & uir ad
eundem pertineant; homo, qui pro sua terrena, & fragili
conditione à suo tantū creatore auxilium implorare de-
beret; quique ita creatus est, ut esset Vir, id est, imperium &
dominationem exerceret in reliquis creaturas, ut potē cor-
porearum nobilissimus, is (inquam quod indignissimum
est) se abiicit coram ligno, & lapide. Eandem etiam uim
habet solitariē positum, 1. Reg. 26. Cū dixit Dauid ad
Abner Principem militiæ Saul, & sub eodem pariter tentor-
io dormiētem. Numquid non Vir tu es? præclarus, insignis,
Regi amicissimus, [Et quis alius similis tui in Israel. Scitum
uerō est id Psal. 4. Filij hominum (Hiero. iuxta Hebræum,
Filij uiri, pro uirorū, id est uiri, usquequo graui corde (Hie-
rony. inclyti mei; explicat quos uocet Viros atque graues.
Hijosdabo y genie graue hasta quando? Conqueritur nimi-
rum de Saule, & eius principibus indefessē illum perse-
quentibus. Huius autem significationis ratio, & Analogia
est, quod ex triplici nomine, quod in sacro Sermone homo
habet, Sicut nomen Adam, id est, rubeus uel argillofus à
terrena conditione, & rubeo limo, ex quo formatus est; &
nomen Enos, id est, miser, & desperata salutis, aut æger de-
ploratus, ab ægritudine, & ærumna ductum est; sic Is, id est,
Vir, hoc loco & alijs frequentibus non solū à sexu, & uir-
tute, sed à præstantia, dominatione, nobilitate, dignitate,
officio, & muneris publici administratione dicitur; quibus
omni-

Isa. 45. 15.

Theod.
Iob et Paul.
eiusdem spi-
ritus.

9

2. ad Cor.

12. 2. Cor.

11. & c. 12.

5. 9. 12.

Ambros. eo

loco ad cor.

2. Cor. 12.

Ephes 6.

Isa. 61. 3.

Fortes Iustitiæ, qui

Luc. 10. 18.

10

Tertia uiri

acceptio.

Viri appel-

latio est ho-

norifica.

Uir

Prou. 8. 4.

Viri opponi-

tur hominē

in sacris.

Isa. 2. 9.

1. Reg. 26.

15.

Pf. 4. 3.

11

Triplex no-

mē hominis

in sacris.

Vnde nomi-

na Adam,

& Enos.

Vnde dica-

tur Vir.

R. Mardoc. omnibus Vir præstat Femina. nam licet pleriq; ex Hebrai-
Complut. zantibus id nomen nullius radicis ramum faciât, acutè ta-
Pagn. men aliq; deducunt à verbo substantiuo *Ies*, quod existentia
I. an. Fort. significat; ita vt vir dicatur *Ies*, quasi ens, aut primò existēs,
U videlicet ante foeminam, quare sicut existentia, ita hono-
Hebraica ris, omnisq; dignitatis primas ferat. Hinc illud Hebraicæ
lingue my- linguæ mysterium, vt dum aliquid foeminæ tribuitur pu-
sterium. blici muneris, aut quod potius ad virum spectaret, coniun-
Nomina fa- gat nominibus foeminarum, uerba masculina, vt cum Booz
minina iun- benè precabantur de coniugio Ruth; [Faciât Dominus
ita verbis hanc mulierem, vt sit exemplum virtutis in Ephrata, &
masculinis. habeat celebre nomen in Bethlehem.] In Hebræo est apo-
Ruth 4. 11. strophe ad ipsam Ruth per verba masculina, [strenuè age,
& acquire nomē celebre;] nam strenuè, & cū virtute age-
I. Reg. 25. re, & comparare celebritatem nominis ad virū potius per-
tinet, quàm ad foeminam. Similiter etiam primo Reg. 25.
cū Abigail occurrens David animo plusquam uirili id
præstitit, quod Nabal, si vir fuisset, maturius præstare de-
buisset, cum uerbo masculino attulit iungitur in Hebræo:
Dixit Abigail: [Suscipe benedictionem, quā attulit ancilla
tua.] Præclare rem hanc docuit Sapiens, cū propria cuiq;
munia, uiro, atq; foeminæ attribuit; [Mulier inquit, Fortis,
siue uirago, quæ fuit lanam, & linum; & operata est cōsilio
Manuum suarum: Manum suam misit ad fortia (proprie ad
colum, uel ad uertibulū) & digiti eius apprehenderunt fu-
sum.] deinde texturinā exercet, Sindonem fecit: Acua poly-
mitas telas confecit, [& cingulum tradidit Chananæe] do-
mesticis uestiendis sollicita est, [Oēs domestici eius uestiti
sūt duplicibus:] p̄tiores sibi ipsa uestes elaborat, [Stra-
gulatam uestem fecit sibi; byssus & purpura indumentum
eius.] Omnes quidem hæ priuata curæ, & quæ intra priua-
tos parietes in Gynæceo ipso, id est, extremo domus angu-
lo sustineri, adhiberiq; possunt, scriptū est enim: [Vxor tua
in lateribus domus tuæ.] At uiro tribuit Sapiēs, ut nobilis;
notusq; sit i portis; uidelicet publico urbis foro; * Sedeatq;
cū senatorib; terre. Eadē p̄fectō priuata, & domestica mini-
steria sapiētes feminas edoceri a Pallade scripsit Homer⁹.

Pallas docuit variare labores,
Pingere ac uerbes, opera ardua texere telis.

Telemachus uerò omnem publici muneris curam, matri
denegat Penelopi; & ad colum, fusumq; ac telam mittit.

Ergo domum mater repetas, muliebria pensa,
Atque opera exercens, telasq; & pendula fila,
Et catibos relegas, famulasq; ad lumina longis
Admoneas pensis, operumq; adijisse labores,
Ipsa iube; nam sermo uiris debetur, & oris
Officium, & ratio, & cui recti plena potestas
Telemacho est artis dicendi copia regi.

Sapientia uerò consilio paret foemina prudentissima,

Obstupescit domus mater cœnacula summa
Ascendit rursus teneris comitata puellis,
Dicitq; Telemachi desigens condita menti.

Hinc iam uideas proximum esse, ut Vir magistratū signifi-
cet, qua ratione Romani suos Duum-viros, ac Trium-vi-
ros nominabant. Sic Genes 26. Cū interrogaretur Isaac
à uiris Geraræ super uxore sua. Intellige uiros, qui, & in-
terrogandi, & inquirendi de rebus publico munere funge-
rentur. Sed clarius Iacob filijs, Gen. 43. [Deferte munera
uiro illi,] uidelicet supremo magistratui Aegypti, Iosepho.
Eandem nominis uim expressisse uidetur Paulus, Act. 17.
[Iudicaturus est orbem in uiro (iudice supremo) * in quo
statuit] Ergo Iob uir in terra Hus, certè supremus illius
regionis, aut suæ prouinciæ, ciuitatisue Magistratus, Dux,
uel Rex fuit; de quo statim plura. Obiter illud notandum,
quòd, sicut primam illam uiri interpretationem nexuimus
cum secunda, ita certè secunda cum nostra hac tertia benè
cōsentit: namq; ut quis princeps, aut Rex imperio dignus
futurus sit, uir esse debet, [Virtute ualens irumpere ini-
quitates.] Quod cū Moyles expertus munus suum, tum
etiam humanorum humerorum imbecillitatem agnosce-
ret, Deum sic precatur Numero. 27. [Prouideat Dominus
Deus Spirituum omnis carnis (cuius est carnis imbecilli-
tatem, uirtute, & robore spiritus fulcire, & confirmare)
hominem (proprie Is, uirum) qui sit super multitudinem
de pecho; no hanc. Dixitq; Dominus ad eum, Tolle Iosue filium Nun
remisso ni * uirum, in quo est Spiritus Dei.] quasi diceret uiuidæ cu-
iusdam, & actuosæ uirtutis, atque efficacitatis in negotijs
tractandis, minimè languidum, aut inertem, mortui, & ca-
daveris instar; sed in quo sit spiritus. Sed re hanc satis hoc
loco fuerit indicasse, ne cū plura dixerimus in vnus uo-
cis tractatione, commentarij leges negligere uideamur.

An Iob fuerit Rex?

- 14 Caietani sententia Iob non fuisse regem.
- 15 Iob regem fuisse uerior Patrum consensus, & probationes.
- 16 Particula, quasi, usus & vis in sacro sermone; & alia rei supe-
rioris confirmationes.
- 17 Palæstinorum Regum consuetudo de creando Rege regum: &
quid nomen Melchisedech.
- 18 Iob Rex regum.
- 19 Iob primogenitus, & quod primogenij ius.
- 20 Iob regnum obtinuit sapientia, & uirtute.
- 21 Zelus, & charitas proximorum Iudicem constituit.
- 22 Iudices quondam non peregrini.

Quod supra de Iobi regno indicauimus, nunc confir-
mandum est. Et quidem solum inuenio Caietanum
de re non valde dubia dubitantem; imò negantem
rem fuisse; id quod probat ex ipsius Iobi uerbis infra c. 29.
[Cum sederem quasi rex circumstante exercitu.] vnde colligi-
git duo; primum, non fuisse regem, sed quasi regem; alte-
rum, fuisse principem ciuitatis, atque exercitus.

Sed quidem regem appellant Septuaginta, sic enim scri-
bunt in fine capitis. 42. [Hi sunt reges, qui regnauerunt in
Edom, cuius regionis etiam ipse Iob dominatus est.] His li-
cet ferè omnes Græcos adiungere. Afferit Theophanes Ni-
cænus, epist. 2. de Patientia, profertque aliud ex LXX. testi-
monium, cap. 2. (quod tamen non habetur, neque in Com-
plut. neque in Vaticanis) à capite enim, inquit, vique [ad pe-
des insanabilis, & doloribus plenus, & nudus super firmum
sedet, qui paulo ante, potens & rex erat.] Isidor. lib. de vita,
& mortem sanctorum appellat regem Idumæorum: Cæsa-
rius germanus Nazianzeni, dialogo 3. ait: [Concedit Deus
hosti externa, vt innotescant omnibus interiora regis sce-
ptra, suis fulgoribus obscurantia purpuram adspectabilem,
& diadema: præerat enim solus regioni Vitarum cum
imperio.] Gaudentius Brixianus regem Arabiæ; D. Pro-
sper de promissionibus numerat, inter Duces de genere
Esau; idem planè docent Philippus, Beda, & alij mox
adducendi.

Et primò quidem probari potest ex ipsius Iobi non vno
tantum testimonio: nam eam regis, supremiq; iudicis con-
ditionem ipse describit, cap. 29. ad portam enim ciuitatis,
publicum uidelicet urbis forum, ait, solitam sibi parari ca-
thedram procedenti ad exercenda publica iudicia, publicæq;
rei administrationem. Commemorat astantes sibi princi-
pes, duces, senes; meminit diadematis, quod erat regium
insigne, & iudiciariæ vestis, quam principes iudicaturi as-
sumere solebant: [Iustitia, inquit, indurus sum, & vestiui
me sicut vestimento; & diademate, iudicio meo;] & tandem
concludit: Cū sederem quasi rex circumstante exercitu.]

Illud autem quasi, in quo Caietanus hæsit, vt sapè do-
cent sacri doctores, non tam similitudinem, quàm verita-
tem adfert: Hisp. sic exprimit, *Como Rey que era, con su gente de*
guardia. Quod ipso loco agnoscit Beda. Et Nicetas in fine
capitis 42. eundem locum tractans ait: [Illud, sicut, non
propter similitudinem adhibetur, sed vt re vera eum pote-
state regia uiguisse intelligamus.] Simile id Ioan. 1. [Glo-
riam quasi vnigeniti à Patre;] ex Hieron. & Psalm. 125. [Fa-
cti sumus sicut consolati.] ex August. Marc. 6. [Alij dice-
bant, quia Propheta est, quasi vnus ex Prophetis.] Quod
verò illum circumstaret exercitus, nihil minuit regiam di-
gnitatem; imò potius confirmat; nam in illo tempore reges
solebant ad bella procedere; nec alius erat Rex, quàm dux,
& Imperator. Neque uerò ualde moror quòd Regem, prin-
cipem, aut ducem appellari uelit Caietanus, dum concedat
fuisse eius terræ magistratum supremum.

Deinde uerò c. 19. cōqueritur: [Spoliasti me gloria mea]
(opibus, quæ gloriosum reddunt hominem, uel glorioso,
& indyto regni statu) abstulit coronam de capite meo.
Quod cum Polychronio eo loco uolo potius ad regnum re-
ferre, iuxta simplicem, & propriam uocum significa-
tionem; quàm, ubi sensus nihil absurdi habet, cum alijs
detorquere ad metaphoram. Eandem rem olet, quod cap.
3. ait: [Nunc dormiens fiterem, & somno meo requiescerem
cum regibus, & consilibus terræ.] Significat enim pari
conditione fuisse cum Regibus, & supremis magistra-
tibus; proptereaque nihil mirum, si mors illum præri-
puisset, quæ innumeros alios reget prostrauit. Huc tan-
dem D. Isidorus refert, quòd cap. ult. filiam uocauerit
A 2 Cornustibij,

14
Sententia
Caiet. cap.
39. in fine.
Iob. 29. 25.

15
Iob Regem
fuisse, pluri-
morum Pa-
trum con-
sensus.
LXX.
Theoph.
Isidorus.
Cæsarius.

Gaud. in
præf. tract.
in scrip.
Trop. de
promis. p. 1
c. 22.
Prima pro-
batio.
Iob. 29. 7.
v. 8. & 9.
v. 14.
v. 14.
v. 25.

16
Particula
quasi in sa-
cro sermo-
ne.
Beda.
Nicetas.
Ioan. 1. 15.
Ps. 125. 1.
Hier. 10. 1.
Chrys. ho.
10. in Ioā.
August. su-
per Ps. 125.
Marc. 6.

2. probatio
Iob. 19. 9.
Polychron.
Iob. 3. 14.

Isidor. de
uita et mor-
te sanctorū.

Cornu-stibij; nam cum in sacro sermone per Cornu, significari soleat regni potentia, & robur, eo nomine significauit regnum sibi restitutum.

Tertia ratio. Secundus probationis locus, est trium amicorum Iobi non leue hac de re testimonium; nam pro regni paterna administratione tyrannidem illi passim obijciunt; Leonem illum appellant, uxorem leonem, filios catulos Leonum c. 4. quæ dicendi forma in regem crudelem, regiamque familiam refertur Prouer. 19. Preterea quod munera acceperit, iusque peruerterit, inique administrando iudicis manus c. 15. & c. 36. Accedit quod Eliphaz, ait c. 22. [In fortitudine brachij tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam.] Et quod ab Eliu dicitur c. 34. quod dubium non est tacite per ipsum Iobum dici: [Qui dicit regi apostata; qui vocat duces impios; qui non accipit personas principum, nec cognouit tyrannum cum disceptaret aduersus pauperem. Et rursus: Qui regnare facit hominem hypocritam per peccata populi. Et iterum c. 36. Deus potentes non abiicit (cum & ipse sit potens) & reges in solio collocat in perpetuum, & illic eriguntur.]

Tertia confirmatio. Tertius locus ex lib. Tobia, ubi tres amici illi Iobi, reges dicuntur; qui aut æquales, ut amicitia exigit, aut certe inferiores Iobo fuerunt, & sapientia, & potentia: quæ duæ res regnum ei conciliant: quod ex totius libri decursu aperte colligitur: quare & rex, & regno illis superior existimandus est.

Quod si ea, quæ inter Palæstinos reges viguisse videtur consuetudo, permanuit et ad Hufitas, quippe vicinos; profecto non solum Regem, sed Regem regum aliorum, id est supremum inter alios illius regionis reges, utpote sapientissimum, & sanctissimum, existimare Iobum debemus. Enimvero Chananæi reges vnum aliquem ex ipsismet delegisse videntur cõibus suffragijs, ad quem ex aliorum tribunali-bus prouocatio, & appellatio esset, tanquam supremum, iustissimum & incorruptissimum; qui et aliorum priuatorum regum causas, litesque componeret. Non enim sine causa factum credendum, est ut ex illis aliquis cõi nomine appellaretur Melchisedech, id est, Rex iustitiæ, ut interpretatur Paulus; aut Adonisedech, id est, Dominus iustitiæ; sicuti apud Aragonios nunc et supremus magistratus dicitur, *el iusticia*. Rei huius cõiectura fieri potest ex ipsorum nominum significatione, quæ non tam propria videntur, quam appellatiua; constant enim ex partibus significantibus, Melchi-sedech, id est, Rex meus iustitiæ: Adoni-sedech, id est, Dominus meus iustitiæ; dignitatis enim vtriusque hæc appellatio, Melchisedech, & Adoni-sedech, quæ verosimile est habuisse reges Ierusalém, vrbis imprimis nobilis; atque eo videtur Isaias alludere, c. 1. cum ait cognomen illud ciuitatis Iustitiæ, quod propter peccata amiserat, fore ut aliqui illi restitueretur: [Quo facta est meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij? Iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidia. Deinde: Restituam iudices tuos, ut fuerunt prius, & consiliarios tuos, sicut antiquitus: post hoc vocaberis ciuitas iusti (Heb. Ghir-Sedech, ciuitas iustitiæ) vrbs fidelis.] Dauid verò vim & iniuriam passus ab hostibus, supremum regem appellat, a quo, pro suo iustitiæ tuendæ munere, aduersus potentissimos quosque tyrannos statim exauditus est Ps. 4. Cum inuocarem exaudiuit me Deus (Eloah iudex supremus) iustitiæ (Sedech) meæ, suam autem Dauid appellat iustitiæ Dei, quod iudicis, sicut Dei, æquitas in miserorum, & oppressorum defensionem incumbere debeat. Neque hæc Regis regum appellatio, & dignitas incognita fuit apud nationes alias; nam præter quam quod apud Parthos, Artabanus Rex magnus primus appellatus est, duplicique diademate usus, ut Herodian scribit; ut apud Persas, ut Plutarchus auctor est; unde illud Agesilai, Asiaticis ex consuetudine, regem Persarum magnum vocantibus: Ecquid ille, inquit, me est maior, nisi & iustior, & modestior? Certè tunc hæc magni Regis appellatio apud Parthos, & Persas ad Regem regum pertinebat. Nam & Suetonius in Caligula Regem Parthorum, Regem regum appellat: & Plutarchus in Pompeio tradit, Pompeium noluisse Parthorum regem appellare Regem regum ut a cæteris appellabatur. Persarum et regem Saporis Regem regum appellat Iulius Capitolinus; illumque ad Constantium Imper. hoc titulo scripsisse: [Rex regum Sapor, particeps syderum, & frater Solis & Lunæ, Constantio fratri meo S. P. D.] Marcellinus scribit: Magica quoque in Oriente Regum regibus imperare tradidit Plinius. Armeniorum regem Tygranem Plutarchus in Lucullo, Regem regum dicit: deinde Aegyptiorum reges Simandrum, & Sesostrum se Reges regum in suis tumultibus cognominasse Diodorus meminit. Igitur (ut ad Iobum redeamus his proculdubio consonant, quæ de Iobo dicuntur: quod fuerit, [Vir, vel Rex magnus inter omnes Orientales.] Quæ magnitudo non ad opes solum

sed ad dignitatis, & honoris gradum, pietatisque & sapientiæ pernulgata apud omnes de illo existimatione referenda est. Deinde c. 29. Quod auris audiens beatificaret illum, eo quod [liberasset pauperem vociferantem, & pupillum, cui non erat adiutor.] Quo indicatur non solum suis ius dixisse, sed et exteris, qui in alijs tribunalibus aut iniuriam patiebantur, aut ius suum non assequebantur. Preterea ex eodem cap. principes illi assistebant, duces (proprie gubernatores, & iudices) cohibebant vocem suam, & lingua eorum gutturi suo adhærebat: [Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo.] Adde quod illud idem officium præstabat, quod reges Geraræ regis, eodemque cõi nomine profitebatur, cum ait: [Pater eras pauperum;] quid enim aliud significat Abimelech, nisi pater meus Rex? Ergo iudices alij, exteri que magistratus indicant ab illo expectasse postremum de litibus iudicium, & patrem et se præbuisse miserorum aduersus aliorum principum potentiam.

Hinc iam, pro totius huius rei coronide, pauca quadam colligamus. Primum cum Philippo, & Beda, Iobum fuisse primogenitum; nam regia, tum et sacerdotalis dignitas non nisi primogenitis deferri solebat. Id quod et ante datam legem in Abrahami familia obseruatum videmus; nam illa erat primogenita Esau; tum quod sacerdos esse deberet; sacerdotales namque fuisse vestes illas valde bonas, quas apud se Rebecca domi habebat, verosimile est ex multorum sententia; tum quod esset quasi Rex, duxve contribulorum suorum, & caput vniuersæ familiæ. Id quod aperte indicat Isaac benedictionem impertiens Iacob, quæ existimabatur esse primogenitum Esau. [Seruiant tibi populi & adorant te tribus: esto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ.] Deinde ad Esau respondit: [Dominum tuum illum constitui, & omnes fratres eius (Iacob) seruituti illius subiugauimus.] Idem confirmauit Iacob moribundus filium allocutus primogenitum: Ruben primogenitus meus prior (esse debuisses iure primogenij) in donis (capiebat enim duplicem hereditatis partem præ alijs fratribus) maior in imperio (regis, aut ducis: iudicijve, tum et sacerdotis) non crescas (proprie non excellas, neque caput attollas.) Res quidem ab alijs etiam gentibus obseruata. De Iobi verò sacerdotio inferius dicemus.

Secundo non constat, an Iob regnum obtinuerit a suis maioribus iure hereditario propter sanguinem, & genus; an vero electione, & suffragijs populi. Licet quidem probabilius sit, non accepisse a parente regnum, sed suæ sapientiæ, & sanctitatis merito sibi comparasse delatum a populo. Nam Septuaginta, qui parentem Iobi nominant Zarem, regni aliquid habuisse non scribunt; nec verò legimus illius nominis regem ullum. Tum & Moyses describens catalogum regum Idumæorum, quamuis quidem recenseat Zaram Ducem, nepotem Esau, & deinde scribat Iobab (quæ dicemus paulo post eundem esse, qui Iob) tamen Iobab filius Zaræ scribitur successisse in regno Beleg, non Zaræ; & regi Hufam Themanite successit in regno Adad filius Badad: & Sauli successit in regno Balanam filius Achobor. An verò a Patre Zara imperium, potestatemve ullam iure primogenij Iob acceperit, tunc dicemus, cum de illius genealogia disseruerimus; tum etiam de opulentia, & nobilitate, quæ illi ad regnum viam patefecerunt.

Deinde verò cõsequens hoc loco est illa in hanc ipsam rem Chrysostomi interrogatio, atque responsio. [Quis enim iudicem constituit? a se ipso, hoc est ab ipsa virtute creatus est iudex, quemadmodum Moyses; tales videlicet decebat esse principes.] Verè quidem, atque sapienter: Quæadmodum enim Aristoteles docuit, quoddam esse, nascique natura seruos; quoddam ad imperandum; illos, qui corpore; hos, qui mente plus valent; ita sane quos fratrum suorum amor, iustitiæque, & veræ pietatis zelus inflammat, licet non nati, sed a virtute tamen informati, & facti ad imperandum, iudicandumque, vel soli, vel primi censeari deberent. Stultè sane Hebræus ille cum Moyse exposulauit: [Quis te constituit iudicem, & principem super nos?] Puerum duodecim annorum Danielis animi cadaver, & Dei spiritus cõstituerunt iudicem presbyterorum iudicum nemine, vel reclamante, vel prouocante ad tribunal aliud; sicut scribitur, [cum Susanna duceretur ad mortem, suscitauit Dominus Spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel, & exclamauit voce magna, Mundus ego sum a sanguine huius. Et dixerunt ei senes, Veni, & sede in medio nostri, & indica nobis, quia dedit tibi Deus honorem senectutis.] Ergo stulti, atque improbi Iudæi, qui Christo redemptori eiicienti de templo vendentes, & ementes, oues, & boues, & publico tunc per flagellum iudicis officio fungenti dixerunt: [Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?] cum ex ipso zelo domus Dei tuendæ facere possent coniecturam iudiciariæ illius, atque legitimæ potestatis; tunc enim discipuli [recordati sunt, quia scriptum est: zelus domus tuæ comedit me.] Tandem

מלכיצד
קאר
ביצק

Notio nominis Melchisedech, & similitum.

Isa. 1. 21.

עיר צדק

Ps. 4. 1.

Rex regum apud nationes alias.

Artabanus Herodianus lib. 6. Plutarchus in Laconicis.

Dictum Agesilai. Sueton. c. 6. Plutarchus Iulius c. 24. Marcel. li. 17.

Plin. li. 30. cap. 3. Plutarchus Diodor. lib. 2. cap. 1. 18.

Iob Rex regum. Iob 13.

Iob 29. 11.

vers. 11.

vers. 16.

Abimelech quid.

19

Iob primogenitus ex Philippo, & Beda. Primogenita Esau, quæ.

Gen. 25. 31. Hen. 27. 25. Primogenitus sacerdos & sua familia caput.

Gen. 27. 27. vers. 37. Gen. 46. 3.

20 An Iob Regnum hereditario obtinuerit. LXX.

Gen. 36. 13. & 15.

21 Chrysost. in cathe. c. 20

Aristot. 1. Pol. c. 1. 3. 4

Exo. 2. 14.

Dan. 13. 45.

Ioan. 2. 18.

Ps. 68. 10.

22 Tandem illud; nō fuisse opus prioribus sæculis externos reges, aut iudices accersere ex remotis regionibus, & genere ignota, ut procul esset, & de ultimis finibus pretiū, & existimatio illorū: creabant. n. principes, & magistratus de genere suo, & de gente sua; & præter generis, & familiæ claritatē, ut quisq; sapiētia, fortitudine, pietate, & beneuolētia in suos præstaret cæteris, ita erat in patria sua acceptus, & suis ciuibus summa fide, & charitate imperabat. De posterioribus autem sæculis sapienter dixit Plut. [Appellationes & peregrina instituire subsellia, Græci primum ob mutuā diffidentiam, cōmentū sunt; quasi asciticiā iustitiā, sicut rē necessariā aliā, quæ apud ipsos non proueniret, desideraret.] Sed nunc de hoc non plura; neque verò de Viri honorifica appellatione, & S. Iobi regali propter virtutem honore.

Erat in terra Hus.

- 23 *Quæ proprietates, præteriti imperfecti in sacro sermone. Vulgati quoque defensio.*
 24 *Quid terra in sacro sermone comprehendat.*
 25 *Regna vno, vel pluribus oppidis constantia.*
 26 *Nomen Hus multipliciter scriptum. Et de Hebræorum densiori aspiratione.*
 27 *Resinoda communi usu recepta pronuntiatio. Et rursus de nomine Hus.*
 28 *Situs terra Hus, & dimidia tribus Manassa. Mons Hermon, Scenita & Nomades. Theman.*
 29 *An Hus ad Idumæam pertineat?*
 30 *Prepositio, In, quid valent. Idumæa duplex. Mons Galaad, Hermon, Libanus.*

23 **M** Inuta interrogatio, sed non omnino inutilis; Quare quod iuxta Hebræum, & Græcum vertendum videbatur, fuit, quo etiam modo legerunt Septuaginta, Interpretes præterito imperfecto reddit? An quia Hebræum præteritum valet utrumque? Liberū ergo fuit hoc, vel illo modo vertere. An quia hic liber potius vitam Iobi, quam mortem describit? quare non tam illum præterisse, quam eam, in qua tunc erat vitæ conditione, cum in hostem, & latronem incidit, significare voluit? Imperfectum namque præteritum seruire solet exprimendo continuum aliquod viuendi institutum, aut indefinētem vitæ cursum; ut id Gen. 10. quod in Heb. est: Nemrod fuit robustus venator doctē reddit interpret, [erat robustus venator coram Domino,] id est, continuo se in venatione exercebat. Gen. 41. erat famēs in terra. Hebraicē, fuit, id est, durabat, & inualefcebat quotidie. Exo. 8. erant Ciniphes, Heb. fuerunt, indefinente uim eorum significat. 3. Reg. 5. [Erat pax inter Hiram, & Salomonē,] Heb. fuit, firma, stabilisque amicitia indicatur. An quia ea loquendi ratione exprimitur securum quoddam vitæ genus, constans, tranquillum, eatenus nunquam abruptum? Sic sanē Nabuchodonosor subitam ex terrifico somnio conturbationem animi sui, historiamq; vniuersam narraturus, orditur ab illis verbis: [Ego Nabuchodonosor quies eram in domo mea, & florens in palatio meo.] Et id Exod. 1. post recensitam omnem familiam Iacob subiungitur, [Ioseph autē in Aegypto erat] Heb. fuit. id est, prospere agebat Ioseph, illiusq; ac suorum fratrum domus secure omnino, atq; pacatæ florebat. Sic etiam de se vir Iob: [Ego ille quodā opulentus] (prop. quietus, & secure agēs) repetē contritus sū. Igitur, vir erat in terra Hus,] quietus in domo sua, florēs in palatio suo, q. subito, & insperatō cōtritus est.

In terra Hus. Terram pro regione accipio latiore, & quæ plura sub se regna complectatur. Licet enim pro vno tantū regno accipiat aliquando. 3. Reg. 5. [Fecit Asa rectū, & abstulit effœminatos de terra.] id est, de regno suo. Imō & strictiūs pro vnā tantū vrbe, Deut. 34. [Nō negabis mercedē aduenē, qui tecū moratur in terra, & intra portas tuas est.] Sed hoc tamē loco latiūs patere hoc nomen, res ipsa postulat; nā plures esse reges Ausitidis, Ierem. testatur c. 25. dicit n. [propinatu calicē, acceptum de manu Dñi cūctis regibus terræ Ausitidis.] Sed an ita latē accipi debeat terra Hus, ut, vel vniuersam Idumæam, vel maximam illius partem comprehendat, paulō post differemus. Illud hoc loco animum aduertendum, regna singula non singulis tantum ciuitatibus, sed pluribus etiam oppidis constare potuisse; nam licet Hebræi regem aliquando appellent, qui vnus tantum vrbis, aut oppidi princeps est, ut obseruant Lyra Tob. 2. Andreas Masius Iosue 13. sed eiusmodi potiūs regulos, quam reges dixeris: Tamen Iosue 10. reges numerantur, quibus plura parebāt loca: [Sehō rex Amorrhæorū, & Ogrex Basanid,] quod etiam in alijs regnis, atque regibus Iericho,

Hai, Ierusalem cum alijs viginti octo, quos percussit Iosue, annotauit eo loco David Kimhi.

Quod verò ad ipsum nomen terræ Hus attinet, nil mirū si à tuo fonte aliquantulum detortum sit: nam cum nomina propria ex propria in aliam linguam trāseunt, magnam mutationem subeunt; & pleraque Hebræa corruptē legi in Græcis, Latinisque codicibus Hieronymus ipse conqueritur ad Fabiolam mansionē 9. Septuaginta ergo, atque Græci terram Ausitidem dixerūt quasi Husitidem, ut Hieronymus dixit de locis Hebræicis; quæ etiam nominis inflexionem seruauit Latinus interpres Ierem. 25. nominans reges terræ Ausitidis Licet quidem Aquila Hebræum, quoad fieri potuit, retinuerit in Græco, vertens terram *Ἰσ*, quomodo legerunt etiam Septuaginta Complutenses, & Chrysostomus sermone de patiētia Iob. Huius mutationis causa est, lenior Græcorum, & Latinorum pronūciatio; Hebræorum verò longē asperior, & densior, fortē etiam significantior, præsertim in prolatione aspirationū, & gutturalium. In Hebræo autem Hus scribitur per *Għān*, quæ est densissima aspiratio rursus in fine per *Tsade*, quæ vix habet litteram sibi respondentem ex æquo apud Græcos, & Latinos. Quare Græci, qui aspiratione carent, non aliter potuerunt vertere densissimam aspirationem Hebræorum; de quo scribit Hieronymus ad Titum 3. [Septuaginta nō potentes cōvertere in Græco aspirationes Hebræicas, alijs litteris additis ut possunt, exprimunt,] idemq; asserit, Latinos et in prolatione gutturalium solere ab Hebræis irrideri imperitiā; cum pleraque à Latinis corruptē proferantur. Sed præstat tamen post confirmatum vsum veterem, atq; cōm profereudi consuetudinem, ab illa non discedere, quā, si semel nomina propria ad sua exemplaria exigas, scribas, & proferas, nomina ignota, & inaudita auditorum auribus ingere; quis enim cum nimium Hebraizantibus quibusdā iam nunc, & proferre, & scribere inter Latinos velit, Iesahiahu, Irmeiahu, Iechezchel, Chaggahai, pro Isaia, Ieremia, Ezechiele, Aggeō. Rursus, Selomoh, Iarden, Iosiahū, Iitschak, pro Salomone, Iordane, Iosia, Isaac. Parath pro Eufrate; Chaldim p. Chaldea, Madai, & Parazz p. Medis, & Persis?

Sed ut reuertamur ad Hus, quot sunt in Hebræo aspirationes, tot modis variari potest scriptura illius, atque totidē etiam, quod sunt litteræ latinæ similes litteræ *Tsade*, videlicet Hus, Hutl, Huz, Rursus, Hus, Hhus, vel Chus, sed proximē exemplari Curs. atque hæc de nomine dicta sunt. Quod verò spectat ad ipsam terram Hus, non multum differre videtur dissensio authorum nomine tenus, re tamen ipsa conuenientium. Nam Chaldaus hanc ipsam vocat terram Armeniā, Chrysostomus in caten. Arabiam; alij communi nomine Idumæam; nam à vicinis prouincijs, aut regionibus hæc omnia deriuari possunt in terram Hus: fuisse namque in confinio illarum terrarum testantur Septuaginta. ultimo: [Habituauit, inquit Iob in terra Ausitide in finibus Idumææ, & Arabiæ.] & Eusebius lib. 1. de præparatione euang. cap. 4. profert Aristæam in Iudaica historia scribentem, Iobum habitasse in Idumæa, & Arabiæ finibus; consentiunt Plinius lib. 15. ca. 13. & Ptolemæus dicentes, terram Hus esse in Arabia, & vtramque affinem esse Idumææ. Id quod Ieremias indicat Thren. 4. [Gaude & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus.] Adde etiam quod Olympiod. ait, sermone tunc temporis celebratum esse extare sepulchrum sancti Iobi in Arabia. Idemque asserunt Abul. Brochard. Fretelius, Breidenb. permanere etiam nunc Pyramidem sepulchri S. Iobi in finibus Idumææ, & Palæstine. Quod verò simile est, cum in omni seculorum memoria illam sepulchris regum superstruendi Pyramides cōsuetudinem viguisse, Aegyptus testetur suarum miraculo Pyramidum; non quidem pro condendo frumento ut nonnulli frigide senserunt, sed pro condendis regum cadaueribus, ut scripsit Herod.

Cæterū pro clariori intelligentia terræ Hus breuē quādam illius tabellam libuit subijcere, quam magna ex parte elaborauit, atq; in suo terræ Sactæ Theatro reposuit Christianus Adrichom diligentissimus terræ Sanctę descriptor, & quam nos in paulō diuersam formam redactam subijci curauimus, non quod existimemus minutiora quæque loca, quæ nunc videntur, antiquis respondere omnino, quamuis nomine assonent, aut certo quodam milliarium, atque passuum numero antiquam illam locorum, vrbium, prouinciarum distantia nunc certō posse vbiq; constare, post tot annorū series tot locorum ruinas, quæ aut bello, aut rerum vicissitudine, aut temporum verustate, aut loci tædio incolis aliō migrantibus, aut alia de causa vbiuis gentium con-

David 2 mbi.

26

Hus quæ ratione scribitur.

Hieron.

LXX.

Aquila.

Cōplutenses.

Chrysost.

Densior sp.

ritus Hebræorum.

y

3

Hieron. de

Græca ver-

sione.

27

Retinenda

antiqua, &

usu commu-

ni recepta

pronuntiatio.

Variatio-

nes nominis

Hus.

Hus alijs no-

minibus no-

minata.

Chaldaus.

Chrys.

Situs terra

Hus.

LXX.

Euseb.

Plinius.

Ptolemæus.

Thren. 4. 21

Olympiod.

initio caten.

Abulens. su-

per prolog.

Hieron. &

Nume. 20.

Brochard.

Fretelius.

Breidenb.

chius in de-

scriptione

terra san-

ctæ.

Sepulchrum

Iob.

Pyramides

super Aru-

ctæ sepul-

chris Regū.

Herodot.

Gerop. in

Hymat.

Descriptio

terra Hus.

tigerunt; in minutissimis enim huiusmodi descriptionibus, quantum fidei mereantur Geographi quidam alij, viderint: sed præcipuarum partium, montium, regionum, regnorum, & quas vocant positionum ratio constet ad sacra nostræ historiæ, & terræ Hus intelligentiam non inutilis.

28 *Gen. 36. 10. Pograpbia terra Hus. Dimidia tribus Manasse ubi quondam. 3. Re. 4. 13. Hieron. de Bello li. 3. cap. 2. Mōis Hermon varia appellatio- nes. Eze. 27. 5. Dent. 4. 143. Cant. 4. 8. Ezech. 27. 5. Beroaldus notatur. Scenitæ qui & vnde dicitur. Plin. li. 6. c. 38. Nomades qui. Hieron. Ezech. 27. 21. Fines terra Hus, & Galaad. Brochardus in suo line vario. Guillel. Tyr. in de Bel. sac. l. 22. Suet. Fretellus. Naamach. Theman. Hieron. Amos. 1. 12. Theman appellatio sumptum. Iob. 9. 9. Iob. 39. 29. Ps. 88. 13. Theodoret. Theman a quæradice. 207. 20. Theodoret. Eze. 20. 45. Cant. 4. 16.*

29 *An terra Hus ad Idumæam pertineat. 1. obiectio. Thre. 4. 21.*

2. ratio. *Gen. 36. 33. Prosper. Arista. 3. ratio. Iere. 49. 7.*

Est igitur terra Hus eis Iordanem in ea sorte, quæ dimidia tribui Manasse attributa est. Cuius dimidia tribus Manasse porrigitur vsque ad montem Hermon, amplectatur etiam regionem Argob, quæ est sita super Iordanem. ut ait Hieronymus de Locis Hebraicis; & erat in ditione Basan, ut dicitur 3. Regum 4. [Bengaber præerat in omni regione Argob, quæ est in Basan.] tum etiâ cōprehēdat sub se iuxta 3. Re. 4. 13. Argob regionem Trachonitidem etiam super Iordanem, ut scribunt Hieronymus de locis Hebraicis, & Ioseph. li. 3. de Bello. certè Hus, media est inter Trachonitidem, atque Argob, & montem Hermon. Habet igitur ab Occidente Iordanem, Trachonitidē, & Argob; ab Oriente verò Hermon; non illum, qui citra Iordanem monti Tabor coniungitur, sed alium maiorem, & celsiorem trans Iordanem, qui etiam Sanir dicitur: Ezech. 27. & Slon Dent. 4. abundatque leonibus, & pardis. Cant. 4. tum etiam laudatissimis abietibus ad tabulata nauium Tyriarū Ezech. 27. à Meridie verò habet montem Seir, siue Edom, quē incoluit Esau; tum etiam Idumæam, & desertū Arabiæ; paulò inferiùs ad latus Meridiei habet regnum Basan, & regionem Galaditidem, & Lacum Genesareth: tandem ab Aquilone habet Damascum, & Libanum. Matthæus verò Beroaldus parū exactè videtur de Hufitis loquutus, dum illos miscet, vel confundit potius, cū Scœnitis: namque Scœnitæ sunt incolæ Arabiæ desertæ auctore Plinio; qui propterea Scœnitæ, id est, tabernaculorum habitatores dicti sunt quod faciliè frequenterque tentoria mutent; & tomigrent libenter, quod illos meliora pascua vocauerint; proptereaque etiam Nomades, id est, vagi dicuntur: ferè enim, qui illas solitudines incolunt, pascēdis pecoribus viuunt; ut enim ait Hieron. Ezech. 27. [Arabia, & Cedar abundant agnis, arietibus, & hoedis, & Tyri nūdas in hac illatione multiplicant;] sicut scriptū est Ezech. 27. [Arabia, & vniuersi principes Cedar cū agnis, & arietibus. venerunt ad te negotiatores tui] Hus verò licet sit cōtermina Arabiæ desertæ, ceterum neque tā raros, neque tā vagos habitatores habuit. Qui verò fuerint fines terræ Hus, quæ vrbes, quæ latè patuerint, omnino reticetur ab illius terræ descriptoribus. Hoc solum indicant peculiare, videlicet Brochard. & Guillel. Tyr. in suo Bello Sacro ad meridionalem partem terræ Hus proximam esse Suetam, vnde nomen originemque duxerit Baldad Suhites; ad Septentrionem Fretellus cōstituit Naamath, vnde Sophar Naamathites: proximiorē verò Iobi sepulchro iisdem descriptores faciunt Theman, ex qua Eliphaz Themanites, & similiter Septentrionalem. Quæ in re omnino contrarium habent Hieronymum, qui tum de Locis Hebraicis, tum etiam super id Amos 1. [Mittam ignem in Theman, ait Theman esse australe prouinciā, & ipsam nominis Etymologiam id significare. Quare Theman appellatiue sumptum sepe in Scriptura pro meridie vsurpatur, quod noster interpret Austrū vertit Iob. 9. & 39. Exod. 26. Habac. 3. & mare, quod sit ad meridiem, Plal. 88. Aquilonem, & Mare. Cuius significationis illa analogia est, quod cū, Theman descendat à Iamā, quod est dextera, aut dexter, vel dextrum, respicientibus Orientem, quæ est quasi prima, præcipua, & anterior mundi plaga, Meridies dexter est; ideo dextrum pro Meridionali plaga. Tum etiam Theodoret. super id Ezech. 20. Contra viam Austrū, ait, Theman Græcè Meridiem esse, quanquā, id quod Cantic. 4. Super id veni auster &c. addit, Theman Hebræorum, & Syrorum lingua significare, vocem, nescio vnde hauserit. Sed statim pauca alia de Theman.

His tamē, quæ diximus obijci potest, non videri terram Hus separandam ab Idumæa, neque à mōte Sceir; imò omnino ad Idumæam pertinere; id quod probari potest. Primò ex sacra Scriptura quæ terram Hus coniungit cum Idumæa Thre. 4. [Gaude, & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus,] vbi uidetur non solum contineri terra Hus in Idumæa, sed potius Idumæa in terra Hus.

Secundò, quoniam Iobab, quem dicemus fuisse Iob, recensetur inter Duces Idumæos Gen. 36. atque adeò Idumeum illum appellant ducti coniectura terræ Hus, Isidor. Prosp. Euse. Aristæas superiùs adducti: neque verò exteris imperasse, sed suis certum est, ergo terra Hus Idumæa est.

Tertiò quoniam Theman, quæ vicinā erat terræ Hus, erat etiam uel coniuncta Idumææ, vel potius in ipsa Idumæa; Iere. 49. [Ad Idumæam hæc dicit Dñs exercituum; nunquid

non vltra est sapientia in Theman?] Et Amos 1. tāquā caput aut præcipua Idumææ vrbs proponitur Theman; [Hæc dicit Dominus super trib. scelerib. Edō, & super quatuor nō cōuertam eum, &c. Mittā ignē in Theman, & deuorabit e des Bosere.] Cōfirmo, ex Abdia, [Perdā sapiētes de Idumæa, & prudētes de mōte Esau.] Quo loco originali, pro meridie ē, Theman, eademque uocem retinuerūt Septuaginta: [Pauēbūt pugnatōres tui, q. de Theman.] Rursus corrobore ex Gē. 36. vbi inter Idumæos duces annumerat Dux Theman; sic. n. scribitur Hec nomina ducū Esau in cōgnationib. & locis, & uocabulis suis, Dux Thama, Dux Alua, Dux Ietheth, Dux Oolibama, D. Ela, D. Phinō, Dux Cenez, Dux Theman, etc.]

Primæ obiectiōni quidam satisfaciunt cōstituentes duas prouincias, aut urbes eiusdem nominis Hus, alterā in Idumæa, de qua ibi loquatur Ierem. alteram uerò, in qua Iob uixerit: Sic Lyranus; proptereaque distinguendæ æquiuocationis causa dictum uidetur, quæ habitas in terra Hus.

Secundò dici posset, habitare in terra Hus, idem esse quod ad Hus, uel iuxta Hus: nā præpositio illa In, quæ in Hebræo est simplex littera Beth, non uno tantum modo usurpatur à nostro interprete, uertitur enim etiam, ad, uel iuxta Gen. 1. [Faciamus hominē ad imaginē, & similitudinē nostrā, uel, iuxta imaginē nostrā, q. alij dicunt; uel secundum imaginē,] qd Chaldaus Onkelos in sua Paraphrasi perinde referre existimauit, ac dicere: [Faciamus hominē in imagine nostrā.] Idumæam autē esse cōterminā terræ Hus, supra diximus, cūm terrā Hus, cōterminā esse Idumææ, & Arabiæ ex multorū testimonio probauimus. Sed illa faciliōr, simpliciōrque responsio, Idumæam ibi latè sumi, ut comprehendat etiam terram Hus; secus, cūm strictè sumitur, neq. includit terrā Hus, neq. Galaaditidem, regnumue Basan, sed montē Seir, uel Edom, & quæ illi adiacet regio, ubi habitauit Esau; quæ nō tam est campestris, & plana; quā montosa & aspera, atq. in scissuris petrarū sita, totaq. montiū fastigijs cincta, ut describit Abdias: [Superbia cordis tui extulit te habitantē in scissuris petrarum, exaltentem soliū tuū, quæ dicit in corde tuo, Quis detrahet me in terrā?] Proptereaque Esau ditio, atq. regio, quā incoluit, nominatur in sacra Scriptura Mōs Gen. 36 [Habitauit in monte Seir.] Ceterum à monte Seir, & à posteris Esau, qui ex Seir, siue ex mōte Edō descendentes maximā illorum campestrium partem, quæ inter Edom, & Iordanem interiacent, occuparunt, totus ille terræ tractus Idumæa dicitur, paulò largiori nomine: præfertim cū Mons Edom, idem mōs, continenter sit cū monte Galaad, Hermon, & cū monte Libano; qui montes claudunt totam illam regionem à Meridie, Oriente, Aquilone; licet in diuersis partibus diuersa obtineat nomina.

Nam cū Galaad mōs coniungatur à Iere cap. 22. cū Libano, oportet medios etiam montes, coniunctos esse; seu potius continuos. Ergo cū Ieremias ait, [Galaad tu mihi caput Libani;] Docet Galaad esse initium, & primum caput reliquorum montium; tum quia primum situs ordinē locū, tum quia cæteris prominentem occupat. Primā igitur pars montis illius longissimè extensi appellatur Galaad mons. Secunda appellatur mons Seir, uel Edom, quem incoluit Esau; tertiā mons Hermon; quartā Libanus. Dicitur verò [Habitare Idumæa in terra Hus,] ut significetur Propheta locutus de Idumæa, etiam ea ratione, quæ complectitur terram Hus. Nisi malis terram Hus, uel ob soli ubertatem, uel ob cœli temperationem, uel ob aliquid aliud singulare, & excellens præ cæteris regionibus Idumææ quodam quasi priuilegio peculiariter à Propheta designatam. Atq. eò referri posset, quod Septuaginta Vaticanæ eum locum vertunt omisso nomine Hus: [Gaude & lætare filia Idumææ, quæ habitas super terrā.] Quasi dicat, de illa præcipua Idumææ parte loquor, quæ habitat super terram, id est, foeliciter, & beatè uiuit; quod nos dicimus. *Que uia y reyna sobre la haz de la tierra.* sicut eodem sensu, eademq. phrasi dicitur Prou. 2.

[Qui recti sunt habitabunt in terra, & simplices permanebunt in ea; impij uerò de terra perdentur.] Ad secundū eadē responsio. Ad tertium cum suis confirmationib. nō alia.

Quis Iob fuerit: quod illius genus;

- 31 Iobum fuisse Chananaum, Sententia Rab. Salomonis. Resellitur Benedict. Nemo filiorum Iacob Husia.
- 32 3. 4. Sent. de Iobi genere. 4. uerior & illius probationes, & Septuag. interpretum auctoritas.
- 33 Varia obiectiōnes. Nominum Iob, & Iobab discrimen.
- 34 An Reges Idumæi numerati à Moysse imperarint uniuersæ Idumææ.

35 *Que, & qualia regna amicorum Iobi, et an Iobo subdita, & de pris. Regum consuetudinibus, ex 1. Paral.*

36 *A quo terra Hus nomen accepit. Qui etiam viri nominati Hus. Quis etiam Husam.*

31

Hieronym.

His questionibus proponendis ansam prebet, prebebit etiam coniectura soluendis, terra Hus. Quamquam illa, quę precipua est, de genealogia Iobi, sit pariter minime facilis, ut quod Hieronymus ad Vitalem presbyterum scripsit, [In rebus, inquit, obscuris diuersas debemus proponere opiniones, ut non tam scribere, quam familiariter loqui videamur, certe quadret in rem presentem; adeo est incerta & plena sententiarum uarietate.]

R. Salom.

1. Sent.

Chananaei

extra Iordā

nem.

Nu. 13. 30

Nu. 14. 45.

Gen. 10. 15

16.

2. Gen.

Ioa. Bened.

1. Para. 7. 1.

Gen. 46. 13

Biblia Va-

ticana.

Refellitur

Benedict.

Tribus Ru-

bz, & Gad.

Tribus Isha-

char.

Iosue 19.

32.

3. Sent.

Hieron.

Isidorus.

Rup.

Rab.

Pet. Com.

Phil. Bed.

Lyra. Glos.

Dion. Hug.

Arboreus.

Adrichom.

4. Sent.

Iob fuisse ex

posteris E-

sau uerior.

Orig. Aug.

Chrys.

Gregor.

Ambros.

Sedul.

Greg. Turo.

Perion.

Abul.

Senens.

Volater.

Albe Mag.

& alij.

1. ratio.

Orig.

Primò R. Salomon potius patriam, quam certum genus assignauit, dicens fuisse Iobum Chananeum, & in Chanaan mortuum ante egressum Israel de Ægypto. Sed de tempore, quo uixit, postea. Ad Chanaan igitur, uel potius ad Chanaan primū Chananeorum caput Iobi genus referendum censuit. Chananeā uero cum dixit, non ultra Iordanē, sed potius citra Iordanem in ipsa Palæstina uixisse. Nā licet Chananeī strictē dicantur Palæstini illi, uel Phœnices, qui iuxta mare Magnū, Mediterraneum uel habitabant, ut constat ex Nu. 13. Chananeus moratur iuxta mare, & iuxta fluentia Iordanis, Videlicet iuxta Libanum, & duos illos fontes Ior, & Dan, unde Iordanis deriuatur, quare ab illis et partibus montosis dicitur mons Nu. 14. Chananeus, qui habitabat in monte: Tamen et Palæstinā Chananeā dici aperte liquet ex Gen. 10. ubi ex Chanaan disseminati dicuntur Sidonij, Hethi, Amorrhæi, Gergesæ, cū alijs gentibus, quas expugnarunt filij Israel in ingressu terre Sactæ: qui oēs appellantur populi Chananeorum, ubi assignatur terminus Chananeæ a Sidone usque ad Gerarā, Gazam, Sodomā, & Lasā. Ergo R. Salom. autumat Iobum fuisse Palæstinum.

Secunda sententia uel esse Ioannis Benedicti in annot. ad c. 7. 1. Paralip. qui existimat Iobum fuisse filium Issachar, & nepotē Iacob: Nā eo loco filius Issachar nominatur Iasub; & idē Gen. 46. appellatur Iobab, siue, ut in Biblijs Vaticanis correctius iam legimus, nō Iobab, sed Iob; Hūc ergo ait esse nostrum Iob, quintum ab Abraham p. Isaac, & Iacob; atque idem uel doceri in interpretatione nominum Hebraicorum, quę in fine Bibliorum Regionum habetur. Sed plane uel hęc sententia falsa; nemo enim ex filiis Iacob Hufita fuit, cum tā illius filij, quam nepotes in Ægypto mortui fuerint. Cum autē illorum familia, & tribus postea sortem habuerit in terra promissionis, terrā Hus obtinuit dimidia trib. Manasse, ut supra exposuimus, & trans Iordanē sortē quidem habuit Ruben, & Gad: citra Iordanē uero cū alijs tribubus Issachar sortitus est terrā a Iordane usque ad caput magnum Efdrelon non longe distitum a mari magno, ut describitur. Ios. 19. Quare illa nominis coniectura sola non sufficit, cū cetera repugnet.

Tertia sententia, & quidem celebrior uult Iobum esse ex posteris Nachor fratris Abraham. Hanc docent Hieronymus in tradit. Heb. in Gen. & non obscure Isid. de uita, & morte Sanctorum c. 23. Rupert. lib. 6. in Gen. c. 34. R. 1. banus li. 3. c. 25. Magister histor. Scholast. in Gen. c. 38. Phil. presbyter, & Beda initio huius c. Lyra, & Glos. Carthul. & Hugo Gen. 12. Arboreus lib. 9. Theop. cap. 12. Christianus Adrichom. in suo theatro terre Sanctæ in descriptione Manasse Nu. 95. Probat autem ex coniectura nominis Hus: Videtur. nā a terra dixisse nomen, & genus Hufitę, ab Hus filio Nachor; de quo argumento postea.

Quarta sententia affirmat Iobum esse ex posteris Abrahami per Esau, uidelicet quintum, aut sextum ab Abraham; tertium uero, uel quartum ab Esau. Hanc docent Orig. hic, Aug. 18. de Ciuit. c. 47. Chrys. concione 2. de Lazaro. D. Greg. in Præfatione. Ambros. & Sedulius ad Romanos 9. Iuper id, Rebecca ex uno concubitu, &c. Theodo. q. 92 in Genes. Prosper de prædict. par. 1. c. 22. Euseb. li. 1. de demonst. Euang. c. 1. & 4. qui adducit Aristā in Iudaica histor. Greg. Turon. li. 1. historię Francorum c. 8. Perionius li. 1. de uitis Prophetarū. Abul. Gen. 22. Sixtus Senens. li. 1. verbo Iob, & li. 8. hæres. 10. Volater. lib. 13. suę antropologię. Initio uero huius libri Albert. Magn. & cum Titelmano recentiores alij. Eugub. idē tenet; sed in eo quod dicit hanc esse Hebræorum sententiam, aperte contradicit Hieronymus. Huius rei prima probatio, & quidē firma, ut censet Orig. & Chrys. sumitur ab auctoritate Septuag. interpretum, in quibus, tum et in interpretatione Theodotionis, reperiri hæc uerba asserit Orig. in epist. ad Iulium Africanum, & iam id certo constat ex

editione, & correctione Vaticana c. ult. [Iob fuit de filiis Esau filius, ut ipse quintus sit ab Abraham.] Idemque faciunt regem Idumæorum, ut supra diximus; qui oēs uidentur fuisse posterij Esau. Huic testimonio Hieronymus. Rupert. & alij Latini conantur satisfacere, ex eo, quod ea uerba non sint in originali Hebræo, neque etiam in Latina editione. Bene quidē, neque enim tanquā testimoniū de fide re hanc penitus euincit: Sed magna esse Septuag. interpretum auctoritatē, nec leuiter alpernandam, præsertim, ubi Latine nostrę lectioni non repugnat, negari a nemine potest: imò uero amplectendā, & suscipiendā, & uulgatę lectioni, quoad fieri possit, adiungendā, Sixtus Quint. Pap. V. illis suę sanctionis uerbis grauissimē præcepit: [Volumus & sancimus ad Dei gloriā, & Ecclesię utilitatem, ut uetus Græcum Testamentum iuxta Septuag. ita recognitum, & expolitum ab omnibus recipiatur, ac retineatur, quo potissimum ad Latine uulgatę editionis, & ueterum Sanctorum Patrum intelligentiam utantur.]

Deinde; quoniam proculdubio Iobab Rex Edō (quem dicemus Iobum fuisse) fuit ex genere Esau; tum etiam amicorum illius nomina, & cognomina sapiunt cognationem, & genus Esau. Nam Eliphaz Themanites nomine refert primogenitum Esau. Gen. 36. & cognomine refert Themā, nepotem Esau: qui regioni Themanitarum nomen dedit; cui etiam regioni idem imperauit, appellatur. n. [Dux Theman, filius Eliphaz, primogeniti Esau.]

Ergo oēs authores huius snæ existimant nostrum Iobum esse illū Iobab, qui Gen. 36. numeratur a Moyse inter Reges Edō. [Reges, qui regnarunt in Edō antequam haberent regē filij Israel, fuerunt hi; Bela filius Beor, nomenq. urbis eius Denaba. Mortuus est autē Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zare de Bosra; cumq. mortuus esset Iobab regnauit pro eo Hufan de terra Themanorū, &c. Ita et senserunt: Septua. scribentes Iob ult. Hi sunt Reges, qui regnauerunt in Edō, cuius regionis etiā ipse (Iob) dominatus est. Primus Balac filius Beor, & nomen ciuitatis eius Dennaba: Post Balac autē Iobab, qui uocatur Iob.] Et ratio uel idem suadere; nā cum Iob ante legē uixerit, & Moyses regnū Idumæorum, & Hufitarū, Ducū, & Toparcharū uniuersę illius ditionis, quę trās Iordanē ad montem usque. Edō, & gentiū oīum, quę ex Esau deriuatę sunt, catalogū texat, non uel ab illo prætermitti potuisse Iob ditissimus, atque notissimus toto Oriēte; atque adeo non sub alio noīe recensitus, q̄ sub nomine Iobab.

Quæ diximus tamen nō carent impugnationibus. Prima sumitur ex discrimine nominum Iob, & Iobab; nam si eiusdē hominis nomina sunt, profecto non diuersa, sed unum, & idem cum contractione quadam celsenda sunt. Atqui non solum differunt in contractione, sed etiam in ipsa radicali littera, nā Iob per Aleph, at uero Iobab, per simplex (Iod) scribitur; ergo diuersa nomina diuersorum hominum sunt. Hoc argumentum tanti facit Oleaster. Gen. 36. ut aduersus omnes ferē patres antiquos euincere existimet, Iob non esse eundē, qui Iobab. Idem aperte sentit Bellarm. tom. 1. cōtrouer. li. 1. de uerbo Dei c. 20.

Respondent quidā, non semper idem nomē scribi ijsdē characteribus, & uere; nā contractiones, aut diuersę nominis eiusdē inflexiones, tū in Hebræa, tū in alijs linguis frequēter fiunt; Adde non esse valde difficile litterā Aleph, aliquando deficere, cum adesse deberet, cum sit ex litteris deficientibus: atque in illo nomine, et cum scribitur, sed tamen sono, aut pronuntiatione non exprimitur, quippe quiescit. Ego uero facile admittere, illa esse diuersa nomina, binominēq. fuisse Iob: sed de nomine postea.

Secunda; Iob an in Idumæa regnauit, at Iob uir erat in terra Hus; uir uero ille in Denaba. Ad hoc reuocanda sunt, quæ de terra Hus diximus, pertinet enim Hus ad Idumæam, & Hufitę Idumæi sunt. An uero Iob patria fuerit Hufita, peculiari dubitatione explicabimus.

Sed vrget; Iobab, & alios Reges Edom numeratos a Moyse, nō priuatos duces, aut regulos, sed uniuersę Idumæę Reges fuisse, manifeste. n. ibi Duces separantur a Regibus. Primò. n. dominabatur Duces priuati, deinde successerunt Reges octo, qui nō priuatę alicuius prouincię, sed nulla addita restrictione dicuntur Reges Edō, i. uniuersę Idumæę; nā duo simul Reges existere non poterāt; propterea enim successio singulorum Regum scribitur in loco alterius, & uita, & regno defuncti: [Mortuus est Bela, & regnauit pro eo Iobab, cumq. mortuus esset Iobab; regnauit pro eo Husā &c.] At uero primus Rex Bela non dicitur successisse in locū alicuius, qui mortuus esset, quoniam

LXX.

Interpret.

auctoritas.

Sixti Quint.

1. sanctio.

2. ratio.

Gen. 36. 4.

11.

Gen. 36. 31

LXX.

3. ratio.

33

1. obiectio.

יוב

אִיב

Oleaster.

Bellarm.

Resp. 1. ob.

iect.

Iob, & Iobab

diuersa

nomina.

2. Obiect.

34

Roboratur

ob. iectio.

An Reges

Idumæi fue-

rint priua-

ti, an uero

totius Idumæ-

mag.

quoniam Duces simul plures in pluribus prouincijs suas ditiones moderabantur. Tandē post octo Reges iterum administratio, & regimen rediit ad Duces, vt scribitur 1.

1. Paral. 1. Adad mortuo (is fuit vltimus Rex Edō) Duces pro Regibus in Edō esse ceperunt: Iob autem non potuit esse Rex vniuersae Idumae, nā tres illius amici Idumae fuerunt, & Reges suarū prouinciarū in Idumaea eodem tēpore. Fateor hoc mihi argumentū vltimū esse difficile, & cuius solutionē libentius discerem, quā dicerem. Sed tentandum aliquid dicere, & primo quidem videri alicui posset non ineptū, asserere, terram Hus positam esse pro Idumaea, partē videlicet praecipuā pro toto, vt diximus supra, cum ageremus de terra Hus. Quare idē Ionabunt Rex terrae Hus, & Rex Edō. Sed esto, hoc admittatur, adhuc obstant illa triū Regum amicorū, Ducumve regna, aut imperia eadē Iobi tate. Rursus si dicas, cū recensentur Reges Edō, Idumeam accipi stricte pro monte Seir; non large, vt cōprehēdat alias vicinas prouincias, aut toparchias; falsum dices, cū terra Hus subiecta fuerit Iobo Regi Edō, in illaq. habitauerit, & inter Duces, quib. successerunt Reges Edō, annumeretur etiam Genē 36 & 1. Paralip. 1. Dux Theman, a quo Eliphaz Themanites, amicus Iobi, & genus, & nomen, & imperium acceperit.

Ergo quid tandem vero similis existimem his propositionibus, accipe. Prima; forte tres Reges amici Iobi nō pertinebant ad ditionem Idumaei regni, Regumve Edō. Huius rei cōiectura fit ex eo, quod inter Duces illos Idumaeos non fit vlla mentio horum nominum Sophar, & Baldad, & Septuag. in fine c. 42. cum tres amicos numerant, tantum dicunt Eliphaz fuisse de filijs Esau, neque etiam fit ibi mentio Ducis Suhē, & c. Neque Ducis Naamath, quibus imperauit Sophar Naamathites, & Baldad Suhites. Potuerunt ergo eodem tempore, tum illi in suis regnis, tum Iob in Idumaea regnasse.

Secunda; quoniam Dux Theman, & Dux Eliphaz ibi nominantur, & Eliphaz Themanites Rex etiam dicitur in lib. Tobiae (quippe tres Reges numerantur) vero simile est, omnes istos tres Reges, regulos potius, aut Duces fuisse, id est, priuatos Reges, & priuatarum regionū, qui tamen imperium, & potestatem haberēt, sicut & Reges, licet non ita longe patentem. Sic enim dicitur Genē 36. [Hi Duces Edom habitantes in terra imperij sui.]

Tertia; Duces nihilominus vnicuique parebant, vel quem ipsi elegissent, vt indicauit Montanus lib. de duodecim Gentibus c. 6. vel qui alia ratione, & via Regnum occupasset; sicut & nostrates Duces, aut Marchiones Regibus vel Imperatoribus parent.

Quarta; Cū Reges regnabāt, aliquid publicae administrationis, & regiminis ēt in priuatas Ducū ditiones exercebant. Cum verō cessarunt Reges, omnis administratio rerū publicarum, & prouinciarū ad suos Duces deuoluta est, & hoc est, qd ille locus 1. Paralip. superius adductus probat. Ergo potuit Iob Rex esse in Idumaea, & amici illius Duces, & Reguli; atq. Reges quidē, si priuatos intelligas, vt iā explicuimus; qua ēt ratione accipiendum est illud testimonium libri Tobiae, & quod in fine libri Iob legunt etiam Septuag. [Eliphaz de filijs Esau Themanorū Rex; Baldad Tyrānus Sauchorū; Sophar Rex Minchorū.]

Tertia obiectio; Terra Hus profecto nomen accepit ab Hus filio Nachor, quippe ab illius habitatore, & principe, eiusmodi autem prouinciae semper videntur in possessionem, & hereditatem cessisse filijs, & posteris eorū, qui primi, vel illas occuparunt, vel in prouinciam, aut regni formam redegerunt: ergo Iob Husita, & Husitarum Rex a Nachor, & Hus ducit genus.

Sane Olymp. in catena, & Eugub. aliud agens ait, Hus fuisse filiam Esau, atq. ab eo regionem, in qua regnarunt posterī Esau, fuisse appellatā terram Hus. Verū hoc ex Scriptura non constat, cum nusquā reperiatur Hus, qui sit filius Esau; licet tres eius nomenclaturae viri numerentur: Primus filius Aram, nepos Sem, pronepos Noe, Gen. 10. Secundus primogenitus Nachor fratris Abraham, Gen. 22. Tertius filius Disam, & nepos Seir Horreī, Gen. 36.

Fortē autem Eugubiniū fefellit nomen Seir, quod fuit ēt nomen, aut (si mauis) cognomē Esau, sed primum tñ fuit nomen viri Horreī, tum etiam montis, in quo Horreī habitauerunt. Inde autem vñ Esau accepisse cognomē Seir, quod expulsis Horreīs occupauerit montem. Seir, sicut dñ Deut. 2. [In Seir prius habitauerunt Horreī: quib. expulsis atq. deletis habitauerunt filij Esau, sicut fecit Israel in terra possessionis suae, quā dedit ille Dñs.] Licet quidē

Eugubinus ansam potuerit accipere ex eo, quod ait Hieronymus de locis Hebraicis littera V. vñum de posteris Esau hoc nomine appellatum. Alij existimant terrā Hus nomen accepisse ab Husam, qui regnauit in Edō post Iobab Gen. 36. quod nomen licet nondum habuerit tēpore Iobi, potuit tamē habere tempore Moysis, qui descripsit hunc librum, & notiori iā tunc appellatione illam nominauit. Sed neq. hoc constare potest; nā Hus, & Husam in suo originali in nullo oīno littera conueniunt; Husam enim per *Heb. Sin. & Mem.* scribitur; Hus vero per *Ghain, Vau, & Thade*. Tādē ergo dici potest ab aliquo illorum trium potuisse sic nominari terrā Hus, licet nemo fuerit ex filijs Esau; neq. oportere semper a posteris primi conditoris, vel habitatoris alicuius prouinciae illā possideri; cum tot sint hominum, locorum, belli, temporū mutationes. Et quod si, quē esset in hoc difficultas, illam prorsus tolleretur, sic appellatā esse terrā Hus, non a filio Nachor, sed a filio Arā, nepote Noe clara coniectura est, quod docet Hieron. in q. Hebr. Gen. 10. & Ioseph. 1. antiquita. q. iste Hus primus instituit, & incoluit Trachonitidem, & Coelesyriā, & gentem harum regionum, atq. adeo oportuit ēt conditorem, & institutorem extitisse terrē Hus, & gentis Husitanę; nam Hus media est inter Trachonitidē, & Coelesyriam. Adde etiam quod ait in q. Hebr. Gen. 10. quod ab Hus filio Aram Septuag. interpretes in lib. Iob, regionem Aufsidem, quasi Husitidem transfulerunt; vñ de non solum suspicati, sed & clare opinari possumus Hieronymum non fuisse alienum ab hac nostra sententia de Iobi genealogia ex Esau, cum hanc referat, nec reiciat scribens ad Euagriū, imō asserat ex propria sententia, ad Therasiam. Arque adeo illam de Hus filio Nachor potius ex Hebręorum traditione retulit, quam asseruit.

Quae Iobi patria: qui parentes?

31 *Multiplex Bosra. Illustratus locus Iosue.*

32 *Iobi patrie Bosra in Idumaea, vel Thachonitide.*

33 *Septuaginta de Iobi matre reselluntur. Illius pater Zava, & de iure Priscorum Ducum.*

V Nanimis omnium vñ fuisse conspiratio in asserenda Iobi patria, uidelicet terra Hus: hunc. n. existimāt illorū uerborū sensum, uir erat in terra Hus. Sed certē hinc tantū colligi pōt in Hus habitasse; nā quod deinde inferatur, ergo ortu fuit Husita, nō necessario sequitur. Quare Septuag. ad habitationē referunt c. 42. dum legunt, In terra Aufside habitans. Ceterū constat ex Gen. 36. Iob siue Iobab, habuisse patriā Bosram; regnauit Iobab de Bosra. Est autē triplex eius nominis vrbs, prima in regione Trachonitide, in sorte dimidia tribus Manasse, q. data fuit Saacerdotibus, & vna ex ciuitatibus cōfugij, sicut dñ Ios. 21. [Filij Gerson Leuitici generis dedit de dimidia tribu Manasse cōfugij ciuitates Gaulō in Basan, & Bosrā cū suburbanis suis ciuitates duas.] Hęc in Heb. dñ *Beshtera*. vñ de Masius existimat, Latinū nomē esse corruptū, & mendose legi. Græci tamen, & Septuag. eodē fere modo nominant Bosorā. Secundā est in regione Moabitide, cis mōtes Abarim ad mare mortuū in sorte Ruben nō valde lōge a Iordanis influxu. Hęc dñ Bosor, in Heb. *Beser*, & Bosra ēt nominatur, vrbs ēt refugij & Sacerdotibus data, & describitur his verbis Ios. 20. [Trans Iordanē contra Orientale plagam Iericho statuerūt Bosor, q. sita est in cāpestri solitudine de Tribu Ruben. Et Ios. 21. Filijs Merari Leuitis data est de Tribu Rube, vltra Iordanē contra Iericho ciuitas refugij Bosor in solitudine. Et rursus Deuter. c. 4. vers. 43. Bosor in solitudine, quā sita est in terra cāpestri de Tribu Ruben:] erat quippe in cāpestribus Moab, atq. in ea parte, quē erat, dicebaturq. desertū; ciuitas quidem munita, & magna, vt dicitur Mach. 5. Tertia Idumaea; cū Edom enim semper iungitur. Isa. 34. & 63. & Amos. 1. Iā ergo certū videtur patriam Iobab non fuisse Bosrā Moabiticam; illa enim erat posterorum Loth: nō improbabile fuisse alterā illam vrbe Idumaea, cum Idumaeus appelleretur Iob, fueritq. ex posteris Esau: Nō minus vero simile, fuisse primā illā in regione Trachonitide, vel iuxta illā de dimidia Tribu Manasse: nam vel erat intra ipsam terram Hus, vel cum illa coniuncta. & Arabia proxima, & fauet etiā, vxorem Iobi fuisse Arabissam, vt ex Septuag. postea dicemus; & idem docuit Iulianus in Cat. cap. 42.

Nunc de Iobi parentibus. Et qm Septuag. matrē illius nominant, prius de illa. Aiunt enim matrem fuisse Bosoram; vñ de autem hoc acceperint, ignoro prorsus. Quod si ex Gen.

Gen. 36.

Hus, et Husam à dñs uersis radicibus.

חשן עוצ

Hieron. Ios. 1. Antiqui. c. 14.

Hieron. tom. 3. epi 126. To. 3. p. 15. 20 de vera circun.

31

LXX. Gen. 36 33 Multiplex Bosra.

Ios. 21. 27.

And. Mas. LXX.

Ios. 20. 8.

Ios. 21.

Deut. 4. 43

1. Mach. 5. 1 Isa. 34. 36 Amos. 1.

32 Bosra Iobi patria.

Iulianus.

33 LXX. Iobi mater.

Gen. 36. ex Gen. 36. desumpserunt, certè ibi non recensetur mater Iobab, sed patria, sicut & reliquorum regum Idumæorum, [Bela filius Beor, nomenq. urbis eius Denaba: mortuus est autem Bela, & regnavit pro eo Iobab filius Zaræ de Bosra; cūque mortuus esset Iobab, regnavit pro eo Husan de terra Themanorum.] Sanè fateor eam etiam esse familiarem Hebræis locutionem, ut matrem construat cum præpositione De, cum utrumque parentem alicuius exprimunt, ut Matth. 1. Iudas genuit Phares, & Zaran de Thamar: sed non semper ea locutione matrem significant. Nisi velis dicere patriam esse hominis matrem, sicque allegorice locutos esse Septuaginta. Hinc collige non significari eo loco Genesis regias urbes regni Metropoles, & capita, ut quidā opinantur; sed regum patrias, ut clare constare potest legenti.

Iobi parens. Tandem, pater Iobab Zara fuit, Dux quidem, filius Raphael, nepos Esau. Inter Duces autē, & Reges id discrimen constituunt quidam ex Hebræorum doctrina, ut duces tantum nō essent redimiti corona, perinde ac Reges; alij q̄ duces tantum essent capita familiarum; alij aliter, sed certe antiqui illi Duces hæc simul omnia videtur habuisse, ut & capita familiarum essent & populi, ciuitatisq. principes, & dominationem, imperiumq. exercerent; hoc enim illis verbis

Ducum, & Regum discrimen. Gen. 36. significatur, hæc sunt nomina Ducū in cognationibus & locis. Et deinde: habitantes in terra imperij sui, Iob ergo a parente Zara hereditario primogenij iure accepit, ut cognationis suæ caput esset; cū quo facit, q̄ cum a Deo re-

Gen. 36. 43 stitutus est sanitati, & pristinae dignitati, venerunt ad eum omnes fratres suæ familiæ, & vniuersæ sorores suæ. Eodem iure priuatā dominationē habuit in Bosrā, quippe patriam suam, vel in aliquā aliam suæ gentis ciuitatem. Sed tñ quod Rex esset, id non accepit a parente, uti supra exposuimus.

Quid Iob accepit a suo parente.

APPENDIX NOTATIONVM ad Iobi Genealogiam.

APPENDIX I.

34 Iob Gentium ad Eudem adducendarum figura, & psal. 107. Illustratus.

35 Iob Christi Chirotheca, aut calceamentum. Lucas & Matth. explicati. Antiquus belli mos.

36 Hispanis certandi consuetudo. Iob trium Magorum præcursor.

34 **Prosp. de prædication.** **P**rimò obserua cum Prospero, id, quod multum facit ad sanctitatem, & encomium S. Iobi gentium ad verā Christi fidem conuersionē quodammodo in Iob præfiguratam; [iā, inquit, per iustum virum transitura Christi vestigia in gentes signabantur; de quibus Dauid in persona eius dicit, in Idumæā extendam calceamentum meum, mihi alienigenæ amici facti sunt.] Quasi diceret, redigam inibi meā potestatem atq. possessionem, penitusq. subijciam: Sed ita tamē, ut subiectum populum non habiturus sim ut mancipia, neque enim dicā, vel nominabo eos, qui in me crediderint, meq. dilexerint seruos, sed amicos: quia omnia, quæ audiui a patre meo, nota faciā eis. Tum etiam promittit Christus extēsurum, proiecturumq. se sua calceamēta in Idumæā, i. suæ incarnationis, atque conuersionis cum hominibus mysteria gentibus reuelaturū; hæc enim per calceamentū intelligūt Patres Lucæ c. 3. & Matth. 3. huius igitur corrigiā licet non sit dignus soluere S. Iob, instar Ioan. sed soluit tamen, atq. portauit (ut Matth. loquitur) dum Christi mysteria, & fidē habuit, atq. decantauit illustratus prophetico etiā lumine. Propterea enim Aug. serm. 6 de tempore illum appellat, exitum prophetarum, q̄ c. 19. prædicauerit, [In carne mea videbo Deum saluatorem meum. Quod (inquit Aug.) ad id tēpus pertinet, cum Christi Deitas habitu nostræ carnis induta est. Cū quo illud facit quod R. Himmanuel, apud Pag. in radice Naghal, ait, in eo loco Ps. 60. non solū calceamentum, aut copedem legi posse, sed etiam chirothecam meam, Mos enim (inquit ille) erat regū, cum aliquā obsidebant urbem fortē, ut chirothecam proijceret Rex intra urbē, significās nunquam se ab ea recessurum nisi urbe capta.] In cuius consuetudinis confirmationē affertur, quod in Antonium dixit Philip. 11 Cicero [Miror tādiu morari Antonium: solet. n. accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis metū sustinere.] Sed Cicerone omisso, cuius longe alius intellectus est (notat enim Antoniū animi languentis, & timidi, ut qui facile soleat se dedere hosti, & præbere manus vinciedas; sunt enim manica manuum vincula) Certè si cū illa consuetudine locus ille Ps. colludit, dices Iobum fuisse signū, & quasi pignus Gentilitatis aliquā manus daturæ, & ceruicē submissuræ Christi iugo, proiectum ab ipso Deo inter medios hostes, atq. contestante, nunq̄ se ab illis recessurū, nisi prius

Luc. c. 3

Matth. 3. 11.

Iob portauit Christi calceamenta.

Aug. ser. 6. de temp.

Iob. 19.

R. Himmanuel.

Ps. 60.

Antiquus mos obsidionis.

Cicero illustratus.

captis atque deuictis. Porro antiqua solennisque fuit apud Hispanos bellica carimonia, ut qui alterū lacefferet ad singulare certamen, hosti præsentī, & hostiliter appellato, multis præsentibus, chirothecam proijceret, illumque deposceret ad pugnam: unde etiam affirmare possis Deū veluti extendere calceamentum, & cōtorquere chirothecam in Dæmonum turbas, uiro sanctissimo, atque fortissimo Iobo inter Idumæos constituto, atque angelorum, hominumq. circumfusa multitudo auidē expectante, furialibus dæmonum exercitibus bellum denunciare periculosum, & acerrimum. Vides igitur, ut tres Reges, qui ab Oriente venerunt primitiæ gentiū, Deum hominē adoraturi, & regē Iudeorū veneraturi, præuium alium Regem habuerint magnum inter omnes Orientales, & quasi pignus etiam gentium; qui non minori Deum hominem uidendi arsit desiderio, [Videbo, inquit, in carne mea Deum Saluatorem meum.]

APPENDIX II.

37 Pulchra Iobi cum Israelitico populo comparatio ex Hieronymo.

38 Iudeorum superbia. Illustratus Iosue, et Mattheus de lapidibus suscitandis in filios Abrahæ.

39 Gentium fides, & incrementum. Quid dies magnus. Iudeorum Zelotypia, & spiritus compunctionis.

Secundò notandum cum Hierony. ad Therasiā de vera circumcissione Iudeorū corpore, & littera, non corde, neq. ipiritu circumcisorum superbiā valde pungi atq. cōprimi, hoc proposito Iobi Idumæi exemplo. Quam rem eleganter, & copiose persequitur Hier. [Vbi inquit, es in sola carne circumcisa Iudæa? confer cum hoc viro pedē, concede & gloria: attolle te maiorum superba virtutibus: Iob aduerlum te procedit in mediū sanguinis auctore non erubescens, neque per Esau in concessa benedictionis sortē transfusione mentitus Iob spoliatus bonis oībus nihil requirit, tu Ægyptum in eremo post manna delitiosa suspiras. Illum ab spe in Deo posita tot malorum tentamenta non auocant: te ad eā spem, bonorum oīum blandimenta non prouocant. Ille manum Dñi sentiens benedixit in vulnere, tu virtutibus de Pharaonis iugo exuta non subiaces. Illi pro circumcisis veniā postulare conceditur; tibi uero uelut incircūcisæ Amorrhæus pater, & mater ingeritur esse Cethæa. Hæc & alia pulchra Hierony. Quare hinc in veritate compertum est, ut Petrus dixit, [Quod non est Deus acceptor personarū, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.] Si igitur filius Israel nolit benedictionē, quam Israel pater suus acquisiuit, benedictio elōgabitur ab eo, & transibit ad Idumæā, & ad filios Esau. Frustra. n. gloriatur, vaneq. intumescunt nomēclatura illa, & insigni nobilitatis filiorum Abrahæ; cum possit Deus de lapidibus ipsis, videlicet gentibus abiectis, vilibusq. & terræ (quos vocāt) filijs, suscitare filios Abrahæ. Quo ēt modo loquēdi dixit Homerus Odiss. 18. [Dic tuum genus, unde es, non enim a quercu es antiqua, nec a petra, quod alij dicunt, neq. lutea, neque terræ progenies.] Cum vero Ioan. dixit, Potēs est Deus de lapidibus istis, demonstrauit quasi digito in ipso Iordanis alueo, & eo loco, per quē traiecit populus Israel in terram promissam, vbi baptizabat Ioan. (videlicet in Bethabara, q̄ transitum sonat) illos lapides, quos posuit Iosue in medio Iordanis alueo, vbi steterunt Sacerdotes, de quibus eo loco dñ, & sunt ibi vsq. ad præsentem diem. durasse ēt vsque ad Ioannem, ab eodemq. indicatos illis verbis Matth. 3. docent Remig. & Ansel. illi itaq. lapides demersi, & obruti in ipso alueo Iordanis, atq. vsque ad Ioannē baptizatem superstites, gentium figura erant, errorum, & ignorantia fluctibus obrutarum, sed tandē ad Christi fidem, & Ecclesiā per Baptismi ianuā ingressurarum, & suscitandarum de imō alueo & de terrā, in qua misere iacebant, ad filiorum Dei gloriā, & nobilitatē: filios autem deturbandos de sede, quā superbo fastu potius, q̄ ullis virtutum meritis occupabant: sicut scriptum est: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Illi sane vocabant Gentes * non gentē, & Ethnicorum * populū, non populū; sicut ēt Ester 14. dñ; Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt, i. gentibus alienis à vera Dei cognitione, & cultu: sed qui aliquando nō populus, postea populus Dei, & qui non consequuti misericordiā, postea misericordiam consequuti, ut ex Oseæ 2 repetūt Paulus, & Petrus, dum uterq. ad eos scribunt, qui ex gentibus crediderant, eum honorem illis deferentes, quē superbi Iudæi non credentes amiserant [Ascendit igitur de terra, (ut Oseas dixit) quia magnus dies Iezrahel: suscitabit nimirum, de lapidibus filios Abrahæ: suscitabit de puluere egenos, & de stercore eriget pauperes;] tum etiam pullulabunt, & crescēt in magna copia, & numero, ita ut videan-

36
Priscus Hispanorum mos.

Iob præcur-
sor trium Ma-
gorum.

Iob c. 9. 26.

37
Iob compri-
mit Iudeo-
rū superbiā.
Hieronym.
Iobi, cū Is-
raelitico po-
pulo colla-
tio.

Act. 10 34

38
Illustratus
Matth. loc⁹
de lapidib.
suscitandis
in filios A-
brahæ.
Homer.

Iosue. 4. 9.

Remig. &
Anselm. in
Matth. 3.
Lapides Ior-
danis quid
præfigura-
runt.

Luc. 1. 25.

* Hisp. que
ni erā nada
ni nadiē, ni
gēte di quē
se uiuē sede
hæzer caso.

Ester. 14. 11

Rom. 9. 25.

1. Pet. 2. 10.

39

Ose. 1. 4.

Matth. 3.

Luc. 1.

tur terram vniuersam implere, idq; eueniet Iezraheli, id est femini, & filijs Dei, susceptis ex gentilitate, in Die magno, latissimo, maxime festino, epulis, & conuiuijs dicato; Hoc enim Dies magnus significare solet, vt colligitur ex Ioa. 19. **Quid Dies magnus in sacris.** Erat magnus dies ille Sabbathi. & Isai. 1. vbi nos habemus: Neomeniam, & Sabbathum, & festiuitates alias nō feram. Ioa. 93. 31. Septuag. legunt, Neomenias uestras, & Sabbatha, & Diem Isai. 1. 13. magnum non fero. Ad magni igitur diei conuiuium opiparum suscipiēda fidei Christi, quoniā qui vocati primi sunt, non fuerunt digni; iussi sunt cōuenire, atq; discūbere mensē regali, quotquot per vicos, & plateas reperti sunt pauperes, debiles, cæci, claudij; vt uerissime dictum sit: [Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cū Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum] Inter eos vero, qui uenerunt ab Oriente Iob nō vltimus est, sed omnino numerandus inter primos conuiuias, qui nullam vxoris ductę excusationem prętexuit, vxore licet atque liberis onustus; non quinq. boum iuga prętendit, quāuis quingenta habuerit; non quod ceptam uilla esset uilurus, qui regno amplissimo prouidebat. Interim filij regni rumpuntur dolore, & rabelescent inuidia, dissecantur cordibus suis, & strident dentibus in eos, quos vidēt eō admissos honorifice, vnde ipsi turpiter deiecti sunt: sicut scriptū est. Dedit illis Deus Spiritum cōpunctionis. i. pungentem, & exacerbantem corda illorum; tum ēt Zelotypię, & inuidentię spiritum aduersus gentes fidei participes, vt illa comminatio adimpleretur: [Ipsi me prouocauerunt in eo, qui non erat Deus, & irritauerūt in uanitatibus suis, & ego prouocabo eos in eo, qui non est populus, & in gente stulta irritabo illos.] Nā inuidentia, & Zelotypia, fastum & arrogantiam, immoderatūq. sui ipsius amorem, tanquā umbra, semper comitatur. Quare Paulus Hebręus, & Hebręis, qui bene illos intus, & in cute nouerat, ait Rom. 11. Quamdiu sum gentiū Apostolus, ministerium meū honorificabo (id est, strenue, ac diligenter inferuiam gentium salutē, & conuersioni, atq. id in summa gloria, & laude ponam) si quo modo ad emulationē prouocem carnem meam, & saluos faciā aliquos ex illis. Sed rem tamen hanc, & Sacramentum absconditum prioribus seculis, & generationibus cum Isaias c. 24. diuersis vijs, & rationibus indicasset (rem uidelicet suo populo minime gratam, sed plenam inuidiæ, & offensionis) quasi latentem animi sensum aperire formidaret, remque totam silentio premere conaretur, & erumpētia uerba compesceret, ait: & dixi: statui deinceps. Secretum meum mihi: adeo illos pūgit electio gentium, & uiri sanctissimi Idumæi, non Israelitę, sanctitatis, uerissimeque fidei, & religionis celebritas.

APPENDIX III.

40 Nemo sanctus refertur ad parentes impios, & ignobiles. Illu. stratus locus Psalm. 36 & Ephes. 3.

41 Vera nobilitas, non ex genere, sed ex Sanctitate.

42 Est generi, & sanguini suus honor, sed sine pietate inanis.

40 Tercio cum Ambros. in Psal. 36. colligēdus est illius uersiculi sensus; [Semen impiorum peribit Semen, inquit ille, non corporalis generationis, sed mentis interne, & impietatis successio. Nam utiq. Iob de semite Esau scripturę signatur testificatione Quo modo ergo semē Esau perijt in Iob, cū tantus uir fuerit, & uenturum in terram Dominum pręuiderit, qui cœtum istius seculi & Diabolum subiugaret. Ergo hoc queritur, ne malitia transferatur in posteros.] Fieri ergo potest, ut ait Ambros. ut exuat unusquisq. quod natus est; & qui impio patre natus est, minime censeatur illius filius, cuius impietatis particeps non est. Iam ergo Iob minime Idumæus sit, neque filius Esau prophani, neq. fēdo sanguine peccatorum, q̄ sonat, nomen Edom cruentatus; sint uero Idumęi, quamuis non sint ex posteris Esau, quorū manus sanguine plene sunt, uiri sanguinem & dolosi, apud quos neq. ueritas, neq. misericordia, sed maledictum mendacium, furtum, homicidium, & sanguinis sanguinē tetigit. Ergo ut Hierony. dixit, nemo debet apud Deum erubescere ob sanguinem: nam filiorū Dei generatio non est ex sanguinibus, neq. ex uoluntate carnis, neq. ex uoluntate uiri, sed ex Deo. Quare cū Paulus mysterium de gentium conuersione, & cōcorporatione, & comparticipatione promissionū, quę Israelitis a Deo factę fuerant, scriberet Ephes. 3. 14. filijs, qui ex gentibus crediderant, ne, q̄ non essent ex genere Iudęorū, putarēt inuestigabiles illas Christi diuitias ad se non pertinere, huius, inquit, reigratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur. Paternitas, proprię cognatio, familia, generis alicuius cōtribules, tribus; quod Ps.

95. nomine Græco retēto, πατριά dicitur: Quamuis, inquit, non sitis ex patre Abraham, neq. ex aliqua illarum duodecim illustrium tribuum, non ideo minus nobiles censebimini apud Deum, cum filij Dei sitis: nam si quę tribus, aut paternitas nominatur; id est celebre, & illustre nomen habet, non tam ex sanguine habet primi progenitoris, quā ex Deo. Eritis ergo & vos patrię gentium, in honore, & gloria. Adde etiam, quod in hanc ipsam rē facit, omnem paternitatem nominari a Deo; namque omnis familia ad Deum primi generis authorem, & creatorem reducit; nobiles, & ignobiles; Iudęi, & gentes: ne superbiant illi, ne isti concidant animo, quod innuit Paulus illis uerbis; [Mihi data est gratia hęc in gentibus euangelizare, &c. quę sit dispensatio Sacramenti absconditi a seculis in Deo, qui omnia creauit.] Id quod ēt Lucas docuit, dum Christi generationem retro conuerso ordine ac Matthæus dixit; Vniuersos illos Patriarchas referens in Adamū deinde in Deum plasmatores corporum, & patrē Spirituū. qui fuit, inquit, Adā, qui fuit Dei. Vt ex Deo oīs paternitas nominetur. In Dei igitur Ecclesia non est distinctio Iudęi, & Græci, nā diues est in oēs, qui inuocant illum, & iure nobilitatis gaudent, qui Fidei, & religioni nomen dederunt; in hac Dei ciuitate Rhaab (i. Ægyptij, Babylonij) alienigenę, (Philistęi) & Tyrus, & populus Æthiopū, hi fuerunt illic; Nunquid Sion dicet (dicetur) homo, & homo (proprie, uir, & uir) natus est in ea? Valde mirādū, vt Ecclesię gratulantes dicere possimus, oēs illius ciues non solum numero immenso, sed nobilitate ēt, & ortu esse clarissimos: oēs uidelicet nasci principes, viros, magnos, insignes, & ex prima nobilitate, quos Deus in numero habebat collectos ex oībus populis, omniumq. ordinum, & omnis conditionis hominibus: uidelicet Dñs narrabit (narrabit Hispanus sic pulchre explicabit; Los contará, y los tendrá por cuenta, y los tomará por memoria) in scripturis populorū, & principū horū, qui fuerunt in ea. Quid enim nocuit Iephthe, q̄ filius esset meretricis, quamuis vt ille dixit; [Oderūt natos de pellice, quo minus adipisceretur re, pmissiones? Quid Rahab meretrici, q̄ cauponariam exerceret, & q̄ alienigena esset? Non dicat, inquit Isaias, Filius aduenę, qui adhæret Domino dicens; Separatione diuidet me Dominus a populo suo: quia hęc dicit Dñs, filios aduenę, qui adherent Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius, vt sint ei in seruos, adducā eos in montem sanctū meum, & lētificabo eos in domo orationis meę; holocausta eorū, & uictimę eorum placebūt mihi super altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur a cunctis populis. Quid refert, q̄ comederint Patres uuā acerbā vt dentes filiorum obstupeſcāt? cum dicat Deus Ezech. 18. Viuo ego, si erit ultra uobis parabola hęc in Israel; ecce omnes animę meę sunt; vt anima patris, ita anima filij mea est; anima, quę peccauerit, ipsa morietur. Quod si genuerit filiū, qui uidens omnia peccata patris sui, quę fecit, timuerit; & non fecerit simile eis, hic non morietur in iniquitate patris sui; iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum. Et rursus Isaias eodē loco. Beatus uir, qui facit hoc; & filius hominis, qui apprehendet istud custodiens Sabbathum, ne polluat illud, custodiēs manus suas, ne faciat omne malum.] Pro Viro est in origine enos, quod ignobilitatis, & miserię nomen est; pro, filio hominis, filius Adam, q̄ terrenā, & vilem originem indicat. Quasi dicat, oēm hominē cuiuscūq. gentis, & cōditionis alloquens, siue uirum, siue hominē, nemo miser, nemo ignobilis, nemo obscuris natalibus, qui Dei pręcepta custodiat, & per innocentia fiat noua creatura; morumq. innocentia, & sanctitate quasi de integro interpoletur. Sed desipiunt plane filij Belial, dum Saulē contemnunt, q̄ filius Iemini sit de minima tribu Israel, & cognatio eius nouissima inter oēs familias de tribu Benjamin; cum insulerit in eum spiritus Dñi: turpius etiā desipit, improbat Iudęorum, siue amētia, siue stultitia, siue fatuitas, qui frequenter illam uocem vsurpant. Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nouimus patrē, & matrē? Sanum uerō sapientis consilium Eccl. 8. Nec cōmunicēs hoī indocto, ne male de progenie tua loquatur. Sanē generis, & nataliū claritas suū sibi honorē deferri iure postulat; argentū est, & splendorē habet; sed nisi cū pietate coniungatur, audiemus clamantē Isaiā; Argentum tuum uersum est in scoriā; & qui filij candidorū pro sua nobilitate, & generis candore habebantur, in non minus obscuros, quā æthiopes æterrimos, & abiectissimos euadunt. Nunquid nō vt filij æthiopum vos estis mihi filij Israel, ait Dñs. nonne uerō eiūsmodi homines contaminatos sceleribus, æthiopes uocat Amos, & mancipia uilissima, quātumuis ab Israele, & Abrahamo progenitos, Idumæos uocat cap. 9. Et

Isaias

Isaias principes Sodomorum, & Gomorræ populū: Ezech. Chananeos, Amorrhæos Cethæos: Paulus Rom. 2. Non veros Iudæos, sed Iudæos, cognomine tantum, & tandē postquam multa differuerat hac de re subiungit; Non enim qui in manifesto Iudæus est, (id est, qui suum genus manifeste probare potest ex Abraham Patre circumcisionis) neque, quæ in manifesto in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non littera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Quonam tempore Iob extiterit?

43 *Varia sententia.*

44 *Iobum extitisse ante Legem, & Moysem.*

45 *An Iob fuerit tempore Patriarcharum, & filiorum Iacob.*

43 *Prima sententia Gregor. Gen. 36. 34.* **V**ir quidem erat Iob in terra Hus; sed quonam erat tempore, Scriptura non dicit; quare hæc res non minus est incerta, quam illa de genealogia. Et primo Greg. existimat fuisse post Legē, & Moysem; Moysem verò spiritu prophético de illo in Genesi locutum sub nomine Iobab: ait ergo vixisse tempore Iudicum, probatq. ex Genes. 36. vbi dicitur Iobab regnasse cum alijs Regibus Edom, antequam haberent Regem filij Israel. Sed hoc non habet magnam vim; illorum enim verborum is potius sensus, & energia est, vt indicet rem cōsideratione dignam, Filios videlicet Esau prius peruenisse ad regni fastigium, & humani honoris culmen, quam posteros Iacob, quem Deus dilexit. Hęc enim humana, & ad aspectum splendida amicis, & inimicis communia vult esse Deus; non rarò denegat amicis; concedit inimicis; sæpè differt in posterum, & nō nisi post multos labores tandem largitur.

Secunda sententia. Burgenfis. Gen. 21. Iob 21. 29. **S**ecundò Burgenfis Genes. 21. opinatur Iob vixisse post egressum populi Israelitici ex Ægypto, dum adhuc peregrinaretur in deserto; quare illud Iob c. 21. Interrogare quēlibet de viatoribus, intelligi vult de Israelitis, adhuc peregrinantibus. Sed si nullum aliud firmitus fundamentum habet Burgenfis, facilè concideret, cum eo loco illam expositionem minimè simus probaturi: tum etiam, qm̄ oportuit multò antea præcessisse Iobum, & illius amicos, atq. veram Dei cognitionem, & cultum iam pridem exoleuisse ibi gentium, antequam vniuersam regionem illam filij Israel occuparet vi armorum impijs habitatoribus profligatis, atque deletis.

Replicator. Tertia sententia. Sener. Sulp. **T**ertio; Senerus Sulpitius lib. 1. Sacræ historiæ, scribit eo tēpore extitisse Iob, cū Moyse diuersabatur apud Ietro socerum suum. Verū eadē potest esse huius sententiæ cōfutatō, quæ præcedentis: nulli. n. firmæ cōiecturæ adnititur.

4. Sententia. Hieron. **Q**uartò Hieronym. de locis Hebrai. visus est multo superiore Iobi ætatem, sæculumque fecisse, cum Eliphaz Iobi amicum, & cōtaneum, scribat esse illum Eliphaz, qui Genes. 36. Scribitur esse filius Esau, de qua Hierony. sententia postea c. 4. cum de Eliphaz, differemus.

5. Sententia. Adrichom in Chro. ann. 2235. **Q**uintò Christianus Adrichom Iobum constituit circa tempora Iacobi demortui in Ægypto. Genebr. vero paulò superiorem statuit Iobi natiuitatem, tunc nimirum, quādo Iacob cum tota familia descendit in Ægyptum.

Genebr. in Chrono. ann. 2239. **S**ed cum nihil certo hac de re constare possit, id quod ad veritatē propius accedere videtur, paucis exponamus. Primum vixisse Iob ante exitū Israel ex Ægypto, in quo oportet conuenire Patres omnes mox adducendos. idem docuit

44 Statuitur vera responsio. Iob ante exitū Israel de Ægypto. R. Salom. Num. 14. 9 Onchil. **R**abbi Salomon, ad confirmationem adducens illud Num. 14. [Ne timeatis populum terræ huius; recessit ab eis omne præsidium; Quod Hebraicè est, recessit vmbra eorum. Onkel, recessit fortitudo eorum. per Præsidium autem, vmbra; fortitudinem,] quæ omnia idem significant, nimirum protectionem ac defensionem, Hebræi intelligunt vel Deum, in cuius vmbra alarum, & protectione speramus, & cōmoramur; vel duces, & principes, quorum præsidio, & fortitudine vtī non poterant, quòd iam nulli superessent, & præfessim Iob, qui suæ vitæ, atque pietatis meritis illos defendebat, vniuersamq. prouinciam velut vmbra protegebat.

Iob ante Moysem. Chrysost. August. Ambros. Theodoret. Orig. Euseb. Exodi 6. **D**einde vero videtur etiam vixisse non solū ante Legem, sed et ante Moysem. Primum docent, secundum non obscure indicant Chrysost. August. Ambr. Theodor. superius adducti. Et Theodoret. præterea in Epitome diuinorū decretorū lib. 5. de creatione. Orig. homil. 4. super Ezech. Euseb. lib. 1. demonstrat. Euang. c. 3. & 4. namq. Moyse septimus videtur fuisse ab Abraham, Iob verò quintus, vt describitur Exo. 6. Leui genuit Caath; hic genuit Amrā; hic vero Aaron, & Moysem. Cū ergo Leui fuerit pronepos Abraham, Moyse vero pronepos Leui, septimus est Moyse ab Abraham.

Tandem subtilis illa computatio, qua Titelmanus conatur Iob referre ad tempora Phares, vel Esron secundum ordinem generationum Iacob, & Esau (est enim Esron quartus a Iacob, sicut & Iobab ab Esau) elegans est, atque legi, probariq. digna; quam ille latè, & copiosè scribit, ego vero minime describam: illud tantum adiungam, Origenem ita loquutum loco superius indicato, Iob vixisse temporibus patriarcharum, & Moyse. Verū iam nos in quæstionibus (genere videlicet descriptionis aridiori, minusq. iucundo) diu immoratos, liberiores iam, & expeditiores ad sacrarū sententiarum pleniorē tractationem pergere oportet.

DE NOMINE IOB.

46 *Ratio, & notio nominis Iob.*

47 *Iobi nomen prædictum. idem est patientia nomen: nominū quoque mutatio cum status mutatione.*

48 *Iustorum, & impiorum in conseruati nominis diuturnitate discrimen.*

49 *Memoria iusti iucundissima, impiorum longè molestissima, ex Salomone, quadam de homo Sodomitico.*

Diximus nonnulla de nomine Iob in præfatione, sed nominis nunc enucleatior Etymologia tradenda. Nomen itaque Iob arcanam habet significationem, & quidem à Cypria. aduersus Iudæos, Iob interpretatur, Charissimus Dei. Sed ignoro, vnde hanc nominis interpretationem haurire potuerit. Didymus in catena, ait: nomen Iob esse nomē patientiæ; aliquanto etiam diuersum a reliquorum Patrum interpretatione. nam a Greg. Chrysost. Hieronym. Philipp. illa probatur, quæ in vulgari nominum Hebraicorum interpretatione circumfertur, vt sit idem, q̄ dolens, aut gemens, a Iobab, quod est eiulare, aut vlulare, quod uerbū semel tantum habetur Iudic. 5. Per fenestram respiciēs vlulabat mater eius. dicuntq. peritiores Hebraicæ linguæ esse clamorē, aut uociferationem bellicam; quod etiam a Iobi certaminibus cum communi hoste non est alienum. Mihi magis aridet illa interpretatio Origenis hom. 14. in c. 11. Iosue, quòd Iobab (eadem est autem Etymologia nominis Iob) idem sit, quod inimicitia; nam cum nomen Iob, ab Aleph incipiat, rectè conuenit cum radice *aiab*, quod est inimicum esse; quasi, qui Demonis, tum etiam suorum quondam amicorum graues aduersus se inimicitias sustinuerit.

Paucula quadam nunc obseruanda. Primum; si verum esset id, quod supra ex Gregorio attulimus, Iob post Moysem, & legem fuisse; magna fuisset illius laus nomen fuisse prædictum a Propheta, antequam nasceretur; quod non nisi paucissimis, atque sanctissimis viris contigit.

Secundum: cum Didymus ait, Iobi nomen patientiæ nomen esse; vt id iam fuerit, quod antea vocatum erat, aut vero vocatum sit, quod quidem fuit; indicare uidetur nomen hoc illi impositum post dolores perpeffos, & admirandę patientiæ exemplum præstitum, vt cum nouo statu, nouum etiam nomen acceperit; id quod frequenter factitatum uidemus cum alicuius conditio commutabatur in melius, ea ratione, quod cum post eam commutationem alius censeatur homo, & quasi noua creatura, nomen etiam nouum obtinere debet; quod recenter natis, nouisque hominibus imponi solet. Vnde uideas eum, qui adoptabatur apud Romanos, nomen, & cognomen adoptatoris assumere, quasi tunc denuo adoptatori filius nasceretur, illiq. suum nomen imponeret; & seruo libertate donato nomen etiam donabatur Patroni, quasi tunc homo esse inciperet, qui liber esse incipiebat. Sed de hoc alibi. nunc tantum repetendum, quòd supra diximus, forte Iobum binominem fuisse.

Tertium; hoc loco quidam obseruant pro peculiari iustorū solatio nomina iustorum scripta esse in libro vitę; cuius rei exemplum hic locus præbet, præferens Iobi nomen. Sed quid, quod impiorum etiam nomina scribuntur? neque solum egregia sanctorum facinora, sed detestanda etiam corruptissimorum hominum scelera describuntur? ergo vt verior, & solidior, atq. loco præfenti congruentior sit obseruatio, in hunc modum habenda est; insitam quidem esse omnibus cupiditatem illam conseruandi nominis, atque transmittendi ad posterorum memoriam sempiternam; sed in ea re dupliciter differunt pij, & impij; primo, quod illi nō sunt valde solliciti de propagatione sui nominis, quippe Deo relictum eam curam, cum scriptū sit, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei. qui igitur nomina sanctorum suorum celebrauit antequam nascerentur, pari etiā ratione postquā decesserint è uita, celebria reddet, & ab omni temporis,

45

46
Præf. cap. 1.
Etymologia
& interpre
tatio nomi
nis Iob.
Cyprian.
Didymus.
Gregor.
Chrys.
Hieron.
Philipp.
יוב
Iud. 5. 28.

איב
אב

47
Iobi nomen
prædictū ex
Gregor.

Iobi nomen
est nomen
patientia ex
Didymo.
Mutatio no
minis cum
status mu
tatione.

Adoptatus,
& liberius
nomina mu
tabat apud
Rom.

48

Insitus ap
petitus con
seruandi no
minis.
Iusti nō val
de solliciti
de nomine
suo curant
do.

Isa. 49. 1.
poris,

*Deus iusto-
rum nomina
vindicat ab
obliuione.*

Ioan. 8. 50.

Eccl. 16. 6.

Isai. 56. 5.

Impij fru-

stra sua no-

mina eter-

nitati conse-

crant.

Sap. 2. 4.

Gen. 11. 4.

Pf. 48. 12.

Is. 22. 16.

2. Reg. 18.

18.

** Cosa que*

se aya de ha-

zer a fuer-

ca de bra-

gos, y que pi-

de manos li-

stas en el

trabajo, y

largas en el

gasto.

Sup. v. 17.

49

Gratissima

infortu me-

moriam.

Molesta im-

piorum me-

moriam.

Nomen im-

piorum simi-

le fructibus

putrescen-

tibus.

Vita huma-

na arbori-

similis.

Pomum So-

domiticum.

Solinus.

Cant. 7. 13

Ecclesia sac-

caro condit

sui horri po-

nia.

Eccl. 49. 1.

poris, verustatisq. iniuria vindicabit. Sicut enim filius non valde laborat pro cōparanda, & augenda re familiari, cuius futurus est hæres, q̃ ea cura potissimum pertineat ad parentes; ita sane cum hæreditas filiorum Dei hanc nominis, conseruataq. memoriæ perennitatem complectatur, certique sint de Dei optimi maximi paterna erga se prouidentia, & cura, illud tantum laborante, vt Do placeant; quid sibi inde lucri, & accessionis in hæreditate prouenturū sit, non valde curant: Vnigeniti filij Dei exemplo, dicentes: [Ego nō quæro gloriam meā, est qui quærat: nam, Nomine æterno hæreditabit illum dominus Deus noster. Et rursus: Dabo eis nomen æternum, q̃ non peribit.] Impij vero plane vident totā propagandi nominis curam ad se pertinere, Post hæc (inquiunt) erimus, quasi non fuerimus, & obliuionem accipiet nomē nostrum. Neq. enim procurabit res illorū Deus, quorum nomina digna non fuerunt, quæ in libro vitæ describerentur: neq. homines, quos sibi nullis benefactis de meriti fuerunt. Ergo ingentis molis, & laboris immēsi opus aggrediuntur, dicētes; Celebremus nomen nostrū, ante quā diuidamur. Prima ponunt vrbū, mēiorūq. fundamenta, vt vocent nomina sua in terris suis: exstruunt sibi magnificētissima sepulchra sumptibus maximis; sicut ille cui dictū est; Excidisti tibi hic (in templo) sepulchrum: excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi. Erigūt sibi ltatuas; excitant fornices, arcusve triūphales, exstruunt pyramides, nominis videlicet, memoriæq. monumenta, vti Absalon, qui erexerat sibi, cum adhuc viueret, titulū, qui est in valle regis; dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei; vocauitq. titulum nomine suo. Sed quanto, Deus bone, labore, quantis sumptibus? sane appellatur Manus Absalon vsq. ad hanc diē. cum audis * Manum, opus intellige laboriosum, & graue, maximaq. sollicitudine, & labore quæsitum. Quā vero infirmum, quā leue id monumētum nominis, quā fallax memoria? in illius enim tituli pyramidem non est illatus Absalon, neque suo monumento mandatus; aliam enim congestorum lapidum pyramidem aggerarunt super eum, quibus obrueretur, consepelireturq. eius memoria; quippe [Tulerunt Absalon, & proiecerunt eum in saltu in foueam grandem, & comportauerunt super eum acerum lapidum magnum nimis.] Alterum discrimen ex Prouerb. 10. Memoria iusti cū laudibus, & nomen impiorum putrescet. quantūuis pari ad posteros passu piorum, impiorumq. nomina currāt, sed tamen laudatissima semper erit memoria iusti in frequenti hominum conuentu, aut quocumq. alio familiari sermone, & illius vsurpatio nominis gratissima, multoq. iucundissima loquenti, audienti, legenti, roganti, respondent. His vero omnibus impiorū nomen putridum, putidum, graue-olens, ingratiissimū auribus, iniucundum naribus, ori, linguæ, palato molestissimum, & quod nau seā prouocet semel ori admotū; propterea enim delicatioris palati Rex pijssimus, dixit, Nec memor ero nominum illorum per labia mea. Sed cum audio putre esse impiorum nomen, nescio quid fructibus, qui ex arboribus decerpuntur, simile intelligo; quorum quidā putrescūt facile, & quamuis ad speciē pulchri, sed intus sunt corrosi vermibus, resoluti, fetidi, oīno inutiles esui multo minus ad seruandū in posterum. ergo hominis opera, atque vita arbor est, quæ nominis celebritatē, & diurnitatem tanquam fructum profert, q̃ si vita corrupta sit, pure, & quod facile pereat nomen efficit. Quare impiorū nomen licet ad speciē splendidum, ad auditum sonorum, ad posteritatem, vt vī, diuturnum; sed fructus tamen est corruptissimorum operū, facile putre scens, & similis Sodomitico pomo, quod, vt ait Solin. c. 38. de Sodoma loquens: [Licet speciē habeat maturitatis, mandi non pōt, nam fuliginem intrinsecus fauillaceā ambitio tantum extimæ cutis cohibet, quæ vel leui tactu percussa fumū exhalat, & fatiscit in vagum puluerē.] At bonorum operū fructus, videlicet gloriosa, & honorifica alicuius vsurpatio, ex bonis operibus proueniens, ex illis fructibus est, q̃ seruari integri, diuq. durare possunt, & quos Ecclesia spona recondit libenter in suo penu, vt ad sponi delicias proferat, dicens; Omnia poma noua, & vetera seruauit tibi dilecte mi. Tum ēt melle, & saccaro condit, permixtis ēt aquis, atq. pulueribus odoratis, vt loquenti dulcescat in ore: audiens, & percipiens, famæ odorē suauem trahat, & respiret, sicut de S. Iosia scriptū est: [Memoria Iosia in cōpositione odoris facta opus pigmentarij; in omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, & vt Musica in cōuiuio vini.] Illā verō celebritatē, & diuturnitatem nominis, & famæ cum laude diuulgationem proprium genuinumque esse Sapientia, & pietatis fructum, Sapientia ipsa testatur cap. 24.

Ego quasi Terebinthus extēdi ramos meos, & rami mei honoris gratiæ; ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris, & flores mei fructus honoris, & honestatis. Et iterum: Bonorum laborum gloriosus est fructus. Est sane immortalis memoria illius, & nota apud Deū & homines rursus; Non recedet memoria eius, & nomē eius requireretur a generatione in generationem: si permanserit (in vita diuturna) nomen derelinquet, pluſquam mille, & si requieuerit (in morte) proderit illi, ad nominis videlicet diuturni propagationem. Exemplum huius rei clarissimum est Iob, quem, dum viueret, auris audiens beatificabat: nunc post tot sæcula, nemo non summa cum voluptate loquitur, audit, legit virum, qui erat in terra Hus nomine Iob.

Et erat vir ille simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo.

- 50 *Natura ductum, & rationem insitam sequutus Iob. quadam de Ratione naturalis, & Conscientia, & quod insitum verbum apud Iacobum.*
- 51 *Quid simplicitas in sacris: varia quoque simplicitatis definitiones, & quæ verior.*
- 52 *Simplicitas pro veritate apud Græcos. Quis verus homo, quid omne, in sacro & Latinorum usu.*
- 53 *Simplicitas pro sinceritate, & impermissione sceleris, quid cordis mundities, quid natura simplex, quid Aximi Sinceritatis.*
- 54 *Simplicitas pro veracitate, rursus veracitas magna innocentia pars. Quid ruga apud Paulum, quid duplex os, & lingua apud Salomonem.*
- 55 *Simplicitas pro quieti viuendi ratione, & curis vacua, & quadam alia in hanc rem.*

Cum cōmendatus iam sit Iob a dignitate, patria, nomine; nunc ab animi bonis, atq. inter ea primum constituuntur, quæ ad equitatē rationis naturalis pertinere uidentur, simplicitas, veracitas in dictis & factis; rectitudo, virtutis & boni amor, odiū mali. Neque. n. infima laus est, naturam ducē recti, & rōnem equitatis magistrā sequi; & cum legē non habeas, naturaliter ea, quæ legis sunt facere; ab interna illa regula, insitaq. lege boni prosequendi, maliq. vitandi nunquā deflectere; vt tibi ipsi lex sis & ostendas opus legis scriptū in corde tuo; & pēdagogū illum animæ (sic. n. Orig. conscientiam vocat) recta semper docentem, atq. mouentem, libenter audire, & obseruare. Certē Paulus huius recti dictaminis & naturalis legis, etiam post euangelicam acceptam, minime nos obliuisci vult, cum ita Euangelio, & Christi fidei obsequendū doceat, vt obsequium rationabile sit; neq. enim Euāgeliū legem naturālē, quæ secundū rationem est, abrogauit, sed potius instaurauit, redintegravit, atque errorum caligine disiecta protulit in lucem, vt pristina pulchritudini restituta, euangelica disciplina & fide collustrata niteret, & Iacob. c. 1. Insitū verbum suscipere iuber, quod Oecumen. interpretatur naturalem sermonē, qui discernit melius a peiori; a quo etiam rationales sumus, ac dicimur. Est enim hoc a natura insitum uerbū fidei comes, & diuinæ gratiæ pēcursor; quo suscepto diuinæ gratiæ, & fidei se prepararūt sancti illi Patriarchæ, qui sine lege scripta iustificati sunt. Ille uero Dei filius, ex cuius fide iustificati sunt omnes, quotquot Deo placuerunt, uerbum dī, λόγος, ratio; disponit enim omnia summa cum ratione, & suos fideles, siue antiquos, siue posteriores ad recte rationis regulam, & legem instituit, & conformat, vt sicut Apostol. Corinthijs scribit: Omnia recte, & secundum ordinem fiant.

Primò igitur dī, simplex, a radice (Thamā) quod finire, vel consummare, aut cōsummari significat, ser, o est arceaba. & cū ad mores refertur, consummatū, atq. perfectum, & omni ex parte absolutū significat. Latinus interpres nō uno modo hanc vocē uertit; nā Iob 9. reddit. Innocentē, Gen. 6. Perfectū, Leu. 23. Plenum, Isa. 1. Sanum vel Sanitas, Ezech. 5. Integrū, Leu. 1. & Pf. 118. Immaculatum. Quare ut hoc quoq. obiter annotemus, cum sacrificij pecus iuebatur esse immaculatū, non pertinebat ad simplicitatem, uel uarietatem pellis, aut coloris; sed ad perfectionē & integritatem ut esset integrū, perfectū, sanū, minime claudū, aut debile. Sæpe tñ etiam illa eadem uox redditur simplex, hoc loco, & infra c. 9. & Gen. 25. & passim in lib. Prou. eodemque modo Aquila, & Theodotion simplicem hoc logo legerunt; quamuis Symmachus, immaculatum dixerit. Quare illa omnia in hac simplicitate continētur; cōsummatio, perfectio, integritas, sanitas, & quædā innocētiæ & sanctitatis plenitudo. Sed quare interpres simplicitatem verterit, aut quid peculiare nomine simplicitatis intellexerit, quare ratione ad simplicitatem

Eccl. 24. 22

Sap. 3. 15.

Eccl. 39.

vers. 13.

Iob. 29. 11.

50

Commēda-

tus Iob ab

animi bo-

nis.

Natura du-

ctum sequi,

non infima

laus.

Rom. 2. 14.

Orig. Ro. 2.

Conscientia

pedagogus.

Rom. 12.

Iacob. 1. 21

Oecumen.

Facientes

quod in se

est se prepa-

rant ad di-

uinā gra-

tiam.

1. Cor. 24.

50.

51

507

Quid sim-

plicitas in

sacris.

Iob 9. v. 10

Gen. 6. v. 9.

Leuit. 23.

vers. 15.

Is. 1. v. 15.

Aquila, &

Theodot.

Symmach.

Gregor. tatem retulerit perfectionem, & consummationem viri iusti, mirè variant interpretes. nam Greg. c. 2. & 5. eam simplicitatem ad mansuetudinem quandam refert, quam simplices etiam columbas habere videmus. Chryso. ad veritatem quandam, rationalis naturæ nullo fūco permistam: D. Tho. virtutem dolositati oppositam intelligit, q̄ nemini iniuriā intulerit; ideo. n. subijcitur, & rectus. Alij referunt ad veritatem quādam dictorum & factorum; Alij ad unitatem re-
Mat. 6. 22. ctæ intentionis, quæ dicitur oculus simplex in solo Deo de-
Vera simpli- fixus, & nihil præter Deum quærentis. Sed quod huic loco
titatis ra- maximè quadrare videtur, proximeq; accedere ad vim sim-
tio. plicitatis exprimendam, est, vt simplicitas veritatē quandam
Cicero. afferat, omnis falsitatis & simulationis expertem: sic. n. sim-
 plicitatem vsurpauit Cic. 2. de finib. cū dixit: Vera diligi-
 mus, id est, [fidelia, simplicita, constantia: tū vana, falsa, fal-
 lentia odimus, vt fraudem, periurium, malitiam, iniuriā.]
 Huius ratio, & analogia est, q̄ simplicita tamdiu sincera, &
 pura sunt, quādiu non sunt cōposita, aut aliorū admittio-
 ne corrupta: cū aliquid habent cōpositionis, dispar, atque
 dissimile sui iā apta sunt fallere, & fūcum facere, dupliciaq;
 sunt. Sic dixit Cic. de sene. [Cū simplex animi natura es-
 set, neq; haberet in se quidquā admistū dispar sui, atq; dis-
 simile non posse eū diuidi.] Ergo cū Iob dicitur * simplex
 & rectus, puritatem quādam sanctitatis, & veritatis signi-
 ficat. Is. n. est pfectus, & integer; sic videas Ios 24. Con-
 iungi perfectionem, cū veritate. [Seruite ei corde pfecto,
 atq; verissimo.] Vnde et, qui verè amicus alicuius est; habe-
 re dicitur animum simplicē atq; tyncerum. Hanc Deus ani-
 mi verè pij, verè amici, propensam voluntatem obsequen-
 di, & tynceram cordis simplicitatem diligit. [Scio Deus
 meus inquit Salom. quod probes corda, & simplicitatem
 diligas. Vnde & ego in simplicitate cordis mei letus obtuli
 vniuersa hæc;] id est simpliciter, verè, amicè, sicut 1. Pet. 1.
 c. In fraternitatis amore simplici ex corde diligite attentiūs.
 52 Hanc tñ veritatem, cū omnes ferè in simplicitatem colli-
 mare contenderint, licet non omnino, ex parte tamen atti-
 gerant: primò Orig. & Chryf. cū legerint in Septuag. [Et
 erat ille homo verus,] intelligūt eū verum hominē dici, qui
 diuinam in se similitudinem, ad quā est cōditus, prauis mo-
 ribus non confuderit, neq; corruerit, & diuinā imaginem
 suo animo impressam flagitiosè viuendo nō affecerit iniu-
 ria; secus non censetur verus homo, sed falsus aut simili-
 tudinarius; comparabitur enim [iumentis insipientibus &
 similis fiet illis. Improbi inquit Orig. non secus quā picti
 falsi sunt hoīes; Nam velut histrio habitu, & corporis figu-
 ra, ementitur hoīem ratione vtentem, & diuinā similitudi-
 nem prauis actionibus non obscuratē.] Quare Sapiēs, veri
 hominis definitionem ex virtutis & pietatis studio tradit,
 Eccles. ult. [Deum time, & mādāta eius obserua, hoc est. n.
 omnis homo, vel totus homo, vel pfectus, vel quidquid ho-
 mo est.] Hoc n. et capit Originalis vox, nec non et Latina,
 nam, omne, interdum est idem, quod totum, & pfectū ali-
 quid, integrumq; significat. Paraphrasis Tygur. habet, [in
 hoc consistit omnium hoīum pfectio.] Vide in hac rē pul-
 chra quādam in Hilar. super id Ps. 118. [Manus tuę fecerūt
 me,] Niss. in oratione cui titulus, Quid nomen, professiove
 Christiana significet, qui exemplum adducit de simia emē-
 tita saltatorem: & Eul. lib. 7. de præparatione euangelica, c.
 6. dū de hominis natura disserit: & Philo. in li. Abrahamo.
 Secundò ea veritas simplicitatis poni potest in Innocen-
 tia animi impermixta peccato, & incontaminata flagitio, in
 qua et puritate integritatem, & perfectionem Lyricus con-
 stituit canens: Integer vita, scelerisq; purus. Apud Græcos xā-
 tapes, est purus, mundus, impermixtus, incontaminatus sce-
 lere aliquo. Hoc apud Cic. purum dicitur, integrum, candi-
 dum, omni admittione liberum. Sic. n. scribit de Sene. [Ani-
 mus omni admittione corporis liberatus, purus, & integer
 esse cœpit.] Hac ratione Nissen. lib. seu disput. de anima, &
 resurrectione, definit naturam simplicem, [simplicē inquit,
 & vnius modi voco eam, quę in solo bono animaduertitur,
 & nullius mali communione permixta est.] Quare Iacob. c.
 4. dum animo duplices ad meliorem simplicitatis frugē re-
 nuocare conatur, hanc munditiē & puritatē præcepit, [Emū-
 date manus peccatores & purificate corda vestra duplices
 animo.] Atq; hæc ipsa est illa mundicies cordis, Mat. 5. Vi-
 delicet, simplicitas cordis, puritas sceleris. Beati mūdo xā-
 thapocorde; vide Paul. in 1. Cor. 5. vbi vult esse [azimos in
 synceritate & veritate,] id est impermixtos [fermento mali-
 tię, & nequitie,] quibus vitijs synceritatē, & veritatē oppo-
 nit. Ergo synceritas, q̄ eadē est simplicitas, veritatē affert;
 rursus veritas malitię, & nequitie permissionem excludit.
 Io. Pineda in Iob. Tom. I.

Tertiò, simplicitatem interpretari licet veritatē in dictis
 & factis, omnis fraudis, & doli expertem; cum quo faciunt
 Septuag. Vaticani, qui habet. Et erat homo ille verax. Huc
 vñ perfectionē, & innocentia vitæ immaculatæ vniuersam
 reuocasse Dauid, pl. 14. nā describere vñ eum, qui ingreditur
 viuit, sine macula, i. pfecte, integre, immaculate, simpli-
 citer ex eo, q̄ operetur iustitiam, i. vniuersam legē impleat;
 rursus operari iustitiam eū, qui loquitur veritatem in cor-
 de suo: id est, q̄ loquitur non ore tantum, sed ex corde lo-
 quitur; per expositionē addit, & nō egit dōlū in lingua sua,
 nec fecit proximo suo malū, non detrahit neq. accipit equis
 auribus detractores, non decipit, aut iniuriolam mentē ge-
 rit, cū exterius lingua iurat. Imò Paul. Ephes. 5. oēm spōsā
 gloriam, mundiciemq. oīs maculę expertem, in hanc animi
 simplicitatē, atq. candorem retulit, & vt simplicē redderet
 oī duplicitate, quæ in rugis inest, reiecta, Christū sponsum
 summa charitate laborasse. [Christus, inquit, dilexit Ecclē
 siā, & tradidit semetipsum pro ea, vt eā sanctificaret, mun-
 dans eam lauacro aque in verbo vitę, vt exhiberet ipse sibi
 Ecclesiā, non habente * rugā, neq. maculā, vt sit sancta, &
 immaculata.] vbi vides maculā, & rugas coniungi; hæc q. ad
 animi duplicitatē pertinere. Vatri oēs, & versipelles dupli-
 ces sunt; In corde, & corde loquuntur, dum aliud cor labijs
 dolosis profertur se habere, aliud verò imò pectore gerūt:
 quin et duas in eode ore linguas gestant, non solū vt nunq.
 tacere possint, sed vt nunq. loqui sibi constantia valeāt. Mi-
 rum, q̄ oderit Salomon duplicis lingue hoīes, viam (inquit)
 prauam (cuniculis, & ambagibus interceptā, & difficulta-
 tibus detortā, iā accluem, deinde præcipit) & os bilingue
 (quod nunquā sibi constantia loquitur) detestor. Neq. ve-
 rò vnica via, & ea praua cōtenti sunt; sed, q̄ mirū est, terrā
 ingrediūtur duabus vijs: hac se tibi offerūt obuiā, & comi-
 tē viæ præbent, illa discedūt lōgius & penitus auersantur.
 Et non secus atq. duo hoīes, qui in eadem via cōtrarijs om-
 nino motibus agūtur, dū alter a capite viæ, alter a fine pro-
 ficiscitur; sic versutus, & callidus cū duplex sit, non simplex
 homo, duabus vijs idē iter conficit sibi ipsi contrarius, om-
 nibus, vt apparet, externa facie amicus, nulli vero nō inimi-
 cus: quippe gradiens et auersa facie, cōuerso dorso. Gestat
 et (vt non omnino latere possint, nā vt ait Sapiens: Qui de-
 prauat suas vias manifestus erit) non solū vestimenta ouīū
 intrinsecus vero lupinā, sed vestem et, quę ex duobus texta
 est, & vilum vel leuiter cōmota fallit. Agrū suū serūt diuer-
 so semine; enituntur, vt duobus dñis seruire videātur, Deo
 & Mammonæ, & in duas partes claudicant. Sed miseri conci-
 dent * semel (penitus corruent lapsū irreparabili,) sicut ē
 contra, lenis ille simplicis hominis gressus, de foelici exitu
 securū illū reddit, cū prouerbū sit; [Qui ambulat simplici-
 ter, saluus erit: qui peruersus graditur vijs, cōcidet semel.]
 Ad extremū non incongrue dici poterit, Iob vir simplex,
 sicut & Iacob, Genes. 25. Similiter nominatur vir * simplex
 habitans in tabernaculis. Nimirū, qui se in externas res, &
 uanas sollicitudines minime effunderet, vt Deo, & sibi vaca-
 ret habitans in tentorijs, quietus, domi consistens. Vel, vt
 Chaldaus dixit: Minister domus doctrinę, q̄ scholā frequē-
 taret, ubi de Deo, diuinisq. rebus ageretur sub magistro ali-
 quo pietatis, veritatisq. unius Dei cultori, & ut quibuscūq.
 placuit sub Melchisedech. Simplex autem Iacob opponitur
 Esau, qui fuit Vir agricola, & venator. Onkelus, oberrās in
 agris, quippe impatiens quietis, olor domus, amator ruris,
 uenationis studiosus, & lectator ferarū, & ut semel dicam,
 externarū rerū delectationi, & curis, & rei faciendæ dedi-
 tus. Certē qui externa nimīū sollicitē, & cupidē procurat,
 extra se uagatur deserta interni animi domo; qui vero sibi,
 Deoq. uacat, is ad cordis penetralia ingreditur, & suę domi
 quiescit, sicut scriptū est: [Dñs custodiat introitum tuū, &
 exitum tuū, quem locū hac paraphrasi illustrat Chald. Dñs
 custodiat introitū tuum ad studia legis, & exitum tuum, ad
 negotiationes mundi.] Atq. id olere et vñ, quod Esau fuerit
 totus in morē pellis hispidus, & pilosus, Iacob vero lenis,
 id est, lauis & glaber, nam vt est in prouerb. Hispa. hombre
 velloso, o rico, o haçendo so. homines villi asperi, aut diuites, aut
 industrii; hi sunt sapientes, & prudentes sæculi huius, qui-
 que profitentur illius sapientiæ studium terrenæ, animalis,
 diabolicæ; simpliciorem viuendi rationem contemnunt, &
 se solos uiros putant; simplices paruulos, ignaros rerū, ge-
 rendis, administrandisque negocijs inutiles, & planè ine-
 ptos, quo nomine ignauia, & stultia cuiusdam inertie accu-
 lati sunt quondam ab ethnicis Christiani, quod viderentur
 infructuosi in negocijs, & simpliciū viuendi institutū co-
 lerent, & profiterentur, vt Tertullia. scribit in Apolo. Nimi-
 rum

54

Simplicitas
pro veritate
in dictis, &
factis.Psal. 14. 2.
Maxima
innocentia
pars in ve-
ritate.

Ephes. 5. 27

Ecclesia or-
natus, sim-
plicitas.* Sin doble-
tas, ni ple-
guas, ni bol-
fillos.Psal. 11. 3.
Qui dupli-
ci corde, du-
pl ci etiam
lingua ho-
mines.Prou. 13. 8.
Eccl. 2. 14.Vatri, qui-
bus similes.Prou. 10. 9.
Len. 19. 19* Dax una
y buena.Prouer. 18.
vers. 28.55
Gen. 25. 27* Håbre de
buen trato,
liso, y quita-
do de pesa-
dū bres, y
ruydo Sim-
plex pro
queto.Chaldaus.
Onchel.

Psal. 120. 3.

Tert. in A- rum sapiens sibi videretur vir diues. Sed eo ipso nomine, non
polog a cap. simplex, sed duplex est Melior, inquit sapiens, [est pauper,
 42. *v. q. ad* qui ambulat in simplicitate sua, quam diues torques labia
 45. *Eccl. v.* sua, & insipiens.] Et iterum: [quam diues in prauis itineri-
 4. *et c. i. v.* bus.] Huiusmodi enim, qui de sua duplicitate gloriantur, il-
 36. la cominatio intenta est, *va *duplici corde* (id est, multiplex
 * *Hombres* cogitationis & intelligentiæ) Sed iam longior fuerit huius
de muchas vocis, simplex, non simplex, sed multiplex tractatio: illud
inteligencias modò dictum sit in simplicitate Iobi peculiarem omnem
y tracas. simplicitatis vim, atque laudem enituisse.

Et rectus, ac timens Deum.

56 *Quæ rectitudinis ratio, & uia acceptio in sacris, qua uia re-*
cta, & uia iustitia. Illustratus Salomon, & Daniel.

57 *Rectum pro incundo, & huius analogia ratio.*

58 *Iustus placeat omnibus, displicet carnem, & sanguini, Pauli exem-*
plo.

59 *Quid Dei timor, qua vis latræ.*

60 *Quondam omnia a timore fiebant, & timoris nomina lex uniuersa,*
& Deus ipse nominabantur.

61 *Iustitia pars recedere a malo, quid recedere, quid stare in sacro*
sermone, quid propositio à, ex Græco.

62 *Illustratus Matth. locus ex Græco, non communicandum cum*
impis.

ET rectus. Videri poterit hoc additum per expositionem, nam aliquando etiam vocem originalem latinus interpres vertit per simplex, infra c. 22. v. 3. & quæ sæpè dicitur [via recta,] id est plana, & minimè difficilis, Is. 42. v. 3. et 40. Osee 14. v. 10. Prou. 29. & 27. est eadem, quæ viæ prauæ opponitur; videlicet simplex. Sed verius est, ut illam viri iusti perfectionem iam explicet sigillatim, & per partes. Nam rectitudo hæc, ea est, quæ dicitur æquitas infra cap. 23. v. 7. Psal. 10. v. 7. Deut. 9. v. 7. Prou. 4. v. 11. & iustitia, Pl. 47. v. 11. Sicut autem hoc loco simplex & rectus iunguntur, ita etiam simplicitas & æquitas coherent. 3. Reg. 9. v. 4. [in simplicitate cordis, & in æquitate.] Quod si ad alterum hæc rectitudo referatur, rectus, & æquus est, qui nemini nocet. Sic Dan. 11. ubi nos habemus, [veniet at Regē Aquilonis *face re amicitia,] Septuaginta, facere fœdera: in fonte est, facere rectitudines; æquitas, id est, æquis conditionib. fœdera inter duos Reges componere. Si verò ad cor & animū, rectus est, qui rectè viuit, recta incedit, non declinat ad dexteram, neq. ad sinistram, media semper insistit via; virtutis, quæ in medio consistit fidus comes: qui nec insolescit prosperis, nec frangitur aduersis; nec metu, aut minis; prece, aut pretio a rectè, & sincerè iudicando dimouetur. Sic enim rectitudo exponitur a Salom. Pro. 4. [Dirige semitas pedib. tuis, & omnes viæ tuæ stabilientur. Septuaginta, rectas orbitas fac tuis pedibus, & vias tuas dirige. Propriè ad Hebr. pondera, complana, rectifica, libra ad æqualitatem,] ut nihil sit eminens, nihil depressum; ista. n. sunt, sententiæ æquitatis, & semita iustitiæ: iustitia. n. æquale reddit, id est pòdus, æqualitatem, æquitatem seruat; & deinde per expositionem adiungitur: [Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram, auerte pedem tuum a malo.]

57 *Cæterum idem verbum lasar quod significat rectū esse,*
significat et placere, & iucundum esse. hac analogia, quæ
recta sunt, eadem sunt oculis pulchra, & venusta: quare ab
hac radice frequenter dicitur aliquid rectum esse in oculis
alicuius, aut placere in oculis: rursus quæ recta sunt & pla-
na, eadem sunt minimè aspera, sed læuia, æquabilia, suauia,
amica tactui: nam rectitudo hæc, non tam ea est, quæ in di-
rectum, & longū protenditur, quam quæ ad amussim & recti-
tudinem complanata est; ut explicatur Isa. 40. [rectas faci-
te in solitudine semitas Dei nostri, Omnis vallis exaltabit,
& omnis mons & collis humiliabitur; & erūt praua in dire-
cta, & aspera in vias planas.] Plana ergo læuia, & recta, sen-
sib. amica, & suauia existūt. Hinc rectū idē est, qd̄ suauē, at-
que iucundū, Psal. 118. Ad oīa mandata tua dirigebar, id est
suauiter, facili, iucundè ad illa ferebar, recto, prompto, faci-
li animo cōplectebat, in Hebr. omnia mandata tua direxi,
aut rectifica; id est recta, suauia, iucunda, facilia duxi; di-
gna, quæ totis viribus & corde cōplecterer: & ideò subdit,
[omnem uiam iniquitatis odio habui Similiter Pla. 44. uir-
ga directionis, uirga regni tui, propriè uirga planicie, uel
rectitudinis;] nam Misor est planicies, aut rectitudo terræ
exulta, atq; arboribus, hortisq; amena, quæ dicūtur cāpe-
stria: quare uirga directionis, est sceptrū, & regni guberna-

tio iocūda, facilis amena, minimè aspera, aut dura: iuxta id: [Dominus regit me, & nihil mihi deerit, i loco pascue (hec est planicies, & cāpetriū rectitudo) ibi me collocauit; Super aquas refectionis educauit me, & animā meā conuertit; deduxit me super semitas iustitiæ (hæ item sunt semitæ rectæ) pp nomen suū: tandē explicat clariū, uirga tua, & baculus tuus ipsa me cōsolata sunt. Et Prou. 23. Ne intuearis uinū, qū flauescit, ingreditur blādē. Heb. illabitur in rectitudinib. Id est, sine offensione, sine asperitate, suauiter Ergo cū Iob rectus dī, aut quicūq; alius uir iustus, dilectum Deo & hominibus sonat, omnibus gratū atq; iucundum, nulli molestū, aut asperum, suauem, mitem, comem erga uniuersos. Hoc illud Pauli est, Colossensibus, imò uniuersis Christi fidelibus præcipientis, *Grati esto* id est, gratiosi, amabiles omnibus *εὐχαριστοῦ* benè merentes de omnibus; & alio loco, Quæcunque * amabilia sunt, hæc cogitate. propriè ex Græco *προσφιλῶν* amicabilia, amata, & chara omnibus, licet enim passim accipere, id se præstare Paulus profitemur. 1. ad Cor. 10. Ego per omnia omnibus placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod multis

Sed Paulum sibi ipsi obijciamus scribentem ad Gal. 1. Si hominibus placere, Christi seruus nō essem Pro respōsione non indigemus alio, q̄ ipso Paulo explicatore; nā, hominē, usurpat pro carnali, pro carne uidelicet, & sanguine, & pro ijs qui non sapiūt, q̄ sunt spiritus Dei: his in causa religionis, minimè acquiescēdū est; sicuti & Paulus ipse, ut uocātī Deo responderet, nō acquieuit carni & sanguini: Neq. Christi seruus esset, si suæ gēti placere uellet, Christū & euāgeliū nō agnoscēt; anathemate ferit infideles, & hereticos cū opus est; quis ex ea re offensionē multorū sciat se incursum; terribilē se p̄stat p̄ epistolas, nā illius epistolæ graues, & fortes, qualis aut uerbo est per epistolas, talē se præsens in facto exhibet; cōtristat et suos, nec illū penitet, sed gaudet ē: quare minimè mirādū, q̄ impij grauit̄ de iusto conquerrantur, & grauē sibi esse et ad uidendū proclamēt; ac propterea habito inter se consilio sic statuant. Circūueniamus iustū, quoniā inūtilis est nobis. Septuaginta, quoniā in suauis est nobis, quo ē modo legūt Cypr. lib. 2. testim. ad Quirinum c. 14. Aug. 17 de ciuit. c. 20. uox Græca difficilē, morosum, & intractabilē significat. Ergo uiri iusti lenitas illa, siue rectitudo, & ingenij facilitas, atq; suauitas, ad aras usq. est.

Ac timens Deum. Subiungit alterā, q̄ erga Deum est, iustitiæ partem, Dei uidelicet timorē, id est, pium & religiosum ueri Dei cultum, & uenerationem. Quod maximè obseruādū fuit illo sēculo corruptissimo idololatria, & ueti, uniuersq. Dei ignoratione. Latræ aut, ut periti Græci, & Phauorinus in Lexico tradūt, affert sua significatione uehementiam, & intensionem timoris; quare sapienter D. Th. debitum Deo honorem, & reuerentiam refert ad donū timoris. 2. 2. neque uerò hæc timoris significatio inaudita est apud Latinos, cū Poeta dixerit: *Emathion, æqui cultor, timidusq. deorum.* Idē prorsus, quod rectus ac timens Deum quare frequenter in sacro sermone timor, est Dei adoratio, & cultus, Matt. 4. Deū tuū adorabis, q̄ Deute. 6. undē id sumptum est, habetur, Deum tuū timebis. Quoniā aut Dei religiosa ueneratio, & cultus duo affert, & internā nūminis reuerentiā, & externū cultū, cēremoniārumq; piarum obseruationē: utrumque timoris nōīe significauimus. Primum Ps. 2. Seruite Domino in timore, & exultate ei cū tremore, id est, horrendi nūminis maiestātē, & excellentiā debito honore, & reuerentiā prosequimini, ueluti serui (seruitutem. n. Latræ ex ui significationis affert) sed ita tñ, ut exultare coram illo possitis, beneq; uobis de uestra seruitute, & timore gratulari: est. n. magnifica, & gloriosa serui Dei, & illius maiestatem, numenq. timentis compellatio, & magni cuiusdam premij ex huiusmodi seruitute, & timore prouenturi speciem efficit. Secundum uerò Ps. Adorabo ad tēplum sanctū tuū in timore tuo, id est, iuxta ritū cēremoniārum, & præscriptū legis obseruandē ijs, qui tēplū adeūt te adoraturi. Hinc timēs Deū, uel timoratus, pro legis obseruatore, & religioso cultore: & iungūtur quidē, religiosus: ac timens Deū. Actor. 10. Iustus uerò, & timoratus Luc. 2. Qd̄ timor aut in lege naturæ, & in ueteri præsertim, oēm cultū, & legis uniuersę obseruationē significaret, & comprehendere, illa ratio est, q̄ tunc timore peragebantur omnia, & ueluti serui colebant Deum, pōne potius, & uindictę declinandę gratia, quā amore nūminis: timebant nimirum sibi, nisi timeret punientem Deum, legemq. minantem. Quare Dauid dum penitus compressum hostium audaciam, & uel supplicio, uel terrore inflicto ab inferēda sibi iniuria coercitos desiderat, [Constituē, inquit, legislatorem super eos, ut sciāt gētes quoniā homines sūt.

Hien

Psal. 22. 1.

Pro. 13. 31

58

Iustus place

re omnibus

studet.

Col. 13. 13.

εὐχαριστοῦ

Phil. 4. 8.

προσφιλῶν

* Penitacio

mo pōdus

hæc am-

flad, y uer

gusto, y con-

tē o a odos.

1. Cor. 10.

33.

Iustus n. n

placeet hon. i

nibus.

Gal. 1. 10.

Gal. 1. 16.

1. Cor. 5. 5.

2. Cor. 10.

10.

2. Cor. 7. 8.

Sap. 2. 15.

v. 12.

LXX.

Cypr. &

Aug.

Iustus alij

placeo, v. l.

que ad a m

59

Latræ af-

ferri intēsi-

nē timor

Phauorin

D. Th. 2. 2.

q. 19. a. 9. 18

q. 18. ar. 1.

Oui. 5. me-

ta.

Timor, Dei

cultus.

Matt. 4. 10.

Deu. 6. 13.

Quæ incla

dat timoris

nomen.

Ps. 2. v. 11.

Ps. 23. 7. 1.

Act. 10. 2.

Act. 2. 25.

60

Timor i. la

debat quon

dam omne

legis obser

uationem.

Psal. 9. 12.

Hier. iuxta Hebr. Pone terrorem, siue timorē. Idem nimirū cēsebatur, lex, aut legislator, q̄ terror, aut timor. Quare legē illam terrificā, timorē appellabāt; nominis huius rōnem reddēte Moysē, Exo. 20. [Cum. n. cunctus populus uidebat uoces, & lāpades, & sonitum buccinē, montēq. fumantē; & perterriti, ac pauore cōcussi steterūt procul, dicētes Moysi, Loquere tu nobis, & audiemus: nō loquatur nobis Dñs, ne forte moriamur, ait Moyses ad populū: Nolite timere; ut. n. probaret vos, uenit Deus, & ut terror illius esset in uobis, & non peccaretis.] Nec uerō modō lex, Deus ē legislator timor dicebatur iustorū, Iacob, & patris sui Isaac: abstracto illo nomine significāte nō leuiter, sed uehemēter timēdum illius numen. Sed iam lex gratiē, & Deus ipse, Charitas; nomine abstracto, significante Dei [nimiam charitatem, qua dilexit nos in Christo;] redamandumq. a nobis [ex toto corde, ex tota anima, & uniuersis uiribus;] quippe optimū, & indulgētissimū parentē, non a seruis, sed a filiis; Non. n. accepimus spiritū seruitutis iterum in timore, sed accepimus spiritū adoptionis filiorum, in quo clamamus, (dulcissimam uocem ingeminantes, suauissimeq. sonantem nationibus uniuersis, Hebrēis, Grēcis, Latinis) abba pater.

61 Et recedens a malo. Explicuit prosecutionē boni, uidelicet facere bonum, nunc alteram iustitiā partē adiungit, qđ est declinare a malo. Recessus autē hic iuxta originale propriē est, rebellio quādam, & defectio a tota malorū cohorte, & peccatorum factiōne, & statas inimicitias cum peccato genere, hostium instar inferentium hostibus bellum; quo recedendi verbo, licet ab alia radice, significatur rebellio, 3. Reg. 12. Recessit Israel de domo Dauid. & 4. Reg. Rex Moab recessit a me; ueni mecū cōtra eū ad prēliū. Quare ēt bellicum aliquid sonat, quod ē contrario Ecclesiasticus dixit, cap. 2. [Accedēs ad seruitutē Dei, sta in timore, & prępara animā tuā ad tentationē. Ille. n. accessus ad factiōnem sanctitatis, sit recedendo a malo; illud autem est virtuti, & pietati nomen dare, & Domino exercituum militare. Cum quo facit, quoddā stare, sit etiā, stationem suā seruare instar strenui militis; & pręparare se ad tentationē, sit & diligēter se cōparare, vallare, atq. sepire ad sustinēdum imperiū aduersariorū, quod Paulus dixit Ephes. 6. Accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo. Et deinde: state ergo succincti lumbos uestros. Hunc autē a malo, uelut ab hore recessum, Paul. etiam expressisse uidetur, Rom. 12. odij nomine, odientes, inquit, malum, adhærentes bono, quo loco Chrysost. ait: Multā uos iubere Apostolū aduersus malitiā habere inimiciā, multū odij, multū belli. Atq. illud pręterea obseruat, uehemens quoddam mali odiū significari particula Græca (ἀπὸ) ac si proprie dicas, valde abhorrentes a malo, longē recedentes, non enim tantū ualeat ea prępositio A, uel, ex, sed etiam longē, procul: quam etiam habet vim

62 Matth. 7. Matth. 7. * Discedite a me oēs, qui operamini iniquitatem, id est, procul recedite, neq. in eadem regione mecum habitate, id enim etiam significat uerbum ipsum *apochoreo*, solum uertite; inter me, & uos, non modō murus interficit, sed etiam lōgissimum spaciū, ut significet nulla ratione comunicandum operibus tenebrarum; procul recedendum a tabernaculis impiorum; non standum in via peccatorum: atque illud frequeti orōne postulandum a Deo, Vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in uia tua. Exemplum omnis sanctitatis tibi proponitur Iob, ita a malo recedens, ut longē, lateq. ab iniquitate abfuerit: cumq. eo etiam nomine cum scelere, & impietate immortales inimicitias susceperit, regno se, & imperio dignissimū pręstitit; cū de Rege Christo dictum sit, [dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea uixit te Deus Deus tuus, oleo latitię.] Oleū autē latitię id dicebatur, quo rex ungebatur in die lētitie, Cā. 3. die uidelicet, quo coronabatur, & inaugurabatur in regnū.

An Regnum Iobi Deum quoque timuerit, & ad Ecclesiam pertinuerit?

63 In lege natura fuisse multi, qui ad ciuitatem Dei pertinerent. Ecclesia quid: cur catholica.

64 Iobi lux, & circumfusa tenebris impiorum, omnia in hoc mundo confusa, & permixta.

65 Iobi singularis pietas, sanctitas, religio, nos in hanc dubitationē adducit, quale uidelicet regnū extiterit sub rege sanctissimo: cui, ut cumulatē satisfaciamus, unū, aut alterū pręmitteremus. Primū cum August. de ciuit. 18. c. 47. Sanctitatem Iobi, manifesto argumento esse, in lege naturę, & extra Israeliticum populum fuisse, qui ad ciuitatem Dei, & Hierusalē. spirituale Hierusalē pertinerint, probatē fidei, & sactita-

tis ciues. In hac nimirū ciuitate, homo, et homo natus est in ea: id est, quilibet potest esse eius ciuis, & indigena, q̄ leges ciuitatis; iuraq. obseruet; atque fidem, & sanctitatem colat. Quid enim aliud est spiritualis Hierusalē, q̄ Ecclesia, hominumque multitudo, quos uerus Dei cultus, ueraq. cognitio in vnam ciuitatem conuocat, & coniungit? Cuius muri, atque mœnia erecta & superstructa sunt lapide angulari, q̄ non solum vtraque id est, antiquę, & nouę legis fideles in Ecclesiam vnam, unū effecit, sed ab Adamo quotquot fidē, & religionem veram tenuerunt, sub eodem lepto, eodēque domus Dei tecto continuit. Quippe Ecclesia Catholica, & vniuersalis est, tum ob alia, tum quod vniuersa tēpora cōplectatur, id est, ab exordio mūdi cōstans perpetuō extiterit, ad finem vsque constanter, perpetuoq. perseueratura.

Secundū, cum Orig. hom. 1. & D. Gregor. lib. 20. ca. 1. Iobi sanctitatem mundo extitisse uelut fulgētissimū lumē, quippe iusti in medio nationis prauę, atq. peruersę, ut ait Apostolus, lucent, uelut luminaria in mūdo. Sūt itaq. nunc lumina circūdata tenebris, tenebrę respersę luminib. impijs intermixti sancti, pijs circumfusi peccatores; confusa omnia, & perturbata; & ut Aug. dixit, perplexę nunc sunt duę illę ciuitates, inuicemq. permixtę, donec ultimo iudicio dirimantur: nunc triticum, & zizania in eodem agro crescunt vsque ad messem: in eadem area grana frumenti nondum a paleis expurgata, vsq. ad ventilabrum: in eadē fagena mali, boniq. pariter pisces conclusi, vsque ad electionem bonorum in uasa sua: in eadem Aegypto commorantes aduenę Israelitę cum indigenis, vsque ad exitum de populo barbaro: Babylone inter Chaldeos detenti Hierosolymitani, vsq. ad conuersionē captiuitatis: in iisdem pascuis hœdi, agniq. pariter versantes, vsq. ad separationem; in eadem domo magni patrisfamilias [uasa in honorem, & uasa in contumeliā, aurea, & argentea, lignea, atq. fictilia, usque ad uirgam ferream, quę uasa figuli confringat.]

P A R S P R I M A.

Hustas impios, atque infidele extitisse.

65 Prima sent. de Hustarum infidelitate.

66 Iustorum lucrum ex impiorum persecutione. Iob ab impijs multatus passus.

67 Impiorum conuictus exitiosus.

68 Impij conantur iustos corrumpere. Non tangenda, quę illorum sunt. Auditū, & visu ledunt prauorum exempla.

69 Reges leduntur etiam in pietate subditorum.

70 Miraculi instar, bonum inter malos esse.

Iam nūc de dubitatione proposita Gręci atq. Latini consentire uidentur, non solum Iob ex geribus alienis a ueritate Dei cognitione, & cultu genus ducere, sed regionem Hus parietiam infidelitatis, & idololatrię impietate astrictam fuisse; nihilo enim melioris conditionis Idumęis, cæterisq. Arabibus Hustas censent. Ergo in ea regione errores illos peruagatos fuisse oportet, quo tres illi uiri Iobo affingunt, & quos a se Iob constanter depellit, adorati uidelicet Solis & Lunę, & abnegatę diuinę prouidentię; ex quo facilis, & planus patefit aditus ad omnia scelera. Sententiam hanc pluribus explicuit Orig. appellans Hustas, uniuersosque posteros Elau iniustos, impios, p̄anos, infideles, obscenos Chrysost. qui Ausitidem concludit intra Arabiam, ait corruptos oēs in Arabia fuisse, & nullū ibi nō extitisse improbitatis exemplum. Gregorius impios illos, quibuscum uixerit, significatos ab ipso Iob, illis uerbis, c. 30. [Fratres mei draconum, & focius stutitionum; multa. ab iniquis illata sustinuisse mala existimat; propterea. rosę comparat, quę pungunt spinę circumfusi, pūcturis licet ipsis suauē spirantibus; quare sicut fingitur ille Cupidinis frater Anteros, mutuos uidelicet amor, & beneuolentia, sine quo neq. cupido crescere ad debitam uiri mensuram, neque exultare in infantili ætate mutuis lusibus, & puerilibus confabulationib. lætus poterat; quippe solus, & parili ætate, societatēq. destitutus; sic sanē neq. perfectus uir esse posse uideatur, qui fratrem non habeat, cum quo crescat pariter; sed nō sicut ille amor mutuum amorem, & beneuolentiā; sed odiū potius, & inimiciā, ut cū his q̄ oderūt pacē, sit pacificus; & inter eos uiuat, qui retribuūt mala p̄ bonis, quoniā sequitur bonitatem. Ille ergo renuit esse Abel iustus, q̄ Cainū fratrem hēre renuit fratris osorē, & fraterui sāguinis effusorē se uisimū. Isaac esse non uult, qui Ismaelem fratrem psequuto-rē hēre recusat; Nō Iacob, princeps cū Deo, q̄ germanus esse nolit profani Esau, nunquam nō fraternam cædem anhe-

B 2 lantis;

Quid sit Ecclesia.

Eph. 2. 20.

Ecclesia uniuersalis.

64

Origen.

Gregor.

Phil. 2. 15.

August. 1. de ciuit. ca.

35.

Matth. 13.

30.

Mat. 3. 12.

Luc. 3.

17.

Mat. 13.

40.

Pf. 113. 1.

Pf. 125. 1.

Mat. 25.

32.

Rom. 9. 21.

Pf. 2. 9.

65 Prima sententia.

Orig. ho. 1.

Chrys. in cathen.

Greg. lib. 1.

c. 1. & l. 20.

cap. 29.

66

Pf. 229. 7. Genes. 4.

Genes. 21. & Gala. 4.

vers. 29.

Gen. 27. v.

41.

in medio Chaldaeorum impijissimorum; tandemq. [Noë vir iustus atq. perfectus* in generatione sua,] sæculo videlicet corruptissimo; [Omnis quippe caro corruerat viam suam super terram.] Proptereaque dictum est ab Ezech. [Si fuerint tres viri isti in medio eius] quod Iob, pariter, ac Noë, & Daniel in medio infidelium, & improborum vixerit; ideo etiam prædicatur recessisse à malo, [quod in circuitu eius impij ambularët.] Iobi ergo regnū, neq. Deū timuisse, neq. ad Ecclesiā pertinuisse, ex dictis abūdē cōfici posse videtur.

ALTERA PARS VERIOR.

Hufitarum fides, & religio probatur.

71 Statuitur fides, & religio regni Iob.

72 Traditio vera religionis. Quidam ex gentibus, religiosi & pii, non minus, quàm Israelitæ.

73 Regna, Regiaq. urbes in lege natura Deum coluisse. Explicatus locus Gen. 20.

74 Rei superioris confirmationes, & exempla.

75 Pij Principis officium, quid Lac, Mamilla, Nutritius, Dispensator quid.

76 Regis & Sacerdotis munus. Locus Genesis illustratus.

77 Exemplorum, quæ Princeps præbet, efficacia.

71 **Q**ui Hufitarum regnum sub Rege sanctissimo impiū, & infidele asserunt, atque ex eo celebrant pietatem Iobi, existimare videntur plus apud Regem valere solitum subditorum exemplum, quàm Regis vitam, & morum disciplinam apud suos. Quod cum verum esse non possit, aliter videtur de proposita dubitatione statuendum; neque Iobum, dum florere in regno, odio habitum à subiecto populo, neque persecutionem suorum, malive quidquā sustinuisse; imò verò summa omnium benevolentia & obseruantia susceptū, & cultū; nec non illius regnū aut saltē vrbem regiā veræ fidei, & veræ religionis culticē fuisse, proptereaq. pertinuisse ad Ecclesiā. Rei huius probatio, vel coniectura potius, nō oīno levis, peti potest ex his, quæ sequuntur.

72 **Primò;** (quod & aliarum probationum fundamentū sit) nam licet vera Dei cognitio, atq. religio à Noë vsq. ad Heber, & ab Heber vsq. ad Abraham, à quo ad Israelitas, quasi per manus tradita permanuit; tamen ante institutam Synagogā, & Legē traditam, in Lege etiam, & populi Dei Republica fundata, & cōstituta nō fuit vera religio, & Dei cognitio vni tantū populo adstricta; nā licet antiquitus illi tantum cognominatus est Dei populus, peculiū, acquisitio, propter peculiarem, quā illius gerebat curā, peculiareq. leges, & cæremonias traditas, tamen, licet non eadē lege, eadē tñ veri Dei cognitione & reuelatione vnius mediatoris Dei, & hominum, aut diuinitus, aut per doctrina accepta, potuerūt nō pauci inter gentes pares esse plerisq. ex populo Dei; atq. adeo nō solum priuati quidā homines, sed integra aliqua Respublica, & populus cum suo Rege, & capite verum Deū agnouisse & coluisse. Quā rem docuisse videtur August. 12. de ciui. c. 47. sic scribens: [Nec ipsos Iudæos existimo audere cōtendere, neminē pertinuisse ad Deū, præter Israelitas, ex quo propago Israel cœpit esse, reprobo eius fratre maiore; populus. n. reuera, qui propriè Dei populus diceretur, nullus alius fuit; hoīs aut quosdā nō terrena, sed cælestis societate ad veros Israelitas superne Ierusalē ciues pertinētes etiā in alijs gentib. fuisse negare nō possunt; quia si negant, facillimē conuincuntur de sancto, & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec profelytus, id est, aduena populi Israel fuit, sed ex gēte Idumæa genus ducēs, ibi ortus, ibidē mortuus est.] Hoc loco Aug. quamuis singularis hīs exēplū protulerit, nō tantum sentit singulares quosdā hoīs iustos esse potuisse præter Hebræos, quippe hoc iam docuerat superioribus lib. 11. & 15. Ecclesiæ initia, progressuq. describens; sed illud procul dubio docet, gentem aliquam, aut populū, quāuis nō diceretur propriè Dei populus, Deū agnouisse, & religiosē coluisse: tū ē loquitur post Dei populum, & rempublicā à reliquis gētib. seorsum institutā, cū erat, atq. prædicabatur: [Notus in Iudæa Deus;] nō solum propter ueram atq. supernaturalem Dei cognitionem, sed propter peculiarem aliam ex legibus, præceptis, reuelationibus prodigijs, & miraculis frequentissimis, quasi experiētia quadam collectam, ut indicat Theod. & Basil. [Ne Iudæi omnibus noti (ut Aug. dixit in huius Psal. præfatione) gloriantur, & insultent gētib. quibus Deus nō diceretur notus.] Non loquitur itaque Augustin. de prioribus sæculis, quibus nulli Dei populo alligata uagabatur Dei agnitio, & cultus.

73 **Secundò,** nam alia etiam, regna, aut regias urbes tūc fer-

mè tēporis sub iustis, Deumq. timentibus regibus piē, & fideliter Deū coluisse uerosimile est; ut de Gerara, & eius Rege Abimelech, existimare oportet, ex circumstātijs explicatis, Gen. 20. Primò, q̄ non uoluerit Sarā prius coniugem, q̄ intellexisset esse solutam uiro, & sororem Abrahami; nam Dei, & religionis cōtemptores Reges, [Vidētes filias hominū, q̄ sint pulchræ, accipere solent ex omnib.] nullo uxorū, aut alijs uiris despōsatarū habito delectu, quas eligunt. Secundò, q̄ familiariter loquebatur Deus Regi, familiariter respondit etiā Abimelech, atq. submisit, si quid peccasset, deprecatus est; Deū agnoscēs, & religiosē compellans, Domine, in Heb. Domine mi, quam lectionem retinuerunt etiā vulgati quidam codices. Tertio, quod fidēter appellat suos, gentem iustam, & non nisi per ignorantiam peccaturam; se uerò ipsum simplici corde, & mundis manibus; cui etiam munditiei manum ipse Deus attestatus est. Quod non videtur in hominem idololatriæ impietate contaminatum conuenire posse. Quarto, quod postquam exposulasset Abimelech cum Abraham, [quid fecisti nobis, quid peccauimus in te, quia induxisti super me, & super regnum meū peccatū grande?] subiecit [*Quid uidisti ut hoc faceres?] Quid. nihil in meis ciuib. videre potuisti, aut iniquum, aut impiū, quod te in hanc necessariam simulationem compelleret. Respondit Abraham; [Forſitan non est timor Dei in loco isto (rectē Septuaginta, Θεοσεβεία. Dei cultus) & interficiēt me propter uxore meā. planē videtur significare nondum fuisse sibi cognitam eius regni, & loci religionem & pietatem.]

Sed oppones eum locum non per dubitationem, sed per assertionē debere legi. Pagn. Verē nō, in thesauro, profectò non est timor Dei loco isto. Vatabl. in annot. certē non est timor; id est, huius loci homines non timēt Deum. Onkelos, utiq. non est timor Dei. Forsterus, Caiet. Regia, solum, vel tantum nō est timor Dei. Quasi diceret, hoc solum vidi, vel cogitavi apud me, quō ē modo particulā originalē (RAK) sapē vertis vulgatus per particulas exclusiuas, Gen. 14. v. 24. Deuter. 3. 11. Iosue 1. 17 [Tantū sit Dñs Deus tecū. Respōdeo, eum sub illa particula, & tota sententia latere sensum, quē noster interpres sapienter expressit, quippe nullus alius quadrat; & argumento est consensus Septuag. [Forſtasse non est Dei cultus.] Chaldaus in Biblijs regijs. Forſtitan, Tigurin; [Forſtassis non viget timor Dei in loco isto.] Et quidem hoc etiam modo particula (Ach) quæ alteri est synonyma vertitur Pl. 138. [Forſitā tenebrę cōculcabūt me.]

Quinto, q̄ ut pium dicebat Regem, & Dei cultorē, inuitat sanctum Abrahamū, ut quam maluerit regni sui Deum quoque colentis sedem, & habitationem deligat, Terra, inquit, [coram uobis est, ubicunq. tibi placuerit, habita.] Cū tamen in re prorsus simili Pharaō Rex à ueri Dei religione alienus iustū Abrahā exegerit tota Aegypto, honorificē licet; [Præcepit Pharaō super Abrahā uiris, & deduxerūt eū, & uxore illius, & omnia, quæ habebat. quare Theod. q. 62. in Gen. ait, Abimelech p̄biore fuisse Pharaone. Addit ē. q. 64. Abrahā t̄pibus fuisse uiros pios; idq. cōstare ex Melchisedech, & Abimelech, & Hebronitis nā hi Patriarchā magnoperē uenerati sunt: cū em̄ pro sepeliēda uxore peteret à Chananæis ius sepulchri, responderunt filij Heth, dicētes: [Audi nos Dñe, princeps Dei es apud nos, in celestis sepulchris nostris sepeli mortuū. Theod. cū Septuag. Rex à Deo tu es in nobis] Quasi diceret, pro Rege, & Principe diuinitus nobis cōcesso te uolumus, aut te habemus; neq; uerò impius populus iustū, & fidelē uirū uellet regnare super illos.

Eiusdem cōfirmatio est, idem de Amorrhæis existimasse Theod. in quē sensum aduocat id Gen. 15. [Nondū impleta sunt peccata Amorrhæorū, nondū inquit Theod. exitio digna perpetrarunt; non decet aut ante peccatū ex præſciētia penā infligere;] subiungens illis t̄pibus extitisse uiros pios. De regno uerò Salē (siue eadē fuerit quē Ierusalē, siue quēdam alia urbs regia, cui imperauerit Melchisedech, Rex iustitiæ ac Sacerdos Dei altissimi) aliter apud me statuere nō possum, q̄ fidele, & religiosum regnū extitisse. Cum. n. Rex ipse, & sacerdos pariter, Deo uero sacrificia sui populi offerret, nullas alias habebat Idolorū aras, aut tēpla, nullam falsam religionem. Idemq; tādem constanter asseri oportebit de S. Iobi regno, cū ex suprā dictis fuerit rex iustitiæ; ex dicendis uerò ē Sacerdos Dei altissimi. uide Genēb. in Chronol. existimantem tēporibus Patriarcharum, atq; Iobi a tate, plerosque Chanāgorum ad Ecclesiā Catholicā pertinuisse; tum etiam Arabes, à quibus liber Iob acceptus est, indeq; à Moysē trāsatus; filios præterea Loth in Moab, & Ammon, & Esau in Idumæa, ut qui circūcisionem, & ritus Abrahami retinerent. addit ē. nondum defecisse ab ecclesia

Abimelech
fidelis, &
pius.
Gen. 20.
Magna ex
parte expli-
catur.
Gen. 6. 2.

* Que vi-
des enim, o
enim gente
para usar
de esse ter-
mino.
LXX.

Θεοσεβεία

Obiectio.

Pagn.

Vatabl.

Onkelos.

Forsterus.

Caiet.

Regia.

77

Iosue.

Respond.

Chald.

Tigurin.

78

Psal. 138.

Gen. 11. 20

Theod.

Gen. 23. 11

Theod.

LXX.

74

Theod.

Amorrhæi

quodam fi-
delis & pij

Gen. 15. 16.

R. gnū Mel-
chisedech

fidele.

Genēb. in

chronol. an.

mūd. 2239.

Chananae

pertinentes

quodam ad

Ecclesiā.

Arabes filij

Loth.

Mesopotam. Mesopotamios, apud quos prophetabat Balaam. Neque
Madianita. Madianitas, apud quos Sacerdotij munere Iethro funge-
Aethiopes. batur. Deum quoque cultum in Aethiopia à filiis Abrahæ
 ex Cetura; in India à posteris Iectan, qui & circumcide-
Niniuita. bantur; in Assyria à Niniuitis vsque ad Ionam.

Tertio ex testimonio Eliphaz, c. 4. idem confici videtur;
Iob. 4. v. 3. [Ecce docuisti multos, & manus lassas roborasti, vacillan-
 tes confirmauerunt sermones tui, & genua trementia con-
 fortasti,] quod manifestè pertinet ad verè fidei, & doctrinæ
 sanæ instructionē, tū ē ad pietatis officia, quibus subiectū
Sācti Prin- sibi populū informabat, vt eo loco dicemus. Id porro sācti
cipis officiū Regis, principisve munus propriū est; eiusmodiq; futuros
quod. in Christiana ecclesia piissimos principes, qui vita, cōsilijs,
Isa. c. 60. 16 verbo, suorum fidē, pietatēq; promoueat. Isaias pollicetur,
Lac. & ma- Mamilla Regū lactaberis. Quis porro nesciat lac ad doctri-
milla in sa- nā referri, qua teneræ fidelium mentes in fide & pietate nu-
cris. triūtur & crescūt, dicēte Paulo: [Tāquā paruulis in Chri-
1. Cor. 3. 2. sto lac vobis potū dedi.] & Petro, [Rationabile, & sine do-
1. Pe. 2. 2 lo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutē.] Consequēs
 verò ex hac Regū doctrina subiungit vates, [& scies, quia
 ego Dñs saluās te, & redēptor tuus fortis Iacob] Sic vide-
 licet pficies in me cognoscendo, atq; timendo. Neq; modò
 fideles ex Regū pietate, & fide exugūt fidei, & pietatis in-
 citamenta; sed in semel concepta sanctitate confirmantur,
 eriguntur, manu dicuntur, brachijs ē gestantur, ne cadāt,
Isa. 49. 23. neve offendāt in viarū discrimina; eodē vate dicēte: [Erūt
Nutritij no- Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ.] Porro nutritij
men unde nomen ab illius fide, seu fidelitate dicitur, cui puer educā-
ductum. dus, atq; instituēdus cōmittitur; aut ab eo, qui officiū, mu-
 nusve aliud, quale est œconomi, fideliter administrat: id. n.
יֹדֵן significat radix *Aman* fidū, aut fidelem esse, & cui credi ali-
 quid, cōmittiq; iure debeat, vti constat ex eo, quod Esther
 2. dicitur Mardocheus nutritius Esther, nō solū educator,
 sed ē tutor, atq; curator Idē verò nutritij officiū tūc Pau-
 lus explicat per ministrū, & œconomū fidelē, cū refert ad
 dispētatōnē mysteriorū Dei, & puræ, lactæque doctrinæ
 prædicationē. [Sic nos existimet homo, vt ministros Chri-
 sti, & dispensatores mysteriorū Dei: hic iā quæritur, inter
 dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.] Ergo Reges nu-
 tritij sunt, atq; dispensant fidelibus myteria Dei; nō quòd
 v suprare vlla rōne debeant Sacerdotū ministeriū, quorum
 est pascere verbo, & verbi interpretatione gregē, qui in il-
 lis est; sed q̄ illorū ē pietati, & fidei cōmittatur regnū in-
 stituendū in fide, & ad pietatē excitandū. Quā igitur fide-
 liter, & sollicitē existimare oportet, Iobum Regē sanctissi-
 mū nutritij, & dispensatoris mysteriorū Dei munus apud
 suos præstitisse? Vis ē magis priuatū, magisq; domesticū
 officium verissimē in Regibus agnoscere? certe [Simile est
 regnū celorum,] atq; Reges Ecclesiæ similes [fermento,
 quod acceptū mulier abscondit in farinæ satis tribus, do-
 nec fermentatū est totū.] namque Regū, & principū pie-
 tate, quasi in subditorū animis abscondita, fermentatur to-
 tū Regnū. & diuino Spiritus igni præparatur. Tres profe-
 ctō Oriētis Reges in recēs nati Christi fide instructi, atq;
 edocti, velut tria fermenti frusta, ad tria sua Regna redierūt
 q̄ singuli non satis farinæ singulis, sed singulis Regnis fer-
 metādis, & ad verā fidē, & religionē adducēdis satis essēt.

Quartò, nā si Sacerdotis ministeriū cū regio iūgatur, ni-
 hil ē, q̄ ad subditorū in fide, & pietate institutionē desi-
 derari possit amplius. Legē n. requirent de ore eius. de ma-
 nibus verò, & potestate, qua fungitur, obseruationē & exe-
 cutionē legis, præmiū obseruatoribus debitū; transgrediē-
 tibus supplicia digna; tū præterea de illius vita, & moribus
 requirent benē viuēdi exēpla. Nā cū propriū Sacerdotis
 munus sit docere, certē Regis ē est, præluere subditis ob-
 seruatione legis, cū de illo scriptum sit: [Postquā federit in
 folio Regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius
 in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ
 tribus, & habebit secū, legetq; illud oībus diebus uite suę
 ut discat timere Dñm Deum suū, & custodire verba & cē-
 remonias eius, quæ in lege præcepta sunt.] Quorsum. n. in
 sublime euehatur princeps, ponaturq; [super candelabrū,
 nisi ut luceat omnibus, qui in domo sunt?] Quorsum Rex
 sit, ciuitas suprà montē posita, nisi ut suos, intra suos mu-
 ros, suosque mores contineat? Quorsum idē Rex, & popu-
 li princeps, lux mūdi, & Sol quidā sit, nisi ut ipso exoriēte,
 atq; affulgēte dispāreāt tenebræ; & expergefactus homo,
 excitatulusque, exeat [ad opus suū, & ad operationē suā vi-
 que ad uesperā?] Iam ergo Iob Rex, pariterque Sacerdos
 suis ita præluxit, ut ignoratiæ, & infidelitatis tenebras ue-
 rissimæ doctrinæ splendore ex suo regno dispelleret. Certē

Rex, et prin- ceps ferme-
to similis.
Luc. 13. 21
Matth. 2.
Tres Magi
fermento si- miles abs-
conditi in fa- rinæ satis tri-
bus.
76
Malac. 2. 7
Quid de o- re quid de
manibus,
& moribus
principis re- quirendum.
Deu. 17. 18

Rex Cāde- labrum, ci-
uitas, Sol.

Pf. 103. 23

propter Sacerdotiū, & publicū ministeriū Abrahā quoque
 in id incumbēbat, vt nō solū numerosam vernaculorum
 turbam, sed alios quoque pro tēporis, & loci occasione na-
 ta, verbo, & prædicatione ad veram fidem, & religionē ad-
 duceret: adductos verò ne deficerent, secū ē duceret. nam
 egrediens de terra sua [Tulit Sarari vxorē suā, & Loth fi-
 liū fratris sui, vniuersamq; substantiā, quā possederant, &
 animas, * quas fecerant in Haran. & egressi sunt, vt irēt in
 terram Chanaan.] quē locū sic legit Onkelus. [Et animas
 quas subiecerant legi in Haran;] nā Hebræi docēt, Abra-
 hamū viros, Sarā verò foeminas instituisse in vera Dei re-
 ligione. Quare illorū animas fecisse, id est, illos Deo, & eius
 præceptis procreasse, & genuisse dicuntur; tū etiam fecisse
 quasi sacrificasse, & Deo obtulisse per conuersionē ad ve-
 rā religionē dici possunt, aut fecisse, id est, acquisiuisse, cō-
 parasse Deo, & eius cultui: aut congregasse, & redegisse ad
 fidelium Ecclesiā. Hæc enim omnia cadere possunt in pro-
 priā significationem verbi faciēdi, quod in fonte est, *Ghafa*.

Tandem, quòd incredibilis sit in vtramque partem, quæ
 à Regibus sumuntur, exemplorum vis, vt nō modò facilē,
 verū etiā efficacitate, & necessitate, quadā ad religionis,
 morumque principis imitationem animi subditorū agan-
 tur; nō aliter, atque vmbra corpus sequitur, & illud refert,
 à quo expressa, & effecta est; si corpus rectū, si curuū sit, si
 stet, si moueatur, in vmbra ipsa expressū videbis, mouetur
 videlicet cū principe mobile vulgus; frustra tētabis vmbra
 cōmouere immoto corpore, frustra inflectere, si illud stet
 rectū, frustra ad rectitudinem adducere, inflexo & recur-
 uo illo. Non aliter mare, quamuis tranquillū sit, ventorum
 vi agitur, quam cōmouetur vulgus vita, exemplo, verbo,
 & spiritu potestate habentis: aquæ, videlicet multę populi
 sunt; princeps verò aut magistratus Spiritus est apud Ec-
 clesiasten, & Ventus apud Danielē. Nō aliter Gubernator
 clauo in vtramque partem nauim reducit, q̄ vitę exemplo,
 qui reipublicæ clauū tenet. Neq; tandē aliter primū mobi-
 le inferiores oēs orbes rapit contra proprias, peculiareq;
 in partē aduersam inclinationes, diurnū motū a superiori
 quasi imperatum, & impressum incitatissimē, breuissimeq;
 conficientes in proprio, & peculiari cursu segnes, quasi vix
 audeant suo regi, & gubernatori repugnare, q̄ facile prin-
 ceps secū adducit, trahit, rapit quoquò pergat, subditorū
 animos. *Eringion* inquit Plutarc. [pusillam herbā, si vna ca-
 pra in os sumptent, illā ipsā ferunt, simulq; reliquū gregē
 cōsistere, quousq; occurrat caprarius, herbamq; ex ore exi-
 mat; vsq; adeò acres efflantur ē rebus vires; simili prorsus
 rōne, si viro in magistratu posito quis virtutem infuderit,
 hic multis per vnū profuerit, & ab incepto cursu reuoca-
 bit.] Præterea Rex Hemor, & princeps Sichē, nullo nego-
 tio tuadentes populo circūcisionē, grauissimūque dolorē,
 & religionē, cæremoniaq; ignotæ apud illos gētis, potue-
 runt illud oratione ad persuadēdū apposita per facile ob-
 tinere. Sed illud non prætereundū, solo cōspectu regis mi-
 terabiliter interfecti, adduci posse hoīē, vt sibi ipsi manus
 afferat, mortēq; consciscat: nā [arripuit Saul gladiū, & ir-
 ruit super eū; q̄ cū vidisset armiger eius, videlicet q̄ mor-
 tuus esset Saul irruit, & ipse super gladiū suū, & mortuus
 est cū eo.] Ex hac tanta vitæ Regū efficacitate in subditorū
 aīs permouendis facilē colligi pōt Iobi sanctitatē & reli-
 gionē, ita permanasse ī uniuersū regnū, ut ad illius exēplū
 le cōpulerit; præsertim cū Regē piissimū singulari pieta-
 te coluerint, & unicē dilexerint: dicebāt em̄, q̄ illum certa-
 tim amarent uiri tabernaculi sui, [quis det carnibus eius,
 ut saturemur.] externi quoq; q̄ merentiū esset consolator,
 q̄ cor uiduarū reficeret, q̄ oculus esset cæco, & pes claudō,
 pater pauperū, patronus pupillorum, liberator perituri. &
 unica populi, regniq; lætitia, solæq; delitiæ; expectabāt em̄
 illū sicut pluuiā. Scriptū uerò est: [Sicut ros super herbā,
 ita & hilaritas Regis.] Deinde nihil sapere uidebantur sa-
 pientissimi quiq; nisi q̄ ab illo audissent, nā [qui illū audie-
 bant, expectabat sniam, & intēti tacebāt ad cōsiliū illius.]
 Quæ audissent uerò, excipiebāt audissimē, & memori mē-
 te cōplectebantur, quippe os suū aperiebāt quasi ad imbrē
 ferotinu. Ex hoc uerò imbre quantū fuerit bonarū fecūda
 frugum effecta terra Hus, q̄ floruerit religione, & pietate,
 quantū profuderit optimorū fructuū, diuinare opus nō fue-
 rit, neq; uerò dubitare amplius ad Ecclesiā, & fidei ouile v-
 nū adductū esse à Rege, eodēq; pastore uigilantissimo Husi-
 tarū populū: cōueniūt em̄ in unū populi, & timēt Deū, cū
 Reges Deū timēt, pfallēte rege alio, [Incōueniēdo popu-
 los in unū, & Reges ut seruiant Dño. Et fursus: Timebunt
 gentes nomen tuū Dñe, & oēs Reges terræ gloriam tuā.]

II. Natiue

Gen. 12. 5

* Illi uos
 configo la-
 genie, qua
 auia hecho.
 Onkel.

עֲשֵׂה
 77

Principes
 exempla effi-
 caciissima.
 Congloba-
 tio simulun-
 dum ad
 exprimēdā
 exēptum
 vim.

Ecc. 14. 4.
Dan. 7. 2.

Plut. quod
 Philos. de-
 beat cū prin-
 cipibus ser-
 mocinari.
Gen. 34.

1. Reg. 31. 4.

Iob 29. ver.
24.

Pro. 19. 12.

Pf. 101. 23
& 16.

II. Nati que sunt ei septem filij, & tres filia.

- 1 Numerosa proles premij loco viris iustis olim concessa.
- 2 Dandi casus sepe redundat in sacro sermone, elucidatus locus Amos 6. & Cant. 1. Quid ignorare, & quid cognoscere in sacris.
- 3 Dativus acquisitionis in sacro sermone.
- 4 Filij poss. sso paterna.
- 5 Qui pater, idem dominus. Persarum, & Sclauorum mos. Illustratus locus, Gen. 49.
- 6 Discremen inter filios, & reliqua externa bona.
- 7 Filij parentibus utiles.
- 8 Filius illi nascitur, à quo verè genitus est. Ex Matth. 1. Luc. 1. Rom. 1.
- 9 Promiscua filiorum soboles iucunda parentibus; nuruum, & generorum charitas erga soceros.

Commemorata Iobi sanctitati rectè subiungitur liberorum enumeratio; namque hi, antiquo præsertim tēpore, non nisi a Deo propitio, & beneuolo cōcedebantur viris sanctissimis, quos ille caros haberet, Cum dederit, inquit, dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini filij, merces, fructus vētris, id est, dabit utique Deus optimus suis dilectis, quieram, & felicem vitæ rationem, numerosa proles susceptione, & benedictione, quæ iustis viris mercedis, & præmij loco tribui solet, sic exponente Theodoro.

Theodoret. Nati sunt ei. Dandi casus frequenter per Pleonasmum redundat in sacro, & Hebraico sermone, Exod. 34. Præcide tibi duas tabulas; idem, ac fume, vel præcide duas tabulas, Amos 6. Ingredientes pōpaticè domum Israel, Hebr. venerunt sibi Hisp. *Andanse, contornanse, passeanse.* Nam quod additur a Hierony. pompatice, potius pertinet ad exprimendā vim verbi veniendi, quam casum illum redundantem. Quare viri docti existimant typographorum vitio quartum casum pro tertio irrepsisse in id, Cant. 1. Si ignoras te. Cum ex Hebræo videatur legendum, si ignoras tibi, sicut & statim, egredere, & abi. Hebr. Egredere tibi. Cæterum bene vertisse nostrum interpretem abunde probat consensus Septuag. tum etiam verbi originalis proprietates exposcentis accusatiuum, ipseque sensus cōmodissimus, si ignoras te. Ex Hebr.

Cant. 1. 8. LXX. Si te non cognoscis, id est, non curas, si negligis tuā pulchritudinem, egredere, qua significatione & verbo ignorandi, & verbo cognoscendi vsus est, Paul. 1. Cor. 14. quod obiter pro vulgato dictum sit. Sæpè vero is dativus casus acquisitionis (quem vocant) est, & commodum aut incommodum significat, ea prorsus ratione, qua apud Latinos dativus cōmunis, Zach. 9. Rex tuus veniet tibi, utilis maximè & salutaris, iustus, & saluator. Isa. 63. Saluabit mihi brachium meum, id est, cedit victoria in meam gloriam. Hinc confestim quens est, ut cū est de filiis sermo, dicantur parentibus suis nasci, quod tum ad rem, atque ad suppellectilem paternā, tum etiam ad bonum, commodumque pertineant. Quare Iobi externa bona iam incipiunt numerari; est namque ex iure naturæ patria, in filios potestas, & propterea acquiri, vel possideri a parentibus dicuntur, Gen. 4. [Possedi hominem per Deum, Deut. 32. Ipse est pater tuus, qui possedit te.]

Quid igno. Si te non cognoscis, id est, non curas, si negligis tuā pulchritudinem, egredere, qua significatione & verbo ignorandi, & verbo cognoscendi vsus est, Paul. 1. Cor. 14. quod obiter pro vulgato dictum sit. Sæpè vero is dativus casus acquisitionis (quem vocant) est, & commodum aut incommodum significat, ea prorsus ratione, qua apud Latinos dativus cōmunis, Zach. 9. Rex tuus veniet tibi, utilis maximè & salutaris, iustus, & saluator. Isa. 63. Saluabit mihi brachium meum, id est, cedit victoria in meam gloriam. Hinc confestim quens est, ut cū est de filiis sermo, dicantur parentibus suis nasci, quod tum ad rem, atque ad suppellectilem paternā, tum etiam ad bonum, commodumque pertineant. Quare Iobi externa bona iam incipiunt numerari; est namque ex iure naturæ patria, in filios potestas, & propterea acquiri, vel possideri a parentibus dicuntur, Gen. 4. [Possedi hominem per Deum, Deut. 32. Ipse est pater tuus, qui possedit te.]

3 Quare frequenter patris, & domini nomina iunguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse, quod patrem, Matth. 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccles. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi seruis; Et in eandem rem de patria potestate, differens Accursius scribit, Sclauos (a quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Accurs. C. Hispanos deriuatum, ut mancipia, *Esclauos*, nominēt, & gentes illorum insigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura clauis. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrysof. homil. 67. in Genes. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicens Iosepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipse Iacob, sed sui filij Sichimam cæperāt, atque vastauerant; sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ a filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacra littera, quod peculiariter filij a Deo dentur; cetera subiaceant humanæ industriæ; nam nisi Dominus edificauerit domum (familiam liberorum, posteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rursus dicuntur, hereditas Domini, id est, a Domino sanctis suis concessa; hoc illud est, Gen. 4. cum Eua peperit Caym, Possedi hominem per Deum. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi a Deo donata. Sic exponit

4 Quare frequenter patris, & domini nomina iunguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse, quod patrem, Matth. 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccles. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi seruis; Et in eandem rem de patria potestate, differens Accursius scribit, Sclauos (a quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Accurs. C. Hispanos deriuatum, ut mancipia, *Esclauos*, nominēt, & gentes illorum insigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura clauis. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrysof. homil. 67. in Genes. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicens Iosepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipse Iacob, sed sui filij Sichimam cæperāt, atque vastauerant; sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ a filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacra littera, quod peculiariter filij a Deo dentur; cetera subiaceant humanæ industriæ; nam nisi Dominus edificauerit domum (familiam liberorum, posteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rursus dicuntur, hereditas Domini, id est, a Domino sanctis suis concessa; hoc illud est, Gen. 4. cum Eua peperit Caym, Possedi hominem per Deum. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi a Deo donata. Sic exponit

5 Quare frequenter patris, & domini nomina iunguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse, quod patrem, Matth. 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccles. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi seruis; Et in eandem rem de patria potestate, differens Accursius scribit, Sclauos (a quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Accurs. C. Hispanos deriuatum, ut mancipia, *Esclauos*, nominēt, & gentes illorum insigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura clauis. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrysof. homil. 67. in Genes. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicens Iosepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipse Iacob, sed sui filij Sichimam cæperāt, atque vastauerant; sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ a filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacra littera, quod peculiariter filij a Deo dentur; cetera subiaceant humanæ industriæ; nam nisi Dominus edificauerit domum (familiam liberorum, posteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rursus dicuntur, hereditas Domini, id est, a Domino sanctis suis concessa; hoc illud est, Gen. 4. cum Eua peperit Caym, Possedi hominem per Deum. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi a Deo donata. Sic exponit

6 Quare frequenter patris, & domini nomina iunguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse, quod patrem, Matth. 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccles. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi seruis; Et in eandem rem de patria potestate, differens Accursius scribit, Sclauos (a quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Accurs. C. Hispanos deriuatum, ut mancipia, *Esclauos*, nominēt, & gentes illorum insigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura clauis. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrysof. homil. 67. in Genes. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicens Iosepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipse Iacob, sed sui filij Sichimam cæperāt, atque vastauerant; sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ a filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacra littera, quod peculiariter filij a Deo dentur; cetera subiaceant humanæ industriæ; nam nisi Dominus edificauerit domum (familiam liberorum, posteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rursus dicuntur, hereditas Domini, id est, a Domino sanctis suis concessa; hoc illud est, Gen. 4. cum Eua peperit Caym, Possedi hominem per Deum. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi a Deo donata. Sic exponit

7 Quare frequenter patris, & domini nomina iunguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse, quod patrem, Matth. 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccles. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi seruis; Et in eandem rem de patria potestate, differens Accursius scribit, Sclauos (a quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Accurs. C. Hispanos deriuatum, ut mancipia, *Esclauos*, nominēt, & gentes illorum insigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura clauis. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrysof. homil. 67. in Genes. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicens Iosepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipse Iacob, sed sui filij Sichimam cæperāt, atque vastauerant; sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ a filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacra littera, quod peculiariter filij a Deo dentur; cetera subiaceant humanæ industriæ; nam nisi Dominus edificauerit domum (familiam liberorum, posteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rursus dicuntur, hereditas Domini, id est, a Domino sanctis suis concessa; hoc illud est, Gen. 4. cum Eua peperit Caym, Possedi hominem per Deum. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi a Deo donata. Sic exponit

8 Quare frequenter patris, & domini nomina iunguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse, quod patrem, Matth. 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccles. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi seruis; Et in eandem rem de patria potestate, differens Accursius scribit, Sclauos (a quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Accurs. C. Hispanos deriuatum, ut mancipia, *Esclauos*, nominēt, & gentes illorum insigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura clauis. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrysof. homil. 67. in Genes. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicens Iosepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipse Iacob, sed sui filij Sichimam cæperāt, atque vastauerant; sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ a filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacra littera, quod peculiariter filij a Deo dentur; cetera subiaceant humanæ industriæ; nam nisi Dominus edificauerit domum (familiam liberorum, posteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rursus dicuntur, hereditas Domini, id est, a Domino sanctis suis concessa; hoc illud est, Gen. 4. cum Eua peperit Caym, Possedi hominem per Deum. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi a Deo donata. Sic exponit

9 Quare frequenter patris, & domini nomina iunguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse, quod patrem, Matth. 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccles. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi seruis; Et in eandem rem de patria potestate, differens Accursius scribit, Sclauos (a quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Accurs. C. Hispanos deriuatum, ut mancipia, *Esclauos*, nominēt, & gentes illorum insigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura clauis. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrysof. homil. 67. in Genes. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicens Iosepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipse Iacob, sed sui filij Sichimam cæperāt, atque vastauerant; sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ a filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacra littera, quod peculiariter filij a Deo dentur; cetera subiaceant humanæ industriæ; nam nisi Dominus edificauerit domum (familiam liberorum, posteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rursus dicuntur, hereditas Domini, id est, a Domino sanctis suis concessa; hoc illud est, Gen. 4. cum Eua peperit Caym, Possedi hominem per Deum. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi a Deo donata. Sic exponit

10 Quare frequenter patris, & domini nomina iunguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse, quod patrem, Matth. 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccles. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi seruis; Et in eandem rem de patria potestate, differens Accursius scribit, Sclauos (a quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Accurs. C. Hispanos deriuatum, ut mancipia, *Esclauos*, nominēt, & gentes illorum insigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura clauis. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrysof. homil. 67. in Genes. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicens Iosepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipse Iacob, sed sui filij Sichimam cæperāt, atque vastauerant; sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ a filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacra littera, quod peculiariter filij a Deo dentur; cetera subiaceant humanæ industriæ; nam nisi Dominus edificauerit domum (familiam liberorum, posteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rursus dicuntur, hereditas Domini, id est, a Domino sanctis suis concessa; hoc illud est, Gen. 4. cum Eua peperit Caym, Possedi hominem per Deum. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi a Deo donata. Sic exponit

11 Quare frequenter patris, & domini nomina iunguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse, quod patrem, Matth. 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccles. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi seruis; Et in eandem rem de patria potestate, differens Accursius scribit, Sclauos (a quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Accurs. C. Hispanos deriuatum, ut mancipia, *Esclauos*, nominēt, & gentes illorum insigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura clauis. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrysof. homil. 67. in Genes. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicens Iosepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipse Iacob, sed sui filij Sichimam cæperāt, atque vastauerant; sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ a filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacra littera, quod peculiariter filij a Deo dentur; cetera subiaceant humanæ industriæ; nam nisi Dominus edificauerit domum (familiam liberorum, posteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rursus dicuntur, hereditas Domini, id est, a Domino sanctis suis concessa; hoc illud est, Gen. 4. cum Eua peperit Caym, Possedi hominem per Deum. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi a Deo donata. Sic exponit

12 Quare frequenter patris, & domini nomina iunguntur, quasi per expositionem. Idem enim est dominum esse, quod patrem, Matth. 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccles. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ. propterea Persæ (ut author est Arist. in Poli.) liberis utebantur, quasi seruis; Et in eandem rem de patria potestate, differens Accursius scribit, Sclauos (a quibus non multum absunt Romani) filios arbitrio suo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Accurs. C. Hispanos deriuatum, ut mancipia, *Esclauos*, nominēt, & gentes illorum insigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura clauis. Sed de hoc plura I. C. Porro Chrysof. homil. 67. in Genes. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicens Iosepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipse Iacob, sed sui filij Sichimam cæperāt, atque vastauerant; sed si filiorum dominus pater est, multo magis eorum, quæ a filiis possidentur; si autem dominus, cui voluerat, dare poterat. Sed hoc discriminis inter filios, & reliqua bona externa constituunt sacra littera, quod peculiariter filij a Deo dentur; cetera subiaceant humanæ industriæ; nam nisi Dominus edificauerit domum (familiam liberorum, posteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rursus dicuntur, hereditas Domini, id est, a Domino sanctis suis concessa; hoc illud est, Gen. 4. cum Eua peperit Caym, Possedi hominem per Deum. Quasi diceret, natus filius, & mea possessio, & Domini etiam hereditas est mihi a Deo donata. Sic exponit

Chryf. hom. 18. super Genes. Non, inquit Eua, natura mihi puerum dedit; sed diuina gratia. Quo illud pertinet Genes. 30. cernens Rachel, & infœcunda esset, inuidit sorori suæ, & ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus respondit Iacob: Nunquid pro Deo ego sum? Et iterū c. 33. Elau percontanti quid sibi volunt isti, & si ad te pertinent? respondit, paruuli sunt, quos donauit mihi Deus seruo tuo.

Dicuntur præterea filij nasci parentibus, quod utiles illis futuri sint, Isa. 9. paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Referuntur namque inter bona utilia, ut qui timere & colere debeant parentes Leu. 19. vers. 3. & 3 Reg. 2. vers. 19. Honorant illos, & victum subministrant, Gene. 27. vers. 1. Exod. 20. v. 12. Deuter. 5. v. 16 & 27. v. 16. Eccl. 3. v. 1. & c. 6. v. 18. & c. 7. v. 29. Prouer. 28. v. 24. Matth. 15. v. 4. & 19. v. 19. Ephes. 6. v. 2. Operiunt ignominiam illorum, Genes. 9. v. 23. Propulsant iniurias, & defendunt, Psal. 126. vers. 4. & sunt fortitudo parentum, Gen. 46. v. 3. & lætitia, Prouer. 10. v. 1. & 15. 20. & 24. Gen. 21. v. 6.

Tandem illi dicitur nasci filius, a quo genitus est, Rom. 1. Factus est ei ex semine David secundū carnem (ei) quo loco quamuis in Græco illud, ei, nunc non extet, ex sacra tamen scripturæ more sapiēter potuit ab interprete addi, ut significaret hominem Christum verum esse Dei filium, verumque Deum. Hanc ipsam dicendi rationem ex Hebræo retinent Septuag. cū de alicuius familie primo parēte loquuntur Num. 27. vbi nos habemus, [Filius Rubē Phallu, a quo familia Phalluitarum, & Hesron, a quo familia Hesronitarum. Septuag. sic, ipsi Phallu populus Phallui; ipsi Afrō populus Afroni, & 1. Paralip. 7. vbi nos habemus, de stirpe Thola viri fortissimi. Septuag. legunt, ipsi Thola fortes virtute.] Quare cū Luc. 1. dicat Angelus Zachariæ, Elisabeth pariet tibi (ex te parente) filium; Iosepho virginis sponso tantū dicitur, pariet filium, non tibi, quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est, Matth. 1. significat ergo hæc locutio non dubiam, sed certam prolem, torum castum, omnis sinistrae suspicionis expertem: ex quo fit, ut filij charissimi habeantur patri; propterea namque filios minus solent patres amare, quàm matres, quod hæc certiores sint de suscepta prole, illi minus certi, sæpè etiam dubij, ut Arist. scripsit.

Septem filij & tres filia. Perfectus filiorū numerus ex utroque sexu; ipsi etiam per se masculi Septenatio, perfecto quoque numero; quo, ut inquit Philo, gaudet natura, ut quæ septem diebus perfecta fuerit: rursus filia ternario, eodemque insigni numero. Promiscuam filiorum, & filiarum sobolē maximè esse parentibus in votis obseruat Origen. quod familia multum crescat, & cognatio cum externis multo facilius iniuri possit ex permutatione filiorū, & filiarum; si, cum pater dederit filios, & filias, rursus accipiat alios filios adoptiuos, similesque filias, generos videlicet, atque nurus; qui interdum erga soceros lynceriores, atque beneficentiores ipsis filiis esse solent.

III. Et fuit possessio eius septem millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga bouum, & quingentæ asinae, ac familia multa nimis, eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.

1 Quid poss. sso in sacris.

2 Possessio incommode redditur peculium, & qua peculij ratio.

3 In Arabia pastores potentissimi. Arabia fertilitas vera naturalisq. diuina, unde pecunie nomen.

4 Iobus auri diues: aureo saculo aurum non magni aestimatum.

5 Ouium certus numerus non ad parcitatem, sed ad opulentiam expressus.

6 Oves Arabiae quales; & pecorum vsus.

7 Camelorum vsus, & copia in Arabia.

8 Bouum vsus.

9 Agri quondam f. e. l. d. parables.

10 Iugerum, sub iugo comprehensum, & rursusque neminis ratio.

11 Asinarum & asinorum qua utilitates, elucidatur locus, Gen. 36.

12 Mulorum genus in Syria quale.

9 Promiscua soboles. Philo. Orig.

Gener, & nurus, loco filiorum.

III. Et fuit possessio eius septem millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga bouum, & quingentæ asinae, ac familia multa nimis, eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.

1 Quid poss. sso in sacris.

2 Possessio incommode redditur peculium, & qua peculij ratio.

3 In Arabia pastores potentissimi. Arabia fertilitas vera naturalisq. diuina, unde pecunie nomen.

4 Iobus auri diues: aureo saculo aurum non magni aestimatum.

5 Ouium certus numerus non ad parcitatem, sed ad opulentiam expressus.

6 Oves Arabiae quales; & pecorum vsus.

7 Camelorum vsus, & copia in Arabia.

8 Bouum vsus.

9 Agri quondam f. e. l. d. parables.

10 Iugerum, sub iugo comprehensum, & rursusque neminis ratio.

11 Asinarum & asinorum qua utilitates, elucidatur locus, Gen. 36.

12 Mulorum genus in Syria quale.

Et fuit possessio eius Alteram bonorum partem subiungit, opes videlicet, non quæ auro & argento, sed quæ pecoribus cōstarent; non enim alias opes videtur locus hic, possessionis, nomine dignas admittere. quare vim vocis enervant, ne dicam corrumpunt, qui non simpliciter, & vniuersè possessionem vertunt, cum Latino interprete, sed restringunt

Et tria millia camel, Post oues, camelos, & eo est numero, *Herodot.*
ut cum ouibus perfectum numerum denarium expleant, adnu- *7*
meratos fuisse ex eo fortasse fuerit, quod [Camelos (autore Pli- *Pli. lib. 8. c.*
nio) inter armenta pascit Oriens. Nec uero solum Arabici ge- *17.*
nâdis oneribus, sed preliis et apti sunt. Sic idem Plin. Came-
lorum duo genera; Bactriani, & Arabici: differunt, quod illi bi-
na habent tubera in dorso: hi singula, & in pectore alterum,
cui incumbant. Dentium superiore ordine, ut boues, carent
in utroque genere; omnes autem iumentorum in loco istis terris
dorso franguntur, atque etiam equitantur in preliis; velocitas
interequos, sed sua cuique mensura sicuti uires. Solinus quo- *Solinus.*
que scribit Arabiam plurimos camelos gignere; a Bactriis ue-
ro camelos mares castrari, ut pugnaciores, atque robustiores
sint excisa petulantia. Sicuti *Ælianus*, foeminas etiam, quæ *Ælianus*

Vegetius. ad bellum aptiores existant, vulvas ferro exulcerari. Vegetius quoque lib. 3. de re militari c. 23. [Camelos, inquit, aliquantæ nationes in aciem prodixerunt.] Sed de Arabicis etiam camelis, atq; illorum usu, & opera prætereundū non est Diodori testimonium; Is igitur lib. 3. suæ bibliothecæ c.

Diodor. 12. de illa Arabiæ parte, quæ supra Felicem Arabiam posita est, loquens sic scribit; [Multa, & diuersa camelorum præber genera; tum pinguium, tum macilentorum: quorum nonnulli gibbum duplicem in dorso habent, à quo, & Diti nominantur. Horum carnibus, lacteque uescuntur incolæ. Quidam ferendis oneribus apti supra decem medimnas frumenti, homines uerò quinque in lecto iacētes uehunt. Anacoli uerò, Lagarique qui Dromadum sunt forma, plurimum uiae faciunt, præsertim per deserta, & aquis carentia loca; in bello quoque duos in certamen sagittarios ferunt dorso cōtrariè inuicem insidentes, alterum à fronte aduersus hostē, alterum contra persequentem pugnantem.] Cum igitur tū ad pugnandum, tum ad gerenda onera, tum ad cibum Arabes camelis utantur, nemini iam mirum fuerit, quod 1. Paralip. 5. scribitur, quod filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasses, qui terram illam, quæ quondam Iobi fuerat, & amicorum illius, pugnantem contra Agarenos ceperunt camelorum quinquaginta millia, & ouium ducenta quinquaginta millia, & asinos duo millia.

Origen. 8 Nescio quid de septem millibus ouium pro septē filiis; & de tribus millibus camelorum, pro tribus filiabus, ut singulis filiis appropriarentur mille; rursus idē de quingētis iugis bouum, & quingentis asinibus efficientibus similiter decem millia, excogitauit Origen. acutē potiùs, quàm solidē.

Plin. lib. 7. **c. 56.** **Gen. 5. 29.** **Plin. lib. 9.** **c. 44.** **Iob 42. 8.** **Valer. M. l. 8. cap. 1.** **Plin. supra.** **Origen.** 9 **Cur inter possessiones nulla fiat agri uis?** Quingenta quoque iuga bouum. Bouum usus non solum in terræ cultura, quam non Buziges Atheniensis, aut Tryptolemus, ut scripsit Plin. sed Noe inuenit, de quo prædixerunt illius parentes; [Iste consolabitur nos ab operibus manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus.] boue nimirum, atque aratro inuentis. Sed præterea in sacrificijs uictimæ optimæ, & laudatissima Deorum placatio, ex Plin. sed apud Iob, & illius amicos æqualis utriusque uictimæ usus, & honor; par etiam numerus, sic exigēte Deo; [Sumite septē tauros, & septē arietes, & offerite holocaustum.] Rariùs videntur cessasse bouillæ carnes in cibum. Dānatus aliquando, qui ut omalo uesceretur, bouem occidisset, socium laboris, agrique cultura; actusque in exilium. Quamquam Orig. dixerit boues uiuos pro agricultura; occisos pro cibo, & calceamentis fuisse. Sed verò exoritur hoc loco dubitatio cur inter possessiones.

Agri quondam non ualde pretiosi. S. Iobi agrorum nulla mentio fiat, neque terræ iugerum post iuga bouum? D. Tho. illam causam assignat, quod propter infrequentes terræ habitatores, præsertim in Arabia, tum etiam propter soli uertitatem non erant agri ualde pretiosi; quare antiquis patribus facile erat mutare subinde loca, & agros, numerosissimos, licet greges secum cōueherent; ut patet in Abraham, Loth, Iacob. Poterant ergo sedē sibi, suisque pecoribus deligere: sic enim potuit Abraham dicere Loth [Ecce uniuersa terra coram te est, recede à me obsecro: si ad sinistram, Aquilonem, ieris, ego dexteram, Austrum, tenebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergā, elegitque sibi Loth regionem circa Iordanē, &c.] Terram autem coram aliquo esse, idem est in sacro sermone, quod alicuius protestati, arbitrioue, & oculorum delictui subijci; ut Genes. 20. [Terra coram uobis est: ubicumque tibi placuerit habita. & Ierem. 40. Terra in conspectu tuo est: quod elegeris, & quod placuerit tibi, ut uadas, illuc perge.] Sed uerior, æquē ac breuior responsio, in iugis bouum terræ iugera intelligi: id ne quemquam lateret, expresserunt Septuag. legentes, [& opera magna erant ei super terrā.] Ipsaq; Latina vox iugum aliquā pro iugero terræ accipitur, sic. n. scribit Varro 1. de re Rustic. c. 10. [Iugū uocant, quod iuncti boues uno die exarare possunt.] quæ est eadem iugis significatio, & diffinitio, auctore Plin. l. 18 c. 3. cōsentit et proprietate Hebraici nominis, quæ iugum vertitur, aliquā etiam iugerum, ut Isai. 5. Decem iugera vinearum facient lagunculam unam.] Cum autem iugerum unū ex Varrone superius adducto, claudat bis cētum pedes quoquo uersus quadratum, facile erit summam colligere amplissimorum agrorum; præsertim cum oporteret non eundem quotannis agrum feri, sed ueruaeta multa, & noualia esse. Neque uerò solum frumentitios agros habuisse uult Origenes; vineas quoque illi attribuit; Chrysostomus etiam consitiones, prata, hortos. Non indignum animaduersione, quod aduertit Chrysostomus, Regem hunc sanctissimum non habuisse auratis laquearibus ornatas domos; non auro conglutinatos currus; nullam fieri mentionem equorum: adde etiam

non venaticorum canum, non accipitrum, non denique thesaurorum auti, & argenti, lapidumque pretiosorum; sed illa tantum inter possessiones referri, quæ ad uitæ necessitatem sunt accommodata, & quæ facultatem conferunt benè merendi de omnibus, atque egentibus opitulandi.

Et quingente asina. Has requiri solitas propter mulorum, & mularum generationem, quod D. Thomas cum Origene censuit, confirmari potest; muli enim quondam in pretio fuerunt, & illi præsertim; qui ex equo, & asina essent, ut indicatur Iudic. 10. [Iair Galaadites iudicauit Israël per viginti, & duos annos, habens triginta filios sedentes super triginta filios asinarum,] & c. 12. Abdon habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes ascendentes super triginta pullos asinarum. Quos mulos esse, Vatabl. alijque cēsent. Hinc Hebraizantes tantoperè celebrāt Ana illū, propter excogitatā artem admittendi equos ad asinas; ubi. n. Gen. 36 legimus; [Iste est Ana, qui inuenit aquas calidas (Iamin) in deserto, dū pasceret asinas,] Hebraizantes retētis iisdē litteris, uariatis punctis, legunt, iste est qui inuenit (Iemim) mulos dū pasceret asinas. Reges et ulebatur mulis. 2. Regum. 18. & 3. Reg. 1. & 18. & ad publicam lætitiā, & ouationem adhibebatur, ut colligitur ex Isai. 66 [Annunciabunt gloriā meā gentibus, & adducent oēs fratres vestros de cunctis gentibus donū Dño in equis, & in quadrigis, & in lecticis & in mulis, & in carrucis ad montē sanctū meū Ierusalem, dicit Dñs.] Ceterum asinarum hic mentionem fieri propter mulos, quibus infidebant quondam uiri principes, mihi ualdē dubium est; nam mulos huiusmodi non esse eiusdem generis cum nostratibus, sed sui generis, Arist. planē testatur li. 6. c. 36. de historia animalium. [Sunt, inquit, in Syria, quos mulos appellant, genus diuersum ab eo, quod coitu equæ, & asinæ procreatur, sed simili facie; quomodo asini lylyestres similitudine quadā nomē urbanorum accepere. Et quidē ut asini illi feri, sic multi præstāt celeritate; procreāt eiusmodi mularum in suo genere. Et idē c. 24. scripserat, in terra super Phœnicē mularum, & coeunt, & pariunt oēs, sed id genus diuersum est, quāquā simile] Ergo uel asinarum metio fit, quod necessaria essent simul cum bobus ad terræ culturā; sic. n. Isai. 30. utriusque coniunguntur. [Tauri tui, & pulli asinorum, qui operantur terrā, cōmixtū migma comedent, sicut in area uentilatum est] Vel quod uehēdo et deseruirent, si enim nō mulos aut hinnulos, sed iuniores asellos illis locis Iudicū intelligunt Rab. David in lib. radicum, quem sequitur Pagninus & non esse ineptos triumphis, aut uehēdo, colligi potest ex Zach. 9. [Ascendes super asinā, & super pullū filii asinæ] Quos asinarum usus etiam apud Romanos fuisse Plinius testis est lib. 8 cap. 43. [Asinum, inquit, CCC. nummum emptū. Q. Axio Senatori auctor est Marcus Varro, haud scio, an omnium pretio animalium uictō, opera sine dubio geruli mirifica, arando quoque, sed mularum maximè pro generatione.] Idem confirmat Orig. dicens in regione Arabiæ, & Palæstinæ pares esse equis in uelocitate eundi, & redeundi; & ualere ad negotia peragenda, & afferenda; eademque officia præstare, quæ nunc equi, & muli. Asinarum autem potiùs, quàm marium, uidetur facta mentio, quod ut eodem loco scribit Plin. mares sint in opere remissiores, ac deteriores.

Ac familia multa nimis.

- 13 Familia nomen à ministrando, & seruando terra. Agricola seruus. Explicatus Ecclesiasticus.
- 14 Familia quos comprehendat. Qui familiares: qui Censui Agricola.
- 15 Familia potiùs, & rusticum instrumentum comparandum, quàm Latifundia. Correctus Plinius.
- 16 Superandus agrorum & pecorum numerus à familiaribus. alia etiam præcepta Rei Rusticæ.
- 17 18. 19. 20. 21. 22. Var a Magnitudinis, & Magni acceptiones in sacro Sermone. Quid Paruulus, Puerue. Comparatiua, & Superlatiua Hebraeorum.
- 23 Quid Orientalis & Oriens apud sacros.
- 24 Diuitum compellatio in Scriptura. Diuita nutrimentum uitiorum. Iobi laus.

Ac familia multa. Numerosum uidelicet famulitium, quo opus erat ad pecorum & agrorum curam: Sept. [Ministerium multum ualdē:] Aquila, seruitiū. Symmachus, cum nostro, famulitium, aut familia: consonant omnia, & conspirant cum fonte; nam familia, in Heb. descendit à radice (Ghabad) quod est ministrare, aut seruire; Inde operari, uel colere terram, quod propriè est seruire terræ: sicut enā Colum. dixit l. 3. c. 4. Sūma sedulitate culturæ seruiat. Nam

Origen. **Chrysost.** **Iob agros potius, quàm aurum comotat.**

II
D. Thom.
Origen.

Iud. 10. 3.

Iudic. 12.

13.

Vatabl.

Mulorum origo.

Genes. 36.

24.

Reges mulis ad equitandū vsi.

2. Re. 18. 9.

et c. 13. 29.

3. Re. 1. 38.

Isai. 66. 20.

12

Cuiusmodi fuerint Arabici, & Palæstini muli.

Arist.

Asini opportuni agriculturæ.

I. a. 30. 24.

R. David.

Pagn.

Zach. 9. 9.

Plinius.

Quæ asinarum apud Romanos utilitates.

Origenes.

Asini Arabici.

Plin.

13

IXX.

Aquila.

Symmach.

עבד

Agricola

terra seruit.

Columel.

Nam

Nam sicut seruus alitur ab eo, cui seruit, & uitę necessaria accipit, non aliter homo a terra, quam excolit: & sicut seruus non recipit laboris, & seruitutis aliā mercenarij mercedem, uidelicet denarium diurnum; sic agricola pręter victum, & uestitum, non alias pecunię vsuras exigit a terra.

Ecc. 27. 18

Hanc seruiendi translationem, & rationem, quę in agricultura posita est, indicauit Ecclesiast. c. 27. v. 18. dum eum, qui ficum seruat, quod agricolę est, coniungit cum seruo, & ministro, qui summa obseruantia & cura hero suo ministrat.

Iob. 7. 2.

[Qui seruat, inquit, ficum (Tyg. qui colit ficum) comedit fructus eius; & qui custos est Domini sui, glorificabitur.]

Gen. 4. 7. 19

Ergo seruit terrę agricola; tū etiam in seruitio alicuius Patri- familias est; sic apud Iob c. 7. dicitur seruus, qui operatur terram, desiderare umbram; & Gen. 47. cum Aegyptij vendiderunt agros, seq; ipsi addixerunt colendis, dicuntur facti serui Pharaonis. [Eme, inquit ad Ioseph, nos in seruitutem regiam, & prębe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem.] Deinde verò: [quintam partē

14

Familia de

quibus di-

citur.

Festus.

Vlpia. l. 195

ff. de verb.

fig.

Cicer.

Cæcin.

Quid facilius,

quā probari ijs,

qui Latine sciunt,

in vno seruolo familię nomen non valere. Deinde neq; du-

bium est, quin si ad rem iudicandam verbo ducimur, nō re,

familiā intelligamus, quę cōstat ex seruis plurimis.] Hinc

est, quōd olim qui serui essent, familiares dicebātur, autho-

re Macrobi. in Satur. lib. 1. cap. 1. [Nostri, inquit, maiores

omnem dominis inuidiam, omnē seruis contumeliā detra-

hentes, dñm patrē familias, seruos familiares vocauerunt.] Idem ferē ijsdem verbis apud Sene. li. 6. epi. 47. Serui itaq;

agricolę, alij erāt verē serui in dominorū mancipio positi;

alij liberi quidem, sed tñ ita addicti, vt quasi serui numera-

rentur, quippe qui ne peculiū quidem suum haberēt; & hi

Censiti agricolę dicebantur apud Rom. Vt fuerit postero-

ribus seculis, Iobi seruitia amplissima erāt, & familia mul-

ta nimis, ex seruis, & ascriptitijs agricolis, vt tandem illud

verissimū sit. Vbi multę sūt opes, multi & q. comedunt eas.

Sed mirabilis sanē lacra huius historię ordo in enume-

randis, & proponendis, quę faciūt ad Iobi laudem. Descri-

bit enim optimum Patrem familię, cūm potius rustica in-

strumenta, boues, iuga aratra, familiam recenset; quā la-

tifundia, aut agrorum multitudinem & amplitudinem; in-

ter alia enim de agro colendo pręcepta, hoc quoque in hęc

uerba scripsit Plin. Modum agri in primis seruandū anti-

qui putauerē: quippe ita censabant, satius esse minis fere-

re, & melius arare. Qua in sententia & Vergiliū fuisse

uideo (eō alludit ex 2. Georg.

----- Laudato ingentia rura,

Exiguū colito, quā sententiam expendit Colum. li. 1. c.

3.) Verūq; contentibus latifundia perdidere Italiā: iam

verō & prouincias. Sed qualem oportuerit esse optimi Pa-

tris familias, solertissimiq; agricolę Iobi familiā, tum quid

familię nomē significet, ex ijs, quę de Furio Cresino subij-

cit Plinius, intelligendum est. [C. Furius Cresinus ē serui-

tute liberatus, cum in paruo admodū agello largiores mul-

tō fructus perciperet, quā ex amplissimis vicinitas, in in-

uidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficijs.

Quamobrē a Sp. Albino Curuli die dicta metuens damna-

tionem, cūm in suffragiū tribus oporret ire, instrumentū

rusticum oē in forum attulit, & adduxit familiam ualidam

atq; ut ait Piso, benē curatam, ac uestitam] sic n. oīno cor-

rigendus est, & legendus hic locus, non ut exemplaria ferē

oīa habēt, filiā ualidā, parū. n. aut nihil ad agriculturā filia;

multū familia [ferramēta egregiē facta, graues ligones, uo-

meres ponderosos, boues saturos. Postea dixit; Veneficia

mea. Quirites, hęc sunt; nec possum vobis ostēdere, aut in to-

rū adducere lucubrationes meas, uigiliasq; & sudores: ita

omniū sentētijs absolutus est] Cuius ē Cato inter prima

rei rusticę pcepta, ne familię malę sint. Igitur Iobi familia,

tum multa nimis, tū minimē mala, sed optima, valida, be-

nē curata, benēq; uestita. boues saturi. uomeres ponderosi.

Multā nimis. Certus familiarium & agricolarum nume-

rus colligi ex quingentis iugis boum, & certo quodam nu-

mero iugerum terrę curiosa quantumuis computatione,

minimē potest. Quamuis enim M. Cato operariorum nu-

merum pręfinire voluerit singulis agri iugeribus; idēque conatus fuerit Sacerna; sed quidem (vt rectē dixit Varro) non potest ad certam metam, aut numerum familia dirigi; nequē de huius magnitudine, aut multitudine aliter statui, quā pro agri proportionē; nam si sit ita dissimilis, vt totus arari non possit, vt si sit confragosus, atque arduus, paucioribus eget bobus, atque bubulcis. Sed tamē cūm numerosissimā familiam, & non nisi certum numerū iugerum, boum, certosq; pecorum greges locus hic designet, videtur planē indicare agrorum numerum, ab agricolarum; & multitudinem pecorum, a pastorum, & magistrorum pecoris familia, & numero superatam fuisse, vt maior & numerosior fuerit familia, quā res necessaria agrorum postularet. Pręstat enim paruulus agellus benē cultus, quā multo laxior malē. Quippe acutissimā gentem Poenos dixisse conuenit, referente Columella [imbecilliorē agrum, quā agricolam esse debere; quoniam cūm sit colluctandū cum eo, si fundus pręualeat, allidit dominum.]

Eratq; vir ille magnus inter omnes Orientales. Hebraismum retinuit interpres, carent enim Hebręi comparatiuis, & superlatiuis; circumloquuntur verō particulis; [Pręualde, inter.] Latinus diceret, Maximus inter omnes Orientales. Magnitudo uerō hęc cūm ex multis rebus spectari possit, etiam ex proprietate originalis uocis, quę aliando refertur ad nobilitatem, & honorem, ad tumorem, & arrogantiam animi; ad diuitias, & ad eiusmodi generis ulla pręstantiam, & magnificentiam; hoc etiam loco multiplex existit interpretatio.

Prima Septuaginta, legentium, [Erat homo ille nobilis inter eos, qui ab ortu solis.] sic enim habent Vaticani: quāuis Cōplut. habeant, magnus; & illo modo accepisse Gręcos constat, nam referunt ad generis nobilitatem ducti ab Abrahamo. Author Catenę, Chrys. Dydi. Sic magni dicuntur in scriptura, quos appellāt Gręci, μεγιστάνες, quasi dicas, magnos, aut maximos: eandem vocem Marc. 6. reddidit interpres, [Principes, Herodes natalis sui cēnam fecit principibus.] nos, Los grandes del Reyno. Latinus etiam magnum pro nobili accipit, quale illud Horatij est --- Magni

Quo pueri magni ē centurionibus orti, &c.

Secundō, alij pro famoso & glorioso nomine accipiunt. Quasi dicat fama Iobi occupauerat regiones illas orientales; sic exponit D. Thom. & Lyranus, quā etiam ratione dicitur. 2. Regum 7. [Feci tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra.]

Tertiō, vt referatur ad honorem; colebatur Iob summa oīum reuerentia, & obseruantia prę cūctis Regibus Orientalibus; uel ab Orientalibus: oīum honoratissimus. sic Ios. 4. [Magnificauit Dñs Ios. 4. Reg 5. Naaman Princeps militię regis Syrię, erat uir magnus apud Dñm suum, exponitur, & honoratus. Exod. 11. Fuit Moyses uir * magnus ualde in terra Aegypti * coram seruis Pharaonis, & omni populo.]

Quartō referri potest ad sapientiā: cūm. n. sapiētissimus Philosophus, atq; Theologus fuerit (quā laudē ipse sponte, licet a ceteris ēt delatam, sibi arrogat, cū in platea prodeunti sibi parari cathedram, & intentos ad illius doctrinā inhianti ore, singula uerba quasi celestis pluuię stillas excipi solere testatur) Certē non uidebatur prętermittenda tā illustis laus; neq; uerō alio loco recensita. Et de sapientia quidem uidetur illud accipiendum Eccles. 1. [Ecce magnus effectus sum, sequitur expositio, & pręcessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Ierusalem, & mens mea cōtēplata est multa sapienter.] Quare per antithesin dicuntur [paruuli, & diligere infantiam [qui desipiunt; effici pueri sensibus,] qui non rectē, nequē uerē de rebus sentiunt, & iudicant. Quare Paulus 1. Cor. 13. ait; Cū essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus; quando autē factus sum uir, euacuaui quę erant paruuli. Magnus] ergo erat Iob, uir sapientissimus, nihil puerile, nihil iuuenile, aut la sciuiens uerbo, aut opere; sed maturē omnia, & pręmeditato consilio faciens, ut qui in terra Hus habitauerit; quā interpretatur Consilium; sic obseruante Didymo; & rectē, eūm sapientia de se dicat: [Ego sapiētia habito in cōsilio]

Quintō illud uidetur cōmodissimū, ut ad diuitias referatur, & possessiones amplissimas: namq; uerbis simillimis (si nō iisdē) locupletissimus Isaac describitur Gen. 26. [Seuit Isaac in terra illa, & inuenit in ipso anno centuplū, benedixitq; ei Dñs, & locupletatus est homo, & ibat proficiēs, atque succrescēs, donec magn⁹ uehemēter effect⁹ est; habuitque possessiones ouīū, & armētorū, & familię plurimū.] Nō aliter describitur stult⁹ ille diues Nabal 1. Reg. 25. [Possessio ei⁹ in Carmelo, & hō ille magn⁹ nimis, eratq; ei oues tria

Et 11. de re rustica. Varro. 10. Vt sit cōsēdū de multitudinē Fa milia.

Agros superandos esse a familia, Penorū sententia.

Columel. li. 1. c. 3.

17 Hebręi cōm paratiuis, & superlatiuis carēt.

Magnitudo quid cōprehendat.

177

LXX.

Prima expositio.

Nicetas.

Chrysost.

Didymus.

μεγιστάνες.

Magnus qui.

Marc. 6. v.

21.

Hor. 1. ser. sat. 6.

18

2. Expositio.

2. Reg. 7. ver. 9.

19

Tertia expositio.

Ios. 4. 14.

4. Reg. 5. 1.

Exod. 11.

* Tenianla

tados. mudo respecto.

20

4. Expositio.

Iob 29. 7.

Ecc. 1. 16.

Qui dicantur Paruuli in sacris.

Prou. 1. 22.

1. Co 14. 20

1. Co 13. 11

Hus consilio.

11. m.

Didymus.

Prou. 8. 12.

21

5. Expositio

Gen. 26. 12

1. Reg. 25. tria millia, & mille capræ. Ergo dicitur Iob omnium Orientalium locupletissimus; quæ non est levis opulentia amplificatio, cum Orientales gentium omnium ditissimi habiti fuerint.

22. Sexto tamen si velis non seiungere omnes, quas enumeramus magnitudinis formas, recte poterunt claudes omnes intra magnitudinem, & amplitudinē huius uocis, Magnus; pluribus namque titulis magnus extitit Iob inter ceteros.

3. Reg. 10. gnus dicitur 3. Reg. 10. [Magnificatus est ergo Rex Salomō super omnes Reges terræ, diuitijs, & sapientia, & uniuersa terra desiderabat vultum Salomonis.]

Orientales. Armeniam, Arabiam, Mesopotamiam, & alias conterminas Prouincias intelligit; nam respectu Palæstinæ, & Ierusalem, quæ in mediterraneo terræ habitabilis constituta est, tota Asia est Orientalis; sicut Europa Occidentalis: quare uniuersus ille terræ tractus, quē terminat Syria, rursus uersus, Oriens, aut Orientalis dicitur. Sicut, & Balaan Chaldæus Syriam Orientem nominat Num. 23. De Aram, hæc est Syria; adduxit me Balaac, de Montibus Orientis. Non aliter dicti sunt Magi uenisse ab Oriente,

quod, vel ab Arabia, vel a Chaldæa, Ierosolimam uenerint.

23. Illud indicabo potius, quam dicam, ex ingentibus Iobi diuitijs valde locupletari illius sanctitatem; cum enim diues in Sacro sermone peccatoris nomen habeat Psal. 81. Facies peccatorum sumitis. id est, potentum, atque diuitum: subiungitur enim; Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris. id est, ditioris, atque potentioris, cum superbæ opes non superbæ solū, sed libidini, cæterisque vitijs materiam, & facultatem præbeant; Iobo tamen omnium uirtutum pabulum, atque nutrimentum extiterunt; ut neque impossibile iam uideatur (quod Plato existimauit) ualde diuitem, pariter, ac ualde probum esse; neque ita uirtutem a diuitijs discrepare (quod plerūque uidemus) quasi utraque in lance statere sint posita, semperque in contrariam partem declinent; cum in Iobo æquis librata ponderibus, opes amplissimæ, æque ac pietas singularis reperiantur.

IV. Et ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos, unusquisque in die suo: & mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent, & biberent cum eis.

1. Quis usus, & proprietas verbi, Eundi, in sacro sermone.
2. Virorum, sponsis domos edificandi uetus consuetudo: filij Iobi iam patresfamilias.
3. Origenis sententia, filios Iobi adhuc fuisse filiosfamilias, quid domus appellatio contineat.
4. Superioris difficultatis solutio. Illustratus locus Iudicium.
5. Concordia fraterna sacer dies, faustus.

Ibant, & faciebant. Hebraismus uidetur; quem quidam explicant, ut singulare quoddam studium, & curam significet; pro, summo studio celebrabant conuiuia sicut, & Deu. 13. Ire post Deos alienos, peculiare quoddam studiū, & animi contentionem affert. Alij etiam addunt uerbum eundi, Epitasm, & incrementū habere. Mose. 14. Ibunt rami ejus. id est, uehementer crescent, & expandentur, consurguntque in altum. 1. Reg. 15. Dixit Saul Cinæ; abite, recedite, atque discedite ab Amalech; id est, celerrime discedite; curam, diligentiam, celeritatem fugiendi importat. Sed certe hoc loco, & plerisque alijs significare uidetur consuetudinem, aut cursum nunquam intermissum in ea re, quam uerbum subsecuens significat; consuetudo nūquam intermissa hæc apud illos erat faciendi conuiuia Hispanus eodem idiotismo, pulchre explicaret, *yuan por su ruda combidando*. Genes. 8. Iona. 1. 11. Aquæ ibant, & decredebant usque ad decimum mensem. id est, affidue, sine intermissione decredebant. Ionę 1. Mare ibat Ezech. 1. 14. & intumescbat Id est incessanter æstus crescebat. Ezech. Gen. 26. 13. Animalia ibant, & reuertebantur. i. continuò, sine mora, atque adeo celeriter. Genes. 26. * Ibat proficiens, atque lucida puerpera crescens. Fortè uerbum eundi simplicem significationem hæt hoc loco; cum enim oporteret conuenire in aliena domo, ire oporteret in domū conuiuij. Ibant igitur, & celebrabāt conuiuia Sic sane Septuag. intellexisse uidentur. * Conuenientes filij eius faciebant conuiuiū. Quid si redundet hoc

loco illud ipsum uerbum, eundi; neque aliud sit ibant, & faciebant, quam si tantum dixisset, & faciebant? Verbo ueniendi, aut eundi, redundat, similis Hispanismus. *yuan y fiesta en fiesta*.

Per domos. Vxores iam duxisse septem filij hinc uidentur, ut qui separatis in domibus essent, & patresfamilias; nam solebant viri sponsas domos edificare; atque idem a Salomone, vel ex Palæstinorum, vel Egyptiorum more seruatum est, edificauit enim domum filia Pharaonis, quam uxorem duxerat; de qua dicitur, [Filia Pharaonis ascendit de domo Dauid in domū suam, quam edificauerat ei Salomō.] Erāt ergo iam filij Iob, filij excussorum, id est, excussi, & trusi ē paternā domo aut, Iuris peritorum uerbo, emancipati.

Verū Orig. sensisse uidebatur fuisse tunc temporis filios familias, aut certē in paternā domo habitasse; cum enim differit de promiscua sobole, quæ parentibus multo iucundior est, quā si ex altero tantū sexu suscipiatur, sic ait: [Si alicui filij tantū nascerentur, alij autē filia, cum eas uiris omnes traderet domū uacuam relinqueret, atque hæreditatem suam desolatā; nunc uero filias suas sane dat foras; filijs autē intus accipit uxores, ac per hoc, & extrinsecus hæt cognationē, & intrinsecus hæreditatem. Quibus uerbis ad eum locum alludere uidebatur Iudi. 12. Abesā de Bethlehē, qui habuit triginta filios, & totidem filias; quas emittens foras maritis dedit, & eiuſdem numeri filijs suis accepit uxores, introducens in domum suam.] Neque huic sententiæ obesse poterit nomen plurium domum; nam domus in sacro sermone quodcūque receptaculum, aut partem domus significare solet, cum Passer dicatur inuenire sibi domum, uidelicet foramē parietis, & Lepusculus plebs inualida, in petra collocat cubile (Hebraicē domū) suum, & mulieres texebant domunculas, id est, cortinas tabernaculorum; Non aliter olfactoriola, seu capfula plenæ odoribus, rebusque suauē spirantibus dicuntur ab Hebræis, domus animæ, aut spiramenti.

Cæterum hæc domus acceptio ex adiunctis facillè colligi potest, cū translaticia est, aut paulò laxior, vel strictior; sed in presenti loco propria non est deferenda, neque detorquenda; præsertim, cū illud, quod est, Mittere, & vocare, domicilia separata ostendat; idemque necessario conuincat nūcium acceptum a Iobo de euerſione domus primogeniti; non enim potuit esse pars aliqua paternæ domus, cum tota ipsa, quatuor angulis concussa, & labefactata ventorū uolentia corruerit. Et ne maneat scrupulus ex Iudic. loco cū dicitur nurus introduci in domū soceri, non intelligo domum ipsam lateribus constantem, parietibus, & tecto; Quanta enim deberet esse, ut præter ipsum Abesā iudicē, & principem uirū, caperet triginta alias uirorū, & uxorem peculiareſ familias? Sed per domū intelligo familiam, & cognationem: est enim uxor de familia uiri, ut Iuris periti docent.

Unusquisque in die suo. Hebdomadam integram implebant septem filij; & cum suum diem cuique assignatū dicit, fortè illum diem intelligit, qui cuique ex ordine responderet incipiendo a primogenito, & a Sabbatho, cuius diei prima quondam obseruatio, primusque honor fuit; deinde secundo natus, secundo diei succedebat. Certè huius conuiuij dies notandus albo lapillo, ut qui fraternam cōcordiam promoueret; sicut ē contrariō Athenienses referente Plutarcho, in detestationem fraternæ discordiæ, unum semper ex quolibet mense diem eximere soliti erant, quo inter Mineruā, & Neptunum nata fuerit contentio.

An filiorum Iob conuiuia quotidiana, perpetuaque fuerint?

6. Filios Iobi semel tantum in anno conuiuia celebraſſe. 1. sententia. Quotidianas compositiones ad luxum pertinere.
7. Secunda sententia uerior: uerbum futuri temporis quid ualeat in sacris. Illustratus Ecclesiastes. Vulgatus, de sensus.
8. Quotidiana conuiuia fraternam caritatem promouent. Conuiuij Etymologia apud Hebr. Græc. Latinos.
9. Præſcorum conuictorum ritus, & frugalitas.
10. Diuitijs epulonis locus, & peccatum. Illustratus Lucas ex Græco.
11. Filiorum concordia parentibus grata, & conuiuia procurata.
12. Quotidiana conuiuia pertinere tum ad filiorum, tum ad parentis laudem. Temperantia condimentum quotidiani cibi.
13. Mittere & missus; uocare, & uocatus in sacris. Vocatores qui apud Latinos.

Sed illud quæſtionē habet, an quotidiana essent hæc conuiuia, ita ut nulla hebdomada conuiuio vacaret; an uero pecu-

se de casa en casa y de fiesta en fiesta.

2. An filij Iob fuerint, cū hac consignauit, filijfamilias.

Reg. 7. 8. 11.

9.

Pf. 126. 4.

Origen.

3

Iudi. 12. 9.

Domus quæ comprehendat.

Psal. 83. 4.

Pro. 30. 26.

4. Reg. 23.

7.

Domus animæ quid

Hebræis.

4

Difficultatis solutio.

Illustratus locus Iudicium.

Domus, pro familia.

1. quicūque.

C. de re milita. lib. 12.

5

Dies sacer fraternæ cōcordiæ.

Hebraeorum
Jan. entia.
Origenes.
Eugub.
African.
Caietan.

peculiari quadam, & circa hebdomada, semel videlicet in anno, septem diebus continuis conuiuarentur. Hebraei existimant non nisi semel in anno huiusmodi conuiuia celebrata; illos sequuntur Origen. Eugub. & African. Caietan. nus verò paululum de hac sententia remisit; cum enim dicat se dubitare, quantum temporis inter conuiuium & conuiuium intercesserit, & nescire an mensura fuerint, an crebriora, rarioraue; tandem concludit rationi consentaneum videri non fuisse quotidiana, sed moderatum temporis spatium conuiuium a conuiuio separasse.

3. Ratio.

Probari hæc possunt primò, quòd videantur hæc conuiuia quasi umbra quedam legis præcessisse: In lege autè præcipiebatur septem diebus epulum celebrari, Paschæ, Hebdomadarum; tum etiam Scenopegiæ, hac coniectura vititur Origenes. Deinde, quoniam quotidianæ compotationes ad nimium luxum, & crapulam potiùs referrentur, quàm ad charitatem fraternam, quam filij Iob, quippe sancti, sanctoq. parente nati, coluerunt, cum modestia, & frugalitate coniunctam. Vicio sanè ingenti datur epuloni diuiti, quòd quotidie epularetur splendide. Non aliter luxuriantibus, & intemperantibus procis, atque opes superbas iactantibus dicebat Telemachus.

Ho. Odyss.

Quis & diuitias, & opes assumite vestras.

Mutua perque do nos conuiuia ferre vicissim.

3. Ratio.

Ad hæc, si semper symposia agitent, id inter illorum, & sui parentis laudes minimè nunc videretur referendum; neque verò Iobi sacrificium semper pro filiis offerendum, & pro expiandis conuiuiorum sordibus, quod nunquam intermittendum esset, sed crastina die reparandum: hac ratione vititur Eugub. Tum verò illud (quod Caietanum mouet) non est prætereundum, minùs grata, minusq. iucunda conuiuia futura, nauseam potiùs, & fastidium allatura, quæ quotidiana esset, & nulla intermissione, nullaq. abstinètia præteritæ diei cõdita: deesset nimirum illis tertia illa valde commendata lex conuiuij, vt certa, & delecta quadam die celebrantur, non promiscuis, & profectis. Constare enim debere conuiuium his tribus dixit Varro, lectis viris, lecto loco, lecto tẽpore, quod etiã inter ipsos fratres, filiosq. obseruandum esse Aug. docuit de hac re differens. Rogandi, inquit, [sunt parentes, & vicini, sed rariùs rogandi sunt.] Sanè qui singulis diebus vel conuiuia, vel conuiuij apparator esset, familiæ suæ benè præpositus, bonusq. suorum liberorum educator esse non posset: nihil enim sibi, suisq. curandis tẽporis reseruaret, integra mensis, & iocis vita consecrata.

Eugub.

4. Ratio.

Conuiuij lex.

Var. in Mo.

Salip.

Aug. ser. 2.

de tẽp. Do-

minica.

2. aduētus.

7

Verior qua-

sionis solu-

tio.

Verbũ futu-

ri temporis

ad indicet.

Eccle. 1. 3.

Hebraus ve-

rellitur.

Quid va-

leat præteri-

tum perfe-

ctum in sa-

cro sermo-

ne.

Eccle. 1. 5.

Vulgatus in

serpente de-

funditur.

8

Respondetur

ad obiecta.

Ad 1.

Ad 2. obie-

ctum.

Ergo vt hæc pars stabiliatur, satisfaciamus his, quæ pro parte aduersa obiecta sunt. Quod Origeni quasi umbra, & præambulum legis, & epulorum Paschæ, & scenopegiæ esse videtur; alijs non videtur, facilis, & vera responsio in re, quæ negari tam facile potest, sicut dici.

Quòd secundo loco additur, quotidianas compotationes

pertinere ad luxum, minimè assentior: ad cõfirmandam, & augendam charitatem, & communis vitæ societatem, concedo. Eleganter quidem docuit Cicero ex ipsa ratione nominis conuiuij, quorum res ipsa conuiuiorum, & epularum solemnium instituta esset. [Benè, inquit, maiores nostri accubatione epularum, quòd amicorum & vitæ coniunctione habebat, conuiuij nominarunt; meliùs quàm Greci, qui hoc idem tũ cõpotatione, tũ concoctione vocant, vt q. in eo genere minimũ est, id maximè probare videantur.] Et licet quidẽ Lingua Sancta conuiuium nominet à *saihab* quod est bibere, quasi dicat potationem, aut compotationem; & profusiora conuiuia, non ex alio quàm ex vino, & largiore potuit notet Isa. c. 5. [Vt qui cõsurgitis manè ad ebrietate sectandam, & potadũ vsq. ad vespèrã, vt vino estueris; Cythara, & Lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in cõuiujs vestris.] vigeant fortè apud intemperatiores Iudæos prandia ante lucana, quæ apud Priscos in vsu erant, & quorũ meminit Hom. odiss. li. 14. Strabo etiã li. 15. scribit, Persis abusu inualuisse, vt a manè ad vespèrã quidquid est temporis, vnico prandio concluderent: & de Alexandro similiter loquitur Plu. [Alex. pradio, cum diluculasset, accubebat.] Author est Suet. Galbam ante lucem vesci solitum; sicut Aelianus, Tarëtinis matutinis se poculis ingurgitasse. Sed redeo ad Hebraicam conuiuij appellationem, quæ quauis à potando sumpta fuerit, sed tũ vt dixit Cic. [qui Græcorum more bibunt, ex hoc conuiuij magnificentia considerant, q. maximum apud illos est;] at verò viri sobrij id minimum ducunt: amicitia, & vitæ coniunctionem, quæ conuiuiorum sobrietate alitur, & confirmatur, maximum Non madebāt olim mensæ multo mero; non replebantur vomitum, sordibusque, quod Isa. deplorat, non onerabantur infinitis ferculis, quod nostri nunc (deplorandum) mores, nostra ferunt tempora; sed cibus mundus, simplex, nullis fictitijs cõdituris, atq. palati, & gulæ irritamētis; qualia existimare oportet hæc familiæ Iobi conuiuia extitisse. Certè mensa, res apud antiquos sacra fuit, vt ait Macro. & quod de Persarum regibus Serinus apud Stobæum, serm. 42. & 44. memoriæ prodidit, ante cibum de modestia disputasse, & ante potum de temperantia; hoc idem à conuiujs pijsimis, & frugalissimis minimè prætermisum credendum est; sicut neque illa, quæ apud alias gentes à vera religione alienas obseruata fuerunt, referente Macro. vt iuninis primum, & religionis pro conuiuij capite meminissent; deinde benè præcarètur conuiuis, & secundum præcationem dapibus cum modestia vescerentur. trinis tantum ferculis conuiuia exhibuit Augustus; scribente Suet. Seruius in 1. Ænei. duobus tantum vlos antiquos Romanos dixit (non pluribus fortè Iobi filij) neque poculis pluribus; quare ex quatuor poculis, quorum primum Anacharsis referente Laertio, & Atclepiades, scribente Apuleio, dixerunt pertinere ad sitim secundum ad hilaritatem, tertium ad voluptatem, quartum ad infaniam; fratris isti sancto parente nati, tantum duo prima sumplerint necessitati, honestati, fraternæque hilaritati seruientia. Rursus ex nouem poculis alijs, quæ Eubulus enumerauit, cum Bacchum inducit sic loquentem apud Athenæum.

Prudentibus viris ego tres misceo

Cyateras, vnum san satis gratia:

Primum bibunt hunc: grati amoris alterum,

Dulcis voluptatisq. at inde tertium

Somnũ: bibunt hos iurba nam prudentium

Redeuntium domum: nec est inde amplius

Quartus virorum potus, est nũcia:

Et quintus est elamoris: est Lasciua

Sexus sacrauis: suggila iocibus

Est septimus: vocantis est octauus: hinc

Est nonus ira.

Ex his, inquam, duo tantum prima ebibebant; sanitatis primum; mutui amoris, & beneuolentiæ alterum, quæ quoniam semper perseverare, vigereq. debebant, nunquã conuiuiorum celebritas intermittebatur.

Qui deinde affertur in exemplum diues epulo, longè est dissimilis; Is enim epulabatur Ephrenomenos Ictu se reddebatur, delitiabatur, beatificabat se, depellebat oēs animi solitudine, & curas, solam voluptatem consectans in epulis: vt colligitur ex Phauorino in *Euphron*, & in *Disphoros*, quæ contraria sunt; potest illud verbum epulandi, & delitiandi asserre abundantiam quadam, vt nullum voluptatis genus prætermiserit, nullamq. occasionem voluptatis; quam et abundantiam significat verbũ Lasciuiendi; Amos 6 ex proprietate radices *sarach* sic enim quod Latinus dixit, lasciuientes,

Conuiuia
charitatem
promouent.
Cic. de sena
tu.

Conuiuij ety
mologia a
pud Latini
nos.

Vnde dica-
tur conuiuia
Hebrais.

חנח
Isa. 5.

Prandia an
te lucana.
Hom.

Strabo.

Persarum

abusus.

Plutar. li. 2

de Virtute,

et Fortuna.

Alex. Su. 1.

in Galb. c.

22.

Aelian lib.

12. cap. 30.

9

Priscorum

conuiuia

qualia.

Isa. 28. 8.

Macro. li. 3.

cap. 11.

Stob.

Persarum,

conuiuij in

o. m. o. i.

Quos apud

antiquos fer-

cula, & p-

cula.

Macro.

Suer. in Au-

guil. c. 74.

Seru.

Laer. in vi-

ta Anach.

Apul. lib. 4.

Epidorũ.

Eubul.

Arhe. lib. 2.

dinops c. 1.

Non. Bac-

chi pocula

qualia.

10

Diuitis epu-

lonis pecca-

ta.

Epulandi

vos.

Quid epula

vi.

Phauorin-

Euphron

Disphoros

Lasciui

quid.

MD

LXX. uientes, Septuag. legerunt, delitijs affluētes. Epulū verò non fratribus, non hospitibus, non peregrinis, non egenti Lazaro apparabat, sed sibi ipsi: Splendidè, *lampros*, largè, lautè, magnificè, exquisitis cibis, atq. cupedijs. Ergo iste erat mancipium sui corporis, uentrè pro Deo colens; huic libamina, & sacrificia offerebat, quæ non sacro, sed execrando uoracitatis igne absumebantur: Simillimus profectò illis, quorum immensam gulam, & turpem lasciuam describit comminabundus Amos; [Opulentos in Sion, dormientes in lectis eburneis, & lasciuientes in stratis, comedentes agnū de grege, & uitulos de medio armeti, bibētes uinum in phialis, optimo unguēto delibutos, &c. nihil patiētes super cōtritionē Ioseph.] Quare ille audire meruit in inferno, sitiens, & esuriens, Memēto quod recepisti bonas; (*Agatha*) largam, & lautam ciborū, & potius fructionē.

Amos 6. Boni nomen ad cibū pertinere. *αγαθὰ* 11. **Ad obectio nem tertiam.** An quoti diana filia tū conuiuia pertineant ad parentis laudem. **Filiorū concordia patribus gratissima.** **Euripides.** **Plutarch.** de pietate erga fratres. **Herodian.** **Iulia Seueri Oatio.** 12. **Solutio proposita difficultatis.** **Ad 4. obiectionem.** **Eccles. 34.** 30. **Temperantia condimentū quotidiani cibi.** 13. **Mittere, & vocare in sacris.** **Gene. 31. 4.** **Rom. 1. 16.** **2. Reg. 2. 5.** **Prou. 9. 3.** **Verbum mittendi quid includat.** **Pf. 17. 17.** **Pf. 56. 4.** **Missus in sacris quid sit.** **Ioan. 13.** **Vocare pro inuitare.** **Nu. 25. 2.**

Iam tertia ratio petit, an hæc conuiuiorū narratio pertineat ad laudem filiorum, an uerò soliū parentis; posset enim uideri alicui ex hoc soliū commendari Iobus, quod sacrificaret pro filiis intemperantioribus; tam erat religiosus, & de filiorū pietate sollicitus; tum etiam quā fuerit fattum concordia suo parenti grata, ut hoc quoque ad felicitatis cumulum accedat, significatur; nam ut ille dixit, [fratrū inimicitie parētib. grauissimæ.] Certè Plaut. author est, Xerxem, cū audiisset Ochū filiū insidiatum fratribus, merore contabuisse. Mortemq. potiùs, quā filiorum discordiam mater sapientissima probabat, precabaturq. sibi Iulia Seueri Imperatoris uxor; hæc, ut Herodianus scribit l. 4. cū Getā, & Antoniū filios a cōtentione, & imperij diuisione reuocare nō potuisset, talē habuit apud eos orationē: [Terrā quidem, & mare o filij iā inuenistis, quo pactis diuidatis; matrem uerò quonam modo diuidetis? Quomodo infelix ego distribuatur inter utrūq. uestrū? me primā igitur occidite, dimidiamq. uterq. apud se parre sepeliat;] ergo conuiuia per se nullā esse laudis materiam. Ceterū utriusque commendantur; tum filij, qui mutua charitatis officia honestis conuiujs obibant; tum etiam illorum parens, qui tam benè institutos filios habuit, ut quam semel didicissent in paterna domo fraternę beneuolentię disciplinam, perpetuò colerent. Quare non pro conuiujs intemperantioribus expiandis sacrificabat, sed pro occultis defectibus, si quos fortè in conuiujs temperantissimis, & honestissimis, per incuriā incurrissent. Neque repetito conuiuio repetebatur parum honesta consuetudo, ut frustra censeretur repeti etiam sacrificium; nō enim homo sapientissimus ignoraret uerissimè dici posse: [Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lauatio illius? sic homo qui ieiunat in peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? Orationem illius quis exaudiet?] Caietanus uerò benè nouerit, temperantiam, & frugalitatem esse condimentū quotidiani cibi, atq. quotidianarum etiam epularum; eademq. illas, sobrietatem uidelicet, atque modestiam tantū abesse, ut tempus adimant rebus necessarijs, ut potiùs modum, ordinemque seruent in rebus, & tempus suum cuique præscribant, liberumque relinquunt.

Et mittentes vocabant. Misso nuntio accersebant, & inuitabant ad conuiuium; cum enim, mittere, & vocare, iūguntur, missus nuntius vocare, vel inuitare quempiam iubetur; ut Gene. 31. Misit Iacob, & vocauit Liā; &c. id est vocari iussit, *Embō allamar*; quo etiam modo Pau. Rom. 1. dixisse uidetur; [Vos estis vocati Iesu Christi:] id est, adducti ad fidē per Apostolos, qui sunt missi internūtij ad prædicandum Euangelium omni creaturæ. Verbum autem, mittendi, solitariè positum aliquando habet nūtiū adiūctum, ut 2. Reg. 2 & Prouerb. 9. & frequenter alibi: interdum uerò, nuntius, qui non exprimitur, in ipso verbo latitat, præsertim sequente præpositione, ad; sed absolute Pf. 17. [Misit de sūmo, & accepit me:] sub intellige missū a Deo ministrū, aut angelum saluatorem, & diuinę propitiationis nuntium. Pf. 56. misit, angelos, de cælo, & liberauit, me; et iterū; [Misit Deus misericordiā suā, et eripuit animā meā: id est, misericordiæ hominibus impendendæ administratores spiritus. Hinc missi dicuntur, qui diuinę voluntatis, diuinique uerbi perlatores sunt ad homines, uidelicet Apostoli, quasi internuntij: ideo missus, quando de homine dicitur, est ministri, & inferioris nomē Ioan. 13. [Apostolus nō est maior eo, qui misit illū,] Vocare aut nō soliū ex re subiecta pertinet ad conuiuium, sed etiam ex uerbi ipsius uocabuli; est enim idē, quod inuitare. Nu. 25. [Fornicatus est populus cū filiab. Moab, q̄ vocauerunt] inuita-

Io. Pineda in Iob. Tom. I,

uerunt) eos ad sacrificia sua: at illi comederūt, & doraue-rūt Deos earū. 2. Reg. 15. Postea comedēt vocati. Prou. 9. Misit ancillas suas, ut, vocaret, inuitarent, ad arcē; & inipientib. loquuta est; Venite, comedite panē meū, & bibite uinum, q̄ miscui uobis. Et multi sunt vocati, pauci electi] Hinc fideles sæpè dicuntur à Paulo Vocati, neque semper exprimit ad quid sint vocati; intellige inuitatos ad Euangelij conuiuium, & cœnam nuptiarum agni. Græcis similiter, *Caleo*, est vocare ad cœnam, & *Clepsi*, id est, vocatio ad cœnam: sicut etiam *autocleto* est, qui ultro, & spontanea uocatione à nemine inuitatus uenit ad epulas: idem usus Latinis; qui etiam Vocatores appellabant eos, qui ad cœnas vocabant, & quibus negotium inuitandi demandabatur, ut ex Plinio constat lib. 35. c. 10. cū de Apelle scribit per fraudem inuitato ad Regis Ptolemæi cœnam ab impostore quodam, non ab ipsis Ptolemæi Vocatoribus.

Tres Sorores.

- 14 Optimus conuiuiarum numerus: quid de duodecim conuiujs.
- 15 Fœminas non tangunt conuiuiorum cura. Sororis Etymon. Græcarum fœm narum in conuiujs mos.
- 16 Cur sorores conuiujs adhibite, opinio D. Tho. Fratrum erga sorores caritas.
- 17 An filie Iob uirgines fuerint, Ge. er est de familia soceri, & quis Generi appellat one contineatur.
- 18 Comedere, & bibere in sacris.
- 19 Communio mensę, & calicis concordie Symbolum. Illustratus Abdias.
- 20 Fraternal beneuolentia: plura ex sacris, & profanis scriptoribus.
- 21 Fratrum oĩa grauissima: plura ex sacris, & profanis.

Tres sorores. Cū multum laborarint antiqui in præfiniendo certo quodā numero conuiuiarum, qui optimus uideretur iucunditati, & sobrietati, & tandē tres, quatuor, aut quinq. Græci statuerint, ut ex Arcestrato Syracusio refert Athenæus. lib. 1. cap. 1. & Plato in Timæo, tres, aut quinq. requisierit; Homerus uerò usq. ad decem probauerit; sed tamē illud tanquā optimū, inualuit, quod Gel. ex autoritate M. Varronis scribit præcipiens, conuiuariū numerū incipere oportere a gratiarū numero, & progredi usq. ad Musarū, id est, proficisci à tribus, & consistere in nouē; ut non pauciores tribus, non plures nouem in eadē mensa accumberent: quod idē in his filiorum Iobi conuiujs seruari necessariò debuit; nā cū septem essent filij, filię uerò tres conuiuator vnus nouē excipiebat conuiuas, ut vel hinc colligas falsum esse id quod prouerbio iactatur, Septem conuiuium, Nouem uerò conuitium facere. Iam numerum illum duodenarium sacrauit Christus Iesus duodecim adhibens conuiuio corporis, sanguinisque sui: quod Lucium Verum Imperatorem fecisse primum cū duodecim accubentem solemnem conuiuio; scribit Iulius Capitolinus in uita illius.

Sorores suas. Olympio: notat solos filios in obeundo conuiuiorum munere occupatos fuisse, neq. harū rerū curas requisisse à fœminis: rectè; nā forte uirgines erant, quas non tangunt eiūsmodi curæ; quod si erāt maritis locatæ, suæ tantū domus, suorumq. uirorū, atq. liberorum meminisse debuerunt: nā propter hos relinquit quoque mulier, ut uicē rependat uiro, patrē, matrem, fratres. Nescio enim quid magis separatū à parentum domo filia habet; quā filius: quod ipsum etymō uocabuli indicat, nam ut Labeo dixit, referente Gellio. 13. cap. 10. Soror appellata est, quod quasi seorsim nascitur, separaturq. ab eo domo, in qua nata est, & in aliā familiā trāsgreditur: quare iubet sponsa [obliuisci populum suū, & domū patris sui,] Pf. 44. Epictetus, aliena possessio est patri: quō respicit illa Bætorum cōsuetudo, referēte Plutarch. in cētur. quæst. Roma, ut cum spōsa curru uehebatur in domū mariti, axem currus pro ianua incenderent, quasi sublato eo, qui posset eā aliō abducere, aut in domum paternam reducere. Addit Chrysost. suæ sobrietatis, atque temperantię sorores testes adhibitas esse a fratribus, nullasq. alias fœminas interfuisse conuiujs, & rectè; nam fortè Chrysost. respicit his uerbis antiquam illam fœminarum Græcarum consuetudinem, quibus non licebat accumbere cōuiuio, nisi propinquorum; quod apud Macedones seruatum scribit Herod. lib. 5. apud alios etiam Probus Aemil. in proemio uirorum illustrium, & Iustinus lib. 7.

D. Thomas ideo sororū mētionē fieri existimat, quod communiter soleant despici à fratribus: commendatur itaque

2. Reg. 15.
Prou. 9. 3.

Vocatus.

καλέω
καλῆσις
αὐτόκλη-
τος
Vocatores
qui.
Plinius.

14
Cōuiuariū
numerus
quis opti-
mus.
Arcestra-
tus apud
Athenaū.
Plato.
Homerus.
Gel. lib. 2.
c. 7.

Duodecim
conuiuia.

Iulius Ca-
pit.
Olympiod.

Gellius.
Sororis Ety-
mon.
Pf. 44. 11.
Epictetus.
Plutarch.
Romanorū
mos.

Chrysost.

Fœminarū
Græcarū cō-
uiuia di mos
Herodorus.
Probus Ae-
mil.

Iustinus.

16
D. Thom.

itaque comitas, & beneuolentia fratrum erga sorores. Ego
Frater in verò sic existimo, fratribus erga sorores beneuolentiam,
sorores cha- & amorem ab ipsa natura peculiari sensu inditum, & com-
ritas. mēdātum esse; quare illarum iniurias acriter propellant,
Qui sororū vehementerq. vindicant; exempla sunt Simeon, & Leui,
iniurias ul- ceteriq. filij Iacob, grauissimē ferentes, atque vlciscentes
ti fuerint. Dinā sororis stuprum, & Abalon pro violatā sorore Tha-
Genes. 24. mar interficiens fratrem Ammon. Fratres verò Rebecca
2. Reg. 13. ipsa illorum matre in diligendā sorore ardentiores viden-
Gen. 74. 55 tur fuisse, primiq. ipsi sororis discessum, quē grauer fe-
 rebant, comperendinabant; nam Eliezer vrgēti profectio-
 nem responderunt. [Fratres eius, & mater, Maneat puella
 saltem decem dies apud nos.] Dimiserunt tandē precan-
 tes prospera sorori suā, atque dicentes: Soror nostra es,
 crescas in mille millia. Quasi dicerent, quid non boni pre-
 cemur sorori, in cuius germanitate omnem dilectionis ra-
 tionem habemus. Præterea, quod sponsa nomen habet
 Sororis in Canticis; sicut & Sponsus nomen fratris; quo
 mutua dilectio, eaq. feruentissima significatur, qua prole-
 quitur Sponsam sororem.

Sponsa so-
ror, & spon-
sus frater.

17
An filij Iob
fuerint iam
matrimonio
locati.
Origen.
Iob filias
virginis
fuisse.
Gen. 19. 12
Generi ap-
pellatione
quis conti-
neatur.

1. 8. ff. de
 grad.

Seruius in
2. Aeneid.

1. Reg. 18.
 19.
Viri fami-
lia Generos
comprehen-
dit.

18
Luc. 12. 19
Isai. 25. 13

Ecel. 2. 24.
 19
Communis
mensa, &
calicis, amo-
ris symbo-
lum.
2. Reg. 12. 3

Psal. 54. 15.
Abd. 7.
In conuiuijs
celebrata
fœdera.
Al. li. 5. c. 3
 20

Sed expedienda nūc facile est iā indicata quæstiuncula,
 existimarene oporteat locatas fuisse suis viris filias Iobi;
 curiosum hoc potius, q̄ necessarium; sed non oīno inutile.
 Partem asserentē docuit Orig. superius adductus. Sed tñ
 non deest sua coniectura parti neganti; nulla enim gene-
 rorū Iobi mentio fit, quorum tñ, perinde ac filiorū, solet
 Scriptura meminisse, & quæ ad bonū pertinent filiorum,
 ad illos quoq. pariter pertineant. Gen. 19. dixerunt Ange-
 li ad Loth: [Habes hic quempiā tuorum, generum, aut fi-
 lios, aut filias? omnes qui tui sunt, educ de vrbe hac,] &
 (quod obseruari debet) eo quod ad virum iustum perti-
 nerent quodammodo, generos vocat, non quibus iam nu-
 p̄ssent filia, sed quibus locandæ, & iam desponsæ essent,
 subditur enim; [Loth loquutus est ad generos suos, qui
 accepturi erant filias eius, & dixit: Surgite, egredimini de
 loco isto,] quod idē est, q̄ postea l. 8. ff. de gradib. statuitur
 Generi appellationē etiam ex sponsalibus contrahis; quod
 non est ab eruditissimo Seruio prætermisum ad id Virgil.

Et gener auxilium Priamo, Phrygiibusq. ferebat
Infelix, qui non Sponsa præcepta furens.
Audserat.

Quare sicut Dauid meritō dicebat. Num parum vobis
 videtur generum esse Regis? ita sanē permagni æstiman-
 dum est, viri sancti generum esse: non videtur itaq. inte-
 gra Iobi familia numerata, prætermisiss generis, neq. præ-
 teriret hystoria generos etiam cum filiis oppressos ruente
 domo; multum enim valeret ad explicandam cladis ma-
 gnitudinem, æquē ac doloris, patientiæ quoque S. Iob.

Vt comederent, & biberēt. Sicut panis, & aquæ nomina
 quodcumq. esculentū, & poculentū comprehendunt, ita
 sanē comedere & bibere quæcumq. cibi, & potus genera,
 tum ēt pertinent ad solēne epulum, & lautū, hilareq. con-
 uiuiū. Luc. 12. pecunius ille diues sic secū colloquebatur,
 [Anima mea comede, bibe, epulare, habes multa bona po-
 sita in annos plurimos.] Et qui se ad comptandū adhor-
 tabantur, apud Isai. Comedamus, & bibamus. Et Sapiens
 dū docet conlectādā hilarem quandā vitam, cū honesto,
 & frugali diuitiarū vsu, depulsis animi curis inutilibus, &
 sordida parsimonia: [Nōne melius est comedere, & bibe-
 re, & ostēdere animæ suæ bona? & hoc de manu Dei est.]

Cum eis. Cōmuniō mensæ, & calicis, cōcordiæ, & ami-
 citiæ symbolū; nam seueritas illa, & grauitas, quā dicunt,
 quæ amicitiam lædit, dimittitur inter epulas, vbi omnia
 communia sunt, & æqualia; atq. adeo amicitiam cōcilian-
 tia. Certē ad magni cuiusdam amoris significationē, vide-
 licet viri erga vxorē, dixit Natham Propheta ad Dauid:
 [Pauper nihil habebat præter ouē vnā paruulā, quam
 emerat, & nutrierat, de pane illius comedens, & de calice
 eius bibēs.] Illud verò ad magnā consuetudinē, & animo-
 rū coniunctionē refertur, Simul mecū dulces capiebas ci-
 bos. Sed elegās in primis est illa in hac ipsa re synonymia,
 & eiūsdē sententiæ expolitio, & expositio apud Abdiam,
 Viri fœderis tui, viri pacis tuæ, qui comedunt tecū. Hebr.
 viri panis tui: sicut. n. hoc loco Fœdus, Pax, Panis iungun-
 tur, ita sanē in conuiuijs fœdera, & amicitia celebrantur,
 cuius rei multa extant antiquitatis exempla apud Alex.

Mirantur verò hic Græci, atq. Latini mirabilē fratrum
 concordia quotidianō cōiūctū, & familiaritate conferua-
 tam, & confirmatam: nam quotidianus cōiūctus, ad con-
 ciliandā, promouendā, reuocandā beneuolentiam

in primis valet, scriptum est enim Prou. 27. [Melior est vi-
 cinus iuxta, quā frater procul.] Nā si se frater a cōiūctū,
 & familiaritate subtrahat, fraternitatis iura lædet, vel vio-
 labit potiùs; quæ sicut in eodem vtero sancita sunt, ita ēt
 eodē cōiūctū, & eadem domo seruari petunt: cōiūtere
 nāq; desiderāt, qui amant, vt Arist. dixit li. 7. Ethic. Hanc
 igitur fraternæ charitatis legē si considerēs ab ipsa natu-
 ra acceptam, hauistam, impressam fratrum animis; non val-
 de miraberis: at si illā, quæ a natura insita est, faciliē qua-
 cunq. occasione ex ipsis animis conuelli, penitusq. extin-
 gui, lubeantibus in eius locū rixis, contentionibus, odijs
 inueteratis, rē miraberis, quæ vt optima, & a natura ipsa
 postulata, ita vulgō minimē euenire solet, sed insolēter,
 & rarō. Mirabundus. n. exclamauit illē, [Fratrū quoq. gra-
 tia rara est.] Fratrū quidē amicitia efficit, & commendat
 naturā & studiōrū æqualitas, & similitudo quā maxi-
 ma esse potest; cum illis communes sint parentes, vterus,
 sanguis, ortus, educatio, domus, generis claritas, res fami-
 liaris, patrimonū, disciplinā ēt, atq. mores vt Arist. scri-
 psit; vt verissimū sit illud etymon, Frater, quasi ferē alter,
 ex sententia P. Nigidij, vt scribit Gell. verissimaq. illa Xe-
 nophontis sententia, [Se ipsū curat, qui fratri prouidet.]
 Porro, Omion Omio Philon; simile simili amicum, ex Plat. in
 Phēd. Quis itaq. amicior quā frater fratri? Neq. enim
 tā similis est oculus oculo, & pes pedi. Quare id a Plutar.
 acutē obseruatum est, in ipsa natura multiplex obseruari
 fraternæ beneuolentiæ argumentū, cū ea, quæ valdē ne-
 cessaria sunt in nostro corpore, gemina effecerit, manus,
 pedes, aures, brachia, oculos; ita sanē duos ex eodē vtero
 procreat, vt alter alterū mutuis officijs iuuent, & conser-
 uent; neq. enim pes pedem supplantat; neq. manus nocet
 manui, neq. oculus germanū oculū eruit. Quare qui fra-
 trē abijciat, vt alios amicos parat, is certē suū pedē abij-
 ciet, & abscindet, vt lignē sibi asciscat, qui multo minus
 vsui esse poterit, multoq. magis dedecori, oneri, mole-
 stig. Fraternitatis charitatem cōmendat ad Hebrēos Pau-
 lus, vt quæ maxima videatur esse, atq. ardētissima, Chari-
 tas fraternitatis (fraternæ similis) maneat in vobis. Neq.
 sanē illā a Christo seruatore pfectę charitatis Legē, alio
 quā fraternæ dilectionis exēplo, aut nomine nobis tra-
 didit, Vt essemus filij patris coelestis. Arnobius & pstrin-
 gēs barbaros ethnicorū animos, & obiectionib. quæ ab il-
 lis in primos Ecclesię fideles iactabātur, sapiēter, pariter
 ac Christianē respondēs, [Sic nos mutuō, inquit, q̄ dolo-
 ris, diligimus, quoniā odisse non nouimus. Sic nos, quod
 videtis, fratres vocamus, vt vnus parētis Dei homines.]
 Qui se diligebāt ardentē in prima Ecclesia fideles, fratrū
 nomine se in amore confirmabant, & complectebantur, vt
 apud illos non aliud esset Chrystianus, quā frater; qđ
 tū ex Paulo scribente ad Corint. apertē constat; tū ex his,
 quæ scribunt Clem. li. 5. Strom. Aug. li. 1. de serm. Domi-
 ni, c. 43. Euseb. 3. de histo. c. 43. Niceph. lib. 1. c. 3. Tertull.
 de corona mili. Tandem fraternus amor, exemplar, &
 imaginem præferre videtur omnis verę, constantisq. ami-
 citiæ, atq. mutux beneuolentiæ; cū etiam Spōsus Spon-
 sam sororem vocet; Sponsa verò fratrem Sponsum. Et vt
 aliquid etiam de fratrum honore, & dilectione (quod ad
 Hufitarum mores pertineat) proferamus, certē apud Ara-
 bes Lege statuēbatur (aut hore Strabonē lib. 16.) vt fra-
 tres gentiliū hæreditatū successores antecederēt filios.
 Magna inter coniugatos charitas, sed asciticia, non acce-
 pta, neque hauista ab ipsa natura; maior parentum erga
 filios; sed minime reciproca, propter dissimilitudinem, &
 inæqualitatem; maxima inter fratres, vt cui æqualitas ad-
 fit, & mutux beneuolentię procreatrix similitudo.

Sed mirum; tria hominū genera, qui se mutuo amore
 prosequi aut ex naturę, & consanguinitatis, aut ex vicini-
 tatis, & cohabitationis, aut ex coniugij lege tenētur, mini-
 mū se diligere solēt, multū odisse. Rarissimam namq.
 rem Sapiens requirebat dicens: [In tribus placitum est
 Spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo, & homini-
 bus; Concordia fratrum; Amor proximorum (vicinorum)
 & vir, & mulier sibi benē consentientes.] Sicut enim quæ
 calidissima sunt, eadem sunt frigidissima; ita & sanē ex
 amicissimo redditur quis inimicissimus, & ex fratre hostis
 acerrimus: videlicet non solū, ut Poeta dixit.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Sed primo illo fraterno Abelis sanguine iniustus Cain
 terram madefecit, quæ aperto ore sanguinem fratrum
 excipiens, tantique sceleris debitas poenax fratricidę
 expetiit,

Pro. 27. 10.

Arist.

Fraternæ
beneuolen-
tia a natu-
ra insita fa-
cile amitti-
tur.

Om. 1. Met.

Ar. lib. 8.

eth. c. 11.

Gel. lib. 13.

c. 10.

Xenoph. in

Ciro. li. 8.

πρὸς τὸν

ὁ δὲ λέγει

Plat. 10.

φιλῶντων

μὴν ὁμο-

ίων.

Sallust. in

Iugur.

Plutar. de

fratre, be-

neuol.

Fratrū ma-

tia officia.

Simile.

Heb. 13. 1.

Arnobius

contra Gēt.

Christiana

gētis frater

na chari-

tas.

1. Cor. 7. 12.

Clemēs A-

lexandrin.

August.

Eusebius.

Nicephor.

Tertul.

Arabum

mos.

Strabo.

Fratrū

quā pa-

rentum, &

coniugū di-

lectio ma-

ior.

21

Ecel. 25. 1.

Ar. 4. me-

teo. cap. 3.

Fraternæ

od. a.

Exc. lib. 1.

Gen. 4. 8.

Sap. 50. 3. expetijt, atq. imprecata est, Per irā homicidij, ait Sapiētia fraternitas deperijt: quod enim in se erat, fraternitatē ex mundo tollere visus est, qui primā, quā in mundo extiterat, fraternitatē sustulit, fratremq. peremit. Et ut alia fraterni odij exempla præteream, illud est mirabile, quod de *Sab. Emea. 1. lib. 7.* Eteocle & Polynice fratribus proditū est; qui cum se mutuis vulneribus confecissent, & rogo cadauera mandarentur, ex eorū corporibus nascentes flammę sese dissociauerunt; quare in prouerbiū abiisse. Graues fratrum inimicitia: tum ēt illud. Quorum amor summus est horū summa odia, ut Arist. scribit in Polit. atq. huius rei Physicam rationem tradit, q̄ cum eadem pars appetitiua sit, quā irascibilē, & concupiscibilem continet, vñ homo a natura ita constitutus, & dispositus, ut cū propter naturā, & sanguinis coniunctionē aliquem amare teneatur, si ab illo se laedi contēnere intelligat, incredibiliter irascatur, acerbissimumq. odium concipiat, quod in fratris fortunas, honorem, uitamq. ipsam erumpere solet; atque eiusmodi interdū existit, quod neq. mitigari precibus, neq. utilitate deponi, neq. sedari uetustate possit. Sunt enim fratres quidā, in quibus infinitum sit odiū, in quo semel susceptum sit. Crimen profectō pessimum apud Deum, & nefariā turpitudinis, infamięq. nota inurendum apud homines. De quo sanē amator ille fratrum suorū Ioseph, accusauit fratres apud patrē crimine pessimo, prop. detulit infamiā, seu rumore illorum malum apud patrē. Onkelus. Deferebat Ioseph sermonē eorum malū, videlicet uel mutua illorū dissidia, & fraternitatis charitatē minimē seruātā; ut Rabanus, & alij interpretantur, vel sanē conquestus est Ioseph apud Patrem, de opprobrijs, quibus afficiebatur a fratribus, & de detractioe, q̄ obloquerentur inter se, patrē contra ius, falsq. plus diligere Iosephum, quā ceteros: unde natum est, tum etiam ex eo, q̄ ipse a fratribus iniuriā, & mali acceperat, ut multis experimētis probare posset, uellet suorum fratrum animum, & charitatem fraternitatis, primū detento Simeone, deinde ēt reuocato ex itinere Benjamin, q̄ Iosephus. 2. Antiqu. c. 6. sapiēter obseruauit, dum sic inducit Iosephum loquentem cū suis fratribus ex Gen. 45. [Discedentibus oībus semetipsum fratribus indicauit dicens: uirtutē quidē uestram, atq. fauorē circa fratrem uestrum ualde collaudo, & meliores quā sperare ex his, quā in me cogitastis, inuenio; hęc autē omnia feci, experiri uolens, amorem uestre fraternitatis.] Sed quā non manent penā huiusmodi fraternæ beneuolentię contra naturā legis uiolatores? acerbissimæ sanē, atq. grauissimæ: quales & poeta agnouisse uisus sit, dum inter eos qui apud inferos cruciātur, hos quoq. cōstituit. *Virg. lib. 6.* Hic quibus inuisi fratres, dum uita manebat. Ignem quoque, qui non accenditur, neque extinguitur, in Esau, & in illius imitatores, qui nunquam sibi ab odio fraterno temperarint, iaculaturum se Deus ipse cōminatur, Amos. 1. [Super tribus sceleribus Edom, & super quatuor non conuertam eum (quartum hoc uidelicet inexpressibile) eo quod sequutus sit in gladio fratrem suum, & * tenuerit ultra furorem suum, & indignationē seruauerit usq. in finē. Mittam ignem in Theman, & deuorabit e des Bosræ. Nam si illum, qui seminat inter fratres discordias, detestatur Deus, ei sane placere nunquam poterunt, qui fratres inuicem non dilexerint, sicut ille dilexit nos, qui non confunditur fratres uocare dicens. Nuntiabo nomen tuum, fratribus meis; unde uoluit, debuitque per omnia fratribus assimilari.] Ergo iam non solum Iob, sed Iobi etiam familia Deo, & hominibus probata extitit.

V. Cumq; in orbem transiissent dies conuiuij mittebat ad illos Iob, & sanctificabat illos, cōsurgensq; diluculo offerebat holocausta pro singulis. Dicebat enim, Ne fortē peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus.

1 Vnde dicatur solemnitas in Hebræo.

2 Mittere in sacris.

3 Quid Sanctum, quid Sanctificare. Illustratus Sophonias. Isa. Ioel Paulus.

4 Sanctificatio, id est, preparatio ante sacrificandum, & orandum, qualis olim requisita.

5 Preparatio requisita ante usum sacrificij apud nationes omnes & in omni Lege.

6 Iobi sacrificia non exigenda ad ritus legis. Quibus rebus sanctificatio fieret.

7 Iob ad sacras, & sacerdotales epulas inuitasse filios. Paterna, & Regia tū humanitatis, tū seueritatis exēpla ex scriptura.

8 Psal. 132. Illustratus: paraphrasis ad fratrum concordiam, & parentum charitatem erga suam familiam.

Cum in orbem &c. Id est, septem exactis diebus, septēque conuiuijs peractis, vel potius, ut cohæreat cum eo quod additur, sic faciebat Iob cunctis diebus, nō significat post exactos septem dies, & euolutos in orbem, sed cū transiissent, perinde ualeat ac cū transirent, labentibus diebus, & uertente tempore. Quare tantum abest, ut hinc colligatur semel tantum in anno septimanā conuiuialem celebrasse, ut potius locus hic probet quotidianis repetitionibus, semper instauratū fuisse septenarium illum, & hebdomadariū conuiuiorum numerum. Quod autem hic dicitur, in orbem transire, aut circumire, Isa. 29. y uan tam dicitur, solēnitates euolutæ sunt actæ sunt in orbē, quod ad statutum aliquem diem, aut festiuitatem uel quotānis, uel mensibus, aut hebdomadibus repetendam pertinet. Quare solemnitas etiam nomen habet in Hebræa: Kagal, quod est gyrare, aut circundare, quasi circumies, aut dies euolutus in orbem, & rediens iterum: quare quod Epulans, uertitur Ps. 41. in uoce exultationis, & cōfessionis solennitatis. Hieronym. legit, festa celebrantis, reddiq. potest gyrantis, aut circumuentis, uel gyrantis in orbem: non tam quod solennitates celebrarentur chorais, & circumuolutionibus tripudiantium; quā quod ipse festiuitates solennibus diebus suam circuitiōē temporis efficerent, & quotannis recurrerent.

Mittebat ad eos Iob. Quid mittebat? respondere Orig. orationes ad Deum, precesque suas, confessionem quoque ac gratiarum actionem pro filijs: addit etiam, mittebat ad eos, qui pietatem admonerent. Eugub. misisse ad templum hostias, quod ex Chryso. uidetur sumpsisse, qui uerbo, mittendi, munus sacerdotale agnoscit: quasi intelligatur misisse ad Deum sacrificium: Missam uocat Ecclesia catholica, ex Innocentij, D. Tho. Hugo. & aliorū Theologorum sententia. Sed huic loco maximē congruit, ut intelligatur nuntius missus ad filios, qui eos admoneret, & conuenire iuberet ad sacrificium preparados, & prius sanctificatos.

Et sanctificabat illos. Non dubium, quin sanctificandi uerbum ad rem sacrificij pertineat, ex cōmuni sacri sermonis usu Potest itaq. particula (Et) sumi per expositionē in sequenti hemistichio, sanctificabat & offerebat, id est, mundos, sanctosq. reddebat, expiatis culpis, & sordibus per sacrificium; sanctificabat offerendo: uel potest aliquid sacrificio præmium significare, ut rectē, riteq. fieret, quod Septuag. probant, legētes Mittebat Iob, & purificabat eos; sed hęc tamen indigent maiori dilucidatione.

Obseruandum ergo est, uerbum Kadas significare sanctum aliquid, sacrum, Deo consecratum, aut dictum, sanctificatum, uel factum sanctū ex oblatione, aut aliqua alia sancta cæremonia, ritu uel sacro, quo separatur a cōmuni, & profano usu, & destinatur ad Dei cultū, sanctum habendum ab omnibus, & religiosē uenerandum, atque tractandum. Quæ omnia rectē conueniunt in oblationes, & sacrificia, atque in Sacerdotes: nā his rebus, quippe sacratis & Deo deuotis, sanctitas, aut sanctificatio inest: 1. Regum 7. de Sacerdote: Sanctificauerunt (consecrarunt, sacris iniciarunt) Eleazarum ut custodiret arcam Domini. De sacrificio passim in Exod. Leuit. Num. Deut. Ioan. 17. Pro eis ego sanctifico (offero in sacrificium) me ipsum. De utroque per translationem a ritu sacrificantium, & mactantium uictimas transfertur ad occisionem, & sanguinis effusionem quę in bello fit. Iere. 12. sanctificat (separa, sepone tanquam rem sacram, ne quis tangat, aut ad alium usum destinet, accommodet uel) eos ad diem occisionis. Sophon. 1. [Iuxta est dies Domini, preparauit Dominus hostiam] (impios statuit mactandos, & cædendos; separatos, & destinatos habet gladio, & neci; & sacrificauit, deuouit, sibi ipsi Deus, suę iustitię sacrificium, & uictimam futuros: punitio impiorum in Dei gloriam, & cultum, sicut sacrificium.) Sanctificauit (huius mactandę hostię, & offerendi sacrificij uelut Sacerdotes consecrauit, & iniitauit Chaldaeos hostes, qui cedant, & profundant sanguinem, & deuorent impios Israelitas; comedebat enim etiam Sacerdos de sacrificio) uocatos

Isai. 34. 6. (inuitatos ad sacrū epulum) suos *Isai. 54.* Cladius Domini repletus est sanguine, in crassatus est adipe, de sanguine agnorum, & hircorum (impiorum videlicet, qui sunt uiri sanguinum) de sanguine medullatorum arietum, (qui curant cuticulam, & pinguescunt sordibus voluptatum impurissimarum) victima enim Domini in Bosra (nam Palestina ex peccatorum sanguine, & colluione, & ex supplicij profundendo sanguine conuersa videbitur in Idumæa rubentem, & sanguinolentam) & interfectio magna in terra. Edō. Hinc Paulus vocem hanc accommodat ad spirituale sacrificium animorum, per Euangelij susceptionem, sacrificium. *Rom. 15.* Propter gratiā, quæ mihi est data, ut sim minister (Sacerdos Deo offerens, & faciens animas) Christi Iesu in gentibus sanctificans (faciens quasi per prædicationem meam sacrificium animorum) Euangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta, & sanctificata in Spiritu Sancto. Hinc extenditur ad præparationem, quæ antecedit sacrificium, cum quis abstinere ab immundis, & profanis, quæ ineptum illud redderent rei sacræ, vel offerendo, uel faciendo sacrificio. *1. Reg. 16. 5.* *Exo. 19. 10.* *11.* Quid sanctificare ieiunium, & bellum. *Ioel. 1. 14.* *Ierem. 6. 4.*

4. Cur sanctificari iubentur filij Iob. *1. Respo. 3.* *Mundi, & sancti iubentur in interesse sacrificio.* *Gene. 32. 3.* *Sacrificatur, uel oratur, uel purificatur.*

Homer. 1. *Iliad. Aen.* *Plutar. 1.*

Leui. 15. 3. *Isai. 1. 16.*

2. Difficultatis proposita solutio. *Virg. 4. Aen.*

Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates.
Me bello è tanto digressum, & ca de recenti,
Atrare nefas, donec me flumine vino
Abluero

Ad hanc verò coniecturam, atque expositionem inuitor à Chaldaeo sic locum hunc elucidante, Mittens inuitabat eos: cuius is videtur sensus, ut filios inuitaret ad eas epulas, quæ sanctificationem, & munditiam postularēt; quip-

pe iam Deo sacratas, & oblatas. Nam apud nationes omnes videtur ritus inualuisse, ut sacrificio, & oblatione pe-
ractis, vel in ipso sacrificio epularentur, vescerenturque oblati cibis, atque pecoribus: quale descripsit Virgil. Euandri sacrificium, cum excepit Aeneam, atque socios paratis iam mensis.

Dapes iubet, & sublata reponi.

Pocula

Tum lecti iuuenes ciuitatem, ara; sacerdos

Viscera iossa ferunt sanctorum, onerantq; canistris

Dona laborata Cereris, Bacchumq; ministrant.

Vescitur Aeneas simul, & Troiana iuuentus,

Perpetui tergo bouis, & lustralibus exis.

De Moabitis verò scribitur *Nu. 25.* [Fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adorauerunt Deos earum.] Atq. huc spectat id *Exod. 32.* cum coram vitulo obtulerunt holocausta & hostias pacificas. Et sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Idemq. clarè constat ex *Act. 15.* & *21.* cum iubentur fideles ab immolatis abstinere, & ex *1. Corin. 10.* [Quæ immolant gentes, demonijs immolant, non Deo. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum.] Hunc ergo vniuersarum gentium ritum transtulit ad legem Deus, cum sacrificijs pars iubetur cadere in usum offerentis, aut sacerdotis, eiusq. familie. Huiusmodi vero sacras epulas sanctificationem postulasse apertè scribitur *Leu. 22.* Mundatus vescetur de sanctificatis, &c. Idemque Samuel præstitit. *1. Reg. 16.* Sanctificauit *Isai.* & filios eius, & vocauit eos ad sacrificium, i. inuitauit ad esum vituli sacrificati, & subditur. Non discubemus prius, &c. & *c. 21.* militibus Dauidis non nisi mundis, cōceduntur Panes propositionis sanctificati ab Achimelech. In Ecclesia verò Christiana, & de nostro ipso sacratissimo sacrificio corporis, & sanguinis Christi proponitur nobis mensa lautissima, & non nisi mundis discubere licet, [nā qui manducat, & bibit indignè, iudiciū sibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini.] Ex his ergo omnibus efficitur, et in lege naturæ aliquam sanctificationis, & præparationis rationem requisitam esse ab ijs, qui sacris epulis discumbere deberent; & hanc esse illam filiorum Iob procuratam, atq. indictam a parente, eodemq. sacerdote, sanctificationem.

Verum obijcies rem hanc esse alienam à præsentī instituto; nā in holocausto, & in hostia pro peccato nihil relinquebatur sacerdoti, nihilque offerenti, sed integra hostia comburebatur, *Leu. 1. 4.* & *6.* quod offerebat verò Iob sacrificium, holocaustum erat, & pro peccato. Responso in promptu est; holocaustum, & victimam pro peccato non esse hoc loco exigendam ad legem, & ritum Leuitici, cum fuerint ante legem: neque verò holocausti nomen ex vi suæ originis, aliud est, quàm sacrificium; de quo statim.

Qui verò rogaret, quibus rebus illa sanctificatio purificatio fieret; certè ex his, quæ diximus, solutionem sibi parare poterit; nam vel ablutione, aut mutatione vestrum, aut abstinencia ab immundis, præsertim a mulieribus, aut religiosa aliqua ratione alia, similive aliquo ritu præstari potuit: quarum rerum exempla nuper adduximus: conducetque consulere in hanc rem, quæ de immundis cauentur, *Leu. 22.* *Num. 15.* *Exod. 19. 1.* *Reg. 21.* Certè accessuri ad sacrificia apud Ethnicos Venere abstinebant, & certis quibusdam cibis, ut capris, fabis.

Ergo, ut rem hanc totā unica obseruatione claudamus, sanctificatos filios ad sacras epulas inuitabat parens sanctissimus, tum quod, cum esset sacerdos, id videbatur pertinere ad suū sacerdotale munus; tum, ne laicus conuiuijs tam frequentibus interesset vir pietate grauis, ac ætate; ut enim illius tenera, suauisq. amoris significatio, & in filios indulgentia fuit, natis conuiuijs, & honestam a molestijs aberrationem permittere; ita et viri grauitas, singularisque constantia eluxit; cum illud ipsum hilarioris uitæ institutum ipse vix adeo uitaret, ut neque filiorum conuiuijs interfuisse dicatur, neque illa quotidiana, & alia ex alijs nexa gaudia, sibi voluerit esse cōmunia; quod fortè regiè dignitatis & seueritatis fuit. Nam Heraclit. Cuman. qui res Persicas scripsit apud Athen. [Rex inquit apud Persas sapiens solus, & prander, & cenat; quāuis aliquando vna mulier cœnet, & nonnulli filiorum,] atq. Plut. in Artaxerxe sciti, regiæ Persarum mensæ præter matrem, & Regis coniugem nemini interesse permissum. Quod suo quoque exemplo confirmauit Dauid Rex, nam se inuitanti Absalon cum

Præparatio requisita ante esum sacrificiorum apud nationes omnes.

Nu. 25. 1. 2.

Exo. 32. 6.

Act. 15. 29.

1. Cor. 10. 19. 20.

Leui. 22. 7.

1. Reg. 16. 5.

Cap. 21. 4.

1. Cor. 11. 29.

In lege naturæ requisita sanctificatio ante esum sacrificij.

6.

Obiectio.

Leui. 1. 12.

13. 4. 12. 9.

10. 11.

Respond.

Quibus rebus sanctificatio peragere.

Leui. 22. 3.

4.

7.

Sacra epula Paterna, Regiæque seueritas.

Athen. lib. 4. c. 6.

Persarum reges soli mense accubant.

Plutarch.

cum oībus filiis Regis, respondit; Noli fili mi, noli rogare, vt ueniamus oēs, & grauemus te. Ceterū hanc quoq. letitiā, & felicitatis partē non debuit perpetuo Iob desiderare, vt filij eius essent sicut nouellę oliuarū in circuitu mēsa illius: cū infra dicat c. 29. pristinā felicitatē recensens; [Quis mihi tribuat, vt sim iuxta menses pristinos, quando erat omnipotens mecū, & in circuitu meo pueri mei:] erāt ergo filij in circuitu mensę, i. illi astabāt, vt pulchra & eleganti specie patrē epulante oblectarent, & illū ornarent, & conuēstirent, sicut rami truncū, atq. radicē arboris, cui adnascuntur, & ipsi quoq. epularentur, sicut nouellę oliuarum, & surculi semper uirentes, optimeq. de se sperare iubentes; cibū quoq. ex illius manu capientes, in paternā indulgentiā, & amoris significationem, sicut surculus oliuę succū exugit ex radice & trunco, a quo alitur, & sustinetur. Humanum illud, & regia benignitate dignū, quod Herodotus Spartanorum Regū iura, dignationesq. recensens scribit; Quoties, inquit, aliqua publica visceratio fit (visceratio autem dicebatur, cū in solēnitare aliqua, publici veludis, aut funere insigni, epulum dabatur, & carnes distribuebantur populo) [primi in cēna Reges discūbant, & ijs primū distribui incipiat duplum omnīū, quā ceteris conuiuiis: videlicet, ut quem uellent, elargito obsequio honorarent, vt eleganter rem explicuit Xenophon, in oratione de laudibus Agesilai. Duplicē, inquit, portionem in conuiuijs ex constituto accipiens, nec sic quidē tota utebatur, verū simplici, nec integra contentus, reliquum distribuebat. Ratus geminam Regi portionē dari non satietatis gratia, sed quo possit, quē uelit, honorare.] Idemque auctor rē eandem a Lycurgo Lacedemonijs traditā testatur. Amoris illa significatio mirabilis, cum Christus Iesus proditori impijssimo intinctū panem porrexit. Capiebant ergo filij Iob suauissimas cū buccellis, paternę charitatis significationes, quibus virebant, & nitescebāt sicut surculi oliuarū; ex oliuę autem nomine, & ratione cuius similes erant, pacem illi, & bonorū omnium abundantiam, & celi rorem, terręque pinguedinem parenti pollicebantur.

Porro filij oliuę, filij olei sunt, filijq. sacerdotis inuncti oleo sacro, & licet id unguentū oleumq. suauissimum uideamur iam subolfacere, quō capita conuiuantium ungebantur; illud tamen redolet potissimū, quo delinitus ipse Sacerdos, qui caput erat conuiuij, atq. mensę, liberos dein de suos perfundit, nam cū pater non aderat, læta erāt, atq. iocunda amicissimorū fratrum symposia, sed acephala, sine patre, sine capite; at conuiuatore patre, atq. eodē sacerdote, multo lætissima, atq. iocundissima. Ecce (res mirabilis, & quę non satis possit pro meritis explicari verbis) quā bonū (honestū, salutare, vtile, probatum Deo, & hominibus) & quam iucundū (suauē, dulce, non solum propter honestatē, & comoditatem gratū, sed propter suauitatem & delectationem iocundū) habitare (conuiuere, & cōcordiā atq. mutua charitatis officia colere) fratres (vt natura & corpore, ita animis, & beneuolentia germanos) in unū, (pariter, non solū vno, atq. eodem conuiuiū iūctos; sed vno parente, & capite colligante, & deuiciente illorū omnium animos uinculo dilectionis. Cū autē videretur Psalter sentire conuiuialis unguenti fragrantia, occasione arrepta subdit) sicut unguentū (sacerdotale, quod ex multis suauissimisq. aromatibus cōficiebatur) in capite (caput hoc Aaronis, sacerdotis uidelicet; fragrat in conuiuiū suauiter sacerdotis caput, sed non minus fragrat concordia fratrum, filiorumq. sacerdotis, latē etiam spargitur bonus odor, non unius tantū rei, sed multorum odorū commistio & tēperatio, ita non unius tantū uirtutis, sed omnium bene consentientium temperamentū, & coniunctio (quod descendit in barbā) a capite, & a parente, pijsimo & religiosissimo defluit vnctio, atq. in barbā pilos, filios adnatos, & coherentes barbā, oleum charitatis fraternę: docentur enim a parente, vt se diligāt inuicem, sicut ipse illos diligit; vt ponant sibi met caput vnū, id est, idē inter se sentiant, quod illorū caput, & patrem sentire vellet. viderint) * barbā Aaron (repetitio emphatica, qui te y el padre pater est, vir esto bene suę familię prępositus, filios habens subditos cū omni castitate, fideles, non in accusatione luxurię; in his ergo virū se prębeat. Barba, vt Hieronymus ait, virilitatis indicium, virum ostendit: vir erat Iob) quod descendit in oram vestimentī eius, (deinde recta institutio, & pietatis cultus diffunditur in reliquam familiam, quę etiam particeps erat conuiuij, & sacrarū epularū. Serui ad ist. 1. 6. ad pedes mentis & lecti, coenanti patrifamilias assidebant

coenaturi pariter: sic etiam Iob non comedit buccellam suam solus) sicut ros Hermon. (similis est paterfamil. mōti Hermon canis operto niuib.) Qui descendit (distillat roris guttas) in montem Sion (non aliter paterfamil. fecundos, & fertiles reddit domesticorum animos, inductio- ne roris doctrinę, vitę exemplo, morū lenitate; non aliter illis honesta conuiuiā indulget, honestamq. lætitiā, quā ros Hermonicus exhilarat arbores, atque herbas montis Sion; scriptum est enim, Sicut ros super herbam, ita & hilaritas regis) quoniam (propterea) illic (vbi fuerint congregati filij, domestici, familia tota, cū patrefamilias, corde vno, & anima vna) mandauit (pręcepit) Dominus benedictionem, ibi esse, & perseverare perpetuō bonorum omnium abundantiam, vbi concordia esset, quasi cornu copię: pacis simulachrum tenet manu cornucopię, & vitam vique in sæculum: viuunt quippe diu foelices, qui se mutuis officijs iuuant, & prosequuntur.

Confurgensque diluculo.

- 9 Quid surgere, aut confurgere in sacris.
- 10 Dua voces eiusdem significationis in sacris. Quid, Mane confurgere, & diluculo agere.
- 11 A Deo capienda agendi principia prima luce.
- 12 Querentibus primo mane Regnum Dei premia amplissima proposita. Illustratus Psal. 124.
- 13 Qua vis & notio holocausti ex Græco, & Hebræo.
- 14 An singula pro singulis si ijs sacrificia obtuleris Iob.

Confurgensque diluculo. Olymp. ait verbo mittendi, patris curā non quālibet, sed infomnē declarari; sed potius id significat, verbū, surgendi, videlicet celeritatem, & diligentia in re conficienda; confurgens offerebat; diligenter, sedulo sacrificabat; prima cura, prima cogitatio de sacrificio. Quare hoc verbū subire solet aduerbiū locū, horātis, & vrgentis, 2. Reg. 15. Surgite fugiamus, i. statim, sine mora; exponitur deinde, Festinate egredi ne fortē venies occupet nos, 1. Paral. 22. Confurgite, & edificate sanctuariū Dñō Deo, i. statim agite de edificandō sanctuario, incūctāter aggredimini opus. Quare quod in Heb. dñ Gen. 28. Surge, & proficiscere in Mesopotamiā, vulgatus doctē vertit, vade, & proficiscere: duobus n. verbis rē eandē significatibus, significatio vim, & auxesin capit; vade celeriter, citō fuge, excede, erūpe, q. clariorib. verbis dixerat Rebecca, Confurgens fuge. Sed crescit celeritas & diligentia adiuncto, mane, vel diluculo, tū quod duę istę voces ad eandē rē pertinent; nam confurgere hoc loco a radice sacā significat manicare, nos dicimus; leuantarse de mannana, mardugar: quod iunctū diluculo, valde mane, & magnā diligentia significat. Sicut enim aurora est prima diei pars, ita primā curam significat, & primū negotium peragendum. Cōduplicatur enim eadem res, diuersis licet vocabulis significata; quare quod Prouerb. 7. dñ; Desiderans te videre: Hebraicē habetur; Vt mane confurgerem ante faciem tuā. Licet enim in tenebris & caligine occurrerit meretrix & ad opera tenebrarū pellexerit iuuenē, donec illucesceret dies, tñ illud manē, aut de manē vigilare, quod est in fonte, significat curam, diligentiam, desiderium, quod doctē expressit vulgatus, quod etiā, instanter vertit, Prouerb. 13. Qui diligit filium, instanter (semper, omni cura, & diligentia, Heb. manē, diluculo, nullā prętermittens occasione) erudit. Eadē analogia, Ps. 100. In matutino interficiebam oēs peccatores terrę, i. diligenter, & sedulo puniendo curabam, non differebam per incuriam impiorū supplicia: sic etiam prodigus ille filius, quem fames vrgebat, Luc. 15. dixit: Surgam & ibo; statim sine mora, nihil cunctatus. Eleganter Hebraismū Hispanus exprimit; nā mardugar, idē est quod adesse tempori, non dormire in vtranque aurem, neq. surgere oscitabundum. Sicut etiam ē contrario vespera ad negligentiam, & obliuionem pertinet; nam tardarse perinde valet, ac non curare, vel per incuriā, occasionem, & oportunitatem rei gerendę prętermittere. Vfus autem varius est; nam multis uerbis aduerbiū hoc solet nubere; multis etiam modis ipsa hæc res dicit: [Manē querere, Iob 7. Diluculo venire. Ps. 77. De nocte confurgere. Ier. 25. Mane vigilare. Prouerb. 8. & Isa. 26. De luce vigilare. Ps. 62. Mane confurgere. Prou. 1. Ante lucem surgere. Ps. 126. Diluculo confurgere, hic & Prou. 11. hic autem ita diligentia, & sollicitudo significatur, vt proprie etiam accipi debeat de ipso diluculo, & aurorę tempo-

et Ezech. 5.
Sinec. li. 3.
de benefec.
c. 27.
Cice. act. 3.
in Verren.
Mart. li. 3.
epig. 40. &
lib. 7. epig.
19. & li. 12
epig. 88.
Kro. 19. 12.

6
Olymp.

Quid afferat verbum surgendi.
2. Reg. 15.
14.
1. Paral. 22.
19.
Gen. 28. 2.

10
וַיִּשָּׁר
Dua voces eiusdem significationis in sacris

Prou. 7. 15.

Vulgatus.
Prou. 13. 24.

Ps. 100. 8.

Luc. 15. 17.

Iob 7. 21.
Ps. 77. 34.
Iere. 25. 3.
Prou. 8. 17.
Isa. 26. 9.
Ps. 62. 2.
Prou. 1. 28.

Pf. 126.2. re, quod sacrificando impendebatur a Iobo. Sunt enim a
 Prom. 15. 27 Deo, diuiniſque rebus agendi a nobis cupienda principia,
 11 & ſimilem habet laudē Vlyſſes, apud Homer. 1. lib. Odyſſ.
 A Deo no- non ab alio quā ab ipſo Ioue.

bis agendi — Qui ſemper ſacra Deorum,
 capiendū Ante alios ſecit cumulans altaria donis.

principium. Cuius rei contemptum & negligentiam videtur ſcriptura
 Homer. obſeruare in Cain, ut obſeruat Ambroſ. ſuper id Gen. 4.

Ambroſ. [Factū eſt poſt multos dies, obtulit Cain ex fructibus ter-
 Genef. 4. 3. ra, ſic enim ſcribit lib. de Cain & Abel, c. 17. Duplex cul-
 pa, vna, q̄ poſt dies obtulit, altera, quod ex fructibus, non
 ex primis fructibus. Sacrificiū autem, & celeritate cōmen-
 datur, & gratia.] Matutino tēpore ſe inuiſurum templū,
 & vacaturum matutinis precibus, & matutino ſacrificio

Pf. 5.4. pollicetur Dauid, Pf. 5. Mane aſtabo tibi. (ſiſt am me ante
 * Todās las tuū tabernaculū, ubi te praeſentem exhibes, locū ſacrum
 m. ānānānos adibo ante alia negocia, ut tecum agam, conſulamque de
 tengo de yr agendis per diem) & * uidebo (ſubaudi te) quare ſacrifi-
 a ver. cij matutini ſit peculiariter prae ceteris meo Amos 4 Of-
 fertur mane uiſtīmas ueſtras. Atque hāc eſt, illa tantopere
 celebrata oratio, Orientem uerſus, quaſi ipſa orantis con-
 ſtitutio corporis indicaret, Deum ſummo mane, & prima
 quaq. luce adeundum, & orandum, quod fuiſſe Magis, &
 Perſis ſolēne, ut primo ſemper diluculo dijs canerēt, hym-
 nosque, & laudes darēt, ſcribit Herod. li. 1. de illoq. Apol-
 lonio Thyaeo hāc refert Philoſt. [Cū ſacerdotib. habita-
 bat, & Oriente ſole ſacra quaedam in occulto faciebat.]

He odot. Sed ſunt, qui inanibus uigilijs ſe macerant, & de mul-
 Philoſt. ta nocte conſurgunt, ut filiorum rem, commodumq. pro-
 12 curent, quorum inanem fuiſſe laborem, & ſolitudinem
 Pf. 112. 1. ſuperuacua, tū euentus ipſe, & caſus cōprobat, tum Pf.
 126. aperte docemur; qui enim domus aedificandae, atque
 amplificandi familiam prima, eademq. bene firma funda-
 menta ponere uelit, in pietate, in filiorū honeſta religioſa-
 que diſciplina, in Deo ponat, in quo omnis aedificatio con-
 ſtructa creſcit; ſecus, nulla erit tam ampla domus, quae diū
 ſtare poſſit; nam niſi Dominus aedificauerit domū, in ua-
 num laborauerunt, qui aedificant eam, (uigilare, & ſummo
 mane exurgere, niſi oraturos, & ſacrificaturos pro filijs,
 uanū) uanū eſt uobis ante lucem ſurgere (nam, ſurgetis
 ſtatim ac ſederitis, id eſt, uix tantillo quietis ſumpto, co-
 gemini iterum ſurgere; inſomnes peruigilabitis noctem
 integram) ſurgite (ſurgetis ad laborem moleſtias, & ſoli-
 citudinem) poſtquam (ſtatim ac ſederitis) ut tantillum
 quietis poſſetis capere, qui manducatis panem doloris,
 nam quidquid uobis liberisq. ueſtris comparaueritis, in-
 genti labore comparabitis, cū tamen quarentibus primū
 regnum Dei, & iuſtitiam eius, pro ſe, pro liberis, pro tota
 familia, reliqua adijciantur: nam, cum dederit (id eſt da-
 bit) dilectis ſuis ſomnū (quietem, & tranquillitatem ani-
 mi, & uite) ecce (nimirum, ut cū filijs, ſimul etiam bono-
 rū copiam, & quae ad uiſtū neceſſaria ſunt parentibus pijs
 largietur Deus) hāreditas Domini (magna neceſſariarū
 rerū copia; praeterea) filij (ne triſtis dicere cogatur, ſicut

Gen. 15. 2. Abrahā, Domine Deus quid dabis mihi, & ego uadā abſ-
 que liberis, id eſt, quorſum tot opes in unicum, & ſine fi-
 lijs hominem confers) merces (lucra rei familiaris) fru-
 ctus uentris (benedictio uberū, & uulū, & pecorū mul-
 tiplicatio.) Is igitur deſcribitur Iob, qui, quod quaſierit
 primū regnum Dei, & ſummo mane ſacrificauerit pro fi-
 lijs, cū filijs ingentes quoque diuitias conſequutus fuerit.

Offerebat holocauſta. Iſta quoque uox ab eadem radice,
 Ghala, quaſi diceret offerebat oblationes, uel ſacrificabat
 ſacrificia. Non enim hic attendenda eſt holocauſti ab alijs
 ſacrificijs differentia, quae poſtea in lege praſcripta fue-
 runt. Quare, quod quidam obſeruant hoc loco, liberalē,
 & ſpontaneam Iobi oblationem, qui uiſtīmam offerebat,
 totam comburendam, & conſumendam in Dei honorem,
 potius pertinet ad Græci uocabuli etymologiā (nam, ho-
 locauſtū ſignificat, totum combuſtum) quā ad Originā-
 le, quod eſt indifferens ad quodlibet ſacrificium. Quod ſi
 uim radice attendas, ſonat, eleuabat; uel, ſurſum effere-
 bat eleuationes; uel, faciebat aſcēdere, aſcenſiones. Sumūt
 autem Hebræi, eleuationem pro re oblata, & eleuata ſu-
 per altare, uel aſūpta, & ſublata manibus ſacerdotis, cuius
 odor dicebatur aſcēdere in cēlum, & ſuauiſſime olere
 Deo: propterea enim precabatur Dauid: [Dirigatur ora-
 tio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuū
 mearum ſacrificiū ueſpertinum.] Cū enim eſſet in exi-
 lio, & ſacrificijs intereſſe non poſſet, precabatur eleuatio-

Sacrificium
 dicitur ab
 eleuando.

Pf. 140. 2. Deo: propterea enim precabatur Dauid: [Dirigatur ora-
 tio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuū
 mearum ſacrificiū ueſpertinum.] Cū enim eſſet in exi-
 lio, & ſacrificijs intereſſe non poſſet, precabatur eleuatio-

nem manuū ſupplicantis, reputari a Deo pro eleuatione
 ſacrificij ſuper altare, & orationē ſiue preces, quas mane
 dirigebat ad Deū, pro ſacrificio matutino, & puro thure,
 ſiue thimiamate, quod mane incēdebatur, & cuius fumus
 & odor videbatur eſſe Deo gratiſſimus, & quaſi ab illo
 propter ſuauiſſimam inſpirando attrahi, cū ſurſum eleua-
 batur, quaſi in cēlū vſque penetraret. Ne igitur, inquit, re-
 fles, o Deus in meam orationem, neque illius odorem, &
 fumum quaſi diſpergas, quod tibi probata non ſit; quare
 quae Deo probata, & accepta non erant, dicebantur non
 eleuari, neq. ferri ſurſum, neq. penetrare in cēlum, & in
 conſpectum Dei. Thren. 3. Oppoſuiſti nubem tibi, ne trā-
 ſeat oratio: quae uero probantur Deo, penetrare vſque in
 Dei tribunal, Eccl. 3. 5. [Qui adorat Deum in oblectatione,
 ſuſcipietur, & deprecatio illius vſq. ad nubes propinqua-
 bit: oratio humiliantis ſe, nubes penetrabit.] Et ut de hac
 thuris eleuatione, & directione illud obiter dicamus, Kim
 hi exiſtimat alluſionē fieri ad antiquam ſuffumigandi ar-
 tem: ait enim, quod veteres, ex Alexandria vſq. artifices
 euocabant, ſuffumigationis faciendae peritos, quae inſtar
 palmae ſurſum recta aſcenderet, nec oblique hac illac fu-
 mus eius diſtraheretur. Nam licet Iſraelitae ſuffumigandi
 gnari eſſent, non tamen ſuſtollendi fumi. Idē Can. 3. dicitur.
 Sicut virgula fumi, utrobique autem eſt palma fumi;
 propter rectitudinem, qua ſurſum ferebatur. Hae igitur
 tantum ad originalem eleuandi uocem pertinent.

Pro ſingulis. Vera hae lectio ex correptione Vaticana,
 non * per ſingulos, ut in ceteris ſerē codicibus Vulgatis
 legebatur; licet ſenſus vtriuſque idē. Id quod diſerte ex-
 plicuerunt Septuag legentes ex Hebr. ſecūdum numerum
 eorum. Quot autem eſſent peculiaria ſacrificia non con-
 ſtat, potuerunt enim ſeptē eſſe, ſeptem filijs reſpondētia,
 ut Greg. numerat; filiarum uero, ut quae non eſſent conui-
 uiorū capita, nulla eſſet peculiaris uiſtīma, ſed ſibi ac fra-
 tribus cōmunis. Vel certe fuerint decem uiſtīmae, id quod
 indicat Cypria. de opere, & eleemoſyn. numeroſa uocans
 ſacrificia. Atque ſapienter animaduertit, plures filios non
 debere patrem familias negligentiorē reddere in rebus
 diuinis, ſed multo magis ſollicitum: ſic ille ſcribit. [Ut in
 hac uita ſeculari alendis, ſuſtinendisq. pignoribus, quod
 maior eſt numerus hoc maior, & ſumptus eſt; ita & in ui-
 ta ſpirituāli, atque cāleſti, quo amplior fuerit pignorū co-
 pia, eſſe & operum debet maior impenſa. Sic & Iob ſacri-
 ficia numeroſa pro liberis offerebat: quantuſq. erat in do-
 mo pignorū numerus, tātus dabatur Deo, & numerus ho-
 ſtiarum.] Potuit etiam vnum, tantum holocauſtum offer-
 ri pro conuiſatore, & conuiuiſ ſingulis diebus; id quod vi-
 detur indicare author catena explicans illud, ſecūdū nu-
 merum eorum, pro vnoquoque & ſingulis ordine; neque
 ab hoc ſenſu aliena eſt lectio Latina. Iam praeter exemplar
 Hebraeum, & praeter uulgatam lectionem, Septuag. Vati-
 cani addunt holocauſtis, & uitulum unum pro peccato,
 pro animabus eorum; interpres Origenis, pro peccatis a-
 nimarum eorum: quam lectionem licet Complutenſ non
 agnoſcant, habent tamen Orig. Chryſ. Olymp. in catena.
 Anton. Monach. Græcus, lib. 2. Sermonum, ſerm. 9. quod,
 ut cum Latino conſentiret, poſſet ſumi expoſitiue, ita ut
 holocauſtum eſſet uitulus pro peccato oblatus; nō enim,
 ut ſupra diximus, eſt hoc loco magnificienda diſtinctio
 illa holocauſti, & ſacrificij pro peccato; licet Græci in
 catena, praeterea Didymus, & Origen. uoluerint diuer-
 ſa eſſe ſacrificia, uidelicet holocauſta, quae praecellerint
 quaſi prophetia, & praetudium legis, & vitulum unum, in
 figuram unici legis gratiae ſacrificij, corporis, & ſangui-
 nis Chriſti.

Fuerit ne Iob Sacerdos?

- 15 Offerre ſacrificium, ad laicos quoque pertinere.
- 16 Sacerdos aliquando honoris, aut, familiaritatis nomen, &
 quare publico munere, & authoritate fungitur. Illustratus
 Paulus.
- 17 Primogeniti quondam ſacerdotes.
- 18 Sacerdotium olim regibus delatum.
- 19 Sacerdotium aliquando penes Principes, & nob. les viros.

Appellatio offerendi ſacrificium communis eſt ſacer-
 doti, & laico; nam etiam in Scriptura offerre ſacri-
 ficium dicuntur, qui illud ad ſacerdotem deferunt, vel laicos
 qui interſunt ſacrificio, & qui quauis alia ratione a Sa-
 cerdote

Qua Deue
 probata ha-
 bet, dicitur
 penetrare
 in cælum.

Thre. 3. 44

Eccl. 35. 20

Kimhi.
 Ars ſuffu-
 migandi a-
 pud Hebr.

Can. 3. 6.
 Joel. 2. 30.

14
 Vaticana.
 * Por cada
 uno el ſuyo.
 LXX.

Gregor.

Cyprian.

LXX.

Complutens.
 Orig.
 Chryſoſt.
 Olympiodo.
 Anton. mo-
 nachus.
 Graci.
 Didymus.
 Origen.

Exod. 5. 1. cerdote faciendum procurant. Quare Exod. 5. dicitur: **Nu. 28. 3.** [Dimitte populū meū, vt sacrificet mihi:] & **Nu. 28.** [Hęc sunt sacrificia, quę offerre debetis:] vt enim August. dixit li. quęst. veter. testam. q. 46. ille dicitur offerre, cuius sint oblationes, quas super altare ponit sacerdos: ipsiq. imputatur sacrificium, cuius munere offertur. Quare ex verbo offerendi holocaustum, non continuò sequitur Iob fuisse sacerdotem, id est, facientem & consecrantem vti-
Alber. Ma- 8n. Et quidem negasse visus est Albertus Magnus, qui cū dicitur Iob misisse ad filios, subintelligendum putat, nū-
16 cium, vel sacerdotem; si enim ipse sacerdos esset, aliena sacerdotis opera non vteretur. Alij etiam quamuis ab antiquioribus Ecclesię patribus videant vocari Iobum Sacerdotem, non continuò acquiescunt; quòd nomen sacerdotis non semper sit ministerij, & officij, sed interdum honoris: nam 2. Reg. 8. filij Dauid dicuntur fuisse Sacerdotes quòd explicatur, 1. Paral. 18. cum ijdem dicuntur, primi ad manum Regis: nam sicut sacerdos Deo assistit, & familiariter cum illo agit, ita qui regi est ad manum, & ex primoribus aulae, cū rex dicatur sedere in folio Dei, sacerdotis appellationem habet 3. Reg. 4. post enumeratos sacerdotes ex officio sacro, Sadoc & Abiathar subditur, [Zabud filius Nathan sacerdos, (per expositionem) amicus Regis,] & similiter, 2. Reg. 20. [Ira Iairites erat sacerdos, amicus familiaris, Dauid:] quamuis Hier. idè filios Dauid sacerdotes vocatos velit, quòd essent suorum fratrum magistri. Ergo propter sapientiam, aut honorem, & reuerentiam, in qua erat Iob apud omnes, potuit etiam sacerdotis nomine appellari. Tum etiam Chrysost. loquens de sacerdotio Melchisedech, hom. 35. in c. 13. Gen. ait, dici sacerdotem, fortè q. quia ætate pro-
Origen. Chrysost. Hieron. Philip. Beda. uectior erat, à suis colebatur. Sed certè cum hoc loco non uocetur Sacerdos, de nomine curandum nobis non est, sed res ipsa inuestiganda. Iobum asserūt sacerdotē Orig. lib. 1. Chrysost. in cate. Hieronym. epist. ad Euagriū, quę est de Melchisedech. Philip. presbyt. Beda & frequens posteriorum interpretum sententia: quòd non solum colligunt ex cura, & sollicitudine quotidiani sacrificij, & procuratę sanctificationis filiorum, sed etiam ex Regia dignitate, & primo honoris & sanctitatis gradu apud suos. Sed clarior erit, firmiorque huius rei probatio, si prius inquiramus, quo iure potuerit Iob sacerdotis ministerio fungi. Chrysost. sic ait: [Aiunt nōnulli priscos illos sacerdotes more Melchisedech per seipso creatos fuisse: hoc ergo significat, mittebat.] Et eandē rē ex propria snia docet hom. 35. in Gen. agens de Melchisedech. Sacerdos inquit, [erat fortè à semetipso ordinatus, sic. n. tunc sacerdotes erant: quibus uerbis, si uelit quòdam sacerdotale munus ex antiqua gentis institutione, aut propter singularem alicuius rei excellentiam habuisse, & sine noua populi electione, aut consecratione extitisse sacerdotes; re-
Sacerdos pu- blico mune- re, & aucto- ritate fun- gatur. ctè quidem, ut mox dicemus; si uerò quēuis potuisse mu- nus sacerdotale usurpasse prohibito, minimè id uerum est. Nam cū Sacerdos publico munere, publica etiam auctoritate fungatur, fieri aut esse Sacerdos non potuit, qui neque à Repub. aut Principe Reip. uices habente, electus, neque à Deo, aut ab eo, cui à Deo demandatum esset, institutus, & initiatus non fuisset. Certè Aristo. non minùs ad publicam rem pertinere existimauit sacerdo-
Ari. 6. Pe- li. ca. 8. & li. 7. cap. 8. tem, quàm magistratum alium; quin potius inter magi- stratus, quibus nititur Reipubl. dignitas, integritas, & conseruatio, sacerdotes constituit; qui certè publicam rem agunt: nā pro uniuerso populo offerunt, tum etiam, non nisi illud sacrificium offerunt, de quo inter eos con- ueniat, ex quibus tota respublica unum corpus efficitur: nam in sacrificio conueniunt, qui in unica religione con- ueniunt; dicente Paulo: [Translato Sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat.] Externus ille sacerdotij, & sacri-
Heb. 7. 12. ficiorū usus unica religione, unico cultu, unica legis ratio- ne homines cōtinet. Sed rem totam elegāter docuit Paul. **Ad Heb. 5. 1.** Heb. 5. Omnis (in omni politia, quę uno religionis nomi- ne fundata est) *Pontifex* (non solum princeps sacerdotum *Illustratus* sed Sacerdotes; quicunque etiam Pontifex est, id est, po-
10 Pontifi. locus de offi- tens facere, & sacrificare *ex hominibus assumptus* (delectus separatus, segregatus à reliquis hominibus, aliorum suf- fragijs & uoluntate electus: tum etiam, qui eiusdem cum alijs hominibus naturā sit, nam illos repræsentat, homo homines. Syriaca, [omnis Pōtifex, q. est ex filijs hominis] neque enim Angelus hominum Sacerdos esse potest, pro

hominibus (loco & vice aliorum hominum, tū etiam pro illorum commodo & bono) constituitur (statutis, consti- tutisq. cæremonijs, & religiosis ritibus initiatur, qualis constitutus est Aaron, Exod. 28. 29. & 39. sicut etiam dici- tur, Act. 14. Cū constituissent per singulas Ecclesias pres- byteros: & ad Tit. 1. & alibi non semel) in his quę sunt ad Deum (pereunt enim malè laici inuolantes in sacerdotū functiones, cū Dathan & Abiron) vt offerat dona (spon- taneas, & liberales oblationes panis, vini, olei, aut alio- rum terrę fructuum) & sacrificia (uictimas ea uidelicet, quę uiuunt, & in sacrificio iugulantur, mactantur, immo- lantur) Itaque nunquam se ipsum constituit quis sacer- dotem Quod autem in 3. Reg. 13. dicitur, [Quicūque vo- lebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsio- rum,] tātūm indicat facilem fuisse aditum in falsa illa re- ligione vitulorum, ad falsam sacerdotij consecrationem: at uerò præterquā, quòd illi sacerdotes tuos habebant cō- secrandi ritus, nam implebant manum, id est, consecrabā- tur, vel vnctione manuum quę implebantur vngueto; vel potius, vt colligitur ex 2. Paral. 13. cū summus Sacer- dos oblationes, & sacrificia imponebat in illorum manus ita vt impleret manus sacrificio. Quod enim in Hebr. di- citur, Exod. 28. [Cunctorum consecrabis manus, sanctifi- cabisq. illos, vt sacerdotio fungantur mihi,] in Heb. Cū- ctorum implebis manus, & 2. Paral. 13. [Quicunque ve- nerit, & initiauerit manū suam in tauro de bobus, & arie- tibus septem, sit Sacerdos eorum, qui non sunt Dij] Heb. quicunq. impleuerit manum. Non sibi quisq. sacrifican- di officium vsurpabat, sed à Rege designatus. Dicitur enim, [Ieroboam fecit de nouissimis populi Sacerdotes]

At ueriores aliam causam obtinendi muneris sacerdo- talis Hieron. tradit epist. citat & in trad. Heb. in Gen. Isi- dor. in Gen. cap. 23. Philip. & Bed hic. gl. super id Gen. 26. [Vende mihi primogenita:] & Heb. 2 [Vendidit primiti- ua sua.] D. Th. 1. 2. q. 103. ar. 1. ad 3. & 2. 2. q. 87. ar. 1. ad 3. uidelicet primogenitos, illustrium præsertim familiarum, sacerdotes fuisse: additque Hier. Melchisedech fuisse Sem primogenitum Noe: deindeq. primogenitos omnes vsque ad Aaron sacerdotali honore præcelluisse; atque hæc ipsa esse primogenita, quę Esau vendidit. Quamuis Isido- r. exstimer, primogenita fuisse vestes illas valde bonas, quę sa- cerdotales erant, quas induti primogeniti uictimas offe- rebant. Propterea itaque Paul. Heb. 12. vocat Esau, profa- num, quasi laicum, non consecratum, neque initiatum; in- dignum, qui sanum intret, & in locis sacris diuerletur, aut sacra contrectet; denique priuatum sacerdotio; vocat etiā fornicatorem: quòd vitium cū in Esau scriptura alio lo- co non notarit, certè uidetur ad rem eandem de religione, & sacerdotio referendum; vt qui veri Dei cultum in ido- latriam cōuerterat; quòd in sacro sermone, fornicari di- citur. Idem indicatur Ge. 49. à Iacob benedicente Ruben; [Ruben primogenitus meus, prior in donis, maior in im- perio;] vbi Chaldaus sic legit: [Te decebat, vt acciperes tres partes, primogenituram,] scilicet (id est, duplicē hæ- reditatis portionem) Sacerdotium, & regnum: quòd & in Aegypto seruari solitum Heliodorus Phœnicæus au- ctor est, lib. 1. & 7. Scribens in vrbe Memphisica, quę to- tius Aegypti caput erat, filium primogenitum Pontificis Maximi in patris locum, & dignitatem succedere. Opor- tuerit ergo Iobum primogenitum filium Zarę fuisse, pe- nes quem etiam fuerit ius Sacerdotij. Verū neque hæc primogenituræ ratio omninò solida, aut sola viguit in ob- tinendo sacerdotio: non enim alligatum fuit solis primo- genitis; cū Abel natu minor Sacerdos asseratur à Hieronymo loco superiori, & August. de mirab. Sacre Scri- pturæ, c. 3. Philip. Beda hic: & clarè indicatur, Gen. 4 cum dicitur obtulisse Deo [de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum;] uidelicet nō alterius Sacerdotis manu, aut ministerio. Deinde Sem, qui asseritur fuisse idem qui Melchisedech, à pleriq. negatur primogenitus Noe, Tum etiam Abraham, qui ex sententia Origen. hoc loco, & au- ctore operis imperfecti in Matth. hom. 1. Sacerdos fuit, & Sacerdotali ministerio functus, Gen. 15. non fuisse pri- mogenitum Thare, Genes. 11. sed natu minorem alijs fra- tribus, colligi non omninò malè potest ex illius, atq. Za- ræ, cuius erat auunculus, ætate. Chryso. licet oratione 4. contra Iudæos affirmat laicum fuisse, & laici nomine be- nedictionem suscepisse à Melchisedech Sacerdote. Quā- uis & hæc Chrysost. ratio suam solutionem habeat; cū fortè Pontifices Summi, & Sacerdotes Maximi soli pri-
Exo. 28. 6. 29. 39. Act. 14. 22. Tit. 1. 7. Nu. 16. 17. 3. Reg. 13. 33. Implema- num. 2. Para. 13. 9. Exo. 28. 41 2. Par. 13. 9. 3. Reg. 13. 33. Hieron. Isidor. Philip. Beda. Glos. Heb. 2. 12. D. Thom. Primogeni- ti olim sa- cerdotes. Hieron. Gen. 25. 33 Heb. 12. 16 Quare vo- cetur Esau profanus & fornicator. Gene. 49. 3. Primogeni- tus accipie- bat tres par- tes heredita- tis. Chaldaus. Hælio. Pha- ni. Iob primoge- nitus. Non soli pri- mogeniti sa- cerdotes. Hieron. August. Philip. Beda. Gen. 4. 4. Origen. Auctor ope- ris imperfe- cti. Gen. 15. Gen. 11. 26 Chrysost.

mogeniti essent; at uerò minores Sacerdotes, qui à maximis, & supremis benedictionem petere, & accipere sole-
re, ex fratribus minoribus esse potuissent.

18 Tertiam, Sacerdotij obtinendi rationem ex regno Isid.
Isid. 7. Philip. Beda & alij desumunt: exemplum afferunt Melchi-
Isid. 7. sedech Regem Salem. Isidorus uerò etiam ex Romana
Philip. 6. 12. politia; [Antea inquit qui Reges erant, & Pontifices erant:
Beda. nam magnorum hæc erat consuetudo, ut Rex esset etiam
Reges olim Sacerdos & Pontifex: unde & Rom. Imp. Pōtīfices Max.
Sacerdotes. dicebantur:] refertur uerò hoc testimonium, cap. Cleros
Cap. clerics, 21. d. Numa Rex ipse se in primis Pontificem constituit,
21. dist. ut Dion. Halicar. & Plut. tradunt. Galba uerò (Suetonio
Dion. lib. 2. auctore (etiam triplex Sacerdotium gessit. Lacædemone,
Plut. in Nu- Rex Ducem, & Sacerdotem agebat, ut scribit Xenophon;
ma. Sueton. quò etiam spectat, quod Strabo ait: Sacerdotes in Zela-
Xenoph. de rerum omnium potestatem habere. Illud uerò vulgatum
repu. Lac- est, apud Aegyptios ex Philosophis Sacerdotes; ex Sacer-
dem. Strab. dotibus probatissimum creari Regem. Ad quam gen tem,
lib. 12. nationumq; aliarum inueteratam consuetudinem fortè
Plat. quem alluditur, cum Deus suum populum appellat, regale Sa-
affert Fici- cerdotium, utraque simul Regia, & Sacerdotali dignitate
nus super fulgentem. Quas cum Deus in Ecclesiastica politia sepa-
Trismegi. rasset, repetere uoluisset, per sacrilegum ausum, Sacerdo-
Sen. apud talem functionem ex regio priuilegio uisi sunt, Saul offe-
Stob. ser. 41 rens holocaustum, & pacifica, 1. Reg. 13. Cui dictum est à
Ale. li. 2. c. Samuele, stultè egisti. Et Ozias; [qui cum roboratus es-
8. set, eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit
1. Pet. 2. 9. Dominum Deum suum; ingressusq; templum Domini
1. Reg. 13. 9 adolere uoluit incensum super altare Thymiamatis; per-
2. Par. 26. cussus ergo est lepra.] Similis sanè fuit Iob lepra, similis
regno; sed sacrilegio, sed Sacerdotio dissimilis.

19 Ad hæc, penes nobilitatem fuit etiam ius Sacerdotij, &
penes principes uiros, & capita familiarum, ut Hier. &
alii superius adducti tradunt. Id quòd indicatur, 3. Reg.
13. cum Ieroboam ingentis piaculi notatur, quod fecit [de
nouissimis populi Sacerdotes.] Græcis par erat Sacerdo-
tij dignitas maiestati regie, nec erat peruia ignobili vul-
go, auctore Plut. problemat. 113. Solis patritijs concede-
batur, ex Romanis, ut scribit Liuius lib. 10. Dec. 1. tum de-
inde Consulibus, Prætoribus, Censoribus, ex Oros. lib. 5.
c. 10. de P. Licinio scribente; & ex Liuius 4. Dec. libr. 3. de
Marco Marcello Consule, & Pontifice. Hoc quoq; in Io-
bum conuenit, filium primogenitum Zaræ ducis clarissi-
mi, & capitis atque Principis familie clarissimæ, ut quæ
Ducibus, atque Regibus splenduerit.

Sacerdotiæ Illa tandè ultima est, non ultimo loco ponenda sapien-
penes sa- tia, penes quam ius Sacerdotij fuit, ut iidem auctores tra-
pientes. dunt; unde apud Aegyptios Trismegisti nomen obtinuit
Mercurius, quasi ter maximus esset; maximus Sapiens,
Rex, atq; Sacerdos maximus, quem Eupolemus apud Eu-
feb. lib. 1. præpa. Euang. c. 6. existimat fuisse Moysen, qui
propter literarum inuentionem id nomen apud Aegyptios
consecutus fuerit. Et quidem Sacerdotium cum sapientia
coniunctum esse debere, barbaræ etiam nationes agnoue-
runt, quæ à suis Sacerdotibus, & rerum agendarum consi-
lia, atq; responsa, & dubiorum explicationem & solutio-
nem nunquam non petierunt. Iob igitur uir perfectissi-
mus, atq; sapientissimus, propter singularem diuinarum,
humanarumq; rerum scientiam, & cognitionem, qui in
Sacerdotium ueniret, dignissimus haberi potuit; & qui
non Trismegistus, sed Polymegistus, multis modis maxi-
mus iure uocari debuisset.

**Dicebat enim, ne fortè peccauerint
filij mei, &c.**

- 20** Dicere, & dicere in corde quid.
21 Sacrificium postulat, & docet ipsa natura: sacrificij multiplex
finis. Scrupulus bonæ mentis signum. Peccare.
22 Multa uitia inter se nexa, & cum gulofitate præsertim.
23 Benedicere in utramque partem, hoc loco in bonam accipi:
aliorum sententia.
24 Benedicere pro adorare. Gulofitas proxima Idololatriæ.
25 Benedicere hoc loco in malum, non tam pro blasphemia, quàm
pro quouis peccato, & cogitationum importunitate.
26 Verbum faciendi in sacro usu, & an Iobi sacrificia fuerint
quotidiana.
27 Facere pro sacrificare.

20 Dicere in
corde.

Dicebat enim. Hæc scilicet ratio illum ad sacrifican-
dam excitabat; hæc cogitatio, & cura illum dedu-

cebat ad templum, & sacrificia. Cum iungitur verbo di-
cendi, in corde, vel intra se, idem valet quod cogitare, &
interius loqui, aut versari in aliqua cogitatione: eandem
vim sepè retinet solitariè positum; exempla passim occur-
runt, 2. Reg. 21. [Deficiente Dauid, Iesbi-benob, qui fuit
de genere Arapha, nesus est percutere Dauid.] Heb. *Di-
xit percutere Dauid. Rom. 1. [* Dicentes se esse sapien-
tes, stulti facti sunt. Dicebat] ergo Iob intra se, hoc ver-
sans animo; nisi uelis etiam certis, conceptisq; uerbis, &
oratione suam mentem explicuisse inter sacrificandum.

Ne fortè peccauerint filij mei. Sacrificabat quidem pro pec-
cato; potuit enim natura duce, atq; magistra tū sacrificia-
re; id multiplicem in sacrificando finem docere: cum enim
corpore constet homo, non solum anima à natura ipsa
docetur, tum ex rerum, & corporum cultum Deo
exhibere, tum etiam huc per sacrificia, & oblationes cul-
tum commodissimum esse: qua ratione dictum est à B.
Clem. in constit. antiquos patres naturali lege admonitos
sacrificasse. Finis autem multiplex potest ab ipsa natura-
li ratione distinguui; primus, ut sacrificium sit in Dei ho-
norem, & primi auctoris rerum omnium, primæque cau-
sæ testificationem; ideo creaturas creatori offerimus, & il-
las quidem in signum nostræ submissionis, interneq; obla-
tionis, & obsequij animorum. Secundus, pro impetranda
venia peccati alicuius, aut uerò pro impetrando benefi-
cio aliquo. Tertius, in laudem & actionem gratiarum.
Hæc, quæ ab ipsa natura profecta videntur, translata sunt
postea ad legem, holocausta, hostia pro peccato, & hostia
pacifica: & cōueniunt pariter in vnicum nouæ legis sacri-
ficiū. Et quamuis Septuaginta etiam in sacrificio hoc
Iobi distinguere uoluerint holocaustum in Dei honorem,
& protestationem diuinæ excellentiæ, à Vituli oblatione
pro peccato; certè id necessarium non fuit; tum quoniam
vno, & eodem sacrificio potuit S. Iob tres illos in sacri-
ficando fines attendere; tum quòd non fuerit manifestum
aliquod filiorum peccatum, in cuius expiationem certum
referri sacrificium oporteret.

Ne fortè. Scrupulus, & suspicio peccati, quæ hominem
stimulat, & sollicitat, bonæ mentis indicium esse solet; ut
Gregor. dixit: Non aliter etiam hæc Iobi sollicitudo, & su-
spicio alicuius peccati filiorum occulti, atque latentis,
manifestam illorum sanctitatem testatur; cui testimonij
quoque suum dicunt Gregor. & Græci omnes, Origen.
Chryso. Basl. Didym. Polychronius hic, & superius. v. 2.
Peccauerint, Propriè, aberrauerint, deuiauerint, à recto
tramite (hæta) enim propriè est errare: ad quam uocis pro-
prietatem alluditur, Pl. 24. [Legem dabit delinquentibus
in uia;] id est, peccatoribus errantibus à recto tramite.

Sed unde nam hæc suspicio stimulabat Iobum? certè
ex conuiuiorum frequentia, & epulis paulò lautioribus,
quæ ferè semper coniunguntur immoderata uoluptate, &
inani cordis iucunditate, loquacitate, scurrilitate, & intè-
peratioribus alijs uerbis, gestibus, motibus; quod apposi-
ta similitudine explicat Greg. [Hi, inquit, qui chordarum
harmonia tēperant, tanta hanc arte dispensant, ut plerūq;
cū una tangitur, longè alia, ac multis interiacentib. posita
chorda quatiatur; cūq; ista sonitū reddit, illa quæ in eodē
cātu tēperata est, alijs impercussis, tremit.] Sic sanè, licet
virtutes omnes connexæ sint, sed tamen quædam quibus-
dam iucundiùs respondent, & assonant; non aliter qui-
busdam uitijs peculiaria uitia familiaritate, & cognatio-
ne quadam respondent. Nescio quid habet cognationis
turpis libido cum iurandi licentia & procacitate; ut si se-
cundum, ut ita dicam, Decalogi præceptum percussas, re-
spondeat sextum; si sextum resonet, etiam consequentem
quadam secundum assonet; id quod in multorum auditis
confessionibus obseruauit exercitati confessionarij Gu-
lae uitium ludos intemperantiores, & lasciuiores iocos ex-
citat; [nam Sedit populus manducare, & bibere, & surre-
xerunt ludere:] Sequitur etiā stultiloquiū, unde diues qui
epulatur quotidie splendide, guttam aquæ petebat in in-
ferno, quod plus in lingua, quàm in alijs mēbris torquere-
tur; pœna indicante uitiū linguæ, ut obseruauit Greg. Ni-
mius luxus in cibo & potu (mirum) coniunctus est cum
primi quadam immanitate, & inhumanitate: cuius exem-
plus est ille diues epulo, non miseratus miserimum La-
zarum: & illi etiam apud Amos uarè; [Comedētes agnū
de grege, & vitulū de medio armēti bibētes uinū in phia-
lis, & optimo unguēto delibuti, nihil patiebatur super cō-
tritionē Ioseph:] ad hæc sacrorū, & religionis contēptus,
& Dei

2. Reg. 21.
15.

* Pense dā
herirley dā
marle.
* Teniedo-
se por sa-
bios queda-
rō para ne-
cios.

Rom. 1. 22.

21

Sacrificium
ab ipsa na-
tura posu-
latum.

Clemens 1. 6.

constit. c. 20.

Multiplex
finis sacrifi-
candi.

LXX.

Scrupulus
quæ uocant,
signū bonæ
mentis.

Greg. ep. 31.

Gregor.

Græci.

Origen.

Chryso.

Basl.

Didym.

Polychron.

Ps. 24. 8.

22

Conuiuio-
rum, lu-

xus Greg.

lib. 1. ca. 4.

Quædam qui
busdam uiti-
is cognati-
a.

Gulæ comi-
tatur plura
que alia ui-
tia.

Exo. 32. 6.

Luc. 16. 19.

Gregor.

Amos 6. 6.

4. & 6.

Prou. 30. 9. & Dei obliuio; sic Salomon Prou. 30. Petit sibi tantum tribui necessaria victui; [ne forte satiatus illiciat ad negandum. & Isa. 5. Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia in conuiuijs vestris, & opus Domini non respicitis.] Honestatis, dignitatis, rerumque aliarum preciosissimarum nullam ducit gulosus rationem; sicut ille, qui lente bene infartus, [absit paruipendens, quod primogenita vendidisset.] De eiusmodi certe illud dici potest, [Anima saturata calcabit fauam.] Inuerecundia præterea, & impudentia quædam comes est ventris; quare cum Sapiens deprecatur auferri à se ventris concupiscentias, subiecit [animo irreuerenti & infrunito ne tradas me. Infrunitum] autem aliquando Latinus interpres, pro insatiabili, & ventri dedito sumpsisse visus est; & irreuerentem sequente vocabulo exponit. Similes certe insatiabiles impudentissimis canibus; cum scriptum sit: [Canes impudentissimi nescierunt saturitatem.] Denique cum Cerere & Baccho incalescit, vel ardet potius, Venus. vide Ro. 14. v. 21. Gal. 5. v. 21. Ephes. 5. v. 18. Iac. 5. v. 5. 2. Pet. 2. v. 13. 1. Pet. 4. v. 3. In hæc igitur vitia trahuntur, qui, ut ait Iudas Apost. [Conuiuatur sine timore;] cum. n. conuiuium res sit plena periculo, oportet, ut conuiuatores pleni sint timore. Vides igitur singularem Iobi pietatem, & sollicitudinem liberorum, cum pro illis conuiuantibus timeat, absens ipse conuiuio, nouerat quippe sanctissimus, sapientissimusque vir cum corporis vires incalescunt, & reficiuntur, corporis etiam prauas appetentias, & affectiones excitari, viresque sumere; & vix (quod dixit Greg.) celebrari conuiuia sine culpa posse. Sic enim Iacob. Apost. dixit, in conuiuio enutrir corda, quæ sedes est appetitus, id est, excitari, crescere, vires sumere & pinguescere concupiscentiam, & ad omnem licentiam, audacio rem fieri cibi copia & saturitate. [Epulati, inquit, estis super terram, & in luxurijs enutristis corda vestra.] Vides igitur quam sit necessaria sapientia in conuiuijs; illius enim munus est, hominem sobriè deducere in operibus suis, & ab omni intemperantia continere; non enim potest esse continens (ex Græc. sobrius, moderatus, quæ maximè virtus in mensa requiritur) nisi Deus det.

23 *Benedicere in utraque partem.* *Et benedixerint Deo.* Verbum benedicendi medium est, quod in bonam & in malam partem accipi possit; pro laudare, gratias agere, adorare, & colere; tum etiam pro maledicere, irreuerenter & impudenter se gerere erga aliquem; de quo enucleatius dicemus, v. 11. Nunc sententiam germanam ex varietate interpretum colligamus. Quidam utramque præsentis versiculi partem connectunt, ut Iob vereatur, ne si peccauerint filij, gratias egerint pro ipsa voluptate intemperantiori percepta; quasi pro beneficio quodam diuinitus sibi concessio, hæc est D. Thomæ expositio, sicut si latro famulus Deo gratias ageret, quod in prædam opimam incidisset, & qui turpiter viuit, quod optata voluptate potiri potuerit. Simile est id Zacch. 11. Cum Deus pater loquitur filio suo, hominum iam duci & præceptoris; Pasce, inquit, pecora occisionis, (id est, cum pastores alij non gregem, sed semetipsos pascant, tu fili pastor bonus esto populi Israelitici) quæ, qui possederat, occidebant (non enim pastores, sed immites & sæui tyranni in illos dominantur, & quotidie mortificant & maculant, tanquam morti, occisioni, & macello destinata) & non dolebant (Hebr. non delinquebant; non sibi videbantur consocij alicuius peccati, existimantes obsequium se præstare Deo) & vendebant ea (ut ex populi damnis, & detrimentis lucrum facerent) dicentes; Benedictus Deus (gratias agunt quasi pro cælesti beneficio) diuites facti sumus: rectè omnia D. Tho. Sed sensus hic paulò durior, & non valde è proximo petitus.

D. Thom. Caietanus verò utramque etiam partem cōiungit, sed diuersa ratione, videlicet, [ne, si forte filij peccauerint,] non tantum verbo, aut ioco, sed quod grauius est, corde & consensu prauo, cum pro more prauitatis & consurgentium à mēsa debuerint benedicere, id est, gratias agere Deo bonorum omnium largitori, & deprecari cuiusque delicti ueniam; illi tamen surrexerint peccatorum & poenitentia obliuio, & ieiunam quandam, & sine poenitentia, & lachrymis aridam gratiarum actionem retulerint. Probat autem, ille verbum benedicendi, in bonam partem debere accipi, in malam non posse. Primò quoniam blasphemia, maledictioque in Deum scelus rarissimum, & non nisi flagitiosissimorum, atque impudentissimorum hominum est; cuiusmodi minimè censendi sunt extitisse filij uiri sanctissimi. Secundò, quoniam non decuit paren-

tem sanctissimum, & liberis sanctissime educatis honesta conuiuia permittentem suscipere dubitationem de grauissimo aliquo flagitio: potuit tantum leuioris alicuius errati, & interni quidem, quod occultius est, suspitione & scrupulo commoueri. Tertiò, quod putet Caiet. [Peccare, & benedicere] ad diuersas actiones referenda; nam in Heb. diuersis temporibus dicuntur: potest enim sic reddi ex exemplari. [Fortè peccauerint filij mei, & benedicent Elohim in cordibus suis.] Acutior Caietanus, quam solidus. Sed cum aduersus has duas interpretationes nihil maioris momenti obijcere possimus, non uideo, cur Titelmanus neotericos quosdam, uerbum benedicendi propriè & sine antiphrasi usurpantes appellare ausus sit supersticiosos, & uano timore anxios.

Tertia, & quæ nunc dicam, minus commoda, minusque lenis interpretatio aliorum, ut benedicere sit adorare, idque non sine exemplo, cum dicatur Isa. 66. & 2. Paral. 6. [Flexis genibus cōtra uniuersam multitudinem Israel, & palmis in celum eleuatis ait, Domine,] &c. pro flexis genibus, est idem uerbum benedicendi; nam affert ex sua proprietate genuflexionem; qui enim benedicit solet genu flectere, & qui genu flectit, benedicit; qui autem flexo genu benedicit, etiam adorat Quoniam uerò Dei nomen hoc loco est, Elohim, quod nomen cum plurale sit, aliquando accipitur pro Angelis, Pl. 8. 62. & Pl. 137. 2. pro falso èt Deo, Dan. 11. 38. & pro multis dijs, atque idolis gentium, Exod. 18. 11. Deut. 4. 7. Hunc sensum eliciunt; Ne forte peccauerint in conuiuio, & ex saturitate, & ingluuie ad Angelorum, uel plurium deorum benedictionem, laudes, hymnos, adorationem, cordibus saltem, & interno affectu inclinauerint. Huius interpretationis ratio illa esse poterit, quod peculiaris sit gulæ cum idololatria, & apostasia a fide cognatio & uicinitas. De qua re sapienter differit Ambros. lib. 6. epist. 36. utens illò Exo. 32. [Sedit populus māducare, & bibere, & surrexerunt ludere.] Consonant alia testimonia, Deut. 6. [Cum comederis, & saturatus fueris, caue diligenter ne obliuiscaris Domini Dei tui.] Chaldaus hac paraphrasi illustrat; [Cum comederis, & saturatus fueris, benedicas Domino Deo tuo, in terra illa bona, quæ dedit tibi. Caueas tibi ne forte obliuiscaris timoris Domini Dei tui & Deut. 31. Cum comederint, & saturati, crassique fuerint, auertentur ad Deos, alienos, & seruient eis, detrahentque mihi, & irritum facient pactum meum.] & Deut. 32. Post enumerationem mellis, olei, buryri, lactis, adipis, arietum, hircorum, medullæ tritici, & rubentis uini meracissimi, subiungitur; [Incrassatus est dilectus & recalcitrauit; incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Prouocauerunt eum in dijs alienis. Prou. 30. Tribue tantum uictui meo necessaria: ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicā; Quis est Dominus?] Huc respexisse uideri potest Chaldaus legens; [Ne forte filij mei ad iracundiam prouocauerint Deum:] nam prouocationis, exacerbationis, aut irritationis nomine Zelotypia propter idololatriam significari solet iuxta id; [Prouocauerunt eum in dijs alienis, & ad iracundiam contitauerunt.] Ergo cum uideret Iob comestationibus, compotationibus, ebrietatibus idolorum festiuitates celebrari, timere potuit, ne ex cibo, & potu cōuiuiali, ad idolorum recordationem, & cultum aliquem, aut religiosam inuocationem desilijsent. Hæ omnes interpretationes benedicendi uerbum in bonum usurpant.

Sed uerò in malum debere accipi, pro maledicere & blasphemare, acriter contendit Titelmanus, & necessario se probare existimat ex alijs locis, quibus benedictio est idem quod maledictio, & blasphemia: certè coniectura uerosimilis; argumentum uerò minimè efficax, aut necessarium. Carthusianus, quam præ se fert hæc expositio duritiam, & acerbiter ingentem blasphemiam, emollire conatur, quod non existimauerit Iob suos filios eos esse, qui blasphemie assensum præbuisent, sed ueritus tantummodò fuerit, ne parum cautè se gesserint in sedandis primis motibus, primisque blasphemie impulsionebus, & cogitationibus depellendis.

Quintò, tãdem illa uideri potest, ut lenissima, ita optima interpretatio, ut benedicendi uerbum accipiat qui dem in malum, sed non tamen pro blasphemia, sed pro quouis peccato quantumuis leuissimo, siue interno; siue etiam externo; quodcunque enim, cum in Dei cultus cōtemptum quendam, & obliuionem cedat, contrarium est diuinis laudibus, & benedictioni: quare per contrarium intel-

Titelmanus
notatur.

24
Tertia expo
sitiō.
Benedicere
pro adorare
Isa. 66.
Para. 6. 13.

Nominis
Elohim uari
acceptio

Gula idolo
latria pro
xima.
Amb. epist.
36. ad finē.
Exo. 32. 6.
Deut. 6. 11.
Chaldaus.
Deut. 31. 20
Deut. 32. 15

Prou. 30. 8.
Chaldaus
Prouocare
ad iracun
diam quid.
Deut. 32. 16

25
4. Expositio
Titelm.
Benedicere
pro blasphe
mare.
Carthuf.

5. Expositio

intellectu recte significari verbo benedicendi potest. Quare leuem aliquam cogitationem, errandam, & ab honesto, rectoq. alienam, peccati, & benedictionis nomine intelligunt Origenes, Basilus, Polychronius, Olympiodorus, sum etiam Hieronymus & Beda. Præter quam enim, quod ex adiuncto illo, *in cordibus suis*, sic oporteat intelligi; Septuaginta rem hanc illuminarunt legentes: [Ne forte filij mei in mente sua cogitauerint mala erga Deum, leuius legit Polychron. Ne forte cogitatione conceperint, quæ Deo displiceant.] Certus itaq. Iob de honestate operum, & verborum puritate, & candore, de cogitationibus tantum filiorum erat sollicitus, nam cum opera, loco, & tempore, atque opportunitate indigeant, neque sine labore perficiantur, cogitationes tamen momento absoluuntur, & facile irrepunt, & nullum est illis tempus importunum, nullus locus imperuius, in medio etiam honestissimorum hominum cœtu, in abdita cordis officina latentem, & occultam, sed certam voluptatem fabricare solent. Veritus igitur Iob Deum, cui à videndo, & penetrando cuncta (*Theos*) nomen est; nam nouit in tenebris constituta, & lux est cum eo; qui cor prauum & inscrutabile ipsi homini, cognoscit; qui probat renes (internas affectiones) & corda (cogitationes & reconditos, tacitosq. animi sensus) certo, & constituto sacrificio quotidiano incertum, dubium, occultum, sed verosimile (quæ infirmitas cordis humani, & ponitas figendi interius mala) filiorum peccatum expiabat. Propterea Chrysostomus homil. in Iob & Abraham, appellare videtur Iobum virum Euangelicum, quod tantam curam, & sollicitudinem de internis cogitationibus susciperet, quantam Euangelicæ leges præcipiunt: de quo plura, cum iterum recurret sermo de suis ipsius Iobi cogitationibus.

Sic faciebat Iob cunctis diebus. Verbum faciendi, curam, & sollicitudinem affert in re paranda, præparanda, impigre, & diligenter præstanda, apte, commodè, opportunè, ornatè efficienda: quo verbo dicitur, Genes. 2. [Compleuit Deus die septimo opus suum, quod fecerat.] Indefinenti studio faciebat, id est, sacrificabat pro filiis, *Cunctis diebus*, videlicet, vel quotidie, ad præcedentis diei expiationem, vt legit Hieronymus in epist. ad Euagrium, & admittit Olymp. in catena: vel cum distributione accommoda, octauo quoque die, post alios septem conuiuiales epulatos, quod verba illa indicant: Cumq. in orbem transissent dies conuiuij: ad quem locum recurrere oportet. Genebrar. in chronol. in continuatione religionis, & doctrinæ, anno mundi 2269 ait singulis diebus septimis obtulisse pro septem filij holocausta; celebrasse etiam suum profabbathum, aut peruigiliū sabbathi, & quasi parasceven, siue præparationem, qua præsanctificabat, præparabatque filios in crastinum holocaustum; nam quædam legalia, tempore, & lege naturæ fuisse obseruata, vt sacrificium de animalibus mundis, & abstinentia à suffocato, indicatur Genes. 8. 9. 17. & similiter fortè sabbathizarunt antiqui patres ante legem latam; vt affirmarunt Aben Ezra in Decalogo, & R. Salom. Gen. 26. Lyrar. Gen. 7.

Sed quanta deuotio, quanta alacritas, quantum gaudium, de quo nihil detrahebat frequentia quotidiani sacrificij? familiaritas sacrorum nullum efficiebat contemptum, nullam acediam; idem surgebat quotidie, eandem adhibebat curam & sollicitudinem; in eodem semper cordis proposito manebat; mutabat quotidie fortitudinem; quod ab Isaia de illis dicitur quorū virtus renouatur de die in diem, & commutant pristinae diei fortitudinem, cum hodierna nihilò segniori, aut minori in rerum diuinarum cura: sicut familiari Hispanismo de illis qui recentibus in dies singulos vestibus vtuntur, dicere solemus, *Cada dia muda su vestido*. Sic igitur faciebat Iob cunctis diebus. Verbum præterea, faciendi, ad sacrificia pertinet: nam facere, est sacrificare, vt ille dixit: [Facere vitula pro fratribus:] & Varro lib. 5. de lingua Latina, Agnam Ioui facit: Idemq. lib. 4. etymologiam huius nominis Pontifex, tradit ex sententia Q. Scauolæ, quod sit, potens facere, id est, sacrificare. Sacris scriptoribus familiaris etiam significatio: Exo. 29. ab hac ipsa radice, [Vitulum pro peccato offeres per singulos dies.] Heb. facies p. diē, & ver. 38. [Hoc est, q. facies, sacrificabis, agnos anniculos duos per singulos dies. Num. 28. Holocaustū iuge est, q. obtulisti (q. factum est iuxta Hebr.) in monte Sinai.] Reg. 18. 23. Ego faciam bouem vnum, & imponam super ligna. Ezech. 46. 22. Et v. 44. 24. Faciet vitulum pro peccato: & vers. 44. Sacrificium,

Ephi per vitulum faciet. Osee 2. Ego dedi ei frumentum, & Osee 2. 8. vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei, & aurum, quæ fecerunt (sacrificauerunt & obtulerunt) Baal. Psal. 66. Ps. 66. 15. Offeram (Hebraic. faciam) tibi boues cum hircis. Et de nostro sacrificio Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Et isdem faciendi verbis, eiusdem sacrificij fit mentio. 1. Cor. 11. Huius autem significationis analogia ad primariam, & propriam hæc est, quod quæ Deo offerri, & sacrificari debent, diligenter parari, & preparari debent; oportune, ornatè, & quo ad fieri possit, exquisitè, & sedulo quæ ad sacra spectant, cum scriptum sit: [Male dictus qui opus Domini facit fraudulenter. Et iterum: Si offeratis cœcum ad immolandum, nonne malum est? Et si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit, si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum? Et tandem: Domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisque in domum suam. Quod si quis mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.] Quid, qui in diuino opere mollem & dissolutum se præstiterit?

VI. Quadam autem die, cum venissent filij Dei, vt assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.

1. Particula, autem, nota illationis. Iussio viro deest probatio.
2. Quid designet in sacro sermone dies illa: quid dies indicij. Totus controuersia, inter Iobum & Demonem statuitur.
3. Filij Dei pro Angelis: notatur Chrysost.
4. Verior acceptio filiorum Dei pro Angelis, siue pro sanctis hominibus. Hoc loco potius pro Angelis, quibus ea appellatio peculiariter esse probatur.
5. Septem assistendi acceptiones, & modi Angelorum coram Deo.
6. Venire in sacris. In media esse, Demonis impudentia, & quomodo Deo assistat.
7. Quis Satan: quæ illius nominis notio.

Quadam autem, &c. Illud, autem, quod in Hebr. est, Et fuit dies, in Septuag. Et factum est: non solum videtur esse particula transitioni seruiens, sed etiam proprie copula, atque nota consecutionis, ergo, itaque, ex tot, ac tantis virtutibus sanctissimi hominis cōsequens fuit inuidia dæmonis, tentatio, persecutio, & vt manifestum fieret, quem verborum sonitum, & tinnitum percussus redderet, vacuusne, an solide sanctitatis plenus existeret. Tantum itaque virum non potuit amplius sustinere inuidus dæmon sine calumnia, sine delatione & criminatione, qui suorum fratrum accusator est, nedum hominum. Affuit itaque Satan. Igitur, quod Dei optimi ingeniū est, virum hunc non externis tantum opibus locupletatū, sed virtutum cumulo exaggeratum probari voluit, & mundo proponi omnis patientiæ & sanctitatis exemplar, atque ipsis etiam Angelis spectaculum fieri; propterea illis concilium indixit, cui interfuit quoque Satan: nihil enim viro recto, simplici, timenti Deum, recedenti à malo deesse amplius videbatur, quam vt tentaretur & probaretur; vt illi quoque, sicut & Abraham, diceret Deus: [Non cognoui, quod timeas Deum.] Quod si dicas, Bene Deo probatam exitisse sanctitatem Iobi. Rectè: Sed illud deerat adhuc, vt vinceret, & fortitudinis specimen aliquod præberet. Eleganter Ambrosius dixit: [Iob erat Deo probatus, victor tamen non erat: probata erat deuotio, tamen præmium non habebat.] Ergo Iobo sanctissimo diuina sapientia certamine forte dedit, vt vinceret; & hoc non cessat abnestauit (locupletauit) illum in laboribus, & compleuit (mensuram bonam & confertam, & coagitatam, et supereffluentem) sunt enim labores, velut vacua mensura, in quam confertur præmium) labores illius.

Quadam die. Dies pro tempore frequenter in sacra Scriptura. Vide Iustinum oratione ad Gentes, qui etiam ait, sura à Platone, diem vocari tempus, cum ait, tempus vna cum cælo natum esse; hoc enim illud est, quod dicitur: [In principio creauit Deus cælū & terrā.] Et deinde: Factus est dies vnus; sed abstinuisse Platonem à verbis Moysis, Iustinus, ne, si illum sequeretur, ab Atheniēsis deferretur. Quo dam igitur tempore hæc acciderunt, &c. Nisi malis cum Grægorio, diem accipere nocti oppositum, in quo Sol lucet; atq. eam temporis circumstantiam hic notari, boni Gregor.

Gregor. in
Ezechiel.
Ambros.

LXX.

Dies illa,
de qua di-
citur.

Chaldaus.
Dies iudi-
cij quid si-
gnificet.

Litis graui-
fima inter
Iobum, &
Dæmonem
status.

Iob 10. 17.

3

Qui filij
Dei.

Filij Dei
pro Angelis

Gen. 61.

LXX.

Philo. li. de

Gigan.

Aug. 15. de

Terul.

Iustin.

Cyprian.

Clem.

Al xand.

omnis causa. [Quia, inquit, Iobi tentatio à die cepta perhibetur, ad victoriam deducebat:] eiusmodi multa solent mysticè, & tropologicè obseruari à Patribus; & similia quædam exempla proponuntur à Greg. hic lib. 2. & hom. 12. in Ezech. Sic etiam Ambr. Luc. 22. ait: [Petrus negauit in nocte, confitetur in die.] Diem autè hunc, quo Angelorum concilium coactum, & peractum est, sic describunt Septuaginta. [Et factum est, sicut dies hæc:] nihil mirum si in illa hebdomadæ die, quo Iob sacrificabat, cum iam in orbem transissent dies conuiuij, Satan criminatus Iob, illum expetierit ad pugnam. Rursus, si simili die, hæc postea à Iobo literis, & memoriæ mandata, aut à Moyse descripta sunt, dici ab autore, vel à descriptore potuerit, factum est sicut dies hæc. Nos exempli gratia dicere solemus; *Passo esto tal dia como oy.* Origen. legit: Sicut dies illa, atq; cum à seipso petat, quæ dies illa? Respondet; illa dies quæ Dei longanimitatem, & Iob alacritatem, & diaboli nequitiam publicauit, quemadmodum ille dies manifestabit, qui in igne reuelabitur; quibus verbis describit iudicij diem: licet incerta omnino sit, & de die illa nemo sciat, tamen quia cum certo futura sit, & quasi digito propter certitudinem indicari possit, hac circuitione verborum notari solet, Dies illa. Isa. 34. v. 8. & Marc. 13. vers. 11. 19. 24. Quod videtur à Chaldaeo sumptum, qui legit: [Et fuit tanquam dies iudicij magni, & venerunt Angelorum caetera, vt starent coram Domino:] quod fortè ideò dictum à Chaldaeo est, quòdeo tempore inter dæmonem & Iobum causa agenda, & excutienda esset, diuturnaq; patientiæ, & incredibilium ærumnarum exempla proponenda. Sic enim in subita, repentinaq; calamitate Hispani nostri illam vocem vsurpant, *Eue un dia de juyzio*: neque immerito: cum Iobo, eiusq; familiæ ille dies miser, & luctuosus extiterit; Aut etiam diem illum iudicij magni vocat, quasi audiendæ, dirimendæque liti grauissimæ, & magnæ controuersiæ peragendæ ad Dei subsellia destinatum. Instat dæmon, accusat acriter, ipse est enim [accusator fratrum suorum;] qui accusat illos die ac nocte. Iobus rapitur ad iudicium, seque tuetur; Index litem admittit, contestari iubet; accusatoribus potestas fit, vt accusatorio iure ea omnia conquirant, quibus Iobi innocentiam criminari, & labefactare possint; calumniantur, & mendacijs circumueniunt; producuntur iurati aduersus Iobum testes, videlicet coniurati illi tres, quatuorve quondam amicissimi; Iobus cõtra, fidelissimis & grauissimis pro se testibus utitur, videlicet calamitatibus, & cladibus ingentibus summa constantia toleratis. Instat iudex, vt videtur, seuerissimus; conqueritur Iobus, dum ait: [Instauras testes tuos contra me.] Interea vt ab illo vel verbum elicere aduersarius possit, acerbissima tormenta parantur. * Neque solum ponuntur ante oculos vincula, verbera, equuleus, carnis ex, tortorq; sauiissimus; sed in manu tortoris ipse, omniaque sua ponuntur, iudicis potestatem torquendi faciente: [Ecce, inquit, in manu tua est:] percutitur, vulneratur, & grauissimè à planta pedis vsque ad verticem capitis. Nullam aliam vocem extorquere possunt hostes, quàm illam: [Sit nomen Domini benedictum,] quam ipse quasi confirmans crebrò repetit, certus in tormentis potius vitam profundere, quàm à veritate & innocentia discedere; etiam si me occidat, inquit, nullum aliud à me verbum extorquebitur. Tandem fertur sententia, sanctissimusque vir absoluitur; si absolui potest, qui nihil piaculi admiserat, liberque ab omni culpa summa cum laude, & gratulatione declaratur.

Cum venissent filij Dei. Propriè filij Elohim, fortium, potentium, magnatum; uel Dei fortis, potentis, efficacis. De nomine Elohim plura aliquando; nunc tantum examinandi, qui sint filij Dei, aut filij Elohim: in qua re duæ extremæ sententiæ sicut à media, ita à veritate recesserunt.

Prima existimauit eo nomine Angelos tantummodò significari: audientes itaque Gen. 6. [Cum uidissent filij Dei filias hominum, &c.] & Septuaginta eo loco dicentes: Videntes Angeli Dei (quam lectionem habent Philo, & August.) intellexerunt Angelos, siue bonos, siue malos captos impuro mulierum amore progenuisse gigantes: in quem sensum Tertull. Iustin. Cyprian. Clemens Alex. & post hos alij lapsi sunt: cum tamen hoc loco, filij Dei sint filij potentum, procerum; id est, potentes viri, atque magnates (nam quæ Dei dicuntur, excellentiam habent in sacro sermone:) tum etiam filij potentum, Hebraismo dicuntur ipsi potentes; aut cerè filij Dei, erunt pietatis, &

diuini numinis cultores, Dei omnium parentis ueneratores tanquam filij charissimi. Nisi fortè sint filij, & posteri Seth & Enos; quorum illum, appellatum fuisse suo tempore Deum Suidas scribit: Hunc verò etiam Dei cognomento insignitum fuisse auctor est Cyrillus Alex. & quod Gen. 4. dicitur: [Iste coepit inuocare nomen Domini;] Theodoretus explicat, & legit cum Aquila; [Iste sperauit uocari nomine Domini,] id est, uocari Deus. Eadem est expositio Euseb. Emiss. eadem lectio Chrysost.

Secunda sententia Chrysost. affirmat Angelos nunquàm appellatos filios Dei, cum Paul. Heb. 1. scribat. [Cui angelorum dixit aliquando, filius meus es tu?] Sed Paulus non de filiatione adoptionis, sed de naturali & substantiali locutus, nihil fauet Chrysost. neque placere potest choro reliquorum Patrum, non semel id nomen accipientium de angelis, quod illis conuenit, tum propter gratiam adoptionis, tum propter naturæ præstantiam, & virium robur; quare è conuerso nomen angeli pro forti & potenti sumitur, ut dicitur infra cap. 41. v. 16.

Tertia ergo, eaque uerissima sententia est, nomen filiorum Dei anceps esse, ut angelis, uel hominibus, aut propter potetiam, aut propter sanctitatem tribuatur. Sic hoc loco Philip. Angelos, aut Sanctos homines intelligi vult, estque etiam ad utrosque præclius, Ps. 28. [Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum.] Nā Chaldaus angelicos choros inuitatos ad diuinas laudes exponit. Alij filios potentum, & insigniū uirorum, filios Abraham, Isaac, & Iacob, uerè religionis cultores, piorum posteritatem. O uos, inquam, uerè pij, & ueri Dei adoratores, sacrificijs & oblationibus honorate Deum. Sic Daniel 3. Species (splendore, & maiestate insignis) quarti, similis filio, Dei, id est, angelo: exponitur. enim uel ab ipso Nabuchodonosore dicente, [Benedictus Deus eorum, qui misit angelum suum, & eruit seruos suos,] & Malach. 2. dicitur, filia Dei alieni, mulier alienigena cultrix idolorum, Cõtaminauit Iudas sanctificationem Domini, & habuit (uxorem duxit, & iure coniugij possedit) filiam Dei alieni. Rursus filij Dei pro angelis, Iob. 38. 7. & pro hominibus sepè in nouo testamento. Hinc Paul. ad Ephes. scribit: [Ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur:] est enim Deus paterfamilias, ex quo omnis paternitas (id est, cognatio & familia) habet appellationem filiorum Dei, in cœlis (id est, inter angelos, qui sunt filij Dei) & in terra (inter homines iustos, quos adoptionis gratia dignatus est Deus: quare illi de meliore parente, aut nobiliori cognatione gloriari non possunt; natura enim superiores sunt hominibus, sed gratia adoptionis, & diuinæ consortio naturæ, homines minimè inferiores. Quare sapienter D. Thom. docuit, 3. parte, q. 13. differens de adoptionis gratia, nomen filiorum Dei, non conuenire primò & præcipuè angelis. Quamuis peculiari quadam ratione illis potius, quàm hominibus conuenire negandum non sit. Primò, quia vt idem D. Thomas auctor est, illi primò adoptionem filiorum receperunt. Secundò, quoniam in rerum gerendarum alacritate, & obedientia, exequendisque iussis sunt simillimi filijs. Tertiò sunt optimè affecti erga res humanas, atque ea charitate referunt Dei optimi parentis, naturæ & viscerum imaginem, & similitudinem filiorum. Quartò, ex etymologia, & proprietate vocabuli, sunt verè filij fortium, & potentum; potentia, & robore mirabili Deum potentissimum atque fortissimum repræsentant, tanquam filij primogenitorem, & creatorem. Quintò, (quod etiam pertinet ad proprietatem nominis, & phrasim Hebraicam,) filij dicuntur, administri, & discipuli, vt filij Prophetarum; quare in illos etiam quadrat nomen filiorum Dei, qui ministrant & assistunt Deo: ex quibus omnibus efficitur, vt qui filij Dei venerunt, vt assisterent coram Domino, sancti angeli necessariò fuerint.

Sed duo illa verba, quod ad Angelos attinet, premenda sunt. Cum venissent, vt assisterent; ex primo namque Origen. Athanas. & Gregor. tanquam fidei dogma tradunt angelos moueri localiter, neque omnibus locis præfentes esse, sed esse cuique suum locum, & spatium præfinitum. cum illud necessariò requiratur, si ex vno loco in alium veniunt. Eadem ratio conficitur à patribus, ex verbis illis Satanæ [Circuiui terram, & perambulauit eam.] Simili ratione confirmant hanc Theologicam veritatem Tertul. in Apolog. ca. 12. Chrysost. super id Heb. 1. [Omnes sunt ministratores Spiritus.] Ambr. lib. 1. de Spiritu sancto,

Suidas in
Seth. Cyprian.
Alex. lib.
9. aduersus
Iulian.

Gen. 4. 26.
Theodoret.

Aquila.
Euseb.

Emiss.
Chrysost.

Heb. 1. 5.
Chrysost.

Iob 41. 16.
4

Filij Dei
12. Angeli,
quam San-
cti homines
Philip.

Psalm. 28. 1.
Chaldaus.

Dan. 3. 92.

Malach. 2.
11.

Ephes. 3. 15
Mat. 13. 15.
Luc. 24. 22

D. Thom.

Angeli pa-
tius, quàm
homines fi-
lij Dei.

5

Origen.

Athanas.

Gregor.

Angelos
definiri lo-
co.

v. 7.

Tertull.

Chrysost.

Ambros.

Nazianz. sancto, cap. 10. Nazianzenus oratione 2. de Theol. rursus
Athanas. Athan. in epistola ad Serapionem de Spiritu sancto. Da-
Damasc. mascenus lib. 2. de fide, cap. 3. nam omnis creata substan-
Deus pra- tia sicut mutationis secundum locum capax est, ita loco
sens spatio definita est; solus Deus, qui mutari non potest, quippe
imaginario immensus, vniuerso spatio, etiam quod fingi, & imagina-
Greg. tione concipi potest, praesens est. Illud tantum in Gregor.
Circumferi obserua, cum ait angelos esse loco circumscriptos, non tri-
bi Angelos buere illis continentiam in loco instar corporum, sed de-
quomodo ac finitionem in loco; qua etiam dicendi ratione, & circum-
scripiendum. scribendi vocabulo vsi sunt tum alij patres, tum decima
 generalis Synodus.

Angelos as- In secundo verbo, cum de angelis dicitur, multiplex as-
sistere qua- sistendi, aut standi coram Deo ratio, & modus considerari
modo. potest. Primus strictè, & angustè eos solum angelos com-
 prehendit, qui non exeunt ad ministeria, neq; ad externa
 munera peragenda mittuntur. Ideoq; Deo assistere dicun-
 tur, quia in Deo immediatè multorum ministeriorum, rerumq;
 agendarum rationes videt, de quibus alios inferiores illumi-
 nant, qui exequenturi sunt eiusmodi ministeria. Quare alij
 dicuntur Assistentes, Seraphim, Cherubim, Throni, Do-
 minationes; alij Ministrantes, videlicet reliqui ordines; de
 qua distinctione vide Dionys. cap. 9. & cap. 13. de caelesti
 hierar. Greg. 17. mor. cap. 9. D. Thom. cum Theologis 1. p.
 q. 112. art. 3. Hic assistendi modus non quadrat praesenti.

Assistere i- Secundus importat habitum inferioris ad superiorem,
**ferioris est. nam sicut sedere Regum, principum, & supremorum iu-
Pf. 28. 10. dicum est, cum scriptum sit; [Sedebit Dominus rex in-
Luc. 1. 33. æternum. Et, Dabit illi Dominus Deus sedem David pa-
Assistere, tris eius, & regnabit, &c.] Ita etiam assistere, vel stare,
stare, & co- tum etiam coram aliquo consurgere, est honorem & reue-
surgere in rentiam exhibentis. Isa. 49. [Reges videbunt & confur-
facris. gent Principes, & adorabunt propter Dominum Deum
Isa. 49. 7. tuum, qui legit te.] Sic igitur assistunt coram Deo, quem
 honorificant angelorum chori, horum enim proprium mu-
 nus est laudare Deum, dicente Deo ipso: [Cum me lau-
 darent altra matutina, & iubilarent omnes filij Dei:] &
 propterea videntur dici filij Dei, & angeli Dei, quod di-
 uinis laudibus celebrandis addicti sint, iuxta id; [Benedi-
 cite angeli Domini Domino.] Ideo in maiestate, & gloria
 appariturus Dominus, angelorum comitatum praeferebat;
Isa. 6. 1. [Filius hominis venturus est in gloria sua cum angelis
 suis.] Quare cum vidit Isaias, [Dominum sedentem su-
 per solium excelsum & eleuatum, vidit stantes Seraphim,]
 & millia millium Seraphinorum, qui stantes honorem &
 reuerentiam exhibebant, verbis etiam illis: Sanctus, San-
 ctus, Sanctus, conestantes dignissimum esse, quem crea-
 turarum vniuersitas coleret, & cuius nomen religiosissi-
 mè sanctificaret. Verum neque hic modus requiritur ab
 hoc loco; nam non dicerentur angeli venisse, ut aliquando
 assisterent Deo, quem semper laudant, sicut neque qui se-
 quitur eadem ratione.**

Assistere Tertius est ministrantis, Prou. 22 [Vidisti virum velo-
pro mini- cem in opere suo, coram regibus stabit (regibus ministra-
strare. re dignus) neque erit ante ignobiles. 3. Reg. 10 Beati ser-
Prou. 22. 29 ui tui hi, qui stant coram te;] hac etiam ratione assistunt
3. Reg. 10. 8 Deo administratorij Spiritus, & apud Danielelem: millia
 millium qui ministrant, iidem assistunt, nisi fortè eo loco
 discrimen fiat ministrantium, ab ijs, quos peculiari ratio-
 ne assistentes superius nominauimus.

Assistere, Quartus ministrantis etiam est; sed id peculiare impor-
ut stare tat, quod veluti miles paratus sit, & in procinctu ad Du-
milium est cis nutum, & imperium; nam stare militis est, siue dimica-
 turi cum hoste, siue alium ab hoste defensori, qui suae tu-
 telæ, & fidei commissus sit: Sic apud Iob. [Cum sederem
 quasi Rex circumstante exercitu.] Sic angelus euaginato
Na. 22. 27. gladio dicitur stetisse contra Balaam; & princeps ille exer-
Iosue 5. 3. citus Domini, quem Iosue vidit; [Stantem contra se, eu-
Dan. 12. 1. ginatum tenentem gladium: & apud Dan. Consurget Mi-
 chael princeps magnus, qui stat pro filiis populi.] Ange-
 li itaque veluti parati, & praecincti milites assistunt coram
 Deo, cum dicantur militare Deo, id est, stare illi tamquam

Zach. 9. 8. Duci milites imperata executuri, Zach. 9. [Circundabo
 domum meam ex his qui militant mihi cuntes, & reuer-
 tentes:] Sed neque hæc standi ratio consistit in hoc loco.
Iere. 18. 20 Quintus habitus est orantis, Iere. 18. [Recordare quod
stare, oran- steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum.] Sic
is habitus. dicitur angelus stare ante Altare, Apoc. 8. quod idem est,
Apoc. 8. 3. quod assistere coram Domino: & cum Raphael dixisset
Tob. 12. 12 Tobia: [Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mor-

tuos, ego obtuli orationem tuam Domino: subiugit; Ego
 sum Raphael vnus de septem, qui astamus ante Dominum.]
 Atque hic astandi modus posset conuenire in praesentem
 locum; non enim incommodè diceretur, aut intelligetur ve-
 nisse angelos, ut astarent coram domino oraturi, & pia
 opera, sacrificiaq; & preces Iobi oblaturi coram Deo.

Sextus ad iudicij & subelliiorum formam, ordinemque: *Stare foren-*
se. refertur sedente iudice, & stantibus ijs, qui vel rationem
 requisiti reddunt, vel sententiam expectant; sicut Exo 18. *Exo. 18. 13*
 [Sedit Moyses, ut iudicaret populum. Qui assistebat Moyse
 a mane vsque ad vespeream.] Quid autem sit assistere iu-
 dici, explicuit deinde Moyses; [Venit ad me populus que-
 rens sententiam Dei.] Ideo de impijs qui propter scelerum
 conscientiam non audebunt prodire ante tribunal, dicitur;
 [Non resurgent (non stabunt) impij in iudicio.] Sic *Psal. 1. 5.*
 etiam cum apud Danielelem dicatur, [Millia millium assi- *Dan. 7. 10.*
 stebant, & ministrabant; subiungitur, Iudicium (iudex
 cum iudicij forma) sedit & libri aperti sunt.] Hoc etiam
 cadit in rem praesentem; nam ut ex Chaldaeo diximus, hic
 concilij dies, fuit dies iudicij magni, in quo sedente iudice
 Angeli assistunt, patroni hominum causas acturi, & pia
 hominis opera à nequissimi demonis calumnijs, & cri-
 minationibus defensori: Adstat Satan reos agens homi-
 nes; expectant utrique sententiam: boni ergo angeli ap-
 paritores astant iudici, & demon tortor & carnifex.

Septimus tandem est peculiaris Deo assistendi modus, *Assistere an-*
 cum Angelus cum Deo loquitur, & noua quadam ratione *gelos, cum*
 illi praesens efficitur, petens illuminari, aut certior de di- *ad Deū lo-*
 uina voluntate fieri super te aliqua agenda. Qua de re fa- *quuntur.*
 pienter D. Tho. scribit. 1. part. in hæc verba: [Loquutio- *D. Tho. 1. p.*
 ne, qua angeli loquuntur Deo laudantes ipsum, & admi- *q. 107. ar-*
 rantes; semper angeli Deo loquuntur, sed locutione, qua *3. ad 2.*
 eius sapientiam consulunt super agendis tunc ei loquun-
 tur, quando aliquid nouum per eos agendum occurrit su-
 per quo desiderant illuminari.] Hæc ergo de assistentia
 angelorum dicta sint. De illa verò particula, coram, hoc
 vnum; non esse in hoc loco eā, quæ alibi occurrit in Sacro
 sermone, sed quæ singulariter versa sit ab interprete La-
 tino, coram, cum sæpè eandem verterit, super, aut supra,
 interdum etiā, iuxta, propè, est enim in fonte Ghal à Gha-
 lab, quod est ascendere; quasi dicas super, aut iuxta Domi-
 num. Sed sensus idè: de voce verò Domini, aliqua statim.

Affuit inter eos. Illud obseruarunt Albert. & D. Th. sanctos
 angelos venisse; Satan verò non venisse, sed affuisse, quasi
 coactum coram iudice. Sed certè alij patres potiùs hinc
 colligunt demonis impudentiam, & calumniandi deside-
 rium, nullamque prætermitti ab illo aduerfandi occasio-
 nem, & sanctorum hominum merita vel extenuandi, vel
 falsis criminationibus & mendacijs obscurandi. Nec ve-
 rò in illo verbo, veniendi, vllum discrimen solidè asseri
 potest, nam in Septuag. [Venerunt angeli, ut staret coram
 Domino, & diabolus venit cum eis.] Aquil. Chys. Com-
 plut. In medio eorum: & hoc sumptum est ex fonte; quæ
 locutio æqualitatem quandam asserre solet, ut Prouer. 1.
 [Sortem tuam mitte nobiscum. Heb. sortem tuam projice
 in medio nostrum. Et Deut. 18. Prophetam suscitabit eis
 de medio fratrum suorum, similem tui:] idem rectè ex-
 plicatur à Latino inter eos, videlicet, Spiritus sese inter-
 feruit angelis alijs similis naturæ, conatus si quomodo
 posset delitescere inter angelos lucis, ementito splendore.
 Sed qua tandè ratione adesse praesens potuit demon, aut
 [quæ communicatio lucis ad tenebras.] Responder Greg. *Greg. lib. 2.*
 Satanam praesentem adfuisse Deo, sicut cæcum solis lucis. *c. 2.*
 non enim affuit ut contemplaretur Deum, aut splendo-
 rem sanctorum Angelorum, sed ut potiùs videretur ab
 illis; atque in eandem sententiam ferè Nazianzenus.

Satan. Ingens solatium, quod cum vnus Satan adfue- *7*
 rit, plures tamen hominis patroni numerentur; ut veris- *Angelorum*
 simè à nobis dici possit. [Plures nobiscum sunt, quam cum *patrocinij.*
 illis.] Rursus ingens timor, dum in terris agimus; nam *4. Reg. 6. 16.*
 etiam irrepit in angelorum coetum Satanus, quippe [In *Psal. 11. 9.*
 circuitu impij ambulant;] id est, quocunq; te uertas, in *Mat. 4. 12.*
 medio iniquitatis, & improborum versari uidearis; abun-
 dat tandem iniquitas.

Sed quis tamen nomine, Satan, intelligi oportet? Steu- *Eugubinus.*
 chus uerosimile putat esse diuinam Nemesis, aut iustitiā, *Qui Sata-*
 quæ omnia lustrat, & circumspicit, & circuit uniuersam *na nomine*
 terrā, quæq; vult nos Dei amatores, perfectos, & in aduer- *intelligi o-*
 sis constantes; & ad eam Nemesis, & diuinæ Iustitiæ per- *portant.*
 sonam accommodare nititur omnes interrogationes, &
 respon-

Stare foren-
se.

Psal. 1. 5.
Dan. 7. 10.

Assistere an-
gelos, cum
ad Deū lo-
quuntur.
D. Tho. 1. p.
q. 107. ar-
3. ad 2.

על
עלה

6
Albertus.
D. Thom.

Verbum ve-
niendi.
LXX.

In medio of
se quid.
Prou. 1. 14.
Deut. 18. 15

Greg. lib. 2.
c. 2.

7
Angelorum
patrocinij.
4. Reg. 6. 16.
Psal. 11. 9.
Mat. 4. 12.

Eugubinus.
Qui Sata-
na nomine
intelligi o-
portant.

responsiones, quæ scribuntur in hoc Dei cum Satana colloquio. Hebræi alij commenti sunt, hunc Satanam fuisse vnum aliquem hominem, Iobi inimicissimum, qui dignus fuerit & Satanæ, & diaboli nomine. Caterum verissima, dicam etiam, catholica omnium Patrum interpretatio demonem spiritum nequam intelligit. Septuaginta [Diabolus] dicunt. Prosper non quempiam vnum ex Angelis apostatis, sed supremum censet: appellat enim illum totius militiæ principem, qui poposcit Iobum fortissimum ad certamen. Neq; mirum, vt cum Iobo figuram, personâq; gesserit Christi domini, vterque vtriusque tentator fuerit. Quam sententiam ex Hebræis affert Hieron Habac. 3.

LXX.
Prosper.

8
שטן
Nominis
Satan in.
interpretatio.
Oleaster ve
fellitur.
שטן
Irinæus.
Iustinus cō
tra Tryphō.
Tertul.
Vera signifi
catio verbi
Satan, mul
tis exemplis
confirmata
Cicero.
Basilus.
Cyrill. Hie
rosolimit.
Zach. 3. 1.
Matth. 16.
25.
Gen. 26. 20
3. Reg. 5. 4.
Tygurina.
Na. 22. 32.
* Para im
pedire el
passo.
2. Reg. 19.
22.
Matth. 12.
26.
1. Esd. 4. 4.
* Hieron a
niso dela re
sistencia, q̃
les auia ho

Sed quid *Satana* nomen significet, petendum est ex radice Hebræa: dicitur enim a verbo, *Satan*, quod esse idem quod declinare, aut diuertere, docet Oleaster, ad id Genes. 26. [Appellauit eum (puteum) inimicitias:] sed eiusmodi significatio non placet Hebræicæ peritis, potiusq; pertinet ad verbum (*Satha*) quod est diuertere, aut declinare, quàm ad *Satan*: quamuis Irenæus lib. 5. aduersus hæres. c. 21. ait, *Satana* verbum, Hebræicæ apostatam significare, idemque docet Iustinus in dialogo, his verbis. [Satan, Iudæorum, syrorumq; lingua desertorem significat:] quod deinde Iustinus addit, minus congruit, [Hæc, inquit, vox *Nas* quod interpretatur, serpens, Hebræis, idem quod Satan valet: ita ex utroque vnum vocabulum componitur *Satanas*:] cum certum sit, *Satanas*, ad terminationem, & inflexionem Græcam, aut Latinam pertinere; *Satan*, verò ad Hebræicam; quo etiam indeclinabiliter vtitur Tertul. lib. 3. aduersus Marci. c. 20. Illud ergo verius apud cæteros significat, odio habere, inimicum esse, aduersari, detrahere alicui malitiosè, propter odium, & inimicitiam. Ego vt vnico verbo plura complectar, existimo hoc significare, obsistere alicui hostili animo; atq; in hac significatione, quæ propria, & germana est, cæteras omnes contineri. Sic enim illa aduersandi tanquam germana a Hieronymo agnoscitur, eaq; apud Latinos non alia est, quàm repugnandi, & obsistendi. Hæc enim apud Cic. synonyma sunt, [aduersus & repugnans.] Tum Basil. homil. [quod Deus non est author malorum: *Satanas*, inquit, quod bono aduersetur, appellatur: id enim significat vox Hebræorum:] idem Cyril. Hierosoli. cathec. 2. Res exemplis confirmabitur Zach. 3. [Satan stabat a dextris eius, vt aduersaretur ei:] alluditur enim verbo aduersandi, ad nomen, *Satan*: vel potius per coniugata, cum ex eadem radice sint, vis, & proprietates vocabuli exprimitur: quasi diceret, aduersarius, vt aduersaretur, vt conanti Iesu sacerdoti magno religionis instaurationem, & meliorem statum, obsisteret, mente inimica, & hostili animo oppugnaret diuinarum rerum augmentum, & curam. Matth. 16. Petro dissuadenti mortem, & passionem acerbissimam dictum est a Christo Iesu, [Vade post me Satana; scandalum es mihi:] ne mihi impedimentum, obstaculum ve fueris; ne obsistas velut meæ crucis inimicus; sed potius amicum & socium te mihi passuro præbe. Genes. 26. cum exhauriendis puteis pastores Geraræ obsisterent, & hostili animo repugnarent pastoribus Isaac, rixati sunt, [Appellauitq; eum, puteum, inimicitias:] quasi dicas, resistentiam & oppugnationem inimicam 3. Reg. 5. [Non est Satan, neque occursum malus:] nemo est qui rebellet, qui repugnet, qui obsistat. Non malè hoc loco vertit Tyg. [vt non sit qui se mihi opponat, aut malum obijciat:] videlicet Salomoni se sponte subijciebant vicini omnes amicè & beneuolè. Num. 22. [Ego veni, vt * aduersarer tibi, quia peruersa est via tua, mihiq; contraria (deinde explicatur idem esse aduersari, quod hostiliter resistere) Nisi asina recessisset de via dans locum resistenti, te occidisset.] 2. Reg. 19. filijs Saruiz repugnantibus, & aduersantibus voluntati, & animo Davidis mitissimo erga Semai, ait; Quid mihi, & vobis filij Saruiz? cur efficiamini mihi hodie in Satan? Tum etiam Matth. 12. opportunè videtur Christus Dominus vsus vocabulo *Satanæ*, cum ait: [Si *Satanas* Satanam eijcit, aduersus se diuisus est; quomodo ergo Regnum eius stabit?] id est, si *Satanas* sibi ipsi aduersatur, & repugnat suis met conatibus, & seipsum oppugnat, vti fieri solet, cum regnum in seipsum diuisum est. Tandem. 1. Esd. 4. [Factum est, vt populus terræ impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando:] deinde subijcitur; [In Regno autem Assueri in principio Regni eius scripserunt * accusationem aduersus habitatores Iudæ, & Ierusalem.] Hebr. * (*Sitnah*) id est aduersationem animo inimico, & calumniatorio. Quare quod hoc loco dicitur Io. Pineda in Iob.

[impedire manus populi,] idem est quod aduersatio, aut aduersari. Rursus hoc illud est, [Satan stare a dextris] *gr̃a la mano*, & optimarum rerum conatibus obsistere. Hinc primò obseruandum, cum *dæmon* appellatur [aduersarius,] certè alludi ad nomen [Satanæ. 1. Petr. 5. & 1. ad Thim. 5. Secundo Satanam verti à Septuaginta. Diabolus, hoc loco, Zach. 3. Psalm. 99. & duo hæc nomina sibi respondere mutuo indicatur Apocalyp. 12. [Proiectus est Draco ille magnus, Serpens, antiquus, qui vocatur Diabolus, & *Satanas*.] Diaboli autem nomen licet Isidorus voluerit Hebræum esse, certè constat esse Græcum à (*diaballin*) quasi dicas criminatorem, mendacem, calumniatorem; sic enim nominis explicatio, & ratio redditur eo ipso loco Apocal. 2. 10. [Proiectus est accusator fratrum suorum, qui accusat illos ante cōspectum Dei nostri die, ac nocte,] fortè vt crescat, quod hic dicitur, [Quadā die] imò etiam, [die, ac nocte.] Tertul. lib. 2. aduersus Marcio. c. 10. Delatorem, quod idem est, explicat: & lib. 5. c. 18. Sed qua ratione *Satanas*, & Diabolus ad eandem significationem reuocari possint, explicandum est, cum certè omnino diuersæ significationis videantur, aduersarius, & calumniator, aut criminator. Scien dum est ergo, Aduersarium, ex proprietate Latini sermonis non solum esse eum, qui quoquo modo alteri aduersetur, aut repugnet; sed etiam qui in iudicio aduersus nos cōtendit, qui nobis litem intendit, & nostræ causæ contradicit; quæ nominis proprietates ex illo constare potest Mat. 5. [Esto consentiens aduersario tuo citò, dum es in via cū eo, ne fortè tradat te aduersarius iudici,] &c. Et Lucæ. 12. 58. Eadem autem est vis, & significatio calumniatoris, diaboli, & malitiosi criminatōis; quare illud, quod est aduersari, Septuaginta dixerunt, [detrahēre alicui,] quasi apud iudicem. Psal. 108. [Pro eo, vt me diligerent, detrahebant mihi.] Hieron. aduersabantur mihi. Et iterum: Hoc opus eorū, qui detrahunt mihi apud Dominum.] Hieron. [qui aduersantur mihi à Domino;] id est, qui calumnijs, & mendacijs in iudicio prolatis meam innocentiam obscurare conantur. Ea propter Iudas opportunè dicitur diabolus. Ioan. 6. Qui & pijs operibus repugnabat, & aduersabatur, & calumniabatur, atq; accusabat Christi Domini facta, & aliorum Apostolorum; tum etiam Diaboli, & Phariseorum Christum calumniantium, ministrum se præbuit, vt deferret Iesum apud Iudicem iniquum. Ergo cum non tam viribus ad nocendum, quàm malitia, & mendacio, ac fraude valeat *Dæmon*, non tam nobis aduersatur viribus, quàm calumnijs & criminationibus falsis: atq; in eo peculiariter mendacij, & falsæ criminationis verus author & pater esse cognoscitur, quod cum nobis ad peccatum author sit, deinde peccati, ad quod nos incitauit, reos agit; veri quidem peccati, falsus tamen criminatōis, & malitiosus accusator: in quem illud quadrat, quod in Iob suadentem cuiusdam necem Absalō, sapienter ab illo responsum est: [Nequaquā mitterem manum meam in filium Regis; sed etsi fecissem cōtra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuisset, & tu stares ex aduerso.] Basil. ho. quod Deus non est author malorum: sic ait: [Diabolus dicitur, quoniam idem & in peccato nobis cooperatur, & accusator noster est.] Ab hac igitur aduersandi, & calumniandi libidine *Satanæ*, & Diaboli nomen habet. Quamuis etiam aduersandi officium habeat sanctis angelis, qui nostras res procurant, & nobis ipsis, ne consequamur quod ille amisit: tum etiam calumniatus fuerit Deum apud primos parentes, vt explicant Tertul. lib. 2. contra Marci. iust. ad gent. Chrysost. hom. 2. in 2. ad Corinth.

Ex his videas iam appositè omnia in rem præsentem conuenire: nam vbi angeli conueniunt, acturi de rebus hominum procurandis, & promouendis, ille adest continuò pro suo *Satanæ* munere, vt aduersetur & obsistat; cum subsellia, & iudicium aperiuntur, & parantur, adest criminatōis, & aduersarij pro suo Diaboli officio; cum laudatur Iob, calumniatur ille malitiosissimè, & detrahit apud iudicem. Sed iam hæc quanam ratione peracta fuerint, tandem discutiendum est.

An huius Angelorum concilij acta ita, vt scribuntur, vel potius per Metaphoram accipienda sint?

9 Prima sententia, hac non accidisse vt narrantur, sed dici propter significationem.

D

10 2. Sent.

cho, y del
embargo d-
la obra.

Zach. 3. 1.
LXX.
Quid no-
me Diabo-
lus.
Apoc. 12. 9.
διαβόλ-
λεν.

Tertull.

Matth. 5. 26.
Significa-
tio Diaboli
proxima Sa-
tana.

LXX.
Psal. 108. 4

Ioan. 6. 70.

Dæmon nō
tam virib.
quàm cal-
liditate, &
malitia no-
bis aduersa-
tur.

2. Reg. 11.
12. 13.

Tertull.
Iustin.
Chrysost.

- 10 2. Sent. Concilium hoc imaginaria visione representatum.
 11 Tertia sent. verior, rem ita contigisse ut narratur.
 12 Angelos, praesertim Iobi & filiorum custodes in locum certum conuenisse; & quorsum?
 13 Angelusne, an Deus ipse concilio huic praesuerit?

9
Prima sententia.

Gen. I. 3.

Origen.
Gregor.
Saluianus.
Philip.
D. Thom.
Caietan.
Cartusian.
Isid. Clar.
Titelm.
Mimesis.

10
Secunda sententia.
Concilium hoc imaginario representatum esse.
3. Reg. 22.

Polychron.

I.

Enseb.
Hugo.

Astunica.

IN re non omnino facili, triplex est sententia. Prima negat hanc secundum historiam debere intelligi; affirmat tantum quasi fictione quadam poetica, aut figurata descriptione rem nobis proponi; non tamen falso aut inutiliter, sed ut utilia multa, atque verissima nobis significarentur: nam certa illa, & stata dies, qua dicitur conuocatum hoc concilium, significat certum & constitutum a Deo tempus, quo cuncta haec funesta, & calamitosa Iobo acciderunt. Non aliter, licet dicere Dei sit aeternum, intelligendum, dixisse primo, aut secundo die, [Fiat lux,] aut quidvis aliud, quod res eo die, vel tempore creata extiterit. Deinde conuenire sanctos Angelos, manifestat illorum in Deo laudando alacritatem, & curam administrandi, & pia hominum opera Deo sistendi; illos Deo assistere est, aut Dei visione frui, aut paratos esse Dei imperata exequi; aut nihil Deum latere posse, cum nuda sint omnia, & aperta oculis eius. Adesse etiam inter illos Satan, indicat hunc etiam sub esse diuinis oculis, & iussibus; aut etiam similis esse naturae alijs Angelis, proptereaque quasi inter illos delitescere. Non interrogari sanctos Angelos unde veniant, est illorum, atque in vniuersum filiorum Dei opera probari Deo. Satan vero interrogari, inde nasci, quod illius, atque impiorum conatus, & actiones Deo quasi ignoratae sint, id est, minime illi probatae. Daemonem deambulare, & circuire vniuersam terram, declarat vagum esse, & inquietum spiritum, celerem in conficiendo, & peragendo, nocendi cupidum possidendi, dominandi; iactabundum, superbum, mendacem, quarentem quem deuoret, & omnia tentantem, atque explorantem, ut nocere possit. Iobi virtutes recenseri a Deo, exprimit Iobi pietatem & sanctitatem bene Deo perspectam, atque probatam. Satanae calumnia prodit officium Diaboli, criminatoris, inuidi, malitiosi. Collocutiones denique caeterae ostendunt daemonem nocere minime posse, nisi permessa sibi a Deo facultate; atque ea, non quam vellet daemon, sed quam Dei bonitas & prouidentia praefinit, atque praescribit. Hanc interpretandi rationem videntur sequi Origenes, Greg. Saluianus lib. I. Anticim. Philip. presbyter. D. Tho. & alij recentiores. Caiet. Carthusianus. Isidorus Clarius, Titelm. censent namque hic subesse Proso. populeam quandam, fictamque personarum inductionem, quae potius esset dicenda Mimesis, per quam verarum personarum verba & dicta, interdum etiam gestus per imitationem effinguntur, & representantur.

Alij secundo existimarunt hanc esse visionem quandam huius libri scriptori ostensam imaginario; qua illi significarentur ea omnia, quae in prima interpretatione exposuimus: rem itaque quae hoc loco narratur, non ita esse peractam, sed ita esse visam & representatam, ut scribitur. Quae exponendi ratio confirmari ex simili potest. 3. Reg. 22. vidisse namque Michaeas testatur Dei & Angelorum concilium, in quo omnis exercitus coeli assistebat Deo; adfuit quoque Spiritus nequam & mendax paratissimusque; ad decipiendum; vltro, citroque habitum esse inter Deum & demonem colloquium, permittente Deo facultatem decipiendi Regem Achab. Hanc exponendi rationem indicauit Polychron: & in exemplum adducit illam alteram visionem Zachar. 3. [Ostendit mihi Dominus Iesum Sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini, & Satan stabat a dextris eius, ut aduersaretur ei.] Idem videtur placuisse Vatablo, verosimile putat Hugo, late persequitur Euseb. censens quod Moyses, aut tres Iobi amici, qui hunc librum scripserint, cum quibus etiam locutus est Deus, rem hanc per visum internum exceperint. Nisi forte ipsi Iobo restituto in pristinum statum suae tragediae initium, & quasi primus actus phantasiae spectandus datus est; qui post peractam vniuersam tragEDIAM tragicus esse non potuit, sed multo laetissimus, atque iocundissimus. Et vero nihil huic expositioni obest, quod nullum hic verbum exprimat, quod visionem aut ostensionem imaginariam indicet; nam cum haec non per modum prophetiae, sed per modum historiae narrentur, ut ipsi verissimae Iobi historiae responderent, historica & simplici narratione dici, & scribi debuerunt. Quaedam alia obijcit Astunica contra expositionem hanc, sed nihil aduersus illam efficit.

Tertio potest simplici intellectu accipi res ita gesta, atque peracta ut scribitur; non quidem corporea ratione, sed ea, quae verissime inter Spiritus potest intercedere, ut in certum quendam locum angeli conuenerint cui se praesentes exhibuerint; adfuerit Satan per suam substantiam, habitae fuerint inter illos spirituales colloctiones & manifestationes suarum cogitationum; vnus aliquis ex superioribus Angelis Dei loco & nomine toti coetui praesuerit; Demoni innotuerit peculiaris aliqua Dei voluntas, aut permissio, sicut & sanctis Angelis; qua in re tractanda, minus Physice, minusque Theologicè quidam hoc loco scripserunt. Ego vero ab hac exponendi ratione non discedam, tum quod videam nihil incommodi ex illa sequi; vbi verò nihil absurdi in ipso primo, & Grammatico sensu inest, non oportere ad figuram, aut Metaphoram diuertere, sed ut dicitur, & ut verba sonant, rem intelligere, verissima est Sacrae Scripturae regula: tum etiam quod grauissimis Patribus non displicuerit. Nam Athan. in quaestionibus in Sacram Scripturam, ad Antioch. q. 8. clarè hac de re loquitur; sic ille quaerit; [Cum ex coelo Diabolus prolapsus sit, quo modo scriptum est in lib. Iob, quod ingressi sunt Angeli Dei, ut starent in conspectu Dei, & in medio eorum Diabolus? Responso: Non dicit Scriptura, quod in coelis Diabolus venerit in medium angelorum; manifestum igitur est, quod in terra. Etenim vbicumque sunt Angeli, astant Deo. Verum sciendum est quod per sanctum aliquem angelum Diabolo est Deus locutus. Quemadmodum etiam Reges per hominem aliquem intermedium suum alloquuntur aduersarium.] Ecce, ut certum re ipsa locum conuentui angelorum, atque veram & realem colloquutionem per intermedium angelum Satanae cum Deo sine vlla figura aut metaphora doceat Athanasius. Eandem rem indicauit Augus. in annotation. in Iob: rogans enim quare Satan cum angelis dicatur venisse: [Nunquid, responderet, quia nisi per illos audire non potuit?] realem colloquutionem & aduentum praesentiaque demonis planè concedit Nazianz. ex eadem demonis praesentia impudentiam illius considerat, quod nisi re ipsa euenisset, inanis videretur consideratio. [O impudentiam, inquit, eius, qui talia audeat; iam inde a principio in paradysum ille contra figmentum irrepleat, nunc quoque inter angelos medius consistit, ut Iobum ad supplicium deposcat.] Simili sententia idem videtur sensisse Lactan. lib. I. cap. 10. dum de Satana in idolo Apollinis responsa dante, & se non daemonem, sed angelum dicente scribit; [De se ille mentitus est, qui cum sit e numero daemonum, angelis se Dei aggregauit.] Olymp. rem totam confirmat Angelos, inquit, cum Diabolo disceptando sermocinari, ex ijs quae apud Zachariam leguntur perspicuum fieri potest; sic enim Angelus Diabolo; imperet tibi, &c. Tum ex epistolis Catholicis, cum Michael contenderet de Moyse corpore cum Diabolo, &c. Itaque existimare possumus angelum quempiam diuina mandata exhaurientem, cum Diabolo collocutum esse: neque enim suo sermone dignatur Deus Diabolum.] Ex alijs interpretibus Lyranus in hanc sententiam non inuitus trahi poterit; Hugo verò Cardinalis lubens ipse descendit; Ioann. verò Ferus non longè recedit. Sed quorsum, inquis, hic angelorum conuentus, ut verba sonant intelligi debeat, cum et realis ipsa, & vera angelorum locutio, quae non est astricta corporeo loco, potuerit inter Angelos intercessisse, vbicumque extiterint, et locis valde distitis, dummodo suae mentis conceptus alter ad alterum direxerit, volueritque; alteri innotescere? Respondeo; Cum daemon Iobi aduersarius, & tentator circa ipsum Iobum versaretur, adessetque; praesens non solum in terra Hus, sed etiam a dextris ipsius Iobi, ut illi aduersaretur; cumque etiam Angelus custos in eodem esset loco, res ipsa postulare videbatur, ut & Angeli, qui nouam illuminationem petebant super Iobi salute, & rebus, aut procurandis, aut promouendis, simul etiam cum alijs custodibus filiorum Iobi, tum etiam Satanas petens facultatem nocendi, & perdendi, ibi locorum conuenerint, vbi res ipsa, & Iob atque filij versabantur. Tum etiam in Angelorum custodum auxilium ad demonis audaciam comprimendam, & illius calumnijs, & criminationibus repugnandum alij Angeli in eundem locum accurrerint. Quare potius hunc localem conuentum, & concilium res ipsa peragenda petebat, quam vlla necessitas propinquioris loci ad colloquendum.

Rursus quod Athan. & Olympiod. dixerunt, aliquem ex superioribus Angelis colloquutum esse cum Satana, non Deum, quodque nos indicauimus eum angelum fuisse, qui praesuerit,

toti

11

Scriptura
regula.
Athanaf.

Augus.

Nazian.

Lactan.

Olympiod.

Lyranus.
Hugo. Car.
Ioan. Fer.

12
Obiectio.

Responso.

Angeli etiam
Iobis Iobi
& filiorum
conuenientes
in concilio
locum.

13
Athanaf.
Olympiod.
An toti con-

cilio gssia
angelorum
praesuerit.

toti concilio præfuerit, vocari potest in dubium, ex eo quod cum astitisse dicuntur coram Domino, subest in Hebræo nomen, *Iehoua*, quod non nisi Deo vero tribuitur, & nunquam eo nomine angelum appellatum inuenimus, cum tamen non raro, *Elohim* appellentur: Respondet: Angelum quidem in propria persona nunquam appellari, *Iehoua*, quamuis *Elohim*, aut Dominus aliquando ipse dicatur: at verò qua ratione Deum repræsentat, & illius personam vicemque gerit non semel dicitur, *Iehoua*; videlicet cum dicitur *Iehoua* apparuisse, vel locutus ut Genes. 12. 13. 15. 28 ubi tres viri vel angeli vocantur nomine *Iehoua*; & in vniuersum non Deum sed angelum apparuisse, aut locutum hominibus quotiescunque dicitur Deus apparuisse, docuerunt Dionys. Origen. Cyprian. Nazian. Athan. Ambros. quos refert August. epist. 111. eademque est D. Tho. & Scholasticorum sententia, Adde id nomen *Iehoua* idolo tribui Iudicum 17. quod existimaretur ab Ethnicis verus Deus.

Gen. 12. 13.
15. 18.
Dionys.
Origen.
Cyprianus.
Nazianz.
Athanaf.
Ambros.
D. Thom.
Iudic. 17.

VII. Cui dixit Dominus; Vnde venis? Qui respondens ait, Circuiui terram & perambulauit eam.

- 1 Dicere, pro interrogare, aut respondere. Verbum futuri temporis cum interrogatione. Deum interrogare, aut dubitare quid?
- 2 Respondere Deo angelum, aut Deum angelo, quomodo.
- 3 Circuire, celeritatem, malitiam, seuitiam affert. Illustratus locus. 1. Petri. 5. 8.
- 4 Perambulare, pedem ponere, circuire, venire, ad possessionem & administrationem publici muneris refertur. Dæmonis impudentia. Christi Iesu versus dominatus.

Regia, &
Hebræum.

Cui dixit. Verbum dicendi commune est interrogando & respondendo; itaque Dominus *Iehoua* qui Dei loco præsidebat, & cæteris quasi ius dicebat, sedens in cathedra Dei, dixit, rogauit Satanam, vnde venis? in Hebræo per futurum effertur hæc interrogatio, vnde venies? quo etiam modo legunt Regia, & Hebræus apud Caetan. habebitque admittam increpationem quandam peruersæ consuetudinis, & prauarum excursionum: qua etiam ratione vago, & inquieto filio indignabundus pater redeunti domum dicere apud nostrates solet, De adonde vendras tu agora? Nam interrogatio de re iam facta, & præterita per verbum futuri temporis designare potest consuetudinem nunquam mittendam. Simile quid obseruauimus superius. vers. 4.

Alij ex proprietate linguæ Hebrææ existimant, futurum illud cum interrogatione idem valere, quod præteritum, quasi dicat, [vnde venisti?] neque deest illis exemplum ex Gen. 3. 1. Sed bene vertisse Latinum interpretem ipsa lenitas interrogandi per verbum temporis præsentis abundè probat. Potestque quasi ex gestu habere suspicionem, aut significationem sceleris alicuius perpetrati; ut non tam dubitando interrogatio fiat, quam asserendo; quasi dicat, * Venis utique ab homicidijs, adulterijs, furtis, & omnis generis sceleribus procurandis, ut Origenes hoc loco notauit. Quod autem per interrogationem, & speciem quandam dubitationis, aut ignorationis ostendat se Deus reprobare, id quod sibi esse ignotum significat, eleganter explicat Orig. & D. Greg. & varijs exemplis illustrent. Illud in præsentis satis fuerit ex Hoseæ. 8. [Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt & non cognoui. Septuag. Principes extiterunt, & non indicauerunt mihi:] cum enim de peccatis neque consilium à Deo petatur, neque auxilium, neque prauam cupiditatem homo fufis ad illum precibus Deo manifestet, dicitur Deus ignorare, quod ex nullo hominis officio cognoscit.

Origen.
* Hispanus
familiarilo
cutione di-
ceret, De a-
dō devienes
tu agora; q
do yo seguro
q dexas he-
cho algū bu
en recaudo.
* Alomenos
no por mi
ni por mi cu
enta: q no
tengo en ello
que ni pie.
LXX.

Quid dica
tur Deum i-
gnorare.

T. 1 p. 9. 13
art. 3.

Gregor.

Angelorum

in monedo

celeritas.

Qui respondens ait. Subtiliter docuit Diuus Thom. 1. p. non eodem modo Deum loqui angelo, atque angelum Deo: nam Deus loquens ordinatur ad angelum sicut agens illuminans, & reuelans; angelus verò loquens ad Deum, velut passum, admirans, consultans, cognoscens, & accipiens ex Deo aliquid: vide Gregorium copiosè hac de re differentem, atque distinguentem quatuor modos, quibus Deus Diabolo loquitur; tres verò alios, quibus Deo Diabolus.

Circuiui terram. In fonte, à circumeundo in terra: sed vim latentem in Hebraismo expressit Vulgatus, cū terram

circundari dixit. Quod ad naturam Satanæ pertinet, mira illius & aliorum spirituum celeritas indicatur; quam esse tantam, ut nulla mora, nullo tempore moueri loco, & circuire etiam vniuersam terram Theologi quidam existimauerint. Sed illud tamen verè asseritur, infinitam videri illorum celeritatem: quippe si velint, quodcumque iter, spatium ve loci, tempore quantumcunque breuissimo, conficiant. Tertull. in apolog. ex eo quod aues in Scriptura nominentur Dæmones, id colligit. [Omnis, inquit, Spiritus ales est: hoc angeli, & Dæmones; igitur momento ubiq; sunt; totus orbis illis locus vnus est; quid ubiq; geratur tam facile sciunt, quam enunciant; velocitas, diuinitas creditur, quia substantia ignoratur.] Quod verò attinet ad ingenium & mores prauitatemque; naturæ, cum in malo fixi & obstinati hæreant, sunt tamen ad malum procurandum & res humanas perturbandas, instabiles, inquieti, vagi. Ab his notis illos describit Isid. [Dæmones sunt impij spiritus, subtiles, & vagi, commouent sensus, fingunt effectus, vitā turbant, somnos inquietant; morbos inferunt, mentes terrent, inuocati adsunt, mutantur in diuersas figuras, &c.] Quippe vagi, & profugi in terra, sicut Cain, postquam a facie Dei electus est, [Ambulabunt per loca arida & inaquosa, quærentes requiem, & non inuenientes.] Et quod quietis sit impatiens, circumeundi, & itinerum amator, illa nomina indicant, [Coluber in via, Ceraustes in semita.] Sed verbum circumeundi affert præterea malitiam, & nocendi cupiditatem; Chaldaus, [à perferendo.] Et rectè; nā subest in Hebræo. *Sur*, quod est perlustrare, attentè discurre, & circumspectare. Quod bene posset illis verbis exprimi quibus Euclio Plautinus odiosam vetulā insectatur; [Circumspectatrix cum oculis emissit.] Idem verbum est. 2. Reg. 24. [Lustrata vniuersa terra. Et 2. Reg. 16. Oculi Domini contemplantur vniuersam terram. Zach. 4. Oculi Domini qui discurrunt in vniuersam terram.] Sic ergo Satan [circuit,] peruagatur, omnia contempletur, perferatur, circumspectat, quid in mundo agant mortales, qua via possit illis nocere, qua parte aggredi, irrepere. Hunc sanè locum videtur Diuus Petrus paraphrasticòs illustrasse. [Aduersarius Diabolus circuit quærens:] non deambulat recreationis gratia, aut captandæ auræ, sed studio quærendi; inueniendi studiosissimus; incredibili fame stimulatus; nocendi cupiditate exagitatus; [Circuit,] sicut hostis, cū murum vrbs obsessæ explorat, quamam parte imbecillior sit aut oppugnari & expugnari facilius; tum etiam [circuit,] circumuenitque; non enim est simplex, aut aperta circuitio, sed perfidæ plusquam Punicæ, atque malitiæ, & omnis doli plena circumuentio. [Se ipsum, ait Chrysost. accusat,] quod nullum fixum habeat domicilium, sed cunctas regiones perlustret, aduersus cunctos mortales pugna suscepta. Deinde quod addit Petrus; *Sicut leo*, quem fames stimulat, & exagitat, neque patitur vsquam consistere. Sic Didymus circuitiōnem hanc ad feritatem, & immanitatem refert: [Insani, inquit, & præ furore circumcursantis sunt illa verba.] Simile id. Psal. 58. quod in hostes Davidis, & in apparitores à Saule missos primò dictum est, verissimè autem in Dæmones quadrat; [Conuertentur ad vespem, & famem patientur ut canes, & circumibunt ciuitatem,] videlicet ne elabi possit homo. [Ipsi dispergentur ad manducandum, si verò nō fuerint saturati, & murmurabunt:] vides [circumeuntes] dæmones, illos ipsos esse qui per vniuersam terram disperguntur ad manducandum, semper famelici nunquam saturi, ringentes semper, & in prædam inhiantes: non aliter calliditate & nocendi cupiditate stimulantur, qui eundem Dauidem quæritabant huc illuc aberrantes, & vias omnes occupantes, & intercludentes, cum dixit; [In circuitu impij ambulant:] vide Cyprian. de zelo, & liuore eleganter hac de re differentem.

Et perambulauit eam. Perambulare terram, Hebræis esse, eam subigere, in potestatemque; redigere, quidam hoc loco docent, respondente etiam Hispanismo: *Poner ábaxo del pie*: sicut in Psalmo dixit Dauid: [In Idumæam extendam calceamentum meum, mihi alienigenæ subditi sunt.] Et quidem Didymus scribit hanc esse Satanæ sententiā: [Cū terrena & aerea subegerim, solus mihi lobus aduersatur; ego illius deposcendi causa venio.] Sed quod ad verbum attinet, certè hic non subest *Darac* quod est ambulare, conculcare, triturare, aut pedibus proterere, & ad dominationem, subigendi; potestatem refertur. Vnde dicitur Deut. 11. [Omnis locus, quem calcauerit pes vester, vester erit. Et Is. 1. Omnem locum, quem calcauerit vestigium pe-

Greg. Palu.
Mat. Gab.
2.

Tertull. in
apolo. c. 22.

D. Isid. li. 1
differ. c. 12.
Damo quie
ris ipatēs.
Luc. 11. 24.
Gen. 4. 12.

Gen. 49. 7.

Chaldaus.
שור
Plautus.

2. Reg. 24. 8
2. Reg. 16. 9
Zach. 4. 10.

1. Pet. 5. 8.

Chrysost.

Didymus.

Pf. 58. 18.

Psal. 11. 9.
Cyprian.

Psal. 59. 10

Didymus.

777

Deut. 11. 24
Iosue 1. 3.

dis vestri, vobis tradam.] Et cum ad homines refertur, est id vulgatum; *Tener el pie sobre el pescueço.* Deut. 33. [Et tu eorū colla calcabis. Iud. 5. Conculca anima mea robustos.] Atq; eodem ab eademq; radice illud pertinet. Ps. 90. [Super aspidem, & basiliscum ambulabis.] Subest igitur hoc loco *Halac* quod est simplici quadam significatione egredi, incedere, procedere, transire. Sed quidem licet nō ex vi & proprietate vocabuli, ex ipsa tamen actione ambulandi, & liberē incedendi, iuris sui, suæq; tyrannidis terram, vniuersosq; mortales esse significat. Est namq; naturalis actus (quem iurisperiti dicunt) in acquirenda possessione pedū positio, ut decreuit Paul. l. 3. ff. de acq. poss. [Adipiscimur, inquit, possessionem corpore, & animo. Sed non ira ut qui fundum possidere velit, omnes glebas circumambulet; sed sufficit quamlibet partem eius fundi introire; addit præterea. Quod si ibi scias esse thesaurum, & velis etiam illius possessionem quærere, acquies terræ inambulatione.] Et Cælius ad Ciceronem sic scribit lib. 8. epistolarum 11. [Firmus & Lentulus quasi res eorum esset, vna nobiscum circumierunt.] Græcis verò *embateuo* quod est pedem infero, aut pedem pono, ad acquirendam possessionem refert, ut Actor. 25. [Festus cum * venisset in prouinciam;] &c. propriè, cum ingressus esset prouinciā, aut, cum pedes posuisset in prouincia; i. cum suscepisset prouinciam. Idem ab alia licet radice est, Prouer. 23. [In agrum pupillorum ne introeas;] idest, non vsurpes tibi ius, neq; per vim occupes. Similis est apud Io. 1. phrasis. [In propria venit.] Illud enim [venire,] ingredi, ambulare, est tanquam Dominum legitimūq; hæredem. Tandem illa libera inambulatione videtur ad publicam officij, & magistratus administrationem pertinere, iuxta quod accipiendum videtur id. 1. Regum 2. [Ambulabit cum Christo meo;] idest, publico, & Sacerdotali officio fungetur; ministrabit mihi in templo; fortè huc reuocandum id Psal. 11. * In circuitu impij ambulat.] Idest, circumquaque, vbique, publicè, impij positi sunt in dignitate sublimi, & publicis muneribus funguntur; videtur enim sermo esse de prosperitate, & honore impij, subditur enim; [Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.] Iam ergo superbissimus Dæmon, idemq; sui lucri cupidissimus, non est contentus in qualibet terræ parte pedem ponere, sed vniuersas terræ glebas terit pede, circuit, & perambulat, quo thesaurum animarum, qui in fundo huius mundi est, sibi acquirat, & in omnia, omnesq; dominetur, mundi; se rectorem, & publicum supremūq; magistratum constituat. Mentitur ergo potestatem & dominationem, sicut & mentitus est ostendens Christo, [Omnia regna mundi, dicens: Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa.] Mentitur, inquam; nā licet dominatus hic non sit naturæ, sed malitiæ, ut Cyp. dixit, sed nequissimus seruus, & vilissimum mancipium nihil potest sibi acquirere, sed vero Domino. Quare cū [iudicium mundi] factū est, [princeps mundi,] qui ingressus alienum fundū circuibat, & perambulabat,] electus est foras; & ille, qui exaltatus est, celi atq; terræ verus Dñs, fixis licet pedibus in crucet, cū antea circuisset ciuitates, & castralla, pertransissetq; benefaciendo,] oīa traxit ad se ipsū.

VIII. Dixitq; Dominus ad eum: Nunquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, homo simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo?

- 1 Ponere cor super aliquid. Iusti pulchritudo allicit ad se diuinos oculos.
- 2 Iustus vir spectaculum dat Angelis gratissimū. Expl. Zach.
- 3 Homines subentur attentius considerare vitam, & mortem viri iusti.
- 4 Apponere cor, sollicitudinem, & anxietatem affert. Iustus grauis est Damoni ad videndum.
- 5 Serui Dei appellatio honorifica. Quod sit discrimen inter pia, & seruilia opera.
- 6 Qui alteri, quàm Deo seruit, seruus est vilissimus.
- 7 Discrimen inter Dei, & Damonis seruiciem.
- 8 Iustum virum in creaturas omnes, & ipsum etiam Satanam dominari.

- 9 Vnicum seruum suum præ reliquis creaturis magni facere videtur Deus.
- 10 Nominis proprii compellatio, aut recordatio, quid indiset.
- 11 Qui insigniter iustus est, non solum improbus, sed etiam impius iustus est dissimilis. Iobi laus.
- 12 Cum quibus comparetur Iob sanctitate; an Moyse & Patriarchis sanctior?

Nunquid considerasti. Quod in Hebr. est; Numquid posuisti cor tuum super seruum meum? Eleganter septuaginta reddiderunt: * [Attendisti mente tua?] nam Hebraismus ille obseruationem, & attentionem animi affert studiosam, atque diligentem, cū quod oculis videtur, mente percipitur, & intimæ cogitationi, atque considerationi mandatur. Considerasti virum omni attentione, & consideratione dignissimum? cū ad Iobum peruenisti leniterne præteristi, an verò illius te consideratio fixum, & hærentem tenuit? 1. Reg. 25. * [Ne ponat oro Dominus meus Rex cor suum super virum istum iniquum, quia secundum nomen suum stultus est.] Exo. 7. 23. Post illud ingne miraculum versi in sanguinem fluminis, dicitur de Pharaone: * Avertit se, & ingressus est domum suam, nec apposuit cor etiam hac vice. Idest non curauit, nihili fecit, nihilo melior, aut mollior redditus est tanto miraculo. Fieri igitur, inquit Deus, non poterit, quin rem pretiosissimam, iustum meum, longèq; pulcherrimam consideraris. Enimverò ea est iusti viri species, & pulchritudo, ut & meum cor, meosq; oculos ad se conuerterit, neque de illo vnquam deiiciam. Neque verò oculos tantum, sed quod in oculis acerrimum est, cui ipsa inest videndi facultas, pupillam dico, idest ipsam videndi, & contemplandi vim, & optimam prouidentie partem in iusto defigit. Quid quod non solum illum aspicit, atque contemplatur, sed videndo & contemplando attentius, oculis & animo ita in illum fertur, ut velut dissilientes (quod aiunt) oculi ipsum iustum contingant, & ipsa diuina lumina hominem penetrent, ut verissimè dicere possit: [Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.] Quippe inhærent iusto Dei lumina, luminūq; pupillæ. Hoc cū probè nossent Dauid, sic precabatur Psal. 16 [Custodi me ut pupillam oculi tui.] Quasi dicat, tuos oculos custodes, si me, o Deus, custodies: scio enim in me tuos oculos defixos esse; tuam igitur rem ages, si meam procurabis.

Hinc iam videas iustum fieri spectaculum mundo, angelis, & hominibus, velleq; Deum ut vndique accurrant spectatores; ex coelis sancti angeli, ut congaudeant sancto homini, & præliantem adiuvant, vincentem coronent, triumphantem deducant, & in natura dissimili similem, forteq; maiorem sanctitatem suspiciant, & colant. Certè de illo qui est suæ Ecclesiæ primum, idemque verissimum fundamentum dictum est. Zach. 3. [Super lapidem vnum septem oculi sunt.] Est, inquit, lapis angularis, non lapis inanimis; sed viuus, oculatus, qui non duobus oculis sed septem præditus est, ut suæ Ecclesiæ prouideat, ut suorum iustorum conspectu iucundissimo abundè suos oculos pascat, & animum singulari voluptate exaturet. Hi igitur esse etiam poterunt oculi illi septem, qui super vnum lapidem sunt, videlicet beati Spiritus hominum custodes, atque rerum humanarum patroni, vigiles, qui nunquam [dormitabunt, neque dormient, custodientes Israel. Qui super lapidem vnum] videlicet iustum in fide & pietate constantem, & viuum lapidem coniecti, & positi sunt, illum considerant, atq; suspiciunt, illi prouident atq; prospiciunt, apponentes super illum cor, & intimæ cogitatione attendentes. Et verò huiusmodi ministris humanæ salutis Deus vtitur in suæ illo gloriæ curru magnificentissimo præsidens, & prouidens suæ Ecclesiæ; quippè vehitur quatuor Cherubinis, quæ [plena sunt oculis antè, & retrò,] ut vndiq; sanctis prospiciant, & vndequeq; contemplantur.

Spectatum etiam ex terra accersuntur homines contemplaturi hominem similis naturæ, dissimilium morum. Et quidem tum iusti hominis vitam, tum mortem cæteri iubentur contemplari attentius, atque inde salutaria sibi documenta colligere; quod etiam in iustorum cultum & honorem redundet; sic enim [perficit Deus (parat, efficitque suis iustis honorem & cultum) his qui] in illum sperant, in conspectu filiorum hominum.] Sed dolendum; nam iustus [grauis est] impijs [ad videndum;] & cū lampas sit iucundissima, atq; fulgentissima, contemnitur planè; id quod sibi ipse euenisse conquerebatur Iob; Iob 12. 5.

[Lampas

LXX.
* Reparaste enel quando lo viste. Ponere cor super aliquid.
* No barga ys, senior, caso d' este ruyn y necio de mi marido; ni repare ys en sus cosas.
* A buelta de cabeza, no se cui o mas del mi lagro que si no viera pasado de la nte del. Iustorum pulchritudo allicit diuinos oculos. Zach. 2. 8.

Psal. 16. 8.

2
Angelis iucundissimū spectaculū vir iustus.

Zach. 3. 9.

Psal. 120.

Ezec. 20. 12

3

Homines iubentur contemplari vitam, & mortem tā et mortem sanctorum. Ps. 30. 26.

Sap. 2. 15.

Iob 12. 5.

Ad Heb. 13. Lampas contempta apud cogitationes diuitum. Cum vero etiam iubeamur Sanctorum intueri exitum conuersationis, ut imitemur fidem, nihilo attentiores efficitur in illorum obitu; Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo, & viri misericordiae colliguntur, quia non est qui intelligat: & tandem ex regione, & sedibus inferorū euocati maligni spiritus considerare iubentur Dei seruum, eō sanctitatis euctum, vnde ipsi ceciderunt.

4 Sed quod ad hanc Dæmonis considerationem facit; notandum præterea est, illam locutionem apponendi cor, ac, curā, et posse etiam referri ad curam, & sollicitudinem, tum etiam indignationem ad timorem aliquem, & anxietatem animi: aliquando etiam ad indignationem. 1. Reg. 9. De asinis, quas perdidisti, ne sollicitus sis: Heb. asinis quæ perierunt ne apponas cor tuum. 2. Reg. 13. Cum fama peruenit ad Dauid dicens: Percussit Ablalon omnes filios Regis; Dauidi scindentī vestimenta sua dixit Ionadab; [Ne ponat Dominus meus Rex super cor suum verbū istud, dicens: Omnes filij regis occisi sunt.] Tandem id Iob 34. Si direxerit (Heb. posuerit) ad (super) eum cor suum, spiritum illius, & statum ad se trahet: id est, si indignatus Deus cogitet de perdendo homine, &c. Hinc ea sententia confici poterit; Cum liber tibi pateat incessus in terram vniuersam, quantam sollicitudinem afferet tibi vnus Iob, quem subigere non potes? quantam curā efficiet vnus homo cæteris dissimilis, equalis angelis, te quoque superior? nunquid itaque illum sollicitē, & anxie considerasti? grauisne tibi ille extitit ad videndum? plus ne ex illo molestia, ignominia, damniq. sustines, quam ex cæteris, qui te colūt, honoris & lucris? nunquid indignabundus illum contuitus es toruo vultu, minacibus oculis, illius perdendi studiosissimus, aggrediendi inuadendique sollicitus, vincendi dubius, maleque securus? Hac ratione interrogatio hæc vim assertionis habet, ut Olympiod. existimauit Scio, inquit, Scio te aduertisse animum ad seruum meum Iob, anxie, sollicitē, furenter. Et verò in superbissimum Dæmonem, quem iustus vnus eludat, illud conuenit, quod contumaciter, & arroganter dum a Mardocheo, neque adorāte, neque genuflectente contemneretur Aman, cum vidisset illum sedētem ante fores palatii non solum non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus, valde, dixit: Cum hæc omnia habeam, (videlicet magnitudinem diuitiarum, filiorum turbam, & magnam super omnes principes & seruos Regis gloriam) nihil me habere puto, quā diu videro Mardocheum.

Iob. 34. 14. Seruum meum. Ex tanta in vniuersam terram dominatione insolescenti Satanæ obijcit Deus vnicum suum seruum, ut illius contumaciam, & arrogantiam comprimat. Porro Serui Dei, ex ipsa proprietate nominis, nomen honorificentissimum est, & ingenuo vereque libero homine dignū; tum quia serui nomen ministros, & famulos comprehendit; tum præcipue quia seruire Deo omnem pietatis cultum, & sancta omnia obsequia, & ministeria minimē seruilia comprehendit. Quare Paulus propter Euan gelij prædicationem se appellat [Christi seruum; Sic Exo. 7. Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. Heb. ut seruiat mihi. Et Isa 43. Non te seruire feci in oblatione, neque laborem tibi præbui in thure: id est, non exegi a te, laboriosam, sumptuosamque pecudum, & thuris oblationem: quantum ergo distat inter dies festos, & profestos, tantum inter opera hæc pia, religiosa, & alia opera, quæ se ruilia appellantur, & ad animum non referuntur: cerē dies festus liber est, ingenuus, nobilis; dies alij seruales sunt, & velut serui atque mancipia; non aliter pia, & religiosa opera libera sunt, ingenua; reliqua, quæ ad corpus attinēt, seruorum conditione continentur: qui in illis se exercet liber est, ingenuus, nobilis; qui in istis, mancipiū. Seruus igitur Dei liber est, atque ingenuus. Hinc est, ut qui in conspectu Agni sunt interdum imponant sibi coronas, & sedeant; interdum deponant, & procidant; ut ex hoc seruire se Deo, ex illo verò nihil sibi veræ libertatis, regiaeque nobilitatis imminui, vel auferri significant, si Dei serui sint.

Olympiod. Hinc rursus consequens est, ut qui alteri, quā Deo Qui alteri seruit, verē seruus sit, minimeque ingenuus, quippe dignus, qui appelleretur seruus seruorum: quoniam nomine extremam, abiectionemque seruitutem Sacra Scriptura significat; ut Genes. 9. Maledictus puer Chanaan seruus seruorum erit. Satanæ ergo cum seruus sit, & vilissimum mancipium, qui se illi seruū exhibet, seruum seruorum se efficit.

Appellatio serui Dei honorifica. Seruire Deo pertinet ad obsequia minimē seruilia. Exo. 7. 16. Isa 43. 23.

Discremen inter pia, et seruilia opera.

Qui alteri seruit, verē seruus sit, minimeque ingenuus, quippe dignus, qui appelleretur seruus seruorum: quoniam nomine extremam, abiectionemque seruitutem Sacra Scriptura significat; ut Genes. 9. Maledictus puer Chanaan seruus seruorum erit. Satanæ ergo cum seruus sit, & vilissimum mancipium, qui se illi seruū exhibet, seruum seruorum se efficit.

ficat. Hoc igitur inter seruitutem Dei & seruitutem Dæmonis atque peccati discrimen est. Seruiet (inquit Deus) ei (videlicet Regi Ægypti Sefac) ut sciant distantia seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum.

Sed si hæc (inquis) vera sunt (sunt autē verissima) quid causa est, ut in Sacra Scriptura nomen serui Dei, tam frequens sit, & iugum, vincula, alligatura, quæ seruis Dei imponuntur, toties repetantur; At verò cum de Dæmonis, Mundi, Carnis obsequio, & seruitio agitur, uix aut raro serui nomen detur hominibus; iugum verò, vincula, lora, quibus alligantur improbi, nunquam veniant in seruitutem? Respondeo quidem primò: seruitutem durissimam atque ignominiosissimam peccati, non semel dici in sacris Deuter. 5. v. 6. Ierem. 16. v. 13. & 34. v. 13. Exo. 13. ver. 3. Michee. 6. v. 4. Roma 6. Sed tamen illud Serui Dei nomē, quod honorificentissimum est, & creaturis cæteris colendum, atq. formidandum, frequentius repeti, quod huiusmodi nomine velit Deus iustos suos sepe mundo, angelis, hominibus commendare iugum verò, quod sustinent, trahuntq. miserrimi peccatores, non semel etiam indicatur, Num. 25. Initiatusque est Israel Beelphegor; propriè ex Heb. alligatus, vel subiugatus, aut sub iugum missus: propterea q. respiciens Paulus monet Corinth. ne uelint iugum ducere cum infidelibus. At quod Dæmon non iugum, non uincula, nō seruitutem proponat, nihil de illius tyrannide minuit: nam (quod non est indignū consideratione) ad iugum Deus vocat suos, sed non meminit stimuli, non aratri, non tritura: propterea iugum & seruitutem suauia dixit, onera leuia, quæ non re, sed solo nomine terreant; At Satanæ supprimit nomina seruitutis, & iugi, cum tamen miseros peccatores grauissimis oneribus defatiget, fortissimis atque durissimis vinculis constringat, & intolerabili triturationi labore diuexet. Scriptū est enim: [Vt qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Et: Funibus peccatorum suorum constringitur impius; Fitq. Ephraim vitula docta diligere trituram.]

Sed cum Meum dicit, emphasim habet. Si ad Deum referatur, videbitur Deus de seruo suo gloriari cōtra impudentem Dæmonis superbiam. Quasi dicat; Quid te iactas dominari in vniuersam terram, cum vnicus seruus meus vniuersæ terræ præstet multis partibus? Hoc igitur nunc mirandum, q. non solum nomen serui Dei sit homini gloriosum, sed (quod maius est) ipsi etiam Deo gloriosum, & honorificum existat; Seruus meus (inquit) es tu Israel, quia in te gloriabor: illud, quia, asseruatis est: Licet quidem seruus meus sis, & cum feceris omnia quæ præcepta fuerint tibi, dicere debeas seruus inutilis; inutilis, inquā, Domino tuo, qui cum Deus sit, bonorum tuorum non indiget (Quid enim etiā si iustus sis de manu tua accipiat?) sed rem præter omnem existimationē affirmo verissimam fore, ut multum mihi honoris, & gloriæ per te accrescat apud homines, & Angelos: quia, etiam, adhuc, licet seruus sis, &c. Quod si ad ipsum iustum emphasis pertineat, hæc erit sententia; Quid tā magnificū, & singulare iactas, cum ais tibi obsequi terrā vniuersam, cū multo verius in creaturas vniuersas seruus meus dominetur, & multo libentius illi cuncta obediant? Tyrannidem tu exerceas, seruus verò meus verē regiam potestatem; in terram tu, in cœlum ille; tu non tam circuis perambulando, & teredo terram pedibus, quam super pectus gradiendo; os ille gerit sublime, & ad lydera tollit erectos vultus; interim te quoque pedibus calcit, & super alpidē, & basiliscū ambulat, & conculcat leonem, & draconem. Vel ignis e cœlo vocatus adest seruo meo; Si homo (inquit Elias;) Dei sum, descendat ignis de cœlo. Dominatur astris, Soli, Lunæ, & ad nutū illi obediunt, atq. illorum motui sempiterno, legiq. perpetuæ potest vim asserre. An non in iracundia Iosue impeditus est Sol, & vna dies facta est quasi duæ? Retrò ēt ager, si oporteat, quasi adductis, & contētis habenis, & quoquo velit furentes Solis equos circumaget. [Ecce (inquit Dei nomine Iosias) Ego reueri faciā vmbra linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in Sole retrorsum decem lineis. Denique tibi imperat seruus meus, potestatemque omnem, atque fastum conculcat; quippe: Reueri sunt Septuaginta cum gaudio dicentes: Domine etiam Dæmonia subiiciuntur nobis, & ait illis, Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem, Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & Scorpiones, & super omnem virtutem inimici.]

Seruum meum Iob. Non producit hic Deus aduersus D 3 contu-

temam seruitutem significat. Gen. 9. 25. 2. Par. 12. 8. 7. Dei iugū, & seruitus, suauia: ab Dæmonis grauissima.

Num. 25 3

2. Cor. 6. 14

Isa. 5. 18.

Psal. 5. 22

Isa. 10. 11.

8

Deus de seruo gloriatur.

Isa. 49.

Psal. 15. 2.

Iob. 35. 7.

Iusti in vniuersis creaturas dominantur.

Psal. 90. 12.

4. Reg. 1. 10

11. 14.

Eccl. 46. 5.

Et Ios. 10.

4. Reg. 20.

11.

Isa. 38. 3.

Luc. 10. 9.

9

contumaciam dæmonis numerosum famulitium, aut angelorum, aut hominum; sed vnico seruo contentus pro sua regia, & diuina maiestate comitatus incedit. Olim se Elias existimabat derelictum solum, qui Deo seruiret, & tantam Dei maiestatem vnico tantū seruo comitatam, rem videlicet indignissimam, conquerebatur semel & iterum: Derelictus sum ego solus. Sed tum ad Prophetā solatium, tum vt suam apud illum Deus maiestatem, & existimationem tueretur, plura præterea seruorum millia sibi superesse exposuit. [Derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt curuata ante Baal.] At nunc vnicum proponit Iobum vnicē dilectum, cuius se Deum, Dominumque testetur; non aliter atq. cum crebris sermonibus repetit, Se Deum Abrahamā, Deum Isaac, Deum Iacob; singulis videlicet seruis se totum tribuens, & tribus hominibus ter Dei nomine reperito se adiungens: vt vnicum seruum suum cæteris rebus prætermittis, sibi esse in pretio, & in honore significet. Hoc si animaduertisset Abrahamā, poterat certē Sodomæ veniam tanti excidij petere, & impetrare, non solū propter quinquaginta iustus, vel propter quadraginta quinque, propter quadraginta, propter triginta, propter viginti, aut propter decem Dei seruos, qui Sodomis reperirentur; sed si pauciores decem, vel si vnicum Loth, proponeret, propter hunc toti populo parceret Deus, qui terrā vniuersam præ vnico seruo suo Iob videtur hoc loco despiciere.

Sed cum Iob nominat, carissimum sibi esse significat, & familiarissimum, & cuius peculiarem valdeque solertem curam habeat; hæc enim omnia significat nominis proprii alicuius hominis cognitio, & memoria. Sic Ioa. 10. Inter alias veri, bonique pastoris conditiones numeratur, quod proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Nā cum sua nomina singulis imponit, indicat singularem omnium curam gerere, beneque sibi notas, & familiares esse: quare cum vocatur proprio nomine, vocem eius * audiunt, & educit eas; nam compellatione proprii nominis quasi delinitæ, & allecæ facili sequuntur pastorem quocumque illas ducat. Nam fieri non potest, vt qui illas nominatim cognoscit, solerter non curet, & splendide non pascat. Propterea Christus Iesus, vt homo erat; aut Christi præcursor Ioannes, seu quilibet iustus, quē Deus peculiari prouidentia tueretur, ait apud Isai. [Dominus ab utero uocauit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.] Id est antequam prodirem in hanc lucem, Deus me uocauit nominatim, me dilexit, mei rationem habuit; antequam hominum aliquis meum nomen nosset, aut mei rationem duceret, iam Deo meo curæ eram.

Idem est cum illo: [De ventre matris meæ tu es protector meus; & cum illo Ierem. 1. Priusquam te formarē in utero noui te, & antequam exires de vulua sanctificauit te.] Consuetudo autem, & familiaritas coniunctissima significatur: Exod. 33. cum præmittatur: Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum; subiungitur; Non indicas mihi, quē missurus es mecum, præsertim cum dixeris, noui te ex nomine (exponitur in sequenti) & inuenisti gratiam coram me: pro illo, noui te ex nomine; Septuaginta habent, Scio te præ omnibus; id est tu mihi probaris præ omnibus alijs; sic exponit August. q. 152. super Exodum. Præ omnibus Deus Moysen sciebat, quia Deo præ omnibus Moyses lacebat. Hinc collige quosdā insigniter iustos dici Deo pios ex proprio nomine, quasi ex suis meritis, nō propter iorum patrociniū commendatitios; alios uerō Deus alieno nomine notos, & caros habet, ut populum illum, qui opus habebat subinde usurpare non suum nomen, sed nomina aliena; [Recordare Domine Abraham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum; sicut Exod. 2. dicitur; Audiuit gemitum eorum, ac recordatus est foederis, quod pepigit cū Abraham, Isaac, & Iacob;] & respexit Dominus, Filios Israel, & cognouit eos (hæc enim est vera lectio Vati-

cana) id est, illos non ex se, sed ex suorum parentum meritis, notos esse declarauit.

Quod non sit ei similis. Vel particula illa causalis (quod) redundat in sensu, sicut sæpè solet, ut tantundem referat, ac si diceretur; Considerasti Iob cui non est similis; vel causam reddit, considerare te oportuit, quia illi nemo similis est; latere enim non potest inter alios, sibi dissimiles, constitutus; vel explicat id, quod considerandum esset à Satana; considerasti ne Iobum esse alijs dissimilem, & abstinere se à vijs aliorum, neque agi communi errore re-

liquorum mortalium? in Hebr. non est nomen, sed aduerbium similitudinis; Non sicut ipse: quo Hebraismo pariterq. Hispanismo, *nadie como el*, quasi quædam Apofiope sis est maximarum laudum. Singularis igitur Iobi sanctitas significatur: atque in hanc rem Origenes accepit id, quod supra dictum est ex lectione Septuaginta: Erat quidam homo: videlicet unus, singularis, cui nemo similis; sicut & id, quod de patre Samuelis scribitur. 1. Reg. 1. Fuit uir unus de Ramathaim Sophim: quasi singularis præ cæteris. Cæterum hac comparatione duo continentur; alterum, dissimilitudo uitæ ab alijs improbis, sicut Sapient. 2. de iusto ægrè id ferentes, dicebant, impij; [Grauis est nobis etiam ad uidendum, quoniam dissimilis est alijs uita illius, & immutata sunt uia eius.] Hæc enim dissimilitudo morum, & diuersitas uitæ redundat in ignominiam, & detestationem improbæ illorum uitæ. Ideo enim subiungitur; Abstinere se à vijs nostris tanquam ab immunditijs: nam qui ita ab improbis recederet, ut tantum loco cederet, & eorum existimationem nihil læderet, hic minime illis esset molestus: iuxta id quod Christus Iesus suis fratribus dixit. Ioan. 7. [Non potest mundus odisse uos: me autem odit, quia ego testimoniū perhibeo de illo, quod opera eius mala sunt.] Sanè neminē uellet impius sui similem; superbus iurgatur cū superbo: diues infidiatur diuiti: libidinosus solus sua præda potiri uult. Alterū uerō, in morum & uitæ similitudine cū alijs iustis, excelsus quidā, & præstantia, & sublimioris cuiusdam gradus dissimilitudo significatur in Iob fuisse; sicut etiam similitudinem cum dissimilitudine coniunctam habet, comparatio illa Eccle. 47. Quasi adeps separatus à carne, sic Dauid à filijs Israel. Intelligit autem adipem, qui ex carne hostiæ pacificæ separabatur, solusq. in honore Dei cremabatur. Quasi diceret; Licet reliquæ hostiæ caro sancta sit, sed adeps multo sanctior; ita Dauid cōparatus alijs iustis sui tēporis; quare nō solū erat segregatus, ab improborū societate; sed et sanctitatis præstantia ab aliorum iustorum cōiori uitæ, & morum ratione: utrumq. itaq. includet hæc Iobi laus.

Sed quæstio hoc loco oritur, an cum Abrahamo quoque Isaac, Iacob, Moyse, hæc Iobi comparatio fiat, atque illis etiam sanctior asseratur? Lyranus constanter negat fuisse Abrahamo, aut Moyse sanctiorem. Carthusianus Moyse non præfert. Caietanus existimat tunc temporis potuisse etiam inferiorem fuisse Iobū sanctitate, & charitate alijs hominibus (id quod etiam prius placuerat Lyrano) quod uerō ad huius comparationis ueritatē spectat, aliqua peculiari prerogatiua superiorem alijs omnibus fuisse; sicut & de quolibet sancto propter eximium aliquid, & singulare donum, canit Ecclesia; Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi; aut quia nemo tunc temporis cum tantis opibus tantam pietatem coniunxerit.

At partē oppositam docere planè videtur Orig. super id. Sic faciebat Iob cunctis diebus, efficit enim illū non solum parem, sed etiā alijs prioribus, posterioribus etiā iustis sanctiorem. [Magnus, inquit, erat Abraham in fide, sed excellit illum Iob in tolerantiā; Magnus erat Iacob in cordis munditia, sed non fuit illo minor Iob in misericordia: aduersus ceteros omnes priores, & nouissimos non succubuit in uirtutum studijs: omnia enim quæ fecerūt sancti, fecit etiam Iob: quod autem sustinuit cum gratiarum actionibus, hoc nihilominus nullus alius sustinuit.]

Ego duo, aut tria assero. Primum comparationem fieri cū cæteris mortalibus illius ætatis; quod indicatur, cum dicitur; Quod non sit ei similis in terra: terram autē oportet intelligi uniuersam; nā de uniuersa locutus fuerat Satanas; tum uerō de illa ipsa ætate, & sæculo; sicut & comparatur Noe cū alijs omnibus sui temporis hominibus, Gen. 6. Noe uir iustus, atq. perfectus in generatione sua. Et: te uidi iustū coram me ex omnib. gentibus. Alterum, comparationē fieri non in peculiari aliqua uirtute, sed oī sanctitate, quæ illis uocibus explicatur, simplex, rectus, timens Deum, recedens a malo: nā hæc explicationis gratia post factā comparationem subiunguntur. Tandem, cum superius statuerimus Iobum post Abrahamum & Isaac, atque Iacob fuisse, Moyse quoque priorem, certē cum his comparatio non fiet, quod si Ioseph aut alij filij Iacob, tunc temporis existerent, illis quoque sanctis sanctiorem fuisse sanctum Iob. Illud uerō quod de Abraham Ecclesiasticus scribit: Non est inuentus similis illi in gloria; quod uidelicet ualde illum Deus apud homines gloriosum opibus, honore, ac gloria, & numerosa sobole reddiderit, præ-

v. 1.

1. Reg. 1.

Sap. 2. 15.

Ioan. 7. 7.

Eccle. 47. 2.

12

1. Sent. Iob
nō fuisse p
triarchis
sanctiorē.
Lyran.
Carthus.
Caiet.Orig. sent.
Iob fuisse
patriarchis
sanctiorem.Quæstionis
vera abso-
lutio.

Gen. 6. 9.

Gen. 7. 1.

Eccle. 44.

20.

prætereaque commendauerit, in Iob nostrum appositè
Luc. 7. 24. conuenit. Quātam enim illi gloriam dedit hoc Dei ipsius
 præconium, & in concilio angelorum (non ad turbas, ut
 cum cœpit de Ioanne dicere) publica laus, & prædicatio?
 Quos Deus ipse commendat, hos iustos suos nominat,
 quippe verissimo iudicio probatos, atque commendatos;
Heb. 10. 38 vti Paulus ex Abac. ad Hebr. scribit; [Iustus meus ex fi-
Abac. 2. 4. de uiuet.]

IX. Cui respondens Satan, ait: Nunquid I O B frustra timet Deum?

- 1 Particula, frustra, quid valeat. Demon malitiosè calumniatur
 intentionem: è contrario iusti excusant etiam praua aliorum
 opera.
- 2 Demonis malitia. Diuitum obliuioforum ingratus animus erga
 diuina beneficia. Iob nunquam immemor.
- 3 Quæ gratuita charitas & amicitia: qua mercenaria. Virtus sui
 ipsius præmium.
- 4 Deum non moueri ulla sui utilitate. Multosq; habere seruos
 gratuitos, dat gratis, & miseretur ex gratia.
- 5 Vitium virtuti finitimum. Improbi veram aliorum virtutem
 non admittunt.

Chrysof. **H**inc iam verum esse constat id, quod paulò superiùs
 obseruauit Chryf. Solere Deum interrogationibus
 vti, ut uel hominis, vel Dæmonis mentem & consiliū eli-
 ciat, & à se ipsa improbitas vulneretur, suaque confessio-
 ne, & uerbis contra se ipsam ferat sententiā. Hoc loco in-
 uidiam, & immanitatem suam rogatus Dæmon prodit
 sua responsione. Discipuli euntes in Emaus suam in fide
 resurrectionis inconstantiam. Martha cum respōdit, [Do-
 mine iam sciet, quatrduanus est enim] modicam fidem:
 eius rei passim exempla occurrunt. Præterea ait Chrysof.
 [Vt is qui egregium habet athletam, de eius uirtute peri-
 culum fieri cupit, ea propter percontatur Diabolum, ut
 luctæ ipsi causam afferat.] Ille uerò respondit, interrogā-
 do etiam; sed ea interrogatio non aspectat responsum, &
 æqualis est malitiosæ assertioni; [Iob non frustra timet
 Deum:] existimat quæstum esse pietatem, uirtutem à re-
 ligionis autoritate ad lucrum traducit. Quasi dicat, lucro
 allectus, aut pretio conductus colit Deum; non frustra; nō
 gratis; non sine pretio; ex conuentione & mercede pieta-
 tis; non sine causa. Nostrates dicerent, *No fin buen por que.*
Ezec. 6. Immisso supplicio, [Scient quia ego Dominus non
 frustra loquutus fuerim: id est, scienter vera iracūdia mi-
 nas processisse; non fuisse inanes, & sine causa; eadem par-
 ticula vertitur gratis, superuacue. *Psal. 34.* [Gratis ab-
 sconderunt mihi interitum laquei sui, superuacue expro-
 bauerunt: id est, sine causa aut iusta occasione; minimè à
 me læsi, aut laceffiti; vel gratis, id est, ex gratia amicitia, &
 grato ac beneuolo animo, sine alia mercede, & pretio.
Gen. 29. [Num quia frater es, gratis seruius mihi:] quare
 illa particula duo affert, & gratiam, beneuolentiamque
 animi; & præterea excludit quiduis aliud præter gratiam:
 vtrunq; ergo negat Diabolus, cum ait: Non frustra, id est,
 non ex vera amicitia, sed neque sine pretio, & mercede;
 aut sine animo & intentione consequendi lucrum, & vbe-
 rem prouentum ex pietate, & labore colendi Deum. Vbi
 primò obseruanda est Iobi sanctitas mirabilis, cui nihil à
 Satana obijcitur, aut affingitur mali, præter intentionem,
 quā iam iste prauam esse mentitur; & ignorās certis calum-
 nijs criminatur. Est hoc superbi, dolosi, & prospectoris in-
 genium, ut scribit Ecclesiasticus cap. 11. [Bona in mala
 conuertens insidiatur, & in electis (bonis, laudabilibus
 que operibus, aut uiris ipsis iustis) imponet maculam.]
 Sicut qui in electione Dæmoniorum ex corporibus obse-
 sis, latentem uirtutem, & quam ipsi ignorabāt, calumnia-
 bantur, dicentes, [In Beelzebub principe Dæmoniorum
 eijcit Dæmonia:] è contrario tamen vir simplex, & iustus
 in aliorum improbè factis, vel ignorantie, vel intentionis,
 vel rei alicuius excusationem quærit; [Non enim sciunt,
 quid faciunt.] Exemplum sit ipse Iob, qui ne de interna
 cordis suorum filiorum sanctitate merè iudicare videre-
 tur, quamuis conuiuiorum frequentia suspicionem non
 omnino leuem alicuius peccati essiceret, sacrificabat ta-
 men incertus, dicens: [Ne fortè benedixerint Deo in cor-
 dibus suis:] vide Greg. lib. 1. cap. 5.

Secundò dæmonis malitia, & calliditas in his suis re-

merarij iudicij tenebris relucet; nam sua illa respōsione,
 & uerbis nihilo mutatis, tantū mutato gestu, & animi
 prauo affectu, poterat Iobum uirtutis & grati animi lau-
 dare. Ad Iobi enim sanctitatem pertinuit, quod propter
 acceptas à Deo ingentes diuitias, & beneficia singularia,
 gratum se, piūque diuinę munificentie præberet, & sue
 pietatis & cultus causam debitum, & obligationem fre-
 quenter cogitaret, dicens: Non frustra Deum timeo, cum
 ille summis beneficijs, & liberalitate diuina me obligau-
 rit. Quid. n. tam piū, quā illa opulentissimi Regis gra-
 ti animi vox; [Quæ de manu tua accepimus, reddimus ti-
 bi.] Hinc & se, & alios inuitabat Psaltes, ad diuinas lau-
 des. *Pf. 146.* [Laudate Dominū, quoniam * bonus est Psal-
 mus,] bonus, inquam, utilis, in re uestram, & ex quo mul-
 ta in uos redundant bona: & deinde, [Præcinite Domino
 in confessione.] Heb. propriè, respondete, accinite illi. Cū
 enim illum laudamus, ille responderet, & accinit nobis con-
 ferendo beneficia, & præmium nostri obsequij; cū uerò
 ille nobis cōfert beneficia, iterum quasi sono musico nos
 excitat, & prouocat ad suas laudes, ut illi respondeamus,
 & accinamus nostro pio, & religioso obsequio. Certè Xe-
 nophon (referente Plutarcho) iubeat secundis maximè
 rebus, homines Deorum meminisse; eosque tunc enixius
 venerari: quo nomine Ierusalem tum sæpè ingratitude arguit
 Deus, tum uerò *IIa. 2.* [Repleta est terra argento,
 & auro, & repleta est idolis.] Quasi dicat, cū illos locu-
 platurerim, eaque ipsa re deuinxerim ad meum cultum;
 illi tamen beneficiorum immemores, me quoque idolis
 posthabent. Cui similis est illa altera per Hoseam uatem
 querimonia; [Hæc nesciuit, quia ego dedi ei frumentum,
 & uinum, & oleum, & argentum multiplicauit ei & aurū,
 quæ fecerunt Baal.] Acriter hac ipsa de causā expostulat
 cum David; [Ego vixi te in Regem super Israel, & ego
 erui te de manu Saul, & dedi tibi domum Domini tui, &
 vxores Domini tui in sinu tuo, dediq; tibi domum Israel,
 & Iuda; & si parua sunt ista adijciam multò maiora: qua-
 re ergo cōtempstisti uerbum Domini, ut faceres malum in
 conspectu meo?] Hi sunt diuites obliuiofi, quos intellige-
 re & meminisse iubet acceptorū beneficiorum sermo di-
 uinus: [Intelligite hæc, qui obliuiscimini Dominum. In-
 crassatus enim, impinguatus, dilatatus dereliquit dilectus
 Deum factorem suū, & oblitus est Domini creatoris sui:]
 quod ingratitude genus cū proprium diuitibus sit,
 pessimum tamen esse sapienter Seneca scripsit li. 3. de be-
 ne. c. 1. [Ingratus, inquit, ille est, qui beneficium accepisse
 se negat quod accepit; ingratus est, qui dissimulat; ingra-
 tus qui non reddit; ingratus omnium, qui oblitus est.
 Hic enim nunquam fieri gratus potest]

Tertiò illud obijcit sanctissimo uiro nequissimus dela-
 tor, quod multum ualere cognoscit ad amicitiam uel dis-
 soluendam, uel diluendam & debilitandam: quod Iobi er-
 ga Deum charitas, & amicitia non sit gratuita; quam si, ut
 Cicero dixit, [ad fructum nostrū referemus, non ad illius
 commodum, quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mer-
 catura quædam utilitatum suarum.] idemq; lib. 1. de leg.
 [Qui non ipso honesto mouemur, ut boni uiri simus, sed
 utilitate aliqua, atq; fructu, callidi sumus, nō boni.] Eius-
 modi sunt, quos Sapiēs uocat amicos dona tribuētis; quæ
 locutio (ut Logicorum more dicam) formalis est; habent
 enim amicum, dona tribuētē, qua ratione dona tribuit;
 secūs neque amici sunt hominis illius, neque illum de no-
 mine aut de facie notum habere uolunt: quam falsæ ami-
 citiæ rationem expressit eleganter Seneca, cū de turba
 adulatorum loquitur; [Prædam, inquit, sequitur turba
 ista non hominem.] Qui ergo apud primos homines Deū
 calumniatus est, quod non propter hominis bonum, sed
 propter suam ipsius utilitatem pomum interdixisset, ni-
 mirum ut solus ipse Deus esset & omniscius, ut hac ratio-
 ne hominis à Deo animum abalienaret: idem nunc ca-
 lumniatur hominem apud Deum, falsè, & minimè gra-
 tuitè pietatis atque religionis: sordida namque est pie-
 tas, quæ præter Deum, præterque ipsam pietatem præ-
 mium aliud quærit. Sicut enim ipsa impietas est pœna
 impio, uti Plato dixit, [Pœna iniustitię comes;] ita san-
 ctitas præmium est sancte operati: utrunque testatur Sa-
 piens Prou. 13. [Peccatores persequetur malum, & iustis
 retribuentur bona:] propriè dicas, peccatores persequi-
 tur, sequitur, perpetuò insequitur, insectatur malū (quod
 ipsi agunt) iustis uerò retribuet bonum; quia uidelicet
 ipsa bona opera sibi sunt præmia: [Pax enim, & gau-
 dium

Diuites di-
 uino obse-
 quio ualde
 oblectati.

1. Para. 14.

Pf. 146. 1.
 * No os yra
 mal conser-
 uillo y ala-
 balle.

Plutarco. 1.
 de irāquil.
 animi.
 Xenophon.
 Ingrati di-
 uites.
 Iſa. 2.

Hof. 2. 8.

2. Reg. 12.
 8. 9.

Pf. 49. 22.
 Dem. 3. 15

Seneca.

3

Charitas
 gratuita.
 Cicer. 1. de
 nat. Deor.
 Cicer. 1. de
 legib.
 Qui utili-
 tate sua de-
 cunur non
 sum veri a-
 mici.
 Prou. 19. 6.
 Seneca.
 Gen. 2. 17.

Prou. 13. 21

Rom. 2. 10. dium omni animæ operanti bonum : eodem pertinet id
Ecl. 2. 59. Ecclesiastici. 2. [Qui diligunt eum, replebuntur lege ip-
sius: quod videlicet lex ipsa bene seruata satis faciat non
solum voluntati hominis, sed suo labori & honestis
actionibus lex ipsa præmium sit, & cumulata mensuram
honesti laboris impleat præmio. Grauitur rem hanc, eque
ac sapienter docuit Seneca de beata vita, & de benefi. 4.
Qui de P. Lib. 3. eleganter etiam ille cecinit.

Nec facile inuenies multis in millibus unum.

Virtutem, pretium, qui putet esse sui.

Ipse decor recti facti si premia desint.

Non mouet, & gratis panis esse probum.

Ergo inquit dæmon, Non est Iob gratuitus Dei cultor;
non amicus, sed mercenarius, sed præmij & lucri tempo-
ralis spe conductus.

Quartò tandem, tantò iniquius, quantò latentius Deū
calumniatur Satanas, quod præmio & pretio conducatur
suos seruos, quodque nemo illi gratuito seruire velit:
quasi diceret; Quid mihi obijcies vnicum seruum tuum,
quem etiam non haberes, nisi præmio & vtilitate allice-
res? nulla itaque tibi cum illo vera amicitia, sicut ille gra-
tuitus non est, ita neque tu erga illum verè beneficus, aut
liberalis; nam qui beneficium sua causa dat, non verò, vt
profit illi, cui dat, is neque est liberalis neque beneuolus.

Senec. lib. 6. Multum (inquit Cleanthes, referente Seneca,) à beneficio
de benef. c. distat negotiatio. Sed mentitur diabolus nō esse qui Deo

seruiat gratuito; sunt enim multi, fuit etiam olim Iob, qui
illam vocem emisit. [Possederunt nos domini absque

te, tantum in te recordemur nominis tui.] Id est, hoc so-
lum volumus, & enixè precamur, vt ab aliorum domi-
norum tyrannide liberi nullo alicuius domini nomine
apellemur, quam tuo; non serui peccati, non mundi, non
dæmonis, non carnis mancipia; sed serui Dei: hoc tantum
serui Dei nomen ingentis mercedis loco nobis erit, nul-
lo alio præmio, aut mercede postulata. Et quidem innu-
meri etiam grauiti Martyres, qui illam vocem fortissimo-

rum iuuenum vsurparunt: [Ecce Deus noster, quem colim-
us, potest eripere nos de camino ignis ardentis; quod si
noluerit, notū sit tibi Rex, quod deos tuos nō colimus.]

Mentitur etiam Deum ex nobis vtilitatem aliquam capta-
re. Dei, enim qui verax est, est illa vox verissima: [Miser-
bor cui voluero,] ipsa miserendi voce, quæ ex mera gratia,
& voluntate gratuita deducitur, rem totam explicante.
Quod Paulus Rom 9. Miserendi voce conduplicata, vt

omnem vtilitatis rationem à verissima, & prorsus synce-
ra Dei misericordia excluderet sic repetit; [Miserbor
cui misertus sum.] Non vendit Deus sua beneficia acce-
pto pretio nostri obsequij, sed donat gratis; Paruuli (in-
quit Iacob) sunt, quos donauit mihi Deus. Et deinde v. 11.

[Suspice benedictionem, quam donauit mihi Deus tri-
buens omnia.] Hoc enim est Dei gratis nobis beneficien-
tis proprium, in Sacro sermone epithetum, profusam il-
lius munificentiam exprimens; * Tribuens omnia. Idem

dicitur: Miserator, id est gratus, beneficus, & propensus
ad beneficiendum gratis, & * propter se ipsum, aut pro-
pter nomen suum. Exo. 22. v. 27. Psal. 85. v. 15. Psalm. 110.

* Por ser qe v. 4. Sed quid mirum; nam etiam hæc est viri iusti nota, &
ei, y por el nō proprietatis. Ps. 111. Iustus misereatur (gratis) & commo-
dat, dat, donat: magna est igitur gloria gratiæ Dei, id est il-
lius gratuita voluntatis, & diuini beneplaciti erga homi-
nes sine vlla sua vtilitate aut spe fructus. De quo ali-
quando dicendi locus, & tempus erunt, c. 3. v. 26.

Sed duo hic obseruanda; alterum, quod acutè collig-
it Basil. vitium virtuti esse finitimum, & facilem esse
transitum ab uno in aliud. Propterea temeritas interdum
existimatur fortitudo; & e contra; & hoc loco gratuita

Iobi pietas, & Dei timor, appellatur à Dæmone mercena-
rij auarique hominis insatiabilis cupiditas, & studium
proprie utilitatis. Alterum, quod eleganter scripsit Di-
dymus, est que dignum quod illius ipsius uerbis describa-
tur. [Proprium, inquit, eorum est, qui uirtuti sūt inimico

res, cæterorum bona minimè vera esse existimare; sed po-
tius per calumniam dicere, hic quidem ob ereptam sibi
nocendi potestatem, iustus est: ille verò frugi, ac tempe-
rans propter soliditatem: ille alter pecunijs, opibus que
caret, quia ijs parandis haud est idoneus. Denique nemo
improbis cuiusquam virtutem vt legitimam, solidam-
que admittit.]

X. Nonne tu vallaſti eum ac domum eius,
vniuersamque substantiam per circui-
tum, operibus manuum eius be-
nedixisti, & possessio eius cre-
uit in terra?

1 Deus erga suos seruos munificentissimus. Non differt præmium
laborantibus, ex Deut. Ecclesi. & Isai.

2 Quid vallum, aut murus in Sacro Sermone, & ad rem pastori-
ziam pertinere.

3 Vallum pro Angelis: horum proprium munus esse in circuitu.

4 Deus ipse murus, & murus ignis, Galea, Scutum, vt suis seruis
proſit.

5 Domus pro familia, quid filij domus apud Hebraos.

6 Substantia quid, & quare Pauper exinanitus.

7 Quid Opera manuum. Benedicere ex adiunctis varietatem ac-
cipit. Iustorum felicitas in rebus gerendis, e contra impiorum
infelicitas. Illustratus David & Deut.

V Erè ista dicuntur à Satana; sed malignè interpreta-
tur: quamuis enim sit lucrum reportatum ex pieta-
te, sed neque Iob propterea Deum timet; neque Deus
propterea Iobum tuetur, vt seruum sibi vtilem cōparet;
at sicut Iob beneficij acceptis gratum se, atque gratuitū
seruum Deo exhibet; ita Deus seruis suis, strenueque la-
borantibus, munificum se & liberalem, quasi ex diuina
quadam gratitudine præbet. Nisi enim aliud saluti, &
ampliori iustorum merito expediat, bonis etiam tempo-
ralibus, vellet Deus iustos suos cumulare: neque solum
in futura vita, sed etiam in præſenti centuplum conferre.
Benedictio Dei in mercedem iusti festinat: (neque enim
expectat noctem, ne cum illo pernoctare videatur labor
mercenarij; sed ante noctis tenebras: Cū sero factū est,
vesperè: ante vesperum etiam, nam festinat) & in hora
veloci processu illius fructificat; id est velociter, in ea-
dem etiam laboris hora & iacti seminis boni operis, ger-
minat, & crescit culmus, & matureſcit, & fructum, præ-
miumq. colligere licet; vix pedem mouebit homo vt pro-
cedat in Dei obsequio, cū statim mouebit, porrigetque
manum Deus, vt præmium largiatur. Non enim Deus si-
cut alij patresfamilias, qui quamuis liberales sint & iusti
pariter, atque benigni erga mercenarios, tamen laboris
pretium non secum deferunt, sed domi in scrinijs seruāt;
eò mercenarios ire iubent, mercedem sui laboris acce-
pturos; at Deus secum deferat præmia nostri laboris, &
ad manum parata habet: Ecce (inquit Isaias, quod mira-
bilis cuiusdam liberalitatis, & benignitatis est) merces eius
(quam ipse proponit ijs, qui se coluerint) eum eo (ad ma-
num habet, secum deferat, statim redditurus laboranti-
bus: neque satis fuit hoc semel dixisse: repetit iterum,
quò de Dei liberalitate, & benignitate erga suos seruos
nos certos faceret (& opus illius coram illos: neque oportet
festinare mercenarios pro accipienda mercede; ille mer-
cedem redditurus festinat. Nam homo sui præmij suæ-
que vtilitatis licet audissimus, tardior atque segnior est
præ velocitate, & festinatione diuinæ munificentia. Ele-
ganter res hæc delineata est illis verbis, quibus terra
promissa describitur, & commendatur à diuina proui-
dentia; [Non est sicut terra Aegypti, vbi iacto semine in
hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ (vide quāto la-
bore constet perceptio fructuum his, qui in Aegypto ter-
ra seruiunt) Sed montuosa est & campestris (quidquid di-
uina lex montuosum, & asperum habere videtur, diuina
gratia & largitate, benignissimaq. Dei prouidentia emol-
litur) de coelo expectans pluuias (vberes fructus sine vlllo
labore nostro, aut perquam tenui coelum pollicetur) quā
Dominus deus tuus semper inuisit (ipse accurrit visu-
rus quid tui serui, siq. agricolæ opus habeant, quid præ-
mij, quid fructus debeant accipere) & oculi eius in ea-
sunt a principio anni (non enim in finem anni fructum
reſeruat, sed singulis mensibus, perpetuisq. fructibus,
alijs atque alijs terram locupletat, & agricolas reficit)
vsque ad finem eius. Eleganter, inuitus licet, inuidusque
Satan rem alijs translationibus illustrat in sequentibus.

Nonne tu vallaſti eum. Singula verba emphasi habet;
& primò quidem uallandi, aut valli nomine, muri, sepis
circumiectæ fundo, aut urbi, firmum præsidium fidaque
actura

Deus erga
suos seruos
munificen-
tissimus.

Ecclesi. 11. 24.

Matt. 20 8.

Ecclesi. 11. 24.

Deus nō dif-
fert laboran-
tibus præmiū.

Isa. 62. 11.

Deut. 11. 10.

Agricola
Aegypti
multo labo-
re fructus
percipit.

ma, intag, custodia. [Pro muro erant nobis tam in nocte, quam in die.] Et 1. Reg. 25. 16. [Inclinauit misericordiam suam, vt extrueremus solitudines, & daret nobis sepem in Iuda, & Ierusalem.] 1. Esd. 9. 9. Id est, vt haberemus, vbi nos possemus tutos defendere ab hostibus; & aliquam urbem muratam, quod possemus confugere. Sic Psal. 31. [Sperantem in Domino misericordia circumdabit,] intar valli, aut muri: Ergo Iobum vallabat, custodiebat, muniebat diuinum præsidium; pateret profecto quaquā versum iustus dæmonis incurfibus, nisi interposito muro diuina illum prouidentia tueretur, & [misericordia circumdaret.] Quare cum [vallari] iustus dicitur, simul etiam significatur, paratos esse hostes humanæ salutis ad nostram impugnationem, qui nos obsideant & circum-eant; & nisi hoc munimento interiecto, non posse mortales vlla pace aut tranquillitate potiri: cum enim Satan circuit, & obsidet, & inuadere conatur, experitur murum sibi obstare, & vndique negari sibi accessum, prohiberi que, ne iustis noceat. Quid, si fortè hoc vallum etiam pertineat ad pastoritiam custodiam, qua pastor circuit gregem suum, quærens ne quis deuoret, atque circuitiones lupi sua cura, & circuitione propulsans? Deum verò custodire homines, [sicut pastor custodit gregem suum,] dixit Ierem. se verò à Deo custodiri Iob ipse testatur inf. cap. 29. v. 2.

3 Sed quod, qualeue sit hoc diuinæ custodiæ vallum, dupliciter potest intelligi; primò, vt referatur ad Angelorum custodiam, qui dicuntur nos vallare, & cingere; licet enim velit Origenes etiam intra nos multos esse Angelos, quibus animarum, corporumque; nostrorum cura, atque custodia demandata sit; de qua re accipit id Psal. 102. [Benedictio anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius.] Tamen sæpius Scriptura circa nos illos describit; sicut cum Syris obsidentibus ciuitatem Dothan, vidit minister Elisei, montem plenum equorum, & curruum, igneorum in circuitu Elisei; & illud Psal. 33. [Immettet angelus Domini in circuitu timentium eum;] singulare pro plurali, id est, sese Angeli immettent, aut diffundent, castrametabuntur in circuitu iustorum; cingentque; illos militari custodia. Hieronymus ex Heb. [Circundat angelus Domini in gyro timentes eum.] Eodem pertinet illa suæ Ecclesiæ promissa tutela; [Circundabo domum meam ex his, qui militant mihi, euntes, & reuertentes.] Vnde licet colligere iusti hominis dignitatem, & pretium apud Deum, quem velit Deus, perinde ac se ipsum, suis angelis circundari, atque stipari, id enim est angelorum munus, esse [in circuitu throni,] & coronare, ac cingere suum regem; sicut scribitur, Psal. 88. [Deus qui glorificatur in cōcilio sanctorum, magnus & terribilis sup omnes, qui in circuitu eius sunt.]

4 Secundò potest referri ad Deum ipsum, cum emphasi illius pronomini, [Tu.] Tu ipse pro muro es Iob, ac domui eius; tuam ego custodiam, atque potentiam expertus sum in illo defendendo, meque; prohibendo, ne cum illo cōfligerem, aut propius accederem tētaturus. Verè hoc quoque dicit dæmon: nam videtur Deus grati animi vicem, rependere hominibus: egit enim quondam Dei populus excubias, & custodias instar valli, & muri in circuitu Dei, cum [castrametabuntur filij Israel per gyrum Tabernaculi foederis;] erat ergo tunc Deus in medio custodiæ eorum, nunc nos vicissim in medio diuinæ custodiæ: coronabant illum quondam homines, & vallabant illius tabernaculum; nunc nos ille coronat, & vallat iustum suum ac domum eius; non semel seipsum murum opponit nostris hostibus, & Ecclesiæ suæ vallum, atque munimentum, vicissimque; petit, vt in circuitu eius consistamus. [Ego ero ei, inquit ille, murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio eius.] Murum verò ignis se dicit, vt rem terribilem hostibus, inaccessible, & in quam nemo audeat, aut tentet irrupere, nisi suo malo: tum etiam ex qua multas ad vitam commoditates lucis, & temperati, proficuique; caloris petere homo possit. Huc igitur murum igneum reformidabat [Leo, qui circuibat rugiens, & quærens quem deuoraret:] terretur enim Leo vel accenso titione, nam cum alia timeat, sed Deū galeā maximè ignes, vt naturæ scriptores tradunt. Sed quid mīesse, sentiū, rum Deum muri, & valli vices subire pro suo iusto defendendo, hosteq; propulsando? Galea est iusto, vt caput illius coronet, dicere David. [Obumbravit super caput meū in die belli.] Verissimè pollicitus est, præstat etiam fidus, fore vt circundet, & contegat instar scuti hominem in die belli: scio (inquit ille, tantum Dei præsidium expertus) circundabit te veritas eius, vndiq; videlicet se vertet (vt hu-

mano modo dicamus) vt te contegat instar scuti, aut parma, quā quoquo versus versat, & circumagat homo, quò se ab hoste defendat; quaquā versum te ille proteget sicut scutum: ad dexteram hominis se constituit, vt extenso brachio hominem etiam sua virtute complectatur, & contineat tutum ab hostis ictibus; [Dominus custodit te, Dominus protectio tua super manum dexteram tuam.] Inde: [Dominus à dextris tuis confringet hostes.] Sed tandem obserua cum audis Deum suorum iustorum murum esse, intellige etiam propugnaculum, qualia in muris extrui solent; tum etiam vigilem, & speculatorem, qui in muris, turribusve eminentioribus excubias agere solent, vt nihil hostes agere, nihil moliri, aut cogitare possint, de quo suos statim non admoneat.

Cum verò [eum] dicit, intelligit quæ ad Iobi corpus, & animam pertinent vniuersa, vt & capillos illius non solum in numero habeat, sed etiam in tutela, atque præsidio; de custodia enim rerum aliarum externarum est, id quod sequitur.

Ac domum eius. Chaldaus dixit: [Homines domus eius,] videlicet non solum uxorem, & liberos, sed vniuersam familiam ex seruis, & vernaculis, nam hi cum domi contineantur, per metonymiam domus dicitur: vnde Hebræus sermo, famulos, aut vernaculos appellat viros, vel filios domus, vt Gen. 15. *Filius procuratoris* (id est, procuratoris, vel dispensationis) *domus mea*: id est, dispensator, & famulus, & cap. 17. [Circumcilius est Abraham, & Ismael, & omnes viri * domus illius, tam vernaculi, quā emptitij, & alienigenæ:] & ita vir domus, aut natus domi, vertitur [vernaculus,] à Ierem. 2. v. 14. & [familia,] Ecclesi. 2. v. 7. quod manifestè ad seruos, & ancillas pertinet. [Acquisiui seruos, & ancillas, & familiam (Hebr. filios domus) multam nimis,] sed ex ultimo hoc loco potius pertinere nomen, domus, ad filios, iuxta communioem vsum domus in sacro sermone; vt eodem ordine hæc enumeratio respondeat initio capitis. Nam post Iobum, statim recensentur filij, deinde cum possessione armentorum iungitur familia seruorum; ita & hoc loco adiungitur substantia, quod ad possessiones, & famulitium pertinet.

Vniuersamque substantiam. Hæc facultates, & rem omnem familiarem continet: Rectè explicatur à vulgato, quod in Hebræo obscurius dicitur; [Et omne quod ei,] id est, quidquid ad illum pertinet. [Substantia] autem facultates dicuntur, tum in sacro sermone, tum apud profanos scriptores, quod illæ sint velut firma, solidaque materia, robur, ac firmitas hominis; sicut Prouerb. 18. scribitur: [Substantia diuitis, vrbs roboris eius, & quasi murus validus circundans eum;] inde pauper dicitur exinanitus, exhaustus, euacuatus, Ecclesiast. 13. v. 8 Philip. 2. v. 7.

Operibus manuum eius benedixisti. Hoc Polychr. refert ad rem agrariam, vt respondeat ei, quod supra dictum est: [Et quingenta iuga bouum:] sed fortè commodius, si in vniuersum accipiat de negotijs, & rebus gerendis, & procurandis, in hunc sensum; tu efficis, vt quæcunque ille aggreditur, aut instituit, procuratue, prosperè illi succedant, velociter, & foeliciter conficiat; significatio autem verbi [benedicendi,] quod ex sua proprietate est cum geniculatione, aut corporis incuruatione benignè, & blandè atque benivolè loqui ad aliquem, modum peculiarem accipit ex circumstantia personarum. Nam Deus benedicit homini, aut alicui creaturæ, cum propitius, atque beneficus erga illum vult illi, & confert bona, aut cum in bonis collatis cōplacet. Homo homini benedicit, bona illi a Deo precando, & omnem foelicitatem, aut desiderando, aut gratulando. Homo Deo benedicit, illum propter infinitam bonitatem, & excellentiam laudando, & in tanta bonitate cōplacendo. Ergo Deum operibus manuum hominis benedicere, erit hominem in agendo dirigere, benè agendi facultatem tribuere, institutis & votis foelices progressus, foeliciores etiam absolutiones dare, vt prosperè cuncta cadant, & nihil maneat infectum. Sic Isa. 53. Dei voluntas, & beneplacitum coniungitur, cum operibus, & manibus Christi Domini, [Voluntas Domini in manu eius dirigetur.] Quali diceret, Dei voluntati & decreto, tum etiam illius benignitati, & charitati erga genus humanum adscribendus est foelix quicunque euentus operum, & prædicationis Christi: sic etiam Dei benedictioni tribuendus est prosper exitus operum manuum hominis: illam verò pollicetur Deus iustis suis, Deuter. 12. [Lætabimini in cunctis, ad quæ miseris manum vos, & domus vestra, in quibus

Psal. 110. 5
Ps. 109. 6.

5
Chaldaus.
Metonymia.
Filius domus Hebræis pro famulo.
Gen. 15. 2.
Gen. 17. 26
Eccl. 2. 7
* Todos los criados y gente de casa.
Ecclesi. 2. 7.

6
Vulgatus.
Quare substantia diuitias significat.
Prou. 18. 11

7
Polychron.

Verbum benedicendi ex adiunctis variatè capit.

Isa. 53. 10.
Gerendatū rerum foelicitate quādam, & facultate cōfert suis iustis.

Deut. 12. 17.

bus benedixerit vobis Dominus Deus vester,] benedictio Domini tanquam causa præcedentis subiungitur; quare propriè vertendum, vt annotauit Varabl. [Quia benedictet te Dominus,] Deuter. 28. [Benedictus eris * ingrediens & egrediens.] Per ingressum autem, & egressum, cunctorum gerendorum ratio, initium, et exitus significatur. Felicitas ad negotia gerenda pedem efferes; & manum latus ad mouebis: latus etiam redibis domum re confecta, & ad finem optatum perducta. Neque arctandus est locus ad ingressum ex bello, vel egressum ad confligendum cum hoste, vt Hebraizantes volunt, sed ad quæcunque opera pertractanda, ex scripturæ phrasi & more, similis locus. Psal. 120. [Dominus custodiat introitum, & exitum tuum.] Te comitetur euntem, & redeuntem, quocunque pergentem ad aliquid operis agendum. Chaldaus: [Dominus custodiat introitum tuum ad studia legis, & exitum tuum ad negotiationes] Idem sub arboris metaphora promittitur iusto, Psal. 1. [Omnia * quæcunque faciet, prosperabuntur.] Cum enim iustus confusus sit ad decursus aquarum diuinæ benedictionis, & largitatis, neque flores (idest gerendarum rerum initia, vota, desideria) habet deciduos, & inutiles; neque folia (idest, verba, quæ in rebus tractandis fieri solent) defluentia, languida, arida, parum efficacia; sed ad fructum, & debitam maturitatem suo tempore perueniunt cuncta. Sed [Omnia quæcunque faciet, prosperabuntur.] Mirum, quàm torqueantur impij frustrati votis, & tristibus infauisq; consiliorum, & operum suorum, euentibus, sententiam hanc in illos ferente Deo: [Maledictus eris ingrediens & egrediens, & nō dirigas * vias tuas.] Ergo pietate, & frequenti oratione promerenda est à Deo ista operum & consiliorum benedictio; [cum ignoremus quid agere debeamus. Quoniam (inquit David) non cognoui litteraturam, (Psal. Romanum, Augustinus, Arnobius; Non cognoui negationem. Idest, negotiorum tractandorum rationem) introibo in potentias Domini:] me totum committam diuinæ potentiae, atque sapientiae, quæ me de rebus agendis instruat, satisq; instructum implicari me difficultatibus non patiatur, sed expediat, & facilem exitum commonstret. Propterea suam sponsam à capillis benè pexis, atque compositis à sponso commendatam ait Theodoretus, quo significaret in humanis negotijs, in quibus non possumus, non implicari, laudabiliter, decorè, feliciter se gerere.

Et possessio eius. Septuaginta, [Pecora eius multa;] Et rectè, licet vox originalis tam bona mobilia, quàm immobilia comprehendat; de quo diximus suprâ. * [Creuit,] propriè, excreuit, erupit, effudit sese, terminum transiit; oportet novos pro tot gregibus pascendis agros, & alia pascua querere, à radice (Farats) In terra, videlicet in terra Hus; aut in ea terra orientali, vt aut comparatio fiat cum alijs illius regionis diuitibus; vt respondeat illi, quod suprâ dicitur: [Erat magnus inter omnes Orientales.] Cum verò dicitur [terra,] aut etiam [omnis terra,] in sacra Scriptura, non oportet vniuersam intelligi. Sic enim Hieronymus, Isa. 13. ait: idioma sacrae scripturæ esse, vt omnem terram, illius significet prouinciæ, de qua est sermo. Quid si hac enumeratione omnium facultatum Iobi latenter significare contendat Dæmon, fieri non posse, vt tanta sanctitas quanta de lobo prædicatur, cum tanta diuitiarum copia bene consentiat? cum illud maiori ex parte verè dicatur: [Si diues fueris, non eris immunis à delicto.]

XI. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi;

- 1 Extendere, dare, mittere manum, quid in sacro sermone.
- 2 Probatio per tribulationes res viri iustis necessaria.
- 3 Tangere, tum de grauissima, tum de leui plaga dicitur. Multiplex Dæmonis calliditas.
- 4 Particula, Nisi, ad iuramentum imprecatorium refertur, & quid sua significatione contineat.
- 5 Quid suppleri oporteat, cum Deus iuratur imprecatoria iurandi formula.
- 6 Quid sit in faciem: quid benedicere, in bonumne an in malum?
- 7 Benedicere, pro maledicere, an per Antiphrasim, vel potius per Euphemismum: rei viriisque plura exempla.

Extende. Extendere manum, aut brachium, habitus est percutere volentis, Isaia 5. [Adhuc manus eius extenta, Psal. 10. Exurge Domine Deus, & exaltet manus tua. Psal. 105. Eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto.] Inde extendere manum non solum ad animum percutiendi refertur; sed etiam est idem quod percutere, 1. Regum 26. [Quis extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? Ezechiel. 6. 14. Extendam manum meam super eos & faciem terram desolatam:] quod alio etiam Hebraismo solet scriptura significare, videlicet; dare manum, nos dicimus: *Dare una mano.* Quod enim Exod. 7 dicitur, [Immittam manum meam super Ægyptum,] propriè in Hebr. est. Dabo manum meam. Alij; ponam manum, *To le assentare la mano.*

Itaque percutere (inquit dæmon) Iobum, sentiat vim atq; duritiam manus tuæ, da illi manum: sed quia hic ad externa bona Dei manum immitti petit, fortè hæc locutio referenda erit ad habitum auferre aliquid volentis, aut diripientis: vt illud Threnor. 1. [Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius.] *Diole facomano.* Ait ergo, repetite ab illo, quæ illi dedisti; quæ ille habet multa, atque pretiosissima auferto; hostem te simula; diripe, spolia, detrahe. Sic tandem ille suæ pietatis verane, an ficta sit, certissimum specimen præbebit.

Verè hoc Satanas, cum scriptum sit; [Tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem:] nam ad patientiæ, & tribulationum cotem attritum aurum, prodiit quale sit: [sicut probatur vas figuli in fornace, & aurum, vel argentum igne.] Rem verò proponit Deo per sese gratissimam; quippe vult (quod ad suum honorem, & gloriam pertinet) vt de vera solidaq; pietate suorum feruorum constet apud homines, & Angelos: neque aliter fieri potest, quasi ex pacto firmo & stabilito, quin Dei feruus probetur, & grauius de illo sumatur experimentum.

Rem necessariam dixit Angelus Raphaël Tobia; [Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.] Non aliter dicitur, [Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam:] sic ante legem tradendam, & testamentum paciscendum veræ amicitiae, quo, illos in suum populum & peculium reciperet Deus, & ante ingressum in terram promissam probauit Israëlitas, Deut. 8. [Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, vt affligeret te, atq; tentaret, & nota fierent, quæ in tuo animo versabantur, vtrum custodires mandata illius, an non.]

Denique quicumque [accesserit ad seruitutem Dei, stet in timore,] & paratus ad tentationem, sic accedat, vt [in tempore tentationis,] quæ procudubio de illo fiet, [non recedat.] Certè cum Ananias in visione admonitus, vt quæreretur Saulum, dubitaret ea de re, atque timeret lupum infestissimum gregi dominico inferre, neq; planè cognosceret, qua ratione seruus Christi effici posset ex inimico & hoste, statim vt accepit à Deo, fore vt in suam seruitutem & fidelium congregationem per patientiam, & tribulationes pateret illi aditus, neque nisi probatus admitteretur, & sciens atque volens experimentum, quod de se sumendum esset, dubitationem omnem, & cunctationem deposuit. [Dixit ad eum Dominus, vade, quoniam vas electionis est mihi iste. Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati: & abiit Ananias.]

Et tange. Licet verbo tangendi grauior plaga significari soleat, nonnunquam tamen quæcunque etiam lenissima, Genes. 26. [Nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te læderet:] quo sensu videtur dictum à Satana, [tange,] etiam leuissimè; non enim auderet magnas clades statim imprecari Iobo Dei amicissimo, & id videtur Latinus interpres explicuisse, cum dixit; [paululum;] cum in Hebr. non sit paululum, sed [extende * nunc manum tuam,] quasi diceret, ad breue saltem tempus, ne videretur ex inueterato odio, & inuidia veteri perpetuis ærumnis velle Iobum conficere: tum etiam, vt rem non omnino difficilem postulasse videretur. D. Gregorius ideò paululum dixisse notat, quoniam quæcunque externa mala inferat Satanas, parui æstimat, nisi animam læserit. Porro callidè petijt, vt Deus ipse faceret, quod sibi horum malorum procuratori, & executori demandandum fore intelligebat. Cum verò dixit: [Cuncta,] videtur Chrysostomo crudelitatem suam prodidisse, vt qui cuiusdam partis bonorum direptione non fuerit contentus, sed cupierit penitus euertere & exuere bonis omnibus.

Nisi,

1
Isa. 5. 25.
Psal. 10. 13
Ps. 105. 26.
Extendere manum.

1. Reg. 26. 9
Ezec. 6. 14.

Exod. 7. 4.
Chald. &
Vatabl.

Thren. 1. 10

2
Rom. 5. 3.

Tribulatio, & patientia producit qualis quisq; sit

Eccl. 27. 7.
Sap. 3. 6.

Zach. 13. 9
Eccles. 2. 5.

Tribulationis, & patientiae examen res necessaria.

Tob. 12. 13
Luc. 24. 26.

Deut. 8. 2.

Eccles. 2. 1

Act. 9. 15.

3
Verbū tangendi.

Gen. 26. 29

* Por aora.

Gregor.

Chrysost.

4 *Nisi*, Particula composita tum apud profanos scriptores, tum apud sacrosex duplici, [Si, Non.] Sed quā habeat vim illa particula controuersum est. Nam quidam nō obsecuri sacrarum litterarum interpretes existimant tantum habere vim simplicis affirmationis, aut negationis: vt hoc loco, [Si non, aut nisi in faciem benedixerit,] idest, certissime benedicet, Isa. 5. [Nisi domus multæ desertæ:] idest, proculdubio efficiam, vt desertæ & absq; habitatore sint, lud. 5. [Noua bella elegit Dominus: clypeus, & hasta, si appa-
LXX. ruerint in quadraginta millibus Israel,] idest non appa-
Vatican. ruerunt. Sic Septuag. Vaticani per simplicem affirmationē conuertunt; [Certē in faciem te benedicet.] Sed existimo tamen illam particulam. [Nisi,] aut, [si non,] aut particulā
Particula, [Si,] quando neque interrogat, neque conditionalis est, ha-
nisi, est no- bere vim iuramenti; tū vbi iuramenti fit mentio, vt Pl. 88.
ta iuramē- [Iurauit in sancto meo, si Dauid mentiar, Psal. 94. iurauit in
ti. ira mea si introibunt in requiem meam, Isa. 14. iurauit Do-
Psalm. minus exercituum, si non vt purauit, ita erit,] vel cum ipsa
Psalm. iuramenti verba exprimuntur, Ezech. 5. [Viuo ego dicit
Isa. Dominus, nisi pro eo qd sanctum meum violasti,] Gen. 14.
Ezech. Leuo manum meam, (habitus est iurantis) ad Dñm Deum
Gen. excelsum, quod (Heb. si.) a filo subtegminis, vsq; ad corri-
Isa. giam caligæ non accipiam.] Tum etiā cum nulla iuramen-
Ier. ti forma, aut mentio præcedit, Isa. 22. [Si dimittetur iniqui-
Ier. tas hæc vobis, donec moriamini. Ier. 15. Si nō reliquæ tuæ
in bonum, si non occurrerit tibi in tempore afflictionis.] Sed
notanda in hac iuramentorum forma duo; alterum cum
negatiuē effertur idem valere, quod iuramentum affirma-
tiuum: [si non,] idest, iuro ita esse, aut ita fore: cum verò
fine negatione dicitur idem valere, ac iuramenti negati-
uum, non ita esse, vel non ita fore. Alterum, huiusmodi iu-
ramentum esse execratorium, aut imprecatorium: aliquā-
do autem imprecatio, vel execratio imprimitur, vt Psal. 7.
4. Reg. 6. 31 [Si reddidi retribuētibus mihi mala, decidam meritō ab
inimicis meis inanis, 4. Regum 6. Hæc mihi faciat Deus, &
Aposiopesis, hæc addat, si steterit caput Elisæi super ipsum hodie.] Ali-
quando verò execratio supprimitur per Apostiopesin, cum
vehementia affectus, sicut illud Terent. [Ne me attingas sce-
Terent. leste, si Pol Glicerio non omnia hæc: supple, dispereā, aut,
me diu perdat.] Hæc autem reticentia fieri solet religio-
nis causa, & vitandi mali ominis. Orationem ergo sic com-
plet Augustin. [Nisi in faciem, &c. supple, * quid iubes?]
August. quasi diceret, vel sustinebo, aut patiar, quod mihi pro poe-
** Vaya lo* na iniunxeris. D. Thomas supplet, malum mihi accadat.
que mada- Alij, mendax inueniar, aut dispeream, vel quid simile. Si-
redes. cut dixit ille:
D. Thom. *Qui. 2. met.* Mentiar obscurum, nisi cum nox fecerit orbem.
5 Sed tamen non deerit, qui his, quæ diximus, obijciat; cum
Deus in Scriptura iurare dicitur sub hac iuramenti impre-
catorij forma cum reticentia, nihil posse cōmodē supple-
ri. Neque verò in aliquo Scripturæ loco exprimi, vt inde
petatur ad supplenda alia loca. Respondetur, subaudiri pos-
se, non fira Deus, aut non habear fidelis, & verax; ne meis
verbis fidem adhibeatis posthac, vel quid simile: quod ve-
rò id nunquam exprimatur, eam causam esse Titelmanus
Titel. super censet, quod Deus non habeat maiorem se, per quem iu-
Psalm. 94. ret. Sed hoc dubitationi non satisfacit, cum iuramentum
execratorium non videatur requirere alium maiorem, per
quem fiat: commodius dici poterit, causam huius reticen-
tiæ esse, quod impossibile sit execrationem in Deum cade-
Titel. super re; ideo nusquam exprimi, quod fieri nusquam potest.
Ps. 94. For. De re hac docti quidam sapienter disputant.
Is. 5. Ias. c.
62. concor.
6 *In faciem.* Publicè, apertè, impudenter, tuam maiesta-
tem nihil reueritus; sicut & id, Gal. 2. [In faciem ei restiti-
(Gstatim se explicat,) coram omnibus:] ait ergo, * si illum
tangas, aduersum te excandescet, & in tuam ipsam faciem
iratus inuolabit. D. Thomas aliter, [faciem,] sumit. D. Gre-
gor. aliter, de quo statim.
Galat. 2. 11
** Tocalde y*
vereis si se
as viene a
las barbas.
D. Thom. *Benedixerit tibi.* Benedicendi verbo impudentissimum
Diabolum minimè vsum fuisse, sed potiùs maledicendi cō-
siderat Origenes, Philippus, Beda: Moyse verò, vel qui-
cunque alius fuerit huius libri scriptor, sanctè & modestè
locutum verbo benedicendi, pro maledicendi. Didymus è
Origen. contra existimat; sic enim scribit: [Pro diris precationib.
Philip. & maledictis prosequetur, benedicet, à Diabolo positum
Beda. est: in quo verbum adhibuit speciosius, ne Deum verbo
Didymus. asperiore offendere videretur:] idem dixit Hieron. super
id, Gal. 3. [Maledictus omnis. Etiam ipse Satanas, cum de
Iob polliceretur, qd si grandibus pressus fuisset angustijs,
Hieronym. blasphemaret, à meliori parte hoc significauit dicens: Nisi

te benedixerit.] Mihi Didymus placet; potest enim etiam
in mente, quam Logici dicunt, vltimata, & inter spiritus
colloquentes esse hæc antiphrasis, cum notitia, aut conce-
ptus benedictionis dirigitur ad alterum, ita vt ex ea ille
alius necessariò colligat benedictionem pro maledictione
sibi esse representatam; sed hæc alterius negotij sunt.

Quod verò ad significationem [benedicendi] attinet,
D. Thomas existimat posse accipi propriè in hūc sensum;
si lobum tangas, manifestum erit, quod non benè, & ex
corde tibi benedixerit; idest, laudauerit, coluerit: [Sed in
faciem,] secundum apparentiam, & speciem externam,
sicut Paulus Ephes. 6. dixit: [Serui obedite Dominis car-
nalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus, pla-
centes, sed vt serui Christi facientes voluntatem Dei ex
animo:] quare idem erit [in faciem, qd, ad oculum.] Certè
paulò durior & coactior interpretatio. Chaldaus etiam
propriè videtur accepisse, sic enim legit: [Nisi coram te
orauerit,] quasi diceret, si illi eripueris, quæ dedisti, orabit
instanter, vt illi ablata restituas: neque enim volet tibi ser-
uire, bonis spoliatus; videbis re ipsa quantum amet diui-
tias, cum pro illis obtinendis supplicem se tibi præbuerit,
nisi fortè per contrariū intellectum [orare] accipiat Chal-
daus, pro maledictis, & contumelijs cum Deo agere, aut
murmuratione, quam dicunt, & diuinæ maiestatis detra-
ctione quadam; sic enim etiam Hispanus detractionem
significare solet, *Rezar por algun*, cum alicui detrahit: cum
quo videtur facere id, Psalm. 34. Cum Dauid testatur se ab
odio & maledicentia suorum inimicorum abstinuisse;
[* Oratio mea in sinu meo conuertetur.]

Tandem Latinorum, atq; Græcorum summus in hac re
consensus asserit hoc loco [benedicere,] pro maledicere
positum. Rursus licet Greg. [benedicere in faciem, sic ex-
posuerit, Si accepta perdiderit, faciem, i. respectum tuæ
gratiæ non requiret. Si enim ea, quibus delectatur non ha-
buerit, fauorem tuum etiam maledicendo contemnet:]
quasi diceret, amicitiam tuam nihili faciet; nā illam pro-
pter lucrum colebat; tum etiam te maledictis & contu-
melijs laceffet; vt quæ non sit firma & stabilis, sed quæ se-
mel dederit, repetat: hoc, inquam, acutè potiùs a Grego-
rio, quàm ad scripturæ phrasim accommodatè dictum est;
cum cæteri exponant, [benedicere in faciem,] i. palam,
& impudenter maledicere, vt suprà diximus. Sed huius rei
contrariæ significationem, ad Antiphrasim, seu cōtrarium
intellectum refert Augustinus, libro contra mendacium
ad Consentium, capit. decimo, in cuius tropi explicatio-
nem, & exemplum hunc ipsum locum adducit; sicut & id
3. Regum 21. [Benedixit Deo & Regi,] eundemq; tropū
nominant Philippus & Beda; qui cō dicitur ab Ironia dif-
ferre, quod hæc gestu indicet contrarium sensum; Anti-
phrasis verò non gestu, sed ipsis rebus: & quidem etiam
Quintilianus, libro 8. Antiphrasin sub ironia compren-
dit. Sed qui grāmaticorum antiphrasin explodunt, quam-
uis ex illorum grege sint, non omnino malè cōtrarios hos
verborum intellectus, non tam ad antiphrasim, quàm ad
Euphemismon, idest, bonam ominationem pertinere vo-
luerunt. Est autem Euphemismon, vt Demetrius Phale-
reus docuit, cum res odiosas bonis verbis, & impia itidem
facta pijs significamus, boni omnis causa. Nam Pythago-
ræi, vt Cicero author est, non solum deorum voces, sed
etiam hominum obseruabant, quæ vocant omina. Quæ po-
stea Romani, quia valere censebant; idcirco omnibus re-
bus agendis, Quod bonum, faustum, foelix, fortunatumq;
esset præfabantur, præsertimque in sacrificijs, quocunque
temerè prolato verbo tristi, aut miserando, rem sacram
temerari credebant. Quare rebus diuinis quæ publicè fie-
rent, vt fauerent linguis imperabatur; idest, vt bona & fau-
sta loquerentur, à malis & ominosis verbis abstinere:
vnde id Tibull,

Dicamus bona verba (venit natalis) ad aras;

Quisquis ades lingua, vir, mulierq; faue.

Ergo cum sermo sanctarum Scripturarum sacer sit, per
Euphemismon oportet tristia, & mala verba in bona, &
fausta conuerrere, non tam boni augurij captandi gratia,
quàm puritatis & sanctitatis diuinarum Scripturarum con-
seruandæ; tum etiam diuini honoris, & laudis colendæ.
Quare Hieronymus ad Galatas 3. negat vbi [Maledictum,
aut Maledictio] dicitur, nomen Dei exprimi. [Audaci, in-
quit, pede ad hoc procedo certamen, vt ad libros prouo-
cem, nullo loco scriptum a Deo quenquam esse maledi-
ctum; & vbiq; maledictio ponitur, nunquam Dei no-
men

Antiphra-
sis in men-
te vltima-
ta.
Didymus.

D. Thom.

Ephes 6. 5.

Chaldaus.

Psalm. 34. 13
** Effe me*
venga, lo q
yo les desseo
y por mi al-
ma vaya lo
que por el-
los reço.

7
Greg. lib. 2.
c. 6.

August.

3. Re. 21. 10
Philipp.
Beda.

Quintil.

Fræc. Sæct.

Cicer. 1. de
diu.

Tibull. eleg.
2. lib. 2.

Hieron.

Gen. 3. 14.
6. 17.

Eccl. 23. 15

* Palabras
ay que van
a parar a
la boca y
estan pared
en medio d
la casa de
la muerte.

Leu. 24.

LXX.

D. Thom.

men adiunctum. Si ergo ubi Deus maledicit creaturam, non dicitur maledicta a Deo, sed tantum, [Maledicta terra in opere tuo; Maledictus Serpens,] &c. quanto magis cum de hominis maledicto, & blasphemia agitur, aut Deus nominandus non erit, aut malum verbum in bonum conuertendum, ut hoc loco; aut alia periphrasi circumloquendum fuerit, quale est in Ecclesiast. 23. [Est & alia, præter iuramentum, loquela * contraria morti,] idest, proxima, vicina, è regione mortis habitans, tendens versus mortem: intelligit blasphemiam, quæ Leuit. vigesimoquarto, morte & lapidatione mulctari iubetur. Alia periphrasi explicant Septuaginta. [Est alia loquela induta morte.] Quasi diceret, tota obuoluta morte, comprehensa, possessa à morte, diceres blasphemum ita esse morti certissime destinatum, ut iam sit indutus morte, illis videlicet vestibus miserandis, quibus capitis rei induti ducuntur ad supplicium. Sed de hac Sanctorum scripturarum puritate, & candore verborum, quæ honestissime instar matronæ nullum verbum parum decens, aut profert, aut audire æquis auribus potest, plura dicemus, cum aliquando locus alius feret. Sed illud tandem explicandum est, quale nam maledictionis, aut blasphemie genus intellexerit Satan, cum affirmavit Iobum benedicturum Deo? Respondeo; Maledictionem quamcunque; intellexisse, idest, quicquid in Dei contemptum, aut contumeliam caderet, detractioem, aut criminationem diuinæ bonitatis, & prouidentie; quod ad iram, & blasphemiam refertur, ex doctrina D. Thomæ.

XII. Dixit ergo Dominus ad Satan; Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt; tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusque est Satan à facie Domini.

- 1 Impetrare statim quod petas, non est argumentum Dei propitij.
- 2 In manu esse, quid?
- 3 Dæmonis fames, humani potissimum sanguinis.
- 4 Dæmon expleri non potest, nisi extrema hominis strage; illum coërcet Deus. Illustratus Isai. Dæmonis quadam nomina.
- 5 Egredi, quid denotet. Dæmonis celeritas, cur appelletur volatile, & quid, A facie Domini, hoc loco & alijs.

Ecce.] Lubens protinus tibi meum athletham concedo. Iniquissimo Satanæ concedit Deus statim quod postulat; ut hinc discas, neque esse sanctitatis argumentum, si statim obtineas a Deo, quod petis, neque diuinæ iræ, si non obtineas. Simili de re quæstionem mouet Augustin. tractatu 6. in epistolam Ioann. 1. [Diabolus, inquit, petijt Iob, & accepit; petijt Apostolus, ut auferretur ab eo stimulus carnis, & non accepit. Sed Apostolus magis exauditus est, quam Diabolus. Apostolus enim exauditus est ad salutem, etsi non ad voluntatem; Diabolus exauditus est ad voluntatem, sed ad damnationem: ideo enim concessus est iste tentandus, ut eo probato, esset ille cruciandus.]

In manu tua. Ne postea calumniaretur leniorem Dei manum, quam oporteret, ad probandum illius sanctitatem. Non ego eum tangam, tuæ manui & potestati committo. [In manu esse, vel, in manus tradi,] protectionem, & defensionem significat aliquando; qua ratione iusti dicuntur esse in manu Dei, Psal. 9. [Tu laborem, & dolorem confideras, (quo opprimuntur iusti ab iniquis) ut (deinde) tradas eos in manus tuas, (idest, ut illos tuearis, & illorum patrocinium suscipias; & sic cohæret; quod sequitur) Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor:] hoc verò loco [manus] potestatem denotat; sicut & Psal. 88 * [Ponā in mari manum eius:] per Hypallagen: ponam mare in manu eius, ut non solum terræ imperet, & cum lapidibus regionis pactum ineat, atque terræ bestię pacificę sint illi; sed ut & [venti & mare obediunt ei. Exod. 4. Reuersus est Moyses in Ægyptum portans virgā Dei in manu sua. Dixit q. ei Dñs: Vide ut omnia ostenta, quę posui in manu tua (in tua facultate, & voluntate) facias coram Pharaone.]

Tantum in eum ne; &c. Non permitto tibi potestatem illius saluti & incolumitati corporis nocendi. Benè hinc licet cum Apollinari colligere, voluisse Satanam, ut totus

ipse Iobus illius arbitratui, & potestati permitteretur; ne gasseret verò Deum. Ut hinc primò discas, plus à te Diabolum elicere velle, quam prima ipsa facie ostendat, primis quę verbis exigit: nam cum ille postulauerit, ut tangeret Deus cuncta, quæ Iobus possideret, deinde verò Deus permitteret, quæ habebat vniuersa perdenda, & diripienda; contentus tamen non est? & ab illius voluntate, & intentione postulandi excipit Deus, potius ab illius inexplebili fame, eripit potissimū bellum, Iobum ipsum; hunc enim ille sitiebat, hunc famesecebat vanissima elatus fiducia, (quod influeret Iordanis in os eius;) nunquid enim de Iobus cura illi erat? Homines ille appetit. [Væ, inquit angelus, terræ & mari.] Sed quid tandem Satanæ inimicitiarū est cum terra, & mari? hominibus sanè cauendum admonet angelus, terræ mariq; degentibus. [Quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam.] Omnia ille mundi regna facile tecum commutabit; neque æstimabit precium vllum pro commutatione animæ tuæ.

Secundo hinc doceberis, Dæmonis inexplebilem humani sanguinis sitim, quæ tantis hominum stragibus extinguere non potest; non nisi omnium mortalium extremis calamitatibus satiari potuisse, nisi illius belluæ hiantē cupiditatem iniecto fræno Deus comprimeret, & ex nostrarum virium tenuitate nocendi illius facultatem opportunè metiretur. Quam rem clarissimo experimento discas, si cruciatus implacabiles obserues, quibus illorum corpora afficit, in quos iusto & occulto Dei iudicio sæuendi potestas illi à Deo sit: nam si cuiusquam corpus inuadat, sensus omnes lædit, & a propria natura & statu euertit, obscurat lumina, obstruit aures, debilitat crura, obstupefacit linguam, turbat (qua potest ratione) mentem, & corpus vniuersum velut inanimem truncum efficit; tundit, vulnerat, eruentat, allidit ad saxa, & in obuia quæ quę vitæ discrimina præcipitem agit miserum hominem. Ille igitur hominum amator, qui [venit, ut vitam habeant, & abundantius habeant,] in hoc venit, [ut dissoluat opera Diaboli.] Quare quod ad nostrum aduersarium attinet, nunquam nostris malis expleri poterit, quod duo illa, quæ apud Isaiam habet nomina, indicant; [Visitabit Dominus super Leuiathan serpentem vectem.] Dicitur [Leuiathan,] idest, additamentum, vel augmentum, nam nullo nostro malo contentus est, nullam potestatem sibi satis esse, plus sibi potestatis addi, nobis malorum plus inferri semper postulat. Appellatur præterea, [Serpens vectis.] Pagnin. legit, [Serpens transiens.] Alij etiam iuxta Hebr. [Serpens fugiens,] aut velox, aut discurrens de extremo ad extremum, videlicet omnem locum occupans, omnem exitum obstruens velut inductus * [vectis,] ab extremo in extremum litus; in nos totos, omniaque nostra, nulla re excepta dominari cupiens. Quia verò Deus dæmonis potestatem, calamitatesq; nostræ imbecillitati attemperat, subditur; [Nunquid, iuxta plagam percutientis se percussit eum, aut sicut occidit interfectos eius sic occisus est?] Quasi diceret minime, ego cum percutio aut percuti Iherusalem permitto, eo sum animo, quo illius hostes: isti enim penitus delere, stirpitus excindere, fibrasq; ipsas radicum euellere conantur; neque nocendi modum aliquem sibi statuunt: Sed ego, & iræ meæ modum, & mensuram statuo, atque hostium furorem intra certos limites coërcéo. [In mensura cōtra mensuram.] Id est, non semel, funditusq; deleo, & consumo hominem; sed calamitates diuersis vicibus immitto; sapius impleo mensuram, sapius effundo: non totam simul, neque semel Satanæ nocendi copiam facio. Quæ Dei mirabilis prouidentia hoc loco maximè relucet, cum semper aliquid subtrahat cupiditati Satanæ, neque totum Iobum semel illi permittat. Secus cum bona, & beneficia cōfert: [Misericordiæ eius non est numerus:] quasi diceret, nulla mensura. [Domine in cælo misericordia tua: (nam nullis terminis confringitur) & veritas, (fidelitas promissorum) usque ad nubes: iustitia tua sicut montes Dei (gradatio quædam est, quæ deorsum versus redit.) Quemadmodum (quo modo? quantum? res admiratione dignissima) multiplicasti misericordiam tuam Deus.]

Egressusque est Satan à facie Domini. Alacritatem, strenuitatem, sollicitudinem in re gerenda videtur significare verbum, [egrediendi:] nihil enim aliud expectabat, quā facultatem nocendi Iob; ea igitur obtenta, nihil moratus, nihil respondens amplius egressus est, abiit, excessit, erupit, re perfecturus celeriter: eadem ferè vis huius verbi, Hab. 3. [Egredietur Diabolus ante pedes eius:] in Heb. egredietur

Satanae non
cedi fames
Satanas pl
expetit, quā
petere vide-
atur.

Luc. 22. 31

Apo. 12. 12.

Matth. 4. 8.

4
Satanae si-
tis humani
sanguinis.

Isa. 27. 1

Pagnin.

* Es una
tranca que
todo lo atra-
nieja & par-
te aparte.

Psal. 35. 6.

9

Egredi, qd
inducet.

Dæmonis
celeritas.

Hab. 3. 5.

קשר tur Reseph id est, volatile, vt Hieronymus eo loco exponit, atque ex Hebræorum sententia propter nimiam velocitatem principi Dæmonum id nomen conuenire scribit, qui Christo post baptismum statim occurrerit: nec solum [post pedes eius, vt insidiaretur calcaneo,] ex lectione Septuaginta; sed ante pedes eius, egressus fuerit in campum, locumq; certaminis, tempus, & locum præoccupans. Quod verò est, à facie Domini, id est Angeli, qui ex Dei persona illi loquebatur. Sicut dixit Cain: [Ecce eijs me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar:] id est, non permittis mihi habitare in hoc loco, vbi te præsentem exhibes. Secus in alijs locis Scripturæ, illud, facie Domini, habet longè alium sentum.

Cur demon
appellatur
volante.
Matt. 4.1.
LXX.
A facie Do
mini quid
significet.
Gen. 4. 14.

AN HAEC DEI VERBA SOLAM permissionem Dæmoni faciant: an ve rò etiam nouam illi facultatem aliquam præbeant.

- 6 Testimonia Patrum, qua videntur probare his verbis contineri Dei præceptum, aut determinatam voluntatem.
- 7 Vera quæstionis solutio. Deus tantum vel e potuit passionem Iobi, non vè iniquam tortoris actionem.
- 8 Dæmonis manus, & potestas à Deo ligata circa naturalia.
- 9 Illa eadem conscripta in tentando, & superando.

Sed ià hoc loco duas nobis quæstiones excitabit Theologus: Primam, an his Dei verbis contineatur imperium, præceptumve diuinum, aut Dei voluntas (quam dicunt) determinata; an verò sola permissio facta Dæmoni? nam cum hoc loco de penis infligendis sermo sit quarum Deus author esse potest, neque solum permittere, sed præcipere etiam, atque determinatè velle, vt Dæmon Iobum affligeret, nihil videretur ea res lædere diuinam bonitatē. Adde etiam Deum voluisse Iobum affligere, cum illum ipse Dæmoni obiecerit, vt illum expeteret, & postularet ad certamen, expetitur verò concederet aduersario. In quam rem Gaudentius Brixianus dixit: quod Deus quasi ingessit Diabolo Iobi sanctitatem, vt doleret, indignaretur, inuideret. Et Chrysostomus voluisse Deum, vt Iobus tentaretur; propterea que percontatum fuisse, Numquid considerasti, &c. Vt lucta ipsi causā afferret. Olymp. crebris laudibus suum iustum efferre Deum, ut ad ineundum cum athleta certamen, lacefferet aduersarium. Gregor. Deum prædicasse laudes Iobi in despectum Diaboli, neque concessisse semel potestatem læuendi in illius corpus, quod pluribus illum tentationibus, atq; certaminibus seruaret.

Gaudē Brixianus tract. in scriptur. in præf. Chrysost. Olymp. Gregor.

Respondeo; Cum hæc Iobi penæ, atq; perpeffio tot cladium per iniquam siue Dæmonis, siue aliorum latrunculorum operam, & voluntatem effecta, & exercita fuerint, certè Deus non præcepit, & moraliter tantum uelle potuit passionē, quæ in Iob fuit bona; minimè uerò actionem, quæ in agentibus iniqua fuit. Permisit tamen Deus, dum Dæmonis manum, id est, potentiam, quæ arctata, & ligata erat, soluit, id est non coercuit, neq; frænauit; quod illa verba declarant: [Ecce in manu tua est;] quam cum adhuc coercuerim, nunc expeditam, & liberam relinquo. Quare dixit Greg. quod vnus, & idem spiritus, 1. Reg. 18. [Dicitur spiritus Domini malus irruens in Saul. Domini] per licentiam potestatis, quæ iniusta non est; malus per desiderium voluntatis iniustæ. Quare illud tange, forte est, permittit vt tangam; nam quod Deo permittente fit, Deus facere dicitur. Neque uerò excluderetur Gregorij sensus, si dicas, illum spiritum Domini malum irruentem in Saul, ita ut prophetaret in medio domus suæ fuisse uehementiorem quendam * iræ motum, qui illum propemodum ad insaniam adigebat.

Greg. lib. 2. cap. 10.

* Vna r. b. diabolica que le hania ha. xer locuras

D. Thom.

Altera quæst. An nunc det nouam aliquam facultatem dæmoni Deus, quam ille natura sua non haberet. Respondeo; Naturalem Dæmonis, sicuti aliorum angelorum potentiam duplicem esse circa hæc inferiora; alteram ad applicanda actiua passiuæ per motum localem; alteram per suggestionem internam, & propositionem obiectorum, commotionem specierum, & spirituum, & id genus aliarum de quibus Theologi cum D. Thom. disputant. 1. p. q. 111. & utraque hæc manus, siue facultas dæmonis ligata est à Deo, ne tantum noceat, quantum posset. Et de prima quidem ex hoc constat, cum ad diripiendas facultates, & domum euertendam, perat & obtineat facultatem; tū etiam, Io. Pineda in Iob. Tom. I.

quod sine peculiari Dei facultate non potuit gregem illum porcorum in mare præcipitem agere, Matth. 8. Marci. 5. Lucæ. 8. quem locum in hanc rem notauit Tertullianus. lib. de fug. in persecutione; & acutè in eo loco Diuus Thomas obseruat non petiisse legionem illam, ut in homines mitterentur, quia Christum Iesum de nostra salute sollicitum minimè id permittiturum sibi persuaferant. In uniuersum autem D. August. 7. de ciuit. ca. ultimo de demonibus agens: [Non possunt, inquit, quod non sinuntur facere.] Et lib. 2. cap. 23. [tantum possunt, quantum secreto Dei arbitrio permittuntur:] uide etiam lib. 18. cap. 18. Greg. hoc loco. Cyprian. lib. 3. testimo. ad Quirin. cap. 80. Theophil. Marci. 5.

Mat. 8. 30.
Marc. 5. 11
Luc. 8. 32.
Tertullianus.
D. Thom.
August.
Gregorius.
Cyprianus.
Theophil.

De secunda verò illa Dæmonis facultate videtur locutus Apostolus. 1. Cor. 10. [Non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet cum tentatione prouentum:] uidelicet vt non solum crescente, & amplius sequente tentatione vires vobis suppeditet, quo pares sitis ferendæ, & perferendæ tentationi; sed vt eas vires subministrat, quæ vos validiores, & superiores ipsa tentatione efficiant. Propterea Apocalip. 20. Vidit Ioannes: [Angelum descendentem de cælo (Christum Dominum) habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua. (id est, vt Aretas exponit, vim cohibendi operationem vitiorum) & apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est Diabolus, & Satanas, & ligauit eum per annos mille:] detinet itaq; in carcere, & vinculis Satanam, ne egrediatur à facie sua ad nocendum, & seducendum gentes) & post hæc (videlicet tempore Antichristi) oportet illum * solui modico tempore. Eleganter uerò Gregorius hanc ipsam Diaboli catenam, & vincula habenis comparat: nam Deus optimus, qui prouidentia suæ curru vehitur, & ad debitum finem creaturas omnes confert, nunc Dæmoni remittit, nunc intendit habenas; calcaria uerò nunquam adhibet. Hinc eliciunt Cyprian. Sermone 6. de oratione Dominica, & Augustinus lib. 2. de ciuitat. ca. 23. Diabolum nec timendum, nec honorandum, cum nihil nisi ex Dei permissu agere possit. Sed Deum quidem colendum; quem [qui timet, magni sunt per omnia.] Qui uerò non timebit, [Angebit Dominus plagas eius.] Hebr. mirificabit; id est mirabiliter augebit, & multiplicabit: uidelicet inueniet mirabilia quædam tormentorum genera, quibus impium excruciet; & soluet Satanam, qui liber minimeque coercitus exquisitis illum cruciatibus conficiat.

Apoc. 20. 1.
Aretas.
* Por aliquo
tempo an
dara e dia
blo sueto.
Gregorius.
Quid, quæ
siue sit ca
tena diabo
li.
Cyprian.
August.
Diabolus
nec time
ndus nec ho
norandus.
Iudith. 16.
19.
Deu. 28. 58

XIII. Cum autem quadam die filij, & filia eius comederent, & biberent vinum in domo fratris sui primo geniti:

- 1 In nostro aduersario tum violentia, tum astutia Ate Homerica.
- 2 Prisca indumenta. Dæmonis pellis ex leonina & vulpina, Lysandri apophtheg. Naz. de Iulian.
- 3 Quo tempore inierit Satanas cum Iob certamen. Ars Dæmonis: & quæ sint insidiæ, siue methodiæ apud Paulum.

Vetus illa controuersia, plusne in hoste ualeat, & commendetur astutia, an uolentia? certè utrumque ualere plurimum in aduersario humani generis; nihil uerò commendandum, sed cauendum & timendum utrumque, vel ex hoc loco licet colligere; ex quo perspicui potest tum immanitas incredibilis, teterrima feritas, & immanissima audacia; tum fraudulenta astutia, malitiosa calliditas, fallax obscuritas, ueteratoria, multiplex, uersuta nocendi ars: quid inquam ars, [cui nomina mille, mille nocendi artes?] qualis Ate ab Homero describitur, quæ ex Iouis filia in teterrimam mortalibus noxam conueria est.

1
Virum in
hoste uo
lent astutia
an uolentia.
Satanas in
callidiss.
tum iustiss.
mus.
Homer. l. 19
Iliad.

*Ipsa Iouis proles, mortalibus omnibus Ate
Noxia mille modis, pedibus non mollibus unquam
Repit humi, verum capite ipsa, & maxima rerum
Aggrediens homines affligit.*

Homerica
Ate.
Dæmonis no
men.

Hunc se esse Dæmon ipse restatus est, dum monacho roganti quisnam esset, aut qui uocaretur, respondisse fertur, Mille modis artifex uocor. Hercules Nemæi se Leonis tergore contegebat. Mauri, ut scribit Strabo, Leonum & pardalium, & urforum pelles induunt; & dormientibus substernunt: similibusq; indutos pellibus in Xerxis exercitu Aethiopes fuisse, scribit Herodotus. Barbarorum

2
Fera prisca
rū gentium
indumenta.
E
alij

Savabo l. 17. alij eodem autore, serpentum, ac piscium corijs, indu-
Herodot. li. 17. mentis, ac stramentis utuntur. Alijs quibus tam immanis
Seneca. li. 2. feritas non placuit, ut magna Scytharum pars, tergis vul-
epist. 90. pium induitur, referente Seneca: tum etiam Thracib. in
Herodotus. more fuit autore Herodoto, cassides ex pelle vulpina cō-
 ficere. Sed uersutus Dæmon utramque coniungens Leo-
 ninæ vulpinam affuit, qua se totum Peste contegat; ut
 quod ui non potest, astu tandem perficiat. Ad quod allu-
 dere uidetur familiare id nostratum hominum prouer-
 bium, quo ueteratorem appellant, Pellem Diaboli, La-
Plutarch. in piel de Satanas; Quod usurpasse aliquando Lyssandrum
Apoph. Lacedæmoniorum ducem Plutarchus scribit: nam ad eos
Lyssandri a- qui ipsum concidebant; quod pleraque fraude transige-
pophtagma. ret, ut indignum Hercule; dixit, [Quò non pertingat Leo-
Naz. orat. nina, ibi affuendam Vulpinā.] Quod prouerbiū a Naziā-
3. in Iulian. zeno in Iulianum torquetur, ferum simul æquē ac uete-
 ratorem: atque illud etiam quod de eodem Iuliano scri-
 bit, in humani generis hostem melius, ueriusq. conuenit;
 sic ille ait. [Quemadmodum chamalæotem aiunt in quid-
 uis facile mutari, atque omnes subinde colores, candore
 vno excepto, suscipere; sic et ille Christianis, præter cle-
 mentiam, in quiduis se vertebat, ac perquā crudelis erat
 ipsius lenitas, & violenta persuasio.] Non aliter sanè Dæ-
 mon cum vulpem agit, leoninam crudelitatem spirat;
 cum leonem vulpina se pelle contegit: veriū, totus ipse
 Leo est, totus vulpes, totus crudelitas, totus fraus. Simul
 utrūq. in Iobo tentando videas; sese mille modis versare,
 versutiorē, ut aiunt, totā singulari; mille laruas sumere,
 mille artibus in mille figuras, instar Prothei, se conuerte-
 re; tēpora obseruare; occasiones captare; verba compone-
 re; semper vulpem, nunquam non leonem. In summa, om-
 nia dæmonis nomina, quæ plurima sunt, & illius ingeniū
 significant, aut sunt violentiæ & crudelitatis, siue astutiæ
 atque malitiæ, aut odij & inimicitiarum aduersus homi-
 nem; & sicut astutia vires acuit, & sequitiam extimulat; ita
 odium, & inuidia sæuitiam, atque astutiam exacuit, & in-
 citat: est ergo nouacula acuta, quæ excindit faciēdo dolū.

Sed ut ad rem præsentem veniamus, expectauit calli-
 dus hostis primum conuiuiorum diem lætissimum, atque
 splendidissimum, ut qui in domo primogeniti celebrare-
 tur; atque eò pertinet, quod cnm v. 4. tantum dicatur, Co-
 mederent, & biberent; nunc, uinum addatur, quod ad læti-
 tiam, lautitiamq. maiorem pertinere videretur: nam non
 nisi potentiores, & opulentiores bibebant vinum: Isai. 5.
Isa. 5. 22. v. 22. & Psal. 68. Est autem in fonte vini nomen, *Iaijn*, vn-
Psal. 68. 13. de fortē dictus est, Ianus, quem dicuntur fuisse Noē, vsus
 vini inuentorem: de quo vide Berol. lib. 3. Chrysostomus
 quandam diem, intelligit, tempus ante meridiē, cum præ-
 liandi initium factum est; nam vltimus nuntius meridiē
 venit, tempore videlicet prandendi. Atque oportuit rem
 à Diabolo eo tempore procurari, ut vnus diei spatiū tot
 acerbitatibus, & certaminibus commodē suffecturū vi-
 deretur. Sed Origenes tempus primi nuntij colligit me-
 ridiē fuisse, videlicet ipsam horam prandij, ut Iobo di-
 scumbenti ad mensam acerbis & inopinatus existeret.
 Hæ sunt illę technę, & insidię Diaboli, aduersus quas pa-
 ratos stare iubet Apostolus: quę Græcè dicuntur, *Methodia*,
Id est insidię, id est insidię, & assul tus cum methodo, cum ratione
 & arte ad fallendum, ad seducendum commodissima.

XIII. Nuntius venit ad Iob, qui diceret:
 Boues arabant, & asinæ pasceban-
 tur iuxta eos:

XV. Et irruerunt Sabæi, tuleruntq. omnia,
 & pueros percusserunt gladio, &
 euasi ego solus, ut nun-
 tiarem tibi.

- 1 An nuntij fuerint Demones, ementiti famulorum habitum. No-
men serpentis à nuntiando.
- 2 Nequitia prauorum spirituum quid apud Paulum, tum etiam
apud profanum. Infiorum nuntiorum acerbitas.
- 3 Nondum satis subacta terra ab aratoribus Iobi. Iudi Cerea-
les respicere potuerunt Sansonis artem cremandarū frugum.
- 4 Quo anni tempore hæc contigerint.
- 5 Amplificatio huius cladis. Quid irruere, seu cadere super præ-
dam.

- 6 Qui Sabæi. Saba duplex. Vnde Regina Saba? & quibus litteris
hæc nomina scribantur in fonte.
- 7 Aliorum sententia de Sabæis: discrimen ex scriptura nominum
non est solidum. Istos Sabæos fuisse Arabes. At Regina Saba
non de Arabia sed ex Aegypto. Sabæos, & Trachonias la-
tracinijs viuere.
- 8 An Sabæorum habitum ementitus fuerit Dæmon.
- 9 Quid percutere: quid puer. Inuidorum ingenium.

Nuntius. Id quod Orig. in tertio nuntio existimat
fuisse vnum aliquem ē famulis Iobi, idem ferē in-
terpretes omnes de omnibus nuntijs intellexisse viden-
tur; sed ita tamen, ut semper in illis reluceat Dæmonis
tum immanitas, quæ hostes ad prædam & cædem accen-
derit; tum calliditas, quæ à communi plaga nuntios exce-
perit, & miserabili oratione instruxerit, atque eo ordine,
temporeque disposuerit, ut vni alius oportunē succe-
deret, ut importunitate tot cladum, & infaustorū nūti-
orum Iobi constantiam commouerent. Sed Chryl. Hom.
2. & 3. de patientia Iobi; existimat Dæmonem ipsum nū-
tiorum formam, & speciem ementitum: simile verò exi-
stimaunt Polychro, & Olympiodorus: Et quidem non so-
lūm sæuus, & sanguinarius nuntius, sed etiam infoelix &
ominosus, quidquid noui afferat, aut indicet, semper Sa-
tanas est: vnde etiam serpentis nomē, quod hebraicè di-
citur *Nachas*, curiositate, & callida insidiosaq. obserua-
tione: in Chaldaica paraphrasi dicitur *Chenuia*, ab indicā-
do, seu nuntiando, quasi dicat, nuntium, qui nūtiavit Eug-
pomum vetitum. Ergo cum ingens lucrum reportauerit
ex prima illa nuntiatione; nūc alicuius utilitatis spe alle-
ctus nuntij formam, & officium iterum assumit. Et vide-
tur ipsa rei gestæ narratio sic exigere; non enim aliter vi-
deretur fieri potuisse, ut vnus semper ex his cladibus li-
ber euaderet, & renuntiare posset, an alij omnes famuli
periissent, an verò quidam alij euadere etiam potuissent;
nec etiam si homo esset, potuit tam opportunē vnus ad-
uentus alterius extrema verba excipere; ut quoad fieri
posset nullum respirandi spatiū Iobo cōcederent. Quid,
quod verba ipsa, in quibus multum erat momenti ad cō-
mouendum animum, non videretur Dæmon commissu-
rus homini rustico, sed suæ tantummodò astutiæ & calli-
ditati crediturus? & sicut, qui boni aliquid volunt affer-
re, affingunt aliquid, quo faciant id quod nūtiant lætius;
ita certē nuntius improbissimus multa affingeret acerbis-
tatis, & doloris plena, quò rem efficeret luctuosiorē.
Quare ementita figura, habitu, & gestu miserabili, dila-
ceratis vestibus, tunfusus, & fortē etiam saucius; facie &
manibus cruentatus, fugiendi celeritate creberrimē anhe-
lans, & vix interclusum spiritum potens emittere, singu-
lis quibusq. verbis insistens, orationem diluens lachry-
mis, inauditis verborum exaggerationibus, & ad efficien-
dam in Iobi animo mollitudinem, & doloris sensum con-
paratis, & qua potuit acerbitate conditis, atque compo-
sitis, rem totam exposuit.

Hinc perspicies verissimū id Pauli ad Ephes. scribētis, *Ephes. 6. 12.*
 colluctationem nobis esse aduersus spiritualia nequitie;
 id est, aduersus spirituales nequitias; vel aduersus spiri-
 tus nequissimos. Per nequitiam autem quæ Græcè est (*po-*
nevia) malitiam & uersutiā intelligit: qua etiam voce po-
 stulamus oratione dominica liberari (*à po tū ponervi*) à ma-
 lo. Quo nomine etiam Hispanus callidum, & veteratōrē
 atque mendaciorum, & fraudum non solūm architectū,
 sed etiam dissimulatorem aliquem appellare solet, *Es un*
malo y dissimulado, que sabe mil ruyndades. Certē apud La-
 tinos autores illam ipsam uim habet uocabulum, nequi-
 tia: quam expressit Cicero ijs uerbis, quæ in nequissimū
 Dæmonem, sese hic ementita nuntij figura simulantem,
 & contegentem rectē quadrent; inuehitur ille in Anto-
 nium, ad amiculam diuertentem: Delituit, inquit, in qua-
 dam cauponula, atq. ibi se occultans p̄potauit ad uespē-
 rum, ad urbem aduectus domū uenit, capite inuoluto; Iu-
 nitor, quis tu? à Marco tabellarius. O hominē nequā; nihī
 enim magis proprium possum dicere: neq. uerò nos hic,
 quā, o spirituales nequitias. i. spiritum nequā. Quanta
 uerò fuerit horum seruorum acerbitas, tum ex re ipsa, tū
 ex comparatione cum illis mæstissimis nuntijs, qui scri-
 buntur. I. Machab. cap. 5. colligi potest. Cum enim Ga-
 laaditæ congregati sunt aduersus Israelitas, huiusmodi
 litteras, nuntiosque miserunt ad Iudam & fratres eius.
 Congregatæ sunt aduersus nos gētes per circuitū, ut nos
 auferant.

I
Origenes.

Chrysof.

Polychron.
Olympiod.נחש
הו

Ephes. 6. 12.

2

Quid ne-

quitia apud

Paulum.

πονερία

από του

πονέρου

Malus, da-

monis no-

men.

Quia ne-

quitia apud

Latinos.

Cic. Phi. 2.

1. Mach. 5.

10.

Psa. III. 7.

Indic. 15.

Iosue. 3.
Leuit. 23.
Abulenses.

* Q. d. qui-
so la desgra-
tia, que
estruieffen
a mano.

Psal. 9.
6

Duplex Sa
ba.

Josephus.
Sira.

101-1-1-1-1-1

Flinius.

Siraso.
Euseb.

Cland. in Europ.

Altera Sa.

ba Syriace-
gio.

Hieron.
Strab.

Plin.

Isa. 60. 6.

Arabia felix ibure

bundel.

Nominis

Es percussurunt. De ingenti plaga dicitur & proprie ad pullationem aut uerberationem pertinet : Hispani de quacunque plaga, aut dolore, aut clade alia di cere solent, *reçio golpe es esse*. Sed ex adiunctis diuersas significationes obtinet; nam percutere cecitate. Genes. 19. est

E 2 cecos

9
Percutere
ad magnā
plagam per-
tinet.

E 2 CECOS

cacos reddere: percutere lingua. Ierem. 18. est falsum testimonium dicere contra aliquem, aut deferre apud iudicem: percutere ciuitatē, est vastare: percutere gladio, vel in gladio, est vulnerare, interficere: percutere in ore gladij vel in acie gladij, est adigere mucronem, & ipsam aciem gladij: qua ratione hoc loco etiam scribitur in Hebræo, Percusserunt eos in ore gladij.

Puer ad ministerium re fertur. Pueros. Famulos, seruos, custodes pecorum, bubulcos, aratores. Pueri autem nomen licet aliquando ætatis sit, sæpè est ministerij, & obsequij; inde ducta ratione, quod maioribus, & senioribus assurgere, obsequi, inferuire debeant iuniores adolescentioresque, quos Hispanus non tam ex ætate quàm ex officio vocat mocos: eadem analogia ætatis & ministerij, in Græco, *Pes*; significat enim omnes qui in familia sunt, domesticos, præter patrem & matrem familias; tum etiam in Latino Puer, vt ait Paulus de verb. signific. l. puer. [Pueri, inquit, appellatio tres significationes habet; vnam cum omnes seruos, pueros appellaremus: alteram, cum puerum contrario nomine puellæ diceremus: tertiam cum ætatem puerilem demonstraremas.] Vt igitur acrius pungat, cædes, & hostium immanitas cum rerum amissione miscetur à Dæmone.

Paulus. Et euasi ego solus. Bis in Heb. repetitur, ego tantum, solus ego; vt cladem exaggeret, ex qua mirum fuerit vnū tantum euadere potuisse, tum etiam vt indicet non per hyperbolem loqui, sed nullum alium fuisse re ipsa superstitem, & incolumem ex omnibus famulis.

Ingenium inuidorum. Basil. hom. de inuid. Vt nuntiarem. Vel inuitus fatetur Dæmon, aut is cui Dæmon suppedibat verba, non solatij, sed augendi doloris, & Iobum pungendi causa hunc famulum a communi clade seruatum esse. Illa autem est inuidi hominis natura, illud ingenium inuidi Dæmonis, vt Basilus notauit, vt cum fortunæ commutationem dolere se ostendit, & verbis priora narrat, aut collaudat, non id faciat humanitate aut charitate commotus, sed vt grauiorem proximo calamitatem ex horum memoria, ac desiderio faciat.

XVI. Cumq; adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit è cælo, & tactas oues, puerosq; consumpsit, & euasi ego solus, vt nuntiarem tibi.

- 1 *Dæmonis methodus & ordo seruatus in his cladibus.*
- 2 *Dæmonis improbitas & importunitas musca similis. Beelzebub, assiduus tentationum.*
- 3 *Tot cladum perpetua, continensq; series.*
- 4 *An verus fuerit ignis qui omnes tetigit. Quid ignis Dei in Sacro Sermone.*
- 5 *Quid tangere, cum ad ignem refertur. Quid consumere. Os & lingua tributa igni. Dæmonem fingere. Deum fastidientem sacrificia. Fulmine tacta nefasta in sacrificijs.*
- 6 *Patientissimi Iobi cogitatio oportuna. Fulmine tacta, Deo consecrari existimata. Proteruiam facere apud Latinos. Patientia Ceraunia gemma similis.*

Methodus à dæmone in cladibus seruata. Vm prima plaga ex hominibus, secunda ex cælo pro uenerit, rursus tertia ex hominibus, quarta ex cælo & superiori impressione: obseruanda est Methodus à dæmone seruata, & ordo iste vicibus alternis: cum enim humanus animus aliquid mali passus ab homine, soleat ad Deum confugere, & opem ex cælo implorare; rursus percussus à Deo atque repulsam ferens, regrediatur ad humanam opem, & solatia rerum externarum captanda: vt omnem solatij & remedij spem præcideret, & aditū præcluderet, post Sabæorum sequitiam fingit Deum iratum, & cælum aduersum se exardescens, ne eò confugiat. Deinde ad homines reuertenti, Chaldæos obijcit; tandem ne filios, neue iterum Deum requirat, vllamve hominum aut numinis fidem implorare possit, ventum è cælo vehementem immittit, qui domus ruinam, & miserandam filiorum cædem efficiat.

Beelzebub Deus muscarum. Deinde iam hic non solum hostis noster Satanam & calumniatorem se exhibet, sed quod illius etiam propriū nomen est, Beelzebub; licet enim id nomen sit idoli Accaronitarum 4. Reg. 1. tamen rectè tribuitur principi demoniorum, Matt. 12. v. 24. Luc. 11. v. 15. idem enim significat, quod Deus muscæ, aut Deus muscarum. Sicut enim musca, sordida, & importuna bestiola, quod viribus non po-

test, pertinacia tamen, & importuna atq; infesta impudētia è vincere conatur, & omnibus locis incommoda nobis est; sæpè repulsa, redit sæpè, & ab vno loco fugata, in certo itinere in eundem locum insilit; non aliter musculus, & infestissimus Dæmon instat, & iterat tētationes, vt importunitate, & infestatione obtineat, quod viribus non potest; scit namque assiduitatē tētationum multum valere ad labefactandam viri fortissimi constantiam. Importunitate Dalila victus est Samson; victus Adam importunitate Euæ, sapius ingerentis pomi dulcedinem. In hac rem D. Gregor. explicat id cap. 14. [Mons cadens defluit, & alluione paulatim terra consumitur, & homines ergo similiter perdes?] atque de duarum tentationum generibus sapienter disserit lib. 12. cap. 13.

Cumq; adhuc ille loqueretur. Nazian. oratione in laudem Athanasij, [Ita, inquit, hæc amisit, vt nec luctibus ipsis ob afflictionum seriem; perpetuamq; connexionem locus esset:] Vnde colligo non plures has clades, sed vnam continentemq; fuisse, ne singula possent deferbere, si luctu & lachrynis per partes lenirentur: imò neq; pia aliqui cogitatione inuendæ, qua vires & animum colligeret aduersus dolorem, & acerbitem secundi nuntij, neq; respirandi locum relinquere voluit dæmon. Quare pie potius, quàm commodè, aut solide cōsiderat Origenes, multa in primo nuntio Iobum mente loquutum fuisse, de hostium rapina, quos ille nulla iniuria prouocasset: de diuitiarum instabilitate; de Dei benignitate, quem alia multo plura restitutum speraret: Dæmonemq; huiusmodi pijs cogitationibus occurrisse nuntio secundo.

An iste fuit verus ignis. Ignis Dei. Hunc non fuisse verū ignē, sed à Dæmone per speciem simulatum, vel dæmonē ipsum sub specie ignis, dicunt Orig. & Chrys. tanquam fulgur. n. aut fulmen Iatanas de cælo cecidit. Cæteri verū ignē intelligunt, potuit enim Dæmon applicando actiua passiuus, ignem in aere accendere, vel è superiori regione partem aliquam ignis defatam aduehere in terras. Porro ignis pro fulmine; sicut & Ps. 147. Ignis (fulmina) grando, nix, glacies. & Ps. 104. [Dedit pluias eorum grandinem, ignem, fulmina, comburentem in terra ipsorum. Ps. 103. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis:] id est, qui tēpestare, ventis, fulgetris, fulminibus tanquā ministris vtitur & imperat. vide Exod. 9. v. 24. & Sap. 16. v. 16 [Nouis aquis, & grandinibus & pluuijs persecutionē passi, & per ignem consumpti.] Cæterum ignem Dei, Caietanus dici existimat, quia etsi productus fuerit procurante dæmone, sed tamen non debet dici creatura dæmonis, sed Dei. Bella philolophia, sed alio in loco opportunior. Cum Gregorio Carthusianus, qui à Deo permissus. D. Thomas, Lyranus, quasi à Deo missus, vt fingat Deum aduersus Iobum iratum, & cælum exardescens in suam vltionem.

Acerbiora certè huius secundi nuntij uerba; quare Chrysostomus dixit, penituisse diabolū primi nuntij, quod minus rectè cladem exposuisset. Sed, quod ad Scripturæ phrasim pertinet, ignis Dei multipliciter dici potest; aut quia ad Dei cultum, & ministerium peculiari ratione pertinet, ut Leuit. 11. incensum (proprie, ignem) Domini, & panes Dei sui offerent; aut quia à Deo irato immisus; ut Num. 11. [Dominus iratus est, & accesus in eos ignis Domini deuorauit extremam castrorum partem;] aut quia magnus, & uehemens; sicuti frequēter, quæ magna, & excellentia sunt in quoque genere, Dei aut diuina, aut sacra, esse dicuntur; ut etiam apud profanos Auri sacra famēs: id est inextinguibilis, magna: & sacra anchora, maxima & ualidissima, & quam nulla uis possit abrumpere. Aut dicitur ignis Dei, quasi coelestis, ex cælo delapsus, ut per expositionem addatur, cecidit de cælo; sicut etiam dicuntur montes Dei, montes altissimi, & cælum summis cacuminibus ferientes, & Genes. 19. [Dominus pluit super Sodomam sulphur, & ignem à Domino de cælo] id est celi: cælum uerò pro aere aut regione superiori.

Et tactas oues. D. Tho. primum ipsum leuemq; contactum ignis uidetur intellexisse; nam ait esse supra uim naturalem ignis, quod ad primum tactum res cōsumpserit. Sed præterquam quod uerbo tangendi quolibet etiā grauior plaga significari soleat, & quod in Originali proprie sit, [ignis exarsit in pecore & in pueris,] certè Latinus interpret latinus reddidit uerbo tangendi, quod de fulminum ictibus dicitur: sicut & Psal. 103. [Qui tangit montes, & fumigant: & Psalm. 143. Tangite montes, & fumigabunt:] & statim exponitur per fulgura, coruscatione &c.

Con.

Iudic. 14.

Iob. 14. v. 19

3

An iste fuit verus ignis. Origen. Chrysost. Luc. 10. 18. Ignis pro fulmine. Ps. 147. 8. Ps. 104. 32. Ps. 103.

Caietan.

D. Thom. Lyranus.

Chrys. ho. 3. de passion.

Ignis Dei multipliciter dicitur. Leu. 11. v. 6. Num. 11. 1.

Virgil. 8. Aen.

Gen. 19. 24

Ps. 103. 32. Ps. 143. 6.

Consumptus. Proprie deuorauit. Solet lingua, os, ventriculus, fames, tribui igni voraci & consumptori. Cum autem oues potius, quam asinas, aut camelos, tactas, & concrematas fulmine dicit, videtur velle demon non solum percellere Iobum coelo irato, sed etiam praeteritorum sacrificiorum poenitentiam suggerere, aut ad desperationem quadam adducere defectu pecorum, quae deinceps possit mactare, ad placandum iratum Deum; ut extremam illius cladem amplifcet, cui extremum Deum placandi & deprecandi remedium negari iam videatur. Cui simile est id Psal. 108. imprecantis Iudae proditori extremam miseriam. Oratio (quae in malis extremum solet esse perfugium miseris) eius fiat in peccatum: non solum oratione nihil obtineat, sed ex ea dignior maiori supplicio censeatur: rem eandem Salomon explicat Prouerb. 15. [Victima impiorum abominabilis.] Sed in hoc loco augetur vis; non solum victima abominabilis fuisse indicatur, cum Deus iratus victimam faciendam pecora subtraxerit, sed iam nulla victima. Suggerebat itaque illi demon, quod sui hostes Dauidi Regi Psal. 3. Non est salus ipsi in Deo eius. Illud eius energiam habet, quod non inutiliter addiderunt Septuaginta; cum Heb. desideretur. Quasi diceret. Deus a se reijcit, qui ad illum confugere solebat; fastidit illum; abominatur sacrificia; inimicum ducit; & neque aures oranti, neque sacrificanti benignum vultum praebere deinceps volet. Quae fulmine tacta essent, nefasta habebantur sacrificijs: sic Plin. lib. 14. cap. 19. scribit, fas minimè fuisse prolibare dijs vina vitis fulmine tacta: tum etiam homines de coelo tangi malum auspicium, tristemque euentum portendisse semper obseruatum est, ut Titus Liuius scribit lib. 2. Deca. 3. & Iulius Obsequens Prodigiorum. cap. 71. 83. 87.

Sed Iobum tamen huic suggestioni demonis sapienter occurrisse eleganter scribit Orig. Ego inquit, paulatim oues sacrificaturus eram: sed illi gratias, qui omnium ouium vnicum holocaustum suo ipse igne effecit, atque suscepit. Mactasse me omnes boues in Dei honorem, immolasse & combussisse oues & dico, & glorior. Adde et potuisse Iobum hunc celestem ignem accepisse in signum Dei propitij, & sibi solis, sacrisque vrbibus tantummodo Iobum, & omnia eius pecora deposcentis. Nam sic etiam existimatum est a priscis, ut quae loca aut res fulmine tacta fuissent, in nullius bonis fierent, sed religiosa haberentur, quod ea Deus consecrasset sibi videretur. Honorique, & pietatis testimonio, & laudi duxerunt, quod Lycurgi reliquiae, quod Euripides item iam conditus, & mortuus de coelo tacti fuissent, ut Plutarchus scribit, his verbis rem totam claudens: [Itaque argumentum ac testimonium magnum ijs est, qui sunt Euripidis studiosi, illi soli post mortem contigisse, quae prius dijs immortalibus dilectissimo, pijsimoque Lycurgo contigissent.] Et quidem quod de Albidio quodam per iocum dixisse fertur Cato, grauer ac serio de se ipso dicere potuit Iob. Albidius ille patrimonium vniuersum luxu absumpserat (aut est Macrobius) vni exceptis aedibus, quae incendio conflagrarunt. Tum festiuit in illum Cato; [Proteruiam, inquit, fecit: propterea quod ea, quae comesse non potuerat, quasi combussisset.] Proteruiam autem facere genus sacrificij erat, cum ea quae ex sacris epulis reliqua fuissent, igne absumebantur. Iob vero existimare potuit uerum se Deo sacrificium obtulisse ouium, cum ea quae comesse non potuit, neque in alios usus conuertisse, igne coelesti absumpta fuerint: patientissimo, sapientissimoque viro digna sane cogitatio, longeque apud Deum pretiosissima. Quare sicut naturae scrutatores tradunt, quoddam gemmae pretiosissimae genus, quam Cerauniam vocant, quamque Magi apud Parthos diligenter quaerunt, non alibi inueniri quam in loco fulmine ictos; ita sane & hoc fulminis ictu, & conflagratione in Iobi mente sapientissimi hanc cogitationem pijsimam gigni, & inueniri potuisse credendum est. Ex qua discere potest, qui uel ob afflictam ualitudinem, uel rei familiaris iacturam angitur, non debere se nimium macerare, quod neque habeat vires integras ad quotidiana pietatis opera, neque intactas fortunas ad quotidianam egenorum subleuationem: quam enim uictimam ueluti per dies, & per partes distributam ipse Deo destinarat, Deus anteuertit, semelque totam, & integram sibi sacrificari, offerrique non sine singulari in eum amore prouidentiaque decreuit.

XVII. Sed & illo adhuc loquente venit alius, & dixit: Chaldaei fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos, & tulerunt eos, nec non & pueros percusserunt gladio, & fugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

- 1 Chaldaus professionis & scientiae nomen; tum etiam & Gentis. Chaldaea Regionis situs.
- 2 Chaldaei quare equites. Chaldaei equi & Parthici. Ex praeda illi uiuunt. Quid nomen Chaldaeorum sonet.
- 3 Quid turma apud Latinos & in Sacra Sermones. Numerus ternarius acierum ex militaris disciplina praecepto.
- 4 Inuadere quid.

Chaldaus. Chaldaeorum nomen aliquando est scientiae, professionis, & viuendi instituti; quasi dicas sapientes aut diuinos: de his sic Strabo lib. 16. scribit: [Diuinitates in pretio erant, ut etiam imperio digni iudicarentur; ut apud Bosphoranos Achaicas, apud Indos Gymnosophistas, apud Perlas Magi, apud Assyrios Chaldaei, apud Romanos Hetruriae haruspices:] cum quo id facit, quod scribit Hieron. Isa. 48. & Ezech. 11. Chaldaeos interpretari daemones, id est scientes. Ceterum frequentius est nomen gentis, & regionis ipsius, & apud quam illa Astrologiae, & diuinandi ars colebatur. Cum autem in Hebr. *Casdim*, id est Chaldaei, legatur, Septuaginta legerunt, Equites, quos dubium non est eodem intelligi, atque Chaldeos. Est autem Chaldaea regio finitima Arabiae desertae; quae, ut scribit Hieron. de antiq. Heb. in Gen. 10. & 22. Hebraice *Casdim*, dicitur; a Chaled filio Nachor fratris Abraham. Genes. 22. Ioseph. 1. antiquit. cap. 14. ait ab Arphaxad illorum principe Arphaxad eos nominatos, Chaldaeos. Quidam cum Babylonijs miscunt, cum Syris, cum Assyrijs. Alij ab his omnibus distinguunt, & nomine terrae; leparant. Sed magna est Syriae, atque Assyriae varietas apud scriptores, & quam enodare non sit praesentis loci. Chaldaeos paruisse, adhaesisseque; Babylonijs dubium non est. De his sic scribit Plin. lib. 6. cap. 26. [Babylon Chaldaicarum gentium caput, diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiae, Assyriaeque; Babylonia appellata est.] Strabo. lib. 3. Chaldaeos, & Tybacenos Armenijs subijcit; & qui nunc Chaldaei olim Chalybes dictos fuisse Xenoph. lib. 3. Cyripad Armenios & Chaldeos coniungit. Sed certe sacrae litterae Babylonios, & Chaldeos pro iisdem accipiunt, ut patet Ezech. 2. [Adducame eum in Babylonem, in terram Chaldaeorum.]

Sed quia respectu Palaestinae, & Iudae dicitur Chaldaea, terra lóginqua 4. Reg. 20. oportet etiam remotiores fuisse Chaldeos a terra Hus: propterea non pedites, sed equites excursiones in alias regiones facere solitos: ideoque a Septuaginta equites merito dicti sunt: commendantur autem velocitate, & ferocia equites, equique Chaldaei, tum etiam gens illa a latrocinando & praedandi industria, & inueteratam consuetudine. Hab. 1. [Ego suscitabo Chaldeos, gentem amaram, & velocem, ambulantem super latitudinem terrae, ut possideat tabernacula non sua, leuiiores pardis equi eius, & velociiores lupis vespertinis, & diffundentur equites eius; equites namque eius de longe venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum; oes ad praedam venient.] Quod de velocitate equorum & equitum ait Habac. traditur etiam a profanis scriptoribus. Oppianus namque dum de equorum velocitate scribit, sic ait.

Armenij Siculi, Parthiq; Euphratis ad undas Praestant.

Et iterum alio in loco,

*Qui virides habitant Euphratis ad undas
Magnanimis utuntur equis in bella leonum;
Accedit leuitas cursus, quodque eva leonis
Intrepidè perferre valent, vocesque superbas:
Cum reliqui fremitus nequeant tolerare minaces.*

Cum quo facit, quod Parthi & Persae Chaldaeis ultra Tigrim contermini equitandi fuerint studiosi; & Parthicos equos agilitate & cursu excelluisse scribit lib. 3. Strabo. Quod verò de viuendi instituto ex praeda, & rapina supra diximus, testatur etiam Xenophon. lib. 3. de Pedia. Cyri, scribens Chaldeos quosdam ex praeda viuere, nescireque terram colere, ac nec posse quidem, assuetos ex rebus bellicis vitam degere. lib. autem 4. de expeditione Cyri minoris, arma Chaldaeis propria describit, quae non

Chaldaos
idem quod
Sapientes.
Strabo.

נְשִׁימ
LXX.
Chaldaea regio.
Hieronym.

Iosephus.

Chaldaos
ad Babylonios pertinere.
Plinius.

Strabo.
Xenophon.

Ezech. 12. 13

2
4. Reg. 20. 14
Quare dicitur Chaldaei equites.

Haba. 1. 16

Oppianus.

Equi Parthici.

Strabo.
Chaldaei uiuunt ex praeda.

Xenophon.
Vnde dicitur Chaldaei.

שרי
שר

3

Turmas qd
in sacro jer
mone.

LXX.

Vatica.

Aquila.

Ternarius

numerus a-

cierum ex

pcepto mi-

litaris disci-

plina.

Iudic. 9. 43

v. 44.

Gen. 32.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

LXX.

nisi ab equitibus gestari soleant, videlicet prægrandes ce-
tras, & lanceas; & nomen ipsum, consentit cum eadem re,
nam *Casdim*, id est Chaldei Hebrai. sonat prædatores, aut
vastatores, à radice *Sadam*, quod est vastare, aut depredari.

Hi ergo excurrentes per Husitarum fines, & agros, [fe-
cerunt tres turmas; nomē Latinū propriè significat equi-
tum aciem; licet quidem in sacris libris dicatur etiam de
peditum, aut quorumcunque hominum cohorte, aut pe-
culiari aliqua congregatione; vt patet Gen. 32. v. 7. Exod.
6. v. 26. Hebraicè habetur. Posuerunt tria capita, aut tres
duces; sic etiam Septuaginta Vaticani, Fecerunt nobis ca-
pita tria. Aquila, Tria principia: eodem recidunt omnia;
nā singulis turmis singulos duces, aut Præfectos, aut De-
cutiones constituerunt. Quod autem numerum ternariū
dicit, ad bellicam disciplinam, & ordinem benè instructæ
aciei pertinet; est namque is numerus in diuidendis, & in-
struendis militum turmis seruatus Iudic. 9. [Abimelech
tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas tēdens in-
fidias in agris. & infra, Cum cuneo suo oppugnans, & ob-
sidens ciuitatem: duæ autem turmæ palātes per campum
aduersarios persequiebantur:] Eò etiam respexisse vide-
tur Iacob, qui postquam se in castris exercuit luctatus cū
Angelo, tres omnino turmas instruxit, obuam Esau pro-
cessurus. Licet enim Genes. 32. v. 7. dicatur diuisisse po-
pulum, qui secum erat in duas turmas, sed tamen post-
quam Genes. 33. doctior & peritior militaris disciplinæ
euaferat ex luctatione cum angelo, tres ordines, tresve
acies instruxit: diuisit filios Liæ, & Rachel, ambarumque
famularum, & posuit vtramq; ancillam, & liberos earum
in principio in prima acie: Liam verò & filios eius in se-
cundo loco; hæc est cohors secunda: Rachael autem & Io-
seph nouissimos; tertia hæc turma erat. Oportuit autem à
Chaldaïs plures turmas, & cohortes instrui, vt alij præ-
dam abigere, alij custodes & famulos cedere, alij vel cæ-
dentibus, vel prædam agentibus auxilio esse possent. Ait
ergo nuntius non casu, sed hostili animo, & præmeditatos
aduenisse Chaldaeos, instructo exercitu, & cohortibus ex
militiæ præcepto ad inuadendum dispositis.

Quod autem dicit, inuaserūt camelos, propriè ex Hebr.
irruerunt prædonum aut grassatorum more, vt spolia de-
traherent, & prædam agerent. Quare quod ab hac radi-
ce, *Pasat*, dicitur. 1. Reg. 27. [Dauid, & viri eius agebant
prædas de Gessurij:] propriè dicas, excurrebant, vel inua-
debant ad prædandum: rursus per idem verbum dicebat
ei Achis. [In quem irruisti hodie?] id est quem inualisti,
quem spoliasti, aut ex quo prædam egisti; In reliquis ver-
bis eadem vis quæ in superiori versiculo; gladij; in ore
gladij; Ego solus, solus ego.

**XV I I. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius
intrauit, & dixit: Filijs tuis & filiabus
bibentibus vinum in domo fra-
tri sui primogeniti.**

**X I X. Repentè ventus vehemens irruit à
regione deserti, & concussit quatuor angulos
domus, quæ corruens oppressit liberos tuos,
& morrui sunt: & efugi ego solus, vt nuntia-
rem tibi.**

1 Particula Repente, quid valeat.

2 Mors subita non semper cum peccato coniuncta. Filij Iob san-
cti. Repentinus interitus impijs dignus. Illustratus Dauid
ex Greco.

3 An verus ventus iste fuerit? ventus à regione deserti in bonum,
& in malum, idem qui Austro. Hebraeorum sententia.

4 Anguli ad ficiornum ossa pro Principibus. Fundamenta etiam
conuulsa.

5 An Iob habuerit filios alios ab hac plaga exceptos.

6 Extremi nuntij acerbitas ex multis capitibus. Consideratus Da-
uidis pro Absalone luctus. Ventus Deo, non hominibus obe-
diunt.

7 Parentum Charitas erga liberos maxima. Dolor ex illorum mor-
te grauissimus. Quadam ex profanis. Explicatus Ezechiel.

Particula

Repente. Particula originalis idem valet quod Ecce;
quæ aut referri potest ad venti uehementiam &

vim formidandam; sic enim ea particula seruire solet ad-
miracioni excitandæ rerum maximarum, vt Gen. 6. [Ecce
ego adducam diluuij aquas super terrā:] aliquando ad tē-
pus refertur, cū prestò esse, aut sine vlla temporis mo-
ra rem esse, aut fieri significamus. Quo modo frequenter
est particula respondentis, & paratum se præbentis ad
iussa præstada. Isai. 58. [Primus ad Sion dicet, ecce ad sū] Isa. 58. 9.
Hoc ergo modo Latinus interpres & Septuaginta acce-
perunt legentes, repentè, quasi diceret nulla mora, adhuc
illis accumbentibus, nemine quippiam tale suspicante,
cælo adhuc sereno, & tranquillo. Repentina verò mors,
& inauspicatus interitus, non est manifestum, & indubi-
tatum hominis peccatoris testimonium, cū hi filij Iob
iusti fuerint, vt hoc loco asserunt Origenes. Greg. Anastas-
ius Episcopus Nicænus. q. 17. in Scripturam, vbi rē hanc
luculenter tractat. Sic enim Christus Dominus Lucæ 13.
docuit illos super quos cecidit turris Siloe non fuisse lce-
leratiores alijs. Sed frequenter sanè insignibus peccato-
ribus subitam mortem, tanquam illis commertum, di-
gnumque supplicium Sacra litteræ comminantur, quale
illud est Psal. 33. [* Mors peccatorū pessima.] Supple, esse
debet, aut esse solet. Sed quid sit mors mala aut mors pessi-
ma eleganter explicuit Theodorus ex proprietate linguæ
Græcæ: Poneros, inquit, est prauū & malū genus mortis;
mors non communis, & similis cū reliquit hominib. sed
amplius aliquid, & grauius habet, sicuti Assyriorum in-
teritus, qui mortē formidabilem subiere, vsque adeo re-
pentè, & inopinatè angeli cæde prostrati, ac sublati sunt.
Sic ferè paucis demptis Theodorus: quare admonetur
tanti discriminis improbus illis Sophoniæ verbis, [Con-
uenite, cōgregamini gens non amabilis, antequam pariat
iussio quasi puluerem transeuntē diem:] id est antequam
repentino turbine, & sæua tempestate subitò exorta, &
puluere excitato obruamini; id est repentino interitu, quæ
velut æstiuā tempestas vos momento prosteruat, & bre-
uissimè transeat nullo inflicto aut morbo aut dolore.

Vetus. Rursus de hoc quoq; vëto, sicut & de nūtijs sē-
tiunt Græci, Origenes, & Chrysost. & Hieronym. super
oseam infra adducendus; non verum fuisse ventum, sed
dæmonem, qui spiritus nequissimus est; potuit autem vi-
dæmonū excitari interim ex collisis corporibus vel aere
vento simili cōcuti, & cōuelli tota domus. Addūt præte-
rea Græci plures dæmones illius ruinæ efficiēde cupidif-
simos accurrisse, & in angulos domus incubuisse, de quo
statim. Si verò fuit uerus uetus, qui a regione deserti spi-
rabat, videtur certè Auster fuisse; propterea Hieronymus
ait in trad. Hebr. quia deserta Arabia erat ad meridiē ter-
ræ sactæ, Austrū, & desertū pro eodē usurpari, de quo su-
prà diximus. Fortè etiā quia vastissima illa solitudo Pha-
rā ad Austrū erat, Auster intelligitur p regionem deserti,
sicut exponit Habac. 3. [Deus ab Austro ueniet, & sactus
de mōte Pharā.] Accipit uerò uetus de deserto ueniēs in
malum, cum tamen oseæ 13 accipiat in bonū. Adducet
urentē ventū Dñs (Christus Iesus autor vitæ) de deserto
ascendentem, & siccabit venas eius, mortis videlicet. Sed
de hoc vento sic eo loco scribit Hierony. [Legi in cuiusdā
cōmentarijs ventū vrentē, quæ adducit Dñs de deserto,
illū esse, qui percusserit domū Iob in quatuor angulis, &
fecerit eā super filios ruere conuiuentes: & vnum esse de
his ventis, quos in euangelio legimus flare & venire cum
turbine, pluuijs, atq; fulminib. vt subuertant domū, quæ
super petrā edificata est, siue super arenas; q; nequaquam
mihi videtur: neque enim in Iob scriptum est, quod uen-
tum de sero Dominus adduxerit, sed nomen Domini ta-
citum est; ut uentus de solitudine qui contra sanctum
uirum sua uenerat uoluntate, contraria possit accipi for-
titudos; & uenti, qui domorum fundamenta subuertunt,
utrique ad bonam partem non poterunt referri.]

Et cōcussit quatuor angulos. In angulis tota domus fir-
mitas consistit, sunt enim ueluti edificiornum ossa; qua-
propter negat Vitruuius in angulis fenestras fieri, ne an-
gulorum iuncturæ dissoluantur, & firmitas debilitetur.
Sic Sophoniæ 1. comminatur ruinam & uastationē; [Dies
turbæ, & clāgoris super ciuitates munitas, & super angu-
los excelso:] turres pleriq; intelligunt, quib. munimenta
ciuitatum murorumq; firmitas continetur, & nititur; ego
omnem firmitatem intelligo, metaphora ducta à domo,
cuius firmitudo angulis constat. Solent uerò anguli edi-
ficari prægrandibus, æquæ ac firmissimis lapidibus; unde
pro ducibus, principibus, regibus, quibus totius regni
forti-

repente quid
valeat.

Gene. 6. 17.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Isa. 58. 9.

Iud. 20. 2. fortitudo, & firmitas innititur accipitur: sicut *Iudic. 20.* Omnes anguli, (Duces, Principes, Decuriones) populorū, & cunctæ tribus Israel in Ecclesiam populi Dei conuenerunt. Quare cum Babyloni minatur Deus, deinceps neq. proprium Regem, aut Ducem habituram, neque vllam Principis potestatem aut fortitudinem, sic per *Ierem. 51.* loquitur, [Dabo te in montem cōbustionis, & non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamēta.] Vnde non dissimili fortē metaphora quosdā Duces quasi angulares dicimus, *el Cabo*; Heluētij etiam vocant Cātones: ergo angulos, qui erat prægrandibus firmissimisque lapidibus erecti, ventus uehemens dissoluit, atque disiecit. Quia verò ædificiorum firmitas non solum in angulis est, sed etiam in fundamentis, considerant in Catena Græci non solum concussos, & prostratos angulos; sed etiam fundamenta ipsa eruta, quod extremæ crudelitatis, & odij acerbissimi est; quale illud, [Exinanite, exinanite, vsq. ad fundamentum in ea.]

Ps. 136. 7. Oppressit liberos. Cum reliquos domesticos ruina oppresserit, solum meminit liberorum, vt *Iobum* exulceret. An verò alij quidam fuerint filij *Iobo*, non ex matrefamilias, sed ex ancillis suscepti, qui ex hac clade excepti fuerint, indicare videtur auctor Catena super id cap. 22. Per hæc habebis fructus optimos: idemque senserunt Septuaginta super id c. 19. Orabam filios vteri mei. Hos ergo, vt potè minus præcipuos, & qui liberorum primorū nomine non comprehenduntur, superstitēs fuisse non ad miseriarum leuamen, sed ad augmentum, fieri potuit. De quo suo loco. Et mortui sunt. Acerbitatem huius nuntij hæc efficiunt; Primò, quod repētina domus ruina nemini concesserit euadendi locum. Secundò, quod oppressi fuerint edentes, & bibentes, nondum pro illo conuiuiū expiati sacrificio aliquo, ne forte benedixissent Deo in cordibus suis quod oportuit esse parenti sanctissimo magnam segetem doloris; qualis *Dauid* exiit inopinatus *Abisalonis* interitus in peccatis suis mortui; propterea enim tam largiter fleuisse, & intimè doluisse credendus est. Terriò, quod cū filij omnes mortui fuerint, seruus tamen aliquis, qui nuntium afferret, euaserit incolumis; atque eodem respicit, quod cum omnes qui in ea domo essent, oporteret opprimi, sed tamen solum filiorum strages commemoratur, vt

Olympiod. acrius pungat; sic obseruauit *Olympiodor.* Quartò, quod notat *Chrysost.* sic fuisse filios *Iobi* obrutos, & cadauera ita deformata, & compressa, vt quod cuiusque corpus esset sepulturæ mandandum, internosci non posse. Quintò, quod cum ventus non hominibus, sed Deo obsecundet (sic enim cum *Christus Iesus* [imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna; homines mirati sunt dicentes, Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei] Deum immisione vehementissimi venti fingit iratum aduersus vniuersam *Iobi* familiam, & elementa omnia in illius malum coniurata; ignem prius dixit, nunc ventum. Vnde peti potest responsio illi dubitationi, quam proponit *Polychro.* Cur in liberorum interitu non armauit hostes? Respondet ipse; Ne irruptione perturbaretur vniuersa ciuitas, cum tamen in *Iobum* tantum, illiusque domum, non item in cæteros potestas illi data esset. Sed aptior responsio; vt Deum cœlumque iratum representaret, & pugnare contra *Iobum* orbem terrarum. Adde etiam non fuisse faciliè credendum regiam prolem sublatam iri in sua ciuitate, & domo inopinatis insidijs; aut hostes tam fuisse temerarios, & proiectos, vt in regiam ciuitatem irumpere tentarent, nisi magno quodam, beneque instructo exercitu.

Matt. 8. 17. Tandem acerbissimum nuntium extremo loco seruatum esse, *Satanæ* methodus, & insidiarum ars petebat; dolorem autem ex liberorum morte conceptum fuisse maximum amor parentum erga liberos. qui maximus esse solet, planè testatur: sunt quippe filij parentum viscera, in quibus sensus doloris, & vt ita dicam, animi mollitudo sita est. Quo nomine cum *Paulus* seruum *Onesimum* dignatus esset scribens ad *Philem* Obsecro (inquit) te pro meo filio, quem genui in vinculis; subijcit, tu autem illum, vt mea viscera suscipe: sunt enim, vt inquit eo loco *Hieron.* omnes filij, parentum viscera. *Appollonius Tyanæus* (referente in illius vita *Philostrato*) cum multa de animalium in suos fetus charitate differuisset, illud *Euripidis* dictum commēdat. Omnibus profectò hominibus filij sunt anima: sed videri sibi verius, atque sapientius, si de cunctis animalibus eandem sententiam protulisset. Certè *Arist.*

Parentum erga liberos amor. Filij parentum viscera. Ad *Philo.* 18. *Hieronym.* *Phil. lib. 2.*

in *Ethic.* æquè (inquit) parentibus vita liberorū cara est, atque sua. Sed paulò amplius *Latinus Peccatus* in *Panegyrico* quem *Theodosio* dicit, Instituentem (inquit) natura plus ferè filios, quàm nosmetipsos diligimus. Hinc sapiens *Paulus Iureconf.* dixit, Nihil interesse an aliquis in se malum veritus sit, an in suis filiis, cū parentes (inquit) magis in liberis terreantur: quare iudices in filiis torquere solent parentes, vt citius ab illis criminis confessionem extorqueant, cū dubij sunt, vter illorum crimen admitterit. Hinc est vt decedentibus parentibus filiis superstitēs maximum sint mortis solatium; non enim omnino mori se existimant, qui viuentes relinquunt filios; nam vt ait *Ecclesiasticus*, [Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus, similem. n. reliquit sibi post se. Si verò filius mortuus sit viuentē patre, & se, & filium eiusdem mortis participes existimant; quare plerique parentes cupere alterna, vicariaq. sua morte filiorum vitam redimere, illud *Dauidis* lugentis vsurpantes. Quis mihi det, vt ego moriar pro te filium? vnde & id apud *Iurisperitos*; vt si accusato filio pater iudiciū, ac defensionem susceperit is æquè transigere possit, ac si suam ipsius vitam, languinemque redimeret.

Hinc ille locus *Ezech. 14.* elucidari potest. [Si fuerint tres viri isti in medio eius *Noe*, *Daniel* & *Iob*, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas, sed nec filios, nec filias liberabunt: proponuntur enim hi viri sanctissimi tanquam oratores feruentissimi, pro aliorum salute & vita; quorum tamen orationes pro aliorum salute exaudita non sint, ita Deo disponente: videlicet non eripuit *Noe* sui sæculi homines a diluuiū; neque *Daniel* fratres suos *Iudæos* a captiuitate; neque *Iob* filios suos a miserando interitu.]

XX. Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram adorauit, & dixit.

- 1 Iusti doloris signa. Stoicorum stupor, & indolentia. Explicatus *Paulus*. Doloris sensus commendat aliquando fortitudinem.
- 2 Surgere, celeritatem rei conficienda aff. vt.
- 3 Surgere, habitus constantis animi. Iusti in arumnis caput attollunt; impij non subsistunt. Ecclesiastes explicatus.
- 4 Surgere, inuicti animi, & hostem laceffentis habitus.

Tunc, Græci ad nuntium extremum hæc referunt, videlicet cū exceptis alijs nuntijs *Iob* immotus perstitisset; sed tamen cognita morte filiorum iustè, pro humanitatis & patris debito commotus, surrexit. Potest tamen ad omnia referri, ita vt cū omnes quatuor nuntios sine vllō temporis interuallo excepisset, iam tunc sibi copia temporis facta surrexerit, vt iusta tristitia, & luctus documēta præberet. Ex quo loco insensibiles *Stoicos* sancti Patres damnant, quippe ad omnem dolorem, & humanitatis sensum dedolentes, & sine sensu: quos carpunt *August.* de ciuitat. cap. 9 *Lactant.* lib. 7. a cap. 14. pluribus sequentibus cap. *Senec.* libro 1. epist. *Cice.* *Tuscul.* 3 *Plinius* libro 7. Hos *Paulus* perstrinxit, cum ad *Roman.* 1. dixit, sine affectione, absque fœdere, id est sine vllō commiserationis affectu: Qui ex proprietate Græce vocis, *Storge*, quæ est ille affectus charitatis, quo parentes afficiuntur erga liberos, vicissimque liberi erga parētes, frater erga fratrem, &c. etiam sunt absque fœdere, vt qui cum nemine velint vllō pacis, aut communis vitæ fœdere copulari: tandem absque misericordia, vt qui nullius miseria tangantur. Et sanè idem ipse, qui cū gustasset myrrhatum vinum, noluit bibere; ne in medijs doloribus sensus retunderetur, aut stuperet, vult, ne in calamitatibus, & ærumnis hebescamus, aut consopiamur indolentiæ, vel stupiditatis veterino; neve nobis conueniat, quod in ebrium dicit *Sapiens*. [Eris sicut dormiens in medio mari, & sicut sopitus gubernator amisso clauo & dices, uerberarunt me, sed non dolui; traxerunt me, & ego non sensi. Monet ergo *Ierem. c. 2.* Scito, & vide, quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem eius apud te,] id est, ut amaritudinem calamitatum sapiamus, & guttū sumamus ærumnarū, quas pro peccatis sustinemus, ut uel hoc sensu & amaritudine ad sanam mentem reuocemur. Tum præterea, tantum abest, ut doloris sensus extenuet fortitudinem, vt potius amplifiet,

Arist. li. 3. ethic. c. 12. Latinus Peccatus. Paul. 1. isti quidem, ff. de eo quod met. caus.

Ecc. 50. 4.

2. Reg. 18.

13.

Ezech. 14.

20.

Iusti doloris signa.

Stoicorum dedolentia.

August.

Lactant.

Seneca.

Cicero.

Rom. 1. 31.

Sophy.

Matt. 27

34. et Mar.

15. 23.

Prover. 25.

23.

Iere. 2. 19.

Ambros. ficet, & commendat: vide Ambros. super id Lucæ. 12. [Pater si vis, &c. Non habet (inquit) fortitudinis laudem, qui stuporem: magis vulnerum tulerint, quam dolorem: propterea dicitur Isa. 53. Sciens infirmitatem.]

Isa. 53. 3. Surrexit Iob. Videlicet e sede regia, aut e mensa, ut se prosterneret humi, nisi forte Hebraismus sit, surrexit & scidit vestimenta sua: id est, statim scidit vestimenta sua; sicut id Iudic. 20. Surgentes venerunt in domum Dei: id est, confestim 2. Reg. 14. Surrexit Ioab & venit ad Absalom: id est, statim ut accepit nuntium: nam venientes serui scissis vestibus suis dixerunt, succenderunt serui Absalom partem agri igni; surrexitq. Ioab & venit.]

Philip. ad animi constantiam, & patientiæ firmitatem pertinere existimat hunc surgentis habitum: tantum enim abfuit, ut consterneretur caderetve animo, ut surgeret potius, atque surgendo animum quoque aduersus tot mala erigeret, & firmaret. Surgens itaque non est obrutus tot calamitatum fluctibus, sed caput extulit vndis, iustorum more, qui dum de torrente laborum in huius vitæ viabibunt, exaltant caput, & se superiores laboribus, & calamitatibus ostendunt, eoque altius surgunt, quò magis intumuerit pelagus, magisque fluctus æstuauerint, sicut scriptum est, [Multiplicatae sunt aquæ, & eleuauerunt arcem in sublimem à terra. Cum e contra impij in miserijs non subsistant. In miserijs (inquit Theodoretus) incident, sed his superiores non erunt;] obruentur, subsidebunt in fæce miserijs, herebunt in profundo, non emergent, neque enatabunt. Hi sunt sapientes illi, quos a cordis fortitudine, & constantia descripsit Salom. Eccles. 7. Cor sapientis, ubi tristitia: quia videlicet, non vecordes, aut languidos se exhibent in rebus tristibus, & aduersis, sed animo constantes, corde inuictos, & insuperabiles; surgere itaque Iob, non est locum in quo confidebat deserre, sed potius antiquam constantiam, & mentis sedem nunquam dimittere, sed perstare firmum, immoto pede, erecto animo, recto corpore, & ad obsistendum parato: quo id præstitit cumulatè, quod faciendum præcipit Sapiens Ecclesiast. 10. [Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris, quia curatio faciet cessare peccata maxima.] Id est, si spiritus nequam obtenta a Deo facultate, in te irruat, ne te moueat; neque tua sede & tranquillitate deiiciat; neque te extra te poni permittas; sic enim optima per ærumnas, & tentationes tuæ vitæ, salutarisque medicina peccatis rescindendis, & præcauendis adhibebitur: ergo ne fugias vñtiones, & sectiones, sed confiste firmus, neque loco mouearis, ut te dolori subtrahas.

Si verò habitus surgendi referatur non solum ad constantiam in perferendis laboribus, sed ad virtutem, & robur animi se ad victoriam comparantis, & de hostibus triumphum sibi pollicentis, certè dices Iobum præteritas ærumnas ita superasse, ut reliquas, si quæ essent grauiorres & acerbiores, surgens, statimque lacefferet, & expectaret alacris, victoriam sibi de omnibus pollicitus, similem significationem habet id cum in extremis iam malis, desperatisque propemodum cladibus populus Dei versaretur, cum videlicet, [Luxit & elanguit terra, confusus est Libanus, & obsurdit, & factus est Saron sicut desertum, & concussa est Basan, & Carmelus:] tunc se Deus non solum in tantis malis subsidium, atque perfugium, sed cladum omnium, ærumnarumq. triumphatorem, hostiumq. debellatorem pollicetur; & numen suum atque potentiam manifestaturum, [Nunc confurgam dicit Dominus, nunc exaltabor, nunc subleuabor.]

Et scidit vestimenta sua.

- 1 Dilacerare vestes, lugentium habitus apud sacros, & profanos. Iobum lugere filiorum mortem.
- 2 Lacerata vestes poenitentiam agentium. Iob sponte poenas altas suscipit: insi in ærumnis se præterea macerant. Illustratus Psal. 34.
- 3 Conscissio vestium ad blasphemiam detestationem. Iob occurrens primæ suggestioni blasphemæ.
- 4 Prius condendi cadauera ritus cum pretiosa veste, sed discissa. Illustratus Chrysost. Iob cum hoste, quasi cum vilissimo furunculo agens.
- 5 Abiectio vestium, ad ineundum certamen ex Paulo, & Salom. Iob laceris vestibus hostes laceffens.

10 Abiectio, & conscissio vestium ad liberalitatem pertinent: Martheus de dextera, & sinistra maxilla explicatus ex Augusti.

ET scidit, &c. Discissio vestium ad ingentem calamitatem, & sensum doloris pertinet, quò significetur cor curumpi, & lacerari dolore. Fiebat tamen non in vnam tantum doloris, aut infauti euentus significationem, sed plures; ut possit etiam hæc Iobi vestimentorum dilaceratio ad plura referri. Et primò quidem is erat mos, habitusque lugentium in alicuius obitu, & funere. 2. Reg. 1. [Apprehendens Dauid vestimenta sua, scidit, omnesque viri, qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vique ad vespeream super Saul,] & cap. 3. 2. Reg. 3. 31. vers. 31. dixit Dauid ad Ioab, & ad omnem populum, qui erat cum eo, [Scindite vestimenta, & accingimini faccis, & plangite ante exequias Abner: idque etiam ante legem Genes. 39. Iacob scissis vestibus indutus est cilicio lugens filium suum multo tempore.]

Idem apud profanos.

“““““ It scissa veste Latinus,

Coniugis aionius satis, vrbisq. ruina.

Canicium immundo perfusam puluere turpans

Et iterum alius.

“““““ vi primos edere planctus

Cassandra incipere, scissaq. Polyxena palla. Lacedæmoniorum hanc fuisse in luctu cæremoniam testatur Herodot. libro 6. & Græcorum, Lucian. dialogo de luctu, & Romanorum, Dionys. Halicar. lib. 7. cum de condemnatione Martij Coriolani scribit. Ergo ut lugeret miserandam omnium filiorum necem, non solum discidit vestes humeris, atque pectore; sed quod consequens erat, lugubrem, & pullum saccum induisse credendus est, atque etiam cinere, & puluere conspersisse caput: cū ipse quoque dicat: cap. 16. saccum consui super cutem meam, operui cinerem carnem meam.

Secundo hæc actio poenitentiam agentibus, & sese coram alijs deprimentibus, & coram Deo humiliter deprecantibus conueniebat; Iosue. 7. Iosue scidit vestimenta sua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini. Vide etiam. 2. Paralip. 34. v. 19. & 1. Machab. 3. vers. 47. huc illud Ioel. 2. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: id est plus corda, quam vestimenta; sicut & id Misericordiam volo, & non (plusquam) sacrificium: nam illa externa declaratio, nisi ficta & inanis esset futura; internæ contritionis, & doloris cordis significatio quædam erat; sicut & carnis circumcisio, cordis circumcisionem significabat, & exposcebat. Ergo tot acceptis cladibus, & plagis scindit præterea ipse vestimenta sua, & spontaneam poenitentiam agens, subiectum se & humile Deo exhibet, vir sapientissimus, & Deo flagellanti comitem se adiungit; quò se amplius maceret, & fatiget. Tā enim longè abluunt viri sancti, ut immixtas a Deo calamitates respiciant, ut cum illas placere Deo intelligunt, alias etiam ipsi adiciant, sponteque suscipiant. Hoc suorum malorum vnico leuamine utebatur Dauid. Psalm. 34. Cum mihi molesti essent, induebar cilicio: (non contentus videlicet hostium molestijs, mihi ipsi hostis eram ego ipse, & molestissimo cilicio ex animalium setis contexto me macerabam) Humiliabam in ieiunio animam meam (præter hostis insidias, ego mihi cibum subtrahebam, & ieiunio animales, corporeasque vires debilitabam) & oratio mea in sinu meo conuertetur (cum mihi illi male precarentur, bene illis precabar; quod & difficile, & molestum humano sensui esse solet, ijs bene velle, a quibus læsus sis.) Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum, sic complacebam. (Cum illi mihi molesti, & infesti existerent, ego mihi ipsi vim afferebam, ut omni via, & ratione illis possem placere, & proximi fratrisque officio prodesse.) Quasi lugens, & contristatus sic humiliabar (illi me sublatum de medio cupiebant; ego verò, quò illorum conatus promouerem, & anteuertirem, lugubrem vellem sumebam, qua honorificè quasi meum feretrum prosequer, in quod me illi iam dudum illatum, & repositum cupiissent. Fortè ad id alludit, cum 2. Reg. 15. fugiens Absalonem sponte vrbe fortissima cessit, cum in vrbe, quam in agro melius se tueri, & defendere posset, ut obseruauit Abulen. tamè sponte ignominiosam fugam suscepit, cessit regia vrbe, regaliq. sede, fugit nudis pedibus, nō enim tam fugam celerem, quam molestam, & laboriosam ini-

9 Vestis dilaceratio quorsum fieret.

Lugentium habitus.

2. Reg. 1. 11

2. Reg. 3. 31

Gen. 37. 34

Verg. 12. Aen.

Iuue. Saty.

Herodot.

Lucianus.

Dionys.

Halicar.

Iob. 16. 55.

6

Iosue. 7. 6.

Hes. 6. 7.

Ps. 34. 13.

bat; non equo, non calcaribus usus, sed calceis etiam, qui in montes arduos, & difficiles ascendente leuare possent, depolitis: tum etiam, Scandens & flens, & nudis pedibus incedens, & * operto capite ascendebat plorans; videlicet pro more lugentium lugens & contristatus; sic igitur suam mortem, quam expetebat Absalon, lugebat, & contristatus humiliabatur. Non aliter se fecisse testatur Iob; postquam multa, quæ pertulerat mala commemorauit, & mille se vulneribus proscissum dixit, Conscindit me vulnere super vulnus; quas ipse poenas alias adiecisset, subiungit, saccum consui super cutem meam, & operui cinere carnem meam; quasi diceret, accepta vulnera non oleo, non resina, non malagmate leniui, neque obligauit, non sanguinem fluentem compescui, neque vinciui; sed quasi aceto, saleque perfunderem, fetoso cilicio cooperui, & cinere conliperi. Scidit etiam vestimenta sua, quasi primis verberibus admonitus, ut vestem proijceret, quo se nudum flagellanti præberet: quasi illud usurpans Pl. 37. Quoniam ego in flagella (futura infligenda) paratus sum; & (quamuis) dolor meus (quem nunc iam perfero à te, ab hostibusque meis illatum) in conspectu meo semper. Non hoc impiorum ingenium, qui Dei comminationibus, supplicijs etiam, quibus possunt voluptatum generibus occurrere nituntur; nam [Vocabit Dominus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, & ad caluitium, & ad cingulum facci; & ecce gaudium, & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum.]

Tertio hæc vestium dilaceratio, & intimi doloris significatio sæpe usurpata est in blasphemiarum detestationem, & Dei honorem; ut qui Dei iniuriam accepisset, rumperetur præ dolore. Sic fecit Ezechias. 4. Reg. 19. & Isa. 37. Audiens blasphemias Rabfacis: atque Iere. 36. cum sacrum volumen dilaceratum, & combustum est, criminis ingentis notantur, qui nullam doloris significationem ad tantum sacrilegium præbuerunt. [Non timuerunt, neque sciderunt vestimenta sua rex, & omnes serui eius, qui audierunt omnes sermones istos.] Eodem videtur spectare id Act. 12. cum Rex Herodes argentea veste coruscans, & diuinos sibi honores deferri à populo intelligens, misere interiit, eo quod non dedisset honorem Deo, videlicet discissa veste; quæ tunc peculiari ratione debuisset discindi, cum ea fuisset populo erroris occasio: aliter Paul. & Barnab. Act. 14. quibus cum Iouis sacerdos sacrificare pararet, conscissis tunicis exilierunt in turbas clamantes, & dicentes, Viri quid hæc facitis? & nos mortales sumus. Iam ergo, licet de hac veteri caeremonia nihil sciatur ante legem ad blasphemiarum detestationem præcessisse; sed pulchre tamen extendi eo usque poterit, atque cum dilaceratis Iobi vestibus consui. Namque cum illud propositum esset demoni, idque pollicitus esset, fore ut Iobus Deo benediceret, credendus est multos stimulos hominis animo adhibuisse, & multas blasphemiarum cogitationes suggessisse, ut illum ad aliquod blasphemiarum verbum pertraheret. Sed blasphemaret, scilicet, aut diuinæ providentiæ detraheret, qui ad primam cogitationem, primamque tanti criminis suggestionem, quæ interius sibi audire videbatur, illico surrexit, & quasi præcordia in Dei honorem, & blasphemiarum detestationem disrumpere, vestimenta etiam conscidit.

Quarto huc vocat Origenes illam aliam condendi cadavera antiquam caeremoniam: nam si quando pretiosa veste contectum cadaver condi oporteret, vestem prius conscindebant, ne forte, si integra esset, furandi occasio daretur, & cupiditas furibus inijceretur exhumandi corpus, & indigne tractandi. Nescio an de hac re intelligendus sit Chrysost. hom. super orationem Annæ, paulo ante finem, dum de diuitum morte, & funere loquitur in hæc verba. [Cum defuncto multam inculcaueris vestem pretiosam, & auratam, nihil aliud nisi maiorem inuidiam, & accusationem attuleris, & aduersus defunctum omnium ora referaueris, & accenderis acriorem auaritiæ accusationem, singulis lacerantibus, & suffocantibus defunctum, ac maledicentibus, quod neque mortuus circa pecunias infaniam dissoluit, nec hoc tantum est graue, verum & quod furum oculos aperit.] Hoc sibi ipsi officium præstitit Amata Regina Latini Regis vxor; nam cum furore ad suspendium adigeretur.

Purpureos moritura manu discindit amictus,
Et nodum in formis lethi trabe nequit ab alta.
Iob itaque viuus adhuc, paratus in quamcunque sortem, pro singulari sui animi virtute scidit vestimenta sua, &

aduersarios spiritus his verbis compellat; Iam vos nequissimi hostes de me actum putatis; iam me sublatum vultis de medio, & repentino aliquo calu obrutum; iam de præda disceptatis, & super vestem meam sortem mittitis, sed furunculi vilissimi, regales has meas velles ego prius dilacerabo, ne me mortuo hanc vos prædam incolumem, & integram ostentare, aut iactare possitis. Non aliter vir fortissimus stipatus latronum caterua, hostibus insultaret, prius vitam profusus cum sanguine, quam pallium largiturus. Hispanus id diceret, primo salda de mis manus hechas tiras: Non seruiat hosti, non demoni tuum pallium, non oculi, non manus, non pedes; rumparis prius, & membratim conscindaris, quæ de te viuo, & hospite ille triumphet, quamve illi seruias integer. Elegans illud in primis est, & quod huc faciat, quod de mundi contemptu Seneca disputans scripsit ad Lucill. [Circumspiciendum nobis (inquit) est quomodo à vulgo tuti esse possimus. Primum inde nihil concupiscamus, unde rixa est inter competitores: deinde nihil habeamus, quod cum magno emolumento insidiantis eripi possit; quam minimum sit in corpore tuo spoliolum, nudum latro transmittit: etiam in oblecta via pauperi pax est.]

Quinto, Græci, Orig. atque Nilus, eximium luctatorem, & insuperabilem monomachum Iobum agere, dum vestes laceret, existimant. Nam Syrorum gens, teste Orig. cum conferende erant cum hoste manus, vestes conscindebant, & abiciebant, & nudo pectore sese in medios hostes audacter coniciebant: aliæ quoque barbaræ nationes spoliatae, atque tunicis luccinctæ, nudis pectore & humeris hostes excipiebant, Omnis (inquit Paulus) qui in agone contendit, ab omnibus se abtinet: non enim nisi nudos, ut Nilus ait, in stadium lex certaminis deducit. Hinc illud vulgatum Gregorij dictum: [Qui ad fidei agonem venimus, luctamen contra malignos spiritus sumimus. Nihil autem maligni spiritus proprium in hoc mundo possident: nudi ergo cum nudis luctari debemus: nam si vestitus quisquam cum nudo luctatur, citius ad terram deijcitur; quia habet unde teneatur: qui ergo contra diabolum ad certamen properat, vestimenta abiciat, ne succubatur.] Non aliter Iosephus ille castitatis athleta in manu voluptatis illi tenere conantis vestimenta reliquit, nudusque profugit victoriam triumphumque reportans; non aliter primus homo dum in stadio consistebat, cum hoste conflicturus, nudus erat; ubi autem victus esset, & e paradiso, videlicet loco certaminis repullus, indutus est, ut qui nuditatem simul cum certandi virtute reiecerat. In quam rem Nilus accommodat id Salomonis præceptum, Prouer. 27. Tolle vestimentum eius, qui spondit pro extraneo. Quem locum sic Septuag. Complutenses legunt: [Tolle vestimentum eius; aduenit enim iniuriator, qui aliena disperdit. Septuag. autem Vaticanæ, sic; Aufer vestimentum eius, præterijt enim iniuriator, qui quidem aliena uastat.] At itaque Nilus, auctorem prouerbiorum præcipere ludi, certaminisque magistro, ut eius, qui luctaturus cum hoste in arenam descendit, vestimenta detrahat; Ergo Iobus prouocatus ab hoste hostem prouocat, atque laceffit; & qui terrenis rebus nuncium remiserat, uestes conscidit, & abijcit, diuinæque uirtutis oleo perunctus, nudus nudum, & corporis integumentis carentem aduersarium expectat.

Sexto tandem hanc dilacerationem uestium dicas esse infracti cuiusdam, pariter, ac liberalis pectoris; quasi diceret ad suos hostes: Alijs spoliatus rebus omnibus, si quid mihi reliquum est, videlicet vestem hanc, quæ contemtorum mihi inuidetis, non est quod per insidias illam auferre moliamini, libenter illam abijciam, nulla iterum sumendi spe: nam ne possim iterum illa uti, ego prius abijciam, in frustra que comminuam. Neque sic tamen bona mea vlla amisse exultimo, nam quæ extra me sunt, nihil ad me: bona mea in pectore asseruata, & recodita habeo, & omnia bona mea, nudus licet, mecum porto. Consonat cum Christi assertoris doctrina, Matth. 5. [Dico vobis non resistere malo, (Chrysost. diabolo in impijs operanti) sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram, & qui vult tunicam tuam tollere, præbe ei & palli.] Nullum finem patientiæ præscribere, nullum spoliati, nuditati, paupertati: quem locum acutè tractat August. epist. 5. ad Marcell. maxilla quidem dextera securior est, quod non respondeat dexterae manui, sed sinistra aduersarij percutientis (tum etiam melior, & honoratior est: cum ergo meliora bona tibi voluerit inimicus au-

2. Reg. 15.
* Con una
Ioba, o con
in capite
deluio.

Pf. 37. 18.

Isa. 22. 12.
13.

7
Dilaceratio
vestium in
blasphemiam
detestationem.

Ier. 36. 24.

Act. 12. 13

Act. 14. 7.
13. & 14.

Iob prima
blasphemie
suggestioni
respondit ve
stium dila
ceratione.

8
Origen.
Antiquas
funerum ri
tus.

Chrysost.
explicatus.

Virg. 12.
Aen.

Iob cum ho
ste, quasi
cum furum
culo agens.
Simile.

Nō sunt no
stra spolia
tradenda
hosti.

Sen. ep. 14.
ad Lucil.
Paupertatis,
& laceratum ve
stium laus.

9
Origen. &
Nilus.
Syrorum mos
in pratio.

Abijcere ve
stes, habitus
in illis pra
lium.

1. Cor. 9. 25
Greg. homi
32. & Marc.
16. & Luc.
19.

Iosephus di
citur pat
lium.

Pro. 27. 23
LXX.
Complut.

Vatican.

Iob nudus
nudum prouo
cat hostem.

10
Vestium ab
iectione. ad li
beralitatem
pertinere.

Extrema
omnia non
sunt vera
bona.

Matth. 5. 39

August.
Quid dex
tera maxil
la, quid si
nistra.

cus auferre, cum in interiorē tunicā, & animā virtutes; exponere terrena omnia bona, & sinistram maxillam, externumque pallium; quā cum ille abstulerit, nihil quod verē bonū sit, amisisse te puta. Paulus verō eximius laborum exantlator, qui cum vincula audit, non solum alligari, sed & mori paratum se præbet, ut nullum sustinentiæ finē faciat, sic nos instruit, 1. Cor. 6. [Delictū est in vobis, quōd iudicia habetis inter vos, quare non magis iniuriā accipitis? quare non magis fraudem patimini?]]

Et tonsō capite corruens in terram adorauit.

- 11 Capitis & barba abrasio in commutatione fortuna, vel in malum, vel in bonum.
- 12 Rescindere barbam, militare volentis: idem etiam rescindere capillos. Iob certamen.
- 13 Abrasio capitis in sacrificijs. Iob spontaneam oblationem, cum aliorum tum sui ipsius offert.
- 14 Morituros abscidisse comam. Quadam ex profanis. Iob paratus mori, non solum spoliari.
- 15 Corruere in terram lugentis, adorantis ve habitus: varij adorandi gestus, ex sacris & profanis.
- 16 Adorare pro incuruare se, aut genuflectere ex Hebr. & huius analogia ratio: Explicatus locus 4. Reg.
- 17 Militem procidere ad pedes Imperatoris quid. Iob supplex coronam petit.
- 18 Iob virtus in medio duorum vitiorum.
- 19 Comparatio cum alijs qui filiorum mortem lacerant in sacris: explicatur luctus Dauid.
- 20 Eadem cum alijs quoque comparatio: expensa mors Eli.

Et tonsō capite. Origen. vult, hoc non luctus, sed lætitiæ causa factum; sicut & de Ioseph scriptum est, Genes. 41. [Eductum de carcere Ioseph toroderunt, ac veste mutata obtulerunt ei.] Certum est tamē, ut discissionem vestium, ita & tonsionem capitis ad lugendi consuetudinem, & cæremoniam pertinuisse. Quia verō cum in sacris litteris, tum in profanis mos tondendi, aut radendi caput, & barbam, iam mœroris, & luctus est, iam verō lætitiæ, & melioris fortunæ, ideō sapienter docet in Catena Chrysost. & Gregor. lib. 2. cap. 17. pro varietate regionum, & temporum, ita quoque varios mores, & ritus, atque adeo contrarios viguisse. Semper quidem fortunæ, & status commutationem significare volebant tonsione capitis, & abrasione barbæ, ubi coma, & barba prolixa ornamento erat: vbi uerō abrafa barba, & tonsum caput amabatur, intonsi erant in luctu. Mœroris, & luctus caluitium, & detonsio sunt, 1. Esdr. 9. uers. 3. Isa. 15. v. 2. & 22. uers. 12. Jerem. 7. v. 19. 16. v. 6. Ezech. 24. v. 17. & v. 23. Mich. 1. v. 16. fuit etiam captiuitatis, & seruilis contumeliæ, aut ingentis ignominia, & opprobrij, 2. Reg. 10. v. 4. 2. Esdr. 13. 1. Paralip. 19. v. 4. Deute. 32. v. 42. Ezech. 29. v. 18. [Nabuchodonosor seruire fecit seruitute magna: omne caput decalutatum, & omnis humerus depilatus:] unde Aristot. 1. Rhetor. dixit, comam esse libertatis argumentum. Quare cum apud ethnicos probro, & ignominia haberetur tonsura capitis, tonsus est D. Petrus ab his, qui eius sermoni non credebant, & hac ratione illus, ut scripsit German. Episc. Constantinop. in Theoria rerum Ecclesiasticarum. E conuerso comam, & barbam prolixa aliquando fuisse luctus, & mœroris signum, indicatur Gen. 41. uers. 14. & 2. Reg. 19. uers. 14. cū [Miphiboseth descendit in occursum regis illotis pedibus, & intonsa barba, uestesq. suas non lauerat, &c.] Ad honorem quoque, & dignitatem uideretur pertinere id Baruch 6. Sedent habentes capita, & barbam rasam. Quare quōd ab illis secernerentur, suis sacerdotibus præcepit Deus, Leuit. 19. Non attondebitis caput in rotūdum, nec barbam raderis. Quōd etiam spectasse Nazaræorum lex, Num. 6. de nutrienda coma, uisa est. Apud Romanos, ut Martial. lib. 2. indicat, barba reorum prolixa erat. Nos similem uocamus, barbam lugentis uxorem, barba de biudo. Imperatorum uerō usque ad Neronem, barba rafa fuit, ut Aulus Gellius scribit, lib. 3. cap. 4. Verū cum multa de hac re dici possent, multaque eleganter congefserint nostræ ætatis uiri doctrina excellentis, & bene de sacrarum litterarum studio meriti, satis fuerit illos indicasse, quōd nos ad alia properemus: illi sunt Antonius Gueuara dum explicat Habac. dicentem: Denu-

dasti fundamentum eius usque ad collum, & Alfonso Mendoza quæstione sua 5. de Nazaræorum capite non tondendo.

Quia uerō nō solum ad lætitiā, aut luctum, sed etiam ad militarem habitum usurpabatur capitis, & barbæ abrasio, tum etiam ad quædam sacrificia, ideō nihil molle, aut imbecillum, nihil parum pium, aut religiosum de hac capillorum detonsione existimandum est. Certē Ambros. lib. 6. Examer. dixit, comam esse terribilem in bellatoribus: sed tamen barbā rasisse erat militare uolentis, uti ille dixit:

*Si quem recisa forte barba uideris,
Mibi uidetur militare uelle.*

Abantes quoque natura pugnaces, & cominus pugnandi periti, anteriorem capitis partem tondabant, ne ullas hostibus ad capiendum anfas darent; ob eandemq. rem suis ducibus, ut barbā raderent imperauit Alexandr. ut scribit Plutar. in Theseo. Iob itaque non solum uestimenta, abijcit luctaturus cum hoste, ne teneri possit, sed etiam capillos tonderet, ut expeditior sit, cum reliquerit omnia.

Sacrificari uerō solitos capillos, præterquam quod ex Num. 6. constat; de ethnicis idem asserunt Cyril. in Leu. & Theod. quæst. 28. Eugub. & Caietan. Num. 6. ex profanis Lucian. in Dea Syriæ, Sueton. in Nerone cap. 12. Tum etiam qui ex maris tempestate euasissent, abrahā comam sacrificabant. Considerare igitur licet, Iobum de his, quæ sibi reliqua essent, spontaneam Deo oblationem facere; quō significaretur, quæ sibi ablata essent, sua sponte ablata, non inuito, & incolumem ex tempestate formidanda tot fluctuum, atque tentationum euasisse. Quid quod non solum capitis comam, & externa omnia bona Deo sacrificat, sed seipsum illi hac cæremonia iniicit, & deuouet? nam solebant quidem in sacrificijs summa pecudum capita abradi; id quod significauit Virgil. cum pro foedere illo sanciendo minutatim sacrificium Latini regis describit.

*Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, patrisq. altaria libant.*

Sumptum uerō hoc ex Homero Iliad. 3. qui in sacrificio describendo scribit.

*Hic rex Atreides cultrum, quem foris ferebat,
Maioris gladij uagina in parte repositum,
Eximit, & media villos de fronte reuellit
Ambarum pecudum.*

Quod, si ex Græco ad uerbum reddas, est pilos è capitibus agnorum dissecuit. Non aliter mansuetissimus, & patientissimus Iob suos ipse capillos dissecuit, & gratissimū Deo sacrificium obtulit.

Sed illud omnino prætereundum non est, posse quoque cæremoniam hanc abscisse comæ, ad mortis uotum, aut præuiam quandam animi preparationem, & promptitudinem referri, quæ se Iob profiteatur, non solum omnia externa bona, sed uitam etiam Deo iubente reddere paratum esse: nam solebant morituri omnia prius ornamenta, & honoris insignia, ne illo habitu morerentur, deponere; capillos præsertim, & capitis honorem; uti Amphiaræus uates iam absorbendus capitis coronam comamq. atque alia ornamenta his uerbis deponit apud Statium,

*Audis iam rapida cursum Stygis, atraq. Disis
Flumina, ter germinosa; mali custodis hiatus.
Accipe commissum capiti dæcus, accipe laurus,
Quas Erebo deferre nefas.*

Atque iam iam sibi manus allaturas Phædra.

*Placemus umbras; capitis exuuias cape,
Laceraq. frontis accipe abscisum comam.*

Et quidem existimasse uidetur delusa antiquitas eos, qui morti proximi essent à Proserpina primum tonderi, & his quasi primitijs initiari Orco, sicque facile è corpore solui posse. Hanc profectō causam Didonis difficulter morientis Virgilius assignat, lib. 4.

*Tum luno omnipotens longum miserata dolorem,
Difficileq. obitus, Irim dimisit Olympo,
Qua luctantem animam, nexosq. resoluere aris
Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygiog. caput damnauerat Orco:
Ergo Iris croceis per cælum roseida pennis
Deuolat, & supra caput astitit. Hunc ego Disi
Sacrum iussa fero, teq. isto corpore soluo;
Sic ait, & dextra crinem secas, omnis & una*

Dilapsus

Mendoza.

12
Capitis, &
barba abra-
sio milita-
ris.
Ambros.

Alexis.

Plutarch.

13
Capillorū
abrasio ad
sacrificia
pertinens.
Cyrillus.
Theodoret.
Eugub.
Caietan.
Lucian.
Lutius.
Iob nō in-
uito ablata
cuncta.
Virg. 12.
Aen.

Homerus.

14
Moriturico-
mā abscin-
debant.
Iob se mori
paratū ab-
scissione ca-
pillorū pro-
fiteatur.

Statius ex-
tremo. 7.

Seneca in
Hypol. act.
5.

Virgil. 4.
Aen.

Origen.
Gen. 41. 14.

Tondere ca-
put luctus
esset.

Chrysost.
Greg.
Capitis, &
barba abra-
sio in fortu-
na et status
commuta-
tione.

Tafsara D.
Petri.
German.

Baruch. 6.
30.
Ier. 19. 27.

Mart. li. 2.
epigram.

Agellius.

Gueuara.

Dilapsus calor, æque in ventos visa recessit.

Seruius. Seruius certè eo loco docet, solitos homines certis consecrationibus aduersus fortunam aduersam se comparare, nec aliter diem suum obire. Sic quoque Glaucias iamiam periturus apud Statium.

Stat. lib. 2. *Iam complexa manu crinem tenet infra Iuno.*

Sylvarum. Et eò certè respiciens Horatius dixit.

Hor. Od. 18 *Mista senum, ac iuuenum densantur funera; nullum sana caput Proserpina fugit.*

Se ipsum itaque Iob tanquam vitem fructiferam, caputq. suum ipse putat, vt fructuum plus afferat in patientia. Et nihil se de demum aduersario insultat, quòd neque capillum sui calare ex direpit tangere potuerit, neque maiorem sibi dolorem, aut detrimentum intulerit ex direptione bonorum omnium, quam si capillos prolixiores, rem videlicet superfluam, sensuq. carentem totondisset.

15 *Corruens in terram.* Luctus est corruere in terram, & sedere in puluere; sed hoc loco potius est adorantis habitus; quare exponitur sequenti verbo, adorauit: non aliter procumbentes, & prostrati singulari animi gaudio perfusi Magi, adorauerunt, Matth. 2. Sed quidem sciendum, non eundem semper fuisse adorandi gestum, & habitum; aliquando enim stantes adorationem exhibebant, vt notauit August. lib. 2. ad Simplic. quæst. 4. & indicatur Isa. 49. [Reges videbunt, & consurgent principes, & adorabunt Dominum: aliquando etiam sedentes orabant, & adorabant, 2. Reg. 7. Ingressus est rex Dauid, & sedit coram Domino, & dixit: Quis ego sum Domine Deus, &c.] Numa etiam Pompilius, referente in eius vita Plutarcho, sedens adorabat, atque adeò non Reges solum, sed cuiusvis generis homines, adoratos sedere iubebat Pythagoras; volens nimirum significare in quiete, & tranquillitate animi Deo & orationi vacandum. Sed certè inter omnes orandi, & adorandi habitus, magnæ cuiusdam animi demissionis, & penitus se Deo deuouentis est, supplicem se præbere, veneraturum supplicare, procidere in genua; nam qui procidit, nihil in se agnoscit firmum, & stabile, & nihil in eo non agnoscit gloria, & adoratione dignum ad cuius pedes accidit. In conspectu eius (inquit Dauid) cadent omnes, qui descendunt in terram: id est mortui, cum terræ & sepulturæ mandantur, videntur in terram corruere adoraturi Deum vitam, & mortis Dominum, & auctorem resurrectionis. Cadere itaque mortuos in conspectu Dei, videtur idem esse cum illo Pauli, præcipientis, vt in nomine Iesu omne genuflectatur, non solum cælestium, & terrestrium, sed & infernorum; videlicet eorum, qui in sepulchris resurrectionem expectant. Ergo per Pleonasmum dictum est adorauit, postquam dixit, corruens in terram. Gen. 18. [Adorauit Abraham pronus in terram, Genes. 37. manipuli adorantes; id est, incuruati, aut prostrati coram manipulo Ioseph, & passim in libris Regum. Esther 3. Mardocheus non flectebat genu (exponitur sequenti verbo) neque adorabat.] Matth. 4. v. 9 & c. 8. v. 2. Apoc. 7. v. 11.

16 Quia igitur adoratio fiebat peculiari gestu corporis, videlicet incuruatione aut genuflexione, aut capitis inclinatione, idèò verbum adorandi, *Sachab*, propriè est incuruare, aut humiliare se. Tum etiam adorandi verbum pro sola incuruatione corporis, aut genuflexione externa accipitur, 4. Reg. 5. cum Naaman postulabat ne sibi culpæ imputaretur corporis incuruatio, & genuflexio in templo Remmon eo tantum fine, vt rex genuflexus commodè posset humero eius inniti, hoc enim non erat intrinsecè malum; [Quando ingreditur dominus meus templum Remmon, vt adoret, & illo innitente super manum meam si adorauero in templo Remmon adorante eo in eodem loco, vt ignoscat mihi Dominus.] Eadem ferè incuruandi, aut procubendi simul, & adorandi significatio in Græco, *Proscyneo*. Non dissimilis apud Latinos, cum etiam Plin. lib. 8. cap. 1. de elephantis dicat, Regem adorant, genua submitunt. Propterea Damasc. oratione 3. de imagin. cap. 5. sic adorationem definit, Adoratio est animi cedentis, id est, submissi, & humilis significatio: cedit animus cadente, & procumbente corpore. Itaque Iob corruens in terram adorauit.

17 Illud breuiter addam genuflexionem, & supplicationem ad pedes Imperatoris, habitum fuisse strenui militis cedere ad pedes coronam accipientis: ergo Iob prius surrexit, quasi lacessiturus hostem, & strenuè dimicaturus, nunc procidit Deo supplicaturus, iustam patientiæ & fortitudinis coronam, & præmia consecuturus.

Hoc tandem loco Gregorius inter duo vitia extrema Iobum construit, vtrinque reductum, videlicet inter indolentiam illam Stoicorum, seu dicas insensibilitatem, & stupiditatem; & ex altera parte molitudinem, & pusillanimitatem, nimiumq. sensum verberum & doloris. Nam surgens, scindens vestem, tondens caput, ostendit se flagella sensisse, & doluisse: corruens verò in terram, & Deum adorans, in bonitate de Domino sensisse, & Deum pliusquam suos filios honorasse.

Potest autem summa cum laude vir patientissimus cum alijs comparari, qui suorum filiorum mortem non acceperunt simili constantia; sed vel in altero extremo constituti sine sensu fuerunt, vel ad alterum proprius accedentes luctui miserabili se totos tradiderunt. Ex sacris proferri possunt hæc exempla. Iacob vnus Ioseph morte nuntiata ad quem neque imperium, neque sacerdotium, neque duplex rei paternæ portio, aut familiæ conseruatio pertinere poterat, vt qui primogenitus non esset, multis liberis alijs viuētibz, tamen [scissis vestibus indutus est cilicio lugens filium suum multo tempore. Congregatis autem cunctis liberis eius, vt lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere: sed ait, * Descendam ad filium meum lugens in infernum.] Quasi diceret: filio meo Ioseph mortuo, non possum amplius viuere; Malo mori, quam viuere, non viuente Ioseph. Quæ verba perturbati, & grauiter dolentis, & mala sua exaggerantis dixit esse Augustin. in quæst. super Genes. tranlegit autem Iacob in luctu & lachrymis, tres & viginti annos, qui à 16. ætatis Ioseph anno, vsque ad eundem quadragesimum fluxerunt. Deinde Dauid, impium licet, Absalonem, regni & paterni sanguinis sitientem, neque regni, neque diuinarum promissionum hæredem, tamdiu, tamque grauiter mortuum luxit, vt oportuerit ab immoderato inutilique fletu, & gemitu à fortissimo duce Ioab cohiberi, & deterreri proposita militum, & populi defectione, nisi sibi à lachrymis temperaret. Cum verò Ammonem filium nefarij incesti, & stupri reum fleuit interfectum, quòd ea in re minus constantem se præbuerit, verbis foemini generis rem hanc explicat Sacra Scriptura, quasi mollem, & effœminatum fletum viro indignum tribuens 2. Reg. 13. luxit: (in Hebr. verb. foemininum luxit foemina) Dauid filium suum multis diebus.

Ex profanis hæc. Solon vnus è septem Græciæ sapientibus, apud Thaletē Mileri diuersabatur; cum verò Thales ex eodem numero sapiens quendam peregrinum subornasset, qui simularet se Athenis venisse, & interfuisse funeri filij Solonis; coepit Solon caput cadere, vt scribit in eius vita Plutarch. atque alia facere, & dicere, quæ ab hominibus afflictis, & calamitate aliqua perfunctis fieri solent. Tum Thaletem ridentem his hominem aggressum ferunt. Hæc me, Solon, à nuptijs, & à procreandis liberis dehortantur, quæ te hominem fortissimum, & constantissimum infringunt. Iulius Capitol. scribit Gordianum seniore audita filij morte laqueo vitam finiuisse. Similis molitudinis, & paternæ inconstantie mille passim occurrunt exempla.

Inter alia verò ad stupiditatem illud pertinet, quod de M. Horatio Pulullo scribit Titus Liu. Deca. 1. libro 2. Is cum templi dedicationi vacaret filij morte nuntiata, nihilo plus à proposito auersus, quam vt cadauer afferri iuberet; orationem peregit, & templum dedicauit, quòd si hoc ad constantiam, & religionis pietatisque cultum referatur, (quo etiam maiori iure referendum est, quòd Heli suorum filiorum morte nuntiata, nihil commotus est; sed tunc tandem cum accepisset arcam Dei captam esse à Philistæis, Cecidit de sella retrorsum, & fractis ceruicibus mortuus est;) Multò tamen constantior, multoque pietatis, & diuini numinis obseruantior Iobus, qui dolorem ex filiorum interitu maximum, lachrymas, & luctum in orationem & pietatis diuiniq. numinis cultum ita conuertit, vt totum se commotum humanitatis sensu ostenderet; totum etiam se Deo, & orationi committeret; sanctissimiq. verbis de Dei prouidentia, & de sua orbitate philosopharetur. Res par miraculo illi, cum vacæ vitulis earum conclusis domi, trahebant arcam Dei, [itinere vno gradiebantur pergentes & mugientes, & non declinabant ad dexteram, neque ad sinistram.]

18
Iob virtus
inter duo
extrema vi-
ta const. tu-
a.

Genes. 37.

* Cō esse do-
lor mortis,
que no-
me quita-
basta que
me echen la
tierra enci-
ma.

August.
2. Reg. 29.
33.

2. Reg. 13.
37.

Plutarchus.

Iulius Cæ-
pitolinus.

20
Tit. Linius.

1. Reg. 4. 18.

1. Reg. 6. 12.

XXI. Nudus egressus sum de vtero matris meae, & nudus reuertar illuc: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

- 1 *Præclara Iobi ad omnes nuncios responsio. Aerumna impellunt ad philosophandum.*
- 2 *Terram vocari matrem. Puerum recens natum statuit solitum in terra, veluti in matris gremio.*
- 3 *Puerum in terram cadere & tolli, quid? Sepulchrum matris vterus.*
- 4 *Matris vterum simpliciter ab alijs accipi. Qui moritur, similis est conceptui.*
- 5 *Matris vteri nomen commune sepulchro, & e contra. Quid inferiora terra; in David & Paulo, quid terra natiuitatis.*
- 6 *Relatiuum in sacro sermone aliquando indicare aliquid interius menti obiectum.*
- 7 *Iob bene in Deum animatus. Philosophia rationes, & consolationes usurpata in sacris.*
- 8 *Iob spoliatus non plus dolet, quam si perpetuo miser fuisset. Quædam ex Seneca.*
- 9 *Iob gloriatur se scire penuriam pati. Patientia, & Philosophia tabula in naufragio.*
- 10 *Argumentatio qua se Iob consolatur. Particula, & nota illationis.*
- 11 *Vita hac, via: tum etiam fabula peracta in terra theatro.*

Qualis fuit
Iobi re-
sponsio.
Prosper.
Chrysost.

Olymp.

Iob præcla-
re vitur
Philosophia
præceptis.
Zeno.

Diogenes.
Plutarch. de
tranquilli-
anim.
Gregor.
Nyssenus.
de vita
Moyf.

Chrysost.

D. Thom.

Terra homi-
nis mater.
Gen. 2. 7.

Matth. 1. 3.

Gen. 3. 19.

Expectabant nuncij omnes, intenti ora tenebant dæmones, quid Iobus responderet, & quam affecti dolentisque animi verbis significationem daret: nam internas animi cogitationes clarè intueri non poterant. Respondit tandem ille; responsionemque fuisse telum, quo aduersarius fuerit confixus atque prostratus, ait Prosper: cumque multa ab hoste tela excepisset illæsus, sed vno ipse ictu percussit diabolus. Chrysost. pulchrè dixit horum uerborum sonitum clariorem, atque magnificentiorē extitisse, quam si multarum tubarum clangoribus victor renunciaretur. Olympiod. suis improbum Satanam iaculis nunc confixisse, ait: nam pro ironica illa, & in contrarium accepta benedictione, quam Satanas sibi, Deoque pollicebatur, hymnum canorum, & dulcem ad diuinas laudes, & gratias agendas pro calamitatibus comparatum, edidit. Dixeris etiam hanc esse cantilenam, quam coram mundo latrone cantat Iobus, uiator nudus & uacuus. Non minus sanè, multò etiam præclarius aduersa vitur fortuna, & Philosophiæ præceptis, quam Zeno ille sapientissimus, cui cum nauis una oneraria ex bonis omnibus tantum reliqua esset, cum accepisset cum mercibus perijsse; Benè sanè, inquit agis fortuna quæ ad pallium obsoletum illud me, & ad Stoam redegit. Diogenes in exilium pulsus, tunc tandem philosophari auspiciatus est; utriusque auctor Plutarch. Iobum tamen ad sublimiorem, excellentioremque philosophandi rationem tanta bonorum omnium, filiorumque orbitas redegit. Simile quid Gregor. Nyssenus obseruat in Moyse; nam ab eo, quem seruandæ pacis, & non contendendi cum fratre admonebat, iniuriam & repulsam passus, ad contemplationem impulsus est, ut ciuitatum relicta turbatione secum ipse uiuere mallet.

Sed ut grauissimam sententiam intelligamus, illa prius uerba explicanda sunt, quæ de utero matris loquuntur, & de reuertendo illuc. Chrysostomus existimat terram uocari matrem, tam in prima parte, quam in secunda; quem sensum Diuus Thomas non reijcit, ita ut de Adamo in sua persona loquatur, aut uerò in uniuersum de homine; namque cum primum formatus homo est à Deo; de terræ gremio, quæ formando corpori materiam subministravit, prodijt, susceptusque est in lucem. Similique ratione uidetur, Genes. 2. dictum, [Formauit Deus hominem de limo terræ, sicut cum pater materque hominis explicantur, Matth. 1. Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar.] Quare cum suæ mortis, & reuersionis in terram admonetur homo, simul etiam suæ originis, suæque natiuitatis ex terra admonetur à Deo, Genes. 3. [donec reuertaris ad terram, de qua sumptus es; quia pulvis es, & in puluerem reuerteris.] Res quidem non obscura

ijs, qui naturali lumine ducuntur; nam Pythicam illam vocem, quæ ex intimo specu Tarquinijs ab oraculo sciscitantibus, ad quem prius summa Romani Imperij deuoluenda esset, reddita est huiusmodi, [Imperium summum Romæ habebit, qui vestrum primum, & iuuenes, osculum matri tulerit;] percalluit quidem alio spectare ratus, ac delusi comites, Brutus; qui veluti si prolapsus cecidisset, terram osculo contigit: scilicet, quod ea communis mater omnium mortalium esset: rem scribit Liu. 1. Annal. Quare cum primum nascebatur puer, non tam puerperæ, quæ illum enixa fuisset, quam terræ matri filius tribuebatur acceptus, & editus: si enim puer vitalis erat, sublatu-
tus ab obstetrice statuebatur in terra, ut Varro scribit; a-
pud Martial. libro 2. de vit. Patrum: idemque libro pri-
mo de lingua Latina ait: antiquos ubi primo infans na-
tus esset, nudum confestim in terra sternere, Opemque
Deam, quæ & ipsa terra est, implorare, quæ velut mater nascenti esset auxilio: eiusdem rei meminerunt Festus
Pome. Suetonius in Augusto cap. 5. & in Nerone capit. 6.
Seruius in 10. Ænei. atque August. 4. de ciuit. cap. 10. cum
falsa numina in vnicum verum numen, Deumque refert,
sic scribit: [Ipse opem ferat nascentibus excipiens eos si-
nu terræ, & vocetur, Ops; ipse leuet de terra, & vocetur
Leuana.] Seneca quidem de ea cæremonia loquitur li-
bello de moribus, Omnes (inquit) infantes terra nudos
excipit: & Plinius lib. 2. cap. 65. Terra nos nascentes exci-
pit: initio verò lib. 7. comparans hominem cum reliquis
animantibus, quod inter cuncta solum inermem, nudum-
que natura creauerit; Hominem (inquit) tantum nudum,
& in nuda humo natali die abijcit ad vagitus: tandè Ma-
crobius lib. 1. cap. 12. ex Labeonis sententia tradit, Matiam
Deam terram esse, & Mercurium illi in sacris adiungi; quia
vox nascenti homini contactu terræ datur; eandemque
Opem vocari, quod ipsius auxilio vita constet, & Fatuam à
fando, quod infantes partu editi non prius vocem edunt,
quàm attigerint terram; & Faunam à fauendo, quod om-
nium vlti animantium fauet; & Bonam, quod omnium
nobis ad victum causa bonorum est; denique magnā ma-
trem in sacris appellari.

Hinc natum videtur, ut nascentes infantes dicerentur in terram cadere: qua ratione Iustinianus Imperator dixit: [Posthumum, qui viuus perfectè natus est, licet illico postquàm in terram cecidit, vel in manibus obstetricis decessit, testamentum rumpere.] Huc illud pertinet Statij Papinij lib. 1. Sylvarum.

~~~~~ Tellure cadentem
Excepi, fouiq; sinu, nec colla genasq;
Comere; nec pingui crinem deducere amomo.
Cessauit mea, nato, manus.

Planeque hoc videtur esse quod Salomon Sap. 7. de se testatur: Ego natus accepi communem aerem, & in simili-
liter factum decidi terram. Atque inde tollere filium di-
citur, qui filium habet; quod illum pater de terra iacètem
tollebat. Quem verò parentes non agnoscerent, neque
vellent suo nomine educari, aut nutrir, non tollebant.
Hinc Soltrata ad Chremetem maritum.

Meministi me esse gravidam,
Et mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli?

Ex his igitur perspicui potest terræ gremium, matris vterum vocari à Iobo, de qua homo sublatus sit nudus. Atque huius interpretationis illa confirmatio esse potest, quod secunda pars de terra quoque intelligenda sit; quare particula, illuc, quæ vim referendi habet, terram intelligi postulat in prima parte, sic legunt; & nudus reuertar in terram. Hieronymus epistol. 20. ad Tarasiam. Pro-
sper parte prima, de prædictionibus. Gauden. Brixianus, suo tractat. in scripturam. Cyprian. oratio. de mortali-
tate. [Nudus exiui de vtero matris, nudus etiam ibo sub terram.] Is ergo erit sensus, quem Greg. quoque expref-
sit; nudum me nascentem, & in hanc lucem venientē terra protulit; nudum me hinc exeuntem, & discedentem terra recipiet.

Alij simpliciter accipiunt matris vterum, quæ illum genuit, & peperit. Et relatiuum, illuc, non accipiunt pro illo eodem loco, sed pro alio statu, vel loco simili, ut hæc sit sententia, nudus reuertar in locum & statum similem, in quo spoliatus sum omnibus humanæ vitæ præfidijs, & iaceam in tenebris & angustijs; nimirum in terræ sepulchro, quod simile profecto est materno vtero; nam licet moriens

Zénus.

Puer recēs-
natus in ter-
ra statueba-
tur.

Varro.

Fest. Pomp.

Suetonius.

August.

Seneca.

Plinius.

Macrobius.

3

l. 3. C. de
postb.
Statij Pap.

Sap. 7. 3.

Ter. in He-
aut. Sc. 2.

Hier. tom. 9
Prosper.

Gaud. Bri-
Cyprian.

Gregor.

4

moriens homo videatur nasci ad alteram meliorem vitam, & auelli quasi ex terræ uisceribus dolore mortis obstetricante: ideoq; sicut nascitur inuitus, & repugnans puer, sic etiam ex terra auellitur, cui hærebat, inuitus, & repugnans homo: quam utriusque status comparationem eleganter persequitur Greg. Nissen. oratione de dormientibus. Tamen ad rem præsentem defunctum videtur parere terra intra se, quasi in suo utero excipere, & concipere tanquam mortuum semen, ut uiuum reddat in resurrectione; & quasi nouum foetum in regeneratione excludat. Pulchra item est apud Niss. natiuitatis cum resurrectione collatio. Hæc uerò interpretatio simile habet Eccles. 40. [Iugum graue super filios Adam, à die exitus de uentre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium.] Nam de uentre matris eorum, dixit: id est, de uentre matris, quæ unumquemque genuit, & peperit; postea uerò dixit, matrem omnium, communem omnium defunctorum parentem; sepulturam uerò quasi terræ uterum; quippe uiscera.

5 Hinc est, ut nomen sepulchri utero materno commune sit in sacro Sermone. Sepulturam significant inferiora terræ. Psal. 62. [Introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt,] id est, occidentur uel gladijs confossi uel bestiarum dentibus dilacerati; & tandem sepulturæ tradentur. Eodem nomine intelligitur maternus uterus. Plalm. 138. [Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto, & substantia mea in inferioribus terræ,] in matris uidelicet alao, tanquam in recondita, & ab omni perturbatione semota officina, tu ipse hominis opifex qui omnium es artifex, pro tãti tamque subtilis & elegantis opificij dignitate remotis arbitris me fecisti, & quasi acui pinxisti, & uariegasti. Eam enim uim habet uerbum faciendi, in fonte. Sic & Paulus de Christo Domino ad Ephes. scripsit: [Descendit primum in inferiores partes terræ:] Quod alij de descensu ad infernorum limbum; alij de sepulchro accipiunt; argutè uerò alij de descensu ex cælis in uiscera purissima sanctissimæ Virginis; subterranea namque statio sicut & maternus uterus, caliginosa loca sunt, & ualde humilia & abiecta, quem tamen locum nō horruit Dei filius, qui lux ipsa est. Simili ratione ceti uentrem, cum sepulchri & inferiorum terræ partium nomine coniunxit Ionas, c. 2. [De uentre inquit inferi clamaui,] id est, de uentre, qui est uelut infernus locus, & sepulchrum, quod usurpauit Christus Dominus, & similitudinis figureq; ratione exposuit: [sicut fuit Ionas in uentre ceti, sic erit filius hominis in corde terræ:] quasi diceret, in inferioribus terræ, in uisceribus, in sepulchro: non aliter Prou. 30. Sepulchro æquè ac vuluæ, aut matrici tribuitur insaturabilitas. [Tria sūt insaturabilia, infernus, & os vuluæ, & terra quæ nō satiatur aqua.] Ut autem relatiuum, illuc, cōmodiorem habeat significationem, non debet accipi pro quolibet sepulturæ loco, aut p. qualibet terræ parte indiscriminatim, sed pro illa, quæ illū genuit, quæ dici solet terra natiuitatis; à qua cum cadauer excipitur, mortis quoddam solatiū est; sicut Ierem. 22. dicitur: [Nolite flere super mortuum, neque lugere super eā fletu; plangite illū, qui egreditur, quia non reuertetur ultra, neque uidebit terram natiuitatis suæ.] Propterea Iacob de terra & sepultura Aegypti, non tanquam de matre, sed tanquam de nouerca loquebatur. Ioseph quoque asportari aliō iussit ossa sua cum moreretur.

6 Tandem licet paulo durius, sed tamen non est inutile, quod alij relatiuum, illuc, non referunt ad præcedentia, sed accipiunt demonstratiuè; ita ut indicetur Deus, uel beatitudo, & status futurus, in quæ Iobus tunc haberet cogitationem defixam; Sic Clemens in Catena, & Nissen. oratione, de 40. martyribus. [Deponebant inquit tumicarum amictum, dictum illud Iobi adijcientes, nudi introiimus in mundum, nudi ad eum, qui huc nos introduxit, adhibimus,] quasi diceret, qui me nudum huc misit, cum nudus ad eum rediero, non me non agnoscer, non aspernabitur. Similiter Psalm. 35. relatiuum non refertur ad præcedentia, sed demonstrat aliquid cogitationi, & intellectui: [ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem,] uidelicet in baratrum, & gehennam, quam sibi obijciebat Psaltes, cum nulla illius mentio precessisset. Iam nunc totius sententiæ expendenda vis.

7 Nudus egressus sum.] Ante alia obseruandum, quàm sit Iob benè in Deum animatus, cum pro Dei causa & prouidentia aduersus seipsum, suaq; bona omnia exquisitis articulis. Pineda in Iob. Tom. 1.

gumentis disputet: at contra improbus demon rationes & calumnias contra Deum excogitauerit, & mæleri obtruserit. Deinde ponderandum est, virum sapientissimum non uti solatio aliquo, aut ratione sublimiori, quàm illa, quæ ex Philosophia peti potuit, quod ad animi constantiam, & calamitatum contemptum quendam referendum est: nō enim calamitates amplificat, sed potius extenuat; nam illis non censet adhibendum aliud acrius remedium, aliudve magis præsens alleuamentum ex reconditori medicina petitur; sed facile quoddam, & quod cuiq; obuium sit: quasi diceret, nihil inprimis me sic affici; quod enim patior, ex communi naturæ, diuinæque prouidentia lege prouenit; agit necum Deus tanquam cum homine; homo sum, humani à me nihil alienum existimo; tentatio me non [apprehendit nisi humana,] leuis, facilis toleratu, non difficilis ad vincendum. Non aliter Paulus cum virtutis, & pietatis colendæ laborem & difficultatem extenuat: [Humanum inquit dico, propter infirmitatem carnis vestræ,] (quod in hominis ratione, quod in quotidiana consuetudine, quod in humanis viribus positum sit, diuina etiam accedente gratia) sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati, ita nunc,] &c. Adde etiam in his verbis considerari posse affectum viri constantis, & mundo ualedicentis, penitusque renunciantis: nihil, inquit, est quod erga mundum me gratum, aut uilius beneficij memorem exhibeam; nihil ex hoc mundo mecum aufero; nihil illi acceptum referam; nihil, quod à me ille repolcat; nihil rursus quod cum illo nudus expositum; nam nudus in mundum ueni, ab eo nudus.

Et nudus reuertar. Videtur parem facere paupertatem amissioni fortunarum; cum hæc ratio par alleuamentum esse possit, aut homini, quem semper pressit inopia, aut qui magnarum facultatum iacturam fecit. Et rectè quidem; nam qui diues extitit, spiritu tamen pauper exiit, neque plus cruciatur bonorum spoliatione, quàm si nunquam diues extitisset. Secus multo acerbior est diuiti miser status, quàm homini misero illa uia perpetua, & constans inopia: ingentis enim infelicitatis genus est, fuisse aliquando foelicem: eleganter de re hac differit Seneca lib. 1. de tranquillitate uitæ cap. 8. [Erras inquit si putas animosius diuites detrimenta ferre. Bion eleganter ait non minùs molestum esse caluis, quàm comatis pilos uelli: idem scias licet de pauperibus locupletibusq; par illis esse tormentum; utriusque enim pecunia sua adhæsit, nec sine sensu auelli potest: tolerabilius autem est faciliusq; non acquirere, quàm amittere; ideoq; latiores videbis, quos, nūquam respexit fortuna, quàm quos deseruit. Reipice agedum mundum; nudos videbis Deos omnia dantes, nihil habentes. Hunc tu pauperem putas, an Dijs immortalibus similem, qui se fortunis omnibus exiit.]

Gloriari præterea in sua nuditate videtur Iob; quasi diceret, quod homo inter cuncta animalia inermis sit, nudusq; nascatur, ingens naturæ parentis beneficium est; nā intellectum illi, & sapientiam pro armis, pro indumentis, & pro reliquis uitæ ornamentis dedit, & nuditas ipsa ad Philosophiam, solertiam, industriam hominem compellit; ut qui nudus natus est, sciat omnia comparare, quæ ad victum & vestitum necessaria sunt: sed ego tamen sublimiorem aliam sapientiam edoctus, scio non solum [abundare, scio esurire, & penuriam pati, in omnibus & ubique institutus sum,] didici in quibus sum, sufficiens esse, nudus uiuam; nudus quod uiuam, & uitæ mihi reliquum est, conficiam, nudus reuertar; & cum nuditate coniunctam uitam, Deo gratus referam acceptam. Sapienter Plutarchus de animi tranquillitate scripsit, in fortunarum amissione non esse obliteranda communia, sed aliquo in loco numeranda; gaudendumque quod uiuimus, quod ualeamus, quod solem aspiciamus; infanque est cruciari perditis, saluis non lætari; sed puerorum more, quibus si quis ex multis ludicris vnum ademerit, etiam reliqua omnia disijciunt, plorantq; & eiulant.

Ad hæc cum nudum se reuerti dicit in terram, videtur de naufragio fortunarum suarum vnica patientiæ, & Philosophiæ tabula arrepta nudum se committere fluctibus, nudumque conari enatare ad sepulturæ litus, terramque tenere, quæ futura sit suæ calamitatis, & naufragij subsidium. Simile Plutarchus ad animi tranquillitatem præceptum tradidit; [Si inopinatum quid & graue ingruerit, prostraueritq; eum, propè est portus, atque ex corpore sic, ut è rimoso lembo enare licet.]

F Tandem

Philosophia
consolatio
usque Iob.

Rom. 6. 9.

Animi recti
constantia,
& mundo
renunciatio.

8
Paupertas
æqualis amissioni
fortunarum.

Infelicitatis
genus,
fuisse scilicet
Seneca.

9
Gloriatur
in sua nuditate Iob.

Plutarch.

Patientia,
& Philosophia
uoluit
tabulam in
naufragio.
Plutarch.

10 Tapdem hæc sententia argumentationis cuiusdā vim habere videtur. Ego, inquit, anticipare mea voluntate extremam fortem, & nuditatem volo, & gaudeo; necessarium enim est, ut nudus ex hac vita discedam: probat id necessariū fore hac ratione; [Nudus egressus sum de utero matris meæ, & (ergo, propterea,) nudus reuertar illuc:] illa. n. coniunctio vim habet particulæ, quam vocat, *Particula*, rationalis, aut causalis, & notæ illationis: sicut Genes. 3. Et, nota illationis. [Vocem tuam audiui in paradiso, & (ideò) timui, & (propterea etiam) abscondi me. Isa. 43. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus, ego dilexi te, & (propterea) dabo homines pro te.] Sic etiam cōsequentię vim habet apud Paulū. 1. ad Thim. 6. [Nihil intulimus in hūc mūdum, haud dubium quia neq; auferre quid possumus. Eccl. 5. 14. Sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic reuertetur, quomodo venit, sic reuertetur.] vis autem illationis in eo consistit, quod cum nudi nascamur, nō sunt propria nobis hæc bona externa, quæ nobis vita subministrat, sed commodatō, & ad vsum concessa quādiu hic sumus; quare non licet nobis hinc abeuntibus ea nobiscum asportare; sicut dicitur Ps. 48. [Quoniam cū interierit, nō sumet omnia (nihil) neq; descendet cū eo gloria eius;] non aliter atq; famulus, qui in viri principis domū nudus ingreditur, vestes statim & ornamenta accipit, gladium, pallium quibus aut affeclat, aut anteambulonem viri nobilis honestè possit agere; sed depositurus tamen, & relicurus ea omnia, cū domū dominumq; deseruerit: quippe quomodo venit, sic reuertetur; nudus ingressus est, nudus abibit. Sic ferè philosophatur Seneca, dum Polybium in fratris morte cōsolatur. c. 30. [Si quis pecuniam creditam soluisse se molestè ferat, eam præsertim cuius vsum gratuitum receperat, nonne iniustus vir habebitur? cogita iucundissimum esse quod habuisti, humanum quod perdidisti:] sed de hoc paulò post cum ipso Iobo iterum. Egressus sum & reuertar.] Indicatur vita hæc esse via quædam, & iter difficile; mortales verò omnes, viatores: res in Scripturis frequens. Quod dicit reuertar, intellige, conficiam in integrum vitæ spatium, & iter; cumque in fine constitero, circulum videbor absoluisse, & ad initium reuertisse, vnde digressus sum; sed non iterum per eandem viam reuersurus, sicut scriptum est: [Semitam per quam uon reuertar, ambulo.] Et iterum: [Quasi aquæ dilabimur, quæ non reuertuntur.] Sed verbo egrediēdi, ostium humanæ vitæ significatur; ostium item alterum, per quod intrant, qui reuertuntur; est enim vita hæc quasi scēna, quædam, in qua humanarum rerum omnium & vanitatis fabula peragitur; mortales omnes fabulæ actores sunt, veniunt, abeunt; terra theatrum est: [Nam generatio præterit, generatio aduenit; terra autem in æternum stat:] Duo in theatro ostia, egredientibus vnum, id est ortus; abeuntibus & reuertētib; aliterum, id est occasus, & mors; vestes scenicæ commodatæ sunt, neque secum defert vestem regiam, qui Regem egit; omnes nudi ingrediuntur, si quas sumant vestes, alienæ sunt, & commodatō acceptæ, tantisper, dum fabula agitur; est enim [quasi diues, cū nihil habeat.] Illud verò seriò cogitandum, quod statim atque quis egressus est in hoc vitæ, terræq; theatrū, non permittitur immorari: [Præterit enim figura huius mundi;] statim reuerti cogitur: nam quantum in vita procedimus; tantum ad mortem, & vitæ exitum accedimus: nostrum itaque viuere, reuerti quoddam est.

Dominus dedit, Dominus abstulit.

- 12 Diuine prouidentie consideratio ad leuandas grummas. Iob nullam agnoscat cecam fortunam. Prouidentia asserita in Ecclesiast. & Isai.
- 13 Deo permittenti aliquando tribuitur effectus: Viri constantia aduersus hostem.
- 14 Deus bona conferens non abdicat à se Dominium. Mala parta, malè dilabuntur.
- 15 Diuinum beneplacitum pro ingenti solatio. Dei verbum ratio, & cum ratione omnia disponens.
- 16 Iniqua actio Deo displicens, passio placens. Harum consideratio & præcisio in sacro Sermone. Explicatus Genesis, Ieremias, Ioan. Petrus.
- 17 Nomen rei pro re ipsa: nomen, fama celebrior.
- 18 Gloriosus Deus in affligendis iustis ex Paulo & Petro.
- 19 Gratia pro calamitatibus agenda: hæ sunt dona, lucra. Beatitude. Psal. illustratus paraphrasi.

Hæc est secunda suæ calamitatis, & inopiæ consolatio, & præcedente quoque paulò sublimior, ut quæ non petatur ex conditione humanæ naturæ, sed ex diuina prouidentia; sunt enim mala omnia, & calamitates eiusmodi, ut uelut in statera posita, quanto in lance una grauiora sunt, tanto in sublimiores de Deo, & de illius prouidentia cogitationes, mentē in lance altera constitutam attollere possint.

Primò ergo recte, & accommodate ad cogitationem, quam illi Dæmon suggerebat, de criminando aut negando diuinam prouidentiam, illam tuetur & asserit, cum iudicio, & ratione nunc Deum dare, nunc auferre mortalibus bona; quare nullum agnoscit casum, aut fatū, nullam cecam fortunam, quæ sine delectu, aut scientia, mala & bona distribuat. Quod etiam Eccles. 11. explicuit Sapiēs, cōtra cecam fortunam disputans, dum de subita & inopinata pauperis foelicitate loquitur: Oculi Dei (non ceca Dea, sed prouidentia diuina, quæ procul videt, & prouidet omnibus) respexit illū in bono (ut bonis locupletaret) Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt; cuncta ex illius oculo, & prouidentia proueniunt hominibus; quare rem hanc falsis numinibus a delusa antiquitate tributam sibi vëdicat Deus, & fortè cum allusione ad biforem, bicoloremque fortunam, quā pingebat duplici facie, anteriore alba, posteriore nigra, apud Isaiam 45. Formans lucem, & creans tenebras (nō solum singula per se, sed vicissitudinem, & commutationem lucis cum tenebris, foelicitatis cum miseria,) faciēs pacem (bonorum omnium affluentiam) & creans malum (egestatem, inopiam) Ego Dominus faciens omnia hæc.

Deinde quæ alij abstulerant ait Deum abstulisse; vel quia, ut Origenes ait, non cogitaret hæc contigisse procurante dæmone, sed solo Deo iubente, & uolente, aut uerò permittente id latronibus (nam quoad fieri potuit sese dæmon occultauit.) Permissio autem non solum negatiua, sed etiam ea, per quam Deus uelit auferre superabundantia auxilia, quæ si conferret, res non fieret: sufficit ut Deo effectus aliquis tribuatur, licet is cum peccato in homine agente coniunctus sit. Hinc non solum impiè, sed ignoranter etiam Caluinus colligebat, & quidem ex hoc loco, Deum esse causam peccati. Qua de re pluribus Theologi disputant in scholis, & contra Zuinglium, Caluinū, Bezam doctè, & copiose Pater Robertus Bellarminus Tomo 3. Controuersiarum libro secundo. Præterea id pertinere videtur ad viri iusti constantiam, & animum uirtutibus exaggeratum, ut quæ Dæmon diripuerit, dicat Deum permittentem diripuisse, ne vlla in re uideatur agnoscere dæmonem se superiorem, aut sibi ulla ratione nocere, potuisse: nihil enim sibi negotij cum illo; nam ut est in Prouerbiali vulgi Sermone, nihil illi boni acceptum debere, nihil inferendum mali timere se proficitur; refert in Deum cuncta.

Verba uerò huius sententiæ singula uim habent: Dominus dedit, qui dedit commodatō, nec abdicauit a se dominium, ut cum uelit, suo iure re petere possit. Dominus enim cum sit, auferre potest quod suum est.

Si dederis perlatas ero; repetimur, aquas.

Qua re de re sapiēter Seneca dixit; [Iniquus est, qui muneris sui arbitrium danti non relinquit; auarus qui non lucriloquio habet, quod accepit; sed damni quod reddidit, ingratus est, qui iniuriam uocat finem uoluptatis; stultus, qui nullū fructum esse putat bonorum, nisi præsentium; qui non & in præteritis acquiescit, & ea iudicat certiora, quæ abierunt, quia de illis ne desinant, non est timendum.] In Heb. Iehoua dedit, & Iehoua abstulit; hæc omnia a principio essendi, & bonorum omnium fonte manarunt, ad locum unde exierunt reuertuntur: interim gratias illi agam, quod dum præterfluerent, me, domumque meam gaudio, & lætitia perfuderunt, sed reuertuntur tamen, ut in spem adducor, ut iterum fluant: idem enim permanet fons ille affluens bonorum omnium: siue poenitentia enim sunt dona Dei: quare abstulit, non ut auferret, sed ut meliora, dupliciaque de eius manu recipiam. Insuper cum benignus, atque propitius fuerit cum dedit, benignus profectò atque propitius extitit auferendo; idem enim omnino extitit, qui dedit, & qui abstulit. Denique cum Deum abstulisse dicit, suam innocentiam profiteri uidetur, suasque diuitias, & facultates non ex iniquitate, & rapina conflatas, sed a Deo bonorum omnium largitore donatas. Has enim nemo aufert, nisi qui dedit; aliq

Calamitas quæ grauiora, & sublimiores cogitationes administrant. Iob nullū agnoscit fatū, sed diuinæ prouidentie omnia tribuit. Eccl. 11. 14

Isai. 45. 7. Bicolor fortuna.

13 Origenes.

Permissio tribuit Deo effectum.

Caluini ignorantia, et impietas.

Bellarmin. Viri iustis constantia contemnētis hostem.

* Ni le teme, ni le diuue.

14 Deus danti, non abdicat Dominium à se.

Seneca. Ad Polyb. c. 29.

Mala parta, malè dilabuntur.

Luc. 16. 9. aliæ verò, quæ Mammona iniquitatis dicuntur, facile parent diripientibus; & ærugo & tinea demoliuntur, fures effodiunt, & furantur.

15 Sicut Domino placuit. Desideratur hæc sententia in Hebræo; habetur tamen in Septuaginta; & eam retinuit Gregorius ex antiqua lectione Latina; atque hæc est tertia consolandi ratio, reliquis quoque sublimior, & excellentior, quæ sumitur ex diuino beneplacito; qua videtur occurrere tacitæ suggestioni, ut aduersus hostes, & latrones exauderetur; nihil enim sibi cum hostibus intercessisse negotij dicit, neque sentire se ab illis laceratum, aut læsum; nam in diuinam voluntatem tantum respicit, cui nihil iniquum, aut iniustum placere potest: quare minime se spoliatum ab iniquo hoste conqueritur: Deo, cui summa, & prima agendi ratio inest, hoc ita fieri placuit; mihi igitur illius voluntas pro ratione summa est. Verbum Dei, qui Dei filius, & sapientia Patris est, Logos, Græcè dicitur, quod vocabulum etiam rationem sonat, quod sicut per filium, ita per summam rationem cuncta disponat. Hæc se ratione solabatur in suo morbo, & dolore Nazianz. [Gratias inquit, ago, ut in lætis rebus, ita etiam in acerbis: quandoquidem illud exploratum habeo, nihil rerum nostrarum apud summam rationem expers rationis esse.]

Deus summa ratio, et cum ratione disponens omnia. Naz. ep. 63. Ita factum est. In ijs malis, quæ cum summo hostium scelere accepit, habet vir sanctissimus, quod sibi, quod etiã Deo summopere placeat; videlicet non actionem iniquam Dæmonis, aut latronum, sed suam ipsius passionem; quæ, a quocumque inferatur, & fiat, peccatum non est ea ratione qua passio est; atque in ea Deus complacet, tanquam in re sibi gratissima. Quæ passionis pijsimæ ab iniqua actione distinctio, & quasi præcisio Theologica, indicatur, cum per verbum passium hæc sententia profertur; Sicut Domino placuit, ita factum est: cum tamen sicut Domino placuit, non fecerint Dæmon, atque Sabai. Eiusmodi loquendi formæ vim atque proprietatem in re simili explicanda subtiliter semper obseruant Sacre litteræ. Genes. 45. ait Ioseph fratribus: Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum: cum tamen minime Dei voluntate inuidi fratres illum ablegauerint, & vendiderint; deinde cap. 50. dum suorum fratrum scelus extenuat, aut excusat; [Nolite timere; num Dei possumus resistere voluntati? cuius loci lectio varia est; Septuaginta, Dei enim sum ego. Aquila, & Symmach. Nunquid. n. pro Deo ego? quod responderet Hebræo. Alij ex eodem fonte; Quoniam nunquid sub Deo ego? aut; Nunquid loco, aut vice Dei ego?] eodem recidunt omnia: ego res meas non mea voluntate, aut consilio agendas ducō; Dei voluntati me totum nunquam non permisi; Non sum ego Deus, neque loco aut vice Dei, ut mea voluntas sit regula gerendorum; Dei sum ego; Dei voluntati subijctor, illi de me decernenti, prout illi placuit, resistere neque possum, neque debeo: hæc autem Dei voluntas fuit, ut mitteretur Ioseph, non ut fratres mitterent. Subtiliter hic Caietanus obseruat, cum Deus atque fratres non eodem modo in Iosepho vendendo se habuerint, Iosephum dicere loco Dei se stare, id est a Dei partibus, ita ut non quid hostes fecerint iniqua actione, sed quid Deus vellet sua passione, & tolerantia attenderit, se gaudere quod venditus, quod in Ægyptum missus sit; quod id quoque Deo placuisse intellexisse. Ierem. Thren. 3. in illa maxima clade, ijs, qui de hostium immanitate conquererentur, videtur respondere, præteriens actionem iniquam, & attendens tantum passionem suam, quam Dei voluntate sustinebant. Quis est iste, qui dixit, ut fieret Domino non iubente? Simile est id Ioa. 11. Caiaphæ dictum: Expendit nobis, ut vnus homo moriatur pro populo, quod ab Spiritu Sancto, & non a semetipso dixisse Ioannes testatur; quod enim Christus moreretur, quod mortem, illi per summam inuidiam summumque scelus illatam, pateretur expediens, atque adeo necessarium erat vniuerso hominum generi; sed vix tamen homini illi, per cuius actionem traditus est, vix crucifixoribus, vix deicidis: vide quam Theologice apex ille Theologorum (sic vocat Dionysius) Petrus de hac re loquitur Acto. 42. [Hunc definitio consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interimistis. Iniquæ manus agentes, affligentes, interimentes; Dei consilium æquissimum, ut traderetur, & traditus pro nostris delictis solueret. Deinde: Conuenerunt aduersus sanctum puerum tuum Iesum Herodes, & Pontius Pilatus cum gētib, & populis Israel facere, quæ manus tua, & consilium tuum decreuerunt fieri.] Vide ut illi egerint quæ Deo displicuerint; ut verò fa-

ctum fuerit, sicut Domino placuit. Sapienter hac de re loquitur Leo serm. 16. de Passio Domini.

Sit nomen Domini benedictum. Huius primicertaminis hæc est clausula, primique triumphus decantatio per summam patientiam, & feruentissimæ charitatis affectum: quam Deus in vniuersis rebus moderandis æquitatis, & prouidentia rationem dare solet, illam in me quoque ostendit, dignus propterea, qui omnium vocibus, & gratiarum actione concelebratur: Benedicam Dominum in omni tempore, vtrumque mecum ille egerit: his verbis omnem videtur suggestioni blasphemiae aditum præcludisse.

Nomen Domini, id est Deus ipse, Nomen rei pro re ipsa, frequenter in sacris. Psalm. 43. In te inimicos ventilabimus cornu, & in nomine tuo (quod dixerat in te) spernemus, &c. Psalm. 47. Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua, id est talem te præstas, qualem te omnes prædicant. Illustris verò ille locus est Acto. 1. Erat turba hominum simul, ferè centum viginti. Græcè; ἐνοματῶν nominum; nominatim enim homines censerentur: frequens quoque apud profanos nominis pro re usurpatio, ut ille dixit.

Nec fidum facina nomen.

Et apud Lyricum Europa inquit.

Pater, relicto filia nomen.

Et eadem dicendi figura, Ariadne.

Nam pater, & tellus in illo subducta parenti

Proditia sunt facto nomina cara meo.

Sed cum nomen rei alicuius dicitur, significatur res excellentis nominis, & gloriæ, videlicet res nominari digna, ita ut nomen rei, significet rem nominis præclari. Quare hoc loco nomen Domini, erit Dominus gloriosus, cuius bonitatis, & sapientiæ laus longe lateque patet, & omnium linguis hominum, & angelorum celebratur. Benedictum verò optat Dei nomen, id est, ut pro illius in nos paternæ prouidentia gratias agamus, & laudibus pijsque hymnis prosequamur, vtrumque verbo benedicendi significantes, vel gratias agere, ut 2. Paralyp. 31. vers. 8. Daniel. 2. versic. 19 & 4. vers. 31. Matth. 14. vers. 19. vel laudare ut Psalm. 33. vers. 2. & Psalm. 95. vers. 2. & 102. vers. 2. & alijs locis frequenter.

Vnde obseruare licet primò, in ea prouidentia ratione, quam Deus erga iustos suos exercet, mirabilem se Deum, mirabilisque nominis, & gloriæ maiestatem ostendere; eo enim nomine agnoscitur, & prædicari, non tam quod filios suos delicate nutriet, quam quod illos seueriore disciplina contineat, & quod seruos habeat fideles, & constantes in laboribus, & ærumnis; hunc sibi honorem, hanc sibi gloriam a suis seruis deferri exigit, sicut Petrus dixit. [Si exprobramini in nomine eius, beati; quoniam quod est honoris & gloriæ, & virtutis Dei, & qui est spiritus eius super vos requiescit;] videtur enim spiritus eius, qui igneus est, seuerioresque disciplinæ, velut illa Noe columba, quæ rere in quo possit pedem figere, & cum vix inueniatur, qui labores, & ærumnas a Deo oblatas admittere velit, non habet ubi requiescat pes illius: si quis verò lætus, & gratus exprobratur in nomine eius, super illum Dei gloriosum nomen, virtus, & spiritus requiescunt, isque Dei nomen celebrat. Sic etiam Paulus ait; Stigmata Domini mei in corpore meo porto: nota serui inultus sum, igne tribulationum insignitus; Dei spiritu succensus; hæc verò stigmata, quæ alia sunt, quam crux, quam verbera, quam percutiones, & ærumnæ terra marique? hæc igitur stigmata porto, ostento, & omnibus conspicua visendaque præbeo, quo ex meis ærumnis Dominum meum, & Iesu nomen celebrem, & prædicem. Quod iterum idem Apostolus clarius scripsit: Magnificabitur Dominus in corpore meo (id est, magnus habebitur, & prædicabitur,) siue per vitam, (cum me eripuerit ex multis, ingentibusque vitæ discriminibus) siue per mortem (videlicet cum mea mors illius nomine suscepta testificetur dignissimum esse, pro quo mori parati simus.)

Secundò, Iobum gratias agere pro accepta clade, velut pro ingenti beneficio; Donum vocat Apostolus non solum in Deum credere, sed etiam pro illo pati, videturque vtrumque beneficium simul coniungere, Vocatio nis, atque Patientiæ, acceptarumque ærumnarum; cum gratia quod vtrumque simul initio nascentis Ecclesiæ conferretur a Deo. Nam qui ad Christi Euangelij seruitutem accedebant, stabant in timore, & præparabant animas suas ad tentationem. Beatitudinem dicit Petrus; Beati eritis;

17
Claufula;
& suis primicertaminis.

Psalm. 33.

Nomen pro re ipsa.
Psalm. 43. 6.
Psalm. 47. 11.

Act. 1. 15.
ἐνοματῶν.

Tibul.
Hor. 3. car.
Omidius.

Nomen, præclara rei aliquid facere.

* Cosa da nombre y fama.

Benedicere est gratias agere, aut laudare.

18
Gloriosus Deus in sanctorum angelorum.

1. Petr. 14. 4.

Galat. 6. 7.

Phil. 1. 20.

19
Tribulatio ingens boni factum, &

gratia actionis suscipiunt.

Phil. 1. 24.

Tribulatio- eritis; quoniam tribulationes videntur esse pignora futura
num perp- gloriæ; Ioannes lucra, & bonorum omnium oportunitatem;
so, beatus quid enim aliud existimas significare, cum ait Apocal. 1. Tē-
do apud Pe- pus propè est, quàm calamitates, & persecutiones, quæ mul-
trum. torum sunt præmiorum, atque ingentium bonorū amplissi-
Tribulatio- ma occasio? Et, ut Aretas exponit, beatitudinis consequen-
nis dicitur dæ commoda idoneaque oportunitas? Pro tanto igitur be-
æpms, id est, neficio Iobus gratias agit; sicut scriptum est: Deferetur mu-
occafio lu- nus (gratiarum actionis, & laudis) a populo diuulso, & di-
gri. lacerato. Vide psal. 28. quo ad sacrificia facienda, & ad di-
Apoc. 1.3. cendam gloriam nomini Domini conuocat Dauid vniuer-
Aretas. sam Ecclesiam: eo præsertim tempore, cum Deus sæuam
Isa. 18.7. tempestatem concitat; cum tonitrua & fulgura terrifica-
Psal. 28. edit; cum ignes iaculatur in terras; cum confringit cedros;
Brevi Para- cum arbores antiquissimas conuellit, cum sylvas, nemoraq-
phras illu- decutit; cum reuelat condensa, & decorticat, spoliatque ar-
stratus. bores honore suo; cum vitulos, cum ceruos, cum feras, cum
Agenda qua- Rhinoceros terret, atque prostermit; cum pluit, cum gran-
tie Deo in dinat, cum tonat, cum rugit, cū fremit. Tunc videlicet cum
diluuio, & nos terret, cum honore bonisque omnibus spoliat, cum hu-
turbine tri- manum fastum deiicit, cum humi prostermit, cum proterit,
bulatiqne cū laboribus, & calamitatibus frangit, afferre nos illi opor-
et filios arietum, & vitulos labiorum nostrorum; atque
gloriam, & honorem nomini eius; & in templo eius omnes
dicere huiusmodi gloriam, huiusmodique gratias agentes
hymnum concinere; Dominus diluuium inhabitare facit, &
sedebit Dominus Rex in æternum; nimirum diluuium im-
mittit, & ærumnarum pluuiam, quibus impios puniat, pios
exerceat: Dominus virtutem populo suo dabit: Pios inter-
rim sua virtute corroborabit, ne cedant malis; sustinebit, ne
fluctibus superentur, ne fragantur laboribus, ne consternen-
tur calamitatum metu, & tristitia; sed bene eis cedat tem-
pestas, tandemque ad tranquillitatem cuncta perducet. Do-
minus benedicet populo suo in pace: cumulus sustinen-
tiam laborum ingenti mensura omnium bonorum, amplif-
simorumque præmiorum.

XXII. In omnibus his non peccauit Iob labijs suis: neque stultum quid contra Deum loquutus est.

1. **Demon temeritatis, & mendacij notatus. Laudatus Iob. Defen-**
sus Vulgatus.
2. **Iob illæsus ex prælio. Nemo leditur nisi a semetipso.**
3. **Expenditur lectio Septuaginta. Stultitia ad vitium lingue, et quid**
proprie in Sacro Sermonis.
4. **Qui Fauni, quid fatuitas. Rulerba ex Chrysostomus cap. clau-**
sula.

Demon te- **C**onclusio, quæ ostendit, dæmonem temere pollicitum,
meritatis, et fore ut Iobus Deo benediceret, quasi dæmonem ip-
mendacij ar- sum mendacij arguat sacer scriptor. Nos dicemus: a lo-
guitur. mentosus hæc a qui mentiroso ha salido. Origenes, & Greci, ad co-
Origenes. gitationes referunt; nullam videlicet impiam cogitatio-
LXX. nem habuisse de Deo, sed bene de illius bonitate sensisse.
Iob non pee- Fauent Septuaginta, qui legunt: In omnibus his, quæ acci-
cavit neque derunt ei, nihil peccauit Iob coram Domino; sed tamen La-
verbo, neq; tinus interpretes ad peccatum, & lapsum linguæ pertinere,
cogitatione. existimauit; addidit enim, & quidem sapienter, labijs suis,
cum in Hebræo tantum sit, Non peccauit Iob. Nam tota
dæmonis intentio eo incumberebat, ut verbum minus consi-
deratum, aut minus piū ab illo extorqueret, quod blas-
phemiam saperet.

Iob, illæsus Præterea hac sententia asseritur Iob illæsus euasisse ex
ex prælio. prælio, nam nemo leditur nisi a se ipso; id ergo conabatur
dæmon ut Iobus seipsum per impatientiam laderet, & vel
vnica uerbo saltem sibi noceret; itaque qui hætenus non
peccauit, minime læsus a seipso est; de quo sic scripsit Chry-
sost. [Sciebat hunc rerum ordinem diabolus, & ideò cū ex-
petijisset beatum Iob, omnem substantiam eius perditum,
a se ipso lo-
mo 5.] dedit, non ut eum pauperem faceret, sed ut pro his dolens

impium aliquem sermonem proferret in Deū, &c. Tandem
cū plura disseruisset, colligit inanes esse illas querelas, qui-
bus se quis læsum, & violatum ab alio queritur: nam neque
demon ipse ledere potest eum, qui sibi ipsi voluntate sua
peccati author non fuerit: vide Cyril. Hieroso. Catech. 2.

Neque stultum quid; in Hebræo & Septuaginta; Non
dedit insipientiam Deo. Olympiodorus ait Hebræum lege-
re; Non inculcauit Deum; aut, non est conquestus de Deo;
quasi diceret, non sensit inique de diuina providentia; neq-
dixit supremum iudicem parum iuste, parumque sapienter
egisse. Pro, Deo, vox Originalis, Elohim iudicem, & guber-
natorem sonat: Chrysost. Deum iniustitia aliqua non con-
demnauit: sicut qui contra se sententiam iudices expertus
est, inique de illo sentire solet; Iob tamen nullam iniusti-
tiæ, aut stultitiæ notam supremo iudici affingit, quidquid il-
le contra se decreuerit; imò cum sua bona proscripserit, &
calumniatori permiserit, nihil contra se, sed pro se Deum
egisse intelligit. Origenes refert ad præcedens illud Iobi
præconium, ut Iobus effecerit, ne Deus vilius stultitiæ, aut
leuitatis, mendacijve argui posset; nam talem se præbuit,
qualem prædicauit Deus.

Ne le facò à Dios mentiroso.

Sed Latinus interpres stultitiam illam ex parte Iobi con-
siderauit; quasi diceret, nihil reiecit in Deum stulti scom-
matis, aut blasphemiar; non rependit Deo stultam aliquam
querimoniam pro clade, quam ab illo acceperat; non re-
tulit Deo stultam aliquam ingrati animi significationem,
& hic sensus tum fini proposito, tum verbis ipsis congruen-
tior est; nam stultum, aut stultitia, est id quod sperulanti-
us, aut inconsideranti-
us dicitur. *Hablar necedades*; quæ signifi-
catio stulti non est a Latino sermone aliena; nam Cicero ali-
quando loquacem appellauit stultitiam; stultitiæ enim in-
dex est lingua, & vox, & quæ sunt stultitiæ, eadem sunt si-
gna loquacitatis; cum tradat Plinius lib. 11. cap. 52. auricu-
larum magnitudinem, stultitiæ, & loquacitatis notam esse;
in Hebræo autem pro stulto est *Thipbla*: a radice *Taphal*,
quod proprie est id, quod debitum temperamentum non
habet. Rabi Mardochai ait esse, quidquid non est sufficien-
ter paratum, & conditum, siue sit cibus, siue cémentum, si-
ue res alia. Quare si ad cibum, & gustum referatur, dicitur
insipidum, insulsum; sic vertitur infra cap. 6. versic. 6. si ad
rem cementariam, dicitur lutum absque temperamento,
Ezech. 13. vers. 14. si ad verba, & veritatem, aut falsitatem
cuiuspiam narrationis, dicitur falsum & stultum. Thren. 2.
vers. 14. ergo, ut quod ad cibum pertinet atq. gustū coniun-
gamus cū verbis, & lingua, profecto stultum aliquid loqui,
idem erit quod insipidum, & inconditum loqui. Hoc verò
(ut vel ex hoc uno exemplo constare possit, non frustra nos
Hispanis nostris locutionibus in explicando Sacro Sermonis
ne frequentius uti) nihil aliud erit, quam, *hablar deffabrido*,
videlicet uerbum paulò asperius, pauloque amarulentius
ex palato insipido & amarulento proferre. Mirū ergo, quod
Iob ita sibi temperarit, ut cor, linguam, singula verba sale
condierit; nihil insulsi, nihil ingrati aut sibi, aut diuino pa-
lato proferens.

Huc facit, quod fatuos (ijdem sunt stulti) id est inconfi-
derate loquentes, & stultiloquio laborantes, insulos etiam
interpretatur Donatur, & Seruius scribit eisdem a Fatua
Fauni vxore sic dictos, quæ nomen quoque a fando accepe-
rat; id est a vaticinando, ut tradit Isidorus libro 7. Etymo-
logiar. Fauno enim vxor fuit nomine Fatua, quæ assidue di-
uino spiritu impleta, uelut per furorem futura prædicebat:
vnde fatuari dicuntur, qui inspirari solent. Quare fatui sunt
commotioris animi, commotiorisque lingue homines. Iob
itaque qui orationem suauissimam fundit, nihil stultum, ni-
hil fatuum, nihil insulsum loquutus est. Iam totum caput
pulchra illa Chrysostomi clausula, elegantique similitudi-
ne concludamus; sic ille scribit: [Que madmodum in sinu
lachrorum crepidine, statuarumque basi solet inscribi. Hic,
illevē posuit; ita hoc loco libri author, postquam iusti simu-
lachrum verbis absoluit, in crepidine hæc veluti inscriptionem
reliqui: In omnibus his non peccauit Iob.]

*Nemo ledi-
tur, qui non
peccat.*

*Cyrl. Hie-
rosolymit.
Olympiodo.*

Origenes.

*Stultitia ad
loquacitatem
referri.*

*Cicero 3. de
ora.*

*Stultitia, &
loquacitas
signa ex Pl.*

*תפל
בן*

*R. Mard. in
suis Contor-
dan.*

*Stultum lo-
qui.*

*4
Fatui quæ.
Donatus in
Teretij En-
nuc. Seruius
lib. Aeneid.
Isidorus.*

BREVIS NOTATIO
eorum, quæ in Paraphrasi stri-
ctim dicuntur, & in com-
mentarijs fufius ex-
plicantur.

PARAPHRASIS CAPVT PRIMVM.
CAPITIS
PRAECEDENTIS.

a Quo tempore Iob vixerit. v. 1. à n. 34.

b Quod Iobi genus. v. 1. à nu. 31. latè
disputatur.

c Viri significatio triplex pro homine im-
becillo, pro forti, pro magistratu. v. 1. à
num. 2.

d Ex quibus titulis olim Reges crearen-
tur. v. 1. à nu. 19.

e Iob Rex vniuersæ Idumæ. v. 1. à nu.
14. & in descriptione terræ Hus à num.
28. & 29.

f Iob Rex regum. v. 1. à nu. 14.

g Quæ sit vis & usus præteriti imperfe-
cti. v. 1. nu. 23.

h Situs terræ Hus. v. 1. nu. 28. 29. 30.

i Iob an fuerit binomius. v. 1.

j Iobi nominis interpretatio qua v. 1. nu.
46. & in præfat. c. 2.

k Iobi patria, & parentes. v. 1. à n. 31.

l Parentum impietas nihil ladit filiorū
pietatem. v. 1. nu. 40. 41. 43. in Appen-
dice 3. ad Iobi genealog.

m Prima laus rationalis hominis à vir-
tutibus, quæ in ratione naturali posita
sunt v. 1. à nu. 50.

n Multiplex simplicitatis acceptio in sa-
cro sermone. v. 1. nu. 51. 52. 53. & 54. &
seq.

o Rectus pro incundo & grato. v. 1. nu.
56. 57.

p An virtus sit placere hominibus. v. 1.
nu. 58.

q Timor Dei vniuersam religionem signi-
ficat. v. 1. nu. 59. 60.

r Verbum recedendi, sicut & standi, mi-
litare. v. 1. nu. 61.

s Husitas fideles fuisse, & ad ecclesiam
pertinuisse. v. 1. à n. 63. & sequentibus
latè differtur.

t Iobi filios sanctos fuisse. v. 1. n. 1. & v.
19. nu. 2. & promiscua sobolis ex veris et
fœminis consideratio. nu. 9.

x Filij cum dicuntur parentibus nasci,
quid tertia illa casu significetur in sa-
cris. v. 2. à nu. 3. vsque ad 8.

y Quæ naturales diuinita quodam ama-
ta: & de possessione Iobi disputatio. v. 3.
à nu. 1. vsque ad 4.

z Quæ horum omnium pecorum utilita-
tes. v. 3. à nu. 6.

a Cuiusmodi fuerint olim muli in pretio
habiti: an sui generis, vel potius eiusdem
generis cum nostratibus. v. 3. nu. 11.

b Quos familie nomen comprehendat.
v. 3. à nu. 13. ex Hebræo, & Latino.

c Quid magnitudo afferat in Saero Ser-
mone, & qui orientalium nomine intelli-
gantur. v. 3. à nu. 17. vsque ad 23.

VO tempore illi Dei populus, qui iam inde ab
Abrahamo peculiari signo secerni à ceteris, inter
nosq. poterat, in Iacob eiusq. filijs non solum
propagari, verum etiā illam reipublicā, regnive
formam adumbratam (in alieno licet Aegypti re-
gno, & solo) habere cepit, in quam postea duode-
cim in tribus diuisus, redactus est, iā sanè tunc
posterius Esau, qui à fratre suo Iacob in Chananeam redeunte recesser-
at in montē Seir, ad tantā multitudinē tantamq. potentiā crescere,
& augeri ceperunt, vt à montosis in finitimas regione, planiciesque
camporū descēdentes vniuersum illū Idumæ tractū, quæ inter mō-
tes, Iordanemq. media interiaceret occuparent; plurimarumq. prouin-
ciarum, atq. regnorū dominationem obtinerent. Verū ex reliqua
posteritate vnus extitit b pronepos Esau, ita * ceteris hominibus
sanguinis communisq. c humanitatis societate similis, vt singulari
virtute viri, & præstantis animis constantia cunctos mortales longè
lateq. superaret; dignissimūq. censeretur, cui d propter tantā virtu-
tem, tantumq. generis splendorem (nam ab Abraham quintus erat)
nec non propter singularem humanarum diuinarumq. rerum scien-
tiam, non solum terræ Hus, sed vniuersæ etiam e Idumæorum ditio-
nis principatus & imperium deferretur, & frex regum communibus
aliorum regum votis & suffragijs renuntiaretur.

Is inter Hufitarū regni sedē fixit: g interim constantē quendam do-
minandi, rectumq. felicitatis cursum, nulla aduersæ fortunæ incur-
sione abruptū, aut retardatū tenebat. * Est vero b Hufitarū prouin-
cia cis Iordanē in ea sorte, quæ postea dimidiæ tribui Manassē attri-
buita est; Trachonitidē & Argob cum Iordane ab Occidente habet;
ab Oriente verò maiore illū Hermon seu Sanir montē; Arabiæ de-
sertæ cōtermina; Armeniæ vicina; non longè distans ab Idumæa illa
mōtuosa, quæ in cauernis petrarū sita est. Huic singulari viro, prin-
cipiq. clarissimo nomen Iob, i apud alios Iobab, non sine diuino nu-
mine inditū fuit; quippe nō leue aut vanū, * sed quod frequēti fama
cū laude gloriosū esset, & reliquæ vitæ fortunā variā, variosq. euē-
tus (l dolorē enim, & ærumnas sonat) arcana significatione præferret.

Patria m Bosra fuit, siue illa quæ in Idumæa est, siue illa altera,
quæ in Trachonitide. Patrē habuit Zarā ducē, Rahuelis filium, Esau
nepotem. * Sed cum n sanguinis nataliumq. impuritas nihil illius
vitæ candorē, lucemq. obscurer, qui pietatem colat, & vitiorū fordi-
bus se nō contaminet, extitit sanè vir hic omnibus virtutū ornamē-
tis officijsque eximus. o Fuit namque naturę, ducis agendiq. magi-
stre, atque; rationis rectę obseruātissimus; * verę solidęq. p sanctita-
tis, quæ nihil fucati, nihil impuri admittū habeat, studiosissimus se-
ctator: omnes perfectę innocētię numeros in se habēs, constans cum
summa veritate dictorum atq. factorū, quæ in locuplete & principe
viro nō extrema tandē virtus est. Hāc summā equitatis, * & rectitu-
dinis semitam cum teneret, q benē etiam de omnibus mereri & stu-
duit & assequutus est; nec non vniuersis subditis frugi, benignusque
semper est visus: r Sed non idē se nō Dei seruū obloquentissimū,
& * pietati addictissimū imprimis exhibuit * atq. sūniuersę impio-
rū & uitiosorū cohorti, qui in mundo grassantur per summam licen-
tiā, s hostē atq. inimicū grauissimū opposuit. i Quale uerò tandem
existimare oportet Hufitarū regnum extitisse sub rege sanctissimo?
quā benē fidei mysterijs rerumq; diuinarum cognitione informa-
tum, benē, & piē viuendi præceptis instructū, quantū apud illos pie-
tas, religio, equitatis & virtutis ratio poterit? Neque minūs præcla-
rē instructā domū habuit, septē generosq; indolis filijs, tribusq. filia-
bus honestissimis, u sanctē omnibus & liberaliter educatis, * qui
sicut rei paternę atq; domesticę suppellectilis pars optima erant, ita
etiā bonę parentum spei, omnisq. gaudij atq. lætitiæ materiam am-
plissimā suppeditabāt. Ille deinde minores erāt, sed neq. non amplif-
simā diuitiā, nō quæ auro, & argento, y quibus nullus sit cōparandis
finis præscriptus, sed quæ pecorib. & armētis cōstarēt verę ac natu-
rales facultates. Habuit namq; septē millia ouium: z ex quibus ad vi-
ctum, vestitū, sacrificia multę sūt utilitates; camelos (quos inter ar-
menta pascit Oriēs) tū gestandis oneribus, tū prælijs, præsertim A-
rabicos, idoneos; Iuga bouū quingenta nō sacrificij solum, sed colen-
dis agris amplissimis necessaria: quingentas asinas tū ad mulorū ge-
nerationem, a qui tūc habebātur in pretio tā ad vehendū, aliisque
operas agrorum oportunas: b Familiā denique amplissimā, & nume-
rosissimū seruitiū ex bubuleis, pastoribus, magistris pecorū, agrico-
lis, seruisq; ad omnē rē idoneis comparatum. * His rebus omnibus
to to Oriētē e nominis celebritate & re ipsa nobilitatus, diuitiarum,

I
* Vir.

erat in terra * Hus.

* Nominē Iob.

* & erat vir ille

* Simplex,

* & rectus,

* ac timens Deum;

* & recedens à malo:

2
Natique sunt ei septem filij,
& tres filia:

3
& fuit possessio eius

septem millia ouium & tria
millia camelorum, quingē-
ta quoque iuga bouum, &
quingentæ asinæ, ac familia
multa nimis.

* Eratque vir ille magnus

* inter omnes Orientales.

4

Et ibant filij eius, & faciebant conuiuium unusquisq. in die suo.

* & mittentes vocabant tres Sorores suas, ut comederent & biberent cum eis.

5

Cumq. in orbem transissent dies conuiuij, mittebat ad eos Iob & sanctificabat illos.

Consurgensq. diluculo, offerebat holocausta pro singulis. * Dicebat enim ne forte peccauerint filij mei & benedixerint Deo in cordibus suis. * Sic faciebat Iob cunctis diebus.

6

Quadam autem die cum venissent filij Dei, ut assisterent coram Domino: * Affuit quoque inter eos etiam Satan.

7

Cui. dixit * Dominus; unde venis?

Qui respondens ait, * Circuiui terram, & perambulauit eam.

8

Dixit quoq. Dominus ad eum, Numquid considerasti seruum meum Iob.

sapientia, pietatisq. laude inter * Arabes, Armenos, Idumaeosque omnes maximus atque clarissimus effectus est. Quoniam verò illa non est vltima foelicitatis pars, quæ ad filios pertinet, certè filios habuit honestissimis & matrimonij vinculis iunctos, qui licet priuatis domibus, & facultatibus separati diuisque vitam traducerent, sed incredibilis erat omnium concordia, maxima charitas, summa atque perpetua vitæ lætitia; quippe solenne illis semper fuit, & quotidianis, sed & modestis honestisque conuiuijs se inuitare, excipereq. vicissim: & suū ex septem hebdomadæ diebus diem cuique, ut conuiuator esset, præfigere. * Eiusmodi tamen rerum curam a laboribus minimè requirebant; hoc contenti, quo fraternam beneuolentiam nutrent, ut illas ad communem conuiuiorum iucunditatem accerferent; vocatæ verò tres & castæ, verecundæq. virgines, temperantiæ atq. frugalitatis testes adessent. Sic agitabantur per hebdomadam ex ordine conuiuium, suamq. circuitionem singuli singulis hebdomadis conficiebant. His parens optimus siue pro sua regia maiestate, & dignitate, siue pro illius ætatis, regionisq. apud Reges consuetudine, cum minimè interesset, ne hac quoq. iucunditate priuaretur, quæ discumbentibus afferre solent filij, sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ, & ad sacratiores alias epulas liberos ipse inuitabat, atq. per nuntium præuiam aliquam purificationis sanctificationisq. cæremoniā indicens, sacrificio matutino sanctè & dignè iubeat interesse; deinde his, quæ primū Deo oblata essent, cum religione & iucunditate frui, quorū ipse Iobus esset conditor, & instructor. * Erat enim pro suo Primogeniti iure, & pro Regni, Sapientiæ, sanctitatisq. privilegio Sacerdos Dei altissimi. * Sed mirū, quantum in re sacra diligentia & sollicitudinis adhiberet; summo surgebat diluculo, quippe hæc illi religionis cura excitabat à somno, eademque vigilantis animum prima occupabat. * Pro singulis filijs, quos sigillatim vnicè diligebat, singula apparabat sacrificia, quibus illorum peccata expiaret, * si quid fortè inter lautiores epulas per negligentiam admississent, & vel leuiorem cogitationem, quæ Dei conspectu corda scrutantis indigna esset, cordibus concepissent. * si per sacrificabat Iob post euolutam conuiuialem hebdomadam octauo quoque die. Cæterum cum in viro integerrimo ad perfectæ sanctitatis cumulum nil aliud desiderari posse videretur, quam certaminis cum hoste labor, & virtutis atq. fortitudinis ex manifesta victoria publicum testimonium; cumq. tantæ sanctitatis impatiens atque inuidens communis inimicus illius perdendi occasionem inquireret, quadam die tum certamini, tum victoriæ atque coronæ comparandis oportuna, sed Iobi domui, totiq. familiæ, liberis, seruis, facultatib. omnibus funesta & luctuosa, * sancti q. angeli illius regni, hominū, & filiorū Iobi custodes, in eū ipsū locū cōuenerunt, in quo duo illi versabantur Iobi tutelares, & priuatæ, & publicæ personæ regis curā habentes; quem Satan quoq. circuibat, deuorare quærens. * Cōciliū dicas aut iudiciū ritè & rectè celebratū: præsidet vniuerso conuentui superior quidam angelus Dei vice & nomine; Assistent reliqui; qui cum filij Dei sint, viro iusto fraterna beneuolentia patrocinantur; Offerunt, pro feruntq. Iobi, atq. illius liberorum sanctitatem, virtutū merita, orationes, sacrificia. * Adstat quoq. studens se in angelū splendidū transformare, / qui calumniator est fratrum suorum, Iobo litè intentaturus. Illi de rebus Iobi iuuandis & promouendis, & aduersus communē hostem tuendis & conseruandis edoceri & illuminari postulant: hic Iobum exposcit ad pugnam. Patrocinantur illi; hic per summam inuidiam & calumniam criminatur. Impudentem ergo, & iam iam rem aggredi gestientem aduersarium, * qui Dei personam locumq. tenebat affatur in hæc verba; Vnde nam huc ades, o vage & errabunde spiritus? quorsum enim nunc te dissimules, & alienam speciem induas, qui omnibus benè notus sit? neq. verò tua responsione indigemus, id enim siue eas, siue redeas semper studes, ut res humanas perturbes, & misceas, & in omne improbitatis genus mortalium animos impellas. Tunc impudens aduersarius impudenter atque superbè, * Quæ mea uiceritas est discurrendi, vestra nihilo minor, momēto temporis lustrauit terram vniuersam; quid gerant mortales contemplatus sum, omniumq. studia perscrutatus; * nam liber mihi incessus quoquo patet, domino videlicet atque rectori mundi huius; mea sunt enim omnia regna mundi, & cui volo do illa; in pace itaque sunt omnia quæ possideo. Sic insolescenti, mentientique dæmoni occurrit oportunè Deus: virumque iustum atque optimum, quo tantam nequitiam reprimeret, obiecit; & Attentiùsne (inquit) contemplatus es singulari uirtute uirum, & ? nomine & consuetudine mihi familiarissimum, mihi quoque obsequentissimum, Iobum inquam? Nam quos tu ex deceptis mortalium animis spiritus concepisti, hic lolus frangere potens est, atque comprimere, quem nunquam efficies tuum. Oporteret sanè, te licet dissimulante, ex hoc uno plus te doloris, & inuidiæ accipere, quam ex ceteris, qui tibi morem gerunt, gaudij & uoluptatis: * est enim te superior atque potentior: nam licet tibi terra obediat, sed huic tamen cælum ad nutum præsto est. Hoc tibi affirmare uerissimè possum,

tum

d An filij Iob fuerint tunc temporis filij familias, explicatur. v. 4. nu. 3. & 4.

e An Iobi conuiuium quotidiana fuerint, annuaue, peculiari quæst. disputatur. v. 4. à nu. 6. usque ad 13.

f De horum conuiuiorum frugalitate & modestia plura. v. 4. v. à n. 8. usque 12. & ad sorores non pertinuisse eam curam nu. 15. & 16.

g Iobi filia an virgines tunc fuerint disputatur v. 4. nu. 17. cur conuiuijs adhibere nu. 16.

h Conuiuij & solennitatis nomen orbicularem & cum uolutionem sonare, & quare. v. 5. nu. 1.

i Iob ad Sacras alias & Sacerdotales epulas suos filios inuitasse.

l Iobum Sacerdotem fuisse & quibus titulis Sacerdotium obtinuerit peculiaris disput. v. 5. à nu. 15. usque ad 19.

m De diluculo, & manè surgendi arena in sacra sermone significatione. v. 5. & de diligentia in re diuina adhibenda. v. 5. à nu. 9. usque ad 12.

n Peculiaris quæstioncula an sigillatim pro singulis filijs Iob sacrificari. v. 5. numero 14.

o Quid verbo benedicendi significetur, an grauiora tantum peccata, an uerò leuissima etiam cogitatio. v. 5. à num. 23. usque ad 25.

p De verbo Faciendi, quod ad sacrificiū pertinet pluscula. v. 25. nu. 26.

q Longior de filijs Dei disputatio, & quod ea compellatio sanctis angelis peculiariter conueniat. v. 6. nu. 3. 4. 5.

r Quæ, & qualia fuerint huius concilij acta priuatim exponitur: & an angelus quispiam Dei nomine toti concilio præfuerit. v. 6. à nu. 9. usque ad 13.

s De nomine & significatione Satana laudè differitur. v. 6. nu. 7. & ut lites, & calumnias sonet. nu. 8.

s Quomodo Deus angelo, angelusue Deo loquatur ex D. Thom. & Theol. v. 7.

t Quadam interrogatione uim assertionis habent. Et uerba futuri temporis reprehensionem perpetrati alicuius sceleris, & prauæ consuetudinis. v. 7. nu. 1. & 2. tum etiam interrogatione extorquere uult Deus confessionem rei alicuius. v. 9. num. 1.

u Angelorum in mouendo uelocitas ex Patribus. v. 7. nu. 2.

x Circuire, & perambulare quid habeant arcana significationis ex Hebræ. Grec. Lat. v. 7.

y Verbum considerandi, quod in fonte est, apponere cor, quas intell. gentias recipiat rei præsentis congruentes. v. 8. nu. 4.

z Proprii nominis compellatio, quam sit tenera atque beneuola: & quadam alia in nominibus istorum obseruanda. v. 1. nu. 48. & 49. & v. 8.

a Dignitas serui Dei, & quam sit honorifica ea compellatio. v. 8. nu. 5. usq. ad nonum.

b Vi attendat etiam Deus suorum ser-
uorum pulchritudinem, & spectari à
cunctis velit. v. 8.

d Aduersarius, omnesq; impij intentio-
nem calumniantur in bonis operibus:
e contra iusti, etiam in prauè factis ex
intentione laeanti excusationem quarunt
v. 9. num. 1. & 2.

e Quae sit amicitia gratuita, quae mer-
cenaria: & qui serui Dei gratui. v. 9.
f Quam sit Deus ex mera gratia erga
mortales beneficus. v. 9.

g Vi Deus Ecclesia suæ, & iustorum sin-
gulorum custodem, & vigilem agat, &
quàm varia ratione. v. 10. num. 2.

h Vi Deus opera manuum, actionesq;
suorum iustorum secundet, impijs in te-
ram laborantibus in vanum, digressum-
cula apposta explicatur. v. 10.

i De particula Nisi, quae iurandi, &
imprecandi formula est, enucleatè dis-
seritur. v. 11. nu. 4.

j De verbo benedicendi, & de Antiphra-
si, aut Euphemismo. v. 11.

m Non esse statim sanctitatis, & diui-
nae benevolentiae argumentum, si quae po-
tulas, accipias, obseruatur. v. 12. nu. 1.
n Vi Deus liges, & comprimat inexpli-
bilem demonis sententiam, & quam illi
facultatem concedat Deus, quam dene-
get, disput. v. 12. nu. 6. 7. 8.

o Quo temporis articulo demon agres-
sus fuerit Iobum, & ut semper metho-
dum seruet. v. 13. nu. 3. violentus pari-
ter atque astutus. nu. 1. & 2.

p An Nuntij fuerint veri homines, an
verò fallacissimus Satanas: explicatur.
v. 14. nu. 1.

q De Sabæ, atque Sabæis, & quorundam
Arabum excursionibus, & latrocinij
accusator disput. v. 14. nu. 6. 7. 8.

r Exquisita omnium eladium metho-
dus, & demonis improbitas nullum re-
spirandi spatium concedentis expendi-
tur. v. 16. nu. 1. 2. 3.

s An verus iste quoque ignis fuerit. An
demon sub fulminis specie: & de igne
Dei, & alijs, quae ad fulmine tacta per-
tinent, oportuna consideratio. vers. 16.
num. 4. 5. 6.

t De Chaldejs, & eorum equitandi pe-
ritia nonnulla ex sacris & profanis.
vers. 17. nu. 1. & 2. & ut ternarius sit
ex discipline militaris precepto. nu. 2.

tum ab illo, tum ab eius vniuersa familia & iucundissimo mihi
spectaculum dari; tantoq; gratius, * quanto longius ille ab impro-
ba tuorum familiaritate recedit, atque longius post se & mortales
cunctos vitæ candore & innocentia relinquit: est namque omnibus
sanctitatis partibus absolutus, æquitatis studiosissimus, singulari
in Deum pietate, odio habens malum, adhærens bono.

Clarissimi huius præconij veritatem negare cum aduersarius nō
posset, sinistrè omnia interpretari aggreditur & d internam, laten-
temq; Iobi mentem & intentionem quæ sibi ignota erat, certis mē-
dacijs, fictisq; calumnijs criminatur. * Maximo scilicet in pretio
apud te (inquit) Iobus sit, deq; illius obsequio, & pietate magnifica
prædices, quem pretio & mercede conduxeris, ut tibi famuletur.
Maximis abs te acceptis beneficijs, quid aliud sit, quàm mercena-
rius, & minimè gratuitus seruus, qui nihil amicitia & charitate fa-
ciat, sed totus in lucri & præmij spem, laborisq; mercedem, oculis
& animo haud stultè feratur? f An verò tu erga illum ex liberali-
tate & benevolentia beneficium te præbeas, ego non dicam; id vnū
scio & constanter pronuncio, illum tibi non obsequuturum, nisi
pretio & vtilitate retineres. Quis enim ignoret Iobum, & illius do-
mum vniuersam liberos, seruos, pecora tuorum militum custodia
cincta esse, g teq; ipsum non solum * pro muro & vallo firmissimo,
sed etiam pro vigilantissimo pastore illi præbere, qui circumspi-
cias circumlustresque vniuersa, quæ ad illum pertinent, ne quis
lupus deuoret, ne quis hostis iniuriam faciat? vberimos terræ
proventus confers; h quæcunque aggreditur, instituitve, ut foelici-
ter conficiantur, & cedant ex votis cuncta, tu efficis; * per te quoq;
illius pecora incredibiliter propagantur, & augentur, ut iam tot gre-
ges sese longè lateq; per agros effundentes Huius tanq; prouinciæ ter-
mini capere non possint. Quid ille tanto lucro allectus non faciat?

Fidem ego maiorem meis dictis adhiberi non postulo, quam res ip-
sa petat; licet enim de illo verissimum experimentum capere, si vel
* leuiter hominem pulses, & auferre te velle fingas, quæ semel de-
disti, repetere igitur quæ illi contulisti bona vniuersa; quibus ablatis,
* mendax habear, & dispeream miser, nisi fucatam pietatem &
mercenariam quandam amicitia vmbra habuisse comperiatur;
& nisi palam & impudenter, nihil tuam faciem reueritus, l proui-
dentiam bonitatemq; tuam criminetur. Hac ille ratione tectè &
callidè Iobum exposcebat ad singulare certamen; quem, quod illius
virtutem, animiq; fortitudinem exploratam haberet, Deus nihil
cunctatus concessit aduersario; Et * ne vllam postea incertaminis
lege fraudem, aut dolum causaretur, non sua, sed aduersarij manu
probandum excutiendumq; permisit: tuæ, inquit, potestati vniuer-
sas Iobi facultates, liberos, familiam m permitto; illum; quem nunc
non postulasti, n minimè permitto. * Mira tunc hostis alacritas in
re procuranda, incredibilis celeritas in conficienda. Namq; ut illi
data est facultas eam arripit, inflammatus ad prædam; & sacro è
cœtu se proripit, omnes suarum virium potestatisque, & insitæ læ-
uitiæ aculeos, aduersus Iobi res atque familiam exerturus. Igitur
cum conuiuialem hebdomadam magnificentiori epulo apparato
Iobi filius stirpis maximus domi suæ instituisset, tempus lætissimū,
horamq; meridiani prandij optimam, & valde opportunam occasio-
nem aduersarius ratus ad commouendam repentina clade fortissi-
mi viri constantiam, nuntiū ablegat: (nisi fortè p ipse Satanas emen-
tito habitu, fictisq; verbis nuntium agit) qui miserabili gestu, di-
scissis vestibus, conuulsis capillis, vix interclusum spiritum emit-
tens inauditis verborum exaggerationibus rem in hæc verba expo-
nit: Dum arabant boues, terramq; excipiendis seminibus subige-
bant, nulla præterea sementis spe relicta, cumq; asinæ agrorum cul-
tura consortes, atque vicariæ, non procul abessent, q Sabæi hostes,
qui ex Arabia foelici in prouincias vicinas solent excurrere armen-
ta adorti, prædam abegerunt; eorumq; custodes, dum vim repellere
conantur, per summam crudelitatem vulnerati interfectiq; sunt, ad
vnum omnes; solus ego è tanta clade superstes; solum (inquam)
ego funestissimi casus infelix, verissimus tamen nuntius.

r Nondum rupis instar immotus animus, tantillum respirat,
vehementi dolore castigato, cum ecce alius stupens sensu, voceq;
torpenti (quale ijs contingit, quibus tetrum aliquod prodigium ap-
paruit) Numen, inquit, o Rex, à salute nostra auersum; aduersum
cælum; iratus Deus voracem signem in tuos ouium greges iacu-
latus; horrenda fulmina in pastores, & seruos contorsit æther; sæ-
uo incendio omnia absumpta; ne vlla quidem victima qua Deum
placare possis, reliqua est. Sed quid inquam Deum? quem tot sa-
crificijs demereri nunquam potueris, tuæque familiæ propitium
reddere? nam me ex flammis volitantibus incolumen euasisse, quò
tibi hæc nuntiarem, nescio quo numine factum dicam? Nec hæc
solum: sed extrema verba secundi, tertius famulus tristiori nun-
tio prosequuturus excepit: i Chaldei, inquit, equites depredandi
percupidi, amara gens, velocior lupis vespertinis, in tres equitum
turmas diuisi, recta in tuos camelos inuolarunt; egerunt prædam;
custodes interfecerunt; & nisi me solum fortuna seruasset incolu-
men,

* quòd non sit ei similis in
terra.

homo simplex & rectus, ac
timens Deum, & recedens
à malo.

* numquid IOB
frustrà timet Deum?

10
Nonne tu * vallaſti eum, ac
domum eius, vniuersamq;
substantiam per circuitum?
* Operibus manuum eius
benedixisti,
* Et possessio eius creuit in
terra.

11
Sed extende paululum ma-
num tuam,
* Et tange cuncta quæ pos-
sides:
* Nisi in faciem, benedixe-
rit tibi.

12
Dixit ergo Dominus ad Sa-
tan:
* Ecce vniuersa quæ habet,
in manu tua sunt:
tantum in eum ne extendas
manum tuam.
* Egrediusq; est Satan à fa-
cie Domini.

13
Cum autem quadam die fi-
lij, & filia eius comederent
& biberent vinum in domo
fratris sui primogeniti.

14
Nuntius venit ad IOB, qui
diceret: boues arabant, &
asinæ pascebantur iuxta eos:

15
Et irruerunt Sabæi, tulerunt-
que omnia & pueros percul-
serunt gladio, & euasi ego
solus ut nuntiarem tibi.

16
Cumq; adhuc ille loquere-
tur, venit alter, & dixit:
Ignis Dei cecidit è cælo, &
tactas oues, puerosque con-
sumpsit; & euasi ego solus,
ut nuntiarem tibi.

17
Sed & illo adhuc loquente.

venit alius & dixit: Chaldei fecerunt tres turmas, & invaserunt camelos & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio, & fugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

18

Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit, & dixit: filijs tuis, & filiabus bibentibus. * vinum in domo fratris sui primogeniti,

19

Repente ventus vehemens irruit à regione deserti. Et concussit quatuor angulos domus, Quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt. Et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

20

Tunc Surrexit Iob, Et scidit vestimenta sua, Et tonsit capite Corruens in terram adoravit, & dixit.

21

Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc.

Dominus dedit, Dominus abstulit.

Sicut Domino placuit, ita factum est.

Sit nomen Domini benedictum.

22

In omnibus his non peccavit Iob labijs suis: Neque stultum quid contra Deum loquutus est.

men, stragem funestissimam istam nullam ratione cognovisses.

Extremam tandem machinam admonere aggrediens importunissimus hostis, extremum eundemque acerbissimum nuntium immisit; nam vix tertius ille famulus dicendi finem fecerat, cum quarto iam loco alius ingressus, multo graviore casu commotus, rem miserandam, atque funestam exponit. Filios, inquit, tuos, filiasque honestissimas in domo sui fratris natu maximi hodiernum diem festum agere bene nosti; ille pro suo primogeniti iure, atque munere, * lautissimum conuiuium dabat; nuper discumbebant omnes hilaritati mensæque indulgentes; rem dictu miserabilem; cum ventus vehemens spirans ab Austro, & immoderata tempestas ui celestis, & Numine, cui venti obediunt, faviente, coguntur subito; incumbit tantum malum in domus angulos, quibus tota firmiter nitebatur; repente summa tecta deiicit; momento demolitur muros; euertit fundamenta; opprimit conuiuentes; euadendi locus, tempusque nemini conceditur; sic pereunt charissima tua pignora; uiuo famulus ego longe uilissimus; ego inquam, qui ad te rem luctuosissimam deferrem. Si accurras, ut rei, quam a me audisti, testis oculatus esse possis, uidebis profecto, non deformata cadauera, neque filiorum lumina, quæ claudere possis, neque uero obscurata illa & cæca contemplandi vlla tibi facultas reliqua est; sed (quod incredibilis coelorum inclementiæ fuit) lacerata omnia, & comminuta. Si effodere uelis, ut iusta funeris peragas, non dubium, quin simul cum lapide filij quoque partem extrahas; & cum ligni frusto, capitis cui infixum est, cranium; cum puluere commistum cerebrum, exsculptos oculos; cum phiala manum simul; confusa omnia; ut quis quisque fuerit, cuiue tumulo mandari oporteat, nulla ratione internosci possit. Cum tot igitur tristes atque funestos nuncios continenter excepisset, iam sibi temporis, atque respirandi copia facta, ut iusta tristitiæ & luctus, pro humanitatis parentisque debito, documenta præberet, è sede regia, aut mentis, cui fortè accumbebat illico surrexit; atque stans, animum uerè excelsum, mentem in Deum erectam, seque in profundo miseriarum pelago subsistere posse, & malis omnibus superiorem esse ostendit; & surgens stansque, non solum aduersarios omnes alacris expectare, sed ultro etiam prouocare, atque laceffere visus est. Vestes deinde regias discidit, tum ut mutata veste lugubrem habitum indueres, & Deo punienti non solum non repugnaret, sed comitem etiã, atque suarum se grumarum adiutorem præberet; tum ut nihil sibi ex terrena suppellectile reliquum fieri uelle demonstraret: quippe lubens pallium ipse suum, atque tunicam aduersario largiretur; cumque interius sentiret blasphemiarum aculeos sibi ab iniquo hoste subdi, b vestium profecto dilaceratione, vel de sola diuinæ iniuriæ cogitatione, atque memoria stimulos retudisse, neque fieri vlla ratione posse, ut ad tantum piaculum unquam perduceret, certissimum effecit aduersarium. c Abrasit postea caput pro more lugentium, luctaturusque cum hoste, non solum vestimenta, sed comam etiã ne teneri posset, abiicit. Tandem humi se d prostravit Deum adoraturus, & genuflexus patientis constantisq; animi coronam ab Imperatore accepturus miles strenuissimus; hisque verbis supplicat, & de tota sua calamitate sapientissimè philosophatur; expectantibus interim nuntiis, intentaque oratione tenebris hostibus, quæ ille affectu, dolentisq; animi verbis significationem daret: Nudum me nascentem, & venientem in lucem terra mater protulit, nudum me hinc exeuntem & discedentem iterato in gremium suum terra mater recipiet. Et tenebris, & angustiis materni uteri nudus & imparatus ab omnibus vitæ periculis prodi in vitam usuram, spoliatus bonis omnibus in sepulchri tenebras & angustias concedam; neque me ille nudum aspernabitur ad se redeuntem, qui nudum misit: interim nudus in me non habet quicquam; nihil enim mecum ex illius bonis aufero; nihil, quod acceptum illi referre debeam; scio igitur abundare, scio & penuriam pati. Quid, quod summa cum ratione atque iudicio non fatum, non fortuna, non casus, sed diuini numinis sapientia, atque prouidentia cum mortalibus agit, nunc dâdo, nunc auferendo, quæ semel largita fuerit. nam cum dedit, commodatum dedit, rerum à se dominio macipijque iure minimè abdicato; quare profecto iniquus sum, si muneris sui arbitrium largitori non relinquam; audis, si non lucri loco habeam quod accepi, sed damni, quod reddere debeam; tandem ingratus, si ullam mihi iniuriam illatam conquerar, quod voluptatibus finem statuere iubeam. Ergo quæ à Deo optimo, bonorumque omnium fonte manarunt, ad eum unde exierunt reuertantur. Illud mihi pro extremo solatio fuerit, Deo sic placuisse; huius cui nihil iniustum unquam placere poterit. Fecerint sanè hostes per summam iniuriam; ego letus, quod factum est perferam: quid illi egerint, nihil ad me; quæ ratione ego patiar, meum est cogitare, & ut sit optima, curare; atque Deum, qui pro sua æquitate, & prouidentia præclare mecum egit, hymnis & gratiarum actione prolequi, & dignissimum prædiare, qui omnium mortalium linguis & vocibus concelebratur. Hinc iam perspicere licet Satanam temere recepisse, fore ut Iobus in diuinum numen iniurius existeret; cum ex periculoso bello illatus integerque animo euaserit, neque mente, neque verbo diuinam prouidentiam læserit; aspersionem nihil, immoderatusve protulerit; sed modestissimo silentio se, remque totam patienter continuerit.

n Extremi nuntij acerbitas, & de parentum in filios charitate, atque Iobi cum aliorum parentum luctu comparatione. v. 18. num. 6. 7.

2 Contra Stoicorum indolentiam: & ut Deus à nobis exigat in malis doloris sensum. v. 20. n. 1. a Surgendi habitus viro iusto constantique dignus consideratur. v. 20. num. 2. 3. 4.

b Vestium dilaceratio quorsum fieret sex potissimum causas: totidemque virtutis Iobi documenta v. 20. à num. 5. vs. quæ ad 10.

c Varij priscorum ritus, variaque significationes in capitis detonsione, & ut ceteri Iob constantia facere omnes possint. v. 20. à num. 11. vs. quæ ad 24.

d Varij adorandi habitus; inter omnes autem præstare eum qui sit prostrato corpore, & de adorandi significatione in sacris non pauca. v. 20. num. 15. 16. 17.

e Uterus matris an terra gremium sit, & de tellure parente fusior consideratio: tum etiam materni uteri cum sepulchro opportuna comparatio. v. 21. à num. 2. vs. quæ ad 6.

f Præclara Iobi, multiplexque de nuditate, & bonorum amissione; & præclara de vita (quæ via quadam est) & de morte (in qua consistimus) philosophia expenditur. v. 21. à num. 7. vs. quæ ad 11. g Diuina prouidentia statuitur: Dei permissio, & diuinum beneplacitum obseruantur. Actio à passione subtiliter disternitur. v. 21. à num. 12. vs. quæ ad 16.

h Ut Deus summa ratio sit, & cum summa æquitate omnia moderetur. vers. 12. num. 15.

i Nomen pro re ipsa, nomine, & gloriosa fama digna, & ut se Deus in afflictionibus iustis gloriosum, & gratiarum actione prosequendum præbeat. v. 21. num. 17. 18.

l Quid stultitia, aut fatuitas cum ad linguam vitium spectat, accuratè explicatur. v. 22. num. 3. & 4.

CAPVT II.

Argumentum Capitis.

Iobi semel probata pietas, & constantia iterum à Satana expa-
scitur, & à Deo permittitur sentanda, totius corporis viscere pesti-
mo, & statu miserrimo; deinde insolentia, & oblocutione ux-
oris; tandem amicorum aduentu, primò quidem, cum solatio opus
erat, obmutescentium, paulò vero post insulantium, & garrulen-
tium impud.

I. Factum est autem cum quadam die ve-
nissent filij Dei, & starent coram Domino, ve-
nisset quoque Satan inter eos, & staret in con-
spectu eius.

II. Vt diceret Dominus ad Satan Vnde
venis? Qui respondens ait: Circuiui terram,
& perambulauì eam.

1 Primi certaminis cum Satana congressus secundus.

2 An secundus angelorū conuentus eodē die coactus, quo primus.

3 Pudibundum & coactum nunc adesse Satanam aliorum sen-
sentia.

4 Impudenter & sponte nunc quoque adfuisse.

5 Dei interrogatio qualis.

Non tam secundum certamen existimā-
dum est nunc scribi, quā primi cum
Satana certaminis secundus quasi cō-
gressus. Cum enim hostis experiretur
viri constantiam, postquā omnibus,
quibus potuit machinis commouere
illum non potuit, pedē refert, amplio-
rem potestatem postulaturus sibi per-
mittere. Interim Iobus respirare permittitur, & paulò libe-
rius secū de diuinis rebus, & de cōtemptu rerū humana-
rum philosophari, viresque iterum cōgressurus colligere.

Quadam die. In fonte, & fuit dies: particula copulati-
ua, quæ sæpè initio libri, aut narrationis redundare solet,
nunc narrationi continuandæ seruit. Quantum autem in-
ter vtrumque angelorum conuentum temporis interce-
ferit, incertum est: Illud videtur certum; non refriguisse
Dæmonis sœuitiam, neque multum temporis expectasse,
ne remitteretur dolor ex præcedenti calamitate. Chrysof.
sequentem diem statuisse videtur; nam propterea existi-
mat dici angelos quotidie assistere, quod singulis diebus
rationes referant rerum quæ aguntur. Interlinealis ean-
dem diem intelligit. D. Tho. non ob aliud aliam dici, nisi
propter nouum factum: [sicut inquit in Genesi plures dies
numerantur, propter plura rerum genera, quæ creata
sunt.] Cætera ex versic. 6. c. 1. petenda sunt.

Cum venissent &c. Venissent quoque, &c. Angeli sancti
ut patientiæ & constantiæ Iobi attestentur: rursum Satan,
non eodem modo, quo antea affectus, se ingerit cœtui san-
ctorum; antea enim non inuitus, nūc, ut videtur, coactus,
ctus, & pudibundus; sic existimat Iulian. in Catena. [Ve-
nit in medium angelorum quasi captus, nam illum pude-
bat, fugamque meditabatur:] adactus ergo est à sanctis an-
gelis, ut adesset, atque manifesti mendacij, & improbe in-
uidiæ in publico omnium cœtu condemnaretur; iusto vi-
delicet digno; supplicio: quale hypocritis, & superbis,
& magnifica promittentibus, & stultè loquentibus com-
minatur Sapiens [Ne fueris hypocrita in conspectu ho-
minum, & non scandalizeris in labijs tuis. Attende in il-
lis ne fortè cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationē;
& reuelat Deus absconsa tua & in medio magnatum eli-
dat te, quoniam accessisti malignè ad dominum, & cor-
tuum plenum est dolo, & fallacia.]

Verum cum simili ratione atque in præcedenti capite
assistisse Satanas scribatur, simili quoque impudentia spon-
te se ingessisse choro sanctorum credendus est: quod Ori-
geni quoque placet: inducit enim dæmonem secum deli-
berantem, an victus fugeret, an aggredi & congredi ite-
rum expediret: tandemque in spem victoriæ erectum, si
sibi cruciandus Iob permetteretur, impudenter introire

ausum esse ad Dei Iudicis subsellia.

Vnde venis? interrogatione (inquit Greg.) infirmitas
superbiæ increpatur, cum sciatur rediisse de bello. Chry-
sost. Quod Diabolus inuidiosè tegit, Deus interrogando
retergit; nam vel ab inuito extorquet Deus athlete sui lau-
dem & victoriam. Ergo irrisione plena videtur interroga-
tio; Heus o fortissime, qui ante prælium canebas victo-
riam, atque triumphum; quem tandem belli exitum ex-
pertus es? Ille verò quasi non ex bello rediisset, sed ex
consueti munere circumeundi terram, nihil ampliùs re-
spondet, quā cum primò rogatus fuit, vnde venisset: &
nunc quidem, qui circuit terram mille modis noxijs, illa
eadem videtur Homericæ Ate.

*** Noxia mille modis

Omnia latuage terrarū regna pererrans.

Omnia conturbat, nocet omnibus, omnia miscet.

III. Et dixit Dominus ad Satan. Nun-
quid considerasti seruum meum IOB, quod
non sit ei similis in terra, vir simplex & rectus,
ac timens Deum, & recedens à malo, & ad-
huc retinens innocentiam? Tu autem com-
mouisti me aduersus eum, ut affligerem eum
frustrà.

1 Retinere propriam firmitatem & vim affert. Tum etiam ea ha-
bitus confugientis ad aliquod firmum asylum.

2 Retinere habitus apprehendens arma. Pietas retinenda. Illu-
stratus Salomon.

3 Expenditur Hebraica lectio.

4 Retinere ad verba refertur. Explicatus locus Reg. & Malac.

5 Patientia vis, & laus.

6 Dei fidelitas in retribuendo sine mora. Malach. adductus de
libello monumenti.

7 Deus loquitur humano more.

8 Affligere: particula, frustrà, ad multos sensus anceps.

Adhuc retinens innocentiam. Quin (inquit Deus) inge-
nuè fateris serui mei sanctitatem non fucata, &
ementitam, ut tu mentiebaris; sed veram atque solidam
beneque probatam, atque exploratam? & adhuc: potest
referri ad tempus; hoc, inquam, tempore, nihilominus
perfectus, nihiloque minùs erga me pius, quā antea:
vel potest referri ad clades acceptas; adhuc, inquam, post
tot calamitates, totque ab hoste mala illata: sensus idem.

Retinens: verbum, *Hezek*, firmitatem, vim, robur in re-
tinendo, & comprehendendo affert, aut firmam, & mini-
mè languidam rei apprehensionem, & retentionem: qua-
re sæpè à Vulgato confortari, roborari, inualecere ver-
titur. Innocentia verò est, quā supra simplicitatem dixit,
id est, integritatem, perfectionem, consummationem: qua-
re retinere innocentiam, erit, firmiter apprehendere sancti-
tatem ne elabi possit; vim, & robur adhibere in retinen-
do & comprehendendo. Sentiebat igitur hostem conari
eripere illi innocentiam, & sanctitatem; pugnabat ipse
pro retinenda, & conseruanda; cum cætera sibi auferri
videbat, innocentiam apprehendit, quā solam conser-
uaram cupiebat: in horum bonorum naufragio, sancti-
tatis tabulam arripuit, quā illi nulla vis tempestatis ex-
torquere potuerit; hac vna delectatus, quā nudus licet,
eijceretur ad litus. Tum etiam firmiter tenere aut appre-
hendere rem aliquam, habitus est in medijs fluctibus, aut
in commotione, & turbatione, ad aliquid firmum, & in-
concussum confugientis, & inde sibi securitatem, & tran-
quillitatem deposcentis: ergo cum tot aduersæ fortuna
fluctibus agitari se videret, cum confusa, & turbata om-
nia, nihil sibi tranquillitatis, & firmitatis, nisi in pietate,
& Deo pollicitus, pietatem tenuit; sanctitatem, quæ fir-
ma, securaque possessio est, apprehendit; adhæsit Deo, ne
commoueretur.

Præterea cum eadem etiam voce, & significatione di-
catur quis, [apprehendere arma, & scutum.] Psal. 34. id. Psal. 34. 2.
est, firmiter viriliterque illa tenere: oportuneque illis vti, *Pietas velut*
dicitur Iob tenuisse sanctitatem, tāquam arma, & scutum; *arma et scu-*
nam sanctitatem, & innocentiam, velut armis, hostem vulne- *rum appre-*
rauit; seque velut scuto texit atque defendit. Hinc videas *hendenda &*
Ila. 35. iuberi pusillanimes cōfortari manus dissolutas, id *retinenda.*
est, ad apprehendendum, retinendumque inualecere, & *Ila. 35. 4.*
roborari;

2 Secundum
angelorum
conciliū, an
eodem die,
qua primū.
Chrysof.

Interlinea-
lis.
D. Tho.

3 An eodem
affectu quo
antea in-
gressus se
angelorum
cœtui Satana-
nas.
Iulianus.

Ecc. 1. 37.
v. 38.
v. 39.
v. 40.

4 Pudentia
nis impudē-
tia præce-
denti.
Ori. 89.

Pin
Quid pro-
pria retine-
re.

Retinere in-
nocentiam,
quid.
Sanctitas ve-
lut accepta
tabula in
aliorum bo-
norum nau-
fragio.

Prou. 3. 18.

Pro. 51. 16.
3.Zetio He-
braica ex-
plicatur.

2. Re. 11. 25

4
Retinere,
vel obtine-
re ad uerba
relatum.

2. Reg. 24. 4

* Salid et
Rey con la
fuya; ual
fin ualid
mas su pa-
labra.

1. Para 21.

4.

Malach. 3.

13. v. 14.

* Basta que

ausys que-

rido haZer

mier uue-

stra menti-

ra, que mi

promessa y

palabra.

Vis verbo-

rum.

S. Iobi.

5

Chryf. hom.

5. de patiē.

Iob & hom.

1. super 2.

ad Co. 1. &

hom. 25. ad

pop. Antio.

Patientia

probationis

patet calu-

nijs.

6

Dei fideli-

tas in remu-

nerando

Neque uer-

bum neque

cogitatio

manebis si-

ne premio.

Malach. 3.

16.

Simile.

Liber memo-

ria quo do-

scribitur

merita san-

ctorum.

roborari; ne semel captam pietatem: ullis tentationibus, aut aduersitatibus dimittamus, eripive è manibus patiamur. Lucrum uerò & utilitatem ex retentione sanctitatis exponit Sapiens, Prou. 3. [Lignum uitæ est his qui apprehenderit eam, & qui tenuerint eam, beati.] Elegans in primis translatio, qui ita pietatem firmiter teneat, ut in manibus illius ueluti radices egisse uideatur, nihiloque facilius auelli ex illis possit, quam antiqua arbor, ex terra, in qua altissimas radices egerit; fiet sanè in illius manib. lignum uitæ, id est, arbor quæ uitalem fructum ferat, illi qui in paradiso proueniebat similem; [fructum manuum suarum comedet.]

Sed sensus non minùs pulcher, si constructionem Hebraicam & significationem paulò liberiores non negligamus; [Adhuc retinens in innocentia sua,] id est, robur & constantiam ostendens in innocentia; inualefcens & præualens in sanctitate, id est, propter innocentiam & sanctitatem hosti præualens, & debellans aduersarium: ab hac enim radice etiam dicitur, 2. Reg. 11. [Conforta bellatores tuos,] adhuc in ærumnis fortior euadens; nam innocentia, uirtus, & constantia in infirmitate perfectior fortiorque redditur. Denique cum uis hæc tenendi, & apprehendendi ad uerba referri soleat, certè nō incommode dicitur Iobus, retinuisse in sua sanctitate, id est, sanctissimis uerbis & suauissima oratione, planè uicisse falsum illud testimonium quod mendax Satan contra se tulerat: sic enim 2. Reg. 24. dicitur: [* Obtinuit sermo Regis uerba Iob.] id est inualuit sermo Regis, uicit uerbè præceptūque Regis, quod 1. Paral. 21. dicitur: [Sermo Regis magis præualuit.] & Malach. 3. sic conqueritur Deus; [* Inualuerunt super me uerba uestra, dicit Dñs: & dixistis, Quid loquuti sumus contra te? dixistis, uanus est qui seruit Deo:] uidelicet pollicebatur Deus suis seruis ingentia præmia; impij econtrà, Dei seruos nihil præmij aut mercedis percepturos pro labore affirmabant; atq. illud ore frequenter uersabant, [Vanus est qui seruit Deo:] tanquam rem certissimam. Ad similem modum Iobi oratio retinet, obtinet, tenet, confortatur, præualet, uincit Iobus in sanctitate, dum nihil peccauit uerbis suis, contrà quàm Satanas receperat: hoc igitur nunc cæteris Iobi uirtutibus accrescit ingentis laudis, & clarissimi præconij.

Hinc licet cum Chrysost. colligere, plus Iobum profecisse passionibus, quàm uirtutum actionibus: & eleganter singulis uirtutum actionibus singularum passionum tolerantiam opponit; & ad tantę patientię laudem sic scribit: [Data mihi pace oportet dicere, quoniam & si non maior Apostolis, minor tamē beatus ille non fuit: illos enim eadem pro Christo pati solabatur; ille autē hoc solatio destitutus, non piscator, nec tenuiter uiuens passus est oīa.] Deinde obseruandum, hanc esse post patientię probationem, ita solidam atque firmam pietatis laudem, ut nullis iam criminatis Saranæ calumnijs patere uideatur: nihil enim nuper calumniatus est, quàm desiderari in Iobo probationē: deinde nihil uiro probato obijciat, quàm præteritam probationem non fuisse omnium acerrimam, atque grauissimam. [Tunc (inquit Chrysost.) obstrutum est turpe diaboli os neque habuit, quid diceret.]

Tādē: Deum ualde fidelem esse, cui committatur bonorum operum, uirtutumque depositum seruandū, [reddidituro in illum diem,] usque ad ultimum quadratē: idque ex hoc loco manifestum fit; nam sicut creuit Iobi meritum, & patientię labor, ita etiam crescit illius apud Deū laus hac particula, [& adhuc retinens innocentiam;] ne unum quidem uerbū; quod pro Deo locutus sit, sine mercede & præmio præteruolabit; notabuntur & scribentur omnia, ut Malach. admonuit: [Locuti sunt timētes Dñm, unusquisque cum proximo suo, & attendit Dñs, & audiuit: (uide quanta Dei attritio in excipiendis singulis uerbis uiri iusti) Et scriptum est liber monumenti, (Heb. memoria, aut recordationis) coram eo timentibus Dominū (ut qui publicum habet depositum pecuniarū, quidquid ad illum deferatur, libro & tabulis excipit, redditurus cū primū repetatur. Ne autem putaremus, cogitationem quancunque mente susceptam, non esse in memoria apud Deum, addidit) & cogitantibus nomen eius.] Neque uerò est liber hic monumenti apud Deum seruatus, ut nemini legere aut scire liceat, quid iustis uiris bonorū operum, & laudis præmijque debeatur: certè ille liber, publicæ quædam tabulæ sunt: hæc autem affigi solebant publicè, in publicum alicuius rei testimoniū: sicuti etiam

Habacuc iussus est [scribere uisum, & explanare super tabulas, ut percurrere posset, qui legeret eū.] Hoc illud est, quod statim, ut Maria Magdalena vnxit caput Iesu, alabastro unguenti, publicum audiuit de se testimonium. [Amen dico uobis, vbicunque prædicatū fuerit hoc Euāgelium in toto mūdo, dicetur & quod hæc fecit in memoriā eius.] Statim igitur ut Iob benè & patienter de Deo, & de eius prouidentia locutus fuit, quasi publicum instrumentum, publicasque tabulas affigeret Deus, Iobum laudauit in publico omnium angelorū conuentu. Illud uerò non prætereundum, valde honorificum esse laudis genus, & sanctitatis verissimæ firmum testimonium, statim laudari uiuentem hominem; cū Paulus pro omnibus laboribus in prædicando Euangelio susceptis, satis sibi præmij collatum iri arbitretur, si non statim, sed in nouissimo saltem iudicij die, commendatus sit à supremo iudice, interim eius meritis atq; bonis operibus iacētibus in tenebris, & obliuione, [Quoadusque inquit ueniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo.]

Tu autem commouisti me.] Humano more dictum uidetur, quasi Deum peniteat facultatis aut permissionis Dæmoni factæ; & quasi alieno consilio & importunitate commoueri, aut de sua voluntate & consilio dimoueri posset. Non dissimili ratione sæpe Deus ait, non nisi inuitum & prouocatum in homines animaduertere: & ueluti in nostris supplicijs & doloribus ipse quoque doleat, ait se, sicut & nos quoque indigere solatio; & sicut nos afflicti gemimus, se quoque gemere. [Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.] Isa. 1. quasi humano more illud dixisset: *Nome bagais que os бага, lo que a todos nos pase.* Verbum autem commouendi, affert in originali, persuasionem quandam siue ex ueris, siue ex fictis rationibus simul cum impulsione & incitatione eius, cui persuadetur: sicut de Achab dicitur, 3. Reg. 21. [Concitauit eum Iezabel uxor sua.] Ait ergo Deus, appositis, & exquisitis rationibus ad persuadendum conatus es me incitare aduersum Iob.

Ut affligerem eum:] multò acrius, & uehementius uidetur uerbum originale *Balagh*, quod sæpè transfert Latinus interpres deuorare, Gen. 41. v. 4. Exod. 7. v. 12. & abforbere, 1. Reg. 17. v. 16. & deglutire, Psa. 123. v. 3. & precipitare, quasi in baratrum, & locum perditionis, Psa. 54. v. 10. & Isa. 19. v. 3. Aquila vertit; ut obruerem, uel ut deglutirem: Pagn. ut perderem: quod ex Græco, & Septuaginta sumptum est. Vnde colligimus tum Dæmonis sauitiam in sua illa prima postulatione; tum etiam uerbum illud tangendi, non esse leuiter neque leniter accipiendum.

Frustrā. Gratis, sine causa: quod potest ad diuersa referri. Primò ad ipsum Satanam eo sensu, quem indicat Caietan. cū Iob te minimè læserit, aut prouocauerit, odio illum habes gratis, & me concitasti in eum: sensus hic primus, ultimus est inter omnes; nam improbus Dæmon hominis sanctitate acriter pungitur, & grauitur vulneratur: de qua re eleganter differit, homil. 5. Chrysost. [Propterea inquit in tentationem cecidit, quod Diabolo plagas uehementer infligeret.] Secundò ad eundem dæmonem aliter; frustra, gratis, nulla sufficiente causa, aut crimine delato, propter quod puniri deberet, sola malitiosa tua suspicione illius occultæ intentionis proposita, nulla delicti plena, aut semiplena probatione facta, commouisti me, ut torqueri iuberem insontem. Tertiò ad frustratas Saranæ spes referunt Orig. Olympiod. D. Thom. & frequens interpretatio; in vanum, frustrā reciderunt omnes tui conatus; manifesti mendacij conuinceris, cū non solum nullam blasphemiam, sed neque uerbum parum pium parumue consideratum extorseris. Quartò ad Deum simul, & ipsum Iob; affixi hominē nullo suo merito, gratis, frustra, nihil supplicij, nihil pœnæ commertum; ita me ille compellare possit, quid feci, quid commisi pater? Ita Chrysost. in Caten. & Gregor. illud etiam obseruat, nihil Deum frustra, aut sine debito fine facere; quare in suæ gloriæ finem, & hominis bonum hæc Saranæ potestas à Deo facta & directa est. Sed illud non prætereundum, quod pro diuitum instructione indicat Olympiod. frustra, id est, sine peccato Iobum spoliatum fuisse bonis, & non quòd, sicut alij auari, ea ad beneficentiam non conferret; qui igitur benefici erga pauperes nō sunt, his, quæ accipere solent à Deo beneficia, iuste negantur, & olim concessa auferuntur.

Habac. 2. 2

Mat 29. 13

Magna
laus uiuen-
tem commē-
dari.

1. Cor. 4. 5.

7
Humano
more loqui-
tur Deus.

Isa. 1. 24.

Quid pro-
prie commo-
ueri.

3. Reg. 12.

25.

8
בלעAquila.
Pagninus.
LXX.1. Expositio
Caietanus.Chrys. hom.
5. de patiē.
Iob.
Secunda ex-
positio.Tertia expo-
sitis.Origenes.
Olympiod.
D. Thom.

4. Expositio

Chrysost.

Gregor.

Deus nihil
facit fru-
strā.

Olympiod.

Ab auiis
diuitibus in
sibi facilia-
tes auferunt-
tur.

IV. Cui respondens Satan ait, pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua.

- 1 *Nova Satana calumnia, nouaq; accusatio.*
- 2 *Pellem pro, & p. ouerb. locutio. & 1. Græcorum expositio.*
- 3 *Præpositionis (pro) multas particulas in Hebr. respondere: explicatus Ioan.*
- 4 *Quid pellis: nummi, & instrumenta domus quondam ex pel- libus.*
- 5 *Anima quid: interdum pro corpore aut vita animali.*
- 6 *Satanas variata abutitur: nemo sonatur pro alterius vita suam exponere.*

Hæc Satanae responsio, vel noua calumnia est, qua extenuare conetur lobi patientiam; quasi dicat; externa bona leuiora esse, quam vt in illorum amissione cognosci, & explorari perfectè possit viri fortissimi constantia, vel Iobum insinuat scuitiq; cuiusdam, & feritatis erga suos, & sui corporis, suæque vitæ conseruandę nimium amantem, qui cum corpore ipse lēsus non fuerit, reliquorum omnium dispendium facile perferat, & vel in dolenda omnium suorum liberorum morte ipse non doleat, durior cautibus, & immitior Hyrcanis Tygribus.

Pellem pro pelle. Apparet quidem, licet certo non constet, hanc esse prouerbialem locutionem: certè Apuleius prouerbialiter dixit, Ludis de alieno corio, quasi diceret; Ex alieno liberalem te præstas. Sic ergo pellis nomine significabuntur externa bona, quæ non censentur hominis propria, sed aliena: namque ex proprietate Latini vocabuli, pellis ea dicitur, quæ separata & detracta iam ab animali, & carne est; cutis verò quæ adhæret carni: quāquam in fonte nomen *Ghor*, vtramque comprehendat.

Hoc ergo sensu frequens est antiquorum, atque recentiorum interpretum expositio, pellem, id est, externa omnia bona, aliorum etiam vitam, & capita facili dimittenda ab homine, pro pelle, & cute sua curanda, & cōseruanda; pro pelle & vita sui corporis non amittenda; sed prescius tamen primę pellis nomine, aliorum, vtpote liberorum, vitam, & corpora intelligi, Græci in Catena. Origen. & Gregor. docent, & idem intellexisse videtur Chaldaus legens: Membrum pro membro, sicut enim manum opponit homo gladio, & ictui pro conseruando capite, ita (inquit) reliqua omnia quæ extra se sunt, filios etiam minoris ducere solet homo, atq. facile exponere pro suo capite tuendo.

Sed quidem pellem pro pelle dare, non videtur ad diuersa rerum genera pertinere; quorum vnum cum altero, vel pro altero detur, aut commutetur, sed omnes alicuius generis res singulatim; quod nos dicimus: *Todas una por vna*; quo etiam sensu placet quibusdam dictum esse a Io. cap. 1. De plenitudine eius accepimus gratiam pro gratia, id est, omnem gratiam. Hanc huius loci Ioan. expositionem grauius, & erudite refellit ex Græco, & Hebræo, Toletus Cardinalis annot. 41. in c. Ioan. 1. sed tamen nostro loco bene conuenire ostendam, si prius illas particulas proferā, quæ loco præpositionis nostrę Pro, in Hebræo subsunt.

Prima est *Thahhath*, quæ deducitur a radice, *Hhathath*, quod est, deijci & consternari, pauore, aut metu, corpore, vel animo. Quæ præpositio frequenter vertitur Subtus, subter, deorsum, vt denotet locum inferiorem, in quē quis deiectus & prostratus sit: inde significat Pro, id est, vice aut loco alterius, quasi id, quod suppositum est alteri, aut positum sub alio, in locum & vicem alterius, Gen. 2. Repleuit carnem pro ea; id est, loco & vice illius. Gen. 30. Num pro Deo ego sum? id est, loco Dei, Isa. 55. Pro salu- ca ascendet abies, & pro vitica crescet myrtus, & est locutio frequentissima, cum quis dicitur regnasse pro alio; quæ licet clarissima sit, amplius illam illust rauit interpres, Ios. 5. Filij in locum successerunt patrum. Heb. pro Patribus: eodem reducitur altera significatio eiusdem particule, cū rationem, meritum, causam, pretiumve alicuius rei denotat, 2. Reg. 19. Nunquid pro his verbis non occidetur Se- mei? Verum hæc particula hoc loco non subest.

Secunda particula eiusdem fere significationis cum superiori est, *Hheleph*, quod licet nomen sit, subit vicem præpositionis, pro, & mutationem, vel commutationem vnus pro alio denotat; nam descendit, a *hhathaph*, quod est mu-

tare: hinc dicitur, Num. 18. Precium est pro ministerio quo seruitis.

Tertia *Nocabb*, quo dest, coram, in cōspectu, vel è regione, & denotat aliquando causam finalem, aut id quod ob oculos nobis proponitur, propter quod aliquid faciamus, Gen. 25. Deprecatus est Isaac Dominum pro vxore sua.

Quarta similis, *Baghabur*, Pl. 131. Propter David seruū tuum, Amos 2. Pauperem pro calceamētis. Harū omnium particularum significationes bene conueniunt cum illa communi Græcorum, & Latinorum interpretatione, sed nulla harum hoc loco subest.

Quinta est, *Ghal*, a radice, *Ghala*, quod est ascendere, aut eleuare: quare significatio huius præpositionis est, super, aut supra, aliquando etiam pro, Leuit. 4. Offeret pro peccato, Num. 15. Rogabit sacerdos pro omni multitudine, Plal. 31. Pro hac orabit ad te omnis sanctus: ex quibus locis patet, idem valere, quod propter: at verò Gen. 26. ad- ditionem quandam denotat; pro illo quoque rixati sunt, id est, super illo, vel propter illum. Si significationem hæc ex sua radice attendamus, bene quadrat expositi nostræ, nam gratia pro gratia, erit gratia super gratiam, vel gratia ultra gratiam, & similiter pellis supra, vel ultra pellem: quæ locutio additionem vnus supra aliud, & vniuersali- tatem quandam denotat, sed neque hæc particula habetur hoc loco.

Est igitur sexta particula in hoc loco *Beghad*, quæ, sicut & præpositio, *ghad*, sonat terminum, vsque ad quem res procedit, siue in tempore, siue in loco, & longitudinem quandam affert, & diuturnitatem; sed addito, *Beth*, vertitur, pro siue, propter, aut super, Leuit. 16. Orabit pro se, & pro domo sua, 4. Reg. 4. clausit ostium super se, & super filios suos, Isa. 32. Tenebrę & palpatio factę sunt super speluncas. Amos 9. Non veniet super nos malum. Sic etiā R. David ait, idem significare quod, *Ghal*, id est super: ergo loco pellem pro pelle, licebit dicere, pellem super pellem; sicut cum vniuersam pecuniam, aut debitum alicui persolutum esse significamus, dicimus, *Real sob oraal*, id est, ad vnū omnes argenteos persolutos. Ait igitur Satan, pellem super pellem, id est, pelles omnes daturum hominem pro anima sua: hic sensus colligi ex Greg. potest, lib. 3. c. 11.

Sed quid pellis nomine significetur, nunc explicandum est. Quidam existimant significari pecunias, quod eo tempore non aliæ essent apud Idumæos diuitiæ; pelibus igitur pro pecunijs utebantur. Sed quidē licet apud priscos coriorum bouum pro nummis esset; apud Idumæos tamen, & Iobum etiam auri, & argenti vsum fuisse supra ostendimus. Dicendum ergo aptius supellectilem, & vniuersas facultates intelligi pellis nomine: propterea enim dicitur supellex, per Synecdochen; quasi sub pelibus esset, & asseruaretur; aut per Metonym. quod olim vestes, & instrumenta quędā domus, & supellectilis, ex pelibus conficerentur, iam inde vsque ab Adamo, cui fecit Deus tunicam pelliceam: sic Leuit. 15. Vestem & pellem, (id est vestimentum, aut culcitram) quā habuerit, lauabit aqua: Ait itaque, homo iste est non tam ad suam rem, quā ad se ipsum nimis attentus, sollicitus curandę, & conseruandę cuticulę; præ illa, flocci facit vniuersa: non omnino præter rem, licet duriuscule, posset quis dicere pellem, pro pelle, id est, pellem, & pellem, id est, semel & iterum pellem propriam dabit, & terga nuda præbebit, atque patietur spoliarī rebus omnibus, atque etiam, quod in prouerbio est, de * corio suo libenter satisfaciet, dum animam illi, & vitam non ademeris. Hoc de Iobo dicit, quod de alijs diuitibus dicitur, Plal. 48. tantopere enim vitam amant, & mortem oderunt, vt perciperent si fieri posset, omniū suorum, fratrumque suorum facultatum precio, vitam redimere: [frater non redimit, redimet homo? non dabit Deo placationem suam, & precium redemptionis animæ suę, & laborabit in æternum, (vt vitæ laboribus nunquam defungatur: perpetuò enim laborare volet, vt uiuere possit, ideo subditur) & viuet adhuc in finem.]

Pro anima sua. Licet in sacro sermone anima pro spiritu, & anima rationali sepe sumatur, tamen per Synecdochen, aut Metonym. pro ipso effectu (quem Philosophi dicunt) præcipuo, & totali, corpore videlicet animato, non rarò accipitur: sic dicitur, Gen. 1. [Reptile animę viuētis, & cap. 2. Spirauit in faciem eius spiraculū vitæ, & factus est homo in animam viuētem,] id est, in corpus viuens, quod 1. Corint. 15. vñ explicari, per corpus animale. Si est corpus animale, (id est, viuens vita animali, qualem Adam

Num. 18. 21.

31.

נכה

Gen. 25. 21

עביו

Pl. 131. 10.

Amos 2. 6.

עלה

Leuit. 4. 3.

Plal. 31. 6.

Gen. 26. 21

בער

ער

לוי. 16. 6.

4. Reg. 4. 5.

Isa. 32. 14.

Amos 9. 10.

R. David.

על

Gregor.

Cyp. Cisse.

Quid pellis

significet.

Priscorum

numi ex pel-

libus.

Supra v. 3.

num. 4.

Supellecti-

lis etymolog-

gia.

Vestes, &

instrumenta

domus ex

pelibus.

Gen. 3. 21.

Leu. 15. 17.

*Effe el se-

guro y su vi-

da, aunque

se que de en-

cueros binos

Pl. 48. 8.

5

Anima

multiplicis

significatio-

nis.

Gen. 1. 21.

Gen. 2. 7.

1. Cor. 15.

44. 45.

Adam primo conditus habuit) est & spirituale (id est, viuens vita gloriosa, & subtiliori Christi corporis claritati configuratum) sicut scriptum est, factus est primus homo Adam in animam viuētem; nouissimus Adam in spiritum

Leu. 17. 11. viuificantem; quare pro vita corporis sumitur, *Leuit. 17.* Quid ani- Anima omnis carnis in sanguine est: nec dissimilis huius
ma apud la. vocabuli vsus apud Latinos, cum poeta dixerit

linos. summum crede nefas animam praeferre pudori.

& animam dicunt, qua viuimus; animum, quo sapimus; quare anima hoc loco erit corpus, corporisque vita, atque incolumitas: de quo iterum dicendum erit vers. 6.

6. Sed illud notandum, dāmonem ad suam calumniā hoc loco abu- loco abu ti philosophia atque Theologia verissima: est. n. tur philoso inter bona, suus dignitatis, & bonitatis ordo; nam bona
phia, atque corporis externis praestant; tum etiam cum ordo charitatis
Theologia. iubeat, ut a se quisque incipiat, nemo quidem tenetur exponere suam vitam pro alterius vita conseruanda; licet id

An quis ex interdum, ex Theologorum sententia, cum merito, & vir- charitate se tutis laude facere possit: ex hoc igitur antecedenti con- nea sua tur elicere, & conflare inuidiam homini sanctissimo, & su- uiā expo- spicionem nimium se ipsum amantis, & hominis Astorgi, nere pro a- absque pietate, sine affectione, absque foedere.

lio.
Rom. I. 13.

V. Alioquin mitte manum tuam, & tange os eius, & carnem, & tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi.

1. *Demonis sauitia. Verbum tangendi. Sitiens ille humani sanguinis. Explicatus Sapiētia locus.*

2. *Communis hostis nobis ipsis tanquam armis utitur.*

3. *Doloris, & morbi vis: expensa Iacobi Apostoli sententia.*

4. *Iobi patientia maior opinione Satana. Iustus potentior, quam ipse de se existimet, ex Genesi, & Sapiētia.*

Satana. se- quia et suis humanis- guinis.

REs, inquit, manifesta fiet experimento, quod statim licebit de Iob sumere, si immissa manu, potestate & virtute tua utaris, & tangas, percutiasque os eius, & carnem, id est, si non solum dolorem inferas, sed vires etiam debiles; vel, non solum leuiter verberes, sed grauissime; ut ossibus etiam, & intimis medullis, sensus licet expertibus, acerbissimum sensum efficias. Hinc rursus perspicitur potest verbum tangendi nihil lene, aut leue significare; tum etiam nescio quid diabolicae fraudis olet; nam tangere est aliquando circumuenire, ut Nonius Marcellus docet: quare optat dāmon, ut uiro innocenti aliq̄ denuo per corporis dolores, & cruciatus insidiae parentur. Non potest se Dāmonis sauitia vlla ratione dissimulare; sitit humanum sanguinem, & in iustorum carnem, & ossa incredibiliter sauiendi potestatem sibi fieri uellet; quippe illorum vitam infestam, & exosam habet; sanguifugam illum appellat Nazianzenus, qui nunquam exaturari possit humano sanguine, huius arte, dolo, inuidia, mors introiuit in orbem terrarum: cum vero audis mortem introisse in orbem terrarum, intellige verbo introeundi, dominatum quendam, & potestatem tyrannicā mortis, proculcantis, subigentisq̄ mortales vniuersos, & priuilegium immortalitatis, quod primo homini concessum fuerat, abrogantis: rursus introisse in orbem terrarū, quia nisi Dāmonis insidijs, & inuidia nostrae vitæ, atque salutis, non patuisset illi aditus, non est enim (ut inquit Sapiens) inferorum (mortis) regnum (arx, regia domus) in terra.

Nonius.

Naz. or. 15. in plagam grandinis. Sap. 2. 24. Quia introiit in sacris.

Sap. I. 4.

Iam. 8. 4.

Marc. 5. 2.

3. 5.

Iob 21. 33.

(ex inferis enim euocata est ad nos arte Diaboli) propterea ille homicida erat ab initio, qui totum humanū genus in mortem coniecit, dum sua inuidia morti subiecit, quod de morte corporis dictum esse a Christo Domino Ioannis 8. contextus ipse aperte docet: procurat praeterea iste homicida, & in omnibus homicidijs ille est homicidij procurator, suator, patrator; nulla illi magnificentior domus, quam sepulchrum (in monumentis enim domicilium habet, Marc. 5.) nulla illi instructior, & lautior mensa, quam putre cadauer, & ex humana carne vermes, saniesq̄. fluentes; sicut de impio vita functo scriptum est, Dulcis fuit glareis Cocytii.

Deinde obserua hostem nostrum, nostra carne, nostro corpore, nobis ipsis, tanquam armis, & instrumentis uti, ut nos vincat: nam vel corporis uoluptatibus, & carnis blandimentis decipere, & emollire conatur animum, uel doloribus, & tormentis ad iram, impatientiam, Dei prouidentiae contemptum, & detractionem adigere. Cum

eo hoste (ait Naz.) dimicandum habemus, qui nos interne oppugnat, ac nobismetipsis (quo nihil miserius est) tanquam armis in perniciē nostram utens peccati morte nos afficit. Illud etiam valde dolendum, nullam esse nostri corporis conditionem, qua nos non conetur laedere: nam faturo corpore prouocat ad luxuriam; famesciente, ad gulam; diuitijs, ad negādum Deum, & ad diuinorum contemptū, ut Salomon scribit; paupertate, ad furādum: ideo Paulus iubet, induere nos armaturam Dei, Panopliam uidelicet, id est, omnis generis arma, & rursus, ut exhibeamus nos Dei feruos, & ministros per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, a dextris, & a sinistris.

Et tunc videbis. Manifestam uidelicet rem, & positam extra omnem dubitationem: in Hebr. est assertio firmata execratoria illa forma iurandi, Si non in faciem tuam benedixerit tibi. Oportet autem hoc a Dāmonē multo magis asseueranter dictum, quam prima vice, quod incredibile sit morborum, dolorisque uis ad hominis uirtutem frangendum: ut eleganter Cicero scripsit 5. Tuscul. [Dolor, inquit, esse videtur acerrimus uirtuti aduersarius; is ardentis facies intentat, is fortitudinem, magnitudinem, animi, patientiam se debilitaturum minatur:] quare licet Paulus verissime dixerit; Cum infirmor, tunc potēs sum, id est, corporis infirmitate reddi interiores animę uires firmiores, atque potentiores, & ex imbecillitate, & uetustate hominis exterioris interiorē uegetiorem fieri, nouis uiribus resumptis ex hoste nostro domestico, carne uidelicet debilitata, & fracta; sed tamen multo aptior ex infirmitate redditur ad ea uitia, quae non indigent corporis uiribus, utpote quae non ex audacia, aut nimio feruore concupiscentiae oriantur, sed potius ex imbecillitate, & pusillanimitate, quales sunt, impatientia, oblocutio, desperatio, & quae ex altero extremo fortitudini, & constantiae contrariae sunt: quare egrotantis animum languentem, atque deiectum erigere conatur Sapiens, Eccles. 32. [Fili in infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te.] Similiterque iubet in suis praeceptionib. Hippocrates, ut medicus iubeat egrotum mente non turbari, cum plurimi propter dolores, desperantes, seipsos uitae exuant. Sed ad orandum etiam ineptum, & languidū esse egrotantis animam Iacobus Apostolus, non obscure indicat, cum cap. 5. ait: [Tristatur quis in uobis, oret; & quo animo est, psallat; infirmatur quis in uobis, inducat presbyteros ecclesiae, & orent super eum:] non enim omnia ab omnibus exigit, ab his qui animo aequiores sunt, lectiones, hymnos; ab illis, qui in moerore sunt, orationem, cum fletu licet, & lachrymis; ab his uero qui ex morbo decubunt, quasi ipsi parum idonei sint, ut saltem alios ad orandum pro se inuitent, & adducant. Propterea obseruandū, quanta sit morbi uis, ad labefactandam uiri constantiam; de quo eleganter differit Chrysost. hom. 4. ad Olympiad. ait enim, morbo nihil esse acerbius, non mortem ipsam, immo sexcentis mortibus esse acerbiorē.

Ex hoc licet colligere Iobi potentiam, & animi magnitudinem longe maiorem fuisse Dāmonis opinione: non enim rem tam affirmate, & confidenter asseuerasset, nisi rem sibi persuasam, aut ualde uero similem: qua re declarauit diuinā gratiae uim sibi ignotam esse. Non ergo mirum, si iustus multo grauioribus ærumnis, quam ipsemet crederet, sufficiens sit, cum ea in re maior sit hostis nostri opinione. Quare dum in Sapiētia est sermo de Iacob reformidante congressum cum fratre Esau, & sibi diffidente, sic scribit: Certamen forte dedit illi, ut uinceret, & sciret (experientia ipsa, & victoria ipsa consequuta, quod vix sibi aliter persuadere, & in animū inducere potuisset) quoniam omnium potentior est Sapiētia; uidelicet pietas, & diuina gratia reddit hominem omni certandi labore & periculo, omnibusque hostibus superiorem. Atque eodem spectat cum Genes. 32. Angelus, qui cum Iacob luctabatur, uinci & superari se passus est: appellauitque non Iacob, (id est, luctatorem) sed Israel, quia (inquit) si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praeualbis? Quare cum Dauidem incredibilibus etiam incommodis minimē suffecturum omnes crederent; deinde uero constantem, & incolumem cum viderent, prodigium, atque miraculum omni fide maius arbitrabantur. [Prodigium (inquit) factus sum multis, & tu adiutor fortis.]

Naz. or. 1.

Prou. 30. 8.

Eph. 6. 11.

2. Cor. 6. 4.

Cicero.

2. Cor. 12.

10.

Ecc. 38. 9.

Iacob. 5. 13.

Chrysost.

homil. 4. ad

Olympiada.

tom. 5.

4

Iobi tolerā-

tia maior

opinionis a-

zana.

Iustus plus

potest, quā

ipse sibi per-

suadeat.

Sap. 10. 11.

Gen. 32. 24.

Ps. 70. 7.

VI. Dixit ergo Dominus ad Satan, Ecce in manu tua est: verumtamen animam illius serua,

- 1 Iob permissus manui Satanae colluctari incipit. Demonis manus grauiissima; e contra Dei manus.
- 2 Deus ea exponit aduersario, quae minora sunt, at iste potiora expeit.
- 3 Quid sit animam seruare prima expositio. Anima, pro salute spiritali.
- 4 Anima, pro recto rationis usu ex Cassiano, & Sereno Abbate: exposit. 2. non valde commoda; demonis ludificationes noturnae.
- 5 Anima pro toto homine.
- 6 Anima hoc loco pro vita: 1. causa seruata Iobi vitæ. Iusti nunquam abijciunt spem vitæ.
- 7 Deus sollicitus e mande suorum vita. Explicatus Psal. & illustratus locus Regum.
- 8 Desperati infirmi, diuina virtutis materia oportuna. Impij faciliè pereunt. Iusti non item: sapientia explicata.
- 9 Iustus afflictus, iucundum Deo spectaculum. Expenditur in hanc rem Isaias.
- 10 Ex maiori certamine, maius premium: quid sit excitari Pharaonem in Exod. & Paul.

Ecce in manu tua. Cum Iobi corpus manui, & quasi complexui Dæmonis permittitur, vera hinc lucta, aut colluctatio; sicut Paulus loquitur, incipere videtur. Luctari enim dicuntur, qui, cum iam veniunt ad manus, sese mutuò complectentes, alter alterum deicere conatur. Rectè Olympio. & Chrysostomus obseruant, Deum permisisse dæmoni verberum, & vulnere impositionem ne carperet calumniator Deum, quod cum clementia, & moderatione vulnus ipse sua manu inflixisset: nouerat quippe Deum, cum hominem flagellat, aut virga pulsat, leniter id, & indulgenter facere; Arguam (inquit ipse) eum (Salomonem) in virga virorum. Hebraic. in virga onasim, hominum languidorum, & imbecillorum, vel lenum, qui tum propter imbecillitatem, tum propter paternam indulgentiam vix debilitate virga, & baculo teneros, filiolos pulsare audent.

Hic tantum considera, Deum ea tantum periculo, & ictibus aduersarij exponere, quæ in nobis minora sunt, maiorem tamen doloris sensum efficiunt: at verò Dæmonem illa conari lædere, quæ cum maxima sint, & preciosissima, vix sentiuntur: externa omnia, & sensibilia, filios charissimos: corpus ipsum cum ipso sensu, & sentiendi, dolendique facultate coniuncta esse, omnes priuata, intimaque experientia nouerunt; in his qui læditur, acriter dolet. Sed si omnibus his amissis anima non lædatur, multum ex doloris sustinentia meritum, & premium, tenuissimum verò detrimentum reportabit. Demon verò pro his, quæ animum tangunt, pugnat; verbum blasphemie, aut animi impatientis, & commotioris extorquere nititur: (verbo verò, quid leuius, quid minoris ponderis, minorisve sensus videri possit?) Si illud primo certamine extorsisset, nullos corporis dolores, & cruciatus Iobo intentasset; imò neque eripuisset filios, neque oues, boues, camelos abstulisset; quin potius dedisset omnia regna mundi, si vel vnico verbo, vel nutu illi morem gessisset; sicut nouacula acuta, (cuius aciem tenuissimam vix mollissima cutis persentit) facit dolum: corripit, ergo, me iustus (Deus) in misericordia, (auget enim & promouet sua correptione, doloreque inflicto. Deus, quidquid in me boni est). Oleum autem (quod mobilissimum videtur) peccatoris non impinguet, (Hebraic. frangat, offendat) caput meum, nam cum suauissimo oleo, & quod sensum, tactumque lenissimum habet, permulcere studet aduersarius, ne ictum, ne vulnus sentiamus, caput, quod optimum, primumque in corpore membrum est, perdere, frangere, comminuere, & meliora animi bona auferre conatur. Animam expetit dæmon, corpus negligit; e contra Deus, corpus permittit, animam seruat.

Verumtamen animam illius serua. Hæc est exceptio, vel restrictio potestatis permissæ Dæmoni. Serua, custodi, id est, perdere & destruere tibi non permitto. Sicut e contra Deus dicitur destruere, & perdere, quod non seruat. Eleo. Pineda in Iob. Tom. I.

ganter Gregorius hinc deducit, nunquam iustum ita per-mitti manui hostis, quin illius anima, & bona meliora sint in manu Dei, vt non tangat illos tormentum mortis: vide illum lib. 3. cap. 3.

Sed quid, animam seruare; quidve anima hoc loco significet, paulò difficilior est. Et primò Origenes, Olympiodor. Gregorius, alijque post illos, pertinere existimant ad salutem animæ spiritualem; placetque Cypriano, Cisterciensi hunc esse primum, & germanum huius loci sensum: obijcit sibi vir doctus, præter rem videri, & a narrationis decore valde alienum, vt vbi de palma, atque victoria concertatio est, interdicator dæmoni hominem vincere. Argumentum egregium, & sua solutione multo fortius: nam respondet, cum hæc sit parabolica quædam, & fictæ rei narratio, diuinæ prouidentie arcana tantum significari affectis personis Deo, atque Satanæ. Sed quamuis ea esset ficta narratio, nonne oportuit narrationem fieri personarum, atque sententiarum decore seruato? quid, quod verum inter Angelos colloquium, initum fuisse supra ostendimus? tandem quoniam ex ijs, quæ dæmonis potestati permitti à Deo potuissent, animæ exceptio fit, vita autem spiritalis animæ illius manui tradi non potest, cum culpa sine propria hominis voluntate, & electione admitti non possit. Ergo dum anima seruari iubetur, aliquid, quod ad corporis incolumitatem pertineat intelligendum profectò est. Denique Olympio. hanc expositionem his verbis explosisse videtur: [Nec verò id Deus mandauit Diabolo, vt in Iobi animæ salute excubaret; nam qui tandem hostem, à bene merendi studio suapte sponte natura abhorrentem tuendam animam præfecisset?]

Secundò, alij per animam significari existimant recte, & integre rationis usum, & deliberatum (quod vocant) iudicium: prohibuisse itaque Deum Satanæ, ne Iobum infatuaret, aut mentis stupore quodam afficeret. Sic interpretatus est R. Salomon, quem refert Lyra. clare Didymus in Catena; non obicure Olympiodor. Principem animi partem ne attinge, & apud Cassianum collatio. septima, capite duodecimo Serenus Abbas, dum explicat, quemadmodum immundi spiritus vires suas in energumenis exerceant. [In illis, inquit, membris, in quibus animæ vigor continetur immundus spiritus insidens, eisq. importabile, atque immensum pondus imponens, obscuritate teterrima, intellectuales eius obruit, & intercipit sensus. Quod nonnunquam etiam vini, febrisque vitio, seu nimij frigoris, alijsque alterationibus extrinsecus superuenientibus, videmus accidere. Quod ne beato Iobo diabolus, qui carnis eius acceperat potestatem, moliretur inferre, præcepto Domini prohibetur, dicentis; Ecce trado eum in manus tuas, tantum animam eius custodi, (id est) tantummodo eum amentem ne facias, debilitato animæ domicilio, & intellectus inuaso; aut rationis organo, per quam eum tibi resistere necesse est, fauciat; neque obruas intellectum, ac sapientiam resistentis, principale, scilicet, cordis eius tuo pondere prætorans:] omnia hæc Serenus. Ergo hæc Iobi dementatio, dupliciter fieri poterat; primo disturbatis organis, & ad intemperiem redactis, ita vt bene ministrare rectæ rationi non possent; secundò dæmone ipso occupante, & possidente partes, & organa corporis ministrantia rationi. Prohibet itaq. Deus omnem fraudem in hoc Iobi cum hoste certamine; cum enim facile posset ab homine demerato extorquere quodcumque verbum citra ullam culpam, vtpotè qui libere tunc non ageret, ait rem peragi oportere Iobo sciente, atque prudente, & libere agente.

Si huic expositioni obijcias, fieri non posse, vt Dæmon vellet euertere Iobi sensum, & mentem, cum nullam, aut certè sordidam victorie gloriolam comparare posset ex hominis furore, & amentia; & qui apud Deum blasphemie, & peccati illius reus non esset, quamuis videretur in cælum, & in diuinam iniurius. Responderi commodè potest; Dæmonem tentaturum vijs omnibus, an posset ab illo sciente, & prudente, blasphemiam elicere; sin minus, dementaturum hominem, vt videretur tandem quasi repugnantem, & inuitum ad egisse ad blasphemiam, & ad verba in Deum contumeliosa; nam id est aduersarij ingenium, vt aliquando permissione sibi facta, viros iustos possideat, & citra illorum culpam, & libertatem agendi, ad externa opera turpissima adigat, quò, falsò licet, videatur superasse, quos

Gregor.

Sap. 3. 1.

Quid sit animam seruare 1. expositio.

Origen. Olympiod. Gregor. Cyprian. Cisterciens.

Olympiod. Reijciatur præcedens expositio.

4. 2. expositio. Anima pro facultate intellectus, et mentis sanitatis.

R. Salomon. Lyranus. Didymus. Olympiod. Cassianus.

Quibus modis demon demerari homines.

Obijciunt præcedenti expositioni.

Dæmonis prauitas, & ingenium.

quos suæ libertati relictos vincere nūquam potuisset. Hæ sunt illius nocturnæ illusiones, quibus viros sanctissimos atq; castissimos, dormientes licet, & nihil tunc liberè agētes ludificare conatur immundus spiritus: de quibus vide

Cassianus.
Didymus.

Cassianum. Collat. 22. Sed rem totam luculenter explicuit Didymus, [Quoddam, inquit, ob eas causas, abditasq; rationes, quas nouit Deus, in mentis furorem, insaniamque incidere videmus. Quoniam igitur diabolus ad insipientiam iustum deducere nitebatur, ut vel repugnantem, ad verborum impietatem cōtorqueret; idcirco, inquit Deus, trado tibi, quem depoposcisti, ut eius magis testata sit virtus, & ipse tu maiore pudore perfundare. Verum. n. mētis soporem, insanitatemq; ne adferas, cū mentis sanitate conseruata in multorū perpeffione virtus sit ei ostendenda.] Sanè hæc interpretatio placere mihi magis posset, si

Reijcitur
precedēs in
interpretatio.

Anima pro vi intellectus, mentisque iudicio toleret aliquando accipi in sacro sermone: accipitur quidē frequenter pro parte animali concupiscibili, aut appetitiua, ut Mich. 7. 8. [Magnus locutus est desiderium * animæ; & qui * inscipit animas, sapiens est,] qui aliorum ad se allicie voluntates: sed pro facultate intellectiua, vix aut nunquam inuenio: nisi fortè hoc loco dicamus accipi pro anima rationali; & sensum esse; Quæ ad corpus pertinet, non quæ ad animam, & ad eius facultates tibi permittuntur.

Mich. 7. 8.
* Los ricos
y poderosos
biuen y an-
dan a que
queres bo-
ca.

Tertiò alij hoc loco accipiunt animam pro toto homine: certè anima frequenter totum hominem significat à principaliori parte, sed huic loco vix conuenire potest; quomodo enim diceretur seruari totus homo, qui tam iniquè tractandus permittitur?

Prou. 11. 30
* Mucho
sabe, el que
sabe ganar
voluntades.

Tandem ergo ille est manifestus sensus, ut anima pro uita stet; licet enim de homine mortuo nulla egregia uictoria reportari posset, tamen inuidus hostis, uellet de medio auferre, quem alia ratione superare non posset. Sed illud non caret dubitatione, an his uerbis prohibitus quocumque fuerit Dæmon lethalem morbum inferre Iob? de qua re, & an patientissimus Iob martyris gloriosissimū nomē, palmamq; meruerit, ubi de illius vulneribus mortiferis, morbisque uniuersis disputauerimus, dicendum nobis est.

5
Tertia ex-
positio.

6
Quarta ex
positio. Ani-
ma pro ui-
ta. An pro-
hibitus fue-
rit Dæmon
lethale mor-
bum Iob
inferre. vi-
de infra.

Sed quid Deus velit tam diligenti vitæ custodia, cū clarior martyr euadere potuisset Iob, si mortem re ipsa tolerasset? Respondetur primò, Ea re claram significationem, atque spem melioris fortunæ præbuisse Deum: nam ægroto, dum anima est, spes est; non vult ergo omnino actum esse de Iob, quem gloriosus post certamen triumphus manet. Quanquam cū Iob non in sua tantū uita sed in Deo spem collocauerit melioris conditionis etiam uita amissa in spem erigitur. [Etiam, inquit, si occiderit me, in eam sperabo.] uid. cap. 13. uersic. 15. & ca. 30. super id, [uerumtamen non ad confusionem meam emittis manum tuam &c.] Solent iusti in summis periculis nunquam abijcere uitæ spem; illud scientes, quod licet cruciandos permittat Deus, seruat tamen animas. Hac se ratione consolabatur, & animam suam mærore delectam, erigebat in spem meliorem, qui dicebat, [Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi (siquidem adhuc uita superstes est) salutare vultus mei, & Deus meus]

Quid indi-
cet hac tam
diligens ui-
ta Iob cu-
stodia.
Psal. 26. 3.
Iob 13. 15.
Iob 30. 24.
Iusti non
abijciunt ui-
ta spem.
Psal. 41. 6.

Deinde ut declaret Deus, quantæ sibi curæ sit suorum iustorum salus, uita, incolumitas. Hac diuinæ prouidentie consideratione nunquam uitæ spem abiecit David. [Preciosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Preciosa.] rara; rarò Deus permittit iustorum uitam hostium immanitatis; cruciandos, affligendos, uexandos sæpè; at occidendos, & penitus de medio tollendos, rarò: non facile permittit uitam eripi, nisi pro ingenti quodam quasi pretio diuinæ gloriæ, & ipsius iusti meritorum, & honoris læro ex morte consequuturo: idem rursus repetit Psalm 71. eum à uolentia, & oppressione tyrannorum, pauperum animas seruandas Dei ope, & fauore permittit,] Ex usuris (propriè dolo, fraudibus, insidijs, uite discriminibus) ex iniquitate (manifesta uolentia) redimet animas eorum, & (quia) honorabile nomen eorum coram illo.] Hieronymus iuxta Hebræū. [Preciosus sanguis illorum coram oculis eius :] non facile illorum sanguinem profundi patietur, neque permittet impune abire, qui illum profuderit. Preclarum est huius diuinæ prouidentie exemplum 1 Reg. 23. [Saul persecutus est Dauid in deserto Maon, & ibat Saul ad latus montis ex parte una, Dauid autem & uiri eius erant in latere montis ex parte altera; porrò Dauid desperabat se posse euadere à

7
Quanta cu-
ra Deo sit
suorum iu-
storum sa-
lus.
Psal. 115. 15.
Quid mors
sanctorum
preiosa?
Psal. 71. 14.

Hieron.

1. Reg. 23.
26.

facie Saul:] ergo uita in extremam regulam adducta, diuina prouidentia factum est, ut in terram Israeliticam fuis Philistæis nuntius ueniret ad Saul, dicens, [Festina, & ueni, quoniam infuderunt se Philistæi super terram, Reuersus est ergo Saul desistens persequi Dauid, & perrexit in occursum Philisthinorum.]

Tertiò, quoniam eiusmodi homines, quorum sit salus, & uita desperata, extremum quasi iam spiritum agentes, sunt propria diuinæ bonitatis, diuinæque virtutis materia: eoque spectat Saluatoris nomen, quasi medicus sit illorum, qui in extremum uitæ adducti sunt. [Deus noster. Deus saluos faciēdi; & Domini, Domini exitus mortis:] nouit namque ille quibus vijs, & semitis è mortis carcere, & uinculis expediri, & exire miser homo possit ad liberioris uitæ conditionem: cum quo neq; potest totus Psal. 141. Voce mea, &c. nam cū solus Dauid latitaret in spelunca, vijs omnibus à Saule occupatis, atq; præclusis, diceretque, [In * deficiendo ex me spiritum meum.] propterea Heb. Cum inuolueret, aut cooperiret se spiritus meus. Hieronym. (cū anxius in me fuerit spiritus) periit fuga à me (omnem videbam aditum, & spem fugiendi interclusam) & tu (tamen) cognouisti semitas meas (quibus euadere possim, me licet ignorante quò, quauē iturus sim) Tu es spes mea, portio mea in terra uiuentium. q. d. te habeo uitæ meæ vadem, & animæ custodem. Pulchra est illa in hanc rem Sapient. 16. obseruatio. [Filios tuos nec venenatorum draconum vicerunt dentes: misericordia enim tua sanabat illos:] mordebantur quidē, & vrebantur veneno lethali, sed non superabatur; ut in illorum salute tuam misericordiam, cui nihil insanabile, aut deploratum est, sanatricem ostēderes: nemoq; iustus quamuis lethali morbo affectus, de tua prouidentia desperare possit: cum tamen impij, vel leuissimis de causis sint sæpè sublati. [Illos enim, id est Ægyptios, Locustarum, & muscarum occiderunt morsus, & non est inuenta sanitas animæ illorum; quia digni erant, ab huiusmodi exterminari.] Ergo, inquit Dauid, educ de custodia animam meam (atque ex summo discrimine in tuam custodiam recipe) ac confitendum nomini tuo (ut te prædicem saluatorem hominis moribundi, & iamiam agentis animam) me expectant iusti, donec retribuas mihi: (namque iusti, qui de tua erga se prouidentia certi sunt, certò sibi suaserunt fieri aliter non posse, quin me ex supremo discrimine liberatum velis.) Ergo seruabitur Iobi anima, quamuis ad extremum halitum sit adducta.

Quartò illa seruandæ Iobi animæ causa à Chrysost. indicatur, quod iucundissimum Deo spectaculum præbeatur ab homine, dum cum calamitatibus, morbis, paupertate, doloribus, cruciatibus luctatur, & se victorem atque superiorem singulari virtute præbet. [Obserua, inquit (sic Chrysost.) ne quid in vitæ ratione patiat; etenim si de medio eum sustuleris, Theatrum nobis nō plaudet amplius.] Id Antonio athletæ fortissimo conquerenti, quod solus in periculossimo certamine relictus esset, [Vbi, inquit, eras Domine?] Respondit patronus atque spectator antagonistarum omnium Deus; Hic aderam spectator tui certaminis, atque tuæ virtutis coronator. Theatrum dicas fuisse montem Moriam, in quo spectaculum exhibitum est Deo spectanti sacrificium Isaac, quod ab Abrahamo parabatur: ideoque appellauit nomen loci illius, Dominus videt. Gene. 22. & sicut Romani quondam imperatores immanes belluas vndique conquirebant, & publicè alebant, ut ludos exhiberent, in quibus gladiatores, aut capite damnatos illis obijcerent; tantopereque Bestiarijs delectati sunt, ut primà ipsa luce ad spectaculum descenderent: ita sanè Deus impios in hoc mundo velut in cauea, continet; Dæmones rugire velut leones permittit, ut ludorum spectaculo sibi iucundissimo ipse delectetur: ut enim scripsit August. [Omnis malus, aut ideò uiuit, ut corrigatur, aut ideò uiuit, ut per illum bonus exerceatur:] persecutoribus verò, aut demonibus, non obijcit Deus vilissimos, aut nefarios homines, sed optimos & fortissimos quosque, non pœna capitali, sed vitæ beatæ præmio dignissimos; ita ut sicut quondam initio ecclesiæ, illa erat frequens vulgi aduersus fideles cōclamatio, Christiani ad leonem; ut Tertul. in Apologet. scribit; vel, Christiani ad bestias; ut idem author est, in Exhortat. ad cast. ita nunc ea sit Petri apostoli vox, Fideles, sancti, ad leonem: ideo sobrij estote & uigilate. & Sapiens etiam, [Accedens ad seruitutem Dei, ad tērationē,]

8
Quorum sit
desperata
salus solent
esse oportuna
diuina
potentia ma-
teria.
Psal. 61. 21.
Psal. 141.
* Quando
se me cu-
bria el co-
ragon y se
me salia el
alma de pu-
ro remor y
pena.

Sap. 16. 10.
Iustos sapē
è mortiferis
morbis ser-
uatos.

Impios le-
uissimis mor-
bis interdi-
sublatos.
uers. 9.
Psal. 141. 8.

9
Chrysost.
Iustus col-
luctas cum
arūis, gra-
tissimū Deo
spectaculū.

Gen. 22. 14.
Plin. lib. 8.
cap. 16. &
17. & Ter-
tul. de spe-
ctac.

Suon. in
Claud. cap.
34.
August.
Psal. 34.

Tertul.

Eccle. 2. 21.
& pug.

1/a. 18. 4. & pugnam; ideò, præpara animā tuā. Deus verò, Quiescam, inquit, & considerabo in loco meo, sicut lux meridiana clara est, & sicut nubes roris in die messis: in solio, inquit, meo sedebam spectaturus gentem conuulsam, & dilaceratam, cum calamitatibus hostibusq. depugnantes; cui post laborum, & ærumnarum imbrem, atq. tempestatem, lucem & serenitatem adferam; & post pugnandi æstum, suauissimum rorem, & præmia amplissima demittendi facultatem: vel ex Hebr. sicut calor, vel ardor, siccitatis super lucem, considerabo, inquam, ut radijs solis ardentis perurantur, & eos fortiter perferant; qui nihilominus, illis erunt toleratu facies, imò etiam iucundi, ac esse solent messoribus nubes, & ros æstius. Qui hæc considerat Deus, incredibili ex nostro certamine lætitia perfunditur, & suorum animas, ut diutius perdurare in certamine possint, seruandas, seruandam quoque athletæ sui Iobi animam præcipit.

10 Tandem illa non vltima huius rei ratio est, quod ex diuturniore certandi labore, illustriorem coronam, & ampliora præmia conferre velit athletæ suo Deus: eleganter Chrys. dixit Hom. de beato Iobo, [Cadauer corrupti respicis, & horrescis, sed ideò minor, imò nulla poena, quod absens anima; at verò in Iobo, præsens anima, quæ sentiret; ligata, ne fugeret; subiecta ut doleret; compuncta, ut blasphemaret: de quo plura dicendi frequens erit postea locus, & tempus: nec solum propter maius lucrum ipsius Iobi, sed propter suæ ecclesiæ ingens bonum, & vberem patientiæ, & exempli fructum. Si enim propter suorum electorum & ecclesiæ ædificationem impijs vita indignis vitam Deus diuturniorem largitur; quid ni etiā eandem ob causam iustorum animas seruabit? certe sic dicit Deus Pharaoni. Exod. 9. [Idcirco posui te, ut ostendā in te fortitudinem meam, & narretur nomen meū in omni terra.] Paul. Rom. 9. sic legit hunc locum; [In hoc ipsū excitauit te: Septuag. propter hoc conseruatus es. Ambr. recte eundē sensum esse dicit, siue legatur, seruauit, siue, excitauit; & in hūc sensum explicat, quod dicatur Pharaon suscitatus, quia cum apud Deum mortuus esset, moriq; propter suam duritiem dignus fuisset, tamen ad tempus modicum seruatus est, & mori prohibitus, ut sua poena, & varijs plagis, viuus adhuc exemplo esset cæteris, qui Deo repugnarent: sicut medici in hominibus morte dignis requirebant, quomodo uiuis prodesse, uidelicet anatomica dissectione, ut poena morientis proficeret ad aliorum salutem: multò igitur potiori iure, posuit Deus Iobum, excitauit, seruauit hominem plagis mortiferis affectum, ut ostenderet in illo fortitudinem suam, & incredibilis patientiæ exemplo cunctis mortalibus prodesse: de qua re memini in præfatione dixisse.

V II. Egressus igitur Satan à facie Domini percussit Iob vlcere pessimo à planta pedis vlque ad verticem eius.

V I I I. Qui testa saniem radebat sedens in sterquilinio.

- 1 An Damon semel ab homine victus, eundem iterum hominem tentet. Refutatus Origen. ex Theol.
- 2 Deus viuitur Satana, ut tortoris ministerio. Sancti angeli non torquent iustos.
- 3 Damon minister efficiendorum dolorum. Quis angelus Satana colaphizans Paulum. ex Augusti. & Hierony. qui agrotant puerilia multa perpetiuntur.

Egressus Satan. Ex hoc quod statim arripuerit potestatem sibi à Deo factam iterum tentandi Iob, clarè colat super Ios monem, qui semel ab aliquo sancto superatus fuerit, nec eundem, nec alium hominem aggredi, vel audere iterum tentare; sed quasi in spirituali bello à Christi militibus interimeretur, aut fugaretur, cessare ab impugnando; veluti si id ageretur lege, & iure singularis certaminis, & humani duelli: in quo qui semel uictus est, non permittitur iterum uictorem prouocare. Certè Demon, qui superbissimus est, ubi nulla uictoriæ spes affulget, cum hominem penitus sibi restitisse expertus est, rebus omnibus nihil mutatis, nunquam tentabit iterum in ea-

dem materia eundem hominem: id quod in Christi seruatoris tentationibus perspicere licet, semel enim eadem in re illum tentauit, quod nihil se proficere posse crederet, si secundo eandem rem suggereret; tandemque consummata tentatione recessit ab illo pudibundus, victoris aspectum fugiens, iterumque superari reformidans. Cæterum, vel tentationis materia mutata, aut temporis vel rei, & dispositionis alterius meliorem oportunitatem nactus idem hostis eundem hominem sæpè tentat: quare hunc Dæmonem illum ipsum fuisse, qui initio certaminis Iobum impugnare cepit, & ad blasphemiam sæpè, sed frustra tentauerit, rectè docuit Cassian. collat. 8. cap. 17. Rem hanc D. Thom. tetigit. 1. p. q. 114. art. 1. Mag. 2. dist. 6. vbi iterum D. Thom. & Durand. Ægid. Rich. Alex. 2. p. quæst. 311.

Percussit Iob. Ex eo, quod Dæmon non sibi, sed cuiusque tradit Iobum cruciandum postulauerit; sed non alteri, quam ipsi hosti permittatur, manifestum fit, Deū Dæmonis, tanquam carnificis, & tortoris ministerio uti ad iustos suos exercendos, & probandos: licet enim si in vniuersum loquamur, angeli tam boni, quam mali, ministri Dei sint ad puniendum, vel affligendum tam iustos, quam impios; ut bene obseruauit Abul. 1. Paralip. 21. q. 70. nam eo capite, Angelus Domini, quem ex sanctis fuisse probabilius est, terrore, vel languore affecit David: & sanctus etiam angelus percussit foemur Iacob. Genes. 32. sed tamen id frequentius est, & communi prouidentiae lege sancitum, ut sancti angeli non nisi temporalis supplicij, impiorum hominum, ministri, & executores sint. Rem hanc docet Dionys. cap. 4. diuin. nom. part. 4. dicens, Nihil malitiæ sanctos angelos contrahere ex eo, quod peccatores puniant. & August. 9. de ciuit. c. 5. ait Sancti angeli sine ira puniunt, quos accipiunt æterna lege Dei puniendos. Et idem sensit Theo. super id Ps. 77. immisiones per angelos malos. Hos enim supplicij ministros, neq. nature neq. electionis nequitiam habuisse dicit, sed eodem modo appellatos malos, sicut malam diem, supplicij diē vocamus: & idem cum Basil. & Apollin. super id Ps. 34. Et Angelus Domini persequens eos. Sancti ergo angeli erāt, qui subuerterunt Sodomam, percusserunt Assyrios, flagellarunt Heliodorum, Herodem, & impios illos senes Babylonicos apud Daniele. Quare verosimile existimandum est, quod Abul. asserit, vbi cumque Angelus Dñi nominatur in Scripturis, sanctum angelum intelligi: quāquā Hier. super id Psalm. 34. Angelus Domini persequens eos, spiritum malum intelligat, ideoque dici Domini, quia Dominus illum creauit, & Dominus illum habet in potestate. Dæmones verò licet æternorū suppliciorū ministri sint, tum etiam sæpè Deus illorū opera, & ministerio peccatores corripiat (cuiusmodi erat exterminator in Aegypto, Exod. 12. & spiritus nequā, qui decepit Achab. 3. Reg. 22. & ideò Apostolus, 1. ad Tim. 1. & 1. Corint. 5. Satanæ cruciandos tradit peccatores; & spiritus malus inuadens Saul: ita docet Hier. super id Isaia 13. vocauit fortes meos, August. 5. contra Iul. c. 3. Rupert. & Strabo. Exod. 12. ideo Dæmon vocatur indignatio iræ Dei v. 77. Furor Domini. 2. Reg. 24. v. 1.) tamen exercitium, & afflictionem iustorum mandat Deus peculiariter Dæmoni: is enim colaphizat Paulum, & percutit Iobum, & persequitur bonos quosque: neque enim id munus sanctis angelis, qui res hominum procurant, & nostris bonis gaudent, & quasi videntur de nostris supplicijs dolere, mandat Deus. Vide Chrysost. hom. de ascensione tom. 3.

Sed quod peculiari quadā rōne Dæmon minister efficiendorum dolorū, & morborū, videtur dictum à Paulo, 2. Cor. 12. nā angelum Satanæ, qui illum colaphizabat stimulū carnis suæ, dolorem vehementissimū corporis fuisse existimat. Aug. super Ps. 130. Dolores autem corporū, inquit, plerūq. immittuntur ab Angelis Satanæ. Hiero. autē ad Galatas 4. hunc ipsum fuisse scribit grauissimum capitis dolorē, de quo accipiendum sit id, quod ad Gal. 4. idē Apostolus scribit. [Tentationē vestram, quæ erat in carne mea, nō spreuistis, neq. respuistis:] quod videlicet Galatis tentatio fuit, an contemnerent eū sublimia promittentē, quem languoribus corporis subiectum videbant. Obiter illud obserua, corporis morbos, & dolores, viris grauib. atq. seuerioribus molestissimos esse, utpote qui illos efficiant ex viris, & senibus pueros, puerilia sectantes, & puerorum more sæpè ingemiscantes, sæpè etiam plorantes. Ne extolleretur, inquit Aug. tanquā inuenis colaphiza-

Matth. 4.

Cassianus.
D. Thom.
Magister.
Durandus.
Aegydius.
Richard.
Alexand.

2
Deus Dæmonis, tanquam tortoris ministerio viuitur.

Abulensis.
Sancti angeli impiorum tortores.
1. Paralip.
Genes. 32.

Dionys.

August.

Theodoros.

Ps. 34. 6.
Gen. 19.
4. Reg. 19.
2. Mach. 3.
Act. 12.
Dan. 13.
Abulens.

Angelus Domini qd. Exod. 12. 3. Reg. 22. 1. Tim. 1. 1. Cor. 5. Hieronym. August. Rupertus. Strabo.

Ps. 77. 49. Sancti angeli nō percutiunt iustos. Chrysost.

3
Dæmon efficit morbos. 2. Corint. 12. 7. Quis angelus colaphizans Paulū. August. Hieronym. Gala. 4. 14.

August.

phizabatur tanquam puer,] & rectè: nam extollentiæ & superbiæ remedium oportuit ex puerili humilitate desumi: sic dolentem & gementem Iobum puerum appellat, qui dicit, Parvulum occidit invidia. Præterea cum Paul. decerneret poena corporali incestuosum illū Corinthium afficiendum, quò relinqueret, censet [tradendum Satanæ in interitum carnis,] id est, in corpore & carne vexandum; nam eiūsmodi corporeæ vexationis Satanæ minister est. Nihil ergo mirum, quò statim ac permissus est, egressus fuerit Satan, & pro suo carnificis & tortoris officio percussit Iob.

Vlcere pessimo. Propriè vlcere malo, quod conterit, frangit, affligit hominem, & nequiter habet; morbo maligno, qui vexat, & angit: vim expressit vulgatus; nam Hebræi superlativis carent.

A planta pedis usque ad verticem eius. Videtur proverbialis locutio, qua totus homo, & uniuersa membra significantur: eadem usurpatur Deut. 28. & Isa. 1. semperque ubi de grauissimo aut morbo, aut vlcere sermo est: de quo fusior a nobis disputatio instituenda est.

MORBORVM QVIBVS IOB LABORAVIT,

ENUMERATIO, ET CONSIDERATIO.

Quoniam eorum, quibus Iob affectus fuit, morborum plurimorum atque difficillimorum explicatio grauiissima, atque difficillima est, operæ pretium fuerit singulos per se considerare, atque enumerare; & tum ex ipsius ægotantis dictis, & querimonijs, tum ex optimorum medicorum, aut iudicio, aut coniectura, morborum causas, genera, differentias, symptomata accuratius circumspicere; quò ad Satanæ iacturiam, & ad Iobi, incredibilem mansuetudinem, & tolerantiam, ut par est, cognoscendam magnoperè interfit. Et quidem nostrum negotium agemus; nam, ut sapienter docuit Hippocrates, illi etiam, qui medici non sint, ægotantium & morborum historias rectè conscribere possunt, si probè ex singulis ægotis, quæ patiuntur, didicerint: quò illorum testimonio, qui Cnidias sententias conscripserunt, confirmat. Ægotantis autem Iobi verba & querimonias attente obseruabimus, ut vel hoc. Medicinæ præceptum obseruemus; sic enim præcipit: [Cum ad ægotum deueneris, interrogare oportet, quæ patitur, & ex qua causa, & quot iam diebus.] Viri verò sapientissimi verbis omnis fides adhibenda: non enim est de illorum ægotantium turba, quòs sic describit Hippocrates li. de Veteri medic. [Suas ipsorum affectiones condiscere quomodo fiunt, ac desinunt, & quibus occasionibus augetur, ac deficiunt, cum idiota sint, non est facile.

SECTIO I.

Non vno tantum morbi genere, sed pluribus IOB laborasse.

- 1 Cum vlcere pessimo alij morbi ex eadem materia in diuersis partibus. Quod vulnus super vulnus.
- 2 Multorum morborum materia communis, atra bilis.
- 3 Morbos naturaliter inter se pugnantes in Iob fuisse.
- 4 Lingua à morbis excepta: cum serpente cognatio.

Vlcere pessimo tantum hoc loco mentio fit, quò non ad plura; sed ad vnū tantum morbi genus pertinuisse, facile constare poterit ex his, quæ paulo post dicemus. Sed tamen cum hoc vlcere pessimo, omnem morborum, dolorumque cruciatum admisit, Satanam, latè persequitur Origenes; [Nullum, inquit, dereliquit supplicium, neque poenam, neque dolorem, putredinem vermes, ossium diuisionem, neruorum fatigationem, membrorum debilitationem, atq; totius carnalis cōpaginis passionem, atq; dolorem: facere non poterat; sedere nō valebat, &c.] Prosper de prædict. p. 1. c. 22. describit hominē, putrefacta totius corporis compagine, omnibus artubus solutis: idque ratio manifesta probat; nam eadem prauorum humorum

disturbatio, & pugna, aut sanguinis corruptio in diuersis corporis partibus, quorum reperiens dissimilis est, apta etiam atque potens fuit efficere morbos diuersos; quò eleganter docuit Hippocrates li. de flatibus: [Morborum, inquit, omnium vnus, & idem modus est: locus verò ipse eorum differentiam facit; quare videmus quidem morbos inter se nihil simile habere, propter diuersitatem scilicet locorum, cum sit tamē vna morborum & species, & causa quoque eadem.] Idque significari videtur, illis verbis, [a planta pedis, vique ad verticem eius,] singula videlicet membra, singulis atq; peculiaribus morbis infestata fuisse: tum etiam quia non eodem morbi genere, caro, cutis, ossa, vlcera laborare possunt; Dæmon verò non solum carnem molliorem percutiendam poposcit, sed ossa etiam & firmiores, atque solidiores qualcunque corporis partes contundendas, & debilitandas; & quidem licet Galenus aduersus Archigenem disputans neget, vel credibile, vel possibile esse, ut vnus homo omnes sui corporis partes affectas habeat, & singularum partium affectus fuerit expertus; hoc, inquam, licet verum sit in his quæ naturæ modum, & morem sequuntur, tamē in Iobi morbis, qui præter omnem naturæ consuetudinem inflicti sunt, aliter existimandum est. Hinc est, ut cum omni ex parte doleret, atque membris omnibus sentiret se pungi, non vna tantum lancea petiit, sed multis transfixum, & lacerarijs vndique obiectum conquereretur. c. 16. [Circudedit me lanceis suis,] multis etiam sagittarijs corpus suum propositum esse, tanquam scopulo configendum crebris iactibus. [Posuit me sibi quasi in signum,] pluribusq; sagittis susceptis, aculeisq; dolorum penitus infixis, horridū quendam erinaceum; [Quoniam, inquit, sagittæ Domini in me sunt.] Eadem verò corporis partem pluribus etiam morbis, ut dicunt, complicatis affectam fuisse, non solum ex dæmonis iactura & arte nocendi suspicari, sed ex ipso Iobi testimonio cognoscere possumus, cap. 16. [Concidit, inquit, me vulnere super vulnus.] Qua dicendi forma aliquando etiam Hippocrates vti solet, cum lib. 1. de morbis ait. [Quæcunque necessitatem habent, ut fiant in morbis, ac vulneribus mala supra mala, ea ubi fiunt, in medicum culpam reijciunt & necessitatem talia fieri cogentem non agnoscunt.] Sed Iobi [vulnus super vulnus.] & mala supra mala non in medicum, sed in salutis hostem iacturissimum referenda. Illa autem morborum, & dolorum in eadem parte incurio, ad grauissimam plagam, & percussionem pertinet, cum scriptum sit: [Super quo percutiam vos vitra, addentes prauaricationem?] id est, cum nulla corporis pars vacet sua plaga, nouis verberibus nullus videtur relictus locus: sed tamen nunc in Iobo vulnus vnū, atque liuorem, alterius suscipiendi idoneum locum esse iacturissimus carnifex existimauit; [Contingens vulnera super vulnus] ad efficiendum dolorem acerbissimum.

Multis autem atque grauissimis morbis materiam idoneam comparasse Dæmonem, existimare oportet: illa inter reliquos humores noxios cum modum excedunt, atra bilis est, vlceribus pessimis, lepræ, elephantiasi, mœroribus, vermibus, tumoribus, interdum etiam pleuritidi, alijsque præsentaneis malis efficiendis idonea.

Tandem non solum plures iidemque diuersi, sed plañe contrarij morbi in Iobo fuisse existimandi sunt: qui enim ex communi naturæ lege, simul in humano corpore inueniri nunquam potuerunt, vel quò ex causis contrarijs oriantur, vel quò vnus morbus alteri soleat esse medicina, aut alia ratione repugnare; simul in Iobo, procurati, & effecti sunt a Dæmone impediēte vnus partis actionem in aliam, aut prauū humoris fluxum concitante, vel prohibente; aut actiua passiuus coniungente, aut remouēte. Ex multis vnum in præsentiarum exemplum fit, Ignis facer, & ardentis Herpetes, quibus exurit carō, & velut carbo nigricat: ex quibus, non modò, vermes, aut bettiolæ aliæ naturaliter gigni nō possent, sed si geniti essent, necessariò interirent, & exurerentur; & tamen ardebat totus, simulque tedi humoris copia profluente, latebat vermibus; & exultis sanie manabat.

Vnam ex omnibus membris linguam communi vlcere & plaga exceptam hostis seruauit, quò ex verbis Iobi victoriam sibi de illo polliceretur; rem hanc tetigit Iob ipse videtur, cum capitul. 10. ait. [Derelicta sunt labia tantummodo,] &c. de quo ibi nos: & quidem sicut aqua ducta ex aliquo fonte, intra angustos carnales contenta, & pressa, si ex una tantum parte potestatem effluendi

Hippocras.
1. 1.
Eandem
materiam,
diuersis me-
bris diuer-
sum mor-
bum effice-
re.

Galenus li.
2. de loc.
aff. c. 7.

Iob 16. 13.

Iob 16. 14.

Hippocras.

Isa. 1. 5.

Iob. 16. 14.

2
Atra bilis
idonea ma-
teria pluri-
morum, &
grauissimo-
rum mor-
borum.

3
Contrarios
morbos fuisse
in Iob.

4
Lingua ex-
cepta.
simile.
Iob 10. 20.

Lingua cū
serpente co-
gnatio.

Iac. 3. 5. 6.
7. 8.

habet, nulla uerò alia habeat diuerticula, aut rimulas per quas diffuat, uehementius erumpit, & altius confurgit; sic cum morbis partes omnes alias corporis Dæmon obstruxit, & commodas uitæ actiones impediuit, id curare uisus est, ut per os, & linguam, quæ sola libera manebat totus diffunderet, & concitatoribus, tumidioribusq. uerbis aduersus cælum, & supremum numen efferretur. Et uerò nihil mirum, quòd aduersarius linguam non tetigerit, cum qua illi conuentio est, & germanitas quædam: nam ille serpens est uenenatus; at linguam serpentem quoque esse, illæ apud Iacobum notæ probant; [Lingua modicum quidem membrum, uniuersitas iniquitatis, quam nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena ueneno mortifero.]

SECTIO II.

Morbis desperatis, atque mortiferis affectum IOB fuisse.

- 1 Iobi insanabilibus morbis affectum fuisse.
- 2 Morbos quoque lethales habuisse. Refellitur Caietanus. Morborum lethalium alia differentia.
- 3 Facies Hippocratica in Iob, alia etiam signa lethalia in fronte, & oculis.
- 4 Iob fuisse martyrem; & quid sufficere videatur ad rationem martyrij.

Origenes.
Iob habuit
insanabiles
morbos.

Gal. de cō-
pos. medic.
per genera
li. 6. c. 2. ibi
dem. c. 5. &
li. 4. de me-
thod. med.

An morbos
lethales pas-
sus sit Iob?
Hippo. de
nat. humā.
& lib. 1. de
morb.
Galenus.
Caietani sē-
tētia nō ha-
buisset Iob
lethales
morbos.
Chrysost.

Athanas.

Qua Dæ-
mon probi-
bitus fuerit
circa uale-
tudinē, et
corpus Iobi.

Morbi le-
thales, sed
nō necessa-
riō perem-
ptorij i Iob.

C Vni non sit eadem morbi insanabilis, aut mortiferi ratio, utrumque sigillatim explicandum est. Et primò quidem insanabilibus morbis affectum fuisse Iobum Origenes his verbis explicat; [Percussit, inquit, insanabili plaga, in qua, superflua erat omnis medicorū peritia, atq. sapientia. Sicut. n. nullum argumentum illuminare poterat tenebrosam, atq. lamentabilē Aegyptiorū noctē, ita nulla medicamina curare poterant sœuissimā illā Diaboli plagam.] Galenus quidem docet, quòd leprosum iam est, nullam curationem habere: meminit etiam ex Androper genera macho desperatorum vlcerum: his cū laborasse credatur Iob, insanabilia fuisse credendum est, atque ex eo genere, quæ à Galeno maligna vlcerata vocantur, de quo plura statim.

Sed difficilius, an habuerit morbos, & vlcerata maligna, simulque mortiferas morborum differentias, Dubitatio hæc postulare videtur; & cū ex nouem illis, quas Hippocrates numerat, & Galenus in medicis finitionibus explicat, exitialis morbus sit ille, qui prorsus exitium affert, vel breui, vel in plurimo tempore; Caietanus, in uniuersum affirmat, illis uerbis, animā illius seruā, prohibitum esse Dæmonem lethalem morbum Iobo inferre: Quia inquit, si ægritudo mortalis illata fuisset, nō fuisset seruata eius vita. Rem hanc tetigit quoque Chrysost. cuius sententia cum non omnino clara sit, existimo tamen contrarium esse Caietano: affirmat enim Dæmonem tantum prohibitum esse, ne vitam auferret, quamuis mortiferos illi, pro permessa sibi potestate, morbos inferret. Quia, inquit, uerisimile erat, Diabolum Iob tanta perturbatione uoletudinis fore infestum, ut idem morbus ad corporis satis esset interitum; idcirco obserua, inquit, ne quid in uitæ ratione patiat. Eò etiam pertinet, quod Athan. in Apologet. de fuga sua; [Qui in fuga, inquit, moritur, non inglorius moritur; ac proinde Iob magnus est habitus, quòd uiuus tot, & tantas ærumnas tolerarit, quorū nullū omnino sensum percepisset, si mortem sibi consciuisset.]

Ego in hac re sic statuo; Primò, prohibitum esse Dæmonem, ne Iobum irrueret, & per manifestam uim occideret. Secundo prohibitum esse, ne partes principes corporis, in quibus sunt uitæ functiones necessariae, uidelicet cor, aut cerebrum, ita afficeret, ut necessariò inde mors sequeretur; uidelicet si copia uenenati humoris in cor influeret, aut timor, uel phlegmon in eo fieret, quem

nulla ratione cor potest sustinere. Tertio, permittum esse, ut eos omnes morbos efficeret, qui ex specie aut potestate, malignitate uel sua exitiales essent, sed tamen non necessariò peremptorij sunt: exitiales enim illi dicuntur non qui semper, sed qui magna ex parte interimunt: quod si etiam naturaliter mortem adferrent, possent tamen illos Dæmon cohibere, ne cor inuaderent, aut principem aliquam corporis partem sua grauitate & uirulen-

tia opprimerent; uidelicet locali separatione, aut coniunctione humorum, aut sanguinis. Habuit itaque morbos ex specie & ratione sua acutos, & qui alijs breui dierum periodo exitium afferre solent; ut si pleuritidem dicas, aut febres ardentis, anginam, fauciumque phlegmonem; tum etiam, quos diuturnos appellat, tabem, renum morbum, marcorem: Malignos, & periculosos, exitiales denique, non solum quod qui per se leues, & euatorii essent, coniuncti simul internecionem efficere possent; sed quòd per se quisque mortifer esset: denique non solum, ut medici dicunt, imagine magnos, quale vlcerum erat, multum spatij (id est) totum corpus occupans, sed etiam re ipsa, & effectu grauissimos, uidelicet neruorum, musculorum, aliarumque partium internarum contusionem, atque dolorem. Res hæc clarissima est audienti Iobi querimonias, & desperatorum morborum enumerationem, deprecationem mortis, tedium uitæ: illud etiam crebrò repetit, se tantis doloribus & morbis sustinendis non esse parem; Quæ est enim, inquit, fortitudo mea, ut sustineam? nihil sibi spei ad uitam ex plaga grauissima relictum esse; Dies mei consumpti sunt absque ulla spe: & iterum; Desperauit, nequaquam ultra iam uiuam, exiguum ualde sibi uitæ spatium concedi. Si manē me quesieris, non subsistam. & Nunquid paucitas dierum meorum finietur breui? & Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, & solum mihi superest sepulchrum. Quòd si etiam medicorum iudicium consulere libet, certè Hippocrates scribit, [In acutis febribus conuulsiones, & circa uiscera dolores fortes, malum.] Visceribus autē doluisse, & astual-

se febri, ex ipsius Iobi testimonio paulò post uidebimus: rursus idem docet, In febribus ex somnis timores, uel conuulsiones, malum. Iob uerò sic conqueritur: Terrebris me per somnia, & per uisiones horrore concuties: eo uerò aphroismi loco hæc scribit Galenus; [Sanè nos sepè uidimus in morbis exitialibus, & timores, & labores, & conuulsiones ex somno fieri:] de quo statim quædam alia. Quid, quod etiam summa intestinorum difficultate laborasse constat ex illo: [Effudit in terram uiscera mea:] atq. illam ex atra bili prouenisse, quæ communem omnibus his materiam subministrasse uidetur, uerosimile est: de hac uerò sic statuit Medicina: [Difficultas intestinorum, si ab atrabile incæperit, lethalis est.]

Tandem si ex facie prognosticum faciendum est, & lucenda uerissima coniectura, fuerintne morbi lethales, necne, eum certè faciem Hippocraticam habuisse consideremus: sic enim iubetur. Medicus uultum egroti considerare, si ne similis bene ualentium, potissimum sui, ita enim optimus erit: si uerò quàm maximè contrarius similis sit, horrendissimus est: addit eo loco Galen. contrarium uultum simili esse, qui nequaquam nobis sit familiaris. Quis uerò ignorat Iobum ita deformatum extitisse, ut sui dissimili uultu, & nequaquam eius amicis familiari extiterit, ut cum eum uidissent, non agnouerit? [Deinde cutis circa frontem dura, intenta, arida, & color totius uultus uiridis, aut niger:] nigrum autem esse pessimum, eo loco Gal. docet, eoq. uultum reddi exitialem, & cadauerosum: hæc in se fuisse, testis est Iob, cap. 7. Cutis mea aruit & contracta est, cap. 30. Cutis mea denigrata est, super me. Illa præterea exitialis ex oculis nota est, si sublimes (id est instabiles & subinde cōmoti) tumidi uel oculi sint, aut si peruertantur, aut nolentes illachryment: nonne hoc illud est, Facies mea, intumuit a fletu, & palpebræ meæ caligauerunt? nonne illud ad sublimes, & peruersos oculos pertinet, Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans attonitos habes oculos? Denique respirandi difficultas, non nisi mortem prænuntiare poterat. Sed iam ad singula veniendum est.

Hinc colligitur, dignum esse uirum patientissimum, Iob, qui inter martyres numeretur: nam, ut quidam docti Theologi existimant, sufficit ad martyrium, accepisse uulnera lethalia, ex quibus naturaliter mors sequeretur, nisi miraculum, aut alia quæcunque ratio obitare; sicut etiam propter Virginis sanctissimæ incredibiles com- patientis dolores, non solum martyr, sed plusquam martyr prædicatur ab Anselmo, Sophronio, Bernardo, Ildefonso. Tum etiam, quia, ut Chrysost. dixit in Psalm. 127. Patientia est, quæ martyres facit. & quod difficillimū esse iudicat in medijs doloribus, qui ad blasphemandum, & ad irascendum impellunt, ita se continere, ut nihil indecorum, & inhonestum dicatur; hoc, inquit, facit martyre. cit.

Enumera-
tio specierū
morbōū in
genere, qui-
bus Iob la-
borauit.
Galen. in
finis. med.

Ioan. 16. 11.

Iob. 6. 7. &
16. 21.

Iob 10. 20.

Iob 17. 1.

Hippo. 4.
aph. 66. &
67.

Iob 7. 14.

Hippocr. 2.
apho. 24.

3
Facies Hip-
pocratica.
in Iob.
Hippoc. 1.
Prog. 5.

Iob 2. 12.
Prog. 7.
Alia in Iob
lethalia in-
dicia.

Iob 7. 5.
Iob 30. 30.
Prog. 10.
Iob 16. 17.
Iob 15. 11.

4
Iob martyr.
Vignier.

Beatissima
virgo mar-
tyr.

Chrysost.
Patientia
martyres fa-
cit.

Iob per omnia
genera lu-
ctatus.

Quare tum hoc loco vocat Iobum martyrem; tum etiam hom. 1. in 2. ad Cor. 1. quod sexcentis martyribus grauiora passus fuerit, & per omnia rerum genera luctatus palma obtinuerit; per opes, per liberos, per corpus, per vxorem, per seruos, per amicos, per hostes, per famem, per insomnia, per fetorem, hom. verò 25. ad populum Antioch. non cum vno tantum martyre comparat, sed cum infinitis.

SECTIO III.

Vlcus pessimum. Phagædena. Ignis sacer. Erisipelas. Cancer. Animi deliquium.

- 1 Quale Vlcus Iobi: & quid propriè significet ex Hebr. & Græco. Aegyptiacorum Vlcus ex Thibione descriptio.
- 2 Vnde prouenerit ut à planta pedis usque ad uerticem ulcerosus fuerit; & quid Vlcus pessimum sine malignum.
- 3 Quæ alie prauæ affectiones cum Vlcere pessimo coniunctæ.

Exod. 9. 10.
LXX.
Pagninus.
Tygur.
Deut. 18. 27
φλυκτιναι
Hippocr.

Hoc vlcus in fonte est, *Sechia* & simili modo vertitur à vulgato. Exod. 9. [Vlcera, & vesicæ turgentes. Septuag. Vlcera vesicæ efferuescentes. Pagn. Germinans inflationes. Tygur. Apostema generans vlcera. Vatabl. Scabies produciens postulas, vel, vesicas turgentes.] Eadem voce mentio, huius vlcis fit Deut. 28. [Percutiat te Dominus vlcere Aegypti, & partem corporis, per quam iter cora egeruntur scabie quoque & prurigine, ita ut curari nequeas.] Philo. 1. de vita Moyf. hæc vlcera *phlyctenas* vocat: est autem Hippocrati, *phlyctena*, eruptio in cute ex superfluo humore, aut tumor siue tuberculum in cute ex aduisione. Alij ardorem, alij inflammationem vertunt illam vocem, *sechia*. Illa ergo videtur esse propria significatio, ut sit vlcus, & apostema ex ardore proueniens feruentis & acerrimi humoris. R. Mardochei ait esse [vlcus proueniens ex caliditate;] addit verò David non esse vlcus proueniens ex vero igne, nã hoc alio nomine dicitur *Micha*, id est, combustio, videlicet postula, aut tumor ex vera ignis aduisione proueniens: quod autem illud vlcus ardens sit, manifestè indicatur in Exod. voluit enim Deus fieri conuersione ardētis cineris, quasi præmissio eiusdem naturæ, & qualitatis signo: [Et dixit Dominus ad Moysen, & Aaron, tollite plenas manus cineris de camino, & spargat illum Moyses in coelum coram Pharaone, sitque pulvis super omnem terram Aegypti; erūt enim in hominibus, & in iumentis vlcera, & vesicæ turgentes:] quæ qualia fuerint, accuratè descripsit Philo, lib. 1. de vita Moyfis: [Iactauit in aerem, moxq; pulvis excitatus, & longè lateq; dispersus hominibus, brutisq; dira, per totam curi inulsi vlcera, carnibus simul intumescens, & sedis pustulis scateantibus, ac si succensæ clam efferuesceret: quo cruciati, sicut par erat in exulceratione ac inflammatione, oppressi, non minus animo laborabant, quàm in corpore miserè vexati doloribus: uidebatur enim unum vlcus à uertice usq; ad imos pedes, his, quæ membratim sparsa erant continua serpigine in unum coeuntibus.] Sic Philo. Ferè eadem de ulcere Iobi Chryf. [Perfecit, inquit, ut vlcus esset unū, unaq; plaga corpus eius uniuersum. Quod vlcus non vlcera dicantur, sic ponderat Orig. Propterea, inquit, una plaga memoratur, quia totū corpus, & oīa eius membra uno contextit ulcere; atq; ad unum cōuertit dolorem.]

R. Mardoc.
R. David.
מור

Exod. 9. 8.
9.

Philo.
Quale Aegyptiacus.

Chrysof.

Orig.

Gorrius.

Græci in Cæna.

Chrysof.
Gal. de tum. prater nat. cap. 13.

Galen. in Med. e. 16.
Galen. li. 2. method.

Potuit autem hoc genus luis serpere per totum corpus [à planta pedis usque ad uerticem capitis;] quia id genus pustularum, aut peticularum à feruentibus, & acerrimis humoribus ortæ, toto corpore nascuntur, ut inter alios Gorrius tradit; atq; aded etiam in oculi membrana cornea, quæ primū uesicæ in morem attollitur ab acri quodam humore, deinde uerò excoiatur, & oculum purulentum reddit. Sed non esse cutanea tantum ulcera, sed profundiora, & sinuosa Græci explicatiū tradunt; imprimisque Chrysof. dicit coppus eius plagis perforatum; fuisseque ulcera uermium fontes, & tabifici humoris riuulos. Quare ex illo genere fuisse uidetur, quod Gal. Phagædenam appellat, quæ carnem, quæ circum est, perdit & depascitur, & circumiectum habet tumorem: nam huiusmodi vlcus in quacumq; corporis parte inueniri potest, Chironium, & Telephum à medicis appellatur; à Chirone, qui ea ulcera aliquando sanauit, & à Telepho, qui illis affectus fuit, ut author est Gal. communi nomine, *Cacoetha*, dicuntur (id est) maligna. Malignum autem vlcus ipsum

est, quod hic dicitur pessimum, & in Originali, malum; Septuaginta uerò malignum etiam vlcus dixerunt; hæc sunt contumacia, rebellia, diuturna: ea uerò, quibus Iob laborauit eiusmodi fuisse, ardor, prurigo, inflatio, sanies, uirulentia, exesio carniū, fetor, denigratio aperte testantur: indicant præterea magnam fuisse partium subiectarum intemperiem, affluentiam corrupti sanguinis, ulcerum labra dura, & callosa, cecos sinus, & cavitates, è quibus agrè excerni, & purgari posset sanies, & ichores, qui detenti exedunt, & mordent: quæ omnia cum sanitati repugnant; tum uerò illud quod additum est, & in constitutionibus coeli pestiferis inueniri solere Auicenna tradit, contumacioris malignitatis causam, in Iobi corpore Deum non effecerit.

Cum hoc ulcere ardenti uerisimile est, coniunctū fuisse Ignem sacrum, quem vulgò appellant, *Fuego de S. Anton* qualis in statu pestilenti gigni solet, ut 3. libr. de morbis vulgaribus author est Hippo. atque eo loco, 2. part. sent. 9. Galen. explicat: nam eum sacrum ignem (præsertim cum perfectus non est, neque partem corporis penitus uitiauit) plerumque comitabantur febres ardentes, ibi fastidium, alui turbata, sitis, tabes, faucium ulcera, uox uitata, vlcis fluxio, multa & uaria tubercula, magnæ inflammationes, ossium denudatio; quæ in Iobo singula fuisse mox constabit.

Potuit etiam uel omnia, uel aliqua ulcera Erisipelas comitari, atque ardentes & dolorifici tumores, siue potiùs Cancer, qui ab atra bile fit, qui per totum corpus serperet, & plenum redderet tuberositatibus: neque mirum; nam similia esse illa omnia ulcera, quæ sunt putredini obnoxia, & difficulter ad cicatricem perducuntur, uidelicet; cancrofa, Chironia, Telephia, & Phagædenica, Gal. docet. 5. aph. 22.

Cum his quoque necesse fuit frequens animi deliquium coniungi, cum ex medicinæ regula hæc omnia sint defectus animi causa, & uitalis roboris dissolutio, maligna in articulis ulcera, omniaque gangrenosa, & depascentia; atque illud Iob ipse indicat, cum crebro repetit, [Attenuari sibi spiritum,] mortem instare, cordis, & totius corporis uires deficere. c. 17. v. 1. & c. 7. v. 8. & 21. & alijs locis frequenter.

SECTIO IV.

Lepra. Scabies. Elephantiasis. Pruritus.

- 1 Lepra cum ulcere coniuncta, & cum scabie, & pruritu: Iob leprosus. Tangendi uerbum ad lepram referri.
- 2 Iobum laborasse Elephantiasis. Illius descriptio ex Plinio Iobo conueniens.
- 3 Ragibus Aegypti, foris etiam Arabibus, & Husis peculiare illud malum.

Illud vlcus, quod, *Sechia*, in Hebræo dicitur, cum Lepra coniungitur, Leuit. 13. 18. 19. 23. & Deut. 28. cum scabie & prurigine; sed nō dicitur esse ipsa lepra, aut scabies, sed ex eadem lepræ causa proueniens: sic etiam Gal. hæc omnia coniungit, Phagædenam, scabiem, lepram, elephantiasim; & scabiem atque lepram, esse melancholicos affectus solius cutis; quod si in uenis & carne fiant, Cancrum nominari. Leprosum autem Iobum fuisse scribit Aug. ferm. 32. ad fratres in heremo: dicere ergo possumus laborasse Iobum non lepra tantum cutanea, sed lepræ genere molestissimo, & pessimo: quale Greg. describit ho. 39. in Euag. [Quid, inquit, in humana carne abiectius carne leprosi, quæ tumescentibus uulneribus scinditur, & exhalantibus fetoribus impletur?] Inter alios autem morbos hūc fuisse à Damone experitum, intelligere licet ex illo uerbo, tangendi, quod in fonte est, *Nagagh*, & ad lepræ plagam frequenter accommodatur, ut Isa. 53. cum Christus Dominus in passione sub leprosi typo describitur, ea circumlocutione, [Quasi absconditus vultus eius:] iubebatur enim leprosus, [os uestimento contegere,] & vultum abscondere: infra additur, [Reputauimus eum quasi leprosum;] Hebr. tactum uel percussum à Deo. & 2. Paral. 16. [Cum orta est lepra in fronte Ozia regis, territus sensit illico plagam Domini.] prop. percussione, aut tactum.

Illam autem fuisse etiam Elephantiasim, aut cum vlcere hanc

Vlcus pessimum, malignum.

LXX.

Auic. Can. 4. tract. 3. cap. 10.

3

Hippoc. Galen.

Erisipelas

Cancer.

Galen.

Animi deliquium. Galen. li. 1. ad Glauc. cap. 14.

I Lepra cum ulcere coniuncta. Gale. de tum. moribus præter naturā.

c. 13. 14. Iob leprosus Augustin.

YDD Tangere ad lepram pertinere.

Isa. 53. 3. Leu. 13. 45. 2. Para. 26. 19. & 20.

3 Elephantiasis.

Chryfost. re hanc quoque confectam fuisse, auctores sunt Chryf.
Appoll. Apol. Philip. Beda, quod lepræ genus infestum, non solum
Philipp. cutem, sed carnem etiā depascitur; & elephantiacis non-
Beda. nullis vlcerā contingere Gal. author est: reddit autem hic
Galenus. morbus corporis cutem, & carnem nigram, qualem ele-
Phant. phantus habet. Hanc affectionem Satyriam non nominari
Galen. docet Galen. loco indicato, quod, qui ea laborant, Saty-
rism. ris fiant vultu similes, & lib. de causis morb. cap. 7. ait. Ele-
phant. phantem morbum, manifestè figuram immutare; resima-
tur enim tur enim nasus, & labra crassa sunt, & aures extenuantur,
atque atque Satyrorum effigiem præ se ferunt: unde Gord-
o. dius non est ausus iudicare ægrotum quendam, elephan-
ticum; ticum; cui articuli ferè omnes deciderant; quoniam nul-
la la habuit in facie immutati coloris, aut deformitatis si-
gn. gna. Propterea Plin. lib. 16. cap. 1. ex his notis hunc mor-
bum bum describit; à facie sepius incipere, & primum in na-
re, re, mox inualescere per totum corpus; maculosum, varijs
coloribus, coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura,
ceu ceu scabie aspera: ad postremum verò nigrescente, & ad
ossa ossa carnes apprimente, intumescens digitis in pedi-
bus, bus, manibulque. Ægyptijs peculiare hoc malum fuisse,
& Reges & Reges quoque eo laborare solitos, eodem loco idem
Plin. Plin. author est: quæ omnia rectè conueniunt cum his,
quæ quæ Iobus de se ipso testatur; denigratum cutem deplo-
rat, rat, cap. 30. versic. 30. cutis duritiem, & asperitatem ru-
garum, garum, cap. 16. vers. 16. omnem pulchritudinem cutis de-
uoratam, uoratam, & consumptam, cap. 18. versic. 13. ad ossa carnes
appressas, appressas, videlicet in quibusdam corporis partibus de-
pressionibus, pressionibus, & consumptis carnibus pelli ossa adhæsisse,
cap. 10. versiculo 20. resimatum resimatum nasum, & immutatam fi-
guram; guram; cum illum amici non agnoscebant, cap. 2. vers. 1.
pedes pedes tumentes; cum aut positos in neruo pedes, cap. 13.
versic. 27. labra versic. 27. labra crassiora, cum absumptis reliquis parti-
bus, bus, sola circa dentes labra relicta esse dicit, cap. 19. v. 20.
Hunc Hunc verò morbum non carnem solum, sed ossa etiam
peruadere, peruadere, & vniuersas corporis partes opplere prauo,
& atrabilario & atrabilario humore, & sanguine quodam plumbeo no-
xioque xioque succo Fernelius docet: quod etiam in Iobo fuisse
res ipsa res ipsa ostendit, cum Dæmon percutienda depoposce-
rit non rit non solum carnes, sed ossa etiam: addit præterea illa
elephantiasis elephantiasis signa, quæ in Iobo fuisse disertis verbis tra-
ditum ditum est, grauis halitus, difficilis respiratio, carnis ab-
sumptio, sumptio, masculorum tabes, somnia molestissima, mœ-
ror, ror, incubi & anxietas, & illa etiam, quæ in Iobo etiam
fuisse fuisse existimare licet, defluuium capillorum ex mento,
cilicijs, cilicijs, palpebris; digiti hiscentes præ siccitate, vngues
fissi, fissi, & dilacerati, cum testa saniem radere cepit; de quo
cum de cum de sanie, & testa dixerimus. Atque illud etiam rem
hanc hanc confirmat, quod verisimile sit, sicut in Ægypto, ita
etiam etiam in Arabia, & Syria hunc morbum familiare fuisse,
atque atque voluisse Dæmonem eo morbo; quo Reges alij su-
perbientes superbientes solebant à Deo puniri, Regem sanctissimum af-
fligere, fligere, & cruciari: huiusmodi lepram illam Constantini
fuisse, fuisse, vel ex verbis Plinij rectè colligit in suis Annalibus
Baronius; Baronius: nam humano sanguine regum elephantiasim
curari curari scripsit Plinius; Constantinam autem suæ lepræ ex
puerorum puerorum sanguine balneum parari iussisse, memoriæ
proditum proditum est.

SECTIO V.

Lues venerea. Arthritis, seu articu-
laris dolor.

- 1 Iobum laborasse morbo Gallico, quorundam sententia, & coniectura.
- 2 Iobum non potuisse affici eo modo, aliorum sententia.
- 3 Difficultatis solutio statuitur.
- 4 Quo tempore in Hispania caperit morbus Gallicus: huius cum Elephantiasis cognatio.
- 5 Podagra, Chiragra, Ischiade, & totius corporis articuli morbo doluisse.

Vatabl. Vatablus, quem Cyprianus Cisterciensis sequitur,
Cypri. aut elephantiasim, aut verò scabiem, quam vocat,
Here. Indicam, morbumve Gallicum fuisse existimat vlceris il-
 lud pessimum: eumque significari voce originali; ratio
 eam Vatabli coniecturam confirmare videtur: nam ex
 medicorum iudicio, is affectus contagiosus cum vlcere

aut immani cruciatu varijs locis emergit, ac sepe extu-
 berat; in corpus omne spargitur, & non solum carnem,
 sed partes etiam solidas peruagatur, vniuersamque cor-
 poris substantiam peruertit. Rectè itaque dicitur, qui ta-
 ta peste laborat, à planta pedis vsque ad verticem dolo-
 re: nam ossa vitiantur, & nerui, vincula, tendones; mali-
 gna excrementa, in ossium iuncturas se insinuant, & effi-
 ciunt cruciatus implacabiles, qui noctu ferè ingrauescunt;
 conficitur corpus doloribus, vigilijs, dira tæbe, quæ om-
 nia in Iobo reperiri, non difficile fuerit demonstrare: Iob 30. 17.
 Nocte, inquit, os meum perforatur doloribus, & vniuer-
 sam corporis substantiam à recto statu dimouere voluis-
 se aduersarium verosimile est; atque ea etiam ratione, &
 morbo foedissimo, qui cum scortatorum, & turpissimorum
 hominum flagellum sit, viro sanctissimo & honestissimo,
 ignominiosissimus, & acerbissimus existeret: ita vt non
 incommode in hanc rem quadret illud Sophar scōmma:
 [Ossa eius implebuntur vitijs adolescentiæ eius, & cum Iob 20. 11.
 eo in puluere dormient.]

Sed alijs minimè placet hunc morbum in Iobum cade-
 re potuisse, qui ea tempestate nondum existeret: existi-
 mant enim ferè medici omnes singulari consensu, esse
 morbum nostræ ætatis proprium, aut propter vitium hu-
 manæ licentiæ nouum; aut propter nouum coelorum in-
 fluxum. Sed medicis quæstionem illam relinquamus.

Ego de Iobo affirmare audeo, potuisse hoc morbo la-
 borare; nam Dæmonis arte, qui humani corporis tempe-
 riem, & humorum vim penitus cognoscebat, potuit ad
 eiusmodi intemperiem adduci, vt in malignam illius mor-
 bi naturam humores degenerarent; præsertim cum nun-
 quam non alicubi gentium eum morbum semper perua-
 gatum fuisse, mihi pro certo habeatur; vel ex ipsa medi-
 corum ratione, statuentiū à contagio fieri: nam vel abeun-
 dum in infinitum, ita vt nunquam incepisse deprehen-
 datur; vel sine contagio fieri potest, disturbatis humori-
 bus, & ad insignem intemperiem adductis. Quod si ea,
 quæ huius morbi apud nostrates origo traditur, vera est,
 rem quoque confirmare potest: aiunt enim viri docti Hut-
 tenus, & Manardus cepisse in Valentia Hispaniæ Tarraco-
 nensis, quo tempore Carolus Francorum Rex expedi-
 tionem Italicam parabat; cum elephantiosus quidam no-
 bilis miles ad nobile scortum accederet; quicumque igitur
 deinde ad mulierem ingressi sunt, eo malo infectos
 fuisse, elephantiasin illud degenerante. Igitur Iobi ele-
 phantiasis non longè ab ista lue abfuit: neque Dæmonis
 sequitiam, ab illa procuranda.

Illud rei præcedenti simile, simile etiam verò est, Iob
 laborasse podagra; nam est cum lue venerea sua huic
 morbo cognatio: quapropter Poete Græci fecerunt Po-
 dagram Bacchi, & Veneris filiam: & quidem lues vene-
 rea internodia, id est partes artuum intermediæ; articu-
 laris verò nodos ipsos, & articulos occupat. Cum autem
 Podagram dico, potissimum pedes, sed non tantum illos
 uexatos; verum etiam manus, femora, & coxas intelli-
 go. Laborauit igitur Chiragra quoque, Ischiade, & vni-
 uersi corporis articulorum dolore, prauo humore sese in-
 sinuante inter articulos, & articulorum tendones, ligamen-
 ta, membranas. Hunc Græci morbum Arthritim uocant. Hippoc. 6.
 Signa hæc. 1. quod vlceris illud pessimum ex ardore proue-
 niebat; at hoc morbi genus de inflammationum genere
 est, ex Medicorum sententia. 2. quod pedibus planè se la-
 borasse testatur dicens: Posuisti in neruo pedem meum:
 at hic morbus à pedum articulis, calce, aut planta potissi-
 mum incipit Galeno auctore.

Quod à Satana commouente humores, & coniu-
 gente actiua passiuus potuit facile prauus humor immit-
 ti, & apprimi ad articulorum iuncturas, & manu Dæmo-
 nis exprimi, vt guttatim destillaret: cum sit è genere flu-
 xionum auctore Galeno, & propterea vulgò gutta ap-
 pelletur.

Quod sicut Podagricis euenit, vt manuum, & pedum
 articulis sua sede dimoueantur, claudicent-
 que; ita etiam omnium articulo-
 rum vitium deplorare vi-
 detur, dicens:
 Ad
 nihilum redacti sunt
 omnes artus
 mei.

S E C T I O VI.

Vermes, Morbus pedicularis, Aegyptiacæ plagæ.

- 1 *Iob Vermibus scaturisse Patrum sententia.*
- 2 *Vermium tum externorum, tum internorum signa in Iob.*
- 3 *Pedicularis morbus in Vermibus, & serpentibus intellectus, Herodis interitus, qualis.*
- 4 *Muscis atque locustis infestatus Iob.*
- 5 *Pedicularis morbus ed Iobo acerbior, quod dignior insignis improbitatis hominibus.*

Vermes, & putredinem vxor ipsius Iob obiicit apud Septuag. cum cap. 2. ait: Tu in putredine vermium sedes: & ipse Iob indicare videtur cap. 7. & 30. Qui me comedunt, non dormiunt: de quo sic Tertullianus libro de pat. Diffecabatur Diabolus, cum erumpentes bestiolas inde in eo sdem specus, & pastus refoſſæ carnis ludendo reuocaret: quo loco miratur Pamelius vnde hoc habuerit Tertullianus, cum non fiat in Iob alia vermium mentio, quam cap. 17. sed mirum esse nō debet, quod apud omnes ferè Ecclesiæ Patres vulgatum, & constitutum est. Cyprian. lib. 3. de bono pat. & Orat. de mortalitate. Aug. libro de pat. cap. 11. Chrysost. homil. 5. ad pop. Antioch. Prosper. de prædict. 1. par. cap. 22. Basil. in catena. Olympiod. Suidas in Iob. & illud peculiare scripsit Orige. in illos vermes se Dæmones vertisse: eandemq. rem Septuaginta expresse- runt in illa vxoris oratione. Tu in putredine vermium sedes, &c. Et frequenter hoc loco interpretes: Qui illud; Putredini dixi, pater meus es tu; mater mea, & soror mea, vermium; non solum ad futuram cadaueris putredinem, sed ad præsentem etiam foedissimi morbi statum, & ad vermiculosa vlcera pertinere existimant; tum etiā ad eos vermiculos, qui in auribus, naribus, crebrò generari solent oppidò infesti & noxij; reijciuntur enim sæpè, vt medici docent, & experientia constat, ex ventriculo, intestinis, vesica, dentibus, renibus; quorum signa in Iobo reperta fuisse facile constabit; quippe illa sunt, quæ Iacobus Hol- lerius enumerat, febres horridæ, anhelitus fatens, tussicula inanis, & sicca, nausea, fastidium: & si in superiori ventriculo sint, chylum consumendo corpus minuunt, & absument; aliquando etiam famem efficiunt, & syncopen mordendo. Corporis verò consumptio, fames, nausea, grauis spiritus, febris in Iobo fuerunt; idq. verisimile est, vt totus Iob intus, & extra scateret vermium ad grauissi- mum cruciatum.

Fortè autem verminatio hæc ad pedicularem morbum referenda erit; nisi vterque simul morbus adfuerit, nam hic morbus, quem Græci Phthiriasin vocant, pediculos non solum in profunda cute capitis, sed totius etiam corporis, acervatim gignit: de illorum copia incredibili vide- tur Iob conqueri. cap. 30. [In multitudine eorum cōsumi- tur vestimentum meum, & quasi capitis tunica succinxe- runt me.] Pediculos autem appellari aliquando vermes, imò & serpentes, apud graues scriptores compertum est: nam Pherecidem Syrum præceptorem Pythagoræ mor- bo pediculari interijſſe prodiderunt Aristot. Plut. Ælian. At verò Plin. eundem Pherecidem copia serpentum ex eius corpore erumpente expirasse scribit: idem Apuleius: atque easdem vtroque nomine bestiolas intelligi Hieron. Mercurialis contendit libro 5. variar. lect. cap. 6. neque mi- rum cum pediculos huiusmodi vehementer morſu seuien- tes, animalia tetra Serenus vocet, alij etiam Ferales; atq. adeò etiam per vermes, quibus Herodes consumptus ex- pirauit Act. 13. morbum pedicularem intelligi nonnulli volunt: huc facit quod Phil. Bed. cap. 6. per sagittas, qui- bus se configi deplorat Iob, vermes intelligunt, [quos, inquit, Diabolus instigabat ad comedendum eū, omnem- que corporis eius sanguinem, humoremque sugendum, vt solitò essent molestiores: proptereaque dici, quarum in- dignatio ebibit spiritum meum:] quòd autem neque ab horum vermium cruciatu permitteretur libere loqui, in- dicant Sept. nam pro eo, quod Vulgatus habet; Terrores eius militant contra me: illi legunt; Cum incæpero loqui, stimulant me. Addunt iidem auctores, penas Ægyptiacas muscarum, locustarumque passum fuisse Iob; nam ille pla- gæ sunt immisiones per angelos malos. Nescio autè quid peculiare habet huius pedicularis morbi cruciatus, atque

supplicium conueniens impietati hominum Dei contem- ptorum; nam qui diuinitatem sibi arrogabat impius He- ptiacas pla- rodes, hoc morbo sublatuſ & punitus est; atq. etiam Phe- gas. recidem Syrum aiunt propterea eo morbo interijſſe diui- nitus immisso, quòd in Apollinis templo, infrequentiq; auditorum corona insolenter gloriatus esset, nulli Deo se vnquam sacrificasse; neque idè minus sanum degere, quam qui Hecatombas immolarent. Ergo Deum tam di- ro morbo, tam grandem contumeliam vindicasse: itaque quod ad acerbitatem supplicij pertinet, passus est pijſſi- mus Iob, quibus impij Athei digni erant.

S E C T I O VII.

Viscera putrida. Renum dolor. Vlcus pulmonum.

- 1 *Pro visceribus in Heb. fel, quod Dysenteriam facit.*
- 2 *Quid Tenesmus ex Plin. quid item exinanitio.*
- 3 *Viscera pro semine: quid effusa viscera.*
- 4 *Renes ad viscera pertinere. Renum dolor in Iob.*
- 5 *6. Cum alijs morbis coniunctus grauis halitus.*

Viscera computruisse, & propterea totum interius sa- nie fluxisse, & languore dysenterico laborasse, ex eo colligunt Philipp. Bed. quod cap. 16. ait: Effudit in terram viscera mea: quasi alui fluxibus colliquantibus labora- uerit; atque ex bile ardenti, & maligna ortum habuisse colligitur ex ipsa originali voce; nam pro visceribus, est in fonte, fel; atque ita à medicis statuitur, dysenteriam esse, cum bilis putris magno impetu in intestinum con- fluit, & radit pingua, quæ intestino adnata sunt: Ele- ganter autem Gal. explicat. 5. de vsu partium: qua ratio- ne ulcera in intestinis fieri possint, ubi sensus acutissimus est: morbum insanabilem, & cancro similem dixit su- per Hippoc. & ex ulceribus pessimis, quæ Cacoethe vo- cantur, cieri docet; si ab atra bile incæperit, lethalem; frequenter etiam cum Tenesmo coniungi. Est autem Tenesmus, seu Tenesmus irritatio inanis, & sine caussa surgendi appetitus: vel, ut Plinius libro 28. capitulo 14. definiuit, crebra, & inanis egerendi uoluntas: res omnes cruciatibus, & doloribus grauissimis plenæ: fortè etiam ad illum morbum hoc loco allusio fit, qui folliculum fel- lis aliquando infestat, uidelicet exinanitionem; sicut enim cum fel magnopere exuperat, & folliculum disten- dit grauissimorum in humano corpore malorum caussa, est, ita sanè cum folliculus prorsus exinanitur, dysente- riam efficit. Sed si viscera significant partem illam puris- simi alimenti, ex quo semen conficitur, fortè erit seminis fluxus, qui ex inflammatione totius corporis consequi etiam potuit, ex calfactis, & exulceratis renibus, inflam- matis etiam arterijs, uasis seminarijs uitiatis, & ita aper- tis, ut continere illud minimè possint, quod illi cum dolo- re citra vllam delectationem contingere potuit; idque ue- rosimilius fit, quòd Satyrismum illum, qui cum elephan- tias coniunctus est, ad præsentem rem nonnulli ex medi- cis pertinere putant; quasi id nomen ab illorum lasciuia, & libidine desumptum sit: cum quo facit, quòd filij visce- ra parentum dicantur, vt aliquando diximus, quòd ex ui- sceribus, id est, ex semine, & interna substantia decisa progeniti sint: viscera autem, & semen in terram effusa, id videtur significare, quasi perdi inutiliter, omnis sobolis & filiorum spe ablata: sicut id Genes. 38. [Onam semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nasceretur.] certè. 2. Reg. 3. legis fluxum seminis cum lepra coniungi, & pro ingeti supplitio proponi; [Non deficiat de domo Iob fluxum seminis sustinens, & leprosus, & tenens fufum, & cadens gladio, & indigēs pane:] pariterque conuictu ho- minum, & sacris interdicitur fluxum seminis patiens, at- que leprosus. Num. 5. v. 3. Leuit. 15.

Accedit proximè Nephriticus, renum dolor, ex inflam- matione quoque proueniens; qui non solum uias urere- res, sed totum etiam hominem dilacerat summo, & im- placabili cruciatu; vlcera immedicabilia: hunc non ob- scurè significauit Iob cap. 16. cum ait: Circumdedit me lanceis suis, * conuulnerauit lumbos meos; non aliter at- que cum medici hunc dolorem palo infixo assimilant; & forte etiam renū vlcera, sub uiscerum nomine cōprehen- dit; nam etiam renes, partem etiam uiscerum quosdam voluisse,

LXX.
Iob. 17. 14.
& 30. 17.

Pamelius.

Cyprian.
August.
Chrysost.
Prosper.
Basil.
Olymp.
Suid.
Orig.

Iacob. Hol-
lerius li. 1.
de morb.
ant. 6. 5.

An Iob la-
boraueris
morbo pedi-
culari.

Gal. de cōp.
medica. se-
cundū. loc.
6. 7.

Iob. 30. 18.
Pherecidas
morbo pedi-
culari con-
sumptus.

Arist. 5. de
his. an. 6. 32
Plu. in Syl.

Æl. li. 4. de
uaria. hist.
cap. 28.
Plin. lib. 7.
6. 51.

Mercurial.
Serenus.
Herodes.

morbo pedi-
culari con-
sumptus.
Eras. in an.
Philip.
Beda.

LXX.
Iob. 6. 6. 4.

Iob passum

Philipp.
Beda.

Viscera qd.

Galen.

Hippoc.

Gal. li. 3. de

Sym. caus.

Tenesmus.

Exinanitio
morbus fel-
lis.

3

Gonorrhæa
laborasse
Iob.

Satyrismos
unde dica-
tur Effundit
re, que inas-
silius per-
ditur.

Genes. 38. 9.
2. Reg. 3.
29.

4
Renum dolor.

Iob. 16. 65.
* Que pa-
rece que
le hinc a-

nan pruna-

les, y le da. voluisse tradit Galen. Illud etiam a medicis traditur, ipsam lapidasam corruptam renum substantiam, cruentam, & saniosam Renes visce excerni aliquando cum urina, ut etiam hac ratione intel- rum pars. ligi illud possit: Effudit in terram viscera mea.

Gal. l. 3. de In alia quapiam uiscerum parte, aut in uniuerso thora- simpl. med. ce apothema habuisse ex cap. 19. Philip. colligit, cum ipse facul. Iob ait: [Halitus meus horruit uxor mea. Fieri, inquit, Iob. 16. 16. potuit, quod apothema habuerit in uisceribus, quod totum uentris eius sinum tenuerit, & inde loquendo odorem fetidum de purulentia profundi vulneris exhalaret.]

Internum apostema. Cum multis autem morbis, quorum aliquos iam indi- Philip. cauimus, grauis halitus familiaritatem habet: eò etiam Iob. 19. 19. pertinet putre sputum, amarum, aut nigrum, aut sanio- 6 lum, cruentumve, quod sine ingenti nausea in ore uer- Grauis hali- sari, aut deglutiri non posset; de quo uidetur ipse Iob sus & sania conqueri. capitul. 7. Nec dimittis me, ut glutinam saliuam sum sputum. meam: id quod signum est pulmonum inflammatorum, Iob. 7. 9. aut exulceratorum: quod si cum febre coniungatur, & molesta tussi, nihil est quod ad phthysim desiderari pos- sit amplius.

S E C T I O VIII.

Pleuritis. Linguae, faucium, tonsillarum Phlegmon. Angina. Asthma.

- 1 Pleuritidis in Iob signa, ex attenuatione spiritus.
- 2 Quid sit attenuari spiritum, & ut ad varios morbos referri possit.
- 3 Difficultas transmittendi saliuam unde in Iob: varij circa fauces morbi.
- 4 Asthma in Iob, & uerosimiles coniecturae.

¹ **N**oxius ignis, quem in Iobi corpore accenderat ille, Cuius halitus prunas ardere facit, inflammasse etiã, & effecisse pleuritidem, quis non credat? signa manifesta in Iobo, spirandi difficultas, sic enim ipse ait. cap. 17. Spiritus meus * attenuabitur: quod pleuriticorum proprium est, quod acutissimus dolor non finit debita magnitudine inspirare; illamque supplere conantur frequenti spiritu: consonat ex Hebræo, proprietates uerbi attenuandi, quod affert disruptionem quandam cum uolentia, & dolore pectoris, aut totius corporis nifu; ut eo loco ostendimus. Tum etiamolidum illud; aut cruentum sputum quod præ biliosa amaritudine deglutire non poterat, cap. 7. nisi forte indicet, nulla reddidisse sputa, cum uehementi dolore, & spirandi difficultate laboraret; quod etiam contingere in laterali dolore, auctor est idem Galenus loco indicato, rursusque de totius morbi tempore, cap. 6. Lethale esse existimat, si in pleuritide uel sputum impense foetidum sit, uel nullum omnino. Quid, quod etiam aut expuendi, aut transmittendi sputi difficultatem efficere posset linguae uitium ex elephantiasi proueniens, quæ circa linguae radices uerrucas & tubercula molestissima creat & totam linguam crassiores reddit? Nisi forte hoc ad tonsillarum fauciumque radicem tumorem, inflammationem, doloremque referendum sit; hæc enim obstant ne cibus, potus, aut saliuam trahere possint. Ad nouum morbi genus id referunt Philippus & Beda, quod Synanchen appellat. Sic Philippus: [Inter cætera mala dolorum, & cruciatuum etiam Synanchen habuisse se perhibet; qua tumore faucium hominis halitus intercluditur, & sapè quasi laqueo strangulatus abrumptur:] anginam vocamus, de qua Gal. lib. 4. aphor. aphorismo. 34. uide etiam nonnulla in Gellio libro 11. accommodatè ad Iobum illam descripsit Celsus. li. 4. Celsus, docens esse morbum faucium; [Quo cum nullius appareat robur, uel tumor, sed corpus sit aridum, tamen spiritus uix trahitur, interdum uerò etiam lingua, faucesque tumescunt & uox nihil significat, oculi uertuntur, facies pallor, adest singultus.]

⁴ **S**ed tantam respirandi difficultatem, & tenuitatem suam sibi iure uendicare uidetur illa, quam Dispnoeam, aut Orthopnoeam Græci uocant, aut Asthma; cum quis debilitat, aut deprauatè respirat propter facultatis laesionem, Cels. lib. 4. aut etiam non sine sonitu, & crebro anhelitu, & interdum cap. 4. nisi recta ceruice spiritus trahi non potest; nam si iacet Iob 30. 17. æger, suffocari uidetur: quod illud pertinere uidetur. c. 30. * Hippo. eo. Interiora mea * efferbuerunt absque ulla requie: quod

quã sit cruciatus ingens, ille nescit, qui expertus non est, de febre modo explicati que le heruia el pecho. uide Gale. lib. 1. de difficultat. respirat. & lib. 4. de locis affect. Cels. lib. 4. c. 4.

S E C T I O IX.

Incubus. Vigilia. Dolor, & mœstitia, penè ad insaniam. Esuritio canina. Dolor costarum. Marasmus. Febris Hæctica.

- 1 Nocturni Iobi labores, ad quos morbos pertinuerint.
- 2 An habuerit affectionem melancholicam.
- 3 Esuritio canina qualis, & quæ illam comitentur.
- 4 Ventris exinanitio costarum dolorem efficit.
- 5 Totius corporis consumptione Iob laborasse ex suo ipsius testimonio, & quæ illam comitentur.

Illa etiam non sine ingenti cruciatu, & animi angustijs sunt, quæ ad somnum & uigiliam, tum etiam eluritionem molestissimam pertinent. Namque si quando breuis illum somnus corripiebat, Incubo laborabat; hunc sic dicunt, quod qui eo laborant, noctu quiddam sibi incumbere existimant, à quo inuadantur, & opprimantur; id uerò fortè est fuliginosus vapor, & obscurus, crassusque spiritus, qui cerebro offunditur, & phantasiã, spectraque horrida commouet. In hanc rem nihil clarius, quam id; [Terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties:] tantam leuissimi somni, non quiete, sed potiùs lassitudinem cum uigilans timeret, illud animo uersabat, & dicebat: Cum dormiero, quando consurgam? solet hic ab aliquibus imaginosus morbus vocari, cum multa atque molestissima animo occurrunt phantasmata: de quo uide Celsum lib. 3. & Cœlium Aurelianum: interim dum plura paramus ad illustrationem illius uersiculi, c. 7. Terrebis me per somnia, & ad id: Quamobrem eligit suspendium anima mea.

Sed illud fortè molestius, quod Vigilia laborauerit; nõ quidem illa, quam Gal. lib. de comate, vocat Coma uigilans; estque cum stupore, & phrenesi coniuncta; sed quod comati opponitur, & ex ardore noxiæque inflammatione prouenit, auctore Gal. rursusque calorem, & febrem excitat, corpus extenuat, & vires resoluit. Post tenebras (inquit Iob, quod quiescere non posset) spero lucem; & noctem uerterunt in diem, & cum dormitum ibat, uigilia infestatus dicebat: Quando consurgam?

Quamuis uerò mente sanus semper existeret, sed uolentis atque tristitiæ, & tantis morborum immanium cruciatibus penè ad insaniam adigeretur, Polichron. docet; idque colligit ex ipso Iobi testimonio c. 17. Cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum: habet enim hoc nescio quid commune cum illa melancholica affectione, quæ efficit, ut multa ægroius animo, & cogitatione fingat perturbatè, confusa eaque ferè tristitia.

Deinde uerò ex eo loco. c. 3. [Antequam comedam suspiro, Philip. alium morbum elicit; sic ille scribit; inter cæteros cruciatus eius etiam hanc ei Diabolus infirmitatem infligerat, quam medici Bolimiodes appellant, quæ infirmitas talem dicitur habere poenã, ut ante cibum torqueatur ægrotus, & sint ei post cibum indefinentes dolores, unde & dicit; Et quasi inundantes aquæ sic rugitus mei, quia timor, quem timebam euenit mihi:] est uidelicet famel, aut appetitus caninus, & ingens esuritio, famelq. intolerabilis, ut Aulus Gell. dixit lib. 16 cap. 3. quæ ante cibum, & post cibum uehementer torqueat hominem. Illam comitantur, dolores, animi deliquia, uirium defectus, ut Gal. scribit.

Ad hæc, Inestia, & ventris exinanitio, malè solet costas pectoris habere, & dolore uehementi afficere; auctor est Hippocrates de fract. costarum differens, lib. de articulis, [Moderata, inquit, ventris repletio, costarum fit directio, uerum uacuatio pèdentes costas facit, hæc autem dependentia dolorem inducit: quid uerò huic magis simile, quam quod à Baldado iactatur in Iob c. 13. [Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius.]

Quoniam uerò ex inedia marcor quidam, & totius corporis consumptio efficitur solet, ut Gal. docet, uerò Bolimiodi pro-

de febre modo explicati que le heruia el pecho. Galen. Gelsus.

Paul. Aegi.

Iob. 7. 14.

Iob. 7. 4.

Cal. Aurel. Gelsus. Iob. 7. 15.

Gal. 2. c. 13. de loc. aff.

Galen. 2. de san. tuend.

Iob. 7. 12.

Polichron. Iob. 17. 11.

Iob. 3. 18. Philip. Bolimiodes. Iob 3. 14.

Aul. Gel.

Galen. 1. de Symp. caus. cap. 7.

Hippoc.

Iob. 18. 12.

5

Galenus de *Marcore.* *cap. 1.* *Gorranus in* *def. medic.* *Iob. 19. 20.* *Beda.* *Phil. pp.* *Gal. li. 10.* *meth. d.* *med. endi.* *Iob. 3. et 30.* *Iob. 14. 2.* *Iob. 7. 12.* *Iob. 30. 16.*

proximus illum infestauit Marasmus: hunc Gal. sic definit. Est marcor, aut totius corporis corruptio ex siccitate: namque ut periti medici tradunt, eiusmodi est ac immodica ariditas, & totius corporis consumptio in Marasmo, ut homo non aliud, quam ossa & cutis videatur; in ventre nulla intestina, nulla viscera subesse credas; illud ipsum: Pelli mea consumptis carnibus adhæsit os meum. Ex quo loco morbum hunc significari colligunt Beda, & Philippus, atque ipso Græcorum nomine Marasmon appellant: cum hectica febris coniungit Galen. 10. de methodo medendi, neque mirum, quod tot morbis perpetua semper adfuerit, pestilensque febris; ardebat namque totus noxio calore: testis ipse idem c. 30. Ossa mea aruerunt præ caumate, & ad pullum, concitationemque articularum quidam referunt illud. [Qui me comedunt, non dormiunt. Hæc illa floris marcescentis deploratio. cap. 14. Qui quasi flos egreditur, & conteritur. Et; Membra mea, quasi in nihilum redacta sunt. Et, Nonne in memet ipso marcescit anima mea: & Possident me dies afflictionis.]

SECTIO X.

Ad morbum, vel ad morbi & doloris amplificationem pertinuisse, quod testa saniem raderet: & de vnguium vitio, corporisque pruritu.

- 1 Quis fuerit testa usus: digitorum tumore, & vnguium vitio laborasse; peculiariter etiam pollicibus.
- 2 Qualis testa fuerit, asperiorne, an mollior, varia sententia.
- 3 Vera difficultatis solutio. Quid testa in Hebræo. Defensus Vulgatus.

Chaldaus. *Galen. 2. de* *symp. caus.* *Vnguium vitium unde* *proueniat.* *Galen. 1. de* *loc. aff. c. 5.* *Hippoc.* *Elephantico-* *rum vngues* *vitiati.* *Explicatus.* *Origen.* *Chrysost.*

Sum testæ ad sedandum pruritus Chaldaus indicat dum legit: Accepit testam ad scalpendum se, & quidem ad rem accommodatè; namque scabiosos, atque leprosos pruritus implacabilis exercet; neque tamen iuantur, etiam si excoerentur scalpendo, ut Galen. dixit, quod insitus, & imbibitus carni intimè adfit præuus humor, qui pruritus excitat: quod autem non manibus, aut vnguibus se scaberet, fortè ad digitorum tumentium, & vnguium vitiatorum ineptitudinem referendum sit; nam tabidis vngues aduncos fieri, qui parum utiles sint scalpendo, auctor est Galen. 1. de locis affectis, atque Hippocrates ea omnia purulentorum pectore, & pulmone signa tradit, si vngues manuum curuantur, digiti verò potissimum summi calescunt; atque in pedibus tumores fiunt; neque cibum appetunt; ac pustula circa corpus erumpunt: quæ omnia cum Iobo rectè consentiunt. Nisi fortè, quod in elephantice euenit, vngues fissi, ac dilacerati scalpendi usum nullum habere potuerunt: aut putridos, quassatos, dolentes, & scabiosos habuerit; qui enim à planta pedis ad capitis verticem hominem percussit, intactos vngues minimè dimitteret, atque Origen. explicatè tradidit, percussum videlicet Iob vsque ad vngues pollicum. Quod uerò non solum vngues aliorum digitorum, sed nominatim pollicum dixerit, videtur ad elephanticos respexisse, quibus medici communi consensu propriam esse docent pollicis musculorum consumptionem, & Diuus Chrysostomus super id, Si bona suscepimus de manu Domini, ait Iobum; neque manum habuisse incolumem. Vide hic cum summo cruciatu extremam quoque inopiam; nam vulnus, & liuor, & plaga tumens non est curata medicamine, nec fota oleo: tantum habere potuit testæ, & scalpendi remedium, quod pessimum est.

Verum de hac quoque testa disceptatio est; existimant enim quidam non viliorē & asperiorē, sed delicatiorē fuisse; velut si dicas frustulum quoddam leue, beneque aptum ex pretioso aliquo vase Sinarum; quare potius testa hæc ad delicias, & munditiem, quam ad inopiam, & miseriam extremam pertinebit. Sic indicat Chrysostomus; [Cur (inquit) nec manibus, nec digitis saniem abstergebat? scilicet ne curatio esset stomachosior:] idē Polychronius. Econtrariò verò extremo Apollinaris asseruit, testam sumpsisse ad acerbiores dolores ciendos, &

Origen. *Gregor.* *Ambros.*

ut sibi ipsi carnifex fieret. Idem Origenes, & Polychronius, & Gregorius libro tertio, capitulo quarto, qui eleganter obseruat, quod ualentinianorum, & agrotantium quorundam nimiam mollietudinem comprimere poterit; [Quam, inquit, mollietatem sanæ carni adhibuit, qui vulneri, non vestem, vel digitos, sed testam admouit?] eò etiam pertinet, quod Tertullianus lib. de patientia dixit; [Erumpentes ex vlcibus bestiolas in eisdem sinus, quasi ludendo reuocasse: atque in hanc rem eleganter loquitur Ambrosius libro primo, de interpellatione Iob capitulo primo, dum illud tractat. Non esse condignas passionis huius temporis ad futuram gloriam. De Petro (ait), quid loquar? qui crucem suam futura remuneratione indignam arbitratus, inuerso suspendi poposcit vestigio, ut aliquid passioni suæ adderet, cuius acerbare ipse sibi supplicia non timeret.]

Ego media incedam via; testæ usum commodiorem fuisse, & propter munditiem, & propter digitorum tumentium, vnguiumque dolentium difficultatem, & propter saniei defluentis copiam, quæ non alio quam duriori, & latiori instrumento abstergi posset; sed hoc tamen non fuit delicatum preciosumve, aut cura, & sollicitudine questum; sed quod primò paratum ad manum in sterquilinio habere potuit: quis enim non videat hoc ad malorum, & miseriarum amplificationem dici, non ad delicias, aut vllum malorum leuamen indicandum? & certè vox ipsa originis (Cheres) non significat aliquid molle, aut delicatum; cum semper sumatur pro rudi, & impolito opere ex argilla; veluti olla testacea, aut tegula, & Isa. 26. versiculo septimo, ponitur pro cocto latere, & Leuit. 6. versiculo vigesimo octauo, pro vase fictili, in quo carnes coquuntur, & confringi iubetur: verbum autem radendi hoc tantum loco inuenitur; quare eius significatio ad subiectam materiam accommodanda est. Pagninus, dixit, ad scalpèdum se. Rabi Mardochei, ait esse uerbum, quo sæpè Thalmudistæ utuntur, pertinereque ad pruritus, & scabiem; at uerò Septuaginta, atque Latinus interpres explicationis gratia, saniem addiderunt, & radere uerterunt; quod uideret testam, non melius alijs vsui, quam radendæ, & abstergendæ saniei futuram: accedit quod capitulo septimo, ubi nos legimus: sordibus pulueris cutis mea aruit, Septuaginta legunt; In fundo glebas terræ à sanie radēs; quem locum interpretans Chrysostomus, ait: tanta illum inopia, atque ærumna laborasse, ut non amplius testa, sed gleba abstergere saniem cogeretur: atque Olympiodorus, si quando illum testa deficiebat, ad excipiendam sanie in terræ glebas adhibuisse.

SECTIO XI.

Ex morbo prouenisse, quod ad sterquilinum diuerterit.

- 1 Quis locus sterquilini nomine intelligi debeat aliorum sententia.
- 2 Sterquilinum fuisse locum aptum agenda poenitentiae, consuetudo.
- 3 Sterquilinum fuisse extra urbem, & sub dio vera ex Patribus sententia.
- 4 Cur ad suburbia secesserit ex Origene.
- 5 Leprosos pullos ex ciuitatibus; ex sacris, & profanis.
- 6 Extrema Iobi rerum omnium indigentia.
- 7 An domus Iobi, antiqua euerfa fuerit: quis illius laus.

Et quoque hoc loco sua de sterquilinio, & paulò grauior dubitatio. Nam quidam existimant, quamuis Iob domi suæ, & in molli lecto decumberet, locum illum & lectum, sterquilinum appellare, propter ulcerum sordes; nos diceremus, Quæ est ista todo aquello hecho un muladar. Caietanus his fauere uidetur; nam capitulo trigésimo, super id; Consurgens in tuba clamabam. constituit Iobum laborantem in aula sua, & lectulo; nunquam enim mētio fit, euerfæ, aut direptæ Iobi domus, aut amissæ suppellectilis; quam utpotè regiam magnificam, & opulentam fuisse, necesse est; præsertim cum ipse non semel sui lecti, & strati meminerit, cap. 17. versiculo 13. & cap. 7. vers. 13.

Alij sterquilinum accipiunt pro loco apto poenitentiae

Origen.
Gregor.

Ambros.

3
Difficultatis solutio.

777

Pagnin.
R. Mardoc.

LXX.

Iob. 7. 5.

1
Quid alijs
de sterquilino
senserint.
Caietan.

2

Complutens. tix agenda, & sedere in sterquilinio esse idem, quod poenitentiam agere; nam Chaldaea, & Hebraea, & quaedam etiam Graeca, ut Septuaginta Complutenses proprie significant, sedere in medio cineris; quare hoc ad lugentis habitum, & sese coram Deo humiliantis refertur a Polychron. & Apollin. in catena, & a Latinis etiam Gregorio, Thom. Alberto Magno, Hugon. Lyra. Vatabl. Caietano; nam vocem originalem, *Epher*, quae in hoc loco iubet, alias *Ioler* Vulgatus uertere cinerem, aut puluerem; locum uidelicet luctui, & poenitentiae agenda idoneum, ut Iona 3. 6. Iona 3. Sedet in cinere, & quidem amici, ut lugerent simul cum Iobo, in eodem loco sederunt, cum infra dicitur; Iob 2. 13. Et sederunt cum eo in terra, & forte huc respexit, cum dixit, cap. 42. [Inspicienter locutus sum, idcirco ago poenitentiam in fauilla, & cinere;] uox originalis eadem.

Ego in hac re duo, aut tria assero. Primum, sterquilinum uilem, & abiectum locum esse, humum ipsam; id abunde probat uox originalis, tum etiam Graeca uox (*copria*) quam retinent Septuaginta Vatican. uertiturque in editione latina sterquilinum, sicut & in vulgato Chrysostom. & Gregor. alique expriment locum foetidum; dicas fimetum, quo ruderia, sterus, quilsquilix effertur.

Secundum, hunc locum fuisse extra urbem, uidelicet aut in suburbis, aut uero aliquantulo longius. Tertium, etiam fuisse locum apertum, & sub dio: utrumque asserunt Patres; ego neutrum ausim negare, ne temere negasse, si non alijs, mihi ipsi uidear: aperte id tradunt Septuaginta Vaticani, quorum auctoritas, ubi Latinae editioni non repugnant, grauissima est, atque ea uti ad Latinae interpretationem Pontificia Sixti auctoritate iubemur. Sedebat (sic illi legunt) in sterquilinio extra ciuitatem; paulo inferius haec inter alia dixit Iobi uxor; Tu in putredine uermium sedes, pernoctans sub dio: praeterea, nam nisi extra tectum, & in loco aperto extra urbem constituitur, uix, ac ne uix quidem conuenire ueritati potest, quod amici procul adhuc stantes, Eleuarunt oculos suos, & non agnouerunt eum; illud etiam confert, quod in hoc loco Christi figuram patientis agnoscunt Origenes, Polychronius, Chrysostomus, qui extra portam passus est; in hac re conueniunt disertis uerbis Origenes, Chrysostom. Apollinaris; hoc sterquilinum in sua urbis conspectu constituunt Polychronius, Philippus, Beda. D. Thomas: nemo quem uiderim, praeter unum Caietanum dissentit; licet quidem Philippus, & Beda, super id, cap. 19. Cum ab eis recessissem, detrahebant mihi, dicant non semper Iobum in tempore tentationis suae sedisse in sterquilinio, indicant enim patuisse aliquando illi aditum ad ciuitatem, ciuiumque conuietum.

Sed hoc omni dubitatione carebit, si causas inquiramus, ob quas relicta ciuitate, & communione suorum ad sterquilinum, & suburbia secesserit. Prima huius rei causa in suam ipsius voluntatem, & electionem refertur ab Origene, uidelicet ne molestiam ciuibus exhiberet. Polychronius haec: [Ita vulgi communione abstractus cum inuisum se cunctis esse crederet, solitudinem elegit, idem postea, sedebat in sterquilinio, ut placaret Deum, & cum corporis afflicta ualitudine multorum egeret opera, sua sponte asperrimam paupertatem complexus est;] haec causa eatenus uera est, quatenus asserit Iobum nihil renuentem, aut inuitum sustinuisse, sed a quo animo tulisse, quidquid sua calamitas, & morbi foeditas ferebat.

Ergo illa potius uerissima est huius discessus causa, quae ex morbi grauitate petitur. Sic Chrysostomus existimat, ideo confedisit in sterquilinio, ut quae a corpore decidebant, arenae acruo tegerentur: idem, atque Polychronius etiam pernoctasse sub dio, ne si intra tectum esset, odoris prauitate necaretur; ut incorruptum e caelo hauriret spiritum. Philippus, atque Beda, ad elephantiasim quoque respexisse uidentur, ut idcirco ob deformitatem nimiam, regnum, ciuitatisque habitationem relinqueret, foetore quoque putredinis contabescens ad sterquilinij loca deflecteret, uelut quilsquilix uilissime, & purgamentum sordidum, a suis omnibus deputatus: huc etiam facit id Polychron [Ciuibus, atque cognatis calamitatis aspectum non ferentibus vrbe egressus est.] Ergo uidetur lege, & consuetudine sic exigente compulsijs urbem relinquere. Semper enim ita ueteribus obseruatum est, ut

leprosi & elephantiaci, ne contagio pestilente alios afficerent, extra urbem, adeoque extra urbis pomeria ablegarentur: sic uides leprolos hanc separationis legem sustinere, Leuit. 13. [Quicumque maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis, habebit uerimenta dissuti] (dilacerata pro more lugentium) caput nudum (apud Iudeos ignominiae nota) os ueste contextum (lulgubre, & ne halitu aerem contaminaret, & pertransentes admoneret, ut ipsi quoque os ueste contegerent, aut faciem auerterent) contaminatum, & sordidum se clamabit (ut caeteri ab illo caperent, longiusque recederent) omni tempore, quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra: uides etiam 4. Reg. 15. & 2. Paral. 26. Azariam, qui & Ozias, lepra percussus a Deo, vrbe & regno cedere, & in domo libera morari: sic Dauid Psalm. 37. se grauiter, & pestilente morbo agrotantem despectum ab amicis & familiaribus conqueritur: Amici mei, & proximi mei, aduersum me appropinquauerunt: (proprie ex Hebraeo. ex aduerso plagae meae. Hieronymus; [Quasi contra lepram meam steterunt, & qui iuxta me erant de longè steterunt.] Apud Perlas leprosus ingenti abominationi est, neque finitur ad urbem accedere, existimaturque aliquid in solem deliquisse: existimant enim eum morbum non tam naturae uitio, quam Deo puniente contingere: hoc illud est, quod supra dicebamus, lepram vocari percussionem, aut manum Dei; certe in Taprobana insula, si quid Rex delinquebat, cunctis auersantibus, & quotidianum congressum negantibus, morore & tace conficiebatur, authores sunt Plinius, Solinus. Ergo omnes Iobum auersabantur tanquam Deo inuisum, idque instigante Demone, & (ut Ciceronis uerbis utar) Nemo illum aditu, nemo congressione, nemo sermone dignum iudicabat; omnes illum aspernabantur, atque abhorrebant; omnes ut aliquam immanem, & perniciosam bestiam, pestemque fugiebant: hanc ingentem calamitatem deplorat ipse Iob cap. 19. [Fratres meos longè fecit a me, & noti mei, quasi alieni recesserunt a me; dereliquerunt me propinqui mei, & qui me nouerant, obliti sunt mei; inquilini domus meae, & ancillae meae sicut alienum habuerunt me, & quasi peregrinus fui in oculis eorum:] forte ad ueterem illam Persarum legem respicit, authore Herodato, quae peregrini, & leprosi omnino ex finibus ciuitatum pellabantur.

Tertia etiam, & quae cum superiori coniungenda est, accessit causa, extrema uiri inopia, cui nihil a Damone relictum esset, neque propria domus, ut etiam in hoc Christi Iesu figuram repraesentaret, qui cum uulpes foueas, & cubilia habeant, non habuit ubi caput suum reclinaret. Ita censet Chrysostomus, consentiunt Diuus Thomas, Lyra, Eugub indicant, non obscure Septuaginta, apud quos his uerbis conqueritur Iobi uxor: [Ego erras, & ancilla locum ex loco, & domum ex domo muto expectans solem quando occidet, ut requiescam ab erumnis, & doloribus, qui me hunc premunt.] Oportuit autem cui nihil ab hoste relictum esset, & quem omnes fugiebant & abominabantur, extrema inopia laborasse: illam ipse indicat, capitulo sexto, cum ad amicos, qui nihil attulissent subsidij, & opis ait: Nunquid dixi afferte mihi, & de uestra substantia donate mihi? necessarium etiam victum defuisse indicare uidentur ea, quae de fame in illum iactant amici, capitulo decimo octauo. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius, uel certe non habuisse nisi uilissimos cibos, & minimè agrotanti palato conuenientes, ut merito dixerit, capitulo sexto Animae esurientiam amara dulcia uidentur; quae prius nolebat tangere anima mea, nunc pra angustia, cibi mei sunt. Quare sicut extremo capite, post restitutam sanitatem scribuntur ad illum uenisse sui fratres, & sorores, & cuncti noti, & familiares, & sua quemque munera detulisse; ita certe uigente morbo nemo illi adfuit; & neque aquae poculo dignati sunt, cuius memoriam non a quo stomacho usurparent, & quocumque supplicio dignissimum censerent Accedit, quod nudum pra inopia in fimo sedisse Chrysostomus non semel asserit, tum homil. 4. ad popul. Antioch. tum etiam in caten. super id: [Si bona suscepimus, sed praecipue super id, capitulo sexto. Potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem? quid, inquit, Iobo factum est unquam egentius? qui & illis, qui proijciuntur in balneum, & qui in camini cineribus dormiunt, ac cubetis deni-

5
Leprosi extra urbem puls.

Leu. 13. 44.
Pf. 37. 12.

Pf. 37. 12.

Hieron.
Persarum de leprosis lex.
Caelis. li. 5.
ex Herod.

Lepra, manus Dei.

Plin. lib. 6.
c. 22. Solin.
cap. 66.
Cicero pro Cluent.

Iob 19. 13.
14. 15.

Persarum lex ex Herodoto.

5
Extrema Iobi inopia.

Chrysost.
D. Thom.
Lyra.
LXX.
Iob cap. 2.

Iob 6. 22.

Iob 6. 6.

Iob nudus in sterquilinio.
Chrysost.

denique hominibus spoliator erat: hi enim habuerint forsitan vestem laceratam, hic autem nudus residebat, & quam a natura vestem acceperat, quæ corporis esset opementum, hanc Diabolus putrida & intoleranda lue viquequaue conserpsit; & hi quidem paleis, ac stipulis se fortasse cōtexerint; ille verò pernoctabat sub dio, nec pusillum tectum dabatur ei ad solatium.]

7
An Iob do-
mū, lectum
ve aliquem
habuerit.
Iob 7. 13.
Pus de-
tid. que ren-
drit por ay
alguna ca-
ma qu os
consuele.
Iobi anti-
qua domus
solo prostra-
ta.
Chrysost.

Neque verò huic extremæ inopiæ obstat lectulus uilis-
simus; qui in summa miseria deesse non solet, nisi fortè
ironico illud dictum esse velis; * Si dixerò, consolabitur
me lectulus meus. Quod verò capitulo quadragesimo-
cundo, dicitur domi suæ celebrasse conuiuium, certè aut
hæc non fuerit antiqua domus, sed quam denuò post sa-
nitatem adeptam, adeptus fuerit; nam & domum suam
prostratam fuisse Chrysostom. ait, epistola quarta, ad
Olympiada. aut si eadem, quæ quondam fuerit, sicut vr-
bem, & domum propter lepram, & elephantiasim, amit-
tere coactus est; ita illi cum sanitate, & beneuolentia,
suorum domus quoque restituta est: potuitque habuisse
se vile aliquod tectum, quò noctu confugeret; sicut ple-
rumque videmus leprosos, miseròsque homines sub aper-
to cœlo sedere interdum; noctu verò ad tuguriola confu-
gere.

SECTIO XII.

Oculorum morbi Capitis dolor. Aurium, &
narium vlcera. Cordis Syncope & pal-
pitatio. Singultus. Occultiores
alij morbi. Diurnitas
omnium.

- 1 Minutiorum quorundam morborum enumeratio. Capitis praeseruium, & cordis.
- 2 Iob nullo stupore, aut amentia laborasse: morbos item habuisse, non tam factos, quam cum fierent.
- 3 Occultiores alij morbi, qui demoniaci dicuntur. Morbos hos curabat Salomon ex Iosepho.
- 4 Quantum temporis transegerit Iob afflictus, an mensis, an vero annos, varia sententia.

2
N Vllam fuisse corporis partem, quæ non suo morbo laborauerit, supra indicauimus; nunc quædam summam percurramus. Oculorum sordes, fantem, ex-
tuberantias; & diuersarum tunicarum vlcera, dolores, rubores, suffusiones, hallucinationes; palpebrarū scabiem, pruritus, exulcerationem, quis habuisse dubitet? cum conquerentem audiat: In amaritudinibus moratur oculus meus.

Iob 17. 12.
Capitis do-
lore Iob la-
borasse, &
en qua cau-
sa.
Cordis affe-
ctus.
Iob 17. 11.
LXX.
August.

Capitis uerò dolorem molestissimum, necessariò viden-
tur effecisse ætus ille internus, quo totus ardebat, odoris
grauitas, & præcordia biliosum aliquid, acre, putre in su-
periores capitis membranas semper spirantia. Aurium
vlcera sordida, acris, ardentia, sanie semper manantia, ex
constant dolore, & grauis tinnitus. Narium putridum
vlcus, ex graueolenti sanie, quo qui laborat, tum sibi gra-
ueolet, tum his, qui non longè absunt, tetri spiritus conta-
gione valde molestus est. Sanies defluens sæpè palatum
exedit, & perforat; id quod cum lue venerea sæpè con-
iunctum est, & cum foeda illa totius corporis corruptio-
ne, in qua Iob erat, bene consentit. Vlcers, tumores, ar-
dor, dolor grauius ad dentium, radices in neruis, in-
gingiuis. In corde syncope, palpitatio, & aliæ periculosi-
simæ affectiones, ex atra bili provenientes. Quare capi-
tulo decimo octauo, ubi nos legimus: [Dies mei transie-
runt, cogitationes meæ dissipatæ sunt torquentes cor meum;
Septuaginta habent dies, mei transierunt in strepitu (in
fremitu) rupti sunt articuli cordis mei. Augustinus, Con-
uulsæ sunt compages cordis mei:] hinc crebet, & dolore
plenus singultus; immanis ventriculi dolor ex acris, & mor-
daci humore; inflammatio, exulceratio iecoris; lienis tu-
mor, obstructio; & illa denique, quæ in partibus, aut do-
lorem intimum, aut externam deformitatem efficere vlla
ratione possent.

2
Illos verò morbos, qui aut partium stuporem, aut men-
tis, & rationis inconstantiam adferunt, vt epilepsiam, pa-
ralysim, phrenitidem certè non habuit; neque enim ad-

uersario id propositum erat, vt Iob sensum amitteret; sed
vt, quò ad fieri in humano corpore posset, sensum acer-
rimum haberet grauius morum dolorum. Atque adeò
credendum est, non illos effecisse in Iobo morbos, qui in
habitum tranleunt: namque præsentibus habitibus ple-
rumq. abest doloris sensus, aut certè minimus adest: non
ergo erant morbi omnino confirmati; non quò minores
essent; sed quò molestiores. Sic Galen. docet, cum pars
putrescit, & pus generatur, dolores fieri atque febres,
quòd natiuus calor humores, tumoris auctores, immutet:
quare quando omnino hic a concoquendo abstinet per im-
becillitatem, nec laborant, nec fabricitant, nisi perparū:
sic enim Hippocrat. statuit vulgato illo aphor. [Dum pus
conficitur, dolores ac febres accidunt magis, quam iam
confecto.] Fiebant itaque in Iobo morbi: semper illos
conseruans, & succendens subministrata corrupti sangui-
nis, & putridi humoris materia, aderat Satan; dole-
bat perpetuò Iob, nullis inducijs ad quiescendum con-
cessis.

Sed præter hos morbos manifestos occultiori arte, &
ab humana philosophia reconditos plerosque alios effi-
cere Dæmon potuit, quorum causas, atque rationes, ne-
mo assequi posset; interdum enim naturæ viribus, quæ-
dam accidunt penitus admiranda: quare Synesius atque
Plotinus naturam dixerunt Magam; aliquando enim in
apostematum sinibus, & concauitatibus, res similes lapi-
dibus, testis, lignis, carbonibus nasci, auctores sunt Gale.
& Celsus. Sed non rarò id euenit Dæmonum viribus, at-
que prestigijs: dæmoniacos hos morbos appellat Arabs
ille Alfaharaius, quorum exempla nonnulla circa me-
lancholiam profert Petrus Forestus in suis medicinalibus
observationibus: sed quædam alia longè mirabiliora,
congerit Ioannes Langius epistola medicinali. 38. atque il-
lud inter alia, quod anno 1538. in quodam Eistetenfis di-
tationis pago accidit, quod omnem videretur superare fi-
dem, nisi oculati, & fide digni testes plures interfuissent;
Agricolam nomine Vlricum immanibus dolorum crucia-
tibus vexatum; in cuius tandem demortui ventriculo
dissecto, lignum teres & oblongum reperiunt, & quatuor
ex Chalybe cultros, & quædam alia asperiora ferramenta,
spitami longitudine maiora. Certè Iosephus libro octa-
uo, antiquita. capitulo secundo Salomonem hos dæmo-
niacos morbos curandi artem a Deo edoctum his verbis
scribit; [Præstitit Deus etiam Salomoni, vt contra Dæ-
mones artem, ad vtilitatem hominum, & eorū curas edi-
ficeret] Quanta igitur, & quam graui existimare oportet
Iobum, permissum Dæmonis immanitati, sustinuisse gene-
ra malorum?

His omnibus accessit diurnitas temporis; quam di-
xeris esse longè molestioris morbi genus; quantum, id
non constat; minimè fuisse breue certum est; in editio-
ne Septuaginta, capitulo secundo, sic legimus, [Tempo-
re multo transacto, dixit & vxoreius, quousque sustine-
bis dicens, ecce permaneo tempus adhuc paruum exspe-
ctans spem salutis meæ?] Chrysost. homil. 25. ad populū,
& homil. 1. super 1. ad Corinth. ait permultos menses in
his malis fuisse: & idem in Catena, non duodecim, non
viginti, non centum dies, sed multos menses: Origenes ex
quorundam sententia ait, in his fuisse tres annos cum di-
midio, in typum dominicæ prædicationis; sed ipse existi-
mat non diuturno annorum spacio, sed breuissimo men-
sium tempore totam hanc tragœdiam peractam fuisse;
& vnum, vel duos, vel tres menses assignat, præsertim ac-
cedente tanta morborum grauitate, & non tam fuisse
annos, quam menses, fortè ipse Iob indicat, cap. 7. cum
ait: Habui menses vacuos. Sed hinc non valde firmum pe-
titur argumentum; nam hominis vitam, nunc dies,
nunc menses, nunc annos vocat. Suidas septem
annos numerat. Certè longum tempus
fuit; sic enim exigebat tentationis
grauitas, viri probata constantia
& aliorum regum aduen-
tus; ad quos non subi-
tò, neque omnino
breui tem-
pore fa-
ma
perue-
nit.

Gal 3. epid.
com. 3. c. 8.

Hippocr. 2.
aphor. 47.

3
Occultiores
morbos in fi-
ctos Iobo.
Synesius.
Plotinus.

Gal. li. 2. ad
Glauc. et li.
14. metho.
Cels. lib. 7.
cap. 6.
Alfapha. c.
34. sua pra.
Petr. Forest.
li. 10. obs. 19.
Ioa. Lægi.
Dæmoniaci
morb.

Iosephus.

4
Quanto tem-
pore labora-
uerit Iob.
LXX.

Chrysost.

Orig.

Iob 7. 3.

Suidas.

S E C T I O XIII.

Iobi cum Lazaro vlceroso, & cum percussis Aegyptijs comparatio.

- 1 Lazari pauperis nouem cruciatus.
- 2 Iobi calamitas acerbior, quam Lazari per omnes cruciatus particulatim.
- 3 Aegypti plaga grauissima, ut qua in prouerbum abiierint.
- 4 Decem Aegyptiorum plaga cum Iobi calamitatibus non leuioribus comparata; & primi certaminis cum Satana, nec non & secundi cum uxore, finis.

Nazian.

Chrysost.
Nouē Lazari
vi pauperis
supplicia.

AD tot denique morborum cumulum prodignitate æstimandum, illud deesse in hac nostra consideratione videbatur, Iobi cum alijs vlcerosis, & deploratis ægrotis, atque insigniter afflictis comparatio: ex iustis Lazarus occurrit, cuius etiam fuere mala grauissima; ex impijs verò, qui dum viuerent, acerbissimas poenas suorum scelerum dederunt, Aegyptij: de singulis seorsum.

Quamuis Nazianzenus super id; [Si bona suscepimus de manu Domini,] censeat nullius hominis ærumnas cum Iobi acerbitatibus comparandas.

Chrysostom. homil. I. de Lazaro, & homil. [quod nemo læditur, nisi à semetipso,] nouem Lazari supplicia numerat. Primum, summam inopiam. Secundum, aduersam valetudinem, paupertati parem, solutis membris, arefactis, consumptis; fractis viribus: ut ne canes quidem accurrentes posset abigere, & qui solum tantum vitæ haberet, ut sua mala sentire posset. Tertium, quod ab omni hominum auxilio, & misericordia destitutus esset. Quartum, quod in vestibulo diuitis iacebat porrectus, & solo affixus, & in medio multorum suauiter viuentium: est enim hæc molestior solitudo, ab his deferri, qui præsentibus & videntes sint. Quintum, quod diuitem conspiciebat; non quod inuidus esset, sed quod omnes solent in aliorum prosperitate exactius suas calamitates persentire. Sextum, quod videret inhumanum diuitem, felicem; se verò iustum, miserrimum. Septimum, quod non haberet alterum Lazarum, ad quem ille respiceret; nullum sui simile exemplum, quod esset solatium misero. Octauum, quod de resurrectione non philosophabatur, cuius spe, & recordatione recreari posset. Nonum, quod ex illius calamitate, & vitæ miseria, illum vita indignum existimabant; & eius fama apud imprudentes homines traducebatur.

- 2 In his omnibus multò fuit grauior Iobi cruciatus, multoque illustrior patientia. Et primò de extrema inopia supra diximus. Secundò etiam de incredibili morborum omnium cumulo. Tertiò de solitudine, quod desertus esse à seruis, ancillis, propinquis, qui debuissent adesse, non semel Iob conqueritur: Lazarus verò nullos seruos, nullos propinquos habuisse dicitur, non exulauit, non ablegatus est ciuitate, non pulsus ab humano conuictu, non in sterquilinio, sed in vestibulo domus diuitis.

Iob 12. 16.

Chrysost.

Iob non habuit aliud patientia exemplum.

Chrysost.
August.

Quod quarto loco proponitur, multò grauius in Iob; namque tres habuit coram se diuites, & opulentos reges minùs sapientes, minùs iustos, sibi insultantes, & indignis contumelijs illudentes: frequenter quoque illud ei veniebat in mentem, [Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum:] ex qua consideratione crescebat profectò suæ calamitatis sensus; quod ad 5. & 6. locum pertinebat. De septimo illud quoque in Iobo considerandum, non habuisse exemplum aliud patientiæ sibi propositum, neque alium Iobum, quem contemplaretur: quare ex hoc capite Chrysostom. homil. 5. de patientia, Iobi patientiam & calamitatem amplificat, & illum non minora Apostolis passum ostendit; quod Apostolis magnum esset solatium, pro Christo pati, & Christum patientem habere pro exemplo; Iob verò hoc & solatio & exemplo destitutus fuit; nam qui posteris exemplum patientiæ futurus erat, non debuit ad aliud exemplum, quod re ipsa se antecederet, reduci: vide Chrysostom. homil. in beatos Iob & Abraham; & Augustin. de quæst. veteris & noui testamenti, quæstio. 115. In octauo inde videtur exaggerari vis doloris, quod virum sapientissimum, & de resurrectione philosophantem tam ma-

lè vexarit dolor corporis & cruciatus. Tandem, quod ultimo loco additur multò veriùs in Iobo perspicitur, cuius verissimæ pietatis existimatio, non periclitata solum sed apud omnes omninò periclitata & violata fuit. Illud multò grauius in Iob, & nouum infelicitatis genus, fuisse aliquando foelicem, de quo Chrysost. hom. 5. de Iobo. At verò Lazarus, nunquam fuit diues, sed, ut idem Chrysost. ait: [Cum fame, cum morbo, cum solitudine, per omnem vitam colluctatus est; non triginta, & octo annos versatus in his, sed per omne vitæ tempus.]

Chrysost.
5. adu. Iud.

Quod verò ad comparisonem cum Aegypti plagis attinet, ponendum est illas fuisse grauissimas; quippe Deus voluit per illas, tum iniurias, & calamitates maximas, quibus Aegyptij tot annos affligerant Hebræos, vlceris; tum etiam vim suæ iustitiæ scelerum vindicis Aegyptijs, alijsq; gentibus manifestare, & se cunctis timendum præbere, sicut Exod. 9. dicitur Pharaoni. [Idcirco posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra:] quod Iosue 2. legitur Raab dixisse exploratoribus [Audientes timuimus, & claruit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum; Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum:] quare in prouerbum abiierunt, præsertim vlceris illud, & vesicæ turgentes; ut patet Deuter. 28. [Percutiat te Dominus vlcere Aegypti.]

3

Exo. 9. 16.

Iosue 2. 11.

Aegyptiacas plagas
abiisse i. p.
uerbum.

Deut. 28. 35

Aegypti plagarum enumeratio.

Exo. 7. 24.

Caietan.

Exo. 7. 19.

LXX.

Exod. 7. 6.

Sed quod similia, & non parum etiam grauiora passus sit Iob, breuiter explicemus. Prima plaga, Exod. 7. aquarum putrescentium versarum in sanguinem, non valde magna fuit, licet enim afflicti fuerint Aegyptij septem diebus, quibus hæc plaga durauit, tamen non defuit illis aqua puteorum, sicut scribitur, [Foderunt Aegyptij per circuitum fluminis aquam, ut biberent:] tum etiam si qua aqua tunc temporis fuerat in paruis vasis testaceis, aut æreis, illa non est versa in sanguinem, ut cum Hebræis Caietan. asserit; nam præter flumen, riuos, & paludes, tantum additur, [sit cruor tam in ligneis vasis, quam in saxeis.] Sed esto dicamus putealem etiam aquam versam fuisse in sanguinem; huic oppono, tum quod necesse fuit Iobum morbis ardentem, & inflammatum, perpetua laborasse siti; tum habuisse tam fatidum, tamq; cruentum, & saniosum sputum, ut deglutire non posset, & ut quidquid sumeret, siue cibum, siue potum, foetidum redderetur. Sic enim iuxta Septuaginta ipse ait: [factorem video escas meas.]

Secunda fuit Ranarum foedissimarum, & obsecnarum: quæ tum omnia importunis vocibus implebant, tum verò potissimum cibos contaminabant, & nauseam mouebant. Huic respondet cibi fastidium, & continuus ex omnibus membris foetor, de quo iam diximus: tum verò coaxantes & perstreperæ importunissimorum amicorum voces, contumeliæ, onerosæ consolationes, & frequentes ab ipsidem scommatum iactationes, & repetitiones: inter has ranas multò illa loquacior, multoq; molestior stultæ uxoris oblocutio.

Tertia fuit Cynipum (id est) pediculorum, ut Hebræi volunt: quam sic Philo describit; [Ea bestiola, tamen exiguua admodum sit, infestissima tamen solet esse: non solum enim summam cutem lædit, pruritum in sentum immittens noxium, sed etiam interiùs penetrat per nares, aures; lædit etiam oculos, nisi quis cautus fuerit:] de morbo Iobi pediculari, euermatione q; supra diximus: tum etiam quod vermes, & mordendo, & lædendo solito molestiores essent extimulati à Dæmone, ex Philipp. & Bed.

Exod. 8. 17.

Cynipis, qui.

Philo.

Quarta, [Cynomia (musca canina diuersi generis; multo bestiolarum multiplicium) quæ comedit eos.] Exo. 8. Psal. 77. & 104 hanc quoque sustinuisse Iobum, auctores suprà adduximus Philippum, & Bedam, res homini vlceroso molestissima, & vix tolerabilis.

Exo. 8. 21.

Psal. 77. 45

Psal. 104. 31.

Quinta, Pestis pecorum grauis, super equos, asinos, camelos, oues, & boues. Quid verò distat inter pestem pecorum, qua animantia cuncta perierunt, & depredationem, qua cuncta ablata sunt? Hoc grauius, quod asini, boues, cameli, non solum ablati, sed etiam in hostium usum, & commodum, quod alterum malum est, abducti sunt.

Exod. 9. 3.

Sexta, Vlceres illa maligna, & vesicæ turgentes. Hæc in Iobo eadem quidem; sed tanto grauiora, quanto cum pluribus alijs grauissimis quoque morbis coniuncta, & implicata.

Exod. 9. 10.

Septima, Grando, sæuæque tempestas, fulminibus & igni

H

Pf. 77. 48. igni admista, super homines, & iumenta, & super omnem herbam agri, Exod. 9. *Pfal. 77.* [Tradidit grandini iumenta eorum; & possessiones eorum igni:] illa benignè erga Aegyptios, quod sic admonuerit Moyses Pharaonem, [Mitte iam nunc, & congrega iumenta tua, & omnia quæ habes in agro. Qui timuit verbum Domini de seruis Pharaonis, fecit confugere seruos suos, & iumenta in domos. Linum præterea & hordeum lælum est, eò quod hordeum esset virens, & linum iam folliculos germinaret: triticum autem, & far non sunt læla, quia serotina erant:] acerbissima hæc omnia erga Iobum, quod ex amplissima familia, quæ in agris erat vix vnus, aut alter euaderet; sæuissima tempestas orta; caelesti igne tactæ oues, pueri consumpti; nemini vlla fugiendi mora concessa, fruges omnes depopulatæ à Sabæis, & Chaldæis, & omnis sementis spes ablata.

Exo. 10. 4. Octaua, Locusta, & Bruchus, & ærugo vastantes omnia. Nihil etiam ex vineis, fructibus, & hortis, quæ habuit amoenissima, nedum ex frugibus Iob reliquum fuit; predones enim, & grassatores, sunt verissimæ locustæ vastantes omnia, *Isa. 40. v. 22.*

Exo. 10. 22. Nona, triduanæ tenebræ palpabiles, horribiles, ex quibus illa molestissima poena sequuta est, quod nemo se poterat mouere; nam vt *Sap. 17.* dicitur: [Vna catena tenebrarum omnes erant colligati, longæ noctis vinculis compediti.] Secundò quod erant [patientes horrenda, & cum admiratione nimia perturbati, & personæ tristes illis apparentes pauorem illis præstabant, terrores, magicæ artis derisus, serpentum sibilus,] & eiusmodi alia *Sap. 17.* Vides autem Iobum sæpius lamentantem se coniectum in vincula; nam mouere se loco non poterat, [Posuisti in neruo pedem meum, & c. 19. Semitam meam circumsepisti, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit.] Terrores per insomnia, & tenebras sæpius repetit: per formas horrendas illi apparentes illud indicat, *cap. 16.* [Hostis meus terribilibus oculis me intuitus est:] quo loco Phil. sic scribit: [Potuit per amicos ipsi Iob visus diaboli quodammodo horribilis apparere; vt quemadmodum caro eius ab eo poenis atterebatur, ita etiam mens ipsius terroribus turbaretur; licet hic locus possit & ita intelligi, quod ubi Iob clauderat oculos, se ad somnum desideratum componens, illicò vmbra quædam terræ, horrenda; imagines, ei à Diabolo, & eius sociis intentabantur, vt ipse Iob ait ad Dominum, terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.]

Tob. 13. 27. *Tob. 19. 8.* *Tob. 16. 10.* Decima, cædes primogenitorum, quæ eò fuit in Iob grauior, quod nō solum primogenitus, sed decem vtriusque sexus filij, nulla relicta spe sobolis, miserando interitu ablati fuerint: Illud tandem in omnibus plagis longè gravissimum, quod Aegyptij plures, non Pharaon solum percussus fuerint; quippe socij poenarum solatio sunt; præterea plagæ non continenter inflictæ, & aliæ ex alijs nexæ; sed interuallis separatae, & loco respirandi, deliberandi; concessio; tandem quod non plures quàm octo & viginti dies, aut circiter durauerint. Sed Iobus solus, continenter, nullo respirandi spacio concessio, inopinato, diuturno tempore tot malis laborauit. Sed iam esto primi, atque difficillimi certaminis finis, quod cum dæmone, & carne sua obiit, iam ad secundum valde periculosum, quod erit cum stimulo suæ carnis, vxore stulta ineundum, descendamus.

Primi Iobi certaminis finis.

IX. Dixit autem illi vxor sua; adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo & morere.

1. *Quæ Iobi vxore varia sententia; nulla certa.*
2. *Varia causa seruata vxoris: vera, vt esset nomina calamitatis materia.*
3. *Fœmina multa importunè garrit. Notio nominis Eua, & cum serpente cognatio Fœminarum plurima vitia.*
4. *An Damon ementitus fuerit habitum vxoris. Huius quoque digna vituperia ex Patribus.*
5. *Colloquium vxoris cum Iob ex Lxx. Vxor mendicauit ostentim. Fœmina desperantes. Tribulatio spem nutrit.*
6. *Quid hoc loco simplicitas. Quæ fœminarum supellex Aristotele; explicatur Sapiens de muliere forti.*
7. *Varia benedicendi, & totius sententia expositiones.*
8. *Germana expositio. Varia etiam acceptiones huius sententia; blasphemis capitalis poena.*

DVplex hoc loco de vxore Iobi quæstio occurrit; prima, quænam mulier fuerit; Secunda, quare à comuni interitu, & clade seruata? Quod ad primam attinet, Philo de antiquitatibus existimat fuisse Dinam Iacobi filiam, quam Sichem contuprauerat; idem scripsit Pharafrastes Chaldaus; cuius sententiam probare videtur Genebrar. in Chronol. addit replicator contra Burgensem, super id, *cap. 21.* [Interrogate quemlibet de violatoribus,] ex Hebræorum sententia Iobum ex Dina suscepisse filiam pulcherrimam, quam duxit Putiphar, de qua venit Alenez, quam duxit Ioseph vxorem in Aegypto, vnde Hebræi excusant Ioseph de matrimonio alienigenæ: neque omnino Hebræi in ea re conueniunt; nam R. Salomon dixit Dinam nupsisse postea fratri suo Simeoni, habuisseque filium nomine Saul: Sed hæc omnia anilia sunt, & Hebræorum somnia, nullo solido fundamento erecta. Sept. *cap. 42.* aiunt duxisse vxorem Arabissam; sed an eadem fuerit vxor, quam post resurrectionem suam habuit, non constat; de quo eo loco dicendum erit: res ergo hæc omnino incerta.

Quare verò seruata fuerit Iobi vxor, rursus Philo, ad sanctitatem, & vitæ merita Iacobi parentis id refert. Hoc item somnium Hebraicum: nam filij Iob propter parentem sanctissimum liberati non sunt ex Dæmonis manu & potestate, liberaretur, scilicet, Iobi vxor propter parentem Iacob; præsertim cum si alterius sanctitas prodesse illi debuit, aderat maritus sanctissimus, cuius merita essent illi causa incolumitatis. Titelmanus latè explicat, forte vxorem, quod esset quasi pars ipsius viri, simul cum Iob seruata esse: sed nunquid meliori ratione seruari debuit, quàm ipse Iob, vt hæc non viuens solum, sed sana & integra, Iob vero viuus licet, mille tamen morbis confossus fuerit. Chrysost. aliquando dixit, idè vxorem seruata, vt sua opera, & emendicato victu virum sustentaret. Sed cum ad ea, quæ ad Iobum pertinebant per amplam potestatem Dæmon nactus esset, certè seruare nollet, quod ad illius mala leuanda vlla ratione conferre potuisset.

Ergo illa est verissima seruata vxoris ratio, quam tam Græci, quàm Latini summo consensu tradunt, Tertullian. Cyprian. August. Chrysost. Theophanes, Prosper. Gauden. titus, vt illius vita, & persuasio nouum tentationis & calamitatis genus viro suo existeret. Nazianz oratione in laudem Athanas. illam appellat, [calamitatis cumulum,] Chrysost. super id, [Si bona suscepimus: fortissimum] atque aptissimum aduersus Iobum telum, [& pugnandi instrumentum.] Hoc fuisse Dæmonis consilium nemo miretur, qui in ethnico scriptore rem similem legat: vxores namq; ad regum extremam miseriam seruari, Megaræ, ac turiarum consilio tribuit Seneca in Thyeste, cum Megara Tantalus ab inferis excitato sic inter alia præcipit.

*Fortuna Reges inter incertos habet;
Miser ex potente fiat, ex misero potens;
Fluctuq; regnum casus assiduo ferat:
Ob scelera pulsus liberi pereant male;
Peius tamen nascantur; immineat viro
Infesta coniux.*

Dixit autem. Dicendi, loquendi, consilium non rogata præbendi fœmina semper cupida: nam quis permittat fœminam docere? [mulier, inquit Paulus, in silentio discat, cum omni subiectione; docere autem mulieri non permitto, neq; dominari in virum, sed esse in silentio. Adam enim, non est seductus, sed Eua,] q. d. faciliè mulierem falli; & cum falsa sit, faciliè alios in deceptionem suis verbis, & pertuasionem adducere possit: quo loco Eua extitisse Adamo erroris magistrâ, asserunt multi Patres, Hæresesq; multis ad fœminis initia, incrementaq; sumpsisse, prolatis exemplis docet Hieron. epistola ad Cthesiphon: & illud certè in fœminam de his, quæ captum eius excedunt, stultè loquentem, & contendentem, rectè dici potest, quod Basil. Demostheni cuidam Valentis coquo sibi oblatrati respondit. [Tuum est de pulmentis cogitare, non dogmata diuina decoquere.] Sapienter sanè Honorius atq; Theodosius Imperatores dixerunt, fœminarum consilium aduersus propria commoda laborare: immò & earum consiliorum, verborumque halitum venenatum esse illud indicat, tum qd cum serpente locuta est, & serpentem non exhorruit, similis videlicet similem; tum quod Clemens in exhortat. ad gen. Epiph. lib. 3. scribunt nomen, Eua sine aspiratione, mulier.

I. Quæ Iobi vxor. Philo.

Chaldaus. Genebrar. Replicator.

R. Salomon

LXX.

2. Cur seruata Iobi vxor.

Titelm.

Chrysost.

Vera seruata vxoris ratio.

Tertul.

Cyprian.

August.

Chrysost.

Theophan.

Prosper.

Gauden.

Nazian.

Chrysost.

Seneca in

Thyest. act.

1. sc. 1.

3. Fœmina nō

rogata cōsi

liū obtrudet

1. ad Thi. 2.

11. 11. 13.

1. Cor. 14.

34. & 35.

Eua exti

tisse Ada

mo occasio

nē errandi.

Hieron.

Basil.

Tripar. lib.

6. c. 36.

Theodoret.

lib 6. c. 36.

Theodor. li.

1. c. 9.

1. si pater.

C. de spons.

Clemens.

Epiph.

*Etymologia
nominis E-
ua.*

חיה
חיה

חיה
Chrysof.
Epiph.
Hieron.

Aluar. Pel.

Chrysof.
An Sala-
nas quoq; e-
metus su-
erit uxor
habitu.
Apol.

Greg. Theo.

Chrysof.

Greg. lib. 3.
6.

Chrysof.
Theoph.

LXX.
Chrysof.

Olympiod.

An uxor
reb mendi-
cauerit.
Basil.
Chrysof.
Olympiod.
Nicetas.
Theophan.

Isa. 28. 16.
* Quien de
Dios se fia,

mulierem; cum aspiratione verò, serpentem significare: ita ut neque una littera deficere videantur: sed quidem (ut hoc quoque obiter dicamus) si accurate horum nominum ex Hebræa origine ratio habenda est, non tam littera differunt, quàm semilittera, ut ita dicam, aut similis littera, in similem permutatione: nam *Hhaua*, Eua, & mulier est; at permutata, *Van*, in *lod Hhaia*, est serpens, bestia, animal interdum ferum, & non cicut: quòd si eorum nominum etymologia ratio habenda est, utrumque videtur commodè deduci posse à verbo *Hhaua*. De mulierum verò vitijs, differunt abundè sancti Patres Chrysof. homilia 32. in Matth. 19. Epiph. lib. 3. to. 2. hæresi. 79 & hom. de decollatione Baptiste. Hieron. ad Oceanum de vita clericorum, & Aluarus Pelagius, lib. 2. de planctu Ecclesiæ centum & duo notat foeminarum vitia; plura fortè omisit.

Vxor sua. Chrysof. verosimile existimat, quod à nonnullis asserbatur, hanc non fuisse veram Iobi uxorem, sed Diabolum eius similitudinem imaginemq; exprimentem; res propè eadem atque illa, an veri nuntij fuerint, an verò quos dæmon simularet: de quo suprà: nunc certè non valde interesse videtur, an foemina, an verò Diabolus sub foemina specie loquatur; nam, ut Apol. dicit, [Hæc mulier affinitate attingit Diabolum;] sicut neque multum refert, an Diabolus in serpente, an verò nunc in muliere loquatur. Gregorius Theol. in cat. mulierem hanc vocat plenum doli instrumentum, & fraudulenta oratione virum aggredientem. Chryf. furore Dæmonis concitatam dicit, certissimum telum, machinam adamantino muro adhibitam. Greg. scalam fuisse, quàm Dæmon turri fortissimè admoueret, & per quam subrepere nifus fuerit, ut sic mors per fenestras intraret, idest, per auditum, & consensum præstitum malefuadæ vxori. [Diabolus, inquit, duobus modis impugnat; tribulatione, ut frangat: persuasione, ut molliat.] Basil. & Didym. appellant mulierculam mente circumuentam. Tandem Olympio. spiritu diabolico imbutam. [Turrim verò fortissimam] sæpè vocat Chrysof. Iobum, præsertim hom. 1. in Iob. Theophanes, epist. 2. [Hæc nullis tormentis nutauit, nedum deijci potuit; nunc irreptitijs artibus, & fallacijs petitur, & funeis scalis; sed frustra iacitur rete ante oculos pennatorum.]

Adhuc supermanes. Non dubium quin plura alia verba inter Iob, & uxorem conferta fuerint: sed illa tantum narrat Scriptura, quæ mulieris virus, & viri patientissimi antidotum continent. Quod autem Chrysof. verosimile existimat, non hoc primum fuisse consilium ab vxore adhibitum, sed alia multò asperiora ab illa sæpè numero Iob audiuisse, mihi nulla ratione probatur: quippe nullum aliud videtur potuisse nequius esse, aut impudentius, quàm de blasphemando: quòd si aliud grauius fuisset, non prætermitteretur à Scriptore sacro. Septuagint. Vaticani illa addunt, quæ Græci omnes explicant & Chryf. habet homil. 18. in 1. ad Corin. & Dæmonis arte comparata ad frangendum, & debilitandum Iobi animum planè videntur: quauis in Complutensibus, ut plerq; alia, desint. [Tempore multo transacto dixit ei vxor eius. Quousq; sustinebis dicens: Ecce permaneo tempus adhuc paruum, expectans spem salutis meæ? ecce enim deletum est memoriale tuum de terra, filij, & filia, mei vteri dolores & labores, quos in vacuum laboravi cum ærumnis. Tu verò ipse in putredine vermium sedes, pernoctans subdio; & ego errans & ancilla, locum ex loco, & domum è domo; muto expectas solem, quando occidat, ut requiescam ab ærumnis & doloribus, qui me nunc premunt: sed dicito aliquod verbum in Dominum, & morere. Olymp. ait. Hæc omnia diuino permisso euenisse; ut neque uxorem quisquam miseraretur, neque superioris foelicitatis repetita memoria eius solaretur mendicitatem (quandoquidem non sinebat hostis, ut illi quisquam misericordiam impertiretur) quam etiam mercede locauit ad suam suiue viri vitam sustinendam.] Mendicabat igitur, ut Basil. Chryf. Olymp. dicunt, & cibi quotidiani causa ostia pulsabat. Nicetas hæc mala proponi ab vxore existimat, ut significet, quibus iniurijs sui viri causa affecta fuerit. Theophanes, [Nostis, inquit, omnes, quomodo soleant mulierum fletus & lachrymæ frangere & mollire virilis animi robur, ex communi præsertim calamitate, filiorumq; amissione prouenientes.] Hæc omnia contineri videntur in illa particula, [adhuc,] diuturnitas malorum, expectatio, patientia Iobi, magnanimitas; vxoris desperatio, & pusilli animi modica fides; cum scriptum sit. * Qui crediderit non festinet, sic enim fructum adferet

in patientia,] idest, in longanimitate & æquanimi expectatione diuini consilij, & prouidentia: certè Aristot. lib. 9. de historia animalium, dixit, [Mulieres quàm viros, magis desperantes esse:] exemplum est Tobie iunioris mater, cui dicebat vir suus Tobias, [Tace, & noli turbari, sanus est filius noster; illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circumspeciebat, & circuibat vias omnes.] Nam quòd Iudith longanimis fuit, cum viri omnes desperantes, deditioem cogitabant, ad animum plusquam virilem referendum est; [Posuistis, inquit, vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constitui- stis ei.] Nazianz. oratione in laudem Athanasij, [paruos homines appellat,] qui de tribulationibus nihil magnum sibi polliceri audent, & si diuturnæ sint, nullam diuturniorem spem animo concipiunt: cum tamen tantum absit, ut iustus in tribulatione desperet, ut potius sicut [tribulatio patientiam] efficit, ita etiam patientia & tribulatio spem efficiat obtinendæ salutis & præmij amplissimi. Hæc est illa [creatura,] idest afflicti hominis, [expectatio] longanimitas, quæ apud Paulum, [reuelationem filiorum Dei expectat;] vanitati enim (idest, mundanis tentationibus, interprete Origene) creatura (homo, aut iustus) subiecta est, non volens propter eum, qui subiecit illum in spe.]

In simplicitate sua. Lyra, Hugo, Perion. in vita Iob, & alij [simplicitatem,] pro stoliditate, & stupiditate accipiunt; quòd sensui humano videatur stolidum, Deum benedicere, à quo tot mala corpus accepisset; quasi diceret; Tunc adhuc in tuæ * stultitiæ cœno hæres? interpretatio minime cõgrua; cum omnino idem significet, quod sup. ver. 3. [adhuc retinens innocentiam.] Sed tamen hoc pro contumelia obijciatur ab vxore: id quod obseruauit, Basilus, Didymus, Chrysof. verborum contemptu, contumelijs, contumelijs vxorem cum Iobo agere. Sunt foeminae viris in maledicendo petulantiores celerioresque: sic docet Aristot. lib. 9. de hist. animal. [Mulier magis inuidia, & querula, & maledicentior, & mordacior; præterea anxiosa & desperas magis, quàm mas; atque imprudentior, & mendacior & facilius decipi; meminisseq; aptior.] Hæc supellex foeminarum clare perspicitur in Anna Tobie vxore potest, quæ nihil læsa indignis contumelijs mitissimum Tobiam afficit; nã cum ille, cæcus licet (ut patrem familias strenuum decet) quid rei esset hædus ille, quem balantem audiebat, exquireret; irata respondit [Manifestè vana facta est spes tua, et eleemosinæ tuæ modò apparuerunt. Atque his & alijs humilemodi verbis exprobrabat ei.] Sed hæc quoque Iobi vxor maledicentior, nam illa aliquid audiuit à marito, quod se lædi credidit; hæc verò nihil omnino accepit; stulta, vtraque, & sapientis illius fortisq; mulieris longè dissimilis, quæ viro suo [Reddidit bonum, & non malum omnibus vitæ suæ:] nam cum aliæ vxores soleant pro malo malum respondere viris suis, aliæ etiam pro bono [malum reddere:] fortis tamen [mulier,] siue maritus bonum, siue malum diceret, nihil simile regeffit, neque verbum * malum reddidit, omnino à contumelijs & maledicentia abstinentes; quamuis maritus à contumelijs minimè abstineret.

Benedic Deo & morere. Multiplex & varia est apud interpretes huius loci sententia: nã primo quidam [benedicere] accipiunt pro petere, precari; q. d. precare à Deo mortem tantis malis remedium vnicum: hæc dicitur esse expositio Luciani martyris, & sequitur Ioachim Perionius in vita Iobi; sed non placet Iuliano in Catena; præsertim cum ideò hæc expositio alijs probaretur, q. vxorem Iobi defendere vellent, quæ quasi valde pia & religiosa suaderet viro ut precibus ad se mortem alliceret, ne fortè aliqui tanta calamitate offensi de Deo male loquerentur: non enim est, quod defendendam quispiam suscipiat hanc mulierculam (sic appellant Basil. & Didymus) quam Iob stultam vocat.

Cætanus & Eugub. [Benedicere Deo,] pro Dei cultu, & veneratione accipiunt; totam verò sententiam per ironiam; quasi vulgatum prouerbum ab impijs usurpatum, Deum piè venerare, morsq; misera erit vanæ pietatis pretium * [Benedic Deo &c.] similis sanè fuit stultitia Annæ dicentis, [Nunc apparuerunt eleemosinæ tuæ:] ab eo enim prauo impiorum de Deo, & de religione sensu auocat id Deuter. 29. [Ne fortè sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus &c. cumq; audierit verba iuramenti huius (videlicet, quibus Deus tot pijs bona promittit, tot supplicia impijs minatur) benedicat sibi in corde suo, dicens, Pax mihi erit, & ambulabo in prauitate cordis mei (idest etiam si ambubulem in prauitate cordis, pax mihi & bonorum,

de la larga.
y no le de-
priessa.
Luc. 8. 15.
Aristot.
Tob. 10. 6.
Iudith en-
comium.

Iudith 8. 13.
Nazian.

Tribulatio
& patientia
spe nuriat

Rom. 8. 19.
Origen.

6
Lyra. Hug.
Perion.

* Aun toda
via te estas
en tu nece-
dad?
Basil.
Didym.
Chrysof.
Aristot.

Tob. 2. 22.

Prou. 31. 12.

* Iamas le-
bol vid a la
cara una
mala pala-
bra.

7
1. Expositio.
Luc. Mart.
Ioas. Perio-
plianus.

Basilus.
Didymus.
2. Expositio
Cætanus.
Eugub.

* Seruid a
Dios, y as pa-
gara cõ ma-
taros.

10. 2. 22.
Deut. 19. 19

Editio Va-
ticana.

Hoc vide-
tur esse im-
piorum Pro-
verbium.
Si Dios co-
menga a
castigar, a
vodos los lle-
ua a becho,
y a nadie
le vale ser
bueno.

D. Thom.

3. Expositio

LXX.

Chaldaus.

* Des honra-
lo, y vegate-
del, aunque
te quite la
vida: note
mueras, sin
que se lo de-
xes muy bie-
dicho.

D. Thom.

Lyra.

* Mudæsti-
lo y priuena
vētura; que
assi como as-
si no pue-
des durar
mucho.

Luc. 8. 13.

Eccl. 2. 17.

Chrys. Apo.

Basil.

Eccl. 22.

* Haz algo
porque te a-
horquen, y
al fin sal-
gas de pe-
nas.

omnium abundantia erit) benedicatq; sibi (& impunita-
tem polliceatur, nam qui Deo seruiunt, citius & certius
moriuntur) & assumat ebria sitientem:] prouerbialis vi-
detur locutio, id est; addat ebriam sitienti, coniungatque
vtramque, terram madentem, & ebriam suo sanguine, &
supplicio, cum innocente: id est, dicat impius, tam impios
quam pios obnoxios esse poenis atque supplicijs, neque
pietatem prodesse iusto, ad vitam, vitæq; iucunditatem:
idem sensus in veriori nunc Vaticana lectione, [& *absu-
mat ebria sitientem,] idest, qui puniuntur, ad se trahant
pios & iustos, cum pariter omnes miserijs inuoluantur,
Cum enim semel Deus gladium distringit, sine villo iusti
vel iniqui discrimine obuios quoscunque obruncat. Huc
pertinet id quod D. Thom. proponit ex desperanti animo
profectum; [Benedic Deo, & morere;] cum ex antea-
cta vita, & Deo benedicendi studio nihil nisi ærumnas repor-
taueris, morbosque lethales; si in benedicendo perseue-
res, quid præter mortem certissimam consequuturum te
existimas? igitur si, quod nunc tibi reliquum est, lingua il-
lum laudes, nihil expectabit ille amplius ad te perden-
dum; [benedic] itaq; tandem illi [& morere,] vt moriaris.

Tertio, Benedicere pro maledicere, accipi debere, locus
ipse postulat, & Dæmonis conatus: hoc enim suggerit, &
fieri hortatur vxor, quod Dæmon procurandum, & obti-
nendum sibi proposuerat; [nisi in faciem benedixerit ti-
bi:] quo etiam modo Septuaginta, & Chaldaus acci-
piunt; sed adhuc multiplex sensus, multiplexque huius
sententiæ affectus.

Primus, vt ad iram pertineat, quæ mulieri afflicta, & la-
cessita innata est; vt id dicat quasi volens se de Deo vlcis-
ci, quem credebatur solum malorum auctorem; * Deum
maledictis onera, vlciscere, licet insoelici morte paretur
vindicta; ne prius animum exhalet, quam multis probis
in Deum congestis dolori tuo satisfeceris.

Secundo, vt ad inconstantiam in fide & religione per-
tineat; ea ratione, quam D. Tho. & Lyra indicant; Cum
ex tua pietate nihil nisi ærumnas reportaueris; * nunc iam
aliud viuendi institutum arripe; iniurius esto in Deum;
quod fortè facilius cadet: quod si etiam moriendum tibi
sit ea ratione sicut nunc, nihil tentasse nocuerit. Hi sunt,
qui [ad tempus credunt & in tempore tentationis rece-
dunt,] quibus ingens in extremi die iudicii supplicium
minatur Sapiens; [Væ his, qui perdidit sustinentiam,
& diuerterunt in vias prauas; & quid facient, cum inspi-
cere cæperit Dominus?]

Tertio, vt sit desperantis animi, & ærumnis succumben-
tis, & mortem optantis miserorum consolatricem: ita
Chrys. Apol. Basil. laceffe Deum, vt te interimat; manibus
& verbis, more impiorum, mortem accerere. De hoc illud
quoq; accipitur Eccles. 22. [Ne festines (egredi è mortali
vita, aut mortem accerere) in tempore obductionis (illa-
tionis poenarum & calamitatum.) Blasphemiam (inquit
Apolinaris,) solâ statuebat, quæ subitam necem adferret.]
Quarto, non est mihi inter alios ille sensus vltimus,
quem indicat Gaudentius Brixianus præfatione in suum
tractatum ad Scripturam; vt vxor suadeat, vt mortem bla-
spphemanti debitam, & iure legæque statutam, suis verbis
& blasphemijs sibi comparet: sicut solent fontes, & qui
diu in carcere & squalore iacuerunt, aliquid tandem infi-
gnis facinoris patrare, aut hominem interficere, vt inde *
tandem vel ad patibulum educantur, illud itaque, inquit,
piaculum admitte, quo legibus postulat capitis pœnam
subeas. Blasphemiam autem mortis poena statuta erat in le-
ge, iuxta id, [Est alia loquela contraria morti,] idest, iuxta
mortem, aut è regione mortis habitans. Quamuis autem
Iob ante legem vixerit, potuit tamen, tum apud suos, tum
apud nationes alias viguisse, vt diuini numinis iniuriæ &
blasphemiam morte punirentur. Sic in Socrates, q; in Deos
iniurius haberetur, apud Athenienses delatus & danatus est.

X. Qui ait ad illam; Quasi vna de stultis
mulieribus loquuta es; si bona suscepimus
de manu Domini, mala quare non susci-
piamus? In omnibus his non peccauit Iob
in labijs suis.

I Qualis Iobi ad uxorem conuersio & responsio. Iusti acerrimi
in defendendo Dei honore. Iustorum ira laudabilis.

2 Corripiendi moderatio. Particula quasi. Eua notata.

3 Quid stultitia in sacro sermone; multiplex acceptio.

4 Iustorum egrotantium erectus animus. Impatientes agroti
notati ex Salom.

5 Argumentatio confecta à Iob, & 1. consequentia probanda
ratio ex Dei manu erga homines benefica.

6 Alia probanda illius consequentia via: inuoluta cum
Deo societas, etiam iactura. Anticipata mercede nos il-
le conduxit.

7 Rerum humanarum vicissitudo: permiscenda aduersis
prospera.

8 Verborum modestia ex Dei timore. An Iob unquam verbo
lapsus fuerit. Quia labia scelestæ apud Salomonem.

A It ad illam.] Septuag. dicentis gestum indignabun-
dum expresserunt: [Respiciens in illam;] sic obser-
uant Basil. & Chrysost. [Cum ea verba stomachum Iob
mouissent, (quod superiora mala facere minimè po-
tuerant) pleno iracundiæ vultu, truciq; aspectu ad vxorē
conuertitur.] Theophanes epist. 2. [Iratus, & cum indi-
gnatione respiciens.] Cum de Dei honore agitur, Leoni-
bus se valentiores præbēt iusti aduersus impios, & impie-
tatem; cum in suis priuatis malis sustinendis, agnis mitio-
res sint, & coram tondente obmutescant; vide id Malac. 3.
vbi aduersus eos, qui diuinam prouidentiam criminaban-
tur dicentes, [Vanus est qui seruit Domino, &c.] dicitur.
Inualuerunt super me verba vestra, ait Dominus, (stulti-
tiam vestram tolerare non possum) Tunc loquuti sunt ti-
mentes Deum,] illi videlicet iusti qui diuinam prouiden-
tiam tuebantur, vt Hieron. explicat, voces tam indignas
ægrè habuerunt, quare cum antea siluerint [tunc locuti
sunt,] cōpulsī, videlicet, abrupte silentium; vide Chry-
sost. hom. 11. in c. 5. Matt. super id, [Qui irascitur fratri suo
sine causa reus erit iudicio:] ex quo sic ille colligit; [Ergo
qui cum causa, irascitur, non erit reus: nam si ira non fue-
rit, nec doctrina proficit; neque iudicata stant, neque cri-
mina compescuntur; iusta ergo ira, mater est disciplinæ:
itaque non solum non peccant, qui cum causa irascuntur,
sed econtrā, nisi irati fuerint peccant:] hæc & quædam
alia pulchra eo loco Chrysost. vide etiam August. libro 1.
de sermone Domini in monte. cap. 19. quod habita iusta
causa liceat fratrem vocare fatuum: quomodo & Chri-
stus discipulos euntes in Emaus, & Paulus Galatas, [stul-
tos] appellauit: sic ille prædicandi Dei verbi magister su-
premus, & fidelis concionator, qui [cum malediceretur,
non maledicebat, & tanquam agnus coram tondente se
obmutuit;] vocauit tamen aliquando Iudæos menda-
ces, filios Diaboli, cæcos, & vehementer comminatus,
[Væ, inquit, vobis Scribæ, & Pharisei &c.] ab hoc loco
non abest omnino id quod de Iobo quoque loquens Gre-
gorius dixit in præfatione. cap. secundo comparat nimi-
rum virum iustum grano sinapis, quod si non conteritur,
lene est, contritum verò inardescit; [Sic, inquit, vnus-
quisque vir sanctus, cum non pulsatur, despicibilis ac le-
nis aspicitur; si qua verò illum tritura persecutionis op-
primat, mox omne, quod calidum sapit ostendit; atque in
feruorem virtutis vertitur.

Quasi vna de stultis. Basil. & Chrysost. obseruant mo-
derationem in corripienda vxore: non enim dixit [stulta
es, sed quasi &c.] cum hoc satis esset ad sanandum mor-
bum: ceterum observatio non est solida; nam illud, quasi,
aut non similitudinem, sed veritatem affert, ac si diceret,
Verè stulta es, aut similitudinem cum alijs stultis, & à reli-
gione & pietate alienis mulieribus significat, quæ nihil mi-
nuit acerbiter reprehensionis. Illud autem, [vna de stul-
tis.] Origenes & alij, vt Chrysostomus ait, referunt ad
Euam, quæ fuit vna, idest prima stultarum; & primò à ser-
pente seducta; de Dei præcepto & prouidentia non sen-
tiens in bonitate, neque sincere loquens, & virum suum
ad malum pelliciens: sed simplicior sensus, si indiscrimi-
natim pro muliere stulta accipiat.

Nomen autem stultus, quod à Nabal, descendit proprie
significat id, quod vi, vita, humore, sapore, sapientia desti-
tutum est: quod languet atque marcescit, & veluti aridum
folium decidit; inde pro eo, quod vile est, & abiectum, nul-
liusq; pretij: aut pro eo, quod sensu & mente destituitur,
nullius animi, nullius consilij, * qui omnes suas cogitatio-
nes in rem contemptissimam abiicit. 1. Regum. Nabal [se-
cundum nomen suum stultus est,] qui nihil sublimè cogi-
tat, neque dignam de rebus æstimationem iudiciumq; ha-
bet,

I

LXX.

Basil.

Chrysost.

Theophan.

Iusti & Dei

honore acerrime

pugnāt.

Mal. 3. 14.

Hieron.

Chrysost.

Matt. 5. 22

August.

D. Paul. ad

Gal. 3. 3.

Mat. 23. 11

Gregor.

Iustus cur

similis gra-

no sinapis.

2

Basil.

Chrysost.

Corruptio-

nis modus.

Quasi par-

ticula.

Origenes.

Chrysost.

3

Quia stultus

in sacro ser-

monio.

Necio y vil

y de malos

respectos.

1. Re. 26. 26

bet, ergo ait Iob indignè, abiectè, valde humiliter de Deo, de què eius providentia sentis, atque iudicas; sensu, constantia, virtute animi destitueris; deficiis planè, marcescis, languescis circa diuina; non solum muliebrem imbecillitatem, sed etiam stultitiam ostendis; non tu Regis vxor, sed è media turba muliercularum vna es; non sic à me instituta es; nihil institutione, disciplinaque mea dignum affers. Inde hoc nomen etiam accommodatur ad eum, qui ideò abiectè de Deo sentit, quòd Deum non cognoscat, neq; veram fidem, & religionem colat; quare ad idololatricam pertinet id Deut. 32. [Popule stulte, & insipiens: & iterum, In gente stulta irritabo illos: sic & Paulus Ro. 10. vocat Gentem insipientem. Psal. 73. Populus insipiens incitauit (blasphemauit, contempsit) nomen tuum.] Dicit ergo Iob. Nihilò tu sublimius, aut melius de Deo sentis, quàm qui Deum ignorant; cum Deo quasi cum ligno, aut lapide agis; sic exiltimas impunè abituram blasphemiam, & contumeliam diuini numinis? Apud Sinas, & nationes barbaras, si quid infautum accidat, idola, & lares vapulant, & contumelijs afficiuntur; non aliter igitur barbarorum, & stultorum more, vt Deum afficeret contumelia suadebat hæc mulier. Tertio etiam id [stultitiæ] nomen ad insigne facinus & factum contra publicam honestatem pertinet, quasi sit homine probo & sapiente indignum, & quod in hominem cordatum cadere nō potest: sic Iudith. 19. 23. de præpostera libidine; [Nolite facere malum hoc; cessate ab hac stultitia; & Ierem. cap. 29. Ponat te Dominus sicut Sedechiam, & sicut Achab, quos frinxit Rex Baby lonis in igne, pro eo quòd fecerunt stultitiam in Israel, & mæchati fuerint in vxores amicorum suorum:] erit ergo sensus; Cùm soleant audaces, & impudentes foemina ingentia facinora concipere, & machinari, illis te similem præbes; stultitiam tu quoq; meditata es, & ingens facinus, videlicet numinis contemptum. Tandem si commune foeminarum stultitiæ, & loquacitatis vitium notet, minus acris, sed non incommoda sententia consurget; Nunquam te ego in stultarum, & loquacularum inepticularum numero posueram; at certè es de illarum numero.

4 Si bona suscepimus de manu Domini &c. Muliebri stultitiæ masculam, atque viro sapiente dignam sententiam opponit. Vides hic id Prouerb. 18 [Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam (mens enim, animusq; benè affectus, & iustitia atque sanctitate erectus, corporis morbos, atque dolores extenuat, & mitigat, & corpus ipsum ægrum, ne omnino concidat atq; deficiat sustentat (Spiritus verò ad irascendum facilem quis poterit sustinere?) (proprie ex Hebræo, spiritum percussum quis leuabit?) q. d. Si animus ægritudinem aliquam habet, maleq; sit affectus, non posse commodè à sano, & vegeto corpore leuari, aut tolerari; sed fore vt sibi, cæterisq; omnibus molestissimus existat; vt hæc sententia significet multò minus molestum alijs esse iustum virum, quamuis mille morbis & difficultatibus laboret, multorumque ope, & opera indigeat; quàm stultum, prauèque affectum hominem, quem iua vi tia cunctis inuisum, atque molestum reddunt; nisi fortè voluerit interpretes Latini ad ægrotorum quorundam impatientiam, & iracundiam respicere; hi enim, si cum corporis morbis, animi quoque ægritudinem, prauasque affectiones coniungant, neque seipso ferunt, nedum ab alijs tolerari benignè possunt. Ergo vir patientissimus Iob grauissimè laborans suum corpus singulari animi æquitate, & lenitate sustentat, & tolerat; atque morbos doloresque placat & mitigat; nam illud Plauti verum est, [Animus bonus in re mala, dimidium mali est.]

5 Sententia autem hæc per interrogationem effertur; & vim habere videtur cuiusdam argumentationis, quæ probet debere hominem æquo animo perferre quicquid immittat Deus; si bona, læta, iucunda, prospera; corpori & animo amica suscepimus de manu Domini, oblata à Deo accepimus, læti & hilares, quare ergo non debemus etiam mala, aspera, difficilia, iniucunda æquo animo suscipere? obseruat Chrysost. summam viri modestiam cum tolerantia coniunctam: non enim magnum se aliquid præstiturum dicit, si perferat: sed quod ratio ipsa, & consecutionis cuiusdam necessitas ab homine exigit.

6 Consequentia autem ratio, & vis manifesta est, & probari multipliciter potest. Primò, quoniam Dei manus, ex qua multa in nos bona profluxerunt, proclius semper est ad benè faciendum; & multis diuitijs, gemmis [Hyacinthis plena;] ergo quod nunc malum de illius manu susce-

pisse videmur, omnino malum esse nō potest, sed propter nostrum commodum, atque bonum ab illo immissum: quare quod extra Dei manum positum, vel solo aspectu nos perterrefaceret, positum in ipsa manu Dei, malitiè virus deponit; non secus ac Moyses virga, in terra coluber, in manu vim venenatam, & figuram terrificam amittit, exemplum sit Elias Iezabelem fugiens, mortem à Deo precatus, Tolle, inquit, animam meam: atqui facile tibi, Elia, si mortem optas, moriendum erit; legimus tantum fugias Iezabelem; at ille, Mors de manu Iezabelis suscepra, quem non terreat, & in fugam conijciat? est illa virulentus coluber: sed de Dei manu mors mihi inflicta, vita erit, & mearum ærumnarum, atque dolorum fomentum, & solatium, nam quicquid Deus sua manu largitur, amico et beneuolo animo confert. Non aliter Dauid mortem accipere paratus de manu Ionathæ, Saulis manum reformidabat. 1. Reg. 20 [Si est (inquit ad Ionatham) iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad Patrem tuum ne introducas me.] Quid nos, si ad Christi Iesu manus perforatas, & fuso pro nobis sanguine fluentes reuocemus, quicquid vnquam laboris & ærumnæ accipimus? si [calicem, quem dat] nobis sua manu [pater] pensitemus? itaq; hæc Iobi ad vxorem responsio, adumbratio illius, quòd explicatè reddidit Christus Petro, fuisse videtur, [Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum?] *Dei manus erga nos benèfica. Cant. 5. 14. Exo. 4. 3. 3. Reg. 19. 4.*

Secundò probari illa consequentia potest ex quadam æquitatis ratione; non solum enim lucri, sed etiam iacturæ ineunda nobis cum Deo societas est; Hinc illud Eccl. 7. [In die bona frui bonis; & malam diem præcaue, propriè ex Hebræo, Malam diem vide] idest, vt quidam non incongruè expouunt, considera à quo tibi malæ diei labor immitatur, videlicet à Deo, qui diei bonæ tibi etiam auctor extitit, vt lætanter excipias, [sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus; vt non inueniat homo contra eum iustas querimonias:] & iterum eodem loco. [Qui timet Deum, nihil negligit:] quem locum, iuxta antiquam lectionem, sic legit Hieron. [Qui timet Deum, * egredietur ad omnia,] nullam cum Deo pacis conditionem aspernatur, siue in prosperis, siue in aduersis; eo loco sic Hieron. [Quia vita hæc miserabilis diuersis quotidie variatur euentibus, tam ad aduersa, quàm ad prospera iusti animus præparetur, & poscat Domini misericordiam, vt quodcunq; euenit, librata mente sustentet; qui enim timet Deum, nec prosperis eleuatur, neque opprimatur aduersis.] *Mors de Dei manu minime aspernanda. 1. Re. 20. 8.*

Tertio, vt sit argumentatio quædam, quasi à minori; Bona absque nostris meritis accepimus, Deo munificè & liberaliter donante; ergo illo iustè nobiscum agente, & iusta nostris meritis supplicia rependente, respicere, aut repugnare fas non fuerit: immo verò si ille erga nos gratuitus & liberalis nunquam extitisset, sed nunc tantum iustus vindex, ferre deberemus; cum autem bona aliquando donauerit, grati animi memoriam etiam in medijs malis abijcere nequaquam debemus.

Adde etiam quartam illius consequentiæ probandæ viam; Si bona suscepimus, quasi anticipatò, quod vocant, pretio nos Deus conduxit ad labores, & mala toleranda; iniquus igitur erit, qui cum bona acceperit, mala detrectet: indicauit hæc Chryl. [Sua, inquit, tantum benignitate Deus est vltus; donum fuerunt illa, non merces; gratia, non compensatio; aduersa nunc secundis cernitur.] *Societas cū Deo ineunda damni, & lucri. Eccles. 7. 15.*

Tandem videtur hæc sententia rerum humanarum vicissitudinem significare; namque consequens est, vt qui bona primum acceperit, deinde mala euentura timeat; sicut illi, qui flammis nunquam extinguendis cruciabatur, dictum est; [Memento quòd recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: ideo iubemur, in die bonorum nō immemores esse malorum, & in die malorum non immemores esse bonorum,] ne incautos nos aut mala premant, aut bona efferat; ne mala præsentia ad desperationem adducant, bonorum spe & recordatione mitigata; neque præsentia bona nimium nos efferant timore malorum & recordatione, tanquam pondere retardata. Quod D. Greg. ad bona, & mala non solum futura, sed etiam præterita refert; horum. n. propriè memoria dicitur, non futurorum. Hæc est illa bonorum, malorumq; collatio, quam ad animi tranquillitatem, & ægritudinum consolationem Philosophi magnoperè commendant: in primisq; Plutarch. sapienter scripsit; [Qui memoria non continent, neq; resumunt antecedentia, eaq; incautè permittunt effluere, hi re vera sese quotidie vacuos, inanesque, atque ex crastino

efficiunt suspensos:] rem ille locupletat tribus quatuorve elegantibus exemplis: alijs omisiss, illud simile nō prātermittendum. [Debemus, inquit, in animo, sicut in tabula picta varijs coloribus, res floridas & splendas ob oculos ponere, atque ita intexere, & premere, quando expungere omni ex parte atq; obliterare non licet acerbis: est enim mundi, vt lyræ concentus; & vt musica sonis grauib; constat, & acutis, sic cum res pugnant habent, est, vt recte sint, quedam horum confusio: debemusq; harmonico rū more, melioribus semper deteriora; ac calamitosa prosperis inuoluendo concinnā mixturā facere; vitæ nobisq; accommodatam.] Vide Senec. in consolat. ad Polyb. c. 29.

8

In omnibus his non peccauit Iob labijs suis. Hec est secunda secundæ victoriæ atq; triumphī decantatio: vide quæ sup. diximus. c. 1. v. 2. rursus itaq; cōmendatur Iobi sanctitas, & sincera pietas, cui neq; ex leuissimo verbo labeculam asperserit. Tantam verborum moderationē timori sanē & pietati adscribit Salomon Eccl. 5. [Vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri; tu verò Deum time:] cōparat videlicet cū in somnijs, in quibus semper inuenitur error aliquis, rationisq; non oīno liberæ defectus, multiloquium, in quo [non deerit peccatum,] & stulticia; iubetq; ita Deum timendū, vt illi nunq obloquamur. Quod verò hic dī, Iobum [non peccasse labijs suis,] Polych. & alij extendunt ad omnia quæ in disputationib; locutus est; sed certē videtur hic locus syncerē tantū accipiendus de his quæ hactenus cōmemorata sunt; idq; significatur illis verbis, [in omnibus his:] an verò aliquando leuiori verbo lapsus fuerit, postea explicabimus: Hic videtur illud, [labijs suis,] hoc loco haberi in Hebræo; nam in 1. c. non habetur, sed ex hoc loco sumptum vī ab interprete Latino, & quidem labia illa minimē fuisse in Iobo asseritur, de quibus Eccles. sic loquitur. [Vx duplici corde, & labijs scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus vijs:] de ijs aut loquitur, qui ærumnarum impatientes sunt; hi enim duplici corde sunt; velut in Græco, & Septuag. habemus, [Vx cordibus timidis] quæ quod timeant ærumnas, non a Deo solū, sed ab hominibus etiam auxilium petunt; neq; vna in Deum fiducia, sed multiplicibus suarum miserationum cogitationibus susceptis disturbantur, sicut scriptum est, [Quid turbati estis, & cogitationes ascendūt in corda vestra:] propterea dicuntur [duplici corde;] sicut & eum, qui de diuina ope hæsit, appellat Iacobus, [duplici animo:] huiusmodi etiā habere solent [labia scelestis,] plena impatientiæ & iracundiæ verbis, insolescentia aduersus Deum auctorem suarū calamitatum; tum etiam [manus malefacientes,] i. nihil boni operantes, collapsas, remissas, a Dei cultu & religione in aduersitatibus cessantes. Quare Paulus afflictos Hebr. exhortatur, [Remissas manus & genua debilia erigite:] similiter hoc loco legunt Septuag. [Vx manibus dissolutis:] tandem, [& peccatori ingredienti duabus vijs:] hoc ē ad formidinē inconstantis animi, & nutantis in tribulatione pertinet, fugientisq; vim ærumnarū; quale illud est Deut. 28. [Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos: per vnā viam egrediaris contra eos, & per septem fugias.] Iobus sui semper similis, vnica cogitatione semper ad Deū elatus pijs, & religiosis verbis, nunquā cessans a bono opere, superans, nedum non fugiens ærumnarum impetum.

Senec.

Verborū
deratio ex
Dei timore
Eccl. 5. 6.

Vatabl.
Polychr.

Eccl. 2. 15.

LXX.
Versio Gra-
ca.

Luc. 24. 38.
B. Iac. 1. 8.

Ad Hebr.
12. 12.

Deut. 28.
25.

XI. Igitur audientes tres amici Iob omne malum quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo; Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites; condixerant enim, vt pariter venientes visitarent eum, & consolarentur.

1 Quomodo amici cognouerint cladem Iob: non parum etiam temporis expectasse post acceptam famam.

2 Quot fuerint, an ex vera amicitia aduenerint. Illos non animo sed ignorantia peccasse. Impius figuram aliquando representat sancti; sicut & sanctus aliquando impij.

3 Quo loco amici conuenerint & quo tempore.

4 Quid visitare ex Hebræo & Græco.

Igitur audientes. Miraculū hic fingit Orig. q̄ audierint, prædicante Dæmone, vt alij dixerunt; vel sanctis angelis admonentibus, vt censet ipse: Dæmon verò, vt tertio iā certamen instauraret, & amicos instrueret cōtumelijs ad-

uersus Iobum; angeli, vt aliquam tātis ærumnis ex amicis medicinam afferrent; quorum vtrūq; fieri quidem potuit, Deoq; in primis sic disponente, vt indicauit Olymp. vt iusti virtus, iustioribus præconijs celebraretur: sed neutrum necessarium fuit; cum crebrescens fama facile ad prouincias vicinas, peruenire potuit: quod indicatur illo verbo, [audientes Nihil enim est (vt Orig. ait) magis prædicabile, quā magni hominis ruina:] multum verò tps post acceptā morborum plagā fluxisse volunt Græci. Olymp. & Polychr. cuius causā illam Olymp. tradit, q̄ cū prius audierunt, incredibile iudicauerunt; ergo priusquā proficiscantur expectant, dum res multorum sermonibus cōfirmetur; tum postea, cū reges essent, fuerunt illis res domesticæ prius constituendæ, & alij præficiendi, qui iuris ipsorum vicarij essent; tum etiam, q̄ hæc procrastinatio amicorum illius calamitatem augeret; tandem q̄ in amicorum disceptatione ex diuino decreto certamen omne conuenit: in vltimum ergo totius tragædiæ tempus amicorum aduentum cecidit: quare particula [igitur,] non continuam statim consequutionē indicare oportet, neq; particula, quæ in Hebræo est copulatiua, & sed rerum tantū ordinem, & seriem historiæ: quare perinde id fuerit, atq; quod Septuaginta habent: [cū audissent autem &c.]

Tres amici. Hi potissimi fuerunt; nam quartus etiam adfuit [Eliu,] de quo postea quærendum nobis est, an simul cum alijs tribus venerit.

Illā tñ est huius loci dubitatio, an veri amici fuerint? namq; non veros, sed fictos & simulatos amicos fuisse censet Philipp. circa initium lib. 5 [Scriptura, inquit, amicos Iob ex sensu ipsorum amicos appellat; scilicet hoc putantes se esse, q̄ non sunt:] simile profert ex Io. 18. de Iudæis, [Non intrauerunt in prætorium, ne contaminarentur:] videlicet, vt ipsi existimabant; cum tñ oībus sceleribus essent contaminatissimi: nā multa solent in Scripturis dici, iuxta opinionē illius tps, aut vulgi sensū; cuius rei exēpla Hier. assert. Ier. 28. vbi Hananias propheta vocatur, cū esset Pseudopropheta: & super Matth. 14. vbi dicitur Herodes [contristatus] propter latam suā de morte Io. q̄ sic existimasset discubētes: & super Oseæ 5. vbi sacrificuli Baal sacerdotes vocantur: Coniectura Philippi confirmari poterit, q̄ Iobo [insultauerint,] & oīum contumeliarum genere cū illo egerint; & q̄ his tanq̄ armis vsus aduersarius, contra Iob pugnauerit: tandem q̄ Ecclesiæ hostium, idest, hereticorum personam sustinuerint, vt vult Greg. in præf. c. 7. & lib. 3. c. 12. & 13. & 14. & 15. rursus. c. 18. tribus amicis significari docet vitia, quæ sub virtutum specie, blanda ad nos facie veniunt: idem Philip. in præfat. & Beda. Quare in libro Tobie, amicorum nomen non habent.

Cæterum amicos fuisse, vel ex cōi sensu, & simplici narratione constat; nam cum illa sit amicitia lex, vt in aduersis etiam non vocatus adfit amicus, hi certē audientes tantū, non vocati [condixerunt, vt pariter venientes consolarentur; sederuntq; cum eo in terra;] quæ oīa sunt amicorum officia; accedit ipsum nomen originale Reghe, quod significat socium, participem, consortem, consiliorum videlicet, & vitæ familiaritate coniunctum: amicitiam autē hanc non solū sapientiæ & sanctitatis, sed etiam sanguinis affinitas conciliare potuit; nam ex Esau progenie hi quoque erant, vt docet Olympiod. & supra nos quoq; diximus. Nazianz. oratione in Athanasij laudem syncerissimos amicos vocat. Origen. ex amicis a Diabolo inimicos esse conuersos. Quare vt ait Chrysost. amicus fuit aduentus, non item amica fuit adhortatio & potius ex ignorantia, vt Greg. existimat, quā malitia deliquisse credendi sunt: eodemq; modo accipiendum, quod Ambros. lib. 1. de interpellatione Iob. cap. 2. ait, amicos non ad consolandum venisse, sed ad exaggerandum, & exacerbandum dolorem. Tandem quod doceant sanctos fuisse, quippe sanctissimi hominis amicos, & familiares Orig. initio lib. 3. Olymp. hic; Chrys. in præfat. Catenæ. Greg. in præf. c. 5.

Neq; verò obstat hæreticorum, aut vitiorū falsa specie virtutem ementientium figuram re præsentare; nam non sua sanctitate, & amico animo, sed sua ignorantia, & consolatione minimē vera, quamuis ex vero consolandi animo profecta, illud exhibebant: neq; mirum si sancti aliqui, & sapientes viri, Hæreticorū typum gerant peculiari aliqua ratione; cum econtra peccatores aliquando sanctorum hominum, imò & Christi Domini figura fuerint; vt adulter David, Salomon, & alij: quod eleganter docuit August. lib. 22. contra Faust. c. 83. & Greg. lib. 3. c. 5.

Origenes.

Olympiod.
Polychron.

LXX.

Quot ami-
ci accesserint.

An ex vera amicitia accesserint ad consolandum.

Philippus.

Ioan. 18. 28.

Hieronymus.

Ierem. 28.

Matt. 14. 9.

Oseæ 5. 1.

Veros amicos fuisse verior sententia.

רעה

C. 1. v. 1. n.

32.

Olymp.

Nazian.

Athanas.

Origen.

Chrysost.

Amicorum peccatū ex ignorantia.

Gregor.

Ambros.

Amici Iob sancti. vi-
de etiā in-
tio. cap. 4.

Vene-

Origenes.
Quo cladis
Iobi fama
ad amicos
peruenit.

3 *Venerunt singuli de loco suo.* Locū pro regione accipiunt Græci, cui imperitabant, utpote reges, Tob. 2. vel pro ciuitate aut oppido, qd esset regni sedes, & caput. LXX. [vnusquisq; ē regione sua.] Sed dubitatio oritur, an in aliquo cōstituto loco cōi profectio prius conuenierint, deinde verò vnā iter fecerint ad Iob. Olympiod. sic asserit, missis inter se nuntijs congressos primū, deinde simul iter suscepisse; idq; vñ indicari illis verbis. [Condixerant. n. vt pariter venientes &c.] in Hebr. [conuenerunt simul vt venirent:] nam verbum, *laghad*, significat, inito fædere, aut signo aliquo præsisto conuenire, & congregari constituto loco & tempore: vnde dñ. Psal. 47. [Ecce Reges terræ congregati sunt & Amos 3. Numquid ambulabunt duo pariter, nisi conuenerint eos.] At verò Orig. non prius conuenisse indicat, quā cū ad Iobum peruenerunt; condixerant videlicet, vt eo loco & tempore conuenirent: & vno quidē tempore, vno die, vna hora, ex diuersis, longēq; distantib. locis conuenisse: sed illud Olympiodori verius videtur.

4 *Vt visitarent eum.* Chryl. ait visitare, pro colloqui, positum esse: in Hebræo propriè, ad commouendum illi: non enim dubium, quin verbum, *Nud*, quendam motum afferat, quem Interpres hoc loco retulisse videtur ad motum itineris, adueniendi, & visitandi: alij dicunt eum motum talē esse, qui ad consolandum pertineat, quia qui consolatur alium, ex loco suo migrant, vnus hinc, alius verò inde, vt lugentem consolentur, atq; eius causā huc & illuc discurrunt. Certè verbum, quod subest in Græco *Episcepto*, motū quendam affert irruentis, cadentis, & vehementi impetu in aliquid incumbentis; fortè celeritatem aduentus significare poterit hoc loco: nam quod etiam significat accusare & iniuriarum iudicium intendere, non congruit consolationem venientibus: nisi fortè non sine mysterio positum dicamus, nam qui consolatur aduenerunt, iudicium postea, accusationem, & litem intenderunt viro innocenti. Caietan. eum motum retulit ad mentem Iobi, quam amici dimouere nitebantur à sua iustitia & sensu; sed vim Hebraicæ phrasos non explicuit: nam motus ille est ad capitis quandam agitationem referendus, qui est gestus condolentium, & commiserantium, idque ipse Hieronymus explicuit Nahum 3. nam cū in Hebræo sit. [Quis mouebit tibi?] ipse reddidit. [Quis mouebit super te caput?] & in commentarijs ait, in Hebræo non esse caput; addidisse tamen vt sensum illustraret: sed de hoc plura dicemus infrā a capit. 16. v. 5. hoc autem loco ad rem attendit interpres; nam [visitare,] condolentis & commiserantis est.

XII. Cumque eleuassent procul oculos suos non cognouerunt eum, & exclamantes plorauerunt, scissisque vestibus sparserunt puluerem super caput suum in cœlum.

XIII. Et federunt cum eo in terra septem diebus, & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum; videbant enim dolorem esse vehementem.

1 *Qualis amicorum habitus suspicientium in cœlum.*

2 *Luctus caremonia. Iactationis pulueris in cœlum significatio qua.*

3 *Sedere in sacris quid; modum accipit ex adiunctis.*

4 *Affidere egroto, medici, & amici est. Amicus idem medicus est ex Salomone.*

5 *An septem integros dies amici Iobo assederint. Reijcitur Origenes. Probat Olympiod. Scriptura regula.*

6 *Silentium initio agriitudinis conueniens. Confortans angelus Christum qualis?*

Cum eleuassent oculos. Polych. ait, Biblia quædam habere, [cumq; in cœlum suspexissent Deum exorantes, quasi dixerunt, propitius esto Domine, & ne talibus nos malis implicet:] vel vt eo gestu tantam calamitatem in occultam Dei prouidentiam reijcerent, in hanc sententiā; Quæ ratione hæc contigerint tu solus nosti Domine. Sed certè simplex sensus, eleuasse oculos vt in sterquilinio sedentem hominem agnoscerent; videntes autem tam malè affectum, non agnouerunt, quia lues (vt Olympiodor. dixit) antiquitas corporis notas obliterarat: ex quo verò id morbo prouenerit, vt vultu sui esset dissimili, supra diximus.

Et exclamantes &c. Hæc omnia ad doloris & luctus habitum & significationem pertinent, vt patet Ester. 4. Porro illa pulueris aut cineris iactatio fiebat, non tam in caput, quam sursum cœlū versus, & aërem capiti imminentem; tū vt cadente caput aspergeretur, tum vt significaretur cœlum tunc minimè serenum esse, sed turbulenta, & nubila omnia, & quasi vehementi aliqua tempestate exorta puluerem excitatum; sic Deo ex cœlis despicienti suam calamitatem lugentes, & afflictī præsentem faciebant.

Sederūt. Quia sedere interdū est idē quod habitare, existimat Eugub. habitasse amicos cū Iobo hos septē dies: sed hæc interpretatio valde extenuat luctū illorū, & sensū doloris; præsertim q; Chryl. cēlet multum tps hos apud Iobū fuisse. Quare cū sedere ad malū & ad bonū indifferēs sit, certè modū, & determinationē ex adiunctis accipit: nā sedere in folio, cathedra, porta, regnātis aut iudicantis est; sedere in puluere, cinere, aut terra, afflictī & lugentis; exēpla occurrunt passim. 2. Esd. 1. [Sedi & fleui, & luxi:] hoc modo accipit in præsentī a Græcis & Latinis. Quod verò additur, *cum eo*, significat sedenti assedisse, & luxisse cū fletu; similem q; se amico p̄buisse: cuiusmodi. n. est illud perfectū charitatis [vinculum,] vt miserū cum amico colligat, & deuinciat, quo alter misericordiæ & solati, alter verò miserix & doloris partē accipiat ex altero: tum et assidere egroto, medici est, medicināq; adhibentis: is verò, amicus potius, quā medicus est: cū scriptum sit, [Amicus fidelis, est medicamentum vitæ, & immortalitatis,] quasi amicitia officiū sit desperatæ miserix & deploratæ fortunæ non præclarum modō, sed extremum quoque alleuamentum.

Septē diebus. Greg. quē Hugo, & Diony. sequit, decernere nō vult an his integris dieb. septem amici Iobo semper adfuerint. Orig. ait in aduentu amicorū Iobū ex sterquilinio in suā ciuitatē & domū rediisse, vt illos digno hospitio acciperet; & ibi septē integros dies, sine cibo aut potu trāsegisse, virtute illos diuina confortante; quorum neutrum vñ verosimile. Olympiod. quem Latini sequuntur D. Th. Lyra Caiet. adfuisse congruenti tm tempore, existimant; quare septem dies & noctes, ex parte tm existimant significari, atq; illam hoc loco Scripturæ regulam tradit Olym. [Scriptura a sermone familiari non discedit:] eos igit, vbi magnā diei partē assederāt, discedere solitos ad necessaria munera conficiunda; & rursus redeuntē ad multam noctem sessitauisse: deinde abiisse; tum de manē ad eundem reuertisse. Hæc igit velle ad calculos reuocare, ridiculū esset; nō aliter cū dicit Iacob Gen. 31. [Die nocteq; estu vrebam, & gelu; fugiebatq; somnus ab oculis meis:] non idē existimandum est, nunq. subisse tectum, neq; vllā toto illo tpe quietis partem captauisse. Qm verò definitus hic septenarius numerus, aliquādo pro indefinito accipitur, inter alia eius rei exemplā locum etiam hunc retulit Cantapetrensis, lib. 6. vt sensus sit, amicos assedisse Iobo multos dies; sed verus numerus hoc loco definit, & præfixe accipiendus est; erat enim mœrori & luctui dicatus: quodam. n. & mortuos lugebant septem dies, vt patet Eccl. 21. quod si luctus esset solēnior durabat septuaginta Gen. 50.

Et nemo loquebatur ei verbū. Chryl. [animus semel mœrore affectus nihil potest cōmodè audire:] illoq; silentio declararūt, ijs qui sunt in agriitudine nullā principio aptiorē medicinā esse, q̄ quietē & silētium: est nāque, vt D. Th. hoc loco dixit, miteris in primis delectabile sumere actuale experimentum de vera amicitia p̄ certa verissimaq; signa, nullis et verbis adhibitis: & quidē fortē Angelus qui Christum Dñm orantē confortabat, ea potissima rōne cōsolabatur, nō quidem verbis vllis, sed quadā assistentia & societate; tum et consideratione, atq; ponderatione eorū; quib. Christi aīa, mœroribusangebatur: adde et habitu, gestuq; simili assupto, aut Christo assertore flectente genua, ille et flecteret, & cum humi prostrato se quoq; prosterneret: quæ oīa amicitia, & solati officia in discipulis desiderauit, neq; verba à Petro cōsolationis requisit: sed attentā considerationē vigilantis animi, & societate quadā mœroris atq; doloris [Sic, inquit, nō potuisti vna hora vigilare mecū?] id quod et absenti foret solatiū, nā cū ab eis auelleret quantū iactus est lapidis, dixit, [Sustinete hic, & vigilate mecū.] Fortē locus hic tm significat, nihil omnino locutos amicos de calamitate illa, q̄ viderent parem dolori cōsolationem adhibere verbis non posse. Quod autem hæc amicorū præsentia, atq; silentiū suarum ærunarum sensum Iobo exaceruit, sequenti c. indicabimus: atq; hæc de secundo, deque secundo certamine dicta fuerint.

P A R A.

2 *Quorsū spē itaret iactatio pulueris in aërem.*

3 *Eugub. Sedere pro habitare. Chryso. Sedere modū accipit ex adiunctis.*

2. Esd. 1. 4.

4

Eccl. 6. 16.

5

Gregor.

An septē in

tegras dies

amici Iobo

assederint.

Origen. non

probat.

Olympiod.

D. Thom.

Lyra.

Caietan.

Olympiod.

Scriptura

regula.

Gen. 31. 40

6

Chryl.

Silentiū cō

ueniēs agri-

tudinis ini-

tio.

D. Thom.

Qualis con

fortatio p̄-

stia ab an

gelo Chri-

sto orati as-

sessore.

Matth. 26.

40.

26. 38.

PARAPHRASIS

CAPITIS

PRAECEDENTIS.

NOTATIO RERV
in signiorum, quæ in Commen-
tarijs fufius explicantur.

HOSTIS, Vt primo congressu turpiter loco motus pedem cum ingenti damno, & ignominia ex prælio retulit, nouis collectis viribus, nouisque artibus, & dolis pugnandi conceptis, de integro bellum apparat; inuictumque Iobi animum à sua constantia,

¹ Factum est autem cū * quādam die venissent filij Dei, & starent coram Domino, venisset quoque Satan inter eos, & staret in conspectu eius,

² Vt diceret Dominus ad Satan, Vnde venis? Qui respondens ait. * circuiui terram, & perambulauī eam;

³ & dixit Dominus ad Satan: Numquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, vir simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo, * & adhuc retinens innocentiam?

Tu autem commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum * frustra.

⁴ Cui respondens Satan ait; * Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua;

⁵ Alioquin mitte manum tuā, & tange os eius & carnem; & * tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi.

⁶ Dixit ergo Dominus ad Satan. * Ecce in manu tua est; verumtamen animam illius serua.

ci, molliri que posse ratus, grauioribus malis virum implicare aggreditur. Cum igitur vix primi vulneris dolor resedisset, * temporis oportunitate, & vel eodem, vel sequenti die captata, iterum se Satanas sanctorum Angelorum conuentui insinuat; potius adesse *b* cogitur pudibundus, atque in ius raptus est: licet tergiversaretur, ne cum summo dedecore palam, & in luce omnium petulantissimi mendacij, inuidiæque & maleuolentiæ reus à Deo iudice fieret; ille, pro insita perfidia, rem silentio, & simulatione tegit. Non verò fefellit Deum, quod spectaret isthæc taciturnitas: itaque *c* irrisoria interrogatione, quod victoriæ ab hoste confessionem extorqueat, acriter pungit aduersarium; Heus, o fortissime, qui ante prælium canebas triumphum, qualemnam belli exitum sortitus es; vnde nunc adsis? Rem totam ille dissimulat, * & quasi ex consuetudine circumeundi terras munere rediisset, sic se iactat; Obiui meum orbem, omnia latuagæ terrarum regna peragrans. Iactantem se impudenter, rursus interrogat Deus; Num considerasti seruum meum Iob, qui neminem inter mortales parem habeat morum candore, vitæ probitate, religione, & diuini numinis cultu, atque omnis peccati odio intimo, & acerbissimo? nunc verò tandem illud cæteris *d* virtutibus adiecit, quod minimè fucata, aut ementita (vt mentiebaris) sed veræ, solidæ, beneque probatæ sanctitatis certissima argumenta præbuerit; nam hoc etiam temptationis tempore, post ingentes clades acceptas, post fortunarum omnium euersionem, *e* omnibus nervis contendit, atque viribus omnibus pugnavit pro illa, quam tu eripere conabar, animi integritate, & perfectæ vitæ absolutione retinenda & conseruanda: cum enim cætera sibi auferri videret, hanc sacram sanctitatis tabulam in tam miserando naufragio audè arripuit, quam nullius vis tempestatis illi poterit extorquere; hanc tenet, quæ, nudus licet, eiciatur ad littus: hanc possessionem conseruatam vult, atque gaudet, quam nemo deprædabitur; hanc sacram anchoram, quæ securitatem pollicetur; hæc arma, hoc scutum, quo se aduersus omnia aduersariorum tela tueatur. Tu autem, o improbe, tua me importuna perfidia (dicam, finitum) concitasti, vt hominem probum, atque religiosum * nullo illius merito, nulla abs te culpa delata, nulla tuis conatibus magna, aut bona spe, sed valde cæca, & obscura proposita, g calamitatibus opprimerem, atque obruerem, & penitus in perditionis, & interitus præcipitium darem.

Ad hæc pro inuidia sua, quæ satari, nisi hominis exitio non potest, quod Iobi patientiam extenuaret, respondit aduersarius; * Cum leuiora (inquit) sint externa omnia bona, quam vt in illorum amissione explorari possit virilis animi constantia, hunc tu Iobum non virum, hominem dixeris, qui non ad res suas, sed *b* ad se ipsum ita sit attentus, vt præ sua cuticula curanda, & vita conseruanda flocci non faciat vniuersa, fortunas maximas, familiam amplissimam, liberorum omnium vitam; nuda etiam præbebit ille tergora, seque ipsum semel, & iterum excoriandum exhibebit, dum animam illi, atque vitam non ademeris. Tanta est mortalibus mortis formido, & vitæ cupiditas. Itaque neque magnæ laudi dandum, neque valde mirandum, si te non vexarit maledictis.

Rem dico certissimam, & certissimo experimento confirmandam, quod licebit illico sumere, si virtute tua vsus in illum manum miseris, & non solum *l* carnem leuiter afficias, sed ossa quoque, & intimas medullas vehementi aliquo sensu, doloreque debiles; * iam tunc affi mare ausim, & cuiusque supplicio me deuouere, *m* fore vt læso corpore accipias ab illo maledicta. Sed etsi tanta fuit morborum acerbitas, fuit tamen Iobi patientia hostis opinione longè superior.

Deus, qui ea tantum periculo, & hostium ictibus, atque sagittis vult exponere, quæ in nobis *n* minora, leuioraque sunt, cum acerbior licet dolore coniuncta; quique probè nosset athletam suum malis corporis minimè superatum iri, aduersarij libidini corpus Iobi tradidit; ne carperet calumniator Deum, quod cum clementia & moderatione, atque adeo molliter vulnus ipse sua manu inflixisset. * Ad manum (inquit) illum habes; tua ipsius manu versandum, rapandum, verberandum: sed veritum tibi esse noueris, ne in eius *o* vitam quidquam moliaris; neque animum, qui sui arbitrij est, intellectumue obruas, & partes, organaque corporis rationi ministrantia occupes, aut

a An secundum angelorum concilium celebratum fuerit eodem die, quo primum. v. 1. nu. 2.

b Quo affectu se ingesserit Satanas secundo conuentui. v. 2. nu. 3. 4.

c Cuiusmodi fuerit Dei ad Satanam interrogatio, & de vsu interrogationum in sacris. v. 1. nu. 5.

d Vt Deus nouis iustorum meritis noua addat præconia, & præmia, oportuna digressio. v. 3. nu. 6.

e Quam vim habeat verbum (Retinendi) & vt sit pietas, velut arma, & scutum, & velut in naufragio tabula apprehendenda. v. 3. à nu. 1. vsque ad 6.

f Vt humano more loquatur Deus, præsertim in nostris arumnis. v. 3. nu. 7.

g Verbum (Affligendi) valde vehemens. v. 3. nu. 6.

h De proverbiale illa locutione, & de Propositionis (pro) vsu in sacris fufior disputatio. v. 4. à nu. 2. vsque ad 5.

i De Damonis in homines sanitia, quædam. v. 5. nu. 1.

l Vt Damon nostra carne, & nobis ipsis contra nos utatur. v. 5. nu. 2.

m Quanta sit doloris & morbi vis ad debilitandum viri constantis animum, nonnulla. v. 5. nu. 3. 4.

n Vt Deus salutariter corripiat, sed cum dolore; vt Damon molliet, sed letaliter afficiat hominem, quædam. v. 6. num. 1. & 2.

o Multiplex seruata anima sensus, & interpretatio ex Patribus, præsertim ex Cassiano. v. 6. à nu. 3. vsque ad 6.

p Vi Deus salutem & vitam corporis iustorum custodire soleat, & ut impij leuibus de causis perire soleant. v. 6. & nu. 6. usque ad 10.

q Quid, licet sancti angeli interdum peccatores puniant, Tortoris tamen minus peculiariter habeat Damon, & morbos efficiat. v. 3. nu. 2. 3.

r Omnium morborum, quibus Iob laborauit, exquisita & minuta consideratio in sectiones tredecim distribuita.

s De his morbis Daemoniacis peculiare aliquid in enumerat. morbor. sec. 12. nu. 3. & quarto tempore in his calamitatibus fuerit Iob. sect. eadem, nu. 4.

t Quanta fuerit Iob inopia consideratur. sect. 11. nu. 6. 7.

u Qualis fuerit testa, peculiaris quasiuncula. sec. 10. nu. 2.

v An Iobi antiqua domus superstes ex elade fuerit. sect. 11. nu. 7.

x Quale fuerit sterquilinum in quo sedebat, & de leprosis ablegatis extra ciuitates longior disputatio. sect. 11.

y Cur Iobi uxor seruata fuerit varia causa, & quibus qualibusque nominibus sancti Patres inuuant Iobi uxorem. v. 9. nu. 2.

z Quod femina stultiloquio laborent, & de alijs vitijs huc spectantibus. v. 9. nu. 3. 4. 5. 6. ubi etiam an Damon ementitus fuerit uxoris habitum. nu. 4.

a Quibus alijs verbis Iobum aggressa uerit uxor v. 9. nu. 5.

b Varia ex Patribus huius sententia expositiones, varijsq; intellectus verbi Benedicendi. v. 9. nu. 7. 8.

c Ut Iob iuste & dignè aduersus uxorem excanduerit; & ut iusti pro Dei honore defendendo acriter indignari, & pugnare soleant. v. 10. & nu. 1.

d Stulti, & stultitia varia acceptiones in sacris, in sententiam hanc cadentes exquiruntur. v. 10. nu. 2. 3.

e Cuiusmodi sit argumentatio à Iob confecta, & qua illius consequentia probanda rationes, suis explicatur. v. 10. nu. 5. 6. 7.

aut à recto statu deiciat: p nimirum voluit Deus optimus conseruata vita, tum spem quoque melioris vite aegroto deplorato iniicere; tum ex diuturniori certamine illustriorem antagonista suo coronam decernere, atque imponere.

Hac aduersarius accepta potestate, & ab angelorum sanctorum, iudicisque praesentia discedens, prima quaque hora Iobum inuadit, & q arte, scientiaque nocendi, & omnibus corporis humoribus, partibusque à recto & naturali statu dimotis, totum illius corpus maligno vlceri infecit, & afflixit taliter, vt nulla particula integra, & incolumis remaneret à summis vnguiculis ad vsque capitis verticem; namque non tantum vno foedissimo morbo laborauit, sed penè innumeris lethalibus, atque insanabilibus; praeter Phagadenam enim, & Cacoethe, quae per vniuersum corpus serpebant, illum cruciabant Erisipelas, cancer, ignis sacer, lepra foedissima, turpis elephantiasis, molestissimus & implacabilis pruritus, venerea lues longè turpissima & foedissima, vermes mordacissimi; pediculi, dirae bestiolarum morfu vehementer saeuientes; viscerum putredo; dysenteria, intestinorum vlcera, tenesmus, renum dolor acerbissimus, pulmonum exulceratorum sanies; putre, tetrum, amarum sputum; grauissimus halitus, pleuritis; linguae, faucium, tonsillarum phlegmon; angina, asthma, incubus, vigilia, esuritio canina, costarum dolor, ardentes febres, totius corporis marcor, & atrophia; implacabiles dolores capitis, oculorum, omniumq; mollissimarum corporis partium: vt alia omittam, frequentia animi deliquia, cordis syncopen, palpitationem, crebros singultus; & f occultiores alios Daemonis sauitia & arte morbos effectos: quos eò grauioribus fuisse existimare oportet, quò diuturniores: namque non vno aut altero, sed pluribus mensibus, fortè etiam annis, in illis fuisse credere licet.

Accessit malis grauissimis, & par quoque inopia, quae prohibuit ne vlcera, atque tumores villo alio medicamento adhibito leniri possent, quam vilissima testa, & rudique & impolito instrumento, quo se scalperet, atque fluentem saniem abstergeret. Illud non in postremo loco ponendum, quòd neque domum tectumue habuit; neque si habuisset, teterrimus vlcerum foetor illum tecto contineri pateretur; tum leprae & elephantiasis morbus, domo, vrbe, hominum conuictu & societate cedere coegerunt, ne reliquos contagio inficeret; in sterquilinio itaque, quòd è conspectu suae urbis erat, loco immundo, & x aperto confedit, cunctis auersantibus miserrimi hominis congressum, & vel aspectum solum non ferentibus.

In tot tamque acerbis malis cum temporis diuturnitas, morborumque, ac dolorum acerbitas nihil viri fortissimi constantiam emollirent, fortissimum aliud tormentum instaurat hostis, quo hominem deiciat; atque eò periculosius, quò magis molle atque effeminatum; neque verberibus, sed verbis conficiendum. Nam uxorem quae ei sola ex tam magna familia consolationis gratia relictà videbatur, y communi plaga aduersarius exceptam voluit, quòd ea esset aduersus virum pugnandi instrumentum aptissimum. Illa igitur, neque vocata, & neque rogata, sed acta tamen agitante Damone, imbecillitate quadam desperantis animi, cum virum tanta animi constantia, summam miseriam perferre cerneret, non hoc virtuti, sed stupori, & lentitudini tribuens, sic obiurgauit; a Quousque tandem tuam istam stoliditatem retinebis firmus, & immotus? quandiu sineste falsa quadam, & leuissima salutis recuperandae spe deludis breui scilicet (vt tu ais) restitutus in statum pristinum. Quid tibi spei reliquum esse possit filijs ablatis, quos ego summis doloribus enixa sum, quos meo lacte, meo labore alui, educaui, cum sanie ac vermibus tu diffusas totus, non alio exceptus tecto, quam coelesti; pro interim vilissima ancilla ego, & meam operam locare cogor; qui me conducere velit, neminem inuenio; ostiatim stipem cogo, vt te, meque sustentem: * vnicum, mihi crede, alleuamentum miserrarum est, & medicina deploratè aegrotantium, mors: b ergo Deum lacesse maledictis, quòd te conficiat, & interimat morte certissima: hoc vnum potes, verbis huiusmodi mortem accersere; sic te de Deo saeuiente, & indignè tecum agente vlisci poteris. Benedixisti Deum hactenus, ex quo nihil praemij reportasti; nunc age cum illo contumelijs; cadet fortè faelicus: cum enim iam moriendum tibi sit, nihil tentasse nocebit: quid verò certius, quam benedicenti Deum miseriae & erumnæ?

Iobus autem, vt qui se ad res aduersas fortiter perferendas praeprasset, cum has voces uxoris excepisset, tantae stultitiae & impietatis impatiens, pleno iracundia vultu, indignantibus oculis ad illam conuersus; d Verè (inquit) stultam hanc tua te verba testantur; deficiis plane, & languescis circa diuina; vero rerum sensu, aestimatione, & iudicio destitueris; nā tu es ceterarum insipientium, & à religione alienarum foeminarum similis; altera Eua seducta a serpente, quae mihi tam insignis aduersus Deum piaculi auctor, & magistra esse velis. * An non in e ratione ipsa positum est, vt qui lætis & iucundis à Deo affectus quondam fuerit, nunc lætus perferat, quidquid ille mali immittat; vel si mortem? nam quod de illius manu in nos deriuatur, non potest nobis non commodum, atque vtile existere; siue mala, siue bona beneuolus ille semper dispensat; pristina nos ille foelicitate

7 Egressus igitur Satan à facie Domini.

Percussit Iob vlcere pessimo à planta pedis vsque ad verticem eius.

8 Qui testa saniem radebat. Sedens in sterquilinio.

9 Dixit autem illi vxor sua.

Adhuc tu permanes in simplicitate tua?

* Benedic Deo, & morere.

10 Qui ait ad illam; Quasi vna de stultis mulieribus loquuta es.

* Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non suscipiamus?

In omnibus his non peccauit IOB labijs suis.

tate conduxit, atque obligauit, ne isthæc mala detrectaremus: sic gratitudinis, sic rerum humanarum vicissitudinis lex postulat: non solum itaque priora mala excelso & inuicto animo tulit Iob, sed neque primoribus labris (quod aiunt) numen diuinum violauit.

Verum vehementius etiam patientissimi viri ægritudinem atque dolorem auxerunt tres illius amici. Ij enim, * cum accepto tantæ calamitatis f aut rumore, aut nuntio, die & loco inter se constitutis, de communi profectione condixissent, videlicet Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites ex suis vrbibus, regnisque proficiscuntur, vt g veræ amicitia, & solatij officia persoluerent.

Procul adhuc stantes, vrbis moenia vident; hominem in sterquilinio sedentem conspicati non agnoscunt; accedunt propius; deformatum totum, & pristina oris dignitate turpissimo vlcere, morboque obliterata, vix Iobum esse credunt; tanta calamitate perspecta, ac recenti rerum conuersione, animo pertractata cœlum suspiciunt; Dei occultam & ab humano sensu remotam prouidentiam venerantur; rursus conuersis in Iobum oculis, cum ingenti clamore & eiulatu lachrymas edunt; discissisque vestibus puluerem, doloris declarandi causa, capitibus aspergunt; & eum tanquam mortuum luxerunt, quem ipsis quoque mortuis miserabiliorem vidissent.

Humi se quoque abiciunt, atque sedenti in terra, & in tanta calamitate iacenti assident, medicorum instar, septem diebus, totidemque noctibus; non nisi h breuissimo tempore ad necessaria munera conficienda digressi, ad multam vsque noctem sessitantes, summo diluculo iterum reuer-

tentes. Cumque sit, qui in ægritudine sunt, nulla principio aptior medicina sit, quam quies & silentium; & cum nullam ingentibus ærumnis parem verbis consolatio- nem afferre se posse cognoscerent, nemo verbum vllum facere ag- gressus est; ita dolentem grauissimè videbant; ita illi videntes agebantur, & condolebant.

f Qua ratione cognoscere potuerint ami- ci cladem Iobi, quadam. v. II. nu. I.

g An ex vera amicitia ad consolandum accesserint, an verò minimè fuerint veri amici, questione peculiari explicatur. v. II. nu. 2.

h Vt sit accipiendus iste dierum & noctium numerus, & de Scriptura regula benignè, & sapienter interpretanda. v. 13. nu. 5.

II

Igitur

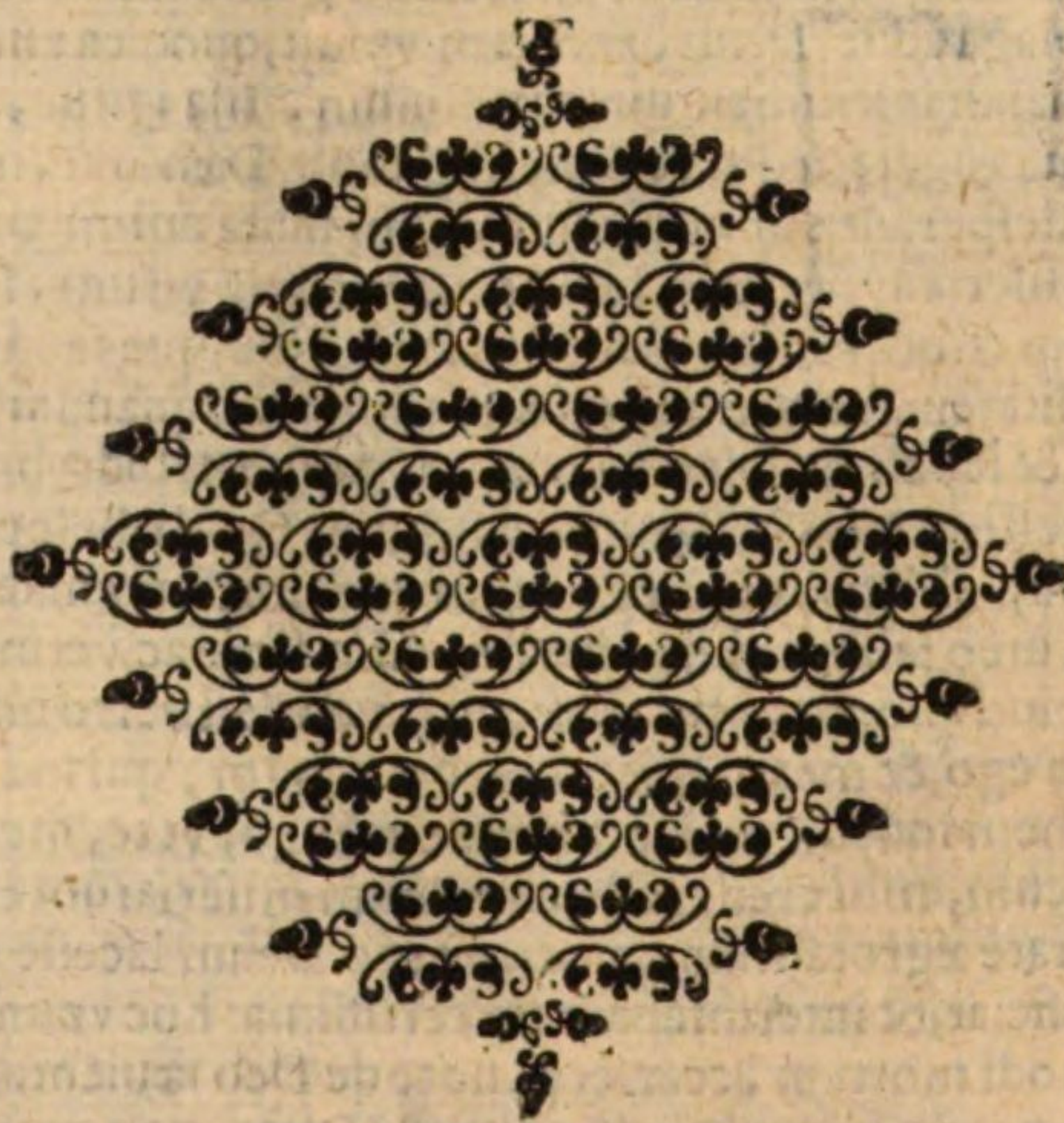
* Audierunt tres amici Iob omne malum quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themanites & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites; condixerant enim, vt pariter venientes visitarent, & consolarentur eum.

12

Cumque eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum; scissisque vestibus sparserunt puluerem super caput suum in cælum.

13

Et federunt cum eo in terra septem dieb. & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum; videbant enim dolorem esse vehementem.

IOANNIS DE PINEDA HISPALENSIS,

E Societate Iesu,

COMMENTARIORVM

IN IOB,

LIBER SECVNDVS.

Qui est de lamentationibus Iob, & de lamentandi affectu, principio & causis.

CAPVT TERTIVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Mala, quibus ipsius Iobi precipue, communique mortalium omnium vita perpetuo premitur, ac minime optabilis viro sapienti redditur, Iob deplorat; & animi causa suis amicis sigillatim enumerat, & cum gemitu lamentationeque exponit.

I. Post hæc aperuit IOB os suum, & maledixit diei suo.

- 1 Quo tempore suas lamentationes orsus sit Iob. An uno die disputatio amicorum peracta.
- 2 Loquendi peritum efficit tolerantia.
- 3 Explicatus Salomon de silentio stulti & sapientis.
- 4 Aperire os, quid? Peculiare accentus sacrorum lib.
- 5 Aperit os ad alia relatum.
- 6 Bene loqui, res operosa. Orationis cum auro collatio: quid loqui ex abundantia. 5. 6. Maledicere.
- 7 Verbum Maledicendi. Explicatus locus Regum.
- 8 Quid dies, quid tempus.

I
Eugubinus
Quo tempo
re lamenta
ri cæperit.

POST HÆC. Quidam, vt Eugubinus, hæc referunt ad acceptas plagas; ita vt statim post amicorum aduentum tot plagis confossus has querelas subito ediderit: sed neque statim post acceptos morbos; cum multo ante amicorū aduentum his affectus siluisset; neque statim in illorum aduentu verbum fecit vllum, amicis etiam silentio se continentibus septem illos luctus, & mœroris dies: in quo ferè Græcorum atque Latinorum sensus consentit; idemque significat illud, *posthac*, septem videlicet dies silentio transactos. Disputatio verò cum amicis integra, fortè vno die, & continenter peracta est; cum continenter Scriptura Sacra vniuersam disputationem describat, indicatura profectò, si interpellatio aliqua intercessisset, aut aliquo die cessatum fuisset à contentione, & disputatione; præsertim cum multum valeret ad tentandum, & labefactandam Iobi patientiam importuna illa atq; indefessa disputandi, coarguendi, vrgendi, conuitia, & contumelias iaciendi, scelera obijciendi assiduitas, & frequentia; quare fatetur aliquando Iob se fatigatum, cum graues & [onerosos consolatores] appellat. Et iterum: [En decies confunditis me:] illud argutè dicitur ad Origene, qui illud, *posthac*, ad vermiculorum famem expletam, refert, Persas, Medos, Chaldæos inter pocula non loqui, sed nutibus omnia ministrantibus præcipere; ita ex hoc more, expletis iam vermibus, & inebriatis sanguine, & carne sua Iob tempus loquendi ratus, cum antea inter vermium morsus ne verbum quidem dixerit, dicere aggreditur.

Vno die integra disputa
tio peracta.

Iob 16. 2.
Iob 19. v. 3.
Origenes.
Persa inter
edendū nō
loquuntur.

2
Loquendi pe-
nitentia effici
patientia.

Sed quòd post diurnam malorum grauissimorū perpeffionem, nunc tandem Iob dicere incipiat, duo nobis præclare significantur; alterum non nisi patienti viro facultatem inesse loquendi, atque dicendi; nam [qui non est

tentatus quid sciat?] qui nihil sciat, quid loqui possit? sanè sapientem, & verba faciendi peritum efficiunt verbera, & ærumnæ toleratæ: propterea Ambrosius, super id Lucæ 4. [Colummata omni tentatione, &c. In tentatione (inquit) sanctus Iob mysteria loquitur.] & lib. 2. de interpellatione. Iob c. 2. [In stercore sedens, in tantis vibicibus & sæui doloris vulneribus, totum corpus diris perfusum vlceribus, mysteria loquebatur; nec acquirendis propriæ remedijs ægritudinis, sed sacris vacabat sermonibus: fortiores itaq; sermones ægri hominis, quàm illorum qui non ægrota- bant: ideo ergo non carnis gemitus, & corporis infirmitates, sed voces spiritus loquebatur, quibus vrgeret, non quibus cederet.] In eam rem Sapiens, dum per totum cap. 2. Ecclesiast. ad tolerantiam laborum hortatur, tandem hoc quasi proposito præmio adiicit: [Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra:] Deum, inflicti licet plagis in vos animaduertentem colite, reueremini, amate: fugat enim, depellitque flagello ex humana mente ignorantie tenebras, atque clarissimum quoddam ad diuina cognoscenda lumen præfert: illi igitur, qui castigari, & curari renuat, loqui quoque de diuinis prohibetur. Psal. 49. [Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu verò odisti disciplinam:] propriè, castigationem, correptionem; hæc est enim disciplina illa, de qua Ier. 2. [Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt.

Eccles. 34. 9.
11.
Ambros.
Luc. 4. 13.
Iob myste-
ria loquun-
tur.

Eccles. 2.
vers. 11.

Psal. 49. 16.

Ier. 2. 30.

3
Nemo bene
loquitur, q
siluisse non
didicerit.
Eccles. 20. 7.
Eccles. 20. 6.
Cuius modi
sit stultorū,
sapientium
ve silentiū.

Iacob. 3. 8.

30. vers. 11.

vers. 28.

LXX.

Alterum, vix benè, & cōgruenter loqui posse, qui prius siluisse nesciuerit; quare obseruatione carere non debet illud, *posthac*, q. d. post diurnum silentium: homo enim [Sapiens tacebit vsq; ad tempus:] namque est quoddam stultorum, & elinguium silentium, vix laudabile, vituperatione etiam dignum, sicut scriptum est: [Est tacens, non habens spiritum loquelæ; & est tacens, sciens tempus apti temporis:] ille cum languentem, imò exanimem, & cōmor- tuam habeat linguam, virtute & moderatione nulla indiget vt taceat; iste verò cum spiritum loquelæ habeat, & concitantem motum, verborumque igniculos conceptos sentiat, si se silentio aliquando contineat, is potens erit linguam suam moderari, potensque, si semel loquendi habenas laxarit, cum opus fuerit, adducere; quare fieri non potest, vt non sint omni admiratione digna verba, cuius adeò mirum, & incredibile in tantis doloribus, tam diuturnum & inauditum silentium fuerit. Certè quam Iacobus dixit linguam à nemine mortalium domari posse, cō- èrcitam; domitam, frænata patientiæ vi in Iobo vide- mus, ac veluti generosum equum fræno injecto, silentio se continere cum opus est; neque laxatis orationi habenis rationis terminum, finesq; transilire: sic ipse de se testatur, cap. 30. [Frænum posuit in os meum,] videlicet agebatur à suis illusoribus, vt inutile pecus, laceffebatur, tūdebatur, lacerabatur doloribus, sed mutus ipse frænum videbatur habere, & silentij vinculis os adstrictum, quasi libertate orationis adempta, atq; rursus vers. 28. grauissimis se ma- lis extimulatum mitissimum se præstitisse, mœrentem licet atq; gementem; [Mœrens, inquit, incedebam sine furore:] qd enim ibi Sept. legunt: [Gemens iui sine fræno,] non ad abruptū silentiū, sed ad effusum gemitum pertinet.

Mira.

*Similis qui
silet, gene-
roso equo fra-
no infecto.*

Mirabilis sanè illa sit oris in equo facilitas, cuius tamen si is, qui in eo affidet eques, calcaribus frequenter admotis illa cruètet, habenis colla verberet, tundat virga, clamoribus, sibilis, cæterisque id genus incitamentis compellat in arenam, modò id leuiter tatum adductis habenis, perstrictoque ore aduersus hæc omnia incitamenta consistat immotus, non iactet armos, non iubas; non terram pedibus, nò aëra calcibus verberet, non assurgat in saltus, nec spumas agat ore cruentus, non ignem naribus expiret, aut alia præbeat innatæ ferociæ & rebellionis documenta; certè non abssimilis est Iobi generosa virtus facilitas & moderatio oris, morum institutio, cupiditatum compressio, quem fortuna cruentat, abijcit, proterit, ignominia pungit, dolor inflammat, ægritudo dirumpit, vermes perpetuò ieiuni & inexpleribiles rodunt, omnibus artibus læuissimus Dæmon discruciat, & prouocat ad loquendum, & spumandum ex ore stultitiam; qui tamen patientiæ fræno admonitus, consistit tacitus & elinguis, illæsus ab omni se querimonia cõtinet, non fremit, non agit ore spumas, non inflat nares, non inspirat indignabundus; cum verò iam loquitur, sic certos rationis virtutisque fines obseruat, vt vltro, citro ve nequeat consistere; dignum profectò silentium, dignissima verba, quæ non solum multorum admiratione, & silentio, sed laudibus & oratione celebrentur, sicut à Sapiente dictum est: [Bonus sensus vsque in tempus abscondet verba illius, & labia multorum narrabunt sensum illius.]

*Prou. 31. 9.
Eccl. 1. 30.*

*4
Psal. 77. 2.*

*Hieron.
Matth. 3. 2.
Act. 8. 35*

*Camora in
arte gram.
lib. 1. c. 4.
Quo accen-
tu singuli li-
bri sacri de-
cantati.*

*5
Aperitio oris
ad liberta-
tem & sa-
cultatē lo-
quendi re-
fertur.
cap. 33. v. 2*

Prou. 8. 9.

2. Cor. 6. 11.

Aperuit Iob os suum. Indicatur oratio de rebus grauissimis futura. Sic ait Psal. 77. [Aperiam in parabolis os meum] idest, loquar insignes quasdam, memorabilesque sententias de reconditis mysterijs; & ideò subiungit, [loquar propositiones ab initio,] idest, quasdam antiquas, & (quas Logici vocant) Maximas propositiones de rebus diuinis; Græci hic legerunt, [problemata.] Hieron. iuxta fontē, [ænigmata antiqua:] eiusdē phrasī vsus, & vis est, Mat. 5. & Act. 8. est nāq; ille aperiendi oris gestus & habitus magistri, doctorisque sapientissimi; in cuius os & verba singula conticentes omnes intenti sunt, obseruantque; tum tacentem illum, tum etiam os aperiētem, atque dicere incipientem; & ipsius exordij voces singulas, vocisque; genus, qualitatē, & quantitatem, an remissa, & ima, an verò acuta, & intensa, tandem an læta plenaque voce exordiat; hæc enim omnia loquentis affectum indicant auditoribus; ergo non solum Iobi oratio grauissima fuit, sed grauissimus etiam vocis tenor & accentus, sic exigente materiæ grauitate: ex quo apud Hebræos postea obseruatum fuit, vt intonso, forti, satyricoque accentu lamentationes Iobi, & Ieremiæ in suis Synagogis legerent; cum Pentateuchus, & libri historici tenore plano & leni decantarentur; Cantica alacri & iucundo accentu, Psalterium tono graui, & contemplatiuo: Prophetæ seuerò & vehementi.

Præterea non orationis solum momentum, & grauitas indicatur, sed illa etiam oris apertio, nescio quam dicentis libertatem, & maiestatem affert, quam sibi vsurpauit Eliu inf. cap. 33. [Ecce, inquit, aperui os meum, loquetur lingua mea in faucibus meis;] de quo eo loco. Liberè igitur, & suis calamitatibus superior, de suæ vitæ, & rerum humanarum vicissitudine sapientissimè Iob philosophatur.

Quod alij tertio dicunt, indicari orationem consultò & præmeditatò factam, mihi non displicet; Hispanè dicas: *pusose de proposito à hablar, hablo depensado, y como quien entendia lo que hablaba:* nam qui recentem dolorem, cum multò acerbior esse solet, silentio coercuit, iam nunc data dicendi occasione, nulla certè animi perturbatione, aut repentina commotione elatus, sed maturo cõsilio, & ex deliberatione præmeditatus loquitur. Huic annectere licet, significari simul veritatem atque æquitatem eorum quæ dicuntur: nam qui præmeditatus loquitur, studet vt non leuiter, sed ex ratione & æquitate locutus videatur, sicut Prouerbior. 8. dicit Sapientia: [Aperientur labia mea, vt recta prædicent.] Et iterum, capit. 31. 9. [Aperit os tuum, decerne quod iustum est,] atque id in hac præsertim Iobi oratione oppidò difficili, præmitti oportuit, verissimè dixisse, & ex æquitate rectoque iudicio de die natiuitatis suæ disseruisse: simile id 2. Corinth. 6. [Os meum patet ad vos, o Corinthij;] quas habiturus sum apud vos conciones de rebus grauissimis, & verissimis, semper versantur ante oculos. Obiter illud obserua, in eo, qui silentium seruauerit, non solum ab omnibus notari si multum & importune aliquando loquatur, sed etiam si os aperiat, & loquendi signum det; & in eo, qui diu sanctitatem, & vitam religio-

fiozem professus fuerit, non solum si in manifestum aliquod peccatum labatur; verum etiam cum leuem alicuius vitij speciem præ se tulerit.

Illud non omittendum, magnam deliberationem adhibuisse, & moras in eo loquendo traxisse virum sapientissimum, quòd examini verborum quæ proferri oporteret, adhuc fuerit intentus; hoc itaque silentij tempore, in cordis veluti fornace sententias coxit, scoriā inutilium verborum excoxit, atque reiecit; finxit tandem aurea verba, quæ nobis redderet linguæ, labiorumque bilancibus diligenter expensa; namque benè loqui, res est valde operosa, & subtile opus, quod tempore, silentijque prauio spacio indiget; [Aurum tuum (inquit Ecclesiasticus) & argentum tuum conflagra, & verbis tuis facito stateram;] non solum quòd verba minimè futura sint leuia, sed grauiā, magnique momenti, & ponderis, sed etiam quod res sit, quæ diligenti animi cogitatione & attentione, atque labore indigeat, qualem aurifex in auro ponderando, & examinando adhibet; non enim parum, sed multum interest, plus aut minùs laus propendeat. Quare Iobus ipse grauius conqueritur, capit. 6. propterea quòd in iniquam aurum stateram sua verba incidissent, & æquiores alias desiderat, cum non prius à se prolata fuissent, quàm diligenti trutinā examinata: [Vtinam appenderentur verba mea in statera:] præterea indicat Sapientis, debere esse sapientis hominis verba auri instar, non infecti, & rudis, sed confecti, & cælati; vt præter grauitatem, pretiosamque materiam dicendorum, opus ipsius conficiendæ orationis, laborque benedicendi non leuis sit. Ergo tum preciosa hæc materia, qua verba constare oportet, tum ipsa artis opera & factura indicat non nisi parçè, & post multum silentij tempus loquendum; propterea namque Salomon, dixit: [Virum eruditum esse * preciosi spiritus;] sicut & 1. Reg. 3. dicitur: [Sermo Domini erat pretiosus in diebus illis:] hinc facillè intelligas, cur Luc. 6. dicatur: [Bonus homo de bono Thesauo suo profert bonum, ex abundantia enim cordis os loquitur;] nam Thesauo cor simile est, quippe in illo aurea & argentea verba concipiuntur, constantur, reconduntur, priusquam lingua formentur, aut ore promantur: vbi obscura, verba esse [ex * abundantia cordis,] quasi reliquum ex fonte; qui autem angustio, & contracto corde atque animo est, facillè oppletur, multa fastidit, & multa effundit; qui verò magno, & excelso corde est, nihil equidem est quod non capiat, nihil fastidit, & multis licet doloribus plenus facillè omnes continet, facillèque se silentio cõtinet, nihil ori & verbis reliquum facit. Sed pergo, nam statim plura de hoc silentio dicenda nobis erunt.

Et maledixit. Verbum (Kālal) quod est maledicere, significat dicere mala, verbis contemnere, & vilipendere; à qua radice dicitur, Gen. 16. [* Despexit Dominam suam] idest, maledicebat, vel malè respondebat: & ab eadem radice dicitur, 2. Reg. 6. * Vilior fiam, plusquam factus sum;] nempe non habitu solum, sed contumeliosis verbis, & maledicentia vxoris; Michol licet illudat, multamque de me sermonis materiam præbeam: huius verò significationis ratio & analogia est, quia quæ vilia sunt, malis verbis accipere solemus, minùs benè de illis loquimur, aliquando etiam execramur, & maledictis incessimus. Iob itaque de die suo tanquam de re vilissima & despiciatissima loquutus est; contumeliosissimis verbis tractauit; mala illi precatus est.

Dies suo. Dies licet pro naturali aut artificiali accipi soleat, vt dicemus, v. 3. & sequentibus, aliquando tamen accipitur pro tempore fausto, aut verò calamitoso, Ier. 17. [Diem hominis non desideravi, tu scis:] quod ab aliquibus in bonum accipitur, meis concionibus nominis & famæ splendorem non aucupor, neque vitæ iucunditatem; ab alijs in malum, in hanc sententiam; Licet ab ijs sim laceratus, quibus ingentia supplicia imminere prædixerim: tamen illud calamitosum tempus, & infautum supplicij diem ego neque aduoco, neque vrgeo, neque desidero: similiter apud Abd. [Non * despicias in die fratris tui, & non lætaberis in die perditionis eorum,] idest, Quamuis ego supplicio & eueisione patriæ miseranda Ierosolimitanos affecerim: tamen vos Idumæi, ne læti diem hunc calamitosissimum inspicite; non dabitur vobis lætis inspicere: sic et apud Latinos tempus absolute positum, pro aduerso vsurpatur: non aliter Iob diem suum, i. suarum rerum statum miserrimum, & tempus tristissimum atque difficillimum, & sui, quos perfert, corporis atque vitæ cruciatus acerbis-

*6
Oportunum
in necessa-
rium silen-
tium præce-
dit sapien-
tem oratio-
nem.*

*Eccles. 28.
30.
Orat. futu-
ra auri in-
star.
Qui loqui-
tur similis
aurifici.*

6. ver. 2.

*Prou. 17. 27
* Que el ja-
bio de ca-
ro suo pala-
bras, y no se
alcāca ba-
rato el sa-
ber hablan-
las, ni el po-
der oyllas.
Luc. 6. 45.
* Lo que se-
le por labo-
ca, es el re-
manente del
coracon.*

*7
ללך
Gen. lib. 4.
* Habla-
le à su Seno-
ra con poco
respeto, y re-
spondiale
mal.
2. Re. 6. 22.
* Aunque
mas digan
à mi, y mas
burla haga
Michol.
8
Dies, quid
significet.
Ier. 17. 20.*

*Abdia 1. 12
* No lo ve-
rà vuestros
ojos.
Tempus apud
Latinos pro
calamitoso
statum.*

simos

simos lamentari aggreditur, & in disputationem uocat, materiamque dicendi.

I I. Et locutus est.

- 1 Verbum loquendi quale: eiusdem vocis geminatio.
- 2 Iustorum silentium in ærumnis: explicatus David.
- 3 Quale sit iustorum silentium: explicatus Ierem.

Vatab us.
Regia.
Hebraus a.
pud Caiet.
דבר
Gen. 31. 20.
LXX.
Gen. 2. 17.
2
Iusti in æru-
nīs silent.
Pj. 88. 51.
Isa. 30. 15.
Ier. 8. 14.
* Reiojamo
nos y calle-
mos, que
biē tenemos
por que.
Matth. 22.
12.
* La misma
verdad de
su culpa, le
añó de presy
manos; y no
tuuo que ha-
blar.
Psal. 46. 2.
Hieron.
Psal. 16. 2.
Hieron.
vers. 6.
Ier. Tbr. 3.
25.
Ier. Tbr. 3.
27.

P Agnin, ad gemitum refert, dū legit, & clamauit: multo incongruentius, Vatab. & Regia, & respondit: nā ipse potius initium dicendi facit. Hebraus apud Caiet. longius petiuit; Et proposuit quasi materiam dicendum: simplicius atque commodius Latinus interpres, & loquutus est, nam (amar) simpliciter dicere, aut loqui significat; licet ex adiunctis pro ratione loci, & sensuum peculiarem habere soleat præcipiendi, decernendi, promittendi, aut grauiter de re aliqua dicendi, sed hic non tam ex simplici uerbo, quā ex repetitione eiusdem rei, & uocis ferè synonymæ Epitafium habet: Aperuit os suum, & loquutus est, sicut & id, Genes. 31. Deus Patris tui dixit mihi, caue, &c. Sept. ex Hebr. Dixit ad me dicēs; dixitelo una uerba. Serio præcepit, & Gen. 2. Præceperam tibi, ne comederes. Hebr. præceperam tibi dicendo, rem grauissimam, plenamque pondere, quæ pro sua dignitate bis, & ter repeti debeat.

Sed nunc non solum, quod post diuturnum silentium, sed quod in medijs ærumnis fiat patiētissimi uiri oratio, obseruari debet; solemne namque semper fuit uiris iustis in medio dolorum æstu immotum silentium, sicut David dicebat se opprobrium a multis gentibus excepisse, & in sinu suo continuisse, & silentio tulisse: [Memor, inquit esto domine opprobrij seruorum tuorum, quod continui in sinu meo multarum gentium:] est autem hoc iustorum afflictorū silentium, simul cum externa reticētia, nulla ēt interna animi irati, cordis uel indignantis vociferatio, nulla de Dei providentia conquestio, nullaque humane opis imploratio, sicut ab Isa. monetur Achaz: Vide ut fileas, (nullius opē implores, rem totam Deo tantum committe) noli timere, at eodem pertinet illa altera, siue miserorum adhortatio, siue pollicitatio salutis, In silentio (sustinentia, & omnis humani auxilij despicientia) & spe (solijs diuinæ opis expectatione) erit fortitudo uestra, aduersus omniū malorum cohortem. Silentium præterea hoc non solum querelas excludit, sed affert et nostrorum peccatorū cognitionem eiusmodi, ut prōptē, & alacriter perferre velimus commeritas pœnas: sic secū cogitabat, dicebatq. populus afflictus: [Conuenite, & ingrediamur ciuitatem, & * fileamus ibi, quia Dñs Deus noster filere nos fecit, & potū dedit nobis aquā fellis; peccauimus .n. Domino.] Planē uidit miser ille se dānari merito ad sempiternū tenebrarum carcerē; * & obmutuit, sceleris uidelicet conscientia uinctus. Huius patientiæ silentis meminit, Pl. 64. quo se in medijs grūnis, & captiuitate consolabatur Dei populus. Te decet hymnus Deus in Siō; Hier. iuxta Hebr. Tibi silentiū laus Deus in Sion, i. te nostrum silentium, te nostra tolerantia prædicat hymnis dignissimū; nam nostra patientia, Dei flagellantis laus est: idem David: Nonne Deo subiecta erit anima mea? ab ipso .n. salutare meū. Hier. iuxta fontem, Attramen apud Deū filebit anima mea, & hoc se silentio præbebit Deo obsequēte, & iterū; verumtamen Deo subiecta, (Heb. filens) esto anima mea; ab ipso .n. patiētia (expectatio salutis) mea. Mirificē rem expressit. Iere. Bonus (suauis, oportunus auxiliator) est Dñs (Iehoua, bonorum omniū, vitæq. beatæq. fons, & principij) speratibus in eum; animæ (homini inhianti in eius opē, eius auxilium ardenti, & cōcitato spiritu imploranti) quærēti illum: bonū est præstolari cum silentio salutare Dei (quippe in deploratis malis, hoc est remedium extremum, silentio ferre, spe de Dei bonitate concepta; melius, atq. commodius est cum Deo agere silentio, quā importunis querimonijs) Bonū est viro, cum portauerit iugū ab adolescentia sua, (quantū uis delicatū adolescentulū, tenerumq. vitulum astringat Deus iugo grauissimo, & durissimo, & identidem stimulet, ferroque exagitet, tantum non mugiat ille, non recalcitret; hoc nāque durum illi existet) sedebit solitarius (quāuis nullum laboris comitem adiungat, sed grauissimum iugum, quod par boum fortissimorum merito postularet, soli sibi delicato, & infirmo imponi videat) & tacebit (feret tacitus,

Io. Pinēda in Iob. Tom. I.

& elinguis, sine voce, siue querimonijs) quia leuauit super se, (sic lectio Vatic. i. iuxta Hebr. quia leuauit super se iugum, quo ēt modo iuxta Septuag. legerunt, Ambros. & Theodo. quia tulit super se ipsum iugum graue; tantum enim abest, ut se loris, & iugo subtrahat, ut etiam iponte sua accedat, submittat, inferatq. collum) Ponet in puluere os suū (tam demissam enim ceruicem præbebit, ut ore contingat terram, demissē simul, atq. silenter suscipiens onus) si fortē sit spes, (hac uidelicet rōne futuram opem expectaturus) itaq. cum S. Iob, non minus illustre silentij, quā patientiæ exemplū præbuisset, quo tandem animi affectu permotus, quoue doloris sentu stimulatus alta nunc silentia ruperit, deinceps nobis explicandum est.

LAMENTATIONVM IOBI, & lamentandi affectus, causarumque consideratio.

N Eque leues, neque paucae illæ quidem difficultates in his Iobi lamentationibus explicandis interpretibus occurrunt, quæ plerisque torserunt; sed ne nos male quoque habeant, singillatim, quod explicentur facilius proponemus; ad sua singulas capita secantes, atque reuocantes. Est uero res quidem consideratione dignissima: nam plene sunt voces, plenaq. mysterijs suspiria, ut Ambrosius dixit, causæ quoque difficiles, & reconditæ, non enim cuius patet cordis arcanum, quod in ægritudine & amaritudine est, sicut a Propheta dictum est: [Anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, & non indicauit mihi.]

SECTIO I.

An Iobo nunc accesserit recens aliqua querelarum causa.

- 1 Difficultatis proposita ratio.
- 2 Nullam accessisse Iobo lamentandi nouam causam, sed nouam dicendi occasionem.
- 3 Obiectionum responsio. Iustus comitatus, et urbanitatis studio.
- 4 Qui modus accedendi ad disputandum.

HÆ Iobi querimoniæ ex noua nunc causa ortę uideri possunt; quondam enim aut filebat omnino, aut si loquebatur, non nisi pacati, præsentisq. animi signa dabat; nunc uero in ingentes querelas abripitur, longiusque dolore effertur, quā sapientis hominis ratio cogitata postulare uideatur, adeoque amicis suspicionem despondentis animo, seque abiiciētis iniicit; id quod significare possunt extrema huius capitis uerba; [Nonne dissimulaui, nonne filui, nonne quieui, & uenit super me indignatio?] noua uidelicet, læuiorque plaga, post tot alias patienti, & pacato animo toleratas.

Verum statuo, nullā omnino recētis doloris, aut querelarū materiam colligi ex toto libro posse; cum potius, varijs licet modis, eandem semper cantilenam canat, nimirum honoris, salutis, bonorum omniū iacturam; acerbissimos morborum dolores, & cruciatus; mortis formidinem, metumque, acres contumelias; iniquam de sua uita suspicionem; Deum sibi instar sauiissimi hostis iratum, quem ipse omni obsequio, & obseruantia coluerit, quæ omnia subiectis sexcentis locis ostenderem, nisi nobis, etiam nolentibus occurrere deberent.

Ad id ergo quod primo loco obieciēbatur dicendum, certē non noui doloris, sed nouam nunc loquendi occasionem datam in amicorum præsentia, apud quos de misero suarum rerum statu, mortalium more, conqueritur, cum antea siluerit; ut priores loquendi uices pro sua urbanitate suis amicis cōcederet; nunquam enim vir iustus animi sui moderator, & rector, ita suis se rebus totū tradit, siue in mœrore, & luctu, siue in læticia & gaudio, ut officij, vllō vnquā tēpore, obliuiscatur sui, aut amicitia, & urbanitati aliqua ex parte desit; quin potius virtuti, & æquo semper primas fert; id quod in humani generis reparatore clarē perspicitur, qui dum in oratione vehementiū confictaretur, sedulam tamen dormitantium discipulorum curam gessit; semel & iterū amice illos.

LXX.
Ambros.
Theodoret.

4. Reg. 4. 27

Difficultas
tis ratio.

vers. 26.

2
Nullā acc
fisse Iobo no
uam lamen
tandi causam.

3
Responso ad
obiectionem.

Iustus etiā
in aegritudi
ne comis, &
urbanus.

Matth. 29.
Marc. 14.

Juc. 22.
Ioc. 19.

Ios admonuit, & inuist; & sui oblitus animam iamiam agens matri filium, & discipulo matrem magistratque procurat: accedit etiam illud quod Iobi amicis in tantis, tamque multis malis obstupescens, simul, & obmutescens constanter tamen ipse disputare aggreditur, & sui consolandi primus ipse occasione præbet, rationeque designat. Eiusmodi est apud Ciceronem sapientis illud Solonis elogium, quo se negat velle suam mortem dolore amicorum, lamentisq. vacare. Tum præterea ne diurnitate silentio molestior illis esset, ut argutè obseruauerunt Chrys. & Polyc. Atque ea ipsa re, quod disputatio nem ipse primus aggreditur, eximia dat sapientiæ documenta; nemo enim nisi sapiens ad disputationem accedere debet, quantumvis ab alio laceffatur. Qua de re vide Philo li. quod deterius potiori insidietur. Quomodo aut illa extrema capitis verba accipi debeant, videlicet prima parte relata ad tempus felicitatis, eo loco dicemus.

Solonis elo-
gium.
Cice. de Se-
nat.
Chrysos.
Polychron.
4
Quis modò
accedendi ad
disputatio-
nem.
Philo.

SECTIO II.

An fuerit Iob scrupulis agitatus.

1. *Demon sæpè iniecit scrupulos; interdum creat Melancholiã. Quadam scrupulorum remedia. Explicatus locus. Reg. de spiritu malo Saul.*
2. *Terrores conscientia inieci à Demone.*
3. *Quadam scrupulorum indicia.*
4. *Scrupulosi ut se debeant erigere. Horum medicina, obedientia.*
5. *Iobi lamentationes non esse referendas ad scrupulos.*
6. *Iob, vixit Christ: patientis figura, per omne genus passionum, & in omnibus sensibus probatus, non habuit sua gratie eui- dentiam.*
7. *Posui laborare scrupulis.*

ADhuc tamen videri alicui potest in nouam animi agritudinem, multò quàm reliquos corporis cruciatus acerbior, incidisse, ut conscientia stimulis, & interna, quã vocant, desolatione cruciaretur, ad illustriorem patientia probationem.

1. Probatio ex demonis tentatione. Id primò probari potest, quod hac quoque ratione tentare soleat aduersarius, & perturbare mentes hominum, & ad desperationem adducere, ut Gers. dicit, & Laurent. Iustin. quare cum dæmoni amplissima potestas permessa à Deo fuerit vexandi Iob, ab hac quoque tentatione minime credendum est abstinuisse, atq. eò verosimilius fit, quod hic cruciatus conscientie acerbior est, & à D. Bern. cum inferni tormentis merito comparatus. Et confirmari res hæc poterit ex eo, quod frequenter scrupulosarum mentium agritudo, initium habere solet ex morbo, & affectione melancholica; corporis autem agritudine, & temporis aut humorum excessu, frequenter ad suas tentationes aduersarius utitur, ut explicat latè Lyr. & Burg. 1. Reg. 16. Sic enim psallente David, atq. leniente prauam furentis agritudinis dispositione, qua laborabat Saul, & qua Dæmon utebatur liberius, atq. facilius ad illum vexandum, melius habebat, uti his verbis scribitur; [Quandocunq. spiritus Dei malus arripiebat Saul, tollebat David cytharã, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat; recedebat. n. ab eo spiritus malus.] Quare inter alia scrupulosorum remedia ea omnia sunt, quæ melancholiam purgant, ut auertit tradit Gers. de exercitijs diseret. & de remedijs contra pusillaniam. vide etiam D. Th. 1. p. q. 115. art. 5. ad 1. & 2. D. Ant. 1. p. tit. 3. c. 10 §. 10. reg. 6. at verò melancholia pro aliorum morborum apta materia, sumpta est à dæmone; quæ etiam scrupulis, & imaginationi stimulanda seruire potuit: in quam quoque rem facit, quod scripsit Auicenna, quibusdam medicis visum esse, melancholiam morbum à dæmone fieri.

2. Probatio ex quibusdã conscientia. Secundò huius rei testes sunt, acerrimi quidam conscientia terrores, longeque molestissimi, quos pati se testatur, c. 6. & c. 7. v. 14. & c. 9. v. 34. [Auferat à me virgam suam, & pavor eius nō me terreat, & c. 13. v. 21. Formidō tua non me terreat, & c. 14. v. 13. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus?] & c. 10. v. 2. dānari timent; Noli me condemnare: quibus locis, significat apertè, non tam dolere se de alijs præsentibus malis, quàm de eo quo cruciatur animi terrore: qua de re dū differit Laur. Iust. sic scribit: [Quandoque et dæmones horribiliter humanæ men-

Iust. supra adductus.

ti se ostentant per tetras imagines, & insolitos aspectus, atq. per terribiles cōnationes, insuetosq. terrores tremorem conantur ingerere vehementem; quatenus relicta confidentia anchora, in pusillanimitatis pelagus ipsam demergant.]

Tertiò, ex signis quibusdam, quæ amici in illo notarūt, cap. 15. quod quasi magna cogitans attonitos haberet oculos, obstupescens similes; videlicet, quasi magna moliretur, & alta esset cogitatione defixus; modo humi demissos, & immotos gereret oculos, modo sublimes illos attolleret admirandus; tum statim crebris conuersionibus, crebroque rotatu huc illuc sapius circumageret; quod proprium eorum est, qui interius cogitatione aliqua stimulantur, interdum motibus, & signis externis internas animo imagines conantes depellere.

Quartò, Deum sibi iratum fingere videtur, atq. suorum peccatorum, & anteaactæ vitæ scrutatorem nimium, nimiumq. memorem, c. 7. vers. 20. & 21. Tum etiam, c. 10. vers. 3. calumniam se pati conqueritur, & accusationem acerrimam de minimis, atque leuissimis erratis, & c. 14. vers. 3. & 17. Signasti quasi in sacculo delicta mea.

Quintò, à suis ipse verbis simplici, bonaque mēte prolatis timet, ne forte peccauerit; in quam rem explicatur à Philip. & Bed. in c. 17. Desperavi, nequaquam ultra iam uiuam; & inferius, peccaui, &c. an in hoc peccaui? nulla ne mihi reliqua salutis spes?

Sextò, nunquam sibi persuadet à semel admissio peccato mundatū iri, ut c. 10. vers. 15. [Si peccaui, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris? quem sensum indicauit ibi Grego. sic explicans; Si culpam veniam abstulit, cur hanc & à memoria nō deterfit? Sæpè autem, inquit Greg. ita mens in culpa recordatione concutitur, ut ad perpetrationem illius logè grauius, quàm prius quando capta fuerat, urgeatur, & deprehensa trepidat, seq. ipsa uanis motibus impulsæ per-

turbat:] quo vñ scrupulosam mentē accuratè describere. Septimò, tandem his tot, ac tātis tempestatum fluctibus iactatus respirat aliquando, & aduersus sæuiem tempestatē sæpè se erigit, & confirmat, & anteaactæ vitæ bona conscientia consolatur, c. 16. 17. 19. 29 30. 31. quod etiam facere scrupulosi solent, dum vires, & animos sustinent, ad suam ipsorum agritudinem superandam: inquam quoque rem illud adducit Gers. par. 3. op. de remedijs contra pusillanimitatem; conquestos, videlicet, fuisse aliquando dæmones de quodam monacho, qui se deprimebat, cum superbiæ tentationem sentiebat; at verò cum ab aduersario ad desperationē adduceretur, in spem sese ille maiorem, melioremq. erigebat. Idemque docuit noster Pater Igna. Societatis nostræ fundator in fine suorum exercitiorum spiritualium, obseruat. 5. ut cum Dæmon vult conscientiam constringere nimium, homo tunc laxet aliquantulum; atque hæc omnia confirmant, quæ D. Greg. in præf. c. 3. ait: dum Iobum in commemoratione suorum præclarè factorum à iactantiæ culpa excusat. [Nequaquam, inquit, in iactantiæ uitium incidit, qui contra internam desperationis impulsione, per exteriora præconiorum suorum uerba pugnavit, & dum labefactari per opprobria tinuit, ad statum se fiduciæ ex anteaacta uita confirmando reuocauit; In re hanc argutè dixit Plut. Quomodo illos, qui in ambulando attollunt se, & ceruicē subrigunt, fatuos dicimus, & uanos; contra cōmēdamus eos, si in pugillatu, & bello erigant se; sic uir, qui ex fortuna titubauit, si assurgit, & pugilis more conferēs pedem casus reluctatur, atq. ex spe abiecta, miserabiliq. traducit se ostentatione ad animum gestientē, & excelsum, non ille odiosus, uel ferox, sed magnus uideatur atque inuictus.]

Tandem cum scrupulorum longè optimum, atque præsentissimum tradatur ab omnibus conscientia curanda medicis remedium, aliorum consilijs audientem se atque obsequentem præbere, certè ad maiorem huius agritudinis acerbicatem videtur pertinuisse, quod Iob habuerit importunissimos consiliatores, & consolatores, quos ipse medicos uanitatis appellat, c. 16. quibus si obsequeretur, conscientia bonæ solatium, & gaudium a se repelleret, cum uero illis repugnaret in sua agritudine, merneret nihilo magis illorum consilijs delinca.

Sed aio tamen, quod ad has Iobi lamentationes, & querelas attinet, nihil opus esse, ad scrupulos confugere, ad nouūve aliud mali genus; quos enim corporis dolores, & animi cruciatus patitur, eiusmodi sunt, ut nullis quælis & lamen-

3
Iob 15. 12.
Alia scrupulorum externa indicia.

Philip.
Beda.
Desperatio y peccato deve de auersioe ista que a hora dixit.
Greg.
Mentis scrupulose descriptio ex Greg.
4
Vt se scrupulosi, & pusillanimes erigere, & confirmare debeant.
Gerson.

Pater Igna.

Gregor.

Plutarc. op. quō quis ex ira inuidia se laudet.

Scrupulorum medicina obedientia.

Cap. 16.

5
Iobi lamentatio non est reuerenda ad lamen.

scrupulorum agnitione. lamentationibus inferiores esse videantur; eleganter hanc rem explicuit, Chrysost. homil. 4. de pat. Iob. nisi forte velimus etiam cum similibus, imò ijdem ferè verbis Iere. sua mala deplorat, aut cum mortem in votis habet Moy. ses, & Elias, aut cum David ingemit, lamentaturque, scrupulosos hos omnes asserere, inuitos licet, & nihil tale cogitantes, quod ijs qui audirent, ridiculum; ei qui assereret, religioni, & scrupulo futurum esset: neque verò suscepta à Iobo damna ita debent externe, & quasi cute tenus accipi, vt internum dolorem non effecerint, & quidem grauissimum. Quem enim doloris sensum fortunarum, dignitatis, regni, iustitiae, & inopinata affert amissio? quem ab amicis iactata contumelia? de quo ille verissimè dixit: [Habet quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes, ac boni viri difficillimè possunt;] toleratu sanè grauissimam, & quam Deus peculiari ratione curaret, David iudicauit; dum exilij ac vitæ discriminum, & aliarum ærumnarum oblitus, de illa iniuria à Semei iactata illud tandem dixit: si fortè respiciat Dominus. Quantam molestiam, & cruciatum habet, cum bene, sancteque vixeris, iniquus tamen, & sceleratus haberi, & prædicari ab ijs, qui sapientes, & æqui rerum æstimatores habentur? illud certè ad malorum exaggerationem, & cumulū pertinet & cum iniquis reputatus est. Quam difficilè morborum omnium cruciatibus perpetuò absorberi humanā fidem Vincentibus, famescere, putrescere, spectaculū mundo fieri, & diuini supplicij fabulam verissimam atq. prouerbiū? Quam arduum internas quasdam Dei consolationes, & diuinæ faciei splendor, & radios in medijs calamitatum tenebris desiderare, quos quondam felix habueris? Quantam affert indignationem exosum se omnibus, atque inuisum cernere, irrideri ab inimicis, seruis, ancillisque conspui, illud à uilissimis hominibus; Deum, & hominum fidem obtestantem, gementem, opem implorantem, non audiri, non curari, contemni? præsertim cum aliorum malis, & ærumnis, longè dissimili ratione eueniat; hoc enim ferè sic fieri solere accepimus. (vt Sapienter dixit Cicero) vt Regum afflictæ fortunæ, facile multorum opes alliciant ad misericordiam. Quem metū, quamque trepidationem efficit mortis iamiam aduentantis strepitum exaudire; non longè conspectæ minas accipere, & imminentem iugulo recuruam falcem sentire? Quis immota mente sustineat omnium malorum coeuntium, atque vno irruentium agmine impetum? Certè cum vir patientissimus Iob Christi Iesu patientis minimè obscura, imò valde illustis figura fuerit, ex internis Christi passionibus, externisque corporis cruciatibus, quos omnium, quos mortales vnquam perpassi fuerint, fuisse maximos atque grauissimos Theologi decernunt, Iobi dolorum acerbitas, & grauitas colligi potest; licet enim isti longè minores fuerint, sed tamen etiam pertulisse videtur omne passionum genus; tum ab exteris, tum etiam à suis, à viris ac foeminis, à regibus, à seruis, ancillis, ministris, & popularibus, ab amicis, cognatis, notis, & familiaribus; in externis bonis, in fama & existimatione, honore & dignitate, in omnibus membris, in sensibus omnibus: cruciatur enim sui corporis sordidissimi aspectu, Demon se se illi minacem, ac trucem obijciente, & territante spectris, & visis nocturnis; auditu contumeliarum, & importunissimarum contentionum garrientium amicorum; gustu euerso à sua temperie, putri, amaroque humore infecto; odore terribilissimo ex totius corporis vlceribus spirante; denique omnium corporis partium doloribus acerbissimis: accedit peculiariter, Iobum (quod in Dei filio esse non potuit) nullam habuisse suæ gratiæ certitudinem, neque euidentiam; pariterque incertum habuisse, an tanta mala demonis arte, & inuidia procurata fuissent, an verò à Deo irato immitterentur: id quod poterat Chrysost. homil. 4. de patientia Iob; [Nesciebat, inquit Iob, cuius rei causa dimicabat; nesciebat quæ tandem exitum prælium habiturum esset:] quid, quod Christus Iesus immediatè à dæmone tortus non est, quod in minimè fuisset necessarium ad nostram salutem; tum etiam neque per se ipsum, Deus Pater filiū dilectionis suæ exagitauit; quare cum ait: propter scelus populi mei percussit eum, auctorem se passionis significat, sed media tamen inuidia, & scelere nefariorum deciderum; quasi diceret, præ inuidia & prauaricatione populi percussit eum, aut vt est in fonte, percussio ei; & cum dicitur, potestati tenebrarum traditus, intelligi per medios impios ministros debet; vti

sapiēter explicuit Euthym. eo loco; at verò Iob, & Deus ipse videtur ad certamē prouocasse, atque turbine, voceque celsitus data territasse, demonq. ipse modis omnibus immaniter lacerauit: quare, quæ super cap. 2. enumeramus infinita propè mala, corporis morbos, & animi egritudines, nunc iterum commemorari oporteret, aut certè ex loco illo peti; & rem hanc illa tandem Chrysost. sentent. claudere; videlicet, vnus hominis corpus acerbitates omnes, quæ in orbe terrarū reperiuntur, penitus exhaustisse.

His omnibus qui vult scrupulorum etiam egritudinem addere, poterit sanè: dū tñ alijs malis omnibus, & sapē, & dolenter à Iobo deploratis scrupulos hos neq. anteponat, neq. cū ille clamat, & conqueritur, scrupulorum tantū aculeis pungi, maleq. habere existimet, quasi cætera mala querelis, atque clamore indigna fuerint: ac non potius ea extiterint, quibus nulla suspiria, gemitus nulli parem potuerint significationē afferre; præsertim cū Deus patientiæ exemplū cunctis mortalibus proponere voluerit patientissimū Iobum, Tob. 2. ridiculū autē sit dicere, in scrupulorum perpeffione, & sustinentia propositū nobis exemplū, & non potius in aliorum malorum tolerantia: accedit, quod frequenter ex ignorantia prouenire scrupuli solent, atq. cū illa quam Iobus habuit, singulari diuinarū, humanarumq. rerū sapientia, & cū illa, quā perpetuò retinuit, bonæ conscientie constantia, & firmitate apertè repugnare videntur; ego certè hominū sapientissimū, natura constantem, vix possum fingere scrupulosum; at verò cōtemplari cogor trepidantem, & aduentantiū malorum opinione exterritū, præsentibus oppressum difficultatibus, dolentem, conquerentem, vix respirantem ex tot vulneribus.

His quæ diximus respondēri interim pōt ad primas obiectiones, q. si quippiā amplius desideratū fuerit, tūc reddemus, cū ad peculiare locos illos explicandos ventū fuerit.

SECTIO III.

An hæc sit peculiaris Iobi, an verò communis mortalium omnium vitæ deploratio.

1. Testimonia ex Patribus. Iusti solent lamentari non tam suas, quam communes miseras.
2. Iob potius suas ærumnas persequitur. Cuiusmodi agna mens; pulchra ex Ecclesiastico similitudo, ne enon alia ex Plutar.
3. Consequens esse, vt etiam Iob agat communem omnium, mortaliū causam. Mœrentes mœrere alios volunt.

Quibusdam placuit his lamentationibus, non tam suam, quam communem omnium mortalium lucem, & diem persequi Iob; Sic D. Isidor. in lib. proemiorum ait: Iob suis lamentis totius mundi deplorari miseriam. Philip. & Beda, in se humani generis mortalitatem deffere. Ambrosius de interpellatione, Iob libro 3. cap. 6. Quanta deploratio sancti viri pro communi infirmitate? idem existimant Hugo, Steuchus, & alij recentiores, & exemplo est Ierem. cap. 20. & in Thren. non tam propria, quam communia mala lamentans; & 1. Machab. 2. Mathathias. [Væ, inquit, mihi, vt quid natus sum videre contritionem populi mei:] viri enim iusti sui obliuiscuntur, tantum attentum ad communia, vel bona procuranda, vel mala auertenda, aut deploranda: propterea namque Ezechiel. 9. à communi clade seruantur, & notantur in fronte signo Thau salutifero, quod [uiri gementes, & dolentes, sint super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ciuitatis,] id est, publicè, atque palam à plerisque ciuibus perpetrantur.

Certè tamen (id quod textus ipse docet) sua nūc Iob mala deplorat, neq. homini grauius egrotanti, atq. dolenti tantum est ab re sua ocij, aliena ut curet: afflicta hominis mens uix potest quidquam aliud, quam suā ærumnam commutare; cū enim hæret infixus animo dolor, hæret fixus in dolore animus, nihil ut possit alienū agere. Valeret quidē non parum, ad leniendum dolorem illa cogitatio communium miserationum omnibus mortalibus poenarum socijs; qua consideratione superius usus uidetur, cum dixit: Nudus egressus sum de utero matris meæ: sed hoc nunc solatio minimè utitur; nam ut Salomon dixit, Prouerb. 14. [Cor, quod nouit amaritudinē animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus,] id est, qui tam graui afficitur animi dolore, quantum nemo alius nouit, præter eum ipsum,

Chrysost.

Tobia 2.

D. Isidor.

Philip.

Beda.

Ambrosius

Hugo.

Eugub.

1. Mach. 2.

7.

Iusti cōmun-

nes miseras

deplorant.

Ezech. 9. 4.

Non ita alia

na, quæ sua

mala Iob

deplorare.

Cap. 1. 21.

Prou. 14. 10.

*Afflictos, se na calamitate extranei hominis, ut gaudere, id est, ut leni-
torem mori
tradere.*

Eccles. 7. 5. Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia ho-
minis in cogitatu illius, id est, cum agitur, & concutitur
cribrum, decedit melior, subtiliorq. farina pars, manenti-
bus sulfuribus, sordibus, & omnibus reiectamentis fari-
na; sic mens afflictata repellit a se omnes solatij captadi co-
gitationes, & eas tantum retinet, reuoluit, habetque prae-
oculis, quae deteriores, & molestiores sunt: eandem rem
elegantia alia similitudine illustrat Plutar. [Quemadmodum
Plutare. de inquit, cucurbitae medicinales deterrimum sanguinem ex
Tranquil. carne eliciunt, sic tu pessima quoque (cum ærumnoso lo-
anmi. quitur) tuorum in te congeris, nihilo illo Chio negotia-
Ærumnoso tore melior, qui cum vinum optimum venderet ipse sibi
esse similis acidum conquirebat.]

3 Sed tamen (ut Patribus initio adductis satisfaciamus)
cum nullum malum, quod humanum sit, ab aliquo homi-
ne alienum censeretur, communisque sit mortalibus
omnibus vitæ fors, atque lex; fieri non potest, ut suam ita
Iob, quin communem omnium causam agat; sicut si se-
nex suam senectutem vituperet, aut miles belli incom-
moda; eadem sane ratione afflictus homo vitam humanam
ærumnosissimam: illud verò etiam peculiare habent ani-
mo dolentes, ut priuatas suas ærumnas communes esse
velint, secumque dolentibus condolere omnia, & se-
cum ruentibus corrumpere omnia, & cum illis, si in tenebris
iaceant, communem diem tenebrescere, & solem com-
munem caelo excidere; uti Medea illa amore, pariterque
dolore furens.

— *Sola est quies.*

*Sen. in Me-
dea Act. 3.*

Meum ruina cuncta video si obruta.

Meum omnia abeant; trahere, cum peream, libet.

SECTIO IV.

Quid diei, noctisque nomina hoc
loco significant.

1. *Gregorij expositio allegorica: peccati gradus quidam, et quasi
atales.*
2. *Secunda de peccato originali à quibus docentur.*
3. *Tertia expositio verior, & simplicior.*

Greg.

*Philipp.
Beda.*

Greg. Gregorius, in præfatione cap. 3. & initio lib. 4. docet
non debere intelligi sensibilem aliquem diem, qui
huius præter labentis temporis pars sit; sed nostram mor-
talitatem (hanc item indicantur Philip. & Beda) aut certe
Diabolus, qui per naturam dies est, nox verò per culpam.
Optat itaque Iob ut pereat, id est, ut male illi sit, & dignis
rursus supplicijs tentandi licentiam amittat: interferit ve-
rò Gregorius quædam alia de peccato, & eius quasi gradi-
bus, & ætatibus; videlicet, de illius educatione, nutritio-
ne, alijsque blandimentis, quibus culpa fouetur, & adole-
scit: indicat præterea, lucem accipi pro diuina cognitio-
ne; noctem, & tenebras, pro mentis cæcitate: sed huius-
modi plane sunt omnia allegorica, aut tropologica.

M. Albert.

M. Albert. Non longe ab hac expositione recedit Magnus Alber-
tus, qui licet vitæ, diei, lucisque nomine vitam hanc ipsam
intelligat, ea tamen tantum consideratione, quatenus illa
Dæmon usus est ad Iob cruciandum; ita ut formaliter (ut
dicunt) & prima, præcipuaque intentione ipsa Dæmonis
malitia & inuidia, atque incredibilis nocendi cupiditas
maledictis petatur: paulò subtilior, sed longiusculè quo-
que perita interpretatio.

*Philipp.
Beda.*

Philipp. Philippus & Beda, diem & noctem pro eodè accipiunt,
videlicet, pro natiuitate, aut conceptione homini in pec-
cato originali; addit etiam Philip. Iobum detestari præ-
uaricationem primi hominis; intelligit fortè peccatum
ipsum Adami, quod à Theologis appellatur Originans;
tum etiam illud, quod per originem transfunditur in po-
steros. Idem intellexisse videtur D. Thom. noctis nomine,
dum ad sanctificationem Beatæ Virginis probandam vitur
eo loco, Expectet lucem, & non videat, 3. par. quæstio. 27.
artic. 2. & propter peccatum originale diem maledicti à
Iobo ait 2. 2. quæst. 7. 6. art. 2. ex Græcis idem indicat Se-
Seuerianus. uerianus in Catena, & plerique ex Scholasticis disputan-

tes de peccato originali; licet enim cum hæc protulit
Iob, illius peccati maculam iam haberet elutam, atque
deletam, neque optabile fuisset, statim post conceptionem
in peccato originali decessisse, potuit tamen primordia
iuxta vitæ illo peccato polluta detestari, quod ex illo, quasi
ex prima radice reliqua corporis, animique mala pullu-
lassent: verum neque expositio hæc est prima, quam ver-
ba ipsa postulant.

Tandem frequēs aliorum interpretum, præsertim post
D. Tho. hoc loco, sensus est, de suo ipsius inauspicato nati-
uitatis die, initioque miserrimæ vitæ; de nubila huius, at-
que tristitissimæ vitæ vsura; de mortis ipsius tenebris; hæc
enim omnia, & seriem, & sensum habent toto capite leni-
ter decurrentem: non semel D. Ambr. hanc expositionem
docuit, lib. de bono mortis. cap. 2. & super id Luc. 4. [Con-
summata omni tentatione Diabolus recessit; sic ait, Gene-
rationis suæ carnalis diem perire desiderat, ut dies eius in
regeneratione numeretur; Pereat, inquit, dies sæcularis,
ut dies spiritualis oriatur,] fastidit videlicet temporalem
vitam, æternam, beatamque desiderat.

SECTIO V.

Qua mente maledixerit Iob diei,
vitæque suæ.

1. *Maledicere creaturis non licet. Hæretici, & Iudæi Iobum ma-
ledicentia, & impatientis animi accusant.*
2. *Prima via explicandi rejicitur. Secunda item Græcorum non
satisfacit.*
3. *Tertia responsio illustrata pulchra similitudine ex Chryso-
stomo.*
4. *Quarta ex eodem.*
5. *Indicantur tres aliæ respondendi viæ veriores.*

*D. Tho. &
Theologi.* Creaturis, etiam irrationalibus absque peccato ma-
ledici non posse cum Diuus Thomas Theologi do-
cent. 2. 2. quæstio. 76. tum quia non sunt per se capaces
alicuius poenæ, cuiusmodi est maledictio; tum quod vi-
detur maledictum refundi in auctorem naturæ; ergo qua
ratione Sanctissimus Iob liberari possit à maledicentia,
& irati animi nota explicandum est; præsertim cum ma-
ledictis virum sanctissimum lacebant Brentius, & Anaba-
ptistæ, argumento & occasione sumpta ex hoc capite:
sequuntur nimirum impios Iudæos Thalmudicos, qui
ipso Dæmone impudentiores, Iobum accusant maledi-
centiæ, atque blasphemie; quem Deus ipse, quod recta
loquatur, & labijs suis non peccauerit; sepe commen-
dat: quod enim cap. 38. videatur Iobum imperitiæ, aut
stultiloquij notare; atque ipse Iob suam, vel leuitatem,
vel insipientiam agnoscat. capit. 39. & 41. certè ad hu-
ius tertij capituli lamentationes minimè pertinet: an ve-
rò postea leuiori aliquo verbo lapsus fuerit, dum se
defendit ardentius, quam par esset, suis locis explica-
bimus.

Ergo quod ad rem præsentem attinet, primus mo-
dus respondendi huic difficultati est Lyrani asserentis,
maledicta hæc fuisse quasi conditionata; id est non
proficisci ex proprio Iobi sensu, & sententia, sed ex
supposito amicorum errore existimantium, neque bo-
nis præmio, neque improbis supplicia constituta esse
post hanc vitam; quod si verum esset, miserabiliores es-
sent viri iusti, qui plerumque ærumnosissimi sunt, cun-
ctis hominibus; & ipse Iob miserrimus esset, atque de-
ploratissimus: eundem sepe errorem illis affingere vi-
detur Diuus Thomas, sed certè tam crassus, tamque cæ-
cus error non videtur inesse potuisse viris alioqui sanctis,
vereque sapientibus, & quibus interdum loqueretur
Deus; præsertim cum ex suis ipsorum verbis necessa-
rium sit illos agnouisse immortalitatem animæ: de quo
plura postea.

Secundus explicandi modus est Græcorum, in pri-
misque Origenis, & Olympiodo, quod consultò non
maledixerit rei tunc existenti, sed iam non existenti,
& penitus elapsæ, atque irremediabili; quare præsen-
ti hac maledictione tangi non potuit; similem senten-
tiam sequutus videtur Iustinus Martyr in respons. quæst.
16. ad gentes, cuius verba, paulò licet obscuriora, ad-
scribam: [Scopus Iobi in ista execratione is erat, qua-
si di-

3
D. Thom.

Ambros.

1
D. Tho. &
Theologi.

Brentius, et
Anabaptis-
tæ Iudæorum
mendacii,
& impuden-
tia.

2
Lyrani.
Primus mo-
dus defen-
di Iobum.

D. Thom.

Vide inicit
cap. 4.

Secunda Io-
bi excusatio
Origen.
Olympiodo.

Iusti. Mar.

si diceret, Utinam esset dies in qua natus sum, hac execratione execrabilis. Cur? ut ego inquit, non essem natus; fieri enim non potest, ut quis nascatur in tali die quæ sic execrata sit: non est ergo execratio illa sic edita quasi quæ exitu expectaret; si enim ita esset, eadē vox prænuntiata fuisset, ex calamitate liberato, & meliorem conditionem adeptum.

Sed neque hoc satisfacere potest, cum etiam non existenti creaturæ per se, & ex animi intentione nemo debeat maledicere; non solum propter rationes supra allatas, sed etiam quod ea maledicta potissimum recidant in creaturam rationalem; nam mala, & bona non aliter conveniunt creaturis irrationalibus, quam in ordine ad creaturam rationalem, propter quam illæ sunt: & quidem tempus ordinatur ad hominem per modum continentis, quia in tempore est, atque vivit: vide D. Tho. loco superius indicato.

D. Thomas.

3
Tertia via
interpretan-
di hac ma-
ledicta.

Chrysost.

Pulchra ex
Chrysostom-
paratio.

Theodoret.

Chrysost.

Tertiam aliam respondendi viam indicat Severianus, hæc maledicta non tam sui, quam diuinæ providentiæ tuendæ causa prolata: quippe metuebat, ne sui amici tanta iusti hominis calamitate perspecta, diuinam providentiam criminarentur: quasi diceret; Utinam neque natus, neque conceptus fuisset, ne mei causa Deus optimus ab illo mortalium iniustitiæ accusaretur, huc referri etiam potest, quod Chrysost. hom. 4. de patientia Iob existimat hæc Iobum dicere, non ut rei cuiuspiam iniuriam inferat, sed ut, dum in creaturas converti videtur, ab iniurijs, & blasphemia in numen diuinum omni ratione auertisse sermonem videatur. Chrysostomi comparatio in primis elegans humilimodum est; [Quæadmodum si quis apostematis morbo circumventus ferro recidatur à medico, non habens quomodo recidentis aduersetur, circumstantia tangit atque adstantes mordet, illis quidem inferre nihil habens, ad medicum autem extendere manum non volens; sic & Iob blasphemie magnitudines timens, facit inanimatis iniuriam atque fiduciam passione adauget, non contra Deum audens, sed se denique accusans:] huc ferè facit, quod argute quoque Theodoretus scribit, similem illam suæ natiuitatis execrationem Ier. explicans; [Qui vehementer anguntur, solent adstantes reprehendere, & manibus reprimere; quandoque premente dolore manus collidere; quod accidit Prophetæ, qui præ nimio dolore nulla subsistente causa, diem redarguebat: eum item, qui patri partum nuntiauerit, qui non erat quis de plebe.] Responsio item hæc arguta potius, quam solida, neque faciens difficultati satis videtur.

Tandem quartò sic explicare videtur Chrysost. nuper adductus; Maledici (ait) non creaturam, sed sui ipsius diem; potestatem habeo diei mei, non maledico conditorē, mei ipsius diē maledico: ex quo videtur colligi sensisse Chrysost. Iobum licuisse, si non alias creaturas, saltem in eas, quæ ad se attinebant, aut in se ipsum maledicta reijcere: quod licet illum à blasphemia in Deum, sed à peccato, & immoderata iracundia excusare non posset; nisi forte velit illam vulgarem dolendi significationem Iobum dedisse, quam dare aliquando solent, qui læsi sunt, dum in se solos culpam totam, penamque conuertunt illa enim non tam impatientis animi, quam dolentis verba sunt, *pese aquien m: vifidi*: sed hæc leuiora sunt, quam ut grauissimam difficultatem enodare, aut commodè explicare valeant.

Tres igitur alias respondendi rationes, & ad Iobi sanctitatem, totiusque disputationis intellectum accommodatas proponemus, & quod per se singulæ, vel simul omnes rei præsentis congruant, luculenter explicabimus.

S E C T I O VI.

Affectum sensitiuæ partis, & doloris magnitudinem his querelis à Iobo exprimi.

- 1 Stoicorum indolentia damnata. Dolor natura inimicus.
- 2 Christus Iesus dolorem, & affectum sensitiuæ partis expressit: naturale id esse hominibus. Hinc Iobum clamare, & gemere, nihil animi fortitudine lesa.
- 3 Patefaciendus ore natus erupenti dolori, & gemitui. Cur dolor gemitu mitescat ex Arist. Gemitus & suspiria amica fortitudini.
- 4 Psalmus 48. oportuna ad rem præsentem paraphrasi illustratus, qui est Hypotyposis astantis hominis.

Cicero in
Tuscul.

Nihil dolere, non sine magna mercede contingit (ut argute dixit Cicero) immanitatis in animo, stupo-

ris in corpore; quare, & immaniter, & stupidè Stoici suam illam, *analgesiam, apathiam*, & indolentiam non docebant modò; sed magnoperè laudabant: quæ neque potest vlla homini inesse, neque debet: non enim è felice nati sumus, sed est naturale in animis tenerum quiddam, atque molle, quod ægritudine, quasi tepellate quatiatur. Hinc Taurus apud Gellium disputandi de dolore, deque gemitu cuiusdam egrotantis Stoici initium fecit. Natura, inquit, omnem rerum, quæ nos genuit, induit nobis inoleuitque in ipsis statim principijs quibus nati sumus, amorem, nostrum, & charitatem, ut nihil quidquid esse charius nobis, quam nosmetipsi: atque hoc esse fundamentum rata est seruandæ hominum perpetuitatis, si unusquisque nostrum, simul atque in lucem editus foret, earum prius rerum sensum, affectionemque caperet quæ à ueteribus philosophis, *ta pro- ra cataphysin*, appellata sunt; ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis abhorreret: dolor itaque & ægritudo cum res sit proculdubio tristis, aspera, amara, inimica naturæ, ad patiendum tolerandumque difficilis, qui doloris sui, aut uerbis, aut gemitu, & clamore significationem prebet, is certè homo est, & humane infirmitatis, atque mollitudinis particeps: sed uir sapiens atque fortis non idè non censendus est; suo namque iure (ut ille alius dixit) liberior est in mutuas querelas dolor: neque aliter pingi solet, quam in astra atque superos sequens;

Cum complexa sui corpus miserabile nati

Atque Deos, atque astra vocat crudelia mater.

Amentie sanè genus quoddam; sed quam non ualdè fateri pudeat, cum est coniuncta cum dolore;

Quem non accusant amens hominumque Deumque.

Huc igitur esse referendas has Iobi querelas & imprecationes quidam ex Græcis sapienter indicant, & post D. Thomam ex Latinis plerique: quæ etiā ratione Christus Dominus tristitiam, mortisque timorem sensitiuæ partis expressit. Matth. 27. & uehementiam doloris, & interne delationis, cum clamans uoce magna dixit, Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me? non aliter Iere. c. 15. & 20. & Elias. 3. Reg. 19. & Moyses Num. 11. & Habac. c. 1. quid de uite malis, & incommodis humanus appetitus naturaliter sentiret, apertis uerbis declarauit. Paulus verò proterea se infelicem hominem dicit, & propter legem membrorum uenundatum sub peccato, id est traditum & subiectum humane imbecillitati, & his sensibus, & querelis, quæ specimen uidentur habere peccati; atque ita non quod uult bonum, hoc facit, sed quod non uult, malum; in hanc sententiā ait Iustinus in responsione ad q. 15. ad gentes: [Propter immodicum angorē, ex corde suo uerba illa protulit; quo deinde angore liberatus, non iam eandem de illa die sententiā habuit: similiter accipiuntur à Græcis illa Iobi uerba. c. 6. cum ad suos gemitus, aut excusandos, aut extenuandos exemplum affert ex ipsa natura brutorum. [Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam, aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit?] quasi diceret, in ipsa natura animali, & sensitiua positum esse, ut dolorem, ægritudine, famē, sitim, aut alia quæcunq. uite incommoda uoce, gemitu, clamore, aut qua possunt ratione animata cuncta significent. Quo loco sapienter Didymus; Neque inquit, eum qui iustus est, se sum omnem exuisse humanitatis necesse est, quauis constanter casus ferat aduersos; nam acerbarum rerum sensu suscepto, cum quis in cruciatu propter Deum exclamat, ea demum uirtus est: cum quo etiā illa Tauri philosophi sententiā de fortitudine in dolore tolerando mirifice consentit; [Fortitudo, inquit, non ea est quæ contra naturam, nostri vice, nititur, aut stupore animi, aut immanitate, aut quadam misera & necessaria in perpetuandis doloribus, exercitatione; qualē fuisse accepimus in ludo Cæsaris gladiatoris, qui cum uulnera eius à medicis refecabantur, ridere solitus fuit: sed ea uera, & proba fortitudo est, quæ maiores nostri scientiā esse dixerunt rerum tolerandarum, & non tolerandarum; per quæ apparet esse quædam intolerabilia, à quibus fortes uiri, aut obeundis abhorrent, aut sustinent. Illud est supra sententiā hanc adiecit Cic. 2. Tuscul. non solum gemitum atque clamorem non debilitare fortitudinem animi, sed augere etiam, atque confirmare: [Ut in stadio cursores exclamatione, quam maximè possunt; faciunt idem cum exercentur athletæ; pugiles uerò etiā cum feriunt aduersarium in iactandis cestibus, ingemiscunt: si gemitus igitur in dolore ad confirmandum animu ualebit, utemur:] hæc & pulchra alia ibi Cic. Hæc itaque fuit uiri fortissimi, atque patientissimi Iobi tolerandi doloris acerbissimi scientia, indulgere infir-

ἀνάλγησιαν
ἀπάθειαν.

Gellius. lib.
12. cap. 5.

τὰ πρῶτα
κατὰ φύ-
σιν.

2. Chry.
lib. 6.

Virg. ecl. 5.

2. Aeneid.

D. Thom.

Matth. 27.

45.

Matth. 15.

34.

Rom. 7. 14.

Rom. 7. 19.

Iustinus.

Iob. 6. 5.

Didymus.

Taurus Phi-
losophus a-
pud Gell.
supra.

Cic. 2. Tus.

Gemitus &

clamor non

minuit for-

titudinem.

mitati humanæ, & erumpentes gemitus ex dolenti pectore non comprimere; neque adducere habenas effrenato dolori; namque ut argutè Atreus cum Thyeste dislerit,

Atreus in
Thyeste a-
pud Senec.

*Vix dolor frangit caput.
Sic cum feras velligat, & longo sagax
Loro tenetur vmbra, ac presso vias
Scrutatur ore, dum procul lento suum
Odore sentit, parat & tacito locum
Rostro pererrat propior at prae, furens
Cervica tota pugnat, & gemitu vocat
Dominum morantem, seq. retinenti eripit.*

Iol. 30. v.
II.
Philippus.
3

Quod si frangum habuisse dicitur. c. 30. frangum posuit in os meum; frangum explicat Philippus ipsum dolorem, præ tanto enim cruciatu loqui non poterat; at dolor ipse vix frangum capere poterat, ne non ingemisceret, & clamaret aliquando. Hanc leniendi doloris humanam, honestamque rationem, illa verba indicant, * *Aperuit os suum & loquutus est.* Eum affectum dolentis animi grauitè expressit Hispanus poeta, & verbis in rem nostram valde appositis.

* *Abrió la boca para desahogar el corazón.*
G. L.

*El aspreza de mis males quiero
Que se muestre tambien en mis razones
Como ya en los efectos se ha mostrado.
Lloraré de mi mal las ocasiones,
Sabrá el mundo la causa porque lloro,
Y moriré a lo menos confesado.*

Namque nullis etiam testibus, arbitris nullis dum lingua loquitur, cordis lingit vulnera, leuatque dolore; ut ille cordis causa cecinit.

Propert.

*Hec certe deserta loca, & taciturna querenti
Et vacuum Zephyri possidet aura nemus.
Hic licet occultos proferre impune dolores,
Si modo solus queant saxa tenere fidem.*

Ergo tanta est doloris vis, ignis tantus, ut nisi faucibus, atque ore pateat flammæ eluctanti exitus, intimis voret ossibus medullas; & qui illum conetur comprimere, proculdubio.

Aristot.

Cur dolor
gemitu le-
uatur?

Vulnus alit venis, & caco carpitur igne.

Physicâ huius rei causam reddit Arist. sect. v. 7. problem, dum quærit, quare, cum metus & dolor quædam sit egritudo, qui dolent clamant; qui metuunt, silent: respondet verò; Dolores vel omnes, vel certè plurimos calore inuari atque augeri; calorem autem is auget, qui suum spiritum cohibet; exalfacit enim doloris incitacula contracto introrsus calore per spiritum, atque excoquit: hinc ergo fit erumpente naturaliter spiritu clamorem fieri in doloribus, & eodem per vim compresso, crescere & accendi; at verò metus, qui frigidus est, spiritu indiget, & calore: huc videtur Olym. retulisse ea verba. [Parce mihi Domine Quia, inquit, cum Deo colloqui semel est ausus, * Parce mihi, inquit, Domine, nam qui me vrunt dolores, sermonem mihi prorsus extorquent] Quare illud verissimè à Propheta dicitur, [In tribulatione murmuris doctrina tu eis;] id est, leuior tua correptio murmurare, munitate, conqueri, ingemiscere illos coget; sed non ideò abijciēt tuam disciplinam, cum abs te corripiuntur, quamuis doleant & gemant; id enim humanæ imbecillitatis fuerit, non impatientis animi; dicam etiam non imbecillitatis, sed fortitudinis. Quemadmodum enim non ideò parum forte, parumque solidum censerī debeat æneum tormentum, quod paruo foramine cōceptū ignē retinere nō possit, quin potiùs fulminis instar ingenti fragore, & sonitu foras eiacularur; ut si obstruas, vim potiùs & impetum amittat, ipsumque statim tormentum, quasi debilitatum & fractum in mille partes diffiliat: pari sanè ratione, strenui viri, & aduersarum rerum tolerantis summæ virtuti nihil repugnare dicas, cum cor doloris & aegritudinis incendijs exstuat, oris aditum, viamque patefacere multis etiam querelis, & lamentationibus succensum pectus refrigerare; quin potiùs hoc ipso integritatem suam, virtutemque tueretur, quod si istud ipsum patentis oris iter erupenti voci obstruxeris, ipsa natura, acerbiorque dolor sibi patefacient. An non & de Cræsi filio legimus, quem mutum natura fecerat, tanta intimi sensus, & subita doloris vi commotum cum patris iugulum petere militis gladium cerneret, ut adolescens os diduxerit clamare nitens, atque eo nixu, & impetu spiritus nodum linguæ ruperit, desertisque verbis ignarum militem à Cræsi regis cæde reuocari? Sed qui rem hanc in sacris videre velit, sub quadam hypotyposi æstuantis hominis, quem aegritudo, dolorque vrant, & clamare cogant mirificè cum

Olympiod.
Sennor per-
donadme el
atrouimien
to, que es
juerca el
hablar.

Isai. 26. 1.

Simile.

Gemitus, et
suspensio nō
pugnāt cū
fortitudine.

toto hoc capite consentiente, legat integrum Psalm. 38.

(Cum vehementius angeret, & in lummis rerum omnium difficultatibus versaret) Dixi (statui) * custodiā vias meas (ita me geram) ut non delinquam in lingua mea (re longè mihi difficilem; nam nihil facilius agro, & calamitolo, quàm multa impatienter effundere, & spumare) posui (inieci)que ori meo custodiam (Heb. * capillrū, vel viscel- lam; ingens supplicium dolenti homini; seruis contumacibus chamus, aut frangum indebatur in os supplicij causa, (nos à mordendo appellamus, mordaza;) ne uerbum, quidem ori meo credere volui, vadem pro illo, chamum, frangumque constitui) cum consisteret peccator aduersū me (cum me impeteret & uexaret uerbis contumeliosis; vel, cum præsentibus adessent rudiores homines & corrupti de rebus indicantes, ne scandalum illis parerent mea verba pravè ab illis accepta; uides Iobum præsentibus amicis, quorum mores atque ingenium probè nouerat, silentio se septem integros dies cōtinuisse) obmutui & humiliatus sum, & filii * à bonis (neque bonum neque malum loquutus sum; & cum multa suppeterent, quibus iustè beneque possem meam innocentiam tueri, & de mea calamitate conqueri, me quoque continui; sed quid ego?) & (at) dolor meus (hoc silentio recruduit) renouatus est (et exacerbatus; ut cum diro accepto uulnere licet exteriùs cicatrix obducatur, si tamen interius nō sit adhibita medicina, uehemens sit doloris sensus; malè habuit meum cor ore clauso) concaluit cor meum intra me, (urebantur præcordia, æstuat cor,) & in meditatione mea * exardescet ignis (dum calamitates meas mente, & cogitatione reuoluo, doloris flamma uehementius succensa est: non secus Ierem. dixit, [Non recordabor eius, neque loquar ultra &c. & factus est in corde meo quasi ignis exstus, claususque in ossibus meis, & defeci ferre non sustinens.] Hic cernis Iobi imaginem, uocem, gemitus, suspiria supprimētis, nihil stultum loquentis, qui dissimulauit, siluit quieuit) loquutus sum (tandem) in lingua mea, nam exagitar bar dolore ad rumpendum silentium, sic, post hac aperuit Iob os suum, & loquutus est; sermoni laxauit habenas, ne præ dolore disrumperet; quapropter, inquit Iob, & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ, dimittam aduersum me eloquium meum: atque mortem enixè precabor à Deo, Notum fac mihi Domine finem meum, (finem, inquam, meorum malorum & cruciatuum acerbissimorum) & numerum dierum meorum, quis est, (quādo futurus finis tanti incendij, instar agrotantis laborantisque ardentissima febris, qui medicum rogat, quandiu duratura sit febris uis, ut gelidam tandem bibere, & refrigerari possit) ut sciam, inquit, quid desit mihi (quantum temporis atque doloris; deinde præsentis uitæ malis exagitatus illius miterijs & ærūnis uidetur maledicere, quæ cum ad fruendum breuissimis atque uanissimis uoluptatibus breuissima & momentanea existat, sed ad patiendum atque dolendum longissima, & accommodatissima est) ecce mensurabiles, dodrantes, quatuor digitorū (posuisti dies meos) pro ternis uel quaternis uitæ diebus, nō semel, sed millies moriendi à nobis uestigal exigitur: illud uerò extremi fati uestigal nullo pretio redimi potest) & substantia mea tanquam nihilum ante te; Verum tamen uniuersa uanitas (uniuersitas uanitatum) omnis homo uiuens (quantumuis homo uiuens sit omnis, totus, perfectus, consummatus, rex, omniumque sublunariū bonorū aggregatione perfectus.) Vides hic David, sicut, & Iob abiectionis de uita præsentis loqui, deque illius splendore: subest hoc loco Sella; uidelicet, signum ibi substituisse cantores, & tum contentiori uoce, tum etiam silentio factō significasse audientibus rem hanc esse omni consideratione dignissimam. Tandem post multa concludit explicato affectu sensitivè partis, [Remitte mihi, ut refrigerer, priusquā abeam, & ampliùs non ero: propterea cessa à me; cohibe ultricem manum istam tuam, leniter, remitte mecum agito; ut reficiam me, letiusque moriar, nam breui facessam, desinamque esse inter mortales, qui penè iam mortuus sum. Hominem igitur suspiria hæc produunt, an uerò eadem sint hominis uerè sapientis deinceps explicandum.

Ps. 38 illu-
stratus pa-
raphrasi.
Ps. 38.

* *Determi-
nè me de
guardar la
lengua.
* Echème,
una mordaz,
y freno,
paracallar
como una
bestia.*

* *No hablé
ni bueno ni
malo; bié te
nia que, pe-
ro callé.*

* *Quanto
mas recozic
dentro del
pecho mi do-
lor, mas se
abinauda
mi fuego.*

Iob. 7. 11.

Sella quid
significet.

S E C T I O VII.

Iobum, iudicio etiam rationis vitæ mala à bonis secernere, sapienterq; præscindere.

- 1 *Voluntas semper fertur in bonum: actus, quo detestamur malum, bonus est: exempla ex sacris.*
- 2 *Iudicio & ratione subtili: opus esse ad separanda mala à bonis: explicatus Ecclesiasticus.*
- 3 *Diversa de præfensi vita considerationes ex sacris.*
- 4 *Scientia unam rem partiendi in diversas, & contrarias considerationes docetur: in Scripturis exempla plura: explicatus Canticum locus.*
- 5 *Ille arte Damon abutitur, ut nos decipiat.*

I
Voluntas fertur in bonum.

Hilar. sup. Psal. 19. 5.

Ier. 20. 14. Matt. 6. 10. Luc. 11. 16. Philip. 1. 16. Eccl. 4. 2.

Rabanus.

Lamentationes Iob ex ratione præmeditata. Caiet.

Capit. 19. 4. Pareceos que desuatio, pueri mentiendo. Eccl. 1. 29.

3
Vnde nascitur diuersa humana vita consideratio.

Cicer. 1. de nat. Deor. Eccl. 11. 27.

Plutarch. Diuersæ vitæ huius considerationes & inter se contrariæ. Rom. 7. 24. Que est uita in morte, biuit in esse cunctis.

2. Cor. 5. 4.

Hanc suæ vitæ detestationem ad singularem quoque Iobi sapientiam pertinuisse operæ pretium fuerit ostendere. Id autem ex Philosophia, atque Theologia repetendum, eum actum voluntatis, qui præcisè feratur in detestationem alicuius mali, malum inordinatumve esse non posse; namque rectæ voluntati, & rectæ ratione ductæ malum, quia ratione malum est, placere nunquam poterit, quare sapienter D. Hilarius super id Psal. 119. [Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est:] docuit eum actum bonum esse, & a sanctis viris non semel usurpatum; inquam rem adducit hunc Iobi locum; & similem Iere. 20. & illam precationem Dominicam, [Adueniat regnū tuū; & Paulum cupientem dissolui, & esse cum Christo; & Salomonem dicentem, Laudavi magis mortuos, quam viuentes:] quibus omnibus locis mortis ingens bonum ingentibus vitæ malis præfertur: illud laudatur, & hæc maledictis cōfiguntur. Huc etiam pertinet, quod Rabanus Iere. 20. tum illum Ieremiæ, tum hunc Iobi locum ad id refert, quod melius sit non esse, quam malè esse; quare secundū rectam rationem mors præfertur vitæ miseræ: de quo plura postea. Ergo hæc Iobi lamenta non solum ex affectu sensitiuæ partis, sed ex cogitata ratione & deliberatione proficisci, existimare possumus cum Caietano: huiusmodi rationalis affectus requirit acutum, & subtile mentis iudicium, quod vnam & eandem rem scindere, & partiri possit in plures considerationes; quo videtur alluisse ipse Iob, cum cap. 19. respondet amicis, illum desipere, & ineptire existimantibus, [Si ignoravi, *mecum erit ignorantia mea:] in quam rem conuenit id Eccl. 1. [In thesauris sapientiæ significatio disciplinæ; execratio autem peccatori, cultura Dei:] id est inter pretiosissima sapientiæ monilia illas in primas sententias numerari debere, quæ ex vna parte falsæ videntur, obcuræ, & intellectu difficiles, ex altera verò sapientiæ cuiusdam reconditæ tenuem, & subtilem tantum significationem, & specimen præbent: has autem sententias auersantur peccatores stulti, quod timore Dei destituantur; qui illis patefaciat thesauros, diuitiasq; sapientiæ: vides hic sententias Iobi valde obcuras, sed profectò quæ significationem quandam sapientiæ, acutique in præscindendo iudicij argumentum præbeant, quod stulti non callent; sapientes verò commendant, atque suspiciunt. Quod autem humana vita non vna tantum consideratione, aut vno tantum affectu proponi possit, inde nascitur, quod nihil sit in hac vita vndeque beatum, nihilque omnibus numeris miserum: quare sapienter à Cicerone dictum est, [Multa sunt incommoda in vita, ut ea sapientes commodorum compensatione leniant:] quod illud est, [In die bonorum non immemor sis malorum, & in die malorum non immemor sis bonorum.] De præsentibus enim tam malis, quam bonis accipiendum est: ex utrorumque enim comparatione & societate efficitur moderatus quidam vitæ amor: quod etiam Plutarch. docuit de tranquill. Animi. Si verò vel per se bona, vel mala per se considerentur, iam tunc multiplices, atque inter se contrarij affectus excitantur in animo: ex malorum consideratione, & sensu, Paulus [cupit dissolui, & liberari de corpore *mortis huius,] id est de mortali corpore, lethalibus quoque ærumnis exposito; genus enim quoddam mortis est, huius mortalis corporis carcere includi: ex consideratione verò bonorum vitæ, [non vult expoliari, sed superuelli.] Non aliter Iobus modò mortem, modò vitam precatur sibi, ac deprecatur simul; iam postulat concedi sibi, [ut reuertatur oculus

suus, ut videat bona;] statim natalem incusat diem, [qui non abstulit mala ab illius oculis;] iam petit, ut remissè cum illo & leniter agatur, ut refrigerij aliquantulum sumere liceat, [Parce, inquit, mihi Domine;] iam statim conqueritur, quod diutius vivere permittatur, [Si flagellat, occidat semel, & non de poenis innocentum rideat:] & rursus, [Elegit suspendium anima mea.]

Sed ne quis existimet hac in eadem re vnam rationem ab alia præscindendi, & abstrahendi scientiam inuentam potius à nobis esse subtiliter & curiosè, quam vsu & exemplis Scripturæ sacræ comprobata: agè paucis illam confirmemus; Illa certè vsus est Christus dominus, dum proposito sibi (ante mentis oculos separatimque consideratione) gaudio (quod prouenturum sibi ex passione erat) sustinuit crucem confusione contempta:] quasi dicat, in sue gloriæ splendorem oculos defixit, miseriarum recordatione procul depulsa, quamuis utrumque simul in vna re coniunctum videretur: in ipsa verò acerbissima passione ita inferioribus animæ viribus vniuersam illam malorum atque dolorum cohortem obiecit, atque proposuit, ut separata omni solationum ope, & consideratione, illum oppugnarent ad vsque vitæ tedium, & sudorem sanguineum. Hanc quoque diuidendi, & separandi scientiam sanctæ Ecclesiæ inesse tres Patres apud Theodoretum colligunt ex illo Cant. 7. [Venter tuus sicut aceruus tritici, vallatus lilijs;] aiunt enim Imaginatiua dici ventrem; nam sicut is ciborum succos mistos cum rebus superfluis continet, deinde inutilibus reiectis, quod vtile est exprimit, & transmittit in alias corporis partes; nō aliter imaginatiua rerum multarum, inquit, visibiles species cum rationalibus continet, donec per cogitationem, & scientiam quod dubium, & inutile est secernatur; quod vtile, & rationale, transmittatur ad mentem; proptereaq; aceruus tritici comparatur, in quo triticum, atque palea, commista sunt, donec grana secernantur à paleis ventilabri opera, & separetur, reijciaturq; inutile; sed hæc tamen secernendi, & ventilandi ratio, nisi tranquilla, & quieta, mens sit, rectè effici non potest, propterea enim comparatur aceruus tritici uallato lilijs; nam lilia tranquillitatem significant, quæ [neque nent, neque serunt, neque sollicita sunt, & tamen Deus illa uestit.] Hac sapientia instructus Paulus ait. [Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem (licet quidem cum hereticis infestissimis res illi esset) Sed aduersus principes, & potestates tenebrarum harum;] nam malitiam demonis incitantis, & peccatum hæreticorum, aduersus quæ pugnabat, separat à carne, & sanguine, id est, ab ipsa natura, quam minimè oderat. Quid, quod hanc etiam præscindendi, & vnum ab altero abstrahendi sapientiam dæmon conuertit in artem nocendi; nam cum virtutis bona atque diuitiæ coniuncta sint cum multis, summisque difficultatibus, alterum ab altero separat; & ut Sapient. cap. 4. dixit, [Fascinatio nugacitatis obscurat bona,] id est tegit, dissimulat, occultit pulchritudinem uirtutis; solasq; difficultates sensui proponit, quæ nos deterreant: non secus atque Balac Moabitarum rex dum pertraxit Balaam in locum unde [partem Israel uideret, totum autem Israel uidere non posset,] ut inde malediceret; ne si uniuersum exercitum pulchre dispositum cerneret, sua pulchritudine & conspectu iucundissimo maledicentis animum temperaret, atq; deliniret; è contra uerò idem ipse malitiosus hostis peccati obscurat mala, solamque uoluptatem illuminat, atque proponit, ut nos inescet; nam cum miserè diuitemur, & vapulemus per mundum seculissimum, uerberum tamen, & molestissimarum poenarum obliuionem nobis iniicit, solumque statuit ante oculos ollas carniū, capas, allia, ut sua deat reditum in Aegyptum.

S E C T I O VIII.

Ex perfecta in Deum charitate Iobi querelas proficisci.

- 1 *Paradoxum. Qui irascitur, amare. Duo actus in Appetitu. Ira permixta amor. Amantium ira.*
- 2 *Iobi querimonia ex charitate. Amantium nota in Iob. Amoris nomen ex humanis ad diuina.*
- 3 *Iobi querimonia cum prophæis collata: multa ex Poetis: & multa amantium voces, atque varia forma.*

Hominem

Iob 7. 7. Iob 3. 10. Iob 7. 16. Iob 9. 23. Iob 7. 15.

4
Scientia diuidendi vnam rem in multas considerationes. Ad Hebr. 12. 2.

Tres Patres apud Theodoretum.

Imaginatiua ventris similis.

Lilia, tranquillitatis, symbolum. Cant. 7. 2. Matt. 6. 28. Luc. 12. 27. Ad Ephes. 6. 12.

5
Dæmon abutitur hac præscindendi scientia. Sapient. 4. 12.

Nu. 23. 13.

Exod. 6.

Hominem fuisse Iobum, atque sapientem ex gemitu, vocibusque confirmamus: nunc qua ratione ex ipsiusdem illius in Deum ardentissima charitas, & vitæ sanctitas probari possit, agendum est; & quod paradoxum videatur, & a communi sensu alienum, qui vehementius conqueritur, & irascitur, certius atque ardentius amare.

Qui irascitur, amare: In huius rei explicatione ponendum est ex Philosophia, qui amat, in Appetitu, qui amoris sedes est, duas esse partes, aut facultates, Irascibilem, & Concupiscibilem; quarum partium similes alij actus transferendi sunt ad appetitum rationalem, irascitur enim, atque concupiscit: cum verò eiusdem potentia, & facultatis actiones sint ira, & amor, nescio qua ratione inter se aliquando conspirant, ut quantumvis repugnantes, atque contrariae sint, tamen cum illa amoris suauitate, atque dulcedine, iracundia amaritudo admisceatur; charitatis blandimenta cum ardore quodam, & quasi vindictæ cupiditate; amatis animi languor, & deliquium cum effrænata quadam vi, & impetu irati animi; denique ex eodem pectore simul cum lenissimis, & amantissimis verbis, lamentationes quoque, gemitus, querimoniae, vociferationes acerbissimae proficiscantur:

In appetitu duo actus. hinc illud in proverbium abiit, [Amantium ira;] tum quod has excitare soleat amor; tum quod ab amore excitatae amorem redintegrent, atque diuturnae consuetudinis tedium excutiant: & quod de parentis aduersus filium indignatione dixit Nazianzenus, de omniumantium iris dici poterit, similes esse flammæ stipulæ, quæ cum celerrimè concipiatur & exurgat, celerrimè quoque extinguitur, & euanesceat. Lucian. in dialogo Mercurij & Maiæ, [Iracundi, inquit, sunt qui amant,] & Deianira coniugis Herculis amantissima.

Amantium ira. Magnus dolor iratus amor est.

Parentis ira. Certè Sponsa non vulnera, non plagæ à custodibus acceptæ, sed amoris vis gemitum, & clamorem extorquent; & nihil aliud renuntiari sponso iubet, quam quod amore

Lucianus. languet: neque verò minus se amabilem Deus prabet, cum plagis, & ærumnis nos afficit, quam terribilem; dicente in hanc ipsam rem Eccles. 2. [Secundum magnitudinem ipsius, sic & misericordia illius cum ipso est.] Quare sæpè Iob Deum timet, nunquam verò non amat: huc pertinere lamentationes Iobi. Chrysost. & Polychr. existimarunt in præfatione Catene, & Chrysost. c. 2. refert ad perfectam in Deum charitatem, & filialem confidentiam: explicuit verò eleganter Nicet. in proteor. c. 7. [Anxio, inquit, metu posito, & vehementi erga Deum charitate incensus, apud Deum, qui iudex est integer & incorruptus, causam dicit; hæc verò nec duri, asperive hominis verba sunt, sed quasi filij oratione apud patrem utentis confidentius:] nimirum hæc suntantium notæ; ratione & iudicio cum eo, quem amas, velle contendere: signa amoris mutui in altero desiderare; gloriari de amicitie lege nunquam violata; alterum inimicum dicere, crudelem, quem vnice diligas, & nihil minus, quam vituperatū velis; polliceri, fore ut perpetuò ames, quamuis non redameris. Hos omnes amantis animi affectus profert disertis verbis Iobus, atque eiusmodi acriores & concitatiores querelas verisimilè ab amoris impotentia elici testantur pleni poetarum libri: sed illos corrumpunt tamè, dum in materia parum honesta constituunt; hos ego dico (ut Philosophorum more dicam) materiam sensibilem concernere; sed ad nostrum institutum declarandum cōferent, si à materia sensibili abstrahantur, & in materia intelligibili, atque rationali collocentur: nam quod ad affectus attinet, verissimos sanè, & naturales amoris affectus exprimunt: neque verò ad diuina declaranda indignum est ut amoris nomine, aut amatorij poetarum carminibus, ubi res exigit, utamur; id quod Dionys. ca. 4. Diuinorum nominum facit, contendens potius amoris nomen in diuina conuenire, & ex similitudine quadam ad corporalem translatum esse. [Turbe, inquit, nequaquam capientes vniforme illud amatorij in Deo appellationis, pro infirmitate sua, ad diuiduum & corporalem, diuisimq; delapsæ amorem sunt, qui verus amor profectò non est, sed imago potius, seu magis à vero amore prolapsio:] pauloque ante dixerat, [Non ergo metuamus hoc amoris nomen, neque nos perturbet vllus, sermo, terrorve concutiat:] & elegatè adducit Scripturæ locum, in quo honestissimus amor cum impuro, & obsceno comparatur. 2. Reg. 1. [Doleo super te frater mi Ionatha decore nimis, & amabilis super amorem mulierum:]

Amantium nota. quid, quod ea etiam quæ cum impuro amore coniuncta

fuere, suæ erga Sponsam Ecclesiam charitatis figuras & August. imagines fuisse, Deus voluit; Dauid videlicet cum Bersabe adulterium, sic explicante August. & Greg. & Salomonis effusus amor in tot Reginas, concubinas, & adolescē-tulas, quarum non erat numerus: in quo licet peccauerit Salomon, tamen Christi cum Ecclesia, & cum fidelibus ardentissimam conjunctionem præfigurauit.

Sed iam ex profanis Iobi charitatem declaremus: certè cum amore ille loquebatur.

Quid tibi sentia mecum est tan gloria magna est, Insidias homini supposuisse Deum?

Simillimum id. cap. 13. [Contra folium quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam & stipulam siccam persequeris?] & cap. 7. Quid est homo quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? & cap. 14. Dignum ducis super huiusmodi aperire oculos tuos?]

Sed, quod ad accusationem crudelitatis attinet, hæc illæ sunt perditæ amantium querimonie, quibus non solum fastidiosos amatores sæuitiæ incusant, sed ipsum etiam amorem, ut Damon.

Nunc scio quid sit amor, duris in cotibus illum.

Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes

Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edant.

Imitatus sanè Virgilius Theocritum in 3. Eidil.

Nunc scio quid sit amor, & quam graue numen amanti,

Mater eum in syluis nixa est, aluiq; leana.

Illud iam vehementius.

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?

Nil nostri misere, mori me denique cogis?

Eadem propè legas c. 30 [Clamo ad te, & non exaudis? sto, & non respicis me? mutatus es mihi in crudelē, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi; scio quia morti trades me.]

Sed neque morte certissima deterreri ab amando illud significat amantis Regina,

Nec te noster amor, nec te data dextera quondam

Nec moritura tenet crudeli funere Dido,

Crudelis quid?

Sed statim,

Non tamen Aeneam, quamuis malè cogitat, odi,

Sed queror insidum, quæstiq; perus amo.

Huc illud c. 27. [Iustificationem meam, quam capi tenere, non deferam.] Quasi dicat, in meo diligendi instituto perseverabo in perpetuum, etiam si non redamer: & id. cap. 13. [etiam si me occiderit, in ipso sperabo:] Quoties verò amor perfidiam inurit amanti? quale est id.

Dissimulare etiam sperasti perfid: tantum

Posse nefas? tacitusq; mea decedere terra?

Hoc verò id olet cap. 10. [Nunquid bonum tibi videtur, si calumniaris, & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum adiuues?]

Quam verò doleat acriter purus, syncerusq; amor repulsam passus, cecinit Oenone.

Quis Deus opposuit nostris sua numina votis?

Ne tua permaneam; quod mihi crimen obest?

Leniter ex merito quidquid patiare ferendum;

Qua venit indignè, pœna dolenda venit.

Accinit Iob. [Quantas habeo iniquitates, scelera mea, atque delicta ostende mihi: & iterum. Non peccaui & in amaritudinibus moratur oculus meus? rursum, Cur abscondis faciem tuam, & arbitraris me inimicum tuum?] nec non id c. 6. [Eccenon est auxilium mihi in me:] Quod Chrysost. ad Deū refert, declaratq; Iobi sensum & doloris magnitudinem vsus similitudine impuri amoris: sic ille ait; [Si nec viuendum sibi esse amplius putant ij, qui mulierum amoribus exulcerati, ab illis contemni se animaduertunt, quæ res amatoribus ægritudinem affert intolerabilem; animæ, quæ erga Deum charitate vulnerata est, quanta fuerit ægritudo si non amplius eū sibi adesse arbitretur?]

Quid, quod cum Deum dicat sibi ex amicissimo hostem atque crudelem redditum, illius tamen ad iudicium atque tribunal sæpè prouocat, in quo suam illi probet vitæ iustitiam, morum candorem, animi pulchritudinem, quod magnam suæ causæ fiduciam significet sub aduerso iudice; amantium instar, qui suos amatores quamuis iniquos, quamuis non satis bene affectos, quamuis fastidiosos, in causa suæ formæ atq; pulchritudinis, iudices constituant; uti canebat Corydon.

Nec sum adeo in formis, nuper me in littore vidi,

Cum placidum ventis staret mare: non ego Daphnim

Iudice te, metumam.

Quis

3
Tibul.

Iob 13. 25.

Iob 7. 17.

Iob 4. 3.

Iobi lamen

ta cum alijs

Pœtarum

prophanorū

collata.

Virg Eclog.

8.

Theocrit.

Iob 30. 20.

Aeneid. 4.

Quid.

Iob 27. 6.

Iob 13. 15.

Aeneid 4.

Iob 10. 3.

Quid.

Iob 13. 23.

Iob 17. 2.

Iob 13. 24.

Iob 6. 13.

Chrysost.

Virg Eclog.

2.

[Quis, inquit Iob, det mihi, ut veniam usque ad solium eius? ponam coram eo iudicium, ut sciam verba quæ mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi.]

Quod verò, te nunquam noctu quiescere sapè conqueritur, dolorem quidem exaggerat, sed nescio quid cum amore coniunctum sonat: namque illud frequenter amatores iactant, nequaquam se mutari vicibus; neque cæteris quiescentibus, quiescere, qualem pingit poeta.

Virg. 4.
Aen.

Nox erat, & placidum carpebant fæsta soporem
Corpora per terras, sylvaq. & sæva quierant
Aequora &c.

At non infelix animi Phœnissa, nec unquam
Solvitur in somnos, oculisve aut pectore noctem.

Catull.

Et in eandem sententiam Catullus

Iam nox æthereum nigris emensa quadrigis
Mundum, ceruleo lauerat omnia rotas.

Nec me soporati mentis Deus utilis egre:
Somnus sollicitas deficit ante domos.

[Cum dormiero, inquit Iob, dicam quando confurgam, noctem verterunt in diem, & rursum post tenebras spero lucem.] Non aliter dicebat ille, nequaquam se melius habere Sole occumbente, & æstu remittente, bobusq. cessantibus à labore.

Vir. Ecl. 2.

Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuveni.

Et Sol decedens crescentes duplicat umbra;

Me tamen urit amor, quis enim modus adsit amoris?

Dolos quoque, & (ut ita dicam) calumnias & dissimulationes Dei se bene callere ostendit, [Licet hæc, inquit, cæles in corde tuo, scio tamen quod uniuersorum memineris:] ad amorem id quoque pertinet.

Virg. 4.

At regina dolos (quis fallere possit amantem?)

Præsensit.

Amantium more initia amoris ex alto repetit: id quod & apud Ezechielem infidæ sponsæ obijcit Deus. [Transiens per te vidi te conculcari in sanguine tuo, & expandi amictum meum super te: & in Canticis. Sub arbore malo suscitavi te.]

Eze. 16. 8.

Canti. 8. 5.

Ierem. 3. 4.

Eodem spectat, quod velit Deus pro amoris signo repeti à sua sponsa amoris initia. [A modo, inquit, voca me pater meus tu, & dux virginitatis meæ:] nō dissimile id,

Vir. Ecl. 8.

Sepibus in nostris parua te roscida mala,

(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem

Alter ab undecimo tunc me iam coeperat annus.

Vi vidi, ut perij.

Iob. 29. 2.

Iob sua cum Deo benevolentia & consuetudinis pristina tempora reuocat in memoriam. Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos; secundum dies, quibus Deus custodiebat me: quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris; sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secretò Deus erat in tabernaculo meo. Ergo iam nos dociles, attentos, benevolosque lectores atque auditores postulate Iobi oratio; quam dolor cum necessitate quadam, & vehementia extorquet, Sapientia subtiliter & ornate componit, diuini Amoris flamma acriter & animosè incitat, & accendit.

III. Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Conceptus est homo.

1 Natalem diem maledici à Iob: de quo quadam ex prophetis.

2 Diem perire multipliciter exponitur: actus circa impossibile.

3 Imperatiuus pro Optatiuo in Scrip.

4 Quorsum diei tribuatur natiuitas, variegationes. Lucinda.

5 Nocti cur tributa conceptio. Explicatus Sapiens. Corpus habet appellationem tenebrarum.

6 Vulgatus defenditur. Secunda coniunctio Hebræorum quomodo exponenda: dici pro fieri.

7 Masculi natiuitas auspiciat. Explicatus locus Regum.

8 Ieremia maledictio cum Iobi lamentatione comparata.

I

Natalis.
Dies apud
Romanos.

Pereat dies. Ab ipso primo suæ vitæ exordio inaulpicator rectè auspiciatur omnium vitæ malorum enumerationem, atque execrationem. Natalis verò dies apud

nationes omnes semper habitus fuit dignus religioso cultu, sacrificijs, epulis lautioribus; Romani quidem nullo die lautius vixerunt, aut ludis se magnificentioribus oblectarunt: fuit enim eorum dierum celebritas, non secus atque Deorum, ut scribit Macrobius, 1. Satur. ca. 16. apud Persas etiam teste Herodoto magna dierum natalium religio; eandemque apud Ægyptios viguisse, coniuiuium Pharaonis suo natalitio die, Gen. 40. probat; & apud Palæstinos illud alterum Herodis Matth. 14. Ab hac verò, & communi lege, & consuetudine lætandi, excipiendi sunt Gaditani, referente Philostrato, & Thraces auctore Herodoto; & Gymnosophistæ, & Brachmanes apud Strabonem; qui in lucem editos infantes lachrymis, mortuos verò latioribus cantibus prosequerentur; quod se igitur ab illa etiam consuetudine subducant Iob, natalem execratur, & nigro notat lapillo diem; optatque ut pereat; quod quidam existimant nihil aliud esse, quam si diceret infauftum illum, ominosum. Sed certè plus aliquid postulat verbum pereundi, quod in frôte est *Abar*, mortemque, & interitum affert; alij ad embolismum. & intercalationem referunt, ita ut non ille fixus, singularisq. natiuitatis dies, sed quicumque alius annuis conuersionibus rediens natali illi primò respondens, censeatur intercalaris, infititius, non naturalis, dignus qui ex censu & numero dierum expungatur, & pereat: similis videtur illa locutio Num. 6. cum iubetur Nazareus, coram quo subito quispiam mortuus fuerit, caput illico radere, ita tamen, [Ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio eius; id est, ita ut priores dies non numerentur, non computentur (que non valgan, ni entren en cuenta) Hebr. ut cadant, supple, de numero dierum. Onkelus legit, Dies priores inutiles erunt (no firuan de nada) Naphal eo loco cadere, aut profugere etiam significat; fugiant, dilabantur: sed neque sensus hic omnino quadrare potest; namque pars sequens, quæ de nocte conceptionis agit, singularem quandam noctem designat; quare etiam singularem & præfixum alium natiuitatis diem postulare videtur. Ergo optare ut dies ille pereat, ex illo genere actuum est, quos Arist. 3. Ethic. & Theologi dicunt esse circa impossibilia, & procedere quasi ex conditione præsupposita, Vellem, si possibile esset, neque me natum, neque diem quo natus sum, mundo illuxisse; ut negato tempore numquam posset natiuitas contingere: itaque, quoad fieri possit, pereat, aboleatur illius memoria obliuione sempiterna: quod autem ait Greg. cap. 7. perire diem, non significare optare ut non sit, sed ut male sit, [Aliter enim, inquit, nō posset amari tudine inuolui, quod postea dicit:] hoc, inquam, nihil obstat his quæ diximus, namq. utrumque perinde impossibile est, aut præteritum diem non fuisse, aut inuolui denuò posse amaritudine; & dolens animus diuersa & interdum contraria maledicta congerere in eandem rem solet, ut illi suggerit ardor & ira. Imperatiuus autem iste optantis est; quem Scripturæ morem obseruauit Orig. homil. 1. in Cant. sicut, & id, [Osculetur me,] O utinam; & id, [Sanctificetur nomen tuum,] O utinam sanctificetur, & sexcenta alia. Futurum uerò, quod est in exemplari, his optatiuis æquiualeat: sicut & id Psalm 5. [Latentur omnes qui sperant in te, in æternum exultabunt (exultent, o utinam perpetuò) & habitabis in eis (habita, precor, in illis, ceu in tabernaculo, habitationem istam tua umbra protege) Hinc uerò uideas hæc omnia ad uitæ rædium pertinere, quæ ex primordio illo, primaq. luce deriuata est; quare mortis tenebras amat: Simile id Oetæi Herculis mortis uotum,

Conuertere Titan clare anhelantes equos,

Emitte noctem, pereat hic mundo dies,

Quo moriar; atra nube inhorrescat Polus.

Dies in qua natus sum. Huius sententiæ sensum quidam confundunt cum uersic. 6. sequenti, sed perperam, ut inde constabit: nunc ex Alberto notandum diei natiuitatem tribui, nocti conceptionem; quod noctis frigiditas ualeat ad retinendum conceptum semen, diei uerò calor ad excludendum fatum: sed hoc tamen non esse omnino uerum D. Athanasius docet quæstione uigesima octaua ad Antiochum ex ipsa experientia; namque maior hominum pars noctu nascitur, noctu etiam moritur: at Diuus Thomas existimat diem natiuitatis dici, quod Iob die natus fuerit, & quod diuturna natiuitas auspiciatior habeatur. Sed existimo diem natalem dici, tempus horam uel natiuitatis, quæcumque illa sit, nocturna, aut diurna: cum

Macrobius.

Herodotus

in Euterpe.

Philostratus.

li 5. de uita

Apollonij.

Herodo. in

terpsichore.

Sicob.

2

Quid sit

diem perire.

אבר

Reijciatur

prima expo

sitio.

Perire diem

ad embolismum perti

nere.

Num. 6. 12

Onkelus.

בפר

Se uide ex

positio non

probat.

Vera expo

sitio.

Actus cir

ca impossi

bile.

Ari. 3. Eth.

Greg. respō

detur.

3

Imperatiuus

pro optati

uo.

Origenes.

Cantic. 1. 1

Matth. 6. 9

Pf. 5. 21.

4

Quorsum

diei tribua

tur natiui

tas.

Senec. in Oe

160. a. 4.

4

Quorsum

diei tribua

tur natiui

tas.

Athanas.

D. Thom.

Infantes,

licet, noctu

cum.

Lucina cum enim plures nocte nascantur, in lucem tamen dicuntur edi, & nunquam natalis nox, sed natalis semper dies dicitur; quo ex tenebrosa alio in vitam usuram infans excluditur. Proptereaque Lucinam Deam finxit antiquitas (quæ eadem Iuno erat, ac Iuno Lucina vocabatur) quæ adiuuandis parturientibus, & in lucem edendis fœtibus præesse putabatur, cuius meminit, Augusti, de ciuitate Dei lib. 4. c. 11. Cic. 2. de nat. Deorum: eo respexisse videtur Ouidius, cum in Fastis dicit,

Quid. 2. Faust. Grata Lucina dedit hac tibi nomina lucus, Aut quia principium tu dea lucis habes.

Die. piter. Eademque ratione Diespiter colebatur, id est diei pater, ut interpretatur Varro, Iupiter videlicet, quod, ut Augustinus scripsit, existimaretur partum perducere ad diem.

Aug. 5. Et nox in qua dictum est. Tenebræ & nox conceptioni locum præbent, quam solet sequi opportunus somnus fouendo semini, & fœtui elaborando: ut indicat Sapiens; [Decem mensium tempore (videlicet post nouem expletos inchoato decimo, quod est optimum & maxime naturale tempus nascendi) coagulatus sum in sanguine ex semine hominis, & delemento somni conueniente:] sed præterea habuit etiam hominis conceptio rationem noctis & tenebrarum apud veteres illos sapientes Pythagoram, & Platonem, qui, ut Macrobius refert, duas esse mortes censuerunt, vnam animæ, animalis alteram: per hanc absolui animam, & ad veras naturæ diuitias, atque ad propriam libertatem remitti; per alteram verò, quæ vulgò vita existimatur, animam ad quasdam tenebras mortis, mortalis, inquam, corporis, impelli; habet verò in sacro sermone corpus tenebricosi carceris, & sepulchri nomen; ergo nox fuerit, [in qua conceptus est homo.]

Macrobius in som. Scip. cap. 12. Illud tamen, in qua dictum est, dupliciter accipi potest; primo cum Septuaginta legentibus, [Et nox in qua dixerunt:] supple nuntij: quod videtur respexisse Tygurina legens, [Nox in qua dixit nuntius, & Pagn. Nox, qua pater dixit:] alij, qua quis dixit: Orig. quoniam conceptum pro nato accipit, ait, [Dictum ab obstetrice:] sed commodius & elegantius, ut tribuatur vox nocti more poetico, &

Commedia. 1. 5. 6. iuxta Hebr. non dixit (*la noche que pudo decir*) tanquam testis non cæca, sed oculata conceptionis. Latinus interpres leniter atque Latine, & quod pro cuiusque palato ad plura referri possit, in qua dictum est: & quidem multo, quam alij hebraizantes, sapientius atque verius: nam quædam sunt in Hebræo actiua, præsertim in secunda coniugatione, quæ debent passiuè & impersonaliter exponit sicut Genes. 15. [Reputatum est illi ad iustitiam.] in Hebr. reputauit, & Isa. 7. Et vocabitur nomen eius; in Hebr. vocabit. Psal. 86. Nannid Sion (Sioni in tertio casu) dicet (id est dicetur) sic etiam hoc loco, Nox dixit, vel nocte dixit, non indiget supposito; perinde enim est ac, in qua dictum est: nisi fortè dictum, hoc loco accipi possit pro ipsa re, quasi diceret, nox in qua conceptus est homo sicut & Propertius aliquando dixit,

Propert. lib. 4. Illa dies hominis eadem denuntiat agnis. Id est in illa die mactandi sunt. Nam sicut verbum, ita etiam dictum, aut narratum, vel nuntiatum, pro re ipsa quæ fit, & nuntiatur, accipi poterit.

Conceptus est. Quod nunc de tertia persona loquatur, cum in priori parte de prima dixerit natus sum, sensum non variat: nam solet sæpè Scriptura tertiam personam pro prima usurpare, præsertim adiuncto hominis nomine; simile id cap. 7. [Milicia est vita hominis:] cum de se loquatur: de quo plura eo loco: ergo perinde est, ac si dixisset; [Et nox in qua conceptus sum. Homo.] Gebber, nomen sexus & virtutis, masculus, fortis, præualens, quod bene quadrat, cum de se loquatur; & cum masculi conceptio aut natiuitas aspiciatur, atque parentibus latior existat: quasi dicat, Homo, vir, masculus conceptus, natusque sum, sed non idè non infelicitissimus hominum: simile id 1. Reg. 4. cum nurus Eli audito nuntio, quod capta esset arca Dei, & mortuus esset socer eius, & vir eius, septimestrem infantem peperit; [In ipso momento mortis eius (videlicet, ut deficientem recrearent) dixerunt, ei quæ stabant circa eam, Ne timeas, quia filium peperisti (nihil mali metuas, quoniam masculus partus non poterit non esse aspiciendus & foelix) quæ non respondit neque animaduertit (videlicet quem in medijs ærumnis natum videbat, non poterat non infelicem, & ad ærumnas natum iudicare). & vocauit puerum Ichabod (id est inglorius, ut interpretatur Ioseph. lib. 5. Antiquitat. cap. 16.) dicens,

Translata est gloria Dei Israel, quia capta est arca Dei, & pro socero suo, & pro viro suo.] Origenes conceptum, pro nato accipit & Diem atque Noctem pro eo em, ita ut eadem res in utroque hemistichio homonymis vocibus repetatur; sicque postulare videtur locus ille Iere. 20. hujus nostri simillimus, in cuius utraq; parte de natiuitate est sermo; [Maledicte dies in qua natus sum, & vir qui annuntiavit patri meo dicens. Natus est tibi puer masculus:] sed certè in Ierem. est verbum (*laad*) quod primæ conceptioni opponitur, & significat nasci, aut parere; hic autem est verbum (*Harab*) quod significat concipere, aut grauidare, & opponitur partui & natiuitati.

Sed in hac duorum locorum comparatione, multò difficilior, acerbiorque videtur Ieremiæ locutio, cum non solum diei, sed nuntio natiuitatis apertè maledicat: quamuis intelligi oporteat nuntio non simpliciter maledicere, sed ea ratione, qua ad suas ærumnas relationem, aut conjunctionem aliquam habet, ut doctè eo loco notat D. Th. alij, minùs licet leniter, non ex persona Ieremiæ, sed ex persona aliorum impiorum illa dicta esse volunt; repræsentat enim per Mimæsim, quid sibi imprecaturi forent impij, cum ipse libertate iam, & incolumitate, Dei beneficio, potiretur: sicut & id cap. 4. [Væ nobis, quia vastati sumus:] ex persona populi dici, & intelligi debere ait Hieronymus. & hunc sensum confirmare potest, quod ante huiusmodi execrationes gratias agit, quod Deus animam pauperis (videlicet suam) liberauerit.

III. Dies ille vertatur in tenebras; non requirat eum Deus de super, & non illustretur lumine.

1. Protractio tenebrarum calamitatis, symbolum, sicut persauerant lux felicitatis.
2. Eloah in singulari. Requiere iudiciale & forense.
3. Deum requirere ex iudicis officio creaturas omnes, & extorquere confessionem.
4. Requiere pro interrogare. Deus i. star. Regis requirentis aliquid noui quo de nostro bono gaudeat.
5. Requiere, vehementer efflagiare. Festorum dierum institutio. In lege natura Sabbati, s. m. s. E. plicatus. David, & Genesis.
6. Requiere beneuolentiæ & prouidentia. Explicatus locus Reg. & Psalm.

Quod de die, & de nocte proposuerat, per artes exponit. Dies illa, quippe indigna, quæ luceret, debuisset absorberi sempiternis tenebris; vel, ne quid tam infaustum & ominosum haberet mundus, debuisset dies ille cum tenebris, tanquam cum re longè potiori commutari. In origine habetur, [Dies ille sint tenebræ:] id est vicissitudo illa dierum, & noctium, quando Deus lucem diuisit à tenebris, non deberet huic diei concedi: durarent sanè præcedentes tenebræ & nullum tempus infaustæ luci relinquerent; vicem suam non perageret dies: execratio, & amplificatio infelicitissimæ diei, ex diuturnitate & protractione tenebrarum, similis Isa. 13. [Obtenebratus est sol in ortu suo.] Quid miserius, quidve lugubrius, quam cum deberet aurora surgere post statas noctis horas, iterum renasci tenebras, & efficere diei vicem? e contra felicissimum, atque lætissimum, cum deberet Sol occumbere, & sortiri cum nocte vices, iterum solem reuiuiscere, & renasci; infra cap. 11. [Quasi meridianus fulgor confurget tibi ad vesperam; & cum te consumptum putaueris, orieris ut Lucifer:] ergo, inquit, deterior illa mihi dies extitit, atque inimicior tenebris sempiternis; & quod de Aegyptijs tenebris Sapientia dicit, [Ipsi sibi erant grauius tenebris,] hoc de se ipso Iob affirmat, Mihi mea vita, ego ipse, à prima mei ortus luce grauior fui tenebris: quod enim de die, & de tempore dicitur, ad hominem, qui in tempore est, refertur, ut indicauit D. Tho. superius adductus ex. 2. 2.

Non requirat eum Deus de super. Dei, nomen hoc loco est, Eloah, in singulari, quod infrequens est in sacro sermone; frequentissimum in plurali, licet singulari etiam usus sit Christus Dominus in cruce pendens inuocans Eloi, Eloi; ut rectè obseruauit Iansen. capitul. 143. Concord. Mar. 15. 34. est autem Eloah nomen iudicis efficacis, potentis: quod Iansenius nomen hoc loco usurpat, ut ostendat se iure ac meritò, Quid requirit maledictis laceessere suum natalem diem, & reum agere vere, apud

Lucina in lucem eduntur.

Aug. 5.

Quid. 2.

Faust.

Die. piter.

Varro.

Aug. 5.

Sap. 7. 2.

Somnus fœ-

tu elaborando.

Conceptio

hominis di-

citur nox.

Macrobius

in som. Scip.

cap. 12.

Corpus mor-

tale habet

noctis nomē

6

LXX.

Tygur.

Pagnin.

Origem.

Commedia.

1. 5. 6.

Isa. 7. 14.

Isa. 86. 5.

Dici aut de

nuntij pro

fieri.

Propert. lib. 4.

Id est in illa die

mactandi sunt.

Nam sicut verbum, ita

etiam dictum, aut narratum, vel nuntiatum, pro re ipsa

quæ fit, & nuntiatur, accipi poterit.

Conceptus est.

Quod nunc de tertia persona loquatur, cum

in priori parte de prima dixerit natus sum, sensum non

variat: nam solet sæpè Scriptura tertiam personam pro

prima usurpare, præsertim adiuncto hominis nomine; si-

mile id cap. 7. [Milicia est vita hominis:] cum de se lo-

quatur: de quo plura eo loco: ergo perinde est, ac si dixis-

set; [Et nox in qua conceptus sum. Homo.] Gebber, nomen

sexus & virtutis, masculus, fortis, præualens, quod bene

quadrat, cum de se loquatur; & cum masculi conceptio

aut natiuitas aspiciatur, atque parentibus latior existat:

quasi dicat, Homo, vir, masculus conceptus, natusque

sum, sed non idè non infelicitissimus hominum: simile id

1. Reg. 4. cum nurus Eli audito nuntio, quod capta esset

arca Dei, & mortuus esset socer eius, & vir eius, septime-

strem infantem peperit; [In ipso momento mortis eius

(videlicet, ut deficientem recrearent) dixerunt, ei quæ

stabant circa eam, Ne timeas, quia filium peperisti (nihil

malum metuas, quoniam masculus partus non poterit non esse

aspiciendus & foelix) quæ non respondit neque animadu-

uertit (videlicet quem in medijs ærumnis natum vide-

bat, non poterat non infelicem, & ad ærumnas natum iudicare).

& vocauit puerum Ichabod (id est inglorius, ut

interpretatur Ioseph. lib. 5. Antiquitat. cap. 16.) dicens,

Origen.

Iere. 20. 14.

לי

אב

Acerbior Ie-

remia, quæ

Iobi lamenta-

tio.

D. Thom.

Ierem. 4. 13.

Hieronym.

Genes. 1. 4.

Isa. 13. 10.

Iob 11. 17.

Sap. 17. 21.

2

Eloah nomē

Iudicis.

Iansenius.

apud supremum iudicem, cuius incorruptum iudicium, & aequitatem aduersus illum implorat. Requiere autem, quod in fonte est *Daras*, congruit cum iudice; est enim aliquid, aut in aliquem inquirere ex iudicis officio; fore verbum & iudiciale. Ps. 9. [Quæretur peccatum illius, & non inuenietur, id est, cum inquiri cæperit de illius vita & moribus, absconset se impius, fugietq. & id Genes. 42. [Ex sanguis eius exquiratur, id est, de Iosephi morte nunc post tot dies, quasi ex iudicis officio interrogatio, & quæstio fit. Erit igitur sensus; Cum dies ille fuerit adeo ominosus, & sua luce, vitæque indignus, non oportet ad examen, & iudicium illum vocare, & quæstione extorquere, quid in eo mali gestum fuerit, & quantum iniuriarum in illo acceperim; res enim constat omnibus; statim igitur nulla inquirendi mora, nullo se defendendi spatio concesso, Deus illum condemnet, & de plano iudicet.

Est verò obseruandum ex hoc loco, Supremum, iudicem requisitum esse creaturas omnes in hominis causa iudicanda, ut quæque testetur, quid homo iudicio dignum egerit; quare requirit locum, tempus, dies, horas; momenta singula: ergo cum id, quod egisti, aut cogitasti, aliquando tandem egeris, aut cogitaueris, & dies, atque tempus requirenda sint à Deo, iudice, fieri non poterit, ut aliquid latere possit tuorum scelerum. Psal. 99. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, sæculum nostrum in illuminatione vultus tui, id est, sæculi, vitæ, operum nostrorum tempus, & durationem coram tui clarissimis oculis, & conspectu statuisti, ut quæstionem subeant, & de hominis vita, moribus, & actionibus singulis interrogata respondeant. Sed dices Tempus, cum obliuiosum sit, atque consummat, opprimatque res præteritas, ineptum erit ferendo testimonio, non minus, quam obliuiosus quidam, delirus, & decrepius senex. Respondet David, idem temporis caliginem & obliuionem Deum constituere in illuminatione vultus sui, id est, ad lucem & radios suorum oculorum luce ipsa lucidiorum, & abyssum obscurissimam penetrantium, ut si tempus clare, & dilucide, & satis explicatè aut nolit, aut non possit præ obliuione respondere ad interrogata, Deus illuminet, lucem præferat, & memoriam excitat, ut repetere possit ea, quæ aliquando fuerunt; & tanquam ad lucernam fulgentissimam. [Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.]

Deinde etiam requirere est interrogare, consulere aliquem cuius exempla occurrunt passim: requirere itaque diem, erit interrogare; aut ab eo disquirere, quid in eo boni gestum fuerit. Videtur enim Deus, quem nihil latet, instar regis aut principis, qui prouincias multas moderetur, nuntia accipere frequenter, & ex ipsis creaturis nuntiantibus quasi cognoscere quidquid noui vspiciam, accidat; quod illi lætitiæ, & voluptatem afferre possit: rem similem repræsentare videtur illi angelorum cætus, 1. & 2. capite explicatus, cui præerat Deus, percontatus angelos vnde venissent, quid noui vidissent, aut obseruassent; quasi magnam voluptatem ex nobis capter, si læta illi & fausta nuntia de nostra salute, incolumitate, vitæ sanctitate angeli perferant: ait itaque Iob, Hunc diem non * requirat Deus, namque nihil boni, nihil læti ab illo accipiet; si enim diem luctuosissimum interroget, & respondere compellat, infandum iubebit renouare dolorem.

Tertiò, requirere à prædicta radice, solet esse in sacro sermone sedulo & diligenter aliquid quærere, & quod habet Latinus sermo, aliquid exposcere, & efflagitare ardentissimis votis, summo studio: hinc dicitur Deut. 4. Si toto corde quæsieris eum, & Ps. 21. Laudabunt Dominum, (non qui sequitur aut tepide, sed) qui requirunt (ardenter, ex toto corde, tota anima, omnibus viribus) eum: iuxta quam vocis vim dupliciter poterit sententia nostra accipi; primò cum Diuo Thoma, ut nõ requiri diem à Deo, sit Deum non exposcere eum diem, ut sibi consecratur, aut festus solemnusq. instituitur, & libetè illum ad profanos vsus concedere: statutos enim & certos quosdam dies Deus voluit sibi dicari, atque sanctos, sacrosq. haberi, vel in sui, vel in alicuius accepti beneficii memoriam; atque dierum huiusmodi obseruationis sanctificationisve rationem Deus exigit, atque studiosè requirit: erit ergo hæc Iobi sententia; Is dies tot malis violatus, tot ærumnis pollutus, vsibus sacris aptus non est. Quorsum itaque funestum diem sibi reposcat Deus? non

* requirat illum; præterea huius dei obseruationem & rationem non requirat a me Deus; nam nunquam nõ erit mihi nigro notandus lapillo: neque uerò huic sententiæ obstat, quod festi potissimum dies post Legem instituti, & obseruati fuerint, Iob verò ante Legem vixerit; nam in omni semper lege festos quosdam, & religiosos dies in Dei cultu institutos fuisse credere oportet; neque non verisimile est antiquos patres in lege naturæ, forte etià Iobum sabbathizasse; in vniuersum enim hac de re videtur Ecclesiasticus dixisse, cap. 33. dum illam quæstionem de peculiarum quorundam dierum celebritate proponit, [Quare dies diem superat, & iterum lux lucem à Sole?] id est, cum idem sol dies omnes efficiat, quare vnus est altero celebrior? cum omnes luces eiusdem naturæ sint, quare vna lætior est, iucundiorque afulget quàm alia? Respondet; [A Domini scientia separati sunt:] nam Gen. 1. dicuntur, luminaria facta ut essent in tempore, statuta, & determinata, quando videlicet maxima hominum multitudo ad templum, vel sacrum peragendum conuenire solet: nam hoc significat vox (*Moghed*) quæ eo loco subest, congregationem, conuentum; eadem vox uertitur Solemnitas. Isa. 1. & cap. 14. dicitur Mons testamenti, id est congregationis; nam ad templum, quod in monte erat, conueniebat populus diebus festis; illud addam, hunc sensum placuisse Chrysostomo. [Non, inquit, diem, illam, tanquam suam sibi uendicat Dominus:] licet quidem uerbum Græcum apud Septuaginta, interrogare potius aut percontari, quam uendicare significet.

Sed tandem illud requirendi studium referre licebit, ad beneuolam Dei prouidentiam, qua consulit rebus omnibus, omnesque requirit, quibus benefaciat; Requirit, & uocat ea quæ non sunt (id est, quæ sunt obscura, ignobilia) tanquam ea quæ sunt (ut splendorem, & pulchritudinem conferat: quemadmodum qui profusæ cuiusdam in pauperes liberalitatis sit, omnes egenos requirit, quibus possit benefacere: uti Abraham, qui in ipso seruire diei stabat in ostio tabernaculi: tanquam in specula, ne illum pauper, aut peregrinus præteriret; requirebat enim, cui benefaceret. Sic sanè cum impertiri lucem velit diebus omnibus, omnes dies requirere videtur, ut iterum anima conuersione lucere mundo suo beneficio, luceque accepta possint, si non iidem illi, saltem alij similes illorum vicarij. Quàm sollicitè, quàm studiosè requisitum Saulem, quem in regni sedem eucheret? nimirum [Iussit Samuelem applicare omnes tribus Israel, & cecidit fors super Benjamin; & applicuit tribum Benjamin; & cogitationes eius, & cecidit cognatio Metri, & peruenit vique ad Saul filium Cis: quæsierunt ergo eum (vides summo studio requirentem suas creaturas Deum) & consulerunt post hæc Dominum, vtrum nam venturus esset illuc; Responditq. Dominus, Ecce absconditus est domus cucurrerunt itaque, & tulerunt eum inde.] Requisitum nõ minori sollicitudine, & studio Dauidem latitantem, & in solitudine pascentem oues: hoc cum mente repeteret iam ad regnum euectus ipse Dauid, se à Deo aliquando requisitum inter oues; cumque instar ouis errantis parum abesset, quin in rabidos lupos incideret, [Erraui, inquit, sicut ouis, quæ perijt; quare (pro tuo requirendi tuas creaturas munere) seruum tuum, me require cui benefacias: non aliter Deus dicitur requirere singulis annis, verbi causa, primum diem Ianuarij, ut illustretur lumine, & recurat iterum, & referatur in numerum censumque dierum eo anno lucentium: ea ferè loquendi ratione dicitur Deus recordari mortuorum, cum illos ad vitam reuocat: ut infra, cap. 14. tum etià Ecclesiastic. 3. Deus instaurat, quod abiit propriè, ex Hebræo, & septuag. Deus requirit, quod expulsum est. Diem igitur hunc, qui semel abiit, & elapsus est irreuocabilis, non reuocet Deus ad lucem, non instauret, non requirat, non recordetur illius, neque rediuium mundo restituat. Cum hac facit, lectio illa huius loci, quam habent Philip. Diuus Thomas, & quæ circumfertur nomine Origenis & Hieronymi, [Non requirat eum Deus super, non sit in recordatione, & non illustretur lumine.] Sed partem illam neque Hebræa, Chaldæa, aut Græca agnoscunt, neque habet editio Vaticana. Plurimula super hac re notat Franciscus Lucas.

Et non illustretur lumine. Diuus Thomas solis eclipsim hoc loco intelligit: ad quam etiam Lyranus totam hanc sententiam retulit, quasi dicat, Luna, quæ semel Soli se oppo-

* No se affi-
cione Dio
a este dia,
ni lemeia
en su casa,
ni le abra-
la Tglesia,
Fests & sa-
ca dies in
omni lege.
Antiquos
Patres in la
ge natura
sabatizase.
Eccl. 33. 7.

* Para dias
jennalados.

מיעד

אין זתעו.

Requirere
ad beneuo-
lam proui-
dentiam.

Rom. 4. 7.
Gen. 18. 1.

1. Reg. 10.
20. 21.

uer. 22. 23.

Ps. 118. 176

Ecc. 3. 15.
LXX.

6
D. Thom.
Circu loquu-
tio eclipsis.

opposuerit, ne diem efficere possit, non recedat, sed per-
seueret fixa inter terram & Solem, vt dies hic nullo illu-
stratus lumine opprimatur, & intereat eclipsi sempiter-
na. Chaldaus lumen intellexit surgentis auroræ; Non il-
lustretur, inquit, *matutina luce, quasi dicat; Nulla illi cla-
ritatis, spes affulgeat; fortè vult, vt nullius fideris, neque
cometæ tremula, & momentanea lux hoc die oriatur, &
hac ratione consentiet ex vtraque parte locus hic cum il-
lo Isa. 13. [Stellæ coeli non expandent lumen, obtinebra-
tus est sol.]

**V. Obscurent eum tenebræ, & vmbra
mortis: occupet eum caligo, & inuoluatur
amaritudine.**

1. Quid obscurare ex Hebr. multiplex loci expositio.
2. Quid vmbra mortis in sacris: descriptio Aegyptiacarum tenebrarum.
3. Quid caligo. Quid amaritudo. Miseris nigrescunt omnia, & quare. Explicatus Isa. 13.
4. Quid amaritudo diei. Dies pro extremo.

Obscuram eum. Idem alijs verbis per expolitionem
repetit, sed crescente oratione. Verbum verò ob-
scurandi in fonte est, Gaal, quod est iure, aut pretio redi-
mere, aut vendicarem rem, quæ in aliena sit potestate, cu-
ius verbi vsus est Exod. 6. & Leuit. 5. tum etiam signifi-
cat rem per contrectationem, & deuolutionem in alie-
nas manus polluere, & inquinare; sic vertitur Isa. 63. [Ve-
stimenta mea inquinavi: & Daniel. 1. Vt nō pollueretur:]
confurget igitur is sensus, Tenebræ hunc sibi diem, tan-
quam proprium, & iure debitum vendicent; iure tra-
datur in potestatem tenebrarum: vel secundò, Incurrant
in illum diem, atque effundantur tenebræ, quem illum in-
quinent, atque polluant: quidquid in illo die geratur,
aut accidat, pollutum, inquinatum, minimè redemptum,
minimeque sanctum habetor: sic indicauit Chaldaus,
Coinquinent illum tenebræ. Pagn. & alij Hebraizantes,
Polluant, vel etiam, Tenebræ ita reddant diem hūc turpē,
atque deformem, sicut est homo confossus vulneribus, &
suo sanguine pollutus & cruentatus; namque in eo ipso
die meo sanguine pollutus atque volutatus fui, dum na-
scerer: cadunt hæc omnia in proprietatem vocis.

VI vmbra mortis. Amplificatio tenebrarum, qua non
solum Iob vtitur hoc loco, sed etiam infra cap. 10. Mortis
caligo. & 12. & 16. Palpebræ meæ caligauerunt. Hebr. in
palpebris meis vmbra mortis: & c. 38. vbi ponuntur Por-
tæ tenebræ: idem habetur Isa. 9. & Pl. 22. significat au-
tem tenebras tristissimas, immedicabiles, deploratissimas
cuiusmodi esse solet caligo, & obscuritas vel morientiu,
vel iam defunctorum in sepulchris; namque mors claudit
oculos, & lumen eripit: hinc in mortis discriminib. opem
Dei Illuminatoris implorat David, [Illumina oculos
meos, ne vnquam obdormiam in morte, & Dominus il-
luminatio mea, & salus mea; quem timebo, Dominus
protector vitæ meæ: vel vmbra mortis, maximas atq. pe-
riculosissimas tenebras significabit, quod tenebræ secum
afferant mortis metum, atque discrimen, vitæque occul-
tas insidias; tum etiam cum vmbra aliquando idem sit,
quod imago, aut species rei alicuius, in nocte, & tenebris,
quidquid lentias, quidquid per medias tenebras, aut per
lumen tenuissimum, & obscurissimum videre tibi videar-
is, mors apparet, mortisque imago, & similitudo: ita à
T. Salem, id est, vmbra, vel similitudo, dicitur T. Salmaueth
id est, vmbra mortis: res hæc explicatur eleganti illa tene-
brarum Aegyptiacarum descriptione Sapien. 17. [Neque
enim, q̄ continebat illos spelūca sine timore custodiebat;
quia sonitus descendēs perturbabat illos, & p̄sonæ tri-
stes illis apparētes pauorē illi prestabant: & paulò post.
Timore pcussi, illius, quæ nō videbatur, faciei, q̄st imabant
deteriora esse quæ non videbantur. Et tandē inferiūs, Siue
spiritus sibilās, aut inter spissos arborū ramos auiū sonus
suauis, aut vis aquæ decurrentis nimiū, aut sonus validus
præcipitatarū petrarū, aut ludentium animalium cursus
inuissus, aut mugientiū valida bestiarū vox, aut resonans
de altissimis montib. Echo, deficientes faciebāt illos præ ti-
more.] Dicit ergo Iob; Dies ille obducatur vmbis mor-
tis, vmbis lethalibus, tenebris periculosissimis, vitæ di-
criminibus, spectris, terriculamentis; quæ omnia conti-

nentur appellatione umbræ mortis: quo respexit Psal. 22. 4.
[Si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo ma-
la, quoniam tu mecum es.] Hebr. & Hieron. [Si ambula-
uero in ualle umbræ mortis;] uidelicet, in ualle altissima,
& obscurissima, plenaque timore, atque discrimine, non
singam animo ex arboribus latrones, neq; ex umbris ue-
ros hostes; non deludar, neq; terrebor ullis visis, aut ter-
riculamentis: Quam uerò hæc omnia appositè conuenia-
rit in animam peccati consciam, quæ semper laua presu-
mit, quam tenebræ occupant, territatque sonitus folij uo-
lantis; & cum pax sit, semper insidias suspicatur, alias da-
bitur oportunior prosequendi locus.

Occupet eum caligo. Chaldaus, Aquila, Theodotio, & Se-
ptuaginta Vaticani, pro caligine, nubem legunt, & rectè;
cum eadem uox (Ghanan) sit hic, & Exod. 19. [Veniam
ad te in caligine nubis:] itaque nubes cæca, & terra illi se-
diei circumfundat, quæ tristissimas tenebras efficiat.

Et inuoluatur amaritudine. Conge rit omnia, quæ possunt
infaultæ diei accidere incommoda. Plerique alij iuxta
Hebræum legunt, terreant eum amaritudines: & August.
[Conturbent eum quasi amaritudines diei.] Quid sit au-
tem amaritudo non conuenit, inter interpretes: nam alij
uocem originalem cum Hebræis deducunt à (Camar) quod
est incalescere, incendi, exuri. Vt illi diei æstus & arden-
tissimum cauma imprecetur (Vn morsal bochorno) sed cer-
tè Vulgatus planè uidetur uocem (merie) deduxisse à
(marar) quod est amarum esse, & afflictionem, angustia-
que animi significat, & quidquid amaram & luctuosam
vitam efficere potest. Ergo primò, à quibusdam sic accipi-
tur, huiusmodi is dies sit, cuiusmodi omnis lux videri so-
let ijs, qui amaro sunt corde: nam ijs, etiam lux infesta, &
iniucunda videtur: cuius rei causa Physica est, quod spiri-
tibus crassis, tetrīs, obscuris ad cerebrum, & oculos ascen-
dentibus, omnia nigrescunt calamitosi: quam rem expli-
cuit acutè. R. Moyſes Aegyptius l. 2. Ductoris dubiorum,
c. 30. ait enim accidere calamitate aliqua vix posse homi-
nem luminibus uti, tum propter fumū suspensorum, quo
perturbatur visus; tum etiam propter retractionem par-
tium animæ ad interiora: cum e contra accidat tempore
lato: nam partes animæ diffunduntur ad exteriora, &
spiritus visibilis est clarus, & limpidus; proptereaq; cun-
cta clariora, & illustriora videtur: atque hinc dictum exi-
stimat apud Isaiam: [Erat lux lunæ, sicut lux Solis; & lux
Solis erit septemplex, sicut lux septem dierum, in die,
qua alligauerit Dominus vulnus populi tui, & percussu-
ram plagæ eius sanauerit.] Vide inferiūs, cap. 17. vers. 7.

Alij non quancunque amaritudinem intelligunt, sed
quæ peculiari quodam die accidere solet; cum in originali
sit amaritudo diei. Diem autem Antonomasticè, pro die
mortis accipi in sacris libris, præsertim Salomonis, certius
est, quā, vt probatione indigeat: erit ergò extreme anxie-
tatis, & diei luctuosissimi exaggeratio: eiusmodi sit dies
iste, qualis esse solet moribundis extremus ille, longeque
amarissimus dies: sicut etiam e contrario est felicitatis iu-
storum emphasis, Ridebit in die nouissimo: fortè verò iste
omnes diei imprecationes peculiari quadam ratione re-
spiciunt luctuosissimum illum diem, quo è florentissimo
statu ad omnium bonorum amissionem, & malorum om-
nium perpeſſionem abiectus est ad eas, in quibus nunc te-
nebris iacet.

**VI. Noctem illam tenebrosam turbo pos-
sideat: non computetur in diebus anni, nec
numeretur in mensibus.**

1. Turbo in nocte quid designet.
2. Nox sub tenebris comprehensa, diuersa dierum computationis ratio.
3. Noctium, & Lunationum observatio in computatione mensium. Mensis à luna dictus in Græco, & Hebr.

Cum non nisi dies sit, qui in diebus anni computari pos-
sit, existimarunt aliqui hanc etiam sententiam ad diē
pertinere, quem propter nubila, & caliginem noctem ap-
peller: sed veriūs, hinc incipere noctis execrationē, quam
superiūs proposuerat: cum nocte autem si turbo miscea-
tur, seuque tempestas, illam efficiunt miserrimam, & pe-
riculosissimam, duploque tetriorem, vt indicat, cap. 27.

Nocte opprimes eum tempestas; & Seneca:
Cum subis lūpa conditur, stella cadunt,

In astra.

למא

Exo. 6. v. 6.
Leu. 25. v. 25.
Isai. 63. 9.
Daniel. 1. 8.
* Por pleyio
y por iusti-
cia puden
sacar, a este
dia por suyo
Chaldaus.
Pagn.

Iob. 10. 2.
Iob. 16. 6.

Iob. 38. 17.
Isai. 9. 2.
Ipsal. 22. 4.
Quid vmbra
mortis.
Psal. 12. 4.
Psal. 22. 13.

Vmbra idē
quod simili-
tudo, aut
imago.

למא
למא
Sap. 17. 4.

vers. 6.

vers. 12.

Vmbra mor-
tis in ani-
mo impj.

3
Chaldaus.
Aquila.
Theodotio.
LXX.

Vauca.
Exo. 19. 9.

ענן
Amaritudo
quid.
כמר

מרי
מרי

Miseris ni-
grescunt om-
nia.
R. Moyſes.

Ipsal. 30. 26.

4
Ioan. Forſt.
Dies pro ex-
tremo.

Prout. 31.

Iob. 27. 20.
Senec. in
Agamem-
ne. Act. 3.

*In astra pontus tollitur, celum perit,
Nec una vox est, densa tenebras obruit
Caligo, & omni luce subducta fretum
Calumq; misceat.*

Porro turbinis nomine coelitus eiaculari, significari solet diuinitus illatum supplicium. Non aliter Nahū Deum pingit iratum, c. 1. [Dominus in tēpestate, & turbine viē eius, & nebule puluis pedum eius.] Rursum tenebrę permittit turbine pericula sunt, vbi nulla euadendi spes, nulla sani consilij capiendi lux affulgeat; sic viā impiorum describuntur: [Tenebrę & lubricum, & angelus Domini persequens eos.]

Non computetur in diebus anni. Nox, ignobilior diei naturalis pars, simulque cum die artificiali naturalem cōponit, & licet non semper, vt Basilii voluit. Homil. 2. examini. tēpe tamen diei nomine comprehenditur: qua ratione dictum est, Factum est vespere, & manē dies vnus: nō aliter, quā in sacra Scriptura solet census virorum fieri nulla facta mentione fœminarum, quod hęc ad illos referantur. Cū verò diras, & imprecationes has à die exorsus fuerit, indicasse videtur diem naturalē tunc cōputari solitum à luce, & ortu solis vsque ad aliū ortum, & lucem: quomodo ait Plinius, lib. 2. c. 77. Babylonios, & Chaldaeos diem notasse; cū alij tamen computauerint à vespere ad vespem, alij à media nocte. Ait igitur: Dies nullus velit noctem teterrimam illam in conubium, & societatem ducere; nullus dignetur huius infauitæ noctis confortio.

Nec numeretur in mensibus. Nullū habeat ista nox vsum, neq. quidem ad mensium supputationem: namque antiquissima fuit in mensibus lunaribus noctium, & lunationum observatio; quod & ipsam mensis nomen testatur, & computatio mēstrua. at verò (mene) luna: neq. video cur Iāsenius probabilius existimet, Græcum lunæ nomē potius deduci à nomine mensis, quā nomen mensis à luna; cū ex re ipsa, quoad fieri possit, ipsorum nominum, ordo & ratio ducenda sit, neq. potius dicatur luna mēstrua à mense, quod mense suum curriculum conficiat; quā quod suo curriculo mensem efficiat, & describat: quare & nomē, & rationē mensium ad lunam, tanquam ad principium, & originem referri debere censent viri docti, atq. inter alios Andreas Alciatus explicans verborū iuris significationem, atq. Macrobius lib. 2. in Somn. Scip. c. 11. vult Latinum etiam mensis nomen à Græca lunæ appellatione dictum: sic rectē aliarum linguarum nomina, & etymologia consentiunt cum prima Hebræorum lingua, apud quos idē est mēsis, & lunæ nomen, *larenach*; quasi mensis dicatur, lunatio; & quod quælibet luna noua suum efficiat mensem, habet numerum pluralem (*larenachim*) huc respexisse videtur id, Ecclesiastic. 43. [à luna signum diei festi, luminare, quod minuitur in consummatione; mensis secundum nomen eius est.]

VII. Sit nox illa solitaria, nec laude digna.

- 1 Quid laus in sacro sermone.
- 2 Noctes quadam solemniores. Aegyptiorum festum nocturnū.
- 3 Nuptia noctu celebrata. Explicatus Matthæus de parabola decem virginum & Psal.
- 4 Nocturna laus foris ad incantationem luna, & stellarum referenda. Tenebrę solitarię. Lux societatem nobiscum facit.

Laus, quid.
Isa. 3. 5.
Isa. 54. 1.
2. Esdr. 12.
31.
Lyrani.
Vatabl.

LAus hoc loco est (*Ranan*) quæ exultationē, lætitiā cantum, acclamationem affert, Isa. 3. [Exultabit lætabunda, & laudans, & c. 54 Decanta laudem.] Laus itaque est canticum, aut laus decantata; qua etiam ratione (ab alia licet radice) Nehemiæ 12. dicuntur: Chori laudantium, id est, canentium. Primus ergo sensus Lyrani & aliorum; Nihil hac nocte geratur laude dignum.

Secundò Vatablus ad itinera refert; Tam sit ominosa nox illa, vt in ea nemo se velit committere itineri; quod si necessitas cogat aliquò proficiscēdi, solitarius viator nō audeat cātare pro leuanda itineris molestia, sed durisculē: leniūs, vt cū solitudinem, & silentium illi nocti precatur, significet noctes aliquas propter insignē aliquem euentum, aut celebrem cuiuspiam rei memoriā celebra-

Io. Pineda in Iob. Tom. I.

ri solitas lætis acclamationibus, solemnibus cantibus, & lautissimis cānis; namque cēnitabant quōdam ad vespem, & ad multam noctem contiuia producebātur, tum musica luauior resonat in tenebris; deinde etiam nox claritatem, & splendorem accensis luminibus addere videtur. Aegyptij vt testatur Herodotus lib. 2. festum celeberrimum habuerunt nocturnum, quod vocabant, accensionem luminum: tum etiā noctu celebrabantur nuptię, propterea enim sponsæ comites præferbant lampades, aut accensas faces, vt constat ex parabola 10. Virginum Matth. 25. nam sub noctem deducebant sponfam in mariti domum, vt scripsit Plutarchus in proble. c. 65. Festus Pompeius lib. 14. & id Catulli.

*Vesper adest, iuuenes consurgite, vesper Olympo
Expectata diu vix tandem lumina tollit.
Iam venit virgo, iam d'cetur hymeneus.*

Quare moram faciente sponso, oportuit nuptias illas ad mediā vsq. noctē dilatas: in nuptijs verò laudes sponsi, & sponstæ decantabantur epithalamijs, iuxta id Psalm. 77. Et virgines eorum non sunt lamentatæ. Hebr. Non sunt laudatæ; quia antequam nuberent, & nuptiali carmine laudarentur, vel mortuę fuerant, vel sponso in bello cadentibus innuptæ permanferant: ergo vt ad noctem redeamus, dicit Iob; Nullæ nuptiæ in ea nocte celebrentur, nullis cantibus, nullis luminibus illustretur, nihil lectum resonet, tota iussurijs & eiularibus digna, quæ traducatur: sic etiam religiosi habebantur, & infauti illi dies, qui nulli rei, aut publicę, aut priuatim agendæ apti centerentur à Romanis, quorum meminit Macrobius. 1. Saturn. cap. 16. Gellius lib. 5. c. 17. Liuius lib. 6. decad. 1. de quibus id caneant.

*Nec vidua tēdis eadem, nec virginis apta
Tempora, quæ nupsit non diuturna fuit.*

Satis sanē fuerint hęc explicando huic loco, sed addam quoque, quod possit alicui fortē placere, vt nox laude digna, sit periphrasis noctis serenę, & lucentis lunæ; laus verò, aut cantus sit ille, qua olim ytebantur in syderum, aut lunæ incantatione, cū carmine, aut arte magica nubes aut caligo offundebatur syderibus; de quo infra dicam, v. 9. nunc satis fuerit illud nutricis Phædræ sic Dianam, quæ ipsa nemorum dea & luna est, precantis.

*Intende, sic te lucidi vulsus ferant,
Et nube rupta cornibus puris eas.
D. trahere nunquam Thessali cantus queant,
Nullusq; d. te gloriam pastor ferat.*

Itaque cū cœca nox est, cū luna condita, non opus est vlla incantatione, vlloue carmine, quod laus, dicitur, nemo cantu noctem illam, aut lunam sollicitat, neque dignatur. Id itaque vult, nullum lunæ lumē habeat ea nox, non stellæ, non lumina illam comitentur; ergo obscura, & sine luce nox, solitaria est, nos dicere solemus; cū stellæ lucent nocte serena, ipsas stellas, atque lumina societatem itineris, aut vitæ cum homine facere (*la luna y estrelas hazen compannia*) tenebrę solitarię sunt, neq. huic expositioni obstat fabulosum, aut superstitiosum id fuisse, namque ad fabulas interdum, vulgaresque opiniones aludit aliquando sacra Scriptura.

VIII. Maledicant ei, qui maledicunt diei: qui parati sunt suscitare Leuiathan.

- 1 Lectio, & expositio Græcorum. Mysterium incarnationis. Canto Christi hamus.
- 2 Proponitur prima Latinorum interpretatio. Nauta gens execrationibus assueta: de Ceto quadam.
- 3 Impij Lucifuge. Demonem excitant, qui occasionem peccandi querunt. Secunda expositio rejicitur.
- 4 Proponitur Hebræorum expositio; & Leuiathan an unica vox.
- 5 Quinta expositio non contemnenda. Periphrasis preficarum: quod harum vnus: explicatus locus Iudicum. Quid plorare in nocte.
- 6 Precedenti expositioni obijciuntur nonnulla: viri etiam lamentatores: illustres Hamus & Zacharias.
- 7 Defensus vulgatus. Hebræa voces in Ecclesia Latina.
- 8 Vltima expositio. Athlantes execrantur diem & solem.

K Septua.

LXX. **Expenditur** **Expositio ex-**
positio Gra-
corum. **Christi caro**
cum aculeo
diuinitatis,
obductus ha-
mus. **Precedens**
expositio nō
literalis. **Complut.**
Aquila. **Symmach.**
Theodor. **Quid de**
gregoriū ex-
positione sē-
tiendum sit.

Septuaginta in singulari legunt: Maledicat ei, qui maledicit diem illū, quo habet magnum cetum subiugare: quod Græci, & ex Latinis Ambros. lib. 2. in Luc. c. 4. referunt ad Christū Dæmonis triumphatorem hac ratione, qui paratus est vastissimum cetum Leviathan, id est, sauiſſimum dæmonem subiugare, & comprimere, vel et prouocare, & excitare ad singulare certamen; inquam, qui Deus solus est, plenissimè & cumulatissimè maledicat huic nocti, in qua Dæmon adeo sauiſſus; namque nemo alius poterit huius execrationis meritisſimæ partes absolvere, & explere. Addit etiam Didymus rectè dictum esse qui paratus est: nondum enim mysterium incarnationis erat patratum; sed tamen paratus erat Dei filius excitare, & expiscari immanem illam belluam immisso diuinitatis hamo, obducto carne suæ mortalitatis; quæ allegoria frequens est apud Patres; carnem enim Christī, hamū appellant cum occulto aculeo diuinitatis, Gregor. hom. 25. in Euangel. & lib. 33. Moral. cap. 7. & super 1 Reg. cap. 11. Gregor. Nissen. orat. de resurrect. & alij super Iob 40. ut eo loco dicemus. Huic expositioni hæc fauent. Primò, quòd plerique ad litteram existiment Diabolum dici Leviathan, de quo dicemus, cap. 40. Secundò, quòd frequenter in Scriptura numerus pluralis pro singulari sumatur & econtrā. Terriò, quòd licuit Septuag. verbum, suscitandi, in verbum subiugandi, & vincendi conuertere; ille enim erat suscitandi finis; est namque, suscitare, prouocare ad certamen, ut de eodem Leviathā, cap. 41. dicit Deus: Non quasi crudelis suscitabo eum. Quæ verò huic sensui, ne literalis sit, obstant, sunt hæc. Primò, mutatio numeri; nam non solum in Hebræo pluralis est; sed in Græco illum quoque seruauerunt Aquila, Symmachus, Theodotion, Complutenses. Secundò, quòd non cohæret cum antecedentibus, & consequentibus, quorum primus, litteralisque sensus humanas quasdam noctis, & diei execrationes continet, ex humanis, aut consuetudine, aut consuetudo dolentium loquendi genere petitas; quare tantum mysterium non videtur primo ipso, litteralisque sensu reliquis partibus intersertum; existimo itaque illam esse Græcorum Allegoriam. De illa verò, quàm Latini, ut Gregor. cap. 13. & Philippus, & Beda, afferunt; de Die, id est, Antichristo, vel Diabolo transfigurante se in angelum lucis; & de sanctis, vel Angelis, vel hominibus, qui illum suscitant, & contra se prouocant, nihil dicam; cum longius petita sit, atque difficilior, quàm altera Græcorum.

2 **Quid hoc lo-**
co Levia-
than. **LXX.**
Aquila.
Symmach.
Theodor. **Secunda D.**
Thoma, &
Latinorum
expositio. **Nautarum**
genus dicit,
& execra-
tionibus fa-
miliare.

Reliquorum interpretatio bipartita est; atq. ex eo diuidi cæperunt interpretes, quòd vocem Leviathan, proprium nomen ceti, aut piscis quidam existiment; ita vulgatam vocem illam retinent Septuag. Aquil. Symmach. Theodotion verò habet Draconem; alij verò vocē, non vnicam, sed duas esse credunt: quæ omnia exponenda sunt, ut vis sententiæ intelligi, & eligi optima possit. Primò, ergo hunc sensum ad litteram proponit Diuus Tho. ut qui parati sunt suscitare Leviathan, sit periphrasis piscatorum, qui magnos huiusmodi pisces non inuadunt, nisi in tenebris noctis; quare aduentanti luci tanquā inimicæ & suis conatibus aduersanti maledicunt; hi igitur sua maledicta in hanc noctem conuertant: tolet videlicet nautarū genus execrationibus, & maledictis immanissimis uti, ut tunc fortè in proverbio esset, quod de vectoribus apud nos vulgò iactatur; *Echa mas peseres, y reniegos que un harriero, o que un carretero*. Sic etiam apud illos, Piscatores, aut Nauta maledicentior: lenis sensus, nisi illū exasperaret Lyranus obiectio, lucem potius, diemque; fauere capiendis cetis; nam de illo nocturno piscatu omninò tacetur ab authoribus, & ab experientia: de quo c. 40. dicemus: interim longè diuersam balenarum capturam videre licebit in accessione Gellij ad Ælium. Sed si has tenebras fugiamus, licebit dicere, piscatores diei maledicere, in quo non illis accidit bonus piscatus; sunt enim infausti quidam piscantibus dies; quare ad malum, vel ad bonum euentum res piscatoria translata est, cum in re qualibet dici soleat, *que se echa bueno, o mal lance*. sicut & Plaut. in Bachid. dixit; Piscatus meo animo hic tibi hodie euenit bonus. Cum igitur per totam noctem laborantes, aut etiam per diem nihil piscium caperunt, luci etiam ipsi maledicunt, sed hac ratione non oportuit de Leviathan, magnisve alijs piscibus mentionem potius, quàm de alijs quibuscūq. piscibus fieri. Idē sensus apparbitur commodius, si ad nautarum, nauigantiumq. terro-

3 **Ælianus**
ex Gellio. **Clarior red-**
datur prima
expositio. **Bonus pesca-**
tus in pro-
verbio.

rem refertur, cum in immanissimam hanc belluam incidunt; nam & territat nautas, & demergit nauigia, & sepe sensus per incautos opprimit, aliquando enim inuadit speciem offert cedens. Cointuentibus, cum in luminis aquam enatauit, quod a Baſil. Theodoro, Procopio scriptum est: huius quoque res territat. metus atque trepidationis subitæ mentio fieri videtur Basil. infra, c. 41. in descriptione Leviathan; Cum sublatus fuerit, timebunt Angeli, & territi purgabuntur: nauigan-tes igitur afflicti, diei, quo nauim contenderunt maledicunt; aut illam ipsam præsentem lucem, in qua certissimum naufragium timeant, cum excitantur, aut tam propè accedunt, ut cetum excurrent, & in seipios conuertant, atque vel nolentes laceſſant.

Secundò, lumi potest illud. Qui maledicunt diei, pro circumlocutione impiorum, qui tenebras amant, & lucem auerſantur; atque hi dicuntur parati esse, suscitare Leviathan, id est, quasi sublimem euahere, & colere diabolum, atque illi obedire, & eius voluntatem perficere: non solum igitur bonis, sed etiam impijs optat haberi noctem hanc infaustam & odiosam, nullique gaudijs, aut voluptatibus studijs perficiendis idoneam: hunc quoque sentum litteræ congruere posse D. Thom. existimat; cui fauet illa impiorum periphrasis frequens in Scriptura, de qua cap. 24. dicemus, ubi longè pulcherrimè lucifugarum istorum vita describitur; qui rebelles sunt lumini, & ignoraunt lucem, si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbra mortis & sic in tenebris, quasi in luce ambulant:] atque non ineleganter dicuntur hi suscitare Leviathā, id est, negocium perambulans in tenebris, Diabolumque semper vigilantem comitari, & colere; & sanè tā alacres sunt ad male agendum, ut etiam dormientem Diabolum (si dormire posset) ipsi parati sint suscitare, & cogere e somno surgere, ut sibi, suisque conatibus adesset; sanè qui sibi ipsis occasiones quarunt peccandi, eleganter dicuntur suscitare Diabolum: non enim omne peccatum ex instigatione Diaboli prouenit, ut definiunt cum Diu. Thom. Theologi. 1. parte quest. 114. art. 3. sed interdum nulla Dæmonis suggestionē, ex prauitate affectus, & carnis corruptione; huiusmodi qui mortem etiam fugientē manibus, & verbis accerunt, & ipositiones ponunt ad illā, in quos dictum est a Ierem. Ouager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui: ipsi enim, & ventum voluptatis captant, & peccandi opportunitates diligenter inquirunt. Rursusq. dicuntur non suscitare solum, sed etiam parati suscitare; quoniam cum sint ad omne scelus proclivi, in ea semper animi (quam vocant) preparatione sunt, ut nullam peccandi occasionem prætermittant. Videbitur igitur sensus iste adiunctis his illustrationibus non inelegans, sed fortè quoque de allegoria suspectus propter illam Leviathan, ad Diabolum translationem; tum etiam, quia si peccatum præcipuè respiciatur in his execrationibus, non cohærebit, precari ut peccatores quoque in hanc noctem maledicta coniungant; si autem non propter peccatum, sed propter communes vitæ ærumnas hæc dicat, incongruè nunc interteretur mentio impiorum, aut proborum hominum, quòd non ad naturæ conditionem, sed ad morum dissimilitudinem pertinet: scio Burgenſem pro hoc sensu acriter pugnare.

Tertiò, vocem Leviathan, non vnicam, sed plures voces Rabbinī, & hebraizantes esse contendunt; qui iterum diuisi sunt. Lyranus hanc se veram litterā ex Hebræis afferre dicit: Maledicant ei, qui maledicunt diei expectantes orbari de locetate tua: videlicet hi sunt miserrimi homines qui vitam fastidiunt, & vel ab vxorū coniunctu, & familiaritate, vel a cōmuni mortaliū locetate separari desiderant, atq. suam vitam, & lucem ipsam execrationibus vexant. Burgenſis quoque additione secunda, hunc sentum Hebræorum agnoscit: eo enim modo explicant quoque R. Salomon, & R. David in comment. nā (*Lauah*) adherere, aut copulari significat; unde Leviathā trisyllabum est nomen cum affixo, copulatio tua, vel eorum, sed quòd Pagninus ait, neminem Hebræorum cum Lyranō esse, fortè pertinet ad aliam partem, quàm ille pro suscitare, orbare vertit, & quidem non valde longè ab originali; nam (*Ghur*) quòd suscitare, & euigilare significat, aliquando etiam est nudare, spoliare, orbare, ut Isai. 32. Exuite vos, & confundimini: propr. est, exuite te vos, & nudamini, vel ut Septuag. Exuimini, nudi flaminī; quò loco eadem vox iubet. Habac. 3. [Suscitant suscitabis arcum

4 **Expositio**
quarta.
Lyra.

Burgenſ.

R. Salomō.

R. David.

לוי

לוי

Pagnin.

לוי

לוי

לוי

לוי

לוי

לוי

לוי

לוי

לוי

לוי

לוי

לוי

Vatabl. & Regia. arcum tuum; alij legunt: Nudatione nudasti arcum tuum, id est, non habuisti in occulto, sed manifestè illum protulisti, ut tuum auxilium notum omnibus faceres, ut eleganter Pagn. reddit, Manifestatione manifestabitur, eodemque recidit, * suscitans suscitabis; sensus hic id minimè bonum habet, quod minimè potest nostræ lectioni convenire, nisi ea fortè ratione, quæ inferius explicabitur.

Pagnin. Alij verò uocè, Leuiathan duas esse voces existimant, significantes, luctum suum, ita Aben Esra. R. David in lib. radic. R. Levi in comment. hos sequuntur hebraizantes omnes Pag. Vatabl. in annotat. Regia. Hebr. apud Caiet. at Rab. Mardoch. in suis concordantijs simplicem vocem existimare videtur, ait enim Leuiathan, idem esse, quod, Ebhel, id est, luctus, ex quo is totius sententiæ sensus consurget; qui maledicunt diei, videlicet, qui propter ærum-nosissimam vitam, lucem habent inuisam, tum etiā, Qui parati sunt suscitare luctum, id est, qui parati sunt suscitare fletum, & lachrymas fundere, ac si ad manus illas præsto haberent; vel ut sit Periphrasis lamentatricum, & præficarum: nam erant etiam apud Hebræos lamentatrices, quarum Ierem. meminit, c. 9. [Vocate lamentatrices, ut ueniant; & ad eas, quæ sapientes sunt, mittite & proferent, festinent, & assumant super nos lamentum; deducant oculi nostri lachrymas, & palpebræ nostræ defluent aquis. Et infra: audite mulieres verbū Dñi: docete filias vestras lamentum, & unaquæque proximam suam planctum, quia ascendit mors per fenestras, & Cantatrices appellatur, 2. Paral. 35. Cantores atque cantatrices lamentationes super Iosiam replicant: has Latini appellant præficas, quarum munus his verbis definit Nonius Marcellus. Præficæ dicebantur apud veteres, quæ adhiberi solebant funeri mercede conductæ, ut & flerent, & fortia facta laudarent: luculentius hac de re Varro lib. 6. Præfica, ut Aurelius scribit, mulier ab luctu quæ conducitur, quæ ante domū mortui laudes eius caneret: hoc factitatum Arist. scribit in libro, qui inscribitur nomina Barbarica, cuius testimoniū est, quod Fretum Næuij. Hæc quidem herclè opinor præfica est, nam mortuos concludat. Claudius scribit: ea quæ præficeretur ancillis quemadmodum lamentarentur, præfica est dicta: sic Varro: accinit quoque Festus Pompeius, qui dicit præficas dici mulieres ad lamentandum mortuum conductas, quæ darent cæteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum præfectas; quæ omnia ad amissum respondent illi Ieremiæ loco, ubi illæ sunt lamentatrices, quæ alias comites planctum docent.

Seruius. Quas plangendi magistras, Seruius, cuius in antiquitate asserenda non levis est autoritas, ad illud Verg. 6. Ferales ante cupressos, appellat Principes luctus, & lib. 9. ad id, Nec te tua funera mater: easdem vocat planctus, non doloris principes; cui ex sacris quoque. Procopium adiungemus; is enatrans id, Iudic. 5. per fenestram respiciens ululabat mater eius, videlicet cū contemplaretur ex alta aliqua fenestra socios filij sui Sisaræ fugientes ex prælio; ubi nos habemus; [Vna sapientior cæteris vxoribus eius, hæc socri verba respondit: ille secundum Septuag. legit: Sapientes principes eius responderunt ad eam. Et sic ait: Lamentatrices sic Scriptura vocat, sicut in Ieremia; huiusmodi enim in luctu constitutis esse videntur; describit itaque lamentationem, quam vicissim ediderunt eæ, quas principes, seu duces lamentationis vocat: & quidē ut ex Hebræo constat, in ea lectione Septuag. Principes, nō est masculini, sed fœminini generis: putauit ergo proculdubio Interpres, qm̄ in Hebræo dicebantur mulieres principes, atq. sapientes, intelligi vxores Sisaræ, & quidem non leuiter, namq. præficæ eos potissimū lamentabantur, quibus propinqui non essent, quare in Sisaræ funere, uxores ipsæ, & mater atq. propinquæ præficarum munus in plangendo obibant: de illo sic scribit Nonius Marcellus. [Nenia ineptū, & inconditum carmen est, quod adducta mulier, quæ præfica dñs, ijs, quibus propinqui non essent, mortuis exhibent;] sed siue vxores quoque fuerint, siue non certè Sapientes, ibi dicuntur, sicut in Ierem. peritè lugendi, & plangendi mortuū modis flebilibus, atq. magistræ, & principes, quæ cæteras docerent, & uelut præcentrices plangendo præirent. Hæ igitur comodissimè dicuntur, suscitare luctum, nam ipsæ incipiunt, & præeunt; eodē quoque dicuntur, suscitare societatem suam, nam aliæ comites, & sociæ funeris illas sequebantur; magistræque cæteras adhorabantur ad luctum; tum etiam fortè excitabāt summum manē; cū enim pluribus diebus lugerent, defunctum

oportebat noctu interquiescere, & à plangendo cessare: quare non ad communem planctum, sed ad planctus, & doloris exaggerationem illud pertinet, Ierem. 9. [Plorabo die, ac nocte interfectos populi mei, & cap. 14. Deducant oculi mei lachrymam per noctem & diem, & non taceat, & Thren. 1. Plorauit in nocte, & Thren. 2. Deduc quasi torrentem lachrymas per diem, & noctem, non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui:] lamentatrices itaque cū deberent instaurare, & suscitare tummo manē lamentationes & planctum nocte intermissum, aduentanti diei maledicebant; quare de iisdem accipi poterit; Qui maledicunt diei, & Qui parati sunt suscitare luctum suum: vel si fortè non placeat, quod non omnino certa videatur illa noctu interquiescendi cōsuetudo, poterit utraque illa pars seorsum accipi, ut supra indicauimus, cū sensus constet; optat enim, ut lamentatrices & præficæ omnes non eant conductæ ad alicuius funeris lamentationes exequendas, sed huius noctis cladē, & suam ipsius lobi mortem, & funus (mortuum enim se censet, cū in mortalem uitam editus est) plangent, & lamententur omnes; ipseque magistræ, atq. principes ad plangendum cæteras adhortentur, & exsuscitent.

Sed huic quoque expositioni obijciamus primò, ueriorē iudicari potuisse, si non in genere masculino, sed fœminino diceretur; Quæ paratæ sunt suscitare. Secundò, si illa placuisset Latino interpreti, uocem Hebræam non reliquisset intactā; quid enim facilius & clariùs quàm dicere luctum suum, societatem suam? præsertim cū interpretes non tenebras, sed claritatem & lumē afferre debeat orationi; Tertiò, nam, ut supra ex Varrone, & Aristot. adduximus, Phryges fuerunt huius instituti, & lugubris cantus inuentores; iisdemque eundem docuerunt Ænæā; sed hi longè post lobi, & Moysis ætatem vixerunt: accedit et, quod tristis ille, & lugubris cantus Nenia Græcè dicitur, nomine videlicet Phrygio, ut Pollux in Onomast. author est; est autem Nenia (ut inquit Festus) carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiā: quare aliquando Catullus barbaram tibiā dixit, id est, funebrē illam, quæ à Barbaris seu Phrygibus inuenta fuit: nam Barbarum pro Phryge dicebant, & sic etiam apud Iurisconsultos Barbaricarij sunt Phrygiones, qui uestes acu pingūt, & Barbaricæ uestes, eodē quoque Phrygiæ: uide Alciatum, & Cuiacium tit. de excusatione artificum, l. 1.

Primò responderi potest, non tantum lamentatrices, & cantatrices, sed lamentatores etiam & cantores dici in Ieremia, loco superius adducto; tum etiam Hamos 5. Vocabunt agricolam ad luctum, & ad planctum eos, qui sciūt plangere. Cuius loci sn̄a non est accipienda de illis, qui sensus alicuius, aut plangendi participes esse possunt, ut frigidè quidam interpretati sunt; sed de illis, qui (ut Hieron. dixit) sciūt more prouinciæ præcinere ad concitandas lachrymas quos & tibicines fuisse ex Matth. 9. habemus; sed ille præterea illustris in hanc rem locus est Zacha. 12. Vbi ille infidelium Iudeorum planctus describitur super Christi passione, unde sibi tot calamitates asciuerint. [Plāget terra, familiæ, & familiæ seorsum, familiæ domus David seorsum, & mulieres eorū seorsum, familiæ domus Nathan seorsum, & mulieres eorū seorsum, &c.] Quo loco licet Cyrill. ridiculum, & stultum dixerit intelligere mares hinc, illinc fœminas lamentum fecisse; sed seriò id asserendum putat Theodoretus; Per tribus, inquit, diuisi seorsum uiri à mulieribus, & mulieres seorsum à uiris hoc obibunt; & quidem etiam uidetur uirorum plactus indicari in Christi Domini passione; nam dicitur, Luc. 23. Sequebatur illum multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum; & hæc etiam uidetur esse turba illa tumultuans. Matth. 9. Adde eam generum differentiam sæpè confundi in sacro sermone, & alterum pro altero frequenter poni.

Ad secundū, Caiet. scripsit propter metri mensurā, & sonitū, eam uocem Hebræā retentam, sed quid, q̄ in Latina uersione nulla est metri mensura, quæ seruāda fuisset? at (dicere Caiet. poterit) est suus sonitus certè quodam uocū & dictionum numero constans, qui metrum sonat, qui periret pluribus uocibus, aut additis, aut detractis in una sententiā: forte uerior causa, uocis illius difficultatē, & dubitationē de uero sensu, aut etiam fœcunditatē uocis in Originali plura significantis, impulsisse interpretē, ne in angustias Latinas compelleret, sed liberiorē relinquere, cui quisque pro sua diligētia, atque palato suum

Exaggera-
tio planctus
in nocte
Ierem. 9. 1.
Thren. 1. 2.
Thren. 2.

Obijciunt
præcedentis
expositioni.

Phryges in-
uentores can-
tis lugubris.

Pollux.
Festus.

Catullus.

Barbarum
pro Phryge.

Alciat.
Cuiac.
Resp. ad præ-
mum.
Viri lamen-
tatores.

Qui Tibicines.
Zach. 12. 12.

Cyrillus.

Theodoretus.

Luc. 23.

Matth. 9.

Caietanus.

Plures He- sensum tribueret ex plurimis, qui in illâ cadere possent; **braas voces** neq. mirū videri debet hanc vocem ex Hebræo retentam **Ec-** hoc loco, cum plures alias varijs de causis in Ecclesia La- **clisia Lat-** tina Græcas, & Hebræas receptas habeamus, vt *Amen*, *na.* *Alléluia*, *Hosanna*, *Racha*, *Maranatha*; qua de re disputat

Hieron. Hieron. epist. 137. ad Marcellam, & August. 2. de doct. **August.** Christian. c. 11. & epist. 178. ex quo etiam genere est ille

Pl. 73. 15. locus, Pl. 73. Tu siccasti fluuios ethan, quod nomen non

Hieron. esse proprium, sed appellatiuū ipse etiam Hieron. agnouit, qui legit, Siccasti perennes fluuios. Denique sicut plu- **Vulgati in-** ra nomina propria, appellatiuis vocibus reddit interpres **te preteris con-** (de quo dicemus, capite ultimo) ita aliquando plura ap- **suetudo.** pellatiua, quasi propria sint, intacta, atque illorum signi- **ficationem** nostro labori inuestigandam relinquit.

Ad tertium vnico verbo, res illa de origine cantus fu- **nebris incerta** est, neque mirū prophanos scriptores, ad **sacras litteras antiquiores**, illius originem nō reuocasse.

Sed proponamus tandem peculiare aliquid non omni- **nō inutile** ad huius perdifficilis sententiæ illuminationē. **Potuit sanē** Iob respexisse ad priscum illud Athlantū in-

Athlantes. stitutum. Sunt autem Athlantes iuxta Athlantem Æthio- **qui, et quod** piæ montem, vulgō Athlantes dicuntur; Herod. Nasamo- **illorum in-** nes; Pausaniæ in Atticis Loxitæ; hi Soli occidēti maledi- **stitutum.** cebant, orientem quoque maledictis excipiebant. Huius **Herodotus.** rei testis Herodotus lib. 4. versus finem, vbi de Athlante **Pausanias.** monte disserit. [Hi, inquit, Solem transcendentē execran- **tur, ei q.** preterea omnia conuitia ingerūt, quod torridus, **et ipsos,** & regionem perdat:] idem Nicolaus Damasc.

Nicol. Da- mascenus. nō ignobilis historicus apud Stob. serm. 44. scribit. Quā- **Fredenād.** quam (vt recte obseruauit Fredenandus Pincianus calli- **Pincianus.** gans Pomponiū) corruptē legatur Apharantes pro Ath- **Mela casti-** lantes. Pomp. M. l. i. de situ orbis, c. 8. [Sole execran- **gatus.** tur, & dū oritur, & occidit, vt ipsis, agrisq. pestiferū. Sol. **Solarius.** c. 44. Polyhiit. Athlantes, inquit, ab humano ritu prorsus **exultant;** diris Solis ortus excipiunt, diris occasus prose- **quantur;** vtiq. vndique torrentis plagæ sidere oderunt

Deū lucis, & quidem videntur Latini hæc mutuati à Pli- **qui li. 5. c. 8** sic scribit, Athlantes degeneres sunt humani **ritus;** nam neque nominum vllorum inter eos appellatio **est, & solem orientem, occidentemque** dira imprecatione **contuentur,** vt exitialem ipsis, agrisq. neque insomnia vi- **sunt, qualia reliqui mortales:** & c. r. de Athlante, & de **Athlantis incolis** hæc scripserat; Incolarum neminem in- **terdiu cerni,** silere omnia haud alio quā solitudinum, **horrore;** subire tacitam religionem animos propius ac- **cedentium,** præterque horrorem elati super nubila, atq. **in viciniam Lunaris circuli,** eundemque noctibus micare **crebris ignibus.]** Ergo ad horum nominū antiquissimo- **rum institutum** spectare videtur Iob in hanc sententiā;

Illi etiam homines, quibus nox in delitijs est, & lux infe- **sta, ideoque solem orientem execrantur,** & noctu crebris **luminibus vtuntur,** hanc etiam infœlicissimā noctem **diris, & maledictis** prosequantur.

Hæc habui, quæ in hoc præ difficili loco lectori propo- **nerem** cuius erit ex pluribus optimum eligere, aut certè **melius aliquid afferre;** interea verò dum alius nō compa- **ret, sensus hic vltimus,** aut etiā penultimus videtur non **omniñō reiiciendus.**

IX. Obtenebrentur stellæ caligine eius: **expectet lucem, & non videat, nec ortum sur-** **gentis auroræ.**

- 1 Stellæ, et denegatio, et luciferi matutini, de insigni calamitate
- 2 Vel fulminis splendorem desiderant miseri.
- 3 Stellæ calo cadere, quid.
- 4 Ars magica detrahendi Lunam & stellæ, & quid detrahitur apud Latinos.
- 5 Palpebræ auroræ quid. Sol calis oculus.

O Prat vt nihil omninō lucis huic nocti concedatur, **nulla matutina crepusculi, vel auroræ aduentantis** **signa.** **Obtenebrentur stellæ,** illæ videlicet, quæ in matutino **crepusculo affulgere solēt,** qualis est Lucifer matutinus; **vel, omninō nullæ stellæ.** Lucem expectet, diurnam vide- **licet, quæ tantis ærumnis finem afferat;** sed tamē frustra, **vel in vniuersum, lux nulla vel fulguris, vel fulminis illi** **affulgeat;** quod in extremis malis naufragi numerare, **solent, vt illud Senec.**

Nec hoc lauamen denique ærumnis datum est, **Videre saltem, & nosse quo pereant malo,** **Premunt tenebra lumina, & diræ Stygis** **Inferna nox est; excidunt ignes tamen,** **Miserisq. lucis tanta dulcedo est malæ,** **Hoc lumen optant.**

Ita verò obtenebrari postulant stellæ, vt cælo cecidisse videantur, id est, perijisse omninō, quod de extremis quoque temporibus calamitosissimis dictum est stellæ de cælo cadent; vti idem eodem loco dixit.

Et subito luna conditur, stellæ cadunt.

In astra pontus tollitur, cælum perit.

Sic tum carmine incantatorio, aut arte magica offun- **debatur tetra** nubes lunæ, & stellis, cecidisse de cælo exi- **stimabantur,** & suis sedibus extractæ, vti ille:

Carmina vel cælo possunt deducere lunam.

Et Apollonij interpres in Argon. ita persuasum fuisse **narrat, Magos solem, & lunam detrahere,** vt vsq. ad tem- **pore Democriti, Eclipses, illorum siderum detractiones** **sint nominatæ.**

Nec ortum surgentis auroræ; in Hebr. Palpebræ auroræ, id **est, primus albicans auroræ splendor,** quem alij poetæ **radios, capillos, pennas auroræ dicunt;** Septuagin. Luci- **ferum Orientem.** Verū inter reliquas trāslationes hæc **palpebrarum illustrior est,** quod oculum cæli respiciat, **namque Solem cæli oculum videtur aurora quasi post** **nocturnum soporem, & clausa lumina, iterum diductis,** **& apertis palpebris vigilantem, & videntem mundo red-** **dere.** Aug. legit, & permaneat, id est, obruatur & sepelia- **tur hæc nox sempiternis tenebris.**

X. Quia non conclusit ostia ventris, qui **portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis.**

- 1 Infantis venter dicitur alius materna. Quid concludere vul-
nam, aut ventrem: explicatus Genes.
- 2 Quatuor Dei clauis quæ sint ex Chaldaeo. Deo peculiariter tri-
bui sterilitatem, aut fecunditatem.
- 3 Videre, & oculus ad timorem vel ad experientiam referuntur.

Q Voniam in fonte est, ventris mei, Chald. accepit de **ipso Iobi ventre, sic enim legit: Quia non conclusit** **portas maxillarū mearum, quæ sunt ostia vētris:**

quasi diceret, Quia mihi respirandi facultatē non abstu- **lit, neq. os obstruxit, ne lactans mammas appeterē;** sed **certè res ipsa est, quam noster interpres expressit, vt Iobi** **venter dicatur materna alius, quæ illū portauit.** Catenæ

author, & ex Latinis hoc referunt ad natiuitatem; Cur in **vitam, & lucem patuit aditus? quare nō potius nox intra** **materna viscera me oppressit? sed quia similis impreca-** **tio subditur vers. 11. & quia aliud postulat familiaris Scri-** **pturæ locutio, sensus erit; Quare ea nox tēpus, & horam**

meæ conceptioni præbuit, & non potius antequam con- **ciperer, matrem meam sterilem reddidit, congregiendive** **facultatē non ademit? in hunc sensum dictū est Gen. 20.**

[Concluserat Dñs omnem vuluam domus Abimelech;] **id est, vxores illius reddiderat steriles.** Onkelos, Conclu- **serat Dñs omnes ostium vuluæ: quod licet quidam intel-**

ligant, non potuisse vxores Abimelech eniti prolē matu- **ram, aut parere; verius tamen est, non potuisse cōcipere,** **& Gen. 29. Aperuit Dominus vuluam Liæ, sorore sterili**

permanente. Cū verò hæc dicit, nullā propterea agnoscit **facultatē inesse diei, aut nocti ad sterilitatē efficiendā;** **cū ex alijs locis constet eiusmodi potestatem, & clauis**

ad claudendum, vel aperiendum penes Deum esse; quod **Paraphrastes Ierosolymitanus Gen. 30. eleganter expli-** **cuit [Quatuor, inquit, clauis traditæ sunt in manum Do-**

mini vniuersi mundi, quas nō tradidit Dominus nec An- **gelo, nec Serapho; clauis, f. Pluuiæ, clauis Cibationis, cla-** **uis Sepulchrorum, clauis Sterilitatis: de clauē Pluuiæ, ita**

dicit Scriptura: Aperiet Dominus tibi thesaurum suum **bonum. Deut. 28. de clauē Cibationis Aperis tu manum** **tuā, & c. Ps. 145. de clauē Sepulchrorū; Cū aperuero se-**

pulchra vestra, & c. Ezech. 37. de clauē Sterilitatis; Et re- **cordatus quoque Dominus Rachelis exaudiuit eam, &** **aperuit vuluam eius.] Gen. 30. significat itaq. harū maxi-**

mè rerum potestatē apud Deū esse, Pluuiæ, Alimonie, Re- **surrectionis mortuorum, Sterilitatis aut fecunditatis.**

Nec abstulit mala; Laborem, & dolorem; non enim **(inquit)**

3
Stellæ calo
cadere, qd.
Matth. 24.
29.

4
Ars magi-
ca detrahe-
re calo lunā
& stellæ
credita.
Vir. Ecl. 8.
Interpres
Apollonij.

5
Palpebra
auroræ quid

1
Chaldaus?

Nicetas.

Quid cœli
dere vētræ.

Gen. 20. 18
Onkelos.

Gen. 29. 31.

2
Sterilitas à
Deo effici-
tur.

Paraph. Ie-
ros.

Quatuor
Dei clauis,
quæ.

Deut. 28. 12

Ps. 145. 16

Ezech. 37. 13

Gen. 30. 22

(inquit) in lucem editus sum, ut lucis suauitate fruerer; sed ut irruentium in me malorum timore & aspectu cruciarer: elegans timoris, aut discriminis impendentis descriptio; nam quæ impendent, & quæ minitantur infanti recens edito in lucem mala, videntur obseruari ante illius oculos; quæ etsi non lædant, videntur aspectu territare: similis locutio. Isa. 65. [Obluioni traditæ sunt angustie priores, & quia absconditæ sunt ab oculis nostris;] quasi dicat; Nihil timemus aduersi, nullus metus, discriminem nullum, malumve impendet; fortè hic malorum conspectus ad sensum, & experiètiâ pertinet, ut sensus sit, Non abstulit, &c. id est, coniecit nos in miseram incredibilium malorum experiètiâ: nam uidere mala aut bona, experiiri, aut sentire est. Vides hic, quod suprà dicebamus, in ipsam mali rationem per se consideratam, imprecationes has dirigi.

XI. Quare non in vulua mortuus sum, egressus ex vtero non statim perij?

G Radatim humanæ uitæ, miseræque mortalitatis nostra gradus persequitur maledictis; Esto cōciperer, cito nacerer, debuissim statim auferri.

XII. Quare exceptus genibus, cur lactatus vberibus?

- 1 Excipi ex Hebræo quid. Quid præuenire in sacro sermone: explicatus David, & Oseas, & quid vbera arenitia.
- 2 Peccati gradus, & etates: quid Oua aspidum rumpere: quæ peccati senectus, explicatus David & Salomon.

S I, quod minùs infelicibus alijs contingit infantibus, statim post natiuitatē non perij iponte mea, cur obitrix (malum) me excepit genibus? quod alij incōmodè ad matrem referunt, cum prima vbera, primūq. gremium, quæ infantem suscipiunt, & sustinent, nō matris, sed obitricis, atq. nutricis sint. Septuag. legūt; Vt quid occurrerunt mihi (nascenti) genua? iuxta Hebr. Quare prænauerunt me genua? a Radice (Kidem) quod est præcedere, aut præuenire: eadem vox Ps. 17. Exurge Domine, præueni eum, & Ps. 88. * Manè oratio mea præueniet te; antequam illucescat, oēs occasiones obseruabo, vt te meis precibus præoccupatū demerear. Similis etiam sententia Olee 6. Da eis Domine vuluā sine liberis, & vbera arenitia, id est vuluam quæ non concipiat; quod si conceperit, & fetum ediderit, vt defectu lactis infans pereat: & in eandē ferè sententiā, infra; [Percussus est Ephraim, radix eius exiccata est, fructum nequaquam faciet, quod & si genuerit, interficiam amantissima vteri eorum.]

Quod verò ad mores attinet, D. Greg. quatuor in peccato gradus ex hoc loco conficit, conceptioni, natiuitati, gestationi brachiorum, & infantis lactationi respondentes. Et certè peccati conceptionem, partum, aut natiuitatem Iacobus Apostolus indicat cap. 1. Concupiscentia, videlicet peccatū concipit in cordis ventriculo, tanquam in matrice; deinde operatione externa excluditur. Concupiscentia, inquit, cum conceperit parit peccatum: similiter translatione dicuntur apud Isaiam, Oua Aspidum rumpere, qui aliorum cogitationes, & concepta consilia excludunt, perficiunt, opere exequuntur. Deinde praua consuetudine peccatum alitur, & nutritur, & illecebris atque delitijs crescit, & capit virium incrementa, atque lactatur; excusationibus, & defensionibus, quasi brachijs gestatur, & sustentatur. Quod si velis etiam hunc peccati fetum videre quasi pannis obuolutum, beneque compositum, vide Psal. 57. quo loco Peccatores dicuntur, errasse ab vtero, & vulua, & prima peccati conceptione; & operari iniquitates in corde. Deinde dicuntur suis manibus iniustitias, & peccata concinnare: arridet peccator peccato, velut pater infantulo, & super genua illi blanditur, dum per risum stultus operatur scelus, & exultat in rebus pessimis: sic crescit, adolescit, senescit, sicut Sapiēs ait Eccles. 11. Error & tenebræ peccatoribus concreatae sunt, (simul cum scelere caligo tenebræque nascuntur) qui autem exultant in malo, cōsenescunt in malo: prop. malitia senescit in eis. Tandem peccatum impio, non aliter atque proteruus filius, paternæ domus exitium est; ira patris, & mœstitia matris sua.

XIII. Nunc enim dormiens filerem, & somno meo requiescerem.

- 1 Mors, somnus ex profanis, item ex sacris; & huius similitudinis causa.
- 2 Mors, & sepulchrum, silentium dicuntur ex Hebr. explicatus Isa. Tacere, quid.
- 3 Mors prece, aut pretio auerti non potest: explicatus David. Silentium, erubescitium, & amicitiam diuinentium.
- 4 Mors quies, vita tumultus. Illustratus Ecclesiast.
- 5 Quiescere ad pacem à bello refertur: mors, pax; vita, tumultus bellicus. Quorsum spectarent Christi Lachryma in morte Lazari.
- 6 Defunctus non cadit victus, neque spoliatur veris bonis. Romani manipulus.
- 7 Mors serenitas post tempestatem: vita procellosum mare; mors item portus. Sinus Abraha. Psal. 106. allegoricè.

M Ortem bono, & comodo casuram sibi ait, vt quæ somno, silentio; & quieti iucundissimæ similis sit: & mortis quidem cum somno comparatio frequentissima est tum apud profanos, quorum quidam dixit:

*Scles occidere & redire possunt.
Nobis cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.*

Falsi enim putabāt, qui semel mortis sopore correpti forent, nunquam iterum ad vitam expergefaciendos: propterea enim duram & ferream huius somni quietem Virgilius quoque dixit:

*Oli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus; in aeternam clauduntur lumina noctem.*

Atq; eodem pertinet illa Anaxagoræ sententia; Ex duabus rebus posse nos cognoscere quales post mortem erimus, videlicet somno, & eo tempore, quod nostrum cuiusque ortum antecessit.

Sed multò elegantius apud Sacros. Psal. 12. Illumina oculos meos, ne vnquā obdormiam in morte; (id est tuæ lucis fauore & radijs disijce tenebras insidiarum, & discriminum meæ vitæ, namque ista mihi, velut nocturnæ tenebræ, mortis somnum conciliabunt: ne triumphet igitur hostis me sublatō) Ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum. Ipse etiam habitus cadaueris, præfert dormientis speciem. Quibus ex causis introducta est illa peruulgata in Ecclesiam vox, Cæmeterium, locus videlicet sepulturæ fidelium, quasi dicas dormitoriū, à Chæmào, Græco, id est, dormio. Sed quod Christus Dñs sæpè vocauerit mortem somnum, peculiare causæ à patribus assignari solēt, dum Lazari illum somnū tractant quæ facilitatem & breuitatem resurrectionis Lazari efficiendæ, nihilò minorem, quàm dormientem expergefaciendi respiciunt potiùs, quàm ipsius mortis ratione, & naturam. Sed nunc ea potissimum ratione mors cum somno comparatur, quod sicut post diurnum laborem nox atq; somnus afferunt quietem, & cessationem corpori lassō; ita post vitæ ærumnas licet defuncto in morte requiescere; cum scriptum sit Psal. 103. [Ortus est Sol, & exibat homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam:] tunc enim intermittitur labor, & somnus *Peccata longa Fessa ministerijs fulcit, reparatq; laborem.*

Nam inter dormiendum nodus ille, quo animus astringitur oneri corporis, si non dissolui omnino, certè videtur laxari, & animus solui in quietem: sed recurret iterū hac de re dicendi locus. Nunc tantum id, quod Lactantius dixit lib. 6. c. 16. [Qui immobilitatem animi asserūt, priuare animum vita volunt, quia vita actiuosa est, mors quieta.] Somnus enim iners omnino est.

Secundò, tum mors, tum defunctorum sepulchra, silentium dñr; nam infernus (duma) est silentiū; dicitur à verbo (dum) quod est filere. Hinc illæ Silentes vmbrae.

Et Chaos & Phlegeton loca nocte silentia laud.

Colludit verò cū significatione vocabuli Pl. 113. [Non mortui laudabunt te Dñe, neque omnes qui descendunt in infernum; Duma,] silentium; non enim mortui publicā ad viuos orationē habent de Dei laudibus. Ps. 30. Erubescant impij & deducantur in infernū, muta fiant labia dolosa, id est pereant oīdò, & simul cum voce vita illis eripiat: sic etiam Isa. 6. Væ mihi, quia (asseueranter, certè) *iacui*, id est perij; actum de me existimo; perinde censerī debeo, ac si mors mihi loquendi facultatem eripisset.

Mortis cum somno comparatio.

Catull.

Virg.

Anaxago.

Psal. 12. 4.

κοιμάω.

Psal. 103. 23

Lactantius.

Mors silentium.

דומ

Psal. 113. 17.

Psal. 30. 18.

Isa. 6. 5.

* Ya seme

quita la ha

bla, y morirè

sin reparo.

quies tal vi-
sion del otro
mundo ha
nido.

Exo. 14. 14.
* Dios serà
el que vega
alas manos
cò el enemi-
go, estando
os vos otros
mano sobre
mano.

3
Hob. 9. 27.
* De una
vez quedò
para si pre-
determina-
do.

Pf. 31. 3.

* El mudo y
el que mu-
re como ren-
idos des ha-
zen la com-
pania, y se
quitan la
habla.

Mich. 7.
Silentiũ ad
erubescẽtiã
et confusio-
nem pertine-
re.

Isa. 1. 29.

Rom. 6. 12.

4
Mors, quies
Vita hæc in
multus, &
vociferatio.
Eccl. 40. 1.

* Passan à
dessear, y à
inuẽtar nue-
uos generos
de deleytes.
Pf. 72. 7.

* Es casi na-
da lo que se
duerme, y
menos lo q
se reposador
miendo.

* Cerrados
los ojos, tie-
ne ojo à mil
enydados e-
nemigos que
la cercan.

* Suena que

puisset. Est autem hoc quoque defunctorum silentium, quies quædam, atque cessatio ab omni vitæ actione; cum filere is quoque dicatur, qui nihil agit; iuxta id Exod. 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos * tacebitis.

Est verò in hoc mortis silentio obseruandum, nullum esse remedijs locum, vbi silentium est, & nulla linguæ, nulla clamandi, neque implorandæ opis facultas adest: quam inuitabilem moriendi necessitatem, & legem, Hebræi varijs modis explicarunt in Midras Thehilim, id est in expositione Psalmorum, super id Psal. 103. [Cantabo Domino in vita mea, & super id Psal. 48. Frater non redimet, redimet homo non dabit Deo placationem suam, & pretium redemptionis animæ suæ:] de quo vide Gal. li. 6. c. 7. Paulus verò abunde explicuit dicens: Statutũ esse hominibus * semel (irreuocabili, & firmo decreto, ita vt secundo iterari, aut instaurari minimè sit necesse) mori, eam verò moriendi legem sponte susceptam significauit Dei filius, cum ex affectu lenitiuæ partis mortẽ deprecaretur; [Clamabo per diẽ, & non exaudies, & nocte, & non ad insipientiam mihi,] id est, Mihi, qui nihil poenæ, aut mortis debeam propter vllum scelus admissum, insipientiæ non dabitur hæc tam anxia, tamq. ardens mortis deprecatio; ceteri verò peccatores, & peccatorum penis obnoxij, si mortem deprecari conarentur, insipientes habendi essent; nam frustra contra mortem auxilium postulant; cum hoc malum ex illis non sit, quæ clamore, aut oratione auerti possunt; ergo Mors silentio excipienda est, silentium imperat, & silentium dicitur.

Præterea moribundus, vt qui nihil cum mundo commercij deinceps habiturus sit, sublata iam amicitia, & per silentium dirempta, terga vertit Deo; mors etiam * silentium. Tandem, cum silentium ad erubescentiã quandam, & confusionem pertineat, iuxta id Mich. 7. [Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum super os suum, vox fugiet ab eis, &c. mors rectè dicitur vocẽ ijs eripere, qui confidebant in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriabantur, & confundentur super hortos, quos in hoc mundo elegerant, cum videant nullum habuisse fructum in illis, in quibus tunc erubescẽt.]

Tertiò, quòd ad mortis quietẽ attinet, seu somnũ mortem dicas, seu silentiũ potiùs nomines, semper illam dicis, quietẽ, & tranquillitatem. Est nimirum vita hæc vniuersa inanibus curis, & molestissimis cogitationibus infestata, quæ animũ aggrauant, obruuntq. in somni quadã & permolesta vigilia. Est quoq. tumultus quidam, & indistincta vociferatio, multa confusione permixta, quæ importunis curarum, & cupiditatum clamoribus obtundit aures, caput quassat, atq. mentem defatigat. Quam verè, quamque multa experientia compertum Ecclesiasticus dixit, [Occupatio (negotium, molestia, perturbatio) magna, creata (destinata) est omnibus hominibus à die exitus de ventre matris eorũ, vsq. in diem sepulturæ in matrem omnium: cogitationes eorum, & timores cordis,

* adinuentio expectationis.] (videntur enim nõ solum creata iam bona, sed noua alia sua cupiditate excogitata desiderare, * transferunt videlicet in affectum cordis, ad nouas voluptates desiderij gradum facientes) & dies fitionis (metus mortis nunquam non imminetis, nunquã non minitantis) a residente super sedem gloriosam, vsq. ad humiliatum in terra, & cinere; ab eo qui utitur hyacintho, & portat coronam, vsq. ad eum, qui operitur lino crudo: furor (ira, effrenatus & præceps impetus aduersus inferiores) Zelus (inuidia, æmulatio aduersus equales) tumultus (interna animi perturbatio) fluctuatio (còmotio, agitatio, dum nihil certi animus apud se instituit, inter spem & metum vacillat, & fluctuat) & timor mortis (hæc omnia exacuuntur timore mortis) iracundia perseuerans (excruciant et animum inueterata odia) & contentio (grauis inimicitia) & in tẽpore refectionis, in cubili somnus noctis immutat scientiam eius (hæc, inq. omnia, & somnus ipse per summam animi non quietem, sed perturbationẽ captatus, non permittunt animum in eadem opinione consistere) Modicum * tâquam nihil in requie (ferè nihil captatur somni aut quietis) & ab eo in somnis quasi in die * respectus (dormit & clausis oculis vř ex specula cõtẽplari, ne hosti pateat aditus, neue accedat propẽ) Conturbatus est in visu cordis sui tâquam qui * euaserit in die belli: somno fingit hostiles insidias, & vix posse ex illis euadere: non .n. cuiq. datur vt dicere cũ David possit: In pace in idipsum, & in pacem & requie-

scam; neque illud: Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi. Ergo cum quies ipsa quæ in vita haberi potest plenã sit tumultu, atque terrore, oportet illam esse molestissimam quandam, & insomnem vigiliam; Mortem uerò somnum atque quietem placidissimam, omniumque laborum, atque sollicitudinum perfugium.

Quartò, cum hoc quietis nomine mortem compellari audio, omnibus bonis refertam quandam, atq. iucundissimam pacẽ, post uitæ peractam militiam, post bellicumque negotiorũ omnium tumultum intelligo: idq. ualde accomoda è ad verbum (sakar) quod hoc loco requiescere significat; & frequenter ad pacem & cessationẽ à bello refertur; idque siue prælij, aut belli nomine adiuncto, vt Ios. 11. [Quienit terra à prælijs; siue absolute positũ. Iudic. 5. Quienit terra quadraginta annis, & Ieremię 46. Post magnas bellorũ, & hostium clades; Reuertetur Iacob & requiescet, & prosperabitur, & non erit qui exterreare eum. Zachar. 1. Omnis terra habitatur, & quiescit. Ezech. 16. Quiescam, & non irascar:] hoc itaq. quietis, pacisq. nomine parens Ecclesia defunctis gratulatur, & cum precatur, iubet eos, vt in pace requiescant iã discriminum expertes, a uitiorum, & uicissimorumque hostium incursionibus securos, & liberos; non commouẽdos, neque concitandos iterum uastis, terrificisque clangoribus tubarum mundi, atque Dæmonis; non audituros classica sæuum & immane sonantia, non excepturos singulis penè horis, momentis potiùs, innumerum malorum, atque ærumnarum, vno quasi facto agmine irruentiũ imperum. Merito igitur emeritus ille Simeon senex post tot uitæ discrimina enixè sibi quietem, & otium precabatur, & in pace dimitti, atque decedere: meritò Samuel uitę militia iam functus, cũ à Saule, qui nuper excesserat è castris ab inferis euocaretur, grauiter atque leuere còquellus: Quare (inquit) inquietasti me, vt suscitarer? quasi diceret, quid tentas iterum non solũ antiquo me includere ludo, sed prælio etiam periculosissimo, non tibi peculiari, sed communi omnibus mortalibus? cur ad uitę negotia, ad sollicitudines, ad lites; ad baltheum & gladium, ad excubias, & vigilias, & ad belli tumultum, & incommoda, denique ad armorum me discrimina vocas? Huc uiderur aliquñ respexisse Seneca, dũ ad consolationem mortis dixit: Quis sanus exauctorari molestè tulit rem eandem Christi assertoris lachrymæ illę nõ obsecrè significarũt, quibus Lazarum amicum iterum ad præliũ, & periculum reuocandum excepit potiùs, quàm militia uitæ defunctũ prosequutus est, ut sapienter obseruauit conciliũ Toletanum tertium, & refertur C. qui diuina 13. quẽl. 3. [Christus non plorauit Lazarum mortuum, sed ad huius uitæ ærumnas plorauit resuscitandum: quo etiam loco eleganter Hierony. utitur in consolatione ad Tyresiam super morte filię. Talibus, inquit, ac tantis tempestatibus uitæ tot sæculi clades euasit; propter quod admonet Dñs Apostolos tuos, dicens: Si diligeretis me, gauderetis utique, quia uado ad patrẽ. Planè Lazarum fleuit mortuũ, sed non tuas lachrymas fudit; doluit Lazarum non dormientẽ, sed potiùs resurgentem, & flebat, cũ cogeatur, propter saluandos alios ad sæculum reuocare; hanc uitam dans Dominus ingemiscebat:] eleganter quoque hanc ipsam sententiam expressit in Hippolyto Seneca,

Qui clara uidet sidera mundi,
Nitidumq; diem morte relicta,
Luget mœros aristas reditus,
Ipsoq; magis flebile Auerno
Sedis patria uidet hospitium.

Est uerò eiũsmodi hoc, quod, dum uiuimus, præliũ gerimus, ut nisi morte, nulla alia ratione dirimi possit. Neque uerò cum morimur, ideò uincimur; discedimus sanè uili, tenuique nostri corporis, & aliarum externarũ rerum præda mundo relicta: simile dicas fuisse Romuli quondam consiliũ, qui non aliud suis militibus crexit militare uexillum, quàm fœni manipulum sublimi hasta appensum; ut ille dixit:

Pertica suspensos portabat longa maniplos.

ea mète, ut si fortè uexillifer, aut manipularius in hostiũ manus incideret, non continuò illi uictoriam canerent, neque haberent pinguiorem aliam prædam, de qua gloriari possent, quàm fœnum, & paleas. Non aliter cum terga uertit animus uitę huic, cum se exiit corpore, internas diuitias secum exportat, fœnum tantũ relinquit. Ergo si uita hæc non solum militia, sed ipsũ præliũ

el nemigo la
figue, y que
escapa por
milagro mo-
lido y despa-
dado.

* No me des-
pertarò cuy-
dados, que
yo dormi ha-
sta no mas.

5

Psal. 4. 9.

Psal. 3. 6.

נפש

Quies ad

pacẽ ex bel-

lo pertinet.

Ios. 11. 23.

Iud. 5. 32.

Ier. 46. 27.

Zach. 1. 11.

Ez. c. 16. 42.

Luc. 2. 29.

1. Reg. 18.

15.

Seneca.

Quorsum

spetarent

Christi la-

chryma in

morte La-

zari.

Ioan. 11.

Concilium

Toletanũ

Hieronym.

Sen. in Hip.

Art. 4.

6

Bellũ cum

uita hostib-

morte diri-

miur.

Romul.º pro

vexillo senẽ

manipulum

hasta appẽ-

dit.

Qui. 3. Fas-

Defunctus

neq. uinci-

tur, neq. spo-

liatur ueris

bonis.

prælium atque conflictus sit, mors profectò erit tuta, atque tranquilla pacis quies: vitæ verò incommoda, quæ neque minora, neque pauciora, quàm militiæ sunt, cap. 7. persequemur.

7 Quintò, & vltimò, Mors quies est, id est, aeris optata serenitas, cælumque pacatum, post turbulentissimi maris æstus, & sædam vitæ tempestatem iam sedatam. Non aliter namque, quàm procellosum & feruens mare, [quod quiescere non potest,] vitæ hæc sæuis tempestatibus agitur, miserandis procellis, perpetuis imbribus, cõcitatis-
 Vita hæc feruens. scendis fluctibus: quicunq; verò vitæ spiritû ducimus, [Descendimus mare in nauibus] corporis huius, facientes, & exercètes operationem, & negotia vitæ in aquis sollicitudinum multis, expositi inclementibus atq; procellosis tẽtationum spiritibus; intumescunt verò, sæuientibusque fluctibus exaltamur [& ascendimus vsq; ad cælos,] & subsidente immensa quadam voragine, [descendimus vsq; ad abyssos;] mole nimirum discriminum vel deprimimur, vel ad summa fastigia & præcipitia raptamur: anima interim nostra in medijs tempestatibus huius fluctibus, [malis tabescit; turbamur, & mouemur] crebra iactatione sicut ebrius; agimurque insana vertigine, & omnis interdû humana sapientia, capiendique consilij ratio, quo tot mala declinare impèdientia possumus, absorbetur, & deuoratur. Ergo imploranda est diuina potentia, quæ tãtis malis ereptos [deducat in portum voluntatis] nostræ: is est optata mors, & vitæ finis præstitutus; exilit è nauigio corporis iã labefactato, & dehiscente animus; & cadauere cadente in terram, litus in portu tenere videtur, & requie optata frui. Rem hanc in euangelico illo Lazaro expressam videre licet; qui post tot vitæ miseriarum iactationem, & fluctus, impellente morte, appulit tandem [ad sinum Abrahamæ,] tanquam ad sinum terræ, portumque tutissimum, atque fidam stationem, quæ nihil cum ventis, nihil cum fluctibus haberet, vt canere iam tunc latus posset.

Luc. 16. 21-
 si uis Abra-
 hæ fuit por-
 tus Lazari.
 Mors por-
 tus.
 Seneca in
 Agamemnon.
 Act. 3.
 Cicero Len.

Nunc mihi parua quies, omnisq; in lumine portus.
 Eleganter Seneca in Agamem.
 Non quàm dulce malum mortalibus additum
 Vita durus amor; cum pateat malis.
 Effugium, & miseris libera mors uocet;
 Portus aterna placidus quiete.

1. Tusc.

Perinde itaque (vt ad Lazarum redeam) est in sinu, atque in portu esse; & portari [in sinum Abrahamæ,] atq; deferri in portum, ex longa nauigatione. Quare sapienter, & grauitè dictum est à Cicerone: [Paratum nobis portum, & refugium mortem putemus; quò vtinã velis passis pro-
 Plutarchus in consolat. ad Apoll. uehi liceat; si resstantibus ventis reijciemur, tamè eodem paulò tardiùs referamur necesse est.] Interim verò dum in vita sumus, & medio pelago, quo modo tempestatem & iactationem optima ratione perferamus curandum est; nam vt ille dixit: [Tenere portum si nequeas, nauigando tempestatibus obsequi artis est:] atque in eandem rem, quif- quis fuerit, meritò ille commendatur à Plutarcho: [Qui audenter loquitur, more eius qui se rudente à tempestate tuetur, O mors Pœan medicus accedas, portus enim proculdubio vnicus es, per terrarum orbem.]

XIV. Cum Regibus, & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines.

- 1 Triplex huius sententia intellectus.
- 2 Consules iidem qui iudices. Vulgatus recentiora nomina libenter usurpat.
- 3 Periphrasis quomodo accipienda. Regula Iuris. Solitudo quid: urbium conditores celebres.
- 4 Monumenta sumptuosè ædificata in agris quondam. Reges in montibus sepeliri, ex sacris & prophanis: explicatus Matthæus.

1 Cvm Regibus. Cùm Rex (inquit) fuerim, deterioris, conditionis esse non debui, quàm Reges alij, qui vitæ laboribus defuncti securè iam ac suauitei dormiunt: idem Elias dixit, sed inuersa sententia: [Tolle animam meam, neque enim melior sum, quàm patres mei:] vel sic esto sensus; Si mortuus fuisssem, nihil nunc haberem minùs, quàm potentissimi principes, qui rerû aliquando potiti, abundè & largiter vitæ se voluptatibus tradiderunt: nihil ergo nouum & insolitum mihi accidisset, cùm eadè fors omnes occupet inuitabilis. Vel certè possunt hæc respicere ipsos amicos, ad quos loquebatur; Quamuis iam

3. Reg. 19. 4

ego decessissem, vos autem adhuc vita, & vitæ voluptatibus fruamini, sed tamen tandem eadem nos terræ quies excipiet, eadem extrema fors.

Cum consulibus. Consules hic sunt consiliarij, magistratus, quorum dictis, consilijs, exemplis tota vrbs componitur: à verbo (laghans) quod est consulere, aut consilium inire, vel dare, idem nomen subest Prouerbiorum 15. [Vbi sunt plures * consiliarij, cogitationes firmantur:] sed placuit tamen nostro interpreti nomen, Consulis, multò recentius, cùm eadem ferè sit ratio, & etymologia nominis consulis, à consulendo; vtrumque namque est nomen magistratus, & iudicis. Quare Quintilianus lib. 1. ca. 6. dubitat; [Sitne nomen consulis à consulendo, an iudicando] dictum; nam & hoc [Consulere, pro iudicare veteres dicebāt:] Vnde illud, Boni Consulas, id est, Bonum iudices; & Varro libro de vita populi Romani apud Non. ait: [Ijdem dicebantur Consules & Prætores: quòd præirent populo, Prætores; quòd consulerent, Senatus Consules.] & Cicer. lib. 3. de legibus. [Regio, inquit, imperio duo sunt, ijdemq; præeundo, iudicando, consulendo, Prætores, Iudices, Consules appellantur.] Ergo Consul iudicabat, & iudicando consulebat: & quidem Polyb. libr. 6. hist. dum Consulum officium describit, sic scribit: [Consules, antequam legiones educant ex vrbe, omnium publicarum rerum actiones penes se habent.] Et cerè Hispanum nomen, quod scripture valde differt, pronuntiatione tamen, & sonitu non valde differre videtur ab originali voce, Iudex, nostrum verò est Iudex; nam Zain, & Tsade sunt similis soni: itaque cùm eadem res sit Consiliarius, Magistratus, Iudex, Consul, Latinus interpres Consule vñs est, celebriori tunc nomine, & notiori; qui mos apud illū obtinuit, vt, quoad fieri posset, vetera recentioribus, clarioribusque permutet nominibus; vt Isa. 45 [Væ qui contradicit Fictori suo, testa de Samijs terræ.] Samia vsurpauit; cùm neque in Originali, neque Isaie tempore vasa Samia in pretio fuerint, sed multò post. & Nahum. 3. [Numquid tu melior es Alexandria populorum?] in Originali est, No, vrbs magna, quæ a babylonijs euerfa est: sed sui temporis nomine vsus est interpres; nam ea vrbs anno 204. ab euerfione, reædificata ab Alexandro magno, Alexandria dicta est.

2

Pro. 15. 22.
 * A poder
 de muchos
 buenos con-
 sejos, salen
 las iragas
 buenas.
 Consul idē
 qui Iudex,
 aut prætor.
 Quintilian.
 Varro.
 Cicer.

Consuetudo
 vulgari in-
 terpretis.

Isa. 45. 9.

Nahum. 3.
 8.
 Alexandria
 quādo re-
 edificata.

3
 Periphrasis
 virorū prin-
 cipum.
 Regula iu-
 ris.
 Ioan. 1. 27.

Solitudo
 quid.

Secunda si-
 gnificatio.
 Nobiles ve-
 nandi stu-
 diosi.

Baruc. 3. 16

Gen. 10. 9.

Vrbium cõ-
 ditores cele-
 bres.

Job. 15. 18.
 & in

Qui ædificant sibi solitudines. Videtur periphrasis principū virorum: de quibus tum in antecedentibus, tum in consequentibus loquitur, & licet quidem in periphrasi Illa Iuris regula iure obseruari debeat: [Ne fiat vis in verbis, vbi de intentione constat;] non enim benè quis inde colligit Christum Dominum calceamentis vsus fuisse, quòd Ioannes dixerit: [Non sum dignus eius corrigiam calceamenti soluere;] nam illa est prouerbialis periphrasis, quæ feruum ministrumve significat, siue herus calceamentis vtatur, siue non: tamen in hac nostra periphrasi oportet vim illius vocis, solitudines, accuratè examinare; quòd ex ea pendeat totius periphrasis vis, & intelligentia. Primò enim solitudines esse possunt palatia amplissima, & arces magnificentissimæ, quas implere non posset regalis aliqua, eademque numerosissima familia, vt quamuis multi ibi habitent, sed tamen præ vastitate, heremus, aut monasterium, vbi nullus, uel unus habitat, censerì debeat.

Secundò, loca uenationi apta, non nisi à potentissimis, & opulentissimis uiris in solitudinibus, & saltibus extructa. Reges autem & Principes uenationi deditos fuisse ostendit Baruch. 3. [Vbi sunt Principes gentiū, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram; qui in aui-
 Tertiò, intelligi possent uiridaria, aut domus rusticæ recreationis gratia extructæ, quæ regibus, & uiris principibus solent esse in delitijs.

Quartò, urbes in medijs solitudinibus erectæ, & fundatæ ad immortalem suorum conditorum memoriam; nam cùm tunc temporis rara oppida, ualdeq; paucæ urbes erectis ædificijs constarent, si quis urbem à fundamentis cõderet, is immortalì nomine dignus inter uiros principes censebatur. Huic sensui fauere potest, quòd inferiùs dicitur capitulum in ciuitatibus desolatis,

& in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ.]

4 Sed illud veriùs dici existimo, vt solitudines, ad sepulchra, & monumenta pertineant, quæ à principibus magnis sumptibus, magno etiam columnarum numero in campis ædificabantur: qui sumptus cum apud Romanos modum excederent, de illis cauerunt duodecim Tabulæ; qua de re ita Cicero: [Nostræ quidem legis interpretes, quo capite iubent sumptus, & luxum remouere à Deorū Manium iure, intelligunt in primis sepulchrorum magnificentiam esse minuendam.] Videlicet referebantur hæc ad honorem omnia; quare funus atque sepulchrum supremum honorem vocabant, vt videre licet apud Virgil. 11. Aeneid. Ammianus quoque Marcell. vocauit sepulturam [Honorem supremæ dignitatis:] certè in vnum illud Hephæstionis monumentum multa ab Alexandro talenta dicuntur expensa. Præcipua quoque apud Aegyptios sepulchra talento taxabantur, vt auctor est Diodorus Siculus lib. 2. cap. 5. Aethiopibus verò ditioribus monumenta ex auro fiebant; tenuioribus ex argento, vt ex Herodoto lib. 3. & Diodoro lib. 3. ca. 5. constare potest. Maior quoque Apud Aegyptios sepulchrorum, quam domorum cura: solos Indos ex Strabone lib. 15. atque Germanos ex Tacito, in tumulis, & sepulturis faciendis perparcos extitisse legimus; certè cum Abraham nihil in terra possessionis comparasset, agrum tamen sepulturæ non paucis argenteis à filiis Hemor coemendum duxit. Eaque eiusmodi operosa & magnifica monumenta in solitudinibus, id est, in campis, & extra vrbes fuisse certum est, tum ex prophana, tum ex Sacra historia. Seruius in id Verg. 11.

— Fuit ingens mons sub alio.

Reges in montibus sepeliri soliti. Regis Eecenni terreno ex agere bustum, scribit, nobiles in montibus, aut sub montibus sepeliri solitos: Reges quoque in montibus, sed non nisi aut pyramidibus aut columnis ingentibus erectis, impositisque sepulchris sepeliri illud testatur, Lucani.

Et Regum cineres extructo monte quiescunt,
Cui Ptolemporum matres, seriemq; pudendam,
Pyramides claudant.

Apud Persas quoque mons erat Regius nomine, in quem soli Reges conderentur. Traianus primus apud Romanos sepulchrum intra urbem constituisse dicitur ab Eutrop. lib. 8. & Aurel. Victore in illius vita: illa quippe eatenus vivebat duodecim Tabularum antiquissima lex. [In vrbe ne sepelito, neue vrito:] quam habet Cicero in 2. de legibus: quare Augustus in sexto suo consulatu Mausoleum extruxit inter viam Flaminiam, ripamque Tyberis; circumiecitq; sylvas, & ambulationes, referente Suetonio. Tandem plena erant apud Romanos prædia, pleni agri, plenæ publicæ viæ huiusmodi monumentis; plena quoque legum volumina eiusmodi testimonijs: uide Adrianum de sepulchro: uiolat. ex quo id Pauli. Senten. [Corpus in ciuitatem inferri non licet, ne funestentur Sacra.] Tandem in Pausania multa quæ rem hanc confirmant lib. 2. Ex Sacris uerò non pauca suppetunt de agro sepulturæ, quem emit Abraham ab Hethæis Gen. 23. de sepulchro Elisæ, quod erat in solitudine, quâ latrones excurrebant. 4. Reg. 13. de sepulchris vulgi extra urbem. 4. Reg. 23. eiusmodi quoque sibi, imò Christo redemptori Iosephus sepulchrum [Nouum exciderat in petra, in quo nōdum quispiam positus fuerat.] Matt. 27. Huc illud, quod cum Christo resurgente multa aliorum quoque monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt, ueneruntq; in Sanctam ciuitatem; quippe sepulchra extra urbem erant ad conuallem Cedro. Itaque iam tandem hæc est huius loci, Iobique sententia, Si me occupasset mors nihilò ego minùs nunc quiescerem, etsi regali monumento carerem, quàm Reges alij, qui magnificentissima sibi sepulchra in campis; desertisque locis extruunt: qui sensus confirmari ex contextu potest, qui de morte est, à quo non longè abest sepulchrum: tum etiam ex sequentibus, quæ eodem spectant.

XV. Aut cum principibus, qui possident aurum, & replent domos suas argento.

1 Mors pretiosior auro. Moyses asportans ossa Ioseph quid indicet.

2 Circumlocutio virorum principum. Pretiosæ vestes, & aurea suppellex nobilium. Aurum ad diuinos honores.

3 Diuites, & nobiles ad magistratus; arcendi auari. Salomon aliquando tactus auaritia: explicatus Ecclesiast.

4 Monumenta quondam instructa aurea & argentea suppellectile. Cadauera condita cum pretiosa veste. Davidis sepulchrum: quædam ex prophanis.

5 Digressio de locis, in quibus monumenta & cadauera constituebantur, ex Sacris, & prophanis plurima. Colenda pia defunctorum memoria.

Nunc mortem, mortisq. commoda & utilitates maximas præponere videtur auro, & argento: res adumbrata quondam in Moyse; quantum enim discriminis erat inter Moysen, & vulgus reliquum, tantum inter mortem, atque diuitias; ille namque egrediens ex Aegypto, asportauit secum ossa Ioseph; reliquum verò vulgus, veluti pueri, asportauit aurum, & argentum; Moyses itaque multo locupletior ossibus defuncti, quam illi onusti auro & argento. Iob ergo nihil minùs diues si mortem obtinisset, quàm principes qui possident aurum & replent domos suas argento.

Qui possident aurum: potest hæc esse periphrasis descriptioque diuitum, aut certè nobilium virorum, quorum propria sit magnificentia atque opulentia: fulgent enim auro, domusque habent instructas aurea, & argentea suppellectile: quippe in omni benè instituta Rep. iuuus ornatus, & vestium ratio, sua extruenda domus certa regula cuique ciuium ordini præscripta esse debent: atq. inter fratres etiam, pro ætatis ratione, & primogenij iure, erat quondam pretiosarum vestium discrimen; nam Rebecca [Vestib. Elau valde bonis, quas apud se habebat,] induit Iacob ambientem primogenituræ benedictionem. Gene. 27. Hinc Purpura, Prætexta, Latus clauus, Cædida vestis, Aurea fibula, Annulus, non cuique concessa: hominem, cuius esset ordinis, ex vestitus ordine cognoscere posses: nunc (dolendum) peregrinæ vestes, peregrinos reddunt, & ignotos homines ex maximè notis atque vulgaribus: neque minùs ignobilitatem, quam corpus contegunt, cum non raro fabri ferrarij sint, qui carbonum, & ignis, atque ferri inultas notas serico & auro dissimulent, atque conuestiant: sed quod illos conuestit & contegit, idem prodit & manifestat illos. Aurum certè regum atque principum est; sicut pro regali sua dignitate Rex ille dicebat; [Coaceruani mihi aurum, & argentum, & substantias Regum, & prouinciarum:] & aliquando ad Deorū honores solummodò adhibitum testatur Plin. quare sapienter illi tres sapientes Magi Deo & Regi recens nato regale atque diuinum munus deferentes, aurum primo loco obtulerunt. Accedit, quod Regum virorumque principum maiestatem, & splendorem tuetur atq. conseruat aurea, & argentea suppellex: nec tuetur solum, sed regnum quoque adspicitur, & principatum atque magistratum comparat: quare Aristoteles in polit. scribit, secundum rationem tum nobiles, tum opulentos arrogare sibi honores; oportet enim ingenuos esse, & censum habere ad onera perferenda. Solon (referente Plutarcho) magistratus omnes ex nobilibus, & locupletibus constituit. Carthaginenses non nisi locupletissimis honores iudiciarios deferabant, Aristotele auctore eodem. Namque principibus & magistratibus res angusta domi latam muneribus, & iniurijs faciendis ianuam patefacit. Mendicantem sapientissimus Rex Salomon deprecabatur, ne egestate cōpelleretur ad furandum; & simile quid veritus ille alius dicebat Isaia 3. [In domo mea non est panis, neq. vestimentum; nolite me cōstituere principem populi.] Sed nō minùs, quā si in summa rerum inopia essent, gerendis magistratibus & inepri, & indigni diuites quidam censerī debent, qui cum possideant aurum, & habeant domos suas plenas argento, tamen propter inextinguibilem auri famem nihilo sunt pauperibus meliores. Grauius ille, æquè ac sapienter respondit Aemilianus Scipio; cum enim Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius Consules in Senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur, Senatoribus dissidentibus, & spectantibus. quoniam Scipionis sententia propenderet; [Neutrum, inquit, mihi mitti placet; alter nihil habet; alteri nihil est satis; æquè malam iudicans licentis Imperij magistrum inopiam, atque auaritiam. Sint sane principes & iudices locupletes, vt ijs, quibus præsumt, prodesse possint, & auxilio esse in re necessaria; sed non est ferendum, vt ciuium inopia, & expilatione pinguescant; plenæ sanè sint illorum domus auro, &

1 Mors pretiosior auro. Exo. 13. 10.

2 Peculiare vestes cuique ordini. Primogenitorum pretiosæ vestes. Gen. 27. 15.

Sophon. 1. 8.

Ecclesi. 2. 8.

Plin. li. 33. cap. 3. Math. 2. Aurum ad Diuorum & Regum honorem adhibitum.

3 Arist. 3. Polit. li. cap. 8. Plutarch.

Arist. 3. Polit. li. cap. 6. 1. rou. 30 8.

Isai 3. 7.

Val. Max. li. 6. cap. 4.

ro, & argento, sed vt de illorum plenitudine miseri ecci-
Ecl. 11. 3. piant; nam vt Sapiēs ait: [Si repleta fuerint nubes, imbrē
 super terram effundent.] Quorsū. n. aqua plenā sint, nisi
 vt arentem perfundant terram, celestem quasi opem im-
 plorantem? sed (dolor) cū sitim & famem egenorum
 extinguere debeant ex sua copia, sunt tamen erga paupe-
 res, Sicut altus in siti, vt Ilaias dixit; esurienti enim & si-
 tienti arida, ieiunaeque oratione respondent. Optimi sa-
 ne principis formam praeuit aliquando Rex Salomon,
 de quo cū Ecclesiast. ca. 47. dicat: [Colligisti quasi auri-
 chalcū aurū, & vt plumbum complesti argētum:] sed ta-
 men non sibi, sed suis ciuibus collegisse, atque comple-
 se suam domum indicatur. 3. Reg. 10. & 2. Paralipome-
 non. 1. [Præbuit Rex argentū, & aurū in Ierusalē quasi la-
 pides:] sed aliquando tamen non suae ciuitati, sed suae cu-
 piditati inseruisse visus est, cū sua fortē peccata enume-
 rans ait Ecclesiast. 2. [Coaceruauī mihi argentū, & au-
 rū: [illudq. non solum requirebat ex negotiatorib. quos
 mittebat in Ophir, & in Tharsis 3. Regum. 9. & 10. sed
 etiam ex tributis, quib. premebat populū 3. Reg. 11. Quā-
 rō meliūs ille, cuius inopia locupletatus est subiectus po-
 pulus, vt non tam sibi quā nobis profuerit; nam [ppter
 nos egenus factus est cū esset diues: de quo scriptū est: [Ec-
 ce Rex tuus venit tibi iustus, & Saluator, ipse pauper.]
Ecl. 2. 8. Sed, vt ad loci sensum & contextum redeamus; sanē,
 licet principes hic describatur ab opulentia, tamen argē-
 tea hāc & aurea suppellex, nō tam ad priuatas illorū do-
 mos, quā ad sepulchra referri, non solum potest, sed de-
 beret: quasi dicat; Etiam si in extrema inopia mortuus es-
 set, neque vllam auream, & argenteam suppellectilem mecum
 deferrem in sepulchrum, pro diuitum more, non ideo mi-
 nus, quā illi, iucundē quiescerem: quippe olim cum ca-
 dauribus diuitiū, & pretiosae vestes condebantur. Iose-
 phus quidem li. 13. antiqui. c. 15. narrat Hyrcanū aperuis-
 se Dauidis sepulchrum, & tria millia talenta pecuniarum
 inde protulisse. lib. verō 16. cap. 11. sic scribit: [Herodes,
 audito qd̄ Hyrcanus recluso Dauidis sepulchro triamil-
 lia talentorum argēti extulisset, superesseq. multō plura,
 quae possent quantumuis magnis sumptib. sufficere, multo
 tempore animū habuit idē aggredi. Tū verō noctu apertum
 sepulchrū ingreditur; depositas pecunias, sicut Hyrcanus
 non inuenit, sed mūdī pretiosi, & aureorū ornamentorū
 vim magnam inde sustulit:] fuit verō tanta magnificētia
 hoc Dauidis sepulchrum extructū, vt cū Hieron. etate
 semicollapsū esset, tamen non dubitauerit illud appel-
 lare Mausoleum Dauidis, epistola. 17. ad Marcellam. Il-
 lud verō de quo nuper agebamus, indicatur etiam Ier. 8.
 cū minatur Deus, fore vt à Chaldeis [Ossa Regū Iuda,
 & principū eius, & Prophetarū, atq. Sacerdotum] exhū-
 marentur; quo loco ait Interlin. Auaritiā effosuram esse
 illa cadauera. Hieronymus verō & post illum Nicolaus
 scribunt moris fuisse apud Iudaeos sepeliri sumptuosē,
 praesertim nobiles: nam in regum capitibus aureas coro-
 nas ponebant cum lapidibus pretiosis, & in digitis annu-
 los, qui nobilitatis erant insignia; alijs verō pro cuiusque
 status, & ordinis ratione, & facultatibus. Sozomenus
 quidem lib. 9. cap. vltimo, cū de sepulchro Zachariae
 Prophetae inuento sub Honorio Imperatore loquitur,
 scribit Regium puerum cum illo inuentum. [Iacebat, in-
 quit, puer regali apparatu sepultus, habebat. n. in capite
 coronam auream, & aurea in pedibus calceamenta, & ve-
 stem pretiosā.] Tantumque hanc funeris pompam apud
 Hebreos se extulisse, vt expensarum magnitudine deter-
 riti relicto cadauere cognati, & propinqui se aliquando
 subducerent, auctor est R. Iacob in Turim. cap. 352. Mo-
 derationem ergo sumptui nimio adhibitam à Gamaliele,
 cuius apud omnes magna erat auctoritas; atque statutū,
 vt non nisi lineis velis cadauera obuoluerentur, cuius
 essent conditionis, aut ordinis: ergo, vt ad Ieremiam re-
 deam, Chaldaei praedae & thesauris reconditis inhiantes,
 reclusuri erant sepulchra, & exhumaturi cadauera simi-
 le: quid in funeris pompa solitos facere Persas superius
 ex Orig. annotauimus. Idem moris apud Babylonios vi-
 guisse testatur abundē, quod de Semyramide secūda Ba-
 byloniorū regina scribit Herod. lib. 1. [Hunc inquit, ma-
 chinata est dolū: supra portas vrbs celeberrimas atq. cō-
 spicuas loco edito atq. cōspicuo sepulchrū sibi instruxit,
 atq. his litteris inscripsit. Cui Regū Babylonis post me fu-
 rorū fuerit pecuniae penuria, aperto sepulchro sumet
 q̄tūcūq. libuerit, pecunię dūtaxat indigēs; aliter ne ape-

riat, nō. n. satius fuerit: hoc sepulchrū tādiu fuit immotū,
 dū regnū peruenit ad Dariū; is indignum esse ratus neq.
 quēpiam his portis vti (ideo autem nō utebatur, quod
 supra caput ipsius trāseūtis mortuus situs esset) neq. su-
 mēre pecunias repositas; & eas ipsū prouocantes, resera-
 uit monumentū; in quo non quidem pecunias inuenit, sed
 litteras ita dicentes: Nisi pecunia esses inexplēbilis, &
 turpis lucri cupidus, haud aperuisses vrnas defunctorū.]
 Haecenus Herodotus. Ad Romanos verō etiam consue-
 tudinem permanasse ex eo efficitur, quod, ne thesauri si-
 mul cū cineribus & ossibus conderentur, vetitū postea est
 Martiani lege: eandemq. tanquam suo saeculo apud Græ. **Mayi. li. 4.**
 cos vigentem commemorat Chrys. hom. super Oratione **ff. ad l. Tul.**
 Annæ paulō ante finē Deniq. apud Barbaros Mexicanos **Pet.**
 obseruatū fuisse, vt in cinerū vrnis gemae, aurea supellex, **Chrysost.**
 & vestes pretiosissimae reponerentur, illius gētis scripto- **Ioseph. Aco-**
 res docēt: qui ergo mos à plerisque nationibus religiosē **sta in histo-**
 seruatus fuit, antiquior est, quā vt ab illarum vna qua- **ria Indorū**
 piam initium sumpserit; quare mirum non fuerit primo **li. 5. cap. 8.**
 illo Iobi saeculo viguisse; praesertim quod cum hac con-
 suetudine, id quod sequitur consentire videatur, [Quasi
 effodientes thesaurum, gaudentq. vehementer cum inue-
 nerint sepulchrum:] ait ergo Iob, Nihil meā quietē pau-
 pertas imminueret, aut turbaret, sepulchrū vacuum the-
 sauro, & pretiosa suppellectile: interim, vt obseruat
 Chrysost. monet amicos, ne sibi de diuitijs blandiantur,
 neue suam ipsius inopiam magnopere lugeant, quae vitā,
 nō mortis quietem, & pacatum somnum adimere potest.

Digrediar hic, sed breuiter, & praesenti loco atque ma-
 teria sic exigente, ad sepulchrorum loca, quae si mul cum
 morum temporumque mutatione, mutationem subie-
 runt: quondam enim diuturnior hominum vita concilia-
 re videbatur mortis obliuionem, & piam defunctorum,
 monumentorumque memoriam longius ablegare: ergo
 primū in campis, montibus, solitudinibus celebraban-
 tur funera, & condebantur cadauera. Deinde quodam
 quasi humanitatis sensu, in vijs publicis erigi sepulchra
 ceperunt, vt si non in vrbe, & res publicas gerentibus oc-
 curreret mortis imago, atque memoria, certē facienti-
 bus, iter, quasi ex insidijs se offerret; iubebant defuncto-
 rum epitaphia consistere paulisper viatores, audite salu-
 bria monita, in memoriam reuocare vitam & res gestas
 hominis defuncti, & denique de se simile quippiam cogi-
 tare; nam quamquam non omnī monumentorum eadē
 inscriptiones essent, illa tamen omnibus communis sem-
 per fuisse videtur, *Mihi heri, tibi hodie.* Postea non iam in
 vijs publicis, sed in proprio cuiusque praedio & agro se-
 pulchrae locus fuit. [In agris quisque suis, inquit, Cicero,
 sepulchra & loculos, in quibus cineres suorum conderent,
 habuerunt:] idemque seruauerunt Graeci, vt Aeschines te-
 statur, & Aristophanes in Concionantib. cum qua cōsue-
 tudine egregiē facit, quod sepulchrae causa propriū agrū
 cum spelunca duplici emerit Abraham Gen. 23. & monu-
 mentum Christi domini in horto, seu praedio excisum
 erat. Ioan. 19. Sed distantiore est locus hic, longiusque po-
 sita mortis memoria, quā proximam, & familiarem no-
 bis efficere curare oportet: statuendi itaque sunt defun-
 cti ad ipsas vrbiū portas: ergo Troiani suorum cadaue-
 ra sepeliebāt ante portas ciuitatis, vt scribit Dares Phry-
 gius in lib. de excidio Troiae, dum dicit Priamum, Her-
 culem, & Hectorem ante portas suos mortuos sepeliuif-
 se. Ex Aethiopibus verō quidam (scriptore Herodoto)
 postquam mortuum arrefecere, totum gypso inducebāt,
 picturaque exornabant referente eius effigiem; deinde
 cippum ei ex vitro, quod apud illos multum est, circūda-
 bant, in cuius medio mortuus interlucebat; hunc cippum
 propinqui per annum intra aedes habebant, omnium re-
 rum hostias, primitiasque offerentes; inde anno exacto
 efferebant, & circa vrbem locabant. Sapiēter quidem
 mortis memoria & imago ad portas collocata, vt velut
 iniectus murus intra mēia ciues in officio contineret,
 eandemq. hostes ab iniuria deterreret. Intimius apud La-
 cedamonios, quibus & in vrbe, & secus Deorum templa
 sepeliri permittit Lycurgus auctore Plutarcho: apud Ro-
 manos quoque, cū primus Traianus in publico vrbis
 foro, & in sepulchro, quod ipse sibi extruxerat, sepultus
 est; diceres defunctum in foro, quasi iudicem pro tribu-
 nali sedentem, ius dicentem, negotia, lites dirimentem,
 ciues in officio, & virtute continentem. Propius deinde
 accessere ad tempus, nam ex Aethiopibus alij in vrnis si-
 ctilibus

Mayi. li. 4.
ff. ad l. Tul.
Pet.

Chrysost.
Ioseph. Aco-
sta in histo-
ria Indorū
li. 5. cap. 8.

5
Digressio de
sepulchro-
rum loco.

Monumēta
primū in
cāpis, dein-
de propa vr-
bes.

Eccles. 38.
23.
Cicero.

Aeschines.
Aristophanes.
Genes. 23.

Troiani an-
te portas mo-
numēta cō-
stituebant.
Dares Phry-
gius.
Aethiopum
mos in sepe-
lendo.
Herod. li. 3.

Lacedemo-
nes.

Plutarch.

Traianus
primus in
foro sepul-
tus.

Aliorū Ae-
thiopū in-
finitum.

Diodor.
Strabo.

Pomp. Mel.

Cic. Herod.
Strabo.
Sextius.

Silius Ital.

Matth. 14.
42. 43. &
25. 13.
Mar. 13. 15
Luc. 12. 15.
& 37.

Eccel. 7. 3.

Exo. 38. 8.

Iacob. 1. 23

Herodot.

Nasamonit
infinitum.

Quilibet defunctos circa templa sepeliebant, per quos iurabant. Auctores sunt Diodo. lib. 4. capit. 1. Strab. lib. 17. Sed iam tandem perpetuam quandam & nunquam intermittendam vitæ magistram mortis memoriam coluisse videntur, qui suæ quisque domi mortuos asseruabant. Aegyptios testatur Pompon. Mela. lib. 1. capit. 9. mortuos medicatos intra penetralia collocasse. Per se quoque cera circumlitos, ut maximè diuturni essent, domi condebant; quod adducunt Cic. 1. Tuscul. Herod. lib. 1. Strabo lib. 15. Seruius quidem in id. 6. Aeneid.

Sedibus hunc refer ante suis, & conde sepulchro. [Apud maiores, inquit, omnes in suis domibus sepeliebantur:] neque in domus quidem angulo aliquo, sed in trichinijs & conuiuijs quoque locum habuerunt, ut ex Herodoti per vulgata illa Aegyptiorum caeremonia constat: circumferebatur enim lignea defuncti effigies, in quam conuiuæ omnes iubebantur respicere, atque de sua morte, & benè componenda vita cogitare: quo respexit Silius carmine illo.

~~~~~ Aegyptia Tellus

Claudis odorato post funus stantia saxo

Corpora, & à mensis exanguem haud separat umbram.

Nobis tandem Christianis familiarissima esse debet mortis memoria, tum quòd in templis, quò frequentissimè nobis conueniendum est, defuncti sepeliantur; quare sacra, ac religiosa illorum nobis memoria habenda est, pariterque cura animarum corporis expertum: tum etiam ex Christi Iesu præcepto, qui à nobis nunquam dormientibus, nunquam oblitis, nunquam discinctis, perpetuò expectantibus atque paratis, lumina etiam præferentibus, infidiosam mortem expectari voluit. Quare cum templa defunctorum monumentis plena sint, domos esse dicas [luctus, domosque conuiuij,] ut illò omni ex parte inuitemur; siue enim sacræ mensæ accumbimus, Christi Iesu mortis memoriam repetimus; siue super ipsa ossium monumenta consistimus, viuentes admonemur, quid futurum de nobis sit; siue in ipsos etiam loculos & defunctos respicimus, in illis, tanquam in speculis nos ipsos intuemur, qui, qualesue simus. Sicut enim inter alia instrumenta Moysi laici tabernaculi confecit Moyses [Labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi,] ut qui ingrederentur faciliè inspicere possent, an benè decenterque compositi ad rem diuinam accederent; sic sanè hæc in nostris templis specula sunt monumenta, & ossa defunctorum, quæ non solum, quales simus nobis referunt, sed, quod mirabile est, quales futuri simus: nam in domo luctus [Finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat] qualis futurus sit. Atque vtinam non leuiter tantum in hæc specula intenderemus, neque similes effemus [homini consideranti vultum natiuitatis suæ, in speculo considerauit enim se, & abiit & statim oblitus est qualis fuerit;] sed seriò atque per otium hoc negotij suscipere mus; atque Nasamones illos, quorum mirabilis fuit morum, & vitæ philosophia, imitemur; qui cum frequenter ad suorum monumenta accederent, & illis indormirent, quam cogitationem, aut insomnium defuncti memoria illis iniiceret, sanctum atque diuinum existimabant. Hæc de illis scribit Herodotus inter alios Afrorum populos. [Iureiurando, ac diuinatione tali vtuntur; per eos viros, qui iustissimi, atque optimi apud illos fuisse dicuntur iurant illorum sepulchra tangentes; diuinant ad suorum accedentes monumenta, & ibi, ubi preces peregerunt, indormiunt, ubi quodcumque per quietem insomnium viderint, eo vtuntur.] sic ille.

XVI. Aut sicut abortiuum absconditum non subsisterem: vel qui concepti non viderunt lucem.

- 1 Duplex abortiui periphrasis. Ecclesiastes, & David explicati.
- 2 Cur Paulus se vocet abortiuum. Pauli, & aliorum Apostolorum vocatio, & conuersio dissimilis.
- 3 Plenior abortiui descriptio ex Salom. quid abortiuum ex Hebraeo.
- 4 An anima immortalitas colligatur ex hoc loco.

Aut sicut abortiuum &c. Non solum (inquit) fato concederem, sed nullum etiam monumenti, aut sepultura locum haberem, sicut neque habent infantes, qui priusquam nascantur, moriuntur: neque minùs quiesce-

rem, quæcumque tandem me mors abriperet, aut cuiusque sepultura mandarer, quoscumqueve monumenti socios haberem; felix profectò essem, siue informis embrio funderer ex materna aluo; siue ante tempus à natura statutum mors violenta, & fors iniqua vitam mihi simul cum maternis visceribus auferrent. Duplex hoc loco videtur esse abortiui fatus descriptio, aut circumlocutio; prima, quòd sit absconditus, nemini notus, non subsistens, nullam sui memoriam, nullam imaginem relinquens, ut cui nullum honestum monumentum curatum, extructumve fuerit. Propterea Ecclesiastes. c. 6. dixisse videtur. [Si genuerit quispiam centum liberos, & vixerit multos annos, & plures dies ætatis habuerit, & non vtatur bonis substantiæ suæ, sepulturaque careat, de hoc ego pronuntio, quòd melior illo sit abortiuus:] nimirum quia cum etiam abortiuus sepultura, & peculiari monumento careat, illud tamen habet melius, quòd illum neque fordida auaritia, neque vesana libido vexauerit. Secunda Periphrasis, [Non videns solem,] aut non fruens luce: quod peculiaris miseriarum genus est, oculos à natura formatos nunquam fuisse vitali luce completos. Hanc circumloquendi rationem agnouit Hieronymus super id Psal. 57. [Super cecidit ignis, & non viderunt solem:] nam legit ex Hebræo. [Quasi abortiuum mulieris, quod non videt solem:] cui similes dicuntur impij, ut qui immatura, & inopinata morte sublatis essent: huic videtur allusisse Paul. 1. Cor. 15. cum inter alias Christi Iesu apparitiones, suam quoque commemorat; [nouissimè omnium, tanquam abortiuo visus est, & mihi:] quæ cum abortiuo similitudo, licet posset in eo constitui, quòd se vocet, & existimet [* minimum Apostolorum, qui non sit dignus vocari Apostolus,] instar illorum, qui ante constitutum à natura tempus nascuntur tenuiores, & graciliores: vel comparatio lumeretur ex eo, quòd sicut abortus eiiciatur quadam naturæ violentia, ita Paulus superna quadam Numinis vi quasi coactus fuerit renasci, nondum ipso sua sponte faciliè & suauiter volente exire de cæco synagogæ vtero ad fidei & euangelij lucem; tamen, ut sapienter eo loco indicauit Anselmus, suam cæcitatem, & luminis amissionem, (non enim videbat lucem) significauit ea similitudine. Qui enim non debito nascuntur tempore, semimortui & cæci nasci videntur; neque quorum tam infausta sit natiuitas, dicuntur edi in lucem, neque videre solem. Non aliter Paulus cum Christo, & Ecclesiæ Christianæ natus est, velut immaturus abortus, eiectus est in terram exanimis, atque semimortuus, cæcus, non videns lucem, luce licet de cælo copiosa circumfusus esset. Et cæteri Apostoli editi sunt in lucem tempore congruo, benignè cum illis agente cælo: Paulus verò natus asperiore cælo, & quadam illius temporis inclementia. Illi cum à Deo vocati sunt, oculos aperuerunt, & accedentes ad Christum illuminati sunt; hic dum vocatur, cæcus efficitur: alijs dictum est, [Venite post me,] at Paulus de via reuocatus, & ne pergeret, quòd coeperat, equo deiectus est: denique sicut abortiuus, non vidit solem. Plenior aliam abortiui descriptionem habes Ecclesiast. 6. nam post abortiui mentionem factam, statim subditur. [Frustrà venit, & pergit ad tenebras, & obliuione delebitur nomen eius, non vidit solem, neque distantiam boni & mali:] quam periphrasim eo loco accuratè explicuimus. Latet etiam in nomine Originali abortiui peculiaris vis; nam dicitur, *nephel*, à *naphal*, quod est cadere, aut labi, quasi deciduus & immaturus fructus, qui ante maturitatis tempus ex arbore decidit inutilis.

Tandem Caiet. obseruat hoc loco indicari animæ immortalitatem; nam nisi regum & aliorum defunctorum animæ superessent, illorum socius Iob esse non posset: addit etiam quietis nomine significari statum beatitudinis naturalis. Sed certè nunc non erat his subtilitatibus locus; cum sermo sit de illa requie, quæ humanæ vitæ laboribus finem imponit, & quæ non animarum solum, sed cadauerum, & ossium defunctorum societatem, & conjunctionem in ipso sepulchro affert.

XVII. Ibi impij cessauerunt à tumultu, & ibi requieuerunt fessi robore.

- 1 Impij inquieti, & turbulenti ex Hebr. item & tumultu quid.
- 2 Impij tumultuandi finis, mors: illustratus. Psal. 93.
- 3 Afflictorum solatium, mors: explicata Sapiencia.

4 Impio-

Duplex a-
bortiuui, cir-
cumlocutio.

Eccel. 6. 3.

Hieron.
Psal. 57. 7.

1. Cor. 15.
8. 2.

* El menor
y el mas
desme dra-
do de los
Apostoles;
quales fue-
len ser los
fietemesi-
nos.

Actor. 9. 3.
& c. 22. 6.

Vocatio
Pauli, &
aliorum Apo-
stolorum dis-
similis.

3
Eccel. 6. 4.
Plenior a-
bortiuui de-
scriptio.

נפל
נפל

4
Caietani
subtilitas.

- 4 Impiorum animus fluctuans: illis quodammodo utilis mors.
1. signis ex Plutarcho historia.
5 Imperatorum aut militum circumloquutio: ijs etiam opportuna mors.

ישי

1 p. i. -
quies.

Isa. 7. 20.

Eccel. 7. 18.

Quid Tu-

multus.

ישי

Abac. 3. 7.

Psal. 2. 1.

Psal. 4. 2.

2

Prima in-

terpretatio.

G n 6. 3.

Eccel. 7. 2.

Psal. 13. 4.

August.

Theodo i. m.

Symmach.

Aquila.

3

Secunda Gra-

corum in r-

pretatio.

Sap. 4. 10.

* El jufo

se de pri f

sa a sulir o

mas prefo

que pveda

de entre ma

la gente.

4

Impiorum

perturbatio.

Plato.

Plutarc. de

sera nam-

nis vaudi-

sta.

Postquam vitæ mala, & incommoda recensuit, mortis bona enumerare aggreditur, inter quæ primum illud est, impios a tumultu cessare. Impij autem ex proprietate radicis, *Rasagh*, sunt inquieti, turbulentij, & quos describit *Isai* [sicut mare feruens, quod quiescere non potest:] atque propter hanc inquietudinem, & multiplices curas, ab hac eadem radice dictum esse id *Ecclesiast.* 7. quibusdam placuit, [Ne impiè agas, multum.] *Pag* [Ne te inquietes, ne te multum occupes, in negotijs mundanis, & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo. Tumultus] autem est ira, furor, turbatio, fremitus; à radice, *Ragaz*, quod est turbari, furere, irasci. unde dicitur *Abac.* 3. [Turbabuntur pelles terræ Madian] & *Psal.* 2. [Quare fremuerunt gentes.] & *Psal.* 4. [Irascimini, & nolite peccare.]

Potest ergo primò sententia hæc pertinere ad ipsos impios, quibus tumultuandi, & furandi, sciend: que in pauperes, & pios, denique tyrannidem exercendi mors finem imponit. Nam, quam mortem comminatus est Deus hominibus, ut à peccando illum detererent, eandem ipsam infert, ut à peccando cesset, ne diutius illius [spiritus permaneat] (ex *Heb.* litiger, aut cõtendat) cum homine in æternum:] sic minatur. 1. *Reg.* 2. [Pedes sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent,] id est, seditiosi & inquieti (ab eadem radice) tumultuandi finem facient: hoc verò mortis beneficium indicare videtur *Ecclesiastes.* ca. 7. Melior est [dies mortis die natiuitatis:] de quo nos ibi eum vero furentibus impijs, atq; tyrannis tumultuandi, blaterandique finem statuit quoq; *David Ps.* 93. [Vsq; quo peccatores Domine, vsq; quo peccatores gloriabuntur, effabuntur, & loquentur iniquitatem?] (id est, insolenter & superbe tumultuabuntur minitantes pijs ingentia mala, qualia ibi enumerat) Populum tuum Domine humiliauerunt, & hereditatem tuam vexauerunt; viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt.] Sed eatenus grassaturos omnino pronuntiat, [Donec fodiatür peccatori fouea,] tunc impij cessabunt à tumultu, cum de illorum sepultura agatur, id est statim ac expirauerint. *Aug.* sic legit, Ibi impij deposuerunt furorem suum. *Theodot.* & *Symmachus*, [Sedarunt iræ furorem.] *Aquila*, Cessarunt tumultum ciere: jexpectatione ergo certissima mortis impiorum, mitigat Deus à diebus malis hominem, quem ipse erudit, & de lege sua docet: quod statim ex, i. cabitur.

Secundò, potest pertinere, ad pios afflictos & oppressos, quibus ingens solatium mors affert, dum illos securos reddit ab impiorum & tyrannorum furore & impetu: ita accipiunt *Græci Chrysost.* *Olymp.* *Polych.* iuxta id *Sap.* [Viuent inter peccatores translatus est,] & paulo post. [Propter hoc properauit, educere illum de medio iniquitatis,] in *Græco* tantum est. [* Properauit de medio iniquitatum:] ut possit referri ad ipsum iustum afflictum; ipse enim iustus accelerat, ut ex impiorum cætu auolet: & fortè ad *Chaldaeos* & *Sabæos* hic respicit, Nihil me defunctum ledent *Chaldaei*, nihil latrones cæter; nam cessant a tumultu inferendo mortuis.

Quid si etiam loquatur de ipsa impiorum turbatione, & animi commotione, quæ sedari non potest? Adeo (inquit) mors bona est, ut etiam ipsis impijs, quibus omnia cooperantur in malum, sola mors bene cedere videatur; nam in morte tunc tandem vitæ ille strepitus, & tumultus cessat. Quamuis enim animæ impiorum subeant æternos cruciatus, tamè cum in sola vel vitæ, vel morte impij oculos figimus, videtur mors illius curis inuicibus, & mentis futuri finem imponere: sanè sceleratis hominibus duo tantum bona euicere posse docet *Plato*, ut aut corrigatur ut boni esse incipiant; aut moriantur, ut peccare desinât. *Plutarchus* verò illud in hanc rem de *Paulania* quodam scribit, his verbis; [Paulanias Bizantijs Cleonicem liberâ stuprauit virginem; quam cum noctu quâdâ ob causam emisisset, indeq; reuertentem terrore, ac suspitione correptus peremisse, eâ sepius in sönis assidentē, ac dicentē vidit,]

Adis iudicio; mala res iniuria valde est. [Cumq; phantasma haud desisteret, sed assiduus illū terroribus perturbaret, ac molestaret, Heracleam ad animarū nauigauit expiationem, placationibusq; nonnullis, ab inferis puellæ animam euocauit; quæ cum in cõspectum

venisset, finem malorum futurum prædixit, ubi Lacedæmonem peruenisset: quò cū ille applicuisset, confestim vita excessit.] Cum eo sensu, quem diximus, vox quoq; Originalis bene consentit; nam vox Originalis tumultuandi itape ad animum refertur; ab ea enim radice dicitur *Deut.* 28. [Dabit tibi dominus * cor pauidum.] & 2. *Reg.* 13. cõtristatus est Rex. & *Hab.* 3. Conturbatus est venter meus. & *Ezec.* 12. ponitur pro festinatione, quæ ex perturbatione & timore nasci solet; [Panem tuum in turbatione comedet, sed & aquam tuâ in festinatione, & mœrore bibe.] Sentus ergo idem erit, qui *Isa.* [Impij quasi mare feruens (videlicet æstiuans, & agitatū flatibus iniquorum spirituum, & prauarum cupiditatum fluctibus) quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationē, & lutum,] id est in lutum, quod in littore conculcatur: ibi in littore, in sepultura, impij cessauerunt à tumultu.

Et ibi requieuerunt fessis robore. Septuaginta legentes, Fatigati corpore: *Olympio*; & *Basilius* intelligunt corpore afflictos, & viribus fractos; ut sicut prior pars de tyrannis, & oppressoribus præcessit, ita hæc secunda sit de afflictis, & oppressis; sed congruentius, si tota hæc periodus referatur ad viros famulos, qui dicantur fessi robore; nam cū potentissimi ac fortissimi imperatores essent, pro nominis splendore comparando mille se obiederunt vitæ discrimini, quemadmodum ille alius de veterano milite & sua sorte minimè contento dixit:

Gravis annis,

Et multo iam fractus membra labore.

& cum Theus redit ex inferis ad superos.

Iam fissa virtus robore antiquo caret,

Trepidantq; gressus.

Quasi dicat Mors est illis extrema laborum, & periculorum meta, qui propter exantlatos labores * fessi sunt robore, edomiti tandem, & humiliati concidunt fortissimi quique. Sicuti sui milites Regi *Babylonis* inducuntur ab *Isai*, obuiam ex inferis procedere dicentes, [Et tu vulneratus es, sicut & nos; concidit cadauer tuum.]

XVIII. Et quondam vincti pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris.

1 Vincti aut debitorum, aut mancipia.

2 Exactor ex *Hebræo* quid; aut op'as aut debitum exigit.

3 Descriptio i. h. mansi exactoris ex *Isaia* illustrato paraphrasi.

Eadem quiete, & sorte gaudebunt tum tyranni, tum capiti, qui ab illis detinentur, & opprimuntur; ita ut per, vinctos, vel intelligat mancipia, quæ à tyrannis ad labores & operas damnantur, tradunturque exactoribus, operumque præfectis; vel intelligat debitorum alieno ære oppressos, quos inhumanus creditor in vincula coniecit, quod soluendo non sint: cū igitur vtriusq; aduenit optata mors, neque mancipium seuam illam exactoris vocem urgentis opus, neque debitor clamorē creditoris debitum urgentis audiet: vtrumque ingentis miseriæ genus est.

Vocem exactoris. Exactor *Noges*, à *Nagas*, quod est exigere violenter, vel adhibita vi adigere ad aliquid operis faciendum, uel ad solutionē debiti: de primo est id *Exo.* 3. [Propter duritiam eorum, qui præstant operibus:] uide etiam. c. 5 & *Isai.* 3. 14. hoc autem lib. c. 39. dicitur de onagro, [Et non exaudiet uocem exactoris,] cui nullus minis, clamoribusque post terga instat: & *Isa.* 60. simili uoce promittitur *Ecclesiæ*. [Ponam * uisitationem tuam pacem.] Iuxta *Heb.* præfecturam, uel exactorem tuam; id est præfectos, uel exactores: certè *Columella* dum lib. 1. c. 8. de uillico: qui seruis, & rei agrariæ præficitur, loquitur, [Nulla, inquit, est maior, uel nequissimi hominis custodia, quam operis exactio, ut iusta reddantur, ut uillicus semper se repre-sentet.] Exactor præterea non solum ab urgendo opere, sed à repetendo debito describitur *Isai.* 14. [Et erit in die illa, cū requiem dederit tibi Deus à labore tuo, & à cõcussione tua; & à seruitute dura, qua ante seruisti, sumes parabolam istam contra regem *Babylonis*, & dices, Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum, cõtriuuit Dominus baculum impiorum uirgam dominantium cedentem populos in indignatione plaga insanabili, subijcientem in furore gentes, persequentem crudeliter?] sed clariùs *Isai.* 58. ubi cū dicatur [Omnes debitorum uestros repetitis,] ab eadem radice, exigitis; sicut ille qui tenens suffocabat suum debitorem, dicens. Redde quod debes. Additur deinde;

Deu. 28. 65

* Coragom

in quieto y

sobre salta-

do.

2. Reg. 13.

21.

Haba. 3. 16

Ezec 12. 18

Isa. 57. 20.

5

Horat. 2.

ser. saty. 1.

Seneca in

Hypo. act. 3.

* Los que

están har-

ros de ha-

zer valen-

cias y prue-

nas de sus

fuerças.

Isa. 14. 20.

1

Qui vincti.

2

Exactor

quis.

ושי

ושי

Exod. 3. 7.

Job 39. 10.

Isa. 60.

* Los sobre-

flâtes de mē

Iglesia ha-

ran traba-

jar a mis

fieles por a-

mor, y no a

palos y ame-

nazas.

3

Isa. 14. a. v.

3. v/que

ad. 7.

Isa. 58. 4.

Mat. 18. 28

uersi. 6.

inde; Dissolue colligationes impietatis, (ne eum, cuius ar-
cula tenuis soluendo non est, vrgeas, & veluti festinatio-
nis vinculis arctè constrictum torqueas; vinctum, quem
iniqua aut vsura, aut debito per iniquitatem tuam contra-
cto, colligatum, nexuque deuinctum tenebas, exime vin-
culis istis, & obligationibus) solue fasciculos deprimen-
tes (gestant videlicet inhumani creditores tecum colliga-
tos fasciculos ex instrumētis publicis & schedulis, ac syn-
graphis, quibus opprimant debitores; solue igitur hæc,
quæ sunt velut iugum grauissimum, quod inopi iniicis per
summam seruitutem) dimitte eos qui contracti sunt (a los
que han quebrado, qui decoxerunt) liberos, & omne onus
dirumpe (ne cuipiam ex tuis fratribus seruire iugum,
propter debitum imponere rentes.) Hos inhumanos de-
bitorum exactores timent, & fugiunt miseri.

Horat. 1.
Ser. Saly. 3.

Odisti, & fugis, ut Drusonem debitor eris,
Qui nisi cum tristis misero venere Kalenda
Mercedem, aut numos unde extricaret, amaras
Porrecto iugulo historias captiuus ut audis.

* Alospo-
bres y que
han que-
brado, la
muerte los
ha quebrado
por para
que no pue-
dan ser pre-
sios por deu-
das, y si lo
estan, que
sean suel-
tos.

Huiusmodi ergo miseros debitores, fractos, vinctos, mors
tuetur, liberosque dimittit * sine molestia: constituit ira-
que mortem ducem ac reginam miserorum, & obarato-
rum omnium; de qua id dici potest, quod de Dauide quo-
dam scriptum est. 1. Reg. 22. [Conuenerunt ad eum om-
nes, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alie-
no, & amaro animo, & factus est eorum princeps.]

XI X. Paruus, & magnus ibi sunt, & seruus liber à Domino suo.

- 1 Mors omnes aequal. Magnus in sacro sermone: expl. catus David.
- 2 Ut mors redimat ex seruitute, ex Paulo, & Seneca.
- 3 Scriptura regula cum duo contraria extrema simul propo-
nit. Omnium vite statum, quibus præstat mors enumeratio.

I
Mors omnes
aqual.
Magnus in
sacro ser-
mone.
Ps. 481. 2. 3

Paruu &c. & seruus &c. De seruis, de ignobilibus qui-
buscunq; benemeretur mors; nam pares illos facit vi-
ris magnis, suisque illorum dominis; æquo enim omnes
pede pulsantur. Magnus, pro nobili, diuite, nomine & fa-
ma claro. supra c. 1. vers. 3. cum de morte quoque David
concionem habiturus esset, omnes sine discrimine morta-
les adesse, & audire iubet, Audite hæc omnes gentes, au-
ribus percipite omnes, qui habitatis orbem, quique terri-
genæ (ex eadem massa compacti, fragiles, mortales) & fi-
lij hominum (filij Adam morte damnati, mortis quoque
sententiam recta successionum serie ducta, subeuntes) si-
mul in vnum diues, & pauper. Magnus & paruus, domi-
nus atq; seruus, nunc pariter sententiam mortis audiant,
pariter mortem subituri, quantumuis vita dispares.

2
* La muer-
te da carta
de horro-
re esclauo;
y lo haze
tan bueno
como su a-
mo.

Et seruus, * liber à domino suo. Nam quāto tempore viuit,
alligatus est seruitutis legi; cū verò moritur, liber dimit-
titur, inuito licet domino. In hanc sententiam Paulus etiā
loquitur, cū ait [expectare se redemptionem sui corpo-
ris, id est mortem, quæ ex misera seruitutis necessitate, &
conditione hominem redimat; atq; dissoluat emptionem,
qua, dum viuit, est homo venundatus sub peccato. Præcla-
re Senec. de morte. [Hæc, inquit, seruitutem inuito domino
remitit, hæc captiuorum catenas laxat; hæc è carcere edu-
cit, quos exire imperiū impotens vetuerat; hæc est, in qua
nemo humilitatem suam sensit; hæc, quæ nulli paruit; hæc,
quæ nihil quidquam alieno fecit arbitrio; hæc, ubi res for-
tuna malè diuisit, & æquo iure genitos, alium alij dona-
uit, exæquat omnia:] libera itaque mors, quod liberos
reddat; & miseros (inquit ille) libera mors vocat.

Rom. 8. 23.
Seneca in
consolat. ad
Marian. c.
20.
Senec.

Est verò hoc loco notandum, cum Scriptura duo quæ-
piam extrema proponit, media etiam, quæ inter illa sunt,
intelligere; vt cū in Ps. 138. ait, [Tu cognouisti sessionem
meam, & resurrectionem meam,] id est, siue sedeam, siue
stem, siue quiduis aliud agam: & Ps. 120. [Dominus custo-
diat introitum tuum, & exitum tuum;] id est, seruet in-
gradientem, egredientem, & quiduis aliud operis aggre-
dientem, aut exercentem: similiter cū [paruum, & ma-
gnum, seruum ac dominum] nominat, cuiusuis status &
conditionis homines intelligi iubet; & sicut nemini inuti-
lis est mors, ita vitam & vitæ conditionem quamcumque
deteriorem, & molestiorem esse; vt omnium statuum
enumeratione expressit Aufonius eleganti illo carmine:

Aufonius.

Quod vita sectabor iter, si plena tumultu
Sunt foras si cura domus anxiosa; si peregrinos

Cura domus sequitur; mercantem si noua semper
Damna manent; cessare vetat si turp. egestas;
Si vexat labor agricolam; mare naufragus horror
Infamat; pœnæq; graues in co. ibe. v. 1.
Et grauis est cautis custodia vana maritis.
Sanguineum si Martis opus? si turpia lucra
Fœnoris, & velox inopes vsura trucidat?
Omne autem cura; cunctis sua displicet etas;
Cuncta sibi aduersis contraria casibus: ergo
Optima Gratorum sententia, quippe hominem aiunt,
Non nase esse bonum, natum aut cito morte perire.

XX. Quare misero data est lux, & vita his, qui in amaritudine animæ sunt?

- 1 Interrogatio dolentis. Mors quibus utilis & iucunda, ex Ec-
clesiastico.
- 2 Lux quid.
- 3 Vita amaritudinem ad morbos pertinere, & cum morte compa-
rari à Sapiente.

Quare? Non est indignantis, aut expostulantis, sed
dolentis hæc interrogatio: cumq; Eccles. 41. dicatur
bonum esse mortis iudicium, id est mortis legem
atq; necessitatem vtilem, & commodam, tum etiam gra-
tam & iucundam, [homini indigenti, & qui minoratur
viribus;] nunc rogat, Quare igitur, propter quod ma-
gnum bonum conceditur homini vita, misero præsertim
atque ærumnoso?

Lux. D. Thom. accipit lucem pro cognitione, sensu, ex-
perientia malorum huius vitæ: sed leuius, & simplicius,
lucis vsura, vita ipsa: quid amplius (quid amplum, & ex-
cellens, quod præclarum bonum) homo habet de vniuer-
so labore suo, quo laborat sub sole? quid boni, commodi,
iucundi affert vita miseris, amaritudine, & extremis ani-
mi angoribus, & implacabilibus corporis doloribus labo-
rantibus? quorum tamdiu producat vita lethaliter af-
fectis?

Par ille est superis, cui pariter dies
Et fortuna fustimoris habet vices
Lenè cū trahitur vita gementibus.

Sic quoq; ad morbos illa amaritudo vitæ refertur Eccles.
30. [Melior est mors, quam vita amara, & requies æter-
na, quàm languor persequens:] idem enim sunt [vita
amara, & languor persequens, sicut mors, & requies æter-
na:] diximus superius nonnihil in hanc rem, morbum vi-
delicet acerbiorē ipsa morte esse: vide, cap. 2. versic. 6.
nu. 3. desperatorum vtrique morborum medicus mors est,
vti ille dixit, [O mors Poran medicus accede:] & hac ip-
sa ratione consolatur Seneca egrotantem, [Non potest, in-
quit, istud toto sæculo fieri, aut ego febrem relinquam, aut
ipsa me; semper vnā esse non possumus; aut vincetur aut
vincet:] sed quos præclaros fines constituat Deus con-
seruandæ vitæ iusti viri in medijs ærumnis, ex quibus
huic tibi interrogationi luculentam responsum pete-
re possumus, diximus, cap. 2. versic. 6. à num. 2. vsque ad. 9.

XXI. Qui expectant mortem, & non venit, quasi effodientes thesaurum.

XXII. Gaudentque vehementer, cū inue- nerint sepulchrum.

- 1 Quibus vita inutilis. Mortem sugere, & non inueniri, exagge-
ratio est calamitatis.
- 2 Expectare in sacro sermone. Elucidatus Isaias & Oseas. Pa-
ladium, Fauces, Hamus unde dicantur.
- 3 Mors iucunda inexpectata. Cur mors non dicatur accidere,
sed venire.
- 4 Inira si pulchra thesaurus. Mortis cum recondito thesauro ele-
gans comparatio.

Inutilis, inquit, illis videtur vita, cui infensa, & inuisa;
& illa est extrema & deploratissima miseria, cui neque
mors mederi possit; quæ, vt Sophocles dixit, solet esse ex-
tremum omnium malorū remediū. Quare ergo Deus illā
deneger optantibus, & expectantibus? id ad amplificatio-
nem calamitatum pertinet. Apocalip. 9. 6. [Quærent ho-
mines mortem, & non inuenient eam; desiderabunt mo-
ri, &

1
Eccles. 4. 3.
Mors qui-
bus bona.

2
Lux quid.
Eccles. 1. 3.

Senec. in
Herc.
Ostheo.
Eccles. 30. 17

Senec.

1
Quibus vi-
ta inutilis.
Sophocles.
Mortem su-
gere ad am-
plificationē
calamitatis
Apoc. 9. 6.

pulchra si-
militudo.

Expectare
quid.

¶
I/a. 30. 18
* Van sele a
Dios los oios
por hallar a
quien haga
bien: dicho-
so al que se
le fuere por
recibirlo
del.

Osea 6. 9.
Elucidatus
vulgatus.

¶
Palatū, &
fauces un-
de dicantur
in Heb.

Cur mors
dicatur vo-
mire, non ac-
cidere.

Iul. Caesar.
Seneca in
consola. ad
Mar. c. 20.

3

Altera præ-
cedentis si-
militudinis
pars. Cum
cinerib. re-
conditus
quoque the-
saurus.

D. Thom.

Elegans
mors cum
thesauro re-
condito cō-
paratio.

Mors alia
facies, res
psa, alia.

ti, & mors fugiet ab eis: cur ergo mors, quæ incautos so-
let adoriri ex insidijs, expectantibus & expetentibus non
procedit obuiam? Illam autem auidam mortis expecta-
tionem, & ardens votum explicat similitudine apposita,
& quæ cum morte, & sepulchro affinitatem habet. Quæ-
admodum, qui inuestigant thesaurum, vnicum suæ ino-
piæ leuamen, effodiunt sepulchra, in quibus condita pre-
tiosa supellex, argentum, aurum, delitescere solent, qui
quò plus in effodiendo laborarunt, maiori spe, aut cupi-
ditate inflammantur; pari sanè rōne, qui quò acerbiorib.
indies animi, & corporis cruciatibus afficiuntur, eò ma-
iori mortis desiderio, & expectatione flagrant. Verbum
autem expectandi, quod in fonte est (*hacab*) vehementem
quendam animi affectum afferre solet, quo quis inhiat in
rem aliquam, vel consequendam, vel apprehendendam;
vti explicatur Isa. 30. Expectat Dominus (ardenter & stu-
diosè) vt misereatur vestri; beati omnes, qui (pari studio)
expectant illum. Clarius eiusdem vocis significatio per-
spicitur Os. 6. dum in Galaad inuehitur, quæ sanguinem
piorum Israelitarū sitiret, [Quasi fauces virorum latro-
num. Hebr. sicut expectant latrunculi virum: nam expe-
ctatio illa, qua præde inhiabant, rectè à vulgato faucium,
& sitis nomine exprimitur: porro latrunculi expectant,
obseruant, circumspectant, intendunt, mora, & desiderio
cruciantur: atque ab eadem radice dicitur, *hæc*, id est, pa-
latum & fauces, quæ inhiat; & *hæc*, id est, hamus, in-
quem pisciculus inhiat. Ait ergo Iob, miserum hominem
expectare, & inhiare in mortem, non aliter atque piscem
in hamū: licet enim hamus per se sit amarus, sicut mors,
ceterum dulcedine quadam obductus est, [ijs, qui in-
amaritudine vitæ sunt.]

Et non venit; in Hebr. & non ipsa, supple, venit, expecta-
ta licet, & exoptata. Mors non dicitur accidere, quippe
casus affert aliquid inopinatum, sed venire quasi re iam
statuta; optima (inquit ille) mors est, inexpectata; at quæ
expectata non venit, miserrimam efficit vitam. [Hæc, in-
quit Seneca, omnibus finis, multis remedium, quibusdam
votum, de nullis melius merita, quàm de his ad quos ve-
nit, antequam inuocaretur.]

Gaudensq. vehementer, &c. Quidam hoc accipiunt non
pro parte præcedentis similitudinis, sed pro apodofi. Mi-
seri homines similes sunt effodientibus thesaurum; nam
gaudent & exultant sicubi illis affulget mortis aliqua,
ipes, aut occasio, qua in sepulchrum concedant: sed com-
modiùs referetur ad superiora, vt sit præcedentis simili-
tudinis pars; Qui effodiunt thesaurum vehementer gau-
dent sepulchro sub terram inuento; nam, vt superius di-
ximus, solebat in urnis cinerum, aut in sacrophagis auri,
gemmarum, & vestium pretiosa supellex asseruari intra
sepulchra: efflores itaque thesaurorum, quamuis oppi-
dò fatigati, si repente ligone contingant sepulchrum, atq.
ictu concauum sonent, vehementer gaudent, & incredi-
biliter exultant, ita certè miser, oblata sibi morte, & ca-
piendi sepulchri oportunitate. D. Tho. non valde leniter
continuat sermonem de sepultura & morte; Qui auidè
(inquit) mortem exoptant, hi viuentes adhuc, parant sibi,
& effodiunt sua sepulchra, gaudentque vehementer cum
sepulchrum iam paratum inueniunt, id est, suæ sepulturæ
& funeris locum, tempus, oportunitatem. Eleganter verò
mortem cum thesauro recondito, & defosso comparat;
nam sicut externa sepulchri facies, & inscriptio, nihil vi-
detur amplius, quam putre cadaver, quam vermes, & fœ-
tor; later verò thesaurus: non secus mortis facies, & no-
men, pallidum quiddam luridum, deforme, horridum so-
nat: sed ingentes diuitias viro pio, & mortis amanti re-
positas asseruat.

XXIII. Viro, cuius abscondita est via, & circumdedit eum Deus tenebris.

- 1 Proponitur Græcorum interpretatio non valde congruens literæ.
Quid via abscondita.
- 2 Quid tenebra hoc loco. Quid circumdare ex Hebræo. Tenebra,
carcer, & vincula.
- 3 Tenebra, calamitatum carcer; Deus illius ianitor: non tentan-
dum illo non aperiante egredi: plura in hanc allegoriam. Pa-
raphrasi illustratus Ionas.

Græci.

S I datius ille, viro, leniter posset trahi ad eū sensum, à
quo nō abhorrent Græci, & quem Vatabl. indicat, mi-
Io. Pineda in Iob. Tom. I.

hi non displiceret, ita vt cōiungeretur cū superiori versu,
Gaudens inquam, cum inuenerint sepulchrum viro, id est, viri, Vatabl.
vel ad virum pertinens, vel in viri honorem extructum,
[cuius abscondita est via, & circumdedit eū Deus tenebris,
id est, gaudent, cum incidunt] in sepulchrū hominis alicu-
ius, qui miserrimè vixerit, & iam sit ærumnis, atq; labori-
bus vitæ defunctus; huic. n. vt qui liber ex tot malorū flu-
ctib. emerferit, de morte gratulantur, & viui beatos præ-
dicant mortuos. Sed pleriq. tñ, & ipsa dispunctio Biblio-
rū aliā nouam periodū sententiamq. conficiūt, repetuntq.
ex superiorib. [Quare misero data est lux, viro, cuius ab-
scondita est via,] qua ad mortē itur, & qua letus posset
venientem excipere; satius uideretur, ut cui uita concedi-
tur, demonstraretur et uia, & aditus, quo posset ex mise-
rijs uitæ euadere. Quantus. n. cruciatus, ut cogaris uiuere
aditu euadendi intercluso, cū circumueniaris incredibilib.
malis? ergo absconditio, & interclusio viæ significabit inex-
tricabiles calamitates, ex quib. expedire se homo nequeat
vti Dauid dicebat, Perijt fuga à me, cū cōclusus in antro
& custodia obsideret ab hostib. & Ier quoq. conqueritur,
[Conclufit vias meas lapidibus quadris, ita vt nō possim
egredi;] & illi, de quib. dicitur est, errare fecit eos ī inuio, et
nō in via: alij ad ignorantiā quandā referūt, de quo statim.

Et circumdedit eum Deus tenebris. Tum hanc, tum etiam
præcedentem parte D. Tho. retulit ad rerum futurarum
ignorationem in hanc sententiā; inutilis, minimeq. opta-
bilis est vita homini illi, qui suæ vitæ finē, & præfixū ter-
minum ignorat: quid prodest vita homini, quem futuri &
incerti casus manent? quē in tenebris & in lubrico positi
Angelus Domini persequatur inuisibilis, tenebrarū po-
testatibus expositū? Philip. ad præmiū accipiendum; Qui
ignoret, quid præmij pro vitæ operib. accepturus sit, in la-
bores & ærumnas, quales ego sustineo? hoc est etiam ha-
bere * viam, id est, viuendi legē absconditā & ignoratam:
sed simplicius erit, si vtraq. pars in eodem sensu accipia-
tur; quare illi datur vita, qui nescit, qua euadat ē malorū
tenebris, quib. eum Deus sepit? eleganter verò vulgatus
hoc loco dixit circumdedit, quod in fonte est, *Cacac*, prop.
abscondit, textit, velauit, ad verbum dices, & protexit,
aut textit Deus super eum, Sept. [Conclufit Deus super
eum.] Sym. Obstruxit Deus super eum. In tenebrico-
sissimum calamitatum carcerem coniecit; nam tenebræ,
carceris, vinculorumque rationem habent. Sap. 17. [Vna
catena tenebrarum omnes colligati,] atque vinculis te-
nebrarū, & longæ noctis compediti, inclusi sub testis fugi-
turi perpetuè prouidentie iacuerunt. Quorsum igitur in
tenebris, & carcere perpetuis vita misero? Interim verò
dum his maledictis, & lamentis uitā hāc auersatur, agno-
scit frustrā quosdam reniti, & obluertari aduersus suas ca-
lamitates; dum nemo liber dimittitur, nisi uolēte Deo, &
aperiente carcerem: nam ille solus [clauem habet; aperit,
& nemo claudit; claudit, & nemo aperit.] Sic Noe inclusū
in arca & undiq. expositū, aut supernis imbribus, aut su-
perbis fluctibus clausit eum Dominus de foris, ne tenta-
ret egredi, Deo non patefaciēte aditum: qui uerò fugere,
aut egredi uellet, in grauiora pfectō mala incideret. Hęc
enim illa est inter alias non ultima peccatori attributa,
maledictio, Deut. 28. [Tradat te Dominus corruentē ante
hostes tuos, per unam uiam egrediaris contra eos, & per
septem fugias,] id est, tentabis semper & diuersis uijs fu-
gere, sed frustrā, nusquam tibi patebit effugium. Hæ sunt
tenebræ, & semitæ, aut viæ absconditæ, ignoratiove, quib.
Deus hominē sepit, premit, constringit. Beati qui diligūt
salutare Dei; qui non alia via salutē, & incolumitatē que-
runt, q̃ a Deo; quē admodū magnus ille Ioseph, qui, cū in
obsuro carcere, & fouea iaceret, & ferrū pertrāsiret ani-
mā eius, Posuit Deū adiutorē suū; ergo dissoluta sūt uin-
cula brachiorū illius per manus potentis Iacob;] cū ipse
nihil efficere posset ad sui liberationem, manib. videlicet
ligatis. Hunc eundem carceris ianitorem inuocabat Da-
uid in tenebricosa spelunca, velut in carcere conclusus,
cū aiebat: [Educ de custodia animam meam ad confiten-
dū nomini tuo;] neq. n. ego ē carcere isto exire aut possū,
aut volo, te nisi iubente atq. aperiante; interim cum hu-
ius rei tota cura apud te sit, curabo, ut securus, atq. tran-
quillus dormiā, uinctus licet inter milites custodes, graui-
bus malorū catenis; annuen. e. n. Dñō me excitabit [An-
gelus illius, & porta ferrea ultrō mihi aperta] patefiet.
Sed, illustre illud est de his tenebris, quib. Deus eū circū-
dederat, testis odium Ione de uentre inferi clamantis;
L Proiecasti

Abscondita
via quid sit

Psa. 141. 5.

Ier. Thre.
3. 9.

Psa. 106. 40

D. Thom.

Psa. 34. 6.
Philip.

* Deque le
fir ue la vi-
da alq. no
sabe in q̃
ley biue, ni-
si por la lue-
na ha de re-
cebir males.

¶
Laudatus
vulgatus.
Circunda-
re quid pro-
priè.

Tenebræ car-
cer & vin-
cula.

Sap. 17. 18.

3
Cuiusmodi
sit tenebra-
rum & ca-
lamitatum
carcer.

Apoc. 3. 7.
Deus illius
carceris ia-
nitor.

Gen. 6. 17.
Deut. 28.

25.
Psa. 39. 17.
Diligere sa-
lutare Dei,
quid.

Gen. 49. 24

Psa. 141. 5.

Aduū 12.

Ioa. 2. 4.
Illustratus
Ionas.

Proiecasti me in profundum in corde maris, & flumen circundedit me (namque cetus iste, qui me continet, non est ex illis piscibus qui ad summam aquæ superficiem enare solent, & facile capi possint; longe me ab omni ope humana demersum in profundo tenet, & imis fluctibus comprimit, quo neque auxilium, neque vis humana penetrare potest.) Gurgites tui & fluctus tui super me transferunt (quod si etiam eo possent demitti piscatorum retia, ut me cum ceto expiscari possent, & ad littus educere; sed nunc piscatum tempestas sua prohibet, te ipso concitante fluctus, & tempestatem ciente; sic enim Chaldeus legit: Omnes maris tempestates, & fluctus eius,) & dixi, Abiectus sum a conspectu oculorum tuorum (quasi perpetuo carceri traditus) verum tamen rursus videbo templum sanctum tuum (in spem tamen erigor, fore ut in templo eius dicam gloriam, & ex miserando naufragio eiectus Vuida suspensam vestimenta potenti maris Deo) Circundederunt me aquæ usque ad animam (spiritu intercludor, respirandi facultate iam negata) abyssus vallauit me, (nullum mihi respirandi, & euadendi perflugium) pelagus operuit caput meum, (hæ sunt tenebræ abyssi) ad extremam montium descendendi; terræ (montium, & rupium) vectes concluderunt me in æternum; & subleuabis de corruptione animam meam Domine Deus meus: (ergo iam tandem potentissime Deus dic ceto, ut ostia ventris & oris aperiat, & euomat me in aridam. Totam verò sententiā claudit ea sententia.) Qui custodiunt vanitates frustrā (qui vel idolorum vel alterius creaturæ opem implorat & colit) misericordiam suam derelinquunt, (amitter salutē suā, quam illi cōferre paratus erat miserator & misericors Deus; suam, inquam, certam, paratā, constitutam a Deo, his qui diligunt salutare illius, & qui calamitatū carcerē, quo detinētur iubente Deo, inuito illo effringere non tentant, grauitur licet cōqueratur, & gemant iacentes in tenebris, quibus eos circundedit.

XXIII. Antequam comedam suspiro, & tanquam inundantes aquæ, sic rugitus meus.

- 1 Olympiodori expositio præfertur ceteris. Bolimiodem morbum hinc elici. Quid saturitas, Ps. 105.
- 2 Chrysostomi dubitatio de esuritione Iob, an inuita, an verò voluntaria fuerit.
- 3 Magnus gemitus cum strepentibus fluctibus comparatus, & quare.

Q Vibuscum videtur Iob tueri innocentiam suam hac lententia, ut dicat; Nemo existimet me ex illis esse, qui videntur viuere, ut bibant & edant; cum mensæ, aut necessariæ corporis refectioni minimè solitus fuerim indulgere, sine præmissa oratione, & gratiarum actione, atque fufis etiam lachrymis, quod me viderem rei necessariæ obnoxium atque adstrictum. Alij commodius; Propter ea, quæ enumeravi mala inuitus, & dolens comedo, ut qui nollem uitam grumiosissimam diutius cibo, & potu sustentare, atque producere. Sed omnium commodissimè Olymp. nescit, Querelas has non leuiter iacto, tam grauitur enim afficior, ut neque cibum siue ingenti dolore capere, neque me reficere sine suspirio possim: atque ex his uerbis colligi peculiare illud morbi genus, quod Bolimiodem uocant, aut esuritionē caninam supra ex Philippo & Beda docuimus: hanc illam esse existimat Genebrar. Psalm. 105. quæ dicitur a septuaginta saturitas, cum dicitur, [Misit saturitatē in animas eorū;] uidelicet morbum; quo quasi saturi abhorrebant ab omni esca, sicque marcescebant, & tabescebant: de qua re doctè eo loco differit: licet existimē non esse hanc illam bolimiodē, sed aliā, quæ ex repletionē & cruditate prouenit, & cū minimè nutritur corpus; etiam si multū alimenti sumat; de qua loquitur Galenus in aphorism. & hanc repletionē uocat. Esuritio aut illa prouenit ex lienis, & atræ bilis, ac oris uetriculi uitio. Hanc uerò famem, & difficultatē comedēdi aliter Chrysost. interpretatur, hom. 5. de patiētia Iob scribens in hæc uerba: [Qui dixerit famem illā nouā & interpretatu difficilem uoluntariā, an inuitā, nescio. Quomodo enim appellem uoluntariam? sed nolebat apposita degustare; inuitam? sed aderant cibi; nemoque impediens erat: apposita sedebat mensæ, uisq. non tangebatur cibos; nam is, qui circa corpus ab ulceribus erat for. descriptio-

ni accidens, desiderium resoluebat; ipsamq. mensam ærūna quadam replebat. Puto res, inquit, meos cibos esse video, & famis quidem necessitas apposita tangere cogebat foetoris uerò magnitudo ē carne proueniens vim famis superabat.] Eadem penē habet epistola 2. ad Olympiadē: ille aut locus, quem indicat, est ex 6. cap. secundum Sept. [Non potest cessare ira mea, foetorem enim video escas meas, sicut est odor Leonis. Et Theophanes epistola 2. Theophanes propter idem testimonium ait: [Ne cibum quidem sine dolore sumebat, propter nimium foetorem.] Sed de hoc latius, c. 6. ubi iterum sui cibi, suæque famis meminit.

Et tanquam inundantes aquæ. Cum comedo (inquit) vel propter ingentem famem, vel in uniuersum, tot malis affectus rugire, & eiulare cogor. Magnus aliquis clamantium, dolentiumque cum gemitu; & planctu sonitus comparari frequenter solet cum sonantibus, & strepentibus fluctibus, & quidem non sine elegantia: nam sicut in fluctibus resonantibus est fragor ille sonitus coniunctus cum aqua maris amara: ita dolentium gemitus, & suspiriorum sonitus comitari solet amarissimas lachrymas. Sed nunc Iob fortē ad famem illam (de qua diximus) respicit; nam vox illa rugitus, potest afferre similitudinē leonis præ fame rugientis, sicut scriptum est. [Catuli leonis rugientes, ut rapiant, & quærant a Deo escam sibi.]

XXV. Quia timor, quem timebam, euenit mihi: & quod verebar, accidit.

- 1 Timor per meton. res timida; abstractum pro concreto auget significationem: explicat. Genes.
- 2 Particula (quia) non semper reddit causam.
- 3 Miseri præfagiunt impendentia mala. Deus quoque suos premonet. Sapiens deteriora expectat.
- 4 Iustus nunquam se credit presenti fortuna. Illum non cadere retrorsum, sed in faciem, quid.
- 5 Proponitur dubitatio de timore iustorum & impiorum. Nequitia semper est timida.
- 6 Non idem iustorum, & impiorum timor.

Timor; per Metonymiam res timenda, & formidanda; effectus pro causa, abstractum pro concreto; ut significationem quoque, & sensum amplificet: sic Prou. 1. [Cū vobis id quod timebatis aduenerit. Hebr. cū uenerit timor vester, Genes. 31. Iurauit per timorē patris sui Isaac] id est, per Deum, quem vehementer timebat, & colebat Isaac; qui ex toto corde timendus, & colendus est. Ait itaque: Hæc quæ patior, mala non me oppresserunt incautū, & nihil tale formidantem. Particula uerò, quia, interdum non reddit causam, sed vel ornatus, vel asseuerationis causa adhibetur, sicut & id, [Quia omne masculinum sanctum Domino vocabitur,] id est, certē, sic statutum lege, & sic omnino faciendum est ut omne primogenitum sanctificetur, & offeratur Deo. Poterit ergo referri ad quandam suæ calamitatis contestationem. Certē non frustra vehementer ego timebam; nam grauissimis nunc premor malis. Solent miseri & afflicti sua mala deplorare ex præcedentibus signis, & præfagijs animi. Vti ille:

Sapē malum hoc nobis, si mens non leua fuisset,
De celo tactas memini predicere quercus.
Sapē sinistra caua prædixit ab ilice cornix.

& illud Mens præfaga mali. Eheu (inquit Iob) malorum mihi mens benè præfaga; tam acerba enim sunt, & portentosa, ut signis & præfagijs digna fuerint. Et quidem potuit suarum ærumnarum timor, & præfensio a Deo imitari: nam solet Deus suorum salutis consulens, ne inopinatus casus illos deiiciat, aut grauius conturbet, interius admonere. Sicut paulò, [Protestabatur spiritus, quod vincula & tribulationes Ierosolymis illū manerēt. Et rursus: Ego ostendā illi quanta oporteat illum pro nomine mea pati.] Soletque Deus aperire aurē, & reuelare cor, ut homo non [contradicat, & retrorsum non abeat.] Vides paternā Dei prouidentis, & præuidentis, atq. prædicentis curam ergo suos, ut non turbentur. Non ergo adeamus incantatores, nec [quæramus a Pythonibus, sed ad legem, magis, & ad testimoniū. Ecce inquit, prædixi vobis omnia] Ias. 8. 9.

Potest præterea id argumentum esse benè instituti animi sapientiæ præceptis; sapiens enim non solum melioribus utitur, sed etiam deteriora expectat, & malam diē (ut ait Sapien.) præcauet. prop. ex Hebr. videt, & præuidet, Eccle. 7. 13 exci-

Indicatur laborasse canina fame. Vide c. 2. in enumeratione morborū. Genebrar. Ps. 105. 15.

Galen. 2. Apho. c. 17.

Chrys. dubitatio de Iobi fame.

Metonymia. Prou. 1. 26. Genes. 31.

Particula, quia. Luc. 2. 33.

3 Miseri deplorant infausta præfagia.

Deus suos admonet impendentium calamitatum.

Ath. 20. 25. Ath. 9. 16. Isa. 50. 5.

Mat. 24. 6. Isa. 8. 9.

Sapiens deteriora expectat.

Eccle. 7. 13

Plu. de trā.
quillis. ani.
Anaxago-
ras.

excipitque non incautus: & licet quidem Sapiens (vt Plu-
tarch. ait) [meliora in votis sint, sed deteriora tamen ē in
expectatione. Anaxagoras accepto de filij morte nuntio,
Ego (inquit) quem genui interitum scui, & ei expecta-
tioni sustuli. Vnicuique certē infortunio subtestari illico
licet; Sciebā: Qui sic erga fortunam affectus sit, quidquid
accidat, celebratum illud proferre poterit, anteuerti te
fortuna.]

4

Esse verò hæc quoque sententia potest viri pijsissimi nun-
quam sibi defelicitate blandientis, sed potius timentis
aliquando fortunę commutationem, cum negatum sit
summum stare diu, quasi dicat: Bene illud mecum ego læ-
pius repetebam, omnia tempus habent, posteaque fieri, vt
inopia, & ærumnæ suum tempus post tantam fœlicita-
tem sibi vendicarent.

Vel tandem se, suamque sanctitatem tuebitur Iob hac
ratione: Hæc mala non me oppresserunt inopinatò, sicut
frequenter solent diuites impios in die bonorum oblitos,
malorum casus inopinati prosternere; sed iustorum mo-
re semper fui pauidus; nunquā me totū tradidi felici for-
tunæ; cecidi sanè, sed non reuorsum; qui casus periculosi si-
mus esse solet; sed in faciem, vti iusti cadere solent, vide-
licet in ea ipsa, quę pręuiderim, & semper ante oculos ha-
buerim, sepeque timuerim: vide Greg. hom. 9. super. Eze.

Pro. 28. 14.
Iustos cade-
re in faciē,
non reuor-
sum, quid.

5

Sed quam ratione suam pietatem ex timore malorū
probare potest Iob, cum Sapiencia ad impios dixerit, Pro.
1. [Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subfannabo
vos, cum vobis id quod timebatis aduenerit?] & iterum
Prou. 10. [Quod timet impius, veniet super eum,] Quid
enim magis familiare improbis, quā malorū oīum ti-
mor, atq; et vbi non est timor, trepidatio plena timore? Nā
[cum pax sit, ille insidias suspicatur, & cum sit timida ne-
quitia, suo timore dat testimonium condemnationis. Sē-
per. n. pręsumit scia, perturbata conscientia. Nihil. n. est
timor, nisi pręsumptionis adiutorium] (id est, suspicionis
impendentium malorū, augmentum, atque fomentum;
suspicio. n. timore fouetur, & crescit) proditio (desertio, de-
relictio) cogitationis auxiliorum (nam vigente timore
nulla suspicatur oportuna cogitatio capiendi auxilij.) Ty-
rānus ille verum Regem Christum sic formidauit, sic sui
regni excidium timuit, vt turbaretur vehementer, & om-
nis Ierololyma cum illo; ad primum nuntium infantis na-
ti. Regni amittendi timore furebat Saul: Insaniebāt quo-
que prę timore, qui dicebant: [Venient Romani, & tollēt
locum nostrum, & gentem:] Denique, vt ille alius dixit:
[Omnis metus tyrannos sollicitat: magna seruitus, ma-
gna fortuna; serui animo & timore cuncta extimescit.]

Pro. 1. 26.
Prou. 10.

Pf. 13. 5.
Iob 19. 21.
Sap. 17. 11.

Sine. ad Po-
lyb. c. 26.

Seneca.

Non idem
iustorum ad-
que impro-
borum ti-
mor.

Plutar. de
tranquilla-
ni.

2. To. 5. 19.
Osa 12. 7.

Pro. 28. 14.

Responderi huic dubitationi facillè potest; non eundē
esse iustorum, atq; improborum timorem. Impij namque
dum prospere & feliciter agunt, & in pace sunt cuncta
quę possident, minimè sibi cauent, aut timent à prospe-
ra fortuna, imò illi se totos committunt, deduntq. præsē-
ti voluptati, quam amant; mala verò horrent, atque ad-
uersus illa, qua possunt ratione se comparant, & pręmu-
niunt, ne cogantur amittere voluptatē; vti sapienter Plu-
tarchus dixit; [Vehemens cuiusque rei appetitio comi-
tem illius amittendæ formidinem habet, quę hebetem fa-
cit lætitiā, perinde atque flammam flatu violentiori in-
hibitam:] at iustorum virorum timor eiusmodi est, vt à
præsenti felicitate, & à fortuna blandiente sibi timeant,
fallacem illam, & instabilem esse sibi persuadent, [Totū
mundum positum] esse in maligno, certissimè credunt; [in
manu Chanaan esse stateram dolosam.] non dubitant;
& in manu, & lenocinijs meretricis certissimas insidias
suspiciunt. Hic profectò timor dat testimonium sancti-
tatis, atque comes est iustitiæ, nam [beatus est vir, qui
semper est pauidus.]

XXVI. Nonne dissimulaui, nonne silui,
nonne quieui, & venit super me indignatio?

- 1 Quorumdam principum inertia; quod istorum silentium, & turpis quies ex David, Hamos, & Luca.
- 2 Quid dissimulare.
- 3 Quid hoc loco indignatio, & de qua plaga accipienda.
- 4 Forma optimi principis, ut debeat is dissimulare; gescere, et silere.

LXX.

Non est eadem apud omnes huius sententiæ lectio, &
dispositio; nam Sept. atque Græci sine interroga-
tione, Non dissimulaui non silui, non quieui, &c. quasi dicat,
Non me segniter, & inerte gessi in meo munere regio ad-

ministrando, instar regum & iudicum aliorum, qui dissi-
mulant, & continent ad obligationes & leges suorum of-
ficiorum; qui silent, vbi maximè clamare deberent, qui o-
tio, & inertia vacant, atque genio indulgent, cum vigila-
re deberent, & laborare pro populo cōseruando in officio;
se ipsos pascunt, non gregem. Hac ratione intellexisse
videtur Aquila; legit. n. [Non me oblectaui, nō indulsi ge-
nio] de huiusmodi vitijs notantur diuites ad Hamos, c. 6. [Vt qui opulenti estis in Sion.] Iuxta originale, Vt qui
pacati & tranquilli estis, non solum quod pacatam vitam
in pace, & omnium bonorum abundantia degant, sed et,
quia perinde viuunt malè securi, ac si mutationi obnoxij
non essent. Dicit. n. quisque illorum [in abundantia sua,
non mouebor in æternum:] dissimulant igitur ad omnia,
quod nihil ad se attinere credant; silent, & quiescunt, &
stertunt in aurem vtranque. Quam etiam securam quie-
tem ille diues, post vberes anni prouentus pollicebatur
animæ suæ dicens: [Anima mea requiesce comede, bibe,
epulare.] Quare verbum dissimulandi, quod in fonte est,
Salah, significat non solum diuitijs, sed etiam pace, tran-
quillitate; securitateque abundare, Dan. 4. [Ego Nabuc-
chodonosor* quietus in domo mea eram. & Iere. 49. Con-
surgite, & ascendite ad gentem quietam, & habitantem
confidenter. Hebr. ad gentem opulentam, & confidentē] Iob ergo, qui cum diues esset, tamen pauidus erat, non
dissimulabat, neque securè agebat.

Principum,
& iudicum
inertia.

Aquila.
Hamos 6. 1
Peccatores
cur dicant-
tur pacati.
Pf. 29. 7.

Luc. 12. 19.

Dan. 4. 1.
* Contento,
descansado
y segur me
estaua yo.

Ier. 49. 31.

2
Vulgatus
elucidatus.
Chaldaus.

3
Quid hoc lo-
co indigna-
tio.

Hugo Car-
din.

4
Virtutes op-
timi Princi-
pis.

Dissimulare
debet prin-
ceps.

1. Reg. 10.
27.

Sap. 11. 24.
* Haze del
q no uee, ni
haze
caso.

Act. 17. 3 c.
Pf. 106. 29
Is. 60. 17.

Ecc. 4. 35.
Ecc. 3. 16.

Pro. 19. 12

Vulgatus interpres cum interrogatione, & negatione
legit, ita vt idem valeat, quod affirmatio Nonne dissimulaui
quasi diceret; vti que dissimulaui, certè silui, quieui; eodē-
que modo Chaldaus, quod pertinere potest, vel ad animi
moderationem, & constantiam, qua primos infaustos nū-
cios de rerum suarum amissione accepit: constanter enim
tolerantis est silere, & dolorem silentio comprimere: at
uerò ultimo illo acerbissimo nuntio, de repentino filiorū
interitu, uehementer fuerat commotus, in hanc senten-
tiam; Sæuam illam, & indignatione plenam plagam non
commerui aliarum calamitatum impatientia, aut impor-
tunis, & stultis querimonijs, cum siluerim, & quieuerim;
sed melius, hæc indignatio sit illa acerbissima corporis
plaga à Deo immissa, irati, & indignantis instar: nā quod
Hugo dixit: Venit super me talis tribulatio, quæ in indigna-
tione mihi versa est, sensum habet & parum commodū
& Iobo indignum. Vel quidem ex sententia aliorum, his
dissimulandi, silendi, & quietē agendi virtutibus signifi-
cat suæ vitæ, & morum integritatem, atque locupletissi-
mi principis officium incorruptè, & sanctè præstitum, in
hanc sententiam; Tanta calamitas non mihi accidit ob
paruum diuitiarum vsum, iniquamve reipublicę admini-
strationem; certè enim dissimulaui, pacificus fui, non ty-
rannus, non summo iure, summaque iniuria omnia exi-
gens; sed benignus, & vt res, atque tempus ferebant, con-
niuens ad pleraque subditorum errata. Huius dissimula-
tionis, optimiq; principis specimen præbuit Saul recēs in
regnum inauguratus; cum enim à tergo aduersum se con-
tumelias iactatas audiret, ille dissimulabat se audire. 1.
Reg. 10. & qui omnium iudex est, interdum etiam [dissi-
mulat peccata hominum propter poenitentiam:] & vt
Petrus ait; [*despicit ignorantia nostrę tempora.] Illud
præterea silentium, & quies ad eandem principis man-
suetudinem pertinet; est enim in fonte idem silentium, de
quo dicitur, Pf. 106. [Siluerunt fluctus eius, & læta sunt
quia siluerunt:] ait igitur: silui, quieui non clamaui, non
est audita vox mea foris. Similes profectò iudices atque
prælatos promittit suæ ecclesiæ Deus, Isa. 60. Ponam ui-
sitationem tuam (visitatores & iudices) pacem (valde pa-
cificos) & præpositos tuos, iustitiam (sanctos, mites, be-
nignos.) Demonax (apud Lucianum) rogatus; Quomodo
quis benè imperitaret; respondit: Si iram cohibeat, si mul-
ta audiat, & pauca loquatur. Hoc videlicet illud est, [No-
li esse sicut leo in domo tua, euertens domesticos tuos, &
opprimens subiectos tibi; nam sicut fremitus leonis, ita
& ira regis, & sicut ros super herbam, ita hilaritas eius: il-
lud valde Salomon deplorat; Vidi in loco, iudicij impieta-
tem. prop. ex Hebræo, in quietudinem, commotionem.
Contopire, & extinguere debet potius iudex pacificus li-
tes, & iurgia, & componere dissidia, quam excitare, foue-
re, promouere, producere. Sed de diuitum, & principum
aliquorum stultiloquio, & vanissima exultatione de se
concepta, aliquando plura: nunc integram Iobi oratio-
nem, numquam interruptam audiamus.

L 2 PARA-

PARAPHRASIS CAPITIS

NOTATIO RERVM
infigniorum, quæ in Com-
mentarijs fufius ex-
plicantur.

PRAECEDENTIS.

Ost tot grauissimas plagas a diuturno b silentio ex-
ceptas, totque dies ab amicorum aduentu silentio
transactos, nulla impatientis animi ira, aut commo-
tione percitus (vt qui recetem dolorem cum acer-
bior esse solet, facile tacitus sedauerit) c sed recta *
ratione ductus, consulto ac praemeditato sibi ipsi
verba praescribit, quibus tu amicos in tanta calami-

tate obstupescences ad familiare aliquod colloquiū prouocet; tum
etiam d ætuant cordi (carneum enim, & molle, non lapideum, non
æneum est) suspirijs, & lamentis e indulgeat, apertoque ore viā pa-
tefaciat intus concepto doloris ignis. Ergo * calamitosum suæ vitæ
tempus, miseramque rerum afflictarū conditionem, materiam dicēdi
faciens, non querelis modò, lamentisq. persequitur, sed verbis etiā,
modisque dignis re indignissima laceffit. Nimirum malis, quæ Deus
non fecit, maledicit, atq. illa a vitæ bonis, sapiente mentis confide-
ratione separat, & quasi præscindit; præcipue verò erga Deū g cha-
ritas, deque illius paterna in homines bonitate concepta fiducia il-
li fecit h conquerendi animos; atque in hæc tandem verba loquutus
est. O vtinam extitisset nunquam i natalis ille dies; quo in miseram
hanc, lugubremque lucem editus sum. * Nunquam fuisset offusa ter-
ris nox illa teterrima, quæ meæ conceptionis testis non oculatus,
sed cæcus fuit: quamuis enim * viri, & masculi, sed non idè nō in-
fausta, atque ominosa conceptio, atque natiuitas fuerit. Funestæ ve-
rò luci illi aduentanti quorsum præcedens nox cessit, locumque con-
cessit? Totum illud diei lucentis spacium occuparent tenebræ. Ob-
scurarentur omnia perpetua caligine. Quid verò supremus rerum
omnium iudex improbi illius diei l rationem duxit vllam? quid ad
suum iudicium fisti & adesse iussit? quid cōmuni & ordinaria alia-
rum rerum trutina, & quæstione examinauit? cum in illo nihil boni
gestum fuerit, nihil foelix, lætum nihil, quod respondere rogatus
possit. Diem sanè indignissimum, quem Deus festiuū esse velit, aut
vllò beneficio in homines collato insigniat, & consecret; aut sibi fan-
ctum, & solemnem indicat, * vlliusve syderis, vel citò etiam fugien-
tis cometæ coruscatione illuminet. Ergo diē nigro notandum lapil-
lo m vendicet sibi proprium, & peculiarem caligo, iureque merito
permittatur totus potestati tenebrarum, quæ in illum incurrat, pro-
culcent, polluant, atque profanum efficiant. * Nocturnis omninò n
terrorib. inhorrescat, vmbri lethalibus, horrificis spectris, terricu-
lamenti, vitæ discriminibus præsentissimis. * Tetra illū nubes ob-
fideat, anxietas mœsta sollicitet, amarissimus & concitissimus do-
lorum æstus absorbeat; illi videlicet grauissimi, atque acerbissimi,
quibus in extremo vitæ discrimine iam iam agentes animā o & lu-
mine deficientes conficiuntur. Nihilò verò est hoc infausto natiui-
tatis die, illa meæ conceptionis nox inauspiciatior: digna profectò,
quam tenebrosus turbo, læuaque tempestas efficerent teterrimā, &
periculosissimā; * quā dies nullus in connubium, societatemve
suam recipiat, mortalium nemo ad mensium numerationem luna-
rium obseruet; neque vlli omninò humano vsui quisquam deputet.
deinceps verò, cum annua reuolutione redierit, * ominosa & infaus-
ta habeatur p conuentibus, conuiuijs, lætioribus cantibus, nuptijs
celebrandis. Tantum q piscatores, qui conficiendarum, conijcienda-
rumque execrationum egregij sunt artifices, eo præsertim tempore,
cum in Leuiathan vastissimum nimirum piscem incidunt, aut cum
piscatui minimè fauet serena nox, tranquillussve dies, in hanc vnā
noctem omnia sua maledicta conferant, atque nouas alias nunquam
auditas execrationum formulas confingant. Nec non lamentatrices
& præfica, quæ, cum plangendi principes, & magistræ sint, atque cæ-
teris modum lugendi præbeant, maledicere solent affulgenti luci,
propterea quod ex officio instaurare debeant lachrymas, & modos
flebiles, quos noctu intermiserāt, totas sese ad huius noctis detesta-
tionem, deplorationemque conuertant. Illi etiam, qui ex osum ha-
bent Solem, & deum lucis, quod & ipsos, & regionem torridus per-
dat, proptereaque noctem habent in delitijs, & crebris luminibus
vtuntur, hanc tamen noctem, non minùs, quā Solem & diem ma-
ledictis, & conuiuijs onerent. Decursis iam aliquot vigilijs noctur-
nis, si subalbicare cæperint stellæ matutini crepusculi, obducantur
confestim præcurrente caligine; sicq. lucem expectet diurnam, quæ
tantis tenebrarum malis finem imponat, sed tamen frustra. Nunquā
itaque illi affulgeat vicinæ auroræ radius, qui solis aduentum nun-
tiet; non videat præcursores Luciferum. Nimirum hæc, hisque gra-
uiora meretur supplicia nox ista improba, quæ meæ cōceptioni opor-
tunitatem temporis, atq. facultatem præbuit; cum debuisset potius
matrem

a Quo tempore lamentationes suas orsus
fuerit Iob. v. 1. nu. 1.

b Pulchra quædam, de silentio oportu-
ni sermonis magistro. v. 1. nu. 2. 3. & de
silentio iustorum in suis gemitibus. v. 2.
nu. 2. 3.

c Oris apertio præclara multa indicat,
præsertim orationem non temerè fieri. v.
1. nu. 4. 5. 6.

d Vt sit naturali dolori indulgendum;
& de affectu sensitiue parvis fustior dispo-
satio, in consideratione peculiaris lamen-
tationum. Sect. 6.

e Quid dies in sacro sermone; quid item
maledicere. v. 1. nu. 7. 8.

f Peculiare aliquid de arte præscinden-
di vnā rationem ab altera in eadem
re, ex sacris. Sect. 7.

g Ex charitate erga Deum proficisci la-
mentationes has, differitur integra Se-
ctione 8.

h In vniuersum vnde perfecta fuerint
hec lamenta, & quā mente maledixerit
Iob diei sue laudē di putatur peculiari
hac de re consideratione.

i De natali die quædam. v. 3. nu. 1. &
de masculi natiuitate, quadam ex sacris
vers. 7. & 8.

l De verbo requirendi, & vt Deus suas
creaturas pro sua benenola providentia
requirat, obseruationes quadam. v. 4. m
nu. 2. vsque ad 6.

m Verbum obscurandi in Hebræo vehe-
mens, & multa comprehendens v. 5. n. 1.

n Accuratè explicatur quid umbra mor-
tis. v. 5. nu. 2.

o Vt miseris nigrescant omnia, & a te-
nebris defunctorum, aut morientium su-
matur amplificatio calamitatis alicui-
us. v. 5. nu. 3. 4.

p Quæ dicatur solitaria nox, ex prophæ-
tis quadam. v. 7. nu. 2. 3. 4.

q De ijs, qui parati sunt suscitare Le-
uiathan, & de præficijs & lamentatrici-
bus: de ijs quoque, qui ex peculiari vitæ
instituto soli, diuq. maledicunt, fusi, &
accuratè discernuntur integro. v. 8. præser-
tim, a nu. 4. vsque ad 8.

Post hæc.

* aperuit Iob os suum:

& maledixit * diei suo:

& loquutus est.

Pereat dies, in qua natus sū.

* & nox in qua dictum est,
conceptus est * homo.

Dies ille vertatur in tene-
bras. non requirat eū Deus
desuper.

* & non illustretur lumine.

Obscurent eum tenebræ,
* & umbra mortis.

* Occupet eum caligo, & in
uoluatur amaritudine.

Noctē illam tenebrosus tur-
bo possideat.

Non computetur in diebus
anni.

Nec numeretur in mēsis.

Sit nox illa * solitaria, neque
laude digna.

Maledicant ei, qui maledi-
cunt diei, qui parati sunt su-
scitare Leuiathan.

Obtenebrentur stellæ cali-
gine eius.

Expectet lucem, & non vi-
deat:

Nec ortum surgētis auroræ.

Quia nō conclusit ostia ven-
tris, qui portauit me.

Nec abstulit mala ab oculis
meis.

x Cui mors silentium dicatur, & huius
comparationis ratio exponitur. vers. 13
num. 2. 3.

f Pauca quadam de mortis cum somno
comparatio. v. 13. nu. 1.

s Qualis sit mortis quies, & ut vita sit
bellicus tumultus, & sua tempestas:
mors, pax, portusq; tranquillitas, opportuna
digressio. v. 13. nu. 4. 5. 6.

t De consulis nomine & de Vulgati mo-
re peculiaris quedam. v. 14. nu. 1. 2.

v Digressio ad locum in quibus monumen-
ta fuerunt, ubi ex sacris, & prophantis nō
pauca, & quam esse nobis debeat fami-
liaris mortis, & defunctorum memoria.
v. 15. nu. 5.

u Prisca consuetudo condendi cum ca-
daveribus thesauros ostenditur. vers. 15.
num. 4.

x Pretiosa suppellex & aurum, & ar-
gentum a re, eos, & diuinis honores per-
tinent. v. 15. nu. 2. & 3.

y Quasi a mortui ratio, & ut ex nega-
tionelucis describi in sacris soleat, non
pauca. v. 16. nu. 2. & 3.

z Quam sit dissimilis iustorum, & im-
proborum timor in media felicitate; &
qualis sit ille, qui iustitiam comitatur
explicatur quasi inculca appositae vers.
25. nu. 5.

matrem meam sterilem reddere, ne me conceptum, atque nascentem
tot arumnis exponeret. Sed cito conciperer, debuissim prefoari in-
tra materna viscera; ederet in lucem, sed debuissim confestim mea
sponte expirare. Quod si viuebam ipse, cur (malum) praecurrat
obitrix & parauit, atque suppoluit genua, ut me cadentem exciperet
cur admouit ori vbera, ut me vagientem, deficientemque reficeret
Hec si mihi mortis potius impedimenta, quam vitæ adminicula
defuissent, felix ego & silentium illud, quod cum huius mundi nego-
tijs, & vitæ curis amicitiam & familiaritatem dirimit, longè seposi-
tus iam seruassim; iam tranquillo, iucundissimoque defunctorum
somno iacuissim confopitus; fruere itaque nunc placida illa quiete,
quam nulla vitæ huius irrequietæ molestia interturbat; nullus bel-
li tumultus, leua nulla negotiorum atque humanorum fluctuū tem-
pestas concitat. Neque, si me immatura rapuisset mors, iniquiori
fuissem cōditione, quam reges alij, & magistratus amplissimi, qui-
bus vitæ diuturnitas, & prædiues census facultatem, & tempus sup-
peditant extruendi in v. campis, & medijs solitudinibus magnificen-
tissima sepulchra, quæ, cum eo iam mortui deportantur, pro superba
sui funeris pompa, & auro & argento repleant, atq. x. preciola su-
pellectile exornent. Si verò inhumatus iacerem, aut quoscumque se-
pultura ignobilis locietate comites haberem, non minus essem fœ-
lix; siue informis adhuc, rudisque fœtus, antequam staret Solis, &
Lunæ curfibus maturelcerem, materna ex aluo funderer; siue vnus
fuissem ex illis, quibus ante y. sol occidit, quam illum oriētem uide-
re potuerint; abortus dico infelicitissimos, quorum nulla nomina,
memoria nulla, nulla cum viuentibus rerum, vitæq. communicatio,
neque societas. O mihi denegata mors optima, quæ non modò pijs,
probiisque uiris, quos iniqua uexat fortuna, sed impijs quoq. faues,
nam his quoque finem constituit tumultuandi, seditiones faciendi,
tragædias excitandi, tyrannidem exercendi, & inanibus seiplos cur-
ris, noctes diesque macerandi. Eo tandem concedunt, atque con-
cidunt, qui alios vi oppressos, & iniquo imperio coercabant gloriosi
milites, & imperatores fortissimi nunquam pristinas iterum vires
resumpturi. Verum enimuero pari necessitate, conditioneque mini-
mè dispari iniqui læuque tyranni cum alijs vexatis, & oppressis;
triumphatores cum captiuis; violentus creditor, atque importunus
exactor, cum debitore obærato, * diues cum paupere; nobilis cum
ignobili vulgo iacebunt, & conuiescent. Neque obliuiscitur regina
mors mancipij uilissimi, quod dura premit seruitus; nam illius mise-
rijs exorata, redemptione facta manu illud mittit, & uinculis atque
compedibus eximit, inuito licet atque repugnante hero. Ergo si tot
reperiuntur in morte commoda, atque oportunitates, cuiusnā tanti,
tamque præstantis boni consequendi spes conceditur mortalibus lu-
cis ulura; atque ijs præcipuè quorsum diuturnior uita suppeditat,
qui amariori sunt animo, & in luctu, atq. squalore iacent; certè inu-
tile omnino illis vitæ beneficium existit, quibus est infesta, dicam
etiam molestissima, atque miserima diu exoptantibus mortē. Hec
uerò neque minus ardentem, neque segnius quaritur ab egris, & af-
flictis, quam a uiro pauperrimo thesaurus, aut uetus aliqua deposi-
tio pecuniæ, pretiolæve supellectilis in sepulchris reconditæ; certè
fudans licet, & æstuans defodiendi labore, si thesauri, aut sepulchri
nullum signum uidet, uehementi afficitur gaudio, lætusque acclama-
tionibus exultat: non aliter sanè mors est in uotis misero, nō secus
grata & oportuna quæcumque mortis occasio, & oportunitas. Vi-
uere igitur quid misero mortali confert, cui mille ærumnis circūse-
pro nullum pateat perfugium, nulla euadendi via, nulla ē tantis ca-
lamitatum, & discriminum tenebris emergendi spes?

Si quis verò me fortè miretur acrius conuerentem, atq. loquen-
tem acerbius; is sciat me tam grauiter dolere, ut sine suspirijs, & ge-
mitu, & sine ingenti lachrymarum vi, nequeam cibum capeffere;
nec non me tam grauiter affectum esse, ut ipsa corporis qualiscunq;
refectio, grauissimus mihi morbus existat: dolens itaque, & inuitus
etiam comedo; namque, quod mihi liceret, nollem vitam hanc cala-
mitosissimam sustentare diutius. Sed (heu) malorum mihi mēs & be-
ne præfaga; non enim frustra percellebar animo, & mihi metipse
quondam timebam; intus enim nescio quæ concepta formido fœli-
cem mihi fortunam reddebat suspectam, atque inconstantē infimi-
labat; ut blandienti minimè fiderem: deturbatus igitur sum miser ē
tanto fastigio; sed non inopinatō, quod in maxima clade solatij re-
liquum esse potuit. Sed interdum, quod verum fatear, hæc bonæ
conscientiæ cogitatio refricat vulnere dolore; cum enim neque
segnem, neque malè securam, instar principum aliorum, vitam tra-
dixerim, sed mei officij memor tranquille, & pacificè regnum admi-
nistrauerim, conuiuens & dissimulans, cum res poscebat, ad multa
subditorum errata, nullo tandem meo merito supremi iudicis in me
sæuientis iram, plagamque sæuissimam sustinere compellor.

11

Quare nō in vulua mortuus
sum? egressus ex utero non
statim perij?

12

Quare exceptus genibus?
Cur lactatus vberibus?

13

Nunc enim dormiens silerē:
& somno meo requiescerē.

14

Cum regibus & consulibus
terræ qui ædificant sibi so-
litudines.

15

Aut cū principibus, qui pos-
sident aurum, & replent do-
mos suas argento.

16

Aut sicut abortiuū abscon-
ditum non subsisterem:
vel qui concepti non vide-
runt lucem.

17

Ibi impij cessauerunt à tu-
multu,

& * ibi requieuerunt fessi ro-
bore.

18

Et quondam uincti pariter
sine molestia non audierunt
vocem exactoris.

19

Paruus & magnus ibi sunt,
& seruus liber à Dño suo.

20

Quare misero data est lux, &
vita his, qui in amaritudine
animæ sunt?

21

Qui expectant mortem, &
non venit, quasi effodiētes
thesaurum:

Gaudentque vehementer,
cū inuenerint sepulchrum.

23

Viro, cuius abscondita est
via: & circumdedit eū Deus
tenebris.

24

Antequā comedā suspiro:
& tanquā inundantes aquæ
sic rugitus meus.

25

Quia timor, quem timebā,
euenit mihi: & quod vere-
bar, accidit.

26

Nonne dissimulaui? nonne
silui? nonne quieui? & venit
super me indignatio.

IOANNIS DE PINEDA

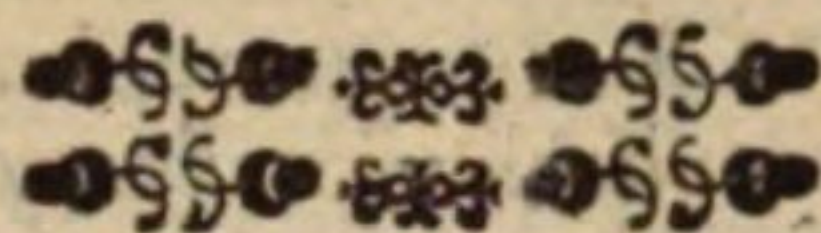
SOCIETATIS IESV

COMMENTARIORVM

IN IOB.

LIBERTERTIVS.

Qui est de tertio certamine, id est, prima IOB cum Eliphaz disputatione.

ANNOTATIO PRAEVI A.

IOBI amicos sapientes fuisse, & veræ fidei, atque pietatis cultores.

- 1 Sapientia, & pietas dicentis, attentionem, & benevolentiam concilians. Veri sapientes, sal & clavi defixi.
- 2 Quæ videantur repugnare sapientiæ, & pietatis amicorum Iob.
- 3 Sapientes, atque pios illos fuisse.
- 4 An illorum sententiæ fidem infallibilē contineant: hominum mendacia referi sacra historia.
- 5 Quasdam illorum sententias sacras esse. Qua formula citandi Sacram Scripturam.
- 6 Alios sacros scriptores mutatos esse sententias ab amicis Iob & quæ illa sint.
- 7 Illos habuisse diuinas revelationes. An fuerint Propheta.
- 8 Quod illorum peccatum.

E sepius in eandem dubitationē incurramus, ad vniuersas amicorum cū Iob disputationes necessariò præmittenda est illorum sapientiæ, & pietatis tractatio. Nam neq. illorum argumenta, atque de diuinis rebus sententiæ, longioresque orationes benè à nobis intelligi, examinare aliter possunt, quā prius constiterit, fuerintne diuinarum, humanarumque rerum sciētes; an verò nihilo quā vulgus, sensu & ratione præstantiores. Quod si sapientes sint, attētos; si pij & religiosi, beneuolos habebunt auditores, cū scriptum sit: Verba sapientum audiuntur in silentio. Et rursum: Verba sapientum sicut stimuli, & quasi clavi in alium defixi: quæ nimirum nostram intelligentiam stimulant, & excitant ad audiendum, & intelligendum, suspensosque auditorum animos dicendo tenent. Eiusmodi veri Ecclesiæ Theologi sunt, qui velut Paxilli fixi in loco fideli suspensionem tenent omnem gloriam domus Christi; & velut sal, famem & sitim audiendi verbi Dei, & intelligendi in auditorum mentibus efficiunt. At è contra: Stultus est homo acharis (illepidus & inuenustus) & ex ore fatui reprobabitur parabolo.

Sapientia attentionē concilians, pietas benevolentiam.

Eccl. 9. 17. Eccl. 12. 11. Sapientia velut paxilli defixi & velut sal.

Esai. 22. 23. Mai. 5. 13. Eccl. 20. 2.

2 Argumēta pro parte opposita.

Iob 42. 7. Psal. 5. 10. Hieron. * No habent ni dizen co jas a derechas.

Esai. 32. 40. Oigen. Burgenfis.

Et videntur quidem neque pij, neque sapientes. Primò, quod sensu, & iudicio de diuinis rebus à Iobo sanctissimo, atque sapientissimo vehementer diffideant. Secundò, quod manifestæ in disputando falsitatis arguatur à Deo, cap. vlt. dicēte: Non estis locuti corā me rectum, id est, verum: nam rectum in ore, & in sermone ad veritatem pertinet, Psal. 5. Non est in ore eorum veritas Hieron ex Hebræo; Non est in ore eorum * rectum, & Psal. 32. Rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide, id est, verax est, & fidelis: & ita Origenes initio libri 3. illud Dei dictum Paraphrastice explicans reddit; Non estis locuti quidquam veritatis. Tum etiam, quia non videntur agnouisse resurrectionem mortuorum, ut existimat Burgenfis. huius libri c. 21. additione. Quare oportuit multa illos fidei mysteria ignorasse, neque fueram alterius vi-

ta renumerationem in suis disputationibus constituunt, imò euertunt, dum nulla alia promittunt Iobo præmia, quā temporalia; neque alias impijs poenas, quā ijs similes, quas Iobus patitur: sic illis tribuit D. Th. in fi. c. 2. & Lyra Baruc 2. Accedit quartò quod temere, & improbè de Iobo censent; In quam rem dū pro Iobo loquitur Greg. Nazian. oratione in laudem Athanasij, sic ait; Malus celerimè adducitur, ut bonum etiam virum condemnaret; cōtrā vir probus, ne malum quidem facillè condemnauerit: ea etiā, quæ impijs atq. stultis solennia sunt, in illis reperias, stultiloquiū, verba improprij & conuitij in amicum, iterationes, & repetitiones inutiles eiusdem sententiæ; quæ omnia à pietate, & vera sapientia aliena sunt, atque stultis, & impijs tribuuntur. Prou. 14. vers. 42. Eccles. 7. v. 16. Huc tandem faciunt, quæ c. 2. v. 11. diximus; cū dubitabamus, fuerintne veri amici, & bene in Iobum affecti.

Ceterum sanctos, & pios fuisse docuimus, cū illorum veram amicitiam, & benevolentiam erga Iobum ostendebamus: sapientes autem & rerum humanarum, atque diuinarum peritos ipsæ illorum orationes testantur, de Dei iustitiam in genere cap. 4. de supplicijs impiorum 4. 8. 15. 18. 28. 22. de præmio iustorum 5. 8. 11. 22. de Dei prouidentia 5. 33. 34. 35. 37. de Dei sapientia 11. 33. de Angelis 4. 35. de Creatione, Meteoris, Physicis 15. 25. 35. 36. 37. sparsimque alia de patientia, & omnium virtutum officijs, Quare illorum doctrinæ nunquam repugnat Iob, semper enim maiores propositiones illis concedit; minores autem, quas vocant, atque consequentias deductas negat, ut constat, cū cap. 9. ait: [Verè scio quod ita sit, & cap. 12. Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia? & mihi est cor, sicut & vobis, nec inferior vestri sum, quis enim hæc, quæ nostis, ignorat? & cap. 13. Ecce oculus meus videt omnia hæc, & intellexi singula, secundū scientiam vestram & ego noui, & cap. 16. Poteram ego similia vestri loqui. Auctor præterea Catene initio cap. 26. ait Iobum tacuisse, quò concederet, & approbaret orationem Eliu.

Sed illud difficiliorem quæstionem habet, an horum sapientum dicta, atque sententiæ in illis, quas diximus, propositionibus maioribus, atque principijs contineant infallibilem veritatem; atque existimandum sit illa locutos afflatos Spiritu sancto, sicut alios Sanctos Dei homines; nam quod in hoc libro sacro refertur, non oportet continuò secundum se verum, & sacrum esse; nisi quatenus refertur: cū mendacia, & falsa testimonia, in historia verissima referantur, & quod dixit insipiens in corde suo, non est Deus: sic existimat Lyra, non esse alienum à Sacra scriptura aliorum mendacia, vel lapsus referre; ut Iudic. 11. Iephthe numerat trecetos annos ab exitu ex Aegypto; cū tunc non fuissent exacti amplius. 297. neque mirum, nam ibi refertur, qui Iephthe suo sensu dixerit. Itaque amicorum dicta referuntur, sed non explicatur, an loquuti fuerint ut sacri Prophetæ inspirante Deo, atque ut Apostoli, & Euangelistæ, quorum per se dicta, ut sacra & à Spiritu sancto dictata accipimus.

Existimo tamen primò ea omnia principia, de quibus inter illos, & Iob conuenit, veritates sacras continere; nam si quando errant tunc illis repugnat Iob; & à Deo

D Thom. Tyrannus. Nazian.

3 Amici Iob sapientissimi Theologi.

Iob nō semper repugnat amicis.

Iob 9. 10.

Iob 12. 2.

Iob 13. 1.

Iob 16. 3.

Nicetas.

4 An principia quibus amici utuntur sint de fide.

Aliorum mendacia referri in sacra scriptura.

Lyranus.

Iud. 11. 16.

Lapsus Iephthe.

5

Deo arguuntur, atque nos illorum errati admonemur: ita
Origenes. Orig. Nicet. Ansel. inferius adducendi sensisse videntur.
Nicetas. Sed Orig. potissimum; [Quæ diuini, inquit, Spiritus consi-
Anselmus. lio habentur digna quæ litterarum monumentis consignetur, ideo scribuntur, ut qui in ea incidit, ex eorum lectione
 capiat vtilitatem: quare triū amicorū Iobi sermones, nisi
 fructuosi essent, nunquā diuina prouidentia passa esset, ut
 in librū Iobi conferrentur: illud quoq. doctrinæ amicorū
 laudē, & auctoritatē facit, quod septiformē Spiritus san-
 cti gratiā præsignatā ab Eliphaz cap. 5. intelligens S. Fer-
 randus Cartagin. in Parænetico ad Reginū Comitē, sic
 scribit: [Per septiformis Spiritus sancti abundantia mise-
 ricos Deus super te requiescet, sicut veracissimē amici
 sui fidelissimo Iob dixerūt; In sex tribulationib. liberabit
 te, & in septima non tanger te malum.] Rē hanc videtur
 1. Cor. 3. 16. Paulus probare 1. Cor. 3. v. surpans tanquā sacrū, & equa-
 Iob. 5. 13. lis cum Psalmis auctoritatis dictū Eliphaz ca. 5. [Cōpre-
 Pf. 93. 13. hendā sapientes in astutia eorū:] sicut dictū David Psal.
 93. [Dominus nouit cogitationes sapientū, quoniā vanæ
 sunt:] & formula adducendi locū eadem, est quæ in sacris
 Scripturis citandis solennis esse solet: Scriptum est; nam
 id arguit Scripturam sacram, quæ per excellentiam Scri-
 pturæ dicuntur, & Biblia seu Libri. Quæ aut eo loco in hac
 rem scribit Anselmus, nō inutile fuerit adscribere; [Diui-
 na, inquit, sapientia reprehendit amicos Iob de locutione,
 dicens: non estis locuti corā me rectū, sicut seruus meus
 Iob. Cur ergo Paulus illorū sententijs tanta auctoritate
 vtitur, si hæ ipsorum sententiæ dominica reprehensione
 quasiāntur? vel quomodo dicta eorū quasi praua respui-
 mus, quæ Paulus ex auctoritate astruit? aut quō attesta-
 tione Pauli recta putabimus, quæ per semetipsum Dñs
 nō recta definiuit? Sed vtraque hæc citiūs quod non sint
 diuersa cognoscimus, si eiusdē dominicæ sententiæ subti-
 lius verba penſamus; qui, cum dixit: Nō estis locuti corā
 me rectū; illico adiūxit Sicut seruus meus Iob. Licet ergo
 quia quādā in dictis eorū recta sunt, sed melioris cōpara-
 tione superantur; nā inter alia quæ irrationabiliter dicūt
 ad beatū Iob, fortes multas sententias pro ferunt, sed cō-
 paratæ dictis fortioribus vim fortitudinis amittunt:] hæc
 Anselmus: qui sentit profecto quādā amicorū dicta sa-
 cræ esse auctoritatis, sed quādam peculiarem vim, &
 6 quendam splendorem Iobi sententijs peculiari inesse.
Alij sacri Accedit, quod ab amicis sententias alias alij quoque
Scriptores sacri Scriptores mutuati videntur, ut Pet. 2. cap. 2. [Deus
seruati a Iobi Angelis peccantibus non pepercit,] q. c. 4. dixit Eliphaz,
amicis. 2. Pet. 2. 4. [In Angelis suis reperit prauitatem,] & David Ps. 143. ex
 Iob. 4. 19. Baldad accipit similitudinē vitæ cum vmbra cap. 8. [Sicut
 Ps. 143. 4. vmbra dies nostri sūt super terram,] & Ps. 106. [Videbūt
 Iob. 8. 9. recti & lætabuntur:] ex Eliph. c. 22. & Moyſes Leuit. 26.
 14. 2. promittens iustis: [Absque pauore habitabitis in terra
 Ps. 106. 42. vestra,] ex Sophar promittente Iobo; [Requiesces: & nō
 Iob. 22. 19. erit qui exterreat:] & Deut. 10. [Qui personam non acci-
 Leu. 26. 5. pit, nec munerat:] ex Eliph. 3. 4. [Qui non accipit personas
 Iob. 11. 19. principū, nec cognouit tyrānū.] Rursus David, Ps. 7. vers.
 Deut. 10. 17. 15. & Iai. 59. v. 14. ex Eliphaz cap. 15. [Cōcepit dolorē, &
 Iob. 34. 19. peperit iniquitatē,] & Salomon Prou. 2. [Impij de terra
 Ps. 7. 15. perdētur, & qui iniquē agunt, auferētur ex ea:] ex Baldad
 Isa. 59. 14. c. 18. 17. [Memoria illius pereat de terra, & nō celebretur
 Iob. 15. 35. nomē eius in plateis:] et Pro. 29. Humilē spiritus suscipiet
 Pro. 2. 22. gloria; ex Eliph. c. 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria.]
 Iob. 18. 17. Illud præterea, quod reuelationes diuinas habeāt, præ-
 Pro. 29. 23. fertim Eliphaz, hoc cap. 4. de cuius veritate non multō
 Iob. 22. 29. post disputabimus: & iterum cap. vltimo loquitur cū illo
 7 familiariter Deus Quare non dubitant quidam illos ap-
An amici pellare Prophetas; neque omnino falsō, si Prophetæ no-
Iob digni men latius sumatur, pro eo, qui de Deo loquitur, aut fa-
sini Prophe- miliariter cum illo agit, & qui diuinas imagines, & reue-
ta appella- lationes recipit; licet strictior & germanior Prophetæ
sione. appellatio non quadret in illos, ut contendit Burgenſis
Burgenſis. loco iam indicato.
 8
Peculiare Secundo, multō certiūs statuendum videtur in re ali-
amicorū er- qua peculiari errasse, & quidem non sine culpa; cum à
ratum, & Deo increpante audiat Eliphaz: [Iratus est furor meus
peccatum. in te & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti co-
 ram me rectū.] Atq. hoc efficiunt argumenta initio pro-
 posita pro parte aduersa; de qua ignorantia quēdam atti-
 gi, c. 2. vers. 11. Propterea Greg. in præfat. asserit in culpā
 lapsos. Chrysost. eandem ob rem Peccatores appellat.
 Sed quodnam illorum erratum est? nam quæ D. Tho.
 & Lyra existimant, crassiora videntur, quā ut in illos

cadere potuissent; præsertim, cū suppliciorum eterni-
 tatem videatur agnouisse Eliphaz cap. 4. dicens, fore ut
 impij in eternum pereant: & Sophar c. 20. ut [Luāt quæ fe-
 cerint omnia, nec tamen consumantur:] Illud ergo fuit, q.
 Catenæ auctor initio huius capitis indicat, quod ex ordi-
 nario, & consuetudine eius temporis diuinę prouidentię te-
 nore, & cursu, qui bona bonis, mala improbis immitte-
 bat, vniuersaliter colligebant neminem innocentem fla-
 gellari à Deo. Quare perperam etiam de Iobi moribus &
 vita statuebant: proptereaque hoc cap. ait Eliphaz; [Re-
 cordare, obsecro, quis vnquam innocēs periit.] Idē quoq.
 Greg. docet; [Dū discernere, inquit, flagellorū causas ne-
 queunt, in culpam dilabuntur; & dū Deū iustū in perse-
 cutione sua conātur asserere, beatum Iob conati sunt de
 iniustitia reprobare:] idē Nazian. oratione in laudē Atha-
 nas. auctor Catenę in protheoria c. 16. [Quoniā, inquit,
 amicorum verba vtilia sunt licet absurdē in Iobū iacten-
 tur, ideo diuina prouidentia perfectū est, ut hæc quoque
 scriptis traderentur.] Idem apud eundem Orig. Itaq. cū
 propositiones vniuersales Iobo applicant, falluntur &
 peccant; & cum ex diuina bonitate, iustitia, prouidentia
 colligunt nunquam iustum affligi nisi iniuste; vel Iobum
 iustum non esse, sed hypocritam, prauē inferunt. Præte-
 rea Iobi verba perperam accipiunt, & sinistrē interpre-
 tantur; sed hic error nō tam speculationis vitiū est, quā
 praxis cuiusdam. Quare non tam veritatis alicuius spe-
 culatione, & informatione; quā oratione, poenitentia,
 & sacrificio expiata culpa est, ut quæ ex ignorantia pra-
 ctica procederet; & ex malitia quadam inferendi deprauatē,
 & sinistra Iobi vitæ suspitione. Quamobrem hoc
 tantū illis tribuitur in libro Tobie, quod Iobo insulta-
 uerint: ex his petenda est priorum obiectionē responsio.

Greg. in
 præf. cap. 5.

Nazian.
 Nicetas.

Tob. 2. 15.

C A P. Q V A R T V M.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Calamitatum impatientiam, & antea vite hypocrisim, at-
 que in administrando regno inhumanitatem, & tyrannidem Iobo
 affingit Eliphaz; propterea q. iuste flagellari à Deo; qui neminem
 insontem iniusto supplicio afficiat.

I. Respondens autem Eliphaz Thema- nites dixit.

- 1 Respondere in sacro sermone: explicatus Salomon.
- 2 Quæ nominis Eliphaz interpretatio. Hæretici splendidis nomi-
 nibus gaudent.
- 3 Quid Theman, an Regio, & præterea urbs eius nominis. The-
 manita fortitudine & sapientia clari.
- 4 Quæ velut Academia olim existerint.

RESPONDENS: Respondere in sacris
 Litteris actionem vnus erga alterum signi-
 ficat; quare non tam est ad interrogata re-
 spondere, quam aliquid erga alterum age-
 re, siue loquendo, siue audiendo, siue gratū
 se alteri præbendo, siue rependendo bene-
 ficiū, aut quid simile: exempla occurrunt passim; pauca
 quædam accipe. Indic. 5. [Vna sapientior cæteris, hæc so-
 crui verba respondit, id est, hæc matri Sifara lachryman-
 ti & lugētī filium, ut desiderio & lachrymis responderet,
 sic ad illam locuta est 1. Reg. 9. cū aspexisset Samuel
 Saulem; [Dominus dixit ei. Heb. Dominus respondit ei:]
 quasi illius desiderio & expectationi occurrens, Eccl. 10.
 [Pecuniæ obediunt omnia. Heb. Argentum * respondet
 omnibus,] id est vim habet erga omnia. Hinc * Responde-
 re, non est loqui simpliciter, ut vulgō existimatur; sed lo-
 qui iuxta temporis & auditoris exigentiam. Sic Christus
 Iesus respondisse scribitur Matth. 11. Luc. 14. cū ita lo-
 quebatur, vel orabat, ut infirmitati, & instructioni disci-
 pulorum conueniens erat: illud enim eleganter respon-
 dere dicitur *hablar teniendo respeto a otro*. Ergo hoc etiam
 modo nunc responder Eliphaz; & ita exorditur suam di-
 sputationem, ut Iobi querimoniam, & agritudo postulare
 sibi videbantur. Illud præterea quidam obseruant in ele-
 gantia linguę Hebraicę, cū post verbū respondendi se
 quitur (*amar*) id est, dixit, pertinere ad exordiū orationis
 & institutionem sermonis; ut hoc loco, Respondens dixit:
 Eliphaz.

ענה.

Iudi. 5. 25.

1. Re. 9. 17.

Eccl. 10. 19.

* Tiene cor

respondencia

cō rōdas las

cosas, v con

todis ellas

se entiende.

* Hablar à

propósito, y

en correspon-

dencia de lo

que el tiē-

po, y la occa-

sión, y el au-

ditorio pide.

Matth. 11.

25.

Luc. 14. 3.

7

Elipha. Nō est ille filius Esau Gen. 36. sed longē post-
rior, nam cognomine refert Theman nepotem Esau; er-
go ab illis descendit. Nonnihil de hoc supra diximus,
cum de genere Iobi disputaremus. Q. d. verō attinet ad
nominis interpretationem, idem sonat *Elipha* quod Dei
conatus, aut, Dei aurum; ab (el) quod est Deus, & *Paaz*,
quod est fortificari, aut conari; vel a (*Paaz*) quod est aurū;
vel potius, [Deus meus aurū; vel, Deus meus, mea vis, &
meus conatus;] quod alijs verbis David dicebat, Deus
meus, fortitudo mea. Gregorius tamen in præfatione c. 7.
Inter linealis, & Olympiod. dixerunt significare Dei con-
temptū; Sed a qua radice deriuari possit ea significatio &
interpretatio, ignoratur. Quod verō addidit Olympiod.
sonare, [Deus me dissipauit; vel, Deus cōtemptio irrisio-
ne: mea] forte deduci putauit a (*Paaz*) quod est disper-
gere, aut dissipare. Sed cum prima illa nominis interpre-
tatione facit, quod hæretici soleant speciosas nomen cla-
turas usurpare; Simon virtutem Dei se dicebat: Monta-
nus, Faracletum Ecclesie; Gnostici sic voluerunt appella-
ri, quasi amplissima atque verissima rerum omnium no-
tione insigniti essent præ cunctis mortalibus. Alij Catha-
ri, id est mundi, & puri; Apostolici, Euangelici, Illumina-
ti, fucato nomine collucentes, & Dei aurum iactantes;
nihil tamen veritatis, nihil probitatis habentes.

Theman. Theman filius fuit Eliphaz filij Esau, Gen.
36. qui nomen vrbi, imo & regioni dedit. Nam Thema;
dicunt fuisse urbem in terra Hus, vnde Eliphaz fuerint
ibique regnauerit: idem censent Brochard. Breidenbach.
Christianus Adrichom in descriptione Terræ sanctæ. Sed
quidem Hier. potius nūm eius nominis regionem agno-
scere videtur, sic scribens de locis Heb. [Theman regio
principū Edō in terra Geballitica, a Thema filio Eliphaz
filij Esau sortita vocabulū. Sed & vsq. hodie est villa no-
mine Theman distans ab vrbe Petra quinq. millibus; vbi
& Romanorū militū præsidū sedet; de quo loco fuit Eli-
phaz Rex Themanorū: unus quoq. filiorū Ismael appel-
labatur Thema. Sciendū aut quod omnis australis regio
Hebræis Theman dicitur.] Hæc Hieronymus: diximus
etiam nonnihil supra in descriptione terræ Hus: certē tan-
quam metropolis Idumæ commemoratur Ierem. 49. &
Amos. 1. dum simul in Edom, Theman, & Bosram prophe-
tat: Sed siue ciuitas, siue prouincia Idumæ fuerit, certē
Themanitæ excelluerunt fortitudinis & sapientiæ gloria:
de illo Abdias aduersus Idumæam ait: [Timebunt fortes
tui a Meridie, vt intereat vir de monte Esau. In Hebr.
Fortes tui Theman.] Quam vocē non appellatiuē, sed
proprie accipiūt Septuag. [Pauebunt pugnatōres tui, qui
de Theman, vt auferatur homo de monte Esau:] de hoc
verō, id est, de sapientiæ studio Baruch. 3. de diuinæ legis
sapientia loquitur; [Non est, inquit, audita in terra Cha-
naan, nec uisa est in Theman:] & Ier. 49. [Nunquid nō vl-
tra est sapientia in Theman?] quasi diceret, qui prius sa-
pientissimi habebantur Themanitæ, quo modo nunc sa-
pientia, & consilio destituti sunt? An verō eam sapientiæ
laudem propter naturale intellectus acumen, an propter
sapientiæ studium, quod Themanitæ colorent disputa-
tionib. scholis, lectionibus commeriti sint, non constat.

Similiter Thecitas sapientes fuisse ex eo colligunt, quod
pro reducendo Abisalon; Ioab [Misit Thecitas; & tulit
indē mulierem sapientem, &c.] & Dabirenos, qd. Iudic.
1. Dabit uocata fuerit, *Cariath Sepher*, id est ciuitas littera-
rum, quod fuerit vniuersitas, siue academia Palestinæ;
quales olim Mēphis, & Heliopolis in Aegypto; Athenæ,
Alexandria. Ergo cæteris sapientior Eliphaz Themanites,
fortē ēt senior, priores disputandi uices obtinet: sicut Eliu
iunior postremas. Atque reliquorum etiam princeps ui-
detur, ut qui duas habuit reuelationes hic, & cap. ulti-
mo: atque unus ipse pro aliorum erratis reprehenditur.

**II. Si cœperimus loqui tibi, forsitan molestē
accipies: sed conceptum sermo-
nem tenere quis po-
terit?**

- 1 Tentare in Hebræa varia exposita: Peccatum oris grauiter puni-
tur. Cuiusmodi qui consolationes non admittunt.
- 2 Quid tenere sermonem: verba vinculis & carcere indigent: ubi
iusta iuxta in iniustitia detineri non debent. Ieremias elu-
cidatus.

Si cœperimus loqui. Septuaginta, Græci & plerique ex
Hebræo primam hanc partem per interrogationem
accipiunt, alij per assertionem; plius tamen idem. Rur-
sus in sententia maior dissensio, quod uerbum (*Nacach*)
diuersimodē a Rabbis, & Hebraizantibus accipitur;
illos vide in Pagnin. Sed eleganter noster interpres, quod
in fonte est, Tentare, ad exordium loquendi retulit, [si
tentauerimus, id est: Si cœperimus loqui.]

Forsitan molestē accipies. Laborabis, lassaberis, fatigabe-
ris, egre feres: obleruat Philippus Eliphaz indicare se nō
placide, neque leuiter cum Iobo acturum, sed acerbē, &
molestē, quod si expedire existimet: sed conuenientior
D. Thomæ annotatio, quod iam notet Iobum animi deie-
cti, atque impatientis, ut qui molestē auditurus sit sana
amicorum consilia, sicut egre & fastidiosē etiam uisus
est increpationem Dei sustinuisse. Lenior est Olympio-
dori interpretatio, Nosti, o Iob, nunquam nos tibi locu-
tos esse, quē molesta acciderent; nunc uerō contradicere
cogimur. Alienius est, quod Chrysost. laborem & mole-
stiam, pro peccato, & uitiosa oratione accipit, sicut ali-
quando eadem significatione dictum est: Sub lingua eius
labor & dolor: ergo lectionem Septuag. [Num sepē tibi
sermo est habitus in molestia? in hunc sensū accipit, Vide
ne aliquid in peccato locutus fueris, eaque de causa his
premaris erumnis; nam non solum actionibus, in quibus
te præclare gessisti, sed etiam in uerbis peccari solet. Pa-
pæ; quantum supplicium, quantosq. cruciatus non arbi-
tratur Chrysostomus indignos peccato oris puniendo?] **Chrysost.**
Duo igitur præstat Eliphaz; nam & se præclare amici, nō
adulatoris munus præstare, & Iobum animi parum com-
positi significat, qui non modō audiendis increpationi-
bus, sed admittendē quoque consolationi suæ cladis, non
fit. Qui ita deiecto sunt animo, miratur Plutarchus lib. de
differ. adulat. & amici, & ad adulatorium uitium refert;
[Haud scio, inquit, quo pacto complures in rebus qui-
dem aduersis consolationes non ferunt, sed magis hos
admittunt, qui una secum lamentantur, ac deflent.]

Sed conceptum sermonem. Septuag. & Græci de ipsa Iobi
oratione intelligunt; illi enim legūt. Pōdus uerborū tuo-
rum quis sustinebit? id est, Insolentem istam orationē de-
uorare non possumus; quæ audiuius abs te, & quæ no-
stra mente percepimus, continere non ualemus, cogimur
itaque in te refundere, & euomere. Sed simplicius, si de
sua oratione sic loquatur Eliphaz; Cū tuā istā acerbē
querimonie, & asperior oratio postulent, vt de his tecum
seriō & acriter expostulem, imperare mihi nulla ratione
possum, vt taceam; & quæ dicenda iudico, silentio com-
primam; teneam, prohibeā: insolitum est nos tibi vnquā
contradicere; sed oratio ista desperantis, & indignantis
animi, atque diuinam prouidentiam criminantis vel ab
inuitis responsionem extorquet Quod hic tenere sermo-
nē dici ut, ab eadem radice. Pro. 25. est: Cohibere spiritū
suum, ad carcerem, & vincula, in quibus aliquis detine-
tur, trāsferri solet. Iere. 29. & 4. Reg. 17. Obsedit eū (Heb.
tenuit) & statim se explicat; Vincit im misit in carcerē; ni-
mirum, non liberē emittenda sunt verba nisi post dilige-
tem examinationem; retinaculis indigent, vinculis, com-
pedibus: vbi vera, oportuna, iusta esse constiterit, in ini-
ustitia detinentur, liberē emitti suo iure postulāt: ait ergo
Eliphaz, Iniustus si m, si non libera utar oratione; nihil ad
uerus veritatem possum. Significat se vri zelo diuini ho-
noris tuendi, neque conceptum ignem detinere posse, ni-
hil itaque mirandum si flammæ euomat, Simile id Iere.
20. qui quod acriter in peccatores atque peccata inuehe-
retur, opprobria & conuitia accipiebat. Tacere, inquit,
præstat; & dixit: Non recordabor eius, neq. loquar ultra
in nomine illius: sed conceptum sermonem tenere non
potest: & factus est in corde meo quasi ignis exarsuans,
claususq. (Heb. reuentus, cohibitus) in ossibus meis; & de-
feci, ferre non sustinens. Verbum enim Dei non est alli-
gatum: Patefecit igitur oris exitum eluctantib. flammis.

**III. Ecce docuisti multos &
manus lassas robo-
raſti.**

- 1 Particula (ecce) aut ironia, aut asseuerationi seruans.
- 2 Iob & re, & consilio patientiam docuit: magister debet facere
& docere.

3 Verbum docendi in Hebreo quale.

4 Manus lasa, & deiecta brachia, cuius habitus sit.

I
Philip.

Ecce. Philippus per irrisiōem hæc dixi existimat; Fa-
ma hæc pia opera de te iactauerat; ea verò tu præsta-
bas, scilicet: quasi diceret; Si hæc tu præstitisses, neque in
has querimonias, neq; in hæc mala deuenisses. Aliquando
quidem particula, Ecce ironie seruit; vt illud; [Ecce Adam
quasi vnus ex nobis factus est.] dicit itaque Eliphaz. Ec-
ce Doctorem, atque institutorem egregium aliorum. Alij
existimant Eliphaz irridere medicum aliorum, qui se ip-
sum curare nesciat. Sed simplicius est, vt hæc teriò dicta
accipiantur, vti communiter accipiunt Gregorius, Latini,
& Græci: frequenter enim particula, Ecce, asseueratio-
nem importat; ex pietatis igitur operibus antea actæ illius
vitæ vel hypocrisim colligit, vel impatientiam præsentis
calamitatis exaggerat.

2
Chrysost.
Polychron.

Docuisti multos. Chrysost. & Polychron. hæc referunt ad
consolationem, & ipem allatam sua oratione & consilijs
afflictis hominibus; verosimile enim est non solum postea
sua patientia, sed antea etiam docendi patientiam, & con-
solandi afflictos facultate, & officio excelluisse; quod ope-
ris ac muneris diuinitus illi concessum fuisse, illi iidem
afflictis homines nunc experiuntur: & quidem vtrumque
ad perfectum virtutis magistrum pertinet, [facere, & do-
cere,] id est factis & verbis magistrum se exhibere, Dedit
igitur illi [Deus linguam eruditam, vt sciret sustentare
eum, qui lassus esset, verbo.] Oporteret, inquit, te qui pa-
tientiam docuisti, patientem te præbere; quod si odisti di-
sciplinam, quorsum enarrasti iustitias Dei, & assumpsisti
illius testamentum per labia tua? pudere te deberet tam
te tui dissimilem præbuisse. Eleganter Greg. dixit hom. 18.
in Ezech. [Cum ipsa sua verba doctores ad memoriam
reducunt, erubescunt non seruare quod dicunt; vnde per
Salomonem quoque dicitur,] Prou. 16. [Anima laboran-
tis laborat sibi, quia os suum compulit eum: os enim no-
strum nos compellit ad laborem, quando per hoc, quod
dicimus, a vitijs refrænamur.]

Aster. 1. 1.
Isa. 50. 4.Ineptum es-
se docendo,
qui mori-
bus dissimi-
libus sit.
Gregor.

Philippus hanc doctrinam paulò latiùs interpretatur;
quòd ab errore multos reuocari; vel quòd docuerit alios
pro peccatis affligi à Deo, Alij in genere; Sapientia tua
alijs profuit, tibi verò nunc, cum opus est, deficit. Certe
verbum, docendi, paulò asperius est, namque pertinet ad
disciplinam & correptionem, à quo dicitur Deut. 8. [Si-
cut erudit homo filiū suum, sic Dominus Deus tuus eru-
dit te:] & Ierem. 3. 1. [Castigasti me Domine, & eruditus
sum:] erit ergo sententia huiusmodi; Vel ex te ipso disce-
re potuisses, quorsum Deus te corripiat, & castiget; nam
tu alios castigabas, erudiebas, corripiebas, cum ab officio
declinabant; docebasque non abijciendam Dei discipli-
nam, neque fatigandos animis cum à Deo corriperentur;
igitur his supplicijs conatur te Deus reuocare à peccato,
nisi correptionem & disciplinam abijcias.

3
Philip.Verbum do-
cendi aspe-
rius.Deut. 8. 5.
Iere 3. 18.

Et manus lassas roborasti. Aliqui; Tepidos ad bona opera
animasti, excitasti; sed meliùs; calamitatibus fractos;
& lassata brachia ingenti ærumnarum pondere, confirma-
sti, & recreasti, ne per impatientiam abijceret impositum
à Deo supplicium; ad currendum in semel cepto virtutis,
ac pietatis studio hortatus es. *Manus lasa*, & deiecta bra-
chia pertinent ad habitum aut molliter, aut leuiter am-
bulantis, aut currere non valentis; e contra verò adducere
brachia, manus comprimere, fortiter iactare cubitos, stre-
nuè currentis est: exēpla sequens versiculus suppeditabit.

IIII. Vacillantes confirmauerunt sermones tui, & genua tremmentia confortasti.

- 1 Quid vacillare, quid confirmare ex Heb. 40. Afflictis quid ma-
nus lasa: explicatus Paulus, & Isa.
- 2 Genuum tremor, est exaggeratio timoris.
- 3 Prælati sunt collum Ecclesiæ & Turris David; confirmare de-
bent infirmiores.

I
Chrysost.
Polychron.

Vacillantes. Perperam hoc ad eleemosynas quidam
referunt; non enim commemorat Eliphaz ea facino-
ra, quæ Iobus in opum possessione ediderat, vt acntè ob-
seruant Chrysost. & Polych. ea enim nunc in tanta pau-
pertate præstare non potest; sed illa tantum, quæ in homi-
ne afflicto & calamitoso desiderari possunt, patientiam

& animi constantiam, quas ipse sua oratione, & exhorta-
tione, in aliorum ærumnis excitauerat. Alij quòd per [Ge-
nuum incuruationem] res turpis significari soleat, vt in-
fra ca. 31. nunc significari existimant, officium à Iobo præ-
stitum in alijs reuocandis à turpi libidine; sed quàm lon-
gè. Quod in proximo est, id quoque verum, & germanum
est, totum pertinere ad imbecillitatem quandam & lan-
guorem afflicti hominis, qui pressus calamitate vacillet
animo & tremat genibus, pedibus nutet, & casum minite-
tur, in quam rem dicitur ab Isa. [Confortate manus dis-
solutas, & genua debilia roborate; dicite: Pusillanimes
nolite timere, confortamini, &c.] Quæ omnia ad animum
transiit Paulus Hebr. 12. inquit, [disciplina in præsentia
non videtur esse gaudij sed mœroris, propter quod * re-
missas manus, & soluta genua erigite, & gressus rectos fa-
cite pedibus vestris;] instat strenuè currentium, vt brauiū
comprehēdatis, quod eodem capite rursus dixit: [Per pa-
tientiam curramus ad propositum nobis certamen.] Si-
milis exhortatio ad Galatas 6. [Benefacientes nolite de-
ficere.] & 1. Corint. 15. [Stabiles estote, scientes quòd la-
bor vester non est inanis:] & rectè omnia dicuntur, nam,
vacillare, est in fonte impingere, aut offendere, aut præ
imbecillitate casum minitari: cuius verbi proprietates ex-
plicatur Isa. 40. [Iuuenes in infirmitate cadent; (vacilla-
bunt, nutabunt, impingent, cadent.) Qui autem sperant in
Domino, current & non laborabunt, &c. Confirmare]
autem est, efficere vt stet aliquid firmum, cōstans, colum-
næ instar, quæ neque nutet, neque in alteram partem in-
clinat, quæ impositum pondus recta sustineat, quæ à sua
sede & loco dimoueri minimè possit. Iustus enim affli-
ctus, dum afflictionis sit patiens, columnam aliquam fir-
missimam imitatur, quæ quò maius pondus sustinet, con-
stantior & firmior est in suo loco.

Genua tremmentia: Tremor genuum ad timoris vehemen-
tiam pertinere solet, sicut scriptum est Danielis 5. Genua
eius ad se inuicem collidebantur. Sed hoc loco ad imbe-
cillitatem refertur, sicut & id Psal. 108. [Genua mea in-
firmata sunt à ieiunio] Simile illud.

Genua labant gelidus concreuit frigore sanguis.

Quare tremmentia propr. est curuantia, quod infirmita-
tis est, non potentis consistere rectis pedibus; sicut Psal.
17. [Supplantasti insurgentes in me, subtus me] Hieron.
ex Hebr. [Incuruasti resistentes mihi subtus me] & eo-
dem modo 2. Reg. 22. ideoque sequitur: [Inimicos meos
dedisti mihi dorsum.] Verbum (*Chazak*) nescio quem
excessum fortitudinis, & roboris affert, præualentia red-
didisti, vt inualescerent super ærumnas, ne cederent cala-
mitatibus.

Sed illud obseruandum, hoc loco indicari quod sit opti-
mi principis, cuiusvisve prælati munus, nimirum deficien-
tibus animos facere, infirmis addere fortitudinem, [dice-
re, Pusillanimes nolite timere.] Propterea Prælati, &
Principes sunt velut collum Ecclesiæ, per quos à summo
capite Deo robur, alimentaue virtutis, consiliorum, do-
ctrinæ ad nos transmittuntur. Quale verò eiusmodi col-
lum futurum sit, explicatur Cantic. 4. [Sicut turris Da-
uid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis,
mille clypei pendet ex ea, omnis armatura fortium.] Erat
enim in monte Sion, eminentissimo videlicet, & nobilissi-
mo vrbs loco turris erecta, quæ suo aspectu ciuium ani-
mos reficeret, & confirmaret, atq; vt eo confugerent, qui
armis viribusque destituerentur: & sicut illi securi dor-
miunt, qui ad caput lecti gladium suspensum habent, quo
oportunè uti possint, si quid insidiarum, aut periculi sub-
ito accideret; ita certè fideles ad caput suum, ad collum Ec-
clesiæ, apud suos Prælatos, habent arma parata, quibus se
in omni discrimine comuniant. Vide Plutarchum in
comment. num. sen. gerenda sit resp. præcipiētem, vt prin-
ceps omnes erigat & consoletur, neque animum despon-
dere iuuenem sinat: quod adductis exemplis confirmat.
Atque hoc ad militiæ secularis Christianum duces per-
tinere imprimis S. Ferrandus Chartiginensis Ecclesiæ

Diaconus scribit, in parænetico ad Reginum: [Cor-
ripiuntur, inquit, inquieti; consolantur pusil-
lanimes; suscipiuntur infirmi: licentia
scelerum demitur improbis; &
bene agendi fortitur in-
nocentia liber-
ratem.]

Afflicti.

Isa. 35. 3.

Heb. 12. 11.

* Recoged
essas ma-
nos; bracead
con fuerca,
y pisad fuer-
te.

Heb. 12. 1.

Galat. 6. 9.

1. Cor. 15.

58.

Vacillare,

quid.

Isa. 40. 30.

Confirmare

quid.

Genuum

tremor quid

indices.

Dan. 5. 6.

Psal. 108.

24. 12.

Virg. Aen.

Psa. 17. 40.

2. Reg. 22. 4

ΠΡ

Quod sit

optimi præ-

lati munus.

Isa. 35.

Cant. 4. 4.

Prælati Ec-

clesiæ sunt

Turris Da-

uid.

Plutarch.

S. Ferran-

dus.

V. Nunc autem venit super te plaga & defecisti: tetigit te & conturbatus es.

- 1 Tangere, Conturbare, Festinare in sacro Sermonem: explicatus David.
- 2 Secunda ex Heb. sententia: venire Deum, in malum, Paulus elucidatus.

Impatientie tribuit illum calamitatum suarum sensum, quem expressit superioribus lamentationibus. Deficere autem est idem quod supra, *Molestè accipere*; aut præ molestia & labore lassari, & deficere; Quamvis (inquit Eliphaz) iustus, percussus vehementer fuisset, & clade ingenti pressus, percussus (nihil enim leue verbum tangendi habet) non deberes conturbari, sed imperterritus consistere; ea enim conturbatio pertinet ad ingentem quandam terrorem, quo afficiuntur iij, qui vndique se malis obsessos vident. Verbum idem Ps. 82. in ira tua turbabis eos. Exod. 15. [Conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor.] Septuaginta, Et Festinasti: quod Chrysost. & Polychronius eleganter explicauit: ductum (inquit) verbum est ab ijs, qui tumultu perterrefacti celeritatem addunt ad gradum; nam qui timet, aut terretur, festinat, vt fugiat; sicut id Leui. 26. Visitationes vos v. lociter, alij vertunt & explicant; Visitationes vos in terrore: & id Ps. 77. [Defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum * festinatione:] semper pauidi, minimeque securi; brevis vitæ cursus, multisque perturbationibus infestus.

Sed quidem cum in originali non sit expressum illud suppositum Plaga, quod Vulgatus sapienter suppleuit, videtur verbum veniendi pronum esse, vt cum Deo coniungatur in hanc sententiam, Venit ad te Deus, visitauit te; id est, graui te supplicio affecit (Dei enim visitatio, & aduentus aliquando in malum, & pœnam sumitur) & defecisti ad illius conspectum terribilem, & minacem; tetigit te, peruenit vsque ad te, & præ timore, & perturbatione: celeritateque surgendi ab illo auersus es. Sic etiam Paulus Deum punientem inducit, obuiam procedentem ijs, quos punire vult; Tanquam filijs (inquit) vobis offerat se Deus.

Heb. 12. 7.

VI. Vbi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum.

- 1 Eliphaz principijs veris vititur ad reprehendendum Iob. Salomon elucidatus.
- 2 Quid constantia. Qui dissoluti corde ex Ecclesia stico.
- 3 Quid Patientia ex Hebraeo. Deus dicitur Patientia Israel.
- 4 Iob per summam iniuriam reprehensus Prælati sepe à subditis iniquè notati.

Nunc tandem (inquit Eliphaz) tribulatio, quam sustines, velut lapis Lydius, prodidit non veras, sed falsas fuisse illarum omnium virtutum imagines, quas præferabas, vel si veræ fuerunt, miratur, cum maximè opus sunt, non comparere. Timor, pietas, religio, diuini numinis obseruantia; vt non semel diximus; nam minùs cohæret, quod Græci dicunt colludere cum illo, quod ipse Iob dixerat: Timor, quem timebam, euenit mihi; & ex lectione Septuag. [Nonne timor tuus est in stultitia?] vel, vt Augustinus habet: [Nonne timor tuus stultus est?] eliciunt hanc sententiam; Si probus extitisses, nihil timere debuisses; nam vir probus non deijcitur timore, sed potius erigitur fiducia, & spe: vel stultus igitur & temerarius metus fuit, si innocens eras; vel ille timor vitam tuam flagitiosam fuisse comprobauit; nam innocentia non mala, & sæua præsumit; sed læta, atque felicia Vides hic duo principia verissima assumere Eliphaz, sed malè applicare ad rem Iobi; alterum, iustum habere conscientia pacem, & in medio prælio sperare, & nihil timere; quoniam Deus illius [illuminatio, & salus, vitæque protector.] Alterum, si cur [perturbata conscientia præsumit sæua:] ita probitas, Sap. 17. 10. in bonum casura omnia cõfidit: sicut scriptum est: [* Cor * Al bueno sapientis in dextera eius & cor stulti in sinistra illius:] id est, cor iusti semper pulsatur, & erigitur dextra, & felici bonorum spe; at cor impij percellitur sinistra suspitione.

Eliphaz malè vititur principijs veris.

Ps. 26. Sap. 17. 10. Eccle. 10. 2. * Al bueno le da el cor va qd si pre

Sed potius lectionem Sept. ego acciperem in hanc sententia; stulta & vana est illa pietas; quæ cum in felicitate splendet, in tribulatione deficit. Polychronius, [Stulta pietas, quæ cum alijs profuerit, tibi indigenti vsui non fit.]

Fortitudo. Constantia; quæ etiam spes, aut fiducia dici solet, vox eadem, quæ Psal. 77. [Et ponant in Deo spem suam.] Nam hæc firmum atque constantem hominè reddit; & sicut anchora defixum, & immotum tenet hominè in re desiderata, & expectata; secus vaga redditur mens, atque passionum suarum ludibrio permittitur, sicut S. S. V. * dissolutis corde: id est, Væ illis, qui furentium vndarum vi dissipatis funibus, speique anchora amissa fluctuant Qui non credunt Deo & ideo non proteguntur ab eo Eleganter Isa. hanc fiducia, speive fortitudinem expressit c. 30. In silentio. (Heb. in quiete, vel in quiescendo) & spe fiducia concepta de diuina ope, erit fortitudo vestra (hec vos fortes, constantes, imperterritos, malis superiores efficiet.)

Patientia autem potest esse hoc loco expectatio; quæ significatio non est infrequens in sacris, a verbo (Karab) expectare significat; quare Septuaginta dixerunt, spes tua. Primò ergo quidam allusionem fieri putant cum irrisione quadam ad id: [Nunquid Iob frustra timet Deum?] Vbi est timor ille religiosus; vbi fiducia; vbi expectatio præmij, & tuarum utilitatum? nam propterea timebas Deum, vt tuam rem amplificaret: iam nunc cum nihil ab illo expectes, pietatem & timorem exuisti. Vel secundò mitius, Cur, quæ so, turbaris, cum semper de Deo bene sperare debeas? [Qui crediderit in illum, non festinet.] Et ideo: [Recordare quis vnquam innocens periit. Ideo hac voce originali dicitur Deus Expectatio, aut Patientia Israel, Hierem. 14. & in eandem sententiam dixit Iob c. 17. [Vbi est ergo nunc præstolatio mea. Rursusque: Patientiam meam quis considerat?] Sed simplicius videtur, si simpliciter hæc virtutes accipiantur, à quibus putetur defecisse præ magnitudine calamitatis: Patientia autem, quia cum expectatione diuini auxilij, & ingentis præmij coniuncta esse debet, habet nomen expectationis.

Et perfectio. Aquila dixit: [Simplicitas viarum tuarum.] August. [Simplicitas vitæ tuæ.] Quare mirum, quod Sept. legerint: Iniquitas vitæ tuæ; fortè pro (achachia) id est, innocentia (chachiam) iniquitatem, aut malitiam aliquis supposuit.

Sed illud D. Thom. subtiliter obseruat, obijci Iobo defectum quatuor virtutum, quibus impatientis, & irati animi impetus cohiberi solet, & quas Iobus sanè retinuit semper; vt videas quam acriter his verbis pungatur. Primò timoris Dei, & reuerentiæ erga diuinam providentiā hac ille vsus est, dicens, [Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est.] Secundò Fortitudinis, atque constantiæ in aduersis; siue sit virtus qua homo fortiter sustinet, vel aggreditur aduersa; siue donū, quo redditur mens promptè & facillè mobilis à Spiritu sancto, vt constanter sequatur eius instinctum pro virtute in aduersis; hanc quoque habuit Iob, cum dixit: [Si bona suscepimus de manu Domini, &c. Tertiò patientiæ, qua, iuxta rectæ rationis regulam, sustinentur aduersitates; atque in hanc rem rationibus quoque ex Philosophia petitis animi sui dolorem sedauit. Tandem vitæ innocentie, & amoris honestæ actionis, propter quem recedit homo à malo, & adhæret bono, quamvis laborandum sit; quæ etiam morum integritate excelluit Iob. Illud quoque non inutiliter ex hac Eliphaz reprehensione colligit D. Greg. ad finem lib. 4. quàm sæpè multis displiceant prælatorum suorum dicta, vel facta; quod minimè intelligant, qua ratione dicta factaue sint.

VII. Recordare, obsecro te, quis vnquam innocens periit? aut quando recti deleti sunt?

- 1 Quid sit iustum non perire: explicatus Paulus: de constantia in arumnis.
- 2 Lenior interpretatio.
- 3 Chaldaei huius loci paraphrasis.

Si adhuc perstet Eliphaz in reprehendenda (quam ipse existimabat) Iobi impatientia, sensus erit iustos, & innocentes non perire, id est, non deficere in laboribus, non

lo meior, y al malo lo peior.

LXX.

Polychron.

2

Psal. 77. 7.

Eccle. 2. 15.

* A los que

con el golpe

del agua, y

olas, se les

quebraron

las amarras,

y por dia

van el anco-

ra.

Is. 30. 15.

3

Quid pa-

tientia.

קוה

LXX.

Iob. 1. 9.

Isa. 28. 16.

Deus dicitur

patientia

Israel.

Hier. 14. 8.

Iob. 17. 15.

4

Aquila.

August.

LXX.

κακία

ακακία

D. Thom.

Iob per sum-

mam iniur-

iam repre-

hensus.

Iob. 1. 12.

Iob. 2. 10.

D. Greg.

non absorberi æstu dolorum, non cedere tentationibus, sed subsistere in miserijs: sic Paulus non ex sua tantum, sed ex reliquorum etiam persona iustorum ait. 2. Corinthio. 4. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur, aperiatur (ingenti rerum necessarium inopia premimur) sed non destituimur (non opprimimur) egestate laboramus, sed egestati non succumbimus) persecutionem patimur, sed non derelinquimur; humiliamur, sed non confundimur; deijcitur sed non perimus, & Rom. 8. In his omnibus superamus (superiores euadimus. Epitaphium habet in Græco, quasi diceret, * superuincimus. In y resobra. nocentia nobis animos facit; tã longè abest, ut pereamus & deficiamus.) At lenior erit sensus atq. contextus si hic incipiat Eliphaz probare, calamitates contingere hominibus propter peccata; quare obsecratoria illa formula vititur, quæ exordio orationis, & conciliandæ, aut beneuolentiæ, aut attentioni apta est. Ergo vel non meminit Abel iusti iniuste à fratre occisi; neque Abraham propter uxorem periclitantis; nec Isaac & Iacob, qui Palæstinorū insecutionem passi sunt, ut ait Philip. propterea que ait, non solum ignoranter, sed etiam violenter exprobrare: vel ut Caietanus conijcit, non agit de clade, & morte, quam homo homini affert, sed quam Deus peculiari prouidentia, aut iustitiæ zelo immittit; qualem fuisse putabat Eliphaz, quæ Iobo acciderat; vel tandem de ijs loquitur, quæ in quotidiano usu & experientia erant: sic enim ait, Recordare, quasi appellans ad experientiam, quæ ex multis memorijs comparatur; & sic infra ait: Vidi eos, &c. Et David quasi experimento edoctus loquitur Psal. 36. Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem: supple, etiam derelictum: tunc autem innocentem perire, erit omni necessario vitæ subsidio destitui, neque inuenire vel frustum panis, cum illud querit, & rectos deleri, erit, cum familia, & sobole stirpitus conuelli & interire. Septuag. Quando veraces radicitus perierunt? Olympiodor. sic ait: Illud radicitus magnam vim habet, rerumq. omnium interitū declarat, fortunarum, inquam, amissionem, extinctionem liberorū corporis afflictationem: quare Latinus interpres eleganter dixit deleti sunt; quod propriè diceret, Absconditi sunt, aut succisi; nam (*Chabad*) est ita tollere, & succidere aliquid, ut nullum maneat signum, aut vestigiū; quemadmodum cum aliquid deletur; quod tunc temporis insolitum erat: nam Deus suos bonis temporalibus cumulabat; illaque ipsa, sequutis postea sæculis, iustis promittebat, dicens: Si audieritis me, bona terræ comedetis. Chaldeus ferè in eodem sensu, sed strictiùs, refert ad primos illos Patriarchas Iobi progenitores, Recordare, inquit, an Abraham iustus, aut Isaac perierint; & secundā partem refert ad diluuium, quo impij obruti sunt: ergo utraque pars ad aliquod manifestum supplicium de peccatoribus sumptum alludere poterit; Memoria repete, an, quando Deus subuertit Sodomam, innocens Loth perierit? Verosimile enim est fuisse apud istos Abrahami postereros peruulgatum illud dictū eiusdem Abrahami Gen. 18. ad angelos Sodomæ subuersores: Absit à te Domine, ut rem hanc facias, & occidas iustum cum impijs, fiatque iustus sicut impius. Rursus illud, deleti sunt pertineat ad diluuiū, à quo ereptus est Noe; tunc enim dixit Deus: Delebo hominem, quem creauī: iustum verò, quem coram se vidit, non deleuit.

VIII. Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos.

- 1 Videre ad experientiam pertinens.
- 2 Operari in sacro Sermonē. Impius agricola similis.
- 3 Allegoria agricultura ad mores relata. Quis ager, quis imber, quæ messoria falx.
- 4 Dolor quid, actiue sumptus.
- 5 Voluptuarij cur dolorem metant; prima responsio. In Hebraeo idem verbum peccandi, & laborandi.
- 6 Secunda responsio. eadem vox significat dolorem, & concupiscentiam: explicatus David.
- 7 Optima & verissima causa rei proposita. Illustr. Psal.
- 8 Dolor pro iniustitia. Elucidatus Isaias.
- 9 Impiorum seges, & messis; messoria falx. Impius etiam bo. aratro iunctus.

Vidi. Sicut nuper dicebamus, ad experimentum pertinet; sicut & id: Nunc cognoui, quod timeas Deū; id est, Re ipsa & experientia ostendisti, quod timeas Deū: & Num. 11. Iam nunc * videbis, vtrum meus sermo opere compleatur; videbis, experimento certissimo cognolces. Igitur ait Eliphaz; Nemo vnquam iustus periit, nemo rectus radicitus excisus est; imò impij pereunt, & confunduntur, iustum de illis sumente supplicium Deo.

Qui operantur iniquitatem. Translatio ab agrorum cultura: quare operari iniquitatem, erit iniquitatem excolere velut agrum quandam aptum ferendis seminibus, & fructui percipiendū; quod indicant sequentes quoque voces, seminandi, atque metendi; in genere autem operari est operam & laborem alicui rei impendere; quamquam verbum originale (*Hharas*) arare significat, quemadmodum etiam Septuag. vertunt: Vidi eos qui arabant absurdum: Sed quidem verbi huius significatio siue propria, siue translatitia rectè in impios quadrat; nam sicut qui arat, terræ glebas proscindit & vertit; ita qui aliquid magni momenti machinatur, & molitur, omnia tentat cum ingenti expectatione boni euentus: quæ omnia verbum, *Hharas*, complectitur: improbi igitur arant, vertunt, inuertunt omnia, omnem glebam, omnemque lapidem mouent, vomere latentia quæque perscrutantur, ardent cupiditatibus, magnam sibi voluptatum segetem ex suis cogitationibus & artificijs pollicentur. Tum etiam qui arat, & sinum terræ aperit, illi semina mandat, quæ deinde oculis & conspiciunt, ut terræ gremio excepta foueantur, & herbescant, ita sanè improbi iniquitates operantur in corde, & cogitant malum, & concupiscentes concipiunt in corde, quæ deinde suo tempore proferant & perficiant. Quare existimo hic ab Eliphaz Iobum notari hypocrisis; quod corde machinatus fuerit malum, & in occulto fuerit impius; propterea que occulte impietatis hos publicos, & cunctis mortalibus conspicuos dolorum fructus perceperit: eodem enim verbo originali operandi dicitur Prouerb. 6. [Cor machinans cogitationes pessimas.] Prouerb. 3. Ne moliaris (cogites) amico tuo malum, & 1. Reg. 23. Quia prepararet (cogitaret, machinaretur) ei Saul clam (in corde, tacitus) malum.

Huius autē allegoriæ siue in bonum, siue in malū frequens est in sacris libris vsurpatio; nam siue virtutis, siue laboris opera cum labore quodam exercemus, & non statim fructum percipimus, sed progressus quosdā agriculturæ similes facimus. Quare tota vitæ nostræ ratio in agricultura quadam posita videtur: nam inter creaturas reliquas solæ arbores frugiferæ, atque semina videtur hominis opera, & industria egere; sic homo sui ipsius cura, custodia, diligentia. cultura: id quod indicauit Deus homini, cum posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum; fecitque luminaria, ut essent in signa, & tempora; videlicet, ut significarent, admonerentque nos de tempore opportuno ad ferendum, metendum, atque ad alia agrorum opera exercenda. Ideo enim cap. 8. id explicatur cum dicitur: Cunctis diebus terræ, semetis, & messis: & qui ducendis rectā fulcis, & tenendo aratro ineptus est (ut qui non respiciat in directum, vsque ad finem, sed respiciat retrò) neque aptus erit regno Dei. Sub qua metaphora tum alias virtutes, tum patientiam a nobis sapē requirit Deus. Galat. 6. [Non deficiamus; operemur bonum, & tempore suo metemus. Iacob. 5. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens. Ecclesi. 6. Quasi is qui arat, & qui seminat, accede ad sapientiam, & sustine (expecta) bonos (uberēs) fructus illius; in opere (cultura) enim illius paululū laborabis, & citò edes de generationibus] (fructibus progenitis) illius. Igitur terra quæ excolenda est, in Scriptura ipsa indicatur uel pietas, uel iniquitas; uirtus, uitium uel; in qua tractanda laboramus, & cui tantam semina, committimus ipsa nostra studia, desideria, labores, opera. Quare eodem modo hoc loco dicuntur impij operari iniquitatem, sicut in Genes. 2. Ut operaretur terram: & Osee 10. Arastis impietatem. Rursusque Sapiens ipsam sapiētiam terram dicit; Quasi is qui arat, & qui seminat, accede ad sapientiam, & sustine bonos fructus illius. Paulus uerò carnem aut spiritum, quibus actiones nostræ & curæ mandantur, & in quorum cultura nos exercemus, uocat terram, cum ait Galat. 6. Qui seminat in carne, & qui seminat in spiritu. Tandem aliquando operarijs, & agricolis pietatis, Deus ipse, quem colunt,

Gen. 22. 12.
Nu. 11. 23.
No te pa-
reca, que
me alargo
en prometer
que a la ex-
periencia, y
a las obras
te remito.

2
Translatio
sumpta ab
agricultu-
ra.
Quid ope-
rari.
שחך
LXX.
Impius agri-
cola similis.

Prou. 6. 18.
Prou. 3. 49.
1. Reg. 23. 9

3
Allegoria
agricultura
ad animum
et ad mores
translatæ.

Gene. 2. 15.
Genes. 1. 16.

Gene. 8. 22.

Luc. 9. 62.

Galat. 6. 9.
Iacob. 5. 7.
Eccle. 6. 19.

Que dica-
tur terra
excolenda in
spirituali
agricultu-
ra.

Gen. 2. 15.
Osee 10. 13.
Eccle. 6. 19.

Galat. 6. 8.

Iere. 2. 31. colunt, est terra, quam excolunt, cum ipse dicat Ierem. 2. **Galat. 3. 3.** [Numquid solitudo factus sum Israeli, aut terra ferotina? **Messores g.** & illud: Vita vestra abscondita (seminata) est cum Christo in Deo. Seminamus in lachrymis;] hoc imbre aluntur nostra opera: & [in exultatione metemus.] Messorem nostram, atque labore iuuabunt angeli, qui messores dicuntur **Matth. 13. 19.** **Olea 10. 12.** **Falx messorum.** **Matth. 13.** Porro misericordiam, vult Deus optimus esse *** Al uero** messorem falcem. **Hos. 10.** [Seminare vobis in iustitia, & metite in ore misericordiae: sicut dicitur, in ore gladii.] **Scriptura** enim falcem os tribuit, nos dentes. Quamuis enim Deus ex iustitiae lege praemia conferat, quia tamen praemiat ultra condignum, ideo iustitia illa, quae cum tanta & tam vberi misericordia & liberalitate coniuncta est, misericordia appellatur. Denique suam ipse Deus domum mansionibus multis, velut horreis distinguit, in quae cum operum praemijs & meritis inferemur per aeternitatem asseruandi, fructibusque manuum nostrarum fruituri. Hic contraria de impiorum semete & messe cogita, sed ea indicabimus in sequentibus.

Seminans dolores Hoc loco, dolor, est idem quod afflictio, labor, lassitudo; eadem vox infra cap. 5. Homo nascitur ad laborem: & ad rem agrariam aliquando accommodatur, ut **Iona. 4.** [Tu doles super hederam, in qua non laborasti, neque fecisti ut cresceret: & fabri, quorum vita laboriosa est, hoc nomine dicuntur (*Ghamelim*) ab eadem radice quasi laboratores; sic nos, *trabaiadores*.

Quid dolor **Iob. 1. 7.** **Iona. 4. 10.** **עמל** **Cur voluit** **puerius homo dicatur** **seminare** **dolorem.** **Prima proposita questio.** **responsio.** **Pf. 54. 55.**

עמל **Gen. 3. 17.** Sed mirum, quod cum peccator in vnam voluptatem percipiendam operam & impensam conferat, laborem dicatur seminare, & non aliam, quam dolorum, & anxietatis sementem facere. Multiplex huius rei causa assignari potest; Prima, quae ex ipsis vocibus sumitur, quod eadem vox laborem, & iniquitatem significet; ut **Psalm. 54.** [Labor in medio eius, & iniustitia.] Quare praetereundum non est, quod in ipsa lingua sancta, quae mysterijs abundat, uerbum laborandi idem propemodum sit, quod uerbum prauaricandi & transgrediendi, contemniendique Dei praecceptum; sola quidem litterarum inuersione differunt: nam (*Ghamal*) est laborare; (*Maghal*) vero est prauaricari; ex prauaricatione namque ad laborem, & erumnas & molestissimam illam terrae culturam damnatus homo est; cum dictum ei est: [Quia comedisti de ligno, ex quo praeeperam tibi, nec comederes, maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terrae: in sudore vultus tui velceris pane tuo.]

Secunda solutio difficultatis. **Ierem. 5. 9.** **Prou. 13. 21.** **Plato lib. 5. de legibus.** **Pro. 16. 17.** **1. Io. 1. 16.** Secundò, quoniam illa ipsa voluptates, atque deliciae, cum ingenti labore & solitudine comparantur. Hoc enim illud Ieremiæ est: [Ut iniquè agerent, laborauerunt:] & id Salomonis **Prou. 13.** [Peccatores persequitur malum.] Nam ut Plato dixit: [Pena iniustitiae come est:] & quod ad hanc iniquae terrae culturam pertinet, **Prou. 16.** [Vir insipiens fodit malum:] indefesso enim labore torquetur impij, dum fodientium, & arantium, instar suam illam iniquitatis terram vertunt & subigunt; non aliter ea [omnia, quae in mundo sunt, Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum & superbia vitae,] laborem & lassitudinem appellat **Ecclesiastes**, atque laborem eiusmodi, quo laborat perpetuo homo. [Quid, inquit, habet amplius homo, de vniuerso labore, quo laborat sub sole:] Eam enim nunquam intermittendi laboris legem, illa vox, laborat, praesentis temporis indicat, ut olim, cum ea sententiam expendemus, obseruauissimus: siue ergo cogitet de impietate, ut illam perficiat; siue iam obtentis votis fruatur, nunquam non laborat. Eleganter **Itias** dum idololatrias insultat, qui suis idolis onusti, vel ut illis ab hostibus eriperent, vel quod hostes illa imponerent suis cultoribus iam captiuis gestanda, sudabant & defatigabantur: [Confractus est Bel, contritus est Nabo, facta sunt simulacra eorum bestiis, & iumentis: onera vestra graui pondere vsque ad lassitudinem.]

Tertia, quoniam si nihil pro peccatis in impurae vitae cultura percepturi sunt, quam dolorem, & cruciatum, certe dolor est id quod seminatur, & ratio est, nec eo eam colligit de spinis uas, nec de tribulis ficus, neque potest arbor bona malos fructus facere; malum ergo semen est, quod seminat impius. Et cum quae cogitantur, & concupiscentia concipit, rationem & similitudinem seminis habeant. certe idem nomen apud Hebraeos dolorem & luctum, sonat, pariterque concupiscentiam: videlicet (*on*) (*ab*) (*ius*) quod est concupiscere; unde inferius. cap. 20. dicitur; [Manus illius reddent ei dolorem suum,] quasi dicat, reddent

semen, quod terra multiplicatum reddere solet agricolae. Non aliter cum iustus laetitiam, atque iucunditatem ex suis operibus percepturus sit, quamuis erumnarum, quas patienter sustinet, & voluntariae corporis macerationis sementem faciat, laetitiam tamen seminare dicitur **Pf. 96. 11.** [Lux orta est iusto, & rectis corde laetitia.] Hebr. Lux facta seminata, quare orta est; non quia ratione sol in caelo oritur, sed ea ratione qua semen in terra nascitur, & fructum profert; lucem ergo, id est quidquid laetum, iucundum, faelix est, percipient.

Quarta, & quae totius dubitationis nodum facile explicat, quia id seminat quisque, quod non comedit, neque in suos usus expendit, neque asseruat, sed terrae committit. Quare interdum famescit agricola, eiusque familia, ne si semina conuertat in victum quotidianum, seminis copia necessaria desit sementi faciendae; illud igitur seminat, quod sibi negat. Quid tibi illi seminasse videntur, qui euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua? Lachrymas dices, & luctum, moerorem, egestatem: minimè verò; imò risum, laetitiam, gaudium, exultationem, & vberem omnis felicitatis segetem; nam haec sibi negabant, ne sementi deessent: id explicat originalis vox, ex qua haec sententia elicitur: [Euntes, ibant & flebant, portantes semen pretiosum,] cum enim pretiosa & iucunda quaeque abijcerent, atque dispergerent, moerebant, & lachrymabant. Quid porro seminat impius, qui se voluptatibus exaturat, & omnia iucunda & mollia consecratur? cum haec ille in suos vitae usus conferat, sementi nihil nisi dolorem, cruciatum, aspera omnia & acerba relinquit; seminat igitur dolorem.

Sed si dolor, hoc loco non simpliciter pro quouis peccato, sed pro eo, quod iniquum & iniurium proximo est, accipitur, fortè melius omnia cohaerebunt; dolor ergo sumetur actiue, & metonymicos, pro eo, quod dolorem efficit, aut infert; in quo etiam sensu dictum est **Isai. 59. 4.** [Non est qui inuocet iustitiam, conceperunt dolorem, & pepererunt iniquitatem.] **Pf. 7.** [Parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem:] & illud, Sub lingua eius latet occulta agit destruendis insidijs, & affligendis innocentibus: metèr ergo, quoniam Couertetur dolor eius (quem nititur alijs inferre) in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius (violentia, iniuria) descendet. Et sic benè cohaeret, quod inferius Iobum cum leone comparat, prede inhiante, & contra ius fasque imbecilliores discerpente.

Et metunt eos. Ut aliquid quoque de hac missione dicamus, miserrimum est spem sementis frustrari, ut messis sementi non respondeat; sicut **Aggæus** dicit: Seminastis multum, & intulistis parum, (ut terrae, & soli ingratitude nem significaret ob peccata sterilescentis) comedistis, & non estis satiiati (& illud quidquid fuit, quod percepistis, quasi alendi facultate destitutum esset, famem vestram non expleuit.) Sic quoque impijs, dixit **Oseas**: [Arastis impietatem, comedistis frugem mendacij:] sed multò miserius, si nihil omnino fructuosum, sed omnia vitae, & spei contraria percipiatur; sicut **S. S.** [Impius facit opus instabile;] Hebr. fallax, vel falsum; quod spei non responderet; nam dolorem profert, ex quo videbatur decerpenda voluptas. Quid, quod non solum agricolam agit, sed bouem iugo & ioris victum, dæmone stimulante & agitante, & iugum iniquitatis grauissimum atque durissimum sustinentem; atque labore & nisu incredibili [trahentem iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustrum peccatum?] Sed quam putas esse necessariam falcem, qua impius pessimam frugem demerit; certè cum in ore misericordiae iusti messuri sint; improbi in ore iustitiae diuine digna suis sceleribus supplicia praecedent. Ecce ut de supplicijs impiorum verissima praedicet **Eliphaz**: sed illud tamen, ut **Olympiodorus** & **Polychronius** notarunt, ipse non animaduertit, non semper in hac vita esse remunerationem, neque tempus metendi; sed potissimum in futura: Suo enim tempore metemus, ut **Paulus** ait: Tunc dicet messoribus suis, Mittite falcem, quoniam iam aruit messis terrae. Sed pergendum, ut sententiam integram absol-uamus.

7
Quarta et
optima re-
sponsio.

Pf. 125. 6.

8
Dolor pro
iniquitate.

Isa. 59. 4.
* No ay
quid no tra-
te deponer
demadad, y
pleyos inia
flos: traean
de hazer
mal y agrar
nio, y salu-
sa con ello.

Psal. 7. 15.
Psal. 7. 10.

9
Qualis sit
impiorum se-
ges, & mes-
sis.

Aggai. 1. 6.
Osea. 10.

13
Pro. 11. 28.

**Impius non
solum agri-
cola, sed bos
iustus ara-
rit.**

**Olympiod.
Polychron.**

Galat. 6. 9.
Ios. 3. 13.

IX. Flante Deo perijisse, & spiritu iræ eius esse consumptos.

- 1 Quid Dei flatus indicet. Quid ventus vrens cum ad fruges refertur.
- 2 Spiritus ira naves inflat. Quid latus naribus, quid brevis naso in sacro sermone ex Moysse, Salomone, & Isaia.

Nescio quam subitam Dei vindictam afferre videtur iste flatus, spiritusque vehemens, qui repente exurgere solet; tum etiam, ut Chrysostom. indicat, [Noli, inquit, putare aut à dæmone, aut ab hominibus ista in te mala immissa; Deus est qui te vlciscitur, & punit:] id significat lectio 70. [A præcepto Domini peribunt.] Sed Polychronius ad facilitatem refert; sine vilo labore, aut fatigatione, hos Deus agricolas iniquitatis perdet solo præcepto, solo oris flatu; dicet, & fiet; quod facile, & breui fit, nos dicimus flatu fieri, *en un soplo*: namque [vox Domini in virtute & in magnificentia,] quæ potens est confringere cedros Libani, tenues quoque calamos, & inanem messem facile disijciat, atque decutiet: fortè in hoc flatu aludatur ad ventum vrentem, & noxium, qui fruges absumere, & de-glubere solet, sicut dictum est Isai. 40. [Exsiccatum est foenum, cecidit flos; quia spiritus Domini sufflauit in eo:] & Ezech. 17. In terra bona super aquas multas plantata est, ut faciat frondes, & portet fructum, ut sit in vineam grandem: dic, Hæc dicit Dominus Deus: Ergo ne prosperabitur: nonne in areis germinis sui arefcet? Am. 4. & Aggai 2. Percussi vos vento vrente &c.]

Ei spiritu oris eius. Cum spiritus irati hominis faciem totam, naves præsertim incendat, & inflat, rectè Vulgatus, quod in Originali est, [Spiritus nasi eius, dixit: Spiritus iræ eius;] nam qui irascuntur resant crebro, ut inflammatos, & biliosos cordis spiritus refrigerare possint; quare [natus,] pro ira sæpè sumitur, ut Psalm. 77. & Psalm. 84. [Quibus iuravi in ira mea.] Eadem vox Isai. 2. [Cauete ab homine, cuius spiritus * in naribus eius est.] Id est, cuius ardentes & concitatissimi pectoris spiritus sursum excitati illius nasum distendunt, & inflant. Cum verò mite, patiens, longanime Dei nostri ingenium significant sacra litera, contraria ratione explicant; nam quod Psalm. 102. dicitur, [longanimis:] & Exod. 34. [patiens,] in Hebræo habetur * longus, latusque naribus, ut difficile sit excandescere, & oppleri copia biliosorum spirituum; facile verò reflare, & refrigerari; & è contra verò impatiens describitur à breuitate, & angustijs nasi, Prou. 14. [Vir impatiens operabitur stultitiam;] in fonte, arctus, vel, brevis naribus, qui leui de causa irritabilis est, non potest non stultè agere. Ergo, inquit, Eliphaz, ut Iobum notet tyrannidis, qui alijs iniurijs extiterit, nunc sentire Deum iratum, & iusta sceleribus supplicia constituentem, & ad nihilum redigentem inanem omnem impiorum factum, & vanissimas diuitias.

X. Rugitus leonis, & vox leonæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt.

- 1 Quid indicet hæc leonis rugientis similitudo. Tyranni principis familia tota leonina: de leonibus quadam ex sacris, & prophanis.
- 2 Omnia leonis nomina cadere in tyrannum. Leonæ seniores. Catuli audacissimi.
- 3 Leonis diuersa nomina; & an eandem feram significant.
- 4 Rugitus leonis qualis sit; quo tempore edatur; quid indicet, ex sacris & prophanis multa.
- 5 Princeps serena fronte, & miti ac suavi voce futurus.
- 6 Vox in Hebræo, quid. Vox irati inarticulata.
- 7 Quid Catuli leonum: senibus iuuenes venantur: de dentibus leoninis nonnulla.

His verbis vellicari Iobum ab Eliphaz omnes intelligunt, Augustinus, Gregorius, Polychronius, Philippus, Beda. Quare Iobum leoni rugienti comparat, siue propter sauitiam, & inhumanitatem erga subditos, siue

Io. Pineda in Iob.

propter asperiores voces, & querimonias, quas cenlebat esse indignationis & impatientiæ indices; [vocem] verò leonæ vxori tribuat, propterea quòd quadam ab illa indignabunda audisset: filios verò, qui ruente domo oppressi sunt, Catulos leonum appellet, quorum dentes contriti, & confracti fuerint: & prima pars per admirationem quandam simul cum reticentia efferatur: en quàm grauis & horridus leonis itus rugitus, quàm saua, & trux vxoris leonæ vox, & indignatio, foeliciter iam sauisimorum filiorum dentes confracti sunt. Et quidem integram tyranni principis familiam, leonis principis, leonæ vxoris, leunculorum filiorum nominibus non semel significant sacra litera: sic Nahum cap. 2. de Rege Assyrio: [Leo coepit sufficienter catulis suis & necauit leonem suis, & impleuit præda speluncas suas:] Et iterum Ezech. 19. Vbi leonæ nomine fortè synagogam intelligit parentem atque nutriticem principum inhumanissimorum, & syluam altricem ferarum. Idem leonis nomen pro principe, Ezechiel. 32. & 38. [Negotiatores Tharsis, & omnes Leones eius:] & in Psalm. 33. vbi Septuaginta legunt: [Diuites eguerunt, & esurierunt.] Hieronymus ex Hebr. [Leones:] & 2. ad Timoth. 4. [Liberatus sum de ore Leonis;] id est, Neronis sauisissimi. Leonem autem ferarum Regem, tyrannumve esse ex illis potissimum notis docent periti naturæ, pectoris, genibus, incessu, saltu, celeritate cursus, visu, iuba, ore cataphracto, firmis lateribus, neruis solidis, magnis vnguibus: atque ex eo potissimum tyranni referunt leones, quod, ut Arist. scribit, adeunt vrbes, & iniuriam hominibus leones inferunt, præsertim tempore suæ senectutis; tunc enim per corporis imbecillitatem, & dentium defectum venari nequeunt: cum quo id facit quod se aliquando apud probatæ fidei scriptorem inuenisse testatur Cælib. 7. cap. 34. in insula Co ouem de grege Nicippi leonem peperisse; quod ipsi Nicippo tyrannidem portendebat; quam statim ex priuata, quam gerebat, fortuna assecutus est. Tyrannidem verò leonis eleganter describit Basil. homil. 9. hexam. [Vna, inquit, cum leone animositas, & ad incandescentiam iræ propensio illi agnata est; vita solitaria, expers societatis ad ea, quæ genus subeunt idem: velut enim tyrannus quidam animantium rationis expertum, pares honores, congressionesque cum cæteris non acceptat, sed aspernatur.] Quæ magis expressa tyranni principis imago?

Sed fortè hæc non referuntur particulatim ad vxorem & filios, sed ad eundem superbum & tyrannum principem, varijs licet nominibus & comparationibus: idq; dupliciter; primò, ut sit amplificatio quadam; facile Deus disperdit impios, quamuis leones sint, quamuis leonæ, quamuis leunculi: nam dicunt leonæ, præsertim cum nutriunt catulos, sauiore esse maribus: & Aelianus foeminas maribus leonibus ceu fortiores præferens, scribit: Semyramin Assyriam non, si quando leonem, aut pardalim, similemve feram interfecisset, sed si leonem esset nacta, in eo sibi mirè placuisse. Catuli præterea audacissimi, & crudelissimi sunt, ut quos prædæ sanguinis gustus recens sumptus, & lupus, quem in ventriculo gerunt atque dentium, & vnguium mucrones nondum retusi, multò audaciores & sauiore reddant: quare illorum rugitus notatur, Psalm. 103. [Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & querant à Deo eicam sibi.] Et dentes atque molares leunculorum famosi sunt, Osee 5. Ioël. 1. ut ille etiam dixit.

Qualemve latus caprea pascuis
Intenta, fulua matris ab ubere
Iam lacte depulsum leonem,
Dente nouo peritura videt.

Et sic sanè omnia nomina quæ hic congeruntur, eiusdem animantis speciem, leoninam videlicet, significant, secundum diuersos ætatis gradus. Hæc autem sunt in fonte nomina. Rugitus, Ariech; vox Sahhal, dentes Chephirim contriti sunt. Lau perijt, eo quòd non haberet prædam, & catuli Labi dissipati sunt. At David Kimhi ait secundum diuersos ætatis gradus, leonem diuersa sortiri nomina; nam in primo vocatur, Ghur, in secundo, Chephir, in tertio Ariech, in quarto Labi, in supremo Lau.

Secundò, & fortè ad originale proximius, quòd hæc sint nomina bestiarum sauisimarum differentium natura, & specie, in quibus vertendis summa difficultas est, atque varietas, qualis ferè in omnibus proprijs nominibus herbarum, gemmarum, lapidum, animalium inuenitur:

Familia ty-
ranni prin-
cipis tota
leonina.

Nach. 2. 12

Ezech. 19. 2.

Ezech. 32. 2.

38. 13.

Psalm. 33. 11

Hieron.

2. Ti. 4. 17.

Leo aliorum

animantium

Rex, aut ty-

rannus.

Leonis pecu-

liares nota.

Calius.

Basilius.

Leonæ senio-

res marib.

Aelianus.

Psalm. 103. 21.

Hor. 4. car-
min. Ode. 4

3

Diuersa leo-

nis nomina se-

cundum diuer-

sas ætates.

אריח

שחל

נפידם

David kim

לש

לבי

נור

Leonis no-

men ad plu-

M

res species
ferarū per-
tinens.
Vulgatū va-
rietas i ver-
tendo leonis
originali
nomine.

LXX.

LXX.
Hieron.

nitur: quare nihil mirum, quod nunc leonem, nunc le-
nam, nunc catulum leonis, diuersæ licet feræ sint, noster
interpres illas nominet, familiari videlicet vocabulo.
Constans autem est in vertendo, *Arieh* per leonem, vt
hoc loco: cum quo etiam consentiunt Septuaginta. Psal. 7.
& 21. & mille alijs locis. Quod autem hic dicit [leānam,]
consentientibus etiam Septuag. ijdem isti appellant [aspi-
dem,] Psal. 90. & Osee 13. vbi nos habemus, [leānam,]
ipsi habent [Pantherem,] & Iob 28. pro nostra [leāna, il-
li leonem] legunt. Quod verò hoc tertio loco [catulos leo-
nis] nos legimus, sicut & Septuaginta. Psal. 103. illi ta-
men hoc capitulo quarto, [dracones] legunt: Hieronymus,
[leones] dixit, Psal. 33. pro eo quod nos habemus, [Di-
uites eguerunt,] & Prou. 28. & Ezech. & [vitulum] Neh. 6.
cæterum quod hoc loco nos [tygridem,] Septuag. dicunt
[Myrmicoleon,] & ipse Vulgatus Isa. 29. [leonem] & Se-
ptuag. [aspidem,] Quod tandem [leonem dicit,] eadem
voce nominat [leānam,] Gen. 49 Num. 24. & quod Naum
28. per vocem foemineam [leānas,] Vulgatus vertit, Se-
ptuag. [leones] legunt: magna igitur varietas, & certum
nihil. Illud tantum certò elici potest, magnam sæuitiam
ferarum significari tanta nominum congerie. Sed quæ-
dam minutiora in partibus singulis indicemus.

4

Ier. 25. 36.

Rugitus leonis. Rugire leonis proprium; & cum alijs
tribuitur, leonis fortitudo, & ferocia simul cum rugi-
tu significatur, vt Ierem. 25. [Dominus de excelso rugiet,
& de habitaculo sancto suo dabit vocem suam:] tum
etiam vocis contentio, & horrida quædam asperitas leo-
nis similis.

Autor. Phi-
lo. Arist.
Psal. 37. 9.

Tigrides indomita rancant, rugiuntque leones:

Namque, vt Aristot. in Physiognomicis ait, animalia for-
tia vocem edunt grauem, vt leo & taurus; sic illud, [Ru-
giebam a gemitu cordis mei,] idest grauius, & vehemen-
ter ingemiscebam, voce & clamore, quantum poteram
contento. Quorsum igitur hoc loco [rugitus leonis, & vo-
cis leānæ] mentio fiat: an propter asperiores querelas, vt
supra indicauimus? Sed ipse Iobus non ab impatientia, vt
putat Eliphaz, sed à magnitudine doloris elici leoninos
gemitus testatur, cum ait: [Antequam comedam, suspiro,
& tanquam inundantes aquæ, sic rugitus meus:] simulq;
indicat vehementiam famis caninæ, seu potius leoninæ;
nam famescens leo rugit. An quia rugitus leonis famis, &
crudelitatis indicium est? namque dicuntur rugire, vel
cum prædam nanciscuntur, sicut Isa. 31. [Quomodo si ru-
giat leo, & catulus leonis super prædam tuam. & Amos 3.
Nunquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? Ecclef.
51. A rugientibus præparatis ad escam:] in quam rem scri-
bit Plutarchus de industria animalium, leones iuuenes
prædam nactos clamore in vitulini mugitus formam con-
temperato signum dare, vocareque seniores. Vel rugiunt,
cum fame stimulantur; vt ait Petr. 1. cap. 5. [Leo rugiens
circuit quærens quem deuoret:] de quo sic scribit Basil.
hom. 9. hexam. [Tanta illi vocis eliciendæ natura præsti-
tit instrumenta, vt animantium complura, longè ipso ce-
leriora solo sæpè rugitu capiantur.] Inter edendum igi-
tur, vel cum elurit, rugit, tuncque ferocissimus est; at iam
pallus & fame vacans, facilis mitisque maiorem in mo-
dum est, vt Arist. ait, Plin. Aelianus: ergo [rugitus leonis,]
signum hoc loco erunt ferociæ & sæuitiæ, quasi dicat, Leo-
nis instar famescibas, sitiebas tuorum sanguinem, in illa
quoque re leone deterior, quod ille satius mitescit, tu
semper rugiens, semper famescens, plenus semper, sem-
perq; ieiunus, & inexplibilis.

Iob 3. 24.

Rugitus leo-
nis quid in-
dices.

Isai. 31. 4.
Amos 3. 4.
Ecclef. 51. 4
Plutarch.

1. Petr. 5. 8.
Basilium.

Aristot.
Plinius.
Aelianus.

5

Vt princi-
pes mitiori
frōie & vo-
ce esse oport-
eat.

Prou. 28. 15.

Prou. 19. 12.

Aristot.

Sed illud notandum, non solum in principe & magistra-
tu damnari os cruentum, noxios vngues, innocentium &
egenorum deprædationem, sed etiam truculentam & hor-
rilonam vocem, trucem oris speciem, & immanem con-
spectum; quamuis nihil præterea mali inferat; Illud pes-
simum est rugire, frendere, dentes exerere, (*Hablar con
aspereza, espantar con bozes, mostrar los dientes*) rugitus leo-
nis, vox leānæ, dentes catulorum leonis, Prouerb. 28. [Leo
rugiens, & vrsus esuriens princeps impius super populum
suum:] æquè nociuum videlicet, aut immanior rugitus,
aut dentes vrsi, idest, vocis asperitas, & terror, sicut ipsa
dentium & vnguium immanitas & Prouer. 19. [Sicut fre-
mitus leonis, ita & ira regis,] idest, vox & facies irata:
nam etiam toruum quid leo habet, & Aristot. aliquid nu-
bis circa supercilia habere dicit (videlicet aspectum mi-
nimè ferenum) & pelliculam in ima fronte supercilia &

nasum versus prominere. Frontem igitur minimè habet
exporrectam, sed contractam, rugosam, nubilam, aspectū
atrocem, & scythicum; atque in eos quoque superbissi-
mos homines res hæc torqueri potest, qui non dignantur
alios suo conspectu, neq; conijciunt oculos in inferiores,
& egenos; quæ in re leoninam etiam superbiam & sæui-
tiam referunt; nam leo vbi ira feruet, & turba canum cir-
cumuallatur, dicitur defixis in terram oculis consurgere
in prælium [& sicut * ros super herbam, ira & hilaritas re-
gis;] collucet videlicet, & splendet herbæ matutini ro-
ris guttis, velut gemmis, sic [Deus illuminat vultum suum
super nos, sic eleuat] agnus, imò & leo, leo simul & agnus
Christus Iesus oculos, vt videat atque prouideat his, qui se
sequuntur; sic ille præterit, vt videat cæcos; & mileros læ-
ta benignaque fronte, atque voce mitissima consoletur.

Vox leonæ. Vocabulum originale, tam vocem articula-
tam, quam inarticulatam significat, & quemcunq; etiam
horronum strepitum: vox eadem Iob c. 15. [Sonitus ter-
rorum in auribus eius. Exo. 9 Cessabunt tonitrua.] Huius
modi inarticulatam vocem, leonis instar, emittit, qui
irascitur, eleganter Basil. scribit, hom. 10. hexam. [Qua-
lis, inquit, tu, siquidem leonem ratione duce exercens, il-
lius quoque contemnens rugitum te hinc effers, & insole-
scis? ipse contra infrendens dentibus inconcinnam, nec
suis articulis distinctam emittis vocem, animo prorsus ira
percito, & ad hoc connitente, vt in vnum aliquod impres-
sionem faciat.]

Dentes catulorum leonis. Supra indicauimus hanc partem
referri posse ad filiorum interitum, & oppressionem ruen-
te domo; deinde etiam ad ipsum Iobum, vel ad eius mini-
stros impios quorum opera in expilandis pauperibus, &
per vim vexandis vt solent tyranni; quasi dicat: Iam non
sunt ministri impij, qui tibi velut leoni seniori prædam,
conquirant & afferant: nam hic catuli, non pro teneris &
lactantibus adhuc foetibus accipiendi sunt, sed pro adole-
scentioribus leonibus; quorum vis, celeritas, sæuitia maxi-
ma; industria quoq; ea, quam Plutarch. scribit his verbis:
[Haud minus est, & leo socium animal; graues annis, &
confecti iam ætate in commune à iunioribus in venatum
ducuntur: at vbi cursu despondere animum, sedent, euen-
tumque præstolantur; iuuenes interea rem agunt, nam vt
successit clamore in vitulini mugitus formam contempe-
rato signum dant, vocantq; senes; illi statim vt sensere, ac-
currunt, ac in commune præda fruuntur.] Simillimum id,
Amos 4. [Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ calum-
niam facitis egenis, & confringitis pauperes; quæ dicitis
Dominis vestris; Afferte, & bibemus. Chald. qui dicunt
principibus suis, vbi est potestas, vt diripiamus:] quasi di-
cant, Afferte, date nobis potestatem, vt ebibamus, & exu-
gamus sanguinem: eleganter explicat Hieron. [Iubete
tantum, & nos cuncta vastabimus.]

Vel de ipso Iob poterunt hæc accipi; non enim senex
erat, cum illi hæc dicebantur, sed 60. aut 70. annorum;
[dentes catulorum leonis contriti sunt,] tibi nimirum;
excidunt enim dentes leonibus aliquando [Contriti] a ra-
dice (*lathagh*) alijs vulsi, eradicati; hoc loco tantum habe-
tur ea vox, & videtur ad rem ipsam, quæ accidit leonibus,
allusionem habere; nam ijs ob ætatem dentes aut confrin-
guntur, aut excidunt: auctores sunt Arist. Plin. Vel ad cani-
nos, quos vocant, dentes, idest, quatuor, duos superiores, &
duos inferiores, qui in leonibus valde diuturni sunt, possumus
respicere; de quibus sic Aristot. scribit: [Eorum quæ
dentes ferratos, (idest, acutos & teretes habent) nonnulla
non amittunt caninos, vt leones.] Erit ergo sententia,
Tuis dentibus, quasi leo confidebas; sed [* contriti sunt,]
atque euulsi; & [molas,] dentesq; caninos [leonum con-
fregit Dominus.] Quare autem hoc loco Septuaginta ver-
tunt, [gaudium Draconum extinctum est,] non videbo.

XI. Tigris perijt, eò quod non haberet præ-
dam: & catuli leonis dissipati sunt.

- 1 Rursus de leonis catulis, & de eorum in venando natura, vt
parentibus senibus prospiciant.
- 2 Tigris in Hebr. familiaris fera in Syria.
- 3 Myrmicoleon cuiusmodi animans, an verum, an verò si flum
sit: quid nomine & re ipsa significet. Regioni Arabia fe-
ra non ignota.

4 Catuli

* Vn buē ro-
stro, y unos
ojos alegres
del prelado
son plas pa-
ra el judicio.
Luc. 16. 23.
Ioan. 9. 1.

6
קל
Quid vox i-
tebrao.
Iob 15. 21.
Exod. 9. 28.
Basilius.
Irai voces
inarticula-
tas edunt.

7
Qui leonæ
catuli.

Plutarc. de
indust. ani-
mal.
Leonis ve-
natio qua-
lis.

Amos 4. 1.
Chaldaus.

Hieron.

על

Aristot.
Plinius.

* Fianus de
tus colmil-
los y quebra-
ron jere al
mejor tiepo.
LXX.

4 Catuli leonini non venantur gregatim: quadam ex Polluce.

1 **David Kimb.** **T**igris. Si uerum est, quod superius ex Kimhi indicauimus, nomen originale, quod hoc loco subest, *Lais*, significare leonem senem, certe uidetur sensus esse; Leo præ senectute uenari non potens, tandem deficit, præsertim si neque catulos habeat, qui prædam afferant, ut in commune illa omnes furantur (ut nuper ex Plutarcho afferebamus) ita (inquit Eliphaz) tua superbia commeruit, ut omni filiorum præsidio, atque famulorum fugientium conspectum tuum, destitutus; fame & squalore conficiaris: sed Aeliani in eam rem uerba, si non lectori; mihi grauiora non erunt: [Ex leone procreati, & robustæ, & uigentis ætatis fiducia nitentes longè procedunt ad uenandū, ac patrem iam senem secum adducunt, eum impellentes deinde in media uia, quam ingressi fuerint, illum relinquētes, toto animo ipsi in prædæ curam incumbunt, ac tantūdem prædæ conlecuti, quantum uel sibi, uel genitori satis ad prandium sit, generoso quodam, & contentissimo rugitu edito, parentem suum secum, ut is cōuiuiū ineat, tanquam conuiuatores ad prandium conuiuiam inuitant senex tunc senim, & pedetentim uelut reptans eō accidēs, primò filios amplexatur, deinde lingua eis suauiter, uelut laudans horum foelicem uenationem, blanditur: post & prandio dat operam, & cum his epulatur.]

2 **Tigris in Syria.** Sed cum uariè (*Lais*) reddatur à vulgato, ut suprà diximus, aliquando leo, aliquando uerò alpis, nunc certè tigris, quod, ut fuit rerum peritissimum, ad eas feras respexerit, quæ in Iobi terra, & frequentiores, & notiores erāt: scribit autem Diodorus, in parte Syriæ contermina reperiri leones, & pardales, & qui Babylonij uocantur tigres, uel, quod tigris leoni simillimus sit, excepta maculosa pelle, ut Oppianus auctor est.

3 **LXX.** Sed illud difficilior, quod Septuag. Myrmecoleon reddunt, quo etiam modo Augustin. legit; quæ de hoc animalis scribit Olympiodor. omnino adscribenda sunt; [Negāt nonnulli Myrmecoleonem animal esse ad ueritatem historię, sed compositione esse dumtaxat fabricatum; alij bestiolarum esse aiunt ab Oceano ortam siue è terra procreatam: idcirco uerò interire, quod cibo caret cum eius natura congruente: quidam etiam affirmant sine cibo uitam illud animal tueri, sic Deo ipsi consulente.] Totam ergo sententiam Olympiodor. per interrogationem legit, & hac ratione intelligit dictam ab Eliphaz; Dic mihi, o Iob, nunquid Leones unquam suum amiserunt robur? nū Myrmecoleon perijt, quamuis cibum non attingat? num catuli leonum, pecorum more, gregatim pascuntur? an nō uitam degunt solitariam, atque in suo quisque loco commorantur, primèque naturæ parent institutioni? sic tu, si uerus homo extitisses, nec à Deo descriptas lineas transiisses, nihil tibi huiusmodi accidisset. Nilus in Carena fictum nomen esse indicat, ex audacissimo leone, & contēptissima formica coagmentatum, ut sonet formica leo, & eo nomine ait significari animi passiones, & perturbationes, quæ cum initio facile superari possint, si sinantur crescere, in seuiosissimos leones euadunt. Olympiodor. ad diabolum refert is enim formica est pietate præditis hominibus, leo impijs. Philip. quoque non esse uerum animal indicat, appellat enim portentum; & ea peculiari ratione ad diabolum transfert, quod quando prædam agit de sanctis, tanquam de maioribus rebus, ut leo habendus est; quando uerò minima quærit auferre, formica dicendus est. Sed uel ex hoc loco uerum animal esse ego non dubito nam pro nomine uerū animantis, quod in fonte legebant, nunquam posuissent Septuag. fictum nomen, fictumque animal. Thefaurus Græcus interpretatur leonem formicarium, paruum omnino animalculum formicis insidiās: sed tum huic loco non congruit, in quo grandioribus ex rebus magnificentissimæ similitudines petuntur; tum res ipsa aliter habet: nam genus quoddam leonum esse, Strabo lib. 16. auctor luculentus est, scribens in Pseudocasia esse copiam elephantorum, & leonum, qui formicæ appellantur, & genitalia sursum uersus habent, & colorem aureum, nudiore Arabis; eadem ferè lib. 6. scribit, reperiri etiam in extremæ Arabiæ ultimo promontorio. Ergo fera est Husitarum regioni non incongnita.

Nilus. **Anime passionis similes Myrmecoleoni.** **Diabolus similis Myrmecoleoni.** **Olympiodor.** **Philip.**

Henric. **Steph. nota 147.**

Strabo.

4 **LXX.** **Olympiod.** Et catuli leonum dissipati sunt. Septuaginta legunt iuxta Hebr. Diuisi sunt ab inuicem: q Olympiod. ad naturam leonum refert, qui non incedunt gregatim: fugiunt etiam

aliquando parentes suos catuli, ut indicatur Ps. 103. [Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant à Deo escam sibi.] In quam rem Pollux tradit, catulos adeò nihil metuere insidias, & suis viribus confidere, ut soli sine parentibus uenatum prodeant. Hæc igitur erit sententia Eliphaz; Nemo tibi adest, o Iob, tuorum. Vulgatus ad supplicium uidetur retulisse; Dissipata est ista tua superbissima familia & disiecta. Polychr. Filij diuisi à parente per mortem; nam diuidit, separat, dissipat amara mors.

XII. Porro ad me dictum est uerbum absconditum, & quasi furtiuè suscepit auris mea uenas susurri eius.

- 1 Prima Græcorum interpretatio non prebatur.
- 2 Proponitur quæstio de ueritate huius reuelationis, & prioris patris probationes. Stridere quid in Isaia. Hæretici buccas inflant. Pauli modestia.
- 3 Secunda sententia.
- 4 Sententia uerior, potuisse hanc reuelationem diuinam esse: Quo tempore contigerit.
- 5 Verbum absconditum quid sit in Hebræo Qualis sit ea translatio qua uisitur Eliphaz.
- 6 Quid uerbum, aut uerbum Domini; notatus R. Moyses.

Difficilem & impeditum locum Olympiod. asserit, & cuius multæ possint esse interpretationes. Quare cum hanc, tum alias sequentes sententias nullam reuelationem, sed tantum exhortationem quandam continere existimat in hanc sententiam; Deum, o Iob, time, neque contra illum efferaris, qui potest, soletque non solum die, sed noctu etiam de dormientibus supplicium fumere, nocturnis uisib, & horrificis insomnijs; id quod ab alijs audiui, & ego ipse expertus sum: nam sæpe terribitus sum insomnijs, & spiritus quidam in me ruere videbatur, nulla forma, aut specie percepta: uel, eum verere, cuius est formidolosa notitia, & uix uult ab homine cognosci, nisi sub obscura quadam specie & figura, quæ uix percipi possit: eodem ferè modo accipit Polychr. Sed præterquam quod hic sensus non videatur ualde efficax ad reuincendum Iob, neque aptus ad ostendendam efficaciam, & vires diuinæ iustitiæ, certè ualde durus est, cum lenis atque germanus reuelationem aliquam manifestè hoc loco afferat qua ratione uniuersè omnes interpretes accipiunt.

Sed an hæc fuerit uera reuelatio à Deo immissa, an uerò ab ipso Eliphaz, uel à Dæmone conficta, non constat. & D. Thomas sub dubio uidetur relinquere. At Lyranus asserit confictam fuisse ab Eliphaz; neque longè discedit Isidor. Clarius, dicens gloriari Eliphaz ineptè hæc sibi à Deo reuelata. Et probari potest primò, nam capitulo quadragesimo secundo, audiuit Eliphaz à Deo male locutum fuisse, quasi ex suo cerebro, & mendacio. Præterea, quia non uidetur esse diuina reuelatio, qua Eliphaz adducatur ad falsitatem aliquam, & iniquam suspicionem de Iobi uita, & sanctitate: ad hæc, quoniam in hoc suo uiso narrando, & describendo si millimus extitisse uidetur Eliphaz hæreticis, falsisque prophetis, qui ut sibi fidem, & honorem apud ineptam plebeculam comparent, iactant se afflatos diuino numine; & ad eos locutum familiariter Deum, quibus nunquam sit locutus. Exemplum uideas in Sedecia & falsis prophetis. 3. Reg. 22. Accedit quod ses quipedalia uerba, & ampullæ totius huius narrationis, suspectam possunt nobis reddere ueritatis fidem: nam de pythonibus, & diuinis scribitur. Isa. 8. [Qui strident in incantationibus suis:] stridere quidem proprie ex Hebr. perstrepunt, & concanum sonant, hablan hueco y hinchado, ut exaudiantur: & pro spiritus inflatione, interiori pectore submurmurant. Quanto melius & modestius ille, qui nihil molitur inane, ueritatis prædicator Paulus, qui cum 2. Corinth. 12. dicat, Non expedit gloria; & deinde uenit ad uisiones, & reuelationem illam diuturno silentio suppressam, ut quam ante quatuordecim annos accepisset, quasi non sibi, sed alteri factam illam commemorat, nulla inanium circumstantiarū iactatione; imo ait, Siue in corpore, siue extra corpus, nescio: deinde ea, quæ audierit, non licere homini loqui; ut uel hinc colligi possit id uerissimū prouerbiū, [Totum spiritum suum M 2 profert]

1 **Olympiod.**

Polychr.

2 **Preponitur dubitatio de ueritate huius reuelationis.** **D. Thom.** **Lyranus.** **Clarius.** **Prioris patris probationes.**

Isa. 8. 18.

2. Cor. 12. 1.

2. Corinib.

12. 2. **Pro. 29. 11.**

profert stultus; sapiens differt & reservat in posterum.]

3
Secunda sen-
tentia.

Alij asserunt veram fuisse narrationem Eliphaz; sed re-
velationem factam, fictamque; à Dæmone transfigurante se
in angelum lucis, ut delusus Eliphaz, atque sibi certò sua-
dens illam fuisse Dei admonitionem, vehementius accen-
deretur ad accusandum Iobum, & refellendam illam suæ
innocentiæ opinionem.

4
Tertia sen-
tentia ve-
rior, veram
fuisse reve-
lationem.
Gregorius.
Philip.
D. Thom.
Burgens.
Carthus.

Sed asserendum sanè; potuisse hanc esse veram, atque di-
vinam revelationem, cum multa vera, atque vtilia contineat
sic videntur accipere Greg. & Philip. presbyt. in idemque
propendunt D. Tho. Burgensis in additione contra Lyræ.
Carthusianus, atque alij iuniores; atque ideò ipse Eliphaz,
cuius sanctitas, & sapientia testata erat, ex multis signis,
quæ fidem suis dictis facere possent, illam confirmat: quod
enim aliquando illi locutus fuerit Deus, videlicet c. 41.
indicat nunc quoque potuisse familiariter cum illo egisse
neque repugnat ea Deum revelare, quibus hominem ma-
lè usurum esse præsciat. Cætera, quæ supra obiecimur,
non tam ad inanem, & insolentem ostentationem, quam
ad certam ex multarum circumstantiarum indicijs fidem
faciendam referenda sunt.

Illud verò valde incertum, quando hæc contingerint:
scholia Vatabli indicant post Iobi calamitatem proditum
esse Eliphaz cogitanti de rebus Iobi, quod ob peccata ef-
set miser? sed neque diuina revelatione, quæ non potest
non esse vera, aliquid falsum prodi potest: neque oportet
ut hoc tempore hoc oraculum acceperit à Deo; nam,
quamdocunque tandem fuerit, nunc illo uti ad rem suam
potest.

5
Quorsum præ-
mā illā pro
nominis per-
sonam ex-
primat.

Potè ad me. Fortè ut se alijs præferat, qui hæc non asse-
quantur; atque ad idem pertinere potest, Verbum abscon-
ditum, quod videlicet alios lateat. Quasi dicat; nihil mirū
te in ignorantia quadam & falsa tuæ innocentie persuas-
ione hære; namque ea ignoras, quæ mihi revelata sunt;
vel, ut dicat se quoque in eadem Iobi sententia, & iudi-
cio de rebus fuisse, quousque peculiari Dei admonitione
edoctus fuit; & hoc fortè Vatablus voluit, quod cum Iobi
clade audita animo percelleretur Eliphaz, & cœpisset
cogitare, quamobrem virum infontem tam acerbè Deus
tractaret, Deus illi hac revelatione, & admonitione oc-
currerit, & quodammodo responderit.

Verbi ab-
scondi tum
quid.

Gen. 40. 15.

Sed congruentius rei & sermoni sacrarum scriptura-
rum, verbum absconditum, dicitur, quod non valde cla-
rum, neque apertum fuerit, sed modo prophetico, & simili-
tudinario, & externæ imaginis confusa quadam & obicu-
ra cognitione obvelatum; id quod vox originalis indicat,
nam *Ganab*, furari est, *Ganab* verò in voce passiva furto de-
latum, vel sublatum; eadem omnino vox, qua Gen. 40. ait
Ioseph. Furtim sublatum sum: inde de eo dicitur, quod clā,
& secreto agitur, furti instar, & de quo palam, & apertè
non agitur; quare nos quoque, cum quis sine causa rem a-
liquam abscondit, vel submissiùs, aut secretiùs, quam res
exigat, loquitur, iubemus ut elata voce utatur, neque enim
furtum est, quod occultari debeat, (*que habet alio, que no-
es cosa ni buey de hurto, que no se pueda dexir y saber*) & idem
etiam indicatur verbis sequentibus, *quasi furtivè suscepit
aut mea venas susurriens*: nihil enim aliud hæc significat,
quam vocem fuisse tenuissimam, & quæ vix summa cum
attentione percipi posset: tum etiam quod revelatio velo-
cissimè transierit, & disparuerit; licet enim prophetiæ spi-
ritus non sit in prophetis per modum qualitatis perma-
nentis, & inhærentis, sed tamen interdum magis frequens
est, magisque quieta; aliquando rarior, fugitque velo-
cius; sic enim ex Hebræo legitur pro venis susurri, pa-
rum de eo.

Vnde summa
tur meta-
phora hæc.
Gregor.

Isa. 8. 8.

LXX.
Polychron.

Sed eleganter hanc nostri interpretis translatione tra-
stat Greg. lib. 5. c. 20 [Venas, inquit, superni susurri auris
cordis furtivè suscipit, qua subtilitate locutionis intimæ
afflata mens, & raptim, & occultè cognoscit; venæ autem
susurri dicuntur causarum origines, quibus hæc ipsa aspiratio
ad mentem ducitur; nā aliquādo amore, aliquādo nos ter-
rore compungit, &c. deinde ait: Qui susurrit, occultè lo-
quitur, & vocē non exprimit, sed imitatur:] videtur Greg.
agnoscere metaphorā ductā ex occultis canalibus, per quos
aqua decurrens tenui quodam murmure, & nō nisi admo-
ta aure deprehendi potest; nā sicut aquæ Siloe, ita revelatio
vadit cum silētio: ad aliam, quamvis similē valde, me-
taphoram respexerunt Græci; nam lectionem illam Se-
ptuag. [Sonitu nocturno incidens timor, &c.] sic explicat
Polychron. [Quæadmodum in tempeste noctis silētio, so-

ni circumcursantis, aut flatus ruentis motionē sentimus,
ipsum contueri non possumus: sic de Deo mihi cogitanti,
cum illum inuenisse me credo, tunc elabitur maximè.]

Illud verò notandum, cum hic meminit Eliphaz Verbi
à se auditi, conciliare auctoritatem suis dictis; quod enim
Deus interius prophetæ loquitur, illud solet dici; verbum
sed sicut in alijs Prophetis subiungitur verbum Domini,
aut Dominus dicit, hoc quidem Dei nomen nunc deside-
ratur. Illud etiam notandum, verbum ad revelationem
pertinere; nam si Deus aliquem monet aut reprehendat,
non tam tunc dicitur Deus loqui, quam venire, & appare-
re: uti de Labam, & Abimelech observat R. Moyl. quem
adducit & sequitur Andreas Mafius Iosue 1. sed existimo
huius observationis rem non esse valde certam, cum etiā
nominibus locutionis, visionis, somni, illa correptio La-
ban scribatur, Gen. 31. [Vidit in somni dicentem sibi Do-
minum.]

R. Moyl.
And. Maf.

XIII. In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines.

- 1 Quid horror ex Hebræo: aliorum interpretum varietas.
- 2 Cur revelatio dicatur vox, aut visio.
- 3 An visio Eliphaz fuerit interna an externa, & quo tempore ac-
ciderit.
- 4 Somnus in Hebræo dicitur cadere, & quare.

IN horrore. Descendit ad circumstantias explicandas,
quæ comitari solent diuinas revelationes: quod autem
nostrer dixit, horrorem, non sine exemplo fecit, nam etiam
Septuag. dixerunt: [Timore autem, & sonitu nocturno
inuadens timor super homines, &c.] nox enim timida est,
& tenebræ horridæ, & quæ incidunt noctu cogitationes,
aut visa, horripilationem afferre solent: Chaldaeus dixit:
[In cogitationibus; Regia, in ramusculis à visionibus no-
ctis:] recidunt eodem omnia: nam esto vox originalis ra-
mum significat, sed non quidem quemcunque, neque ra-
musculum, sed qui eminet, vel qui prominet in summi-
tate cacuminis, aut qui excedit alios longitudine, ut Isa.
17. In cacuminibus eius; sed translatitiæ cogitationem si-
gnificat, quæ est velut ramus, germen, conceptus mentis,
qui menti adnascitur, & adhæret; & præsertim ea cogi-
tio, quæ peculiare aliquid, & magnificum habet, cuiusmo-
di revelationes sunt, quæ excedunt reliquas, & velut ca-
cumina, & summitates arborum prominent, & eminent;
eo allusum putant a Paulo, cum dixit: [Ne magnitudo re-
velationum extollat me, &c.] quasi dicat excessus, altitu-
do, eminentia revelationum. Græc. Hyperbole, excellen-
tia; sed si quæ allusio est, tenuis est.

1

LXX.

DVD

Isa. 17. 6.

2. Cor. 12. 7.

Visionis. Cum Deus afflatu cœlesti, & inspiratione in-
terna excitat prophetæ animum, ita ut propheta redda-
tur attentus, aptusque ad intelligendum diuinam revela-
tionem, & admonitionem, tunc propheta audire dicitur:
& Deus loqui; ipsaque revelatio Dei verbum, & vox:
si verò præterea etiam imago aliqua, aut species represen-
tetur, & obijciatur imaginatiæ, aut intellectui, vel vi-
sui etiam externo, nō solum revelatio ad auditum, & vo-
cem refertur, sed etiam ad visionem. Vtriusque igitur me-
minit hoc loco Eliphaz, sicut etiam Genes. 15. coniungi-
tur utriusque, [Factus est sermo Domini ad Abraham per
visionem dicens, &c.] Eleganter autem hanc auditus cum
visione coniunctionē Basilius explicuit super id Psal. 28.
[Vox Domini super aquas. Vox Domini, inquit, nō est per-
cussio circa aerem, sed alterius generis quadam, concepta
apprehensione eorum hominū, quos Deus vult suam vocem
audire, ita ut eiutmodi ijs seruet proportionem, quæ sa-
penumero contingunt per in somnia. Quemadmodum enim
non percussio a ere quadam verborum, & sonorū memo-
riā in phantasia per somnum accipimus, dū vocē nō per
auditū, sed per ipsum cor nostrū formatam haurimus, talē
quādam oportet ex Deo vocem putare inesse prophetis.]

2
Quare pro-
phetia dicitur
visio, &
verbum.

Gen. 15. 1.

Psal. 28. 3.

Nocturna. Tempus noctis ad prophetiam, & revelatio-
nem accipiendam aptissimum: existimat verò Alber. (&
quidem ad hanc visionem, & cogitationem internam ac-
commodatè) rem totam hanc peractam esse non auditu
& oculis corporeis, sed interiùs: potuit sanè utroque mo-
do contingere: neque utrique parti repugnat hanc reve-
lationem factam fuisse Eliphaz non dormienti, sed uigi-
lanti, idque significari illis verbis: Quando solet sopor
occupare

3
An hæc vi-
sio fuerit in-
terna.
Alberius.

Dan. 10. 7.

4

Quid aurea
lenis.
Symmach.
רממה

Pf 106. 27.
Hieronym.
5
Nota vera
diuina reue
lationis.

Regula di-
/cernēdi /ps
ritus.

D. Thom.
Albert.
Caribuf.
Syluefter.
P. Ignatius.
Gregor.

Judic. 13.

- 22.

22.

22.

22.

22.

22.

22.

22.

22.

22.

22.

- 22.

22.

22.

1. Cor. 4.4. rus, & renuntiatus; nam qui iudicat te, & vel peccatorem & fontem, vel innocentem pronunciat, Dominus est? idem repetitur inferius c. 25. [Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus, natus de muliere?] Sed non congruit cum presenti instituto; nam cum Eliphaz de sanctitate, & vitæ integritate loquatur, non tam comparatio facienda est cum Dei omniscia sapientia, quam cum illius iustitia, & sanctitate.

Secunda expositio.
August.
Gregor.
Ideo secundo Gregor. Aug. & alij hanc comparationem hominis cum Deo in sanctitate & munditia sic intelligunt, ut dicatur homo, licet sanctissimus, coram Dei sanctitate infinita minimè videri mundus, aut splendidus; nam, ut Greg. ait, [Humana iustitia diuinæ comparata, iniustitia est; quia & lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur: atq; huc videntur pertinere quædam sacrarum Scripturarum vniuersalia pronuntiata; quale illud Psal. 115. [Omnis homo mēdax: & illud Isa. 64. Quasi pannus menstruatus vniuersa iustitiæ nostræ. & illud Psal. 142. Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens:] quo loco eandem expositionem docent Hilarius, Hieron. Arnobius, Euthym. neque ab illa abhorret Augustinus, sed eleganter amplificat lib. ad Orosium contra Priscillian. & Origenist. c. 10. [Cuius, inquit, participatione iusti sunt, eius comparatione nec iusti sunt.] Sed non video quomodo hic sensus cohæreat cum proposito Eliphaz: neque qua ratione ex hoc possit colligere Iobum meritò à Deo puniri, aut non debere de diuina iustitia conqueri: dicam tamen de hac interpretandi ratione aliquando plura.

Tertia aptior interpretatio.
D. Thom.
Caic.
Tertiò aptior est interpretatio, quæ ex D. Thoma & Caietano elicitur; Nemo ex hominibus aut iustus, aut iudex Deo omnium supremo iudice iustior, & incorruptior est; sed nemo iustus iudex innocentem punit; ergo neque te innocentem immerito affligit Deus, Consequutio legitima; secus Deus esset, aut iniustus, aut homine minùs iustus: similis illa Abrahamæ oratio Genes. 18. [Absit à te, ut rem hanc facias, & occidas iustum cum impio; non est hoc tuum; qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc.] Congruit cum hoc sensu Dei nomen quod subest in hoc loco, Eloah, iudicis, & æquissimi rerum arbitri, & ponderatoris.

Quarta & optima interpretatio.
Quartò, ille optimus, & conuenientissimus videtur sensus, ut hæc hominis cum Deo comparatio sit, quasi litigatio quædam & intentio litis. Si enim velit homo Deū in iudicium trahere, & diuinam iustitiam accusare iniustitiæ, quòd immeritus ab illa poenas & supplicia accipiat; certè etiam si homo ipse iudex huius litis sit, dummodo ex rectè rationis præscripto, & lege iudicet, Deus proculdubio obtinebit in causa, & manifesta hominis culpa atque delicto, pronuntiabitur diuina Prouidentia æquissima, & ab omni iniustitiæ nota, quam humana temeritas illi aspergere tentauerit, absoluetur. [Nunquid iustificabitur homo?] q. d. minimè absoluetur &c. minimè iustus declarabitur.

Iustificabitur. In fonte (Tʿadək) verbum forense, spectās ad innocentis absolutionem. Psal. 50. [Ut iustificeris in sermonibus tuis (iustus pronuntieris) & vincas cum iudicaris] (cum absolueris;) id est, si tibi litem intendere velim, quòd mala abs te acceperim, certè damnabor ego, tu absolueris; quòd pro tuo iudicis incorruptissimi munere, nocentem & adulterij reum supplicio affeceris. Psal. 81. [Humilem & pauperem iustificate;] nemo pauper, & humilis apud vestrum tribunal cadat sua causa, propter ignobilitatem & inopiam. Rom. 8. [Deus, qui iustificat, quis est qui condemnet? & sæpe alias: ait ergo Eliphaz; Si semel homo iniustitiam, & peccatum admisit, iusto Dei iudicio, & sententia ad indigentia mala damnatur, neque vllum erit tantum supplicium, de quo iustè possit conqueri; nam nunquam non punitur citra condignum: in hanc rem præclarum est illud Danielis 9. testimonium. [Peccauimus, & iniquitatem fecimus; tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei.] Hæc videlicet est velut iudicis sententia, quam humanum iudicium ex rectæ rationis regula de sua ipsius culpa fert: & inferius, cum agnoscit se non digna peccatis suscipere, [Tibi Domine Deus noster misericordia, & propitiatio; quia recessimus a te: huc id Isai. 58. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo (contendere, cominus cum eo agere) volunt, quasi gens, quæ iustitiam fecerit: & c. 1. Quiescite agere peruer-

Psal. 81.3. [Humilem & pauperem iustificate;] nemo pauper, & humilis apud vestrum tribunal cadat sua causa, propter ignobilitatem & inopiam. Rom. 8. [Deus, qui iustificat, quis est qui condemnet? & sæpe alias: ait ergo Eliphaz; Si semel homo iniustitiam, & peccatum admisit, iusto Dei iudicio, & sententia ad indigentia mala damnatur, neque vllum erit tantum supplicium, de quo iustè possit conqueri; nam nunquam non punitur citra condignum: in hanc rem præclarum est illud Danielis 9. testimonium. [Peccauimus, & iniquitatem fecimus; tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei.] Hæc videlicet est velut iudicis sententia, quam humanum iudicium ex rectæ rationis regula de sua ipsius culpa fert: & inferius, cum agnoscit se non digna peccatis suscipere, [Tibi Domine Deus noster misericordia, & propitiatio; quia recessimus a te: huc id Isai. 58. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo (contendere, cominus cum eo agere) volunt, quasi gens, quæ iustitiam fecerit: & c. 1. Quiescite agere peruer-

Rom. 8.33. quis est qui condemnet? & sæpe alias: ait ergo Eliphaz; Si semel homo iniustitiam, & peccatum admisit, iusto Dei iudicio, & sententia ad indigentia mala damnatur, neque vllum erit tantum supplicium, de quo iustè possit conqueri; nam nunquam non punitur citra condignum: in hanc rem præclarum est illud Danielis 9. testimonium. [Peccauimus, & iniquitatem fecimus; tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei.] Hæc videlicet est velut iudicis sententia, quam humanum iudicium ex rectæ rationis regula de sua ipsius culpa fert: & inferius, cum agnoscit se non digna peccatis suscipere, [Tibi Domine Deus noster misericordia, & propitiatio; quia recessimus a te: huc id Isai. 58. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo (contendere, cominus cum eo agere) volunt, quasi gens, quæ iustitiam fecerit: & c. 1. Quiescite agere peruer-

Dan. 9.7. [Peccauimus, & iniquitatem fecimus; tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei.] Hæc videlicet est velut iudicis sententia, quam humanum iudicium ex rectæ rationis regula de sua ipsius culpa fert: & inferius, cum agnoscit se non digna peccatis suscipere, [Tibi Domine Deus noster misericordia, & propitiatio; quia recessimus a te: huc id Isai. 58. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo (contendere, cominus cum eo agere) volunt, quasi gens, quæ iustitiam fecerit: & c. 1. Quiescite agere peruer-

Dan. 9.9. [Tibi Domine Deus noster misericordia, & propitiatio; quia recessimus a te: huc id Isai. 58. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo (contendere, cominus cum eo agere) volunt, quasi gens, quæ iustitiam fecerit: & c. 1. Quiescite agere peruer-

Isa. 58.2. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo (contendere, cominus cum eo agere) volunt, quasi gens, quæ iustitiam fecerit: & c. 1. Quiescite agere peruer-

Isa. 16. Quiescite agere peruer-

sè, discite bene facere, & venite, et arguite me; dicit Dñs.]

Aut factore suo purior (mundior & nitidior ab omni macula) *erit vir*, quicumque ille sit, quamuis magnus, & præclaræ sanctitatis, virq. iustissimi nomine dignus; nō enim potest, nisi impudenter creatura creatori suo obloqui, aut dicere; Cur fecisti sic? non potest seruus Domino vllam in iure litem intendere; sed totum se permittere volūtatī & moderationi debet sui creatoris: non aliter David Ps. 38. [* Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti;] videlicet, has meas plagas effecisti, & intulisti: vel quod ad rem attinet, quoniam tu fecisti me; ita supplet August. hoc loco Psalmis; & Greg. 22. Moral. Sed in minori propositione, quam subsumit Eliphaz, fallitur; putat enim, si Deus innocentē affligat, fore innocentem afflictum Deo iustiore: minimè id quidem; sed illud bene, afflictum innocentem seipso multò nitidiorē, & defæcatorē, atq; puriorē, sicut igle probatum aurum, verissimum.

XVIII. Ecce, qui seruiunt ei non sunt stabiles: & in angelis suis reperit prauitatem.

1. An hæc sententia sit superioris reuelationis pars. Creatura nihil boni ex se habet.
2. Particula, Ecce, pro, Si. Qui serui Dei.
3. Quid stabilitas in sacro sermone, quid fidelitas. Explicati loci Reg. & Paulus.
4. Magna interpretum varietas. Prauitas quid in Hebræo, & ut sit ad contrarios intellectus indifferens.
5. Quid sit Deum reperire; & ut in creaturarum actiones inquiras diligenter.

Incertum an hæc verba sint audita simul cum sententia superiori, ut existimauit Caiet. an verò iam nunc loquatur Eliphaz, & superiori reuelationi hæc ipse adiungat, quasi conclusionem deductam ex reuelatione sibi facta: argumentum igitur erit à maiori; quod duplici via formari potest; primò, ut confirmet comparationem superioris factam, ut Philip indicat; Ipsi angeli, quorum præclara est natura, tamen quia creaturæ sunt, nihil boni ex se habent, nullam vitæ, nullam existentie stabilitatem, & firmitatem, nisi à Deo creatore, & bonorum omnium authorē fulciantur; ergo multò minus habebit luteus homo, de quo, aut gloriari, aut cōqueri meritò possit aduersus optimi, atque potentissimi creatoris sui prouidentiam & legē administrandi mundum. Si verò aliam rationem ineat, ut Græci & D. Thomas volunt, sic conficietur; Spiritus quidem creati in gratia propter inconstantiam, & instabilitatem defecerunt à Deo; ergo multò facilius, atque verosimilius fuerit te luteum hominem deficere, & peccare potuisse; te igitur temerè, & insolenter commendas, & iactas: consonant singularum vocum proprietates.

Ecce. Affirmantis, ut supra exemplis ostendimus; fortè huic loco aptius, ut valeat, si. Deut. 13. [Quære sollicitè, & diligenter rei veritate perspecta, si inueneris certum esse, quod dicitur &c.] Hebr. Quære, & interroga diligenter, & ecce veritas. Deut. 19. [Cum diligentissimè perscrutantes inuenerint falsum testem &c.] Hebraicè, Inquirent iudices diligenter, & ecce (si) testis ille est testis mēdax &c. Si, igitur, qui seruiunt ei. Chaldaus hoc nomen seruorum Dei refert ad prophetas. Rab. Moyses ad alios quoque iustos homines; non enim rarò Scriptura viros sanctiores, prophetas præsertim, seruos Dei nominat. Sed propter secundam partem, sic exigente sententia, angelos intelligi oportet, qui seruorum instar dicuntur Deo aut ministrare, aut assistere, ut c. 1. latius explicauimus: quare illorum & munus, & nomen est, seruorum Dei.

Stabiles. A verbo, *Aman*, quod est fidū esse, fidelē, stabilē, veracem, constantem in dictis, & promissis: tum etiā actiue, credere, fidere, inniti alteri; quare sæpe accommodatur ad dispensatorem, œconomum, nutritium, tutorem, & patronū, propter fidelitatem horum, quorum fidei aliquid creditur: quò videtur alluisse Paul. 1. Cor. 4. [Hic iā quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. 4. Reg. Misit Iehu litteras in Samariā ad optimates ciuitatis, & ad nutritios Achab, id est, ad fideles seruos, & ministros: & de œconomo, & dispensatore illud est. Num. 12. [Seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est (Mayordomo mayor) & tandē refert, el léal à Dios, id quod clariùs

Pf. 18. 10.
* No tiene el hombre, que hablar, en lo que su hacedor ha de del.

Caiet.
Philip.
Creatura nihil boni ex se habet.

D. Thom.

Deut. 13.
14.
Ecce pro se.
Deut. 19.
18.

Chaldaus.
Seruus Dei
qui.

3
JUN
Stabilis
quid.

1. Cor. 4. 2.
4 Reg. 10. 1.
Nu. 12. 7.

Heb. 3. 2.5 clariùs expreſſit Paulus Hebr. 3. [Conſiderate Ieſum, qui fidelis eſt ei, qui fecit illum, ſicut & Moyſes in omni domo eius, & Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus:] eſt ergo pulchra in hoc loco antitheſis; Qui ſeruiunt ei; & pro ſeruorum & famulorum

* *Los de ſu caſa no le ſalieron leales.* officio, & debito ſtabiles, * fideles, conſtantes, veraces eſſe debuiffent; inſtabiles, infideles, inſtantes fuerunt: eadem ferè perſtandi, aut cōſtendi translatione dictum eſt Ioan. 8. In veritate non ſtetit: huc pertinet quod Pagnin & alij vertunt; Seruis ſuis * non credit: ergo ſtabilitas hæc eſt in bonis, conſtantia, & firmitas, fidelitas, & veritas ſeruorum erga Dominum ſuum.

Et in Angelis ſuis reperit prauitatem. Admodum variè hoc ab alijs vertitur. Pagn. In angelis ſuis ponet lumen. Tyg. Angelis ſuis indidit veſaniam. Vatab. Nec in angelis ſuis poluit lucem exactiſſimam. Regia. In angelis ſuis ponet gloriationem. Symmach. In angelis ſuis reperit vanitatē.

Septuag. cum noſtro. Aduerſus angelos ſuos prauū quid aduerſit: quæ tanta varietas orta eſt ex fecunditate radicis *hatal*, quod ſignificat, laudare, gloriari, vocem attollere cum gloriatione, fulgore, ſplendore; aut etiam infania, & per antiphrasim iniquum, & prauum eſſe, gloria, & nominis ſplēdore indignum. Rurſus illa negatio prioris hemiſtichij poteſt ad hanc ſecundam partem extendi, vt dicatur reperiffe, aut nō reperiffe, prauitatem, lucem, laudem in angelis; aut verò poterit negatio in prima parte prorsus contineri. Tandem in illo quoq. diſſenſio eſt, an de malis angelis, an etiam de bonis, & in vniuerſum de omnibus accipi hæc debeant; nam Caietan. Eugub. Vatabl. Athanaſ. Chryſ. Olympiod. Philip. & alij poſt eos, de angelis apoſtatis, & deſertoribus interpretantur: ſenſus vterque ad rem facit; nam quidquid lucis, laudis, gloriationis in angelis reperiri poteſt, a Deo datum, cōſtitutum, inditum eſt; ex ſe nihil habent, niſi infaniam, negatiuè, id eſt, nullam ex ſe ſapientiam, nullam veritatem, bonitatem nullam; vel poſitiuè de angelis apoſtatis, nullam lucem habent; ſunt enim tenebræ: in prauitatem, & veſaniam prolapſi ſunt: lapſus igitur ſupernorum ſpirituū præcipit hominibus nihil de ſe ſublime ſapere; id quod ſtatim ſequenti verſiculo, & totius argumentationis conſuſione colligit Eliphaz.

Illud rectè ab interprete dictum eſt, * Reperiffe Deum in angelis prauitatem, id eſt in illis reperiffe, quod ſine ipſo factum fuiſſet: creauit enim illos rectos: tum etiam indicatur diligenter in omnium actiones inquirere Deū, vt qui diligenter examinet, & diſpiciat, ſicque inueniat: nam ex reperta re inquirendi ſedulitas, & diligentia ſignificatur. Hinc illud. 2. Pet. * Angelis peccantibus non pepercit; non igitur minori diligentia in hominū actiones inquireret, & animaduertet, ſi quid reperiat ſupplicio dignum: ſicut enim aduerſus angelos ſuos (ſic legūt Septuaginta) prauū quid aduerſit; id eſt, vt explicat Chryſoſt. illis ſupplicium excogitauit, & conſtituit; ita ſanè aduerſus homines, quos repererit prauos, iam ſupplicia decreuit, & exquiſita calamitatum genera adinuenit, & præparauit: eſt enim illa mirabilis prouidentia, ſummaque ſapientia, qua tum in præparato regno ſuis benedictis, tum in parato igne æterno maledictis, relucet.

* *Hallò en al los no vedad, y loque al no dexò.* 2. Pet. 2. 4. * *No por ſer angelos, diſſimulò con ellos.* LXX. Mart. 25. 34. 41.

XIX. Quantò magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea?

- 1 Vnde Eliphaz ſuam argumentationem ducat.
- 2 Quid domus lutea. Paraphraſis elucidatur Paulus. Quadam de imbecillitate noſtri corporis.
- 3 Domus ex terra, quas habetamus, ad ignobilitatem noſtram pertinere. Angeli in cælo creati, ex illorum origine amplificare illorum peccatum.
- 4 Terrenum humana gloria fundamentum.
- 5 Tineam ad vindictam, & ſupplicium pertinere. Explicatus locus Regum, & Oſeas.
- 6 Tinea ad peccatum & culpam; tum etiam ad deformitatem Chriſtus vermis.
- 7 Notati alij interpretes; laudatus Vulgatus.
- 8 Succidere quid, & qua ratione dicatur impius, nō intelligens.

Quantò magis. In originali à pari & ſimili videtur fieri argumentatio, Etiam habitantes domos luteas; ſed eleganter interpreſes vim ſententiæ ex re ipſa expreſſam, illa quoque comparatione expreſſit; Quantò magis homo vilioris, atque imbecillioris materiæ, & naturæ, tum caſibus & vitijs, tum vitiorum, & peccatorum commeritis ſupplicijs ſubiacebit?

Qui habitant domos luteas. Hominū periphrasim eſt. Sed quidnā eſt lutea domus? an ſordium, & ignobilitatis cuiuſdam ſymbolum eſt? an ſordidum, & ignobile corpus ſignificat, quod videtur inhabitare animus? ſic appellatur a Paulo 2. Corint. Terreſtris domus noſtra huius habitationis, quæ diſſoluitur: quod enim Eliphaz dicit, domum luteam; Paulus dicit, terreſtrem, & Sapien. c. 9. terrenam habitationem; quamuis enim lutum ex proprietate originali vocabuli poſſit ſignificare cémentū ex arena, & calce; quare bitumen vertitur Exod. 1. & cémentū Gene. 11. ſed tamen vile, & inutile lutum, limumve ſignificat Habacuc 3. In luto aquarum multarum (*cieno y tarquin, y aſſiento de agua*) tum etiam argillam ſiglinam. Iſai. 64. Nos lutū, & fictor noſter tu: quare domus terreſtris, aut lutea erit, una caſa de ſolis ſapias de barro, de tierra muerta: nam ab eodem Paulo appellatur etiam corpus mortis; diciturq. ab eodem noſtra, vt quibus mortalitas, noſtra culpa prouenerit; Deus enim mortem non fecit; quare nihil proprium habuit Abraham in terra Chananeorum præter poſſeſſionem ſepulchri; dicitur autem, huius habitationis, id eſt, ad paucos dies conſtituta; quaſi dicat, huius vitæ peregrinationi, & militiæ comparata (*caſa no propia, ſino de por vida*) imò ad breuiſſimum tempus conſtituta; ideò ſtatim uocat non domum, ſed tabernaculum, & Græcè etiam habitatio; tabernaculum eſt, quod temporarium eſt, viatoris, militis, paſtoris. Illud addit ultimò, quæ diſſoluitur; propriè ex Græco, deſtruitur; ſed illud eleganter dicitur, diſſoluitur, quaſi non egeat vt deiſciatur tormentis bellicis, neque hoſtium impetu ad deſtruendum; ſed ipſa ſponte ſoluitur, rimas agit, & uetulaſtate exeditur; cum enim ſemper hoc noſtrū corpus minitetur ruinam, non ſunibus, non inſtrumentis alijs uim afferentibus indiget, ſed leuiſſimo flatu ſuiipſius pondere corrui; Quoniam ſpiritus pertransibit in illo, & non ſubſiſtet. Corpus autem incorruptibile, quod reſurget, appellatur ſtatim à Paulo, ædificatio ex Deo, domus nō manu facta, ſed æterna in cælis: quare concludit Paulus, Dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino; ſi corpus mortale domus eſt, imò potiùs tabernaculū, corpus immortale domus æterna erit, & dū domi videmur agere, id eſt, in hoc corpore, certè nō domi, ſed foris peregrini agimus. Ergo Eliphaz angelis corporis expertibus opponit habitantes domos luteas, id eſt habentes corpora formata ex lutea, viliq. materia. An uerò etiam appellat domos luteas, id quod ſonat, domicilia ex terrea materia conſtructa. Sanè hoc etiam Olympiod. indicaffe uidetur; vt reſpondere poſſit angelis accolis cœleſtis Empyreæ, & nitidiſſimæ domus; nam quibus non pulueris, pluuiarum, luti obſoleſcet ſordibus, qui habitat domum luteam? hæc igitur erit ſentētia Eliphaz, vt Olympiodori uerbis utar; [Si angeli, qui ſpiritus ſunt, ac cœli incolæ, cum diuini iudicij ſeueritatem ſubeant, habent quod in ipſis reprehendi poſſit, quid nobis fiet, qui ex argilla ficti ſumus, terramq. habitamus?] indicaffe hunc ſenſum videntur mihi Septuaginta; nam ex ſimilitudine cum domibus luteis noſtri corporis conſtitutionem poſtea explicant; ſic enim legunt; Habitantes domos luteas, ex quibus & ipſi de eodem luto ſumus: neque ab hoc ſenſu noſtra quoque lectio abhorret; cū de corpore intelligi uideatur id, quod ſequitur; Qui terrenū habent fundamentum. Sic uideas peccatum angelorum ex eorum domicilij ſanctitate amplificari à Iuda apoſtolo; tum etiam ex dignitate creationis, & originis. Angelos qui non ſeruauerunt ſuum principatum (prop. principium, originē, originis, & creationis dignitatem, & excellentiam; non enim ſunt ex terra, ſicut homo Nam nihil inuit angelos, qui ceciderāt, quod à Deo formati eſſent, & intellectuſuali natura præditi) ſed dereliquerunt (contemptū quendam indicat hæc uox, & ingratiſtudinem tanti beneficii) ſuum domicilium (Cœlum empyreum, in quo primarij angeli tanquam in proprio loco, & teſto conditi fuerant, vt Theologi docent; vnde dicuntur de cœlo cecidiſſe. Iſa. 14. Apoc. 12.) in iudiciū magni diei uinculis æternis ſub caligine reſeruauit.

Qui

Argumentū à pari, vel à maiori.

2 Hominū civ cūloquutio. Lutea domus quid. 2. Cor. 5. 1.

חמח Hab. 3. 15. Iſa. 64. 8.

Genef. 23. 2. Cor. 5. 1.

Pſ. 102. 16. 2. Cor. 5. 6.

3 Olympiodo.

LXX.

Peccatū angelorum amplificatione dignitate ſue originis. Iuda 6.

Angeli creati in cœlo Empyreæ. Hic Iſa. 14. Aug. 3. de docti. c. 31. Strab. et Be da. Gene. 1. D. Th. 1. p. 9. 61.

4 *Qui terrenum habent fundamentum.* Hæc iterum est alia lutei hominis circumlocutio. Fundamentum: hominē comparat cum domo lutea, cuius fundamentum, cui tota domus firmitas nititur, terra est, imò pulvis leuissimus, & tenuissimus, ex quo nihil firmum, aut diuturnū compingi possit; quare pro terreno, hoc loco subest (*ghaphar*) vox eadē, quæ in Genes. dicitur, limus, aut pulvis, de quo formatus est homo. Vides profectò hic pedes luteos aureæ statui; sed proh, quàm imbecillum fundamentum totius humanæ vitæ molis, ponderis, gloriæ, & splendoris.

5 *Consumuntur.* Conterentur, cōminuentur, humiliabuntur, contundentur; hæc omnia cadunt in vocem originalem. Septuag. Percussit illos tanquam tinea: accommodatē ad tineam, corrodentur, exedentur. Sed quid hoc loco per tineam significatur? an occulta Dei vindicta, quæ de his, qui externa facie splendebant, Deus lumere tolet; dū eos paulatim debilitat, & comminuit virtutem omnem, & in puluerem redigit, obscuratq. splendorem omnem? non aliter atque tinea ligna quantumvis ingentia, beneque solida corrodere paulatim solet, quæ leuissimo ictu confringuntur, & abeunt in vagos pulueres. Nihil igitur mirum, o Iob, ait (Eliphaz) si contritus, atque coriolus vermibus videaris, nam te diuinæ vindictæ tinea, ex tuorum peccatorum latente putredine quasi procreata, debilitauit, & in pulueres redegit. Sic per Osee. capite 5. Ego quasi tinea Ephraim, & quasi putredo domui Iuda. (paulatim enim amiserant vires, & nihil fortitudinis præter externam quandam, & inanem speciem retinebant, refringēdi confestim facili ab hostibus) & * vidit Ephraim languorem suum (expertus est, & persensit se languere) & Iudas vinculū suum (nam captiuus, & manibus post terga reuinctis abductus est ab hoste?) sic, quod ad calamitates, & clades hostibus illatas attinet, dicitur David. 2. Reg. 23. [Quasi tenerimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno:] nam cum paulatim, & occultis vijs hostes suos debilitasset, facili illorum potētiā, si qua videbatur, velut lignum cariosum, & putre vno impetu confregit.

6 An etiam non tam poena, quàm culpa hoc loco per tineam significatur? eò certè videtur Eliphaz respicere, vt probet homines potiùs obnoxios esse sordibus, & peccatis, quàm angelos: igitur tinea peccatum significat, quæ, sicut Ecclesiast. ait c. 42. de vestimentis procedit; de interno quodam, prauoq. fomite peccata nostra originem sumunt: accedit etiā quòd peccata interdum sunt occulta, & nobis ignota; in quo cum tineæ similitudinem habent; nam vt Greg. hoc lib. 5. c. 28 & li. 11. c. 25. ait, [Tinea damnum facit, & sonitum non facit; ita iniquorum mentes, quia damna sua considerare negligunt, integritatē quasi nescientes perdunt:] ergo dicitur ad Iob, vt ne sibi blandiatur de sanctitate, quoniam fomitem prauum habent, qui ex terrena materia formati sunt, ex quo facili creatur tinea, cuius morsus, & detrimentum sicut non facili sentitur, ita non facili resarcitur. Quid, quòd in vestibus pretiosioribus, & siccioribus generatur tinea? similiterq. peccatum in ijs interdum, qui externa sanctitatis specie fulgent: adde quòd paruum animalculū ingens damnum afferre solet; sic sanè leue aliquod peccatū per negligentiam contemptū, aut minimè cognitum: fortè etiā, quòd iniquus reputatus esset ab impijsissimis Iudæis Dei filius, dicebat se vermē; quòd videlicet illum appellarent suum peccatum, suamque tineam (*Ese es nūstra polilla, y nūstro peccado.*) Factus est peccatum, qui peccatum nō nouerat.

Quare Christus dicitur vermis. Psal. 21. 7. 2. Cor. 5. 21 Tandem eò potest hæc comparatio à nobis referri, vt * vestimentum à tinea corrosum, aliquid turpe, & deforme significet, videlicet incisis pilis illis superioribus, & filis nudis albicantibusque quasi dicas, si telæ ex auro, & argento splendida obscurantur, quid mirum crassiorē ex lana telam veterascere, & corrodi?

** Si las telas de oro de los angeles desdizen, que mucho que la frisa del hombre se apolille, y de seubra la hilaza.* Quæ hic alij de morte, & vermibus, ac putredine cadaueris dicunt, non tam in hunc locum conueniunt, quàm in id. c. 13. Tanquam putredo consumendus sum, & tanquam vestimentū, quod comeditur à tinea: illud tantum notandum, mirum esse, quòd Pagninus verterit, Conterentur, donec fuerit Arcturus: cuius ego rationem non teneor reddere: si id fecisset Vulgatus, quib. bone Deus, Hebraizantium telis non configeretur? Quod verò Vatablus notauit legendum, Cōsumuntur ante tineam, id est, Priusquam vermibus absumentur in sepulchro, ut uestis à tinea; à vero sensu discessit; nam quòd in fonte est, Cō-

sumentur ante faciem tineæ, non prioritatem temporis, sed præsentiam rei indicat; neque aliud solet significare, Facies rei, quàm rem ipsam. Hic vides Vulgati nostrum obscuriores Hebraismos illuminare Latina oratione; at Hebraizantes dum Hebraismos conantur retinere, interdum Hebraismorum vim, sensumq. peruertere.

XX. De manè vsque ad vesperam succidentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt.

Succidentur. Non existimo à verbo succidendi fieri allusionem ad tineam, in hunc sensum, Semper illos exedit tinea; per integrum vitæ diem consumuntur; nam vox originalis est acrior, & vehementior, & ad hostilem cædem, & stragem pertinet: ergo potiùs cū de tinea, occultisque peccatis egisset, nunc ait, in eiusmodi impios diuinam vindictā desæuire, perpetuisq. cruciatibus animaduerrere, etiam in hac vita, De manè vsq. ad vesperā, dum dies huius breuissimæ vitæ durat. (Chrysostomus vnum diem assignari hoc loco existimat, Iobi causa, qui vno die omnes calamitates, & dolores accepit.) Et quòd mortis, infirmitatisque humanæ memores non sint mortales, sedant præcipientes in peccata, & æternum interitum. D. Th. sic; Quia occultas peccatorum causas, internosque lapsus non intelligunt, neque animaduertunt, pereunt eterno supplicio, nulla suorum peccatorum poenitentia ducti; vel vt Iobum vellicet acrius; Quia diuinum supplicium non agnoscunt, neque intelligunt (Hebr. Non ponunt cor ad intelligendum, res videlicet valde occulta, & quæ non nisi attentam mentis consideratione perspicui possit) ea mala, quæ patiuntur, diuinitus sibi propter peccata immiti, nihilo his calamitatibus meliores efficiuntur, sed potiùs aduersus diuinam providentiam insolescentes, & diuinam iustitiam criminantes, furore & indignatione inflammati salutarem disciplinam abijciunt, mirum in modum deteriores effecti. Ideò nullum statuit æquissimus Deus illorum supplicij finem; peribunt igitur in æternum; disperdentur, exterminabuntur: non tam de peccatis, quibus impij hærent, si in illis decedant, quàm de supplicijs, quæ sustinent, æternis accipiendum videtur. Vides vt multis vijs & rationibus peccator non intelligat? Sed de impiorum stupiditate aliquando plura.

XXI. Qui autem reliqui fuerint auferentur ex eis: morientur, & non in sapientia.

- 1 Interpretum varietas: & qui dicantur reliqui.
- 2 Germana expositio. Explicati Moyses, & David, & quid sit reliquum esse ex Hebr.
- 3 Quid auferri ex Hebr. aliorum duriuscula interpretationes.
- 4 varia Hebræorum, & Hebraizantium lectioes: quid apud illis finis. Qua ratione dicantur impij cum hac vita colligari.
- 5 Morientium stultorum stultitia, Phrasibus sacris Sermonis.

Prior huius sententiæ pars variè accipitur ab interpretibus. Primò, vt reliqui fuerint, sint ij, qui cum impijs non connumerantur, sed auferentur ex eis, id est, se illis non aggregabunt; & morientur quidem; nam pijs & impijs communis mors est; sed non in sapientia; nam illorum sapientia, & pietas interitum non accipiet: ita D. Tho. & Glos. indicat. Philip. & Grego. lib. 5. c. 29. qui per reliquos, siue relictos à mundo, humiles intelligit, & hos auferri, siue eligi à Deo, sic Grego. [Quos alios reliquos, nisi huius mundi despectos accipimus, quos dum præsens sæculum ad nullius gloriæ vsum eligit, quasi minimos indignosque relinquit? Sed mundi reliquos auferre Dominus dicitur, quia despectos huius sæculi eligere dignatur; Paulò attestatē, Quæ stulta sunt mundi Deus eligit: id quòd in puero Ægyptio, quem ægrum Amalechita in itinere deserit, David verò reficit, signatur.] Deinde verò vt secunda pars ad impiorum interitum pertineat, sed hic sensus non est valde exactus ad litteram.

Secundò Lyra; vt qui reliqui fuerint, dicantur filij, qui cum heredes sint impietatis, & stultitiæ suorum parentum similes cum illis penas luent æternis supplicijs; quòd videtur

8
Succidere
quid.
ככה

Chrysost.

Qua ratione datur impius non intelligere.
D. Thom.

1
Prima latini
novi inter-
pretatio.
Qui sint reliqui.
D. Thom.
Glossa.
Philip.
Grego.

Lyra.

Germana
expositio.

77

Ps. 16. 14.

Gene. 49. 4.

3
YDI

LXX.

Vatabl.
Caiet.Notatur He
breus apud
Caiet. n.

derur respicere, non solum Iobi ruinam, sed & filiorum illius interitum ruente domo. Sed certe vocum proprietate perspecta is videtur esse sensus, ut afferat potentissimos, & locupletissimos quosque ex impijs tandem poenas dare suae stultitiae, atque superbiae, tum etiam indignantis, & impatientis animi cum a Deo corripiuntur: nam *taihar*, quod est superesse, non solum in ordine, aut excessum temporis, vel quantitatis significat, sed excessum qualitatis, dignitatis, excellentiae: sicut verbum Latinum supero, non solum superesse, sed etiam vincere, & excellere (*sobrar, o sobrepajar*) Psal. 16. Dimiserunt reliquias (id in quo alios excellunt, & superant; quod supra aliorum facultates excellens, & reliquum est) suas paruulis suis. (*Dexaron a sus hijos por herederos de sus sobras, de sus demasias, de sus excessos;*) si per substantium nomen legas, facile intelliges vim locutionis, dimiserunt excellentes, nimias, & quae aliorum omnium facultates superant, suis filijs hereditates, (*dexaron les sus sobradas y demasias y excessivas y quezas*) Eleganter vero solutus est Hebraismus a nostro interprete. Genes. 49. Effusus es sicut aqua, non crebas. Hebr. Non super sis, non superes, non excellas, non relinquare; eadem vox quae in Ecclesiaste saepe dicitur, Amplius, id est, excellentia, vel abundantia, ut eo loco explicuimus. Sic igitur hoc loco legere possumus; Qui reliqui fuerint, id est, qui excellebant, & superabant reliquos, vel non habita cura seruandi illius generis masculini adiectiui, cum in Hebraeo potius sit nomen substantium, excellentia, magnitudo, dignitas, id quo reliquos superabant, quo excellebant inter reliquos, auferetur: & saepe quidem genera, videlicet masculinum cum foemino permutantur; subest autem in fonte nomen foemineum verbale: ait igitur Eliphaz, nihil prodesse impijs excellentiam, dignitatem, opes maximas, abundantiam supra reliquos mortales, quominus tandem Deo puniente bonis exuantur.

Auferetur. Propr. verbum originale motum quandam ex loco in locum denotat, quo aliquid in locum transferatur, aut dimouetur: ideo alij dicunt excellentia eorum transferetur, & proficiscetur, abibit, dimouebitur; nihil melius, quam nostrum, auferetur. Septuag. aliam venti, quo flores exiccantur, & conuelluntur, translationem indicarunt; nam sic legunt, Insufflauit eis, & exaruerunt: facile videlicet a Deo perduntur, illo tantum inspirate, atque dicere: sed illud quoque pro Vatablo, & Hebraeo apud Caiet. notandum, valde duram videri illam mortis circumlocutionem, quam hoc loco ipsi existimant contineri; nam auferri dignitatem, vel excellentiam, aiunt esse, animam rationalem auferri, & separari a corpore, atque recte appellari animam excellentiae nomine; est enim praecleara nostri portio, qua brutis praestamus: sed quidem ego nunquam eo nomine animam in Scripturis significatum inuenio; opes, dignitates, & eiusmodi externa bona saepe. Addit Caiet. hic putasse Eliphaz animam rationalem mori, & destitui mutatione substantiali: sed certe hoc neque somniauit Eliphaz; neque debuit Caiet. Hebr. illi, quem sibi in his commentarijs adhibuerat, tantopere credere, & tribuere.

Tandem ex R. David hanc quoque habemus huius libri lectionem, Amotus, vel, ablatu est funis eorum; quam etiam sequuntur Hebraei in dictionario Complutensi: nam ea vox, quae significat excellentiam, vel excessum, significat etiam funem, aut chordam, vel neruum, eo quod extendatur; nam extensio videtur quaedam abundantia, vel excessus. Funem autem rursus Hebraeus apud Caj. intelligit ligamen, quo continetur homo in sua integritate; illud autem est anima unita corpori: Complutenses per funiculum, firmitatem & vires corporis; alij neruos, qui videntur auferri cum in morte munus suum obire non possint; alij dolores, qui velut funes constringunt hominem: nam in morte cessant dolores: alij quod per mortem soluti sunt ab hoc mundo, cum quo putant impij se ligatos esse, sed tamen soluit, & separat amara mors: circumlocutiones sane mortis omnes. Sed cum facile nexus, quo homo huic vitae astrictus est, laxetur, & solvatur, qui fit, ut tam fortiter se ligatum existimet? an quia affectu ardentissimo mundum, & quae in mundo sunt, impius complectitur? igitur vim sui affectus existimat esse firmitatem, & vinculum: sicut Olee 4. de impio populo dicitur. Ligauit eum spiritus in alis suis: nam cum haerent terre, & volare non possunt, quis non putet colligatos esse cum terra? sed tamen vinculum non est aliud, quam sui affectus & spiritus nequam deprauatio.

Morientur, & non in sapientia. Septuaginta, Interierunt, quia non habebant sapientiam: vel, decedunt tandem nihilo sapientiores in calamitatibus, & extrema morte effecti; quam in vita fuerunt. Olympiod. sapientiam accipit pro Dei timore; Qui morte mulctatur, propter peccata punitur, quod stultus sit, si Deum non timeat; ille enim non temere, neque indicta causa irascitur hominibus; cum ratione, & cum consilio cuncta administrat, & aduersus nostram stultitiam pugnat; uti Sapien. c. 1. dicitur Probata virtus corripit insipientes: id est, Dei potentiam & virtutem vlticem coguntur insipientes experiri, quae mitem se praebet erga sapientes: cum enim hominem punit Deus, ab illo stant, sapientia, ratio, consilium, aequitas; a nobis, si irascamur flagellati, temeritas, stultitia, uesania, superbia.

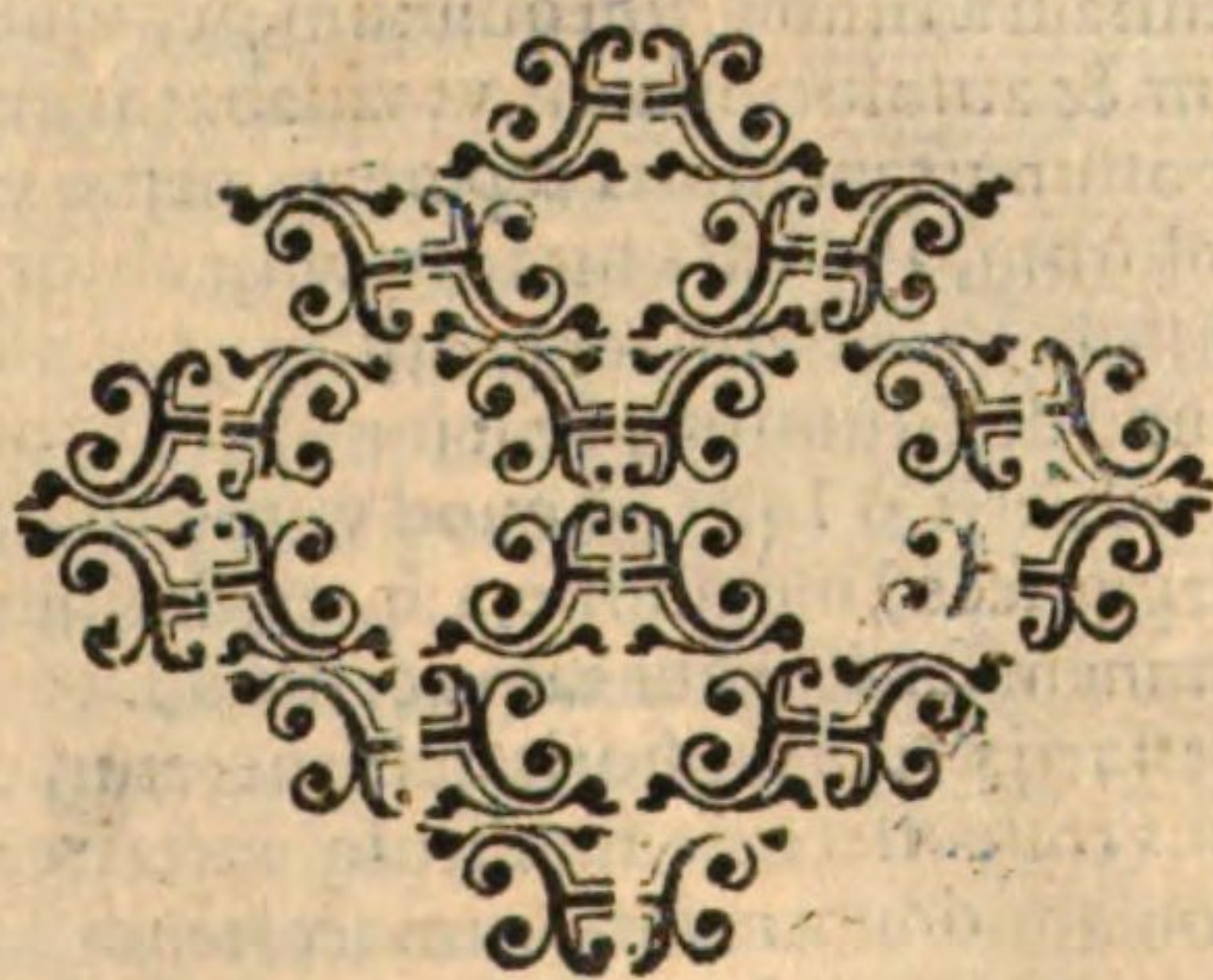
Non in sapientia: extenuatio est, id est, in magna stultitia; & forte iuxta phrasim sacrae Scripturae consuetam, non tam stultitia pro culpa, & scelere morte mulctando ponitur, quam pro stultitia, quae supplicij impiorum comes est; nam nomen cum praepositione in, valet aduerbium, in iustitia iuste; in innocentia, innocenter, in simplicitate, simpliciter: non in sapientia, non sapienter, stultissime moriuntur; (*mueren neciamente*) cum enim viuere possent, si diuino numini supplices se praebent, miserere & stulte pereunt, clamante praesertim, & verbis suauissimis Sapientia inuitante insipientes, Relinquitte infantiam (ninnerias, puerorum delectamenta) & uiuite, & ambulate per vias prudentiae. Tandem igitur animorum stupiditatem admiratus clamabat propheta, Quare moriemini Domus Israel.

4
Hebraeorum
varie lectio
nes et inter-
pretationes.
Quid funis.Impij astringunt se cum hac vita, sed ab illa mors illos facile soluit.
Osee 4. 19.5
LXX.
* Iam nescio
se mueret, co
mo vniuerſo;
y co su neca
dad los cum
bre la ier-
ra.

Extenuatio

Praepositio
in cum no-
mine valet
aduerbiu.

Sap. 9. 6.

Ezech. 21.
30.

PARAPHRASIS
CAPITISNOTATIO RERVM
insigniorum, quæ in Com-
mentarijs fufius ex-
plicantur.

PRAECEDENTIS.

Respondens autem Eliphaz.

Themanites
Dixit:Si coeperimus loqui tibi,
forsitan molestè accipies;
* Sed coceptum sermonem
retinere quis poterit?

Ecce docuisti multos:

Vacillantes confirmauerunt
sermones tui, & genua tre-
mentia confortasti:Nunc autem venit super te
plaga, & defecisti: tetigit te,
& conturbatus es.Vbi est * timor tuus, fortitu-
do tua, * patiëntia tua, & per-
fectio viarum tuarum?Recordare, obsecro te, quis
vnquam innocēs perijt, aut
quando recti deleti sunt?Quin potius vidi eos, qui
operantur iniquitatem,

RATEFECIT iam sua Oratione loquendi aditū
suis amicis Iob: cum ergo finem loquendi fecisset,
qui ceteris senior, atq. sapientiæ, & pietatis laude
insignior videbatur Eliphaz (a nam sapientes om-
nes, atque pios fuisse existimandū est) non quidem
ille Esau filius, sed ex ipsa Esau progenie longè
posterior præclaram, aureamque appellationem, &
interpretationem suo nomine præferens: cognomine quoque The-
manites, referens e Theman, siue Idumæe prouinciam, siue urbem,
ex qua fortissimi sapiētissimiq. viri prodire solebant, vt Iobi lamen-
tis, & querimonijs apposita oratione d occurreret, sic dicere exor-
sus est, vt & se neq. leniter, neq. placidè cum Iobo acturum signifi-
caret; neq. non Iobum impatientis, atque deiecti animi insimularet.

Vereor (inquit) sanè, amice Iob, ne te ingens calamitas ita malè
vexarit (id quod ex tuis verbis suspicari compellor) vt neq. admit-
tendè consolationi, neq. salutari reprehensioni, si quid in tua oratio-
ne peccaueris, audiendæ sis; nimirum, qui Dei increpationem ægrè
sustineas, salutaria quoque amicorum consilia facilè respuas. * Sed
quidem, quæ dicuntur, boni consules; nā cum nihil à nobis vnquam
molestum audieris, nunc si quid eiusmodi accipias ab inuitis, & di-
cere coactis accipies. Ego enim illa ipsa, quæ à te audiui grauissima
& molestissima, minimè reprimere possum, quin in te euomam, atq.
confestim refundam; neque, qui diuini honoris zelo perurar, impe-
rare mihi possum, vt quæ dicenda, & respondenda iudico, intra mei
pectoris carceres silentio e contineam, & eluctantes ardentis ora-
tionis flammam comprimam.

Egisti sanè afflictorum multorum medicum salutarem; nūc te ip-
sum curare nescis? Aegris mentibus præclaram consolationem, &
spem tuis verbis, atq. cōsilijs attulisti, atq. arcanas diuinę prouiden-
tiæ rationes, dum in homines animaduertit, aperuisti; non semel do-
cuiisti, non debere abijci Dei flagellantis disciplinam; neq. deficien-
dum, cum ab eo corripimur; calamitatibus fractos, & ingenti erum-
narum ponderi cedentes erexit, & recreasti; & vt in semel cocepto
pietatis & sustinentiæ studio strenuè currendo persisterent, exhorta-
tus es. Eos, qui per animi inconstantiam, & imbecillitatem atq. molli-
tudinem languebant in ærumnis, vacillabant animo, nutabant pedi-
bus, & casum minitabantur, egregiè confirmasti, vt per patientiam
currerent ad propositum certamen, atq. infirmorum, timidorumque
animorū genua, id est, firmiores partes roborasti, vt ne genua flecte-
rent, succumberentve doloribus, sed recti semper consisterent, & ad-
uersus ærumnas inualescerent. Deniq. omne optimi f principis mu-
nus obijsti, dum animo deficientibus, animos faciebas, & dicebas,
Pusillanimes nolite timere. Nunc autem in tua ista calamitate, non
solum te constantia, viresq. deficient, & quam animi molestiā con-
cepisti, verbis asperrimis prodis, verum etiā miris terroribus (quod
constantī viro indignum est) conturbaris, atque concuteris.

Anne non veræ, sed falsæ fuerint illarum omnium virtutum ima-
gines, quas præferebas? Itane cum maximè opus tibi erant euane-
runt subito? desidero namq. pristinam tuam illam * pietatem, & di-
uini numinis obseruantiam; constantiam animi, stabilemque in Deo
fiduciam, quæ sicut sacra anchora te fixum, & immotum in medijs
fluctibus tenere potis est, * diuinæ opis firmam expectationem, lon-
ganimen sustinentiam ærumnarum omnium, denique tuam illā mo-
rum integritatem, & absolutissimam, vt videbatur, perfectionem.

Quod certè possumus memoria repetere, nemo vnquam, qui in-
nocens fuerit, dolorum, atq. calamitatum æstu absorptus est: sancti
in miserijs subsistunt, tribulationem patiuntur, sed nō angustiantur;
aporiantur, sed non destituuntur; deijciuntur, sed non pereunt. Neq.
verò alienum à te fuerit, o Iob (id quod vt præstes, amice obsecro,
quo tua errata agnoscas) meminisse, atq. ex antiquo vsque tempo-
re repetere; neminem sanctorum tam acerbè à Deo tractatū fuisse,
vt omnibus necessarijs vitæ præsidijs destitueretur, & cum familia,
& sobole stirpitus conuelleretur, funditusq. interiret. Subuertit qui-
dem Deus Sodomam omni nefariorum scelerum labe contamina-
tam; sed eripuit innocentem Lot. Deleuit homines impios obrutos
aquis diluuij; sed Noe iustum eripuit, & collocauit in tuto.

Imò verò multis memorijs, atq. experimētis mihi compertū est,
impios, qui in * colenda, & excolenda iniquitate, velut g frumētio
agro operam, & impensam ponunt (nam iusti etiam virtutis & pie-
tatis cultores, messoresq. sūt; & quasi is, qui arat, & qui seminat, ac-
cedūt ad sapientiam, & sustinent bonos fructus illius) illos (inquā)
qui dolorem acerrimum, & incredibilem animi afflictionem atque
lassitudi-

a De sapientia, & pietate amicorum Iob
la'è differtur initio capitis in annotatio-
ne prauia: Vbi etiā, an illorum dicta, &
testimonia Sacram fidem contineant.

b Quis Eliphaz fuerit: Quod illius co-
gnomen, & qua illius nominis interpre-
ratio. v. 1. nu. 2. 3.

c Quæ Theman, & vt sapientiæ & for-
titudinis laude claueris. v. 1. nu. 4.

d Quid respondere in Hebræo, & sacro
sermone ac curatè explicatur. v. 1. nu. 1.

e Qua vis, & translatio in verbo tenen-
di lateat paulò diligentius explicatur.
v. 2. nu. 2.

f Vt debeat princeps subditorum animos
erigere, & confirmare, nonnulla ex sa-
cris. v. 4. nu. 3.

g Allegoria spiritualis animorum cul-
tura. Vt impius, agricola sit; item ius-
tus; quam terram excolat uterque, quæ
sementem faciat, quam messem dome-
tai. quæ falce. v. 8. nu. 2. 3. 9.

h Proponitur oportuna dubitatio, cur voluptuarij homines dicantur seminare, metereq; dolores; & cum utilitate solui. v. 8. nu. 5. 6. 7.

i Quid dicatur spiritus oris, aut nasi (ut in Hebræo legitur) pauca quadam ex Philosophia, & sacris. v. 9. nu. 2.

l Multa de leonibus ex sacris, & prophetis. Multa quoque de rugitu, toto. v. 10. ut tyrannus leonem referat. nu. 1. & 2. 5. 6. Omnia hæc leonis nomina cadere in tyrannum. nu. 2. Cuiusmodi illius rugitus sit, & quo tempore edatur. n. 4. 5. An nomine leonis multa ferarum genera intelligi oporteat num. 3. de dentibus leonis peculiaris quadam nu. 7. interim multa ad mores opportuna.

m De Myrmecoleone, quem legunt Septuag. cuiusmodi animal sit, quadam ex sacris & prophanis, tum ad rem ipsam, tum ad allegoriam. v. 11. nu. 3.

n An hæc narratio Eliphaz, veram revelationem, & diuinam contineat, describitur. v. 12. nu. 2. 3. 4.

o Ut soleat diuinas revelationes initio comitari timor quidam. Et de regula dignoscendi veros, à falsis spiritibus. v. 16. nu. 5.

lassitudinem seminant, dum iniquitatis iniuriæ proximorum, tyrannidis, & scelerum omnium sementem faciunt, non nisi dolores & calamitates demetere, atq; percipere; ut quorum manus reddant eis laborem suum. Miseri enim illi in vnam voluptatem inhiant; sed hæc (proh dolor) cum dolore, & labore coniuncta est. Quid, quod si ex voluptate nihil, nisi doloris fluctus percipitur, dolorem, & cruciatum fuisse oportet, quod seminatum est: nam seminis, atque fructus ratio vna est, eademq; natura. **b** Insuper falluntur miserè, nam cum indulgent voluptatibus, non has seminant, quas consecretantur & deuorant; sed dolores, & corporis macerationem, à quibus abstinent. Cum è contra iusti lachrymantes suam sementem faciant gaudij & voluptatis; quæ dum viuunt, contingere, & in suos vsus conuertere non audent, mortificationem tantum in corpore circumferentes. Perdit igitur illos Deus iniquitatis agricolas suo spiritu, vnico verbo, & tenuissimo flatu, atque instar * venti vrentis, qui fruges absumere, & perurere solet, arefacit, & decutit, penitusq; conuellit. * Sentiet itaq; qui alijs iniurius extiterit, Deum vehementer iratum ardentibus in eum oculis, turgido & inflato naso, & toto ex ore vindicta, & indignatione emicante, qui inanes omnes impiorum spes, tumidum fastum, vanissimas diuitias ad nihilum rediget.

Hæc cum verissima sint, tuq; ipse tam acerba patiaris, fieri profecto aliter non potest, quin non Rex pater, sed Tyrannus, hostis erga tuos extiteris, instar sauiissimi **l** leonis rugientis; comparem q; habueris leonem frementem, similesque filios leunculis, videlicet humani semper sanguinis sitientes. An non tuæ istæ grauissimæ querimonix, asperimæq; voces rugitus leonini sunt? An non illæ horrifonæ voces, truculentæque responsa, quibus tuorum supplicantium preces excipiebas immanissimi animi feritatem, famem, sauitiam significabant? Nam sicut fremitus leonis, ita & ira Regis. Sed quid leonem dico? leoninum genus ignotum, & longè truculentissimum, Pantherem, Aspidem; quid quoque vocem dico? imò tonitruum fragorem terrificum. Viguit quondam tua ista ferocitas, velut adolescentioris leonis; cuius celeritas, sauitia, industria in venando maxima, dentes serrati, fortissimi, maximè diuturni. Sed euulsi iam sunt, conculsi, comminuti; molas & dentes caninos leonum confregit præpotens Deus; nulli iam tibi ministri, nulli filij prædæ consortes, & scelerum conscij.

Eò iam redactus es, quò te tua superbia, atque tyrannis adduxerit: ut velut leo senex, edentulus, venandi impotens, omni filiorum atq; famulorum præsidio destitutus, fame & squalore conficiaris. Illud quoque ad leonum crudelitatem adiecisti maculosæ tegmen Tigris, videlicet mille aliorum scelerum labes, atque hypocrisis, & simularæ sanctitatis varietatem quandam, sanctæ, synceræque simplicitatis prorsus expertem. Quapropter appellari te **m** Myrmecoleonem, qui iam videaris formica, simulata pietate; iam leonem te prodas, qui semper fuisti. Propterea quoque leonini illi tui filij disiecti, prostratique sunt; nemo tuorum tibi adest, dissipata est tua illa superbissima familia, atque funditus euersa.

n Rem narro verissimam, & diuino confirmatam oraculo, cui te attentum præbe, o lob; nam quod * te, tuique similes latere arbor, mihi de te, deq; tua ista insolita clade cogitanti diuinitus reuelatum est; sed ita tamen ut externæ cuiusdam imaginis valde obscura, & confusa cognitione obuelatum proponeretur. Clam igitur, atque latenter rem totam percepi; nam vix bene pauci oculos conspectu rei mihi obiecit; vix cordis aures exaurauit tenuissimo sibilo diuinæ vocis. Quemadmodum enim in intempestæ noctis silentio soni circumcursantis, aut flatus ruentis motionem sentimus, ipsum contueri non possumus: sic de Deo mihi cogitanti, cum illum inuenisse me credo, tunc elabi solet maximè.

In nocte igitur, cum horrida solent visa occurrere, & cogitationes incidere plenè timore, tunc quoque obiecta mihi per summum **o** timorem species quædam est: expaui, contremui, perterritus sum, iniectumq; diuinitus eum terrorem credo, quò ad diuinum oraculum excipiendum, tremendamque diuini spiritus præsentiam me compararem, & longè infirmum, indignumq; agnoscerem. Angelus itaque diuinæ præsentix nuntius, & index, externa quadam specie egressus est ante meum conspectum, tum etiam vehementior quidam ventus in faciem meam agitatus incubuit; frigui præ ingenti timore; strictis præ frigore pilorum radicibus stetit coma, atque hispidus inhorruui totus.

Constitit ante me vmbra, cuius figuram, aut vultum clarè, atq; distinctè perspicere nequii; eadem subsequuto silentio, tenuissimam, placidissimamq; vocem, instar lenissimæ auræ excepi animæ quior factus, & diuinâ visitatione recreatus, quæ & de diuino supremi illius numinis candore, & de humanis sordibus sic me admonuit.

Nunquid misellus homo ærumnis, atq; peccatis obnoxius, si ad diuini iudicij trutinam examinetur, iustus inuenietur? An coram immensa luce, vel homo sanctissimus inter mortales, non erit obscurissima caligo, & crassissimæ tenebræ? An possit esse æquus inter homines iudex, qui cum iustum minimè iniuste damnet, is nunc vllam iniusticiam

& seminant dolores,
& metunt eos,

⁹
Flante Deo perijisse, & * spiritu * oris eius esse consumptos.

¹⁰
Rugitus leonis,
& vox leonæ,

& dentes catulorum leonis
contriti sunt.

¹¹
Tigris periit, eo quòd non
haberet prædam;
& catuli leonum dissipati
sunt.

¹²
Porrò * ad me dictum est verbum
absconditum,
& quasi furtiuè suscepit auris
mea venas susurri eius.

¹³
In horrore visionis nocturnæ,
quando solet sopor occupare
homines.

¹⁴
Pauor tenuit me, & tremor,
& omnia ossa mea perterrita
sunt.

¹⁵
Et cum spiritus me præsentem
transiret, inhorruerunt piluli
carnis meæ.

¹⁶
Stetit quidam, cuius non agnoscebam
vultum;
imago coram oculis meis,

17

Nunquid homo Dei com-
paratione iustificabitur?

* aut factore suo purior erit
vir?

18

Ecce qui seruiunt ei, non
sunt stabiles.

* & in angelis suis reperit
prauitatem.

19

Quantò magis hi, qui habi-
tant domos luteas,
qui terrenum habent fun-
damentum, consumuntur
velut à tinea?

20

De manè vsq; ad vesperam
succidentur: & quia nullus
intelligit, in æternum peri-
bunt.

21

Qui autem reliqui fuerint,
auferentur ex eis. Morien-
tur, & non in sapientia.

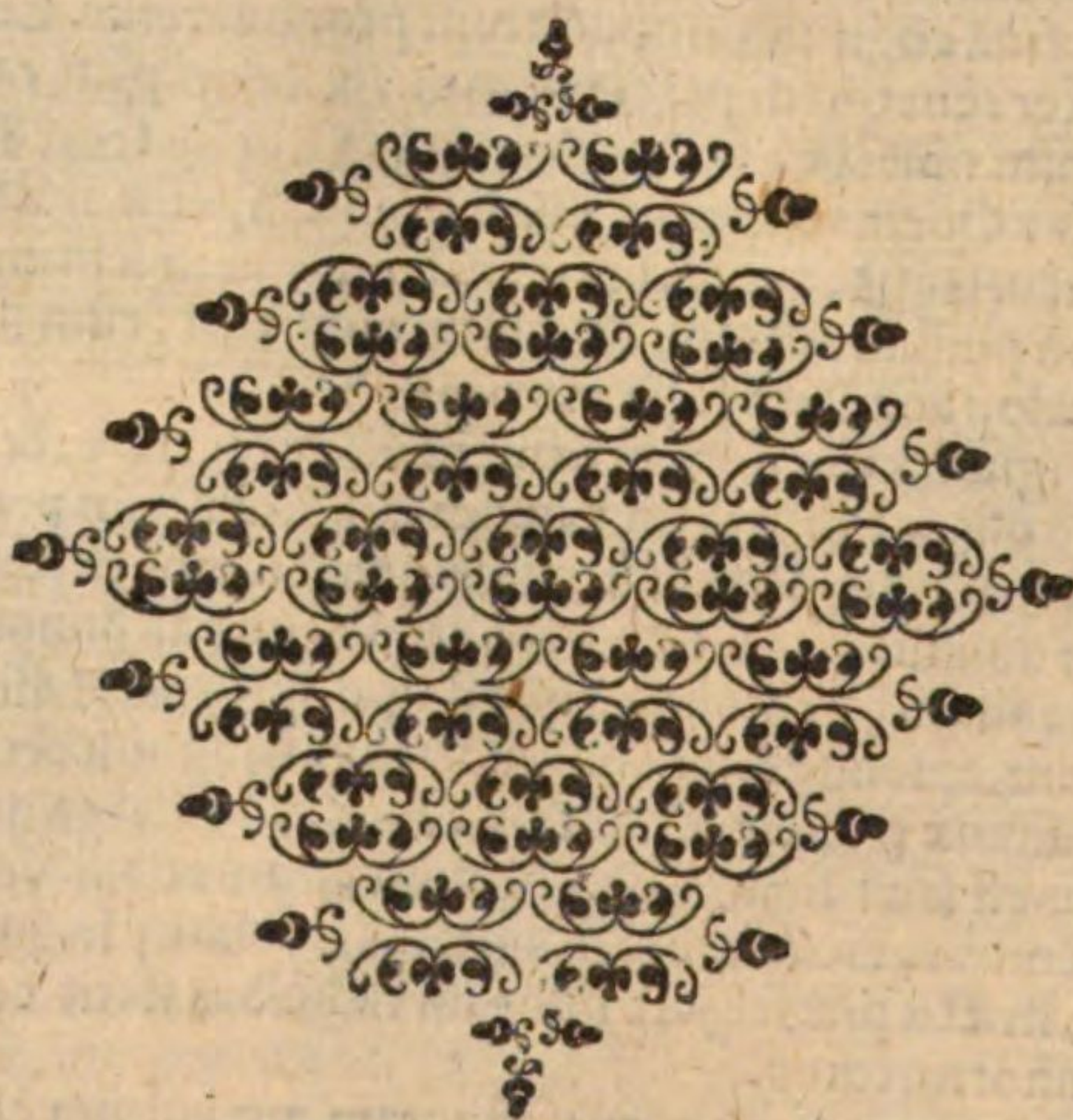
iniustitiæ maculam Deo supremo iudici tentet aspergere, quòd in-
nocentem vnquam supplicio affecerit? An quis sibi de sua innocen-
tia & sanctitate blanditus, supplicijs à Deo & verberè affectus, litem
audeat Deo intendere, atq; in iudicium vocare, quòd minimè incor-
ruptè erga se iudicium exercuerit; atque in ea cum Deo lite sibi pol-
licebit fore, vt à se iustitia stet, & in causa contra Deum obtineat?
Itane creatore suo nitidior, & defecior creatura erit, & factori
suo obloqui, & cum illo expostulare audebit, Cur fecisti sic?

Certè supremi ipsi spiritus, & Dei ministri, quorum præstans, atq;
præclara natura, & constitutio est, p nihil ex se boni habent, nullam
viuendi, nullam consistendi stabilitatem, neque firmitatem, nisi à
Deo creatore, & bonorum omnium authore fulciantur & confir-
mentur: multò igitur minùs habebit luteus homo, de quo, aut glo-
riari, aut conqueri meritò possit aduersus optimi, atque sapientissi-
mi conditoris sui prouidentiam, & administrandarum rerum sta-
tam, legitimamque legem. * Quid, quòd propter inconstantiam &
instabilitatem multi ex illis à Deo defecerunt; & qui, pro suo mu-
nere seruiendi & ministrandi supremo rerum omnium Domino,
maximè fideles esse debuissent, minimè fideles, constantesque fue-
runt, sed apostata & desertores, & qui prauitatem consecrati fue-
runt; atque in illos inquirens Deus, inuenit sanè, quæ supplicijs æter-
nis digna essent facinora.

Quantò igitur faciliùs deficiet homo, & labetur in peccatum, qui
natura sua fragilis, atque labilis est? Certè quidquid in angelis, quid-
quid in hominibus laudis, lucis, gloriæ est, id à Deo datum & profe-
ctum est. Quidquid tenebrarum, ignominia, dedecoris; ex ipsis crea-
turis originem habet. Quorsum igitur, o Iob, tuorum morum can-
dorem & integritatem tam temerè commendes, & iactes; qui non
alterius naturæ, aut nobilioris sis materiæ, quàm cæteri mortales,
quorum præclara pars, animus videlicet, q lutea corporis domo ve-
luti carcere inclusa custoditur, sordido planè vilique domicilio, &
ad paucos dies vitæ vanissimæ comparato: cum longè præstantiores
illi cælestis empyrei domicilij habitatores ruerint ex tanta fastigij
altitudine præcipientes in profundissimum baratrum. Sentito de te, o
amice, submissiùs; habemus namque, qui homines sumus, ex luto
& puluere vilissimo primam originem, cui tam imbecillo funda-
mento totius humanæ vitæ moles, & momentum innititur; nihil igi-
tur mirum, si, quod ipsi ignoremus, occultis peccatorum tineis &
blattis arrodamur, & consumamur, quamuis fulgeamus externa spe-
cie sanctitatis. Nihilque præterea mirandum, si occulto pariter iudi-
cio, sed supplicio omnibus conspicuo Deus nos deijciat, atque pes-
fundet: sic tamen prodimur qui simus, qui fuerimus. Interim dum
non resipiscimus, scævit in hanc vitam, alioqui breuissimam, diuina
vindicta; atque nostræ infirmitatis obliti, nostrorumque lapsuum
nescij, & diuini supplicij contemptores abeunt impij in æternos cru-
ciatus, vniuersa posteritate, opulentia, splendore penitus ablati, tan-
tæ stultitiæ æterna morte poenas meritissimas lucentes.

p Quid stabilis, quid prauitas hoc loco,
& in sacro Sermone paulò accuratius ex-
plicatur. v. 18. nu 3. & 4.

q De lutea nostri corporis domo pluscu-
la: & de comparatione cum angelorum
domicilio. v. 19. nu 3. & 4.

CAPVT V.

Argumentum Capitis.

Ex reuelatione atque oratione superiore conficere nititur Eliphaz Iobum puniri à Deo propter peccata, quorum indicium sit ea qua furere sibi videtur, animi indignatio; atque bene illi futurum si se Deo supplicem prebeat, qui prostermit superbos, humiles vero erigit, & locupletat bonis omnibus.

I. Voca ergo, si est, qui tibi respondeat: & ad aliquem sanctorum conuertere.

- 1 Non parua interpretum varietas: quid vocare in Hebraeo.
- 2 Aliorum interpretatio.
- 3 Praefertur ceteris D. Thom. expositio de sanctorum inuocatione. Vocare, ad orationem etiam pertinere.
- 4 Particula, ergo, quae proprietas ex Hebraeo. Quid Hosanna.
- 5 Qui appellantur Sancti: totius sententia paraphrasis.

Multiplex
huius sententiae
acceptio.

Greg.
Philip.
Polychron.
Interlin.
Caiet.
Eugub.

Accipiant. Alij seriò; & ex illis videntur esse Greg. Polychron. Interlin. Caiet. non vnâ tamen oēs ratione. Caiet. ad hunc ferè modum; Voca nunc defunctum aliquem, quamuis ille sanctissimè vixerit, qui tuas partes agat, scilicet; respondebit profectò tibi nemo, utpote quorù animæ simul cū corporibus interierint. Imposuit nunc quoque Hebraeus ille Caietano: nam, nisi quis erret, ex his verbis illum errorè elicere non poterit. Polychron. & Interlin. amarulentiùs; Nò solū quòd impiè vixeris, sed quòd ea orationis asperitate vsus fueris, dignus non es, cui sancti inuocati adsint; aut faciles, & benignas angelorum aliquis tuis querimonijs, & precibus aures præbeat. Gregor. adhuc vehemètiùs; [Oratio tua execrabilis erit; quantumlibet afflictus clames; Deum tibi respondentem non habes: quia vox in tribulatione eū non inuenit, quē inens in tranquillitate contempsit: sanctos quoque inuenire in afflictione adiutores non vales, quos habere socios in hilaritate noluisti.] Philip. & Eug. ut sanctorum testimonio suam sententiam confirmare velit Eliphaz; Age, adhibe tibi patronum; conueni, consule quemquam ex sanctis; neminem inuenies, qui aliter quàm ego de Dei prouidentia, deq. hominum infirmitate, peccatis, ærumnis sentiat: nemo tibi prauè, corrupteque de his rebus indicanti patronus adesse volet; nemo qui tibi respondeat, tibi accinat, tuam sententiam tueatur: in hunc sensum posset dici, *Voca*, profer, nomina, produc, si quem habeas, pro tua sententia: nam *Kara*, quod hic est vocare, est etiam appellare proprio nomine (*llamarle por su nombre*) sicut Genes. [Vocauit Deus firmamentum, coelum] & licet clamare, inuocare, aut prædicare significet, semper est cum nominatione eius personæ, aut rei, ad quā loquimur ut Gen. 4. [Iste capit inuocare nomen Domini; id est, publicè, apertè, contenta voce, psalmis & hymnis Dei nomē celebrare, & illum suo nomine piè & religiosè inuocare. Isai. 48. [Israel, quem ego voco (*a quien yo hablo y llamo por su proprio nombre*) Pl. 33. Ille pauper clamauit, id est, Deū suo nomine compellauit ingenti clamore: ab hoc quoque non multum abludit Polychr. [Age, sententiæ tuæ comitem mihi profer aliquem.] Olymp. ut ad Iobi saltum comprimendum dicat Eliphaz, postquam disputauit de humana imbecillitate; [Quid præter dignitatem loqueris homo inferior Deo, ut non solū videre illum, nec comprehendere queas, sed etiam ut nec à te millies inclamatus, sit responsurus: quid loquor Deum, quando quidem nec eius angeli in nostrum possunt aspectum incurrere?] Possunt præterea arrogantis verba esse, & de reuelatione sibi facta gloriantis; Ego non ex meo cerebro loquor, sed diuinum oraculum profero: si quid tu simile habes, profero; si nihil eiusmodi habeas, obmutescere debuisses. Huc pertinet, quod Lyranus ait: Si nòdum quæ audisti; intelligis, pere à Deo, ut tibi facile mētem conce-
Io. Pineda in Iob. Tom. I.

Philip.
Eugub.

Vocare qd.
N7P

Genes. 1. 8.

Gen. 4. 24.

Plal. 33. 7.

Polychron.
Olymp.

2

Lyranus.

dat, quò audire & intelligere velis, & possis. Paulò secus, ut sit impatientiæ Iobi reprehensio quædam, & eius sanctitatis confutatio ex sanctorum exemplis, qui in laboribus, & ærumnis sustinentiam non amiserunt; Repete omnium seculorū memoriā, & ad omniū sàctorū vitas actaque contèplanda te conuerte; vehementer afflictos inuenies, sed afflictionis, & laboris impatientes non inuenies. Fortè vero proponit Abel, Noe, Abraham, Isaac, Iacob.

Sed tandem sapienter D. Tho. sententiam hanc ad orationē pertinere voluit; Si meis dictis fidem nò adhibeas, vel non satis perspicis quæ dixerim, pete à Deo, ut te de vera, rectaq. sententia instruat; & quo faciliùs obtinere possis, ad aliquem sanctorum te conuerte, qui te sua quoque oratione, & intercessione adiuet: vel potiùs ad rem ipsam; Satiùs tibi erit humiliari sub potèti manu Dei, & adhibere sanctorum inuocationem, & preces, qui Deū tibi iratum placent, & concilient. Hic ergo sensus contèndendus non est, tum quod rei præsentis cògruat; tū quod sanctorum inuocationem aduerses nostri temporis hereticos planè confirmet: nam quod supponitur, sanctorum inuocationem piam, vtilemque nobis exiltere, indicatur quidem fuisse tum in consuetudine, tum etiam in fide receptam: & quòd, nò Iobi, sed Eliphaz verba sint, nihil de loci auctoritate detrahit, ut supra docuimus: & fauet sanè ipsum vocandi verbum, quod etiā inuocare est; & cū oratione & precibus clamare Pl. 118. Clamaui ad te, saluum me fac. Iob. 12. Inuocabit Deū, & exaudiet eū. Osee 7. Aegyptum inuocabant. Fauet præterea Particula (ergo) quæ in fonte est (*na*) vel (*ana*) estque particula adhortantis, vel obsecrantis; & est aliquando inferioris erga superiorem; ut Pl. 77. O Domine saluum me fac; Hebraicè additur in fonte (*na*) obsecro: sic legit Hieron. Salua obsecro: sic dicebat populus: *Hosan-na*, salua obsecro: eiusdem quoque ad semetipsum; Cant. 3. Surgam & circumibo ciuitatem. in Hebr. Surgam ergo; age iam, quid ni surgo? quid moror? & superior ad inferiorem, quasi iubentis, Exod. 11. Dices ergo (*na*) omni plebi. hortatur, iubetque; ut confestim dicat & iussa deferat, & exponat; Voca ergo (inquit Eliphaz) Quid moraris opem implorare sanctorum? tibi aliorum orationibus, & precibus opus est.

Sanctorum autem nomine Augustinus angelos intelligit, quorum sanctitas antiquior & excellètiore sit: sic quoque Sept. [Inuoca, si quis tibi respondeat, vel si quem angelorū sanctorū aspicias:] similiter angelos intelligunt. c. 15. [Eccè inter sanctos eius nemo immutabilis:] fortè quòd tūc angelorū patrociniū frequētib. miraculis confirmatū esset; frequente quoque illorum apparitiones, sicut Gen. 48. orat Iacob: [Angelus, qui eruit me de cunctis malis, bene dicat pueris istis: de quo aptior erit locus dicēdi inferiùs c. 33. super id: Si fuerit angelus pro eo loquēs, &c. Alij, sanctorum nomine, vel angelum, vel hominem iustū vita functum; Alij quemcunq. sanctum, etiam apud nos degentem; quòd ampliùs exagitat hæreticos: atque hæc quæ diximus vniuersa potuerunt in huiusmodi sententiā ab Eliphaz conferri; His meis, imò diuinis potiùs oraculis, quibus me præ alijs diuini numinis bonitas dignata est, fidem te adhibere oportet, o amice Iob; atq. tuæ cautionis, sententiæq. diffidere, ut cuius neminem patronū inuenire possis; nam, si quem habeas, deberes confestim proferre, atque indicato solo illius nomine te tueri: verū satis scio neminem sanctorum, vel angelorum, vel hominū (consilium enim impiorum longè sit à me) de Dei prouidentia, de humana imbecillitate, de miserijs & ærumnis aliter dicturum, aut iudicaturum, quàm quæ à me audieris; atque vtinam is tu esses, quem Deus, vel angelus suo verbo, suoque oraculo dignarentur, & rei huius responsionem & cognitionem postulanti, responderent. Sed respondunt, scilicet furenti, & indignanti homuncioni, qui cum è potestate, id est mente, & consilio exire visus fueris, ea verborum acerbitate, & orationis asperitate insolescas, ut minime faciles iam nunc sanctorum angelorum, nedum diuinas aures, quæ misero cuiq. nunquam non patuerunt, tuis orationibus, & obsecrationibus (quamuis multas & importunas adhibeas) habiturus sis. Sed non ideò cessandum tibi ab oratione, & inuocatione sanctorum fuerit; hæc enim extremum remedium in tua ista deplorata calamitate fuerit, ut & obtinere fortè possis meliorem mentem, & sanius, incorruptiusque de rebus iudicium; vtque Deum tibi iratum, & multis rationibus infensum, æquū, mitem, placatum illi ipsi efficiant.

N I. Verè

3
D. Thom.

Inuocatio
sanctorum.

Verbum vo
candi ad ora
tionem per
tinet.

Pl. 118. 145.

Iob 12. 4.

Osee. 7. 11.

N7P

N7

Pl. 117. 25.

Quid Ho-

sanna.

Cant. 3. 2.

Exod. 11. 2.

4
August.

LXX.

Iob. 15. 15.

Gen. 48. 16.

Iob 33. 23.

Tuclm.

Vid. Orat.

de locis ca-

thol. li. 3. c.

23.

Totius sen-

tentiæ, atq.

omnium in-

terpretatio-

num colle-

ctio.

1 I. Verè stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

- 1 Verè, legendum ex correctione Vaticana: qua illius particula usus, & proprietates.
- 2 Quid stultus; & quis stultitia gradus, cum ad sermonis vitium pertinet: explicati Zachar. Sapiens. Paulus.
- 3 Impatientia cum stultitia coniuncta.
- 4 Superbia stultitia quadam est ex Paulo.
- 5 Ira actiue, & passiue: explicatus Salom. & Ecclesiasticus.
- 6 Ira & inuidia extrema passiones. Quis propriè dicatur paruulus ex Hebreo.
- 7 Multa in paruulo considerari oportuna ad rem. Diuites iracundi, & inuidi, & pueriliter splendida quæq. concupiscentes. Impij desiderijs pascuntur; cruciantur etiam iisdem. Explicatus Ioannes.

Perstat Eliphaz in probando suo illo instituto, videlicet superbos, & potentissimos, atque opulentissimos quotque ex impijs perdi à Deo; tum etiam calamitatum impatientiam sceleratæ prorsus vitæ, & morum corruptissimorum argumentum esse: nec nò etiam illud, quod cap. precedenti proposuerat, neminem esse, qui de sua innocentia gloriari apud Deum possit, cum proni simus ad malum omnes.

Verè. Siue virum, cum alijs codicibus, siue verè legas, sensus idem: sed verè, correctior lectio Vaticana. In Hebræo particula causalis, *chi*, quia; Septuag. etenim: sed aliquando affirmantis est, & redditur Iuste. Genes. 27. [Iuste vocatum est nomen eius Iacob,] id est, verè, meritò, & 2. Reg. 23. Inter tres (additur in Hebr. *Chi*, utique, verè, sanè) nobilior: sic etiam infra redditur, quidem, cap. 14. [Tu quidem gressus meos dinumerasti:] eleganter igitur hic redditur verè.

Stultum. In fonte *Euil*: cum multos autem stultitiæ gradus multis quoque nominibus exprimant sacræ Litteræ, certè *Euil*, in eo gradu videtur esse, ut sit temerarius, audax, imprudens, periclitus immoderato quodam affectu, & infania, impatientia aut iræ; multa quoque per furorem effutens Hispanicè, *un atronado, de sen frenado airo nido*; Ea verò nominis significatio, & vis colligitur ex Zach. 11. [Sume tibi vasa pastoris stulti:] non quidem rudis, & ignorantis, sed temerarij, audacis, furentis, per summam crudelitatem gregem non moderantis, sed perden-tis; videlicet si gestet pedum, non quo detineat oues, sed quo velut iaculo vulneret, & configat, & velut fuste tundat & confringat; & pro oleo, & reliquis instrumentis boni pastoris, assu mat arma, gladium, lapides, ad perendas, & mactandas; sicut de stultis pastoribus dictum est Ezech. 34. [Cum auctoritate imperabatis eis, & cum potentia: & Prouerb. 14. Sapiens mulier ædificat domum, insipiens (Iueleth) manibus destruet:] videlicet quia temerè agit omnia (*a tentas y a locas*) & paulò inferius; Impatiens operabitur * stultitiam: pertinet etiam ad temeritatem, & audacià loquendi; quod Paulus appellat Stultiloquium: & sic Marc. 7. hæc tria coniunguntur, superbia, blasphemia, stultitia: nempe temeraria verba cum excandescencia, & Dei contemptu. Similiter explicatur hæc temeritas Osæ 9 [Scitote Israel stultum prophetà, infanum, virum spiritualem; id est, multa effutientem temerè instar infanientis, & furore quodà, aut spiritu perciti: qualis & Paulus visus est Festo Act. 26. cum de diuinis rebus multa disputaret. [Infantis, inquit, Paule, multæ te litteræ ad infaniam conuertunt. Non * infanio, inquit, optime Feste, sed sobrietatis, & veritatis verba loquor.] Ergo hic stultus erit impatiens, præ animi indignatione, & temeritate multa loquens cum audacia, & contemptu diuini numinis: & ita cum hac stultitia rectè iungitur iracundia, & ingens præterea damnum, quod eiusmodi furor ex infania impatientis animi sibi ipsi affert: sicut à Sapiente, Prouerb. 19. dictum est: [Stultitia hominis supplantat gressus eius, & contra Dominum feruet animo suo.] Illud quoque ad insignem stultitiam pertinere videtur, superbè & impatienter respuere velle, quas Deus ad superbiam, & impatientiam comprimendas immittit calamitates; nam ea ratione non deferuet diuina vindicta, sed multò acrius inflammatur, si peccator punitus adhuc superbiat, & stimulatus tunfisque, velut intractabilis equus ferociat: quæ videtur esse illius Prouerbij senten-

tia vsurpati ab ipso Deo, Act. 9. [Durum est tibi contra stimulū calcitrare:] videlicet quadrat in eos, qui eū pro-uocant, qui laceffitus amplius nocere possit; atq; in eos similiter, qui cū ærumnis & laborib. reluctentur, nò solū nò effugiant illa, sed vehementius augeant, ut ille dixit: *Inscitia est, aduersus stimulum calces.*

De iracundia verò insolescentis aduersus Deum hominis Euripides eleganter.

Potius sacra illi fecerim, quàm calcibus

Stimulos ferire coner iracundia;

Cuius in Deum, mortalis ipse cum siem.

Quare sanius id Sapientis cōsiliū Prou. 25. [* Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringit duritiā]

Est verò ut indicauimus, cum impatientia ærumnarum coniuncta superbia; quæ cum insigni etiam stultitia coniuncta est. Quemadmodum enim canes, qui impatientia & iracundiæ symbolum sunt, pariunt catulos cæcos, ita iracundi, & impatientes atque superbi edunt dicta, consiliaque, cæca, planeq. stulta. Quare inter eos, qui metas rationis facilius pertergrediuntur, superbi, & irati sunt, ut docet Aristot. Rem eleganter explicuit Chrysost. super cap. 11. 3. ad Corinth. nam inanem gloriatiōnem appellat eo loco Paul. insipientiam. In insipientia dico, plus ego. Et: Accipite modicum quid insipientiæ meæ, & rursus: Libenter suffertis insipientes, cum si tis ipsi sapientes: qui enim humiles sunt & iniuriam, atque persecutionem patienter perferunt, iidem & sapientes sunt: qui verò iniurij sunt atque superbi, iidem insipientes, utriusque videlicet, & sapientiæ, & insipientiæ rationem, explicationeq. subiungit Paulus: [Sustinetis enim si quis vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur.] Vtriusque tum superbiæ, tum stultitiæ Nabal exemplum est, insolenter & temerè multa effutens, & secundum nomen suum stultus.

Iracundia, à verbo (*G ghas*) quod est irasci, indignari, prouocare ad iram, & indignationem, quare iracundia potest accipi vel actiue, videlicet pro prouocatione iræ alterius; vel passiue pro ira, qua quis exardescit, Deut. 32. [Propter iram inimicorum distuli (id est, propter irrationem, aut prouocationem meæ potentiæ, & irritationem meæ iræ) ne fortè superbirent hostes eorum (si enim illi superbiant, irascar, excandescam, irritabor) Prou. 27. [Graue saxum, & onerosa arena, * sed ira stulti utroque grauior:] est namque molestissimum cum illo agere; qui te verbis, factisq. ad irascendum prouocat. Hac etiam ratione Chaldaus, & Olymp. actiue accipiunt hoc loco iracundiam, diuinam videlicet, quam impius impatiens, atque superbus prouocat: vide inferius, cap. 36. [Simulatores, & callidi prouocant iram Dei.]

Sed lenior & congruentior sensus, si passiue sumatur; exempla mille, Psal. 6. Turbatus est à furore, (iracundia, merore, dolore; nam hæc omnia cadunt in vocem originalem) * oculus meus; inueteraui inter omnes inimicos meos: ante senectutem consenui, incanui oppressus ab inimicis; senectus non ex annorum, sed ex persecutionum multitudine, & grauitate. Similiter igitur hoc loco, iracundia, nimius dolor & impatiens stultitia, diuinæ prouidentiae lugubris, tristis, irata criminatio, interficit stultū (*el mis-mo se de quella*) sicut dicitur Prou. 1. [Auersio paruulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos,] id est, stulti quidquid agant sibi ipsi exitio sunt, siue malū fugiant, siue ab illo auertantur; peiora semper eligunt, meliora fugiunt: ita hoc loco interficit, perdit, exitio & morti est: idem Ecclesiast. docuit cap. 2. Qui sine timore (reuerentia, & pio in Deum affectu) est, non poterit iustificari: (in multa peccata incidet) Iracundia enim animositatis illius (Septuaginta, Impetus iræ eius.) Compl. Indignatio iræ eius (id est, procliuas in irascendum impatiens, temeritas) subuersio (ad multa tum peccata, tum damna) illius est. Sententiam integrā expoluit per paraphrasin lectio Tygurina, neq; incommode. [Religio Domini peccata expellit; & quando præsens est, irā arcet; vir iracundus nò poterit censer iustus; nam ruinam ei creat ipsius ad iram procliuas. Vides ut verissimis sententijs vtatur Eliphaz; sed abutitur tamen contra Iobum.]

Et paruulum. Per *stultum* & *paruulum*, tam diuites, quàm pauperes intelligunt D. Thomas, & Caietanus, & per iram & inuidiam, quæ sunt quasi extremæ passionis, atque vitia) nam ira & superbia ad elationem, & magnitudinem animi, inuidia ad pusillanimitatem, & parui-

Particula
verè.

13
Genes. 27.
36.
2. Reg. 23.
19.
Iob 14. 16.

2
Stultus qd
prop 12.
אוי

Zach. 11.
13.

Ezech. 34. 4.
Prou. 14. 1.
Prou. 14. 17

* Vn hōbre
mal sufrido
haze locu-
ras y desati-
nos.

Ephes. 5. 4.
Mar 7. 22.
Stultitia ad
sermonis vi-
tiū refertur.

Osæ. 7. 9.

Act. 26. 24

* No dispa-
ro ni me a-
largo en ha-
blar, an'es
me ato muy
corio.

Prou. 19.

3

Act 9. 5.

Euripid. in
Phorm.

Euripid. in
Bacchid.

Prou. 25. 15

* Paciencia y
hablar mē-
so aman san
el enojo y co-
lera del prim
cipe.

4

Canes im-
patientia, &
iracundia
symbolum.
Aristot. 5.
Ethic. c. 6.
Chrysost.
2. Co. 11. 21
16. 19.
1. Reg. 25.
25.

5
Deut. 32.
27.

Prou. 27. 3
* Lomas pe-
sado de suf-
rir en el ne-
cio, son las
ocasiones
en que os po-
ne de enojar-
os y des co-
poneros.

Chaldaus.
Olympod.

Iob. 36. 13.

Psal 6. 8.

* A los ojos
y a la cara-

me salē mis

enjos; y mis

penas me tie-
nē enojo, an-
tes de tiem-
po.

Psal. 6. 8.

Prou. 1. 32

Ecccl. 1. 28.

L X X.

Tygurin.

6

Ira, & in-
uidia extre-
me passio-
nes.

paruitatem pertinet) omnia alia vitia, quæ media sunt, intelligi volunt, quasi dicat; Non est, qui non peccet, & alicui passioni, & vitio obnoxius non sit: nam si diues sit, superbit & irascitur: si pauper, inuidet. Sed melius ut omnino eundem impium, tum iracundiæ, tum inuidiæ noter: & utrumque ad lobum referat: sicut etiam non tam in inuidia aliquis Dei zelus in hominem, & odium in improbos considerandum est, ut auctor Catenæ voluit, quàm ipsius inuidi hominis inuidiæque ingenium, & vitium, ut cum superiori iracundiæ vitio congruere possit.

פתי
Quid pro-
priè paru-
lus
פתי
Pro. 14. 15.
Eit autem paruulus hoc loco à radice (*patib*) quod est verbis pellicere, lactare, suadere, inclinare ad ea, quæ sunt præter veritatem, seducere, persuadere. Inde (*peibi*) paruulus; quod aliquando vertit vulgatus, Innocentem, aliquando stultum; & Prou. 14. videtur vim nominis exprimere: Innocens credit omni verbo, quare paruulus est, qui facile dolis, fallacijs, blanditijs credit & capitur; flexilis, credulus, qui inclinat facile ad ea, quæ audit, vel videt, persuasibilis, huiusmodi enim est paruulus ætate, & sensu. Rab. David; [Qui declinat cor ad ea, quæ sunt præter rationem & veritatem] R. Mardochei in suis concordantijs: [Qui credens omnibus facile persuadetur, & flectitur ad omne verbum.] Apud Septuag. est, errans, apud Aquilam: illecebris deceptus, apud Symmachum, imprudens, paruulus. Regia dixit; ardelionem, ad genuinam vocis significationem non multum; ad rem vero parum, ut videtur, accommodatè. Similis Ioni, & significationis apud Græcos (*Pitho*) Suadela, vis persuadendi: &, *Pithemon*, moriger, qui facile & lubenter obsequitur, & parer. Inuidia autem seu, ut Septuag. dicunt, zelus est ardor quidam vrens animum, indignabundus & contentiosus, quo quis alijs inuidet bonum, quod sibi soli concupiscit.

R. David.
R. Mardochei.

LXX.
Aquila.
Symmach.
Regia.
פתי
פתי
LXX.
Quid sit in
invidia, aut
zelus.

7
Multa in
paruulo cō-
siderari ad
rem præsen-
tem oportu-
na.

Paruulus
pussillo ani-
mo.
Olympiod.
Greg. lib. 5.
cap. 31.

Diuites ira-
cundi, & in-
uidi.
* Soberuia
de loque tie-
ne.
Inuidia de
loque no tie-
ne.
Pro. 28. 21.

1. Mach. 8.
16.

Olympiod.

Philipp.

Extanta igitur illius radice foecunditate, arque ex paruuli consideratione perampla, multi sensus pullulant ad rem præsentem opportuni. Primò ergo quidem in paruulo pusillum omnino animum significari dicit, atque eum inesse homini inuido, qui de sua foelicitate desperat, dum alios foelices videt; existimat enim quantum alij habent, tantundem sibi auferri: quo notabitur Iob, quod suis amicis foelicitatem inuideat, ut Olymp. indicauit: in hoc respexisse etiam videtur Greg. [Inuidere, inquit, nō possumus, nisi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergo est, qui liuore occiditur, quia ipse sibi testimonium perhibet, quod eo minor sit, cuius inuidia torquetur. Hinc est, quod hostis callidus primo homini inuidendo surripuit, quia amissa beatitudine, minorem se immortalitate illius agnouit, &c.] plura in hanc rem copiosè & eleganter Gregor.

Secundo, ut indicetur totam hominis opulenti vitam, & cogitationes vniuersas, his duobus quasi cardinibus volui, * iracundia, & inuidia; iracundia (inquam) id est, superbia vitæ, diuitiarum iactantia, & quæ ex his nascuntur, temeritate, præcipitantia, stultitia, Dei hominumque contemptu: deinde vero inuidia, id est, cupiditate, & desiderio amplioris fortunæ, & inexplibili illa avaritiæ siti, famæque sacra. Sic indicatur Prou. 28. [Vir, qui festinat ditari, & alijs inuidet ignorat quod egestas superueniet ei: vel in ipsa certè ratione naturali meliùs instituti erant Romani, qui cum honorum atque diuitiarum participes essent, & superbiæ vitio laborarent; tamen, ut auctor libri Machabæorum scribit, modum quendam sibi statuebant; Nō est, inquit, inuidia, [neque zelus inter eos]

Tertio, ad puerilem quandam inscitiam cum stulta superbia coniunctam alij hoc modo referunt; stultè & pueriliter discruciat, qui, quæ aliorum bona & foelicitatem videt, sibi propter inanem sanctitatis existimationem debere existimat, aliosque indignos censet, qui illis fruuntur: hunc sensum indicauit Olymp [Stultè, inquit, irasceris, atque his stulte vitam inuides, qui vitam iucundè traducunt, quando te sanctum constituis.] Puerorum sane proprium est, quidquid in alijs videant, existimare sibi debere, atque etiam discruciar, nisi obtineant.

Quarto, Philippus puerilem quandam leuitatem uiro graui indignam, & non alterius, sed sui ipsius stultam inuidiam intelligit, quæ Eliphaz colligerit ex lamentationibus capitis tertij. Philippi uerba indigna non sunt, quæ adscribantur. Ideo iracundum notat, quia natiuitatis suæ diem maledixerit; nam maledictio, sicubi sit per spiritum, prophetia sine animositate, iracundia non est; Inuidiam uero dicit, quod sibi ipsi inuideat, quare uiuat, & quare natus sit.]

[Paruulum quoque eum exprobrat, eò quod pusillanimus sit, & virilem grauitatem tata agere leuitate non deceat.] Philip. hæc. Tygurina lectio: [Lenem perimit indignatio:] qui ita angusto pectore, & deiecto animo sit, ut sibi nulla in re indulgeat; neque, qua possit ratione se erigere, & sustentare, velit, hic sui ipsius inuidus est, ex Sapientis sententia: [Qui sibi inuidet, nihil est illo nequius]

Quarto tandem, nonnulli Hebræi, quos affert sequiturque Pagninus imitaturque in annot. Vatablus, in inuidia illum præcipuè amorem, & cupiditatem boni abientis considerant, atque in paruulo animum leuem, & facilem ad declinandum in concupiscentiam eorum omnium, quæ videt; ut qui concupiscet illa oculorum laboret. Hunc ergo paruulum oportet desiderio & priuatione boni discruciar, & visibilia depereuntem perire. Sic Rab, Salomon, in huius loci commentario ait: [Paruulus est vir multi desiderij, cuius cor inclinatur ad omnes prosperitates, & semper remanet cum inuidia & dolore:] in hanc ferè sententiam dicitur, Prou. 21. * Desideria occidunt pigrum; desideria, inquam, fruendi alieno labore; deperit enim alienos labores; quos, si non obtineat, perit, & contabescit præ desiderio, & inuidia. Paruulum similiter occidit inuidia; nam illi dolent oculi, & marcescit aliorum rebus opimis; nam ex hoc perpetuo desideriorum & inuidiæ æstu, sit interius quidam longè acerbissimus impiorum cruciatus, cum nihil aliud illis tribuere videatur mundus, quam eiusmodi desideriorum, & inuidiæ occasiones. Dicente Ioan Apost. Omne, quod est in mundo (quidquid impij ex mundo habent) aut est concupiscentia (mirum, nam possessio bonorum, experientiaque displicet; concupiscentia vero etiam excruciat) carnis, (eorum quæ ad carnem pertinent, quibus sustentatur, & pinguescit; cibus, potus, concubitus, aliæque id genus voluptates) aut est concupiscentia oculorum (eorum, quæ splendent, & oculos pelliciunt, & pascunt voluptate, opes, aurea suppellex, spectacula magnifica, fumosa maiorum imagines, stemmata nobilitatis, asseclarum, & clientum amplissimus comitatus) aut superbia (fallus, strepitus, insolentia) qua quis honores, & dignitates mundanas ambit vitæ victus, humanæque, & mundanæ consuetudinis (quæ ad omnia præcedentia referuntur) non est ex Patre.

Hinc videas quidquid mundus præter desideria habet, aut nihil aut valde vile esse. Quare sapienter Gregor. dixit: in his mundi delicijs appetitus (concupiscentia, desiderium) placet; experientia displicet. Tota ergo impij hominis vita videtur ex desiderijs composita, ut quodammodo hominem dicere, & definire possis, virum desideriorum; neque alium esse desiderandi præstitutum finem, quàm mortem, sicut scriptum est: [Mortuo homine impio nulla erit ultra spes, & expectatio sollicitorum peribit:] vides hic spes vanissimas, sollicitudines anxias, quibus cum vita finem non imponat, statuet profectò mors: quare etiam dicas, * Desideria occidunt pigrum; id est, desideria illum comitari vsque ad extremum halitum. Quare Paulus desideria diuitibus afferre extremum interitum testatur primo ad Timoth 6. [Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & desideria multa, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem huius temporis. Paruulum ergo occidit inuidia.] Proderis ergo, o Iob (inquit Eliphaz) immodica rerum mundanarum libidine estuasse; & cum illis omni via, & ratione comparandis te totum tradideris, nunc amissis æstuas adhuc; & quæ te concupiscentia, libido, inuidia perdidit, perdet quoque funditus.

Greg. hom. 36. in Euang.

Prou. 11. 7.

* Con suis
desse se
mure.

1. Tim. 6. 9

III. Ego vidi stultum firma radice: & maledixi pulchritudini eius statim.

- 1 Stulti nomen quadrat in diuitem.
- 2 Impius, terra arbor indigena. Explicatus David. Isa. Ioan.
- 3 Quid radix? & quibus arboribus comparati diuites.
- 4 Vi impij radices habere videantur: vi nullas habeant. E Sapientia, & Isaia.
- 5 Impius non arbor, sed frutex. Herba solstitialis.
- 6 Maled cere. Quid pulchritudo ex Hebræo. Familie malum ex impio patre familias.
- 7 Signum pro re signata, & e contra.

1 **E**X familia, & domus interitu, & omnis foelicitatis amissione conatur Eliphaz elicere latentem Iobi impietatem; *Ego vidi*, non semel confideravi, expertus etiam sum, *stultum eni*; de quo superius diximus; sed id nomen quadrat peculiariter in diuitem, quod diuitia audacem, & temerarium hominem reddant atque dementet. Quare Paulus monet Timotheum, vt precipiat: [Diuitib. huius saeculi, non sublime sapere, neq. sperare in incerto diuitiaru:] & quæ ad animi insolentia, & temeritate pertinent. Sic. Luc. 12. diues ille stultus appellatur: mirum q̄ adigant diuitia ad infania mortales; & illiciant ad negadum, dicendumque in corde insipienter, Quis est Deus?

2 *Firma radice.* Comparat impium diuitem prospere agentem, multos habentem liberos, & numerosum famulatu, cuidam proceræ arbori, amplæ, annosæ, cuius radices altè defixæ sunt, & tellurem circumiectam habeant valde amicam, beneque congruenti humore temperatam, & succi plurimum, atque alimenti subministrantem; nos eandem translationem vsurpantes dicimus, (*un rico haz. n. d. do y arraygado en este mundo.*) Quod verò ad ipsam terram attinet, ex qua multum incrementi impius exugat, est id Pl.

Psa. 36. 35 [Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani.] Hieronym. de Hebr. [Vidi impium robustu & c. robustum & fortissimum, sicut * indigenam virentè] Est enim in hoc mundo impius, sicut in nativo solo. [Qui de terra est, & de terra loquitur:] possis etiam dicere, de terra viuit, crescit, floret, germinat, fructumque ex terræ quasi visceribus latentem profert. Qui verò non est homo [de terra terrenus, sed de cælo celestis, ascendit sicut virgultum & sicut radix de terra sitienti, non est species ei neque decor:] videlicet sicut tenerum virgultum; quod tellus parens, non velut parens, sed velut nouerca non valde amicè cõplecteretur, neque foueret, non multum se in terris extulit, sed velut in arenosa & arida terra, neque trunci magnitudine, neque ramorum proceritate, neque frondiū amenitate mortalium oculos ad se allexit, neque fibras ita latè diffudit, vt virens inde sylua pullularet; nullis honorum insignibus; nullis externarum rerum ornamentis maiestatem suam declarauit: nemo dixit, Vidi illum firma radice, sed potius externa specie & ornamentis nudatam arborem, aduenam, & leuiter terræ hærentem, quod summæ sapientiæ est; sicut stultitiæ, in hac terra virere & pulchrescere.

1. Co. 15. 37 **Isa. 53. 2.** Quod vero ad virentis arboris firmitatem, altasq; radices pertinet, ait; Vidi firma radice; posset quidem id referri ad truncum; nam ea arboris pars, quæ ex terra prominet, & quæ truncatis ramis superstat, radix aliquando appellatur, Isaia vigesimo primo. Flos de radice (id est, trũco, virga) eius ascendet. & c. 53. [Ascendet sicut radix de terra sitienti,] Quare erit sententia; Vidi valentem arboris truncum instar annosæ quercus, aut antiquæ, atque proceræ cedri: videlicet his arboribus opulentissimi quique, potentissimi que comparantur, Isaia 2. & 6. Danielis 4. Zacharia 11. Sed hoc loco crediderim potius accipi pro ipsis adicibus, videlicet illa parte arboris, quæ latet sub terra, & fibris capillata est. Vidi (inquit) magnam illā, & amplissimam comam ramorum, foliorum, filiorum, famulorum firmis, vt videbatur, niti radicibus: nam in Originali propr. Vidi stultum radicatum, aut radicantem, radices agentem (epitafim habet) indies crescentem, vires lumentem, & quotidie firmiorem fieri; atque ea ipsa festinatio increndi, & facilitas germinandi mihi suspecta reddita est, nam iustus (paulatim, imperceptibiliter, vix post multos annos) vt palma florebit.

3 *Quid radice in sacro sermone.* **Isa. 11. 1.** **Diuites cū quib. arboribus comparati.** **Isa. 2. v. 13.** **6 v. 13.** **Dan. 4. 8.** **Zac. 11. 12.** Hic duo obseruanda. Primum, non eodem modo de radicibus, & firmitate huius arboris, quæ impium refert, sacram scripturam loqui; aliquando enim negat ullis firmis radicibus niti; nunc verò altissimis radicibus defixam asserit; nimirum illud re ipsa & veritate; hoc verò externa tantum facie, & vulgi sensu, & existimatione: de illo Sap. 4. [Adulterinæ plantationes non dabūt radices altas nec stabile fundamentū collocabunt, & si in ramis in tempore germinauerint, infirmiter posita à vento commouebūt, & à nimietate ventorū eradicabuntur; confringentur. n. rami, & c.] vbi describitur vniuersæ cuiusdam familiæ vastitas; & interitus. Ijs verò, qui existiment tyrānos istos; & impios diuites plantatos, & radicanos in terra perpetuò victuros, vt omnē falsā existimationem deponant, precipit Isa. c. 40. [Et quidem neq. plantatus, neq. satus, neq. radicans in terra truncus eorū, repente flauit in eos

4 *Scriptura nunc radices impijs attribuit, nunc negat.* **Sap. 3. 4.** **Isa. 40. 24.** & aruerunt, & turbo, quasi stipulā, auferet eos;] quasi dicat; qui in oculis hominū florent, & in sua foelicitate videntur firmā quandam, perpetuamq; stabilitatem consecuti, perinde sunt, ac si numquam sati, aut seminati eis nec radices vllas egissent: euerfis enim fortunis omnibus perfans iratus Deus illos conuelleret, atq. deiciet de suo statu, & velut aridissimas leuissimasque aristas dissipabit ita nemo sine Dei præsidio stabilis erit.

Alterum hinc quoq; perspicitur, quare tam varijs, tamque dissimilib. similitudinibus vtatur sacra scriptura, dū de impiorum foelicitate loquitur; nunc enim magnis, procerisque arboribus illos comparat, vt diximus; nunc non dignatur arboris nomine; fruticem tantum appellat, qui ad iustam arboris magnitudinem non assurgit, Eccle. c. 3. [Synagogæ superborum non erit sanitas; frutex enim peccati eradicabitur in illis, & non intelligetur.] Imò neque fruticem, sed herbam, aut fœnum solstitiale, quod penitus arelcat, & radicitus pereat, Isa. 40. Verè fœnum est populus. Eo quoque aliquid minus; & languidioris viriditatis, cuiusmodi sunt olera, Pl. 36. [Tanquam fœnum velociter arelcent, & quemadmodum olera herbarum, citò decident.] Quid his quoque vilius & imbecillius, nisi muscus viridis, & fœnum tectorum? Pl. 128. Fiant sicut fœnum tectorum, quod (cū nullas habeat radices) prius quam euellatur (id est, ad maturitatem perductum euelli deberet) exaruit Hieron. Statim, vt viruerit, arelcent. In prouerbio est apud Latinos huiusmodi solstitialis herba, qualis illa Ionæ hedera siue cucurbita, siue quæuis alia herba, aut frutex vna nocte crescens, diluculo languescens concidens, arelcent; qualem describit apud Plaut. in Pseudolo adolescens ille Calidor.

Quasi solstitialis herba paulisper sui.
R. penè exortus sum repentinè ecceidit.
Hæc sole exoriente exurgit, & florescit; occidente occidit, & deflorescit, sicut SS. est: [Manè sicut herba transeat; manè floreat, & transeat; vespere decidat, induret & arelcat.]
Et maledixi Maledicere hoc loco non est *Kalal*, sicut c. 3. sed *Kabab*; quod est male precari, male ominari, Num. 22. [Veni & maledic populo isti & c. 23. Quomodo maledicam cui non maledixit Deus?] Possumus dicere, annunciare alicui malū; cuius contrariū sit benedicere, *dezi. v. le la buena ventura*; cum. n. bona Israeli supra prædiceret, dixit Balac ac Balaam: [Vt malediceret inimicis meis vocauit te: & tu e contrario benedicis.] Pulchritudo autem est in fonte Naueh, quod alij ferè omnes præter vulgatum, vertunt habitaculum. Sept. habitationem, & quidem ab ipso nostro interprete vertitur habitaculū, infra c. 8 v. 6. & habitatio, Isa. 33 v. 10. locus pacis, Pl. 22 v. 2. requies pastorū, Soph. 2 v. 6. speciosa deserti, Iere. 9 v. 10. Joel. 1 v. 16. & 2 v. 22. arua pacis, Iere. 25 v. 37. rura, Iere. 23 v. 3. Ex quib. locis colligitur, hic sumi abstractū pro cõcreto, * pulchritudinē pro pulchro & specioso loco, aut solo, in quo virebat & radices agebat speciosa arbor. Tū ē significat domum in amano sitam, locum quietum, speciosum pulchrū, vbi iucundissimè habitari possit: vt declarat locus ille Isa. 32 in cuius prima parte subest eadem originalis vox; [Sedebit populus meus in pulchritudine pacis] (in loco pulcherrimo pacatissimo) in tabernaculis fiduciæ, & in requie (loco ad quiescendū apto, & omnib. opib. & ornamentis instructo) opulēta, res eadē explicata tripliciter. Similiter Iere. 31. pulchritudo iustitiæ (id est, pulcherrima & facerrima habitatio, & sedes; id q̄ statim exponitur) mōs sanctus. Ergo ait Eliphaz: * Maledixi pulchritudini eius; continens pro contento, id est, arbori illi in pulchro, amano, & fertili solo plantatæ, quæ virore suo & vmbra, amoeniorē & pulchriorem reddebat locū, male ominatus sū: vel fm Græcos, Absumpta est illorū habitatio, vel cõuerlatio, id est, domus eius vniuersa, & latus ille, blādusque conuictus concidit & interiit. Habitaculū pulchrū, & amenū efficit arbor longè lateq; expansa; non aliter opulentus paterfamilias domū, & familiā ornat, & protegit. * Maledixi itaq; malè ominatus sū domui, familiæ, liberis clientib. & famulis hominis impij. Nam clamabit statim [vigil & sanctus de cælo succidite arborem, & præcidite ramos eius; excutite folia eius & dispergite fructus eius;] vt est apud Dan. Quare videtur hæc esse eadem sententia, sicut eadem originalis vox, ac illa: [Egestas a Domino in domo impij; habitacula iustorum benedicentur,

5 *Impius non arbor, sed frutex, imò herba.* **Eccle. 3. 30.** **Psa. 36. 6.** **Psa. 128. 6.** **Hieronym. Solstitialis herba.** **Ionæ. 3. 8.** **Plautus.**

6 *Quid radice in sacro sermone.* **LXX.** *Varie as vulgari in vertendo originali.* **Vna belleza de campo y una linda de riera y otro para tal arbo.** **Isa. 32. 18.** **Ier. 31. 23.** *** No te lo gratas mucho en la buena tierra, de que ahora gozas.** **LXX.** *Pericula familiæ ex patre familias impio.* *** En viendolo arribados a tal arbol dixen, no gozaremos mucho de su amparo y sombra.** **Dan. 11. 4.** **Pro. 3. 33.**

7 *Quid radice in sacro sermone.* **LXX.** *Varie as vulgari in vertendo originali.* **Vna belleza de campo y una linda de riera y otro para tal arbo.** **Isa. 32. 18.** **Ier. 31. 23.** *** No te lo gratas mucho en la buena tierra, de que ahora gozas.** **LXX.** *Pericula familiæ ex patre familias impio.* *** En viendolo arribados a tal arbol dixen, no gozaremos mucho de su amparo y sombra.** **Dan. 11. 4.** **Pro. 3. 33.**

ut, id est, iusti familiae vniuersae prospere cedent omnia, sicut econtra, pulchritudini, & habitaculo impiorum imminet maledictio. Illud quoque vim habet, si locus ipse, in quo fixa erat arbor, ominous, & maledictus dicatur in hanc sententiam, * Quam nunc, o nequam solum, terraque maledicta, sustentas videntem atque florentem arborem, breui omni succo, omniq. tua ope destitues: vel in vniuersum solo & loco, bestiis, volucris, ramis, folijs, truncis, radicibus, fibris etiam, & minutissimis radicum capillis, id est, vniuersis, quae ad impios pertinent, nedum tantum impio, aut tantum liberis male precatus sum; male ominatus; praedixi fore, ut male, & infelicitate cuncta illis cederent.

Quod verò ad scripturae phrasim, & intelligentiam attinet, non solum verbo maledicendi praedictio, aut praenuntiatio imprecatoria significatur, sed etiam certissimum impij exitium, & arboris conuulsio, eradicatio, & interitus, signum pro re signata, maledixi, id est dixi fore ut &c. vel dixi, certissimeque eueniet, ut, &c. Non dissimile, Psalm. 84. [Ostende nobis Domine misericordiam,] id est, exhibere ipsa, impertire misericordiam, Rom. 1. [Iustitia Dei reuelatur in Euangelio,] id est, communicatur, Gen. 22. [Nunc cognoui, quod timeas Deum,] id est, certum & testatum timorem tuum, & diuini numinis obseruantiam fecisti; certissime Deum times. Non infrequens etiam econtra res signata pro signo Iere. 1. [Ut euellas, & destruas, aedifices & plantes,] id est, praedicas, & praedices euellendum, aedificandum, plantandum, &c. Itaque hic: Maledixi, (Dixi, y harè bueno lo que dixi) sic enim eueniet proculdubio.

Sed illa tamen arboris pulchritudo attentius consideranda est; nam ipso pulchritudinis nomine, quod cum abstractum sit, & excellentiam, atque incrementum significationis afferat, suspecta nobis esse debet; negatum est enim summis stare diu; & cum in summo fastigio, summoque capite fulget aurum, nutant testacei pedes, adestque lapis de monte lapis, qui statuam deiiciat; & postquam ad fastigium euexit fortuna, statim deturbat; integra enim huius orbis circumuolutio ex ascensu, & descensu constat, & qui finis, ascensus est, idem est descensus initium, ut

Aristot. de circulo docuit. Hic enim ille exercitatorum, vel athletarum habitus est, qui cum ad summum bonitatis attigerit, tunc vel maxime periculosus est, auctore Hip.

Statim. Ultima illa particula ultimo tandem loco pre-menda est, ut aliquid utilitatis eliciamus; nam omnes tandem stulto, mundanaeque foelicitati maledicimus: atque etiam ipsi damnati sero sapiunt, & suam ipsorum foelicitatem diris incessunt, ut est Sapien. 10. cap. tandem execratur mercator, Canaan stateram dolosam: detestabitur libidinosus voluptatem, & confundetur super hortis, quos elegerat; ambitio sus erubescet in illis, ex quibus nihil fructus, praeter inanem gloriam obtinuit; amara denique erit potio bibentibus illam, cum attrita fuerit ciuitas vanitatis; sed quotus quisque id statim faciet, & voluptatem, superbiā, fraudem, mendacium, antequam sine misero occu-

petur, auersatur? Cui verni ipsi dies non placeant; memineritque Dei in diebus iuuentutis suae, ante senectutis tempus? tunc enim nolentibus etiam displicebit lux ipsa, ut

Eccl. admonuit. Igitur illud est salutare consilium Eccl. 18. [Nedemoreres in errore impiorum:] videlicet nullas in vana illa & omnino stulta impiorum opinione, corruptoque de rebus iudicio moras trahere; neque sero sapere; sed statim vanissimae mundi foelicitati maledicere, & secum certo statuere, fore ut cedant vniuersa impio in malum.

IIII. Longè fient filij eius à salute: & con-
terentur in porta, & non erit,
qui eruat.

1 Hypallage in sacris. Ut impius recedat à salute, & salus: etiam ab impio diuersis rationibus.

2 Quid conterere in sacro sermone. Quod in porta fit, publicè fit, & quare. Explicati, Genesis, Amos, Salomon.

3 Explicatur Graecorum lectio. Quid Catillare apud Latinos.

R Amorum destructionem, & conuulsionem nunc describit: adeo inquit, paterna impietas filijs nocebit ipsis; ut extremo exitio pereuntibus nemo salutis & opis minister, aut auctor adesse velit; non aderit auxiliator Deus. Salus, per excellentiam Deus dicitur: Longè fient

filij eius à salute, per Hypallag. Longè fiet ab illis salus, auxilium, vitae praesidium; quamuis etiam indicetur voluntaria culpa impiorum, elongantium se à salute, & sponte sua recedentium à Deo: hinc dicitur Deus [fortitudo saluationum, vel salutem Christi sui,] Pl. 27. id est, qui potentissime, & fortissime incolumem seruat, qui eripit periculis, 4. Reg. 13. [Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam,] id est, signum diuini auxilij, & libertatis aduersus hostium potentiam. Dicitur autem potius salus recedere, & longè fieri ab homine misero, quam econtra; nam miser salutem, & opem implorat, sed ceteri negligunt, longeque recedunt: sic id Plalm. 118. [Longè à peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierunt,] id est, ne illos libera, ne tuere, noli auxilio esse impijs, & tuae legis desertoribus, permittite illos verissimis discrimenibus perire: similiter supplicium improborum exprimitur ad Isa. Expectauimus iudicium (vindictam sumendam de nostris hostibus) & non est; salutem, (opem, auxilium, liberationem ex hostium potentia, & insidijs) & elongata est à nobis.

Conterentur. Quod hic est conteri, non raro vertitur à Latino interprete humiliari, Plalm. 71. [Humiliabit calumniatorem,] Pl. 142. Humiliauit (deiecit, prostrauit) in terra vitam meam (me ipsum.) Sic etiam Symmach. & Theodot. Humiliabuntur in porta: quod cum Graecorum lectione & sententia statim indicanda facere potest. In porta, dupliciter, vel publicè, palam, cunctis videntibus, & spectantibus, sicut & id Plalm. 4. [ut narrem omnes laudationes tuas in portis filij Sion,] id est, in publico, & frequentissimo urbis loco, Prou. 31. [Laudent eam in portis opera eius. Gen. 32. Cunctis audientibus, qui ingrediebantur portam ciuitatis illius:] huius significationis ratio frigidior assignatur ab aliquibus, quod portae omnibus patent, omnesque illis vtuntur; ideo quod in portis sit, cunctis spectantibus fit. Sed germana, verissimaque ratio huius frequentiae ad portas ciuitatis est, quod iudicia ibi exercerentur: ut indicatur Deut. 17. & 22. & Ruth. 4. cuius consuetudinis causam assignat Hieron. Amos 5. super id: [Odio habuerunt in porta corripientem. Ne agricola litis causa veniens ciuitatis frequentia, & nouo terretur conspectu; nec urbis habitator longè ab urbe properaret, & subuectionem quaereret iumentorum:] hinc porta, pro iudicio, pro sublellis iudicium. Conterentur in porta, sistentur iudicio, lites illis intendentur & plurimae, & molestissimae; sed damnabuntur semper, & causa cadent; quod ingens miteriae, & maledictionis genus est, Plalm. 188. [Cum iudicatur, exeat condemnatus,] Pro. 22. [Ne conteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius;] quia si iniusta lite egenum oppresseris, Deus, ad quem erit appellatio, damnabit te, illum absoluet. Sic etiam peccatori dicitur: [Si malè egeris, statim in foribus (in porta) peccatum tuum aderit, id est, ipsum peccatum te apud iudicem deferret, & ager reū, cum allusione ad id, quod etiam ad iudicium & accusationem pertinet:] [Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.]

Non erit, qui eruat. Neque iudex propitius, neque aduocatus: vel ut indicet, diuino supplicio neminem posse resistere, vel quem Deus sua ope destituit, omnes auersabuntur, nemo volet vindicare ab ærumnis: vel, ut iudicium potentia significetur; si semel à iudice & principe conterantur in porta, in iudicio, nemo poterit prodelle.

Graeci cum Septuag. portam acceperunt non ciuitatis, sed priuatarum domuum; legunt enim: Conterantur super ianuas minorum. Olympiodorus sic explicat: Conterantur in ianuis humiliorum. Graeci in Catena legunt, Tanquam* porci versentur in portis inferiorum: nam, colabrizin; Graecum, videtur coniunctum cum Graeco nomine, colabros, quod est paruus procellus: quare Olympiod. explicat conterantur, contemnantur; micæ, qui quiliæ, putamina porrecto ritu rimentur, & pascuntur; in ianuis minorum, id est, ignobilium, qui quondam minores & ignobiles fuerant. Hoc à Latinis Catillare, dicebatur: nam ut Fulgentius de prisco sermone scribit; Catillare est, per alienas domos instanter gyrate; tractum à Catulis, quod per omnes domos circumueant.

Hypallag.

Psal. 27.8

4. Reg. 13.

17.

Quid sagis

ia salutis.

Psal. 118.

155.

Isa. 59.11.

2

NCT

Pl. 71. 4.

Pl. 142. 3.

Pl. 142. 4.

Quid cōte-

rere in sacro

sermone.

Symmach.

Theodot.

In porta fie-

ri, id est, pu-

blicè.

Pl. 9. 15.

Pro. 31. 31.

Gen. 32. 10.

Deut. 7. 7.

22.

Ruth. 4.

Amos 5. 10.

Pl. 108. 7.

Pro. 22. 22.

* Nole pon-

gas mal pley

10 al pobre.

que romarà

Dios la de

māda, y sal

drà al pley-

10.

Genesis. 4. 7.

Genesis. 4. 10.

3

LXX.

Olympiod.

Graeci.

* Andè por

puertas age

nas hocicam

do, y buscā-

do las miga

juelas y ca-

scaras que

desechan los

pobres.

καλαβρί-

ζειν.

καλαβρος.

Fulgentius.

V. Cuius messem famelicus comedit, & ipsum rapiet armatus, & bibent sitientes diuitias eius.

- 1 *Felix iustorum posse itas; misera impiorum.*
- 2 *Ingens miseria, non frui labore, & bonis partibus.*
- 3 *Quis famelicus, varieg interpretationes: quæ vis verbi comedendi. Gladij dicuntur in Hebr. quasi comedentes, ex Sa omone.*
- 4 *Quis dicatur armatus. Varia lectio Hebraica tantum. Defensio vulgaris. Cauponari bellum.*
- 5 *Qui sint sitientes, qui pilosi, aut capillati; coma proluxior, vel ad amorem, vel ad terrorem pertinere, ex Heliodoro.*

Vatablus.

Eccle. 4. 17.

* A quoniam se fiare de la sabiduria y san ti

dad, se las

daran de

merced, y comedat, id est; absumat, & perdat fruges, quæ iam demes-

por iuro de

heredad a

el y a sus de

cedentes.

LXX.

Job. 27. 17.

Luc. 12. 20

Cuius. Vatablus existimat referri filios; de quib. paulo ante præcessit mentio; nec verò obitabit mutatio numeri pluralis in singularem; nam ea frequens est in sacris literis: cuius rei inter alia illud esto exemplum. Ecclesiast. 4. Si crediderit (homo) ei (sapientiæ) [hæreditabit illam, & erunt in confirmatione creaturæ illorum;] pro illius hominis. Cæterum illud relatiuum, cuius, alij referunt ad ipsum diuitem opulentum, sicque sensus est coherens.

Messum. Ex tribus illius detrimentis, in quæ cadunt diuitum facultates, hoc primum est, quod famelicus messem comedit, id est; absumat, & perdat fruges, quæ iam demeserant, & in horreis conditæ. Septuag. Quæ illi congregauerunt extrema miseria, ut non fruatur bonis iam partibus, & conquisitis: ut infra dicitur: [Præparabit quidem vestimenta, sed iustus vestietur illis;] epithasim habet sanè illa interrogatio facta ad stultum diuitem: quæ parasti cuius erunt? Porro grauissima, atque eò grauiora, quò magis inopinata illa mala sunt, quæ cadunt inter poculum, supremaque labra, uti antiquo, sed arguto Hispano carmine ille cecinit de Tantalo.

*O mal que asi desespera,
Que de hambre y sed se muera
Con el remedio à la boca.*

Illud grauissimum & acerbissimum est, naufragium in porta; ergo ut Philippus ait: messis nomine, parata bona omnia intellige condenda, & reponenda in annos plurimos, sed diuini numinis iudicio minimè in suos impiorum usus conuertenda: exhaurient quidem labores maximos arandi, seminandi, metendi, tritrandi, condendi, sed nullam capient comedendi voluptatem. Hanc sanè felicitatis partem inter alias non vltimam enumerat, Ecclesiast. 2. 10.

c. 2. [Nec prohibui cor meum, quin omnis voluptate frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparaueram; & hanc ratus sum partem meam, si vter labore meo.] Et rursus c. 3. 0 Omnis homo qui videt (fruitur, percipit) bonum de labore suo, hoc donum Dei est. Ingens ergo supplicium non vti labore suo, non oblectare se in his quæ præparauerat, neque suam ipsius messem comedere.

Famelicus. Quis nam hic sit? Certè alij pauperem intelligunt, iustum præsertim, in cuius usus Deus conuertere solet facultates impij; viuunt igitur pauperes mortuo impio, & sanctis famelicis instruit Deus epulum, quod sibi impius epulo parauerat. Sic Septuag. legunt: [Quæ illi congregauerunt, iusti comedent.] Et Christus Dominus ad suos discipulos, pauperes videlicet atque famelicos, sic ait: [Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque merunt, neque congregant in horrea, & tamen Pater vester cælestis pascit illa;] videlicet ex aliorum labore, temente, messe, horreis victum sibi parant. Sensus idè cum illa sententia, c. 27. [si comportauerit, quasi terram, argentum, & sicut lutum præparauerit vestimenta, præparabit quidem, sed iustus vestietur illis, & argentum innocens diuidet:] de quo suo loco.

Secundò, D. Tho. per famelicum, intelligit pauperem oppressum à diuite; vel famulos iniustis flagellis, & iniurijs ab hero acceptos, quorum non aliud sit studium, quàm furandi, & diripiendi dominorum suorum facultates, fruges, & omnes agrorum prouentus rapina minuire.

Tertiò, Philip. intelligit Diabolum famè patietem humani sanguinis, qui potestatem accipit à Deo, ut iniquos vastet, & illorum præparatos labores diripiat: Vel quartò idè ipse Philip. asserit posse hoies malos, atq; crudeles intelligi, q accepta potestate à alios defæuunt, & grassant. Sed tandem simplex, atque idem coherens cum sequen-

tibus sensus exigere videtur, ut in communi quicunq. raptor, & deprædator, qui Deo aut iubente, aut permittente auidè inhiat in hæreditatem, & facultates impij diuitis, famelicus appelletur, diripiendi, dissipandi, comedendi, deuorandi auidus, & sitiens: quare uerbum originale comedendi hoc loco est acrius, & vehementius, quam nostrum comedere; significat enim aliquid perdere, absumere, deuorare, non solum dentibus, sed etià gladio, aut igne cum impetu & celeritate; quare si quis auidus deuoret, aut nocumentum insigne dentibus ore, lingua interat, rectè hoc verbo comedere, deuorare, absumere dicitur more hostili; ad quam nominis rationem respicere videtur, Prou. 30. [Generatio quæ pro dentibus habet gladios, & commandit molaribus suis: pro commandare.] proprie in fonte: Et cultri molares eius. Licet interpretes respexerint ad etymologiam nominis; nam cultri dicuntur ab illa radice comedendi, quasi comedentes. Sic, Gen. 37. ad famelitiam, & consumptionem pertinet, Fera pessima comedit eum: & Psal. 13. [Qui deuorant plebem meam, sicut esca panis.] Quid, si famelicus denotet quoque hæredem diuitis, qui mirabili celeritate, & auiditate, quæ alius summa sollicitudine, & labore congefferat, ipse abliguriat, & momento absumat?

Et ipsum rapiet armatus. Ex fonte legitur: De spinis rapiet; nam vocem (Tseninim) dicunt significare spinas, à radice (Tsanath) quod est defigere, aut perforare. Iud. 4. [Per cussumq. malleo defixit in cerebrum;] inde accipit interpret pro suspirare acutè, Iosue 15. Suspirans (dixit enim agudo gemitu) voce videlicet acuta instar spinæ penetrantis: vocem eandem accepit noster pro Lanceis, Num. 33. versi. 55. & pro Sudibus Ios. 23. v. 13. erit ergo sensus secundum Hebraizantes; Homo ignobilis, qui de spinis nascitur (nac do en las mal uas,) poterit impium diuitem diripere, & expilare, nemo tam ignobilis erit, cuius ludibrio, & prædæ miserrimus impius non exponatur. Vel, de spinis tolle eam, decutiet messem immixtus grando, & spicas dissipatas granaque singula commista cum spinis cogetur diues summo cum labore colligere. Friger sensus vterque. Alij vocem illam, arma, vertunt; & quidem vides nostrum interpretem Lanceas vertisse Num. 33. & Scutum Psal. 34. & 90. & Contos Amos 4 & Arma. Proverb. 22. quare hic legi potest, de armis tollet eam, quasi dicat, quamuis suos agros, horrea, aream, & bona alia armis, lanceis, scutis, id est famulis bene armatis custodire, & defendere velit ab hostibus, nihil efficiet: nam hostis de armis tollet eam, percutietque custodes & abiget prædam, & spolia opima, ut respiciat ad latrunculos Sabæos qui pueros Iobi percusserunt gladio. Sed noster interpret sapienter armatum reddidit, quo efficeret leniorem sensum: milites, hostes, armati, à quorum vi & impetu nihil est tutum; qui non clanculum, & ex insidijs, ut ignobiles furunculi, & timidiore latrones, sed palam, apertè, impudenter irruptionem faciunt, vastant, diripiunt: hi, inquam, inuolabunt in domum, & agros impij, non tantum fures, sed & latrones famelici. Vides quantò congruentior & sensus, & lectio Vulgati; præsertim cum id non sine exemplo fecerit: nam Symmach. legit Ipsi ab armatis tollentur: quam lectionem habet Septuaginta Complut. Chaldaus verò, [Armati armis bellicis tollent;] & quod ex eadem voce nos habemus Iosue. 23. Erunt fudes in oculis vestris. Chald. similiter reddidit, [Erunt exercitus vos cingentes;] & hoc fortè spectat ad Chaldaeos, qui armati, & in tres turmas diuisi irruerunt in pastores, & famulitium Iobi. Sed quod ait, *rapiet armatus* degenerem militè describit, qui non tam belligerandi, quam furandi & rapiendi cupidus sit: quem ego non militem, sed latronè dixerim; cum miles idè esse velit, ut latro esse possit. Huiusmodi nos in extrema ora Gaditana, nostra incuria male securi, experti his diebus sumus, qui bellū cauponarentur, omniaq. pecuniæ causa facerent; & donis, auroq. magnis, quam ferro, vel viribus bellum gererent: longè ille Pyrrhus aliter; de quo Ennius apud Ciceronem.

*Nec mi aurum posco, nec mi pretium dederitis,
Nec cauponantes bellum, sed belligerantes,
Ferro, non auro vitam cernamus vtrique,*

Et bibent sitientes diuitias eius. Similis videtur ex aliquorum interpretatione locus ille c. 18. Exardescet contra eum sitis. Vbi Pagn. vertit, [Roborabit Deus contra eum sitientes rapere;] & Vatabl. Eum sitibundis superabit: hoc ergo loco cum Vulgato aliqui etiam Rabbini vertunt. Sitiens, vel Siti-

Quid comederet in sacro sermone

Cultri dicuntur quæ comeduntur

Genes. 37.

33.

Psal. 13. 4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

4.

סִיבִּיבִּי Sitibundi; deducentes vocem *Tsamim*, a *Tsama*, quod est sitire. Tyg. Sitibundus auidē hauriat illius opes, Chaldeg. Pagn. & alij vertunt Prædones, aut latrones, deducentes vocem à *Theſamam*, quod est capillus, aut cefaries: sic autem appellari latrones ſcribit. R. David in lib. radicum; **סִיבִּיבִּי** Quod latro (inquit) more ferino capillos nutriat, vt mos eit in terra Iſmael? cū enim deſerta loca incolant nudi incedunt, & capillis, quos crefcere ſiunt, nudum corpus contegunt: quare R. Mardochai in ſuis Concordarijs ſic legit, Abſorbeat pilos diuitias eorum; deque illa originali voce ſic quaſi definiens ſcribit; Sunt qui exponūt; latrones deſerta incolentes nudi incedentes, capillis oblongis, quos nutriūt, verenda tegentes: ſic nomen Pilos ad Satyrum deſerticolam pertinet Iſa. 13. vbi ab horrore, & hiriutia nomen deducitur; quam rem illuſtrare poteſt nō obſcuri hiſtorici teſtimoniū Heliodori lib. 2. rerū Æthiopiarū; is enim cū de Cremone Attico loquitur, qui diu apud Beſaēſes prædones ſeruitutem ſeruierat, & per noctis tenebras auſugerat in hæc verba ſcribit; [Vt diē ſummo deſiderio vidit, primū præcidit ex comæ prolixitate tantūm, quantū ad comparandam ſpeciem prædonibus conuenientem, apud bubulcos aluerat, ne illū obuij quiquaerſarentur, aut ſuſpectū haberent. Bubulci enim cum alia faciunt, vt formidabiliores appareant. tum etiam comam ad falſum promittunt, & quatiunt ſuper humeros ſparſam, non ignorantes, quod coma eos, qui amori operam dant, acceptiores, prædones autem terribiliores efficiat] ergo Prædones valde auidi, & ſitibundi exorbebūt, exhaurient; Septuag. Exhauriatur fortitudo eorū; quod ad extremam cōſumptionem ſic refertur à Polychronio, conſumetur, vacuabitur: idemque exiſtimat ab his rebus tranſlationem ſumi, quæ per ſyphonem, aut fiſtulam exhauriuntur omnino, vt nihil humoris relinquatur. Sicut ergo ille alius dixit, difficile cuſtodiri, quod ab omnibus appetitur; ita ſanè cuſtodiri, defendique non poterit, quod pro cibo & illecebra multis propoſitum eſt, atque expoſitum famelicis, ſitientibus, & armatis, ac ſi dicas, pauperibus, auaris, hoſtibus, ſeruis, ſurunculis, prædonibus, domeſticis inimicis, externis militibus, auidis hæreditibus, hæreditatis impiorum abliguritoribus. Quis enim non videat hos omnes ſitire diuitias impij.

VI. Nihil in terra ſine cauſa fit: & de humo non oritur dolor.

- 1 Tres primæ expoſitiones minimè aptæ.
- 2 Optima expoſitio. Peccata ſunt ſemina poenarum. Dolor dicitur cauſa doloris.
- 3 Non ſemper, ſed ſæpe, terra & egrorum mala propter peccata accidere. Explicatus locus Geneſis. & Regum.

Caſtanus. Caietanus exiſtimat hunc eſſe loci contextum, vt probet Eliphaz hominē non eſſe, qui non peccet, ſicque Iobi innocentia, & integritatis exiſtimationem violet; ſicq. ferè contexat, Dolor, id eſt, iniquitas, & peccatum, non oritur de terra, i. de terreno, & luteo corpore, quod geſtamus; vt alludat ad id, quod ſupra dixerat; Qui habitant domos luteas, & terrenū habent fundamentū; quaſi dicat; Non eſt, q̄ culpam omnem in terram de qua formati ſumus, reiſcere velimus; nā ſpontē peccamus: volūtatis pronæ ad malum, cogitationis intentæ ad peiora, prauī, corruptiq. de rebus iudicij vitium, & culpa eſt, nō corporis, non ægritudinis, non mortalitatis. Huc ferè pertinet Philippus, qui terram intelligit naturam, hominum matrem, de qua non oriatur dolor, cū peccatum naturale non fit: quare cū non natura, ſed vitio contrahatur, nihil in terra ſine cauſa, (id eſt, ſine Dei iuſtitia) fit: ita Philip. Sed præterquā quod ſenſus hic minimè plenus fit, & vox doloris in fonte (*ghamal*) vix inueniatur à Latino interprete pro peccato poſita, præterquā ea ratione, qua actiue ſignificat iniquitatē, & tyrannidem, quæ alij dolorem inferit; certē pugnat cū illa ſuperiori ſententia Eliphaz, qua nitebatur probare luteū, & corporeum hominem nō poſſe non eſſe peccatis obnoxiiū: nam ipſi luto, & pulueri, atque humanæ conſtitutionis ſordibus ingignitur, inhæretque penitus peccandi initium, & fomes, peccatorumque tineæ, & vermis, quibus rodimur, & exedimur.

Secūda expoſitio conſtat. Alij hæc ad præcedentia referunt, & iungunt cum illis armatis, ſitibundisq. latronibus, quorum iniuriæ & de-

prædationes non ſint in terram referendæ, quod deſerta ſit, atque ſyluis, & nemoribus intercluſa, multisq. latibulis, & ipſeluncis latrones foueat, & contineat, vnde cōmodè in finitimas regiones excurrant; non enim hoc ex humo, neque ex terra initium habet, ſed ex diuina prouidentia atque vindicta, quæ hoſtibus, atque latronibus poſteſtatem faciat, impios omni contumelia & ſupplicio afficiendi. Senſus paulo coactior.

Græci longè aliter ſuam lectionem accipiunt. Nō prodiēt de terra labor, neque de montibus germinabit moleſtia: nam Olymp. & Chryſoſt. ita accipiunt, vt his verbis tacitè Iobum conſoletur in hac ſententia; Minimè decet te confici, quod ærumnis afficiaris, homo cū m ſis; non enim terra, neque montes, aut ſaxa, quæ ſenſum non habent, dolorem, & ærumnas pati poſſunt; proprium itaq. hominis eſt ærumnis vexari: quare rectè ſubiungitur, Homo naſcitur ad laborem. Hæc certè interpretatio probabilis; & quæ valde mihi, placeret, niſi ſuperioris increpationis acerbitas hanc cōſolandi rationem tam citò adhibitam, ægrè admitteret.

Quartò tandem loco potior, atque ſimplicior ſenſus erit, & orationis continuatio cohærentior, vt tanquam prouerbialis quedam ſententia nunc ſubiungatur ab Eliphaz, qua tollat caſum, aſſeratque diuinam erga res humanas & impiorum ſupplicium prouidentiam; quæ videtur profectò fuiſſe mens noſtri interpretis cū explicatio- nis gratia tranſtulit, Nihil in terra ſine cauſa fit; quaſi diceret: Non caſu mala nobis accidunt, neque ex terra germinant, vt ſolent herbe nullo iacto ſemine; pullulāt enim ex noſtrorum peccatorum ſemine; nam (vt ſuprà diximus) qui ſeminant peccata, metunt dolores; non immeritò, non fruſtrā affligimur. Nunc ad ſingulas partes.

In priori ergo hemiſtichio, ſic legimus in fonte. Sanè non egreditur (naſcitur, procedit) de puluere dolor, afflictio, ærumna, labor, iniquitas, peruerſitas; ſed hoc loco pro poena. Illud verò de puluere, videlicet tenuiori, & leuiori, qui in terræ ſuperficie volutatur, acceptū eſt ab interprete pro externa cauſa leui, facili, & quæ in nobis non eſſet; in hanc ſententiā; Noli exiſtimare noſtrarum ærumnarum cauſam externam, & leuem eſſe; ſordes iſtas in quibus iaces, non ex puluere externo contraxiſti, ſed ex te ipſo & latente, atque occulta tui pectoris ſentina nunc procedunt.

In ſecūda parte, Et de terra, propterea rubra, argilloſa, quæ aliquando idem eſt, quod ſuprà puluis; Nō oritur (verbum idem quod ſupra, nō naſcitur, germinat, procedit, prodiit) dolor: primo loco *Aven*, nunc *Ghamal*; idem quod ſupra afflictio ærumna, laſſitudo, labor, malum, calamitas: vox ergo doloris, non tam ad ſenſum, & morbum pertinet, quā ad calamitates, & quæ ſunt cauſa dolendi, ærumnas; quo modo etiam, licet ab alia radice, accipitur Iſa. 53. * vidimus eum virum * dolorum, & ſcientem infirmitatem. Pl. 31. Multa flagella peccatoris. Hierony. Multi dolores: ait ergo Eliphaz nullum eſſe malum penè in ciuitate, quod non faciat Dominus; idque propter noſtram culpam puniendam: quod ſi in vniuerſum intelligat poenas omnes ad ſupplicii peccati pertinere, verum dicit; nam ad originale ſaltem reuocantur omnes ærumnæ, & qui dolores noſtros portauit, pro peccatis doluit, non ſuis; certè noſtris. At verò ſi de peculiari, & proprio peccato intelligat, fallitur Eliphaz: nam aliqui tribulatio non eſt ad peccati poenam; licet frequentiffimè quidem ita eueniat, vt Eliphaz aſſerit; nam mala, quæ videntur ex terra naſci, vt locuſta, Bruchus, & ſterilitas non ſine cauſa, neque ſine ſemine naſcuntur; noſtra videlicet ſcœlœ ſemina ſunt, quæ in hoc mundo, velut in terra excipiūtur, & diuinæ iuſtitie ardore, velut ſole deſuper vrentē fit ſeges noſtrorum ſuppliciorum; ſicut Adam dictum eſt de ſpinarum procreatione, Maledicta terra in opere tuo (Onkelus Propter te) ſpinas & tribulos germinabit tibi; quaſi diceret, Non caſu germinabit, ſed eo ſine, vt tibi nocumento, poenæ, ſupplicio fit; vt opus hoc naturæ, ſit opus intelligentiæ, & nihil in terra ſine cauſa fiat.

Theodotio peccati cauſam clariſſe expreſſit; Maledicta terra in tranſgreſſione tua. Quid, quod neque ciniphes, neque muſcæ naſcantur ex terra, niſi Dei iuſſu, & virga, iuſtitia, & vindicta ſymbolo contingente puluerem terræ? Neque ſolū in terra: cū etiam coeleſtes impreſſiones ex noſtris peccatis efficiantur: nam ex nobis ipſis, noſtrisq. moribus corruptiſſimis vapores excitantur, qui

Paulo a-
prior inter-
pretatio Græ-
corum.
Olympico.
Chryſoſt.

2
Expoſitio
optima.

Peccata ſunt
ſemina ſup-
pliciorum.

אָר
עֲמֵל
Dolor dici-
tur cauſa
doloris.
Iſa. 53. 3.
* Bien ſe a-
cha uade
ver quo vi-
via penado.
Pſa. 31. 10.
Iſa. 53. 4.

Gen. 3. 17.
Onkelus.

Theodotio.

Exed. 8.

qui in tetras, & horrificas nubes coguntur, & in maximas, turbulentissimasque tempestates, ignem, sulphurem, grandinem, spiritum procellarum definunt: vide omnino. 1. Reg. 12. cum enim Dominus ingentia tonitrua edidisset, pluuiamque nociuam, & tempestatem commouisset, dixit Samuel ad populum; [Nolite timere, vos fecistis vniuersum malum hoc, verumtamen nolite recedere à tergo domini.] Non igitur casu punitur impius; sic commertus ipse est; sic decernit Deus, nam quis est iste qui dixit, vt fieret Domino non iubente? Fecit Dominus, quæ cogitauit; compleuit sermonem, quem præceperat à diebus antiquis: destruxit, & non pepercit.

VII. Homo nascitur ad laborem, & auis ad volatum.

- 1 Quatuor viæ connectendi hanc sententiam cum antecedentibus minus aptæ.
- 2 Optimus nexus cum antecedentibus. Diuitia festinanter acquisitæ, facile delabuntur; illa optima, quæ labore constant.
- 3 Digressio ad inertiam diuitum cum paraphrasis. Ps. 72.
- 4 Particula, Et multiplex usus in sacris.
- 5 Multiplex inter Hebræos nomen Auis significatio, & interpretatio. Interpretis etiam Latini varietas. Multæ interim de humanis miserijs, & de impiorum superbia, & interitu.
- 6 Naturalis homini labor, quem fugere non potest.
- 7 Alacriter arripendi labores. Sectari, aut Sectator in sacris quid.
- 8 Per patientiam volumus ad capiendum præmium. Explicatus David.
- 9 Auis in malum, & quid prop. in Hebræo. Explicatus Salomon in Cant.
- 10 Auis pro Demone, & quare. Serpentes alati qui: multa ex prophanis. Explicatus Moyses, & Isai.
- 11 Auis pro ærumnis; & quare.

D. Thom. **D**iuus Thom. sic existimat necti cum superioribus, vt exemplo confirmet nihil sine causa, aut frustra in rebus creatis fieri; nam auis, quod volare deberet, habuit à natura alas, & pennas; at homo, quia ratione præditus erat, & laborare poterat arte, & industria, exquisitaque operandi instrumenta ipse sibi conficere, nulla habuit à natura, aut arma, aut instrumenta sibi concessa; proptereaque homo ad laborem nascitur; auis ad volatum. Nexus hic Physicus.

Caletanus. Caietanus vult confirmari, ærumnas esse peccatorum poenas, quæ abundè homini suppetunt; nam ad laborem, id est, ad peccata, natus videtur: silicique simillimus est, qui ex leuissimo contactu, leuissimaque causa percussus, ex inflammata concupiscentia scintillas emittit scelerum, instar auium volitantes. Sensus durus, & multo cum labore quæsitus; labor item pro peccato non quadrat huic loco.

Ecl. 3. 9. 30 Tertiò, vt Iobum acriter pungat; Homo (supple impius) nascitur ad laborem, & ærumnas; vt sit eadem sententia cum illo Eccles. 3. 9. Bona, bonis creata sunt; pessimis autè bona, & mala. Sed neq. nomen hominis, neque res ipsa petit, vt ad solum peccatorem restringatur.

Quartò Olympiodor & Chrysost. quos supra adduximus, vt Iobum consoletur, quod ærumnæ illi contigerint ex conditione humanæ naturæ, quæ videtur ad labores facta. Sed hæc quoque interpretatio benignior est, quam biliosa, & vehemens Eliphaz oratio patiat.

Quæ diuitiæ stabiles, quæ fallaces. Tandem quintò, vt notet Iobum diuitias sine labore acquisiuisse, non tamen sine iniquitate, quasi dicat; Hac de causa ingenti supplicio affectus es à Deo, quod sine labore, & lassitudine diuitias comparare volueris, & nullo tuo dispendio, aliorum verò detrimento, & iactura repente diues effectus fueris: cū tamen homo ita natus, damnatus potius ad laborem sit, nihil vt sine labore, & sudore cōparare debeat, sed tunc tandem beatum se existimare, beneq. sibi futurū polliceri possit, cum labores manuum suarum manducauerit. Sensus hic cōtemnendus minimè est, tum quod instituto Eliphaz, & toti orationi cōgruat: tum quod similibus alijs sacræ Scripturæ sententijs, cum de diuitibus sermo incidit, confirmari possit. Prouer. 13. Substantia festinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur, id est, quæ festinatò sine

præuio labore, & industria: vel ex Hebr. quæ ex vanitate, nulli labori, & merito debite, & innitentes facultates acquiruntur; non erunt stabiles, minuentur: minus dicit, quàm significat; amittetur facile: quæ autem labore manuum, propria videlicet industria paulatim acquiruntur, & congeruntur, diuturnæ erunt, augebuntur. Quod verò cum illa festinatione coniuncta sit iniquitas, & rapina; cum isto verò lento manuum labore, comes adsit iustitia & innocentia, indicat lectio. Septuag. Substantia festinata cum iniquitate minor fit; cōgregans autem sibi cū pietate multiplicabitur. & Prou. 20. Hæreditas, ad quam festinatur in principio, benedictione carebit, & rursus cap. 28. Qui festinat ditari, non erit innocens; videlicet, vel quia peccat, dū sine labore ex aliorum laboribus, & industria ditescit; vel quia in ea re non erit innocens, i. impunitus. Ab hac voluptuosa, & planè tordida ditescendi ratione longè abfuit Iob, cū de se ipse testetur. c. 31. Si lætatus sum super diuitijs meis plurimis, & quia plurima reperit manus mea: nā manu sua, opera, industria, ingenio, & honestissimo labore locupletatus fuerat; atq. ad iustā lætandi causam subministrare poterat, nā Dei donū est, vt comedat, & bibat quis de labore suo: vt de Iacob Sapientia testatur (nam Patriarcharum sanctorum diuitiæ non fuerunt tordidæ, & immeritæ, sed labore, & merito comparatæ) Honestauit (locupletauit; honestas enim in sacris, non rarò pro diuitijs) illū in laboribus (propter labores) & cōpleuit labores illius; cōpletos; perfectosque effecit, absoluit; videtur enim res vna integra fieri ex labore & diuitijs; cū diuitiæ sine labore non habeant debitū, & naturale initium, & fundamentum, vnde exurgere possint; neq. labor sine diuitijs & præmio, debitum & congruentem finem, & absolutionem: quæ igitur sine labore sunt, nullo solido fundamento fulciuntur, facileq. concidunt & dissipantur. Sanè, vt argutè obseruauit Bernard. sermone 4. ad fratres, Homo, creatus nō fuit ad laborem, nam diues creatus est; at cū opibus & ornamentis suis spoliatus fuerit, nō nisi egenos, & miseros filios generat: nascuntur igitur in summa egestate ad laborem, & qui in peccatis concipimur, & nascimur, ad poenas & labores nascimur. Sic quicumque Adami filius rogatus, quis, qualis sit? id Zachariæ respondet, Homo agricola ego sum quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Septuaginta pro exemplo dixerunt, Quia * homo genuit me. Propterea ijs, qui se velint laboribus subducere, & desidem illam, atque voluptuariam viuendi rationē cōfessari, imprecatur David Psal. 9. [Constitu domine legislatores super eos, ut sciant gentes, quoniam homines sunt,] ad labores & ærumnas damnati, & nati.

Sed libet paululum in hanc ipsam re digredi, in quam est bona Ps. 72. pars, vbi perstringuntur huiusmodi voluptuarij diuites, qui labori & honestati, quasi homines nō essent, nefarium bellum indixere. In labore hominum (homines, Enos, miseri, calamitosi; quasi ipsi miseri & Anasim non essent; quasi non essent eiusdem cum calamitosi hominibus naturæ consortes) non sunt (per Hypallag. labor non est in eis, nullius labores participes sunt) & cum hominibus (Hebr. cum Adam, appellatiuè. cū alijs hominibus ex terra formatis, & confractiōni, atq. contritioni expositis; vel, cum allusione ad Adam primū hominem, cui dictum est; [In sudore vultus tui vesceris pane tuo]) non flagellabuntur. Ideo tenuit eos superbia (Hier. * Ideo nutriti sunt ad superbiam. Prop. Superbia eorum * ligauit eos,] id est, velut torques ornauit: sed nō torques, sed catena, quæ illos tenet vinctos & eternis cruciatibus præparatos; in collo rigido, in pectore prominenti & tumēti relucet, velut torques, superbia) operti sunt iniquitate (induti videlicet veste talari ex iniurijs, & iniquitatibus tota contexta circūquaq. vestiti. Hier. Circundederunt sibi iniquitatem: vestem non murice tinctam, sed aliorum vermiculorum, longè apud Deum pretiosissimorum, videlicet pauperum & innocentū sanguine) & impietate sua: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum (exugunt sanguinē, exor bent tenuiores, comedunt pauperes populi; hæc illorum sagina, prodit, erumpit, Rebiensan de puro gordos, y har. tos de ha?er mal; vel prodit iniquitas, latere non potest; relucet in illorum oculis, fronte, facie, impietas; nitescunt præ impietate; qua pleni sunt. Hieronym. processerunt à pinguedine oculi eorum; videlicet oculi lasciui, impudentes, superbi, irati, indices prauorum affectuum videntur ex suis sedibus dissilire in res externas, quas videt & concu-

LXX.

Pro. 20. 21.

Pro. 28. 20.

Iob 31. 25.

Ecl. 2. 10.

24.

Sap. 10. 10.

Bernardus.

Zach. 13. 5.

LXX.

* Hic legi-

mo de un-

a bajador

ymi legisi-

ma son la-

koz y el a-

gada.

Ps. 9. 21.

3

Paraphra-

sis.

Psal. 72. 5.

Gene. 3. 19.

Hieron.

* Ouidius

de quæ fue-

supadre, y

assi se criam

regalados

y egre y des.

* Echarõ se

al cuello v-

na cadem

resplande-

ciente de so-

beruia.

Hieron.

Hieron.

* *Todo les* concupiscunt) transierunt in affectu cordis (id est, eò vñ viene como que processerunt, vt non contenti præsenti- bus, nouas sibi pintado, y co omnis generis voluptates consingant, & nouis desiderijs mo lo ymagi æltuēt; Pro affectu cordis, in Hebr. * *Pictura*, imago, nā y d. s. f. a, vt corde fingunt, & pingunt, ita exterius exequuntur, vel, assi lo ponē omnia ex votis illis succedunt; vel, multo melius atque por obia, a felicius illis euenit, quā cogitare, aut desiderare potuif pedir de la sent, vltra affectu, vltra desiderium * transeunt) iniquita- boca. tē in * excelso locuti sunt (id est, de excelsus, de coelesti- bus, de Deo; vel superbe, arroganter, efferunt, & extol- * *Su dichay* lunt se loquentes,) & lingua eorū transiit in terra (ne- prosperidad mine illis aut repugnante, aut contradicente, nemine il- corre mas q lorum verbis, & linguæ aditum, & transitum liberū pro- sus desheos. hibente) ideò conuerteretur populus meus hic (claudunt * *Hablā de* oēs illorum latus, ingenti comitatu stipati incedunt, & talanquera. omnes ad eorum comitatum se conuertunt) Et dies ple- ni inueniuntur in eis, (pleni, supple calicis, epulātur quo- tidie splendide, alij que, qui sibi adulantur, & obsequun- tur propinant fœcundos calices) verū tamen propter (iu- xta) dolos, posuisti (laqueos, decipulam) eis: (quidquid mundus de illorū felicitate sentiat, miseri sunt; & pedes iā immiserunt in laqueos, illos cōposuit diuina vindicta) Subito defecerūt; perierunt pp iniquitatem suam (quod hic Eliphaz exprobrat Iobo) imaginem ipsorum ad nihili rediges (quasi dicat, maledixisti pulchritudinis eius, quæ nō est solida, sed fallax, sed imaginaria, sed vmbra- tilis.

4 *Particula*, sacris Litteris; solet enim esse nota similitudinis, tuncque Et. vñ. & videtur sumi in rigore copulandi; nam coniunctio vtran- que partem enūciationis ita coniungit, vt partes ambas, Job. 34. 3. similes in veritate efficiat, vt infra c. 34. Auris verba pro- bat & (sicut) guttur, escas disudicat. Marc. 9. Omnis igne salietur, & (sicut) Omnis victima sale salietur id est, om- nes homines, iusti præsertim, & prædestinati igne tribu- lationem condientur, sicut, ex præcepto Leuit. 21. 21. in omni victima debet sal adhiberi. Solet etiam particula copulatiua esse nota dissimilitudinis, quasi dicas, alioqui, Genes. 6. 3. vel attamen, sicut particula aduersatiua. Genes. 6. Non permanebit spiritus meus in homine in æternū, eruntque Genes. 4. 2. dies illius & c. id est, sed erūt dies illius. Gen. 4. Fuit Abel Prou. 2. 21. pastor ouium & (verumtamē, at) Cain agricola. Prou. 2. Qui recti sunt habitabunt in terra, impij verò (Hebr. & impij) de terra perdūtur: deniq. pōt simpliciter accipi ita vt iūgat duas partes, & augeat sensum prioris; quib. om- nibus modis potest præsenti loco seruire, vt iā constabit.

5 *Et aus ad volatum*. Ingens est de huius hemistichij sen- su inter interpretes cōcertatio, pp dictionem, (Aus) cui in fonte subest (Reseph) & sic habetur, filij Reseph volāt vel Eleuant se volando. Hebraizantes vero vertunt, Pru- nā, aut carbonem accensum scintillas auem, Dæmonem. Magna inde interpretationum, & sententiarum varietas. Et primò quidem Latinus interpretes Habac. 3. vertit, Diabolum. Egredietur diabolus ante pedes eius: quo lo- co Hierony. ex Hebræorū sententia asserit, Reseph, esse nomen principis Dæmoniorū, sicq. dictum, quasi auem, propter nimiam celeritatē, & discursum quoquo versus: & sic R. Salomon hic dixit, Filij Dæmonum eleuabūt vo- latum, vt hic sensus surgat; Homo natus est ad laborem, & humiliationem, vt labore fractus & debilitatus fastū deponat: at filij dæmonis superbientes volare nituntur, volant, extolluntur, eleuant sese, è raptu viuere volunt, non labore, & sudore, sed instar auium, quæ neque ferūt, neque metunt, & tamen pater coelestis pascit illas.

Secundò, illam etiam vocem aliquando vulgat. vertit ignem Pl 77. Tradidit grandini iumēta eorum, & posses- siones eorū igni, id est, fulminibus, fulguribus: & Cāt. 8. Lampades: quare Hebræi dicunt Reseph, significare car- bonē accensum, aut prunā. Et Rabbi Mardochai in suis concordatijs, propria, & metaphorica huius vocabuli si- gnificata enumerat hoc ordine, atque his verbis; Pruna, Carbo accensus, Tæda, Lampas, & per translationē Fer- rum sagittæ, Ægritudo calida, Febris calida instar prunæ, quæ citò interficit, vt pestis. Deut. 32. Exurentur fame, & confumentur (Reseph) ardore. Hoc ergo loco filij Reseph, id est, filij ignis, aut prunæ, vt Regia vertit, intelligūtur im- pij digni igne, & gehenna: sicut filius mortis dicitur di- gnus morte. Quare hic sensus fiet; Impius ad laborem, & cruciatum natus est (Nam Diabolo & angelis eius para- tus est ignis) in quem cadet rapdē, quantumuis nūc ele- uet se, & volet, atq. volatu ex dolorum laqueis, & malo-

rū penis auolet, & sese eripiat. Sed tamen per filios ignis, aut prunæ intelligi debere. Scintillas genitas, & profilien- tes ex igne, est plurimorum consensus, R. Abraham, & R. Leui in comment. Thargum. Pagnin. Vatabl. Isidor. Cla- rius. Biblia Guarini. Hæc lectio duplicem quoque habet explicationem; primam, Homo ad laborem natus est, & scintillæ volant: vt dum laboraret, & terram ligone ver- teret lapidesq. confringeret, scintillas ex lepidibus & sili- cibus extunderet: ingentis laboris opus. Secundum; Ho- mo natus ad laborem, quò fructum sibi, & victum com- paret; sicut enim ictibus cum labore eliciuntur ex lapidi- bus scintillæ, ita etiam cū labore terræ fructus percipien- dus est. Thargum dixit, Filius hominis ad laborem natus est, & finis eius tanquam scintillæ, quæ saltant ex prunis, & eleuant se, ac si volarent, id est, Miser, & ærumnosus homo ad laborem natus est, licet enim videatur in oculis aliorum hominum viuere, lucere, splendere, scintillare; sed facile igniculus ille, leuissimuq. splendor euanescit, & extinguitur: non aliter atque scintilla, quæ in medio ascensu euanescit, neque ex sublimi volatu maius emo- lumentum habuit, quam quòd in omnium oculis extin- cta est: sic fulgetra sulphurea, quæ volantia pueri appel- lant, acceptus in sulphureo puluere igniculus in sublime euehit, vt in omnium oculis extinguantur, & pereant; & vulgi prouerbium, & fabula fiant. His præterea accidit, vt cū breuissimo, & leuissimo vitæ, & felicitatis splen- dore scintillis similes sint; sed morientes tamen solem de- ficientem referant, quem nemo aspicit, nemoq. illum ser- monibus vsurpat, nisi cū defectum & tenebras patitur.

Tertiò, vocem illam (Reseph) Vulgatus vertit Auem, tū hic, tum Deut. 32. [Deuorabunt eos aues:] consentit etiā R. Moyf. hoc loco, & Septuag. Pulli autem vulturis ap- tissimè volitant. Complut. Pulli aquilarum sumētes spe- ciem, quæ volatu excellit, pro genere eius. Symmach. Fi- lij volatiliū attollunt pennas. Aquila. Filij volucris: idē quoque agnouit Hieron. Psal. 75. nam vbi Septuaginta dixerunt, Confregit potentias arcuum; Hieron. legit Vo- latilia arcuum, id est, sagittas splendidas instar prunarū, pennatas, celeres, volantes instar auium; denique in ea voce agnoscunt Hebræi celeritatem quandam ex vola- tu, vt supra ex iisdem Hebræis asseruit Hieronymus.

Hinc iam multiplex conficitur sensus, Primò secun- dum Chrysostomum, & plerosq. Latinos; Naturale est homini laborare, sicut auis generi volare; naturale quo- que mortalibus est victum sibi cum labore, & sudore pa- rare, sicut ē contra aus nullo labore, alienis fruitur agri- colæ laboribus; est ergo similitudo quædam cum dissimi- litudine iuncta in hanc sententiam; Ne putes, dō Iob, alie- nas esse à te ærumnas, homo cū sis; neque verò te in his calamitatibus despicias; non enim minor de te generali omnium prouisorio Deo cura est, quā de auibus, quibus neque laborantibus, neque metentibus, liberè tantum volantibus, & quasi per otium canentibus victum quoti- dianum impertit benignissimus creator: non enim vel ærumnosum hominem minoris æstimat, vel canoram, auiculam pluris facit: Ergo ne te despicias, quem Deus non despicit. Similiter argumentatur Christus Domi- nus Matth. 10. à minori, [Nōne duo passerēs asse veneūt? Nolite ergo timere; multis passerib. meliores estis vos.]

Secundò, quod etiam indicat Chrysost. videtur simili- tudo in eo posita, quòd homo nequeat subterfugere la- borem, cū non sit ē genere volucrum, quæ volatu sibi consulunt, & vincunt laqueorum, viteq. discrimina: sicut à Sapiente scriptum est, [Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. & Olee 11. Auolabunt quasi aus ex Ægy- pto. & Pl. 138. Si sumpsero pennas meas diluculo, & am- bulauero in extremis maris;] quod ad declinationē peri- culi pertinet, id est, Si velim fugere instar volucris pēna- tæ: nisi fortè pennas aus, vela nauis intelligat, nomini- bus, rebusq. ipsis inter se colludentibus: nam parum di- stant aus & nauis, atq; sicut illa pennas, ita & hæc vela- dat ventis, atque vtraq; volat, fugitq. velocissimè. Homo ergo (inquit Eliphaz) frustra tentabit ærumnis, atq; do- loribus, & mille casuū laqueis se subducere; non. n. pote- rit auolare neq; omnino euadere: simili dicēdi ratione di- ctū est ab Isa. [Ecce tribulatio, & tenebræ, dissolutio, & angustie, & caligo persequēs; & nō poterit auolare de an- gustia sua,] id est, nullū habebunt miseriæ perfugiu.

Tertiò, Greg. & Philip. alacritatem quandam, & pa- tientis animi constātiā in sustinendis laboribus impe- rari

Qui filij ignis. R. Abrahā. R. Leui. Pagninus. Vatablus. Clarius. Biblia Guarini.

Thargum.

Impij simi- les fulgetris volantibus.

Impij simi- les soli defi- cienti.

Deut. 34. 24 R. Moyf. LXX. Complut. Symmach. Aquila. Hieron. Psal. 75. 4.

6 Chrysost.

Matth. 10. 29.

Chrysost.

Prou. 1. 17. Osee 11. 11. Ps. 138. 9.

Isa. 8. 22.

7 Greg. lib. 6. cap. 6.

Alacritas :
amplectedis
laboribus.

1. ad Timo.
6. 11.

* *Buscad oc*
casiones de
padecer.

Quid secta
ri, aut secta
tor i sacris.

Stāxw
Chrysof.

Ad Tit. 2.
14.

Gregor.
2. Cor. 4. 16

Chrysof.

Ambros.

rari existimant; Homo, inquit, alacriter se dedat patiētiē, & conuolet ad arripiendos labores, sicut auis naturali quadam voluptate volatui se committat. Quod ēt Paulus pręcepisse videtur Timotheo; nā inter alia sic iubet; * Sectare patientiam mansuetudinem; verbo sectandi vehementia, studium, alacritas importatur: est enim Gręcū (*Dioco*) non solum sectari, sed etiam illo modo persequi, & insequi, vt inuestigare & inquirere diligenter, & studiosē videamur, cūm videris sustinentē, patientiāq. materiam conuola ad illam, arripe, tibi ē manibus elabi ne permittas. Similem in voce sectādī, aut sectatoris vim, ab alio licet themate, agnouit Chryl. super id ad Titum 2. [Qui dedit semetipsum, vt mundaret sibi populum acceptabilem sectatorē bonorum operū. Sectatorem, inquit, hoc est, magna cum alacritate, atq. ingenti studio, & animo virtutis opera capeffentē; qua in re vehementia quādā adfit, necesse est. Nescio quid etiam cū volatu, & auisū natura coniunctū videtur Gregor. agnoscere in illa Pauli sententia 2. Corinth. 4. Licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Quia (inquit Greg.) inde mens ad summa euolat, vnde caro in infimis durius laborat, & Chryl. eo loco sic rogat; Quo pacto renouatur? respondet; Fide, Spe, animi promptitudine: addit Amb. Anima ope futuri pręmij renouatur; & corpori corruptio hęc proficit ad immortalitatem, merito animę. Igitur hęc quoque sentētia hinc confluet; Homo nascitur ad laborem, & auis ad volatū; vtrique verō finis vltimus, aut victus, aut vitę felicitatis est. Homini ergo labor nō est finis, sed mediū ad victum, & vitę tranquillitatem comparandam, sicut auis volatus finis non est, sed instrumentum ā natura datum, quō prędam, & victum sibi suisque pullis conquirere possit; ergo homo patienter, quidquid laboris est, ferat; quō melius ad futurę vitę, & beatitudinis pręmia euolare possit.

8

Pf. 124. 6.

* *Tuā passo*
entre passo;
como podia
gr una gēto
Uorofay asti
gida.

Vi quis per
patientiam,
& labores
ad premia
conuolet.

Aētor. 5. 41.

Hebr. 12. 1.

Pf. 15. 3. 4.

Neq. sine obseruatione prętereundum, verē atque appositē dici per patientiam conuolare ad beatitudinē: non enim tantūm per patientiam sensim, & pedetētim ad superna gaudia accedimus, iuxta id * Eūtes ibant, & flebāt, mittentes semina sua: nā illa eundi repetitione, peculiaris quidam affectus, & in ambulando ratio tristibus atq. lugentibus conueniens significatur; sed etiam paulō celerius, & alacrius more gaudentium; cūm scriptum sit, Ibant Apostoli gaudentes ā conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumelia pati. Currimus etiam; sicut ait Paulus. Per patientiā curramus ad propositum nobis certamen: neque verō currimus solū, sed volamus iam, atque laborum & ærumnarum pennis subuehimur in sublime, cūm hic dicatur nō aliter homo comparari ad laborem, quām auis ad volatum. Mirabilis hęc celeritas, qua in superna conscendimus volatu perniciosissimo, renouati (vt Paulus loquitur) sicut aquila, nouis pennis nouarum pœnarum; indicatur *Pfal. 15.* Sanctis, qui in terra sunt eius, mirificauit omnes voluntates meas in eis. Multiplicatę sunt infirmitates eorū, postea accelerauerunt. Nam in quibus Deus beneplaciti sui, & charitatis voluntatem declarat, multiplicatque infirmitates laborum, persecutiones, ærumnas (iuxta Augustinum, Basilium, Theodoret. Euthymium) hi, inquam, accelerāt ad superna, & ad cursum strenuē, & gloriosē conficiendum. Rectē igitur *Apoc. c. 12.* cūm adest terribissimus draco deuorare, & persecutionis virus euomere paratus, datę sunt mulieri (videlicet Ecclesię & fidelib.) alę duę aquilę magnę, vt volaret in desertū locum suum, sibi paratū ā Deo. Tum etiam Paulus externis malis renouatus interiūs, velut uolucris cœlo, in cœlis conuersatur.

9

Ex his omnibus cūm nihil planē contemnendū sit, vt quę utilia sint, & pietatem promouere possint, neque omnino ā loci huius contextu, & sententia aliena videantur; sed tamen vltimo loco subiiciam, quōd fortē cōtextui, atque etiam originali uocabulo congruere maximē videbitur. Auīs ergo hoc loco neque simpliciter, neque in bonum accipi debet; neque ea omnino uox in bonum sumitur in Scriptura, vbi subsit *Reseph*: & cū ignem, auem, morbum ardentem, sagittam significet, certē videtur unico significatu comprehendere id, quod uolando adurit, uel adurendo discurret, & uolat. Habetque cognationem cum *Saraph*, quod est exurere, aut succendere; & celeritatem etiam affert volatui similem, ut inferiūs dicam; In malum verō accipi subiectis exemplis cōstabit. *Deut. 32.* Deuorabūt eos aues, id est, comburentur ignitis auibus,

August.

Basil.

Theodoret.

Euthym.

Apoc. 12. 14

1. Cor. 4. 16

Phil. 3. 20.

Auīs in ma
lū, & quid
proprie.

Deut. 34.
24.

vel peste, aut carbunculis malignis, quę lues uolet celeriter, & omnia peruagetur, & perdat: peius aliquid intellexit Onkelos, inflati erunt fame; & comesti ab auibus, & uexati ā spiritibus malis. *Pf. 75.* Potentias arcuum; id est, splendentes sagittas, potenter & celeriter discurrentes, transfigentes iubitō. *Habac. 3.* Egredietur Diabolus: indicatur in egressu volatus, & celeritas, in Diabolo lues mortifera omnia exurens, & sacro igne succendens. *Pfal. 77.* Possessiones eorum igni, id est, fulmini, quod uolando adurit. *Cāt. 8.* Lāpades eius, lampades ignis: pertinacia amulationis, & zeli cōparatur lampadibus, aut fulgetris aut coruscationibus maximarum flammarum, quę celeriter se produnt, & exurgunt mirabiliter, vimque suam momento explicant. Et cūm alibi, quā in prędictis locis, non reperiatur ea vox in Scripturis, cogimur etiā hoc loco in malum accipere, & eleganter cohererebit cum prima parte; vt sit humanę miserię amplificatio, Homo ad laborandi, & operandi molestiam, & lassitudinem natus est; & insuper circa illum circūuolant mala, & aues molestissimę, & nequissimę illius capiti inuolitant.

Sed pro quoniam hęc mala auīs accipienda est? Primō potest accipi pro Dæmone; non quidem eodem sensu, quem supra indicauimus; sed ut augeat humanā miseriam; Homo ad laborem natus est, & pręterea Dæmon circa illum uolitat, paratus in illum insilire: neque apud quosdam uisus est dissimilis omnino sensus illius sententię, Orate ut non intretis in tentationē; spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, i. ad carnis infirmitatem accedit spiritus inimici promptitudo, celeritas, astutia, studium nocendi; atque ex utroque ingens mortalibus periculum creatur. Neque verō inauditum est auīs nomen pro Dæmone; morantur enim sicut auiculę, Dæmonum cateruę in aere caliginoso, qua ratione a Paulo dicuntur potestates tenebrarum; & ā Christo Domino Volucres cœlij; atque potest hoc loco esse pulchra allusio huius auīs funestę, adurentis, & circumuolantis, ad serpentes ignitos, qui *Num. 21.* dicuntur, *Saraph*, & flatu, aut morfu adurebant; quos pennatos fuisse, & populi capitibus inuoluisse, quorundam non imperitorum sententia est: id quod ex *Isa. 40.* colligitur. De radice colubri egredietur regulus, & semen eius absorbens uolucrem, quem locū alij legendū putarunt, Absorbens uolucris; ubi *Isa.* comminatur Philistęis exitium miserandum ab Ezechia pronepotę Ozie, foreq. ut Ezechias sit uelut Serpēs absorbens uolucrem, i. flatu, & saltu, uolatu quoq. uolucres interficiens. Arabia enim, ut Solinos scribit, abundare dicitur alatis serpentibus; quare res hęc Iobo, & eius amicis, Syriique omnibus nota, & familiaris. Tum etiam dicuntur esse apud Rhindacum in Ponto serpentes, qui insiliant pernicioso uolatu in uolucres, easque rapiant, & deglutiant. In Ægypto uerō scorpiones alatos esse etiam Ælianus author est: cuiusmodi etiam sunt uiperę quędam, quę iaculorum more, aut instar ocyssimorum cometarum uolant, & rapidissimē uibrantur, authoribus *Plin.* & *Aetio*, dum de Cenchrite serpente loquitur; quę, dum se ad ledendum parat, aiunt extendere se ipsum, ac ueluti iaculum uibratū corporibus inuolare; Rursusq. idem *Plinius* hunc serpentem iaculum (sic enim uocant) ex arborum ramis uibrari scribit: denique in India plura serpentum genera alata reperiri uetus fama est: nam de Africa abundē id testatur *Lucan.* cum de Natrice serpente, qui in aqua quoque uenenum spargit, atque de iaculatricibus illis uolucris, uiperisque sic loquitur.

Et *Natrix uolator aque iaculique uolucres.* Non aliter idē *Isa. cap. 30.* describit Ægyptum funestam, exitiosamque Iudais; In terra tribulationis, & angustię leģna, & leo ex eis, uipera, & regulus uolans: nam illa Ægypti terra huiusmodi truculentis belluis, leonibus, basiliscis, anguib. uiperis, iaculis, regulis uolantibus, funestis, uenenatisque uolucris oblecta est: quare sicut illo *Isa. 14.* loco auīs funesta, quę ad uolatum se comparat, id est, ad ledendum, & urendum suo uolatu, ita etiam *Pfal. 90.* iunguntur sagitta uolans in die, negotium, uel pestis, perambulās in tenebris, & Dæmonium meridianū; quod etiam serpentis, & uiperę instar ledit, & mordet discurrendo & uolando: nam (*Keteb*) ā mordēdo uel excindendo dicitur, quare incurfus demonij meridiani, uel morfus, ut Hieron. transtulit, est ille ipse morfus amarissimus *Deut. 32.* qui funestis auibus tribuitur, respōdēte utrobi- que eadē uoce originali: neq. hęc alarum, & uolādi trās-

Onkelos.

Pfal. 75. 4.

Habac. 3.

Pfal. 77.

Cant. 8.

* *Del fuego*
de los celos
salen unas
grādes llama
radas, y
unos repenti
nos impetus
de apodera
dos.

19

Matth. 26.

41.

Marc. 14.

38.

Ephes. 6. 12.

Luc. 8. 5.

Num. 21.

Ignitis ser
pentis qui
& quales.

Isa. 14.

Serpentes

alani.

Arabia a
bundās ala
ris serpenti
bis.

Solinos.

Aelia. li. 16

cap. 42.

Pli. lib. 2. c.

25. *Aetius*

Tetrab. 4.

Ser. 1. c. 27.

Pli. lib. 8. c.

23. *Mega*

sthenes. li. 1.

c. 6. & Aelia

lib. 9. c.

42.

Luc. lib. 9.

Isa. 30. 6.

Pfal. 90. 5.

קטב

Horat. li. 2.

Sary. 1.

latio

latio incognita est Latinis poetis, cum Lyrius dixerit.

Sed me tranquilla senectus.

Expectat, seu mors aëris circumvolat alis.

11

Quod si non demonem, neque eiusmodi nocturnas aues intelligas, certe licebit ærinas, calamitates, dolores acerrimos, vrentes, mordentes, conficientes vitam humanam & in hominem statim, atque editus est, inuolantes, eiusque capiti insidiantes intelligere; nam hæc obsident, & circumueniunt vitam humanam, & adunco rostro pungunt, atque dilacerant. Et tu, o Iob (inquit Eliphaz) cum hæc ita sint, existimabas te iucunde & tranquille diuitijs sine labore partis fruiturum? dedisti certè iam poenas meritissimas, & clare perspicis causam illam, sine qua nihil in terra fiat.

VIII. Quamobrem ego deprecabor Dominum, & ad Deum ponam eloquium meum.

1 *Multiplex huius sententia acceptio. Patientia lenitur diuina ira; impatientia promouetur.*

2 *Pronomen Ego, emphasis causa. Particula Verumtamen quæ proprietatem. Quid deprecari ex Hebræo.*

3 *Quid sit ponere preces coram Deo. Verba, quæ motum non significant, aliquando motum capiunt.*

1

Dupliciter accipi potest; primò, ut velit Eliphaz astringere diuinam prouidentiam scelerum vindicem; Ego (inquit) agnoscam Deum iudicem æquissimum; atque eius peculiarem erga res humanas prouidentiam suspiciam, & reuerbor, quam etiam seruat erga res alias: quare statim subiungit prouidentiam in meteoris. Vel certè conatur Iobum adducere, ut respiscat, idque suo exemplo latenter proposito; Tu, o Iob, de tua sanctitate ut volēs sentito, atque in tuis istis ærumnis te pro tuo sensu, & infirmitate gerito; ego (enim) deprecabor Dominum (Ego, Deum fortem, qui solus potens est homines e malis eripere) & ad Deum (elohim æquissimum iudicem) ponam (Hebr. dirigam) eloquium (preces) meum; nam qui iuste irrogat poenam, non nisi prece placari debet. S. S. Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringet duriem, id est, rigorem, & seueritatem prolatæ à Principe sententiæ. Non dissimile id, Laudate Dominum, quoniam bonus est Psal. (preces viles) præcinite Domino in confessione. Non ineptè suspiciantur quidam pro, *Exarchete*, quod est incipite, aut præcinite, dictum esse à Sept. *Exarchete*, excantate, auellite Deum ab ira, quam in vos conceperat & lenite illi confessione; nam si vestra peccata Deum, quasi incantatione ad furorem concitarunt, excantabitur humili peccatorum confessione. Confitere igitur (ait Eliphaz) peccatum tuum, & da gloriam Deo, deprecatus veniam. [Nam simulatores & callidi prouocant iram Dei; neque clamabunt, cum vincti fuerint:] sicut de impio. S. S. [Cum esurierit irascetur & maledicet regi suo, & suspiciet fursurum:] videlicet cum extrema iam clade conficietur, vnicum illud subsidium, quod in Deo placando positum erat, omnino contemnet, atque in Deum regemque suum, quem precibus, & peccatorum detestatione placare debuisset, conuitia & maledicta congeret, & cum oculos in cælum sustulerit, infensus illud intuebitur, & quod inde sibi mala immitti sentiat, et graue illud sibi presentiet.

Pro. 25. 15.

Psal. 146. 1. *אֲדַבְרֶה אֲדַבְרֶה*

Iob 36. 13. 1/a. 8. 21.

2 Olympiod.

Particula verumtamen.

אֵלֶם

Ego. Olympiodor. accipit pronomen hoc explicatum emphasis, & arrogantis causa, quasi diceret; Ego gratias Deo agam immortales, quod non sum, sicut tu, diuinæ prouidentiae criminator, avarus, rapax, sæuus pauperum dilaniator &c. atque hunc sensum videtur indicare illa particula aduersatiua, Verumtamen. Alij accipiunt mitius, ut consilium Deum deprecandi videatur suggerere; id quod suauiter & amice fit in sua persona; quasi diceret (si tuo ego loco essem, omnino precibus vacarem, & deprecationi meorum peccatorum: & hanc optimi consilij rationem particula illa videtur confirmare, quæ aliquando asserit, utique, certè, id ego mihi tanquam optimum eligerem; est etiam non rarò optantis; Vtinam hanc ego mentem semper habeam Deum deprecandi; vtinam eandem tu assumas, quæ valde tibi salutaris existeret: vel tandem tertio; Cum te o amice Iob, omnem patientiæ & honestatis rationem contempsisse videam, nihil mihi officij erga te reliquum esse video, quam ut Deum pro te depre-

cer, ut te ad se conuertat, longeque errantem ad tramitem pietatis reuocet. Sed si verbum Deprecandi vrgeamus, in fonte quidem est (Daras) quod etiam Deprecari vertit Vulgatus Isa. 11. [Qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur.] Propriè verò est querere, inquirere, ad aliquem se conferre opis, & auxilij implorandi & deprecandi gratia; tum etiam interrogare, vel consilium petere ab eo, qui superior est, vel potentior nobis sit: à qua radice dicitur Genes. 26. Perrexit Rebecca, ut consuleret (interrogaret, deprecaretur) Dominum: & Ezech. 20. [Ut interrogarent Dominum.] Potest ergo esse sensus; Ego potius requirerem Deum, & quærerem ab eo humiliter & submisè ærumnarum causam: deprecabor igitur, ut tibi aperiatur quorsum te puniat; tu item quærito, & deprecator idem.

Ad Deum ponam eloquium meum. Philip. notat, Sermonem in conspectu Domini constituere, idem esse, quod humilè se & patientem Deo præbere: sic ille; [Hoc loquar ante eum, quod humilitatem meam ipsi commendet, non ut me superbia, sicut te, notabilem faciat.] Rectè; licet quidem Ponere ad Deum eloquium idè videatur esse, quod deprecari, dirigere orationem ad Deum aptè, concinnè fundere preces. Quod verò ad Scripturæ phrasim pertinet, notandum est, verba, quæ motum non afferunt, posse illum habere apposita præpositione, Psal. 72. [Perdidisti oēs, qui fornicantur abs te,] id est, qui fornicando, & idola colendo recedunt à te. Isa. 42. Taceant ad me insulæ, id est, tacètes cōuertantur, & accedant ad me audiendū. Sic ergo, *Ponam ad Deum eloquium*, id est, ad eum confugiā locuturus, & effusus in conspectu eius orationem meā.

Quid propriè deprecari.

W11

Isa. 11. 10

Gr. 25. 22.

Ezech. 20. 1

3 Philip.

Verba quæ motum non significant, aliquando cum motu exponuntur. Ps. 72. 27. Isa. 42. 1.

IX. Qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia absque numero.

1 *Multiplex huius sententiæ scopus.*

2 *Magnus ad molem & perfectionem.*

3 *Inscrutabile quid in sacris; & quot modis vertatur à Vulgato. Isaias elucidatus.*

4 *Mirabile, aut miraculum etiam in natura operibus; quid propriè ex Theologis & sacris.*

5 *Innumerabile respectu nostræ intelligentiæ. Hyperbole multis exemplis ostensa.*

DEi potentiam, & mirabilitatem in agendo explicat, vel ut terreat, & comprimat Iobum; quem putat auersus numen inolescere; vel ut deliniat, & consoletur ærumosum, & afflictum hominem, proposita diuinorum operum magnitudine, ut memor sit Dei, & delectetur: vel ut saluti rebusque desperatissimis medicinam presentissimam, & sapientissimum medicum ostendat, qui potens sit e malis omnibus eripere; vel tandem, ut prouidentiam statuatur in rebus creatis, quam erga res humanas, & impiorum supplicia superius indicauerat.

Qui facit. Parat, disponit, aptè, concinnè, exquisitè facit, ex proprietate verbi Hebraici *Magna*. D. Tho. ad magnitudinem molis cœlorum, & syderum refert, quorum, cur tam magna sint, non sit alia causa, quam voluntas altius supremi, sapientissimique mundi creatoris, & moderatoris. Sed magnitudo quidem frequentius in sacris litteris sumitur pro quantitate & mole, quam vocant, perfectionis, sicut Iere. 10. [Magnus es tu, & magnum nomen tuum:] & Ps. 135. dicuntur, [Sol & Luna, luminaria magna,] non quidem amplitudine, & mole, cum multis syderibus sint minora, sed magnitudine, & robore virtutis, actionis, efficacitatis, luminis: quare idem in hoc loco sensus, qui Ps. 185. [Qui facit mirabilia magna,] id est, insignes quosdam, præclaros, magnificos effectus.

Inscrutabilia. In Hebr. Absque scrutatione, Id est, occulta, & quorum rationes, & causas non possit perfectè inuestigare homo. Sept. Non vestigabilia: eadem vox, atque sensus, qui Mt. 144. Magnitudinis eius nō est & finis prop. Non est scrutatio. Hierony. [Magnificentiae eius non est inuentio:] illa etiam vox originalis significat, Profundū infra c. 38. [Nunquid ingressus es profunda maris, & in nouissimis.] (Hebr. in scrutatione) abyssi deambulasti? itaque hic, Magna absque scrutatione sunt, profunda, immentia, in altissimo ignorationis, & inscitie nostræ, quasi pelago abstrusa, & demersa; quorum profunditatis non sit finis: quod si ab Eliphaz dicatur, ut Iobum velit instruere,

1 Quis sit huius sententiæ scopus.

2 D. Thom. Magnus pro quantitate molis, & perfectionis. Iere. 10. 6. Ps. 135. 7.

Psal. 175. 4

3 LXX. Hieronym. Psal. 144. 3 * Noay bal larle cabo, ni fondo, ni suelo. Iob 38. 16.

struere, tam esse profundam diuinæ prouidentia atq sapientia abyssum, cum hominem obruit miseris, vt perspectas habere non possit omnes suæ calamitatis causas, certe erit eadem sententia cum illa Isa. 40 [Quare dicis Iacob, & loqueris, Israel, Abscondita est via mea à Domino,] (nulla illum mei cura tãgit) & à Deo meo iudiciũ meum transiit (præterit ea, quæ ad meæ causæ absolutionem, & hostium vindictam spectant) Qui creauit terminos terræ (præterea qui omnia moderatur,) non deficiet, nec laborabit (ne putes te ab illo despici, aut contēni, quod in mundi totius agitandi munus intentus, nullũ habeat liberum tempus, quo rebus tuis prospiciat) Nec est inuestigatio sapientia eius, te nesciente scit ille, cuius sapientia & potentia infinita vis est, quid facto opus sit, in tuis vel ærumnis, vel incolumitate; ille tenet rerum omnium causas, mouet, moderatur.

Gregorius. *Et mirabilia.* Gregorius de miraculis supernaturalibus accipit; sed fortè ad naturæ opera quoque pertinet, de quibus dictum est Ps. 71. & 135. [Qui facit mirabilia magna solus:] statimque subiunguntur creationis opera. Sic August. tract. 24. in Ioan. ait, [mirabiliorem esse grani in terra multiplicationem, q̃ illam quinque panum:] idemq. cum de miraculis loquitur 10. de Ciuit. c. 12. [Quidquid (inquit) mirabile fit in mundo, profectò minus est, quam totus hic mundus, id est, cœlum, & terra, & omnia, quæ in eis sunt: sicut autem ipse qui fecit, ita modus quo facit, occultus est, & incomprehensibilis homini; quamuis itaque miracula visibilium naturarum videndi assiduitate viluerint, tamen cum ea sapienter intuemur, inusitatissimis, rarissimisq. maiora sunt.] Sic August. & Nazian. cum quedam naturæ opera stupenda cōmemorasset, semel & iterum vocat illa miracula in Præceptis ad virgines,

Quis tandem numerare queat miracula verbi?

Quin etiam in paruis eadem miracula lucent.

Dicuntur autem naturæ opera mirabilia, quatenus procedunt à diuina potentia, quam nos comprehendere non possumus, vt D. Thom. docuit agens de Spiritual. creat. Sed hoc tamen loco sapienter idem D. Thom. addidit, ea dici mirabilia, quæ cum pateant, earum tamen causæ inuestigari non possunt. Sed certè vis huius vocabuli ea est in sacris, vt significet non solum id, quod admirationem affert ex ignoratione causæ, sed quidquid est absconditũ, & superat vires nostræ intelligentiæ, Iudic. 13. [Cur queris nomen meum, quod est mirabile?] & Ps. 130 [Non ambulauit in magnis, nec in mirabilibus super me,] id est, Non me extuli ad ea, quæ meas vires, aut ingenium superarent. Symmach. [In maiestatis, neque in transcendētib. me.] Dilucidè & eleganter Theodoret. [Me ipsum metiebar, & quæ me excedunt non aggressus sum.] His omnibus modis explicantur mirabilia. Deus igitur (inquit Eliphaz) magnificentissima opera edit, quæ & vires, & intelligentiam nostram longissimè superant.

D. Thom. *Infinitum in nostra numeratione.* D. Thom. existimat hoc dictum ad tollendum illorum errorem, qui existimarunt res eo ordine à Deo procedere, vt non nisi vnicus immediatus effectus à Deo procederet, ab hoc alius, deinde suo ordine serieque vniuersi alij; docet igitur plurà à Deo processisse, imò cuncta ab illo immediatè pendere, in quibus ipse intimè adest: subtiliter D. Thom. Rursus Caietan. & alij hanc innumerabilitatem rerum creaturarum considerant non re ipsa, sed in nostra cognitione & numeratione: numerare enim omnia non possumus. Sic etiā Didymus. Sed fortè hyperbole est, sicut & id Ioan. 21. [Alia multa fecit Iesus, quæ si scribantur per singula neque ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros:] quod Isidorus Pelusiota lib. 2. epistola 99. intelligit non solum de operibus à Christo Domino, dum in mortali carne viueret, patratis, sed etiam de alijs in mundi initio factis, nam omnia per ipsum facta sunt. Horum ergo historiam & numerationem ait hyperbolem fore, ut non posset mundo capi. Huius figuræ (ne quis existimet inuitam huc à nobis trahi) passim occurrunt exempla; cuius generis illa sunt. Deut. 1 [Urbes murae vsque ad cœlum.] Exod. 3. [Terra quæ fuit lacte, & melle. Ps. 106. Ascendunt vsque ad cœlos, & descendunt vsque ad abyssos:] alia congerit Isidorus loco indicato. Cyrillus li. 12. in Ioan. c. 68. August. Epistola 59. ad Paulinum.

Didymus. *Hyperbole.* Didymus. Sed fortè hyperbole est, sicut & id Ioan. 21. [Alia multa fecit Iesus, quæ si scribantur per singula neque ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros:] quod Isidorus Pelusiota lib. 2. epistola 99. intelligit non solum de operibus à Christo Domino, dum in mortali carne viueret, patratis, sed etiam de alijs in mundi initio factis, nam omnia per ipsum facta sunt. Horum ergo historiam & numerationem ait hyperbolem fore, ut non posset mundo capi. Huius figuræ (ne quis existimet inuitam huc à nobis trahi) passim occurrunt exempla; cuius generis illa sunt. Deut. 1 [Urbes murae vsque ad cœlum.] Exod. 3. [Terra quæ fuit lacte, & melle. Ps. 106. Ascendunt vsque ad cœlos, & descendunt vsque ad abyssos:] alia congerit Isidorus loco indicato. Cyrillus li. 12. in Ioan. c. 68. August. Epistola 59. ad Paulinum.

X. Qui dat pluuiam super faciem terræ, & irrigat aquis vniuersa.

1. *Peculiaris Dei prouidentia & maiestas in pluuiarum gubernatione, Nomen Dominus, & Adonai.*
2. *Flumina, ubi defunt pluuiæ.*
3. *Varia Hebraizantium lectio. Quid apud illos platea; tum etiam apud Vulgatum.*
4. *Pluuiæ mentio in diuino supplicio.*

Perique existimant hic doceri prouidentiam in naturalibus: & primum quidem in pluuiarum, & imbriũ immisione: vt enim Chrysostomus hoc loco ait. hoc primum est illius beneficentiæ munus, quo & vita nostra, continetur, & temporum vicissitudo declaratur. Pluuiarũ ergo, & imbrium partitio in diuersas terræ partes, diuersisque anni temporibus tam mirabilis est, vt meritò de illa naturæ auctor videatur gloriari. Iob. 28. 36. 37. 38. & Psalm. 142. Ieremiæ 10. & 14. [Nunquid sunt in dijs gentium qui pluunt? (Aquila. Nunquid est in vanitatib. gentium qui pluunt?) quasi dicat, vanum est numen, cui posse pluere non subest] [aut cœli possunt dare imbres? nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectauimus: tu enim fecisti omnia hæc. Septuaginta, Quod si cœlum dabit satietatem suam, nonne tu es ipse? Amos 5. Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen est eius.] Adonai, beneficus: alij fundamentum, & basis, cui tota rerum creaturarum moles & structura incumbit: rectè noster. Dominus id enim supremæ dominationis, & potestatis indicium est, Actuum 14. [Non sine testimonio semetipsum reliquit] (id est, testatam voluit cunctis mortalibus suam maiestatem; potentiam, sapientiam, charitatem erga genus humanum) [benefaciens de cœlo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & læticia corda vestra.] Nam tunc Deus præsentē se ostēdit, cum pluit, cum ponit nubē ascensum suum, & suo spiritu dicitur liquefacere materiam pluuiæ, & in illas conuertere. Ps. 147. [Emittet verbum suum, & liquefaciet ea: stabit spiritus eius, & fluent aquæ.] Vide id Eccles. 43. [In magnitudine sua posuit nubes, super omnem cōgregationem aquarum requiescet, & sicut lorica induet se aquis.] Ex hac pluuiarũ administratione, & prouidentia reliquas temporũ omnium, atq rerum sublunarium, humanæq. vitæ varietates, & vicissitudines intelligit; cū pluuijs enim coniungit. D. Lucas eo loco. tempora fructifera, cibum, & humorum cordium gaudium atque læticiam.

Secunda autem pars; *Et irrigat aquis vniuersa*, non per explicationem, aut expolitionem prioris partis, sed pro fluminib. ferè accipitur ab interpretibus, D. Tho. Caiet. Dionys. nam fluminum exudatione supplet Deus pluuiarũ defectum, vt in Aegypto, vbi [iacto semine in hortorũ morem aquæ ducuntur irriguæ;] nā de cœlo non expectat pluuiā; & [cum non plueret Dominus super terram, fons ascendebat è terra irrigans vniuersam superficiem terræ.]

Sed Hebraizantes hoc loco aliter vertunt; Qui irrigat aquis plateas, vel, Qui mittit aquas super facies platearũ. Complut. Super faciem callium: & quidem noster interpretes vocem originalē, quam hic vertit Vniuersa (Huius) Plateas vertit infra c. 18. [Non celebretur nomen eius in plateis: & Ierem. 7. In plateis Ierusalē:] & Vias Ieremię. 5. Isa. 51. & sensus idem, cum Prouerbiorũ 1. vertit Foras; [Sapientia foris prædicat (nam per expositionem additur) in plateis det vocem suam, in capite turbarũ clamat, in forib. portarum urbis: Iest ergo originalis uox idem quod foris; aut foras, extra, seu extrinsecus: & quia uia publica & platea, aut vicus est extra domos & priuata adificia, ideò pro plateis sumitur, aut prouia; & in vniuersum pro loco exteriori, qui est extra domos aut mœnia urbis; & sic hoc loco Septuag. intellexisse videntur, locum apertum, tectoq. carentem, diu uidelicet: nam legunt; Mittit aquam super eam, quæ sub cœlo. Scholia Græca; Super facies extimorum: ergo loca aperta, extima, plateas quæ foris sunt, quæ ad urbes non pertinent, quæ omnib. peruia sunt, irrigare, idem uidetur esse, quod pluere super ea, quæ nullis certis limitibus continentur, neque à quoquā seminantur, aut excoluntur; uidelicet non solum pluit super iustos, & iniustos; sed etiam, cū beneficentissimus, & rerum optimarum, atq; maximè utilium abundantissimus

Chrysost.

Iob. 28. 36.

37. 39.

Psalm. 142.

Ierem. 10.

14.

Aquila.

LXX.

Amos 5. 8.

Act. 14. 17.

Ps. 147. 18.

Eccles. 43.

16.

2

Flumina

supplementum

pluuiarum.

D. Thom.

Dionys.

Caiet.

Deut. 11.

10.

Gen. 2. 4. 6.

3

Hebraizantium

et varia

lectio.

Complutens.

Iob. 18. 17.

Ierem. 7. 18.

Ierem. 5. 1.

Isa. 51. 20.

Prou. 1. 20.

LXX.

Iob 38. 25. ⁴ Pluvia in diuinis supplicijs.
 finus sit, non solum frumentitios agros, aut alia loca, ex quibus fructum percipit agricola, coelesti imbre perfundit, sed etiam deserta, & horrida loca, atque mortalibus inaccessa; id quod videtur Deus ad magnificentiae suae ostentationem quandam proferre Iob 38. [Quis dedit vehementissimo imbri cursum, ut plueret super terram, absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur, ut impleret in viam, & desolatam, & produceret herbas virentes?] certe hoc ad indulgentissimam quandam rerum omnium, etiam vilissimarum, & inutilissimarum curam & prouidentiam pertinet; cum neque propter mortalium, viliusve animantis usum, aut oportunitatem captandam inaccessis montibus, & inutilibus cauitibus beneficiat, implens omnia humore, laetitia, iucundissima quadam, herbescentiq. viriditate. Hae eleganter illuminauit noster interpret, cum dixit, Vniuersa; quasi diceret; Non solum perfundit terram frumentariam, quae feritur, & colitur; sed etiam vniuersas alias terrae partes; quarum nulla diuinæ beneficentiae experta est.

Sed ego tamen suspicor, quoniam de rerum naturalium prouidentia, & moderatione nihil praeterea hoc loco subiungitur, non solum hic fieri mentionem pluuiae propter solam rerum naturalium prouidentiam, sed propter eam quoque, quae ad res humanas pertinet; qualis enituit in aquis diluuij: neque mirum eo fieri allusionem hoc loco, cum caetera, quae sequuntur, ad impiorum supplicia, & iustorum protectionem pertineant.

XI. Qui ponit humiles in sublime, & moerentes erigit sospitate.

- 1 Humiles qui. Honores & dignitates conferuntur à Deo.
- 2 Locus sublimis Magistratum & Principum: multa ex sacris.
- 3 Qui dicantur Moerentes in Hebraeo. Lux lata.
- 4 Erigit dicitur, quod in tuto collocatur.
- 5 Salus & saluator securitatem quandam indicant. Enayadis, & Epimorios figura.

¹ **N**on solum (inquit) Deus vititur potentia & fortitudine sua, ad puniendos, deprimendosq. superbos, sed etiam ad exaltandos humiles, id est, humilitatos, abiectiones, contritos, oppressos, fractos exaltat, & viuificat; iuxta id Isa. 57. Viuificat (recreat; erigit) spiritum humilium, & viuificat cor contritorum. Iob c. 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Videtur itaque Eliphaz Iobum erigere in spem, si se Deo supplicem praebat, pristinum honoris, & dignitatis gradum recuperandi, quod ille pro sua prouidentia, pariq. potestate, honores, atque dignitates partiatur inter mortales. Oleum enim & operam perdet, qui aliter honores, & dignitates ambiat; sicut scriptum est, [Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à desertis montibus: Iest hoc loco reticentia quaedam, quae iuxta originale recte suppletur, addendo, non veniet alienatio aut exaltatio: sequitur enim. [Quoniam Deus iudex est, hunc humiliat, & hunc exaltat; ipse enim pro aequitate sua cuncta dispensat: neque solum cum res suffragijs agitur, aut Principis vnus voluntate, & arbitrio; sed etiam cum fortibus missis eligitur quis: quod enim alicui contingat, non caecae sorti, sed Dei prouidentiae, & sapientiae tribuendum esse docet Sapiens Prou. 16. Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur, id est, aequissimo iudicio disponuntur, summa cum temperatione, & moderatione aequitatis: nam in Hebr. est, Et à Domino iudicium eius: & ut paulò latius sententia pateret, legitur à Septuag. Vatic. In sinus veniunt omnia iniustis, à Domino autem omnia iustis. Complut. autem non, iniustis, sed in iustis, &c. Habet verum utrunque; nam siue iustis, siue iniustis, aut gradus honoris, & dignitatis, aut deiectionis, & deturbatio ad extremam miseriam, diuini iudicij, & prouidentiae est: honorum autem, honorificorumq. locorum consequutio aliquando sorte fiebat, de quo aliàs dicendum. Ex hac verò occulta Dei prouidentia, & honorum collatione prouenit, ut In suspicabilis portet Diadema: in hanc rem praecleara multa in Ecclesiast. cap. 11. Ergo Deus [ponit humiles in sublime.]

² **In sublime.** Existimare certe licet has & similes alias locutiones erigendi humiles & abiectiones, & in sublime collocandi, vel econtra deiiciendi è sublimi, respicere ad antiquam regum, magistratum, virorum nobilium consuetudinem in loco sublimiori sedendi: haec est enim re-
 Iob. Pineda in Iob. Tom. I.

gia cathedra, thronus, solium: & etiam ex 3. Reg. 10. 3. Reg. 10. Thronus Salomonis habebat sex gradus: & 2. Reg. 6. 19. [Eleuetur Thronus Dauid super Iudam:] id est, sit rex, atque reliquo populo sedeat sublimior: & eo alluditur Isa. 66. [Caelum sedes mea: & c. 6. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatam:] describitur enim ex celsitudine Throni diuina maiestas. Tum etiam in publicis conuentibus, aut disputationibus erant primae, & sublimis cathedrae, reliquis sedibus eminentiores. Matth. 23. Marc. 12. Luc. 20. Et forte erant in conuiuijs, & triclinijs quidam lecti, aut sedes lectorum reliquis sublimiores: quod apparet ex 1. Reg. 20. [Sedit Rex ad comedendum panem super cathedram suam, secundum consuetudinem:] cum quo recte quadrat, quod in parabola de Inuitatis dixit Christus Dominus Luc. 14. [Intendens quomodo primos accubitus eligerent, ascende batur enim ad illos: Amice ascende superius, quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur: & Prou. 25. Ne gloriosus appareas coram Rege, & in loco magnatorum ne steteris; melius est enim, ut dicatur tibi, ascende huc:] neque dissimile id.

Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto.

Nam torus altus, cui accumbebat, profecto non alijs erat, quam tori pars, sedesq. sublimior, sic etiam eo loco exponente Donato; videlicet, ea altitudo vnde melius au-
 Donatus.
 diri, videriq. potuisset Aeneas. Scio altum, id est, primum, summumq. locum, ante medium ab alijs accipi, sed ego coniecturam facio non omnino infirmam ex ipsis verbis, & proprietate significationis. Huc etiā pertinet id Ps. 36. [Honorificati, & exaltati: & Psalm. 26. Exaltauit caput meum super inimicos meos: & Ecclesiast. cap. 15. Exaltauit illum apud proximos suos. Abiectionissimum autem locum, qui valde humilis sit, & terrae proximus, ipsa res, atque verba humiliandi, abiiciendi, cadendi, descendendi, sedendi in puluere, & terra indicant. Isa. 47. [Descende, sede in puluere virgo filia Babylon, sede in terra; non est solium filiae Chaldaeorum. Isa. 14. Qui dicebas, in coelum conscendam; super astra Dei exaltabo solium meum, similis ero altissimo: Detracta est ad inferos superbia tua: quomodo cecidisti in terram? &c.] atque is erat ille afflictorum, & miserorum mos, sedendi in puluere. Luc. 1. [Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Ps. 112. & 2. Reg. 2. Suscitans de puluere egenum, ut sedeat cum principibus:] & 3. Reg. 16. Exaltaui te de puluere (in qua enim alia honorificentiori sede sederet pastor, quam recubans in solio sub coelo?) Et posui te Ducem super populum meum. Inde eos, qui subito in honores conscendunt, Hispanus prouerbialiter dicit, *que se leuantan del poluo dela tierra*. Scio haec, quae adduximus loca, posse ad ordinem dignitatis, & honoris, non etiam ad loci altitudinem, aut eminentiam aliquam referri; sed simplicius, ut verba ipsa sonant, ad ascensum atq. descensum ex loco in locum, aut celsiorem, aut inferiorem accipi debere, Iacobus Apostolus confirmare poterit luculenter, cum de acceptione personarum loquitur. [Si introierit in conuentum vestrum vir, aureum anulum habens in veste candida; introierit autem & pauper in sordido habitu; & dixeritis ei, Tu sede hic bene (Chalos, honeste, honorifice, recte, secundum ordinem, & gradum tuae dignitatis) pauperi autem dicatis, Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum.] En locum ignobiliorum infimum esse; nobiliorum verò superiorem, & sublimiorem; quam rem explicare videtur Ambr. qui super id. 1. Cor. 14. [Si cui reuelatum fuerit sedenti &c. scribit; Haec traditio Synagogae est, quam nos vult sectari, quia Christianis quidem scribit, sed ex gentibus factis, non ex Iudaeis, ut sedentes disputent seniores dignitate in cathedris, sequentes in subsellijs, nouissimi in pauimento super mattas: & eo, proculdubio, pertinet, quod Ecclesiastes c. 10. ait, [Est malum, quod vidi sub sole, positum stultum in dignitate (Iudicis, Magistratus, Doctoris) sublimi, & diuites sedere deorsum.] Ergo (inquit Eliphaz) ex humili & abiecta conditione, humilique sede, & loco infimo transferre potest Deus ad regios thronos, & iudiciarias sellas, & loca longè excelsa, & honorifica, atque tibi, o Iob, regni sedem iterum restituere.

Et moerentes. Hebraismum illuminauit interpret; nam in originali est, Obscuros, vel denigratos. Pagnin. ad lugentium habitum retulit, Pollatos, atris indutos: quae etiā significatione dicitur Ps. 34. Quasi lugens, & contristatus (moerens, obscurus, denigratus, pullatus) sic humiliabar:
 Q sed

sed recte dixit noster interpret, Merentes: nā sicut lux & color albus, qui lucidus est, plurimū habet iucunditatis atq; lætitiæ; ita color niger, & tenebræ, plurimum meroris, & tristitiæ. Ier. 4. Lugebit terra; & marebunt coeli; id est, obscurabuntur, & tenebrescent. Ezech. 31. Cōtristatus est super eū Libanus, id est, opertus terra caligine. Num. 14. post ingentes mortis minas acceptas, At illi * cōtenebrati ascēderūt in verticē montis. Igitur obscuratos, degeneros y tristes migratos; merētes illuminat Deus; de quo ē id accipi vī, Dñs illuminat cecos, obscuros, nigros; tenebræ, & nox cecā dñr; Deus tristes luce iucūdiſſima pfundit & cōplet; alij, obscuros, id est, ignobiles, pauperes; minus cōmodē.

Erigit. Securitate n quādam, & altitudinem inaccessam malis, & hostibus superiorem verbum originale (Sagab) importat; cuius significationis ratio & vis indicatur Psal. 138. [Confortata est, & non potero ad eam:] id est, altior est, q̄ vt illā consequi, vincere, superare possim, Psal. 148. Exaltatū est nomen eius solius, id est, solus Deus tā excelsus est, vt nemo illi nocere possit, solus ipse ab hoste ab erūna securus; cuius sūma beatitudo, opes, potētia in tuto sunt, altiores, fortiores humanis viribus. Erigit igit, exaltat, in tuto collocat, vt nemo nocere possit; vt quem Deus subleuat, superior sit omnibus humanis insidijs, vt confortetur, & nemo possit ad eū. Hinc Psal. 106. Adiuuit pauperē de inopia. Hiero. ex Hebr. Subleuauit pauperē ab inopia: nā cū pauper & humilis omnibus inferior sit, omniū ludibrio, nedū insidijs, & violentiæ expositus, sed subleuat eū Deus, erigit, & altiorē atq; fortiorē cōstituit viribus humanis, inaccessum hostibus. Sic Salomō. Prou. 29. Qui sperat in Dño subleuabitur; diuinā protectionē, securitatem, fortitudinem, & altitudinem, ad quā nulla humanā induit iacula, perungere possint, pollicetur. Potēs est igitur Deus, o Iob, te erigere & subleuare. So. pitate. Proprie, salute, saluatione, incolumitate (Iesg) inde, Iesuagb, Iesus, saluans, saluator, salus, salutare; & cū nomen est, actionem quādam ducis fortissimi saluantis, eripientis, in tuto collocantis importat; sensus erit igitur, Erigit saluatione, id est erectos saluat, per Endyadim; rursus, saluatos erigit, & exaltat, salutem securam, tranquillam, perfectam afferre potest. Tandem mirabile est incrementum huius orationis; videtur enim per Epanorthosim, prius verbum correxisse, & in aliud significantius mutasse; Ponit in sublimē, imō erigit ad summa fastigia, quō nulla possit humana vis perungere. Rursus prima pars ad honores, secunda ad firmitatem, & securitatem; nam nutare solent excelsa omnia. Septuaginta partem hanc ad mortuorum suscitationem retulerunt; nam legunt, Suscitāt eos, qui perierant. Complut. Perditos Didymus, ad aegritudines & morbos. Potest Deus ex agrotantibus, valentes efficere. Polychron. Deus etiam desperantes erigit. Sed prior sensus vti minus angustus, ita augustior, & magnificentior.

XII. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperant.

- 1 Maligni qui propriē. Callidus in bonum, & in malum.
- 2 Quid cogitatio in sacris. Explicatus David.
- 3 Cogitationes impiorum sine frustate; Dei finem attingunt. Explicata Sapientia: & locus Regum.
- 4 Deus impiorum conatibus resistit.
- 5 Impij nihil perficiunt. Implere in Hebræo quid.
- 6 Torquentur, illuduntur etiam impij frustratis cogitationibus: explicati Petrus & Iacobus.
- 7 Dispendium impiorum, Deus cunctando destruit illorum rem. Huius rei exempla.

Qui propriē maligni. **וְיָ** **Callidus in bonum, & in malum.** **Prou. 14. 4.**

Cum abiectis & humilibus faueat Deus, malignorum dissipat conatus, cogitationes euertit. Maligni, autē dicuntur in fonte à radice (Gharām) quod est callidum esse, aut astutū, versutum, vafum: quæ vox cū in vtrāq; partem accipi soleat in Scriptura, ex adiunctis discerni oportet, in bonumne, an in malum accipi debeat: & quidem in bonum non semel accipitur in Prou. c. 14. Sapientia callidi (id est, ad animi sui bonum attentis; de suo profectu solliciti, sibi, suisq; moribus diligenter, cautē, sedulō prospicientis; finem suum, mortemq; considerantis, & quo tandem humana omnia recidere debeant) est intelligere viam suam; & imprudentia stultorum errans, id est, dolos machinatur proximo, tum ēt sibi ipsi dolosa, noci-

ua, errans est. Non aliter Prou. 22. [Callidus (cautus) videtur malum, & abscondit se: innocens pertransit, & afflictus est dāno:] atq; hæc est illa astutia, quā diuina Sapientia paruulis, id est peccatoribus stultescentibus cōmunicat. Hoc autem loco, & frequenter aliās in malū. Propter eaq; interpret non dixit callidum, aut astutū, neq; versutum, sicut Septuag. sed Malignum, malitiosum, cuius sit deprauata, peruerlaq; voluntas, mali genij hominem, inuidum: sic. n. Psal. 82. [Super populum tuū malignauerunt consilium. Hieron. Contra populum tuum nequiter tractauerunt; nequā, maligna, inuida consilia capiētes, astutia carnis pollentes, non sapientes quæ Dei sunt, sed quæ carnis. Aliqui dicunt proprietatem originalis vocis significare * inuolutum, vafum, & malitiosum, cuius in aīo plures sint flexiones & diuerticula, atq; ita eleganter ex proprietate vocis dñr, Gen. 39. [Serpēs erat callidior cunctis animantibus, id est, in mille spiras, & nodos complicatus, & inuolutus. Inde ēt dñr. [In spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ: vbi vides obscurā & cæcam multarū aquarum, atq; fluctuum congeriem & æstum in se ipsos reflexorum explicari; Congregatæ sunt, inuolutæ, coaceruatæ, malignitate quadam, & confusione perturbatæ atq; permixtæ: quo mens malignorū hominum, latensq; astutia, & multipliciū cogitationum æstus apertē describitur.

Congruitq; nomen Cogitationis, qđ non affert simplicem cogitatum, sed excogitationem, inuentum, dolum animo conceptum, & machinatum, quo lædere possit; sicut dicitur Gen. 50. [Vos cogitastis de me malum: & Psal. 55. Aduersum me omnes cogitationes eorum in malum: quas deinde subiungit; Inhabitabunt, & abscondent; ipsi calcaneum meū obseruabunt.] Psal. 39. Dominus sollicitus est mei. Hebraicē, Dominus cogitauit pro me; id est, attentē & sollicitē prospicit, quid ē re mea futurum sit: sicut eodem Psal. dixerat, [Multa fecisti tu domine, Deus meus mirabilia tua, & * cogitationibus tuis (Hieronymus. addit, Pro nobis) non est qui similis sit tibi.] Iam, ergo, Dissipare cogitationes malignorum, erit eorum machinas cuertere, eludere dolos, infatuare consilia: sic pro originali verbo dissipandi dicitur, 3. Reg. 15. [Peto vt venias, & irritum facias fœdus, quod habes cum Rege Israel.]

Sed quā ratione Deus malignorū cogitationes dissipat? Multis sanē vijs: primō, dū efficit ne ad finem optatū cogitationes suas perducere, & promouere possint; Qui sensus à secunda parte postulari videtur, cū dicitur, Ne possint implere manus eorum, quod cœperant: quare tandem irrita euadunt omnia illorum machinamenta: sicut etiam eodē dissipandi verbo dixit Isaias, [Irrita faciens signa diuinorum, & ariolos in furorem vertens; * conuertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciēs.] Quare cum iste Isaiæ locus valde similis sit huic nostro, certē vtriusque eadem ferē sententia est, concinente etiam illo Psal. 32. [Dominus dissipat consilia gentium; reprobat autem (id est, re ipsa ostendit sibi esse reprobatā; minimē probari; maximē displicere; dum omnem illis fœlicem, & exoptatum exitum denegat) cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.]

Sed quā firmæ, quāq; fœlices sint, tum Dei, tum seruorum Dei cogitationes, & consilia statim explicat; [Consilium autem Domini in æternum manet, & cogitationes eius à generatione in generationem,] id est, firma sunt illius consilia, efficit & consequitur, quod semel conatur; effectusq; ipse non est caducus, aut infirmus, sed diuturnus, æternus; & cum disponat omnia suauiter, attingit a fine vsque ad finem: sūt enim hi duo fines, extremaq; duo cuiusq; rei perficiendæ, videlicet cogitatio & inuentio mediōrum, atque dispositio, & electio; alius verō finis est ipsius finis consecutio, euentus, exitus rei: cogitat igitur Deus, & perficit. Quod eleganter dñr, 1. Reg. 2. Deus scientiarum Dñs est, & ipsi * præparantur (firman- tur, confirmantur, stabiliuntur, firmæ, stabiles, efficaces sunt illius) cogitationes. Septuaginta. Deus præparans adinventiones suas. Pagn. Ipsi directæ sunt opera, videlicet recta, vt tendāt ad finē optatum: idem sensus Tygur. paulō dilucidior ēt iuxta fontem; Conatus eius perficiuntur. Qm̄ verō nunquam diuina consilia irrita euadūt, nūquā quoq; Deo opus sunt prætextus quidam & excusationes, quas cōfingunt ij, quorū consilia ad optatū exitū perducta nō sunt, conijcientes culpā in fortuita quædā, casuq; incurrentia impedimenta; ideō elegāter Symmachus legit: Non sunt apud eū prætextus, & excusationes. Secundō,

Pro. 22. 3.
Prou. 1. 4.

Psal. 82. 4.

* Vn hōbre
doblado, y
que tiene
mil bueltas
y rebueltas.
Genes. 3. 1.
Exod. 15. 8.

2
Cogitatio
quid pro-
priē.
Gen. 50. 20
Psal. 55. 6.
Psa. 39. 18

* En inuē-
tar y dar
traças para
nuestro biē,
no tiene ys
yguai.

3. Reg. 15.
19.

3
Multis sa-
ne vijs.

וְיָ
Isa. 44. 25.
* Saca men-
tirosos alos
adeuinos, y
que de pu-
ro corridos
bueluan las
espaldas.
Sap. 8. 3.

1. Reg. 2. 3.
* Sabe lo q̄
haze; y sa-
len le bien
sus traças.

LXX.
Pagninus.
Tygurinus.

Symmach.

XIII. Qui apprehendit sapientes in astutia eorum: & consilium prauorum dissipat.

- 1 Astutia in malū: quā d in Græco apprehendere; verbū bellicū.
- 2 Propositio in. Prisca in literis consuetudo.
- 3 Comprehendere forense, & iudiciale. E. plic. Iosue.
- 4 Idem verbum ad vincula reorum.
- 5 Comprehendere venatorum est: venatur Deus impios.
- 6 Comprehendit, qui fugit.
- 7 Apprehendere, pro reprehendere.
- 8 Præui qui ex Hebræo. Explic. David. Multiplices in Græco qui, & capillatura apud Petrum, & ruga apud Paul.
- 10 Dissipare, hoc loco pro præcipitare: explicati David, Isaias: prauorum temeritas.
- 11 Senatus optimè institutus.

Astutia hæc, est abstractū nomen ex illo Malignorum. Septuag. Prudentiā vertunt, sed vtrumq. in malum accipitur, Malignitas, calliditas, vafrietas, & Græcū nomē Panurgie, quo vtitur Paulus 1. Cor. 3. Vbi vtitur hac Eliphazi inia, idem indicat; tum ē 2. Cor. 4. Non ambulātes in astutia, & c. 11. Timeo, ne sicut serpens Euā seduxit astutia sua, excidat sensus vestri a simplicitate, q̄ est in Christo Iesu. Panurgos. n. Græcis est callidus, versū pellis, veteratorius, qui acumine ingenij sese versat in oēm partem, & ad quidvis aggrediendū se promptū & paratū præbet; Apprehendere aut, quod in fonte est, Lacus, est quasi vi & iure belli capere, a quo verbo dicuntur vrbes aut munitiones capi, Num. 21. v. 32. Deut. 2. v. 34. 2. Reg. 4. v. 7. & 12. v. 27. Pōt ergo primò sensus esse; eos qui suis cōsilijs, suaq. sapientia aduersus Deū insolēscūt, & suis cogitationibus quasi firmissimis munitionibus inclusos aduersus omnē externā vim se existimāt; hos Deus obsidet, expugnat, capit, apprehendit, disiectis omnibus humanę prudentię, & astutię machinis, sicut scriptū est: nō est prudentia, nō est sapientia, neq. consiliū contra Dñm: Vel, illa præpositio (in) poterit afferre instrumentū, qua ratione sepe sumitur in scriptura; vt id, in baculo meo transiui Iordanē. Vel, vt ualeat idē, qđ præpositio, Per; sicut Deus dñ olim loquutus in Prophetis, i. per Prophetas: erit ergo sententia; quā Chrys. indicat 1. Cor. 3. & cōmunis Latinorum, Deus huiusmodi sapiētes suis ipsorū armis in illos retortis expugnat, atq. prostermit; illorū astutia, & calliditatē vtitur in illorū perniciē; suas illorū machinas, quibus se rueri, & defendere parabāt, ad capiēdas, & oppugnandas illorum vires, & superādos conatus apponet, adhibebitq. sapientissimus Deus: veluti si tormenta ænea ab hoste capta adhibeat dux fortissimus ad reliquas hostium machinas expugnandas Seruius ad id Maronis 11. Æneid.

Denicta Asia subsedit adulter. Illā militię consuetudinem refert; Qui scripserūt, inquit, de arte militari, dicunt summū genus esse dimicādi, quoties calcato vmbone aduersarij, se in hostilē clypeū erigit miles, & ita contrā stantis vulnerat terga: sic profectō videas dimicare Deū aduersus astutos; nā calcata illorū astutia, armisq. detractis fugiētes iā, tergaq. dātes apprehēdit, capit, pstermit, suis ipsorū gladijs illos cōfodit. Præclarū profectō victorię genus: propterea. n. gladiū illū Goliath, non hñe aliū equālē, q̄ ab iplo hoste detractus hostē interemisset, dixit David ad Achimelech: Nō est huic alter similis, da mihi eū.

Secūdō, verbū cōprehendēdi pōt esse quasi iudiciale, q̄ dici solet, capere in flagranti delicto: sic enim dñ, Iosue 7. Quicumq. fuerit in hoc facinore * deprehēsus, & ibidē Sors inuenit Achā. Hebraicē, deprehensus est Achā; aliqui ex Græco, * Ostensus est. Non aliter astutos hos, & sapientes apprehendit Deus, cū illorum occulta, & abscondita cōsilia manifestat, & profert in cōm cōspectū: quare de Deo, sicut & de iusto filio Dei, conquerūtur impij, Sap. 2. Factus est nobis in translationē cogitationum nostrarum, & tanquam nugaces æstimati sumus ab illo.

Tertiō, id verbū pertinere pōt ad vincula, quibus reus aut captiuus tenetur cōprehēsus, sicut Prou. 5. dñ; Iniquitates sue capiunt impiū, & funibus peccatorū suorū constringitur, & tūc præpositio, in, denotare ēt poterit causā instrumentālē. Apprehēdit ergo Deus, deuincit, constringit sua ipsorū astutia, & dolis tāquā vinculis; sūmis difficultatib. obligat, vnde se extricare vlla rōne nequeāt. Videas, pfectō, hoīem ambitiosū, aut turpis lucri & voluptatis cupidū, eō iterdū suis cōsilijs, suaq. cupiditate impulsū vt regredi vix possit, procedere verō minus possit, vixq.

Secundō, Deus cogitationes malignorum dissipat, illis

Quid sit contradicēdo, & resistentēdo: & qui, cū superior & fortior sit, alicuius conatibus & studijs cōtradicit, illa planē dissipat: in hac quoq. significatione vulgatus accipit verbū **contradici** originale, dissipandi, cū de voto, aut iuramento vxoris agit Numerorum 30. Si autem vir contradixerit, &c. Sic Num. 30. 6. ergo hoc loco dicitur Deus contradicere cogitationibus malignorū, (quod Petrus & Iacobus dicunt: Deus superbis resistit) q̄ illorum conatibus, atque consilijs impedimēta opponat; nam cum huiusmodi maligni propria virtute, atq. sapientia sibi sibi suisq. cogitationibus foelicē exitum polliceātur, atq. consiliorū perficiendorū stabilitatē & diuturnitatē, cērtē quod diuinitati propriū est vidētur velle rapere; ideō huiusmodi superbis, vt se quasi tueatur, Deus resistere dicitur potius, quā alijs peccatoribus; sed de hoc loco paulō post in hanc rem plura.

Ne possint implere, &c. Ne possint perficere, ad exitū perducere, quod cōperant, quod instituerāt, & excogitauerant. Paraphrasticos explicatū est ab interprete; nā in Hebræo simplex vox est (*Thushab*) Ne possint perficere manus eorū firmitatem, aut consistentiā: deducitur enim a verbo substantiuo (*ts*) quod significat esse, subsistere; inde nomen, ens, res, quidquā, consistentia, substantia. Quare sensus erit: * Ne possint perficere manus eorū quidquā; nihil consistens, nihil firmū, nihil diuturnū ab eis fiat; in nihilū recident oēs eorum conatus; ex vanissimis cogitationibus nihil solidū consequenter. Et qm̄ illam eandem vocem vulgatus uertit, Sapientiam, Iob 12. v. 16. & Prudentiā, Iob 26. v. 12. & legem, Iob 11. v. 6. & salutem. Prou. 2. v. 7. ideō sensus eō vsq. pertingit; Ne possint facere, aut exequi cogitationum suarum legem, & præscriptum, neque calliditatis suę, vafrieti, terrenę, animalis, diabolicę sapientię decreta, & adinventiones; nihil quod sibi saluti, & commodo futurum sit. Septuag. eleganter dixerūt: Et non facient manus eorum * ueritatem, quod enim uotis, & spei non respōdet, mendax, fallaxq. dicitur; Impius enim facit opus instabile, Heb. fallax, aut falsitatis opus.

Cū igitur Deus impedit, ne perficiant quod excogitauerant, & semel instituerant, vehemēter illos torquet; & cūctorū ludibrio exponit; ut omnes qui uiderint incipiant illudere eis dicentes: Ecce homo, qui cepit edificare, & nō potuit consummare. Ecce quorum manus nō possunt implere, quod cōperant; hoc illud est illudentis Dei malignis, atq. superbis Prou. 3. Quod enim Petrus, & Iacobus ex Prouerb. 3. secundum lectiōnem Sep. dicunt: Dominus superbis resistit, nōs habemus, Deludet illusores: nam cū possit potentissimus Deus unico ictu percussū impiū omninō perdere, finit tñ paulisper ex sententia agere, multa excogitare, conari, aggredi; nihil tamen implere, aut perficere; idq. uerbo resistenti eleganter significatur, quod nō tam est oppugnare, & perdere, quā impedimenta opponere, & prohibere conatus. Simile uideas in rege Syrię, 4. Reg. 6. cuius cū consilia, nō semel, neque bis dissipasset, prodidissetque Elius, conturbatum est indignabundi Regis cor pro hac re.

Secundō, & hoc refertur ad impiorū dispendiū maximum: sicut. n. ad prudentissimi ducis bellicā industriam pertinet, aliquñ nō omninō aperto Marte cū hoste cōfingere, sed moras trahere, quō hostis a suis ipsis copijs debilitetur & consumatur; cuiusmodi fuit sanum, sed frustrā Pōpeio oblatū a Senatu cōsiliū, dimicāti aduersus Iuliū Cēsare; sic sanē Deus (qualis Quint. fab. de quo Ennius; *Vnus homo nobis cunctando restituit rē* permittit multa interdū præclara excogitare impios, atq. conari, beneq. incipere; sed resistit tandē, ne perficiant, atq. se oleū & operam perdidisse planē doleant; ergo cunctando illorū Deus destruit rē. Rem expressam uideas in filijs Adā, Gen. 11. cū enim immensā molis opus molirentur; cumq. descendere Dñs, ut uideret ciuitatē, & turrim dixit; Cēperūt facere, nec desistēt a cogitationibus suis, donec eas opere eccle. 11. 3. cōpleāt: sed resistit statim, prohibuitq. illorū conatus dicens; Venite igitur descendamus, & cōfundamus ibi linguam eorū, ut nō audiat unusquisq. uocē proximi sui. Atq. ita diuisit eos Dñs ex eo loco in uniuersas terras & cessauerūt edificare ciuitatē: sic quoq. immodicis sumptibus Iudæorū templū instaurare conante Iuliano, flammas mirabiles euouerunt fundamenta, quibus omnia consumpta sunt, disiecti lapides, dispersa calx, omnes ab instituto deterriti, ne possent implere manus eorum, quod cōperant.

Ennius de Fabio Maximo, quod repetit. Vir. 6. Aen. Gen. 11. 6. 7. 8. Histor. eccle. 11. 3. Nicoph. 32. et 33. Amman. Mar. cel. lib. 23. Chrys. orat. 2. aduers. Iuda.

Astutia in malum. LXX.

πρῶτον 2. Cor. 4. 2. 2. Cor. 11. 3. **πρῶτον** Apprehendere bellicum.

לח

Pro. 21. 30.

Propositio in Gen. 3. 2. 10. Heb. 1. 1. **Chrysost.**

Seruius.

1. Reg. 21. 9

3

Iosue. 7. 15.

*** A quis te**

cogit con

el hurio en

las manos.

Iosue. 7. 18.

*** Descubrio**

se el ladron,

y parecio el

hurio.

Sap. 2. 14.

4

Apprehende

re ad vincu

la perines.

Prou. 5. 22.

illi effugiū pateat: ergo se sentit suis consilijs irretitū, & comprehensum, vinculisq. fortissimis nō solum ad præsentiā discrimina, sed ad æternū et tenebrarum carcerē obligatum: videlicet, cōprehensum à Deo in astutia sua.

5 *Metaphora* quare apprehendere in astutia erit, ex illorū astutia rete ducta à vobis cōficere, & expandere ad illos illaqueandos, & irretiendos. Sic ab eadē originali radice dicitur, Isa. 44. Tenebrosi laqueos; & Jeremiæ 5. Laqueos ponentes, & pedicas ad capiendos (comprehendendos) viros. In hanc rem est Ps. 7. 2. 18. id Plal. 72. Propter (iuxta) dolos posuisti eis (supple, laqueos) deiecisti eos, dū alleuarentur, id est, iuxta tuos ipsorū dolos, fraudes, astutias, laqueos illis paras, & in ipsis suis fraudibus, tanquam in margine foveæ constitutos, faciliē eos deijcis præcipites, inciduntq. in foveā, quā alijs per dolum, & fraudē parauerant. Et hi, qui maximē oculari videntur, non vidēt laqueos, non foveam, in quā incauti conijciunt pedes. In his verò laqueis nō deest et

scelus cibis, & illecebris, quibus sicut passeruli inescantur; videlicet, spes lucri, honoris, voluptatis, sicut scriptum est, Sapient. 14. [Creaturæ Dei factæ sunt in tentationē animæ hominum, & in mulcipulā pedibus insipientiū.]

6 *Απείσθη* Ver. 1. Aen. Quinto, iuxta Græcū, quo Paulus vitur, 1. Corint. 3. Cōprehendere est, fugientē iniecta manu apprehendere; vel potius prehendere, seu manu corripere, vt Virg. dixit: Corripuit

***** Arcumq. manu, celereq. sagittas

Qua et voce, prehendere possessionē Græci dicunt; & occasione arripere. Ergo sensus erit; qui astutia, & dolosa sapientia conantur diuinæ providentiæ manus, & decreta eludere, & fugere, illos Deus insequitur, & iniecta manu apprehendit, corripit; quantumuis longissime tuis cogitationibus & machinamentis peregrineris, & diuinos oculos coneris effugere, [illuc manus Dei deducet te, & tenebit te dextera eius]

7 *Ambros. 1. Corint. 3. Cyp. lib. 3. testimo. ad Quirin. & de Bono pat. inest. Apprehendere pro re. prehendere. Sap. 1. 9.* Sexto tandē, Græcū apprehendendi verbū, per reprehendere legit Ambr. Reprehēdens sapiētes: eodēq. modo Cyprianus: idēq. videntur intelligere Theoph. 1. Cor. 3 & Olympiod hoc loco, qui per arguere explicat: forte in hūc sensum; Conuincit errare illos, & suis dolis decipios fuisse, testatū facit: neq. illa obiurgatio, & increpatio diuina tā verbis, quā re ipsa accipienda est; dū illos Deus ingenti supplicio, & inælicis rei exitu perperā cogitasse, & imprudenter, atq. stultē egisse cōprobabit. Ad futuram quoq. extremi iudicii damnationē, cū in cogitationibus impijs interrogatio erit, referri potest, nam eum locum per futurum legit Cyprian. Reprehendam sapientes, de bono Pat. & reprehendet, ad Quirin.

8 *Quid consilium ex Hebræo. Ps. 80. 13. Quid consilium. Cic. 2. inuent. Psal. 1. 1. Isa. 18. 10. Prauiqui.* Et consilium. Potest idem esse, quod suprà, cogitatio: ab eadē originali radice dicitur adinuentio, Ps. 80. Dimisit eos secundū desideria cordis eorum; ibunt in adinuentionibus suis. Hierony. Dimisit eos in prauitate consilij sui; ambulabunt in consilijs suis. Et certē etiam consiliū (vt Cic. definit) est aliquid faciendi, non faciendive excogitata ratio: nunc adde, per vafriem & calliditatem. Sed ne omnino sit idem cū superiori sententia, hoc loco consilium erit inter multos initum, sicut Psal. 1. dicitur: [Cōsiliū impiorū, & Isa. 8. Inite cōsiliū, & dissipabitur.]

9 *תלל* Gen. 30. 8. Prauiqui. Praui hoc loco sunt, qui supra maligni. Sed ab alia radice (Pashal) quod significat luctando peruertere, aut peruersē luctari, aut cōplicare, & intorquere se, vt aliū non tam virtute, & robore, quā calliditate & versutia subuertat: à quo verbo Gen 30 dictū est à Rachel: Comparauit me Dominus cum sorore mea, & inualui; vocauiq. eum Nephtali: quē locū Hebræi sic legūt. Colluctationib. Dei luctata sum cum sorore mea, vel, obliuationib. Dei versa sum, vt ait R. Mardochei: & inde Astutus, aut vaser luctator dī (Peshalibol) nomine, litterisq. geminatis, vt insignis vafriem, & distortio, & quasi duplicata calliditas significetur; nos ferē eadē voce, &

תלל Deut. 32. 5. Ps. 17. 27. 2. Reg. 22. 27. *תלל* *תלל* *תלל* *תלל* Cō los que no hablan claro, hablan illiterarū geminatione dicimus. Retardat illas, hinc dicitur generatio peruersa. Deut. 32. Ps. 17. Cū viro innocente innocens eris, & cum peruerso peruerteris: qui locus 2. Reg. 22. ita habet in Hebræo trāspostitas, & quasi peruersas litteras, & syllabas, vt cū sic deberet legi (Thithaphal) legitur tamen, Thithaphal; ac si Latine diceremus, * Aduersus peruersum perterueris, non, peruerteris; vt indicaretur maxima quēdā & inuicta Dei quasi distortio, impletio, calliditas aduersus prauos, callidos, distortos: quasi dicat, aduersus Cretensē Cretizat Deus; cū calli-

do & vafro luctatore callidē, vafre luctat Deus; supplā- D'as trasta- tiores supplantat: ab eadem quoq. radice dicitur, (* Pashal) id est, vita ex filijs retortis, aut duplicatis; atq. hē sūt * Tenebras, & vitta illa hiacynthina Num. 15. Idē ab alia licet radice, significat prauū, Ier. 17. prauū (multis flexibus obliquū) *תלל* est cor hominis, & inscrutabile; q's cognoscet illud? Ego Ier. 17. 9. Dñs, qui de vnicuiq. iuxta viam suā, & iuxta fructū ad inuentionū suarū. Septuag. hic vertunt, Astutos. Olympiodor. vocat: Polyplocos. Multiplices, qui sunt nimium prudētes, qui perndiosa, ac ficta instruūt cōsilia; quos ipsos prauæ inīæ homines vocare consueuerūt, ij qui vim propriā vocabulorū aucupantur; ideō quod prauitas in eorumdem mente, & consilio insit. Polypoci autē propriē Græcis sunt, multifariā nexi, aut cōtexti, multis capillorū nexibus & nodis impliciti, & intorti: nam Ploce, apud Petr. c. 3. v. 3. est Capillatura, id est, crispatura, aut implicatio capillorū, simile id, q' in simili argumento, voce tñ alia, dī ad Tim. 2. v. 9. Intortis crinibus: sunt ergo huiusmodi hīes, varij, nodosi impliciti, intricati, quib. vī oppo- fuisse Paulus id Eph. 8. [Christus dilexit Ecclesiā, nō habentē maculā, aut rugā] id est, nihil multipliciter, dupliciter, varietatis implicationis habere; sed Xpīstiana tñ simplicitatē cōspiciuā: sed de hoc aliqd superius me.

Iam ergo huiusmodi prauorum hominū cōsilia Deus dissipat; non q' dē sicut suprà dicitur Deus dissipare cōtra dicendo, resistendo, irrita reddēdo; sed accelerando, con- turbando, præcipitando. Sept. Disceit. Symmach. Disturbauit; nā (mahar) accelerare, aut festinare est; atq. inde, præcipitē esse, imprudentē, stultū; nā prudētia tranquillitate & deliberatione indiget: vnde dicitur Isa. 32. Cor- stultorū (festinantiū, qui sine prudētia, sine deliberatione se dā præcipites in stulta cōsilia) intelliget scientiam (vt autē illā intelligendi præcipitantiā, & festinationem consilij declararet, appposito exēplo, subiūxit Isa.) & lingua balborū velociter loquetur, & planē: sicut. n. blesitudo linguæ duo vī claudere, videlicet accelerationē cū impedimento quodam, & hæsītātia, vt nihil expedite & clarē pronūciare possit; & quō magis pperat, eō minū proficit citata illa linguæ volubilitate; ita sanē qui intelligētia festinus est, nullū profert vtile, verū, integrū cōsiliū, sed māca omnia, & inutilia. Suā itaq. Ecclesiæ suisq. fidelib. promittit eo loco Deus intelligentiā atq; prudētiā sani cōsiliij capiendi: tñ ē facilitatē quandā loquēdi de rebus vtilib. clarē, appositē in rem propositā, expedite, integrē, verissimē, neq. sine illa grata verborū & orationis volubilitate. At prauorū hominū cōsilia Deus festinat, perturbatq. vt perturbatē omnia efficiāt, nūc hēreant, nunc omnia confundant, & milceant, & accelerando rē perdāt: quæ est grauissima quādā cōsiliij dissipatio, quā suis hostib. imprecatur David, Ps. 63. dum petit, protegi à conuentu malignantiū, & a prauorū consilijs, qui volebant illū subito sagittare, videlicet clāculū, & ex insidijs & firmauerūt, inquit, sibi sermonē nequā (firmiter & cōstanter deliberarūt de me perdendo) scrutati sunt iniquitates (simul oēs inito cōsilio) defecerūt scrutātes (p se singuli) scrutinio, (Hier. Cogitatione singulorum.) Accedit homo ad cor altū (p fundas videlicet et occultissimas nocēdi artes, sed Deus qui superior est, sublimiora cogitat) & exaltabitur Deus (illorū cōsilia dissipabit; illi in profundo se cōstituit, vt ex insidijs & latēter plicere possint sua cōsilia; at Deus sublimiorē se cōstituet, & ante omnū oculos illorū conatus eludet, & cōsilia dissipabit) Sagitta paruulorū factæ sūt plagæ eorū, (vel, vt Hebraicē habetur, sagitta repētina sagitta eorū, qui, videlicet, nec rectē cōsiderāt scopū, neq. collectis viribus, aut manu quierā, & fixa eiāculātur, sed festināter, præcipitāter, temerē, ut pueri omnino sagittādi imperiti eiaculari solēt: ita nūq. collimāt) & infirmatē sūt cōtra eos linguæ eorū (Hier. & corrueunt in semetipsos linguis suis. Quia suis ipsi consilijs cōtra se pugnat. Quod uerō id sit opus Dei sapiētissimi dissipātis prauorū consilia, subiūgitur) Cōturbati sūt oēs q. uidebāt eos, & timuit oīs homo; & annūciauerūt opera Dei, & facta eius intellexerūt Letabitur iustus in Dño (nō. n. timet, si pro illo Dñs sit cōtra mūdi sapiētiā, et conatus) & sperabit in eo, & laudabū- tur oēs recti corde: quasi dicat: Hi q'dē quos Deus, pregit gloriari tādē poterūt; ceterū astuti, & prauī illi nō gloria- būtur, neq. iactabunt se, cū sua cōsilia dissipata cernant.

Tandem hoc loco obserua, quale futurum sit consilium illud, cui præfidet stultitia, perturbatio, Quasi fustis præci-

LXX.

Olympiod.

πολύ πλο-

χοι

Multiplices

in greco q.

πλοκή.

Capillatura

va apud Pe

triam.

Timoth. 2.

Eph. 8. 25.

10

Quid hoc

loco dispa-

re.

LXX.

תלל

Isa. 32. 4.

Psal. 63. 3.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

Hieronym.

quis sit Sena-
tus optimus
quales sena-
torum ani-
mi, & suf-
fragia.
Sap. 1. 5.
Isa. 19. 14.
Proh. 8. 12.

præcipitantia, falsa quædam, & mentita sapientiæ spe-
cies, potius astutia, fraus, vafri-
cies, proprii commodi &
lucris cupiditas; honesti, recti, boni communis contem-
ptus, & obliuio; vbi suffragia per fraudem, inuidiam,
auaritiam, & præcipitantiam feruntur; cum scriptum sit:
[Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se
à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu: de quo id di-
ctum est Isa. 19. Dominus miscuit (infudit, propinauit) in
medio eius spiritum vertiginis, & errare fecerunt Ægy-
ptum in opere suo, sicut errat ebrius, & vomens: ebrius
enim multo aliter de rebus iudicant, quam res ipsæ sint;
& quæ immota, fixæque sunt, circumagi existimant, cir-
cumacti ipsi, & turbulenta vertigine perturbati: his cum
neque decori, neque honesti vlla ratio sit, nihil de deco-
ro, & honesto statuere, aut deliberare possunt: alia quo-
que multa in hanc rem præclara eo loco Isaïas. Sed econ-
trario si consilio præsideat diuina sapientia, quæ non in-
de sapientissima & salutaria consilia prodibunt, atque
perficientur? sicut scriptum est: [Ego sapientia habito
in consilio, & eruditus intersum cogitationibus, & viam
prauam, & os bilingue detestor.

XIV. Per diem incurrent tenebras: & quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.

- 1 Tenebra quid. Tenebræ meridiana, ignoratio in re clarissima: impij in capiend. consilio cecutientes.
- 2 Palpare in meridie. Cacorum periphrasis.
- 3 Impij sedant præc. ites in discrimina sibi ignota.

Tenebra
quid.
Tenebra in
capiendo cō-
silio, & de-
liberando.
Tenebræ
diurnæ, igno-
ratio in re
perspicua.
Isa. 54. 5.

Periq. hæc accipiunt de aduersitatum tenebris subi-
to offusis diei, id est, impiorum prosperitati. Olym-
piod. Tum demum dicit improbos florentis status com-
mutationem passuros esse, cum illorum erit ad summum
perducta foelicitas:] sed non valde cohæret cum præce-
dentibus. Congruentius ergo, vt ad eandem rem ca-
piendi consilij pertineat; videlicet non solum illorum
consilium præceps, & immaturum futurum esse, vbi mul-
ta deliberatione, & consultatione opus foret; sed vbi res
clarissima sit, & facile expediri possit, fore vt multo timo-
re pedetentim progrediantur, non tam maturè, quam
inutiliter, & superstitiosè cunctando, & diu deliberan-
do de rebus facillimis, atque leuissimis. Diurnæ ergo te-
nebræ ignorationem afferunt rerum clarissimarum: con-
uenient igitur in suum consilium, frequentissimè acturi
hisce de rebus, & nihil omnino perficient; & iuxta Isaïam,
diu incubabunt & fouebunt, tandemq. rumpent oua aspi-
dum, & quod confortum fuerit, erumpit in regulum, id est,
incubabunt nequissimis consilijs, fouebunt illa, exclu-
dent tandem, quæ sibi, atque alijs futura sint exitiosa.

Palpare in
meridie.
Ise. 59. 10.

Tum etiam, illud palpare in meridie, est ceci periphrasis,
vt indicatur Deut. 28. Isa. 59. 2. Pet. 1. nam quod cæco lu-
men oculorum præstare deberet, vt scilicet oculi præue-
nirent viam, & præcederent gressum, id manibus præsta-
re nititur deficientibus luminibus; ideò cæcus tentat, &
palpat manibus, antequam pedem efferat: quare in ean-
dem sententiam locutus est Isa. cap. 59 nam cum popu-
lus anxie nimis inquireret suarum calamitatum causam,
in re clarissima hallucinabatur, cum manifestè propter
sua peccata puniretur. Ergo postea ipsi ingenuè fateban-
tur: [Propter hoc elongatum est iudicium, palpauimus
quasi cæci parietem, & quasi absque oculis attrectauimus,
impegimus meridie, quasi in tenebris.

Impij ca-
dunt in di-
scrimina,
quæ eorum
causa igno-
rant.
Eccles. 27.
30.
Isa. 47. 11

Possunt etiam pertinere tenebræ istæ ad ignorationem
malorum, atque discriminum, in quæ suis ipsis consilijs
imprudenter se conijciunt, cum quo facit illud Eccle-
siast. 27. [Facienti nequissimum consilium, super ipsum
deuoluetur, & non agnoscat unde veniat illi: & Isa. 47.
Veniet super te malum, & nescies ortum eius]

XV. Porro saluum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.

- 1 Scripturarum mos in proponendo simul impiorum supplicio, & iustorum salute.
- 2 Egenus quis, Eius nominis etymologia.
- 3 Gladius oris quid indicet. Lingua gladio & arcui similis,

mandacia sagittis. Quid extendis arcum & linguam.

- 4 Violentus quis, propriè. Tyranni, impij iniusti possessores.
- 5 Deus permittit suos in manus impiorum cadere. Illos eripit iure belli, & iure propinquitatis: explicatus Salomon.

IAm nunc alteram diuinæ prouidentiae partem propo-
nit erga humiles, & afflictos. Et quidem considera-
tione dignissimum est, ferè semper in scripturis post im-
piorum supplicium & minas, statim subdi humilium, &
iustorum salutem, & patrocinium; ne quisquam existi-
met propensum esse potius Deum ad puniendum, & oc-
cidendum; quam ad viuificandum & benefaciendum;
nam potius, cum quasi doletis, & coactus in impios ani-
maduertit, se consolatur pijs benefaciendo, Deut. 32.
Iudicabit (punit, damnabit iusto supplicio) Dominus
populum suum, & in seruis suis miserebitur. Tygurina
iuxta originale; & in seruis suis se solabitur: & inferius;
sanguinem seruorum suorum vlscetur, (sed ad benefa-
ciendum & propitiandum procliuor est) & propiti-
us erit terræ populi sui.

Hoc autem loco, egenus, & pauper sunt, quibus nec
patronus, nec amicus sint, neque vires, neque perfugium,
ab omnibus præsidijs destituti, Septuag. infirmum dixe-
runt. Est verò elegans pauperis etymologia, à verbo
(Abab) quod est desiderare; quasi omnia desiderans, cum
nihil habeat; hi sunt iusti, quos desideria, & spes in Deo
collocata sustentant.

A gladio oris. Septuaginta ad rem bellicam referunt;
[Pereant in bello, infirmus autem egrediatur de manu
potentis:] videlicet, vt impij in bello iniusto quod ge-
runt aduersus pios, cadant: at verò pij euadant victores
& incolumes. D. Thom. & alij ad blanda, fallaciaque
consilia; feruabit, inquam, humiles, ne finant se,
decipi impiorum consilijs, atque suasu, quæ non
secus perniciofa sunt, quam gladius hostilis. Sed illud
melius rei præsentis congruit, vt cum potentes atque su-
perbi opprimant, & deuorent pauperes, gladius oris eo-
rum dicatur, mors, aut calumnia pauperi ab improbis in-
tentata, impetita, ore illorum pronunciata, illorum con-
silijs frequenter tractata, minis & verbis sapius agitata,
& confirmata: sic quidam explicant id Os. 14. [vitulos
labiorum nostrorum reddemus tibi, id est, sacrificia vi-
tulorum, quæ labijs, ore, verbis conceptis tibi vouimus.
Simile in hanc ipsam rem id Psal. 58. [Ecce loquentur in
ore ipsorum, & gladius in labijs eorum, quoniam quis
audiuit? id est, agunt de me occidendo, & diligenter in-
quirunt, num quis aut viderit, aut audierit, vbi sim, vbi
lateam. Vel à gladio oris, simpliciter ab illorum pernicio-
sis consilijs, & verbis virulentis, quibus pauperes pro-
scinduntur, vulnerantur, non secus, quam gladijs acutis-
simis: quare gladius oris, erit gladius, vt ita dicam, ver-
balis, vel verba acuta, hostilia, inimica oratio; nam solet
frequenter scriptura ori gladium & aciem; rursus gladio
& aciei os tribuere, propter gladij & linguæ similem fi-
guram acuminatam, leuem, acutam, versatilem, Psal. 56.
Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ; & lingua
eorum gladius acutus: idem Psal. 63. Simili analogia di-
citur, Ierem. 9. Sagitta vulnerans lingua eorum: licet eo-
dem cap. translatione nonnihil mutata, lingua vocetur
arcus ipse, & verba, sagittæ eiacularæ: [Extenderunt lin-
guam sicut arcum mendacij, & non veritatis; confortati
sunt in terra, id est, lingua, velut arcu intento, eiacula-
tur mendacia & dolos, atque in eo se potentes esse, & for-
tes videri volunt, cum tamen potentissima sit veritas,
multoq. mendacijs fortior. Obserua id, extenderunt; po-
test enim significari aliquid cum mendacio coniunctum,
cum quis plura aut confingit, aut loquitur, quam postu-
let res; itaque rei veritatem per vim extendunt, & dila-
tant linguam, *hæzen a la lengua y a la verdad dar de si, ha-
bland, largo.* Tandem lingua percutit tanquam districtus
gladius. Ier. 18. Percutiamus eum lingua: & quod gla-
dius tantum cominus lædat, at verò sagitta eminùs, non
solum lingua gladius, sed sagitta etiam appellatur, quæ
etiam in absentes ferire solet. Sed de his aliquando plu-
ra: aliàs etiam explicabimus, qua ratione gladius os ha-
beat, & comedat, atque bibat.

Et de manu violenti. Crescit oratio, Non solum à confi-
lijs, & calumnijs impiorum Deus eripit pauperem, sed
etiam si quis violentus (id est, fortis, præualens, capiens,
constringens, opprimens, ad comprimendū, & constri-
gendū,

Scriptura
mos in pro-
ponendis si-
mul impio-
rum suppli-
cijs, & pio-
rum bene-
ficijs.
Deut. 32.
36.

Egenus, &
pauper qui.
LXX.
נָכַח

Pauper dici
tur quasi
desiderans.
Supplicium
gerentium
bellum inu-
sum.
Impiorum
consilia exi-
tiosa.
Quid gla-
dius oris.
Os. 14. 3.

Psal. 58. 8.

Gladius
oris, & Os
gladij.

Psal. 56. 5.
Psal. 63. 4.
Ier. 9. 8.

Lingua, at-
cus; menda-
cia, sagitta.

Quid sit ar-
cus, id est,
linguæ ex-
tendi.

Lingua non
solum gla-
dius, sed
etiam sagis-
ta.

Violentus
q. propriè.

PIN

gendum, & capiendum se roborans & confortans: hæc enim omnia denotat vox originalis (*Ḥazak*) in illum pauperem, & imbecillum manum iam iniecerat, de manu, potentia, viribus illius extorquet prædam Deus. Hæc autem ereptio, & liberatio pauperis de manu violenti, & potentioris intelligi potest, tanquam de manu tyranni, & hostis per iniuriam & vim capere, & retinere volentis; aut tanquam de manu iniusti possessoris, nam siue iure, siue iniuria omnia sibi licere potentiores existimant, nunc lite intentata & iuris prætextu; nunc aperta violentia, & iniuria.

Quorsum Deus permittit suos in manus arum, & manus impiorum cadere.

Isa. 26. 13.

Et notandum quidem, quod nostram in Deum confidentiam nutrire maximè potest, non solum à conatibus, consilijsq. impiorum Deum suos eripere, sed etiam de manu; nam permittit interdum in manus hostium cadere, atque in mille ærumnas, ut tunc se magnificentiorum redemptorem, & potentiorum vindicem ostendat, cum de manu eripit, quam si tanta mala auertisset, & hostium consilia sua industria præoccupasset; nemo igitur quâvis captus, & possessus ab iniquis hostibus, à malis, ab ærumnis, desperet, sed illud frequenter repetat: [Possederunt nos Domini absque te; tantum in te recordemur nominis tui:] nam potens est Deus nos redimere de manu iniquorum dominorum, & possessorum; Eodem illud pertinet, Prou. 23. [Ne attingas paruulorum terminos, & agros pupillorum ne introeas; propinquus enim illorum fortis est, & ipse contra te iudicabit causam illorum. Septuag. Ne transponas terminos æternos, & in possessionem orphanorum ne ingrediaris; qui enim redimit eos Dominus, validus est, & iudicabit iudicium eorum tecum. Propinquus] eo loco est vindex, redemptor, qui iure propinquitatis vindicat, redimit, eripit ab alieno, vel iniusto possessore; qui, cum fortis, & potens sit, eripit de manu violenti prædam, & extorquet diuiti antiqua pauperis possessionem: alludit enim ad legem, Leuit. 25. [Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, & voluerit propinquus eius, potest redimere, quod ille venderat:] quod ad pauperes omnes videtur extendi, qui paupertate adacti veniunt in potestatem locupletiorum. Atque adeo eo loco Hebræi obleruant, non fuisse potestatem cuiquam bona sua vendendi, nisi redactus fuisset ad summam paupertatem: hæc enim in causa est, ut non solum possessiuncula, sed etiam totus ipse pauper venalis sit, & prædæ violento exponatur. Deus igitur eripiens de manu violenti pauperem, non solum se nobis exhibet propinquum, cum iure propinquitatis redimat, sed propinquorum propinquissimum, & coniunctorum coniunctissimum; nam alijs discedentibus à paupere, & nemine se vindicem præbente, solus ipse vindex, & redemptor est; vel poterit dici eripere pauperem de manu violenti, non solum tanquam propinquus, sed tanquam adiutor fortis de manu tyranni, & de omnium malorum, & aduersitatum vinculis &

Prou. 23. 10

LXX.

carcere, cum scriptum de Ioseph sit: [Dissoluta sunt vincula brachiorum eius per manus potentis Iacob:] cuius rationem paulò ante reddiderat, sedit in forti arcus eius: nam cum ipse se videret manibus victum, & ab omni armorum præsidio destitutum, illum exorauit, qui pro suis seruis, armis, scuto, gladio, arcu, ut eminens & cominus defendat, pugnare contra hostes solet: illi ergo, ut potè potentissimo, arcum suum id est, omnem defendendi se rationem permisit, & orauit suppliciter: [Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi] Neque deterioris conditionis fuit quidem Ioseph, quam Samson; licet enim ille se minimè potuerit vinculis, & manicis eximere, at verò Samson propria se virtute, duobus nouis funibus victum dissoluerit (sicut enim solent ad odorem ignis ligna consumi, ita vincula quibus ligatus erat dissipata sunt & soluta) tamen cum Deus vincula dissoluit, ut eripiat pauperem, manicas manuum in aureas armillas conuertit; nam aurata sunt vincula brachiorum Ioseph, per manus potentis Iacob: sic legit Onkelos: [Tunc positum est aurum super brachia eius, possedit regnum ac confirmauit.]

Leuit. 25. 25.

Deus propinquus & vindex.

Deus eripit suos iure belli.

Gen. 49. 24

Gen. 49. 24. carcere, cum scriptum de Ioseph sit: [Dissoluta sunt vincula brachiorum eius per manus potentis Iacob:] cuius rationem paulò ante reddiderat, sedit in forti arcus eius: nam cum ipse se videret manibus victum, & ab omni armorum præsidio destitutum, illum exorauit, qui pro suis seruis, armis, scuto, gladio, arcu, ut eminens & cominus defendat, pugnare contra hostes solet: illi ergo, ut potè potentissimo, arcum suum id est, omnem defendendi se rationem permisit, & orauit suppliciter: [Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi] Neque deterioris conditionis fuit quidem Ioseph, quam Samson; licet enim ille se minimè potuerit vinculis, & manicis eximere, at verò Samson propria se virtute, duobus nouis funibus victum dissoluerit (sicut enim solent ad odorem ignis ligna consumi, ita vincula quibus ligatus erat dissipata sunt & soluta) tamen cum Deus vincula dissoluit, ut eripiat pauperem, manicas manuum in aureas armillas conuertit; nam aurata sunt vincula brachiorum Ioseph, per manus potentis Iacob: sic legit Onkelos: [Tunc positum est aurum super brachia eius, possedit regnum ac confirmauit.]

Psal. 24. 2.

Iud. 15. 14.

Vincula, et ærumna in aurum in-

fit verum-

tur.

Onkelos.

XVI. Et erit egeno spes: iniquitas autem contrahet os suum.

1 Egenus, quis propriè. Melonymia. Spes ærumnis nutritur. Qui victi spei apud Zachar. explicatus Paulus.

2 Iterum Melonymia in sacris. Quis propriè iniquus.

3 Contrahere os, quid; & cum ad orationem refertur.

4 Obmutescere erubescendum est: explicati David, Salomon, Isa.

Per. Chrysost. [Hæc Deus agit, ut & ille qui nullis est viribus bene speret; & ut iniustus non efferatur, & ut lingua sublimia loquens obstruatur, & ut elatum supercilium deprimatur. Sic poterit, egenus (propriè, attenuatus, exhaustus vel facultatibus vel viribus; homo tenuioris fortunæ, macilentus, squalidus) in spem firmam de diuina ope erigi, bene de Dei prouidentia, bonitate, potentia in reliquis vitæ discriminibus sperare; non confundetur, cum le viderit de manu potentis, & violenti mirabiliter ereptum. Vel metonymicos, spes; pro re sperata; Erit egeno certa salus, certum auxilium, nam sperantem in Dño misericordia circundabit, id est, videbit se pauper bonis, salute, felicitate affluere vndique; vnde quaque; felix erit, qui spem suam in Deo collocauerit. Lyranus dixit hanc spem esse certam expectationem futuræ prosperitatis in præsentī vitæ; ut sobrium erigat in spem recuperandæ pristinae felicitatis. Vel, licet te egenum, ac miserum videas, o Iob, ideo non bene sperare de Deo debes, de qua tua salute; quantumuis desperatissima videatur; nam calamitates & ærumnae pijs iustisq. viris, non præcidunt, neque extenuant spem, sed excitant, sed accendunt, sed nutriunt, & confirmant. Et quidem Paulus creaturam, id est, iustum hominem ingemiscientem & parturientem, & subiectum vanitati, id est, mundanis pressuris, quæ citò trahunt, asserit, sed subiectum tñ in spe, melioris conditionis, & beatitudinis obtinendam. Hos vocauit Zacharias, victos spei, quibus vincula, squalor carceris, sordes & tenebræ spem afferunt melioris status, & qui malis & ærumnis obligati salutem & redemptionem per Christum sibi pollicebantur; illos. n. sic alloquitur Zacharias: [Conuertimini ad munitionem victi spei: hodie quoque annuncians duplicia, (cumulatissima bona, duploq. maiora, quam quæ sperare aude) reddam tibi: ideo Paulus ait: [Gloriamur in tribulationibus, quoniam tribulatio patientiam operatur,] (id est, efficitur tribulationum, & malorum tolerans, deuorator, cōreptor) patientia vero probationem (tum mihi, tum mundo testata redditur mea tolerantia, planeque agnosco me fortiores, ac potentiores esse, quæ de me sperare possem) probatio verò spem (id est, cuius semel sit cognita, probataque, iustitiae virtus, &c. hunc necesse est, in spem certissimam erigi coronæ certantibus propositæ.) Igitur quod maior sit ignis tribulationum, ampliorque patientiæ materia animo subiecta, maiorem spei flammam exurgere necesse est; quod non tacuit David: Dum appropriarent super illum nocentes, ut ederent carnes illius, & per summam crudelitatem dilacerarent, dum tribularent illum inimici, dum consisterent aduersus illum castra, dum exurgeret prælium, in eo ipso prælio & conflictu ipse sperabat, & quo magis ardebat, eò maiores in se ipso spei igniculos sentiebat.

Iniquitas autem, &c. Metonymia, adiunctum pro subiecto; iniquitas, pro iniquus, Ps. 5. Non Deus volens iniquitatem tu es, (statim exponit) neque habitabit iuxta te malignus (Hebraicè, malitia; vtrumque iterum exponitur) neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Septuag. Iniusti os obstruatur. Iniquus, propriè iniustus, qui contra legem, & fas committit, quo proximus lædatur, & offendatur: cuius vocis etymologia, & ratio explicatur Psal. 70. De manu contra legem agentis, & iniqui, id est, de manu & potentia contra legem iniquè agentis, ut mihi noceat. Hieronym. De manu iniqui & nocentis.

Contrahet os suum. Propriè, claudet, continebunt os. Chrysostomus; Ne superba, & sublimia loquatur. Diuus Tho. Perspecta hac Dei prouidentia erga pauperes & humiles, maligni & nocendi studiosi retrahunt sese, ne ex toto malignentur, neque omnino se effundant in aliorum perniciem, neque inter se amplius ineant praua & iniqua aduersus pios consilia, iuxta id Ps. 63. cum de improborum ruina, atque miserorum patrociniis, & salute loquitur David: [Conturbati sunt omnes qui videbant eos, & timuit omnis homo: & annuntiauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt,] id est, nemo deinceps audebit aliquid mali moliri aduersus sanctos Dei, nemo obloqui. Alij referunt ad impiorum orationes, & preces, quas excretur Deus, quasi dicat; Quod Deum blasphemant, & laceffant contumelijs, non habebunt locum quidquam à Deo postulandi, non os, non linguam; obmutescant coram Deo, contrahent os suum: nam si in labijs eorum sit gladius, si os

Chrysost.

Egenus 28

propriè.

77

Metonymia.

Psal. 1. 10.

Lyranus.

Ærumna

nutrit spem.

Qui victi spei

apud

Zachar. 3.

Rom. 8. 22.

Zach. 9. 12.

Rom. 5. 3.

Psal. 26. 2.

2

Metonymia.

Psal. 5. 5.

LXX.

77

Iniquus pro

prius quis.

Psal. 70. 4.

Hieron.

3

Chrysost.

D. Thom.

Psal. 63. 9.

Contrahere

os in oratione.

ne.

Iſa. I. 15.

fios & linguam eruentata habeant innocentū sanguine, & iniquis consultationibus, illorum orationem auerſabitur Deus: quod dictum ab Iſaia Propheta videtur c. I. cū de precibus cum iniquitate coniunctis agit; [Cū extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos a vobis; Et cū multiplicaueritis orationem, non exaudiā; manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.] Tantundē enim refert multiplicare orationē, & habere manus armatas gladio, & fuſo ſanguine plenæ, ac ſi diceretur, habere in ore & in precibus gladium; id eſt, habere coniunctas preces cum proximorū iniuria, & ſanguine: tūc enim non minus execratur Deus labia armata ferro, quā manus ſœdatis ſanguine. Illud autem fortē dictum hoc loco fuerit ab Eliphaz, vt Iobum notaret, vel liberius de Deo loquentem, vel iniquē de diuina prouidentia diſputatē, vel minis, atq; clamoribus tenuiorū animos quondam perterrefacientē.

4
Obmutuſc
re ad erube
ſcentiam, et
confuſionem
per inire.
Mich 7. 16.
Iere. 8. 14.
Matth. 22.
12.
Pf. 106. 41.

Sed melius hæc referentur ad erubeſcentiā quandā, & confuſionē impiorum; dū viderint ē ſuis manibus atque viribus pios eripi, atq; in tuto collocari: ſicut & id Mich. 7. [Videbunt gentes, & confundentur, ponent manū ſuper os ſuū, & Iere. 8. Conuenite, & ingrediamur ciuitatē munitā, & ſileamus ibi, quia Dñs Deus noſter ſilere nos fecit. Et illud: At ille obmutuit:] quæ omnia ad confuſionem, & erubeſcentiā pertinent: hæc enim, ſicut & timor, ſolet vocē adimere. Vel quidem referendum ad ſtuporē, & admirationem, ſicut id Pf. 106. Videbunt recti, & lætābuntur, & omnis iniquitas (iniquus) oppilabit os ſuum, contrahet, occludet; neq. muſſitabunt iniqui; ſed tantam Dei potentiā aduerſum ſe pro pauperum deſenſione timentes, & ſtupentes, non audebunt hiſcere: cū quo illud Sapien 5. congruit: Stabunt iuſti in magna conſtātia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerūt labores eorū: videntes ipſi, turbabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis dicentes intra ſe; nam præ timore, & ſtupore non aliter poterunt vocē emittere. Vel tandē hoc impiorum ſilentio ſignificabitur, nihil tunc impios habituros, quod contra hanc Dei æquiſſimam prouidentia, & piorū deſenſionem iuſtē opponere, aut obloqui poſſint, cū manifeſtē prolaturus ſit Deus in omnium conſpectum innocentia humilium, violentiam & iniuſtitia potentiorū: ſic Iſa. 52. Super ipſum continebunt Reges os ſuū: quia quibus non eſt narratū de eo, viderunt, & qui non audierūt, contēplati ſunt, id eſt, illius innocentia, ſanctitas, hoſtium illius inuidia, & crudelitas omnibus erunt perſpectæ; nemini obloquendi potestas erit. In re certiſſima & explorata nos dicere ſolemus, *no ay que hablar*; & de homine ſanctiſſimo: *Nadie tiene, que hablar del*. Hæc omnia Chaldaus à verſ. 12. de Pharaone, & Aegyptijs opprimētibz Iſraelitis accipit; ſic enim legit; [Qui irritas facit cogitationes Aegyptiorum, qui callidē cogitauerunt, vt malē facerent Iſrael, & non eſt operata manus eorum conſilium ſuum: qui comprehendit ſapiētiam Aegyptiorum in altitia ipſorum, & conſilium aſtologorum ſuorum peruerſorum reddidit ſuper eos. Per diem incurrebant tenebras, & ſicut in nocte, palpabant in meridie, & redemit populum ſuum à percuffione oris eorū & de manu regis fortis populum pauperem:] ſanē non ineleganter, ſi certiū conſtaret, an tanto tempore Aegyptiacæ plagæ Iobū præceſſiſſent, vt commodē poſſet ad eas his verbis ſpectari.

Sap. 5. 1.

Iſa. 52. 15.

Chaldaus.

XVII. Beatus homo, qui corripitur à Deo: increpationem ergo Domini ne reprobēs.

- 1 Beatus in Hebræo quid, & antithetiſis inter beatum, & Enos.
- 2 Corripere quid proprie. Cū oratio verbo aliquo non reſtringitur, ad omnes temporis diſſerentias extendenda.
- 3 Beatiſſimo, pro ſpe beatiſſimæ: ſpes cum tribulationibus coniuncta; quid ſpes gloria, & gloria ſpei: explicatus ſemel & iterum Paulus, & Matthæus.
- 4 Deus cum punit, iudex: voluntaria patientia, ſalutaris.
- 5 Quid R. probare ex Hebr. explicatus Iſaias, & Moyſes.
- 6 Tribulatio, Calix; cum quā nauſeant impij, quā auidē ebibant iuſti.
- 7 Reprobare ex Græco, & Heb. cum contemptu.
- 8 Extenuatio. Tribulationes preſoſſimæ, & honorificentiffimæ. Illuſtrati Lucas, & Paul.
- 9 Tribulatio diuina charitatis argumentum; Illuſtrati Salomon, & Paulus.

BEATUS. In fonte eſt particula, quæ indicat peculiarem ſententiæ vim, atque dignitatem, attentionemq. conſtat, tum etiam poſt longam diſputationem, quali clauſulam, & Epiphonema toti orationi apponit; Ecce, itaq; cū veriſſima ſint, quæ auditi, beatus erit vir, &c. Pro beato autem Hebræus apud Caietanū, Regia, & alij Hebraizantes, Beatitudines legūt, imitati Chaldaum Pf. 1. qui beatum virum transfert, Beatitudines, vel, bonitates viri, & eſt quidē de originali voce (*aſre*) inter doctos dubitatio, an ſit pluralis numeri, an ſingularis; concretū, an abſtractum nomen, aut verbale, quod dicunt; imò an ſit nomen, vel potius aduerbium; certē conſtat indeclinabile eſſe, & formam habere non tam pluralis, quā dualis. Latinus interpres per nomen adiectiuum nunc in plurali, frequentius verò in ſingulari vertit, Beatus, vel Beata; ſi beatitudines dicat, augetur ſignificatio, & cumulū rerum multarum, quibus homo efficitur beatus ſignificabit; quia vt R. David, & R. Mardochai dicunt: Beati beatitudo in multis bonitatibus conſiſtit: alij reſpiciunt ad duplicē hominis beatitudinem, temporariam vnā, alteram æternā; rectē etiam aduerbialiter effertur viſ Sēntiæ, atq. vocabuli, quod ſalutem denuntiat, & bonum ominatur, ſicut id; Dicite iuſto, quoniam bene. Beatus igitur eſt homo, neq. ſemel ſælīx, ſed ſemel & iterū; bis, ac ter; terque quaterque beatus; modis omnibus ſælīx; beatitudines homini, non vnā tantum, ſed omnia ſælīcitatis genera denuntio; o quā præclarē, quā bene, quā ſælīciter cum illo agitur; bene, ſælīciter illi ſit; cedant cūcta illi beatē; cedent, proculdubio, proſperē, ſælīciter. Et eſt elegans tum oppoſitio, tum coniunctio beati, cū homine; nam ſub eſt in hoc loco Enos, miſerrimus, deploratæ conditionis, ægerrimus, vitæ, & ſalutis desperatæ. Igitur, beatus homo, ſælīx miſer ille; diues & bonis omnibus cumulatus pauper ille; beatus modis omnibus, qui nunc dolet, & cruciatur morbis deſperatiſſimis; quā præclarē cum miſero & ærumoſo agitur: dicite miſero, ægro, dolenti, quoniam bene: ſed ſtatim de hoc iterum.

Qui corripitur. Obiurgatur, reprehenditur, cum reprehensione quadam, & obiurgatione, ſeueriorique diſciplina inſtituitur, & informatur ad bonū, & honeſtū: quod, etſi verbis frequenter fiat, tamen etiam re ipſa factum ſignificatur, pertinetque ea vox, ad ſeueriores diſciplinā, & verbera, atque ſupplicium, quod cuiuſpiam peccati reprehensionem comitari ſolet. Sed quoniam nullo verbo afficitur hæc oratio, neque ſignificatur, eſſe, vel fuiſſe, vel fore beatum, non ad vnā tantum temporis diſſerentiam reſtringenda eſt, ſed liberē dimittenda, vt ad multas ſe extendat. Beatus igitur eſt, eritque deinceps; nunquam non erit ſælīx, qui corripitur à Deo ſiue cū afficitur calamitate aliqua, ſiue cum ſælīciori conditioni reſtituitur; nam cum diuinam correptionem patienter & humiliter perſert, ſælīcitatem meretur; cum iam ſælīx eſt, præmio potitur toleratæ correctionis; beatus igitur qui corripitur, maximam illi ſælīcitatem denūtiō; nam ſuum percuſſum ſtatim ſanabit Deus; neque illum lædet, quod aliorum iudicio miſer & infelīx ſit, qui ſuo iudicio, & ſenſu, reque ipſa beatus & ſælīx exiſtat; tū propter emolumenta maxima, quæ illi affert diuina correptio; tum quod ea ſit diuinę erga ſe charitatis non obſcurum argumentum; nam corripit, quem diligit; tum quod ſpes melioris fortunæ, & ſælīcitatis temporariæ, atque æternę recuperandę poteſt illum in medijs ærumnis, atque doloribus beatum reddere; fortē enim hoc dixit Eliphaz, propter ſpem, quā paulò ante egeno iniecerat.

Et quidem ſacræ Litterę beatitudinem, gloriātionem, conſtantiam, gaudium animorum, quæ afflictiſ, & tribulationem patientibus tribuunt; ad ſpem tandē reducunt, quam propter patientiam, & probationem concipit, qui corripitur à Deo, quod paſſim docet Paulus. Rom. 12. Spe gaudētes, in tribulatione patientes, &c. 5. Gloriamur in ſpe glorię filiorū Dei, non ſolū autem, ſed & gloriamur in tribulationibus; quaſi dicat; Non ſolū ſperamus fore, vt ſi mus aliquando beati; ſed ita ſpem cum tribulationibus coniunctam habemus, vt qui gloriamur in ſpe, gloriemur et in tribulationibus; Rurſus ſpem, atq. tribulationem ita cum gloria, quā ſperamus, cōiungimus, vt glorioſi iā nobis ipſis videamur in ipſis tribulationibus conſtituti; in fletu, & lamentis, & prælio cum perſecutionibus exultare, & triūphare. Quare non ſolum eſt ſpes gloriæ, ſed vt Paulus loquitur Hebræorum 3. Gloria ſpei, & vitam-

1
Patientie
gradus.
הנה
Particula
attentioni
conſolanda
ſeruiens.
Beatus in
Hebræo.
Regia.
Caiet.
אשר

Iſa. 3. 10.

Antithetiſis
inter beatum
& hominem

2
Corripere
quid.
הנה
Regula, cū
oratio nullo
verbo reſtringitur.

Aerumna
beatitudinis
afferunt.

3
Beatiſſimo
nā, & gloriā
tionē tri
balationū,
ad ſpē bea
titudinis ſpe
quenter re
ferri.
Ro. 12. 12.
Heb. 3. 6.
ſpes gloria,
& gloria
ſpei.

veramque siue spem gloriæ, siue gloriam spei videntur efficere in nobis ipsis tribulationes patienter toleratæ. **2. Cor. 4. 12.** Quare Paulus postquam 2. Corinth. 4. multa de tribulationibus disseruisset, concludit: Ego mors (id est mortificatio, assidua malorum patientia, iuxta Anselmum) in nobis (qui mortificationem in nostro corpore circumferimus) aliquid operatur (non est otiosa, neq. inutilis, sed operosa, efficax, fecunda, aliquid ex se profert: non solum enim passione afficitur, qui tribulatione patitur, sed aliquid præterea cum tribulatione coniunctum habet.) Neque verò est contrario prosperitas, vitæque iucunditas in voluptuarijs hominibus otiosa est, aliquid enim aliud præter voluptatem ex se progignit. Quid ergo operatur tribulatio in corde hominis afflicti? aut quam ratione exerit, exercetque vires suas? illa est enim Græcè vocis operandi vis & proprietas: certè gignitur in nobis illud, quod paulò post subditur: Momentaneum, & leue tribulationis nostræ, æternæ gloriæ pondus operatur in nobis; quasi dicat. Nunc hoc ipso tempore quo patimur, gignitur & efficitur, imò crescit, augetur ingens quidam gloriæ cumulus, tanta est spei efficacia, tanta cogitationis intentæ, & contemplationis assiduæ vis, & robur. Propterea enim subditur: Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Atque hæc videntur illæ ipsæ beatitudines gaudium, exultatio, regni sublimitas, & maiestas, quæ Christus Dominus in paupertate, lachrymis, esurie, siti, persecutionibus constituit, Matth. 8.

4. **Deus cū punit, Iudex.** In originali *Eloah*, nomen iudicis, tum vt hanc correptionem, & punctionem iustè sibi à Deo infligi propter sua peccata agnoscat Iob; tum etiam, vt neque hac ratione inutilem sibi fore patientiam intelligat, atque latenter & tacitè illud Ecclesiastici consilium suggerere videatur: Quam bonum est, correptum manifestare poenitentiam: sic enim effugies voluntarium peccatū, quod enim antea volens commisisti, nunc voluntaria patientia, & poenitentia delebis.

5. **ORO LXX.** *Reprobare, qd ex Heb. 1. 30. 12.* * *Porque os enfadais de oyr las amezas de Dios, las cū plir el mas presto.* *Isai 8. 6.* *Nu. 11. 20.* *Onkelos.* **6.** *Tribulatio, potio amara.* **7.** *Heb. 12. 5.* **8.** *Psal. 74. 9.* **9.** *Apoc. 14. 1.* **10.** *1. 18. 11.*

uent; acetum videlicet, atque fel Christi Iesu patientis: hæc enim cum acriora multò sint, multoque acutiora, quam nostræ acerbitates, & dolores, faciliè ipsorum præsidio nostrarum acerbitationum gustum, atque sensum, aut magnâ ex parte amittimus, & retundimus, aut delinimus atque temperamus. Et quod sibi, suisque ciuibus mortifero poculo consulens vltimus ille Campanorum magistratus Iesus olim hortabatur, Christus nobis dicere videtur, Poculum, quod mihi datum fuerit, vobis circumfertur: ea potio corpus à cruciatu, animum à contumelijs, oculos, aures à videndis, audiendisque omnibus acerbis, quæ manent victos, vindicabit.

Illud præterea; Reprobare cum contemptu quodam esse quod Psal. 52. dicitur; Quoniam Deus spreuit eos, & Psal. 118. Lapidem, quem reprobauerunt edificantes, factus est in caput anguli, id est, quem antea inutilem iudicabant, quem contemnebant edificantes, & consonat quidam Græca vox, qua vtitur Luc. Actor. 4. Iste est lapis, qui reprobatus est à vobis edificantibus: *Exu. huius*, pro nihilo habitus, & ab eodem themate dicitur Luc. 23. Spreuit illum Herodes, & Rom. 14. Tu quare spernis fratrem tuum? & 1. Corint. 1. Contemptibilia elegit Deus. Et cum hæc sententia usurpata sit, à Salomone Prouer. 3. Pro eo quod nos habemus: Disciplinam Domini ne abijcias. Septuag. legunt: Noli negligere disciplinam Domini, & Cyprian. Ne neglexeris: atque eodem modo Paulus Hebræo. 12. Noli negligere tamquam inutile, aut vile, cum res sit salutaris, & præclara. Extenuatio est, nam plus significat, quam dicitur; Maximi facito disciplinam Dñi, nihil tibi aut potius, aut antiquius sit, quam vt illius correctionem æquo animo suscipias, & grata voluntate complectaris: gloriare in Dei correptione, in laboribus & erūnis. Tantam tribulationum pretiosissimarum præstantiam agnoscebat Paulus, cum dicebat. Ego Paulus victus in Domino: nam nihil habuit præclarius, quo se Ephesijs commendaret, & cum cetera communia sibi, & Regi Agrippæ precaretur, vincula sibi soli reservat; Opto (inquit) apud Deum & in modico, & in magno (id est, nō tibi parum, sed multum etiam persuasisse; neque si id breui, & facili sermone, sed laborioso & grati, diuturnoque confici oporteret) Non solum te, sed omnes etiam, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis & ego sum (tamen vinculum gloriæ alijs videtur inuidere, & sibi soli inesse gaudet) exceptis vinculis his: fortè etiam vincula excipit, quod illi tribulationum præstantiam ignorarent, & si vincula etiā illis offerret, videretur proijcere margaritas ante porcos; acutè hoc indicauit eo loco Chrysost. Hoc (inquit) erat ei, quasi aliud quiddam gloria dignum; sed ad illorum suspensionem respiciens addit, exceptis vinculis his. Oecumenius quoq. paulò luculentius sententiā eandem expressit; Non, inquit, vincula execras, aut ob ea pudore suffusus hoc dicebat, nam hoc, si quid aliud, gloria, & exultatione dignum apud ipsum habebatur, sed ad illorum existimationem respiciens ad eorū imbecillitatem sese demittens: non aliter Ignatius vinculorum gloriā, cæteris licet amissis, prætermittendam non existimat, dū ad Tarsenses scribit. Hæc, inquit, præcipio vobis nō quasi sim aliquid, tamen si victus sum Quid, quod certè videtur Paulus sibi ipsi integer, perfectusque homo, si in vinculis sit, si mortem pro Christo obeat, nihilque sibi præterea pretiosum esse; Vincula & tribulationes Ierosolimis me manent, sed nihil horū vereor, nec facio animā meam pretiosiorē, quam me: nō tam mihi vita pretiosior est, quam egomet mihi. Sed quæ te ipsum, Paule, dicis? Non liber ego à vinculis, & iucundè viuens, sed victus in Domino, quotidie moriens; is Paulus est, is Apostolus; sic meis vinculis, & ærumnis pretiosius nihil.

Sed præterquā quod tribulationes maximi fieri oporteat, quod ad animi diuitias, honorem, multasque alias opportunitates conferant, tamen illud in præsentē locum peculiariter conuenit, propterea permagni æstimandas esse, minimeque spernendas, quod sint diuini erga nos amoris pignora, & paterni affectus argumentum, non solum cum peccati poena non sunt, sed cum in sceleris alicuius supplicium infliguntur; id enim indicat vocabulū correptionis, quæ est errati alicuius obiurgatio, & durior quædam pueri segniculi institutio, & seuerior castigatio. Hanc verò à charitate paterna proficisci Salomon explicat: Disciplinam Domini, fili mi, ne abijcias, quem enim diligit Dominus, corripit; & quasi pater in filio

*Præsidio fel-
lis, et aceti
Christi Iesu
amaritudo
tribulatio-
nū ebibitur
Liu. lib. 26.
Annaliū.
Lesij oratio
ad milites.*

7. *Reprobare,
contemnen-
tis est.
Psal. 52. 6.
Psal. 117. 22.
E' εὐφραυν-
δεις.
Luc. 23. 11.
Ro. 14. 10.
Cor. 1. 18.
Prou. 3. 11.
LXX.
Cypr. de ha-
bitu Virgi-
e lib. 3. ad
Quirin. 2.
cap. 66.*

8. *Extenuatio
Tribulatio-
nes pretiosis-
sime, et ho-
norificentis-
sime.
Ephes. 4.
Actor. 26.*

Chrysost.

Oecumen.

*Ignat. epist.
7. ad Tar-
senses.*

Ast. 20. 23

9. *Tribulatio,
signū diui-
ni beneplac-
iti.*

*Correptio-
nis proprie-
tas.*

Prou. 3. 11.

* compla-

* Porque se
querere como
a hjo, no
quereraver
ante a cosa q
le desagra-
de.

Heb. 12. 4.

In domo
Dei filij va-
pulant.

Act. 22.
25. 26.

Matth. 27.
40.

Heb. 12. 7.

Aug. (serm.
de tēp. bar-
barico) 9.

* Padre es,

el q os mco-

mrte a dar.

Eccles. 2. 3.

10

Patientia
gradus qui-
dam.

Prov. 3. 11.

Heb. 12. 4.

Saddai.

* cōplacet sibi, id est, quia beneplacitū suū in illo consti-
tuere vult, & optat ut sibi placeat homo, disciplina, &
flagello tollere conatur, quod sibi displicet. Paulus verò
sic locum repetit, & illustrat: [Nondum vique ad sangui-
nem restitistis, & obliuisti consolationis,] (id est, cum
nondum extrema discrimina toleraueritis, iam vos caput
obliuio Dei potentis vos consolari, cū vox corripit? iam
obliuisti estis, in Dei correptione gaudium, solatiūq. ingens
animorum latere) quæ vobis, tamquā filiis (nam corripit
paterno affectu) loquitur dicens (Deus inquā hoc vobis
dicit non Salomon; ille vos ad patientiam hortatur, non
homo) [Fili mi noli negligere disciplinam Domini; quæ
n. diligit Dominus] (nepe dilectione illa prædestinatio-
nis, quæ homini vult æternæ beatitudinis bonum) [casti-
gat; flagellat aut omnem filium, quæ recipit] (quem ap-
probat, quem lato vultu, & obuijs vlnis excipit, quem
adoptat; nā in domo Dei non solum serui, sed interdum
filij, & quidem frequentissimē vapulant; non sicut in Ro-
mana republica, vbi nemo ingenuus, & liber vapulabat; q
teltatum cunctis voluit esse Dei filius flagellatus, & in
cruce pendens, dicentibus incredulis Iudæis: *si filius Dei
est, descendat nunc de cruce, & credimus ei*; nam in cruce po-
tius Dei filius & credi, & haberi voluit) Et in eandē sē-
tentiam paulō inferiūs; [Tanquam filiis, vobis offert se
Deus:] quem locum sic legit Augustinus; [Sicut filios
vos * aggreditur Deus:] ne te igitur subtrahas Deo ag-
gredienti, minanti, verberanti; sed potiūs illi occurre: si-
cut Ecclesiast. ait. Ne festines (ne festinanter fugias) in
tempore obductionis: (correptionis) coniungere Deo.

Hieronymus autem Ezech. 20. v. rursus hunc locum
legit: [Fili ne contristeris ad disciplinam Domini. Et cer-
te in hac sustinentia rerum aduersarum videtur sacra-
Scriptura multos patientiæ gradus distinguere; illosq. a
nobis exigere. Primum non negligere. Secundū, non fa-
stidire, nec nauseare. Tertium, non deficere. Prouerbior.
3. & Hebræ. 12. [Non deficientes animis vestris; quāuis
vires deficiant corporis, ut spiritus nunquam non prom-
ptus sit, carne licet infirma. Quartum, non defatigari; ijl-
dem locis; estque idem ferē, quod supra defatigari, defi-
cere præ molestia, & tadio. His verò, iterum contraria
adiungito, quæ etiam exiguntur a nobis. Primum, per-
magni facere patientiæ opportunitatem, & materiā no-
bis oblatam. Secundum, non solum non fastidire, sed esu-
rire, & sitire tribulationes, ut saturemur opprobrijs. Ter-
tium, fortiter, & constanter ardua quæque, & difficilia
aggredi; non fugere, sed obuiam procedere aduersitatib.
Quartum, gaudere, & exultare, cum [digni habebimur
pro nomine Iesu,] molestum & asperum aliquid pati.

Denique notandum est hoc loco pro Domino subesse
in Hebr. *Saddai*, quod nomen copiam, & vbertatem affert
bonorum omnium, & ut alij dicunt, omnipotentia. Er-
go ait; Correptionem omnipotentis Dei, & bonis omni-
bus affluentis reprobendam non esse, cum possit ille nos
recreare, & mortuos suscitare, atque bonis omnibus cu-
mulare.

XVIII. Quia ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus eis sanabunt.

- 1 Deus cum corripit, non derelinquit. Vulnerare, & Mederi
quid propriū. Deus pollet scientia ligatura.
- 2 Enallage in sacris. Deus instat Chirurghi secando, & vrendo
medetur.
- 3 Deus prius vulnerat, ut postea medetur. Capere quid. Cura-
re ex Græco. Illustratus Oseas.
- 4 Dei vulnera salutaria. Omnia optimi Chirurghi munia præstat
ille: explicatus David.
- 5 Percutere, de vehementiori plaga dictum.
- 6 Dei medicina, tum illius potestatem, tum charitatem indicat;
quadam ex sacris.

1
2. Mac. 6. 1
Commedia-
tus Vulga-
tus.

280

Hanc etiam non negligendæ, neq. reprobandæ cor-
reptionis diuinæ rationē adiungit Eliphaz, quod
Deus non puniat, neq. conterat ad interitum, sed ad cor-
reptionē: nam cum corripit, non derelinquit, ut dicitur 2.
Machab. 6. [Nunquam a nobis misericordiam suā amo-
uet; corripiens verò in aduersis populum suum, non de-
relinquit;] nā ipse vulnerat, & medet. Doctē Vulgat⁹ di-
xit, *Vulnerat*; nam licet ex vi originalis vocis (*Caab*) tan-

tum vertendum esset, dolore afficit, vel cum Sept. dolore
facit, quod commune est, vel ad vulneris dolorem, vel ad
acerbitatem cuiusvis alterius cruciatus; tamen ex adiū-
cto verbo mededi, ille profectò genuinus lenius est, Do-
lorem efficit vulnerando; nam mederi iuxta fontem est,
ligare, & circumuoluere; & cum ad vulnus, vel dolorem
refertur, est alligando vulnus mederi, & sanare; ut enim
docent medici, bona chirurgiæ, atque curandorum vul-
nerum pars in ligatura consistit; sic. n. in sua Chirurgiæ
Officina, Hippocrates dixit: [Partim quidē ipsa deliga-
tio sanat, partim curantib. interuit: rursusq. maxima de-
ligationis vis est;] ab eadem radice dictum est Ezech. 75.
[Quod confractū est, non alligastis; & Pl. 146. Qui sanat
contritos corde, & alligat contritiones eorum,] id est, cū
animo, & corde, tum corpore saucios & dolentes curat,
non solum appositis pharmacis, sed etiam mollissimis de-
ligamentis, purissimis, leuissimis, tenuissimis; talia n. Me-
dicina præscribit; igitur Deus *vulnerat & medetur*; & quod
admirabile est, percutiendo sanat; quare illius sagittæ sa-
gittæ salutis sunt. Est aut in Scriptura frequens Enalla-
ge, cum verbum pro participio ponitur: ut Isa. 65. [Non
ædificabunt, & alius habitabit; non plantabunt, & alius
comedet,] id est, ædificantib. illis, alius non habitabit, &
comedet. Deut. 22. [Non videbis bouem errantē, & præ-
teribis id est, videns non præteribis: similiter hic: *Vulne-
rat, & medetur*, vulnerans medetur, vulnerando sanat. Est
n. etiam medicinæ Chirurgicæ præceptum, cū vulnus,
aut vlcus exigit, vulnera aperire, & partem vulneratam
secare amplius, q. secus sanari & curari nō possit. Sic p-
cipit Hippoc. dū de capitis vulnerib. & secandis vlcereb.
differit. [Vlcera, quæ non habent sufficientē magnitudi-
nem longitudinis, ac magnitudinis ad ossis inspectionē;
an qd malū sit a telo, & quantū caro cōtusa est; & ad cu-
rationē, qualinā vlcus opus habet; si verò subcaua fue-
rint vlcera in obliquū, cautitatem quamplurimū refecare
oportet, vbi nō facili est medicamento quocūq. perueni-
re:] sic sanē vulnerādo medetur Chirurgus, sic quoq. *vulne-
rat, ac medetur* Deus, vbi alijs medicamentis leniorib. ad
internas animi partes læsas, & affectas nō est facile per-
uenire: sic extrahit conceptum, & latitans interius pus,
sic abstergit vlcera, & animi sordes. Præterea ē non so-
lum secando, sed et vrendo *vulnerat, & medetur*, Deus; nā
eiusmodi sunt vltoria instrumenta, ut cum vlcus aperiāt
sed vulnus efficiant, latera inurant, sistantq. sanguinem,
& crustis, velut cataplasmatibus appositis, ne malū serpat,
efficiant, cum Scriptum sit: Sagittas suas ardentib. effe-
cit; videlicet (ut alij legunt) carbonib. iuniperorum, quo-
rum flamma efficacior, & pertinacior est; inflammatas:
quod n. vehementius ardent, eò melius vrunt, & facilius
medentur. Eleganter August. super Pl. 50. rem hanc teti-
git. Illa (inquit) [est vox Domini, ego percutiam, & ego
sanabo. Percutit putredinem facinoris, sanat dolorem vul-
neris. Faciunt hoc medici; secant, percutiunt; & sanant;
armant se, ut feriant; ferrum gestant, & curare veniunt.]

Verum simplicius, & nulla dicendi figura sententiam
hanc accipiunt Sept. ut sensus sit, non tam vulnerando
mederi, quā prius vulnerare, deinde mederi, & sanare:
sic illi legunt: [Ipse dolore afficit, & rursus restituit.] A-
quila; curabit: vox eadem ferē sententia vertitur curare;
Oseas. 6. [In tribulatione sua manē cōsurgens ad me; ve-
nite & reuertamur ad Dominū, quia ipse cepit & sana-
bit nos, percutiet, & curabit.] Verbū capiendi ad prædā
ptinet, & ad rapiendū more leonino, aut lupino, quasi di-
ceret; Instat leonis, aut lupi visus est Deus nos velle ca-
pere, & discerpere; atq. ut nos caperet, prædāq. faceret,
velut vngue, aut dente infixo nos vulnerauit; sed nō ille
deuorare vult, sed in suam potestatē redigere, nō discer-
pere, non perdere; non n. lupus, sed pastor est: cepit ergo
prædā, q. ut lupus fecit; statim ut pastor fouebit, sana-
bit; itaq. percutiet, & curabit: eadē vox, quæ hoc loco,
medebitur: alligabit, alligando medebitur, & curabit no-
tauit Hieronym. subesse hoc loco (*Moise*) & *Motas* Græ-
cè appellari linteola, quæ inferuntur vulnerib. ut putri-
das carnes comedant, & extrahant purulentias, & rectē:
est n. *motos*, lineamentum, seu linteolum carptum, q. vul-
neribus inditur, siue tortile, aut rasile, *hilas*, *omacha*; &
(*moteo*) est vulnerarium lineamentum vulneri aut ulce-
ri indo, aut penicillo vulnerario indito curo: quo eodem
uerbo Aquila hoc loco usus est: Curabit (inquit) [aut li-
neamento indito sanabit;] Illud quoque addit isto loco

Vulnerare
quid in He-
bræo.

LXX.

Mederi ex
Hebræo qd.

Scientia li-
gatura ip-
Chirurgi.

Hippocrat.

Ezech. 34. 4
Pl. 146. 3.

Hippoc. in
Officina

Chirurg.

Enallage.

Isa. 65. 23.

Deut. 22. 1.

Vulne-
rat, & medetur

Aperire vul-
nera ali.

quando, me-
dicinæ p-
ceptum.

Hip. lib. de
capitis vul-
neribus.

Vulneran-
do medetur
Chirurgus.

3
LXX.

Aquila.

Hos. 6. 1.

Capere qd.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

1
2. Mac. 6. 1

Commedia-
tus Vulga-
tus.

Hierony. [Artis medicorum est, grandia vulnera longo sanare tempore, & per dolorem reddere sanitatem.]

Hic duo obseruanda; alterum, sectiones & vulnera, quæ fiunt à medicis, cum ad sanitatem efficiendam refectantur, summa arte, & cura fieri, vt minimum noceant, ne vena, aut neruus incidatur, sed vt minimo dolore & dam-
saria. no fiant; facileq. possit vulnus recens coire: non aliter cum Deus vulnerat, eam quidē partem percutit, ex cuius sensu, & læsione minimum detrimenti, & doloris, quoad

Deus om-
nia opti-
mi. medici mu-
nia præstat.
* Et per su-
mano ale-
gra la heri-
da, y da el-
tison de fue-
go: haze las
bilas, iuer-
go la me-
cha, pone el
cabeçal, y
ata la ven-
da.
Hipp. in of-
fic. Chirur.
Psal. 69. 5.
Psal. 140. 5.

fieri possit, accipiamus; aut certē cuius dolor, & vulnus minimē mortifera sint, sed potiùs salutaria. Alterum; nullum optimi chirurgi in medendo vulnere munus non obire Deum optimum, cum ipse * curet, carpat linteam, lineamentiq. rasuram, aut vulsuram torqueat, concinnet, indat, deliget: quæ omnia salutem certō promittant; res profectō & illius bonitate, & nostra consideratione didicnissima; sicut enim Hippocrates eos ministros in curatione exigit, [Vt qui circa egrotantem sunt, tacentes sint, & præfecto obediētes;] ita sane nos, qui. Iobi vulnera, & curationem, mirabilem Dei sapientissimi in agendo rationem, & sapientiam agnoscimus, vt vulnerando medeatur, attenta consideratione silentes, & mirabundi, tantam bonitatem suspicere debemus; atque diligere cum corripit, cum vulnerat, neq. aliam salutis recuperandæ viam inire; foelices enim qui diligunt salutare Dei. Corripit (igitur) me iustus (Deus) in misericordia (non plaga inimici crudeli, sed vt sanet, minimo detrimento, minimoq. dolore) & increpabit (percutiet, vulnerabit; vulneret inquā, atq. percutiat) me: oleū autem peccatoris (venenum amaritudinis; sic ex Hebr. oleum inquā illud venenatum est, quamuis blandum, & suauē videatur; blanditiæ, fauor, adulatoria verba) non impinguet (ex Hebr. non infringat; obliniendo, demulcendo franget) caput meum: propterea non reprobabo Dei correptionem, quæ quō seuior videtur, eō lenior & salutarior re ipsa est; ac penitus abijcio, fastidio etiam, negligo, imō detestor blanditias & lenocinia peccatorum; quæ dum demulcent, vulnerant; dum mederi videntur, infringunt, lædunt.

Percutit, & manus eius sanabunt. Potest esse superioris sententiæ repetitio quædam per expolitionem; vel fortē paulo amplior sensus, nam Percutere, in originali est, ictu & percussione contundere, confringere; vnde dicitur Psal. 67. [Deus confringet capita inimicorum tuorum; & Psal. 109. Confregit in diæ iræ suæ reges: Et rursus: Conquassabit capita:] vel quidem est, transfigere: quare erit auxesis; Quamuis ita vulneret, vt perfodiāt, & transfigat; medebitur tamen, & sanabit; sic ab eadem radice dicitur Num. 25. & Perforabunt sagittis: & Iudic. 5. Tempus validē perforans, & grauem aliquam plagam verbum sanandi postulare certē videtur.

Sed notandum quidem hanc commutationem vulneris, & contusionis, aut etiam mortis in salutem, & vitæ felicitatem, quorum vtrumq. à Deo fiat, tanquam rem illo maximē dignam solere in sacris Litteris prædicari.

1. Reg. 2. Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos, & reducit. Deut. 32. Percutiam & ego sanabo. Tob. 13. Quoniam tu flagellas, & saluas. Sap. 16. Deducis ad portas (extrema discrimina) mortis, & reducis. Sed cum hæc dicuntur, duo nobis de Deo significantur. Primum, Dei summa potentia: & ita Deut. 32. statim subditur: [Non est alius Deus præter me: & Sap. 16. Tu es Domine, qui vitæ, & mortis habes potestatem: & 1. Reg. 2. Domini enim sunt cardines terræ: & Tob. 13. [Nō est qui effugiat manum tuam. Alterum; Dei charitas, & misericordia, quæ post flagella, statim affert solatiū, quasi, humano more, affixisse, & percussisse poeniteat illum: sicut Tobias adducto loco etiā explicuit: [Castigauit nos propter iniquitates nostras, & ipse saluabit nos propter misericordiam suā: & Ierem. 26. Bonas facite vias vestras, & poenitebit Dominum mali quod locutus est aduersum vos: [quasi ergo aut pertæsus, aut fatigatus & deficiens flagellando, & puniendo, visitat iniquitates [vsque in tertiam, & quartam generationem:] & vindictam, & supplicium statim remittit; [at facit misericordiam in millia;] cum miserendo, parcendo, benefaciendo, numquam se lassari, imō potiùs valde recreari, significet: vti Ier. Thre. 5. ad ingentis cladis solatium cecinit: [Quia non repellet in se; quē nō secundum multitudinem misericordiarum suarum; non enim humiliavit ex corde. Rem licet apertē videre 2. Re-

gum 24. cum enim trium dierum pestem comminatus fuisset, vix de mane vsque ad tempus constitutum, prandij videlicet meridiani lues grassata fuerat, & misertus est Dominus, super afflictionem, & ait angelo percutienti populum; Sufficit nunc; contine manum tuam.

XIX. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanger te malum.

1. Prima expositio Senarij & Septimi. Septenarius nota multitudinis.
2. Secunda expositio: explic. Salomon. & Amos. Deus Adiutor, & Protector, quid significet. Senarius nota multitudinis & secunditatis.
3. Sex creationis dies, laborandi symbolum. Septimus Beatus dominus. Quid Sabbatismus apud Paulum.
4. 5. Quarta, & quinta expositio. Quid lux septemplex apud Isa.
6. Optima, & simplicissima interpretatio.

M Vltiplex est apud interpretes huius senarij, septenarij, interpretatio. Primō enim quidam non distinguunt senarium à septimo, sed lex, & septimam pro septem accipiunt; quæ ratione non pauci dictum volunt, id Amos 1. [Super tribus sceleribus, & super quatuor;] id est, Si septies peccaueris, &c. numerum itaque sequentem sine discrimine addunt præcedenti, & ex utroque integram summam conficiunt: per septem autem tribulationes, innumeras significari aiunt. Septenarius enim est multitudinis nota, & numeri indefiniti, vt Amos 1. [Super tribus sceleribus, & super quatuor] (id est, Si septies, centies, millies, sine numero peccaueris) non conuertam, &c. sic quoque de muliere peccatrice eiecisse dicitur Christus Dominus: Septem Dæmonia, id est, vniuersitatem vitiorum: & Isaia 4. Septem mulieres, id est, multæ: & 1. Reg. 2. vbi nos habemus: Sterilis peperit plurimos. Septuag. iuxta Heb. Sterilis peperit septem, & per expositionem seu per oppositionem additur; Et quæ multos habebat filios, infirmata est: sic etiam Ierem 15. Infirmata est, quæ peperit septem: exempla obuia sunt: erit ergo sententia; In septem tribulationibus liberabit te Deus, sape, semper te eripiet malis & discrimibus, si forte in illa incidas: ita Polychron. ex Græcis; Lyra, Vatab. Isidor. Clarius. Ad eundem ferē sententiam August. 11. de ciuitate cap. 31. illum Prouerb. locum accipit: Sepies in die cadit iustus, & resurget, id est, quoties in tribulationem inciderit, non peribit, neque demergetur, non enim de culpa, sed de poena intelligit.

Alij ita, lex, à septima distinguunt, vt diuersas res significet, id quod ipsa sententia indicat: neque enim oportet semper numeros illos, qui simul ponuntur, cōflare in vnā summam, sicut Prou. 30. aperte separantur: [Tria sunt insaturabilia; & quartum, quod nunquam dicit sufficere. Et rursus; Tria sunt, per quæ mouetur terra, & quartum non potest sustinere:] atq. eadem ratione non incongruē accipietur ille locus Amos: [Super tribus sceleribus, & super quatuor, &c.] id est, tria; videlicet cætera scelera leuiora sunt; sed quartum cuiusq. videlicet nationis, ex illis, quæ à Propheta recensentur, maximē proprium, diuturnum; inueteratum, veniam non meretur; erit igitur sententia hæc; sex tribulationibus, id est, plurimis, si in illas incidas, te Deus eripiet; & in septima, &c. id est, aliquando faciet, ne in vllum discrimen deuenias, sed auertet mala omnia, vt securē agere possis: quæ ratione Ecclesiasticus cap. 51. sape etiam Scripturæ Deum appellant non solū Adiutorem, sed etiam Protectorem; Adiutorem inquā, ad vincendas, & superandas difficultates omnes, in quibus iam sumus; Protectorem verò, ad auerendas, fugandasq. calamitates, ne nobis occurrant; Quod verò numerus Senarius sit etiam multitudinis nota, & indefiniti numeri, non est alienum à Pythagoræorum doctrina; qui Senarium nuptijs, & generationi dedicabant; quod videtur perfectione quadam numeri imparis, qui marem refert, & paris, qui foeminam connubium inter se continere. Sex igitur diebus cum creatus mundus, omniumq. visibilium rerum vniuersitas fit; & cum requieuerit Deus die septimo, exclusiue, quod dicitur; nam sex tantum dies creationis fuerunt; rectē rerum foecunditatem, multiplicationemq. significabit, vt Philo ex sua illa Platonica, aut Pythagorica doctrina eleganter docet.

Tertiō, Gregorius tum septimum à lex secernit, tum per

I
Prima ex-
positio. Sex,
& septima
pro septem.
Amos 1. 3.

Septenarius
nota multi-
tudinis.

Luc. 8. 2.
Isai 4. 1.
1. Reg. 2. 5.
LXX.

Ier. 15. 9.

Polychron.
Lyra.
Vatab.
Isid. Clar.
August.

2
Secunda
expositio.
Prou. 30.
15.

Amos 1. 2.

Genes. 15. 1.
Psal. 17. 3.
19. 31.
Psal. 26. 1. &
Psal. 27. 7.
Psal. 39. 18.
Psal. 113. 9.
Eccl. 5. 1. 2.

Deus non
solū ad-
iutor, sed et
protector.

Senarius,
nota multi-
tudinis.

Genes. 2. 1.
Philo in
lib. de Mū-
di opificio.

3
Gregorij al-
legoria

per Senarium multitudinem tribulationū notari existimat; sed longè alia ratione; nā his numeris alludi censet ad sex hebdomadæ creationis dies, quibus Deus vniuersæ elaborauit, atq. laborandi speciem quandam, & exemplar nobis proposuit; in septimo autē, qui requiei consecratus est, ad requiem etiā nobis propositā respicit. Rursus per hebdomadā laboris, & operarū, significari præsentem vitam, quæ tota laboribus, & ærumnis plena est; per septimum vero requiei diē, futuræ vitæ foelicitatē; ex quo hæc sententia conficietur: In multas tribulationes, atque labores incidere te, dum vixeris oportebit, cum ad laborem natus homo sit; graue quippe iugum impositū est filiis Adā a die natiuitatis, vsq. in diē mortis eorū: nullus igitur dies huius vitæ ab ærumnis vacuus tibi illutescet: sed tamen si constanter, patienterq. pertuleris, post laboriosissimam hebdomadā in septimo æternitatis diē, nō tangeget te dānationis malū: secus, qui dies huius hebdomadæ, seriemq. inuertat, vt in sex prioribus diebus laborare renuat, qui deinde sequetur septimus æternitatis dies, non erit requiei consecratus, sed sempiternis cruciatibus. Non dissimili profectō allegoriæ ratione, dum de diebus creationis, & vitæ huius laboribus Paulus agit, rē totam sic claudit. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei: non solum Sabbathum, sed sabbathismis, id est, æternum quoddam sabbatum, & nunquam lapsura solemnitas, dies festus, qui nunquam occidet, neque aduersperascet.

Quartō nō longè ab hac expositione, proximius etiam ad litteræ exigentiā Chrysost. Olympiod. Caiet. sic intelligunt; Si in his sex, id est, multis tribulationibus, atque molestiis te cōstantem, patientemq. præbueris, o Iob, teque submissius permisseris verberari, erudiri, purgari à Deo; septimus tandē in hac vita aliquando tibi illucescet felicitatis, & requiei dies aliquis, quo nullū te malū tangeget, neque flagellum appropinquabit tabernaculo tuo.

Quintō, sex hos septimumque diem festiuos, atque solemnes accipere possumus; sed quidē nō rā ex Eliphaz intentione, quā ex posterioris Scripturæ vsu, & significatione: nam vt R. Moyses Ægypt. ait, hoc numero septenario aliquando allusio fit ad septem illos dies dedicationis domus Domini, tempore Salomonis, qui augustissimi, lætissimi que fuerunt: in quam quoque rem explicat locum Isaie 30. [Et erit lux lunæ, sicut lux solis: & lux solis erit septemplex, sicut lux septem dierum, in die, qua alligauerit Dominus vulnus populi sui,] id est, erit dies ille maximè festiuus, longeque foelicitissimus, præcedetque lætissimus vesper: sic igitur promittitur laborum toleranti homini reliquum vitæ iucundissimum, & reliqui dies omnes læti, atque festiui.

Proposui candidè, quid in hoc loco, aut alij dicunt, aut ab alijs indicatū promoueri, & illustrari à nobis potuit, vt quod optimū lectori videatur sibi deligat. Ego sexto tandem loco, quod mihi visum est simplicissimum, atque lenissimum proferam; videlicet sex tribulationes, septimam etiam dici ab Eliphaz, eas omnino, quæ deinde ab ipsomet recensentur, quasi diceret; Cum sex, imò & septem videātur esse calamitatum genera, quæ homini accidere possunt, videlicet, ea, quæ iam enumerabo, ab omnibus profectō Dei ope, immunis eris: nam præterquam quod Sanctus Ferrandus initio sui ad Regium Comitum Parenitici, sic videtur intellexisse hunc locum; profectō res ipsa sic etiam exigere videtur, vt nō alias, quā illas septem adiungat, cum ait, A fame eruet te de morte; & in bello de manu gladij: Septenarium autem numerū facile erit colligere legenti, & intelligenti: atque has potissimum tribulationes proposuit, quod his aliæ omnes contineantur, quæ solent hominibus accidere.

Sex, & simplicissima expositio.

6. Ferrand.

XX. In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij.

- 1 Fames, & sterilitas frequentes immittuntur à Deo propter peccata. Explicatus Moyses.
- 2 Nouem tempora famis indicata in Scripturis ante, & post Iobi etatem.
- 3 Iustis suum cibarium constitutum à Deo. Illustratus in Apocal. Ioan.
- 4 Fames bello affinis. Pax vberissima. Pacis, atque Famis imago.
- 5 Manus gladij quia. Hypallage. Iustus ab hoste securus.

Hæc prima famis plaga solet non infrequens esse, nā tum ex terra, tum ex cœlesti pluuia temporanea, & sterotina, tū ex pace, & securitate ab hostibus penetrat, & agricolarum industria & labor, & fructuum vbertas; facileque est aliquid horum desiderari: vt Plato, inter aliarum vitæ miseriarum, & officiorum, exercitiorumque humanorum deplorationē sic ait; Verū dulcis est agricultura est sanè: non ne tota tñ est (quod aiunt) vlcus, semper paratam doloris habens causam, nunc quidē scitatem, nunc pluuias, nunc vredinem, nunc rubiginē, nunc vel æstum intempestiuum, vel frigus conquerens? Solet verò frequenter Deus publica scelera fame, & sterilitate punire, vt constat Deut. 28. cū pestem & famem cōminatur & 2. Reg. 21. Cū propter Saul & domum eius, facta est famis in diebus David tribus annis iugiter. Isai. 30. Dabit vobis Dñs panem arctum, & aquam breuem. Huc certè illud spectare vī, quod Deut. 21. præcipitur, Quando inuentum fuerit in terra cadauer hominis occisi, & ignorabitur cædis reus, egrediantur maiores natu, & metientur à loco cadaueris singularū per circuitum spatia ciuitatū, & quā viciniorē ceteris esse perspexerint, seniores ciuitatis illius tollent vitulam, quæ non traxit iugum, neq. terram scidit vomere, & ducent eā ad vallem asperam, atq. saxosam, quæ nunquam arata est, neque sementem recepit, & cædent in ea ceruices vitulæ: vbi queri iubetur locus salebrosus, quia deinde feri non poterat, vt Hebræi tradunt, atq. R. Kimhi in suis radicibus, in voce Ethan: huius signū est, qd vitula nihil agriculturæ edocta esset: cū ergo sola pro peccato victima faciat locū sterilem, quid ipsum peccatū? Obseruat verò R. Ioseph, illum locum dici asperum & incultū, per Prolepsim, quia talis futuris deinde erat: alioqui non semper eligebatur eiusmodi, sed vbicumque cadauer inueniretur.

Potuit autem Eliphaz ad insignes aliquas famis, & sterilitatis difficultates, quibus Deus, & impios consumpsit, & iustis consuluerit, respexisse; nam Hebræi ex Thargū Ruth. 9. numerant nouem famas famosas, quarū quinque potuerunt extitisse ante Iobi tempora, & hoc loco indicari ab Eliphaz in exemplum supplicij improborum. Prima, viuēte Adamo; & eò forte respicit id Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo; (in transgressione tua) spinas & tribulos germinabit tibi. Secunda sequuta est parricidium Cain. Genes. 4. Maledictus eris super terram (Septuagint. Onkelus. Maledictus tu à terra, id est, Terra tibi maledicet, sterile scet tibi terra;) cum operatus fueris eā, non dabit tibi fructus suos. Onkelus. Nō dabit tibi * robur suum, id est non feret fructus, quos posset, aut nō poterit vberes fructus ferre. Tertia sub Abrahamo Gen. 12. Quarta sub Isaac Gen. 26. Quinta sub Iacob Genes. 42. quam Iosephus affirmat peruagatam fuisse vniuersum orbem. Ad aliquam ergo ex his quinque potuit alludere Eliphaz. Sequuta verò est sexta Ruth. 1. Septima 2. Reg. 21. Octaua. 3. Reg. 18. Nona. 4. Reg. 6. Et denique nouissimis temporibus erunt pestilentia, & famas. Cū autē iusto pollicetur Eliphaz erutum iri de morte, famis tempore non solum promittit fore, vt non perat fame; sed vt neque famescat, Deo curam illius gerente, & quotidianum cibum subministrante: nam propriè in fonte est, Redemit, id est, redimet te, quasi soluto pretio: nam qui famescunt, certissime morti addicti sunt; cibo & alimonia præstito redimuntur, liberantur.

Qui impiorum famem, atque penuriam, piorum verò non solum necessarium diurnumq. cibarium, sed etiam iucundiorē lautiorēq. victum à Deo paratum videre velit, legat c. 6. Apoc. [Audiui tanquam vocem, in medio quatuor animalium dicentium, Bilibris] (in Græc. Chénix, mēsurā tritici, quam vnus homo quotidie absumere potest, id est, cibarium diurnum) [tritici denario, & tres bilibres hordi denario] (intellige denariū diurnum; id est sufficienter poterunt viri sancti & probi suo labore victū sibi parare; nūquā illos famas opprimet, quod si paulo viliori cibo, qualis est panis hordeaceus, contenti fuerint, non se solū, sed alios etiam sustentare poterunt; id est, tum sibi triticeus, tum familiæ suæ hordeaceus panis nūquam deerit: illa autē animalium vox, est quasi præconium, quod in maxima annonæ caritate ad piorum solatium iubet Deus fieri) & vinū, & oleum (quibus conuiuiorum iucunditas, & lætitia constat) ne læseris; (nā manent sanctis cūcta integra; dū improbi fauo famis supplicio conficiuntur: id qd statim describitur) & ecce equus palli-

R. David.

Kimhi.

יין

R. Ioseph.

Thargū Ionatha.

Nouem famas famis tempora.

Gen. 3. 17.

Gen. 4. 11.

LXX.

Onkelus.

* Seram las

cofechas

muy flacas,

y la tierra

de poca fuer

za.

Gen. 12. 90.

Gen. 26. 1.

Gen. 42. 5.

Ruth. 1. 1.

2. Reg. 21. 1.

3. Reg. 18. 2.

4. Reg. 6. 25.

Mat. 24. 7.

3

Iustus para-

tū cibarium

à Deo.

Apoc. 6. 6.

Bilibris

quid.

Vinum, &

oleū ad lati-

tiam conui-

uiorum.

palli-

Quis equus pallidus, & qui sedebat super eum erat illi nomen Mors pallidus, cui (certè equus, non idè qui sefflor; quis autem Pallidus præter mortem, nonne Fames? certè, nā sicut pallida mors; ita Vir. 3. Ad. pallida semper

Ora fame.

etiā & infernus sequebatur eū (videlicet defuncti, squalidi, famelici) Et data est illi potestas super quatuor partes terre interficere gladio, & fame, & morte, & beltijs terra: harum igitur plagarum cū hoc loco mentio fiat; certè coniunctæ sunt, & cū do fame dixerimus, nunc de gladio.

In bello de manu gladij. Coniungere hæc duo solet Scriptura, famem, & bellum, aut gladium, ut in Apoc. nuper vidimus, tum etiam. 2. Reg. 24. Ierem. 18. nam inter arma negliguntur, & sterilefcunt campi, bellumq. absomit omnia, sicut in pace rerū omniū abundantia, & prouentus fructuum vberissimi sunt; quare sicut de summa illa pace scriptū est, Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces; pari sanè, verū contraria ratione, ad bellum, & hostiū timorem pertinet, ut vomeres, & falces & instrumenta colendorū agrorum iterum in gladios, & lanceas cōsentur, & summa pacis abundantia cū penuria & annonæ difficultate, atq. fame commutentur; tū etiam lurida fames, pānosa, vix offibus hærens, vacua sinu, pingatur cū bello; sicut contraria specie pingebatur Pax cū puero Pluto; & spicis, atq. concordia cum cornu copiae, quod diuitiæ in pace comparentur, atque omnes fructus foeliciter proueniant: sicut Tibullus alloquitur Pacem,

*Interea Pax alma veni, spicamq. teneto,
Profluat & pomis candidus ante sinus.*

Manus autem gladij, Polych. videtur esse vis, & potentia gladij. Alijs, ictus ensis; quasi diceret, liberabit te ab inimicorū potentia, & ictibus iugulum tuum petētibus. Similis phrasis Iere. 18. Da filios eorum in famem, & deduc filios eorum in manus gladij (quod statim exponit) iuvenes eorum confodiantur gladio in prælio. Ps 62. Tradentur in manus gladij; gladio manus vis, & efficacia agendi tribuitur, sicut solet tribui os, & deuorandi, absumentiq. auiditas. Sed fortè manus gladij per hypallagen dicitur, gladius manus; gladius enim manu apprehensus, & eleuatus, symbolū est extremi discriminis, & presentis hostis, atque imminentis cædis; sicut dicuntur Gladij ancipites in manibus eorū, & Sagitte in manu potentis. Vel fortè, quod in idem recidit. Manus gladij, est manus gladiata, manus armata, hostes ferro armati. Hæc itè præclara, atque magnifica promissio est, ut omnium hostium conatus irriti fiant, & ab hostibus securus homo degat, quamuis illi multa moliantur, quamuis prope iam accesserint; sicut dicebat Dauid, Parasti in cōspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulāt me; mensę paratæ accumbere, otium, securitatem, tranquillitatem indicat.

XXI. A flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem, cū venerit.

- 1 Flagellum linguæ, calumniatorum apud iudicem delatio, vix quadrat.
- 2 Durius, pro aduentantium hostium rumore.
- 3 Simplicius pro lingua petulantis verberare, quod honesta fama accipere solet. Percussor apud Paulum quis. Patrua lingua apud Latinos. Superbus alios diuerberat.
- 4 Lingua gladius, sagitta flagellum, & quorsum. Explicatus Sapiens.
- 5 Dei singulare beneficium, tuari hominem a petulante lingua.
- 6 Calamitas, praeorum impetus.

Vatabl. Flagellum linguæ, calumniatorum delatio. Ierem. 18. August. **A** Flagello linguæ. Quidam, ut Vatablus, hoc videntur accipere de publica delatione apud iudicem per calumniam facta ab inimicis; sicut id Iere. 18. Percutiamus eum lingua, id est, accusemus eum apud Regem, & omni industria, & ratione efficiamus, ut publica sententia vapulet, & percutiatur in iudicio: ergo flagellū linguę erit verberatio, aut poena in iudicio constituta, & postulata fieri a calumniatoribus. Nō aliter Augustinus dixit Christum dominum prius crucifixum linguis Iudæorum clamantium & petentium, ut crucifigeretur, quam re ipsa a Romanis militibus tolleretur in crucem. A lingua itaque quæ verbera, flagella, pœnas lege, & iudicio facinorosis constitutas tibi procuret, liberaberis; ad hæc certè ratio-

nem Iesus Syrach Deo gratias agit, quod ab iniquis accusatoribus, qui illum apud Egypti regem detulerant, liberatus fuisset, A laqueo linguæ iniquæ, a labijs operantium mendacium, a lingua coinquinata, a verbo mendacij, a Rege iniquo, a lingua iniusta. Ergo ait Eliphaz; Dū impij, o Iob, deferent apud tyrannos, & reos egerint pios viros, de te non audebunt loqui; nihil mendacij, aut calumniæ aduersum te molientur; numquam accusaberis in iudicio. Hæc omnia licet bene conuenire possent in flagellum linguæ, sed in Iobi personam non omnino quadrare videntur.

Alij per linguæ flagellum, horrendam de hostibus venturis famam, & bellicum tumultum interpretantur, cuius sonitus, velut flagellum cor diuerberat, & dolore afficit: sicut dicitur Iere. 50. Ecce populus venit ab Aquilone, vox eorum quasi mare sonabit; audiuit Rex Babylonis famam eorum, & dissolutæ sunt manus eius, angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem: verū valde durum, & a phrasi Scripturæ alienū videtur, bellicum tumultum dici flagellum linguæ.

Ergo largius, & ampliùs accipiendū est flagellum linguæ pro calumnia, & omni detrimento, quod mendacijs, aut linguæ petulantia honesti viri fama accipere potest. Flagellum, quod propriè nos dicimus, acote, consentiente etiam, & consonante voce originali (Sot) & Latina vox verbū, aliquid etiam peculare cū lingua habet; nam verbera, a verbis, ut Nonius censuit, aut verba a verberando dicta sunt, quæ aures vox verberet: sicut Sofia ille dixit, Me tuo vocis ne vice hodie hic vapulē, quæ hunc verberat, & qui detractorijs verbis famam alterius verberant, certè Percussores appellantur, et suppresso linguæ nomine. Sic enim id Pauli. 1. ad Thimo. 3. Non percussorem. Chryso. de linguæ verberibus, id est, conuitijs accipit: & Hier. similiter ad Tit. 1. illum definit, [Non percussorē, qui mansuetus, & patiens sit in tēpore, quid loquendum sit, quid ve tacendū; nec sermone inutili consciētiam percutit infirmorum; ne cōtumeliosus, & garrulus perdat eū, quem potuit modestia, & lenitate corrigere:] apud Latinos etiam est, iniuria aliquem verberare, & apud Lyricum.

Patrua metuentes verbera lingua.

Nā patruj multo quā patres incorruptiores esse solent in iudicandis, & obiurgandis fratris filiorū peccatis, sicut aliquando a Cic. dictum est, Qui in reliqua vita mitis esset, fuit in hac causa pertristis quidā patruus, censor, magister: ergo qui asperè & inhumaniter obiurgant, hi percutiūt, verberāt, flagellāt: sic Græca vox Percussores apud Paulum (Pleites) est qui promptus, & celer est ad percutiendum stimulo, verberare, ad verbera incutienda. Cū autem verber, aut flagellum, aut funiculus sit, aut virga, aut quodlibet aliud instrumentū ad cedendū aptum, certè de hoc flagello linguæ est id accipiendum Prou. 14. In ore stulti, virga superbiæ, id est, lingua stulti, & temerè loquentis, velut verberare, aut percussoria virga tungit, & verberat: nam cum verbera, & flagra seruilia sint, superbus in ceteros tanquam in seruos vult dominari.

Sed illud obseruandum, quod cum alijs nominibus linguæ feritas, & virulentia significari soleat, nunc tandem flagellum dicitur; nam nihil est quod dolorem, & cruciatum afferat, quod in lingua non contineatur; cum sit Iacobobo teste Vniuersitas iniquitatis, sed ea peculiari ratione flagellū dicitur, quod dolorem & vibicem efficiat; id est, soleat honestæ famæ notam indelebilem inurere, ut docet Ecclesiast. cap. 28. Flagelli plaga liuorem facit, plaga autem linguæ (non solum flagelli instar, liuorem facit, sed etiam) comminuet ossa. Præterea cum detractores, & maledici apertè, & publicè profiteantur se hostes eorū, quibus detrahunt, dicitur lingua eorum, aut gladius, aut sagitta; cum verò clanculū calumpniantur, & detrahunt, non solū dī lingua eorum Laqueus linguæ iniquę, vel Sagitta occulta, vel, Serpens in silentio mordens, sed et flagellū, quod in scapulas impingitur, & a tergo ledit, quod non videas. Sic Marcus Verrius, & Paulus explicat, cum Cato, Pro scapulis, dixit de pœna verborū intelligi. Adde etiam, quod cum detractor Zelum, quem simulat, atque desiderium conceptum correptionis, & melioris conditionis eius hominis, quem dictis suis proscindit, cum parentis, patruj, censoris incorrupti, magistrique speciem quandā ostentat, tunc vī lingua, pro flagello vti; Flagello enim parens & magister vtitur, de quo verisimè a Salomone Prou. 26. dictū est, Verba furronis quasi simplicia (bono,

Eccl. 5. 3. Minus probatur præcedens interpretatio.

2 Flagellū linguæ, pro rumore hostiū dure.

Iere. 50. 42.

3 Flagellum, lingua, petulantia.

Verbera, & verba affinia.

Plau. 3. Anaphi. act. 1.

Percussor apud Paulū.

1. ad Thi. 3.

3. Ad Tit. 1.

Percussoris definitio.

Cic. 4. de finibus.

Hor. 3. car. Oda. 12.

Lingua patrua.

Cic. pro Caio.

lio. πλῆκτης

Verber apud Latin.

Prou. 14. 3.

Superbus alios diuerberat.

4 Cur lingua vocatur flagellum.

Iacob. 3. 6.

Eccl. 28. 21.

Detractor nunc sagitta nunc flagello vtitur.

Eccl. 5. 3.

Psalm. 68.

Ecclesi. 10.

M. Verr. & Paulus.

Prouer. 26.

(bono, & simplici animo prolata) & ipsa perueniunt ad interiora cordis; illis quippe transigitur cor, verberatur fama, liuescit, comminuitur, & intimorum viscerum vehementi dolore afficitur; non is profecto parens, non patruus, non magister est, sed sanctissimus hostis.

5
D. Thom.
Caiet.
R. Abrahā.
Germanior
expositio.

Abfconderis. D. Tho. Latebunt detractorem tua facta, de quibus posset ille materiam detrahendi sumere; sed minus propriè. Caiet. Deficient delatorem firmæ probationes: & insufficientia indicia, quibus posset te cuiuspiā sceleris reum convincere; minus leniter. Rab. Abraham: in commentarijs, Calumniatori, quasi semper fuisses abfconditus, & nunquam illi vel de facie notus, non venies in mentem: cum alios maledictis, & contumelijs diuerberauit, te præteribit intactum: sed præter sacræ Scripturæ phrasim. Illud ergo proprium, lenè, germanū, Abfconderis, protegeris, defenderis; tuebitur te semper Deus, ne præualeat contra te calumnia: mendacium, detractio; ne quid accipias damni ex lingua iniqua: simile id Ps. 30.

Ps. 30. 21.
Eccles. 10.
10.

Abfcondes (proteges, seruabis, munies vndiq.) eos in abfcondito (in interiori cubiculo tuæ maiestatis) faciei tuæ (te providente, circumspectante, ne quid accipiant damni; tuis conspectus securos illos reddet, non secus ac si in interiori cubiculo, & penetrati abditissimo seruati, abfconditi, abditati essent: idem rursus paulò clariùs) [proteges eos in tabernaculo tuo] (sicut Moysem fugientem à iurgio & murmuratione populi ad tuum tabernaculum Nu. 14.) à contradictione (rixa, iniurijs, detractio) linguarum. Vir linguosus (delator, maledicus, detractor) nō dirigetur (non erit firmus, stabilis) in terra (in tua ciuitate, in tuo regno; non timebis delatores, cum sospes, & in columis regnaueris; nemo regi maledicere audebit, nemo detrahet etiam in cogitatione sua, aut in secreto cubuli sui.) Aliquid èt plus significat, quàm dicit, vt author Catena exposuit: Perficiet vt contumelias facilè vnicas, atque in ore omnium tua versetur laus. Eleganter verò Chryf. [Flagellū linguæ cum manib. gladij cōfer, Haud leue (inquit) est, imo verò magnum, eū posse iuuante Deo hominem effugere, qui nihil boni vnquam loquatur: lingua enim nihil improbius, quibuslibet insidijs, quolibet ense immanior, atque intolerabilior.]

Nicetas.
Chrysof.
Lingua pe-
culans ense
immanior.

Non timebis calamitatem. Non est calamitas in vniuersum accipienda pro qualibet ærumna; quamuis enim Septuag. mala omnia intellexerint legentes, [Non timebis à malis venientib.] quo etiam modo interpretatur Polychron. [Nullum ad te malum manabit.] Sed verbū calamitatis originale (sabad) est more prædonum, & impetu hostili vastare; & depopulari: quare vox eadem inferius redditur vastitas; Non timebis, o Iob, vastitatē, non hostium, & prædonum aduentum; securè & tutò ages.

6
Calamitas
pro vastita
te.
LXX.
Polychron.
וַיִּשָּׁבֵד

Non timebis calamitatem. Non est calamitas in vniuersum accipienda pro qualibet ærumna; quamuis enim Septuag. mala omnia intellexerint legentes, [Non timebis à malis venientib.] quo etiam modo interpretatur Polychron. [Nullum ad te malum manabit.] Sed verbū calamitatis originale (sabad) est more prædonum, & impetu hostili vastare; & depopulari: quare vox eadem inferius redditur vastitas; Non timebis, o Iob, vastitatē, non hostium, & prædonum aduentum; securè & tutò ages.

XXII. In vastitate & fame ridebis, & bestias terræ non formidabis.

- 1 Ridere quid. Iusti in arumnis gaudentes: illustratus David.
- 2 Iusti tum in singulis, tum in plurimarum arumnarum prælio inuicti.
- 3 Bestia, homines ferinis moribus.
- 4 Quomodo Paulus ad bestias pugnaverit.
- 5 Bestias Deus immisit scelerum vindices.

1
Ridere qd.
וַיִּשְׂחַק
Ps. 1. 4.
Hab 1. 10.
LXX.
Iusti in a-
rumnis gau-
dentes.

Ridebis: Quod in fonte est (sachak) est aliquando illudere; vnde dicitur Ps. 2. [Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & Habac. 1. Ipse super omnē munitionem ridebit, & tyranni ridiculi eius erunt: [ita hic Sept. Inuictos & iniquos deridebis, ludibrio ergo habebis tyrānos, prædones, vastatores, vel, quasi ludens, & ridens illos fugabis, debellabis; pro nihilo inimicos tuos habebis: quæ admodum etiam Theophilactus exposuit illum locum Habac. Vel, Ridere, poterit simpliciter accipi; In vastitate ita eris munitus, atque de tua salute certus, & securus, vt ridere possis, nihil triste tibi accidet, lata omnia; atq. iucunda; etiam si famescas, non solum non te enecabit, aut conficiet fames, verum te Deus sua ope, suoq. consolationis pabulo reficiet, & ridere faciet: ipsa te fames reddet satum; latum, hilarem; & non secus ac si tibi plenus esset venter, cantabis, ridebisq. in ipsa fame liber: simile quid canit Psal. 67. [Si dormiatis inter medios cleros, id est, inter sortes, fortientur, videlicet milites, cuius inā micipia futuri sitis; missi sortibus deliberabunt de vobis interficiendis: in his igitur discriminib. dormietis

1
Morisse
de hambre,
gestante
fiendo de
risa.
Ps. 67. 14.
10. Pineda in Iob. Tom. 1.

Idem rursus paulò clariùs) [proteges eos in tabernaculo tuo] (sicut Moysem fugientem à iurgio & murmuratione populi ad tuum tabernaculum Nu. 14.) à contradictione (rixa, iniurijs, detractio) linguarum. Vir linguosus (delator, maledicus, detractor) nō dirigetur (non erit firmus, stabilis) in terra (in tua ciuitate, in tuo regno; non timebis delatores, cum sospes, & in columis regnaueris; nemo regi maledicere audebit, nemo detrahet etiam in cogitatione sua, aut in secreto cubuli sui.) Aliquid èt plus significat, quàm dicit, vt author Catena exposuit: Perficiet vt contumelias facilè vnicas, atque in ore omnium tua versetur laus. Eleganter verò Chryf. [Flagellū linguæ cum manib. gladij cōfer, Haud leue (inquit) est, imo verò magnum, eū posse iuuante Deo hominem effugere, qui nihil boni vnquam loquatur: lingua enim nihil improbius, quibuslibet insidijs, quolibet ense immanior, atque intolerabilior.]

securi & tuti, sicut Pet. Act. 12. quē cū Herodes sequenti die producturus esset ad supplicium, [erat in ipsa nocte dormiens inter duos milites, vinctus catenis duab.] & ita sopitus altè, vt nisi percussus latere, excitari non posset: vel, etiā si dormiatis inter medios cleros, ollas, cacabos, quamuis miseri, afflicti, captiui vilissima quæque seruorum munia obeatis) [pene columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius pallore auri] (non secus latus, iucundusq. erit conspectus vester, atq. est alba colūba argenteo candore, & aureo pallore conspicua, quæ solis radijs percussa gratissimū fit intuitib. ipectaculū,) Dum dilcernit (iudicat) cœlestis (Deus) reges, (hostes, atq. tyrānos potentissimos) super eā (eius defendendæ, & tuendæ causā) niue dealbabuntur in Selmon, erunt ij, quos tuebitur Deus, velut mons Selmon; qui cū vmbrosus, obscurus, cauernotus esset totus, decidente tamen niue impletis cauernis lucidissimus, atq. gratissimus albicabat; non secus miseri, inopes, famelici, cœlesti consolatione, & lætitia perfunduntur, implentur, albicant, ita vt timore minime palleant, fame non squalleant, spoliati minimè sentiāt inopiæ detrimēta, sed cādidos se, letos, hilares præbeāt, & in erūnis gaudeāt, & exultēt, atq. in fame rideāt.

2
Iusti tum
per se singu-
las, tum in
his omnes
calamita-
tes superāt.

Illa autem duarum rerū coniunctio, in vastitate, & fame, accipienda vtriusque copulatim, vt logici dicunt: nam cū vtriusque partem seorsum antea dixisset, videlicet famem, & vastitatem sub nomine calamitatis, nunc vtriusque coniungit, in hanc sententiam; Non solum singulas ærūnas superabis, sed omnium illarum in vnu coeuntium agmē: Non solum feliciter depugnabis cum singulis, sed integrum ex omnib. exertitum fugabis. In eandem sententiā videtur à Iacobo dictum, [Omne gaudium existimate fratres, cū in varias] (multas simul omnis generis, multiplices, versicolores, ex Greg.) tentationes incideritis.

3
Olympiod.
Philip.
וְהָיָה
Bestia, ho-
mines ferin-
is morib.
Ps. 67. 11.
Ps. 75.

Et bestias terre. Olympiod. & Philip. per bestias intelligunt homines syluestrib. & ferinis moribus; & fauet originalis vox quæ deducitur à (Hbaibh) quod est viuere, aut habere animam viuētem, vnde dicitur hoc loco bestia, quasi viuens, animans, & ad homines aliquando refertur in bonum Ps. 67. [Animalia tua habitabunt in eis:] & ibidem in malum; Increpa feras arundinis, id est, populum barbarum, atque ferinum prodeuntem ex suis latibulis, & cauernis; tanquam ex arundinetis venenata animalcula, vt nobis noceant: simul etiam in bonum & in malum. Ps. 73. [Ne tradas bestiis animas confitentes tibi] (iuxta Hebræum. [Ne tradas bestiis animam turturis tuæ:] id est, animā tui serui, afflicti, miseri, qui gemitu, suspirijsq. turturis instat, tuam opem implorat) [& animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finē. Heb. Animas animalculorum tuorum.] Hoc eodē genere loquendi locutum Paulus; cū ait, [Si secundū hominem ad bestias pugnaui Ephesi.] Affirmant Chryf. Anselmus, Theophila. Oecumen. D. Th. Tertul. & in eadem ratione Ignatius scripsit ad Romanos: [A Syria Romā vsq. terra, mariq. cū bestiis depugno, noctu, dieque alligatus decē leopardis, quæ est militaris custodia; qui & beneficio affecti, peiores sūt.] Idēq. ipse Paulus 2. ad Thim. 4. Leonē dicit Neronē, Liberatus (inquit) sum de ore leonis. Habentq. in Scriptura improbi homines ex similitudine morū brutorum, bestiarū quoq. appellationē. Quāquā non desint, qui illas Pauli bestias, veras feras intelligant, ad quas Paulus Ephesi damnatus fuit, Ambros. Origenes, Nicephorus; hi dicunt obiectū esse Paulū leoni; qui ad illius pedes mansuetus cōsederit. Sed hic sensus licet minùs probetur in hoc loco Pauli; tamē in nostra Eliphaz sententia verior, leniorque videtur; Bestias sanctissimas, nedum homines nō formidabis; nihil ab hostibus, nihil à bestiis detrimenti accipies; non aget lupo in tuo grege prædam; nunquā leo ad caulas pastorum accedet; cum enim leones senes sunt ad pastorum caulas prædam quærere dicunt: vt indicatur 1. Reg. 17. [Dixit David ad Saul; pascebat seruus tuus patris sui gregē et veniebat leo, vel vrsus, & tollebat arietē, &c.] Solet et Deus venenatas bestias immittere in homines sceleratos Deut. 32. [Dentes bestiarū immitam in eos, cū furore trahentiū &c. & Nu. 21. Immisit Dominus ignitos serpentes: [quo loco R. Moys. affirmat non solum improbos ex populo percussos à serpentib. sed et moribus infestatos ab oībus iumentis, q̄ secū deferebāt; cui fauet id Sap. [Armabit creaturā ad vltionē inimicorū:] quare sic hoc loco Eliphaz patientiā imperet, & suadeat Iobo; eaque si sit munitio, iubeat nihil timere à bestiis terre, id est,

4
Paulus ad
bestias quo-
modo pug-
nauerit.
1. Cor. 15.
52.
Chrysof.
Anselmus.
Theophilact.
Oecumen.
Tertul. de
Resurrect.
carnis. c. 48
Ignatius
ep. ad Ro.
2. ad Thi.
4. 17. Impro-
bi habent
brutorū ap-
pellationē.
Ambr. 1.
Cor. 15. Ori-
ge. in Perip.
li. 1. c. 2. Ni-
ceph. li. 12.
cap. 15.

5
Leones ad
pastorū cau-
las prædam
agunt.
1. Reg. 17.
5
Bestia scele-
rū vindices
Deut. 32.
R. Moys.
Sap. 5. 18.

Idem rursus paulò clariùs) [proteges eos in tabernaculo tuo] (sicut Moysem fugientem à iurgio & murmuratione populi ad tuum tabernaculum Nu. 14.) à contradictione (rixa, iniurijs, detractio) linguarum. Vir linguosus (delator, maledicus, detractor) nō dirigetur (non erit firmus, stabilis) in terra (in tua ciuitate, in tuo regno; non timebis delatores, cum sospes, & in columis regnaueris; nemo regi maledicere audebit, nemo detrahet etiam in cogitatione sua, aut in secreto cubuli sui.) Aliquid èt plus significat, quàm dicit, vt author Catena exposuit: Perficiet vt contumelias facilè vnicas, atque in ore omnium tua versetur laus. Eleganter verò Chryf. [Flagellū linguæ cum manib. gladij cōfer, Haud leue (inquit) est, imo verò magnum, eū posse iuuante Deo hominem effugere, qui nihil boni vnquam loquatur: lingua enim nihil improbius, quibuslibet insidijs, quolibet ense immanior, atque intolerabilior.]

Idem rursus paulò clariùs) [proteges eos in tabernaculo tuo] (sicut Moysem fugientem à iurgio & murmuratione populi ad tuum tabernaculum Nu. 14.) à contradictione (rixa, iniurijs, detractio) linguarum. Vir linguosus (delator, maledicus, detractor) nō dirigetur (non erit firmus, stabilis) in terra (in tua ciuitate, in tuo regno; non timebis delatores, cum sospes, & in columis regnaueris; nemo regi maledicere audebit, nemo detrahet etiam in cogitatione sua, aut in secreto cubuli sui.) Aliquid èt plus significat, quàm dicit, vt author Catena exposuit: Perficiet vt contumelias facilè vnicas, atque in ore omnium tua versetur laus. Eleganter verò Chryf. [Flagellū linguæ cum manib. gladij cōfer, Haud leue (inquit) est, imo verò magnum, eū posse iuuante Deo hominem effugere, qui nihil boni vnquam loquatur: lingua enim nihil improbius, quibuslibet insidijs, quolibet ense immanior, atque intolerabilior.]

Pf. 90. 13. est ab omni venenato, seuque animali; consentire quidem videtur cum illo *Pf. 90.* [Conculcabis leonem, & draconem.] Verum eniuvero cum illi, qui in deserto laboris, & itineris impatientes fuissent, acerbissime morderentur a serpentibus, & bestiis terrarum; certum qui patientissimus fuit, in vinculis, crumnis, tempestatibus, itineribus pro Christo susceptis, & qui tunc etiam victus ducebatur Paulus, cum vipera in manum illius insilisset, nihil mali accepit, agnoscente & sentiente bestiola virtutem laborum, & patientiam Pauli, aduersus quam nihil possint dentes, atque venena: nam cum charitas patiens est, id est cum patientia coniuncta, [omnia suffert, omnia vincit.]

XXII I. Sed cum lapidibus regionis patrum tuum, & bestiae terre pacificae erunt tibi.

- 1 Lapidibus, angeli, viri constantes, lex lapidea, non quadrans huius loco.
- 2 Lapidibus maceria, paulo commodius.
- 3 Lapidibus agrorum benivolus, ubertatis symbolum.
- 4 Lapidibus terminales qui, Limites agrorum quales, Deus Terminus; multa ex prophetis.
- 5 Regio quid proprie apud sacros, & profanos.
- 6 Pactum cum lapidibus ad perpetuitatem pertinere.
- 7 Quod criminis genus scopelismos in Arabia peculiare.
- 8 Bestia nomen quid proprie.
- 9 Paraphrasi illustratus *Psal. 90.* de leonibus peculiaria quadam.

Qui dicantur lapides.
Hugo.
Ezech. 28.
24.
Apo. 10. 10.
22. 9.
Philip.
Lapides vi-
si fortes.
Gregor.

Offenderunt ad hos lapides plerique interpretes; non enim facile est illos vidisse, quamvis ante oculos positos. Hugo angelos intelligit, qui apud Ezechielem dicuntur Lapidibus igniti; cum his paciscitur vir probus, & amicitiae federe arctissime deuincitur, cōserui n. sumus. Secundò, Philip. interpretatur fortes homines, his verbis; [Lapides per metaphoram fortes homines dixit, stabiles, & quietos, qui sunt utique iusti, & sancti, quorum magna fama, & virtus animi ubique increbruerit; si talis fueris, cum huiusmodi sanctis hominibus, qui in modum lapidum firmi, per diuersas positi regiones sunt, habebis pactum solidae charitatis ut ab eis nunquam te aliqua tribulatio possit auellere.] Non multum longè ab hoc Greg. [Qui (inquit) recte viuit, pacto se cum lapidibus regionum iungit; quia in eo, quod mundi desideria superat, vitam suam proculdubio ad sanctorum praecedentium imitationem ligat;] sed haec allegoriam sapiunt.

Chaldeus.
Lapides lex
lapidea.
Lapis, con-
stantia, &
fortitudo.
Iob. 6. 12.

Tertiò, Chaldeus refert ad legem scriptam in tabulis lapideis. Sed qua ratione lex poterit dici lapides regionis, praesertim cum neque Eliphaz, neque Iob ad legem pertinuerint? Quartò, Caiet. accipit de patientia, constantia, firmitate, quae per lapides significari solent, cum ipse etiam Iob dixerit, [Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea aenea est;] in hanc sententiam; Quia iam conuenisti cum lapidibus, & par illis euasisti in fortitudine, & sustentia tot malis, ictibusque superior, ideo pacem habebis, &c. Sed sensus durus est. Quatuor ergo alias expositiones leniores, verisimilioresque subiiciamus.

Lapides
simpliciter
accepti, ex
quibus sunt
de maceria
componitur

Quinto itaque hi lapides sunt, ex quibus vallum aut maceria fundi, aut possessionis alicuius compingitur; quasi dicat, habebis cum lapidibus, cum maceria, cum vallo initum pactum, ut non alio custode tui agri indigeant; nunquam dissoluetur maceria, non dissiliet lapis ex sepe, nemo furabitur, nemo insiliet in agros tuos; si quis conabitur dissipare sepem, mordebit eum coluber; si quis transferre lapides, affligetur, nihilque efficiet tandem. Non multum displicet, sed neque valde placet.

Isa. 28. 15.
Exod. 12.
13.

Sextò, ut referatur ad mali propulsationem, Neque quidem a lapidibus, qui a laedendo pede nomen habent, tu laederis: lapides & saxa, (regionum videlicet, illarum desertarum, quae saxosae sunt & incultae) te nunquam laedent quasi tecum foedus percusserint, viam tibi planam, & expeditam praebunt, nunquam [offendes ad lapidem pedem tuum.] Similis percussio foederis est *Isa. 28.* ex persona impiorum nihil sibi timendum a diuinis comminationibus. [Dixit illis. n. Percussimus foedus cum morte & cum inferno fecimus pactum; flagellum inundans, cum transierit, non veniet super nos;] alludere videtur ad foedus illud initum in Aegypto cum angelo percutiente. *Exod. 11. & 12.* [Erit sanguis

vobis in signum in aedibus & videbo sanguinem, & transibo vos.]

Septimò, multò elegantius D. Tho. interpretatus est, de vberissimis fructibus qui non ex molli, occata, beneculta terra, sed ex sterilibus, salebrosis, lapidosi agris, cetero fauente, & Deo benedicente, colligere possit iustus; ita ut videantur foedere deuincti ad reddendos prouentus amplissimos, ex quibus alius non nisi spinas, & tribulos colligeret. Ergo iusto (inquit Eliphaz) mollescent saxa; impijs verò terrae puluis mollissimus & tenuissimus lapidescet: sic comminatur, & iubet Deus. *Deut. 28.* Sit coelum, quod supra te est, aeneum; & terra, quam calcas, ferrea. Onkelus dilucida paraphrasi, [Erunt coeli qui supra caput tuum sunt, fortes tanquam aes, ut non descendere faciant pluuiam; & terra, quae subter te est, dura erit tanquam ferrum, ut non proferat fructus.] Cui describit autem Moyses vbertatem agrorum promissorum, ait *Deut. 32.* Constituit eum super excellam, (montosam) terram, ut comederet fructus agrorum, & surget mel de petra, (de cauernis petrarum, in quibus syluestres apes mellificant) oleumque de saxo durissimo (nam inter saxa maxima ibi olearum, & olei copia prouenit.) Nò dissimile ipse Iob pristinae felicitatis memor; [Fundebat mihi petra riuos olei;] Huc igitur respicere potuisse Eliphaz nemo iure negabit.

Octauò, tamen proponam, quod scio non nemini placiturum Lapidibus regionis intelligi possunt fines, terminique agrorum limitatorum. Hi autem termini non semper iidem, eiusdemue formae, aut ex eadem materia fuerunt; fuerunt namque terminales arbores apud Paulum. I. C. quas finales appellat Sculus Flaccus. Meminit Hygenus de limitibus. Fuere etiam, fines agrorum Formae, id est, aereque tabulae insculptae, in quibus, quid cuique datum, assignatum, redditum veteri possessori, commutatum, aut alia ratione attributum fuisset, inscribatur; atque ex his tabulis controuersiae de agrorum modo, finibusque decidebantur, figebanturque ad aeternitatem. Hinc Vlpianus. Qui tabulam aeneam, legis formamve agrorum continentem refixerit, vel quid inde immutauerit, lege Iulia peculatus tenetur. Quae verba docta, & sapienti elucidatione exposuit Brissonus in selectis ex iure civili antiquitatibus. Fuere denique limites ex lapidibus; & quidem cum Numa Pompilius publicum populi Romani agrum, & priuatum cuiusque certis limitibus, terminisque definiuisset, in Deorum numerum Terminum retulit; Deus (si diis placuit) saxum erat; saxa quoque similiter, reliqui omnes agrorum aut publicorum, aut priuatorum limites; quos loco dimouere, capitale fuit; huc enim spectat illud ex antiquis legibus,

Qui secus saxum & terminum exarasset,
Ipsus, & boues sacri sunt.

Quare neque Deus Terminus Ioui omnium deorum maximo sua sede cedere voluit. Rei huius meminere. Ti. Liu. Augustinus, Lactantius, & totius rei summam eleganter, 4. de Ciuit. Ludouic. Viues ex Plutarch. Dionys. Lucio Floro confecit: de quo Quid quoque.

Terminum siue lapis, siue es desossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.
Tu populos urbesque, & regna ingentia sis;
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumpere auro,
Legitima seruas credita rura fide,
Terminum post illud leuitas tibi libera non est,
Qua posuit fueris in statione, mane.
Et seu vomeribus, seu tu pulsare rastris,
Clamato; tuus est hic ager, ille tuus.

Hinc terminales lapides apud Ammiam Marcellinum, & meminerunt etiam *Il. 1. 2. 3.* D. de termino. mo. Solebant verò hi lapides altè defigi, ita ut in summo haerent solo, vnde indicat illa termini ad vitae humanae finem translatio apud Lucretium.

Quandoquidem vis depactus terminus aliis.
& id Virgilij;

Et si saxa Iouis poscunt, hic terminus habes;

quo rei immutabilitatē significat: hinc Terminus dictus *Capitoli immobile saxum.*

Ergo, ut ad rem nostram ueniamus, Lapidibus regionis, sunt limites, terminique agrorum; & quidem hoc loco, Regio est (caedebat) proprie, campus, ager datiuus, pars terrae culta aruis pascuis, hortis, plantis; eadem enim vox subest *Genes. 27.* [Quasi odor agri pleni; & Nu. 20. Nò ibimus per agros, neque per vineas. & 4. Reg. 8. Clamas ad regem, per domum suam, & pro agro suo.] Pascua et ea voce dicuntur, *Dehesas.* *Pf. 8.* pecora

Elegans D.
Tho. expositio.
Pactum cum
lapidibus.
ad
terra & la-
pidum vber-
tatem.

Deut. 18.
23.
Onkelus.

Deut. 31. 13.

Iob 29. 6.

4
Limites a-
grorum qua-
les fuerint.
Paul. li. 5.
sent. tit. 22.
Sic. Flac. li.
1. de cond.
agro.
Hygenus.

Vlpian. in la-
qui tabulam
ff. ad l. in-
liam Pecul-
Brissonus
li. 4. cap. 5.

Liu. Deca-
1. li. 5.
Aug. 4. de
ciu. ca. 23.
Lactan. lib.
1. cap. 20.
Luden. Vi-
ues.
Qu. 2. Fast.
Inferius.

Inferius.
Marcellin.
lib. 18.

Lucretius.
Vir. 4. Aen.
Terminum re-
immutabili-
tatem dante
1at.

5
Regio quid.
Ge. 27. 27.
Nu. 20. 17.
4. Reg. 8.

Psal. 8.3. pecora campi: idēq. Regionis nomen significat in sacris,
Gen. 14.7. vt Genes. 14. [Percusserunt omnē regionē] (agrū) Ama-
Isa. 32.12. lechitarum: quod ad agrorum quōq; deuotionem per-
 tinet: sic Isa. 32. Plangite super regione (agro, horto) desi-
 derabili, super vinea fertilis; & illud, Videte regiones, qm̄
Mich. 2.4. albæ sunt iam ad messē: vnde est Mich. 2. Regiones (a-
Zib. 8. & l. gros) diuidere: idē etiam apud Latinos vltus Regionis:
29 ff. de ac- nam regiones à Iurisperitis in fundis statuuntur, & re-
quis. dom. et giones sunt fundorum partes certis mēsuris dispartitæ:
l. 7 ff. de est et regio Ciceroni, tractus terræ, aut agrorum; quod
ed. diuidu. vulgò, pagos, dicimus: imò etiā aliquando regio idē est,
 quod lapis, limes, terminus, linea, regula, cūm Cicero de

Cic. de nat. Natura Deorum dixerit, Vineæ regiones terminare; & p
Deorum. translationē; [Si quib. regionib. vitæ spatium circūscrip-
Cic. pro Ar- tum est, eisdē omnes cogitationes terminaret suas &c.]
chia.

6 **Pactum ini-** **Pactum** verò inire cum lapidibus, terminisque agrorum,
re cum lapi- ad perpetuitatem quandam nunquam violandam perti-
dibus ad per- net; tum ex firmitate foederis, tum ex immobilitate ter-
petuitatem mini & lapidis: ergo significat fore, vt termini agrorum
pertinere. illius à nemine violentur; Nemo transiliet, nemo trans-
 gredietur, nemo mouebit sua sede & loco; tuorum agro-
 rum termini, & limites nemini cedent; erunt Iobi immo-
 bilia saxa, immoti lapides; Poner Deus fines tuos pacē,
 vt nemo in tuos terminos incurrat, nemo tuos agros, aut
 agricolas infestet; [non sit Satan, aut occurfus malus; per
 petuò pacifceris cum hostib. de non violandis tuis limi-
 tibus, non refingendis, mouendis, attingendis tuis termi-
 nis; si tui lapides vomere, aut rostro pulsabuntur alieno,
 clamabunt statim, Hic ager Iobi intactus esto. Certē Sa-
 muel videtur cum hostibus, & cum lapidibus pactū inis-
 se mirabiliter, postquam sui populi fines propagauit, 1.

1. Reg. 7. Reg. 7. Nā inito cū Philistæis prælio, [Egressi filij Israel
11. de Masphat, persecuti sunt Philistæos, & percusserunt
 eos vsq; ad locū qui erat subter Bethcar: tulit autē Samuel
 lapidem vnū, & posuit eū inter Masphath, & inter Sen:
 & vocauit nomen loci illius, Lapis adiuterij. Dixitq; hu-
 cusque auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt
 Philisthij; nec apposuerunt vltā vt venirent in termi-
 nos Israel.] Sed illud tandē, qd optimū atque lenissimum

7 in tanta horum lapidum explicationum congerie vide-
Optima la- ri iure debet, proferam non ex alio, quam ex ipso iure. In
pium expo- Arabia quidem, vbi Iob, atq; illius amici habitabant, ex-
silio. traordinarij criminis genus erat, si quis in inimici agrū
Scopelismus lapides poneret, qui futuri essent indicio, malo letho pe-
in Arabia riturum, insidijs illorū qui lapides posuissent, qui agrum
quale cri- illum deinde coleret. Ergo ominosi, religiosi, & formidā-
men. di erant illi lapides, necnon & ager incultus, qui illos ha-
 beret. Sed Legē ex libro Vlpiani integram de officio Pro-
 consulis adscribendam duxi. [Sunt quēdā, quę more pro-
 uinciarū coercionem solent admittere; vt puta in pro-
 uincia Arabia *ἡ κοπελισμὸν* crimē appellāt, cuius rei ad-
 missum tale est: pleriq; inimicorum solent prædiū inimi-
 ci *σκοπεῖν*, id est, lapides ponere, indicio futuros, qd si
 qui eū agrum coluisset, malo leto periturus esset insidijs
 eorum, qui scopulos posuissent. Quæ res tantum timorē
 habet, vt nemo ad eum agrum accedere audeat, crudeli-
 tatem timens eorum, qui scopelismō fecerunt. Hanc rē
 præfides exequi solent grauiter vsque ad pœnam capitis
 quia & ipsa res mortem comminatur:] sic Vlpianus. Er-
 go nihil in nostrum locum lenius, & congruentius, quā
 vt inter alia calamitatum, & bestiarum genera, etiam sa-
 ctos illos lapides agrorum numeret, qui viro iusto, & pro-
 bo minimē formidandi sint, neq. propter illos relinque-
 dus incultus ager, quasi ipsa hominis pietas potens sit
 excantare ominosos illos lapides, quasi pacto cum illis,
 & cum morte inito; vel dicat Eliphaz, nihil Iobo ab ini-
 micis timendum, etiam si in illius agros lapides ponant;
 nam & illorum industria, & insidiæ vanæ erunt, aut om-
 nino nullæ.

8 **Et bestia te-va.** Bestia hoc loco indifferens nomen ad
 quæcunque animalia; nam eadem voce originali dicitur,
Bestia quid Pl. 123. Animalia pusilla cum magnis. & Leuit. 11. [Hæc
proprie. sunt animalia, quæ comedere debitis; omne quod habet
Pf. 103.25. diuisam vngulam, & ruminat in pecorib. &c.] & Leuit.
Leu. 11. 2. 17. dicitur, [Quæcunque fera, quæ venatione, aut aucu-
Leu 17.13. pio capitur.] Pro terra autē est eadem vox, quæ superius
 vertitur, regio; significat ergo bestias agri, quæ agros, sa-
 ra, vineta demoliri solent; ait ergo Eliphaz; Non solum
 fixis limitib. muniti erunt tui agri, & pacati ab hostium
 incurfibus, sed et à bestiis, quæ infestæ solent esse agris;

singularis ferus nō depascetur, non attinget; vulpeculæ,
 quarum magna copia est, non demolientur vineta tua;
 non rabidi lupi cum tuis gregibus inimicitias gerent, ti-
 bi tuisque rebus parcent; nunquam senties in tuis regio-
 bus locustam, non erucam, non bruchum: non alia cam-
 porum lues tuis susidebit.

Verum quoniam ex his promissionibus videtur bona
 ex parte descriptus, Psal. 90. qui totus est ad exprimendā
 viri bene de Deo sperantis foelicitatem, paucis à nobis
 percurrendus erit, cuius author dicitur Moyses, atq. ea-
 dem tribulationum serie quā Eliphaz, similem in medijs
 hostibus securitatem & incolumitatem viro iusto polli-
 cetur. Fingere ergo licet hominem per mediam solitudi-
 nem prædonibus; venenatis serpentibus, immanissimis
 feris infestatum aut errantem, aut iter facientem, iamq;
 aduentante nocte & umbras atque timores producente,
 sola sit arx quædam excelsa, & munitissima optimi ali-
 cuius & benignissimi principis, ad quam omni ope desti-
 tutus viator ille possit diuertere. Huic iam contententi,
 & properanti gradu citissimo ad principis opem, & arcē,
 videtur his verbis gratissimis fausta que salutatione oc-
 currere; Qui habitat in adiutorio altissimi, (Hieronymus. in
 abscondito excelsi, id est, qui Deum habet adiutorem,
 absconforem, protectorem. Chaldeus. Qui collocat mā-
 fionem suam in secreto altissimi) in protectione (vmbra
 Hieronymus. vmbaculo) Dei coeli (Domini omnipotentis)
 commorabitur. (Hebr. Pernoctabit) Dicit Domino (dice-
 re poterit) susceptor meus es tu, Deus meus sperabo in
 eū: (namq. tua ope, o Deus optime, qui me suscipis, inco-
 lumis ero; deinde verò septē tribulationes, & innumera
 discrimina enumerat) quoniam (certē, affirmantis est, vel
 conceptæ fiduciæ causam exponit) ipse liberabit me de
 laqueo venantium, (de paratis insidijs, de prædonibus,
 qui laqueos, & foueas instruit ad capiendos viatores)
 & à verbo aspero (Hieronymus. de morte insidiarum. Hac. n.
 quid asperius, quidve acerbius? neque solum ab eiuismo-
 di morte, sed ab omni verbo, id est, re & negotio pericu-
 lolo) Scapulis suis obumbrabit tibi, (verba videntur es-
 se administratoriorum spirituum, qui peregrinum læti
 excipiunt; Non solum alijs committet tui custodiam, sed
 te ipse per se custodiet, scapulis suis te proteget; primus
 ipse occurret hostib. prius quam ad te peruenire possint;
Elos hæc a spaldas) & sub pennis eius sperabis, (non secus
 ac pullus sub matris alis, securus ages ab accipitribus)
 scuto circundabit te veritas eius, (Hieronymus. scutum, &
 protectio veritas eius, promissio de te seruando, itaq. hac
 nocte securē, & foelicitate ages) à sagitta volante in die
 (tum verò illucescente die, cūm te commiseris itineri,
 prædonum sagittas compescet, infestos milites fugabit)
 à negotio perambulante in tenebris (Hieronymus. à peste
 in tenebris ambulante: et mors ipsa, pestis, lues, quāuis
 structis insidijs, & occultē inuadens, nihil nocebit) ab in-
 cursu (Hieronymus. à morsu) & dæmonio meridiano Caldæ.
 [à turba dæmonum in meridie grassantium:] quāuis ca-
 teruatim aduersum te coniuvent, non homines solū, sed
 dæmones ipsi, iter tuū impedire non audebunt: quod si
 procaciter, & aperta vi velint impetū facere, vires suas,
 brachiumque exeret potentissimus, & districto gladio
 pro te aduersus hostes tuos pugnabit, & horrendā stra-
 gē edet [Cadent à latere tuo mille, & decē millia à dex-
 tris tuis.] (*Darā en ellos a diestro, y a siniestro: cædet innume-
 rabiles à dextris, & à sinistris; lætusq. contemplaberis p-
 stratos hostes, cū nihil ab illis mali acceperis*) [ad te aut
 non appropinquabit] (nam in publica strage, & calamita-
 te incolumis seruaberis; & lætus videbis miraberisq. quō
 tandē supplicij acerbissimi reciderint impiorū conatus)
 [Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem
 peccatorū videbis] Qm̄ (sed quid mirū? nā sic Deus agit
 cū omnib. qui spē suā in illo defigūt) tu es Domine spes
 mea: Altissimū posuisti refugiū tuū, (Hieronymus. excelsum po-
 suisti habitaculū tuū: vel; ipse Deus altissimus est refu-
 giū tuū: sic sanē neq. tu, neq. ex tuis quisquam nocumē-
 tū accipiet) [non accedet ad te malū, & flagellū non ap-
 propinquabit tabernaculo] (domesticis, familiæ) tuo.
 (Hieronymus. lepra nō appropinquabit; neq. tu, neq. aliquis ex fa-
 miliarib. turpi aut molesta aliqua agitudine laborabit,
 nemo ex tuis vlcere pessimo pcutiet, nemo foras eijciēt
 exciuitate, ex tuo tabernaculo, & domo, ne cōtagio reli-
 quos inficiat; Iobo quadrat. Deinde ipsi administratorij
 ipūs vltro sese iusto offerūt salutis custodes, ac se ipsos
 P 2 signant

9
 Psalmus no-
 nagesimus
 paraphrasi
 illustratus.
 Quis au-
 thor.
 Psal. 90.

Hieronymus.

Chaldeus.

Hieronymus.

Deus per se
 ipsum, non
 solum per
 angelos, im-
 mense suum
 custodit.

Hieronymus.

Hieronymus.

Hieronymus.
 Familia ista
 sit secreta.

Angelorum
peculiare pa-
traciniū er-
ga infusos.

Arabia
abundat ve-
neralis be-
stis.

Leo nō dor-
mit in spe-
cu, sed in a-
perio & in
media.

Aelian. &
Oppian.

Leo serpens.
Nicandr.

signant dicentes: En, vt Dominus) Angeli sui mandauit de te (vt cum egrediaris ad persequendum iter) custodiāt te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum, (quod difficile, & saxosum fuerit via, non conficies tuis pedibus, sed portaberis ab angelis; delicatē, velut nutrix infantulum, te deducunt: sed præterea bestia terræ pacificæ erunt tibi: si in plano & expedito itinere venenatum aliquem serpentem compresseris pede, non tibi nocebit, patietur se conculcari; securus igitur super aspidem & basiliscum (qui in illis regionibus, in deserta præsertim Arabia, frequentes sunt) ambulabis (quod si vastus aliquis, & immanis Draco, aut leo in medio itinere se fuderit, ne minimum viæ dispendium facias, rectā ibis) & conculcabis leonem & draconem: (leo non dormit in specu, sed in aperto, nihil timens, vbicunque nox ei superuenit: accidet igitur, vt in media via se opponat experrectus. Quid si leonem hic memoret serpentem vastissimum, & feritate, maculisque fuluis, insignique capitis nota gressibili leoni similem: de quo id cecinit Nicand.

Ocurrer pu- His immania Cenchrina membris.

Commaculata gerens varijs; idcirco leon s

Nomine donarunt, vastum & reuolubile monstrum.

Iam tunc leo serpens facilius quoquo verius serpit, & vias occupat: perge igitur per calcatum serpentem, vel calce abijce, & expunge, vt tibi viam liberam relinquat; nam bestia omnes pacificæ erunt tibi.

XXIV. Et scies, quod pacem habeat tabernaculum tuum: & visitans speciem tuam non peccabis.

- 1 Verba cognoscendi certitudinem afferunt. Tabernaculum quid; aliquando pro templo.
- 2 Pax, & concordia domesticorum. Vt debent paterfamilias amicē corripere domesticos.
- 3 Species domus pro uxore, minus commodē; commodius pro speciosa domo.
- 4 Visitare quid. Paterfamilias visitator est: explicatus Psalm. 67.

ET scies. Ita erit, pacem habebit tabernaculum tuum: verba cognoscendi interdum tantum afferunt certitudinem quandam, & manifestationem rei, quæ potest esse omnibus nota, & contestata.

Tabernaculum tuum. Domus, familia, omnia, quæ ad te pertinent; quæ domi habes, domestici tui. Domus apud plerosque Orientales tabernacula, & tentoria erant; videlicet, calæ tabulis, vel corio, vel etiam arborum ramis, seu stramentis contextæ, quæ loco moueri. & huc illuc transferri possent. Deinde verò pro quolibet ædificio habitationis apto acceptum est à Latinis, tum etiam ab Hebræis; adeoque etiam pro loco diuino, cultui & adorationi consecrato, quod templum appellamus; nam de templo illo magnificentissimo, cui fabricandus locus inuentus iam & designatus erat, dictum est Ps. 115. [In crebimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, ubi steterunt pedes eius:] quare cum Christus Dominus corpus suum appellauit templum, Ioan. 2. idem intelligitur, quod tabernaculum. Neque ambigendum orientalium tabernacula templorum instar, solem orientem respexisse; non secus atque illud Cyri tabernaculum, quod Xenophon scribit, tum hyeme tum verò æstate Orientem verius situm fuisse: sed de hoc alias.

Pacem, autem, non pauci pro animorum conjunctione & charitate mutua accipiunt. D. Tho. [Quod domestici tui pacem inuicem habeāt:] nam foelicitatis est, Habitare vnus moris (cordis, & animi vnus) in domo, & filios habere, atque domesticos mutua charitate deuinctos. Chrys [Non exteri modò tecū pacē habebūt, sed domus ē pace perfruetur incredibili; tuique domestici non solum inter se, verum ē nullas tecum contentiones exercebūt. Quid enim profuerit externis non tentari bellis, qui turbis redūdat intestinis?] Alij; nihil tibi materiā irascendi subministrabit, te omnes ad pacē prouocabunt, tū externi, tum domestici, ad non irascendum, ad nō peccandum: imò vero excitabunt te omnia ad Deum colendū, & laudandum. Alij, inter quos Vatablus, sic vtramque partem nectunt; Visitabis domum tuam, atque domesticos, & nō

peccabis conuiuendo ad vlla eorum delicta; & tamen pacem adhuc habebit tabernaculum tuum, id est, domestici licet flagellati, & correpti: tibi non succentebunt; [non amat quidem petilens eum qui se corripit,] at te tui diligunt, cum illos corripueris; iusti enim atque sapientes erunt, qui ad te pertinebunt. Sed simplicior erit sensus, si per pacem, bonorum omnium abundantia, & foelicitas significetur; Scies, experieris, tabernaculum, domumque tuā pace, bonisque omnibus abundare; nihil, quod ad tuam, vel domesticorum foelicitatem conferre possit, desiderabis. Septuag. in pace erit domus tua: ad eum sensum, quo scriptū est Isa. 32. [Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & i tabernaculis fiducia, & i requie opulenta.

Et visitans speciem tuam. Speciem quidam interpretantur uxorem, quæ dicatur species domus, ab effectu; tū quod ipsa sit pulcherrima, & speciosissima totius familiae, & domestica suppellectilis pars; tum quod sua cura, & industria domum reddat speciosam, bene ornatam, præclare omnibus rebus instructam: quasi dicat, *el esio y la limp e- za de la casa es la muger*: iuxta id Eccles. 26 [Mulieris bonæ species in ornamentum domus suæ:] est quidem natura sua Philocofmon, & studiosum, amantque ornamentorum genus mulierum; sed meminisse debent, speciem non cōpitorum & platearum, sed suarum domuum appellari; vt quarum pulchritudo & species foris visenda non sit; sed suæ tantum domi: neque enim externis placere, sed suo tū viro debent; scriptū est. n. [Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus] (in Gynæceo, in extremo domus angulo; vltimoque recessu, in quo solæ mulieres habitabant) domus tuæ. Sic explicant id Psal. [Speciei domus diuidere spolia.] Deus dabit imbellibus foeminis, quæ desiderantes domos ornāt, diuidenda hostiū spolia, quæ ex bello reportarint sui viri. Sed simplicius & rectius species domus dicitur, domus speciosa, ornata, instructe, ipsa, supellex, magnificentia, apparatus, ornamentū, pulchritudo; subest. n. in hoc loco vox à radice (*Naua*) quod est decorum, pulchrum, graminosum, amœnum habitaculum esse; à quo deducitur pulchritudo illa, cui initio huius capitis maledixit Eliphaz: cum aut ex locis ibi adductis, pulchritudo, ornatus, species saepe tribuatur domui, aut tabernaculo, certē pulchritudo domus, est domus pulchra, ornata, opulenta, plena domesticis, & familia, foelicitate, & iucundē viuētib. Sicq. exigit verbū visitandi, qd propriē est, requirere quid domi geratur, recensere domesticos, rationē ab illis exigere, castigare ēt, si opus sit, ad operas, & labores excitare: hæc. n. omnia verbum visitandi complectitur; estq. superioris erga inferiorem, & habet curam, & sedulam administrationē rei, cui visitator adesse, & incumbere debeat. Quare non debet paterfamilias diū abesse domo, vt esse oportunus visitator possit. Visitans (itaque) speciosam & opulentā domū tuam non peccabis; rectē administrabis familiam tuā; scies domui tuæ bene præesse. Ad hunc ferē sensum reuocāt alij illud Ps. 67. [Habitatio, vel habitaculum domus diuidet spolia.] Id est, domestici diuidēt spolia; ad omnes domos omnesq. qui manserunt in ciuitate, & domi suæ desiderūt, redundabūt spolia, omniaq. in domo Dei speciosissima, & opulentissima erunt. Cū verò hæc dicit Eliphaz, obijcere videtur Iobo in administranda sua familia quōdam peccasse, atq. negligenter se gessisse, in hanc sententiam. Cū tradiderit tibi Deus, restitueritve domum speciosam, & præclare ornatam; te pariter efficiet solertem œconomum, optimumq. paterfamilias; qui sensus multo magis quadrat, quam quem assignat Lyran. videlicet, cū oculos ad tuam opulentiam conuerteris, non peccauis superbiendo, sed cuncta Deo accepta referes.

XXV. Scies quoque, quoniam multiplex erit semen tuum, & progenies tua sicut herba terræ.

- 1 Scire ad experientiam pertinere; Semen ad posteritatem.
- 2 Herba terræ, ad fecunditatem, vel pulchritudinem: In Christi aduentu virtutum ubertas: explicatus David.

Scies id quod proculdubio ipsum experimentum cognoscere te faciet, fore vt semen tuum, ex te sati, atq. nati, & nati natorum, & qui nascuntur ab illis, mirum in modum multiplicentur: sicut & id Gen. 48. Semen illius crescit

amicē, &
benenole
corripit.

Pro. 15. 12

LXX.

Isa. 32. 18

3

Species do-

mus pro uxore.

Eccles. 26. 21

Psal. 72. 3

Psa. 67. 13

Vat. Clar.

Latet.

Germanior

expositio.

וְיָבִיטָהּ

4

V visitare

quid pro-

prie.

פָּקַד

Paterfa-

mil. ne di-

scas Lon-

gins, ut opor-

tunus visi-

tator esse

possit.

Pagnin.

Lyranus.

Verba co-
gnoscendi
afferunt cer-
titudinem.
Tabernacu-
lum quid.

Ps. 115. 7.

Ioan. 2. 19.

Cyri taber-
naculum
quale.

Xeno. h. lib.
8. Pad.

Quid pax
hoc loco.
D. Thom.
Domestico-
rum mutua
charitas.
Psal. 76. 7.
Chrysost.

Vatablus
Paterfam.

1

Scire ad ex-

perientiam

referetur.

Semen pro- crescit in gentes, id est, multi populi ex illo ducent ge-
filij & po- nus. Et in semine tuo benedicentur (multiplicationem,
steris. & fecunditatem significat) omnes gentes.

Herba ter- Et progenies tua. Hebr. *Germina*: pullulant enim filij ex
re, ad fec- parentibus, sicut nouellæ oliuarum ex radice, & trunco;
unditate. sicut ex vite palmites. Sicut herba terræ, quæ sponte na-
scitur, quam magna vi, magnaq. vbertate fundit ex se tel-
lus; innumeros habebis filios; posterij tui ubiq. terrarum
erunt; implebunt terram, sicut herba, quæ ubique proue-
nit. Sic eadem ferè metaphora, magna iustitiæ, & verita-
tis vbertas, & copia significatur, Psal. 88. Veritas de terra
orta est (germinauit instar herbæ) & iustitia de coelo pro-
spexit: in coelo apparuit, conspecta est, conspici à nobis
potuit; manifestata mundo est, & visa cunctis mortali-
bus; neminem latuit, vt ea quæ in coelo apparent. Iusti-
tia, & veritas Christi tempore, & aduentu coelum, & ter-
ram impleuerunt, in omnes coeli plagas, & terræ angu-
los se diffudit iustitia, veritas, pax, misericordia: fortè al-
lusio ad subitam illam, spontaneamq. herbificationem
terræ, cum Genes. 1. dictum est, [producat terra herbam
virentem:] nam quæ primum inanis, & vacua esset, mo-
mento temporis tam varijs, tamq. pulchris herbis, atque
floribus conuoluta, & ornata exitit.

Per se datat omnia tellus.

Ergo, inquit Eliphaz: Tu modò, ò Iob, squalles velut ina-
nis, & vacua terra, omni honore spoliata; sed herbescens
florebis; vestieris floribus, proferes vberimos fructus,
ornaberis filijs, opibus, famulis. Quid si hoc ad speciem
quoque, & pulchritudinem filiorum referendum sit: cer-
tè ad eum sensum videtur Catenæ author interpretari
lectionem Septuaginta: [Filij tui erunt quasi omnis her-
ba campi. Sicut ager, inquit, qui omni herbarum genere
florebit.] *Darate Dios unos hijos, como unas flores.* Vox ea-
dem, foenum, gramen vertitur, Psal. 71. & tum multipli-
cationem, tum virorem, pulchritudinem, & gratissimum
conspectum affert, florebut de ciuitate sicut fenum ter-
ra (Gheseb) herba mollior, tenerius gramen, virens, letum.

Nicetas.

LXX.

Herba ter-
ra ad pul-
chritudine.
Herbz quò
alias verti-
tur à vul-
gato.

Psal. 71.

וְשֵׁנִי

XXVI. Ingredieris in abundantia sepul- chrum, sicut infertur aceruus triti- ci in tempore suo.

- 1 Abundantia, de multa a'ate; vt variè reddatur à vulgato.
- 2 Quid plenitudo dierum. Explicatus Moyses, & Ieremias.
- 3 Ingredi sepulchrum, quid indicet.
- 4 Aceruus, & ingredi ex Hebræo. Messoria mortis falcis. Illu-
stratus vulgatus.
- 5 Allegoria sementis, & messis ad vitam humanam re-
lata.
- 6 Quid mori in tempore.

Didymus. **D**idymus D. Thom. Morieris quidem in summa re.
D. Thom. rum omnium opulencia, & copia; nec iterum tibi
Lyra. accidet, vt ante mortem spolieris opibus, quas semel pa-
Chrysost. raueris, sed te ad sepulchrum vsque comitabuntur. Sed
Philop. mihi magis placet Chrysostomi, & Philippi expositio,
vt abundantia non tam ad opes, & facultates, quàm ad
vitæ longissimæ annos plurimos pertineat: nam pro
abundantia est in fonte (Calach) quæ vox senectutem si-
gnificat, quæ est dierum abundantia: & ita vulgatus
eandem vocem, vitam, vertit iterum, cap. 30. [Vita ip-
sa putabantur indigni:] in quo cum summus sit Hebræo-
rum consensus in vocis proprietate tradenda; imò &
cum R. Mardochai in suis concordantijs ferè eodem mo-
do verterit, sicut noster interpret, Venies grandæuus;
vel, in abundantia in sepulchrum; atque cum doctè
etiam Pagn. legerit, in senectute; Vatablus in senio;
ignoro cur Regia correctius existimauerit; in maturita-
te, & cur Tygurina dixerit, peruenies solpes, nisi fortè,
vt rem per se dilucidam obscurarent, & in sacræ scriptu-
ræ proprietate metaphoras illi suas quærent: nam qui
in senectute moritur, maturus iam absconditur è vita,
& solpes, id est, nullo aduerso casu ante naturale tem-
pus rapitur. Senectutem itaque pollicetur, non quidem
molestam, atque morbosam, sed vegetam atque foeli-
cem; id quod indicat, abundantia vox, quæ in bonum ac-
cipitur; tum etiam originalis, quæ vt Mardochai ait,
R. Mardoc. propriè significat tempus senij in quo vita est vigorosa
Psal. 91. & homo adhuc fortis est, quam Psalm. 91. viridem, aut

vberem senectam vocat: eleganter autem vita longior &
multa senectæ, abundantia nomine significatur: est enim
velut vbertas quædam, & fertilitas, & soli, & terræ, quæ
multorum annorum fructum profert: atque etiam vitæ
dierum abundantia solet in scripturis appellari, plenitu-
do dierum, id est, saturitas, ex vocis proprietate; satura-
tas autem cum abundantia coniuncta est; sic enim ferti-
lem annum Hispanus vocat, annum saturum, anno harto:
& sic Gen. 25. Abraham dicitur mortuus in senectute
bona (vberi, abundanti) prouectæq. ætatis, ac plenus (sa-
tur, Onkelus; Senex, & satur) dierum. Ceterum abun-
dantia, aut plenitudo dierum, non solum est senectæ, sed
beatæ senectæ amplificatio; addit enim vim, & augmen-
tum senij, & significationis, neque solum additur supra
senectutem expositionis gratia, vt patet loco Gen addu-
cto: & Ierem. 6. [Vir cum muliere capietur, senex, cum
pleno dierum, id est, cum valde decrepito: ad foelicem,
itaque ò Iob, senectam peruenies, viridem, vberem, ad-
huc multiplicaberis in senectæ vberi, & tandem morieris
plenus dierum & bonorum operum, cum nulla iam vitæ
diuturnioris cupiditate tenearis.]

Ingredieris. Venies, peruenies, intrabis. Duo autem po-
test denotare; primum, quod solpes eo peruenturus sit,
non confectus laboribus, & ærumnis, non fractus dolo-
ribus, sed integer, vegetus, quæ paret, quæ se pueri, por sus-
piciat a la sepulchrum, sicut de Moyse dicitur, Deuter. 34. Cen-
tum viginti annorum erat, quando mortuus est, non cali-
gauit oculus eius, nec dentes illius moti sunt: quare ipse
videtur ingressus in suum sepulchrum, sicutque pedibus
concessisse in mortis locum: Deinde verò etiam indica-
tur sepulchrum domum esse, quàm homo iure suo ingre-
ditur: de quo alias.

Sicut infertur aceruus tritici. In originali est vox simplex
(Gadis) quæ in communi aceruum frugum significat:
fortè inde dictum est nostrum Gabiz: neque ea vox expli-
cat potius fruges cõgestas in aream ante tritutam, quàm
post tritutam in horreis iam conditas; neque explicat po-
tius aceruum tritici, quàm hordei. Septuaginta para-
phrasi vsi duplicem sensum indicant ita legentes, Venies
in sepulchrum, tanquam frumentum maturum, quod in
tempore messuerunt; vel, sicut aceruus areæ in tempore
comportatus: sed in Hebr. sicut in nostra lectione simili-
tudo simplex, & vnica est, quàm Pagninus, Vatabl. Caie-
tanus, & plerique ex recentioribus accipiunt de compor-
tatis in aream frugibus; & ducuntur coniectura verbi in-
ferendi, quod in fonte est, Ghalat, ascendere, aut eleuari:
sicque Pagninus ad Hebraicum, licet obscure legit, Si-
cut ascendit aceruus frugum in aream: magis obscure Ty-
gurinus. Quemadmodum frugum aceruus increfcit. Re-
gia magis Hebraicè, sed minus Latinè, minusque clarè;
Sicut ascendere aceruum tritici: alij etiam Hebræi, quos
imitatur Vatablus in annotationibus, legunt: Sicut succi-
ditur aceruus, aut messis in tempore suo: arbitrantur enim
idem verbum significare succidere, aut cadere: fortè per
antiphrasim, & intellectum contrarium propriæ signifi-
cationi: & ita explicant id Psalmi 101. vbi subest idem
verbum; Ne reuoces me (ne me succidas) in dimidio
dierum meorum: quare cum hic de morte sermo sit, le-
gere etiam possumus, sicut succiditur; nam qui moriun-
tur, excindi, & demeti dicuntur; habet enim mors messo-
riam falcem; in consummatione enim mudi clamabit an-
gelus ad sedentem supra nubem. Mitte falcem tuam, &
mete; quia venit hora, vt metatur; quoniam aruit mes-
sis terræ. At Latinus interpret, quia idem verbum signi-
ficat ascendere aliquid super aliquem locum adducendo,
vel educendo, vel afferendo aliquid in medium; idè dixit
infertur, seu affertur, portatur; quod licet ad aream
spectare possit (eleganter enim dicas, inferri fruges, &
manipulos in aream) tamen potius ad horreum respexit:
se videtur: nam vis originalis verbi illud peculiare ha-
bet, vt significet etiam recedere, vel abscondi id quod ele-
uatur, & ascendit: sicut & nos dicimus, alcar de obra; al-
car se las nubes, leuatar el campo; cum hæc abeunt, recedunt,
finiuntur: sic Num. 11. dicitur: Eleuata est (ascendit)
nubes de tabernaculo scederis: quod explicatur eodem
verbo, Num. 9. Cum ablata esset nubes, quæ tabernacu-
lum protegebat: quare hoc loco ascendere, eleuari, in-
ferri ascendendo aceruum frugum, erit alcar de eras, y en-
cerrar el pan: comportatis ex area frugibus in horrea, di-
scedere & cessare.

Vita abun-
dantia pe-
nitentia

Gen. 25.

Onkelus.

Iere 6. 11.

Gen. 25.

Onkelus.

Ingred in
sepulchrum
duo inae-
ca.

Deut. 34.

Deut. 34.

aceruus
quid.

LXX.

Pagninus.

Vatablus.

Calet.

Ingred in
hebræo

Regia

Vatablus.

Mortui de-
metuntur
messis a
falcis.

apo. 14. 11.

Illustratus
vulgatus.

Num 10

11.

Num 9. 17

5

Pulchra
missio
morte con-
paratio.

Est verò hæc cum morte similitudo pulchra; nam primum concepto semine intra matris viscera nascitur infans, herbescit in pueritia, adolescit in iuuenta; pollicetur fructum, explicat, profertq. spicas frugemq. bonam, maturescit in senectâ, arescit, canescit, albicat, demetitur lethali morbo, atque deijcitur in lectulum, atteritur doloribus, [calcat super illum,] quasi rex, interitus, excutitur, & ventilatur, vt nihil aristarum, id est, bonorum temporalium secum deferat, [neque descendat cum eo gloria eius,] tandem comportatur in sepulturæ horreum, educendus iterum à Deo, vt ossa illius ad immortalitatem germinent. Illud verò minùs solidum est, quod alij dicunt, [ingredieris in abundantia sepulchrum,] sicut maturæ segetes; quæ videlicet suo pondere flexis calamis, & spicis sua sponte curuescentibus terram petunt, procumbunt, concidunt: ita tu iam dierum pondere grauis, tua sponte concides nutantibus cruribus, recuruo pectore, reflexo collo, grauitante capite, sepulturæ foelix mandaberis.

Job 18. 14. **Pf. 48. 18.** **Isa. 69. 14.** **Allegoria minùs solida.**
Eccl. 6. 18. **Pf. 101. 25.**
Isa. 38. 10.
In tempore suo. Sicut frugibus maturitas est suum tempus, ita homini senectâ, quasi dicat: Non morieris propter peccata tua in tempore non tuo; non reuocabit te Deus in dimidio dierum tuorum, nec in via virtutis tuæ; videlicet cum adhuc valens, & robustus in virili ætate fueris; non adducet Deus vitæ habenas, vt te de medio cursu alacriter currentem reuocet, sed cures feliciter, & peruenies lætus ad vitæ metam extremam; non quarita-bis moribundus residuum annorum tuorum, quos scilicet naturali cursu iuxta tuas vires, vivere debuisses; non tibi mors, non morbus, non subitus aliquis casus suffurabitur, neque vi auferet tuæ vitæ annos: tuum tibi tempus intactum, integrum supererit.

XXVII. Ecce hoc, vt inuestigauimus, ita est: quod auditum mente pertracta.

Ecce. Conclusio, confirmatioq. dictorum atque adhortatio, vt suis acquiescat monitis. Inuestigauimus, diligenti inquisitione, & veritatis scrutatione, atque reconditorum diuinæ prouidentie consideratione iudiciorum, rem ita se habere comperimus; nam meæ orationi nostri amici libenter subscribunt, videsque omnes ore, oculis, vultu annuere. Vox inuestigandi, eadem Deut. 13. vertitur, quærere sollicitè, & diligenter. & Iudic. 18. Explorare, & diligenter inspicere.

Quod auditum. A te, tum etiam à nobis ex aliorum antiquorum doctrina, & traditione; sic enim Septuaginta legunt: [Ecce hæc exquisiuius, hæc audiuius: omniū ergo sapientum consensus summa vel contumacem, & suæ sententiæ nimium amantem potens est comprimere. Vel, audisti iam quod è re tua sit; ego dixi, & quod mei muneris erat, præstiti, tu, quod tuum est, mente pertracta. Septuag. Tu verò scito tibi ipsi, quid egeris, id est, explora te ipsum, vt de peccato, quod in te inuenias te statim poeniteat. Propriè ex Hebr. Audi, & scito tibi, id est, hæc tu in tuam vtilitatem conuerte. August. Scito te ipsum. At vulgatus datiuum illum apud Hebr. sæpe redundantem contempsit; vel quidem scire tibi, perinde esse putauit, atque scire tuum, quasi diceret: Tecum cogita, tua mente pertracta. Quod verò Tygurina paraphrasis habet; [Hæc æquo animo percepta poteris apud te ipsum diiudicare,] non valde congruit originali.

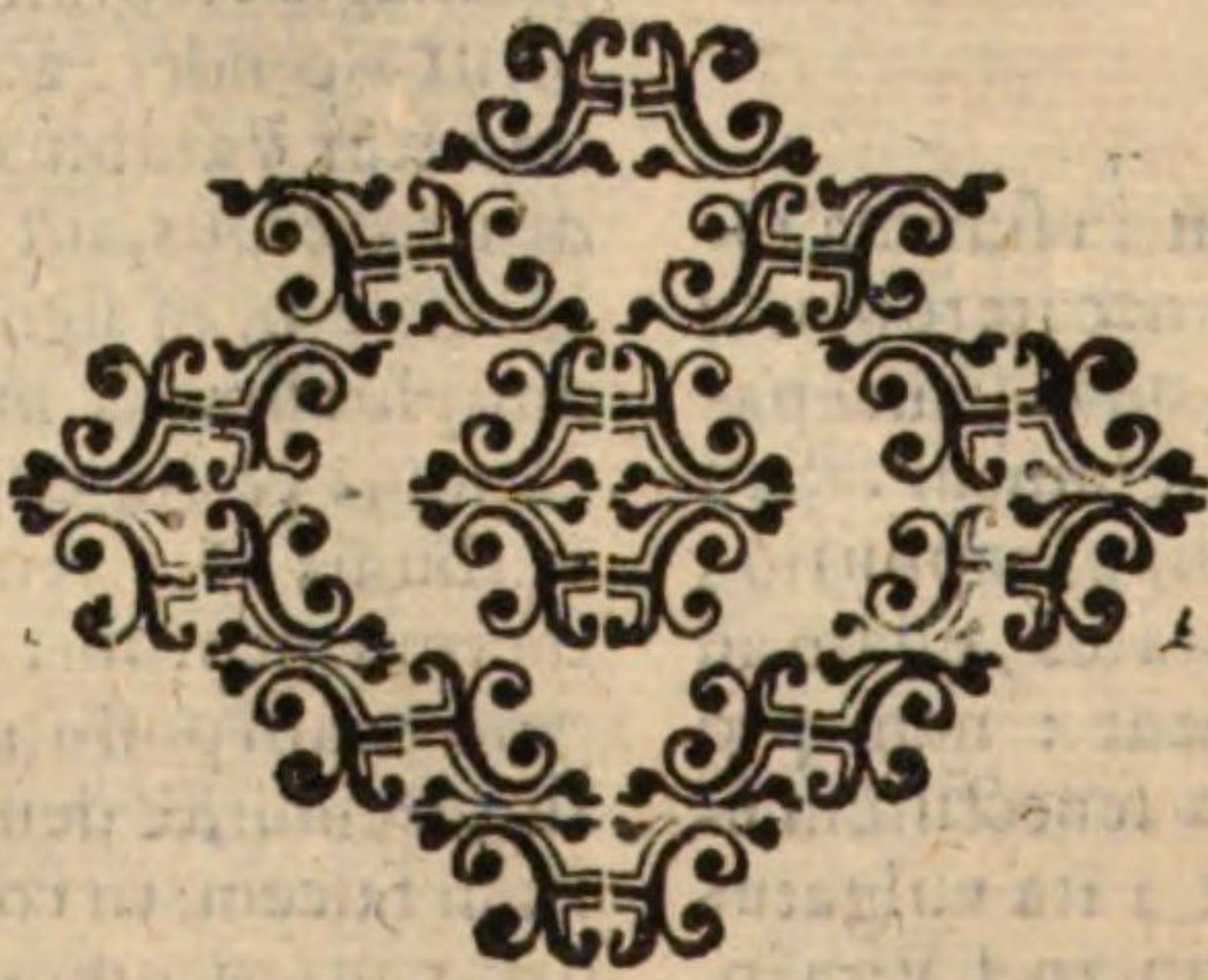
Inuestiga-
re.

Deut. 13.
14.
Iud. 18. 2.

LXX.

LXX.

Tygurina.

DICENDI studio ardens Eliphaz, præcedenti-
bus orationibus cōfirmationem huiusmodi non
sine amarulentia subiunxit. His meis dictis, imò
diuinis potiùs oraculis, quibus me præcunētis
mortalibus diuinis numinis bonitas dignata est,
fidem te adhibere oportet, amice Iob; atque plus
mihi recta monenti, quā tuæ causæ sententiæque

tribuere; a cuius neminem inuenire poteris patronū; nam, si quem
haberes, debuisses sanè confestim proferre, atque solo illius indicato
nomine te tueri. * Verūm satis mihi persuasum est, neminē sancto-
rum, vel angelorum, vel hominum (nam de impiorum patrocínio,
quid loquar?) de Dei prouidentia, de humana imbecillitate, de mi-
serijs & ærumnis aliter dicturum, aut iudicaturum, quam a me au-
dieris. Atque vtinam is tu esses, quem Deus, vel angelus suo verbo,
suaque responsione, & oraculo dignaretur: sed respondebunt scili-
cet indignanti, & furenti homuncioni, qui ea verborum amarulētia,
& orationis acerbitate, pænē ad insaniam vsus fuerit, vt iam nunc
quantumuis clames, & supplex deprecereis, minimē faciles sancto-
rum angelorum, nedum diuinās aures experturus sis. Sed non ideo
tibi ab oratione, & sanctorum inuocatione cessandum fuerit, quo
tanquam extremo remedio in deplorata ista tua calamitate vsurus
sis, ad meliorem, & sanio rem mentem a superis obtinendā, & Deum
tibi multis rationibus infensum, placandum, atque leniendum.

Verūm enim verò meritò scuit in te diuina ultio; nam tui similes
stultos homines, * malorum impatientes, percitos ira, atque fu-
rore, verbis audaces atque temerarios, aduersus Deum diuinamque
prouidentiam excandescentes, & insolentes miserè perimit non so-
lūm diuini numinis ira, & iusta ultio, quam aduersum se prouocat
stulticia cum stultiloquio, & superbia coniūcta; sed sua ipsius etiam
stultissimi hominis indignatio, & tristis atque amarulenta diuinæ
prouidentiae criminatio, qua intra se disrumpitur, exitio est. * Ne-
que tantūm huic pesti animorum (iracundiā atque superbiam di-
co) obnoxij sunt magnates (addam) opulenti, & foelices, verū etiam
paruuli, & miseri quique, licet hos quidem inuidia velut paruu-
los, præsertim infestet: id, quod in te quoque, o Iob, experti sumus:
nam ita te deiecit, pusilloque animo effecit ista tua calamitas, vt,
quos foelices videas, non nisi tua, quam amisti foelicitate, foelices
factos esse existimes, quo quid magis puerile, magis ve stultum cre-
di, existimarique possit? neque o Iob, tam leuiter, tam pueriliter,
tam inconsideratē egisses, aut loquutus fuisses, nisi tanta externa-
rum rerum concupiscentia, & quasi estu quodam laborasses, puero-
rum instar, qui, quidquid splendet vbicumque tandem cōspexerint,
inuidēt alijs. Illis ergo caducis, fluxis que bonis, cum omnia via, &
ratione comparandis nunquam non incubueris, nunc quoque amif-
sis aestuas adhuc; & quæ te oculorum concupiscentia, libido, inui-
dia semel perdidit, perdet quoque funditus, & extremo dabit præ-
cipitiō.

Sed age, ne sine manifesta ratione rem efficiam; ex tuæ familiæ
domusque interitu, latentem animi tui impietatem proculdubio eli-
ciam: vidi profectō sapē, saepeque expertus sum nonnullos diuites,
quos suæ illorum opes dementarant, atque audaces, superbos, teme-
rarios, a stultosque effecerant, qui cum prosperè agerent, multisque
liberis, atque famulis cingerentur, referebant sanè procerā aliquam
arborem, annosam, amplam, altè defixis radicibus nitentem, cui be-
ne culta, beneque amica terra circumiecta esset, conuenienti humo-
re temperata, & succi plurimum, atque alimenti subministrans: mi-
rum enim, quantum incrementi exugat è terra impius. Sed non mi-
rum crescere, florere, germinare in terra, qui de terra viuit, homo ter-
renus: nam coelestis, non habet matrem, sed nouercam, terram: in
qua non secūs viuit & crescit, quam radix in solo siticulisoso. * Sed
cum tantam impiorum foelicitatem contemplor, tantamque arboris
amānitatem, & pulchritudinem in amāno, & fertili solo confite;
me continere non possum (urgente etiam, & commouente me spiri-
tu) quin * male ominer, & imprecer tantæ foelicitati, & pulchritudi-
ni. Præterquam enim, quod cum hæc maxima est, suspecta esse de-
bet (nam summis negatum est stare diu) tamen non illa vera, sed
adūbrata felicitas est; non arbor, sed vilissima herba; nullæ illi radi-
ces, nulla stabilitas: nā adulterinæ plantationes nullas dant radices
altas, nec stabile fundamentum collocant. Quare impiorum om-
nium ex suis sedibus, domibus, opibus conuulsio, eradicatio, in-
teritus, certissimis certiora sunt. e Tu nunc, * ferò licet, agnosces
hæc, o Iob, agnoscentque impij omnes aliquando; sed sapient fe-
rò. Ego

Voca ergo
Si est
qui tibi respondeat;
* & ad aliquem sanctorum
conuertere.

Verè * stultum interficit ira-
cundia,

* & paruulum occidit inui-
dia.

Ego vidi stultum

firma radice,

* Et

* maledixi
pulchritudini eius

* statim.

a *Varia & multiplex sū harum vocum
interpretatio, tum interpretum sentētia,
& ut hoc loco aduersus hereticos astrua-
tur inuocatio sanctorum: integro ver. 1.
præsertim num. 3.*

b *Quis propriè stulticia gradus notetur
ab Eliphaz, & ut impatientia erumna-
rum, & insolentia animi spectent ad in-
signem stulticiam, v. 2. num. 2. 3. 4.*

c *Qui propriè paruuli appellantur, & ut
tum hos, tum magnates & locupletes in-
uidia, & concupiscentia oculorum infe-
stat, paulò fusior, & ad mores oportuna
tractatio. v. 2. num. 6. 7.*

d *Stulti nomen quadrare in diuites, &
quare: & ut sit arbori amplissime simi-
lis; vrsusq; non arbori sed herbe vilissi-
ma, utiliter explicatur. v. 2. a num. 2.
vsque ad 5.*

e *Ve omnes tandem vanitati maledi-
cant; ut iusti statim; nam oportundè sa-
piunt, indicatur. v. 3. num. 9.*

rō. Ego (quæ Dei gratia erga me est) nunquam in errore impiorum demoratus, statim, atque in mundanam rerum imaginem oculos conijcio, hæc mecum ipse mente pertracto, atque sæuissima impiorum supplicia, & rerum omnium, quæ ad illos pertinet, euersionem, meos ante oculos propono.

Adeò enim nocet paterna filijs impietas, vt extremo exitio pereuntibus nemo illis salutis, opisve minister, aut auctor adesse velit: nam clamantes, & opem implorantes, reliqui negligent; atque clamoribus quotidianis, importunisque defatigati, longè ab illis recedunt: proptereaq. cunctis inspectantibus publicum spectaculum, mundo dabunt incredibilis cladis, & miserandi exitij: * & (quod humanæ infelicitatis non vltima pars est) sistuntur iudicio, plurimis & molestissimis litibus intentis, atque de plurimis criminibus, apud sæuissimos iudices delati: & cum iudicabuntur, exhibunt condemnati, nunquam non sua causa cadentes, * irato illis, multumque indignante iudice, atque opem, & officium suum aduocato, patronoque negante. Quis enim vindicare ab ærumnis velit eum, quem fastidit Deus, aut cui princeps, atque iudex iratum se præbuit.

f Tum impius bonis iam partis, & conquisitis minimè fruatur; non enim labore suo vti permittetur: nam postquam plurimos arandi, seminandi, triturandi, in horrea denique condendi labores suscepit; non deerit g famelicus aliquis, perdendi, dissipandi, deuorandi auidissimus, & alienæ substantiæ siticulosus, qui conditas fruges, vel exhauriat, vel dissipet: aut hæres aliquis iniqui diuitis, qui mirabili celeritate, & festinatione, congestas & conquisitas summa solitudine, atque labore diuitias abliguriat; Tum etiam armati prædones, à quorum vi, & impetu nihil satis tutum est, qui non clanculum, & ex insidijs, vt ignobiliore, meticulosioresque furunculi, sed palam, & impudenter irruptionem faciant, inuolabunt in domum, agros, horrea impij hominis, cunctaque vastabunt, atque diripient: nec non * barbari alij, syluestresque homines, aspectu feri, moribus & immanitate horribiles, nunquam non prædam sitiētes, exorbeunt, atque exhaurient improborum bona. Quare custodiri minimè poterit, quod ab omnibus appetitur; minimeque defendi, quod expositum est famelicis, sitiētibus, armatis, pauperibus, auaris, hostibus, seruis, furunculis, prædonibus, inimicis domesticis, externis, militibus, auidis heredibus.

Neque verò casu hæc impijs accidere putandum est, velut ea, quæ nullo prius iacto semine terra sua sponte profert: neq. in externam aliquam, leuissimamque causam supplicia impiorum, calamitatesq. ceteræ referendæ; sed in diuinam vindictam scelerum vindicem, quæ mortalium peccatis prouocata, dignas ab improbis poenas exigit. Hinc nempe germinant spine, hinc bruchus, locusta, ciniphes oriuntur; hinc Deo operante, & efficiente, nostrorum suppliciorum seges vberima multiplicatur, & crescit.

Proh rem dolendam, ad peccata & scelera natus videtur homo, atque compositus, pariterque ad labores, & ærumnas, ceterasq. peccatorum suorum penas. In has tu, o Iob, meritò iam incidisti: nam cum voluptariam vitam cōsectareris, sine vllo b laboris, aut lassitudinis dispendio diuitias comparare, & rem tuam augere moliebaris; atque adeò sic obtinuisti, vt festinato ditesceres. Sed cum ex iniquitate, & multorum iniuria, & direptione opes illæ tuæ comparatæ fuerit, euauerunt tandem; vt scias, quoniam homo es, atq. in mortalium labore, & victus comparandi solitudine reliquorum mortalium, qui ad laborem nascuntur, non dissimilis. i Sicut enim volandi celeritate, & assiduitate victum quærit, & inuenit auis, sic in labore vultus sui velci pane suo hominem oportet. At filij diaboli, qui parentem superbæ imitantur, laboris atque lassitudinis exortes, volare nituntur; & passerulorum instar, qui neque serunt, neque merunt, è rapto viuere. Sed volitent nunc, quantum volent liberè, vt sese malorum atque penarum laqueis eripiant; incident profectò istius modi volitantes scintillæ in æternum ignem, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Interim erigit sese homo, & in altum tollitur, vt velut scintillæ splendidissimæ, in omnium oculis fulgeat, & splendeat; sed facilè igniculus ille, atque splendor leuissimus euanesceat, & extinguatur, neque ex volatu sublimi maius emolumentum habebit, quàm, vt cunctis spectantibus, & iridentibus extinguatur. Verùm ne te propterea, amice Iob, despicias; namque, homo cum sis, non nisi humana pateris, neque de te, ærumnosissimo licet, minor cura est optimo mundi totius procuratori, & prouisorio Deo, quàm de auiculis, quibus nihil laborantibus, sed per otium & delicias cantillantibus, quotidianum victum impertit; multis sanè passeribus melior apud illum eris. Tu interim k altitia imitare, & alacrem te præbeto ad arripiendos, sustinendosque labores, & si quam tibi tollerantiæ materiam & occasionem propositam videas, ne fugito, sed conuola ad illam: inde enim beatæ tibi vitæ prædam facies, & per patientiam non cures, tantùm, sed volabis ad propositum brauium. Hæc dum loquor, continere eluctantem pectore gemitum quis possit? nam ad humanas ærumnas illud quoq. accedit, vt funestissimæ l aues, & Dæmonum cateruæ, velut Reguli volantes, & iaculatrices

f Quam sit acerbum impiorum supplicium, non posse vii bonis conquisitis: & vt iustus Deus & bona, & bonorū vsuna concedat. v. 5. nu. 2.

g De famelicis, & sitibundis accuratio tractatio ex Hebræorum radicibus. v. 5. nu. 3. 4. 5.

h Diuitie, quæ sine labore comparantur, vt male audiunt in Scriptura; male etiā dilabantur, & impijs diuitibus molliendo quadam, & animi inertia comes adfit, oportuna digressio. v. nu. 7. 2. 3.

i Copiosa, & accurata Auis tractatio, quæ, qualisue hoc loco accipienda sit, ubi multa ex Hebræa origine, multaq. ex sacris; tum ad intelligentiam Script. tum ad mores accommodata proponuntur. v. 7. à nu. 5. vsque ad 11.

k Vt sit conuolandum alacriter ad arripiendas propositas ærumnarum, & patientia occasiones, & premium etiam; & de quibusdam istius rei gradibus, videlicet, ambulando, currendo, volando, utilis consideratio. v. 7. nu. 7. 7.

l Vt Auis in malum accipiat, & de funestis, exitiosisq. auibus, aut alatis serpente

4
Longè fient filij eius à salute:

* conterentur in porta,

* & non erit, qui eruat.

5
Cuius

messiem

famelicus comedet:

& ipsum rapiet armatus:

& bibent * sitientes diuitias eius.

6
Nihil in terra sine causa fit,
& de humo non egreditur dolor.

7
Homo nascitur ad laborē,

& auis ad volatum.

pentibus, non paucis ex sacris, & propheta-
nis. v. 7. nu. 9. 10. 11.

viperæ humano capiti inuolitent, & lethali morfu malè securum ho-
minem opprimant: cuius rei, vtinam in te, o Iob, nunquam videre
licuisset expressam imaginem. Sed quidquid id tandem sit, Dei sum-
mam sapientissimamque prouidentiam semper ego suspiciam, &
reuerebor; atque te illam (si sapias) agnoscere oportet. Sed tu de
te, deque Deo, vt libet, sentito; ego gratias immortales illi agam,
quod tui similis non sim, diuinæ prouidentiae criminator, diuinique
& humani iuris violator. Ego enim, si in aduersum aliquem casum
inciderem, ea mente sum) quam tibi quoque inesse percipio) vt Deū
deprecer supplex, atque oratione, & animi submissione illius iram,
& iustitiam indignabundam leniam, atque exantem; & si opus
fuerit, mearum ærumnarum, & suppliciorum causam ab eo requi-
ram, nihil de mea sanctitate sublime sentiens; imò supplici, demis-
soque animo, cum fortissimo Deo imbecillus ego homuncio collo-
quutus.

Quis enim, vel vt suam arrogantiam, & fastum deprimat, vel vt
suum animum consternatum, atque iacentem erigat, non admiretur
supremi numinis potentiam, & mirabilitatem in agendo; atque effi-
cacitatem in prouidendo & disponendo? Is enim profectò non so-
lùm parat, disponit, aptè & exquisitè facit hanc, quam conspici-
mus, cælorum molem maximam, atque pulcherrimam; verùm etiam
insignes quosque, magnificentissimosque naturæ effectus, quorum
rationes, & causas nō possit humana sapientia ad perfectum omnes
inuestigare: vt vel ex hac ratione nemo possit suarum miseriarum,
quas mirabilis Dei sapientia dispensat, causas perspectas habere;
proptereaque oporteat, tum supra naturam, tum in natura m mira-
cula multa contemplari, quæ nobis videndi assiduitate, & vsu vilue-
runt. Neque mirum; nam cum diuinæ sapientiae, atque potentiae
effecta sint ista, etiam naturæ opera, intelligentiae nostræ vires facilè
superant, tum magnitudine, & præstantia, tum numero, atque multi-
tudo penè infinita.

Et, vt de plurimis pauca proferam, certè n pluuiarum, & imbrium
partitio in diuersas terræ partes, diuersisque anni temporibus, tam
mirabilis est, vt non nisi auctore naturæ omnino digna videatur: est
enim non solùm illius sapientiae, verùm etiam bonitatis, atque mu-
nificentiae erga mortales præclarum testimonium. Quid, quod fon-
tes, atque flumina, tum terræ prouentus, tū vitam ipsam mortalium
varijs rationibus sustentant, atque recreant? Neque tantùm diuina
munificentia, atque liberalitas intra frumentarios agros, aut alia
cultiora loca se continet, ex quibus fructum, & vtilitatem homo per-
cipere possit; verùm etiam deserta & horrida loca, penitusq. inac-
cessa mortalibus cælesti imbri perfundit; atque beneficium se inu-
tilibus cautibus, & asperis saxis benignum, mitemque præbet;
vniuersa denique fouet, atque complectitur. Interim tamen aqua-
rum ministerio, quibus viuunt homines, impios subuertit, penitus-
que demergit.

Neque solùm Deus potestate, insitaque fortitudine vtitur ad pu-
niendos, deprimendosque superbos, sed etiam ad eos, qui * oppres-
si, fractique sunt, erigendos & recreandos; o confert enim honores
quibus ille vult, & dignitatis gradus; idemque abijcit ad locum in-
fimum & ignobilissimum; tum merore, & luctu tabescentes in p sub-
lime erectos, in tuto constituit, atque in summo, tum salutis, & in-
columitatis, tum honoris, & foelicitatis fastigio collocat.

Interim astutos vafrosque homines, plenos malignitate & dolo,
vt qui suæ sapientiae atque prouidentiae infesti infensique sint, dissi-
pat, atque euertit; dolosque omnes, atque machinamenta eludit, ne
ad q finem optatum cogitationes suas promouere possint; tū etiam
ita illorum conatibus obest, atque resistit, vt omnem sapientiae lau-
dem, quam sibi arrogarant, illis eripiat. * Nihil igitur firmum, nihil
diuturnum ab illis sit, & quæ ceperant, & excogitauerant ex præscri-
pto & decreto suæ calliditatis, & astutiae, omnium ludibrio, & irri-
sioni exponit.

Digni profectò, vt qui suis consilijs, suæque sapientia confisi ad-
uersus numen insolescunt, & suis se cogitationibus, quasi fortissimis
munimentis inclusos, & munitos aduersus omnem impetum arbi-
trantur, Deus obsideat, capiat, apprehendat; euersisque munitioni-
bus, & machinamentis humanæ astutiae, viribusque confractis peni-
tus destruat, & suis ipsorum telis in ipsos retortis, cōfodiat, atque
dehigat. Quid quod traducit iniquos hos prauorum consiliorum,
machinatores, dum, quæ illi machinantur in intimo cordium reces-
su, omni reiecta facie in publicum omnium conspectum profert, at-
que sua ipsorum astutia, & dolis illos constringit, inextricabilibus-
que difficultatibus obligat. Fugiant illi licet; sed insequētis Dei ma-
num effugere non poterunt: videlicet, quantumuis longissimè suis
cogitationibus peregrinentur, captos atque comprehensos extreme
stultitiae arguit, & reprehendit sapientissimus Deus. Tū tandem co-
gnoscent miseri, non solùm per se singulos aberrasse, verùm etiam,
quæ coacto verlutissimorum hominum concilio, tanquam saluberri-
ma, atque opportunissima cōsilia stabilierant, exitiosa sibi extitisse;
nam peruersos, vafrosque supplantatores illos: supplantat Deus,
præci-

8

Quamobrem ego depreca-
bor Dominum,

& ad Deum ponam elo-
quium meum.

9

Qui facit magna, & inscru-
tabilia, & mirabilia absque
numero.

10

Qui dat pluuiam super fa-
ciem terræ,

& irrigat aquis vniuersa.

11

Qui ponit * humiles in subli-
me, & moerentes erigit so-
spitate.

12

Qui dissipat cogitationes
malignorum, ne possint im-
plere manus eorum, * quod
cæperant.

13

Qui apprehendit sapientes
in astutia eorum,

& consilium prauorum dis-
sipat.

m Miraculi appellatio an ad naturæ ope-
ra accommodari possit, quædam ex Scri-
pturis, & patribus. v. 9. nu. 9.

n Vt sent pluuiæ Diuina potentia, et mu-
nificentia peculiaris, & opportuna ma-
teria. v. 10. nu. 1 & 2. & Diuini etiam
supplicij, & iustitiæ nu. 4.

o Honores, & dignitates non ab alio,
quàm à Deo querende, observatio vti-
lis. v. 11. nu. 1.

p Locum eminentem & sublimem pro-
prium fuisse magistratum, nobilissimo-
rumq. virorum multis probatur ex sa-
cris, & prophetis. v. 11. nu. 2.

q Vt Deus, atq; iusti viri cogitationum
suarum finem præstitutum feliciter at-
tingant, vt impij dispendijs ingentibus
nihil tandem perficiant, explicatur. ver.
12. nu. 3. 4. 5. 6.

r Summum dicendi genus, quo aduer-
sus sapientiam humanam vtitur Deus,
dum hosti armis detractis, hostem inte-
rimis. r. 13. nu. 2. tum etiam multiplex
translationis ratio, qua in illo apprehen-
dendi verbo latet, & ad morum instru-
ctionem cum utilitate adduci potest. nu.
3. 4. 5. 6. 7.

s Vt Deus supplantet, & eludat prauos

præcipitesq. agit in deliberando, vt perturbatè omnia efficiant; & rem, quam instituunt, accelerando perdant. Sed quid non prauum atque peruersum constituitur in eo conuentu, cui præsidet ementi- ta sapientia, verissimaq. stultitia, atque mentis & consiliorum om- nium perturbatio?

homines, & quæ sit ista prauitas, quod consilium, quæ capiendi consilij præci- pientia, & temeritas. v. 13. nu. 9. 10.

14

**Per diem incurrent * tene-
bras, & quasi in nocte, sic
palpabunt in meridie.**

15

**Porro saluum faciet ege-
num,**

*** & à gladio oris eorum,**

*** & de manu violenti pau-
perem.**

Illud etiam versutorum hominum supplicium amplificat, quod non solum præcipites sint in constituendo, vbi multa deliberatione opus esset, sed vbi res valde facilis incidit, atque ipsa meridiana luce clarior, multo timore pedetentim progrediantur; non aliter quam, si in multa caligine verarentur; atque non tam maturè, quam inuti- liter & superstitiosè cunctando, in rebus facilibus summas ipsi diffi- cultates asciscant. * Crassissimis igitur tenebris circumfusi ad ea per- ficienda, quæ nec vident, nec prouident, manus prætendent, initar- cæcorum, quos sine duce in multa discrimina incidere necesse est.

Sed ne quisquam existimet, Deum optimum ad puniendū potius, quam ad benefaciendū propensorem esse, certè ingentibus his sup- plicijs impiorum, non minùs illustris erit miserorum tableuatio: nam egenos & pauperes, qui ab omni amicorum, vitiorumq. præsi- dio destituti sunt, tuebitur Deus, neque permittet vllis impiorū cō- silijs, exitiosi q. blâdimentis decipi, aut vllis calamitatibus ledi, vl- lisq. * minis, mendacijs, maledictiue, quæ solent instar i gladiorum acutissimorum vitam famamq. confodere, quicquam illos detrimen- ti accipere. * Quid quod etiam retundet fortissimorum hostium ro- bur & vires, captamq. prædam per summam vim & iniquitatem, ex illorum manu potestateq. extorquebit? non enim perditos, & dila- ceratos vult, quos in hostium immanissimorum v manus incidere, permittit; sed potius per summam hostium ignominiam, atque suo- rum gloriam & lætitiā, incolumes tandem seruatos & ereptos.

1 Quis sit gladius oris; quæ lingue viris lentæ vis & crudelitas, adductis varijs sacris translationibus tractatur. v. 15. num. 3.

v Quorsum Deus permittat iustos in ma- nus incidere hostium, & calamitatum, cum auertere potuisset, opportuna consi- deratio. v. 15. nu. 5.

16

**Et erit egeno spes: iniquitas
autem contrahet os suum.**

Hæc Deus agit, vt & qui nullis est viribus, bene sperare sciat, & vt iniustus minimè efferatur, sed os, quod multa iactare solebat, cōpri- mi, elatumq. supercilium deprimi, aliquando ducat: cum semel igitur se viderit, qui exhaustus erat omnibus bonis atque viribus, mi- rificè ereptū ex omnibus discriminibus, nunquam deinceps despon- debit animū pristini beneficij memoria erectus. Hæc ideo dixerim, ò amice Iob, vt nullæ te ærumnæ ad desperationem compellat, cum potius æ spem nutrire, & confirmare possint; & vt tuo exemplo ini- quos doceam, non impunè abituros, si se in aliorum perniciē effun- dant, & aduersus pios exitiola, & impia consilia ineant; eorum enim non solum opera, & conatus, sed verba ipsa, & orationes fictas, & simulatas execratur Deus; nam & cum furunt, impias contra illū, nulla religionis habita ratione, voces iactare audent. Erubescunt igitur tandem, & tam mirabilem contra se pro pijs, & iustis eripiendis Dei potestatem experti, planeque stupelcentes, vix y hiscere aude- bunt: nihil enim habebunt, quod iure opponere possint diuini nu- minis æquitati, atque sapientissimæ humanarum rerum gubernatio- ni, & prouidentia.

x Vt ærumnæ, & calamitates spem nu- triant, & foueant, quædam ex sacris. v. 16. nu. 1.

y Quale sit impiorum silentium, cum se viderint correptos diuino supplicio; & quid eo silentio indicatur opportuna ad mores quædam. v. 16. nu. 3. & 4.

17

**Beatus homo qui corripi-
tur à Deo.**

**Inc reparationem ergo Domi-
ni ne reprobes.**

Cum verissima itaque sint, quæ tibi à me dicta sunt; beatus verè, septiesq. foelix ille erit, qui cum ita Deus agit, vt illum, dū viuit, ad suorum scelerum poenitentiam, resipiscentiamque adducat inflic- tis poenis, atque doloribus: nam pro omnibus ærumnis, quas patienter ille perferet, ingentem bonorum omnium cumulum illi ominor; imò verissimè polliceor, atque denuntio. Neque verò solū ego; nam idem ipse, qui afflictus est, beatioris vitæ æ spem quandā non leuem concipiet, cum ipsis ærumnis natam, atque nutritam. Tantū ille se Deo punienti, & verberanti supplicem præbeat. Hanc igitur, ò ami- ce, calamitatem, & amarissimam potionem, quam tibi Deus ipse ad tui animi medicinam propinat, ne tibi stomachum moueat; ne cum fastidio & nausea abijcias; ne tanquam rem inutilem, vilemque, asper- neris, cum res sit longè salutaris, atq. b præclara: nihil enim tibi, aut potius, aut antiquius esse debet, quam vt Dei correptionem equo animos suscipias, atque grata voluntate complectaris. Sunt enim etiam ipsa nostrorum scelerū supplicia, paternæ Dei erga nos bene- uolentiæ argumentum clarissimum; ne te igitur comminanti, flagel- lanti, corripiēti Deo parenti optimo subtrahas, ò Iob: format enim te ille flagello, & verberare ad omne viri perfecti officium: quare uti- litate & commodo omnem animi merorem, atque defatigationem abundè compensatum iri iudicabis.

z Vt sit beatitudinis spes cum ærumnis continet, & ut spes gloriosa sit, nonnul- la ad ærumnarum gloriā explicandam. v. 17. nu. 3.

a Allegoria calicis, & amaritudinis, nausea, & aliorum huc spectantiū, quæ ad iribulationes spectant. v. 17. num. 4.

b Tribulationes pretiosissima, & chari- tatis diuine erga nos pignora. v. 17. num. 5.

18

**Quia ipse vulnerat, & me-
detur:**

**Percutit, & manus eius sa-
nabunt.**

Cum enim c vulnerat Deus, doloremq. infert, non tortor ille est, sed indulgentissimus medicus; peritissimusque Chirurgus, qui non solum alligandi, curandiq. vulnera, & ossiū contractiones scientiam probè nouit, sed etiam cum vulnus, vlcusve exigit, amplius secare, aut aperire; vt vel sic ad internas animi partes læsas, & affectas, faci- lius perueniri, latitans pus abstergeri, callosa labia emolliri possint; quod ille primum aut vrit, aut secat, sanat confestim; & non pristinè solū, sed multò firmiori salutē, & integritati restituit; interim verò dum curationem efficit, mollissimis deligamentis vitur, & ipse sua manu linamenta tenuissima carpit, & corradit, quæ vulnere inferat; omnemque indulgentissimi medici operam præstabit, vt minimum vulnerando noceat, salutemque breuissimè efficiat. Quamuis enim non vulneret solum sed perfodiat, transfigat, contundat, remedium & cura-

c Vt hæc omnia referuntur ad medicinæ Chirurgicæ, & vt Deus in nostris vul- neribus, aut ulceribus curandis omnia medici munia præclare obeat, atque sue potentia, & charitatis certissima docu- menta præbeat toto v. 18. sed præsertim, n. 1. 3. 4. 6. & vt Dei sect ones, & vbi- nes saluantes sint. nu. 2. et 4.

& curationem opportunam statim adhibet, quasi facti, dolorisq. inflicti penitens.

d De numero septenario, & senario, de creationis hebdomada, & de Sabbatho, & sabbatismo, peculiaria quadam. v. 19. praesertim, nu. 1. 4. 5.

Nunquam itaque in tot incidēs ærumnas, atque discrimina, dileptem licet, imò innumera sint, quin semper te ille incolumem, liberumq. reddat; ita tamen ut non semel labi in ipsa discrimina patiar, ut te cum illustriori suæ potestatis commendatione eripiat; aliquando etiam ipsa discrimina longè propulsabit, ut securus latusq. deinceps agere possis. Verum illud fortè diuina prouidentia constituet, ut in sex huius nostræ vitæ hebdomadæ diebus, nullus tibi sine labore & dolore feriat; ut in septima tandem æternitatis luce longè lætissima, atque clarissima gaudendum & feriandum sine ulla vicissitudine laboris sit. Fieri etiam poterit, ut si in sex, multisq. tribulationibus perferendis constantem inuictumq. te præbueris, septimus tandem in hac tibi vita lætissimus affulgeat dies, in quo malum nullum timeas, sed summa pace potiaris. Atque ut ex his potissimum reliquas colligere possis, sex, septemve tibi proponam calamitatum genera, quæ ut grauissima & molestissima, solent homines perhorrescere.

e Fame, & sterilitate Deū peccata mortuum punire: & contra verò necessario victu, & dimenso quotidiano suis iustis consulere, obseruatur, v. 20. nu. 1. 2. 3.

In fame publica, & communi annonæ caritate, quæ publica solet Deus scelera punire; efficiet ille, non solum ne fames pereas, sed ut neque famescas, præstitoq. necessario victu, quem ille pro sua benignitate curabit, atque præbebit, quasi persoluto pretio te redimet ex morte, & tæbe, quæ famem, & frugum inopiam comitantur, regionesq. deuastant. Si fortè immanissimi hostes tuos fines infestauerint, multorumq. sanguinem profuderint, atque in te iam mucrones strinxerint; manus atque gladios illorum continebit, retrahetque diuina potentia, multò humanis viribus potentior: omnium itaque hostium conatus aduersum te in vanum recident.

f Quam sit immane & ferum malū, lingua. Cur nunc flagello similis dicatur, cum contra gladij & sagittæ appellationem habuerit. v. 21. nu. 3. 4. 5.

Tutum te præterea reddet à falsis aduersariorum calumnijs, & iniquis delationibus; quæ tibi verbera, aliasve penas lege constitutas afferre moliantur. Neminem tibi detrahere, & linguæ flagello diuerberare tuam famam patietur. f Nam, quem non dolorem efficiat, quodve detrimentum non afferat honestis viris lingua aduersariorum petulans, & effrænata; aut verò in obiurgando & mordendo nimium præceps, nimiumq. efferata? tum verò securè & tutò ages nullum vastatorum, prædonumve impetum pertimescens.

Quin etiam Tyrannos & prædones valdè famosos irridere poteris, nulloq. negotio à tuis limitibus propulsabis; & cum circumuicinarum regiones deuastatæ fuerint, tam eris munitus, ut cum nihil triste euenire tibi posse persuasum habeas, ridere & exultare possis. Sed esto in ipsa vastitate & fame sis, tunc te Deus sua ope, & consolationis pabulo reficiet, ut vastatus atq. famescens nullam animi ægritudinem patiaris; ut non doleas & eiules, sed potiùs rideas, gaudeasque vehementer: neque solum ferinis moribus homines nihil tibi nocebunt, sed neque bestias sæuissimas formidabis: non enim venenatidentes, rabidive morsus viris sanctis, & laborum patientissimis nocere solent.

g Qualis sit iustorum afflictorum visus, & gaudium, explicatur, v. 22. nu. 1.

Perinde itaque immunis eris à malis omnibus, quàm lapides ipsi, saxaq. durissima, quæ nulla vis comminuit, aut è sua sede conuellit. His tu, cum propter mentis firmitatem atq. constantiam similis existere curaueris, calamitatum omnium impetum sine iactura excipies. Quid, quod nec ipsi te lædent lapides, sed saxosa & aspera loca, facilem tibi aditum, tramitemq. præbeunt; & quæ alijs sterilescunt (quis enim è saxosa & inculta terra fructus percipiat?) vberem tibi multorum fructum copiam profundent; tui verò agri & fundi non alio cultode, quàm ipsis lapidibus & limitibus defixis indigebunt: nemo enim audebit illos refigere: sed quasi sint Iobi perpetui limites, & immobilia saxa, & quasi inito cum hostibus pacto, & foedere, nunquam violando, nemo neque agros, neque agricolas infestare volet; neque ominosis illis & nefastis lapidibus, qui mortem, & miserandū exitium minantur, agrum tuum sterilefcere, & incultum relinqui, nemo tam audax, & projectus erit, qui tentet; atque feræ ipsæ, quæ gregibus insidiari solent, & sata, atque vineta demoliuntur, quasi pactis & stabilitis inducijs, nullas iam cum tuis ouibus, agnis, hoedis inimicitias gerent. i Quis enim attingere audeat eum, quem in suam fidem, atque patrociniū Deus ipse rerum omnium Dominus suscepit.

h De lapidibus terminalibus multa ex prophanis & ut in rem presentem appositè quadrent. Tum etiam de extraordinario illo apud Arabes crimine, quod Scopelismo vocant, v. 23. nu. 4. 5. 6. 7.

Felicitas tunc tandem Iobi, omnium ore atque sermonibus celebrabitur: atque certissimo experimento comperies, incredibilem esse ipsaq. tua spe longè maiorem tuæ domus, familiæq. vniuersæ pacem, & bonorum omnium affluentiam. Illud enim, quod peculiare quoddam genus felicitatis est, domesticorum concordia, non desiderabis: filios enim, familiaresq. omnes habebis summa charitate deuinctos, & neque inter se, neque tecum vllas illi contentiones exercebunt. Quid enim profuerit externis non tentari bellis, qui turbis redundat intestinis? Nihil igitur erit in tanta tuorum domesticorum prosperitate, quod tibi vllam irascendi materiam afferat. * Nam cum in domum tuam bonis omnibus pulchrè instructam, vxore potissimum, quæ domestica curet, prudentissima, & solertissima, & quæ domesticæ suppellectilis optima, & pulcherrima pars est, ornatam ingressus

i De significatione speciei domus, & de uxoris officio, tum ad Scripturam tum a mores quadam, v. 24. nu. 3. 4.

19

In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.

20

Infame eruet te de morte,

& in bello de manu gladij.

21

A flagello linguæ absconderis.

Non timebis calamitatem, cum venerit.

22

In vastitate, et fame ridebis:

& bestias terræ non formidabis.

23

Sed cum lapidibus regionis pactum tuum,

& bestiae terræ pacifice erunt tibi.

24

Et scies, quod pacem habeat tabernaculum tuum: * & visitans speciem tuam non peccabis.

ingressus fueris, requisierisque pro tuo optimi patrisfamilias mungre, quid domi geratur, recensuerisque domesticos, rationem à singulis exigens; nihil erit, quod non præclare efficias, & sanctè atque sapienter administres.

25
**Et scies quoque, quoniam
multiplex erit semen tuum;
* & progenies tua sicut herba terræ.**

26
Ingredieris in abūdātia sepulchrum,* sicut infertur aceruus tritici in tēpore suo.

27
Certè hoc, vt inuestigauimus, ita est: quod auditum, mente pertracta.

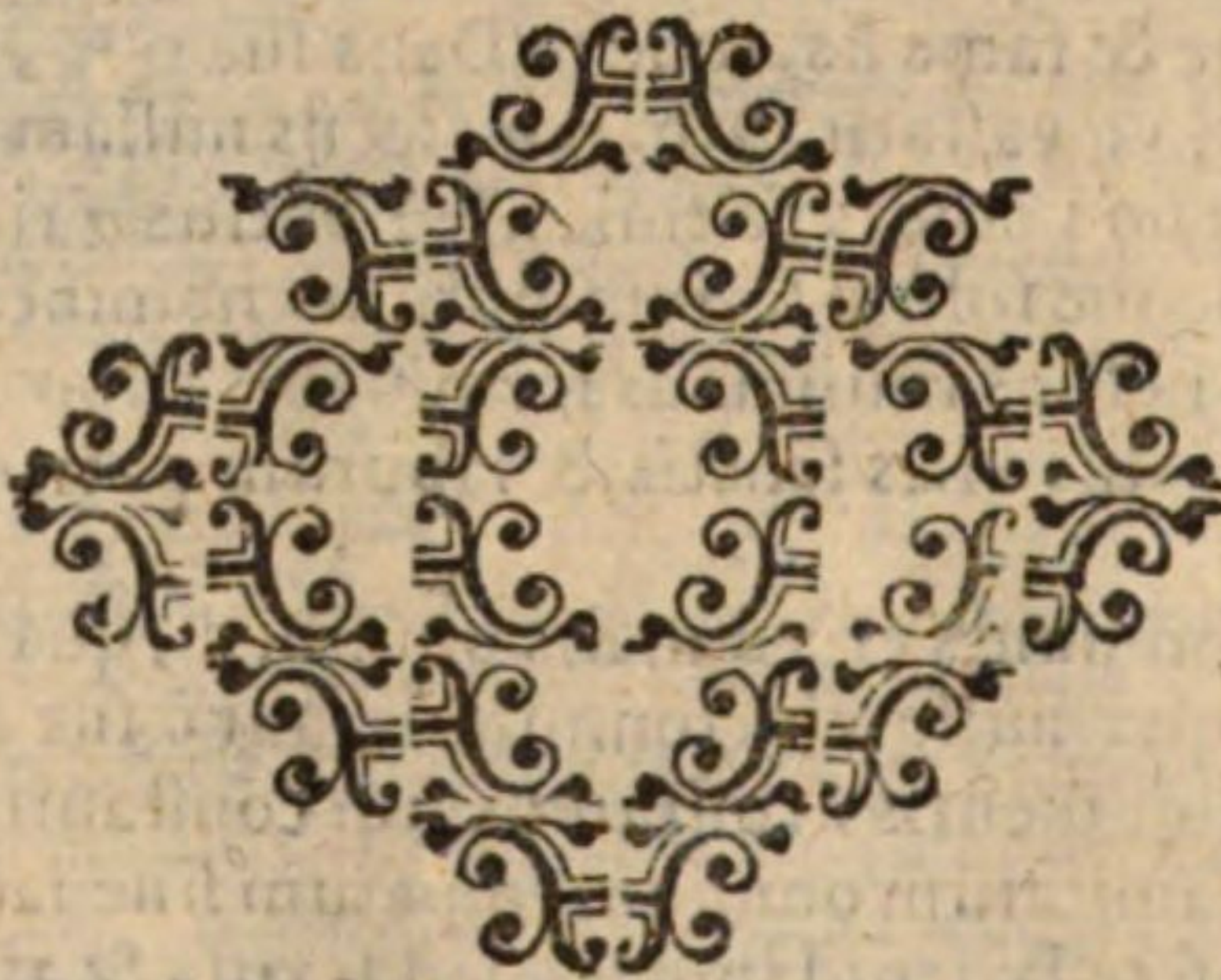
Experimento quoque ipso discas, fore vt iucundissimam atq. numerosam filiorum, atq. nepotum posteritatem habiturus sis, * multisq. vellut pullulantibus germinibus, & tenerioribus surculis ad aspectum gratissimis conuestiariis, tanta vbertate, quanta solet fertile solum fructus, omnisq. generis herbas ex se fundere.

Cùm verò fato concessurus sis, in summa tunc rerum omnium opulentia & copia versaberis: non enim continget, vt rursus ante mortem opibus spolieris, quas semel comparaueris. Tum ad longissimam, felicissimamq. senectam peruenies, non minùs annorum multitudinem, quàm diuitiarum affluentia cumulatus, sospes, & letus, nullis ærumnis confectus, nullisq. doloribus fractus, sed integer, atque valens, tuis ipse pedibus concedens in tuum sepulchrum: & veluti aceruus in tritici, conderis in terræ horrea, aut velut maturæ segetes suo tempore demessæ, & in aream comportatæ.

Certè hæc, quæ ex me audisti, non meo tantùm iudicio, sed multorum sapientium testimonio, post multam diuinarum rerum considerationem atque exquisitam disputationem comparata tibi proposui; videsque nostros hos amicos meæ orationi subscribere;

atque ore, vultu, oculis annuere, nihilque præterea habes quod iure possis opponere. Tu, quod reliquum est, quæ audisti, & accepisti in rem tuam confer; atque explora temetipsum, vt si quid latentis sceleris in tuo animo deprehenderis, continuò facti penitentia deleas; atque æqui boniq; tandem vniuersa consules.

*in Allegoria messis, & frugum compor-
tationum in aream, & horrea relata ad
humanam vitam, atque mortem. v. 26.
nu. 4. 5. 6. tum etiam de abūdantia que-
dam, quæ sicut in frugibus, ita & in an-
nis est. num. 1. 2. 3.*

CAPVT SEXTVM.

Argumentum capitis.

Dum obiectis sibi ab Eliphaz respondet Iob, asperitatem suarum lamentationum excusat ex doloris magnitudine, qua illum ad gemendum acerbius impulit; cogiturq. denuo illam exponere suis amicis valentibus, atque importuna aegroti consilia suggerentibus.

I. Respondens autem Iob, dixit.

Respondens. Nunc respondendi verbum simplicissimè, vt sonat, accipiendū est: rogatus enim ratione videtur reddere eius, quæ in ipso est fidei, cōstātiæ, pietatis: respōdet etiam, quia obiectis satisfacit: ne, si accusatus nō respōdeat, aut criminis conuictus, aut certè suspectus videatur. Neq. vir iustus se vnquam ita despicit, aut ita concidit, & frangitur animo, vt paratissimus non sit postulatus rationem reddere, de ijs præsertim, de quibus ipse suis verbis aut factis sinistrè opinandi, atque offendendi occasionem infirmioribus præbuisse visus sit.

II. Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: & calamitas, quam patior, in statera.

III. Quasi arena maris hæc grauior apparet: vnde & verba mea dolore sunt plena.

- 1 Dissensio Hebraei, Greci, Latini. Peccatis poena ex Dei lege constituta.
- 2 Ira quā variè accipitur, & in Greco quid.
- 3 Calamitas quid, & quā variè reddatur à Vulgato.
- 4 Aurium nomen idem quod statera, & quare. Præcepta de audiendo.
- 5 Pondus patientia, & tribulationum eleuat grauitatem peccatorum.
- 6 Doloris grauitas leuatur suspirijs.
- 7 Arena maris quid indicet: de generatione & significatione arene quedam.
- 8 Multarum lectionum conciliatio. Illustratus vulgatus.

Paulò difficilior sententia, propter dissensionem Græci ab Heb. & Sept. Hebraizantiumque à Vulga. Hebraicum sic ferè ex verbo. [Vtinam appendendo appenderetur ira mea, & contritio mea eleuaretur simul in statera, quia arena maris grauior erit. Sept. Si quis appendens appenderet iram meā, & dolores meos tolleret in statera pariter, & vtique arena maris grauior erit.] Neq. solū in verbis ipsis cōponendis, & explicandis difficultas est; sed et in onerandis bilācibus huius stateræ, quid cuiq. imponendum sit. Et quidem Latini iuxta Vulgatam lectionē, vnā lancem onerant peccatis; quibus iram meruit; deinde verò alteri imponunt calamitatem quam patitur; atque tunc peccatis præponderare calamitatem, sicut rei leui præponderare posset res grauiissima, qualis arena maris. Accipiūt verò peccata pro culpis, quæ non neget Iob quondam à se commissas, sed tamen affirmet, vel pauciora vel leuiora fuisse, quā debuissent à iusto iudice tot ac tantis supplicijs puniri: nam si Deus (sic affirmate Eliphaz) temporales ærumnas attemperat peccatis; Iob qui maximos sustinet cruciatus, improborum omnium sceleratissimus esset: quod erat apertè falsū. Verū enim verò si cuiunque peccato grauiissima ex Dei lege constitueretur poena, iniusta non esset; punit enim citra condignū: tamen iam communi prouidentia & iustitiæ lege non constituit Deus grauiissima supplicia erratis leuissimis. In hoc ergo Latinorum sensu, ira, quæ est in originali, sumetur actiue, aut per metonymiam pro materia iræ, id est, pro peccatis, quæ Deum ad iram prouocant.

Ira actiue. Græci verò velle videtur, vt peccata, quib. irā meruit, & calamitas, quam patitur, simul in vna lance ponatur; in altera verò arena maris; tuncq. calamitas multò grauior Io. Pineda in Iob. Tom. I.

fit, quā maris arena. Sed in hoc quoq. sensu est aliqua varietas: nā peccata, quibus irā meruit, poterūt intelligi lamentationes illæ c. 3. quæ amicis visæ sunt ex peccato, & ira proficisci: propterea enim illum obiurgauit Eliphaz dicens: Verè stultū interficit iracundia; atq. tum ibi, tum hic est eadem originalis vox: quare hoc loco ira, est querimonia valdè iracunda. Aut certè peccata, quib. iram meruit, sint ipsæ lamentationes, propter quas cōmeruerit, vt illa irasceret Eliphaz. Tertio etiā cum Olymp. ferè ad sensum Latinorū intelligitur peccata propter quæ Deus iratum illi se præbet tot plagis inflctis. Vel quarto ira pro ægritudine animi & vehementiori dolore, & commotione, quā meruit perferre, & dolorē, cruciatum, tristitiam, deiectionem, & ægritudinem animi: nam *ashimia*, qua voce Chryf. & Polych. iram exponunt, est anxietas, & quasi desperatio, affectusq. hominis in malis despondentis animi, & qui meliora non sperat, cui deest consilium, animus, mens: qua etiam voce cū significetur aliquid contrarium alacritati, animositati, iræ, excandescētiæ, & partem illam animi, in qua irarum existit ardor, cōcidisse, & elanguisse, rectè opponetur iracundiæ illi, quam Eliphaz obiciebat, quasi Iob diceret; Non tam sum animosus, & iratus, quā deiectus, et exanimatus: tum etiam hæc cruciarum, & dolorū lanx grauior esset arena maris grauiissima; vel, grauior multò esset altera querelarū lance; nam verbis leuissimis vix possum significare grauiissimū animi cruciatū: hoc indicauit Steuchus: & quidem hos omnes sensus admittere potest vox originalis, videlicet, ira mihi à vobis, tāquam blasphemanti attributa; vel, in me à Deo exercita; vel, qua vos in me concitamini, & ardetis; vel, quam ipse ego mecum presentio, quæ me exedit, & dilacerat, & quam verbis vtcunq. explico: quæ etiam oīa cadere possunt in paraphrasim nostri interpretis, Peccata quibus irā merui: sed in eo cōueniūt, vt peccata non accipiantur pro vera culpa. Et pro primo sensu, est illa iracundiā aut excandescētiā, & impatiētis animi significatio, de qua dixit c. 5. vers. 2. Pro secundo autē, & tertio eadem vox potest accipi actiue, vt eodē loco diximus. Pro quarto eadē vox sumi potest passive pro illa ipsa animi perturbatione, excandescētiā, ardore proueniente, ex dolore & cruciatu interno: & sic voce eadē dixit de se Iob. c. 17. Caligauit ab indignatione (mœrore, tristitia, animi ægritudine, oculus meus; & Anna. 1. Reg. Ex multitudine doloris & mœroris (Heb. iræ, indignationis, conturbatis & ardentis animi) mei locuta sum. Ergo excusabit & purgabit se Iob à calumnia blasphemiar, & iracundiæ aduersus Deū; in hanc sententiam? Non extorquet indignā lamentationem vlla aduersus Deum irā, sed animi dolor, acerbitas cruciatus. Quare cū hic sensus, qui ex Hebræo, & Græco elicitur, bene possit cum nostra lectione consentire, liberius quā oportuit, Latinum interpretem carpsit Eugub. Nunc ad singula veniendum.

Calamitas. Explicuit interpretes, cum dixit, quam patior; vox autem originalis (*Havah*) variè vertitur à Sept. dolores; à Pag. contritio; à Vatabl. afflictio; à Tyg. conditio; à Regia, Infortunium: sed peritiores dicūt significare casū aduersum, infelicem euentum: quod dicere solemus, *acon secimientos, aventuras, o desventuras*. Semperque in malum sumitur. R. Mardochai ait esse, corruptionē, accidens malum, prauitatem, malitiā: a Latino interprete vertitur infidie. Prou. 10. Insidias impiorum subuertet, videlicet ex quibus subitus & inopinatus casus innocentibus accidere solet: & vanitas. Pl. 51. Præualuit in vanitate sua. Hiero. in insidijs suis: atque eadem analogia significat prauitatem, malitiam, iniustitiam, quod ex prauo, & iniquo impiorum affectu, & insidijs infortunia soleant creari pijs: rectè hæc omnia in Iobi inopinatum casum cadunt.

Appenderentur. verbum tum in Hebr. tum in Sept. repetitum. Appendens appenderet, vel, appendēdo appēderetur. id est, diligenter expenderetur; non vulgari trutina; non sonus sed sensus verborum ponderaretur; acciperetur meæ querelæ non nudæ, & per se considerata, sed relata, & comparatæ, ad animi ægritudinem, atque dolorem, ex quo proficiscuntur. Statera autem in originali est nomen plurale, in stateris aut potius duale, in bilācibus: quo etiam nomine dicūt aures: quares cū trutinam requirit, certè equum auditorem, & incorruptum aurium iudicium requirit: est enim inter aures, veluti inter duas lances, media trutina rationis & iudicij, quod in capite peculiari ratione residet; propter internos sensus rationi

Peccata
hoc loco in-
telligantur.

Quid ira.

Sic interpre-
tatur Bur.
Vata. I. fid.
Clar. Eu-
gub.

Cypr. Ci-
sterc.

Olympiod.

Ira, animi

ægritudo.

ad vultu

Chrysof.

Polychron.

Eugubin.

Diuersa in

interpretatio-

nes, sed mi-

nimè repu-

gnantes.

Iob. 17. 7.

1. Reg. 1. 6.

Defensus
vulgatus.

3
Calamitas
quid.

LXX.

Pagnin.

Vatabl.

Tyguina.

Regia.

R. Mardoc.

Pro. 20. 25.

Psal. 51. 9.

Hieron.

4

LXX.

Eiusdē ver-

bi repetitio.

Statera in

Hebr. idē

nomē, quod

aurium.

מִאֲזִינָה

rationi & iudicio ministrantes. Ergo duæ aures, non tam quod multum audiendum sit, quam quod quæ audiuntur diligenti mentis trutina expendenda sint, homini concessæ sunt; neque quisque sanè aures audiendi habet. Eleganter Plut. auditoris officium descripsit; vult enim esse suam bene audiendi artem, non minùs quam benè dicendi; atque sicut in ludo (inquit) pilæ debet mittenti cōcinnè in motu respondere is, qui accipit; in orationibus est concinnitas quædam, tam circa dicentem, quam circa auditorem: illa autem præcepta in audiendo tradit; [Vt paratus & meditatus veniat ad audiendū, nō incurius, nec securus officij sui; vt nulla sit supercilij, toruitas, tristitia vultus, obtutus vagus, inflexio corporis, crurū alterius in alterū indecora iniectio, nutus, cum altero susurratio, risus, olcitatio, somnolenta capitis in terram demissio, vt auditor existimet se dicentis aduocatum esse, neque illius debere acerbè offensam excutere, neque verba & res in disquisitionem vocare.] Hoc suū audiendi officium atq. præcepta cum minimè seruauerit Eliphaz, alijque amici, iustiores alias aurium lances, trutinamq. merito Iob requirit.

Sed cum præterea etiā stateram requirat, in cuius vna lance peccata ponantur, in altera verò calamitas, vt prima illa interpretatio Latinorum explicabat; Obleruandum quidem calamitates & grummas esse momentum, & pondus, quod peccati grauitatem eleuare videtur, atque eò magis extenuare, quò pena pro peccato suscepta grauior fuerit; neque mirandum tantum esse patientiæ pondus, cum æternum gloriæ pondus illi ex æquo respondeat, [Momentaneum enim & leue tribulationis nostræ eternum gloriæ pondus operatur in nobis.] His ærumnis grauatus & depressus homo, diuinæ iustitiæ trutinam, & quam vocant linguam ad se videtur trahere; nam cum vidit Deus Achab humiliatum, illius laudes, & poenitentiam prædicare cœpit, diuina bonitate iam ad illum propensa & inclinata. Tunc autem lanx peccati eleuatur, atque dimittitur culpa: cum hoc facit, quod verbum parcendi, aut dimittendi culpam, in fonte est eleuare, attollere, de quo dicemus cap. 7. vers. vltimo.

Secundò pro secundo illo sensu notandum, etiam suspiria atq. lamenta esse pondus, quo animi dolor, & agritudo quasi in altera lance posita leuantur: & interdum quò grauiores sunt gemitus, & vehementiora suspiria, & externæ significationes doloris, leuiorem efficiunt dolorem, atque cruciatum. Sic ministro Elisei prophete visa sunt indigna, quæ Sunamitis illa faciebat, procumbens humi, & apprehēdes prophete pedes: at prophete equalia esse dolori visa sunt, neque posse aliter consistere, & sustineri dolorem; quare cum accessit Giezi, vt amoueret eam, ait homo Dei, dimitte illā, anima enim eius in amaritudine est. Neque verò mirum, cor & linguam esse duas quasi vnus stateræ lances, nā dicunt vnico neruo vtrumque colligatum esse, sibi que mutuo respondere. Quare sicut iustitiæ symbolum statera est; ita sanè ille iustus est, qui non egit dolum in lingua sua; & qui tantundem proferat lingua, quantum in corde positum sit: estque lingua veluti corculum alterum; nam qui non simpliciter loquitur, in corde, & corde loquitur, id est, duplici corde.

Quasi arena maris. Non dubium, quin hoc loco arena maris denotet graue pondus. Sed unde nam Respondet Chrysost. Maris arenam dixisse, ut quæ sit magis humida; uerū siue solitariè posita, siue mari adiuncta arena, significare solet immensitatem quandam, sine numero, & copiam, sine pondere & grauitate; quare ad multiplicationem refertur Genes. 22 & 23. Ierem. 33. & 22. Psal. 78. & 27. Habac. 1. absolutè pro magnitudine & mensura. 3. Reg. 4. [Dedit Deus latitudinem cordis, sicut arenā, quæ est littore maris:] & fortè eadē prouerbij forma, qua nos copiam & abundantiam significare solemus, cum dicimus, *como tierra, como agua*; unde de re, quæ propter immensitatem exhauriri nequeat, & quam frustra quis conetur efficere, aut comprehendere, sunt proueria illa, Arenam metiris. Vndas numeras: in quam etiam rē Homerus dixit,

*Nec mihi si tantum dederis, quantum extat arena,
Fulueris*

Vide Gellium libro 12. cap. 18. qui cum de etymologia huius nominis differat, & an arena in singulari numero, an uero arene in plurali dicendæ sint, illud argutè addidit ex sententia Frontonis; [Cum arena singulari nomine dicta, multitudinem tñ & copiam significet minimarum, ex quib. constat, partiū, indoctè & inscitè arene dictæ uidetur,

tur, tanquam id uocabulū indigeat numeri amplitudine: cū & singulariter dictæ ingenita sit naturalis sui multitudo.] Ad pondus verò, & grauitatē, quæ cum ingēti arene copia coniuncta est, facit id Prouer. 27. Graue saxum & onerosa arena: sic etiā hoc loco. Sed maris potissimum dicitur arena, quod ibi proueniat immensa copia. Nam cum triplex sit arene genus, fossicia, fluuiatilis, & marina, vt Plin. scribit lib. 3. cap. 23. & Vitruuius lib. 2. cap. 4. prium locum obtinet mare in generatione, arene: cuius causam Aristotel. scribit Sectio. 23. Problem. 33 [Quia inquit, saxa in mari consistunt, & terra deusta maximè est; arena autem saxum in parua, minimaq. perfractum est, quod ictu fluctū fragitur.] Sed cum hæc arene generatio neque vera generatio sit, sed potius lapidum grandiorū, saxorumq. diuisio, accuratius huius rei causam tradidit lib. 2. de Plantis; docet enim ex arena peruncta, & delinita spuma marina, exiccante falsedine, & allidente fluctu partes arene cogi, & quasi coagulari, atque lapidescere: arenam verò fieri ex terra & aqua salia, falsedine exiccante, & terra indurante, & in partes exiguas diuidente lutum: hinc quò dulciores fluuij sunt, minùs generant arene: sed de hoc latius.

Vnde & verba mea dolore sunt plena. Iterum hic est diffusio. Septuag. dixerunt, [Propterea vt videtur, verba sunt mala;] quasi dicat, Nihil mirum, quod cum pectore, corde discrucier, ore aperto dolorem, & malum, quod patior, significet. Symmachus; Propterea verba mea amara: repletus enim sum amaritudinibus, & cibatus absinthio; quid ergo mirum si amarescat lingua si amara expuam? nam quis succenseat ægroto letaliter affecto, quod amarum, putre, graue sputum excernat? Sed Hebraizantes vertunt, Propterea verba mea absorpta sunt. ita Complutenses, Rabbi David, Pagn. Regia. Vatabl. ex parte et R. Mardochoi à radice, *Luagh*, quā noster interpretis vertit, absorbere, Abd. 1. vers. 16. & deuorare. Prou. 20. Ruina est homini deuorare sanctos: quam lectionem nunc habent correctæ Vaticana, non vero, deuocare: & Lambere. Iob 34. vers. 33. Iam hæc Hebraica verborum absorptio diuersimodè explicatur. Nam R. Leui, & R. Mithridatus, quos affert Pagn. legunt atque explicant, Corrupta sunt, aut, Perdita sunt. R. Moyses Deleta sūt, alij, Præcipitata sūt, quasi in ventrem, id est, sicut cibus festinanter deglutitus, temerè atque præcipitanter cadit in ventrem, ita verba mea præ doloris magnitudine, quasi festinanter & præcipitanter prolata sunt, & uidentur temerè cadere ex ore. R. Mardochoi indicat his etiā modis ex ui originalis uocis uerti posse; Verba mea dissipata sunt, aut, excisa sunt: fauet Theodotionis lectio. Sermones mei intercisī sunt. Sed addit R. Mardochoi, id uerbum pertinere ad pronuntiationē corruptam, & ad balbutiem: unde colligo, illud uerbum deuorandi, cum ad sermonem refertur, forte esse id, quod de balbutientibus, & neque integrè neque expedite loquentibus dicere solemus, *que se comen las palabras*: aut de his, qui supprimunt uerba & consulto tacent, *que tragan y dissimulan*. Quare rei præsentī aptari hæc poterunt; primo ut, si fortè paulò festinantius minusque expedite, minusque leniter loquutus fuisset Iob, nunc se excuset ex doloris magnitudine, qui illum adigebat ad præcipitanter loquendum. Vatablus sic per paraphrasim explicat; Vix loqui possum; uox faucibus hæret. Tyg. Pro magnitudine rerū, parcè ac moderate questus sum. Fortè sic commodius; Misati estis orationem meam; sed ego certè multa alia dicenda supprimere coactus sum præ magnitudine doloris, quibus & mentem meam, & loquendi causas & rationes exponerem. Hunc quoque sensum Caietan. sequitur: sed suspicatur allusione a Iob fieri ad id, quod supra Eliphaz obiecerat, quod non constituisset opem suam in Deo, neq. illum deprecaretur. Respondet ergo dolorē illi uocem adimere, neque permittere loqui, quæ uellet omnia: quare & supplicet Deo orationē, quam mente concepit, non finitur, vt uellet recitare. Illud uero, quod ex Olympiodoro, & Polychronio elicere posset quis, acutum est, & rectè cum præcedentibus coherēs, ut dicat; Inde mihi noua dolendi ratio accedit, quod dolorē non possim integrè verbis significare, neque parem meis malis orationē afferre. Quare uerba mea dolore sunt plena: multis igitur ex causis doleo. Vides, ut cum his oibus Vulgati paraphrasis rectè consentiat, & sapienter indicet balbutiei illius, aut intercisionis orationis, atque uerborum, & supprimendi longiorem orationem, tacendique sententias

Math. 11.
15.
Plutarc. de
officio audi.

Præcepta
bene audiē-
di.

5
Patientia
& tribula-
tiones sunt
alterius la-
cis pondus,
quo pecca-
ta eleuan-
tur.

2. Cor. 4.
17.

3. Reg. 21.
29.

6
Suspirijs ele-
uatur dolo-
ris graui-
tas.

4. Reg. 4.
27.

Psal. 14. 3.
Psal. 11. 3.
Psal. 11. 3.

7
Chrysost.
Arena, gra-
uitatis, &
innumera-
bilitatis
Symbolum.

4. Reg. 4.
29.

Ho. Iliad.
4.
Gellius.

Prou. 27. 3.

Plinius.
Vitruuius.
Aristot.

8
LXX.

Simmach.

Complut.
R. David.
Pagn.
Regia.
Vatabl.
R. Mardoc.

ו
Pro. 20. 25

ו

R. Mardoc.

Theodotio.

Quid deuo-
rare uel ab-
sorbere cū
ad uerba re-
fertur.

Vatablus.
Tygerina.

Caietan.

Olympiod.
Polychro.

sententias plurimas, causam, atque rationē, videlicet dolorem, cum dixit, Vnde & verba mea dolore sunt plena; nam qui dolens loquitur, multa supprimit, multa deglutit, tacet multa, multum balbutit, multa intercudit, multa sibi condonari iure postulat: qui omnia ab illo integra, suauiter, expeditē dici postulet, iniquus planē sit.

IV. Quia sagittę Domini in me sunt, quarum indignatio ebibat spiritum meum: & terrores Domini militant contra me.

- 1 Sagitta quid hoc loco significet varie interpretationes.
- 2 Fulmina Dei sagitta: nubes illius arcus: Illust. Sapientia.
- 3 Sagittas esse in aliquo, quid sit. Sagitta infixa acerbum dolorem efficit.
- 4 Quia sagittarum indignatio, quis furor serpentis apud Davidem.
- 5 Multiplex in hoc loco spiritus acceptio.
- 6 Sanguis, & vinum similis coloris in Palestina, Vinum optimum rubrum. Celestis quid.
- 7 Terror quid: non solum ad futura, sed etiam ad presentia refertur.
- 8 Militare, ordinare, disponere idem: explicat. David notatus Caietanus.

Sagittę Domini. Non dubium quin sagittę, egritudines, ac dolores sint; quos D. Tho. sagittas dici existimat, quod cruciatus subiti fuerint; Quia (inquit) sagitta à longē, & ex improviso immittitur; tum etiam ab eo, qui cum eminus sit, lædere, & perungere longius possit contento arcu; sed lædi non facile possit, neque videri ab eo, qui percussus sit, non aliter suas calamitates cælitus immisissas conqueritur Iob. Philipp. ad vlcera corporis refert, atque sic scribit: [Non solum poenę, quibus cruciatur verum & vermes possunt intelligi, qui carnem perforabant, & quos Diabolus instigabat ad comedendū, omnēque corporis eius sanguinem, humoremque fugendum. Olymp. & Polyc. Penas diuinitus inflictas, quę acri quodam morfu, sanguinem meū absumunt, & cum loqui voluerō, tunc demum perfodiunt;] meo itaq. Deus sanguine sagittas suas imbuunt; hoc loco, Saddai, omnipotens, fortissimus, potentissimus, vastator, destruens, qui nihil non potest, cuius potentia resistere nemo potest.

Sed cum sagittas Dei dicit, fortē translationem desumit à fulminibus, quę propter impotentem vim transfigendi, atque vrendi, vlcus illud pessimum ex ardore proueniens, de quo supra diximus, significant; fulmina autē sagittas Dei dici constat. Psal. 17. Misit sagittas suas, & dissipauit eos; fulgura multiplicauit, & conturbauit eos; sic enim dicuntur sagittę ardentes. Psal. 7. Sagittas suas ardentibus effecit, & Psal. 119. Sagittę potentis, acutę cū carbonibus desolatorijs. Habac. 3. In luce sagittarū tuarum ibunt in splendore fulgurantis hastę tuę; fulgura, & fulmina sunt lucentes sagittę, & fulgurans hasta. Nā cum de cælo dimicat Deus contra genus mortaliū, non alijs sagittis, aut iaculis, quā fulminibus, fulguribus, tonitruis, grandine, pluuijs vritur; quę omnia sagittas esse, si nubes arcus sint, dubium esse non potest; nubes autem arcū esse Sap. docet. cap. 5. Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos; ibunt directę emissiones fulgurū, & tanquam a benē curuato arcu nubīū exterminabuntur, & ad certū locum insilient: quoniam verō erant etiam maiora quędam tormenta, ex quibus aut sagittę, aut magna vis lapidū longiūs eiacularantur, addit Sapientia. Et a petrosa ira plenę mittentur grandines; aliquādo enim Deus diu vibrato telo aliquem collimat, aliquādo quemcumque, vt obuium habet, sine vllō discrimine missilium grandine obruit: videlicet, cum aut priuatū aliquem hominem insigni aliquo supplicio afficit, aut cū publica clade, & communi supplicio plerōq. corripit. Ergo peculiari se clade petitū, affectumq. grauiori supplicio, quā vllum mortaliū, nunc conqueritur; verū existimo hic Dei sagittas non tam dici fulmina, quā balistarū & arcuum spicula; his enim conuenit in scopo esse, atque infigi; quā ratione ait, Sagittę domini in me sunt, vt statim dicemus; tum etiam ebibito sanguine inebriari. Alij per Hebraismū Sagittas Dei dici existimant acutissimas, im-

manes; ideoque alij vertunt Sagittę fortes. Sed hoc loco minūs congruit, cum sepē tribuat Deo personam contra se pugnantis arcu, sagittis, lancea, gladio, &c.

In me sunt. Iuxta lectionem Septuag. Sagittę Domini in corpore meo sunt. Olymp. Polych. sic explicant, Solus ipse noui, qui plagas à Deo inflictas meo excepi corpore; vos philosophamini in meis ærūnis liberiūs, & bene valentes importuna mihi consilia suggeritis. Verū existimo sagittas dici esse in aliquo, cum penitus defixę sunt; nam hęc grauiissimum dolorem efficiunt; sicut Eccl. 19. in exemplum acerrimi doloris dicitur, Sagitta infixa in fœmore carnis (id est, quę altē demersa in fœmore, quod carne abundat, acriter excruciat, donec extrahatur) Sic verbum in corde stulti: quam doloris læuitiam nondū exempto iaculo expressit in Hercule Oeteo Seneca.

hæc cælum horrido

Clamore complet, qualis impressa fugax,
Taurus bipenne, vulnus & ielum ferens
Delubra vasto trepida mugitu replet.

Non dissimile id Ouidij in eundem Herculem, eandemque rem.

Perq. altam faucibus Oeten.

Haud aliter graditur, quā si venabula taurus

Corpore fixa ferat, factiq. refugerit auctor.

Indicat etiam spiculorum, & sagittarū defixio magnum contententis arcum, atq. iaculantis robur; ex qua re fortissimos Saulem, atq. Jonathan oratione illa funebri commendauit David. Sagitta Ionathę nunquam redijt retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis, id est, tanta vi iaculabatur Ionathas, vt sagittę, etiam cū contingerent armatos hostes, non reuerterentur retrorsum, neque resiliunt, sed penitus illorum corpora penetrarent; neque vnquam Saul strictum gladium adigit in hostem, quin grauiissimē vulneraret. Ergo dicat Iob; Potentissimus Deus suis me sagittis cōfixit, quę in me sunt omnes ac neq. vna reuersa est retrorsum, nulla resiliit, & cū nulla extracta sit, doleo incredibiliter defixis adhuc spiculis. Quid, si etiam conqueratur nullam sibi medelam adhiberi, cū adhuc sagittę in eo sint, hęc autem in intimo nondū extractę assule, & aculei læuissimi, & curationis initium, nō nisi extractis sagittis fieri possit? Illud etiam ad doloris, & vulnerum amplificationem pertinet, vt dicat, adhuc recentibus vulneribus, & veluti tūc recens infixis sagittis excruciarī, neque tempore meliūs habere. Simile quid ille quoque lamentabatur.

Quęq. mora, spatioq. suo coitura putant
Vulnera, non aliter quā modò facta dolent.

Scilicet exiguis prodest annoxa vetustas;

Grandibus accedunt tempore damna malis.

Quarum indignatio. Quidam sagittarum indignationem existimant esse illarum multitudinem, atq. frequentiam; quę interpretatio vnde sumi potuerit, non video. Originalis vox deducitur à radice, Chaman, quod est calefieri, aut in calefcere: significat ergo estum, & ardorem; quare sumitur pro indignatione, & ira, quę cum ardore sanguinis coniuncta est. Septuag. furorem vertunt. Tygurina. feruorem. Pagnin. Vatabl. Regia venenum; quod dracones inflammati & irati ardens venenum spuere soleant, aut quod venenum inflammet, & vrat, quo solent sagittarum cuspidēs tingi, præsertim ab indignantibus, seu ientibus hostibus. Hęc igitur erit sagittarum indignatio, aut furor pharetrę, quod sit venenatis grauida sagittis. Sic Psal. 51. Furor illis (Hebraicē, ardor, virus vrens) secundum similitudinem serpentis; atque eadem vox Psal. 13. Venenum aspidum sub labijs eorum. Non dissimilem ardentis, vrentisque veneni flammam ille mortifera veste irretitus Hercules Oeteus conqueritur.

Eheu quis intus scorpio, quis feruida
Plaga reuersus cancer infixus meas
Vris medullas? Sanguinis quondam capax
Tumidi iecur pulmonis arentis fibras
Distendit: ardet sella siccatō iecur;
Totumq. lentus sanguis em auexit vapor;
Exedit artus penitus. & totas malum
Hansit medullas, ossibus vacuis sedet.

Ebibit spiritum. Gręci cum Septuag legunt sanguinem, & potest quidem cum spiritu conuenire; nam anima, aut spiritus viuētis dicitur esse in sanguine, quasi dicat; Eliciunt, exhaustiunt sanguinem. Vatabl. spiritum accipit pro vitali facultate, sicut etiam accipitur. Genes. 6.

Q 2 Omnis

Vatabl.

3
LXX.
Olymp.
Polychron.
Quid sit sagittas esse in aliquo.
Eccl. 19. 12.
Infixa sagitta, acerbissima.
Sen. Act. 3.
in Hercule Oethao.

Oui. 9. Me.

2. Reg. i. 22

* Aun toda via tengo dietro las pñtas y las afillas delos passadores, y nose ha comença do mi cura, ni tomado la sangre.

Ouid. 5. de Tri. eleg. 2.

4
Aftunica.
Indignatio quid.
Omn.
LXX.
Tygurina.
Pagnin.
Vatabl.
Regia.

Psal. 57. 5.

Psal. 13. 3.

Sen. Act. 3.

LXX.
Spiritus pro sanguine.
Vatabl.

D. Thom.
Sagittę dolores.

Philipp.
Sagittę vlcera.

Olympiod.
Polychron.

Saddai.

Fulmina sagittę Dei.
Psal. 17. 15.

Psal. 7. 14.
Psal. 119. 4.
Hab. 3. 11.

Deus de cælo dimicat, quo arcu, et quibus sagittis.
Sap. 5. 21.

*Spiritus pro
vitali facul-
tate.*

Gen. 6. 17.

D. Thom.

*Spiritus pro
respiratione*

LXX.

Polychr.

Psal. 104. 18.

*Spiritus pro
vi et robore.*

Isai. 31. 6.

*Spiritus pro
mente, et iu-
dicio.*

6

Vinum rubeū

in Palesti-

na. Vinum

sanguini si-

mile.

Gen. 49. 11.

שורק

Isai. 5. 2.

Iere. 2. 21.

Deut. 32. 14.

Iere. 5. 14.

חשר

Gen. 49. 11.

Celeusma

quid.

Apo. 14. 15.

Cades homi-

um, unde

gratia.

Deut. 32. 42.

7

Terror de

absentibus

malis, &

etiā de prę-

sensibus.

Psal. 70. 7.

Hester. 7. 6.

8

ע

Omnis caro, in qua est spiritus vitæ, id est, vitalis facultas, aut vita animalis; quasi dicat; Vulnera singula mortifera sunt. D. Tho. pro respiratione; quæ etiam spiritus acceptio frequens est in sacris, quasi dicat; Tor confosius vulneribus vix respirare ualeo: eodẽ ferẽ pertinet, quod in hoc loco addunt Septuag. Cũ incepto loqui, stimulant me. Polychro. indignationem dicit per acerbum dolorem, qui acutis quasi stimulis confodiens, haud ei orationis potestatem faciat. Sic pereor; nam inspiratum aerem, & conceptum ore, naribusque spiritum, non iterum ore & naribus, sed cõciso pectore, apertisque vulneribus expiro: in hunc ferẽ sensum de Ioseph dicitur Psal. 104. Ferrum pertransiit animam eius, spiritum, animam vitalem spirandi facultatem prohibebat, gulam, ipsam, quæ est animæ, & spiritus instrumentum, comprimebat. Si verò spiritus accipitur pro viribus, robore, efficacia, ut Isai. 31. Ægyptus, homo (imbecillus) & non Deus, (fortis) caro (mera infirmitas) & non spiritus (robur, efficacia) sensus erit; Mei dolores me prorsus eperuat atque exhausto robore deijciunt: nihil in me firmum, nihil integrum relinquunt.

Quod si quis tandem velit, spiritum hoc loco sumi pro mente, iudicio, animo, internisque viribus, sensus erit, corporis dolorem, vlcumque virus in animum incredibiliter redundare; quadrant omnia: tanta est sacrarum Litterarum in singulis uocibus fecunditas. Sed ille reliquis sensibus præstat, qui spiritum pro sanguine accipit, sic exigente uerbo bibendi, ut iam explicabimus.

Est ergo notandum, sanguinem referre vinum, quod in illa Palestina regione frequentissimẽ rubrũ est; vel quod rubrum optimum, & generosissimũ habeatur: vnde sanguis pro vino; potus pro sanguine, commutatis uocibus, atque nominibus dicuntur. Genes. 49. Lauabit in vino stomam suam, & in sanguine vultus suum; loquebatur autem de uite optima, quæ in originali dicitur uitis, uocẽ, & à Vulgato uertitur Vineæ electa, Isai. 5. & Iere. 2. præterea Deut. 32. Sanguinem vultus biberet meracissimum; & quidem hoc vinum meracum, aut generosum, quod tum hic, tum Psal. 74 & Isai. 27. scribitur, Rubeum ab alijs uertitur, aut Ruboris; in Hebræo autem simplici uoce dicitur *Chemer*. Iere. 51. à radice *Chamar*, quod, ut R. Mardoc. ait, significat rubescere; quauis ea significatio non agnoscat a Vulgato: uinum autem optimum Rubeum esse, & in Palestina frequens, indicatur Genes. 49. Rubicundiores oculi eius præ uino; sic enim alij legunt, quod nos Pulchriores. Onchelus. Rubicundi erunt montes eius in uineis eius, & è conuerso sapẽ strages, & humani sanguinis profusio, uuarum cõculcationi, & uindemię comparatur. Sic Iere. 51. illa hostiũ inter se cohortatio ad profundendum humanum sanguinem, *Celeusma*, dicitur; est autem, *Celeusma*, cantus ille, quo uuarũ calcatores in torculari se cohortari solent ad laborem, & Apocal. 14. angelo habenti falcem acutam dictum est. [Mitte falcẽ tuam acutam, & uindemia botros uineæ terræ, quoniam maturæ sunt uinæ eius, & misit angelus falcem suã acutam in terram, & uindemiauit uineam terræ, & misit in lacũ iræ Dei magnũ, & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu usque ad frons equorum, &c.] Hunc ergo potum rubri uini sitiunt ardentes illæ sagittę; hoc inebriantur, & madent; sicut Scriptum est, Inebriabo sagittas meas sanguine; sic ebibunt spiritum.

Et terrores eius. Plerique; Non solum præsentibus premor; sed metu futurorum excrucior, & territor; nulla spe honorum leuor. Alij, & quidem commodẽ, de præsentibus doloribus, & ægritudinibus intelligunt, quæ incredibili sua magnitudine terrorem incuterent; Terribilis clades, horribilis, & miser casus; calamitas, quam absentem timeas; quæ præsens aspectu, & sensu incredibilis doloris terreat; quæ terribilem, horrendumque reddat hominem cunctis spectantibus; sicut David dicebat se prodigium factum, atque terribile spectaculum mudo propositum: vox eadem ad res præsentis accommodari solet, & exagitationem quandam affert in præsentia alicuius rei, ex qua aliquid præterea mali timeatur, ut Hester. 7. ab eadem radice dicitur. Illicõ obstupuit, vultum Regis, ac Reginae ferre non sustinens: an verò commodẽ referatur ab alijs ad conscientia quosdam terrores, & scrupulos, diximus. cap. 3.

Militant contra me. Verbum militandi, quod in fonte est *Gharat*, significat etiam disponere, aut ordinare; vnde

Caietan. legens; Terrores Eloha ordinabunt me; existi-
mat insinuare, quod non est absorptus spiritus eius passionibus nec desperatus, sed inter suas passiones, atque Dei timorem ita constitutus, atque dispositus, ut Dei rationem habeat, atque irreprehensibiliter loquatur: sed mirum, quàm sint hæc à proprietate ordinandi aliena: uest enim illa ordinatio militaris, cùm ordine quodã instruitur acies, & milites dispositi suis locis paratur ad pugna; quare eadem uoce dicitur Ioel. 2. populus fortis preparatus (ordinatus, dispositus) ad prælium, & 1. Reg. 17. Di-
rexerat [ordinauerat] Israel aciem, & Philisthæi ex aduerso fuerant præparati, & Psal. 49. Arguam te, & statuam (ordinabo, disponam, instruam scelerum tuorum aciem) contra faciem tuam; Ergo ait Iob; Premor vndique obfidentibus me malis; instructa acie acerrimi me dolores inuadunt; terribiles cruciatus meas vires, vitamque expugnant. Deus huius exercitus mouendi, & instruendæ aduersum me accipi imperator, & auctor.

V. Numquid rugiet Onager, cùm habuerit herbam? Aut mugiet bos, cùm ante præsepẽ plenum steterit?

VI. Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?

VII. Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.

- 1 *Varia expositiones, & rationes contextus; eligitur optima.*
- 2 *Onager in Hebræo; illius feritas, velocitas, & alia nota exprophanis.*
- 3 *Onager libertatis indomite Symbolum, quadam ex sacris.*
- 4 *Idem famis, & sitis impatientis; multa ex prophanis. Cornelij Taciti hystorographi fabula, illustratus locus Iudicum: piscis asinus; notati gulosi.*
- 5 *Quid bos in sacro sermone, quod illius pabulum. Isai.*
- 6 *Quid insulsum. Consilia & correptio neque nimium falsa, neque insulsa; de sale multa. Insulsi quidam sapientes notati.*
- 7 *Malefita insulsa. Sal paupertatis, & frugalitatis symbolum.*
- 8 *Hebræa examin. rursus de sale, & de ouo quadam.*
- 9 *Correctio Vaticana: Illustratus Salomon.*
- 10 *Anima in sacro sermone; de fame Iob: quadam; e pensa Iobio Græcorum.*

Non est facilis veri sensus, germaniq. contextus horum versiculorum explicatio. Sed omnino duplex, aut triplex esse poterit. Primò enim quidam hæc referunt ad famem, & cibi indigentiam, quasi diceret; Si alij dolores a me suspiria, & lamenta non extorquerent, certè sola famis clamare cogeret, neque id mihi vitio tribuendũ, quod famescens brutis, condonatur, onagro & boui: si verò post suspiria, atque clamores, aliquid tandem cibi mihi affertur, tam est insulsum, inconditus, amarus, frigidus; ut etiam famescenti homini stomachum moueat; quod si stimulantẽ fame, illa etiam sumere cogor, ad quæ quondam nauseabam, vix necessarius cibus mihi suppetit. Sed sensus humilior est, quàm hominem deceat grauioribus alijs malis exagitationem. Græci non famẽ solum, sed cuiuscumq. rei necessariã inopiam, & extremas alias ærumnas adiungunt.

Secundò alij; Non frustra conqueror; nam in omnium animantium natura positum est, ut si famescant, aut aliquid mali patiantur, in articulatis, & rudibus uocibus id significant. Ego verò tam grauiter doleo, ut non clamare solum cogar, sed etiam mortem expetere, quæ certè est mortalibus cibus insulsißimus, atque amarissimus. Quis ergo mihi det, ut veniat petitio mea, &c. Secunda huius interpretationis pars durior mihi videtur, & parum congruens.

Tertiò: lenior decursus huiusmodi; Mala, & ægritudines, vocem, gemitum, querimoniam eliciunt, etiam ex brutis;

Militare, idem quod disponere, et ordinare.

Caietan. Ordinatio militaris. Iob. 2. 5. 1. Reg. 17. 21. Psal. 49. 21.

Prima expositio.

Secunda expositio.

Tertia expositio.

Lenior con-
textus.

brutis; neque solū mala grauiſſima, ſed etiam illa, quæ leuiora ſunt: nam cum quis incidit in cibum inſuſum, aut amarum, venenove infectum, ſubito clamore cōque- ritur, atque geſtu, & gemitu illum auerſatur: niſi forte dira illum fames compellat ad ſumenda amara pro dul- cibus. Me verò miſerrimum, cui grauiſſimè laboranti nō licet per vos clamare, neq. lamentari, cum eiſmodi nūc acerbiffimis doloribus, & ærumnis amariffimis paſcar, quas quondam valens ſaltidicbam vehementer. Scio Græcos non contexere omnes hos verſiculos in vnam ſententiam; ſed id obſeruabimus, cū ad ſingulos ven- tum fuerit.

Vers. V.

נָגִיד

Onager em-
inſmodi ani-
mal.

Gen. 16. 72

Aſia, & A-
frica ferunt
aſinos ſyl-
ueſtres.

Plin. lib. 8.

cap. 15.

M. Varro.

Vir. 3. Geor.

Onagrorum

velocitas.

Onagros ve-

latur Leo.

Onagrorum

nota.

Albert. de

animalib.

Oppianus.

Onagri fe-

ritas non eſt

indomita.

Mulis Ona-

gri affines.

Muli ſyria

velociffimi.

Plinius.

Aelian. ex

acceſſione

Gyllij & Vo-

laterra.

3

Onager li-

bertatis

ſymbolum.

Iob 11. 12.

Ierem. 2. 24

* Relincha

quando an-

da en celos.

* No ay que

le alcance

por pis, quã

do corretras

ſus quere-

tes.

Albert. lib.

22. de ani.

* Eſta muy

fobreſi, y

muy hecho

a ſu volun-

tad.

4

Onagrum

rudere deſi-

ciēte pabu-

lo.

Ierem. 14. 6

Numquid rugiet onager. Pro onagro eſt in fonte, Phere, fera, iumentum ſylueſtre, beſtia agri, quæcumque illa ſit, non cicur, neque domeſtica, ſed fera, ſylueſtris: quo nomine Eſau vir gnarus venandi, & homo agricola, vel vt Onchelus vertit, oberrans in agris, dicitur Genef. 16. ferus homo, id eſt, ſylueſtris, vt Onager; atque aſue- tus in ſolitudine, & campo. Latinus interpret Onagrum vertit, aut quod inter feras ſylueſtres Onager ſit notiſſi- mus; aut verò quod exiſtimauit interpret originale no- men eſſe ſpeciale, propterea que ſpeciali Latino nomine reddendum eſſe, atque Onagro reſpondere: neque verò omnino conſtat cuiuſmodi animal onager ſit: ſonat ta- men aſinum ſylueſtrem: & aſinorum quidem greges fe- rorum Aſia fert, & Africa, auctore Plinio. Onagri tamen feritas indomita non eſt; nam, vt M. Varro teſtatur, Ona- ger ad ſeminationem idoneus eſt, quod è fero facile mā- iueus, & è manueto nunquam rursus ferus fiat. Ferita- tem etiam teſtatur, aut potiùs ſylueſtrem naturā, quod nonniſi venatu capiatur: quare Virgilius vbi venaticos præcipit alendos canes, ad Onagrorum prædam facien- dam valere dicit.

Sepe etiam curſu timidus agitabis onagros.

Et quidem pollēt Onager velocitate, ſicut pleraque ti- mida. Sed timet in primis leonem, qui illius carnib. gau- det, ex Eccleſiaſt. 13. c. [Venatio leonis Onager in eremo ſic & paſcua diuitum ſunt pauperes:] de qua re Alber- tus. Leo onagrum odit, & venatur. Peculiares huius ani- malis notæ ex Oppiano hæ ſunt; benè vngula tus, id eſt, fortis, & robuſta vngula: Aereus, vel, aeripes, aut celer- imus; Alacer, & expeditus; [Bono & moderato corpore venuſtus,] & pulcher aſpectu: Curſorius, id eſt, ad currē- dum propenſiſſimus; Argentei, aut plumbei coloris. He- bræi mulos appellant *Pheredim*, proximo nomine; quos cum celeritate præſtare certū ſit, tum, ex ſacris, tū ex pro- phanis fortè erunt, quos Ariſtot. ſcribit mulos ſyriæ pe- culiaries, celeritate præſtantes, nec ſteriles, ſed ſui gene- ris, atq. hi ipſi erunt quos Plin. ſcribit, li. 8. c. 44. [Generā- tur ex equa, & Onagris māſuefactis mulæ veloces in cur- ſu, duritia eximia pedum, verūm ſtrigoſo corpore, indo- mito animo, ſed generoſo: [nam quod de Onagris Indi- cis alij ſcribūt, præſertim Aelianus, & Volaterran⁹, po- tius in Vni cornè quadrant, quā in noſtrum Onagrum.

Sed quæ de Onagro ex ſacris colligere poſſumus ad rē noſtram, hæc ſunt. Primò quidem id nomen aſſert in ſa- cris libertatem quandam, quæ velit pro libito agere, & diſcurrere, & indicatur infra, cap. 11. [Tanquam pullum Onagri ſe liberum natum putat;] vide etiam c. 39. atque ea effrænata cupiditatis procacitas indicatur, Ierem. 2. [Onager aſſuetus in ſolitudine, in * deſiderio animæ ſuæ attraxit ventum amoris ſui, * nullus auertit eam.] Nam dicunt libidine ardentem ſumma montium ſtigia con- ſcendere, ad captandam auram, refrigerandumq. ardorē libidinis. Sic ſcribit Albertus. Oſeæ 8. Onager ſolitarius * ſibi, Ephraim. Ergo argumentatur Iob à minori; Etiam animantia bruta, quæ nulla ducuntur ratione, ſed impe- tu quodam effrænati appetitus feruntur; procacia, atque indomita, non rugiunt, aut rudunt, niſi ex cauſa neceſſa- riæ ſtimulo; & ſenſu; Ergo nec ſine cauſa ego conquerar; neque fruſtra ingemiſcam.

Sed præterea indicatur quidem hoc loco, Onagrū ru- dere deficiente neceſſario pabulo; id quod clariùs docet Ierem. 14. [Onagri ſteruerunt in rupibus traxerūt ventū] (rugitus attracto vento, magna q. rursus vi reddito ſit) [quaſi dracones, & defecerunt oculi eorū quia non erat herba] eſt. n. eodē modo accipiendū, ſicut id; In deſiderio

animæ ſuæ attraxit ventū amoris ſui; non tā q. ventū ca- pter, vnde femellā inueſtigare poſſit, quā q. femellā quæ- ritans rudat. Quod aut herbā deſideret, ex Oppiano Pe- trus Gylli⁹ explicat; [Onagri paſtu aluntur herbarum, quas vberim fundit terra.] Neq. ſolū famis, ſed ſitis quā doq. impatientē eſſe, docemur Pl. 103. [Qui emittis fon- tes in conuallib. inter mediū montiū præſibunt aque; potabūt oēs beſtiæ agri; exſpectabūt Onagri in ſiti ſua,] q. certè ſæpè pati neceſſe eſt, cū in calidis, ſiccisq. tantū regionib. reperiātur. Cū quo illa pōt facere, q. Cornelius Tacitus fabulā fingit li. 21. Iudeorū reſ ſcribens, aut po- tius peregrinationē in deſerto. Nihil (inqu.) eque, q. ino- pia aque [fatigabat, iāq. haud procul exitio totis cāpis procubuerāt, cū grex aſinorum agreſtiū è paſtu in rupē nemore opacam conceſſit. Sequutus Moyſes coniectura herbidi ſoli largas aquarū venas aperit:] q. mendacium apud prophanos ſcriptores inualuiſſe, ex Plutarcho quo que conſtat li. 14. conuiuium quæſtionum q. 5. quæ eſt eiſmodi: [Vtrū Iudei, quod venerentur ſuē, an quod ab eo abhorreant, abſtinent ſe eiſ carne, nec caret ratione, q. ſicut Aſinū; qui eiſ aquæ fontē oſtendit, colunt, ſic por- cū venerentur, ſementis, & arationis doctorem. Et pau- lō inferius: A lepore tēperāt, q. aſino quē maxima & oc- culta religione colunt, ſit hoc animal ſimillimū: nā color aures, oculi ſupplīces, triſtesq. mirē aſinū referūt] Inde q. gentes Chriſtianis impingebant, q. caput aſininū cole- rent: vt ſcribit Tertullianus aduerſus Gent. in hæc ver- ba. [Cornelius Tacitus ſuperſtitionē huiſmodi infer- uit. Is. n. Iudæos Aegypto expeditos, ſiue, vt putauit, ex- torres, in vaſtis Arabiæ locis aquarū egentiffimis, cū ſiti macerarentur, Onagris, qui fortè de paſtu, potū petituri æſtimabantur, indicib. fontibus vſos: ob eā gratiam, con- ſimilē beſtiæ ſuperficiē conſecraſſe, atque ita inde opinor præſumptū, nos quoq. vt Iudaicæ religionis propinquos eidem ſimulachro initiari.] Sed Cornelium Tacitū men- daciorum loquaciſſimum oſtendit eo loco Tertullianus, planeq. huius mendacij conuincit: ſimiliterque illū imi- tatus Minutius Felix in Octauio: cuius quoque rei me- minit Iolephus li. 2. contra Appionem, atq. faceret reſpō- det; [Sunt apud nos aſini, q. apud alios ſapientes viros, onera impoſita portantes,] & nonnulla alia in hanc rem Petrus Crinitus, li. 1. de honeſta diſciplina, c. 9. An verò cum hac aſinorum ſiti hiſtoria conſentiat, Iudicum 15. cum Samſon ſitiens valde, propeque eneſtus, poſtquam aſini mandibula illa proſtraſſet Philiſthæos, obtinuit à Deo ex illa ipſa mandibula aſini, qui ſitis impatientiſſi- mus eſſe ſolet, potum copioſum, remedium è re proxima & cum ſibi cognata, aut potiùs contraria præſtante Deo? Certè ſic videtur; ſic. n. legimus; [Aperuit itaque Domi- nus molarem dentem in maxilla aſini, & egreſſe ſunt ex eo aque, quib. hauſtis, refocillauit ſpiritum, & vires re- cepit; idcirco appellatum eſt nomen loci illius, Fons in- uocantis de maxilla.] A fame quoque, & auiditate cibi dictum videtur, quod ex Ariſtotele aſſert Clemēs Alexā- drinus lib. 2. Pedag. c. 1. piſcem, qui aſinus dicitur, ſolūm ex alijs animalibus habere cor in ventre; hunc Epichar- mus comicus, vocauit *Ectrapelogaſtron*, hoc eſt, qui à com- muni ventris conſuetudine diſcedit; talesque illos eſſe homines, qui in ventrem crediderunt, quorum vt Apoſto- lus ait; Deus venter eſt. Quod verò de ruditu fame inſti- gante dicitur, commune quidem multis animalibus eſt; vt fameſcentia vlulēt; lupo, leoni, alijsque ſimilib. Sed illud Iſidorus ſcribit peculiare Onagro, equinoctio ver- no, vel vigefima quinta die Martij, per ſingulas noctis, & diei horas ſemel rugire, & inde equinoctium cognoscit, itemque terram pedib. terere & fodere, atque inde ad ſi- tim, & fugam prouocari.

Aut mugiet bos. Caietanus nomine bonis, intelligit ſi- gnificari animal domeſticum, & fauet nomen præſepis, quod deinde ſubiungitur, quaſi dicat; Omnibus animan- tibus tam ſylueſtribus, quam domeſticis naturale eſt, &c. Sed certè hoc extenuaret orationem. Nomen ergo bonis, non ſignificat exectum, ſed taurum atque vaccam comprehendit; in Hebræo dicitur (*ſor*) in Chaldaeo, *Thor*, vnde Latini, taurum, nos, *toro*, vocamus: atque hæc eſt bonis ſignificatio in ſacris frequens, vt cum de diuite dicitur; Habebat * oues & boues; atque cum in ſcriptura dicitur, immolari bos, non de caſtrato, ſed de tauro intel- ligendum, iuxta legem, Leuit. 22. de non offerendo ani- mali execto.

Oppianus
ex acceſſiq-
ne Gyllij.

Pf. 103. 10

Onager ſitis

& famiſim

patiens.

Cornel.

Tacit.

Plutarch.

Tert. ad-

uerſ. gen-

tes. c. 16

Cor. Tacit.

mendaciſſi-

mus.

Min. Felix

Iolephus.

Petrus Cri-

nit.

Iudic. 15.

19.

Clemēs A-

lexandr.

Guloſi qui

bus ſimiles.

Εκτραπε-

λόγαſτρον.

Philip. 3. 19

Onager quo

poſſiſſimum

tem pote ru-

dat.

Iſidorus.

5

Caiet,

Bos in ſacro

ſermone.

תור

תור

2. Reg. 12.

2.

* Mandas

de ouias, y

vacadas.

Praesepe autem hoc loco non est stabulum, aut certus aliquis locus, in quo pabulum bobus porrigatur, sed quicumque locus pascuæ: in Hebræo enim pro praesepe pleno est pabulum: & eadem vox Isa. 3. redditur, [migma. Tauri tui, & pulli asinorum, qui operantur terram, commistum migma comedent, sicut in area ventilatum est:] intelligit fruges; nam boues herba, aut viridi, aut sicca, aut frugibus pascuntur. Ait ergo; Non rudit satur Onager, neque mugit bene pastus bos.

6

Aut potest comedi insulsum. Grani salis defectum sentit natura palati; quid ni ego tot mala, tam acerba: tam inimica, tam insipida naturæ sentiā, nisi sensus expers sim, & planè stupidus: tum etiam sensum, & acerbitatē quidni exprimam, atque qua possim ratione significem? Sept. & Græci, ad verba, & consilia Eliphaz referunt, quæ prudentiæ sale condita non fuissent, Iobi stomacho grata esse non poterant. Sic illi legunt: [Nunquid potest sine sale edi panis, aut est sapor in sermonibus. vanitatis? Quemadmodum enim (inquit Olympiod.) panis, cum nihil est salis adpersum, edi nequit; sic ieiuni, inanēq. sermones à ratione & probabilitate remoti persuadere audientium animis non possunt: saporem enim vim persuadendi appellauit.] Isidorus verò, sales aspergendos in sermonibus. Paræneticis, dicit esse testimonia è diuinis depræpta voluminibus. Illud etiam addit, temperanter in oratione sal adhibendum, ut & grata sit, & in audientium animos influat: nam sal nimium, acerrimum est, & vrit, atq. amaritudinem efficit. Igitur amicorum correptiones, & exhortationes, neque frigida, & languida, neque nimium acres, aut mordaces sunt; iuxta prouerbiū, quod à Plutarcho inter conuiuiales quæstiones refertur. Sale, & cymino tenuis amicitia: Si autem nimium falsa verba sint, exacerbant audientem, ægrum præsertim, peritq. dulcedo amicitiae, & saluberrimorum consiliorum: non. n. ut

LXX.

Insulsa cō-

silia.

Olympiod.

Isidorus.

Sal quid si-

gnificet.

Qualis fu-

tura sit cor-

reptio.

Prouerbiū.

Plutarch.

Iacob. 3. 11

Aristotel.

Hor. in ser.

Satyr. 10.

LXX.

vide cap. 1.

vers. 22.

Sapientes

quidam, in-

sulsi.

Similes ma-

vinis pisci-

bus quidā

sapientes.

Hecebolius

Sophista.

Nicephorus

Plinius.

Matth. 5.

Apollonius

Plut.

Molestie, et

labores in-

sulsi.

Insula, nu-

tritioni in-

pta.

Iacobus dixit: [Potest eodem ore fons amaram simul, & dulcem aquam proferre, neq. falsa dulcem facere.] Quare non eum solum qui in ærumna aliqua est, salem, oleū coemere oportet: ut Arist. in Rhetoricis dixit, ut, salis acrimoniā, & fortunæ acerbitatē temperet, & leniat honestis actionibus veram multo maiori iure illum, qui medici officium obit, salioleum addere oportet, ne plus satis erodat, aut mordeat ægrosantis animum; neque, ut ille dixit: Multo sale defricet vitia. Verum quod hic nimium falsa, id est, acerba, & acria in reprehendendo diximus, Iob insulsum appellare videtur, quod salis temperamentum non habeat; neque enim nimium falsa minus ingrata sunt stomacho, quam insulsa. Est autem hoc loco

Taphal. quod debito temperamento, & condimento non constat: de qua voce supra diximus. Sunt enim litterari quidam, qui hos Iobi amicos, sapientiæ sibi laudem arrogantes imitentur, quibus falsitudo non inest, sed velut marini pisces salugini semper innutriti, & innatantes, sale tamen indigent, ut edi possint: ita hi sapientiæ studiis immersi, ad quotidianum conuiuium, & proximorum res, animosq. curandos extracti, & vocari, veluti sal euandum insulsi omnino & fatui sunt, vilissimique proinde à cæteris fiunt, propeque eiiciuntur foras, & conculcantur ab hominibus; nam corrigendis & instituendis hominum moribus inutiles censentur. Quod de se quoque Hecebolius sophista publicè aliquando professus est. Nam, ut refert Nicephorus Callistus [se humi prostravit ante templi vestibulum, atque exclamauit, proculcate me salē insensibilem.] Ergo doctrina atque sapientia sine prudentia & sale, insulsa est, & plerūq. inutilis; at sale, & sole nihil vtilius, ut est in Prouerbio, & adducitur à Plin. li. 3. c. 9. quare suos illos perfectos sapientes, atq. doctores Christus Iesus salem & lucē appellat. Sed illud præsertim ad hos vitæ magistros pertinet, ut ægrarum mentium palatum irritent, audientiam faciant, auiditatem excitent: ea est enim significatio salis: quare macilentis, & qui cibum

non sentiunt præscribebat Apollonius, salsamenta atq. subfalsa, ut Plutarchus refert, in ea quæstione naturali: [Quare pecori subijciunt pastores salem.]

Sed fortè non tam ad amicorum fatua, & insulsa consilia hoc pertinet, quam ad insulsa, & insipidam rerum molestissimarum naturam, quas sine solatio aliquo ægrè perferre potest homo: quasi dicat, quæ acerba sunt, & naturæ inimica, veluti insulsa, quæ ventriculus fastidit (sunt enim ad nutriendum inutilia) edi commodè non possunt sine solatio aliquo, & salis grano; imò sicut sal propter

condienda & temperanda alimenta insipida factum est, ita in huiusmodi maximis calamitatibus, & miserandis casibus leniendis, & temperandis, solatium aliquod requiritur, quod iniquè à vobis mihi denegatur; atq. multo iniquius meis à me vocibus, & lamentationibus quæri prohibetur. Præsertim, cum non superfluas voluptates, sed necessarium tantum mearum ærumnarum condimentum expetam. Sal enim tenuissimum, maximeque necessarium, & naturale palati irritamentum est, & paupertatis atque frugalitatis potius, quam voluptatis, & luxus symbolum: nam

Vivitur paruo bene, cui paternum

Splendet in mensa tenui salinum.

Indeque priorum sæculorum frugalitatem omnis luxuriam expentem Varro, & Plin. testatā esse voluerūt, quod veteres pulmentarij vice sale vsi fuerint, esitarintque solum cum pane, & caleo: cum quo sensu facere etiam possunt quæ sequuntur.

Aut potest aliquis gustare. Hebræa; Græca, Latina hac in parte valde dissentiunt: iuxta Hebræum R. David, R. Leui, Pagnin. Regia, Chaldaus, & alij Hebraizantes legunt; [Aut est sapor in salina, vel, in albumine oui aut, vitelli:] vox enim originalis (*Rin*) propriè significat spueri, & inde lputum, vel salina; & *Calamish*, crassum, vel densum, à (*Chalam*) quod periti existimant esse propriè incrassari, aut condensari: indeque existimant esse somnari: quæ significatio nostro interpreti familiarissima est; quod somnia, & somnus ex incrassatis vaporibus fieri soleat. Hinc sensus; Nunquid est sapor in salina crassa, vel in albumine vitelli? nam quod liquidum, & pellucidum instar salinae in ovo est, illud est albugo; quod autem crassius, & densius, est vitellus; sicut ergo albumen aut vitellus, aut verò ouum, quantumvis per se alimenti præbeat, lacteū, temperatissimum, ad nutriendum aptissimum, atque minimè excrementosum, tamen sine sale acescit, & mouet stomachum; adeo ut sine sale ouum insulsum, atq. omnino aliquid significet; forte etiam demoniacum, atq. mortaliū vitæ: & incolumitati infestum, & inimicum: unde apud nostrates vulgari prouerbio iactatur. *Alla vays mal, donde comen el huevo sin sal.* Quam rem à maleficis strigibus desumptam esse Bernardinus Gomesium suo illo erudito de sale opere docuit: expententia quippe & multarum lamiarum confectio compertum est, cum aliquando Demones opiparam mensam instruerent, & conuiujs, salem nunquam apponere, (non enim amicum illa mensa est) tum etiam oua sine sale edenda proponere; cibum videlicet insulsum, atque ingratiſsimum. Ergo argumentatur Iob à minori; Si aëmon non est, qui in ovo, lacteo per se, & delicatissimo nutrimento salis saporemque non querat, iniquè aduersum me Iob tradimini, qui non delicias, & cupedias, non delicatissimorum ciborum salsamenta, sed malorum meorum condimentū aliquod requiram. Hebræus apud Caietanum sic legit: [Nunquid est sapor in salina sanitatis?] nam dicitur etiā radicem originalem (*Chalam*) significare sanitatem, aut roborationem quandam; quæ cum illa crassitudine coniuncta est, at R. Mardochai ait significare pinguedinem, deindeque vitellum oui, quod sit pinguis, aut sanus; totam itaque rem hanc Caietanus refert ad tritam illam Philosophiam, quod insensu intus existens prohibet extraneum: ita ut lingua, & gustus biliosus, & amarescens, omnia efficiat amara, siue quæ percipit, siue quæ spuit; salinam autem hominis lani oportet nullum saporem habere peculiarem. Ego igitur, inquit Iob, cum egrotem uehementer, atque amarissimam habeam animam, cor, palatum, linguam; nihil mirum, si biliosa expuam, si à maioribus lamentis ingemiscam, si uobis uidear nihil nisi amarum & acidum euomere; nam * *fel-leus* cum sit totus, iniquè à me requiritis dulciora uerba; illud certè requirite ab homine sano: nam non est sal, non est amaror in salina sanitatis, non est, cur qui sanus sit, acida, acerba, biliosa proferat. Posset etiam hoc retorqueri in ipsos amicos, qui propterea quod in Iobum malè affecti essent, & plus quam expediret amara iuxta illorum lingue amaritudinem. Fortè illud etiam accommodatum, & ad uocem Hebræam, & ad rem ipsam: ut prima uox, salina, sumatur pro liquore, & secunda pro sopore, aut somno, ut sit sensus, Potest aliquis sumere liquorem mortis, aut som-

Sal, condimentū pauperum.

Horat. li. 2. Car. Ode 16

Varro.

Plin. lib. 31. cap. 7.

Veteribus pulmentarium sal.

Diffensio

Hebræi, & Græci à Latino.

R. David.

R. Leui.

Pagnin.

Chaldaei.

וירחלמות

וירחלמות

Ouorum sine sale, insulsum, & omnino aliquid.

Bernardinus Gomesium.

suus.

Caetanus.

Rab. Mardo.

cho de hiel.

y pedisimo.

que no esco pa amargo.

* Fel-leus.

cho de hiel.

y pedisimo.

que no esco pa amargo.

cho de hiel.

y pedisimo.

que no esco pa amargo.

cho de hiel.

y pedisimo.

que no esco pa amargo.

cho de hiel.

y pedisimo.

que no esco pa amargo.

cho de hiel.

y pedisimo.

que no esco pa amargo.

cho de hiel.

y pedisimo.

חול
הלש
מה

somni? id est mortiferam potionē. Sed Latinus interpres vocem illam, *chalamish*, non pro simplici vocabulo accepit, sed pro duplici; videlicet priorem partem deducens a radice, (*Chul*) quod est dolore, aut (*Chalam*) quod est interficere, vel venire, aut afferre dolorem, & mortem. Secundam verò a (*Muth*) quod est mori: saluam verò pro gustando instrumento accepit, atque dilucida paraphrasi sententiam totam sapienter illuminauit: Quis possit sine ingenti animi commotione, & sensu helleborum bibere, aut sumere cicutam? imò quis venenatum poculum delibare? Cum verò calicem mihi propinet Deus exaurigendum, mortifera, atque amarissima potione plenum, mihi per vos non conqueri, non mutire licet, non timere, non horrore horricum poculum? vel mors eo loco amaritudinem significet, vt 4. Regum 4. propter amarissimas colocynthidas, mors est in olla. Morior ergo (inquit Iob) & non dolebo? non ingemiscam?

Mors pro a-

marore.

4. Reg. 4.

9

Prou. 27. 7

LXX.

Vancani.

Caietanus.

Hieronym.

Philipp.

Beda.

D. Thom.

Titelm.

Isid. Clari.

D. Gregor.

Hic præterire non possumus (ne quid de industria præterijisse videamur) pleraque Biblia, hanc præcedentē sententiam subnectere. Animæ enim esurienti, et amara dulcia esse videntur, quæ sententia omnino deest in Hebræo, & Græco; proptereaque coniectura est, ex glossa inter lineali, aut ex margine irrepsisse in textum: & obseruauit quidem Biblia Plantiniana in hunc locum translātū esse ex cap. 27. Prouerb. vbi his verbis effertur apud Septuag. Vaticanos, [Animæ, quæ in saturitate est, fauis illudet, animæ autem egenti, etiam amara dulcia videntur:] quāquam Caietanus, alijque interpretes, esurienti legerūt. Vulgatus autē: amarum pro dulci sumet: sententiā igitur hanc, vt ex eorum commentarijs constat, hic non agnoscūt D. Hieronymus, Philippus, Beda, D. Thomas, Titelmanus, Isidorus Clarius, & illam tandē expunxit correctior nunc lectio Vaticana: Sed cum illā D. Gregorius, & plerique Latini habuerint, potuit commodus aliquis nexus cum reliqui reperiri, vel vt precedentis sententiæ restrictio aliqua esset; Nemo (inquit) volet amarum sumere, nisi esuriat: esurienti enim etiam lapides dulcescunt: vel, vt coniungatur cum sequentibus; Amarefcunt hæc mihi, sed non ideo non arripio, neque non fumo tam auidē, q̃ si dulcissima essent; nam quæ quondam fastidiebam, nunc buccis ambabus comedo, & pleno ore exorbeo: vel, ita sum grauissimē affectus, vt iam libenter, & auidē amarissima quæq. sumerem, & pro dulcibus reputarem; nam me, supra omnem amaritudinem, acerbissima premunt mala.

10

Anima ad

famem rela-

ta.

Psal. 77. 18

Deut. 24. 6

LXX.

Pagnin.

* Como esto

que ahora

padeczo, e-

ra de lo que

me tro uo po-

ha? ia yo as-

cos.

Vatabl.

Greg lib 7.

cap. 7.

Philipp.

D. Thom.

Isid. Clari.

Tribulatio-

nes ferunt

Quæ prius nolabant tangere anima mea. Anima cum ad famem refertur, ventriculi voracitatem, edendi appetentiam, ingluuiem significat: exempla obuam, Psalm. 77. Cum peterent escas animabus suis. Et iterum: Misit saturitatem in animas eorum. Deut. 24. Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam, quia animam suam. (vnde victum sibi comparat; vnde viuit, & comedit) appoluit tibi. Sept. Quia animæ iste pignorat. Ait ergo Iob, Nauseabam ego quondā ad huiusmodi ærumnas: mouebant mihi stomachum squalor, paupertas, vilioribus; vlcera, sanies, vermes: nunc verò his ipsis abundē pascor, atq. huc vocari potest Pagninus, & aliorum Hebraizantium ex fonte lectio. Quæ prius renuebat anima mea tangerē, sunt * veluti aggritudines carnis meæ. Alius quoque sensus indicatur a Vatablo; [Quæ quondam horrebam, iam mihi tam intimē adhærent sicut cibus in ipsa viscera inditus, & sicut ipsæ aggritudines, viscera mea occupat:] vel exaggerat quidē suos dolores hac ratione; vix mihi persuadere potuissē parē me existere posse his malis & quotidianis cruciatibus perferendis; vt iam videri possim mihi ipsi delicatē vixisse, cum nunquā delicias confectatus fuissim. Quod si et ad insulsiore amicorum sermone respiciat; Audire nunc cogor atq. deuorare importuna consilia, quæ quondā tantū delicatissimū meū palatū profectō fastidiret: quanquam hic sensus omnino displiceat Greg [Absit, inquit, vt vir sanctus aliquando amicorum suorum dicta despexerit, qui & seruis humilis fuit.] Philip. e contra ad sua ipsius verba; Quæ nunc loquor, quondam non auderem, neque ore contingere, ac ne cogitare quidem; sed illa nūpā me doloris vis extorquet: deniq. D. Tho. & Clarius, de morte accipiūt, vt cohæreat cū sequentibus; Quondam de moriendo nō cogitabā, cū tranquilla, & iucunda vita fruerer, sed nūc præ angustia, nihil nisi mortē cogito: nā is est tribulationis effectus, vt vitam hanc reddat nobis infensam, atque de meliori alia

consequenda, deque bono mortis cogitationem nobis iniiciat: nunquam enim de relinquenda Aegypto, & querenda terra promissionis cogitant Israelitæ, nisi vexati ab Aegyptijs, atque Pharaonis tyrānidem experti. Secus ij, cum quibus benē agitur, de quibus scriptum est: Non est respectus mortis eorum. (Hierony.) Non cogitant de morte sua & (quia) firmamentum (non est) in plagis eorum, id est, quia nec valde longis, neque valde acerbis malis afficiuntur.

Alij iuxta Hebræum priorem partem absolute referūt ad præcedentia; Renuit tangere anima mea; deinde verò secundam, nūc angustie cibi mei sunt. Septuag. sic legūt: Non potest celsare ira mea. (August. anima mea.) foetore enim video escas meas, sicut est odor leonis. Ambros. hæc lectionem habet. Nō potest enim mea quiescere anima: Foetorem namq. video cibaria mea, sicut odor leonis. Quod sic explicat Chrysost. Vel cum Iobus cruciaretur fame, vellerque cibum sumere, ita defluēte sanie, & habitu foetido, qui corpore mittebatur, cibum infici, vt omnino nihil gustare posset. Recte verò leonis odoris mentio fit; nam, vt Chrysost. ait; [Terri est odoris bellua hæc: & cū sit natura insatiabilis, alia quadam ratione etiam fecit Deus ceteris bestiis flagitiosiorē; Ferunt enim huius ipsius bestiæ reliquias, a ceteris animantibus respuī omnino, ob graue in eas inspiratū odore, qui ex illius corpore exhalatur. Cuius rei auctores quoque sunt Aristot. Plin. & Aelianus; sed Plinius præsertim lib. 11. cap. 53. de animalium halitu differens, [Animæ, inquit, leonis virus graue, vrsi pestilens. Cōtracta halitu eius nulla fera attingit; citiusq. putrescūt afflatæ reliquie.] Hinc illud apud Plautum.

Vt ego proteram leonem Getulum, olentem, dentulum.

Hanc quoque causam quidam assignant, quod ipse leo nunquā redeat ad id, quod ex præda reliquit: licet veriorē assignet Philostratus, quod videlicet propter superbiam dedignetur reliquias attingere, qui possit nouam, & integram prædam rursum venari. Iulianus quoque in Catena huiusce rei causam non in morbo solum, sed improbi etiam Dæmonis opera constituisse existimat. [Hic enim, inquit, Deo iniusus odoris apenunero afflare dicitur foeditatem. Sed de hoc diximus aliquando.]

VIII. Quis det, vt veniat petitio mea: & quod expecto, tribuat mihi Deus?

IX. Et qui cœpit, ipse me conterat, soluat manuum luam, & succidat me.

- 1 Verbalia, seu abstracta nomina non semper sententiam am-pificiant.
- 2 Incipere, & conterere quid.
- 3 Manus quid: quid soluere.
- 4 Succidere vebmens in Hebræo verbum, Auaritia pro cuius-cunque rei inexplabili cupiditate. Illustratus Isaias.
- 5 Dei benignitas cum flagellis, penitus non conterit.

Petitio mea, Quod summis votis expeto: Et quod expecto: dissoluit Hebraismus. Septuag. Spem, aut expectationem meam det mihi Deus, id est, quod auidissimē expeto, anxie, sollicitē, intentē: fortē etiam non semper nomina hæc verbalia, seu abstracta, afferunt vim peculiarem, sicut apud Plautum, seruus ait.

Ido intro, ne dum absim multa fortitio sim.

Id est, multa mihi sorte obtingat: & idem.

Sume tibi optorem Leonidam.

Videlicet militem, qui optatur, & in rem legitur: quæ etiam ratione apud Petronium.

Quid ais amaris alieni concessio?

videlicet, qui alteri concessus sis. Sic petitio, & expectatio, quod petitur, & expectatur: a Deo, hoc loco, ab Eliah, iudice æquissimo, remedium sibi adhiberi postulat, ne quid iniquum, aut contra ius fasque postulasse videatur.

Et qui cœpit. Hæc est summa petitionis suæ; vt qui me semel conterere cœpit, penitus me conficiat, neq. me longiori supplicio excruciet. Quod verò hic, & alias trāsferit Vulgatus incipere, Hebræi dicūt significare, velle, nempe primum illum actum volūtatē, complacentiæ, beneplaciti, quo homo se applicat ad id, quod vult exordiri: de quo vide Burgenf. addit. 3. ad cap. 2. Exod. & addit. 2. super

cogitatione

moris.

Psal. 72. 4.

Hieronym.

LXX.

August.

Ambros.

Chrysost.

Aristot.

Plinius.

Aelianus.

Halitus leō.

Plaut. in

Menech.

Philostrat.

Iulian.

Vide cap. 2.

in enumera

tione mor-

borum. Se-

ctione 9. nu.

3. & c. 3.

v. 24. num.

3. 4.

I

LXX.

Nomina

verbalia fre

quenter, nō

semper vim

addunt.

Plaut. in

Mili.

Plaut. in

Asinaria.

Petronius.

2

Incipere in

Hebræo qd.

Burgenf.

per 4. Reg. 5. Verbum autem conterendi est idem, quod **Conterere**, supra c. 4. consumuntur velut à tinea, & infrà c. 22. Lacer-
quid. tos pupillorum comminuistis. Cui igitur (inquit Iob)
* **Si de mis** meæ erumnae semel placuerunt, opto ut semper placeat;
males gusta cupioque non solum illi placere æger & dolens, sed mor-
acabemo, y tuus etiā, qui igitur * volens me consumere cœpit, (quod
per mi no in me est) perficiat tandem.

Solue manum suam. Philippus manum, hoc loco ait esse
3 diuinam potestatem, qua omnem creaturam continet; fi-
Philipp. ent infra dicitur, cap. 12. In cuius manu est anima omnis
viventis, de qua etiā manu vulnerati dormientes repulsi
sunt: hanc igitur solui exoptat, ut ab ea decidens, cadat
in temporalem mortem, in hanc sententiam; Ne me con-
tineat manu sua, & quod ad vitam hanc pertinet, me di-
mittat, *no me tenga de humano*. Sed non quadrat verbo ori-
ginali, soluendi (*Naihar*) quod est propriè dissolvere,
vnde dicitur Pl. 148. Dominus soluit compeditos. & Ita.
58. Solue fasciculos deprimentes; est verò ita dissolvere,
ut liberum sit, vel pedibus, vel soluta manu uti: quare il-
lum locum Plal. legimus ex fonte, Dominus exilire facit
compeditos; est enim idem verbum, Leuit. 11. Crura, per
quæ salit super terram. * Soluat igitur manum suam, non
segerat erga me instar hominis abbreviaram, aut colli-
gatam habentis manum, & impeditum brachium, sed li-
bero expeditoque brachio me cōfodiat. Quamvis autem
sua vulnera in Dei potestaté, & brachij diuini robur re-
ferat, sed subolfacit quidem manum & potestaté se per-
cutientis ligatam esse, neque penitus liberam; quod ve-
rissimum est, nam non est facta integra dæmoni potestas
perdendi Iobum, cum dictum est illi: Ecce in manu tua
est, verumtamen animam illius serua.

Et succidas me. Philippus, alijque Latini existimāt, suc-
cidendi verbum translatum esse ab arboribus, quæ succi-
duntur, aut cōuelluntur ex terra. Ita ut se Iob arbori cō-
paret, quæ dū viuit, hæret fixis terræ radicibus; quæ trā-
slatio licet alijs in locis frequentissima sit, sed præsentī nō
congruit; nam verbum (*Bashag*) ad infligendum vulnus
pertinet, & inexplebilem cupiditatem, atq. immanē ani-
ditatem vulnerandi, & humani sanguinis profundendi
affert, aut cuiuscumq. alterius operis perficiendi, & in
genere auaritiam, & lucri cupiditatem & sacram famem
importat; quæ ad res alias transfertur. Ezech. 22. Auare
(cupide, auidē, inexplebili desiderio) proximos tuos calū-
niabaris. Isa. 10. Cum impleuerit (*Iebasagh*, auidē & de-
sideranter quasi in lucrum suum inhians, instar auari, &
cupidi hominis perficere, aliquid cupientis.) Dominus
cuncta opera sua. * Ait itaq. Iob, potentia suæ vires exer-
ceat in me penitus concidendo, & perdendo Deus; breui,
citò, celeriter, auidē me cōcidat, & absumat, quasi ex mea
morte ingens sibi lucrū reportaturus; si suæ gloriæ ducit,
me conficere, utinam id statim faciat, atq. * magnificetur
in corpore meo Deus, siue per uitam, siue per mortem.

Obserua uideri Iobum dubitare de sua morte, atque
cū letaliter se affectum multis vulneribus planè sentiat,
opus tamen esse precibus ut uelit Deus illum tollere:
agnoscit enim Dei benignissimi ingenium, qui cū inci-
pit, non penitus conterit; facileque ab incepto vulneran-
di, & affligendi desistit. Appositus est in hanc rem Isaia
locus, cap. 10. nam cum Assyrium immitteret ad suū po-
pulum flagellandum tantum, sed minimè conterendum,
longè diuersum hostium animū, quàm suū esse exponit.
[Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populū, fu-
roris mei mandabo illi: ipse autem non sic arbitrabitur,
& cor eius non ita existimabit, sed ad conterendum erit
cor eius, & ad internecionem gentium non pauearum.]
Quare fieri non potest, quin in medijs ærumnis, benè de
Dei bonitate, deque sua incolumitate speret.

X. Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat, nec contradicam sermonibus Sancti.

- 1 Mortis postulatio. Affligere in Hebræo quid.
- 2 Dolor, & dolere ex Hebræo. Illustratus Isaías.
- 3 Parcere quid apud sacros & profanos. Moribundi hominis miserius Deus. Mors peccati remedium. Explicati Moyses, Samuel, Paulus.
- 4 Quid contradicere. Quis mortis stimulus apud Paulum. In-
fio non formidanda mors.

5 Sanctum Dei nomen, quid propriè. Fidelis quondam a' pel-
lari Sancti.

6 Lectio, & expositio Sept.

Obseruanda viri patientissimi petitio, non ut ab ærū-
nis liberetur, sed ut in illis iacens extremū claudat
diem, dum tamen id sine vilo suo peccato fiat: quare in-
crementum dolorum & ægritudinem petit, dummodò
mortis spem certissimam concipere possit; id enim signifi-
cat illud, *Affligens me*; videlicet recentibus alijs malis. Il-
lud verò affligendi verbum, (*S-lad*) hoc tantum loco re-
peritur, quod Hebræi dicunt idem esse, quod vrere, aut
incendere. Ita R. David, & R. Mardochei, qui legūt: vram
me in dolore: & etiam si exurar, perferam lubens, dum-
modò moriar: idem etiam vertunt paulo mitius, * Cale-
faciam me in dolore: atque referunt ad quandā languen-
tis recreationem, quasi diceret, Hac spe moriendi certis-
sima incallescere, refocillare, confouere. R. Abraham;
[Si interfecerit me Deus, subfiliam,] exultabo præ læti-
tia. R. Moyses: [Roborabo me in infirmitate mea;] con-
fortabor, fractus licet consolidescam, non concipiam ani-
mo metum mortis, imò verò certa illius expectatio in-
gentes mihi faciet animos, & quem habeo fractum, &
diffluentem, colliget, atque roborabit. Alij vertunt per
implorare, aut obsecrare; Orarem, aut orabo in dolore
meo, id est, doloris incrementum peterem, & acerbiores
cruciatu Tygurina, Terrestiam ægrotatione. Sed ignora-
tur, vnde illam significationem terroris depromserit; &
tandem, quisque illam significationem statuit, quæ vide-
tur huic loco conuenientissima, cū ex alijs locis pro-
priae & germanæ coniectura fieri non possit. Integrum
ergo fuit nostro interpreti verbo affligendi, reddere,
quod cū præcedentibus videretur optimè cohærere.

Dolor verò est, à radice (*Chul*) estq. dolor quasi partu-
rientis; quare agnoscit quidem Iob suos dolores saluta-
res esse, id est, qui sibi ingens spirituale bonum, atq. etiā
incolumitatem parituri sunt; tum etiam qui clamare illū
compellant, & orare Deum, nihil verò iniuriæ aduersus
numen effutire: sicut per hanc ipsam vocem dolendi, &
parturiendi dictum est, Isa. 26. [Sicut quæ concepit, cum
appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus
suis; sic facti sumus à facie tua Domine, concepimus &
quasi parturiimus, & peperimus spiritum salutis: quā-
tis parturientibus propter dolores summos, quibus cru-
ciamur, similes sumus, sed in nihil spiramus aut proferi-
mus, nisi saluberrimum spiritum, qui Deo, atq. homini-
bus gratissimus sit: nō dolentes Deo gratias agimus, fla-
gellati illum obsecramus, maledicimus, & benedicimus:
hanc autem dolendi, & clamandi ad Deum, instar partu-
rientis affectū, non solum nulli vitio tribuit scriptura, ut
potius ingentis stupiditatis illos damnet, qui dolentes nō
clamant, neq. parturiūt salutem spiritum: sicut Ier 55.
ab hac eadem voce dictum est, percussisti eos, & non do-
luerunt, id est, non parturierunt, neq. instar parturientis,
clamauerunt, diuinam opem cum gemitu implorantes.

Non parcat, Afferre solet parcendi verbum quendā pie-
tatis, & cōmiserationis affectum, quem etiā habet apud
Latinos, dicente Cic. Mihi, & rebus meis parcere defini-
te, Reg. 15. aduersus Saulem, qui stulta quadam pietatis
cōmiseratione ductus viuum seruauit Agag Regem, &
melioribus ouibus, & armentis pepercerat, Scriptum est:
Porro triumphator in Israel, * non parcat, & poenitudine
non flectetur; non enim est homo, ut agat poenitentia: in
eandem rem dixit Paulus, 1. Cor. 1. Cū permanendi in
virginitate consilium daret: [Si nupserit virgo, non pec-
cauit; tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi;
ego autē vobis parco:] quasi, vestri cōmiseratione tactus:
namq. est status conjugatorū cum multis curis, & solici-
tudinibus cōiunctus. Ait itaq. Iob: * Non parcat, nulla mei
miseratione tangatur. Vides ut in medijs ærumnis agno-
scat Iob Deū misericordem, atq. parcentem, atq. manum
ex miserrimi hominis iamiam morituri iugulo retrahen-
tem? non enim est voluntatis illius, hominis mors, qui po-
testatem occidendi inimico denegat; qui defunctum ho-
minem profusis lachrymis prosequitur, qui ad funus, &
feretrum adolescentis misericordia mouetur: quem diui-
næ pietatis affectum expressit Paulus, dum de Epaphro-
diti morbo grauissimo loquitur: Infirmatus est, inquit, v-
que ad mortem, sed Deus misertus est eius; non solum
autem eius, verum etiam & mei, ne tristitiam super tri-
stitiam

Oratio viri
sanctissimi
precantis
mortem.

Affligere.

70

R. David.

R. Mardoc.

* Si estumias

se cetero quo

dios mequi-

era acubar,

por mas tor-

mentes que

me dieffe, et

iraria en ca-

lor, y cobra-

rin animo,

que me fal-

sa para bi-

uir.

R. Abraham.

R. Moyses.

Tygurina.

2

קול

Dolor quid.

Isa. 26. 27.

LX X.

Stupor in

malis dam-

natur.

Ierem. 5. 3.

3

Parcere cō-

miserantis

est.

Cic. 4. in

Cat.

1. Reg. 15.

29.

* Triūpha-

te y iūui-

ste iustitia

del Rey uē-

cido: Dios

triumpharā

desi fin dñe

io nō lass-

ma.

1 Cor. 7. 28

* No ay que

tenet lass-

ma de ma-

ai me, sino

de verme pe-

nar y uiuir.

Dei cōmi-

seratio in

extremis

mortalium

arumnis.

Iob. c. 2. 6.

10. 11. 35.

Luc. 7. 14.

Phil. 2. 27.

Moribundi

hominis mē-

seruicia *factus De*. *ritiam haberem. Itaq. Iob infirmatus vsque ad mortem*
Deum orat, ne sui misereatur, ne parcat; nam commise-
ratio hæc, est cum summa suarum poenarum accerbitate
coniuncta: potius ergo illam Dei misericordiam exorat,
non quæ ab infligendo mortem abstineat; sed quæ mor-
tem infligat: quæ erga Adamum quoque vltus est, cū illū
ē paradiſo eiecit; Ne forte (inquit) sumat de ligno vitæ,
& viuat in æternum: præstaret enim illi facilis quædam
mors, quàm ærumnosa, productiorque vita: quare
vt sententiæ illius acerbitatem leniret Deus, [In iudo-
re vultus tui velceris pane tuo] obseruat Chryſost. mor-
tis terminum præscriptum esse tantis ærumnis cum su-
biunxit: [Donec reuertaris in terrā, de qua sumptus es.]

4 *Aslunica.* *Nec contradicam sermonibus sancti.* Hoc quidam ad de-
precationem mortis referunt: Deo non resistam precib.
si me extinguere voluerit: imò pro magno beneficio du-
cam: non valde accomodatè ad verbum contradicendi.
Lenior ergo, & grauior sensus; Si moriar, liber, & secu-
rus à peccandi metu euadam; sic nunquā Dei præceptis
contradicam: valde enim mihi, atque meæ imbecillitati,
quā tot cruciatus, & dolorum tormenta quatiunt, time-
re deo ne me à sanctitate, & nunquam Deo contradi-
cendi studio deiciant. Est autem (Cachad) ita contradi-
cere, vt id cui contradicatur, negetur, deleatur, abscondatur,
ne appareat, ne audiatur, ne videatur: quare alij ver-
tunt; [Non negabo, non abscondā sermones Sancti:] alij
in præteritū; non negaui, non abscondi; Adhuc (inquit)
non peccaui, nollem ab hac vitæ innocentia recedere, aut
retrahi vi dolorum, vel, acerbiores etiam cruciatus po-
stulo, qui me conficiant; nulli enim poterunt efficere, vt
Deo repugnem, vt non æquus, & patiens de illius manu
morte excipiam; quidquid illi collibitū fuerit, quidquid
de me statuerit, displicere mihi non poterit: vel; Qui ita
vixerim, vt Dei præcepta abnegauerim numquā, nō est
cur non mortem precari possim, optare, expectare, nō est
cur timere illam debeam: [Stimulus enim mortis pecca-
tum est;] si quid venenatū in morte sit, stimulus est, cui
pisc. iaculi tincta veneno mortifero. Hoc ego non persē-
tiā, qui numquam contradixerim sermonibus Sancti. Tū
etiam, qui aditum & viam patefecit egredienti spiritui,
& morti ingredienti, ingenti vulnere aperto, peccati sti-
mulus fuit; iam verò mors econtra, nunc peccato uiam
& aditum occludit, Moriar itaq. vt nunquam contradicā
sermonibus Sancti. Præterea: stimulus mortis, qui mortē
stimulat, & pungit remorantem, peccatum est, per pecca-
tum enim stimulans, & pungens ut gradum acceleraret,
[mors introiit in orbem terrarum:] nam impij fugientē
illam, aut certē remorantē, [manib. & uerbis accersierūt,
& sponſiones posuerunt ad illam;] nunc ad uirum iustū
segnis accedit, postulata, expectata, exorata; nō enim ual-
de optimam prædam, ex uiro iusto sibi pollicetur. Orat
igitur uitæ, & mortis auctorem, ut reuientem & moras
trahentem mortem aduocet: huicque ærumnosa uitam
istam suam tandem permittat, Denique illud non
est inelegans: Tam longè absum, ut Deo me flagellanti
contradicere uelim, ut mortem, quæ in hac me sententia,
& uoluntate fixum, confirmatumque occupet, optem,
& orem; cadunt scilicet isti omnes in pijssimam hanc sen-
tentiam.

5 *Sancti Dei* *nomen.* *שׁוּב*
Sed cum suæ sanctitatis, & uitæ innocentie mentionē
facit, aptissimè Deum nominat Sanctum: quod nomen
Deo per excellentiam conuenit. Hebraicè (Kados) quod
non tam significat à communi aliorum Deorum falsitate
alienum, & separatum (ut quidam existimauerunt de ar-
canis Dei nominibus differentes) quam ab omni immū-
ditia; uitio, labe purum, incontaminatum, castum, separa-
tum, atque adeo sanctum præ cæteris. Quam suam ex-
cellentem sanctitatis mundiciam, & puritatem sæpè cō-
mendat Deus, cū præcipit, non nisi sancta, & pura, atq.
mūda ad se accedere. Isaia 65. [Non appropinques mihi
quoniā immundus es:] id quod potissimū à sacerdotibus
qui familiariter cū illo agunt, requiritur. Leuit. 21. Sancti
erunt Deo suo, id est; expedit non nisi sanctos & mundos
ad Deū Sanctum accedere. Vim quoq. nominis, & quid
Deus a nobis requirat expressisse uidetur Moyses Deut.
32 [Deus iustus, & absq. ulla iniquitate: peccauerunt ei,
& non filij eius in sordib.] Hinc Sancti dicebantur initio
Ecclesiæ quos aqua Baptismi abluerat, & sanctificarat.
2. Cor. 13. Mundū igitur se Iob, atque sanctū Deo suo Sācto optat,
atque existimat fore, ut minùs ledatur à morte, quam à

vita sordibus. Decumbens ergo in suo illo ægritudinis
lecto ait, Laui pedes meos. vereor ne si surgam, redeam-
que ad vitæ negotia, iterum inquinem illos.

Illud tandem indicandum, totius huius loci sententiā
apud Septuaginta longè esse diuersam. Qui coepit, vulne-
ret me: in finem aut ne me tollat; sit aut mea ciuitas se-
pulchrū, super cuius muros saltabam super eam: nō para-
cam, non enim mentitus sum verba sancta Dei meicuius
hæc erit sententia ex Chryſostomo, & Niceta; Illud mihi
ad solatium, ægritudinisque medicamentum erit satis, si
non sinat me diuturnioribus in finem supplicij cruciari;
& si in ipsa mea ciuitate mori, atque humari mihi con-
tingat, in qua quondam cum voluptatē versabar; neque
hæc quæ sentio, silentio premam: nam qui non mentiar,
libera possum oratione uti.

XI. Quæ est enim fortitudo mea vt sustineā? aut quis finis meus vt patienter agam?

- 1 Quatuor interpretationes huius sententiæ. Tertia commodior
non explicatus semel, & iterum Paulus.
- 2 Expectare quid propriè.
- 3 Quid propriè hoc loco finis. Quid expectatio. Illustratus Iere.

Non eodem modo, neque sensu eodem accipiuntur
hæc verba ab interpretibus, nā primò aliqui existi-
mant hic Iobum agere de breuitate vitæ; Multi (inquit)
me exagitant cruciatus, quibus sustinendis plane sum-
impar: nam vitam per se breuissima, multò breuiorem
efficiunt morbi, atque dolores: mortem ergo, quæ non
longè abest, non immeritò precor.

Eugubinus existimat exaggerare suam calamitatē, ita
vt respondeat Eliphaz dicenti, Increpationē Domini ne
abijcias; quasi diceret; Grauiorem esse correptionē, quā
vires: neque sustinere posse tam atrocia supplicia. Quæ
est enim fortitudo mea &c. In quem sensum illud quoque
non ineptè accipitur; [Maior est iniquitas mea, quàm vt
veniam merear, id est, acerbiorē mihi poenam infligis,
quàm vt venia vitæ concessa, tolerare possim. Atque est
quidem diuersitas in poena, & supplicio, cū ad corre-
ptionem, vel cū ad extremum supplicium dirigitur: vt dē cum ad
indicatur Isa. 10. cū Deus voluit Assur esse virgam ad
flagellandos filios, non gladium ad occidendos hostes. vel cū ad
[Ipse autem non sic arbitrabitur, sed ad conterendum extremū
erit cor eius, & ad internecionem &c.] Ait itaque Iob;
Si corripior, quomodo enecor? nam ex tantis supplicijs
euadam potius mortuus, quàm salutariter castigatus. Isa. 10. 7.

Sed tertio fortè melius posset dici, his verbis respōde-
ri Eliphaz dicenti, fore vt melius Iobo esset, si ad preces
confugeret; Ecce (inquit) precor Deum, vt me conficiat;
precor præterea, vt mihi grauissimè laboranti sustinētiā,
& constantiam conferat, nam sine precibus, sine pietate
non possem tā fortiter tot mala sustinuisse. Sensem hunc
indicauit Chryſostomus. [Tolerātia inquit, non à robore
corporis, sed pietatis, ac timoris Dei manabat; nūc verò
rem omnem non suæ audaciæ, sed precationi permittit:
quasi diceret ad Eliphaz; Tu pietatis, & precandi affectū
in me requiris; ego verò non alia re sustentor, quā virtu-
te pietatis, & precum, atq; diuinæ opis: sic etiā dixit Pau-
lus, [Quod nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij Dei, qui
dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Non abijcio
gratiā Dei; id est, hæc mea vita miserij, & rerum aduer-
sarū molestij obnoxia sustentatur nō meis virib. sed di-
uina gratia, fide dilectione in filium Dei; virtute Euange-
lij; diuinis auxilijs; in fide, id est, per fidē; vel, cū fidei au-
xilij; subiūgere. n. poterat, hæc ipsa Iobi verba, [Quæ est
enim fortitudo mea vt sustineam?] Atque in eadem sen-
tentiam videtur dictū; Habemus thesaurum istū (Chri-
stianam pietatē, Euangelij fidē, quæ lucet in nobis, quæ
alios illuminat) in vasis fictilibus (id est, in corpore fra-
gili, ærumnoso, obnoxio tribulationibus, & persecutioni-
bus) vt sublimitas sit virtutis Dei (propriè ex Græco, vt
sublimitas virtutis sit Dei. Hieron. sic legit; Vt abundan-
tia fortitudinis nostræ sit ex Deo. Aug. [Vt eminētia vir-
tutis sit Dei, id est fortitudo nostra, nō nostra sed diuinæ
virtuti, atq; pietati tribuatur: nā, vt Chryſ. ait, [Nostræ
carnis imbecillitas, nihilò meliùs testa se habet: adeo of-
fensionib. patet, ac morte, & morbis, & celi intemperij, &
alijq; innumeris incōmodis faciliè dissoluitur] & non ex
nobis.]

Can. 5.3.

6
LXX.Chryſost.
Nicetas.Prima ex-
positio.Secūda ex-
positio.
Eugub.

Gen. 4. 13.

Pena nō ea
de cum ad
correctionēvel cū ad
extremū
supplicium
pertinet.

Isa. 10. 7.

Tertia expo-
sitiō commo-
diōr.Chryſost.
Hominis
virtus ex
pietate, &
precibus.

Gal. 2. 20.

Corin. 4. 7.

Hiero. Ad-
uer.

Pelagium.

Aug. Epist.

153. ut Ser.
15. de verbis
Apost.

Chryſost.

nobis. Quare subiicit. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur, &c.

Olympiod.

Quartò, Olympiod. existimat, ex magnitudine sui doloris, suæq. imbecillitatis excusare acerbiter suarum lamentationum, quasi dicat; Infirmus, atq. dolenti nemo iure gemitum, clamorem denegat. Hi tamen omnes verbum sustinendi, pro, patiendi lumperunt. Sed certè, verbum, *lachal*, quod tum hoc in loco, tum in alijs interpretis vertit sustinere, propriè significat expectare, aut præstolari; unde dicitur Genes. 8. [Expectavit septem diebus.

Sustinere

pro expe-

ctare.

Gen. 8. 18.

Pf. 129. 5.

Job 14.

Vatab.

Expecto, donec veniat &c. Jergo si hoc loco expectare sit, sensus esse potest, quem indicat Vatablus, ut respondeat ad verba Eliphaz in fine præced. cap. [Scies quoniam multiplex erit semen suum. Quæ est, inquit, fortitudo mea, ut sperem liberos?] Ab homine confecto & moribundo, non possunt liberi suscipi, neque expectari. Sed id melius, ut respondeat illi dicto Eliphaz, [Erit egeno spes, &c., in sex tribulationibus liberabit te &c.] In longiorem spem me adducitis, cum sperando non sim, qui iam propè mortuus videar: quod à Iobo dicitur, ut consilij importunitatem, expresso sensitiuæ partis affectu retunderet; non quod de diuina potentia diffideret: nam is fuit Iob, [ut in spem contra spem crederet;] Illudq. constanter affirmaverit, [& si me occiderit in ipso sperabo.]

Rom. 4. 18.

Job 13. 15.

3

Finis hoc lo-

co ad quid

referatur.

Zyra.

R. Abraham.

2. Reg. 19.

35.

Aut si quis meus. Lyranus existimat hoc respicere ad errorem Eliphaz putantis non esse alium finem vitæ melioris, quàm huius miserrimæ. R. Abraham refert ad extremam ætatem, & vitæ finem, quasi dicat; Cum iam in extrema ætate sim, vitæq. meta extrema, quid mihi proficit foeliciorem statum sperare? Sicut dixit Berzelai Gataadites David inuitati se ad regiam mensam, [Octogenarius sum hodiè; nunquid vigent sensus mei ad discernendum suave, & amarum? aut delectare potest seruum tuum cibus, aut potus? vel audire possum vltra vocem cantorum atque cantatricum? non indigeo hac vicissitudine; sed obsecro, ut reuertar seruus tuus, & moriar in ciuitate mea, &c.] Septuaginta dixerunt. Quod tempus meum?

LXX.

D. Thom.

Psal. 38. 5.

Olympiod.

Sed præstat communior expositio, ut finis accipiatur pro termino, & meta laborum; Quem finem habituri sunt mei cruciatus, ut patienter agam? D. Thomas & alij; [ut patientiam seruare me posse credam, ad breue saltem tempus? Simile id. Notum fac mihi Domine finem meum, ut sciam quid desit mihi.] Ex Olympiod. elicitur; An breuis est hæc mea calamitas, ut gemitus & suspiria comprimere possim, & ægritudine leuare expectatione finis? Sed certè Vulgatus patientiam accipit frequenter pro expectatione quadam longanimitatis: atque res præsens eandem significationem requirit. & verbum originale patienter agendi, est propriè prolongare, aut in longum differre, & frequentissimè accommodatur ad longiorem vitam: est enim idem verbum Deut. 6. Ut prolongentur dies tui: & pertinet etiam ad dilationem. Ezech. 12. In longum differentur dies: qui sensus, ex nomine animæ in originali adiuncto, rectè confirmatur. Propriè enim ex Hebræo legas, Ut prolonga animam, aut, vitam. Septuag. Ut sustineat anima mea. Itaque ait; Quisnam finis meis laboribus statuitur, ut de morte non cogitem, ut mori non cupiam, ut vitam amare possim, ut vitam prolongari velim, ut patienter, & longaminiter diuturniorem vitam paratus sim vivere? Aquila; Ut longaminiter agam.

77X

Deut. 6. 2.

Ezech. 12.

22.

LXX.

Aquila.

XII. Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.

1 Caietani subtilitas. Argumento à minori excusat Iob acerbiter suam orationis.

2 Magna exemplarium dissensio. Conciliatio etiam.

3 Quid Necessarij: quid Recedere in Hebræo. Defensus, & illustratus Vulgatus.

Caietanus.

Non oportet cum Caietano nimium subtiliter distinguere fortitudinem lapideam, quæ ad animum pertineat, & æneam duritiæ, quæ ad corpus: ut sigillatim explicet, & animi ægritudines, & corporis infirmitates. Sed rem totam simplici oratione exponit; Non sum saxeus, non ferreus, & sine sensu, ut percussus, neq. sentiam, neq. ingemiscam. Et quidem illa, quæ sensus expertia sunt, lapides & metalla, ictum & malleum respuunt, & ad leuè

Argumentū à minori.

contactum sonant, & tinniunt: quid ni ego etiam vocem edam, qui carneus sum & mollis, qui tectus sum & fragilis? Videmini vos, o amici, non agnoscere vestrū signum, sed cognouit qui vos, & qui me finxit Deus, Recordabitur ipse quoniam pulvis sum, cui meæ voces neq. inaudita, neque ingrata existunt. Huiusmodi argumentum à minori usurpauit, & aliquantum promouit poeta.

Ergo cum silices, cum dens patientis auri.

Deprecant &c.

Pf. 102. 14.

On. 1. Amb. Eleg. 15.

XIII. Ecce non est auxilium mihi in me & necessarij quoque mei recesserunt à me.

Dissentiant hoc loco, Hebræa, Græca, Latina mirabiliter, neque solum in ipsis verbis atq. sententia, sed quod alij cum assertionem legant, alij cum negatione; quidam cum interrogatione, nonnulli simpliciter. Noster certè interpretis videtur cum præcedentibus coniunxisse; Deficio (inquit) nam saxeus, aut chalybeus non sum, atq. ipse me vires non adiuuant, neq. miserimum corpus opem ferre potest animo. Septuag. & Græci integram hunc locum ad Deum referunt, atq. sic legunt; [Aut non in ipso confidebam? Sed adiutorium à me recessit, negauit me misericordia, & visitatio Domini me desepxit:] quod sic potest neci cum nostra lectione. Certè non posui in me spem ullam, aut de meis viribus, atque robore aliquid magnum speravi: perspecta enim mihi erat humana imbecillitas; quod vnum mihi spei reliquum erat, Dei auxilium, nunc quoque desidero: quapropter supra omnem corporis cruciatum angor animo vehementissimè. Posset autem illud, in me, minus strictè accipi, ut tantundem valeret, ac si diceret, Non est auxilium mihi, significetq. non solum languentium virium defectum, sed cuiuscunque etiam opis externæ, siue humanæ, siue diuinæ. Vatablus proximè ad originale, Nonne auxilium meum in me (supple fuit) id est nonne, quoad potui, me iuui, id est, minimè sum pusillanimus; nam me, quoad fieri potest, erigo, & sustento: sed calamitatis pondere deicior, & consternor statim. Sed vix potest ex negationibus, quæ in Hebræo sunt germanus sensus colligi, cum addita vel ablata negatione, facile sententia mutetur.

Et necessaria. Deseritur à plerisque Vulgatus, quod vocem, *Thusiab*, necessarios verterit; cum potius significet legem, sapientiam, subsistentiam, ut cap. præced. diximus. Verbum autem recedendi propriè est impellere, expellere, aut euertere; assertq. casum, aut lapsum, atq. ruinam. Hinc Pagn. Et lex expulsa est à me? Sed quem sensum hic habeat subsistentia, cum interrogatione, & sine negatione, ego non video: multò planius Tygur. legit, Quid facultas subsistendi me destituit? aut Isidor. Clar qui cum assertionem legit; Vires sustinendi recesserunt à me. Complutenses legerunt; Sapientia, vel prudentia recesserunt à me: quæ omnia eò pertinent, ut vel suam pietatē tueatur, vel si in sapientia & prudentia videatur defecisse, ex magnitudine sui doloris, atque imbecillitatis excuset. Sed Latinus interpretis non ineptè ex consequentibus existimauit hanc partē ad necessarios, & amicos referri posse, tum etiam ex antecedentibus legem violatam in meis malis video; necessariorum opem, & amicorum officium desidero: mea calamitas illos deterruit, expulit à me, qui subsistere firmi, & constantes esse deberent, simul cū alijs omnibus quæ amisi, dilapsi sunt, Quia verò vitiū id amicorum fuerat, verbo recedendi congruentius exprimitur.

XIV. Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.

1 Tollere in Hebræo quid. Quid dissolui, & Liquefieri coram.

2 Quid misericordia, & erga quos Illustr. Salomon, Ionas, Ioan.

3 Vera amicitia laus.

4 Misericordia, & sanctitas in sacro sermone idem. Misericordia per antiphrasim idem quod conuersum.

Nunc violatæ amicitia, quasi per minas, diuinum supplicium adiungit. Verbum autem tollendi, *Masas*, est propriè liquefacere, aut dissoluere, quare propriè est, Quid dissoluit ab amico suo misericordiam; vel, qui liquefacit; vel, dissoluto & liquefacto in misericordia ab amico

2 Dissensio exemplarū.

LXX. Græci cum Latino consensu.

Vatab.

3 תושיב Neceſſarij.

Vid. cap. 5.

v. 12 nu. 5.

הרה Quid recedere.

Pagn.

Vatab.

Regia.

Tygurina.

Isid. Clar.

Complut.

Illustratus

Vulgatus.

1 Tollere in Hebræo.

200

amico suo, id est; Qui languescit, qui deficit, qui friget in beneficiendo amico suo, cuius charitas refrigescit, quæ
Colof. 3. 14. (cū sit vinculum perfectionis amicos inter se colligat, ut in bonis & perfectione communicent) cum dissolvitur, fit ut alter tollat ab amico suo misericordiam. Illa etiā dissolutio & liquefactio ad animi languorem, atque terrorem frequenter refertur; unde dicitur Iosue. 7. ab eadem radice; Pertimuit (dissolutum est) [cor populi: & ad instar aquæ liquefactum est.] Duplici voce timendi, & liquefaciendi, unica Hebræa reddita est. Ps. 57. Ad nihilum adueniunt (Hieronym. dissoluantur) [tanquam aqua decurrens.] Sensus igitur; Qui in amici ærumnis, & calamitate terretur, qui timet proprius ad illum accedere, ne quid sibi mali accrescat è vicino malo; qui languescit in amici languoribus; qui non solum non erigit, neque consolatur, aut amicos facit, immo potius animum adimit. &c.
2 Misericordia aut hoc loco non solum est affectus beneficiendi miseris, sed potius affectus ille, & pietas inter parentes, & liberos, inter fratres, amicos, &c. *La buena voluntad y amistad que se da uno.* Quo sensu Paulus vocabat
Rom. 1. 13. quosdam sine misericordia, sine affectione. Ergo si de amicis, & æqualibus dicatur erit gratia, beneficium, subuentio gratuita, quā alter alteri ex amicitia lege præstare tenetur; sicut. 2 Reg. 16. ab eadem radice dicitur, Hæc est gratia (Hebræicè, misericordia) tua ad amicum tuum?
2. Reg. 16. Prouerb. 3. Misericordia (beneficentia, beneficiendi affectus) & veritas (dictorum, & conuentorū fides, & constantia) [non deserant te, & inuenies gratiā] (gratus eris) & disciplinā bonam (benè, & ingenuè instructus, urbanis, ingenuis moribus habebis) coram Deo & hominibus. Atq. hæc misericordia, & veritas illæ omnino videntur esse, quas Ioannes appellat, opus, & veritatem, cū ait, [Non diligamus lingua, & verbo, sed opere] (misericordia, beneficio præstito) & veritate, quæ verbo, & linguæ respondet, sic re ipsa præstans, ut fueris pollicitus. Qui ergo non diligit opere, & veritate, quæ deserunt misericordia & veritas tollit ab amico suo misericordiam; eodē forte loquutionis genere dixit Ionas c. 2. [Qui custodiūt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquūt; ego autem in voce laudis immolabo tibi,] id est, cultores Idolorum, à quibus nihil boni acceperunt, ingratos se exhibent vero & beneficentissimo Deo, à quo tot bona, amice, beneuole, gratuito, misericorditer in illos collocata sunt; neque rependunt illi gratiam religioso cultu, & pietate; ego autem supplex, & religiosus gratiam referam.
3 *Timorem Domini derelinquit.* Retorquet illud c. 4. Vbi est timor tuus, in ipsum Eliphaz. Næ iste est numinis contectus, qui necessitudinis obliti ad eō me, o amici, laceratis maledictis Magna verò tum beneficentiæ, tum honestæ amicitia laus, ut qui ab illis discedat, à Dei amicitia discedat; & qui non timet amicitiam violare, & amicum lacerare, timorem Domini derelinquat. Nā præcipit Deus ut qui illum religiosè coluerit, obseruet etiam amicum, & proximum diligat. Quare sicut eadem charitas est quæ Deum diligimus, & proximum propter Deum; ita etiam eadem pietas atque religio nos pios efficit erga Deum, & beneficos erga proximum; quare [qui misericordiam tollit ab amico suo,] veram religionem, verumque Dei cultum & pietatem cum charitate coniunctam non habet. Est autem hoc loco, Sadai; ut simul etiam Dei bonitatem erga miseros & ab humano solatio destitutos ostēdat; nam abiicit timorem Dei omnipotentis vberissimi sufficientissimi, qui poterit subuenire egeno suo, & ab omni humana ope destituto: Res diuina bonitate dignissima, ut ligna campi, quæ nullius cultura, & curæ commissa sunt, Deus curet & colat, Saturabuntur namque ligna campi; has videlicet arbores curat & rigat Deus. Hieronymus, Saturabuntur ligna Dei; ergo, quem despiciat humana misericordia, locupletabit diuina.
4 Potest vero esse elegans allusio in his verbis; nam misericordia, de qua diximus, eadem est, quæ sæpè in Scripturis dicitur Sanctitas: & præterquam quod misericordes vocantur sancti; nam est viro sancto digna, & sancti, misericordes sunt; atque plus præstant beneficij gratuiti quam teneantur: qui verò sanctus non est, vix implet id, quod facere tenetur. Sic Ps. 4. [Mirificauit Dominus sanctū suū.] Hebræicè, Me misericordem, piū, beneficū mirabiliter custodiet. Ps. 17. Cū sancto sanctus eris, misericors, beneficus, gratuitus, cum misericorde, benefico, gratuito. Ergo latenter Iob amicos vellicat, de sanctitate

sibi blandientes, cum misericordiam erga suum amicum exuissent: nam viscera impiorum crudelia: de quo vide **Pro. 12. 10.** Greg. lib. 7. c. 11. Reprobos, *inquit*, viscera nesciunt compassionem, &c. Quia verò nomen misericordiæ, pietatis, beneficentiæ per antiphrasim significare solet crudelitatis cuiusdam affectum, opprobrium, improprium, conuiuium gratuitum, & ut ait R. Mardochei, additionem mali, sicut in alia significatione affert additionē boni. Hanc quoque sententiam in his verbis latere vult Vatabl Dissolutio ab amico suo, conuiuium erit; quasi miretur amicos, qui pro consolatione conuiuium in illum iactent: quale autem conuiuium fuerit sequentibus verbis contineri videtur; nimirum, quod misericordia Domini dereliquisset Iob: sed tum sensus, tum contextus hic duriusculus est.

XV. Fratres mei præterierunt me, sicut torrens, qui raptim transit in conuallibus.

- 1 *Frater, & pater in sacro sermone. Illustratus Salomon de vera amicitia.*
- 2 *Quid præterire & quā variè redditum à Vulgato.*
- 3 *Multiplex cum Torrente comparatio. Vallis etymologia ex Heb. 20. Præterire im/misericordiæ est.*
- 4 *Inconstans, & parum fidelis amicitia Symbolum.*

Non solum amicitia legem ab amicis, sed etiam naturæ ius à cognatis & consanguineis violatū erga le conqueritur. Hos enim fratres intelligunt ferè Latini, & Græci: atq. obseruat Philippus, vniuersam cognationē illum detestatam fuisse; nisi fortè nimum strictè ipsi germani, & vterini fratres intelligantur, qui fortè ad acerbiorē dolorem superstites erant. Possunt et, tum hi, quos diximus, tum etiam amici, noti, eiusdem instituti & professionis homines intelligi; quos omnes fratres appellat sermo sacer: sicut Pater dici solet, non solum generis aut sanguinis, sed etiam instituti aut professionis alicuius auctor, & magister. Et quidem vera amicitia quædā est fraternitas, & animorū equalitas, & coniunctio, ut indicatur Prouerb. 17. Omni tempore diligit qui amicus est, & frater in angustiis * cōprobitur. Hebræicè. Frater in angustiis nascetur. Septuag. eleganter, In omne tempus amicus sit tibi; fratres aut in necessitatibus viles sunt, huius enim gratia nascuntur. August fraternitatem hanc de Angelis intelligit; nam sic explicat, Horui angelis: sed quid intelligat non video. Præterierunt me. Verbum, *Bagad*, sæpè noliter transtulit verbo præuaticandi à recto; alibi verò verbo contemnendi, aut spernendi; quare affert contemptum quandam contra ius falsq. & contra debita fidem; cuius significationis vis incredulitatis, & infidelitatis nomine exprimitur Isai. 21. Qui incredulus est, infideliter agit, id est, fraudulentus, dolosus, iuris, recti, fideiq. contemptor, &c. quare hæc omnia huic verbo inesse, derisionem, dolū, falsitatem, fraudem, præuicationem, infidelitatem, impietatem, docet Rabbi Mardochei, quæ omnia interpret rectè complexus est verbo. * prætereundi; per summum contemptū fidem & amicitia legem violant; sanguinis & naturæ coniunctionem contemnentes, præuaticatores, & ab officio recto recedentes. Septuag. despicientiam istam ad ipsos oculos despicientes referunt; nam sic legunt; Propinqui mei non respexerunt me. Polychr. & Olympiod. deiciunt a me oculos, & execrantur.

Sicut torrens. Infidelitatem, & transcursum illū explicat appositā comparatione torrentis, qui cū præcipitatur inter medium montium, pertransit velocissimè. Cæterum similitudo hæc non eodem modo ab omnibus accipitur: Nam D. Tho. Albertus, alijq. Latini tantū attendunt velocitatem, impetumq. decurrendi, & raptim transeundi, & quidem accommodatè ad vocem originalem; nā *Aphak*, non est impetus, ut versio Regia indicat, sed potius aqua, vel riuus, aut torrens cū impetu fluens, ut doctè legit Pagninus; nam *Aphak*, affert fortitudinem, & vehemetiam, imperam, rapiditatem rei, quæ aut cohibetur, & detinetur, ne fluat, aut ne prodar te; aut rei fluentis, atq. decurrentis, fontisve scaturientis. Sed illud elegans est, quod vallis dicitur, *Nachal*, à verbo quod significat hereditare, aut possidere aliquid iure hæreditario, & cū quadam successionis perpetuitate, sicut hereditatē quandam à primogenij institutore ad posteros iure hæreditario deuoluendam. Ita sanè vallibus vñ iure quodā nature attributa aquarū hare-

Misericordia per antiphrasim. R. Mardoc. Vatabl.

Fratres in sacro sermone. Philipp.

Pater.

Pro. 17. 17. El amigo de pruenca, hermano es. LXX. August.

Prætereundi Verbi variè redditum à Vulgato. Isai. 21. 2. R. Mardochei.

** Passaron de largo, sin haçer caso del pobre llagado. LXX. Olympiod. Polychron.*

Similitudo Torrentis. multiplex. D. Thom. Albert.

Regia. Pagnin.

Vallis unde dicitur.

Psal. 103.
10.

D. Thom.

Præterire
ad contem-
plum, & im-
misericor-
diam perti-
nere.

Luc. 10. 20

Ioan. 9. 1.

Chrysost.

Iob. 31. 16.

4

Didymus.

Symbolum

inconstantis

amicitiæ.

Similitudo

amicitiæ cū

Torrente si-

mililitudo.

hæreditas, descendens è montib. & collibus; Sicut Scri-
ptum est; [Qui emittis fontes in conuallib. inter medium
montiū pertransibunt aquæ; & hoc loco, Torrens qui rap-
tim transit in cōuallib. & loquitur] (inquit D. Th.) [ad
similitudinē vna iter agentū cū uno cadente in foueam,
alij præcedunt illo dimisso,] summa celeritate prætereū-
tes, & ad sua cōmoda contententes: sic ait Iob, Me cō-
specto, potius despecto, nulla ope ēt leuissima allata, ad
sua cōmodo & negotia cōtenderunt, nihil de me iuuādo
cogitantes: vel ne tangerentur mearū grummarū cōmise-
ratione, si in me respiciendo & contemplando hærent,
deiectis oculis præterierunt celerrimē: sicut cū multis
[acceptis plagis iacebat semiuuius ille, qui descendebat
à Ierusalē in Hierico, sacerdos viso illo præterijt; simili-
ter & Leuita.] Non sic ille de quo Scriptū est. Præteriens
vidit hominē cecū à natiuitate: nā illos, videntes licet,
prætereūdi cupiditas corripuit, vt cōfestim oculos auer-
terent, ne viderent; quare viso homine præterierunt: at
Christū Iesum prætereuntē, & quasi aliō contententem
oblatis miserimi hominis conspectus detinuit, & ita cō-
stitit, hæsitq. vt per otii videret, & cōtēplaretur. Chrys.
hom. 55. in Ioan. 9. ait [diligenter intuitum, quare præ-
teriens uidit;] nā quos tangit pauperū amor, & tener ille
pietatis affectus, delectat profectō aspectus ipse ærūna-
rū, & cæcos vident, & mutis ipsis nihilq. petentib. respō-
dent, adfunt, subueniunt: at qui neque miserari, neque
mollescere uolunt ad aliorum grummas, omnem naturæ
sensum abnegantes, hi despiciunt, deiiciunt oculos, præ-
tereunt; atque tantum absunt, ut cæcos uideant, ut ocu-
los uiduæ, & miserorū frustra expectare faciant.

Sed tamen Græci, præsertim Didymus in catena, infi-
delitatem illam prætereūdi, & breuissimē exarescendi,
tantū considerant. [Propter inconstantiā, inquit, atq. per-
fidiam torrentis fluctui eorum comparatur similitudo:]
nam putatur torrens à rudib. perennis fluuius, sed tamē
subsequens squalor atque siccitas apertē torrentem in-
dicant: sic improbi amicitiæ larua detracta constantiam,
& perpetuitatem in amando non seruant.

Sed tertio tamen, potest esse elegans cum torrente cō-
paratio in eo; quod optimo & maximē opportuno tēpo-
re deficit: cū .n. hyeme copiosissimis aquis redundet,
cum nulli vsui esse videtur quod tunc terra, arboreque
coelestibus pluuijs abundē perfundantur; at cū æstate
vel viatoribus, vel terræ arenti vsui esse possit, tunc ipse
ēt arefcit: sic sanē multorum amicitiæ, cum opus nō sunt
turgent, & fluctus atque spumas magnificentissimarum
pollicitationum in sublimē tollunt; sed disparent &
euanescent prorsus in aduersitate. At quod alij Iobū cū
torrente comparari existimant, paulo post indicabimus.

XVI. Qui timent pruinam, irruet
super eos nix.

XVII. Tempore, quo fuerint dissipati, pe-
ribunt, & vt incaluerit, soluentur
de loco suo.

XVIII. Inuolutæ sunt semitæ gressuum
eorum, ambulabunt in vacuum,
& peribunt.

1 Latinorum expositio & connectendi ratio. Supplicium eorum,
qui non miserentur pauperis.

2 Hebraizantium varia lectio. Timor eorum obscurus. Irruere quid
proprie.

3 Torrentis similis inconstans amicitiæ. Vacuum quid proprie:
explicatus Moyses.

4 Lectio Sept. Torrentes referunt diuitiarum inconstantiā. In-
uoluti sunt nexus, & interpretationes horum versiculorum.

1

Latinorum

contextus,

& expositio.

Illorum sup-

placium, qui

auertunt o-

culos à pau-

pere.

Atini hæc quoq. accipiūt dicta propter amicos, qui-
bus grauius supplicia comminetur in panā suæ im-
pietatis; Timet (inquit) illi ad me accedere, ne participes
fiāt meorū malorū, sed (quæ Dei est iusta vindicta) i mul-
to grauiora mala incident, sicut & nix, quam pruina, co-
piosior, densior, frigidior est. quare qui timet pruinā, irruet
super eos nix; conuiuet nunc Deus, sed opportuno tēpore
dissipabit, interimetq. miserando exitio; atq. de super in-
calefcente diuinæ iustitiæ sole, dissoluēt, & liquefiet vni-

uersa illorū felicitas. Tortuosis quidē institerūt semitis
& nulla recta ratione defluerunt, vt quorū vita nō fuit
iusta, simplex, & recta, neque eorū vera, sinceraq. amici-
tia, sed infida atq. laruata, & ad sua cōmoda semp attē-
ta: cadent igitur bonis omnib. quorū vitæ exitus vacuus
erit omni felicitate, plenissimusque æterno supplicio.

Quidā Hebraizantes continuant semel capta torrentis
metaphorā; Sicut torrens, vel sicut torrétes, q. timet prui-
nā, & irruet sup eos nix, id est; qui fisci redduntur atq. ni-
grescūt ppter gelu & niuē, quæ cōcrefcūt & congelati:
timere aut, & nigrescere non oīno dissonāt, nā timor af-
fert obscuritatem quandā, atq. nigredinē spiritui, & cor-
dis; & quasi occultationē quandā lucis. & lætitiæ. Subest
.n. hoc loco verbū, *Kadar*, quod tenebras, aut tristitiā si-
gnificat; de quo supra diximus; quare Iere 4. Moerebunt
coeli, idē est, q. tenebrescent, aut nigrescent. Occultatio
aut est et cum huiusmodi tenebris, atq. timore conficta:
& ita hoc loco verbū irruendi, est ppter occultare, & ab-
scondere; quare legunt ēt, Sic torrentes, quos operit nix.
Tygurina, Qui turbidi sunt; ac glacie & niue, q. in eos re-
soluitur, externa quidē superficie congelante & indu-
rescente occultē tunc præter labuntur; ita sanē mei pro-
pinqui, qui congelant, & lapidescunt in meis malis, tur-
bida me fronte toruisq. oculis excipiunt, abscondunt se:
ingruente verò æstate dissipabuntur & liquefient, id est;
nullo mihi tempore viles erunt. Nā sicut torrentes hye-
me congelant, æstate verò dissipantur liquefiunt; sic il-
li in hyeme meæ aduersitatis gelati sunt, & in æstu meo-
rum dolorum exarescunt.

Tum ēt nullā constantiā habēt torrentes in suo alueo
sed vt confluentiū aquarū impetus fert, nunc hanc, nunc
illam semitā sequuntur. In quē sensum aliqui accipiūt il-
la verba. [Inuolutæ semitæ gressuum eorū, Tygurina; cō-
cutiuntur itinera, per quæ feruntur. Vatab. Auertuntur
semitæ ipsorum torrentium. Pagnin. Declinabūt semitæ
viæ eorū.] Sic sanē huiusmodi falsos amicos non sē p co-
dē loco, & alueo inuenies; nā qui hodie ad te currunt, &
confluunt, sequenti die aliō cursum conuertent. Cū verò
torrentes exundāt, & diffuūt distortis semitis, & multis
ambagib. facilē absorbētur, & pereunt in medijs cāpis,
non .n. sunt è genere fluminū, [quæ intrant in mare, & ad
locū vnde exeunt reuertuntur, vt iterū fluāt;] quare ne-
cesse est, [vt ambulent in vacuū, & pereant.] Caiet. hic ni-
mis meteorologicē existimauit, vacuū significare aerem
quasi diceret; Resoluūt in vapores; & abeūt in aerē. Sed
certē originalis vox nihilū, aut inane significat, vnde dī
Genes. 1. [Terra erat inanis, & Isa. 34. Redigantur ad ni-
hilū;] abeūt igit torrentes tadē in vacuū, in nihilū, nulli
vsui sunt, exarescūt amici mei mihi; tū ēt cū consuetum
amicitiæ iter, & aluēū relinquūt, facilē in aperta cāporū
planicie diffuētes absumunt, & multis terræ hiatib. ab-
sorbent, * pereūtq. oīno. Hebræ⁹ apud Caiet. familiari lo-
quutione huc respexit, Ascendēt in vacuū & perdent se.

Tandē Sept. de ipso Iobo sententias has oēs intelligūt
legentes; [Tanquā torrens deficiēs, aut sicut fluctus tra-
sierunt me qui verebantur me, nunc irruent sup me, sicut
nix aut gelu concretū, quēadmodū quod liquefactum est
calore exorto, nō cognitū est quod erat; & ego derelictus
sum ab omnib. perij aut, & exul de domo mea factus sū.]
Eodē modo Polychronius, & Olympiod. aiunt cum tor-
rente Iobum se comparare, propter superioris vitæ sta-
tum affluentem: nam torrentis ea est natura vt modō re-
dundet, modo exinaniatur, & alueus tantummodo squali-
dus relinquatur: fluctus etiam talis est, vt nunquā ma-
neat idem, sed interdum sublimis efferatur atque turge-
scat, nonnunquam vero deprimatur, abeatq. in spumas.

Atque Augustinus tum ex textu, tum ex sua interpreta-
tione hanc sententiam contexuit. [Tanquam torrens de-
ficiens: misericordia enim aliquando inundauit me, &
siccaui; & non fuit mihi fons: aut sicut fluctus transierūt
me, tanquam sint consolationes; potius qui me metue-
bant, nunc irruerunt super me. Diabolus cum angelis
iuis.] Rectē verò diuitias comparat cum aquis. torren-
tis, quem temporis mutatio efficit, neque ulla perpetua
scaturigine, aut fonte manat: tum etiam cum niue, quæ
facilē liquefcit; cum fluit uero, gratum præbet conspectū
& amānam stationem plerisque propter illum confi-
dentibus: si exarescat uero, solus omnino erit: uiatoribus
tantum fabula fit, dicentibus, [Subito defecerunt, perie-
runt propter iniquitatem suam.]

2
Hebraizantes.

Timor eorum
nigredini
similis.

קדר
Iere. 4. 28.

עלם

Irruere quid
proprie.
Tygurina.

3
Torrentes re-
ferunt inco-
stans ami-
cos.

Tygurina.
Vatab.
Pagnin.

Eccle. 1. 17

Caiet.

Vacuum
quid.

תהו
Genes. 1. 2.
Isai. 34. 11

* Pomo en
contraste co-
migo, echa-
ron por otro
camino, y
perdieron se.
Caiet.

4

LXX.

Polichro.

Olympiod.

August.

Diuitiarū
& torrentis
similitudo.

Ps. 72. 15

XIX. Considerate semitas Thema, itinera Saba, & expectate paulisper.

XX. Confusi sunt, quia speravi; venerunt usque ad me, & pudore cooperti sunt.

- 1 Difficilis nexus, & prima connectendi ratio Latinorum.
- 2 Leniores alij contextus.
- 3 Græcorum expositio. Themanita, & Sabai mercatores, eorum qui temporalia consecrantur, symbolum.
- 4 Varia versiculi 21. explanationes. Timor pro clade stupenda.
- 5 Sordida amicorum parsimonia notata.

**Prima ne-
fædi, et in-
terpretandi
ratio.**
Pagnin.
Vatabl.
Isid. Clar.
Eugub.
Falsos ami-
cos pudet vi-
dere mise-
rum.

**Leniores a-
lij contextus
Caietan.**

Dionys.

**Græcorum ex-
positio.**

**Themanita
& Sabai,
mercatores**

LXX.

**Themanita
quos signifi-
cent.**

August.

Variè quoque sententia hæc accipitur ab interpretibus: nam iuxta Hebræum, Pagninus, Vatablus, Isidorus Clarius, Eugubinus existimant nunc etiam agi de torrente, in hanc sententiam; Themanita, & Sabai, qui iter agunt in sua illa regione arenosa, & æstuante, si post vehementem imbrem paulisper expectent, atque deflectant de via ad bibendum, nullos profectò reperient torrentes, nam bibula tellus momento temporis, si quis fuit imber, illum exorruit, & consumpsit; & confundentur, quia sperauerunt (ut quædam exemplaria Latina habent) sic sanè venerunt usque ad me mei amici, sed in tantæ calamitatis atque siccitatis conspectu confusi sunt. Sed sensus hic non valde cohæret cum sequentibus.

Quare sic poterunt melius connecti. Primò, quod indicat Caietan, ut adhuc de suorum cognatorum impietate amplificanda loquatur. Nam exteri Themanita (Eliphaz enim Themanites erat) alij etiam fortè Sabai, qui venerant visuri Iobum, tantæ Husitanorum civium, & fratrum erga Iob inhumanitatis testes, afficiebantur ingenti pudore: vel; Cum destitutus sim à meis propinquis, & familiaribus, sperare me certè oportebat opem amicorum Themanitarum, & Sabæorum; sed illi diu optati & expectati, aut audita fama miserabilis cladis me præ pudore & confusione nolunt inuisere; vel hi, qui iam peruenierunt, velut pudefacti vix me respiciunt, minime que consolantur. Dionysius illud peculiare ait; Tantum abest, ut me consolentur, ut potius pudorem illis afferat mea oratio. Græcorum sententia, atque contextus grauior, & cum re ipsa cohærentior est, quam cum verbis conueniens; cum enim de mutatione sui status ad extremam inopiam verba fecisset, existimant amicos suos hortari ne præsentibus bonis insolescant; O vos (inquit) qui cum Themanitis, & Sabæis mercaturam & commercia exercetis, atque inde compendia expectatis, pecunijs & opibus ne confidite; nam qui in illis sperant, tandem confundentur, & faciliè ad meam quoque inopiam & calamitatem peruenire, deijci que poterunt. Lectio Septuaginta lenius hunc sensum admittit; [Vias Themanorum videte; semitas Sabæorum intuentes, & confusionem debebunt, qui in ciuitatibus & pecunijs confiderunt.] Illos quoque, qui in temporalibus fidunt, significari per Themanitas Augustinus docet; fortè quòd sapientiæ sibi laudem Themanitæ arrogarent, ut quondam diximus.

XXI. Nunc venistis, & modò videntes plagam meam, timetis.

**Tygurin.
Vatabl.**

**R. Leni.
R. Abrah.
LXX.**

TYgurina per paraphrasim sic explicat; [Eiusmodi mihi torrentem planè exhibetis, qui conspectis meis ærumnis, extimuitis:] idem quoque sequitur Vatablus. Sed fortè melius & dilucidius; Illis, qui non venerunt me inuisum, timentes ne opem ab illis peterem, similes vos extimuitis, nam & venistis serò, & videntes plagam meam, timeatis: hunc sensum sequuntur R. Levi, & R. Abraham, & cohæret benè cum sequentibus, fauetq; lectio, Septuaginta. [Nunc autem & vos insurrexistis in me sine misericordia; itaque videntes vulnus meum, timete;] quasi diceret; Hoc potius timendum vobis esset, ne immiserordes erga me sitis, potius quam, ne oneri vobis ego sim. Quod autem quidam hoc loco explicant, [timuitis,] sup-
lo. Pineda in Iob.

ple, ne mihi ob peccata hæc calamitas acciderit, valde absonat. Illud melius, quod indicat Didymus; Si omnis qui peccat vexatur ærumnis, atque ex me huius rei argumentum petitis, ergo & vobis quoque timendum est, nisi fortè vos innocentes esse credatis. Sed si [timor] hoc loco sit stupor, & terror ex magnitudine calamitatis, fortè ille quoque sensus subesse his verbis posset; Cum nunc recens aduenieritis, & externus tantum meæ calamitatis conspectus stuporem vobis attulerit; quid si vniuersæ cladis oculati testes à principio adfuissetis?

Didym.

**Timor pro
stupenda ca-
lamitate.**

XXII. Nunquid dixi; afferte mihi, & de substantia vestra donate mihi?

Frustrà timent alij, frustrà quoque vos timetis; nihil enim à vobis exigo, facultates nullius concupisco ad ea quæ mihi opus sunt; nemini molestus fui, neque deinceps ero. Notat ergo sordidam amicorum auaritiam, & liberalitatem. Illud paulò durius, quod Eugub. Numquid postulavi à vobis munera, ut quasi sim vobis debitor, audaciùs mihi insultetis, & ego teneam audire tacitùs? Illud non incongruum, neque non cum sequenti sententia cohærens, quod ex Tygurina paraphrasi, & Vatabl. annotatione elicitur; Dixi, ut mihi conferatis aliquid, & è facultatibus vestris largiamini pro me munera, ut me liberetis ab hoste, & redimatis me ex manu tyrannorum corumpendo illos muneribus?

**Sordida a-
micorum par-
simonia.
Eugub.**

**Tygurin.
Vatabl.**

XXIII. Vel liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me?

- 1 Hostis unde dicatur. Angustia, & Tribulatio quid: explicatus David & Paulus.
- 2 Robustus quid. Ut variè reddatur à Vulgato.
- 3 Eruiere quid. Quid etiam redimere.
- 4 Varia expositiones; eligitur optima. Tacere quid, & quomodo vertatur à Vulgato. Insus suorum dictorum veritatem tuetur.
- 5 Quid ignorare, cum ad culpam refertur: quid docere.

Septuaginta. [Numquid aliquid vos petij, aut fortitudine vestra indigeo, ut saluetis me de inimicis, vel de manu potentum? Vatabl. nomine hostium & robustorum,] neque Chaldeos neq; inimicos alios, quam tribulationem ipsam intelligit; nam legit; [Ut liberetis me de manu tribulationis:] nam vox originalis, *Tsar*, est angustia, vel tribulatio, aut angustiator, tribulator, hostis, a radice, *Tsur*, quod est obsidere, oppugnare more hostili, vel angustiare, affligere, cuius vocabuli proprietates explicatur Nehe- mia 9. [Dedisti eos in manum hostium suorum, & affligerunt eos;] videlicet obsidendo, & in angustias redigendo: hinc [tribulatio] pro angustia, & arcta rei obsidione, aut mensura. 3 Reg. 22. [Sustentate eum pane tribulationis,] id est, mensura arcta, angusta, stricta: & Psal. 128. [Tribulatio, & (exponitur) angustia inuenerunt me,] id est, arctissima obsidione cinctus sum. Sed ille est præclarus locus Psal. 4. [In tribulatione (quæ angustias affert latitudini & dilatationi contrarias) dilatasti mihi.] Atque eò respiciens videtur dixisse Paulus: [In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur.] Ergo cum hostes Chaldei, aut Sabai nunquam illum obsedissent, non sunt hoc loco hostes obsidentes & in angustias redigentes, sed dolores ipsi & cruciatus, de quibus ipse postea dicit: [Cum dedit me lanceis suis.]

**LXX.
Vatabl.**

**צר
צור**

**Hostis ab
arcta obsi-
dione dictus
Neh. 9. 27.
Angustia
quid.
Tribulatio
per angustias
3. Reg. 22.
27.
Psal. 128.
143.
Psal. 4.
Nucamas
ancho, que
en el mayor
aprieto.**

Robustus verò est hoc loco propriè terribilis, aut formidabilis, atque idem dicitur [Violentus] infra Iob 27. & [Fortis, Psal. 53. & Potens, Psal. 58. & Crudelissimus.] Ezech. 31. atque ab eadem radice Isa. 2. dicitur: [Cum surrexerit percutere terram,] videlicet terribiliter, & formidandum in modum: & Isa. 10. [Confringet lagunculam in terrore,] id est, potenter, terribiliter, ita ut hostes exterreant, penitusq; prosterant. Ergo [robusti] hoc loco esse poterunt, violenti, & crudelissimi dolores, quos patitur: quibus percutitur terribiliter, incredibiliter, ad stuporem usque: quibus non ipse tantum, sed videntes quoque, atque audientes terrentur, & stupefunt.

**Robustus q
proprie.**

צר

**Is. 2. 19. 21.
& c. 10. 33**

R Quia

3 **Ernuere qd.** Quia verò verbum [eruendi,] est propriè redimere, Vatabl. intellexit; [Numquid à vobis petij, vt redimeretis me muneribus de manu tyrannorum? Caetera. vt res meas ab hostibus sublatas pretio vendicetis?] sed praterquam qd id verbum non semper afferat [redemptionem] propriè dictam, quæ pretio & conuentione fit, sed tantum liberationem quandam, vt Exod. 21. [Dimittat eam. Hebraicè, redimat, id est, dimittat liberam, ac si esset redempta. Pl. 54. Redimet in pace animam meam, ab his qui appropinquant mihi,] id est; dum in bello sum, multis me oppugnantibus, antequam in illorum potestatem deueniam, in pace me Deus constituet. fugatis hostibus. Posset ea redemptionis vis retineri in hanc sententiam: Hostes, qui me obfidet, non ij sunt, ex quorum tyrannide pretio, aut conuentione aliqua redimi possim: nemo enim dabit [Pretium redemptionis animæ suæ, & viuet adhuc in finem.]

Psal. 48. 9.

XXIII. Docete me, & ego tacebo; & si quid fortè ignorauit, instruite me.

4 **Philipp. D. Thom.** Hilippus simpliciter accipit: [Redarguite me, si mentior, & tacebo conuictus; & si quid aliud ignoro, vestrum erat errantem corrigere:] sensus valde angustus. D. Thomas iuxta superiora, sic: [Numquid postulauit vt me doceretis, & instrueretis? minimè: quorsum ergo obtruditis importuna consilia egenti homini, sed minimè indigenti, neque postulanti?] sed hoc non decurrit leniter. Germanius & clarius iuxta Septuag. Græcos, & Hebraizantes. Pagnin. & Vatabl. vt nunc quasi ad orationis finem, veritatem suæ orationis tueatur; Si malè loquutus sum, testimonium perhibete; docete me, an alicuius opinionis errore inductus mortem expectem; an non sit optabile cruciatibus liberari: & quidem obmutescam, neque lamentabor, neque vobiscum contendam amplius, cessabo, quiescam, quietus manebo; hæc enim omnia assert verbum [tacendi.] Chryf. aliquantò longius ad vitæ superioris peccata refert: [Quis nam ex vobis me arguet de peccato?] si quid vnquam aut opere, aut verbo offenderim, proferte; neq; solum ex supplicijs coniecturam facite sceleratæ vitæ. Et quidem verbum ignorandi (Sagab) est propriè per ignorantiam & incogitantiam errare, aut peccare, vt Pl. 18. [Delicta] Hieron. errores, alij, ignorantias, i. peccata & delicta per ignorantiam admissa) quis intelligit? & Hab 3. Oratio pro ignorantijs,] id est, pro delictis & erroribus; quam significationem præclare probat, quod ab hac radice dicitur Leuit. 4. [Anima, quæ peccauerit per ignorantiam; & inf. Quod si omnis turba ignorauerit,] id est, si inconsideranter peccauerit: & tunc pro eo peccato præcipitur offerri sacrificium: quare tantum abest à vocis germana significatione illorum sententia, qui ignorantiam hanc pro innocentia, aut vilius peccati conscientia, accipiunt, atque pro illo, [nil conscire sibi, nulla pallescere culpa,] vt potius peccatum & delictum, & culpabilem ignorantiam significet: ergo inquit Iob; Si quid à me inconsideranter, præcipitanterve dictum aut erratum est, vos me instruite; propriè, intelligere me facite; non conuictijs, sed ratione mecum agite. Illud non ineptè obseruat Didym. indicare Iobum, quemadmodum apud mœrentes & ægros amici se gerere debeant: Docete (inquit) me, i. docere debetis, non importunè arguere, & vrgere. Verbum autem docendi potest ex sua proprietate exponi, foecundare auditoris animum doctrina & consilio, instar pluuiæ coelitus cadentis; vnde dicitur imber temporaneus; perfundite itaq; me temporanea & opportuna doctrina, qua refrigerer, qua deferuescat ignis meorum dolorum; sed ne me percussatis conuictiorum turbine, ne tonetis vocibus, & clamoribus, ne fulguretis excandescetes aduersus miserum hominè.

Didymus.

Docere proprie quid.

Deut. 31. 14

Ier. 5. 24.

Ier. 3. 23.

XXV. Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum è vobis nullus sit, qui possit arguere me?

- 1 Detrahere quid, & vt variè reddatur à Vulgato.
- 2 Quid veritas; quid reſtitudo.
- 3 Arguere aliquando ad argumentationem pertinere: vt veritas non reformidet certamen.
- 4 Concinnare ex Hebræo. Vitium inepti argumentatoris.
- 5 Desperare in sacro sermone. Illustratus Ieremias. Varia Hebraizantium & Græcorum Lectio.

Verbi [detrahendi,] quod in fonte est (Marats) significatio incerta est apud Hebræos, quare lōgè diuersum sensum alij eliciunt: pleriq; tamen existimant idem esse, quod roborare, aut fortificare. Ergo ferè Hebraizantes omnes cum Hebræis legunt; [Quam roborata, vel, quam fortia sunt eloquia fortitudinis; vel Quam fortes sunt sermones recti?] quasi diceret; Fortis est veritas; facillè concludunt, quæ vera sunt. At Vulgatus malitiam quandam, molestiam, & quasi falsitatem veritati contrariam videtur in illo vocabulo agnouisse, quare 3. Reg. 2. vertit [maledictionem pessimam quam alij, fortem, seu violentam:] & inf. molestiam loquendi cap. 16. quam alij, violentam:] & eodem ferè respicit lectio Septuag. [Vilia veracis verba. Aquila. Molesta fuerunt verba recti. D. Augustin. Vt video praua veri hominis verba dicitis,] id est: Meis verbis tantum prauis, vilibus, pessimis, molestis detrahitis, cum verissima sint, atque recta; proindeq; minimè acerba videri debeant. Et eleganter hæc omnia vnica interpretatione complexus est Olympiodorus, sic scribens: [Tanquam si diceret, Gravis multis accidit veritas: hoc ipsum vobis euenit: idcirco mea ipsa verba, quamuis vera sint tanquam flagitiosa, ac nullius pretij repudiatis: & indicari quidem existimat, Quando auxilium cunctatur diuinum, licet vera quis dixerit, nullam tamen ei fidem habendam ab auditoribus, quasi ipsa calamitate refutare orationem.] Est enim illud quoque peculiare pauperi ex sua inopia & calamitate malum; vt cum [deceptus sit, insuper & arguatur; loquutus est sentatè, & non est datus ei locus; & dicunt: quis est hic? & si offenderit, subuertent illum.]

Veritatis: vox originalis propriè [rectitudinem] significat, falsitatis & doli expertem; & præterea [iucunditatem,] quæ in plana & recta via solet esse viatorum comes, vt aliquando diximus: quare vterque ille sensus locum habet, quem supra indicauimus, vt orationem suam, & veram esse confirmet, & præterea non acerbam, sed potius teneram, atque mollem, vt quæ ex humano quodam & tenero ægritudinis sensu proficiat.

Cum è vobis nullus sit, qui possit arguere me, id est, nemo possit iure me reprehendere. Septuag. [Neque correptio vestra verbis me sedabit,] id est, vt ait Chrysost. neque vestras ego refutationes reformido, neque in vestra oratione acquiescam: quare non omnino dissonat, si vocabulum [arguendi,] pro argumentandi sumas, vt vulgus solet, & aliquando Scriptura: vt inf. cap. 15. [Arguis verbis eum, qui non est æqualis tibi.] Est verò animi cuiusdam erecti, & nihil sibi conscij, non detrectare argumentorum pugnam; nam veritas illum confirmat, cum falsitas imbecillis, timidaque sit.

XXVI. Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, & in ventum verba profertis.

Concinnatis. Propriè cogitatis, excogitatis inuenire cupientes, quibus me verbis acerbissimis increpare, & compescere valeatis, non verò animaduertitis, quid vobis respondeam, quid rei veritas à vobis & à me exigit; non tam pro veritate disputatis, quam pro vexando; calūnijs, & contumelijs cum homine miserrimo cōtenditis. Est verò hoc inepticulatorum argumentantium peculiare vitium, non attendere quid illis respondeatur, sed in id solum intendere, quid possint ipsi denuò aduersus respondentem regere, & replicare: qui cū loquendo quidem, sed minimè audiendo sint, in illos scriptum est: [Qui prius respōdet, quā audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum.]

Et in ventum verba profertis. Radicem (iaas) sæpè vulgatus vertit [desperare,] vt Ierem. 2. * [Desperavi, nequam faciam,] quasi dicat, actum est, & cap. 18. * [Desperauimus; post cogitationes enim nostras ibimus.] Inde omnes Hebraizantes hoc loco vertunt; [In ventum eloquia desperati.] Tygurina per paraphrasim, [Nunc excogitatis sermones & verba, idque inaniter, quibus me desceptando reputare debetis eloquia eius, qui despōdit animum verba mera & ventum (q. d. An disceptando debetis flocci pendere verba mea, qui animum ab afflictiones despondisse vobis videar? Non sunt parui pendenda eloquia hominis afflicti.)] Alij non participialiter, sed nominaliter vertunt. [In ventum verba desperationis,] i. Spiritu oris

1 **מַרַּאֲטִים**
Detrahere
qd propriè.

3. Re. 2. 16.

Iob 16.

L X X.

Aquila.

August.

Olympiod.

Iulianus.

Eccles. 13.

27. 28.

2

וְיִשְׂרָאֵל

Quid veri-

tas, aut re-

ſtitudo.

Vid. cap. 1.

vers. 1. nra.

56. 57.

3

L X X.

Arguere

argumenta-

ri.

Iob 15.

Veritas nō

reſformidat

aduerſario

rum argu-

mentationes

4

Concinnare

re quid.

וְיִשְׂרָאֵל

A gumetā

tiū vitium.

Pron. 18. 13

5

וְיִשְׂרָאֵל

Ierem. 2. 25

* En nego-

cio acaba-

do y deſaſu-

ſtado no ay

que tratar

mas del.

Ier. 18. 12.

* Ya auem-

os acabado

con Dios; y

echa do por

otro cami-

no.

Tyguin.

Vatabl.

* Deueis de

penſar, que

oris

in hōbre tā oris vestri, ventosa verba profertis, quibus me ad desperationem adigatis, aut desperantis animi conuincatis. Non ineptē nunc Hebræus apud Caietanum legit per interrogationem: [In spiritu verba * affecti fastidio?] nam verbum illud desperandi, non solum curam aut spem alicuius rei à corde remouet, verum etiam contemptum quendam, fastidium, tediumque affert: ventum verò siue spiritum, pro rationali parte accipit, in hanc sententiam: Quæ homo ex desperata ægritudine tædio, & fastidio affectus loquitur, non sunt accipienda quasi ex mente deliberata proficiantur, sed ex dolore & tædio partis sensitivæ. Sed Complutenses re melius perpensa hanc desperationem ad ipsos amicos loquentes referunt, & in hanc sententiam explicant: [Amouetis verba à corde vestro, & sine cogitatione & meditatione, profertis ea in ventum;] instar desperatorum, aduersum me insurgitis fastidiosè, inconsideranter, furenter, acerbissimè mecum agitis. Quem eundem sensum, sed leniorem atque familiorem reddit noster interpretes, cum dixit: [In ventum verba profertis;] quasi diceret; Inanis est vestra increpatio, cui nulla vera solidaque causa, aut materia subest: proinde nihil me mouet; imò potius fastidio inania & ventosa verba, quorum curam & auditum pello ex corde; neque magis curo, quam si aëri dicerentur. Septuaginta. [Neque enim loquutionem sermonis vestri sustinebo:] similis loquutio inf. c. 15. [Numquid respondebit sapiens, quasi in ventum loquens? & Ierem. 5. Prophetæ fuerunt in ventum loquuti:] quod ad inanem verborum iactantiam pertinet.

LXX.

XXVII. Super pupillum irruitis & subuertere nitimini amicum vestrum.

- 1 Irruere venatorum est. Leo incubat præda: explicat. Moyses.
- 2 Subuertere ex Hebr. defensus Vulgatus.
- 3 Animi constantis vultus conspicuus & minimè deiectus, Formula confirmanda veritatis ex Paulo.
- 4 Sedere ad animi tranquillitatem spectans.
- 5 Quid contentio, & quomodo à rixa differat.
- 6 Similitudo in Hebr. calamitas, causa pro effectu. Quid personare.

Psalm. 16. 4.

Psalm. 10. 30.

Leo cadens super prædā Gen. 49. 9.

Regia.

נפח

Irruere aëti ne sumptū. Vatabl.

Subuertere.

Psalm. 7. 16.

Vatabl. LXX.

1 **I**rruitis [super, &c.] Opprimitis vestro pondere, clamore, violentia, contumelijs [pupillum,] cui non sit adiutor: quod valde illiberale est. [Tamquam parieti inclinato, & maceris depulsæ,] quam labentem, & semidirutam viatores omnes diruere, & deicere penitus conantur: forsan sumitur translatio à venatione & præda, super quam se solet prædo, aut venator projicere, vt hominem vel prædam pondere opprimat, & arcè comprehensam elabi è manibus non sinat: sicut de venatore dicitur Psalm. 10. [Inclinabit se, & cadet, super prædā, cum dominatus fuerit pauperum.] Sic dicitur, prædam tenere Leo, cadens, accubansque supra illam: sicut scriptum est: [Ad prædā fili mi ascendisti (nam tribus Iuda in montana terræ promissionis loca occupanda, & expugnanda consensura erat, sicut Leo, qui in montibus venationem exercet) requiescens accubasti vt Leo, & quasi Læpæ, quam suscitare (remouere, abigere à præda, cui incubat) quis audebit.] Fontem legunt Hebraizantes actiue. [Super pupillum projicietis:] & Pagninus intelligit, [Projicietis laqueos:] sed præstat, quod diximus; vel vt significatio verbi (Naphal) actiue accipiatur, pro cadere facere, vt sensus sit; [Irruitis,] idest, vestro pondere impellitis, & cadere facitis: sic enim exigit secunda pars. Nam quod Vatabl. dicit: [Pupillo irascere mini, vel, Pupillum condemnaretis,] nescio vnde confirmari possit, nisi quia, qui cadit, inferior est, & vincitur ab eo, qui illum prosternit & deijcit. Sed illud languet: & non minus displicet, quod Tygurina legit; [Pupillo imponere studeatis.]

Cum secunda quoque parte congruunt, quæ de cadendo, aut irruendo diximus: nam [subuertere] propriè est, circum fodere, idest, fossam facere, in quam decidat: ex verbo legas, [Et fodietis circum amicum vestrum;] nam ab eadem radice dicitur Ps. 7. [Lacum aperuit, & effodit eum.] Ad dolos, & calumnias verborum, & decipulas argumentationum videtur pertinere. Pagninus [Foditis mendacia contra amicum. Vatabl. Foditis, & machinamini fraudes:] Septuag. contumelias, & conuicia interpretantur? [Insultatis contra amicum vestrum,] Hebraismus eleganter no-

ster illuminauit, subuertere, deicere, deturbare in opinionem sceleratæ vitæ, in captiosam argumentandi, & colligendi rationem atque decipulam, in animi despondentis abiectionem, & pusillanimitatem. Cum autem dicit pupillum, & amicum, se significat; vel, vt indicant Vatabl. & Caiet. est sententiæ Auxesis, & quasi argumentatio quædam à maiori ad minus; Qui subuertere nititur amicum, & soldalem, quid non faciet contra pupillum & orphanum?

Hebraismus illustr.

Vatabl. Caietan. Argumentū à minori.

XXVIII. Veruntamen quod cœpistis, explete: præbete aurem, & videte, an mentiar.

In eo, quod semel cœpistis, pergite; neque enim disputationi me subtraho, neque viam præcludo diligenti examini meorum verborum; æquum tantum iudicium vestrum requiro, & attentas atque beneuolas aures. In fonte; [Velitis, & respicite in me,] idest, nolite à vestra disputatione cessare; quod semel voluistis, & aggressi estis, prosequimini; neque enim erubescam. Conflantiam quandam, & firmitatem animi, & vultus minimè deiecti, aut aliud verentis, quod sibi obijci posset, videtur indicare illud: [Respicite in me,] vel, in faciem; fortè illud est, quod nos quoque dicere solemus. *Miradme à la cara, que yo soy, y harè bueno lo que he dicho*: quanquam Vulgatus ad attentionem quandam retulit, cum quis figit in dicente oculos; & propterea reddidit, [Præbete aurem:] quod lectio August. dilucidè dixit: [Nunc autem aspicientes vacate mihi.] Illud autem [Videte an mentiar,] Septuag. quasi commutatis oculis, sic legerunt; [Inspicientes in facies vestras nō mentiar:] non est, quod aliquid subuerear; ingenuè quod verum est eloquar, vobis testibus, audientibus atque videntibus. Ad libertatem orationis, & confirmationem veritatis pertinet illud; [Non mentiar:] nam nescio quid amplius significat, quam si dicas, veritatem dico: vt Paulus ad Rom. 9. [Veritatem dico in Christo Iesu, non mentiar.]

Animi constantia, & vultus minimè deiectus.

August. LXX.

Formula confirmanda veritatis ex Paulo.

XXIX. Respondete obsecro, absque contentione, & loquentes id quod iustum est, iudicate.

Si quid respondendum, & obijciendum habetis, libenter audiam, propriè ex Hebræo, conuertimini, aut, reuertimini. Septuag. Sedete obsecro, & non sit iniustum, et rursum iusto ad estote. Fortè enim indignabūdi discessum parabant, aut irati surrexerant discessuri: quare illos inuitat ad promouendam disputationem: quanquam Olymp. & Polychron. existimant perinde esse ac si diceret; Vos ipsos meorum verborum iudices constituo. Didymus, illud, [sedentes,] ad fermocinandum vacuum attentumque animum, & inquirendi cupidum significare existimat.

Absque contentione. Hebraicè; [Non sit iniquitas.] Sept. [Non sit iniustum:] nihil per contentionem, aut iniquum contradicendi studium à vobis dicatur, aut statuatur: & quidem sapienter à Latino interprete dictum est, [absque contentione.] Nam quid iniquius, quam veritatem oppugnare? & si ille iniustus est teste Apostolo, [qui veritatem detinet:] quid, qui illam opprimit, lacerat, conuellit? Contentionem autem interpretes dixit, quod res de disputatione, argumentis & responsione esset: est enim contentio in verbis, aut disputatione cum impugnatur veritas. Vt Theologicum Diuo Thoma definiunt. 2. 2. q. 38. art. 1. Vel, vt Ambr. [Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris:] & q. 41. eo distinguitur contentio à rixa, quod illa sit in verbis, hæc in factis, & à Græcis appellatur *Longomachia*: & quidem sic indicatur à Paulo scribente ad Timoth. Noli contendere verbis; ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Rursum idem Apostolus hanc contentionem cum iniquitate coniungit, perstringens garrulos Iudæos veritatis impugnatores. [Qui sunt ex contentione, qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati.]

Et loquentes (propriè, reuertentes, idest, disputationem instaurantes) quod iustum est iudicate, idest, me iustificate; me à vobis iustum & innocentem iudicari oportet: quotiescunq; in iudicium & examen me vocaueritis, semper iustus inueniar; propriè: [adhuc iustitia mea:] vel sic iustifico meam causam, & controuersiam.

LXX.

Olympiod. Polychr. Didymus. Sedere ad animi tranquillitatem pertinere.

LXX.

Rom. 1. 18. Contentiois vitium.

D. Thom. Ambros. Contentio quo differat à rixa.

Λογωμαχία 2. ad Tim. 2. 14. Rom. 2. 8.

XXX. Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

6 *Stultitia qd in Hebræo.* **וְלֹא תִּפְגַּעַתְּ בְּלִשָּׁנִי מִלְכָּא** *Personare.* **וְלֹא תִּפְגַּעַתְּ בְּפִי מִלְכָּא** *Mich. 7.3.* **וְלֹא תִּפְגַּעַתְּ בְּפִי מִלְכָּא** *Psal. 51.4.* **וְלֹא תִּפְגַּעַתְּ בְּפִי מִלְכָּא** **וְלֹא תִּפְגַּעַתְּ בְּפִי מִלְכָּא**

I *Niquitatem.* Nihil quod à me iniquè dictum sit, nihil contra ius, aut contra diuinum numen. [Stultitia] *Ha-* *noth,* calamitates, infortunia, contritiones, aliquod verbum stultè prolatum, propter quod plagis, & supplicio dignus sim; de qua voce diximus supra: admodum enim variè redditur à nostro interprete. Sed aliquando quidem ad linguæ vitium refertur, cum latens in corde iniquitas, aut prauum desiderium, aut effrænata cupiditas ore & verbis se prodit, & per stultitiam, & temeritatem in lingua, & faucibus personat: vt Micheæ 7. [Magnus loquutus est desiderium animæ suæ:] quo loco eleganter dixit Tygurina: [Magnus corruptelam animi loquitur.] Sed ne quis hunc locum ad aliam radicem pertinere asserat, præstò sunt alij ab ipsa nostra radice. Psalm. 38. [Qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates;] stultè, & temerè de insidijs struendis, & morte patranda locuti sunt. Sic enim Hieronymus legit, [insidias.] Psalm. 51. [Iniustitiam cogitauit lingua tua. Hieronymus. Insidias cogitat lingua.] Ergo stultitia, quam Iob negat in faucibus suis [personare,] sunt verba per stultitiam & temeritatem prolata, quæ latentis prauitatis, atque malitiæ aut prauis corruptique erga religionem animi indices sint. Sed ex originali alius sensus elicitur, nam pro [personare] est, *Bin,* quod est prudenter agere, vel intelligere: quare propriè legas: [An fauces, vel palatum meum non intelliget?] non sentiet calamitates & tribulationes? fieri non potest, quin dolens conquerar: quin pars sensitiua, quæ dolorem & amaritu-

dinem refugit, non afficiatur sensu calamitatum. Septuag. [An fauces meæ non intellectum meditantur?] Non itaq; stultesco, dum in faucibus meis gemitus & lamenta personant; nam ad præscriptum rationis gemo, & suspiro.

Et quidem non semel Scripturæ, linguæ, faucibus verbis tribuunt, quod mentis & intelligentiæ proprium est, videlicet meditari, aut intelligere: idque duplici de causa. Primum, quod magna sit rationis, & orationis cognatio: quare quæ mentis expertia sunt, eadem facultate sermonis carent: tum etiam, quod sermo meditatione indigeat, & multa consideratione dicendorum præuia: hinc illud: [Lingua mea meditabitur iustitiam tuam,] idest attentè, sapienter, non temerè, neque stultè de diuinis loquar. Simile id Iosue 1. [Non recedat volumen legis ab ore tuo, sed mediteris in eo diebus ac noctibus:] idest: ita mediteris, & cogitabis assiduè, vt ex ipsa quasi cogitatione, & attentione mentis efferuescente redundant, & ebulliant in ore verba. Et sapientia sic suas leges atque præcepta haberi pro torque vult. [Liga ea in corde tuo iugiter, & circumda gutturi tuo;] videlicet vt verba, quæ in gutture formantur, fiant ad præscriptum sapientiæ, & illius regula, & mensura circumscribantur. Altera verò causa, quod in vniuersum cum aliquid prudenter, & sapienter agitur ex præscripto rationis, tunc ratio & consilium dicitur inesse ipsi rei per quam fit. Sic intellectus manibus tribuitur, vt illud Genes. 48. Iacob [commutans manus benedixit filiis Ioseph;] propriè ex Hebræo legitur: [Intelligere fecit manus suas;] quod Onkelus doctè explicat: [Prudenter egit manibus suis:] ac si ipsæ manus mysteriorum conscia essent. Similiter Deus dicitur populum suum deduxisse: [In intellectibus manuum suarum,] idest, sapientissimis, & mystereis actionibus. Sic etiam fauces aut stultæ, aut intelligentes sunt,

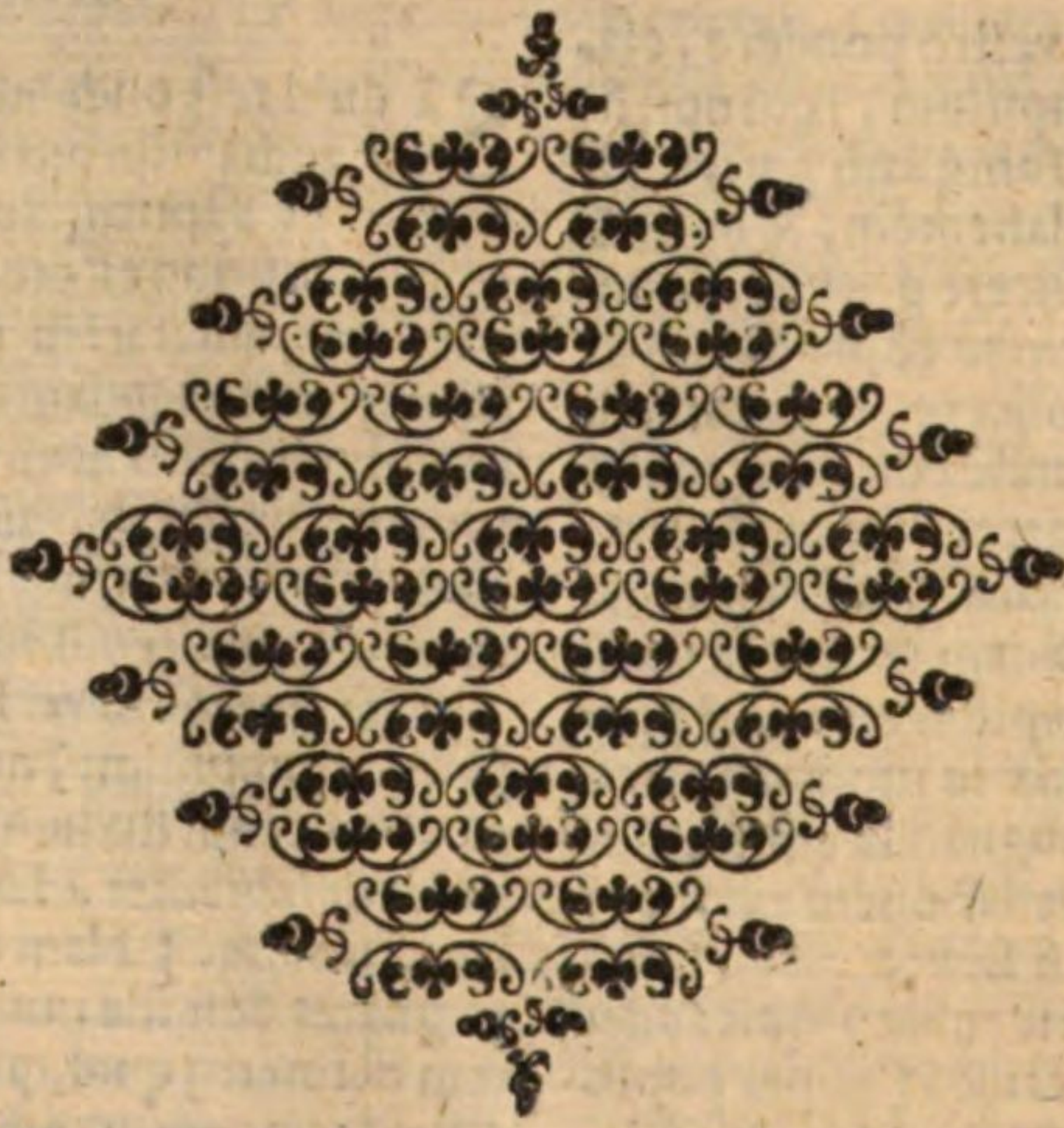
LXX.

Ios. 1.8.

Prov. 6. 21.

Gen. 48. 14.

Ps. 77. 72.

NOTATIO RERVM PARAPHRASIS CAPVT SEXTVM.
 INSIGNIORVM,
 quæ in commentarijs fusiùs
 explicantur.

CAPITIS
 PRAECEDENTIS.

V M Eliphaz oratio postulare videretur, vt eius, quæ in se erat fidei atque pietatis rationem lobus redderet, atque obiectionibus propositis satisfaceret; in fractus, constansq; animo, atque bona conscientia erectus sic respondet. Optarem sanè, vt si quæ vnquam admissi errata, a quibus diuini numinis indignationem aduersum me commerui, nunc cum grauitate simul meorum cruciatum æquis lancibus expenderentur; vt cum omnibus perspectum esset calamitates meas præponderare; non secus quam ingentem arenæ maris cumulum compositum cum re leuissima, nemini iam dubium esset, quæ patior, non esse meorum scelerum supplicia. * Neque verò lamenta hæc mea, atque suspiria, nuper ex dolenti pectore emissa, propter quæ suspicionem de me concepistis b iracundi & indignantis hominis, tam leuiter iactata sunt, vt doloris acerbitas & grauitas grauior non sit, quam quot in littore exaggerari possunt c arenæ cumuli. Quæ enim peccata tam grauiã vnquam patrãrim, vt grauissimam ægritudinem, & animi commotionem, irati & furentis maris instar, perferre nunc cogar, omni pondere & mole grauiorem; quin & vos aduersum me indignamini, & excandescitis, quòd vobis visus fuerim aduersus Deum temerè & insolenter indignari. Sed nullus, o amici, aduersus Deum irati, atque impatientis animi ardor, quin potiùs incredibilis animi dolor, & acerbitas, gemitum & voces has querulas ex meo pectore extorquent. Est enim mea calamitas, multarum rerum acerbissimarum accessione incredibiliter exaggerata, vt quæ d subita & inopinata, & quasi per insidias parata, atque quasi ex alicuius hostis prauitate, & concepta in me malitia profecta fuerit. At vos iniqui profecto rerum æstimatores, & ponderatores videmini; & e aurium, quod homini concessum est, veluti bilanciũ iudicio, nõ tam vim atque sententiam, quam inanem meorum verborum sonitum ponderare. Atqui (o amici) cogitare debuissetis, licet quidem poenæ sint f pondus, quò scelus admissum, quasi in altera lance positum leuatur, & extenuatur; tamen nihil esse in me tam graue scelus, quòd illi respondere ex æquo possit; tum etiam lamentationes & gemitus, quasi pondera quædam esse, quibus doloris grauitas & acerbitas leuari & extenuari possit. Neque verò ea omnia loquor, quæ g dolor subministrat: multa deuoro, atque supprimo, quòd dicendi facultatem ægritudo mea superet; vnde mihi noua doloris ratio accedit.

Sed heu me miserum, quem Deus potentissimus atque fortissimus vastator, cuius potentia nemo resistere potest, mille acutissimis h sagittis confixit, profundissimisque vulneribus, & intimos viscerum recessus penetrantibus, quasi per occultas insidias, instar sagittarij ali cuius sæuissimi, transfixit. Sed quid ego sagittas dico? fulmina potiùs ardentissima; hæc enim ille à benè curuato arcu nubium pro sagittis eiacularur. Hæc in me sunt, vt qui solus ipse noui, qui plagas à Deo inflictas meo corpore excepi; vos enim, o amici, integris viribus & bona valetudine, quasi de plauastro loquimini: philosophaminiq; liberius in meis ærumnis; at ego vehementissimè crucior: nam cum penitus spicula Omnipotentis in meis visceribus, & pulmonibus defixa hæreant, nullumq; extractum sit, vt aliquod vulnere remedium quæreretur; neque vilis iactus fortissimi illius brachij à me aberrauerit, sed me omnes collimant; accedit etiam, quòd cuspides omnes inflammatae & ardentes videntur, vt quæ tinctæ sint lethali aliquo veneno; ita vrò, & ardeo, exauriorq; totus sanguine è vulneribus profluente, & aperto conscissoq; pectore, non ore tantum, aut naribus expiro. Ergo cum ita meo sanguine i ebria, obrutaque sint sagittæ, & madeat, aut potiùs natet ferrum, sitio ego, & exugor, penitusq; conficior miser. Quid, quòd non solùm præsentibus malis, sed aliorum etiam grauissimorum impendentium timore discrucior? ita vt vndiq; terroribus & metu obsideat, velut hostium immanissimorum exercitu oppugnatus; nam non aduenturæ solùm, sed præsentis etiam ægritudines & cruciatus incredibili sua magnitudine me deterrent; nec non terribile spectaculum cunctis me mortalibus efficiunt.

Quòd si dolores alij à me suspiria & gemitus non extorquerent, at sola fames clamare vehementius cogeret. Nec vitio mihi tribuendum, quòd famescens brutis, onagro videlicet (i qui famescens frequenter, vehementerq; rudit) & boui condonatur, vt rugientibus præ fame intestinis, vocem atque rugitus edant. Si verò post suspiria atque clamores, aliquid tandem mihi cibi apponitur, mirum est, quàm sit insulsus, inconditus, amarus, frigidus; vt etiam famescenti homini stomachum moueat. Quòd si urgente fame sumere velim il

R 3 la,

a Difficilis huius sententia & Bilancium prima Latinorum expositio tractatur. vers. 1. 2. 3. nu. 1. & 5.

b Altera Græcorum expositio expenditur nu. 2. & 6.

c De arena generatione, & significatio. ne; & proverbialibus ex illa locutionibus, quadam ex sacris & prophanis. vers. 3. nu. 7.

d Calamitatis significatio accuratè expenditur ex Heb. vers. 3. nu. 3.

e De nomine aurium, & vt bilanciũ similes sint, & de audiendi doctrina & præceptis quadam. vers. 3. nu. 4.

f Allegoria grauitatis peccatorum relatione ad diuina iustitia trutinam, et poenarum pondus ex altera parte respondentium. vers. 3. nu. 5. Nec non etiam de suspirijs & gemitu, quò eleuatur ægritudinis grauitas. nu. 6.

g Vt dolor absorbeat, & precipitet verba, ex Originali & Hebraizantibus non pauca. v. 3. nu. 8.

h De Dei sagittis, quam sint, & vt colliment semper, & fixa habeant in scopulo. vers. 4. nu. 2. 3.

i Vt Sagitta bibant & inebrientur sanguine, rubei vini simillimo, & vt cades hominum vindemiam referat, quadam ad SS. intelligentiam opportuna. vers. 4. nu. 5. 6.

j De onagri natura, fame, siti, ruditu, cum ex sacris tum ex prophanis multa. vers. 5. nu. 2. 3. 4.

¹ Respondens autè lob dixit;

² Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in statera.

³ Quasi arena maris hæc grauior appareret; * vnde & verba mea dolore sunt plena.

⁴ Quia sagittæ Domini

in me sunt;

quarum indignatio ebibit spiritum meum;

& terrores eius militant contra me.

⁵ Numquid rugiet onager, cum habuerit herbam? aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit?

6
Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?

7
Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.

8
Quis det ut veniat petitio mea; & quod expecto tribuat mihi Deus?

9
& qui coepit, ipse me conterat: soluat manum suam, & succidat me.

10
Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat; Nec contradicam sermonibus Sancti.

11
Quæ est enim fortitudo mea, ut sustineam? aut quis finis meus, ut patienter agam?

la, ad quæ quondam nauseabam, vix necessarius ad victum cibus suppetit: non frustra itaque conqueror; nam hoc in omnium animantium natura positum est, ut si vel famescant, vel mali aliquando quidpiam patiantur, inarticulatis & rudibus vocibus, & qua possunt ratione significent; ego verò non gemere tantum, sed illum cibum, qui mortalium palato amarissimus est, mortem (inquam) expetere compellor; interim alij leuioribus compulsi malis clamare permittuntur. Si enim quis in cibum insulsum, aut malè conditum, aut amarum, aut veneno infectum incidat, subito clamore conqueritur, & voce atque gestu auersatur, nisi illum dira fames cogat sumere amara pro dulcibus: me verò infortunatissimum, cui grauissimè laboranti per meos ipsos consolatores non liceat gemere, cum his miseris acerbissimis pascor, & exaturer, quas quondam firmus & valens fastidirem. Sed illud te monitum velim, amice Eliphaz, ut qui amicitie officium te præstare & colere profiteris, m. salem coamas: insulsa enim, & nullo prudentiæ sale condita consilia, grata & suaui, imò & salutaria esse, ægrotantis præsertim palato, minimè possunt. Sed Sal tamen parcè & moderatè, adhibendum, ne ærumnosum & dolentem hominè nimium acerbè & inhumaniter pungas; sed potiùs sali oleum addas, instar medici humanissimi atque prudentissimi, quo ægrotantis animi acerbicatem & animi morbos cures, & lenias; ne sapiens cum videaris, insulsum & fatuum sal iure haberi possis: præsertim, cum ego ad mearum calamitatum leuamen, nulla valde exquisita remedia possit, sed quocumque vel leuissimi solatii adminiculo contentus sim, cuiusmodi pauperibus & tenuioribus hominibus, sal esse solet, necessarium quidem, sed facillè parabile palati irritamentum, & non nisi pauperum condimentum. Nam neque delicatissimus cibus, quale est lacteum & molle albumen, cui sine sale comedi potest; quanto minùs poterunt molestissimæ & insulsißimæ acerbicæ sine villo condimento deuorari? Sed si insulsum & fatuum me vos è contrario existimetis, quòd paulò concitiora verba loquar & à prudentiæ sale, & condimento imparata, mirari profectò minimè debetis; nam qui insulsum habet saluam, & linguam, insulsum expuit; qui amaram habet linguam, amarum & biliosum excreat. Sic sanè ego mihi ipsi non dulce sapio: neque suave oleo; o inficio enim grauissimo halitu, leonino per simili, quæ mihi apponuntur; & qui amarefcam totus, dulciora non possum pectore promere; enim verò quæ nunc loquor, vix quondam auderem ore contingere, ac ne cogitare quidem. At vi doloris ad loquendum vel inuitus, & dolens adigor, sicut etiam (inuitus licet) excipere & deuorare cogor importuna consilia meorum amicorum.

Sed ad tot tandem malorum solatium aliquod, ab ipso meo iudice, ne quid contra ius & æquum postulasse videar, summis contendendo precibus, spero etiam anxius atque sollicitus, ut qui me semel conterere & tundere cepit, penitus conficiat; neque me diuturniori supplicio excruciet: opto enim illi, cui meæ ærumnæ semel p. placuerunt, nunquam non placere, neque dolens & decumbens solum, sed mortuus etiam gratus, & obsequens haberi. Soluat igitur, atque expediat manum suam, liberè quoquo versus coniciat, & verfet; videtur enim hæcenus se gessisse in me cadendo instar hominis abbreviatam, aut colligatam habentis manum: libero itaque, & expedito brachio me confodiat; sentio enim, quisquis ille sit, cuius miser ego manu atque gladio iam diu vulneror & tundor, impeditam & ligatam illam esse. Ergo sic me ille vulneret, omnemque meum sanguinem profundat, ut mea illi mors lucro alicui, aut verò voluptati existat. Hoc igitur solatio, interim dum me dolores vrunt, incalefcerem, & animos, viresque colligerem, si cruciatuum magnitudo certam mihi mortis spem allatura esset. Scio enim dum isti dolores me, velut q. parturientem, excruciant, fore ut tandem salutis & incolumitatis spiritus, vitæque alterius requies atque tranquillitas parata mihi sit. Nulla igitur mei r. commiseratione retardetur: nam si moriar, liber & securus à peccandi metu euadam, nunquamq; deinceps Dei voluntati repugnabo, ut qui ex huius vitæ, & mortalium conditionis inconstantia recesserim. Valde videlicet meæ imbecillitati timeo, ne me à pietatis studio doloris acerbitas, vel latum vnguem dimoueat; cum itaque adhuc non peccauerim, nollem à mea vitæ innocentia recedere; quamvis spes mihi firma sit, fore, ut nunquam Deo contradicam. Non est igitur, cur s. mortem timere debeam; sed potiùs est cur constanter petere atq; expectare illam possim: quam cum mihi tandem infligere voluerit Deus, tantum abest, ut illam deprecari paratus sim, ut pro magno potiùs beneficio sim habiturus; sanctus enim qui esse studeam, a sancto & purissimo numine nihil iniqui, aut parum mihi vtile accipere possum.

Et certè rem expecto neque longè distantem, neque valdè difficilem; nam vitam per se breuissimam in arctissimas angustias redigunt acerbissimi, quos perfero, cruciatus, quibus sustinendis par esse non possem, nisi me r. precandi studium & assiduitas, atque diuina gratia corroboraret: atque (humanum etiam aliquid arbitratus) gemitibus interdum & lamentationibus indulgerem: nam neque laborum meorum finem, quando futurus sit, scio, ut ea cognitione & spe me

m De sale ad correptionem, & ad sapientiam relato peculiaria quadam. v. 6. nu. 6. 7.

n Hebraeorum lectio de cui albumine, aut vitello pro insulsa salina late tractatur, & illustratur. ver. 7. nu. 8.

o Quid illa graueolentia halitus, quæ Septuaginta legunt; & ut anima leonina virulenta sit, ex sacris & profanis nonnulla. v. 7. nu. 10.

p Ut verba huius sententia afferant voluntatis quandam voluptatem, & quamdam cupiditatem inexplebilem quæ Deo nostra ærumna placeant, & ingenti lucro existant. ver. 9. nu. 2. & 4. & ut in medijs cruciatibus se probat Dei benignitas. nu. 5.

q Afflictum, parturire spiritum salutis, dummodo patienter perferat, indicatur cum utilitate. ver. 10. nu. 2.

r Ut Dei misericordia resplendeat, siue cum mortem infert, siue cum vitam tueatur. ver. 10. nu. 3.

s Ut mors segnis & timida, utpote inermis, accedat ad virum iustum. ver. 12. nu. 4.

t Ut humana imbecillitas precum & diuina gratia robore, grauissimas ærumnas perferre possit, quadam ex sacris. v. 11. nu. 1.

ad patienter sustinendum confirmem. Non enim alium foelicitatis temporalis finem, vel expecto, vel oblatum etiam acciperem: quicumque enim sit vitæ arduosissima istius exitus, vitæ ipsi antefendus meritò est.

Quippe non ego saxus ferreusve, aut sine sensu sum, ut tam vehementer percussus neque sentiam, neque ingemiscam. Et quidem illa, quæ sensus expertia sunt, lapides atque metalla, ictum & mallem respuunt & ad leuissimum contactum, quasi conquerantur, tinnunt; ego verò qui mollior sum, qui ex fragiliori testa compactus, testus & luteus, penè iam contractus nullam doloris & sensus vocem emittam.

Vires me iam planè deficiunt; cum enim (quod verissimè affirmabo) minimè sim pusillo, aut abiecto animo, tamen longè inferior sum ægritudinis magnitudine, & acerbitate, & quod mihi reliquum esse poterat, diuinum auxilium desidero; * nec non veræ amicitiae & necessitudinis in ipsis meis propinquis, & familiaribus officium requiro: video enim humanitatis legem aduersum me violatam esse; & qui maximè constantes esse debuissent in me iuuando, & subleuando, hi primi à me dilapsi sunt.

Si quid autem in lege prudentiæ, aut comitatis ego vnquam peccauissem, grauitè dolenti, & ab omni amicorum ope homini destituto condonandum erat. Qui verò non solum frigent, & languent, ubi ardenti erga amicum charitate opus est, sed etiam amicorum suorum malis territantur, & longius fugiunt, ne quid mali è vicino malo participant; & qui misericordiæ & pietati nuncium remittunt; hi profectò Dei timorem grauius comminantis supplicia fraternæ, veræq; amicitiae desertoribus, à se abiecerunt; neque Deum diligit, qui proximum non diligit; neque * sanctus esse potest, qui misericors non sit.

Sed illud mihi acerbius, quod naturæ etiam iura erga me violata video: nam vniuersa mea cognatio me detestatur; & cum me vident, sanguinis & naturæ coniunctionem contra naturæ iura contemnentes & abnegantes, à me oculos deiciunt, atque hominem miserrimum execrantur; velocissimeque prætereunt, ad sua quicquæ negotia, & commoda contendentes, ne vlla mearum ægritudinum, si in me diutius oculos figere voluissent, commiseratione tangerentur. Cumque à me instar torrentis, qui raptim transit in conuallibus, dicto citius dilabantur; illa etiam re torrenti perfimiles eadunt; quod sicut torrens hyeme, cum opus non est, aquis redundat, æstate verò arefcit, & squalet, ita istorum amicitia, cum opus mihi non erat, turgebat, & fluctus atque spumas magnificentissimarum pollicitationum in coelum tollebat: sed cum in æstu mearum ærumnarum ad illos confugio, fugiunt illi, excedunt, euanescent.

Cæterum, in tantæ istius impietatis, & inhumanitatis poenam fiet profectò, ut qui timent propius ad me accedere, ne participes sint meorum malorum, in tantò grauiora mala incidant, quantò nix copiosior, & densior est pruina. Conniuet nunc tantisper Deus; sed tarditatem supplicij grauitate compensabit, atque oportune illos dissipabit: & incalcescente atque ardente diuinæ iustitiæ sole vniuersam illorum foelicitatem, quæ nunc ærea, & solida videtur, liquefaciet, atque diffundet. Tortuosis, & inflexis alueis defluerunt, ut quorum amicitia & vitæ ratio recta non fuerit; sed illorum vitæ exitus omni foelicitate vacuus erit. Interim, sicut & torrentes quos nix operit, & glacie ac nive liquecente turbidi redduntur, externa facie congeliente & concrecente, occultè præterlabuntur: ita mei propinqui, dum ad meas miseras indurefcunt, & turbida, toruæque me fronte excipiunt, cum præsentès sunt, & vix me conspecto sese propriunt; ita nunquam illi mihi oportuni, aut commodi erunt: nam in mearum aduersitatum hyeme congeliant: & in æstu meorum dolorum dissoluuntur & exarescunt, nulla sanè in vita constantia vitæ, neq; amicitiae stabilitate seruata, instar torrentis, qui, quò fert aquarum confluentium impetus, nunc hanc, nunc illam semitam aut efficit, aut sequitur. Neque non ego torrenti simillimus sum; nam quondam bonorum omnium, atque diuitiarum affluentia redundabam: nunc in summa siccitate & squalore tabesco.

Et quidem ut Themanitæ, & Sabæi, dum iter faciunt in sua illa arenosa & æstuante regione, si post vehementem imbrem, tantisper siti compulsi de via deflectant ad bibendum, nullos iam torrentes reperire poterunt. (Nam bibula tellus momento temporis exorbet quamcunque confluentium aquarum vim maximam) & confusi pudibundique recedunt; sic sanè amici mei, qui ad me consolandum venerunt, tum etiam alij, qui ex remotis prouincijs ad hoc miserandum meæ fortunæ spectaculum confluxerunt, confunduntur, & pudescunt dum in me oculos conijciunt, atque contemplantur hominem à suis fratribus, propinquis, & vniuersis denique, quorum intererat mihi adesse, neglectum, atque derelictum. Cum verò nihil mihi reliquum esset, quàm ut sperare possem aliorum Themanitarum, & Sabæorum auxilium; illi certè aut rustico pudore detinentur, ne me inuisant; aut qui iam adsunt, importunè me consolantur, ut qui à me per contemptum, & ludibrium oculos deiciant. Sed, &

¹² Nec fortitudo lapidum fortitudo mea; nec caro mea, ænea est.

¹³ Non est auxiliū mihi in me; * & necessarij quoque mei recesserunt a me.

¹⁴ Qui tollit ab amico suo misericordiam,

timorem Domini derelinquit.

¹⁵ Fratres mei præterierunt me,

Sicut torrens, qui raptim transit in conuallibus.

¹⁶ Qui timent pruina, irruet super eos nix;

¹⁷ Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt; & ut incaluerit, soluentur de loco suo.

¹⁸ Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum; ambulabunt in vacuum, & peribunt.

¹⁹ Considerate semitas Themanitæ, & expectate paulisper.

²⁰ Confusi sunt, quia speravi; venerunt quoque vsque ad me, & pudore cooperti sunt amici,

U De misericordia affectu accurate describitur, & de laude vera amicitia. vers. 14. nu. 2. 3.

X Ut sit idem Misericordia & sanctitas, rursusque Misericordis, & sancti nomen in sacro sermone. vers. 14. nu. 4.

Y Ut iusti oculos in ærumnosos defigant, ut impij auertant & prætereant, oportuna ad mores consideratio. vers. 15. nu. 1. 3. 4.

Z Torrentis ad inconstantem amicitiam fusior allegoria tum ex re ipsa, tum ex Hebraeorum lectione. vers. 15. nu. 3. & 4. & vers. 18. nu. 3. & vers. 20. nu. 1.

²¹
Nunc venistis, & modò vi-
dentes plagam meam, ti-
metis.

²²
Nunquid dixi; afferte mihi,
& de substantia vestra do-
nate mihi?

²³
Liberate me de manu ho-
stis, & de manu robustorum
eruite me?

²⁴
Docete me, & ego tacebo;
& si quid fortè ignoravi, in-
struite me.

²⁵
Quare detraxistis sermoni-
bus veritatis,
* cùm è vobis nullus sit, qui
possit arguere me?

²⁶
Ad increpandum tantùm
eloquia concinnatis,
* & in ventum verba pro-
fertis.

²⁷
Super pupillum irruitis; &
subvertere nitimini amicū
vestrum.

²⁸
Veruntamen quod cœpi-
stis, explete:
præbete aurem, & videte,
an mentiar.

²⁹
Respondete obsecro, absq;
contentione, & loquentes
id quod iustū est, iudicate.

³⁰
Et non inuenietis in linguā
mea iniquitatem; nec in fau-
cibus meis stultitia perso-
nabit.

amici, vos admoneo, ne præsenti fortuna insolescat: & qui cum
Themaniis atque Sabæis mercaturam & commercia exercetis, pe-
cunijs ne multum fidite; confundentur enim tandem, qui in illis spe-
rant, & facile ad meam quoque inopiam deuolui poterunt.

Venistis itaque serò ad me consolandum, ne in recenti mea cla-
de, & egestate aut opem, stipemve à vobis emendicarem: & nunc
quoq; vobis ipsis, ac vestris crumenis timere videmini, dum meam
indigentiam vultu minimè benigno conspiciatis. Sed securos vos, &
sine timore esse volo; nihil enim à vobis exigam; neque vilius sanè
facultates concupisco ad ea, quæ mihi opus sunt: neque verò efflagi-
tabo, vt largiamini pro me munera, quibus me ab hostibus & tyran-
nis redimatis. Nihilque præterea quidquam vobis debeo, vt quasi
pretio conductus, debeam multus, & patientissimus auditor vestra
probra patienter excipere. Nunquid igitur vestra fortitudine indi-
geo, vt vel à potentissimis hostibus, vel ab his grauissimis ærumnis,
& tum animi, tum corporis angustijs, quibus premor, liberari pos-
sim? Sunt enim eiusmodi, vt non solum vobis, sed etiam mihi ipsi,
cui magis familiares sunt, formidabiles & stupendi existant: à quib.
nullo pretio, aut conuentione redimi, eripive potest miser homo.

Quod si quidpiam minùs verè asserui, redargui paratus sum: ego
verò neque existimo me vlla falsa opinionis persuasione aut vobis
repugnasse; neque vilo errore deceptum meis votis atque verbis
mortem expetisse. Sed si quid à me inconsideranter, & præcipitan-
ter aut dictum, aut erratum est, a benignius admonete; neque con-
uitijs, sed ratione mecum agite: nam ægrotantem, afflictumque ho-
minem, leniter docere, non acerbius pungere debetis; oportuna do-
ctrinæ rore perfundere, non tonare & fulgurare: veritas enim, quan-
tumuis lenissimè & submissè à vobis proposita, fortissima est: ea-
demq; quamuis ab homine imbecillo pronunciata, non facile à vo-
bis deiici, aut superari poterit.

Quare frustra verissima mea dicta repudiatis, cùm omnis doli &
falsitatis expertia sint. Neque verò vestras ego refutationes refor-
mido, neque in vestra oratione acquiescam; veritas enim me ad
omnem concertationem confirmat; vos verò concinnatis, excogi-
tatis, atque inuenire cupitis modos, quibus me verbis acerbissimis
increpare, & compescere valeatis, * non tam pro veritate disputan-
tes, quàm vt miserrimum hominem contentiosis calumnijs, & con-
tumelijs diuexetis. Imitamini enim inepticulos argumentatores, qui
vix animaduertunt, quid illis respondeatur, in id tantum intenti,
quid regerere ipsi & replicare aduersus respondentem possint. Sic
me vos sine ratione desperantis animi arguitis. * At ego non fru-
strà neque in ventum loquor: quamuis quæ b afflictus & æger ho-
mo loquitur, non sint accipienda, quasi ex mente deliberata profici-
scantur, sed potius ex partis sensitiuæ natura, affectu, & sensu. Sed ni-
hil me ista vestra ventosa verba, atque perstreptentes, tonantes, &
fulgurantes orationes commouent; neque magis curo, quàm si æ-
ri dicerentur.

Verum illud certè negare nemo possit; illiberale esse, vestro pon-
dere, clamore, violentia, contumelijs in pupillum, cui nemo adiutor
sit, & in pauperem, instar c leonis prædæ incubantis, irruere: atque
amico & sodali verborum calumnias, & decipulas argumentatio-
num struere, & machinari, foueamque circumfodere, in quam me
subvertere & deiicere possitis.

Sed in eo tamen, quod semel cœpistis, pergite; neque enim dispu-
tationi me subtraho, neque viam præcludo diligenti meorum ver-
borum examini: constanti enim & erecto animo sum, nihil veritus,
quod mihi à vobis obijci possit: neque vereor etiam veritatem
asserere & contestari; æquitatem tantum vestri iudicii requiro,
vestrarumque aurium beneuolentiam, & benignitatem.

Si quid verò respondendum est, & obijciendum habetis,
audiam libenter (neque est enim cur meditari velitis
discessum) dummodò absit d contentio & contra-
dicendi studium: reuertimini itaque foelices, &
instaurate disputationem. Satis enim mihi per-
suadeo fore, vt vel vobis iudicibus innocens
pronuntiet; nihil enim, quod à me di-
ctum, factumve fuerit stultè & in-
consideratè proferre poteritis.

Nam cùm gemo, & suspiro,
minimè stultesco; ad præ-
scriptum enim e ratio-
nis & suspiria, & la-
mentationes meas,
singulaq; verba
præmedita-
tus exi-
go.

a *Ut sit benignum, & mite Doctoris of-
ficium ex ipsa docendi voce, & etymolo-
gia. vers. 24. nu. 5.*

b *Quo animo, & quibus auribus accipere
debeat oratio afflicti hominis, indicatur.
vers. 26. nu. 5.*

c *Ut hæc translatio à Venatione dedu-
cta sit, & vt leo prædæ incubet, quadam
ad Scripturarum intelligentiam. vers. 27.
nu. 1.*

d *De vitio contentionis nonnulla ex sa-
cris. vers. 29. nu. 5.*

e *Ut peculiariter quod intelligentia est,
lingua & verbis tribuere soleat Scriptu-
ra, atque ipsis etiam externis corporis par-
tibus, qua cum Sapientia reguntur. vers.
30. nu. 6.*

CAP. SEPTIMUM.

ARGUMENTVM CAPITIS.

In semel capta oratione & sententia de optanda morte perstat Iob; atque ex vita ærumnis, breuitateq; redarguit Eliphaz; sed illam tandem quodā humanitatis sensu statim deprecatur.

Huius capituli, atque omnium dicendorum scopus.

- 1 An Iob lamentari iterum instituat. Perstat potius in respondendo sibi obiectis.
- 2 An Eliphaz errauerit in fide vera beatitudinis.
- 3 Alia sententia de Iobi proposito, & mente.
- 4 Totius capituli vera sententia, & cum precedentibus nexus.

NOTATIO hæc præmittenda sanè fuit, quod totius ferè capituli sententia, & cognitio ex Iobi proposito scopo, & animi intentione inuestiganda pendeat. In quo nō parua est dissensio interpretum: nam existimant nonnulli iam nunc disputationem semel initam cum Eliphaz abrupte Iobum, atque dimittere, & ad lamentationes humanæq; vitæ deplorationem se conuertere. Sed hoc mihi displicet; neque enim tam leuiter illum Eliphazi verba pupugerant, ut illa tam facile despiciat, & obliuiscatur, atque ad aliud agendum, quasi per otium se conuertat. Illud melius, in quo ferè omnes interpretes conueniunt, ut stet in satisfaciendo obiectis sibi ab Eliphaz, seque tuendo.

An Iob nūc iterum lamentari aggre-
diatur.

Iob respon-
det obiectis
ab Eliphaz.

D. Thom.
Caiet.

An Eli-
phaz errauit in fi-
de beatitu-
dinis futura

R. Moyses.

Chryso-
stomus.

Ærumna
vita huius
ex necessi-
tate acci-
dunt.

Isid. Clar.

Polychron.

Totius capi-
tuli vera sen-
tentia, atq;
dicendorum
omniū sco-
pus.

Olympiod.

Sed cuiusmodi peculiari obiectioni respondeat, aut quam solutionem adhibeat, dissentiunt iterum. Nam D. Tho. & Caiet. existimant, respondere Eliphaz asserenti beatitudinem atq; bonorum operum præmium non esse expectandum post hanc vitam: quod nullam aliam, quam fluxam hanc & perituram videatur ille agnoscere: respondeatq; Iob, id fieri non posse: cum præsens mortalium vita non consistat in se ipsa, sed ad alium statum tendat, sicut motus ad quietem; & militia, bellicusque tumultus ad victoriam, & pacis tranquillitatem poriundam: atque mercenarij labor ad laboris intermissionem mercedemq; percipiendam. Eandem Iobi mentem asseruisse quoque videtur R. Moyses, qui scribit versari Iobum in confutatione illius rationis, videlicet, iustis non deesse in hac vita suorum meritorum iusta præmia: ergo respondeat Iob ex vitæ breuitate & ærumnis, quæ tempus & spatium videntur negare expectando, & fruendo præmio, cum non melior sit vita, quam breuissimum militiae tempus, quod duobus aut tribus anni mensibus absoluitur; aut quam operarij mercenarij dies, qui totus sudore atque labore plenus est. Sed hæc expositio tribuit viris sapientissimis indignum & intolerandum errorem, ut supra diximus in præf. & initio capituli quarti.

Sed Chrysof. tamen in catena indicat Iobum contendere, ut probet suam calamitatem non tam ex scelere aliquo, quam ex quadam naturæ lege sibi accidisse, neq; bonis tantum bona, malisq; mala tantum modò, sed permixtim, nunc huic, nunc illi accidere mala, cum mortales omnes durissimam agant militiam. Præterea Isidor. Clar. subtiliter cogitauit hæc recitari, & proferri Iobo quasi ex Eliphaz sententia: sic (inquit) amice Eliphaz, statuis Deum vulnerare, & deinde mederi; & sicut militi aut mercenario statutum esse mortalibus quiescendi, & mercedem percipiendi suum quoque tempus; ego verò, non omnino breue tempus, neque paucos menses expectaui, & tamen nullum vidi laborum meorum finem, mercedem nullam.

Ad hæc indicat Polychron. quæ de militia, & mercenarij labore dicit, eò pertinere, ut probet honestè & laudabiliter mortem à se desiderari, ut à milite belli exitum, atque missionem, & à mercenario nocturnam quietem.

Tandem, illud videtur congruentissimum, ut quod, c. 3. dixerat de optanda morte, in quo hæserat Eliphaz, nunc confirmet; & ex calamitatum magnitudine, querimonias suas pensari oportere: itaque ut Olympiod. dixit, amicis iam pro tribunali sedentibus, suam Iobus instituit defensionem, atque grauissima maximeq; oportuna compa-
ratione exorditur.

I. Militia est vita hominis super terram; & sicut dies mercenarij dies eius.

- 1 Iob non tam de alijs; quam de se hoc cap. loquutus. Prima persona solet in Scripturis de se sub nomine tertia loqui. Explicatus Samuel, & David.
- 2 Militia quid. Consideratio prima ad ordinem, stationes, & ornatum militarem relata. Stella militans, & quare. Militaris constitutio Aureliani Imp.
- 3 Secunda militia consideratio, de militari obedientia multa ex prophetis. Centurialis vitæ quæ. Miles causarius, & valedudinarius.
- 4 Tertia consideratio terrorum, & discriminum. Leo terretur rotarum sonitu.
- 5 Quarta consideratio militia ad tentationem relata: expenditur lectio & proprietates Græcæ. Piraterium pro receptaculo piratarum.
- 6 Piraterium pro loco infesto piratis.
- 7 Piraterium pro exercitio piratica. Impij viuunt ex rapto. Ambitio pertinet ad rapinam.
- 8 Tentatio pro tempore, & loco tentationis, & experimenti: per tribulationes sumitur de homine experimentum: explicata Sapientia.
- 9 Tentatio, ipsa ærumna.
- 10 Militia pro ipso exercitu, & militibus. Corporis compositio exercitus similis.

Illud primò proponi potest, an hæc sit communis omnium mortalium vitæ deploratio, atque de homine in vniuersum loquatur: nam sic asserunt Græci omnes, & pleriq; Latini. Sed eandem fere dubitationem facile nos expediuius. c. 3. similiq; ratione nunc quoq; statuendum videtur, licet quæ dicuntur hoc capite, in alios quoq; mortales cadant, sed de se potissimum loqui; atque cum [hominem] nominat, se nominare. Est enim Scripturæ consuetudo, ut prima persona de se loquatur, quasi de quapiam alia tertia. Exempla frequentia. Gen. 4. ait Lamech, [Audite vocem meam vxores Lamech:] non dicit vxores meæ: & David 3. Reg. 1. [Tollite vobiscum seruos Domini vestri (idest meos) & imponite Salomonem filium meum super mulam meam:] & Assuerus Esth. 8. Scribite [Iudæis ex regis (meo) nomine, signantes litteras annulo meo:] huc quoque illud pertinere videtur Genes 19. [Pluit Dominus a Domino ignem,] idest, a seipso, vel coelitus, ubi ipse residebat. Sed, quod ad rem præsentem proximè facit, sub hoc nomine [hominis,] solet aliquis de se tanquam de alio quopiam loqui: sic cum vulgò loquimur ipsi, dicere de nobis ipsis solemus, la persona, o el hombre haze: homo facit, idest, ego ipse facio. Psal. 38. [A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus;] (deinde ad tertiam personam transit de se quoque loquutus) propter iniquitatem corripuisti hominem, (me) tabescere fecisti sicut araneam animam (meam) eius. Psal. 168. Persequutus est hominem (me) inopem, & mendicum. & Psal. 33. Ille pauper clamauit (seipsum signat, este probe que aqui veys) Eadem loquutionis forma Christus Iesus se filium hominis nominat, [Quem dicunt homines esse * filium hominis:] idest, me ipsum, & [Filius hominis vadit,] non aliter Iob de se loquutus ait; [Militia est vita hominis] Sed quidem quod ipsi continent, omnibus conuenit; nam eadem vitæ, mortalitatis, ærumnarum causa & lex mortalibus omnibus communis est. Iam igitur in militiam ingrediendum nobis est.

Militia est vita hominis. Multa sunt in militia, quæ cum præfenti instituto facere possunt: & quidem nomen *Tsaba*, ab eadem radice dicitur, quod est militare, & stare in militia, ordine, loco, tempore constituto: nec tam est congregandi, aut præliari cum hoste, quam ipsa bellandi ratio, & ars, aut militaris disciplina, exercitus ordo, militem agere, militiam exercere: hinc quidquid suam standi, aut ingrediendi rationem præscriptam seruat, militare dicitur: propterea stellæ militantes, & coelestem militiam atque exercitum efficere dicuntur; & in illis facile videre poteris omnem militiæ rationem designatam in Scripturis: de his enim scriptum est. Iud. 5. [Stellæ manentes in ordine, & cursu suo aduersus Sisaram pugnaverunt:] suis autem sedibus & stationibus hærent immotæ, nam plera quæ fixæ sunt: suis certis & definitis motionibus, & cursibus castrametantur, quamquam huius exercitus, quasi administris vagari, & errare inter medios alios milites quibuldam licet;

Iob nō tam
de alijs, q̃
de se hoc. c.
loquutus.

Prima per-
sona de se,
tāquam de
tertia loqui-
tur.

Gen. 4. 23.
3. Reg. 1. 33
Esth. 8. 8.
Gen. 19. 24

Psal. 38. 11.

Psal. 168. 16.
Psal. 33. 7.

Matt. 16. 13
* Que se di-
ce por alla
del hombre,
y que se ha-
bla de la
persona.

Matt. 26. 4

2
מִלִּיטָרִיָּה
Militare
quid.

Quid pri-
mum in mi-
litia consi-
deretur.

Stellæ exer-
citus con-
fiscunt, &
militiam.

Iud. 5. 20.

Pf. 135. 9. cēt; ij sunt planetae, quos vaga & errantia sydera vocant: horum omnium imperator & Dux luminum Sol, aut certe Luna, cui [noctis potestas] tradita est; atque illud huic militiae peculiare est, ut ornatissima sit, beneq; terfis atque lucentibus armis vestita; lucent enim, atque scintillant, [lucens Luna Globus, Tytaniaque astra:] quare tum ab ornamento a splendore & lumine Chaldaeorum exercitum descripsit Nahum, c. 2. [Clypeus fortium eius ignitus, viri exercitus eius in coccineis:] quod illud pertinet Aureliani Caesaris inter alia severae disciplinae praecepta; quae in epistola militari Vicario suo tribuno cuidam mandat, Authore Flavio Vopisco. [Ut militum arma terfa sint; vestis nova vestem veterem excludat; stipendium in baltheo, non in popina habeat; torquem brachialem, & annulum apponat.] Ad quam similitudinem de Deo pugnatore forti, dum cum impio non depugnat, dicitur. [Gladium suum vibrauit.] Hebraice, [expoliet. Hieron. acuet, alij, splendidificabit,] exterget; nunquam illius arma squalent rubigine. Hinc Latinus interpres ad ornatum retulit id Genes. 2. [Perfecti sunt coeli & terra, & omnis ornatus (in Hebraeo & Chaldaeo, omnis militia, vel exercitus) eorum.] Sed cum iam praeliandum est, & manus cum hoste conferenda, nulla tunc strenuo militi ratio, aut cura ornamentorum est; nam sedo pulvere & atro fumo involuuntur, & nigrescunt omnia, nulla certa stationis habita ratione: permilcentur enim multa confusione uterque exercitus. Non aliter milites hi coelestes, cum contra insensatos pugnabunt, deponent speciosa, splendentiaq; ornamenta: nam [Sol obscurabitur, Luna vertetur in sanguinem, Stellae de coelo cadent.] Nisi forte ideo appelletur militia coeli, quod stelle, & Luna videantur agere nocturnas excubias: nam noctu vigilat coelum apertis luminibus; unde honestae illae foeminae, quae oblati speculis pernoctabant in ostio tabernaculi, dicuntur [excubare] Exo. 38. Hebraice, [militare.] Vnde etiam Angeli, qui [vigiles] sunt, iidem etiam milites sunt, exercitumq; conficiunt. Iam ergo dicere Iob poterit: Dum vitam hanc vivo, scio quidem me militem agere, non domi, neque in pace versari, sed foris atq; militiae; feruariq; a me oportere quamcumque mihi sedem, aut stationem meus Imperator constituerit, quantumvis ea ingenti labori atq; discrimini obnoxia sit; quamvis me stationarium militem constituat, qui excubias agam, qui vigilem. Vigilare itaque me oportet, in quacunque tandem vitae conditione sim; neque enim quamvis doleam, animi mei, aut diuini obsequij, curam & studium abijcio. Sed non ideo, interdictum mihi fuerit desiderium, rude donari militem iam emeritum, & huius vitae veluti sacramento absolui; atque dolorum, & mortalitatis stipendio expungi.

3 Secundò in militia licet considerare, non promptitudinem tantum militum, sed necessitatem quandam parendi Imperatori; est enim militia, obedientia quaedam fortis, & inuicti animi, verum arbitrio carentis suo. Cuius rei, id est, militaris obedientiae praeclara multa exempla ex antiquitate peti possunt: neque enim tantum duci aut tribuno, sed ut alter alteri quasi seruus obsequeretur inter alias militares constitutiones Aurelianus Imperator praecipit. Inde angeli militum & nomen, & officium obtinuerunt, quod diuinæ voluntati, & dicto obedientissimi sint, ut dicitur Psal. 102. [Omnes angeli eius potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum eius.] Atque suorum militum obedientiam exponens Centurio ille Matth. 8. dixit. [Habeo sub me milites, & dico vade, & vadit; & alij veni, & venit.] Non aliter ministerium, & obsequium suorum angelorum ipse exponit apud Zachariam Deus: [Circundabo domum meam ex his, qui militant mihi * euntes & reuertentes,] idest; quos acceptis mādatis prius rediisse, quam iuisse sentias. Hinc etiam qui in templo seruiunt, militare dicuntur, quod diuinæ voluntati dicati sint Isa. 24. [Visitabo super militiam coeli,] id est; super ministros templi, & mysteriorum coelestium; de quo aliquando plura. Sed illud peculiare in rem praesentem; quod incredibilis dolorum tolerantia, & obtemperatio requirebatur a milite, dum cedebatur. Quare extat apud Martianum Consultum, lex illa; [Eum qui Centurioni caligare se volenti restiterit, Veteres notauerunt. Si vitem tenuit, militiam mutat; si ex industria fregit, vel manum Centurioni intulit, capite punitur.] Huius autem Centurialis vitis, idest, bacilli ex vite, quo tribuni aut Centuriones milites ob crimen cedebant, meminere Plin. lib. 14. c. 1. Cornelius Tacit. lib. 1. alijque quos affert Petrus Crinit. de

honest. disc. lib. 2. c. 2. Hoc quoque Iob dicat; Dum vixero obediā diuinæ voluntati; nunquam diuinum imperium, quantumvis durissimum, detrectabo; si me ille cadat, & verberet acerbissime, [nodosam posthac si frangat vertice vitem,] non resistam meo duci, non tribunis aut centurionibus, non diuinæ iræ, mearumque poenarum administris; miles ero integerrimus: sed cum tam grauius doleam, tamque affecta valetudine laborem, caularius, valetudinarijve miles haberi velim, qui merito militiae laboribus cessare debeam, imò qui cogendus sim militia superfedere, vitamque hanc militarem relinquere.

Tertiò, potest [Militia] nomen significare humanam vitam plenam totam tentatione, difficultatibus, discriminibus; nam in his posita est vniuersa militiae ratio, ut plena sit sollicitudinis, atq; stomachi; ut indicatur Iud. 5. in cantico Deborah canentis triumphum: [Quicumque obtulistis de Israel animas vestras, ad periculum. & 2. Reg. 11. Varius est belli euentus & nunc hunc, nunc illum consumit gladius.] Atque humanae vitae pericula copiose persequitur Paulus. 2. Cor. 1. 1. Sunt enim humanae vitae comites vbiuis terrarum, atque gentium: minitantur omnia nobis saeuum aliquid, & triste, siue ad animum, siue ad corpus respicias: quem horrificum atque terribilem tumultum belli descripsit eleganter Nahum, c. 3. nam contententibus aduersus Ninium hostibus, [Vox flagelli, (nam auriga crepitante flagello & equos ad cursum stimulat, & hostibus timorem affert) & vox impetus rotarum (Septuag. Vox commotionis rotarum:)] est namque etiam sonitus hic horrificus, cum magno impetu currunt; & inter alia, quae magnanimos leones terrent, sunt rotarum orbis circumacti, ut scribit Plin. lib. 8. cap. 16. non quod curules milites suspicetur, cum curus etiam inanes formidare eodem loco Plinius obseruet) & equi frementis (hinnitu, quasi procul odoratus bellum, prouocat equos hostem) & quadrigae feruentis (vehementer concitatis, & insultantis, pedibusque lapides quatientis, atque ex filicibus excutientis scintillas: haec enim omnia cadunt in vocem originalem: propriè dicas, feruenter exultantis, & quatientis campum quadripedante pedum sonitu) & equitis ascendentis (nam milites vocibus etiam & clamoribus se excitant ad pugnam) & micantis gladij, & fulgurantis hastae (nam splensens ferrum fulguris, aut fulminis simile est; quod longè conspectum terreat hostes) & multitudinis interfectae (nam qui vulnerati cadunt, simul cum voce, extremoque spiritu vitam profundunt) & grauis ruinae, neque est finis cadauerum, & corrueunt in corporibus suis (alij namque ad sociorum suorum cadauera impingebant, ruebantque in ipsos suorum hostium mucrones) Militia igitur est vita hominis super terram; quid enim non sit in vita plenum discrimine? Quis non sit hostis aduersum te armatus? in ipsis tuis socijs corruet, cum plurima [pericula sint in falsis fratribus, atque pericula ex genere.] Hæc cum ita sint (inquit Iob) quid me iubes in vita hac foelicitatis sperare, O Eliphaz, in qua nihil sit tutum, nihil tranquillum?

Quartò alij in militia agnoscunt locum atque tempus tentationi expositum iuxta lectionem Septuag. [Nunquid non tentatio est vita hominis super terram? quæ lectio frequentissime usurpata à concionatoribus dum de Christi Domini tentationibus pro cōcione declamant; & quidem valde ad rem; si tamen propriam [Tentationis] rationem atque germanam significationem paulò diligentius inuestigauerimus. Duplex ergo potest iubesse significatio atq; sententia. Prima, quod humana vita praedonum, piratarumq; insidijs & incursionibus valde infestetur: nam quod Graeci dicunt *Piraterion* est, vita hominis super terram, illud sonat; nam *Piraterio*, praedari est, aut piraticam exercere; quare *Piraterion*, est sedes piratarum; seu locus quem piratae tenent, atque infestant: quare sensus commodissimus; Humana vita, militia, idest, militiae locus est, plenum piratis, atque hostibus mare, sceleratissimorum latronum spelunca & receptaculum. Ergo cum inter praedones, piratasq; saeuissimos versemur, à tergo, à lateribus, septi discriminibus, insidijsque certissimis circumuenti, non ego (inquit) accelerem, ut periculosissimum *Piraterium*, locaque infestissima citò præteruchar?

Potest autem *Piraterion*, non esse piratarum receptaculum; sed illud tantum hoc loco indicare, locum expositum infestatumq; piratis, in quo impunè volitant, grassanturq; praedones. Nam scriptum est: [Væ terræ & mari, quia descendit Diabolus ad vos habens iram magnam.] Qui hinc

Pli. l. 14. c. 1. Tacit. li. 1. Crin. li. 2. 2. cap. 2. Iuv. Sat. 8.

Miles caularius, aut valetudinarius.

4 Tertia militia consideratio, ad terrores & discrimina relata.

Iud. 5. 1. 2. Reg. 11. 25. 2. Cor. 11.

Nah. 3. 2.

Leo terretur sonitu rotarum.

Plin. lib. 8. cap. 16.

2. Cor. 11. 26.

4 Quarta militis consideratio, ad tentationem relata.

Expenditur lectio Sept. Tentatio quæ propriè.

πειρασμός. πειρασμός.

6 Altera Piraterij consideratio.

Apoc. 12. 12

hinc discedit, liber iam euasisse videtur ex insidijs, atque hostibus: igitur hæc erit Iobi sententia; Cum mortem opto, in tuto esse desidero; quandiu enim vivo, hostium & spoliatorum incurfionibus expositus sum; liber enim humani generis hostibus in hanc vitam, & in hunc aërem, quem ducimus, velut potestatis aditus patet.

7 *Tertia Pira* *terij consi-* *deratio, pro* *exercitio Pi-* *ratica.* *Quid. 1.* *Metam.* Piraterion denique non pro loco piratarum, sed pro ipsa piratica, seu exercitio piraticæ sumi debere, non nemo contendit, ut & Sabæorum, Chaldæorumque rapinis Iob stimulatus illud dicat.

Vivitur ex rapto, non hospes ab hospite tutus.

Neque ab hoc alienum est illud [militia] nomen: nam, pro deprædandi, & latrocinandi officio aliquando accipitur; præterquam enim quod milites aliquando latrones dicti sunt (ut supra indicauimus, & postea latius dicemus) sed frequenter quidem non sunt contenti milites stipendijs suis; rapiunt ergo. Igitur ex [militia] nomine, vniuersa scelera ad vnam [latrocinandi] nequitiam reuocare videtur; sicut Paulus inexplabilem omnis generis cupiditatem, [auaritiā] aliquando vocat; ita inuidiam, ambitionem, auaritiā, libidinem, reliqua denique peccata, quorum materiam improbi audissimè consecantur, & veluti præripiunt alijs, vel ex manibus eripiunt, Iobus vocet [piraticam, & latrocinium]. Præstat (inquit) vilissimis his rebus, quibus improbi furunculi inhiant, dimissis hinc egredi, atque eò contendere, vbi quidquid possideas, [Ne-

Ephes. 4. 19. que ærugo, neque tinea demolitur, neque fures effodiunt, & furantur.] Illud verò nō est a sacro Sermone alienum, ut de eo, qui honores ambiat, tanquam de raptore loquatur; cum dixerit Paulus; [Non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo;] de quo alijs.

8 Potest quidem Græcæ etiam voci illa [tentationis] significatio iubeſſe, ut [militia] tentatio sit, quasi locus, tempusque experimenti, quo exploratur, qualis quisque sit; & de alicuius vel fortitudine, vel constantia & tolerantia, aut alia animi virtute periculum fit: neque est aut alia ars, quā melius exploretur hominis virtus, fortitudoque militaris, aut aliud hominum genus, de quibus aut frequentius aut verius experimentum fiat: sic 4. Reg. 25. [Sopher, princeps exercitus probabat tyrones de populo terræ. Hebraicè, militare faciebat,] idest, eā ratione de cuiusq; virtute, & viribus periculum faciebat. Sept. [Qui ordinabat populum terræ,] idest, in ordine disciplinaq; militari exercebat, & instruebat. Hac ratione dicitur, [patientia operari probationem;] nam tribulationum, laborumque tolerantia ostendit, quid valeant cuiusq; humeri, quid terre recuset; quis qualisve quisque sit. [Sic tentatio est vita hominis,] in qua princeps militiæ Deus nos probat; nam quidquid in vita nobis accidit, tum & creaturæ omnes nostras vires, animique nostri virtutem explorant, & de nobis experimentum lumunt. In quam quoque sententiam dictum est Sapient. 14. [Creaturæ factæ sunt in tentationem animabus hominum, & in mulpulam pedibus insipientium.] Nam in vsu creaturarum proditur cuiusque animus: plerq; enim non solum propter necessitatem, sed etiam propter probationem, aut tentationem creata sunt a Deo: non aliter, quam cum paterfamilias nō solum domesticis, filijs, aut seruis necessaria largitur, verum etiam minimè necessarias pecunias aut exponens, aut scrinium apertum relinquens, obseruat quo se quisq; modo gerat, & an ijs abſtineant, quæ contingere liberè, & impunè possent; an verò cū transgredi possint, minimè transgrediantur; atq; necessarijs tantum contenti vivant. Propterea Paulus ait: [Omnia mihi licent (idest, possum) sed non omnia expediunt] non licet per rationem, neque per diuinam legem, ergo ait Iobus; Scio militiam esse vitam hominis, atq; me probari ærumnis, & belli laboribus, explorariq; animi mei vires, constantiam, atq; patientiam; virum me præbebo, & minimè ineptum militiæ. Nam cum suspiro, non recuso probationem, virumq; examen: sed qui satis probatus iam sim, si fieri potest, ut dimittar aliquando, precor; non fugiam ipse; ne fugitiuus miles, militiæq; proditor, atque desertor sim, nisi ab eo cui bene notus, & exploratus sum, [in pace dimissus.]

LXX. **Rom. 5. 4.** **Sap. 14. 11.** **Simile.** **2. Cor. 6. 12.** **Miles fugi-** **tium.** **Nicetas.** **Polychron.** **Chrysost.** Cum præcedenti quoque annectenda, quamquam non nihil diuerſa, Græcorum interpretatio, Nicetæ, Polychron. Chrysost. qui per [tentationem] nihil aliud intelligunt, quam vitæ ærumnas, atque difficultates: licet enim prosperitas probare & tentare etiam pluresque soleat, ut in Proverbio est; [Honores ostendunt virum;] sed illa [tentan-

di] ratio certissima, & efficacissima est per tribulationes, & quæ nullis pateat calumnijs. Vide quæ supra diximus, cap. 2. vers. 5.

Quoniam verò vox (*Tſaba*) non militiam solum, sed exercitum etiam significat, placuit quibusdam perinde esse dicere: [Militia est vita hominis super terram;] ac si diceretur; Exercitus est. Sicut dicitur in sacris frequentissimè [militia,] idest, exercitus & milites; ut [militia coelestis,] idest, exercitus syderum, atq; luminum, vel angelorum. Hinc ille sensus elici poterit; Valdè difficilè, valdeque laboriosum est, exercitum suis sumptibus alere, & diutius continere; nihiloque facilius istam vitam vivere, in qua tum animus, tum corpus, atque singula corporis membra, & internæ externæque facultates in vnum quasi exercitum coeuntes, commeatu necessario indigent, quo sæpè carent; & cum numerosissimo hostium exercitu pugnant, à quibus sæpè vincuntur: faciliè quoque dissoluitur hæc hominis compositio. Ergo quis non meritò optet bellicum finem, ut quisque possit in domum suam redire dissoluti exercitu; [Corpus in terram suam, & animus ad Deum, qui fecit illum;] nam hac quasi lege, & præstito sibi fine militat homo, & ad bellicum laborem vocatus est; dictum enim illi est: [In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.]

Pleriq; ex Hebraizantibus hoc loco legendum putant. [Tempus præfixum, aut determinatum est homini super terram.] R. Mardochei in suis concordantijs, sequuntur Pagnin. Vatabl. Neque inter hos numero Hebræum illum apud Caietan. qui tantum vertit: [Tempus est hominis super terram:] quasi homo tantum sciat uti omnibus temporis differentijs: nam præterquam, quod hæc Philosophia de vsu temporis, alterius sit loci, & negotij, certè vox originalis non significat tempus simpliciter, sed certum aliquid & constitutum, ea analogia, quod certo & determinato anni tempore exerceri solet [militia;] sicut scriptum est: [Factum est vertente anno eo tempore, quo solebant reges ad bella procedere;] æstiuo viuo videlicet tempore, aut potius initio veris, videlicet Martio, à quo annus verti incipiebat Exo. 12. Vel idè [militia] tempus determinatum affert, quia nō quauis ætas erat bello apta, sed determinata & certa; ut patet ex lege Numerorum [à viginti annis, & supra;] ex quo colligi potest fortitudo exercitus Israëliti; nam alij à decimo septimo anno adscribi militiæ poterant; aut author est Liuius decad. 3. li. 1. & aliquando etiam à 16. anno, ut idem Liuius scribit eiusdem decadis lib. 3. maiorem autem sex & quadraginta annis ineptum etiam militiæ iudicabant, nisi in necessitate reipublicæ, ut Polybius tradidit lib. 6. Aliquando etiam, qui ad decimum quintum annum peruenissent, scribi milites poterant, ut ex Varrone constat: qui dum describit gradus ætatis humanæ, eos qui ad decimum quintum perueniunt, ait dici esse ex catalogo, sicut ultra catalogum, qui iam militiæ apti non sunt: catalogum autem vocabant tabulas, in quas per numerum milites scribebantur. In Ecclesiastica etiam militia, idest, in sacerdotum & Leuitarum ministerio, & seruitio templi, certa etiam ætas constituebatur. Num. 8. à viginti quinque annis, & supra, vsq; ad quinquagesimum. Non solum enim in spiritali & Ecclesiastica militia corporis robur labori perferendo requiritur, sed ne immaturus sit animus: & quidem apud prophanos illi qui ad vigesimum quintum annum peruenissent, plenam militiam habere, completaque stipendia, & militiæ tempora dicebantur, ut obseruauit Seruius, 2. & 7. Æneidos. In hanc rem accipiunt, id Isa. 40. [Completa est militia eius:] subest enim eadem vox (*Tſaba*) quanquam correctior lectio Vaticana, [malitia] legat; re quidem, atque voce etiam propè eadem: nam [militiam, quasi maliciam] dictam volunt, quod multa dura, multaq; mala pro republica sustineat miles; aut, ut Festus Pompeius ex Ælio affert, à mollitie per contrarium intellectum dici potuit, quasi nihil molle, sed asperum, plenumq; malitia atque durtia miles gerat; simile id cap. 14. [Cunctis diebus, quibus nunc milito,] idest, qui constituti sunt meę vitæ. In hanc igitur sententiam dixerit Iob: [Militia est hominis vita;] tempus quo mihi militandum atque laborandum est in hoc mundo, fixum etiam atque determinatum est; idque per quam breue; ad extremum ego cum iam peruenerim, stultè mihi pollicerer longius tempus, aut de vita diuturniore maiorem spem conciperem. Quare importunè in nescio quam spem niteris me adducere,

10
Militia pro
exercitu, et
militibus.

Isa. 24. 21.

Eccl. 34. 4.

Ier. 19. 13.

Luc. 2. 13.

Act. 7. 42.

Non minis

difficile cor

poris cū ani

mo coniuu-

tionem cō

tinere, quā

exercitum

alere.

Gen. 3. 9.

11

Militia pro

tempore cō-

stituto.

R. David.

R. Mardoc.

Pagnin.

Vatabl.

Hebraus a-

pud Caiet.

2. Reg. 11. 1

Exo. 12. 2.

Quod ata-

tu ipsi mili-

tia præfixū.

Num. 8. 24

Lin. dec. 3.

li. 1. & li. 3.

Polyb. li. 6.

Varro.

Qui dicere

tur esse ex

catalogo,

vel ultra

catalogū.

Num. 8. 24.

25.

Ser. 2. & 7.

Æneid.

Isa. 40. 2.

Festus ex

Ælio.

Iob 14. 14.

ducere, ô Eliphaz, cum tempus & vita me deficient. Hæc sunt quæ ex fecunditate sacrarum litterarum, atque [militiæ] elici possunt, vtilia quidem, & à germana significatione vocis minimè aliena. Sed quædam alijs præstant; præstatque iudicium optimi lectoris integrum ad eligendum relinquere.

Vita hominis super terram; & sicut dies mercenarij, &c.

- 11 Super terram, appositum hominis: quid Enos ex proprietate Hebræa. Vt eius vita desperata sit: explicatus Dauid.
12 Multiplex militia sub diuersis ducibus; diuersa arma, & stipendia ex Paulo.
13 Dies singularis de vita hominis; sicut Diarij mercenarij: quid in diario labore considerandum. Omnibus communis labor. Miseri mercenarij proprietates & ingenium.

11
Psal. 9. 18.
Quid nomen
Enos.

אנוש
אנוש

2. Re. 12. 16
Psal. 68. 21
Jer. 30. 12.
Homo de-
esperatè a-
grotans.

Gen. 2. 17.

Psal. 102. 15.
* Desafu-
ziado esta;
quando mas
y mucho du-
rará, hasta
al caer de
la hoja, y el
secarse del
heno.

* Toda esta
vida es li-
diar con la
muerte, y al
fin morir.

12
Multiplex
militia al-
legoricè in-
dicata.

ad Ephes. 6
11. 13.

Aug. li. 10.

Conf. c. 28.

13
Dies tam
pluraliter q̃
singulariter.

LXX.

Simile.

Quid consi-
derandum
in diario mer-
cenario.

Off. commu-
nis labor.

Hominis super terram. Hominis, qui est in terra; dum viuit; vel, [hominis terreni: sicut & Psal. 9. Non apponat ultra magnificare se homo super terram,] idest; homo terrenus, mortalis, qui nihil magnificum ex vili & terrena sua origine concipere potest, aut debet: vt illud; [Super terram,] sit appositum hominis, pertineatq; ad eius infirmitates, & ærumnosam conditionem. Atque sic exigit originalis vox, [Hominis,] quæ hoc loco est (Enos) à radice (Anas) quod est desperatè, aut perditè dolere, & infirmari. Vnde dicitur 2. Reg. 12. [Percussit Dominus paruulum, & desperatus est. Et Psal. 68. Improperium expectauit cor meum, & miseriam extremam. Hieron. Et desperatus sum. Sic Ierem. 30. Insanabilis fractura tua, & insanabilis dolor tuus.] Hebraicè, Desperatus: inde [homo] dicitur Enos. semper dolens, semper ægrotans, desperatè dolens, insanabilis: qua de re, vt se ad mortem compararet, atque rebus suis prospiceret admonitus est, cum audiuit: [Morte morieris,] idest, certissimè moriendum tibi est: & iterum, quod immedicabili phthisi laborantibus dici solet, dictum illi est: [Homo, sicut * foenum dies eius.] Aptissimè igitur pericula, ærumnæ, breuitas vitæ, metus, atque certitudo instantis mortis, quæ omnia affert [militia,] vocabulo [hominis] continentur. Quare ex utroque hæc quoq; sententia elicitur; [Militia est vita * enos:] cum morte, cum malis immedicabilibus militamus, atq; pugnamus, dum viuimus, vincimurque perpetuè. De nomine autem enos dicitur altera illius etymologia iterum, dicendi locus erit.

Sed illud indicandum breuissimè, quanquam ab huius militiæ primo & litterali sensu aliena non sit, sed tamen ad allegoriam, aut tropologiam potius pertinere quæ dici possent de multiplici nostrorum animorum spirituali militia; aut sub mundo duce; aut sub dæmone & carne: aut sub Deo; quæ cuiusque militiæ stipendia, quæ arma, quis armorum vsus, quæ in huiusmodi bello accepta, aut inflicta vulnera; quis belli exitus, quis pacis status. Inquam rem multa suppeditabit Paulus, qui frequenter meminit, [militiæ] & armorum spiritualium; vide Augustinum lib. 10. confessionum, capit. 28. Bernardum prioribus sermonibus ad milites templi, & peculiari sermone de fallacia huius vitæ.

Et sicut dies mercenarij. Licet [dies] in originali pluraliter dicantur, possintque significare longius tempus, aut annum: & [dies hominis,] pro integra illius vita sumi soleat, non ideò tamen hic accipitur mercenarius pro eo, qui operam suam locat ad tempus longius; sed pro quotidiano, aut diario mercenario, qui cum portet pondus diei & ætus, singulorum dierum mercedem accipit: sic legunt Septuag. [Sicut quotidiani mercenarij vita eius:] atque multò magis appositum humanæ vitæ similitudo: sicut enim in vnico die operario, quandiu lucet Sol, non est vlla requies mercenario constituta, ita sanè dum luce huius vitæ fruimur, nulla nobis requies expectanda est, sed incessanter & indefessè laborandum, dum lucem habemus. In hac autem similitudine eadem ferè illa obseruari possunt, quæ in militia, videlicet vitæ breuitas, indefessus labor, nocturnæ quietis, idest, mortis expectatio, commutatio cum altero statu & vita, mercedis & præmij, idest, beatitudinis perceptio; vel certè tam pijs, quam impijs communes ærumnæ; quod omnes conduci ad laborandum videantur, quanquam non omnes æqualiter labo-

rent: nam alij [primo manè] conducuntur; [circa sextam] alij; desiderantibus alijs vsque ad [nonam:] sed nemo non laborat, serò licet. Quod autem non idem sit omnium labor, neque eadem opera; indicatur ipso mercenarij nomine, quod commune est ad eos omnes, qui in quocunque ministerio operam suam locant constituta mercede. In quocunque tamen mercenario obseruanda sunt; primum, miserrimi hominis conditio, qui nisi [laboret, non * manducat.] Secundò ingenium quoddam illiberale, & minimè ingenium: cuiusmodi ferè sunt miseri, & pauperes omnes, qui nisi mercede & præmio proposito, vix manū operi & labori admovent. Tertiò, non debere esse pudori homini mercenario laboriosum hoc viuendi genus, quod ab [hominis] natura alienum non sit; in quo mirè stultescunt voluptuarij quidam delitiosæque vitæ consecratores, qui [in labore hominum] esse nolunt, [neque tum hominibus flagellari.] At sancti, qui operas suas atque labores Deo locant, illique seruiunt cum lachrymis & omni humilitatè, non erubescunt vitæ labores, dicente Paulo 2. ad Timotheum: [Noli erubescere testimonium Domini nostri, neque me vincum eius. Et infra. Ob quam causam & hæc patior, & non confundor; scio enim cui credidi.] Quartò laboris humani efficacitas, & vtilitas; vt qui ab homine iusto susceptus, cumulatissimam mercedem promereatur. Quintò, quod eleganter indicat Greg. sicut mercenarius, dum in alieno solo laborat, mercedem; tamen lucratur; sic nos, cum in alieno, idest, ad Dei gloriam, & proximi vtilitatem incumbimus, nostram rem agimus; & quò plus laboris impendimus, & superimpendimus; plus quoque præmij percepturi sumus.

II. Sicut seruus desiderat vmbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui.

- 1 Non legendum Ceraus. Cerui pugnantes cum serpentibus astuant: explicatus Dauid. Quædam ex Græcis.
2 Quid desiderare, quid umbra in sacris. Varia huius similitudinis acceptiones.
3 Finis operis, labor, reliquum, reliquia, pro mercede & præmio laboris: explicati Moyses, Dauid, Ieremias.

Seruus. Quidam latini [ceruum] legerunt; vt D. Thom. & Dionysius; aiunt enim ceruum aquæ & vmbræ avidissimum esse; quod ex Dauide constat Psal. 41. quanquā ab alijs naturæ scrutatoribus videatur hoc prætermisum. Glossa verò sitire tunc potissimum ait, cum senio grauis excrecentibus pilis & cornibus serpentem naribus haurit, vnde veneno æstuans fontem adhibendum ardentissimè desiderat, quo hausto cornua & pilos deponit. Idem propè Basilius, Theodoretus, Hesychius, Eusebius: & illud peculiare addit Didymus, tradi à nonnullis, ceruum se in aquis speculari cupientem fontes perquirere, vt maculas abstergat, quibus in ipso conflictu serpentum liuore inficitur. Nam in pugna ipsa dum serpentes propulsantur, ceruum proprio sanguine conspergunt: sed res hæc ceruorum, nostra non est, neque lectio; cum ex Hebræis, Græcis, Latinis constet legendum esse [seruus;] & vox originalis significat mancipium, vel bello captum, vel pecunia emptum: quamquam idem nomen dari soleat ei, qui quacunque ratione seruit, aut obsequitur.

Desiderat: propriè anhelat; & ardentè sitit aliquid eo modo, quo qui æstuat aperto ore captat aërem, quo refrigeretur; [seruus] igitur æstuans, & anhelās [desiderat vmbram.] Hæc autem pleriq; Latini accipiunt pro nocturnis tenebris, in quibus cessat mancipium à labore. Alij pro vmbraculo accipiunt, quo æstuans labore seruus, tantisper diuertere, & confugere desiderat refrigerij gratia: nisi malis pro loco, aut domo, quò post diurnos labores, noctu se recipit dormiturus; namque in Hebr. [vmbræ frequenter] id significat quod protegendo, & custodiendo obumbrat: sicut Genes. 19. [Ingressi sunt sub vmbræ culminis mei.] & Psal. 15. [Sub vmbræ alarum tuarum protege me.] Græci quidem Chrysost. & Polychron. [vmbram] pro nocte acceperunt: sed eam tamè dicunt desiderari à seruo, vt per tuta silentia noctis possit fugere. [Sicut (Polychron. ait) Seruo aduersus Domini morositatē est in vna nocte perfugium; sic miseriarum, quibus humana vita affligitur, est in vnica morte liberatio.] Quem sensum elicere potuerunt ex le-

Matth. 20.

* Que ni lo
tiene, ni lo
come, si no
lo trabaja.

Voluptuarij
homines no-
tarij.

2. ad Tim.
1. 8.

Gregor.

1
D. Thom.
Dionys.
Psal. 41. 2.
Glos.
Cervus sitit

Bas. Theo.
Hesych.
Euseb.
Vide cate-
nam Græco-
rum Danie-
lis Barb.

עבר

2
Desiderari
quid.

צלם
Quid um-
bræ.

Gen. 19. 8.
Psal. 15. 8.
Chrysost.
Polychron.

LXX.
Chryso.3
קוPs. 129. 5.
Quid finis
operis.

לפד

opus, aut fi-
nis operis; p
mercede.

Leuit. 19. 13

Deut. 24. 14

Labor pro re
acquisita la-
bore.

Mat. 16. 26

Ps. 36. 37.

Reliquie
aut reliqui
pro premio
operis.

Jerem. 11.

Lyrannus.

ex lectione Sept. [Tanquam seruus metuens Dominum suum, & consequutus est umbram;] ita ut ille desiderij æstus sit præ formidine ob fugam, ut Chrysostomus ait. *Ut sicut mercenarius præstolatur.* Præstolatio hæc est quædam, expectatio auida, intenta, sollicita, cū quadam oculorum, & animi inclinatione, & propensione in rem desideratam, & expectatam; affertque quendam expectationis ardorem, & anxietatē. Quare expectatio hæc aliquādo vertitur sustinētia, ut Ps. 129 aliquando Patientia, ut infra Iob. 17. Operis uero finis, est simpliciter in Hebræo opus, à (*Paghal*) quod est cum affectu quodam, & energia agere, & operari. Dicitur autem opus per synecdochen, ipsa merces operi debita, aut post opus consequuta; quare quod Leuit. 19. dicitur: [Non morabitur opus mercenarij apud te usque manē. Deut. 24 exponit: Non negabis mercedem indigentis, sed eadem die reddes ei pretiū laboris sui ante solis occasum.] Eadem phrasi dicitur in Scriptura labor, pro re acquisita labore, & industria; & petitio, pro re obtenta aut obtinenda per petitionem; & Mat. 16. Commutatio, id est, pretium cōmutationis, uel contractus commutandi: noster autem interpres dixit finem operis, quia opus & operans mercedem sibi tanquā finem proponunt, neque datur præmiū operanti, nisi labore absoluto. Sic Ps. 36. præmiū operis dicitur id, quod reliquum est, aut postremum. [Custodi innocentiam, & uide æquitatem] (contemplare innocentem, æquū) quoniam sunt reliquiæ (manet præmium post laborem) homini pacifico & Jerem. 29. Ut idem uobis finem & patientiam, id est, præmium, & mercedem patienter, & ardentem expectatam, eadem ratione, qua hic dicitur expectari finis operis. Quare qui hunc finem ad tempus referunt nocturnum, quo cessat mercenarij labor, ut uidetur Lyrannus, non omnino uidentur uim uocis assequuti.

III. Sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas numeravi mihi.

- 1 *Diversi nexus, & interpretationes. Indicatur optima. Vacuum quid proprie.*
- 2 *Quid habere. Premium cur dicatur, hereditas. Patientie peculiari ratione attributa merces.*
- 3 *Quid noctes laboriosas. Quid numerare & quam numerandi regulam aut speciem spectet. Explicatus semel & iterum Isaias.*

D. Tho. ne-
xus, & in-
terpretatio.Aliorum in
interpretatio.Germanior
expositio.נח
Vacuum quid
proprie.Quia hab.
14.

Menses vacuos Hæc est altera pars similitudinis propositæ. Quoniam verò D. Tho. peritat in sua illa expositione de fine hominis; & præmio in hac vita non expectando contra errorem Eliphaz; ideò hæc sic accipit: *Menses præteritos meæ prosperitatis, omnibus fortunæ bonis refertissimos, ego semper existimaui vacuos, utpotè sine potissimo fine, ac beatitudine, quæ homini post hanc uitam proposita est, nunquā igitur acquieui in huius uitæ bonis, sed instar mercenarij præstolor finem meorum operum in altera uita.* Alij in hanc sententiam; Sicut seruus, sicut mercenarius, ita ego sanè aut futurę quietis, aut mercedis expectatione hos meos uitæ mentes erummosissimos, omni consolatione uacuos transigo patiēter. Sed significantior uidebitur sententia, si pars hæc potius dissimilitudinem quandam contineat priori similitudini subnexam; ad amplificationem calamitatis; quā etiam confirmet ultimum præmium non esse in hac uita expectandum, in qua iustis perinde ac improbis mala communia sunt: proptereaque uitæ finem optabilem esse, cū quo finis operis, opratus, & expectatus coniunctus sit. Cū deberem instar mercenarij præmium expectare, & percipere, longè aliter accidit: nam laboris non unū aut alterum diem, sed menses, annosque plures premio uacuos, honestis tamen laboribus, atque operibus refertos uideo. Non compleuit igitur Deus meos labores in hac uita. Vox autem uacui, eadem significat uanum, frustraneum, falsum, mendax; quod rectè quadrat spei, aut uotis, quibus euentus non respondet, neque labori præmiū uel intelligit de ipso tempore suæ calamitatis, quod cū post reliquam uitam piē, & honestè transactam sequi deberet felicissimum, quasi merces in fine operis, infelicissimum tamen ipse experitur.

Sic ego habui. Particula illa, quæ est nota similitudinis, non repugnat nostre expositioni, in qua permixta est si-
Io. Pineda in Iob. Tom. I.

militudo cum dissimilitudine. Verbum, autem habendi, quod in Hebræo est (*Nachal*) est iure hæreditario aliquid acquirere, & possidere: Cū (inquit) iure laborantis, & diarij mercenarij; quasi hæreditario iure percipere debuissim honestæ uitę præmiū, vacuus discedere iubeor, neque aliud, quā labores, & ærumnas pro debita hæreditate accipio. In altera igitur uita corona iustitiæ mihi reposita est, ad quam contendo, atq. mortem exopto, cuius iudicium bonum est homini egēti, & qui minoratur virib. Fortè illa hæreditatis significatio ad humanā omnium mortalium conditionem à primo parente deuolutam in poteros pertinet; Habui (inquam) hæreditario iure mentes vacuos, atque ærumnos, quasi per hæreditaria originem. Quid enim à suis parentibus possit habere mortalis, quā imbecillam quandam naturam natam ad laborem, prætereaque morbis, & doloribus expositam? Rectè autem honestæ, atque laboriosæ uitæ præmiū hæreditati comparatur, quasi merces ex iustitia debita; sic enim Paulus sæpè hæreditatem vocat, quam cum Christo vniuersorum hærede, cohæredes possidebimus. Quod autem tribulationum tolerantie peculiari quadam ratione potius, quā alijs virtutibus beatitudinis merces, & hæreditas promittatur, aliquando plurib. exposuimus. Sicut & id quod ad uacui nomen, & translationem spectat; sunt enim labores, velut mensura quadam vacua, quam Deus mercede, & præmio replet.

Et noctes laboriosas numeravi mihi. Hinc meæ laboriosæ noctes, plenæ vigilijs, & anxietatibus, quod menses habuerim vacuos: vel, ut exaggeret calamitatē, & dolores, Menses habeo omni solatio vacuos, ut nec in noctib. quidem liceat mihi quiescere; interdiu doleo, laboro etiam noctu; vel, ut allusio sit ad serui, & mercenarij nocturnā quietem. Hi noctu interquiescunt, ego verò post uitæ labores alios honestorum operum, in noctem ingredior infelicissimam, in qua nulla mihi conceditur quies, nullum præmium coacti operis, sed denuò laborare cogor, cū lassitudine, & anxietate corporis, & animi viriumque defectu: hæc enim continet vox originalis laborandi. Sed illud Numerandi verbum premendum est, Hebraicè (*Ma-nah*) quod non est quacunque ratione numerare, sed peculiari quadam ratione, & specie, aut regula, quā vocant arithmetici, non illa quidem quam vocant additionem, aut in summam reductionem, nos, *sumar & multiplicar*, (ut quidam existimarunt) sed subtractionem, aut subductionem, *restar*; quoniam de tantis facta tantis quedam tantis, &c. Quomodo videtur accipiendum id Isa. 65. [*Numerabo vos in gladio & omnes in sede corruetis.] Et quia in hac ratione numerandi quædā subducuntur, & quasi separantur, ideò etiam significat separare, vel seorsum destinare ad aliquem specialem vsum ut Isa. 53. * Et cum iniquis reputatus est, & id Dan. 1. * Constituit eis Rex annonā. Ergo huius loci sententia poterit non nihil habere ironiæ; Id quod pro præmio mihi datur, sunt noctes istæ laboriosissimę, quas ex reliqua uita quasi subductas, & subtractas mihi numerant, & constituunt, sicut mercenario merces numeratur, & constituitur. Huc ferè respexerūt; Sept. [Noctes dolorum datae sunt mihi:] vel; Si ex his mensibus velim partem aliquā subducere, & subtrahere pro alleuamento, & solatio reliqui temporis, noctes videlicet, quibus cuncta animantia quiescere solent; laboriosissimas sanè noctes subtraham, atq. numerabo. Illud ex Hebræo notandum, proprie haberi; [Noctes laboriosas numerauerunt mihi,] aut constituerūt; cui sententię, quoniam persona deest, nō incommode noster interpres primam commodauit.

IV. Si dormiero dicam; Quando confurgam? & rursum expectabo vesperam, & replebor doloribus usque ad tenebras.

- 1 *Dormire in Hebræo quid, & quomodo alias uariatur. Somnus laborum inducit.*
- 2 *Expectandi verbum, à mensurando dicitur, & quare.*
- 3 *Dolor pro iactatione, & commotione per metonymiam. Aegrotantes mutationibus, ut remedijs, utuntur.*
- 4 *Tenebra pro crepusculo matutino, aut uespertino.*

Si dormiero. Noctis laborem illum exponit nam cū dormitum se recipiebat, & ad somnum captandū se com-

נהל

2. ad Tim.
4. 5.
Eccl. 41. 3Premium
cur dicatur
hereditas.Rom. 8. 17.
Patientie pe-
culiari ra-
tione tribui
tur premiū.
Vid. in
præf. cap. 6.
nu. 3.נח
נחQuid nu-
merare hoc
lcco, & ad
quan.
Arithmetice
regulæ spe-
ctet.Ezer. Isa.
53.

Isa. 65. 12.

* Ireos diez
mando y
quin tando
por pita de
lança, y por
filios de es-
pada, hasta
que quedey
apurados.Numerare
pro separare
Isa. 53. 12.* Puesto à
parte cõ los
facinorosos,
y separen-
dos à muer-
te.

Dan. 1. 5.

Sennaloles
su racion à
parte, que se
les diese
por quenta.

LXX.

Quid dor-
miendi ver-
bum.

S com-

שכב

Irem. 3. 2.
Psal 87. 6.
Theop ep. 2.Somnus, la-
borum in-
ducia.

LXX.

שכב

Expectare
quid pro-
prie.

שכב

* Hazese-
me ei dia-
largo; quē-
to las horas,
y voy por
puntos mi-
diendo, lo
que me que-
da hasta la
tarde.

LXX.

R. Leui.
R. Moyf.
Chaldaus.

שכב

R. Leui.

* Eloy bar
so de mu-
dar luga-
res, y dar
buclos y
nomo dexā
mis dolores
reposit.Seneca.
Aegrotantes
mutationi-
bus vitur.Tenebrę p
crepusculo
matutino
aut vesperti-
no.

שכב

1. Reg. 30.

17.

I/a. 5. 11.

Prou. 7. 9.

P. 118. 147.

Hieron.

Pagnin.

Job 3. 9.

LXX.

Tygurin.

Vatiblus

non proba-

tur.

Leuit. 12. 5.

Eccl. 15. 33.

Thren. 1.

17.

componerebat, ingrauescentibus doloribus excitabatur, coquebaturque rursus optare, & expectare diem: verbum (*Sacab*) non solum dormire, sed iacere, aut cubare ad dormiendum significat, aut prosterni, prostrare, quod idem est quod cubare; unde dicitur Iere. 3. [Vbi non prostrata sis; & inde dicitur Psal. 87. Vulnerati dormientes in sepulchris: non solum quod mors somnus sit; sed quod defuncti exporrecti iaceant, & prostrati sint. Theophanes autem Nicænus eleganter epist. 2. ait: [Neque dormiens, cum quidem afflictis omnibus induciæ sunt poenarum, vacuus erat doloribus; nam diei mala, noctis tribulationibus excipiebantur.] Inducias autem illas malorum natura dedit cunctis animantibus, quas malorum domitrices alij appellant; alij somnum, laborum medicum: illud verò habent dolores, & ægritudines, aut etiam voluptates, ut per noctem non solum non minuantur; sed vehementius etiam, aut repræsententur, aut exacuuntur.

Quando consurgam? Rectè responderi decumbenti. Sept. Quando dies? Nihilò verò melius habens, *expectabo vespem*: verbum originale (*madad*) propriè significat metiri, aut mensuram extendere; atque inde nomen, *Medida*, quod nos (*Medida*) dicimus: quare erit, diem laboriosum metiri expectatione, & desiderio vespere. Nam quæ aut aduenisse, aut abiisse iam cupimus, hac ratione metiri solemus; id est, illorum moras, tempusque per dies, aut horas, minutatim numerare; quem sensum doctè expressit Vulgatus dicens. * *Expectabo vespem*. Et in eundem sensum. Septuag. Si surrexero, rursus quando vespere? At verò R. Leui, & R. Moyses in commentarijs de ipsa nocte accipiunt, ita ut expectare vespem, sit mensurare noctem, expectando quidem, non ut veniat, sed ut elabatur; atque sic Chaldaus dixit: [Saturatus sum insomnij vagationibus usque ad tempus mutationum; quamquam hoc ad sequentem partem pertinere videtur.

Et replebor doloribus. Dolores hic dicuntur à verbo (*Nadad*) quod commotionem, & iactationem ex loco in locum affert; quare hic dolores propriè erunt, commotiones, mutationes; quod ad animi euagationem, curasque mentem distrahentes cum Chaldaeo referunt. Quare sic legit R. Leui in commentarijs: [Mensum est cor meum longitudinem noctis, ob priuationem somni, & saturatus sum vagis cogitationibus:] alij curas, & sollicitudines vertunt. Sed nunquam ea vox accommodatur in Scriptura ad euagationem, vel mutationem aliam, quam localem; quare hoc quoque loco de iactatione, & commotione hominis decumbentis in lecto subindeque loca mutantis, quod in vno, atque eodem quiescere non possit, accipienda est; quare * repleti doloribus erit dolorum vi iactari, & quiescere non posse. Nam ut Seneca dicit: ægrotantes mutationibus, ut remedijs, vtuntur, sed nihil conferunt, ubi doloris, & morbi causa hæret intimis visceribus; nam quocumque te conueras, illa te comitatur. Interpres eleganter per metonymiam illius iactationis, & frequentis commotionis causam explicuit vertens dolores. Quia verò statim subditur, usque ad tenebras, visum est quibusdam eum sensum de nocturna in lecto iactatione repugnare; atque necessarium omnino videri, de diurnis doloribus accipiendum: Sed nihil cogit; nam tenebræ hoc loco sunt (*Neseph*) quæ non solum noctem, sed crepusculum matutinum, vel vespertinum significant. quare vertitur vespere. 1. Reg. 30 & II. 5. & pro crepusculo, vel vespertinis tenebris dicitur, Obscurum. Prou. 7 In obscurum, ad vespertinam die, in noctis tenebris, & caligine. At verò pro matutino crepusculo ponitur Pl. 118. vertiturque. Maturitas; Præueni in maturitate, & clamaui. Hieron. ex Hebræo: [Surgebam adhuc in tenebris, & clamabam; quare hic dixit Pagn. Saturatus sum euagationibus usque ad crepusculum; atque de his tenebris dictum est: Obtenebrentur stellæ caligine eius. Sed abundè id confirmat lectio Septuag. Repleor doloribus à vespere usque ad mane: non omnino contemnenda est paraphrasis Tygur. totius huius sententiæ. [Vbi me in lectum collocaui, dico: Quando surgam? Cumque mensuram ad vespem extendi, laturor iactationibus usque ad crepusculum. Quod verò Vatab. sic legit: Omnes horas noctis numeravi, & usque ad auroram ad saturitatem usque repletus sum fœditatibus, vel rebus aspernandis; ita ut fordes, de quibus sequenti versagit, respiciat; minimè placet. Nam quamuis vox, quæ significat dolorem, aut iactationem, uel commotionem, mètruas èt fœditates significet, pp. quæ à communi consuetudine

menstruata remouebitur, tamen non qualibet uocabuli significatio, in quemlibet locum trahi cum uolentia debet.

V. Induta est caro mea putredine: & sordibus pulueris cutis mea aruit, & contracta est.

1 Quid putredo. Metonymicos ponitur pro vermibus.

2 Quid sordes expenditur Græcorum lectio, & Hebraizantium.

3 Quid verbum arscendi.

4 Quid contracta: & quibus alijs modis vertatur à vulgato.

Induta. Coperta, obducta. Septuag. Conspergitur corpus. August. Concreuit caro Septuag. Corpus meum. quare nescio, cur quidam legerit, Cor meum Putredine, propriè, uerme: nam hoc etiam modo aliquando uertit Vulgatus, ut infra Job 21. & tinea. Ita 14. quare hæc putredo est materia, & nutrimentum uermium, quorum ipse Iob sator, & procreator esset, adeo immanis erat uis tribuici cruoris. Septuag. utrumque dixerunt: Conspergitur corpus meum, in putredine uermium. Phil. totus coputru, breuius quidem, sed neque obscurius, neque inelegantius.

Et sordibus pulueris. Latini cum D. Tho & Lyra, Sordes intelligunt, quas ex sterquilinio, & in quo iacebat, puluere contraheret, quasi dicat. Puluerulentas sordes. At uero cum R. Abrah. plerique Hebraizantes referunt ad scabiem, & siciores crustulas, exustasque particulas decedentes ex corpore: nam hæc crescere, & excerni solent ex leprosis, & elephantiacis: quare pro sordibus uertunt, Ramenta, uel puluerem, aut furescences scabiosos. Septuag. uocem originalem non sordes, sed glebæ interpretari uidentur. Infundo (inquiunt) glebas terræ à sanie radens: quod facile cõsentire potest cum nostra lectione: nam cum glebas terræ per summam inopiam, aut defectum testæ, aut uero pp. molliorem usum, quam testæ, ad saniem abstergendam adhiberet, lutosis, & puluerulentis sordibus operiebatur, & inducebatur totus. Atque illud in sua lectione Græci obleruant, tantâ lucē, & uniuersi corporis corruptionem existisse, ut multa sanie glebas moliret, atque liquefaceret. Fortè in Aug. parum emendatè legitur uitio, aut scriptoris, aut typographi, non gleba, sed Globus in fundo globos terræ sanie radens. Eadem glebæ significatione post David. & R. Mardoch. sequitur Pagn. quaquam illa paulo diuersam lectionem afferat Mardoch. Fulto, uel, gleba terræ pellis mea fidit se. Sed quidem cum ista uox originalis tantum in hoc loco reperiatur, nullo aduersus nostri interpretis lectionem possunt firmo argumento uti, qui alias afferunt; præsertim cum pulueris, id est, supremæ terre partis significatio rectè conueniat homini sedenti in sterquilinio: de quo id dicitur, Suscitans de puluere egenum. 1. Reg. 2. 8.

Cutis mea aruit. Incerta est uocis (*ragagh*) significatio: hoc in loco, arere uertitur à nostro interprete: aliquando uero congregare, conturbare, quiescere, cubare. Sed Hebraizantes constanter dicunt esse idem, quod findere, lein. dere, aut diuidere: quare hoc loco uertunt. Cutis mea scissa est. R. Mardoch. intercisit: quasi præ siccitate cutis multis in partibus finderetur, & hisceretur: alij, quoniam eadem uox subitū aliquid, & repentinū affert, & præterea commotionem, aut concitationem quandam, legunt; Cutis mea concitata, & cito corrugauit: quod cõgruit cum illa significatione contractionis, quam agnoscit Vulgatus *esloy todo trauado y franzido*. Alij aliter. Sed cum incerta sit uerbi significatio, licuit interpreti attentis circumstantijs uertere uerbo arscendi; præsertim cum illa cutis ariditas, si non uoce, certe, re ipsa cum alijs significatis coniuncta sit. Nam hiscit, & finditur cutis tota, cum uel perflata uento uerete, uel nimio calore tota ad magnam ariditatem adducitur.

Et contracta est. Hier. semper uertit originalem uocem, uerbo fastidiendi, aut, reprobandi, quare Hebraizantes omnes ferè unica uoce legunt, Abominabilis est, aut fastidio habita, aut despecta. Tyg. Mihi diiplices. quasi diceret; Mihi ipsi nauicam mouet meus contpectus; Mihi ipsi diipliceo. Sed id quoque uerbum existimauit interpretes Latini esse idem, quod dissolui, aut contumi, consentientibus etiam Septuag. Nam ubi Pl. 58. legimus; Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens Hieron. ait, Dissoluantur sicut aquæ, quæ fluunt. Similiter etiam hoc loco Pagnin legis, Cutis mea dissoluit se: sicut & Thargum, & R. Moyses. Quare ea dissolutio ad consumptionem quandam, quæ hoc loco dicitur contractio, referenda uidetur. R. Moys.

VI. Dies

VI. Dies mei velocius transierunt, quam à texente tela succiditur, & consumpti sunt absque vlla spe.

- 1 Velox, & lene, idem in sacro sermone. Quid tela in Hebræo, quid textorius radius, cuius hic mentio fit: illustratus Isaías.
- 2 Nauicula textoria, & tela ut referatur ad vitam humanam. Expenditur lectio Græcorum.
- 3 Consumere in bonum & in malum: ut tele spes quedam concedatur, non vita.

1
Velox & lene
ut idem.
Habac. 1. 8.
Isa. 38. 12.
Vita huma-
ne cū tela,
comparatio
nō semel u-
surpata à
Latino in-
terprete.

Nomen tele
in Hebræo.
לֵךְ
Quid sit ra-
dius texo-
rius cuius
hoc loco me-
ntio fit.
R. Mardoc.

2
Promouetur
ista na-
uicula tex-
torie allego-
ria ad vitam
humanam
relata.
Olympiod.
* La carra-
ra de mi ri-
da tan cor-
ta, como el
anchote de
na tela; y el
tiempo que
la corre,
mas ligero
y agudo q̃
una lancia-
dera.

LXX.
Vatica.
* En menos
que en dos
palabras se
me ha passa-
do la vida.

3
לֵךְ
Consumere
in vramq.
partem di-
ctum.
Genes. 2. 2.
Iere. 14. 12.
Exod. 33. 3.
* No me ha-
gas que de
cabo de ti.
* Las penas
y dolores hā
dado cabo.

Ergo cum tam grauitè affectus sim, existimari pōt de mea vita actum iam esse. Itaq. illius breuitatē lamentatur. Illa aut veritas eiusmodi est, vt nullo pondere grauetur, vel retardetur sic. n. apud nos idē propemodū est velox, aut lene, ligero, d. liviano; quare ab eadem radice dicitur Haba. 1. Leuiore pardi. 1. velociore. Porro hec humanæ vitæ breuitatis cum telæ discissione cōparatio placuisse videtur Vulgato, Isa. 38. [Precisa est velut à texente vita mea:] cū tamen in Hebræo nō valde clarè ea similitudo exprimitur: quia Isaia locus nō affert p se ipsā, & primaria significatione illā velocitatem: planus. n. sensus est, q̃ textor cū telam absoluit, extrema staminis, atq. liciorū fila præcidit; at dū adhuc Ezechias ordiretur suę vitę telā, precisus & abruptus est. Sed hoc loco eximā quandā in præscindendo velocitatē significat; vnico. n. quasi iactu gladioli, vnico manus cōiectu, vnico impetu; tela præciditur. Sed cū in originali tñ sit, *Dies mei velocius fuerunt, quam Ereg.* q̃ noster Vulgatus telā vertit; alij significare dicunt, radiū textorium, quod à texendo dicitur: cuiusmodi aut sit instrumentum illud, non omnes conueniunt: nam R. Mardoch. & alij aiunt esse lignū, in quo textor pannū, aut telā ante se circumuoluit, quod liciatoriū textentium dicitur; & huic loco minime conuenit; nam in eo nulla est velocitas; est ergo radius hic instrumentū in modū nauiculæ. quo filū subtegminis à telę margine ad marginē defertur incredibili velocitate, q̃ textor mira dexteritate dextra cōiectū in sinistram, momento reiecit in dextrā: nos vocamus lancadera. Ergo inquit; Velociore mei dies fuerunt textorio radio: & quidē velut ludicra quædā nauicula illud, quidquid fuit leuissimæ arundinis, & fili, aut staminis circumuoluti, id est leuissima huius vitæ bona arundinē fragiliq. valetudini circumuoluta, secū detulit dierū & noctium vicissitudine quadā; cui quoq. illa itio, & reditio radij simillima est. Græci quidā, teste Olymp. velocitatem tñ in præter labendo, & currendo considerant legentes; Vita mea velocior est * curfore; Lectio Vaticana Sept. habet; Vita mea exilior est, q̃. * loquela. sic quoq. Aug. [Conualuit sicut verbū irreuocabile tempus;] vel breuior, quā vt dici possit, aut verbis explicari. Sed vt ad telā redeamus, certē appositā est vitæ cū illa comparatio; nam fila, quib. textitur torquent, & nent Paræ: & nō tantū annis, sed horis, minutissimiq. particulis, atq. momentis, velut tenuissimis filis constat; non semper æqualibus cuius vita hominis non sit sæpè dispar, dissimilisque sui, nunc crassior, nunc tenuior; textor, tempus: quod, non sicut Penelope, retextit noctu, quod interdū texuit: sed non minus textit noctu, quam interdū, nunquam interquiescens; tandemque mortis falce præciditur. Vide Greg. qui similitudinem hanc eleganter promouet; & persequitur.

Et consumpti sunt. Verbū consumendi ad alicuius operis perfectionē, & absolutionē pertinet, siue in bonū, siue in malū. Hispanus dicit; *acabar*, sicut dicit, [Cōpleuit Deus opus suū: & Perfecti sunt celi & terra.] Sed de morte & extremo interitu Ier. 14. [Ego consumā eos (engolos de acabar) Exod. 33. Ne fortē disperdam te in via. Hebraicē. * Ne fortē finia; vel, consumā tē.] Sic ergo, Dies mei * consumpti sunt, funestum, & violentū aliquid videtur afferre. *Abque vlla spe;* videlicet; vel longioris vitæ, vel melioris fortunæ: vana est. n. illa promissio Eliphaz, quantū de ipsa natura sperari pōt. Atq. eō fortē respiciunt. Sept. legentes. Perijt. in vana spe: nisi fortē spem vanā dixerint, q̃ laboris mercedē non reportauit. At Tygur. paraphras. & Caiet. illā telę, radij. textorij similitudinem retinent adhuc: illa sic legit; [Dies mei velocius fugiunt, quā tela, & trama deficiente finiuntur:] hic verò ad diuersos

calamos, qui nauiculæ textorię inferuntur, respicit; nā si vno calamo euoluto, finitoq. filo adhibeatur alter, tela capit augmentū; at non ea mortaliū vitę spes conceditur: nā vnico calamo; vnicoq. penso reuoluto, nulla est viuēdi spes reliqua; nulla facultas alia fila alligandi, aut innectendi; consumuntur enim dies, absque vlla spe.

LXX.
Tyguri.
Caiet.
Iterum pro-
mouetur al-
legoria &
comparatio
telę cum vi-
ta humana

VII. Memento quia ventus est vita mea; & non reuertetur oculus meus, vt videat bona.

- 1 Mors cur orcus sit dicta; Dei obliuio, aut recordatio ad vitam, aut mortem; ad bonum, vel ad supplicium referatur.
- 2 Ventus variè acceptus; spiritus hominis cum inspiratione peculiarem cognitionem habet.
- 3 Deus vitę auctor, vitam leuius confert, & promouet. Explicatus David; illustratus Moyses.
- 4 Videre de sensu, & experimento dictum; exempla ex sacris plurima; videre bona cum analogia dicitur ad beatam visionem.

Vitę & mortis auctorem sic precatur; Cū tam breuis, o Deus potētissime, mortaliū vita, quorsū mihi tam grauiā adicijs supplicia? quin his meis dieb. paucis, & malis non nihil indulges? Quod si ad ferendā opē nō festines, periero prorsus; neq. Iobus erit, cui bñfacias. *Memento.* Videris hui⁹ incredibilis vitę breuitatis oblitus, cū illi vltro labenti & fugienti dolorū, & morborum stimulos, & calcaria adhibes. Quod si me viuus eripere cupis, non est quod magna ad moueas tormenta, vt me deicias; concidā breuissimē; ab eo, iam celeriter, moriar: tu verò ne me violenter interficias, quem mors ipsa vrget neq. permittet diuti⁹ viuere. Sic mors orcus dicta est, vt Festus Pompeius scribit, ab vrgerendo, quod vrgeat oīa, & precipitater agat in interitū. Ex subiecta aut materia, verbū meminisse aut recordari denotat in Deo aut iustitię, & vindictę infligendę affectū; aut miserendi, & auxiliandi: nam recordatio scelerū, & impiorū, iustitię, & supplicij est. vt Pl. 136. Memor esto Domine filiorum Edō. At recordatio miserorū & pauperū, subleuationē, & misericordiā affert, q̃ precatur David Memor esto cōgregationis tuę. Sed ad mortē & vitā frequenter referuntur recordatio, & obliuio; loquitur. n. Scriptura de deo more humano; nā homines mortuorū obliuiscuntur, illorū tñ meminerūt, quibuscū agūt. Hinc illud; [Obliuioni datus sū, tanq̃ mortuus: & id, Sicut vulnerati, dormiētes in sepulchris, quorū nō es memor amplius, & ipsi demanu tua repulsi sunt.] Sed hoc tñ loco, cū precatur Iob, vt miminerit Deus, q̃ vita est ventus, sensū peculiare hēt.

1
Qualis sit
Iobi preca-
tio.

Mors orcus
ab vrgerendo.
Festus Pom-
peius.
Deum me-
minisse, ad
quid referē-
dum.
Pl. 136. 7.
Pl. 73. 3.
Dei obliuio
aut recorda-
tio ad mortē
aut vitam
pertinet.
Pl. 30. 13.
Pl. 87. 6.

Ventus. Vox eadē, quæ sapē vertitur spiritus, & ad multa transfertur, Caiet. pro anima immortalī accipit; & in hac sententia multa dogmata de anima rationali cōtineri existimat in hanc sententiā; Si spiritū hūc, o Deus, semel auellas ex corpore, nō redibit iterū sua spōte rursus vniendus corpori: nā non est in natura vis, quæ eā animæ cū corpore coniunctionem rursus efficiat. Sed hic census Vulgato non placuit; cū ventum reddidit. Sept. spiritus est vita mea: q̃ Græci pro respiratione, & spiritu, quē dicimus, accipiunt; non solum, quod vita nostra respiratione indigeat, sed quod flatu, & respiratione videatur humana vita in prima sua origine constitisse, nā afflatus est spiritus in naribus hominis, cum [spirauit in illum Deus spiraculum vitæ, & factus est homo in animā viuētem.] Alij cōparationem cū vento intelligunt, cuius motus velocissimus est, fuga, & lapsus irreuocabilis, sicut scriptū est. [Recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens, & non rediens.] Nam ventus nunquam reperit suam originem, vnde erupit, & à qua incitatus est; sed [lustrans vniuersa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur,] & in medio mundo euanescere solet.

2
Caiet.
Quid hoc
loco nētus.

LXX.
Spiritus, pro
respiratione
& quare.
Genes. 2. 7.
Pl. 77. 39.
Eccles. 1. 6.

Sed quānā est hui⁹ orationis efficacia, & vis pro impetranda salute, & diuturniori vitā ex ipsius vitę breuitate fragilitate, & irreuocabilitate animi semel dilapsi? Certē apud Deū, neq. leuis, neq. contēnenda: nā, q̃ illius bonitatis ingeniū est, omnib. bñfacere vult. Neq. spiritualia tñ bona, sed (nisi nocitura sint) & palia ē munificentissimē cōferre solet; letus igitur nos viuentes intuet, vitāq. diuturniorē (nisi quid obstat, aut meliora largiri velit) optat nobis; non est. n. volūtatis illius mors; neq. mortē ille fecit, aut lataf in pditione viuorū: neq. vult dici Deus mortuorū, sed viuentiū: igitur qui vitā breuitatem deprecatur, & qui vitā per se fragilitatem proponit, illū allicit, illū

Ezech. 18.
23.
Sap. 1. 13.

Deus vitā
latam largi
tur, & con-
seruat.

Pf. 77. 39.
Pf. 192. 14.

Deut. 32.
36.

LXX.
August. in
locution. li.
5.

LXX.

4
Videre, ad
sensum, &
experimen-
tum.

Pf. 4. 7.
Luc. 16. 25
Pf. 89. 15.
Ier. 17. 6.

Ph. 3. 1.
Pf. 15. 10.
Pf. 88. 49.

Pf. 26. 13.

ad vitam confirmandam, & producendam; vitæque inco-
lunitatem, atque iucunditatem tribuendam, aut certe ad
temperanda supplicia, ne vitam per se miseram, & fragi-
lem omnino debilitent & infringant, sicut scriptum est,
Non accedet omnē iram suā; & (quia) recordatus est,
quia caro (per infirma & imbecilla) sunt, spiritus vadēs
& (ex naturæ lege, & virtute, aut efficacitate causarum
naturalium) non rediens. Et iterū: Misertus est Dominus
timentibus se, quoniam ipse cognouit figmentū nostrū;
recordatus est, quoniam pulvis sumus; homo, sicut fenu
dies eius. Quā spiritus (animus) pertransibit (abit) in
(ex) illo & non subsistet. Tum ē si non sit viuens homo,
videtur diuinæ clementiæ subtrahi quasi beneficiendi
materia, cui paterna charitate indulgeat; quod quasi pro
solatio sibi proponit; Iudicabit (punit.) Dominus popu-
lū suū (impios videlicet; sed tamen, quæ illius bonitas,
& indulgentia est, seruabit alios incolumes, quos afficiat
ingentibus bonis) & (adhuc) in seruis sui (quos sibi quasi
ad solatium, & animi lætitiā seruat) miserabitur (Sept.
In seruis suis consolabitur.) Aug. in loquutio. li. 5. expo-
nit. seruos suos consolabitur. Alij ad eisdem vtramque
partem pertinere existimant; ita vt cum in populū suū
animaduertere coeperit, recordatus illorum imbecillita-
tis, quasi facti penitens, tēperet à supplicio; & quos pri-
mum afflixerat, deinde recreet & consoletur; propterea
n. sequitur (videbit q. infirmata sit manus, & clausi quo-
que defecerunt, residuiq. consumpti sunt,) id est, tūc sanē
quasi sententiam mutabit, cum viderit manū, viresq. po-
puli sui valde infirmas, ac propē nullas; neminemq. esse
clausum (aut munitum arce, aut sepimento villo, qui non
sit omnib. malis, atque ærumnis expositus, atq. malorum
hostiūq. læuitia propē consumptus; ita vt non nemo su-
perstes sit, & ex captiuitate ereptus.) Sept. clarius causā
temperandi supplicij exprimit. Vidit. n. dissolutos eos,
& deficientes in obductione, (ppriē catena) & remissos:
sed hæc latius exponit in sequētib. Iob. Ergo opportunē
ex ipso deliquio & animi defectu mortem deprecatur.

Et non reuertetur oculus meus, id est, non reuertar, vt ocu-
lis meis videam bona, iucunda, & grata, vt ierum affluā
diuitijs & rerum omnium abundantia. Cum verbum vi-
dendi cognitionem oculis, aut animo conceptam signifi-
cet, certē etiam illam denotat, quæ sensu quodam & ex-
perientia percipitur; quare videre bona, est frui bonis,
experiri felicē statum; qua ratione dicebat impij futura
bona negligentes, Quis ostendit nobis bona, quod. n. o-
stenditur, videtur. Propriē ex Hebr. [Quis videre nos fa-
cie bonū?] id est; quis bona ipsa nobis cōferet possidēda,
& fruenda? Quare sensus idē, videndi bona, qui apud Lu-
cā, recipiendi; cū diuiti dictū est, Recepisti bona in vita
tua; qui Hebraismus frequens est in sacro sermone Pf.
89 [Lætati sumus pro annis, quib. vidimus mala.] Ier. 17
Non videbit, cum venerit bonū, id est, non fruetur cele-
sti imbreg; cū alias arbores copiosē Deus perfuderit; & in
frā; Non timebit, cum venerit æstus. Hebraicē, Non vide-
bit; res plantis, & arboribus inimica. Huius generis sunt
illa. Ego vir videns (expertus) paupertatē meā. Thren.
3. & Pf. 15. [Non dabis sanctū tuū videre corruptionē,]
id est re ipsa corrumpi; & Pf. 88. Nō videbit mortē, id est,
non morietur &c. huius generis sexcenta sunt. Sed illud
in hanc rem indicauit acutē. Didymus potius ad rē ipsā
q. ad vocis, & Hebraismi proprietatē accommodatē, scri-
bens super id Pf. 26. [Credo videre bona Domini in terra
viventium. Rectē, inquit, videre, non edere aut tangere, &
similia dixit; nam summū diuinorum bonorū in visione,
ad videntium vtilitatem positū est.] Ergo per analogiā ad
summi boni possessionem, quæ in visione consistit, alio-
rum bonorum possessio rectē dicetur videre bona.

VIII. Nec aspiciet me visus hominis: oculi tui in me, & non subsistam.

- 1 Non aspici, periphrasis mortui hominis. Vita humana dicitur
finis ipse.
- 2 Iustus ē malis ereptus mirabile das mundo spectaculum. Visus
quid propriē.
- 3 Diuini oculi in bonum, & in malum.

Philipp.
Isa. 38. 11.

Qvod Philipp. exponit; Nemo me videbit in pristina
illa bonorum affluentia; paulo durius est; lenius &

germanius: Mutuis mortalium conspectibus, & congres-
sibus. eripiet me mors: nemo me inter viuos aspiciet; sicut
Ezechias dixit Isa. 38. Non uidebo Dominum Deū (ta-
bernaculū, arcam, ubi se Deus præsentem exhibet) nō
aspiciam hominē ultra (non patebo mortaliū cōspectui,
unde illi me, aut ego illos aspiciere possim) & habitatorē
quietis. Periphrasis uiuentis hominis, ut dicatur habitator
quietis, id est, uitæ huius, quæ quod sit breuissima &
citō finiat, atq. quiescat, id est, cesset, ipsa quies, cessā-
tio, & finis dicitur; atq. mortis ipsius cōpellatio, quæ fi-
nē, cessationem, quietē affert, ad ipsam uitam redundat.
Aspici autē, aut uideri indicat rem præsentem, & existē-
tem; quod non uidetur, abijisse; abibo igitur, inquit Iob,
& excedam ē uiuis, sic non aspiciet me visus.

Visus, Intentus, in me defixus: à uerbo, quod intendere
oculos, & attentius considerare significat, à qua radice di-
citur Nu. 23. De collibus considerabo eū, Igitur ait Iob:
Salutem, o Deus matura: nam si morieris, moriar; neque
tuam in me liberando & saluando potentia & bonitatē
contemplari deinceps poterit, qui me nunc uidet letali-
ter affectum. Sicut etiam dicebat Dauid. Me expectant
(contemplantes tum meas ærumnas, tum opem tuam, &
quem sim exitum habiturus) iusti, donec retribuas mihi.
Nonnihil significantius Sept. quanquam idem ferē cum
nostro, sed proximē ex Hebræo, Non circumspectiet me
oculus * videtis me: q. Polych. & Olymp. ad subitos mor-
tis calus referunt; Accidet (inquam) vt dum in me fortē
quiliam figit obtutum, atque res meas cōtemplatur at-
tentius, abeam ipse subito; itaque breuissimē, atq. velo-
cissimē disparsens fallam illius oculos, qui me contēpla-
tur. Quid si etiam indicet Iob gratissimum, atq. mirabile
spectaculū mortalium oculis præberi, cū miserimus ali-
quis homo, diuina ope ē malis ereptus, ingenti rursus fe-
licitati restituitur? Ergo dicat Iob; Si me his malis nō eri-
pias, & in tuto colloces, non erō mortalibus tuæ poten-
tiæ, & bonitatis clarissimum documentum, neq. erit cur
in me quisquam oculos ponat? Sic Dauid quoq. mala sua
deprecabatur; [Narrabo nomen tuum fratribus meis, in
medio Ecclesiæ laudabo te.]

Oculi tui. Contra summam omnium interpretū consen-
sionem, atq. sententiā, & contextus exigentiā, solus Steu-
chus existimat hæc verba posse dici ad Eliphaz: sed certē
cum Deo adhuc colloquitur Iob: Accurre o Deus, asser-
toq. opem; diuini oculi fauorem, & beneuolentiā, malo-
rum propullationem, vitæ incolumitatem afferunt. Figi-
to tuos in me oculos; illumina vultum tuū super me: nā
si faciem auertas peribo. Non subsistam. propriē. Non ego.
Terentius Latinē dixit, Nullus sum: ergo tui * oculi me
tueantur. Philip. toruum aliquid, & indignans in Dei o-
culis intelligit, quasi dicat, Tuos oculos ardentes, atque
iracundia plenos sustinere non possum: tuis me oculis
acribus, toruis, minacibus penitus configis, vitāq. eripis,
Fauet quoq. Greg. certē oculi Dei, nō raro indignationē
asserunt. Sed illud in hunc locum leniter nō cadit, quod
alij Latini, vt D. Tho. Lyran. Caiet. exponunt: Licet me
homo visurus non sit, sed tamen [in conspectu illius ca-
dent omnes, qui descendunt in terram, et anima mea illi
uiuet,] Verē quidem, sed alienē, & minimē cohærenter.

IX. Sicut consumitur nubes, & pertransit; sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.

- 1 Irreuocabilitas uitæ s. mel amissa cum nube comparata. Quid
exterminari apud Iacobum, & Maith. ex Græco.
- 2 Quid inferi, sive infernus in sacro sermone. Explicatus Moy-
s. In perita Hereticorum elegantia. Infernus dicitur à po-
stulando in Heb. Etymologia nominis Saul.
- 3 Græcorum sententiā, Iobum non agnouisse resurrectionem, em-
nind expl. dicitur.
- 4 Quomodo Iob videatur negare regressum animarū, plures ex-
positiones, indicat optima.

Si semel uita mortali fungar, ad eandem minimē reuo-
cabor, non aliter atq. nubes, quæ ex terræ vaporibus
concreuit, & vel leui flatu, vel solis radijs dissipatur, &
dissoluit, nūq. iterū cogenda, neq. reditura. Sept. Tanquā
nubes expurgata de celo. Celestē aliquā vim, quæ nubē
dissiciat, indicare videt. Eadē similitudo apud Iacobū. c.
4. [Ignoratis quid erit in crastinū; quæ est. n. uita vestra
vapor

* No tendre
masque ver
con hōbres
* El bi vir
no es mas,
que estar en
finamētos.

2
Visus & ui-
dere quid
proprie.
Nu. 23. 9.
Pf. 141. 6.
ויר

LXX.
* Despare-
ce reme à
vista de oios
Olympiod.
Polychron.

Pf. 21. 23.

St. arch.
Diuini oculi
in bonū.
Pf. 66. 2.
Terent.

* Mirad por
mi; porque
à buelta de
cabeça, no
me halla-
reis.
Philipp.
Diuini oculi
ad penā.
Gregor.
D. Tho.
Lyra.
Caiet.
Pf. 21. 30.

1

LXX.
Iacob. 4.
14.

vapor est (proprie flatus, halitus, fumus, leuissima nebula nihilo firmior, aut crassior, quam vapor, aut fumus, qui cito euanesceat, & dilparet) ad modicum parens (apparens) & deinceps exterminabitur (proprie, euanesceat; est enim ferè eadem vox, quæ Luc. 24. Euauit ex oculis eorū. Subducet se statim ab oculis mortalium, ita vt nulla illius memoria relinquatur: & ne vestigia quidem illius cernantur vlla, priori illa phantasia, & luce extincta, deleta, sublata; atq; eadem vox Greca, eademq. significatio. Matth. 6. exterminant facies suas, id est; obcurant, naturali nitore, & quasi splendore quodam atq; lætitia, extincta, accersito quodam squalore, sordidoq. vultus horrore, qui ieiunia testetur.) Quod autem ibi dicitur exterminabitur, hic dicitur consumitur; proprie deletur, deficit. Rursus pertransit, proprie recedit, abit. Symmach. LXX. Absolvitur. Septuag. Expurgatur de cœlo. Neque tamen hæc similitudo adducitur propter vitæ breuitatē, & incōstantiam exprimendam, sed propter irreuocabilem illam fugam; vt secunda huius similitudinis parte explicatur.

Sic qui descendit ad inferos. (id est, ad subterraneam regionem, infra uos positam, vbi sunt defunctorum animæ, quos Manes vocat) non ascendit rursus ad superos, a quibus excesserat. Malui, inquam, exponere, inferos, aut, infernum, per subterraneam stationem animarum, quam per sepulchrum, aut mortem: nam cauendum est à quorundam Hæreticorum, vt Brentij, & Caluini, imperita elegantia, qui docēt iuxta Vulgatam phrasim, id dici proprie in infernum descendere, quod omnino perit, & extinguitur: sicut Latini dicūt funditus interire, & pessum ire, aut in fundū labi: nam fundus est cuiusq. rei infimū, aut infernum. Sed sacra Scriptura astringenda non est regulis Donati, aut Latiorum: ergo locutio illa sublimiorem habet sensum; atq; fidem docet de animarum stationibus subterraneis, & infernis: videlicet loco damnatorū, & Limbo, atq; Purgatorio. Tum etiam de descensu Christi ad inferos; non enim idem est, Christum descendisse ad inferos, atq; si confitearis, mortuum & sepultū fuisse: neque idem omnino illud Psal. 15. [Non dereliques animam meam in inferno:] cum eo quod sequitur, Nec dabis sanctum tuum videre corruptionē: hoc enim ad corpus, & sepulchrum; illud ad animam, & limbum spectat. Res manifeste colligitur ex illo Genes. 37. quem locum alij deprauant. Lugens descendam ad filium meum in infernum; nempe vbi eius filius erat, id est, in eam subterraneā regionem, in qua illius anima detinebatur: aliter enim nō poterat petuenire ad filium, si tantum de inferno, id est sepulchro loqueretur, quod longe, lateq. distitum esse oportebat. Potius nulli sepulchro mādatus erat, qui credebatur à fera pessima deuoratus. Sed non oportet, inquis, tā crasse, tamq. supinè descensum hunc, & sepulchri societatem accipere; cum perinde sit dicere, Descendam ad filium meum in infernum, id est, in sepulchrum; ac si dixisset, Filio meo Iosepho mortuo non possum amplius viuere: aut; Is casus me fouet, id est, morti tradet. Ego vero potius hanc esse crassam, atque pinguem interpretandi rationem; dicam etiam, languidam, inertem, mortuam, sine spiritu, & vita; priorem illam, subtilem, solertem, exquisitam, viuam, spiritum, & energia plenam, verissimam denique, atq; cum alijs fidei dogmatis mirifice consonantem. Eadem ratione accipe id Isa. 14. vbi quamuis Regi Babylonis negatur sepultura, sed conicitur in infernum. [Veruntamen ad infernum detraheris in profundū loci.] Scio quidem aliquando pro fouea, & sepulchro, infernū accipi; sed id neq; primaria significatione, neq; omnino frequentissima. Illud non præteribo, Cyprianum Cisterciensem parū consideratē (ne grauiori inuram nota virum alioqui doctrina & pietate conspicuum) affirmasse, Sepulchrum, id est, inferos, vel infernum in toto veteri testamento accipi pro sepulchro. Sed de hac re plura aliquando dicā, cum res & locus iterum ferent. Nunc tantum vocem illam *Sol* (de qua tota controuersia est) quoniam subterraneam illam stationem animarum significat, recte iungi verbis descendendi, & ascendendi. Tum præterea deduci à radice, *Saal*, quod est petere, aut mutuo accipere, quod nunquā saturatur; sed se habeat instar postulantis, & expetētis, aut animas, aut corpora, quæ apud se detineat; vt indicatur, Prou. vbi inter illa quatuor insaturabilia; prius numeratur infernus, quasi nunquā dicat sufficere, sed semper postulet. Tum etiam quod illa receptacula mutatas tantū videantur accepisse animas; præsertim Lim-

bus, & Purgatorium, suo tempore reddendas: tum etiam alij sinus die iudicij & resurrectionis reddent animas, deinde verò infernus recipiet homines integros per æternitatem asseruandos, à qua etiam radice dictus est *Saal*, quasi postulatus, & per petitionem importunam populi datus & concessus à Deo, & Samuele; vt nomine etiam præferret non fore confirmandum in regno, ad tempus tantum & commodatō regnaturum.

Sed notandum, hinc colligere Didym. in Catena, Iobum resurrectionis arcana ignorasse: Rursus Chrysost. nihil de resurrectione percepti habuisse, nihil de regenerationis mysterio enucleatē didicisse. Idemque super id cap. 2. Si bona suscepimus de manu Domini &c. ait Iobum aliquando lamentari, nō victurum perpetuo, quod de cœlesti regno, ac resurrectione nihil accepisset percipui. Hæc Græcorum testimonia piè voluit interpretari noster Comitulus adscribens, quod ex maiorum disciplina nil fortasse certi Iobus de resurrectione acceperrāt. Sed etiam huius rei, & cœlestis regni, non obscuram notitiā ē diuinis fontibus hauserat; optimè. Sed quos hic dicat, diuinos fontes, non satis intelligo. An librum aliquem sacrum? Sed de hoc nihil constat. An reuelationem aliquam? Sed Græci in vniuersum, & nulla adhibita præcautione loquuntur: & quacunque ratione Iobus de resurrectione instructus esset, loqui oportuisset eiusmodi verbis, quæ resurrectionis fidem minime laderent, neque dubiam relinquerent. Ego verò (quod venia dixerim Chrysost.) existimo dubitari minime posse, de Iobi fide resurrectionis, cum ad illam confirmandam ipsius Iobi tanquam fortissimis testimonijs vtatur Ecclesia; & ea de re apertissime vaticinetur. c. 12. & cap. 19. vbi id apertè agnoscit Chrysostomus.

Sed vt ad sententiam nostram redeamus, Philipp. duplicem horum verborum difficultati solutionē assignat; primam quod Iob hæc dixerit concionando, & quasi ex affectu, & moribus mundalium hominum, minimè futura credentium; quod confirmat, exemplo Ecclesiastæ, qui aliquando ex sententia impiorum videtur loquutus, dum laudare videtur voluptuariam vitam: aut certè secundam; resurrectionem tantum negasse in finem vique sæculi; deinde verò resurrectionem secuturam planè agnouisse: quod confirmat ex illo cap. 14. [Homo cum dormierit, non resurget, donec atteratur cœlum.] Sed vera & facilis solutio in promptu est; non enim negatur resurrectio ad vitam aliam, sed animarum reditus ad similem vitam; vt versiculo sequenti explicatur, Non reuertetur vltra in domum suam: neque est hæc sententia Iobo peculiaris: cum non semel repetatur in Scriptura, tum à Dauid. Psalm. 77. tum Isaia 38. atque 2. Reg. 14. [Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.]

X. Nec reuertetur vltra in domum suam: nec cognoscet eum amplius locus eius.

- 1 Hypallage. Prosopopeia loci. Quid cognoscere. Explicat Moy ses & Dauid.
- 2 Verba, quæ cognitionem afferunt, ad rem ipsam, quæ cognoscitur, pertinere.
- 3 Locus, pro hominibus, pro oppido, pro honore, & munere. Illustratus Samuel, & Salomon.
- 4 Locus pro omnibus contentis in loco. Non agnoscere antiquum possessorem, ad ingratitudinem pertinere.
- 5 Breuitas vite ignotos nos reddit ipsi vite, & loco, ex Sapient.

In domum. In familiæ, & rei familiaris administratio-nem. Nec cognoscet eum locus eius: per hypallagem, non cognoscet homo amplius locum suum: iuxta id Psalm. 102. [Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet, & non cognoscet amplius locum suum: simile id. Non est inuentus locus eius,] id est; ille non est inuentus in loco. Psalm. 73. Incenderunt igni sanctuarium tuum. Hebraice, Miserunt in ignem sanctuarium tuum. D. Hieron. Miserunt ignem in sanctuarium tuum. Igitur sensus est; Non reuertetur, vt cognoscat; non inuilet amicos, & uotos, non agat cum familiaribus, & domesticis: non versabitur in antiqua domo cum patrijs penatibus. Sed præstat non tam esse hypallagem, & mutationē verborū, quam prosopopeiam loci, qui quasi persona amice, & comiter deberet excipere redeuntem, quo significa-

Saul unde dictus.

לשון

3 Chrysost. Didymus. An Iob agnouerit mysterium resurrectionis. Iob. 2. 10. P. Comitulus.

Iob c. 12. 6. 19.

4 Philip. Chrysost. An Ecclesiastes aliquando loquatur ex sententia impiorum. Iob 14. 12.

Ps. 77. 45. 1. a. 38. 2. Reg. 14. 14.

I Hypallage. Ps. 102. 16. Ps. 36. 10.

Psal. 73. 7.

Hieron.

Prosopopeia loci.

tio redditur vehementior, quasi dicat; Ipsæ res inanimæ, quæ seruiunt, & parent ad nutum mortalibus, mortuis tñ nulli vsui sunt; illos non agnoscunt dominos, nolunt vllā sibi cum illis familiaritatē intercedere; extraneos & ignotos illos reputant; quare * locus non cognosceret eum. Ea enim est vis verbis cognoscendi, & non cognoscendi, vt supra Iob. 4. Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum (vñ personæ de semblantē estrāno) Gen. 42. de Ioseph, Cū agnouisset eos, quasi ad alienos, durius loquebatur. In originali est collusio in contrariarum eiusdem vocis significationū, * Cognouit eos, & fuit incognitus eis Sept. eleganter; Alienū se se facit ab eis. Eodē igitur modo; Nō cognosceret eū locus eius; quasi cum alieno, ager cum illo; alienum se ostendet ei, & durē, & inhumane cū illo ager. Philippus simplicissimam affert expositionē huius locutionis, Non cognosceret eum locus, id est; Non agnosceretur locus in homine, neque homo in loco; id est; pristina huius mundi conuersatio, non erit in homine commutata. Nam, vt aliquando diximus, verba, quæ afferunt cognitionem, ad rem ipsam, quæ cognoscitur, pertinent.

Sed de significatione loci nonnulla est dissensio: nam paraphrasis. Tygurina per metonymiam locū intelligit, homines qui in loco continentur; vt sit sensus; Neque loci illius homines agnoscent eum; sed extenuatur vehementia sententiæ, præterquam quod nuper dixerat, Non aspiciet me visus hominis; quod ad illam sententiā pertinet. Secundo, locus non pro priuata domo, sed pro vrbe & oppido accipi potest: idque fortē indicatum est in lectione Tygurina; & vulgo quidem quodlibet oppidum vocamus *lugar*; sicut etiam Amos 4 [Dedi vobis stuporem detrium in cunctis vrbibus vestris, & indigentiā panū in omnibus locis, oppidis, vestris.] Sic igitur non agnosceret hominem sua ciuitas; vrbs regia non agnosceret regē, qui illā aliquando illustrauit, aut amplificauit, decorauitque nomine regio, vel si illam edificauit a primis fundamentis, & suo nomine insignierit, irriti enim sunt conatus ambitionis hominū, qui Vocauerunt nomina sua in terris suis. Tertio, *Locus eius*, vel *lūus*, fortē nihil peculiariter significat, quam locum inter viuos; ergo non cognoscere locū &c. erit, non habiturum sedem inter viuos; Si (inquā) vellet homo, aut posse redire ad superos, nullus illi esset locus, cū alium iam in locum eius successisse necesse fuerit; nam corruptio vnius cum generatione alterius coniuncta est; redeunt nullus locus, nulla sedes; nos dicemus, *No ha lugar*.

Quarto, D. Thom. locum accipit pro dignitate, & honoris gradu, & vt ipse ait, pro statu personæ. Idem ferē Philipp. per metonymiam: nam dignitates & honores sedibus, & locis discernuntur, vt Prouer. 25. In loco magnatorum ne steteris. Eccl. 3. Vidi in loco (in tribunali, in subsellis) iudicij impietatem. Quare illud ab honorem, & sublimiorem, atque regiam sedem pertinet Ponam locum populo meo Israel, & plantabo eum, & habitabit sub eo, & non turbabitur; est enim promissio de sede regali David confirmanda.

Sed tandem simplicius accipitur locus, non solum pro domo, & sede, sed pro omnibus, quæ ad illum pertinent, ita vt prosopopeia illa, & fictio personæ, extendatur ad vniuersam supellectilem, & munera publica, & quidquid bonorum homo habuit; sicut hæc eadem tabernaculi, & domus nomine significari solent; atque deur persona loco, in quo omnia illa videntur contineri. Pristina igitur bona non agnoscent hominem, neque herum antiquum. Quod ad amplificationem quandam ingratitudinis affertur, Isa. 1. Cognouit bos possessore suū; Hebraicē, Chanānāum, mercatorem quamuis recens emptus gratum se præbet &c. Ergo mundus & quæ in mundo sunt ingratiissima, æquē ac obliuiosa non cognoscent antiquum dominum. Vel, iure & merito non agnosceret sibi præsentē possessorem; nam deuoluta sunt omnia defuncti bona ad posteritatem, & manus aliorum, Igitur sicut mancipium non agnoscit ampliū illum, a quo diuenditus fuit, sed eum a quo emptus est, & possidetur; ita sane non agnoscent bona hæc temporalia defunctum, cuius quondam fuerunt.

Sed Sapientiæ. 5. videtur res hæc reduci ad breuissimā mortaliū vitam, cuius nulla manere potest firma memoria, neque fixa in loco vllō vestigia; proptereaque reuerentem non agnosceret locus suus. Spes impij, tāquam memoria hospitis vnius diei prætereuntis. Si ergo sapiētissimi alicuius doctoris iā defuncti cathedrā, in qua docuit;

aut iudicis alicuius, regie tribunal, regale mve sedē; aut vero etiam pontificiam, atq. in premam perconteris, quis nā ille, qui nuper ibi docuit, aut paulo antē ius dicebat? respondere poterit, Non noui hominem; aut si noui aliquando, iam non memini; quis enim meminerit hospitiū, qui ad breuissimum tempus ad me diuertunt prope infinitorum? Generatio præterit, & generatio aduenit, ego, autem hic sō. Facilius est diuersorium cognosci a prætereuntibus, quā viatores ab hospitio, & diuersorio.

XI. Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

1. *Parcere quid in Hebraeo.*
2. *Tribulatio pro angustijs. Propositio, In.*
3. *Confabulari ad internam meditationem refertur. Explicati Samuel, & Amos.*
4. *Similitudo cum mari multiplex; Diuina potentia in illo comprehendendo.*
5. *Cetus cuius natura. Quia in Hebræo; & Latino unde dicitur. Aegritudines, & morbi vincula: eger alligatus. Illustrati David, & Lucas.*

Diuus Thom. sic connectit; Si, vt Eliphaz dixit, bona non sunt nisi in hac vita speranda, nihil mihi iam reliquum est, quam meam infelicitatem lamentari. Sed nexus simplicior; Cū hæc ita se habeant, & ego ad extremum propē iam spiritum redactus sim, quod mihi liberū est, cordi & ore indulgebo paululum, & erumpētia suspiria nō supprimam. Parcere, quod in originali est, *Casach*, proprie est continere, detinere, prohibere, & cū ad linguam, & orationem refertur; affert suppressionem quandam, & cohibitionem eluctantis spiritus, & sermonis conantis se aperire ore effundere: a qua radice dicitur Isa. 58. Clama ne cesses, (populi sceleribus stimulatus, & ad clamandum compellus, voces ne suppressere, neq. ardentem spiritum, & flammam cohibere; ne paucas ori, liberē, contentē vociferare) quali tuba exalta vocem tuam. Ergo ait Iob; *Non parcam ori meo*; non remittam studium publicē vociferandi, atque lamentandi, quantum potero gemitu, & suspirijs contendam.

Loquar in tribulatione, proprie, in angustijs spiritus mei: coarctat me spiritus pectore inclusus, patefaciam liberum illi aditum. Septuag. Loquar cū in necessitate sim. Indigeo plane suspirijs, quibus agritudinem, & dolores subleuem. Philipp. Loquar in angustij deficientis spiritus mei: antequam extremum spiritum agam, aliquid querulum loquar. Aliquando propositio, in, affert quasi causam, & vniuersa tribulatio pectoris orationem, & gemitus extorquent.

Confabulabor cum amaritudine, vel, in amaritudine; vel, de amaritudine animæ meæ; id est, nihil loquar, nisi quod internus, verissimusque dolorū, & egritudinis sensus suggerit, non est quod verear cum Deo agere paulo liberius & confidentius de causis mearum erumnarum. Septuag. Apponam amaritudinem animæ meæ compressus. Verbū confabulandi (*Soach*) vel, (*Siach*) proprie est, meditari, vel ex meditatione interius animo concepta aliquid exterius agere, loqui, orare, conqueri: a qua radice dicitur, 1. Reg. 1. Ex multitudine doloris, & moeroris mei loquuta sum. Vnde dicitur oratio, quæ cū ore fiat, ex cordis meditatione & intentione proficiscitur: & ideo dicitur, oratio effundi, Pl. 141. quasi prius corde concepta, & premeditata, deinde voce & ore exterius effusa, & prolata. Hinc illud, Amos 4. Annuncians homini eloquium (id est, arcanorum suo um cogitationes) suum. Igitur Iob ex multitudine doloris, & moeroris corde, & mente concepti loquitur, & quæ prius apud se præmeditatus fuerat, non leuiter, non sine causa publicē clamat, & Deum, atque homines contestatur.

XII. Nunquid mare ego sum, aut cetus, quia circundediisti me carcere?

Videtur nunc se Iobus purgare ab ijs grauissimis sceleribus, quæ tantum supplicium, tamque acerbos cruciatus mereri potuisse viderentur. Quare neque mare superbū, neque immanem cetum suis moribus referri dicit,

* Si vna
wezydo, bol
wieße à su
casa, las
misimas pa
redes se e
strafarian
del.
Iob. 4. 16.
Quid co
gnosceret
aut non co
gnosceret in
sacris.
Gen. 42. 7.
* Conocio
los y estrā
nose dellos.
LXX.
Philipp.
Cognitio p
re ipsa, quæ
cognoscitur.
3
Locus quid
Tygurina.
Locus pro
oppido.
Amos 4. 6.
Ps. 48. 12.
Locus pro se
de intervi
nos, aut pro
honore, &
munere.

D. Thom.
Philipp.
Locus pro
honore &
dignitate.
Prou. 25. 6.
Eccl. 3. 16.
2. Re. 7. 10.

4
Locus pro
omnibus in
loco conten
tis.

Isa. 1. 3.
Non agno
scere anti
quū posses
sorem, ad
ingratitudi
nē pertinet.

Sap. 5. 15.
Vnde proue
niat, homi
nē nō agno
sci à loco
suo.

Eccl. 1. 4.

D. Tho. ne
xus.שח
Parcare.

Isa. 58. 1.

LXX.
Tribulatio
pro angu
stijs.
Philipp.
Propositio
in.שח
שחConfabula
ri, internā
meditatio
nem affert.
1. Re. 1. 16.
Isa. 141. 3.
Amos. 4.
13.

4

Maris hec rit. Sed premenda est paulo diligentius hæc similitudo. In mari enim considerari potest immensa quædam capacitas, & vastitas, in quam Omnia flumina intrant, neque redupdat, procellas, turbines, tempestates, ætus omnes sustinet; fremit, remugit, agitur, quiescere non potest. Cui autem dixit Deus: Congregentur aquæ in locum unum, & appareat arida; quam aquarum congregationem appellavit maria, vilus est coniecisse mare in carcerem, atque illi pedes & brachia contrinxisse, ne liberè & impune vagaretur, atque obuia quæque vastaret. Propter quam peculiarem, & exquisitam Dei providentiam in comprimendo, & prohibendo maris impetu, dicitur Psal. 94. quoniam ipse est mare; ut cuius impetus, & immanitas non ab alio, quàm ab auctore naturæ domari, & frænari possit. Hinc multiplex comparationis ratio duci potest. Quænam unquam mea superbia, aut quæ minè infirmioribus intentata, quis fremitus, & tumultus, ut me in teteritum malorum atque cruciatuum carcerem, velut mare fremens, atque superbum, detruseris? & ut ne alijs noceam, in eum me statum coniecisti ligatis manibus, & pedibus dolorum vinculis, in quo nocentes atque ultimo supplicio damnati detinentur? Præterea: Nunquid homuncio ego imbecillus tantæ vastitatis, tantæque capacitatis sum, ut tot turbines malorum, tot dolorum ætus, & procellas, tot tempestates discriminum, tot assiduarum acerbiorum influentia in me flumina capere, & exhaurire, velut mare, possim? Itane semper ego tremere cogar, nunquam possim quiescere, perpetuò agiter, atque discrucier? Adhæc; itane, tanquam cum immabi quædam bellua, aut tãquam cum potentissimo, nunquamque satis edomito mari mecum agitur? Illa quidem claustris, repagulis, carceribus fortissimis indigent; sed ego miser vix pedibus valens consistere, non ego vehementioribus his vinculis, compedibusque cruciatuum: non enim è carcere isto teteritimo calamitatis incredibilis fugiam? Imò supplicem me Deo meo, iudicii supremo lubens præbebo; iacceritus sistar ante illius tribunal.

Cetus, quia Cæ. Carcerem quidam ad cetum referunt, non item ad mare. Sed præstat quod iam indicavimus, ut ad utrumque pertineat, & peculiari quidem ratione ad cetum. Nam Cete illa grandia, quæ creavit Deus, ut mari illuderent, id est, minoribus, & infirmioribus pisciculis, intra mare Oceanum continet, tanquam in carcere detenta. Dicunt enim non posse tranare ad Mediterraneum, quod relinquitur alijs minoribus piscibus, tanquam fida quædam, & tuta statio. Non aliter igitur relucet diuina providentia in comprimenda superbiorum diuitum immanitate, & insolentia, qua inferioribus illadunt.

Sed quod ad Ceti nomen & naturam attinet, in originali quidem est (*Thanin*) quam vocem quidè existimant generalem esse ad omnem belluam vastam, terrestrem, vel marinam. Rursum cum de marina dicitur, nullam certam piscis speciem significari, sed pisces quoscumque ingentes: cuius signum est, quod frequenter ea vox vertatur à vulgato nomine draconis. ut Psal. 103. Ezech. 32. & quidem pro terrestri colubro, Exod. 4. & 7. pro dracone etiam terrestri, Psal. 90. Conculcabis leonem, & draconem. Iere. 10. Hebitacula draconum: pro lamijs, Thren. 4. Sed & lamia nudauerunt mammam. Sed frequenter ad marinos pisces belluasque refertur, vertiturque. Ceto, aut cetus, quod latinum nomen alijs speciale esse voluit, & significare balenam: quanquam neque hoc apud Latinos certò constet. Nam Festus quasi incertus scribit: Belluam marinam ipsam dicunt esse pristricem, ipsam esse & cetum. Sed ex vocis originalis similitudine volunt alijs esse illum, qui apud Latinos Thunnus, aut Thynnus; quem à Balena Plinius separat, & inter vastissimos pisces numerat. Atque Athenæus aut Thunnum Græcè dictum ab impetu, & celeritate, qua ferrur. Sed neque quidquam certi apud auctores de Thuno constat: ut ex Arist. Plinio, Athenæo, & alijs eruditè probat Rondeletius, lib. 7. cap. 10. & 11.

Circumdedit me carcere. Carcer sicut Latinis à coercendo, ita Hebræis ab asseruando, & custodiendo dicitur. Verbum autem circumdandi significat custodiam vndique circumclusam, unde nullum pateat effugium: qualem custodiam descripsit Iere. [Conclusit vias meas lapidibus quadris, ita ut non possim egredi. Nam carcerem sic definiunt, vnde cumq. exire prohibemur. Sed illud Iobi calamitatem amplificat, quod carcerem ad continendos ho-

mines, non ad puniendos haberi iura ipsa decernunt. At Iob in incredibilium malorum carcerem coniectus est, tanquam nefariorum, ac manifestorum scelerum vindicæ. Rectè autem morbos, atque dolores carceris nomine explicat; nã lectus atque morbus sunt veluti carcer, in quo peccatores detinentur, cum sapè propter peccata morbi, & ægritudines accidunt. Sic sanè Ecclesia c. 38. medicum comparat Lictori, aut tortori, qui delinquentes, aut comprehendat, & coniciat in carcerem, iubeatque lecto decumbere; aut alia ratione torqueat potionibus, sectionibus, vltionibus, & sexcentis cruciatibus. [Qui delinquit inquit, in conspectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici. Septuag. per imperatiuum efferunt, quasi ea sit iusta iudicis sententia, atque imperium; Qui peccat contra eum, qui fecit eum, incidat in manus medici. Hinc dolores, aliaque morborum, atque ægritudinum, ut cum medicis loquar, symptomata, funiculi, atque vincula nominantur in sacro sermone, de quibus scriptum est; Circumdederunt me dolores (Hierony. Funes) mortis, & iterum, dolores (funes) inferni circumdederunt me: præoccupaverunt me laquei mortis. Quare aliqui conqueruntur Iob se victum compedibus. Potuisti in nervo pedem meum. Huc illud Ioa. 5. cum de piscina loquitur, quasi de carcere & domo victorum; Qui prior descendisset in piscinam, sanus fiebat, à quacumque detinebatur (quasi comprehensus, & alligatus) infirmitate. Et similiter apud Lucam, Christus Dominus ait mulieri, quæ habuerat spiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata; nec omnino poterat sursum aspicere; Mulier dimissa es (quasi è carcere, & vinculis) ab infirmitate tua. Et inferius; Hæc filiam Abraham, quam alligavit (in vincula coniecit; id. n. significat Deo, verbum Græcum; unde dicitur desmos, vinculum; & Desmophylax, victorum custos). Satan, non oportuit solui à vinculo isto? Sed de hoc iterum plura.

XIII. Si dixero, Consolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in strato meo.

1. Nocturna confabulatio quæ. Miseri desiderare solent euentum illam somniorum felicitatem.
2. Desideria diurna similia efficiunt somnia. Iobi nocturni terrores à Damone procurati.
3. Labores diurni molesta efficiunt somnia. Quid Corybantis morbus. Qui Corybantes. Visio & somnia aliquando pro eodem in sacris.

Cum verò mihi post diurnos labores promitto nocturnam requiem, & reuelationem doloris, i. ablationem: est enim ab illa phrasi, qua dicitur, eleuari aut, tolli aut, auferri, ab aliquo onus, vel peccatum, aut quid huiusmodi: de quo aliquando diximus. Solent enim in lecto retundi, & magna ex parte leuari dolores, & lassitudines diurnæ. Loquens mecum; mecum meditans, internam illam mentis exercitationem, atque attentionem affert, ex proprietate fontis Hebræi, atque Græci, quam supra confabulari; quod aliqui, ut Caiet. & Carthusianus, quibus fauet Chrysost. accipiunt de meditatione, & speculatione, quæ nocturno tempore capere solent, qui interdum lassati, & defatigati sunt; sicque capiunt aliquod suæ lassitudinis alleuamentum: in hanc sententiam Septuag. legunt. Referam ad me ipsum priuatim sermonem in toro meo. D. August. Referam ad me ipsum consolationem in toro meo. Theodotio: Confortabit me in confabulatione mea stratum meum. Sed fortè hæc nocturna, & interna meditatio ad quietem, & somnū spectat; ut exponi videtur vers. sequentibus; ita ut agat de breuissima illa, & euentiva, atque vmbriatili felicitate, quam solent aliqui homini misero læta afferre infomnia, ex diurno felicitatis desiderio, spe, & cogitatione prouenientia; sicut scriptum est: sicut somniat elu-riens, & comedit; cum autem fuerit expergefactus, vacua facta est anima eius; & sicut somniat sitiens, & bibit, &c.

XIV. Terrebis me super omnia, & per visiones terrore concuties.

Etiam ipsam infomniorum rationem, atque naturam inuersionem, & commutatam in meum supplicium expior;

Seruius l. i. c. 5. Aen. V. p. l. Aug. d. 8. S. solent. D. de poen. Eccl. 38. 15

LXX.

Pf. 17. 15. Pf. 114. 3.

Iob 13. 27. Iob 4. 5.

Luc. 13. 12. 16.

Deo Desmops Desmops d. 8.

Nocturna confabulatio quæ Caietan. Carthusia. Chrysost.

LXX.

D. August. Theodot.

Felicitas in somniorum miseris est infidelis. Isai. 29. 8.

2

Desideria diurna, infomnia red-

perior: non enim desideria quidquam iucundi per quietem obijciunt, uti ferè natura comparatum est.

Claud. de rapin. Proserp.

*Omnia, quæ sensu voluntur vota diurno
Tempore nocturno reddit amica quies.*

Quidam certè has visiones, & somnia non ipsius Iobi, sed amicorū esse voluerunt, qui ex falsis quibudam reuelationibus, & insomnijs immisissis, & procuratis à dæmone sibi persuasissent Iobum cruciari, propter sceleratam vitam; quibus reuelationibus narratis, atq. pro veris habitis, mirum in modū Iob ipse terrefieret, & stimuleretur. Sed non video, quæ ratione cohærere possint cū antecedentibus & consequentibus: quare de seipso, deque suis horribicis insomnijs Iob loqui, indubitātū esse debet; præsertim frequente sanctorum expositione rem ipsam confirmante; Terribilia (inquit Chryso.) noctis spectra vim malis nouam afferebant. Atq. hæc terriculamenta à Dæmone procurata fuisse. Theophanes intelligit, quāvis ipse Iobus existimaret, eiusmodi horrenda terriculamenta à Deo inferri. Sed Phil. atq. Beda (vtriusq. enim eadē oratio est) verba adscribenda duxi; [Hoc à Deo Iob se pati dicebat, quod à Dæmonibus patiebatur; qui ad ista faciēda à Deo acceperant potestatem, qui ei toruis vultibus, sine dubio, & minacibus oculis apparebant in somnis, frendentes etiam dentibus, ad deuorandum quasi ora aperientes, ut insolite visionis horrore cōciteretur in lectulo, & territo somnus aufugeret, quo solent dolores nimij mitigari, & succederent iuges vigiliæ, ut indefinentibus cruciatibus torqueretur: siue vulnera quæ vigilans oculis suis videbat quotidie, putrisq. sanies, vermium quoq. multitudo discurrentium per vulnerum sinus, vel foveas credibile est quod in somnis ei à Dæmonibus mōstrarentur.] Chrysol. quidē ad Physicam rationem refert; nam ij solēt infestari somniorum terrore, qui aliquid mali die perperuntur; uti Seneca dixit:

Sen. in Oct. Aeterna diurna molesta efficiunt in somnia.

*Quacunque mentis agitat infestus vigor,
Ea per quietem sacer & arcanus refert,
Veloxq. sensus:*

Atque longè eleganter Petronius Arbiter.

*Somnia, quæ mentes ludunt volitantibus umbris,
Non delubra deum, nec ab esbere numina mittunt;
Sed si quisque facit; nam cū prostrata sopore
Languent membra, quos & mens sine pondere ludit.
Quidquid luce fugit, tenebris agit: oppida bello
Qui quatit, & flammis miserandas iacuit in urbes,
Tela videt, versasq. acies, & funera regum,
Atque exundantes profuso sanguine campos.
Et cæcis in somnis leporis vestigia lustrat.
In noctis spacio miserorum vulnera durant.*

Ecclesi. 5. 2. LXX.

Atque huc refert Chrysol. id Ecclesi. 5. Multas curas sequuntur somnia. Quem locum licet Septuag. eodem ferè modo legant. Aduenit somniū in multitudine sollicitudinis. At Chrysol. in catena, legit: In multitudine tentationū aduenit iu somnium: similiterq. S. Antiochus, homil. 8. Atq. illa est etiam peculiaris Symmachi lectio; [Accidet somnium propter multitudinem inquietatis. Vide Ecclesi. 5. ubi huiusmodi terrificæ somnia describuntur; Medicū, tanquam nihil in requie; & ab eo in somnis, quasi in die respectus: conturbatus est in visu cordis sui, tanquam qui euaserit in die belli. Vide etia, quæ supra diximus de incubo, & vigilia, cum de morbis Iobi diximus; nā hunc, propter molestissima phantasmata, imaginis morbum aliqui vocant; quem eleganter describit Hippocrates, mox adducendus. Sed forte cū hoc quoque morbo coniunctus ille fuit, quem Corybantiam Græci appellant; videlicet, cū non solum propter visa spectra, sed etiam propter quosdam quasi iunitus, & sonorum imagines vigilare quis cogitur, atque insomnia vexatur, atque patientibus, si vnquam, oculis dormit: semper enim illis imaginibus intentum animum habet; ut ille dixit:

Var. in Pro met.

*Leui somna mens sonorum imagines
Adfatur; non umbrantur somno pupule.*

Plin. lib. 11. cap. 37.

Quod Plin quoque indicauit li. 11. c. 37. de leporibus scribens; Patientibus oculis dormiunt lepores, multiq. hominum, quod Corybantiam Græci dicunt. Eum autē morbum immitti à Corybātibus putabat delusa antiquitas. Fuere autem Corybantes sacerdotes Cybeles, qui sacro furore correpti, caput iactabant, atque insanientium more oculos distorquebant, & oculos ex dimidio apertos, ex dimidio clausos ostēdebant: tum etiam cū Iouis custodes essent, non modò excubare, sed etiam apertis oculis dormire cogeantur. Fortè cum imaginosa egrotantis hominis vigilia illud quoque facere potest; Attonitos habens oculos. Quod verò Caiet. distinguat visiones, quæ ad vigiliā pertineant; & somnia, quæ accidunt inter dormiendum; non est valde curandum; nam etiam visionis nomen ad somnia accommodatur in scriptura.

lis dormire cogeantur. Fortè cum imaginosa egrotantis hominis vigilia illud quoque facere potest; Attonitos habens oculos. Quod verò Caiet. distinguat visiones, quæ ad vigiliā pertineant; & somnia, quæ accidunt inter dormiendum; non est valde curandum; nam etiam visionis nomen ad somnia accommodatur in scriptura.

XV. Quamobrem elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.

E Legit suspendium. Philip. atq. Beda hoc ad peccatū sic referunt; Satiū (inquit) Iob est, & peccatum multo tolerabilius, si victus cruciatibus de morte mea cogitem, quā ut tuæ maiestati irrogem blasphemiam. Ad comparationē itaq. maioris criminis, quod esset minū dānabile, cruciatu potiū, quā iudicio actus exprimit. Sed simplicior sentius, ut dicat se quodcumq. necis genus, siue naturalis, siue violentæ, etiam ignominiosissimæ, qualis strangulatio, aut suspendium est, leuius sibi, atq. operabilibus futurum, ut finem aliquem capere possent mala grauissima. Nisi fortè hæc cohæreant, & quidem, neq. reluctantiæ, neque inuita, cum sententia præcedenti; Ex illo imaginolo morbo penè adigor ad insaniam, & ad laqueū. Hippocrates quidem libro de virginum morbis scribit de attonitis, & lyderatis, & de timoribus; [Ex his adeo fortiter patere homines, ut delirent, & dæmones quosdā se videre putent ipsis infestos, quandoque nocte, quādoque interuiū, aliquando verò vtroque tempore, & ab huiusmodi spectris multos se iam strangulasse, & proficillisse in puteos; tanquam meliora sint hæc, & omnem vitæ utilitatem excedentia: aliquando etiam sine spectris, ac phantasmatis, quandam adesse voluptatem, ex qua mortem, velut bohū quoddam amant.]

Anima, vita ipsa misera, & afflictū corpus, aut verò totus ipse homo: pro quo etiam per synecdochen, accipitur ab aliquibus ossa, videlicet, pro corpore, ut opponatur primæ parti, videlicet animæ. Sicut & id: Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto, id est, totus ipse ego, aut corpus meum. At verò post R. Abraham. Hebraeus apud Caietanum, existimat idē ossa dicta esse, quod illa tantum superessent pelle, & carnibus absumptis, & corrosis à uermibus; Sed acutius D. Thom. & alij, quod nihil in ipso tam forte, tamque firmum sit, quod vis doloris non debilitaret, atque confregerit; uel certe ut indicat Polychronius, quod acerbitas morbi iam ad ossa uelque peruaserat; quam etiam ossium debilitationem in grauissima aliqua agitudine deprecanda, & explicanda exprimere solent scripturæ, Psalm. 6. Sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est ualde, id est, tum animæ uires debilitata, tum firmiores corporis partes fractæ, & stupide, Psalm. 41. Extremum cruciatum cum ignominia coniunctum significat; Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi inimici mei. Internum uerò malum, & quod penitus perurat, & inflamat medullas, illud indicat, Thren. 1. Misit ignem in ossibus meis. Septuaginta uerò ut huius sententiæ acerbicatem, si qua esset, mitigarent, deprecant reddiderunt; Absolues à spiritu meo (respiratione) animam meam, & à morte (in morte) ossa mea; sed August. aliquantū longius, per spiritum, terrores illos intelligit, & per ossa patientiam, & firmitatem, quam seruauit propè iam deficientē, legit enim ille; Et à morte ossa mea repuli.

XVI. Desperavi: nequaquam ultra iam uiuam. Parce mihi, nihil enim sunt dies mei.

1 Quid desperare; quid ultra: explicati David, & Amos.
2 Parcere apud sacros, & profanos quid.
3 Varii nexūs, & versiones huius sententiæ.
4 Nihil pro vano. Creatura respectu diuina eternitatis nihil.
5 Vanitas pro mutabilitate. Omnium rerum mutabilitates committente in humana uita, ex David.
6 Vita uana, quod fugiat, & euanescat. Quid Abel, & Cain, ex nominum etymologia: explicati David & Amos.
7 Laudatus vulgatus. Vita breuitas ex comparatione, & reductione ad omnes temporis mensuras. Quid seculum. Quid palmus. Quot mensibus constet annus.

Despe-

Iob 15. 12. Caietan. Visio aliquando idē quod somnium.

4 Philip. Beda.

Hippoc.

Ex imagine so morbo terrores.

5 Anima, uita, aut totus homo.

Ossa, pro toto corpore.

Psal. 138. 15.

R. Abraham.

Hebr. apud

Caiet.

D. Thom.

Polychro.

Psal. 6. 3.

Psal. 41. 11.

Thren. 1. 13. LXX.

August.

etiam omnium typus, & representatio, ut qui sint vanitas, & nihil. Hanc ipsam vanitatem, id est, vite breuitatem, assiduamque agitationem & commotionem animi indicauit, Psalm. 77. cum de iter per desertum agentibus loquitur: Defecerunt in vanitate (breuissime) dies eorum, & anni eorum cum festinatione (cum perturbatione, trepidatione, tremore, instar festinantium trepidantes aufugerunt) ita vita nostra, dum trepidat, dum tremit, & turbatur, festinat, fugit, labitur. Quanquam vel in eo miserem se ipsos improprie fallunt, quod nescio quam sibi vite huius caducæ non diuturnitatem tantum, sed eternitatem quoque promittant; ut dictum est de impijs diuitibus, Amos 6. Putauerunt se habere vasa canticæ: nimirum constantem firmamque, tum quæ ex concentu vocum, & cytharæ, tum quæ ex alijs rebus percipitur, voluptatem sibi pollicentes: in quos illud conueniat.

Hovan. li. 1.

epist. 2.

LXX.

* Pensaron

que estaua

sus consitos

de assiento.

Hieron.

7

Laudatus

vulgatus.

Quare vita

humana di

citur nihil.

Ipsa. 38.

Vita huma

na, quæ est

finis.

Psalm. 38. 5.

Psalm. 99. 8.

Vita huma

na saculum

certo anno-

rum nume-

ro definita.

Psalm. 74. 10.

Seculum,

quæ annis

constat.

Psalm. 118.

112.

Ludi secu-

laris.

Festus Pp.

lib. 17.

Ser. 8. Aen.

Psalm. 8. 9. 10.

Eccl. 30. 19.

vers. 16.

Psalm. 38. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 4.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Psalm. 89. 5.

Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, & ad strepitum cytharæ cessatum ducere curam.

Quod Septuag. illustrarunt legentes: Quasi stantia putauerunt, & non quasi fugientia: quo loco omnino legendus est Hieron.

Sed quod (nihil) hoc loco verterit Latinus interpres, videlicet ut omnes vanitatis rationes vnica voce, atque ea significantissima, comprehenderet, iure laudandus est; tū etiam ut omnes humanæ vitæ appellationes, quæ breuitatis sunt, vnico hoc nomine, quo nihil est inanius, concluderet. Nam si gradatim sursum versus ascendamus, in nihilo tandem sistendum est. Et quidem, licet vita humana dicatur, quies, cessatio, finis, ut indicetur breui finienda, de quo nomine nuper diximus, atque id sibi notum fieri precabatur Dauid: Notum fac mihi Domine finem, (id est, vitam ipsam breuissimam, quæ quod citò finienda sit, finis ipse appellatur) meus, ut sciam quid desit mihi: propriè, ut sciam quam temporalis sim: tamè certa vite humanæ & durationis mensura, aut breuitas hinc non cognoscitur. Primò itaque seculum dicitur, Ps. 99. Sæculum nostrum in illuminatione vultus tui. sic Ps. 74. Annunciabo in sæculum. & Ps. 118. Ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem, id est, quamdiu vixero: seculum autem hoc, aut æternum, tantum est spatium ceterum annorum: unde ludi sæculares dicebantur, qui centesimo quoque anno fiebant; quia sæculum ad centum annos extendi estimabatur: ut Festus Pompeius lib. 17. auctor est. Quanquam alij multo breuiori annorum periodo seculum circumscripterunt: & Galli quidem triginta tantum annos sæculo dabat, ut obseruauit Ser. ad id 8. Aen. *Sed mihi tarda gelu, seculisq. effæta senectus.*

Sed deinde homini præfinitur spatium non centum, sed 70. aut 80. annorum, hique tantum Potentatibus, Ps. 89. id est potentibus, atque valentibus firma corporis valetudine. Sed ex his octoginta annis, amplius, id est, melius, excellentius labor est, & dolor. Ex breuissima. n. vita penditur vectigal mille laborum, quod ad morbos, & valetudinis mille impendentes casus pertinet; sicut scriptum est, Eccl. 30. [Melior est pauper sanus, & fortis viribus, quam diues imbecillis, & flagellatus malitia. Et iterum: Non est census super censum salutis corporis:] quod quamuis ad pretium omnibus diuitijs præstantius, quod in bona corporis valetudine positum est, referatur; tamè illud quoque verissimum est, nullum esse grauius aut molestius tributum, aut censum, quam quod pro conseruanda valetudine, & producenda vita impenditur, aut quod de ipsa valetudine morbis, & egritudinibus peditur. Quanquam iniquo hoc tributo, & censu liberare nos conetur Apostolus dicens: Fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem viuamus.

Sed non iam annis, sed mensibus constare dicitur humana vita; qui enim annum dicit, longiusculum aliquid significat. Sic appellat Iob, cap. 14. Numerus mensium eius apud te est, nisi illos annos humanæ vitæ tribuas, qui non magni anni dicerentur, id est, duodecim mensium, sed vel decem tantum mensibus constantes, ut apud primos Romanos vel quatuor, ut apud Arcades: vel tribus tantum, ut apud alios barbaros, vel etiam vno tantum, ut iterum apud Arcades numerandi, & componendi consuetudo fuit, re-ferente Plutarch. Macrobi. & Plinio.

Sed quid menses, cum non nisi dies frequentissime in sacro sermone nuncupentur, & illi quidem pauci & mali: atque adeo pauci, ut digitorum numerum non videantur excedere, neque maius, aut longius spatium componere, quam quod palmo, id est, quatuor digitorum mensura

per digitos numerari, & percurri possit? Psalm. 38. Mensurabiles posuisti dies meos. Hebraicè * Palmares. Hier. breues, breuissima mensura comprehendens. Symmach. ut Pal-
mum posuisti dies meos. Non quidem dodrantales, id est, duodecim digitorum, sed quatuor tantum. Nam triplex est palmi consideratio: prima, quæ mensura constat à primo pollice usque ad minimi digitum: sic definiente Isid. aliæ duæ pertinent ad numerum digitorum: nam, ut Budaus ait, duplex est palmus; maior duodecim digitorum; qui Latinis dicitur Dodrans: minor digitorum quatuor, qui Grecis dicitur *Paleste*: & non de Dodranie, sed de Palestè, intelligi Eusebius & Didym. docent. Quamquam illud etiam obseruant, dici Dies palestè, id est, contentiosos, in certamine, lucta, tentationibus positos.

Sed neque dies quidem plures: nam unicum tantum naturalem diem hederæ Ionæ, quæ ipsissima humanæ uitæ breuitatis imago erat, præfinitur Deus constantem die & nocte, sicut dictum est: Sub vna nocte nata est, & sub una nocte perijt. Fortè enim iam semen, atq. radix illius hederæ in eo ipso loco, in quo Ionas sedebat, præcedente nocte diuina manu, & potètia fata fuerat, ut mirabilior, & sollicitior diuina prouidentia erga hominem cognosceretur. Deinde uerò ingrauescente iā sole, & estu (laborauerat enim Ionas) inperatum accepit incrementum, ut protegere illum posset, & Parauit Deus uermem alensu diluculi in crastinum, & percussit hederam, & exaruit. Sed potius dixeris diem esse artificialem: qui cum maximus, & longissimus est, quiddecim horis absoluitur; & cum sole oriente incipit, cum occidente quoque finitur. Sicut dies quotidiani mercenarij, qui cum ortus est Sol, exit ad opus suum, & ad operationem suam usque ad uesperam. Itaque neque amplior, neque diuturnior est humana uita, Ps. 89. [Manè sicut herba transeat, manè floreat, & transeat; uesperè decidat, induret, & areseat. Vbi obseruatur, quod dicitur manè transire, fortè illud esse, amplius eorum, labor & dolor, uidelicet, matutinum florem non nisi breuissime consistere. Hieron. Manè floruit, & abiit, ad uesperum conteretur, atque siccabitur.]

Verum quiddecim quoque horæ non breue spatium Dauidi visum est, cum ternas tantum ille horas concedat, Et custodia (inquit) in nocte. Nocturnæ quippe vigiliæ ternis horis constabant Quod si hoc quoque longius videatur, audies Paulum dicentem: Momentaneum, & leue: & impios illud tandem verissimum profitentes: Nos nati continuo desuimus esse. Quid verò hoc inanius, aut fugacius? loquelane, an cogitatio? His quoque mortalium vita similissima est: Anni nostri sicut aranea meditabuntur, id est, estimabuntur, sicut & opus, & tela araneæ quæ leuissimo impulsu dirumpitur. Hebraicè, Sicut * loquela, vel cogitatio. Hieronym. Consumpsimus annos nostros quasi sermonem loquens. Cogitatio autè affertur in illo verbo meditandi, quos nos habemus ex Sept. Quamuis Vaticanus legat: meditati sunt: eodè sensu, quo nos, quasi dicat: Non uidentur esse aliquid nostri anni, quam sit tantum essent cogitati, aut meditati, non re ipsa existentes. Sed multò quoque minorem aut existendi rationem, aut durandi firmitatem inesse mortalium uitæ, etiam si non solum duplo, sed decies, aut duodecies annorum numero diuturnior esset, agnouit qui dixit: [Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternæ, quæ præterijt: nam cum præterita non sint, sed tantum fuerint, illud plus habent, quam nihil, quod aliquandiu uiuant in hominum memoria. Sed neque hoc quidem uoluit esse Iobus noster, cum dixit, Nihil sunt dies mei: quam uerissimam uocem non semel postea usurpauit Dauid concinens; Quæ pro nihilo habentur, eorum annierunt, & iterum; Substantia mea (Hieronym. uita mea) tanquam nihilum ante te.

XVII. Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?

- 1 Particula, Quia, in Hebræo. Magnitudo, aut magnificatio ad honorem.
- 2 Preponitur dubitatio, quomodo honorificè ducat suam sortem Iob: prima & secunda responsio: Hominis probatio in ipsius honorem, & Dei gloriam redundat; ex Paulo & P. 110.
- 3 Tertia responsio, certare Deum cum homine, honorificum.
- 4 Due alia opportunitates, & uiriore responsiones.

5 Quid

Psalm. 38. 6.

* Quæ se
puaden con
iar por los
dos, y me
dir à pal-
mos.

Symmach.

Isidor. li. 2.

Disse. c. 58.

Bud de As.

Euseb. & Di

dimus super

Psalm. 38.

ταλαίσση

Ion. 4. v. 6.

et deinceps.

Ps. 103. 23.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

Psalm. 89. 6.

5 Quid cor. Quid apponere cor. Homo peculiari Dei providen-
tia custoditur. Explicat Salomon, Daniel, Paulus.

his, & in sublime collocas? qui sensus reliquis præstat.

Aut quid apponit eum cor? Ex multiplici ratione ap-
ponendi cor, orta est multiplex et acceptio huius partis.
Nam quidam ad iram, & contentionem referunt; quo et
modo videtur accipi infra c. 34. Si direxerit (apposuerit)
ad eum cor suum: significatio quidem infrequens in sacro
sermone. Germanus & frequentius est, ut ad mentem, &
cogitationem pertineat; atque idem sit, quod attendere,
obtemperare, curare. Sic dicitur Eccles. 3. Mūdum posuit in
corde eorum: quod interpretes reddunt, mūdum tradidit di-
sputationi eorum. Plura diximus sup. c. 1. Nā cor in sacris
est intelligentia, mens, consilium, memoria, rerū agenda-
rum prudētia, & scientia; quæ non raro dicitur cogitatio
cordis. Ergo vñ Deus hominem magnificare, cum in eo
cor suum, intelligentiamq; defigit, & quotidianas eiusdē
rationes, & actiones accuratē cognoscit, & examinat; cē-
tera enim non tā inspicere, quā despiciere videtur, di-
cente Paulo, Nunquid de bobus cura est Deo? Simili ra-
tione ait infra, Dignum ducis super huiusmodi aperire
oculos tuos, & adducere eū tecum in iudiciū? Sed fortē
et hæc cordis appositio ad voluntatis propensionem, &
charitatis signa exhibita pertinet; sicut et aliqui accipiunt
ponere in corde; quæ rōne aliqui explicant id Eccles. 3. ex
Hebr. Mundum posuit in corde eorum, q; cupiditatē res
naturales cognoscendi indiderit mortalibus Deis. Inde
omnis homo naturaliter scire appetit. Similiter id Dan.
5. Cor eius cū bestiis positum est, i. cupiebat versari cum
bestiis. Benevolentia etiam quandam affert id Prou. 27.
Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosq; greges cō-
sidera. Heb. Appone cor tuum ad greges. Certē ad amorē
allicet possidendorū gregum, atq; dehortatur ab aliarum
diuitiarū, quæ naturales nō sunt, studio, & solitudine.
Quare illud, agnoscere, & cōsiderare erit, amicē & bene-
uolē inspicere, & providere. Nō aliter; Quorsum homi-
ni, qui nō multo post repultam a te laturus erat, tā præcla-
ra, itaq; multa beneuolentiæ, & charitatis signa exhibuisti?

XVIII. Visitas eum diluculo, & subito probas illum.

- 1 Visitare in pœnam, frequenter in sacro sermone. Item pro re-
quirere, & recensere.
- 2 Diluculo, ut ad primam curam, & occasionem non prætermis-
tendam. Manē pluraliter dictum.
- 3 Visitare in bonum.
- 4 Examinatur lectio Gregorum. Subito ex Hebræo pro assidue.

Vistas. Alij in malū accipiunt. Visitas in virga, flagel-
las. Frequenter in sacris, visitare scelera, & peccata,
qui Hebraismus solui, & illuminari solet a Vulgato; in-
fra c. 35. Nunc non infert furorē. Hebr. Nō visitat. Exod.
34. Reddis iniquitatē patrum filiis, ac nepotibus. Hebr.
Visitans. Vel, ut ad curā, examen, rationemq; exigendam
pertineat: nam verbum originale, est et requirere, percē-
tere, curam habere, vel rationem exigere. Vnde dicitur. 2.
Reg. 3. Tu * requisisti in me, quod argueres pro muliere
hodie. Inde ad numerandum transfertur, & ad eam curā,
quam præfetti alicuius operis habere solent. 1. Reg. 15.
Recentiuit eos quasi agnos: igitur; Diluculo me visitas,
virgā tuā vigilantem, manicantem, ante lucanā semper
exerior; Hęc te prima cura mei flagellandi, & requirēdi
tangit. Diluculo; manē, semper, diligentissimē Ierem. 35.
De manē confurgens; ad primā sollicitudinem pertinet,
ut initium diei pro integro die accipiat; sic Iob; Deus
exorta luce agendi initium capere vñ a me uexādo, & ra-
tione exigēda; Vel, ut ad occasionem nunquā prætermis-
sam referatur; Manē me visitas, tempestinē occasiones ca-
ptas me vexandi: sicut id Pl. 143. Audistā fac mihi manē
(citō, tēpestiuē) misericordiam tuam. Hoc autē loco plu-
raliter habetur singulis diluculis: sic et pluraliter Pl. 72.
Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis,
id est, quotidie, singulis diebus, & diluculis, assidue, sem-
per, nulla mihi dies flagello, & supplicio uacua. Sic etiam
Sept. visitationem hanc ad nocturnos dolores retulisse ui-
dētur, qui incessanter illum ad usq; diluculum matutinū
cruciarent; Num uisitacionem eius facis usque manē?

Sed præstat, ut uisitare accipiat in bonum: quē sen-
sum Olymp. quoque agnouit. Sicut Genes. 21. Visitauit
Dominus Sarām (uinola Deos a uer) Exod. 3. Visitans visi-
tauit eos, & passim alia. Sic ergo manē, semper, nūquam
non,

Quantulacumq; res, homo, (Enos, misellus) est, ut ce-
terorum quasi oblitus, huius tantū memor sis, illū-
que magni facias, magnum facias; quia magnifi-
cas, id est, ut illius rationem ducas, tanquam sit aliquid
magnum, ut magnificas, magnum facias. Particula ea-
dem, quæ vertitur, quia, aliquando valet idē quod ut. Sed
cū magnitudo hæc tum ad diuitias, tum ad honorē re-
ferri possit, certē de honore tantūm hoc loco accipi vide-
tur: non enim potest aliter conuenire in ipsum Iob.

Sed qua ratione se, qui omni ærumna, & cōtumelia af-
fectus sit, nunc dicat honore acceptum a Deo, non est om-
nino facie explicatu. Et primō, quidam accipiunt de ip-
sis laboribus, & ærumnis, quas Iob ingentis beneficij, &
honoris loco ducat, quasi dicat; Indignus homo est, quē
patiendi, & honorificam coronam merendi, & obtinendi
oblatis occasionibus, illatis etiam ærumnis extollas, &
magnifices: sed non quadrat. Secundō paulo sublimiū
de tua per ærumnas probatione, atque ingenti Dei hono-
re, & gloria ex hominis tolerantia consequuta; quasi di-
cat; Vilis, ineptaque valdē materia homo est, ut qui fra-
gilis sit, & vitreus, in quo tuæ potentia, atq; fortitudinis
specimen præbere velis: ne mihi rem tantam, meisq; vi-
ribus imparem concrede, o Deus, nam humanæ imbecil-
litas sum mihi ipsi benē conscius. Ne preciosissimū the-
saurum condas in vase fictili, ne fortē non in honorem,
sed in contumeliam tandem fiam. Sanē verba, tum dolo-
re, tum animi lenitate, atque demissione mirabiliter tem-
perata. Sed huic conuestioni responderet Deus, suę etiam
potentię benē conscius; Sufficit tibi gratia mea, nam vir-
tus (mea) in infirmitate (tua) perfecta declarabitur.

Quod si rem longē grauissimā committo homini fragi-
li, & testeo vasi, sublimitas erit mea virtutis, & nō ex te.
Simili responso accepto Paulus æquanimior factus ait;
Libenter gloriabor (honor enim, & glorię mihi sunt) in
infirmitatibus meis, ut inhabiter in me virtus Christi;
quare magnificatur homo, cū Deus, ut Paulus dicebat,
Magnificatur, siue per vitam, siue per mōrem in corpore
hominis: & ut Petrus ait, [Cū id, quod est honoris, po-
tentia, & virtutis Dei, super nos requiescit.]

Tertiō, quod ait Olympiodor. vel ex hac vna re, homi-
nis præstantia, quam a Deo adeptus est, declaratur; quod
eius vindex & ultor Deus est. Quod pœnas ab eo expe-
tis (inquit Iob) illum ipsum, aliquid esse, certum est ar-
gumentum. Tum etiam quod illum quasi ad singulare
certamen prouoces, & ingenti malorum, & dolorū exer-
citu aduersum illum pugnes, utque contento brachio il-
lum deijcere & prosterne coneris, tanquam hostem ali-
quem potentiorē, a quo tibi cauendum sit, profectō ho-
norificum homini existit. Verū tantam fortitudinis, aut
certaminis tecum initi laudem misellus ego, & imbecil-
lus homuncio, neque mereor, neque quæro, neq. susten-
tare diutiū potens sum.

Ceterū duas alias simpliciōres respōdendi rationes
indicabō; primam, ut prima hæc pars nectatur cū sequen-
ti; [Quid est homo, ut illum magnifices apponendo erga
eum cor tuū?] ut res eius cures, & actiones omnes dispi-
cias &c. ut in sequentibus explicat; quamuis enim Deus
mortalia curret, adeoque res minimas habita ratione suæ
benignitatis, & misericordiæ; tamen non est hęc Iobi ra-
tio contemnenda; in quo audaciū, quā par esset, Vata-
blus dixit, hoc Iobi argumentum debile esse; cū potius
sit dignissima homine sapiente eiusmodi admiratio, &
consideratio diuinæ providentiæ, & curæ rerum omnium
humanarum. Secundus sensus, ut ad honores & diuitias
pertineat: ceterum longē alia ratione, quā Latinorum
interpretū. Si tam vilis, & abiectæ conditionis homo est,
atque in has ego ipse miseras eram a te aliqui conijciē-
dus, quorsum in me seruando, & locupletando tuam ope-
ram posuisti, tuamq; providentiam ostendisti? quare me
ad eam fortunam euexisti, in qua persistere non poteram?

Similis illa Davidis interrogatio aut expositio; Dñe
quid est homo, quia innotuisti ei (id est, quia te illi præ-
sentem exhibes? Hieron. Quia agnoscis eum; propriē ex
Hebræo. Quia eum) aut filius hominis, quia reputas eū?
August. Altimas eum. Hieronym. * Computas eū. De-
inde sequitur; Homo vanitati similis factus est; quasi di-
cat; Qui tam facile sublimi deijci potest, quorsum eue-

cat; Qui tam facile sublimi deijci potest, quorsum eue-

Apponere
cor quid.
Iob 34. 14.

Eccles. 3. 11.

1. Cor. 9. 9.

Iob 14. 3.

Apponere

cor, ad volū

tate, seu vo

luptate per-

tinere.

Eccles. 3. 11.

1. Cor. 9. 9.

Iob 14. 3.

Apponere

cor, ad volū

tate, seu vo

luptate per-

tinere.

Eccles. 3. 11.

1. Cor. 9. 9.

Iob 14. 3.

Apponere

cor, ad volū

tate, seu vo

luptate per-

tinere.

Eccles. 3. 11.

1. Cor. 9. 9.

Iob 14. 3.

Apponere

cor, ad volū

tate, seu vo

luptate per-

tinere.

Eccles. 3. 11.

1. Cor. 9. 9.

Iob 14. 3.

Apponere

cor, ad volū

tate, seu vo

luptate per-

tinere.

Eccles. 3. 11.

1. Cor. 9. 9.

Iob 14. 3.

Apponere

cor, ad volū

tate, seu vo

luptate per-

tinere.

Eccles. 3. 11.

1. Cor. 9. 9.

Iob 14. 3.

Apponere

cor, ad volū

tate, seu vo

luptate per-

tinere.

Eccles. 3. 11.

1. Cor. 9. 9.

Iob 14. 3.

Apponere

cor, ad volū

tate, seu vo

luptate per-

tinere.

Eccles. 3. 11.

non, me visitasti, nullam bene de me merendi occasionem prætermisisti; singulis diluculis, quotidie recentibus, atque præclaris beneficijs me cumulasti; hæc te prima cura mei tuendi, & quotidie amplificandi tangebatur: iam verò tot beneficiorum oblitus me perdis?

Olympiod. LXX. *Et subito probas.* Olymp. hæc accipit de examine, & ratione in iudicio reddenda. Sept. & in requie iudicabis eum? quasi dicat; Quorsum nunc me in iudicium vocas, cum breui in morte, quæ mihi instat, exploraturus sis, qualis fuerim, qualisq. vixerim? Nisi forte illud, in requie, significet, Deum, quasi per otium, dies integros Iobi examini, & quæstioni impendere; ut aliqua ex parte cum Hebræo consentiat, quod (ut statim dicam) integros penè dies, & momenta singula in Iobo probando inlumere Deū significat. Sed Latini simplicius, subito, repente; tum etiam assidue; propriè, ex Hebræo, singulis penè momentis, atq. minutis, hominem me probas; per cruciatus incredibiles meas vires, meamque patientiam exploras; cum vix me comparare potuerim ex nocturnis doloribus, ad novos, diurnosque congressus, me oppugnas, atq. adoriris, subito: non videris mecum ex æquo agere, sed quasi per dolos, & repêtinâs belli aggressiones me inermem, & imparatum adoriris. Quorsum igitur, cum apud te nulla sit transmutatio, aut vicissitudinis obumbratio, id est, nulla tuæ luci, & splendori umbra, aut obscuritas per vices succedat, me tamen primo mane, oriente luce collustratum, subito nunc in tetras conijcis tenebras? Eleganter ex fortunæ suæ vicissitudine, tum præsentem calamitatem amplificat, tum diuinam misericordiam commouet.

XIX. Vsq̃uequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam saliuam meam?

- 1 *Parcere hoc loco quid.*
- 2 *Quid dimittere. Manus Dei aliquando in bonum; nunc in pœnam. Illustratus Salomon. Lectio Vaticana.*
- 3 *Quid deglutire saliuam. Variæ interpretationes, & significationes. Explicatus Isaias.*
- 4 *Illud morbum faucium spectare.*

שׁוּעָ *Parcere quid.* **LXX.** *Genes. 4. 4.* **Parcere.** Hoc loco est à radice (*Saghab*) quod est recedere, vel diuertere ab aliquo, dimittere, aut remittere. Septuag. Vsq̃uequod non finis me? ergo ait; Quousq. non recedes à me vexando? Est etiam conuertere in aliquem oculos, vel auertere; blandè, benignè, amicè aspiciere; sicut Gen. 4. ab hac radice dictum est. [Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius; ad Cain autem non respexit. Quousque (igitur) non auertes à me iratos oculos? quousque blandos, & benignos non conuerteres?

רָפַח *Nec dimittis me.* Hoc loco dimittere est (*Rapagh*) quod est dimittere id, quod tenet ligatum. Quare etiam est laxare, soluere, dissoluere, liberum solumq. dimittere, remissius & mollius cum aliquo agere: vnde ille qui solutus, & laxatus est curis & sollicitudinibus, atq. per otium vacat, & desidet, hoc etiâ verbo explicatur; vnde dicitur Iob 12. Eos, qui oppressi sunt, releuat; nempe, vinculis & onere deprimente, & dimittit liberos; hæc autem diuina manus arcè tenens, & comprehendens aliquid, aliqui est in bonum; Ios. 1. Non dimittam, nec derelinquam te; arcè videlicet illum complectebatur. Hic verò in malū, & pœnam illius, quem Deus coniecit in angustias, & constrinxit doloribus, Dimitte me, remitte vincula, laxa dolores, dissolue fūniculos cruciatuum (*no me apretyz tanto los cordes.*) Sed nō ideò mollis & dissolutus est vir patientissimus in opere suo, neq. ipse sibi vincula, atq. dolores tentat remittere per animi impatientiā; sed à Deo remitti, & laxari postulat; quod dolentis tantū est, non dissoluti. Nā de impatiēte dictum est. Si desperaueris lassus in die angustiar, imminuetur fortitudo tua. Quo loco, lassus ab hac ipsa radice dimittēdi, atq. laxandi dicitur. Vnde quāuis omnino videtur expungenda illa quorūdam codicum lectio, quæ habet lapsus, atq. præferāda Vaticana, lassus; sed tamen Complutenses, laxum, legendum existimant, quasi dicas dissolutum, remissum; ut sit elegans quædam vocationis sensusque collusio, non solum inter verbum minuendi, & angustiam, quasi dicat, Qui impatiens in angustia est, angustiam habet fortitudinem (est enim vtriusq. vocis radix eadem) sed ut nomen laxi, aut dissoluti, angustia respondeat; Qui per impatiētiā laxus est, animoq.

Lectio Vaticana. *Complutenses.* *in Lexico.* **Prou. 24. 10.** **Zeclio Vati.** **Complutenses.** **in Lexico.**

dissoluitur, cum illū Deus calamitatis alicuius vinculis constringit, huius fortitudo valde stricta, & cōpedita est. Ait itaque Iob; Licet minimè sim animo remisso, tu tñ, ò Deus, quā breuissimum mihi spatium ad animi remissionem & laxitatem concede, ac me solue doloribus.

Vsglutiam saliuam meam. Aliqui existimant hoc dictum hyperbolicè, & prouerbialiter, quasi dicat; Neque respirandi mihi facultatem concedis. Albertus potius argutè & physicè, quā solidè dixit; Dimitte me, ut gustum aliquem huius vitæ capiam: namque gustus fit media saliuam quæ cum sapore cōmixta organum gustus, palatum, faucesq. perfundit, Polychr. D. Th. Caieta. tempus breuissimum intelligunt, quantum sufficit ad traijciendam saliuam. Illud peculiare Polychron. addit, idem accidere solere morientibus; fortè intelligit moribundos, cum agunt ore spumas, & neq. possunt vel excernere sputa, vel deglutire. Iam (ergo inquit) eò usq. deueni, ut os gutturq. moribundi habeā, non enim me dimittis ut saliuā deglutire possim. Non omnino dissimile uideri posset id Pl. 38. Remitte mihi, ut refrigerer; nam saliuā, ex medicorū sententia, ad humectanda, & refrigeranda pectus & viscera æstuantia valet. Remitte ergo mihi, ut refrigerer, ut glutiam saliuam meam. Posset quoq. periphrasis esse facultatis ad loquendum postulata; nam qui loquuntur, saliuas ore agunt, & uel expuunt frequenter, vel (quod est vrbanius) deglutunt frequenter illas, quasi dicat; Liberum mihi loquendi, & conquerendi spatium concede. Alijs circumloquutionem silentij esse placuit; cum enim deglutitur saliuā, intercipitur oratio, neque omnino vox formari potest. Cogis itaque me perpetuò conqueri; cessare à lamentis, vel momentò non possum; neque tunc quidem, cum traijcio saliuam; ita nunquam à doloribus vaco. Diuersa, sed persimili ratione, assiduitatem supplicij expressit Isai. c. 30. [Erit transitus virgæ * fundatus, quā requiescere faciet Dominus super eum, id est; virga, aut flagellum, quod semel inflictum fuerit, nunquam eleuabitur, vel illo breuissimo temporis momēto, quo flagellum eleuatur, non erit expers supplicij, hærebit tergo.

Non omnino hæc, quæ diximus, à præsentī loco aliena. Sed tamen Philip. atque Beda hæc, ut sonant, accipiunt, referuntq. ad synanchen, vel anginam, aut tumorem faucium, & tonsillarū, quò præclusis uijs uix poterat deglutire saliuam, aut spiritū trahere: diximus de hoc nonnulla. c. 2. Et quidem illud verbū dimittendi posset ad illum tumorem faucium referri, quasi dicat; Constrictū me tenes & quasi laqueo in collum injecto me strangulas. Ad amarum quoque aut putre sputum hoc etiam loco vsi sumus, cum de morbis ageremus; quò omninò recurrendū est. Illud tamen non prætermittēdum, integram hanc sententiam non tam dolenter, & deprecantè, quā interrogantè accipi ab auctore Catenæ; [Hoc, inquit, tamen, supplex scire auct, quamdiu sit illi in cruciatibus manendum: vtrum quoad ad nulla ei fuerit ampliùs spuendi, loquendive facultas?] leniter quidem, & piè; sed nō omnino congruenter.

XX. Peccaui: quid faciam tibi, ò custos hominum? Quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihi metipsi grauis?

- 1 *Custos ex Hebræo, vel conseruator, vel explorator. Deus humanarum actionum explorator.*
- 2 *Facere quid, ad supplicium, vel damnum inferendum pertinere. Varij huius sententiæ sensus.*
- 3 *Contrarius, quid propriè.*
- 4 *Expenditur lectio Græcorum. Onera projicienda in Deū quomodo, ex David.*

Verbum (*na'sar*) significat custodire, uel seruare sedulo, & diligenter. Deut 32. Custodiuit, quasi pupillæ oculi sui. Prou. 22. Custos animæ suæ. Hic ergo custos hominū, poterit dici, seruator hominū. Ex officio ergo seruatoris miserationē commouet sui, penè iā perditū, milleq. modis malè habitū. Sed meliùs quadrat sensus alter; significat. n. eam custodiā, quæ cū obseruatione quadam, atq. speculatione cōiuncta est: qualis eorū, q. in specula, aut in turri, vel munitione aliqua obfessa ab hostibus esse solet. Sic Nahum 2. dñ, Custodire obsidionem; i. qui cum obfideat urbē, simul etiâ speculetur, atq. exploret, qua parte expu-

expugnanda & capienda sit; atque omnino obseruet, ne quis effugiat: & 4. Reg. 17. dicitur, Turris custodum (*la torre dela alalaya*) Sic potest dici Deus *custos*, id est, diligentissimus, atque attentissimus obseruator, & speculator omnium humanarum actionum; nam de coelo, tanquam de sublimi specula [Respicit super filios hominum, & oculi eius contemplantur bonos, & malos.] Quem sen- sum Septuag. quoque expressisse videntur legentes; Qui scis mentes hominum: quod videtur coniunctum esse cum iudicis officio. Nam Daniel 4. iudices dicuntur, Vigiles. Cum iudice ergo loquitur Iob; *Peccauisseto peccauerim*, atque a recto aberrauerim, vel vitæ antea actæ operibus, vel his nunc recentibus querimonijs, Quid * faciam tibi? Sept. quid potero facere? Olymp. ex Hebræo. Quid tibi * nocui, aut quid te læsi? Videris enim quasi læsus, vindictam a me reposcere; non enim soles tam acriter de lantibus penas exigere, nisi ubi tuæ maiestatis læsæ rei fuerint. Sic etiam eadem locutione, eodemq. faciendi verbo nocumentum aliquod significatur infra, c. 35. [Si peccaueris, quid ei nocebis? & si multiplicata fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? & cap. 22. Quasi nihil posset facere Omnipotens, æstimabant eum] Alij, & ferè communis Latinorum; Quid facere possim, vt te mihi placatum, propitiumq. reddam? aut quomodo tibi pro vilo meo peccato faciam satis, prorsus ignoro; nam neque acerbissimis de me sumptis poenis, neque supplici mea oratione, & confessione mitescis. Ergo tuam iam tandem indulgentiam desidero; nihil a me requirere possis, quo te placatū reddam, quod iam, vel non fecerim, vel non sim facere paratus. Catenæ author hæc esse verba existimat hominis nullam sui errati excusationem habentis, atque eiusmodi comparatione illustrat; [Similiter, inquit, facit, vt quispiam pauper, qui omnibus, quæ sibi aderant, deuoratis cum nihil ei supererat præterea, commodanti, & a quo mutuum sumpsit, dicit, Quid tibi faciam, qua ratione nomen explicabo, quauē excusatione vtar? Sed tandem melius, vt cum illa nostrarum actionum custodia, & obseruatione consentiat; Si nimis meæ vitæ seruator esse velis, speculatorum & custodum instar, qui curiosius solent excu- tere, quos offendunt, nihil ego potero erga te * facere, quo tuum iudicium effugiam; nam tuo examini mea vi- ta, quantumuis innocentissima, par esse non poterit: vni- ca tua indulgentia indigeo, quæ deleat iniquitates meas propter te: quid enim facere potero, vt quæ fecerim pec- cata, intacta reddantur?

Quare pos. illi me contrarium tibi? Cum multi alij etiam peccauerint, cur solus ego punior? vel; Cum tam arden- ter petam peccati veniam, & in tuam gratiam & bene- uolentiam paratus sim redire, cur maior mecum assiduas inimicitias exercere, & tanquam cum perpetuo hoste agere? Contrarius hoc loco a verbo (*phagagh*) quod est contrahere, obuiare, occurrere alicui. Potest autem simpliciter pro inimico accipi, qui è regione sit, nobisq. oppositus, in quem sagittas, iaculaq. contorqueamus; & qui contrahere nobis voluntate, & consilio. Quorsum itaque (inquit) me tibi è regione propositum habes, quæ tuis iactibus, & sagittis configas, in quem incurras? vt tuum impetum sustinere cogar? Sic enim idem occur- rendi verbum, aliquando est irruere in aliquem. Iudic. 8. Tu irruere in nos. Hebraicè, occurre nobis. Amos 5. Occur- rat ei vrsus: mihi ergo tanquam contrarius occurras, irruis in me. Rectè Pagnin. Quare me posuisti in occursum ti- bi? Dilucidè Tygur. Quare me posuisti obiectum tibi? Alij simpliciter; Quare occurras mihi? vel; Quare posuisti me obuiam tibi? Vatabl. in offendiculum, in quod sem- per impingas, in quem vnum iacula tua contorqueas? Apud nos etiam obuiam fieri, in malum accipi solet; & sicut contra, vel repugnantiam, vel occursum affert, ita

* *Contrarius*: sic etiam 3. Reg. 5. Non est Satan (aduersa- rius, aut hostis) neque occurrit malus, qui aduersum nos do- ceat vos, rebellet. Caiet. longius abit, dum explicat hanc esse cir- cumlocutionem tædij concepti ex re sapius conspecta, & quæ nolenti sapius occurrit: Quasi ego vlla ratione obfistere possim, ita in me offendis, ita me calce abijcis, ac si contrarius tibi existerem. Sed Septuaginta hoc po- tius referunt ad ipsum Iob, qui Deo quasi occurrebat sua oratione, & cum illo expostulabat de suis cruciati- bus; [Quare me posuisti, vt loquerer aduersus te?] quasi diceret; Si tibi aliqua ratione contraria loquutus videar,

Io. Pineda in Iob. Tom. I.

tu ipse me commoues, & inflicto dolore laceassis, & ad loquendum impellis. Nam quod Olympiod. interpre- tatur; [Ego ipse causam affero, dum me seruum tuum hæc patientem intuentur, vt tuo nemini obtrecent im- pij;] valde durum & coactum est.

Et factus sum mihi met ipse grauis. Grauiissimum, atque mo- lestissimum mihi est, quod mecum tanquam cum aduer- sario agas, qui tuam amicitiam semper studiosissime co- luerim: vel, Me tam grauitè afficis, vt viuere mihi mo- lestissimum sit. Philip. indicare videtur, graue videri Iob, aut cum Deo expostulare, aut conqueri de illo, quem amicissimum & omni obseruantia dignissimum ducat. [Dum homo, inquit, hæc dico Deo, creatura creatori, plas- ma figulo, mihi magis factus sum grauis, qui seruus tali domino querula voce respondere non debui.] Caiet. hoc loco ex Hebræorum traditione scribit, Thalmudistas hunc textum mutasse, atque multas alias sacrarum Lit- terarum sententias, quod minus decenter suis auribus sonarent; primæum itaque textum fuisse, Factus sum ti- bi in onus; vel; Factus sum tibi grauis. Sed omittis Rab- binis, qui sanè delectantur nugis, certè Septuag. (quo- rum grauiissima est autoritas) legunt; Tū super te onus: & Aug. integram sententiam sic habet; Quare constitui- sti hominem, vt loquerer aduersus te, vt esset tibi oneri? quasi dicat; An hæc mea oratio, & conquestio tibi est mo- lesta? Olymp. An vt grauitè & molestè de te alij loquā- tur, ego causam adfero? Sed fortè leniùs, atq; vtrique le- ctioni cōgruentius; Dum dolores, & poenas acerbissimas, quibus afficior, conor in Deum reijcere, vt ille me suble- uet atq; sustentet, videor onus grauiissimum a meis hu- meris ad illum transferre; sic dum mihi oneri sum, illi etiā onerosus; & grauis existere videor; sed tamen aliter fa- cere non possum, quā, vt iactem meam curam in domi- num, vt ipse me enutriet: propriè ex Hebræo; Projice onus tuum (curas, molestias illi committe, & super eum repone, & ipse te sustentabit, ne obruaris malis. Omnem solitudinem vestrā projicientes in eum (inquit Petrus) quoniam ipsi est cura de vobis. Sic quæ de grauitate & onere diximus, consonant etiam cum sequentibus.

XXI. Cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam? Ecce nunc in puluere dormiam, & si manè me quæ- sieris, non subsistam.

- 1 Quid Tollere, aut eleuare peccatum. Munera eleuabantur. Explicati Moyses, & Esdras.
- 2 Tollere, super se suscipere. Vt Christus Iesus onera nostra su- per se suscepit. Quid accipere, aut portare ex Græco.
- 3 Quid peccatum. Iniquitas etiam pro pœna.
- 4 Manè querere, unica, & qualis vox in Hebræo. Mors non per- inde ac somnus.

Post peccati, si quod vnquam admiserim, confessionē, post graues quoque penas de me sumptas, mirabile est nullam a te mihi præberi significationem peccati con- donati. Alij; Si iusta patior, quod peccauerim; at certè oportuisset iam condonato per te mihi peccato, suppli- cia quoque remitti, & condonari. Catenæ author; [An non perfacile tibi est errata concedere? quin igitur mihi ignoscis?] Philip. nectit cum præcedentibus, & ad do- lores, qui loquendi a sepius occasionem attulerant, re- fert; [Cur, inquit, non tollis peccatum meum, auferendo dolores omnes meos, per quos, qui eram hætenus ius- tus, nunc peccare compellor.]

Tollis; à radice (*nasā*) quod est tollere, vel extollere, & leuare; & per metaphoram donare; eò quod munera & donaria in altum eleuari solerent, sicut sacrificia, cum Deo offerbantur. Esdræ 1. Adiuent eum argento, & auro. Hebr. Leuente eum. Esth. 3. Exaltauit Assuerus Aman, id est, Munerauit, Gen. 40. Recordabitur Pharao ministerij tui. Hebr. Leuabit Pharao caput tuum: quod etiam ad gratuitam delicti condonationem, & munera- tionem, honoremq. pertinet. Cum autem iungitur cum peccato, est auferre, vel tollere peccatum, id est, remitte- re, & condonare. Exod. 34. Qui aufers (tollis, leuas, remit- tis) iniquitatem, & scelera. Psal. 31. Beati, quorum remis- sæ sunt iniquitates. Hebr. sublata, eleuata, exaltata.

T Et

2
Tollere, est
super se sus-
cipere.
Os. 11. 4.
Christus 10
ius onera
nostra su-
scipiens.
1. Pet. 2. 22
Isa. 53. 4.

Et licet quidem ad verbi proprietatem fortè sufficere posset, vt eleuare non esset super se onus suscipere, sed auferre onus ab alio; qua ratione dicitur Osee 11. [Ero eis, quasi exaltans (auferens) iugum super maxillas eorum;] tamen ex frequenti vñ sacra Scriptura, & ex re ipsa remissionis peccatorum, pro quibus filius Dei satisfecit, ita dicuntur peccata nostra leuari, vt illorum onus grauiissimum à nobis tollatur, & illud super se suscipiat Dei filius, pro nobis peccatum factus, quamuis peccatum non fecit. Sic Isa. 53. Verè languores nostros ipse tulit (leuauit, abstulit, transtulit ad se; onus, quo nos leuauit, sibi imposuit) & dolores nostros ipse portauit (non solùm exportauit, & sublatos extrà eiecit, & abstulit; sed sibi imposuit & super se suscepit: ex proprietate verbi portandi Latine, & Hebraicè: & ita sequitur) [Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus, & posuit Deus in eo iniquitates omnium nostrum.] Quo etiam modo accipiendum est id Matth. 8. Vbi citatur Isaia locus. Ipse infirmitates nostras accepit, (proprie ex Græco, assumpsit secum, atque recepit, quasi ad se transtulit. Tum etiam significat vox Græca sumere aliquid tanquam vestem, qua se homo amicit. Infirmitates igitur sumpsit, quibus se circumdedit, & amicit, habitu inuentus vt homo, formam accipiens serui, peccatoris, penis, & supplicij peccatorum obnoxij:) & ægrotationes nostras * portauit, (proprie ex Græco, vt baiuli onera portare solent. Vel etiam manu contrectauit, atque versauit, vt pondus exploraret, quod quidem non abiecit. Similiter Ioan. 1. Qui tollit (proprie apprehendit, comprehendit) peccatum mundi. Agnoscit igitur hoc loco Iob, atque desiderat mediatorem, qui pro hominum peccatis satisfaciatur.

Est autem proprie hoc loco peccatum, transgressio, rebellio, recessus, videlicet a bono incommutabili. Et quare non auferis, (proprie, non facis transire) iniquitatem meam, proprie, peruersionem, incuruationem rectitudini contrariam. Sed fortè, iniquitas, hoc loco est peccati poena, & afflictio, vt sæpe in Scriptura; Cum vita hæc citò labatur, & celerrimè transeat, cur ego viuo diutius? cum vitæ felicitas labilis sit, & fugax, cur mea calamitas stabilis est, firma, constans, immutabilis?

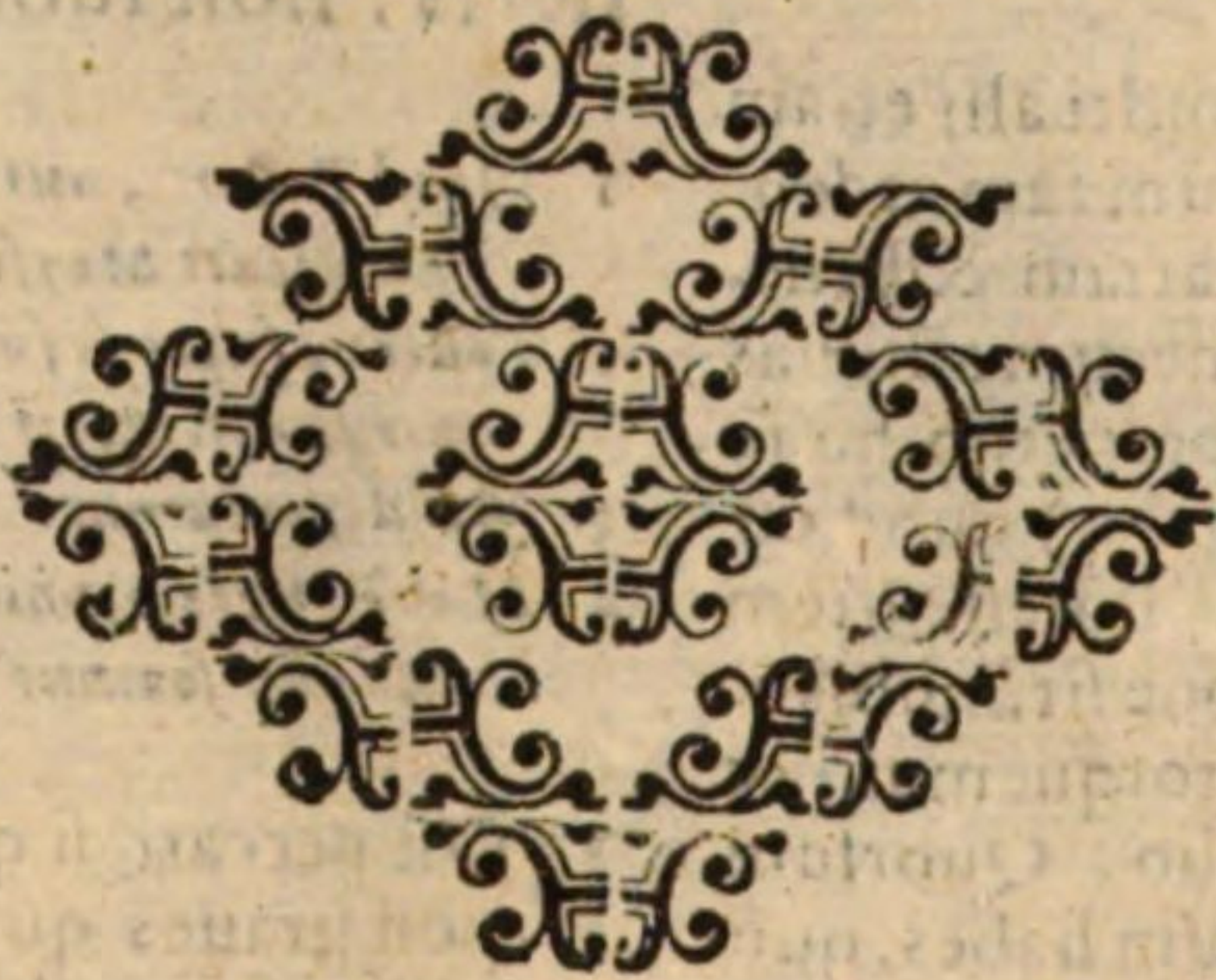
Eccè. Celeriter opem ferri, & accelerari postulat ex vitæ breuitate, & mortis certitudine. In pulvere dormiam. Septuag. In terram abibo, id est; si semel moriar, quamuis manè me quæsieris, quamuis summo diluculo exurgas ad ferendam opem (vox vnica in Hebræo, quæ significat vigilare, aut manè oriri, vel consurgere, *madrugar, o amanece*; eleganter illuminauit Latinus, manè quærere) non illud mihi tempestiuum erit, sed inutile; valde serò me requires; iam enim abierim. Colludit verò illud dormire cum hac matutina vigilia, id est, vt iudicat lectio Septuag. Manè autem surgens, ultra non ero. Somno quidem mors similis; sed non perinde vt somnus, ita mors omnino est: resurgunt enim post somnum homines, & vicissitudo somni, atque vigiliæ frequens est; non item vitæ, & mortis. Quare si hac nocte dormiero; si obiero, mane non excitabor à somno: vel, Cum ex orto sole creaturis omnibus, animantibus præsertim, lucis, vitæ, efficacitatis, & energiæ ad agendum, & vitæ functiones exercendas, copiam & abundantiam largiri, ò Deus, pares, meque requisieris, cui etiam benè facias, non subsistam, non ero tuæ beneficiæ, atque liberalitatis particeps.

2
פשע
Peccatum
q. d. proprie.
עוה
Iniquitas
pro poena
peccati.

4
LX X.

שחר

LX X.

CAPITULIS

PRAECEDENTIS.

ÆC à me dicta, o amici, fuerint, & quòd existimē, a De totius huius capitis scopo, & sensu
nihil valdè iucundum, aut præclarum expectari, agitur in annotatione prævia ad totum
obtinere à mortalibus posse in hoc breuissimæ caput.

**Militia est vita hominis su-
per terram:**

Quis.n.n.ortalium(non ego solùm ærumnosissimus), lamen-
tis, & querimonijs grauissimis non prosequatur tam difficilem istā
humanae vitæ conditionem, quæ b militiæ durissimæ per similes est?
Scio.n. satis, dum viuo, militem me agere; non domi, atque in pace
versari, sed foris atque militiæ. Quamuis igitur supremus Impera-
tor Deus stationarium, excubito remque me militē cōstituatur, statio-
nem meam immotus seruabo, nullique me inde cruciatus dimoue-
bunt; sed non ideò non auidè expectabo, vt rude donatus ab eā ali-
quando, tanquam strenuus gladiator, qui toties non modò homini-
bus, sed Deo, cælitibusque spectaculum factus, in arenam descende-
rim: atque vt emeritus miles, ærumnosissimæ vitæ, militiæq. sacra-
mento absoluar. c Interim militarem obedientiam, id est, omnē ob-
sequij rationem imperatoris mei iussis præstabo, atq. diuinæ iræ ad-
ministris cadentibus, aut negligentiam aliquam virgis; aut verbera
vindictantibus, supplicem me præbebo, & si opus sit, d discrimina,
quæ in hac vita, atque militia frequentissima occurrunt, obibo intre-
pidus: sed minimè detractabo discessum ex vita, in qua nihil sit e tu-
tum, nihil tranquillum, sed omnia prædonū, piratarumq. nefariorū
insidijs infestata. Neq; verò me fugit, inter tot pericula periculū de
mortalibus fieri, deque illorum animi virtute, atque constantia. Ex-
ploror proborque sanè ærumnis, belliq. laboribus: virum me præbe-
bo: non enim cū gemo & suspiro, militiæ proditor haberi volo; sed
illud sanè, cū iam meo duci benè exploratus, perspectusq. sim, vt
aliquando tandem in pace dimittar. Non.n. solùm, dum viuo, militē
ago, sed quòd valdè difficile est, fexercitum alere, & diutiùs conti-
nere, meis sumptibus cogor: Nam tum animus, tum corpus cū mem-
bris omnibus, & externis, internisq. facultatibus in vnum quasi exer-
citurum coeuntia, commeatu necessario indigent, quo sæpè carent: &
cum numerosissimo hostium, ærumnarumque exercitu depugnant, à
quibus sæpè vinci, sapius detrimentum accipere necesse est. Interim
illa me cogitatio sustentat, quòd g præfixum & definitum sit morta-
libus, sicut militiam exercentibus, & ingredientibus, vitæ spatiū; à
cuius ego sine & extrema linea non longè absum. Quamuis enim
cum humanis ærumnis, & immedicabilibus morbis collucter, non
poterit diutiùs conflictus iste durare, nam planè me vires deficiunt,
vitaque ipsa. Dum vixero, incessanter incūbam in meas operas, &
instar mercenarij, strenuus & sedulus iniūctum mihi opus absoluā;
quiescam tandem in noctis, mortisque tenebris, & assidui tandem
laboris laxamentum aliquod quæram, laborisque mercedem: scio
enim mercenarij h laborem, & conditionem non esse ab hominis
conditione alienam.

**& sicut dies mercenarij
dies eius.**

Verum enim uero sicut seruus æstuans, & anhelans, ex diurno la-
bore, appetit tum noctis umbram, tū umbraculum, in quo parū per
refici, & ad laborem instaurandum comparari possit; aut verò expe-
ctat nocturnas tenebras, per quarū tuta silentia operarum assidua-
rum labores, Dominiq. sui morositatem fugere possit; & sicut quicū-
que alius mercenarius, operis mercedem intentus, & auidus præsto-
latur; non aliter profectò laboriosissimæ vitæ mercedem auidus ex-
pecto atq. omni solatio hos meos vitæ menses patiēti animo trāfigo.
Verum non possum non vehementer dolere, quòd longè aliter
mihi, quam mercenario euenerit. Cum enim habeam exactæ vitæ
annos plurimos honestis laboribus, præclarisque operibus refertos;
at mercede præmioq. vacuus, in summa vitæ egestate, & rerum om-
nium indigentia abire iubeor; neque aliud profectò quàm labores,
& ærumnas pro iure laborantis & diarij mercenarij percipio. Homo,
itaque qui sum, quasi i hereditario iure humanæ ad me ærumnæ de-
uoluuntur. Hinc meæ querimoniæ, atque lamenta, hinc laboriosæ no-
ctes molestissimis vigilijs, & anxietatibus plenis; interdiu excrucior,
noctu peruigilo; hæc scilicet nocturna mercenarij quies; hæc sunt ex
reliqua vita i subductæ, & subtractæ noctes, quæ diurnum laborem
compensare possint.

**Sicut seruus desiderat um-
bram,
& sicut mercenarius præ-
stolatur finem operis sui:**

**Sic & ego habui menses va-
cuos,
& noctes laboriosas nume-
raui mihi.**

**Si dormiero dicā, Quando
resurgam? & rursus expe-**

Sed me miserum; qui, si noctem aliquam subducere velim, inueni-
re nullam possum, quæ mihi vnquam propitia aduenerit, tranquil-
lumue somnum conciliauerit; nam cū dormitum me recipio, & ad
somnum captandum me compono, ingrauescentib. doloribus exci-

b Multiplex huius militiæ consideratio
fused tractatur per multas consideratio-
nes; & quæ sit prima militiæ aut militis
ratio, ex cælesti stellarum militia osten-
ditur. v. 1. nu. 2.

c Quæ, qualisue requiratur in milite obe-
dientia ex sacris, & prophanis. vers. 1.
num. 3.

d Vt tota militiæ ratio in discriminib.
& difficultatibus posita sit, ad Iobi sen-
tentiam oportunè exponitur. vers. 1.
nu. 4.

e Expenditur accuratè lectio Græca Pi-
raterij, in quam cadunt sententiæ hoc lo-
co indicatæ. vers. 1. nu. 5. 6. 7. potissimè
verò indicari tempus probationis & ex-
perimenti esse dum viuimus. nu. 8.

f Militiæ nomen ad exercitum, rursus
exercitum ad sustentationem corporis
referri, nonnulla. vers. 1. nu. 10.

g Vt militiæ nomen afferat tempus præ-
fixum, & quòd illud militibus consti-
tueretur ex sacris, & prophanis. v. 1.
num. 11.

h Vt homo ærumnosum aliquid sonet:
& communis sit laborandi lex cunctis
mortalibus, oportune ad mores obserua-
tur. vers. 1. nu. 11. 12. 13.

i Vt indicetur in hac sententia hæredi-
tatis ratio in premio respondente labori,
indicatur ex Hebræo cum utilitate. v.
3 nu. 3.

l Quæ sit hæc numerandi ratio, & re-
gula, cuius meminit Iob, exquisitè tra-
ctatur. v. 3. nu. 3.

tor, cogorque rursus optare, & expectare diem. Interdum verò nihil melius habeo; minutissima temporis spatia, quæ mihi longissima videntur, numero & emetior; expectoq. cum temporis, tum doloris aliquam vicissitudinem; miserè enim ob acerbicatem ægritudinis, tum corporis, tum animi iactationibus toto die usque ad noctem, nocte verò tota usque ad appetentem diem discrucior & exagitor.

Quid enim non sentiam mali, qui totus ipse indutus & coopertus sum laniosis, putribusque vermibus, turpibusq. sordibus; quas contraho ex hoc, in quo iaceo, sterquilinio, & pulvere? scabiosis quoque foedisque postulis, quas vis latentis humoris foras excernit, non ipse solum, sed quæ circa me sunt, sordescunt omnia; & neque glabra ipsa sustinere possunt tantam fluentis humoris luem; cutis ipsa exusta & arida hinc tota, & turpiter corrugata est; dissoluorque, & rumpor totus, ut vel mihi ipsi fastidio sum, & incredibiliter displiceam.

Ergo cum tam grauius affectus sum, certissima coniectura ducor, de mea iam vita actum esse; aufugisseq. velocissimè, ut quæ nullo pondere retardetur; & nihilo tegnius abiisse, quam cum unico manus, & gladioli coniectu solet textor in telam suam præscindere, cum ad extrema staminis & liciorum fila opus suum perduxit. Nihil profecto diutius vixisse videor, quam cum textorius radius filum subtegminis ab uno telæ margine usque ad alterum incredibili velocitate defertur; non aliter quidem hæc dierum, noctiumq. vicissitudo, atque temporum itio & reditio, vitæ filum euolutum ex leui fragiliq. humanæ conditionis arundine, expenderunt & finiuerunt. Auolauit igitur dicto citius irreuocabilis ætas. Consumptus peneque iam mortuus omnem longioris vitæ, & melioris fortunæ spem depono.

Sed cum tam brevis sit, o bone Deus, mortalium vita, ac mea potissimum, quorum mihi tam grauius adijcis mala? quin his meis diebus ærumnissimis non nihil benignus indulges? quod si ad ferendam opem festinus non accurras, periero prorsus; neque Iobus erit, cui non bene facias, & quidem videris huius incredibilis vitæ breuitatis oblitus, cum ultro labenti, atque fugienti, dolorum & morborum stimulos, & calcaria adhibes: ipse est tenuissimus, quo viuimus, quæ faciliè amittimus, cuius fuga & lapsus irreuocabilis est, qui quoque versus incitatissimus fertur. Grata igitur memoria tantam mortalium vitæ breuitatem, & fragilitatem complectere, miseratusque tuere, atque vitam per se miseram, atque labentem pro tua bonitate contine, ut tantisper huius vitæ conspectum, sensum, & gustum aliquem percipere possim.

Nam iam iam me subtrahet mors mortalium conspectui, & congressui. Salutem igitur, o Deus, matura; nam si moreris moriar, neque tuam in me liberando & saluando potentiam, atque bonitatem contemplari poterunt, qui me nunc vident lethaliter affectum; fiet enim, ut fallam illius oculos, qui me nuper contemplabatur, velocissimè abiens, atque dispatens. Ne me igitur toruis, minacibusque oculis configito; sed benigno me vultu recrea, atque complectere, atque laboranti, extremumque spiritum agenti propitius elargire, quæ opus esse salutis perpexeris.

Certè si semel vita mortali defungar, ad eandem conditionem minime reuocabor; non secus atque p. nubes quæ ex terræ vaporibus crescit, & leuissimo flatu, solisve radio dissipatur atque dissoluitur, nullumque vestigium expurgato, serenoque cælo relinquit; non aliter sanè, cuius animus ad q. subterraneam defunctorum stationem cedit, nunquam iterum ad illam ipsam, quam reliquit vitæ conditionem sectandam, atque ducendam regredietur.

Non redibit iterum ad familiam & domum, quam deseruit, administrandam; non inuiser sedes antiquas, neque agnoscerit pristinum locum; imò neque r. locus, illi quondam valde familiaris illum redeuntem vel de facie agnoscerit; non sua illius ciuitas, non sui ciues, & familiares, non pristina dignitas, & publici muneris functio, & honoris gradus; nulla denique inter viuos sedē habiturus esset; nam quæ illius quondam fuerunt, continuo ad alium possessorem deuoluuntur.

Igitur cum hæc ita se habeant, & iam ego ad extremum propè spiritum redactus sum, quod mihi liberum est, cordi, & ori tantisper indulgebo, & erumpentia suspiria minimè comprimam; imò animi angustijs compressus, liberum patefaciam aditum suppressis hucusque gemitibus: his enim omnino ad aliquam pectoris laxitatem, aliquodque doloris alleuamentum mihi opus esse video. Nihil verò loquar, nisi quod internus, necessariusque incredibilis ægritudinis sensus mihi suggererit: non est enim quod extremum iam spiritum agēs, agere cum Deo verear paulò liberius, & confidentius apud illum dicere de causis mearum ærumnarum. Neque temerè loquar, sed bene præmeditatus hæc, Dei, atque hominum fidem obtestatus, pronuntiabo.

Itane ego instar tumentis, superbientisq. f. maris aut furētis Ceti vnquam ego vixerim, ut tantas superbix atque sauitiæ poenas darem? Num infremui, furenterque tumultuatus sum, minasve terrigenis intentavi, ut tanquam mare fremens & tumultuans me circumsepseris tot difficultatibus, atque in teterrimum malorum, suppliciorumque omnium carcerem conieceris? Itane capere ego possim instar maris vastissimi, tot dolorum turbines, totque cruciatuum procellas?

Fremere

Stabo vespere, & replebor doloribus usque ad tenebras.

5

Induta est caro mea putredine, & sordibus pulueris cutis mea aruit, & contracta est.

6

Dies mei velocius transierunt, quam à texente tela succiditur,

7

Memento, quia ventus est vita mea,

8

Neque aspicit me visus hominis. oculi tui in me, & non subsistam.

9

Sicut consumitur nubes. & pertransit: sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.

10

Nec reuertetur ultra in domum suam; nec agnosceret eum amplius locus eius.

11

Quapropter & ego non parcam ori meo; loquar in tribulatione spiritus mei; confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

12

Nunquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdediti me carcere?

m Tela ad vitam velata allegoria mutata exponitur, & promouetur. vers. 6. nu. 3.

n Ut sit apud Deum non levis oratio, & vacio deprecanda, mortis, humanas miseriae illi representare, qua illius benignitas est, utilis consideratio. v. 7. nu. 3.

o Quid sit videre bona ad Scripturarum intelligentiam quadam annotantur. v. 7. nu. 4.

p De hac vitæ cum nube comparatione, & ut abeat velocissimè ex Græco peculiaris observatio. vers. 9. nu. 1.

q De inferni, aut inferorum significatione aduersus nostri temporis hæreticos. vers. 9. nu. 2.

r Quid locus, quid cognoscere significet, & ut defuncti hominis cuncta humana obliuiscantur; utilia ad mores nonnulla indicantur. vers. 10. nu. 2. 3. 4.

f Hæc à mari ducta similitudo, nec non & altera à Ceto paulò fusius tractantur. vers. 12. nu. 4. 5.

Fremere ego semper cogar; & velut mare feruens nunquam quiescere? Atqui illud claustris repagulisque propter incredibiles imperus, indiget; ego verò etiā nullis vinculis detentus minime fugiā: lubens enim pro iudicis voluntate, vbi ille constituerit, fixus immotusque hærebo. Illudunt quidem Cete illa immania minoribus pisciculis; atque mari Oceano tanquam carcere continentur; vt vel sic illorum immanitatem, & insolentiam Deus comprimat: at illusi ego infirmioribus nunquam; neminem deuorauī, & tamen coarceor: victus impeditique grauissimis, atque fortissimis vinculis dolorum.

t *Vi dolores, & morbi, vinculorum & carceris similes sint, non paucis exponitur. vers. 12. nu. 6.*

13
Si dixero, Consolabitur me lectulus meus, & reuelabor loquens mecum in strato meo:

Si verò mihi post diurnos cruciatus nonnullam doloris reuelationem in nocturna quiete promittam, atque fore vt morbi acerbitas in lectulo aliqua ex parte retundatur, & vel vigilans mecum ipse per otium colloquar, lætiorive aliqua cogitatione detinear, aut iucundior somnus, lætumque insomnium aliquod obrepat; mirum est, quā eueniant omnia lpei contraria; nam diurna desideria nihil mihi iucundi per quietem obijciunt, & terribilibus spectris, horrificisque imaginibus, siue dormiam, siue vigilem, discrucior; atque ea ipsa, quæ die perpetior, me dormientem acriter infestant.

u *De terrificis somnijs, & de insomnijs, quæ diurnis cogitationibus respondent, aliqua ex prophanis. vers. 14. nu. 2. 3. 4.*

14
Terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuries.

Alijs enim morbis grauissimis accedit molestissimus incubus, & imaginosa ægrotudo, ex qua penè ad insaniam & ad æ laqueū stimulator, & satius quidem erit, minusque execrabile, si cruciatibus victus de morte mea cogitem, quā vt diuinæ maiestati blasphemiam aliquam irrogem. Quodcumque autem mortis genus, vel ignominiosissimæ, qualis strangulatio est, aut suspendium, leuius mihi, optabiliusque existeret, quā diutius tot, quibus premor, malorum genera perferre: peruatit enim morbi vis ipsa etiam ossa, ossumque medullas.

x *Vi hæc ad morbi genus quoddam referenda sunt, indicatur. vers. 14. nu. 4.*

15
Quamobrem elegit suspendium anima mea, & mortē ossa mea.

Sed quid ego? hæcne ex desperanti animo proficiuntur? morte quippe tantum scelus luam. Minimè verò; eò enim dicta à me fuerint, quòd omnem vitæ spem fastidio abiecerim, quòd videam me lethali morbo propè iam conficiendū. Nauseo profectò iam ad vitam istam ærumnosissimam, quā neque inuitus, neque repugnans morte commutarem: non enim diutius viuere potero?

16
Desperauī: nequaquam vltra iam viuam.
Parce mihi:

Sed cum paulò post mihi moriendum sit, moriar statim; aut si diutius mihi in vita immorandum est, iā cessa, o Deus optime, à me tam acriter vexando; vlticem tuam istam manum cohibe; parcus me tange obsecro, atque hominem exulceratum lenius tracta. Et quidē, cum nescio quā foelicitatem mihi mei amici polliceantur, illa mihi erit longè maxima, si tantisper de meis doloribus nonnihil remittas; video enim vitam meam aliorum bonorum spe destitui, & planè imparem esse tot acerbitatibus perferendis. Id verò, quod opto, & supplex precor, non valde magnū est; cum ipsa mortalium vita mea quædam y vanitas sit, vitæ potius imago, & species, quā vitæ res & veritas.

y *Vi vita vanitas in voce Nihil offeratur, & in quo vitæ vanitas sita videatur consideratio triplex. v. 15. nu. 4. 5. 6.*

Anigitur mihi leuissimam hanc vitæ imaginem inuides, qui solus habes immortalitatem? An quidquam magni mihi prestabis, cum vitam permiseris nulli non discrimini, vicissitudinique obnoxiam? in quam rerum omnium sublunarium vicissitudines, mutationesque conglobantur, & coeunt; cui nihil solidi, nihil firmi subsit; quæ non tam æ sæculi mensura, annorumque & mensum numero definita est, quā breui dierum periodo, & illorum quidem paucissimorum. Sed quid dies dico? imò diem; & eum breuissimum; imò ternas horas; imò momentum; imò nihil.

z *Vi vita nostra breuissima sit, atque adeò nihil, ad omnes temporis mensuras relata, digressio opportuna. v. 16. nu. 7.*

17
Quid est homo, quia magnificas eum?

Quantulacumque igitur res misellus homo est, vt cæterarum rerum quasi oblitus, hominis tantum videaris rationem ducere, velisque multis propositis ærumnis atque difficultatibus illius vires, constantiamque probare? Longè sanè ab humanæ carnis mollitudine, fragilibusque testæ imbecillitate res aliena: sum enim egomet mihi meæ imbecillitatis sat benè conscius. Quorsum igitur velut hostem aliquem potentiozem, qui dubio & ancipiti Marte possit tecum contendere, ad singulare me certamen prouocas? An dignus homo est, cuius tam accuratè res omnes cures, & minutissimas quasque actiones dispicias, & examines? Atqui si in has grauissimas ærumnas, & abiectissimam conditionem conijciendus eram, quorsum in me seruando, locupletando, euehendo tuam aliquando operam posuisti, & prouidentia vim atque potestatem declarasti? b Itane ad tam sublimè fastigium euexisti, à quo tam breuiter deiiciendus eram? Quid igitur res humanas tanti facias, vt in homine cor tuum & intelligentiam defigas, atque quotidianas eiusdem rationes, & actiones accuratè cognoscas? Is tandem, cui tam multa, tamque præclara charitatis, & beneuolentiæ signa exhibuisti, à te nunc repulsam accipit ignominiosam? Insuper etiam me acriter verberas; & hæc te videtur prima cura tangere, vt me cedas, atque diuexes. Vix enim albescente die, à meis flagellis agendi initium, & rerum humanarum procurandarum diuina vltio sumere videtur; deinceps nullam occasionem mei opprimendi prætermittis. Atqui captare quondam solebas omnes opportunitates de me benemerendi; nunc subito & inopinatò, per singula penè momenta, atque minutissima temporis interualla meas vires, meamque constantiam exploras cruciatibus incredibilibus. Non videris sanè mecū ex æquo agere, sed quasi per dolos, & repentinas belli aggressiones me inermem, & imparatum

a *Vi homini honorifica existat probatio per laborem & ærumnas, consideratur, vers. 17. nu. 12.*

b *Multiplex apponendi cordis ad rem presentem consideratio, & observatio ex sacris. vers. 17. nu. 3.*

Aut quid apponis erga eum cor tuum?

18
Visitas eum diluculo,

& subito probas illum.

adoriris; neque me aperio tantum marie oppugnas, sed occultis eniculis petis. Illuxit itaque mihi prima diei hora longè foelicissima, atque latissima; defecit itatim lux illa, crassissimis, & inopinatis offusa tenebris.

Quousque tandem non auertes à me minaces istos oculos; blandos atque benignos non conuertes? Quamdiu in meos dolores, & cruciatus incumbes, aut verò laxatis vinculis, liberius respirare non permittes? Licet enim sim animo minimè remisso, sed tu, o Deus, quam breuissimum mihi spatium ad animi remissionem in tantis angustijs concede; ac me dissolue doloribus, vel non longiori mora, quam e deglutiri ab homine salua possit; neque enim longius mihi vitæ spatium superesse arbitror, qui iam ore spumas agere videor, & multus iam in pectore sputi strepitus sonat. Itaque si mihi loquendi copiam feceris, liberè deglutirè saluas potero, & aliquando ab assiduis gemitibus & suspirijs interquiescam.

Neque rem postulo à tuo munere alienam; a custodem enim atque seruatore hominum agis, & tuo muneri minimè deeris, cum me tueberis. At esto, peccauerim, atque a recta pietatis semita aliquando deflexerim, quid tibi nocui, aut quid tuæ maiestatem læsi, vt tam acerbam de me vindictam reposcas? Quid verò ego faciam, vt te mihi placatum propitiumque reddam, prorsus ignoro; nam neque penis grauissimis de me sumptis, neque supplici oratione mitescis; nihilque aliud à me requiras, quod iam à me præstitum non sit, vel paratus non sim confestim efficere, quod in meis viribus positum fuerit; nam si quid vnquam errans feci, infectum fieri in mea potestate non est. Sed cum multi alij peccauerint, cur solus ego tam seuerè punior? Cumque tam ardentè peccati ueniam postulem, cur magis mecum assiduas inimicitias exercere, quam in tuam beneuolentiam hominem supplicem recipere? An me contrarium tibi pro scopo proponis, quem tuis iactibus, iaculisque configas, & in quem frequenter impetum facias, passimque offendas, & quasi fastidio iam affectus, me calce obijcias atque proteras? Id verò mihi molestissimum est, aut in suspicionem tuæ beneuolentiæ, & amicitiae uiolatæ uenire, aut ita grauiter dolere, ut tecum de mea clade expostulare, videar vilissimus humuncio ego; aut alijs de tua prouidentia parum piè sentiendi materiam ullam causamve attulisse. Sic ego & grauis mihi permolestusque existo, & dum dolores, & acerbissimas agitudines conor in Deum, qua possum ratione reijcere, valde timeo ne illi etiam e grauis & molestus existam. Sed tamen aliter facere non possum; quam, vt quæ me tam malè vexant, super eum reponam.

Sed esto, quidem iusta sustineam, & meis peccatis digna; mirabile fanè est, quod post peccati (si quod est) confessionem, post grauius supplicia, nullam dederis condonatae offensæ significationem, nihilque suppliciorum remiseris; neque asperius conquerendi, & audacius obloquendi occasionem præcluseris temperatis supplicijs.

Aut verò cur non mihi præbes ærumnarum socium aliquem, in cuius s humeros poenarum mearum partem aliquam deuoluam? * Moriar tandem; me verò mortuum quamuis summo manè requiras, valdè serò requireres; alijs enim appetente Luce, vt lucis uisura fruatur benignus confers; at mi-

hi in mortis propè tenebris iam versanti, matutina lux sera affulgebit.

19
Vlquequo nō parcis mihi?

nec dimittis me, vt glutiam saliuam meam?

20
Peccaui.
Quid faciā tibi, o custos hominum?

quare posuisti me contrarium tibi?

21
Cur non tollis peccatum meum,
& quare non aufers iniquitatem meam?

* Ecce nunc in puluere dormiam:
& si manè me quæsieris, nō subsistam:

c Huius (que uidetur proverbialis locutio) transiendi salua explicatio, & ut ad multa referri possit, latius exponitur. vers. 19. num. 3.

d De significatione custodis, atque custodiendi, atque de illo peculiari diuina prouidentia quasi munere. v. 20. num. 1.

e Lectio Græcorum diligentius examinatur, & ut pij iactenturam onus in Deum, quadam. vers. 20. num. 3.

f De significatione illius verbi tollendi, & ut indicetur Christus Iesus, super quæ disciplina nostra, & ærumna reposita fuerunt. vers. 21. num. 2.

IOANNIS DE PINEDA

SOCIETATIS IESV

COMMENTARIORVM

IN IOB.

LIBER QVARTVS.

Qui est de quarto certamine, id est, prima IOB cum Baldad disputatione.

CAP. OCTAVVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Ut Deum ab omni iniustitia nota asserat Baldad, defensurus Eliphaz orationem, atque Iobum refutaturus, tum hunc, tum eius filios scelerum poenas dedisse; Hypocritas omnes manere repentinum interitum, si verò respiciant, felicitatem, & bona omnia, varijs rationibus confirmat.

I. Respondens autem Baldad Suhites dixit?

- 1 Baldad secundus sapientia, & dignitate inter amicos. Quæ illius nominis significatio, & ætymologia. Suetia illius patria, aut urbs regia.
- 2 Particula admirantis.
- 3 Multiplex in Hebræo copiam, & vehementiam affert.
- 4 laborans ardens, & vehemens. Sapiens multa loquens, vitio multiloqui non laborat.

I
Chrysof.
Baldad di-
gnitate, &
sapientia
secundus.
Philip.
Greg.
Olympiod.
Gloss.
Quid nomen
Baldad in-
dicet.
Eius nomi-
nis Ety-
mologia.
בל
בלה
דד
Quæ signi-
ficatio pro-
pius cadat
in Baldad.
Suhites, co-
gnomen Bal-
dad.
Suetia urbs.
LXX.
Olympiod.

BEDENTE iam Eliphaz, atque tacente, extremam Iobi responsionem excipit Baldad; & ut notavit Chrysof. nulum concedunt Iobo spatium respirandi, multosque circulos nectunt, ac molestant quandam choream conficiunt. Fuit autem Baldad, sicut loco, & oratione, ita & dignitate, sapientiæque opinione secundus. Nomen autem Baldad, suam quoque habet arcanam significationem: est enim apud philippum, idem quod præcipuum, apud Greg. Veritas sola; apud Olymp. Veritas, vel gloriosus; apud Glo. Decorus; vulgaris interpretatio habet; Veritas dilectio, vel mamilla: à Bal, (id est) non, vel, à Balab, quod est, veterascere, & Dod, id est, dilectus, aut mamma. Sed cum (Dod) etiam patruelem significet, & Bal (unde Balia) iniquum, & prauaricans, dicerem, Baldad sonare, iniquum patruelem, aut cognatum prauaricantem, vel peruersum amantem, aut iniquum: quæ significatio non solum in Baldad, sed etiam in reliquos amicos, qui erant de cognatione Esau, egregie quadrat; nam cum amici viderentur, hostes re ipsa erant. De Suetia verò, unde cognomen, Smithus, supra non nihil diximus. Septuaginta Sachites, legunt, atque Sauchan, esse Moabitaram urbem Olympiod. scribit. Sed de vniuersæ terræ. Huius descriptione, satis à nobis disputatum est.

II. Vsq̃uequò loqueris talia, & spiritus multiplex sermones oris tui.

Pertinaciam in eodem sensu, & eadem sententia, nolentem cedere monitis, sanctisq. consilijs, neq. ferentem sine iracundia refelli, obijcit. Id quod indicat ea particula, Vsq̃uequò. Talia, verò admiratione affert. Septuaginta iuxta Hebræum, Vsq̃uequò loqueris hæc? quod ad contem-

prum quædam referri potest, aut ut pronomine illo demonstratio indicentur extrema illa verba Iob capitis præcedentis, quæ videbantur asperiora.

Spiritus multiplex. Sept. multiloquus oris tui, id est, verba à te prolata valde multa; omnia mīscēs, cum veris falsa; stultiloquio laboras. Vox originalis multitudinem, copiam & numerum affert; sic ferè interpretantur omnes, tam Græci quam Latini, quasi diceret, Imperitè nugaris, in verborum turba spem victoriæ collocatam habes; ita verborum tantum profluentia pugnas, nec refellenti tempus, aut locum concedere velle videris. Philip. existimat egrè tulisse Baldad, tū quod de Deo multa videretur Iob locutus, tum quod affirmasset, ceteris se rebus potentiorē, melioremq. fuisse, ait ergo; Nimiū, Iob, garis, odio seque tibi multa arrogas. Alij, quod vox etiam originalis transferri soleat ad multipliciter roboris, & virium, reddunt, Spiritus fortis, validus, violentus. Theodotio, grauissimus, validissimus quod Caiet. ad magnanimitatem quandam refert, quod corpore attenuato, exhaustisque viribus fortiter tamen persisteret in loquendo, & respondendo. Sed præstat quod de multiloquio diximus. Tum etiam ut per spiritum fortem, & validum, significetur longior quædam, & indefessa oratio, magna spiritus, & pectoris, atq. vocis contentione facta, instar vehementis alicuius venti insonantis. Credendum enim est, non fuisse Iobi orationem frigidam & languidam, sed vehementem, ardentem, concitatam. Idque indicat comparatio hæc cum vento forti, & vehemēti: quamuis enim nullam habeant expressam comparationem plerique codices legentes: *Spiritus multiplex sermonis oris tui*, & Sept. ferè eodem modo, *Spiritus, oris tui*; quam lectionem, Græci ferèque alij sequuntur, at correctior lectio Vaticana, ex Hebræo proxima: *Spiritus multiplex sermones oris tui*. Sunt tua verba rapidus quidam & vehemens ventus, qui ob via quæque dissipat, & conuellit; ita nemo se tibi opponere potest. Sed eleganter atque argutè Greg. obseruat, qui multiloquium in alio reprehendit, cordis illius, angustias, & sapientiæ inopiam simul arguere, quod valde indecorum est: non aliter atque tenuissimus quidam fons ex ingenti terræ hiātu scaturiens. At qui multa loquatur, cum multa quoque ex abundantia cordis dicenda supperant, hic iure multiloquiū reprehendi non potest; cum ore emanent, quæ largus interni sensus, atque profundæ intelligentiæ fons effundat. Sed in hac re multos gradus atque discrimina distinguit Greg. quæ ex illo petenda sunt.

III. Nunquid Deus supplantat iudicium? aut Omnipotens subuertit, quod iustum est?

- 1 Fortis Dei nomen. Quid iudicium, & quare diuina lex iudicium dicatur.
- 2 Deus iudicij, & iuris formula obseruantissimus.
- 3 Deus non abutitur sua potentia; à contrario ac homo iniquus a quæ ac potens. Cur potentiores appellantur viri sanguinum.

3
LXX.
כבר

Latinorum,
& Græcorū
interpreta-
tio commu-
nis.

Philip.

Pagnin.

Régis.

Theodos.

Caiet.

Efficax Iobi oratio atque vehemens.

LXX.

Græci.

Vaticana

lectio.

Greg.

Matth. 12.

34.

Luc. 6. 45.

Sapiens raro multilo-

quio labo-

rat.

Greg. lib. 8.

cap. 22.

4 Omnipotens Dei nomen, Sadai ubertatem sonat. Inopia iudicium, muneribus accipiendis ansam praebeat; supremus iudex corrumpi non potest.

Thesis est dicendorum, quam deinde ad Iobi re applicet, ut colligat, iure Deum agere, cum bonis bona, improbis & sceleratis irrogat supplicia; non frustra itaque Iobum affligi. *Deus*, (El, fortis potens) *supplens* (de-torqueat, remouet a recto & aequo. Vnde dicitur Thren. 3. eadem originali voce, [Vt peruerteret hominem in iudicio suo, Dominus ignorauit;] quasi diceret; Non est Dei, peruerso iudicio, & iniusta calumnia hominem opprimere) iudiciū; rectā, ordinariam, cōsuetam causarū cognitionem, & prae scriptum suarum legū, leges suas aequissimas. Ideo suas leges Deus vocat iudicia, quod aequissime sint, quod illis prae scribat Deus quid iustū & rectum sit, quid agendum, quid iure omittendum. Ezechiel. 44. Populum meum docebunt, quid sit inter sanctum, & pollutum, & inter mundum, & immundum, ostendēt eis: & statim exponitur; Et cum fuerit controuersia, stabunt in iudicijs (legibus, prae scriptis, iudiciali & forēsi forma a me tradita) meis, & iudicabunt. Inde frequens illa loquutio. Facere iudicium, & iustitiam, id est, neminem laedere, ius suū unicuique tribuere, ius dicere. Quare qui suę innocentie & aequitati fidit, legibus quoque, & iudicio fidit, sicut qui dicebat; Iudicia tua *adiuuabunt me; veritas, iustitiaque mihi patrocinantur. Ergo inquit Baldad; Quamuis potēs & fortis Deus sit, & ea omnia pro arbitrio suo agere possit, omnia tamen ex iuris, iudicijque prae scripta moderatur, normam iudiciariam tractandarum causarum condēnandi reos, ferendi sententiam ad vnguem obseruat; De-lata ad se crimina, non audita tantum, sed ipsis oculis visa iudicat: uti Gen. 18. ait Descendā, & videbo vtrū clamorem, qui venit ad me opere cōpleuerint, an nō est ita, ut sciam. Non fert sententiā prius, quam vel a reo extorqueat confessionem delicti, vel causam integram cognouerit; tunc tandem ait secundum allegata (ut vocant) & probata, Quia audisti vocem vxoris tuę &c. Propter hanc igitur iudicij obseruationem, & iustitię cultum appellatur Deus iudicij. Isa. 30. quod mirum est in tanta potētia & fortitudine. Ps. 5. Quoniam non Deus, (El, fortis) volēs iniquitatē tu es neq. habitabit iuxta te malignus, neque per manebunt iniusti ante oculos tuos; non tu ex illis es, qui in summa potestate omnia sibi licere putant; quare neq. apud te impij scelerum suorū latebras habent, neq. securum domiciliū. Sed illud valde significanter Psal. 47. Iustitia plena est *dextera tua. Nam cum aliorū dextera, potentia, fortitudo plena sit rapinis, sanguine, violentia, iniquitate (si enim possunt, omnia per summam iniustitiā contra ius, fasque gerunt) At diuina potentia atq. fortitudo cum summa iustitię & aequitatis moderatione condūcta est; nihil enim, nisi quod iustum, & aequū est, agit. Quod discrimen expressit Oseas. Non faciā furorē irę meę; non conuertā, ut disperdā Ephraim; quoniam Deus (El) ego, & non homo; quasi diceret; Tu (ō Deus) nō quid quid aut vales, aut quicquid improbus mali, supplicijq. meretur, infligis; at homo tantum nocuerit, quātum possit; nullamque malē de pauperibus merendi, & infirmiores lādendi occasionē pratermiserit; sicut iniquo regi ab adolescente sanctissimo dictum est. 2. Macha. 7. [Potestātē inter homines habēs, cum fisco corruptibilis, facis q. vis.] De huiusmodi enim potentioribus diuitibus, sub nomine Vaccarum pinguiū, dictū est Amos 4. Quę dicitis Dominis vestris, Afferte, & bibemus, id est, dū bibendi sit facultas quidquid propinetur, exorbebimus: putant enim per potestatem, & magistratum sibi a regibus, principibusve commissum omnia sibi licere, quę possint; & si occasio ferat, fieri etiam sibi exorbendi, & exugendi sanguinem pauperum facultatem: propterea enim perpetuo cognomento, huiusmodi potentiores homines dicuntur, Viri sanguinum. Eleganter verō eo loco Chaldaus legit, Vbi est potestas, ut diripamus; non enim inquirunt ius, & legem, sed potestatem quandam ex legem, & iuris contēpticem, neque aliam iustitiā, aut aequitatis regulā agnoscunt, quam suam fortitudinem. Hęc enim est illa impiorum vox. Sapient. 2. Sit fortitudo nostra lex iustitię. (quidquid in potestate nostra positum fuerit, iustum censeri a nobis debet) Quod. n. infirmū est, inutile inuenitur. Igitur, Nō peruerit, sicut homo, Deus fortis iudicium. Eum

(inquit Sap. cap. 12.) qui non debet puniri, condemnare,

alienum a tua virtute ducis. Virtus enim tua iustitię initium est: & ob hoc, quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis: virtutem enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus. Igitur (inquit Baldad) hęc tua supplicia, o Iob, reijcere non poteris in Dei potentiam, & fortitudinem, qui te innocentem contra fas, iusque affligat, cum possit.

Aut Omnipotens subuertit &c. idem per expositionem repetit, ut certē cum iudicium fuerit ipsa recta & ordinata causę cognitio, nunc iustum, vel iustitia erit, ius exequutioni mandandum, quod cognitum, atque iudicatum est; quod est iudicij finis: qua ratione sepē in Scriptura dicitur Fieri iudicium & iustitia. Sic indicant Sept. Nunquid Dominus iniuste aget iudicans? aut qui omnia fecit, turbabit iustitiam? Symmach. In iniustitiā trāferet iustitiā? Omnipotēs autem, quod in originali est, Sadai, aliqui dicunt significare robustum, & sufficientem ad omnia perpetranda, & exequutioni mandanda, quę faciēda iudicauerit. Quare idem nomen alij vertunt, victorem, aut inuisum, cuius potētię nemo resistere queat; quare habebit eandem vim, quam fortis in priori huius sententię particula. Vide Hieronymum epistola ad Marcellam. Alij interpretantur Vberimum, abundantem, copiosum, cuius virtus, atque munificētia per omnia permeet; cuius vberibus, & bonitate omnia alantur & nutriuntur; qui nullius indiget, qui bonorum nostrorum nulla cupiditate tangatur. Is igitur iudex erit integerrimus, & incorruptissimus qui neque amore, neque odio, neque cupiditate vlla peruerteret quod iustum est: alij namque iudices, qui sibi non sufficient, & inopia laborant, frequenter muneribus capiuntur, & pretio corrupti peruertunt, quod iustum est. Septuag. hoc loco reddere videntur id nomen, Qui omnia facit, quod Olymp. & Polychr. ad rem pręsentem explicant. Qui cunctarum rerum naturas summo ordine, & equitate constituit, non is in te vno affligendo, quod iustum est subuertit; uel, qui cum omnia solo nutu creauerit, & summa quadam facilitate omnia moderatur, nulla nunc difficultate actus, iniquē tuam causam iudicauerit? Sed melius, ut nomen, creatoris, qui omnia fecit, significet eum qui cum supremus iudex sit, inferiorum iudicum errata corrigit, & qui iniuriam patiuntur, ad eum appellant, sicut dixit Abraham, Gen. 18. [Absit a te, ut occidas iustū cum impio; non est hoc tuū qui iudicas omnē terrā; nequaquam facies iudicium hoc. Sed de hac supremi iudicis, & creatoris otanium summa aequitate alias plura.

III. Etiam si filij tui peccauerunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suę.

- 1 Peccare quid propriū. Explicatus David. Via peccatorum abis in deum & in preceptis.
- 2 Dimitti, ad libertatem arbitrij referri. Quę dicantur via mortis.
- 3 Quę dicantur manus iniquitatis. Peccatum tortor peccatoris. Illustratus Isa.
- 4 Deus a nostra morte immunis. Explicata Sapientia.
- 5 Quod sit stipendium militantis sub peccato. Explicatus Moyses.

DEi iustitiam in peccatis filiorū Iobi puniendis perferatam fuisse asserit. Peccauerunt verbum *Hbata*, propriē errare, declinare a recto, & lege, ut indicatur Psal. 24. Legem dabit delinquentibus in via, id est, errantibus a recto tramite, & deuiantibus a pręscripta lege. Hinc dicitur, via peccatorum perire. Ps. quia, qui a via veritatis, id est, verissima, & rectissima discedunt, per precipitia tādē feruntur; ut illi fatentur, qui cum viam illam conficissent, de qua scriptum est, Eccles. 21. Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebrę, & poene. Aiunt tandem; Errauimus a via veritatis. Sed de hac impiorum uia, aliquando plura.

Ei, Septuaginta, coram eo, quasi dicat etiam si externa facie sanctitatem representabant, tamen coram Deo, quē nihil latet, peccatores erant. Aut, ei, id est, contra eum.

Et dimisit eos. Verbum, *Salach*, simpliciter mittere, aut eijcere significat; a recto tramite cum aberrassent, aberrandi copiam pro libidine fecit. Tamen nescio quā uim expultricem, quasi a tergo illos impellentem asserere uideatur.

4 Iustitia qd.

LXX.

Symmach.

177 Omnipotens

et Sadai qd

proprie.

Hieronym.

Ps. 15. 2.

Iudiciū ino-

pia, furā di,

& corrupē-

di iudicium

occasio.

LXX.

Olympiod.

P. lychron.

Supremus

iudex corū

pi nō potest.

Gen. 18. 25.

detur, id quod sequitur, in manu iniquitatis sue. Sed verbo, dimittendi, illa libertas arbitrij, qua quod sibi quisq. vñ, eligere potest, significatur; quod etiam ad quandā Dei creatoris bonitatem, & suam dispositionem pertinet. **Apo. 14. 16** Sicut Actuum 14. Paulus & Barnabas dicebant. Cōverti ad Deum, qui in pręteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Illud etiā sonat supplicij quoddam aliorum peccatorum; nam qui dimittitur vagari, & errare extra viam, certē ad certissimum interitū, aut precipitium damnari videtur: sicut ait ipse, qui vera via est, Eijce illos a facie mea, & egrediatur. Quod si dixerint ad te; quod egrediemur? dices ad eos; Hęc dicit Dñs: Qui ad mortem, ad mortem, & qui ad gladium, ad gladium, & qui ad famem, ad famem, & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. Hęc enim sunt oēs vię mortis, in quas dimittitur: vnica enim est via vitę, a qua recesserant. Quare cū de vita conferenda suis sectatoribus per viuificam suam carnem, suumq. sanguinem, in quo anima, & vita viuētis est loquutus esset Christus Iesus. Ioan. 6. subiunxit; [Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. Ex hoc multi discipulorū eius abierunt retro, & iam cū illo non ambulant. Dixit ergo Iesus ad duodecim; Nūquid & vos vultis abire? Respondit ei Simon Petrus: Domine ad quem ibimus? verba vitę æternę habes; Jid est, Dicis nobis apud te esse vitam? Quam ergo aliam, si a te recesserimus, viam tenere poterimus, nisi mortis?

In manu iniquitatis. Septuag. quasi per hypallagem legunt; Misit in manu iniquitates eorum, Et illud, in manu, explicat auctor Catenę, in actione; ac si diceret, suarum actionū mercedem tulisse, iustam retributionem, atq. cōmeritum supplicij manibus, & operibus impiorū reddente Deo. Et licet sensus eodem redeat; tñ nulla est hypallage, sed potius elegantissimus Hebraismus; quem nescio quare Pagn. dissoluerit, legens, expulit eos ē mundo, propter prauaricationem, Sicut Tygur. Permisit eis euenire, quod scelus eorum postulabat, & Vatabl. Eiecit eos propter transgressionem suam: certē Isa. 64. Simili locutione dicitur, Allisisti nos in manu iniquitatis nostrę, & * peccata nostra abstulerūt nos: tribuitur enim persona, manus, scūa quędam, & inimica efficacitas iniquitati, cui tradit Deus improbos. Nos etiam dicimus cum aliquid iustitiam accidit, per manus peccati euenisse, *De xolos para que todo lo que les suce dieffe, fuisse por manos de peccado*, vel peccato, tanquam tortori, & vindici, illos tradidisse cruciandos, & vltimo supplicio plectendos. Simile id Habacuc 2. Liberari se putat de manu mali. Non aliter manus tribuuntur etiam gladio, aut morti, cum dicuntur peccatores, tradendi in manus gladij.

Hic duo nota; cū improbi in manus iniquitatis dicuntur dimitti, ostendere se Deum, a nostro supplicio, & morte immunem: nam vt dicitur Sap. 1. Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum; creauit enim vt essent omnia (id est, vitā suis creaturis concessit, vt diutius viuerent, non ut confestim interirent) & sanabiles fecit nationes orbis terrarum (id est, salutaria sunt quęcūque in terris nascuntur) & non est in illis medicamentum exterminij (id est, nihil est tam venenatum, quod ab auctore naturę ordinatum sit ad inferendam mortem, & non potius ad tuendam, & conseruandam vitam, tãquam medicamentum vitę, non mortis) neque inferorum regnum in terra (Gręcē habetur; nec regia, aut palatium inferni, id est, sedes regia mortis non est ab eo in hoc mundo constituta, sed potius in mundo altero, videlicet in uisceribus, centroq. terrę.) Peccatum igitur viam patefecit morti; nam per peccatum mors; & impij manibus, & uerbis accersierunt illam.

Denique qui peccato militat, nullum aliud stipendium meretur, quā mortem; nam stipendium peccati mors; quasi dicat Paulus; qui sub alijs imperatoribus merent, non solum stipendij, sed uictorię, opimeq. prędę spe allecti, subeūt discrimen: at ijs, qui peccati auspicia sequuntur, quod prēmium? nullum certē nisi frequentes infidię salutis paratę fuga turpis, mors ignominiosa.

Hinc uideas, non esse dictum Adamo a Deo, In quacūque die peccaueris, ego te interficiā, sed morieris, in manu iniquitatis tuę; nam supremus iudex nunquam obit tortoris munus. Quod si nemo sit, qui tortor esse uelit, certē rege indignum est, ut suis ipse manibus sceleratos iugulet, aut in crucem agat; Illud uerō dignissimum, a iugulo reuocare tortorem; & capitis reum ab extremo sup-

plicio, dicente Os. [Perditio tua Israel ex te; tantūmodo ex me auxilium tuum.] **Osea. 13. 9.**

V. Tu autem si diluculo confurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus.

- 1 Diluculo surgere, ad diligentiam & sollicitudinem pertinere.
- 2 Quid deprecari, & ut ad gratiam pertineat: explicati Moyses & Salomon.
- 3 Mundities quid propriē ex Hebræo; pro iustitia & sanctitate; hypocrisis contraria. Qua sit apud Paulum Ecclesia munditia; expers sordium & macula.
- 4 Quid euigilare ex Hebræo. Christus Iesus euigilans ad suorum preces.
- 5 Deus occurrit nostris precibus, imō preoccupat. Antiquus sponsum mos, procedentium obuiam sponso.
- 6 Pax abundantia.

Tibi (inquam) dum adhuc vita est, spes est, & penitendi tempus conceditur; nam non es dimissus adhuc a supremo iudice in manu iniquitatis tuę, extremo supplicio plectendus, perinde atque tui filij: ergo diluculo citò quamprimū, diligenter, maturē, tempestiuē, dum dies est, cum iam tibi affuisset huius nostri consilij noua lux, consurge; propriē, vigila; quasi qui summo manē vigilat, diligenter, sollicitē quærto Deum, languentem animum, & in tua ista calamitate, tuiq. ipsius extrema abiectiōe iacentē excita ad quarendū Deum, *El.* Et omnipotentē, Sadai, deprecari; propriē, Supplicem te Deo præbe, qui gratuito tibi, quę sua est misericordia, cōdonet peccata, & peccatorū penas. Nam verbum *Chanān*, affert gratuitam illam commiserationem, quam quis citra vllum meritum impendit, vel citra vllum suum meritum precatur sibi impendi. Quare cum ingentia quędam beneficia, ex sola diuina munificentia concessa commemorat Moys. Deut. 3. hac ipsa voce ait: Precatus sum Dominū in tempore illo dicens: Domine Deus, tu capisti ostēdere seruo tuo magnitudinem tuam, &c. id a te contendo, vt coeptā erga me beneficentiam prouehas. Et ab eadem radice, Prou. 18. Cū * obsecrationibus loquitur pauper, id est, qui non iure, sed gratis sibi aliquid dari cupit, precibus utitur, non vi. Itaque, inquit Baldad; non est tibi summo iure cum Deo agendum sed precandum potius, ne ille tecum summo iure agat, sed ex gratia & misericordia. Si sic, inquam, te gesseris, benignum erga te senties illum.

VI. Si mundus & rectus inceseris, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iustitię tuę.

Si obtenta venia tuorū scelerum iustus constituaris, te fortunabit proculdubio Deus; vel; Non est, q. despicias animū, o Iob; nam si tu, vt de te ipso profiteris, iustus, & mundus vixisti, non morieris in isto misero statu, sed in pristinā felicitatē, multoq. maiore restituet te Deus.

Si mundus. Syncerus, sine labe & vitio, sicut infra c. 9. Et fulserint velut mundissimę, manus meę. Inde dicitur iustificare, id est, mūdare, & ad perfectam iustitiā & sanctitatis munditiā redigere, Psal. 72. Ergo sine causa iustificauit cor meum Hierony. Mundauit, Dan. 6. Coram eo iustitia inuenta est in me. Hebr. munditia: econtrā verō iustitia inuenta est in me. Maculata es in (propter, ex, ab) iniquitate tua. Vocatur autem peccatum, macula; & sanctitas, munditia; quod quę maculata, & infecta erant, habebantur prophana, & polluta, & diuino conspectu indigna. Sicut Apolt. Iudas dixit, de hæreticis conuiuio a fidelibus exceptis, Hi sunt in epulis suis maculę, id est, conuiuiorū, & mensę prophanatores, & Petr. 2. cap. 2. Coinquinationes, & maculę in conuiujs. Quare Paulus ait, mortuum esse Christum Iesum, vt mundaret (sanctificaret) sibi ecclesiam, non habentem rugam, neque maculam. Fortē ad synceritatem quādam lucidissimam, & diaphanam hęc mundities pertinet, quę opponatur hypocrisi, & simulationi; nam hac ipsa voce dicitur, Oleum de olis purissimum, Leuit. 24. id est, lucidissimum, & clarissimum, Exod. 30. Thus lucidissimum, id est, pellucidum, atque transparens; vnde dicitur vitru, quod diaphanum est, atque ad hanc significationem munditię, maculę omnis

Diluculo,
ad diligē-
tiam, & so-
licitudinē.
Cōsurgere,
pro vigilare
שחר
Quid pro-
priē deprecari.
חנן

Deut. 3. 27.

Prou. 18. 23
* Hæc ple-
garias, por-
que pido de
gracia.

Infra 9. 30
Mundities
pro iustitia,
et sanctitate.

Ps. 72. 13.
Hieronym.

Dan. 6. 22.

Iere. 2. 22.

Peccatum,
macula, &
sordes.

Epi. Iuda.

v. 12.

2. Pet. 2. 13

Eph. 5. 27.

Mundities est

lux, Hypo-

crisi contra-

ria.

Leui. 24. 2.

Exo. 30. 34

Sap. 7. 16. [Candor lucis æternæ speculū sine macula.] Ergo ait Baldad: Si * mundus, syncerus, & rectus, & a recto non declinans. Congruit cum hac rectitudine verbum incedendi, quod interpretes addidit explicationis gratia. Septuag. si cut & sup. c. i. veracem dixerunt. Possit etiā dici: Si Deo gratus iucundusq. extiteris: rectū pro iucundo & grato.

LXX. Statim euigilabit ad te. Proprie ex Hebr. Nunc suscitabit super te; quasi dicat: Nulla tibi importunitate pulsandi aut postulandi opus erit, sed confurget statim, & dabit tibi necessaria. Dormire tibi nunc Deus videtur ad res tuas: sed ideo dormit, quod illum non excitasti oratione tua: statim enim atque ad illum accesseris, surgas.

Christus Iesus euigilās ad miserorum preces. Vides rem expressam in Christo Iesu, imperante ventis, & mari: nam cum motus magnus factus est in mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus, ipse dormiebat; & accesserunt ad eum, & suscitauerunt eum dicentes, Domine salua nos, perimus. Tunc surgens imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna: quasi dicat, statim, tunc ad primam orantium vocem, nulla mora euigilauit: quem enim maris fremitus horroni non expergefecerat, oratio statim excitat. Tunc igitur, cum deprecatus fuerit, statim atque clamaueris; nunc, si nunc clames, & depreceris, euigilabit, exurget a somno: alludit ad id, quod dixerat: Si diluculo surrexeris, deprecaturus, euigilabit ille exauditus tuas preces. Sic Septuag. pro euigilabit, habent, Deprecationem exaudiet tuam.

Orationis efficacitas.

LXX.

Dans dicitur dormire, in nostris discriminibus. Cum res nostræ periclitantur, dormire dicitur Deus: cum res in tuto sunt, apertis oculis, & benigno vultu in nos aspicere; cum periclitantibus opportunam opem affert, euigilare: nihil enim boni in nos redundat, quod ex illius cura, prouidentia, obtutu in nobis defixo, non proficiscatur. Illud etiam, cum eo qui surgit diluculo, euigilare Deum: non enim tam maturē, & citō petimus, quā ille postulata nobis concedat, si necessaria sint. Nulla igitur in Deo aut mora, aut difficultas exaudiendi, sed mira in nobis obliuio, & languida quædam inertia deprecandi. Sic de se affirmat diuina Sapiencia; [Ego diligentes me diligo; & qui manē vigilant ad me, inuenient me.]

Vigilare, ad opā; dormire, ad iāturam pertinet. Quid, quod non solum excitari videtur nostra oratione, sed ipso primo desiderio, & orandi affectu, sicut scriptū est: [Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum.] Cum surgente, & cum quærente illum, quæ situra etiam hominem simul videtur egredi suis foribus diuina Sapiencia, atque obuiare homini, quasi mater honorificata, & quasi mulier a virginitate suscipere illum. Nam virgo quæ sponsa ducebatur, venienti sponso cum suis comitibus obuiam procedebat; cum enim dicebatur: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei, procedebant virgines cum sponsa, ornatis atque accensis lampadibus. Non aliter igitur diuina Sapiencia nobis vigilantibus, atque quærentibus occurrit. Sed quid inquam? illa sanē prior vigilat, & dormientes excitat; sic testante Sapiencia ipsa, cap. 6. [Inuenitur ab his, qui quærent illam; præoccupat, qui se concupiscunt, ut illis se priorem ostēdat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit; assidentem enim illam foribus suis inueniet. Cogitare ergo de illa sensus est consummatus; & qui vigilauerit propter illam, citō securus erit. Quoniam dignos se, ipsa circuit quærens, & in vijs ostendit se illis hilariter, & in omni prouidentia occurrit illis.]

Pro. 8. 17. Deum non frustra desiderat. Quid, quod non solum excitari videtur nostra oratione, sed ipso primo desiderio, & orandi affectu, sicut scriptū est: [Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum.] Cum surgente, & cum quærente illum, quæ situra etiam hominem simul videtur egredi suis foribus diuina Sapiencia, atque obuiare homini, quasi mater honorificata, & quasi mulier a virginitate suscipere illum. Nam virgo quæ sponsa ducebatur, venienti sponso cum suis comitibus obuiam procedebat; cum enim dicebatur: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei, procedebant virgines cum sponsa, ornatis atque accensis lampadibus. Non aliter igitur diuina Sapiencia nobis vigilantibus, atque quærentibus occurrit. Sed quid inquam? illa sanē prior vigilat, & dormientes excitat; sic testante Sapiencia ipsa, cap. 6. [Inuenitur ab his, qui quærent illam; præoccupat, qui se concupiscunt, ut illis se priorem ostēdat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit; assidentem enim illam foribus suis inueniet. Cogitare ergo de illa sensus est consummatus; & qui vigilauerit propter illam, citō securus erit. Quoniam dignos se, ipsa circuit quærens, & in vijs ostendit se illis hilariter, & in omni prouidentia occurrit illis.]

Ps. 10. 7. Ecl. 15. 2. suis foribus diuina Sapiencia, atque obuiare homini, quasi mater honorificata, & quasi mulier a virginitate suscipere illum. Nam virgo quæ sponsa ducebatur, venienti sponso cum suis comitibus obuiam procedebat; cum enim dicebatur: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei, procedebant virgines cum sponsa, ornatis atque accensis lampadibus. Non aliter igitur diuina Sapiencia nobis vigilantibus, atque quærentibus occurrit. Sed quid inquam? illa sanē prior vigilat, & dormientes excitat; sic testante Sapiencia ipsa, cap. 6. [Inuenitur ab his, qui quærent illam; præoccupat, qui se concupiscunt, ut illis se priorem ostēdat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit; assidentem enim illam foribus suis inueniet. Cogitare ergo de illa sensus est consummatus; & qui vigilauerit propter illam, citō securus erit. Quoniam dignos se, ipsa circuit quærens, & in vijs ostendit se illis hilariter, & in omni prouidentia occurrit illis.]

Matt. 25. 6. Allusio ad morem antiquum in nuptijs celebrandis. Pax, abundantia. LXX. Et pacatum reddet. Integrum, perfectum, omnibus bonis redundans, qualia affert pax, habitaculum iustitiæ. Domum sanctam, id est, si tu, tuaq. familia pie & sanctē vixeritis. Hebraicē, pacificabit. Quare quod Septuag. dixerunt, aliquantum discedit ab originali, Restituet tibi habitaculum iustitiæ.

Sap. 6. 11. Et pacatum reddet. Integrum, perfectum, omnibus bonis redundans, qualia affert pax, habitaculum iustitiæ. Domum sanctam, id est, si tu, tuaq. familia pie & sanctē vixeritis. Hebraicē, pacificabit. Quare quod Septuag. dixerunt, aliquantum discedit ab originali, Restituet tibi habitaculum iustitiæ.

Pax, abundantia. LXX. Et pacatum reddet. Integrum, perfectum, omnibus bonis redundans, qualia affert pax, habitaculum iustitiæ. Domum sanctam, id est, si tu, tuaq. familia pie & sanctē vixeritis. Hebraicē, pacificabit. Quare quod Septuag. dixerunt, aliquantum discedit ab originali, Restituet tibi habitaculum iustitiæ.

VII. In tantum, ut si priora tua fuerint parua, & nouissima tua multiplicentur nimis.

1 Paruitas, & magnitudo ad diuitias, & tenuitatem. Palma floret in fine & cacumine, non aliter iustus.

2 Quid generatio, & ætas ex Hebræo, & Græco. Generatio pro hominibus alicuius sæculi. Explicati Isaias, & David.

3 Traditiones sacra hoc loco indicat, & in alijs scripturis commendat.

4 Patres pro senioribus: ut senibus deferendum. Scripta Enoch, & Noe.

Paruitas & magnitudo, sapē ad diuitias accommodari solent, ut non semel admonuimus. Ergo licet videatur Baldad conuiuere iustitię lobī, posseque iustum aliquādiū magnitudo mala hæc temporalia pati, perpetuō in id fieri posse negat. Reportabis (inquit) aliquando ingens harum miseriarum lucrum, si iustus fueris. Nam sicut palma florebit. Cū enim initia habeat multis pollicum corticibus deformia, aspera, intractabilia, & cum ferē truncum integrum habeat nullo foliorum ornatu, aut pulchritudine; at tandē floret, fructificat, & in fine, atq; cacumine multiplicatur nimis. Hæc autem promissio iusto a Dauide facta elegantē in hanc rem illustratur ab Aug. in hæc verba: [In palma altitudinem significauit; fortē & hoc; quia in nouissimis suis pulchra est, ut initium eius a terrā ducat, finem ipsius in cacumine, ubi habet totam pulchritudinē. Aspera radix videtur in terra, pulchra coma sub cælo est. Erigit ergo, & tua pulchritudo in fine.] Indicat etiam Baldad, dum lobum ad penitentiā conatur adducere spe præsentis foelicitatis, posse hominē per penitentiam ad maiore gratiam, cumulatiusq. temporale præmium asurgere.

VIII. Interroga enim generationem pristinam, & diligenter inuestiga patrum memoriam.

Hæc, quæ dixit, confirmare nititur ex omni sæculorum memoria, atque experientia.

Generationem. Ætatem, sæculum, a radice, Dur, quod est durare, habitare, viuere, in habitatione & vita aliquandiu durare: inde ætas, vita, vitæ & ætatis duratio, & tempus; & aliquando pro ætatis certo quodam gradu, & vitæ conditione: qua ratione diuiditur humana vita in plures ætates. Et ita etiam apud Græcos vocem, *Genea*, ait Suidas significare interuallum septem annorum; atq; ex medicorum sententia subiungit; unde medici vetat, duas ætates habenti, id est, annos XIV. nato venam incidere, quæ sanguine egeat. Sic Psal. Dies super dies regis adiciet, & da; y sal- annos eius in * generatione & generationem. Sed hoc loco generatio, est integra hominis vita & sæculum. Rursus generatio, ætas, sæculum, pro rebus gestis, aut pro hominibus alicuius ætatis & sæculi; Isa. 53. generationē contem- nentes, & Psal. 13. [Dominus * in generatione iusta est,] id est, fauet Deus sæculo, ætati, in qua viuunt sancti.

Pristinam. Priorem, fortē primam, non solum eam, quæ fuit tempore diluuij, ex qua peti poterant manifesta argumenta supplicij impiorum, & salutis iustorum; sed etiam eas, quæ diluuium præcesserunt, ex quibus, cum homines quam diutissime viuerent, multam experientiam de improborum infœlici exitu, atq; iustorum foelicitate & incolumitate colligere poterant. Ait itaque Baldad; Cōsule annales pristini temporis, & quæ prioris sæculi homines multa experientia testata, & perspecta nobis tradiderunt, repete. Quibus sanē verbis apertē indicat, apud illos viguisse traditiones aliquas ad fidei, & morum doctrinā spectantes, quæ semper apud fideles summa veneratione susceptę, & conseruatę fuerunt; contra quam nostri temporis hæretici nugantur. Similibus namq; verbis huiusmodi Traditiones commendantur, Deut. 32. [Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; maiores tuos, & dicet tibi, & Psal. 77. Quanta mandauit patribus nostris, nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera: filij, qui nascuntur, & exurgent, narrabunt ea filiis suis.] Hoc verò seniorum studium tradendæ veræ doctrinæ iunioribus, tunc in primis necessarium erat, cum vera doctrina non erat in formam librorum redacta, neque tam chartæ & atramento, quam memoriæ commendata. Sed de traditionibus hic non plura, de quibus inter alios, nunc tandem grauius & eruditē multa præclara tradidit noster Robertus Bellarminus: eodem pertinet quod sequitur.

Diligenter inuestiga patrum memoriam, id est, eos, qui nos ætatē & sæculo præcesserunt: hos enim solet scriptura appellare Patres, sicut. n. pater filio maior est, ita quicūque senior, nomen, adeoq. vicem parentis obtinet: sic Paul. 1. ad Tim. 5. ait: [Seniorem ne increpaueris, sed obsecra, ut sicut paterem iuuenes, ut fratres, anus, ut matres. Idemq. nomē senectuti Ioannes tribuit. 1. c. 2. cum ait: [Scribo vobis filij, scribo vobis patres, scribo vobis adolecētes, scribo vobis]

vobis infantes, scribo vobis iuvenes.] *Patris* nomē pro se-
 ne ibi accipi debere, docet Hieronym. Sicut & Augus. id
 Hieron. in Pl. 77. [Coram patribus eorū fecit mirabilia:] de Moyse
 Iſa. c. 3. & Aaron, quod seniores essent, & populi res curantes,
 Augus. in Psal. 77 v. intelligit: res apud omnes certissima. Quare Telecrus (re-
 12. ferēte Plutarcho) [interrogatus cur apud Spartiatas cō-
 Plutarcho. i. suetudo esset, ut iuniores assurgerent lenioribus? Respō-
 Laconicis. dit; ut in eis, qui nihil attinent, honorandis magis hono-
 Mos iunio- rent parentes.] Et Romani (scriptore Gellio) lenes Deū
 rum aſsur- propē, & parentum vice colebant. Hinc perspicui potest,
 gendi senio- non esse solidum id discrimen, quod tradit hoc loco D.
 ribus, apud Tho. ut generatio pristina, ad antiquiores referatur, & pa-
 Spartiatas. trum memoria, ad progenitores. Sicut neque id, quod idē
 Romani a. D. Thom. & Caietanus observant, Baldad præcipere, ut
 pud Gellū Iob consulat scripta relicta à patrib. antiquis: de huius-
 li. 2. c. 14. modi enim scriptis nihil certi constare potest: nam anti-
 D. Thom. quissimæ illæ columnæ ab Adam, & Seth, & eorum ne-
 Caiet. cum potib. inscriptæ, marmorea, & ahenea, characteres quos-
 D. Thom. dam, & figuras mathematicas pro lyderum observatio-
 Columna ne potiùs; quàm vllam historiam, aut exquisitā de Deo,
 dua inferi- & eius providentia doctrinam habuisse dicuntur: neq. si
 pla a nepo- habuerint, ad eam tunc scripturam videretur Iob à Bal-
 tib. Adam. dad mittendus. Nisi forte tunc aliqua essent sacra volu-
 Iude. 14. mina apud fideles conservata, qualis ab aliquibus existi-
 Berof. li. 3. matur liber Prophetiæ Enoch, cuius meminit Iudas
 antiq. Apoll. Tum etiam illud alterum monumentum, quod
 Noe in lapide inscripsisse ad æternam diluvij, & totius
 reigeltæ memoriam scribit Berol. li. 3. antiquit. Sed apo-
 crypha omnia. Quare hic tantum rerum gestarum memo-
 ria per manus tradita significatur.

IX. (Hesterni quippe sumus, & ignoramus; quoniam sicut umbra, dies nostri sunt super terram.)

- 1 Quid dies hesternus; quid heri & nudius tertius, significant in sacris.
- 2 Particula, Et, aliquando causalis. Scire ad sensum, & experi- mentum.
- 3 Vita brevisitas, & rerum inconstantia difficultatem cognoscendi afferunt.
- 4 Quid in vita cum umbra similitudine considerandum.
- 5 Cor intelligentiæ sedes. Quid os sapientum esse in corde. Quid proferre de corde eloquia.

Hesterni. Non est (inquit) nostræ tantum memoriæ fi-
 dendum, quorum est vita brevissima, atque experi-
 entia, aut tenuis, aut non valde repetita, & confirmata.
 Dies hesternus, tempus præteritum, proximū, pariterq.
 breuissimum significat: sicut David dixit ad Ethai, 2. Re-
 2. Reg. 15. gum 15. Heri (nuper) [venisti, & hodie compelleris no-
 20. biscum egredi: & 4. Reg. 9. Si non pro sanguine Naboth,
 4. Reg. 9. & pro sanguine filiorum eius, quem vidi heri] (nuper)
 26. effusum, ait Dominus, &c. solet etiam coniungere, scrip-
 tura, Heri, & nudius tertius, & nunc continuationē qua-
 dam ad aliquos dies proximē præteritos significat.
 Et propterea, ideò. Ezech. 23. In via sororis tuæ am-
 bulasti, & (propterea) dabo calicē eius in manu tua. Pro-
 2. Ezech. 23. pterea (inquit) oportet nos multa ignorare, atque valde
 31. tenuem experientiam collegisse; propriē non scimus: quæ
 Particula. scientia experimentalis est, & per sensus collecta ex sin-
 Et aliquan- gularibus; nam (Iudagh) quamvis sit mētis & intellectus
 do causalis. frequenter tamen est sensus & experientiæ.
 Ignorare, nihil est, quod viximus adhuc, quod vero vitæ reliquum
 aut scire ad est, non aliter dilabatur & evanescit, quàm umbra: sic fe-
 sensum, & re Olympiod. Sed commodiùs, ut ad præteritam vitam;
 experimen- vel in communi ad vitam brevissimam pertineat; Multa
 tum. (inquit) nos ignorare oportet, cum hesterni simus, & nō
 3. diu vixerimus: tum etiam cum id quodcūque vitæ fuit,
 Olympiod. adeò leue, fuerit, ut de rebus iudicandis nullum nobis
 Eccles. 1. 8. spatium satis tranquillum concessum fuerit, quo perfe-
 Difficultas- ctam cognitionem comparare possemus: sicut ait Eccle-
 verū, cogno- siast. c. 1. [Cunctæ res difficiles; non pōt homo eas expli-
 scendarum. care sermone; non satiatur oculus visu, neque auris audi-
 Hippocra- tu impletur,] (id est) præterquam quod res ipsæ intelle-
 tes. ctu, & explicatu difficiles sint, non possumus illas plenē
 in 1. Aph. intueri, aut audire, aut alio sensu perfectē de illis iudica-
 re; nam abeunt citissimē. Hoc illud est, [vita brevis, ars

verò longa, experimentum fallax, &c.]

Sicut umbra. Cum in hac vitæ humanæ comparatione
 cum umbra, quæ in sacris libris frequentissima est, multa
 insunt, non constat, ex quanam potissimum re hoc in loco
 petatur similitudo: nam umbra potest indicare id, quod
 inane est, & nihil habens solidæ substantiæ: aut malefi-
 dam stationem sub umbra, & protectionem fugacē: nam
 qui sub illa dormit, proditur statim, atq. exponitur radijs
 solis, aut verò celeritatem incredibilem vespertinæ um-
 bræ, quæ præcipi ante sole fugit celerius; aut imminutio-
 nem, & decrementum matutinæ umbræ, quæ ascendente
 sole, extenuatur. Sed, ut vno verbo dicam, quidquid in
 umbra fugax, labile, breue est, significari à Baldad potuit.
 Umbra tamen consideratio, non omnino brevis est; diu-
 tius namque sub illa quiescendū nobis erit, dum iterum
 capite 14. recurrerit.

X. Et ipsi docebunt te: loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.

EAdem (inquit) doceberis ab illis, quæ à me audisti.
 Illud autē, *de corde proferent*, indicat magnā sapiētiæ
 Copiam repositam in mente & corde senum: nam cor in
 scriptura sapē dicitur cognitionis & intelligentiæ sedes.
 Inde cordatus homo, sapiens, aut eruditus: stultus autē,
 excors, non habens cor, carens, indigēs corde. Hinc Eccl.
 21. [in ore fatuorum, cor illorum: & in corde sapientum
 29. os illorum:] videlicet os reconditum, & coniunctum cū
 intelligentia habet alter; alterius verò cor nō minùs pa-
 tet, quàm ipsum os. Tum etiam cuius cor in ore est, non
 profert de corde verba, nihil arcanum, nihil reconditum,
 nihil homine sapiente dignum loquitur: at qui *de corde*
proferunt eloquia, ea loquitur quæ in cordis penetralib. tan-
 quam in thesauro abscondito reposita erāt, & quæ prius
 concipiuntur, & attenta meditatione intus formantur,
 quam edantur in lucem. Tandem illud non esse loquen-
 dum; quidquid in buccam venerit, nisi ex corde proue-
 niat, sapiētiæque iussu, & præscripto: solent enim irra-
 tionales alij animi motus multa quoque loquenda sup-
 peditare: diximus de hoc aliquando plura.

XI. Nunquid virere potest scirpus absque humore? aut crescere carectum sine aqua?

- 1 Ex naturalibus peti similitudines, & documenta morum; id familiare fuisse Syris & Palestinis: in eo genere excelluisse Iobum, & illius amicos, & postea Salomonem.
- 2 Quid scirpus; Quid papyrus, qui viri usque planta vultus: expla- catus Moyses, & Isaias.
- 3 Quid Carectum in Hebræo, & Græco. Quid virere, & cre- scere.

REm, de impiorum infelici exitu, quam probandam
 susceperat, & veterum monumentis constare dixe-
 rat, nunc quoque rerum naturalium exemplo confirmat.
 Id quod familiare est sacris omnibus scriptoribus, ut su-
 blimiores & recōditiores veritates explicent ex sensibi-
 libus. Acutē namque Tertull. dixit in hanc rem, eundem
 esse naturæ auctorem, qui gratiæ: proptereaque naturæ
 opera cum gratiæ mysterijs quodammodo consonare, at-
 que adeò, multa ad componendos mores salutaria docu-
 menta, ex natura petenda esse. Idque præ ceteris natio-
 nibus Syri, & Palestini, natura & suapte ingenio ad eam
 rem nati, observarunt. De qua re Hieron. in Matt. 18. di-
 xit; [Familiare est Syris, & maximē Palestinis, ad omnē
 sermonē suū parabolas iungere, ut q. per simplex præce-
 ptū teneri ab auditorib. non pōt, p. similitudines, exēpla-
 que teneatur.] Id q. cū in alijs sacris scriptorib. prophe-
 tisq. præsertim, atq. Dauide Rege summa cū legentium
 voluptate perspicimus, cumq. in eo genere excelluisse
 videatur Salomon, qui ut 3. Reg. 4. dicitur, Locutus est
 tria millia parabolas: q. Iosephus li. 8 antiq. c. 2. sic expli-
 cat: [Cōposuit parabolarū, ac similitudinū libros ter mil-
 le, cuilibet speciei plantarum suam adhibuit parabolam
 ab hyssopo vsq. ad cedrū.] Tamen in eo quoque sapien-
 tiæ genere, neq. Iob, neque eius amici inferiores viden-
 tur:

Vita cele-
 rior & va-
 nior umbra

Cor sedes in-
 telligentia.

Eccles. 21.
 29.

Quid sit ha-
 bere os, & cor
 de, aut cor
 in ore.

Quid pro-
 ferre de cor-
 de eloquia.

Vid. 6. 3. v.
 1. & 2.

Tertullian.

Syri, & Pa-
 lest. ex na-
 turalibus
 multa ad
 mores duxerunt.

Hieron. in
 c. 18. sup.
 Matth.

3. Reg. 4.
 32. Ioseph.

tur: nam magnificentissimis similitudinibus vtuntur ductis ex rebus naturalibus: inter quas hæc scirpi, & carecti non est vltima.

Humanam itaque foelicitatem comparat Baldad cum herbis quibusdam palustribus, quibus abundanti perpetuoque humore opus sit, vt vireant, vt quæ valde infirmæ sint, & citò exarescant. *Scirpus* in originali à bibendo; nam *Gama* bibere, aut exorberè est: eam vocem Latinus interpret, iuncum reddidit, Isa. 35. Viror calami & iunci: & papyrus, Isa. 18. In vasis papyri super aquas, &c. eodemq. modo Septuag. hoc loco Papyrus habent Græcè: quauis in versione Latina Scirpus, redditum sit. Et quidem sicut Scirpus, ita etiã papyrus planta est nascens in palustribus Aegypti, aut quiescentibus Nili aquis, vbi euagatè stagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum, brachiali radice crassitudine, triangulis lateribus, decem non ampliùs cubitorum longitudine in gracilitatem fastigiata, vt Plin. scribit, consentiente etiam Theoph. quæ, vt Strabo ait, Aegypto, & Indiæ peculiaris est; & in Syria quoque nascitur, vt idè Theoph. scribit. Vnde quasi ex re familiari, & maximè nota Syri hi, & Hufitani potuerunt similitudinem petere. Et coniectura mihi est, non esse eū, quem nos iuncum appellamus, *iunco*, ò *iuncia*; nam Hebræi dicunt, esse genus arboris leuissimæ: ita R. Leui ait in libr. radicum, & R. Mardochai in suis concordantijs: & ait appellari Scirpum, iuncum, arundinem, papyrus (id est) lignum leuissimum, vnde fiunt naues: quod cum papyro Plinij optimè congruit: nam ait ex papyro texi nauigia. Quod licet videri posset ad nauigiorum tantum tabularum commissuras inferciendas; (nam Herodotus tradit Aegyptios naues fabricare ex spina, compages verò introrlum ex Biblo facere ex amputato papyri vertice) tamen ipsam præcipuam materiam, & tabulatum cymbarum ex hac leuissima arbore confici satis probat ille Isaie locus. c. 18. [Mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas.] Tum etiam Exod. 2. sumpsit fiscellam scirpeā & liniuit eam bitumine ac pice, posuitq. intus infantulum, & exposuit eum in carecto ripæ fluminis. Ex nostris autem iuncis nihil huiusmodi confici potest, sicut neque apti sunt ad alios vsus, quos papyro tribuit Plinius, videlicet, quod radicibus pro ligno vtantur, neque ignis tantum gratia, sed ad alia quoque vtensilia vasorum.

Carectum verò aliquando vulgatus vertit, loca palustria, Gen. 41. fortè quod carectum, non nisi in locis palustribus inueniatur. Alij gramen vertūt, aut graminetum, vel pratum. Nobis vox Latina sonat, *Carriço*. Sed herbā esse, qua boues libenter pascantur & saginentur, ex Gen. 41. constat in Pharaonis somnio. Putabat se stare super fluuiū, de qua ascendebant septem boues, pulchræ, & crassæ nimis, & pascebantur in locis palustribus: vbi Sept. eandem ferè vocem Hebræam (*Achu*) retinuerunt legentes: Pascebantur in Achi: quod aliqui non pro loco, sed pro solo herbofo, & vliginoso accipiunt. Et Hieron. in traditionibus docet, Achi, esse vocem Hebræam, nonnihil mutatam, & significare paludem. Certè vox illa Græca, *Achi* transfertur viriditas, Eccles. 40. cum dicitur: [Super omnem aquam viriditas, & ad oram fluminis ante omne fœnum euellitur.] Quo significatur mollissimum, & maximè tenue graminis genus, atque quod citiùs quàm fœnum maturescat, & vireat, colligi solere ante alias herbas pro pabulo & sagina bouum; quare hoc nostro loco Sept. quamuis Latnè redditum sit pratum, tamen Græcè habetur (*Buzomos*) quem dicunt nomen habere ex eo, quod bouum pabulo secetur; atque fruticem esse palustrem, caule admodum leui, folio arundinis, fructu nigro, mali amplitudine, cuius Theophrastus meminit.

Sed qua ratione ex his, confici, petive debeat similitudo, versiculo sequenti explicabimus. Pro Virere autem est, in Hebræo *Gaab*, quod est eleuari, crescere, & per translationem superbire, atque ita LXX. reddiderūt, Aut exaltabitur pratum sine potu? quæ translatio eleganter conueniet cum foelicitate impiorum, in qua cum crescunt, tument, extolluntur, atque superbiūt. Sed interpres significanter etiam dixit, Viret, nam incrementum illud atq. superbia crescentis scirpi, cum virore coniuncta est. Crescere autem propriè est, multiplicari, augeri; atque inde habet nomen Hebræum suam etymologiam; namque dicitur carectum, quasi frater, quod ex vna radice multi fratres (nos dicimus filios) multiplicentur, & exurgant.

XII. Cùm adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arefcit.

- 1 *Flos in Hebræo quid. Mensis nouorum quis dicatur.*
- 2 *Vulgari interpretis diligentia & eruditio. Flos Papyri ad coronandos Deos. Papyrus coronaria. Corona Christi patientis qualis. Milium aliorum illudentium similia exempla. Humana splendor, flos papyri.*
- 3 *Humana foelicitas, absque fructu flos. Beneficentia iustorum qualis. Illustratus Ecclesiasticus.*

IN flore, propriè in virore suo. Si nimium premere vellemus vocem Hebraicam, quamuis barbaram, significanter tamen redderemus, in paternitate sua; quod Latine diceremus, cùm parturiret; non tam ad patris vim, quàm ad matris foecunditatem respicientes. Nam (*Ab*) pater est; inde (*lbo*) virgultum, aut lignum virens, in eo videlicet tempore, quod est parens nouarum frugum, & frondium videlicet in mense, qui Hebraicè dicitur (*Abib* & componitur ex fine Martij, & initio Aprilis, qui dicitur, Exod. 13. Mensis nouarum frugum, & Exod. 23. Mensis nouorum: tunc enim videntur gigni, nasci, innouari, & virere omnia. Quare ad spicas adhuc virentes, Leuit. 2. & ad fructum nondum maturum accommodatur, Cantic. 6. Descendi in hortum nucum, vt viderem pomà conualhum (Septuag. Genimina, aut flores, vel fructificationem; id quod statim, per florere, & germinare exponitur) Si floruisse vinea, & germinassent mala punica. Similiter igitur hoc loco, *flos* accipitur, pro germinatione etiam fructus immaturi, qui non debet ante tempus carpi manu, nec demeri. In applicatione huius comparationis, quadrabit foelicitati vigenti adhuc & florenti; tum etiam viribus, & corporibus valetudine integris.

Sed cùm floris meminit, non possum non mirari Latini interpretis tum eruditionem, tum diligentiam incredibilem; nam cùm aliter videretur ex proprietate Hebraici uocabuli legendum, vt iam indicauimus, ipse florem, vertit: quod sciret iuncos, aut papyrus floribus quibusdam commendari. Sic enim Plinius loco indicato ait de papyro: Semine nullo esse, aut uti eius alio, quàm floris ad Deos coronandos. Licet enim Athenæus asperè eos ride-re videatur, qui putarunt e papyro, & rosas coronas fieri, idque non minus absurdum esse, quàm si ex allio, & rosas texerentur, vt potè papyro graue aliquid & canesum olente; tamen præter Plin. Plutarch. etiam scribit Agesilaum papyro coronaria delectatum fuisse, eamque, discedentem à Rege petiisse & accepisse: ad quod reipexisse potuerunt milites illudentes Christo assertori atq. plectentes coronam, non roseam, non lauream neq. herbaceam, sed spineam, id est, iunceam, aut papyraceam; quod diuinitati illius non floribus iunci, aut papyri, sed acutissimis cuspidibus, spinisque iuncorum per ludibriū supplicare viderentur. Et quidem ferunt etiam (scribente Alexandro) milites in exercitu Pharnacis, tumultuaria coacta manu latiore illi scirpum, dum ipsum in regem assument, pro diademate dedisse. Atq. similem iocum factum esse infano cuidam Carabæ ab Alexandrinis, in odium, & ludibrium Agrippæ Regis, scribit Philo contra Flaccum his verbis; [Miserum hunc in superiori quodam loco statuunt, vt spectari posset ab omnibus, moxq. capiti diadema imponunt papyraceum; pro paludamento, corpori stoream induunt; pro sceptro, fructum arundinis humi sublatum, quidam ei dedit in manum: sic ornatum Regijs insignijs, & in Regem transformatum, more Histrionico adolescentes perticas in humeris gestantes stipabant pro satellitio; tum alij salutatum accedebant; alij sibi reddi iura petebant; alij contulabant eum da Republica.] Simillimum profectò etiam illud cum ad Christum Iesum purpura per ludibrium indutū milites (vt Ioannes ait) Veniebant & dicebant: Ave Rex Iudæorum: accedebant enim quasi salutantes, & iura, responsaque petentes. igitur, vt ad papyraceos flores, ex quibus Deorum, aut Regum coronæ texebantur, redeamus, certè cùm hoc loco Baldad meminit floris iuncej, aut papyracei, omnem humanæ vitæ splendorem, honorem, dignitatem, gloriam significasse uisus est, videlicet insignia regalia, & honores illos, qui prope ad diuinos accedunt.

Ante omnes herbas arefcit. Rectè congruit quæ ex Plinio

1
Flos in Hebræo quid.

אב
אבו

אבב

Exo 13. 42
Exo 23. 15.
Quis sit
mensis nouorum.
Leuit. 2. 14.
Can. 6. 10.
LXX.

2
Cōm data
Latini inter
pretis dili-
gentia.
Plinius.

Ath. l. 15.

Plutarch. in
Agesilao.

Matt. 27.

29.

Marc. 15.

16.

Ioan. 19. 2.

Christi Ie-
su coronæ
spinea qua-
lis.

Alex. lib. 1.

cap. 28.

Plin. lib. in

Flaccum.

Ioan. 19. 3.

Plinius. nio adduximus, nullum esse fructum iunci, aut papyri, præter flores, & sicut ante alias herbas, florere, virereque videtur, ita etiam ante alias herbas, aut depascitur à bobus, & alijs bestijs; aut cum aruerit ante alias, ad pabulum præbendum colligitur, & auellitur à bubulcis. Quod ad hanc quoque foelicitatem impiorum explicandam Ecclesiasticus adduxit, fortè ex hac Baldadi sententia de promptum cap. 40. Super omnem aquam viriditas (viride gramen, iuncus) & ad oram fluminis (ibi enim nascitur, in locis palustribus) ante omne foenum euellitur (ut pote quod citius, quam alia herba, areseat, & opportunum pabulum præbeat. Huic autem misericordiam, & beneficentiam iustorum opponit) Gratia sicut paradisus in benedictionibus, & misericordia in sæculum permanet. Vbi elegans est antithesis inter oram fluminis, aut loca palustria, & paradisum: illa enim aut iucis, aut caricibus plena sunt; hic verò pulcherrimis ac fructiferis arboribus: iuncorum, & caricum fructus nullus; at paradisi, & arborum benedictionis; id est, fructus, & prouentus vberimus: carices & iunci citò exarescunt, at fructus bonorum operum permanet in sæculum sæculi. Sed suam similitudinem persequitur Baldad in sequentibus.

Beneficentia et misericordia iustorum. Antithesis.

XII. Sic via omnium, qui obliuiscuntur Deum: & spes Hypocritæ peribit.

- 1 Huius comparationis conficienda ratio optima. Perire quid. Quid perire impiorum viam. Iustus, arbor perpetua virens.
- 2 Via in sacro Sermone quid; an singulariter, vel pluraliter vigint idem.
- 3 Recordari, & obliuisci ad amorem, vel ad contemptum referri. Obliuiofi dicuntur impij potentiores; explicati Ieremias, Oseas, Paulus.
- 4 Hypocrita quid, & vnde dicatur; omnes impij, Hypocrite; præsertim iudices, & principes. Inconstantia rerum humanarum, Hypocritis.

אכר
Perire quid
August.
Opera impiorum diuina gratia humore destituta, arefcunt.
Olymp.

Optima conficienda huius similitudinis ratio.

LXX.
Impiorum nouissima arefcunt.
Psal. 1.6
Vi via iusto rum perire.
Isai. 38.10
Vers. 3.
Iustus, arbor perpetua virens.
Ps. 51.10.
Ps. 91.13.
Ecl. 24.17
Isa. 65.22.

VT constet vis similitudinis, ab extremo verbo incipendum. Peribit, destruetur, auferetur, perdetur. Est verò apud plerosque hic sensus; Opera & cõsilia impiorum, quia diuina gratia, & ut ait Augustinus, diuina misericordia destituta sunt, oportet tandem, tanquam sine humore arefcere, conuelli, & extirpari radicibus, atque perire. Paulò aliter Olympiod. conficit similitudinem; [Quemadmodum, inquit, fieri non potest, ut scirpus, caretumve, aut adolefcat, aut demetatur, nisi humorem ante combiberit; quin etiam omnis herba, nisi irrigata fuerit, exarescit: sic & rerum florens status sine pietatis studio permanere nõ potest.] Sed cum hic sensus verissimus sit: existimo tamen aliter comparationem hanc conficiendã: Sicut iuncus, carex, gramen, nullum ferunt fructum, sed dum illis suppetit humoris copia virent; in virẽte autem diutius consistere non possunt, nam tota illa herbescens viriditas abit in nihilum, & subito sine fructu exarescit: sic canẽ viã, vitæque impiorum post breuem aliquam foelicitatem sine oprato frustrata, misero exitu concluditur. Quare potissimum intendit Baldad humanæ foelicitatis finem cum extrema illa ariditate comparare. Quod clariùs Septuag. expresserunt: Sic erunt nouissima omnium, qui obliuiscuntur Deum. Quare, viam perire, est vitã miserabiliter finire: sicut & Psal. dicitur; Nouit Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit. Nisi fortè breuitas quædã humanæ foelicitatis significetur, ita vt viam & spem perire, sit subito in eas angustias redigi, vt homo progredi non possit, & reuocetur de via in medio annorum. Proptereaque in eodem Psalmo, comparatur iustus cum arbore, quæ plantata est secus decursus aquarum, quæ fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet, & omnia quæcumque faciet, prosperabuntur; id est: arbori, quæ nunquam exarescit, sed perpetuò virescit, tam vere, quam hyeme; cuiusmodi palma est, vel oliua, vel laurus. Psalm. 51. Sicut oliua fructifera in domo Dei, & Psalm. 91. Sicut palma. & Quasi Cedrus: hæ omnes arbores, diutissime viuunt: atque in prouerbio sacro est; Secundum dies ligni, erunt dies populi mei: nos dicimus: Viua per pennas, illi dicunt, Viua per arbores. Nunc nonnihil de vocibus singulis.

Sic via. Via in sacro Sermone, est viuendi ratio, instituta. Pineda in Iob. Tom. I.

tutum, cõsuetudo, in qua quis versatur, & quã continuò calcat, & terit iteratis studiorum, & actu gressibus, nos non tam cõsuetudinem, quam studia & conatus alicuius, gressum, & ambulandi nominibus explicare solemus, *en que pasos andais*: in Hebræo autem potiùs à consuetudine, (via) dicitur, videlicet, à calcando & terendo, quasi trita, & calcata. Et rectè via, vitæ dicitur; namq. viuendo, aliò tendimus: Non enim habemus hic manentem ciuitatem, id est; in qua manere, & quiescere possumus, sed futuras quietas sedes inquirimus. Quod verò quidã obseruant, cum dicitur via in singulari, significare vitæ rationem, & institutum; cum verò in plurali viæ significare opera, & singulares actiones, non est valde constans firmumq. discrimen in Scriptura; cū Psal. 18 dicatur: Exultauit vt gigas ad currendam viã, id est, ad peragenda opera sibi demandata. Et sicut Iob 40. dicitur; Ipse est principium viarum, id est, operum Dei: Eadẽ ratione Prou. 8. dicitur; In initio viarum suarum. Hebraicè: Viæ suæ. Tum etiam, sicut pluraliter dicitur Ps. 24. Vniuersæ viæ Domini (opera) misericordia, & veritas; ita Psal. 76. singulariter dicitur: Deus in sancto (id est, in tabernaculo, vel in arca, vbi instrumenta illa, vel signa diuinorum operum, Virga, Manna, Legis tabulæ) via tua: id est, opera, & operum atque agendi ratio; nam subditur: Tu es Deus, qui facis mirabilia. Ergo, tam via, quam viæ, vitam, vitæ institutum, actiones, operaque omnia complectuntur.

Qui obliuiscuntur Deum, id est; qui diuinam legẽ non curant, non faciunt, negligunt; sicut enim dicitur Deus misericordiam recordari. Abac. 3. cum illam exhibet homini; cum verò illam iustè denegat, dicitur, Obliuisci misereri Deus. Psal. 76. Sic etiam homo dicitur Dei obliuisci, cum illũ contemnit, atque recordari, cum debitum illius legi, & præceptis obsequiũ impendit. Quare illud neglectum quendã adferi; Omnes amatores tui obliti sunt tui, teq. non quærunt. Ierem. 30. sicut è contra, sollicitudinem, & amorem; Nūquid obliuiscitur virgo ornamentis suis. Iere. 2. & Isa. 49. Nūquid obliuisci potest mulier infanẽ suũ, vt non misereatur filio vteri sui? Sed quidẽ hoc peculiari cognomine, obliuiscẽtiam Deũ, videtur Baldad potentiores quosdã impios iudices, magistratus, principes superbissimos notare; qui cū potentia & dominatione insolent, nullũ numen, superioremque dominationẽ agnoscere videntur; quod est, Dei, omnium iudicis, obliuisci. Sicut ille qui dicebat: Ego feci memetipsum. De huiusmodi magistratibus, dicitur Danielis. 13. Et euerterunt sensum suũ, & declinauerunt oculos suos, ne viderent celũ, neq. recordarentur iudiciorum iustorum Atq. cū ad eosdem iudices atq. principes scribatur Ps. 49. qui incipit: Stetit Deus in synagoga Deorum, tandem subiungitur; Intelligite hæc, qui obliuiscimini Deũ. Ergo hæc Dei obliuio est illa Dei ignoratio, de qua Ose. 4. Non est scientia Dei in terra; quæ non est leuis ignorantia, sed grauissima, crassissima, & quã vocant, affectata, cū homo nescit, atque scire respuit, & ita obliuiscitur, vt recordari renuat. Quare in eodem vate subiungitur commertũ huius obliuionis supplicium: Conticuit populus meus, eò quod nõ habuerit scientiam. Quia tu scientiam repulisti, repellã te, & oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorũ tuorũ, & ego. Hi ergo sunt, de quibus Paul. Rom. 1. Non * probauerunt diuinarum rerum; vel, non estimauerũt, nullo pretio habuerunt Deum cognouisse, ita diuinam cognitionẽ obliuioni tradiderunt, vt ex proprietate verbi Græci colligitur. Tũ etiam illud habere, etiam ex Græco, est possidere, tenere: quod ad id, quod memoria tenetur, & accipitur etiam referri potest) Deum habere in notitia. Propterea diuiti illi nimium diuini iudicij, atque prouidentie contemptori, atque obliuiofo, dictum est; Recordare; videlicet, Agnosce nunc tandem diuinam prouidentiam, quæ manus atque vitæ conditionem commutare hominibus solet. Hi ergo obliuiofi sanè liberè, securè, impudenter etiam peccant; nam hæc omnia affert obliuio.

Et spes. Id, in quo spes suas collocat, vnde sibi lucri & commodi percipiendi vberes fructus, & ingentes prouentus pollicebatur. Hypocrite (Chaneph) qui externa facie internam sanctitatem mentitur; propriè, qui alieno colore infectus est; proptereaque tanquam maculatus, & pollutus habetur. Quare vox originalis non solum hypocritam significat, sed etiam pollutũ & contaminatũ; color enim, in quo natiuus non est, atque ex interna humorum

אכר
Via unde dicta.

Heb. 13. 1.

Via, cū pluraliter dicitur

tur, quid.

Vid. Franc.

Rib. Ose. 4.

nu 19.

Psal. 18. 6.

Iob 40. 14.

Prou. 8. 22.

Pf. 24. 11.

Pf. 76. 14.

Recordari,

aut obliuisci, ad quid referantur.

Habac. 3. 2.

Pf. 76. 10.

Obliuio affert contemptum.

Iere. 30. 14.

Iere. 2. 32.

Isai. 49. 15.

Obliuiofi cognomen potentiorum.

Ezec. 29. 3.

Dan. 13. 9.

Psal. 49. 5.

Ose. 4. 11.

Rom. 1. 28.

* No bixie-

ron caso de

acordarse,

de Dios, ni

de tener no-

ticia del.

Exo.

Luc. 16. 25.

4

אכר

Hypocrita

unde dica-

tur in Heb.

morum & qualitatum contemperatione ortus non fuerit, quamvis color optimus sit, macula tamen videtur esse: non aliter in eo, qui internam sanctitatem non habeat, macula esse videtur, fucata illa sanctitatis species. Tum etiam omnis peccator, hypocritæ appellationem meretur, cum sua celet consilia, tenebras amet; quod malum est, abscondat; quod boni speciem habere videtur, ostendet, & in lucem, omniumque conspectum proferat. Ergo Baldad Iobum appellat hypocritam, cuius exultimabat tantum externam pietatis, & sanctitatis faciem ementitam. Vel impios reges, & principes hypocritas appellat; quod cum regia dignitate & munere iustitiam, misericordiam, defensionem, subventionemque pauperum, atque omnium miserorum patrocinium polliceri videantur, re ipsa & opere nihil eiusmodi præstant. Potest etiam inconstantia felicitatis humanæ dici quædam hypocrisis; nam cum homo florens opus, familia, domesticis, viribus integris, amicorum satellitio, firmitatem quandam, atque stabilitatem fortunæ habere videatur, sed subito conuellantur, & euanescent omnia. Propterea cum spes hypocritæ, id est, diuitum atque potentum, peritura dicatur, id est, flores tantum inanes, atque inutiles, fructum verò nullum prolatura, rectè comparabitur non solum Scirpo, sed etiam, ficulneæ illi, quæ nullo fructu, sed foliorum tantum specie, atque viriditate se commendabat, atque semel & iterum coloni fructum requirentis, spem fefellerat. Propterea Iacobus ait, nihil esse diuiti, de quo gloriari possit, quàm in humilitate sua; quoniam sicut flos foeni transibit; exortus est enim Sol cum ardore, & arefecit foenum, & flos eius decidit, & decor vultus eius deperijt; ita & diues in itineribus suis marcescet. Non aliter Paulus perituram hanc spem, abijciendam statim præcipit. 1. ad Timot. 6. [Diuitibus huius sæculi præcipe, non altum sapere, nec sperare in incerto diuitiarum suarum.] Quoniam spes hypocritæ peribit.

XIII. Non enim placebit ei vecordia sua, & sicut tela araneorum, fiducia eius.

- 1 Extenuatio. Displicere ex Hebr. verbum ærius.
- 2 Vecordia pro stultitia, & quem stultitia gratiam denotet: explicatus Salomon.
- 3 Diuites inconstantes & stulti. Illustratus David.
- 4 Tela, domus araneæ subtilitas, & prae entia carnis. Fiducia quæ hoc loco. Araneæ opus subtile, sed inuile.
- 5 Ruinosa domus descriptio. Quid fulcire ex Hebræo, quid capere.

EI, quidam referunt ad Deum, sed melius, ad ipsum impium, & hypocritam. Est enim idem sensus qui Ezechielis. 6. Displcebunt sibi met (supple improbis) quæ fecerunt, in vniuersis abominationibus suis: & iterum cap. 36. [Displcebunt vobis iniquitates vestrae, & scelera vestra.] Cum autem ait: Non placebit, extenuatio est; id est, vehementer displicebit. Est autem extenuatio cum minus, dicimus, quam significamus; contraria Hyperboli, cuius exempla aliquando protulimus. Hæc autem displicentia, cum fastidio quodam & tabescentia coniuncta est; eadem enim vox infra cap. 10. vertitur, tædere, & Pl. 118. tabescere. Alij vehementiorem significationem tribuunt, videlicet abominari, aut, præ tædio & animi languore displicere. R. Mardochai, contendere, rixari, iurgari. Ergo displicere, secabitur impius præ animi dolore; & præ vecordia sua, tædebit illum suæ vitæ, secum ipse litigabit, rixabitur; quæ omnia ad mentis commotionem, & animi cruciatum & dolorem pertinent.

Vecordia sua. Spes vertitur ferè ab omnibus Hebraizantibus, sed rectè à nostro interprete, Vecordia, stultitia: nam (Casal) insanire est; assertq. quendam stultitiæ gradum, quæ cum mutatione quadam, & inconstantia non solum cupiditatum atque desideriorum; sed etiam ipsius fortunæ & conditionis coniuncta est. Quare huius rei atque vocis significatio exprimitur ex illo Ecclesiastici. 27. Stultus vt Luna mutatur. Et Prouer. 14. ad eandem significationem vocis allusione facta, dicitur: Imprudentia stultorum errans: vt potè quæ preceptis & inconstanter feratur de vitio in vitium. Quare etiam cum Prouerbi. 9. Mulier stulta & clamosa describitur, explicatur quidem, in quo

illa stultitia consistat, videlicet in muliebri quadam & meretricia inconstantia. cap. 7. Garrula, vaga, quietis impatiens; nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc in xta angulos insidians. Cum verò ad diuites hæc inconstantia transferatur, videtur notari instabilitas, atque inconstantia fortunæ & diuitiarum, quæ facile amittuntur & pereunt. Tum etiam Vecordia quædam & stultitia diuitum, aut potius stulta quædam confidentia, qua infirmæ felicitati, & labili fortunæ nimium fidunt; a qua cum ceciderunt, tunc tandem se vecordes & intentatos, serio licet, agnoscunt. Eodemq. videtur notasse David Pl. 48. Cum enim stultos quosdam diuites illis verbis perstrinxisset: Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus. & similis factus est illis; subiungit statim: Hæc via illorum, scandalum ipsis (Hieron. Hæc via insipientiæ eorum, id est; sua ipsorum vecordia, & insipientia, stultaq. securitas, est illis velut scandalum, quia in illud miserabiliter offendunt, & impingunt) * & postea in ore suo complacent; id est; cum hoc ita futurum esset, tamen illi sibi ipsis placentes, verbis sibi blandiebantur, atque gratulabantur de tanta felicitate, quæ ad finem minimè illis placitura est.

Et sicut tela araneorum fiducia eius, id est, nituntur rei omnino fragili, & quæ nullo negotio rumpitur. Quod verò interpretis dixit, telam araneæ, in fonte est, domus; nam in sua tela, veluti suæ domi continetur, afferuatur, tegitur: quæ quantumuis magno suorum viscerum impendio extructa sit, non est tamen minus inutilis, aut imbecilla, quàm curiola & subtilis. Si enim huiusmodi huius sæculi sapientiam, prudentiam, artes, consilia consideres, mirabilem inuenies subtilitatem, atque inueniendi & excogitandi exquisitam quandam solertemque tenuitatem. Quò id videtur ipectare Psal. 89. Anni nostri sicut aranea meditantur: vel ex Septuag. Vaticanis, Meditati sunt: ita vt meditatio tribuatur annis in hunc sensum; Deum viuimus, semper meditatur, & machinamur fraudes, retri, laqueos, sicut aranea subtilia teximus, sed inutilia. Sapientiores enim sunt filijs lucis in generatione sua. Sed, vel ex ipso fine imbecillitatem, inutilitatem, falsitatem sine firmamento & viribus agnosces. Septuag. Fiduciam videtur sumpsisse, pro lucuplete, & opulento diuitis tabernaculo, cui ille nititur, quod neque maiorem constantiam aut firmitatem habeat, quàm domus araneæ. Sic illi legunt: Aranea euadet eius tabernaculum. & S. August. Araneis implebitur tabernaculum eius, id est, ipso mortuo, manebit domus inhabitabilis.

XV. Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget.

Foriè perstat adhuc in illa araneæ similitudine. Nam animalculum illud valde imbecillum, & malitiosum, atque meditandum potius, quàm prudens, & sibi sapiens, domicilium edificat, in quo se tutum existimat, sed non stabit, neque consistet diutius, nam nullis firmis parietibus, aut munimentis constat: & quantumuis se euinceret homo, vt fulciat suam domum, nihil proficiet. Eleganter verò describit ruinofam domum, edificatam sine vilo firmo fundamento, quæ nec pondus aliud sustinere potest, nec multis fulcris adhibitis sustineri, & consistere ipsa possit: quo significatur nimium sollicita cura impijs diuitis fulciendæ, stabilendæ, confirmandæ domus, amplificandi facultates, familiamque vniuersam, sed domus super arenam edificata stare non poterit; nec poterit impius se, aut suos, suasve rationes in tuto collocare, ruente domo comprimetur, & penitus corruet. Septuag. Si suffulciet domum suam, non stabit, & cum * coeperit, non permanebit. Capiendi verbum respondet etiam originali voci; nam (ChazaK) non solum fulcire, & confortare, aut roborare est, sed etiam fortiter apprehendere, & retinere, & vi capere. Quare licet possit lectio Septuag. referri ad ipsum, qui apprehendere, & capere conetur suam domum, id est, continere & suffulcire illam; tum etiam inniti illi, sicut cum parietem, aut aliquid aliud apprehendimus, cui nitamur; sed tamen Olympiod. ad Deum refert, diuinamque vltionem, a qua cum comprehensus, captusque fuerit impius, non consistet: expugnabit, nimirum, Deus illius

3
Qua si di-
uitem stul-
tiam & in-
constantiam.

Sap. 4. 5.
Psal. 48.
Ver. 13. &
21.
Hieron.

* Dñ de o-
jos en mal-
necesades,
y despues
mucho ala-
banse.

4
Tela domus
araneæ.
כית

Ps. 89. 11.

Luc. 16. 8.
Prudentia
carnis.
LXX.

August.

Mat. 7. 16

LXX.
* A frase
della y grã
ambes al
luolo.
כח
Fulcire, &
capere qd.
LXX.
Olymp.

illius domum, in qua se tutum atque munitum existima-
bat. Vide quæ diximus. cap. 5. Vers. 13.

XVI. Humeſtus videtur, antequam veniat
sol, & in ortu suo germen eius
egredietur.

XVII. Super aceruum petrarum radices
eius denſabuntur, & inter lapides
commorabitur.

XVIII. Si absorberit eum de loco suo, ne-
gabit eum, & dicet; Non noui te.

XIX. Hæc est enim læticia viæ eius, vt rur-
sum de terra alij germinetur.

- 1 Prima Hebraizantium expositio. Iustus cum arbore nunquam
arcescente comparatio. Nexus & sententia vers. 16.
- 2 Hebraizantium dissensio. Iuncus herba hortensis.
- 3 Nexus & sententia vers. 17. Iustus in aduersis latius crescit.
Aceruus quid propriè, et quomodo alias vertitur à Vulgato.
- 4 Versiculi 18. nexus & sententia. Deuorare quid. Coniectura
probabilis, hic fieri de vite mentionem, cum qua iustus com-
paretur.
- 5 Nexus & sententia. vers. 19 læticia de plantarum, & agro-
rum vberitate & viriditate dicitur.
- 6 Proponitur Græcorum interpretatio harum sententiarum, de
impiorum interitu, præcipue vers. 16. Humeſtus in Hebræo
quid. Notata versio regia. Illustratus Vulgatus.
- 7 Nexus & sententia vers. 17. Papyri radices dense, & dura.
Cur impij inter petras commorari dicantur.
- 8 Vers. 18. & 19. nexus. Deus quasi per ludibrium irr. dens
impios.

Prima ex Hebræo harum sententiarum inter-
pretatio, & nexus.

Vers. XVI.

Locus planè difficilis, & obscurus. Sed in tâta obscu-
ritate, operæ pretium fuerit, quod fieri possit, breuiſ-
simè & simplicissimè vnum, aut alterum verosimile sen-
sum, atque omnium harum sententiarum nexum conue-
nientem proponere. Primò itaque Hebræi, atque Hebrai-
zantes, Vatab. Isidor. Clarius, Hebræus apud Caiet. post
adductam caricis, & iunci similitudinem ad impiorum mo-
mentaneam foelicitatem explicandam, existimant nunc
aliam opponi, de diuturna, atque immortalis foelicitate
piorum. Cum (inquit) velut inutilis scirpus sit improbus;
iustus econtra eſt velut arbor, Quæ secus decursus aqua-
rum plantata eſt, & humeſta videtur, eſtq. re ipsa, ante-
quam Sol æſtiuo tempore accedat, & illi imminet; tum
etiam postquâ Sol æſtius in illam incubuerit, nihil timet
venientem æſtû: nam non solum, non flauescit, neq. exa-
rescit, sed tunc viret potissimû, nouaq. germina, & stolo-
nes profert. Non enim eſt syluestris planta, aut herba pa-
lustris, sed arbor hortensis. Non enim ortû, sed hortû le-
gunt Pagn. & Regia. In horto suo ramus eius tener egre-
diatur. Vatab. Supra hortû rami eius extendunt se. Tyg.
Propago tenera prodibit in horto. Hebræus apud Caiet-
tanum; In horto suo ramus eius egredietur; nam vox ori-
ginalis (Gan) hortum, aut paradysum significat, neq. alia
ratione redditur à Vulgato, præterquam hoc loco.

Sed in hac quoque interpretatione non nihil eſt disci-
minis. Nam Caietanus existimat, comparatum eſſe im-
pium iunco, absque humore, & sine aqua in loco non li-
moso: at iustum nunc comparari cum iunco in loco hor-
tensi, & limoso, in quo crescit & germinat: ait enim iun-
cum in quibusdam regionibus eſſe herbam hortensem,
neque solum frondes & flores, sed etiam fructus ferre,
multasq. illius utilitates à medicis tradi. At Vatabl. &
Tygurina. Tygur. existimant nunc comparari iustum cum arbore,
naturalis humore prædita, quæ in asperis locis, etiam vi-
gente Sole, viget. Atque hæc continentur Vers. 16.

Prima He-
braizanti-
um expositio,
et
nexus.
Vatabl.
Isid. Clar.
Caiet.
Psal. 12.
Iusti cum ar-
bore compa-
ratio.

Pagnin.
Regia.
Vatabl.
Tygurina.
Caiet.

2
Hebraizan-
tium dissen-
sio.
Caietan.
Iuncus her-
ba hortensi.
Vatabl.
Tygurina.

Vers. XVII.

Versiculus autem decimus septimus sic nectitur; illa
(inquit) arbor hortensis Super aceruū petrarū ra-
dices agit, id eſt, eſt in asperis locis crescit & germinat; nō
aliter iustus in aduersitatibus: Hebraizantes; [Sup fon-
tem, aut, versus puteum radices eius intricabuntur.]
Nā eadem originalis vox (Gal, quam noster vertit, acer-
uū lapidū: & similiter Sept. [In congregatione lapidum
dormit;] & Scholia Græca; Super colles radices eius) si-
gnificat etiam fontem, aut puteum; & ita à nostro reddi-
tur, Irriguū, Ios. 15. & Iud. 1. & Hortus, Cant. 4. vbi etiā
fontem alij legunt? Fons conclusus, fons signatus: reddi-
tur eſt Fluctus. Pl. 64. & 88. Et quidem aceruo, atq. fonti,
scaturigini, fluctibus communis eſt inuolutio, aut re-
uolutio, & confusio quædam, quam propriè significat ra-
dix (Galal) à qua id nomen deducitur. Itaque cum radi-
ces eius tangūt lapides parietis, aut puteum, quorum la-
tera sternuntur lapidibus, aut parietes, & lapides domus
vel valli hortensis, tunc præ vbertate, & natiuo humore
non exarescunt, sed potiùs crescunt, serpunt vterius,
denſantur, implicantur, intricantur propriè. Septuag.
secundam hanc partem legunt: In medio silicis viuet.

3
Iustus in
aduersis.
Hebraizan-
tes.
Aceruus,
quibus alijs
vocib. red-
datur à
Vulgato.
LXX.
Scholia Gra-
ca.
Iosue. 15.
Iudic. 1. 15.
LXX.

Vers. XVIII.

Versiculi verò 18. hæc sententia consequens; Cum ve-
rò accedit agricola, vt absorbeat, id eſt, vt euellat
eam arbore è loco suo, penitusq. eradicet, * Negabit eū; * A quien
supple euellentem; id eſt, non obediet euellenti, quod se illegare
altis firmisq. radicibus inhæreat solo; id eſt, non pote-
rit euelli. Alij ad locum referunt priorem; Quamuis ea
arbor firmis radicibus constet, tamen si conuulsa fuerit
ex suo loco, non cognoscet ampliùs locum suum, non re-
dibit ampliùs ad vitam, neque ad pristinam foelicitatem
atque virore. Ita Caietan. Sed meliùs cum Vatablo, si ita
stirpitùs euulsa fuerit, vt ne quidem fibra remaneat, ita
vt arbor negare possit se vnquam eo loco fuisse plan-
tatam; vt quæ nullam reliquerit sui vestigium, profe-
ctò latabitur adhuc, &c. sententia perficitur sequenti
Versiculo.

4
A quien
se illegare
para arran-
carla, le di-
rà de no.
cf. 102. 16
Caiet.
Vatabl.
Deuorare
quid.

Verbū deuorandi (Balagh) significat etiam quacū-
que ratione destruere, aut dissipare. Quare alij non ad
conuulsionem referunt, sed ad ramorum amputatio-
nem, ita vt penè videatur amputatis ramis, & deton-
sis frondibus excisa, & destructa. Ego si diuinandi mihi
copia daretur, dicerem hunc locum in vitem maximè
conuenire; quæ videtur de loco suo absorberi, cum no-
dosa, aut iners vitis ita per brachia componitur, vt circa
illam fodiatur, atque penitus immergatur, & obruatur
in terra defossa; deinde verò illius palmites, nondum re-
scissi, quasi denuò sati circa illam relinquuntur. Nos di-
cimus (echer de cabaca,) consentitque verbum originale
deuorandi, quod propriè eſt, præcipitare, id eſt, in stoma-
chum; aut foueam, aut locum interitus aliquid deijcere.
Tunc igitur [vitis absorbetur de loco suo, & negabit eū,
& dicet: non noui te:] sed renouatur, nam [rursus de terra
alij germinatur:] vt dicitur Versiculo sequenti. Non ali-
ter vir iustus, quamuis absorptus videatur, atque deuo-
ratus à terra, excisus, mortuus, tamen non extinguitur,
imò potiùs opprimente calamitate, & vrgentibus ærum-
nis, renouatur, & crescit, & semel præcipitatus, mille a-
lijs vijs exurgit, & pullulat.

כלע
Hic fieri de
vite mentio-
nem.
Iustus, in-
star vitis
præcipitatur
rursus ui-
ret.

Vers. XIX.

Iam cum præcedentibus valde cohæret Versiculus. 19.
nam eiulmodi arbor, aut planta, ex suo loco in alium
commodiorem translata, aut in illo suo natiuo loco de-
fossa, absorpta, & præcipitata, aut detonsa & amputata,
suoque honore spoliata, lætatur, nouosque ramos, atque
germina profert; hæc eſt. n. læticia viæ eius. Non aliter iu-
stus afflictus, præcipitatus, filijs, facultatibus, & bonis re-
liquis detonsis & amputatis, rursus noua profert germi-
na; atque eò lætior eſt, quò ex præſenti damno lætiores,
vberioresque viriditatem eliciendam sperat. Tygurina:
Gaudebit se ad eum modum tractari.

Horat. li. 4.
carmi. Od.
4.

Duris vtilex tonsa bipennibus
Nigre seraci frondis in Alcido.

*Per damna, per cades, ab ipso,
Ducit opes, animumq; ferro.*

Plantæ aut arboris lætitia, ad viriditatē herbescentem, & ramorum, atque germinum productionem. Hinc dicuntur ager, herba, vitis, fruges, prata læta. Atque inde

Virg. lib. 1. Georgicon initium sumpsit Latinus Poeta,

Georg. Quid facias lætas segetes —

Et rurius;

— Iam lato surgens in palmite gemma.

Colum. lib. 5. cap. 9. Vnde est illud Cicer. de Senect. scribentis; Segetibus, & pratis, & vineis, & arbutis res rustica læta sunt. Ergo

Pli. lib. 16. cap. 31. argutē ab interprete dictum est, Hæc est lætitia eius, ut germinet, &c. Lætitiā quoque ad fructuum vbertatem, & copiā pertinere, ipsi rei rustica magistri auctores sunt.

Sic enim loquuntur, lætius frondere, aut, lætius fructificare. Quare dum Amphitrio Theseum rogat, qualisnam sit tristissima illa inferorum regio.

Sen. in Her. Estne al. qua tellus Cereris, aut Bacchi ferax?

Æt. At. Respondet Theseus.

Non prata viridi læta facie germinant;

Nec adulta leni fluctuat Zephirus seges;

Nec vlla ramos, sylva pomiferos habet.

Secunda Græcorum expositio.

Verf. XVI.

Secunda hunc locū interpretandi ratio & via est Græcorum, fereque Latinorum omnium, Gregorij, Diui Thomæ, Philippi, Bedæ, ut ad impiorum supplicium, & interitum hæc quoq. pertineant; atque sic videtur sententia conficienda; ut postquam parumper discesserat ab illa scirpi comparatione, nunc ad eandem redeat iterum, atque fusè explicet rem totam, atque naturam iunci, & caricis. Est enim Humectus, humidus, Alij, viridis, virescens. Regia dixit, tener; sed nemine illi fauente, neque quoquam eiusmodi significationem vocis originalis agnoscente; nam tātū ab humore, & irrigatione, aut virore dicitur. Antequam veniat Sol; in Hebræo propriè, Ante solem; quod alij accipiunt; Ante faciem solis, id est, postquā Sol exortus est. Atque ita D. August. qui habet, ante solem; interpretatur, sub sole, contentientibus etiam Septuag. qui legunt; Humidus est sub coelo. Sed noster interpretes, illud, ante, ad tempus retulit, atque eleganter illuminavit dicens; Antequam veniat Sol. Et in ortu suo, eleganter etiam vocem originalem, quæ hortum significat, ortū dixit, ne videretur aliquid boni, quale hortus est, & paradysus, iunco tribuere, qui potius in coenoso & palustri loco nascitur; quare ortum dixit, id est, nativum locum, in quo provenire solet, quicumque tandem ille sit. Quare etiam Septuag. dicunt; De putredine eius germen ascendet.

Verf. XVII.

Deinde Versiculus 17. Sæviète sole, & ingruente estate arefcit; & induratur eius radices super lapides id est, plusquam lapides; vel, non secus, quam lapides. Cum quo facit, quod ex Plin. supra de papyro adduximus, radicibus papyrū esse tam crassis, tamq. duris, ut ipsis pro ligno utantur, neq. ignis tantū gratia, sed ad alia utensilia vasorum. Atq. huc adscribenda duxi verba Theophrasti, quæ ex lib. 4. de historia plantarum descripsit Pli. quibus describitur illa radicum densatio, & intricatio; [Nascitur, inquit, Papyrus non in altitudine gurgitū, sed propè intra duo cubita; nonnunquam etiam minus, crassitudine radicis, qua vola viri robusti; super terram ipsam radices obliquas, tenues, densasq. in limū demittens; radicibus pro ligno utuntur, non tantū ad vrendū, sed ad utensilia quoq. varia facienda; quippe lignum multū, probumque præstant.] Hæc ex versione Guilandini in sua papyro. Vel, q. novam etiam similitudinem intererat ductam ab ijs plantis, quæ in locis petrosis nascuntur. Cū enim primum læte creuerint; sed natē continuò arent, quia nō habent humorem, & quamvis sese radices inter petras influent, & implicet, nihil succi aut humoris attrahere possunt. Sic videtur Olymp. intelligere, atq. addit; rectè lapidum, atq. petrarum, cum Septuag. Saxorum, & silicum mentionem fieri, quod impij conquiescunt in improba, & scelerata vita, in qua nihil est æquabile, nihil non

Verf. XVI. &c.

asperum, nihil non ad offendendum paratum.

Illud quoque argutē Didymus obleruat, virtutem esse similem domui, & artificiosę lapidum structurę, in qua inhabitet iustus; nam propter spiritus communionē, & omnium virtutum, sanctorumque coherentij coagmentationem, super edificatur Supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum. At vitium simillimum est, acervo lapidum, in quo nihil copulatum, nihil certo ordine designatum est. Sic impius, qui in vitij domicilio verlatur, dissolutus certē est.

quiescere in loco petrosis. Didymus.

Eph. 2. 20.

Verf. XVIII. & XIX.

Facile iam coheret versiculus 18. nam exarefcit perurente sole, ita ut in eo loco, nūquam fuisse appareat, neque sui memoriam vllam reliquat. Sequitur deinde 19. Hæc est lætitia viæ eius, intellige, solis cursum, & viā, & lætitiā, quasi iocum quendam & ludum, ut illius calore quædam arefcant, quædam alia germinet. Vel, hæc est terrę lætitia, & festiuus quidam ludus, ut nunc herbas quasdam atque plantas sustentet & nutriat, nūc quibusdam alimentum & humorem denegat, ut exarefcant, & extinguantur. Ita dū generatio præterit, & generatio aduenit, terra in æternum stat. Sic sol, sic terra, sic aqua, sic creata omnia impijs per ludibrium quoddam imponunt. Tunc ē breuem illam, & caducam impiorū felicitatem diuinæ iustitię ardor exurit, nihil ex illorum interitu triste, aut molestū accipiēte diuina iustitia; imò potius hæc est viæ eius, atq. diuinę prouidentię lætitia quædā, ut impios ē felicitate deturbet; sanctos, & pios euehat & fortinet, & lætitudinē atq. hilaritatem qui habitat in celis irideat eos, & Dominus subannet eos. Philip. hæc lætitiā ad impium per ironiam quandam refert, ac si diceret; Sic in bonis operibus (scilicet) Deoque placentibus ambulauit dū viueret, ut ad ærumnas perpetuę miserię deueniret. Iam nunc lectori vtriusque interpretationis, & coherentię optio datur, aut meliorem aliam adducendi.

8

Ecclef. 1. 4.

Deus quasi perludibrit irridet impios. Psal. 2. 4. Philip.

XX. Deus non proijciet simplicem, nec porriget manum malignis.

- 1 *Observatur aliquid in lectione Vaticana.*
- 2 *Quid porrigere manum. Adversus impiorum Deo ingratum. Explicatus Isaias.*
- 3 *Deus nunquam fauet iniquitati. Et iniquis vires subministrat, quibus ipsi abutantur, ex Exod.*

EX hætenus dictis infert tandem id quod sibi initio proposuerat. Deus, El, fortis, non abutitur potentia ad conterendū simplicem, perfectum, integrum, probumque virum: Non proijciet, non aspernabitur; ex Heb. non fastidiet. Septuag. Non improbabit innocentem. Quāvis existimem mendum esse Typographi, legendumque non reprobabit, ut legitur in annotationibus.

Nec porriget malū malignis. Ad amicitie fœdus ineundum pertinere videtur. Septuag. ad acceptionem munerum; nam legunt; Nec vllum munus impij accipiet; quasi dicat, Non porriget manum accepturus munus; nam impiorum dona minimè sunt Deo grata, neque se vult illorum muneribus honoribusque dignari, ut tacitè Iobum vellicet, quod Deus non acceperit illius munera, atq. honores. Sed propriè in Hebræo, Porrigere manū malignis, est fortiter apprehendere, aut potius prensando & apprehendendo confortare, & roborare manus malignorum; quod videtur esse, prestare auxilium, atque fortem, inuictum aliquem reddere; sicut dicitur Nehemię. 6 Confortaui manus meas, & Isai. 35. Confortate manus dissolutas, & Ierem. 23. Confortauerunt manus pessimorum, id est, prestiterunt auxilium facinorosis. Atque eodem perinet id Isai. 42. Ego Dominus vocavi te in iustitia, & apprehendi manū tuā (quod statim exponit) & seruaui te. Ergo ait Baldad, Non porrigit Deus manum malignis; non apprehendit impiorum manus; non prensat; nō confortat; non reddit firmos atq. validos ad malè agendum; Isai. 42. 6. non subministrat vires peccantibus; illa bona tempora lia, quibus fortiores atque audaciores efficiuntur improbi, aufert Deus; non porrigit manum impijs elargiturus felicitatem, quæ est illorum robur atque fortitudo.

Sed

Regia. 207

D. August.

LXX.

Illustratus

Vulgatus.

LXX.

Papyri radices durissima. Theophrast. de plant.

Guilla. de papyro. Mem. 7. Luc. 8. 6.

Olympiod.

LXX.

Impij cur dicantur

** Ni dà de mano a los bu nos, ni echa mano de los malos LXX.*

Leff. Vatie.

Quid porrigere manū.

LXX.

Psa. 4. a. v.

8. & diuinceps.

Ecc. 7. 11.

35. 14.

Is. 1. a. v. 11.

Ec. 20. 39.

Mal. 1. 10.

Munera impiorū, Deo ingrata.

פן

Porrigere,

quid proprie

ex Hebr.

2. Esd. 6. 9.

Isai. 35. 3.

1er. 23. 14.

Isai. 42. 6.

Impij Deus

viros nō pre-

bet ad ma-

lum.

Deus nun-quant fauet iniquitati.
 Sed obseruandum, etiam si Deus ea conferat impijs, quibus illi abutuntur, integras videlicet aut corporis vires, aut facultates, non ideo, ut hoc loco indicauit Baldad, Deum fauere iniquitati; aut peccatori, quia peccator est; quamuis illius aut corpus, aut animum roborer, & confortetur. Non aliter, Exod. 8. ab hoc eodem confortandi verbo, dicitur, [Ego indurabo cor Pharaonis,] id est, duru, forte, potens resistere, minimeque timidum, aut molle efficiam, nam illud (si constantia, & non potius natua quedam pertinacia peruiacis ingenij erat) a Deo erat; a Deo (inquam) auctore naturæ quod naturale est proueniebat: sed ipse Pharaonis veluti armis, ut suo conditori resisteret, abutebatur. Hæc videlicet est Dei bonitas, qui hostibus suis arma confert, manusque confortat, non ut contra conditorem, sed ut pro conditore decerent. Hæc hominis humanique arbitrij libertas, qui necessaria ad operandum honeste aut secus, parata, & ad manum habet. Hæc hominis ingratiissimi nequitia, ut multis, atque maximis beneficijs acceptis, aduersus ipsum munificentissimum largitorem depugnet.

XXI. Donec impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo.

1 *Secunda persona pro tertia.*

2 *Risus, gaudium internum, & externa letitia. Particula Donec.*

3 *Quid Iubilum; hoc loco, victorialis clamor. Quid Grecis Alalagos, quid Latinis Barritus, Quid in Hebræo clamar. Explicatus Moyses, Iosue, & David.*

Quidam coniungunt cum superioribus; [Deus cui gloriabitur ad te, donec &c.] Sed hæc connexio est logice perita: nam verus germanusque contextus in proximo est; Non proijciet simplicem, nec fauebit malignis, donec ridere possis de tua foelicitate, atque tuorum inimicorum miserando interitu. Potest hic secunda persona vim habere tertiæ, quasi dicat; Tu, aut quicumque alius supplex, & iustus: quare Septuag. in communi dixerunt, [Veracium os implebit risu.]

Per risum verò intellige gaudium, & tum animi internum, tum externam letitiam. Nec verò particula donec, significat postea proijciendum esse a Deo simplicem; sed significat, quod nunquam fieri desinet: quod immutabiliter seruabitur a Deo: Tum etiam, hunc semper morem seruauit Deus, seruabit quoque erga te o Iob, neque intermittere, donec te lætum, & foelicem reddat.

Labia tua iubilo. Septuag. *Confessione*, id est, Dei laudibus, & gratiarum actione læta, & alacri pro accepta restitutaque foelicitate. Didymus in Catena meminit alios legisse, *Alalago*, id est alacri vociferatione. Et quidem *Alalago* est, lætum clamorem tollere, uti solent homines fiducia præditi, & spe erecti: ille præsertim, quem milites edunt ante pugnam: quâquam Suidas; & Hesychius dicant esse victorialem hymnum. Hunc Vegetius barritum, appellat: sic enim ait: [Clamor, quæ barritum vocant, non prius debet atrolli, quam acies utraq; se iunxerit.] Alij iubilationem vocant: Cæsar vlulatum militum, suo more victoriam conclamantium: & quidem vox Hebræa *Rough*, est vlulare, vel iubilare, aut conclamare, vel vociferari; Vnde dicitur Iosue. 6. [Cōclamabit omnis populus (victoriam) vociferatione maxima, & muri funditus corruent.] Quare eo die, quo capienda non erat Hierico, iussit idē Iosue abstineri ab alacri illa, & lætabunda vociferatione, victorialique conclamatione, dicēs: [Non clamabitis, neque audietur vox vestra, donec veniat dies, in quo dicam vobis, Clamate, & vociferamini.] Et Numerorū. 23. hoc iubilo redditur, Clangor victoriæ Regis in illo. Ergo cum Iob pollicetur Baldad victoriam, atque triumphum, tum de hostibus, tum de omnium ærumnarum atque calamitatum phalange molestissima: Euades (inquit) tandem victor, atque lætus, & exultabundus canes triumphum. Potest etiam extendi ad impiorū ruinā, de qua egerat vers. præcedēte. Deus, quos a se proijcit ludibrio exponit, ita ut ridere, irridere illos possis; risus enim potest esse ex proprietate sua, etiam irrisio: & iubilo, atque alacris illa vociferatio potest referri ad faciendum impetum aduersus hostes. Vel, Deo irridente & subfannante impios, tu quoque irridebis, atque sub-

fannabis; & illo suos hostes debellante tu iubilabis, plaudes, victoriam illi, & triumphum canes: sicut Psal. 94. præcipitur fidelibus, ut Deo salutare, id est, fortissimo expugnanti hostes, tuenti, protegēti que suos, victoriam, triumphumque canant: [Venite exultemus Domino, iubilemus] (alacriter conclamantes victoriam, pugnante illo pro nobis) *Salutare* (Hierony. *Petra Iesu*) nostro.

XXII. Qui oderunt te, induentur confusione, & tabernaculum impiorum non subsistet.

1 *Indui confusione, quid.*

2 *Impietatis merces, confusio. Vestis nomine, merces aut premium, vel etiam spolia.*

3 *Tabernaculum, familia, aut familiaris viuendi ratio.*

4 *Quid effundi contemtionem. Explicatus David, & Isaias. Piorum merces, letitia.*

Te igitur obtinente de tuis hostibus Victoriam, atque restituto in pristinam foelicitatē, pudefient qui nunc in tuis ærumnis exultāt. Frequens autem est in sacro sermone, indui confusione, aut, pudore, quod potest significare assiduitatem, aut perpetuitatem, quandam confusionis nunquam deponendæ, ut indicatur. Psal. 108. [Induit maledictionem sicut vestimentum; & infra; fiat ei sicut vestimentum, quo operitur, & sicut Zona, qua semper præcingitur; id est; intimē illi adhæreat, semper illum conitetur, & arcē complectatur, atque omni ex parte illum cingat. Vel, *Indui*, est quasi cooperiri, atque obrui: nobis vulgari Hispanismo tantum relinquitur, quod ad faciei velamen pertinet. *Cubrisse la cara* de verguença.

Adde etiam significari posse, ex impietate, fallacique fortuna nihil aliud præmij aut lucri reportari ab impijs, quam confusionem: nam aliquando *indumenti* aut veltis nomine, merces aut fructus laboris, aut spolia ex bello reportata significari solent: sicut loco adducto Psalm 108. subiungitur, [Hoc opus premium, merces, eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum.] Et Ierem. 43. dum de Nabuchodonosor loquitur, qui Aegyptum spoliaturus esset, ait. [Amicietur terra Aegypti, sicut amicitur pastor pallio suo;] id est; agat locupletem ex Aegypto prædam, amplaque referet spolia, sicut Pastor pro suo labore, & patendi sollicitudine, mercedem refert, ouinam pellem, qua se contegat. Vides Iudic. 14. pro premio soluendi problematis indumenta proponi, videlicet triginta syndones & totidem tunicas. Igitur induentur confusione, id est; hæc spolia, præmiū hoc referent ex iniquitate.

Et tabernaculum impiorum non subsistet. Non solum ex tua foelicitate, sed ex tuæ domus, familiæ, liberorum, facultatum omnium euersione, & interitu, turpiter recundabuntur. Auctor catenæ euersionem hanc tabernaculi sic interpretatur; Omnis impiorum viuendi ratio euertetur, eorundem quoque memoria interibit.

His autem duobus versiculis binij etiam alij videntur ex equo respondere ex Psal. 106 postquam enim latē dissersisset de salute, quam affert Deus miseris, ait; Effusa est contentio super principes (id est, obruti sunt confusione: quod enim hic dicitur, indui, ibi dicitur effundi) & errare fecit eos in iniurio (id est, compulit illos præ pudore fugere, vitareque hominum confortia, atque in solitudine secedere) & adiuit pauperem de inopia, & posuit, sicut oues, familias. Videbunt recti, & lætabuntur (id est, implebitur os eorum risu, & labia Iubilo) & omnis iniquitas oppilabit os suum. Sed si has ipsas magnificentissimas promissiones de Dei ope suis iustis præstanda; de non porrigenda manu malignis; sed potius apprehendenda & prensanda viri probi manu; de abolēdis, & pudore atque ignominia afficiendis hostibus, expressa, ac veluti mutatis ex hoc loco sententijs, videre velis, lege cap. 41. Isaiæ, [Ecce confundentur, & erubescunt omnes, qui pugnant aduersum te: erunt, quasi non sint, & peribunt viri, qui contradicunt tibi. Quæres eos, & non inuenies viros rebelles tuos: erunt quasi non sint; & veluti consumptio hominis, bellantes aduersum te; quia, ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicensque tibi, ne timeas; ego adiui te.]

NOTATIO RERVM
insigniorum, quæ in Com-
mentarijs fufius ex-
plicantur.

PARAPHRASIS CAPVT OCTAVVM. CAPITIS PRAECEDENTIS.

EDENTE iam eliphaz, extremam Iobi responsio-
nem excipit Baldad, qui nescio quid gloria & ia-
ctationis, tum etiam violata amicitia arcana sui
a nominis significatione praeferens, minimè gra-
tuus, sed indignans & fremens, sic Iobum ag-
greditur. Equis tuam istam animi pertinaciam,
atque omnium salutarium monitorum contemp-
tu ferat? Quis tam inutiles stultosque sermones æquis auribus exci-
piat? * laboras profecto stultiloquio & imperitè nugaris, viderisq-
in verborum turba spem victoriae collocasse, ita verborum tantum
profluentia pugnas, nec resellenti tempus, locumve vllum liberum
concedis: nimium itaque, o Iob, garris, odioque tibi multa arrogas
& quod mirum est, attenuato corpore, exhaustisque viribus, sermo-
ne tantum, & lingua vales, ita indefessa oratione & continere spiritu
magna pectoris, b contentione instar vehementi cuiusdam venti re-
mugis, & insonas, & obuia quæque conuellere gestis, ita nemo se ti-
bi opponere audeat.

a Nominis Baldad notio, & etymologia
exquiratur; vers. 1. nu. 1.

Respondens autem Baldad
Suhites dixit.

Vsquequo loqueris talia;
* & spiritus multiplex ser-
mones oris tui.

Nunquid Deus supplarat
iudicium?

* aut Omnipotens subuer-
tit quod iustum est?

Etiamsi filij tui peccauerūt
ei: & demisit eos in manu
iniquitatis suæ.

Tu tamen si diluculo con-
surrexeris ad Deum,
& omnipotentem fueris de-
preca tus:

Si mūdus & rectus incesse-
ris, statim euigilabit ad te,
* & pacatū reddet habita-
culum iustitiæ tuæ.

In tantum, vt si priora tua
fuerint parua, & nouissima
tua multiplicentur nimis.

Interroga enim generatio-
nem pristinam; & diligēter
inuestiga patrū memoriā.

(Hesterni quippe sumus, &
ignoramus: quoniam sicut
vmbra dies nostri sūt super
terram)

Sed paucis te nunc ego: efficiam enim non iniquè tecum agi cū
affligeris. Nunquid, qui supremus Iudex, atque omnis æquitatis, iu-
dicij; norma, detorquere a recto & æquo potest suarū legū præscri-
ptum, & ordinariam constitutāque causarum cognitionē? Certè for-
tis ille est, sed omnia ex e Iuris præscripto moderatur, nō enim d po-
testate abutitur, vt iura violet, & innocentes cōdemnet. Qui te igit-
tur, o Iob, affligit, iniquus non est; * tum cum ille iudicauerit ali-
quid iustum esse, iuris exequutionem pro sua omnipotentia perfici-
et, nulla cupiditate, aut prauo affectu retardatus: sibi enim e suffi-
cientissimus est, & muneribus minimè capitur. Quare stultus eris, si
illum arbitreris re aliqua impulsū, contra quā ipse faciendū
censeret, manifestis te supplicijs addixisse. Scilicet, qui aliorum iu-
dicum atque Principum errata & iniquitates corrigit, errare in suo
iudicio poterit.

b Vt sit viri iusti oratio vehemens, & in-
citata, & vt non dicatur multiloquio la-
borare, cui arcana sapientia multa di-
cenda suppeditat. v. 2. nu. 3. 4.

Perspecta sanè omnibus fuit Dei æquitas, in tuorum filiorum in-
teritu: aberrarunt namque a recto pietatis tramite. Præterea, s quod
ingens supplicium fuit, aberrandi copiam pro libidine fecit; & ad
certissimum interitum a se proiectos & ablegatos vagari permisit,
suarum actionum mercedem tulerunt, reddiditque Deus commeriti-
um dignumque sua improbitate supplicium: nam ipsos suis sce-
leribus, velut tortoribus sæuissimis torquendos, plectendosque per-
misit. Deus enim benignissimus mortem non fecit; at stipendium
peccati mors.

c Qua iudicij ratio, & significatio, præ-
sertim cum ad diuinam legem referatur:
& vt Deus iuris seruandi studiosissimus
v. 3. nu. 1. 2. 4.

Tu tamen cui dum vita est, spes est, atque poenitendi tempus cō-
ceditur, maturè atque diligenter quærito Deum; & languentem tuā
istam pietatem excita, & accende; atque supplex, omnipotentem
Deum precare, vt gratuitò & liberaliter condonet tibi peccata, atq-
peccatorum poenas; non est enim tibi summo iure agendum, sed po-
stulandum potius, ne summo iure ille tecum agat; sic sanè benignū
erga te illum senties, & obtempera peccatorum venia, te, proculdubio,
fortunabit.

d Vt Dei potentia & fortitudo intra æ-
quitas terminos contineatur; homini ve-
ro robur frequenter iniurium sit; quādā
vltia ad mores. vers. 3. nu. 2. 3.

Neque verò est quòd despondeas animum; nam si pure sancteq-
vixisti, vt tu de te ipso testaris, restituet te Deus in foelicitatē pristi-
nam, longeque maiorem: b chara enim ille habet, quæ omnis maculæ
expertia sunt, vt quæ suo cultui consecrata videantur; at maculata
& polluta execratur: si igitur mundis manibus, intentaque oratione
illius fores pulsaueris summo manè: quamuis ille ad res tuas dormi-
re videatur, tuis excitatus clamoribus consurget, atque votis & po-
stulatis minimè difficilis annuet; nulla enim in illo exaudiendi mo-
ra: at mira in te obliuio & inertia deprecandi; * Neque verò te so-
lum, sed familiam vniuersam, si piè & sanctè instructa tuis monitis
fuerit, bonis omnibus cumulabit.

e Vt nomina omnipotentis, & Sadaï af-
ferant id, quod ad supremi, & integerr-
mi Iudicis absolutionem requiritur; &
v Iudici, ne incorruptus sit, frequenter
obscuro. v. 3. nu. 3. nu. 4.

Verū enim verò non potest iustus assiduis calamitatibus oppri-
mi: quare non multò post harum ærumnarum ingens lucrum, mul-
toque affluentiore foelicitatis cumulum pristina fortuna tandē
reportabis. Sed ne leuiter hæc a medici arbitreris; omni sane memo-
ria atque experientia sæculorum confirmare potero. Nam si priora
secula, atque ea quæ gesta in illis sunt, repetamus, manifesta suppli-
cij impiorum, & incolumitatis foelicitatisque iustorum argumenta
plurima suppeditabunt. Antiquissimos igitur annales consule, &
quæ prioris sæculi homines, multa experientia comprobata nobis
tradiderunt; atque eorum ad quæstionem istam responsiones, qui
nos etate atque sapientia præceperunt, reuolue, & repete. Non est
enim nostræ tantum memoriæ atque sapientiæ adhibenda fides,
quorum est vita breuissima, experimentumque aut valde tenue, aut
non

f Vt sit ingens impiorum supplicium di-
mitti, & proijci a Deo, & quid ea locu-
tione adferatur, diligenter exponitur. v.
4. nu. 1.

g Vt peccatum sit peccatoris tortor, qui
illius manus tradatur dignè plectendus
cum alijs huc spectantibus observantur.
v. 4. nu. 4. 5.

h De vi & significatione sanctitatis
quædam ad Scripturarum intelligentiā
v. 6. nu. 3.

i Vt Deus non solū occurrat nostris pre-
cibus, sed preoccupet etiam nostra vota:
& quæ sit orationis efficacia, oportu-
na consideratio. v. 6. nu. 4.

l Vt iusti in fine tandem floreat, vtili-
ter observantur. vers. 7. nu. 1.

m Traditiones sacras hinc astrui; &
quædam alia aduersus nostri temporis
Hæreticos ind. cantur. v. 8. 3. 4.

non frequenter repetitum, neque confirmatum. Cum enim non valde consenuerimus, oportet nos multa ignorare, de quibus multis nulla experimenta collegisse: verè enim nihil est quod viximus; quod vero superest, non aliter quam umbra dilabetur & euanesceat. Ab alijs igitur eandem doctrinam doceberis, quam a me audisti: deproment enim ex cordis sui penetralibus, in quibus multa præclara, atque verissima diuinarum rerum dogmata recondita habent, quæ tuæ dubitationi faciant satis.

Sed ut ex ijs, quæ ante oculos habemus, opportuna quoque exempla desumamus, quis non videat omnem impiorum foelicitatem herbis palustribus simillimam esse, quibus circumfluente, perpetuoque humore opus est, ut virere possint: Sunt enim valde infirmæ, atque nullo negotio exarescunt. Eiusmodi profecto sunt scirpus, iuncus, papyrus, canices: breui enim cum crescant, & in humenti vliginoloque solo foelicitè exurgant, foliaque & ramos expandant; huiusmodi tamen tenuissima herba florescentes adhuc, & procreantes, multaque foliorum tenerissima germina procreantes, nullo fructu maturescunt, leuibus tantum floribus ad vanissimam speciem & gloriam oblati, ante omnes alias herbas arescunt, & ad pecorum opportunum pabulum conuelluntur. Non aliter sanè quorum vita, operaque sunt Dei beneuolentia atque misericordia destituta, oportet tandem, tanquam sine humore herbam arescere, perire, conuelli, radicitus extirpari. Verum enim vero humanarum rerum florens status, sine pietatis studio diutius permanere non potest. Impiorum igitur post breuissimam foelicitatem florens, herbescentisque viriditas, miserrimo exitu concludetur. Iustorum verò pietas, atque institutum, instar perennis arboris, nunquam exarescet; imò fructus vberissimos atque suauissimos quotannis proferet. Neque mirum; nam illa est impiorum consuetudo, viuendique institutum, ut diuinam legem neque accipiant, neque curent, sed planè percontemnant, nullamque supremi numinis, supremique iudicij potestatem, prouidentiamque agnoscant. * Igitur qui in fortuna omnino fallaci, vanissimoque rerum splendore spem lucri, vberisque fructus collocant, spe sua miserè cadent; & quæ illos aliquando recreabat & sustentabat, iam tandem displicebit vehementer, ut quæ non spes fuerit, sed q̄ vecordia, stultitia, reique vanissimæ mutabilitas & inconstantia. Præ sua igitur insania commota nausea pristinarum voluptatum, secum ipse litigabit atque rixabitur impius, commouebitur mente, doloreque ingenti dissecabitur: inuixus enim est rei omnino fragili, nihilò constantiori, vtiliorive quam araneæ tela, quæ curiosè & subtiliter summaque, ut videtur, arte & industria fabricata est; nulla præterea vtilitate aut vsu, quam ad muscas sordidissimas captandas.

Cum autem improbi sine ullo pietatis fundamento domos suas, ingentesque moles superbissimarum cogitationum erigere conentur, quibus se inclusos munitosque aduersus omnium aduersitatum impetus constituent, miseri se delusos agnoscent. Nam ruinosam illorum domus neque pondus aliud, neque se ipsam, multis licet fulcris adhibitis, sustinere poterit. Non erunt igitur impiorum familiarum rationesve in tuto: ruent enim, & comprimuntur ruente domo, atque Deo inania omnia machinamenta desiciente & expugnante.

Sed mirum quàm sit longè felicior iustorum conditio, sunt enim velut arbor; quæ cum ante ætatem humore abundet, tum postquam æstiuus Sol in illam incumbit, non solum non flauescit neque exarescit, imò potius tunc uiret potissimum, nouaque germina & stolones profert. Non est enim sylvestris, palustrisue planta; sed hortensis, quæ in terra benè occata & culta ramos longè lateque expandit, & flores, fructusque profert. Quod si contingat in aspero aliquo, saxo seu loco constitutam esse, mirificè saxa ipsa findit, ut radices altissimas nec non crassissimas agat; atque adeò in medio silicum uiuere, uirereque poterit. Si uerò accedat agricola, ut illam euellat, minimè obediet; quod altis firmissimisque radicibus defixa sit. Cum amputabitur, omni ramorum frondiumque honore & gloria detonsa, quasi collectis viribus, multo ampliores opes, & vberiore comam ducet à falce & ferro; multoque lætiùs frondebit, & fructificabit. / Impij verò (ut ad illam, quam semel adduxi, opportunam comparisonem redeam) uelut iuncus tantisper uirere in suo natio palustrisque solo uidentur; at cum primùm æstiuus Sol illorum vertici imminet, vniuersamque tellurem exiccat; perurit sanè omnem illorum foelicitatem; atque radices, quæ nihil iam humoris exugere possunt, ipsis saxis duriores densioresque efficit; atque ipsas etiam radicum fibras arefacit; ita ut nullum inutiles exitioque plantæ uestigium relinquatur. Sic sol palustribus, inutilibusque plantis illudit; sic ille festiuus, & lætus nunc quasdam procreat, nunc quasdam extinguit. Sic sanè creaturæ omnes impios ludibrio habent.

Hinc perspicere poteris, o Iob, Deum non abuti potestate sua, ad simplicem, integrumque virum confringendum: non aspernari, neque fastidire probos atque perfectos; nullum amicitie fœdus cum impro-

10

Et ipsi docebunt te; loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.

11

Nūquid virere potest scirpus absque humore? aut crescere carectum sine aqua.

13

Sic viæ omnium, qui obliuiscuntur Deum:

* & spes hypocritæ peribit.

14

Non ei placebit vecordia sua. Et sicut tela araneorum fiducia eius.

15

Innitetur super domū suā, & non stabit: fulciet eam, & non confurget.

16

Humectus videtur antequam veniat Sol & in ortu suo germē eius egredietur. Super aceruū petrarum radices eius densabuntur, & inter lapides cōmorabitur.

18

Si absorbuerit eū de loco suo, negabit eum & dicet, Non noui te.

19

Hæc est enim lætitia viæ eius, ut rursus de terra alij germinetur.

20

Deus non proijciet simplicem: nec porriget manum malignis.

Dei scirpo & carecto paulo accuratior
disputatio ex sacris, & profanis, & de
papyro multa. vers. 12. nu. 2. 3.

De iuncorum, & Papyri floribus peculiaribus
quædam & ad rem opportuna. vers. 12. nu. 2. 3.

De iuncorum, & Papyri floribus peculiaribus
quædam & ad rem opportuna. vers. 12. nu. 2. 3.

Quæ sit Dei obliuio, & quorum sit proprium Dei obliuisci, quæ sit obliuio Dei afferat, ad mores obseruatur. vers. 12. nu. 3.

Quæ sit huius vecordie & stultitie ratio, & ut cum inconstantia coniuncta sit, et in diuites quædret, a notatur. vers. 14. nu. 2. 3.

Ut hæc omnes similitudines ad iustum referri debeant; quæ est prima ex Hebræo interpretanda ratio, dilucidè proponitur. vers. 16. nu. 1. 2. 3. 4. 5.

Ut hæc translationes in impio quadrent, quæ est secunda Græcorum expositionis ratio, cum alijs ad morum doctrinam explicatur. nu. 6. 7. 8.

De hac locutione Porrigendi manum; ut Deus sic sustentet impium, ut im-

pietati illius minime fauent, uilia qua-
dam explicantur ad Scriptura intelli-
gentiam, & ad morum doctrinam. vers.
20. num. 2. 3.

u. Vi hic indicatur uictoria iusti con-
clamatio ex Habaco, & Græco ornatur.
vers. 21. num. 3.

improbis sancire; nulla munera accipere; nullam illis opem con-
ferre, facultatemque, ut illos audaciores, fortioresque reddat ad per-
petranda scelera: quod ex te ipso discere poteris, cuius muneribus
Deus optimus dignatus non est, & quas tibi concesserat facultates,
ut qui ad impietatem illas conuertebas, uniuersas ademerit.

Sicigitur agit cum mortalibus Deus, ut sicut impijs interitum,
ita probis, maleque factorum poenitentibus summam foelicitatem,
verissimumque animi gaudium afferat; quem prouidentiae tenorem
tum erga alios, tum erga te seruabit æquissimus iudex: * euadesque

tandem victor, atque exultabundus. canes triumphum, irri-
dereque tuos hostes poteris: cum te spectante, impios
omnes tuos protector Deus debellauerit. Te igitur
in pristinam foelicitatem restituto pudefient, qui

nunc in tuis ærumnis exultant: atque suæ
improbis non aliam, quam igno-
miniae, & confusione mercen-
dem referent: neque solum

ex tua foelicitate
sed ex sua
quoque domus, familia, liberorum, faculta-
tumque omnium atque uniuersarum

cogitationum euerfione
& interitu turpiter
verecunda-
buntur.

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

† † †

21
Donec impleatur risu os
tuum. * & labia tua iubilo.

22
Qui oderunt te, induentur
confusione: & tabernacu-
lum impiorum non subsi-
stet.

CAPVT NONVM.

Argumentum capitis.

Ut se ab obiectis purget Iob; respondet cum Diuina iustitia, sapientia, potentia bene consentire, quod innocentem arumnis exerceat; à se verò minime Deum iudicem laceffum, coram quo nemo possit de sua iustitia gloriari.

I. Et respondens Iob ait.

II. Verè scio, quòd ita sit, & quòd non iustificatur homo compositus Deo.

1 Iob respondet ad formam disputantium.

2 Verè, iurandi particula. Veritas pro fide dictorum. Amen quoque iurandi formula, & quid significet.

3 Ex bona conscientia, fiducia consistendi ante Dei tribunal. Particula (cum) quid valeat. Coram aliquo esse, forense, & iudicium. Non quidquid peccator faciat, peccatum esse.

Respondet sanè Iob sapienter, atque ex legibus disputantium. Nam videtur repetere argumentationem Baldad, & maiorem illius propositionem concedere. Chryl. [Quantum verba præ se ferunt philosophiam?]

Verè. Assueratio quædam est rei sibi bene exploratæ. Olympiod. existimat, iureiurando, confirmare, id sibi dogma certum & constitutum esse. Et quidem ea iuramenti forma videtur quoque Abraham vltus Genes. 20. Verè soror mea est. Esse autem iuramentum indicatur. Ps. 88. Sicut iurasti David in veritate tua, id est; per veritatem tuam, quod est quasi per fidem suam iurare. Nam his locis verè, aut veritas est à radice (Aman,) quod est fidelè esse, stabilem, veracem, constantem in dictis, atque promissis: vnde Amen, quod perinde valet, ac, ita esto, firmum, fixum, immutabile: & ita etiam Amen, est aliquando iuramenti forma, per me feci; à se de quoniam foy; yo os empanno mi palabra. Ergo Iob iuramento confirmat, ne cogitasse quidem de criminando diuinam iustitiam, aut de sua ineptè coram Deo iactanda. Quòd si illud aduerbium refundatur etiam in rem sibi exploratam, sentius erit, Verè ita esse, id est indubitatum, firmum, constans de Diuina iustitia & prouidentia dogma. Sed obseruandum quidem Iobum utpote sapienter atque sanctioris iuris amicis, multò verius atq; ardentius diuinam iustitiam, atq; æquitatem tueri, multò èt elegantius atq; vberius describere.

Quod non iustificetur homo compositus Deo. Eleganter notauit Olymp. nunquam Iobo displicuisse, aut formidini fuisse diuinum iudicium, cum scriptum sit [Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.] At temeraria, & corrupta hominum iudicia declinauit, à quibus ad Deum in hoc capite prouocat. Sed quoniam similis sententia prolata est ab Eliphaz, cap. 4. [Numquid homo Dei comparatione iustificabitur? inde petenda est expositio. Hic tantum notandum est discrimen; nam cap. 4. homo Dei comparatione iustificatus, est propriè, præ Deo, aut plusquam Deus: at hoc loco homo compositus Deo, est in Hebræo, homo cum Deo, aut iuxta Deum, aut contra, vel aduersus Deum; hæc enim omnia cadunt in præpositionem, ghim. Sed hoc non obstat, quin vtriusq; loci possit esse eadem sententia: quare sicut in illo, ita & hic potest significari quasi quædam litis contestatio Deo facta ab homine aut homini apud Deum: quare illud cum Deo vel ante Deum, erit aliquid forense, & iudiciale, sicut & Elidræ, c. 9. [Ecce coram te sumus in delicto nostro: non enim stare potest coram te super hoc, id est; non potest tibi homo respondere, neq; conturgere in tuo iudicio, non iustus, innocensve apparere; non alacer, aut spe bona erectus expectare tuam sententiam neque iudicium. Est autem pulchra antithesis, homo, Enos, miser, ærumnosissimus, compositus Deo, El, forti, iudici æquissimo, atq; potentissimo. Agnoscit ergo suam imbecillitatem, atq; diuini numinis maiestatem supplex reueretur. Illud autem quod Greg. quasi reflexa quadam interpretatione addit, argutum est potius, quàm solidum, sed omnino pium & vtile. Quisquis, inquit, se auctori bonorum comparat. bono se, quod acceperat, priuat, ea ipsa ratione, qua quis se cõponit cum Deo, iustus esse desinit, quauis

iustus fuerit: sicut de humili dicere solemus, cum se quis humilem esse agnoscit, humilis esse desinit. In huiusmodi autem locis delirant, atque nugantur hæretici, quidquid homo peccator faciat, peccatum esse: quos quidem ex Scripturis falsitatis reuincere planè possemus, sed id opus illis relinquimus, qui in scribendarum controuersiarum, atque disputationum aduersus illos bello, assidui sunt.

III. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille.

1 Quid propriè contendere. Quæ ratio nominis Ierobaal. Illustratus locus Iudicium.

2 Deus non tenetur respondere homini: Homo verò ad Dei interrogata obmutescit.

3 De numeris unitate, & millenario. Dextra & sinistra in computatione per digitos. Nonaginta nouem in parabola de oue perditâ, quid. Explicati Salomon, Paulus; commendatus Nebrissenfis.

Contendere. Sept. Iudicare cum eo, rixari, iurgare, litigare, hæc omnia significat verbum Rob: ex qua radice illustratur locus Iudic. 6. vbi Gedeon vocatus est; Ierobaal, quasi litigans contra Baal. Nam hanc huius nominis imponendi causam reddidit Ioas pater illius: [Et dixerunt ad Ioas: Produc filium tuum huc, ut moriatur. Quibus ille respondit: Numquid vltiores estis Baal? (Sept. Numquid vos nunc iudicium facitis pro Baal) ut pugnetis pro eo? qui aduersarius est eius (Septuag. quicunque iudicium fecerit ei) moriatur antequam lux crastina veniat. Si Deus est vindicet se (Sept. Iudicium faciat sibi) de eo qui suffodit aram eius. Ex illo die vocatus est Gedeon, Ierobaal, eò quod dixisset Ioas, vltiscatur se.] Sept. iudicet in eum) de eo Baal. Vertitur etiam sæpè iudicare, id est, litem intendere, aut se in iudicio tueri, aut alteri in iudicio contradicere. Vnde id Isa. 45. * Vt qui contradicit factori suo, id est, qui litigat, aut contendit cum factore suo. Est autem eiusmodi iurgium, & tractatio litis, qualis inter ligatores esse solet verbis, atque clamoribus, argumentis, obiectionibus, & responsionibus. Hinc igitur perspicitur potest, cuiusmodi sit hæc contentio, de qua Iobus loquitur, videlicet rationibus, obiectionibus, responsionibus, argumentationibus, cum Deo agere. Quare sequenti sententia exponitur.

Non poterit ei respondere vnum pro mille. August. non ad interrogata, & responsa, sed ad homines refert, vnum, & mille; na legit, [Non respondebunt ei vnus de mille:] sed frequentissima est expositio de ipsis interrogationibus, atq; responsionibus. Rursus Polychron. duplicem interpretationem indicat: primam, ut actio respondendi tribuatur Deo, Vilem (inquit) [hominum conditionem iudex contemnet; nec vni verbo de mille respondebit.] Sic quoque Vatab. [Tanti non est homo, ut eum Deus sua responsione dignetur.] Quare illud; Non poterit, idem erit quod, nolet: vel per responsionem verborum, Poterit non respondere. Poterit sanè pro libito vel nihil omnino respondere vel respondere vnum pro mille. id est, vnico verbo omnibus meis querimonijs satisfacere. Sed secunda frequentior, germanior atq; expressa à Latino interprete, nã cum in Hebr. tantum sit, Non respondebit ei, quod tã Deo, quàm homini tribui poterat; ut ad hominem tantum referretur, dixit, Non poterit respondere: nam, rogatus homo in iudicio diuino, hæsitabit, æstuabit, obmutescet; respondere, aut contradicere obiectis, & se tueri atque defendere minime poterit. Rẽ hanc sæpè repetet Iob, si repente interroget, quis respondebit ei? Et iterum; [Quantus sum ego ut respondeam ei?]

Quod vero ad hos numeros attinet, D. Tho. argutè nimium excogitauit inter vnum & mille nullam esse determinatam proportionem, quod millenarius numerus pro infinito sumatur: itaque significari, nulla numeri specie aut mensura exprimi posse; quantum diuina iustitia humanam excedat. Sed sensus planus; etiam si numeri determinati accipiantur; Ex infinita sibi obiectorum multitudine vix minimè parti satisfaciet homo.

Et quidẽ, ut peculiare aliquid de his numeris dicamus est peculiaris quædã inter vnum & mille compositio. Nam in antiqua illa numerandi per digitos consuetudine à Græc. obleruata, ita sibi manus dextera atq; sinistra respondebant,

Quid contendere.

LXX.

יוב
Iud. 6. 32.
* El que tomola demã da de Dios cõtra Baal.

LXX.

* Salis vofrosal pleyto y tomays la demãda por Baal.

LXX.

* El que anda à pleyto con el, anochezca y no amanezca.

LXX.

Isa. 45. 9.
* Mal pleyto tiene, el q anda à pleyto con su haxedor.

2

August.
Polychron.
Vatab.

Frequentior expositio.
Homo in iudicio diuino obmutescens
Iob. 9. 12. cõ 14.

3

D. Thom.
Peculiaris inter vnum, & mille compositio.
Rationum rãdi per digitos.

Chrysol.

Olymp.
Verè, iurandi formula.
Genes. 20. 5
Ps. 88. 50
Veritas pro fide.

אמן
Amen iuramenti forma.

Iobus de diuinis melius loquutus, quàm sui amici.

Olymp.
Iob ex bona conscientia, prouocat ad Dei tribunal.
Ioan. 3. 21.
Iob 4. 17.
Particula, cum quid valeat.

dy
1. Esd. 9. 16
Coram aliquo esse, ad forum, & iudicium pertinere.
Antithesis.

Gregor.

Beda.

Luc. 15. 4.

Parabola o-

uis perdisit

quid signif-

cat.

Prov. 3. 16.

Iunonal.

Heb. 10. 31.

Antonius

Nebrissensis

commenda-

tus.

Hieronymo

Ambrosio

Plin.

Apule.

Cicer.

Valer. lib.

37.

banz, ut læua cōplicato digito auriculari vnū designaret, at verò dextera, replicatis in se pollice & indice, millena riū numerū indicaret: quamvis Beda in suo tractatu de indigatione, Omnino, ait, eodem gestu mille in dextera quemadmodum vnum in læua notari. Illud verò magis receptū est, centum in dextera inflexo digito minimo, sicut vnū in læua significari. Vnde est id non omnino præmissum ab Ecclesię Patrib. ouiculā illā, quæ sola aberauerat, cū ad caulās, in quib. nonaginta nouē erant, sublatam in humeros bonus pastor retulit, à sinistra, in qua vnitas est, translata esse ad dexteram, in qua centenarius numerus est; quē numerū vnica illa ouis cū nonaginta nouem complet. In dextera autem semper maiores, & millenarij quidem numeri sedem habebant; quare aptissimē ad hanc supputandi rationē dictū sit de Sapientia: [Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ, & gloria.] Nam cū sapientia sui amatorib. bona ēt temporalia, diuitias, & honorem in magna copia conferre soleat, videlicet tot ac tanta, vt oēs sinistra manus numeros cōpleant; à primo vsq. ad nonaginta nouē; sed tñ illud centuplum, aut potius multa millia immortalitatis beatę in dextera manu computat, vt dici possit.

Sua iam dextera computat annos.

Quid si hanc quoq. numerorū, & numerandi per manus scientiam Paulus indicat, cū ait: Horrendū est incidere in manus Dei viuentis? Nam si Deus nos ad rationes, & supputationes, & [villicationis rationem reddendam] vocet, atque in suis manibus vnū & mille designet, & in dextera mille accepta beneficia reponat, in sinistra verò ne vnum quidem a nobis redditum inuenire possit, quā se uero & horrifico iudicio nobiscum aget, &c. Illud ēt inter vnum & mille, finitimū est, quod a Chaldeis obseruatum traditur, totam supputandi rationem ita per lineas quasdam expressisse, vt situ tantū atq. apicibus distinctę numerorum varietatem indicarent; ita ut iacens virgula sinistro apice surrecto vnitatem ostenderet; atq. eadem inuerso dextrorsum apice, mille designaret; hac videlicet ratione (1. 1000.) Habet igitur vnū, & mille peculiarem affinitatem. Ita nihil est in sacro sermone, q̃ arcanam reconditamq. sapientiam non contineat. Sed de his numeris, numerandiq. rationib. præclare disputauit, non de humanioribus tantū, sed de quorūdā etiam sacrorum locorū interpretatione benemeritus Beticus noster Nebrissensis, non in suo illo tractatu de numeris; sed in apologia ad 50. Sacra Scriptura locos non vulgariter enarratos; cap. 15. ex Hieronymo, Ambrosio; tum etiam ex prophanis, Plinio, Apuleio, Cicerone. Valerianus quoque lib. 3. 7. ex Irenæo, & Beda.

I V. Sapiens corde est, & fortis robore; quis restitit ei, & pacem habuit?

- 1 Pro Deo semper pugnare equitatem, & fortitudinem.
- 2 Sextus casus quid significare soleat. Geminatio eiusdem vocis, & significationis.
- 3 Quid propriè fortitudo hac; ad omnia attributa se extendit, explicat Zacharias, & David. Quid propriè resistere: quid indurare in sacro sermone. Illustratus Moyses.
- 5 Quid pacem habere, aut in pace. Consilio cum Deo nemini benecedit.

A Deo semper stat equitas, & potentia.

* Por fuerat, d. porra-son, si pre a Dios le sobran.

Sextus casus quid indicet in nomine substantiuo. Geminatio eiusdem vocis.

Exo. 15. 16.

Eius, quod dixerat, videlicet, non contendendum cum Deo, aut illi non respondendum, reddit rationem; quod incredibilis sit temeritas, velle congregi cū Deo potentissimo. Robore, atque sapientia. Vel, vt lateat similitudo quædam; Sicut non potest homo præualere cōtra Deum, si viribus pugnet; ita profectō si ratione atq. argumentandi & respondendi contentione; cū ille non minūs sapiens sit, quam fortis: homo verò nō maiori sapientia, quā virtute & robore.

Sapiens Corde. Cum sextū casum nominis alicuius substantiuū adiectiuo alicui adiungit Scriptura, perpetui cuiusdam epitheti vim habet. Tum etiam cum vtrūque nomen eiusdem ferè significationis est, excellentiam quandam, & superlationem in ea significatione afferunt, nou secūs, atque cū vox eadem geminatur. Sapientia igitur & cor idē ferè significant; idem quoque fortitudo, & robur; quare significabitur immentia quædam Dei sapientia atque potentia, id est, sapientissimus, atq. fortissimus est;

sicut Exod. 15. dicitur Dextera tua Domine magnificata est in fortitudine; Hebraicè; Domine, magnifice in fortitudine, vel amplissime in virtute, id est, potentissime, atq; fortissime. Hæc autem diuinæ sapientiæ, & fortitudinis contestatio non tam affertur a Iobo, vt afferatur Deus integerrimus iudex, cui neque sapientia ad iudicandum, neque fortitudo ad exequendum desit; sed vt ostendatur, quocumque contentione genere longè superior homine; vt Psal. 63. dictum est: [Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus, id est, omni ratione & congressu inferior erit homo, Deus autem superior.]

Fortis robore. Non solum quod ad potentiam attinet, sed quod ad omnium Dei attributorum magnitudinem quādam atq; efficacitatem, potest hæc fortitudo accipi; Nam vox originalis ad vim & energiam aliarum etiam rerum referri solet, vnde dicuntur Zach. 63. Equi varij, & fortes; quod ferè Hebræi omnes ad colorem referunt; vertunt enim pro fortes, Rubri aut, rufi. Quāuis enim alios rufos commemorasset, sed nunc in ea fortitudine vim coloris addidit non subrufi, sed rufi valde (de color m. fuerit y encendido.) Non raro etiam dicitur de corde, & de sapientia; nam etiam sapientiæ, atque prouidentia sua inest vis, & robur; vt dicitur Prou. 24. [Vir sapiens fortis est, & vir doctus, robustus; quia cum dispositione initur bellum.] Sicut igitur diuina potentia plena est iustitia, atq; sapientia; ita etiam iustitia atq; sapientia plena est fortitudo: valet namq. Deus his omnibus; propterea q. Psal. 65. dicitur Dei fortitudo multiplex; In multitudine virtutis tuæ: non solum quod Dei virtus sit omnibus gradibus, omnibusq. numeris perfecta; sed quod in eo videatur esse immentus quidam cumulus omnis generis fortitudinis. Quapropter Psal. 28. iubemus soli Deo afferre gloriam, & honorem iuxta Hebr. Gloriam & fortitudinem, id est; Gloriam fortitudinis. Quare sicut Dei sapientia ēt in insipientia, & stulticia relucet (nam quod stultum est Dei, sapientius est hominibus) & propterea illius sapientia, infinita est; ita illius fortitudo, quæ in imbecillitate ēt refidet, nam quod infirmum est Dei, fortius est hominibus; omnes omnis generis fortitudinis numeros habet.

Quis restitit ei. Septuag. propriè ex Hebr. Quis durus (pertinax, rebellis) fuit ei? verbum (Kasab) indurare, aut obdurescere significat; quod vel ad uerba aspera uel duras, uel ad ingenium difficile & pernicax; uel ad animi obstinationem & pernicaciam solet referri. Singulorū exempla sūt. 2. Reg. 29. Durius responderūt uiri Iuda. Deut. 31. Ego scio contentione suam, & ceruicem tuam durissimam. Exod. 7. Ego indurabo cor Pharaonis Ergo quoniam his modis omnibus potest quis Deo resistere, aut proaciter aduersus illū obloquendo, aut illius iustia contēdendo, aut apertè & obstinatè bellum illius uoluntati, & cōsilijs indicendo, interpres clarè reddidit; Quis restitit ei?

Et pacem habuit. Plerique Latini; Nemo pertinax gloriari potest, quod post consecutam de Deo uictoriam pace potitus fuerit. Alij; Nemo cum Deo contendens sic illum assidua pugna fatigauit, ut pacem accipiat ultro à Deo oblatam. Septuag. Quis permansit. Symmach. Quis perstitit. Nemo qui aduersus Deum obduruit, tulit impunè; Nemo perstitit incolumis. Ergo pacem habere, est benè & feliciter cedere alicui bellum; euadere ex prælio uictorem, & sui, suarumq. rerum compotem. Sic qui ex bello saluus & incolumis euadit, dicitur in pace manere, uel reuerti. Iudic. 8. Ios. 10. 4. Reg. 22. Hinc uideas eum, qui æmulatur in malignantibus, & zelat super iniquos pacem peccatorum uidens, iuberi, ut intelligat in nouissimis eorum; nam nemo tandem in pace manet. Quod igitur ipse Iob loquitur, non ex obstinata mente, sed ex ueritate & diuinæ iustitiæ fiducia proficiscitur.

V. Qui transtulit montes, & nescierunt hi, quos subuertit in furore suo.

- 1 Montes pro montium incolis, aut pro superbis. prima expositio. Illustratus Isaias.
- 2 Secunda expositio. Quod in suo loco non inuenitur, perisse creditur. Montium generatio & corruptio ab alijs assignata.
- 3 Tertia expositio. incerta montium translationes.
- 4 An diluuiū montes aliqui explanati, uel ex proprijs sedibus conuulsi.
- 5 Montes transferri in tempestatibus, quomodo intelligendum.

6 Quo-

6 Quomodo accipienda sint montium translationes; videlicet potentialiter; saepe in sacris.

7 Transfere in Hebr. quid.

Mōtes qui.

Philip.

Beda.

Isai. 41. 15

2. Cor. 10. 5

Chaldaei.

Montes pro

mōtium in-

colis.

D. Thom.

Caiet.

Psal. 36. 36.

Quod in suo loco non inuenitur; per vñse creditur.

Qua ratione destruantur montes.

Carthus.

Mat. 21. 21.

Eccl. 17. 10

Astunica.

An in dilu-

uio montes

explanati.

Montium

translationes,

duo si-

gnificare.

Terramotus,

& fulmina

absumpti

montes.

Psal. 96. 5.

2. Pet. 3.

10. & 10.

Psal. 103. 32

Psal. 143. 5.

Eccl. 43. 17

Nicetas.

Nunc diuinam potentiam cum mirabili sapientia coniunctam amplissima oratione describit. Montes videlicet moles maximae, atque firmissimae, adeoque materia apuissima, in qua suas vires exerceat diuina potentia. Sed in primo litterae sensu, superbos aut daemones, aut homines Philip. & Beda intelligunt; quae montium viurpatione frequentissima est in sacro sermone. Isa. 41. Ego posui te quasi plaustrum triturans, triturabis montes, & comminues, & colles quasi puluerem pones, ventilabis eos & ventus eos tollet. Licet enim allusio fiat ad arces & munitiones, quae in montibus edificari solent, tamen tyranni & superbiorum hostium vires & munimenta significatur; atque huiusmodi montium; & collium significationis ratio indicari videtur. 2. Cor. 10. Destruentes omnem altitudinem, extolentem se aduersus scientiam Dei. Cum hoc facit Chaldaei, qui per montes accipit Reges habitantes in montibus. Sed tamen, quia quae sequuntur ad res ipsas inanitates, & naturales pertinent, in quibus mirabilis cernitur auctoris naturae potestas, atque maiestas, effici omnino videtur ut haec etiam pars de ipsis terrae montibus accipi debeat.

Sed in hoc ipso dissensio etiam est: nam D. Thom. & Caietanus interpretantur, montes transferri, destrui, & aboleri; illud enim quod in suo loco non inuenitur, perijisse creditur, sicut dictum est. [Quia siui eum & non est inuentus locus eius. Aiunt vero montes naturaliter destrui, quia cum sint natura sua generabiles, & corruptibiles, sicut additione partium generantur, & crescunt, ita detractione minuuntur, & corrumpuntur. Sed non video, quare ratione sit huic physicae speculationi nunc locus; licet enim insensibilem aliquam accretionem, aut detractionem capere illa ratione montes possint, quamuis etiam aboleri potuissent, sed tamen diuina potentia in tam longa, & segui montium extenuatione non se praebet valde mirabilem, neque cunctis visendam; cum nemo ferre sit, qui eam rem videat, ac ne mente percipiat quidem.]

Aliter Dionys. Carthus. intelligit sermonem esse de miraculosis montium translationibus ex suis in alias sedes, in punitionem hominum impiorum. Sicut apud Mart. Dicitur monti, tolle, & iacta te in mare. Sed neque hic miraculum congruit cum alijs sequentibus naturae operibus; Denique aliquando ex loco in locum montes transtulisse, diuinari tantum, aut dici potest, probari non potest. Nam neque Apostolos id fecisse unquam constat, ut Chrysost. ait: quamuis maiora horum fecerint, cum mortuos suscitauerint; licet ut idem Chrysost. ait, alij post Apostolos id praestiterint, vide Euseb. lib. 7. cap. 25.

Sed praeterea Didacus Astunica de diluuiio intelligendum censet, quo altissimi montes obruti sunt, & impetu aestuantium fluctuum conuulsi ex proprijs sedibus, & alio translati; aut propter magnas terrae agitationes alios montes explanatos, aliosque denuo altissimos esse factos: sed rem omnino incertam nobis narrat. Quare cum in diluuiio multa alia certiora, atque manifestiora diuinæ potentiae argumenta conspecta fuerint, quam ea montium occulta penitus atque demersa translatio & abolitio, & non nisi paucissimis hominibus, qui aliam terrae faciem vidissent cognita, à Iobo proferenda non esset, ad diuinæ potentiae commendationem.

Ego duo significari hac montium translatione existimo. Primum, diuinam potentiam sui specimen praebere in excitandis tempestatibus, iaciendis fulminibus, efficiendis terrae motibus: tunc. n. aut hiscente terra, aut vi fulminis vñr montes transferri, id est; vel absorberi, aboleri, perire, vel conflagrare, & in fumum abire, & euanescere: quare rōne accidisse Sodomae, & vniuersae illi regioni credi potest: quod forte hic locus spectat. Sicut et extremi iudicii ignis describitur Psal. 96. [Montes sicut cera fluxerunt à facie Dñi: & simili ratione Petrus dixit: Elementa calore soluenda. fulminibus quoque terrae motum, & montium fumigationem adiungit Psal. 103. Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit (igne caelesti, aut iaculato fulmine) montes, & fumigant. Atque hoc ipsum confirmari potest ex similibus sententijs, Psal. 143. Tange montes, & fumigabunt: & Eccles. 43. in descriptione tempestatis. In conspectu eius commorabuntur montes, &c. Sic existimat Catenae auctor hanc montium exterminationem esse idem cum illo:

Qui tangit montes, & in fumum euanescent; videtur lectione Symma. Qui sum mouet montes, nec apparere eos facit.

Aut secundo quidem potest esse horum verborum sensus quasi potentialis: Tanta est diuinæ potentiae efficacia, ut possit montes transferre. Nam de huiusmodi et parata, cum opus esset, virtute, est id: [Si habueritis fidem, dicetis monti huic, tolle iacta te in mare:] & quasi exposita aliqua conditione loquitur Psal. 45. [Non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris,] id est; Etiam si mundi facies vniuersa inuertatur, nullam animis nostris commotionem accipiemus, & Psal. 17. [Apparuerunt fontes aquarum, & reuelata sunt fundamenta orbis terrarum, fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt quoniam iratus est eis:] id est; tanta exitit vis diuinæ irae pro Dauide aduersus hostes defendendo, ut videretur orbem inuerrere, & omnia miscere; ut, si opus esset, omnia inuerreret & misceret, ut hostes fortissimos. Montium instar concuteret, transferret, & diceret; qui potest montes transferre, potuit quoque hostes potentissimos prosternere.

Neque vero ex originali voce transferendi possumus quidquam aliud elicere; nam (Gharhak,) transferre, & conuelleret est infra c. 14. lapis transfertur de loco suo. & Isa. 28. Auulsos ab vberibus. Vnde et de loci mutatione dicitur Gen. 12. [inde transgrediens ad Montem.] R. Mardochei. transferens inde. Complutens. & euulsi inde ad Montem. Nos diceremus, (a rancō de alio) Fortē inde ducta ratione quod fixa tentoria oporteret remoueri, cum alio transferrebantur: Igitur translatio haec Montium, est conuulsio, eradictio abolitio quaedam; at quia eadem vox, quasi per contrarium intellectum significat etiam roborari; permanere, inueterascere quasi in aliquo loco; & quia quod antiquatur & lenescit prope interitum est, Sept. dixerunt. [Qui in vetustatem perducit Montes.] Sed, ut bene ait Catenae auctor, dilucidē interpretatus est Olymp. [qui aufert montes, & à conspectu remouet eos.]

VI. Qui commouet terram de loco suo, & columnae eius concutiuntur.

1 Sententia qua asserit terram perpetuo moueri, parum tuta.

2 Hoc loco asseri potius terra stabilitatem. Quid commoueri in Heb. 40. & quibus alijs vocabulis verbi soleat.

3 Qua dicantur terra columna. Montes ita dici, aliorum expositio.

4 Columna terra ipsa terra firmitas: explicatus David.

5 Deus dicitur irasci inanimatis & quando. Impiorum obliuio Dei, atque suorum scelerum in suis ipsis supplicijs.

Didacus Astunica existimat hunc locum illustrari posse ex sententia Pythagoricorum, existimantium terram moueri natura sua, tum et hinc eandem sententiam confirmari, quod nullus reperitur in scriptura locus, qui tam aperte dicat terram non moueri, quam hic moueri dicit: addere etiam (si libet) posset, translationem illam montium cum hoc terrae circulari motu congruere; nam valde mirabile esset, ut Montium gibbositatibus onusta terra tam celeriter circumageretur. Sed ut de hac sententia nos nihil nunc amplius dicamus, quam planè falsam esse (alij certè deliram, nugatoriam, temerariam, & in fide periculosam dicunt; atque ex Orco antiquorum illorum Philosophorum à Copernico, & Galileo Calcagnino reuocatam, potius ad ingenij specimen quoddam, quam ad Philosophiae atque astrologiae bonum & utilitatem aliquam) certè aduersus illam fusè disputauimus, cum libros Aristot. de coelo & mundo enarraremus, atque de coeli motu ageremus. Et eleganter quidem rationibus ex philosophia, & astrologia petitis illius falsitatem ostendit noster Christophorus Clavius in suis comm. ad cap. 1. Sphaerae.

Ergo nunc satis fuerit firmis rationibus efficere, cum hoc loco non posse illam sententiam consentire. Primum quod potius terrae immobilitatem asserat, & tantum illum terrae motum, quo solet trepidare terra, intelligat: nam columnae terrae, proculdubio, firmam quandam stabilitatem significant, ut statim dicemus.

Praeterea commotio haec à Deo irato, & potentiae atque vindictae de suis hostibus manifestum specimen praebente, fieri solet; praesertim cum saeuam aliquam tempestatē ipse concitat; quae omnia aliena sunt ab illo quotidiano & imperceptibili motu circulari terrae, si quis esset, et cum serena omnia sunt, & mitem atque iucundam faciem rerum natura induit. Tandem

6 Montium

translatio,

omni poten-

tia diuine

argumenti.

Diuina po-

tentia vñ.

Mat. 7. 20

& 21. 21

Luc. 17. 16.

Psal. 45. 3.

Piorum tran-

quilas in

medijs tem-

pestatibus.

Psal. 17. 16.

vers. 8.

7 Transfere

qd in Heb.

pru

Inf. c. 14. 18

Isai. 28. 9.

Genes. 12. 8

R. Mardoc.

Complutens.

LXX.

1 Astunica

Pythagori-

corum opi-

nio de ter-

ramotu.

Terram mo-

ueri perpe-

tuo, parum

tuta snā.

Copernic in

suis reuolu-

tionibus.

Calcagn. pe-

culiari hac

de re opu-

sculo.

P. Clavius

in cap. 1.

Sphaer.

2 Hinc confir-

mari terra

stabilitatē.

177
Terre com-
motio, ad
tremorē aut
metum.
Deut. 2. 2.
Deut. 28.
65.
Joel. 2. 1.
Isai. 14. 3.
2. Reg. 21.
8.
Prou. 30.
21.
Iere. 51. 29.
Deus mira-
bilis in ter-
ramotibus.
Ps. 103. 32
Vir. Aen. 9
Eccl. 16. 18
Tonitrua,
Dei voces
horrificæ.
Psal. 28. 4.

3
Auguſt.
D. Thom.
Quid cali-
columnæ.
Montes co-
lumnæ ap-
pellantur.
Montanus.
Job 26. 11.

4
Geminior
significatio
columnarū
terre.
Ps. 103. 5.
Hieron.
Phil. p.
Symmach.

5
LXX.

Impiorum
in suis sup-
plicij, Dei
& suorum
scelerum
oblitio.
Isa. 42. 25.

Tandem & ipsa cōmotionis vox rē totam planē confir-
mar; nā verbū, Ragaz, nullū naturalē metū affert, sed cō-
motionē quandā ex metu, ira, aut alio animi affectu & p-
turbatione, qualis est trepidatio, aut tremor: vt planē hęc
terræ cōmotio, ad tremorē referenda sit. Nā ab illa radice
dē Deut. 2. In morē parturientiū contremiscā; & Deut.
28. Dabit tibi Dñs cor pauidum, id est; cōmotū timidū;
dicas, tremens, aut tremulū; & Joel. 2. cōturbētur oēs ha-
bitatores terræ; atq; eiusmodi cōmotio, quæ trāquillitati
& paci opponitur. Isa. 14. Cūm requiem dederit tibi Dñs
à labore tuo, & cōcussione (cōmotione, trepidatione) tua.
Tribuitur ēt sēpē montibus aut terræ. 2. Reg. 22. funda-
menta montiū concussa sunt. Et Prou. 30. Per tria mouet
terra. Et Ier. 51. Cōmouebitur terra, & cōturbabit. Ergo
terrāmotibus, & cōmotione terrę præpotentem, mirabi-
lēq; suam maiestatem ostendit Deus, qui tantā terrę mo-
lē, tantosq; montes videatur de sua sede conuellerē. Vel,
vt significetur reuerentia quādā creaturarū omniū erga
supremā creatoris sui maiestātē exhibita, iuxta id Ps. 103.
respicit terrā, & fecit eā tremere; atq; nutu ēt tremefecit
Olympū, & vel solis minacibus oculis findit atq; labefa-
ctat fortissimas rupes: sic ēt Eccles. 16. [Cēlū & cēli celo-
rū, abyssus, vniuersa terra, & quæ in eis sūt, in conspectu
illius cōmouebūtur, mōtes simul & colles, & fundamēta
terræ; & cūm conspexerit illa Deus, tremore concutient.]
Ad similitē rationē, terrificā tonitrua dicūtur esse Dei vo-
ces magnificæ atq; potentes, territantis mortales Ps. 28.

Et columnæ eius cōcutiuntur; propriē, tremūt, treme-
fiunt, obstupefiunt, formidāt. Sept. quatuntur. Aug. mou-
entur. D. Thom. per columnas, quibus ædificia constant
(quā vī minū congruere) vel montes, qui sunt terræ im-
positi velut erectæ columnæ; dñr. n. in originali columnę,
à stando, quod erectæ consistant, & stantes erectum ædi-
ficiū sustineant: placuit etiam hæc columnarum terrę
pro montibus vsurpatio quibusdam in arcano sermone.
Sed mirum; nam licet quidem montes altissimi, in quos
cœlestis supernorum orbium moles inclinata recumbere
videtur, columnæ cēli dicantur: infra Job 26. tamen colū-
næ terræ non possunt supernæ terrę partes, montes vide-
licet, appellari; nam illi non sustinent terram, sed sustinē-
tur. Nisi eiusmodi columnas fingas esse, quæ nihil susti-
neant, sed ad honorem, tantūm, & speciem erectæ sint.

Ergo terræ columnæ infimas terræ partes significant,
quæ reliquam terrā molē impositam sustinent, quæ sunt,
veluti fundamenta & fulcra terræ, quæ Ps. 103. dicuntur,
terræ stabilitas; fundasti terram supra stabilitatem suam.
Hieron. ex Hebræo super basim suam: & similiter Aquila,
vt refert Basil. Ergo doctē Philip dixit; terræ colūnas
esse suam ipsam stabilitatem, quæ in terrāmotu concuti-
tur & contremiscit. Symmach. illum Psalmi locum legit;
super sedem eius: & Theodoret. explicat hoc nihil aliud
esse, quam permanentiam quandam, vt non moueatur.

Et nescierunt hi, quos subuertit: si quis ad montes hæc
ignorationem referat, vt videntur indicare Septuag. tri-
buetur ignorātia rebus inanimatis, cūm ita subuertatur,
ac si nescierint, id est, subito, inopinātō, nihil tale homi-
nibus suspicantibus de illorum subuersione, imō potius
securis de illorum stabilitate. Et licet addatur, in furore
tuo, non ideo non poterit mōtibus conuenire; nāq; Deus
ostēdit se iratum mundo, & huiusmodi rebus inanimatis
in tempestatibus concitandis; vt dē Psal. 17. fundamenta
montium conturbata sunt, qm̄ iratus est eis: & Ps. 28. ne-
moribus atq; syluis irascitur; confringens Cedros, reue-
lans condensa, concutiens desertum, instar Rhinocerotis
indomitæ feritatis animalis. Sed frequentissimus sēsus est,
vt hæc pars referatur ad ipsos hoīes habitatores montiū,
qui in illa montium euersione subito perierint, nihil tale
prius diuinantes; aut qui peccatorum suorum, diuinæq;
iustitiæ oblitī, tantam rerum mutationem Deo vindici
malorū non tribuerint; vt consonet cū illo Isai. 42. [Effu-
dit super eum indignationem furoris sui, & combussit eū
in circuitu, & non cognouit, & succendit eum, & non in-
tellexit.] Nam mirum est, impios tantis ærumnis lacer-
atos, & diuina ira acriter in illos, atq; sua scelera exarde-
scente, neq; verō scelerum vindicem Deum cognouisse.

VII. Qui præcipit Soli, & non oritur; & stel-
las claudit quasi sub signaculo.

Quid oriri in Hebræo: vt in tempestate videatur sol non oriri;
aliorum expositiones non omnes probant.

2. Quid sit stellas claudi, Metaph. ducta ab epistola signata.

3. Vt cœlum liber quidam sit: stellas characteres, & signa; tum
etiam insignia, & arma diuine potentie: Illustratur Isaias
& Salomon.

Olymp. iudicat non ad factū, sed ad Dei potentiam
referri, qui, si, velit, possit vicissitudinū ortus, & oc-
casus tollere, atq; soli præcipere, vt in certa quadā regio-
ne cōmoretur, nec exoriat, astra ēt obscurare, vt mini-
mē luceant. Pleriq; alij ad rem ipsam referunt, quæ in re-
bus naturalibus eueniat. Albertus ad solem stantem tē-
pore Iosue; sed valdē præposterē. Philippus, & Caietan.
ad quotidianam diernū & nocturnū vicissitudinē; sed ali-
quantō frigidius, & præter significationem verbi oriēdi,
quod in originali propriē significat matutinū lucis or-
tum. Quare incongruē diceretur; Cum Sol occumbit; nō
oriri; atq; tunc se Deum mirabilem præbere, cūm præci-
pit occidenti soli, vt non oriat, id est, vt occidat. Alij
ad eclipsim; sed cōmodius alij ad triduanas Aegyptiorū
tenebras, quæ tunc in recenti hominum memoria, & ad-
miracione essent; sed omnium tamen commodissimē alij
Latini cū Chaldaeo ad eas tenebras referunt, quas efficit
sæua aliquas tēpestas & atrox nubiū, quæ interdū oriē-
tem solem obscurāt, atq; noctū lucentes stellas, quasi in-
clusas asseruant. Et sanē hunc sensum exposcit lenis to-
tius huius orationis decursus: sic videas Act. 27. hoc ipsū
notari in ingenti illa Pauli tempestate. [Nec sole, nec sy-
deribus apparentibus, per plures dies, & tempestate nō
exigua imminenti.] Et Ezech. 32. vidē supra c. 3. vbi cūm
ortui sui diei, & nocti tempestatem imprecatur, diurnas,
nocturnasq; tenebras aduocat. Rectē autem ab interpre-
te dictum est: Qui præcipit; cūm in Hebræo & Sept. ha-
beat, Qui dixit. Nam illud est, dicere cum potestate
quadam imperandi, vt alias diximus.

Et stellas claudit sub signaculo. Hebræus apud Caietanū
vertendū putat, pro stellis signauit, quasi in fauorē stella-
rū Deus cōtineat claritatē Solis in altero hæmispherio,
apposita terra, tanquā sigillo, vt lucere noctū non possit.
Sed cōmunis Latinorū & Græcorum interpretatio hoc
refert ad ipsas stellas, quæ non aliter, atq; Sol densissimis
nubibus, atq; tenebris obductæ, & clausæ videntur, cum
non videntur, & sub signaculo inclusæ, & claudēte Deo,
aperire nemo possit. Sept. [Contra sydera signacula po-
nit.] Est n. illa sigillatio, quasi prohibitio quadam a con-
sueti lucendi officio, vt latius explicabimus infra c. 37.
cūm ait in de scribenda etiam hyemali quadā tempestate
In manu omniū hominū signat, id est; manus hominum
quasi sigillo claudit, & abscondit. Hinc autē quidam vitū-
tur elicere metaphoram deductam ab epistola, quæ cūm
clauditur, & sigillo munitur, nemini licet illā legere, aut
aperire. Cum quo congruere pōt, quod stellæ; & omnia
cœli lumina, veluti characteres quidā, efficiant librū, in
quo legēda, & visenda proponatur supremi creatoris ma-
iestas atq; sapientia. In quem librum respicere iubemur,
cū ab Isaiā dicitur: [Leuate in excelsū oculos vestros, &
videte, quis creauit hæc, qui educit in numero militiam
eorū, & oēs ex nomine vocat, præ multitudinem fortitudi-
nis, & roboris, virtutisq; eius, neq; vnum reliquum fuit.]
Hinc. Deus librū claudit quasi sub signaculo tenebrarū.
Nā ad tenebras quoq; illud pertinet: [Tabescet oīs mili-
tia cœlorū, & cōplicabuntur sicut liber, cœli.] Sed Sigil-
li quidē nomen, atq; ratio, nō solū librū aut epistolas re-
spicere nos iubet, cum ēt Deut. 32. dicantur: [Signata in
Theauris; & infra: Signasti quasi in sacculo delicta mea.
& Cant. 4. Fons signatus. & 8. Signaculū super cor, & su-
per brachiū.] Ergo stellas claudere sub signaculo, erit po-
tius velut Theaurū diligenter claudere, & quasi sue po-
tentie & maiestatis sigillo & armis appressis munire, ita
vt qui an supernæ tēpestatis, & obducti atriq; cœli con-
spectū oculos attollat, agnoscat statim insignia diuinæ
potentie, quib; signatū cælū est, & clausa reconditaq; lu-
mina. Et si ludere licet, in ipsis signaculis; & signi vocib; et
latinis significationib; illa profecto signa, quæ erunt in
Sole, & Luna, & stellis, erunt signacula quādā, sub quib;
illorū splendor continebitur, & abscondetur: [Luna n.
tunc non dabit lumen suum, & Sol obscurabitur.] Pōt ēt
significari tempestatē aliqua, neq; leuis neq; brevis: sed ue-
hementior atq; diuturnior; nam quod signatur, non nisi
certo tēpis spacio decurso aperiri oportet, sicut Dan. c. 8.
dictū est: Tu ergo visionē signa, qā post multos dies erit.

VIII. Qui

Olymp.

Albertus.
Philipp.
Caietan.

177

Commodis-
sima exposi-
tio Latine
cum Chal-
daeo.

Act. 27. 20.
Ezech. 32.
v. 7. & 8.
Job. cap. 3.
LXX.

708

2

Caietan.

Cōmunior
Latini oram,
& Græcorū
expositio.
LXX.
Job. 37. 7.

Metaphora
ducta ab epi-
stola signa-
ta.

3
Cœlestia la-
mina, quasi
characteres
librariis
Isa. 40. 26.

Signaculū
tenebrę.
Isa. 34. 4.

Deut. 32.
34.
Job. 14. 17.
Cant. 4. 12.
Cant. 8. 6.

Signaculū
stellarum,
quasi arma
& insignia
diuinę potē-
tiæ.

Luc. 21. 25.
Mat. 24. 29

Dan. 8. 26.

VIII. Qui extendit cœlos solus, & graditur super fluctus maris.

- 1 Calum pro aere, pro nubibus nunquam; explicati David & Isaias.
- 2 Qua sit calorum extensio. Quid firmamentum in Gen.
- 3 Cur aer pellis, & tabernaculum dicatur: & ut imperator Deus inde aduersus mortales dimicet.
- 4 Gradi, incedere, calcare habitus est praeliantis, aut triumphantis; explicatus Moyses de stella ex Iacob.
- 5 Quadam Christi miracula prædicta hoc loco.

Calum pro aere.

Calū, nunquam pro nubibus.

Psal. 17. 14 & 28. 3.

Gen. 7. 11.

Psal. 103. 2.

Isa. 40. 22.

& 42. 5. &

44. 24. &

25. 18. Zach.

char. 12. 1.

2

Creator iure imperat

creaturis.

Qua sit calorum extensio.

Auguſt. de

Gen. ad lit.

lib. 2. ca. 9.

Gen. 1. 6. 8.

3

Aere, Deus

ut tentorio

caſtreſi uti

tar.

Mich. 1. 5.

Deus dimi

caturus, di

citur egre

di è calu.

Isa. 26. 11.

Pſal. 17. 10.

Stare, pu

gnantis ha

bitus.

Act. 7. 55.

56.

Greg.

Act. 9. 7.

Diuina ira

turbo, et p-

cella dicit.

Qui extendit calos. Quoniam [cæli] nomine nō semper cælestes orbes, sed frequenter quoque aërea regio significatur, videri alicui posset hoc loco [cælum] pertinere ad nubilum aërem; aut potius ad nubes ipsas fusas, & expansas toto aëre; ut hac ratione tota hæc descriptio tempestatum coherentior esse possit. Quod ego libentissimè amplecterer, si vnquam inuenissem [cæli] nomine nubes significatas in Scriptura. Quod enim dicitur Deus, [de cælo intonare; aut, cælum] pluere; aut cataraçtæ cæli aperiri; hoc quidem non ad nubes, sed ad aërem pertinet, siue nubilus ille, siue serenus sit; is enim, [cælum] est; illæ verò non [cælum], sed nubes [cæli]. Tum etiam quia hæc [cæli, aut cælorum] nam in originali semper est plurale nomen [extensio] sæpè vsurpatur in sacris, ubi nulla tempestatum, aut obduçarum nubium mentio fit, Ps. 103. [Extendens] creans, conferuansq; extensum [cælum sicut pellem], i. sicut pellicem tentorium; aut cortinam tabernaculi. Is. 40. [Qui extendit velut nihilum] idest, velut nebulam, aut rem vanissimam, singulari quadam leuitate perpolitam [cælos, & expandit eos sicut tabernaculum ad habitandum:] non aliter cap. 42. 44. 45. Zach. 12. & similibus alijs locis.

Ergo hoc dupliciter intelligi posse videtur; primò, ut causam sententiæ præcedentis nunc reddat, quare possit [soli præcipere, & stellas claudere;] quia videlicet ipse sit Dominus, & creator cæli, qui illud longè, latèq; patens, atque expansum efficit; quæ cælestium orbium expansio, est explicatio quædam, & quasi diductio in orbem; non verò complanatio, & directio: & ita nihil obest sphericæ cælestium orbium figuræ hæc extensio, quæ possit etiam conuenire rei rotundæ, qualis [vter est], ut Augustinus explicat lib. 2. de Genesi ad literam, cap. 9.

Vel secundò intelligi poterit, ut consentiat cum illo Gen. 1. [Fiat firmamentum in medio aquarum, vocauitq; Deus firmamentum cælum,] idest; in medio totius huius puræ, & liquidæ regionis, quæ supra terram est: propriè ex Hebræo; [Fiat expansio, aut extensio,] firma, durabilis, quæ quamuis mollissima sit, & tactui cedens, perpetuam tamen firmitatem habeat. Hunc doctores existimant esse aërem circumquaque fusum; qui sensus rectè ad tempestatum describendæ continuationem facere potest.

Obseruandum igitur est, Deum [extendisse hanc cælestem,] aëreamque regionem, sicut [pellem,] tabernaculumve, idest, sicut tentorium militare. Nam potentissimus dux, atque Imperator Deus illam sibi supernam stationem delegit per commodam ad figendum tentoria, ducendum, producendumq; exercitum, confligendumq; cum hoste; in cælo enim, ubi summa pax est, perpetuæque tranquillitas, neq; audiri classicum, neque bellicus tumultus potest. Igitur cum bellum gerendum est; [Egreditur Deus de loco suo, & descendit, ut calcet super excelsa terræ, & ut visitet iniquitatem habitatorum terræ contra eum.] Egreditur igitur è cælo figit in aëre sedem, atque explicat tentorium, videlicet, densas, atrasq; nubes. Nam [inclinauit cælos, & descendit, & caligo sub pedibus eius, & posuit tenebras latibulum suum, in circuitu eius tabernaculum eius, tenebrosa aqua in nubibus aeris.] Igitur cum in cælo sedeat triumphator filius Dei ad patris dexteram, cum pro suis aduersus hostes dimicet, in cæli voragine quasi ruptura quadam, aut in aëre [stantem] illum videt Stephanus, qui pugnantis habitus est, ut obseruat Gregor & suos quidem hostes latet, quamuis suis se amicis conspiciendum præbeat. Propterea conflicturus etiam cum Paulo [neminem] quidem [vidente, vocem tantum audiente,] de aëre fulgurat, atq; tonat, prosterntq; hostem. Hinc diuina ira, atque vindicta, turbinis & procellæ nomine significatur Io. Pineda in Iob.

Nahum 1. [Dominus in tempestate, & turbine viæ eius, & nebulæ puluis pedum eius;] & Ier. 30. [Ecce turbo Domini furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conuiescet.] Atque ipse Deus infra cap. 38 [Thesauros niuis, & grandinis] idest, armamentaria publica, ubi armorum, machinarum, tormentorum ingens apparatus fit, & ut ille dixit.

[Quidquid habent telorum armamentaria cæli, parata] sibi esse [in tempus hostis] affirmat, ipse verò confictus, atque ea tormentorum explosio ex aëre in terram describitur Sap. 5. atque huius rei nonnihil attigimus superius, ubi sagittas Dei fulmina esse diximus. Merito igitur militia cælestis per aera discurrens, pacem mortalibus, quibus imminent ex ipso aëre bella, precantur; interim cælorum [gloriam,] triumphosque latissimos [in excelsis] prædicant, [laudantque Deum] exercituum.

Et graditur super fluctus maris. Supremam numinis in mare dominationem, quam ille exercet, vel sedandis, vel concitandis fluctibus explicat. Sed ut quadret cum his, quæ diximus de Deo irato, tempestatesq; ciente, notandum est, verbum [gradiendi,] quod hoc loco est (Darac) aliquando esse Ducis, aut Imperatoris præliantis, aut debellantis, & superantis hostes: quod aliquando Latinus interpres reddit, [calcare aut conculcare,] quasi iure belli subijcere sibi aut longè, latèq; populabundum vagari, victoris instar, & in aliquem locum ingredi in potestatem iam redactū. Nos diceremus, *Correr la tierra y entrar por fuerca de armas.* Nam huiusmodi ingressus, bellicus est & Deut. 11. ad milites, & iure belli in terram promissam ingressuros dicitur; [Omnis locus, quæ calcauerit pes vester, vester erit.] Et illa victoriæ sunt iudic. 5. [Conculca anima mea robustos. Michea 1. Calcabit Dominus super excelsa terræ, & Iudic. 9. Vastantes vineas, vvasque calcantes.] Quare illud Num. 24. [Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth,] in originali habetur ab hac radice, [* Incedet, siue ambulabit, aut calcabit stella ex Iacob: qui incedendi & gradiendi] habitus statim exponitur, adiuncta victoriæ & triumpho. Ergo Deus instar potentissimi Imperatoris omnia sibi subijcientis, maris etiam superbiam proculcat, & comprimit tumentes fluctus, aut pro arbitrio suo ita mare moderatur, aut cum vult, concitet & extollat. Quare sicut cum per aera graditur, volitat, nubes cogit, & turbines efficit; ita etiam maris tempestates, & fluctus videntur esse puluis pedum eius, dum [graditur super fluctus maris.]

Sed non est omnino prætereundum, pleraque ex his a Græcis per allegoriam de Christo seruatore accipi; præsertim illud de obscurato sole tempore passionis à Didym. in Catena, & Athan. in dialogo de Trinitate contra Maced. Hoc verò de incessu super mare, ad id refertur, cum ad apostolicam nauem accedebat, ab Olympiod. eodemque Achanas. atque eliciunt Verbi omnipotentiam; cum quo lectio, quam Augustin. habet, mirificè conuenit, [Ambulat super mare, tanquam super terram.]

IX. Qui facit Arcturum, & Oriona & Hyadas, & interiora Austri.

- 1 Qua constellatio Arcturus sit; & qua dicatur in Hebr. & Græco.
- 2 Arcturus tempestates concitat. Qua dicatur vis maior à Plinio, & qua vis diuina ab Vlpiano.
- 3 Quis Orion in Hebræo, & unde nomen habeat in Græco. Nouember dictus ab inconstantia.
- 4 Hyades qua constellatio; nimboſa sunt: an eadem qua Vergilia.
- 5 Qua dicantur interiora austri: auster pro vento.

Qui facit Arcturum. Similis omnino locus Amos 5. [Qui facit Arcturum & Orionem, & conuertentem in manè tenebras, & diem in noctem mutantem; qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen eius.] Atque D. Tho. cum alijs Latinis significari existimat Dei potentiam ex creatione harum stellarum, & per Synecdochen reliquas stellas & astra: quod etiam indicauit Olymp. scribens, [Cum insigniora appellauit, complexus est reliqua, ac si diceret, Omnem cæli ornatum distinxit.]

Sed ut cohærens sit oratio, hoc etiam pertinere ad amplifica-

Nah. 1. 3.

Ier. 30. 22.

Iob 38. 22.

Iuu. sat. 13.

Vide c. 6.

ver. 4 nu. 2

Luc. 2. 13.

4

Gradi, ali-

quando est

præliantis.

377

Deuter. 11.

24.

Cōculcare

præliantis, &

vincētis est

Iud. 5. 21.

Mich. 1. 3.

Iudic. 9. 27

Nu. 24. 17.

Pagnin.

Regia.

Tygar.

* una estrel

la correrà

la tierra, y

se apodera-

trà della.

5

Prædicta

hoc loco

Christi mi

racula.

Didymus.

Athanas.

Olymp.

Athan.

August.

I

Amos 5. 8.

D. Thom.

Synecdoch.

Olympiod.

X

plifica-

שש
שש

Arcturus q
constellatio

L X X.

R. Mard.

Arcturus te

pestates effi

cit.

Pli. lib. 2. c.

39. & lib.

18. c. 28.

Vis maior

qua dicitur

a Plinio.

Caius. l. 25

§ 5. D. loca

ti

Θεοσέβεια

Vis diuina

in tepesta

tibus q di

catur.

Vlp. l. 24. §

2. D. de dā.

infect.

Plant. in

Rudente.

Horat. 2.

Car. Ode 1.

3

לח

כסל

Iob. 38. 31.

Opiv.

November

unde dica

tur in He

brao.

4

Hyades q

constellatio.

כימה

Vergilia,

aut Sucula

qua.

Hyades nō

bosa.

Plin. lib. 2.

c. 39.

Cal. li. 16.

cap. 26. 29.

cap. 6.

Cicer. li. 2.

de nat. deo.

5

Interiora

austri, qua.

Olympod.

Polus arcti

cus, & an

arcticus.

plificationem tempestatis videtur; nam his syderibus, aut exurgentibus, aut vires suas cum alijs syderibus contemperantibus, exurgunt venti rapidissimi, atq; saeuissimæ coguntur tempestates. Hic enim Arcturus est (ghas) à radice (ghus) quod est [congregare,] quasi dicas, [Congregatio.] Dicunt enim esse congregationem stellarum, constellationem illam, videlicet, quam Vrsam, aut Plaustrum Latini dicunt, Septuag. [Pleia des;] Alij, Vergilias; alij vnicam tantum esse stellam volunt Rab. Mardochoi ait esse Caudam arietis. Alij aliam stellam post Caudam maioris Vrsæ. Sed ferè semper [Arcturus] redditur. Hic autem tempestates efficit grauissimas, vt testatur Plin. lib. 2. cap. 39. [Arcturi, inquit, Sydus non fermè sine procellosa grandine emergit;] & lib. 18. cap. 28. [Duo, inquit, genera esse cęlestis iniuriæ meminisse debemus; vnum, quod tempestates vocamus, in quibus grandine, procellas, cęteraq; similia intelligimus: quæ cum acciderint, Vis maior appellatur hæc ab horridis syderibus erunt, vt sapius diximus, veluti Arcturo, Orione, Hædis;] atque non est leuiter prætereundum id, quod ait, Tempestates fieri à [maiori vi;] vim enim maiorem [Caius ait a Græci vocari Theosebia, idest, eam, quæ consilio humano neque prouideri, neque vitari potest: & est animaduersione Dei in homines, cuius vitandæ ipse, facultatem ademit, velut fulgura, grandines: atque eadem hæc [vis diuina] dicitur, quia scilicet, nō ab hominibus, sed admirabili quadam Dei potentia infertur. Atque sic Vlpianus aliquando loquitur. [Ita, inquit, eum teneri, si ædificij vitio id acciderit, non si violentia ventorum, vel aliqua ratione, quæ vim habet diuinam: quod enim tam firmum ædificium est, vt fluminis, aut maris aut terræ motus vim sustinere potest? Arcturi igitur vis maior] est, atque etiam [diuina;] Deus enim, [est qui facit Arcturum:] quare diuina etiam videtur vis tempestatis. Hanc etiam cieri ab [Arcturo] eleganter scripsit Plaut.

Arcturus signum sum omnium quædam acerrimum,
Vehemens sum exorients, occidens vehementior.

Et Lyricus;

Desiderantem quod satis est, neque

Tumultuosum sollicitat mare,

Nec sanus Arcturi cadentis

Impetus, aut orientis Hædi.

Et Oriona. Orion in originali dicitur Cecil, à radice, Cæsal, quod est inconstantem esse, varium, mutabilem; quod aliquando quidam stultitiæ gradus est, vt supra diximus. Et quamuis Vulgatus interpres Iob 38. hanc ipsam vocē verterit, [Arcturum;] multò tamen commodius hoc loco distinxit, vocauitque, Oriona, à verbo Græco Orino, quod est turbo, & concito; quod mare ac terras tempestatibus perturbet, concitetque. Quare etiam ab originali verbo appellatur mensis nonus *Casseu*, idest Nouember; quod eo semper Orion appareat, sitq; magna cæli inconstantia, & intemperies. Inde tristis, ac nimbosus Orion, nautisq; infestus, prædicatur à poetis. Est autem constellatio in signo Tauri, vel Geminorum: alij in Cancro constituunt.

Et Hyadas. Hoc tertio loco Septuag. [Arcturum] habent: magna, videlicet, est in asserendis nominibus proprijs obscuritas, & incertitudo. Hebraicè habetur *Cimach*, quam Hebraizantes dicunt esse constellationem constantem septem stellis, pertinentem ad Plaustrum. Alij dicunt esse Vergilias, quæ sunt ante genua Tauri, vel in capite. Alij Suculas, vel Hædos appellant; Græcè, *Hyades*, dicuntur à pluuiâ, quoniam ortu, occasuq; suo pluuias, largosq; imbres concitant, vt auctor est Plinius lib. 2. c. 39. ait enim esse [Sucularum nomen pluuium:] & cap. 26. lib. 18. [nimbosum.] Illarum peculiaria nomina vide in Rhodigino lib. 16. cap. 16. & lib. 29. cap. 6. & Ciceronem 2. de natura Deorum. Inde etiam à poetis Nimbosa, Tristes, Inferenæ appellatæ sunt.

Et interiora austri. Et præterea (inquit) circa polum antarcticum, mirabiles alias stellas, aut sydera; quæ vocat [interiora,] aut penetralia, quoniam habitantibus sub polo arctico illa occultantur. In quem sensum ex Hebræo refert Olymp. huiusmodi lectionem, [Et omnia astra circumdantia notum, aut, austrum.] Est autem ad polum antarcticum ab arctico via per medium austrum; quare nobis polus antarcticus, australis dicitur. Sed alij non tam propter stellas, quàm propter occultas virtutes stellarum, aut cæli australis, vnde venti, & tempestates cogebantur, diciputant [interiora austri,] quasi ex occulta aliqua virtute partium australium tempestates & venti immittantur.

Quare [austrum] non tam pro cæli plaga, quàm pro vento australi sumpsit Olymp. atque ait ex [austro,] notove ceteros ventos significari: & penetralia, seu Thesauros ventorum esse recessus, aut promptuaria, quæ dicunt Septuag. quorum nobis rationes perspectæ non sint: quod multò melius rei propositæ quadrat, & confirmari potest ex illo cap. 37. [Ab interioribus egrediatur tempestas, & ab Arcturo frigus;] quo loco [promptuaria] etiam habent Septuag. Austrum autem nimbosum esse, atque vel efficere, vel augere torrentes largis imbribus, non obscurè colligitur ex Psal. 125. [Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro.]

X. Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus.

1 Meteora hoc loco indicari.

2 Varia Dei ventis & abeuntis rationes, & interpretationes; & vt ad natura opera referri possit.

3 An debeat hic locus exponi de incertitudine gratiæ.

4 Verosimillima expositio. Deum esse spiritum inuisibilem. Oportuit gratiam nostram incertam nobis esse.

Quæ possent dici de diuinæ potentie magnitudine, hac vnica veluti clausula comprehendit. Septuag. his tribus diuinorum operum appositis quartum addunt, gloriosa; atque hæc dici existimat Polych. propter ea, quæ in alijs meteoris mirabilia sunt, vt niuis ortus, grandinis impetus, tonitruum sonitus, fulminum iactus, & eiusmodi alia. Sed verior est commentarius Chrysost. asserentis hæc dici à Iob propter ea, quæ à sensu remota sunt, neq; oculorum, aut sensuum iudicio inuestigari, discerniue queunt; Reliqua petenda sunt ex cap. 5. versic. 9. vbi singulas huius sententiæ particulas explanauimus.

XI. Si venerit ad me, non videbo eum; si abierit, non intelligam.

Non est vna omnium interpretatio huius diuini accessus, atque recessus. Nam quidam existimant Iobum versari adhuc in naturæ mirabilibus enumerandis; nam auctor naturæ in nobis est; [Vt in quo viuimus, mouemur, & sumus,] & tamen illum non sentimus. Multa etiam fiunt diuina virtute ante oculos nostros; multa quoque fieri desinunt, quorum supremum auctorem Deum, vel opus inchoantem, vel ab opere cessantem neque obseruamus, neque agnoscimus. Indicat hunc sensum Olym. [Quemadmodum, inquit, sit in omnibus, extra omnia, ac supra omnia, sciri non potest.] Secundò etiam indicatur ab Olympod. vt accedens & veniens ad nos Deus, iratus sit; recedens, & abiens, lenis, atque benignus, aut è contra. [Nec lenem, inquit, eum, neque iratum cõtemplari possum, licet me supergrediatur, & transgrediatur, vt planè non animaduertam.] Hæc enim est lectio Septuag. [Si transgressus me fuerit, non videbo; si præterierit me, neq; sic noui.] Quanquam hæc lectio potest longè alium sensum habere, videlicet, aut illum primum, quod præteriens veniensque ad nos, sit multa ante oculos nostros efficiens, & neq; illa cognoscamus, neque suum auctorem, quem oporteret per sua opera cognoscere, atque suspicere: aut, quod multa supra nostrum captum transgressus operetur, quæ assequi non valeamus. Atque ita sententiæ præcedenti hæc annectatur tâquam illius subiecta ratio. Hunc sensum indicat peculiaris Augustini lectio, quæ est huiusmodi; [Si transgressus me fuerit, non videbo; si altior fuerit, aut celeritate perstrinxerit me eum non agnoscam.] Philippus presbyter ait, [Deum venire] miserentis esse; affligentis verò, aut punientis, occultare se, aut discedere. D. Thomas ad beneficia præstita, aut denegata refert; horum enim omnium causa ignorata est hominibus, videlicet, quare aut beneficia quædam conferantur, aut denegentur à Deo; quare immittantur ærumnæ, atque tum corporis tum animi ægritudines.

Est alia etiam recentior expositio huius loci, Iob loquutum esse de incertitudine suæ gratiæ; licet enim se vbique innocentem asserat, & nullius sibi criminis conscius, sed tamen in hoc se non iustificat, quod nullam de sua sanctitate, & gratia fidei certitudinem habeat.

Cui

Auster, pro
vento au-
strali.
Olymp.

Iob 37. 9.

L X X.

Pf. 125. 4.

L X X.

Polychr.

Meteora in

dicari hoc

loco.

Chrysost.

2

Deū venire

aut abire,

de natura

operibus.

Act. 17. 28.

Olymp.

L X X.

August.

Venire De-

um, mise-

rentis esse.

Philip.

D. Thom.

3

An hoc lo-

co asseratur

à Iob nostra

gratiæ incer-

tutudo.

Greg. 16. 9. Cui expositioni licet Gregorius faueat, tamen quod non tradatur ab omnibus, neq; a pluribus quidem, imò a paucissimis interpretibus, & Patribus Ecclesiæ, quia quidem, & valde verosimilis, sed non omnino certa interpretatio, præsentisve loci sententia est.

4 Sed ut alijs hanc quoque addamus, certè cum Iob per-
flet in confirmatione diuinæ sapientiæ, atque potentiæ, cum qua non nisi impudenter, & temerè mortalis congregari vellet, nunc fortè inde confirmat, quod Deus simplicissimus spiritus sit, & inuisibilis corporeis oculis, quod neque nos adorantem, & aggredientem, * cum venit, neque cum abire discedentem à nobis, referentemq; pedem sentire possimus; quare neque illius ictus, vulneraq; vitare, neque vlla ratione illum lædere possumus: quæ est inuicti cuiusdam hostis descriptio, quam imitatur Paul. Ephes. 6. cum ait, [colluctationem nobis esse aduersus spirituales nequitias, aduersus rectores tenebrarum, in cœlestibus.] Cum igitur illos minimè videamus, illi in tenebris existētes perspicacissimi sunt, & loco opportunissimo ad vulnus infligendum nos impetunt. Huc etiam illud facere potest, stultum esse cum Deo velle contendere, quem nescias quando amicè & beneuolè, aut verò quando ferio, atque seuerè tecum agat; quod summæ sapientiæ in Deo est; ut eius rei ignoratio, numquam non in officio continere nō debeat. Iudicis quoque sapientissimi est, ut ita veniat perquisiturus fontem, & criminis cognitionem indagaturus, ut nemo illum aut sentiat, aut videat, neq; admoneri possit reus, ut sibi consulat, aut se ratione aliqua ad rationem reddendam comparet: quod non est alienum ab illa [veniendi] significatione; est enim illa [veniendi] actio, aut amico, aut iudici, aut iudici communis.

XII. Si repentè interroget, quis respondit ei? vel quis dicere potest, cur ita facis?

- 1 Interrogare quid in Hebræo. *Varia Hebraizantium lectiones*
- 2 Eruditio & diligentia Latini interpretis. *Reverti pro respondere. Rapina pro interrogatione subita: explicatus Salom.*
- 3 Respondere, verbum forense. *Non respondentis liti æstimatur ut conuictio: explicata Sapientia, & Mat haus.*
- 4 Pœnitentia facti facultatem respondendi affert. *Expl. Lucas.*
- 5 Deus supremus iudex à quo non est prouocatio. *Silentium ad sustinentiam debiti supplicij.*

LXX. *Interrogare quid in Hebræo.*
אחא
Pro. 23. 28. R. Mard. R. Mos. Tygur. Tharg. August. Nicetas.
אחא
Tygur. Isid. Clar. Pagnin. & Regia, & Caset. Vatabl.
2
Vulgati in-credibilis solertia, & Hebraica lingua peritia.
Reverti pro respondere. Pron. 8. 11.
1 *Si remouerit, quis restituet? in Hebr. Si rapuerit:] nā Cathaph, dicunt significare, rapere, abducere, diripere mo- re latronum: & ita Latinus noster nomen inde deductum vertit raptorem, aut [latronem. Prouerb. 23. Insidiatur in via, quasi latro.] Sed illum peculiarem modum huic voci tribuit R. Mardochei, quod significet [velocitatem rapinae, & R. Moyses, rapere repentè. Tygur. raptim auferre.] Thargum rapinam hanc ad mortem retulit, [Si rapuerit hominem in mundo:] idque clarissimè lectio Augustini; [Si morti tradiderit:] eodēq; modo Nicetas; [En, inquit, abripuit, quis reportabit abreptum?] Nam secunda illa vox [respondendi,] quæ in Heb. est sub. vertere, aut reducere, aut redire significat: quare alij vertunt, [Quis restituet?] alij; Quis [recuperabit, aut reducet] prædam; aut; [Quis restituere eum faciet?] Alij non ad prædam sed ad ipsum Deum; [Quis reuocabit à proposito?] Quid igitur potuit mouere Latinum interpretem, ut rapinam illam in interrogationem conuerteret? Certè non aliud, quam singularis Hebraicæ linguæ peritia, & incredibilis in interpretando diligentia. Nam illud secundum verbum, reuertendi aut reducendi, significare etiam solet responsionem, eod quod, qui respondet, conuertat se ad interrogantem, vel quod responsum reueratur, restituatur: quæ tamquam debitum, & reuertatur in interrogantem, tanquam in id vnde respondendi ratio, atq; necessitas nata est. Nos, cum dictum in aliquem regerimus, dicere solemus, *bolvio le la palabra:* vnus pro multis locis sufficit, Prou. 18. [Qui prius respondet, quam audiat (in Hebræo; Respondens verbum, potius, reddens, restituens, reuertit faciens verbum prius quam audiat) stultum esse demonstrat:] nam qui nihil audiuit, nullamque interrogationem accepit, nullam responsionem restituendam debet, neque est ad quem redire verbum, & responsio possit.*

Secunda ergo hæc pars [respondendi,] primam interrogandi suo iure polcebat; neque illa [rapiendi] significatio est omnino ab hoc sensu aliena; nos dicimus aliquem subito capere, (*coger de repente*) cum aliquem imparatum, vel interrogamus, vel aliqua alia ratione præoccupamus. Et sicut in Hebræo subita illa interrogationum aggressiones hoc verbo significantur: ita & nos verbo simili [latrocinandi,] hanc subitam aggressionem, & præoccupationem significare solemus, *salteome*. Quare illa subita & inopinata rapina eleganter atque sapienter ab interprete dicta est, subita & inopinata interrogatio; præsertim cum hæc eiusmodi sit, ut sit interrogatio iudiciaria, qua reus damnetur capite, & rapiatur ad mortem. Sic apud Latinos est, reum fieri, [Legibus aliquem interrogari,] ut ille dixit, cum se omni criminis suspitione vacuum ostenderet; [Quis me vnquam vlla lege interrogauit? quis postulat? quis diem dixit?] Et alius; Neminem tantum eminare ciuem debere, ut legibus interrogari non possit. Tum etiam [respondere, & non respondere,] forensia sunt; illud ad æquitatem, & ius, quo quis se tueretur; hoc ad criminis quandam confessionem tacitam pertinet; nam si quis in iudicio interrogatus, & postularus, tacuisset, lis ei æstimabatur, ut conuictio. Sic sanè sententia capitis coniungitur cum interrogatione Sapientiæ 2 [Contumelia, & tormento interrogemus eum, ut sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius: & deinde sequitur; Morte turpissima condemnemus eum: & cap. 11. Illos tanquam durus rex interrogans condemnasti.] Sic etiam vides, non prius illum non habentem vestem nuptialem damnatum ad tenebras, quam [obmutuit:] tunc videlicet æstimata illi est lis, & interrogatio tanquam victo, & reo: sic enim scriptum est; [Ille obmutuit Tūc dixit rex ministris, &c.] Quare vel ex hac etiam ratione mirari vehementer potuit Pilatus, quod Christus Iesus interrogatus in iudicio [nihil responderet:] neque curare videretur, ne sibi accusatio, tanquam fonti æstimaretur, cum innocentissimus esset. Est autem illa interrogatio, iudicialis quæstio, & examinatio, ex qua sequi solet pronuntiatio sententiæ iudicis, & condemnatio fontis. [Repentina ergo interrogatio,] erit raptus quidam hominis ante Dei tribunal; iudicialis quæstio, & examinatio, inopinata mors, [Nam statutum est hominibus semel mori, & post hoc, iudicium]

Quis respondebit? id est, quis poterit se innocentē ostendere, aut se purgare ab obiectis criminibus? Similitudo etiam sumitur ab his, qui subito, & insperato de quæstione aliqua grauissima, atque difficillima interrogantur; ij enim nihil respondent; ergo, si Deus repentè interroget hominem, obmutescet prorsus; sicut qui rogatus à rege, [Amice, quomodo huc intraisti non habens vestem nuptialem? obmutuit. Tunc dixit rex ministris, Ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.] Vides igitur hic, hominem repentè interrogatum, subito etiam, nullā morā raptum ad supplicium. Eleganter sensum iudicialis interrogationis, atque sententiæ Polychr. etiam subolfecit, in sua licet illa lectione Septuaginta. [Si cōtra quempiam, inquit, sententiam dixerit, ad quem prouocabitur, cuiusve implorabitur auxilium, cum ijs propitijs, ac placatus sit, quibus esse voluerit, ac rursus quos voluerit plectat.] Argutè hic notauit D. Thom. rectè dictum esse, [Si repente interroget.] Nam cum homini spatium pœnitentiæ conceditur, potest suscepto salutari pœnitentiæ remedio, ad interrogationem cuiuscunq; criminis constanter respondere in diuino iudicio: sic enim [Villicus] ille, aliquanto temporis spatio ad reddendas rationes concessio, [dixit intra se, Scio quid faciam:] videlicet resipiscentiæ, atque bonorum operum consilium suscepit. Ergo cū peccatori dicitur, facta temporis copiā ad se comparandum, [Narra, siquid habes, ut iustificeris:] abundè respondebit, atque satisfaciet cumulata, si facti pœnitentiam afferat, [& peccatum fateatur, ut oportet, & dans gloriam Deo.] Vel quis dicere potest, Cur ita facis? id est, quis alius superior iudex facti, pronuntiatur sententiæ rationem ab illo exigeret? Nam inter iudices [excellior est alius] ipse verò supremus est, à quo non possit esse prouocatio. Igitur liberum illi est in res omnes imperium; vel, ut significetur, quidquid Deus de nobis statuatur, aut iudicet, patienter ferendum esse, atque nostris meritis tribuendum, quod nihil pro nobis possumus respondere; uti illi suorum peccatorum conscijs, atque commertis supplicijs affecti, quasi

Legibus in-
terrogari.

Cic. pro do-
mo sua.

Lui. lib. 8.

belli punici

Respondere,

forense ver-
bum.

Sap. 2. 19.

Sap. 11. 11.

Mat. 27. 12.

Luc. 23. 6.

Io. 18. 33.

Heb. 9. 27.

Mat. 22. 12.

Polychr.

LXX.

D. Thom.

Pœnitentia

facti, respo-
dendi facul-
tate p̄bet.

Isa. 43. 26.

Iosue 7. 19.

Eccles. 5. 7

fese ad iustitiam cohortantes, dicebant, [Conuenite & ingrediamur in ciuitatem munitam, & fileamus ibi; quia Dominus Deus noster filere nos fecit, & potum dedit nobis aquam felleis; peccauimus enim Domino.]

XIII. Deus, cuius iræ nemo resistere potest; & sub quo curuantur, qui portant orbem.

- 1 *Varia lectiones, & expositiones ex Græco.*
- 2 *Curuari quid propriè: particula, Et causalis.*
- 3 *Portare orbem, periphrasis angelorum, aut demonum. Explicatus Paulus.*
- 4 *Iustorum circumlocutio. Horum in precando efficacitas, & fortitudo: tanquam columna portant pondus.*
- 5 *Cur rex portet orbem: quæ illius nominis etymologia ex Græco.*
- 6 *Gigantum circumlocutio.*
- 7 *Quid portare: quid orbis in Hebræo.*

Deus, cuius ira &c. Quod in originali est [Deus non auertetur, vel, Nō redibit à furore suo, vel, Non auertetur, aut reuocabit nālum, iram suam.] q. diceret; Nullius metu aut increpatione remittet iram. Eleganter æquè ac significanter interpret illuminauit dicens, [Cuius iræ nemo resistere potest] videlicet, si semel iratus statuerit supplicium sumendum, de homine, id est; Irato Deo & insequenti hominem impium, nemo se opponet; nemo illum ab instituto reuocabit. Augustinus; [Ipsius enim inauertibilis ira. Symmach. Cuius inflexibilis ira.] Eodem etiam pertinet lectio Septuaginta, [ipse enim auertit à se iram,] si interroganter legeretur. Quamquam Olympiodorus asseueranter legat, in hanc sententiam, Nulla animi commotione, aut perturbatione, nulla ira irrogat Deus hominibus supplicia; imò nostris rationibus utiliter consulit.

Et sub quo curuantur. Propriè, prosternuntur, deiiciuntur, iacent, humiliantur; est enim ille habitus subiectionis, atque demissionis, sicut Isa. 2. [Incuruabitur omnis sublimitas, & 25. Humiliabuntur, & detrahentur vsq; in terram.] Licet autem ad superiora referri possit; sed aptius connectetur cum præcedenti Hemistichio, tanquam illius expositio, aut ratio subiecta, q. d. Cum diuinæ iræ nemo resistere possit, necesse est potentissimos quosque sub illo prosterni, atque iacere ad illius pedes. Vel; Si ipse non reuocet, nec comprimat iram suam, proculcabit proculdubio potentissimos quosque, illos etiam, [qui portant orbem.] Quare interpret, qui addit particulam, Et, quæ neque in Hebræo, neque in Græco est, exponere sententiam præcedentem voluit; nam hæc particula frequenter exponit, & causam reddit; [Et, ideo, curuantur, &c.]

Qui portant orbem. Quidam Latini; vt D. Tho. & Lyra. post Greg. intelligunt esse periphrasim angelorum, per quos Deus res inferiores procurat, & administrat; quas cum illi moueant, portare videntur; sicut Deus, qui omnia ad agendum agit, & mouet, dicitur, [*Portare omnia verbo virtutis suæ:] cuius humeris totius orbis machina nititur; Didymus, atque Caiet. demones intelligunt, qui dicuntur rectores tenebrarum harum; sed diuersa ratione; nam Didymus demones intelligit ex lectione Sept. qui habent; [Incuruati sunt ceti, qui sub cælo:] quia animi nostri fluctibus innatant, quibus non posset hominum natura obistere, nisi inflecterentur, & comprimerentur à Deo. At verò Caietan, ex lectione Hebræa, vbi habetur, [Adiutores fortitudinis:] demones intelligit, quorum studium sit adiuuare confidentes in proprijs viribus, & sua potentia insolescentes.

Tertio Philippus, atque Beda homines sanctos intelligunt, qui curuantur in Dei conspectu, supplices ad impetrandam veniam peccatoribus. Cum enim irascitur Deus, non videtur alia commodiori ratione illius iræ occurrendum, quam supplici sanctorum oratione: qui commodissime dicuntur [portare orbem:] quod illorum oratio fortissima sit ad accipiendum diuinæ iræ impetum, sustinendamque grauissimam hominum impiorum molem suis quasi numeris impositam; pro quibus, ne pereant, deprecatur. Propterea existimant iidem auctores, templum dici fortitudinem Dan. 8 q. domus orationis sit; [Sanctuariū, & fortitudo conculcabitur:] eosdemq; dici [columnas celi, idest sustentatores populi Dei] Inter quas etiam columnas Moyses fuit dicens, [Cur imposuisti pondus vniuersi populi nuius super me.] Tum etiam illi, qui audent diui-

næ iræ resistere; qualis ille fuit de quo testatur Sap. c. 18. Sap. 18. 21. [Properans homo sine querela deprecari pro populis proferens seruitutis suæ scutum orationem, & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ, & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus est famulus.] Quos sibi deesse dum aduersus impios irascitur Deus, conqueritur ipse Ezech. 22. [Quæsiui de eis virum, qui interpone- ret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non inueni. Et iterum. Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini.] Hactenus ferè ex Philip poteleganter sanè, atque copiosè.

R. Abraham intelligit reges, & Principes, qui clauum reip. tenent, atque clauis puppis, & arcis humeris sustinent, & portant; atque capite etiam gestant coronam mænijs cinctam, quod videantur suarum ciuitatum pondus capitibus suis impositum gestare. Hanc quoque intelligentiam Greg. docuit; in quam rem Græci nominis, quo rex insignitur, etymologiam adducit; nam rex dicitur (Βασιλεύς) quasi Basis, & fundamentum populi, quod subiectum sibi populum princeps sustineat. Quamquam illa etiam non inelegans est eiusdem nominis notio ducta à futuro verbi (Βασίς) & (ελεος,) quod est misericorditer ascendere, quod in sede excelsa regis eminere, & resplendere debeat misericordia; atque hæc ad illud dignitatis fastigium regem euexerit; sed de hoc alias.

Alij allusionem fieri ad gigantes existimant, qui, sicut quondam Athlas, dicebantur cælum humeris sustinere. Alij quoscunque fortes; quos etiam Sept. intelligere videntur per fortissimas illas & immanes belluas, legentes, [Incuruati sunt ceti, qui sub cælo:] quod interpretatur Olymp. cete, dixisse, vt omnia indicaret, quæcumq; inuictō robore, ac robusta videntur esse fortitudine. His ferè omnibus expositionibus commune est significari humanam, aut creatam aliam potentiam, atque fortitudinem, quam in malum, pro superbia, & arrogantia Chaldaus accipit, post quem Hebræi alij, atque etiam Symmach. qui quidem sensus tum parti præcedenti, tum toti sententiæ, atque etiam originalibus vocibus congruentior est. Nam orbis hoc loco est, Rahab, ab eadem radice, quod est superbi- re, aut excellere, vel suscitare, aut auolare. Atque ita nomen inde deductum erit superbia, vel arrogantia, vt vertitur Isa. 30. [superbia tantum est, quiesce, & Psal. 39. Non respexit in vanitates, & insanias falsas:] quo loco legit Hier. ex hac ipsa voce originali. [Non est auersus ad superbias, pompasq; mendacij.] Quare aliquis dicere possit [*portare orbem,] idem esse quod superbi- re. Deprimunt ergo Deus erectas cristas, cōprimunt fastum atq; tumore.

Sed quoniam hic nunc agitur de resistendo iræ diuinæ, cui nemo par esse possit; & quia verbum [portandi] aut nomine [adiutoris, vel, adiutorij,] ferè semper redditur à Latino interprete, cuius exempla sexcenta sunt, ideo sensus non incommodus esse poterit; [Sub Deo curuantur portantes orbem. Pagn. Freti superbia. Regia auxiliatores superbiæ Tygurina, ei succumbunt conspiratores potentissimi. Vatabl. deprimuntur adiutores superbiæ,] idest; qui cum arrogantia & superbia auxilium alijs pollicentur, aut verò qui potentissimorum auxilium implorant; quasi dicat, Nemo diuinæ iræ resistere possit, quantumuis omnia humana auxilia ad resistendum conspirent, quamuis in auxilium suum aduocet, & afferat [*orbem] vniuersum, atque omnem sæculi potentiam, & superbiā secum [portet.] Nam hoc verbum frequenter dicitur de ijs, qui vel petunt, vel quibus impenditur auxilium ad resistendum hosti; quod quærenti passim occurret.

XIII. Quantus ergo sum ego, vt respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?

- 1 *Quid hoc loco respondere.*
- 2 *Loqui hoc loco de verbis elegantibus, & selectis. Oratio hominis diuina maiestate inferior. Pronomen meus aliquid peculiare affert.*
- 3 *Humana sanctitas non splendet corā diuina. Deprecari qd.*
- 4 *An hac loci oratio ex proprio sensu, an verò tantum ex arcana infirmitate profecta.*
- 5 *Iobi in precando mirabilis humilitas, & de Dei bonitate concepta fiducia. Deus etsi postulata differt, non auferit.*

Quantus

August.
Symmach.
LXX.
Olympiod.

Curuari qd
propriè.
נחש
Isa. 2. 17.
Is. 25. 12.
Particula,
et, causalis.

Gregor.
D. Thom.
Lyra.
Periphrasis
angelorū.

* Trac à 10
do el mun-
do en peso.
Heb. 1. 3.
Didym.
Caiet.
Ephef. 6. 12
Dæmonum
circūloquu-
tio.
Dæmon Co-
tus.

Caiet.
Dæmo sup-
bos adiuuat
4
Viroſū in-
storum pe-
riphrasīs.
Philipp.
Beda.

Cur sancti
dicātur por-
tare orbem.
Precum ef-
ficacitas.
Dan. 8. 13.
Iusti colū-
na.
Iob 26. 11.
Galat. 2. 9.
Nu. 11. 11.

Ezech. 22.
30.

Ezech. 13. 1.

R. Abrah.
Reges, cur
dicātur por-
tare orbem.

Gregor.
Βασιλεύς.
Rex vnde
dicatur.
Βασιλεὺς
ἐλέως

Misericor-
dia requiri-
tur in Prin-
cipe.

Gigantes.
LXX.

Olympiod.
Fortitudo
superbiæ.
Chaldaus.
Symmach.

נחש
Oris quid
in Hebræo.

Isa. 30. 7.

Pf. 39. 35.

* Trac he
cha la rue-
da de su
vanidad, y
Dios haze
que la des-
bagan.

Portare ad
auxiliū re-
ferunt.

נחש
Auxiliari.

1. Re. 7. 12.

2 Para. 18.

31.

Isa. 41. 13.

Adiutor.

Isa. 50. 7.

Gen. 2. 18.

Pagnin.

Regia.

Tygur.

Vatabl.

* Anquæ

trayga en

su fauor à

todo el mū-

do.

Quantus ergo sum ego; in Originali; [Et ego respondebo ei?] quasi dicat; Numquam animo finxi, ut vos de me fingitis, me posse, aut velle illi ex æquo respondere, & obstinate contendere cum Deo sapientissimo, atque fortissimo; non illi denunciare licet, aut exposulare cum eo de meis ærumnis, aut meam causam verbis & oratione defendere. Nam hoc loco [respondere] est, vel interroganti Deo satisfacere, vel ad diuinam actionem aliquid etiam agere, aut loqui.

Respondere
quid hoc lo-
co.

נב

2
בחר
Loqui, hoc
loco ad ele-
gantiam, &
selecta ver-
ba.

Oratio, quæ
vis ornatif-
sima, diui-
na maiesta-
te inferior.
Pronomen
meum, quid
hoc loco.

Cant. 5. 1.

Et loquar verbis meis; verbum, *Bachar* significat elige-
re, videlicet melius, & præstantius; quare hoc loco est,
[loqui selectis verbis,] composita & ornata oratione, cer-
ta conceptaque formula deprecandi; quo videtur Iob re-
spondere Baldad iubenti, ut mane consurgeret deprecaturus Deum quasi dicat; Quis ego sum, ut coram sapien-
tissimo Deo dignam orationem, & accuratam, beneque
compositam deprecandi formulam proferre possim? Vel,
quamuis exquisitis verbis, & accurata oratione coner-
meum iudicem delinire, non potero illius iræ resistere. Il-
lud autem pronomen, [meum,] aliquid accuratum, & ex-
quisitum peculiari quadam diligentia indicare solet; quo
sæpè utitur Sponsa in canticis; [Messui myrrham meam,
comedi fauum cum melle meo &c.] Frustra videlicet co-
ner, quamuis peculiari mea, & accurata utar oratione.

**XV. Qui etiam si habuero quippiam iustum,
non respondebo, sed meum iudi-
cem deprecabor.**

3
De sancti-
tate non est
coram Deo
gloriandū.
Dan. 9. 8.

נב
Deprecari
quid proprie

Nec verò quantumuis iustus sim, cum diuina iustitia
summo iure agendum mihi est; nam si meum ipse
ius, atque innocentiam probare voluero, repellar à Deo,
itaque quasi sanctitatis meæ oblitus, supplicem me meo
iudici præbebo. Sicut dicebat Daniel cap. 9. [Non in iusti-
ficationibus nostris prosternimus preces ante faciem
tuam, sed in miserationibus tuis.] Verbum autem [depre-
candi,] est gratuito & per misericordiam petere, non ex
iustitia, itaque satius sibi esse ait, non intrare in iudicium
cum Deo, sed causam extrahere ex iudicio, & ad solam
misericordiam prouocare.

**XVI. Et cum inuocantem exaudierit me,
non credo quòd audierit vo-
cem meam.**

4
Eugubius.
R. Moys.
Oratio hæc
Iobis qualis
sit.
Isid. Clar.

Eugubius cum R. Moysè existimat Iobum dubitasse
[se Deo curæ esse.] Vatabli annotationes dicunt esse
huiusmodi [Verba diffidentis de Dei bonitate.] Sed utrū-
que est Iudaicum commentum, atque Iobi sanctitate in-
dignissimum. Isid. Clarius interpretatur hæc dici non tam
ex sua persona, quam ex sensu infirmæ carnis, hominūq;
infirmorum, quasi diceret, [Tam infirma, atque adeò ma-
la est caro humana, ut etiam propositis promissionibus
Dei nolit credere: ut per hæc respondeat amicis horten-
tibus ad preces, quas Deus statim exauditus sit.] Alij
plerique Latini referunt ad eas conditiones, aut leges,
quas oratio requirit, ut efficax sit, quarum defectu non
exaudimur; atque ea de re sibi timere Iobum.

5
Germanior
sensus et Iob
mirabi-
lis demissio
animi.
Diuina ma-
iestatis ex-
plicatio.

Sed certè hoc videtur esse animi mirabiliter demissi,
atque sibi suaq; orationi diffidentis, fidentis verò de sola
diuina bonitate. Quamuis (inquit) ille, quæ sua bonitas &
clementia est, me inuocantem exaudierit, is sum ego, quæ
mea impuritas, & orationis languentis inertia est, ut vix
de me credere possim exauditus iri. Vel, ut ad diuinam
maiestatem explicandam sententia hæc pertineat, quòd
occulta quadam ratione, & homini prorsus ignota, vix nu-
tu, uti regem potentissimum decet, deprecanti annuat, aut
renuat; Etiam si deprecet, si deprecanti ille postulata con-
cedat, constare mihi certò non potest meas preces beni-
gnè exauditas; Nam cum post deprecationem perinde ha-
beam ac antea, videor mihi à diuino conspectu repulsus.
Sed tamen non debet inde peti firmum argumentum ex-
auditiæ, aut contemptæ deprecationis; nam ut Augustin.
[Cum differt, non aufert:] & iterum, Quædam non negat-
ur, sed ut congruo dentur tempore differuntur. Et quam-
uis orantem exaudiat Deus, tamen bona corporis aut for-
tunæ non ideo statim postulata concedit. Fieri igitur po-
test, ut D. Iho. dixit, ut exaudiat ad profectum, sed non ad

August. sup.
Psalm. 65. &
serm. 5. de
verbis Do-
mini & tra-
cta 102. in
Io. & serm.
de orando
Deum.

votum. Vides igitur ut Iobus magnificè sentiat de Derbo-
nitate; abiectè & demissè de imbecillitate humana; sa-
pienter atque subtiliter de natura & efficacia orationis;
sanctè & religiosè de suis quotidianis sacrificijs, atq; obla-
tionibus, quibus non plus quam par esset, tribuebat; verè
& orthodoxè de meritis humanorum operum; denique
sublimè de diuina prouidentia, quæ interdum, cum bene-
uola sit, atq; propitia homini, tamen nulla beneuolentiæ,
aut lenitatis externa præbet argumenta; imò aliquando
quæ exaudit, turbine conterit malorum, ut statim subdit.

Quamuis
Deus ora-
tionem exau-
diat, non id-
eò semper po-
stulata sta-
tim conce-
dit.

Vid. D. Th.
2. 2. q. 83.
p. 1. a.
15. & Aug.
supra c. 1.
Psalm. 144.
85. et Psalm.
90.

**XVII. In turbine enim conteret me, &
multiplicabit vulnera mea, etiam
sine causa.**

1 Paraphrasis huius sententia. Conterere quid proprie ex Hebr.
2 Multiplicare, ad numerum & magnitudinem pertinere.
3 Quid sine causa, variæ expositiones.
4 Vnde in Iob difficultas respirandi. Emendata Philippi lectio.
5 Replet, aut implet ad ingluuiem pertinet; ad ingentes ca-
lamitates transfertur. Explicati David, Ierem. Habac.
Quid amaritudo.

Licet orandi (inquit) atque sacrificandi studium nun-
quam non habuerim, atque nunc etiam preces
frequenter adhibeam, tamen cum seuerius, & acerbius
accipiat à meo iudice, vix mihi persuadere possum, aut
me exaudiri, aut illum beneuolum atque propitium er-
ga me esse. Vel, ut persistet adhuc in illa prima sententia;
Nollem cum potentissimo iudice contendere, qui pro sua
maiestate, etiam si mihi propitius sit, mecum ager seue-
rius, atque irati instat, [turbine] immisso, coactq; tem-
pestate aut interrogationum, atque rationum, quas à me
exigat, aut ærumnarum corporis, & animi, quibus me af-
ficiat. Septuag. [caligine,] caliginoso turbine, obscura
procella, [conteret,] conuulsabit, conculcabit, percutiet,
obruet me. Vnde dicitur Psal. 138. [Tenebræ conculcabit
me. Hieron. Operient me.] Nescio an tam verbum (suph)
quod subest hoc loco, quam (Nasaph) quod est affine, &
eiusdem significationis, ut asserit Mardochei, habeant ali-
quid occultarum insidiarum; nam præterquam qd vtrum-
que de tenebris dicitur, atque caligine, in illo loco Gen. 3.
bis habetur & vertitur [conterere, postea verò insidiari.
Ipsa cõteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.]
Igitur ait Iob, quasi occultas mihi parans insidias, turbine
& tenebris alicuius tetræ tempestatis me inuoluet.

1
Huius sen-
tentia para-
phrasis.

LXX.
Conterere
qd proprie.
Psalm. 138. 11.
שופ
שופ
Mardoc.
Verbum cõ-
terendi ali-
quid insi-
diarum af-
fert.

Gen. 3. 15.

2
כרה
LXX.

Multiplica-
re ad nume-
rum, et ma-
gnitudinem.

LXX.
Quid, sine
causa.

Olympiod.
Philipp.
Iob 2. 3.

Philipp.

Et multiplicauit, multis me proscindet vulneribus; tum
etiam, [magnificabit,] ingentibus vulneribus me confici-
et; [vulnera,] cõrusionēs, percussiones, Septuag. [tribu-
lationes,] tum animi tum corporis cruciatus; [sine causa.
Septuag. in vanum,] absque eo, quòd mihi meorum ma-
lorum causam reddat, aut explicet; aut sine noua causa,
quam ego præbuerim, vel etiam quamuis mihi iustus vi-
dear. Aut quidem, ut Olym. & Philipp. indicant, in eo sen-
su, quo ca. 2. dictum à Deo est: [Commouisti me, ut affli-
gerem eum frustra.] q. d. ut Olympio. verbis utar: [Nihil
attinebat Deum his cruciatibus de me periculum facere;
nam ante cruciamenta me præclare nouerat. [Ad eun-
dem sensum Chrysost. [Illud, inquit, frustra, non eò per-
tinet, quòd aberrauerit sed quòd ex illa poena atque sup-
plicio nihil maius est consequutus.] Quare acutè obser-
uat Philip hæc à Iobo dici, quòd intelligat se non tam fla-
gellari, quam probari. Animi profectò præclare in-
Deum affecti, sed tamen, affecti doloribus.

**XVIII. Non concedit requiescere spiri-
tum meum; & implet me ama-
ritudinibus.**

Tam grauitè me afficit, ut respirare non possim. Sept.
[Non finit me respirare,] nec quiescere, reducere
spiritum, reddere, atque trahere: non ergo de contenden-
do cum Deo, sed de extremo spiritu agendo cogitem; qui
iam vix possum respirare.

3
LXX.

Hanc autem difficultatem [respirandi,] nō solum pro-
pter animi angustias, sed re ipsa propter morbum & pul-
monis arterias obturatas dici voluit Philippus & Beda;
aiunt enim affectum fuisse astomaticum; quem morbum
dicunt

Vnde i Iob
difficultas.
Respirandi
Philipp.
Beda.

ἀσπιδόει-
κον
ἰσχυρὸς
Philipp.
Emendata
Philippi &
Hieronymi
lectio.
ἀσπιδόει-
κον.
Vide in me-
meratione
morborum
sect. 8.

4
Imple-
re aut replere
ad inglu-
uiem.
1. Reg. 2. 5.
Pro. 27. 20.
Amaritu-
do, omnia
acerba na-
tura.
Iere. 6. 20.
Os. 9. 4.
Deuter. 32.
32.
Repleri &
saturari, &
ingentibus
calamita-
tibus.
Psal. 87. 4.
Thre 3. 15.
vers. 30.
Psal. 68. 2.
Hab. 1. 6.

Philipp.

dicunt in pulmonibus generari, quum aditus obturantur, quos Graeci, *stipiros*, vocant; sic ergo contracti, & angustiores redditi angustias efficiunt in pulmonibus, ut reddere & recipere spiritum non sufficiant. Addit etiam Philipp. quod [prae nimio dolore cum festinato suspirio repetitos, & quasi concisos flatus emittebat.] Sed tamen mendose hoc loco legi, *astmaticon*, pro *astmaticos*, tum in Philipp. & Beda, tum etiam in Hieron. qui ferè ex Philipp. descriptus est, res ipsa ostendit. De asthma autem & difficultate respirandi, qua lobus laborauit, diximus cap. 2.

Et (fortè causa, ut expositio praecedentis) implet; satiat, exaturat; verba [replendi] frequenter de ingluvie dicuntur: ut 1. Regum 2. [Repleti prius, pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt. Et: Infernus & perditio nunquam implentur. Amaritudinibus;] acerbissimis doloribus, & quidquid humano sensui iniucundum existit. Sicut dulcedo omnia iucunda, & amica naturae significat. Ier. 6. [Holocaustomata vestra non sunt accepta, & victimae vestrae non placuerunt, (Hebr. non dulcuerunt) mihi, & Os. 9. [mihi, Non libabunt Domino vinum, & non placebunt, (Hebr. non dulcescent, non erit vinum iucundum, amarescet Deo vinum: [nam fel draconum, vinum eorum) ei.] Est autem huiusmodi locutio frequenter usurpata in sacris, ubi ingentes calamitates significantur. Psalm. 87. Repleta est anima mea malis. & Thren. 3. Inebriauit me absinthio. Et iterum; Saturabitur opprobrijs.] Significat autem tam abundè mala & ærumnas epotas, exantlatas, ut amplius capere animi ventriculus non posse videatur. Quare oportet animae os nauseare, & moueri vomitum, & afflictionum [aqua] peruenire iam [vsq; ad animam;] idest, vsque ad intercludendam respirationis viam. Tum amaritudo, idest, amarissimi atque biliosi humoris copia vehementer infestat animum, efficit tormina, & cardialgiam, & ea omnia in animo generare solet, quæ bilis in corpore; ardorem praesertim quandam praecipitem, & iratum impatientem, quem cholericis pati solent: eo enim pertinet id, Habac. 1. [Suscitabo Chaldaeos gentem amarum, & velocem,] videlicet saeuos hostes, biliosos, iratos, ardentes; quos tum innata bilis atque sauitia, tum diuina permissio & ira, ardentiores & concitatiores reddat. At igitur Iob, se pati biliosos quosdam atque molestissimos in corde motus & stimulos ad vomendum multa, ad reddendas & abijciendas ærumnas, & amarulenta ramenta. Iuxta quod leniter accipienda, & cum moderatione quadam interpretanda est Philipp. interpretatio; [Repletur, inquit, fellis & blasphemiae amaritudine anima mea ita ut durum verbum & asperum os meum dicere cõpellatur.]

XIX. Si fortitudo quaeritur, robustissimus est; si æquitas iudicij, nemo audet pro me testimonium dicere.

- 1 Robustus quid propriè ex Hebraeo.
- 2 Iudicium ex propria ratione æquum, & incorruptum esse debet. Iudicia, mirabilia Dei opera: explicatus Salomon.
- 3 Testificari varium, & multiplex in Hebraeo. Varia lectiones.
- 4 Testimonium pro fœdere: unde diceretur Arca testimonij. Audere verbum forense.

EX originali non potest benè dignosci, ad quem [fortitudo] hæc referenda sit; potest enim vel in communi accipi, quasi diceret: [Si de fortitudine agitur,] vel de humana fortitudine, [si fortitudo aliqua in humanis quaeritur, quæ se illi opponat,] quamcunque ille facile superat. Sed Septuaginta, & quidem commodè, ad Deum referunt, quasi praecedentis sententiæ causam, atque rationem; namque legunt. [Implebit me amaritudine, quoniam scilicet valet potentia;] & S. Augustinus: sic legit: [Etenim qui potest, obtinet & vincit:] potest is quoque sensus videri non omninò incommodus; si se mihi tandem conspiciam præbere velit Deus, experiar profectò illum multò fortiorem atque terribiliorem, quam cogitaueram. Nam vox illa [robustissimus,] excessum quandam afferre videtur supra [fortitudinem;] est enim propriè idem quod præualens, vincens, inuictò quodam & obfirmato animo præditus; Nam dici solet de eo, qui alio superior, & erectior est; ut Psalm. 17. [Confortati sunt su-

per (robustiores fuerunt præ) me.] Quare idem locus habetur in eodem Psalm. 2. Reg. 22. [Liberauit me ab inimico meo potentissimo, & ab his qui oderant me; quoniam robustiores me erant.] Et similiter ab eodem verbo dicitur, Gen. 25. 23. [Populus populum superauit. Onkelus. Regnum regno præualebit;] propriè, Populus præ populo [robustior.] Et huc respexisse videtur Pagnin. hic legens: [Si ad potentiam venero, robustus est.] In originali indifferens est; nam tantum habetur, [si ad potentiam,] ut suppleri possit, venero, aut respexero, vel quid simile.

Si æquitas iudicij, idest, si iure & iudicio agendum est. Hic [æquitas iudicij] in originali non est aliud, quam iudicium; neq; incommode dictum est ab interprete, [æquitas iudicij,] cum debeat esse iudicium ex propria iudicij ratione æquissimum, & incorruptissimum. Septuaginta. [Quis igitur iudicio eius resistet?] Oportet me quidem in iudicio, si iure agendum sit, causa cadere. Olympiod. indicat, iudicium hoc loco non pro forense & iudiciali actione sumi debere, sed pro diuinis operibus humanum caput excedentibus, praesertim illis, quæ cum vindicta, aut supplicio aliquo de homine sumpto, coniuncta sunt; sic dicuntur: [Iudicia Dei abyssus multa. Psalm. 35. & Exod. 6. In brachio extento & iudicijs magnis. & Prou. 19. Parata sunt derisoribus iudicia, & mallei percutientes, stultorum corporibus.] Igitur videbitur attingere amicos, qui diuinorum iudiciorum, atque suarum ærumnarum causam probè se nosse arbitrabatur, Iobi videlicet scelus aliquod, Sed non valde cohæret cum sequent.

Nemo audet pro me testimonium dicere. Nemo volet pro me contra Deum testis esse in mea causa; quare etiam si Deum prouocem, velitque ille mecum descendere in iudicium, nihil proficiam: ab illo enim stabunt omnes siue aduocati, siue patroni. Sed tamen in eo verbo testificandi, aut [testimonium dicendi,] dissensio est; nam verbum originale (*iaghaa*) significat statuere fœdus, aut tempus praefinire, aut condicere locum, aut condicere tempore & loco conuenire & congregari. Hinc lectiones variae huius loci. Regia; [Quis conuenire faciet me?] supple, ad diuinum iudicium, idest, quis mihi certum, & definitum locum constituit, in quo cum meo iudice ad illius tribunal agere possim? quasi dicat; non possum ad illius sublellia causam meam tueri; non enim ille certo aliquo, & definito loco ius dicit. Vel, quis mihi aditum patefaceret ad illius tribunal, aut quis me animo & viribus confirmaret, ut auderem ad illius tribunal comparere? In hac significatione ab hac ipsa radice dictum est, Psalm. 47. [Ecce reges terræ congregati sunt,] videlicet, condicere loco fœdus percussuri: & Amos 3. [Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi conuenierit eis?]

Secundò, quia etiam de statuto tempore dicitur, ut 2. Regum 24. [A mane vsque ad tempus statutum.] Legit Pagnin. [Quis dabit mihi tempus,] videlicet, ut de mea causa agatur, & tandem aliquando mea hæc controuersia dirimatur. Sicut dicebat populus, Isa. 40. [Abscondita est via mea à Domino & à Deo meo iudicium meum transiuit,] idest, praetermittit ille, quæ ad me attinent.

Sed idem verbum ad pactum, & fœdus, vel ad testimonium pacti, & fœderis, quod inter aliquos interuenit, eleganter refertur; unde dicitur frequenter Arca testimonij, aut, fœderis, aut, tabernaculum testimonij, idest, publicæ fidei inter Deum & homines contestatae; atque pacti & fœderis multorum testimonio atque praesentia stabiliti: quare sapienter hoc loco noster interpretes retulit ad pactum & testatam fidem, quæ in iudicio esse solet inter patronum & clientem; quare hic [testimonium dicere,] praeterquam quod affert pactum initum, & fidem datam reo ab aduocato, non solum est testem esse, sed etiam causam pro reo dicere, atque tueri, & [aduocati] officium suscipere; Nemo (inquit) mihi patroni fidem prestare volet; nemo patrocinari; nam pugnabunt potius pro Deo aduersum me omnia. Illud vero [audendi] verbum, quo vulgatus videtur, videtur olere aliquid forense, sicut & id, 1. Corint. 6. [Audet aliquis vestrum negotium habens aduersus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos?] Illud enim [audere,] periculum videtur afferre, quod [aduocato] aut patrono, aut actori, reo ex iudicis aduersa sententia imminere potest. Potest etiam ad summam Dei æquitatem, humanamq; impuritatem pertinere; Nullum habeo pro me iatis firmum, & graue testimonium meae innocentiae atq; virtutis, si summo Deus mecum iure agat. Illud

2. Re. 22. 1.

Pagnin.

2

LXX.

Olympiod.
Iudicia, mi-
rabilia Dei
opera.

Psal. 35. 7.

Exod. 6. 6.

Pro. 19. 29.

3

Testificari,
in Hebraeo.
quid appriè.

77
Lectiones
variae ex
Hebr.
Regia.

Psal. 47. 5.

Amos 3. 3.

2. Reg. 24.

15.

Pagnin.

Isa. 40. 27.

4

Testimoni-
um, pro fœ-
dere.

Arca testi-
monij, aut
fœderis, cur
sic dicta.

Aduocato,
qui pro cli-
te testimo-
nium dicit.

Audendi
verbum ad
forum perti-
nere.

1. Cor. 6. 1.

LXX.

August.

Robustos,
quod propriè.

LXX

Psal. 17. 21.

Ei, qui ad-
uocatum non
haberet,
Prator da-
bat.

Illud etiam facere huc potest, quod qui aduocatum non haberet, ab ipso Pratore accipiebat, cuius illa vox erat: [Si aduocatum non habent, ego dabo:] igitur Deo mecum, aut me cum Deo disceptante, neque mihi ille aduocatum dabit; neque verò qui mihi ius in hoc iudicio suggerat, & presentiam suam amicè & beneuolè com-
modet, habere potero.

XX. Si iustificare me voluero, os meum con- demnabit me; si innocentem ostende- ro, prauum me comprobabit.

- 1 Iustificare quid. Laus furtiua, quæ ore proprio frequenter usur-
patur: explicati Ioannes & Paulus.
- 2 Condemnare, hoc loco ad culpam referendum. Propria inno-
centia testes duo, Deus & conscientia. Illustratus Paulus.
- 3 Humana infirmitas facile labitur lingua.
- 4 Innocens quis: quid prauum.

I
Iustificare,
quid.

Laus in ore
proprio sor-
descit.

Ioan. 8. 13.

vers. 16.

Laus illa
furtiua, &
homo ore p-
prio frequen-
ter usurpat.

Philip. 2. 6.

Firmum, et
grauē testi-
monium, qd
ab alijs præ-
statum.

2. Cor. 12.

11.

2

Condemna-
re, hoc loco
ad culpam
referendum.

Innocentia
hōis duo te-
stes, Deus
& propria
conscientia

2. Cor. 5. 10

* Que refe-
ra & diga.

2. Cor. 4. 4.

X. Io. 3. 21.

3
Humana
infirmitas,
& proclini-
tas ad ver-
borum la-
psu.

Q uod si deficientibus patronis, aduocatis, testibus, ve-
lim ego pro me causam dicere (id enim est iustifi-
care, suas partes agere, se tueri in iudicio, atque co-
nari innocentem ostendere) os meum (meum testimo-
nium, mea oratio) condemnabit me: videlicet me damna-
bit proiectæ cuiusdam audaciæ, qui tam liberè ausim pro
me dicere; vel, mendacij, qui verissimo iudici, verissimo-
que iudicio repugnare aut contradicere coner; vel, quod
propria laus, propriumque de sua innocentia testimonium,
non solum in proprio ore sordescat, sed etiam aut men-
dacij, aut suspectæ veritatis nomine, in iudicio locum non
habeat; sed explodatur & exhibetur, sicut Ioan. 8. Christo
Domino dictum à Phariseis est: [Tu de te ipso testimo-
nium perhibes, testimonium tuum non est verum.] Inter
alia verò respondit ille: [Si iudico ego, iudicium meum
verum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pa-
ter.] Namque laus illa, quam homo proprio frequenter,
ore usurpat, & alterius fidei atque testimonio renuit com-
mittere, furtiua videtur esse, & non propria; quod enim
furto raptum est, non permittitur liberè euagari per alio-
rum manus, ne redeat ad suum dominum. Quare verissi-
mè illam filij Dei maiestatem, vel hoc vno nomine Pau-
lus explicat & commendat Philipp. 2. ait enim libenter il-
lam dissimulasse, & quasi aliorum testimonijs, & prædica-
tioni permisisse; [Nō, rapinam arbitratus est, esse se æqua-
lem Deo.] Illud igitur est verum veræ virtutis [testimo-
nium] quod non ore proprio, sed alieno præstatum. Igitur,
[Os proprium, inquit Iob, condemnabit me,] exhibeo ex hu-
iusmodi iudicio condemnatus, & [oratio mea fiet in pec-
catum.] Vel etiam: [Os meum cōdemnabit me] in insipien-
tiæ. Sic enim Paulus 2. Corinth. 12. Cum se commenda-
ret, subdit, quasi præcastigans se; [Insipiens factus sum;
vos me coegistis; ego enim debui à vobis commendari.]

Obseruandum verò, quod hoc loco verbum [condem-
nandi,] non tam pertinet ad poenam, quam ad culpam,
cum homo conuincitur damnaturque sceleris alicuius. Et
quidem hominis absolutio, vel purgatio sceleris, cuius agi-
tur reus, innocentia ve illius, duobus ad minimum testibus
constare debet, Deo videlicet atque conscientia: quare nō
repellitur quidem conscientia testimonium in diuino iu-
dicio, dicente Paulo; [Oportet nos sisti ante tribunal Dei,
ut * referat vnusquisque, prout gessit, id est, ut testifice-
tur; propriè iuxta Græcum, ut ferat, portet], adducat, &
quasi proponat in iudicio, proferatque; ipse sua opera, quasi
testimonium profert pro veritate. Ergo si tibi videris ha-
bere bonum conscientia testimonium, benè quidem; sed
diuinum adhuc de tua innocentia expectandum est; ut fa-
ciebat Paulus dicens, [Nihil mihi conscius sum, sed non
in hoc iustificatus sum; nam qui iudicat me, Dominus est.]
Licet autem testimonium conscientia per se non sufficiat,
iubet tamen benè de nostra sententia, deque Dei iudicio
sperare, ut Ioann. ait: [Si cor nostrum non reprehenderit
nos, fiduciam habemus &c.]

Si verò quis velit hoc loco seueritatem diuini iudicij,
atque humanam infirmitatem explicari, quæ, etiam cum
suam innocentiam tuetur, mille dabit verborum & igno-
rantia lapsus, sensus iste conficietur; Etiam si mei defen-
dendi ius atque locus in diuino iudicio mihi tribuatur, ta-
men coram tanta maiestate quibus verbis, aut qua dicen-
di formula me tueri debeam, prorsus ignoro; necesse igitur

tur erit, me loquentem aberrare. Hoc indicant Septuag. legentes: [Quod si etiam fuero iustus, os meum impia lo-
quetur. Olympiod. Quamuis factorum fortasse iustitiam
fuero consequutus, dictorum tamen condemnationem,
minimè vitauerim, Si enim iustum esse me dicere au-
deam, id demum dicere, puto esse impietatis.] Idem ferè
Polychr. non enim oportet ad amicos restringere huius-
modi sententiam cum Vatablo, annotante huiusmodi sen-
sum; [Si causa mea sit iusta, sermo meus efficiet, ut videar
vobis improbus & prauus.]

Si innocentem ostendero. Non oportet hanc innocentiam
cum quibusdam Latinis restringere ad Deum tantum, qui
nemini noceat; nam propriè est, simplex, integer, perfe-
ctus. Septuag. [Sine crimine:] alij Græci; [Irreprehensi-
bilis. Prauum autem comprobare,] est simplex in origi-
nali verbum, [deprauabit me,] aut peruersificabit me.
Sed eleganter illuminata est significatio ab interprete;
estque antithesis ad innocentiam illam, & simplicitatem;
hæc enim peruersitas est, à qua quis dicitur [gradi vijs
peruersis, aut deprauare vias suas, aut viæ incuruatæ & cor-
prauum.] Suppositum verò verbo [deprauandi, aut pra-
uum comprobandi,] Vulgatus videtur attribuisse oīi; &
ferè idem colligitur ex originali. Septuag. sine supposito
reddunt; [Prauius euadam.] Quanquam Polychron. Deo
tribuat; [Is, inquit, qui tanta est potestate, facile ostendet
iniquos meos esse sermones.] Sed præterea acutus est ille
sensus, quem idem quoque Polychron. indicat; Cum
Deus meæ vitæ, meorumque operum Dominus sit, cui
semper placere studui à iuuentute mea, potestatem ha-
bet meos mores meamque vitam corrigendi, emendan-
di, accusandi; ergo nulla via contendendi, aut summo iu-
re cum Deo agendi mihi patet.

XXI. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ.

- 1 Nostra gratia incertitudo. Deus nostra mentis explorator.
Illustrata sapientia. Quid manifestare apud Paulum.
Homo sibi ipsi obscurus: explicatus Ecclesiasticus.
- 2 Aliorum expositiones parum commode; vltima germanior.
Ignorare quid in sacro sermone. Illustratus Salomon, &
Paulus.
- 3 Nulla in Iobi verbis impietas. Quid impius, quid consume-
re: explicatus David. Impius pro locuplete.

N ostra lectionis simplex sententia hæc videtur esse;
Si antea vitæ conscientia, & innocentia me iu-
stentare consolarique voluero, non omnino potero, cum
id mihi certò, & clarè constare non possit. Quare nihil mi-
hi in vita reliquum esse videtur, quam tædium vitæ, &
mortis votum. Elegans sanè locus pro confirmando illo
dogmate de incertitudine gratia. Eam enim certam cla-
ramque cognitionem nostræ sanctitatis, sibi assumit diui-
nus spiritus, Sap. 1 [Renum illius testis est Deus, & cordis
illius scrutator est verus, & linguæ eius auditor,] idest,
quidquid cogitet, quidquid desideret, quidquid loquatur
homo, siue illa interna cordis locutio sit siue exterius ore
prolata, perspectum Deo est; atque huius rationem sub-
dit; [Quoniam spiritus Domini repleuit orbem terrarum
(idest, testis oculatus est, quod ubique præfens sit) & hoc
(Pneuma, spiritus) quod continet omnia (idest, qui non
solum est in omnibus, sed in quo etiam omnia fiunt) scien-
tiam habet vocis;] idest, siue corde loquamur, siue ore, ni-
hil latere illum potest. Homo verò plerumque neque om-
nino exploratas suas interdum cogitationes & internas
locutiones habere potest. Quare dixit Paulus, 2. Corint. 5.
[Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi;]
propriè ex Græco, oportet pellucidos, & transparentes
fieri, instar corporis diaphani, quod luci atque lumini per-
uium est: Et statim eadem voce ait: [Deo manifesti si-
mus:] idest, cogniti, perspecti, quasi illius luminibus om-
nino peruij, ut indicaret Paulus nos ipsos in nostris oculis
crassos, opacos, nimiumque pingues, & concretos esse, ob-
scuros propterea, & minimè cognitos. Illa enim superius
cognitio, atque exploratio quam habere potest homo,
coniecturalis est, & minimè certa; de qua sapiens ait;
[Quemadmodum in aquis resplendens vultus prospicien-
tium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.]

Nam

LXX.

Olympiod.

Polychron.

Vatabl.

4

Innocēs qd.

ON

WPy

Prauum cō

probare, qd

propriè in

Hebr.

Prou. 18. 8.

Prou. 10. 9

& c. 2. 15.

Isa. 59. 8.

Prou. 11. 20

& c. 17. 20

LXX.

Polychr.

Nostra gra-
tia incerti-
tudo.

Sap. 1. 6.

Deus no-

strarū cogi-

tationū per-

spector.

vers. 7.

2. Cor. 5. 10.

Quid ma-

nifestari a-

puat Paulū.

Qyepw.

vers. 11.

Homo sibi-

ipse ignotus

et obscurus.

Prou. 27. 19

Nam hi seipfos in suo corde contemplari, & examinare possunt, tanquam in speculo: præsertim ubi, instar aquæ lymphae cor mundum, atque tranquillum sit; licet omnino clarè se non agnoscant.

2 Porro hanc ignorationem Eugubinus post Rab. Abraham refert ad ærumnarum causam ignoratam, quasi Iob dicat: Si simplex, sanctusque sum, planè ignoro quorsum Deus his me malis afficiat. Sensus parum pius, parumque lenis, & potius cum sententia amicorum, quam cum Iobi proposito congruens. Vatabl. Tygurinus cum alijs Hebraizantibus, faciunt huius ignorationis appositum animum; videlicet ignoro, aut non cognosco animam meam. Tygurin. [Animam meam perspectam non habeo.] Sed nescio quam morbi, aut mortis circumlocutionem in eo Hebraismo agnoscit Vatabl. ut perinde valeat, ac si dixisset: [Deficio, consumptus sum, nec noui animam meam,] id est, [non noui animam meam fungi muneribus suis.] Alij; esto innocens sim, sed nunc de mea sanctitate non cogito, & quis sim, aut quis fuerim obliuiscor, minimè curo, contemno. Nam verbum [ignorandi,] aliquando ad contemptum & curæ abiectiōem pertinet; ut illud Cantic. [Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, (id est, si tuā pulchritudinem non valde curas) egredere, & abi, &c.] Et illud Pauli: Si quis ignorat, ignorabitur. Igitur dicit Iob; Si simplex fuero non noui, non mihi ea in re blandior, neque gratulor; nam illud tantum cogito, me in extremis versari, planeque iam deficere, atque viuendi me tædere; sed sensus videtur inuitus, & repugnans. Septuaginta. [Si impiè egi, non noui animo, veruntamen auferatur vita mea:] cui lectioni, atque nostræ, ille videtur germanus, atque communis sensus; si sanctus, si innocens, nec ne, sub iudice, & sub lite est, incertum adhuc & ignoratum; illud certissimum, atque exploratissimum tamen est, me in extremis ærumnis extremum iam spiritum agere: ut hinc eliciat se non contendere cum Deo de sua sanctitate, aut de illius providentia atque iudicio; sed tantum instante & compellente morte, atque vrgentibus cruciatibus tantam dolorum acerbicatem (quod humanum est) deprecari.

XXII. Vnum est, quod loquutus sum; & innocentem, & impium ipse consumit.

1 Sidorus Clarius deterretur loci huius difficultate, qui illi videtur impietatem includere, quasi apud Iob vnu & idem sit proborum, & impiorum iudicium, quodque Deus hæc inferiora non curet: proptereaque existimat Iobum hic, sicut in alijs quibusdam locis, loqui in persona hominis, qui sit absque gratia & cognitione Dei: sed difficultas nulla, neque impietas in sententia facili, & pietate atque sapientia plenissima.

Licet (inquit) de me senserim semper submissius, deq; diuinis iudicijs, atque providentia magnificentius, hoc [vnum est.] Ibi videtur claudi sensus in originali; & deinde sequitur: [Ideò dixi innocentem & impium, &c.] id est, hoc tantum asserui; repetèque libenter, hoc vnum est meæ assertionis caput; Deum indiscriminatim impios, iustosve calamitatibus exercere Verbum [loquendi,] hoc loco asseuerationem, libertatem quandam, & dictorum constantiam affert. [Innocentem,] perfectum, integrum, [et impium] inquietum, per multas huius sæculi, temporaliumque bonorum curas atque sollicitudines vagantem. Cuius vocis proprietates indicatur, Psal. 1. [Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum,] quasi huiusmodi inquietæ, & vagæ mentis homines non nisi multis, illisque iniquis consilijs captandis vacent. Septuaginta etiam indicant [impium,] pro potente & locuplete homine debere sumi, nam vertunt; [Magnum & potentem disperdit ira.] Magnum autem interpretatur Olympiodorus eum, qui suam magnam & robustam esse iustitiam arbitratur; & Polychronius, [qui pietate insignis, & vita clarus extiterit.]

Consumit; propriè delet, disperdit, frequenter ad extremum interitum, & consummationem, vel consumptionem refertur; quod non tantum de morte, ut aliqui Latini indicant, sed de ærumnis quoque intelligendum est, quæ innocenti, perinde ac impio euenire solent.

XXIII. Si flagellat, occidat semel, & non de poenis innocentum rideat.

1 Varia aliorum increpationes; ultima lenissima: excusatus Iob ab ea, qua rueretur, oratione acerbare.

2 Flagellum, de communi & vniuersali iudicio; quid propriè ex Hebræo.

3 Quid, semel, hoc in loco Qua Sagitta paruulorū apud David.

4 Impij aliquando facili morte sublati. Diuturnitas supplicij ad exaggerationem pertinet.

5 Ridere pro irridere. Quando dicatur Deus irridere hominē.

6 Expenditur lectio Septuag. Poena, & tentatio unde discantur.

7 Varia lectiones ex Hebr.

N Vllum esse verbum hac sententia, atque illa, [Elegit suspendium anima mea, &c.] durius atque asperius Philipp. asserit; [Durè, inquit, hic satis locutus est contra Deum: in omni quidem libro hoc nullus est locus asperior isto, & altero superius posito. De quibus, ut puto duobus sermonibus ad Deum loquatur, vnum loquutus sum, quod vtiā non dixissem, & alterum; quibus vltra non addam.] Itaque de duobus istis sententijs reprehensum esse à Deo & à seipso leuitatis accusatum, cum ait: [Qui leuiter locutus sum, &c.] Sed neque ex sua interpretatione, neque ex vera horum verborum sententia, alia sermonis acerbitas colligi potest, quam illa suorum cruciatuum.

Si flagellat; suppositum huius verbi, da monem esse scituissimum carnificem atque tortorem mortalium Philipp. & Caietan. interpretantur. Sed multò melius cohæret ut supponatur Deus, ut in sententia præcedente. Duas autem huius sententiæ partes non ad idem referunt, Tygur. Vatabl. Isidor. Clarius; hic enim sic interpretatur, ut videatur Iob velle præscribere modum, tum flagellandi impios, tum remunerandi pios; Si punit improbos, quare non subito occidit? si remunerat iustos, quare affligit eos, & ridet? Sed cum grauissimum supplicium sit, non quod breue, sed quod diuturnum est, non videtur illa Iobi expositio congruens: aptior quidem Tygurinæ sententia: [Si flagrum inferendo statim occidit, innocentium afflictionem fannis prosequetur;] q. d. Oportet quidem, ut si tam innocentem, quam impium ipse consumit, vel vtrumque semel, subitoq; occideret, vel vtrunq; productioni cruciatu diuexaret; cum tamen impij supplicium breuissimum sit, piorum diuturnum, atque longissimum. Vatabl. in hanc sententiam; Si Deus tantum ob scelera hominem affligit, ut tu Baldad asseris, sequitur ut oppressionem innocentium statim vindicaturus sit; atque piorum poenas non prorogaturus diutius, cōtra quam tu mihi suggeris; asseris enim impios subito periri, pijs verò expectandum esse diutius; quod si ita res se haberet, acerbior esset poena piorum, riderique ab impijs possent. Sed alij multo lenius; Si innocens etiam non debet esse poenarū expers, si flagellandus etiam ego innocens sum, illud supplex oro, ut nolit me tota die mortificare, sed semel peremptū non vexet diutius.

Flagellat; à circumeundo, vel circundando, [flagellum] dicitur, quod videatur circumcingere hominem. Inde pro supplicio, aut percussione, quæ transit circumquaque per orbem, aut terram circuit, & nulli non tabernaculo appropinquat, sed omnia peruagatur: sic videtur indicari, fortè cum allusione ad hanc nominis etymologiam, Is. 28. [flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem;] quasi dicat; Plaga pertransiens, circumiens, & omnes sine delectu inuoluens, & proculcans. Sed fortè etiam dicitur [flagellum,] à circundando, quod circundare videatur, & cingere illius latera, qui verberare pulsatur. Quare non de breui, sed bene longo flagello aut funiculo, quo quis verberatur dicitur; qui non solum cingere vnica circumductione corpus possit, sed post vnicum orbem euolutum, restat etiam restis, & funiculi bona pars, quæ iterum semicingat hominem. Id Hispanorum vulgò iactatum intelligendum est: To os parare de buelta y media: consentiente etiam voce originali (Sor) id est, flagellum vel circuitus, cum, arote, vel acone.

Occidat semel. Quanquam quod [semel] fieri dicitur in scriptura, efficacitatem quandam rei perficiendæ afferat; ita ut secunda vice opus non sit: sed tamen hoc loco propriè est subito, statim, ita ut non sentiat, donec res fiat. Sicut Prou. 6. per eandem vocem dicitur. * Ex templo veniet ei perditio sua. Sic Ps dicitur: Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ illorū;] ubi nominis etymologia explicari videtur;

Philipp.

Iob 39. 38.

Iob 29. 37. Nulla verborum Iobi asperitas.

Philipp. Caietan.

Tygur. Vatabl. Isid. Clar.

Tygur.

Vatabl.

Lenissima expositio.

2 שׁוּט Flagellum, quid apprè in sacro sermone. Isa. 28. 15.

Hispanorū proverbiū.

3 Quid semel hoc loco. Prou. 6. 15. * Sinitur se vera pando Psal. 63. 8.

וידע videtur: nam à (*petajm*) quod est paruulus, aut infantia, qui inconsideratè, subito omnia agit, dicitur *Pu hom*; quare [Sagittæ paruulorum sunt.] Sagittæ repentinæ, celeres, quæ non prius sentiuntur, quam hominem contigerint. Ait igitur: sine mora occidat me.

4 Et non de poenis innocentibus rideat. Videtur antithesis ad breues impiorum ærumnas; committet Deus manus; innocentes subito auferat, impium excarnificet diutius, neque finat [in puncto ad inferna descendere,] vt dicitur. n.

Pf. 72. 4. Plalm. 72 [Non est respectus morti eorum, (adeo repens est mortis incurfus, vt ne videndi quidem locus, facultasve sit. Longè aliter ij. qui mortem ante oculos obuersionem diutius contemplari coguntur, & cum illa sæpè diuq; coluclari) & firmamentum in plaga eorum;] idest, firmi, integri, robusti decedunt, non confecti diuturnis morbis atque doloribus. Theodoretus iuxta Græcum; [Non est renutus] aut repudium. Augustinus cum Septuag. [Non est declinatio morti eorum;] non est quod mortem tam facilem accipere vltro renuant; illa autem prolongatio supplicij ad maximam acerbicatem pertinet; atque eodem il la Ieremiæ lamentatio: [Maior effecta est iniquitas (iniquitatis poena) populi mei, peccato Sodomorum, quæ momento temporis subuersa est, & non cæperunt in ea manus.] Nam diuturnam captiuitatem, acerbiorē esse existimabat subita illa & inopinata conflagratione.

Theodor. August. LXX. Diuturnitas supplicij

Thron. 4. 5. Ridere autem, idest, irridere & subsannare, pertinet ad materiam subsannationis, & risus quæ ab hostibus captari solet, cum eos, quos captiuos detinent, diuturnis malis conficiunt. Quare id ad æternitatem supplicij pertinere videtur; [Ego in interitu vestro ridebo, & subsannabo.] Nisi fortè indicet, Deum irridere & subsannare, vel potius se habere irridentis & subsannantis instar, cum contemnit orationem atque clamorem postulantis opem. Quare ridere erit, innocentem in poenis & ærumnis iacentem, atque clamantem contemneru, & per iocum, & risum illius orationem, atque obsecrationem accipere. Sic indicatur

Ridere, pro subsannare

וידע

Prou. 1. 26. Quid sit Deum ride re miserum hominem.

Deus ride re dicitur, sum irridere dum exponit hominem

LXX.

Sed vt non prætereamus hoc loco paulò diuersam lectionem Septuag. illi certè integram sententiam ad supplicium impiorum retulerunt; [Nequam homines in magna morte erunt, sed iusti deridentur:] cui perinde atque lectioni nostræ hic videtur posse respondere communis intellectus; Occidat quidem impios Deus subito, semel, irreparabiliter; sic illorum improbitas exigit, benè quidem: at si iustos tentare atque explorare velit, non oportet diuturnos illis cruciatus inferre; sed semel probatos iterum illos maiori, quam antea foelicitate cumulare; atq; beneuolentia complecti, secus irridere videbitur suos. Et congruit vox poenarum, *masaib*, quæ dicitur ab eleuando, & est propriè [tentatio;] nam cum nos tentat, & probat Deus, magna à nobis petit; à (*masa*) quod est eleuare, aut exaltare; vel deducitur, à (*mas*) quod est [tributum;] nam poenarum, & ærumnarum ingentium tributum pen dimus mundo, & vitæ huic, ærumnarum exactoribus.

7 Et non rideat. Alij negationem auferunt, & asseueranter legunt, [de poenis innocentum rideat.] Pagninus, Regia. Alijablata negatione (nam hæc non est in Hebræo) cum interrogatione tamen efferunt, vt Tygurina, Eugubinus & alij; sed sensus idem, & à nostro interprete cum vehementia sententiæ & significationis redditus sapienter.

Rursus hoc loco suppositum verbi [ridendi,] dæmonē faciunt, Philippus & Caietanus; quod ille rideat & gaudet, videns hominem diuturnis malis confici; at verò post R. Leui, & R. Abraham, Pagninus, Vatablus, Eugub. quibus fauent Græci, referunt ad impium, qui dum videt iustum longioribus ærumnis, grauioribusque malis implicatum, illum subsannat, atque existimat se iustiorē,

vt qui mitius atque breuius puniatur. Sed plerique Latini, atque etiam R. Moyses sequuntur id, quod diximus; quod videlicet Deus ridere videatur, idest, complacere de iustorum ærumnis; aut irridere & despicere, cum illos non eripit malis.

XXIIII. Terra data est in manus impij, vultum iudicum eius operit; quod si non ille est, quis ergo est?

1 *Gravis obscuritas huius sententiæ. Prima expositio. Præuæ affectiones mentem obnubilant. Deum videre ærumnas, quid.*

2 *Tres aliæ huius loci explanationes. Dæmonis potestas in iniquos principes, & iudices impios. Dæmonis cognomen. Qui diuina scrutetur, cecuti re.*

3 *Commodior explanatio.*

4 *Iudices operam habere faciem, quid: quid suscipere faciē.*

Nunc, vbi summus est lectionum Hebrææ, Græcæ, Latinæ consensus, summa est in sensu difficultas, & in interpretibus dissensio. Et quidem primò D. Tho. cum præcedenti ritu sic connectit; Si ridet Deus, videri quidem posset, hominum ærumnas & calamitates per seipias consideratas illi placere, tuncque diceretur terra, mundusque vniuersus traditus, atque permissus manibus, & potestati impijssimi alicuius, sæuissimique tyranni, qui operata atque obnubilata ignorantia, aut alicuius præuæ affectionis tenebris, mente, & ratione præuè & corruptè de rebus iudicaret, sciretque in bonos & pios; quod si huiusmodi impius, atque tyrannus, qui mundum administrat, nemo est, quis tandem erit mundi rector & gubernator, nisi Deus?

Secundò, Eugub. & alij; Hæc, quæ indiscriminatim omnibus eueniunt mala, & præsertim quidem bonis, propterea accidunt, quia terræ potestas permissa est impijssimo Dæmoni, qui dicitur [Mundi rector, & tenebrarum harum potestas;] qui etiam efficit, vt alij Reges, principes, & iudices, quali obuelatos haberent oculos, cæcè atque sine discrimine vilo de rebus iudicent; & sic contingat frequenter, vt malè accipiant viros bonos; idque Deus permittit petente, & procurante Dæmone; vel cum Caietano, Deus operit vultum iudicum terræ, idest, Dæmonum, qui nobis inuisibiles sunt.

Tertiò, alij de impiorum prosperitate & impunitate sententiam hanc accipiunt; Qui superbit, & intolescit luscepta potestate, & regno, dum flagellatur, & vritur pauper, flagellatur vir innocens, & irridetur etiam; sed quid mirum, cum mundi iudices corruptissimi sint. Tygurina; [Terræ gubernatio impio permittitur, qui faciem iudicum eius obuelat; si Deus hæc non agit, cedo vbi alius, qui agat? Vatabl. autem: Qui omnia impune facit conuenientibus iudicibus, efficit vt iudices dissimulent se videre ipsius flagitia, neque est, qui hoc negare audeat.]

Quartò, Polychron. ad Deum refert; quia innocentes dati sunt in potestatem dæmonis Philipp. Quia terra meæ carnis, meique corporis permissa est dæmoni (is enim antonomatice impius dicitur) quod, inquam, hoc à Deo fiat, oportet nobis obscurum esse, & minime exploratum. Illorum igitur qui audaciùs diuinæ iræ causas atque æquitatem peripicere atque iudicare conentur, facies atque oculos offundi; idest, acri eius rei cogitationi tenebras prorsus offundi; nam hæc sunt sublimes Dei cogitationes, & capitis illius arcana, mortalibus ignorata: idè enim sponsi caput nigris capillis conuestitum dicitur. [Comæ eius nigræ quasi coruus,] videlicet, quod diuinæ mentis arcana, obscura nobis & ignorata sint: non aliter cœlestes illæ mentes, dum diuinam sanctitatem laudant præsentis alis, aut facies suas, aut Dei ipsius faciem [obuelant,] tum quod Deus iux mentis arcana occultet & abscondat; tum quod ipsi angeli non audeant oculos attollere ad diuinæ sapientiæ occulta perferutanda.

Alij per expositulationem quandam interpretantur; Quare terra data est in manus impij? quare is impius ipse faciem iudicum eius operit? quasi diceret; Hæc est dæmonis tyrannis, qui iudicum, & regum terræ, hoc est, illorum meorum amicorum, qui meæ vitæ iudicium suscipiunt, ita corrumpit atque deprauat, vt non nisi sinistre atq; corruptè de mea innocentia statuere atque iudicare possint.

Hinc

1 *Maxima huius sententiæ obscuritas. Prima expositio.*

D. Thom. Deus videt ærumnas, quod indicet.

Affectio præuæ mentis oculos obnubilat.

2 *Secunda expositio.*

Eugub.

Ephes. 6. 12.

Dæmon obuelat oculos iniquorum principum.

Caietan.

Tertia interpretatio.

Iudices corrupti.

Tygurina.

Vatabl.

Polychr.

Philipp.

Impius cuius cognomen.

Qui diuina scrutetur, cecuti re.

Cant. 5. 11

Isa. 6. 2. 3.

Quarta sententia.

3
Comodior
interpretatio

Job 22. 14.
Ps. 93. 7. 9.

August.

Ps. 118. 120

Eccl. 4. 5.

Respicere,
aut suscipe
re faciem
alicuius.

Isa. 11. 3.

LXX.

August.

Hinc perspicui potest, non tam alicuius certæ interpretationis veritas, quam huius sententiæ certa atque vera obscuritas & dubitatio: Si quid verò conferre ad elucidationem possit, ex enarratis hanc nos huius loci sententiam componamus; Dum innocens perinde atque impius consumitur, videri potest administrari terra ab impio aliquo principe, qui non nisi cæcos atque ignorantes iudices, atque magistratus constituit, qui omnia iura peruertant, & ius suum cuique minimè seruent: idè enim cæcam faciebant fortunam, aut velatam oculos, quòd malis bona, mala bonis indiscriminatim conferrentur. Quòd si Deus neque impius, neque cæcus est (omniò enim stulta illa vox est: Non considerat; non videbit, qui enim finxit oculum, non considerabit, neque videbit?) Quis alius erit huius erga pios atque impios prouidentie rationis que agendi auctor? Augustinus. [Quod si non facit Deus iudicium iusti vel impij, quis potest facere?] Verissimè igitur (inquit Iob) à me dictum fuerit; [Innocentem & impium ipse consumit,] occulto quodam iudicio, & arcana suæ prouidentie ratione. Hæc videlicet [iudicia] sunt, quæ ego [timeo,] videlicet alterum, quo impios diutius bonis frui permittis; alterum, quo probos, & nihil mali commeritos diutius vexas, & longis ægritudinibus, atque insolitis supplicijs excrucias. Neque valde refert, quòd quidam illa vltima verba ad Baldad referunt; Nemo hæc, quæ dico, negare audebit, nisi tu, ô Baldad, neges. Nam prioris partis sensus idem constat.

4 Sed illud, quod ad [opertam iudicium faciem] pertinet, poterit sanè non solum ignorantie symbolum esse, aut inertie cuiusdam, & somnolentie (nam princeps atque iudex ocularissimus, peruigilque esse debet) sed etiam innata cuiusdam inhumanitatis, atque scuitie, quæ nolit innocentem oppressum & afflictum respicere, ne vlla illius commiseratione tangatur; contra quam dictum est, [Ab inope ne auertas oculos tuos, propter iram.] Ardent enim ira & furore diuini oculi aduersus eos, qui suis oculis, & humanitate pauperes & miseros nò dignantur. Idè enim intra oculum pupilla est, vt intelligant ij, qui munus & officium oculorum in rep. obeunt, debere in suis præcordijs pupillum, & miseros quosque complecti summa beneuolentia: sicut econtra respicere aliquem, aut [suscipere faciem alicuius,] misericordie, beneuolentie, reuerentie est. Tum etiam solebant iudices intra cortinas se continere, cum contra reum capitis sententiam pronuntiabant. Iudicium quoque illa imago est, manibus truncis, velatis oculis, vt incorruptè de rebus iudicaturi significarentur, [non secundum visionem oculorum,] sed ex re ipsa & veritate. Poterit itaque per opertos oculos significari summum ius, summaque iudicij seueritas, nulla cum misericordia, nulla cum humanitate, atque facilitate coniuncta, aut temperata. Quod verò Septuaginta legunt, [Facies iudicium eius operit,] licet ab Hebræo dissentiat, hunc sensum habere poterit; impium esse iudicare de rebus secundum faciem, & iudicium, vt ita loquar, cadere super faciem, idèst, sistere in facie hominum dijudicanda; potius quam in asserenda veritate. Augustini lectio longè aliena; [faciens iudicium eius operit.] Cuius non alium commentarium, quam ipsius Augustini verba subiiciam; [Faciens ipsius impij iudicium aut iusti; in hoc enim tempore opertum est; aut certè hoc ipso facit iudicium eius, id est, idè illum punit quo occultat Deus prouidentiam, suam vt est præ magnitudine iræ suæ non requirit; vel eo iustum vindicat, quo occultat ei.]

XXV. Dies mei velociores fuerunt cursore; fugerunt & non viderunt bonum.

- 1 Vita breuitas ex triplici comparatione. Cursorem qua stimulare soleant. Illustrata Sapientia ex Græco.
- 2 Leuitas, & velocitas idem, Vita leui, vt qua vacua bonis aufugiat.
- 3 Iusti non perinde ac impij erga vitam fugacitatem, & vt hac non eodem modo explicari in sacris soleant.
- 4 Quid non videre bonum: visus inter reliquos sensus velocissimus.
- 5 Cuiusmodi sunt nomina, qua impij temporali felicitàti imponunt: cuiusmodi illa, quibus Sapientia explicat. Temporalia vero bona, bona non sunt.

Ergo (inquit Iob) quam vis bene de Deo, de quæ diuina prouidentia, atque æquitate sentiam, licebit mihi tum præsentis ærumnas, atque malorum diuturnitatem, tam præteritæ felicitàtis breuitatem atque inconstantiam lamentari. Vitæ autem breuitatem triplici similitudine explicat, ducta ex ijs, quæ in tribus elementis, terra, aère, mari, velocissima sunt, & dicto citius præterlabuntur, Cursore, Naui, Aquila. [Cursor,] qui festinat, nunquam consistit, quem timor alicuius periculi declinandi conijcit in fugam, vel aliqua alia causa quæ nullas moras patiatur stimulet ad currendum. Sic quoque Sapient. 5. in comparationem adducitur, [Nuntius percurrens.] Licet enim in Græco potius sit nuntium, aut alicuius rei fama prætercurrens, eleganter noster reddit [Nuntius,] quem tanquam angelum quendam, euangeliorum accipiendorum cupiditas pro lato & felicità nuntio vehementer stimulet ad currendum, ne alius prior euangelia præoccupet, & famam deferat: quare eleganter Septuag. habent [Nuntius præcurrens.] Similiterque plurima exemplaria Vulgata. Non solum igitur cucurrerunt, sed velocissime aufugerunt.

Velociores. Licet leuitas, atque velocitas tum ex Græco, tum ex Hebræo atque Latino pro eodem accipiatur, nam grauius minimè velocitas sunt, leuitas volucris est; & leuis armaturæ milites celeriter subueniunt: tamen non inutiliter lectio Septuag. [Vita mea leuior est cursore,] premi potest, vt non solum velocitatem, sed etiam leuitatem illam consideremus, quæ nihil ex huius vitæ bonis secum exportat, quo grauari possit; quæ vacua est omni pondere, & sarcina. Non solum igitur [fugisse] dicit, sed nihil illos [boni] aut certè leuissimi, detinuisse significat. Vanissimi, leuissimi fuerunt, cum viderentur externa specie pleni diuitijs, & iucundissimis voluptatibus, neque tam citò exhauriri euacuarique; tantam felicitàtem potuisse. Præsumma igitur leuitate [fugerunt,] cum nihil boni secum exportarent, neque vidissent, idèst, experti fuissent.

Sed obseruat D. Thom. non eodem modo iustos, atque impios se habere ad res temporales; nam qui illis hærent, & in illis finem suum constituunt, non fugiunt illas; potius huius mundi prosperitas fugit eos, cum illam amittunt; at qui ad veram alterius vitæ felicitàtem incitatis votis contendunt, hi fugiunt, & vt D. Thom. verbis utar, magis pertranseunt felicitàtem huius mundi, quam pertranseantur ab ea: argutè & piè: solidè quoque dictum, fuisset, si perinde ac impiorum est illa vox Sapient. cap. 5. [Transferunt omnia illa:] Iob similiter non dixisset non se, sed [dies suos,] idèst, prosperitatem etiam omnem [aufugisse:] & aliquando precetur, vt [reuertatur oculus suus, vt videat bona.]

Ergo quod ad rem attinet: vitæ breuitas dupliciter explicari solet, aut per nostrum discessum, aut per rerum temporalium fugacitatem atque recessum. Cum enim illa separatio, quam mors efficit vtrique intercedat, idem omnino significatur, si dicas, vita me deseret; ac si dicas, abibo ego, deseram quæ vitam. Certè Iob eadem, qua Ecclesiastes, ratione hominem fugientem efficit. c. 1. [Generatio præterit, generatio aduenit, terra autem in æternum stat,] idèst, cum res aliæ mundiales permaneant, & constant, tamen solus homo rebus omnibus corruptibilibus vanior & corruptibilior est, vt qui prætereat, & fugiat velocissimè, terra, mundo, rebus alijs, bonisque temporalibus permanentibus. Sic explicat eo loco Hierony. [Quid inquit, vanius hac vanitate, vt alijs morientibus nascantur alij, & homo nunquam permaneat; cum terra, quæ propter hominem facta est, in æternum stet?] Et non viderunt bonum.

Diuis Thomas & alij Latini explicant; non viderunt illud bonum solidum, atque perfectum, in quod mens humana tendit, & quo homo beatus est: vt inde colligat, si iustorum remuneratio in hac vita est, iustus ego non sum, qui in hac vita infelix, & miser sum. Sed de hac interpretandi ratione sapè diximus. Caietan. verò nomine [boni] per fugium aliquod intelligit, ad quod diuertere, & confugere, qui fugit, possit: durè, & alienè Nam germana [non videndi bonum] sententia est, nullum, aut certè leuissimum experimentum aut gustum percipere potuisse humanæ felicitàtis, vt quæ nò verifata fuerit ante oculos diutius. Eadem profectò sententia cum illa Ecclesi. 1. [Non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur;] vix posse hominem de rebus conspectis iudicare, aut gustum illarum aliquem capere, quas non nisi

Vita breuitas, multiplici comparatione explicatur. Cursorem quoque stimulare possint. Sap. 5. 9. A. 77. 1. 2.

LXX.

2
Leuitas & velocitas idem. LXX.

Cuiusmodi sit vita leuitas.

3
D. Thom. Discrimen iusti & impij in fruenda vita.

Vita breuitas quomodo explicari soleat. Eccl. 1. 4.

Hieron.

4
D. Thom. Quid non videre bonum.

Caietan.

Eccl. 1. 8.

nisi in celeri quodam decursu videre illi liceat, videlicet currenti; neque illarum auditione, & vocibus frui, nisi fugienti. Et latet quidem in illa locutione, [non videndi bonum] amplificatio quædam huius breuitatis; nam visus est, ut philosophus dixit, qui facilius, meliusque reliquis sensibus de rebus iudicare potest; auditus deinde, quasi dicat; Non modò vitæ huius bona apprehendere, attingereque, gustare, aut delibare non potui (nam hæc non omnino semper licent, & temporis spatium aliquod requirunt) sed neque, quod maximè facile, quod nemini non licet, quod nulla mora, nullo dispendio fieri solet, videre; videlicet, boni, & felicitatis conspectu aliquandiu frui, non est mihi permillum.

*Visus inter
reliquos sen-
sus, velocissi-
mus.*
Ar. 1. Me-
tap.

*Vita huius
bona, bona
non sunt.*

Sap. 5. 6.
*Impij tem-
poralib. bo-
nis, tanquã
perpetuis in-
herent.*

*Vmbra fu-
gax, sed in-
cunda.*

Isa 32. 2.

Iob 7. 2.

Sap. 5. 9. 10.

*Nauis, quã
asserat vo-
luptatem.*

Pro 3. 1. 14.

Sap. 5. 12.

Matt. 6. 26

*Auis, sym-
bolum libe-
rioris vite.*

Iob 5. 7.

Sap. 5. 12.

*Voluptas in
collimando
& sagittan-
do.*

3. Re. 3. 11.

Sap. 5. 15.

*Bona tem-
poralia, qui-
bus nomi-
bus explicã-
tur à sapi-
entia.*

*Lanugo, qd
proprie.*

Novus

*et na felici-
tas, fumus.*

Pro. 10. 26.

Sed dum Iob ait, [se non vidisse bonum,] non solum vitæ breuitatem statuit, sed nullius boni nomine præsentis vitæ felicitatem dignatur: quod est obseruatione dignissimum: & quidem hæc est impiorum quædam prauis affectus, & voluntatis in bona creata detorsio, ut quantumuis in inferno dicant, [Errauimus à via veritatis,] sed practicum illum errorem retineant, ut vitæ huius bona, breuissima quidem, atque fugacia fateantur, sed boni tamen nomine semper explicent, & se adhuc illis inhærere significant. [Transferunt (inquiunt) omnia illa tanquam vmbra] Fugax hæc est, atque labilis, sed iucundissima esse solet; præsertim ubi perfrugium est, vel in turbine, & tempestate, vel in æstu & siti; sicut Isa. 32. dicitur, [Sicut qui abscinditur à vento, & celat se à tempestate; sicut riuus aquarum in siti, & vmbra petra prominens in terra deserta. Seruus quoque desiderat vmbra, & tanquam nuntius percurrens (nihil lætius lætissimo nuntio; quamuis primus ille lætitiæ flos breui marcescat atque decidat: & tanquam nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam (onusta quidem mercibus pretiosissimis, quarum procul & de vicinis finibus sit pretium; quæ de longè portet panem suum;] sed tamen breuissimè quoque præteruehitur) cuius cum præterierit non est vestigium inuenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus; aut tanquam auis, quæ trãsualat in aere (liberè vagatur auis nulla cura aut sollicitudine parandi vitæ; nam [neque serit neque metit, & tamen pater coelestis pascit illam;] liberæ igitur solutæque omni molestia atque labore, viuendi rationis symbolum est; cum etiam dictum ab Eliphaz sit, [Homo nascitur ad laborem,] & tamen tu, ô Iob, quasi humanæ conditionis expers, videris ad desidiam, & voluptatem natus, tanquam auis ad volatum. Breuissimè quoque præteruolat auis) & scindens per vim itineris aerem commotis alis trãsualauit, & post hoc nullum signum inuenitur itineris illius; aut tanquam emissæ sagitta in locum destinatum (mirabilis est enim illa sagittariorum in collimando, & cõfigendo scopo voluptas; mirabilis quoque impiorum cupiditas in attingendo suorum desideriorum scopo, aut in sumenda de suis hostibus vindicta, cõfigendaque; illorum potentia: sic enim inler ea, quæ summis votis expeti ab hominibus solent, computatur ultio, aut vindicta sumenda de inimicis. 3. Reg. 3. [Non petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum; & tamen sagittæ] foeliciter ex arcu emissæ breuissimus iactus est; [diuisus enim aer continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius: sic & nos, nati continuo delinimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus obtinere (vides hæc omnia nomina boni alicuius, atque iucundi speciem præ se ferre) talia dixerunt in inferno hi, qui peccauerunt;] sed Sapientia, illa ab impijs imposita temporali felicitati nomina, minimè probare, confirmare uè videtur; potius illa corrigit compellationibus alijs verioribus, quæ tum breuitatem, tum inutilitatem omnis boni atque iucundi expertem significant; quoniam (certè; asseuerantis est, & superiora partim corrigentis, partim amplificantis) spes impij tanquam lanugo est (proprie, puluis leuissimus, qui nulli rei aptus, oculis infestus esse solet) quæ à vento tollitur; & tanquam spuma gracilis quæ à procella dispergitur (quæ præterquam quod vana, & inutilis sit, à procella excitatur, ab ipsaq; dispergitur, & comminuitur: sic vitæ superbiam, vitæ ipsius factus efficit, cum vita quoque ipsa euanesceat atque dispergitur) & tanquam fumus; (is lachrymas excutit, ob nubilatque lumina, fumus enim oculis, sicut acetum dentibus) qui à vento diffusus est: & tanquam memoria hospitis vnius diei prætereuntis: (non quidem viatoris; nam is quiete & voluptate aliqua frui in hospitio potuit; sed tanquam memoria stabularij atque cæuponis, quem viatoris memoria leuissima ni-

hil omnino delectat. Igitur inquit Iob; [Fugerunt dies, & non viderunt bonum;] in quibus præter breuitatem nihil boni iucundi que inueniri potuit.

XXVI. Pertransierunt, quasi naues poma portantes; sicut aquila volans ad escam.

1 Pertransire quid proprie.

2 Vnde dicantur naues poma portantes; varia ex Hebræo lectiones & deductiones. Piratica naues velocissima. Amplificatio breuitatis vite.

3 Naues poma portantes cur velocissima: vita felicitas leuissimum, fugacissimum, immaturum pomum.

4 Aquila velocissima. Vultur iriduo ante præfagit cadauera.

Pertransierunt. Nō solum dicit abitionem, & recessum, sed etiam mutationem quandam, consumptionemve rei deficientis, atque euanescentis: atque hæc significationis vis inest Psalm 89. [Mane sicut herba transeat,] idest, deficit, marcescit, consumitur. Et Cant. 2. [Imber abiit & recessit] idest, defecit, euauit. Non aliter ergo [pertransierunt,] disparuerunt, euauerunt ex oculis & memoria.

Quasi naues poma portantes. In originali, Naues, ebeh, de quo nomine controuersia est. Nam Rab. Salomon apud Pagnin. ipseque; Pagnin. & Regia, Caietan. Isidorus Clarius existimant Ebam, vel, Ebeh, esse nomen rapidissimi fluminis in Arabia, qui secum sua rapiditate naues, licet vltro currentes, impetu incredibili raplat. Rab. verò David. Vatablus, & alij Hebraizantes vocem illam deducunt à radice, Abah, quod est velle, aut concupiscere; vertuntque, [Naues * voluntatis, aut, voluntarias,] idest, vltro & voluntarie currentes, & nauigantes: Vel, ut voluntas ad nauis referatur, quarum, videlicet, nauis vehementer desiderant celerem nauigationem; vel ut tepestiue merces suas in portum inuehant; vel distractis iam mercibus tempestiue soluant à portu; quæ pro illorum voluntate mouentur velocissimè. Symmach. [Quasi naues festinantes.] Sept. [Nunquid est nauibus vestigium viæ? quod ad vitæ breuitatem, sicut & ille locus Sap. 5. pertinet, & potest esse vox eadem à aiab, quod est [inimicari,] idest, inimicitias, aut piraticam exercere; q. d. Transierunt tanquam naues piratarum; aut cum nauibus piratarum, & hostium. Nam cum istæ onerariæ non sint, sed tantum ad faciendam prædam comparatæ, & vel ad aggrediendum, vel fugiendum, leuissimæ, & expeditissimæ fiunt; tum etiam breui, inopinatioque: significare ergo poterit prædam suorum bonorum tactam ab hostibus. Et quidem potest esse elegans ad curforem allusio, atque etiam amplificatio; qui currit enim, siue pedes, siue eques fatigari solet, & in dies lassari. At nauis, quæ vltro nauigat, aut nauigantes, tum multo celerius, atque concitatiùs feruntur, tum sine vlla, aut lassitudine, aut quiescendi, sistendi que cursum necessitate; comedentes, dormientes, quiescentes nauigare possunt. Non aliter abeunt dies, & fugiunt tempora edentibus nobis, atque bibentibus, dormientibus, aut aliquid aliud facientibus. Alij verò, ut Thargum, atque Hieronym. deducunt à radice abah, quod est crescere, aut fructificare, & ideo dixerunt, [Naues fructum, aut, poma portantes.] Has enim velocissimas oportet esse vel propter leuitatem mercium, quæ non magni ponderis sunt; vel propter periculum putrescendi, si diuturnior nauigatio sit. Licet autem hic possit attendi similitudo quædam omnium vitæ bonorum, atque voluptatum cum pomis leuissimis, fructibusque, qui tenuissima quadam dulcedine, breuique; gustu se nobis commendant, quamuis (inquam) non solum sine flore herba leuissima, non solum caducus sine fructu flos; sed fructus tandem sint. Certè eiusmodi poma fructus sunt nōdum maturi, sed acerbi, & in prima quasi germinatione & procrecentia; hæc est enim propria significatio, abah, ut supra quoque diximus. Quamuis autem non immaturus fructus, sed ad maturitatem iam perductum pomum sit, eiusmodi temen est, quod nisi velocissima nauis exportari nō possit, idest, quod citò putrescat, atque putrescat; sunt enim huiusmodi vitæ bona fructus illi æstiu, quos medici fugaces appellant, quique saluti incommodi sunt. Sed hic tamen, non tam cum pomis, quam cum [nauibus poma portantibus] similitudo sit.

Et sicut aquila volans ad escam. Aquilarum genus velocissimum est; sed ad pernecitatem accedit famis stimulus, qui multo velociorem volatum efficit. Nunquam quoque volando

הלפ
Pertransire,
defectu rei
euanescentis
affert.
Psalm. 89. 6.
Cant. 2. 11.

אבה
R. Salom.
Pagnin.
Caiet.

Isid. Clar.
R. David.
Vatabl.

אבה
* Quæ nauis
ga a plazer
cō uieto lar
go, como se
podria des-
sear.

Symmach.
L X X.
Sap. 5. 10.

אבה
Piratarum
naues veloci-
cissima.

Amplifica-
tio fugaci-
tatis vite.

Thargum.
Hieron.

אבה
3

Vita felici-
tas pomū le-
uissimum,
& fugacissi-
mum.
Vita huius
fructus acer-
bi.

אבה
4

Aquila ve-
locissima.

Isa. 40. 31. volando deficere, indicat id Isa. 40. [Assument pennas, ut Vultur tri- aquilæ; current, & non laborabunt; volabunt, & non de- duo ante p- ficient.] Fortè autem de illo aquilarum genere loquitur, sagit cada- quod vulturem vocamus, de quo Plinius lib. 10. cap. 9 scri- uera. hie, triduo ante, aut biduo volare, vbi cadauera futura sunt: cum quo facit illud Plaut.

Pli. lib. 10. cap. 9. *Vide ut iam, quasi vulturi, triduo*

Pla. in Tru. *Prius prædumant, quo die esuri sunt.*

Quare significare poterit Iob se ante tempus abripi, & conuolasse ad illum mortem multò ante, quam naturali- ter mori debuisset; videlicet edentibus in illius corpore doloribus, atque cruciatibus ingentem stragem; & iam cadauerinum illius corpus prælagente, & subolfaciente vulturina morte. Ergo cum tam brevis vita hæc sit, tam fugax vitæ foelicitas, illud tantum de illa dici verissimè potest, [Fuit & non est:] nihil enim aliud post se relin- quit, quam quoddam fuisse.

XXVII. Cum dixero; Nequaquam ita lo- quar; commuto faciem meam, & dolore torqueor.

1 *Varia interpretationes: indicatur optima.*

2 *Quid sit commutare faciem: Torus homo in facie. Iustorum facies lata, impiorum exusta, & nigra. Explic. Salomon.*

3 *Commutare faciem, dissimulantis est: explicans Samuel. Facies, aut vultus pro ira. Illustratus Ieremias.*

4 *Hebraicorum diffensio à Vulgato.*

Philippus. Vidam Latini, quod indicat Philippus, sic explicant; Si mecum ipse agam, & statuam ab huiusmodi la- meutis me continere, minimè possum; nam si verba sup- primo, torqueor vehementer; cogorq; statim externa do- lentis signa commutata facie, & vultu præbere. Non mul- to aliter Tygurina, atque Vatabl. Si quando dico præci- pioq; mihi ipsi, huiusmodi tritium querelarum obliuisci vultusq; tristes deponere, commutareque faciem, rursus dolore torqueor, & recrudescit vulnus. D. Th. & aliter, & quidem paulò difficilius; [Si dixero, nequaquam ita lo- quar;] videlicet, me iustum esse; sed me impium fateri; statim [commuto faciem meam,] idest, verto me ad alià sollicitudinem mea peccata inquirendi, quæ me vehemen- ter torquet. Sed præstat prior interpretatio, à qua Græco- rum lectio atque sententia quamuis nonnihil diuersa sit, sed Hebræo proxima est, & elegantem habet sententiam. Sic legunt Septuag. [Si loquutus fuero, obliuiscar, dum lo- quor; declinans in faciem ingemiscam.] Cuius primæ par- ti duplicem expositionem adhibent Olymp. & Chrysost. [Si dixero,] idest, si me tueri oratione voluero. [nequa- quam ita loquar] idest, doloris acerbitas obliuionem mi- hi dicendorum, & semel cœptæ orationis adducit. Vel, quod acutè indicat Olympiodorus; Si dicere pro me ve- lim, nimium ea oratio longa futura erit, nam faciendi fi- nem statim obliuiscor, elatus studio conquerendi. Sed in- terpres sententiam fontis dilucidè, & fideliter expressit; nam pro eo, quod est, [Nequaquam ita loquar,] subest in originali, [Obliuiscar sermonis mei,] idest, huiusmodi querulæ orationis radium iam relinquam.

2 *Quid sit cō- mutare fa- ciem.*

Torus ho- mo in facie

Isa. 3. 9. *Eccl. 19. 26*

**El bi, o el mal à la cara sale.*

Eccl. 8. 1.

Sapientis frons expor- recta, & la- ta.

Facies ni- gra ad tri- stitiam.

Isa. 13. 8. *Nabii 1. 10*

Thren. 4. 8.

cum hæc sententia consentit verbum originale [commu- tandi,] quod hoc loco est, *ghazab*, & propriè significat di- mittere, aut relinquere.

Possit etiam hæc vultus commutatio esse, quasi dissimu- latio quædam interni doloris. Sicut 1. Reg. 21. dicitur [Da- uid immutasse os,] vel vultum suum [coram Achis,] quod dissimulantis fuit, & fingentis insaniam: recteq; in hunc lo- cum conueniet; Cum statuo [faciem meam commutare,] ira, indignationem, dolorem, quæ se vultu produnt, com- primere, & dissimulare &c. Vultus autem aut [facies] pro indignatione, & ira, aut vultu irato, & indignante frequēs est in sacris; Psal. 33. [Vultus (indignabundus, minax) Do- mini super facientes mala. Et Thren. 4. Facies (ira) Domi- ni diuisit (ablegavit, expulit) eos: non addet, ut respiciat (blandè, atq; benignè) eos.] Illud autem [commuto,] & verba alia præsentis temporis, mentis decretum afferre so- lent, idest, [commutabo,] aut statuo commutare; Chal- dæus; [Dimittam iram meam.]

Et dolore torqueor. Maior est in hoc verbo Latino inter- preti cum Hebraizantibus controuersia; nam verbum *ba- lag*, dicunt significare confortari, aut roborari; quare hoc loco cum R. Mardochei alij vertunt, [Et confortabo, vel, roborabo me.] Et quidem eodem ferè modo vertitur Pl. 38. [Remitte mihi, ut refrigerer,] idest, & confortabor. Sed ad planctum noster interpretes refert infra, Iob 10. [Di- mitte me, ut plangam:] & ad dolorem Ierem. 8. [Dolor meus super dolorem.] Quare illam vocis originalis con- fortationem, aut robur Vulgatus ad vim doloris retulit, & ad acerbitem cruciatuum, qui tunc vires sumebant maiores, atque vehementius torquebant animum. Qua etiam ratione videntur etiam legisse Septuaginta, [Com- moueor omnibus membris,

Quid pro- priè cōmū- tare.

וי

3 Cōmutare faciem, dis- simulantis es- se.

1. Reg. 21.

13. Vultus aut facies pro ira.

Ps. 33. 17.

Thre. 4. 16.

Verba præ- sentis tem- poris, men- tis decretū afferunt.

4

Hebraicorum diffensio à Vulgato.

ו

R. Mardoc.

Isa. 38. 14.

Iere. 8. 12.

Vulgat.

XXVIII. Verebar omnia opera mea sciens, quod non parceres delinquenti.

1 *Timor iste Iobi ad lethalia mala referendus.*

2 *Quid propriè vereri. Opus de labore, & calamitate. Scientia de experimento.*

3 *Quid parcere in Hebr. Innocentem esse, aut relinqui à Deo, ad poenam, vel poenā absolutionem. Expl. Moyses, & Sam.*

Caietanus hoc etiam refert inter ea, quæ apud se face- re statuerat, videlicet, cauere vel à suis querimonijs, vel ab alijs mœrentis, dolentisq; animi significationibus, ut aliqua ex parte morem amicis increpantibus gerere vi- deretur. Latini alij ad timorem, religionemque animi, ne quid peccati vnquam admitteret ex diuinæ maiestatis, at- que iustitiæ timore. Sed Septuag. Chaldæus, & Hebrai- zantes omnes ad calamitates, & dolores, quos patitur hoc modo referunt; Licet mihi ipsi imperare velim, atq; etiā coner, ut vel fileam omnino, vel mitius, atque submissius ingemiscam, nihilo tamè mihi melius futurum existimo: namq; eiusmodi sunt mea mala, ut grauius mihi ab illis timeam, tum quod lethalia sint; tum quod vehementer suspicer non esse mihi à Deo remittenda, cum adhuc con- donatis iam doloribus, me apud vos innocentem non de- clarauerit; sed tanquā cum nocente perstat agere irrogan- do, & promouendo supplicia. Quæ huius sententiæ exposi- tio cōfirmabitur quidem enucleatione singularum vocū.

Verebar. Chaldæus, [Timeo.] Septuaginta. [Contremi- fco:] & certè, *Iagar*, ferè semper timorem affert immi- nentis calamitatis. Vnde dictum est supra, cap. 3. [Quod verebar, mihi accidit:] & Psalm. 118. [Amputa oppro- brium meum, quod suspicatus sum:] pro quo Hieronym. dixit [quod reueritus sum. Opera] autem hoc loco sunt à radice *ghaisab*, quod est contristari, aut laborare, efficere- ue aliquid cum labore & anxietate animi: quod Vulgatus explicat per [dolorem cordis] Genes. 6. & [mœrorem spi- ritus.] Isa. 61. & afflictionem. Prouerb. 20. & Tristitiam. 2. Reg. 6. & oppressionem] 1. Paralip. 4. quare hic opus, la- bor est, afflictio, dolor; & quidem [laborem] diurnum ap- pellare solemus, opus diem; & opera, labores esse ex Gen. 5. constat; [Iste consolabitur nos ab operibus nostris, & à laboribus manuum nostrarum] & Gen. 3. In laboribus co- medes ex ea, cunctis diebus vitæ tuæ: quod antea dixerat; Maledicta terra in opere tuo: quod statim explicat verbo operandi; Emisit eum Deus de paradiso voluptatis, ut ope- raretur terrā. Ergo inquit Iob; Quocunq; tandè remedio

1

Caietanus.

Ad quid re- ferendus sit

iste Iobi ti- mor.

Latini.

LXX.

Chaldæus.

2

Chaldæus.

LXX.

וי

Vereri qd propriè.

Iob 3. 25.

Ps. 118. 39.

וי

Opera quid propriè.

Gen. 6. 6.

Isa. 61. 3.

Pro. 10. 22.

2. Reg. 6. 8.

1. Par. 4. 10.

Gen. 5. 29.

Gen. 3. 17.

vtar,

vtar, timendum mihi est à laboriosis operib. molestissimis laboribus, doloribus acerbissimis, quibus conficior; superant enim omnem remediorum; atque medicamentorum vim, & opem: Sciens ex meo sensu, mearum arumnarum experientia certò mihi persuadens; nā hęc cognitio non tam mentis est, quàm sensus, & experimētis; sicut & id; Nunc cognoui (re ipsa & experimēto) quod timeas Deum. Quod videtur imitatus, atque verbis clarioribus interpretatus Petrus, cum ait, Nunc in veritate comperi, &c.

Sciētia, ad experientiā
Genes. 22.
12.
Ab. 10. 34
3
קני
Quid par-
tere in
Hebr.
LXX.
Innocentē
relinqui,
aut esse ad
pēnam.
3. Reg. 2. 9.
Exo. 20. 7.
Nu. 14. 18.
Nahum. 1.
3.

Quod non p̄cceres delinquenti; in Hebræo triplex verbum, non mundificabis me, non declarabis innocentem. Sept. propriè, & eleganter; Nō innocentem me fines. Interpretes, vt illuminaret Hebraismum, mutauit formam: nam cum parcutur delinquenti, condonatur illi, remittiturque pœna, ac liber dimittitur, mundus, innocens, declaratur, & absoluitur; Quis sensus, atque sententia passi occurrat in sacro sermone. 3. Reg. 2. [Noli pati eū esse innoxium.] Hebr. Ne mundes, ne aboluas eum, ne iudices innocentē: Exod. 20. [Non habebit in fontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra,] id est: aget cum illo tanquam cū fonte, non sinet abire impune. Num. 14. [Auferens iniquitatē, & scelera, nullūq. innoxium derelinquens.] exigit. n. sceleris pēnas. Nahum. 1. [Dominus patiens, & magnus fortitudine, & mundās non faciet innocentem:] tarda licet, sed aduenit tamen numinis vindicta. Ergo ait Iob: Non frustra mihi timeo ab istis meis supplicijs, vt qui intelligā nunquam remittenda iri; neque te, o Deus, mecū acturum vnquam cum innocente, sed semper noua, & exquisita supplicia à me repetiturum. Similis sententia. Ps. 75. [Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua;] id est; ex quo semel irasci aduersus aliquem cœperis, nemo tibi resistere poterit, nemo deprecari pēnam; nam cum statuit punire, [et si fuerint Noe, Iob, & Daniel,] atq. amicissimi deprecatur pro populo, Non erit (inquit) anima mea ad populum, vt illum ab exilio reuocem. Quare cū Sauli cōminatur Samuel regni amissionem, & domus excidium, vt de minis certissimis nihil ille dubitaret, subiunxit: [Porro triumphator in Israel non parces; non n. est homo, vt agat pœnitentiaam.] Triumphatorem appellat, qui rem, quam semel instituit, non dimittit, priusquam ad exitum perducatur. Qui ira cum hostibus agit vt moueat aduersus illos bellum, conficiat, tandemque, triumphet. Cū me igitur tanquam hostem oppugnes (ita inquit Iob) non parces delinquenti, priusquam de mea vita triumphes.

Ps. 75. 8.

Ezech. 14.

14. & 20.

1. Reg. 15.

29.

XXIX. Si autem & sic impius sum, quare frustra laboraui.

1. *Varia interpretationes, indicatur commodissima. Notatus Vatablus. Explicatus David. Humani ingenij ad corporalia bona detorsio.*
2. *Varie lectiores. Laborare quid propriè. Iudex incorruptus, cuiusmodi esse debeat in audienda cuiusque defensione.*

1
Vatab.
Eugub.
Vatabli an
notatio pa-
rumptia.
D. Thom.
Ps. 72. 13.
Philipp.
Caiet.
Comodior
interpreta-
lio.

Evgubinus cum Vatablo existimat, hęc dici ad Baldad luadentem Iobo, manē confurgere ad orandum; Si (inquit) impius sum, frustra orandi laborem assumā; nā peccatores Deus non exaudit; nec sit diuina ira reuocabilis. Sed sensus, atq. sententia Iobo indigna; tum illud indignissimū est, q̄ annotat Vatablus, verba hęc esse hominis à Deo derelicti. Secundò, D. Tho. & alij cū eo Latini; Si vitæ præteritæ laboribus, & assiduo pietatis studio iustitiam, & sanctitatem non cōparauī, neq. coram Deo iustus habeor, certè labor, & sollicitudo mea inanes fuerunt. & [sine causa iustificauī cor meū] Sed commodius Philip. Caiet. & alij, non de culpa, sed de pēna primam partem accipiunt; Si adhuc mecum agit Deus tanquam cum impio, si me dignum supplicio censet, quorsum frustra laborem, cōtendamq. precibus pœnarum relaxationem, quam obtinebo nunquam? Vel cum Caiet. Quorsum laborem, atque silentium mihi impere, atq. gemitus & lamenta per vim summam coerceam, cū id mihi ad leuandos animi dolores conferre nihil valeat. Vel cum alijs Latinis; Quid mihi antea vitæ labor profuit, si supplicijs accipior tanquam impius? Similis illa sensitiui affectus significatio, cū David recenset assidua flagella, & matutinas verberationes. [Et dixi, Io. Pineda in Iob. Tom. I.

sine causa iustificauī cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui (cum fuerim) flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.] Neq. verò hoc dicunt sancti ex animi ratione, & deliberatione, cū illis probè p̄suaferit Sapiētia [bonorum laborū gloriolum esse fructū;] sed eo primo, & subito quasi; rationis motu humanum ingenium agnoscat; quod mala, & calamitates velit in malis numerare. Neque prima ipsa facie aliud bonum, aut pietatis præmium agnoscat, quàm quod ad corporis incolumitatem, & à pœna, doloreque vacandum conferre potest.

Sed quoniam verbum laborandi, languorem quendā, & animi defectum afferre videtur, Iosue. 7. vertitur vexare; & Iob 20. luere. & 3. Reg. 23. deficere. Sept. ad eum laborem, & cruciatum, quem perfert, hac ratione retulerunt; [Et quia sum iniquus, quare non sum mortuus? Aquila; Ad quid hoc frustra laboro?] Augustinus coniunxit vtrumque. [Quare nō sum mortuus, & laboro?] Cuius is mihi videtur sensus esse; Si dignus pœna, & supplicio sum, propter impietate, vt mei amici de me statuunt, si Deus me tanquam impium accipit, non solū profectò alijs supplicijs, sed extremo vitæ, & capitis plectendus essem; id quod optabilius mihi, atq. conducibilius foret. Quorsum igitur laboro in vitā hac ærumnosissima? Cur non accedit pœna mortis extrema, quæ me expediat è vitæ laboribus? Cur vexor? cur deficio? cur luere compellor, quæ vel impijssimus accipere supplicia non solet? Alio detorquet Olympiod. sententiam hanc, piè quidē sed nescio an congruenter; [Emori me præstabat, quàm impietatis postulari, morteq. magis opto, quàm tantis vexari conuitijs, quasi diuinas leges perfrigerim.] Sapiēter verò obseruat Philip. hęc verba minimè Deo displicuisse; nam iusti, & incorrupti iudices minimè aduersus litigatores indignantur, qui cū iustas habeāt causas, eosdem iustos iudices ad tenorem ac normam legum iustitiæque cōstringunt; quin potius summa benignitate, ac mansuetudine audire dignantur, & quæ pro se quisq. affert, attentè & diligenter expendant; præsertim cū pro æquitate & iustitia clamāt. Nō aliter Iob Dei equitatis, atq. summæ iustitiæ munus, & opem implorat; nam suæ vitæ, operūq. merita proponit; debitā mercedē postulat; innocentia suam tuetur, immeritas pœnas deprecatur.

XXX. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ.

1. *Huius versiculi, atque sequentis sententia.*
2. *Ablutio, munditiæ symbolum. Presci abluendū ritus, quibus putabatur purgari scelus.*
3. *Maring aqua ablutio, quondam Sacra Legis purificationes. Illustratus Micheas.*
4. *Ablutio manuum ad innocentia contestationem.*
5. *Aqua fontana adhuc bita in sacris.*
6. *Quid Mundit es: quid fulgere propriè: quid candor aut albor vestium in sacris.*
7. *Manuum ablutio ante preces: explicatus Paulus.*

Q Vasi suis ipsius expostulationib. & conquestionib. respondens Iob & quasi ex suis iam ærumnis, atq. innocentia diuinū ingenium, diuinæq. prouidentia rationē in remunerandis iustis benè iā perspexerit; Scio (inquit) quod quantumuis diligentissimè vitæ candorē, & morū puritatē cōparare studeam, tamen non ideò pēnarum, atq. dolorū expers sim; sic n. Deus iustorum res, præmiaq. disponit; hęc est huius versiculi, atque sequentis sententia, breuiter & dilucidè proposita.

Si lotus fuero. Non solū externæ, sed internæ quoq. munditiei circumlocutio est; nam ferè apud nationes omnes antiquissimum fuit vti balneo, aut corporis ablutione ad detergendas animi sordes, & rectè, riteq. sacrificandum. Rem hanc confirmat Macrobius quibusdam Virgilij testimonijs, qui accuratè diuersos ritus sacrificandi expresserit; nam Aeneidos. 2. violatum cum se nosset Aeneas, & multa cæde pollutum, ait:

*Tu genitor cape sacra manu, patriosq. penates;
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti,
Attectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.*

Ps. 72. 13.

Sap. 3. 15.

Humanum

ingeniū in

bonis illa

numerat, q̄

corporis sit

2

Laborare

quid.

YXX

Iosue. 7. 3.

Iob 20. 18

3. Reg. 23.

10.

LXX.

Aquila.

August.

Olympiod.

Philip.

Iudices im-

corrupti

gaudent ad

iudicij nor-

nam & li-

mites con-

stringi.

1

Huius ver-

siculi atque

sequentis

summa.

2

Ablutio,

munditiæ

symbolum.

Illustratio

ablutione

facta.

Macro. li. 3

Vir. 2. Æn.

Y

Et iterum

Et iterum lib. 4. Dido sacrificatura dijs inferis.

Vir. 2. Aen. Dic corpus properet fluminis spargere lymphæ.

Et iterum lib. 6.

Lib. 6. Aen. Occupat Aeneas aditum, corpusque recenti
Spargit aqua.

Et iterum:

Idem ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore leui, & ramo falicis olivæ
Lustravitq; viros.

Cic. Lib. 1. de Legib. Quare Tullius 1. de legibus, dixit aquæ aspersione labem corpoream tolli, & præterea castimoniam præstari. Neq. solum detergendis peccatis, sed impetrandis etiam postulatis adhibebatur ablutio: de quo est illud Persij.

Pers. Sat. 2. Hæc sanctæ ut poscas, Tyberino in gurgite mergis

Amplificatio sceleris. Manè caput, bis, terq. & noctem in flumine purgas.

Et id quidem ad maximi sceleris amplificationem adducebatur, tantum scelus abluere non posse. Apud nostrates

Bæticis in hanc ipsam rem vulgò iactatur, *No se lauara*

Ovi. 2. Fast. desta, con quanta aqua trae Guadalquivir. Quid, quoque.

Ah nimium faciles, qui i. istia crimina cedis.

Fluminea tolli posse putatis aqua.

Catullus. Et illud Catulli de improbo quodam ad Gellium:

Suscipit, d. Gelli, quantum non ultima Thetis

Nec genitor lympharum abluat Oceanus.

3 Præsertim verò ablutio in marina aqua, purgationi religiosa erit. Vnde illud est Ciceronis, de poena parricidarum, quos in culeum viuos insui, atque ita in flumē deiijci Romanorum lege iuebatur: [Noluerunt nudos in flumen abijcere, ne cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera quæ violata sunt, expiari putatur.] Certè eò potuit allusio fieri Micheæ. 7. pollicente Deo cōdonationē peccatorum; [Miserebitur nostris; deponet iniquitates nostras; & proiciet in profundū maris omnia peccata nostra.] In lege autem multe erant purificationes, quas Deus fortè instituit, ut populū aliarū gentiū cæremonijs assuetum, facilius ad mentis puritatem sectandā adduceret. Atq. tum Syris illis Ethnicis, tū Israelitis huiusmodi ablutiones fuisse in usu indicat locus ille. 4. Reg. 5. Cum Eliseus leprosum iussit lauari septies in Iordane; at ille eā rem contēptui, & contumeliæ ducens, respondit: Nūquid non meliores sunt Abana, & Pharphar fluuij Damasci omnibus aquis Israel, ut lauer in eis & munder? Harum autem purificationum ethnicis solemnium ante suam rem diuinam, meminerunt etiam Tertul. lib. de Bapt. &

4 Atq. lib. 2. contragent. Ergo dicit Iob ad hanc ablutionum cæremoniā respiciens; Quantumvis ad sacrificia ritè offerenda me comparem; quamvis omnes expiationis ritus obseruem diligentissime; quantumvis omni via, & ratione animi labes eluere studeam.

5 Sed illud tamē, & rectè quidē adducit Chrysostomus, in priscis moribus fuisse, ut cum probare vellent cuiuspiam sceleris societatem ad se nō pertinere, manus lauerent, dicerentq. se innocentes esse. Sic præcipitur Deut. 21. de occidenda vitula, & laundis super eam manibus, ubi cædis reus ignoratur. Sic quoque dicit: David: Lauabo inter innocentes manus mea. Et iterum: Lætabitur iustus, cum viderit vindictam, manus suas lanabit in sanguine (à sanguine, vel propter sanguinem, ut qui nullam communionem cum illo habuerit: sic Theodoretus) peccatoris. Sic Pilatus quoque suam innocentiam ablutione manuum in assertoris Christi Iesu nece indignissima restatam voluit. Erit igitur sententia? Quæcunque mea extiterit innocentia, & meæ innocentie contestatio, & comprobatio, atq. licet inter innocentes lauem manus, nulliusque sceleris societate me polluerim, &c.

6 *Aquismius.* Cum non valde clarum sit, quid significant aquæ uiuis, aliqui non uiuis, sed uiuis, legendum existimant. Ex illis est Marfilius Columna in sua Hydrargyrologia. sect. 1. c. 3. Cæterum Niuem tum Hebræi, tū Græci, & Latini omnes sumo consensu agnoscunt, & legunt. Ergo vel intelligit per aquam niualem, aquam purissimam, & limpidissimam, cuiusmodi illa esset solet, quæ ex liquefcente defluit niue: vel fortè respicit ad peculiarem aliquem ablutionis ritum, qui in prisco illius temporis more esset; non enim omnibus eadem aqua religiosa erat; alijs quidem pluuiialis, marina alijs, vel fontana; ut ex superius adductis colligi potest, tum ex illo apud Euripidem, Iphigeniæ, cum duo illi hospites ab Iphigenia mandandi destinantur, deliberatque cum Thoa.

7 *Marfilius.* *Columna.* Cum non valde clarum sit, quid significant aquæ uiuis, aliqui non uiuis, sed uiuis, legendum existimant. Ex illis est Marfilius Columna in sua Hydrargyrologia. sect. 1. c. 3. Cæterum Niuem tum Hebræi, tū Græci, & Latini omnes sumo consensu agnoscunt, & legunt. Ergo vel intelligit per aquam niualem, aquam purissimam, & limpidissimam, cuiusmodi illa esset solet, quæ ex liquefcente defluit niue: vel fortè respicit ad peculiarem aliquem ablutionis ritum, qui in prisco illius temporis more esset; non enim omnibus eadem aqua religiosa erat; alijs quidem pluuiialis, marina alijs, vel fontana; ut ex superius adductis colligi potest, tum ex illo apud Euripidem, Iphigeniæ, cum duo illi hospites ab Iphigenia mandandi destinantur, deliberatque cum Thoa.

Tho. Quid igitur agemus, dic, de istis hospitibus.

Iph. Ratum necessitas est constitutum colere.

Tho. Igitur in ipsa facere lotiones & gladius tuus.

Iph. Sanctis lauacris primum ipsos lauare volo.

Tho. Fontibus aquarum fluentium, aut marino rore?

Iph. Mare abluat omnia hominum peccata.

Tho. Sanctius igitur Deo ceciderint.

Iph. Et officium meum sic magis bonè habuerit.

Tho. Itaque ad ipsum templum affluit fluctus.

Et fulserint reus mundissima manus mea: hic manuum fulgor nihil aliud est, quàm eximia quædam mundities, & puritas, fulgida & splendida. Quare Septuag. dixerunt; Si mundatus fuero mudi manibus. Et quidem propriè ex Hebræo legitur: Si mundauero in puritate, & munditie manus meas. Nam tum vox illa, quæ videtur reddi ab interprete hoc loco, mundissimum, videlicet (607) redditur puritas. Pl. 17. Secundum puritatem manuum mearum; & coniungitur cū luce, & splendore quodam Plal. 18. Præceptum Domini lucidum (purum, mundū) illuminas oculos. Tum etiam verbum (Zacab) quod est fulgere, propriè est mundare, aut purificare. Sed ea etiam mundities coniuncta est cum candore quodam, atque fulgore, vnde dicitur Exod. 3. c. Thus lucidissimum, id est, purissimū, & defacatissimum, pellucidum & candicans, & Threnorum 4. dicuntur Cædiores Nazaræi niuæ; quod non tã ad albedinem, aut colorem, quàm ad candorem & fulgorem, quicunque tandem color illorum esset, referendum est: eo enim loco nittor tantum cōmendatur, ut pater ex sequentibus comparationib. Nitidiores lacte, rubicundiores ebolet, vestis alba, aut candida ex proprietate Græcæ vocis est fulgens; aut splendida. Nam cum Christi Domini vestes albi coloris fuisse minimè existimandum sit, dicuntur tamen in transfiguratione fuisse illius vestimenta alba; & albiora quidē, quàm fullo posset facere; erant nimirū tota splendētia, & ingenti lumine, quod à Christi Domini corpore tanquam ex fulgentissimo sole proficiscebatur, tota perfusa. Quare verbis commodissimis explicatur à Marco: [vestimenta eius facta sunt splendētia, & candida nimis, velut nix, qualia fullo non potest super terram cādida facere; & similiter exponitur à Luca. Vestitus eius albus; & (id est) refulgens. Atque eiusmodi etiam fuisse albam vestem, quæ Christus Dominus ab Herode per ludibrium indutus est, non tam albi coloris, quàm candidā, atque fulgentem ut Aulæ principibus gestare mos est, Græca etiam illius vox significat. Et vno verbo dicam hæ sunt vestes albæ, aut candidæ, id est, splendide Actor. 1. Vers. 10. & Actor. 10. Vers. 31. Apoc. 3. Vers. 4. 5. 15. & c. 4. Vers. 4. 6 & cap. 7. Vers. 9. 13. & cap. 15. Vers. 6 & cap. 19. Vers. 8. in his enim locis altera illarum Græcarum vocum, quæ splendorem significant, semper sub est.

Rem totā hanc sapienter indicauit Vulgatus, cum hoc loco dixit: *Fulser. n. velut mundissima*, &c. ut de eo tantum fulgore ageret, quem res mundæ habere solent; sicut infra cap. 15. cum deberet dicere: Cœli non sunt lucidi, aut fulgentes, in conspectu eius; dixit: Cœli non sunt mundi: ut significaret munditiam cum fulgore & lumine coniunctam esse. Tum etiam illa particula, veluti, non minuit, sed potius statuit veritatem; ut de particula Quasi, aliquando etiam diximus.

Manus mea. Quod de totius corporis, aut etiam sacrificiorum ablutione supra adduximus, peculiariter quidem ad manuum puritatem obseruabatur, ut ritè, ac rectè perageretur oratio; tendebantur enim supplices ad Deum manus inter precandum, atque ille quidē mundæ, & lauatæ. Sic infra cap. 16. ait: Cum habere mundas ad Deū preces, id est, mudiis manibus peractas; & præterquam quod ille manuum eleuatio orantis, aut opem implorantis alij locis sit, sed tamen, quod ad ablutionem pertinet, Sacerdotes ingredientibus templum iuebantur lauare manus Exod. 30. atq. eum morem in usu fuisse apud Iudæos omnes Ariltas tradit: de quo vide etiam Philip. lib. de Som. cum de Sacerdotis purificatione per aquā, & cinerē agit. Qui mos in primitiua quoque Ecclesia perdurauit, ut indicat Paulus 1. ad Timotheum 2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus. Quāuis. n. puritatem illā ab omni turpitudine atq. flagitio intelligere potissimum debeamus, sed tñ etiā externa illa ablutionis cærimonia preparatas intelligere nihil obstat. Nam illū ipsum morem testatur Cle. lib. 8. constituit. Christianus, lotus oret: &

Euripides in Tauris.

6 Quid manuum mundities. LXX.

Pl. 17. 21. 77 18. 19. 107

Fulgere 2d propriè.

Exod. 30.

34.

Thren. 4. 7.

Cædor, non tam de colore, quam de n. ore.

2000s

Vestis alba, pro fulgida et splendide.

Mat. 17. 2.

Marc. 9. 2.

Vestimenta Christi in transfiguratione qualia.

Vers. 3.

Luc. 9. 29.

λαμπρος

10b. 15. 15.

Particula veluti.

7 Manus in oratione abluere, & extendere.

10b. 16. 18.

Exo. 30. 19.

Arist. 1. de 70. interp.

Philo.

1. Tim. 2. 8.

Clem. li. 8. & Tertullianus de oratione cap. 10. Chrysost. in Ioan. *constit. c. 58.* Hom. 72. & in Matthæum Homil. 52. atque ex Prophanis idem ipsum fecisse Marium scribit Plutarchus: [Lauit, in-
Tertul. cap. 11. de ora- quis, manus antequam Hecatombas voueret.] Igitur ait
Chrysost. lob; Quamuis manē deprecaturus surgam lotis mani-
Plutarc. in bus, puram quoque habiturus orationem, omniaque pie-
Mario. tatis, ac religionis munia diligenter obeam, nihil tamen
ad meam incolumitatem proficiam.

XXXI. Tamen fordibus intingēs me: & abominabuntur me vestimenta mea.

- 1 *Sordes, vel de culpa, vel de morbo, & poenā in Hebræo de putredine cadaueris. Tingere quid Hebræis, atque Latinis.*
- 2 *Vestis nomine corpus, aut propinquos aliquando intelligi. Scriptura regula, cum sensus rebus insensibilibus tribuitur. Hypocritam abominantur sua ipsius vestimenta.*

T Amen fordibus intingēs me. Primò de peccato labe, & fordibus. Me reputatis creatorem: vel, Mecum ages, tanquam cum polluto, & sordido; oculos auertes, ac si manus ad te tollerem cruentas, & pollutas sanguine. Vel cum Philippo, & Caietano, vt ad supplicia pertineat; Quamuis ego mundus sum à culpa, tamē penis, atq; dolorum, & agitudinum fordibus, & squalore obsolescam; neque magis mihi præbebis benignas, apertæve aures, quam si sordidus orarem; sic quoque Sept. Satis in sorde me tinxisti. Explicuit igitur interpret, quod obscurum erat in Originali; In foueā demerges me; videlicet in locum interitus, & corruptionis, atque putredinis. Nam (*Sachath*) interitus est, corruptio, sepulchrum; tum etiam macies, & deformitas, squalore faciei: sic Psalm 15. Non dabis sanctum tuum videre corruptionē: et Pl. 93. Donec fodiat peccatori fouea. Illas igitur sordes intelliget hoc loco interpret, quas affert squalida mors, quæ cū corruptione, & vermibus putrescentis cadaueris, aut cōiunctæ sunt, aut valdes affines. Igitur inquit; Quamuis ego studeam mundiori, dum morior tamen tantum abest, vt nitidus, atque lautus fulgeam, vt potius videar in cœnosa aliqua, & sordidissima fouea volutus, atq; tinctus; propriè demersus, infectus; Non secus videbor sordidus, quā putre cadauer, saniosum, scatens vermibus. Cū verò interpret Tingere dixit, benè Latine loquutus est; nā Tingere Latinis est, quod immergere: nam & Poeta dixit: *Quid tantum Oceano properans se tingere soles?* Ergo vsque ad verticem capitis se fordibus immersum deplorat.

Et abominabuntur me vestimenta mea. Hæc cum nuditate mortis, atque cadaueris alijs coniungunt; Mortem non euadam, nam me demerges in foueam sepulchri, nudūq; dimittes; Mortuū enim nō decet vestimēta. Hæc Vatabl. sed alienē, & abiectē. Melius, quod Chrysostomus dixit, tam sum squalidus, vt vestis me habeat odio, atque diffugiāt; id est, Non possum ob plagarū acerbitatē vestiri. Indicat quoque vestis nomine intellige propinquos posse; Qui me, inquit, pari, ac vestis corpus, propinquitatē cōtingunt, oderūt me. vel vt vestis nomine ipsum corpus intelligatur, id est: Ipsū mihi corpus inuisum, & execrandum euasit. Quod Gregorius quoque eleganter docuit. Illud etiā addit; More sacri eloquij, vestimenta nostra nos abominari referuntur, quia abominabiles reddunt; Sicut de Iuda dicitur, possedit agrū, quia possidere fecit. Sed hæc quoq. nō omnino leniter decurrunt. Illud simplicissimū; Tam turpiter fœdeque sordesco, vt ipsa me vestis abominetur aueretur, quasi dedignetur sordidissimū corpus contingere; ingens profectō agitudinis, atq. sordiu amplificatio hæc est, cū rebus ipsis sensu carētib. indignissimæ alicuius rei, aut sceleris ab homine perpetrati sēsus tribuitur: sic obseruat hoc loco Philipp. quasi Scripturæ regulam tradens: [Vbi aliquarū rerū excessus est, dicuntur aliquando in Scripturis sentire insensibilia, vt est, Si isti tacuerint, lapides clamabūt, & Maledictus eris super terrā, quæ aperuit os suū, &c. Cū verò dicitur terra os aperuisse, vt Abelis innocētē sanguinē, per summā iniquitatem profusum, quodam doloris, atque pietatis sēsu lamberet ipsa, atq. exurgeret, summum parricidæ scelus, & immanitas significantur. Eiusmodi itaq. (ait Iob) ego sum, vt ea, quibus nullus est sensus, rātum squalorē, putoremque sentire & abominari videantur. Atq. eō pertinent affectus illi siue doloris, siue gaudij, atque lætitiæ,

Expositio simplicissima.
Philipp. Scriptura regula.
Zuc. 18. 40.
Gen. 4. 11.

quibus ardent *Prophætæ, cū insensibilia appellant, & rerum innanimatarū fidem, atq. sensum desiderant. Illa verò allegoria, q̄ veluti primū sensum, hic inueniunt quidā Latini, de externis operib. quib. velut vestimentis amittitur, & contegitur homo; quæ, cū illis nō subest interna sanctitas, abominari videntur hominē hypocritā, & inuita, atq. repugnantia illum ornant; sicut per se non est inelegans, ita in hunc locum non valde conueniens.

* Vide. Deu. 32. 1. Isai. 1. 2. 3. Reg. 13. 2. Jerem. 2. 12. Quid sit hypocritā abominationi esse suis vestimentis.

XXXII. Neque enim viro, qui similis est mei, respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.

XXXIII. Non est qui vtrumque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus.

- 1 *Deus potest pœnas ab innocente exigere. Respondere, verbum forense.*
- 2 *Audire forense. Arguere quid.*
- 3 *Vt Iob inter se & Deum desideret mediatorem.*
- 4 *Manus ad potentiam, & ad scelus. Dextra, amicitia symbolum Illustratus Isaias.*
- 5 *Quis siquester, quis Arbitr, quis Tertius. & vt hi ponant manum in duobus. Explicatus semel, & iterum Paulus.*
- 6 *Mirabilis Iobi sapientia, & pietas.*
- 7 *Christus Iesus Mediator Dei, & hominem; illius cum natura humana nuptia, data fide, & sanguine confirmata. Ipse patris dextera prisci aliqui ritus.*
- 8 *Christus siquester; explicati Moyses, & Isaias.*

Deus (inquit) mecum agit, & de meis rebus statuit, vt illi collibitum est, me neque disceptante, neq. contradicente, neque quidquam postulante; ille enim homo non est, perinde ac ego, cum quo pari ratione possim ego agere, & respondere postulatus. Sept. [Non enim homo sicut ego, cui contradicam:] neque homo quidem litem criminatorem intendit homini, nisi alicuius sceleris illū accuset; neq. iudex, nisi prius criminis conuincat, atque condemnet, pœnam statuit? Deus pœnas ab innocente exigere pro sua voluntate potest; vos igitur reuincam meis rationibus: sed Deo neque respondere, neque contradicere valeo: dixi supra respondendi verbum forense, & iudiciale esse, tum etiam viri nomen, cū in Hebræo subest (*is*) ad iudicem, & magistratum pertinere.

Nec qui mecum, idem repetit per expositionem: Nō est vtriusque equale ius, neq. peragendi ratio (Sept. ex Hebr. Vt veniamus pariter in iudicium) neque superior aliquis iudex, apud quem prouocatio sit, qui vtrumque audiat. Audiendi verbum forense quoque est, & de auditore æquissimo, & incorruptissimo dicitur; aut de iudice, qui possit eū, qui equitatē lædat, arguere, & increpare: quare clarè reddidit interpret; Qui mecum ex æquo possit audiri: aut vt congruat cū eo, quod sequitur, Non est qui vtrumque valeat arguere. In Hebræo est; Non est inter nos increpans, aut arguens; à verbo quod increpare, & arguere significat, & alteri se opponere, & contradicere: quod sepe superioris atq. iudicis est. vt Genes. 31. [Respexit Dominus & arguit te heri. & 1. Paral. 6. Increpauit p̄ eis Reges.]

Vtrumque. Polychronius hoc loco amborū nomine intelligit Iobum, & illius amicos; atque vtramque horum partem & causam, Videlicet Iobi innocentiam, & amicorum accusationem: atq. illum ex diuinę bonitatis, æquitatisque fiducia optare, qui vtramque partem diiudicet; quamuis .n. ad seueritatem diuini iudicij causam suam dirigere nolit, neque audeat cum Deo contendere, tamē certō sibi suadet, si Deus publicē, & apertē sententiā pronunciet, fore vt acriter coarguat amicorum falsitatē; arbitrantium, ob flagitia, irrogata esse illi supplicia; sed nō cohærent hæc cū precedente, neq. consequente sententiā; nam apertē inter se, Deumq. sequestrē, & interuentorē planē desiderat, cui arbitro pareat vterque; qui ē pro suo munere audiat, interroget, partem minū iustā comprimat, iustiori faueat, innocentem absoluat, & patefacta veritate controuersiam totā sua sententia, atq. iudicio dirimat; quæ oīa arguendi verbo continentur Sept. eleganter; [Vtinam esset nobis medians, & arguens, & disceptans inter vtrumque;] sed de hoc plura statim.

1
LXX.
Deus potest pœnas ab innocente exigere. Respondere quod proprie Vid. sup. c. Vers. 12.

2
LXX.
Audire verbum forense.
3
Arguere quid.

Genes. 31. 24. 1. Paral. 16. 21.

3
Polychron. Minus comoda interpretatio, & nexus.

Iob sequens, & mediator postulat.

LXX.

Manus, pro potentia.
Pf. 88. 26.
**Tēdā mā nō y dēfēre- zā en enfre dāz mā y rios.*
Mat. 8. 27.
Ponere ma- num, ad li- tis dirēptio- nē sp. 8. 1.
Dextra in percussione federe.
Thren. 5. 6.
Exod. 23. 1.
LXX.

Et ponere manum suam in ambobus: vel iuxta originale, Su- per ambos nos. ferē omnes interpretes manum hoc loco ad potentiam referunt; sicut & id [Ponam manū eius in mari, & in fluminibus dexteram eius.] Nam venti, & ma- re obediunt ei. Nemo (inquit) superior iudex, aut arbi- ter, qui possit Deo, atq; homini pariter statuere, atq; de- cernere quid agendum, quid tenendum sit in proposita controuersia, & vi etiam adhibita efficere, vt executioni mandetur, quod æquissimum visum illi fuerit, atq; vtrā- que partem intra certos iuris, præscriptarumq; legum fi- nes continere. Verum quamuis manus potentiam, vimq; contineat in alijs locis, certē cum verbo ponendi iuncta, multo mollior mitiorque hoc loco redditur: nam ponere manum, potius est litem componere, & controuersia a- ctōres ad concordiam, foedusque adducere; quare manū hoc loco pro dextra accipio, quæ alterius dexteræ in fœ- dere, & amicitia stabiliendis iungebatur. Thren. 1. [Ae- gypto dedimus manum, vt saturaremur pane, & Exod. 23. Non iunges manum tuam cum impio; in Hebr. nō po- nes manum tuam impio;] paulo clariùs Sept. Non con- senties cum iniusto: propriè, ex Græco; Non dispones pactum, non coeant in fœdera dextræ.*

Cor. Tacit. lib. 1.
Iust. li. 11.
Isa. 44. 20.

Cor. Phil. 11.
Herod.
Mosineun- di fœdus a- pud Arabes
**No quiere co Dios pley- tos, y con- cieto.*
**Mā vale mala au- nencia, quā bona sen- tētia.*

Sed de dextrarū coniunctione, cum sine medio aliquo interuentore fiebat, illud tātūm adijciam, dextram sicut fœderis, ita fidei symbolum fuisse; cuius cum alia, tum il- lud ex Tacito exemplum habemus lib. 1. vbi de Germa- nici morte agit, quam amici illius se vlturos præstita fi- de moribundo iurauerunt. Iurauere (inquit) amici dex- tram morientis contingentes; & Iustinus de Dario mori- bundo scribit. [Is enim Rex porrecta manu expirauit, quam vnicum pignus fidei regis dexteram se ferendam Alexandro dare dixit:] hinc quibus nulla fœderis serua- ti fides, mendacem dexteram habere dicuntur. Isaias qui- dem de his qui se vana fide, & religione idolis obstrinxe- rant, ait: [Cor insipiens adorabit illud, neque dicet, forte mendacium est in dextera mea,] id est, ea religio, qua me obstrinxi, inanissima est, & mendacij, fraudisque plenissi- ma: nulla illi fides seruandi fœderis, quod mortuum, & inanime lignum sit; hæc igitur coniunctio dextræ men- dax, atque nugatoria: cui simillimum est id, quod in An- tonium dixit Cicer. [Dexteræ, quæ fidei testes esse sole- bant, perfidia sunt, & scelere violatæ.]

*Sed hæc, inquis, sine sequestre, sineque mediatore fa- ciunt, qui ponat manum suam in ambobus. Sed age, vt rē hanc quoque ex antiquitate illustremus, producendum est Herodoti in Thalia, de Arabum danda, accipiendaq; fide testimonium. [Arabes, inquit, seruāt fidem inter ho- mines, vt qui maximè; quam in hunc modum dant. Quo- ties fœdus inire volunt, alius quidā medius inter vtrū- que stans, acuto lapide ferit volam iuxta maiores digi- tos ipsorum, qui fœdus ineunt; deinde sumpto flocco ex vtriusque vestimento inungit eo sanguine septem lapi- des in medio positos, inter inungendum inuocans Dio- nysium, & Vraniam: hoc acto idem, qui sit sequester fœ- deris inter inimicos contrahendi, vadatur hospitem, aut fortè ciuem, si cum ciue res agitur. Igitur * Qui Manum in ambobus ponat,] desiderat Iob, nam summo iure cum Deo agere neque vult, neque potest. Vt id, quod in* His- panorum proverbio est, potiores esse iniquas pacis con- ditiones optima iudicis sentētia, aut obtemperata lite; videat- ur expetere. Arbitrum igitur aut sequestrem, iudex erat l. sequester. proculdubio, intelligere videtur; est enim arbiter, quem iudicem compromissarium vocant, quasi ex cōpromis- so à litigatoribus sumptus, cui prætor disceptanda arbi- trio suo controuersia potestatem dedit: quare arbitri in ijs potentissimum iudicijs nominantur, quæ ex bona fide descendunt: idem quoque sequester est, apud quem (vt cap. 10. Modestinus ait) plures eandem rem, de qua controu- ersia est, deposuerunt: dictus ab eo, quod occurrenti, aut quasi sequenti eos, qui contendunt, committitur.] Gel- lius autem dictum putat, quod eius fidem vtraque pars sequatur. Isidorus autem vtramque nominis rationem coniunxit. lib. 10. Etymol. [Sequester, inquit, qui certan- tibus medius interuenit, qui apud Græcos (Mefes) dici- tur, apud quem pignora deponi solēt, à sequendo dictus, quod eius fidē vtrāq; pars sequatur.] Deum proculdubio hoc nomine, & muneris ratione appellauit Paulus, cum dixit: [Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est de- positū meum seruare in illum diē iustus iudex.] Iudicē videlicet intelligit, apud quem bona fide pignus, de quo*

controuersia est, seruandum, reddendumque deponitur: res autē nostræ, dum in via sumus, sub iudice, & lite sunt; contradicente, calumniante, litem semper intendente ad- uersario nostro: ad quam etiam depositi rationem respe- xit Tertul. libro de patient. dicens: [Adeò satis idoneus patienti sequester Deus, si iniuriam deposueris penes eum, vltor est: si damnum, restitutor est; si dolorem, medi- cus est; si mortem, resuscitator est.] Sequestrem se quoq; Moyses dicit Deut. 5. Ego sequester, & medius fui illo tempore. Septuag. Medius inter vos, & Deum: solebat enim sequester fœderis & pacis stabiliendæ conditiones deferre: quare idem videtur esse, qui Angelus vel inter- nuntius testamenti, & fœderis dicitur Quia verò media- tor, & sequester vnius tantum non est, sed inter vtramque partem stat medius, tertius dici solet. Isai 19. quod verò iste tangere amborum manus soleret (hoc enim ad ablo- lutam loci huius explanationem desiderari videtur) fortè indicatur illo Gal. 3. Data est lex per Angelos in manu mediatoris: licet enim eo loco manus ministerium, vt fre- quenter in Scriptura solet, significet, designetque media- torem Moysen, cuius manu & ministerio accepta à Deo lex, & perducta est ad populum; tamen nihil obstat quòd eiusmodi ministeriū intelligamus, quod manu quoq; me- diatoris, tangentis ambas fœdera ineuntium dextras, obi- ri soleret: quare hoc loco ponere est in originali (Soth) quod est propriè certa ratione & via disponere, & com- ponere, cum attentione quadam, & studio, sicut imponū- tur, & aptantur ornamenta capiti, aut de industria figun- tur oculi in aliqua re, aut apponitur cor ad rem contem- plandam. Quare hæc manus positio significatur futura solers, diligens, attentā, nulla iniqua alterutrius partis cō- ditione, rectè & commodè in vtramque partē disposita.

Sed duo hic obseruanda; alterum, quò magis videtur Iob dolorum acerbitate extra se rapi, eò manifestiùs, at- que sapientiùs rem totam in diuinam voluntatē ab omni hominum iudicio reuocat: secundum igitur verissimam Theologiam hæc fatetur, & profitetur dogmata; Deus agit pro bona sua voluntate; Probare nos debemus [Quæ sit Dei voluntas bona, & bene placens, atque perfecta] Sola diuina voluntas esse debet homini pro lege, atq; ratione; Diuinę providentię arcanum, altius & sublimius est, quam ut possit ab homine, ratiocinatione & intelligentia obtineri; Diuinę maiestatis amplitudo, debet hominem compescere à stulta contentione, & liberiori querelarum iactatione, Horrendum est incidere in manus Dei uiuentis; & eiusmodi alia, quæ nullo negotio ex Iobi uerbis, & oratione colliguntur.

Alterum, quòd non solum desiderare, sed prophetare etiam hoc loco Iobi uidetur Mediatorem Dei, & hominū Christum Iesum, qui arbiter est, ponitq; manū suā in am- bobus: verissimus namque mediator est, non solum mu- nere & officio, sed etiam substantia ipsa atque natura; sic Augustinus 9. de Ciuit. [Querendus, inquit, mediator est, qui non solum homo sit, sed & Deus.] Et contra Felicia- num Arrianū. [Non est una substantia mediatoris, ne me- diatoris dispensatione submota, aut Dei tantum dicatur, aut hominis filius:] eandem disertis verbis mediationē ex coniunctione naturarum in Christo docent Hilarius, Leo, Cyrillus: Mediator hac ratione intelligitur, quia ostendit in se ipso collatas, ac vnitās diuinitatem, ac hu- manitatem. Epiphanius, Ambr. Chrys. Theophyl. Oecū. 1. ad Tim. 2. & sanè hac ratione sequester est, ponitq; manū in ambobus; nam ipse dextera patris est, quam Deus no- tam nobis fecit; & quæ mensa est cēlos; & per quam Do- minus iurat, & quam ipse magnificat. Tum etiam nobis dexteram dedit, cum humanam naturā sibi copulauit; il- la. min contrahendis nuptijs, & maritali fide promitten- da dabatur: vt illud indicat Didonis connubia poscētis.

Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,

Nec mīstura tenet crudeli funera Dido?

Et illud Phyllidis ad Demophoontem.

Iura, fides ubi nunc, commissaq; dextra dextra?

Nuptiarum autem Dei filij cum natura humana fides, & fœdus celebratarū perpetua, & indissolubilia fuerūt, & non communi tantum aliorum more sancita, sed fir- miori alio & sanctiori vinculo stabilita; videlicet medio regali, eodemque purissimo Virginis sanctissimę sangui- ne: certē apud Armenos, & Iberos Reges peculiare illud fuit, qd his uerbis Tacitus scribit: Mps est (inquit) Regib. quoties in societate coeant, implicare dextras, pollicesq; inter

Deut. 5. 5.

LXX.

Malac. 3. 1.

Gal. 3. 20.

Isa. 19. 24.

Gal. 3. 19.

ΠΩ
Ponere in
Hebr. quid.

6
Iobi pietas
cum sapien- tia.

Theologica
dogmata in
d. cata a
Iob.

7
Christus de
sua media- tor.

1. Tim. 2. 9
Aug. 9. de

Ciu. c. 15.

6. 17. &
contra Feli-

lic. cap. 10.

Hil. 8. de

Tri.

Leo. ep. 38.

et in ad Iul.

Cyril. li. 2.

dialog. de

Tri. cum

Herm. & l.

12. Theol. c.

10.

Epiph. Am-

bro. Chrys.

Theophyl.

Quicum. Pf.

89. 12. ubi

Hier. Aug.

Cassio. Isa.

48. 13. vt

Explicat

Aug. 20. de

Ci. cap. 30.

Amb. 2. de

fide c. 4.

Atha li. 3.

de 85.

Isa. 62. 8.

vt.

Hieron.

Ecc. 36. 7.

4. Aeneid.

inter se vincere, nodoque perstringere, mox ut sanguis in artus extremos se suffuderit, leui iuctu cruorem eliciunt, atque inuicem labunt, id foedus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sancitum.

*Dexteram
dari in
suis.*

On. in epist.

Nuptiarum

Dei filij cū

natura hu-

mana per-

petuitas.

Reges me-

dio sangui-

ne fēderat

inire.

Cor. Tar.

lib. 12.

8

Christus Is-

us seque-

ter.

Fulgent.

Mala. 3. 1.

Heb. 9. 15.

Exo. 20. 19.

Den. 18. 15.

Nemo ange-

lorū, aut ho-

minū, per-

fectus me-

diator.

Isa. 14. 27.

Eph. 2. 16.

Isa. 19. 24.

Isa. 41. 10.

Amos. 3. 3.

Sed præterea mediatoris atque sequestris munus optimè, & incorruptissimè præstitisse, habuisseque omnes optimi mediatoris rationes, & proprietates, eleganter Fulgentius in libro de fide ad Petr. cap. 2. descripsit; atque plenè & cumulatè id munus obijisse multis sacris testimonijs testatum est; quid enim aliud Malachias promissit, quam Angelum testamenti? quem profectò interpretatus est Paulus Hebræ. 9. cū Mediatorem noui testamenti appellauit; videlicet, qui cōditiones atque leges paciscendi foederis inter Deum, & homines, denuntiat, & interpretatur; ut hic internuntius, atque interuentor commodissimè dici possit Dei, & hominum, & noui foederis atque pacis interpres: quod cum ijs congruit, quæ Exo. 2. & 24. & Deut. 5. & 12. tradita sunt: cū enim beneficio illo diuini numinis descensu in montem Synai perterritus fuisset populus, dixerunt ad Moysen; [Loquere tu nobis, & audiemus; non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur:] ubi manifestè diuinæ voluntatis interpretem, & interuentorem ferendi pacti, mediatoremque fieri Moysen postulauerunt: neque postulationem displicuisse Deo, quod videretur ad mediatorem respicere Dei, & hominum Christum Iesum Deut. 18. explicatur, dicente Moysen: [Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi dominus Deus tuus; ipsum audies, ut petisti à domino Deo tuo, in Horeb, quando concio congregata est, atque dixisti; Ultra non audiam vocem domini Dei mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. Et ait Dominus mihi, bene omnia sunt loquuti; quis det talem eos habere mentem, ut timeant me, & custodiant omnia mandata mea. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui:] quasi diceret Deus, Mediatorem cupiunt inter me, & illos: pulchra, quidem, atque mihi pergrata postulatio; quamuis longè illi absint mente & corde à mea voluntate implenda, quam illi denunciabit medius interpres: sed quoniam nemo angelorum aut hominum mediatoris interpretisque munus cumulatè præstabit, Prophetam suscitabo eis de medio illorum vtriusque naturæ participem, mei quoque consortem, qui in medio etiam se constituat, pacemque denunciet, interficiatque inimicitias in semetipso; videlicet non perungens, aut sacrificans illorum manus, quas tangit, sed suas quidem, suosque pedes configendos præbens: hic ille tertius est quem pollicetur Isaias: [In die illa erit Israel tertius Aegypto, & Assyrio, benedictio in medio terræ, cui benedixit Dominus exercituum:] non enim solum inter Aegyptios, & Assyrios erit firmum amicitiae foedus, sed inter Deū etiam & homines: nā benedicet Deus Aegyptijs, & Assyrijs: quare nos nō solum sustentauit manu potentia, viribus, operibus iusti sui, sed etiam in sua nos gratiam recepisse, media tanti mediatoris manu, illud indicat, Isai. 41. Suscepit te dextera iusti mei. Igitur iam pariter ambulabunt Deus, & homo: sequitur nimirum homo Deum factorem suum, quod amicitiae, & confirmati foederis est; sicut Scriptum est: [Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi conuenerit eis; videlicet, in vno tertio mediatore, & sequestre, qui manum suam ponat in ambobus:] sed de hoc non plura.

XXIII. Auferat à me virgam suam, & pavor eius non me terreat.

1 De Deo nunc loqui Iobum, verior expositio.

2 Virga, calamitas, & flagellum; virga & iugum, symbolum seruitutis; explicatus Isaias.

3 Virga diuinæ ira, aut etiam benignitatis symbolum. Varia insignia Virgarum priscis regibus; explicatus Isaias; qua dua virga apud Zachariam.

4 Quid terror ex Hebræo: qua virga sanguinea apud Prophetas.

Polychron.
De quo nūc
loquatur
varia expo-
sitio.

Polycronius indicat hæc posse referri ad illum arbitrum, quem desiderat rerum suarum interuentorem; quasi dicat; Si semel liberè, atque fidenter loqui permittar, quicumque fuerit controuersæ arbiter, pronuntiabit profectò me innocentem, atque absoluet his malis gra-

uissimis; auferet à me virgam, & decussio timore benè me sperare iubebit. Sed Latini omnes, alique Græci referunt ad Deum, ut cū neque arbitrum habeat Iob, nunc in aliud se desiderium verteret. Vtinam (inquit) Deus me loqui permittat, & auferat à me virgam, neque suæ maiestatis potentieque ingenti timore me percellat: vel ut sit afferentis; Cū Deus mihi potestatem fecerit liberè loquendi, tunc certè his me malis absoluet: nunc enim per meos mihi dolores non licet: quare cū illi videbitur, auferat à me virgam suam.

Auferat à me virgam suam. Per virgam calamitas, atque flagella, quæ virga infligebantur. Isai. 10. Virga furoris: quo etiam modo Paulus loquitur. 1. Corinth. 4. Vultus, ut in virga veniam ad vos: simili ratione quidam accipiunt id Isai. 6. Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, id est, Virgam exactoris, & præfecti operum atque tributorum, qua solebat exactor humeros & terga, seruorum præsertim, cedere; sicut dicitur Exod. 5. Flagellati sunt, qui præerant operibus filiorum Israel, ab exactoribus Pharaonis: simile id Nahum. 1. Conteram virgam eius de dorso suo, & vincula tua dirumpam: & eleganter Origen. dixit: Indigent virga quotquot ex credentibus pecudum more viuunt: vtrumque quidem seruitutis symbolum est, & verberatio Virgarum, & iugum atque vincula; & fauet originale, quod propriè habet, Auferat de super me. q. d. Ne mihi impingat flagellum; ne me pulset, tangatque virga, neque imposito onore opprimat.

Sed fortè commodius hoc loco virga pro Regio insigni Imperatoris, magistratus, iudicis; cuius primum quidem vltus in bello fuit: hæ enim illæ sunt duodecim virgæ, scipionelæ duodecim tribuum Israel; nos (bastones) vocamus; deinde insigne fuit cuiusque potestatis: sic Exo. 4. [Reuersus est Moyses in Aegyptum portans virgam Dei in manu sua: nimirum, diuinæ virtutis & potestatis insignis; sic dicitur Psalm. 109. virga virtutis, potentiae atque maiestatis index: ergo (inquit) Iob; Deponat sceptrum, temperet maiestatis suæ splendorem terrificum, quod sequentibus verbis exponit.

Sed obseruandum virga, atque scepro solere Deum, tū iustitiæ seueritatem, atque acerbiteratē vindictæ, tum benignitatem, atque mansuetudinem significare; id quod solenne fuit Regibus, ut sceptris Regijs, aut terrores minasque, aut pietatem significatas præferrent. Lydiæ quidem Reges securim pro scepro ferebant, ut Plutarch. scribit; similiterque Labradæus Iupiter in Caria, sceptri, & fulminis loco securim gestabat, eodem auctore: eademque fuisse deorum Babyloniorum insignia in sua illa Epistola Ieremias meminit. [Sceptrum autem habet ut homo, sicut iudex regionis, qui in se peccantem non interficit. Habet etiam in manu gladium, & securim:] & eò fortè allusum fuerit à Dauide Psalm. 2. Reges eos in virga ferrea, id est, in scepro ferrum, & gladium præferente, atque mortem, & sanguinem minante: at non dii, sed Reges Babylonij, specie quidem multo clementiores: nam, ut de illis Herodotus scribit, [Gestant sceptrum affabrè factum, cui superstat, aut malum, aut rosa, aut liliū, aut aliud quippiam; nam absque insigni gestare sceptrum, ipsis nefas est.] Certè Tarquin. etiam Priscus. Q. Romanorum Rex inter alia regia insignia, quibus donatus fuit ab Hetruscis, Sceptrum accepit, gestauitque eburneum in summitate habas Aquilam, ut Romanæ historiæ Scriptores tradunt. Iam igitur seuerissimus Deus gestat gladium, aut securim, videlicet virgam ferream, cū Scriptum sit; Reges eos in virga ferrea: Iam verò sceptrum cui superstat pomum, aut liliū, aut rosa, ut desertis verbis tradidit Isai. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice (id est, de ipso trunco, & calamo) eius ascendet: ut malo quasi nos petens, ad amandum alliciat, & flore, atque rosa iucundissimam, bonis omnibus sub tanto principē pacem, atque vitam polliceatur. Hæc sanè est illa duplex Zachariæ vatis pastorem agentis; virga; altera, quam vocauit decorem; altera, quam vocauit funiculum; per decorem, poma, flores, lilia; per funiculum, dolores, cruciatus, verbera, acerbitates omnes intellige: alteram igitur auferri à se virgam petit Iob; terretur enim vel solo aspectu; timet securim; horret gladium; funiculum fugit; amat verò decorem, poma, flores, atque huius ipsius summitatem post tantas ærumnas exosculari, ad motis ad os, & nares pomis, & rosis,

Latini.

Græci.

2

*Virga, 24
indicer.*

Isai. 10. 5.

1. Cor. 4. 21.

Isai. 9. 4.

Exod. 5. 14.

Nabū. 1. 13.

Orig. sup.

Pf. 2.

Virgam, &

iugū ad ser

uos referri.

*3
Virga insi-
gnem magi-
stratus.*

*Duodecim
virgæ, magi-
stratum in
signia.*

Exo. 4. 20.

Pf. 109. 2.

*4
Virga diui-
na vindictæ
symbolum,
tum etiam
benignitatis.*

*Varij in ge-
standis sce-
ptris prisco-
rum Regū
vritus.*

Plutarchus

Proble. 158.

Barn. 6.

13. 14.

Psal. 2. 9.

Hero. li. 1.

Dion. lib. 3.

Ti. Liu. l. 9.

Plut. in Ro.

Isa. 11. 1.

Zac. 11. 7.

Quæ dua

virgæ, apud

Zach.

Esth. 5. 2.

Psal. 22. 4. & rosis, quæ in virgæ fastigio eminent, ardentem cupit.
Cant. 2. 4. Virga (inquit) tua, & baculus tuus, ipsa me iam tandem
 consolentur; langueo enim, illam si auferas, hanc verò si
 admoueas, fulcres me floribus, & stipabis me malis.

1 LXX. Et paucior eius non me terreat. Septuaginta; Timor eius non
 me transuersum agat. Poterit esse præcedentis expositio,
 ut paucior sit pauenda, & horrida virga, & formidandum
 sceptrum: nam ut ex dictis constare potest, fuere etiam
 sceptrum, & virgarum insignia ad terrorem exquisita, &
Virga san- comparata. Cuiusmodi fuisse videntur virgæ ille sangui-
guinea. nea, aut potius cruenta hastæ, quibus Feciales, nimirum
 sacerdotes, penes quos belli, & pacis disciplina erat, bel-
 lum indicturi utebantur, quasi atrox, & eruentum bellum
 minarentur: & virgæ etiam sanguineæ, quas lictores ma-
 gistratibus præferebant, & quibus iubentur cædi parrici-
 dæ, ut terrori, & horrore esset cruentus color. Vel si non
 iam de virga terrifica loquatur, fortè dicet; ne pro sua ab-
 soluta, & libera ab omni lege ordinaria, potestate, sum-
 moque imperio secum agat; sed ex ordinario & consueto
 suæ iustitiæ, atque prouidentie per scripto & lege; quasi
Modest. li. dicat; Omnium legum consuetudinem, & terminos præ-
ult. ff. ad l. tergediuntur mea hæc supplicia, atq. calamitates. Cer-
Pompe. de
parric. Cic.
Pro Roscio.
Plin. lib. 19.
6. 10.

tè, quod Septuaginta dixerunt, Timor eius non me tran-
 suersum agat, Olymp. ex Græco (*Strobilo*) explicat. [Non
 me strangulet, circumagat, percellat:] & certè ex vi He-
 breæ vocis eiusmodi terror est, qui hominem exagitat, &
 quasi extra se constituit; ab eadem enim radice dicitur.
 1. Reg. 16. Exagitabat eum spiritus nequam: ergo inquit
 Iob, Paucior eius non me exagitet, loqui enim aut dicere
 pro me non possum: quare subdit.

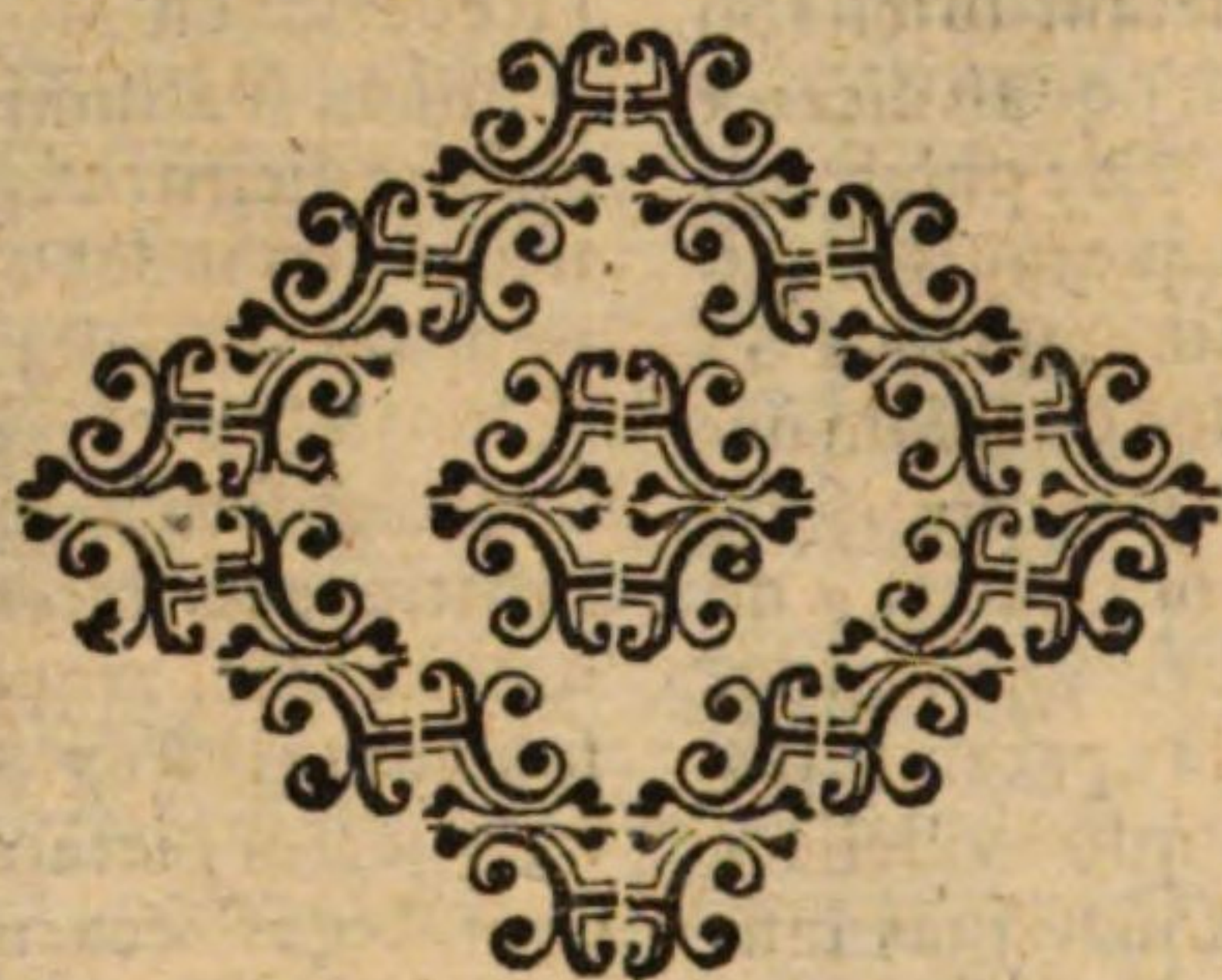
**XXV. Loquar, & non timebo eum: neque
 enim possum metuens respondere.**

IN secunda parte legunt Septuaginta; Non enim sic cō-
 scius sum, laborans anima, quasi dicat; Non sic deficio,
 & concido animo, sicut me videtis corpore: sensus con-
 trarius potiùs elicitur ex Hebræo: nam propriè dicas;
 Non sic ego mecum. Vatabl. Non sum talis, qualem me
 esse putatis; sed potiùs noster per paraphrasim; Non pos-
 sum metuens respondere; sensu acerbissimo dolorum,
 & diuinis terroribus vix mei, aut verborum sum
 compos.

Olympiod.
σοβείτω
τις

1. Re. 16. 4.

6
Iob. const. 2
ia cū acer-
bissimo do-
lore.
Vatabl.

V D I V I T sanè Iob inter alia scelera, id quod grauif-
simum est, diuini numinis contemptum sibi à Baldad
attribui. Ergo constanti, grauissimaque responsione,
atque minimè perturbatè, ex argumentantium, &
respondentium lege, quibusdam annuit, quædam ve-
rò negat. Valde (inquit) mihi, ò amice Baldad, ex-

^a Particulam, verè, esse iurandi formu-
lam, & quæ illius vis in sacro sermone,
quædam ad scripturarum intelligentiã.
vers. 2. nu. 2.

^b De numeris, & de unitate, & Mille-
nario ex sacris, et prophanis, tum ad hu-
ius loci, tum ad aliorum expositionem,
peculiaris quædam. v. 3. nu. 3.

^c Ut insit Sapiencia sua vis, suæq; fortitu-
do, peculiaris observatio. v. 4. nu. 3.

^d Quæ sit hac montium translatio, et ut
frequenter in sacro sermone usurpetur,
ubi de diuina potentia in excitandis tem-
pestatibus agitur, copiosius tractatur.
v. 5. a. nu. 2. vsque ad 6.

^e Qualis sit hac terra commotio, & ut
minimè accipi possit de motu aliquo ter-
re naturali, aduersus nostri temporis
non neminem interpretem, disputatur.
vers. 6. nu. 1. 2.

^f Quæ sint terra columnæ, paulò ascen-
tius exponitur. vers. 6. nu. 3. 4.

^g Ut stella, signa; & libri alicuius velu-
ti characteres sint; & quæ de huius trans-
lationis ratione nonnulla. v. 7. nu. 2. 3.

ploratum est, id quod ausim tibi ^a iuramento affirmare, firmam, fi-
xamque apud me semper extitisse diuinæ æquitatis, & prouidentia
fidem; ac me ne cogitasse quidem de mea innocentia, & æquitate,
insolenter iactanda; sed præclaro meæ conscientia testimonio ere-
ctus, à corruptis & temerarijs hominum iudicijs ad incorruptissi-
mum iudicem constanter prouocare audeo; quamuis satis sciam co-
ram illius supremæ sanctitatis luce clarissima, & fulgentissima, om-
nem humanam iustitiam, velut tenuissimam lucernam obscurari.

Quòd si imbecillus homo voluerit cum potentissimo, & sanctissi-
mo iudice contendere verbis, interrogationibusque & responsioni-
bus, nemo erit, neque ^b vnus quidem inter mille, qui ad diuina in-
terrogata & quæsitæ, vel vni ex mille obiectionibus satisfacere, vel
à minima se parte tueri possit. Neque vero Deus pro sua maiestate
dignabitur vilissimo homuncioni, quamuis mille interrogationibus
pulsanti illius aures, vel ad vnā tantū respondere.

Quis enim sine ingenti temeritate congrredi audeat cum Deo for-
tissimo, atque sapientissimo? qui sicut viriū robore, ita sanè sapien-
tia, & argumentandi, atque respondendi certamine, infinitis parti-
bus omnem creatam vim superat. Verū enim verò ^c nihil in ma-
gna illa vi, atque supremo numine est, quod virtute & efficacitate
plenum non sit. * Quis igitur acerbum, aut rebellem se illi exhibuit,
aut bellum illius voluntati, & consilij indixit, qui tandem victoria
potius insolesceret? nemo profectò, qui aduersus Deū obduruit,
abiit impunè.

Et ut ex infinitis pauca quædam mea tenui oratione de illius sa-
pientia atque potestate enumerando recenseam, solet ille in ^d mon-
tibus firmissimis suarum virium specimen aliquod præbere; cum ef-
ficat, ut ex insita illis naturæ lege paulatim imminuantur: potest
etiam subito aliò trāsferre ex suis sedibus conuulsos, aut iacto ful-
mine findere, & in fumum, fauillamque redigere; aut ingenti terræ
commotione hiatum, & voraginem horrificam efficere, qua illos in
ipsa occultissima abdat terræ viscera.

Sunt, nimirum, etiam mirabiles ^e terræ alioqui firmissimæ, & sta-
bilis, inexpectatæ commotiones, repentinique tremores, quos ille
pro sua potestate efficit: nam vel nutu Olympum tremefacit; saxa
rupesque discindit; terrificas tonitruorum voces edit; ipsas terræ
partes infimas, & maximè stabiles, quæ reliquam terræ pòdus im-
positum, instar columnarum sustinere videntur, quatit, & nutare fa-
cit. Quæ omnia tum hominibus nihil tale suspicantibus, montibus
etiam firmissimis, nullum imbecillitatis signū præ se ferentibus, su-
bito, & inopinatò efficere solet, non hominibus solū, sed inanimis
etiam rebus iratus & indignans.

Si velit, potest sanè vicissitudinem etiam ortus, & occasus tollere,
atque Soli præcipere, ut in certa quadam regione cōmoretur: astra
etiam obscurare, ut minimè luceant. Ut enim præteream quotidiana,
nam orientis, occidentisque lucis vicissitudinem, certè iam se in vi-
cina Ægypti regione, non multò ante, mirabilem se præbuit vis di-
uina, cum offusis impiæ illi nationi triduanis tenebris, visus est soli
præcepisse, ne amplius oriretur: Quid, quòd sæua tempestate exci-
tata, cum horrifico nubium atrore interdiu solem obscurat, & sub
crassissima caligine, lucentes stellas, quasi inclusas asseruat, suæ po-
tentia, & maiestatis ^f veluti stēmate, signoque munitas? Sed quid
non faciat terrarum, & cælorum supremus dominator, qui illorum
immensam capacitatem explicuit, soloque verbo longè, lateque di-
duxit; tum etiam aeris immensitatem, quæ concipiendis nubibus,
atque tempestatibus valde opportuna regio esset, quoquò versus
expandit, & instar militaris tentorij constituit, in quo ipse potentis-
simus dux, atque supremus Imperator stationem suam figeret, exer-
citumque produceret inde conficturus cum hoste, atque superbis-
simos terrigenas compressurus. Nihil præterea non subijcit suæ do-
minationi: nā superbientis maris extollentiam proculcat, fluctuum
elationem, tumoremque comprimit, atque ita pro arbitrio suo mo-
deratur, ut nunc fluctus componat, nunc extollat & concitet.

Atque ad hos mirabiles ciendarum tempestatum effectus, & ra-
pidissimas, concitatissimasque ventorum eruptiones, opportunis
quibusdam ministris utitur, insitis videlicet quorūdam syderum,
& con-

¹ Et respondens Iob ait.

² Verè scio, quòd ita sit, &
quòd non iustificetur homo
compositus Deo.

³ Si voluerit contendere cum
eo, nō poterit ei responde-
re vnum pro mille.

⁴ Sapiens corde est, & fortis
robore:
* Quis resistit ei, & pacem
habuit?

⁵ Qui transtulit mōtes, & ne-
scierunt hi quos subuertit
in furore suo.

⁶ Qui commouet terram de
loco suo, & columnæ eius
concutiuntur.

⁷ Qui præcipit Soli, & non
oritur:
& stellas claudit quasi sub
signaculo.

⁸ Qui extendit cœlos solus,
& graditur super fluctus ma-
ris.

9
Qui facit Arcturum
& Oriona,
& Hyadas,
& interiora austru.

10

Qui facit magna, & incom-
prehensibilia, & misabilia,
quorum non est numerus.

11

Si venerit ad me, non vide-
bo eum: si abierit non intel-
ligam.

12

Si repente interroget, quis
respondebit ei? vel quis di-
cere potest, Cur ita facis?

13

Deus, cuius iræ nemo resi-
stere potest, & sub quo cur-
uantur, qui portant orbem.

14

Quantus ergo sum ego, vt
respondeam ei, & loquar
verbis meis cum eo?

15

Qui, etiam si habuero quid-
piam iustum, non responde-
bo, sed meum iudicem de-
precabor.

16

Et, cum inuocantem exau-
dierit me, non credo quod
audierit vocem meam.

17

In turbine enim conteret
me, & multiplicabit vulne-
ra mea, etiam sine causa.

18

Non concedit requiescere
spiritum meum,

& constellationem viribus, nimirum Vergiliarum, Pleiadum, Arctu-
rive ortu, cum hæc non sine procelloso grandine emergant. Est ta-
men & Arcturi vis maior, atq. diuina, cuius euitandæ facultatē mor-
talibus ademit Deus. Neque minus mare, ac terras tempestatibus
perturbat turbulentus ille, & inconstans Orion, qui Nouembri fu-
rit. Necnon etiam Hyades, aut Suculæ tristes, & nimbofæ, & præte-
rea, quæ circa polum antarcticum sunt, mirabiles aliæ stellæ, & sy-
dera, quæ nobis sub Arctico polo degentibus occultantur, atque oc-
cultis etiam virtutibus pollent ad australes, nimbososque ventos
immittendos.

Et, vt multa unico verbo cōplectar, plura alia magnificentissima
effecta, atque humano captu longè superiora, admirationeque di-
gnissima meteora edit, quæ nullo oculorum, sensumve iudicio inue-
stigari à mortalibus queunt. Multa enim sunt diuina virtute ante
oculos nostros, multa quoque fieri desinunt, quorum supremum au-
ctorem Deum, vel opus inchoantem, vel ab opere cessantem, neque
obseruamus neque agnoscimus. Quid quod cum iratus, benignus-
ve, aut beneficia confert, aut supplicio afficit, cum illi grati sumus,
aut infensi, cum varijs denique rationibus ad nos i accedit, aut rece-
dit à nobis, planè ignoramus, atque vel ex ipsa ratione, eum illo de-
pugnandum nobis non sit, quod simplicissimum spiritum neque nos
adorientem, & aggredientem, neque à nobis discedentem, & refe-
rentem pedem sentire possimus; & cum iudex sapientissimus, soler-
tissimusque sit, ita de nostra causa, actionibusq. inquit, ut ueniens,
aut abiens à nobis ignoretur.

Si pro sua igitur potestate abducere, diripereque velit; si vastare
& perdere, si vertere atque inuertere omnia, quis efficiet, vt redu-
cat, restituat, conuertat? aut quis eum à proposito reuocabit? Si im-
paratum aliquem subita & interrogatione præoccupet, aut quæstio-
ne iudiciali examinandum suscipiat, quis poterit se innocentē osten-
dere, aut satis se obiectis criminibus purgare? Præsertim cum nul-
lum habeat superiorem iudicem, qui lata pronuntiataue sententiæ
rationem ab illo exigere possit. Quidquid ille de nobis statuatur, pa-
tienter ferendum est, atque sceleribus nostris tribuendum.

Cum enim indignationem aduersus mortales concipit, nullius
metu, increpationeue iram remittet; nemo se illi opponere audebit:
cum etiam humiles atq. supplices se illi præbeant potentissimi qui-
que, & nisi ipse eomprimat suum furorē, proculcabit, proculdu-
bio, omnem creatam & potentiam, siue angelorum, qui res inferiores
administrent, & procurant; siue Dæmonum, qui tenebrarum pote-
states sunt; siue sanctorum etiam hominum, qui se ante numen di-
uinum prosternunt, & suis precibus impios suis humeris sustentare
videntur; siue regum & principum, qui supra se subditorum onus
impositum gestant; siue præstantissimorum, atque superbissimorum
quorumvis hominum, qui cristas erigunt, & ampullas proijciunt, &
certissimam opem alijs miseris laborantibus pollicentur.

Hæc cum mihi satis perspecta semper fuerint, nūquam sanè meo
animo finxit, vt vos mihi affingitis, me Deo exiguitatem, & imbecil-
litatem opponere, aut obstinatē cum illo contendere, & ex equo illi
respondere posset: cum neque satis dignam tanto numine deprec-
ationem, beneque accuratam, & compositam orationem afferre pos-
sim. Quamuis enim iustus sim, summo mihi iure cum diuina maie-
state agendum non est, nam cum meum ipse ius, atque innocentiam
probare voluero, quasi nimium insolens repellar à Deo. Tantū igitur
tur, nulla meæ innocentie habita ratione supplicem me illi offeram,
& ad illius gratuitam misericordiam rationes omnes meas reuoca-
bo. Et quidem meis preceationibus non multum tribuo, cum non
pauca requirantur, vt perfectæ & Deo gratæ existant, atque efficaci-
tatem impetrandi habeant, & quamuis Deus pro sua bonitate, &
clementia me inuocantem, & deprecantem exaudiat, tamen is sum
ego, tamque in deprecando languidus, vt vix de me credere possim,
exauditum iri. Tum etiam cum post exauditas preces perinde ha-
beam, atque antea, illeque pro sua maiestate non dignetur me vilo
externo signo suæ beneuolentie, certò mihi constare non potest, an
exauditus fuerim.

Licet enim orandi atque sacrificandi studium mihi nunquam de-
fuerit, nunc quoque frequentes preces adhibeam; non ideo non se-
uerè mecum ille agit; irati enim instat, turbine immisso, coactaque
tempestate ex multis interrogationibus & ærumnis, quasi tonitruis,
fulguribus, fulminibus me obruet, & opprimeret, & quasi per occul-
tas insidias, turbipe, & caligine tetræ alicuius tempestatis me inuol-
uet; multisque perinde ac magnis vulneribus me proscindet, atque
ingentibus animi doloribus excruciat, absque eo quod vllam mi-
hi meorum suppliciorum causam ille exponat: cumque nihil de-
nudò commeruerim, frustrà me affliget; nihil enim attinebat Deum
his cruciatibus de me periculum facere; nam ante cruciamenta me
preclare nouerat.

Nihilominus me tamen ille tam grauiter afficit, vt respirare non
possim; præter animi enim angustias, pulmonis, & arteriarum adi-
tus obturati, & præclusi, neque reddere, neque recipere spiritum
fatis

h Tum de alijs constellationibus, tum ve-
ro de Arcturo, & de ea, qua apud quos-
dā dicitur Vrsa maior, plura ex proph-
etis. v. 9. nu. 2. de alijs vero. nu. 3. 4. 5.

i Vt sit varia interpretandi ratio huius
diuini accessus, & recessus, & ut hinc eli-
ci possit assertio incertitudinis nostræ gra-
tiæ. v. 11. nu. 2. 3.

k Vt sit hoc interrogandi verbum foren-
se, & iudiciale, quadam ex sacris, &
prophanis. v. 12. nu. 2. 3.

l Quorumnam circumlequutio sit Porta
re orbem, paulo fustior, & accuratior con-
sideratio. v. 13. a nu. 3. vsque ad 7.

m Vt sancti velut columna firmissima
reliquum populum sustineant, suam
potissimam præsidio precum. versic. 13.
nu. 4. De regibus etiam & principibus,
qui impositos subditos portare videntur.
num. 5.

fatis possunt, quem cum frequentia, & repetitione supplere conor; commoto, & concitato pectore, & corde anhelante. Cibat me igitur Deus ad satietatem & nauseam usque, acerbissimis doloribus, atque omnis generis ærumnis, quæ humano sensui acerbæ & amaræ existere possunt: quare, ut qui amaritudinibus impletus sum, biliosos quosdam, atque molestissimos animi motus sustineo, stimuloque ad vomendum multa, quæ dolens inuitusque promo.

Potest verò ille de me statuere, & decernere, quod libeat; cū tanta potestate sit, & omnes creaturarū vires longissimè superet. Quod si iure, & iudicio cum illo agere velim, illius equitas incorruptissima me faciliè reum peraget; ac nemo sanè uolet pro me contra Dei providentiam testis in mea causa esse; quare etiam si ille uellet mecum in iudicium descendere, nihil proficerem; nemo etiam certum, & definitum locum assignabit, in quo meum iudicem conuenire debeam, & ad illius subsellia causam meam tueri. Nemo tandem pro me causam dicere uolet, neque patronus esse: pugnabunt potius contra me omnia pro suo creatore.

Quod si deficientibus testibus, patronis, & aduocatis, uelim ego pro me causam dicere, meque innocentem in iudicio defendere, ipsum meum testimonium incredibili audaciæ, & insolentiæ tribueretur, qui tam liberè coram tanto numine loqui non dubitem, aut certe mendaciæ damnabor, ut qui uerissimo, & incorruptissimo iudici ulla ratione contradicere, & me ipsum sordido sanè præconio, & meo ipso ore commendare uidear: mille itaque dabo uerborum, & ignorantie lapsus, quod nesciam quibus uerbis, aut qua dicendi formula me tueri debeam. Itaque cum meæ uitæ, atque morum integritatem, & perfectionem ostendere aggrediar, aut ex ipsis meis uerbis prauitatis alicuius arguar, aut ipse Deus me redarguet, ut qui sanctissimus sit; aut ille idem, qui mearum actionum Dominus est, multa deprehenderit, quæ sibi displiceant, quamuis ipsemet mihi ualde placuerim.

Tum si antea vitæ conscientia, & innocentia me sustinere, consolarique velim, vix potero, cū ea res mihi clarè, & certò constare non possit: quare nihil videtur mihi in vita reliquum esse, quam ingens diutius viuendi tædium, & ardens, vehemensque mortis desiderium. Sed si sanctus, & innocens; hoc sub iudice & sub lite est, mihi incertum adhuc, p. ignoratum, soli Deo perspectum: illud tamen certissimum, atque exploratissimum, me in extremis ærumnis, extremum iam spiritum agere: cum Deo igitur de sanctitate, & iustitia minimè contendo; at, quod humanum est, tantam dolorum, acerbiter deprecor.

Et licet quidem de me semper senserim submissius, deque diuinis iudicijs, & providentia magnificentius; hoc tamen, quod est meæ assertionis caput, libenter inculcabo, supremum rerum moderatorem Deum indiscriminatim, & pios, & impios calamitatibus in hoc mundo exercere, atque tam integros, perfectosque viros, quam tumultuantes diuites, & per multas huius sæculi curas vagantes disperdere, atque delere. Quod si siue Deus is sit, siue torquendi administrator alius, qui homines supplicijs afficit, videtur certè humane rationi conuenientissimum, ut si tam innocentem, quam impium ipse consumit, vel utrumque semel, subitoque perimeret, vel utrumque longiori cruciatu diuexaret: nam, quod acerbissimum est, solent q. piorum ærumnæ, ac rerum difficillimarum perpeffiones, diuturnæ esse; at impiorum supplicium, breuissimum: si innocens itaque etiam penarum expers futurus non sit, illud supplex oro, ne me diutius excruciet, sed semel impacto flagello penitus me conficiat; ne si impij pios viderint cum diuturnis ærumnis conflictari, illos irrideant, & fannis prosequantur: aut verò (si libet) commutet Deus suppliciorum vices istas, & cum innocentem subito, repenteque abstulerit, impios excarnificet diutius, omnemque pios irridendi occasionem præcidat. Sic me igitur vehementer clamantem, & opem implorantem ne me Deus rideat, contemnere: non enim solet ille, ipernere suorum preces, neque tanquam ridiculis, vanisque clamoribus, non statim respondere.

Secus videretur benignissimus Deus voluptati, & lætitiæ habere iustorum ærumnas, quasi mundum vniuersum impius aliquis, sæuusque tyrannus administraret, qui mente obnubilata, & cæca alicuius, prauæque affectionis tenebris corruptè de rebus iudicaret, sequereturque in bonos & sanctos, quod si impius atque tyrannus aliquis mundi gubernator non est, quis alius, nisi Deus est? Licet quidè negandum non sit, plerumque permittere summum rerum gubernatorem Deum indiscriminatim bonis æquè ac improbis euenire mala, quod tyranni iniquissimi rerum publicarum, atque regnorum habenas moderentur, qui etiam ad diuitum potentissimorum scelera, vexantium pios, & pauperes per summam iniquitatem, conueniunt; non aliter ac si oculos obuclatos haberent: ita cæci atque præcipites in iudicando feruntur, & cæca temerariaque cupiditate corripiuntur. Accedit etiam quod tenebrarū harum, & caliginos mundi iniquissimus Dæmon rector sit. His itaque omnibus de causis, qui diuinorum iudiciorum, & iustorum calamitatum rationes perspicere

& implet me amaritudinibus.

19

Si fortitudo quaeritur, robustissimus est,

Si equitas iudicij, nemo audent pro me testimonium dicere.

20

Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit.

21

Etiam si simplex fuero, hoc ipsū ignorabit anima mea; & tædebit me vitæ meæ.

22

Vnum est, quod loquutus sum, & innocentem, & impium ipse consumit.

23

Si flagellat, occidat semel; & non de poenis innocentum rideat.

24

Terra data est in manus impij; vultum iudicum eius operit: quod si ille non est, quis ergo est?

n Qualis sit huius amaritudinis ad animi ægritudines translatio, & de repletiōe, & nausea animi, quadam. vers. 18. num. 4.

o Vi laus in ore proprio serdescat, & de conscientia testimonio, vitia ad moras quadam. vers. 10. num. 1. 2.

p Vi homo sibi ipsi ignotus, & obscurus sit, ut soli Deo respectus, & exploratus quadam vitia. vers. 21. num. 1.

q Vi calamitatis diuturnitas grauissima sit, & ad tolerandum difficillima, obseruatur. vers. 23. num. 4.

r Vi iudex neque cæcus esse debeat, neque secundum visiones oculorum iudicare, quadam vitia indicantur, vers. 24. numero 4.

cere conetur, nō melius id præstabit, quā si opertos, & clausos haberet oculos. Ideo mihi valde dolendum est, quod his, qui iudices æqui & integri esse in mea causa deberent, amicos dico meos, Dæmon iniecerit velamen quoddam crassissimæ ignorantie, ne æquis, clarisque luminibus, meæ causæ æquitatem perspicere possint. Sed cum vniuersitatis huius non alius profecto moderator, quā Deus sit, illius tandem diuinæ prouidentie adscribenda omnia, & committenda sunt.

25
**Dies mei velociores fuerūt
curfore: fugerunt, & non
viderunt bonum.**

Quamuis igitur benè de Deo, atque de illius prouidentia, & equitate sentiam, licebit sanè mihi tum præsentis ærumnas, totq. malorum diuturnitatem, tum præteritæ felicitatis, atque humanæ vitæ breuitatem, & inconstantiam lamentari. Sunt enim hæc longè instabiliora atque velociora illis, quæ terra, mari, aere, velocissima esse videmus: curfore videlicet, cui vel nuntium foelicissimum, quod perferat; vel timor alicuius grauissimi discriminis, ratiove alia, calcaria ad currendum adhibeant. Non secus sanè meæ vitæ anni, cum nihil bonorum secum retinuerint, quæ mecum deferam hinc abiturus, leuissimi & velocissimi dilabuntur, tamque rapido & concitato cursu, vt neque facultatem præbuisse mihi visi fuerint, gustus alicuius ex hac vita prælibandi, & ne vel solo aspectu paulò quietiori de illis iudicandi: nihil igitur vidisse, aut expertum me fuisse videor, quod meritò s. boni, & iucundi appellatione dignari debeam: sic enim integrè & incorruptè cenleo de huius vitæ felicitate, contra quā illi, qui summum bonum in vitæ huius fallacibus bonis falsi, atque delusi constituunt.

26
**Pertransierunt quasi naues
poma portantes: sicut aquila
volans ad escam.**

Neque non euanuit omnis vitæ vis, & felicitas, disparuitque dicto citius instar nauium, quæ ad voluntatem, votumque nautarum celeritè nauigant, nulloque magno onere retardantur: sicut naues piratarum, quæ cum oherariæ non sint, sed tantum ad faciendam prædam comparatæ, leuissimæ, & expeditissimæ sunt: sic igitur mihi contigit deprædatio atque ablatio mearum facultatum; & velut qui vehitur naui, nunquam non ad mortis portum concedo, siue dormiam, siue vigilem: cumque breuissima fuerint vitæ bona, atque amissioni, & corruptioni obnoxia, profecto instar nauis portantis poma, fructusque iam maturos, & nullam in deferendo moram patientes, vita mea præterlapsa est. Tandem Aquilæ, auium omnium perniciosissimæ per similes extitit, auolandi celeritate; tunc præsertim cum illam fames stimulat, nunquam enim volando lassescit; & sicut vultures triduo, biduo conuolare solent, vbi futura cadauera prælagiunt; sic sanè ad me conuolauit nimium immatura mors, cadauerinum aliquid, & sepulturæ proximam prælagiens.

27
**Cum dixero; nequaquam
ita loquar; cōmuto faciem
meam, & dolore torqueor.**

Sed video sanè hæc mea omnia verba lugubria esse, deliberoque mecum aliquando, vt ab huiusmodi lamentis me contineam: sed (quod ingenuè fateor) minimè possum: nam cum dolenti pectori vim afferre, verbaque suppressere volo, & tristes vultus deponere, acerbis tunc torqueor; & dolore stimulante ad aliam me curam, & animi ægritudinem deplorandam conuerto. Quod profecto in causa est, vt cum semel loqui cœperim, dicendi ardore longius promovear, & vix in eadem sententia persistere possim: obliuiscor enim, quod semel institui, dolore mentem aliorum auocante, & in longè mæstiorē, lugubrioremque vultum me ipsum commutante.

28
**Verebar omnia opera mea,
sciens, quod non parceres
delinquenti.**

Licet enim mihi imperare velim, atq. etiam coner, vel silentium, vel mitiora, submissioraque suspiria, vix à meo dolore eiusmodi facultatem impetrare possum; nam & certissimè exultimo lethaliter me affectum esse, neque me vlla ratione melius habiturum, & neq. cruciatus mihi à Deo vnquam remittendos, cum adhuc ille id non præstiterit; neque meam innocentiam apud vos testatam illi fecerit. Omni igitur ex parte angor; nam & vt vobis, o amici, morem gerere videar, cauere vellem à lamentis his, quæ vobis displicent, at multo maiori iure à lethali veneno, quo vror (nam superat omnem remediorum, atque medicamentorum vires & opem) cauendum mihi video: timeo etiam vehementer, nequid vlla ratione peccati aduersus numen diuinum admittam.

29
**Si autem & sic impius sum,
quare frustra laboraui?**

Quod si vitæ præteritæ laboribus, & assiduo pietatis studio iustitiam & sanctitatem non comparauim, neq. coram Deo iustus habeor, certè omnis ille labor, atque sollicitudo inanes fuisse videntur. Tum si ille statuatur, mecum tanquam cum impio agere, atque supplicio dignum censet; quorsum frustra laborem, supprimendo gemitus, & suspiria, & precibus contendendo penarum relaxationem, quam nunquam obtenturus sim? præstaret sanè non diutius vexari viuentem, verum semel perisse.

30
**Si lotus fuero quasi aquis ni-
uis, & fulserint velut mundis-
simæ manus meæ.**

Scio enim satis, quamuis omni cura, & studio vitæ candorem, & morum puritatem comparare studeam, fore vt non ideo poenarum atque dolorum expers sim: omnes enim purificationes, atque cæremōnias sacrificiorum, atque externæ, internæque munditiei ritus obuii, & quasi niuali, purissimaque aqua lautus, mundusque nitui rectè & ritè adperagendas preces, & omnes pietatis officium perficiendum, me nunquam non comparauim. Reputor nihilominus pollutus, & sordidus peccati fecibus: ita in ærumnarum & suppliciorum sordibus

f. Vt presentis vite felicitas boni alicuius nomine digna non sit, vt impij illam, tanquam bonum maximum speciosis nominibus condecorent, vtilis digressiuncula. vers. 25. nu. 5.
t. De huiusmodi nauibus accuratior ex Hebræo tractatio. vers. 26. nu. 2. 3. et vt sit humana vita æstiuus, & fugacibus fructibus similis. nu. 3. 4.

u. Que qualisve intelligenda sit hæc facies commutatio, ad scripturatum intelligentiam differt. ur. v. 27. nu. 2. 3.

x. De illa scriptura loquutione, Parcere delinquenti, ex multis alijs locis fusor tractatio, & vt ad iænas referri soleat. vers. 28 nu. 3.

y. De huiusmodi purificationibus, & ablutitionibus, & de aqua marina ad purificationem quandam adhibita, non parca ex sacris, & prophetis. vers. 30. nu. 2. 3. 4. 5.

sordibus & squallore iaceo, vt cum moriar, propè uidear in cænosa aliqua, sordidissimaque fouea uolutatus, neque minùs turpis, & fædus, quàm sit turpe & saniosum cadauer: uideor enim iam omnibus uestimentis spoliatus, nudus in foueam dimitti: atque adeò tam sum squalidus, ut ipsa uestis me odio habeat, atque diffugiat: non enim possum, ob plagarum acerbicatem amiciri, & sordidissimum profectò corpusculum, & abominationi & execrationi est ipsi meo uestimento.

Deus tandem mecum agit, & de meis rebus statuit, ut illi collibitum est, me non disceptante, nec contradicente; non enim homo est, perinde ac ego, cum quo pari ratione possim ego agere: nam homo, neque litem intendit, neque supplicium statuit in aliquem, nisi aliquis sceleris conuictum: at Deus pro sua uoluntate, potest ab innocente pœnas exigere, nemine illi contradicente uel respondente. Vtinam ergo a sequester, & interuentor inter me, Deumque aliquis esset, cuius arbitrio uterq. pareret, & qui pro suo iudicis arbitri munere audiret, & interrogaret, innocentem absolueret, & patefacta ueritate controuersiam totam sua sententia, atque iudicio dirimeret, potestatemque haberet statuendi, & decernendi, quæ tum mihi, tum Deo in proposita lite agenda, & seruanda essent: tum etiam litem componeret, litigatoresque datis, acceptisque dextris, ad concordiam, sed usq. adduceret. *b* Mediatorè igitur inter me, & Deum desidero, cuius ope & interuentu, meæ proculdubio res melius habituræ essent.

Ille profectò, quem summis uotis expeto, uirgam, flagellumque quo acerbè pulsor, longe à me proijceret, & decussio omni metu, bene me sperare iuberet. Sed cum mihi iudex arbiter nunc non adsit, illud mihi superest, vt Deum maximum, quicum mihi res est, impensius orem, & obsecrem, vt mihi loquendi facultatem faciat: illamque faciet, si remittat cruciatus, & suæ maiestatis, potestatisque maxime terrore non me exagitet, neque transuerlum agat, neque

summo imperio res meas decernat, præferens ferream, horrificamque *c* uirgam, suæ potestatis insigne, sed mitescat potius, atque ex consuetudo suæ prouidentiae præscripto, & lege, meam controuersiam absoluat. Hæc si ille fecerit, &

licuerit mihi pro me dicere, respondere, atque satisfacere paratus sum: nunc enim acerbissimo doloris sensu, diuini-
que terroribus vix apud me uerborum etiam uix compos ero.

z Insensibilibus sensum tribui ad rei, de qua agitur amplificationem, ex scriptura regula obseruatur. v. 31. nm. 2.

a Quomodo hoc loco desideret Iob inter se, & Deum tertium: quis arbiter, quis sequester, & ut hic eorum, qui sædus inirent, manus manu tangeret, ex sacris & prophanis non pauca. v. 33. nm. 4. 5.

b Vt hoc loco prophetat Iob, & mediatorem Christum Iesum prædicat, rursusq. de mediatoris officio, ratione, & nomine. v. 33 nm. 7. 8.

c Quid uirga in sacro sermone, & ut sit potestatis insigne, & ut diuersis insignibus ornata fuerint præscorum regum scripta, ex sacris, & prophanis peculiaribus quedam. v. 34. nm. 2. 3. 4. 5.

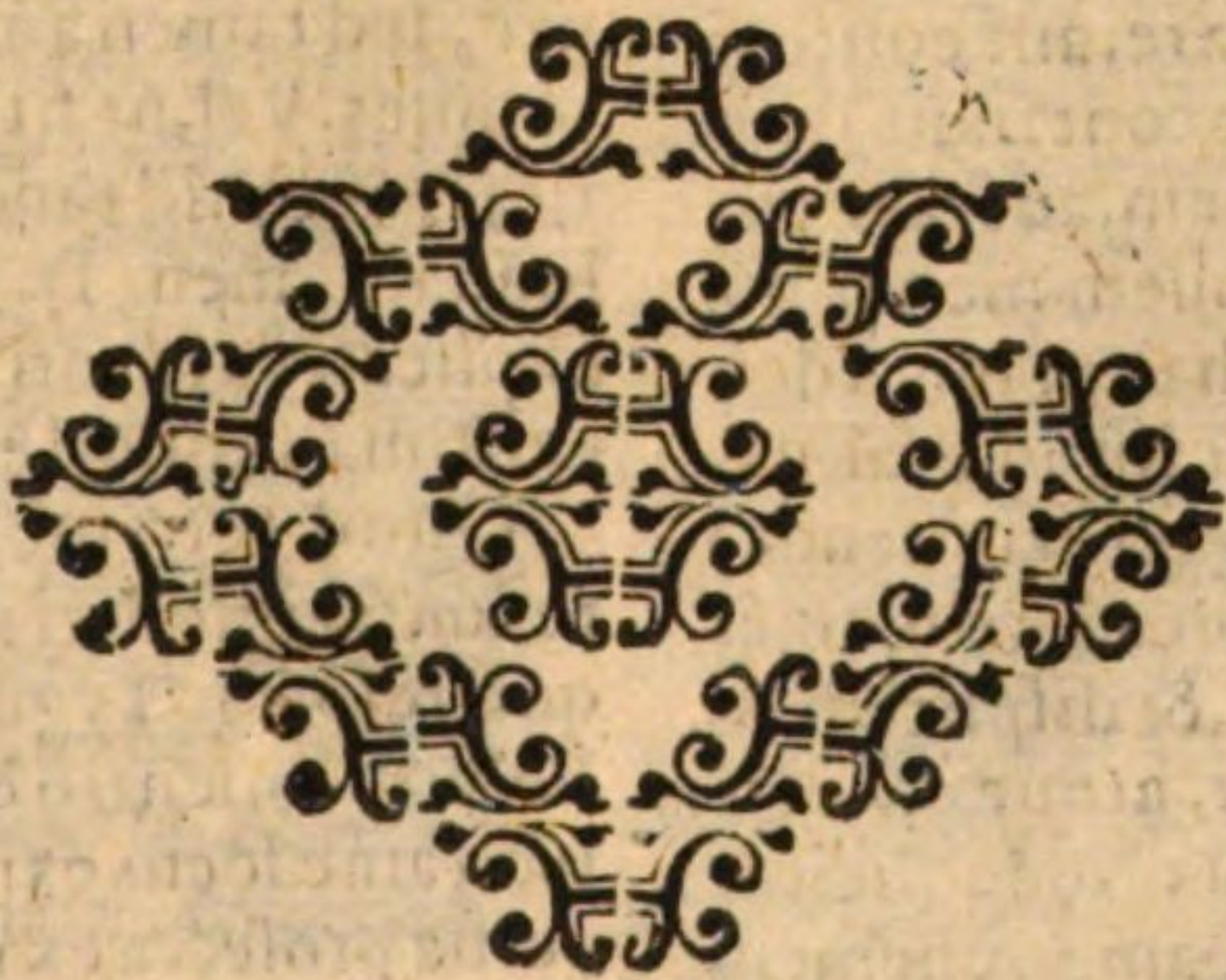
31
Tamen sordibus intingens me, & abominabuntur me uestimenta mea.

32
Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.

33
Non est, qui vtrumque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus.

34
Auferat à me uirgam suam, & pavor eius non me terreat.

35
Loquar, & non timebo: neque enim possum metuens respondere.

CAPVT DECIMVM.

Argumentum capitis.

Quamuis diuina maiestate deterritum, atque suis doloribus prope ditum, loqui se non posse dixerat, non posse tamen nunc non acerbius gemere proponit Iob; amplificatq. suas arumnas: quarum causam negat esse, vel ex parte Dei ignorationem, aut obliuionem aliquam suę innocentie, vel, quod ad se attinet, scelus ullum. Tandem repetit: pristina Dei erga se amoris, & benivolentia testimonia; moris quoque instantis formidinem.

I. Tædet animam meam vitę meę; dimittam aduersum me eloquium meum: loquar in amaritudine animę meę.

- 1 Quis sit optimus huius capitis nexus cum precedentibus.
- 2 Quid Tædere, varię ex Hebr. lectiones. Quid Dissecari. Anima, quę nauseam concipit. Explicat David, & Lucas.
- 3 Dimittere, ad plures sensus indifferens, in sacro sermone.
- 4 Particulę, Aduersus, varius usus in sacris.
- 5 Eloquium, proprię accipiendum pro externa oratione.

1
Nexus cum
precedenti-
bus.
D. Thom.
Iob 9. 24.

V P L E X, aut triplex esse potest huius capitis nexus cum præcedente. Primus, quem indicat D. Th. ut nunc velit questionem superius institutam de iustorum calamitatibus persequi, videlicet illam: Terra data est in manus impij, sed videtur nexus hic longę petitus.

Secundus, ut quasi obtenta & accepta facultate, ex diuinę bonitatis, atque suę etiam conscientie, innocentieq. fiducia, omni formidine atque dubitatione deposita, liberę & constanter dicere corā suo iudice pro se incipiat, atque exordiatur commouēdo misericordiam ex magnitudine suarum arumnarum. Sed tertius mihi optimus atq. simplicissimus videtur, qui in argumento indicatur, & a Polychronio, Philippo que tangitur, ipsique primis Iobi verbis, non obscure significatur.

Tædet. Alij discedunt a Latino interprete, quod tædere dixerit; cum verbum (*Kui*) ex sententia R. David, & R. Mardochai, significet excidere, aut succidere. Sic vertunt Pag. Varab & Hebręus apud Caietanum: Excisa est anima mea in vita mea, ut sit sensus Tygurinę: Actum est de vita mea; en morior: vel, perinde verò ac si mortuus planę sim, id est, etiam dum viuo, videtur anima mea excisa, & diuisa ab hoc foetidissimo, turpissimoque cadauere. Caietanus verò hanc incisionem refert ad de curtationem, & præcisionem vitę, ea ratione, qua Ezech. dixit: Præcisa est velut a textēte vita mea; id est: Amplius viuere non permittor; in breuissimas angustias redacta est uita mea. Sed aliò debere reduci hanc excisionē, mox dicemus. R. Moyses, quoniam cum alijs Hebręis doctōribus (id, quod etiam indicat. R. Mardochai) existimat propriam vocis significationem esse, litigare, aut contendere, hunc locum sic vertit; * Ligauit (aut contendit) anima mea in vita mea; ac si diceret; Litigarem, aut contēderem mecum ipse, si relinquerem sermonem meum intra cor meum, neque verbis remitterem habenas. Ideo loquar in amaritudine, & similiter explicat id Psal. 94. Quadraginta annis proximus fui * (litigauit, contēdi) generationi huic. Sed certē noster interpres ferē semper vertit verbum hoc, per tēdium quoddam, & displicentiā, qua homo interiūs tabescat, & scindatur, atque dissece-

* Si eierrola
boca, anda-
rē a pleyto
con mi cora
gen.
Psal. 49. 10.
* En quare
in annos nū
ca tunc una
hora de paz
con esta gen-
te.

Psal. 118. 158
Ezech. 36. 31.
Psal. 94. 10.
Actu. 13. 18
Marc 9. 19.

Defensus
Vulgatus.

tur intimis præcordijs præ doloris sensu: unde dicitur Psal. 119 Vidi præuaricantes, & tabescebam; vehementi quodam tēdio discruciar, vehementer mihi displicebam, & Ezech. 36. Displicebunt vobis iniquitates vestrę. Psalm. 94. Proximus fui generationi huic, & Lucas Actu. 13. Per quadraginta annorum tempus, mores eorum sustinuit in deserto: quod videtur Christus Dominus alluisse Marc. 19. O generatio incredula, quamdiu apud vos (proximus, litigans, insensus) ero, quamdiu vos (vestri iam pertæsus, atque fastidiens) patiar? quę omnia loca planę afferunt infensionem, aut offensionem, tēdiū, molestiam, odium. Ergo rectē dixit interpres: Tædet animam meam vitę meę: cum quo alij quoq. faciunt. Regia, pertęsa est anima mea. Septua. Laborans anima mea. Thargum: Crudelis effecta est anima mea: vñ quippe se-

uire doloribus, & sæuissimę ferę instar, vlulare & frende- re: vel, quod videatur homo, qui sibi ipsi mortem precatur, aduersum se sæuire, & efferafcere. Huc illa superior excisio pertinet, quasi dicat; Tabesco, exagitor, crucior, dissecor vitę tēdio. Sic Lucas excindendi, aut dissecandi verbo vitur Actuum. 7. Dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus: nam, *Diaprio*, est proprię secare, aut ferra præcidere. Alij dicūt; Frendebant cordibus: quare nescio, cur similem locum Actuum. 5. verterit Regia; Frendebant; quod valde alienū est a proprietate verbi. Anima autem cum tēdio illo eleganter cōuenit; ea enim est, quę nauseam, quę tēdium concipit, quę molestiam sentit; quare, quod Vatablus illam accipit pro viribus corporis quasi diceret: lentis viribus morior; alienum omnino.

Dimittam aduersum me: originale verbū (*Ghazath*) sicut & Latinum relinquendi, aut dimittendi, indifferens est ad plura, & primò erit prætermittere; sicut Latine dimittere occasionem: sic ab hoc verbo dicitur Pl. 36. Relinque furorem, & Psal. 21. Quare me dereliquisti? Gen. 28. Nec dimittam te, nisi compleuero vniuersa, quę dixi: quo etiam sensu videtur Polych. hunc locum accipere; Silentio egomet ingemiscam, cum prorsus habeam nullum, cui causam meam probare possim. Dimittam, prætermittam orationem in hac mea deserta lite; nihil est. n. quod me verbis tuear; vnum tantum a Deo requirā, cur moriar? Sed præterea verbum dimittendi potest afferre permissionem quandam liberę quasi potestatis; uti dicimus, exercitum, aut milites dimitti, facta cuique discedēdi facultate. Exod. 9. Dimisit seruos suos, & iumenta in agris; videlicet, ut liberę spatiarentur. Psal. 9. Tibi derelictus est pauper, id est tua uoluntati, atque arbitrio concreditus, & commissus. Nehemię 3. * Dimiserunt Ierusalem usque ad murum plateę latioris Ergo dimittam eloquium erit, remittere loquendi habenas, quę prius adductę erant, & contentum intra pectoris carceres sermonem liberę tandem emittere: quem sensum ferē omnes Latini, Gręci que sequuntur; eundemque uidetur amasse Vulgatus, cum dixit Aduersum me; nam in primo sensu dicere debuisset, Pro me, aut de me.

Aduersum me. Eugubinus improprię dictum existimat aduersum, pro eo, quod est super me; vel, de meis rebus. Nam particula (*Ghal*) proprię est, super, quomodo etiā redditur Gen. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas; aliquando, cum, Exod. 15. Viri cum mulieribus Sed esse etiam aduersus, probat illud Genes. 4. Confurrexit Cain aduersus fratrem suum; licet enim proprię iuxta Hebr. dixerint Septuag. Surrexit Cain super fratrem suum; sed illud super, ualet aduersus: quare ferē omnes Latini, & Gręci proprię accipiunt aduersum me, ac si dixisset; Nihil contra Deum, nihil contra illius prouidentia loquar, in me tantum desequiam; quem sensum pluribus eleganter locupletat Polych. paulò secus accipit Philippus; Videor aduersus Deum loqui, & cum illo de meis cruciatibus expostulare, quod tamē aduersum me esse intelligo: namque recidet in meum os, quod expuere in cælum coner, sed tamen amarissima dolorum acerbitas uerba extorquet. Vel, ut sit cuiusdā quasi iacti iā consilij significatio; Quidquid tandē mihi eueniat, quamuis mihi noceat, loquar tamen. D. Thom. & alij Latini paulò languidiūs explicasse uidentur; illud enim aduersum me, dictum, existimant, quod contra suam uitam esset uotum mortis.

Quod verò hic est eloquium, licet possit ex proprietate fontis intelligi interna meditatio, & quasi soliloquiū; quod respexit Tygur. Promittam mihi musitationem; & Polychr. Silentio egomet ingemiscam & philosophabor, sed tamen locus exigit, ut eloquium, sit conceptus sermo, uerba profecta ex intimo sensu. Quare rectē Septuag. dixerunt, uerba, & Augult. Sermones; sequitur enim, loquar in amaritudine animę meę; quasi diceret; Non tam mea futura sunt uerba; quā meę amaritudinis, & calamitatis; hæc enim imperat, atque adeo extorquet orationem. Vide, quę de amaritudine diximus cap 7 Vers. 11. inde enim petenda est huius loci explanatio.

II. Dicam Deo: Noli me condemnare: indica mihi, cur me ita iudices.

- 1 Deus iudex. Expenditur Gręcorum lectio, & interpretatio. In Iobi oratione omnes perf. & exordij leges.
- 2 Iudicare

Regia.

LXX.

Tygur.

Dissecari

quid apud

Lucam.

Actu. 7. 54

Diatpico

Actu. 5. 33

Anima, q

nauseā con

cipit.

Varab.

3

Dimittere,

ad plures sē

sus indiffe-

rens.

Psal. 36. 8.

Psal. 21. 9.

Gen. 28. 15.

Polychr.

Dimittere,

ad liberam

potestatem

pertinere.

Exod. 9. 21.

Psal. 9. 14.

2. Esd. 3. 8.

* Dexarom

correr el liē

eo del intro

hasta el de

la placę.

4

Eugub.

Particulę

Aduersus

proprietas.

Ty

Gen. 1. 2.

Gen. 4. 8.

Latini.

Graci.

Polych.

Philip.

D. Thom.

Latini.

5

Eloquiū nō

solū in ser-

num, sed et

externum.

Tygur.

Polychr.

Ty

LXX.

Augult.

2 Indicare quid Hebraeo. Particula cur scientia de experimento, & sensu, explicatus Salomon.

Dixit Deo: ad Deum, Eloah, iudicem, cum quo, non tã de recuperandis fortunis, aut tuenda vita, quã de defendenda innocentia disputo; cuius iudicij seueritatem pertimesco. Noli me condemnare: verbũ condemnandi ferẽ semper ad culpam pertinet; quare ferẽ omnes Latini sic accipiunt; Noli me peragere reum, aut fontem pronuntiare: vel in hac vita, vel etiam post mortẽ, cũ innocens sim: his enim supplicijs grauissimis, videris me velut impium sceleratumque palam traducere: permitto quidem rerum aliarum iacturam, & quidem neque dolens neq. inuitus: sed non possum non dolere vehementer læsam meã sanctitatis, & innocentie existimationem.

Græci paulò aliter, neque valde proximè ad Hebræum, sed neque ineleganter; nam cum Septuag. legant. * Noli me docere impiam esse; sic interpretantur; Ne me despice languore confectum, ne fortè grauiore aliqua tristitia obrutus, impiam aliquam vocem emittam. Sed consentire etiam cum nostra lectione potest: quasi dixisset; Ne videaris occasionem quærere mei lapsus, aut mei condemnandi, atque perdendi. Sed multò elegatiùs, atque argutiùs, quod indicauit D. Th. hæc verba esse hominis excusantis, & quasi præcastigantis liberiores suam oratione;

Si quippiam (inquit) liberiùs, aut incõsideratiùs, quã par sit, fuero loquutus, oro, atque obsecro meum iudicem, ne mihi vitio, aut impudentiã vertat, vlliusve temeritatis damnet: nam id, vt meam tantũ tuear innocentiam, dixerim: nõ quòd præcellentem numinis maiestatem, vel minimum læsam velim. Hinc sanè omnes perfecti exordij leges, quò iudicem docilem, attentum, beneuolum reddat, colligi possunt.

Indica mihi. Propriè * Fac scire me, super quid mecum litiges. Indicandi verbum, hoc loco pertinet non tam ad sententiam latam in iudicio, quã ad ipsam litigandi, iurgandi, & contendendi rationem, quod supra diximus esse respondere, aut cõtradicere in iudicio, quasi diceret: Indica mihi, quam de re mecum litiges, quid exposules, super quam tua lege, aut præcepto violato me interroges; verba profectò nullius sibi sceleris conscij. Licet quidem etiam congruere possit sensus Græcorum, accipientium illam iudicij partem, quã pœna irrogatur, & reus criminis plectitur: Indica mihi, cur me ita punias.

Particula cur. Illa autem particula cur, quẽ in originali duplex est, super quo, aut potest significare scelus aliquod, cui respondeat supplicium; vel vt accipiunt Olymp. & Philippus, finem, quem Deus in his pœnis irrogãdis sibi proponat: illas enim ex arcano, sublimique diuinæ prouidentie consilio, & eo quidem sublimiori omni humana sapientia, proficisci, non dubitat. Sed in eo verbo iudicãdi, aut cognoscendi, potest esse elegans quãdam sententie, rerumque collusio; nam illa cognitio, non est speculatiua, & a sensu remota, sed cum ipso sensu, atque experimento coniuncta; vertitur enim aliquando, & rectè, verbo sentiendi, Prouer. 13. Traxerunt me, & non sensi, & Prouer. 10. Qui deprauat vias suas, manifestus erit; prop. * sentietur. Septuag. Qui distorquet vias suas, cognoscetur: alij actiue; ipse tandem cognoscet, & experietur. Dicit igitur Iob: Dolores quidem, & cruciatus acerbissimi, quos sentio, experiorque, omnibus noti sunt, atque manifesti; at nullum à me commissum scelus, neque agnosco, neque sentio; nemo præterea mortalium cognoscere, aut sentire potuit: oporteret igitur omnibus notam fieri causam mearum ægritudinum, ne quis ex re manifesta, ad occultiore aliam causam inuestigandam, temere, & inconsideranter dilaberetur.

III. Nunquid bonum tibi videtur si calumniaris me, & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum adiuues.

1 Deus odit calumniam, quid propriè calumniari ex Hebræo: explicati Samuel, & Osee.

2 Varia lectio.

3 Bonum pro utili, aut suauis. Dei bonitas. Interrogatio expositulatoria ex Charitate: explicati David, & Micheas.

4 Quid calumniari apud iuvisperitos. Illustr. Iſaias, Ioan. Pineda in Iob. Tom. I.

5 Calumniator, qui non debitum petis. Qui Sycophanta apud Athenienses.

6 Calumnia pro calliditate, aut sophismate.

7 Opprimere quid. Quis dicatur in iure oppressus, quis damnatus.

8 Admiratio cum commiseratione. Opus in Hebræo quid.

9 Varia lectio. Lux pro fauore. Illustrare pro adiuuare illustratus David.

10 Impiorum de non deferenda improbitate, consilium: Malachias explicatus.

11 Impij aduersus iustos concilium de bel'o inferendo ineunt. Impiorum arma, quibus nocant; qua.

12 Iustis consilium de pace seruanda capiant; horum arma quibus se tegant; qua; explicati David.

13 Deus non adiuuat in malum hostium suauitatem. Seruat in supplicijs modum. Quid baculus arundineus apud Ezechielem.

14 An Iobi amici dicantur hoc loco impij.

15 Damon, impius. Commodissima huius sententia expositio.

Videretur diuerſas rationes proponere, quæ à Deo respici, aut illum impellere ad Iobi calamitatem potuerunt, illasque sigillatim remouet. Sed in primis remouet à Deo, quæ cum illius bonitate pugnare videntur. Primò (inquit) ex diuini ingenij quasi innata quadam malitia, atque calumnia minimè prouenit: Nam Deus nõ amat, odit potiùs calumniam. Verbum (Ghasak) quod est calumniari, affert etiam violentiam quandam, aut depre-dationem per vim, fraudem, insidias: & ita vertitur Leuit. 6. Obtinere per fraudem: & clarè verbi proprietates explicatur 1. Reg. 12. Cũ rogat Samuel populum: Si quẽpiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi? & dixerũt; Non es caluniatus nos, neq. oppressisti, neque tulisti, &c. Similiter Osee 12. Chanaan in manu eius statera dolosa, caluniã dilexit, id est, Populus Israeliticus, vel sordidus mercator defraudat emptorem, non palam, & apertè, sed fraudulenter & occultè, & sub pretextu quodam specieque æquitatis, atque iustitiæ, cuius statera symbolũ est. Similiter Iob calumniam se pati proficitur, quasi vim quandam per fraudem occultam; nam externa tantũ specie nihil iniustũ sustinere videtur; amici etiam, iustas ab illo pœna exigi, & insigni alicui impietati, ingentia quoque isti supplicia tanquam ex æquo respondere existimant. Hanc Iob inquit esse stateram dolosam; nihil enim sceleris subest in animo, nihil pœnarum commerita est cordis innocentia. Ergo ærumnosum hominem pro impio, & scelerato haberi, calumniam pati est.

Quod ad lectionem attinet, non video cur Complutenses legerint: Si calumniatus fuero, cũ in fonte, nõ ad primã, sed ad secundam personam pertineat: neque quomodo congruenter possit calumnia tribui Iobo Vaticana lectio quamuis ex persona Iobi legat: Aut bonum tibi si iniquè egero? hunc potest habere sensum, & commodè cum nostra lectione congruentem; Si me calumneris, & innocentem alicuius criminis traducis, quid tibi inde aut vtilitatis, aut voluptatis accedere potest?

Bonum autem, frequenter pro utili, aut iucundo sumitur, aut etiam pro honesto, & quod cum recto, & æquo sit coniunctum. Potest autem illud tibi, coniungi cum bono: sic Vatabl. explicat: Nunquid tibi proderit? inuaberis? aut verò cum Chrysost. Tibi videtur, mihi bonum esse? Quod, inquit, hæc calamitas mihi bonum pariat, non uideo: sed fortè ex confidentia, & charitate in Deum, ex postulatoria uox est? (Pareceos bien?) decorẽne, & pulchrè agis? Quid si etiam ad inclementiam, & benignitatẽ Dei respiciat hæcne est tua clementia? tua lenitas? tua bonitas, optime & mitissime Deus? hocne bonum est, quòd tibi summoperè placere solet, & suave illud, mansuetũ, atq. commiserans, quod in tuis operibus semper resplendit? Bonitas, pro mansuetudine, clementia, suauitate, Psal. 72. 1. Psal. 114. 7. Hieronym. Mich. 7. 4. Memoria multæ bonitatis tuæ loquẽtur Micheas 7. * Qui optimus (lenissimus, mitissimus, ex proprietate uocis originalis) est in eis, quasi paliurus, & qui * rectus (placens, gratus, iucundus, placidus) quasi spina de sepe. Hocne igitur est mansuetissimum, optimũq. tuum ingenium, ò Deus, ad benè merendũ de tuis creaturis maximè propensum, calumniari, opprimere, diuexare, confringere opera manuum tuarum.

1 Deus odit calumniam.

Calumnia-ri quid propriè.

פושט

Leuit. 5. 6. 1. Reg. 11. 3

Osee 12. 7.

Complutenses.

Leit. Vatic.

LXX.

3 Bonum, pro utili aut iucundo.

בט

Vatabl.

Chrysost.

Interrogationis huius expositulato-ria vis.

Bonum pro mansuetudo.

Psal. 72. 1.

Psa. 114. 7

Hieronym.

Mich. 7. 4.

* El mas

manso del-

los, saca san-

gre i y el

mas bado,

pica.

2

num

Ps. 130. 31. num tuarum? atqui latari tu soles in operibus tuis con-
feruandis atque tuendis; sicque vniuersa cōples tua mu-
nificencia, vt miserationes tuæ sint super omnia opera
Ps. 145. 9. tua, ita vt tuis beneficijs quasi exundantibus, & sursum
ascendentibus, tuæ creaturæ demergantur, & innatent.

4 Sed vt rem hanc non auocemus a foro, certè non dissi-
mili est, quod iuris periti calumniam vocant. Nam, vt
Noni. & Mar. L. 1. Nonius, & Marcianus definiūt: Calumniari est, falsa cri-
D. ad S. mina intendere; & qui per fraudem; & frustrationē alios
C. Turp. L. vexant litibus, calumniari dicuntur. At igitur Iob; Nun-
si calunia- quid bonum, volupe, iucundum, pulchrum, honestum etiā
tus de verb. tibi ducis; delectarisne calumnia? atqui nihil illa tibi in-
sign. sensus. Nihil enim profectō Deo magis antiquum, quā
potētiorem aduersus infirmiores, aut opertos dolos, aut
apertam vim, iniuriamque dissoluere, atque propullare;
suo enim iure ad calumniarum vindictam Ezechias cla-
mabat, Isai. 38. Domine vim patior (Hebraicè; calumnia,
aut fraudem) respondere pro me; quasi dicat. Tu, qui præ-
dam extorquere soles sauisimīs tyrannīs? Qui humilias
Ps. 71. 4. calumniatorem, & saluos facis filios pauperū; tu (inquā)
calumniatricem mortem, quæ per vim, atque insidias, an-
nos mihi uitæ eripere tentat, comprime, meque tūere, &
in fidem tuam recipe. Septuag. hoc Isaiæ loco, Defecerūt
oculi mei aspiciendo in excelsum cœli, ad Dominum, qui
eruit me, & abstulit à me dolorem animæ: Dñe, de ipsa. n.
annuntiaturum est tibi, & suscitasti spiritum meum, & cō-
solationem accipiens vixi. Similiter Iob; vim se pati cla-
mat, atque vexari tum morborum violentia, tum falsi cri-
minis obiectione, atq. iniqua suspitione superioris uitæ.

Soler etiam in iure appellari Calumniator, qui nō de-
bitum petit, aut, qui nullo iure, sed vexandi tantum ali-
cuius grata litem intendit; & qui de re minima litem cri-
minalem orditur, calumniatorem etiam uocari posse, Al-
ciatus obseruat; exemplo Atheniensium, qui huiusmodi
homines Sycophantas uocabant; quod propter subre-
ptas fides, minimaque huiusmodi detrimenta, capitalem
quæstionem excitarent. Nam Festus refert Atticos quo-
dam iuuenes in hortos irrumpere solitos, propterea que
lege constitutum fuisse, ut quicumque fecisset, capite ple-
cteretur: inde Sycophantia dicta est calumnia, & sycophan-
tari, apud Plaut. Ergo, cum uideat Iob à se repeti,
quod non debet, & propter minutiora peccata, capitali
sententia, morbisque lethalibus plecti, mirabundus cla-
mat, Nunquid bonum tibi videtur, si calumniaris?

LXX. Est quoque calumnia calliditas, id est, Sophisma apud
Marc. Tull. lib. 2. de repub. vt Marcellus refert: ait enim
Carneadem sæpè optimas causas ingenij calumnia ludi-
ficare solitum: huiusmodi quoque sophistica agendi ra-
tione, se grauiter læsum conqueritur Iob, quod uideatur
Deus, quasi usus amicorum illius calumnijs, cauillis, ca-
pitiosisque argumentis, uelle illum peccati, & sceleris cō-
uincere; cuiusmodi hæc argumentatio sit; In pij grauiter
puniri solent; tu quoque puniris grauiter; oportet igitur
te impium esse: Calumniam igitur hanc uocat Iob, &
peccatum in argumentatione potius, quā in se ullum
agnoscit. Quod si hæc calumnia iungatur cum parte se-
quente, uim habebit proculdubio maiorem; Non solent
artifices opera sua calumniari, neque defectus, si quos
habeant, euulgare, sed potius abscondere; at tu in publi-
co omnium conspectu uideris meis calumniatoribus
mille mihi nitia affingentibus, fauere.

Calumniator apud I. C. quis.
L. penult. D. ne quis
cum, qui in
sui.
Sycophantia
unde dicitur.
Festus.
Pla. i. Bac-
chid. et Tri-
num.

6 **Cic. li. 2. de**
rep. **Calumnia,**
pro sophi-
mate.
Est quoque calumnia calliditas, id est, Sophisma apud
Marc. Tull. lib. 2. de repub. vt Marcellus refert: ait enim
Carneadem sæpè optimas causas ingenij calumnia ludi-
ficare solitum: huiusmodi quoque sophistica agendi ra-
tione, se grauiter læsum conqueritur Iob, quod uideatur
Deus, quasi usus amicorum illius calumnijs, cauillis, ca-
pitiosisque argumentis, uelle illum peccati, & sceleris cō-
uincere; cuiusmodi hæc argumentatio sit; In pij grauiter
puniri solent; tu quoque puniris grauiter; oportet igitur
te impium esse: Calumniam igitur hanc uocat Iob, &
peccatum in argumentatione potius, quā in se ullum
agnoscit. Quod si hæc calumnia iungatur cum parte se-
quente, uim habebit proculdubio maiorem; Non solent
artifices opera sua calumniari, neque defectus, si quos
habeant, euulgare, sed potius abscondere; at tu in publi-
co omnium conspectu uideris meis calumniatoribus
mille mihi nitia affingentibus, fauere.

7 **Est quoque** calumnia calliditas, id est, Sophisma apud
Marc. Tull. lib. 2. de repub. vt Marcellus refert: ait enim
Carneadem sæpè optimas causas ingenij calumnia ludi-
ficare solitum: huiusmodi quoque sophistica agendi ra-
tione, se grauiter læsum conqueritur Iob, quod uideatur
Deus, quasi usus amicorum illius calumnijs, cauillis, ca-
pitiosisque argumentis, uelle illum peccati, & sceleris cō-
uincere; cuiusmodi hæc argumentatio sit; In pij grauiter
puniri solent; tu quoque puniris grauiter; oportet igitur
te impium esse: Calumniam igitur hanc uocat Iob, &
peccatum in argumentatione potius, quā in se ullum
agnoscit. Quod si hæc calumnia iungatur cum parte se-
quente, uim habebit proculdubio maiorem; Non solent
artifices opera sua calumniari, neque defectus, si quos
habeant, euulgare, sed potius abscondere; at tu in publi-
co omnium conspectu uideris meis calumniatoribus
mille mihi nitia affingentibus, fauere.

8 **Et opprimas me.** Ex ipso Deo creatore creaturarum om-
nium, tui conuersionem commouet. Opprimas, pro-
priè, fastidio habeas, contemnas, proijcias, reprobes: his
enim modis, noster interpret uerte re solet uerbum *Maas*.
Rectè etiam nunc dixit opprimas: nam ex illo fastidio &
contemptu, sequi solet rei contemptæ oppressio quædā,
aut abiectio. Sicut 4. Reg. 17. indicatur; nam ab hac radi-
ce dicitur: Proiecit Dominus omne semen Israel (deinde
sequitur) & affixit eos, & tradidit in manus diripientiū,
donec proijceret eos à facie sua. Quod si uelis etiam hoc
uerbum ad rem forensam pertinere, iudex quidem dice-
tur, rerum opprimere, cum fastidit & reprobatur orantem,
& uix auribus pro se dicentem dignatur. Tum etiam ali-
qui Insuperiti obseruant, reum dici oppressum ante sen-
tentiam; damnatum uerò post eam laram.

9 **Opus manuum tuarum.** Admirationem cum commiser-
atione coniungit: Cum misericors sis, atque tuarum crea-
turarum parēs indulgētissimus, ita ne me opprimas, qui
opus sum tuarum manuum? est uerò hæc ratio efficacitate

10 **Opus manuum tuarum.** Admirationem cum commiser-
atione coniungit: Cum misericors sis, atque tuarum crea-
turarum parēs indulgētissimus, ita ne me opprimas, qui
opus sum tuarum manuum? est uerò hæc ratio efficacitate

11 **Opus manuum tuarum.** Admirationem cum commiser-
atione coniungit: Cum misericors sis, atque tuarum crea-
turarum parēs indulgētissimus, ita ne me opprimas, qui
opus sum tuarum manuum? est uerò hæc ratio efficacitate

& acrimonia plena, quam statim repetit v. 8. in quē locū:
quæ ad luculentam rei huius explicationem pertinent,
conferemus. Nunc tantum, opus, propriè laborē, & lassitu-
dinem quandam in efficiendo opere asserre, & quo rati-
onis, huius vis amplificatur, vt indicato loco iā dicem.

Et consilium impiorum adiuues: quod, Hebraizantes di-
cunt: [Consiliū impiorū illustres: aut, super consiliū im-
piorū irradias, & inclarescas.] Ex proprietate uerbi (*La-
phagh*) quod apparere, aut illustrare significat. Sed inter-
pres sapienter illustrauit Hebraismum. Nā cum opem
tuam Deus præstat, præsentem se exhibere uidetur, atq.
vultus sui lumine erigere, & confirmare hominis animū
mentemq. illum inare, Psal. 79. [Qui sedes super Cheru-
bim, manifestare;] propriè, affulge, inclaresce: illumina
vultum tuū super nos, id est, nos adiuua, & nostris cœ-
ptis faue; hinc lumen, aut lux vultus, & faciei, pro ope, &
auxilio Ps. 17. cum opem præstitam dixisset; [Quoniam
tū populum humilem saluum facies;] idē sibi precatur,
[Tū illuminas lucernam meam Domine] (tui fauoris lu-
mine me cōples, illustrem reddis, calamitatū tenebras
dissipas) Deus meus illumina tenebras meas. Igitur im-
piorum consilia illustrare, est idem quod adiuuare, & il-
lorum cœptis, atque conatibus fauere.

Sed adhuc in explicanda sententia diuersitas est, quod
in assignandis impijs, de quibus sermo sit, dissentiant in-
terpretes. Primò enim omnes in vniuersum improbi in-
dicari videntur, qui dum vident iustos afflictos, se uerò
diuites, atq. beatos, id improbi consilij capiunt, vt infla-
gitiosa vita, cuius foelix fortuna comes sit, perseuerent.
eadem impiorum sententia exprimitur Malach. 2. [La-
borare fecistis Dominum in sermonib. uestris,] id est, la-
borantem, lassum, defatigatum, [& dixistis in quo eū fe-
cimus laborare? in eo, quod dicitis, Omnis qui facit ma-
lum, bonus est in conspectu Domini; & tales ei placent]
(his enim bona confert) aut certè, ubi est Deus iudicij?
id est: Si non illi placent, iniustus uidetur, qui malis bona
conferat. Idem repetitur infra c. 2. 1. [Quid nobis prodest
si orauerimus illum? uerumtamen, quia non sunt in ma-
nu eorum bona sua, consilium impiorum lōge sit à me.]
Hoc igitur impiorum consiliū impluari, foueri, promoue-
ri, sua innocentia afflictā, Iob asserit. Hunc sententiam indi-
cauit Chrysostomus.

Secundò alij impios in vniuersum intelligunt, qui co-
gitant, ineuntq. consilia, & uocant frequenter ad concilium
(vox enim originalis ad consiliū, & conciliū in-
differens est) aduersus sanctos Dei, illi osque circūueniunt,
quod contrarij sint operibus eorum, & gratis abscondit
interitū laquei sui. Idq. à primo Caino, usq. ad nefarios
Deicides: tanē dux illē ciuitates, filiorum Dei altera; al-
tera Babyloniorum impijssimorum in affiduo, perpetuo-
que bello, atque in armis sunt, & nullam pacis cogitatio-
nem sument: vnum illudque perpetuum consilium ca-
piunt, repetunt, promouent, confirmant, & suę factionis
homines ad hoc conciliū uocant, quod iustis noceant:
veriusque uerò factionis arma non eadem, sed planè di-
uersa; improbis arma sunt, non quibus recti esse, sed qui-
bus nocere, & provocare iustos, seque vlcisci possint. Ar-
cus. n. habent, vt [Sagittæ in occultis rectos corde;] Gla-
dium, qui innocentem sanguinem profundat, & lingua
eorum gladius acutus; Nouacula, quæ quasi ex insidijs,
& minimo sensu, aut ferè nullo grauissimè lædat, nā: Si-
cut nouacula acuta faciunt dolum; Laqueū, in quem ius-
tus imprudens incidat, [Absconderunt quippe superbi
laqueum;] Fullem, qui cadat, tundat, comminuat ossa;
Virgā uidelicet superbiæ, & sceptrū exactoris; Dentes
acutissimos, qui mordeant, atque dilacerent; nā est gene-
ratio, quæ cōmandit molarib. suis; Aculeos venenatos,
quos aliè defigunt: Circudederunt me sicut apes; Ignē,
qui in iustorum tabernacula iaculatus, strages edat. Et
exarserunt sicut ignis in spinis: vtuntur etiam violentis
impulsorib. & pugnorū, atque manuum pullationibus;
[Impulsus euertis sum, vt caderē;] & id genus alia: quæ
enim nocendi artem illi non habeant, atque colant?

At filiorum Dei, & piorum cohors ad conciliū etiā
vocatur, & conuenit; consilium inquam, non belli, sed
pacis, quo congregiendum est cum hoste; arma quidem
capit, sed quibus se tegant, non quibus noceant: vrico
enim patientiē clypeo se contegunt. Ita ex turribus ci-
uitatis Dei mille pedere clypeos, ex Babylonis uerò me-
niji, gladios mille videas. Hoc impiorū consiliū atq. in-
genium

Opus quid
in Hebræo.
vñ

9
Pagnin.
Regia.
Tygurin.
Caset.
vñ

Ps. 79. 2.

Ps. 66. 2.

Ps. 17. 19.

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

gratum notauit David Ps. 119. [Habitu cum habitatibus Cedar.] Cedar autem Ismaelis filius, quasi hereditario iure habuit acceptum illud persequendi iustos iniquum consilium, & studium. Quod verò sit iustorum ingenium declarat deinceps; [Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus:] proprie; Ego pax, id est, pacis amantissimus; illi acerrimi pacis hostes, imò ipsum odium, bellum, inimicitiam Iob igitur, qui se grauissime affectum, atque incredibiliter læsum videt, & a suis ipsis amicis vehementer infectatum, & per calumnia, vimque oppressum, sic ad Deum; An innocentem tu, o bone Deus, me lædas, & illorum consilijs faueas, partesque sequaris, qui cogitant aduersus sanctos tuos mala?

Tertio Diuus Tho. ad impios illos refert Chaldaeos, atque Sabæos, qui in Iobi pecora, familiamque irruerunt, quibus se videatur Deus etiam adiungere, & eorum, quæ Iobo reliqua fuerant, direptorem & dissipatorem: qui commentarius, duriusculus licet, minimè est spernendus, sed quoad fieri possit, emolliendus, & illustrandus. Bona enim corporis, atque liberos, quæ illi non attigerant, abstulit Deus; quasi diceret: Eorum, quæ illi abstulerunt, residuum tu diripisti; adiuuat igitur hac ratione illorum consilium Deus. Quod etiam agnoscit Iob alienum esse à Dei bonitate, cum ipse non adiuuet in malum; sed potius vehementer oderit eos, qui super dolorem vulnerum addunt, hoc enim nomine Diuinæ videlicet æquitati valde infenso accusat suos apud Deum hostes immanissimos David Ps. 68. [Quem tu percussisti, persequuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt: & Zachariæ 1. Ira magna ego irascor super gentes opulentas, quia ego iratus sum parum; ipsi verò adiuuerunt in malum.] Non enim vult Deus clementissimus, ut modus in puniendo & affligendo excedatur, neque ullam opem ad puniendum requirit, quamuis ipse punire decreuerit; quid enim accipiat supplicij iustus suus, satis multum esse reputat: atque vehementer illos infectatur, qui inuito fœdere, & iunctis copijs, atque auxilijs aduersus iustos procedunt; [Testamentum disposuerunt tabernacula Idumæorum, & Ismaelitæ, Moab, & Agareni, Gebal & Ammon & Amalech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum; etenim Assur venit cum illis, facti sunt in adiutorium filij Lot.] Cum tamen singulas per se nationes, nunc Chaldaeos, nunc Medos, nunc Aegyptios, aduersus populum suum ipse non semel adduxerit: & quod summæ admirationis est, aduersus Pharaonem indignatur Ezech. 29. quāuis ipse decreuisset populum suum Chaldaeis vexandum, puniendumque tradere, tamen ille opem promissam Hebræis aduersus Chaldaeos, non attulerit, quæ implorauerant. [* Pro eo quod fuisti baculus arundineus domui Israel, quando apprehenderunt te manu] (indicat initum fœdus, dexterae coniunctione, & fide mutua confirmatum, ferendi oportune auxiliij) [& confractus es, & lacerasti omnem humerum eorum: Ecce ego adducam super te gladium meum, & interficiam de te hominem & iumentum.] Numquam igitur tibi (inquit Iob) bonum videtur, consilium impiorum adiuuare: at nunc, quem illi persequuti sunt, tu percussisti; atque persequeris.

Quarto, Alij referunt ad ipsos illos Iobi amicos, quos impios appellet, quod iniquum & temerè finistram de Iobi sanctitate & innocentia opinionem concepissent: Si ita res habet, ut de me socij existimant, meque ut illi conuiuijs, ita tu quoque cruciatibus vexas, illorum profectò consilio fauere videberis. Sic interpretatur Vatablus; docuerat etiam ante illum Philippus: sed non valde placet. Quinto, Olympiodorus atque Philippus. Dæmones intelligi posse credunt, qui insigniter impij sunt, & per antinomiam quidem Diabolus peccator dicitur horum consilium iam diu præmeditatum atque captatum perdendi Iobi, & quibus possent artibus vexandi Deus iuuisse, & promouisse videri poterat; nam in illius etiam cruciatus conspirabat in hanc rem, Caiet. ait, reuelatam iam à Deo fuisse Iobo causam suarum calamitatum, & Satanæ criminationem expetentis Iobum ad supplicia, & certamè singulare; à quo non longe abest Olymp. dicens, sibi sensim persuadere Iobum, se permissum esse Diabolo. Idem docet Greg. sed eo refert, ut dicat Iob his se calamitatibus tentari, & impelli, ut cadat in peccatum, quod erat dæmonis consilium; quasi dicat. Scio id tibi consilij minimè placere, ut velis me in peccatum [impellere, intorator enim malorum es,] neque tentatoris æquissimi co-

siliū tu adiuuas: quid ergo tandem consilij captaris, quā suppliciorum meorum habeas causam, prorsus ignoro, perspicereque vehementer cupio; distorquebor nisi exploratum habeam: is videtur lenis sensus. Quid si ille tandem lenissimus, atque simplicissimus sit? Non tu calūniator, non oppressor tuarum creaturarum, non tu aliorum consilio quidpiam facis, neque eiusmodi es, ut si quis malitiosè & callidè prauum consilium suggerat, illi faueas, opemque præstes, uti Reges, & iudices per imprudentiam facere solent, ut has meas erumnas in malignam alicuius suggestionem, non in tuam sapientiam, atque voluntatē reuocare debeam: fortè huc pertinet lectio Septuaginta. [Ad consilium impiorum animaduertisti?] LXX.

IIII. Nunquid oculi carnei tibi sunt; aut sicut videt homo, & tu videbis?

- 1 Caro pro homine. Oculos, membris iudicium. Videre, pro iudicare, aut alterius sensus cognitione.
- 2 Princeps reip. oculus, & quare.
- 3 Carneus oculus malè audit: concupiscentia oculorum Caro, externus splendor.
- 4 Deus à videndo dictus; cur caprea dicitur; insunt illi omnia ad clarè videndum necessaria: explicati Ierem. & David.
- 5 Germana expositio. Qui iudices habeant oculos carneos. Illustratus Isaias.
- 6 Humani ingenij prauitas. Explicatus Samuel.
- 7 Videre, ad contemptum; miseros respicit Deus.

Minimè (inquit) possum hanc meæ innocentie afflictæ causam in mei iudicis ignorantiam aliquam referre, nam is non habet oculos carneos; id est, humanos, Caro enim homo est; non indicat ille de externa tantum specie; intima penetrat, & veritatem non solum eruit ex profundo, sed ubicunque delitescat, perspicit clarissime. Oculus, iudicium, cognitio; & propter videndi facultatis præstantiam, reliqui sensus suam ex oculis appellationem mutuari solent; nam totius corporis sensus, oculorum nomine significari solet, ut supra, c. 3. Non abstulit mala ab oculis meis; à meo corpore, quam grauissimos dolores sentiam, & perferam. Genes. 42. Audiens (prop. ex Hebræo, & Sept. videns) Iacob quod alimenta venderentur in Aegypto 1. Regum 23. vidit (id est audiuit) [David, quod egressus esset Saul, ut quæreret animam eius. Porro Dauid erat in deserto:] hinc etiam reliqua, quæ ad sensus omnes pertinent, visibilia dicuntur, ut notauit Augustinus. Sed etiā ad animæ oculum transfertur, & pro corde, id est, interna mentis intelligentia sumitur: hinc dicitur mens, aut cor, quasi oculi sint, aperiri; ut Actor. 16. Cuius Dominus aperuerat cor: & excacari, vel obscurari: ut Marci. 8. [Nondum cognoscitis, nec intelligitis adhuc; excacatum cor vestrum, & oculos habentes non videtis?] Sic et Num. 24. Dixit homo, cuius obturatus est oculus: non corpore? ut quidè existimarunt, sed mentis; qui primū. n. visionē non habuit prophetica, tunc iam apertis oculis, & lumine prophetico multa videbat præclara.

Notanda verò duo: alterum principem, aut iudicē esse Reipubl. oculum; quod eius sit cuncta dispicere, & discernere: quò in supremæ Reipubl. parte & loco resideat: quò illi se diuina lux largiatur; & abundantius communicare velit, nisi ipse sit rebellis lumini; quod alijs tanquā cæcis ducatum præstet: quod mutuum inter principes, et subditos auxilium præstari debeat, ut subditi illū portet humeris, velut debilem, aut delicatum: at ille viæ dux sit; mutuatur hic oculos, mutant illi pedes: qua ratione antiqui oculato scepro finxere Regem, Isaiæ 29. [Claudet oculos vestros, Prophetas, principes, & duces.] Sed de hoc oculorum, & principum munere dicemus aliquando plura.

Alterum, in Scriptura non solum malè videre, sed etiam malè audire Carneum oculum, aut visum, iudiciumve hominis: illud enim pro minimo habet Paul. vide etiā 1. Reg. 16. & Sap. 3. Nam cum humanus, & carneus oculus externam tantum faciem & speciem contempletur, secum frequenter rapit quoque mentis iudicium, ne ad interiora penetret; quare illud petebat David obnixè: [Auerte oculos meos, ne videant vanitatem:] id est ne tantum externa rerum specie delecter, sed penetrem ad interiora, perspiciamque quid subit solidè substantiæ, 222 anex-

Lenissimus
& comme-
diffimus sē-
sus.

LXX.

Caro pro ho-
mine.

Oculus, iudicium, &
cognitio.

Iob. 3. 10.

Gen. 42. 1.

LXX.

1. Reg. 23.

15.

Videre, pro

audire.

August.

Cor aperi-

ri, aut exca-

cari, quid.

Actor. 16.

14.

Marc. 8. 17

Num. 24. 3.

2

Princeps

Reipubl. ocul

lus.

Mat. 15. 14

Isa. 29. 10.

3

Carneus o-

culus malè

videt, &

malè audit

1. Cor. 14. 3

1. Reg. 16. 7

Sap. 3. 2.

Pf. 118. 37.

222

an externus splendor inanis sit; nam verbum auertendi est eo loco, propriè transire, aut pertransire, & transgredi: est enim eadem vox Ps. 103. Terminum posuisti, quem non transgredientur: & Ierem. 23. Quasi ebrius, & quasi homo madidus à vino; propriè; quem * transire, transgreditur vinum: & in tertia coniugatione propriè est, Trābre passado fire, vel, pertransire fac oculos meos; nempe, ad internam rerum substantiam, ne me decipiant externa specie: ne de rebus tantum iudicem secundum faciem; & id affert Caro, quod oculis blanditur.

1. Ioan. 2. 16. Concupiscentia oculorum; aut si alio nomine significatā cupias, Superbia vitæ; iuxta id: [Omnis caro foenum, & omnis gloria eius, quasi flos agri: quod carnem dixit, statim per gloriam explicuit: sic illud Isaiæ 13. [Aegyptus homo, & non Deus, & equi eorum caro, & non spiritus;] externa species, sine re, sine robore. Sic igitur sunt oculi carnes, secundum carnem iudicantes. Tum etiam Caro significat aliquid pingue, obtusum, crassum, concretum, minime subtile, aut perspicax; Nam caro, & sanguis nō reuelant sublimiora Dei arcana, neque sapiunt ea, quæ spiritus Dei: & illud ad insipientiam, & errorem pertinet: [Quid nequius, quā quod excogitauit caro, & sanguis?]

4
Sto: dea: mat. Greg. Nyss.

Cur Christus similis caprea. Deo insunt omnia, ad clarè videndum requiescit.

Eccles. 23. 38. Apoc. 1. 14 & c. 2. 28. Daniel. 2. 22. Prou. 15. 3. Iere. 23. 24. Ps. 93. 9.

At diuini oculi à videndi perspicacitate semper commendantur; præterquam enim, quod ipsum Dei nomen Græcum hanc videndi efficacitatem præ se ferat, Theos, nimirum à Theomæ, quod est spectare, dispicere, cōtemplari, vt obseruat Greg. Nyss. oratione. 5. [in cant. ideoque ait dici sponsum similem Capræ; quod animal dorcas, dicitur à vi cernendi; Deus. n. de supernis cœlorum montibus despectat terrena cuncta; tamen oculos suos commendat Deus ab illis omnibus rebus, quæ necessariæ sunt ad sincerè, & sine errore vllō videndum, atq. iudicandum; primò quidem à lumine; nam quamuis res in tenebris plusquam Cimmerijs demersa sit, habet tamen Deus insitum lumen, vt quasi per extramissionem radiorum, obiectū luce perfundere videatur, & videndo aptissimum reddat Ecclesiast. 23. Oculi eius lucidiores sole. Apocal. 1. & 2. Oculi eius tanquam flamma ignis; & clariùs Daniel. 2. [Nouit in tenebris constituta, & lux cum eo est.] Præterea non solum est proximus obiecto, sed est intimè cum illo coniunctus; atq. ea coniunctio, non solū non impedit diuinam visionem, sed potius in causa est, vt res intimè cognoscatur. Prou. 15. [In omni loco oculi Domini. Ierem. 23. Si occultabitur vir in absconditis, & ego videbo eum, dicit Dominus cœlum & terrā ego impleo, id est, intimè adsum rebus omnib. vt omnia videantur mea præsentia, atque essentia non solum contineri, sed etiam impleri: si quid enim solidi habeant, à me habent, qui intimè illis adsum. Tandem diuini oculi eminerer continent omnes alias videndi facultates, atque rationes; atque adeò oportet diuinam videndi facultatē infinitam esse; Psal. 93. [Qui finxit oculum, non considerat? Hebr. non videt?]

Iam igitur dicere possit Iob: Minimè cum iudice homine ago, quem oportet sapè in iudicandis, & discernendis litibus errare; si non malitiosè, & ex calumnia, atque delicto, certè per imprudentiam, & ignorantiam, & quasi ex delicto, vt loquuntur periti iuris: sed cum Deo mihi res est, qui in cognoscenda, atque discernenda veritate errare neque potest, neque meam innocentiam ignorare. Hic sensus germanus, & simplicissimus est: licet Caiet. hanc humani intuitus, aut lippitudinem, aut imbecillitatem referat ad experimentum, quod non semel, sed sensim, atque per vices solet de re quapiam sumi, quasi diceret; Si me explorare, probareque velis, non indiges tam diuturna probatione; nam vel primo intuitu penetras rei viscera, & quidquid latet, latere te non potest; vel; Cum homo soleat veritatem extorquere tormentis, Deus his non indiget; quorsum igitur iudex, cui perspecta, & explorata veritas est, me torqueat, atque exagitet questione iudiciali: Fortè etiam respicit ad carnosos iudicū oculos, qui ex speciei, & carnis splendore iudicant, & personas, quas fulgere vident, in iudicio accipiunt: sordidos verò, atque squallidos contemnunt & neque audiunt, neque aspiciunt. At Deus non contemnit pauperem, sicut scriptum est. Isai. 11. [Non secundum visionem oculorū iudicabit (Sept. non secundum gloriam iudicabit:) sed iu-

dicabit in iustitia pauperes.] Nam cum ferè semper pauperes calumniam, & iniuriā per vim, & iniquitatem à potentioribus illatam patiātur, qui illis faueat & patrocinetur, aut pro illis sententiam ferat, non tam ex gratia, & beneuolentia; quam ex iustitia, & legum præscripto fecisse censendus est.

Aut sicut * homo videt, & tu videbis. Tum præcedentem partem, tum hanc, quidam interpretantur, de toruo, & minaci vultu, quem exhibere solet læsus homo ei, qui se aliquando læserit. Hunc sensum ex Iuliano & Polychronio in Catena elicio, quorum hic est commentarius, vt Iobus Deo dicat; [Improbis hominū minimè imitaris; et eorum, qui peccarunt, memineris, & seueram rationem expolcas.] Hoc fortè sapit lectio Sept. Aut sicut mortalis videt, despectas: Illud certè est humanum ingenium: cuius imaginem præbuit Saul, 1. Regum. 13. Non rectis oculis Saul aspiciebat David. Chald. malo oculo aspiciebat. Sed in Hebr. simplex est vox Ghacen, à verbo Ghacen, quod est oculare, aut obseruare oculis, quasi diceret; Erat Saul * oculans Dauidem. Sed id à diuina bonitate alienū: qui cum per summum scelus alapis & sputis appetitur, velatam faciē & opertos oculos habuit; q. præsignificauit David, 2. Reg. 15. [cum ascendebat cliuū oliuariū,] scandens, & flens, [nudis pedibus incedēs & operito capite:] non solum ne regem, quem in medijs arūnis, atq. discriminibus erecto semper, & constanti animo esse oportet, nemo videret molliter lachrymātem, sed vt oculis opertis & quasi clausis luminibus nihil ipse videns, rem totā diuinę prouidentię atque oculis permitteret: quod notatus Ps. 34. Quasi lugens & contristatus (id est operto capite more lugentium) sic humiliabar.

Sed præterea illud, videre; pōt indicare despectū pauperioris hominis, quem rogantem & supplicatē ditiorum potentia & insolentia contemnat: quod pōt colligi ex originali videndi verbo, Raah quod aliquñ est despicerè, & cernere cū contemptu. Ezech. 28. [Ante faciem Regum dedi te, vt cernerent te,] id est, vt despicerent. Hiero. vt dehonestareris. Theod. vt traducereris. Idem verbum Cant. 1. Nolite me cōsiderare. (Sept. nolite aspicere me, prop. nolite me despicerè) q. fusca sim: simile id Ps. 21. Ipse verò considerauerunt, & inspexerunt me: videlicet eo gestu, quo solet moueri caput, & dici Vah; Hinc est illa apud Hispanos vox irrisionis & contemptus, miraldo. Diceret itaque Iob; Has meas arumnas non possum referre in lauum, & vindictā cupidum, odijq. tenacem diuinum animum, quem si aliquando pro mea imbecillitate offenderim, tñ ille pro sua bonitate iā auerterit oculos à peccatis meis, & oblitus fuerit: nā ira in indignatione eius: non enim nisi breuissimo tempore indignatur: ira. n. breuis est. Tum etiam, quod me clamantem, & causam mearum calamitatum inuestigantem neque exaudire videatur, neq. arcanum suę prouidentię manifestare, non prouenit ex insolenti dominatu, & toruo supercilio, pauperumve contemptu; non enim ille sicut homo sordida, & humilia despectat; sed est in illa hominis, cum illa videndi despicientia nexio pulchra: nam hoc loco, est, Enos, miser, arumnosissimus homo: is, quod extrema insolentia est, solet alios despicerè; superbit enim puluis & cinis: at Deus non despicit, sed respicit attentè & beneuolè [humilia in cœlo, & in terra.] Tādē simplicissimus huius partis sensus est, vt prioris sit expositio, & illa distinctio, aut expositiue accipiat, & vtrobique agatur de sinceritate diuinę scientię, atque corruptione humani iudicij.

V. Nunquid sicut dies hominis dies tui; & anni tui, sicut humana sunt tempora?

1. Dies hominis, ad ignorantiam, & breuitatem vita pertinere, prima expositio. Explicatus Paulus.
2. Homo inconstans, Princeps præsertim Deo firmissimo fidendum. Explicatus David.
3. Homo vindicta cupidus. Deus vindicta oportunitatem facile prætermittit, & quare.
4. Dies hominis qui: vixi nomen pro valentiori. Humana vita breuitas.

Primus huius loci commentarius est ferè Latinorum omnium. August. Greg. D. Tho. Græcorum etiam, D. Thom. Iulian.

6
* Soys vos hōbre, que a quem vna vez le enoio, siēpre lo trae entre os.
Iulian.
Polychron.
Homo difficile remissus offensam.
LXX.
1. Reg. 18. 9
Chaldeus.
וַיִּיטָו
* Tr-yase entre os, y andualte a lamra.
Marc. 14. 65.
Luc. 22. 64
2. Reg. 15. 30.
Rex debet esse constans in animo.
Ps. 34. 14.
7
Videre ad contemptū pertinere.
כָּאָר
Ezech. 18.
Hieronym.
Theodor.
Cant. 1. 6.
LXX.
Ps. 21. 18.
Matth. 27. 39. 40.
Marc. 15. 29.
Ps. 16. 6.
Ps. 1. 13.
חַוּס
Ps. 112. 6.
Ps. 112. 6.
Simplicissima interpretatio.

Julian. Julian. & Polychr. vt peritet Iob in excludenda ignorantia à Deo iudice: quare dies hominis & humana tempora, significabunt vitam breuissimam, quæ cum multa ignorantia coniuncta est. Sicut Hippocr. in sua illa vulgata sententia dixit, Vita brevis, ars verò longa. Quorū vtrumq. in causa est, incertitudo hominum, atq. difficultatis in comparanda scientia, vt dixit c. 8. Baldad: [Interroga generationē pristinam: hesterni quippe sumus, & ignoramus: quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram. Propterea sapientes redimunt tempus, quoniam dies mali] (curti, pauci) sunt, Ephes. 5. sicut qui se Sapientia dederunt, omnibus curis dimissis, soli Sapientia vacant. Ergo dies & tempus scientiam adferunt homini, iudici præsertim, qui paulatim per interrogationes, & quæstiones iudiciales veritatem indagat, & coniecturis vtitur; & occulta crimina non nisi decursu temporis eruere è tenebris in lucem potest; detento interim reo in vinculis, & carcere. Deo verò nihil noui affert crastina dies, cui præterita, præsentia, futura æquæ cognita sunt. Nō igitur (inquit Iob) indiget Deus longiori examine, aut tempore, vt scire certo possit, quoniam nihil impium fecerim: vt statim subiicit.

Polych. At Polychr. refert ad vitæ initium, ante quod, qui nuper natus est, multa ignorare necesse est, quare ait; [Nuperne tua natura orta est, vt ad ea cognoscenda, ob quæ me flagris, & plagis multasti, opus sit tibi inquisitione diuturna?]

Hominis Secundus aliorum commentarius existimantiū nomine humanæ vitæ afferri hoc loco mutationem, atq. vicissitudinem inconstantia, & studiorū, atq. voluntatis mortalium: namq. cum breuitate vitæ ea inconstantia iungitur inferius, Homo breui viuens tempore, & nunquā in eodem statu permanet: quæ enim illam efficiunt breuissimam, potentia quoque sunt ex suo statu dimouere; idq. præsertim in viris principibus videre est quorū studium, atque voluntas mutatur in horas, omni Proteo mutabilior; proptereaq. à Sapiente dictum est Eccles. 8. Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentissimus faciem illius commutabit: quamuis enim quis sapiens sit, si tamen principi seruit, & ab illius nutu pender, non potest non in horas mutari, & diuersos sumere vultus; sicut mutatur umbra mutato corpore, a quo efficitur, & pedit: quare non fidendum, neque nitendum principibus, vt potest inconstantissimis, rex sapiētissimus præcipit; Nolite considerare in principibus: at Deus constans est, idemq. semper, non commutatur, neque vicissitudinis umbram recipit; & ingentis apud illum criminis est, qui ei seruiunt, non esse itabiles: cumque idem semper, fixusq. permaneat, aptissimus sanè est, cui nitatur imbecillitas, & instabilitas humana, si quiescere aliquando velit: sicut ille, qui crebra iactatione huc illuc agitatus dicebat; [Mihi adhærere Deo bonū est, ponere in Deo meo spem meam:] in hoc igitur sensu nouam aliam suarū miserationum causam excludet Iob à Deo in hanc sententiam: Si non esset firma Dei voluntas, atque beneuolentia erga suos, sed innata illi esset inconstantia mentis, nihil mihi mirum videretur, quod me, quem quondam maxima beneuolentia complexus est, ingentibusque beneficijs cumulauit, iam nunc neq. amet, neque suis oculis atque familiaritate dignetur, odio etiam prosequatur, & acerbissime insectetur: at non is Deus est, ex cuius gratia, & beneuolentia, sola temporis diuturnitas, & tedium ex longa amicitia, & frequenti familiaritate, hominem deijcere possit.

Principis **facile mutat.** **Eccles. 8. 1.** **Pf. 145. 3.** **Jacob 1. 17.** **Job 4. 18.** **Deo fidei** **contendit.** **Pf. 72. 28.** **Huius sententia para phrasi.** **3** Tertius, vt licet dies hominis, & humana tempora, vitæ breuitatem aliàs afferant, tñ non propter ignorantia; sed propter vindictæ occasionem, & cupiditatem nūc dicantur: nam si irato homini, & ultionis summè cupido, res & tempus oportunam vindictæ occasionem præbeāt, non illam finet è manibus elabi, timens tempore, ac vitæ breuissimæ, quæ similem opportunitatem iterum non afferent: hanc expositionem indicarunt Philip. atque Beda his verbis; [Non enim æternitatis tuæ dies aliquando, vt dies hominis finientur, vt summo studio requiras causas; quibus de me capias ultionē.] Ergo inquit Iob: Neque hæc est meæ cladis causa; nam neque viuus, neque mortuus possum Dei manus effugere, si ille decreuit pēnas à me exigere: tempus illi non affert vindictæ opportunitatem, quam ille non possit cum libuerit, semper habere paratam; at homo, cuius breuissima vita est, semel namque vindictæ occasionem prætermittere non solet: cuius exemplum in militibus Dauid cernere licet. 1. Reg.

Philip. **Beda.** **Homo vidi** **et cupit.** **1. Reg. 26.** **5. & 7.** **26.** cum Dauid reperit Saulem dormientem in tentorio. Dixitq. Abisai ad Dauid: Concluse Deus inimicū tuum hodie in manus tuas: hortans videlicet ad arripiendam huiusmodi occasionem, & c. 23. cum ingresso Saule speluncam, dixerunt serui Dauid: Ecce dies de qua locutus est Dñs ad te, Ego tradam tibi inimicum tuū, vt facias ei, sicut placuerit in oculis tuis: sic se ad nocendum incitat demon ex nacta oportunitate, & temporis breuitate, Apoc. 12. Væ terre, & mari, quia descendit diabolus ad uos, habens iram magnam, sciens quia modicū tempus habet: at Deus non captat huiusmodi temporis opportunitates, sed quod, cum uolet, punire nocentes possit, tardo solet gradu diuina ira procedere, & tarditatem supplicij grauitate compensare; sic ille fortissimus Machabæus ad impiissimū tyrannum dixit. Flagitiosissime, noli frustra extolli, vanis spebus in seruos eius inflammatus: nondum enim omnipotentis Dei, & omnia inspicientis iudiciū effugisti. Hic commentarius mihi non displicet, viderique alicui posset proprius, atq. germanus, & cæteris præferendus.

1. Reg. 24. 5 **Apoc. 12. 12** **Tardo gradu diuina procedit ira.** **2. Mach. 7. 34.** **4** **Aegroti deplorati, vita breuissima.** **LXX.** **נב** **Caietan.** **Viri nomē, quid hoc loco indicat.** **Pf. 89. 10.** **Humanæ uitæ breuitas.** **VI. Vt quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris?**

Nunc pauca quædam de proprietate vocabulorū. Dies hominis. Enos, miseri, desperatæ infirmitatis, atque deploratæ ægrotudinis: quantulacumque verò est ægroti, cuius iam sit desperata & deplorata salus, vitæ duratio, breuissima quidem, & prope nulla.

Humana tempora. Septuag. ex Hebræo; Aut anni tui sunt viri? prop. Geber, fortis masculi, à virtute & præstantia sexus: hoc autem loco emphasim habere contendit Caietan, atque eos viros notari existimat, qui præcipui sunt videlicet philosophi, qui in capiendis rerum experimentis, & scientijs comparandis uitam ponunt, sed alienè. Certè si nomen uiri peculiarem hoc loco uim habeat, amplificatio erit superioris partis, dies hominis, miseri, aut certè potentatus, ualētioris uiribus, cuius diuturnior uita sit; nam potentatibus, id est potentioribus, non tã opibus, quàm ualitudine, & uiribus, octoginta annos præfinit Dauid; plures, uidelicet, quàm ualitudinarijs, quorū hominum est infinitus numerus. Illud etiam obseruandum, annos tribui Deo, dies homini: quo illius eternitas, nostra uerò mortalitas, uitæque breuitas indicetur.

VI. Vt quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris?

1. Quæro quid propriè: quid Quære animam, Quære iniquitatem, aut peccatum; Quære mendacium. Explicati Samuel, Dauid, Salomon.
2. Scrutari quid.
3. Peccatum & iniquitas quo differant.

Pendet ex superiori: quare iuxta primā illam Latino-rū interpretationem accipiunt quære iniquitatem, aut peccatum, pro eo quod est, inquirere in peccatorem per testes, & iudiciariam quæstionem, & licet quidā uerbum quærendi, non semel in ea significatione usurpari soleat, ut sup. diximus, c. 3. hoc tamē loco est ab alia radice, *Bikes*, quod significat non tam uerbis & interrogatione, quàm summo studio, & diligentia aliquid inquirere, aut procurare, & non rarò in malum, poenamque, & necem procurandam accipitur. Vtrumq. apertè probant exempla; Exod. 2. [Quærebat occidere Moysem, & c. 4. Mortui sunt omnes, qui quærebant animam tuam, & 1. Reg. 22. Si quis quæserit animam meam, quæret & animā tuam,] id est, Si quis per insidias mihi necem intenterit, & procurauerit: quare hoc loco, quære iniquitatem, sapienter explicat Philip. Summo studio quæras causas, quibus de me capias ultionem. Quare hic non vñ eo modo dictum, quære peccatū, sicut Pl. 10. Quæretur peccatum illius, & non inuenietur: hoc enim est, instituere quæstionē de alicuius improbitate, & scelere: sed eo modo, quo accipitur Iere. 5. 1. [In diebus illis quæretur iniquitas Israel, & non erit, & peccatū Iuda, & non inuenietur, quoniam propitius ero tuis; id est, ita remittam offensam, & sanabo animi vulnera, ut neque cicatrix, neque uestigium, neque labe ulla, quauis summo studio quærat, inueniri possit: ad eum sensum quoq. Paulus de iustificatis per Christum dixit: Nihil damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu; sic etiam Prou. 24. Ne infidieris & quæras impietatem in domo iusti: septies enim cadet iustus, & resurget, id est, quamuis summo studio, & diligentia iniquitas in uita,

Rom. 8. 1. **Prou. 24. 15**

Psal. 4. 3.

2

Scrutari

quid.

Gregor.

LXX.

3

Quid pro-

prie iniqui-

tas, & pec-

catum.

Julian.

וה

אח

D. Thom.

ram, moresque iustorum, nihil graue aut magnum inuenies, ex quo sepe & facile reuigere non possint: sic etiam Pl. 4. qui summo studio regnum Sauli, aut Abisalon pro- curabant, atque insidias parabant Dauidi, mendacium quæ- rere dicuntur Psal. 4. inhiabant videlicet in spes vanas, atque fallaces: igitur notat Iob, quasi summam iudicis diligentiam in inquirendo iniquitatem, & causas ad infligendum supplicium.

Et peccatum meum scrutari? proprie, inquiras, sed à radi- ce (arab.) quod potest referri ad iudicalem questionem, & examinationem: quare Gregor. & alij Latini referunt ad questionem per tormenta, perque breuissima tempo- ris spatia repetitam. Non magnam differentiam agno- scunt Septuag. in his duobus verbis, sed ferè per exposi- tionem accipiunt: [Quoniam inquisuisti iniquitatem meam, & peccata mea inuestigasti?]]

Iniquitatem, & peccatum. Julian. in Catena vult iniqui- tatem esse contra Dei pietatem, & cultum; at peccatum contra homines D. Tho. peccatum refert ad opus; iniqui- tatem verò ad cogitationem: sed hæc discrimina non sunt valde firma; nam ex vi originalis, hæc tantum diffe- rentia elici potest, quod peccatum afferat errorem quen- dam: at verò iniquitas obliquitatem, & deuiationem, vel curuitatem à recta lege & ratione; diximus de his vo- cabulis aliquando.

VII. Et scias, quia nihil impium fecerim: cum sit nemo, qui de manu tua possit eruere.

1. *Varia interpretatio. Diuini iudicii seueritas.*

2. *Deus ante infligenda supplicia deprecatores quarit. Iustorum preces. Deus videtur in nostris flagellis dolere. Explicati Isai. Samuel, Ierem.*

3. *Deus, quod potentior, eo benignior.*

4. *Supremus iudex equissimus. Supplicium iniquorum iudicium. Defensio pauperum. Illustratus Ecclesiasticus.*

5. *Iobis oratio magnanimitatis, & bene de Deo sentientis.*

6. *Cristiani argutia.*

1. *Varia inter-*
pretatio.

Chrysost.

Olympiod.

Diuini iudi-

cij seueritas

LXX.

1. Cor. 4. 4.

August.

2

Commiserationem

monet Iob.

Dei benigni-

tas.

Deus ante

supplicia

interuatores

iustos pre-

monet, &

quarit.

Gen. 18. 17.

Iusti depre-

catores in

aliorum sup-

plicijs.

Isa. 64. 7.

Facisne hæc, vt scias, an peccauerim, necne; & cum li- berè quodcumq. velis, de me possis statuere, me mil- le modis exploras, & veritas, vertis, inuertis? Alij, Hæcne facis, vt scias, an peccauerim? sed heu, nimium agis acerbè, qui me ita grauiter excrucias, vt apud te nullius pre- ces locum habeant, neque adduci possis, vt me manumit- tas. Alij tamen, Chrysost. & Olymp. seueritatem diuini iudicii in his verbis agnoscunt iuxta lectionem Septuag. Scis me non egisse impiè; sed quis est, qui de manib. tuis eripiat? quasi dicat; [Nihil mihi conscius sum; tamen in hoc iustificatus non sum:] scio, scis tu quoque me inno- centem esse; quamuis nemo apud te innocens omnino videri debeat; nemoque possit innocentem de manu tua eruere, si illius innocentiam affligere, & probare decre- ueris. Paulò secus Augustinus; [Scis me nihil impiè fe- cisse quantum ad homines: sed quis est qui de manu tui iudicantis eripiat?]]

Sed potest quidem hæc secunda pars eleganter referri ad mouendam commiserationem. Acerbius (inquit) atq. vehementius mecum agis; cum sit nemo qui prece, aut pretio me iuuare possit, atq. compescere tuum flagellum: nam aut indulgentissimus pater, aut beneuolentior iu- dex, ad puniendum, ferendumq. sententiam, insigni qua- dam seueritatis, & indignantis animi specie solent acce- dere, certi nō defuturos, qui subito supplicij grauitatem deprecaturi accurrant amici, atq. patroni: non aliter qui- dem Deus suos amicos prius admonet ante infligendum supplicium, vt locum patefaciat, & viam premuniat suis illorum precibus, & intercessionibus: huc illud benignissimi Dei pertinet Gen. 18. Nunquid celare potero Abraham, quæ gesturus sum? similisq. est admonitio, atque reuela- tio facta prophetis, cum de suo populo, aut puniendo aut intentatis minis deterrèdo à peccatis statuit: quod si de- precatore, & interuatores citò non adsint, meritò con- queritur indulgentissimus pater, benignissimusq. iudex, atque ex illius nomine Isa. c. 64. in insigni illi populi cla- de dolens ait; Non est qui inuocet nomen tuum (quasi di- cat; Non est qui te inuocando, tuamque clementiam tibi quasi in memoriam reuocando, te reuocet à supplicio; non

est qui clamet; Deus optime, ne stringas gladium, ne stric- tum iam, atque implendentem extendas in populum tuum) non est qui consurgat, & teneat te: quod videtur collu- dere cum illo Abrahami gesto Gen. 22. quasi per antithe- sim. [Clamauit enim Angelus Domini dicens, Abraham, Abraham, non extendas manum tuam super puerum:] at extendente Deo manum, & arripiente gladium, non est qui inuocet illius nomen, & teneat illud. Tenebat porro Moy- ses Deum. Exod. 32. cum diceret; Dimitte me, vt irascatur fu- ror meus contra eos. Moyses autem orabat Dñm Deum suum: hinc mansuetissimus rex ille iuxta cor Dei, valde oportunas Abigailis preces gratulatus est; [Benedictus Dñs Deus Israel, qui nisi te hodie in occursum meum, & benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & vlciscer me manu mea.] Quod si præter morem statuat nullius precibus ac- quiescere, dolens ipse indulgentissimus parens, ait; Ecce ego mittā vobis serpentes regulos, quib. non est incanta- tio (Chald. videlicet, quorum morsus atq. impetus, quod Deus sic decreuisset, nullius prece, aut oratione cōprimi, placari, aut debilitari possit) & mordebunt vos, ait Dñs: dolor meus super dolore; in me cor meum mœrens. Super contritione filij populi mei contritus sum, & contristatus, stupor obtinuit me: ergo inquit Iob, præclare tū de suis ærumnis, tum de diuina benignitate philolophatus; Ne- mo est, qui de manu tua possit me eruere: quorsum igitur me tam acriter flagellas? nā si patroni, & interuentores adessent, nihil mirū, sanctissimum te mihi exhibuisse.

Ex diuina quoque potentia potest commiserationem excitare; quod u. potētiior, & superior iudex est, eo etiam est benignior; Si is tu esses iudex, à cuius tribunali, ad su- periorem iudicē prouocatio esset, nihil mirum, q. timens ne quis superior iudex me, meamq. controuersiam è tua potestate, atq. iudicio eriperet, & ad se aduocaret, velles nullas in me iudicando, torquendo, examinando, senten- tiam ferendo, deniq. plectendo extremū supplicio, trahe- re moras; at cū sit nemo, qui de manu tua possit eruere, cur me tam acriter vexas, nulla respirandi, aut interquie- sciendi potestate permitta, spatiove vllō tēporis cōcesso?

Mirari etiam potest suam innocentiam afflētā à Deo, cū nemo sit iudex superior, qui de manu illius possit eruere: nam quod corruptissimorum iudiciorum humanorum iudicium admirationem tollere debet, est diuini æquitas iudicii, & ad illud prouocatio, qui de manu hominū pos- sit innocentē eruere, vt Sapiens ait, Eccles. 5. [*Si videris calumnias egenorum, & violentia iudicia, & perueriti ius- titiam in prouincia, ne mireris super hoc; quia excelsio excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alij, & in super vniuersæ terre rex imperat seruienti: sicut scriptum est Prouerb. 22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est,] (id est, ne te illius imbecillitas & impo- tentia ad repellendam iniuriam, te violentum, & inhu- manum reddat) neque conteras egenum in porta (id est, in humano iudicio, & tribunali) quia iudicabit dominus (supremus iudex) causam eius: sic solet Deus ab iniquis iudicibus sceptrum, virgamque iudicariam auferre, & illa ipsos iniquos iudices tundere, & verberare, verbera- doque illorum capita, virgamque confringere: quod gra- uissimis verbis dixit Ecclesiast. cap. 35. Dominus iudica- bit iustos, & fortissimus (longanimis) non habebit in illis patientiam; (quasi diceret; quamuis in aliorum pec- catorum iudicio & examine propitium, atque patientem se præbeat, tamen in eruendis innocentibus de illorum manibus, seuerissimum agit iudicem) vt contribulet dor- sum ipsorum, donec tollat plenitudinem superbiorum, & * sceptrum iniquorum contribulet. Ait igitur Iob; Si quis superior iudex de manu tua posset eruere, nihil mirarer, si tuo iudicio opprimerer; sed cum sit nemo qui de manu tua possit eruere, illud tandem mirabile est; iudicio tuo me innocentem condemnari, & opprimi.

Tandem illud mihi non displicet, quod placere alicui meritò possit, hæc esse verba magnanimitatis cuiusdam, at- que inuicti pectoris; Scias, scito experientia ipsa comper- tum profectò tibi atque exploratum erit, me nihil habere sceleris, quamuis nemo me de manu tua possit eruere, neque è tantis cruciatibus eripere: vel vt sint verba con- fidentis de Dei veritate, & illius testimonium exposcen- tis, quasi cum iuramento; Quorsum alios vitæ meæ testes inquiris? quorsum vteris cruciatibus? quorsum ego patro- num alium, & interuentorum requiram? te ipsum testem inuoco

Gen. 22. 12.

Exo. 32. 10

1. Reg. 25.

32.

Ier. 8. 17.

Videtur

Deus dolere

in nostris sup-

plicijs.

vers. 21.

3

Dei potētia

lenissima.

4

Supremus

iudex: quis

simus.

Eccles. 5. 7.

* Si el juez

me agraua

por esso bñ,

q ay a que

apelar, el

Rey, y Dios,

que me ha-

rá justicia.

Prouer. 22.

22. & 23.

Pauperi in

iudicio fa-

uendum.

Supplicium

iniquorum

iudicium.

Ecl. 35. 22

* Con ser

Dios tan su

frigo y repor

tado, parece

que se le a-

gota la pa-

ciencia con

los malos

jueces.

vers. 3.

* Quisales

la vara, y

dales cō el-

la de palos

y que brase

la en la ca-

bega.

5

Verba ma-

gnanimita-

tis.

inuoco innocentia mea; tu scis quam innocenter vixi-
rim, & vt nihil impium fecerim.

6
Caiet. argu-
tia.

Job. 2. 5.

Quod si etiam bene cohereret cum antecedentibus. &
subsequentibus, contemnendum non esset, quod argute
Caiet. indicat, hic sermonem non tam esse de inueni-
endo aliquo superioris vitæ scelere, quam de probando, &
explorando, an afflicti tandem Iob aliquando pecca-
uerit, quasi sapiens illud dictum Satanæ. [Tange os eius,
& carnem, nisi in faciem benedixerit tibi;] quasi diceret;
Cum probè perspexeris, me numquam in tantis corpo-
ris, & animi acerbitatibus, aduersum te peccasse, quor-
sum me ampliùs probatum cupis?

VIII. Manus tuæ fecerunt me, & plasma- uerunt me totum in circuitu, & sic re- pentè præcipitas me?

- 1 Huius sententia scopus & nexus queritur. Particula Et, cau-
salis. Dei creatoris in suam creaturam potestas.
- 2 Nexus optimus. Pristini beneficii commemoratio, valet ad alia
denuo impetranda. Isaias, & Samuel illustrati Quid inue-
nire cor in sacris.
- 3 Quid intersit inter Facere, & Plasmare. Facere, molestiam, &
laborem affert.
- 4 Plasmare ex Hebræo, facere, & perpolire. Explicati Samuel, &
David.
- 5 Manichæi error.
- 6 Philonis error, & confutatio. An Angeli aliquod ministerium
præstiterint in hominis creatione; an præstabant etiam in
resurrectione.
- 7 Circuitus quid hoc loco; varieg. expositiones. Illustratus Paulus.
- 8 Circuitus, ad totum hominem, & ad studium, & benevolentiam
referri, tum etiam ad externa omnia bona.
- 9 Que dicantur Dei manus. Explicatus semel, & iterum Da-
uid.
- 10 Peculiare aliquid per Dei manus intelligendum in hominis
creatione.
- 11 Deum suis manibus hominis corpus, non bestiarum plasma-
se, quomodo sit intelligendum. Verbum antiquis patribus
loquutum.
- 12 Præcipitare ex Hebræo, & Græco pro perdere, deuorare, obrue-
re Explicati Samuel, David, Paulus.
- 13 Primi hominis creationem ad nos referri.

I
Huius sen-
tentia sco-
pus, & ne-
xus.

Caiet.

LXX.

Deus iure
creatoris, po-
test suam
creaturam de-
struere.

Gen. 3. 20.

Exo. 5. 23.

24.

Particula,
& reddit
causam.

LXX.

Cyp. Cister.

Optimus ne-
xus, & sen-
tentia ger-
mana.

Commemo-
ratio pristi-
norum bene-
ficioꝝ, mo-
uerit diuinam
misericordiam
Isa. 63. 7.
ver. 15.

Illud primò in controuersia est, quis sit huius sententiæ
scopus, atque cum præcedentibus nexus: nam Caiet.
cum hac sine interrogatione legat, quam etiam Sept. ex-
puxerunt, existimat nunc Iob causam reddere eorum:
de quibus Deum rogauerat, cur videlicet opprimeret o-
pus manuum suarum, Iam (inquit) teneo huius rei cau-
sam: cum enim manus illius me fecerint, iure suo potest
Deus destruere, & sic id est propter hanc rationem, ideò,
me præcipitas: licet. n. in Originali non sit illa particula
sic, sed tantum copulatiua, &, hæc quidè aliquando cau-
sam, aut rationem reddere solet, & valet, ideò. vt Gene. 3.
Pulvis es, & (ideò) in puluerem reuerteris. Exod. 15. Nec
poterant bibere aquas de Mara, & (ideò) murmurabat
populus: similiter ergo hoc loco: hoc indicant Sept. Ma-
nus tua plasmauerunt me, & fecerunt me; postea mutans per-
cussisti me: sed non valde coheret.

Alij, vt Cyprianus Cisterciens. existimant per stare ad-
huc in amplificanda diuina cognitione, cui homo aper-
tus, patensque sit, vt qui illius manibus formatus sit, &
conditus: sed non congruit cum sequentibus.

Ergo illud optimum est, pariter, ac communissimum
Græcis atque Latinis, vt ex sua cōditione, & formatione
sui opificis misericordiam moueat, & ex commemorato
pristino beneficio, alia denuò efflagitandi ansam arripiat;
quod multum valet ad optimum, & benignissimum Deū
placandum & leniendum. Sic Isaias cap. 63. excitaturus
diuinam misericordiam, textit, repetitque diuinorum be-
neficiorum catalogum: [Misericordiarum, inquit, Domini
recordabor; laudem Domini super omnibus, quæ reddi-
dit nobis Dominus, & super multitudinem bonorum,
domui Israel, quæ largitus est eis secundum indulgen-
tiam suam, & secundum multitudinem misericordia-
rum suarum:] post longam tandem enumerationem,
quasi Deo iam reddito mitiori, subiicit; [Vbi est ze-
lus tuus, & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum

& miserationū tuarū? super me contumuerunt se?] quasi
dicat: Cū ex tuo charitatis, & misericordie infinito pelu-
go præclara sēper ad nos beneficia redundarint, nūc præ-
ter consuetudinem, præterque naturam videris tantam
misericordie vim vltro fluētem ad mortalium vitā me-
dam, resq. humanas promouendas erga tuum populum
continuisse, & compressisse atque pristinum illum cursū
diuertisse, atq. mutasse? Simili sensu se erigebat David.
2. Regum. 7. cū post multa cōmemorata beneficia, ait:
[Propterea * inuenit seruus tuus cor suum, vt oraret te
oratione hac] Inuenire aut cor, est non solum fidenter,
& audacter petere, sed in spem certissimam impetrandi
erigi. Huius verò rei illa ratio est, q. cū beneficia profi-
ciscantur ex conferentis gratuita benevolentia, & chari-
tate, qui illa collata & accepta commemorat, pristinum
et amorem renouare, & redintegrare videtur; propterea
ad excitandam quoque diuinæ potentie, atque roboris
vim illam acerrimam, & hostium vlticem, pristina etiā
fortitudinis facinora memoria repetunt propheta, Sicut
in die Madian: Sicut in die Aegypti, sic quoque nunc di-
uinæ charitatis, & prouidentie effecta proponuntur.

Fecerunt, & plasmauerunt. Non prius integrā sententiæ
intelligentiam habebimus; quā vocum proprietatē in-
dagauerimus. Hæc duo verba cum discrimine accipiunt
ex Græcis Didymus, ex Latinis, Philipp. Beda, D. Tho. &
facere quidè referunt ad animi creationem: plasmare ve-
rò, ad formationem corporis: id quod nititur Philipp. cō-
firmare ex Gen. 1. vbi dicitur factus homo ad imaginē,
& similitudinem Dei, quod potissimum consistit in ani-
ma: sicut & quod accepto spiraculo vitæ, id est animæ, fa-
ctus sit homo in animā viuētem: de corpore verò dictū
est, [Formauit Deus hominem de limo terræ: idē disci-
men, contraria licet ratione, obseruauit Greg. nam facere
retulit ad corpus, plasmare verò ad animam: neque mi-
rum; nam quod nos facere & plasmare dicimus, Sept. in-
uertunt, plasmauerunt, & fecerunt me, & quidem disci-
men in rebus ipsis inest: ceterum in istis vocibus non cō-
tinetur, sed potius studium quoddam, & peculiaris cura
in homine condendo, & quasi assidua & vehemens ad
formandum hominem intentio, & magna cum volunta-
te occupatio. Facere enim est à radice *ghasab*, quod pro-
priè est elaborare; quod opificum est summo labore, &
diligentia enitentium, & elucubrātium in alicuius ope-
ris perfectione; quare opus perfectum suis omnib. parti-
bus solemus appellare, *cosa muy trabada*: proptereaque
hoc verbum in sua prima significatione affert molestiam
quandam, dolorem, & afflictionem in laborando: vt indi-
catur Ecclesiast. 10. Qui transfert lapides, * affligetur
(Hebraicè, faciet, laborabit) in eis, Sept. dolebit in eis; de
quo statim plura.

Verbum autem plasmandi, *ghasab*, est aliquid facere,
sed ornatè & politè. q. d. perficere, & præparare, vel rem
omnibus modis paratā, atq. perfectā efficere; & frequē-
ter verti solet verbo faciendi. Gen. 1. vidit (secum volu-
ptate ad videndū cōuertit) Deus cuncta quæ fecerat (id
est ornatè, subtiliter, ingeniosè, eleganter effecerat. pfe-
cerat, & ad absolutionem perduxerat) & (namq.) erant
valde bona (aspectu iucundissima, & ad omne vsum,
& vtilitatem comparata) Et 2. Reg. 19. Descendit in oc-
cursum regis illotis pedibus, & intonsa barba Hebraicè:
[Non fecit pedes suos, & non fecit barbam suam,] id est,
non præparauerat neque ornauerat barbam suam; neq.
ornauerat: se; interger Hebraismus est, cui ex altera tan-
tum parte Hispanismus respōdet, nō *lleuana hecha la bar-
ba*: eleganter illuminarunt Sept. dicentes, [Non curaue-
rat pedes suos, neque fecerat ungues, neq. fecerat labrū
suum,] id est, non aptauerat neque concinnaauerat: quod
enim de labro dicitur, non tam pertinere videtur ad id,
quod mystaces vel *mostachos*, vulgo dicimus, quam ad la-
bri superioris abrasionem, quæ in prisco vsu fuit: quare
cum idem verbum sit Gen. 1. cū dicitur; [Facciamus
hominem ad imaginem, & similitudinem nostram,] non
est illa Philippi obse ruatio valde solida: atq. adeò, quod
hic est Plasmare, Ps. 118. vertitur facere in eadem senten-
tia; Manus tua fecerunt me, & plasmauerunt me: immò hunc
Iobi locum inuersis vocibus ibi legit Ambros. [Manus
tuæ plasmauerunt me, fecerunt me:] de hoc quoq. statim
plura. Quamuis illum Psalmi locū sic legat; [Manus tuæ
fecerunt me & parauerunt me.] Hilari, & præparauerunt me
& alijs in codicibus legi, & finxerunt me, ibidem docet.

Totum

David me-

meria pristi-

ni beneficij

se erigit ad

alia efflagi-

tanda.

2. Reg. 7.

27.

* Enlas mer-

cedes recob-

das, hallo

animo y a-

trenimento

paramas pe-

dir.

Inuenire

cor quid.

Quare beno-

ficij recorda-

tio grata sit

ei qui contu-

lis.

Isai. 9. 4.

3

Quid inter-

facere &

plasmare in-

terst.

Didym.

Philip.

Beda.

D Tho.

Gen. 1. 26.

Gen. 2. 7.

Greg.

LXX.

Facere qd

in Hebræo.

דגדג

Facere, mo-

lestiam, &

laborem af-

feri.

Eccle. 10. 9.

* Quien en

tiēde en mo-

dar piedras

bien tiēne q

hazer.

LXX.

4

Plasmare

quid in He-

bræo.

2. Reg. 19.

16.

Facere, pro

ornare, &

perpolire.

LXX.

Gen. 1. 16.

Philip.

Pf. 118. 72

Ambros.

Hilarius.

Manicheus hinc damnant Manichæum asserentem hominis corpus à malo principio, maloque Deo esse fabricatum, id est à principe, quem Seucā, vel Saclam, nominant. Nicephor. lib. 6. c. 31. August. de hæresibus. cap. 48. Theodor. Epiph. Clem. 2. Stromatum: sed hoc alterius negotij, & loci est. Damnat præterea hoc loco Philo cum alijs hæreticis, existimantibus humanum corpus productū fuisse ab angelis; quamquam August. li. 9. super Gen. ad litt. c. 15. potuisse fieri doceat, ut in primi hominis corporis formatione aliquod ministerium adhibuerint angeli: quod etiā D. Thom. 1. p. amplecti videtur: atque eiusmodi ministerium fuisse explicat, quale iidem angeli præstabant in vltima resurrectione, pulueres videlicet colligendo; indicat itaque, angelos puluerem collegisse, & in limum compegisse, ex quo formatus fuerit Adam. Sed id non tam angelorum, quam Dei manibus factum fuisse iam confirmabimus. vers. 10. & 11.

Illud verò, in circuitu, quidam pertinere existimant, aludereq. ad figuli rotam, cuius circuitu, id est circumuolutione, exponitur, & perficitur vas figulinum, ad quam similitudinem homo ex luto factus à Deo, & fictus est.

D. Thom. & Caiet. de corpore accipiunt quod dicatur in circuitu fieri, quod videatur animus & cor circumdari, & circumuestiri corpore: qua ratione ad Hebræ. 5. homo dicitur, circumdatus infirmitate, id est, fragili corpore, & carne infirma: vel, ut est in originali Syriaco, indutus, vel obrutus: & ad Hebræos 12. corpus prauè affectum dicitur Circumstans nos peccatum.

Sed existimarim tamen his duabus vocibus totū, & in circuitu, idem dici: Totum id est, corpus & animā: sicut & Dominus Ioannis 7. dicit, Totum hominum saluū feci: & Luc. 11. Stulti nonne qui fecit quod de foris est, etiā id quod de intus est fecit? hoc idem est, in circuitu; id est circūquaque, quod Latinus dicit, intus, & extrā, intus & in cute, à capite ad pedes? & quod Hieronym. in expositione illius versiculi. Ps. 138. Tu formasti me, explicuit; Retrorsū, & ante fecisti me: potest etiā pertinere hic circuitus ad studiōsam, atque beneuolam Dei prouidentiam, qua creatū hominem vallauit, & cinxit, & ab omni hostium impetu munivit quasi circumiecto muro, & fossa; quod etiam referri potest ad angelorum custodiam, quod angeli dicuntur Castrametari in circuitu timentium eum. Nisi forte per circuitum, omnia etiam illa intelligamus, quæ hominem cingunt, comitantur, ornant, facultates, liberos, familiam vniuersam; qua ratione dicuntur filij esse in circuitu: & externa omnia dicuntur esse vestis, quæ hominem circūdat, & cingit: quasi diceret; Quidquid ego sum, quid quid habui, tuarum manuum largitate & munificentia accepi; Dominus videlicet dedit, quæ idem abstulit. Vide quæ diximus cap. 1. ad id, Nonne tu vallasti eum &c.

Manus tue. Nunc explicanda manus Dei, quarū opera & industriā elaboratus homo, atque perfectus est. Aug. 12. de ciu. cap. 23. & Psal. 118. nihil peculiare significari hoc loco existimat, quā quod Gene. 1. dicitur, Faciamus hominem; nam quæ hoc loco additur manuum elaboratio, & operatio, aliarum etiam rerum creationi tribui solet; ut Psal. 101. Opera manuum tuarum sunt cæli, & Ps. 49. Ardam fundauerunt manus eius: & Isaiæ 48. Manus Domini fundauit terram, & dextera Domini tetendit cælos: quare Augustinus manuum nomine intelligit sapientiam, atque potentiam, quibus, tanquam manibus, cuncta fecit Deus.

Alij potentiam tantū, quæ Deo vtriusque manus loco est. Sic Hieron. epist. 15. de his quæ Deo tribuuntur; vel multiplicem Dei operationem, videlicet corporis, & animæ productionem. Scholastici intelligunt Dei intellectum, & voluntatem, quam dicunt executiuam Dei potentiam; nam, ut Paulus ait Ephel. 1. Operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Caiet. & D. Tho. ad inferiores causas referunt, quibus tanquam manibus, & instrumentis Deus vtitur ad productiorem effectum sublunarium. Sed quidem hæc omnia homini, atque alijs etiam rebus communia sunt.

Ego aliquid præterea in hominis creatione, & interuenisse, & significari existimo; quod docent Basilus, Theodor. Ambros. Psal. 118. & frequens sanctorum Patrum commentarius Gen. 1. intelligere igitur cum Ambr. licet, Filium, & quæ spiritum sanctum, qui cum patre creauerunt hominem, iidemque collapsum restituerunt; vel Dei ver-

bū indidisse spiraculum, halitumq. illū, quo constituisse visa est hominis vita: licet enim in Genesi scriptum non sit à Moyse dixisse Deum, ut homo fieret, intelligendum tamen est, dixisse; id est verbo etiam suo illum creasse, ut obseruat Augustinus Psalmo citato; omnia enim per ipsum verbum facta sunt; spiraculum etiam vitæ adhibuisse, id est, halitum illum, quo factus est homo in animam viuentem, id est, in corpus viuens, & animatum.

Tandem alijs contendunt simpliciter intelligi debere, quod simpliciter dictum est, Deum videlicet, manibus suis finxisse hominem. Cum enim creator omnium Deus humanam figuram accepisset, in qua ab Adamo videri; audiri, & colloqui cum illo externa specie posset, manibus quoque suis illius corpus effinxit. Scio Augustinum lib. 6. de Genes. ad lit. sic scribere: [Quod manibus corporalibus Deus delimo fluxerit hominem, nimium puerilis cogitatio est, ita ut si hoc Scriptura dixisset, magis eum, qui scripsit, translato verbo vsum credere deberemus, quā Deum talibus membrorum delineamentis determinatum, qualia videmus in corporibus nostris; id in quā, verissimū est; est. n. Deus spiritus simplicissimus: at vel Angelum, vel Deū figurā, & speciē humanā sūpsisse, neque impossibile, neque sine ratione asseri potest: quam interpretadi, atq. sentiendi rationē & viā, cur quidā fastidiāt, & auersentur, præsertim, cum asperè nimium, atque peregrinè sonet auribus, Deum fecisse suis manibus bestias; at iucundissimè, & suauissimè, Deū fecisse suis manibus hominem? simile profectò, cum ipsum Dei verbum factus homo, expuit in terram, & fecit lutū ex spūto, & luis ipsis manibus liniuit lutum super oculos cæci nati: quod ob id factum est, ut se ostenderet auctorem, & conditorem totius hominis in circuitu, qui de luto formatus fuerat, ut explicat Irenæus lib. 5. cap. 15. eleganter in hæc uerba: Ei qui cæcus fuerat a natiuitate, iā non per sermonē, sed per operationem præstitit uisum: ut ostēderet manū Dei, eā quæ ab initio plasmavit hominē, ut manifestarentur opera Dei. Opera autem Dei, plasmatio est hominis: Vide ad eādem rē Ambr. epi. 75. sed potissimū Ps. 118. Me, inquit, tuis manibus fecisti; me tuis manibus figurasti; hoc est, nō figurasti bestias manibus tuis, non reptilia, non volatilia: eadē quidē, & locupletiora etiam habet eodē loco Hilar. Egre dium, inquit, & præclarū in homine est, quia ceteris dignitate operationis excipitur: idē apertè, & luculenter Basil. quoq. docet homil. 11. Hexam. & Nissen. orat. 2. atq. huic interpretationi fauere omnes ij censendi sunt, qui asserunt nō Angelum, sed uerbum ipsum Deum sub specie visibili antiquis patribus apparuisse. Hi sunt Tertull. Iustin. Athanas. Ambros. Augustin. Hilar. & quidam alijs: planè igitur, atque simpliciter intelligo locum illum Ps. 138. Tu formasti me, & posuisti super me manum tuam: confirmabuntur porrò hæc omnia, cum de luti formatione, & lactis coagulatione dicemus paulò inferius.

Et sic repente præcipitas me 1 supra indicauit à Septuaginta, & quibusdam alijs; Vatabl. & Biblijs Guarini, sine interrogatione legi, sed licet sensus non multum diuersus sit, interrogatio tamen orationem reddit ualdè acrem, & incitatum, & ut uim non tam adderet, quam ut latentem exprimeret, interpres sapienter addidit illud, Repente; præsertim cum ea de re superius conquestus Iob fuerit, quod diluculo uisitaretur, atque probaretur subito: ille igitur repentinus casus, & subitus interitus afferri uidetur illo præcipitandi uerbo. Præcipitare aut in fonte est (balagh) proprieq. significat, deuorare, deglutire, absorbere, deiicere & præcipitare ex gutture, faucibusue in inum uentriculum, qui est ueluti præcipitium, & locus perditionis, interitus, consumptionis; idem est quod perdere, & destrueret: sic Psal. 5. dicitur; Sepulchrum patens est guttur, id est præcipitium, quò fiat allusio ad uentriculum, qui est ueluti perditionis, absorptionis, atq. interitus locus, sepulchri instar, cuius ianua, & aditus est ipsum os; illud etiā significatur, cum loquuturi aperiant os, mordere, comedere, deuorare, consumere: sic enim Paulus de detractōribus loquitur; Si inuicē morderis, & comederis, uidete, ne inuicē consumamini: dilucidior tamē res hæc fit Psal. 51. [Dilexisti omnia uerba præcipitationis, lingua dolosa.] O petulantissima lingua, alieni honoris gurgēs & uorago, quā tibi dulcis est alieni honoris, & uite absorptio, & deglutitio; præcipitatio, interitus, absorptio, deuoratio. Hieron. Dilexisti omnia uerba ad deuorandum: quare cum Isai. c. 25. dixisset: Præcipitabit mortem in sempiternum; Paulus

Basilus.

Theodor.

Ambros.

Etiam Deū

dixisse, ut

fieret homo.

Augustin.

Ioan. 1. 3.

11

Deū mani-

bus suis ho-

minem pla-

masse, ut

oporteat in-

telligi.

Augustin.

10a. 9. 6.

Irenæus.

Hilarius

super Psal.

118.

Verbum, sub

specie visibi-

li, loquutū

antiquis pa-

tribus.

Tertull. cōt.

Iud. et l. 3.

cont. Marc.

Iustin. con-

tra Triphō.

Athanas.

Ser. 3. con-

Arria.

Ambr. li. in

Lucā de ap-

parit. Ang.

Zach. Aug.

in Ioā. 1. et

epi. 112. et

5. & 6. Hi-

lar. 5. de

Trin.

* Hixisse-

me de uer-

bras ma-

nos, y pusi-

fies las am-

bas en la

masa y bar-

ro de mi be-

chura.

12

Iob. 7. 18.

על

Præcipitare

quid.

Psal. 5. 10.

Præcipita-

re, deuora-

re, destrue-

re.

Gal. 5. 15.

Psal. 51. 6.

Hieron.

I/4. 25. 8.

Paulus

1. Cor. 15. 54. *καταμύω* lus eodem verbo clariori aliquando oratione dixit; Absorpta est mors in victoriā. Precipitatio enim illa absorptio est, absumptio, atque destructio. Nam eodem verbo dicitur 2. Cor. 5. 4. Vt absorbeatur (destruatur) mortale hoc; & 2. Cor. 2. 7. Ne forte abundantiori tristitia absorbeatur, (pereat, obruatur.) atque eadem metaphora dictum est Matth. 23. 14. Væ vobis scribæ, & Pharisei, Hypocritæ; quia comeditis (comedendo, & largè potando) absumitis & perditis domos viduarum. Illud verò in sempiternū, idem est, quod in finem vel in victoriā (*hasta velle et cabo*) vel in finem temporis, perpetuò, non erit rediitua mors iterum; loquitur enim cum morte Dei filius, Quamuis

Hof. 13. 14. morsus tuus fuero, o mors, quamuis me momorderis, & in precipitium, id est, in tuum ventriculum, terræ videlicet viscera, id est sepulchrū traieceris, tñ non consumes, non corrumpes, non decoques; sicut Scriptum est; Nō dabis sanctum tuum videre corruptionem: ego verò te iterum mordebo, comedam, deuorabo, in locum interitus deiiciam, perdā, & funditus destruiam: ergo precipitare, destructionem & consumptionem affert: quod etiā adiūcto demoliendi verbo explicari solet; vti mulier illa Abeline dixit ad Ioab. 2. Reg. 20. Quare precipitas hereditatem Domini? & respondens Ioab ait; Absit, absit hoc à me, non precipito, neque demolior. Septuag. Vt quid demergis hereditatem Domini? & respondit Ioab, & dixit; Propitius mihi sit Deus, si demergam, & si corrumpam. Precipitari igitur hominem, erit absumi, corrumpi, perdi, demergi, & obrui malorum turbine, & pelago.

13. *August.* Me. Cum emphasi videtur dictum: & quidem Augustinus loco indicato dubitat an de peculiari sui formatione, an verò de creatione primi hominis loquatur. Didymus de utroque videtur intelligere: Eugubinus, & Cyprianus Cisterc. primam hanc partem accipiunt de creationi Adam; sequentem verò, ubi se lacti, & Caseo cōparat, de peculiari hominis generatione. Sed cum Augustino existimo, de peculiari hominis generatione, atq. adeò de sui formatione loqui ea ratione, qua Adami particeps est; nam sicut in illo tanquam in capite, & origine fuisse dicimur, ita etiam illius origo ad nos pertinet, & cum illo formati quoque è luto diuinis manibus censemur: non est enim alterum ab altero seiungendum. Coniunxit certe utramque Machabeorum mater, suorum uidelicet filiorum conceptionis, & natiuitatis primordia, cum prima creatione [Nescio, *inquit*, quomodo in utero meo apparuistis, nec enim ego spiritum & animam donavi uobis, & uitam, & singulorum membra non ego compegi, sed est mundi creator, qui formauit hominem, quique omnium inuenit originem.]

Accuratum præcedentis sententiæ examen, & pondus.

- 13 *Hominis creatio laboriosa & molesta, verum caterarum facilis. Quid portare ex Græco, & Syriaco. Illustratus Paulus.*
- 14 *Figulinum opus laboriosum.*
- 15 *Iobi cum Deo argumentum in modo & figura. Hedera Iona per allegoriam ad Iob relata. Deus aduersus Ionam argumentatus.*
- 16 *Iobi argumentandi methòdo vitatur Deus: explicatus Isaias.*
- 17 *In creatione hominis Dei studium, & charitas. Artifex amat suum opus.*
- 18 *Manus Dei ad charitatem, & studium. Deus cum respicit, benefacit: quid respirare, quid spiritum continere. Illustrati Isai. & David.*
- 19 *Subtilitas humani opificij, ex qua Iob commouet diuinam misericordiam. Adami historia per allegoriam ad Iob relata.*
- 20 *Deus creauit hominem, ut haberet cui benefaceret. Atheniensis Minerva effigies.*

13. *Amb. super Psal. 118.*

His iam positis, totius sententiæ uis, sensusque mirabilis colligendus, premendusque est paulo diligentius. Primum igitur significari diximus hominis creationem, quasi cū quadā creatoris molestia, & lassitudine laborādi: sic quoque docuit Ambr. Ps. 118. [Specialis, *inquit*, quidā Dei accessit hortatus, ut tanquā laborantis Dei in huius munere creature significaretur operatus Deus qui de expert laboris est, sed tamē scripturæ uerba, quid aliud nisi studiosā, tui ob gratiā, operationē eius ostendūt? Er-

go si Deus maiore quodam studio te creauit, cur ipse tui studium de relinquis; Si Deus in te laborauit, qui laborare non nouit, cur ipse fugitans sis laboris; Igitur argumento ab operis labore, nititur Iob Deū adducere ad misericordiam: rursus Ambr. eo loco pulchra quædā, & ad Iobi mentem, [Opus tuū Domine, ne deseras, non derelinquas. Te auctore conuenio, te teneo cōditorem, aliena præsidia non quæro. In adiumentum accingere, qui accinctus es, ut creares, operam igitur, & impensam ne perdat Deus, contendit Iob, Sanè cū cetera solo verbo condiderit, sanè hominis creationem dixit ipse, & fecit idem; dicere enim in hanc rem nunc possemus, quod de re quāpiam laboriosa atq. difficili vulgò dici solet, *mandad y ha. Zaldo vos*; nā tu seruos nactus sis industrios, si quod iubes, ipse feceris? non aliter in homine moderando, & regendo laborare, efficereque ad illum pertinet, cū tamē vel verbo res cæteras condiderit, & moderetur: sicut de Christo Iesu Dei filio Paulus dixit, ad Hebræos 1. Portans omnia, verbo virtutis suæ. Gracè, agens, & moderans; fortè tanquam habenis & fræno; ut dicitur homo equum agere, quod etiam moderari, & regere est: quo etiam verbo dixit Petrus 2. c. 1. Spiritu sancto inspirati (acti, gubernati, impulsu potius deducti arbitratu diuino) Loquuti sancti Dei homines. Alijs namque rebus habenas laxat, calcariāque addit, alias spontè ad cursum incitatas adductis habenis continet, Chryl. explicat: Gubernans, quæ cadunt continet. Non est enim, *inquit*, minùs continere, quàm mundū fecisse. Sed & si mirabile aliquid oportet dicere, est etiā maius. Rursus explicat: Continere ne recedant, & inter se dissidentia coniungere. Deinde etiam verbum portadi ad facilitatem pertinere, docet metaphora sumpta ab his, qui digito solummodo aliquid mouent, & efficiūt, ut circumferatur: tū præterea significatur id fieri citra laborē, cū ait verbo; propriè, ex Syriaco. Continet vniuersum vi verbi sui: vides facilè à Deo vniuersum creari, cōseruari, gubernari, & quoquò velit agi, & commoueri, atq. intra limites certos, officiūque contineri? Cū verò ad res humanas ventum est, subiunxit Paulus: Purgationē peccatorum faciens vide faciendi laborem, atq. molestiā: id quod Syriacum exemplar exprimit clariùs, Ipse per sese, fecit purgationem peccatorū, q. d. suo ipse labore, non alterius labore, & opera vsus, faciens purgationem peccatorum, uidelicet, dum sit ipse tanquam purgamentum mundi, atque catharma, factus uidelicet pro nobis peccatum, & maledictum.

Sed ut ad fingendi ex luto laborem redeamus, cū singulinas operas laboriosissimas esse probè nosset, sui populi ingemiscens propter opera luti & lateris, cōmiseratione tactus est Deus Exo. 2. Ascendit enim clamor eorum ad Deum ab operibus; & respexit Dñs filios Israel, & cognouit eos, uidelicet non solum agnouit clamantes, sed etiam ingentem figulinarum operarum laborem.

Sed ne argumenti huius consequentiam, quo nititur Iob probare, ad Deum creatorem pertinere, opus suum cum labore & industria factum minimè perdere; sed potius continere, atque tueri, negare quis possit; argumentationem in modo, & figura constituamus; sub illa uidelicet figura, & allegoria hederae Iona propheta: facilem igitur Iobi statum collocemus in illa hedera leuissima viriditate; firmam Iobi valetudinem compara cū facultate germinandi; atque crescendi; liberos, famulos, familiamque vniuersam cum folijs, germinibusque recentibus: deinde considerare etiam in arescente hedera licebit hominem marcescentem, squallidum, exesum vermibus; filijs & famulis, omnique honore spoliatum; vehemētissimi illius venti inclementia perfiantis à regione deserti, vrentis, calidi, infestissimi rebus omnibus, concussū; saeuente etiam desuper à Domino igne, æstuque cælesti, sic enim scriptum est: Parauit Dñs vermen ascensu diluculi, & percussit hedera, & exaruit, & præcepit Dominus vento calido, & vrenti, &c. hac sanè repentina rerū, hederaeque commutatione grauissimè affectus est Ionas, & mortifero quodam mœrore, atq. animi egritudine correptus, vsque ad mortem: ergo ad hominem indignandum huiusmodi argumentum cōficit Deus, quod statim in ipsum Deū ex persona Iobi retorquemibus; Tu doles super hedera, in qua non laborasti (ecce laboriosum illud manuum opus) neque fecisti ut cresceret (faciendi verbū nunc iterum laborem affert; tuo labore rigandi, & excolendi non cœpit illa incrementū vllum) quæ sub vna nomine nata

Gen. 1. 3. *eb dainceps, & Psal. 3. 6. Gen. 1. 26. Homines creatio, laboriosa.*

Heb. 1. 3.

2. Pet. 1. 21.

Chryl.

Portare, ad facilitatē operis referri

Syriaca lectio.

Heb. 1. 3.

Gal. 3. 13.

14. *Figulinum opus, laboriosum.*

Exo. 2. 23.

* *Reconoció la gēte, y el trabajo del officio.*

15. *Qualis sit argumenti, quid conficiat, cōsequens.*

Iobi argumentum in modo & figura.

Ion. 4. 6.

Iona hedera allegorice ad Iob relata.

Vers. 7.

Iobi argumenti officio Iona reuinci Deus, Vers. 10.

Vers. 11.

Est nata est, & sub vna nocte periit (id est, non valde diuturna illius familiaritas, & conspectus, & consuetudo te commouere potest sequitur deinde conclusio.) Et ego non parcam Ninive ciuitati magnæ, in qua sunt plus quam centum viginti millia hominum? q. d. multo maiori mihi iure dolendum fuerit de hominis interitu, quem velut arborem, seu, plantauit, excolui his ipsis manibus.

16

I. Deum Iobi

argumento

O. ratiōne

postea v. 11.

aduersus

Iobam.

Iob 29.4.

Et certe videtur Deus hoc argumento vsus, quod efficacissimum quondam sibi visum fuisset ad comprimentam vel durissimi pectoris indignationem aduersus hominum genus, cum illud sibi à Iobo proponeretur; In me faciendo laborasti: tua industria, & manuum labore, excolendiq. sollicitudine incrementa accepisti; fecisti enim ut crescerem modis omnibus; tua familiaritate, & consuetudine vsus sum, quando mecum eras secretò in tabernaculo meo, idque diutissime; & mihi tandem non parces? itane me præcipitabis? arescere, consumi, corrodi, putrescere patieris? itane mihi paras vermes ascensu diluculi, cum visitas me diluculo, & subito me probas; repenteq. præcipiras? Huius argumenti vim, atque vsum obseruauerunt deinde Prophetæ ad Deum placandū, Isaia 64. Nunc Domine pater noster es tu; nos verò lutū; & fictor noster tu, & opera manuum tuarum oēs nos; ne irascaris Dñe satis, & ne ultra memineris iniquitatis nostræ. Ecce respice, populus tuus omnes nos; & Sap. 11. Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter penitentiam, diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Quare hac tandem ratione, & argumento, quasi reuinctus Deus ait Isaia 46. Ego * feci, ego feram.

Iob 7.18.

Isa. 64. 8.

Sap. 11. 24.

Isai. 64. 4.

* 2o lo su-

frid y so-

breue uari-

pue y lo

dize.

Secundò amplificatur vis, & acrimonia sententiæ ex illo verbo Plasmadi, propter studium, & amorem, quem indicat in artifice faciente, & quem supra adductus Ambrosius sapienter obseruauit; Qui sic cum homine expostulat: Si Deus maiori quodam studio te creauit, cur ipse tui studiū derelinquis? Hæc igitur manuum operationem ad creatoris charitatem pertinere, Basilii quoque, & Theodor. illo Psalmi loco docuerunt; intelligunt enim per manus, affectum; atque adeò cum utramque Deus manum adhibuit, totum etiā suum affectum in hominis creationem videtur contulisse: nam cum fixisset in homine cor suum, eò manus quoque contulit: atque is amor ex labore illo faciendo crescit: ut enim Philosophus docuit 9. Ethic. Quæ cum labore facta sunt, magis diligunt oēs; beneficiū aut accipere, sine labore esse constat, conferre verò beneficiū, est difficile: inde fit, ut beneficia qui contulit, amet posita in eo, cui præstita sunt; ipse verò, qui accipit, frequenter sua ipsius bona contemnat: docet præterea idem Philosophus: Quoniam unusquisq. propriū opus amat, sit consequens ut ipse artifex multo ardētius amet suū opus, quàm ab ipso opere amaretur, si opus esset sensus, & intelligentiæ particeps: adde et ex eodem Philosopho naturale esse: [Ut sicut in mutuis illi qui debent, eos non esse voluit, quibus debent: qui verò mutuarunt, de salute debitorum curā etiā habent. Sic sanè & qui beneficiū contulerunt, volunt illos esse quibus contulerunt: at in hominis creatione, non solū quibusdā Deus hominē beneficijs afficit, sed totus ipse homo, quidquid est, Dei opus atque beneficium est: quare dum homo in sua conditione beneficium dicitur accepisse à Deo, non aliud, quàm se ipsum totū in circuitu accepit; non potest igitur Deus odist ea, quæ sunt, & quæ illi fecit, cum quidquid sint, Dei opus, & beneficium sint; perinde enim apud Sapientem est, diligere ea quæ sunt, aut nihil odisse eorum quæ fecit. Hoc in faciēdo homine studium, operam, & sedulitatē cecinit David Psal. 138. Non est occultatum os meum à te quod fecisti in occulto (id est, ossa mea, quæ aptissima neruorum concinnitate, omnique partium, carnis, cutis, facultatumque aliarum constitutione ornasti, & composuisti: ideo subiungit statim) Et substantia mea in inferioribus terræ. Hieronymus iuxta Heb. * imaginatus in nouissimis terræ; quasi acupictus in recondita, & ab omnium conspectu abscondita naturæ officina, id est, in materna aluo; nam hæc appellat Inferiora terræ, ut aliquando diximus.

17

Plasmare

studium, et

amorē af-

fere.

Amb. supra

Basilii.

Theodor.

Manus Dei

quid.

Arist. li. 9.

Ethi. ca. 7.

Beneficia

plus diligit,

qui contu-

lit, quàm

qui accipit.

Propriū o-

pus quisque

diligit ma-

gis, quæ ar-

tisfax à suo

opere amo-

ritur.

Sap. 10. 25.

Sap. 11. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

Sap. 10. 25.

creatio, & vita) certe perinde erit dicere: *Manus tue fecerunt me*: ac si diceret, summa charitate, & studio accensus me creasti. Pro huius vero elucidatione obseruandū est, sua bonitate, & bene de suis creaturis merendi studio impulsus Deum creasse omnia, & oris sui spiritu illis vitam, substantiamque præstitisse; quare cum emittit spiritum, creatur omnia, terreq. facies innouatur: cum igitur benefacit creaturis, respicit Deus, & trahit spiritum aperto ore: coniungit enim cum nostro bono suam respirationem; quod perinde illi per iucundum est, ac creaturis necessarium, & utile: cum verò Deus hominem creauit, immisit in illius faciem suo illo spiraculo viuifico, se profectò recreasse visus est; respirauit enim tunc, & acquieuit: quare licet illa Dei respiratio, quasi laborem afferat & lassitudinem, ut quæ coniuncta sit cum operandi labore illo, quem supra diximus; tamē quia in hominis bonū cedit, non tam labor, & molestia; quàm recreatio quædam, & laboris, operisque relaxatio censenda est. Neque id alienum est à Dei natura; nam non rarò dicitur Deus longanimis aut patiens, quod in Hebræo est, (*erec apajm*) id est, magnus latusque naribus; quæ à natura datur, ut magnā spiritus copiam inspirantes, & expirantes, cordi calido & astuati subuenire commodè possint: illum autem Dei præcordiorum, pectorisque ardorem non solum ex latitudine narium colligere licet, sed ex illustri etiam Isaia 63. testimonio; Vbi est multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum? super me continuerunt se? viscerum autē nomine periti cum Galeno medici, cor, pulmones, præcordia, vitalia omnia comprehendunt, quæ sedes affectuum, & misericordiæ præsertim, sunt; magnum igitur pectus, lataque præcordia cum corde quodam æstuante, & ardente coniuncta sunt, cui necesse sit recreationis, & refrigerationis gratia, non solum magna copia reciproci spiritus, sed etiam magna frequentia respirationis; cum autē respicit Deus, emittitq. spiritum, ingentia homini bona cõfert: frequenter igitur & assidue homini benefacere, naturale Deo est: iucundum etiam, perinde atq. viuentibus respirare. At è contrariò si Deus cohibeat spiritum, & intermittat respirationem, abibunt profectò in nihilum cuncta, quæ non nisi beneficio, & munere spiritus illius consistebant, & sustinebantur. Hinc illud est; Auferes spiritum tuum, & deficient, & in puluere suū reuertentur. Spiritus enim, quo creaturæ viuunt, nomen habet ex sua causa efficiente & inspirante; dicitur etiam spiritus Dei, & Isaia 53. Non in sempiternū litigabo, neq. vsq. ad finem irascar, quia spiritus à facie mea egredietur (id est, abibit, discedet, non cõparebit in meo ore spiritus viuificas res inferiores; id est, non inspirabo) & flatus ego faciam, id est, meo spiritu sustineo, atque viuifico res omnes, vitam, & spiritum habentes. q. d. Ego occidā, & ego viuere faciam; cum quo facit illud Iob 34. Si dixerit ad eū cor suum (indignantis est aduersus aliquem) Spiritum illius & flatum ad se trahet; id est, non emittet spiritum, non respirabit; cohibebit pectore animam) deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem reuertetur: hoc itaq. posito, ferè eadem est Iobi querimonia, atque sententia, quæ Isaia Vbi est multitudo viscerum tuorum? super me continuerunt se? cum me spiritu tuo feceris in animam viuētem, & quasi respirans cum summa animi iucunditate, iucundissimam mihi vitam contuleris, nunc continere vis animam, & intercludere spiritum tuum, ut spiritu ego & uita intercludar? certè id facere non poteris sine ingenti pectoris dolore & æstu: nam interclusa respiratione cor & præcordia natura suā ardentia exurentur; sic sanè euenisse Gen. 6. scribitur; cum enim deleturus esset hominem, quem formauerat, à facie terræ, dicitur Deus. Tactus dolore cordis; quasi ex inflammatione & ardore proueniente.

Tertiò, ex operis arte, & singulari subtilitate, crescit vis, & acrimonia interrogationis; nā si non propter aliud, at certè propter mirificam subtilissimi operis, tenuissimique artificij rationē, videbatur homo immortalitate dignus. Sic sanè cum aliarum rerum productionem causis inferioribus demandasset Deus, videlicet arbores, & bestias terræ; quasi res minoris artis, Dixit enim Deus; Producat terra herbam, & lignum, & animam viuētem; Pisces verò & aues, aqua, cum dixit; Producant aquæ reptile, & volatile: at hominis formationem suis ipse obuiuit manibus, instar perfectissimi pictoris, qui, quod vocant, campum, arbores, bestias in exercitatis interdum picturæ tyronibus permittere solet; sed os, vultumque imaginis atque

Gen. 2. 7.

Dei, sua lo-

nitate im-

pulsam om-

nia creasse.

Psal. 32. 6.

Psal. 103. 30.

Spiritus

Dei viuifi-

cans cuncta.

Gen. 2. 2.

Deus cum in

conditioe be-

nefacis.

Exo. 34. 6.

Nu. 14. 18.

Psal. 102. 9.

Ierlis. 2. 13.

אני

אני

Vide Gal.

1. 6. de usu.

par. c. 11. et

li. 11. c. 11.

Isa. 36. 15.

Galen.

Deus respi-

rans, benefa-

ciis mori- li-

bus.

Dei cohi-

be e spiritum

in malum.

Deus. 32.

39

Iob 34. 14.

51.

Isa. 63. 15.

Gen. 6. 6.

19

Subtilitas

in officio,

tertia ratio

munda co-

miseratio-

nis.

Gen. 1. 11.

24.

Vers. 20.

que reliquas nudi corporis partes, quod summa industria & arte depingit, suis ipse manibus elaborat: ita Iob ait: Manus tuæ fecerunt me: quod summa arte à te elaboratum est, proptereaque immortalitatem postulare videbatur, tam subito deles, atque destruis? tum etiam; quod in primo homine subtilissime, aptissimeque à te dispositum est, in me infectum esse vis; atque perturbatum? illum enim Regem constituisti, ut præfesset cunctis: Iobolis permissione erexistis; Crescite, & multiplicamini; bonis omnibus cumulasti: Omnia subiecisti sub pedibus eius; at in me, mearumque rerum perturbatione incredibili videri profecto licet, hominem è tanta felicitate repente præcipitatum; eiectionem paradiso voluptatis; confidentem è regione illius, & quasi extra muros suæ civitatis iacentem in sterquilinio, & terra obfusa spinis, atque tribulis; affectum morbis gravissimis, & iam ad mortem certissimam destitutum, nudum, ipsis etiam brutis animantibus inuisum; cum me igitur tam studiosè prosequuntur fueris bonis omnibus statim à mea creatione, cum mihi subieceris oves, & boues, atque imperium tradideris longè augustissimum, nullius tui præcepti, vel incuria, vel transgressione me innocentem plectis, exulare cogis, & comminata morte in incredibilium ætumnarum baratrum agis præcipitem.

Casus, & ardua Ada-
mi, ad Iobi
calamitatem,
per quandam
allegoriam,
accommodatio.
Gen. 1. 26.
Vers. 28.
Psalm. 8. 7.
Gen. 3. 23.
Iob 2. 8.
Psalm. 8. 7.

20
Qua ratio
excitata di-
vine mis-
erationis.
Greg. Nyss.
Deus crea-
vit hominem,
ut haberet
cui benefa-
ceret.
Gen. 1. 27.
Atheniensis
Minerva ef-
figies.

Tandem huius sententiæ vis crescere posset ex consideratione finis, quem sibi proposuit Deus in creando hominem; nam ut argute differit Gregorius Nyssenus de hominis opificio, creavit Deus hominem, ut haberet cui faceret bene, & de quo assiduis muneribus præclare mereatur: tum etiam ex ratione imaginis diuinæ quæ insculpta est in homine tam subtili artificio, ut pereunte homine, diuina etiam imago dissoluatur; instar illius Atheniensis Mineræ, in cuius medio clypeo suam ipsius imaginem constituit Phidias tanta arte, ut non prius Phidiæ, quam Mineram destrueres. Sed ne longior huius loci commentarius, ad præclara multa contendentes nos remoretur, hic non ulterius hærendum.

IX. Memento, quæso, quod sicut lutum feceris me, & in pulvere reduces me.

- 1 Beneficium creationis. Memoria beneficii collatis iucundior, quam accipit.
- 2 Deum obliuisci, in malum; Recordari in bonum.
- 3 Qua is limus, ex quo formatus homo est.
- 4 Hominis corpus formatum esse ex pulvere, & aqua temperatis. Varia Patrum testimonia. Cæcæ nati illuminatio, similis primæ hominis conditioni.
- 5 Subtilitas humani corporis opificij. Illustratus Isaias. Quid vasa Samia.
- 6 Fragilitas humani figmenti. Lutum, quod vile, & immundum.
- 7 Deus figulus, aut statuarius aliarum etiam rerum præter hominem. Membra humani corporis figmenta. Illustratus Zacharias.
- 8 Mors hominis, consumpto humido. Pulvis symbolum siccitatis. Quomodo homo pulveri similis.

1
Beneficium
creationis.
Isa. 45. 9.

Iucundissi-
ma, memo-
ria beneficii
collati.
Ari. 7. Eth.
cap. 7.
Formula
Deum pla-
candi.

Iterum beneficium creationis reuocet in memoriam; confirmatque se Dei opus esse firmo quodam argumento, ne dissimulare vlla ratione Deus velle videatur, se illius esse auctorem. Ego, inquit, lutum sum; ergo me ipsum ego met fingere, aut formare non potui; lutum enim figulo, & formatore indiget; iuxta id Isa. 45. Numquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, & opus tuum, absque manibus eius? id est, ut quidam explicant; Minimè dicere poterit, Ego sine manibus formatum euasi, neque tua opera & arte indigui: ergo, inquit, si tuam operam, & impensam in me condendo oblitus es, certè meminisse debes me lutum esse, neque alterius, quam tuis manibus effingi, & formari potuisse. Tum etiam ut Deo flagellanti occurrat iucundissima memoria beneficii pristini: licet enim beneficii meminisse debet qui accepit, obliuisci qui contulit, tamen sapienter Arist. docuit multò iucundiorem existere beneficii memoriam conferenti, quam accipienti; sicut memoria boni honesti multò iucundior est, quam acceptæ quondam utilitatis: conferre autem beneficium honestum est; accipere, vile: hoc cum probè nossent sanctissimi viri, ea deprecandi, & Deum placandi formula, & conceptis verbis vtuntur; Recordare Domine, &c. Rem expressam in Exodo videas cap. 32. Cum enim ad

diuinam indignationem mitigandam sic deprecaretur Moyses; [Recordare Abraham, Isaac, & Israel:] iungitur deinceps; [Placatus Dominus est, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduersus populum suum.] Memento quæso. Post longam obliuionem recordare tandem. Tunc dicitur obliuisci Deus, cum hominem permittit ærumnis, & morbis vexandum; tunc verò meminisse, cum eripit & subleuat; quasi meminisse Deus, quæ illius benignitas est, minimè possit, quin statim homini propitius faueat: Psalm. 9. Quoniam non in finem (non perpetuò) obliuio erit pauperis; patientia pauperum, non peribit in finem; quasi precetur, ut meminerit aliquando Deus; sic diuinæ recordationi, & memoriæ rerum mortalium tribuuntur accepta beneficia. 1. Reg. 11. Recordatus est Dominus Anna, & cœcepit; exempla alia multa passim occurrunt.

Sicut lutum feceris me; hinc videtur sumpsisse vulgatus interpretes quod Genes. 2. dicitur: Formauit Deus hominem de limo terræ; nam limus est lutum, aut cœnū mollius; eo autem loco in Hebræo, & Septuaginta tantum est: Formauit Deus hominem puluerem de terra; quam etiam lectionem Augustinus retinet 6 & 7 de Genes. ad litteram cap. 1. quanquam 2. de Genes. contra Manichæum, limum illum agnoscat, & legat Finxit Deus hominem de limo terræ. Tertulianus libro de resurrectione carnis; Limum de terra. Irenæus libro quinto cap. 14. Limum de terra accipiens Dominus plasmavit hominem; sapienter redditus est limus; nam indicatur illo Genes. loco formatum fuisse hominem de pulvere temperato, & permixto aqua, ex quibus fit lutum: postquam enim scripsit Moyses; Fons ascendebat irrigans vniuersam superficiem terræ; continuo adiunxit, formauit igitur Deus hominem de limo terræ: siue enim fons ille verè fuerit terra scaturiens, atque exundans, siue vapores excitati terra, aut leuiore nubecula in nocturnum rorem cœrescentes, quibus terra perfunderetur, ex terra certè madefacta Deus finxit hominem; quod ergo non omnino claris disertisque verbis in Genes. dictum est, aperte, & explicite docet Iob. Et cum ad creationis opus manifestè respexerit Christus, cum Cæcum natum illuminauit, ut ex August. Cyril. Chrysost. Ambr. superius adduximus, fit consequens, ut lutum ex sputo, & terra, referat lutum illud primum, ex pulvere, & aqua temperatis.

Sed quidem res hæc non omnino certa videbitur alicui; & quidem Toletus Cardinalis in annotatione 7. ad cap. 9. Ioan. scribit, huic luto, id est terræ, & aquæ commixtioni, repugnare vocabulum Hebræum (Ghaphar) quod puluerem significat, & inde verbum (Ghiphar) id est, puluerem spargo; cum quo lectio Hebraica, & Græca consentit. Ergo existimat totum hominem dici, ut lutum, quia ex corpore, & anima conficitur; sicut lutum ex aqua & terra; at materiam, ex qua homo fit, esse terram, non lutum: quare & ad hunc locum nostrum, & ad similes alios, in quibus cum luto comparatur, responderi posset, integrum hominem luto esse similem, at corpus, & materiam soli terræ. Verum lutum ad corpus solum referri debere, vox illa limus non obscure ostendit; limus enim, non est sola terra; terra autem est præcipua, & abundantior pars limi, & luti; ideo limus, nunc pulvis, nunc terra dicitur. Sic Augustinus 7. de Genes. ad Lit. [Corporis materia, hoc est humida quædam terra, quæ in carnis versa est qualitate.] Sic quoque Chrysostom. Homil. 56. in Ioan. dixit lutum, quod ex aqua, aut salua fit; ne lutum pro sicco pulvere accipias. Athanasius in Regula de virgin. seruanda. Sic legimus locum illum Genes. Finxit Deus hominem, lutum de terra. Basil. Homil. 11. Hexa. Cum verbum Formandi, aut plasmandi ad corpus refertur, ait; [Congruè ad cœnū siue lutum plasmatio, aut figmentum refertur, & Nyssen 2. orat. 2. Formare congruit luto. Quamobrem formata esse caro.] Sic Nazianz. oratione 51. corpus appellat Lutum, quia ratio ne ab anima secernitur; sunt huiusmodi sexcenta, quæ ex patribus possent congeri. Sed, illud in præsentiarum addendum, hanc limi expositionem, id est commixtionem ex aqua, & pulvere constitui à Theologis tanquam indubitatam: cum D. Thom. 1. par. quæst. 91. atque illam varijs rationibus confirmant, quas dilucidè, & quæcunque breuiter explicat noster Greg. da Valentia in suis Theologicis disputationibus, sed de voce Græca, atque de re tota iterum vers. 10.

Exo. 32. 13.
Deut. 9. 27
Isa. 13. 29.
Thre. 3. 18.
Cap. 1.
Exo. 32. 12.
2
Quando di-
citur Deus
obliuisci,
quando re-
cordari.
Psalm. 9. 19.
1. Reg. 11. 1

3
Genes. 2. 3.
LXX.
August.
Tertul.
Irenæus.

4
Tole. Card.
עפר
עפר

August.
Chrysost.
Athanas.
Basil.
Nyssen.
Nazianz.

D. Thom.
Gregor. da
Valentia.

Rem hanc, primamque ex luto, & limo hominis originem sapè respicit vsurpatque sermo sacer, cum Deū vocat figulū, nos verò lutum, aut vasa testea: cū quo etiam congruit illud formandi verbum Genes. 2. quod in fonte est (*Isaiar*) quod est formare, fingere, aut aliquid efficere opere figlino: huius rei meminerunt Isa. cap. 45. & 64. Ie-

Geno 2. 7.
77

Isai. 33. 13
Isa. 29. 16.

Ex 49. 11.
Iero. 18. 6.

Rom 9. 21.
5

Philip. de
epif.

Cyprian. de
mon. 8. 10.

Sina. con
gra Iuda.

Aug. 174. 9.
30. in Ioan.

Isa. 40. 12.
secundū, ut
legis Cypri.

Isa. 45. 9.
LXX.

Vasa Sa-
mia.

Plin. 35. 12.

Plaut. in Ba-
chid.

Al. maior
dellor, lo bi.

Deo barro.
Procopius.

Cyvil.
Non. Mar.

Luci. Sat. 14.
Plaut. in
Hick.

Isa. 45. 9.

Vers. 10.

Vers. 11.

Isa. 45. 9.

Vers. 10.

Vers. 11.

Isa. 45. 9.

Vers. 10.

Vers. 11.

Isa. 45. 9.

Vers. 10.

Vers. 11.

Isa. 45. 9.

Vers. 10.

Vers. 11.

Isa. 45. 9.

Vers. 10.

Vers. 11.

Isa. 45. 9.

Vers. 10.

Vers. 11.

Isa. 45. 9.

Vers. 10.

Vers. 11.

Isa. 45. 9.

Vers. 10.

Vers. 11.

Ex hoc verò luto, & figlino opere, potest Iob rursum quasi admonere Deum, admirandæ illius subtilitatis in formando humano corpore; nam cum quædam ex sola terra produxerit, arbores, & bestias; quædā ex sola aqua, ut pisces, & aues; hominem, qui summa quædam est reliquorum animantium, ex terra & aqua temperatis produxit. Facit etiam ad hanc artificij subtilitatem, quod Philo scribit: [Non ex quavis terræ parte sumpta humo, videtur Deus hanc humana speciem statuam formare voluisse, sed selecta vndeque optima, ex pura materia purissimum excolasse accuratè, quod maximè ad hoc opus aptum erat;] tum etiam illud, quod à Cypriano, & August. traditur his ferè verbis; Hebraicum Adam in Latino interpretatur, caro facta; eò quòd ex quatuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit, sicut scriptum est; [Palmo mensus sum cælum, & pugno comprehendit terram, & formavi hominem ex omni limo terræ.] Vel quidem poterit admonere eundem providentiæ, & curæ, quam luteum vas caducū, & fragile suo iure à suo auctore & figulo postulare potest: in quam rem est ille Isai. loc. cap. 45. atque ea ratione congruentissimus cū nostro instituto, quòd de populi ærumnis à Deo non nisi paterne benevolentia immissis, & procuratis, ab homine verò patienter tolerandis totus sit. Væ qui contradicit factori suo; (dixi non semel illud contradicendi verbum forense, & ut ita dicam controuersiarum esse; detestatur itaq. homuncionis audaciam, & temeritatem aduersus suum conditorem) Testa de Samijs terræ: quamvis enim ex tenuissimo luto summa arte, & industria elaboratū sit, luteum tamen vas est. Fortè enim ad vasa Samia, quæ aliquando preciosissima, & laudatissima fuerūt, respicit noster interpres: de huiusmodi enim figlino opere scribens Plin lib. 35. cap. 12. ait: Inter vasa terrena, Samia in esculentis laudari: hæc ex creta in Samo Thraciæ insula egregiè fabricabantur, & propter tenuitatem frangebantur multò quàm alia facilius, uti illud indicat Plaut.

Scis in, ut confringi vas cito Samium solet?

Cum quo facere potest lectio Septuag. Quid melius feci, quàm lutū figuli? Cyril & Procop. legunt *faciens meliorem, composui lutum. Sed quoniam in Hebr. tantum est. Testa de testis terræ: profectò videtur interpres Samium, non tam pro precioso vase, sed pro vilissimo quocumque accepisse, ut Samium appellatiuum nomen sit, non proprium. Sic enim Nonius Marcellus Samium pro testa sumit ex auctoritate Lucil. Satyr. 14.

Et non pauper uti Samio, cerroq. catino.

Et Plaut.

Batiolis bibunt; nos nostro Samiolo potorio.

Tamen vinimus.

Ait igitur: Testa de testis, aut Samijs, nihil peculiarius habens, quàm aliæ testæ: addit verò Isai. Numquid dicet lutum figulo suo, Quid facis? q. d. Itane fictile vas figuli artem viuperet, & figulum accuset, contemnensq. dicat; Qualem mihi formam inducis? (nam rudis, & impolita figura satis ostendit me nullius boni artificis, sed inepti cuiuspiam compactum manibus; & opus tuum absque manibus est, id est, rude ac impolitum me efficis, ut sine manibus factum videar, vel sine ansis, & solito ornatu vasorum; ærumnis videlicet affectus populus, diuinā providentiam criminabitur? Væ qui dicit patri, Quid generas? & matri, Quid parturis) idem, videlicet est esse factorem, aut fictorem & formatorem luti, ac esse parētem (Hæc dicit Dominus sanctus Israel, plastes eius; Ventura interrogate me) Ironicos accipe, vestrum scilicet est, me de meo officio commonere, & quid de meo opere statuendum à me sit, interrogare; [Super filios meos, & super opus manuum mearum mandate mihi.] q. d. satis per se mihi curæ sunt opera manuum mearum.

Præterea hoc dum dicit Iob, poterit etiam admonere Deum suæ imbecillitatis, quæ tot tamque graues ictus tolerare minimè possit, quin penitus conteratur. Leniùs igitur, atque benigniùs secum agendum. Psal. 102. [Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus ti-

mentibus se, quoniam ipse cognouit figmentum nostrū; recordatus est, quoniam pulvis sumus.] q. d. dissimulat certè, & conuiet Deus ad pleraque peccata propter penitentiam; neque miratur, ut qui nouerit fragilem, leuē, luteam nostram, immundamque originem: id enim lutum significat, quod leue, vile, atque immundum est: uti ille dixit.

Neque peritior, neque peior aliter vsquam est gentium, Quàm herus meus est; neque tam luteus, neque tam cano collitus.

Sed obseruandum est, cū Deus dicitur Figulus formans ē luto hominem, perinde esse, ac si diceretur, Statuarius; nam cum homo dicitur vas luteum, non est intelligendum esse vas ad aquam, vel vinum infundēdum, sed esse rem, aut artificium luteum (*una pieca de barro*) cuiusmodi etiam est statua lutea. Quare quod dictum est de Agro figuli emptio in sepulturam peregrinorum triginta argenteis, quibus Christus Dominus veditus fuerat Zach. 11. [Appenderunt mercedē meam triginta argenteos, & dixit Dominus ad me, Projice illos ad statuariū:] qui idem est eo loco, qui figulus; non qui ex ære statuas conflatur; sed qui ex luto; hunc inquam locū de Deo ipso Hierony. atque Rupertus interpretantur; id est, Projice argenteos in domo figuli, id est in templo Dei, qui est figulus & statuarius, formās ex luto hominem: ille enim, qui te finxit, qui tui animi & corporis dignitatē, & pretium probè nouit, iudicabit indignissimū esse, tam vili te pretio diuendi: eadem etiam translationis ratione hominis membra dicuntur Figmenta, (ex luto videlicet; ut infra, cap. 17. Membra mea) Hebræ. Figmenta mea in nihilum redacta sunt. Psal. 32. Qui finxit singillatim corda eorum, & ab operis perfectissimi creatione, aliarum etiā rerum dicitur Deus figulus, aut fictor, aut plastes, ab eadem radice. *Isaiar*, Amos. 7. [Fictor locustæ Psal. 94. Siccam manus eius formauerunt, & Psal. 103. Draco iste, quem formasti, & Psal. 138. Dies formabuntur.]

Et in puluerem reduces me. Ut iterum demulcere possit suum iudicem, reuocare videtur in memoriam interminationem illam mortis homini factam, In puluerē reuerteris; imò cū Iob prius scripserit suum librum, quam Moyses quinque lib. legis, illam etiam mortis sententiam Iob non lumpsit ex Genesi: potuit autem Moyses in Iobo legisse; erit ergo sententia; Non deprecor mortem; scio enim statutum semel, & irreuocabiler, esse moriturum hominem; sed ne tam citò moriar, illud tandem, precor.

In puluerem. Fortè alludit ad naturam luti, quod, si humorem habet, facile compingitur, & subigitur, ut enim philosophi dicunt, humiditas corpora continuat, & vnit; siccitas separat, & dissoluit: quare cum consumpto humore exiccatur lutum, abicit, & soluitur in puluerem; pulvis enim siccitatis symbolum est; vnde ad sterilitatis, & siccitatis amplificationem dictum est Deut. 28 [Det Dominus imbrem terræ tuæ puluerem, & de cælo descendat super te cinis:] vtrumque siccissimum: id est; Non solum non perfundet Deus terram tuam imbre, roreue cælesti, verum etiam mirabiliter augebit infamiam terræ ariditatem; ita Iob inquit; Sapienter, & industriè me contemperasti ex terra & aqua, ut compingi & formari possem; nunc autem areo exustus totus, atque confectus, & infuso illo, nativoque humore penè destitutus, ab eo sanè in puluerem, dissoluorque totus. Hic autē pulvis est, *aphar*, leuissima, supremaque terræ pars; quæ duo indicat. Alterum; vilissimam esse humani corporis originem ex leuissimo pulvere, qui omnium pedibus teritur, & frequenti concussione atteritur, & attenuatur, Quæ projicit ventus à facie terræ, & ludibrio habet; nunc huc, nunc illuc iactatur; omnibus mutationibus expositus; qui leuissimo negotio separatur à terra, & dispergitur; nō enim intimè illum terra continet; sic sanè homo non adhæret terræ radicitus, sed sustinetur solū à terra, quasi imposititum onus, depositura quidem, & dimissura facilè. Alterum, ut tenuitas etiam humani corporis significetur; nam pleraque bestiarum corpora crassiora sunt, & carnes longè duriores, & compactiores, ut quæ non de minutissima, & tenuissimo pulvere, sed de crassiori, & duriori terræ parte formato fuerint.

Lutū, vile, & immundum. Plaut. in Pœnulo.

Cur Deus dicatur figulus, aut statuarius. Matth. 27. 7. 10. Zach. 11. 12.

Hiero. Rubert. Membra humani corporis, figmentum.

Ps. 32. 15. Deus aliarum etiam rerum, pater hominem figulus.

Amos. 7. 1. Psal. 94. 5. Ps. 103. 27. Ps. 138. 16. 8. Gen. 3. 19.

Humiditas corporum vitæ siccitas dissoluit.

Pulvis, symbolum siccitatis. Deut. 28. 24.

Hominem esse puluerē, quia id est. Psal. 1. 4.

4 Quid coagulare ex sacris, & prophanis. Illustrati Moyſes,
& David.

Ro. 9-3 i. et uoce, atque eadem significatione ait Paulus Roman. 9-3
Io. Pineda in Iob. Thom. I.

Alij in primo illo sensu, quē supra indicauimus, aiū
sigillatim hic describi embrionis formationem in
matris utero; nam paulatim succrescit caro, desatur pel
lis, indurescunt ossa, distinguuntur nerui, & arteriæ, atq;
inter prima seminis officia, ut ait Albertus, est circūdu
cere totam materiam formandi foetus pelle & cute, ne
euaporentur tenuiores spirituosioreq; partes. Sed in al
tero illo, quē præposuimus sensu, indicatur ita esse per
actam humani corporis formationem, ut lutea illa homi
nis statua non solum haberet externam humani corporis
formam, atq; figuram, sed omnium etiam membrorum
internorumque partium distinctionem, concinnitatem
constitutionem, quam postea viuens homo habiturus es
set: mollior itaq; fuit pars illa luti conuertenda in carnē
dēsior, & durior, quæ in ossa; tersior, & lauior, quæ in cu
tem; flexibilior, quæ in neruos; mollissima, quæ in medul
las; reliquarū deniq; partium organizatio in corpore lu
teo præcessit; ut deinde cōmodissimē ac opportunē indu
ceretur in materiā præparatam rationalis anima, quæ ue
rissimē esset, *Actus corporis, physici, organici potentiæ uitæ habentis*: in quam rem egregiē facit quod à Galeno in de
scriptione partium corporis humani scriptū est, ubi ex e
commendat artificium naturæ in humano corpore, quod
non solū externū sit, ut illud Polycreti opus, sed internū
& in profundo; uidelicet nō solū expoliens externas par
tes, sed etiā internas omnes abditissimas corporis, & ani
mæ officinas; nā illud tandē vltimū est, & maximē inter
nū, quòd statuarius facere potest linguam, nō viscera, ut
indicatur Bar. 6. Lingua ipsorū polita à fabro &c. & de
inde uacua, omniq; artificio interiūs destituuntur, ut eod

Ватм. 6.7

loco dicitur; [Corda eorum dicuntur elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos.] D. Hilar. super id Ps. 118. [Manus tuæ fecerunt me; sic ait; lā sumitur pulvis, & terrena materies formatur in hominē, vel præparat, & ex alio in aliud, opere, ac studio artificis expedit.]

Sed ne rem hanc sine sacro alio auctore dicamus, certe eleganter atque diserte rem ipsam cecinit D. Alchy. de primorum parentum creatione; ex quo non nulla depromemus, quæ rem hanc elucidant, atque confirmant: sic ille inter alia;

Temperat humentem consperso pulvere limum,
Moliturque nouum diues sapientia corpus.
Non aliter quam opifex diuturno exercitus usu
Flectere laxatas per cuncta sequacia ceras,
Et vultus complere rudes, aut corpora gypso
Fingere; vel segni speciem componere massa.
Sic pater omnipotens vestrum protinus aruum
Trahat, & in lento meditatur viscera ceno.
Dein arcem capitis sublimi in vertice signat;
Flexilis arctatur recano sublingua palato;
Exin succiduum porrecto in corpore pectus
Spargit ramosas post brachia fortia palmas;
Succedit stomacho medius, qui tegmine molli
Inter virumq. latus format vitælia, venter.
Incipit, & vastos compagibus addere nervos
Spina rigens, crebris inter commercia nodis
Diffundit duplicem costarum ex ordine cratem.
Pars interna nouos vita formatur ad usus;
Viticum primum cordi nitida tegmen
Naturale parant, plagam ne sentiat ullam;
Massaq. congestis pendens absconditur axis,
Additur & tenui pascendus ab aere pulmo.

Persequitur deinde omnes internas corporis partes parielegentia, & proculdubio de prima illa luti formatione, & præparatione loquitur, antequam homo viuere inciperet, vt mox confirmabimus vers. sequent.

Itaque antiquum semper fuit auctori naturæ, vt rem, quoad fieri possit, accommodatè ad ipsam naturam sine miraculorum multiplicatione, miraculosè licet, efficiat: propterea enim terra, ex qua formatus homo est, rubra argilla erat, vt similior esset carni, & cuti, nec nō sanguini, in quæ statim conuertenda esset; unde nomen habuit Adam, ab adama, id est terra rubra, quasi dicas, argillosum, vel rubrum; rursum hæc terra appellationem habet à verbo Adam, quod est rubere, aut flauescere; quæ etymologiā agnoscit Ioseph lib. 1. Antiq. c. 2. Hier. de interpretatione nominum Hebr. Greg. li. 13. moral. c. 30.

Quod autē dicit, *Vestisti*, propriè est operuisti, aut circumdediti: namq. pelle, & cute, vestis instat, vestiuntur, & proteguntur interiora animalis, quæ non videntur.

Compegisti, Sept. Vatican; Conseruisti. Complut. Cōsuisisti; quasi dicat innexuisti me neruis, & partes omnes colligasti; propriè ex Hebr. protexisti, communiuisti; non solum tegumentum externum, sed externa quoq. munimenta, quibus totam compagem continere, & fulcires, tribuisti; hoc enim verbū alibi vertitur ab interprete Teregere, protegere abscondere. Quare illud videtur esse Ps. 138. [Nō est occultatū os meum à te q. fecisti in occulto;] quasi dicat; Nō tē latet quæ sua natura latetia, & occulta sunt; vel; tuā prouidentiam, atq. sapientiā non fugerunt ossa, neque ossium medullæ, quæ nullius oculis patent.

XII. Vitam, & misericordiam tribuisti mihi; & visitatio tua custodiuit spiritum meum.

- 1 Diuina prouidentia in conseruando humano sæu, Vita pro anima. Explicatus David.
- 2 Tribuere quid in Hebræo: quomodo primo homini communicata vitalis respiratio. Explicatus Moyses. Vita cur plurali nomine dicatur in Hebræo.
- 3 Quid misericordia; quid misericordiam facere, tribuere, dare.
- 4 Misericordia, largior beneficentia.
- 5 Proponitur questio, an Adam corpus prius tempore formatum fuerit, quàm anima infusa.
- 6 Eligitur pars asserens, & varijs testimonijs confirmatur.
- 7 Satisfi objectionibus, & explicantur D. Thom. & Nyssenus.

8 Quid visitatio.

9 Quid custodire, Deus custos, & pastor.

Procedit iam ab beneficium acceptæ vitæ & animæ. Et quidem, qui de formatione foetus reliqua interpretantur, hoc quoque ad eandem sententiam pertinere existimant, vt Polych. qui illud valde mirabile censet, q. in tanto humore fuitans, non intra vterum infans extinguatur; nam videtur protecto foetus in materni vteri angustijs, et tenebris, velut in sepulchro & mortis tenebris iacere, dicente David, dum de sua formatione loquitur, Substantia mea in interiorib. (locis caliginosis, & mortuorum statione) terræ.

Sed nihilominus, leniter procedit nunc quoq. illa nostra expositio, de viuificatione illius luteæ statuæ. Quare vitam sumere videtur metonymicos pro anima, cuius illa est effectus; sicut e contra non raro anima accipitur pro vita, causa videlicet pro effectu.

Quod autē ait, Tribuisti in Hebr. propriè est; [Fecisti, & concinnasti vitā, & misericordiā meū;] ab illo superiori verbo faciendi ornatè, & compositè: nā anima, aut forma, est materiæ ornatus, species, & decor. Sept. [Vitā & misericordiā disposuisti apud me;] quasi; debito loco, & ordine mihi vitā contulisti: affinius cū illo Gen. loco [Formauit Deus hominē de limo terræ, & inspirauit in facie eius spiraculū vitæ;] quasi dicat non solū animam rationalem creauit: sed & spirauit in nares eius spiraculū aut halitū vitæ; illa, n. fuit aptissima, & naturalis dispositio, vt cum nares sint instrumentum viuēdi, id est respirandi, primum illud signū infundendæ animæ; & viuificandi hominem daretur, insufflando in illius nares spiritum respirationis; quare iuxta Hebr. Aquila, & Symmach. dixerunt, In natum eius: quare vita pluraliter in Hebr. dicitur, quasi secundum formam dualem, quod duobus nasi foraminib. quorum utroque recipitur anima, respondere debeat: quamuis alij nihil peculiare illa forma plurali, q. uitam indicari existimēt: illa ergo fuit apta dispositio, & subtilis, artificiosaque viuificatio.

Et misericordiam. D. Thom. sic intelligit; Virtutum quædā seminaria mihi tribuisti, & præsertim misericordiæ, quā sibi innatam ipse Iob fatetur. c. 31. [Ab infantia creuit mecum mileratio; & de utero egressa est meū;] cui posset fauere proprietatis exemplaris; Misericordiā fecisti meū. Caiet. autē intelligit liberū arbitriū: alij alias animæ sensitiuæ potentias, & facultates. Sed quidē misericordiā homini tribui à Deo, est sanè misericorditer, benigne, beneuolē cum illo agere; summa cura, atque prouidentia illi consulere; est enim illa quæ tribuitur homini, Dei largiētis, & benefaciētis misericordiā; quod alia ratione dicitur facere misericordiam cū aliquo; aut mittere misericordiam ad aliquem: sed eleganter etiam dixit interpretes, Misericordiam tribuere, vel dare, ex Scripturæ consuetudine. Micheæ. 7. [Dabis veritatem Iacob, misericordiam Abraham. Ier. 16. Non dabunt vobis requiem. Septuag. ex Heb. Non dabunt vobis misericordiam, & c. 42. Dabo vobis misericordias, & miserebor vestri, & habitarē faciam vos in terra vestra: è contra verò dicitur, auferre misericordiam ab aliquo Ps. 88. Hanc autem Dei misericordiam. Chrys. Olympiod. Polych. considerant in custodiēdo infante incluso intra angustias alui maternæ; quod videtur etiam obseruasse David, cū dixit; Suscepisti me (liberasti quasi ex ingenti discrimine, & vitæ periculo) de vtero matris meæ, de quo paulo ante diximus.

Sed certè hic, sicut & alijs scpe, misericordia est beneficentia vberior, & beneuolēior beneficiorum collatio; vt Gen. 21. Iuxta misericordiam, quam feci tibi, facies mihi. Exod. 15. Dux fuisti in misericordia populo, quem redemisti; summa aduersus eum indulgentia vsus fuisti, cum illum duceres: est igitur hæc Iobi sententia; Non solum homini vitam dedisti, sed ingētib. beneficijs locupletasti, cumulasti bonis omnibus quæ ad victum, honorem, & rem vitæ necessariam pertinebant. Postquā enim creauit Deus hominem extra paradysum, tulit eum, & posuit in paradiso; & adduxit ad eum cuncta animalia; dedit adiutorium simile sibi; regem, & principem vniuersis alijs creaturis præposuit; fructuum dulcissimorum, atq. vberissimorum copiam ingentem concessit illi in cibū, vna tantum excepta arbore; denique Misericordiam illi tribuit. Sed his quæ diximus, vnum obijcijs; videri nos asseruisse, corpus primi hominis prius fuisse ex luto formatum,

rum, & præparatum, quâ in illud anima rationalis à Deo creata induceretur: quod sicut cum nostra huius loci, interpretatione mirificè cõgruit, ita repugnare videt grauiſſimorum Theologorum ſententiæ, aſſerentiũ nõ prius corpus formatum fuiſſe, quã animam creatam, atque inſulam corporiſic docet D. Tho. 1. p. q. 9. a. 4. Nyſſenus de hominis opificio. c. 29. diſertè ſcribit, neque animum ante corpus, neque corpus ante animum cõditum, ne ſecum ipſe diſſidere videatur homo, tanquam in diuerſas partes, ob temporis in harum ortu diſcrimen, diuiſus: tum etiã, ne conditoris poteſtas non omninò videatur perfectã; propterea quod operi vniuerſo ſimul abſoluẽdo non ſuffecerit; ideoque operas quaſi interruperit: idẽ tenent Carthuf. Genef. 2. Duran. 2. diſtin. 12. q. 2.

Carthuf. Verũ non quidem omnino neceſſarium eſt ab hac ſententia diſcedere, vt noſtram tueamur; poſſumus enim cũ Scriptura loqui humano modo, & ordine, quem vocant, non temporis, ſed naturæ: quæ enim corporis ſunt, atque materiæ præparationem quandam, præuiamq. diſpoſitionem ex propria ratione afferre videntur, quãuis re ipſa eodem temporis momento cum anima exiſtendi principium habuerint, & ita præceſſiſſe ſignificantur.

6 Sed ne in anguſtias vllas comprimamur, non ſolũ non reſpuo, ſed lubens etiã admitto, atq. amplector, quod in obiectione proponitur; prius videlicet tempore formatum fuiſſe à Deo luteum Adæ corpus, quã creatã, aut inſulam animam: in quam ſententiam concors ferẽ eſt ſanctorum Patrum chorus: ſic docet Aug. 1. Retract. c. 19. Chryſ. hom. 2. & 12. in Gen. Cyril. li. 1. in Gene. c. 1. ait, [Finxit ſtatuum de limo, & ſubinde rationale animal illud fecit.] Hyl. Pſa. 118. quem ſuperiũ adduximus: clariſſimè Cypri. epist. 64. parũ poſt medium. Antè (inquit) [cum plamaui, & cum inſufflaui ſtatum vitæ; ſicut præcedit baptiſma, ante manuum impoſitionem.] Diod. quem aſſert, atque ſequitur Lippom. in Catena. Bonau. 2. diſ. 17. q. 3. hanc partem cenſet ſecuriorem, & Scripturæ conformiorem: idem profeſſo ſentiunt Hugo de Sancto Victore; dum ait corpori præparato Deum inſuſciſſe animam; & Proſp. p. 1. de prædict. c. 1. quod formato de terra homine, Deus inſpirauit &c. eleganter D. Alch. Auitus. c. 6.

*Postquam perfectæ iacuit monitis imago,
Formatumque lutum ſpeciem peruēit in omnem
Vertitur in carnem limus, duratq. mollis;
Inſeritur venis ſanguis, vniuſque calore.
Inſicit ora rubor; toto tum corpore pallor
Pillitur, & nũcos depingit purpura vultus.*

Eidem ſententiæ ſubſcribunt Gennad. Abul. Ferus, Cathar, & Honcala Gen. 2. Alphonſus de Caſtro lib. 2. contra Hæreſ. uerbo Anima. Hæreſ. 3. neque longè abeſt noſter Gregorius de Valentia. 1. par. diſput. 7. q. 1. dum exiſtimat minimè eſſe illorum cogitationem abſurdam, qui putant fieri potuiſſe, ut ex limo fieret hominis effigies in modum ſtatue, ex qua Deus uerum corpus humanũ formatet, illam uidelicet in hominẽ transformando: atq; ſi quid facere poteſt (poteſt autem non parum) illa ſtatue locutio, certè frequentiffima eſt inter Patres; Cyril. Hil. Nyſſ. Philo quoq; ſic appellat lib. de opificio. Deus humana ſpecie ſtatuum formare uoluit. Cum hoc quoq; facere poteſt, non omninò ſpernendum teſtimonium ex lib. 4. Etd. c. 3. Dedisti Adã corpus mortuũ, & ipſũ figuratum opus manuũ tuarũ erat, & inſufflaſti in eũ &c. accedit illud Sybillinũ oraculũ cum pater ad filium ſic loquitur:

*Nunc ego curabo manibus; tu denique noſtram
Effigiem verbis, commune ut opus ſtatuumus;*

Et quidem cũ rẽ hanc indicent ipſa uerba Geneſis, neque ulla ſit in ſenſu abſurditas, accipi oportet, ut ſonant.

7 Sed obſtat (inquis) quod dicitur; Formauit Deus hominem de terra, atqui homo non eſt ſine uero & uiuente corpore, neque uiuens corpus ſine anima, non prius igitur formatum corpus, quã homo uiueret, & quã crearetur anima. Rectè; ſi homo non poſſet appellari ampla quadam dicendi ratione, illa ipſa lutea ſtatua transformanda poſtea in uerum & uiuentem hominem? ſic explicat Aug. lib. 5. de ciu. c. 23. exemplumq. ſimillimum aſſert, ex corpore mortuo, quod homo dici ſolet.

At ſaltem D. Tho. & Greg. Nyſſenus (quorum utriuſque, nemo ſapientiæ ſtudioſus debet eſſe non ſtudioſiſſimus) ſuæ ſententiæ commodã explicationem poſtulant: ſanè, atq. illa in promptu eſt: diſputant enim proculdu-

bio aduerſus eos, qui vel animã ante corpus, vel corpus carneum, & humanum ante animam præceſſiſſe affirmabant: quorum vtrumque perabſurdum eſt; nã hæ partes inuicem ſibi reſpondent, neque altera prius eſt, quã altera coniuncta ſit: at non ipſum perfectum, & abſolutũ hominis corpus, ſed informem, & rudem foetũ ante animam exiſtere, veriſſimum eſt, nedum non abſurdũ; non aliter igitur, nihil habuit incommodi, quod lutea ſtatua ante corporis ipſius humani ex vera carne, ueroque ſanguine conſtitutionem præcederet. Veram autem, & non gratis excogitatam illorum Patrum ſententiæ expoſitio nem hanc eſſe, conſtare poterit ex Damaf. li. 1. de fide. c. 12. Neque verò imperfectio vlla creatoris eſt, quod non eodem momento effecerit vniuerſa, quæ ad hominem pertinebant; ſicut quod mundus ſex diebus creatus fuerit; & cœlum & terra non ſimul ornata, atque compoſita; vt eleganter oſtendit Chryſoſt. citat. hom. 12.

Et viſitatio tua. Prop. præſentia tua, aſſiſtentia, cura, p. uidetia. Phil. ait antiquos trãſlatores vertiſſe, inſpectio: alij auxilium, fauor; eodem pertinent omnia. Neſcio aut quare Hebræus apud Caiet. legerit, Ordinatio tua; referens hoc ad ordinationem diuinæ prædeſtinationis, quæ ſeruatur hominem ab extremo damnationis malo. Et cum frequenter viſitatio in malum ſit: hoc loco in bonum eſt; de hoc quoque diximus aliquando.

Cuſtodire. Summa ſolertia, atque diligẽtia proſpexit, cauuit, obſeruauit, vt ſolèt cuſtodire, & excubiæ nocturnæ etiam conſeruauit, et procurauit vitam, incolumitatem, vt ſolent gregum cuſtodes, ne quid pereat, aut malè perdatur, vel amittatur. Vt Gen. [Poſuit eũ in paradifo voluptatis, vt operaretur, & * cuſtodiret illũ:] & Ier. 31. de paſtoritia cura, & vigilãtia aduerſus inſidias luporũ, [Cuſtodiet eũ ſicut paſtor gregẽ ſuũ:] & ſimile eſt Luc. 11. Cuſtodire verbũ Dei; uidelicet ne effluat, aut pereat obliuione, aut ueniat diabolus, & tollat verbũ de corde: cui reſpondet illud; [Maria conſeruabat oĩa uerba, conſerens in corde ſuo;] uidelicet tractans, & verſans corde & animo, ne per obliuionem, & incuriã effluerent. Ergo inquit Iob; Tua miſericordia, & vigilantiffimã cuſtodia nunq̃ me deſeruit, cuſtodiuit diligentiffimè; nũquã à me oculos auertiſti, in te mearũ rerũ rõe recipiens: hoc muneri nequaquã ſibi demandari cupiebat Cain. Gen. 4. Nũquid cultus fratris mei ſũ ego? & ſimiliter. 1. Reg. 28. dixit Achis ad Dauid, [Cuſtodia capitis mei ponã te cunctis dieb.] Regiã uidelicet cuſtodie præfeſtu (Capitã della guardia) Propterea, pro ſuo cuſtodiedi munere, ouẽ erratẽ quærit Deus, perditãq. poſtq̃ inuenit, humeris impoſitã reducit ad caulas; quare ſuo ille iure poſtulabat; Er-raui ſicut ouis, quæ periit, quære ſeruũ tuũ; meq̃ cuſtodi.

XII. Licet hæc celes in corde tuo, tamen ſcio, quia vniuerſorum memineris.

1. Frequens Latinorum expoſitio. Quomodo Deus diſſimulare videatur paternam indulgentiam in hominis ſupplicio; & empla, & figura eius rei.
2. Peculiares aliorum lectiones, & expoſitiones.
3. Commodiffima interpretatio. Ce'are ad inimicitias diſſimulas reſerit.

Vniuerſi Latini facilè ſententiam hanc interpretantur: Videris certè beneuolentiã hanc benigniſſimi animi qua me proſequebaris, nunc longè diſſimilib. erga me operibus, ſeueritate uidelicet, & ſupplicij grauitate diſſimulare uoluiſſe: non enim crediderim charitatẽ illã priſtinã erga me extinctam eſſe, aut verò aliqua obliuione obrutam. Gregorius vniuerſa, non refert ad ea, quæ Iob commemorauerat, ſed ad cunctos homines; Hæc cũ ita ſint, non potes non mei recordari, in quo creando, orando, locupletando quondam tantũ ſolertiæ, & ſtudij adhibueris. Vides Iobi eximiam pietatem, qui nõ poteſt in ſuum animum inducere, ab alienatum eſſe à ſe Deum, ſed diſſimulanter tantũ hæc ab illo fieri, quibus ipſe tam grauiter afficitur. Quæ ratione ſe quondam erga fratres geſſit Ioseph, qui cum eſſet fratrum amantiſſimus, & agnouiſſet eos, tamẽ quaſi ad alienos durius loquebatur: quid, quod etiã finxit ſe aduerſus Beniamin, quem vnice diligebat, valde iratum? atque illo amoris ſtratagemate capere, & detinere conatus eſt puerum,

Damaſ. li. 1. de fid. c. 12.

8 פקירה
Philip. Viſitatio quid proprie. Heb. apud Caiet.

9 Cuſtodire quid proprie שומר
Gen. 2. 15. * Que nolo perdieſſe, ni ſe lo quitaf. ſen por mal guardando.
Ier. 31. 10. Luc. 11. 28. Luc. 8. 12. Luc. 2. 19.

Gen. 4. 9. 1. Reg. 28. 2. Deus paſtor & gregis cuſtos.
Luc. 15. 5. Pſal. 118. 176.

I Latinorum expoſitio.

Grego. Iob in medijs ſupplicij ſentido Deo in bonitate.
Dei, cum ſe ſimulat iratum, charitatis figura.
Gen. 42. 7.

rum, cuius ipse plusquam fraterna charitate captus erat. Videre etiam licet representata paterna, & indulgentissima Dei viscera, suppressa tamen, & quasi dissimulata, in Abrahamo, stringente, vibranteque gladium, filij sui vnicè sibi chari iugulo imminentem. Sic ab illo verbo Celat, iustu dicitur celatus, vel absconditus, aut arcanus, quod celet Deus interim dum hic viuitur, quanti illum faciat, & amet. Psal. 82. Et cogitauerunt aduersus sanctos tuos. Hieron. ex Heb. Inierunt consilium aduersus arcenum tuum: hinc dicitur iustorum vita, abscondita cum Christo in Deo: Nondum enim apparuit quid erimus. Celat nimirum Deus, & dissimulat tantisper.

Qui ab ista frequentissima Latinorum interpretatione discedunt, inter se non consentiunt: nam Caietanus ad arcana, sublimiaque Dei mysteria pertinere putat, quæ Iobus hætenus commemorauit; quæ quamuis apud Deum celata, & recondita fuerint, tamen Iob dicat, sibi iam esse perspecta; nam ex Hebræo propriè legitur, Noui, quod hoc tecum, Tygur. de prouidentia interpretatur; Nec me fallit, quod hæc tuo nutu gerantur. Isid. Clar. de arcanis iudicijs: Hæc sunt, inquit, arcana tua iudicia: alij iudicia illa intelligunt, cum Deus vult innocentem affligi.

Sed illud multò congruentius contextui totius huius orationis, quod Eugubi: ex Hebræis profert, vt agat de celatis, & in corde conceptis, dissimulatisque inimicitij cum Iobo, & nunc iam tam acerbis supplicijs manifestatis & proditis. Vel; Siquid vnquam admisi, quo tuè maiestatis oculos offenderem, illius profectò te valdè memorem exhibes; nam, vel multo elapso tempore, de pristino quocunq. errato poenas repetis grauissimas. Celas interim patienter, suppressisque conceptam aduersus hominem vindictæ cupiditatem. Et certè verbum originale celandi, huic præsertim interpretationi fauet: nunquā enim ad illam beneuolentiæ, aut amoris dissimulationem accommodatur; non rarò verò ad inimicitias, & insidias occultas refertur: vt Prou. 1. Abscondamus tediculas: & ibidem; Moliuntur fraudes. Cum hoc igitur rectè cohæret, quod sequitur; Si peccaui, & ad horā perpeccisti mihi &c. Sicut & cū præcedentibus facile necitur lectio Septuag. quæ nō parū ab Originali discrepat; Hoc cū habeas in te ipso, scio quia omnia potes, & nihil tibi euadit impossibile. quasi dicat Scio te creatorem esse, vt qui omnipotens sis, & scio te vitæ auctorem, atque opificem, conseruatorem, & saluatorem, si velis.

XI V. Si peccaui, & ad horam perpeccisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris.

- 1 Greci, & Hebræi dissensio à Latino.
- 2 Aliorum Hebraizantium varia lectio & interpretatio. Seueritas diuina obseruationis. Custodire quid. Vnde inuenterata odia Idumæorum aduersus Israelitas. Illustratus Amos.
- 3 Vulgati defensio: cum Deus condonat peccatum, nos ab illo defendit tanquam ab hoste sauisimo.
- 4 Iniquitas pro pœna: Est etiam velut mensura supplicio implenda: illustratus Nahum.
- 5 An hic de scrupulis loquatur Iob.

Dissentire uidetur Latinus interpres ab Hebræis, & Grecis, propter partem illam, parcendi, quæ in Hebræo est; Custodies me. Hebræi enim, quos citat Varab. & exprimit Pagn. legunt, Si peccaui, incustodiam ponas me, & ab iniquitate mea non mundes me: Hebræus apud Caiet. Custodies me; quasi dicat; Valde durum, nimiumque se uerum uidetur, ut si quid peccauerim, perpetuò me affligas, & carcere, custodiaque arctissima detineas, neque unquam peccati poenas remittere uelis. Possit etiam illa Hebraizantium lectio quasi iurantis, & contestantis suam innocentiam, sententiam habere; Si peccaui, imprecor mihi durissimam custodiam, & nunquam mihi remissam iri offensam.

At R. Abrah. quem sequuntur Tyguri. Regia, & Eugub. nec non Septuaginta, & Greci, referunt ad exquisitā Dei obseruationem, & explorationem uniuersarum humanæ uitæ actionū; legunt enim; Obseruabis me. Tygu. Annotauisti mihi; quasi dicat, Ne hoc durū, & asperū est, haud latum unguem a recto, bonoque discedendum, uel per

obliuionem humanam, cum iam in tabulas refers, ad calculos seuerissime reuocaturus: subest enim hoc loco idē custodiendi verbum, quod supra, cum dixit, Custodiuit spiritum meū; quod significare etiam solet obseruare, cauere, seruare in posterum conceptam iram. Vnde Amos. 1. contra Edom dicitur; Non conuertā eum, eò quod persequutus sit in gladio fratrem suum, & tenuerit ultra furorem suum, & indignationem suam seruauerit usque ad finem: ad quam seruata acceptæ iniuriæ memoriā videtur a Iudeis Pl. 176. Memor esto domine filiorum Edom; vt scilicet parem iniuriarum memoriā, pari rependeret Deus, imò multò acerbiorē Nam Edom peccauerat contra Iacob, & Israelitas multò grauius, cum tamen Iacob diuinæ ordinationi seruierit, subripiens benedictionem fratri Esau: neque verò vnquam oblitus est Esau, ut futurum putauerat Rebecca: Genes. 27. sed semper oderat; quare immortales fuerunt Idumæorum cum Israelitis inimicitia.

Sed certè Vulgatus illud custodiendi verbum retulit ad protectionem, qua Deus hominem prosequitur, dum illi peccatum remittit: sicut enim superiori loco in bonum accepit, cum dixit. Visitatio tua custodiuit spiritum meū; ita & hoc loco accipiendum censuit; quasi Deus remittens offensam, custodiat hominem, defendatque à peccato, hoste, videlicet, sauisimo: sicut enim ab eadem radice dicitur Deut. 4. Custodi temetipsū: & 2. Reg. 22. Custodiui me ab impietate mea, id est, vitam meam seruauī, atque defendi ab iniquitate mortifera: cum igitur homo in peccato est, morti, discrimibus omnibus feris, immanissimisque hostibus expositus est; cum verò condonat illi Deus offensam, protegitur, defenditurque aduersum mortem, hostes, discrimina: ergo idē est dicere, Custodis me, uel parcis mihi: his autem verbis præsentis temporis, aliquando utitur scriptura pro præterito; quare rectè interpretes dixit, Pepercisti, commodè etiam explicationis gratia addidit, ad horam; id est, ad tempus, exactæ uidelicet uitæ, non fuit condonatio delicti, nisi temporaria.

Cur ab iniquitate mea, id est, cur non mecum agis tanquam cum innocente à peccato; immunem, poenæque liberum cur non declaras? hæc enim locutio ad supplicium, & poenam sæpè refertur, vt Nahū. 1. Dominus habes furorē, & ira scens inimicis suis, (id est, concepta semel indignatione retinens) patiens, & magnus fortitudine (videlicet, quamuis premat iram corde, & patienter interim expectet) & mundans non facit innocentē (illud mudare explicant per euacuare; Euacuans non facit innocentem id est, implebit poena, & supplicio, non euacuabit debita, commertaque vindicta; est enim peccatum, quasi mēsurā poenarum, sicut scriptum est; Pro mēsurā peccati erit plagarum modus. Et, quantum glorificauit se, & in delictijs fuit dare illi tormentum: sicut e contra, virtutis & pietatis opus, est mensura cumulanda præmio) nullumque innoxium derelinquens, id est, nemini peccatori omninò poenam condonat: alij explicant, quamuis illi amicissimus, & coniunctissimus, nemo est, qui alicuius poenæ particeps non sit: vide etiam Exod. 34. Est autem Iobi querimonia eiusmodi, quæ ab homine tantum iusto vsurpari, commodè possit, & minimè ab impio, quamuis tardè ad illius supplicium diuina procedat ira: nam verbum parcendi amplius aliquid afferre videtur, quàm poenæ dilationem: illud enim videtur dicere Iob; Si quid fortè in adolescentia aberrauī, tamen illud; quidquid fuerit, condonatum est iam, atque oblitteratum, multis à te mihi amicitia & beneuolentiæ signis exhibitis, sacrificijs oblati, frequenti veniæ, & indulgentiæ deprecatione, multis ultro, citroque grati animi muneribus impensis: cur igitur nunc culpæ memoriā, poenasque repetas?

Alij conantur rem hanc totam ad illos scrupulorum stimulos, de quibus supra egimus, reuocare: quasi dicat. Si peccaui, & peccati iam videor ueniam, & animi tranquillitatem obtinuisse, cur nunc velis me iterum peccati conscientia, & memoria repetita, quasi acutissimis aculeis pungere, atque exagitare: & quasi minimè condonati peccati reum peragere? sensum hunc indicauit Gregor. qui ita explicat; Si culpam uenia abstulit, cur sane & à memoria non deterfit? Sed hic sensus, neque ab hoc loco postulatus est, neque omninò cohærens: uide quæ diximus, capitulo 3. ubi de Iobi scrupulis quæstionem institui.

XV. Et si impius fuero, vñ mihi est: & si iustus, non leuabo caput, saturatus afflictione & miseria.

- 1 Demissio capitis, habitus penitentiam agentis. Illustrati Samuel, & Isaias.
- 2 Capitis elatio, ad superbiam.
- 3 Aliquando etiam ad victoriam: explicatus David.
- 4 Capitis demissio ad erubescendum.
- 5 Capitis demissio ad grauitatem calamitatis referri. Illustrati David & Salomon.
- 6 Particula va, quid significet in sacro sermone.
- 7 Saturitas ad animi ventriculum refertur.
- 8 Quid afflictio? Ignis, aut exultio, ad grauisimum quemcunque cruciatum pertinent, & quare. Explicati Iosue & Moyses.
- 9 Quid miseria.

Videtur suam innocentiam tueri confirmando illam suam propositam sententiam: [Et innocētē & impium consumit.] Vt cumque (inquit) egero etiā si meis operibus exerceam, mala & ærumnas sustinere cōpellar. Sed non omnino patet, vndenā illa leuādi capitis trāslatio sumpta sit, aut quid propriē significet; quāuis in bonum debere accipi dubium non sit: est enim ex opposito depressio, aut demissio capitis symbolū hominis ingentem calamitatem sustinentis. Et primò quidē, habitus esse videtur hominis penitentiam agētis; cū enim demisso capite incederet Achab, dixit Dominus ad Eliā: [Nonne vides Achab humiliatum?] pro eo autem, quod habemus, Ambulauit demisso capite. Sept. habēt Et iuit, alij ex Hebræo; Incessit, aut ambulauit sensim, aut pedetentim, instat lugentium, & mœrentium. Chaldaus. Incessit nudis pedibus, qui omnes habitus sunt penitentium: sed Latinus interpret illum potissimū elegit, qui in capitis demissione consistit, in quo etiam alios cōtineri, aut intelligi significaret: vide etiam Isa. 58. [Nunquid tale est ieiunium, quod elegi, &c. Contorquere quasi circulum caput suum, & lacum, & cinerem sternere?] id est, deprimere, & incuruare caput, & intorquere ceruicem instar hami recurui: Sic enim in originali legitur. Et refertur etiam ad animi ægritudinem, atque mœrorē, qui cum facti penitentia coniunctus est; vt Gen. 4. Cur concidit facies tua? poterit igitur dicere Iob Quamuis nihil mihi confectum, at necesse est penitentia agere vel ignorat alicuius delicti, vel saltem humanam imbecillitatem peccatis obnoxiam profitendo. Sic etiam Iob de se dixit: [Idcirco ago penitentiam in fauilla & cinere.] Nihil mœbit penitentiam egisse, siue peccauerim, siue innocenter vixerim.

Secundò capitis elatio ad superbiam, & animi arrogā tiam pertinet. Ps. 28. [Qui oderūt te, extulerunt caput.] Sic Iob significabit, nunquam superbiendum hominī esse: nam si iustum, siue impium humiliato vult Deus, & demisso capite: neutra igitur ratione * leuabo caput. Tertiò, capitis extollentia videntis est, audacter velle, et confidenter oquentis, aut obtinētis in sua causa, Ps. 26. [Nunc exaltabo caput meū super inimicos meos. & 109. De torrentē via bibet, propterea exaltabit caput, id est, quamuis vulneratus & sanguine fluens discedet ē piliō, sed euadit tamen victor atque triūphans: igitur hęc erit Iobi serentia; si impius sim, certo supplicio damnabor; si autem iustus, non potero planē coram seuerissimo iudice in iudicio resurgere, neq. leuare caput; cadā profecto mea casa, cū innocentiam meam tueri voluero.

Quartò, demissio capitis, ad erubescendum pudibundiac mœreus hominis pertinet; sic enim ille alius, neque audebāculos ad cœlum leuare; & econtrariò elatio capitis ad honorem pertinet Eccles. 11. [Sapientia humiliati extabit caput illius, & in medio magna tōm confedere illi faciet.] Sic etiam infra c. 11. Tunc leuare poteris facin: hoc quoq. dicere potuit Iob; etiam si iustus sim, no deo plus dignitatis, & honoris habebō apud hominē, neq. minus iniurijs & ignominia obnoxius ero; cū me ad eam vitæ conditionem deductum videam, vix audeam oculos aut caput attollere.

Sed quid tandem, & fortē magis commodē in rem præsentem & capitis demissio referri potest ad ærum-

narum pondus, quæ caput atque ceruices miserrimi hominis opprimunt, atque deprimunt: cuiusmodi Ioseph erat, dum in carcere vinculorum & ferri pondus grauisimum, pertransiret animam eius, id est, tam graui pōdere pressus respirare non posset: similiter hoc loco legit August. [Si iustus fuero, non possum respirare:] ideoque grauisimis ærumnis affectus David dicebat Psal. 3. [Sustceptor meus es tu, & exaltans caput meum:] quasi erigens, & sustentans caput, ne grauisimæ calamitati succumbam: quare suos erigere etiā Christus Dominus volens, in extremis illis nouissimorum temporum difficultatibus, ait: Leuate capita vestra: & dū vrgebatur laboribus sponsa, caput habebat sponi læua sustentatum. Læua (inquit) eius sub capite meo, ne concidam, sed erectos semper ad sidera tollam vultus. Ergo, inquit Iob; etiam si iustus sim, incredibilis tamen meo capiti incubit acerbissimum moles; erigere caput non possum: concidit mea facies; incuruatus & contristatus ingredior: & rectē sensus hic congruit cum eo, quod sequitur: Saturatus afflictione.

Elegās sanē est hoc loco Gregorij obseruatio, Impius (inquit) [vñ habet, iustus miseria; quia eterna damnatio reprobū sequitur.] Hinc Caiet. docet illā interiectionem sonare in scriptura, malum æternæ dānationis. Sed certē id tantū ex consuetudine sacri sermonis colligitur, pertinere ad minas grauisimas, & ingentia mala; neque quidem voci Latine Vñ, semper responder eadem in Hebræo particula: nam aliquando est quasi dolentis, aut certē abominantis vel admirantis rem, supra quā credi pōt, detestabilem, vt Isa. 1. Vñ genti peccatrici, id est; O mirabilem gentis peccatricis perniciem, & impudentiam; sed hoc tamen loco particula (Alelai) dolentis, & ululantis esse videtur; vnde videtur sumpta illa Hispanorum interiectio (ay) à radice Alal, quæ significat eiulare, vel lamentari, aut ululare: quare eiusmodi cladem aut imminentem, aut aliquando futuram significat, quæ ingentis doloris atque lamentationum acerbissimarū materia futura sit, & cuius timore percelli, pungi, impius (nisi sensus expers sit) deberet, atque ita lamentari, quasi de se actum iā esset: non aliter atq. Philisthæi, 1 Reg. 4. post la tiffimam victoriam inelamarunt gementes, Vñ nobis, quis nos saluabit, &c. actum de nobis est, interitus certissimus, adiutor nullus.

Saturitas. Saturitas hæc respicit animæ ventriculum, id est, appetentiam, aut appetitum, qui magnam ærumnam, & acerbissimum copiam uix potest concoquere; nauisat igitur, & appetit euomere, atque se ærumnis atque laboribus exonerare.

Afflictio uero, est idem quod cōbustio; à uerbo (Kalab) quod propriē torrere significat; & inde affligere; nā inter omnia cruciatuum genera, ultio acerbissima est, ignisque ad agendum potentissimus: quare quicūq. alij cruciatus, ignis aut exultionis nomine ad amplificationē significatur. Sic ē Iere. 29. dicitur ab hac radice: [Ponat te Dominus sicut Sedeciā, & sicut Achab, quos fraxit rex Babylo nis in igne:] hi tñ non dicuntur cōbusti, sed lapidati Danielis 13. illa n. acerbitas supplicij lapidationis, quæ gra uissima, erat, ignis & combustionis nomine aptissime significatur. Ex quo illius fortē difficultatis explicationē, quæ in Iosue 7. c. occurrit, petere possumus: cū precipitur à Deo, ut quicūq. in illo facinore anathematis deprehensus fuisset, cōbureretur igne: deinde uerò qui inuentus est Achan, lapidatus est; uidelicet quia præceptū cōbustionis de lapidatione accipi posse intellexit Iosue, ut August. asserit, quæstionibus in Iosue. Fieri etiam potuit, ut cū Iudas nūrum suam Thamar adulterij accusatam comburēdā præcepit, Gen. 38. Producite (inquit) eam ut comburatur: non aliud illud supplicium fuerit, quā quod postea lege statutum fuit, lapidationis, ut dicitur Ioannis 8. [Hæc mulier modo deprehensa est in adulterio, in lege autē Moyses mādauit nobis huiusmodi lapidare:] supplicij igitur aut cruciatus genus quodcūq. grauisimum, & acerbissimum, combustio dici pōt. Huiusmodi igitur est quæ Iobus se affici profitetur, afflictio, combustio, animi ægritudo urens, inflammatus dolor, cruciatus perurens. Quia tamen quod torretur, exugitur & leue redditur, inde significat illa eadem uox, leuifacere aut uilipēdere, quare Septuaginta pro afflictione Opprobrium reddiderunt; alij ignominiam, aut contēptionem; alij contumelias, vtrumque si coniungas, dicere

missio ad grauitatem ærumnarū referri. Ps. 104. 18. August. Ps. 3. 4. Luc. 21. 28. Cant. 26. & c. 8. 3. Genes. 4. 7. Psal. 37. 7. Gregor. Particula va, quid im portet. Caiet. Vñ, an ad extremam damnationem referatur. Isa. 1. 4. אלהי אלהיך Particula va, dolentis. 1. Reg. 4. 8. 7 Saturitas ad ventriculum animæ refertur. 8 קלה Afflictio quæ propriē. Ignis omnes cruciatus significat. Ier. 92. 22. Ios. 7. 15. Augustin. Gen. 38. 24. Ioan. 8. 4. LXX.

poteris, afflictionem plenam opprobrio, & contumelia.
 Pagnin. Miseria autē est, proprie humiliatio, & oppressio, qua-
 Regia. lis miserrimi, & pauperrimi hominis esse solet: quare est
 9 miseria cum extrema paupertate coniuncta, aut pauper-
 Miseria pro 36. & humilitas. Psal. 21. a qua etiam radice dicitur Isa.
 priē, quid. 34. Pauperula (misera afflicta) tempestate conuulsa,
 Job. 36. 15. absque vlla consolatione. Ergo se Iob, miserum, pau-
 Ps. 21. 22. perculum, tempestate conuulsum, & absque vlla conso-
 1/a. 34. 11. latione lamentatur.

XVI. Et propter superbiam quasi leonam capies me, reuersusque mirabiliter me crucias.

- 1 *Varia Hebraizantium lectio.*
- 2 *Leona, cuius speciei animalis appellatio. Deus cum leona comparatus atque Iob.*
- 3 *Quid attendatur in ista cum leone comparatione. Leo im- periosum animal.*
- 4 *De leonum venatione ex sacris, & prophanis.*
- 5 *Quid sit Deum reuertere, cum homo affligitur. Leo non reuer- titur ad præda reliquias, quas semel reliquit. Explicatus locus Regum.*
- 6 *Iustus affligitur, mirabilis.*

Cum volo contestari meam innocentiam, quasi in ea cogitatione superbirem, poenas statim pendo; sentio enim me tanquam ferocientem, superbientemque; leonam paratis a te laqueis, & retribus capi, constringi, implicari, & acutissimis dolorum iaculis configi.

Propter superbiam. Hebraizantes variant; nam quia verbum, *Gaah*, significat crescere, augeri, extolli, superbire, ideo Eugubinus superbiam interpretatur, ingentem cumulū, tumorem, incrementum calamitatum. Pagnin. Vatabl. Regia. Tygur. Biblia Guarini, ad eundem fere sensum, sed optanter legunt; Vtinam multiplicetur, auge- scat, crescat, inualeat dolor meus ut iam omnino videar a tua potentia captus, conficiarque penitus dolorū iaculis; sed sensus nostri interpretis bene coherens est.

Quasi leonam, *Sachal*, non tam esse leonæ foeminæ nomen, quam Leoninæ alicuius speciei, quem leopardum aliqui dicunt, leonem alij, superius scripsimus, cum de hac voce diximus supra cap. 4. Sed quod ad sententiā at- tinet in aliquibus Latine editionis codicibus, leona in primo casu est: quæ et ratione accipiunt oēs Hebraizan- tes nuper adducti, tum etiā Chaldaus & Hebræus apud Caiet. ita ut cum leona comparetur Deus propter sup- plicij iustitiæque severitatem, quod effulgere nulla vis humana possit: nam si semel Deus capiat prædā, illique incubet quasi leona, quis illū suscitare, atque a præda deter- rere audebit? neque ea similitudo est inaudita in sacro ser- mone, cum scriptū sit Osee 5. [Ego quasi leona Ephraim, & quasi catulus leonis domui Iuda. Ego capiam, &c. & c. 13. Ero eis quasi leona, & sicut pardus in via Asy- riorū, occurrā eis, quasi vltra raptis catulis.] Sed quidem illa est multo verior, correctiorque lectio, quam Biblia Va- ticana retinet, ut leona sit appositum verbo capiendi; quam sequuntur antiquiores Latini, Greg. & Philipp. & Sept. cum omnibus Græcis, qui legunt; Et capior sicut Leo, testaturque Polych. ex Hebræo legi: Si robustus fue- ro sicut leo, capies & opprimes me; comparat se igitur leoni, quem Deus multis irretitum calamitatū laqueis, multis etiam configat iaculis dolorum.

Sed quid in hac similitudine potissimum attendatur, non valde perpicuum est; nā Olympiod. & Polych. autē, leoni se comparasse, ob prioris status felicitatē & glo- riam; nam superbum, & imperiosum animal leo est, re- gique potentiæ symbolum, ut supra c. 5. iudicauimus, sed quod ex nostra atque Sept. lectione, [Capior sicut leo ad occisionem,] elici potest, hoc est, ut indicet se peti a Deo ad mortē: sunt enim quædam fere, quæ non nisi mortuæ, & multis confixæ iaculis capi possunt; huiusmodi sunt apri, aut leones, quos venatores minimē curant viuos cape- re, propter superbiam id est, propter belluinam illam innatamque sequitiam; hæc ergo fera a d. occisionem que- runtur; conqueritur ergo Iob, quod velut belluam, quandam immanissimam, illum Deus ad mortem ex- polcat. Huiusmodi autem venationis cruentæ ratio-

nem atque modum graphicè infra describit, cap. 26.

Sed de venatione leonū sic scribit hoc loco Greg. [Le- na, cum escā catulis exquirat, inhiante in foueam captio- nis ruit, sicut enim ex quibusdā regionib. fertur, sit in eius itinere fouea, in qua pecus deponitur, ut illuc se eius appe- titu proicere leona prouocetur, quæ angusta simul, & alta præparatur, ut in eā ruere ambiendo valeat, sed hanc fa- liendo nullo modo euadat; alia quoque fouea, quæ priori cohereat, effoditur, quæ tñ in eius, in qua pecus est, extre- mæ partis apertione coniungatur, in qua nimirū cauea po- nit, ut leona currens, quia desuper terrorib. vrgetur, cum quasi in lecretiori parte foueæ occultare se appetit, caueā volens intret; cuius iā sauitia nequaquam pertimescitur: quia iā clausa in cauea leuat: sic nimirū humana mēs ca- pta est, dū nutrire desideria carnis appetiuit, atque in de- ceptionis suæ foueā cecidit.] Hæc Greg. Certè Oppianus inter alias leonū venationes, fouearū meminit; et Pollux capi leonē adultū difficillimē, nō laqueis aut pedicis, sed machinamentis & dolis. Pli quoque li. 8. c. 16. [Capere, in- quit, leones ardui erat quondā operis, foueisque maximē: principatu Claudij casus rōe docuit, pudendā talis feræ nomine; pastoris Getuli sago contra ingruentis impetū obiecto, &c.] Sed quidē huiusmodi venatio per dolos, & machinamenta, minimē videtur indicari a Iobo, sed po- tius per manifestam vim, & sauiissima iaculorum vul- nera, ut supra indicauimus.

Reuersusque mirabiliter me crucias. Hanc reuersionem Poly- chron. ad conuersionem, vel commutationem sui sta- tus retulisse videtur, quasi non legat conuersus, sed conuer- tens, & commutans: quō Sept. et legunt. iterū commutans sape me perdis: & ferē eodē et adduci potest August. lectio commutatus sauiissimē crucias me: Aquila & Theodor. Reuersus; nā ex nostri status commutatione Deus, qui il- lum commutat & conuertit, dici solet erga nos commu- tatus, aut conuersus: cuius generis illud est; [Deus, tu conuersus viuificabis nos:] sed August. in illa conuersio- ne repetitū casum & subiectam calamitatem videtur agnoscere, quæ tantō molestior esse solet, quantō inopi- nator; quasi dicat; Vix discedit Deus, cum subito redit ad me cruciandum; sape, subito reuertitur, cum aliquod a malis otium mihi dari credo, tunc repentino impetu imparatū adoritur. Alij verō simplicius referunt ad læ- pius iterata & repetita flagella, doloresque nunquā in- termittos, quasi dicat: Vix vno cruciatu & dolore remit- tente, Deus iterum nouum dolorem apparet: quod indi- carunt Sept. legentes, Commutans sape me perdis: quam supplicij repetitionem, & Dei punientis, quæ reuersio- nem exprimit locus ille. 4. Reg. 21. [Delebo Ierusalē, si- cut deleri solent tabulæ: delens vertam, & ducam lapidē stilum super faciem eius; ducitur enim atque relucitur sti- lus, ut scriptura aliqua omnino deleri possit; era videli- cēt deteria, & ad æquabilitatem reducta; illa enim tabulæ, de quibus loquitur, ex leuissimo lapide Alabastrite fie- bant, cera obductæ, & scribendo parabatur, sic et elegit Sept. Vatic. [Delebo, sicut deleri solet Alabastrum; quā- quam alij non pro Alabastrina tabula, sed pro pyxide, aut vasculo accipi velint, ex proprietate Græci & Hebræi; quare legunt;] Purgabitur Ierusalem, sicut iurgari, solet scutella, aut patella, & verti in faciem suā, quod est ite- rum atque iterum extergi, ne quid sordium remaneat, & postquam purgata est, inuersa reponitur in abaco: sic etiam sapius reuertente Deo ad puniendum, ne quis im- purissimorum ciuium Ierolymis remaneat, euertenda erat ciuitas. Quod si etiam ad leonis ingerum allusum esse velimus, non inelegans erit huius loci implicatio, præsertim si cum leone comparetur Deus leo quidē cū capta præda, id quod sibi suisque catuli opus habet, abstulit, nunquā reuertitur ad reliquias ut superius diximus, indicaturque illos Osee 5. [Ego quasi leona, & catulus leonis, capiam & uadam, uades reuertar ad locum meum:] at seuerissimus erga me Deus sape reuer- titur, ut uitæ reliquias omnes consumat, & cum uelut leo, me capiat; non sicut leo, sape reuertitur.

Mirabiliter me crucias. Paraphrasi usus est vulgatus, nā in Hebræo tantū est, reuersus mirabilis es me. Aquila & Theodotio; Mirificasti in me; sed iuxta subiectā mate- riā sapienter interpretes de incredibilib. cruciatibus dictū noluit. Mirificum uidelicet spectaculum si homo, qui tā dira patitur, tam constanti, tamque inuicti animo. Vide quæ supra in præfatione diximus, c. 1. nun 4.

4
Qualis sit
leonum ve-
natio.
Greg.

Pollux.

Pli li. 8. c.
16.

5
Polychron.
Quid sit
Deum re-
uertere, cum
hominē af-
fligit.
Augustin.
Aquil.
Theodor.
Ps. 84. 7.
August.

6
Cimoda huius
reuersio
nec expositio
& senten-
tia.

LXX.

4 Reg. 21.
13.

LXX.
Vatic.

Leo non re-
uertitur ad
præda reli-
quias, quas
semel reli-
quit.

Osee. 5. 4.

6
Iustus affli-
gitur, mira-
bilis.
Aquil.
Theodor.

XVII. Instauras testes tuos contra me : & multiplicas iram tuam aduersum me : & poenæ militant in me.

- 1 *Instaurare quid.*
- 2 *Testes quos intelligat Iob. Calamitates, & poenæ, videntur testes esse alicuius peccati. Testificare quid in Hebræo.*
- 3 *Iob cupit suam causam accelerari. Quid testis velox apud Malachiam.*
- 4 *Multiplicare, ad numerum, & ad magnitudinem.*
- 5 *Poenæ in Hebræo unde dicantur. Vnde etiam cultus; varia lectiones.*
- 6 *Militare quid. Dolore, & morbi, Dei supremi Imperatoris milites sunt.*

I
Instaurare quid.

שח
LXX.

Symmach.

2
Testes, qui hoc loco intelligi debent.
Philip.
D. Thom.
Liran.
August.
Dolores, & calamitates testes dici, & quare.
Polychr.
Olymp.
R. Moyf.
R. Abrah.
Vatabl.
Calet.
Eugub.
Isido. Clar.
Hugo.
Vatabl.
Isido. Clar.
Heb. 12. 8.
Hugo.
Polychr.
Pagnin.
Vatabl.
Caletan.
Regia.
Tygar.

ו
Testificari quid in Heb.

3
Ut Iob suam causam, accelerari, & cōfici optet.
Malac. 3. 5
Quid sit testis velox.

4
Multiplicare ad magnitudinem et pertinere.

Perstat in eadem amplificatione sui doloris nunquam remittentis. Instauras, renouas, vel novos testes inquirens, vel prioribus testibus vim nouam aduersum me testificandi conferens: ad vtrumque enim apta est originalis vox instaurandi; testes tuos. Septuag. Inquisitione meam, id est, examinationem meam vitam, tu ipse testes conquiris, conducis, accersis, ad forum, & iudicium videtur pertinere; sic quoque transtulit Symmachus; Instauras testes tuos, contra me arguens, semper de mea vita quaestionem habes acerrimam, sapē iam mea causa dicta, tu, illa sapius ampliata, meae sententiae expectatione suspensam tenes, neque conquiredis examinandisve aduersum me testibus vllus est finis.

Sed quinam huiusmodi testium appellatione intelligendi sint, non est eadem omnium mensura. Philip. intelligit daemones, qui testabatur fore, ut Iobus in medijs cruciatibus Deo conuictaretur. D. Th. Liran. Dionys. intelligunt amicos, quorum orationes innouatae, & instauratae per vices sibi succedebant aduersus Iobum, & concordia testimonio, improbitatis illum accusabat. Sed August. dolores ipsos & cruciatus testes esse dicit; legit. n. Instauras in me tormenta mea: atque idem est commentarius Græcorum Olymp. & Polychr. atque post R. Moyf. & R. Abrah. Vatabl. Calet Eugub. Isidor. Clarij, Hugonis: supplicia enim, & poenæ sicut solent esse peccati committentes, ita etiam indices, atque testes alicuius, aduersus hominem sceleris, non incommode dici possunt; in hanc igitur rem testimonium accipio; nam longius petita videtur translatio, si idem arunas, & calamitates dicas esse testes, quod diuinam iram aduersus hominem testetur: sicut dixit Vatablus, & Isido. Clarius; aut quod si erumnis, & calamitatibus homo non redditur melior, testimonium dicant contra illum esse filium iræ, iuxta id Hebr. 12. Si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & non filij estis: sic dixit Hugo, sed praestat ratio primū allata, quam eleganter locupletat Polychr. in hęc verba; [Ad quaestionem me assidue abripis peccatorum meorum, partim quidem plagis, & verberibus nunquam intermittentibus adhibitis: partim verò meorum calamitatum apposis acculatoribus, impietatem mihi exprobrantibus, poenaeq. a me repetentibus.] Quod verò Pagn. Vatabl. Hebr. apud Caletanum pro testibus, plagam vertunt, minùs recte faciunt; melius Reg. & Tygar quæ habent etiam testes: nam *ghauad*, testificari est; aliquando praedari, aut diripere; quare potius illi legerent, instauras depradationem, aut direptionem.

Hęc verò cum loquitur Iob, non tam videtur de instauracione plurium testium expostulare, quam de sententiae ferendæ dilatione & mora, quod huiusmodi testificationibus, atque criminationibus per calamitates, nullus statuatur finis, quamuis sententia mortis ferenda sit; tardum igitur testimonium sibi esse infestum significat, tam propter delationem criminis, quam propter dilationem sententiae; atque similem quandam testimonij ferendi celeritatem desiderat, qualis Malach. 3. dicitur: Ero testis velox maleficis, & periuris; non diu differam supplicium sed certissimi sceleris conuictos, nulla mora, extrema sententia damnabo.

Et multiplicas. Tum ad numerum, tum ad magnitudinem suppliciorum hęc multiplicatio spectat, ex proprietate vocis originalis. Septuag. multiplicationem istam ad magnitudinem tantum adstrinxerunt, legentes; Ira magna mihi vltus es, quod Olympiod. explicat, supplicium

vehementer illatum, & licet quidē nulla in Deo ira perturbatio sit, frequenter tamen de Deo loquitur scriptura humano modo.

Poenæ autem hoc loco dicuntur à radice, *Chalaph*, quod proprie significat, succidere, conterere, perforare; quare poenæ erunt contritiones, succisiones, perforationes, aut transixiones: intelliguntur ergo poenæ, & dolores, qui conterunt, scindunt, transigunt, atque in intima precordia penetrant; inde dicitur cultus, aut gladius; quapropter dixit Tygar. Tuæ indignationis gladius in me; quia verò quod perforat & scindit, pertransit & mutatur de loco in locum, idem idem verbum significat, pertransire, aut mutare: ex quo Hebr. apud Caletanum, & Regia legunt, *mutaciones, per quas intelligunt diuersitatem ærumnarum, atque dolorum sibi inuicem succedentium, & nonnisi cum grauioribus alijs vices suas commutantium. Septuag. commun. voce hęc omnia complectuntur, Induxisti (inquiunt) super me tribulationes tuas, quod ex proprietate Græcæ vocis, pirateria, quæ in loco subest, Olympiod. mala ipsa interpretatur, quæ in illius expeditionem, irruptionemque fecerunt: at Polychr. ceteras, & agmina hostium & aduersariorum, quibus traditus sit, ad perpeffionem malorum omnium exponit.

Militant. Me vndique obsident, & oppugnant, in originali, Exercitus mecum, q. d. Misi rex aduersum me exercitus suos, ut me tanquā homicidam perdant: sicut enim ille alius centurio militibus suis, ita Deus morbis, atque doloribus, & vniuersarum ærumnarum cohorti præcipit, & dicit Huic, vade, & vadit; & alij veni, & venit: vel, ut militia hęc nō solum exercitus sit, sed ordo, & institutio militum, ex militaris disciplina præscripto procedetium ad prælium, & sibi inuicem succedentium; Perpetuò, inquit oppugnor doloribus, & ærumnarum serie nunquam intermissa. Vide quæ supra diximus cap. 6. vers. 4. Habent verò hęc omnia, ut Olympio. notat, precationem, religiosamque mentem, cum iusta quadam conquestione, fletuque coniunctam.

**XVIII. Quare de vulua eduxisti me? qui vti-
nam consumptus essem, ne oculus
me videret.**

- 1 *Versiculus 18. dilucida Paraphrasi Illustratus.*
- 2 *Abortiuus censetur pro non nato. Otelomestris partus. Suggestoria apud Latinos quæ d.*
- 3 *Nexus cum superioribus.*
- 4 *Amplificatio breuitatis humane vite; & cur dicatur paucitas.*
- 5 *Finire, quid ex Hebræo. Illustratus Isaias.*
- 6 *Quid dimittere. Explicatus David.*
- 7 *Lachrymæ refrigerant animum; quid refrigerare, in Hebræo. Dolor vehemens lachrymas suppressit.*

Quam igitur ob causam, vel cuiusnam boni adipiscendi gratia natiuitatem meam adiunxisti? tu enim es qui extraxisti me de vtero matris meæ, & in tantis periculis constitutum intra vteri angustias me tutatus es: natus enim, in hanc molestissimam tot molestiarum & calamitatum pugnam expositus sum: præstaret profectò nunquā vitæ, lucisq. attigisse primordia, quam tot mala experiri, & in tuæ amicitie violatæ, quod mihi longè molestissimum est, suspicionem venire. Consumptus, prop. cū Septuag. Mortuus; expirasset, defecissem. Ne oculus me videret, ne in conspectum hominum, lucemque venirem; similes sententiæ sunt pleræque, cap. 3. vnde istius explanatio, & illustratio petenda est.

XIX. Fuissem quasi non essem, de vtero translatus ad tumulum.

Diuus Thomas. Præstaret non nasci, aut statim expirasse; nam ex altera parte vixissem aliquando, atque fuisset, quod in bonis ponendum est; ex altera verò, vitæ malis caruissem. Sed hoc argutius est, quam ut tā grauius dolenti homini conuenire posse videatur; Sententiam igitur dilucidè expressit vulgatus; quamuis conceptus fuisset, foelix tamen essem, si non natus fuisset sopes, & incolumnis, sed præfocatus intra matris viscera, fuisset

דב
LXX.

Olymp.

פ

Poenæ unde dicantur in Hebræo. Vnde dicitur gladius.

פ

Tygar.

Caletan.

Regia.

** Andā mis tormentos a remuda, cū saldos de var me bino.*

LXX.

Olympiod.

Polychr.

6

Militare

quid.

Mat. 2. 7

Mat. 8. 9.

Luc. 17. 8.

Dolores, & agitudines

Dei Impera

toris milites

Iob 6. 4.

1
Dilucida huius snæ paraphrasis
Pf. 21. 10.

LXX.

2
D. Thom.

fuissem sanè quasi non essem; nulla enim tunc mei ratio haberetur, neque lucis, neque verò tenebrarum harum, quæ cum mœrore, & ærumnis coniunctæ sunt, particeps fuissem. Sic abortiuus, pro non nato censetur in iure, neque talis partus dicitur reuocare donationem, aut rûpere testamentum, & Paulus I. C. sapienter dixit: Qui mortui nascuntur, neque nati, neque procreati videntur, quia nunquam liberi appellari potuerunt. Hinc est illud Hippocratis omnium ore celebratum, dum de abortu dicitur: Est, & non est, octimestris partus: accedit, quod statim obiit, aut parum vixit, censetur etiam in iure non vixisse, præsertim si ante nominis impositionem accedat; ideoque expectabatur primis illis octo, aut novem post natiuitatem diebus, ut si vitalis partus esset, accepto nomine in censum, numerumque hominum referretur, nam qui sine nomine est, est quasi non sit. Diximus etiam c. 3. ad hanc rem nonnulla, cum de abortiuo ageremus, quo loco abortiuus nullum præstare sepulchrum exitui solere diximus; omniumque Fulgentius de prisco sermone, sic scribat: Suggrundaria antiqui dicebant sepulchra infantium, qui nec dum XL. dies implessent, quæ nec iam buta dici poterant, quia ossa quæ comburentur non erant, nec tanta cadaueris moles, qua locus tumesceret; unde Rutilius Geminus Astyan. ait: Melius suggrundarium quæres, quam sepulchrum.

XX. Nunquid non paucitas dierum meorum finietur breui? dimitte ergo me, ut plan- gam paululum dolorem meum.

Nexus cum superioribus is indicatur ab Olympiodoro, ut Iob probare nitatur, non immerito à se optari non fuisse, neque vixisse, quod vita breuissima cum multis atque perpetuis coniuncta malis amanda minimè sit. Sed is videtur elegantior, ut cum quasi accepto respòso, quod illi mens bene in Deum animata suggererat, perciperet sibi instillari, non ideo natum fuisse, ut perpetuis malis cruciaretur, oportere itaque ut spem ad meliores vitæ rationes erigeret, statuturum videlicet Deum malis aliquando finem; tunc vicissim respondeat Iob; admo- neatque Deum, non esse diutius expectandum, cum ad extremum ferè vitæ spiritum perductus sit: quos enim Deus viuos & incolumes cupit, velociter sanat, ut Sapi- entia cap. 16. testatur; Misericordia tua adueniens, sanabat illos; & velociter sanabantur, ne in altam incidentes obli- uionem, non possent tuo vti adiutorio: simul etiam illud efficit, si abortiuus fuisset, nullius magnæ rei, aut longissi- mæ alicuius vitæ iacturam fecisset; nam breuissimum est illud, quidquid vitæ est.

Est verò vitæ breuitatis amplificatio hæc, sensu atque efficacitate plena; nam tribus, aut quatuor vocibus ean- dem rem significantibus constat; sed coniunctæ omnes altera alterius significationem auget, & exacuit. Paucitas à verbo (*maghal*) quod imminutionem, decrementumque significat, q. d. quod nunquam crescit, sed semper decre- scit, & imminuitur, & ad paucitatem, & angustias maio- res in dies redigitur, quæ quamdiu est esse desinit, & in se ipsa perpetua consumptione euanesceat. Hinc dicitur Ps. 108. Fiant dies eius pauci, imminuantur, decre- scant, non compleant præfinitum suæ naturæ numerum. Nomen etiam ipsum paucitatis, neque quid maioris significati- onis affert, quam si diceretur, dies pauci; nam abstracta hæc nomina, & significationem & orationem incitant & acut. Quod autem Tygur. dixit: Portio modica dierum meorum, vim sententiæ eneruauit; cum ea vox nihil imminutum, aut angustum afferat. Deinde ea paucitas, non est annorum, sed dierum; non solum enim sunt anni, sed dies pauci, & mali. Præterea hæc dierum paucitas finietur breui: de quo cum nemo dubitare possit, sed hoc ipsum dici & as- seuerari, quod clarissimum erat, vim significationi addit: & cum simplex geminatio vim orationis amplificet, quid faciet geminatio quadruplex?

Est autem simplex in Hebræo vox (*Chadal*) quod est cessare, aut desinere vel derelinquere, quod ex sua pro- prietate idem est, quod nos dicimus (*dexar*) cum ad finem, aut cessationem ab aliquo opere refertur: inde dicitur vi- ta ipsa nostra, cessatio vel quies; & viuens homo dicitur, habitator quietis, Isa. 38. pertinet etiam ad contemptum rei vilissimæ, quæ ab omnibus derelinquitur, atque rei- j-

citur; sic dicitur Isa. 53. Despectum, & (expositum) no- vissimum (proprie derelictum) virorum.

Dimitte ergo me. Idem quod supra cap. 7. Parce mihi. Septuag. Patere me requiescere. Hic autem subest (*sorb*) quod est ponere, aut deponere, quare ad verbum est in- Hebræo; deponat à me, subaudi, flagellum, aut supplicium; cum enim appositum huius verbi subauditur, ad malum pertinet, ut Pl. 3. Non timebo millia populi circundantis me; propr. in Hebræo; qui in circuitu posuerunt super me, obsidionem videlicet; ne me ille obsideat, neque sua potentia circumueniat: fortè ad misericordiæ affectum, & beneuolam prouidentiam pertinet; Ponat in me, vel erga me cor suum; nam ab hoc verbo dicitur, apponere cor, de quo non semel diximus.

Ut plan- gam paululum. In fonte est, ut refrigerer paulu- lum; sicut eadem voce dicitur, Psal. 38. Remitte mihi, ut refrigerer, priusquam abeam. Septuag. Patere me requie- scere pusillum. August. Donec requiescam pusillum: ele- ganter verò sententiam, atque Hebraismum illuminauit vulgatus paulò longiori verborum circuitu; Ut plan- gam paululum dolorem meum: nam verbum fontis est (*Balag*) quod eiusmodi refrigerium significat, quali refi- citur, qui sitibundus è frigidissimo fonte bibit, & quale dolenti homini, atque æstuantì præ dolore, lachrymarum riuui refrigerium afferunt, cum vim ardoris restringunt; nam suis ipse lachrymis quasi potatus homo, refrigera- tur & recreatur. Præteritorum itaque malorum recorda- tio, nunc vel maximè, cum mentis quies, & cogitandi spa- tium concessa sunt, lachrymas excitat, quas vehemens animi dolor, & mentis in subito casu perturbatio quædã, & stupor prohiberet soler. Sapienter enim magnus Gre- gorius ait: [Moderata afflictio lachrymas exprimit; im- moderata subducit; quia mœror ipse quasi sine mœrote sit, qui afflicti mentem deuorans, sensum doloris tollit: adde etiam, quod ut Gregor. Nyssen. oratione de Placilla ait: è corde vulneribus lachrymæ, tanquam sanguis pro- fluunt: sanguis autem non statim ex inflicto vulnere flue- re solet; nam ictus, & percussio vis, sanguinem ad alias corporis partes dispellit; sed paulò post accurrit, & aper- to orificio vberim effluit. Igitur post tot ictus, & cordis vulnera accepta, aliquantum temporis spatium ad plan- gendum desiderat. Nunc (inquit) tot, & tam crebris icti- bus doleo & stupefco incredibiliter; sed si mihi quiescen- di copiam feceris, refrigerabor, & corde, laceratus, atque prociussus manabo sanguine, oculis verò, lachrymis. Tū etiam inde crescit orationis acrimonia; Postulo (inquit) temporis spatium; sed non risui, non uoluptati postulo, sed lachrymis, sed mœrori; eiusmodi enim sunt meæ ca- lamitates, ut remittentes iam, & à te mihi condonate, suo iure diuturnas multorum dierum, vberesque lachrymas, vel ex sola recordatione postulent.

XXI. Antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine.

XXII. Terram miseriæ, & tenebrarum, vbi umbra mortis, & nullus ordo, sed sem- piternus horror inhabitat.

- 1 Prop. nitur prima expositio de sepulchro. Scriptura regula, cum duo verba diuersæ significationis iunguntur.
- 2 Mors inexorabilis.
- 3 Harum sententiarum ad sepulchrum accommodatio.
- 4 Proponitur secunda expositio de inferno, & damnatorum sup- plicijs, & carcere.

Dvplex potest esse harum sententiarum commenta- rius, & primò mortis, & status mortuorum circum- locutio esse potest. Vadam, & non reuertar, id est, abeam non rediturus; sic enim vbi duo verba diuersæ signifi- cationis ponuntur, commodè alterum in participium resol- uitur; vel in aduerbium, antequam abeam irreuocabili- ter, non reuersurus ad similem vitam, & eundem statum, quem antea habuerim; Nihil verò huiusmodi sententias fidem resurrectionis lædere, diximus supra.

Indicatur etiam nullam esse in natura vim, cui pareat mors, & cui receptacula animarum obediunt, reddereq; cogan-

Isa. 38. 11.
Isai. 53. 5.
6
Iob 7. 16.
LXX.
נח
Quid dimis-
tere.

Psal. 3. 7.

7
Quid refri-
gerari, aut
plangere.
Ps. 38. 24.
LXX.
August.

בלב

Cur lachry-
ma, refrige-
rium dicam-
tur.

Vehemens
animi dolor
non statim
lachrymas
habet comi-
tes.

Greg. lib. 9.
c. 37.

Gregor.
Nyssen.

Scriptura re-
gula.

Vid. c. 7. v.
9. nu. 3. 4.

cogantur animum, quem semel recipiunt, iuxta id Sapiē.
Mortem nō 16. Cum exierit spiritus, non reuertetur; neque reuoca-
pare natu bit animam, quæ recepta est. Hæc illa est grauis æquē, ac
re legibus. sapiens Davidis responsio, ad illam suorum seruorū ex-
Sap. 16. 14. postulationem, quod viuente adhuc puero ieiunasset, &
 flecter, mortuorum tamen lauisset & vixisset se, atque come-
 disset. [Nunc, inquit, quia mortuus est, quare ieiunio? Nū-
2 Reg. 12. quid potero reuocare eum amplius? Ego vadam magis
25. ad eum: ille verò non reuertetur ad me:] atque hæc est
 inferni, mortis, & sepulchri pertinacia, atque durtia, &
 æquē ac dilectionis; neutrum enim, quod semel apprehen-
Prou. 30 15 dit, & recipit, facile dimittit: sicut enim inter illa tria in-
Isai. 5. 14. saturabilia numeratur infernus, qui dilatat animam, &
 ventrem, vt multū deglutiat, & capiat, ita pari appeten-
 tia, quod semel deuorauit, retinet; neq. fieri (nisi ingenti
 miraculo) potest, vt quod semel deuorauit, reddat, &
 euomat. Quod si aliquando vomitus faciendus est à ter-
 ra, inferno, sepulchro, mirum vt torqueatur, & tremat;
 nam vomentibus tremores etiam, & conuulsiones fieri,
Hippocr. in atque omnino id malum esse, medici docent: sic igitur
Coacis pra- cum vomuit sepulchrum Christū Dominum propria vir-
notion. tute resurgentem, Terræ motus factus est magnus: tre-
Mat. 28. 2. mor autem iste & conuulsio ex vomitu, inferno & terræ
Nices. malum, mortalium generi bonum, ad spem immortalita-
 tis, & gloriose resurrectionis concipiendam. Tandem
 obleruat rectè Catenæ auctor hinc confutari, qui fabu-
 losam reuersionem & transmigrationem animarum con-
 stituebant.

3 *An hac sit* *periphrasis* *sepulchri.* *Terram tenebrosam.* Quidam explicat de sepulchro, sta-
 tuq. mortuorum; quæ domus horridis tenebris offusa
 est, atque miseræ res plenissima; vbi nullus ordo cadaue-
 rum, sed confusa, & perturbata ossium congeries, nulla
 regis, pauperculive homuncionis ratio, neque diuersitas;
 nam æquo guttore omnes sepulchrum deuorat; pari su-
 per illos pede calcatur interitus; vna dormitur nox omni-
 bus: hoc idē significare, voluit alius ille philosophus, qui
 cum frequenter ad sepulchra diuerteret, atq. diligenter
 incumberet in euoluendis, vertendis, atq. contemplandis
 mortuorum ossibus per se singulis, atque sapius operam
 hanc summa cura tacitus repereret; rogatus, quidnā sibi
 vellet aut quorsum in re inutili operam poneret, aut po-
 tius perderet? respondit, diuitum se ossa quærare, pau-
 perum item atq. miserorum, suis quæque notis distincta;
 sed inuenire, aut distinguere non potuisse: de morte igitur
 atque sepulchri conditione interpretantur ex Græcis
Polychr. Polychronius, & post Hebræos Lyra, Eugubin. & recen-
Lyra. tiores alij.

Eugub. Sed quoniam de pœnis & supplicijs agere viderur, for-
 tē commodius tota hæc res ad infernum, id est subterra-
 neam animarum stationem, carceremve describendū re-
 feretur; siue tantum pro ea parte, quæ limbus dicitur, &
Hæc esse in- qua sanctorum patrum animæ detinebantur; siue in vni-
ferni circū- uersum pro toto inferno, & damnatorum ad æterna sup-
locutionem. plicia loco; qui huius loci cōmentarius placuit sanè Au-
 gustino, Olympiod. Philip. Bedæ. D. Thom. Caietan. Et

August. Philipp. quidem ait, nulli dubium esse, quin terram infer-
Philip. Bed. norum describeret August. Vult (inquit) requiescere,
D. Thom. antequam eat in pœnas æternas. Olympio. Hæc (inquit)
Olympiod. loquitur, veritus ne fortē si cum cruciatibus, & tormētis
 vitam dimiserit, à diuino aspectu sit ablegandus omnino
 atque cum impijs in inferno numerandus: est quidem in
 hac exponendi ratione sententia hæc plena timoris, & quæ
 ac pietatis, quæ quasi exposita quadam suæ damnationis
August. formidine explicanda est, non alijs, quàm ipsius Augusti-
 ni verbis. [Vult requiescere, ante quàm eat in pœnas
 æternas, ad hoc utique, vt non eat, quemadmodum si di-
 camus alicui, Corrige te, antequam damneris: non enim
 cum se correxerit, damnabitur.]

Secundi harum sententiarum commentarij,
 qui est de inferno, partium singu-
 larum explanatio.

Antequàm vadam, & non reuertar.

5 Partem hanc pertinere ad æternitatem pœnarum.

6 Illustratus Isaias de æternitate pœnarum.

7 Iterum de iisdem pœnis Isaias, Ieremias, Ioannes.

8 Quid virga aut flagellum fundatum apud Isaiam.

9 Error Originis.

Igitur in hanc inferni & æterni cruciatu damnatorum
 carceris descriptionem conueniunt singulæ huius sen-
 tentiæ particulæ; & prima quidem pars ad æternitatem
 pœnarum spectat: sicut enim legit August. Antequàm eam
 in pœnas, vnde reuerti non licet: arctissimis enim tene-
 brarum vinculis constricti detinentur fontes, vnde se ex-
 pedire non poterunt. Sic enim Septuag. ad carceris locū,
 & rationem retulerunt; Antequàm eam, vnde non reuer-
 tar: quare hæc inextricabilis supplicij vincula ex laqueo-
 rum multitudine exprimit David Ps. 10. Pluet super pec-
 catores laqueos; nouis enim subinde vinculis constri-
 guntur, ne intelligamus diuturnitate, & æternitate atte-
 nuari, aut infringi posse. Atque in eandem sententiā Isa.
 24. dictum est; Congregabuntur in congregatione vnus
 fascis in lacum (mira enim damnatorum confusio, & per-
 mistio) & cludentur ibi in carcere, & post multas dies
 * visitabuntur: locus difficilis, sed hac explanatione aper-
 tus; vt visitatio in malum accipiat, & suppliciorū acer-
 bitas significetur humano modo vincētis, & fontes conti-
 nendi; vt de augmento quodam pœnarum ad extremum
 iudicij diem reueruato intelligendum sit; quasi de nouis
 supplicijs, & pristinis nunquam intermittendis agatur,
 nouisque uinculis adhibendis: quare eadem ratione di-
 ctum fuerit, Antequàm uadam, & non reuertar; sicut ab
 eodem uate, deque eadem supplicij æternitate dictū est;
 Grauiabit eam iniquitas sua, & corruet, & nō adiciet, vt
 resurgat: non emerget, non supernabit: ad eam quoque
 rationem, qua Apocalip. 18. dicitur. [Sustulit vnus ange-
 lus fortis lapidem, quasi molarem magnū, & misit in ma-
 re dicens; Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa ma-
 gna, & ultra non inuenietur;] quod videtur ex Iere. 51.
 desumptum, vbi clariùs indicatur, non solū supplicij,
 sed pronuntiæ etiam à iudice sententiæ nunquam reuo-
 candæ firmitas; sicut enim scribitur; [Scripsit Ieremias om-
 ne malum, quod uenturum erat super Babylonē in libro
 vno; & dixit Ieremias ad Saraiam; Cū compleueris lege-
 re librum istum, ligabis ad eum lapidem, & proicies eum
 in medium Euphratem, & dices; Sic submergetur Baby-
 lon, & non consurgat à facie afflictionis, quam ego addu-
 co super eam.] Res hæc quidem apud eundem Isaiā va-
 rem sub alia etiam translatione descripta est c. 30. Erit,
 inquit, transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet
 Dominus super eum: nā verberatio, aut uapulatio fun-
 data, est quidem supplicium firmum, constans, quod non
 facile corruet, utpote quod firmissimo fundamento nita-
 tur: similiter uirga, & uerber requiescet super damna-
 torum scapulas; insidebit enim, ubi semel impingeretur: de
 verme autem non morituro, & igne nūquam extinguen-
 do, Vide Isa. 66. 24. & Matth. 15. 41. 46.

Sed tandem ex hoc loco manifestè conuincitur error
 Originis, quod Christus suo descensu in infernum, dam-
 natorum animas liberauerit: cum enim quis illò uadit,
 non reuertitur. Sed de hoc hic non plura.

Terram tenebrosam, & opertam mortis
 caligine.

10 Infernus, arx mortis, mors tenebrosa. Augusti Cæsaris oculi
 splendidi.

11 Tenebra pro carcere. Explicat Lucas, & Iudas Apostolus.

12 Cur tenebra dicantur Carcer, & vincula. Quorsum carcer
 institutus sit, ex prophetis quadam.

Hæc est secunda descriptionis pars. Ad terram (re-
 gionem, plagam) tenebrosam (proprie, prohibita,
 videlicet à lumine) & opertam mortis caligine; quod ali-
 bi dicitur, Umbra mortis; id est lethalibus umbris, imme-
 dicabilibus tenebris. Symmachus dixit, opertam morte;
 mors enim terra est, & caliginosa, obscuris cæcisq. lumi-
 nibus omnem lucem auersatur. Polychro. refert ex Hebr.
 In terram tenebrosam supra tenebras. Est autē infernus,
 & tenebrosus ille damnatorum carcer subterraneus, mor-
 tis sedes, & Regia, sicut Sapien. 1. dictum est; Non est in-
 ferorum regnum (id est, mortis regia) in terra; quasi di-
 cat, supra terram; sed sub terra, in corde, penitusq. recon-
 ditus terræ uisceribus; ergo sicut princeps, sicut sol in
 mun-

5

August.

LXX.

Pf. 10. 16.

6

Isa. 24. 22.

* Serā visi-
tado, à sus-
tempore con-
pisiones.

Visitatio in
malum.

7

Vers. 20.

Apo. 18. 21.

8

Iere. 51. 63.

64.

9

10

Symmach.

Polychr.

Infernus,

mortis Re-

gia.

Sap. 1. 14.

mundo, sui vultus splendore lucem affert regiae domui, & ijs qui coram illo sunt; sicut planè regium, & illustrissimum est, Regem ita nitere, ut sua etiam luce alios perfundat, sicut Suetonius scribit habuisse Octavianum Augustum oculos claros, ac nitidos; quibus etiam existimari volebat, inesse quiddam diuini vigoris, gaudebatque si quis sibi acius cōtuenti, quasi ad fulgorem solis vultum submitteret; ita sanè, Orcus, Mors, Interitus, quasi rex obscurissimus suam regiam, suosque omnes, quibus imperat, obuoluit, & perfundit tenebris densissimis, illamque suam regionem operit mortis caligine; ut iam dubitare nemo possit, quare dæmon dicatur potestas tenebrarum, & rector mundi caliginosi.

Tenebrae pro carcere. *Matth. 22. 13. & 25. 30. & 6. 8. 12.* **Tenebrae exteriores.** *Act. 12. 10.* ** Pufferonlo à la sombra que esta fuera de la ciudad de luz.* *Epist. Iud. vers. 6.* *2. Pet. 2. 4.* *2. Pet. 2. 4.* *Sap. 17. 2.* *vers. 18.* *12.* **Cur tenebrae habeant rationem carceris et vinculorum.** *Sallust.* *Liu. li. 38. & lib. 6.* *L. aut dam. nū. 8. S. s. lent. ff. de pœnis.* *Carcer quorū sum institutus sit.* *Cic. in Catil. 11.*

Quod si etiam dum tenebrosa dicitur terra hæc, ad rationem carceris alludatur, & ad vincula, quibus damnati detinentur, rectè cohærebit; nam non solum apud Hebræos, sed apud Romanos tenebrarum appellatione carcer intelligebatur. Sic ille miser, Non habens vellem nuptialem, ligatis manibus & pedibus, iussus est conijci in carcerem tenebrosissimum, videlicet, In tenebras exteriores; dicuntur autem exteriores, quòd fortè carcer extra urbem, aut extra mœnia esset, ut colligitur ex Actuum. 12. nam eductus Petrus de carcere, angelumque ducē sequutus, tandem peruenit ad portam Ferream, quæ ducit ad ciuitatem. Dicas igitur illum coniectum fuisse in tenebras exteriores, id est, carcerem exteriorum: sic Iudas Apostolus Caliginem dixit, carcerem dæmonū, aut verò vincula, quibus æternum detinebuntur; Angelos, qui non seruauerunt suum principatum, in iudicium magni dici, (tunc enim, qui nunc extra carcerem vagantur in aere, aut in terra, in infernum detrudentur, nunquā inde amplius egressuri) vinculis æternis sub caligine referuauit. Cuius simillimus est locus. 2. Pet. 2. Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarū tradidit cruciandos; pro rudentibus autē in Græco sunt, Catenæ caliginis, vel obscuritatis, id est Catenæ carceris obscurissimi, & tenebrosissimi, & Sapient. 17. non semel hæc à tenebris ad carcerem & vincula trāslatio ducitur. [Vinculis tenebrarum, & longæ noctis compediti, inclusi sub tectis fugitiui, perpetuæ prouidentiae iacuerunt, & inferius: Vna catena tenebrarum omnes erant colligati.] Translationis autem ratio est, quòd sicut qui in vinculis est, ita sanè qui in tenebris se mouere nequit; vel etiam, quòd carcer esse soleat obscurus, & lugubris, cuiusmodi fuit illa carceris pars altera, quæ à Seruio Tullio Robori (is primus carcer erat) addita fuit; illam enim sic describit Sallust. [Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur; vbi paulatim ascenderis ad læuam, circiter duodecim pedes humi depressus, eum muniunt undique parietes, atque insuper camera lapideis fornicibus iuncta, sed ingulsa tenebris, odore foeda, atque terribilis eius facies est:] sic quoque apud Liuium, tenebrarum, & carceris mentio frequens est lib. 38. In carcere vir clarissimus inter fures, & latrones includatur, & in Robore ac tenebris expiret, & lib. 6. Eum pati vinctum in carcere, in tenebris obnoxiam carnificis arbitrio ducere animam.

Et quamuis Vlpianus statuatur carcerem ad continēdos homines, non ad puniēdos haberi debere; tamen stante quidem republica, in carcerem damnati conijciebantur, ibique extremū de illis fumebatur supplicium: quare Cicero carcerem appellat vindicem nefariorum ac infestorum scelerum; non aliter, imò multò veriùs, tenebræ illæ sempiternæ vindices sunt scelerū, & locus extremi supplicij, & æternæ mortis: rectè igitur hac ratione tenebrosus locus & regio appellatur; potius tenebræ ipsæ.

Terram miseriæ, & tenebrarum.

- 13 Quid miseria: obscuritas cum animi deliquio coniuncta.
14 Cur tenebra calamitates significant.
15 Quadruplex rei eiusdem repetitio valde auget significationem. In inferno tanquam in proprio solo, proueniunt tenebrae: Illustrata Sapientia.

13
Dy

Terram miseriæ. Propriè lassitudinis, deliquij, defectus, obscuritatis; coniuncta enim hæc videntur; ut obscurari videatur cor homini deficienti; & lasso lumen quoque deficere oculorum; sicut dicebat David Psal. 37. [Cor meum * conturbatū est, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum:]

hæc etiam secum affert mentis ægritudo, & grauis aliqua calamitas. Sic ab illa radice dictum est a David Psal. 87. Elongasti à me amicum, & proximū, & natos meos à miseria: in Hebræo, propter caliginem; vel obscuritatem, id est, in his meis tenebris, & obicurißima ærumnarū nocte non video, qui mihi adsit; respicio in adiutorium hominum, & non sunt; tempora si fuerint nubila, nullus erit. Rectè igitur ab interprete dictum est; Terram miseriæ.

Hinc colligo, quamuis aliàs de tenebrarum ratione, & arcana in sacro sermone significatione, non pauca differuerimus, verissimam tamen rationem ex hoc elici posse, quare miseriæ, & calamitates tenebrarum appellatione significantur: sicut enim extrema damnatorum miseria, & interitus cum æternis tenebris iunguntur in inferno; sic quidquid miseriæ & calamitatis apud nos est, alterum tantum tenebrarum admittum habet; sed dicemus quoque sequenti particula de tenebris.

Et tenebrarum: Iam quater repetita est caligo, neque tam ex peculiari significantia vocis, quam ex repetitione eiusdem rei omnibus vocabulis synonymis sententiæ amplificatio, & tenebrarum obscuritas crescit; cum autem infernus dicitur terra tenebrarum, indicatur profectò, ibi tanquam in natiuo solo obscuritas prouenire; sicut dicitur terra auri, aut argenti, vbi hæc res proueniunt; nō aliter Scriptura de inferni tenebris loquitur, tanquam de quodam tenebrarum pelago, ex quo aliquando ad Ægyptios caligo, & obscuritas exundarit. Sap. 17. Ægyptias tenebras vocat, impotentem verò noctem, & ab infimis, & ab altissimis interis superuenientem: sicut voragines quædam eructantes sulphureas flammæ, quos vulcanos, inferni ostia, & fenestras vocamus, quò inferorum flammæ, & tenebræ excitatæ perringant, & fauillas infestas tenebrasque expuant: ad quam similitudinem dicitur Apoc. 9. Aperuit puteum abyssi, & ascendit fumus putei, & quidem sicut quidquid lucis est in inferiori mundo, cœlette illud est, & descendens à patre luminum; & à ciuitate sancta, quæ sole non indiget; sic sanè tenebræ, & obscuritas, illa præsertim, quæ homini inimica & infesta est, ab inferis ascendere ad nos intelligitur.

Vbi vmbra mortis.

- 16 Vmbra mortis pro horribilis spectris.
17 Explicata Sapientia. Quid etiam vmbra apud trophanos.
18 Peculiare damnatorum supplicium, horrenda visa semper videri. Ful. hra ex Chrysostomo similitudo.

Hæc est quarta inferni damnatorū nota, Vmbra mortis. Eadem, quæ supra dicta est mortis caligo. Philip. pœnas intelligit, quæ cum morte coniunctæ sunt, illamque comitantur, atque sequuntur, sicut vmbra corpus. D. autem Thomas; Vmbra mortis, similitudinem mortis interpretatur, eò quòd omnia, quæ illic geruntur mortis agoniam, & lethales angustias representare, & referre videantur. Sed forsitan iterum Vmbra mortis repetitur, ut altera illa significatio, quam cap. 3. indicauimus, nunc accipiatur; nō enim solum Vmbra mortis caliginem significare potest; sed etiam horribila spectra, & vmbra mortuorum: sunt enim tenebræ spectris, & visis horrendis adiunctis, suprà quàm dici potest, infestæ & formidandæ; ex quo Ægyptiacæ tenebræ amplificatæ sunt. Sapient. 17. [Persona tristes illis apparentes pauorē illis præstabant, & ignis quidem nulla vis poterat lumē illis præbere, nec syderum lymphidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam. Apparebat autē illis subitaneus ignis, timore plenus, & timore percussus illius, quæ non uidebatur, faciei, estimabant deteriora esse quæ videbantur:] quidquid igitur in inferni tenebris videtur, horribilū est, terribilia simulachra, & imagines mortis, tristissimæ defunctorum animæ, & ut poeta dixit:

Vmbrarum hic locus est, somni, noctisq; sopore.

Quæ videntur autem, non planè & clarè videntur, sed multa nebula, & caligine offusa, vix interlucentia, ut ab Ænea in inferno visa describitur Dido.

Vi primum iuxta stetit, agnouitq; per vmbra

Obscuram, qualem primo quis surgere mense,

Aut videt, aut vidisse putat per nubila Lunam.

Spectra autem, & horribilis bestiarum sauißimarum frequens aspectus obuersabatur semper ante damnatorum oculos, sicut scriptū est Isai. 13. [Requiescent isti bestię, & re-

coragon, des
mayome, y
quiaseme
la vifla de
los ojos.

14

Cur miseria,

ria, & cala

mitates, te

nebrarū ap

pellatione

significetur.

15

Quadruplex

plex eiusdē

rei repetitio,

significatio-

nem auget.

In inferno,

tanquam in

proprio solo

proueniunt

tenebræ.

Sap. 17. 14-

Iaco. 1. 17

Apoc. 9. 2. 3

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

Vir. 6. Aem.

horrificis spectris. & replebuntur domus eorum draconibus, & habitabunt ibi struthiones; pilosi saltabunt ibi, & respondebunt ibi vlulæ in ædilis eius, & syrenes in delubris voluptatis. *Isai. 13.* Ad hunc teterimum daninatorum conspectum spectat illa Chrysost. sententia longè grauißima. Si cum in carcerem quendam ingressi sumus atque alios squallore confectos, alios catenis vinctos, ac fame laborantes alios in tenebris clauos conspiciamus, animo commouemur, ac perhorrescimus, nihilque non facimus, vt ne in eum locum incidamus; cum ad ipsos gehennæ equuleos obtorto collo trahemur, quinam futuri sumus? Semel tantum in illis tenebris, & mortuorum vmbriß clarissimum lumen affulsit, quoddamnatis non gloriæ, & voluptati, sed timori fuit. Semel (inquit Cyprianus) Christus descendit ad inferos; vltius non descendet, non vltra videbunt Deum in tenebris sigillati.

Cyp. Sermon. de Ascensu.

Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

- 18 Quid indices vox Hebræa numeri pluralis, Ordines.
19 In inferno nulla temporis vicissitudo.
20 Inferni tenebra iuncta cum multa confusione.
21 In damnatorum supplicijß ordo quis: quid nutrimentum apud Isaiam.
22 Quis ordo rerum in inferno desideretur. Explicata Sapientia.
23 In inferno nouum supplicium ex timore.

18 סדרים

Nullus ordo. Vox originalis, numeri pluralis est: in quo si quid notandum sit, illud tantum videtur, dici non esse ordines, perinde esse, ac si in vniuersum diceretur, nullus in vlla re ordo, omnia confusa & citra ordinem sunt: sicut enim vox singularis repetita distributionem plurium rerum significat in sacro sermone, ita vox pluralis, res omnes singulares per se sumendas admonet. Plerique vero latini hunc ordinis defectum referunt ad perturbatas, & confusas damnatorum conscientias, & cogitationes nunquam sibi constantes; quod ingentem esse damnatorum mentium cruciatum docet hoc loco Gregorius.

19 Alij vt Polychron. Eugub. Isidor. referunt, ad temporum, dierumque & noctium ordinem, & vicissitudinem ex illa terra, & regione sublatam: plura breuiter complectitur commentarius Polychronij; [Non est solis ordo, nullus lyderum ceterorum, vbi nullum licet rerum humanarum statum intueri, nullam inquam, præclara lege atque ordine institutam politiam. Fauet lectio Septuagintæ. Vbi non est lux neque est videre vitam hominum;] quasi dicat; perpetua ibi nox est; sicut è contrario, vbi perpetua lux est, dicitur non esse Transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio; id est vmbra vicissitudinaria; sic ibi non est vicissitudinis illuminatio.

20 Sed existimo hic ex proprio quodam perpetuoque tenebrarum effectu, amplificari illarum incommoda grauißima; sicut enim lucis proprius esse videtur ordo, distinctioque rerum; ita tenebrarum nullus ordo, sed multa, iacentium rerum perturbatio, & confusio, atque permixtio: sic reipub. perturbationem expressit Cicero; [Tanquam si offusa reip. sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebras, omniaque miscebant.]

21 At in quo, inquit, hic ordinis debiti defectus positus est? cum verissimum sit id, quod Gregorius obiicit, [Ipsa etiam supplicia, quæ ex lance diuinæ prodeunt, inordinata esse non posse;] statuit enim Deus plagarum modum iuxta criminis mensuram, & quantum Babylon glorifica-

uit se, & in delictis fuit, tantum præcipit Deus dari illi tormentum, & luctum. Tum etiam zizania in fasciculos ligari, & colligi ad comburendum; ordo quidam est, vt pares cum paribus pari poena cōstringantur; de qua re non Greg. solum, sed eleganter etiam. S. Ephrem differit lib. de vera penitentia c. 7. Atq. est illud verissimè à Sapiente dictum c. 11. Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur; vt suus cuique improbitati cruciatus respondeat; nam ille ignis cum paratus dicitur Diabolo, & angelis eius, nescio quid cuiusque sceleri ex æquo præparatum, atque conueniens significat; sicut & id Isaiæ. Parata est ab heri Thophet, à rege præparata, profunda & dilatata; nutrimenta eius ignis & ligna multa: vbi vox nutrimenta, struem seriemq. lignorum significat, ordine quodam dispositum, vt faciliè flammam concipere possint; vox eadem cum verbo componendi, aut recto ordine disponendi iungitur Ezech. 24. Compone struem ossium: (dicimus nos, *armar el fuego, o la chimenea*) quare eodem Ezech. cap. ait, Deus, Væ ciuitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Vides igitur accuratum, & exquisitum in damnatorum supplicijß ordinem? Sane, sed illene videtur ordo omnino deesse, vt nihil ab illis ordinatè fiat? an ille alius, quod omnes incertis sedibus vagentur, & impares cum imparibus versentur vt omnes sint pares cum imparibus in vnum fasciculum colligati; atque quasi vna omnes catena colligati futuri sint, ita nullo inter illos dignitatis ordine seruato crucientur? sic scribit Sap. 17. de Ægyptijs. Vna catena tenebrarum omnes erant colligati: sicut plures racemi calcantur in torculari confusi atque permixti; est enim infernus torcular iræ Dei. An etiam naturalis rerum ordo ibi inuersus esse videtur, cum ignis non luceat; & aqua niuium cum calore nimio; & cum sempiternis ardoribus: stridor quoque dentium vires suas retineant? An verò tandem hæc ordinis expers confusio, multitudinem tormentorum simul conglobatorum significat, vt procella quædam miseriarum omnium perpetuò damnatorum capitibus incumbat? sicut Scriptum est. [In vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur.]

Sed sempiternus horror. Iterum eadem superior vox, quæ tenebrarum; tenebras autem per horrorem expressit interpretes, quod horridæ sint, & ipse addidit. Sempiternus, quod nouam vim voci originali inesse credidit; imitatus Sept. qui etiam dixerunt, Terram tenebrarum eternarum, vt desperatissimas, & maximas significarent: quare hæc expolitio sexies eadem voce, aut re proposita, amplificatio est planè poetica, & bona omnia abesse inde significat, quæ cum luce coniuncta sunt; quæ aliquando proponemus, cum de luce agendi locus erit; nunc tantum, si per horrorem, timoris perturbationem intelligamus, rectè congruet adiunctio illius vocis, Sempiternus; nam ex penarum eternitate effici videtur non solum dolor, atque tristitia ex præfenti malo, sed etiam timor semper futuri; vt sapienter Greg. hic docuit in hæc verba; [In huius vitæ tormētis timor dolorem habet, dolor timorem non habet, quia nequaquam mentem metus cruciat, cum pati iam cœperit, quod metuebat: infernum enim & vmbra mortis obscurat, & sempiternus horror inhabitat: quia & in supplicio dolorem sentiunt, & in doloris angustia, pulsante se semper pauore, feriuntur, vt & quod timent tolerant, & rursum quod tolerant, sine cessatione pertimescant.] Sed cum abundè Iob Baldadi obiectionibus satisfecerit, illo iam quasi superato, conticescente, ad aliud certamen, aliamque cum Sophar disputationem procedendum est, statim atque Baldadi orationem continente filo innexuerimus.

Apo. 18. 17. Mat. 13. 30. Gregor. S. Ephrem. Sap. 11. 17.

Mat. 25. 41. 1/a. 30. 33. מורה שות

Exec. 24. 5. 22. Quis ordo absit in inferno.

Sap. 17. 18. Apo. 19. 15.

Iob. 24. 1/a. 33. 1.

Apo. 18. 8.

23 *In inferno non solum trißitia, sed etiam horror, & timor. LXX.*

Gregor.

BREVIS NOTATIO
rerum insigniorum, quæ in
commentarijs fufius ex-
plicantur.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

*a De multiplici verbi Tadendi signifi-
catione, tum ad huius, & aliorum loco-
rum intelligentiam, tum ad Vulgati in-
terpretis defensionem: differitur vers. 1.
num. 1.*

DIVINÆ sanè maiestatis terror vocem mihi adi-
mit; at voces, & gemitus extorquet acerbissimus
doloris sensus; iam enim a actum esse de mea vita
planè video, atq. intimis præcordijs dissecor, vt
& vehementer mihi ipsum viuere displiceat, atq.
aduersum me stomachari, & sæuire compellar, q.
si clamores, & suspiria suppressere conarer, me-
cum ipse litigare, & contendere deberem. * Sed quid ego præstabi-
ne tacitum mecū ingemiscere, cum nullum habeā, cui causam meam
probare possim? Prætermittam igitur has meas querimonias; nihil
est enim, quod me verbis & oratione tueri velim: sed cogor tamen
laxare loquendi habenas, & sermonē intra pectoris carceres conten-
tum liberè dimittere; non quò contra Deum aut contra illius prou-
identiam quidquam loquar; in me tantū desæuiam, quamuis quæ lo-
quuturus sim, fore vt in meū caput recidant, certò mihi persuadeā.

Vnum igitur ad iudicem meum dicam, cum quo non tam de recu-
perandis fortunis amissis, aut tuenda vita, quàm de defendenda mea
innocentia disputo. Noli, o iudex æquissime, me innocentem, & om-
nis sceleris suspicione vacuum, reum peragere, improbitatisve ali-
cuius damnare, vel in hac vita, vel etiam post mortem. At his suppli-
cijs grauissimis, videris me tanquam impium & sceleratum palam
traducere; tum ne me despice languore confectum, ne fortè grauio-
ri aliqua tristitia obrutus impiam aliquam vocem emittam. Quod
si quidpiam liberius, aut inconsideratius, quàm par sit, fuero loquu-
tus, meum iudicem oro atque obsecro, ne mihi vitio, aut impuden-
tiæ vertat; id enim tantum dixerim, non vt tanti numinis maiesta-
tem læsam velim, sed vt meam afflictam innocentiam tuear. Cogno-
scere igitur à te maximè cupio, quam de re mecum expostules li-
temve intendas; quam super tua lege, aut præcepto violato me
interroges; propter quodnam scelus me puniendum præcipias; aut
in quem finem hæc mea supplicia decernas?

Primum enim te commouere non potuit, tui ingenij innata ali-
qua malitia, atque b calumnia, quæ cum violentia & fraude insidias
innocenti machinetur, & tuis creaturis malum aliquod moliatur:
execraris enim proculdubio omnem calumniam, & innocentum op-
pressionem. Nunc autem, quod ad meas ærumnas attinet, quam vti-
litem, voluptatemve capies? hæcne est tua clementia? hæc tua le-
nitas, & bonitas Deus benignissime? hoc ne suauē illud, mansuetum
& commiserans, quod tuis creaturis nunquam non exhibuisti? nun-
quid volupe & pulchrum existimas, falsa crimina intendere misero
homini, & per fraudem & frustrationem molestissima me lite vexa-
re; & quæ non debeam, repetere; de rebus minimis atque leuissimis
criminales litem ordiri; atque medijs his amicorum captiosis ca-
uillis, & elenchis falsis, me peccati & sceleris conuincere? Itane, quæ
tuis ipse manibus elaboraueris, nunc fastidio habeas, abijcias, prote-
ras? & pro me dicentem vix tuis auribus digneris? videris profectò
impiorum c consilium iuuare, & opem, tuæ præsentis lumine, &
splendore, illorum conatibus afferre: nam dum vident pios affli-
ctos, se verò beatos, atque felices, id consilij capiunt, ut in flagitio-
sa vita, cuius foelix for una comes sit, firmiter perseuerent. Propte-
rea eò suas omnes cogitationes intendunt, vt pios & sanctos, etiam
ipsi circumueniant, & quibus possunt rationibus diuexent: sic sanè
videris, o Deus fortissime, Chaldæis, atque Sabæis mearum faculta-
tum direptoribus, te socium atque patronum adiunxisse: nam quæ
illi contingere non potuerunt, domum videlicet, liberos, familiam,
& meam ipsam corporis valetudinem, tu abstulisti. Atqui mirum id
est; nam tu non soles d in malum, opem, viresque cuiquam confer-
re: quid dicam? fauesne horum meorum amicorum errori, & delu-
sioni? an verò sæuissimorum Dæmonum nequitie, & immanitati, in
meos cruciatus conspirantium?

At minimè etiā possum meæ innocentie afflictæ causam, in igno-
rationē aliquam mei iudicis referre: namq. is non habet e carnos
oculos, neq. instar carnei hominis, de externa tantum rerum specie
iudicat; ad intima profectò penetrat, & veritatem, latentem licet,
atq. in altissimo puteo demersam fclariissimè inuenerit: errare igitur,
neq. malitiosè, & ex calumnia, neq. per ignorantiam & errorem in
discernendis litibus potest: & qui omnia cognoscat, non indiget
certè, vt humani iudices solent, cruciatibus, & tormentis adhibitis
ad extorquendam veritatē. Quorsum igitur ille me torquet, & que-
stione iudiciali exagitat? itane quæ miserum videat, & sine vllo car-
nis splendore, despiciat? g Aut et toruo, & minaci vultu aspiciat, in-
star

¹
Tædet animam meam vitæ
meæ: * dimittam aduersum
me eloquiū meum: loquar
in amaritudine anime meæ.

²
Dicam Deo, Noli me con-
demnare:

Indica mihi, cur me ita iu-
dices?

³
Nunquid bonum tibi vi-
detur, si calumniaris me

& opprimas me opus ma-
nuum tuarum, & consilium
impiorum adiuues?

⁴
Nunquid oculi carnei tibi
sunt? aut sicut videt homo,
& tu videbis?

*b De calumnia, & calumniandi signi-
ficatione ex saceris, & prophanis accuratè
differitur. v. 3. num. 1. 4. 5. 6.*

*c Quod, qualeve sit impiorum consi-
lium aduersus sanctos; quod sanctorum
aduersus impios; quæ utriusque factionis
arma, quadam ad mores opportuna. v. 3.
num. 9. 10. 11. 12. 13.*

*d Vt Deus modum in puniendo seruet,
& hostium iniuriam minimè adiuuet,
explicatur. v. 3. num. 13.*

*e Quod carnis oculus male audiat in
Scripturis, & quid ad externam tantum
rerum speciem pertineat, quædam ad
scripturarum intelligentiam, & ad mo-
res. v. 4. num. 3. vide etiam num. 5.*

*f Vt diuini oculi commendentur ab illis
omnibus, quæ ad videndum necessaria
sunt, digressiuncula. v. 4. num. 4.*

g Vt toruus, aut superciliosus, & fasti-

dius conspectus sit proprius hominis, sed Dei benignus & latus, observatur. ver. 4. nu. 6. 7.

h. De propria illa & quasi insitu principum inconstantia, & mutabilitate, & ut Deo tantum fidendum sit, annotatur. ver. 5. nu. 2.

i. Ut Deus cum de supplicio mortalium agit, interuenientes, & deprecatores quare, soleat pro sua lenitate, peculiaris consideratio, ver. 7. nu. 2.

l. Ut ab alijs iudicibus, ad Deum sit, à Deo ad alium non sit provocatio, consideratio vultis, ver. 7. nu. 4.

l. Ut pristini beneficij commemoratio diuinam miserationem excitare soleat, & tunc quadam, v. 8. nu. 2.

ii. Ut hominis creatio cum quadam creatio, quasi molestia & labore facta sit, percipitur, v. 8. nu. 3. 13. 14. 15. 16. cum peculiariter etiam studio, & charitate, nu. 4. 17.

n. Quæ dicantur Dei manus fusor disparatim, ver. 8. nu. 9. 10. 18. & ut ipsius Dei manibus homo formatus intelligatur, nu. 11. 18.

o. Qualis fuerit limus, ex quo homo formatus dicitur, an solius pulvis, an verò terra & aqua consemperata, disputatur ver. 9. nu. 3. 4. 5. vide etiam v. 10.

p. Subtilitas humani opificij ex terra consideratur, v. 8. nu. 4. 20. & v. 9. nu. 5. et ver. 10. Itemq. imbecillitas, & fragilitas hominis, Dei autem cura, & providentia in homine tuendo v. 9. nu. 5. 6.

stat hominis, qui iniuriarum acceptarum obliuisci nescit? at horum hominum improbitatem minime tu, o Deus optime, imitaris, ut eorum, qui peccarunt memineris, & seueram rationem exposcas: neque tu instar supercilio forum & fastidiosorum diuitum, humiles non dignaris tuo conspectu; neque obtusam, & crassam habes oculorum aciem, ut aliquid in humanis actionibus te prætereant. Præsertim verò hæc dixerim, quod non tu instar hominis, cuius vita est breuissima, paucissimarum rerum experimentum colligere potueris, sed pro tua æternitate omnia, tanquam præsentia contempleris. At me tibi infensum reddere non potuit, ea quæ principibus familiaris est, & studiorum, & voluntatis immutabilitas, & vicissitudo? minimè verò; nam tu non is es, cuius gratia & beneuolentia erga hominem repositis diuturnitate languescat, aut tædium, & nauſeam concipere possit. Homines præterea, semel oblatam hostem perdendi occasionem arripiunt, timentes ne non afferat deinde vita hæc, quæ breuissima est, similem opportunitatem. At tu qui æternus es, & quem ego, neque mortuus, neque viuus effugere possum, quorsum tam auidè tamque studiosè cauillas, & opportunitates requiras, quibus de me vindictam sumas? atque in omnem meam vitam inquiras, per testes, & iudiciariam quæstionem, ut vel leuissima errata, si quæ sunt, in lucem, publicumq. proferas, atque pronunciata sententia, decretoque supplicio plectenda iubeas?

Hæcne facis, ut scias an peccauerim, necne? & cum liberè de me statuere possis, quod voles, me mille modis exploras? & versas; at nimirum seuerè; ut apud què, nec preces, neque ullius interuentus iam non valeant, ut cruciatuum acerbitatè mihi remittas; non enim, quāuis quis innocens sibi sit, ex tuo seuerissimo iudicio potens est se subducere: at cum tanta sit tua potestas, ut nemo possit prædā ex tua manu extorquere, neque sua ope iurare, quem semel flagellare decreueris, oporteret sanè benignius, & mitius mecum agere. Verum enimverò si tu iudex esses, à cuius tribunali ad superiorem aliū iudicem provocatio esset, nihil mirum, quod & cruciatus, & sententiæ dationisq. pronuntiationem accelerares: at cum sit nemo, & qui de manu tua possit me eruere, quorsum me tam acriter, tam cōtinenter vexas, nulla respirandi, neque paululum interquiescendi copia facta? Sed honestè actæ vitæ conscientia erigor, & sustentor; quāuis enim supremus tu iudex sis, non idèò me innocentem non absolues; præsertim, cum iam tibi exploratum satis, superque sit, me neque foelicem, neque ærumnosum à tua pietatè & cultu defecisse.

At cum opus sim manuum tuarum, perdere sanè creatoris iurè, pro tua voluntate potes; sed vel ex hac ipsa mea, qui tuum opus sū, atque ex tua, qui creatores, conditione, tantas ærumnas iure meo deprecabor, atque ex pristino illo creationis beneficio commemorato, multa alia à tua maiestate postulandi, lata amplaque ianua mihi aperitur. Verum enimverò visus es sanè in me elaborando, & creando, tu, qui omnis laboris, & defatigationis expertus es, laborasse; & quæ ad hominem pertinent, cum quadam molestia & lassitu dine perfecisse: est enim cum figlinum opus, tum hominis moderatio, & perfectio; opus per se difficile; operam igitur & impensam perdes, in me perdendo, & tuo opere in interitum præcipitando? Quid, quod singulari studio, & amore me fabrefecisti; atque vtramque manum tui propensissimi affectus indicem, ad hominis creationem adhibuisti, atq; subtilitate & artificio mirabili, vniuersū hominem, & quæ ad illū pertinent, vniuersa expoliuisti, & ornasti; tuaque providentia indulgentissimè munuisti, tuisque ipsis manibus, materiam, ex qua homo formatus est, acceptam, sapientia, & potestate tua in eum finem perfecisti, ut haberes, de quo benè mereri posses? Hæc igitur tot tamque præclara beneficia, quonam tandem recidunt? in incredibilium sanè calamitatum, & miserandæ mortis præcipitium.

Quod si, o hominum plasmator Deus, vllam eorū quæ dico, obliuionem simulare velis, rem à principio repetitam, & cunctas operis circūstantias minutatim in memoriam reuocabo. Luteus ego sum: atqui lutum inanimatum et iners se ipsum fingere, & figurare minimè potest; te igitur formatore, & creatore mihi opus fuit: post longam igitur obliuionem, tui operis recordare tandem, formatum esse à te hominem de limo ex aqua & terra, singulari cura, & arte contemperatis; p. luteum itaque et fragile vas meritò à suo creatore, & figulo postulat, ut pristinam iterum adhibeat artem & diligentiam, ad illud tuendum & conseruandum. Quod si me permiseris exposueris, quæ discrimini, facile confringar, & in minutissimum, tenuissimūq. puluerem abibo. Sed cum tandem mortem, resolutionemq. in vilissimam terram, quæ humano corpori formando materiam præbuit, homini interminatus fueris; oporteret nunc, paulò diuturnius vitæ spatium à te ei concedi.

Quid, quod diuturnitate dignissimū profectò opus fuit, cū tenuissime terre portionè, quasi coagulo quodā densatam, & compactam, tuis ipse manibus coagmentasti, & luteam statuam statim effinxisti neque secus, quā casus, ingenti manu, & brachiorum nisu caseali apprimitur; ita tuis manibus, superfluum illum, & aqueum

5
Nunquid sicut dies hominis, dies tui, & anni tui, sicut humana sunt tempora.

6
Ut quæras iniquitatē meā: & peccatū meū scruteris?

7
Et scias, quia nihil impium fecerim, cum sit nemo, qui de manu tua possit eruere.

8
Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu:

Et sic repente præcipitas me?

9
Memento quæso, quod sicut lutum feceris me.

Et in puluerē reduces me.

10
Nonne sicut lac mulisti me: & sicut caseum me coagulasti?

11
Pelle & carnib. vestisti me;
ossibus, & nervis compegi-
sti me.

12
Vitam, & misericordiā tri-
buiſti mihi; & viſitatio tua
cuſtodiuit ſpiritum meum.

13
Licet hæc celes in corde
tuo; tamen ſcio, quia uni-
uerſorum memineris.

14
Si peccaui, & ad horam pe-
percisti mihi, cur ab iniqui-
tate mea mundum me eſſe
non pateris?

15
Et ſi impius fuero, vā mihi
eſt; & ſi iuſtus, non leuabo
caput;

* Saturatus afflictione, &
miseria.

16
Et propter ſuperbiam qua-
ſi leonem capies me:
reuerſuſque mirabiliter me
crucias.

humorem expreſſiſti; cū primū inſtar fluidi lactis terrā irrigaſſes, & aqua tēperaſſes, mollemq. & quaſi fuſilem reddidiſſes, ut inde for-
mari humanū corpus opportune poſſet; q. omneſq. corporis partes, non ſolū, quæ externa ſunt, ſed etiam, quæ in intimis viceribus ip-
ſiſq. oſſium cavitatibus reconditæ deliteſcunt, mira ſubtilitate, & at-
te effinxiſti, & conſtituiſti, ut externa cutis leuior, & tenuior eſſet,
caro mollior, oſſa duriora, & firmiora, nervi ſolidiores, & flexib. op-
portuniores; reliqua denique luiſ munij, & officiij exequendi aſſa-
brē & commodē elaborata, & minutiores omneſ partes conueſtitæ,
& coopertæ externæ cutis integumento munirentur.

Organicam deniq. materiā accipiendā animā preparaſti, quā
tua miſericordia & munificentia illi ſtatim contuliti; indiditiſque
multarum uirtutum ſemina; humanitatis præſertim, atq. miſericor-
diæ: neque ſolū uitam dediſti, ſed ſumma erga eum indulgentia
uſus, ingentibus beneficijs locupletaſti, bonisq. omnibus cumula-
ſti, quæ ad victum, veſtitum, honoremq. & dignitatis gradus tuen-
dum pertinerent. Neque vero ſolum hæc ſunt primi hominis bene-
ficia; nam cæteri omneſ, in ſua generatione, & conſtitutione ſimilia
accipiunt ex tua munificentia & liberalitate, vitæ initium, vniuerſa-
que alia vitæ præſidia.

Ergo videris certē beneuolentiam hanc, atque gratiam benigniſſi-
mi animi, quā hominem, meq. ipſum olim prolequebaris, tūc longē
diſſimilibus operib. ſeueritate videlicet, & ſupplicijſ grauiſter diſſi-
mulare voluiſſe: non enim crediderim charitatem illam erga me pri-
ſtinā in tuo pectore extingui, aut obliuione aliqua obruit potuiſſe.
Neque nunc quidem mei recordari non poteris, in quo creando, or-
nando, locupletando, tantum indultrix, atque ſolertia impenſū à te
fuerit. Hæc quidem humani generis primordia, quæ in tuæ ſapiētiæ
arcanis recondita videbantur, ut quæ fuerint tuæ erga humanū ge-
nus manifeſta charitatis argumenta, mihi bene perſpecta, memori
frequentiq. mente repeto: atque vel ex eo, in longē maiorem admi-
rationem adducor, quòd ſi quid vnquam amiſi, quo tuæ maieltatis
oculos offenderem, illius proſectō te valdē memorem exhibes: nam
multo elapſo tempore, de priſtino quocumque errato, poenas repe-
tiſ grauiſſimas: interim patienter celas, atque ſupprimis conceptam
aduerſus hominem iram, atque vindictæ cupiditatem. Sed illa quo-
que certa fide, firmaque cogitatione me ſubleuo, fore ut conſerua-
toris vindicisq. munus, quod nunc prætermiſſiſſe videris, placatus
aliquando, propitiuſq. inſtaures.

Licet nunc ſanē tam ſeuerē mecum agas, ut ſi quid peccaui, non
aliter quā perpetuo carcere & artiſſima cuſtodia punias, neque
vnquam poenas peccato debitas remittere velis. Ego verò ſic peccare,
& mihi imprecati auſim, ut ſi quid peccaui, duriffima cuſtodia
detinear, & nunquam abs te mihi offeſſa remittatur. Sed durum, &
aſperum ſanē eſt, haud latum vnguē à recto bonoque diſceden-
dum, vel per obliuionem humanam, cū iam in tabulas redigiſ, &
ad calculos ſeueriſſimē reuocas. At adoleſcentiæ erata iā condona-
ta, & multis à te mihi amicitia & beneuolentiæ argumentis exhibi-
tiſ, oblitterata uidebantur; cur igitur culpæ memoriā, nec non pec-
cati poenas repetiſ? Non enim uiſ mecum tanquam cum innocente,
& ſupplicij immerente agere.

Ut cumque itaque egero, etiam ſi me piſſimijſ operib. exerceam,
mala & erunas ſuſtinere compellar, atque habitum hominis lūme-
re, poenitentiam alicuius ſcleris agentis, capitiſ / demiffione, ani-
miquē ſubmiſſione: non enim ex ſanctitate ullus mihi inſoleſcendi,
& gloriandi locus erit; neque coram ſeueriſſimo iudice conſurgere,
& attollere caput in iudicio, & obtinere in mea cauſa & mea inno-
centiæ deſenſione unquam potero: iuſtus enim licet ſim, non plus
propterea honoris atque dignitatis habebō apud homineſ, neq. mi-
nùſ obnoxioſ iniurijs, & ignominiæ erò, cū me ad eam conditionē
deductum uideam, ut uix audeam oculos, caputue attollere. Neque
mirum: cū grauiſſimum calamitatis pondus ſuſtineam, tantumq.
deprimar, ut reſpirare uix ualeam: * uror ſanē totuſ, atque torreo
igneā uī morbi graſſante; & oppleor anguſtijs, quæ animā ſtomachū
& appetentiam acerbiffimē commouent.

Illud uerò longē moleſtiſſimū, quod cum meā innocentiam con-
teſtari uolo, quaſi in ea cogitatione inſoleſcerem, & ſuperbire, dupli-
catuſ ſtatim poenas pendere cogor: ſentio enim me, tanquam fero-
cientem ſuperbientemq. leonem, aut ſuperbiſſimum Leopardum
fortitudine, & principatu inter reliquas feras gloriante, ita quaſi ob
prioriſ uitæ foelicitatem & gloriā inſoleſcentem, paratiſ à te, la-
queiſ, retibuſ, foueiſ, capiſ, conſtringi, implicari, & acutiſſimijſ dolo-
rum iaculiſ configi. Atque utinam iam tadem calamitatis meæ atq.
doloriſ cumuluſ eò excreſceret, & tantū inualeſceret, ut iam om-
ninò uiderer à tua potentia captuſ, iaculiſq. penituſ conficerer; nā
nunc diuturno longiſſimoq. ſupplicio excrucior: cum enim aliquod
à malis otium, mihi dari credo, tunc repentino impetu, imparatum
adoririſ, eademq. flagella ſepiùſ repetiſ, nunquam intermittentiſ
doloribuſ, alioſ denuo cruciatuſ apparantiſ; quos cū perfero, miſe-
rabile proſectō ſpectaculuſ toti mundo exhibeo.

q. Vi Deus prius luteam quaſi ſtatuum
finxerit, quā uitam, & animam con-
ferret; priuſq. in luto meditatiſ fueriſ
ſubſtiſſimē omnium partium interna-
rum, & externarum diſtinctionem, &
quaſi præſtatam diſpoſitionem, ſuſciſ ex-
plicauit. v. 10. nu. 1. 2.

r. Vi qui ardentè ament, charitatē diſ-
ſimulare ſoleant Deus præſertim, obſer-
uatur v. 13. nu. 1.

f. Fuſor de capitiſ, aut demiffione, aut
elevatione tractatio, & quid in ſacro ſer-
mone ſignificare ſoleat v. 15. nu. 1. 2. 3.
4. 5.

s. Quod hoc loco afflictionis nomen ali-
quid igneum ſonet & quod igniſ ſymbo-
luſ ſit acerbiffimorum cruciatuum qua-
dam ad ſcripturatum intelligentiam.
v. 15. nu. 8.

r. De Leonum venatione opportuna qua-
dam. v. 16. nu. 3. 4.

Tum etiā tu ipse testes conquiris, & acceris etiam; testibus prioribus nouam aduersum me testificandi vim confers, semperque de mea vita quæstionem habes acerrimam, atque mea causa sapius dicta, tu me sententiæ expectatione suspensum tenes, neq. conquirendis, examinandisve aduersum me testibus vllus est finis. Et quidem aduersariorum multorum testimonijs obruor. Nam isti mei amici concordī testimonio me accusanti improbitatis, tradita sibi per vires accusandi, & testificandi oratione: singuli præterea cruciatus, atque supplicia testes esse videntur sceleris alicuius; tuæque aduersus hominem iræ; exprobrare enim videntur impietatem, palamq; sceleratæ vitæ reum peragere. Quid, quod mala omnia, ingēti quodam quasi conflato exercitu, expeditionem, irruptionemque in me faciunt, ac me vndique obsident atque oppugnant; te interim, o fortissime Deus, velut supremo Imperatore ærumnas, & dolores, quasi milites moderante, & suo quemque loco, & tempore ad nocendum maximè opportuno constituyente.

Quam igitur ob causam, cuiusve nam boni adipiscendi gratia, tu ipse auctor extitisti, vt in hanc lucem sospes, & incolumes ederer? Quorsum in tantis periculis constitutum intra materni vteri angustias me tutatus es? cum enim continuò ac natus sum, in hanc molestiarum, & calamitatum pugnam sim ingressus; præstaret profectò nunquam vitæ ac lucis primordia attigisse, quā tot mala expertum, in tuæ amicitie violatæ suspicionem venisse. Nam si intra materni vteri angustias præfocarer atque comprimerer, nulla tunc mei ratio haberetur, & neque lucis, neque tenebrarum particeps essem: abortiuus enim censerer pro non nato, vt qui ex matris vtero ad terræ viscera, & vterum, quasi iterum concipiendus traducerer.

Vitam vero qui amitterem, non magnum bonum amitterem; est enim breuissima, & v. paucitas ipsa, imminutio, & mera vanitas, in se ipsa deficiens, & euanescent; atque non tam in bonis & iucundis, quam in malis & ærumnis constituenda. At (inquis) non ideo natus es, o Iob, vt assiduis, malis affligereris; si id ita est, diutius sanè expectandum non est, cum ad extremum penè vitæ spiritum peruenerim. * Patere igitur, aliquantulum me quiescere; neque tot me obsideas malis, neque tua me potētia circumueniat: interim reficiar non nihil, & vel lugens meo dolori paululum indulgebo; non enim, quas peto doloris, & morbi inducias, voluptati, sed lachrymis, sed gemitibus, sed suspirijs postulo: nam quæ passus sum, tam grauiasunt, vt vel sola illorum recordatio, multorum dierum lachrymas, & luctum iure suo exigere videantur.

Abibo tandem ex hac vita, non iterum ad eandem vitæ conditionem reuerturus, cōcedamq; in aliorum defunctorum subterraneam stationem, terram sanè horridis tenebris offusam, miseriæq; plenissimam, vbi nullus cadauerum dignitatis ordo, sed confusa & perturbata ossium congeries, perpetuo omnia horrore, atque æterna caligine obuoluta. Timeo enim, si me ad mortem diligentius non comparem, atque omnia vitæ errata pœnitentia deleam, ne fortè conijciar in æterna & damnatorum supplicia, vnde ad meliorem statum nulla redeundi facultas conceditur: regionem sanè, quam nulla vnumquam complet lux; quam letales vmbre, & immedicabiles tenebræ occupant; & in quibus obscura & cæca mors, caliginosusq; orcus sedem, atque regiam constitutam habent, eundemque etiam carcerem opportunum lōtib; detinendis. Terram videlicet, vbi simul cum tenebris, & animi caligine, lassitudinem & defectum planè lethalem patiūtur fontes. Ibi profectò oritur sempiterna nox, vnde proueniūt tenebræ, & ad alias regiones mortaliumq; sedes offundēdas permanent. Ibi per obscurissimā lucem, & medias tenebras, horrida spectra, & letales manium vmbre apparent, nihilq; videtur quod non sit tristissimum mortis simulachrum, & moestissima imago. Nullus præterea vlla in re ordo, sed incredibilis confusio, quæ in ipsis damnatorum perturbatis mentibus potissimū cernitur: in tenebris enim maximis omnia misceri, confundi, perturbari necesse est; vt etiam ignis, qui natura sua lucidus est, quasi perturbata natura, obscuritatem potiùs, quam splendorem eo in loco afferat; denique omnia conglobata, nullo ordine, vno impetu suppliciorum genera in impios deficiunt.

Tum verò ex præsentī tot malorum tristitia, non solum non tollitur, sed crescit potiùs miserrimæ illius æternitatis, nunquam elapsuræ; timor sempiternus.

17

Instauras testes tuos contra me: & multiplicas irā tuam aduersum me,

& pœnæ militant in me.

18

Quare de vulua eduxisti me? qui vtinam cōsumptus essem, ne oculus me videret.

19

Fuissem quasi non essem, de vtero translatus ad tumultū.

20

Nunquid non paucitas dierum meorum finietur breui?

* Dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum.

21

Antequā vadam, & non reuertar, ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine.

22

Terram miseriæ, & tenebrarum; vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

v De vitæ breuitate, & nominibus, quæ illam explicans peculiaria quædam. v. 20. nu. 4.

ii Vt lachryma, & flatus succo consumptus refrigerent, & vi uihemens dolor lachrymas suppressere soleat, observatur. v. 20. nu. 7.

x Secundus harum sententiarum commentarius, qui est de inferni supplicijs, quæ minutatim exponuntur, præsertim quæ ad eternitatem, sinebas spectrorum horrorem, ordinis defectum, digressio visus. v. 25. à nu. 5. vsque ad 23.

IOANNIS DE PINEDA
SOCIETATIS IESV
COMMENTARIORVM
IN IOB.

LIBER QVINTVS.

Qui est de quinto certamine, id est, prima IOBI cum Sophar disputatione.

CAP. VNDECIMVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Iobi orationem, atque studium cognoscendi finem & causam, qua permotus Deus illum afflixerit, loquacitati, & animo insolenti tribuit Sopher; quod ea quæ Dei sunt, supra humanum capium sint. Felicitatem autem, quæ viro iusto reposita est, respicienti I O B O pollicetur.

I. Respondens autem Sophar Naamathites, dixit.

- 1 Etymologia nominis Sophar. Naamath urbs Hufstang provincie.
- 2 De Deo loquendum parè. Animalis homo non percipit orationem hominum spiritualium.
- 3 Respondere non solum verbis, sed etiam silentio.
- 4 Labia ad eloquentiam pertinere, Illustratus Moyses.
- 5 Vitium multiloquij. Multiloquium Ethnicorum inter orandum. Explicatus Matthaus.

V O B V S senioribus, Eliphaz, & Baldad disputatione superatis, Sophar ad redarguendum Iobum proccedit, sed extra chorum saltat, & multa per contentionem effudit: nam re ipsa, & ratione relicta ad contumelias, & probra conuertitur. Præterea tamen, quæ de his tribus amiperiùs dicta, illud tantùm nunc ad nomen, & cognomen attinet. *Sophar*, & Philippum sonat idem quod Speculatio speculæ, vel Speculator dissipans; quod est intueri, vel speculari; apud pus; apud alios; Buccina; in vulgari eorum interpretatione, Matutinus, aut dus à verbo, *Tsaphar*, quod est manè à *Tsaphid*, quod est hircus; vel à *Tsaphi* arrire; aut, *Tsephardeargh*, quod est

Naamah siue *Naghamath* verò, pulchrum, aut iucundum Hebraicè sonat; à verbo, *Nagham*, est autem vrbs in terra Hus à qua originem, & cognomen duxit Sophar in qua etiam regnasse creditur: distat à Iobi pyramide. 18. milliaribus plus minusve; quod ex Fretelio affert Christianus Adrikon in suo terræ sanctæ theatro.

II. Nunquid qui multa loquitur, non &
audiet? aut vir verbosus iusti-
ficabitur.

Qui multa loquitur. Eloquentiam Iobi, & cum summa gravitate, & copia dicendi facultatem, inuitus licet, nolensque fatetur Baldad; atque illa ex

eo mirabiliore est, quod reconditos animi sensus, quos in se ipso ægrè potest homo percipere, aut distinguere, cum summa verborum, atque sententiarum vbertate, & vi sic ille explicet, ut rebus, & significationi parem orationem afferat; hoc autem Dei donum esse Sapiens testatur. cap. 7. suę Sapientię. Mihi dedit dicere ex sententia (dicere quę vellem, quęque sentirem, & mihi semper felices in dicendo conatus procedere; alij, sententiosę, & grauitę,) & pręsumere digna horum, quę mihi data sunt: quoniam ipse sapientię dux est, & sapientium emendator,) Deus ad ueram sapientiam, & perfectam dicendi rationem magister & informator) in manu enim illius, & nos & sermones nostri, & omnis sapientię & operum scientię disciplina: quęcumque scientia, non rerum solū, verum; & uerborum a Deo in homines profunditur. Eloquentiam sapientię partem esse Stoici senserunt, imò virtutem, atq. sapientiam esse dixerunt, ut Cicero in suo Oratore refert. Sed cum, eodem auctore, eloquentia, illi ipsi qui consecuti sunt, se valere dissimulent, propterea quod prudentia hominibus grata, lingua suspecta sit, non miratur eloquentem, sed multa suo iudicio loquentem reprehendit Sophar. Multitudo autem verborum non solū ad numerum, sed ad rumorem, & ampullas, & verba sesquipedalia pertinet: est enim in originali, multitudo, aut numero, aut mole, quę multitudo dicitur. Vitio autem tribuit, quod multa de Deo, deque diuinis rebus temerę, & inconsideranter pronuntiet; pręcipit enim recta ratione Sapiens Ecclesiastic. 5. Ne temerę quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo: (id est, de Deo; vt eo loco Hieronym. & Nyssen. opuscul. de beatitudinibus. cap. 6. interpretantur, cum enim in cœlo Deus sit, id est longissimę a nobis distet, plurima a nobis de diuinis rebus ignorari necesse est; idęo subiungit) Deus enim in cœlo, & tu super terram, idcirco sint pauci sermones tui. Septuaginta legunt; Ne festines in ore tuo. Chaldaus; Ne acceleres super dictum tuum: nam oratio de Deo tardę potius, & sensim, quàm cum linguę volubilitate habenda est: certę Moyses, post diuinam reuelationem tardior in loquendo euasit, vt obseruauit Origen. Exod. 4. Ex quo, inquit, loquutus es ad seruum tuum, impeditioris, & tardioris linguę effectus sum, & Paul. ad Rom. 8. postquam diuina beneficia per Christum accepta cōmemorasset, ait; Quid dicemus ad hęc? quasi oratoris instar diceret; Tanta diuinarum rerum maiestate a dicēdo deterritus sum; quid itaque dicam, quod me vertam nescio? quare Seneca lib. 7. naturalium quæstionum ex Aristotele adducit, nunquam nos verecūdiore esse debere, quàm cum de Deo loquimur. [Si intramus, inquit, templum, compositi si ad sacrificium accessuri, vultū submittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestię fingimur; quāto magis hoc facere debemus, cum de syderibus, de stellis, de Deorum natura disputamus, ne quid temerę, ne quid impudenter, aut ignorantes affirmemus, aut scientes mentiamur? nec miremur cum tardę erui, quę tam altę iacent.] Sed aliquando tamen sancti pleni ardente, & concitato spiritu ardentę, & concitatę de diuinis loquuntur, varijs etiam linguis; quem loquendi ardorem

Vid. anno-
tationē pra-
uiā ad c. 4.
Gregor.
philip.
Olympiod.
Eisymon no-
minis So-
phar.
צפה
צפר
צפיר
צפצפ
רדע
נעם
Naamath
urbis qua.
Christianus
Adrikom.

רבב

3

Eccles. 5. 1.
 Hieronym.
 Nyssen.
 De diuinis
 arcè, et iav
 è loq. edũ.
 LXX.
 Child.
 Orig. super
 c. 4. Exod.

Rom. 8. 31.

Senec. l. 7.
30. 31. 32
Aristot.

dorem animalis homo, qui non percipit, quæ sunt spiritu
 1. Cor. 2. 14 Dei, non spiritui, qui loquitur, sed ebrietati, stultitiæ, gar-
 A. 2. 4. 13 rultati tribuit; sic Marc. 3. [Cum audissent sui Christum
 Marc. 3. 21 Iesum loquentem, exierunt tenere eum, dicebant enim;
 Ioa. 10. 19. Quoniam in furorem versus est: & Ioannis 10. Dissensio
 facta est inter Iudæos propter sermones hos; dicebāt au-
 tem multi ex ipsis; Dæmonium habet, & insanit, quid
 eum auditis? alij dicebant; Hæc verba non sunt dæmo-
 nium habentis.] Non dissimile quid Paulo contigit. act.
 A. 26. 24 26. nam illo ardentius disputante de diuinis, Festus ma-
 gna voce, quasi mirabundus, dixit, Insanis, Paule, multæ
 te litteræ ad insaniam conuertunt; inuitus etiam, & no-
 lens multas litteras, magnamque Sapientiæ vim fatetur
 A. 2. 13. inesse Paulo, quod verò ipse non intelligit, furori, & insa-
 niæ tribuit: sicut illi, qui Apostolos diuino spiritu plenos
 audiebant, multo madere reputabant: sic Sophar sapien-
 tissimum Iob multiloqui, accusat.
 4 Non & audist. Verbum quod subest, respondere, signi-
 ficat; quam significationem frequenter usurpat Vulgatus
 hoc ergo loco Pagninus, Hebræus apud Caietanum, &
 Regia vertunt; Multitudini verborum non respondebi-
 tur? Symmach. non respondeatur? sed quidem in origi-
 nali actiua vox & significatio est; non respondebit? mul-
 toque elegantior sensus: nam respondere, nō solum ver-
 bis fit, sed re ipsa, quacumque quis ratione erga alterum
 se gerat, respondere alteri dicitur: quare qui in silentio
 audit, respondet: eleganter itaque sensum illuminauit,
 & vim verbi expressit interpres, cum dixit, Non & audist?
 LXX. quod planè etiam agnouerunt Sept. legentes. Qui multa
 dicit, & vicissim audiet: disputatio alternis loquendi vi-
 cibus debet procedere. Reprehensionem verò præ se fert;
 Ne tu omnia loqueris.
 5 Vir verborum. Hebraicè, Vir labiorum. Septuaginta. Elo-
 quens: verbis potius, quam re, & ratione valens, sic infra
 cap. 12. Commutans labium veracium, id est, facundiam,
 LXX. & loquendi peritiam auferens eloquentissimis, & Psalm.
 Iob 12. 20. 16. Percipe orationem meam non in labijs dolosis: id est,
 Psa. 16. 1. oratio mea sine multiloquio, & sine fraude est, pura, sim-
 plex, aperta, nullis vanis circuituionibus composita, &
 cum sermonis, & faciendi symbolum esse soleant, os, gut-
 tur, lingua; peculiariter tamen labijs inest facundia, aut
 loquacitatis nota; nam ex Physiognomorum obseruatio-
 ne, si labium valde diductum sit, atque etiam tenue, lo-
 quacitatis, & eloquentiæ signum est: sicut etiam crassio-
 ra labia loquendi ineptiam, aut difficultatem, indicant:
 ut Moyses dixit Exod. 6. Incircumcisi labijs sum: quo-
 modo audiet me Pharaos: quo aliqui explicant; Crassio-
 ra habeo labia, quam, ut coram rege expedire, & facundè
 loqui possim: labeo sum; circuncisione, extenuatione, &
 expolitione labiorum indigeo: ergo Virum labiorum, ver-
 borum, garrulum, locutuleium appellat.
 6 Iustificabitur. Videtur hæc referre ad vitium multilo-
 quij; Dum tua peccata excusare conaris, & tuam inno-
 centiam asserere & tueri, multa profundis, temerè, &
 imprudenter, vnde oportet te nouam multiloqui cōtra-
 here labem: quid? iste verborum strepitus tibi, si quam
 admisisti, labem eluet? imò, quò plus loqueris, plura pec-
 cas. Sed simplicior sensus? Putasne te verborum tantum
 turba obtinere posse victoriam; aut persuadere nobis te
 iustum esse? quasi verò nobis orationis tuæ profuētiam
 admirantibus, silentio cedendum sit: sic Græci. Tum
 etiam ut ad longiorem orationem respiciat, quam habuit
 ad Deum; Putasne longiori oratione te Deo probatum
 iri, aut multiloquio quicquam ab illo obtinere posse?
 hanc esse ethnicorum delusorum cæremoniā multa in
 oratione effutientium, docuit Christus, Matth. 5. [Oran-
 tes, nolite multum loqui, sicut ethnici, putāt enim quòd
 in multiloquio suo exaudiantur.] Deæ Syriæ cultores
 Apul. lib. 8. multa phanaticè effutire solitos scribit Apuleius lib. 8.
 3. Reg. 18. & indicatur etiam. 3. Reg. 18. inuocari solitum Baal mul-
 to clamore: nam cum esset meridies, illudebat illis Elias
 dicens Clamate voce maiore, clamabant ergo voce ma-
 gna, sed non iustificabantur.

III. Tibi soli tacebunt homines? Et cum cæteros irriseris, à nullo con- futaberis?

1. *Varia lectio. Septuaginta dissensio à Vulgato.*

1. *Hebraizantium varietas. Expenditur Hebræa lectio. Vulga-
 tus illustratus, & defensus.*
3. *Irridere quid propriè. Pauperis oratio contempta.*
4. *Consultari quid propriè, & quibus modis vertatur à Vul-
 gato.*

Septuaginta & Græci, tum etiam August & Hebraizā-
 tes, Pagnin. Variabl. Tygurin. sine interrogatione,
 legunt; sed non in eodem sensu omnes; nam præterquam
 quod Septuaginta aliam partem legerūt, quæ non extat,
 sic habent integram sententiā; [Benedictus natus mu-
 lieris brevis vitæ; ne multus sis in verbis, cum nemo sit,
 qui contradicat tibi, priorem partem in hanc sententiā
 accipiunt Græci, ut ad Iobum refellendū pertineat, mor-
 tem sibi optantem, quasi dicat; Vtinam mortuus esses,
 ne tibi peccandi, & iustitiæ laudem per insolentiam arro-
 gandi, spatium vllum concessum esset. August. verò qua-
 si recitari a Sophar hanc sententiā prius a Iobo pronun-
 tiatam; Tu inquis, o Iob, benedictum esse eum, qui non
 diu vixit; atqui hoc plus æquo, loqui censendum est, &
 nimium proiectè & temerè de ijs rebus statuere, quæ so-
 li diuinæ prouidentiae permittendæ sunt.

Hebraizantes verò ex verbo legunt, cum Chaldæo,
 Mendacia tua, aut, Nugæ tuæ tacebunt homines? id est,
 tacerè facient? alij, cogitationes: alij, vestes tuos tace-
 bunt homines? id est, potentiam verborum tuorum? quasi
 dicat verbis nugatorijs, atque mendacibus potentem, at-
 que magnificum te præbes; quibus, quòd aperte nugæ
 sint, respondere nemo sanus debeat; ratio verò huius di-
 scriminis, & dissensionis à nostro interprete, est signifi-
 catio vocis, *Bad*, quæ significat aliquid seorsum facere,
 effingere, machinari, cogitare, mentiri. R. Mardoch. ait
 significare propriè, [Educere mendacium, ex corde, &
 cogitatione ad os, quod est proferre mendacium:] inde
 nomen deductum, *Bad*, quod illis verbis, tibi soli, subest,
 significat, quicquid per se aliquid faci, aut sustinet, ut ra-
 mus, qui sustentat flores, & fructum: aut magistratus,
 qui subiectum populum portant, & sustinent; tum etiam
 qui per se effingit, & cogitat mendacium è suo solo cere-
 bro, & ita ab illa radice dicitur. Nehemi. 6. De corde tuo
 componis hæc, & infra, cap. 41. vbi nos habemus, Non
 parcam ei verbis potentibus. Hebræi legunt, Non tace-
 bo mendacia eius, audacter, & magnificè prolata. Hæc
 omnia cum vidisset interpres, illustri paraphrasi cū em-
 phasi usus est, uertens pronomen, tibi soli quasi dicat;
 Tibi soli hæc asserenti, talia effutienti, ac etiam mentien-
 ti, atque nuganti de diuinis rebus, & prouidentia, illud
 etiam Soli indignantis est, & suam atque sociorum suo-
 rum sapientiam pluris æquo estimantis; Nemini, inquit
 Sapientiæ laudem unquam concessimus; nunc ergo tibi
 soli cedendum, & ad tuas responsiones tacendum? & sa-
 pientissimos magistros te nolle audire? est alia uerò Vul-
 gati defensio simplicior, fortè etiam uerior, uocem origi-
 nalem *Bad*, deduxisse à *Badad*, id est, solus uel solitarius;
 atque ex uerbo transulisse, Tibi soli; tum etiam cum in-
 terrogatione, quam sententiā ista postulare uidebatur.
 Illud tantum in uoce, Homines, obseruandum, quæ hoc
 loco peculiaris est; deducitur enim à verbo, *mu*, quòd
 est mori: quasi dicas, mortalis, aut mortuus; sic enim,
 Paulus corpus nostrum, appellat, corpus mortis, id est,
 mortuum; quotidie enim morimur, & sancti nunquam
 non mortem sibi ante oculos proponunt, quam suo cor-
 pore penè iam mortuo gestare intelligunt: ea etiam mor-
 tui appellatio, ad calamitates, & ærumnas pertinet, qui-
 bus humana uita obnoxia est; quare percussus, & affli-
 ctus Pharaos aliquando dixit, [Rogate Dominum Deum
 uestrum, aut auferat à me mortem istam: sunt enim pœ-
 nę istę humanæ uitę, quasi appendix quædam mortis,
 quam homo, propter peccatum incurrit.

Et cum cæteros irriseris. Hanc etiam partem asseueranter
 legunt Septuaginta. Cum nemo sit qui contradicat tibi,
 quod in hanc sententiā uidetur accipere Olympiodor.
 nugaris cum agere, cum Deo postulas, nam neque ille,
 tibi respondere, neque nos fas esse iudicamus: tanta ui-
 delicet est insolentia tuæ orationis, & irridendi procaci-
 tas? sed profectò acriorem reddit sententiā nostra in-
 terrogatio.

Irriseris. Doctè vulgatus supplet, cæteros. Verbum au-
 tem irridendi, non solum ad uerborum fannas, & obli-
 quas ac ironicas loquutiones, sed etiam ad gestum sub-

I
 LXX.
 Græci.
 Augusti.
 Pagnin.
 Variabl.
 Tygurin.
 Septuaginta
 dissensio à
 Vulgato.

2
 Hebraiza.
 Chald.
 Pagnin.
 Variabl.
 Regia.

77
 R. Mardoc.

77

2. Esd 6. 8.

Iob 41. 3.
 Complutens.
 Vulgatus il-
 lustratus, et
 defensus.

77

מות
 Rom. 7. 24.

Exod. 10. 7.

LXX.
 Olympiodor.

ויר
 Irridere quæ
 propriè.

Psal. 21. 8. sannatorium pertinet: hic autem gestus simul cum verbis subfannatorijs explicatur Psal. 21. ab eadem radice, Omnes videntes me, deriserunt me loquuti sunt labijs, & mouerunt caput. Sicut & Christo assertori in cruce pendenti, per sarcasum mouebant caput, & dicebant, &c. Indicat ergo Sophar vehementem fuisse Iob dicendi actionem, & fortè etiam aliquando visum fuisse ironice loquutum. Laborat quidem Caietanus hoc loco in inuestigando, quoniam verbo, aut sententia visus fuerit Iob irrississe suos amicos. Sed frustra laborat: nam integram Iobi orationem ardentem, & concitatam, & cum affectu gestuque dolentis pronunciatam, potuit Sophar existimare ad sui, & amicorum contemptum, & irrisum pertinuisset; ægrè. n. ferrè possunt diuites, vt pauperes aperte, & liberè coram eis loquantur, secus illos suæ maiestatis, atque potentiae læsæ reos agunt, quò illud sapientis Ecclesi. 13. spectat, Pauper loquutus est sensatè, & non est datus illi locus, & dicunt, Quis est hic? id est, tantam ne tibi, ò miser innatam audaciam, vt me præsentè hæc dicere audeas.

Eccl. 13. 27 Ipse à nullo confutaberis? In Hebr. tantum; Et non confunderis, aut pudefies? Pagninus? Et non fuit, qui te pudore afficeret? alij, & non pudefaciens: supple, te. Tygurina. Et te sannationem agentem nemo suffundat pudore? Et quidem ea est proprietas verbi, *calam*; à quo dicitur Numerorum 12. Nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi: sed illa confusio, & erubescencia varijs vocibus solet exprimi à Vulgato, vt subiectæ materiæ melius quadrare videret. Isai. 50. dicitur. Increpari. * Faciem meam non auerti ab increpantibus (proprie à confundentibus) & conspuentibus in me. Septuaginta eleganter, à confusione sputarum: propriū enim est erubescendum, auertere faciem, & se abscondere: intellexit increpationes ignominiosas, & Psal. 39. vertitur. * Reuerentur (pudefiant) qui volunt mihi (qui illis benefecerim) mala: vel iniice illis mea irreuerentiam, ita vt erubescat me tangere, & 1. Regum 25. dicitur molestare; Nunquam eis molesti fuimus: videlicet nullam illis iniuriam, aut erubescendi, confusionisve causam attulimus, quo illis molesti essemus. Hoc verò loco quoniam, disputatoria res erat, confutare dixit; à nullo confunderis, confutando tuam audaciam, refellendo dicta, dissoluendo rationes, conuellendo, destruendoque vniuersos tuæ orationis conatus? Augustinus intelligit non solū Iobi orationi præteritæ confutatore desiderari à Sophar, sed etiam ne vltre audeat tam liberè loqui: sic enim explicat. Quando dicebat: nemo ei contradixit, quasi dicat, oportuisset quidem, vt loqui gestienti non deesset, qui os obstrueret.

IV. Dixisti enim, Purus est sermo meus, & mundus sum in conspectu tuo.

1. *Lectionis varietas. Sermo quid proprie.*
2. *Mundum, quid proprie.*
3. *An Sophar per calumniam, & mendacium Iobum criminatur. An Iob quoque huic criminationi ansam præbuerit.*
4. *Gregorij, & Chrysostomi sententia explicata Narratio sincere faciendæ: explicati Ioan. Matth. Salom.*
5. *Varia lectio: loqui & aperire labia quo differant.*

777 **P**urus est sermo. Id est doctrina mea, quam pronuntio de Deo, deque diuina prouidentia, de iustorum ærumnis, de impiorum foelicitate clara, lucida, sine vlla mendacii labe est sermo ex vi originis est eiusmodi grauissima sententia, aut oratio, quæ seruari, & suscipi debeat, vt lex consiliumvè, aut preciosa alia res, quam complectimur; à verbo, *lakach*, quod est accipere. Vocis proprietas indicatur Prouerb. 4. Donum bonum tribuam vobis, (id est, doctrinam, aut consilium, quod suscipere, complectique toto animo debetis: cuiusmodi autem donum sit, statim explicat) legem meam ne derelinquatis, & Deuter. 32. Concresecat in pluuiam (quam ebibit, suscipitque auidè terra) doctrina mea. Notat ergo Iobum, quòd tantum suæ sapientiæ, atque doctrinæ fideret, ut quæ de diuinis rebus pronuntiaret, ab omnib. sine vlla hæsitacione suscipienda esse decerneret, neque tam respondere obiectiōnibus propositis, quam suos amicos docere velle videre-

tur: quare non debuit Hebræus, apud Caietanum pro Sermone, aut doctrina, Legem uertere, & inuerrere sensum: neque video cur Septuaginta legerint, non sermonem, aut doctrinam, sed opera; Mundus sum operibus; nisi fortè purum sermonem intellexerint, quo suorum operum puritatem, & munditiem tueretur, aut purè, & candidè loqui, sicut purum, & candidum docet hominū, vt est in Prouerbio, A puro pura defluit aqua; atque hæc etiam ratio videri potest, cur Vatablus dixerit; Puri sunt mores mei, quamuis enim legem, aliquando sonet vox originalis, sed illa non tam, vt in opere relucet, quam in edicto, & præscripto sermone, atque præcepto accipienda.

Mundus sum: propriè electus præ alijs, segregatus à peccatoribus; non sum sicut cæteri: expurgatus, purus, sine labe. Septuaginta. Irreprehensibilis, sed lectio nostra significantior est. In conspectu tuo, ò Deus, te iudice, & teste; te bene conscio; mea sanctitas, & vitæ candor, morumque puritas benè tibi nota est, atque perspecta: sicut & Psal. 17. Secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

Cæterum illud quæstionem habet, an derè hoc tribuat Iobo Sophar. Gregorius enim asserit, nunquam Iobum eam sententiam protulisse, sed per calumniam, & mendacium illi affingi à Sophar, atque ex prauitate, & contumacia, cum se correptum videret, atque multò inferiorē Iobi oratione, falsò nunc, & mendaciter criminari. [Quomodo enim, inquit, se iustum dicere potuit, qui ait; Si iustificare me volueris, os meum condemnabit me? Sed habet hoc prauorum malitia, ut cum uera in se flere mala renuat, tingat aliena;] idem sentiunt Chrysostomus. in Catena. Philip. Isidor. Clarius.

Sed certè uiro sapienti, & pietatis cultori, atque sola ignorantia, & indilcreto zelo nunc peccanti, non uidentur facile debere tribui tam aperta calumnia, tamq. manifestum mendacium. Cæteri itaq. interpretes existimant potuisse ex Iobi oratione eiusmodi sententiam colligere Sophar; pro disputantium enim, & litigantium more paulò seuerius accipit, quæ Iobus dixit; aliquatò etiam promouit, studio illum redarguendi. Ergo huic criminationi ansam præbuit, quod supra dixit; Non inuenietis in lingua mea iniquitatem, & cap. præcedenti, Indica mihi, cur mea ira iudices; quasi mundus esset in Dei conspectu. Tum etiam irridere, subfannare uideri potuit amicos, cum dixit: Ad increpandum tantum eloquia concinnatis. Et: Quare detraxistis sermonibus ueritatis? neq. mirum hæc colligi potuisse ex Iobi oratione, cum in decursu disputationis disertis uerbis asserat, Si in manib. meis adhæsit macula. Et: Cum haberem mundas ad Deū precēs. Et: Non reprehendit me cor meū in omni uita mea. Ab his enim sceleribus, quæ amici obijciebant, semper se purgare nititur Iob, & mundum immunemque ostendere; ab alijs uerò leuioribus, & quæ homo non intelligit, occultis uidelicet, semper sibi timet, cum dicat; [Nemo mundus à forde. Et: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Et: Si iustificare me volueris, os meum condemnabit me.]

Sed illud fortè Gregorius, atque Chrysostomus uoluerunt, eum, qui non omnino sincere, sed amplificando, aut extenuando aliquid narrat; mendacij teneri; præsertim ubi alicuius honoris, & sanctitatis exaltatio agitur. Res quidem ab Euangelista Ioanne quasi indicata, & obseruata. Cum enim Christus Dominus Petro roganti; Hic autem quid? Respondisset; Sic cum uolo manere, donec ueniam; facile fuit inde colligere, quòd discipulus ille non moritur; exijt igitur sermo iste inter fratres; sed ut ueritatem omnino puram, atque synceram Ioannes proponeret, ait; Non dixit Iesus, non moritur, sed sic cum uolo manere, donec ueniam. Facile igitur ex uerborum permutatione, aut amplificatione potuit falsitas aliqua in discipulorum animos irrepere. Falsi etiam illi testes à Matthæo scribuntur, qui dixerunt; Hic dixit; Possum destruere templum Dei, & in triduo reedificare illud. Cum tamen Christus Iesus non illis uerbis, sed his tantum dixerit, Soluite templum hoc, & in tribus dieb. excitabo illud. Vno enim tantum mutato uerbo, totius sententiæ sensus inuertitur, quare à Sapiente grauitè inuitur, Qui altero sermone repetit. Prou. 7. uidelicet non nihil reuerentia symmutata, aut malignè interpretata, aut deprauata; quare in ipsa repetitione, sicut multum interdum periclitatur ueritas, ita

Caietan. LXX.

Vatab.

2

Hebr. 7. 26.

Luc. 18. 11.

LXX.

Ps. 17. 15.

3

An Sophar

per calumnia

mendacium nunc

loquatur.

Gregor.

Iob 9. 20.

Chrysost.

Philip.

Isido. Clar.

Solutio dis-

tinctionis

uerior.

An Iob pra-

buerit ansam

criminationi

Sophar.

Iob 6. 30.

Iob 10. v. 2.

Iob 6. 26.

Iob 31. 7.

Iob 16. 7.

Iob 14. v. 4.

Iuxta Greg.

Iob 9. 20.

Gregor. &

Chrysost. ex-

plicatur.

Vt menda-

cium facile

in narratio-

nibus ad-

mittatur.

Ioa. 21. 22.

Matth. 26.

61.

Vi sit repetit

dñi, aut nar

randa syn-

cerd.

Prou. 17. 9.

ita

ita ne lædatur, curæ multum, & studij ponendum est: nõ tantum ut altero, id est, ferè simili, sed vt omnino eodem sermone, eisdemque verbis narratio fiat.

V. Atque vtinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.

S VM ausus fueris cum Deo colloqui, optarem sanè, vt Deus vicissim sua te respõsione dignaretur. Ille enim te multum loquentem faciliè compesceret; nos enim, quos mentis recessus latent, te reuincere planè nõ possumus. D. Tho. curiosè distinguit loqui, & aperire labia. Loquitur enim Deus per scriptum, aperit verò labia sua, cum, vel hominum, vel aliarum rerum opera tanquã instrumento vtitur ad aliquid manifestandum. Vtinã Deus, vel per se, vel per alium tibi loqueretur. Illud fortè indicat quoque lectio Sept. Sed quomodo Deus loquetur ad te? Schol. Græcanica; [Vtinam detur aliquo vtique modo:] sed non cohæret; nam Sophar non ab alio, quam ab ipso Deo reuincendum, & disputatione superandum putat Iobum. Philipp. quoque per aperta labia, intelligentiam diuinæ uocis interpretatur, quasi dicat; Vtinam loqueretur Deus, loquentemque intelligeres: sed certè eadem est vtriusque partis sententia, & altera quidem exponit alteram, cuiusmodi Pleonasmos frequens est in sacris.

VI. Vt ostenderet tibi secreta sapientiæ: & quòd multiplex esset lex eius: & intelligeres quòd multo minora exigaris ab eo, quam mereretur iniquitas tua.

- 1 Ostendere, pro docere.
- 2 Sex huius multiplicatis expositiones ex Græco, & Hebræo.
- 3 Germana expositio. Quando dicatur Index habere duas leges. Regula Lesbia.
- 4 Grammatica sacra. Exigere quid. Deus scenerator, & exactor quomodo.

O Stenderet. Propriè, doceret, explicaret. *Secreta sapientiæ*: arcana sapientissima, suæ prouidentia occultas rationes quibus agit cum mortalibus. Sept. Virtutem sapientiæ. Vim, efficacitatem, rationem suæ sapientiæ, quæ suæ legi, & dispositioni, quasi pro anima est.

Et quòd multiplex esset lex eius. Multiplex est quoque huius particula commentarius, atque tot sententiæ interpretum, quot capita: fecerimus itaque operæ pretium, si breui potiores enumeremus. Primò D. Thom. Lyra, Burgenfis, Dionysius diuinæ legis multiplicitatem in eo constituunt, quod ad minima quæque se extendat, neque possit homo, vel minimo verbo labi, quin à diuina, & æterna lege deuiet: nihil ergo actionum humanarum non subest legi diuinæ.

Secundo Philipp. [Multiplex, id est, cordis eius abdita & remota iudicia, in quib. lex eius multiplex & imper-scrutabilis est:] Sed quid per legem intelligat, planè non exponit, nisi diuinorum iudiciorum viam, atque rationem intelligat.

Tertio Vatabl. Tygur. & Ciprianus Cisterciensis, multiplicem esse Dei legem, propter duo genera iudiciorum diuinorum; alia enim sunt aperta, occulta alia: illa, cum improbos publicorum facinorum reos manifestis afficit supplicijs; hæc verò, cum aut innocentes, aut ij, qui occultis sceleribus hominibus se probant, eisdem poenis plectuntur. Huc pertinet etiam commentarius R. Moys. [Vt ostenderet inquit, occultam sapientiã esse in facti suis, quia quidquid est in mundo, duplex est, & partim est manifestum, partim occultum]

Quartò Titelmanus, Ferus, & recentiores alij, quòd multiplex sit, ad eam rationem, qua Osee 8 dicitur; Scribam eis multiplices leges meas: quasi dicat; Plurima cū sint diuina præcepta, si pauca tibi obseruanda proposuisti, oportet vt in multis offenderis; Tū èt multiplex lex, quod multa exigat, eaq. omni cura seruanda præcipiat.

Quintò Olympiod. & Polychron. lectione Sept. Quia duplex erit ad ea, quæ circa te: vel vt in Catena legitur; Duplex erit ei, qui est sicut tu; in hanc sententiam acci-

piunt, quod ei, qui quemadmodum tu, suam iactat sapien-tiam, atque iustitiam, multis Deus partibus antecellit: quare, & sapienter, & iustè te poena afficit: & tu fuisses paulo modestior, si diuinæ sapientiæ, & potestatis magnitudine animaduersa, dignas te tuis flagellis suscepisse poenas faterere.

Sextò; paulò aliter Hebraizantes post Rab. Abraham, *Hebraiz. R. Abrah. Pagnin. Casot.* [Quod multiplicata esset tibi lex eius,] id est, poena lege statuta, in quem sensum legit Pag. [Quare meruisti duplicia secundum legem.] Hebræus apud Caietan. Quòd duplicia ad statutum, quia Deus secundum occultas rationes scientiæ suæ excedit omne statutum, quo Iob metitur penam suam, relatam ad peccatum suum. Regia; Duplicia in essentia. Atque his omnibus commentarijs ansam præbuit lectio Hebræa, quæ ad verbum habet: duplicia ad *Thusiam*. *Thusia* autem vt cap. 5. diximus, est lex, statutum, sapientia, subsistentia, pro multiplici autem, est duplex, numerus videlicet finitus, pro infinito; quam rem facit explicuit replica ad Burgenf.

Sed si in tantam sententiarum multiplicitatem, nostram etiam conferre licet, hanc ego proponam: Si Deus tibi suæ sapientiæ arcana patefaceret, vt tum illius paterna erga mortales viscera, tum errata tua cognosceres, intelligeres planè, quam leniter, atque benignè ille tecum agat, & quòd sit multiplex lex eius, id est, quòd te non vna illa, seuerissimaque lege, & summo, imperfractoque iustitiæ suæ iure te puniat, quo peccatores alios tui similes plectere solet, sed mitiori, & æquiori alio, pro sua bonitate, iure, & supplicio; multo enim minora à te exigit, quàm ab alijs: cum enim iudex non vna, eademq. ratione, & lege cum omnibus agit, duas leges habere dicitur, duoque pondera, cuiusmodi est illud Prouerbiorum 20. [Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrumque est abominatio apud Dominum:] id est, duo pòdera; duæque mensuræ, quibus non semper vtatur quis, sed altera, qua sua, & quæ amicorum sunt; altera qua pauperum, & peregrinorum res metiatur: qui etiam. Isa. 10. notatur, quod non vnum & idem ius populo dicerent, sed viduis, & orphanis, atque pauperibus peculiare quoddam, summum, seuerissimum, glossemat, annotatiunculis, additiunculis, interpretatiunculis, ius, quod vnum esse debet, in multiplices leges pro diuersis hominum conditionibus diuiderent. [Vt qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitias scripserunt; vt opprimerent iudicio pauperes.] Hi sanè sunt veluti regula illa Lesbia, cuius meminit Arist. quæ cum plumbea esset, ad duriores illos lapides Lesbios sese applicabat, totque figuras mutabat, quod lapidibus inerat; si quid tamen mollius mensurandum esset, illud ad suam figuram accommodabat: cum itaque regula illa multas figuras sumeret, non vna; sed multiplex profectò erat. Sed est in hac legis multiplicitate discrimen; si lex firma, & infracta seruetur, cū diuites, & potentiores iudicantur, at verò lætescat, & inflectatur ad misericordiam, vt minora exigat à paupere, quàm mereatur, duplex sanè lex erit, sed cuius duplicitas non sit iniquitas, nec curuitas, sed humanitas, & benignitas, misericordia, equitas, & diuinitatis quoddam symbolum; cuius vt hic ait Sophar, multiplex est lex: nã citra condignum punit: aliquando enim summum ius, summa iniuria est.

Et multo minora exigaris ab eo. Multiplices sunt leges, & canones Grammaticæ scripturarum interpreti; non enim altringendus est Donati regulis; ineleganti igitur Grammatica, eleganter interpret sensum expressit. Sed in hoc quoque est dissensio; nam verbum, *nasah*, aliquando significat obliuisci: vnde Tharg. & Pagnin. vertunt: [Et quod oblitus sit Deus propter iniquitatem tuam:] cuius sensus ille esse potest, quem indicat Tygurin. [Deus poenâ iniquitatis tuæ debitam distulit:] qui enim obliuiscitur, differt, quod tandè recordatus, facit, quasi dicat, ad eandem rationem, qua dicitur Deus [dissimulare peccata, & despicere ignorantie tempora.] Vatablus aut, & Regia obliuionem referunt ad ipsum Iobum. [Latere te fecit Deus aliquid de iniquitate tua,] id est, permisit, vt te aliquod tuum scelus lateat: habes multa occulta, quorum tu oblitus sis: hinc tuæ hæc innocentie, atque sanctitatis persuasio. Quia tñ idem verbum significat sceneratori, aut mutuare, vel exigere debitum more exactoris, & sceneratoris, Hebræus apud Caiet. dixit: [Mutauit tibi Deus plus iniquitatis tuæ:] qui n. mutuum dat, creditor est; qui accipit, debi-

debitur, iniquitas aut aliquando est pena peccati: igitur ait: Mutauit Deus tibi plus hac poena, quā exolui; plus illi debes, plus à te repperere pōt. Alij, quod etiā indicat Vatablus: [Remisit tibi partem iniquitatis,] aut penarū peccatis tui debitam, mutauit, condonauit. Sed hanc eādem foenerandi, & mutuandi translationem, multo pulchrius, atque dilucidius expressit noster, dicens. *Multō minora exigaris ab eo;* id est, multo minus poenarum à te repperat, quā pro peccatis tuis debeas: est enim illud exigere exactorum, & foeneratorum, qui asperiores, & inhumaniores esse solent in debitores, ut indicatur Pl. 54. Veniat mors super illos: in Hebræo, Exigat mors super illos, vel foeneratoris, & exactoris instar, irruat in eos, bona diripiat oīa, & viuos comprehendat, conijciatque in carcerem, & descendant in infernum viuentes. Et certē in hac Iobi calamitate videtur exactoris, & creditoris personam Deus ipse sustinuisse, qui scrutatus fuerit vniuersam Iobi substantiam, sicut id: Scrutetur foenerator, propriē, illaqueet & occupet: filios etiam Deus abstulit, sicut ille alius creditor, de quo conquerebat vidua apud Eliseū: Ecce creditor venit ut tollat duos filios meos: & sicut Rex ille Mat. 18. qui voluit rationem ponere cum seruis suis, & debitore iussit vendari, & vxorē, & filios & oīa quæ habebat; & sicut ille alius creditor, qui tenēs suffocabat debitore dicens, redde quod debes, ita Deus immissa grauissima ægritudine angina, & asthmatis, quasi cōprehensum tenebat, & intercludebat spiritum. Tandem misit in carcerem; sic. n. Iob conqueritur, [Quia circūdedisti me carcere; Et, Posuisti in neruo pedē meū.] Denique sicut creditor solet ius exigendi debitū in aliū transferre, ita videtur Deus ius agendi, & debitū exigendi permisisse Satanæ exactori sauiissimo, qui in Iobū irruit per summam sauitiam, & inhumanitatem. Sic ingratissimis illis populi ærumnis dicebat Deus; Isa. 50. [Quis est * creditor meus, cui vendidi vos? conquerimini videlicet, quod dominis alienis seruiatis; sanē: sed non ideo mancipia estis, quod ego gentib. exteris obstrictus sim, ut redacta pecunia ex vobis diuenditis creditorib. meis satisfaciam: imo potius in peccatis vestris (propter peccata vestra) venditi estis. Quare asserit quidem Sophar temporales calamitates pro debitis satisfacere, solitumque Deum illas pro peccatis exigere. Cum vero citra cōdignum exigit, clementem esse: propterea, peccata esse debita, atque debitores, nos constituere; Deum verō creditorem, qui nos possit sauiissimis exactoribus tradere: tum etiam peccata esse, vsuræ instar, quæ cum suo tēpore non soluitur, debitum in se ipsam duplicato fœnore reflectitur, sicut scriptum est: [Ex vsuris, & iniquitate redimet animas eorum.] Sed de his plura aliquando.

VII. Forsitan vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum, omnipotentem reperies?

1. Dei vestigium, quid.
2. Perfectum, pro fine. Sadai, quid.
3. Principium, & finis, aut caput, & pedes in Deo quomodo.

T Vm diuinæ prouidentie, atque iustitie, tum tuorum suppliciorum ratio perfectē à te comprehendi non potest, quamuis multum coneris; propriē in fonte, Nunquid inuestigando Deum inuenies? aut, inuestigatione, & inquisitione, id est, quamuis multum, diuq. inquiras, & inuestiges, *Dei Eloah*, id est, tui iudicis prouidentia, & rationem agendi, atque iudicandi, resque vniuersas administrandi. Noster interpret illam inuestigationē * *vestigia Dei*, reddidit, sicut & Sept. vestigium Domini inuenies? Caiet. minus congruenter, illam inuestigationē ex parte Dei esse intelligit, cum ex iudicis officio de nostris sceleribus per occultam inquisitionem, veritatem inuestigat, quasi diceret, Non potest tibi esse perspecta occulta tuorum scelerum inuestigatio, quæ à Deo fit. Sed primus sensus præstat; quem etiam amplectuntur Græci, ut vestigia Dei sint, viæ, & rationes diuinæ prouidentie, quibus ille ad nostrarum rerum administrationem procedit, aut quibus ad nos venit; quod aliquando visitantis, & punientis est.

Vsque ad perfectum: id est, vsque ad finem & consummationem. Sept. [Ad vltima peruenisti, quæ facit omnipo-

tens?] Sadai; qui ita potest omnia, ut vincat scientiā nostram: Reperies, propriē, assequeris, venies, peruenies ad rationes nostrorum suppliciorum, uel fortē in vniuersum. Non poteris cognoscere à principio vsque ad finē, diuinæ prouidentie rationes, longē, lateque patentes.

Sed si coniungamus vestigia, cum perfecto, & fine, D. Tho. cum alijs Latinis rerum vniuersitatem intelligit; creaturæ. n. omnes sunt quasi Dei vestigia, diuinæ tamē rationes sunt, quasi finis & perfectum, ut eadem sententia sit, quæ Sap. 9. [Quæ in terra sunt, & quæ in prospectu inuenimus cū labore; quæ aut in cœlo sunt quis inuestigabit?] Græci intelligunt Dei cōsilia effecta, fines Polychronius intelligit, per vestigia, principium, per perfectum, aut consummationem, & finem; rursus per principium, & finem; ipsa opera effecta à Deo, operumque principium, atq. exitum, quib. ipse non solum exordium, & institutionem, sed progressionem, & ab solutionem tribuit.

Sed fortē melius, atque cum sequentib. coherentius, ut de Deo, humano more loquatur, & vestigiū Dei, atq. perfectum, uel principium, & finis, sit idem, quod pedes, & caput: consideratur. n. diuina maiestas & amplitudo, sub quadam molis, & immensitatis partium, atque membrorum ratione, dicaturque diuina magnitudo nō posse esse homini perspecta, imo neque Seraphinus, nam uelatum habet Deus caput, uelatosque pedes: est autem Dei caput, & quasi pars suprema, illud æternum diuinæ mētis consilium, in illa diuinarum [sapientie & sciētiae Dei altitudine] consistens. Deinde uerō prouidentie lex, & ratio, quæ res externas administrat, dirigitque in suos fines; quæ ad nos Deus descendit, contingitque imo pedes res omnes inferiores, dicuntur Dei vestigia. Sed hæc de Dei capite, atque vestigijs sententia, confirmabitur sequente uersiculo.

VIII. Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces?

1. *Variā lectio. Dei celsitudo.*
2. *Deus extra cœlum.*
3. *Nihil ipsis creaturis magis intimum, quā Deus; infernus quid.*
4. *Mensura quid in Hebræo. Dimensiones diuinæ Sapientie, & prouidentie quomodo considerande.*
5. *Diuinæ potentia, quam nemo potest effugere.*
6. *Subuertere quid in Hebræo.*
7. *Contrariare quid.*
8. *Quid contradicere.*

S Eptuag. & Græci, Vatablus, Pagninus, Regia sine cōparatione sententiam hanc proponunt. [Quid facies in altitudine cœlorum?] id est, cū cœlorū altitudinē cognoscere non possis; diuinæ Sapientie celsitudinem minis poteris. Sed multo elegantius noster, latente cœli cum diuina celsitudine comparisonem illuminauit; coheretque optimē cum sequentibus. Tu, inquam, neq. oculis, neque cogitatione penetrare longius, altiusq. poteris, quā in terræ uiscera, & subterraneas omnes cavitates: at Deus suis pedibus longē inferiora, & profundiora terit, & premit. Neque poteris altius ascendere, quā ad supremam cœlorum superficiem; at ille uniuerso orbi eminet, ab humero & supra. Propterea namque dicitur tēdere in cœlo, Isa. 66. ut toto pectore suæ sedis eminere significetur: & Amos 9. [Ædificat in cœlo ascensionem suam.] id est, in celesti area, erigit sublimem suam arcē; atque adeo suprema cœli facies infimū est arcis diuinæ fundamentum; neque enim cœli cœlorum, id est, supremum cœlum, possunt illius maiestatem capere. 3. Reg. 8. Ex hac uerō Sophar assertionē, facile potest colligi illa sapientissimorum Theologorum (non omnium quidem, sed plurimorum) sententia, Deum nimirum, non solum in rebus creatis esse, sed extra cœlum per suā essentia immensitatem, non solum ueris corporibus, sed cuiuscumque, quod mens sua imaginatione fingere potest, loco, & spatio præsentē: quam rem Augustinus docuit, 11. de ciuitate, c. 5. Hieronymus ad id Iai. 66. Cœlum mihi sedes est. Damascenus li. 1. de fide, c. 6. Sed res hæc, scholarum est, & disputationum longiorum materia. Præterea cū profundior terra, atque inferno dicitur Deus,

Quid Dei vestigium.

LXX.
* Aunqu
le procures
sacar dera
stro nunca
le daras al
cance.
Caiet.
Græci.

LXX.

LXX.
Græci.
Vatabl.
Pagnin.
Regia.

1. Reg. 9. 2.
& 10. 23.
Iai. 66. 1.
Amos 9. 6.
Dei celsitudo.
3. Reg. 8.
27.
2.
Deus extra cœlum.
August. 11
ciuit. c. 5.
Hier. in c.
66.
Isaia.
Damasc. de
fid. li. 2. c. 6.

Deus, planè significatur, nihil esse posse magis intimum, magisque familiare creaturarum vniuersitati, & cuiusq. rei visceribus; cum verò dicitur esse *excelsior cælo* nihil posse esse minùs inclusum, minùsve contentum, minùsque circumscriptum intra terminos vniuersi orbis. Hoc illud est, quod sapienter, dum de creaturarum vniuersitate differit Hilarius, 1. de Trinitate; [Deus *inquit*, est intra, & extra; Supereminens, & internus; circumfusus, & infusus in omnia.] Vide Hieronymum superiùs adductum, & Bernardum; sermone de triplici coherencia. Tandem hinc licet colligere, id quod supra c. 7. pluribus confirmauimus, infernum, propriè significare, subterraneam animarum stationem in imis terræ visceribus; quæ longissimè à cælo distat; nihil enim profundius ab homine cognosci hoc loco asseritur. Atque illud etià extremæ ruinæ, ultimæque deiectionis est, Isa. 53. [Humiliatus es vsque ad inferos.]

I X. Longior terra mensura eius; & latior mari.

Vox originalis mensuræ, significat etiam staturam; nam statura est mensura humani corporis. Sed interpretes, ne si staturam verteret, iterum, proceritatem, & celsitudinem intelligeremus, sapienti consilio, mensuram, dixit imitatus Sept. qui dixerunt: [Nonne longiora, quàm mensura terræ?] vox etiam, mensuræ propriè est in originali *middah*, quod simili voce nos dicimus (*medida*) fit autem comparatio cum longitudine terræ, & latitudine maris: nam hæc nobis longissima, latissimaque videntur. Ergo in diuina Sapientia, vel diuina prouidentia, quædam sine mensura & termino dimensiones constituit; sicut etiam Ephes. 3. in diuina charitate Paulus designauit [longitudinē, latitudinem, sublimitatem, atque profundū:] erit ergo sublimitas, & celsitudo diuinæ prouidentie consiliū, & cogitatio diuinæ præordinationis supra omnē humanum captum, qua ille mortalib. aut bona, aut supplicia constituit; Profunditas autem erit, peculiaris finis, quem pro sua gloria, atque hominis bono, in inferendis poenis proponit sibi Deus. Gregor. profunditatem dixit æternitatem illius inextinguibilis ignis, in cuius consideratione deficit humana mens; est enim sine fundo profunditas, vt verissimè dici de damnatis possit In miserijs non subsistunt penitus videlicet demersi, & abditi in altissimum pelagus æternarum miseriarum. Tum est incredibilis supplicij acerbitas, per profunditatem significari potest: non enim adeo sunt leuia, vt extimam tantum pellem attingant; sed quæ intimis sauiant visceribus. Sicut Isa 30. dictū est: [Erit transitus virgæ fundatus, quæ requiescere facies Dominus super eum,] id est, virga, & flagellum profunda corporis, & intima omnia peruadet, & velut fundamentum, quod profundum esse solēt, ita altè demergetur in illorum corpore, cordeq. suppliciū. Huius aut prouidentie latitudo, erit alia prouidentie pars, qua Quosdam impios permittit Deus * quasi agnū in latitudine, vt Oseas ait, liberè nimirum vagari, & prohibito agere. Longitudo aut erit, illa Dei longanimitas, qua ante inferendum supplicium, dissimulat Deus peccatā hominum propter poenitentiam, vel, longitudo hæc ad brachia, id est, ad Dei potentiam referri potest, qua continet in se, quidquid terra, marique continetur, nemoque illius potentiam effugere pot, quin eo diuina manus peringat, dicente David: [Si ascendero in cælū, tu illic es: si descendero in infernū, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.] Longior itaq. terra est, & latior mari, quare qui vel sub terra repat, vel per aerē volitet, hominū manus eludet, nō verò Dei, cū quo facere videt id, q. Clemens li. 5. Stromat. scribit his verbis: [Aiunt Idanthurā Scytharū regem, vt refert Pherecides Syrus, Dario, qui Istrū traiecerat, bellū minantē symbolū misisse pro literis, murē, ranā, auem iaculum aratrū. Cū aut de his, vt erat consentaneum exorta esset Dubitatio, Orontopagas quidem tribunus militū, dicebat eos tradituros imperiū coniectās ex mure quidem habitationes: ex rana aut, aquas: ex aue, verò, aerem: ex iaculo aut, arma: ex aratro verò, regionē. Xyphodes aut contra est interpretatus. Dicebat n. nisi tanquam aues euolauerimus, aut tanquam mures terrā, aut

tanquam ranæ aquam subierimus, illorum tela non effugerimus.] Homo tanè neque profundior terra, neque latior mari, neque aere, nedum cælo excelsior.

Hinc existimauit Philippus, Sophar fuisse in illo Anthropomorphitarum errore, qui Deo humana membra tribuerunt; sed quidem tam crassus error viro sapienti tribui non debet, neque mirum humano illum modo locutum, scripturis quoque familiari.

X. Si subuerterit omnia, vel in vnum coarctauerit, quis contradicet ei?

Non solum pro sua sapientia, sed pro sua etiam potentia, & voluntate res Deus humanas gubernat. Hæc est huius versiculi sententia. *si subuerteris.* Hebraizantes uerbum *chalaph* legunt, succidere, concidere, excidere omnia, sed multò elegantius Latinus interpres cū Sept. subuerrere. Nam illud uerbum illam mutationem, & transitum significat, quam efficit gladius diuidendo, vel scindendo, uel quam res ipsa patitur, quæ mutatur, illam igitur mutationem, quam Deus potest efficere in rebus creatis, uariè illas uersando, ut sibi collibitū fuerit, aptissimè subuersionis nomine significatur: si subuerterit, euerterit, delere uoluerit, si succidere, diuidere & separare, quæ suapte natura iungi & uniri nata sunt.

Vel in unum coarctauerit. In Hebræo duobus uerbis dicitur: si clauerit & congregauerit, uel, si claudere, & congregare fecerit, id est, si perturbato huius uniuersitatis ordine omnia misceat, redigatque in unum chaos, ut rursum efficiatur rudis, indigestaque moles, & omnium nō bene iunctarum rerum semina permisceantur. Philip. indicat, allusionē fieri ad diluuium, cum terræ facies aquis obducta fuit, confusa & deleta omnia: sed multò melius respiciet locus hic, ad illum primum rerum statum, antequam afferret Deus rebus ornatum, & distinctionem, diuideretq. aquas ab aquis, separaretque aquas ab arida.

Quis contradicet? Propriè, quis respondebit ei; uel quis conuerteretur ad illum, tantæ uidelicet potestati repugnaturus, re aut uerbis: quare commodè legerūt Sept. Quis dicet illi, quid fecisti? quæ ideo à Sophar dicuntur, ut argumentatione hac Iobum redarguat; si Deo rerum omnium statum commutanti, atque subuertenti, contradicere, aut repugnare ausit nemo; quid tu in unius tantum domus, atque in unius tantum familie tuæ euerfione temere, atque impudenter illi obloqueris?

X I. Ipse enim nouit hominum vanitatem, & videns iniquitatem, nonne considerat?

- 1 Vanitas quid in Hebræo.
- 2 Vanitas pro dolo, & mendacio. Explicatus David.
- 3 Iniquitas quid propriè. Dolor acti uè.
- 4 Considerare, quid propriè. Quod Deus punit, videre dicitur. Illustratus David.

Quidam sic connectunt; Nouit Deus suæ sapientiæ, & prouidentie arcana, neminem nisi vanissimum hominem tentaturum, aut conaturum excutere, & perscrutari: sed frustrā tamen id tentabit; nam præterq. quod illa assequi non poterit, illius ausum & temeritatē, & considerat, & punit Deus: cum quo sensu facere potest, quod originale nomen uanitatis, significat hoc loco, præcipitantiā & temeritatem, similem miserandæ & præcipiti ruinæ: & consequenter significat, id quod clamore, fragore, sonituque fit, quasi dicas, *Buido y effruendo*, ut alludat ad Iobi uerbositatem, & dicendi contentionē: sed non admodum leniter hæc coherent.

Alij uerò sic interpretantur; potest quidem Deus pro suo arbitrio, subuerrere hominem: sed quidem cū de supplicio afficiendis hominibus agitur, non tam ille pro sua potestate agit, quàm quod sic exigant nostra merita; ipse. n. nouit hominum vanitatem, id est, nouit non esse tales, quales foris apparent, fulgentes tantū externa quædā sanctitatis specie, solida uerò pietate uacuos, uanosque: nam plerumque sub ouina pelle lupinos mores, rapinam, iniquitatem latitantem ille considerat.

Sed dicerem hoc loco uanitatis nomine, dolos, mendacia,

חלפ
Subuerrere
quid.

LXX.

7
Coarctare,
quid in Hebræo.

Philip.

Gen. 1. 7.

vers. 9.

8

ו
Contradicere.

LXX.

1
Vanitas
quid hoc loco.

Aliorū interpretatio.

vanitas, dacia, iniquitatem erga proximum significari; placetque pro dolo, & Pagnini lectio; Ipse nouit Dominus mendaces. Hebraeus mendacio. apud Caietanum: homines falsitatis. Vatabl. Nouit quā Caietan. vani, & nequam sint homines: & quidē vanitas pro mendacio, & fraude contra proximum, familiaris est in sacro Vatabl. sermone, Exod. 20. Non assumes nomen Domini Dei tui Xij. in vanum, id est, mendaciter, Eccl. 20. fabula vana, id est, Exod. 20. 7. mendax, & falsa: & ideo sēpē in scriptura idola dicuntur, vana, aut vanitates, id est, dii mendaces, nomine tantum dii, sed falsa numina, & ferē eodem mendacij nomine humana vanitas exponitur, Ps. 61. Vani filij, hominū, Ps. 115. 11. mendaces in stateris, vt decipiant ipsi de vanitate, id est, mendaciores, & fallaciores inueniātur prae vanitate. Hinc ferē peccata omnia, quae contra proximum sunt, per vanitatem significari solent; id est, dolum fraudem, mendacium, iuramentum falsum, quo in contractibus & litibus vtuntur, Ps. 11. Vana, (mendacia) loquuti sunt, vnusquisque ad proximum suum (deinde exponitur) labia dolosa in corde, & corde (id est, duplici corde, nos dicimus, bifrōtes, & duplicis faciei homines) loquuti sunt. Ps. 23. Innocentes manibus, & mundo corde (id est, qui neq. corde machinatur malum aduersus proximum suum, neque illum opere laedit) qui non accepit in vano animam suam, Chald. (Chaldeus, Qui non iurat falso ad damnationem animae suae, id est, qui neque verbo mendacij, aut iuramento falso proximo nocet: & sic statim exponitur) Nec iurauit in dolo proximo suo, Ps. 25. Non sedi cum concilio vanitatis (& statim exponitur) & cum iniqua gerentibus nō introibo: propriē cum concilio dolorolum, & iniqua aduersus proximum machinantium, simulatorum, & proditorum: Chald. & sit Caldæus: [Cum occultantibus se ad nocendum nō veniam: ait itaque Sophar, Deus nouit hominum vanitatem, rapinam, fraudes, violentiam efferatam, superbiam, frānitum: hæc enim omnia, & amici tribuebant Iob, & nomen vanitatis uniuersa complectitur: sic sanē Septuag. Complutenfes hanc uanitatem, ad improbitatem retulerunt, nam legunt: Ipse nouit opera impiorum: eandemq. lectionem sequuti sunt Græci in Catena, quamquam Vaticani legant, Nescit opera iniquorum: quod ad condemnationem pertinet; ea enim quae Deo non probantur, ignorari ab illo, & nesciri dicuntur.

Et videns iniquitatem. Partis præcedentis expositio est, pro iniquitate autem propriē est, dolor aut concupiscentia, semper in malum, & ad nocendum procliuis: est autē dolor actiue, qui alijs infertur: sicut dicitur Psal. 19. Sub lingua eius labor, & dolor, id est, occultē agit de inferendo alijs dolore & molestia, dulcescit illi nocumentum, & dolor proximi, & ideo illud uersat, & continet sub lingua, tanquam rem suauissimam. Eiusmodi autem concupiscentia, quae semper agit, & impellitur in proximi damnum, Latinus interpret sēpē uertit iniquitatem, ut hoc loco, & uerl. 14. Pl. 118. Non dominetur mei omnis iniustitia: sunt enim desideria iniusta, & iniqua, ut indicatur Psal. 111. Desiderium peccatorum peribit: uidelicet, cupiditas illa nocendi nunquam optatum finem consequetur, suos iustos protegente Deo ab impiorum conatibus, Ps. 139. Ne tradas me Domine a desiderio meo peccatori (Hieron. ex Hebræo; Ne des Domine desideria impij: ne illum facias uoti compotem; ne me permittas illius libidini, & potestati, & ideo subditur) cogitauerūt cōtra me, ne derelinquas me: huiusmodi itaque desideria nocendi, iniquitas, iniuria facta proximo, nō potest latere diuinos oculos, considerat, attentē meditat: ex ui enim originis, est hæc consideratio attentā quādam, diligens, prudens, & quasi conciliatrix meditatio, qua unum ab alio discernitur: id enim propriē significat uerbum, Bin a qua radice dicitur, Leu. 10. Vt habeatis scientiam discernēdi inter sanctum & prophanū: latēter igitur Iobum uellicat; Nemo, inquit, hypocrita imponet Deo; nam ille uidet intimē uanitatem, & ponderat opera: est enim spiritū ponderator; facillē igitur deprehendit quae uana sunt, quae nihil, quē nullius momenti: neq. solum expendit, sed subtiliter etiam contemplatur, discernique bonum a malo, umbratile, & ad speciem fulgens, a uero & solido. Alij interpretes hanc Dei considerationem pertinere ad supplicium inferendum existimant; non enim impunita relinquet, quae considerat scelera. Quae non statim punit, dicuntur non uideri: quare cum uindictam de hostibus expetunt sancti, illis uerbis utuntur: Considerat Domine, & uidet: eō fortē respexerunt Septuaginta legentes; Videns

absurda non despiciat. Complutenfes; Vidēs indecētia, nō dissimulauit: consonat cum illo Ps. 9. Vides, quoniam tu laborem, & dolorem consideras, ut tradas eos in manus tuas: id est, quia uides iniquitatē, consideras etiā optimā & maximē oportunam supplicij & laboris, atque doloris inferendi rationem, & Psal. 33. [Vultus Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.]

XII. Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri, se liberum natum putat.

- 1 Vanum quid proprie. Leue, quod uile. Quid Rachis apud Mattheum. Explicat Isaias, & Luc.
- 2 Vanus lectio. Cor. ad sup. ubi am. refertur. Explicatus ad. 2. 7. 7. 7.
- 3 Pullus quid in Hebræo. Pulli asinorum non tantum pax ut a sel. li. Illustratus Moyses, & Isaias. onager, aut stolidus, aut ferocis, & superbia symbolum.

Pergit Iobum lacerare stultitiæ, & superbiæ criminatione. Vanus, propriē, uacuuus, concuuus, inflatus, nihil solidi habens: cuius nominis proprietates explicatur Exod. 27. cum de altari est sermo; Non solidum, sed inane & cauum intrinsecus facies illud: huiusmodi autē uacuitas, uel ad scientiā, uel ad rerum aliarum inopiam referri solet, cum contemptu quodam: ex uacuitate enim, & exinanitione redditur leuissima res; quod autem leue est, uile est; ut illud indicat Isa. 9. Primo tempore alieniata est terra Zabulon, & terra Neptalim, (id est, leuis habitata est, nihili habitata) nouissimē uerō aggrauata est, quasi sapientia, diuitijq. omnibus referta: iuxta id Luc. 1. Esurientes impleuit bonis (uides illos pauperes, & bonis exhaustos, bonis impleri, ut non concui, inanes, sed solidi, & pleni sint) & diuites dimisit inanes, id est, eos, qui Sapiētiē opione, & diuitiarum copia pleni uidebantur, exhausti, euacuati: huc illud facit, Qui dixerit fratri suo Rachis: nō est enim ea uox interiectio, ut existimauit Augustinus, edocuit, ut ipse ait, a quodam Hebræo; sed nomen deductū a radice Rik, uel Rakak, quod est effundere, uel euacuare; est enim ea uox, 4. Reg. Pete a uicinis tuis uasa uacua; & Isa. 29. Vacua est anima eius; & Iere. 51. Reddidit me uas inane; qui ergo dicit fratri suo Rakas, appellat illum uanum, uacuum, non solum intellectu, & scientia, ne coincidat cum fatuo, sed etiam bonis omnibus exhaustū, leuissimum, nullius precij, neque momenti. Huiusmodi igitur nomine per contumeliam, & ignominiam Sophar Iobum appellat, Rakas, uanum, uacuum, qui cum habeat nihil, de quo meritō gloriari possit, in superbiam erigitur. In superbiam erigitur. In Hebræo simplex uox, cordificabitur, aut intelliget, aut accipiet cor; uel scientiam: quod quidam sic explicant; Vir vanus, & uacuuus scientia, his itadem flagellis erudietur. Vatabl. Vanus reddetur cordatus, & quamuis excors, & expers scientiarum omnium nascatur, ut pullus onagri, tamē per Dei gratiā redditur intelligens; sed non uideo, quocum hoc cohæreat: commodius quidem ad rem præsentem Septuag. retulerunt ad uerborum, quā initio capitis Sophar Iob obiecerat: nā legūt, Homo frustrā natat sermonib. uidelicet frustrā conatur traicere uerborū tā tūm adminiculo, & argumentationum uelis, ac remis immensum diuinorum, arcano: uque iudiciorum pelagus. Aug. habet: Frustrā nutat uerbis; dum, inquit, uidetur iam illi placere Deus, iam displiceret: atque ita Iob iam uidebatur uehementius cum Deo expostulare; iam se illi supplicem præbere; sed sapienter noster interpret illud quidequid cordis in Hebræo, est ad superbiam, & elationem animi retulit, ut cum sequenti onagri similitudine aptius consentiret; nam cor ita, ex candēcentiā, insolentiā, & tumoris sedes est. Dent. 19. Ne fortē propinquus eius, cuius effusus est sanguis, dolore stimulatus perlequatur in Hebr. Ne perlequatur propinquus, cū incaluerit cor eius; Sept. Quoniam incaluit corde 2. Paral. 25. Erigitur cor tuū in superbiam: quasi dicat uanē & sine causa assumis cor, & animum, & frustrā erigis aduersus Deum cristas: quid superbis uane, & bonis omnibus uacue, & exhauste? atq. cum inanis sis, multum loqueris, & sermonis tinnitu, sonituque uerborum aperte prodis uacuum te, & inanem esse sapientiā, uera pietate ueroque de diuinis rebus sensu, atque uerissima illa tui cognitione, qua opus erat, ut tibi uilesceres.

Et quasi

3 *Et quasi pullum onagri.* Idem quod filius onagri: quod nomen nihil aliud significat, quam onagrum, sicut filius hominis, idem prorsus est quod homo, & ita Sept. Onagrum reddiderunt: Natus mulieris, tanquam onager solitarius: licet quidem vocē *ghir*, quæ hic vertitur pullus, à R. Mardochei dicatur significare paruum asinum, antequam creuerit, & ferè semper vertatur à Latino interprete, pullus, sed tamen, esse eiusmodi, qui oneribus vehendis, & agrariæ culturæ aptus sit, constat ex Iud. 10. Sedentes super triginta pullos asinarum, & Genes. 49. Lignas ad vitem pullum suum, id est, onerans asinum, oneratumque ligans; iumentorum enim onera super iniecto, & astricto vinculo confirmantur, quod vulgo dicunt, *echarte larea*: & Isa. 30. Portantes super humeros iumentorum (proprie pullorum) diuitias suas: & ibidem, Pulli asinorum, qui operantur terram. Cum autem pullus, asinum & onagrum significet, pro eo quod est, *phere*, interpretis dicit onagrum, quod proprie sonat pullum ferum, aut syluestrem. Septuaginta dixerunt, solitarium: sed de hac voce, tum etiam de onagri natura, cap. 6. plura diximus.

4 *Se liberum natum putat.* In Hebræo tantum; Nascitur ut onager: paraphrasi ergo sensum illuminauit interpretis. Hanc autem cum onagro comparisonem Vatabl. & alij ad vecordiam, & asinam stoliditatem, nunquam eruditam referunt: hoc etiam indicauerunt Græci, Didym. Olym. Polychr. declarari videlicet hac comparatione, hominum tarditatem in diuinarum rerum cognitione, & cum asino solitario præsertim, comparari, quod sicut is nullus certæ viæ exitum tenet; nam ambulat loca non peruia, neque potest solitudinis terminum inuenire; ita homines in diuinis rebus tractandis voluntantur, nec quidquam animo suo, dignum Deo informant. Sed Vulgatus commodissime rem hanc totam ad superbiam, & licentiosam vitæ libertatem retulit: superbit, inquit, homo, & iugum detrectat, onus repellit, vocē exactoris audire recusat, tractari, domarique. renuit, virgam non patitur; ut alludat ad id, quod Iob, c. 9. dixerat; Auferat à me virgam suam: igitur insolens, & indomitus homo reuertitur, ut sit absque iugo, id est, auertit ceruicem, conuertit terga, ne se præbeat iugo, & vinculis obsequentem; ut Oleas, c. 7. ait: feliberum itaque natum putat; cum liber & solitarius natus sit, neque sub cura & disciplina creuerit, putat eam viuendi impunitatem & libertatem, sibi perpetuò concedendam: sed hinnulus, aut pullus syluestris asini, quauis aliquandiu liberè, & impunè vagetur, aliquando tamen captus, domatur, & in chamo & freno constringitur; atque si se rebellem & contumacem ostendit, tunditur virga; ita sanè agit cum homine Deus, si efferatæ cuiusdam, & indomitæ superbiæ, & contumaciæ documenta præbeat, aliquando tandem non permittet impunè, & liberè vagari, & ferocire, sed comprehendit, domat, constringit, tundit, subiicitque exactori, & arctiori disciplina continet.

XIII. Tu autem firmasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas.

- 1 *Prima expositio, quæ hanc sententiam in malum interpretatur. Internum mentis sacrificium, & obsequium contingendum cum externo. Illustratus David.*
- 2 *Illustratus Samuel de vera obedientia. Quid caput libri apud David. Cuiusmodi essent antiqua volumina.*
- 3 *Firmitas cordis pro insensibilitate. Expansio manuum pro iactantia.*
- 4 *Secunda expositio, quæ firmare cor, & expandere manus in bonum accipit. Quid dirigere, aut preparare cor.*

1 *Greg. Phil. Tho. Lyra.* **G**regor. Philipp. D. Tho. Lyra, hæc in malum dicta intelligunt, ut Sophar Iobum notet contumacis, & obstinatæ mentis, atque nequiter orantis: itaque firmare cor intelligunt idem esse, quod indurare; Obdurasti, inquit, aduersus Deum, & obstinata nequitia accessisti ad offerenda sacrificia, quasi non ille prius, potiusque velit atque respiciat orantis cor, atque animum, quam externum orantis habitum, & pietatem potius; Hostiamque viuentem rationabilis obsequij, quam externam victimam & mortua pecudum sacrificia. Commentarius quidem hic probabilis est, & præclarum Sopharis dogma, de rectè orando, & sacrificio prius mentis, deinde externi cultus offerendo; idem cum illo, Sacrificium & oblationem

noluisti (non elegisti; est enim verbum volendi, eiusmodi, ut ad potiora pertineat, quæ præ alijs amantur, tanquam finis, non tanquam media; quasi dicat; Non est potissima sacrificij pars victima, & oblatio) aures autem perfecisti mihi; hoc, inquam, vis tamquam potissimum, dum à me exigis sacrificia: alij, Aures perforasti mihi, siue perfodisti, aut fodisti; ut etiam legit Hierony. Non tam acceptasti externa sacrificia, quam me, qui cum illa oblatione tuam seruitutem profitebar, & me totum tuæ voluntati consecrabam: accurristi igitur, ut me seruum tuum perforata dextera auricula perpetuæ seruituti mancipares. Quamuis (ut hoc quoque obiter dicamus) hanc allusionem ad cæremoniā illam seruorum, ego hoc loco non agnosco: non enim Paulus illam abstulisset, loquutus præsertim cum Hebræis suæ legis peritissimis; præsertim cum non ambæ aures, sed dextera tantum perforaretur seruo: ait ergo, ut explicat Paulus, Corpus aptasti mihi, i. me composuisti, corpus meum ita aptasti mihi, ut ipso gestu, & capitis conuersione, attentione, oculorum, erectione aurium ostenderem me ex verbo tuo, & præcepto pèdere, & ad nihil aliud incumbere, quam ut tua dicta audiam & excipiam: igitur perforasti, perfecistiq. meas aures; nam dum sacrificia exigis, exercere me vis obedientiæ, & pietatis operibus; perforatas, apertas, attritas, bene audientes aures à me exigis; reuelas meas auriculas; cor facile, molle, obsequens postulas, ne obfirmem, neque indurem cor meum, sed audiens dicto, & facile obsequens sim. Idè sanè cum illo, 1. Reg. 15. expostulantis Samuelis cum Saul; [Quare non audisti vocem Domini, sed verus ad prædam es? & ait Saul; Imò audiui vocem domini; tulit autem de præda populus oues & boues, & primitias eorū, quæ cæcia sunt, ut immolet Domino Deo suo, & ait; Vult Dñs holocausta & victimas, & non potius, ut obediat voci Domini? melior est obedientia, quam victima, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare; & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere;] id est, idolis mortuis, sensuque carentibus, mortua & sine mente offeruntur sacrificia; at Deo viuenti non debent sine mente, & sine rationabili obsequio offerri victimæ. Sancti igitur; ut iterum ait David, Psal. 49. Ordinant testamentum eius super sacrificia, id est, primo loco diuinam voluntatem, & obedientiam diuinæ legi cōstituunt; deinde externos ritus & cæremonas, super, plusquam sacrificia, vel, præ sacrificijs; quare tandem subdit, In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam Deus meus, volui, & legē tuam in medio cordis mei. In capite, in recapitulatione, in summa libri, iuxta originale, in volumine libri, quo etiam modo Aquila, & Symmach. legerunt, id est, in inuoluto libro: conuoluebatur enim charta pergamena, in qua Scripturæ sacræ erant: librum, autem, non tam omnium prophetarum scripta, ut Theodor. & Nicephor. voluerunt; neque librum Psalmorum, cum Augustino: neque librum Genesis, cum Hieron. neque Euangelium, & proœmiū cuiuslibet euangelici libri, cum Chrysost. neque vniuersam Scripturam sacram, cum Eusebio, & Didymo; sed librum legis, id est, Pentateuchū, ubi cæremoniæ, & leges sacrificiorum tradebantur, cum Athanasio intelligo; uti etiam Chaldaus in hæc uerba legens; [Quando studuero uolumine libri legis, quod propter me scriptum est, facere voluntatem tuam Deus meus desidero,] id est, id quod potissimum in legalibus sacrificijs mihi faciendum proponitur, est animi pietas, & diuinæ legis obsequium; idè subditur statim in eandem sententiam; Et legem tuam in medio cordis mei; quibus uerbis indicatur, externas illas leges, & cæremonas potissimum ad cor, & interiorē mentem transferendas: fitque bella quadam allusio ad volumen legis: uolumina enim aut libri, non apud Hebræos: sed apud alias etiam nationes hac ratione consuebantur: findebant medium paxillum cedrinum, aut arundinē mediam, in cuius fissuram plura folia, aut membranas scriptas inferebant, & religabant, aut uerò extremitatem unius tantū folij; deinde uerò conuoluebant ad ipsum paxillum, uel arundinem, quod ex folijs pèdebat, ait ergo David, Legem tuam, piaque cæremonas, non ego tantū in medio paxilli, uel arundinis constrictas; & conuolutas seruo, sed emolliui cor meum, ut findi facile possit, atque in illius fissuram inserui uolumē tuæ legis: sic habeo in medio cordis mei, & lex tua (inquit Chald.) inuoluta est in medio uiscerum meorum: at Sophar,

quid, cum
externo con
iungendum.
פסל
Psal. 39. 7.
Pagnin.
Vatabl.
Regia.
Tygur.
Hieronym.

Exo. 21. 6.
Heb. 10. 5.

1. Reg. 15.
19.

Rom. 12. 1.

Psal. 49. 5.

Psal. 39. 8.
Quod sit ca
put libri, a
pud David.

Theodor.
August.
Hieronym.

Chald.

Volumina
apud anti
quos quomo
do fierent.

Chald.

tam

ram durum, tamque lapideum cor tribuit Iobo, ut findi non possit, neque interius accipere pietatem, & diuini numinis verissimum cultum, quasi contentus ille sit sola externa sacrificiorum oblatione.

3
Gregor. Addit præterea Greg. hanc cordis firmitatem non esse virtutem, sed insensibilitatem quandam, quæ neque diuinis flagellis commouetur, neq. ictibus, aut sagittis cedit; quemadmodum Induratum est cor Pharaonis, & huiusmodi etiam est cor illud lapideum, cuius meminit Ezech. c. 11. & 36. Sed quidem immerito pijsimo viro tantâ cordis duritiæ tribui, illa ipsius verba testantur, c. 13. A facie eius turbatus sum, & considerans eum, timore sollicitor. Deus molliuit cor meum, & omnipotens cōturbauit me.

Gregor. **Philip.** Et expandisti, &c. Greg. & Philip. obseruant, expandere ad Deum manus, esse quasi opera pietatis ostentare, & vaniloquentia dilatare, & amplificare; tum etiam existimat Philippus, manuum expansionem posse pertinere ad habitum insultantis, & furentis, ut obijciat Sophar, Iobum expansione, & dilatazione manuum in cælum, cordis blasphemiam, & impudentiam demonstrare.

4
Pagnin. Cæterum, alij plerique hanc sententiam in bonum accipiunt; atque existimant esse exhortationem ad resipiscientiam, & debitam orandi formulam. Firmasti, id est, si firmaueris. Pagnin. Si præparaueris cor tuum. Tygur. Si cor tuum recte compones: in quo sensu conueniunt ferè Hebraizantes omnes, & plerique ex recentioribus, tum etiam Septuag. legentes: Si tu mundum posuisti cor tuum: itaque ipse nostræ lectionis sensus est, ut dicat: Cum firmiter apud te statueris Deo supplicare, oportebit etiam te antea actæ vitæ poenitere.

Vel, ut sit sensus quasi ex data hypothesi: Demus, ponamus hoc, te iam firmiter apud te statuisse supplices apud Deū preces fundere, perge vterius: quæ formula tacite cuiusdam hypothesi, & conditionis, frequens est in sacro sermone. Psal. 67. Pluiam voluntariam segregabis Deus hereditati tuæ, & infirmata est, (id est, si infirmata est) tu perfecisti eam; vel, dato quod aliquando infirmata fuerit, tu roborasti eam. Ps. 4. Trascimini, & nolite peccare. Id est, si aliquando irasci contigerit, non occidat Sol super iracundiam vestrâ. Et quidem hæc phrasis firmandi cor, semper accipitur in bonum: nam verbum, *Cum*, significat præparare, confirmare, perficere, i. Reg. 7. Præparate corda vestra Domino, 2. Paralip. 12. Non præparauit cor suum. Esdræ 1. Parauit cor suum, ut inuestigaret legem, id est, statuit, decreuit, firmavit: quod alia phrasi, ab eadē tamen radice, dicitur, * Dirigere vias suas; quod decretum mentis rectè verbo illo firmandi, explicatur: quæ etiam ratione videtur dixisse Paul. 2. Thessal. 3. Dominus dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi; id est, cōfirmet, & stabiles faciat in Deo perseueranter diligendo, & patienter expectando Christi aduentum: antea enim dixerat: Fidelis Deus, qui confirmabit vos: sic et Genes. 41. ab hac radice dicitur. Quod vidisti secundò, ad eandem rem pertinet somniū, * firmitatis indicium est, eò quod fiat sermo Dei, & velocitè impleatur: sic et Lucæ 9. Ipse faciem suam firmavit, ut irer in Ierusalem. Vides hæc omnia semper in bonum accipi, atque argumento esse, hoc quoque loco in bonum debere accipi.

Præsertim cum secunda pars, videlicet, expandere manus, aut extendere, leuare, tollere, habitus orantis sit: ait itaque Sophar; Cum iam cœperis, firmauerisq. faciem, atque cor tuum direxeris, & præparaueris Deo, eiusque legi custodiendæ & statueris Deum orare, causamque tuam apud illum agere, perge in bono proposito.

XIV. Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris a te, & non manserit in tabernaculo tuo iniustitia.

1 Iniquitas manus cruentat. Malè parsa harent raptoris manibus.
2 Quid auferre. Longè recedendum ab iniquitate.
3 Quod discrimen, atq. proprietas iniquitatis, & iniustitiæ.

1 Iniquitatem, inquam, quæ in manibus tuis hæret; quæ, velut turpis macula, illas inficit, atque cruentat, redditque Deo iniustas; auertit enim Deus oculos, cum proximorum sanguine tinctæ manus ad illū tenduntur. Fortè iniquitatem intelligit, rapinam alienorum bonorum,

facultates malè parsas; hoc enim frequenter obijciat Iob a suis amicis; id est, Si statueris deinceps nihil per vim rapere: dicit autem Sophar iniquitatem, & rapinam esse & hærere in manu: nam mirum est, quam hæreant diuitum auarorum, atque raptorum manibus, quæ vi, furtoq. ablata sunt: ut facilius sit bona sua diuidere, quàm malè parsa suo possessori reddere; agglutinata enim est huiusmodi iniquitas & iniustitia picatis manibus.

Abstuleris. Propriè, elongaueris, longè a te proieceris, & ablegaueris: indicat autem, longè, lateque fugiendum peccatum, declinandæque omnes peccati occasiones, & oportunitates, longèque recedendum ab impietate, & tabernaculis hominum impiorū. Vel indicatur, quæ malè paraueris: citò ad suos dominos mitti oportere, & longè proijcienda, tanquam nobis, & rei familiari nocua; quod etiam indicat loquens particula.

Et non manserit; (id est, non habitauerit, neque diu demorata fuerit iniquitas) in tabernaculo tuo, id est, in tuo animo; vel pectore, vel in domo tua, & in omnibus, quæ ad te pertinent: si filios, famulosve, atque vniuersam familiam piæ, & sanctè institueris; si nihil iniustum, neque in re, neque in vniuersa domo tua habitare permiseris: eleganter Sept. Si iniquum quid est in manu tua, longè facito illud a te, & iniquitas in domo tua non maneat: si nem itaque peccandi iam facito.

Iniustitia. Est in hoc loco discrimen inter iniquitatem, & iniustitiam; nam iniquitas est *auen*; estq. propriè concupiscentia praua, quæ quis afficitur, ut alijs dolorem, & malum inferat: sic iniquitas hæc tribuitur cordi, quod in eo gignatur concupiscentia. Ps. 67. Iniquitatem (concupiscentiam prauam) si asperi (si versari; & tractari) in corde meo, non exaudiet Dominus, & similiter dicitur Ps. 37. Iniquitatem meditatus est in cubili suo: est enim praua concupiscentia animo concepta, & tractata. Iniustitia est *Ghuueta*, quæ in genere significat omne malum, quod est contra proximum, sed quod in corde primò machinamur, & molimur, & deinde e corde exit ad opus, ut dicitur Matth. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, &c. & sic. Videtur proprietas vocabuli ex primi Psal. 73. In corde iniquitates operamini: est autem hæc huius nominis ratio, & significatio; quod *Ghuueta*, significat lactare, videlicet, cum animam ex verbis lac præbet ferui, & per contrariam significationem, cum ex pectore, non lac, sed venenum, & iniquitas exit, eadem voce significatur. Ergo se in per Iobum notant hypocrisis, & quod in corde iniquitate operatus fuerit.

XV. Tunc leuare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis, & non timebis.

1 Leuare faciem, cuiusnam habitus sit. Explicatus Moyses.
2 Facies macula, pro culpa, aut pro poena.
3 Stabilis, pietatis comes; Inconstantia, impietatis. Illustratus Salomon, & Ieremias.
4 Stabilis, & sine timore felicitas, quæ perfecta est.

Sic inquā, audebis ad Deū accedere, & fidenter deprecaberis. Vide quæ supra diximus de capitis humiliatione, aut eleuatione. Sed hoc loco leuare faciem, erecti animi esse potest, & confidentis, aut nihil erubescitis, 2. Reg. Ne cōpellar confodere in terrâ, & * leuare non poterō faciem meam ad Iob, fratrem tuum. Animi etiam lætabūdi, & gesticantis habitus est, ut indicatur inf. c. 22. Super Omnipotentē delitijs afflues, & eleuabis ad Deū faciem tuam: quod videntur hoc loco respexisse Sept. legentes; Fulgebit facies tua, tanquā aqua pura. Eleuare igitur faciem erig, vultū erectum ad lydera tollere, cælum hilariter contueri; non habere iam faciem squalidam, merentem, demissam, non frontem obscuram, tristē, turbidam, sollicitam, sed nitidam, hilarem, serenam, erectam. Fortè etiam orantis habitus est, & Deum suppliciter reuerētis; ut sicut manus inter orandum tollitur ad Deū, ita etiam facies erigatur, & excelsum numē sublimis illa suspiciat & adoret: sic Deut. 28. Gentem procacissimam, quæ non deferat senij, in Heb. Quæ non eleuet faciem ad senē, neq. illum reuerenter suscipiat, Sept. Non mirabitur faciem senis. Ergo ait Sophar; Tunc verecunda, composita, & modesta

Furto ablata, harent manibus.

2

Nu. 16. 26.

3

LXX.

און

עולה

עולה

1

Leuare faciem, quid. Vid. sup. c. 10. v. 15. ad nu. 1. usque ad 5.

2. Reg. 2.

22. 1

* Notandè rostro parā mirare a la cara.

Iob 22. 26.

LXX.

Deut. 28. 50

desta facie, ut par est, numen deprecaturus accedes.

² *Abſque macula*, id est, nihil erit, propter quod debeas pudore suffundi, aut faciem demittere. Aliqui, ut D. Tho. & Eugub. ad culpæ maculam referunt: sic, inquam, habebis faciem mundam, quam leuare ad Deum, simul cum mente poteris: est enim oratio, mentis in Deum eleuatio. Faciem autem sicut culpæ labes deturpat, ita poenitentia expurgat, atque detergit: fortè id intellexerunt Septuag. [Fulgebit facies tua, tanquam aqua pura, exues autem sordem.] Alij, inter quos Græci, & Caiet. referunt ad pœnam, atq. ad ærumnarum sordes, & squalorem, ut alludat ad id, quod supra dixit; Si fulserint uelut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me: utrumque commentarium admittunt Græci, sed præferunt secundum. Istas (inquit Polychronius, & Olympiodor.) sordes, istam ærumnosam conditionem abijcies; & uelut aqua turbida, quæ postquam refederit pristino nitori restituitur; nihil in te turbidi, nihil squalidi remanebit.

³ *Et eris stabilis*. Plerique Latini hoc referunt ad sanctitatem, & diuinam gratiam, qua (ut Apostolus ait) stabilitur cor: hæc enim reddit hominem constantem, firmum, securum, & constanter agentem, minimè præsumentem seu, sicut præsumere solet perturbata conscientia, sed in semel suscepto proposito permanentem: est enim mentis instabilitas, germana peccati: sicut scriptum est; Impius facit opus instabile: nam inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum; propriè ex Græcis, Circumrotatio concupiscentiæ: cum enim terrena omnia satiare nō possint appetitum humanæ mentis cogitur impius per diuersa uagari: hoc expressit Paul. dum Ephesios obsecrat, ut iam non ambulent, sicut & gentes * bulantem in uanitate sensus sui, est, cum summa mentis, & appetitus instabilitate, & inconstantia: hoc ipsum admonerat Ierem. Quousque delitijs dissolueris, filia uaga? & iterum; Cur sor explicans uias suas: populum enim, qui in dies aliam, atq. aliam falsorum numinum religionem complectebatur, comparat cum cursore, siue, ut ex Hebræo legitur, cum dromedaria: explicans autem uias suas, est propriè, iterans, replicans, cum summa inconstantia, atque leuitate, mutans uias suas, nunquam unam, & eandem usque ad finem insistentem uiam. Non potest esse igitur impius firmus, & constans, nisi in charitate & pietate defixis hæreat radicibus; atque radicetur, quasi fundamentum sempiternum. Promittit igitur Iobo Sophar, si pietatem colat, mentis constantiam, & stabilitatem cordis.

⁴ Sed hæc, licet aliena non sint, commodiùs tamen, atq. congruentiùs Græci interpretantur de firmitate, & constantia foeliciois status: Non eris obnoxius fortunæ instabili: firma, constanti, perpetua felicitate potieris; quod statim exponitur.

Et non timebis. Perfectam felicitatem ex omnis timoris expulsiōe, significare solet Scriptura, ut Sophoniæ. 5. Non erit, qui exterreas, & non timebis malum ultra: uel quod nulla deinceps mala futura fuerint; uel quod ab illorum impetu, & incursione timendum non sit, propter summam foelicitatis constantiam, & firmitatem.

XVI. Miseriæ quoque obliuisceris, & quasi aquarum, quæ præterierunt, recordaberis.

¹ *Quid miseria propriè*. Obluio calamitatum præteritarum, ad amplificationem præsentis foelicitatis. Explicatus semel, & iterum Moyse.

² *Somnus iustorum, quis*. Illustratus David.

³ *Aque pro turbæ ne; aut pro flumine, rursus hæc pro tribulationibus in sacro sermone.*

¹ *Miseriæ*, propriè ex Hebræo, Septuaginta; Laborem obliuisceris, molestiam, lassitudinem. Obluio autem significat, nullum remansurum uestigium, aut signum accepti vulneris; tolerate miseriæ, nullam sui memoriā relinquent, id est, omnino felix eris, nullaque ratione miseriæ: quæ etiam phrasi dictum est Gen. 41. Septem boues macilentæ, denotatis prioribus nullū futuritatis dedere uestigium: quod Ioseph deinde exponit; Septem alij anni erunt tibi sterilitatis, ut obliuioni tradatur cuncta retrò abundanter.

Io. Pineda in Iob. Tom. I.

tia: sic cum rem penitus deletam, absumptamque significamus, dicere solemus, *No quedò della rastro ni memoria*. Tum etiā foelicitatis ingentis est, ita sui præsentia, & voluptate complere animum, ut neque præterita meminisse sinat: sicut Ioseph post varios casus, incredibili rerum omnium foelicitate potitus, imposuit primogenito suo nomen Manasses, dicens; Obluisci me fecit Deus omnium laborum meorum: frustra quoque post mortem parentis Iacob, timuerunt fratres illius mutuo colloquētes; Ne fortè memor sit iniuria, quam passus est; quibus ille respōdit; Nolite timere: non solum enim, ut nihil sibi mali timerent iussit, sed illud quoque, asseuerasse uisus est, quidquid iniuriæ aliquando sustinuit, penitus ex sua memoria deletum esse. Quam laborum, atque ærumnarum obliuionem afferre uidetur sopor ille suauissimus, quo post laborem, & lassitudinem, solet suos Deus reficere; Cum dederit dilectis suis somnum: sic illi post reditum ex captiuitate foelicitissimi caneant Psalm. 125. In conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione: instar consolatorum se gaudere profitentur, quasi in perpetuo gaudio, & foelicitate uixissent, nulliusque rei, aut toleratæ calamitatis consolationem accepissent: nam magnitudo lætitiæ omnem præteritæ calamitatis memoriā abtulerat. Hieronymus ex Hebræo; Facti sumus sicut somniantes. Chaldeus. Similes sumus ijs, qui euigilant a somnis sui; quasi diceret; Videmur nobis per somnum mala pertulisse; egrè, ac uix meminisse possumus; quasi non vera mala, sed ficta, & cogitata fuissent: simile id, quod de Iacobo quoque dicitur Gen. 45. cum audito nuntio foelicitissimo uiuentis, atque foelicitissimi Ioseph, [Quasi de graui somno euigilans, tamen non credebat:] præteritum moerorem, per somnum pertulisse sibi uidebatur, & præsens quoque gaudium præ magnitudine incredibile: eodem pertinet illa ingentis gaudij amplificatio Ioannis. 16. Mulier cum parit, tristitiam habet: cum autem peperit, iam non meminit pressuræ, propter gaudium.

Hinc ego colligo, neque mala, neque bona uitæ huius eiusmodi esse, quæ totum hominis animum occupare debeant, & ad se conuertere; non enim apta sunt obliuionem afferre alterius status: nam iubemur, ut in die bonorum memores simus malorum; & in die malorum, non immemores simus bonorum; Futura uerò gaudia illa certè efficient, ut in memoria non sint priora; futura etiam mala, obliuionem facient luxuriæ multæ.

Et quasi aquarum, quæ præterierunt. Quidam existimant, ærumnosam uitam comparari cum turbine, aut procella citò transeunte, atque euanescente; Frueris tandem sereno coelo diffugientibus nubibus, atque elapso turbine: qua translatione uidetur Nahum usus c. 1. Bonus dominus, & confortas in die tribulationis, & in diluuiōe prætereunte consummationem faciet, id est, Faciet ut diluuiū, aut procella breui prætereat, & finiatur. Verum cum ista procellæ recordatio, non videatur mihi omnino suauiter coherere, cum illa miseriæ obliuione, quæ supra dixerat, probarem potiùs hanc expositionem, ut aquarum prætereuntium nomine, non tam intelligat turbinem, aut procellam, quam fluminis, aut torrentis alicuius inundationem, qui raptim solet transire in conuallibus, & cum præterierit, nullum ætate adueniente relinquit uestigium: nomen. n. aquarum hoc loco, neque conuenit turbini, neque uerò illud diluuium Nahū est cataclysmus, sed ex proprietate originis, est exundatio fluminis, quo sæpè tribulationes significantur in sacro sermone; ut Isaia. 8. Ecce dominus adducet super eos aquas fluminis, fortes, & multas, Regem assyriorum, & omnem gloriam eius, & ascendet super omnes riuos eius, & fluet super omnes ripas eius, & ibit per Iudam inundans, & transiens, usque ad collum ueniet, & Ps. 17. Assumpsit me de aquis multis: & per eandem uocem, qua utitur Nahum, Ps. 31. In diluuiōe (exundatione fluminis) aquarum multarum ad eum non appropinquabunt, id est, ad sanctum non peruenient exundantes tribulationes: sic etiam Septuaginta hic legunt: Laborem obliuisceris, sicut fluctum prætereuntem: hic igitur sensus rectè conuenit cum parte superiori: nam si iuxta Græcos, fluctus legatur, postquam præterierit, superbiæ, & fragoris nullum relinquitur in mari uestigium: abit enim, & eu nescit, sicut ex conspectu, ita ex memoria: tum etiam nunquam iterum redit: non aliter semel elapsa calamitas

Gen. 41. 19.

Gen. 41. 11.

Gen. 50. 15.

Sopor iustorum, obliuio-

ne affert calamitatem.

Ps. 126. 3.

Ps. 125. 2.

Hieron.

Chald.

Gen. 45. 26

Eccl. 11. 27

Isai. 65. 17.

Eccl. 11. 29

3

Aerumne, turbo et pro-

cella.

Nah. 1. 8.

Aque, pro-

flumine.

Omni-

bus

Flumē exundans, tribu-

lationes.

Isai. 8. 7.

Ps. 17. 17.

Ps. 31. 9.

LXX.

lamitas obliuione sempiterna obruetur: vel cum nostra lectione, aquarum nomine, aut torrentem, aut quancunque aquam intelligere licet, quæ cum effusa est, ita exurgitur, & absorbetur à terra, ut neque maculam, neque vllum sui vestigium relinquat.

XVII. Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vespeream, & cum te consumptum putaueris, orieris ut Lucifer.

- 1 Quid vespeream, aestus, & Ausser ad autumnas. Vespeream, postrema vita pars.
- 2 Consumi, quid in Hebræo. Varia lectio.
- 3 Lucifer quid. Viriusque fortuna symbolum.

Quid vespeream.
לח
Ps. 38. 6. 8.
Ps. 88. 6. 8.
Hieron.
Pagnin.
Vatabl.
Hebræi.
Tygur.
LXX.

Aestus, calamitates.
Ausser, ad autumnas.

Ps. 125. 4.

Vespeream, postrema vita pars.

Iob. 1. 19.

Consumi, quid in Hebræo.
Pagnin.
Vatabl.
Caiet.

לח
R. Abrah.
R. Moyf.
Pagnin.
Vatabl.
Caiet.

LXX.

R. David.
Chaldaus.

Tygur.
Regia.

LXX.
Ps. 33. 6.

Lucifer, quid.
Prou. 4. 18.

IN Originali est comparatio, Plusquam merities, vel, Præ meridia: Vespeream autē dissensio est, propter vocem *Chaled*, quam hoc tātū loco Latinus interpres, vespeream vertit: tamen Psal. 38. & 88. vertit substantiā humanæ vitæ, & Hierony. ex Hebræo, vitam, cum dicitur; [Substantia mea, tanquam nihilum ante te:] inde pro tempore vitæ, aut absolute pro tempore, Pagnin. Vatabl. & Hebraizantes accipiunt; quare legunt, [Plusquam merities, consurget tibi tempus:] & Tygurina per paraphrasim; [Totū tepus vitæ perstabit serenius, quā merities.] Sept. De meridia oriatur tibi vita. Cum aut in meridia duo significari possint, aut vehementior æstus imminetis solis, aerem, & subiecta quæque perurentis; aut verò lux clarissima, quæ omnes umbras disijcit; primum quidam significari existimant, id est æstum; per æstum autē calamitates; id est, illi ad futuram diuinam opem in sua calamitate: non aliter Australem illam, meridionalemve terram siccam, atque squallidam, ad significationem calamitatum, in quibus versantes iustos Deus reficiat cælesti imbre, proponit David, Ps. 125. [Conuertere Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro:] at verò nō tam regionem ipsam, plagamque terræ australem, quā cœlestē, vnde sol meridianus fulget, nolter interpres obseruari voluit, cum dixit; quasi *meridianus fulgor*; est enim lux illa clarissima, atque iucundissima; tum etiam nullam gignit umbram, non aliter foelicitatem pollicetur, nulla aduersarum rerum umbra, nulloq. infœlicitatis timore labefactandam. Eleganter autem interpres dixit, Vespeream illam vitæ humanæ partem, quæ posterior est: quasi diceret; Quod tibi vitæ reliquum est, foeliciſſimum erit, atque splendentissimum, multoque foelicius pristina illa prioris vitæ felicitate. Tum etiam elegans allusio potest esse ad Australem prolagam Arabiæ desertæ, vnde exurrexit inclementissimus ille ventus, qui domum filiorū prostrauit, & vnde Sabæi, & Arabes excursions fecerūt in Iobi agros, pollicetur itaque; fore, ut ab Austro nihil deinde mali timeat: sed vnde tot damna accepit, vltiora inde lucra reportet.

Et cum te consumptum putaueris. Illuminavit interpres; quod in Hebræo paulò obscurius est: nam ex verbo legitur; [Obscuraberis, vel tenebresces, & sicut mane eris:] vel Obscuratio tua erit ut Lucifer matutinus; alij legūt, Illustraberis: huius aut contrarietatis in legendo ratio est, quod verbum originale (id quod sæpè in Hebræo contingit) duo contraria significat; videlicet volare, aut coruscare, aut erigere pennas: & ex opposito, deficere, lassari, obscurari, tenebrescere: primam igitur significationem sequuntur, R. Abrahā, R. Moytes, Pagnin. Eugubin. Hebræus apud Caiet. at secundam R. David. Chaldaus Tygurina, Regia; atque idē profectō intellexit Vulgatus, cum dixit, Consumptum, videlicet, obscuratum, extinctum, deficientem. Quare autem Sept. ad orationem retulerint, legentes, Oratio tua tanquam Lucifer erit, non video; nisi illam coruscationem matutinam, ideō orationem dixerint, quod matutino tempore soleat homo [accedere ad Deum, & illuminari.]

Orieris. Propriè; Eris, sed elegantius dicitur, orieris, ut subitam splendoris inexpectati iucunditatem, & fulgorē significet. Ut Lucifer; propriè, ut manē, ut diluculum, ut aurora gratissima, quæ semper, cū iustus illuminatur procedit, [et crescit vsq. ad perfectā diē.] Incipies vitam viuere foeliciſſimam, meridiana luce illustriorem. Sed initia huius clarissimæ felicitatis erūt velut matutina lux, quæ noua semper incrementa capit; meridianus ille fulgor

nunquam declinabit, neq. deficiet, imò potius crescet; initia tuæ felicitatis erunt tanta, quā quæ maxima; atq. progressionē, & fines, omnium mortalium fortunam superabunt: atque hæc ipsa per Luciferū significare interpres voluit; intellexit. n. matutinum Luciferū, uidelicet, quā stellam Veneris uocant, aut Dianam Luciferā, quæ a poetis dicitur Diē ducere, & Pulsare auroram: de Lucifero aut sic scribit Philipp. [Per occultas cursus sui metas polum circumiens, post bienniu in ipsius auroræ rutilo dicitur apparere.] Sed quidem cum hæc ipsa stella sit, quæ cum solem occidētem subsequitur, Hesperus & vespere, vel Vesperugo nominatur; cum uerò Orientē transcurrit, Lucifer; certē uidetur cōmodē symbolū esse eiūdem hominis, qui nunc in tenebris sit, deinde uerò è tenebris emergat, & caput vndis exerat, & in quo liceat cōspicere utriusq. imaginem fortunæ, tū nigræ, & aduersæ, tum secundæ, & candidæ. Ergo foelicem ex misero statu in felicitatem, commutationem, qualem repræsentat Lucifer, pollicetur: & qualem eleganter cecinit Boetius.

Et qui prima tempore noctis.
Agit argentes Hesperus horas,
Solitas iterum mutas habenas
Phæbi pallens Lucifer ortu.

Sed dicemus iterum de Lucifero. c. 36. Rursusque de luce, quæ foelicitatis symbolum est.

XVIII. Et habebis fiduciam proposita tibi spe, & defossus securus dormies.

- 1 Iustorum fiducia, & securitas in medijs discriminibus. Explicatus Paulus ex Græco. Parata mensa accumbere, securitatis symbolum.
- 2 Sex huius defossionis interpretationes, & varia significationes proponuntur.

Explicat quod de aurora & lucifero dixit: in dies meliora sperabis; non solum sustentaberis bono præsentis, sed melioris spe confirmaberis: alij referunt ad spem nunquam in periculis abiiciendam; Nunquam concides animo, aut spe, etiam si in discrimina incidas Sept. Confidens eris, quia es tibi spes. Hanc iusti in medijs discriminibus securitatem sæpè sacre literæ commendant. Iustus enim tanquam leo, nō fugit turpiter, & ignobiliter, sed neque temerè in medios hostes se conijcit: ita sanè iustus neque se conijcit temerè in discrimina; neque timet, aut fugit ignobiliter, si quæ incidunt: sed quid timeat, quem diuina virtus communit, & roborat? Inhabitare in se uirtutem Christi Paulus optat, ex Græco, tanquā in tentorio morari: sed quā sit securū fortissimi ducis tentorium, illud indicat Iudith 14. [Nullus audebat cubiculū uirtutis Assyriorū pulsando, aut intrando aperire,] Hæc certissima uictoriæ spes aduersus præsentissima pericula adest iusto, uti ille dixit Nu. 28. [Dominus Deus eius cū ipso est, & clangor uictoriæ regis in illo:] hæc spēs & periculū, hostiumq. contemptum, quā sæpè David expertus fuerat, triūphans canit; [Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me:] ita nihil ab hostibus timeo, ut in conspectu hostiū securē, & per oriū mense accubam; parata mensa otium affert, & nihil eum festinatione, metuue gerendum: habet igitur iustus fiduciam proposita sibi spe: uide Prou. 2. & 28. Ps. 22. & 45.

Et defossus securus dormies. Variant hoc loco interpretes: nam ad verbum in Hebræo est; Et fodies; vnde manifestè patet, Philippi lectionem mendosam esse, qui legit; Defossus: quamquam sensus non sit à vera lectione alienus ut statim dicemus. Illam ergo fodiendi operam ad rem agrariam referunt Caiet. & nonnulli recentiores in hanc sententiam; Poterunt iā tui agricolæ, & serui securē colere terrā, fodere, arare nullo metu prædonum. Vatabl. [Si fodiendo remaneas in agro procul à tentorij tuis, tamē in illis sūma fiducia dormies:] sensus ualde humilis.

Secundò Eugub per fossionem intelligit scrutationem quandam rerum gerendarum, & quasi negotiationem, Quocunque (inquit) animum uerteris, quidquid scrutaris, quidquid excogites, securē, & felicitate efficies; [omniā quæcunque facies, prosperabuntur:] sensus coactus; quanquam similis uideatur sententia Prou. 46. Vir impius fodit malum, perscrutatur, inquit, ut qui fodiendo querit thesaurum; uerbumque originale fodiendi, explorare, scrutari, contemplari significat.

Cic. 2. de Nat. Deorum.
Philipp.

LXX.
Prou. 28. 1.

2. Co. 12. Επιστηνέω
Iudith. 14.
10.

Nu. 28. 21.

Ps. 25. 4.

Ps. 22. per totum, & Ps. 45.

Prou. 2. 7
12. 6. 28. 1.
18.

Philipp.

Caiet.
Vatabl.

Eugub.
Fossio, perscrutatio, et negotiatio.
Ps. 1. 3.
Prou. 16.
27.

לח

Tertio. Opera pietatis, & laborem in diuina legis obseruatione impensum, per fossionem intelligi, ex illo. c. 7. videri potest; Sicut mercenarij dies eius: & sicut mercenarius expectat finem operis sui: itaq. defossus, id est, defodiens, id est, si laboraueris, & opera & impensâ feceris in pietate, consequeris post hunc vitæ laborem, tranquillam & pacatam mortem; securè, & in paco morieris: quomodo quidam volunt dictum id Eccles. 5. Dulcis est somnus operantis: vt sit similitudo; sicut qui in defodiendo agro laborat, securus postea, & suauiter dormit, ita si te in pietate exercueris, securus morieris: huc respexit illa Philippi lectio, Defessus securus dormies: addit ille, Securus dormies, concepta resurrectionis spe; & quamuis ad infernū descendas, tamen ibi non te torquebunt, neq; contingent tortores demones. Sed hæc tropologiam sapiunt.

Quarto. Vtramque partem ad sepulchrum, & mortem pertinere D. Thom. Nicolaus, Dionysius, Titelm. existimant; Defossus, sepultusq. iacebis securus nemo; sepulchrum tuum violare audiebit; nemo ossa tua effodiet: est enim sepulchrum Sanctum, & nunquam violandum: non perueniet ad sepulchrum tuum impudens prædo, neque auarus miles, qui tentet recludere sarcophagum; & pretiosam suppellectilem cum cadauere conditam diripere: sed certè non videtur bene cum sequentibusnecti, quæ potius de vita, quàm de morte loquuntur.

Quinto. ad vitæ securitatē hac ratione pertinere posse videtur. Tam securè ages, quàm si vallo, fossaq. munitus esses: nullus tibi metus hominū eripiet, sed in pace in idipsum dormies, & requiesces, id est, alto somno sepultus dormies: quod summæ securitatis est. Tygur. Iacebis securus, velut fossa circumducta: sensus ab Hebreis adductus, vt affirmant complutenses: neque omnino displicet.

Sexto. Tandem R. David explicat, Defodies per te metipsum in circuitu ædificiorum tuorum, & non erit opus vt in circuitu facias murum, neque eleues ea. Nullaq. alia custodia, neq. sepimento adhibito securus dormire poteris, linea tantū circumducta & indicata nemo erit qui in te tuā pedē mittat. Ex his eligat lector, vel meliora afferat.

XX. Requiesces, & non erit qui te exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

1. *Illustrum somnus: placidissimus. Diuitia, & saturitas somnium eripiunt. Illustratus Lucas semel, & iterum.*
2. *An aliquando damnatorum cruciatus mitigentur. Eligitur pars negans. Explicatur Isaias.*
3. *Deprecari faciem, quid sit in sacro sermone. Sophar propheta.*

Lyranus ad defuncti memoriam cum laude vsurpandam pertinere existimat: Nemo erit, qui tibi mortuo detrahat, in benedictione eris, & ab auditione mala non timebis; & coram statua imposita tuo sepulchro, nemo audiebit tibi conuitari. Sed neque hanc consuetudinē imponendis statuas sepulchris, ille probat, neq. verò suū commentarium. Septuag. hanc quietem ad summam pacem retulerunt, terrorem verò ad hostium, belliq. tumultum: Quiesces & nō erit, qui oppugnet: nemo te deinceps laceffet. Sed multò melius, vt eodem pertineat, quò præcedens hemistichium: igitur per expolitionem rem eandem repetit, & amplificat illam iucundissimi soporis quietem: Nemo erit, qui te dormientem excitet, aut territet: nullus terror aut metus somnum eripiet: similis illas promissio Prouerb. 3. Si dormieris, non timebis; quiesces, & suauis erit sōnus tuus. id est, vacuus omni timore, te q. ti trades; neque per quietem vlla tibi visa horrida apparebunt, nulla infomnia imaginosa: diues eris, sed ita moderatè, & parcè tua foelicitate vteris, vt somnos possis capere suauissimos; nō tu ex illis, qui sicut mare feruēs, quiescere non possunt; bonis omnibus abundabis, sed tāta saturitas finet te dormire: omnem auaritiæ, & stultæ sollicitudinis molestiam à Iobo repellit, si cū pietate, & virtute parcè, & moderatè facultatibus deinceps vt i statuatur. Propterea. n. Christus Dominus dixit Luc. 12. Videte, & caueate ab omni auaritia; quia nō in abundantia cuiusq. vita est eius, id est, neque vitæ iucunditas, neq. diuturnitas posita est in abundantia, & diuitijs, nisi sciat ille abundare: deinde verò proponit parabolam auari diuitis, qui per

noctem secū colloquebatur, nimirum laborabat in somnia, nam abundantia illa vigiliā afferebat; suę ipsius animæ adblandiens, & ad captandos somnos, si qua posset ratione, pelliciens dicebat; [Anima mea, requiesce, comedebibe, epulare:] atque hæc illa satutitas erat, quæ non sinebat diuitem dormire.

Deprecabuntur. Philipp. locum hunc in hæc verba interpretatur. [Securus dormies, & requiesces in inferno, & non erit illic vnus inimicus, qui te exterreat, vt tibi penas infernales infligat; sed potius quicunq. sunt illic, preces tibi supplices fundent, vt eis tartarei cruciatus tuis orationib. temperentur; q. in euangelio nos inter diuitē, & pauperem factum legimus:] eadē habet Beda ad verbum de scripta; & cōmentarij, qui inter Hieronymi opera referuntur; illud tantū demunt, quòd ex Euāgelio, de diuite & Lazaro, Philip. & Beda addunt: & quidem licet tantū videatur à Philippo afferri, ita existimasse Sophar, fieri posse, vt damnatorum cruciatus sanctorum orationibus aliquando lenirentur, atq. idem diuitem illū deceptū existimasse; sed proculdubio, Philipp. ex sua interpretatione, & sententia significat, rem illam non repugnare. Sed quid ego ea de re sentiam, faciliē dicam; fallam vtiq. esse, neque n. euenire vnquam damnatis poterit aliquod læuissimorum cruciatuum alleuamentum; vt indicatur illo Isaię, cuius partem priorē præcedēti c. exposuimus [Erit transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum:] nam verbera, quæ apud nos infliguntur, quam acerbissima, & læuissima, ex flagelli & virgarū depreffione, & eleuatione constant, ut ad singula verbera breuissimū respirandi spatiū concedatur; at sepe hærebit damnatorū tergo semel impactum flagellū. Alij vt Dionys. ita explicant; Sanctitatis existimatione in omnium animis concepta, te defunctum prosequuntur magnis honoribus, ad te preces fundent, & quasi dicat; hac ratione sanctus euades, & dignus, corā quo precari, & orare possumus. Sed melius vt ad honorem viuenti delatum referatur; illud n. faciei nomen indicare videtur præsentiam, & conspectum hominis, apud nos uersantis.

Deprecari autem alicuius faciem, est suppliciter ante illum procumbere, errati, & iniurię ueniam postulare; Te reuerentur precabūdi, & suspicient, qui nunc despiciunt. Sept. [Transmutati multi rogabūt te.] Sed quoniam uerbum originale, *chalab*, significat aliquem infirmū, uel egentem, alterius opem suppliciter, & enixè implorare, ut patet Ps. 44. [Vultum tuū deprecabuntur omnes diuites plebis,] id est, * potentissimi quiq. tua ope indigebunt, & 3. Reg. 13. [Deprecare faciem Domini Dei tui,] id est, impetra mihi à Deo sanitatem, & auxiliū, & 1. Regum 13. Faciem Domini non placui, id est, nō consuluit, neq. oblato sacrificio illius opē implorauit: res eadem, ab alia licet radice, dicitur Isai. 11. Ipsū gentes deprecabuntur: sententia igitur hæc erit; Is tu, o Iob, eris; cuius opem omnes implorent, & oēs diuites plebis vultum tuū deprecantur; qui nemine indigeas, cuius ope, & consilio omnes indigeant: tum erit, qui nunc tibi misero, & erumoso insultant, postea in summum honorem, atq. foelicitatem restituto supplicabunt: Quod dum dicit Sophar, nesciens quid dicat, tamen rem ipsam sibi, suisque amicis euenturam prædicit: diuino namque oraculo cōmoniti, supplices se Iobo præbuerunt, atque illius faciē deprecari sunt, cui honorem quoque Deus ipse detulit, cum c. 41. ait. [Ite ad seruum meum Iob: Iob autem seruus meus orabit pro vobis; faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia.]

XX. Oculi autem impiorum deficient: & effugium peribit ab eis: & spes illorum, abominatio animæ.

1. *Oculi deficientes, ad tristitiam, vel inuidiam.*
2. *Impij homines Iobum exagitabant.*
3. *Effugium, quod viam perire quid.*
4. *Abominatio, quid proprie ex Hebræo Afflicti suspirant. Illustrati Salom. Ier. Malachias.*

Impij autem (atque tu etiam, nisi resipiscas) frustra diuinam opem expectabunt; circumspectient enim, & non erit auxiliator, vel, Cū te foelicitissimum contemplati fuerint, qui nunc in sūma miseria iacentē uident, præ inuidia

uidia contrahent dolorem oculorum & videndo, atque inuidendo oblanguescent, vel, ut ad Iobum respiciat proprius; Tu si in tuo sensu pertinaciter hareas, ad tristissimum tuarum ærumnarum aspectum, & ad noui cæsus imminenti timorem contrahes, atque deficiet: ille enim fixus, & intentus obrutus, & oculi deficientes, habitus est hominis, aut præ mœrore obtupescentis, & defixi in præsentia & consideratione mali alicuius; aut vero expectantis, timentis ve alicunde.

Ex lectione Septuag. quæ huiusmodi est; Salus autem eos deleat; spes enim eorum perditio, & oculi impiorum tabescent: elicit auctor Catenæ, quosdam à diabolo immisos esse homines, qui Iobi calamitates rideret, & exagitant, quos nunc dicat Sophar fore, ut Iobi res prosperas intuentes, extraherent, & ærumnis ipsi implicati ad illius opem confugerent; sed forrè non solum de his, sed de alijs etiam impijs in vniuersum pronuntiat fore, ut hi quoque de felicitate sua moueantur; & quæ ab illis abstulerit, Deus, ad Iobum transferantur. Ita (inquit) illis in deterius abeuntibus, tu o Iob, commutaberis in melius.

Effugium peribit ab eis. Id est, neque præsentia, neque imminetia mala poterunt declinare, sicut Psal. 141. Perijt fuga a me, & Amos. 2. Perijt fuga à veloce, & in vniuersum, perire aliquid ab aliquo, est deficere, aut deesse; ut Psal. 27. & pereatis de via iusta, id est, ad inuium deducamini: * effugium igitur peribit, idem est quod effugere non poterunt.

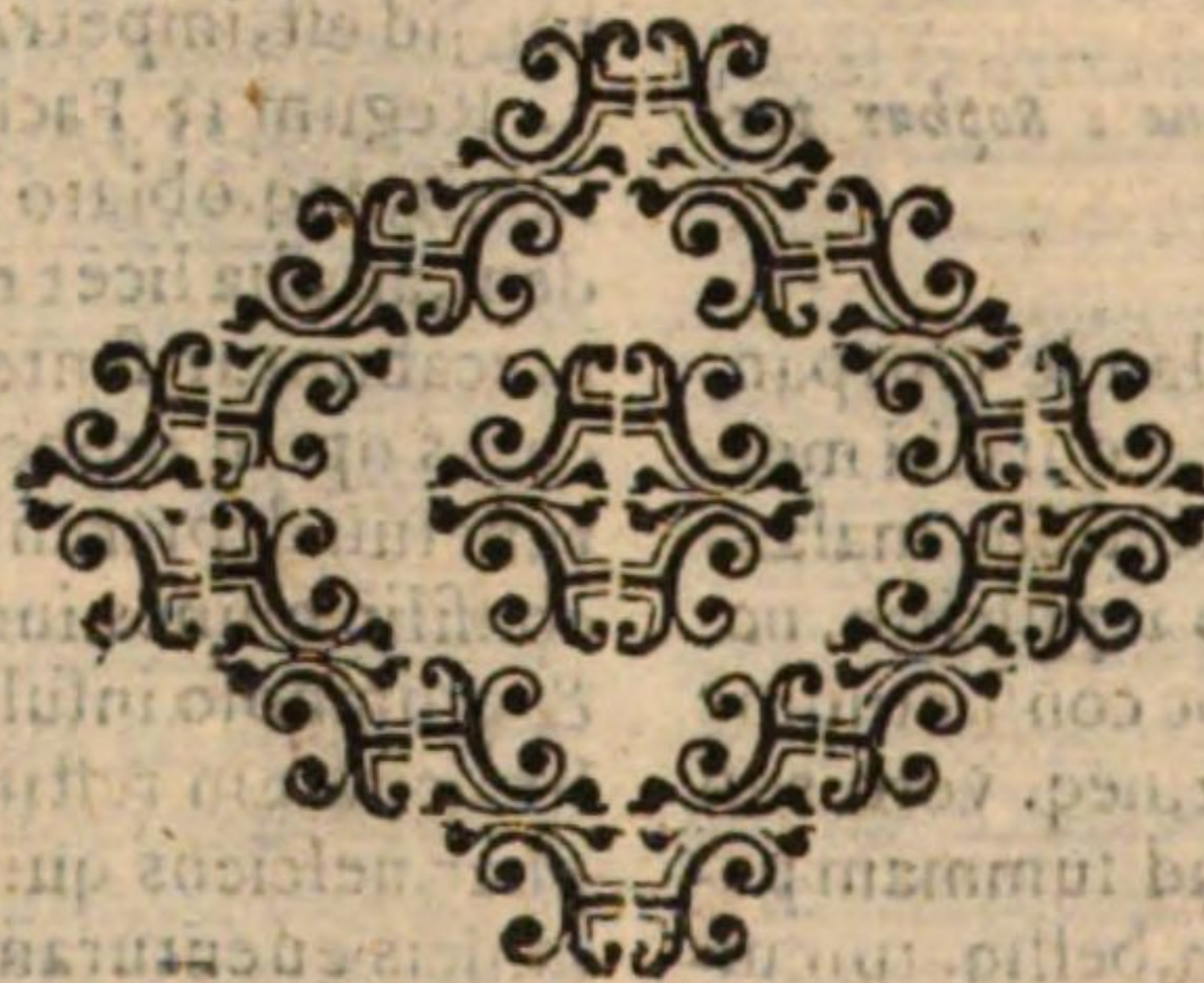
Et spes illorum abominatio anima. D. Thom. sic: Quod de impio sperari deinceps potest, est abominanda quædam, & extrema mors, & cruciatus. Sed melius; Spes illorum, utpote inanes, atque fallaces, uel consequendi felicitatem, uel declinandi ærumnas, nihil afferent, nisi dolorem, & tristitiam; sic enim vocem originalem reddunt Pagn. dolorem; Hebræ. apud Caietan. tristitiam; Vatabl. afflictionem. Sed quidem nox originalis à radice naphach, quod est insufflare, vel inspirare, propriè reddi potest,

exufflare, aut expiratio, & inde etiam pro afflictione accipitur, aut animi defectus, & Liquefcentia; quoniam afflicti, suspirare solent, ut Ierem. 15. Defecit anima eius, id est, suspirauit, vel, expirauit, & infra. cap. 31. Animam agricolarum affixi, id est, crebro suspirare coegi: igitur spes illorum, suspirium est, anima afflictio, vel insufflatio; iuxta id; Spes quæ differtur, affligit animam; videlicet non solum ipsum animum, verum etiam ipsam respirandi, aut suspirandi facultatem; quæ nomine animæ interdum significatur: ac si diceret; Omnia quibus impij inhiant, uanitas sunt, & afflictio spiritus, id est lassitudo, & defatigatio desiderantis, & suspirantis animæ, ut in impios, illud quadret, Ierem. 14. Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones (est enim ruditus ille, qui fit attractione vèti, quasi suspirium animæ) & defecerunt oculi eorum, quia non erat herba, vel ut consentiat cum nostro Vulgato, spes illorum, id est, res speratæ dignæ sunt, quæ exhiberentur, exufflentur; quas anima, spiritus, oris flatus abominetur, repellat, longè proijciat: sicut & Malachiæ. 5. Dixistis, Ecce de labore, & exufflastis illud, id est, pecus, quod offerebatis, quasi de labore uestro, tale est, ut feceritis illud dignum exufflatione mea, ut abominarer, & proijcerem illud; ita Hieronym. Septuag. Exufflaui ea; vel, aded debile est, ut quasi exufflari, id est, leui flatu moueri, & proijci possit; qui autem afferebant, fingeant præ pinguedine nimium graue esse, & cum summo labore portari: utroque igitur modo accipi potest, spes illorum abominatione, & exufflatione dignæ; tum etiam aded inanes, & leues, ut facile flatu dispergi, & dissipari possent: iuxta id Sapientia, Spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur. Septuaginta, expirationem hanc, mortem & interitum uidentur intellexisse; nam legunt Spes eorum, perditio; sui, videlicet, rerumque suarum: fieri enim non potest, ut impij unquam sapiant, & intelligant, ne suis ipsi consilijs, atque conatibus interitum, & perditionem sibi non parent.

Ier. 15. 9.
Iob 13. 39.
* Espe. a. as
nò cūpladas,
susp. ros del
alma son.
Pron. 13. 12
Eccle. 4. 16.
Iere. 14. 6.

Mal. 1. 13.
Hieron.
LXX.

Sap. 5. 15.

PARAPHRASIS CAPITIS

BREVIS NOTATIO RERVM
insigniorum, quæ in commen-
tarijs fufius expli-
cantur.

PRÆCEDENTIS.

V M tanto grauiffimæ orationis pondere superatus Baldad coniceret; Sophar quidem, qui ex fui nomi-
nis ratione, & etymologia nescio quid buccinans,
aut instar vocalis ranæ coaxans sonat, pulchrè, vt sibi
uidebatur, respondens, per contumelias, & intolen-
tiam verborum garrere in hunc mundum cœpit.

Multa sanè, o Iob, multa cum verborum potius, quàm cum sen-
sum, atque sententiarum vberitate profundis: quare vereor, nedum
de Deo liberius, quàm par est, disputas, temeritatis, & impuden-
tiæ notam incurras. Sed ne tibi sapiens videaris, tibi ego non dif-
ficilè respondebo: audies igitur ex me, quæ noles, cum illa dixeris,
quæ voluisti; verbis enim potius, quàm re, & ratione vales; & dum
tua peccata excusare conaris, multa temerè, & imprudenter pro-
fundis; vnde oportet nouum multiloquij vitium te contrahere; at-
que dum verborum tantum turba vincere posse credis, minimè no-
bis te iustum esse persuadebis.

Itane mendacia ista tua, merasque nugas nos stupentes, atq. silē-
tes admirabimur? vt, qui nemini vnquam sapientiæ laudem cōcessi-
mus, in tua verba, atque dogmata iuraremus. Nugaris verò planè,
nosque audientes irrides, dum agere cum Deo postulas: nam nec il-
lum tibi respondere, neque vt ille respondeas, nos fas esse iudica-
mus. Atque hæc pro tui animi insolentissimi occulta quadam calli-
ditate, subannatorio gestu, & nictantibus oculis profers, intolan-
da profectò audacia; & te sannionem agentem nemo suffundat pu-
dore, nemo increpet, nemo planè confutet, & gestienti loqui nemo
adsit, qui os obstruat?

Liberè enim, & palam pronūtiasti, verissima, atq. grauissima esse
tua dogmata, luceque ipsa clariora, purioraque, sine vlla mendacij
labe: illa videlicet, de Deo, atque de diuina prouidentia: de iustorū
ærumnis; de impiorum fœlicitate: neque minùs mundum, & can-
didū operibus, & vitæ actionibus, & moribus, quàm verbis, & do-
ctrina te præstare, longeque alijs superiorem te esse apud supre-
mum iudicem, cuius oculos nemo eludere, aut fallere potest.

Sed cum ausus fueris cum Deo colloqui, optare sanè vt vicissim
Deus sua te responsione dignaretur; nam ille te multa loquentem
facilè compesceret. Nos enim quos humana mentis recessus, & la-
tebræ obscurissimæ latent, te reuincere planè non possumus.

Quod si Deum loquentem intelligeres, planè agnosceres illius
prouidentia iudicia, quæ tu assequi conaris, longè esse ab humano
sensu remota: neque eadem semper ratione ærumnas, & supplicia
piorum, atque impiorū decernere; tum etiam longè plurima in eius
lege, & præceptis latere, longeque maiori cura, & solitudine illo-
rum obseruationem ab hominem exigere, quàm tu tibi persuaseris.
Sic igitur tuam sapientiam multis ille partibus antecellit, longeque
superior est illa, quam tu tibi præscribis, tuorum suppliciorū lege.
Denique si sue sapientiæ arcana tibi patefaceret, vt tum illius pater-
na erga homines viscera, tum errata tua agnosceres, iā tunc explo-
ratum tibi esset, quàm leniter, atque benignè ille tecum agat, &
quod te non vna illa, & seuerissima iustitiæ lege, qua peccatores
alios tui similes plectere solet, puniendum constituerit: sed mitiori,
& æquiori alia, quæ sua est bonitas, & mansuetudo: ex quo profe-
ctò commeritum supplicium, quasi per obliuionem huc vsque di-
stulit; permisitque, vt cum multa haberes occulta scelera, illorū tu
in scius oblitusque esses. Hinc tua ista innocentia, & sanctitatis
opinio, atque altè animo insidens puritatis morum persuasio: po-
ruit ille multò grauiora supplicia à te exigere: qui enim peccat, de-
bitor est; Deus, creditor & fœnerator: sed condonauit gratuitus.

Hæc cū ita sint, credi ne fieri posse, vt diuinæ iustitiæ arcana, atq.
tuarum ærumnarum causas, ratione sue inuestigare, & consequi va-
leas; aut occultas omnes vias teneas, quibus illa in tuæ vitæ actio-
nes omnes, instar seuerissimis iudicis inquirat, atq. diuinæ prouide-
tiæ fines, exitusque omnes consequaris? neque solum veltigia, &
initia, sed perfectam omnium illius operum absolutionem teneas?

Hinc cum cœlorum altitudine cognoscere non possis, multò mi-
nus poteris diuinæ sapientiæ longè maiorem celsitudinem cōsequi:
Neque verò tu longius, profundius oculis, aut cogitatione pene-
trare poteris, quàm in terræ viscera, & subterraneas omnes cauita-
tes: at Deus suis pedibus longè inferiora & profundiora terit, &
premit. Cum enim minimè sit in his reb. creatis inclusus, sed rerū
vniuersitati supereminens, est tamè rebus omnib. intimus, & quasi
infusus, vt omnia in ipso, ipse in omnibus sit? d Tum in illius sa-
pientia & prouidentia sunt dimensiones quædā, multò quam mare

Cc 3 & terra

1
Respondens autem Sophar
Naamathites dixit.

2
Nunquid qui multa loqui-
tur, non & audiet? aut vir
verbosus iustificabitur?

3
Tibi soli tacebunt homines?
& cum cæteros irriseris, à
nullo confutaberis?

4
Dixisti enim; Purus est ser-
mo meus, & mundus sum in
conspectu tuo.

5
Atque vtinam Deus loque-
retur tecum, & aperiret la-
bia sua tibi.

6
Vt ostenderet tibi secreta
sapientiæ:
& quòd multiplex esset lex
eius: & intelligeres quòd multò
minora exigaris ab eo, quàm
meretur iniquitas tua.

7
Forfitan vestigia Dei com-
prehendes, & vsque ad per-
fectum, Omnipotentem re-
peries?

8
Excelsior cœlo est, & quid
facies? Profundior inferno,
& vnde cognosces?

9
Longior terra est mensura
eius, & latior mari.

a Vt sit de Deo, tardè, & parcè loquen-
dum, & vt sanctorum oratio animali
homini stulta videatur, cū tamen, &
sapiens, & fecunda sit, digressu op-
portuna. vers. 2. nu. 2. 3. 4.

b Qua, & in quo ponenda sit hac diui-
na legis multiplicitas; & vt indices ali-
quando eandem legem in duas diuidat,
obseruatio ad mores. vers. 6. nu. 1. 2.

c Vt Deus creditor, fœnerator, & exa-
ctor sit; impius verò debitor, ingenti sup-
pliciorum, quasi aie alieno oppressus, di-
gressio. vers. 6. nu. 3.

d De his diuina sapientia, & prouiden-
tia dimensionibus & qua ratione consi-
derari debeant, quadam. vers. 8. nu. 4. 5.

& terra longiores, atque latiores: nam altitudo illius, id est, sapientie consilijque profunditas, potestatis immenitas, qua omnia complectitur: denique rationes omnes, quas in decernendis, vel premijs, vel supplicijs seruat, omnem humani capitis menturam, modumque excedunt.

Verum enim verò non solum pro mirifica sua sapientia, sed etiam pro sua potentia, & voluntate res omnes humanas moderatur; nam rerum vniuersitatem vertere, & inuertere potest, varijsque modis versare; tum naturæ serie, ordineque perturbato omnia miscere, & in rudem, indigestamque molem rursus redigere, nemine, aut viribus, aut verbis illi repugnante.

Quamuis bene nouerit sapientissimus Deus fore, ut nemo hominum, nisi vanissimus & stultissimus sit, illius sapientiae arcana excutere, & perscrutari tentet: qui verò id conetur, inæquidem temeritatis poenas daturum. Quamuis quidem cum de hominum supplicio agitur, accurate cuiusque merita expendat, & quos externa sanctitatis specie fulgere videret, vera solidaque pietate vacuos, & nunquam non suis proximis per summam iniquitatem fraudes, & dolos machinantes, hoc acerbe punit: non enim semper dissimulat, neque conniuet ad tantam improbitatem.

Videris igitur, o Iob, an uanus, rumentum sis, omnemque sapientia omnibusque bonis vacuus, proptereaque leuissimus, nulliusque ponderis atque momenti: indignum enim est ut tantos animos sumas, tamque sis proiectus, & audax in loquendo: vanè enim, & sine causa erigis aduersus Deum cristas; id quod asinina cuiusdam stoliditatis est, atque incredibilis tarditatis in diuinarum rerum cognitione; neque non indomita, ferinaque insolentia, & procacitatis est: nam tentat vilissimus homuncio omne à se iugum excutere, atque omnino viuendi licentiam, & impunitatem sibi promittere. Sed permittit Deus diu impune vagari, & ferocire, ut tandem instar Onagri, captum domet, constringat, tundat.

Hæc dixerim, o Iob, quod tu obstinata mentis homo, nequiter oraueris, & externa tantum pietatis specie ad sacrificia offerenda accesseris, cum prius oporteret animum, quam pecudum oblationes præparare: & nunc quidem illam etiam ipsam mentis pertinacissimè duritiem retines; nam neque diuinis correptionibus, & flagellis cedere, molliriue nosti; quin potius gloriòse, & iactabunde manuum opera, pietatis speciem præferentia, iactas, & ostentas. Præstaret sanè cor tuum firmiter, & constanter præparare ad rectè, & rite orandum.

Opportune verò id facies, si iniquitatem, quæ velut macula turpissimas tuis manibus hæret, penitentia elueris, & male ablata oia suis dominis reddere statueris, si vnquam tibi facultas fuerit; & longè, lateque à te proieceris omnes peccatorum occasiones, atque incrementa, quod si contingat aliquando præ humana fragilitate labi, minimè demorari in te peccatum patiaris, neque verò in vllò ex tuis familiaribus. Finem itaque peccandi iam tandem facito.

Sic sanè audiebis constanter ad Deum accedere, illumque cum magna impetrandi fiducia, erecto animo, lætaque facie, atque serena fronte deprecari; nihil enim tunc in animo delitescet, propter quod pudore suffundi, aut faciem, & oculos demittere coram eo, qui cordis inspector est, cogaris: cumque ab his omnibus calamitatibus liberaueris, atque has omnes ærumnarum sordes, & squallorem deposueris, fiet ut foelicissimam mentis tranquillitatem, & iucundissimam quandam, non iam instabilis, sed constantis, firmissimamque fortunam, omnis vicissitudinis, timorisque expertem, quietem consequaris.

Præteriti autem laboris, atque tum mentis, tum corporis egrediturum, quibus oppido defatigatus es, memoriam perpetuam obliuio delebit, nullumque accepti vulneris vestigium remanebit, quod de tua foelicitate, vel minimum detrahatur, atque diffugientibus etiam nubibus, & elapso ingenti ærumnarum turbine, sereno fueris cælo: neque aliter præterita infortunia tui memoriam relinquent, quam, torrens, qui summa celeritate in valle aliqua declinæ præterlapsus, auctusque incredibiliter hyemalibus pluuijs, & nubibus, æstiuo iam tempore omnino exarescit.

Reliquum igitur tuæ vitæ tempus serenius, atque præclarius ipso meridiano fulgore nancisceris, dumque in his ærumnis, quasi meridiano quodam æstu nunc torreris, repente tibi diuinum auxilium ad erit, & ingenti latitiæ splendore extremam hanc tuæ vitæ ætatem collustrabit: atque ex eadem Australis regionis plaga, gaudendi, & exultandi seges ubi amplissima proueniet, vnde tibi doloris, & lachrymarum materia nuper accessit. Tuis igitur tenebris succedet gratissima foelicitatis lux; & cum videaris nunc iam deficiens, penèque extinctus, subita splendoris nunquam expectati iucunditate fulgebis, atque velut aurora, luciferum matutinus, diem duces deinde foelicissimum.

In dies autem meliora sperare poteris; nunquamque contingeret ut animo concidas, etiam si in discrimina maxima incidas. * Tui verò agricolæ poterunt secure, & pacifice terram colere nullo metu prædonum: quocumque enim, vel illi ad operandum, vel tu ad negotiandum

10

Si subuerterit omnia, vel in vnum coarctauerit, quis contradicet ei?

11

Ipse enim nouit hominum vanitatem, & videns iniquitatem, nonne considerat.

12

Vir vanus in superbiam erigitur: & tamquam pullum Onagri se liberum natum putat.

13

Tu autem firmasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas.

14

Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris à te; & non inuenerit in tabernaculo tuo iniustitia.

15

Tunc leuare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis, & non timebis.

16

Miseriæ quoque obliuisceris; & quasi aquarum, quæ præterierunt, recordaberis.

17

Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vespérâ: & cum te consumptum putaueris, oriens ut Lucifer.

18

Et habebis fiduciam proposita tibi spe, & defossus securus dormies.

c De cordis duritia, & insensibilitate, & ut potissima orationis, & sacrificantis pars sit interna cordis preparatio, & mundities, deinde externus pietatis ritus, describitur ad mores. v. 13. nu. 1. 2. 3.

f Vt si peccati comes inconstantia, & instabilitas, quadam vers. 16. nu. 3. 4.

g Quæ afferat Obluio, in sacro sermone; & ut iustis, post ærumnas, videatur obrepere iucundissimus somnus, & placidissima quadam malorum omnium obliuio, vers. 16. nu. 1. 2.

dum diuerteritis, feliciter omnia perficietis: & tam securè in medijs agris procul ab vrbe agere poteris, quàm si fossa, & vallo essetis muniti: non enim tu, neque tua opera muro extructo indigebitis, neque alia custodia, aut sepimento, quàm defossa, & inducta in circuitu linea, nemo quippe erit, qui in res tuas audeat pedem inferre. Tandemque sepulchrum etiam tuum in media solitudine securum erit, neque te foeliciter, & placidè dormientem audebit aliquis latro infestare, aperirevè sepulchrum, spoliolum, & pretiosarum vestium cupiditate impulsus. Imò potiùs eò confugient plurimi, honores tibi defuncto impensuri. Interim tibi deinceps spectra horrida per quietem nulla apparebunt, sed recuperata corporis valetudine, ad eum honoris, & dignitatis gradum restitueris, cui omnes summum honorem deferant; qui nunc tibi insultant, supplices se tibi præbebunt, atque opem, & auxilium implorabunt. Cumque te foelicissimum contemplati fuerint, seque ipsos videant in extrema inopia iacere, dolorem oculorum contrahent, & videndo, atque inuidendo, animo deficient. Omnes autem impij (atque tu etiam, nisi resipiscas) frustra diuinam opem in suis ærumnis implorabunt, & neque præsentia, neque futura mala declinabunt; nihilque aliud, quàm miserandum omninò interitum, & omni execratione dignissimum sperare poterunt; in ijs enim suas spes vanissimas constituerunt, quæ vel leuissimo flatu dispergi, & dissipari necesse est. Igitur si in tuo isto sensu,

O Iob, pertinaciter hæreas, non dubites futurum, quin ad tristissimum tuarum calamitatum aspectum, & ad nouorum infortuniorum impendentium timorem contabescas, atque deficias.

19
Requiesces, & non erit qui exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

20
Oculi autem impiorum deficiunt, & effugium peribit ab eis: & spes illorum, abominatio animæ.

II. Ergo vos estis Iob homines, & voluistis mortem lapientia?

CAPVT XII.

Argumentum capitis.

Doctrinam Theologicam de qua videbantur, tanquam de re si-
bi peculiari, amici gloriari, Iob eleuat, ut qua vulgo nota sit, &
minimè exquisita; ipse q̃, verius, et magnificentius de creatore dis-
serat, atque de illius, in mortalium rebus componendis, aut euer-
rendis potestate; interim suam innocentiam iustur, & amicos
vellicat.

I. Respondens autem Iob, dixit.

1 Huius capitis scopus.

2 Varia lectio. Hominis nomen, quid propriè in Hebræo, & in
malum ab aliquibus accipi.

3 Hominis appellatio in bonum.

4 Vulgari interpretis defensio, & illustratio.

5 Vera, & varia lectio.

6 Cor, pro ausu, aut pro sapientia.

7 Cadere ab aliquo, Hebraismus. Leptote, siue extenuatio, in
sacro Sermone quid. Illustratus Salomon, & Vulgatus de-
fensus.

1
Quis sit ho-
ius capitis
scopus.

Contendunt nonnulli, hoc iam capite missam fecisse
disputationem suam Iob, & suum illud proposi-
tum, quod probandum susceperat, quod malè interdum
bonis accidat, perinde, ac malis; malisque non rarò be-
nè sit: atque in illo tantum nunc versari, ut amicorū fa-
stum comprimant, in suis illis Theologicis dogmatis pro-
ponendis. Sed quidem fieri non potest, ut omnino Iob à
disputatione absteat; cum etiā nunc se tueatur ab ami-
corum calumnijs. Respondet itaque proculdubio obie-
ctionibus, & orationi Sophar; licet hoc capite non tam
disputare, quam asserere, & statuere verissima dogmata
videatur.

II. Ergo vos estis soli homines, & vobiscum
moriatur sapientia?

2
Pagnin.
Vatablus.
Tygurina.
Caietanus.
DION.
Hominis no-
men in ma-
lum accipi.
DV
Pagnin.
Regia.

Asseueranter, & sine interrogatione legunt ferè He-
braizantes omnes, Pagnin. Vatabl. Tygu. Hebræus
apud Caietan. & ita particulam illatiuam vertunt profe-
ctò, verè: qua etiam ratione nonnunquam Latinus red-
didit; est enim eadem ferè, quæ amè; quæ fidelitatem, ve-
ritatem, asseuerationem affert. Appellationem autem ho-
minis, in malum accipiunt, pro homine vulgaris iudicij,
& parum emunctæ naris, qui nihil sublime sapiat: nam
originalis vox, Ghām, populum significat; qua etiam ra-
tione sæpè à Latino interprete redditur. Hinc Pagninus
dixit; Video quod estis populares. Regia; Verè quod vos
populus, vos numerus estis: quasi dicat, plebeios, quod
nihil nisi ignobili plebecula dignum afferrent, nihilq̃ su-
blimius de diuinis mysterijs exponerent, vulgi instar, qui
in rebus clarissimis, & quarum ratio, & causa sit in aper-
to, referre omnia ad occultam Dei sapientiam, & prou-
identiam solet: cuius est illa quoque frequens vox in om-
ni quæstione proposita, nolle se in profunditates, & di-
scrimen conijci; Ita (inquit Iob) vos meas ærumnas tan-
tum refertis in ea, quæ ignoratis; videlicet, aut in abyf-
sum diuinæ sapientiæ, aut in aliqua mea occulta scelera:
cum tamen iū promptu sit ratio diuinæ gloriæ, quam
Deus sibi proponat, atque eliciat ex meis ærumnis. Qui
sensus Rabbiorum ferè, atque Hebræorum est, vel in
hunc sensum; Vulgi instar de externis tantum iudicatis,
atque ærumnas cum impietate coniungitis; cum tamen,
si sapientes fuissetis, minimè iudicium, atque sententiam
ferre debuissetis secundum faciem.

Rabbini.

3

Hominis ap-
pellatio, in
bonum.

R. Moyses.

Chald.

LXX.

Philipp.

4

Vulgatus;

Alij verò vocem hominis, in bonum accipiunt, pro ho-
mine, qui ratione polleat, & acri ad discernendum iudi-
cio; quasi dicat; Vobis tantum cœli, ac syderum conspe-
ctum, diuinæque prouidentie cognitionem arrogatis, at-
que putatis vos solos erectos ad sydera tollere vultus.
Quod, si per interrogationem legatur, per ironiam accipi
debet. Hæc interpretatio est R. Moyses, Chaldæi, Septua-
ginta Græcorum, Philipp. cæterorumque Latinorum.

Sed Vulgatus interpretis sapienter interrogationem
apposuit, imitatus Septuag. & cum res ipsa coniuncta sit

cum præcedentibus, rectè particulam illatiuam adiunxit
quæ initio sententiæ eleganter ponitur, & idem valet
quod, itaque; & cum interrogatione acutior, & vehemē-
tior est; quam etiam retinent. Septuaginta: licet autem
in homine consideretur sapientia, & cognitio; in hoc ta-
men loco, non tam significat ex proprietate vocis impe-
ritum vulgus, quam cœtum, congregationem, multitu-
dinem, certis legibus, & locietate deuinctam; quod in-
terpres significare voluit, cum in plurali dixit, soli homi-
nes; quod benè indicat Tygurina legens, Vos estis homi-
num vniuersitas, & Vatabl. Putatis, quod vos sitis speci-
men totius orbis?

Tygurina.
Vatablus.

Et vobiscum morietur sapientia. Gregor. legit. Vobiscum
oritur sapientia. Quod vobis, inquam, tantum affulget
veritatis radius; sed mendum est in ea lectione; sicut &
in ea, quam habet Dionysius. Vobiscum orietur sapien-
tia: vera enim lectio est, morietur; Itane putatis non so-
lum in vobis residere diuinarum rerum cognitionem, sed
ita vobis traditam, ut nisi per vestras manus, atq̃ doctri-
nam ad alios permanere non possit? ita mihi importu-
nè vestra dogmata obtruditis. Sapientia autem rerum
sublimiorum intelligenda est; Aquila dixit, Perfectiones
sapientiæ.

5
Gregor.

Dionys.

III. Et mihi est cor, sicut & vobis: nec in-
ferior vestri sum: quis enim hæc, quæ
nostis, ignorat?

Cordis nomine Caietanus intelligit, animum, vigo-
rem, & ausum, ad extollendum diuina, & magnifi-
ce de Deo loquendum: huic sensui fauent Græci; Non
sum excors, neque cor perdidit, & quidem non semel cor
significat illam pectoris acrimoniam, & robur. 2. Regum.
17. Cuius cor est, quasi leonis, & Ieremiæ 48. Cor for-
tium Moab, sicut cor mulieris parturientis, & cessabit
Moab esse populus; quoniam contra dominum gloria-
tus est. Tum etiam sape, concidere corde, est esse ani-
mo deiecto, & remisso. Verum multò germanius est, ut,
cor, hoc loco significet sapientiam, & intellectum: quæ
vulgaris frequentior est in Scriptura, & congruentior
huic loco: quasi dicat; non sum vecors, neque rationis,
& contumax inops.

6
Caietan.

Græci.

2. Reg. 17.

10.

Ier. 48. 41.

Cor, pro sa-
pientia.

Nec inferior vestri sum. Caietanus ad opes, & regnum
refert quibus nihilo se inferiorem amicis dicat. Diony-
sius ad sanctitatem. Sed germanè, & propriè cum cæte-
ris interpretibus Græcis, & Latinis ad sapientiam; Mini-
mè vobis de diuinarum rerum cognitione concedo. In
Hebræo; Non cado à vobis, uel, præ vobis. Hebraismus
est. Psalm. 5. Decidant a cogitationibus suis, id est, exci-
dant suis consilijs, nihilque prudenter ab illis excogita-
tum sit: sed cum ad personam refertur, vinci, & superari
significat. Esther, 6. Si de semine Iudæorum est Mardo-
chæus, ante quem cadere cœpisti, non poteris ei resistere,
sed cades in conspectu eius: vtrumque coniungit elegan-
ter vulgatus, & Hebraismus, & elucidationem. Obser-
uat uerò Philippus, hæc accipi ironicos, significat enim
se multò esse sapientiorum; sed ea potius figura est Le-
ptote, uel extenuatio, cum plus significamus, quam dici-
mus, contraria hyperbole; sicut & id Pauli 1. Corinth. 7.
Puto, quod & ego spiritum Christi habeam, & 2. Corint.
10. Si quis cōfidit sibi Christi se esse: hoc cogitet iterum
apud se, quia sicut ipse Christi est, ita & nos: sicut enim,
Paulus aliorum arrogantiam modestè, atque sapienter
comprimebat: cum tamen aliquando etiam dicat, se plus
omnibus laborasse. Iob igitur satis fuit ad amicorū fa-
stum comprimendum sapientiæ primas sibi arrogatum,
parem se illis in sapientia constituisse; exigente quidem
ex alia parte modestia uiri sanctissimi, ne se omnino su-
periorè illis iactaret: seruauit igitur illud sapientiæ præ-
ceptum Prouerbiorum 26. Ne respondeas stulto iuxta
stultitiam suam, ne efficiaris ei similis: non enim conui-
tijs agit, neque stultitiæ notam inurit; at responde stulto
iuxta stultitiam suam, ne sibi (solus) sapiens esse uideatur.
Interim obseruat Gregor. indicari hac Iobi senten-
tia, hinc discere debere eos, qui longè sunt impares, ut dū
sponte inflectitur sapientia, quæ eminet; nequaquam se
contra vires erigat scientia, quæ iacet.

7
Caietan.

Dionys.

Græci.

Latini.

Psalm. 5. 11.

Cadere ab

aliquo, He-
braismus.

Esth. 6. 13.

Philipp.

Leptote, aut

extenuatio.

1. Cor. 7. 40

2. Cor. 10. 7

1. Cor. 15.

10.

Prov. 26. 4.

Gregor.

Quis enim hæc quæ nostis, &c. Proprie; Cum quo non
sunt, sicut hæc? quis, quantumvis è media plebe homi-
cio,

cio, hæc ignoret apud quem, quantumvis barbarum, hæc non sint manifesta & explorata, Dei providentia, virtus, sapientia humana imbecillitas, atque impuritas.

III. Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, inuocabit Deum, & exaudiet eum: deridetur enim iusti simplicitas.

- 1 Amicorum contumelia, molestissima. Quibus rebus amicitia le-
datur, ex sapientie.
- 2 Deus perfugium in falsis amicis. Deus curat, quæ nullus curat.
Explicat David, & Salomon.
- 3 Inuocare, implorantis opem, tum etiam forensis. Deus verissimus
amicus.
- 4 Exaudire, pro respondere; non tam voce, quam re ipsa.
- 5 Simplicitas quæ.
- 6 Animalis homo non percipit spiritualia.
- 7 Iobi, atque Pauli modestia.

Amicorum contumelia, molestissima. Cæterum (inquit) tanquam diuinarum rerum ignarus ego, atque à religione alienus, irrideor à vobis; propriè; Rîsus sum irrîsio, ludibrium vestrum: à vobis inquam amicis, sodalibus, eiusdem vitæ, & conditionis, à quibus acceptæ contumeliæ aculeum habent molestissimum: nam extremum malorum omnium leuamentum est, atque perfugium, amicitia; quæ si desideretur ab hominæ ærumnoso, non solum dolere poterit aliorum bonorum iacturam, sed, quod maius est, impensæ amoris, creditorum consiliorum, spei, fiduciæ, quæ in amicis simulatis, & minimè fidis malè collocauerat. Fortè verò iste amicorum disputationes, non solum seriò ab amicis agebantur, sed aliquândo etià cum irrisione, & gestu subfannatorio, quod grauissimum erat dolenti homini: non enim tam graue, tamque molestum est, si ab amico, ferro, aut fuste, pugnove, quam si probro, & contumelia appetaris. Rem clarè docuit Ecclesiasticus. Ad amicum si aperueris os triste, non timeas: est enim concordatio, excepto cõuitio, & improprio, & superbia, & mysterij reuelatione, & plaga dolosa: in his omnibus effugiet amicus: qui videlicet, hæc videantur omnem aditum ad gratiam, & reconciliationem præcludere; pugnat enim cum ipsissima, veræ amicitia lege, atque ratione: quare dum perfectum amicum instituit Sapiens eodem capite, omnem contumeliæ & conuitij speciem, amicitiam lædere docet; præcipit itaque, neque vellèuiter, vel tenuiter pungendum esse amicum; nam Pungens, inquit, oculum, deducit lacrymas; & qui pungit cor, profert sanguinem: sicut, n. co-
erceri non possunt lacrymæ, puncto, læsove oculo, parte videlicet hominis tenerrima, atque mollissima; sic sanè ira, commotio, efferuescentia sanguinis coerceri aut dissimulari non poterunt, læso & puncto corde, acutissimi alicuius scommatis mordacitate, & aculeo: tum etiam præcipimur, nullo ex insidijs, lapidis, sagittæve coniectu petere amicos: nam * mittens lapidem in uolatilia cœli, deiiciet illa; sic & qui conuitiatur amico, dissoluit amicitiam: & sicut noxius, est, qui mittit sagittas & lanceas in mortem, ita uir, qui fraudulenter nocet amico suo; & cum fuerit deprehensus, dicit, Ludens feci.

Inuocabit Deum, & exaudiet eum. Is, inquam, cogetur confugere ad diuinam opem, quæ sibi tantum reliqua esse poterit. Pulchrè autem unicum amicitia exemplum, iurumque amicorum perfugium proponit, in tanta humanæ amicitia uanitate, atq. perfidia: succedit enim Deus, qui est ex animo amicus, uereque beneuolus, hominū infidelitatis, & falsis fratribus. Quare suo iure diuinam opem, diuinique numinis gratiam conciliare conabatur, qui dicebat; Quia unicus, & pauper sum ego: adest enim ille solitario, pauperi, & ab omni amicorum præsidio destituto, atque illius cura tangitur, cuius neminem cura tangit. Illud sanè diuinæ benignitatis, atque munificentie est, ut tum plantas omnes, tum præsertim ligna campi non rigesolūm, sed etiam ad satietatem largissimè perfundat imbre cœlesti: ligna, inquam, campi, quæ nullius curæ, aut culturæ demandata sunt, hæc quæ ab aliorum præsidio destituta sunt, curæ Deo sunt, & quasi suo iure Deum aduocent, ita illis adest cultor Deus, suoque nomine solitarias arbores insignit. Saturabuntur ligna Dei: sic ex fonte Hieronymus: neque uerò minori incrementi lucro, &

Pf. 103. 16.
Hier.

foenore; quas enim, aut fortiores, & robustiores, proce-
rioresve, aut ad aspectum lætiores, ad umbram comodiores, ad opportunitates multas utiliores dicas esse, arbores hominum, an arbores Dei? certè Spontia mirabili bonorum omnium vberitate florens, nulla se humana industria, aut ope, sola diuina benignitate, & cœli affluentia excoli, & curari gloriatur; Ego flos campi, & lilium conuallium. Cum igitur amici alij faciliè abeant, atque rupto amicitie uinculo discedant, præstat profectò illius, qui nunquam amicitie fœdus uiolabit, gratiam inire, & ei adherere, qui nunquam suo loco, & constituto fœdere mouebitur; sicut benè expertus canebat Dauid Mihi, adherere Deo, bonum est; ponere in Domino Deo spem meam. Itaque qui irridetur ab amico suo, inuocat suo iure Deum. Deusque benignus exaudit, & præstò adest.

Sed præterea, **Inuocare Deum**, non solum est gratiam ineuntis, opemque postulantis, sed iudicis officium, atque ius implorantis nam & hoc loco, Dei nomen, Eloab, iudicis est; & Inuocare, est ad illius tribunal prouocare, vel apud illum agere aliquem reum alicuius criminis. Quare hæc erit sententia; Qui irridetur ab amico suo, Deum inuocabit, & tantæ perfidie infideles amicos reos peraget. Deus autem amicitia violatæ Iudex seuerissimus est; cuiusmodi esse non posset, si non ipse verissimus amicus homini existeret, atque veræ amicitia legum conditor, & obseruator.

Et exaudiet eum. Propriè, & Respondebit illi; aderit clamanti; sua ope, & præsentia ostendet clamorem exaudisse; annuet votis, & postulatis; quem alij abijciunt, suscipiet ipse; & in suam fidem recipiet, quem amicorum infidelitas prodidit: est enim exauditio hæc, & respondendi formula, quæ non verbis solum, sed multò uerius re ipsa, atque auxilio præstito fit.

Deridetur enim iusti simplicitas. Propriè, integritas; perfectio; sanctitas minimè fucata: quidam causaliter accipiunt; Quia videt Deus sanctitatem, veramque pietatem irrideri, idè ipse ruetur & exaudit: nihil melius homini, quam irrideri, & iniuriam pati: nam hæc illi mala Deum beneuolum, & amicum conciliant. Chrysost. hoc loco sanctitatem, simplicitatem accipit pro innocentia, quæ neminem lædat, lædatur tamen ab alijs. Quid inquit, Deo iudice seuerissimo dignus, quam cum is irridetur, & læditur, qui neminem læserit? Sed forrè accusationis amicorum hanc formulam futuram exponit, ut dicat se delaturum apud Deum iudicem, quod sui amici pietatem irrideant.

Duo hic obseruanda: alterum cum Olympiodoro, nihil mirum, si Iobi simplicitas ab amicis derideatur, cum proprium sit eorum, qui corporis illecebris deliniti sunt, eorum qui sanctitati, & spiritui nauant operam, stultam esse conditionem arbitrari. Animalis enim homo nō percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Prophetas, qui spiritu Dei agebantur, insanire putabat ineptum vulgus; insanos etiam appellabat: amici Iehu discipulum Elia irrident, & insanire existimant. 4 Reg. 9. Quid venit, inquit, insanus iste ad te? Qui ait eis; * Nostis hominem, & quid loquutus sit? At illi responderunt; Falsum est, sed magis narra nobis: non aliter Iob, qui sublimia loquitur, quæ humanus amicorum sensus non sapit, insanire putatur, & ludibrio habetur.

Alterum cum Didymo; Cum minora dicit Iobus, de se ipso loquitur, cum ait; Est mihi cor: cum uerò maiora loquitur, ut sanctitatem, & iusti perfectionem, in genere de iustis agit; ne tam suæ iustitiæ, quam omnium iustorum causam agere videatur: similem modestiam imitatus Paulus. 2. Cor. 12. cum alia de se dixisset, sed tamen illum raptum ad paradysum, non sibi aperte tribuit, sed homini, quem ipse nosset.

V. Lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutum.

- 1 Varia lectio Græcorum & Hebraizantium.
- 2 Defensus Vulgatus Lampas quid.
- 3 Cogitatio, quid propriè, & ut pura, & munda futura sit. Quid in temporum oculis luceat, & quid tenebrescat. Explicat Salomon, & Zacharias.
- 4 Iustus statuto tempore lucebit. Parate, quid propriè.
- 5 Tempus

Cant. 12.

Pf. 72. 28.

3

Inuocare, opem postulare.

Deus iudex.

קרא

Deus, verissimus amicus.

4

Exaudire, pro respondere.

5

Simplicitas quæ.

Chrysost.

6

Olympiod. Animalis homo irridetur, quæ sunt spiritus Dei.

1. Cor. 2. 14.

4. Reg. 9. 11.

* Bie loco.

noceys quo es un habla

der, y, ya po

days ver lo

que diria.

7

Didymo.

Iobi modestia.

2. Cor. 12. 2

5 Tempus statutum quod dicatur.

6 Tempus pro opportunitate, iustus similis accenso carboni.

Hebraizant
iū, & Gra-
corū dissen-
sio.

לפד

Vatablus.

Luc. 23. 31.

מנע

מנע

Nu. 9. 2. &

infra.

Exod. 13.

10.

1. Reg. 13.

11.

2. Reg. 20.

5.

Lampas quid

לפד

Exod. 20.

18.

לפד

לפד

Cognatio-

nis, pura, et

lucida.

לפד

Cant. 5. 14.

LXX.

Quid in im-

piorum ocu-

lis luceat.

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

לפד

Mira est Græcorum, Hebraizantiumque Latino interprete dissensio. Græcorum hæc lectio est; [In tempus autem statutum paratus fuerat, ut caderet ab alijs:] sententia fertur in hunc modum: Aliorum diuitum, aut amicorum foeliciter agentium hæc est cogitatio, atque iudicium, me quondam lampadis instar fulsi se; nunc vero extinctum esse, & sub alijs me inferiorem iacere; sic exigente, vel fatali temporis necessitate, vel diuino decreto. Alij, ut cum superioribus cohæreat; Non aliter ludibrio est iusti sanctitas, opulentorum, foeliciterque agentium omnium iudicio, quam cum lampas aut carbo accensus, aut ritio, faxve, aut ræda de industria proicitur extra focum, paraturque ad statutum tempus, ut cum quis denuo ingrediens, imprudens in illum offendat, risui, atque ludibrio alijs sit, licet suo malo; cum potius iusti pedis dolor commiserationem, non risum mouere deberet. Sic, n. Pagninus, Caiet. & alij legunt; [Parata, vel directa ad mutationem pedis;] aliter etiam Caietanus exponit, videlicet iustum esse, lampadam contemptam paratam, ad offensionem, scâdalum, casumque diuitis. Duas alias interpretationes indicat Vatablus; primam, iustum afflictum esse lucernam, paratam nutantibus pede, ut qui pede nutant, & qui in impietate confirmati non sunt, discedant, si in viridi ligno hæc fuit, in arido quid fiet, si iustus percutitur afflictionibus, non torrebatur impius? alteram, quod iustus sit velut lignum ardens, & paratus ad lapsum pedis: nam illum fugiunt foelices, & pro re abiectissima, tum etiam pro re nociua, & infesta habent: sensus hi omnes non inutiles.

Sed non dubium, quin Latinus interpretes aliter, quam Hebraizantes legerit; non quidem *Magath*, ut illi legunt, quod est vacillare, aut mutare, sed *Iagath*, quod est statueret, aut disponere & ordinare certo tempore, unde dicitur in Scriptura Tempus suum. Num. 9. aut Constitutum Tempus. Exod. 13. & placitum (quod nos vocamus, *plazo*) 2. Reg. 20. [Moratus est extra placitum, quod ei constituerat Rex.] Hinc consurgit nostræ lectionis sententia, lögè aliorum interpretatione elegantior; est enim iustus, lampas (*lapphid*) fax accensa, lucens; quod ardet, accenditur, lucet in ministerio domus; est et coruscatio, lux, ut Exod. 20. [Cunctus populus uidebat uoces, & lampades: sed est lampas contempta,] propriè, pro re uilissima, & inutilli habita, cui propter uilitatem, & abiectiorem per summum contemptum detrahitur; hæc enim uocis originalis germana significatio est.

Apud cogitationes (iudicium) diuitum; propriè pacati, & tranquilli hominis, quem nulla instabilis fortunæ commotio exagitat; & est pulchra allusio inter lampadem, et cogitationes: nam originalis uox cogitationis, affert etiam nitorem, splendorem, puritatem; quod cogitationes pure, nitidæ, lucidæ esse debeant, sine sordibus, & macula; unde quod Cantic. 5. dicitur. Venter eius eburneus, ex Hebreo ab hac radice dicitur Venter eius candidus, nitidus, splendidus, sicut ebur, ubi indicatur, Vêtris, id est, pectoris, cor disque mundities, & puritas, cogitationum nitor, & splendor. Vel ut Sept. legunt, Venter eius pyxis eburnea; debet enim pectus esse plenum unguentis suauissimis, non uerò foeda, & turpi hypocrisis, instar sepulchri dealbati. Igitur cum cogitatio diuitis lucem sonet, eleganter dicitur iustus, lampas contempta apud cogitationes diuitum. Diuites enim, & mortales omnes lucem & splendorem confectantur, sed oculis diuitum non splendet pietas, sed aurum, argentum, honores, quæ confectantur per suam oculorum concupiscentiam. Nam uisissimarum rerum obiecto splendore, mentis aciem hebescere patiuntur, clarissimumque uirtutis lumen non modò non uident, uerum ut densissimas tenebras continent; ille sunt lucernæ impiorum, (ut sapiens ait) ad cuius splendorem gressus suos dirigunt; & ut Zachar. dixit, [Impietas est oculus eorum in uniuersa terra,] id est, in quâ mortales intendunt defixis oculis, & immotis luminibus illam respiciunt, suspiciunt, penerantur, adorant; cum autem illud angelus exposuit Zachar. ostenderat sanè illi [amphoram egredientem, quam impietatem, & oculum] mortalium uocauit; quem locum uersat eleganter Greg. li. 14. Moral. atq. amphorâ intelligit mensuram, quâ res, bonaque temporalia mensurantur; eò enim spectat mortales, ut diuitias, & fau-

tarès comparent & cumulent; atque [mensuram bonam, & confertam, & coagitatam] reportent ex mundo; in hoc uero oculati sunt, & perspicaces, in cæteris cæcutiunt; & iustitiam, atque pietatem, tanquam rem planè ignobilem, atque obscuram auersantur, & sicut lucernam iam iam deficientem aut etiam fumigantem, quam in remotissimum angelum conijcimus: illorum enim iudicio, non est iustus lucerna accensa, [ut luceat omnibus, qui in domo sunt:] sed ut sub modio sit: sed tamen parata est ad tempus statutum. Educet enim Dominus iusti iustitiam ex tenebris, & caligine, & lumen sanctitatis tanquam meridiem, tam, claram, tamque fulgentem, ut omnem inuidiæ, & detractionis umbram, tenebrasque disijciat, instar meridianæ lucis. At impiorum lucernæ, lumen, oculus, euanescent, extinguentur, deficiente illis oleo; nam quamuis multa temporalia bona comparauerint, non diu duraturam lucem comparauerint, neque suas lampades bene parauerint. At iusti lampas, est parata lucerna, contante quadam, licet nunc latente, & mortalium oculis occulta luce prædita, quæ firmiter perpetuò lucem retinebit sicut sol, & sicut stellæ in perpetuas æternitates; unde vox illa paradi, propriè est, ita aliquid instruere, disponere, & præparare, ut firmitatem, & diurnitatem habere possit; qua ratione dicitur Præparatum regnum. 1. Reg. 13. confirmatum, & stabilitum, & Pl. 102. Dominus in cælo parauit (fixit) ledem suam: & Prouerb. 19. Parata (constituta & decreta) sunt derisorib. iudicia. Sexcenta sunt huiusmodi ita est quidem lux iusti parata constans, firma, parata à Deo, ut in æternum duret, & nunquam extinguatur.

Ad tempus statutum. Non eadem apud omnes huius constitutioni temporis intelligentia. Nam Septuag. accipiunt de tempore misero, quod à Deo iusto destinatum est, ad tolerantiam malorum. Chaldaus idem tempus, sed rem totam de diuite impio interpretatur, in hanc ferè sententiam; Torris, qui nunc contemnatur à Deo, neque omnino absumatur igne, est impius, qui tandem statuto tempore conijcietur in rogam, ignemque æternum. Neque omnino hic sensus nostræ lectioni repugnaret; nam perinde esset dicere, Lampas apud cogitationes diuitum; Lampadis rationem habent cogitationes diuitum, vel, instar lampadis, &c. Alij, idque frequentius, accipiunt in bonum, & accipiunt de morte iustorum, vel de iudicii tempore; hoc enim est, quod per antonomasiam tempus, vel, dies dicitur: ut 1. Corinth. 4. [Nolite ante tempus iudicare, quoadusque ueniat Dominus:] consonat igitur cum illo Sap. 3. In tempore (statuto) erit respectus illorum (id est, visitatio, & iudicium. Sic enim Petrus appellat diem visitationis; & mox sequitur) [fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrent, id est, subito excitabunt flammam, & coruscabunt. Quod enim contemptio nis & lachrymarum in hac uita præcessit, fuit quidè parari, & præparari materiam, ut statuto tempore flammæ proderet: tunc [enim lux orietur iusto, & rectis corde letitia; nunc nondum apparuit, quod erunt; cum apparuerit autem, similes ei] (id est, soli fulgentissimo, & inaccessibili luci) erunt.

Non incongruit tamè, aliquod opportunum, & priuatim tempus captandæ alicuius utilitatis intelligi posse, ut hæc sit Iobi sententia; Contemnora diuitibus, & opulentis hominibus, abijcior, proteror, imò lógus à me recedunt, tanquam ab accenso carbone, à ræda, à face, ne qua mearum erummarum, atque morborum scintilla ad illos infiliat; sed tamen sapientissimus Deus iam constituit, ut ad huc igniculum, quem modò vix lucentem despiciunt, aliquando tandem propius accedant, ut mea luce atque calore ueantur; prodero tandem ijs, qui nunc mihi intulant, tanquam planè inutilli, & nihili homini. Quid si etiam hoc loco, tempus, occasionem significet captandam à Deo ad iusti restitutionem? opportunissimo tempore enim tempore adesse solet; ut etiam ait Sapiens; Usque in tempus sustinebit; id est, usque in opportunum tempus suæ restitutionis; & postea (tunc enim) redditio iucunditas. Grauida est sacra litera multis, valdeque appositis ad nostram eruditionem intelligentijs.

VI. Abun-

Mat. 5. 15.

4

Iustus suo

tempore ful-

geb. 1.

Ps. 36. 6.

Prou. 24.

20. & c. 13

19.

Mat. 25. 7.

Dan. 12. 3.

Parare, qd

proprie.

113

1. Reg. 53.

3.

Ps. 102. 19.

Prou. 19. 29

5

Quod dica-

tur tempus

statutum.

LXX.

Chalda.

Matth. 13.

42. & c. 2.

5. 41. 46.

Tempus pro

die mortis.

1. Cor. 4. 5.

Tempus pro

die iudicii.

Sap. 3. 6. 7.

1. Pet. 2. 12.

Ps. 96. 11.

1. Ioan. 3. 2

6

Tempus pro

opportunitate

re.

Iustus simili-

lis carboni

accenso.

Eccl. 1. 19.

VI. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum.

1 Contextus quis.

2 Abundare quid. Diuites ex præda, & rapina. Illustrat. Oseas Facultas, quasi facilitas quodlibet audiendi.

3 Quid audacia in Hebræo. Ex securitate, audacia, & temeritas.

4 Diuites erga Deum ingrati. Qui victoriæ laudem sibi arrogat, Deum prouocat. Illustrat. Habacuc.

5 Diuites, Deum prouocant, sibi diuitiarum laudem arrogantes. Hi raptorum, & prædonum similes.

D. Thom.

Diuis Thomas existimat sermonem fieri de diuitibus illis, & locupletissimis hominibus, qui eò dementiæ processerunt, vt Deo pro nihilo habito, beatitudinem in delitijs collocarint: sed contextus hic nō quadrat textui, & consequenti orationis: quare res ipsa postulat, vt cum de iusti irrisione, & ærumnis dixerit, nunc de impiorum foelicitate disputet.

Abundare quid.

Prædones qui.

Diuites interdum ex rapina dicitur.

Oseas. 12. 2.

Hieronym.

Iob 15. 20.

Tygrina.

Vatibl.

Regia.

Facultas quasi facultas dicitur.

Atque hoc sonat Latinum facultatum nomen, facilitas, quod facile omnia efficiant: ait igitur, Inuenisse diuitias quibus potens reddatur vim afferre pauperibus, aliena rapere, & difficillima quæque aggredi, & conficere. Sed mirum quod, cum ex abundantia prædam diuites agere potentes reddantur, non solum impunè, sed etiam latenter, & occultè se id agere posse confidit: subditur enim; [Omnes labores mei non inuenient mihi iniquitatem, quam peccauit:] nemo me audebit appellare prædonem, aut raptorem, aut alienorum appetitorem: abundant itaque tabernacula prædonum, & in pace sunt omnia, quæ possident.

Sed peculiariter respicere ad Sabæos, & Chaldæos potuit, qui illa ex Iobi facultatibus facta præda, ditiores facti sunt: quod spectare videtur lectio Septua. Paratus fuerat, vt caderet ab alijs, & domus eius, vt deuastaretur ab iniquis. Chaldæus tamen allusum existimat ad alias finitimas gentes Ismaelitas, Moabitas, Ammonitas, qui fortè ex præda viuebant. Exemplum etiam in Pharaone subiicit, qui Deum prouocauit, dedit tamen suæ temeritatis debitas pœnas.

3 Audacter prouocant. Supple prædones; nisi fortè suppositum aliud subaudiri debeat, in hunc sensum; Alij etiam proiectissimi ad omnem audaciam, improbi, qui audacissimè, & impudentissimè efferuntur aduersus Deum: in Hebræo est nominatiuus pluralis numeri; Audaciæ, securitates, vel confidentiæ prouocantibus Deum: numerus pluralis abundantiam significat: quasi dicat, Magna securitas, ingès temeritas, & audacia inest his, qui Deum laceffunt. Vox originalis eam confidentiam, securitatem, & audaciam, & temeritatem parit; Nihil formidant, audent igitur, & impunè se peccaturos confidunt. Prouocare autem, Ragaz, mouere, commouere, laceffere, irritare ad iracundiam, & indignationem; Deus

est hoc loco, & fortis potensque; Prouocant fortem, qui uel minimo digito, aut solo nutu prostertere illos possit: quanta temeritas? quàm stolida, quàm infœlix securitas?

Cum ipse dederit. De impijs diuitibus sermo est, qui diuina beneficia conuertunt in arma, quibus diuinam beneficentiam laceffant, & prouocent; ingratißimi aduersus largitorem bonorum omnium, qui bona, atque fortunas dedit in manus eorum, id est, liberè illorum potestati, atque dominio permiserit. Hi sunt, quibus grauissimè comminatur Deus Oseas. 13. Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliui sunt mei, & ego ero eis quasi læna &c. ex pascuis enim, & acceptis foelicitè viuendi muneribus, nihil nisi saturitatem, & voluptatem, atque Dei largitoris contemptum, & obliuionem retulerunt. Quid si etiam ad furunculos Chaldæos, & Sabæos respiciat, qui ex parta præda, atque victoria insolescentes, dicantur Deum prouocasse, quod sibi victoriam tribuant, suæque industriæ, atque viribus comparatam prædam; quod diuinam potentiam laceffit, sicut Scriptum est; Ne forte superbirent hostes eorum, & dicerent; Manus nostra excelsa, & nō Dominus, fecit hæc omnia: hac sane ratione prouocauit Deum Nabuchodonosor, qui suæ potentiæ, & industriæ militari, partam de Israelitis uictoriam tribuebat. Propterea, inquit Habac. immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo (Chaldeus Armis suis) quia in ipsis incrassata est pars eius, & cibus eius electus: bonum piscatum suo reti, id est suæ industriæ, & fortitudini tribuebat. Nunquid igitur (inquit Isaias) gloriabitur securis contra eum, qui lecat in ea? prouocatus verò, laceffitusque Deus uehementius comminatur; Væ Assur: dixit enim; In fortitudine manus meæ feci, in sapientia mea intellexi, &c. sic ergo audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum.

Potest quoque hæc prouocatio ad ipsos diuites pertinere, qui suæ tantum industriæ suas diuitias, & facultates acceptas referant, cum Dominus dederit. Huc illud, quod paulò antea ex Osea afferebamus; Diues effectus sum; a quo effectus sit, tacet. Sed quidem alij iuxta Hebræum, re latium, Ipse, non ad Deum referunt, sed ad impiū, qui dicatur Deum adducere, vel portare, vel dare in manu sua. Ita Pagnin. Vatabl. Tygurina, Regia; vt sit periphrasis hominis, idolorum factoris & cultoris, qui Deum facit uenire in manus suas, portat, tractat, uersat manibus: huiusmodi enim homines putantes numen sibi adesse, verum Deum prouocant, & irritant in uanitatibus suis; prouocant in eo, qui non est Deus: efficit igitur illos audaces, quod cum sua manu forment idola, existimant se illa pro nutu regere, & moderari posse, atque adducere ad lucrum suarum cupiditatum. Sed vulgata constructio atque lectio multò lenior, & congruentior est. Paraphrasim hoc loco subtexunt Septuaginta, aut potius addunt explanationis gratia, huiusmodi sententiam; Verumtamen nemo confidat, cum malignus sit futurum se infontem, quicūque irritant Dominum, tanquam inquisitio in eos non sit futura. Interim Iob suæ vitæ innocentiam tueretur; cuius cū tabernaculum bonis abundasset omnibus, minimè numen diuinum prouocauit, neque ingratus extitit largitori bonorum: nam beneficium accipere, & a quo acceperis iniurijs, & contumelijs laceffere hoc, inquit, prædonum, & latronum est; qui, quos spoliunt, si non morte, at certè contumelijs, & probris afficiunt, & onerant: at ego longe aliter: nam cum summa animi demissione Deum colui, accepta quoque illi referens uniuersa, quæ habui.

200. Chald.

201. Chald.

202. Chald.

203. Chald.

204. Chald.

205. Chald.

206. Chald.

207. Chald.

208. Chald.

209. Chald.

210. Chald.

211. Chald.

212. Chald.

213. Chald.

214. Chald.

215. Chald.

216. Chald.

217. Chald.

est hoc loco, & fortis potensque; Prouocant fortem, qui uel minimo digito, aut solo nutu prostertere illos possit: quanta temeritas? quàm stolida, quàm infœlix securitas?

Cum ipse dederit. De impijs diuitibus sermo est, qui diuina beneficia conuertunt in arma, quibus diuinam beneficentiam laceffant, & prouocent; ingratißimi aduersus largitorem bonorum omnium, qui bona, atque fortunas dedit in manus eorum, id est, liberè illorum potestati, atque dominio permiserit. Hi sunt, quibus grauissimè comminatur Deus Oseas. 13. Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliui sunt mei, & ego ero eis quasi læna &c. ex pascuis enim, & acceptis foelicitè viuendi muneribus, nihil nisi saturitatem, & voluptatem, atque Dei largitoris contemptum, & obliuionem retulerunt. Quid si etiam ad furunculos Chaldæos, & Sabæos respiciat, qui ex parta præda, atque victoria insolescentes, dicantur Deum prouocasse, quod sibi victoriam tribuant, suæque industriæ, atque viribus comparatam prædam; quod diuinam potentiam laceffit, sicut Scriptum est; Ne forte superbirent hostes eorum, & dicerent; Manus nostra excelsa, & nō Dominus, fecit hæc omnia: hac sane ratione prouocauit Deum Nabuchodonosor, qui suæ potentiæ, & industriæ militari, partam de Israelitis uictoriam tribuebat. Propterea, inquit Habac. immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo (Chaldeus Armis suis) quia in ipsis incrassata est pars eius, & cibus eius electus: bonum piscatum suo reti, id est suæ industriæ, & fortitudini tribuebat. Nunquid igitur (inquit Isaias) gloriabitur securis contra eum, qui lecat in ea? prouocatus verò, laceffitusque Deus uehementius comminatur; Væ Assur: dixit enim; In fortitudine manus meæ feci, in sapientia mea intellexi, &c. sic ergo audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum.

Potest quoque hæc prouocatio ad ipsos diuites pertinere, qui suæ tantum industriæ suas diuitias, & facultates acceptas referant, cum Dominus dederit. Huc illud, quod paulò antea ex Osea afferebamus; Diues effectus sum; a quo effectus sit, tacet. Sed quidem alij iuxta Hebræum, re latium, Ipse, non ad Deum referunt, sed ad impiū, qui dicatur Deum adducere, vel portare, vel dare in manu sua. Ita Pagnin. Vatabl. Tygurina, Regia; vt sit periphrasis hominis, idolorum factoris & cultoris, qui Deum facit uenire in manus suas, portat, tractat, uersat manibus: huiusmodi enim homines putantes numen sibi adesse, verum Deum prouocant, & irritant in uanitatibus suis; prouocant in eo, qui non est Deus: efficit igitur illos audaces, quod cum sua manu forment idola, existimant se illa pro nutu regere, & moderari posse, atque adducere ad lucrum suarum cupiditatum. Sed vulgata constructio atque lectio multò lenior, & congruentior est. Paraphrasim hoc loco subtexunt Septuaginta, aut potius addunt explanationis gratia, huiusmodi sententiam; Verumtamen nemo confidat, cum malignus sit futurum se infontem, quicūque irritant Dominum, tanquam inquisitio in eos non sit futura. Interim Iob suæ vitæ innocentiam tueretur; cuius cū tabernaculum bonis abundasset omnibus, minimè numen diuinum prouocauit, neque ingratus extitit largitori bonorum: nam beneficium accipere, & a quo acceperis iniurijs, & contumelijs laceffere hoc, inquit, prædonum, & latronum est; qui, quos spoliunt, si non morte, at certè contumelijs, & probris afficiunt, & onerant: at ego longe aliter: nam cum summa animi demissione Deum colui, accepta quoque illi referens uniuersa, quæ habui.

VII. Nimirum, interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia cœli, & indicabunt tibi.

VIII. Loquere terræ, & respondebit tibi: & narrabunt pisces maris.

IX. Quis ignorat, quod omnia hæc manus Domini fecerit.

1 Quis sit harum sententiarum nexus. Crenitua propter hominem.

2 Par.

- 1 Particula, nimirum, asseuerat. Prosopopœia. Metonymia Scripturae regula, cum nomini plurali adiungitur verbum singulare.
- 3 Creaturarum mundalium lassitudo quadam: explicata Sapientia, & Paulus.
- 4 Quid loqui ex Hebræo, quid Dei manus.
- 5 Anima quid. Quid spiritus, & ut Deus illum, vel neget, vel impertiat.
- 6 Deus vniuersis creaturis mala, aut bona dispensat.

Quis sit ha-
rum senten-
tiarū sco-
pus, & ne-
xus.

Græci.
Caiet.

Nexus co-
herensior.

מסמ
LXX.
by

Prosopopœia, Metonymia.
Scripturae
regula.

Ecl. 10.

Genes. 49.
22.

LXX.
Creatura
alia propter
hominem.
Gene. 2. 19.

3

Ecl. 1. 8.

Rom. 8. 20

Sap. 16. 24

LXX.

שוח
LXX.

Perique existimant hic redire Iobum ad confirmandum, & locupletandum, illam amicorum doctrinam de diuina prouidentia, facilem fuisset, & minimè exquisitam, ut quæ ex creaturis ipsis facile colligi possit; nā clamant omnia Deum prouidentem, atque moderantē vniuersa: vel ideò vulgarem fuisse, quod nulla res creata sit, quæ suum effectorem non agnoscat; neque id esse homini duntaxat exploratum, sed brutis etiam animantibus, atque elementis ipsis sensus expertib. sic Græci. Caiet. verò existimat hinc probari illud Iobi propositum, bona, & mala sine discrimine, bonis perinde, ac malis immitti à Deo, & non propter vlla creaturarum merita; id quod testari possunt creaturæ sensu, rationeque carentes, quæ suum bonum, ornatumque acceperunt ab auctore naturæ nullis suis meritis. Sed fortè coherentius, ut id quod paulò antè dixerat, Deū dedisse in manns hominis vniuersa creata, nunc confirmet vniuersarum creaturarum testimonio, quæ sentire, & agnoscere videntur non propter se, suæ gratia, sed propter hominem conditas esse.

Nimirum. Verè, sanè, licet interrogare iumenta: vel quæ in Hebræo est, quæ lo, eia, age, obsecro, interrogat iumenta. Sept. quadrupedia, Hebraicè, *Behemot*, bestias, pecora cæpi, vel crassima, & efferata quæque animantia, nihil prudentiæ, & familiaritatis cum homine habentia; & docebunt te, per Prosopopœiam, personam intelligentiæ participem illis tribuit; vel per Metonymiam; ipse rerū aspectus faciet te cognoscere; ex ipsis scies, in originali; Dotebit te, id est, vna quæque ex bestiis docebit: cum enim nomini plurali adiungitur verbum singularis numeri, distributio fit eorum, quæ nomine continentur: simile id Eccles. 10. [Musce morientes perdunt suauitatem unguenti:] in Hebræo Muscæ perdit, id est, quolibet perdere sufficit: & Gen. 49. Filiæ discurrerunt super murū; in Hebræo, Filiæ discurrunt, id est, omnes fœminæ Aegyptiæ muros, & fenestras ascenderunt uisuræ Iosephum. Septuaginta tropum illuminarunt, Si tibi respondeant, id est, interrogata, si respondendi sensus illis inesset, prædicarent sane non sibi, sed homini nata esse, & præceptū illi à Creatore, ut homini obsequantur; adducta se esse ad Adamum animantia bruta ab ipso Creatore testarentur, nominaque, in signum subiectionis, ab homine accepisse, obstringique à Creatore perpetua seruitute, dum homo uitam mortalem hanc ducat. Non solum uerò id testatur primigenia creaturarum conditio, sed quotidianus quasi rerum mundalium omnium labor, lassitudoque seruiendi; sunt enim, (ut Sapiens ait) cunctæ res difficiles, id est, lassatæ, & fatigatæ multo seruiendi labore, atque molestia, supra quam possit homo explicare sermone: quod illud ipsum est Pauli ad Romanos. 8. Vanitati enim creatura subiecta est, non uolens (difficilis, morosa, ingemiscens, parturiens, sed obedit tamen, & seruit homini) propter eum, qui subiecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis; cum enim creatura homini seruit, potissimum præcepto sui creatoris deseruit; sicut Sapientie. 16. dicitur; [Creatura enim tibi factori deseruiens exartefecit in tormētum aduersus iniustos. & lenior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt, &c.] Igitur cuncta interrogata, non una tantum, sed multiplici ratione respondebunt, hominis gratia, laborem, & lassitudinem seruiendi imperatam sibi esse à Deo.

Et volatilia cæli. Coelestia, aerea, degentia in aere, volantia per medium cælum Indicabunt, propriè Septuag. ex Hebræo; Si tibi annuncient; annuntiabunt, coram profitebuntur, atque palam exponent.

Loquere terræ. Propriè; conceptam apud te dubitationem, si quam habes, tracta cum terra: est enim *Soach*, meditari, & loqui, id est meditationem proferre Septuaginta, Enarra terræ, cum terra institue hac de re colloquiū; Et respondebit tibi: hoc scilicet, operam, suosque fru-

ctuum omnium prouentus, Dei prouidentia, atque decreto destinata esse hominum vitæ. Pisces etiam muti rent hanc apertè, & clarè pronuntiabunt, vniuersa Deum subiecisse sub pedibus hominis, & facta esse propter hominem, & quòd omnia hæc manus Domini fecerit. Sed pergendum, ne immoremur in singulis; illo tamen indicato, quod Hilarius, & Ambrosius super id Psalm. 118. Manus tuæ fecerunt me: obseruant, utraq. Dei manu hominem factum, at verò quæ minoris erant, altera tantum manu condita, imò, & digito fabrefactos cælos. Vide quæ de manu Dei diximus capitulo 10. ubi, quid Dei manus significet.

X. In cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis.

Nihil (inquit) mirum, Deum largitum esse alia bona hominibus, cum vitam ipsam vniuersis viuentibus tribuat: continet igitur sua manus, id est, sua potentia animam, qua viuunt, crescunt, aluntur; spirant etiam aliqua viuentia: habet præterea spiritum: aliqui, animam spirituales; sed meliùs in communi, vitam, respirationem, respirandi facultatem, quam pro suo arbitrio Deus, vel attrahit, & cohibet, atque denegat; vel laxat, & impertit; aufert, aut elargitur: non solum igitur spiritum, & vitam cunctis impertitur pro sua potestate, sed etiam gubernat, & moderatur pro sua sapientia: simile est id Danielis. 5. Deum, qui habet statum tuum in manu sua, & omnes vias tuas, non glorificasti, id est, qui non solum vitam, sed singulas etiā vitæ actiones moderatur pro suo arbitrio. Vide quæ supra diximus cap. 10. vers. 8. Adde verò hinc ostendi ex creaturarum testimonio, non solum bona, quibus fruitur humana vita, proficisci à Deo, sed etiā ea omnia, quæ alijs animantibus bona, aut mala contingunt, pendere à diuina prouidentia, quod etiam interrogata iumenta docebunt; Catulos uidelicet leonum rapere, & quærere à Deo escam sibi, Psalm. 103. & Deum producere fœnum iumentis; dareque escam omni carni. Psalm. 135. Volatilia verò interrogata respondebunt, quamuis duo passeresset ueniant, tamen ne vnum quidem ex illis cadere in terram sine patre coelesti. Matth. 10. & Luc. 12. & pullos coruorum inuocantes Deum, dimissum suum accipere à Deo Iob. 39. & Psalm. 146. Si verò loquamur terræ, respondebit etiam ipsa, sibi à Deo parari pluuiam, & de fructu diuinorum operum, id est, nubium, satiaris; saturari quoque ligna campi. Mala igitur atque bona dispensat Deus, rebus vniuersis creatis. Cum igitur aliquid ex his desideratur, vel pluuiæ terræ, vel pascuæ pecudum, uel aliarum arborum fructus, orandus Deus est, bonorū omnium largitor; sicut faciebat Ioel. cap. 1. [Ad te Domine clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti; & flamma succendit omnia ligna regionis; sed & Bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te.]

XI. Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis, saporem?

XII. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

- 1 Varia connectendi ratio.
- 2 An Iob fuerit suis amicis senior, & quæ illius ætas.
- 3 Verus & germanus contextus, & interpretatio. Deus gustu, & auditu percipit humanas actiones.
- 4 Aures in Hebræo quasi balances. Dijudicare quid.
- 5 Diuina aures commendatæ ab audiendi acrimonia. Cogitationes, & vel quæ aliæ actiones, voces sunt. Illustrata Sapientia.
- 6 Fauces, palatum, gustus, idem.
- 7 Cibus Deo sunt iusti; impios fastidit. Illustr. David.
- 8 Antiqui, sapientia, intelligentia, quid propriè.
- 9 Deus à sapientia, & fortitudine commendatur. Princeps, & iudex, sapiens, & fortis esto.

De contextu cum præcedentibus, vix quidquam explorati, certius constat; Diuus Thom. existimat hic agi de creatoris cognitione percipienda ex creaturis, experi-

Psalm. 8. 7.

Hilar.
Ambros.

5
Anima
quid.

Spiritus quid

Psalm. 103. 29.

30.
Isa. 42. 5.

Dan. 10. 8.

Iob. 10. 8.

6
Deus vni-
uersis crea-
turis, mala
aut bona di-
spensat.

Psalm. 103. 14.

Psalm. 135. 25.

Matth. 10. 29.

Luc. 12. 6.

Psalm. 146. 9.

Iob. 39. 33.

Ioel. 119.

1
D. Thom.

In antiquis. Alij vertunt decrepitos: vox originalis
Dd propriè

W

proprie significat senem, longeuum, qui diu vixit: *Sapientia* autem hic est proprie rerum diuinarum, atque humanarum scientia; scientia autem & *prudencia* non sunt accipiendę strictę, pro scientia rerum agendarum ex debitis circumstantijs: eandem enim vocem statim vertit interpretes intelligentiam; proprie autem est acuta, & acris quędam cognitio, qua res quęque intimę cognoscitur, cuiusmodi sit, & quantum ab alia differat, quę omnia in diuinam cognitionem perfectissimę conueniunt.

XIII. Apud ipsum est sapientia, & fortitudo; ipse habet consilium & intelligentiam.

9

EX sapientia, & fortitudine, atque agendi efficacitate, conficit diuinam prouidentiam esse omnib. partib. perfectam. Sapiens est enim Deus, videns procul, & viquequaque circumspiciens, & præterea Fortis, princeps, præualens, robustus: hæc enim omnia significat vox originalis. Quod autem iudicem, aut principem, qui reipublicę, aut vniuersitati prouidet, hæc duo commendunt, *sapientia*, & *fortitudo*, apertę alijs Scripturę locis docemur: de Sapientia, *Isaia* loquitur, c. 32. [Non vocabitur ultra is, qui * insipiens est, princeps; neque fraudulentus, vocabitur maior;] vt Deum imitetur, qui cum omnia cognoscit, nihil suspiciosę, malitiosęve calumniatur; vt idem sit cum illo, [Prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbę.] Et de robore, atque efficacitate Ecclesiast. [Noli querere fieri iudex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitatem: tum etiam Exod. 18. Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas:] vtrumque requirit, potentiam, & veritatem: quam esse veram lectionem Biblia Vaticana probant; tum etiã Sept. qui potentes legunt; Onchelus, Fortes: quamquam plerique alij vulgati codices habuerint, Viros sapientes: & quidem vtrumque cadere potest in vocem originalę, *Chail*, quę ad robur corporis, ad virtutem animi, ad facultatem, & diuitiarum fortitudinem, ad exercitum, vel multitudinem populi pertinere potest: & ea omnia in viro principe, & magistratu requiruntur, ut corpore robustus sit, ad perferendos labores; & animo etiã ualeat; sapientia uidelicet, & peritia multarum rerũ, & diuitijs quoque polleat; ne adulari cogatur, & munera, aut potiorum personas accipere: præterea sit uir uirtutis, id est, exercitus, qui dignus sit, ut exercitui, & multitudini præficiatur, & quem exercitus integer timeat, & reueretur & potens quęcunque facienda iudicauerit, quasi armata manu, & instructa, si opus fuerit, acie perficere: Et quidē sub persona fortissimi alicuius militis, aut strenui Imperatoris Salomon descripsisse videtur optimum magistratum, de quo profectō loquitur, cap. 10. Ecclesiasticę; [Qui fodit foueam, incidit in eam; & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis; & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis:] quę omnes translationes explicant, qualis fururus sit, optimus magistratus, & princeps: vt foueam fodiat, ad expugnandam impiorum munitionem, in qua impietas habitat: diruat, dissipetque murum impijsimę Babylonis: pietatis verō, & honestatis terminos, & lapides transferat, dilatat, promoueat: & denique idem ipse princeps, & magistratus, sicut bonus agricola amputet arbores quas colit, & præcidat inutiles ramos; ergo si militis, si Imperatoris munus præstat, cauere sibi profectō debet a suis subditis, tanquam ab hostibus, ne per insidias, & dolos, atque calumnias uicissim illi foueam, & laqueos struant ne mordeant illum sicut colubri; ne opprimant, & defatigent sicut molestissimi & grauissimi lapides; ne denique vulnerent, & configant, sicut assula lignorum, quę ex securibus, aut falcibus dissilire solent. Ergo apud perfectum iudicem, & principem, sint sapientia, & fortitudo.

Tum præterea Deus habet consilium id est, rei gerendę rationem rectam: & cogitationem firmam, & constantę, qua mundum administrat: Cogitat (inquit) Deus seriō, & constanter de recta, atque commodissima mundi administratione; id est, Optima ratione res humanas gubernat. Habet præterea intelligentiam; id est, Acutę, intimę dispicit cuncta, & vnum ab alio discernit, & suo

quodque constituit loco. Hęc sanę etiam in perfecto iudice requiruntur, ne temere, & sine consilio aliquid faciat; neue [dicat bonum, malum, & malum, bonum:] sed aliquando de hoc plura.

XIII. Si destruxerit, nemo est, qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.

1. *Destruere, quid proprie: edificare non solum de ædificijs dici. Explicatus David.*
2. *Germana interpretatio.*
3. *Includere quid, aut concludere, in sacro sermone, & ex Hebræo. Clauis symbolum libere potestatis, & administrationis. Illustrati David, & Mathæus.*

HOciā ad potentiam describendam, & explicandam peculiariter pertinet. Si destruxerit, Proprie, deliquerit, dissipauerit; nemo poterit extruere, erigere, instaurare: est autem valde ampla, & valde vehemens illa significatio destruedi, ut etiam significet anathematizare, & deuorare, & omnino ē medio tollere: ergo affert rei exitium, & interitum, aut etiam dicas excommunicationem. Iosu. 10. [Ne sitis prauaricationis rei;] prop. ne anathematizandi. Eugubi. & Titelmanus intelligunt de alicuius vrbis, & prouincię deualatione; & fortē ad Sodomiticam ruinam, aliarumque ciuitatũ destructionem respicere his verbis potuit, quorum supplicium, ruinaque sempiterna ignis inferni similitudinē repræsentat, vt Iudas Apostolus dixit, [Factę sunt exemplum, eterni ignis poenam sustinentes:] quod indicauit Sapiens, c. 10. dicens, Fumigabunda constat deserta terra: quas igitur Deus ciuitates subuertit, nemo edificabit. Alij minis fortasse commodē, ad Babylonicam turrim, quam nulla humana uis, aut industria, potuit ad fastigium perducere, destruentē, id est, prohibentē edificium, Deo. Diuus Tho Caiet. & ipsi ferē Gręci de homine interpretantur, quem erectum & quasi edificatũ, præclareque instructum bonis omnibus, facultatibus, liberis, familia, virum, & corporis integritate, & robore, Deus destruit, deijcit, prostermit, illis omnibus rebus, & veluti fulcris ablati, quę erecto animo illum sustentare possent; huiusmodi igitur hominem coniectum in infamam conditionem, nemo erigere, aut edificare poterit. Et quidem utrumque uerbum edificandi, & destruedi, tam de ædificijs, & urbibus, quam de hominibus dici sollet. Exod. 13. Destrues illos: nam honor, fauor, amici, facultates, liberi, familia, sunt uelut humanę uitę fundamenta, & constructio: sic enim dicebant quondā ad Dauid Ps. 10. [Quoniam quę perfecisti, destruxerunt:] tua, o David, officia in amicos, & in Regem Saulem, tua illa præsidia, & firmamenta, quę ieceris in Saulis aula, & quibus nitebaris, iam sunt adulatorum, & tuorum inimicorum industria, labefactata, destructa, conuulsa. Præterea edificare domum, ad familiam erigendam, ornandam, multiplicandam pertinet.

Sed certē melius quadrat, ut in cōmuni dicatur, quidquid uelit Deus, quacunque ratione destruere, nemo uel defendere, uel destruenti Deo resistere poterit; sicut Malachiæ r. dictum est, [Si dixerit Idumęa, Destructi sumus, sed reuertentes reedificabimus quę destructa sunt; isti edificabunt, & ego destruam:] & uocabuntur termini impietatis, & populus, cui iratus est Dominus utque in æternum: sic destruedi] uerbum longē patet, & ruinam illorum omnium, quę magna cura, & industria parata, stabilita, & confirmata uidebantur, affert.

Si concluderit hominem; uerbum, *cagau*, ad uicę impedimentum, ad carcerem, ad uincula angustias, in quas aliquis conijciitur, referri solet. Psal. 34. [Conclude aduersus eos, qui persequuntur me,] id est, præcludē illis uiam, & aditum, ne possint me fugientem consequi, 1. Reg. 2. [Conclusit Deus inimicum tuum in manu tua:] id est, ad extremas angustias redactum, tuę potestati permisit Deus Saulem, unde se explicare nulla ratione possit: ab hac ipsa radice dictum 2. Regum. 22. 46. Contrahentur in angustijs; id est, constringentur in suis clausuris, & carcere arctissimo, tum errorum, tum poenarum: loquitur enim de impijs, & perfidis Iudæis: & sic eundem locum Psalmus 17. ubi Septuaginta lege-

Isa. 5. 20

נחם

Eugubi.
Titelm.

Sap. 10. 7.

Genes. 11. 2
4 ad 9.
D. Thom.
Caiet.
Grati.Aedificare
& destrue-
re, non so-
lum de ædi-
ficijs dici.Exod. 23.
24.

Ps. 10. 3.

Exod. 1. 21.

2
Germanior
expositio.
Malach. 14.3
נחם
Includere,
quid.

Ps. 34. 3.

1 Reg. 26.

8.

2. Reg. 22.

46.

Ps. 17. 6.

lege-

legerunt; Claudicauerunt à semitis suis; D. Hiero. dixit; Contrahentur in angustiis suis: ad mortis quoque, & gladii angustias pertinet; vt Plal. 77. Iumenta eorum in morte conclusit, & iterum. Conclusit in gladio populum suum. Ergo (inquit) Si Deus properanti, & currenti homini ad finem optatum, præcludat aditum, si viæ impedimenta obijciat, si implicet coniectis vinculis, si detineat in extremis malis, si redigat ad extremas angustias, si conijciat in tenebrosissimum carcerem, si cōclusum hominem seris, clauibusq. obstrinxerit, Nemo erit qui aperiat; dissoluat dolorum funes, & ærumnarum vincula; nemo infringet carceris muros, aut disijciat vestes, & terras. Fortè hæc concludendi & aperiendi ratio supremæ potestatis, & liberæ rerum omnium administrationis symbolum est, vt illud Matth. 16. Tibi dabo clauēs regni cœlorum, & quodcumque ligaueris &c. quod aliqui idē esse intelligunt ac si dixisset, quodcumque clauferis, vel aperueris, & Isa. 22. Dabo clauem David super humerū eius, & aperiet, & nemo erit qui claudat. Longè verò digreditur Caietan, dum hanc hominis inclusionem refert ad nescio quam imperuassibilitatem humanæ mentis, dum permittit Deus, vt homo ratione interdum aliqua apparente omnino decipiatur, & persuadeatur: nos dicimus, *errare de campanna*, mōtibus obiectis suæ mentis persuasioni viam obstruere. Sed certè illud, quod Caietanū mouere, & adducere potuit ad hunc sensum, lectio uidelicet originalis, Claudet super hominem non est, illius mētem ratione, aut argumēto aliquo religare, sed quod dicimus, sub clauē asseruare, & occludere, & Septuaginta clarius, Si clauferit contra hominem.

XV. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: & si emisit eas, subuertent terram.

- 1 Continere quid propriè. Arefactio fontium, & fluminum, ad sterilitatis, aut diuinæ potentie commendationem. Pluuia, & alia creatura natura sua proclines ad bene faciendum hominibus.
- 2 Emissi, nuntiorum esse. Creatura sciētes in impios; explicata Sapientia.
- 3 Subuertere quid. Illustratus Salomon.

I
Quid propriè continere.

XXV
Caietan.
Pagnin.
Tygur.
Arefactio fontium, & fluminum, commendat diuinam potentiam.

3. Reg. 17. 7.
Isa. 1. 20.
Nah. 1. 4.
Zach. 10. 5
Germanior expositio.

LXX.
Pluuia, vt videntur natura sua proclines ad faciendam terram.

Gen. 1. 14.

Si continuerit, Aquarum videlicet impetum conantium sese effundere, lateq. per terram vagari, si prohibuerit, si cessare fecerit: nam hæc omnia significat verbum *Ghasar*. Omnia siccabuntur: quoniam in Hebræo tātum est, siccabuntur. Caietan. retulit ad arefactionem ipsarum aquarum; id quod indicat etiam Pagnini lectio, atque Tygurina; Prohibebit aquas, & arescent: quod, videlicet, possit Deus vberimos fontes, fluuiosque perennes arefacere, quod aut in maximè sterilitatis significationem, aut in diuinæ potestatis commendationem poni solet, 3. Regum 17. Siccatus est torrens, Ioel. 1. Quoniam exiccati sunt fontes aquarum. Nahum 1. Increpans mare, & exiccans illud. Zacha. 10. Confundentur (siccabuntur, sordescunt squallore, & ariditate) omnia profunda (limpidissima, & perennes scaturigines) fluminis: Sed multò commodius Latinus interpres hanc arefactionem ad terram retulit, & ad alia, quæ in terra cœlesti humore sustinentur, & uidentur: atque eodem modo Septuaginta legunt; Siccabit terram, & licet posterior huius sententia pars de fontibus, fluminibus, mari accipi possit; nam videtur semper mare impetum facere, velleque per terram excurrere, nisi cohibeatur à Deo; tamen commodius accipi poterit de pluuiis, & cataclysmo, cui etiā uerbum continendi eleganter conuenit: nam videtur ex auctoris naturæ statuta lege, & præcepto, cœlestis imber suis temporibus cogi, & generari, atque sua sponte pro temporum ratione terram perfundere: fecit enim Deus cœlestia lumina, & sidera, vt essent in tempora, id est, vt uirtute sua efficient vicissitudines, & mutationes temporum, hybernos imbres, æstiuos calores, vernam tēperiem &c. igitur sua sponte, suoque pondere, atque propensione decidet in terram imber, & aqua, id est, uberes pluuiæ, nisi Deus contineat, & prohibeat, vt quæ per se arida est, ad summam siccitatem reducatur, & ad impiorum supplicium inuertat rerum naturalem ordinem, & ipsarum creaturarum debitum nexum dissoluat.

Et si emisit. Propriè iuxta verbum, *Salach*, si misert aquas, tanquam nuntium, deferentes, aut iussione, & præceptum demergendæ, & obruendæ terræ, sibi demandatum perfecturas: vel si prius clausas, & cohibitatas, & diuina potentia compressas, uolentesque irruptionem facere in terram, resque omnes mortalium Deus liberè dimittat, & quasi effrænes, laxatis suæ providentiæ habenis, permiserit agere, & vagari pro libito: nam creatura, quæ propensior est, ferturque quasi naturali lege, & voluptate, ad res humanas iuuandas, & promouendas; eadem ipsa incredibili impetu aduersus impios concitatur, & nisi à Deo prohibeatur, sauiet incredibiliter; sicut Sapientiæ 16. dictum est. [Creatura tibi factori deleruens, exardescit in tormentum aduersus iniustos: & paulò antè, Impij nouis aquis, & grandinibus, & pluuijs persequutionem passi, & per ignem consummati.]

Subuertent. Propriè inuoluent, obruent, perdent terram; tum etiam vertent & mutabunt terræ faciem, priori deleta, & abrafa: nam ab eadem radice dictū est Deuter. 23. Vertit maledictionem eius in benedictionem, & Prouerb. 12. Verte impios, & non erunt: tunc uidelicet euertuntur, cum mutatur, & inuertitur eorum fortuna, & uitæ conditio, ut præterea felicitas, neque sit, neque appareat. Indigent igitur omnia diuina providentia, diuinæque sapientiæ moderatione, quæ uelut iniecto freno præcipitem rerum omnium impetum certa lege, atque ratione moderetur.

XVI. Apud ipsum est fortitudo, & sapientia: ipse nouit & decipientem, & eum, qui decipitur.

- 1 Diuina providentia circa hominum errores, & fraudes. Deo vindicta.
- 2 Diuina sapientia ex permissione humana deceptionis.
- 3 Quid consilij, quid consilium ex Hebræo.
- 4 Varia lectio. Diuine providentiæ curus, & triumphus. Quis dicatur stultus suis.
- 5 Quid pauor; Qui iudices propriè. Iniquorum iudicium pœna.

Conclusit ex naturæ operibus confirmationem diuinæ providentiæ, cum sapientia, & fortitudine coniuncta; nunc aggreditur idem ostendere ex humanorum morum gubernatione: tam est enim sapiens, vt nulla illum fraus, aut dolus latere possit, cuius rationem ille non habeat: alij ex Hebræo legunt; Et errans, & errare faciens; cuius sensus is esse posset; Qui proximum lædit, Deum offendit, ergo qui laesus est, Deo uindictam relinquit: utriusque enim cum Deo res agenda est: qua ratione Danid etiam dicebat, soli se Deo peccasse; cum Vriam occidere iussit. Secundò alij cum Philipp. Diuus Thomas, Lyranus, & nonnulli ex recentioribus, inter quos etiam Varablus; Permittit suo iudicio, vt quidam ab alijs decipiantur: in quam rem nouit ille probe, quis à quo facili, quare ratione decipi possit: cum quo potest facere Pagnini ex fonte lectio, Eius est errans, & errare faciens: nam verbum originale, *sagah*, non tam pertinet ad fraudem, & deceptionem, quam quis ab alio iniuste fraudatur re aliqua, quam ad errorem, ignorantiam, incogitantiam mentis; quasi dicat; Tum decepti hominis ignorantia, tum deceptorum, & impostorum malitia, & calliditas, diuinæ providentiæ delerunt, quasi illius administræ. Quod ostendi potest ex deceptione Achab. Regum 22. & Ezechielis 14. Ego dominus decepi prophetam illum. Qui sensus sicut cum sequentibus facili coheret, ita cum antecedentibus difficilè nectitur; non enim videtur pertinere ad amplificationem, explicationemque diuinæ providentiæ, quam superius proposuerat, quod deceptiones, & ignorantias, erroresque Deus permittat: sed, proculdubio, ex harum rerum permissione valde commendatur diuina sapientia: nam, vt verissima Theologia docet, atque Augustinus sæpè scribit, Deus non immittit per se ignorantiam, aut errorem, sed tantum speciales illuminationes sæpè denegat, quibus ablatis facilis sit in errorem lapsus, & veritatis ignoratio: quare si huius providentiæ ordini subiacent deceptiones, & errores,

Dd 2 quos

שלח
Emissi, nuntiorum esse.

Creatura
sauiētes in impios.

Sap. 16. 24.

verf. 16.

3
שפח

Prou. 12. 7.

I
Diuina providentia circa hominum errores.

Regia.
Tyguvin.
Psal. 50. 6.
Philipp.
D. Thom.
Lyranus.
Varabl.

Pagnin.
שגה

Deceptorum
calumnias vindicabit, Deus.

Ezech. 14. 9.

Diuina Sapientia
commendatio.

August.

quos per subtractionem luminis Deus permittit, & ad certum finem ordinat, profecto est Deus pater, fontique luminis, & Sapientie, & prima veritatis origo, atq. apud ipsum est sapientia; nam qui superior est omni malitia, & caliditate humana, atque providentiam habet deceptionum, atque errorum, non potest esse nisi infinite sapiens: sicut nec penes aliū potestas vitæ, & mortis esse potest, nisi penes illum, qui perfectus vitæ redemptor sit, vitæ ipsa: De diuina autem fortitudine superius diximus.

XVI. XVII. Adducit consiliarios in stultum finem: & iudices in stuporem,

³ **Consiliarios.** Qui inueunt consilium, & sibi ipsis, vel alij dant rationem agendi; qui nouas rationes negotia gerendi, oportunitates, propriaque commoda captandi adinueniunt, & excogitant: hæc enim omnia complectitur verbum, *lagars*, vnde dicitur Psalm. 80. Ibunt in adinventionibus suis; Ruēt præcipites impulsī a suis ipsis vanissimis consilijs.

⁴ **In stultum finem.** Hebraicè, Spoliatos, vel, sine præda, à radice *salal*, quod est spoliare; atque est eadem vox, quæ infra redditur inglorios, id est, tum honore, tum expectata præda, atque euentu spoliatos. Sed hic tamen non solū ad honorem, sed etiam ad scientiam, veræque providentiæ inopiam referendum videtur: sic Rab. Moyses legit, & explicat; Adducit sapientes in prædam scientiæ, id est, illorum scientiam quæ prædam, & spolia diripit, atque scientia tandem spoliatos dimittit: in eam igitur finem deueniunt, vt stulti sint, & habeantur. Symmachus, Adducit eos, qui providentia deliberant, in consilij inopiā, priuat consilio. Septuag. illam spoliationem ad captiuitatem quandam, & quasi implicationem consilij referūt, legentes, Adducit consultores captiuos. Tygur. Abducit vt prædam; quasi dicat; illos comprehendit in sapientia sua, & constringit multis difficultatum, atque ignorantie tenebris, vineulisque impeditos: videtur etiam captiuos ducere, palam triumphans, & illos ante suæ providentiæ currum, quem trahunt sapientia, & fortitudo, cōsilium, & intelligentia, captiuos ducit, atque traducit, uniuersoque mundo spectandos, ridendosque proponit. Alij in communi; Sapientes quoque, atque prudentes huius sæculi optato fine deijcit: quale illi contingere potest, qui cum certam sibi victoriæ spem pollicitus fuisset, vincitur tamē, atque capitur, captusque trahitur ante triūphum: sic Deus diuitem adducit in stultum extremæ inopiæ finem; superbum, & arrogantem in extremam deiectionem &c. hic enim finis in illos conuenit, qui neque sapiunt, neque intelligūt, & nouissima non provident: atque hac ratione poterit allusio fieri ad id, quod superius de decipiente dixerat. Hæc igitur omnia noster interpret sapiēter complexus est, cum quasi per paraphrasin dixit, In stultum finem. Est autem finis stultus, inopiniatus, qui neque præuisus, neq. prouisus sit, qui non respondet votis; immo omnino est votis, speique contrarius, & denique ubi humana stultitia, post multum cogitandi, & deliberandi laborem publicè ridenda proponitur. Vide quæ supra diximus ad id capitis quinti, Apprehendit sapiētes in astutia eorum.

⁵ **Et iudices.** Qui secundum præscriptas leges iudicant, legum peritos, rerum publicarū administratores, ex proprietate vocis. In stuporem. Septuaginta, in pauore, propriè, in conturbationem mentis, stultitiam, errorem; uel, in contemptum, quem afferunt stultitia, & error; errātes, stultescentesque exponit ludibrio, quasi dicat; Interdum consultissimus Iuris sententiam pronunciat, qualem neque stupidus, planeque stultus pronunciarer. Chrysost. & alij Græci in Catena legerunt ex proprietate Græcæ uocis, Iudices terræ semouit; ablegauit, suo loco mouit, quasi diceret; Visitat iudices, & deponit de sede, quos improbos stultosque inuenit. Deus enim supremus iudex stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat; & uerbis grauissimis arguit; Vsq. quod iudicatis iniquitatem &c. hanc autem pœnam grauissimam explicarūt vulgatus, & Septuag. legentes, iudices in pauorem misit: timendum enim hoc illis est à supremo iudice.

XVIII. Baltheum Regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum.

- 1 Baltheus quid propriè. Regium, & militare ornamentum; cuiusmodi esset.
- 2 Cingere, & cinctus, vocabula militaria. Baltheus etiam sacerdotales illustratus David.
- 3 Fune præcingi ad calamitatem, & captiuitatem.

Baltheus à radice, *lasar*, quod est constringere, aut ligare uinculo, aut quacumque alia ratione, ut institutione aliqua, & actione disciplina, quod nos dicimus, ponere in prætinā: quare alij legunt uinculum. Tygurina autem: Qui soluit disciplinam Regum: quod in hac sententia ab alijs accipitur. Liberat Deus, soluitque uinculis eos, quos Reges, ac tyranni captiuos detinent, vicissimque commutata tolle ipsos Reges, ac tyrannos in uincula coniecit, funibusque constringit. Sic ferè Hebraizantes, Vatablus, Caietanus, Eugubinus; accipiūt enim uinculum actiue, non quo Reges uinciātur, sed quo illi alios captiuos uinciant, atque detineant; quod duriusculū uidetur. Quare ut melius cum secunda parte cohereret, accepit noster interpret pro Baltheo, regalique ornatu, cingulo honorifico, regio insigni, aut militari, & quidem fortè fuit aureus aliquis, aut bullatus Baltheus, insigne Regum, principumque uirosum. Posterioribus autē sæculis ornatu fuit equestris ordinis, clarissimi alicuius magistratus, publicive, atque honorifici muneris, ut patet lege C. de Metatis & Epidemicis, lib. 12. quare spoliari cingulo dicebantur, qui magistratu, & dignitate priuabantur. Erat autem Baltheus, cingulum ex corio bullis distinctum, ex quo pendeat ensis; & vt colligitur ex Quint. li. 11. oblique ducebatur ab humero dextro ad sinistram; apud nostrates quondam erat, dicebaturq. *Tahel tachonado*. Hinc fortè *Cinctus*, *Cethigi* dicti ab Horatio, non tam propter arctè constringentem Zonam, quàm propter frequentem Balthei usum; cum initio nascentis urbis, ab armis nunquam esset oriū. Quare Latinus Cingit, accipit pro eo, quod est militari ornamento se ornare, ut Plaut. aliquando dixit.

Cingitur: e ritè expedit se.

Erat præterea Baltheus insigne militare, quod sæpè dicitur. C. de testamento militari: atque frequens quoque mentio est apud Liliū, aliosque prophanos scriptores, Cinctus Gabinus quo præcingebatur Consul iturus ad bellum. Certe Baltheus (ab alia tamen radice, sed quæ etiam cingere significat) ornatus est sacerdotum, Leu. 8. Accingens eum Baltheo: atque militum, & ducū, 3. Reg. 2. Posuit cruorē prælij in Baltheo suo, qui erat circa lumbos eius, & in calceamento suo, quod erat in pedibus eius, id est, militari apparatu se instruxit aduersus amicum, & 3. Reg. 20. Non gloriatur accinctus, æquè ut dicitur, dum adhuc in bello es, noli canere triumphum ante victoriam; nondum deposuisti arma, neq. militarem ornatum, nondum pace potiris, & fortè ad hunc Regum, atq. iudicium balthei ornatum, allusum est, Psal. 3. Et nūc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: apprehēdite disciplinam. Est enim illa strictior institutio, quæ præcinguntur, & constringuntur renes, & laxiores animi affectus uelut uinculum, & cingulum, ex proprietate uocis, quasi dicat: hoc uobis ornamentum erit, multò quàm Regius, & iudiciarius baltheus, pulchrius, atque magnificentius. Ergo inquit Iob; insignia regia auferat à regibus Deus; aureis spoliat ornamentis, illisque seuerissimus iudex uerbis præcipit: Pone cydarim; tolle coronam, nudosque, vt Nabuchodonolori contigit, agit in desertum, & inculta loca, vt rore cœli infundantur: Imperatoribus etiam ducibusque fortissimis potestatem militare auferat, & exauthoratos dimittit exercitus fortissimos, copiasq. maximas dissipat.

Et præcingit fune. Habitus est abiectissimi, ærumnosissimiq. hominis, vt opponatur baltheo, qui Reges ornat, indicatur etiam conditio hominis captiui, Isaia 3. Erit pro zona funiculus, & equè miserum est, renes, aut caput funiculo præcingi, vt ex 3. Regum 20. constat; victi enim, & supplices serui Ben-adad accinxerūt saccis lūbos suos & posuerunt funiculos in capitibus suis. Hæc autē diuino iudicio facta abiectio, Regū, & Imperatorum potentissimorum ad miseriam captiuitatem, aut ad aliam calamitosam

יָרִי
Balthe, qd
propriè.
Pagnin.
Tygurin.

Vatabl.
Caietan.
Eugubin.

Baltheus;
Regium, &
militare or
namentum.

L. C. de Me
ta.
Epid. l. 12.
L. 3. C. de
dom & pro
tec. et d. li.
Baltheus cu
iusmodi es
set.

Quint. l. 11.
Cingere, mi
litare ver
bum.

Horat. in
art. Poet.
Plaut. in
Amphis.
C. de test.
milit.

Linus.
Cinctus Ga
binus.

נָרַךְ
Leuit. 8. 7.
3. Reg. 2. 5
2. Reg. 20.
11.
Psal. 2. 104

1. Zech. 21.
26.
Dan. 4. 23.

3
Fune præcin
gi, ad capti
uitatem, &
miseriam.
Isa. 3. 24.
3. Reg. 20.
32.

mitosam conditionem, mille constat exemplis, atq. v. nissimis historijs, & sacris, & prophanis; vide Dan. 2. Ipse transfert regna, atque constituit, & Eccles. 10. Sedes Regum superbiorum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. Est enim omnis potestas omni que magistratus a Domino Deo, & quamvis Rex in florentissimo regno, sit instar florentis, virentisque arboris, aliquando tamen [Vigil, & Sanctus de coelo descendit, & fortiter clamat; Succidite arborem, & praevidite ramos eius, excutite folia eius, & dispergite fructus eius, fugiant bellicae, quae subter eam sunt, & volucres de ramis illius]

XIX. Ducit Sacerdotes inglorios, & optimates supplantat.

- 1 Sacerdotis nomen, an semper referatur ad sacrum ministerium. Explicatus Moyses, & Samuel.
- 2 Sacerdotis nomen propriè hoc loco sumptum. Sacerdotes olim simul, & Reges.
- 3 Sacerdotum captivitas in extrema calamitate. Sacerdotes vestes, speciose, & gloriosae.
- 4 Optimates qui propriè. Quid Ethan apud David, illustratus Moyses.
- 5 Quid supplantare. Deus luctator.

Sacerdotis nomen, pro quocumque principe, excellentique viro accipi hoc loco plurimorum expositio est: ut non solum diuina ultio delere dicatur in Reges, sed etiam in quoscumque viros excellentes, & fortunarum gloria insignes, & fateor quidem Sacerdotis nomen non semper esse in scriptura sacri, & ecclesiastici officij, sed aliquando honoris, & dignitatis; licet enim verbu, *Cahā*, propriè significet ministrare in lacris, aut esse deputatu ad sacra peragenda, inde tamen transfertur ad eum, qui alicuius regis, aut principis amicissimus est, ut a secretis illius, aut a consilijs, idque seruata recta proportionis, & similitudinis ratione: nam sicut sacerdotes sunt Deo familiares, & illi notissimi, & amicissimi, quique cum Deo de rebus grauiissimis, & arcanis agunt, ita sanè cum Rex, Deus quidā sit, & diuinæ maiestatis, atq. potestatis species quidā, atque repræsentatio, qui regi familiarissimus, & amicissimus est, Sacerdos quidam esse videtur. Huius rei nonnulla exempla aliquando protulimus; sed nunc accipe alia duo, 4. Reg. 10. Percussit Iehu omnes, qui reliqui erant de domo Achab, & vniuersos optimates eius & notos, & sacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiae. Exod. 19. Eritis mihi in regnū sacerdotale, gens sancta, id est, ex omnibus regnis vos eritis mihi regnum notissimum, familiarissimum, amicissimum, quibus arcana, & secretiora consilia reuelabo. Igitur & potuit hoc loco translatione accipi nomen sacerdotis, ut sit idē quod mox exponitur, optimates.

Sacerdotis nomen propriè sumptu Sed existimo potius hoc loco accipi sacerdotem, propriè, pro eo qui sacra peragit, & Deo ministrat, quod nomen semper fuit honorificentissimum: nam enumeratur hoc loco diuersi gradus, & conditiones honoris, quos Deus pro sua potestate contemptui tradere solet, & congruè post reges, sacerdotum meminit; nam quodam apud plerasque nationes, vel reges ipsi sacerdotes erant, vel regibus proximi: apud Romanos non nisi ex optimatibus, & patritijs eligebantur, ut scribit Dionysius Halicarnas. lib. 2. & apud alias Græciæ ciuitates, dignitas sacerdotum par habebatur Regibus, auctore Plutarcho; quamvis postea is honos hominibus plebeijs communicatus sit, de quo multa Liuius Dec. 1.

Ducit. Alio transfert & asportat; proprijs sedibus eictos, in miseram captiuitatem abducit. Sic intellexerunt Septuag. legentes. Emittit sacerdotes captiuos. Sacerdotum autē captiuitas extremæ calamitatis symbolū ponitur, cum vniuersa reipublicæ, religionisq. ratio eueritur, & neque prophanis, neque sacris parçitur. Iere. 24. [Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio: si introiero in ciuitatem, ecce attenuati fame. Propheta namq. & sacerdos abierunt in terram, quam ignorabant, & Thren. 2. Demolitus est tabernaculum suum, obliuioni tradidit Dñs in Sion festiuitatem, & Sabbatum, & in opprobriū, & indignationem furoris sui Sacerdotem, & regem.] Vide Isa. 22. vbi spoliationem, & detractionem vestium sacerdotalium, tum etiam captiuitatem comminatur Deus

Sobnæ proposito templi: quare rectè sequitur *Inglorios*: *Sacerdotes* prop. spoliatos, non honore solum, sed honorificis etiam, & preciosis vestibus, quibus sacerdotes, pro sui muneris dignitate, semper fulserunt: atque adeo eadem originalis vox, quæ significat sacerdotem esse, significat etiā decoratum, & ornatum esse sacris vestibus, ut illud Isa. 61. Quasi sponsum decoratum corona, propriè dicas, quasi sponsum sacerdotatu corona, instar sacerdotis, sacro ornatu conspicuum. Nam scriptum est Exod. 28. Facies vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorē. Sacerdos igitur vestibus sacerdotalibus spoliatus, inglorius erit, squallidus, lordidus. Non parçit igitur seuerissimus, & potentissimus Deus sacerdotibus, sed cum res exigit, illos suo loco & ministerio mouet, & patrio solo, atque templo eiicit, detractis gloriosis ornamentis.

Et optimates supplantat. Quidam intelligunt consiliarios, quibus Deus consilia infatur. Sed existimo non tam ad sapientiam, quam ad fortitudinem illud nomen pertinere: nam, *Ethan*, solet verti a vulgato, robustus, fortis, a radice *Ashah*, quæ vox affert fortitudinem, quandam, quæ non permittit se tractari, & duritiem, quæ pertinaciter resistit, & minimè cedit, vel id, quod nunquam cedit, sed perenniter, & pertinaciter durat; quam vocem, quod significantior esset, in sua origine retinere Septuag. Psal. 73. Tu siccasti fluuios Ethan, Hieronymus, flumina fortia, aut fortitudinis; nam tunc temporis exundantem, & indignantem Iordanem compescuit, & exiccavit Deus ut dicitur Iosue 3. Iordanis ripas aluei sui temporis messis impleuerat, vel, flumina Ethan, id est, pertinaciter, atque perenniter fluentia; quæ velocissimè decurrebant, compescuit in medio cursu: similiter ab eadem radice dicitur, Deute. 21. Ducit eam ad vallem asperam, atq. saxosam. Hebraicè, pro saxosa, est fortis, quia propter soli duritiē, & lapidum copiam, fortiter cultoribus resistit, & se tractari, proscindique aratro non finit. Similiter igitur hic intellige optimates, potentes uiribus, facultatibus, honoribus, qui sibi perennè duraturos se pollicentur, pertinaciter diuinis monitis resistentes, intractabiles, insolentes, qui neminem congressu, aut colloquio dignantur; hos Deus supplantat, flectit, inflectit, mutat, deiçit, deturbat; nam hæc omnia non sunt aliena a verbo originali, *salaph*. Septuaginta dixerunt; *Dynastas terra euerit*. Congruunt autem omnia cum illa, quam diximus, duritia, acerbitate, seueritate, quam Deus adhibitis supplicijs emollit. Noster autem interpret videtur ad ignominiam etulisse, cum dixit, supplantat, ignominiosè, inopinatò deturbat. Id verò, quod Caietanus dixit, facit ut illi, qui polent animi virtute, deficiant aliquando, & languescant flexi aliqua temporis occasione, & difficultate; hoc, inquam, non valde placet. Neque uidetur omnino solidum, quod ait Philipp. verbo supplantandi indicari, Deum iniustos, & iniquos amouere, & digniores alios in illorum locum subrogare, ut in Esau, & Iacob perspicitur. Iacob enim in primogeniti locum, & benedictionem se insinuas, supplantator fuit. Sed illud tamen uerius, uerbum supplantandi significare, Deum superbis resistere, quasi colluctatorem: mira igitur superbiorum temeritas, qui cum supplantatore Deo colluctari audeant.

XX. Commutans labia veracium, & doctrinam senum auferens.

- 1 Quid commutare, quid commutare labia. Veraces qui: explicatus Moyses.
- 2 Doctrina quid. Accountus dicitur ab Hebrais gustus sententia: explicatus Samuel.
- 3 Effundi, & effusio ad copiam pertinet. Cur dicatur Spiritus Sanctus, effusus: explicatus David, & Ezechiel.
- 4 Princeps in Hebraeo, liberalis.
- 5 Varia lectio. Illustratus vulgatus.

Philippus; Commutat promissiones suas factas per veraces prophetas, illasque conuertit in comminationes certissimas, sic exigentibus peccatis mortalium, id est, efficit, ut qui læta polliceri, & nunciare solent, nihil iam nisi triste, & acerbum prædicent. Alij intelligunt Deum pro sua sapientia atque potentia, auferre interdum eloquentiam ab eloquentibus, atque illos reddere mutos, & elingues; & certè verbu commutandi, cur, ver-

titur à vulgato verbo auferendi: commutat igitur, labia, aufert loquēdi, & eloquendi facultatem. Sed quare veracium nomine intelligi debeant eloquentes nō video: præsertim cum veraces ex vi originalis, propriè sint fideles, vti etiam Septuag. reddiderūt. Symmach. Non errantes: author Catenæ, Qui digni sunt, quibus fides habeatur, cōstantes in dictis, atque promissis. Est enim eiusdem radicis cum voce, Amen, quæ est constantia, fidelitas, stabilitas dictorum. Quare veraces erūt, qui solent de futuris verè, atq. prudenter iudicare, vel quorū muneris est populum vera docere, vel sana cōsilia præbere; qui ideò veraces & constantes in dictis, atq. promissis habentur, horum labium, id est, dicta, commutat Deus, quasi in alium locum transfert: propriè, discedere facit, vel aufert, id est à recto, & vero aberrare & discedere permittit, vt nihil verum dicant, nunquam euentura colliment, nihil quod è re futurum sit populo suggerant. Nam cū consilium, si rectum sit, à Deo esse oporteat, suo iure auferre Deus potest, cum illi placeat; ne qui in aliquo veraces extiterunt, semper à se veritatem stare intelligant. Tum etiam illud, commutans, id est, labi, & discedere permittens (*Hæc*

Deu. 16. 19

quæ se les uaya la lengua sin quere) sicut Deuter. 16. dicitur. LXX. Munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum: quo loco Septuag. etiam vertunt, Auferunt verba iustorum, id est, videntur ipsa verba in ore iudicis, vi munerum commutari, vt cum pronunciare vult sententiam, pro eo iudicet, à quo munus accepit. Huc spectasse videtur, quod ait Catenæ author: [Qui in deliberando ab errore abesse videntur, in contrariam partem consilia inflectit, id quod in Balaam fecit, cū dixit Balac: quid est hoc, quid agis? vt malediceret inimicis meis vocauit te, & tu econtrario, benedicis eis? Cui ille respondit: Nū aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus?] Et doctrinam senum. Hebraizantes de hac uoce non sibi constant. Nam Septuag. vertunt, Intelligentiam. R. Moyses, Probationem, vel argumentū. Pagn. Cōsiliū. Tygu. Iudiciū Regia, Discretionem. Hebræus apud Caietanum, Saporem; & quidem à radice, *Thagam*, quod est gustare, cognoscere, experiri, iudicare, deriuatur gustus, sapor, intelligentia, cōsiliū, probatio, iudiciū, doctrina, quæ omnia eodem ferè recidunt: quæ significata, & alia quædam huius vocis, complexus est in suis concordantijs R. Mardochei, ait enim; nomen, *Thagam*, id est, gustus, sapor, significat etiam consilium, & ostensionem, id est, probationem ad oculum cordis, & dispositionem rei, rationem, argumentum, edictum, decretum; & in Grammatica, accentum cuiuslibet dictionis, eò quod dat ei bonum gustum, & sensum ad intelligendam sententiam; quā rem de accentu ijsdem verbis Elias Leuita Thisbites, docet in suo Lexico, atq. eandem rē latiùs explicat in libello Iob, *Thagam*, id est, bonus sapor. Iuxta omnes has significationes Deus dicitur auferre doctrinam senū; reddit etiā eos, qui maximè sapere deberent, insipientes, insipidos; eorum decreta, sententias, consilia, inania & inutilia; illorū argumenta & probationes, futes, ludicras; illorum prædictiones, fallaces; falsa tandem, dicta & testimonia. Sed quia eadem uox aliquando accipitur pro docere, quod confurgit in aliqua re, aut persona, seruatis circūstantijs temporis, loci, personæ in agendo, vel loquendo, quod R. Mardochei dixit, dispositionem rei, potest etiam hic sensus subesse; Aufert senibus debitam agendi, & loquendi rationem, ne decorum senectute dignum seruent. Nam 1. Regum 13. ab hac radice dicitur: David immutauit os suum coram Achis, & in titulo Psal. 33. Immutauit vultum suum, id est, nullam suę personæ, neque decori rationem duxit; nam collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portę, defluebantque saluæ eius in barbam: ita hoc loco nō solum doctrinam senum, sed etiam habitum, oris grauitatem, & decorum possumus intelligere; auferens; accipiens, tollens: quod autem Septuag. dixerunt, cognouit, fortè etiam uoluerunt, quod Deus senes dicatur agnoscere, ut illorum rationem habeat, neq. dissimulet illorum errata, impunè relinquat, ac si non cognosceret. Nemo itaque effugit illius manum, parciunt senibus; at Deus neque senibus parciunt. Qua ratione autem hoc faciat Deus, explicare nititur Philippus ex illo, Isaia 3. Auferet Dominus à Ierusalem validum, & fortem, honorabilem vultu, & prophetam, & ariolum, & senem. Sed certè hoc aliud est; nam Isaia prædicit populum destitutum iri optimis iudicibus, & consiliarijs,

LXX.

R. Moys.

Pagn.

Tygu.

Regia.

Catol.

Deu.

R. Mardoc.

1. Reg. 21.

13.

Ps. 33. 1.

1. Reg. 12.

13.

Philipp.

Isa. 3. 3.

quorum ope & opera sustinetur respublica. At Iob ipsis tenibus infatuationem, & ignominiam comminatur.

XXI. Effundit despectionem super principes: & eos, qui oppressi fuerunt releuans.

S Olet effusio, magnam profusi liquoris copiam denotare, & cū dicitur Deus in nos effudisse Spiritum Sanctum, uberem coelestis gratiæ copiam, & bonorū affluentiam significare Paulum, obseruat Chryl. ad illum locum, baptizabimini Spiritu Sancto: ita etiam despectionis effusio, ingentem despectionem significat, sicut Psal. 41. Effudi in me animam meam, quoniam trāsi bo in locum tabernaculi admirabilis, id est, profuso gaudio lator, liquefco totus, & diffuso gaudio, & Pl. 21. Sicut aqua effusus sum, id est, præ ingenti timore, penè totus liquefco, & resoluor in sudorem & aquam. Illud etiam ad incredibilem indignationem pertinet; Viuo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, & in brachio extenso, & in furore effuso regnabo super vos.

Super Principes. Propriè, liberales, munificos; quod liberalitas, & munificentia virorum principum, atque nobilissimorum propria sit. Ita David, qui grauiter læserat Vriam, facti postea penitēs, ait: Spiritu principali, (propriè, munifico, liberali, ut omnibus benè uelim, bene faciam, prosum gratus, necnon gratuitus omnibus) confirma me. Principes ergo, propter liberalitatem præsertim, solent ab omnibus obleruari & coli: sed illos ad incredibilem contemtionem, & ignominiam adducit Deus.

Et eos, qui oppressi sunt, releuat. Cū in Hebr. è conuerso sit, fortitudinem fortium debilitas; noster interpret, ut primæ parti ex opposito posterior responderet, ad eos retulit, qui tyrannorum potentia oppressi, illa iam à Deo debilitata & fracta, liberantur, releuantur, & eriguntur ad sublimes honores. Imitatus quidem noster est Septuaginta legentes; Humiles autem sanauit. Sed quod ad illam lectionem Hebræam attinet, certè uox originalis, nō solum fortitudinem, aut robur significat, sed cingulū, aut Zonam; quo etiam modo uertitur à vulgato, Isa. 23. Non est cingulum ultra tibi, id est, uires, aut robur, quod in acinctis renibus significatur. Ideo fortè hoc loco Hebræorum lectio, cingulum fortium dissoluit, hunc habet sensum. Milites fortissimos exauكتورatos, & baltheo militari spoliatos infringit, & debilitat, vt ij, quos oppresserāt, ex captiuitate, & tyrannide respirare ualeant.

XXII. Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis.

- 1 Scriptura regula, cum aliena constructio cuiuspiam verbo tribuitur.
- 2 Varia huius sententia intelligentia. Eligi ut quinta, & optima.
- 3 Multiplicatio rerum, diuina sapientiæ, & potentia argumentum. Illustratus locus Machab.
- 4 Subuertere, & siccare in Hebræo quid.
- 5 Restituere quid. Deus dux itineris ignoti.

I Am ad uim illam diuinæ mentis, qua cuncta penitus despiciunt, explicandam accedere uidetur. Reuelare autem profunda de tenebris, est illustrare ea, quæ latebant in tenebris, educendo, & extrahendo de latebris in lucē; nam cū constructio unius uerbi tribuitur alteri in sacro sermone, utriusque uerbi, significatio coniungenda præcipitur, sicut id Isaia: Taceant ad me insule, id est, tacentes conuertantur ad me audiendum. Nam constructio cum præpositione, ad, non conuenit per se uerbo taceendi, nisi ratione alterius uerbi subintellecti, uidelicet, conuertendi, aut alterius similis. Sic etiam hoc loco, constructio cum præpositione, ex, vel de, non conuenit uerbo reuelandi, nisi ratione alterius uerbi subintellecti, uidelicet, educere, extrahere, aut alicuius similis.

Sensus uerò huius sententiæ multiplex esse potest; & primò quidem simplicissimus, quod Deus lumen afferat per reuelationem antea facta ratione, rebus omnino à nobis ignoratis, atq. tenebris plusquam Cimmerijs, inuolutis. Secundò,

3 Effundi, & effusio ad copiam pertinet.

Ad Tit. 3. 6

Act. 1. 5.

Psal. 41. 5.

Ex. ch. 20.

33.

4

Principes, ex

vi nominis,

liberalis.

Ps. 50. 14.

33.

5

Pagn.

Varab.

Regia.

LXX.

מית

1

Scripturæ

regula.

Isa. 41. 4.

2

Varia inter

pretatio.

Secundo, vt pertineat ad diuinā sapientiā fraudes detegere, & illuminare abscondita tenebrarū, & manifestare cōsilia cordium, atq. machinationes, & insidias alicui intentas in lucē proferre. Nā aliquod mortis discrimē videtur significari per vmbra mortis, vt aliquando diximus. Sic sanē cū Syria Rex insidias poneret contra Regem Israel, reuelabat Deus per Eliseū Prophetā, & producebat in lucē vmbra mortis Nam mittebat vir Dei ad Regē Israel dicens: Caue ne trāseas in illū locū, quia ibi Syri in insidijs sunt; quod cū nō semel, neq. bis accidisset. Cōturbatum est cor Regis Syria pro hac re: & conuocatis seruis suis, ait: *Quare nō indicatis mihi, quis proditor meus sit apud Regem Israel?*

Tertio. Eos, qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, atq. in manifestis discriminib. versantur suā lucis presētia, & fauore collustrat atq. in desperatissimis rebus adest propitius, subita & inopinata luce: hoc indicantur Græci, Quarto, sua ipsius Deus arcana cōsilia, quib. decreuit hominē conijcere in maxima pericula, & extremā aleam, quamuis interdum dissimulet, & suo pectore supprimat, aliquando tandem re ipsa profert, & declarat.

Sed quintus reliquis simplicior & lenior, is est; Omnia esse nuda & aperta diuinis oculis, neq. quidquā esse posse tam profundū, tamq. abditū, quod cōculcare & inuolueret tenebræ possint. Nox enim Deo illuminatio est, id est, perinde apud illū nox, atq. dies lucet; non minū in tenebris, quā in media luce videt; producit igitur in lucē vmbra mortis; nam quæ sub terra sunt, & in inferis delitescent, perscrutatur in lucernis; ipsa etiā sepulchra, & subterraneas mortuorū stationes suis luminibus perlustrat. Nam, vt ait Sapiens, Infernus, & perditio coram eo, & nullum est opprimentum perditioni. Licet enim cadauera, & mors operiri & inuolui soleant sindone illa libitina. Deo tamen nihil est opertū, cui omnia nuda sunt & aperta. Diximus verō aliquando latius de vmbra mortis: tum etiam & de diuinī obrutus perspicacitate.

XXIII. Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & subuersas integrum restituit.

Non solum Deus suæ potētiae atq. sapiētiæ documēta præbet in his, quæ vnius; vel alterius regis sunt; sed in vniuersa aliqua multitudine & numerosissimo populo; est enim diuinæ sapientiæ, & potētiae opus, hominū multiplicatio, & propagatio; rursus illorū interitus, generalis aliqua clade, atq. iterū numerosior instauratio. Et quidem non obscura videtur allusio huius loci, ad multiplicationem generis humani ex primō parente, & deinde ad subuersionē per diluuiū, postea ad instauratiōē, & propagationem ex Noē & eius filijs. Has diuinæ potētiae, atq. sapiētiæ rationes multiplicādi res creatas, miraculosas vocat Augustinus, nō in humanis solum, sed etiam in his, quæ sensu carent, vt in grano tritici, quod cum satis paruum sit, multum fructum affert. Viluerunt certē vsu, & consuetudine, aut potius defuetudine, & insolentia cōsiderandi, res omni cōsideratione dignissimæ: esse autē opus exquisitæ inuentionis hanc multiplicationem, eleganter dixit auctor libri Machab. 2. c. 7. seu potius illa, quæ foemineæ cogitationi masculinum animum inferēs, dixit ad filios: [Mundi creator, qui formauit hominis naturam, quiq. omnium inuenit originem, & spiritū vobis iterum cum misericordia reddet, & vitam.] Et quid, in hac re, diuina hæc sunt; Vnum, esse principium multitudinem reduci ad vnum; plura in vnum colligi, & vniri, rursusq. vnum dispergi in multa: res maiori explicatione indigens, & aliquando a nobis fusiū explicanda.

Et subuersas In Hebr. ex verbo legitur: Multiplicat gentes, & perdit eas, & extendit, siue expādit, gentibus; Dubiū igitur est, an illa expansionē explicueris noster interpret, verbo restituendi, an subuertendi. Nam vtrique rei ansam præbet originalis vox, *saihat* quæ significat expandere, vel extendere, sicut cū aliquid expanditur, vt excutitur, vt patet Num. 11. Siccauerunt eas per gyrū castrorū, Hebraicē, extenderunt eas; conturnices, videlicet ad exciccandū, & Ezech. 26. Siccatio fagenarū erit in medio maris. Hebræ. extensio, vel expansio. Nam retia solent extendi, vt siccētur. Nos dicimus *Tender*: atq. eadē etiā voce vtimur, cū interitū, & mortē significamus, *Dexalo tēdido*, prostratū, videlicet occisum, euersum. Sic Sept. hoc loco legunt: Sternens gentes, quasi dicant: Prostruens subuertens, humi prostratas cōculcat, proterit. Et hanc sanē

significationem videtur elegisse vulgaris, vt sententiam hanc conficeret ex partibus inter se oppositis, & eandem etiā Hebræi Complutenses probarunt, qui legerunt, expandens, vel dispergens. Illa enim extensionem intelligunt, quæ est exulum dispersio, & expulsio ex patria. At Hebraizantes illā aliā expādēdi, vel extēdēdi in bonum elegisse videntur, expandit gentibus, id est, multiplicatis gentibus locū latū, & spatiosā habitationē permittit: illud enim ē sūmæ potētiae opus fuit, cōgregare aquas in locū vnum, vt appareret arida, & cōmoda habitatio multiplicādis hominib. reliquisq. animantibus relinqueretur. Gen. 1. 9.

In integrum restituit. Propriē redire facit, consolatur, reduciuos iterum restituit in vitā: tum etiam in locum suū reducit, & in pristinis sedibus reponit, & qui exilij auctor fuerat, iterum est dux itineris, & reductor ab exilio: nam *nachab*, quod hic vertitur restituere, est propriē ducere, aut ducem itineris esse, vnde dicitur Exod. 13. dux itineris & Pl. 22. Deduxit me super semitas iustitiæ; & Pl. 76. Deduxisti sicut oues populum tuum. Ergo reducit Deus ad foelicitatem per longē melius, breuiusque compendium, quā sperare exul, & miser potuisset.

XXIII. Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos, vt frustrā incedant per inuium.

- 1 Cor pro voluntate, & affectu, in sacro sermone. Regum confirmata voluntas in semel suscepto consilio. Explicatus semel, & iterum Salomon.
- 2 Cur, pro animi virtute & robore. Mutare pro timere, ex Hebræo.
- 3 Cor pro consilio.
- 4 Deceptio, pro via errore. Illustratus Isaias & Oseas.
- 5 Inuium, quid ex Hebræo.
- 6 Quomodo iustus incedat per inuium, non eo modo quo impius: explicati David, Isaias, Paulus.

Hoc aliqui referunt ad cæca consilia, in quæ principes se dant præcipites, sine vllō foelici exitu: cuius rei, ob id tantū dicatur esse Deus causa, quod illis non præferat peculiare lumen ad intuenda & præuidenda saniora consilia. D. Tho. autem existimat, cordis nomē hoc loco pertinere potius ad voluntatem, quam ad intellectū ita vt propter denegatum etiā peculiare auxiliū, quo in officio, & recto possent reges continere se, dicatur Deus, illorū corda affectus, voluntatē, præces agere in prauos, & infoelices exitus. Qua ratione Prou. 21. dictū a Sapiēte est: [Sicut diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini; quocunq. voluerit, inclinabit illud. Sept. Sicut impetus aquæ, ita cor Regis in manu Dei.] Sunt. n. illæ diuisiones, quæ ex flumine fiunt, aqua diuisa, & deriuata, vel propter impetum, vel alia ratione, in plures riuulos. Igitur sicut impetu diffluere solet in varias partes flumē ita Reges sæpe in varios affectus diuisi, ferūtur præcipites. Deus autē regū corda, & affectus, quasi in manu continet, & vel cohibet & detinet, vel laxat, & pmittit præceps ferri. Sic igitur immutat cor principū. Et quidē cū hæc immutatio voluntatis, aut consilij ab alio homine equalis conditionis fieri possit, cū Rex parem non habeat, a Deo tantū immutari pōt. Et verō premenda est illa particula, quocūq. voluerit * inclinabit illud; quasi dicat; siue in bonū, siue in malū; q. non minū difficile videntur, q. si ingens flumen extrahere quis extra aluē conaretur, & in plures riuos, aut diuisiones aquarū deriuare. Tātū verō abest, vt Regis obfirmata voluntas humana vi aut rōne immutari possit, vt potius sicut vmbra, quæ corpus sequitur, ita sapientissimus quisq. suam voluntatē inuertat, & cōmutet, vt Regiam sequatur, q. benē in se ipso expertus Salomon docuit Ecclesiast. 8. [Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentissimus faciem illius cōmutabit.] Quare Sapiētiæ illa vox est, vt in licitis, & honestis, neq. latum vnguē quis discedat a uoluntate principis; Ego os Regis obseruo, & præcepta iuramenti Dei, (est enim Rex velut quidam Deus) ne festines recedere a facies eius, neque permanes in opere malo; quia omne, quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est nec dicere ei quisquam potest; Cur ita facis? id est, ne illi acquiescas, neque assistas in concilio, vbi de aliqua re iniusta faciendū initur consiliū. Nam si ille semel quidpiam

Hebraizantes

101.

Gen. 1. 9.

נחב

Pro. 21. 1.

LXX.

Regum, &

principum

obfirmata

voluntas.

Torcer la

voluntad

del principi

po, es facer

un rio de

madre.

Eccle. 8. 1.

ver. 2. 3. 4.

piam decreuit, nemo poterit illi repugnare. Alij etiam de immutatione consilij hæc accipiunt, quod ferè eodè pertinet; nam si semel suscepto consilio princeps aliquid statuat, non poterit aliter, quàm diuina potètia reuocari; Principum enim uirorum illa uox est: Quod scripsi scripsi, id est, satis deliberato consilio, quo mutato opus non sit, res omnes aggredi se profitentur. Eleganter in hanc rem Seneca.

Senec. in Hipp. Act. 1. Nec me fugit, quàm durus, & uerè insolens. Ad recta flacti Regius noli tumor.

* Hæc Igitur diuinæ potètiæ, atque sapientiæ est, * immutare cor, & consilia principum.

Sed fortè etiam locum in hac sententia habere potest commentarius Polychronij, qui hanc immutatione refert ad conceptum quandam pauorem, & animi conlternationem, quam Deus iniicit Regibus & Imperatoribus fortissimis, cum hostem aliquem fugiunt, & coguntur se abdere in latebras, & quærere ignotas uias, atq. captare obuia quæque diuerticula: & quadrat uerbum originale

sur, quod est auferre, remouere, mutare, quacumq. ratione id fiat, quasi dicat, Deus auferit cor, aulum, animi uir & robur, sicut & dicitur Amos 2. [Robustus corde inter fontes, nudus fugiet in die illa.] Fortissimus (inquã) immutabitur corde, quod alijs locis dici solet tabelcere, la-

guere, dissolui, liquefieri cor, Iosue 7. [Pertimuit cor populi, & ad instar aquæ liquefactum est;] quod fortè reipicit sudorem, algidum, quo timentes perfunduntur: & fortè hæc immutatio est illa, quam metus efficere solet; nos dicimus, demudarse, quæ est propria nominis significatio,

3. Reg. 21. [Venit Achab in domum suam indignatus.] Vatab. dixit; abalienatus, uel mutatus, aut commotus corde. Regia. Recedens, quasi extra seipsum positus. Et quidem R. Mardochai inter alia significata illius radices hæc assignat, deesse, deficere, declinare, diuerrere, recedere Pagninus; tristis: quo etiam modo vulgatus, illam ipsam vocè eodem capite uertit, cum illi dixit Iezabel: Vnde anima tua contristata est?

Illud tandem simplicissimè uidetur, ut sit eadè sententia, quæ supra c. 5. [Consilium prauorū dissipat, & Re-probat cōsilia principū. Sept. permutans, quasi cōmutas cū alijs ramoribus consilijs, id est, destruit cōsilia eorū, & sua ipsius Deus perficit. Aquila, Remouens; Theodotio, Transferens; Symmachus: Euertens: Quod uerò Aug. dixit: Reconcilians corda Regum populi terræ: ipse explicat, Reconcilians sibi. Illud nimirum diuinæ quoq. potètiæ est, subijcere sibi corda Regum, & efficere ut ipontè munera offerant, & consurgant principes, atque adorent supremum numen. Vtrumque uerò impletum videas, cum Herodis Regis cor, & consilia immutauit Deus, & cum trium regum corda sibi reconciliauit.

4 Et decipit eos; errare eos facit; sequenti parte exponitur, ut frustra incedant per inuium: hæc enim deceptio ad uic & itineris errorem pertinet, ut illud Pl. 118. Erraui, sicut ouis, quæ periit: & Isa. 30. dicitur Deus venturus contra Assyrios, ad auferendum frænum erroris, quod erat in maxillis populorum, id est, ad auferendam Assyriorum potètiā, quæ uelut iniecto fræno, gentes alias captiuas huc illuc incedere pro suo libito cogebar, & errare atque in extremis oris exulare faciebat. Atque ita uerbum decipiendi, hoc loco est, Thaghab, quod etiam est errare, aut aberrare Inde præterea dicitur, Gen. 37. Inuenit eum uir errantem in agro: & Isa. 3. hæc ipsa uox, decipiendi, ad uic errorem pertinet; Qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & uiam gressuum tuorum dissipant, id est, prauis itineribus te deducunt, uel potiùs errare faciunt, & Ost.

4. Spiritus fornicationis decipit eos. Simile omnino cum illo Isa. 28. præ uino nescierunt, id est, errauerunt. Vt frustra incedant per inuium. Rectè explicuit interpres, quod in originali est. Errare eos fecit in nihilo, uel in inani; uidelicet non solum in inuio, ubi nullus sit difficultatum exitus, sed etiam in obscuro, ubi nihil uidere inuenire possint, quod illos ad optatum finem perducere, aut pro mouere valeat; hoc enim inuium est, illa uia impiorum tenebrosa, in qua nesciunt ubi corrunt, Prouerb. 24. & Ioan. 12. [Qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat, id est, quem exitum habiturus sit.

6 Sed nonne etiam (inquit) iustus sui itineris exitum ignorat? cū de Abrahamo dictum ab Apostolo Paulo sit, Hebr. 12. Fide, qui uocatur Abraham, obediuit in locum exire, quæ accepturus erat in hereditatem: & exijt nesciēs, quò iret.

Sed responsio in pròptu est, uel ex ipsis Apostoli uerbis: certus enim erat in hereditatem vocari, & in itinere exitum foelicissimè duci, uidelicet in locum, quem accepturus erat: nihilominus Fide exit, quæ a nobis exigit Deus cæcam illam, quam Sancti uocant, obedientiæ, & ut finamus nos ab illo duci, quamuis videamur per inuium duci; dum enim ille dux nostri itineris fuerit, nostros pedes dirigit, quamuis nos uic rationem non teneamus: sicut Pl. 118. dictum est, [Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis:] non tam (inquam) lumen oculis, quam pedibus: recta enim (inquit) pergo, sed recta uic rationem nodum planè assequor, neque uideo: quod idè cum illo uidetur. 2. Corint. 5. [Deum sumus in corpore, peregrinamur a Domino; per fidem enim ambulamus, non per speciem.] Quasi dicat, iter hoc, & uia, uia fidei est, obscura, & cæca, nō uia aperta, & clara uisionis; quibus uerbis fortè allusit Paulus ad locum Isa. 41. de Abrahamo; [Vocauit iustum, ut sequeretur se, * transibit in pace, semita in pedibus eius non apparebit:] & neq. ueritigium calcanti pulueris, & emenit uic non poterit deprehendi in illius pedibus: quasi dicat, ignota erit ipsa uia homini uiatori, & soli Deo cognita; is enim ea media & rationes, per quas hominem ad præstitutum finem perducere decreuit, ualdè ab humana ratione semotas, intra arcana suæ sapientiæ, & prouidentie adyta continet: sed impij tamen nesciunt quò eant; quoniam cum felicem sibi exitum promittant, in foelicissimo præcipitio & uiam absoluunt, & uitam concludunt; & iter impiorum peribit, quoniam in inuium, in præceptis, & in exitum concluditur.

XXV. Palpabunt, quasi in tenebris, & non in luce: & errare eos faciet, quasi ebrios.

1 Tenebra crassissima. Repetitio eiusdem rei augeat significationem.

2 Ebriorum error, qualis. Fœtus ebriorum uomitus, quomodo ab errorem referendus. Explicatus Isa. 19.

His tenebris inuoluentur in omni re gerenda, ut nihilo a cæcis differant; crassissimis tenebris immergentur, ut palpare, & attrectare illas possint, sicut cæci dum attrectare, & tentare manibus conantur, ne offendant, tenebras attrectant; id est, nihil apprehendent, cui nitantur: illa autem repetitio familiaris est in Scriptura, in tenebris & non in luce, id est, in tenebris obscurissimis: ut eiusdem repetitio significationem augeat.

Et errare eos faciet. Vertigine circumrotatos, sicut ebrios; ut de rebus iudicent, aliter quàm sint: eis enim quæ consistunt, & herent fixa, moueri uidentur; quæ simplicia nō eadem, sed duplicia: mirus in omnibus error. Tum præterea nullam recti, & equi, decoriue rationem ebrius ducit, & uel a pueris eam ob rem ludibrio habetur: simile est id Isa. 19. [Dominus miscuit in medio eius spiritum uertiginis,] (id est, propinauit, non uinum, quo efficitur uertigo, sed ipsissimam capitis uertiginem) [et errare fecerunt Aegyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius. Et uomens;] sicut enim ebrius foedè se, suaque omnia turpi uomitu contaminat, ita ij, quibus Deus ad suorum scelerum poenam poculum turbulenti erroris porrexit, turpiter uomunt; nam quidquid dicant, cogitent, præcipiant, uomitus foedissimus est, & non solum se ipsos, uerum etiam, qui propius accedunt uomitu conspergunt. Vide etiam Isa. 28. Hi quoque præ uino nescierunt, & subiungitur statim; Ignorauerunt iudicium: quo loco est eadem uox, quæ Pl. 143. Eructantia ex hoc in illud; quasi dicat; eructauerunt, uel profuderunt uomentes iudiciū, id est, cum loquerentur, uel consilium daturi, aut sententiam suam exposaturi, nihil nisi foedum, acidum, crudū, grauè olens, perturbatum, confusum, uomentium instar, pectore deprompserunt. Tum etiam ebrietas hæc ad uehementiores animi passionēs rectè referri poterit: cum Deus impios permittit effrenatæ suæ libidini, & præcipiti furori; qui spiritus etiam deceptionis dicitur Osee 4. [Spiritus fornicationis decipit eos,] id est, uehemens præcesque post idola ardor, insana libido, ebrietatis, & spiritus erroris simillima.

PARAPHRASIS

CAPITULI

PRÆCEDENTIS.

IVMENTE M Sophari Orationem comprimere volens sapientissimus Iob, atque se ab omnibus inimicorum suorum calumnijs tueri, in hæc verba respondit: Non possum non vos plebeios, atq. vulgaris iudicij trutina omnia examiantes existimare: instar enim ignorantissimi vulgi meas vos ærumnas in ea tantum, quæ ignoratis, referendas ducitis; videlicet vel in occultam Dei sapientiam, vel in latentia aliqua mea scelera; cum tamen in promptu ratio sit diuini honoris, & gloriæ, quam ille sibi proponat, atque eliciat ex mea calamitate, & cum tam demissè, & abiectè de rebus iudicetis, vultis soli sapientes haberi; atque in vestro tantum coetu, & concilio vniuersas Theologicas difficultates dirimi debere; vobis tantum oriri, & affulgere sapientiæ radium, atque illam vobiscum morientibus pariter occasuram.

Atqui, o amici, non sum ego tam excors, neque tam à vera sapientia alienus, quin præclare de Deo, perinde ac vos, sentiam; atque multa etiam de illo magnificè & constanter prædicare possim; non enim ego de sapientia vobis vnquam concessi; an longè superior sim, alij iudicent: illud tantum assero, quæ vos de Deo atque diuinis, tanquam nimium recondita, iactatis, nemini vel è media plebe sumpto, ignorata esse.

Cæterum tanquam diuinarum rerum ignarus, atque à religione alienus à vobis ego, qui pro æ amicitia, & necessitudinis lege honorificè accipi deberem, nunc irrideor; propterea cogor sanè, vt qui nullum aliud habeam perfugium ad solam diuinam opem confugere, ex qua veræ amicitia, atque beneuolentiæ præsidium polliceri mihi possim. De itaque incorruptissimi iudicis æquitatem implorabo, qui veræ amicitia, & fidei violatores reos peraget, atque seuerissimo supplicio afficiet. Ille verò clamanti, & inuocanti proculdubio aderit, atque ope certissima se præsentem exhibebit, recipietq. in suam fidem, quem amicorum infidelitas prodidit. Videt enim ille, quod indignissimum est, sanctitatem & perfectionem vitæ minime fucatam, ludibrio haberi.

Hominum autem foeliciter nunc agentium hæc est cogitatio, atque iudicium, me quondam à lampadis instar, fulsisse, tunc verò extinctum esse, atque omnium pedibus proculcari, sic exigente vel fatalis temporis necessitate, vel diuina iustitia; ad meorum scelerum vindictam. Neque aliter profectò est opulentis hominibus viri iusti afflicti pietas ludibrio, quàm cum carbo accensus, aut fax, vel tecta de industria proijcitur extra focum, paraturque ad statutum tempus, vt cum quis denuò ingreditur, in illum offendens, risui, atq. ludibrio spectantibus sit: cum potius iniusti pedis dolor, commiserationem, non risum mouere alijs debere: quid? quod etiam iustus est velut lignum accensum, quem alij omnes, velut rem oppidò infensam, atque nociuam fugiunt, & cui propter summam abiectiōem omnes detrahunt: nam in rebus alijs, ad speciem fulgentiorib. cogitationes omnes suas defigunt; pietatem uerò tanquam rem ignobilem & oscuram, planè contemnunt. Sed tamen suo tempore, cum omnium uitæ, & actiones in publicum proferentur, latentem nunc sanctitatem, lucem quoque proferet Deus in apertum publicumque: est enim iusti lampas benè parata ad lucendum, & opportuna olei copia abundans, ne ulla postea tenebras, lucisue languorem, atque defectum, cum semel accensa fuerit, timere debeat. Me igitur, qui nunc ab opulentis hominibus contemnor, & à quo uelut ab accenso carbone fugiunt, ne qua mearum ærumnarum, atq. morborum scintilla ad illos insiliat, me, inquam, parauit constituitque Deus, vt tanquam ad salutarem, proficuumque ignem aliquando, maximè opportuno ad meam salutem, & ad suam gloriam tempore, cæteri accedant, vt mea luce atque calore vtantur; proderoque tandem ijs, qui mihi nunc insultant, tanquam planè inutili, & nihili homini: at impius quoque velut titio, & torris erit, qui licet videatur nunc à Deo non contemni, attamen parato tempore conijciatur in rogi, ignemque æternum.

Fruantur licet nunc summa rerum omnium abundantia, & bonorum copia prædones nequissimi, atque ex preda, & rapina pro sua cupiditate ditescant: cumque ad omnes scelus proiectissimi, effferantur & insolescant aduersus numen, audeantque Deum sua impietate lacerare, & fortissimo exercituum Domino bellum indicare, cum ille vel solo nutu prostertere suos hostes possit; Ingratissimi profectò illi aduersus bonorum omnium largitorem; qui cum amplissimas fortunas, & vberriam bonorum omnium copiam libere illorum

¹ Respondens autē Iob dixit:

² Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia?

³ Et mihi est cor, sicut & vobis, neq. inferior vestri sum: quis enim hæc, quæ nostis, ignorat?

⁴ Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, inuocabit Deum, & exaudiet eum: deridetur. n. iusti simplicitas.

⁵ Lampas contēpta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutum.

⁶ Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum: cum ipse dederit omnia in manus eorum.

^a Quadam de amicitia lege non violanda, & ut Dens sit vera amicitia exemplar, & infidelium amicorum vltor, & iudex. v. 4. nu. 1. 2. 3. 4.

^b Varia, & accurata huius lampadis tractatio; & ut sanctitas non splendeat in impiorum oculis, sed sola vanitas, & impietas; & de nouissimo tempore, quo prodes se iustitia lumen, quadam ad mortis. vers. 5. nu. 2. 3. 4. 5.

illorum potestati, & voluntati permiserit, ex tot ad foeliciter viuendum acceptis muneribus, nihil nisi ventris ingluuiem, voluptates, atque Dei largitoris contemptum, & obliuionem referunt: fug enim industriae, humanaeque sapientiae adscribunt suam foelicitatem, atque suae potestati, & libidini omnia permissa esse arbitrantur: & cum sint a vera religione alieni, & suis manibus falsa deorum numina efficiant, existimant diuinam prouidentiam, atque sapientiam sua etiam manu, & potestate claudi, & contineri. Minime vero ego ingratus extiti erga verum Deum, a quo multis beneficijs, quod ingenue fatear, affectus sum; nam beneficium accipere, & eum, a quo acceperis, contumelijs, & iniurijs laceffere, latronum atque grassatorum est.

7
Nimirum interroga iumenta, & docebunt te; & volatilia coeli, & indicabunt tibi.

8
Loquere terrae, & respondebit tibi: & narrabunt pisces maris.

9
Quis ignorat, quod omnia haec manus Domini fecerit?

10
In cuius manu anima omnis viuentis: & spiritus vniuersae carnis hominis.

11
Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis, saporem?

12
In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

13
Apud ipsum est Sapietia & fortitudo: ipse habet consilium & intelligentiam.

14
Si destruxerit, nemo est, qui aedificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.

15
Si continuerit aquas, omnia ficcabuntur: & si emisit eas, subuertent terram.

Rem dico nulli non notam, ne vos existimetis vestram doctrinam valde exquisitam esse; cuncta enim, quae homo habet, Dei beneficio, & munere accepta esse, vniuersae creaturae testantur: clamant enim non propter se, aut suae vtilitatis gratia, sed propter hominem conditas esse: id quod vel ipse rerum omnium, & bestiarum etiam aspectus nos docebit: si enim illis vox, atque respondendi sensus & facultas a natura concessa essent, praedicarent profecto disertis vocibus, non sibi, sed homini natas; simulque accepisse a Creatore praecipuum, ut homini obsequerentur. Neque terrestria solum, verum etiam quae in aere degunt volatilia, rem prorsus eandem suis cantibus, & modulationibus clare, & argute exponunt.

Quod si etiam conceptam apud vos hac de re dubitationem Terrae proponeretis, atque cum illa colloquium institueretis, responderet ingenuè, suam operam omniumque suorum fructuum prouentus Dei prouidentia, atque decreto ad hominum victum, vitamque conseruandam esse constitutos.

Nihil verò mirum, Deum elargitum esse alia bona hominibus, cum idem vitam vniuersis viuentibus benignus tribuat: ille enim sua manu, & potestate continet animam, qua viuunt, crescunt, aluntur, spirant; quam pro suo arbitrio, aufert, aut benignus impertitur; nihilque boni, aut mali vniuersis accidit, quod diuina prouidentia non decernatur.

Haec autem diuinæ prouidentiae cognitio, obtineri sanè ab hominibus potest, tum aliorum sensuum, tum praecipue auditus, & visus praesidio: neque multo magis difficile, quam auris verba, & sonitus diiudicat, & gustatus sapor. Et quidem non solum Deus potentissimus est, sed etiam sapientissimus: d omnia enim non minus explorata ille habet, quam auris sonitus, & gustandi sensus sapor omnes: quidquid enim agimus, voces quaedam sunt, quasi diuinis auribus instillatae; neque minus ille cognoscit, & probat, reprobatque hominum actiones, quam si gustatu illas contingeret.

Tum etiam si ex antiquitate, & longissima aetate solet commendari sapientia, quid de illius sapientia, qui aeternus est censeretur oportet? cum igitur ille sapientiam habeat, atque rerum omnium agendarum rationem firmam, atque constantem, & quantum fieri potest acutissime, intimeque cuncta despiciat, atque haec omnia cum summa potestate atque efficacitate coniuncta sint, consequens profecto est, illius etiam prouidentiam omnibus suis partibus esse perfectam, & absolutam.

Hanc ille profecto manifestat, cum potentissimas, & florentissimas vrbes ita destruit, & subuertit, ut nemo iterum illas erigere, & instaurare vel audeat, vel possit, neque non etiam cum hominem, quem primum fortunis, familiaque amplissima, & magnificentissima domo, instar cuiusdam pulcherrimi aedificij erexerat, praclareque instruxerat, & mox destruit, deijcit, prostermit, atque illa vitae omnia praesidia, & munimenta aufert, quae illum erecto animo sustentare potuissent, & in id miseriarum baratrum abijcit, ex quo nullae humanae vires atque facultates illum subleuare, & erigere possint: quidquid enim velit quacunque ratione destruere, nemo tueri, aut destruenti Deo repugnare poterit. Propterea, si homini properanti, & currenti ad finem optatum, pracludat Deus aditum, viaeque impedimenta obijciat, si coniectis malorum & arumnarum vinculis detineat & implicet, atque in extremas angustias reductum & concludum, quasi seclis, clauibusque obstrinxerit, nemo profecto erit, qui aperiat; nemo qui effringat carcerem, & iniecta a Deo vincula dissoluat.

Quod si ille etiam aquarum impetum sese conantium effundere ad irrigandam terram, continere voluerit, atque non solum pluuiarum coelestium imbres, verum etiam omnium fontium, fluminumque perennes scaturigenes comprimer, & obturare, protinus arefcunt cuncta, & ad summam sterilitatem, & iquallorem rediguntur: quod si vice conuersa, suae prouidentiae quasi laxatas habenas imbribus, fontibus, fluminibus permiserit, & velut demergendae terrae praecipio accepto & iniuncto illa liberè emiserit, incredibili sanè impetu irruptionem in terra facient, subuertentque, & obruent omnium mortalium habitationem. Vna igitur diuinæ prouidentiae

d Vi Deo aures, & gustatus tribuatur
ut omnia audiat, omnia gustauit aut pro-
bet, aut reprobet, peculiaris quaedam, &
opportuna ad mores, vers. 11. nu. 3. 5. 7.

tia lex, omnia in sua sede, & munere continet, atque præcipitem creaturarum impetum moderatur.

Quod si ex naturæ operibus, ad ea quæ ad humanarum actionû, atque morum prouidentiam, & gubernationem spectant, transeamus, certè eandem efficacitatis, & sapientiæ rationem seruat, dum permittit, vt alij ab alijs per dolos, & fraudes miserè decipiantur, & cum probè ille norit, quis qua ratione errare, & decipi possit, tum deceptoris fraudem, & dolos, tum eius, qui deceptus est, error, & falsa opinio, vt suæ prouidentia inseruiant, efficaciter, sapienterque perficit.

Neque aliter eos, qui consilia diligenter ineunt, & sibi ipsis, alijsve certam agendi legem, rationemque præscribunt, atque nouas vias, nouasque opportunitates rerum gerendarum comminiscuntur, miserè spoliatos, & sine vlla præda, vlliusve lucris spe ad inexpectatum, suaque stultitia dignum finem deduci permittit. Cum enim fortissimus ipse, atque potentissimus Deus de illorum sapientia, & consilio prædam egerit, illos stultos, & sine vlla sapientiæ laude, & estimatione dimittit, multisque difficultatibus irretitos, & consilij tandem, omnisque sapientiæ inopes, cunctis ridendos, & despiciendos traducit. Tum illos magistratus, & iudices, legumque peritos, qui ex legum præscripto ius populis dicunt, & respublicas moderantur, labi permittit in manifestos errores, vt eam sententiam interdum pronuntient, in dirimendis litibus grauissimis, & difficultatibus ingentibus, atque legibus decernendis, qualem neque stupidus, planeque stultus pronuntiaret: tum præterea illos conijcit in quandam mentis conturbationem, vt planè stultescant, atque suæ dignitatis, & honoris sede moti, & ablegati, ludibrio ab hominibus habeantur.

Interim eos, qui sub illorum Tyrannorum disciplina arctius, seueriusque constringebantur, liberos solutosque dimittit, atque vicissim commutata sorte, ipsos reges, ac Tyrannos Baltheo regio, vel militari, atque honoris insignibus spoliatos, in vincula conijcit, funibusque, velut fontes, aut captiuos, abiectissimæque sortis homines constringit.

f Excellentissimos viros, illos præsertim, qui sacerdotali dignitate insigniti sunt, & in summo apud omnes honore, contemptui tradere solet, atque proprijs sedibus eiectionis in miseram captiuitatem abducit, non solum suo honore & munere, sed gloriosis, & splendidis, atque dignis vestimentis spoliatos. Ad hæc viribus & facultatibus potentes viros, qui sibi, nescio quam viuendi perennitatē pollicebantur, quos propter morositatem, & insolentiam nemo colloquio, atque congressu audebat prouocare, facillè Deus supplantat, flectit, deflectit, deijcit, terræque Dynastas euertit, atque subito, & inopinatè ad summam ignominiam deturbat; dignū profectò tanta superbia, & audacia supplicium, quod congregari, atque colluctari ausi fuerint cum supplantatore, & certare, cum Deo fortissimo.

Neque verò qui multum verbis, & eloquentia valent, gloriari coram Deo poterunt: nam cum ipse bonorum omnium largitor sit, aufert omnem facundia, & orationis vim ab eloquentibus, vt ij, quorum dictis, atque decretis summa fides adhibebatur à populis, deinceps fidem nullam mereantur; vt quos prolabi permittat in manifestos errores. Illos igitur, qui maxime sapere videbantur, desipientes, & insulos reddit, vt nullo rerum decore seruato tum loquantur, tum verò se gerant nulla suæ senectutis, atque personæ habita ratione.

Super principes autem, qui munificentia & liberalitate potius ad superbiam & gloriam, quam ad misericordiam utebantur, ingentem despectionis, extremæque abiectiois vim profundit, atque illorum potentia, & fortitudine debilitata, & fracta eos, qui oppressi tenebantur, quasi ablato, & proiecto grauissimo onere releuat, erigitque.

Tanta autem est diuinæ mentis, in penetrandis, & dispiciendis vniuersis humanæ mentis latebris efficacitas, vt ea quæ in tenebris ignorata delitescent, facillè possit in lucem proferre, atque rebus omnino ignoratis lumen clarissimum afferre; occultas fraudes detegere; & in rebus desperatissimis, extremisque periculis, foelicem tandem, iucundissimumque exitum commonstrare. Nihil enim potest esse tam profundè, alteque in tenebris demersum, quod ille in mediam lucem dare, proponereque non possit. Neque verò solum manifesta suæ potentia, atque sapientiæ documenta præbet Deus, in his, quæ ad singulos principes spectant, verum etiam in his, quæ ad rerum publicarum, numerosissimorumque populorum administrationem, & conseruationem attinent; nimirum cum mirabiliter hominum multitudinem auget, atque propagat; rursus aliqua generali clade penè consumit, & conficit; deinde iterum multiplicatos mirabiliter in pristinas sedes restituit, opportunumque, & longè latum habitandi locum cōcedit, quod vel in illa generali terrarum orbis eluione apertè conspici potuit.

Sed in omnibus difficultatibus, quas Deus sua prouidentia affert rebus humanis, illud quoque sapientiæ, atque potentia opus est, quod

patiat

16

Apud ipsum est fortitudo, & sapientia: ipse nouit, & decipientem, & eum, qui decipitur.

17

Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem.

18

Baltheum regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum.

19

Ducit sacerdotes inglorios: & optimates supplantat.

20

Commutans labia veracium: & doctrinam senum aufert.

21

Effundit despectionē super principes, & eos qui oppressi sunt, releuans.

22

Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbra mortis.

23

Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & subuersas in integrum restituit.

e De Balthei, sum ex Hebraeo, sum ex Latino varia significatione, & usu, quædam peculiaria. v. 18. nu. 1. 2.

f Quid significet sacerdotis nomen, & an aliquando non solum sacrum ministerium afferat, sed præterea honorem alium, dixerit v. ad scripturarum intelligentiam. v. 19. nu. 1. 2.

24

**Qui immutat cor principū
populi terræ, & decipit eos,
vt frustra incedant per in-
uium.**

25

**Palpabunt quasi in tene-
bris, & nō in luce, & errare
eos faciet, quasi ebrios.**

patiaturs principes, qui periculis & discriminibus suorum subdito-
rum opportunum consilium atque remedium querere tenebantur,
precipites ruere in exitiosa consilia, & exitus infelicissimos; quod
illorum regum corda, quę potissimum a supremo numine dirigi, &
illuminari deberent, Deus suo peculiari lumine, & admonitione mi-
nimē dignetur, neque illorum obstinatę mentis duritiem emollire
velit. Interdum verō, cum illi placuit, g cordium, & animorum
ruentium imperum comprimit, & a suo proprio sensu deflectit: so-
let enim regibus, & imperatoribus fortissimis, pauorem incredibi-
lem incutere, & vel in fugam, extremasque latebras conijcere, vt &
corde trepidant, & facie exalbescant, totisque artibus contremi-
scant: sic, quę illi nequiter machinabantur, destruit Deus, & cum
sanioribus alijs, magisque salutaribus, & opportunis reipubli-
cę euentibus commutat: interim illos vagari & aberrare
per summas rerum difficultates permittit, miserando
precipitio & vitam b & viam concludentes: nam

ijs tenebris crassissimis immergentur, vt ni-
hilō cecis meliores, tenebras attrēta-
re manibus cogantur, multaque
vertigine circumrotati, atq;
sue improbitatis ebie-
tate commoti, &
furentes in
errores
in-
tolerandos & mentis commotio-
nem, omnisque salutaris
consilij ignoratio-
nem dilaban-
tur.

g *VI Regum impetus per se indomiti
sint; & vt domari, & cohiberi soleant
diuina potentia, digressiuncula. ver. 24.
num. 1.*

h *Quod sit inter iustes, impiosq; discrim-
en, cum iusti ambulantes per fidem,
videantur per inuium, & ignotas obscu-
rasq; semitas ambulare, opportune ad
mores explicatur. ver. 24. nu. 5. 6.*

Concludit Iob, quæ hactenus dixerit, non fuisse ex ignoratione diuina potentia, aut sapientia, neq. ex animi aduersus Deum insolentia, sed pot. us ex bona conscientia, amicorum verò argumenta ex mendacio, & simulatione.

1. Ecce omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi singula.

- 1 Audire, & videre hoc loco pro eodem. Auris aliquando ad reuelationem.
- 2 particula, Sed tamen, hoc loco assertiua. Sadai.
- 3 Capere quid propriè. Iustus, & verè, & urbanè se coram Deo iudicat.
- 4 Iusti diligunt aduentum iudicis. Explicat Paulus, & Lucas. Bona conscientie testimonium, fidele.

NON oportet nimium pressè, & morosè ad philosophicam normam, ut plerique Latini faciunt, & ex Græcis Olymp. & Polych. verbum, videndi, de experimento, & verbum audiendi, de doctrina, quæ auditu percipitur, accipere, sed sensum accipere ingenuè; Video sanè hæc, & cū de ijs vos differeretis, planè intelligebam: nam neq. sunt inaudita, neque à communi sapientū sensu, & intelligentia remota: quare vidi, audiui, intellexi: asseuerationem verò hæc voces continent, & amplificatione rei benè perspectæ, & exploratæ, ac si eadem res ter per eandem vocem, aut synonymam repeteretur. Fortè etiam locum habere potest, quod indicat Philip. auris nomine, reuelationem sibi à Deo factam significari. Etiam, inquit, mihi loquutus est Deus, & ostendit secreta sapientiæ suæ, ut aludat ad id, quod dixerat Sophar, Utinam Deus loqueretur tecum: de reuelatione autem, vel apertione aurium, cū Deus loquitur, dicemus infra c. 33. versic. 15. & 16. Quod autem ad lectionē attinet, in Hebræo in tertia persona legitur, Intellexit; ut referatur ad aurē. Lenior iustus, si in prima persona, ut etiam Septuag. legerunt.

II. Secundum scientiam vestram, & ego noui: nec inferior vestri sum.

Adem penè sententia, quæ cap. præcedenti, versic. 3. quamquam & hic sensus potest subesse nostræ, atq. Septuag. lectioni; Noui quæcumque & vos scitis. Vos, inquam, benè nostis me scire, cum mea uobis sapientia multis argumentis testata sit.

III. Sed tamen ad Omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio.

Sed tamen. Non tam est aduersatiua particula, quàm assertiua; & in sensu illatione habet, & causam refert; ideò, propterea, sanè, quòd Dei potentiam atque sapientiam perspectam habeam, loqui cū illo cupio, apud illum dicere de meis rebus, non apud vos, qui iniquè de rebus iudicatis. Ille enim, ut est ipsa veritas, atq. veritatis amator, benignus audiet, quæ pro veritate, & pro tuenda mea innocentia dicere, & contestari velim; non me ille opprimit per potentiam, nā est Omnipotens, Sadai, omnium optimarū rerum vberimus, potensq. non solum potestate, & uiribus; sed etiā lenitate & clementia; tanto igitur, tamq. incorrupto, tamq. benigno iudice mihi opus est.

Disputare. Iudicialiter agere, ratione, & argumentis utroqueque habitis veritatem inquirere, loqui, & vicissim respondere, & audire: Cū Deo; Et iudice incorruptissimo; non timeo iudicem, qui innocens sum: imò illum desidero, qui innocentem pronuntiet, & meam causam aduersus iniquos testes tueatur: cupio, vel ex hac unica re animi aliquam voluptatē capiā, ideò mihi placuit disputatio cū Deo: hanc voluntatis rationem aliquantò ab originali longius Septuag. retulerunt, legentes; Si uolue-

Io. Pineda in Iob. Tom. I.

rit; piè, & urbanè; si illi accepta fuerit mea hæc disputandi, & loquendi voluntas: quod ab eadem uoce originali, sed alijs verbis Latinus interpres reddidit Num. 14. Si propitius fuerit Dominus, & quoniam uerbum illud, Capais, cuiusdam uoluptatis, dilectionis, & acceptationis est, rectè dicas, perplacebit mihi, si illi placuerit.

Dum verò hæc dicit Iob, indicat sibi esse molestam disputationem cum hominibus contentiosis, & neque ueræ amicitie cultoribus, neque ueritatis amatoribus. Salutarior mihi erit Dei iudicis sententia, quàm uestra hæc disputandi, & consolandi ratio. Iustorum profectò hoc desiderium est, ut Paul. 1. ad Thel. 4. testatus est, sanctos diligere aduentū iudicis, qui suis desiderijs, & uotis uidentur rapi obuiam Christo in aera: videtur enim illis iudex moras trahere; procedunt igitur illis obuiam: sciūt enim fore, ut sibi iudex propitius sit, atq. benignus; sic illis uiris sanctissimis, Apostolis atq. discipulis, qui Christi Domini ascendenti in cælum testes aderant. Angeli candidis uestibus induti, uti lætissimum nuntium deferentes decebat. Viri, inquit, Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus, qui assumptus est à uobis in cælum, sic ueniet (ad iudicandum) quemadmodum uidistis eum euntem. uidistis, nimirum, maximè beneuolum, atque propitium; plusquam charitate paterna suos cōplectentem. Sic obseruat in illum locum Chrysost. Propterea, Isai. 1. ex pietate & bona conscientia animos fieri iustis in diuino iudicio, Deus ipse testatur; Discite benè facere, & uenite & arguite me. Non solum non reformidabitis diuinum iudicium, sed etiam ad Omnipotentem loquimini, & disputare cum Deo cupietis.

IV. Prius vos ostendens fabricatores mendacij, & cultores peruerforum dogmatum.

- 1 Fabricator quid propriè. Illustratus David.
- 2 Iobi amicos non errasse in fide.
- 3 Medicus idoli, quis datur in Hebræo.
- 4 Idola inutilia. Explicata Sapientia, & Paulus.
- 5 Prelatus, medicus, aut Chirurgus. Illustr. Paulus ex Grego.
- 6 Insuper consolatio.

Paraphrasi illustrauit interpres, & ad disputationis exordium reduxit, & in originali, & Sept. simplex assertio est, Vos estis fabricatores &c. à radice, Taphal, quod est cōponere, concinnare, quasi dicat; Vos estis compositores, & quasi architecti mendaciorum: significat etiam, vnum addere alteri, & imponere; vel unum applicare ad aliud, uti fabricantes solēt; Vos, inquit, uerbis & oratione composita falsa crimina mihi affingitis, & imponitis, atq. mendacia mendacijs additis: quo et sensu dixit David Ps. 118. Multiplicata est super me iniquitas superborū: ubi Hieron. hanc ipsam radicē sic reddit; Applicauerūt mihi mendaciū superbiæ; uidelicet artificiosè, & per calūniam confingendo, & crimen crimini malitiosè connectendo, & Ps. 49. Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos, & Prou. 12. Testis repentinus concinnat linguam mendacij, i. fucum, dolos, simulationem; nam ueritas, quæ simplex est, fucum omnem, ascititiumque ornatum rejicit, atque simplici oratione se tuetur.

Cultores peruerforum Dogmatum. Falsam doctrinam, & errorem in fide circa prouidentiam, & alteram uitam, suis amicis à Iobo tribui existimat D. Th. & indicat etiam Greg. Sed de hac re superius iam disputauimus, atq. statuimus minimè hos uiros sapientissimos in illo Theologico dogmate, aut uniuersali fidei propositione, & fundamento aberrasse; cū ipse Iob planè asserat, eōdem sibi cum illis esse hanc doctrinā de diuinis attributis: quare quod uocat, Cultores peruerforū dogmatum, nō tam ad speculationem, quàm ad praxim referendū est; qui neque rectam in admonendo, vel consolando rōnem teneant, sed importunis, & inutilibus consilijs, atq. orationibus utantur, atque suas illas uniuersales propositiones Theologicas, importunè & peruersè applicent ad re particularem. Si in aliquo Latino codice reperiretur, non cultores, sed curatores, lubens ego illam lectionem amplecterer, tanquam correctionem, & Græcis, atq. Hebræis congruentiorem: nam præterquā quòd facillè potuit irripere pro uoce curatores, uox, cultores, in Hebræo est medici, aut curato-

Ec res,

Iustus urba-
di, & loquendi voluntas: quod ab eadem uoce originali, sed alijs verbis Latinus interpres reddidit Num. 14. Si propitius fuerit Dominus, & quoniam uerbum illud, Capais, cuiusdam uoluptatis, dilectionis, & acceptationis est, rectè dicas, perplacebit mihi, si illi placuerit.

Dum verò hæc dicit Iob, indicat sibi esse molestam disputationem cum hominibus contentiosis, & neque ueræ amicitie cultoribus, neque ueritatis amatoribus. Salutarior mihi erit Dei iudicis sententia, quàm uestra hæc disputandi, & consolandi ratio. Iustorum profectò hoc desiderium est, ut Paul. 1. ad Thel. 4. testatus est, sanctos diligere aduentū iudicis, qui suis desiderijs, & uotis uidentur rapi obuiam Christo in aera: videtur enim illis iudex moras trahere; procedunt igitur illis obuiam: sciūt enim fore, ut sibi iudex propitius sit, atq. benignus; sic illis uiris sanctissimis, Apostolis atq. discipulis, qui Christi Domini ascendenti in cælum testes aderant. Angeli candidis uestibus induti, uti lætissimum nuntium deferentes decebat. Viri, inquit, Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus, qui assumptus est à uobis in cælum, sic ueniet (ad iudicandum) quemadmodum uidistis eum euntem. uidistis, nimirum, maximè beneuolum, atque propitium; plusquam charitate paterna suos cōplectentem. Sic obseruat in illum locum Chrysost. Propterea, Isai. 1. ex pietate & bona conscientia animos fieri iustis in diuino iudicio, Deus ipse testatur; Discite benè facere, & uenite & arguite me. Non solum non reformidabitis diuinum iudicium, sed etiam ad Omnipotentem loquimini, & disputare cum Deo cupietis.

1. The. 4. 17
Iusti dili-
gunt aduentum iudicis.

Act. 1. 11.

Chrysost.
Bona con-
scientia testi-
monium.
Isai. 1. 18.

LXX.

Fabricator propriè.

Ps. 118. 69.
Hieronym.

Ps. 49. 19.
Prou. 12. 19

D. Thom.

Gregor.
Iobi amicos
non errasse
in fide.

Peruerfas
dogmatum
ad praxim
referenda.
Colere,
quid in He-
bræo.

2XX. res, vel sanatores; qua etiam ratione Septuag. legerunt, Medici iniusti. Loco autem peruersorum dogmatum lubest in Hebræo, *Elil*, quod vanitatem, aut falsitatem, aut idolum, quod vanum, & falsum est, significat; quare proprie legetur: Vos estis medici falsitatis, vanitatis, aut idoli, id est, vanos, ineptos, atque imperitos medicos imitamini, qui cum neque de morbi natura, & grauitate iudicare possint, vtilia omnia negligunt pharmaca, & nociua omnia, atque acerba adhibent, atque ipsa vulnera amplificant, atque dissepunt; cum tamen medicus is sit, qui salutaria adhibere debeat: quod verò alij interpretantur, medicos idoli, id est, sicut medici, qui curant idolum, aut truncum, vel stipitem; qui quamuis multa adhibeant pharmaca, & fomenta lapidi, lignove, nihil efficiunt; sic, inquit, nihil mihi prodest vestra oratio. Hæc, inquam, interpretatio mihi non placet, coactior enim est. Potius ergo dici videntur, Medici idoli, id est, veluti idola mortua, & sine sensu, sine ope, sine auxilio, veluti lapideus quidam Apollo aut ligneus Æsculapius: nam cum homo homini non solum medicus, sed etiam Deus quidam esse possit, uos tamen mihi idola estis, falsaque numina: cum enim solatium, atque opem, & veram amicitiam officium polliceri mihi uideamini uestra præsentia, condixistis enim, ut pariter uenientes ad me consolandum accederetis; sed tamen nihil plus a uobis, quam ab inutili stipite sperare debeo, quod neque petenti, aut indigenti prodesse aliquid potest. Et quidem hanc (ut ita loquar) inutilitatem fallorum numinum sæpè exprobrat Sacra Scriptura idolorum cultoribus; Sapient. 13. [Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est, & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro uita rogat mortuum, & in adiutorium, inutile inuocat, & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest, & de acquirendo & de operando, & de omnium rerum euentu petit ab eo, qui in omnibus est inutilis: certè Apost. 1. Cor. 8. dicens, Quia nihil est idolum in mundo; ad ipsam notionem nominis respiciens (nam vanitatem, & nihil sonat) Docuit etiam, nihil ueritatis, aut opis præstari a re inutili hominibus posse, nihilque præter nomen diuinitatis habere: atque eiusmodi se curando gregi pastorem ille ille præbuit, cui dictum a Zacharia est; O pastor, & idolum, qui cum nullum commodum officium pecori impendas, pastorem tantum simulachrum uideris. Huiusmodi igitur medicos idoli; id est, medicos, & idola Iob uocat, a quibus nihil commodi accepisset. Sept. Vos autem estis medici iniusti, & curatores malorum omnes. Symmach. Addicti estis mendacio, & medici concinnatores mei, apparatus absurda: quare ad eandem rem medicam prior est pars referri potest, ita ut fabricatores mendacii, dicatur, qui minimè sanantia, sed falsa potius medicamenta adhiberent, atque dolori, vulneribusque nociua potius imponderent. Hi enim iniusti medici uidentur, & absurda operantes (ut Polychr. ait) qui cum ad sanandum accessissent, suis sermonibus, quasi iaculis, ægrum lauciarent. Hinc discas a prælato, & pastore uerum, aut uanum, & inutile officium suis subditis præstari, & Paulus quidem peritum chirurgum, aut medicum uult esse eum, cuius sit alios corrigere, cum ait; Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis; qui enim acerbè dolenti, acerbius remedium adhiberet, planè iniustus medicus esset: instruere autem ex proprietate Græcæ uocis ad chirurgum pertinet, qui membra luxata, & suo loco mota, reponere conatur in propria sede, nos dicimus, *concertar un huesso o miembro de concertado*: quod quanta lenitate, atque attentione indigeat, opus non est explicare.

V. Atque utinam taceretis, ut putaremini esse sapientes.

1 **C**um nullum meis malis solatium afferat uestra oratio, sed me potius exulceret, certè in stultitiæ notam incidistis, a qua uos opportunum, prudensque silentium liberasset, & fortè alludit ad silentium illud septem dierum, cum uehementer dolenti silentes assidebant; quasi diceret; Utinam seruassetis adhuc amicum illud, sapientique silentium. Illud autem parum considerata mentis fuit, homini ærumnosissimo tremendam Dei potentiam & seuerissimam iustitiam, ad tadium usque iuggerere, cum potius diuinæ lenitatis memoria lenire illius dolorem debuissent.

VI. Audite ergo correptionem meam, & iudicium labiorum meorum attendite.

- 1 Corripere quid proprie.
- 2 Varia iudicii acceptio: loqui iudicium, quid in Sacro Sermonem. Iudicium ueritatem afferri.
- 3 Principis, & magistratus, ueritatis amator. Vulgatus illustratus, & defensio.
- 4 Quinque ex hac sententia colligenda ad doctrinam.

Post imperatum silentium, attentionem et postulat sua orationi, Correptio autem est a uerbo, *Iachach*, quod est erudire, aut uerbis corripere, aut disputare etiam in iudicio, aut extra iudicium: eadem uox quæ supra uertitur uers. 3. disputare: sed reprehensionem amicorum nunc parari a Iobo non pauci interpretantur, Philip D. Thom. August. qui legit, Obiurgationem meam; & ex Græcis Didymus, explicans, Confutationem, reprehensionem, redargutionem, atque eadem est apud Sept. uox Græca, *Elêchon*, id est, redargutionem, uidelicet rationem, uel argumentationem, qua uos conuincam stultitiæ, & imperitiæ: quare quæ infra uers. 7. sequuntur, reprehensionem continere uidentur. Sed nihilominus lenius potest accipi correptionis nomen pro disputatione, & sua causæ defensione, quasi diceret; Præstaret equidem, ut audientes uos, atque consentientes meæ defensioni præberetis, qui sensus rectè cohæret cum parte sequenti. Magnum autem silentium postulat, non solum ex præcedente illa particula optandi, sed etiam quod semel, & iterum silentium petit, ut in Hebræo est, Utinam tacendo taceretis, & idè significat lectio Sept. Sit uobis obmutescere, & enadet uobis sapientia.

Iudicium labiorum meorum. Latini, D. Tho. Dionys. iudicium accipiunt pro sententia pronuntianda, qua amicos erroris, & imprudentiæ reos damnet. Sed Polychronius eleganter interpretatur, uerissimam suæ innocentie, causæque defensionem; est enim illa iudicii pars, & quidem quadrat cum originali; non est enim, *Misphat*, id est iudicium, sed *Rab*, quod est in iudicio contendere, & se defendere, aut litigare; quare alij litem uertunt. Tygur. contentionem; Vatabl. lites, aut disceptationem; sic etiam Hebræus apud Caietanum: iudicium igitur labiorum erit ipsa apologetica oratio, pro sua uita, & innocentia; & nomine iudicii, indicatur futura oratio uerissima, rectè, & rirè, & iure faciendæ, cuiusmodi futura oratio iusti scribitur; Os enim iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Tum etiam Ierem. 12. * Iustus quidem tu es Domine, si disputem tecum; verum tamen iusta loquar ad te: quamquam aliquando Loqui iudiciū, ad ipsam sententiam pronunciatam, uel ad uerissimam accusationem, uel litem alicuius intentam referri solet, ut 4. Reg. 25. Apprehensum regem duxerunt ad Regem Babylonis in Reblatha, qui loquutus est cum eo iudicium, & Ierem. 1. Loquar iudicia mea cum eis (id est, Pronuntiabo in illos sententiam, qua me ostendam iustum, illos autem impios) super omnem malitiam eorum.

VII. Nunquid Deus indiget uestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?

Quod est in Hebræo, Nunquid Deo, aut, coram Deo loquimini falsum, aut, mendacium? Septuag. & Græci, & nonnulli ex Latinis ad diuinam cognitionem referunt; quam nulla fraus latere possit, mendacium uel nullum, ut uidelicet ex Dei omnia intuentis præsentia, illos deterreat a falsa criminatione, & a temerario iudicio constituendo de hominis alicuius occulta sanctitate, & innocentia: non enim princeps est Deus, qui libenter audiat uerba mendacii; nam sic oporteret omnes ministros suos habere impios; imò quod instar Dei ueracissimi, atque potentissimi debeat esse ueritatis amator, potentissimus quisque uir, aut magistratus, dictum a Sapientie est Eccl. 41. Erubescite a præfide, & a potente de mendacio. Itane (inquit Iob) Deo uidente, & audiente, falsa in me crimina iactatis? Sed interpret tertium illud casum, pro datiuo commodò accipit, ut, loqui Deo, sit, loqui ad Dei commodum, defensionem, aut gratiam, quasi ille hominis mendacio aut patrocinio indigeret; aut quasi illius iustitia, & causa stare non posset, nisi fraudulentum alicuius patroni & aduocati opera & industria: nunquid igitur, qui bonorum nostrorum non indiget, indigeat nostris malis?

Correptio, quid.
יכח

Philipp.
D. Thom.
August.
Didymus.
LXX.
Ελεγχον

D. Thom.
Dionys.
Polychron.

משפט
רוב
Regia.
Græci.
Tyguri.
Vatabl.

Iudiciū, ad ueritatē referri.

Psal. 36. 20.
Iere. 12. 1.
* Bī sē quo
à uos sō
bravazō, pō
rō à mi nō
me falsa.
4. Reg. 25. 6
Iere. 1. 16.

Pro 69. 12.

Psal. 15. 1.

homo quidem conatur interdum, nō solum ex bono, verum etiam ex malo, & mendacio aliquid commodi capere: sensum eundem Theodotio sequutus uidetur, iū etiam Hebræus Olympiod. ut statim dicemus.

Theodotio
Olympiod.

Jobis iustitia
Veritas non
indiget mē-
dacio, sed
mendacium
egregium
est.

Videre vero hic licet uiri sanctissimi mentē clarē exponitam, qui contra Dei iustitiā, & prouidentia nihil in sua causa obtinere velit: existimat enim nulla in re se velle. aut posse Deo repugnare, cum suę innocentie, ueritatisque defensio nihil diuine iustitię causam lādere possit.

Secundō asseritur quidem à Iobo, ueritatem nullam indigere mendacio ad sui defensionem, cum tamen mendacium omne aliqua ueritate indigeat: uerū enim est illud philosophorum axioma. Nullum uerum fundari in falso; omne tamen falsum inniti alicui uero.

3. Esdr. 2.
50.

Quod autem sincera debeat esse, atque uerissima ueritatis defensio, atq. omnem mēdaciōrum opem resputat, dicitur. 3. Esdr. 4. in illa ueritatis commendatione. [Nō est in iudicio eius iniquum.]

Amicitia
vera cōgau-
dat ueritati
1. Cor. 13. 6.

Tertiō obserua, quam merito expostulet Iob cū amicis, quod uelint diuinam ueritatem tueri, desciscētes tum à uera Dei dilectione, & charitate, tum ab officio uerę amicitie; cum tamen uera charitas [congaudeat ueritati, & non gaudeat super iniquitatem.]

Greg. lib. 8.
Moral.
Peccatū ex
zelo, facili
dimittit. Ad
uocatorum
peccata.

Quartō Greg. lib. 8. Moral. extenuat illud peccati genus, quod ex zelo quodam, & specie uirtutis admittitur atq. facili dimittitur. [Nam si quēlibet, inquit, culpa sequēte solet pia operatione purgari, quātō magis hoc facile abstergitur, quod mater boni operis ipsa pietas admittit.]

Tādē hic uidentur notari aduocatorum peccata; uidelicet mendax, & fraudulenta patrociniatio: acceptio personarum; oppressio pauperum; obiectio falsorum criminum; rei dubie, & cuius, uel tenuissima coniectura sit, firma, & constans asseueratio: sed de hoc alias.

VIII. Nunquid faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini?

1. Iudiciaria potestas Dei propria.
2. Accipere faciem, quid; non una ratione dicitur, neque una ratione redditur à Vulgato. Illustratus Malachias.
3. Vis sit benignē de proximo iudicandū. Iudicium hoc loco, quid.

Philipp.
August.
LXX.

Quereys
la hantay à
Dios la va-
ya, yomar
lo el officio
Deus. 1. 17.
et 2. Paral.
196. 1. Par.
29. 23.
Ps. 61. 12.
Eccles. 10.
4.

Philipp. presbyter existimauit, Faciem Dei accipere, idem esse, quod personam Dei agere, aut representare, & eius uice, & iudicandi munere fungi August. legit; [An * subtrahitis uos iudices fieri? Sept. An subtrahetis uos? Vos aut ipsi iudices sitis:] non solum quod qui iudicat, Deus quidam sit, & iudiciū Dei iudicare dicatur, & qui regnat, aut imperat, in solio Dei sedere (nam omnis potestas, à Domino Deo est) sed quod Dei causam, ipsius Dei, qui incorruptissimus iudex est, defendere, & iudicare sit: est. n. ille in sua causa iudex optimus; sicuti à Dauid dictū est; [Surge Deus, iudica causam tuam. Tum ē quoniam de occultis, & quę tātum diuinis oculis patēt, ferebant sententiā, q̄ proprium est spirituum ponderatoris Dei. Sed cerrē Hebraismus hoc loco cāteris omni-

Indiciaria
potestas,
Dei propria
Ps. 73. 22.
2.
Prou. 16. 1.
Faciem ac-
cipere, He-
braismus.

bus interpretib. benē notus, expressus quoq. est à Latino interprete, nā faciē in iudicio accipere, uel suscipere, sumere, cognoscere, reuerti, honorare, ex frequēti Scripturę consuetudine, pertinet ad acceptionem, gratiam, beneuolentiam, quę contrariis & equitatem alicui personę confertur, causę, equitate, & iustitia minime considerata, sed tantū personę dignitate, q̄ uocant acceptionē personarum: de quo Theologi in scholis disputant.

Accipio
personarū.
O. Thom.
2. 2. q. 13.
R. V.
Faciem ac-
cipere, non
una ratio-
ne dicitur.
Nu. 6. 26.
LXX.
Job. 11. 15.

Accipere aut personam est à uerbo, *Nasa*, quod proprie est eleuare, uel attollere; quasi dicas, efficere, ut alius capite, & animo erectus sit, ut audeat eleuare faciē, aut efficere, ut alicuius faciem eleuātā, & conspicuā alij suspiciant, & reuerentur. Est autē huius phrasidis obseruanda triplex differentia in sacro sermone; nā cū de Deo dicit, Eleuare faciē ad aliquē, uel super aliquē, gratitiam Dei beneuolentiā significat, qua hominē dignatur benigneq. respicere, atq. complectitur; ut Num. 6. Conuertat Dominus vultum suū ad te, & det tibi pacem; in Hebræo, & Septuag. [Eleuet faciem suam super te, & det tibi pacē,] id est, te fortunet bonis omnib. Si autē de homine dicatur, ausū, & p̄sumptionē animi significat, ut diximus. c. 11. ad id, Tunc leuare poteris faciē tuā. Si uero actiue dicatur, q̄s leuare faciem alterius, tunc idem est, q̄ gratia, fauore,

auxilio, aliquem sustinere, ne concidat; ne cadat causa in iudicio: quare quod nos dicimus acceptionē personarum Hebræus vocat, eleuationem facierū. Quam propria Hebraici sermonis loquutionem, non uno tātam modo reddere atq. illuminare solet noster interpret Genes. 32. For- sitan propitiabitur mihi. Hebraic. For sitan eleuabit faciē meam. Sept. Suscipiet, Scholia Græca. Reuereatur. Deut. 28. Adducam gentem procacissimam, quę nō deferat seni. Hebr. Quę non accipiat faciem senis. Sept. Nō mirabitur faciem senis. Prou. 6. Nō acquiescet cuiusquam precibus. Hebraic. Neque accipiet faciem cuiuscumq. Transfertur etiā ad res inanimatas, ut cum quis rem aliquam reuereri, & per magni æstimare videtur, nō tā rei dignitate, quā peculiari aliqua ratione permotus; ut Malac. 2. Nō seruastis vias meas, & accepistis faciē in lege, id est, Non quod ego præceperim, sed quod id ē re uestra sit, permoti lucris, & utilitatis spe, quædam præcepta reueremini, quædam nihili facitis. Tandem Leuit. 19. explicatur hoc, quod est Honorare faciē alterius, & cōsiderare vultū illius, & Iacob. 2. Intendere in aliquē, & Iudas in sua Canonica, Mirantes personas. Ait ergo Iob; Quis vos constituit iudices arbitros, inter me & Deum; cū ego ad vos minimē prouocauerim? sed esto, velitis sanē li tem dirimere; at non iniquo iudicio: Dei enim faciem accipitis, cū non attentā æquitatem meæ causæ, sed tantum diuini numinis maiestate, & sordido, squallidoq. meo conspectu ducti, me læsæ diuinæ maiestatis reum pronuntiatistis sic dicentes; Miserimus hic, erit etiam improbus; & potentissimus Deus propter improbitatē hunc puniet extremo supplicio: ergo Deo ablandiri, atq. adulari videmini, quasi ille nō ex ratione, & æquitate, sed tantum ex sua potestate mecum agat: neque aliter stare illius prouidentia, vestro iudicio possit, quā illius personam accipiendo. Neq. uero video, cur debuerit Lyranus, qui hunc sensum indicat, reprehēdi ab Eugubino; nā licet accipere faciē, sit aliquē honorare, tamen id præcipuē in iudicio fieri intelligendum est: quare non solum est sensus; Vos putatis vestrum iudiciū esse Deo honori, & gloriæ: sed sensus est ille, quem diximus. Huiusmodi autē nonnulli sanē sunt, quos videas iactare, se zelo Dei vri, cum tamen ipsi humano tantum zelo & inuidia ardentes, & inflammati proximos vrant, & insultant: nō enim illi spiritum Dei habēt, neq. agitur diuinitus; sed immisericordia, & pertinacissima suis sēsus abundātia corripiuntur, & aduersus fratres furūt: in quos eleganter cōueniunt, atq. dicuntur, quæ Iobus in amicos.

Vulgatus
variē reddere solet Hebraismus.
Gen. 30. 20.
Lev. 19. 15.
Iacob. 2. 11.
Epist. Iud. 9. 16.

Lyra.
Eugub.

Rom. 8. 14.

3
Gregor.
Philipp.

Homo de
proximo leniter iudicet.
Gal. 6. 1.
Caiet.

Iudicium
quid.

307

IX. Aut placebit ei, quem celare nihil potest? aut decipietur, ut homo, vestris fraudulentijis.

1. Aliorum consensio cum Vulgato. Celare in Hebræo, quid.
2. Adulatores quasi gratia.
3. Aduocatorum vitium. Principem, & iudicem ministri sape decipiunt: explicatus Salomon.
4. Qui adulatione gaudet, se ipsum decipit. Illustratus Paulus & David, Deus odio habet adulatores.

Nunquid (inquit) bonū (ut aiunt. Hebræa & Græca.) id est iucundum, & placens Deo fuerit, sic cū illo, sic mecum agere? non sanē placebit ei hoc vestrum externū

1
Hebræa.
Græca.

zeli, & curæ diuini honoris speciem, nā celare illum nihil potest: vel, vt Græca, & Hebræa habent, Explorat oīa:

LXX.

Sept. Bonū si inuestiget vos; inquireret, peruestigabit cordium arcana; videt ille non ex perfecta charitate, sed cōtētiōe, & temeritate, atq. iudicij præcipitātia, malē vos

Consensio
aliorū cum
Vulgato.

in me animatos hæc loqui. Hæc videtur fuisse planē nōstri interpretis mens, cōsentientibus etiam in eandem sententiam Græcis, Latinisq. interpretibus, & sic etiam exigente voce originali: nam quod clara paraphrasi illustrauit interpretes, dicēs, Celare illū nihil potest, in origine est;

Celare,
quid in He
bræo.

Quæret vos; est autem *Hakar*, quærere, id est, inquirere, inuestigare, scrutari: vox eadem, quæ infra. c. 26. Causam, quam nesciebā, diligentissimē inuestigabā: & Prouer. 25. Inuestigare sermonē: & Deut. 13. Quære sollicitē & diligenter: & Pl. 138. Domine probasti me: ait igitur Minimē probabit Deus vestrā hanc contentionē; quæret, inquireret diligenter, explorabit tum mea, tum vestra dicta, cordiū arcana perscrutabitur; Tunc tandem meā illi innocentia, & causam probabo. Quare ille alius Caiet & Eugub. cō-

Caiet Eug.

mētarius, Bonū, quod quæret vos, id est, Nunquid existimatis vtile Deo futurum, quærere, & asciscere vos in suā causæ patronos, & aduocatos; coactor est, & minus benē cohærens. Quod si quidquam à præcedente expositione diuersum afferri debeat, dicere etiam lectionē Hebræam,

2

quæ habet, Nonnē bonū, & tamen non exprimit, cui debeat bonū, vel vtile existere, hæc sententiam habere; Nūquid hanc Deo adulandi, & blandiendi rationem vtilem vobis futuram existimatis? id quod accommodatē ad vitium, & ingenium adulatorum dicitur; Miranturenim personas (vt Iudas Apostolus dixit) quæstus gratia: & vt Petrus ait, in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur; diuitibus igitur, à quibus aliquid accipere possint, blandiuntur. Quod igitur (inquit Iob) præmium vestræ adulationis vobis à Deo pollicemini? quem quæstum?

Adulatores
quæstum ca
piunt.

Epi. Iud.
v. 16.

2. Petr. 2. 3

Aut decipietur, vt homo. Refert hoc Caiet. ad aliud aduocatorū vitium, qui suis clientibus imponere solent, suadentes illorū causam iustam esse, quamuis iniqua sit, quod sibi lucro, clientibus autē dispendio esse solet. Sed potius videtur referendū, vel ad corruptū Dei iudiciū, quod deprauari, detorqueriq. à recto humana persuasione, aut fraudulentia, nō potest; vt acutē Philip. indicauit, in hanc sententia; Non poteritis illi persuadere, vt me condēnet; non ille decipitur humana persuasione, neq. aduocatorū fraudulentia; quod verissimū est, iudicat. Aliquādo sanē à facie principis egrediuntur quasi per errorem multa, vt Salomon ait; Est malū, quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens à facie principis; nam cū ipse per se experiri, & probare singula non possit, cogitur aliorū fidei, & testimonijs acquiescere, & credere: plerumq. igitur decipiuntur principes falsis testimonijs, & infidelitate suorum ministrorū; at Deus non his mendacijs subiaceret, nō egreditur ex illius tabernaculo, & iudicio per errorem, vitæ meæ & innocentia condemnatio; non enim decipitur vt homo. Tū etiā illa est populi, vulgiq. familiaris deceptio, vt cū quis sceleris alicuius, capitis quoq. damnatur, quacūq. id ratione fiat, iustē, an secus, facinorosus utiq. omnino habeatur, qui damnatus est; iudex autē iustus: continget aut aliquando ab iniquo iudice innocentē damnari. At, inquit Iob, iudiciū iam, sententiamq. vos de mea vita tulistis; existimatis igitur eandē de me existimatione concepisse Deū, quā ineptum vulgus, q. vestrū de me iudiciū probatū habet? at non Deus decipi, vt homo, potest vestris fraudulentia. Potest quoq. ad adulatoriā quandā deceptionē referri; Blandiri Deo videmini, dū illius causam agere vos profitemini, & me tanquā Dei hostē infestamini. Placebitis igitur illi, aut probatū habebit vestrū studiū, & sinet se adulatione decipi, vt ferē homines solent; qui cū veritatē suā ignobilitatis, & imbecillitatis perspectam habeāt, adulatorum lenocinijs delinēti, mendacio gaudent, & fraudulentias amant; de his Apostolus dixisse videtur; Qui se existimat aliquid esse, cū nihil sit, ipse se seducit; facili enim adulatorib. aures præbet, & quos mendaces esse credit, in sua causa libenter audit, propterea, & ab illis decipitur, & ipse seducit se. At non capitur Deus adulatione, neq. decipitur, vt homo; cū scriptū de improbo sit; Dolosē egit (Alij ex Hebr. Blanditur, blādē agit, adulatoris hoc est) in cōspectu eius (Dei) vt inueniatur iniquitas eius ad odiū; cū Deus odio habeat impiū, & impietate eius: at peculiari quodam odio uidetur psequi vitium adulationis; fastidio, & odio Deo est, tū etiā

Caiet.
Aduocato
rum vitium.

Philip.
Principi, &
iudici mini
stri impo
nunt.
Eccles. 2. 5.

Familiaris
vulgi deceptio.

Qui adula
tione gau
det, seipso
decipit.

Gal. 6. 3.

Psal. 35. 3.
Deus odio
habet adu
latorem.

hominibus, sed quoniam verbū originale decipiēdi, hoc loco est, *Haikal*, quod propriē est illudere, mentiri, decipere, aut mentiri illudendo, vel illudere mentiēdo; sensus etiam potest esse & verti ex Hebræo; Sicut illuditis prius homini (id est mihi) illuditis ei: ita ne putatis Deo mendacijs vestris impunē illudere posse, sicut & mihi?

X. Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis.

- 1 *Varie huius absconditi expositiones, varia quoque lectio. Iusti constantia.*
- 2 *An nūc Iob ad amicos loquatur, an verò ad impios in vniuersū.*
- 3 *Commotio, & commoueri, quid in Hebræo.*
- 4 *Eleuari hominem ad superbiam. Eleuari Deum ad ostentationem maiestatis. Nubes, ab eleuando dicta. Illustratus Lucas & Paulus.*
- 5 *Turbare, quid in Hebræo.*
- 6 *Irruere quid propriē. Deus de cælo dicitur aut supplicia, aut beneficia immittere.*

Arguet. Conuincet iniquitatis, & iniustitiæ; reos vos peraget, afficietq. supplicio: & videt quidē his verbis prophetaſſe, arguit. n. illos Deus temeritatis, & stultitiæ c. vlt. In abscondito. R. Abrahamā: & R. Leui apud Eugub. explicant, in abscondito, id est, dū absconditā, & arcanā sapientiā illi tribuitis Alij, dū mihi peccata occulta affingitis. Philipp. in vestris cordib. & intentionib. occultis, vel in his reb. quæ ad meum animum pertinent, et soli Deo cognita sūt: sic ēt Vatabl. in cogitatione vestra. Tyguri. [Certissimē vos arguet, si occultē in gratiam cuiusq. disceditis à recto.] Alij; occulta quadā, & simulata ratione disputandi; vel tandē si absconditis rationib. incertis criminationib. certis mendacijs illū honorare, & meæ vitæ falsis accusationib. illius sapientiā, atq. potentia defendere vultis. Sept. in vniuersum legerunt; [Si occultas personas mirati fueritis: vel, si occultē, vt legit Symmach personā eius verecūdabimini,] id est, ueremini contra Deū dicere, idcirco ad gratiā loquimini; id est, publicē, palā vos Deus puniet, q. stulto quodā, & rustico pudore præpediti, non audetis corā diuina maiestate dicere me innocentē ab illo affligi, meamq. innocentia defendere formidatis. Mira iusti constantia, & bonæ conscientie fiducia; mirabilis etiā uirtus animi requiritur, vt quis audeat veritatem profiteri in conspectu Regum & non confundi.

R. Abr.
R. Leui.
Eugubi.

Vatabl.
Tyguri.

LXX.
Symmach.
Olympiod.

Bona con
scientia cō
stantia.
Ps. 118. 46.

XI. Statim vt se commouerit, turbabit vos: & terror eius irruet super vos.

Titelmanus in annotationib. obseruat, videri quidē hæc à Iobo in amicos dici; sed verē ad illos neq. dici, neq. dirigi, dicūt alij sed ad impios in vniuersum, quorū proposito supplicio, & diuini iudicij terrore conetur suos amicos in officio continere, ne quid cōtra se afferat, neque clamorib. & contentione insoleſcant; nā aliquando inter disputandum, ex leuissimis occasionibus, atque verbis magnæ tragediæ, magnæque rerum exaggerationes excitari solēt: sed hæc annotatio coacta est. Quare leniter locus accipietur, si acerbo rerū suarum sensu stimulat, & studio se defendendi, grauissimum suis amicis comminetur supplicium, si quidquam de sua innocentia per mendacia, & calumnias statuere audeant. Tū etiam, ut D. Tho. indicat, illis obijcit rerum aduersarum impatientiam; semel. n. correpti, & castigati à Deo, constantia, quam nunc sani, & foelices habere uidētur amittent. *Statim vt se commouerit.* Sept. Commotio eius uersabit vos. Ista autē cōmotio ex ui suæ originis est leuatio, & extollentia; quare alij legūt, Excellētia eius turbabit uos, ita Pagn. Tygur. alij celsitudo. Hebræ. apud Caiet. & Regia. Cōplur. Eleuatio eius, id est, cū se leuauerit: & hoc Complur. sanē respexit Latinus interpretes; nā eleuare se, idē uidet, * Enmens quod surgere, & se ad puniendū cōparare, & accingere: andose, tēstatim ut ille se * cōmouerit, si surrexerit, si ascēderit ad vindictā; nā cū punit Deus, dicitur [surgere, egredi, moueri loco suo, descendere.] Pōt ēt more humano Deo tribui cōmotio quēdā, & excandescētia irati animi; Si se commouerit: id est, si irati animi, & commoti signa dederit; Si infremuerit, si torbauerit semetipsū; nō ut aliquid pati, sed ut propati uideatur. At Sept. fortē commotionem

Titelm.
Quibuscū
nunc loquar
tur Iob.

D. Thom.
LXX.

Pagn.
Tygur.
Caiet. Re
gia.
Comp.
Enmens
andose, tē
blareys del.
Ps. 81. 8.
Ier. 4. 4.

Mich. 13.
Ioan. 9. 3. 4.
LXX.

nem Dei intellexerunt, quam ille in animis hominum efficit quasi dicat terror ab illo immixtus: idem enim verbum eleuandi, aliquando significat contremiscere, quod tremor eleuatione quadam, & subsaltatione fiat: vt Nahu 1. Contremuit (eleuata est) terra a facie eius: quam Olymp. in Catena, Commotionem illam, pro vertigine, & vortice diuini supplicij accipit, quo illorum factus, & gloriosa exultatio obruenda sit. Turbabit. Septuag. versabit, circummaget, perterrefaciet.

4 Sed forte non alienè, & quidem ad verbi eleuandi proprietatem accommodatè, hæc Dei cōmotio, vel eleuatio, erit diuinæ maiestatis, & amplitudinis magnifica quædā ostentatio; Statim vt suā maiestatem, & excellentiā conspiciam dederit; turbabimini: ea autem celsitudo, aut ascensus, vel motus sursum, tanquā diuinæ maiestatis proprius, semper Deo tribuitur: quare si de homine dicatur, aut creatura alia, frequenter superbiam, & animi elationem significat Iob. 20. Si ascenderit ad cœlum superbia eius. Hebraicè; Eleuatio eius. Num. 16. Cur * eleuamini super populum Domini? quare Isa. 14. de superbo Lucifero dicitur; Quomodo cecidisti de cœlo, corruisti in terrā, qui dicebas in corde tuo; In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meū, similis ero Altissimo. Hoc est enim proprium Dei nomen, aut perpetuum epithetū: idēd David hanc diuinæ maiestatis ostensionem ad suorum hostium terrorem postulabat. Psal. 7. Exaltare in finibus inimicorum meorum, id est, te illis sublimem, & altum conspiciendum præbe, quod illos tuo splendore exanimas, & prosternas; & statim subdit. Propter hanc (populorum collectionem, & ecclesiam tuam) in altum (celsissimum tuum iudicis tribunal) regredere Dñs, iudicat populus: supremum enim iudicem sublimia decent sub-

telia: quare cum iudicaturus accesserit, Veniet cum potestate magna & maiestate in nubibus Nubes aut appellationem sortuntur ab hac ipsa ratione eleuandi; quasi dicas eleuationes, aut eleuatas: ad quam rem, & proprietatem vocis videtur Ierem. allusisse. c. 10. Eleuat nebulas, & iterum c. 51. Qui leuat nubes ab extremo terræ; quamuis enim tunc uenturus, accessurusq. sit ad nos, tamē non diceretur descendere de cœlo, veluti in primo aduentu: nā sedem suam tunc constitueret in eleuatione, & ascensione nubium, propositus, & declaratus Deus, iudexque supremus uniuersis creaturis: ad quam diuinæ maiestatis altitudinem, & manifestationem videtur respexisse Paul. ad Philip. 2. Exultauit illum (declarauit illius maiestatem, & diuinitatem) & dedit illi nomen (videlicet nomē Dei altissimi, eleuati supra creaturarum uniuersitatem) quod est super omne nomen, quoniam Dñs Iesus Christus in gloria (celsissimo supremæ maiestatis folio) est Dei patris. Quid mirū igitur si statim vt se commouerit, atque eleuauerit, commoueat, conturbetq. mortalium animos?

Turbabit v. s. Sic Ps. 46. dicitur diuina eleuatio terrorem incutere; Dominus excelsus, & terribilis: propter celsitudinem timēdus. Turbare verò est, a radice, Bagath, quam Vulgatus. 1. Reg. 16. reddidit, exagitari, Exagitabat eum spiritus nequā, & Obstupescere Elth. 7. Illico obstupuit: Isa. 11. Emarcuit cor meū, tenebræ stupefecerunt me. Ait ergo; Obstupescimini tantæ maiestatis splendore.

5 Et terror eius irruet super vos; propriè, cadet super uos: perstare uidetur in eadem illa diuinæ sublimitatis consideratione; Cœlitus descendet super uos, quasi iaculum, pavor, & terror: sic semper ex loco sublimi pugnare aduersus mortales dicitur Deus; vt dicere possimus, quod in Hispanorum prouerbio est, Ipsus, & mons, & lapides sunt. Ps. 57. Supercecidit ignis, & non uiderunt solem, id est, dum cœlitus pluit Dominus a Dominæ ignem, desuper sauiente, & in homines irruente diuina vindicta, impij solis huius, atque lucis vsura priuati sunt: non enim ille est ignis illuminans, sed qui lumen eripiat. Sic Paulus diuinam vindictam, atque iram explicat Rom. 1. Reuelatur enim ira Dei de cœlo, & opem implorant diuinam, qui clamant, Hosanna (salua nos) in excelsis: sic tū supplicium, tum bonum omne, de sursum est.

XII. Memoria vestra comparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices vestre.

- 1 Cinis, æterni supplicij symbolum. Ignis, & cinis Sodomiticus.
2 Cinis etiam memoria rei peremptæ.

3 Cinis, æterni ignis representatio: Illustratus Malach.

4 Anima, ignis: corpus mortuum, cinis.

5 Notatus Variabilis.

6 Indicatus Montanus: ceruices ex Hebræo quid propriè; ad eleuationem referri.

TActi ergo diuino supplicio, & fulmine irę diuinæ nihil de vestra gloria remanebit, præter tenuissimum cinerē, qui uestri supplicij meritissimi mortales semper moneat: est enim cinis supplicij symbolū, atq. monumentum; vt de Sodoma dictū est ab apost. Petro, Ciuitas Sodomorū in cinerem redigens, & a Iuda Apostolo; Facta sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes: de quibus etiam Sap. 10. dicitur; Non tantum in hoc lapsi sunt, ut ignorarent bona, sed etiam insipientiæ suæ reliquerūt hominibus memoriam, vt in ijs quæ peccauerunt, neque latere potuissent: quare ignis uestigia in ea terra uisuntur, fuligo, cineres, atq. hunc cinerem non terræ solū, sed rebus etiam alijs conspersum esse ad memoriam supplicij sempiternā, traditū est. Nā Ioseph. li. 5. de bello: Iud. de fructibus, quos illa regio profert, sic scribit; [Colore quidem esse edulibus similes; carpentiū verò manibus in fumum dissolui, & cinerem, & Solinus, c. 38. ait; De cœlo tacta oppida humus nigra testatur, & in cinerem soluta; apud quæ oppida popum gignitur, quod licet habeat speciem maturitatis, mandī tamen non potest; nā fuliginem intrinsecus fauillaceam ambitio tantū extimē cutis cohibet, quæ uel leui tactu pressa fumum exhalat, & fatiscit in vagum puluerem: unde eleganter Paulus Orosius dixit li. 1. c. 5. Apparet forma regionis, sed inuenitur Regio cineris. Huc igitur alludere potuit Iob comminans acerbissimum supplicium, & nunquam intermorituram supplicij memoriam, usurpato nomine cineris, qui & supplicium, & supplicij memoriam sempiternam significat.

Aut certè memoriæ cū cinere comparatio significabit omnino periturā memoriā; dissipatur enim, dispergiturq. cinis flatu leuissimo: est uerò hoc commertū impiorum supplicij, vt pereat memoria eorum cū sonitu, & dispareat, perdaturq. de terra: nā iusti memoria permanet, & cū benedictione usurpatur. Nam quæ res in cinerē redigitur, perire potius, & aboleri uidetur. Sic cōminatur Tyro Deus, Ezech. 28. Dabo te in cinerē, & de Moab Amos. 2. Eo quod incenderit ossa Regis Idumæ vsq. ad cinerē.

Fortè etiam extremū gehennę supplicij, cinis, nomine proponit; nā ignis in cinerem redigit, quæ cōburit: se uerò integrū, incolumemq. remāsurum Iob dicat, atq. suis hostibus ita superiorem, ut possit illos tanquā uilissimum cinerem proculcare: similis est illa Malach. 4. impij facta cōminatio; [Ecce dies ueniet, quasi caminus, & erunt oēs superbi, & omnes facientes impietatem, quasi stipulæ; & inflammabit eos dies ueniens, quæ non derelinquet ex eis radicē & germē. Et orietur uobis timentibus nomē meū, Sol iustitiæ, & sanitas in pēnis eius. Et calcabitis impios, cū fuerint cinis sub planta pedū uestrorū: ubi uides ignē impijs proponi, qui nō illuminet, sed exurat & destruat; at iustis solē, qui non exurat, sed illuminet, & sanat: illis extrema morte damnatis, mortē, & inutilem cinerē; his uerò ad uitam resurgentibus, uitæ actiones, gressus, conculcandi, proterendique facultatem: fulmina illis ignita; his uerò radios solis fulgentissimos, atque iucundissimos.

Quod si nimis acerba sint hæc Iobi uerba, nihil aliud hac cineris comparatione significabit, quam ignobilem mortem, & miserum illorum interitum; impij enim dum de naturali corporis exanimatione, & morte loquuntur cum cinere seipos comparant, Sap. 2. Extinctus cinis erit corpus nostrū. Cuius rei illa ratio est, quod anima comparatur igni; corpus uerò exanimatum, cineri, igne iam extincto: sic enim dixerunt impij: Sermo scintilla afflatus est in naribus nostris: de quo plura dicemus super id cap. 30. Comparatus sum fauillæ & cineri.

Tandē Vatabl. sequutus R. Abraham, sniam hanc, & ex cinere ductam similitudinem, ad ipsas respōsiones, & argumenta amicorum refert: Memoriæ uestre, sunt sermones cineris, i. Responsores uestre pereunt, & collabuntur. Sed non uideo quā ratione hoc quadrare possit. Licet enim veritas: Memoria uestra, sermones, aut parabola cineris; nihil aliud significabit, quā non aliter de illis vsurpandos sermones, quā de re iam cōbusta, quæ nihil sui reliquerit præter vilissima quædā uestigia, & inutiles cineres. Sicut Il. 33. dñ: Erunt populi, quasi de incendio cinis.

Ecce 3 Et

1 Cinis, supplicij symbolum.

2. Pet. 2. 6. Iud. 9. 7. Sap. 10. 8.

Ioseph. li. 5. de bello Iud. c. 5. Solim. c. 38.

Paul. Oros. lib. 1. c. 5.

2 Cinis, peritæ memoriæ.

Ps. 98. et 33 17. & 108.

15.

Sap. 4. 19.

Eccl. 10. 21.

Ps. 111. 6.

Prou. 10. 8.

Eccl. 39. 13

& 49. 1.

Ezech. 28. 18

Amos. 2. 1.

3

Cinis, æterni ignem representat.

Malach. 4. 3.

4

Senior expositio.

Sap. 1. 3.

Anima,

ignis.

Sap. 2. 2.

Iob 30. 19.

5

Vatabl.

R. Abraham.

Isa. 33. 12.

Et sic recte cohærebit cum parte sequente, ut pro eodem accipiat cinis, & lutum.

6 *Montan. in arcano sermone.* Rediguntur in lutum ceruices vestra. Prorsus ignoro, quare Hispalensis noster Montanus, aliquando in suo apparatu hunc locum sic legerit; Rediguntur in lutum cineres vestri; dissentientibus vniuersis exemplaribus, atque voce etiam originali, *Gab*, quæ in ea significatione a nemine usurpatur; sed pro corpore, à Septuag. Pagn. Tyg. Caiet. aut pro Tergoribus, & dorso, à Regia, & pro ceruicibus à Vulgato hoc tantum loco, & recte. Nam propriè significat superiorem partem, & prominentem; unde, vox Latini *Gibbus* credenda est fluxisse, & ita R. Mardoch. ait, significare dorsum in animali; supercilium in oculo, vel potius extuberantem illam carunculam, in qua sunt supercilia, & partem illam rotæ prominentem, in qua sunt canthi, & deniq. quidquid in aliqua re prominentius est: quoniam verò in homine collum erectum, & exaltatum, aut rigidum, & erectum caput, si duris præsertim, & rigentibus ceruicibus nitatur, superbiam quandam, elationem, contumaciam significat, ideo sapienter Vulgatus dixit, ceruices, potius quam caput, aut tergora; quod videtur Septuag. dixisse elationem, id est, sublime illud, atque excellentissimum, quo superbitis, & insolescitis, tunc redigetur in uilissimum lutum, quod ab omnibus proculcetur, sicut scriptum est: ut lutum platearum delebo eos.

Ps. 178. 43. Qui sensus commodior est, quam qui ab alijs Hebraizantibus traditur, existimantibus amicos hic admoneri, atque deterreri proposita morte, & humani corporis imbecillitate: Meminisse (inquit Tygur.) oportebat uos similes esse cineri, & corpora vestra corporibus argillaceis. Idem placuit Caietano, imò & Augustino, qui ait: Corpus luteum, ut fragilitatis saltem uestræ consideratione timeatis. Sed primus sensus, quem dixi, commodior est, & acrimoniæ prioris partis conuenientior.

Ceruices vige, ad superbiam. LXX. *Tyguin.* *Caietan.* *August.*

Ps. 178. 43. Qui sensus commodior est, quam qui ab alijs Hebraizantibus traditur, existimantibus amicos hic admoneri, atque deterreri proposita morte, & humani corporis imbecillitate: Meminisse (inquit Tygur.) oportebat uos similes esse cineri, & corpora vestra corporibus argillaceis. Idem placuit Caietano, imò & Augustino, qui ait: Corpus luteum, ut fragilitatis saltem uestræ consideratione timeatis. Sed primus sensus, quem dixi, commodior est, & acrimoniæ prioris partis conuenientior.

Ps. 178. 43. Qui sensus commodior est, quam qui ab alijs Hebraizantibus traditur, existimantibus amicos hic admoneri, atque deterreri proposita morte, & humani corporis imbecillitate: Meminisse (inquit Tygur.) oportebat uos similes esse cineri, & corpora vestra corporibus argillaceis. Idem placuit Caietano, imò & Augustino, qui ait: Corpus luteum, ut fragilitatis saltem uestræ consideratione timeatis. Sed primus sensus, quem dixi, commodior est, & acrimoniæ prioris partis conuenientior.

Ps. 178. 43. Qui sensus commodior est, quam qui ab alijs Hebraizantibus traditur, existimantibus amicos hic admoneri, atque deterreri proposita morte, & humani corporis imbecillitate: Meminisse (inquit Tygur.) oportebat uos similes esse cineri, & corpora vestra corporibus argillaceis. Idem placuit Caietano, imò & Augustino, qui ait: Corpus luteum, ut fragilitatis saltem uestræ consideratione timeatis. Sed primus sensus, quem dixi, commodior est, & acrimoniæ prioris partis conuenientior.

XIII. Tacete paulisper, ut loquar, quodcumque mihi mens suggererit.

1. Loqui in Hebraeo, quid. Transire in Hebraeo, ad sermonem, vel laborem impensum referri: explicatus David.
2. Tres præcipue interpretationes.
3. Verbum lacerandi, acce: humanas carnes lacerare aut comedere, ad scitiam, vel ad calamitatem. Illustr. David, & Salomon.
4. Varia, Portandi animam in manibus, expositio.

IN originali propriè est; Tacete à me, nihil mihi loquimini amplius, vel de me, mea curare nolite; vel, quoniam videbantur duci desiderio salutis, & respicientiæ Iobis, ait; Ita consilia missa facite, ne illa mihi importune obtrudatis (*callad y dexadme*) quo sensu bene potest consentire id quod sequitur; Quidquid ego loquar, nihil uestra interest: quamquam audientiam etiam facere uideatur, & conciliare attentionem suæ orationi; quod indicat lectio Septuag. Obmutescite, ut loquar.

LXX.

** Dexadme habiar, y vè galo que uenire, y paselo que pasare.* *Vatabl.* *Pagnin.* *Tyguina.* *Ps. 80. 7.* *Ps. 16. 3.* ** No me pasò por la boca, ni por el pensamiento.* *Hieron.*

ut loquar quodcumque mihi mens suggererit. Propriè, & ex uerbo Vatab. Loquar * & transeat super me quiduis: addidit nonnihil Pagn. Transeat super me, quidquid uoluerit transire: quod aliqui accipiunt, quasi pro transitu aliquius poenæ, vel supplicij, ut Tyguri. paraphrasis explicuit; loquor meo periculo, quidquid tandè sit mihi euenturum: & certè uerbum *Ghabar*, propriè significat, transire, transgredi, prætergredi, & aliquando de pena dicitur, uel de re aduersa, quam homo experitur. Sic Psal. 80. Manus eius in cophino seruiuerunt. Propriè ex Hebraeo, Transierunt: *passaron por este trabajo*: aliquando uerò etià ad uerba, & sermonem refertur, Psal. 16. Non est inuenta in me iniquitas, ut non loquatur os meum opera hominū. Hebr. * Cogitavi; non transiit os meum, id est, neque prauam cogitationem concepi, neq. ad os meum prauum aliquid permanuit. Hieronym. Non inuenisti cogitationes meas transire os meum. Similiter ergo Vulgatus intellexisse uidetur, de transitu cogitationū, quod Latini dici solet, uenire in mentē; aut quidquid in buccam uenerit: qui sensus cum altero Hebraizantium coniungi potest; Nihil uestra interest, nam non ego uestro, sed meo damno loquar. Proferam igitur, quocumque supplicio uerba mea luere cogar; nam dolori medicinam quero, & uerbis laborantem animam releuare conor: quod expresserunt Septua-

ginta legentes, Et requiescam ab ira. Sic, inquit, indulgebo cordi, si, quod concepi, ad os transeat. Quamquam & illa etiam ad uerbum originale accommodata intelligentia sit; Transeat, id est, recedat à me, abeat, si loquar, recedet à me dolor, transibit, mitescet: est enim iste recessus, cum illo transitu coniunctus: quo sensu ab alijs accipitur, id quod nuper asseribamus, Manus eius in cophino seruiuerunt: quod Hierony. legit: Manus eius à cophino recesserunt, id est, transierunt: quod dicere nos possumus; *passose el seruir*: nam aliquando hæc uerba contumaciam, & finem important; seruiuerunt, id est, seruire desierunt; satis seruitum est, & iam à seruiendo cessatum.

XIV. Quare lacerō carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

QUARE. Duo, aut tres potissimi sensus, præter minores alios, quos statim indicabimus, initio proponendi sunt. Primò enim aliqui suspicantur nunc Iobum subita quadam mentis commotione, aut aliqua desperationis suggestione stimulatum, sermonem cum amicis abruptisse, & secum cepisse colloqui, ut respōdeat, repugnetque hosti interius aliquid instiganti, & ad se dilacerandum stimulant. Quorsum (ò inimice) ego me dilacerem, & mihi ipsi manus afferam? Sed quidem res ipsa petere uidetur, ut iam nūc laxatis orationi habenis, illa proferre incipiat, quæ mens illi suggerebat.

Secundus est plurimorum Latinorum interpretum, qui existimant causam inquirere, aut culpam, propter quam tantam dolorum, & calamitatum acerbiter ferre cogatur. Quare; ob quod meum peccatum, lacerō; compellor me præ vi doloris lacerare, atque discerpere, & ferre eò adigor, ut mihi ipsi manus afferre uelim. Quod cum aliqui tropicè, & hyperbolicè dictum uelint, at Philipp. accipit, ut Ionat. [Potuit, inquit, fieri, ut extorquentibus eum nimijs cruciatibus, manus, siue labia sua dentibus laceraret, & se iam tormentis deficientē, animam excurrentem, uelut efferendam portaret in manibus.]

Tertius. D. Tho. Caiet. Lyranus, & se excutit ab animi impatientis notis, & crimine, quod illi obijciebant; Existimatis me, desperantis instar, mihi uelle mortem committere, manibus meis? at quorsum ego me lacerem, & mihi ipsi uitam eripiam? prius sanè uita, quam spe cadā. Interpretatio hæc mihi non displicet, cum cōsentiat operi me cum sequentibus, & cum Iobi constantia, & integritate. Nunc ad singulas voces, & minutiores alias exponendi rationes ueniendum.

Verbum lacerandi, quod est *Nasa*, est propriè tollere, aut leuare, quasi dicat; quare tollo, uel leuo dentib. meis carnes meas? quod propter macilentiam dictum nonnulli arbitrantur. Ita, inquit, confectus sum, & exuctus, ut quātus ego sum, leuari dentibus possim, & quasi uno bolo deuorari, & absumi. Sed durior est hic sensus, & in rem præsentem non ualde conueniens: Dionys. refert ad id quod cap. 2. ex Græcorum notationibus attulimus, testa saniem rasisse, ut acerbiorē sibi ipsi dolorē efficeret, suas carnes exulceratas dilaniando. Sed si hoc ibi ualdè nobis probatum fuisset, tū huic loco non ualdè quadraret. Græci uerò Chryl. Olymp. Didymus explicant lacerare, uel apprehendere dentibus carnes, esse, agere, & loqui de criminis sui corporis. Nos dicimus, dum de re quapiam agitur, *nar en la boca, de lo que se habla*, & addit Chryl. Ut qui in cruciatibus suas carnes mordent, alleuari se sentiunt, sic ego dum hæc loquor; quod melius cum lectione Septuag. coheret, Requiescam ab ira apprehendēs carnes meas dentibus meis, & animam meā ponam in manu. Huc respexisse uidetur R. Abraham, existimans hæc dici à Iobo ad minuendas plagas, ne eas sentiat, & fortè ansam sumpsisse ex originali uerbo leuandi potuit, quod ad leuandum dolorem, aliarumque calamitatum leuamen pertinere potest; ut sit quod apud nos, *dar alivio a su cansado cuerpo con hablar*: sed neque hic sensus dentibus conuenit, neque mordendi ratio leuamen affert. Commodius igitur eundem sensum amplexatus Didym. acrimoniam & mordacitatem quādam addit dentibus conuenientē. Dentibus, inquit, carnes meas arripiens, non uobis, sed mihi ipse irascar, & idem ferē August. Non mihi parcā, ut non

LXX. *R. Abram.* *August.*

LXX. *R. Abram.* *August.*

Proh. 30. solùm vos arguam, sed etiã me: & certè hæc mordēdi, & lacerandi dentibus significatio, mordacitatis, & maledicti-
14. **Gen. 5. 11.** cæntiæ, frequens est in sacro sermone: est enim generatio, quæ commandit molaribus suis: & Paul. ait: Si inuicem mordetis, & comeditis, videte ne inuicem consumamini. Sed neq. hic commentarius proposita Iobi oratione conuenire potest; non enim ille cōtra se, sed pro se, & pro sua innocentia tuēda dicere instituit. Ergo propriè humanas
Humanas **carnes lacerare, ad salutem, vel calamitatē.** carnes comedere, aut lacerare, sicuti quidam, & inhumanitatis est; Pl. 26. Dū appropiant super me nocentes, ut edant carnes mea: & Iere. 19. extremæ calamitatis est; Cibabo eos carnibus filiorum suorum, & filiarum suarū, & vnusquisq. carnem amici sui comedit in obsidione, & in angustia. Si verò ad seipsum referatur, furoris erit, & ira, quæ sibi non parcat. Iesai. 49. Cibabo hostes tuos carnibus suis, & quasi musto, sanguine suo inebriabuntur, id est, furorē, quē in te cōceperant, in se ipsos conuertent, & Eccl. 4. 5. Eccl. 4. de deside, & otio atq; inertia defluente homine dicitur: Cōplicat manus suas, & comedit carnes suas, id est, dū otii lēctatur, & laborem fugit, sibi ipsi crudelis est; nā inedia, & fame se conficit. Eademq. ratione de homine voluptuario, qui se in manus crudelissimi scorti dedit, se ipsum per summam crudelitatem, carnesq. suas consumere scribitur, Pro 5. Ne des alieni honorē tuū, & annos tuos crudeli, ne fortē gemas in nouissimis, quādo consumpleris carnes tuas, & corpus tuum. Ergo hic est commodissimus huius sententiæ sensus; quorsū existimatis me, velle; desperatis instar, aut rabie aliqua, & furore correpti, mihi ipsi mortē aliquā crudelissimā conciliare, aut me meis dēribus, & vnguibus dilaniare? longē enim ab ea re absū.
4 **Olympiod.** *** Osare potne la vida que digo la verdad.** **Augustin.** *** Tā clara y llana pō. drē toda mi vida como la palma dela mano.** **Eugub.** **Anima, ali quando pro corpore.** **Iudi. 12. 3.** **4. Reg. 28. 15.** **Pf. 118. 219.** **August.** **Hierony.** **Chald.** **Varlenius.** Et anima meam porto in manibus meis. Olympio. Animam in manibus portare, existimat esse idem quod pignori opponere. * Pignori, inquit, animam meam oppono, ad pœnā verborum meorū libenti animo sustinendā paratus, si non fuero vera loquutus. August. promouens illum suum prioris particulæ commentarium, ait; Animam meam in manu inspiciendam, ut nihil celē, siue ut cōputē peccata mea: sed nihil tamen in vita mea sceleris inueniri poterit. Eugub. existimat eandem esse præcedentis, atq. huius partis sententiam, videlicet sui corporis dilacerationem, quæ nō solū dentibus, & moribus, sed manibus, & vnguibus fit; præsertim cū anima, non solū vitam, aut eam partem, quæ a corpore diuisa est, significet, sed etiā ipsum aliquando corpus: sed certè germana intelligentia ex alijs scripturæ locis colligi facillē potest, in quibus eadem phrasi vsurpatur, Iudith. 12. 1. Reg. 23. & Psal. 118. quo loco, licet August. ingenuē fateatur nescire se quid rei sit, Animam portare in manibus; Hierony. tamen epistola ad Suniam, ut qui probè Hebraicē nouerat, docet Hebraismum esse, quo significatur vitam habere periculo expositam, quod enim manu portatur facillē excidit, facillē etiam diripi potest. Chaldaus eum locum Psal. sic legit, ut vim huius loquutionis exprimat; Anima mea periclitatur, ac si in superficie manus meæ esset. Quod verò alij exponunt, Animam meam sollicitus custodio, non secus atque rem pretiosissimam, quam nunquam tutò depone, nec vlli credere audemus, sed semper in manibus circumferimus, alienum est: ait itaque Iob; Non eo sum animo, ut animam meam, vitamque ipsam per impatentiam, & melioris conditionis desperationem abijciam, & voluntario discrimini, atque morti obijciam.

XV. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo: verumtamen vias meas in conspectu eius arguam.

- 1 Particula verumtamen. Varia lectio, & disjunctio. Defensus Vulgatus. Illustratus locus Regum.
- 2 Sperare quid propriè.
- 3 Va in huius spe intelligentia. Iustorum nomen, Sperantes.
- 4 Germanior expositio. Explicatus Paulus. Iob non minùs sperans, quàm Abraham.

I **Pag. Regia.**

LXX.

Quod in Hebræo est, Ecce occidet me, Latinus dicit, Etiam si. Sept. Licet: sed illud ex originali supple- dum impendentis mortis periculum; Video sanè Deum mihi certissimā mortem infligere, sed non me mors ab illius charitate, speque deiiciet. Septuag. Licet opprimat me, qui potens est, in ipso sperabo. Negatiue & sine

interrogatione, plerique Hebraizantes legunt; Non sperabo, Pagninus, Vatabl. Tygurina, Regia, Biblia Guarini, Pagn. ut sensus sit; Quamuis ille me occidat, quamuis nihil mihi melioris vitæ expectandum sit, non tacebo quæ in rem meam, meaq. innocentia defensionem dicenda esse censeo. Paulo lectis Tygurina [Si me occisurus esset, non expectarem. Vulgatus verò dupliciter legere potuit; vel neganter, sed cum interrogatione, ut idem valeat, quod affirmatio; quam lectionem seruat Hebraus apud Caiet. & alij, vel quidem particula, lo, quæ negationi seruit, per pronomen vertit, in eo, vel, in ipso, quod facile fuit; & ne minutiora quædam de harum particularum apud Hebraeos vsu cum fastidio dicamus, satis fuerit indicasse Pagninum, qui de illis latè in suo Thesaurο disserit; & Marinum Brixianum, qui etiam peculiare locos, in quibus reperitur, enumerat. Mutatis enim literis mobilibus vox eadem, aut non, aut, ei, vel ipsi, sonat. Et quidem, 4. Reg. 10. vers. 8. Septuaginta Hebraizantes, & Latinus interpretes pari consensu particula, lo, quæ hic subest, legunt per pronomen; cū dixit Eliseus ad Hazael. Vade, dic ei; Sanaberis quamquam alij existimauerint amphibologiceam fuisse responsionem; nam vox eadem, sola scriptura diuersa, significat, aut ei, aut non.

In Ipso sperabo. Sperandi verbum *Ichab*, affert expectationem quandam, enim mora & longanimi perseverantia; unde dicitur Gen. 8. Expectatis ultra septem diebus alijs, quam spei longanimitatem, & sustinentiæ perseverantiam non ipsa mors impendens illi poterat adimere. Hæc sanè in illorum animis desiderata fuit; quibus cum loquuta est Iudith. cap. 8. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum, diem constituistis ei, &c. & idē dicamus Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam, id est, opis, & salutis accelerationem non debemus nos constituere, sed ille pro bona voluntate sua; neque debemus nos cupere, aut uelle, ut citò ille nobis orantibus adsit, sed hoc tantum orare, ut ille citò adesse velit, de qua etiam longanimi expectatione non semel loquitur Paulus, præsertim ad Hebr. & nos aliquando plura.

Sed quidnam expectandum sibi hic proponat Iob, minime constat inter interpretes, aliqui ad absolutionem sententiamque pronunciandum de sua integritate, referunt, Occidat ille sanè, sed nunquam damnationis propter scelus aliquod sententiam contra me feret; aperit & palam pronuntiabit, non mihi inflictam mortem propter scelus ullum; quod rectè uidetur cum sequentibus necti, cum ait; [Vias meas in conspectu eius arguam.] D. Thom. hanc spem esse dicit bonorum spiritualium, & futuræ beatitudinis, quam per cruciatus, & per acerbam mortem, se consequuturū sperat. Philipp paulò largius uerbum sperandi accipit, ut idem sit, quod à Deo, & à uitæ sanctitate minime recedere: nam existimat eandem esse inferiùs, cap. 27. sententiam, Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea; iustificationem meam, quam coepi tenere, non deseram. Et quidem iustorum, hæc est in sacro sermone compellatio. Qui sperant in Domino; quo illorum pietas & religio significatur, qui omnes suas uitæ rationes, atque spes in Deo collocatas habeant.

Sed fortè præstabit hanc spem in uniuersum accipere; pro expectatione auxilij & remedij aduersus mala oīa, fueritque sententia hæc quasi prædictio certissima melioris status, in quo commutationem accipiet malorum omnium, cum incredibili bonorum omnium affluētia. Quamuis de uita & incolumitate corporis potissimū accipi possit, ut in Iobum aptissimè quadrat, quod de Abrahami fide dictum est ab Apostolo. In spē contra spem credidit, neque cōsiderauit corpus suū emortuū; in repromissione ēi Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo. Nam hæc spes simul est humani corporis robur, & firmitas; est etiam Dei gloria, cultusq. ab homine impensus; nam qui sic sperat, dant gloriam Deo. Non aliter ergo Iob fide, atq. spe certissima in rebus suis desperatissimis confortatus, & erectus, non solū cōstituit se sperare, etiāsi uideat Dei gladiū ceruicibus suis impendentem, sicut quondam Abraham strinxerat in caput sui filij, sed cum se uideat vulneribus iam mortiferis totum confossum, & sanguine, sanieq. manantem. Atque eò etiā Iobi pietas spesque procedit, ut et occisus sperare paratus sit, qđ postea Christus Iesus ad suæ potestatis, bonitatisq.

Pagn.
Vatabl.
Tyguv.
Regia.
Bibl. Guar.
Caiet.
Tiellm.
87
17
Pag. in thesaurο.
Marin. Brixianus in sua Arca.
Noe.
4. Reg. 10. 8.
LXX.
Latin.
Hebraizantes.
Amphibologiceum responsum.
2
37
Sperare, qd propriè.
Gen. 8. 10.
Iudi. 8. 13.
3
Varia expositio.
D. Thom.
Philipp.
Iob 27. 5.
Iustorum nomen, Sperantes.
Isa. 40. 31.
vide ca. 14.
32. & 36.
3. & 2. Paral. 13. 18.
Iud. 13. 17.
Pf. 5. 10. & 16. 7 31 & 30: 25. & frequenter.
4
Germanior expositio.
Ro. 40. 20.
Iob non minus sperans, quàm Abraham.
Gen. 22. 10.
Iob præstitit quod postea Christus Iesus à suis exegit.

Ioan. II.
40.

ratique maiestatem, & gloriam, atque opem certissimā in deploratissimis nostris calamitatibus, a nobis exigit; cū Marthę reformidanti conspectum fratris quadriduani mortui, atq. foetentis cadaueris, dixit: [Nonne dixi tibi, quia si credis, videbis gloriam Dei?] rursus eodem loco docuit discipulos, mortuum esse Lazarum propter illos, ut crederent, atque de diuina potestate, & bonitate spem certissimam conciperent.

Veruntamen. Rectē Latinus interpres imitatus Sept. legentes, Tamen loquar, dixit, Veruntamen, ut Iobi constantiam, & spei magnitudinem declararet; Nihil mors meam spem, nihil defensionem meæ innocentiae laedet.

Via quid. Vias meas, Vitæ actiones, & consilia omnia, viuendi institutum, & consuetudinem multis actionum, & operū gressibus tritam & calcatam, Arguam Philipp. D. Tho. Nicolaus cum alijs Latinis exponunt, reprehendam, castigabo: referuntq. ad poenitentiam de uitę erratis suscipiendam: ita ut quæ dixit, sint non quidem animi præsumptio, sed de Dei bonitate concepta fiducia. Si quid (inquit) inuenero, quod correctione, & poenitentia indigeat, corrigere, & castigare paratus sum; ille verò poenitentiam agenti aderit propitius. Polychronius ad refellendos amicos pertinere existimauit. Didymus redargutionem dicit esse, rei demonstrationem, optareq. diuinę prouidentię rationem, quam ipse perceptam haberet, illustrem etiam amicis suis fieri. Vatabl. non tam ad exactā uitę poenitentiam, quā ad sequentis puritatem, integritatemque seruandam; ut castigare, uel arguere vias suas in conspectu Dei, sit dare operā ut innocenter uiuat coram illo. Sed certē hoc loco arguere, est idē uerbum, quod supra redditum est disputare. Igitur hæc est sententia. Quamuis me occidat, non uitā, sed innocentię meæ illo iudice, & iudice uti uolo, & coram illo causam meā dicere. Quem sensum ferē sequuntur Græci.

Polychron.
Didymus.

Vatabl.

Græci.

XVI. Et ipse erit Saluator meus: non enim ueniet in conspectu eius omnis hypocrita.

- 1 Non omnis, in sacro sermone, nullus Hypocrita quid.
- 2 Aenigmata quid proprie.
- 3 Verbum indicandi, ordinem, & certam formam asserre. Appropinquare, uerbum militare.
- 4 Iobi constantia.
- 5 Reorum silentium.
- 6 Terror, & metus mortis ex diuino uiso: explicatus Moyses, & Isaias.

Chryso.

Proprię iuxta Hebræum, & Græcū, Hoc mihi euadet in salutē. Chryso. [Id mihi apud Dominū solatio erit, uerā dicere, uosq. mandacij arguere.] Benē mihi cedet hæc mea coram Deo disputatio; non. n. mihi uerret temeritati aut stultitię; sed potius de illius ueritate, & iudicio, & mea innocentia conceptę fiducię. Sed eleganter noster interpres, ipse erit Saluator; saluus, & absolutio- nis auctor, & salutaris sententię pronunciator, iudexque propitius, qui me innocentem absoluat, uobis licet accusatoribus meis reclamantibus. Quod uerò alij explicant pro saluatore, fautorem, atque patronum, dum cū suis accusatoribus disputat, neque ualdē quadrat originali uoci salutis, aut saluandi, neque rei propositę: dixerat enim [disputare cum Deo cupio, & uias meas in conspectu eius arguā:] interim amicos obmutescere iussit.

u

Nō omnis,
in sacro ser-
mone, nul-
lus.

Pf. 48. 18.
Quid hypo-
crita.

LXX.
Vatabl.

pan

Non enim ueniet in conspectu eius omnis hypocrita. Non omnis in sacro sermone, sapē ualeat nullus, ut Psal. 48. [Quia cū interierit, non sumet omnia,] id est, nihil omnino secum deferet; sic non omnis hypocrita, id est, nullus hypocrita. Sept. Coram Deo dolus nō ingreditur. Vatabl. Flagitiosus. Pagn. impius. Sed quamuis eodem oīa pertineant, multo melius atq. simplicius, Vulgatus dixit hypocritam: de cuius uocis notione, atq. ratione, superius diximus: est. n. hypocrita, impius simulator, fallax, qui ueteratorio & ficto ingenio loquitur, aut agit, ut obiter perstringat amicos, qui fraude potius & fucata oratione captiosilq. argumentationib. q. ueritate, & orationis simplicitate agerent. Quod uerò alij dicunt originale vocē significare acceptatorem personarū, ut amicos etiam, notaret, quos personā accipere, & Deo adulari superius dixerat, mihi non placet; nam licet eam uocis significa-

tionem agnoscere videatur, R. David in libro radicu, & R. Mardo. in suis Concordantijs, tamen nullum exem- plum proferunt, neque proferre poterunt. Venire autem in conspectum Dei, est coram illo iudice stare, apparere, loqui, fiducia aliqua de suā causā equitate concepta.

R. David.
R. Mardo-
chai.

XVII. Audite sermonem meum, & ænigmata percipite auribus uestris.

Ergo (inquit) mihi cum Deo disputanti beneuolas aures præbere. Acute obseruauit Chryso. suā orationi, atque redargutioni infensos amicorū animos animaduertisse; ideò beneuolentiā, & attentionē postulasse. Tum etiam geminationem uerbi, audiendi, docet esse aut egritudinis indicem, aut ad comparandam attentionem referri, quod uel illi attendere nollent, uel quod ea, quæ dicturus esset, multa attentione indigerent.

Chryso.

Aenigmata. Philippus ex proprietate Latini uocabuli, ænigmata interpretatur, illa ipsa mala, quæ Iob patiebatur cū non propter sua merita sustineret, sed essent (inquit) [examinationis flagella; idcirco ænigmata uoluit appellare: quoniam qui innocentes & iustos tribulari conspiciunt, uelut ænigmata illis sunt, & obscura diuina consilia.] D. Tho. aut ænigmata. explicat obscurum, & difficilem sermonem, & qui aliud præterdat in superficie, aliud uerò interius significet. Eodē ferē modo Hugo, sermonem sub figuris occultatum; ut indicet, non semper illud significare uelle, quod uerba sonant, ut difficultate proposita attentiores reddat auditores. Sed certē uox originalis deducitur a radice, *Chana* quod est annūciare, ostēdere, indicare. Quare septuaginta, simpliciter dixerunt; [Audite uerba mea; narrabo. n. uobis audientib.] & Hebraizantes omnes; indicationem meam, expositionem, modis uerbi solet alijs locis a Vulgato. Quæ significatio uidetur omnino contraria ænigmati, sicut & interpretatio, quæ uertitur a Vulgato, Daniel 2. cū dicitur, [Et interpretationem eius indicabimus.] Sed fortē interpres consulto hoc loco, ænigmata uertit, ut respiciat ad Iobi orationem ab amicis, aut non intellectum, aut prauē interpretationem; & nunc cuiusdam ironiæ admistione, suæ orationis simplicitatem, atq. claritatem, amicorum uerō tarditatē in intelligendo significet. Quare redditur multo elegantius, atq. significantius per ænigmata, quā per declarationem, aut annunciationē, uel expositionē. Sententia igitur hæc; Nihil a me obscure, aut fucata oratione dicetur, quo uobis prauē intelligendi ansam ullā præbuisse uidear: non alijs ego ænigmatibus utor, quam ipsa rotius rei dilucida expositione; scilicet ænigmata uobis proponerem, qui simplicem, & apertam ueritatem semel & iterum proposuerim.

Philipp.
Quid ænig-
mata.

D. Thom.

Hugo.

LXX.

Regia.
Tygur.
Casetan.
Vatabl.
Pagnin.

XVIII. Si fuero iudicatus; scio quod iustus inueniar.

IN Hebræo; Si iudicium disposuero, aut preparauero, aut ordinauero. Nam uerbum, *Gharac*, significat quidquid certa ratione & ordine disponitur; ut agmen, acies, militia, unde et dicitur: Dirigere aciem. Tum etiā quidquid arte, & ratione preparatur. Quare rectē etiā Sept. uerterunt: Ecce ego appropinquo iudicio meo. Verbum enim appropinquandi, non semel in Scriptura significat accessum exercitus ad congregandum cū hoste; qui accessus, & congressus certa ratione, & arte fit. Ergo uerbū iudicandi ordinem, & dispositionem certā asserit, qualis in iudicio, & in litibus tractandis seruari solet. Ait igitur si rectē, neque accedere permittar ad me tuendū, si ex ordine causam meam dixerō; si seruata iudiciorum lege & consuetudine audiar, Scio me iustificatū, & absolutū iri, atque fore, ut *iustus inueniar*, pronuncietq. Iam nunc dispono certam ratione mei defendendi, atq. meā coram Deo iudice causam tuendi, formam, ordinemque seruandam mihi constituto. Hic si mihi a uobis, si a Deo seruabitur, non dubium, quin obtineam in causa.

3
Verbū in-
dicandi.

LXX.
Appropin-
quare, uer-
bum mili-
tari.

XIX. Quis est, qui iudicetur mecum? ueniat: quare tacens consumor?

Verba sunt exaggerati animi, constantiaq. plenissima. Iam (inquit) per me non stabit, quin me uita atq. innocentia cōtrouersia, iudicio & ratione peragatur; sed

4
Sententia
animi ex-
celsi.

sed ne indicta meis accusatorib. lite me videar defendere illos expecto, atq. prouoco. Quis enim est, qui iudicetur mecū? Septuag. Quis iudicium sit facturum mihi; propriē; Qui litigaturus sit mecū, qui litē, & criminis alicuius accusationē intentaturus; quisquis ille sit, prodeat. Polych. & Olymp. Quis iudicabitur mihi, quasi à me latus iniuria, qui peccatū aliquod meū probare possit? Caietani verò interpretatio illa, ut hæc non sint verba inquirētis, aut prouocantis aduersariū, sed suspicientis Dei maiestatem, cum quo disputaturus est, q. d. Quis, quantūve ille est, cū quo ego disputare cupio? illius enim amplitudine deteritus obmutescā, & prius moriar, quā verbum vllum ex meo ore corā illo excidat. Hæc inquā sententia, & interpretatio quadrare in rem præsentē nullā ratione potest.

Reorū silen-
tium.

Quare tacens consumor? Indicare videtur Reos, & eos qui sibi alicuius sceleris conscij essent, vel ex conscientia sceleris, vel ex cōsuetudine iudiciorū tacere solitos. Reorum, inquit, est malē sibi consciorum, atq. iudiciariam litem, iudicis ve incorruptissimi sententiā reformidantiū, tacitos, pullatosq. coram iudice sili, & aliorum patronorum, atq. aduocatorum oratione vti. Ego verò qui nihil mihi conscius sim, quorsum alio aduocato, aut patrono vti velū, quā simplici mea oratione? quorsumve finam me tacitū damnari? Græci, Polych. Olymp. hūc sensum indicant; Si verum aliquod crimen accusator aliquis obijciat, neq. verbum amplius, obmutescam, moriar; vel cum alijs; Quare moriar, consumarq. tacitus, quasi dicat; Non is me dolor cruciabit, quod indicta causa moriar, & falsa criminatione nondum propulsata. Indicarūt etiam hunc sensum Septuag. Quia nunc obmutescam & deficiam, id est, nisi loquar, deficiam & expirabo, vel: Si taceā, ab amicis indicta causa damnabor; obtinere igitur à me non poterō, ut verissimam meæ causæ defensionem non suscipiam? Vel simplicius, si statim nō dixerō, & me oratione non defenderō, moriar confestim; oportet igitur aduersarium, & litigatorem statim prodire: nullas enim mihi concedit inducias vis morbi: hoc ferē voluit Tygurina.

1. Cor. 4. 4.

Polychr.
Olympiod.

XX. Duo tantūm ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar.

XXI. Manum tuam longè fac à me, & formido tua non me terreat.

6 Cautonem videtur à Deo petere ante disputationis congressum, ne duplici hac ratione secum agere velit. Quare licet idē sensus sit, sed melius tamen vulgatus per negationem explicuit, quā Septuag. per affirmationem; Duo mihi præbeas, videlicet, ne manum, id est, infligti vulneris acerbiter, quæ illi orationis facultatē adimebat, exaceret, aut amplificaret Deus, sed potius mitigaret, & extenuaret, liberē loquendi facultate, spatioque concessio; tum et temperato, atq. occultato diuini numinis splendore terrifico. Alij referre conantur hanc formidinem ad mortis metum, quem solitus erat concipere, qui diuinam aliquam reuelationem, aut visionem accepisset; iuxta id Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. Quapropter dixit Manue ad vxorē suam, Iudic. 13. Morte moriemur, quia vidimus Dñm Et Isa. 6. Væ mihi, quia tacui, & Dominum exercitū vidi oculis meis, id est, perij, neque qui supernam visionem viderit permittetur amplius versari inter mortales. Igitur huius mortis discriminis causam, nimium terrorem esse ex diuino viso, potuit hoc loco indicare Iob; atque tantam diuini conspectus lucē, & formidinem, ex qua denuo in mortiferam ægritudinem incidat, deprecatur. Sed primus sensus simplicior est.

Exo. 33. 20.
Iud. 13. 22.
Isai. 6. 5.

XXII. Voca me, & ego respondebo tibi: aut certē loquar, & tu responde mihi.

1 Verbum respondēdi so-
lense.
ענה
Exo. 20. 16.
Gen. 30. 32.
Isai. 59. 12.

D At Deo optionē sustinēdi partes actoris, aut rei, vel potius expostulantis, obijcientisq. aut respondētis atque satisfaciētis. Nam quacumq. ratione lis peragatur, æquitati atq. veritati nititur. Verbū autē respondēdi aliqñ est forense, & iudiciale, perindeq. valet, atq. testificari, ut Exod. 20. Non loquaris contra proximū tuum falsum testimonium. Hebraicē, non respōdeas, vel, ne te-

stificeris, videlicet rogatus à iudice, Gen. 30. Respōdebit mihi cras iustitia mea, i. mea innocentia planē testificabitur me innocentē, Isa. 59. Peccata nostra responderunt nobis, i. testificata sunt contra nos, & quasi interrogata à Deo iudice, veritatem ipsam professā sunt, videlicet tuos auctores accusant, & iniquitas aduersus iniquum testis damnationis est: simile id Ose. 5. Respondebit (testificabitur, clamabit, accusabit) arrogātia Israel in facie eius. (publicē, palam, nihil reuerita suū auctorem. Ex quo obseruandū est, tum pias & honestas, tū improbas mortaliū actiones, testes esse, aut sanctitatis iustorum, aut improbitatis hominum flagitiosorum, publiceq. & apertē suum testimonium dicere coram Deo iudice; atq. si opus sit, sublato in cœlum clamore. Quo enim grauiora scelera sunt, eò maiori, clariorq. voce testatur improbitatem sui auctoris. Iā igitur dicere Iob possit; Tu mihi, o iudex, diē, horamq. dicito, & iudiciali quæstione exanima; si velis et, ut iureiurando veritatem contester, efficiam lubēs, respondebo, testificabor, rem ipsam atque veritatē profitebor. Verbum autem respondendi in secunda parte, ut quod ab alia radice sit, leniūs & simpliciūs accipi debet.

Ose. 5. 5.

2
Actiones ho-
minū, testi-
moniū ferre
coram Deo
iudice.

Gen. 4. 10.

Eccl. 20. 21.

Hab. 2. 11.

In hac autem Iobi oratione, qua Deum ad disputationem prouocat, Caietanus ait, licet hæc non dicta sint à Iobo ex contemptu diuinæ maiestatis, verba tamen esse scandalosa, & arrogantia. Astunica censet peccasse Iob, quod parū modestē, & reuerenter de Dei maiestate loquatur. Cæteri omnes illum excusant, & Græci aiūt hæc profecta fuisse ex familiari in Deum charitate, aut ex fiducia bonæ conscientie Philip. ex admiratione ignoratæ causæ suarum calamitatum. Deniq. procedere possunt ex ijs omnibus animi affectibus, quos in Iobi lamentationibus explicuimus, cap. 3.

שׁוּב

3

Caietan.

Aufun.

Græci.

Philipp.

XXIII. Quantas habeo iniquitate, & peccata? scelera mea, & delicta mea ostende mihi.

- 1 Nexus, & simplex sensus huius sententia.
- 2 Quantitas, ad numerum etiam referri, ex Hebræo.
- 3 Quid inter iniquitatem, & peccatum intersit.
- 4 Verum discrimen elicitur ex proprietate vocum. Multarum vocum similium conseruatio, quid indicet.

N On omnes eodem modo connectunt: nam quibusdam videtur Iob expectasse, ut Deus loquendi initium faceret, ut cui priores loquendi uices deberentur. Sed cum sua congressione, & disputatione non dignaretur Iobum, is contemni se arbitratus, in hæc verba conqueritur; Adeone flagitiosus ego, ut neq. dignus habear, cui improbitatem exprobes? Ialtem igitur scelera mea ostende mihi, & deinde sequitur; cur faciem tuam abscondis, &c. Itanē, neque me dignaris colloquio tuo, neq. coram sententiā fers, sed indicta causa absentem hominem damnas? Sed ferē interpretum concors sententia in his verbis agnoscit suę defensionis exordium; sed quale conuenire possit dolenti, & exulcerato pectori.

1
Nexus cum
precedenti-
bus.

Quantas habeo iniquitates? ut sibi suæ cōtrouersie status exponatur, suo iure postulat; idque prouenire potest ex illo desiderio cognoscendi, quam ob causam ad tam acerbos cruciatus damnatus sit. Ita Græci intellexisse videntur, atq. Philip. huius animaduersionis causam cognoscere aueo; & quod ijs, qui in cruciatū, & supplicium dantur, solatium esse solet, supplicij, causam perspectam habere; reus licet atque damnatus, postulare possum; obtinere et à iudice debeo. Idem ferē Greg. ait; optare, ut si quæ habet occulta delicta, innotescant, ut deflere illa, atque corrigere possit. Sed certē cū sibi proposuerit suam innocentiam defendere, paulo dolentiūs, atq. de sua cōscientia confidentiūs accipi hæc debent, quasi diceret; Sceleris alicuius non accusor, & damnor ad penā oportuisse verō iam illud esse in iudicio prolatum, mihiq. propositum.

Græci.
Philipp.

Gregor.

Quantas. Quot quantasq. nam vox originalis ad utrūque pertinet, ad multitudinem videlicet, & magnitudinem atque grauitatem, atq. subest eadem originalis uox Psal. 118. Quot sunt dies serui tui?

2
Quantū ad
numerum
etiam referri.

Iniquitas es, & peccata; scelera & delicta. Latini curiosius inter hæc quatuor discrimen constituere nituntur. Nam Greg. ait. Quod licet inter iniquitatem, atque peccatum distare nihil Ioan. Apostol. perhibeat, cū ait Iniquitas pec-

3
Ps. 118. 84.
נַמְנָם
3
Lat. Greg.
pec-

Quid inter
si inter pec-
catū, & scela-
lus.

1. Ioa. 3. 4.
Leuit. 6. 17

Ps. 18. 12.

D. Thom.

Amb. li. de
Apolog.
Dau.

Quod di-
scrimen, ex
proprietas
voci, eli-
ciatur inter
hac qua-
tuor.

Fiw

Nub

Exo 32. 32

Yub

Gen. 31. 36.

Ps. 31. 1.

Prou. 10. 12

Conserua-

no multa

na similiū

vocum.

Philips.

Titelm.

LXX.

1. Ioa 3. 4.

Evangelio

uolū

peccatum est; ipso tamen usu loquēdi, plus iniquitatem, quam peccatum sonare, cum omnis homo facile se peccatorem fateatur, iniquum verò dicere nonnunquam erubescat. Inter scelera verò, & delicta hoc distabit, quod scelus etiam pondus peccati transit, delictum verò pondus peccati non transit: quia & cum offerri sacrificiū per legem iubetur, nimirum præcipitur sicut pro peccato, ita etiam pro delicto, & nonnunquam scelus in opere, delictum verò plerumque in sola cogitatione; unde, & per Psalmistam dicitur, Delicta quis intelligit? Hæc Gregor. D. verò Tho. aliter distinguit, nam quæ contra proximum sunt, existimat propriè dici iniquitates: at ea, quibus homo in se ipso prauè disponitur, & deordinatur, ut gulam, & luxuriā, peccata, quasi deordinationes: quæ verò contra Deum, scelera: tandem omissiones, delicta, & Ambro. libro de apolog. David docet latius patere iniquitatem, quam peccatum, contraria ratione, quam Gregor Alij ex malitia, aut ignorantia hæc distinguunt.

Sed certè quæ nunc dicuntur iniquitates, aliquando peccata, aut scelera nominantur: quæ nunc delicta, aliquando iniquitates, aut peccata, ut nullū fixum constansq. discrimen assignari inter hæc possit, Illud tantum ex proprietate vocum elicitur, Iniquitatem esse prauitatem quandam, quæ a recto defleat; atq. vox eadem infra redditur, peccata adolescentiæ. Peccata verò, propriè sunt errata, & propriè est aberratio & declinatio a via, quæ Exod. 32. vertitur, *Noxa*. Scelus autem est, quasi transgressio, violatio pacti, & constituti foederis, & seditiosa aduersus Deum rebellio; & Gen 31. vertitur Culpa. Ps. 32. Iniquitas. Proverb. 10. Delicta. Tandem, delicta. ab eadem radice dicuntur, a qua superius peccatum; quare videntur omnia synonyma nomina grauissimorum peccatorum; estque coaceruatio quædam artificio plena: nam sicut eiusdē uocis repetitio, ita etiam plurimarum eandem rem significantium coaceruatio vim solet addere orationi, atq. re significatam amplificat: vel quidem his multis peccati nominibus significat cuiuscumq. generis peccatum, ut ab omni graui scelere, siue contra Deum, siue contra proximum se innocentem asserat, erit ergo sententia; Quænam ingentia mea scelera, ob quæ ad ingentes cruciatus damner? Inaudita videlicet oportet esse facinora, quibus inaudita apud omnium mortalium memoriā, supplicia rependantur. Neque verò sine arte, & acrimonia dicendi illa quarta vox, delicta, repetitur: nam eadē est (ut diximus) quæ peccata; quasi uideatur Iob quæ fuisse vndique nomina, quibus peccata exprimeret; & cum nouam non inuenisset, iterum usurpasse priora: doctè igitur hæc indicauit Philip. ait enim his nominibus peccata grauiora, & praua significari: quem locū corruptè legit Titelm. refert. n. Philip. dixisse, significari peccata grauiora, & leuia; pro prauis, parua fortè legit. Sept. igitur, cum nullum ferè inter illa discrimen agnoscerent, bis tantum usurparunt peccata, & iniquitates. Quod autem ad locū Ioa. 1. c. 3. quem adducit Grego. pertinet, verissimè ait peccatum esse iniquitatem; id est, esse contra Dei legem: nam iniquitas est Græcè, *Anomia* quæ contra, *Nomon*, id est, legem est.

Ostende mihi. Hæc ut cognoscam; nam isti mei accusatores nihil certi, & explorati afferunt; nihil præterea ego mihi conscius sum, quod si ego sceleris alicuius reus sim, tibi perspectum fuisse oportet.

XXIV. Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum.

1. Nexus cum precedentibus.
2. Faciem abscondere, ad seueritatem, & indignationem.
3. Iudicium prisca consuetudo ante ferendam sententiam. Capite damnatis obuelabatur caput.
4. Arbitrari quid propriè. Iudicium uultus, benignus. Illustratus Isaias.

Nexus cum
precedenti-
bus.

D. Thom.

IN hac dolentis hominis oratione, non decet aliū leniorem, aut coherentiorem decursum quærere, quā coaceruationem quandam rationum ad eundem finem adductarum: quanquam hanc etiam sententiam cū præcedenti D. Tho. aptè, eleganterq. sic necitat; Cum a me rogatus atq. postulatus (ò Iudex supreme) ut si quæ apud te sunt condita & reposita mea scelera proferre velis, taces omnino, tanè uideris tuo isto silentio testari, nihil unquam

in me reperisse, quo te grauius offenderim. Cur igitur mecum tāquam cum iniquo, atque inimico agis? abscondis enim auertisq. a me faciem; uti soles, cum tibi vehementer displicet conspectus impiorum hominum. Cæterū cum hæc loquitur Iob, agere cum Deo, tanquam cum irato aduersum se principe, aut verò tanquam cum seuerissimo iudice uidetur; nam faciem abscondere, aut auertere, indignantis est, & supplicium inferētis; sicut è contrā faciem conuertere, aut illustrare, uel illustrem, & conspicuam exhibere, beneuolentis, beneq. facientis est: cuiusmodi est id Osæ 6. Viuemus in conspectu eius, id est, illo nos inspiciente, curante, custodiente, cum igitur uisitatio tua, conspectusque longè benignissimus quondam custodierit spiritum meum, cur nunc peream miser, te faciem abscondente? Hæc est illa Caini uox querula Gen. 4. Ecce eijcis me hodie a facie tua, & a facie tua abscondar; & ero uagus, & profugus in terra; omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me.

At si cum Deo, tanquam cum iudice, agat, id quod sequentia quoq. quæ iudicis sunt, exigere uidentur, sensus is esse poterit; Damnor miser indicta causa, & lite iam confecta non permittor meū iudicem uidere, neq. deprecari; abscondit enim ille se, & in separatū, priuatūq. sententiæ ferendæ locum se recipit; cum igitur te non uideā, summe iudex, quid existimare de te, atq. de me possim, quam te iam in occulto extremam capitis sententiā contra me scribere? huc facere potest illa quorundā iudicum antiqua consuetudo, cuius meminit Clem. Romanus lib. 2. constit. Apost. & D. Basil. epist. 79. fit etiam aliquando mentio in Theodosij, & Iustiniani Codice; cum enim capitis sententiam laturi erant, obducebant cortinam, & interiecto velo se continebant; absconditi ergo mortis reos damnabant: opportunè tunc si quis innocēs damnaretur, dicere ad iudicem æquissimum posset, Cur faciem tuam abscondis? Adde etiam quod capite damnatis, ne iudicem, Regemue uidere possent, obuelabatur facies, & caput, ut Hester. 7. scribitur; Operuerunt faciem Aman. Perinde igitur (ait Iob) ac si iam operto sim capite, & obuelata facie, meum iudicem, meumque Regem uidere mihi non licet; abscondit enim ille faciem suam a me: scio benignissimum iudicem, si me ille incredibiliter affectum, laborantemque aspiceret, non amplificaturum supplicia, sed temperaturum, atque mitigaturum: sed heu me, supra mortales omnes miserrimum, quem ille aspectu non dignatur.

Et arbitraris me inimicum tuum? Tum hanc, tum præcedentem partem retulisse Polychronius uidetur ad illum timorem, quem de suo hoste concipere aliquis solet, a quo sibi timet, & cauet, & a quo se abscondit. Polychron. sententia hæc est; [Quomodo potes in animum inducere, ut me a folio nihil distātem hostem tibi esse suspicere? quasi uerò ab homine per infirmo ullus tibi metus possit impedire: id quod etiam indicauit Chrysost. cum per ironiam sententiam hæc reddit; Scilicet meam, quam ignoras contempnam, atque humilem naturā conditionem. reformidas, cum folium sim, &c. id quod etiam lectio Septuag. indicat vers. sequenti; Nunquid quasi folium, quod mouetur a uento, uereberis? & fauere potest uerbū arbitrandi, quod est, *Chasab*, existimare, reputare, & sicut apud Latinos ita etiam in sacro sermone significat in pretio habere: sicut Gen. 15. Reputatum est ei ad iustitiam, & Gen. 31. Nonne sicut alienas reputauit nos: id est, non plaris fecit nos, quā si exteræ, & peregrinæ essemus: ait itaque; me arbitraris inimicū: me a stimas, quem cauere debeas, & ita te in meum conspectum nunquam vis dare?

Sed lenius hæc pars iungetur cum præcedente, hac ratione; Abscondis & auertis faciem tuam, perinde atque ab hoste tibi infestissimo, cuius conspectū non possis ferre, quod si ad iudicem respiciat, sic poterit sententia confici; cum apud te de mea innocentia dicere instituo, abscondis faciem, & aliò conuertis oculos, planeque ostendis tibi me infestum esse, lōgeque molestum. Id verò esse solet in iudice uitium, quod ab incorruptissimo iudice, Christo Domino longè ab futurum prædixit Isai. cap. 42. Non erit tristis neque turbulentus: ne uidelicet uultu ipso, & tristi supercilio, atque auersa facie prius reū damnet, quam pronuntiata sententiā. Sed nihil mirum, quod ex dolenti pectore, tātam erga se sui iudicis seueritatem, tot uis, atque rationibus amplificet Iob.

Faciem abs-
condere, ad
seueritatem
& indigna-
tionem.

Gen. 32. 20

Gen. 31. 17.

18.

Ps. 29. 8. &

12. vers. 9.

Num. 6. 26

Ps. 70. 20.

et 89. v. 13.

Of. 6. 3.

Ps. 30. 17. et

66. 2. et 118

vers. 135.

Iob 10. 12.

Caetan.

Gene. 4. 14.

3

Iudices la-

zari senten-

tiam, abscon-

debant se.

Cle. Ro. l. 2.

const. c. 52.

D. Basil. in

ep. Theod. ad

Iust. Cod.

Capite dama-

natis obue-

labatur ca-

pui.

Hester. 7. 8.

4

Polychr.

Chrysost.

LXX.

Gen. 15. 6

Gen. 31. 15

Gen. 31. 15

Iudiciū tu-

na frons, ad-

uata.

Isa. 42. 4.

XXV. Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris.

- 1 Defensus Iob à censura Caietani; illius oratio minimè arrogans.
- 2 Ostendere potentiam, quid in Hebræo, & ut variè reddatur à Vulgato.
- 3 Deus protector à turbine. Daemon turbo, & ventus inclemens: Iustitias Isaias.
- 4 Folij caduci ad hominem translatio. Folium inconstantia Symbolum.
- 5 Stipula symbolum rei inutilis, & ignobilis: tum etiam & arida senecta.
- 6 Stipula unde dicatur in Hebræo; rei lenioris, & minutionis symbolum.
- 7 Stipula, aut ventus, aut ignis minatur.

Caietanus existimat, hac argumentandi ratione Iobū probare apud Deū suam innocentiam; quod nisi suarum erumnarum causam aliā proferat Deus, fiet inde, ut vel cum homine iusto tanquam cum inimico agat; vel Deus nihili omnino faciat Iobum, neque pluris tanquam folium aridum, aut stipulam siccam. Censet præterea, Caietanus, hæc Iobi dicta arrogantis hominis esse, & existimantis sibi diuinorum Dei consiliorum, atq. providentiæ reuelationem, rationemq. reddi debere: sed sanè dum sapè Caietanus, potiùs Hebræus ille, quem ducem Caietanus sequebatur, Iobi verba calumniatur, ab amicis Iobi stare videtur; quibus Iobi oratio arrogans, & insolens videatur; cum tamen verba sint animi incredibiliter demissi, atq. supplicijs, & suam infirmitatem agnoscentes, excitantissq. supremam diuini numinis maiestatem ad sui commiserationem.

Ostendere autem potentiam, est in Hebræo simplex verbum, *Gharah*, quod est conterere, confringere; aut verò roborare se, aut potentiam, & virtutem ostendere, & exercere in aliquo confringendo, & conterendo, aut timere, & formidare eum, qui pro sua virtute & robore conterere, & confringere possit; unde dicitur Isa. 8. Ipse pauior vester, & ipse terror vester; quasi dicat, qui potest conterere, & confringere penitus: ut ad hoc videatur allusū Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animā aut nō possunt occidere; sed potius timere eum, qui postquam occiderit corpus, habet potestatem mittere in Gehennā. & Isa. 1. vertitur Percutere, & cap. 10. Confringere: inde dicitur Robustus. Isa. 25. Violenti Iob 27 Fortes Pl. 53. Crudelissimi, Ezech. 3. Ergo ait Iob; Itane velis tuam potentiam, & vires ostendere, & exercere; te potèrè, fortè, robustū præbere in conterendo, & confringendo folio, quod vento rapitur; quod per se ipsum exacta ætate, in autumno sua sponte decidit ex arbore, vel incitatum vento leuissimo auellitur; vel; *Contra folium*, cui auellendo, atq. raptando satis sit tenuissimus spiritus; insurgere iubet vehementissimum ventum, qui me ex huius vitæ arbore, ueluti foliū decutiat, & huc, illucq. per fortunę ludibrium, iactet atq. propulset? Sed neque hoc contentus, collapsū iā, & decussū foliū, tuæ potestatis manu cōterere, comminuere, cōfringere, & in minutissimos pulueres aridam stipulā redigere velis; atqui tu pro tua potestate, cū summa bonitate, atq. benignitate coniuncta, Factus es (esse soles) fortitudo pauperi in tribulatione (qui non permittis illum præ imbecillitate virium cadere, aut collabi) spes à turbine (ymbra, protectio, refugium, aduersus turbine imperiū, & vectorū inclementiam) vmbraculum ab æstu. (Hæc uerò oīa præstari a Deo aduersus iniquorum spirituum vim, qui raptare & exagitare miserum hominem, suæ potestati permittit, conaneur, statim explicat) Spiritus enim robustior (qui contendunt potentię suę neruos in conterendo & cōfringendo infirmo homine) quasi turbo impellēs parietē. Ego uerò, inquit Iob agitor, raptor, impellor spirituum inclementissimorum impetu, cum neque paries sim, neq. cōstans, fixa uel rupes; sed vel tenuissimus puluis, uel lenissimum folium. Tu uerò etiam uelis potentiam præterea tuam in me perdēdo ostendere; atqui alienum etiam est a tua natura, & ingenio, quem homines persequuntur, te persequi; quin potius calamum quassatum (ab hominibus) non centeres, & linum fumigans (prope iam

extinctum & impetum uento) non extingues.

Sed potest hæc Iobi sententia lōgius patere, si de comuni omnium mortalium imbecillitate, & inconstantia loquatur; Cū tu (inquam) recorderis, quoniā puluis sumus; & homo, sicut fœnum dies eius; tanquam flos agri, sic efflorescit; quoniā spiritus pertransibit in illo, & non subsistet, & non cognoscat ampliùs locū suū; id est, ad leuissimā aeris concitationem decutuntur exucci flores, & arida folia; & cū non eisdem ramis, neq. eodem loco fuerint, tamen ad radicem arboris sine ullo discrimine, concidunt: omnia. n. mors equat. Hanc quoq. deciduę hominum gloriæ rationem, & miserandum casum, cum clamore, & admiratione iussus est Isa. prædicare, c. 40. Vox dicentis clama, & dixi, Quid clamabo? Omnis caro fœnū, & omnis gloria eius quasi flos agri: exiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus Domini iussit in eo. Sed tamen illam folij translationem apertius Ecclesiasticus usurpauit. c. 14. Omnis caro, sicut fœnum veterascit, & sicut folium fructificans in arbore viridi, alia generantur, & alia deijciuntur; sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. Cōsiderari ergo in homine potest, non secus atque in folio arboris, summa inconstantia, atque instabilitas; sicut enim ventorū cōmutatione, aut aliarū tēporis varietatū ratione, ex nutantib. arborū cacuminibus, & foliorū commotione obseruare solemus; ita sanè omnis mutationis atq. inconstantiæ materia, & symbolum, homo est; nullum enim est vel leuissimum incommodum, morbus, aut ærumna, quod in illo, quasi ventus in arboris folio, suam potentiam non ostēdat: expositus est enim omnibus vitæ ærumnis, & temporis vicissitudini: sicut infirmum folium pullulat primū, & gratissimo virore blanditur oculis, floret in adolescentia; veterascit tandem, & collabitur exucto humore, & locū alijs folijs pullulantibus denuo concedit viridioribus, atque tenioribus: ergo ait Iob, Cū folium sim, quod vitæ incommodis omnibus obnoxium est, quod ventos oēs timet, & vel ad leuissimam temporis mutationem tremit, & commouetur, quod facile conuellitur & decutitur ex vitæ arbore, ne tu indignationis tuæ vehementi spiritu incutias vim ventis; cadam, etiam te non impellente, neq. contra me exerente potestatis tuæ neruos, atque vires.

Et stipulam siccam. Ferè eadē sententia, quæ præcedentis partis, nisi fortè stipula aliquid inutilius, & ignobilius significet. Actum (inquit) agere videris; nam raptor, uelut arida stipula tempore aduerso, etiam te nō persequēte; sed per contemptum rei vilissimæ, atque ignobilissimæ mei obliuio: itane honorem ducis te mihi opponere.

... An gloria magna est, insidias homini suppositis Deum?

Sensum hunc indicauit lectio Septuag. Nūquid, quasi folium, quod mouetur à vento, vereberis? aut quasi fœno, quod fertur à spiritu, opposuisti te mihi? Poterit quoque his verbis ad adolescentiæ errata, quorum inferiùs meminuit, respicere; Cū sim ætate, & ægritudine aridus, exuctus, propè confectus, atque ad stipulæ siccæ similitudinē redactus, me persequeris propter præteritæ virorem vitæ, & læscientis adolescentiæ leue aliquod erratum? nā in presenti hac, quam nunc uiuo vitam, nihil inueneris poena, atque supplicio puniendum: iam igitur alius sum, iam exarui; & quidquid vitiositatis ex florente ætate provenire poterat, absumptum est: tum etiam, si qua quondam vberimorum fructuum fertilitate & copia, velut prægnans spica florebam, viream, gloriabar, & florente foelicitate exultabam, iam exarui, iam letiferi morbi falce excisus decumbo, cōteror, & calor laborum & ærumnarum grauissimarū pondere decussis granis, & bonis omnibus ablatis, nihil remaneo nisi stipulæ sicca, palea, gluma, puluis, quem proijcit ventus à facie terræ; quid ergo nunc à me repetis, quid exigis? quid me persequeris.

Sed ex Stipulæ voce nonnihil præterea eliciendum est: dicitur enim stipula *Kas*, à verbo, *Kasas*, quod est colligere, & congregare minutatim stipulas, aut ligna arida, quæ vel vento raptari solēt, vel igne absumi: quare est sua elegantia, & allusio rerum, atque etiam vocū, Exo. 5. Dispersus est populus in omnem terrā. Aegypti ad colligendas paleas, quæ enim dispersa erant nō nisi a disperso populo colligi poterant minutatim, summoque labore. Inde hoc verbū significat increpare, & reprehendere de erratis & minutissimis: verba, quibus R. Mardoch huius vocis proprietatem describit, adscribēda duxi. Præter stipulæ significatio

4
Mortalium
imbecillitas
folij caduci
per similes
Pf. 102. 15.
16.

Isai. 40. 6.
Eccl. 14. 18

Folij ad hominem translatio.
Folium, inconstantia symbolum.

5
Stipula, symbolum rei inutilis, & ignobilis.

Tibul.
LXX.

Stipula sicca ad aridam senectam.

6
Stipula, quid.
שפ
שפ
Ezo. 5. 12.

ficatio illius est, inuestigatio defectus, correptio, increpatio: hoc est, *Kafas*, significat proprie inuestigare maculas, scrutari defectus, hoc est, probis afficere: sicut enim colligens ligna aut stipulas, colligit hinc inde, & pariter congregat, itidem qui probis afficit hominem, colligit maculas eius hinc inde, & illa dicit ipsi. Igitur poterit Iob nunc suorum minutissimorum, leuissimorumq. errorum veniam deprecari; Quorsu nunc minutatim paleas colligas, o Deus oprime, quorsu minutissima errata, & mea vitæ quiquilias, summa veluti cura, & inuestigandi sollicitudine congreges; vel, minutatim colligere paleas, non tam ad leuia peccata, quam ad curam congregandi minutatim peccata referri poterit; Vndiq. colligis, quæ contra me facere possunt, sicut qui paleas ficas quærit, & vndecunq. colligit.

Cum autem, ait, *persequeris*, duo sibi impendere mala significat, quæ paleis minantur, aut turbinæ & ventum, qui paleas & quiquilias raptare, & impellere solet, aut vtrò ignem. Primum impijs, tanquam stipulis, sæpè comminatur sacræ litteræ; sed Sophonias præcipuè cap. 2. cum ab hac ipsa radice congregandi minutatim paleas, aut ligna minuta, dicitur; Conuenite, cōgregamini, gens non amabilis, prius quam pariat iussio, quasi puluerem transeuntem diem: antequam veniat super vos ira furoris Domini: id est, qui iā sicut ficcissimæ & leuissimæ paleæ & quiquiliæ exaruitis, & expositi estis ventorum ludibrio, saltem congregamini in vnum veluti palearum cumulum, & qui varijs studijs, vanissimisq. cogitationibus diuisi, dispersiq. estis, nunc communibus saltem studijs, eadēq. omnes animorum consensione, corde vno, redite ad verū, vnicumq. perfugium, & Deum deprecamini; impendet enim vobis vehementissimus turbo, & rapidissimus spiritus diuinæ indignationis, qui vos, veluti leuissimum puluerem, & glumam agat, atq. disperdat in remotissimas regiones. At verò ignem sæpè comminatur stipulis Isai. c. 9. ver. 24. & c. 47. ver. 14. Ioelis. 1. vers. 5. Nah. 1. vers. 10. Abdi. 1. vers. 10. Malach. 3. vers. 19. Quare fortè inextinguibilem illum ignem sibi timer, qui paleam se, & stipulam vocat; sicut scriptum est Matth. 3. Paleas autem comburet igne inextinguibili: & Eccl. 11. [Stupa collecta, synagoga peccantium, & cōsummatio eorū flamma ignis.]

XXVI. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccati adolescentiæ meæ.

- 1 Amaritudinis significatio longè patens; ad poenas, & tristitia atque lugubria refertur.
- 2 Amaritudines, peccata significant; & huius significationis ratio quæ. Peccatorum dulcedo in bilem desinit. Illustrati Moyses, Salomon, Isaias.
- 3 Amaritudo ad iram & indignationem. Amaritudo apud Avienem quæ dicatur.
- 4 Amaritudo pro morte. Amara, venenosa, & mortifera; exempla plurima. Illustrati Moyses, & Oseas.
- 5 Scribere, verbum forense.
- 6 Consumere, quid in Hebræo. Pœna, culpa filia: Illustrati Salomon & Oseas.
- 7 Significatio consumendi, anceps.
- 8 Peccata adolescentia non referenda ad filios.
- 9 Adolescentia, quid propriè.
- 10 Adolescentia pro ignorantia: Illustratus David.
- 11 Causa ad temperandam delicti poenam est, subsequens vita honestas Deprecatio apud Rhetores quid.

Cum longè pateat significatio Amaritudinis in sacro sermone, non est huius versiculi apud omnes vna sententia: & quidem frequentissimè amaritudo refertur ad poenam, & afflictionem, & quidquid potest vitæ reddere acerbam, atque molestat; exempla non quæsit occurrunt: significationis autem ratio, & analogia illa est, quod cum inter saporis omnes amarissimus, sit etiam inimicissimus naturæ, atque palato; ita etiā amaror, illa omnia significat, quæ naturæ inimica, & permolesta sunt: tū etiam cum ea, quæ amara sunt, ignea & calida sint, ut medici, atque Philosophi docent, interdumque inflammabile, inflammantur & æstuant præcordia; sic sanè miser homo ardet, vritur, æstuat: & sicut (teste Gal) amara exsiccant, exuguntq. corpus; ita etiam, teste Sapiente, spiritus tristis exsiccant ossa: dicitur aut amaritudo, de re quacūq. tristi, & lugubri; amara anima; amarus fletus; amare

lachrymæ, & Zachariæ. 11. Plangēt eū plāctu, quasi super vniogenitū. Hebr. Amaricabūt se super eū, quasi amaricare super vniogenitū. & Ruth. 1. Veltra angustia magis me premit. Heb. & Sept. Amaritudo est mihi super vos, vel p vobis: & inde dī, puocare, irritare, exacerbare aliquē; in originali est, Amaricare; in hoc ergo sēsu, scribere amaritudines, erit, statuere pœnas grauissimas, & acerbissimas in aliquē, q̄ illius aī palatū, & sēsū pūgant, & mordeant.

Alij tamen Amaritudines, peccata interpretantur, idq. dupliciter: aut quia ad amaritudinē Deum prouocet; aut quia ipsi homini amaritudinē pariant, & peracerba tadē ipsi peccatori existant, Hosee 12. Ad iracundiā me prouocauit Ephraim in amaritudinib. suis. Iere. 31. Pone tibi speculam constitue tibi amaritudines; id est, cōstitue te in loco sublimi, vnde videre & numerare possis colles, & excelsa, lucosq. omnes, in quibus idolis immolasti. Deu. 29. Ne fortè sit inter vos uir, aut melius, cuius cor sit separatū a Deo, ut uadat & seruiat dijs, & sit inter uos radix germinas fel & amaritudinē. Qua ēt ratione Petrus dixit Act. 8 ad impiū Simonē; In felle amaritudinis, & obligatione iniquitatis uideo te esse. Neq. mirum, peccata, quæ primū dulcia uidentur, amaritudines uocari, cum dulcia oīa in amatorē, & bilē facili cōmutentur: quare hoc ipsū uerbū, *Marar*, unde nostrū amarū fluxit, non solum amarescere significat, sed ēt mutationē & trāsitu in amaritudinē; quō uidetur respexisse Isaias c. 24. Amara erit potio bibentibus eā, id est, uerteretur in amatorē. Et Prou. 5. Fauus distillans, labia meretricis. Et mox subditur; nouissima aut amara, quasi absynthiū, id est, nouissimè illa dulcedo amarescit: in uniuersum aut Iere. dixit c. 2. Vide quoniā malū & amarū est (id est, experimēto discas amaritudinē tandem parere) reliquisse te Dominū Deū tuū. Qua ēt rerū proportionē seruata angelus Ioāni præcepit Apoc. 10. Accipe librū, & deuora illū & faciet amaricare ventrē tuū, sed in ore tuo erit dulce, tanq. mel: iuxta hoc, huius sententiæ sensus esse potest; Scribis cōtra me amaritudines: notas, obseruas, euoluis ea, quæ te amaricent, & aduersū me exarcebent. Sicut ē contra Reges aliquando obseruat, & scripto mādari uolūt, quæ præmio, & honore digna pro Rege quis fecerit; ut Esther. 6. cū Assuerus nocte traduxit in somnē, iussit sibi afferri historias, & annales eorū temporum; cūq. uentū esset ad illum locum, quō Mardocheus nūtiasset insidias, rex ait; Quid pro hac fide honoris & præmij Mardocheus consequutus est? dicat igitur Iob; cum ea scribas, & in annales referri præcipias, quæ unquam ego gesserim, itane tantū scribi, & notari amaritudines & peccata mea iubeas, non etiam fide, & charitate obsequia plenissima, præmio fortasse atq. honore non indigna? hæc frequentissima quidē inuenias; ex illis non nisi unum, aut alterum, atq. uix ullum; ita omni præmio, atq. honore spoliato poenas, & supplicia grauissima mihi constituis; & ita in memoria firma, & cōstāte conseruas mea peccata, ac si scripto, mentie inculpasse.

Sed tertio, quāuis amaritudinis nomine peccata significari minimè intelligamus, certè amaritudo pertinet ad conceptam iram, & ardentē, biliosamq. indignantis animi cōmotionē: est. n. inter humores amarissimus, igneus, & æstuas, & natura sua irasci, & indignari, atq. inflamari paratus, & amara ferè pro biliosis accipiunt medici: amara. n. omnia, cibi præsertim, & potius, bilem augent; atque ut etiā dulcia, calida sunt; sed hoc inter dulce, & amarum interest, ut docuit Gal. q̄ amarū efficitur a caloris excessu; uerū dulce omne, calidū est, nec immodicè calorem nostrū exuperat, sed inter limites se continet fundentis, leuigantis, mollientis: Scribere amaritudines, uideri potest esse idē, q̄ aliquē indignantē, & iratū scribere, & decernere alicuius mortem, & extremi supplicij sententiā: nos diceremus; *Ea senex, que son enojos coleras, las que es ajs escriuendo*. Hinc sepe amaritudo pro iracundiā. Ezech. 5. Ad iracundiā (Hebraic. ad amaritudinē) prouocauimus. Dan. 8. Cū hircus appropinquasset propè arietē, efferatus (Heb. amaricatus) est in eū: & c. 11. Cōfortabitur (amaricabit se *entrará en coler*) Rex austri. 1. Reg. 30. Amara erit anima uniuersuiusq. uiri furēs & indignātis, quæ ēt ratione Pro. 17. dicitur; Sēper iurgia querit malus. Hebraicè amaritudinē querit Quod Arist. ēt 4. Ethic. attingit, dū de māsuetudine, & eius extremis differit; quoddā. n. genus biliosorū uocat amaros: amaros aut illos esse definit, qui cū difficultate placatur, & lōgo tēpore sūt sub ira eiū (modiq. homines scribit esse sibi, atq. amicis permolestos; ut potē qui

7
Stipulis, aut
uentus, aut
ignis n. 2. a.
tur.
Soph. 2. 1.

Mat. 3. 12.
Luc. 3. 17.
Eccl. 20. 10

2
Amaritudo, pro peccatis.

Of. 12. 14.
Iere. 31. 21

Deu. 29. 18

Act. 8. 23.

Peccata, ut
pote dulcia,
in amaritudine
dinem trā-
fire.

770

Isa. 24. 9.

Prou. 5. 4.

Iere. 2. 19.

Apo. 10. 9.

10.

Esther. 6. 2.

3

Hippo. l. 4.
de morbis.

Gal. de simp.
pl. Medic.
facul. l. 4.

Da. 8. 7. 28

cap. 11. 5.

1. Re. 30. 6

Pro. 17. 11.

Arist. 4. E-

thi. cap. 5.

Amar, qui
dicantur.

derunt, [& ignorantias meas;] cum tamen in Hebræo sit, [Preuaricationes, aut scelera,] ut legit Hier. idemq; in epi-
stola ad Cyprianum, qua exponit Pl. 99. ubi lxx. legunt;
[Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, scilicet in
lxx. Hebræum & Symmachus legit, [Negligentias nostras;] &
Symmachus. Quinta editio interpretatur [adolescentiam;] Aquila verò,
Quinta ed. [errores, siue ignorantiam. Et propterea, inquit Hier. di-
Aquila. ctum esse alio loco, Ab alienis parce seruo tuo: nãq; alie-
Psalm. 18.4. na videntur esse vitia, quæ ignorantia, aut errore commit-
timus, & tamen, inquit, cum non sit voluntas in crimine,
error in culpa est:] quare ignorantia solet excusare, & mi-
nuere culpam, atq; penam, ut Theologi cum D. Th. docet.
D. Th. 1.2. 1.2. iurisq; DD. varijs locis, quos indicat Andreas Tiraqu.
q. 76. a. 3.4. de poen. temperandis. Accedit etiam quod antiqua deli-
Tiraq. de poen. c. 11. & 13. scitæ errata veniã merentur: beneq; obseruat Olymp.
si duntaxat ff. hoc loco velle Iobum ostendere se ætatis culpã fontem
de poen. aliqui fuisse, ut ætati veniam facilius impetret, ut ille dixit,
Olympiod.

Sed parcimus, annis
Donamusq; nefas

In quam rem eleganter differit Lactantius libro de ira
Lactant. lib. de ira Dei, c. 22. Seneca lib. 3. de ira. Cicero oratione pro Cælio,
c. 22. quem propter ætatem conatur etiam defendere.
Seneca, lib. 3. de ira. Illud etiam præteriti delicti veniam impetrare facile
Cic. pro Cælio, 11. solet, si is qui quondam peccauit, postea bene honesteq;
Causa ad temperandã poenã deli- Et. vixerit; Nam inter præcipuas puniendi causas, ut docent
Plato in Gorgia, & Seneca lib. 1. de clementia, est, ut qui
Seneca, peccauit, corrigatur: quæ in antiquo delicto nullam vim
Cic. de in- habet, præsertim cū multis sancte, honesteq; factis, si qua
ment. fuit præteritæ ætatis macula, deleta et oblitterata fuit. Apud
Deprecatio, quid apud Rhetores. Rhetores autem dicitur hic deprecationis locus: est autem
Herod. li. 7. [Deprecatio (ut ait Cicero) in qua non defensio facti, sed
ignoscendi postulatio continetur; videlicet cū petitur,
ut propter egregia merita, alia delicta condonentur.] Igi-
tur Iob multis pietatis facinoribus clarus, conqueritur
nunc [peccatis adolescentiæ consumi;] deprecatur etiam
ex posterioribus obsequijs, vitæ prioris errata. Deprecationis
huius illustre est illud, & præsentis rei per simile
exemplum, quod scribit lib. 7. Herodotus de Sandoce quo-
dam, errati cuiuspiam veniam propter multa præclara
obsequia deprecante, & demum in crucem à Dario subla-
to: quod præstabit in suo auctore legere, quàm describere.

XXVII. Posuisti in neruo pedem meum, & obseruasti omnes semitas meas, & vesti- gia pedum meorum consideraisti.

- 1 Neruus ad imbecillitatem, vel robur ab alijs accipi: Neruus
vinculi genus quale.
- 2 Neruus in Hebræo quid.
- 3 Quid neruus, & vincula significant; ad dolores & calami-
tates referri.
- 4 Ægriitudines, & calamitates, custodia arctissima. Descri-
ptio carceris teterrimi ex Ieremia.
- 5 Varia lectio. Considerare, in Hebræo quid: exquisita seueris-
simi iudicii diligentia, in inquirendo delicto. Illustratus
locus Iudicum. Defensus Vulgatus.
- 6 Vestigiorum consideratio, ad diligentem criminis inuesti-
gationem: illustratus Daniel.
- 7 Radix quid in Hebræo, & ad qua transferatur.

Interim, inquit, dū tu scribis extremam mei capitis sen-
tentiam, [pedes meos in neruo posuisti;] quod mis-
erix & cruciatus amplificatio est: & non desunt quidem,
qui de maxima imbecillitate, & tenuitate pedum, totiusq;
corporis, dictum esse velint, ut nihil præter ossa, & neruos
habere videretur; & insuper (inquit) obseruas [* semitas
meas,] cū vix [pedem] figere firmiter præ imbecillitate
possim. Cæterum, neq; sensus hic cohæret, & tum ab He-
bræo, tum à Græco & Latino alienus est: namq; potius La-
tinus [neruum] pro robore, & viribus sumit, & imbecilli-
tatem, eneruam, vel eneruatam appellat; consentiunt igitur
omnes [Neruum, hoc loco esse vinculi, aut compedis
genus: in qua etiam significatione, licet ab alia radice, in-
terpres [neruo] vsus est. Ierem. 29. [Ut mittas eum in ner-
uum, & in carcerem;] quare sic legerunt lxx. [Posuisti in
impedimento pedem meum Symmachus in angustia & mi-
seria. Aquila, Sicut de ligno carceris: quanquam Catenæ

auctor dicat legisse Aquilam, [Posuisti in cippo pedem
meum. S. Augustinus In compede.] Sed cuiusmodi fuerit hoc
vinculi genus, nondum certò constat. Nam Festus ait:
[Neruum appellari vinculum ferreum, quo pedes vel cer-
uices impediuntur;] quod ex Festo ipsdem penè verbis de-
scripsit Isidorus. Argolla y cadena, ò pie de amigo; atq; idem
fortè, est illa Augustini lectio, [compede; atque neruum]
etiam, per compedes explicat Gellius lib. 11. in lepido illo
Catonis dicto, [Priuatorum fures in neruo & compedibus
ætatem agunt; publici in auro, & purpura visuntur; & He-
bræus apud Caiet. ait esse ferream catenam, qualis appo-
nitur super pedes seruorum, ne liberum sit eis fugere,
quamuis, inquit, ex textu tantum colligitur, quòd per mo-
dum annuli cingebat infimam tibiæ partem.]

Hebræi verò ferè existimant, vocem, *cad*, esse vinculi
genus lignei, *brete ò cepo*; quare alij legunt [cippum,] ut
Rab. David, Zamorra in dictionario paruo; Compluten-
ses, qui dicunt esse lignum perforatum, quo pedes vincito-
rum continentur. Rab. Mardochei in suis concordantijs;
& ait lingua vernacula vocari *cepo*; idem Regia, & Tygur.
& idem videntur etiam agnouisse Septuaginta, dum hanc
ipsam vocem infra cap. 33. ubi hæc eadem sententia re-
petitur, [lignum] vertunt.

Sed quid vinculi, & compedum translatione velit signi-
ficare Iob, D. Thomas, Lyra, Dionysius & Latini alij inter-
pretantur, diuinam videlicet legem, diuinorumq; manda-
torum vincula, quæ sunt [alligatura salutis;] quibus dicat
Iob suos pedes, i. animi affectiones detentas, & cohibitas
fuisse, ne liberè per illicita vagarentur, aut aberrarent: at-
que ita hac circumloquutione significat se innocentem ef-
se q. d. Quasi aberrantem hominem, & à lege tua disceden-
tem me damnas, cū me semper tu ipse continueris in-
tra tuæ legis vincula, & carceres. Sed durè connectitur, &
præter rem videtur hæc nunc allegoria, cū manifestè
per vincula, fuses, compedes, carcerem, soleant cruciatus,
& dolores intelligi, atque debeant, in quibus detineri so-
lent capite damnati: fortè etiam respicit ad peculiarem
aliquem furarum, pedum ve morbum, atque tumorem,
quo prohiberetur incedere, non minùs, quàm si compe-
dibus detineretur: ut sup. diximus cap. 2.

Et obseruasti omnes semitas meas: amplificatio est arctis-
simæ custodiæ. Præterquam quòd in neruo, & in vinculis
sum, omnes aditus, viasq; præcludis, ne vllum mihi pateat
effugium; ut si ex vno expediri mihi contingat, in aliud
incidam; ita omnes mihi semitas alicuius solatii liberè ca-
ptandi intercludis, custodis, obseruas: & fortè trãslatio du-
citur, non tam ab hominibus custodientibus reos, quam
ab ipsa arctissima custodia, in qua quamuis vinciti asser-
uentur, nihilominus tamen in carcerem conijciuntur vn-
dique septum muris firmissimis, ut omnes sint euadendi
semitæ penitus interclusæ: qua ratione simillimus erit lo-
cus Threnor. 3. [In tenebris collocauit me] in subterra-
nea videlicet, & obscurissima carceris parte [quasi mor-
tuos sempiternos] videlicet, non hæc viuorum statio, non
damnatorum tantum, sed iam mortuorum atque sempi-
terna obliuione sepultorum, [& circumadificauit aduer-
sum me, ut non egrediar] fortissimos atque altissimos ere-
xit muros, ut omnem fugiendi spem mihi adimeret [ag-
grauauit compedem meum] nouis me quotidie vinculis
additis constringit, [sed & cum clamauero & rogauero,
excludit orationem meam. Concludit vias meas lapidibus
meas cogitationes, atque spem libertatis, præclusis aditi-
bus, intercludit ille.]

Et vestigia pedum meorum consideraisti. Longè discedunt
Hebræizantes ab hac lectione. Nam Pagn. cum R. Levi le-
git, [Super talos pedum meorum imprimetur. Hebræus
apud Caiet. Super radices pedum meorum sculpes. Vatabl.
super radices pedum meorum excavatus est Tygur. Radi-
cibus pedum meorum vestigia imprimit. Isidor. Clarius.
Cōstringis talos pedum meorum;] in huius varietatis cau-
sa, est verbum considerandi, *Chakab*, quod Latinus inter-
pres, nō vno modo reddere solet: nam Iob 14. vertit, [exa-
rare. Ezech. 23. Expressere imagines. Ezech. 4. describere
ciuitatem. Isa. 10. condere, vel statuere leges, & inde dicitur
legifer. Deuter. 33. doctor, Gen. 49. dux.] Iud. 5. & qui
dem propria significatio hæc esse videtur, formam alicu-
ius rei, Imaginem, aut effigiem statuere, vel exarare, im-
presso signo aut nota, aut sculptrura, scripturave, aut alia
quapiam ratione: quare lex ab hac radice dicitur, quasi
[scripta;]

Symmac.
Aquila.
Nicetas.
August.
Fest. Pomp.
Isidor.
August.
Gell. li. 11.
cap. vlt.
Caiet.

2
70
R. David.
Zamorren.
Complut.
R. Mardoc.
Regia.
Tygur.
LXX.

3
D. Thom.
Lyra.
Dionys.
Vincula et
neruus, qd
significent.
Eccl. 6. 31.

Vid. c. 2. in
enumerati-
one morbo-
rum sect. 4.
nu. 2.

4
Ægriitudi-
nes & cala-
mitates, cu
stodia ar-
ctissima.

Thren. 3. 6.
Descriptio
carceris te-
rerrimi.

5
Pag.
R. Levi.
Caiet.
Vatabl.
Tygurin.
Clarius.
הקח
מקום
Iob 19. 24.
Ezech. 23.
14. & 41.
& 33. 22.
Deut. 33. 21.
Gen. 49. 10
Iud. 5. 15.

[scripta;] vel [exarata, aut sculpta] vitæ imago: & Elias Thisbites ait, inde dici [Impressores librorum, *mekakim*, defumiq; ex illo Isa. 10. Væ qui scribunt decreta iniqua. Hebraizantes igitur suppositum huius verbi exarandi, aut imprimendi faciunt [neruum, aut compedem, & vestigia, aut radicem pedum,] inferioremve illam cruris partem, appositum; reddunt itaq; sententiam hanc [*Nervus,] aut compes, aut vinculum super pedes meos imprimetur; iuā figuram in meis pedibus exarabit, describet, inuret Sed Vulgatus tamen illam significationem verbi exarandi aut describendi, & statuendi certam formam, & effigiem alicuius rei, ad attentam considerationem retulit, quæ velut effigies quædam, atque figura imprimitur considerationi, & aspectui, & quasi notatur, inuritur, inculpiturq; in mente, aut in oculis. Et cum idem verbum pertineat etiam ad iudicem, & legiferum, cum etiam ad leges & statuta, videtur hoc loco ea consideratio debere intelligi, quam severissimus aliquis pariterq; solertissimus iudex adhibere solet in inquirendo, & inuestigando alicuius scelere, & coniecturis faciendis, observandisq; minutissimis quibuscūq; rationibus, verbis, vestigijs: ita vt reus dicere possit, severissimum iudicem suorum etiam [pedum vestigia considerasse] & observasse, notataq; habere. Quod pertinet Augustini lectio, [Radices pedum meorum cōtemplatus es:] nos per amplificationem dicere possemus, *quentiam los passos, y hazeme cabeza de proceso, de que pise el sol*: & quidem hanc significationem [considerandi,] & observandi, agnoscit inter præcipuas R. Mardoch. appellatque [cogitationem cordis, & conceptum animæ;] & ad hanc significationem adducere conatur locum illum Iud. 6. [de Machir principes descenderunt:] cum enim pro voce, Principes, aut legislatores, sit *Mechokim*, ipse vertit, [cogitationes. Magnæ cogitationes cordis. Cor enim, inquit, decernebat, & cogitabat, quomodo non venerunt ad prælium.]

Si velis etiam allusionem fieri ad illam significationem pingendi, vel describendi formam aliquam aut effigiem, poterit quidem cum mentis consideratione aptè cōiungi in hanc sententiam; Super [vestigijs pedum meorum] imaginari, idest, cum in loco aliquo vetito conspicis impressa vestigia, illa statim curas, præcipisq; describi, propriamq; mensuram, atq; figuram depingi, vt melius inquirere possis, an illa vestigij forma meis pedibus conveniat; atq; ita per exquisitam hanc [vestigiorum] observationem, me possis reum peragere viæ alicuius prauæ; qua [vestigiorum observandorum] arte, & occulta facinora perquirendi, solertissimi aliquando iudices vtuntur; & non solum humani vestigij, sed etiam vngularum equinarum formam, & figuram describere solent, si quādo impressas videant iuxta cadauer hominis interfecti: qua etiam observatione, & arte vsus est Daniel ad detegendam occultam illam sacerdotum Belis nequitiam; notatis enim in pavimento consperso cinere vestigijs, Regem admonuit; [Animaduerte, cuius vestigia hæc sunt: & dixit Rex; Video vestigia viro- rum & mulierum, & infantum.] Ergo inquit Iob; Nō contentus quod me in tam arctam custodiam conieceris, vitæ præterea meæ rationes omnes minutissimas, supra quā dici potest, accuratè disquisis; & ita vestigia observas, vt cum videas alicubi malè impressa vestigia in via iniquitatis, formam illicō vestigiorum transcribas, vt cum meis pedibus comparata, alicuius mei criminis testimonium esse possit.

Quod autem de [Pedū radicibus] Hebraizantes legunt, tum etiam Septuag. [ad radices pedum meorum peruenisti;] sicut certum est, *Sores*, significare radicem, sic etiā dubium non est transferri posse ad significandā quamcumq; rem aliam infimam, & cuiusque rei fundamentum; quare etiam accommodari ad [vestigia] potest, & sic etiam inf. 19. dicitur (vbi tamen videtur durior translatio,) Radicem verbi inueniamus cōtra eum: & quidem eo melius huic loco quadrabit, si [vestigium] sumatur, vt sæpe apud Latinos solet, nō tantum pro impressione pedis, sed pro ima- parte, idest, pro planta pedis; qua ratione illi prouerbialiter dicunt [a vestigio ad verticem.] Ergo inquit; Non solum vestigia impressa consideras, sed etiam attentissimè dispicis, an aliquid pulueris meis pedibus adhæserit, quē nunc ingenti supplicio à me excutias, quamuis ego iam poenitentia lachrymis, animi mei maculas eluerim; quāuis ita lotus sim, vt neq; quidem fortè [indigeā, vt pedes lauem, vt sim mundus totus;] sed tu tamen me reputas, quasi [sordibus extinctus] sim: cum quo etiam illa Sept.

lectio conuenit, [Ad radices pedum meorum peruenisti,] idest, me explorasti a vertice ad pedes, vltimaq; vestigia. Quid autem hac dicendi ratione significetur, eleganter exposuit Polych. [Nihil, inquit, est in meis actonibus, quod non curiosius perscruteris, tū causas, tum initia, tum fibras eorū, quæ a me in vita agunt, observas, & tenuissima q; itineris mei vestigia indagas, vt me supplicio cōstringas.]

XXVIII. Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur à tinea.

1 *Varia lectio.*

2 *Consumere quid: Abstractum pro concreto. Varia lectio: illustratus David.*

3 *Humana imbecillitas in putredine, & vestimento.*

Cum in Hebræo illius verbi [consumendi] suppositum non aliud sit, quā relatiuum, quod ad multa referenda indifferens est, Caietanus ad [pedem] refert, legēs; [Et ipse sicut putredo consumetur;] quam lectionem alij ferè Hebraizantes retinent, idest, propter compedis angustias, pes computrescit, & totus iam manat sanie & sanguine. Vatab. multò longius coniungit cum folio illo arido nuper collapso, quod hoc loco asseratur vetustate consumendum: ita vt sententia integra hæc conficiatur; [Mirum est, quod totus sis in conterendo homine, qui similis est folio, quod vento rapitur, et sicut putredo cōsumitur:] sed multò, & propinquius, & elegantius, Latinus interpres pronomen illud cum ipso lobo coniunxit: sic legit Augustin. [Qui veterasco:] & Pagninus; [ipse homo in compedibus positus, vt lignum putridum veterascet: atq; Tygur. Cum ipse, velut putrida res, vetustate consumendus sim:] neque obest, quod verbum in Hebræo sit intertia persona, cum non raro, prima de se sub nomine tertie loquatur, vt supra obseruauimus ad initium cap. 7.

Quasi putredo. Hoc loco nomen abstractum manifestè pro concreto vsurpatur, non enim consumitur putredo, sed res putrida; cuiusmodi autem ea res intelligenda sit, nonnulla est inter expositores varietas: nam Septuag. supponunt, [vtrem; Veterascet, inquit, sicut vter:] similiter legit August. & quidem videtur quadrare cum verbo originali consumendi, *Balah*, quod est senescere, aut vetustate consumi, vt fiat allusio ad illum locum Plal. 118 [Factus sum, sicut vter in pruina;] nam eiusmodi corium præ frigore & antiquitate rigescens, corrugatum, cōtractum, & ad multam duritiem redactum extendi non potest, neque vlli vsui idoneum est: cum quo facit id Thren. 3. [Vetustam fecit pellem meam,] idest, planè consumptus, corrugatus, contractus sum, sicut vetustissimus quidam vter: non aliter, inquit Iob, cōsumptus sum, & ad incredibilem rugarum contractionem redactus, instar vtris: vel etiam in hanc sententiam; Quamuis nunc morbo, & ægritudine inflatus sim, atque distentus, parum abest, quin iam aperto orificio expirem animam, atque instar vtris exinaniti iam atque consumpti, atque propter multam vetustatem inutilis, foras projiciar. Hebraizantes verò, [lignum putridum] intelligunt; neque sine exemplo nostri interpretis; qui infra cap. 41. simili modo vocem originalem vertit; [Æstimabit quasi lignum putridum æs:] sed alij illam significationem [putredinis] libenter amplectuntur, vt R. Mardoch. & quidem vox abstracta acrior, & significantior est, possuntque in vnam sententiam omnia conuenire: ait ergo; Cum mortalis ego sim, & corpus hoc corruptibile, & cariosum instar putredinis, & corruptionis originem habens; cumq; veterascam, & [consumar quasi putredo,] quorsum me velis ad summam vetustatem, malorum grauissimorum diuturnitate, redigere? consumar ego ipse atque veterascam, etiam te non vrgente, neque macerante hoc corruptibile corpus. Affert sanè huiusmodi [putredo] summam imbecillitatem rei putrescentis, contemptum etiam, & ingentem mortis initium in ipsa nostri corporis constitutione. Alia dicemus inferiùs capit. 17. ad id, [Putredini dixi Pater meus tu es.]

Et quasi vestimentum, quod comeditur à tinea. Vel vilissimus, minimusq; vermiculus me comedere, & deuorare potest; vilissimo oīno animalculo, imbecillior ego, atque inferior, atq; esca vermiū: sententia hæc frequenter vsurpatur in sacris; atque de illa non pauca diximus sup. cap. 4.

Ff 2 CAPVT

* Los grillos se me entrā por las carnes, y me de guellan las gargantas & los pies.

Exquisita diligentia in inquirendo delicto. Aug. lect.

R. Mardoch.

Dan. 14. 18. 19.

Hebraiz. LXX.

שורש

Radix, qd appriet Hebræo, & ad qua transfe- ratur.

Iob 19. 28.

20. 13. 10.

LXX.

Polychron.

Varia lect. Caiet.

Regia.

Vatabl.

August.

Pagnin.

Tygur.

קק

Abstractū pro concreto.

LXX.

August.

Cōsumere,

quid appriet.

בלה

Pf. 118. 83.

Thren. 3.

Iob 41. 18.

Putredo, cuius rei symbolum.

Cap. 17. 14.

Humana-

imbecilli-

tas.

PARAPHRASIS

CAPITIS

PRÆCEDENTIS.

NOTATIO RERVM
INSIGNIORVM,
quæ in commentarijs fusiùs
explicantur.

¹
Ecce omnia hæc vidit oculi
meus, & audiuit auris
mea, & intellexi singula.

²
Secundum scientiam vestram
& ego noui; nec inferior
vestri sum.

³
Sed tamen ad Omnipotentem
loquar, & disputare cum
Deo cupio;

⁴
Prius vos ostendens fabricatores
mendacij, & cultores
peruerforum dogmatũ.

⁵
Atque utinam taceretis, ut
putaremini esse sapientes.

⁶
Audite ergo correptionem
meam, & iudicium labiorũ
meorum attendite.

⁷
Numquid Deus indiget vestro
mendacio, ut pro illo
loquamini dolos?

⁸
Numquid faciem eius accipitis,
& pro Deo iudicare
nitimini?

⁹
Aut placebit ei, quem celare
nihil potest? aut decipietur,
ut homo, vestris fraudu
lentijs?

¹⁰
Ipse vos arguet, quoniam
in abscondito faciem eius
accipitis.

¹¹
Statim ut se commouerit,
turbabit vos; & terror eius
irruet super vos.

Am igitur ex his, quæ dixi, facile vos perspicere potestis, nulla me diuinæ sapientiæ atque potentiæ ignoratione laborare, hæc enim nunc planè video, & cum vos de iisdem differeretis intelligebam; non enim sunt inaudita, neque à communi sensu, & intelligentia remota; neque ego vnquam desideravi diuinam visionem, & reuelationem, quæ de huiusmodi arcanis me instrueret: bene enim hæc mihi perspecta esse, minimè vos latere dubito; propterea itaque quod præclare de Deo sentiam & de illius sapientiæ, & æquitate, apud illum dicere pro mea innocentia cupio; atque pro veritate asserenda, ratione, & argumentis vtrò, citroque habitis cum illo agere: illius enim sententiam multò mihi magis salutarem, quàm vestrum iudicium, proculdubio futuram existimo.

Vos quippe compositores estis, architectique mendaciorum; qui verborum affluentia pugnantes, falsa mihi crimina affingitis, atque mendacia mendacijs imponitis: nam neque rectam in admonendo, a consolando laborantis hominis animo, rationem tenetis; Nimirum ignoratis commoda, & opportuna remedia ægritudini adhibere, atque ineptos sanè, & imperitos medicos imitamini, qui cum de morbi, & ægritudinis natura, & grauitate iudicare minimè possint, vtilia omnia negligunt pharmaca, & omnia nocua, atque acerba adhibent, ipsaque vulnera amplificant, atque discerpunt; non secus quàm si idolum, aut truncum vel stipitem curarent: sic sanè nihilo magis salutaris est vestra admonitio, neque plus ego à vobis commodi spero, quàm à medico ligneo, aut lapideo.

Quare cum nullum meis malis solatium asseratis, imò potius meam ægritudinem exulceretis, certè in stultitiæ notam incidistis, à qua vos opportunum silentium liberasset: silentes igitur, atque attentos ad meam orationem vos desidero, quamuis ex me audiat, quæ vos pungere, vestramque orationem abundè refellere, atque erroris, & imprudentiæ damnare, tum etiam meam innocentiam tueri, & confirmare possint.

Dei verò omnia contuentis, præsentia & consideratio debent sanè vos à falsa criminatione, temerarioque iudicio deterrire: non enim ille delectatur impijs, mendacibusque ministris, neque illius causa, & æquitas nunc pereclitatur, ut vestro patrocinio, atque defensione per mendacia, & meæ innocentie calumniam quæsit, ille indigeat.

An illius gratiam inire posse vos, arbitramini, si meæ causæ æquitate minimè attenta audiat, tantum diuini numinis splendore & maiestate, atque sordido & squallido meo conspectu ducti, me læsæ diuinæ maiestatis reum pronuntiaueritis? firmiter enim, & constanter de cernitis, fieri non posse, quin miserrimus, & sordidissimus homo æquè improbus sim; neque non potentissimus Deus propter improbitatem, me tam acerbè puniat; quasi ille non ex ratione, & æquitate, sed tantum ex sua potestate mecum agere velit; neque aliter posset ille in mea causa victor euadere, quàm vestro isto temerario, contra meam vitæ innocentiam iudicio, quasi ego Deum vilius iniustitiæ accusarem, aut illius prouidentie aliquid iniquitatis affingere conarer. Sed quisnam, obsecro, vos constituit iudices? quis Dei patrocinium vestræ curæ, sollicitudinique commisit? quis illius æquitatis defensionem vestræ orationi, & disputationi demandauit?

Nunquid iucundum, gratumque Deo futurum existimatis, sic cum illo, sic quoque mecum agere? atqui minimè illi placebit hoc vestrum externum tantum iusti zeli, & diuini honoris curandi specimen; probè enim ille nouit hæc à vobis dici, non ex perfecta in illum charitate, sed ex contentione atque iudicij temeritate, & præcipitantia: scilicet, uti aduocati & patroni solent, ita vos Deo tanquam clienti, verba dare poteritis, atque persuadere magnam, ex meæ innocentie oppressione, & vitæ damnatione vtilitatem, & laudem ad illum redundaturam.

Vos sanè ille, qui veritatis, & æquitatis amantissimus est, stultitiæ & temeritatis reos peraget, quod de occulta mei animi, aut innocentia, aut probitate temerè vos iudicare velitis, atque incertis occultisque meæ vitæ criminationibus, honores vobis quærat, & stulto quodam, rusticoque pudore præpediti, formidetis liberè coram Deo pronuntiare, me innocentem affligi.

Vos itaque ingens Dei supplicium formidare iubeo; nam statim ut se ille comparauerit ad sumendam de impijs vindictam, atque suæ maiestatis magnificentiam & celsitatem conspicuam fecerit,

a. Ut amici, consolatores & prelati mendi, aut chirurgi minus obire debeant, pauca quadam. v. 4. m. 3. 4. 5.

b. Paulò fusior Eleuanda faciei, tractatio ad scripturarum intelligentiam. v. sic. 8. m. 1. 2.

c. Quæ sit hæc Dei commotio & ut cum Deus eleuari dicitur, magnificum suum specimen præbeat, quadam ad scripturarum intelligentiam. v. 11. m. 3. 4.

rit, ingentem vobis metum incutiet, & animo, & corpore contremiscetis; coelitus enim iaculabitur in vos diuinos terrores, & commotiones; cadetque tandem in verticem vestrum quæ iam imminet, seuerissima ultio.

d De Cinere, & cuiusnam rei symbolum sit, nonnulla ver. 12. nu. 1.2.3.

Tactis igitur vobis diuini supplicij fulmine, nihil pristinae gloriae remanebit, præter puluerem, ac *d* cinerem vilissimum ac tenuissimum, qui sumpti de vobis supplicij æternum sit apud mortales, publicumque monumentum: & eorum omnium memoria, quæ honori, & præclaræ existimationi esse poterit, sempiterna oblivione delebitur, non secus ac illa, quæ ab igne exusta, & in cineres reducta, omnino evanescunt: nihil profectò in aliorum animis, & opinionone remanente, præter vilissima quædam supplicij de vobis sumpti vestigia, & inutiles quosdam cineres. Quidquid autem in vobis nunc eminet, & sublimius effertur, caput, ceruices, videlicet ea omnia, de quibus nunc gloriamini, instar vilissimi lutum ab omnibus proculcabuntur, tum viventibus adhuc vobis, tum verò cum infelicissimo etiam exitu vitam clauferitis.

Quare nihil iam mihi ampliùs importunè suggeratis, neq; aliena curare velitis; vobis enim etiam inuitis & repugnantibus, nisi beneuolas, & attentas aures præbere statueritis, dicam sanè quidquid ex præmeditata diuque suppressa oratione, mihi nunc in buccam venerit. Neque verò vestra hoc interest; nam ego non vestro, sed meo damno loquar; meo enim dolori, medicinam quero.

e De hac duplici phrasi, Lacerandi carnes suas, & portandi animam in manibus, paulo fusior, & accuratior tractatio. v. 14. nu. 2.3.4.

Sed quid ego malignæ suggestionis nunc sentio, vt ad *e* lacerandum me meis dentibus, & ad mihi ipsi manus afferendas impelli videar? Minimè id ego; dolore licet acerbissimo torquear. Vos verò profectò sic existimare videmini, me velle desperantis instar, mortem mihi consciscere: sed id vobis persuasum sit, vita me prius, quam spe casurum; quamuis non immeritò nunc inquiram, quamnam ob culpam, ad eos acerbissimos cruciatus damner, & compellar, vt me propè lacerare velim, & instantis iam mortis stimulos sentiam; tamque sim confectus, & tabidus, vt quidquid in meo corpore carniū est, dentibus, & vno quasi bolo attolli, & leuari possit; neque de re alia cogitandi, atque dicendi, quam de meis ærumnis doloris acerbitas patiatur? Quod si quid acerbius dixerò, non vobis morsus infigetur, sed mihi ipsi; nimirum mihi, non alijs irascar. Neque verò is sum ego, qui rabie, & furore correptus, crudelissima me morte conficere, meque meis dentibus, & vnguibus dilaniare velim, neque vitam ipsam per impatientiam animi, & melioris conditionis desperationem abijciam, & voluntario discrimini, ac morti obijciam. Vnum illud semper contendam, me innocentem torqueri; ausimque animam, vitamque ipsam pignori opponere, ad penam meorum verborum libenter sustinendam, nisi vera loquar; non enim aliud dicam, aliud corde simulem; perinde enim viuo, ac si animam, & cor in manu gestarem omnibus conspicua.

f Vt iusti spem firmam de Dei bonitate concipere in suis ærumnis soleant, pauca quædam ad doctrinam. v. 15. nu. 3.4.

Semper enim summa charitate Deum meum complexus sum; à qua neque mors ipsa me vnquam deicere poterit: quod cum ita sit, spem ergo creditis abijcere me? imò verò spes de Dei ope, deq; mea salute & meæ innocentia *f* concepta, perstabo sanè patiens & longanimis: non enim diuinæ sapientiæ, atque prouidentia tempus ego definiam, neque opis ferendæ rationem, & opportunitatem præscribam. Interim si quid in me peccati, & culpæ inuenero, facti poenitentia, atque mei ipsius reprehensione quadam castigabo; curaboque deinceps, quoad fieri possit, sanctè, casteque viuere. Ille verò poenitentiam agenti proculdubio aderit propitius; atque vtinam suæ prouidentia rationes, quas ego agnosco, meis aduersarijs patefaceret, id enim apud meos accusatores, salutare fore mihi non dubito.

Interim mihi solatio erit, neque vt spero malè cedit, mea hæc coram Deo disputatio; nam vera pro me dicentem, & iusta postulantem, auditurus ille erit, meque sua sententia innocentem pronuntiaturus. Impij verò, & hypocritæ, qui maligno, & veteratorio ingenio multa loquuntur, & machinantur, & non tam veritati, quam calumnijs nituntur, nullam possunt suæ causæ fiduciam concipere apud Deum iudicem; in cuius iudicio dolus, & impietas stare, & comparere minimè audebunt.

Neq; verò est, cur hæc, quæ dixi, vestros animos commoueant; vera enim sunt; quare Vos potius benignos, atque attentos velim, cum de rebus difficillimis nostra disputatio sit, deque obscurissimis ænigmatis: sic enim vos existimatis de meis ærumnis, vt quarū causæ vobis sint obscuræ, & prorsus ignoratæ; quamuis ego clarè, disterteq; de iustorum ærumnis, & mea calamitate philosophor; non enim ænigmata vobis loquor, sed simplicem, et apertam veritatem semel, & iterum proposui: nunc quoque mentem meam exponam.

Quod si rectè, & ritè accedere permittat ad meam causam dicendam, scio sanè me iustificatum, & absolutum iri: quare iam nunc meam coram Deo causam tuendi, certam rationem, modumque seruandum mihi constituo, quem à vobis in respondendo quoque seruari velim: fiet enim, proculdubio, vt vel hac vna re, in mea causa obtineam.

12

Memoria vestra comparabitur cineri;

Et redigentur in lutum ceruices vestrae.

13

Tacete paulisper, vt loquar quæcumque mihi mens suggererit.

14

Quare lacerō carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

15

Etiam si occiderit me, in ipso sperabo; verumtamen vias meas in conspectu eius arguam.

16

Et ipse erit saluator meus; non enim veniet in conspectu eius omnis hypocrita.

17

Audite sermonem meum, & ænigmata percipite auribus vestris.

18

Si fuero iudicatus, scio quod iustus inueniar.

19
Quis est, qui iudicetur me-
cum? veniat; quare tacens
consumor?

20
Duo tantum ne facias mi-
hi, & tunc à facie tua non
abscondar.

21
Manum tuam longè fac à
me; & formido tua non me
terreat.

22
Voca me, & ego responde-
bo tibi; aut certè loquar, &
tu responde mihi.

23
Quantas habeo iniquitates
& peccata, scelera mea, &
delicta mea ostende mihi.

24
Cur faciem tuam abscon-
dis, & arbitraris me inimi-
cum tuum?

25
Contra folium, quod ven-
to rapitur, ostendis poten-
tiam tuam, & stipulam sic-
cam persequeris?

26
Scribis enim contra me a-
maritudines, & consumere
me vis peccatis adolescen-
tiæ meæ.

Iam igitur per me non stabit, quin meæ vitæ controuersia iudi-
cio, & ratione peragatur: sed ne indicta meis accusatoribus lite me
videar defendere, illos expecto, atque prouoco. Eia igitur quare
nemo adest, qui mihi intendat litem criminis alicuius? quisquis ve-
let, prodeat tandem: sed quid ego? si Deus, cuius amplitudo, atque
maiestas suprema est, mecum certamen initurus sit? atqui non ta-
cebo tunc tandem; nam qui sibi mali alicuius conscij sunt, hi iudi-
ciariam litem æquissimique iudicis sententiam reformidant, neque
habent quid iure pro se dicant; quare patronos conducunt, ut illo-
rum oratione, & patrocinio iuari possint: at ego quorsum alio pa-
trono, quam mea ipsa simplici & aperta oratione uti velim? quor-
sumve finem me tacitum damnari? quod si verum aliquod crimen
mihi aduersarius objiciat obmutescam; sicque tacitus consumar,
& peribo; neque verò amplius is me dolor cruciabit, quod causa
indicta, & falsa criminatione nōdum propulsata damnatus fuerim.

Illam autem cautionem ante disputationis congressum postula-
bo, duplici hac ratione contentam; primum ne doloris, & ægritu-
dinis acerbiter, quæ me malè habet, & orationis facultatem adim-
it, exacuat, amplificetve Deus, sed potius nunc remittat, & exte-
nuet. Deinde, ut suæ maiestatis splendorem terrificum temperet,
& dissimulet, ne mortem mihi tanti numinis terror, & conspectus
afferat: hæc si ille mihi concedat, optionem illi ego concedo susti-
nendi quamcunque partem volet, siue actoris, siue rei; vel potius
expostulantis, objicientisque, aut verò respondentis & obiectioni-
bus satisficientis.

Quamuis igitur hucusque, tanquam indignus, flagitiosusque ha-
bitus sim, & quem Deus suo colloquio minimè dignaretur, nunc
tamen facta venia, inde exordiar, ut meæ causæ status mihi expo-
natur, quamnam ob causam ad tam acerbos cruciatus ego damna-
tus sim? licet enim reus merito damner, iure meo postulo, damna-
tionis mihi causas exponi, ut &, si quæ sunt, lachrymis deprecem,
aut verò si me omni crimine obiecto purgauero, publicum ha-
beam de mea innocentia testimonium; quod igitur, aut quanta sint
scelera, semel & iterum, ter etiam, & quater perspecta mihi esse cu-
pio, & postulo; nam isti mei aduersarij, nihil certi, & explora-
ti afferunt.

Atque cum à me rogatus & postulatus, ò supreme iudex, nulla
mea scelera, quæ apud te sint delata, proferre velis, sanè tuo isto si-
lento testari videris, nihil vnquam in me repertum, quo te graui-
ter offenderim: cur igitur, aut quodnam ob meritum meum, tan-
quam cum inimico mecum agis? abscondis enim, auertisque fa-
ciem, quod utique facere soles, cum vehementer tibi displicet im-
piorum hominum conspectus: damnor igitur miser indicta causâ,
& lite iam confecta, non permittor meum iudicem videre, neque
deprecari. g Cum igitur tuo conspectu frui non liceat, timeo, ne
iam pro iudicum consuetudine, in occulto capitis sententiam con-
tra me scribas: at scio benignissimum iudicem, si me incredibiliter
laborantem aspectu suo dignaretur, temperaturum, mitigarumque
tam immanes cruciatus. Sed quid meum ille conspectum fugiat?
quasi ego hostis sim, quem fugere, & timere ille possit: scilicet meâ
imbecillitatem reformidet Deus. An verò auertit ille à me oculos,
cum pro mea innocentia dicere instituo, instar iudicis, cui reus cla-
mans, impius præsertim, infensus est, valdeq; molestus?

At si me audire non vis, neque respicere, iam nunc hominem ni-
hilo pluris facere videris, quam vilissimas quisquillas: at tuæ im-
mentæ potestatis non est, contra h folium, cui auellendo, & raptan-
do aura tenuissima sufficit, aut contra leuissimam paleam, quæ sua
ipsius leuitate agitur, & trepidat, tuas vires exerere, & exercere, at-
que te in conterendo & perdendo potius, quam in tuendo & con-
seruando virtutem tuam diuinam testari? Iam verò collapsum fo-
lium quid velis confringere, & in minutissimos pulueres redigere?
itane tu insidias homini supponere videaris, & rem vehementer
imbecillam insecteris? Quod si vllum humanæ vitæ, florentisque
fortunæ virorem auferre decreueris, non ille ego sum, qui quon-
dam; omnino iam exarui, & quidquid vitiositatis ex florente
quondam ætate & statu prouenire potuit, absumptum est: flore-
bam quondam velut prægnans spica: at nunc bonis omnibus decus-
sis, & ne vno quidem grano relicto, inutilis palea iaceo: quid ergo à
me repetis? quid persequeris? quid leuissima omnia errata meæ vi-
tæ, velut minutissimas paleas, minutatim colligis, ut grauius me,
propter omnium lapsum meæ vitæ cumulum, reprehendas? Pa-
lea ego cum sim, ne me tuæ indignationis spiritu transuersum agas,
ne me igni committas.

Atqui iam k ægritudinis acerbitate, & ardore peruror; consti-
tutas enim à te poenas grauissimas sustineo, quasi ego te exacerb-
arim vilo scelere, & tuo palato acerbis, & amarus vnquam extite-
rim, ita obseruas, & repetis ea, quæ te amaricent, & aduersum me
exacerbent, atque conceptam iram, biliosamque indignationem
profundere compellant. Scribis tandem, sententiamque tua manu,
& sigillo munis, ut acerbissima morte plectar, non quidem ob vlla
præsentis

g Quid sit Faciem abscondere, quid
etiam, cum ad iudicem, aut ad iudi-
cium refertur in sacro sermone, differe-
nt. ver. 24. nu. 1. 2. 3.

h De folij in sacro sermone arcana se-
gnificatione, tum etiam de humana im-
becillitate, ex hac folij & arboris simili-
tudine, ver. 25. nu. 4. & ut potius Deus sit
protector à turbine nu. 3.

i De stipule arcana significatione, plu-
scula, ver. 35. nu. 5. 6. 7.

k De varia atque multiplici amaritu-
dinis significatione, & usu in sacro ser-
mone, susor tractatio, ver. 26. nu. 1. 2. 3.

De significatione adolescentia, & ut cum ignorantia coniuncta sit, tum etiam ut ex adolescentia petatur deprecatio supplicij, quadam ex sacris & prophetis. ver. 26. nu. 9. 10. 11.

presentis vitæ scelera, sed ob aliqua fortè prioris vitæ errata, quorum poenæ atque supplicia in ultimam istam, miseramque senectam meam deuoluantur, atque si vel illa prima ætas suas culpas, & peccata iure ignorantia, & innata imbecillitatis, quæ multorum lapsum occasiones afferunt, veniam deprecetur, æquum profectò est, te parcere annis, & errata pristina rectè postea & honestè actis benignum compensare.

Sed me miserum; interim enim dum scribis extremam mei capitis sententiam, me imbecillum, & præ corporis macie, & tenuitate pedibus consistere non valentem, inermem, & elumbem detines arctissimis compedibus, omnibusque vinculorum generibus contriçtum: sed quid nunc, obsecro, tanquam fugitiuum, & errorem seruum coërces, & supplicij constringis, cum me semper continueris intra tuæ legis præscripta? sanè isti mei pedes plusquam compedibus, & ligneis, ferreisque vinculis compediti suo morbo, atque dolore sunt, neque latum vnguem à loco mihi constituto discedent: obseruas præterea aditus omnes, atque vias præcludis, quibus mihi solatij alicuius, vel tenuissimi effigium patere potuisset; cum tamen tam arctè, & fortiter me mea vincula constringant, ac si impressa & immersa essent ipsis pedibus: prætereaque obseruas & inuestigas, ubi vnquam vestigia fixerim, ne quid sine supplicio prætereat, omniaque seuerissimi, & solertissimi iudicis aduersus insignem aliquem impium, in mea causa prætas: omnes enim meas actiones, atque illarum initia, causas, fines, & vel tenuissimas fibras perscrutaris, ut inde mihi capitalem criminationem ordiaris.

Sed quidquid tandem de me fiat, putresco iam totus, sania, ac sanguine mano, terramque ipsam infundo, atque in ipsis vinculis contabesco: atqui ad summam vitæ vetustatem redigerer sanè, mihi ipsi ego derelictus, ut qui insitum habeam corruptionis, & putrescentiæ initium, etiam te non urgente, neque meum interitum procurante: nescerem itaque ego, planeque deficerem, & instar vestimenti arroderer, & conficerer, vermium, & tinearum esca.

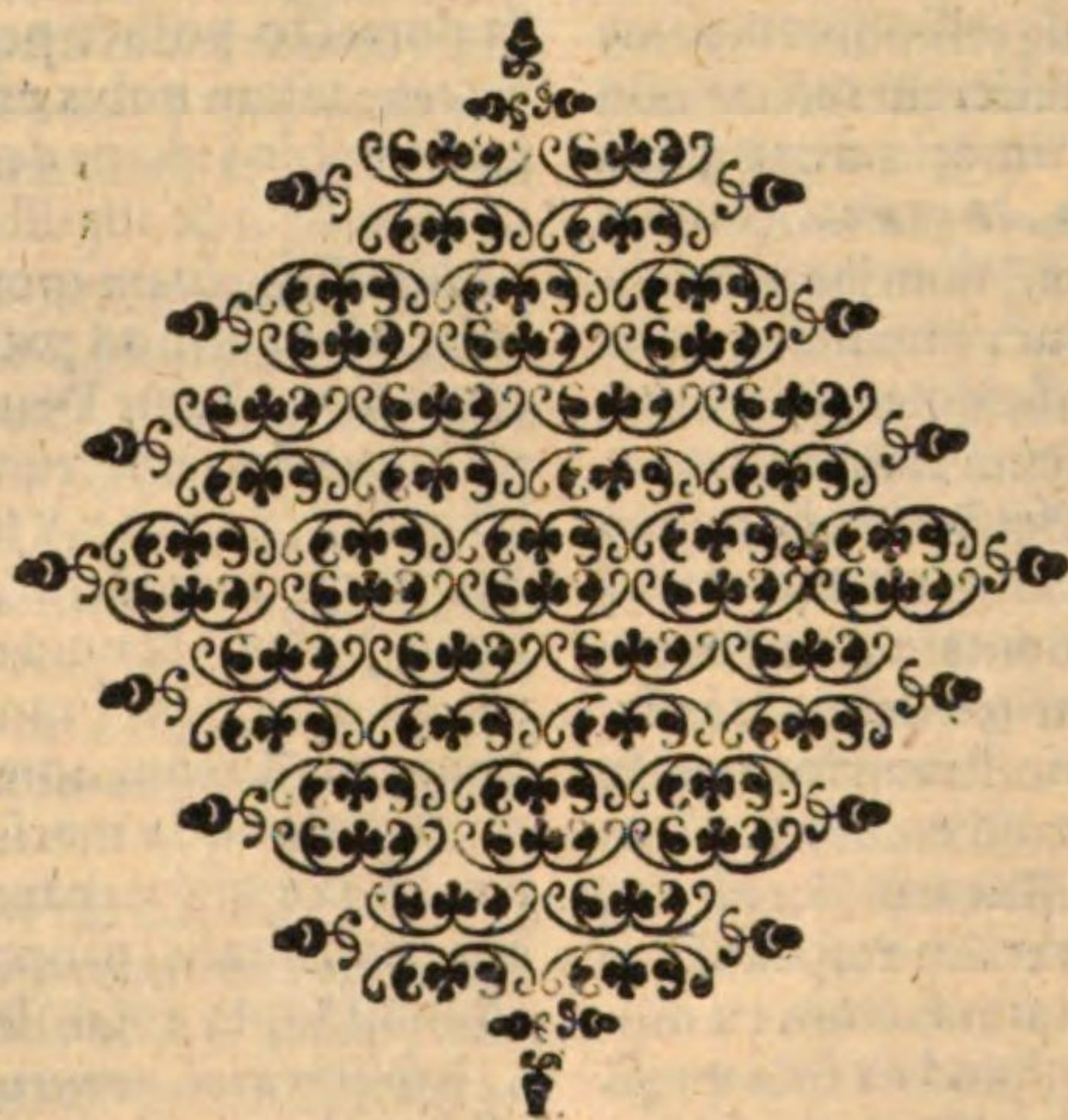
27

Posuisti in neruo pedem meum; & obseruasti omnes semitas meas.

Et vestigia pedum meorum considerasti.

28

Qui quasi putredo, consumendus sum; & quasi vestimentum, quod comeditur a tinea:

CAPVT XIIII.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Persequitur humana vita arumnarum enarrationem, ex qua diuinam commiserationem excitet, & suis cruciatibus remedium aliquod, atque leuamen querat.

I. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs.

- 1 An Iob de se tantum loquatur.
- 2 Hominis, & mulieris nomina appellatiua. Mulier imbecillitatem sonat. Illustratus Paulus, & Ioan.
- 3 Mulier, iniquitatis radix. Lyciorum lex Natiuitas ad conceptionem etiam refertur.
- 4 Quid Breue, & Abbreniare ex Hebraeo: explicatus David, & Ecclesiasticus.
- 5 Repleri, & satiari ad animi ventriculum translata. Misericordia, & miser proprie de homine, quid in Hebraeo.
- 6 Varia lectio, & miseriarum ratio.
- 7 Misericordia, cibis, & potus hominis, & qualem somnum, aut in-somnia afferant.

An Iob de se nunc loquatur.

Vae hoc loco de hominis imbecillitate, & arumnis, dicuntur, sicut ad vniuersos, qui naturae humanae participes sunt, pertinere certum est: ita negandum non est, Iobum de se potissimum loqui, & quae dicit, vniuersa de sua vitae misera conditione velle intelligi: vt ex contextu aperte colligitur, cum ait, Recede paululum ab eo: videnda omnino sunt quae diximus initio, c. 7. in hanc rem ipsam.

אדם
אשה

Gen. 2. 23.
Philip.
Noia hominis, & mulieris, an appellatiua.

1. Tim. 2. 14.
Mulier, imbecillitatis symbolum.

August.
Theophil.
Ioan. 1. 13.
Ge. 2. 21. 22

Gal. 4. 4.

Martianus in Palladis hymno.
Ier. 51. 30.

3
Mulier, iniquitatis.
Zach. 5. 8.

Homo. Hic est Adam, appellatiue sumptum, & mulier est, Iſa, quae Gen. 2. dicitur, [Virago, quia de viro sumpta est:] atque cum emphasi hoc loco dicitur: & Philip. quidem vult allusionem fieri ad Enam, quae quodammodo fuit causa peccati, & radix, occasio, per quam serpens peccatum homini propinavit, & immortalitatem eripuit, atque miseras innumeras in mortalium genus inuexit: recte igitur Adami, & Viraginis mentio vsurpatur, cum de humanis arumnis sermo fit: nam transgressionis culpam, & omnium arumnarum causam in mulierem reiecit non Adamus solum, sed Paulus, cum 1. ad Timot. 2. dixit. [Adā non est seductus, mulier autem seducta in praeruaricatione fuit.] Sed quidem hoc loco, [mulieris,] nomine incredibilis quaedam imbecillitas, & miseriarum tum humanae naturae, & conditionis, tum morum significatur: eandemque indicari existimat August. & Theoph. cum Ioan. 1. cap. regenerationem spiritualem [filiorum Dei,] docet fieri, [Nō ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis: i. mulieris:] idē enim subiungitur, [neque ex voluntate viri:] in cuius symbolum videtur accepisse Adam mollem, & infirmam carnem, pro costa, quam subministrauit formandae Euae, quasi par pari compensaretur: quid enim aliud formata Eua fuit, quam mollis, & imbecilla caro? [Repleuit] igitur [Deus carnem pro ea: atque eō etiam respexisse videtur Paulus Gal. 4. 4. cum ait [Dei filium factum ex muliere:] non solum propter mysterium, quod ex sola virgine sine viri opera natus fuerit, sed vt significaret nasci voluisse passibilem, mortalem, infirmū, vt qui ex muliere nasceretur: & vt in Dei sapientia, in qua nihil inualidum, & imbecillum per se est, ex humana carne, & muliebri infirmitate, humanas arumnas, & imbecillitatē verissime fuisset fateretur: contrario modo atque delusa antiquitas fabulose suam sapientiam fortem, & armatam constituebant; Hanc de patre ferunt, sine matris fadere natam.

Hinc quidquid molle, & infirmum est, [mulieris] compellationem habet in sacro sermone. Ierem. 51. [Deuoratum est robur eorum, facti sunt quasi mulieres.] Cum verō nō solum ad miseram naturae conditionem, sed etiam ad morum prauitatem locus hic respiciat, commodē etiam [mulieris] meminit, quae totius iniquitatis, scelerum, mendaciorum inuentrix, machinatrix, & typus est: vti Zach. c. 5. ostenditur: cum enim vidisset [mulierem sedisse in medio amphorae] dictum illi ab Angelo est, [Hae est impietas] quasi foeminae iniquitas omnem scelerum modum, atque

men suram, non solum implere, sed etiam cumulare, atque excedere videatur: sed de hoc aliquando plura. Mulieris praeterea, & matris potius, quam viri, & parentis meminit, tum quia plus mollioris, infirmiorisque substantiae a matre habeamus, quam a patre: tum quod in materna aluo tanquam in totius imbecillitatis, atque miseriarum officina formetur homo: atque hinc fortē Lyciorum illi populi, quos Xanthios appellat Plutarch. lege cauerunt, vt a matribus non a patribus filij generis fortirentur: atque id in vniuersum Lycijs lege constitutum fuisse scribit Herod. lib. 1. [Quasi si quis, inquit, obuium percontetur quis nam sit, quae uel familia ortus, a matribus, auijsque protinus genus suum repeteret:] atque huius ratio illa esse videtur, quia plurima substantia eorum, quibus constamus, materna sit: quare miserrimum, & arumnosissimum oportet esse mortaliū genus; quod hac ratione originem suam ad [mulierem] referat, [matrem cunctorum viuientium.] Cum verō [natum] dicit, non solum natiuitatem intelligere videtur, sed etiam quidquid in hominis conceptione & formatione praecedat: est enim vox, *ialad*, non solum pariendi, et nascendi, sed etiam concipiendi & generandi: atque adeo etiam ipsa conceptio, & generatio, a philosophis dicitur natura, quasi nascitura: cuiusmodi igitur esse oporteat hominem, cuius principia, & causae sint putridum sperma, excrementitius sanguis, turpis & foeda voluptas, iners somnus, fastidia, & aegritudo matris, incredibiles parturiendi dolores: in natiuitate verō nuditas, lachrymae, vagitus, & impotentia rerum omnium, & nuda duraque tellus, quae nascenti ferat opem? de quo supra diximus, cap. 3.

Breui viuens tempore. in originali proprie, Breuis, curtus. vē dierum: nam, [breue,] hoc loco dicitur, a verbo *Kat-sar*, quod significat abbreviare, decurtare, abscindere; *cor-tar y acortar*: & aliquando etiam hanc abbreviationem, vel decurtationem Vulgatus refert ad angustias, vel corapressionem spiritus, quod dicimus, parui cordis, & hinc etiam dicitur. Psal. 88. [*Minorasti (in Hebraeo, decurtasti, Hier. abbreviasti) diestemporis (adoleſcentiae) eius:] homo igitur breuis, curtus, praecisus, angustus, compressusque dierum: angustias, compressionemque vitae, indicat illud Ps. [Mensurabiles posuisti dies meos:] quod ex originali legunt alij, [pugillares:] ea enim mensura intelligenda est, quae pugillo fit; est enim pugillus mensura media inter pal-mum quatuor digitorum, & spithamam, id est, pedem duodecim digitorum; est enim longitudo, quanta manus clausa porrecto pollice per transuersum, quod nos dicimus, *un coto*: vitam nobis non longa manu, sed compressa, & angusta nobis videtur dedisse Deus, vitam inquam * pugno compressam & angustam: ex tanta igitur vitae breuitate & angustijs, suam mortem, suosque dolores deprecatur Iob; hinc enim ad patienter expectandum, & commiserandum excitatur Deus, vt Ecclesiast. docuit, c. 18. [Quid est homo (res nimirum vilissima) natus de muliere & quae est gratia (Septuag. Vſus: id est, utilitas; ad nihilum aptus, & commodus videtur, Deo praesertim, cuius serui inutiles sumus) illius? & quid est bonum (perpaucum videlicet) aut quid nequam (multis sane, repletur miserijs?) illius: Numerus dierum hominum, vt multum, centum anni: quasi gutta aquae maris deputati sunt; & sicut calculus arenae; sic exigui (perpauci) anni in (comparatione cum) die aui (aeternitatis) propter hoc patiens est Deus in illis, & effundit super eos misericordiam suam.]

Repletur multis miserijs. Proprium atque perpetuum hoc est hominis epithetum: nunquam enim non a prophanis scriptoribus appellantur mortales [miseri,] vt optima, [quaeque dies miserijs mortalibus] non possit non esse misera. [Repletus] autem ad ventriculum, & appetentiam refertur: & est proprie satur, a radice *Sabagh*, quod est replere, & satiari: & frequenter transfertur ad arumnas, labores, amaritudines, quae replent ventriculum cordis: & si multae sint, faciunt stomachum, & mouent nauseam molestissimam: quare illam multitudinem, quam Vulgatus expressit, non est quidem in Hebraeo, nec in Graeco, sed tamen latet in verbo [replendi,] quod affert abundantiam, & multitudinem, quae parit satietatem. Pro [miserijs] autem, est vox deducta a radice, *ragaz*, quod est inquietari, commoueri, conturbari aliquo vehementi doloris affectu, aut tristitia, metusve, aut ira, ex qua vocis amplitudine, aut foecunditate oritur iucundissima quaedam lectionum, atque interpretationum varietas.

Et primo quidem doctē Vulgatus ad miseras retulit, & arum-

Plutar. lib. de Cla. mulier. c. 9.

Lyciorum lex & consuetudo.

Herod. li. 1.

Gen. 3. 20.

נולד

Nasci, ad conceptionē etiam pertinere.

קצר

Breue, & abbreviare quod proprie. Psal. 88.

Hieron.

* Aueysme he cho vae jo antes de tiēpo, y acortado los dias de la vida.

Psal. 38. 6.

* Dionos la vida es trujada y cortada, no a mano abierta, sino a mano cerrada y apretada. Eccl. 18. 7. 8. 9.

LXX.

Luc. 17. 10.

5

Miser, hominis epithetum.

Repleri, & saturari, ad cordis, et animi ventriculum.

שבע

6

II. Qui, quasi flos egreditur, & conteritur;
& fugit, velut umbra; & nunquam in
eodem statu permanet.

- 1 Flos, adolescentia symbolum.
- 2 Flos de vite breuitate, & fragilitate.
- 3 Scriptura regula, cum duo verba diuerse significationis iunguntur. Flores carpit mors. Conterere quid proprie. Illustrata Sapientia.
- 4 Umbra, vita brevis. Umbra, noctis imago.
- 5 Deo prima lux; relique umbra vicissitudinem habent, humana inconstantia; pertinacia in malo.
- 6 Umbra fallax: locusta, vita humana: explic. Salomon.

Vita breuitatem, atque miseram illam conturbationem, & commotionem animi, de qua dixerat, multis nunc coaceruatis comparationibus amplificat. Et primam hanc similitudinem ex flore desumptam, quidam referendam existimant, ad adolescentum quorundam peracerbam, & immaturam mortem, qui cum in iuuentute flore, & decore iucundissimo vernantes essent, mortis manu carpuntur, potius ferro exciduntur, & truncantur ex arbore vite; ut recte dicas, huiusmodi humanum florem in Adonidis hortis nasci, in quibus flores omnes Adonidem illum referebant in primo ætatis flore præreptum; nihilque in illis ferebatur, quod fructum proferret, sed illa tantum, que oblectationi, & delitijs esse possent; eiusmodi quoque esse solent, mulierum horti, [quos] ut Plutar. scribit, [in testis quibusdam alunt, & curant futilia omnia, & caduca, & ad octo tantum, ut Plato dixit, dies vernantia.]

Sed quidem potius videtur de vite breuitate in vniuersum loqui, & quod in vniuersos homines conueniat. In [flore] autem cum multa possint obseruari, fragrantia, suauitas, color, decor, magnitudo, & teneritas, atque molities, aut etiam fragilitas; Philip. sanè vult, solam fragilitatem hoc loco notari: à quo ego longè absum; existimo enim, ut cum sequentibus conuenire possit, vite breuitatem significari; breuissimo enim tempore consumitur, & absumitur flos, neque multa diuturnitate opus est, ut marcescat, & deflorescat, etiam si, neque aëris violentia decutitur, neque excidatur ferro, aut decerpatur manu: vltro enim concidit. Quod eleganter Plutarch. scribit in sua illa conuiuiali quaestione, [An inter pocula vtendum sit feris floreis.] Cum enim folia cum floribus comparat, ait; [Folia data esse ob conseruationem fructus; at flores dum permanent in planta nullam vtilitatem adferre, nisi quod nobis odoratu, aut visu sunt iucundi, itaque folijs auulsis, veluti dolent, & mordentur plantæ, & vlcerosum quoddam ijs accidit detrimentum, ac denudatio indecora. At florum detractio vindemiæ cuidam est similis; tantumque à nocendo abest, ut ijs vltro marcescentes decendant, nisi tempestiue demantur:] non aliter igitur [egreditur flos] humanæ vite, idest, nascitur mundo vilendus, atque in omnium oculos, lucemque producit; hæc est enim proprietas verbi, [egrediendi. Et conteritur,] proprie, prædicatur, conscinditur, concidit, excisus cadit: idest, statim atque natus est, videtur excidi, & cadere è vita, quod acutè quidam nostræ ætatis poeta;

Sic rosa vix lætum calathi pandebat honorem
Cum cadit, & rutilo murice pingit humum.

Frequenter enim in scriptura, continens duorum verborum collatio, & coniunctio, coniunctionem etiam, & continentem subsequentionem in re significata adfert: quam rem eleganter expresse Septuag. [Tanquam flos, efflorescens decidit:] idest, in ipsa efflorescentia, dum efflorescit; significanter etiam in Hebræo ex verbo legitur, [Egressus est, & succisus est:] idest, statim atque egressus, & natus est: nihil enim expectari videtur aliud, dum quis curat, & colit plantulam aliquam, quam ut egrediatur flos, qui statim, ut apertus fuerit, decerpi possit, ne si diutius expectetur, deflorescat & langueat: summa enim festinatione ex huiusmodi breuitate [efflorescendi,] se cohortabantur illi ad voluptates capiendas, & flosculos vite carpendos: [Vtatur creatura, tanquam in iuuentute celeriter, & non prætereant nos flos temporibus: coronemus nos rosas, antequam marcescant:] atque hi sanè, neque expectare volebant, ut egredieretur, & aperiret se, atque effloresceret rosa, sed ipsos virides calices carpebant, & existimarent,

1
Florem ad
adolecenti-
am referri.

Adonidis
horti.

Plut. de se-
ra numinis
vindicta.
Plato.

2
Flos, de vi-
ta breuita-
te, & fragi-
litate.
Philipp.

Plut. lib. 3.
Sympos. q. 1

NY

3
Scriptura
regula.
LXX.

Sap. 2. 7. 8.

& ærumnas, quibus commouetur humanus animus, & ad dolorem & animi moerorem concitatur: sicut ab hac radice dicitur Habac. 3. [Conturbatus est venter meus:] id est, doluit cor meum, & commota sunt viscera. Septuag. [Extimuit.] & Ezech. 12. ponitur pro commotione, & [festinatione] perturbati, atque timidissimi animi. [Aquam tuam in festinatione, & moerore bibes.] non aliter miserimus homo primo ipso suæ natiuitatis die [*repletur] moerore, doloribus, ærumnis, [in festinatione, & moerore] viuit, & in conturbatione cordis.

Secundò Septuag. illam commotionem retulerunt ad iram, & ita legunt; [Plenus iracundiæ:] similiter etiam Pagnin Hebræus apud Caiet. & quidem illam ipsam vocem sæpè Vulgatus vertit [iram, Gen. 45. Ne irascimini in via. Hebr. Ne commoueamini. & Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare:] hanc verò iram Caietan. (id quod etiam indicat Polychr.) actiue sumit, nempe pro malis, & poenis, quæ inferuntur à diuina ira, & vindicta; vel etiam pro peccatis, quæ Deum ad iracundiam prouocant. Sed commodius sumetur passivè, pro indignatione, qua quis exan descit, & commouetur aduersus sua ipsius mala, & vitæ incommoda: præterquam enim, quod ipsa vox significat eum affectum, quo quis interius animo commouetur, & inflammatur ira: aliquando tamen etiam in illa significatione vsurpatur, cum quis non aduersus alium, sed quasi præ dolore sibi ipsi irascitur, Exod. 15. [Ascenderunt populi. & irati sunt: dolores obtinuerunt habitatores Philisthim:] & illud; Conturbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter meus; igitur homo dum viuit, multa [*iracundia plenus est,] & ad irascendum sibi ipsi, suæque vitæ compellitur.

Tertiò, quoniam eadem vox sæpè timoris est, Regia vertit, [Satur tremore,] quasi dicat, nunquam non timet miser homo natus de muliere: semper obseruantur ante illius oculos impendentium malorum tristissimæ imagines, uti dixit Eccles. cap. 40. [Cogitationes eorum, & timores cordis, adinuentio expectationis, et dies finitionis:] ad alios enim vitæ timores, accedit ille vltimus vltimi diei, idest, mortis metus grauissimus: & sic sententia hæc non tam erit intelligenda de præsentibus vitæ incommodis, quam de perpetuo illo vitæ comite ærumnarum, & di scriminum timore, quo statim atque in lucem editus est infans, corripitur: in quam sententiam supra, cap. 3. diem suæ natiuitatis incusauit, quod [non abstulisset, ab oculis eius mala:] si enim qui nascitur, rationis tunc atque intelligendi compos esset, [arescere] profectò deberet, malorum, & miseriarum [expectatione,] quæ euenient vniuersæ suæ vitæ, atque suarum omnium actionum orbis, & circulo.

Tandem commotio hæc, potest omnem tranquillæ animi pacem, & quietem excludere, sic legit Aquila: [Plenus commotionis, & turbationis. Vatabl. Perturbationibus plenus, alij, tumultu. Tygurina; Affatim habens turbatur:] quæ omnia mirificè nostræ lectioni seruiunt, atque illius sententiam amplificat: nam [miseriarum] nomine, miser ille moeror, dolores miseri, animi dolentis misera, acerbitas, miser timor, discrimina misera, turbæ, tumultusque miserrimi, malorum denique omnium cumulus continentur.

Sed illud tamen, non prætereundum, cum [miserijs] dicitur homo [plenus, & satur,] videri, in cibum, & potum illi datas: tum etiam intimè mortalibus inesse; nam instar cibi, & potus in hominis substantiam conuertuntur, & intimos omnes viscerum recessus peruagantur: atque sicut ex cibo vapores excitantur, qui efficiunt somnum, ita ex humanæ vitæ [miserijs,] vaporum instar, excitantur tristissimæ imagines, quæ vel somnum eripiunt, vel tristissima insomnia efficiunt, ut ex loco superius indicato

Ecclesiast. 40. (quo sæpè vsi sumus) constat; [Modicum tanquam nihil in requie; & ab eo in somnis, quasi in die respectus conturbatus est in visu cordis sui.] Sapiens quoque Proverb. 4. vsurpauit, cum de improbis hominibus loquitur; [Non dormiunt nisi cum malefecerint; & non capitur somnus ab eis nisi supplantauerint; comedunt panem iniquitatis, & vinum iniquitatis bibunt:] ex prauis igitur operibus, ait excitari vapores, qui somnum efficiant, atque inde etiam insomnia efficiuntur, ex quibus prauis cordis coniectura, non omnino mala, neque incerta fieri potest: ut sapienter Plutarchus docuit.

Hab. 3. 16.
LXX.
Ezech. 12. 18
* Dede que
supo tomar
el pecho, bi-
ue a hito &
miserias.

LXX.
Pagnin.
Caiet.
Gen. 45. 24
Psal. 4. 5.
Polychron.

Exo. 15. 14
Psal. 30. 10.
* Vida en-
fadosa, y lle-
na de eno-
jos.
Regia.

Eccles. 40. 2.

Aquila.
Vatabl.
Tygur.

7
Vt miseria
sint cibus,
et potus homi-
ni; & qua-
lem somnū
& insomnia
conciunt.

Eccles. 40.
6. 7.
Prov. 4. 16.
Insomnia vi-
sionum.

Plutar. lib.
de virtute,
& vitio.

Sap. 5. 13.
Cant. 2. 12.

Greg. Nyss.

Conterere,

quid proprie

Flos, ad pul-
chritudine
referitur.

Vmbra vi-
ta brevis.

1. Par. 29. 15
Sap. 2. 5.

Vmbra, no-
tis, & vita
mortis ima-
go.

LXX.
Vmbra, &
vita huma-
na incōsta-
tia.
Iac. 1. 17.

Qua à pri-
ma luce de-
ficiunt, mu-
tatione ob-
noxia.

Humana
inconstan-
tia.

2. Re. 18. 21.
Psal. 17. 46

Ps. 105. 1. 2

Homini p-
stinacia in
malo.

marent, vix, postquam aperti essent, vel momentum du-
raturus: sic igitur ait Iob: [Quasi flos egredietur, & con-
teritur:] videtur vigilare & summo manē exurgere mors
ad carpēdos flores: atque expectare etiam, ut statim atq;
se aliquis aperuerit, falce præcidat: tanta itaque est huma-
næ vitæ breuitas, & instabilitas, ut [nos nati, continuo] de-
ficere videamur: huc illud videtur facere Cantic. capit. 2.
[Flores apparuerunt in terra nostra: tempus putationis
aduenit,] id est, cum iam apparuerint, egressique fuerint
flores, nihil immorandum amplius, sed antequam marce-
scant, amputandi, & carpēdi statim, atque in fasciculos
religandi: sic putationem illam, interpretatur Greg. Nyss.
sen. cum verò noster verbum, *mol*, quod propriè est præ-
cidere, aut succidere, vertit [conterere,] sapienter fecit,
ut significantius posset exprimere tenerrimi floris fragili-
tatem, atque molliem, quem, vel inclementia aëris, vel
casu prætereuntis pes, vel res aliæ leuissimæ atterant: vel
manus ipsa, eius qui velit decerpere, facile conterat, & in-
fringat. Nihil verò obstat cum hac decidui, breuissimiq;
floris fragilitate, coniunctam, atq; significatam simul esse
humanæ vitæ pulchritudinem quandam, quæ interdum
turgere videtur, atque in huius vitæ conuallibus vernare,
& florere, sed hæc etiam est mollissima gloria, quæ facile,
aut morbo deflorescit, aut vetustate extinguatur.

Et fugit velut vmbra. Potest hæc pars eandem habere
sententiam cum præcedente, ut in vtraque eadem vitæ in-
constancia, & fugacitas significetur, quæ instabilitas, [vm-
bræ] propria, & perpetua est, utpote quam sol nunquam
eandem efficiat, sed nunc maiorem, nunc minorem. Sed is
sensus particulæ sequentis proprius est. Quare illud me-
lius, ut hanc vmbra fugacitatem nunc in eo constituat,
quod breui abeat, & euanescat in nihilum, nullo vestigio
relictis: non aliter vita nostra, ut 1. Paral. 29. dicitur: [Dies
nostri quasi vmbra super terram, & nulla est mora.] Illud
verò etiam in [vmbra] considerari potest, quod sit quæ-
dam velut mortis imago; atque quod maior, eò nocturnis
tenebris propinquior, & similior sit: non aliter vita hæc
nostra mortis quædam similitudo est, & quod magis lon-
gæua, eò nocturnis mortis tenebris propinquior: quare
sic ut vmbra dici potest, imperfecta quædam nox: ita sanè
vita nostra mors quædā est: sed id habet peculiare, quod sicut
[vmbra] habet motum quendam, ita etiam viuens homo,
quamuis vmbra mortis sit, mouetur, non item cadaver.

Et nunquam in eodem statu permanet. Unica vox in ori-
ginali, [Non persistit, non stat. Septuagin. Et non stabit:]
continuo labitur, senescit; dum viuit, moritur: eleganter
à nostro dictum est; Nunquam in eodem statu permanet.
Notandum verò in hac vmbra, & vitæ humanæ confide-
ratione, Deum esse primam, supremamque lucem, [apud]
quam [non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio:]
id est, quæ nullam lucis, ac tenebrarum mutationem
per suas vices patitur: obumbratio videlicet vicissitudina-
ria hæc est, ut nunc luceat, nunc obscuretur: quidquid ve-
rò à prima luce deficit, quandam lucis mutationem, & ob-
umbrationis vicissitudinem habet: nam secundò lucida, ut
sol, luna, & ignis, aut extingui & interire, aut obnubilatio-
nem, eclipsim, defectum pati possunt: sic etiam in angelo-
rum natura, quæ secunda lux appellari solet, est inuenire
suam transmutationem, et vicissitudinem obumbrationis:
deinde vero est [vmbra,] quæ nonnihil habet luminis ad-
mixtum, siue potius lux quædam immersa tenebris: hic est
animus spiritualis immersus corpori: atque etiam homo,
quem multò magis oportet esse mutationi, & inconstan-
tiæ obnoxium; Tandem sunt & ipsæ tenebræ, & mors lu-
ci, & vitæ oppositæ, in qua non est lucis mutatio, sed fir-
mitas quædam, atque constantia tenebrarum. Hæc verò
hominis inconstancia, si ad corpus, & naturalia referatur,
manifesta est; subiacet enim contrarijs impressionibus, &
vicissitudini temporis, ætatis, & rerum aliarum, quæ cum
ætate, & tempore mutantur: si verò de spiritualibus aga-
tur, non est minus certa: mirum est enim, quam sit homo
incōstans in bono; [claudicat enim in vtramque partem,]
& in duos pedes: nam nunc genuflectit Baal, nunc Deo:
nunc procumbit pietati, nunc vitio: passim igitur studia,
& actiones mutat: uti de illis dictum est, Psal. 105. [Credi-
derunt verbis eius, & laudauerunt laudem eius: citò fece-
runt,] id est, citò perfecerunt diuinas laudes, atque pietati
& grati animi memoriæ nūtiū remittentes, [obliti sunt
operum eius:] si verò contingat pertinaces esse in semel
suscepto consilio, certè illud ad malum pertinet: iuxta id

Gen. 11. [Eccè vnus est Populus, & vnum est labium om-
nibus,] summus videlicet animorum, & suffragiorum cō-
sensus in malum, [Cæperuntque hoc facere, nec desisterunt
à cogitationibus suis, donec eas opere compleant:] ma-
gna igitur humanæ miseriæ pars in huiusmodi inconstan-
tia posita est.

Sed illud etiam in vmbra humanæ vitæ miserum est, quod
fallax sit, & quod breuior est, eò longior videatur: sicut ve-
spertinæ vmbra, eò propinquiores sunt nocti, & minus
diuturnæ: nam longissimæ propè occasum solis abeunt in
nocturnas tenebras; tunc enim cadunt maiores altis de
montibus vmbra. Sic cum vmbra, quas effecit declinans,
& occumbens sol, comparat dies suos Dauid. Psal. 105.
[Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & 108. Sicut vm-
bra, cum declinat, ablatus sum] cum videlicet viderer mi-
hi duraturus vitam longissimam, repente video me to-
tum euanescere, & interire: [& excussus sum, sicut locu-
sta:] nam inquietum animalculum est, quod nunquam in
eodem loco diu consistit, sed huc illuc saltitans, & oculos
fallens, donec penitus è conspectu se subducatur, commodif-
simè vitam humanam refert, quæ [nunquam in eodem
statu permanet:] sensim igitur crescens vmbra interitui
appropinquat: quod videtur respexisse sapiens, cū Eccl. 7.
dixit: [Quid necesse est homini maiora se querere cum
ignoret, quid conducatur sibi, numero dierum peregrinatio-
nis suæ, & tempore, quod velut vmbra præterit.] Videtur
enim homo [maiore se querere,] cum ex vmbra longi-
tudine, quam sibi videtur efficere sua ipsius vita, colligit
multum sibi vitæ superesse, & plurimos annos sibi pollice-
tur: cui statim dicitur, [Stulte, hæc nocte repetent animam
tuam: ille etiam maiora se quæsiuisse videbatur, qui mor-
tifero morbo correptus dicebat, [In dimidio dierū meo-
rum vadam ad portas inferi: & rectè dimidium] dixit, nā
longam sibi vitam, duploque maiorem, quam par esset,
pollicebatur, septuaginta, videlicet, aut octoginta annorū:
nam cum hæc dicebat, ut ex accurata Regum chronolo-
gia, & computatione annorum colligi potest, habebat 36.
aut 38. ann. qui duplicati, paulò plures septuaginta efficiūt

III. Et dignum ducis super huiusmodi
aperire oculos tuos, & adducere eum
tecum in iudicium?

1 Dei respectus, quid indicet; ad prouidentiam ab alijs referri.
2 Deum respicere, ad iudicij seueritatem: expenditur Hebrai-
ca lectio. Particula, Cur: explicatur Moyses.

Quid indicet hic Dei respectus, non eadem ratione
omnes interpretantur; nam Didym. existimat Iobū
tot, tantarumque vitæ miseriæ consideratione
mirabundum, nō casui, aut fato, sed diuinis oculis, & pro-
videntiæ tribuere, quod miserrimus homo à Deo respi-
ciatur, id est, in vita conseruetur. Alij ad Dei paternam, &
indulgentissimam hominum prouidentiam pertinere exi-
stimant, ut sit idem, quod Psal. 143. [Quid est homo, quod
memor es eius, aut filius hominis, quia reputas eum?] quod
videntur intellexisse Septuagin. legentes: [Nunquid
& hominis rationem fecisti?] hunc sensum Dionys. & Ly-
ra. post D. Tho. sequuntur: qui hunc diuinorum oculorum
coniectum in res humanas, in ea nunc potissimum prou-
identia parte constituit, quod vilissimo & miserrimo ho-
mini vitæ leges, & præcepta præscripserit, & attentè con-
templetur, an ex lege, & præscripto rectam teneat viam,
tandemque in iudicium vocet, rationesque exigat: hunc
ferè commentarium, ex aliorum interpretatione, Polych.
& Iulia. referunt, in hanc sententiam: [Cum tam miser,
& imbecillus homo sit, tu tamen, o Deus, illi rationem es
impertitus, legemque, ac præcepta dedisti, & te facturum
iudicium recepisti; hæc igitur mihi faciunt potestatem li-
beræ orationis, & hac tua bonitate adductus audeo liberè
coram te dicere:] non longè abest hinc Philipp. Igitur
quasi reflectendo mentem ad suam disputationem, dicere
potuit: Quis ego sum, ut mecum in disputationem descen-
dere & in iudicio dicentem audire volueris?

Cæterum contextus rerum antecedentium, & subse-
quentium exposcit, ut de seueritate potius diuini iudicij
loquatur: Nunquid (inquit) supremam tui numinis ma-
iestatem decet, ad minutissimas quasque mortalium actio-
nes, summo iure examinandas, & discutiendas tam accu-
rate &

Gen. 11. 6.

6
Vmbra fal-
lax.

Pf. 105. 12.
Pf. 108. 23.

Locusta,
symbolū bre-
uitatis vita

Eccl. 7. 1.

Luc. 12. 20.

Isa. 38. 10.

1
Dei respec-
tus quæ si-
gnificet.
Didym.

Psal. 143. 3

LXX.
Lyræ.
D. Thomæ

Polychron.
Iulian.

Philipp.

2

LXX.

ratè & diligenter se dimittere, neq; humanis erratis con-
nuere & atque etiam adducere in iudicium? idest, vocare,
& diem homini dicere, atque facere, vt veniat. Septuag.
[Et hunc fecisti venire in iudicium coram te?] in discepta-
tionem ad causæ cognitionem vocare, & litem homini
de quibuscunque leuissimis, & minutissimis debitis inten-
dere? atque hunc sensum non obscure indicauit ipse no-
ster interpres, cum dixit, [& dignum ducis:] cum tamen
in Originali tantum sit particula, [& aperuisti, vel, etiam
aperuisti oculos &c.] & potest quidem ex proprietate hu-
ius vocis is quoq; sensus elici, a nostra lectione nō alienus,
vt ad amplificationem humanæ miseræ pertineat: nam
Acrimonia *aph*, quæ est indeclinabilis particula, peculiarem animi af-
huius ora- *fectum* affert: & cum est in sententiæ comparatione, & si-
tionis i He- *miludine*, significat, quantò magis, vel, quantò minus;
brao. quando verò sine comparatione est, frequenter interro-
Gen. *gationi* iungitur cum admiratione, & animi affectu, & va-
18. 25. *let* idem quod, [etiam, adhuc, amplius. Gen. 18. Nunquid
Hebraicè, Etiam, *aph*, perdes iustum cum impio?] quasi di-
cat; ita ne fieri potest, vt etiam eodem supplicio iustus cū
impio afficiatur? Gen. 3. *Cur* (Heb. etiamne, itane? admira-
tionem, & amplificationem seuerissimi præcepti affert.
Septuag. Quid, quia dixit? *que es esto que tal os aya manda-*
do?) præcepit vobis Deus, vt non comederetis? Leuit. 26.
[Ego quoque hæc faciam vobis:] amplificationem suppli-
ciorum terribilium significat: ad hunc ergo sensum dixe-
rit Iob: [* Etiam aperuisti super eum oculos tuos?] & quæ
ipsæ suæ agitant ærumnæ, tu tuo iudicio, & fixis in illum
oculis exagitas? Præterea noster interpres vtramque par-
tem reddidit in tertia persona, sequutus etiam Septuagin.
cū tamen in Hebræo sit, [& adducere me in iudicium?] vt
vel hinc clarè pateat hanc humanæ miseræ deplora-
tionem, potissimum ad seipsum referri voluisse.

Acrimonia
huius ora-
tionis i He-
brao.

Gen.
18. 25.

Gen. 3. 1.

LXX.
Leu. 26. 16.

** I sebre sus*
duelos esso
aymas, qua
os poneys a
mirarlo.

III. Quis potest facere mundum de im- mundo conceptum semine? nonne tu qui solus es?

1. Mundities, aut immundities ad vitia, & virtutes & ad pec-
cata quotidiana ab alijs referri.
2. Germanor expositio de peccato originali. Illustratus David,
& Ioannes.
3. Varia lectio & consensio cum nostra. Peccatum sordidum.
4. Verbi patuitas tum aterna, tum temporalis, mundissima: ex-
plicatus Lucas, & Salomon. Sanctissima virginis propo-
situm firmissimum seruanda virginitatis. Lilia mundities
symbolum: mundum de castitate dici.
5. Conceptio immaculata virginis.

Ad quidnā
mundities
referenda.
D. Thom.
Lira.
Gaietan.

Quorsum me tam accuratè dispicias, resq; meas om-
nes obserues, cum sit nemo, in quo limpidissimi tui
oculi aliquid sordium deprehendere non possint?
Et quidem cū certum esse videatur, de morum, & ani-
mi immunditie, & sordibus præcipue nunc loqui, simul
etiam corporis miserias, & pœnas inuoluit. Sed quæ sit
integra horum verborum sententia, non eodem modo as-
signatur. Nam D. Thom. quem Nicolaus, & ex parte Caie.
sequuntur, ad virtutes, & peccata in vniuersum referunt:
Nisi virtutibus decoratus, mundiorque, & pulchrior red-
dar, sordescam profecto peccator ego, & impius in tuis
oculis, atque his pœnis, & supplicijs nunquam non dignus
censebor: at poteris pro tua bonitate, o Deus optime, vir-
tutes mihi, & animi candorem conferre, vt gratus tibi exi-
stam, & tantis supplicijs absoluar; sed longè, & coactè pe-
titur ille contextus, atque sensus.

Seuerus,
Hieron. sup.
Exec. 18. 2.
Peccata
quotidiana

Secundò, Seuerus in Catena, & Hierony. super id Eze-
chiel. 18. [Patres comederunt vnam acerbam:] senten-
tiam hanc referre videntur ad peccata quotidiana, quæ in
communi conuictu, & politia humanæ vitæ admittuntur,
quorum Deus exigit rationem, non quidem ab infante,
sed ab illo, qui iam ratione vtatur: nam ante rationis vsum
neminem dicitur Deus vocare in iudicium: sed postquam
vitam humanam, idest, rationis, & libertatis arbitrij con-
sortem viuere incipit puer: hæc expositio leniter cohæ-
ret, sed sola non sufficit.

Mundities,
& immun-
dities, ad

Tertiò igitur hoc loco mentionem peculiarem fieri pec-
cati originalis, frequens est Patrum cōmentarius. Olym-
piod. Philip. hic Orig. homil. 8. in Leuit. Clemens Alexan.
lib. 3. Scironi. ad finem. Cyril. hom. 12. in Leuit. Aug. super

id Psalm. 50. [In iniquitatibus conceptus sum.] & libro 5. *peccatum*
Hypognost. cap. 4. & lib. 2. in Iulian. c. 2. & lib. 20. de ciuit. *originale.*
c. 26. Basil. super Psalm. 32. [Diligit misericordiam & iudi- *Olymp.*
cium:] & alij patres frequenter: atque vt ex peccato ori- *Philipp.*
ginis, & ex infectione naturæ, aliorum peccatorum graui-
tatem extenuet, & veniam deprecetur; Non me, inquit,
debes propter peccati sordes abijcere; nam illas ex ipsa
conceptione contraximus; videnturq; propterea intimis
hæere medullis; cum immundo semine, ex quo proge-
niti sumus, videntur etiam malorum, & sordium semina
& procliuas ad peccandum nobis congenita; hæc verò
vitare in peculiari cuiusque nostrum voluntate positum
non est; tu tantum qui naturæ author es, posses ab omni
peccati sorde, & infectione naturam mundare: ex radice
igitur peccati originis, si alia pullulent, nihil mirandum
fuerit. Hinc igitur sua peccata sapiēter extenuat, atq; eo-
dem spectare videtur David Psalm 50. [Ecce enim in ini-
quitatibus conceptus sum:] cum enim in Hebræo sit, [in
iniquitate:] vt singulare illud peccatum originis signifi-
cetur. Septuag. tamen [in iniquitatibus,] dixerunt; non
solum vt plura peccata, quæ in peccato originis originan-
tis in Adamo fuerunt, videlicet superbia, gula, atque ino-
bedientia, significarentur; sed vt aliorum peccatorum
actualium, quorum originale origo, & radix in vnoquoq;
nostrum est, significatio nobis daretur: nam concupiscen-
tia, quæ ex peccato originali orta est, velut peccatorum
mater est, & ad peccatum nos abstrahit, & illicit, vt Iaco-
bus Apost. dixit: [Concupiscentia cum conceperit, parit
peccatum:] atque eadem ratione concupiscentia appel-
latur à Paulo, [peccatum, Rom. 7. quod habitat in me pec-
catum: vt August. explicat. Vocatur, inquit, peccatum, quia
peccatum fit, vincit, facit; sicut vocatur frigus pigrum,
quod pigros facit:] & statim repetit David, [Et in pecca-
to] Hieronymus ex Hebræo; [& in peccato concepit me:
prop. ex Hebræo; calefacit aut, fouit me. August. in vtero
aluit:] quasi dicat; iam inde ab vtero peccati seminarium
in me est: peccatis videor altus, & innutritus, vt qui in pec-
cato conceptus, & cōformatus fuero: similis est id Io. 1.
[Ecce qui tollit peccatum mundi:] hæc est enim verior,
& correctior lectio Vaticana, & quæ in Græco nunc ex-
tat, quamquam Græcos etiam codices aliquos, [peccata,]
legisse ex Orig. homil. 24. in Num. Cypr. lib. 2. contra lu-
dæos, Chrys. hom. 16. in Io. [peccata] etiam in plurali le-
gentibus, constare poterit: ergo David, & Iob non negant
peccata, sed humili, & spontanea peccati confessione, atq;
manifestatione innatæ ad peccatum procliuas, conan-
tur demulcere suum iudicem: atque hanc viam illum pla-
candi, & veniam impetrandi sibi esse à diuina bonitate
ostensam, subdit eodem loco David. [Incerta & occulta
sapientiæ tuæ manifestasti mihi:] quasi diceret; Cū ego
solicitus, incertusq; essem, quam potissimum re animi
sordes eluere possem, tu mihi hanc viam ostendisti.

Sed Hebræa, & Græca ita à nostra lectione dissident, vt
harmoniam efficiant, & in eadem sententia iucundissimā
quandam vocum atque particularum varietatem: nam in
Hebræo propriè est, [Quis dabit mundum ex immundo,]
aut, [ex immunditia?] aliquid igitur desiderari videtur,
cum quo illud [immundum] coniungatur: nihil autem vi-
debatur commodius suppleri posse, quam originem, atq;
principium: illa est enim omnium macula, quæ in ipsa ori-
gine & initio contracta est; sapienter igitur interpres ex-
plicationis gratia addit, [conceptu semine:] nam vt Theo-
logi definiunt, per semen tanquam per vehiculum, & ge-
nerationis instrumentum, dicitur peccatum transfundi per
originem in posteros, quod videantur in semine, quasi in
virtute & radice illius peccati sordes, & humanæ naturæ
infectio contineri. Græci autem legerunt, [Quis enim
mundus erit à sorde?] sunt autem nomina [mundi, & im-
mundi] in originali etiam opposita; [mundum] enim pro-
priè est, expurgatum a sordibus, lotum, purum, candidum,
nitens, serenum, integrum, sanum: [immundum,] verò
his omnibus contrarium, pollutum, contaminatum, sor-
didum, prætereaq; indignum diuino conspectu, quæ om-
nia rectè vides conuenire in peccati sordes, & in maculā.
Cū verò alijs nominibus peccati foeditas explicari so-
leat, pulchra tamen est illius turpitudinis, & sordium hæc
appellatio, in quam squallor quidam moerentis animi, &
sordidatus habitus, cruoris, & turpissimi sanguinis macu-
læ, nubila, crassa omnia, turbida, immundaque cadunt;
nam ea omnia, illa vox comprehendit.

Iob, & Da-
uid ex com-
memoratio
ne peccati
originalis
venia alio-
rum postu-
lant.

Psalm. 50. 7.
LXX.

Iacob. 1. 5.
Rom. 7. 17.
Aug. lib. de
nuptijs, &
concupis. c.
23.
Hieron. ex
Hebraic.
August.

Io. 1. 29.

Orig. ho. 14
Cypr. lib. 2.
contra lu-
dæos.
Chrysos. ho.
16. in Io.

3
Varia lect.
& consen-
sio cum no-
stra.

Theologicū
D. Tho. 1. 2
q. 81. art. 1.

Græci.
טור
טמא

Peccatum
sordidum.

Nonne

4 *Nonne tu qui solus es?* In Hebræo propriè. [Non vnus:] & ita Septuagintæ legerunt, [aut nemo,] supple, mundus erit: sed noster interpres partem etiam istam sanè illuminauit, dicens, *Nonne tu qui solus es?* atque hoc dupliciter: primò, ut dicat neminem esse mundum, præter vnum Deum ut diuinam originem verbi Dei, ex patre, qui est diuinitatis fons, respiciat: in qua nihil est immundum, aut sordidum, sed purissima omnia, atque splendida, sicut scriptum est: [In splendoribus sanctorum ex vtero ante Luciferum genui te:] tum etiam, ut ad filij Dei temporalem natiuitatē, per prophetiam respiciat, [qui natus est sanctus,] vt Luc. 1. 35. dicitur: [Quod nascetur ex te sanctum,] id est, quod concipietur, formabitur in vtero [vocabitur, erit, filius Dei:] id est, qui purissimam nascendi rationem habet in mente, & vtero patris æterni, idem ipse sanctus, purus, immaculatus, diuino conspectu dignissimus, imò Deus ipse, & homo, in tuo vtero concipietur; nam nihil impuræ, & sordidæ generationis in Dei filij generationem cadere potest: idè virginitatis omni puritate purior vterus, ab ipso suo filio commendatur odoris suauitate, & candore incredibili; [Venter tuus, sicut aceruus tritici vallatus lilijs:] nam præter fecunditatem per [tritici] eximiam virginitatis munditiem, atque candorem per lilia significat: & quāuis nullum videatur firmum sepimentum ex teneris, & mollibus [lilijs] confici posse, tamen firmissimum, fortissimum quæ vallum illud fuit, quod ex lilijs constructum fuit, videlicet firmissimum quoddam seruandæ virginitatis propositum, quod illa ipsa virgo explicuit, cum dixit: [Virum non cognosco:] verba enim præsentis temporis consuetudinem, legem, statutū fixum, firmum, nunquamque violandum significare solent: vt sapienter Origenes, in id Ioan. 1. [Ecce qui tollit peccata mundi,] & Chrysost. hom. 17. in Ioan. docent. Nemo verò ignorat, [munditiæ,] peculiari ratione ad castitatem tum corporis, tum cordis pertinere; cum David precetur post impuri amoris sordes & labem, [Cor mundum crea in me Deus (nam nam de corde, tāquam ex fonte, exeunt impudiciæ, adulteria) & spiritum rectum (vel, vt Hieronym. vertit; stabilem) innoua in visceribus meis:] nam maiori firmitate, & constantia, castitas, quā alij virtutes indigere videtur, vt potè quæ grauius sustineat, magisque assiduas hostium opugnationes, & certamina: vt Aug. pluribus docet. lib. de honestate mulierum, cap. 2.

5 *Vel etiam poterit confici sententia, vt non tam tribuat illam munditiem Deo, aut filio Dei, quā illius potentia; Quis, inquam, dabit, vel facere potest, [mundum de immundo semine, nonne tu?] id est, vnica Dei potentia hoc efficere potest: quam præter ordinariam legem, in conceptione immaculatæ virginis exerceat: mirum est enim, quantum in illa splenduerit diuina bonitas, atque potentia: de qua re præstat nihil omnino, quā pauca dicere.*

LXX. Quia verò Septuag. initium versiculi sequentis, qui de humana vitæ breuitate est, cum hac sententia coniunxerūt, integram, & quam antiquiores Patres frequenter vsurpāt sententiam huiusmodi reddiderunt; [Quis enim mundus erit à sorde? at nemo, & si vnus dies sit vita eius super terram:] & quamuis non multum referat, sed in ea etiam lectione non nihil varietatis est; Nam Clemens Alexandrinus, sic legit lib. 3. Strom. [Nullus est à sorde mundus, nec si sit quidem vna dies vitæ eius: & idem libro 4. Nec si sit quidem vnus diei vita eius. Ambr. in 1. Luc. Nemo mundus à sorde, nec si vnus diei vitæ sit in terra: Aug. in Psal. 50. [Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cuius est vnus diei vita super terram:] sic etiam Leo Pap. sermo. de natiuit. at D. Bernard. serm. 70. in Cant. [Nec infans certè vnus diei sine sorde est super terram.]

Clemens Alex.
Ambr.
August.
Leo Bern.

V. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est; constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.

- 1 Argumentatur Iob ex vitæ breuitate ad excitandam diuinam commiserationem. Breue, & abbreviari quid: explicati Isaias, & Iob.
- 2 Quid vita terminus: quid præteriri. Quid statutum & lex apud Paulum, & testamentum apud Ecclesiasticum. Quid, semel, apud Paulum.

1 **C**onditionalem quandam argumentationem conficere nunc Iob videtur, cuius antecedens sit in hoc ver-

siculo, & consequens in sequente. Si [breues dies hominis sunt, recede,] recedere debes [paululū ab eo, vt quiescat:] & licet particula conditionalis exprimitur in Hebræo, tamen non inueniunt subicetur à Vulgato: *Breues dies hominis:* propriè, decurtati, præcisi, definiti: nam verbū *Charats*, significat acuire, præscindere, definire: vel acutè, & præcise aliquid facere, absoluerè, statuere, vnde dicitur Isa. 10. [Consummationem, & abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio terræ:] id est, consumet Populum, & præcisis, amputatisque, inutilibus impijs, abbreviabit populum, & ad minutissimas iustorum reliquias rediget: quam verbi proprietatem retinuit Vulgatus Iob. 3. [Populi in valle concisionis:] id est, omnes populi congregandi sunt in valle abbreviationis, & præcisionis, nimirum in valle Iosaphat: atque est elegans antithesis inter populorum omnium infinitam multitudinem, & concisionem, siue abbreviationem: amputatis enim, præcisis, reiectisque impijs, quorum [infinitus est numerus,] eliciet tandem Deus, & colliget breuem quandam summam iustorum, & numerū. Hic igitur dicuntur [dies hominis breues,] abbreviati, decurtati, statuti, & præcisi, definiti, præscripti ad mensuram certam, & angustam, & numerū breuissimum: hæc autem vitæ humanæ cōstitutio, & definitio mox exponitur. Si etiam hic [dierum, aut mensium numerus: apud te est,] i. si mihi non ostendis, vt eò magis excrucier, quò mihi magis occultum est, [quid mihi desit.]

Constituisti terminos eius. Si constituisti, propriè, fecisti, præparasti, disposuisti: [Terminos:] propriè, statuta, præcepta, decreta: hæc enim Dei statuta, atque decreta de hominis vitæ, sunt veluti termini, & cancelli, intra quos homo continetur, & sunt certi fines, quos ultra, citroque nequit consistere vitæ, eadem loquendi forma dicitur infra: Circumdedi illud terminis meis:] id est, meis præceptis, & statutis: quod Prouerb. 8. dicitur: [Legem ponebat aquis, ne transirent fines suos. & Psalm. 103. Terminum posuisti, quem non transgredientur:] in eodem igitur sensu, sed clariùs dixit interpres, [terminos eius] Septuag. autem tempus præfixum, & constitutum intelligentes, dixerunt: [Ad tempus posuisti, & non transgredietur:] id enim, [tempus,] absolute dictum significare solet, videlicet certum, & determinatum.

Qui præteriri non poterunt. Verbum [prætereundi] rectè quadrat legi, & statuto: sicut etiam Psal. 148. [Præceptum posuit, & non præteribit:] id est, non erit vanum, aut irritum, sed perficietur, & obseruabitur: & Matt. 5. [Apex nō præteribit à lege, donec oīa fiant:] & 24. Verba mea nō præteribunt:] ergo hoc Dei decretum, aut mortis aut vitæ, nō erit irritum, neque vanum fiet, seruabitur: vel, non poterit homo constitutos terminos transilire: neque decreta & statuta prætergredi. Hinc Paulus hanc moriendi necessitatē nomine legis & statuti explicat. [Statutum est, inquit, hominibus semel, i. irrevocabiliter, firmiter, constanter: nam semel loquitur Deus,] vt iterato præcepto opus non sit. Vtraque verò legis, & præfixi termini ratio coniungitur Act. 17. Deus fecit ex vno hominē omne humanum genus inhabitare super vniuersam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum.] & ferè eadem vis est Eccl. 14. cum testamentum dī mors, i. lex, statutum, dispositio Dei, & vniuersalis lex de morte ab omnibus subeunda: [Memor esto, quā mors non tardat, & testamentum inferorum, quod demonstratum est tibi, testamentum enim huius mundi morte morietur:] id est, hoc est Dei statutum, & dispositio rerum humanarū, vt homo intra certos terminos vitæ consisteret, & certissima, præfixitaque morte tandem deficeret: siue igitur [terminos,] siue legem, & statuta, siue testamentum dicas, semper dicis aliquid firmum, & constans, quod [Præteriri non poterit.]

VI. Recede paululum ab eo, vt quiescat, donec optata veniat, sicut mercenarij dies eius.

- 1 Eligitur verior expositio. Recedere, quid propriè.
- 2 Quiescere, pro finire, aut cessare.
- 3 Optata dies apud Hebræos, dies mortis.
- 4 Dies optata, dies incundior, verior expositio. Particula, Donec in sacro sermone consequutionem asserre solet.

Illius consequentiæ, quam diximus, vim, & conclusionem sic conficit D. Th. Cum meæ vitæ à te præfixi dies paucissimi

D. Thom.

paucissimi sint, age, ne mediutius sustententes viuentem, neque tua praelentia conferues, sed discede, meq. morti permittite, vt mortis quiete & tranquillitate tandem fruatur, interim dum diē resurrectionis expecto, quo merces mihi, tanquam mercenario, pro meis laboribus reddetur. Sed quidem cum mortem tæpe non tam precetur, quam deprecetur, non videtur hæc interpretatio cohære polle, neque cum antecedentibus, neque cum consequentibus Communis igitur Græcorum, atque Latinorum commentarius hic est; *Recedere* profectò debes. quod, cap. 10. dixit, *Dimitte ergo me.* à verbo. *Saghab.* quod propriè est, respicere; & per antiphrasim, excæcari, aut caligare: ne me respicias, ne me tam accuratè, & attentè obserues, sed instar heri permittentis seruum aliquandiu *Recedere*, sibi viuere, recede paululum, & simula te non videre; ita recede, vt videaris abijisse in regionem longinquam, ac tuos seruos aliquandiu permisisse viuere suo arbitrio. inde etiam significat diuertere, aut discedere: quoniam sicut qui spectatum admittuntur, & videre aliquid cupiunt, accedunt propè, & conuertuntur ad videndū, ita etiam qui videre nolunt, auertunt faciem, & oculos, atq. discedunt: sic sanè etiam dixerunt Sept. Recede ab eo. in Hebræo propriè; desuper eo, exactionem quandam, & obseruationem permolestam afferre solet illud desuper. nos dicimus, *no esteys s'v pre sobre el.*

Vi qui sciat; vt quod superest vitæ possit quietus transigere. Quoniam verò verbum *Chadal* significat finire, cessare, seu quiescere ab actione, idè quies sumi solet pro ipso fine, & cessatione, quādo dicitur Deus qui euisset, id est, cessasse ab opere creationis. in hac ergo significatione sumi posset in hoc loco; Tu mihi præfinis vitam; sit sanè; sed me demitte: nam quiescam ego, & cessabo, etiam te non urgente, neq. propellente ad finem, & mortem: ego per me consumar, neque prætergredi vlla ratione potero terminos mihi præfixos. Sed in alia propria quiescendi significatione, & quidem opportuniùs ad antecedentia, & consequentia, à Græcis, & Latinis accipitur.

Donec optata veniat. Lectio Complutensis, & præterea Complutenses in dictione *Chadal*, legerunt in plurali, *Donec optata veniant*; & quāuis sensum non mutet, tamè vera, & correctà lectio est in singulari; & Hebraizantes quidem interpretantur hic Iobum petere, vt tandiu permittatur viuere, quousque ipse sponte sua, senio iā confectus optet mortem: sicut mercenarius, post peractum diei laborem, ad solis occasum de nocturna quiete sibi ipsi blandiri, & gratulari videtur: sic Pagn. [Recede ab eo, & desinet à malo suo, donec perficiat, sicut mercenarius, diē suū Tygurin. Absiste ab eo, ut desinat, cum iā grato animo excipiet diē fatalem tanquā mercenarius. Vatab. Donec perueniat ad senium; quo tēpore tædebit illum viuere:] idemque ex consensu omnium Hebræorū placuit etiam Isidoro Clario, & Eugubino, quasi dicat: Nunc vitæ desiderio, & mortis metu excrucior: tātisper igitur mihi viuere permittite; scio enim fore, vt non multo post, fastidio mihi uita sit, & mors in uotis: diē igitur optatam, diē mortis interpretantur. Sed non videtur cohære cum eo quod dixerat, præfixum esse cuiq. tempus vitæ; neque omnes quidem ad vltimam senectutem perueniunt; quotus enim quisque est, qui ad nauseam vsque, & tædium vitæ viuat?

Ergo is videtur proprius, atque gemanus huius loci sensus; Remitte mihi paululū doloris, & cruciatus acerbitem, vt aliquo saltem spatio temporis sine dolore, sine gemitu frui, & respirare liberè possim; quamuis dolores, & cruciatus instauraturus postea sis: sicut mercenarius interponit suis interdum otium, & gaudium laboribus, & curis, uidelicet, aut quiete nocturna, aut aliquo feriato die, reperiturus deinde suum laborē: vires enim, & animum resumere oportet, & non habere tandiu discordiam intentam, quin aliquando remittat, & quidē particula, donec, non semper significat determinatū, aut indeterminatum tempus quo finito aliquid amplius nō est, aut quo incipere debeat id, quod usque ad illud nūquam extiterit; quam significationem agnouit Hierony. contra Eluidium; sed præterea significat consequutionē rerum, uel temporum, Ps. 70. Ne derelinquas me, donec annuntiem brachiū tuum; id est, si me non derelinquas, annuntiabo inuitam tuam potentiam, & illud; [Sede à dextris meis, donec ponam;] id est, cum sederis ponam; Io. Pineda in Iob. Thom. I.

simili igitur ratione ait Iob. Si à me flagellando recesseris, optata mihi, atque lætior aliqua affulgebit dies, quā velim, quæ mihi placere possit: hunc sensum videntur quoque Sept. sequuti; [Discede ab eo, vt quiescat, & bene velit vitam, sicut mercenarius:] quæ eadem ferè lectio est, cum illa, quam Chrysost. refert; [Recede a me vt quiescam, & complacet mihi vita mea, sicut mercenario;] eadem ratione interpretantur Olympiod. & Polychr. vt (inquiunt) saltem assequar mercenarij relaxationem; nam mali mei calamitas inducias nullas facit, Hæc igitur optata dies, non est dies mortis, vt Hebraizantes volebant, sed vita iucundior; & propterea etiam difficultatem redeundi ad uitam mox proponit; neque etiam est dies resurrectionis, & potiundæ beatitudinis: tunc enim non quiesceret paululum; cum sempiternis gaudijs potiantur Beati.

VII. Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursus virefcit, & rami eius pullulant.

- 1 *Varia nectendi, & interpretandi ratio. Resurgentis hominis cum arbore reuivente comparatio.*
- 2 *Nexus, & interpretatio optima. Dissimilis homo arbori.*
- 3 *Lignum quid apud Latinos, item, & apud Hebræos. Illustratus David.*
- 4 *Hebraizantes notati. Laudatus Vulgatus.*
- 5 *Virefcere, quid in Hebræo. Arborum morbi.*
- 6 *Pullulare quid.*

Non eadem est apud omnes nectendi hunc versiculum cum alijs ratio; nam Lyranus existimat de resurrectionis spe nunc loqui, & ex arboris comparatione reuiviscens, & vices suas mutantis cū tempore, probare, hominem, nisi deterioris conditionis futurus sit, resurgere debere: nam licet corpus humanum non repullet, sicut arbor, tamè oportet esse in homine partē aliam immortalem, ratione cuius expectanda sit resurrectio: sed vt hanc philosophiam Lyrani nunc non omninò ad viuū examinemus, certè August. hunc ferè sensum indicauit; docet enim applicationem huius similitudinis debere accipi per ironiam, quasi dicat; Scilicet homo non resurget, cum uideatur resurgere arbor. Cæterum hic sensus durior est & non omnino facilis similitudo, & ironia difficilè agnosci potest; at Olympiod. D. Tho. Caiet. Dionysius, existimant redire iterum Iob ad humanæ miseriæ deplorationem, & amplificationem, quod uideatur esse humana vita deterioris conditionis, quā arbores; nam hæc siue abscissæ, & auulsæ, siue senescentes diuturnitate & tempore, tamen agriculturæ, & translationis, infusionis, irrigationis beneficio iuuenescunt & germinant; homo verò quacumque ratione à vita excindatur, redire iterum non poterit ad similem uiuendi conditionem.

Sed omnium optimè, atq. simplicissimè Polych. quæ recentiores imitantur, existimat deprecationem hanc esse illius relaxationis assiduorum cruciatuum, ex dissimilitudine cum arbore; [Nā non sum, inquit, sicut arbor, quæ abscissa licet, atque uetustate confecta, pullulare iterū, atque vircere potest; sed si me finas ui doloris penitus nunc absumi, & interire, non erit deinceps Iob, cui benefacere inter mortales possis.] Quæ sanè dissimilitudo hominis cum rebus alijs, quæ uices cum tempore mutant, cum arboribus, & herbis præcipuè, familiaris etiam fuit scriptoribus prophanis; nam Lyricus cecinit.

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis

Arboribusq. coma.

Mutat terra vices, &c. &c. &c.

Nos ubi dedimus

Quid pius Aeneas, quid Tullus diues, & Ancus, Pulvis, & umbra sumus.

Non Torquat: genus, non te facundia, non te Restituet pietas.

Huc illud Catulli;

Soles occidere, & redire possunt,

Nobis cum semel occidit breuis lux,

Nox est perpetuè una dormienda.

& Theocritus in illo Bionis epitaphio, quod Latinum reddidit Monstroliensis:

Gg

Ehen,

Chrysost.
Olymp.
Polychron.

1
Lyr.
Resurrectio
nis cum ar
bore reui
rescente cō
paratio.

August.

Olympio.
D. Thom.
Caiet.
Dionys.

2
Nexus, &
expositio op
tima.

Polychron.

Homo diss
imilis arbo
ri reuiviscē
ti.

Horat. li. 4
Carm. Od.
7.

Catull.

Theocr.
Lambin.

Frequēti
Latinorum
& Græcorū
expositio.

777
Iob. 10. 20
Recedere,
in Hebræo
quid.

LXX.

2
777
Quiescere
finire, aut
cessare.
Gen. 22.

3
Compr.

Hebraizā
tes Optata
dies, apud
Hebraizā
tes diss mor
tis.

Pagnin.

Tygur.

Vatab.

Clariss.
Eugub.

4
Optata dies
pro die iu
cundiori.

Particula,
donec.

Hieron. cō
tra Elui
dium.

Ps. 70. 28.

Ps. 109. 1.

LXX.

filum de stupa tortum sputamine, cū odorē ignis acceperit, id est, contactum ignis, vel, cum ignem senserit. Fortē autē odoris nomine, levis, & facilis cuiuspiā sensus, actio tactu cuius indicatur, & quod de visu aliquando diximus, uidelicet cūque se- comprehendendi & intelligi sub eo aliorum sensuum actiones, ita etiam de odore intelligendum; qua ratione quidā

Isa. 11. 3. explicant illum Isaia locum. cap. 11. & replebit eum spiritus timoris Domini, quod ex Hebræo propriè legitur, Olfaciet in timore Domini, uel olfacere ipsius erit in timore Domini. uel, Odorare faciet eum in timore Domini, id est, paruo indicio agnoscat eum; qui iustus fuerit, & pius, facile sentiet; sagax erit in agnoscendis iustis, & Deum timentibus hominibus; igitur ad odorē, & contactum aquæ, id est, irrigationis beneficio germinabit & faciet comam. Septuag. legerunt; Et faciet messiem. Polychron. ex Hebr. refert; facies fructum. & quidem uerbum *Kasfar* significat id quod praeciditur, demetitur, decerpitur; quod cū indifferentis sit, uel ad fructum, qui ex arbore decerpitur; uel inutilia uirgulta, quæ resecari solent; Vulgatus sapienter elegit id, quod ad rem facere potissimum iudicauit, & comam, dixit ut significaret multitudinem germinum, ramorum, palmitum, ex quibus pulcherrima constat arboris coma. Verbo autem faciendi affertur ramorum quædam aptissima compositio, & à natura ipsa series, & ordo dispositus, est enim facere aptè, & ordinatè disponere.

Sicut cū primò plantatum est. Eleganter Septuaginta; Sicut nouella plantatio. simplicius in Hebræo, sicut plantatio: languidè autem accipit Tygurina uocem plantationis, nam non aliud reddidit, quàm plantam. At tracto, inquit, humore aqueo, iterum germinat exhibetq. fructus decerpandos, ut plantæ solent: nam licet nomen, *Natagh*, à plantando dicatur, tamen uox ipsa plantandi, nouitatem quandam affert; & ita sapienter Isa. 5. Germen reddidit; Viri Iuda germen eius delectabile: & Ezechiel. 34. Suscitabo eis germen nominatum, id est, Christum nouū hominem, tenerissimum uirginis filium, eadem uox Psal. 143. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute tua. Illuminatur igitur originalis uox dilucida paraphrasi, cū ait interpres: Sicut cū primò plantatū est.

X. Homo verò cū mortuus fuerit, & nudatus, atque consumptus, ubi quæso est?

Altera dissimilitudinis pars. Longè (inquit) aliter se habet homo; qui semel è uita excisus, & conuulsis radicibus penitus ablati, non potest iterum in eiusdem status & uitæ rationi conserui, neque uirescere. Nudatus; Complutenses legerunt; Vulneratus; alij, excidetur. uel, succidetur. à uerbo, *Chalas*, quod est vulnerare; Regia; Infirmabitur. idem enim uerbum, debilitare, aut infirmare significat, quæ etiam significatio agnoscitur à Latino interprete, Ioelis. 3. Infirmus dicat, Quia ego fortis sum. Sed certè uidetur noster interpres legisse, *Chalas*, quod est nudare, aut mutare habitum: eodem tamen recidit. Nam homo, sine naturali morte intereat, siue uolento uoluntate excidatur, ramis, bonisque omnibus decessis nudatur & spoliatur, atque compellitur alium longè miserrimum habitum sumere.

Consumptus. Hoc D. Tho. refert ad cadaueris consumptionem, cū tota ossium compages soluitur; sed certè ex vi originalis, *ganagh*, consumptio hæc, est expiratio, & defectus, aut mors; unde Genes. 6. dicitur. Vniuersa quæ in terra sunt, consumentur, & cap. 7. Consumpta est omnis caro. & cap. 35. Consumptus qui ætate mortuus est. quare rectè Septuag. dixerunt, Vir cū mortuus fuerit. alij, obiit. Hic ergo erit coaceruatio quædam plurium uocum idem ferè significantium, quæ uim addant orationi, & significant hominem penitus iam mortuum.

Vbi, quæso, est id est, nullibi est, ut inde redire possit ad eandem uitam, quam semel reliquit; non enim, sicut arbor transplantatur, ut alio in loco renasci, & germinare possit.

XI. Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus areseat.

XII. Sic homo, cū dormierit, non resurget: donec atteratur cælum, non euigilabit: nec consurget de somno suo.

- 1 Prima interpretandi ratio per dissimilitudinem hominis, cum mari, & fluuiio.
- 2 Secunda expositio per similitudinem cum eisdem rebus. Recedere, quid in Hebræo.
- 3 Particulam donec, ad æternitatem referri.
- 4 Donec, al. quando de determinato tem. poro. Cælorum, & mundi senectus, & uetustas uetimento similis.
- 5 Cælorum defectus in die iudicij qualis. Stellas de cælo cadere, quid. Cælorum, & mundi attritio moris similis.
- 6 Mundus uetimento confuso similis. Explicati David, & Ezechiel.

Quoniam particula similitudinis in originali, & in Septuaginta subicitur, non eodem modo exponitur sententia hæc; nam alij per similitudinem, per dissimilitudinem alij accipiunt. Dissimilitudo autem hoc uidetur modo posse confici, ut significetur homo, fugacioris uitæ, & irreuocabilius quam mare, aut fluuius; nam licet mare in continua mutatione sit, perpetuoque fluxui, nihilominus tamen, si quam aquæ partem deperdere uidetur, recuperat statim: & si quid abijt in vapores, & à sole absumitur, iterum concretescentibus uaporibus, & in pluuiam liquefcentibus, atque decidentibus resarcitur: & si quid exugunt fontes, & flumina, illud ipsa restituunt: nam [omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, ad locum unde exeunt, flumina reuertuntur;] similiter etiam fluuius, atque torrens iam siccatur, iam pleno influit alueo, atque exundat; incrementa igitur, aut decrementa per uices accipit: uerū homo, cætera labentibus aquis similis, in hac una re dissimilissimus est; nam semel extinctus, & arefactus non redibit iterum, neque ullam habebit in hoc mundo uitæ uicissitudinem, donec atteratur cælum: ita explicat Chrysost. & idem sensisse uidentur Septuaginta legentes; Tempore enim rarefit mare; & idem clarius sentit August. simul explicans atque legens; [Tempore minuetur mare, nam post impletur:] & Polych. huius exemplum subiicit, in fluxu Ponti: pro fluuiio autem Polychron. ait in Hebræo haberi, Torrentem; sed utriusque eadem ratio est.

Vulgatus tamen interpres similitudinem subesse intellexerit, atq. expressit, quàm plerique Latini sic interpretantur, ut dicat, resurrectionem ad similem uitæ statum, esse natura impossibilem, sicut mare aut fluuius ad summam siccitatem redacta, reparari, & restitui naturæ uiribus non possent. Et commodè uitam, quæ in humido consistit, cum humore comparat, & mortem cum siccitate; nam cadauer exuatum, & confectum, humido vitali destituitur: quam sententiam rectè ex ipsis uerbis Hebraicis elicere potuit Vulgatus; nam uerbum recedendi aut abeundi, quod in fonte est *azal*, significat omnino abire, perire, deficere; & aliquando, Vulgatus ad mortem refert, siue ad uitam deficientem.

Donec atteratur cælum. Dupliciter potest sumi, particula, donec. 1. ut significet æternitatem, seu perpetuitatem; quare particula, *ghad*, uertitur aliquando, in æternum, uel, in sæculum sæculi, Psal. 110. 111. & Isa. 7. Excelsus, & sublimis habitans æternitatem. q. d. usque uiuens; & propterea aliquando uertitur negatiuè, & ita simpliciter & propriè hic legi posset, Donec non cælum. q. d. nunquam non erit cælum: nam secunda vox atterendi, etiam in Originali potest esse particula negatiua; quare sumit argumentū ab impossibili, quod apud poetas frequens est; Tum etiam faciunt duo impossibilia æqualia, aut ex duobus impossibilibus, unum magis esse impossibile, quàm alterū; huiusmodi est illud; [Cælum & terra transibunt, uerba autem mea non præteribunt:] quod autem Hebræus apud Caieran. particulam atterendi uertit; nisi, ut sit sensus, donec nisi cælum, id est, donec nihil aliud remaneat in mundo, nisi cælum; valdè frigidum efficit sensum, & lectio ipsa inelegans est.

LXX. Duplex interpretandi ratio.

Ecc. 1. 7.

Chrysost. LXX. August. Polychr.

2 Latinorum interpretatio.

Quid Recedere.

3 Particula, donec, significat æternitatem. Ps. 110. 9. Ps. 111. 6. Isa. 7. 15.

Mat. 24. 35. Caiet.

Calorum in corruptibilitate cœlorum; sed non nisi importunè; nam si argumentum ducatur ab impossibili, tantum abest, ut Cœlum atteri, aut corrumpi posse hoc loco asseratur, ut potius oppositū affirmetur. Quod si quis nimium pertinaciter contendat, aliquando cœlorum mutatione colligi hinc posse, certè non erit alia, quam illa, quam Petrus asserit in sua Canonica.

4 Potest ergo secundo particula donec, sumi pro certo termino temporis, videlicet, vsq. ad diē resurrectionis, et donec, de vniuersalis iudicii, cū signa erūt in cœlo, sole, luna, stellis, quando tum superiora, tum inferiora corpora mirabilem quandam mutationem & innouationem subibūt; propter quam potest dici, cœlum atterendum. Et quidē

5 Matt. 24. 29. Luc. 21. 25. Marc. 13. 24. Atterere. Mundi vestitus, & innovatio. Apoc. 1. 2. 1. Isai. 51. 6. atterere, in Originali esse pōt à radice *Balah*, quod est, senescere, aut vetustate coniumere, vel consumi, atterere, vel conterere; & hac ratione sæpe dicūtur Cœli amissuri vetustatem pristinam, & recentiori alia pulchriorique forma innouadi: cuiusmodi est illud Apocal. 21. [Vidi cœlū nouum & terram nouam; primum. n. cœlum & prima terra abierunt:] atq. huius vetustatis aut innouationis cœlorū ratione seruata, defectus ille vltimus cū vetustate, & attritione vestimenti comparatur. Isa. 51. [Cœli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentū veterascet,] id est, sicut vestimentum vetustum detritū innouatur, & in melius commutatur; sic ēt cœli, ad nouū claritatis, & pulchritudinis habitum transibunt: quo loco Symmach. dixit, Oēs sicut vestimentū senescunt: vbi Theodoretus breuiter, æquē ac dilucide; [Vestimentorū vetustate imitabuntur:] quanquā nescio quæ de mortalitate, & immortalitate cœlorū, cū vera philosophia nō omnino congruentia, subiungit. Ergo tunc cœli videbūtur deficere, & quasi præ senectute caligare, vel potius moribundi instar, lumina claudere; Virtutes cœlorū moriebuntur; (namq. videtur illorum virtus languere) & stellæ de cœlo * cadent, id est, ut colligitur ex Græco, ita flaccida & languida apparebunt lydera, ut præ debilitate nutare, & calum minitari videantur; vel obnubilabuntur, & tenebris obducta densissimis, extincta & mortua dices, non aliter quā si de cœlo cecidissent: prætereo aliā cadendi rationē, cum cœlum cometas, stellarū instar fulgentes, in terras iaculabitur. Tum etiam, illa attritio, aut innouatio, quæ in cœlo & mundo futura est, quasi interiui & mortui similis erit propter duo: Primò, quia cœli influxus & pristinae actiones, præsertim motus, & quæ a motu pendent, cessabunt; quæ agendi, vitaliumq. operationum cessatio, cum morte coniuncta est: tum etiā secundò, quia prima illa dispositio & status cum alio commutandus erit; sicut moribundus homo aliam etiam induit figuram: sic Paulus ait. 1. Corin. 7. Præterit * figura huius mundi: donec tandem quasi expirans, mortuusq. palleat, & lethalib. vmbis obducatur; sed deinde tamen cum resurgente homine, quasi rediuium resurget cœlum, multò pulchrius, multoque splendidius; nā paripassu cum homine, aliæ quoq. creaturæ gradiuntur; sicut enim cum homine nouo, erit cœlum nouum, & terra noua, ita etiam senescente natura humana, iamq. deficiente mortalium vita, ipse etiā mundus [antiquatur, & senescit, propè interitum est.] Hunc eundem sensum indicant Sept. legentes, [Quoad cœlum nō sit confutū; & Chrysost. explicat, Quoadusq. cœlum inueterauerit, & mundus constiterit;] in cœlo autem, coagmentatio & harmonia pōt explicari illa consuendi translatione; namq. videbitur tota mundi machina dissui, & dissolui, dū non fuerit vnus, ordinatusq. rerum omnium motus, sed plures diuersi, planeque perturbati; quales necesse est reperiri in multis corporibus aut partibus dissunctis, & nullo nexu, uinculoque colligatis. Orbis igitur, qui nunc ex elementis, & cœlis vno ordine, mutuaq. dependentia, quasi ex diuersis frustis compactus, & confusus est, pereunte iam tunc harmonia, & ordine, dissuetur. Indicat præterea Chrysost. verbum illud consuendi ad hominis iuncturas, & colligationes membrorum referri posse in hac sententiam; Donec cœlum durauerit; non consuetur, neque coagmentabitur homo; nam illa ossium compositio, & coagmentatio commissurarum, omniumque membrorum medijs neruis, vinculis, tendonibus colligatio; est quasi quædam vestimenti confusio: atque eandē translationem indicauit superius Iob, cum dixit, ossibus, & neruis copegisti me, quasi filo & acu ex multis frustis me

compegisti, & coagmentasti: & David; Substantia mea in inferioribus terræ. in Hebræo, acu pictus, aut, confusus: cum quo facit Ezech. 37. cum prophetare iubetur ad ossa arida; [Et accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam suam,] *hueso conhueso, y pieca con pieca*, deinde verò accesserunt nerui, & caro, & tandem, Ingressus est in ea spiritus & vixerunt; non aliter atque homo videtur subire suam vestem, cū illam induit.

Hinc iam videas non esse opus ad illorum interpretationem confugere, qui quod uideretur Iob vniuersalem resurrectionem negasse, existimarunt loqui ex aliena sententia; nam præterquam quod, dum de resurrectione loquitur, clarissimè, atque verissimè vaticinatur, hoc sanè loco illud quoque uerissimè asserit, mortuum naturæ viribus & ordinaria auctoris naturæ lege irreuocabile esse ad vitam, uitæque rationem illam, quam semel deseruerit: res quidem sæpe a nobis repetita.

XIII. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?

- 1 Proponuntur quatuor huius loci expositiones; eligitur quarta.
- 2 Formula optandi in sacro sermone. Protegere quid. Ut dicantur defuncti asseruati. Quid fasciculus viuientium apud David.
- 3 Ut diuina misericordia nos abscondat, & subtrahat à conspectu diuinæ iustitiæ. Propitiatorum quale, & quid significabat. Explicatus Moyses, David, Ezechiel.
- 4 Quid furor. Quid pertransire. Quid natus apud Hebræos, & Latinos.
- 5 Qualis sit diuinus furor; & ut cum tranquillitate sit coniunctus; explicata sapientia.
- 6 Defunctorum obliuiscimur. Quando & quorum dicatur Deus meminisse.

Non est facilis, neque vnus apud interpretes sententia huius nexus cum præcedentibus, & quidē primò Titelmanus existimat sermonē hoc loco fieri de extremo iudicio; cū enim mentionem fecisset de Iudicio, Resurrectione, & somno, è quo mortui excitabuntur archangeli, & Dei vocē terrificā, quasi iam tonitus ille formidandus & tubæ tinnitus in suis aurib. personaret, patiens totus atque conterritus, o vtinā, inquit, latere, mihi, atq. delitescere tunc temporis liceat, ne ante tremēdi, seuerissimiq. iudices tribunal siterer: iacerem quidem in sepulchri tenebris lubens, quousq. iudicis ira deferuisceret, & indignatio remitteret; resurrecturus tamen, in lucemque proditurus aliquando: hæc exponendi ratio ut non multum cum præsentī instituto congruere uideatur, ita neque a perta ratione potest reijci, tanquā omnino aliena; præsertim cū hac oratio sit hominis mille cogitationibus exagitati, milleque testissimarū rerum imaginibus, atque terroribus percussis; quare a sua vita, & resurrectione, ad ea quæ vniuersalem omnium resurrectionem comitabuntur, facile gradum facere potuit.

Secundò, Catenæ auctor ad id quod superius dixerat Iob, mortem videlicet à se meritò expectari, confirmandū, nunc orationem reflectere existimat; Optabilius mihi (inquit) mori, quam in tam luctuosa vita commorari; si optio igitur mihi daretur, eligerem planè ad mortuos secedere, & in sepulchrum concedere, dum hæc tua indignatio, o Deus seuerissime, remittit; constituto tamen mihi tempore, quo me beneuolus, & propitius ad vitam reuocet: namque incidere in manus Dei viuētis, quā in in mortis falcem, longè magis horrendum est: hic commentarius longè petitur.

Tertiò, alij dicunt, dum hæc loquitur Iob, respicere ad tartareos cruciatus, propter quos declinandos viuere optet; Si moriar (inquit) & in inferorum tenebras, ruam, hoc mihi daretur, ut si moriar, protegar à diuina ira, quæ aduersus damnatos in inferno exardescit, maneamque in sepulchro, hac quoque pacta, & constituta lege, ut me iubeat aliquando Deus resurgere; illud vero tem-

Pf. 138. 15. Ezech. 37. 7. 10.

Prima expositio. Titelm.

Secundæ expositio. Nicetas.

Hebr. 10. 31.

Tertia expositio.

Stellæ, de cœlo cadere quid. Matt. 24. 29. * Parecerā quæ de pura flaquea se andan cadendo, y se vieren al suelo.

Cœlorum, & mundi attritio.

1. Cor. 7. 31. * Quo se uis des figurādo y moriēdo.

Heb. 12. 31.

LXX. Chrysost. hom.

Mundus vestimenti confusus, aut dissuissimilis.

Iob. 10. 11.

Gregov.
Philipp.
Hugo Dio-
ny.

tempus constitutum indicari existimant, quo Christus Iesus descendit ad inferos, & ascendens eduxit secum. vinctos de lacu: hæc interpretatio est Greg. Philip. Hug. Dionys. sed leniter non coheret.

Quarta ex
positio.

Quarto tandem facile, & coherenter sensus assignabitur, ut cum de vita irreparabili loquutus sit, nunc subiungat, non futuram sibi mortem tam horrendam, neque tam anxie illam deprecaturum, si mortuus non multo post rediturus esset ad vitam, & non potius sempiterna obliuione conspeliendus: constituto igitur, & prefixo certo aliquo tempore, quo vitæ huic, & corpori restitueretur fore, ut libentius mortem excipiat. In hac exponendi ratione nihil est asperum, aut difficile, nunc ad voces singulas.

Hebræism²
& formula
operandi.
שׁוּן
Protegere.

Quis mihi hoc tribuat. Si mihi optio datur, hoc opto: Hebraismus est, & valet idem, quod utinam quanquam simul rei optate, aut difficultatem, aut impossibilitatem affert; exempla occurrunt passim.

Infernus, et
sepulchri
custodia.

In inferno. In seol: de hoc dixi supra, in subterranea mortuorum statione videlicet, & animum in limbo, & receptaculo iustorum; & corpus in sepulchro, vel indiscriminatum, statum mortuorum intelligit. Protegas; proprie abscondas, custodias, asserues; indicat limbum, aut sepulchrum esse velut scrinium, aut caplam, in quam reponatur, & recondantur corpus, animusque, educenda & resumenda iterum in resurrectione, cum ad alium statum assumi & educi oporteat: nam corpus terre fidei creditur, & aliquando et mari: quare nunc terra inexorabilis est, [fortis enim est mors, & durus infernus,] id est, nullius precibus adduci potest, ut conceditur sibi pignus, & positum reddat, nisi præcepto compulsa auctoris vitæ, & mortis: Illo autem iubente & terra, & mare dabunt mortuos suos: sicut enim est fasciculus viuentiū, in quo Deus, quorum vitam conseruat & protegit, colligatos habet, ne quis pereat; alios autem, quos peculiari cura non prosequitur, quasi dissolutos relinquit, ut facile perdi & perire possint; sic sanè etiam habet Deus fasciculū iustorum, defunctos nimirum, colligatos, numeratos, asseruatos in thesauro, & scrinio, ac receptaculo repositos, qui etiam fasciculos viuentiū dici potest. Deus enim non est Deus mortuorum, sed viuentium: alios autem impios, siue viuentes, siue mortuos longius à se proijcit, indignos enim iudicat, qui asseruentur, & protegantur: verumque indicat Abigail, benè precata Dauid. 1. Reg. 25. [Si surrexerit aliquando homo persequens te, vel quærens animam tuam, erit anima Domini mei custodita, quasi in fasciculo viuentium, apud dominum Deum tuum; porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu, & circulo fundæ.] Sept. illā etiā asseruandæ, & custodiendæ, vitæ aut animæ rationem in hoc loco indicant; quod cum vita, aut anima sit res, quæ facile amittatur, & abeat, Deus vinculo quodam continet, & deuincit quos vult; aliorum autem vitam proijcit in apertam cœli terræque planitiem, ut aberrantes pereant: sic illi legunt, [Erit anima Domini mei illigata in vinculo vitæ.] Ergo aliqua ex his ratione, se protegi, & asseruari cupit Iob.

Gen. 8. 6.

1. Reg. 25.
29.
Fasciculus
viuentium,
quibus.

1. Reg. 25. mortis: Illo autem iubente & terra, & mare dabunt mortuos suos: sicut enim est fasciculus viuentiū, in quo Deus, quorum vitam conseruat & protegit, colligatos habet, ne quis pereat; alios autem, quos peculiari cura non prosequitur, quasi dissolutos relinquit, ut facile perdi & perire possint; sic sanè etiam habet Deus fasciculū iustorum, defunctos nimirum, colligatos, numeratos, asseruatos in thesauro, & scrinio, ac receptaculo repositos, qui etiam fasciculos viuentiū dici potest. Deus enim non est Deus mortuorum, sed viuentium: alios autem impios, siue viuentes, siue mortuos longius à se proijcit, indignos enim iudicat, qui asseruentur, & protegantur: verumque indicat Abigail, benè precata Dauid. 1. Reg. 25. [Si surrexerit aliquando homo persequens te, vel quærens animam tuam, erit anima Domini mei custodita, quasi in fasciculo viuentium, apud dominum Deum tuum; porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu, & circulo fundæ.] Sept. illā etiā asseruandæ, & custodiendæ, vitæ aut animæ rationem in hoc loco indicant; quod cum vita, aut anima sit res, quæ facile amittatur, & abeat, Deus vinculo quodam continet, & deuincit quos vult; aliorum autem vitam proijcit in apertam cœli terræque planitiem, ut aberrantes pereant: sic illi legunt, [Erit anima Domini mei illigata in vinculo vitæ.] Ergo aliqua ex his ratione, se protegi, & asseruari cupit Iob.

Marc. 12.

27.

Zuc. 20 38

1. Reg. 25.
29.

LXX.

Et abscondas me. Mirum quod non postulet aliud perfugium, aut latibulum, quam illum ipsum, cuius furorem timet, & fugit, & quem latere cupit; nimirum Deū timet, & latere desiderat, & precatur ut ipse Deus illum abscondat; scit enim neminem alium posse nos abscondere, & subtrahere diuinæ iræ; non cœlum, non infernum, non maris extrema, non tenebras ipsas: ergo quod de diuinā charitate, dū nos flagellat, dixit Greg [Vna manu protegit, & sustentat, altera percutit, idem nunc dicendū, Vna manu protegit, & abscondit; alia irascitur, & querit quæ percutiat, & prosternat. Igitur misericordia nos diuinā diuinæ iræ subtrahit, & occultatos efficit: propterea enim inter Cherubin Deus in propitiatorio sedebat, quærat arca operculū aureum, in qua lex, & tabula, quæ in arca erant, tegebantur, & quasi occultabuntur; nam Deus altera manu legem proponit omnibus seruandam, lumine, igneque vindictæ de transgressionibus sumendæ coruscantem, & fulgurantem; in dextera eius ignea lex; altera vero manu operit, & occultat legem, & illius transgressionibus propitiis dissimulat; quare beatos illos prædicat Dauid, [quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum recta sunt peccata,] id est, qui propitiationem, ueniamque peccatorum obtinent à Deo; residente in operculo arcæ, quasi arcam ipsam regente, & operiente, et legis transgressionem atque seueritatem occultantem, atque transgressores pro-

3

Pf. 138. 8.

Gregov.

Propitiatio.
viri, quale.

Deut. 33. 2
Pf. 31. 1.

Et abscondas me. Mirum quod non postulet aliud perfugium, aut latibulum, quam illum ipsum, cuius furorem timet, & fugit, & quem latere cupit; nimirum Deū timet, & latere desiderat, & precatur ut ipse Deus illum abscondat; scit enim neminem alium posse nos abscondere, & subtrahere diuinæ iræ; non cœlum, non infernum, non maris extrema, non tenebras ipsas: ergo quod de diuinā charitate, dū nos flagellat, dixit Greg [Vna manu protegit, & sustentat, altera percutit, idem nunc dicendū, Vna manu protegit, & abscondit; alia irascitur, & querit quæ percutiat, & prosternat. Igitur misericordia nos diuinā diuinæ iræ subtrahit, & occultatos efficit: propterea enim inter Cherubin Deus in propitiatorio sedebat, quærat arca operculū aureum, in qua lex, & tabula, quæ in arca erant, tegebantur, & quasi occultabuntur; nam Deus altera manu legem proponit omnibus seruandam, lumine, igneque vindictæ de transgressionibus sumendæ coruscantem, & fulgurantem; in dextera eius ignea lex; altera vero manu operit, & occultat legem, & illius transgressionibus propitiis dissimulat; quare beatos illos prædicat Dauid, [quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum recta sunt peccata,] id est, qui propitiationem, ueniamque peccatorum obtinent à Deo; residente in operculo arcæ, quasi arcam ipsam regente, & operiente, et legis transgressionem atque seueritatem occultantem, atque transgressores pro-

regente, & abscondente ab ira sua; licet enim pro sua iustitia, & sanctitate impietati, & sceleri fauere aut patrocinari nulla ratione possit; sed tamen, pro sua bonitate, & clementia, peccatores à sua ira & iustitiæ seueritate abscondit, & nostra delicta, pro paterna sua in genus humanum charitate, operit, & dissimulat peccata hominum. Eadem hominis à diuina ira, & seueritate protectio, & absconditio alijs etiam translationibus explicari solet. Ezech. 16. Expandi amictum meum super te, & operui ignominiam tuam. Isa. 38. Proieisti post tergum omnia peccata mea: & quidem his omnibus rationibus homo absconditur, & occultatur, ne diuinæ seueritati, atque iustitiæ pateat, deturque commertis supplicij.

Donec * pertranseat furor tuus. Donec desauiat, donec deferueat indignatio. Sept. Donec requiesceret ira; proprie ex fonte; donec reuertatur, vel conuertatur: conuersio, & reditio, verbo, Sub, commutationem quandam affert furoris cum mansuetudine, & lenitate; ut Psal. 6. * Conuertere Domine, & eripe animam meam, id est, ne perstas in semel cœpto furore, desiste ab ira indignationis tuæ; quod ante dixerat; Mitigasti omnem iram tuam. Hieronym. Conuersus es ab ira furoris tui: similiter etiam Isa. 12. Conuersus est furor tuus & consolatus es me: ita etiam hoc loco, pertranseat, redeat; auertatur; conuertatur, reuertatur. Furor, in originali, Nasus, id est, indignatio, & ira, quæ tumente, & fumante naso manifestari solet, diximus de hoc aliquando; neque est apud Hebræos eadem, quæ apud Latinos, nasi significatio; nam ex magnitudine nasi, subannatorium hominis ingenium isti colligunt, ut Martialis dixit.

Nasutus sis usque licet, sis denique nasus.
Quantum nolueris ferre rogatus Atlas.

At Hebræi ex magnitudine nasi, ingenium mite, & quod non facile exarsuet cor, ex breuitate autem, animum facile exandescens & prouum in iras, ut qui non babeat satis aperta foramina, quibus irati animi spiritus inflammatus diffundere possit; quod si Deus, qui longus, latusque naribus dici solet, arstuet, & infletur naso, magnam vim indignationis conceptæ indicabit. Obseruandum verò, cum Iob ait libenter se expectaturum, donec pertranseat furor diuinis, certò apud se statuere, fore ut aliquando transeat, & remittat; agnoscit enim diuinum furorem esse iram; ira autem furor breuis est, sicut scriptum est; Ira in indignatione eius: vel ut Chaldaus ait, momentum, uidelicet instar flammæ stipulæ; quæ facile concipitur, & exurgit, facile etiam languescit, & remittit.

Illud etiam obseruatione dignissimum est, secundum externam speciem vindictæ se Deum habere, in mortaliū sceleribus puniendis, irati hominis, atque furentis instar, qui nulla rerum ratione ductus, quæ obuiam habet, omnia proculcat, atque prosternit, quem neque ratione proposita, neque prece, aut pretio delinire, & conuerrere possis: cum tamē si ipsa per se Dei viscera spectemus, nunquam videatur à furore, & ut ita dicam, parum attenta, parumque præmeditata ratione agendi minus ab horrens, quam cum hominem supplicio afficit; ut Sapientia. 12. præclare docemur; Tu aut dominator uirtutis (id est, qui compos es tui, tuæque potentia sapientissimus moderator) cum tranquillitate iudicas (uides animi tranquillitatem in medio furore, & iræ commotione; & magna cum reuerentia (quasi nimium cautus, nimiumque minutissimarum omnium circumstantiarum considerator, et circumspcctor) disponis nos: & infra; [Si inimicos seruatorum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciasti attentione, (Septuag. addunt, & parsimonia) dans tempus & locum, per quæ possent mutari à malitia, cum quanta diligentia, iudicasti filios tuos]

Et constituas mihi tempus. Cōmodè illuminauit Vulgatus, quod in originali est, & constituas mihi legem, aut præceptum; hac inquam lege, hoc pacto: imitatus est interpretes Septuag. ut sæpe solet. In quo recorderis mei; obliuio nos defunctorum capit, & obliuioni damus mortuos à corde: & Deus meminisse dicitur illorum, quos ad uitā reuocat, & quibus uitæ bonorum beneficia confert; atque requirit, & uocat ea quæ non sunt, tãquam ea, quæ sūt, ut illis uitæ, & existendi confortium impertiatur; sic Diuus Tho putat diuinam recordationem sūt pro resurrectione & uitā; Ne, inquit, si ego, sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt. Sed quidem quamuis hoc uerissi-

Sap. 11. 24.

Ezech. 16. 8.
Isa. 38. 17.

* Hafla
que se os pas
se el enojo.

שׁוּן

Psal. 6. 5.

* No passe
ys adelante
co el enojo.

Hieronym.

Isa. 12. 1.

Nasus, quid
apud Latin
nos signifi
cat.

Martial.

Psal. 26. 6.
Chald.

5
Dei furor,
cū tranquil
litate conu
ertitur.

Sap. 12. 18.

LXX.

6

LXX.

Obluio de
functorum.

Pf. 30. 13.

Rom. 4. 17.

D. Thom.
Psal. 87. 6.

Quando
dicitur
memi-
nisti.

1. Reg. 1.
19.

Gen. 8. 1.

Gen. 40. 14

num sit; nunc tamen diuina memoriz atque recordatio, paulò largius accipi debet, pro diuina beneficentia, & misericordia, iuxta materiam subiectam. videlicet iuxta exigentiam miseri hominis, cuius recordatur; quare cum 1. Regum. 1. dicitur Deus recordatus Annæ sterilis certè illi contulit, & fecunditatem & filium; cū Gen. 8. dicitur [Recordatus Dominus Noe, cunctorumq. animantium: Jexicauit terrā, præstititq. commodā stationē; sic. n. legimus: [Recordatus Deus, adduxit spiritum super terram:] & cū Gen. 40. dixit Ioseph. pincernæ Pharaonis. [Memento mei, cum benè tibi fuerit, & facias mecū misericordiā;] statim subiecit pro sua indigentia, & miseria [vt suggeras Pharaonis, ut educat me de isto carcere:] ergo cū mortui recordatur Deus, res ipsa diuinam beneficentiam, & misericordiam, quæ recordationis nomine significatur, quasi ad hanc vnā rem restringit, ut vitam conferat; qua. n. re alia mortuus, qua ratione mortuus est, indigere possit, quàm vita, & resurrectione?

XIV. Putasne mortuus homo rursus viuatur? cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.

1 Quatuor exponendi rationes minùs commoda. Interrogatio asserens negat. Negans asserit. Scriptura regula cum res certissima sub dubitatione proponitur.

2 Quinta, & germanior expositio.

3 Immutatio resurrectionis, velut natiuitas, & regeneratio quædam: item & Christi Domini resurrectio ad hanc allegoriam adducta.

4 Immutatio resurrectionis, ad meliorem statum. Varia exempla ex rebus naturalibus: Illustratus Paulus.

5 Quanta huius immutationis gloria. Christi resurrectio, virtute diuina. Illustratus David.

6 Mutatio quid propriè. Resurrectionis spes quàm sit efficax ad confirmandum hominem.

Chald.
Prima in-
terpretatio.

Philipp.

Secunda in-
terpretatio.

Interroga-
tio asserens

similis as-
serenti ne-

gati.

Scripturæ re-
gula.

1. Cor. 7. 40
Luc. 18. 18.

Tertia in-
terpretatio.

DN
LXX.

Quarta in-
terpretatio.

Commodior
expositio.

Difficultatem huius contextus magna interpretū varietas testatur; nā Chaldaeos indicat hic est sermonem de beata vita, quam impij non assequuntur, ut potè filij æternæ mortis; legit. n. [Si mortuus fuit vir impius, fierine pōt vt viuatur?] qua ē ratione videntur dici impij non resurrecturi in iudicio, Ps. 1. videlicet ad beatā vitā. Sed non leniter cohæret cum præcedentibus, & aliena videtur à tota hac Iobi oratione illa vitæ vsurpatio: at Philipp. existimat, sermonem esse de illa altera resurgētium vita, atque interrogationē hanc idem valere quod affirmationem; contra quam in alijs Scripturæ locis accipi soleat: nā interrogatio asserens, negationi similis est; sicut interrogatio negans, assertioni: sed notat Philipp. esse consuetudinem Scripturis familiarem, vt quæ certissima sunt, sub quadā dubitationis specie aliquando proponantur, vt 1. Corinth. 7. [Puto quod & ego spiritum Dei habeam:] cū tamen ea de re certissimus sibi ipsi Paulus esset: & Christus Dominus Lucæ 18. [Cū venerit filius hominis, putasne, inueniet fidem in terra?] quanquā in illo Pauli loco, Glossa dicat, non esse illa verba Pauli dubitantis, sed increpantis.

Tertiò tamen Caiet. cōditionaliter uidetur intelligere; namque in Originali est conditionalis particula, & coniungit cum sequentibus; [Si mortuus homo rursus uiueret, mortem ego lubens excipere; atq. cunctis diebus, quibus nunc dolens, inuitusq. milito, expectarem audius, donec veniret immutatio mea. & huic cōmentario fauere potest lectio Sept. nam licet primam partem per affirmationem legant, secundam tamen partem per futurum; [Si mortuus fuerit homo, uiuet consummatis dieb. vitæ suæ; sustinebo, donec rursus fiat:] sed valdè dura, valdeque coacta videtur expositio.

Quarto loco alij interrogationem hanc per negationē iuxta cōmunem Scripturæ consuetudinem interpretantur, sermonemq. fieri de rursus viuendo vitam mortālē, quam neget vllō pacto restituendam: sensus hic facilis est, beneque conueniens: licet non omnino satisfaciat omnibus huius sententiæ partibus.

Quare quintò tandem illud videtur cōmodissimū; vt in prima quidem parte loquatur, vt sæpè diximus, de reditu ad vitam mortalem; in secunda autē de immortalit

resurgentium regeneratione, quasi dicat: Non potest fieri, vt mortuo mihi semel, iterum ad hanc vitam redeundi facultas concedatur: quod cum ita sit, vitæ illius immortalis spes me sustentat, quamuis omnino videam hanc vitam mihi deferendam esse: vel, vt dubitationem ipse proponat de futura resurrectione; Dum nimium, inquit, formidare mortem videor, videri nolo de alterius vitæ fide dubius, aut parū firmus; quare statui, sinistra alicuius suspicioni occurrere, meamq. fidem palam profiteri; nihil enim aliud expecto, quàm verissimam illam corporum resurrectionem, & reditum ad vitam immortalem.

Immutatio mea. Symmachus legit; Donec veniat sancta natiuitas mea. resurrectio enim natiuitatis, & generationis nomen habere solet; renascitur enim, qui resurgit, & ingreditur in vitæ nouæ curriculum, nūquā omnino absolūdū: sic illud Plal. 2. Ego hodie genui te; & Paulus de resurrectione interpretatus est, & sic etiā Matth. In regeneratione; & ad Colossenses. 1. Christus dicitur Primogenitus ex mortuis, & primus fuit resurgētium; & propterea Ioannis. 16. resurrectionem suā natiuitati instantis similem esse dicit Christus Dominus; [Mulier cū parit, tristitiā habet; & vos igitur nunc quidē tristitiam habetis; iterum autē] (videlicet; regeneratus, & renatus homo in mundū) videbo vos, & gaudebit cor uestrū, & vt breui huius appellationis, atq. translationis rationē indicemus; Terra quidem est mater omnium; sepulchrum, & subterranea statio mortuorum, aut animarū, est terræ alius, atq. viscera sicut scriptum est, [Nudus egressus sū de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc:] nō statim atq. concipit Terra mater intra se defunctos, illos excludit regeneratos in nouā uitam; nam sicut certo temporis spatio oportet conceptum maturescere, edendum in vitā mortālē, ita sanè cum ad vitam immortalē excludendus homo est ex terræ viscerib. nullum huius conceptionis, & expectandę resurrectionis spatiū valde longū existimandum est: sicut autē mulier cum parit, tristitiam habet, & dolorib. incredibilibus torquetur, sic sanè gemebunda contremiscet, dolebitq. terra ante resurrectionem vniuersalem; erunt. n. terræ motus; & sicut non semper viuus excluditur fœtus, sed frequenter abortiuum, & nō videt lucē, ita sanè alij resurgent in resurrectionē uitæ, alij uerò in resurrectionē iudicij. Videas hæc oīa in Christi Iesu resurrectione; nam in sepulchro, terræq. viscerib. concipitur primū corpus, maturescit tempus regenerationis tribus diebus, contremiscit, doletq. parturiens terra; ecce. n. terræ motus fact⁹ est magnus; et ita illud Acto. 2. Quē Deus suscitauit solutis dolorib. inferni, Chrysost. & Oecū. explicant ipsum infernū, aut sepulchrū, vel mortem Christū Dominū cōplexā doluisse; [solutis, inquit, doloribus mortis, quib. ipsa mors tenebatur cōplexa Christū:] sed lætatus terra postq. natus est homo, & quasi fœlicissimum partū gratulantes dicūt creaturę omnes; [Erit sepulchrum eius gloriosum, & beatus uenter qui tē portauit:] nomen deinde regenerato, quasi recens nato imponitur; Nam [Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen; est igitur immutatio hæc, natiuitas,] vt Symmachus dixit, & regeneratio.

Sed certè ipsū immutationis nomen, significare uidetur commutationē, & transitum ad meliorem statum, & fœliciores uitam; qua ratione Paulus dixisse uidetur. 1. Cor. 15. [Oēs quidē resurgemus, sed nō omnes immutabimur:] tantūm resurrectionem iustorum, quæ ad uitā beatā est, immutationē appellans, ut Ambrosius eo loco docuit; & urget statim Paulus; [Mortui oēs resurgent in corruptū, & nos (iusti) immutabimur; locus, quondā antiquorum Patrum uaria lectione, uariaque interpunctione, atq. multiplici expositione perplexus, & impeditus, sed qui ad alia properantibus nūc non debeat nobis impedimento esse. Quare cū ad explicandam resurrectionē exempla ex rebus naturalibus afferuntur, illa certè commodissima sunt, quæ illam commutationē in melius repræsentant, ut granum quod putrefactum uiuificatur, uirescit, atque fructificat, Ioan. 12. & 1. Corinth. 15. tum uerò hanc, tum uerò arborum, quib. hyems loco mortis est, at uer, & flores atq. uiriditas loco uitæ, & resurrectio nis: similitudinē Nyssē psequit elegāter orat. 3. de resurrectione: Bombycē, ex verme in auiculam transmutatū, in exēplū pponit Basil. hom. 8. Exa. in hæc uerba. [Quid dicitis uos, quæso, qui D. Pau. nō creditis, de ea mutatione,

3
Symmach.
Resurrectio
ue sit regena-
ratio, & nati-
uitas.

Ps. 2. 7.
Hebr. 1. 5.
Mat. 19. 28
Colos. 1. 18.
Ioan. 19. 21.
22.

Iob. 1. 21.

Mat. 24. 7.
Mar. 13. 8.
Luc. 21. 11.

Ioan. 5. 29.
Christi Do-
mini resur-
rectio, velut
altera nati-
uitas.

Mat. 28. 2.
Act. 2. 24.
Chrysost.

Oecumene.

Isa. 11. 10.
Luc. 11. 27
Philip. 2. 9.

Symmach.

4
Resurrectio
immutatio
ad meliorem
statum.

1. Cor. 15.
51.
Ambrosius.

Variarum
immutatio-
nis exempla
ex rebus na-
turalibus.

Ioan. 14. 25
1. Cor. 15.
27. 53.

Nyss. orat. 3.
de resurrect.
Basil. hom. 8
Exam.

ne, quam in resurrectione fore dicit? qui plerumque videtis
aeris animantes formas permutare? qualia de verme quo-
que illo Indico cornua protendentes gemina, narrari so-
lent: hic in erucam vertitur primū; fit deinde temporis
progressu id, quod bombyx appellatur, & neque in ea for-
ma persistit, sed illis præmollioribus corniculorum bracteo-
lis se sensim prolatantibus in alarū speciem, ita demum
fit volucris. August. Ps. 102. Aquilam considerat in sene-
cta se proluentem, & vetustatis plumas cum recentiori-
bus alijs commutantem, & iuuenescentem. Deniq. Phœ-
nicem, quæ ex se ipsa renouatur, & reuiuiscit, proferunt
Clemens. lib. 1. constitu. Apost. cap. 8. Tertullian. de carne
Christi, Lactanti. in peculiari hac de re epigrammate.
Cyril. Ierosolymit catechis. 18. Ambros. lib. 5. Exam. cap.
23. quæ omnia sunt illius beatæ immutationis exempla
quædam. Igitur ex bonæ cōscientiæ fiducia se consolatur
Iob, seque sustentat resurrectionis, & immutationis spe;
sicut enim illa in melius commutatio, iustis conceditur;
ita solet negari impijs resurrectio, & resurrecturi quidem
sint, sed in illam infelicitissimam vitam, quæ mors secun-
da appellatur: quare dicuntur resurrecturi in resurrectio-
nem iudicij, id est, condemnationis: cum quo id facit. 2.
Machab. 7. Potius est, ab hominibus morti datos spē re-
surrectionis expectare à Deo, iterum ab ipso resuscitan-
dos; tibi enim resurrectio ad uitam non erit: qua etiam
ratione Paulus docet, qui se configurauerit morti Chri-
sti, configurandum esse vitæ illius.

Sed quanta futura sit huius immutationis gloria, atq.
felicitas, indicant Septuag legentes; Sustinebo donec
rursus fiam: non enim solum indicant virtute nos diui-
na resuscitandos, & iterum uniendam cum corpore ani-
mam, vt homo fiat (quod etiam indicat illud, Ego hodie
genui te: cum enim prodijt rediuius ex sepulchro Chri-
stus Iesus quasi ex terræ visceribus & aluo, non est illum
terra enixa, id est, nulla ad Christi resurrectionem, terræ,
aut aliarum creaturarum uis, & potestas aliquid contu-
lerunt, sed patris æterni virtus, quæ diuina est: quare ver-
bum gignendi, etiam parturire significat: quasi dicat Ego
te, velut pater uiuere uolui, & rediuium constitui; ego
te parturiui, id est, feci, ut te parturiret terra, & quidquid
in ea refacultatis, & uirtutis agendi fuit; meum fuit:)
sed præterea, inquam, uidetur illa Septuag. lectio ad crea-
tionem respicere; quasi dicant; donec rursus fiam, ad si-
milem rationem, qua quondam in prima creatione homo
est à te creatus immortalis, atque ærurnarum omniū ex-
pers: quare Chaldaus hanc quoque resurrectionis cum
creatione similitudinem attendit, cum in illo Psalmi loco
dixit; Tu purus, ac si die ista creauissem te.

Scio quidem, ut illud ultimo loco addamus, immuta-
tionis nomen posse etiam ad mortem referri; nā propriè
est eiusmodi mutatio, quæ transeundo, & transgreden-
do fit; quare posset legi, Donec ueniat transitus meus; ita
ut mortis ope se sustentaret; & hoc expectaret suæ mili-
tiæ, atque ærurnarum suarum alleuamentum: sed non
cohæret cum Iobi proposito, neque cum sequentibus: ma-
nifesta enim mentio, de resurrectione fit; cuius spe addu-
cebatur Paulus ad militandum bonam militiam, neque
tantum ad colluctandum cum impijs hominibus, at-
que etiam cum potestatibus tenebrarum; sed etiā ad pu-
gnandum cum Bestijs, quibus aliquando uidetur obie-
ctus fuisse, cum ipse dicat. 1. Corinth. 15. Si secundum ho-
minem ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest, si
mortui non resurgunt? quare ferè semper ubi passionis,
& mortui, siue Christi Iesu, siue nostræ mentio fit, resur-
rectionis fidei adiungitur, tum in euangelio, tum apud
Paulum. Rom. 4. 6. 8. & 1. Petr. 4. de Militia verò, & mili-
tandi tempore, satis multa dicta à nobis sunt cap. 7.

XV. Vocabis me, & ego respondebo tibi:
operi manuum tuarum porriges
dexteram.

1 Dei uocatio, aut vox, Imperium. Vocare pro imperare.

2 Qualis futura sit vox in ultima resurrectione, & tuba ar-
changel.

3 Aliorum expositiones non inutiles.

4 Respondere, pro obedire. Resurgentium iustorum alacri-
tas.

5 Vana latio. Quidam Hebraei uocant. Dei suscitanti-
tis mortuos charitas.

6 Iustorum resurgentium uocum, & responsio ad uocem Dei ex-
citantis.

Cum semel de resurrectione dixerit, uidetur nūc mo-
dum etiam prædicere, quo peragenda est; & licet
quidē ipse Iob cum Christo domino surrexisse uidea-
tur, ut cap. 19. confirmabimus, nunc tamen de se loquitur
uel in sua persona reliquos homines resurrecturos intel-
ligens, uel etiam de se peculiariter loquitur simul cum
alijs, quod tempus, & modus suæ peculiaris resurrectio-
nis, sibi nunc reuelata non fuissent. Hæc igitur Dei uo-
catio, uidetur esse illa Dei uox, & tuba Archangel, de qua
Paulus loquitur. 1. ad Thesalonicens. 4. & 1. Corin. 15. &
Matthæi. 23. Mittet angelos suos cum tuba, & uoce ma-
gna; ad rei huius signum uoce etiam, & clamore uteba-
tur Christus Iesus excitaturus mortuos quosdam, ut La-
zarum, & uiduæ filium, & eo etiam allusio sit Matth. 25.
[Media nocte clamor factus est, exite obuiam, & Psal. 49.
Deus manifestè ueniet, Deus noster, & non filebit: de
quo ait Ioan. 5. Qui in monumentis sunt, audient uocem
filij Dei;] per quam uocem, quidā intelligunt imperium
diuinum, atque potētiam supremi iudicis; quod ad Thes-
salonicenses dicitur, Iussus Dei: nam similiter hoc loco,
hominis responsum erit, obedientia, & obsequium cor-
porum resurgentium ad Dei præceptionem: sæpe enim
in Sacro Sermonem, vox, imperium, præceptum uel est; &
uocare, præcipere, atque imperare: quod pertinet illud
frequens apud Prophetas, Vocare famem, gladium, for-
midinem, aut quiduis aliud, id est præcipere, & efficere
ut adsint, & audire uocem est, se audiētem, & auscultan-
tem præbere.

Cæterum multò conuenientius est diuinis litteris, ut
hæc Dei uox accipiat ut sonat, futuraque sit sensibilis,
& articulata; qua iubeantur mortui resurgere, & sisti an-
te iudicis tribunal. At uerò hæc uox reddenda sit proxi-
mè, & immediatè ipsius Christi iudicis pectore, & lin-
gua, ita ut uox Archangel, dicatur uox ipsius Dei iubē-
tis, & præcipientis, ut Archangelus diuini iudicij mini-
ster, uocem, præconis instar, quantum fieri potest cōten-
tam edat, ut mundus uniuersus exaudiat; nihil certi con-
stat: ego certè nihil indignum iudico, si ea uox emitta-
tur à leuerissimo iudice, ad tam mirabilem effectum; ne-
mo enim indignum iudicet, quod ad suscitandum Laza-
rum, Infremuerit spiritu, & clamauerit; Lazare, ueni fo-
ras: atque eius deinde uocis sonitus, quasi Archangelo
perstreptente, & buccinante, reddatur & repetatur in uni-
uersas terræ partes. Sed hac de re tota copiosè, atque sa-
pienter multa alia in hanc disputationem differit Pater
Franciscus Suarez 3. par. q. 56.

Is igitur huius diuinæ uocationis sensus, atque signi-
ficatio, cum eleganter consonet cum alijs locis ex nouo
testamento adductis, cæteris præferendus uidetur; quam-
quàm alijs huius loci commentarij ab alijs interpretibus
assignati, omnino prætereundi, aut contemnendi non
sint; nam R. Moyses existimat uocationem hanc referen-
dam ad diem fatalem: si me, inquit, uoces, & ad te ac-
cerfas, morique iubeas, paratus sum, quod in spem eri-
gar operi manum tuarum, & erigendo, & suscitando, &
reuocando ad uitam, tuam te dexteram aliquando por-
recturum. Minus uerò placet, quod Caiet. per quandam
conditionalem dicendi formulam, sententiam hanc acci-
piat; Si resurrectio, inquit, futura est possibilis, utinam
iam me ad resurgendum uocares, utinam tibi uocari iam
ego responderem Aliquantò longius, quod Vatabl. ad iu-
dicialem disputationem refert uocationem hanc; Si me
uocares ad iudicium, & mihi litem denuntiaries, ut tibi
responderem, hoc profectò tibi dicerem; Num opus ma-
nuum tuarum desideras perdere, & conterere? Tandem
alijs argutè potiùs, quàm solidè, huiusmodi futurum, per
imperatium explicant; cuius frequentia sunt in Sacris
exempla, quasi dicat; utinam me uoces, & ego tibi respon-
deam; utinam mihi liceret tecum uerba ultro, citroq. fa-
cere, dicerem profectò tibi, operi manum tuarum porri-
ge dexteram: hoc etiam indicat Vatablus.

Et ego respondebo tibi: uel significat imperij diuini, uo-
cisque efficacitatem: ideò legunt Septuaginta uocabis,
& ego obediam tibi, id est, fieri non poterit, quin tibi vo-
canti

ultima resur-
rectionis
descriptio
quadam.

Dei uoca-
tio que.

Thes. 1. 4.

Mat. 24. 31

1. Cor. 15.

52.

Ion. 11. 14.

Zuc. 7. 15.

Mat. 25. 6

Psal. 49. 2.

Ioan. 5. 28.

Ps. 104. 16.

Vox Dei, et
Archangel.

futura in

ultima re-

surrectio-

ne.

Vox, & tu-

ba Archan-

geli, qua-

Ion. 11. 33.

Sum. 3. p.

q. 56. disp.

50. sect. 4.

3

R. Moys.

Caietan.

Vatabl.

LXX.

Respondere,

obedire.

Resurgens
alacris.

canti præsto adsum; & quamvis altissimo sepultus somno, te clamantem audiam, consurgamque statim; vel significabit libenter se respondurum, neque molestè excepturum sonitum Diuinæ vocis, alijs terrificum, iucundissimum sibi; dormiens licet, statim vt audiero, exurgam; non traham in sepulchro, & lectulo moras; non erit opus iterum me vocare; nam semel vocatus adero: potest etiam connecti cum sequente parte, vt statim constabit.

3
Leit. Hebr.
פדו
R. Leui.
Pagnin.
Vatabl.
Bibl. Guar.

Operi manuum tuarum porriges dexteram: in Hebræo propriè est; Ad opus manuum tuarum desiderabis; vel, concupisces: & quidem vox, *cacaph*, est desiderare, amare, concupiscere; quod Hebraizantes plerique in malum accipiunt, pro desiderio, & voluntate perdendi, & destruendi: quare cum interrogatione legunt R. Leui in commentarijs, Pagninus, Vatablus Bibl. Guarin. Nunquid perdere desiderabis? sed vocis germanam significationem isti ex suo cerebro perdunt, & destruunt, cum in origine tantum sit, amor, & concupiscentia. Ceteri enim omnes in bonum accipiunt, & sine interrogatione, vt Rab. Moyses, & Rab. Abraham apud Pagninum; Tygurinum, & Caietan. qui hanc Dei concupiscentiam ad opus suum referunt, & ad vitam, quam in resurrectione homini conferet; vt indicetur charitatem illam, qua per motus Deus, homini in prima creatione vitam, & spiritum contulit, nondum extinctam; nam amissum spiritum, atque vitam restituit tandem: rem eandem Septuaginta comoda paraphrasi elucidarunt; Opera manu tuarum ne repellas: sed eleganter Latinus interpres; porriges dexteram; quod singularis cuiusdam amoris, atq. beneuolentiæ signum est.

R. Moys.
R. Abr.
Tygur.
Caietan.
Dei Charitas
suscitatis
mortuos.
LXX.

Potest autem hoc deprecantè simul, & per prophetiam dici; Aliquando tandem, post multa sæcula dexteram mihi iacenti in altissimo puteo porriges; nam cuius asinus, aut bos in puteum cadit, & non continuo extrahit illum; ego autem ouis sum pascuæ tuæ, & vt iumentum factus sum apud te: vel vt hæc sit ipsa responsionis reddendæ formula; scio me tibi vocanti respondurum in hæc verba, Porrexisti tandem, o Deus, manum; vel, Ad opus manuum tuarum voluisti, aut desiderasti, i. Quod me vocaueris, ex propenso, in opus manuum tuarum tuendum, atque conseruandum affectu profectum est: vel, Cum me vocaueris, ad dexteram me constituere cū agnis, cū electis: licet iam hoc allegoriam sapiat; nam potius videntur verba hominis iacentis, & vt erigere se possit, alterius opem, & manum postulantis.

6
Luo. 14. 7.

Iustorum
resurgens
responsio.

XVI. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis.

- 1 Varius nexus. Eligitur optimus.
- 2 Gressus, Vita actiones. Dinumerare, ad libellum rationis pertinere. Explicatus Moyses, & David.
- 3 Varia lectio.

1
Varius nex.
& interpre-
tationes.

VT hæc cohæreant cum præcedentibus, nihil certi habent interpretes. Primò enim potest hæc sententia confici; Expecto sanè beatam resurrectionem, & peccatorum veniam mihi præstandam, quamvis nunc in numerato habeas, atque punias singula mea peccata. Secundò potest hic sensus subesse; licet spes resurrectionis omnem mihi mortis acerbicatem, & amaritudinem abstergere possit, tamen dum me tam acerbè crucias, tamque diligenter obseruas, non possum non mortiferos istos cruciatus deprecari, vitæque veniam postulare. Tertio, sic nescit Diuus Thomas, Ex eo sanè, quod me ad vitam alteram serues, proficisci videtur, quod singulas meas actiones numeres, & examines, de quibus postea rationem reddere compellar: immortalitatis igitur animi, vitæque futuræ hæc indicia sunt; nam quem beatum postea velis efficere condonando illius errata, nunc numeras, obseruas, punis, minutissima quæque delicta; hæc enim ideo facis, vt parcere peccatis commodius, æquiusque videaris. Sed tandem mihi non displicet nexus hinc; vt cum dixerit Deum suo opificio subuenturum, nunc ita subiungat, Tu verò, Deus, tantum abesse videris, vt mihi operi tuo benignus fauere videaris, vt

Nihil diu-
tio.

potius omnia hominis, etiam leuissima, minutissimaque errata particulatim colligas, & publice, palamque punire velis: sed iam tandem age, o seuerissime iudex, distimula, connue, parce peccatis tui opificij.

Gressus. Opera, studia, actiones singulas, quod via etiam solet dici, id est, vitæ vitæque gressus. Prouerb. 5. Respicit Dominus vias hominis, & omnes gressus eius considerat. Dinumerasti, ad supputationem, minutissimarumque rationum libellum verbum, numerandi, pertinet; a verbo *caphar*, quod est numerare, & supputare; & inde deducitur volumen, aut libellus, quæ memoriæ, aut quem supputatorium vocamus, sicut dicitur Gene. 5. Hic est liber generationis Adam, & Exod. 17. Scribe hoc ob monumentum in libro, & ibidè; * Dele me de libro tuo: a qua etiam radice dicitur Pl. 55. Vitam meam annuntiavit tibi, id est, Minutatim tibi numeravi, & supputavi, quæ in animo meo sunt. Heos dato cuenta por menudo de mi vida. Hieronym. Secretiora mea * numerasti, pone lachrymam meam in conspectu tuo: vnde ducatur metaphora, itatim explicatur; sicut in promissione tua, Hebraicè; nonne in libro tuo? Hieronym. non in narratione tua? id est, vtique etiā meas lachrymas redigis in tuos libellos, & obsignatas tabulas, reponisque in rationario tuo: quare illud, posuisti lachrymas meas in conspectu tuo, ex Heb. etiam legitur, In laguncula, aut, In vtre, vel sacculo tuo, id est bene memori mente seruas; non arescunt tibi meæ lachrymæ, omnes gressus dinumeras, quidquid boni, quidquid mali egerim, scriptus profectò est liber monumenti coram te.

Sed parce peccatis meis. Sensum expressit Vulgatus, nam in fonte propriè est, Non custodias, vel, obserues peccatum meum; quod per expositionem partis prioris acceperunt Septuag. legentes; Non præteribit te vllum peccatorum meorum. Sed cum verbum *amar*, significet etiam custodire, aut seruare, alij, vt Pagninus, verbo differendi, aut reseruandi in posterum interpretantur, & peccatum accipiunt, aut pro culpa, aut verò pro poena; Pagnin. Non differas punitionem meam; Hebraus apud Caietanum. Non respectabis super peccato meo, id est, statim à me exigis debiti solutionem, instar seuerissimi exactoris, & creditoris. Vel etiam vt precanter, & optanter dicat, id quod postea August. dixit. Domine hic seca, hic ure, ut in æternum parcas. Nihil nunc serues, quod à me postea exigas: luam ante mortem omnia. Alij ad iram, vel indignationem referunt; Non * custodias, nō serues indignationem; depone iam tandem, atque remitte, si quid aliquando aduersum me concepisti.

XVII. Signasti, quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.

- 1 Thesauri diuina iustitia, qui: qua item diuinitus diuina bonitatis, & misericordia: illustratus Paulus.
- 2 Quid Sacculus, quid pondera sacculi, quid asseruari in sacculo delicta. Explicatus Moyses, & Salomon.
- 3 Varia lectio. Quid curare ex Hebræo.
- 4 Poena, & supplicia dicuntur vulnera: interdum verò medicina peccatorum: Illustrat. Ieremias, & Oseas.

Dicis te obsignasse, & obseruasse in tuo rationario, & tabulis delicta mea, sit sanè: sed satis, superque in me animaduertisti; satis a me poenarum repetitum, & exolutum est.

Signasti: Propriè, sigillo confirmasti, & muniuisti, atque obsignasti, quæ postea nunc uidelicet proferres, & in caput meum redderes. Thesaurizasti, nimirum, iram: atque peccata; sic dicitur Deut. 32. Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in Thesauris meis. Quasi in sacculo, in fasciculo colligata, ne ullum excidat. Dicuntur autem peccata, quasi Thesauri diuinæ iustitiæ, & iræ, quos Deus signare, & asseruare uidetur: at uerò hominibus Deo thesaurizare, atq. seruandos, obsignandosque tradere diuinæ iustitiæ: non enim uideretur diuina iustitia per sese locuples, & abundans, nisi nostra nos illi peccata, tanquā ingentes thesauros traderemus: dicitur enim Deus per se ipsum diues, sed in misericordia; illius namque bonis nos dītescimus; at è contrario diuina iustitia uidetur dītescere nostris peccatis, debitisque peccatorum poenis; An

(inquit

2
Gressus, vi-
ta actiones.
Prou. 5. 1.
Dinamora-
re, ad libel-
lū supputa-
torij re-
ferri.

Gen. 5. 1.
Exo. 17. 24
& c. 32.

* Borrudme
del libro de
quenas 307
lor biuos.

Psal. 55. 9.
Hieronym.

* Pnes tene-
ys queta cō-
mis pensa-
mientos, re-
cebid tam-
bien en quā
ta mis lagro-
mas.

Hieronym.
Mal. 3. 16.

3
Varia lectio.
LXX.

פגנ
Pagnin.
Caietan.

August.

* No guar-
dies enoios,
ni quenas
para adelã
re, remate-
mos las lagro-
mas.

21

Signare.

Deut. 32.
34.

Thesauridi-
uina iusti-
tia, qui.

Ephes. 2. 4.

(inquit Paulus) diuitias bonitatis eius contemnis? tu autem thesaurizas tibi iram: ubi obserua bonitatis diuitias Dei proprias esse; nos autem nobis ipsis reponere, atque recondere iustitiæ, & iræ diuitias in illius thesauris; hac etiã ratione Iacobus Apostolus dixit; thesaurizastis uobis iram, in nouissimis diebus: tunc enim Deus proferet, effundetque in uos, quam uobismetipsis thesaurizastis, atque recondidistis, auaritiæ, atque scelerum copiam incredibilem.

Rom. 2. 5.
Iacob. 5. 3.

I Sed interpretes sanè, dum sacculū uertit, uidetur respexisse ad sacculum siue marsupium, in quo solebant pondera seruari, quæ quondam erant lapidea, sicut nunc ferrea aut area sunt; de quibus dicitur Deut. 15. Non habebis in sacculo tuo diuersa pondera, & Prou. 16. Ponderus & statera, iudicia Domini, & opera eius, omnes lapides sacculi & Mich. 6. Nunquid iustificabo stateram impiam, & sacculi pondera dolosa? hoc igitur loco signare in sacculo delicta, erit peccata accuratissimè expendere, & suo pondere uniuscuiusque grauitatem ponderare.

Deut. 25. 13.
Prou. 16. 11.
Mich. 6. 11.

3 Sed curasti iniquitatem. Hebraizantes non legunt eodem modo; nam Tygur. & Vatabl. atque Regia, Consues, vel, adues, aliquid iniquitati meæ: at Pagn. post R. Leui. & R. Abraham & Thargum, Addisti poenam poenæ; ac si diceret, minutatim colligendo mea peccata, & vnum alteri adiungendo, & addendo, uideris effecisse ingentē quandam cumulum peccatorum, quorum nunc à me pœnas repetas, pœnam similiter poenæ addendo, & cruciatum cruciatui; quid, quod etiam uideris grauiorē à me pœnas exigere, quā debeam? sic enim legunt Septuaginta, & annotasti, si quid inuitus erraui: & quidem uerbum Originale *thaphal*, significat adiungere vnum alteri, & cōponere vnum super aliud; unde supra cap. 13. dictum est; Fabricatores mendacij, id est compositores, & concinnatores, aut amplificatores mendacij: nam hæc omnia sūt componendo, & amplificando, aut addendo vnum alteri, & Plal. 118. Multiplicata est super me iniquitas superborum. Hierony. Applicauerunt mendacium mihi superbi: quare hoc loco uerti etiam potest; Applicas, multiplicas, concinnas, componis super iniquitatem meam. Hebræus autem apud Caiet. valde frigide vsus est hoc verbo, uertens, adhærebis, vel, adiunges meis culpis puniendis: sed tandem Latinus interpret. acutè huius uerbis significationem retulit ad medicinam, & curationem; quia curatio alicuius uulneris fit applicatione, & impositione fomentum, & emplastrorum, quæ frequenter ex glutinosa materia constant; quare dicit R. Mardochei significationem huius uerbi esse, conglutinationem, & ita in comuni, conglutinare, imponere, adiungere, erit idem quod curare: ait itaque Iob: Quamuis egomet meis manibus me vulnerassem per summum furorem, quamuis totus profectus essem, & confossus rhōphæa & gladijs bis acutis scelerum, quamuis totus sanie, atque sanguine peccatorum manarem, tamen iam satis poenarum, tanquam pharmacum apposuisti, unctiones, & sectiones adhibuisti, ne tantum malum serperet; circumligasti uulnera, cum homine igitur tam grauitè dolente, tam seuerè castigato, tam bene curato, mitius iam agito; curata iniquitate, hæc iam molestissima tot ærumnarum pharmaca remoue, & integræ sanitati restitutum bene me ualere iube.

LXX.
לדוד

Iob. 13. 4.

Pf. 118. 69.

Caietan.

R. Mard.

Ecl. 21. 4.

Pœna, et calamitates interdum uulnera, interdum uulnerum medicina.

Pf. 146. 3.

Iob. 5. 18.

Iere. 30. 17.

& 36. 6.

Iere. 51. 9.

Of. 11. 3.

Hieronym.

Gregor.

non solum commodè, & breuiter, sed necessariò etiã hac molestissima poenarum, & acri suppliciorum medicina, non aliter curanda videantur. Castigabo te (inquit Deus Ierem. 30.) & in iudicio, ut non tibi videaris innoxius: Ier. 30. 12. quia hæc dicit Dominus, Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua, quasi dicat; Non aliter, quā seuerissimo iudicio, grauissimoque supplicio curari debet, aut potest: est uero tam efficax remedium hoc, ut desperatis, proculdubio, morbis subuenire possit; non aliter, atque fel illud, quod Tobia cœcitati curationem, medicinamque attulit: Iob 11. 13. igitur qui non solum morbos corporis timet, sed etiam seuerissimam Chirurghi operam, à uulneribus, & morbis animi caueat; nam scriptum est; Qui delinquit in cōspectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici.

XVIII. Mons cadens defluit: & saxum transfertur de loco suo.

XIX. Lapides excauant aquæ: & alluione paulatim terra consumitur, & hominem ergo similiter perdes.

- 1 Varius nexus, & interpretatio.
- 2 Explicatur lectio Græcorum. Terra, & Lapides, quorum symbolum.
- 3 Defluere, quid.
- 4 Quid excauare; & ut ad vulgare prouerbiū alluerit Vulgatus.
- 5 Varia lectio. Terra pro terra germinibus & plantis. Vulgati interpretis diligentia.
- 6 Homo miser. Humana uita cum terra, & plantis comparatio.

M Iratur hoc loco Olympiodorus Iobum, qui in medijs ærumnis philosophatur, mente non distracta doloribus; & tanquam sapiens, promit ænigmata, quod pleraque ænigmatis inuoluta ab amicis audiisset. Non vno autem tantum modo necti potest hæc sententia cum præcedentibus: primò, ut deprecetur tam immanes cruciatus, in hanc sententiam; Fortissima quæque, ut montes, saxa, uetustate exeduntur, & mollissima aquæ gutta excauantur: à fortiori igitur oportet imbecillum hominem validissimè percussus, concidere, & interire: vel sit mortis votum; Moriar tandem; nam nihil tam forte, tamque firmum est, quod tempore, & uetustate non labascet. Vel tandem, ut de resurrectione iterum agat; Aliquando montes ingenti terræ motu concussi, dissipatique sunt; immania saxa è suis sedibus excussa, atq. aliò translata, & exundantibus aquis nemora, syluæ, ædificia radicitus conuulsa; simili igitur ratione uideris profectò cum homine agere, ut quamuis fortissimus, & constantissimus, à te percussus procumbat, & prosternatur; & dolorum morborumque fluctibus agitato, & impulsus corruat; atque cruciatuum sæuissimorum æstu, & uorticibus absorbeat, nulla ampliùs uitæ, & incolumitatis spe relicta.

Græci uerò in vltima parte legunt, Et patientiam hominis perdidisti: quod dupliciter ab Olympiod. accipitur: primò; ut precetur Deum ne calamitates producat longius, Ne misericordia, inquit, aliqua ei tribuatur, & obtorpescat; quod quidem sicut sensus, ita etiam patientiæ, & tolerantia vis remitti videatur: vel, si nulla fuerit malorum intermissio, in malorū perpeffione animum demittat; nam fortissima quæque continenter impulsa, comminuntur tandem, & abripiuntur: consonant omnia. Sed paulò durius quod Philippus metaphoricè hæc dicta exilimat, ut per terram, infirmiores intelligantur, qui non sunt tolerandis tentationum discriminibus, & per lapides, impios illos, qui aquis inundantibus, velut lapides, & terra consumpti sunt, & per montes, superbi: per homines uerò, spirituales uir; sicut scriptum est, Homines & iumeta saluabis Domine: miratur igitur, quod se, hominem uidelicet, eodem supplicio cum superbis, & impijs afficiat, & inuoluat Deus. Nunc pauca quædam minutiora.

Mons cadens defluit; Id est, defluentibus glebis, aut lapidibus imminuitur. Rectè autè dixit Vulgatus, defluit; nam

Ier. 30. 12.

Iob 11. 13.

Olympiod.
Varius nexus, & interpretatio.

Olympiod.

Philipp.

Terra, & lapides, quorum symbolum.

Psal. 35. 8.

Defluere.

nam verbum *Nabal*, significat propriè, illum defluxum deciduorum foliorum ex arbore, cum marcescunt, & languescunt exucto humore, & omni firmitate: quare rectè etiam Septuag. dixerunt, & quidem mons cadens, decideret: quasi dicat diuturnitate tandem dissipatur ingens saxum, & frustatim decidit, collapsumque marcescere videtur, sicque transfertur de loco suo; propriè, auellitur, vel senescit, aut inueterascit: sic etiam Septuag. Petra veterascit de loco suo, id est, vetustate, exeditur.

Lapides excuant aqua. Eleganter excuare, dictum est, ut allusio fieret ad quotidianum illud,

Quid. 4. de Pont. *Gusta canas lapidem; consumitur annulus usu, Et teritur pressa vomer aduncus humo,*

& iterum;

Quid. li. 1. de arto a-man. *Quid magis est durum saxo; quid mollius vnda? Dura tamen molli saxa cauantur aqua.*

PNV Quamquam in origine propriè sit; lapides conterunt, comminuunt aqua: hinc enim dictum est Exod. 30. Cum in tenuissimum puluerem vniuersa contuderis: & eodem tundendi verbo vsus Lucretius rem eandem expressit.

Lucr. lib. 4. *Nam leuiter quamuis quod crebro tunditur ictu Vincitur in longo spatio tamen, atque labescit. Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes Humoris, longo in spatio pertundere saxa?*

LXX. Eleganter Septuag. dixerunt, laeuigauerunt aqua. Nam quod pertunditur, & comminuitur, laeuigatur, aut leuificatur, & indies aliquid detrahendo ad minutissimum, leuissimumque puluerem reducitur.

5 *Terra, quid significet. Pagnin. Regia. Vatabl. Complut. PVD* *Leuit. 25. 5. R. David. R. Mardoc. 4. Reg. 19. 29.* *Et alluione paulatim terra consumitur.* Terræ nomine intelligi quidquid in terra germinat, Hebraizantes ferè omnes consentiunt; sic Pagnin. dixit germina; Regia, sponte nascentia. Vatabl. quæ sponte fundit puluis terræ. Complutenses; Renascentia pulueris terræ, & quidem vox *cephiach*, Leuit. 25. vertitur, Quæ sponte gignit humus: & R. David: atque R. Mardochai dicunt esse germen per se nascens sine satione, atque semente: ut manifestè colligitur ex 4. Reg. 19. Comede hoc anno, quæ reppereris: in secundo autem non (*cephiach*) quæ sponte nascuntur; porro in tertio anno seminare, & metite: huc etiam respexerunt Septuaginta qui hæc terræ sponte nascentia, dixerunt Cumulos terræ. Hebræus apud Caiet. vertit, germina, aut pullulationes aquæ; vel, casum, id est aquam deciduam. Sed quidem inter has varietates nemo satis mirabitur exquisitam nostri interpretis diligentiā; nam cum ex verbo legamus in Hebræo, Inundabit, vel alluet nascentia terræ pulueremque; per Nascentia terræ, atque puluerem profectò, ut res ipsa exigebat, tum ea quæ e terra nascuntur, tum terram ipsam vnico terræ vocabulo comprehendit; & quod inundare, aut diluere est, Alluionem reddidit, & additione illius particulæ paulatim, rem totam illuminauit; nam paulatim aqua corrodit, & exedit terram, & quidquid in terra prominet, siue cumulus, aut monticulus sit, siue aliquid nascens absumit. Eleganter etiam, quamquam paulo secus Septuag. Demerferunt aquæ supina cumuli terræ. Rem quoque attigit R. David; Aqua, inquit, venit, & defert secum puluerem terræ, & ita illa consumit.

LXX. Caiet. Latini inter presis diligentiā.

LXX. R. David.

6 *Homo, et nomen. WIN*

Et hominem ergo similiter perdes: siue cum interrogatione legatur, siue cum asseueratione, sensus idem in Hebræo est; Hominis (enos) patientiam, aut expectationem perdidisti, id est, sicut hæc, quæ sensus expertia sunt, omni spe amissa consumuntur, sic profectò videris hominē, enos, miserum, ærumnarum, & miseriarum alluione immergere, penitusque conuellere, & abripere. In quo sensu potest quædam esse humanæ vitæ, hominisve cum monte, & lapidibus comparatio, tum etiam cum ijs, quæ sponte fundit tellus; cum enim homo bene valet, his similis est; cum senescit verò & debilitatur, sicut mons collabitur, & sicut lapides guttis, ita ipse capitis destillationibus alluitur, & consumitur; & sicut terræ germina alluione, ita ipse conuellitur, & marcescit. Secundò ut pertineat ad desiderium mortis; Fortissima quæque leuissimis impulsis incommodis dissipantur; ego verò grauissimis agiturus malis, non moriar & consumar tandem; vel ut sibi timeat homini miserrimo, ne deficiat, & tolerantiam amittat, qui carnis mollis sit, non faxeus, aut ferreus. Vide cap. 6. vers. 12.

XX. Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret: immutabis faciem eius, & emittes eum.

- 1 *Breuitas humana vitæ. Perpetuum, aut finis, quid: Illustratus Paulus.*
- 2 *Roborare actiue, aut passiue; Quid ex Hebræo: Roborare, ad varia referri. Perpetuum, aut finis ad victoriam, & triumphum. Illustratus Samuel.*
- 3 *Moribundi facies altera. Immutari faciē, frequenter in malum: Illustratus Salomon. Facies Hippocratica.*
- 4 *Emittere quid. Senibus inuisa specula.*

Nihilo melius, aut diuturnius homini accidit, quam rebus alijs corruptioni, & interitui obnoxijis; nam sicut cetera, ita etiam homo postquam breuissimè vixit, statim interit: robur enim aliquod habere videtur, dum florēt, dum adolescit, dum firma viget ætate; sed illud quidquid est, paululum est, atque breuissimum, quod culto illo carmine, quod de vitæ humanæ fragilitate, & breuitate, sub rosæ symbolo, Ausonius edidit, eleganter expressit.

Mirabar celerem fugitiua ætate rapinam, Et dum nascuntur, consensisse rosas.

Tot species, tantosq; ortus, variosq; nouatus Vna dies aperit, conficit vna dies.

Conquerimur, Natura, brevis quod gratia florum est, Offentata oculis illico dona rapis.

Vel, ut de se loquatur; Quondam pollebam ego viribus, & dicebam in abundantia mea, Non mouebo in æternū: sed illa mea vitæ, mearumque fortunarum corroboratio ad speciem tantum fuit, illamque breuissimam; ergo si tam breui omni virtute atque robore spoliandus, deiciendu (que eram, quorsum mihi vires, vitamque ad momentum duraturam tribuisti? Quadrat profectò conquestionis huius forma in iuuenē, aut virum, qui in dimidio dierum suorum rapitur immatura morte, & fit non sine orationis vehemētia, comparatio, oppositiove quædam, inter breuissimam illam vitæ humanæ corroborationem, & quasi confirmationem, atque mortis longissimam, diuturnamque imbecillitatem, atque defectum; quod ad contemptum vitæ pertinere videtur: Quale namque robur est, quod certissima, breuissimaque morte non debilitatur? qualis firmitas, & constantia, quæ mortis pede pulsatā, dicto citius non prosternitur in perpetuum interitum? qualis in vitam ingressus, cui perpetuus transitus, & abitio succedit? quod eleganter interpres illustrauit addita ad antithesim illa particula, paululum, quæ ab alia sequente postulari videbatur, in perpetuum; Septuag. in finem; propriè, in seculum, vel in æternum, quod enim in finem dicitur, eundem sensum habere videtur, quod sine fine, ut ex illo Threnor. 3. explicatur, Perijt finis meus, & spes mea à Domino, id est, perijt in finem, vel, sine fine: sic 1. Thessalonicens. 2. Peruenit ira Dei in illos vsque in finem, id est, perpetuò, sine fine; & habet quidē eiusmodi conquestio, expositulatiove, nescio quam futuræ resurrectionis significationem; non enim voluit Deus hominem viuere, ut hac tantum vita breuissima defunctus, perpetuo mortis somno consopiretur: igitur vita hæc, breuissima licet, futuræ vitæ nunquā intermorituræ quasi symbolum quoddam, atque præambulum est.

Cæterum verbum originale *Thakaph*, quod interpres noster actiue usurpauit, & robur, quod propriè significat tribuit hominē a Deo collatum, Septuaginta etiam actiue acceperunt, sed Deo robur attribuunt, Impulisti eum in finem, & abibit: alij, Urgebis eum perpetuo, ut abeat. Hebraizantes neutraliter; Præualebis ei, fortior illo eris. Hebræus apud Caietan. Vicisti: quamquam idem existimet, non esse vllum verbum Latinū, quod plenè respondeat voci Hebrææ, & id quidem verbū videtur esse Chaldaicum, quod sepe in Danielis libro usurpatur, cap. 2. 3. 4. 5. & 1. Esd. 4. sed his omnibus communis est is sensus ex superiori pendens; Cum mollissime, & minutissime guttē emolliant, atq. demoliatur saxa, tu autem, o Deus fortissime, omnes tuas vires colligis ad imbecillum hominem deiciendum? te roboras, quasi aduersus potentissimum hostem, ut illum superare possis? illum perpetuo

1 *Breuitas humana vitæ.*

Ausonius.

Psalm. 29. 7.

1. Thes. 3. 10.

Perpetuum aut finis quid.

LXX. Thren. 3. 16. 1. Thes. 2. 16.

2 *Roborare actiue, aut passiue.*

LXX. Hebraizantes.

Caietan. Dan. 2. 37. 1. Esd. 4. 20.

Varia con-
struio.

tuò vrges, & à tergo pungis, atque stimulas, vt in fugam conijcias? namque illud, in finē, aut perpetuò, potest con-
strui cum altero ex illis duobus verbis roborandi, pręua-
lendi, aut pertransendi; Perpetuis ærumnis videris ho-
minem vrgerē, & impellere, vt ex hac vita iam tandem in
perpetuum abeat, nunquam ad eandem conditionem re-
diturus. Alij per imperatium legi volunt, vt sit mortis
quoddam desiderium; Robora te, & vince, ac supera ho-
minem imbecillum; prauale iam tandem; non collucte-
ris mecum, sed me, nam potes, prosterne & deijce, vt sit
illa sententia; Soluat manum suam & succidat me. Cum
quo consonat illud in perpetuum; quod triumphū, & vi-
ctoriā aliquando significat: hic enim est finis belli: nam
Nasach, quod est triumphare, aut vincere, idem est quod
aliquid ad finem victoriosē, & triumphanter perducere:
vt illud. 1. Reg. 15. Triumphator in Israel, id est, qui rem
semel coeptam perficit (*el que lleva lo que comienza hasta el*
cabo.) igitur ait; Vince me, roborate, vt me vincas, vt de
me triumphū reportas, vt me penitus prosternas, & pro-
culces, victoris & triumphatoris instar: neq. ab hoc sen-
su aliena sunt quæ sequuntur.

Iob. 6. 9.

Perpetuum,
aut finē, ad
victoriā, &
triumphum
referri.

733

1. Reg. 15.

29.

3
Olympiod.
LXX.

Ecc. 17. 31.

Ecc. 25. 24

Nonius.

Moribundus
homo, vt fa-
ciem nouā
sumere vi-
deatur.

Hippocr.
Facies Hip-
pocratica.

LXX.

* Parece q̃
lo desigu-
rays, quia
dolet a cara
que la di-
stet, y ponē
dole una
mascara.

Seneca in
Hypol. 10.

4
Olympiod.

Emisere,
quid.

770

Num. 5. 2.

15. 27. 8.

Immutabis faciem eius. Olymp. lectionem Septuaginta,
Adiecisti ei faciem; interpretatur, minacem, & toruum
conspicuum, atque iratum vultum illi exhibuisti; sed me-
lius de ipsius hominis facie, & vultu. Hæc autem immu-
tatio faciei referri poterit ad varietatem affectuum, &
perturbationum, quibus obnoxia est humana vita: cogi-
tur enim homo subinde varios sumere vultus; namque
tot sunt mutationes vultus, quot cordis, & animi affe-
ctiones, vt Ecclesiast. docet cap. 17. Cor hominis immutat
faciem illius, siue in bonum, siue in malum; vt scilicet pro
varia cordis dispositione, & affectione, vultus ipse nunc
hilaris, nunc tristis sit: quanquam subiungat sapiens tri-
stem vultum, constantiorem, & frequentiore esse; nam
frequentes huius vitæ ærumnæ non permittunt cordi vl-
lum gaudendi locum, spatiumve; Vestigium, inquit, cor-
dis boni, & faciē bonam difficilē inuenies, & cum labore.

Præterea Faciei immutatio simpliciter dicta, aliquādo
in malum sumitur, & deteriore tristioremq. habitum,
vt illud Ecclesi. 25. Nequitia mulieris immutat faciē eius,
& obocæcat vultum suum, tanquā vrsus, & quasi saccum
ostendit, id est mulier, quæ à natura mollem, amicum,
blandum vultum accepit, tamen propter prauitatem, &
malitiam, obscurum, tristem, toruum, inimicum, imma-
nem sumit, instar vrsi toruum intuentis, & sacci nigri, lu-
ctumque referentis: non enim hic seruatur discrimen il-
lud, quod inter faciem, & vultū Latini constituunt; nam
sic definit, & distinguit Nonnius; Vultus est voluntas,
quæ pro motu animi in facie ostenditur. Facies, ipsa oris
species: ergo facies, & vultus in sacro sermone pro eodē.
Non aliter itaque hæc mutatio vultus ad malum, & tri-
stitiam pertinere videtur. Et quidem uidetur de habitu
defuncti, aut moribundi hominis sermo esse; videtur enim
tota facies immutari, & vt Hippocrates docuit, in suo
prænotionum libello, redditur sibi ipsi maximē contra-
ria; acutus enim fit nasus, oculi caui, tempora collapsa,
aures contractæ, & aurium extremitates auerlæ, cutis cir-
ca frontem dura & circumtenta, ac arida, & color totius
faciei pallidus, aut etiam niger, & liuidus, aut plumbeus,
labra resoluta, pendentia, albicantia, ita ut noua quedam
iam persona videatur, homini adiecta, ut Septuag. indi-
carunt, * Adiecisti ei faciem; nam vt ille dixit;

Res est forma fugax, quis sapiens bono

Confidat fragili?

Momento rapitur, nullaq. non dies

Formosi spoliū corporis abstulit.

Non semel igitur in morte, sed indies immutatur huma-
na facies. Hæc igitur cum de se ipso dicat Iob, videtur
instantem mortem deprecari, & intentum extremis mor-
tis anxietatibus, omnium aliarum rerum curam, & cogi-
tationem abiectis, ut statim versiculo sequente dicet.

Et emittes eum. Olympiod. sic interpretatur; A te illum
alienum esse declarasti, & ablegasti; ex proprietate ori-
ginis nihil amplius affertur quam dimittere, aliquando
etiam abijcere, vel eiicere: ab eadem enim radice dicitur
Num. 5. Eiiciant de castris omnem leprosum, & Isai. 27.
Cum abiecta fuerit, iudicabit eā. Emittere; propriē abij-
cies, expelles e uita, & quasi mutata persona, naturaliq;
habitu deposito, ab ire iubebis ad ignotam regionē. Hinc

senes, & anus, quasi dictante natura, specula longè proj-
ciunt; ne si se in illis contemplari velint, immutatam fa-
ciem non agnoscant, & se alios esse atque uideri lamen-
tari cogantur; ad quod Lyricus respexit, dum aduersus
Lygurinum cecinit;

*Nunc & qui color est punicea flore prior rose,
Mutatus, Lygurinum in faciem verteris hispidam,
Dices: Hæu (quoties te in speculo uideris alterum)
Qua mens est hodie, cur eadem puero non fui?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ;*

Hora. li. 6.
Carm. 04.
10.

Atque in hanc rē fertur illud Platonis distichon; *Æuon* Plato.
fert omnia; longum tempus nouit mutare nomen, & for-
mam, & naturam & fortunam.

XXI. Siue nobiles fuerint filij eius, siue igno-
biles, non intelliget.

XXII. Attamen caro eius, dum uiuet, do-
lebit: & anima illius super semet-
ipso lugebit.

- 1 Numerosam sobolem non numerandam in maximis bonis. Fi-
liorum errata excruciant suos parentes.
- 2 Moribundum hominem suorum filiorum obliuisci, ad suos do-
lores attentum. Christi Iesu erga suos Charitas.
- 3 Nobilitatem ad diuersa referri. Quid propriè in Hebra. Igno-
biles dici, quasi diminutos, & paruulos.
- 4 Caro, aut anima, pro corpore, aut pro toto homine.

E Missus homo, & expulsus ex uita hac atque dimissus
à Dei manu conseruatrice uiuentium omnium, per-
get ad inferos, ubi neque ratio, neque sapientia, neque
scientia est; non enim cognoscunt, quid apud nos agatur,
neque curare possunt, quæ ad suos pertinent: quæ igno-
ratio ingentis cuiusdam miseræ genus est. Tum etiam,
ut Olympiod. & Polychro. indicant, docere uidetur Iob,
nullam miserum hominem ex ijs, quæ post eum futura
sunt, utilitatem capere; quæ enim & quanta post eius in-
teritum, soboles & filiorum progressio fuerit, & cuius-
modi generis propagatio, pusilla, an ampla, ignorat; ut
tacitè admoneat, speciosam, numerosamque sobolem,
non magnificari debere; nam morituro homini, nihil
istorum fructum aliquem affert: similiter diuitiæ, & no-
bilitas filiorum, anxium & metu mortis perculsum pa-
rentem nihil uidentur iuuare. Alij ad solatium quoddam,
quod in morte est, referendum existimant; Non afferunt
iam defunctus parentibus molestiam ullam filiorum res;
nam mirum est, quantum parentes excruciant, quantum-
que dolorem efficiant filiorum errata: uti Iacob grauif-
simum (si unquam ullum) ex Rubeni peccato dolorem
accepisse testatus est illis uerbis: Ruben primogenitus
meus, & principium doloris mei. Præterea uita hæc do-
loribus, & ærumnis plena, non amplius erit defunctis
molesta. Vel, ut his uerbis exprimitur mortis, & dolo-
ris acerbissimi affectus, Moribundus homo ad suum
dolorem attentus, & impendentis mortis timore corre-
ptus, nihil aliud curare, aut cogitare sinitur, non filios,
non familiam, non res alias externas; sic (inquit Iob)
ego nihil aliud nunc ago, quam meos dolores & crucia-
tus, meamque mortem, aut deprecari, aut optare, &
ærumnas meas omnes mente repetere. Iobi sententiam
hanc non possum non, moderatione quadam adhibita,
restringere & temperare; namque moribundus homo, fi-
liorum curam timore mortis perculsus abijcit quidem,
nisi tanta sit erha suos charitas, ut omnem mortis, cor-
porisque dolorem, & cruciatuum sensum uincat; qua-
lem Christi Iesu erga hominum genus, Apostolos præ-
sertim, fuisse Ioannes scripsit: Nam sciens Iesus, quia
uenit hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad patrē, cum
dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.
Et non tam sui, quam suorum sollicitus, ferculo sui cor-
poris illos refecit; incredibiliter etiam dolens, & in cruce
pendens, matris, atque discipuli curam gessit, & crucem
baiulans, non solum super semetipso anima illius nō lu-
gebat, verum, & pias illas foeminas, suam ipsius mortem
lugere illis uerbis dehortari uisus est; Nolite flere super
me, sed super uos ipsas flere.

Olymp.
Polychr.

Numerosa
soboles, non
numeranda
in maximis
bonis.

Filiorū er-
ratis excru-
ciantur pa-
rentes.

Gen. 48. 3.

2
Moribundus
homo, ad
suos tantum
dolores at-
tentus.

Ioan. 13. 1.
Christi Ie-
su erga suos
charitas.

Ioan. 19. 26.
27.

Luc. 23. 28

Simo

LXX. *siue nobiles fuerint.* Nobilitatem hanc Septuaginta ad
Nobilitatē numerum retulerunt, legentes; Et cum multi fuerint fi-
ad diuersa lii eius, nescit: si autem pauci fuerint, ignorat: eo respe-
referri. xit Vatabl. Multiplicabuntur, inquit, filii eius, eo igno-
Vatabl. rante: aut diminuentur, & non aduertet ad eos. Idem.
Caiet. Heb. ferè Hebræus apud Caiet. nam inter ea, quæ parètes de-
Pagnin. siderant, illud vel primum est, vt numerosam suscipiant
Tygar. sobolem. Alij ad diuitias pertinere existimant; ita Pag.
Reg. Cöplu. vertit enim; Diuites, & pauperes, & Tygurin. An filij
ככ ipsius in ampla fortuna sint, & quū angustia premuntur:
 alij ad honorem, ut Regia, uertens, inclytos, & uiles: &
 Complut. honorantur filij eius, & minorantur, siue di-
 minuuntur; sed sanè uox originalis, *cabad*, pondus, &
Nobilitas, grauitatem, quam vulgò dicimus, significat, sub qua ho-
quid in He nor, diuitiæ, nobilitas continentur; tum etiam eleganter
bræo. Latinus interpres nobilitatem, reddidit, ut cui honor de-
 beatur, & quam efficere interdum diuitiæ soleant: neque
Ignobiles, hoc loco tam intelligenda est generis, & sanguinis nobi-
in Heb. qua litas, quàm status, & uitæ claritas quædam, atque foelici-
si diminuti. tas. Ignobiles verò hoc loco dicuntur à radice, *tsagbar*,
צער quod est diminui, aut minorem & paruulum esse; quod
Iere. 30. 19 ad nobilitatem, & honorem pertinet, & eleganter reddi-
Iob 8. 7. tur eadem uox, attenuari, Ierem. 30. Glorificabo eos, &

non attenuabuntur, & Iob 8. Si priora tua fuerint parua;
 de honore, diuitijs, & omnis generis claritate, & excel-
 lentia dictum est: duriusculum uerò est id, quod Philip. *Philip.*
 nobilitatem hanc ad mores, & animum transferi, in-
 hanc sententiam; Ignoro an mei liberi morum nobilita-
 te clari extiterint. Nam hanc nobilitatem prædicari fre-
 quenter in sacris literis docet, ex Paulo dicente; Saluta-
 te Andronicum & Iuliam, qui sunt nobiles in Apostolis. *Rom. 16. 7.*
 Itemque, Vos nobiles in Christo, nos autem ignobiles. Et *1. Cor. 5. 10.*
 Lucas de Beroensibus ait; Hi erant nobiliores eorum, *Act. 17. 11*
 qui sunt Thessalonica, qui susceperunt uerbum cum om-
 ni auiditate.

Attamen caro eius, hominis moribundi corpus; uel, vt
 ipse totus homo, & qui in animi doloribus, gemitibus-
 que spiritum ducit, non aliud dum uixerit, aget, quam
 attentum ad suas ærumnas, & cruciatus, dolere corpo-
 re & animo, instar vulnerati hominis, & grauissimè per-
 cussu.

Et anima. Ipsum dolens corpus, uel ærumnosa uita, *Anima, pro*
 vel totus ipse homo cum suis doloribus assidue collecta-
 bitur; & lugebit, moerebit, se moribundum cogetur lu-
 gere. *Horaxa se en uida*: uti de se dicebat Dauid; Quasi lu-
 gens, & contristatus humiliabar. *pro toto ho-*
mine. *Pf. 34. 14.*

PARAPHRASIS

CAPITIS

PRAECEDENTIS.

BREVIS NOTATIO RERVM
in signiorum, quæ in commen-
tarijs fufius expli-
cantur.

**Homo natus de muliere,
breui viuens tempore,
repletur multis miserijs.**

Omo sanè malorum omnium, & ærurnarū summa
& cumulus est; vt qui ex muliere, cui serpens pecca-
ti venenū propinauit nascatur: quid enim boni ha-
beat, qui ex omnis iniquitatis seminario, & men-
dacijs, fraudumq. officina prodit, atq. inter ip-
sas sordes, quæ neq. dici honestè possunt, procrea-
tur? Ad hæc uitæ breuissimæ est, & incredibiles an-
gustias perpetuò sustinet; non enim uidetur uitam ab authore natu-
ræ accepisse larga, & porrecta manu, sed nimium arcta, angusta, com-
pressa. Quid autem miseriarum & acerbisimum non cogitur ærum-
nosissimus homo deuorare? certè ad nauseā vsq. oppletur *b* malis,
quæ & stomachū faciunt, & incredibili perturbatione, dolorisq. sen-
su animæ uentriculum, atque ipsum cor afficiunt & mordent. Nulla
igitur dicas re alia mortaliū vitam sustineri atq. nutriri, quàm mise-
rijs & ærumnis, multo timore & solitudine, grauissimisq. periculis.

Quorum oīum pulcherrimi quidam flores testes sunt, quos cum
in iuuentute uernarent, immatura mors carpsit, atq. inopinatò ex vi-
tæ arbore præcidit. Neq. verò cuiusquā uita, quantūuis longissima,
diuturnior censi debet, quàm flosculi nimium fragilis; qui statim
vt natus est, languescit & cōcidit; aut certè excisus, carptusq. statim
marcescit, & arescit; vt præpropera mors nihil aliud expectasse ui-
deatur, quàm ut rupto caliculo exoriretur, decerpura statim quod
in lucem, conspectumq. recens prodiret. Neq. non fugacior est, atq.
inconstantior labili *d* umbra, quæ nullo uestigio relicto breuissimè
abit & euanescit: atque tunc uel maximè nos fallit, cum productior,
longiusque videtur; interitui enim, & perpetuis tenebris tunc pro-
ximior est; sensim præterea labitur, & nunquam eadem consistit. Sic
sanè homo dum uiuit, senescit; imò potius moritur, continuisq. de-
crementis, & mutationibus, tum corporis, tum animi subiacet.

Et verò cum tam miser & imbecillus homo sit, tu tamen ò Deus,
illi rationem es impertitus, legemq. ac præcepta dedisti, & te factu-
rum humanarum actionum iudicium recepisti; illumq. benignè re-
spicis, & rem per se caducam conseruas & sustines? Hæc igitur mi-
hi faciūt potestatem liberæ orationis, & hac tua bonitate adductus,
audeo liberè coram te dicere, Nūquid supremam tui numinis maie-
statem decet, ad minutissimas quasque mortalium actiones summo
iure examinandas, & discutiendas tam accuratè, & diligenter te de-
mittere? neque humanis erratis tantisper conniuere? atq. diem ho-
mini dicere, vt iudicio se sistat, & litem deminutissimis quibuscumq.
erratis, & debitis illi intendere? & ad illius ærurnarum cumulum
tuorum oculorum assiduum, terrificumque conspectum adijcere?

Quorsum uerò me tam accuratè dispicias, me asq. omnes actiones
obserues, cum sit mortalium nemo, in quo clarissimi atque limpidis-
simi tui oculi aliquid fordium, & labis deprehendere non possint?
itaque nisi virtutibus decoratus, mundiorq. reddar, sordescam pro-
fectò peccator, & impius ego in tuis oculis, nunquamque his suppli-
cijs, in quibus nunc iaceo, dignus non ero: at poteris pro tua boni-
tate, Deus sanctissime, virtutum & animi candorem mihi conferre,
vt gratus tibi existam, & tantis supplicijs absoluar. Quis verò sit,
qui peccatis & lapsibus quotidianis non malè habeat? neq. mirum;
cum mortales nascantur infecti peccato & originis, vnde etiam animi
sordes ex ipsa conceptione contraximus, & cum immundo semine, ex
quo progeniti sumus, videntur etiam semina malorum, & procliui-
tas ad peccandum nobis congenita: hæc in sui conceptione vitare,
in nullius peculiari voluntate, aut potestate positum est. Tu tantum
qui naturæ author & instaurator es, posses quoque ab omni pecca-
ti sorde, & infectione naturam mūdare: ex radice igitur peccati ori-
ginis nihil profectò mirum si alia pullulent, & nemo mūdus, incon-
taminatusve reperiatur; etiam si sit infans, cuius sit vnus diei vita
super terram. Deo enim, atque diuini verbi æternæ generationi, illa
supra quàm dici possit sanctitas & mūdities propria est: omnia enim
diuina, pura, mundaque sunt. Tot igitur tantisq. miserijs sordibusq.
implicatus homo, insuper est vitæ breuissimæ, & non nisi decurtato,
præciso, definitoque dierum numero constantis (quæ temporis die-
rumque mensura, quàm breuissima, mihi perspecta nō est, vt eò ma-
gis excrucier, quo mihi magis occultum est, quod mihi vitæ desit;)
tu tantum apud te retines, minimeque patefacis homini, suæ vitæ
certam & præfinitam durationem; intra quā, velut intra certos ter-
minos & cancellos, ex tuo decreto & præcepto, humana vita conti-
netur, quos non poterit homo transilire; sicut neque tua mortis, vi-
tæque decreta & præcepta prætergredi.

Hæc inquam, cum ita sint, age ò Deus, ne me diutius viuente con-
serues;

Io. Pineda in Iob. Tom. I.

H h

serues;

a Quadam de mulieris in saeco sermo-
ne appellatione, significatione, imbecilli-
tate, prauitate, vers. 1. n. m. 1. 2.

b Vt humana miseria, tum ex proprie-
tate vocabuli, tum ex re ista ad multa,
& varia referri possint, v. 1. n. m. 5. 6. 7.

c Vt sit ista humana vita cum flore
comparatio accipienda, & quid potissi-
mum in flore considerari oporteat, expli-
catur accuratè, vers. 2. n. m. 2.

d De umbra, & ut illius similitudo ad
vitam referatur, & inconstantiam hu-
manam, vers. 2. n. m. 4. 5. 6.

e Vt hoc loco respiciat Iob ad peccatum
originis, & ut ad diuinam verbi, tum
etiam & temporalem naturam; pau-
lò accuratius explicatur, vers. 4. n. m. 2.
3. 4. 5.

**Qui quasi flos egreditur, &
conteritur: & fugit velut
umbra, & nunquam in eo-
dem statu permanet.**

**Et dignum ducis super hu-
iuscemodi aperire oculos
tuos? & adducere eum, te-
cum in iudicium?**

**Quis potest facere mūdum
de immundo conceptum
semine? nonne tu, qui solus
es?**

**Breues dies hominis sunt:
numerus mēsum eius apud
te est: constituisti terminos
eius, qui præteriri non pos-
sunt.**

serues; sed me morti & quieti permittite, ut interim quiescam, dum beatę resurrectionis tēpus expecto, cum merces mihi tanquā mercenario reddetur, vel certē dimitte me, ne me respicias, neque me tā accuratē & attentē obserues; sed instar heri permittentis seruum aliquandiu sibi viuere, recede à me paululum, & dissimula te videre, ut quod vitę reliquū est, possim paulō quietius transigere. Tu mihi vitā pręfinis: sed sine; sed me dimitte; nam quiescam ego, atque cessabo, etiam te non urgente, neque impellente ad interitum. Moriar tandem ego, sed senio confectus; & mortem aduenientem gratus excipiam, conficiamque. sicut mercenarius, diem meum; is enim de aduentante vespera, & fine sui laboris blādiri sibi, & gratulari solet. Interim verò dum firmę & constantis ætatis tempus nondum peregit, insitum est homini vitę desiderium, & mortis formido. Remitte itaque mihi paululum ægritudinem & dolorum acerbiter, ut aliquanto saltem spatio temporis sine cruciatu, & sine gemitu respirare liberē possim, licet postea instauraturus, atque repetiturus sis flagella; nam, & mercenarius etiam suis laboribus interponit otium & quietā, aut noctu, aut aliquo feriato die. Sic itaque consequar mercenarij relaxationem, nam mali mei calamitas, inducias, nullas facit.

Scio sanē resurrecturum hominem, cum etiam rebus sensus & cogitationis expertibus quędam redditę vitę species tributa uideatur: non enim homo deterioris conditionis, quā arbores, futurus est; nam hæ siue abscissę & conuulsę, siue diuturnitate & tempore senescentes, agriculturę & translationis, insitionis, irrigationis beneficio inuenescunt, & quasi rediuuę rursus germinant; sed illud fortē in homine magis irreuocabile, quod ad eandem uitę conditionem redire nulla ratione poterit. Non frustra igitur mortem, & dolores deprecor; nam nō sum sicut arbor, quę abscissa & conuulsa, & vetustate confecta, pullulare iterum atque virefcere potest; & licet amputentur rami omnes, solę tamen radices, & truncus relicta, licet multa vetustate confecta, ut in lauro perspicitur, lætiora germina proferrunt statim cum humorem, vel leuiter attigerunt: at longē dissimilis est hominis natura & conditio; nam excisus & conuulsus ex vita, atque ramis omnibus, folijsque decussis nulla habet radices, neque virtutem insitam, ut rursus in eandem vitā rationem, quam semel amisit, seri, plantari, crescere, virere possit; neque eius animus ibi est, unde ad hanc ipsam uitam facilis illi regressus pateat.

Et quidem humana vita multō inconstantior, fugaciorque est inconstante mari, flumineve fluente. Nam licet mare in perpetuo fluxu atque refluxu sit, nihilominus tamē quam aquę partem deperdere videtur, recuperat statim, & si quid in uapores abit, & à sole absumitur, iterum concrescentibus uaporibus refarcitur, & si quid fontes ac flumina attrahunt, illud restituunt reuertentia in mare: non aliter torrens iam exundat, iam siccatur, iterumque accipit incrementa: at homo, cætera labentibus aquis simillimus, semel extinctus, & arefactus non redibit ad hanc uitam iterum: non aliter quā si mare, aut fluuius ad summam siccitatem redacta, & omni scaturigine obstructa reparari naturę uiribus minimē possent; neque illud magis erit possibile, quā cælum, quod incorruptibile est, atteri & corrumpi. Non enim humana vita semel amissa, innouabitur prius, quā cęli veterascentes, uetustatem pristinam deponant, & cū pulchriori alia, longēque latiori specie commutent. Id enim fiet, cum prius mundi huius concentus dissoluetur & huius vniuersitatis facies, uelut fustimentum quoddam, quod ex multis frustis compactum, & consumtum erat, perturbato iam rerum omnium ordine dissuetur. Licet tandem omnia instauranda in melius sint, tuncque humani corporis compositio & ossium neruorumque colligatio, & commissurarū omnium concinnatio, quasi vestimentum quoddam ex multis partibus, opere quasi sartorio conficietur.

Sed cum hæc dico terrificę illius tubę tinnitus videtur, iam in auribus meis personare; ita uel sola iudicij, & nouissimę illius diei recordatione contremisco: atque utinam tunc temporis latere, atque delitescere mihi liceat, non alio me operiente & protegente, quā ipsa diuina misericordia, quę me à seueritate suę iustitię quasi abscondat & subtrahat, ne ante iudicis seuerissimi tribunal stare compellar; iacerem quidem in sepulchri tenebris lubens, quousque iudicis ira deferuēceret, & indignatio remitteret; in lucem tamē proditurus aliquando, & quidem nunc quoque mortem impendentem nō deprecarer tam anxie, si non multō post essem ad uitam rediturus; nam constituto mihi atque pręfixo aliquo tempore, quo uitę & luci huic restituerer, multō libentius mortem exciperem, neque tantum auersarer: quod enim ad hanc ærumnosissimam uitam attinet si mihi optio daretur, eligerem sanē in sepulchrum concedere, ibique tanquam in scrinio quodam, asseruari, interim dum hæc tua indignatio remittit; ea lege & pacto, ut constituatur mihi tempus, quo me beneuolus & propitius ad uitam reuoces; scio enim futurum, ut aliquando deferueat tua indignatio, ut qui natura mitissimus sis; non enim diu persistis in semel concepta indignatione.

At quidquid de me statuāt, beatę illius resurrectionis spes me sustentat; licet non possim non timere mortē, quā si mortuus homo mor-

sus ad

6

Recede paululum ab eo ut quiescat: donec optata ueniat, sicut mercenarij, dies eius.

7

Lignum habet spem si pręcisum fuerit, rursus virefcit, & rami eius pullulant.

8

Si senuerit in terra radix eius, & in puluere mortuus fuerit truncus illius.

9

Ad odorem aque germinabit, & faciet comam, quasi cum primō plantatum est.

10

Homo verò cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, ubi quæso est?

11

Quomodo si recedant aque de mari, & fluuius vacuefactus arefcatur.

12

Sic homo, cum dormierit non resurget: donec atteratur cælum non euigilabit, nec consurget de somno suo.

13

Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me donec pertranseat furor tuus, & cōstituas mihi tempus in quo recorderis mei?

14

Putasne mortu⁹ homo rur-

f. Vt creatura omnes quandam uetustatem patiantur; & ut humani corporis structura, vestimenti cuiusdam similis sit, latē explicatur, v. 12. nu. 6.

g. Vt soleat diuina misericordia fontes abscondere, & eripere ex seueritate diuina iustitię, quodam ad mores, vers. 13. nu. 3. 4.

sus uiuat? cunctis diebus,
quibus nunc milito, expe-
cto donec veniat immuta-
tio mea.

15

Vocabis me, & ego respō-
debo tibi; operi manuum tua-
rum porriges dexteram.

16

Tu quidem gressus meos di-
numerasti: sed parce pecca-
tis meis.

17

Signasti quasi in sacculo de-
licta mea, sed curasti iniqui-
tatem meam.

18

Mons cadens defluit, & sa-
xum trāsfertur, de loco suo.

19

Lapides excuant aquæ, &
alluione paulatim terra cō-
sumitur, & hominem ergo
similiter perdes.

sus ad hanc ipsam vitam rediret, lubens exciperē, atque cunctis die-
bus quibus nunc dolens inuitusq. milito, expectarem auidus, donec
veniret immutatio mea. Tamen cum neque semper uiuere, neque
mortuo ad hanc uitam redire concedatur, in illam futuram immor-
talemque uitam animo & cogitatione totus feror. Verum enimuero
dum uideor nimium formidare mortem, nemini uideri uelim de al-
terius uite fide dubius, parumue firmus; nam nihil aliud auidus, cō-
stantique expecto, quam cum me h. conceptum suis uisceribus, exclu-
deret terra in lucem alteram, noua quadā regenerationis natiuitati-
que ratione; tunc sanē i. commutabor in longē meliorem statum, fe-
liciolemque uitam.

Porro quanta fuerit resurrectionis iustorum gloria, cū Deus ma-
gnificentissima / uoce & tuba archangeli, suoq. imperio, & iussu om-
nes excitabit, audiam profectō, lubenque parebo, & meo iudici uo-
canti latus occurrā; nunc quoque, si me, o iudex, uoces, paratus sum
mori, quod in ipem erigar certissimam fore, ut operi manuum tuarū,
erigendo & reuocando ad uitam, tuam dexteram porrecturus sis: at
que utinam iam me ad resurgendum uocares; utinam iam tibi uocā-
ti ego responderem; nunc quoque si me ad iudicium & responsionē
reddendam uoces, hęc tibi supplex dicerem: Operi manuum tuarū
porrige dexteram; diligis enim quæ fecisti, & propitius indulgen-
que tua opera tueberis. Cū igitur mihi laboranti, certissimam
opem attuleris, uitamque mortuo reddideris, gratus tibi sic respon-
debo; operi tuo tandem, o bone Deus, subleuando beneuolus pro-
pitiusque accurrissi, apprehensaque dextera crexisti.

Sed nunc sanē non dolere non possum, cū uideam te in nume-
rato habere; seuerissimeque punire singula mea peccata, accuratissi-
meque examinare omnes meæ uitæ actiones: & quidem licet beatæ
resurrectionis spes omnem mortis acerbicatem, & amaritudinē re-
tundere posset, dū tamen me uiuentem tam acerbē crucias, tamq. di-
ligenter obseruas, non possum non mortiferos istos cruciatus depre-
cari, uitæque ueniam postulare. Licet quidem non me fugiat, ideo
munitissima quæque errata te nunc punire uelle, quod parcere pecca-
tis meis, & beatum me efficere constitueris. Nisi fortē tam longē ab-
sis, ut mihi operi tuo benignus fauere uelis, ut potiūs hęc omnia mi-
nutatim supputes, colligas, palamque uindices, quod iam aduersum
me conceptam iram manifestes. Sed iam tandem, o iudex optime,
conniue, parceque peccatis tui opificij, neque tandiū indignationem
retineas. Quod si fortē quippiam pœnarum luiturus sum, præstat
sanē ut in hac uita statim luam, neque differas punitionem meam.

Quod si dicas te signasse, & obseruasse in tuo rationario, & tabu-
lis delicta mea; esto sanē: sed satis superque in me animaduertisti, &
ne quidem erratulum vllum te præterijt; omnia enim sunt condita
apud te, & signata in illis tuis thesauris, quibus tua iustitia uehemē-
ter locupletatur, & tanquam in fasciculo colligata asseruas, ne uel
unum possit excidere; atque singulorum grauitatem accuratissimē
expendis, & suo pondere, & mensura unumquodque examinas: ita-
que cum minutatim omnia colligeris, ingentem quēdam cumulum
congeisse uideris, quō nunc ego pœnis atque supplicijs obruar; nā
dolorem dolori, & nouos semper cruciatus adijcis, atque grauiore
etiam, quam debeam, uideris a me pœnas exigere; & quasi ego habe-
rem animum incredibiliū scelerum vulneribus perfossum & dila-
ceratum, ita supplicia exquisita, & inaudita remedia ad n. curationē
adhibes, sed iam satis pœnarum adhibuisti, ne tantum malum serpe-
ret; curata itaque iniquitate, si quē in me est, integræ iam sanitati re-
stitutum bene me ualere iube.

Et quidē firmissima quæque, ut montes & saxa, uetustate exedū-
tur, & aquæ mollissimis guttis emollita excauantur; mollissimus ue-
rō suprā quā dici possit, homo, ualidissimo ictu concusus, non nu-
tet & concidat; atque utinam id iam mihi accidat, nam nihil tam fir-
mum, tamque constans est, quod uetustate & tempore non labascit.
Montes certē maximi, & grauissimi maximis quoque terræ motib.
cōcussi dissipantur; immania saxa suis sedibus frequenter mota sūt,
& alio translata, & exundantium aquarum impetu nemora & syluę
fortissimaque ædificia radicitus conuulsa: non aliter sanē nelle uide-
ris hominem perdere priusque conuellere, quem tot dolorum, &
cruciatuum motibus & fluctibus quatis & impellis; in quibus sanē
timendum est humanæ imbecillitati, ne, si nulla fuerit malorum in-
termissio, animum demittat, & sustinentiam amittat.

Verum enimuero nihilo meliūs in diuturnitate & cōsistentia ho-
mini accidit, quā ceteris rebus corruptioni obnoxijis, nam post quā
breuissimē uixit, mox euanescit; robur enim aliquod habere uideē,
dum floret, dum adolefcit, dum ætate uiget; sed illud quidquid est,
paululum est, longeque breuissimum, ut ex meis ipsis rebus didici;
nam firmis quondam tum ualitudinis, tum fortunarum omnium ui-
ribus pollere uidebar, sed ad speciem tantum illud robur fuit. Quor-
sum igitur uires mihi ad momentum duraturas contulisti, quē uix
ingressum in uitā transire celerrimē & abire in perpetuū iuberet; tu
iple tuo robore & uiribus usus urges & impellis, & a tergo pungis,
reiq. per se euanescenti stimulos ad interitum incredibiles adhibes?

H h 2 sed

h. V. resurrectionis, quedam generatio,
& natiuitas & ut in Christi Domini re-
surrectione, terra, quasi parturiens do-
luerit, & tremuerit, quedam peculiaris
v. 14. nu. 3.

i. V. si iustorum resurrectio commuta-
tio in melius non item resurrectio impio-
rum, & varia illius mutationis exem-
pla, v. 14. nu. 4. 5. 6.

l. De Dei uoce & tuba nonissima, qua
qualisq. futura sit, ad scripturarum in-
telligentiam fuse differitur, v. 15. num.
1. 2. 3.

m. Qui sint diuina misericordie, qui itē
diuine iustitie thesauri, pauca quedā
ad doctrinam, v. 17. nu. 1.

n. V. sint supplicia & pœne, pœnato-
rum medicina, v. 17. nu. 3. 4.

o De persona, & larua quasi facie,
quam cadauer sumere videtur, & de
forma fugacitate. v. 20. n. 43.

sed esto sanè, iam te roboras, vt hominem penitus superatū tot sup-
plicijs, minaci, indignanteque vultu obruas, & inflata morte, de eo
tandem triumphes: non iam ampliùs miser homo cogetur in vita
varios sumere vultus, multisque perturbationib. agitari, perpetuo-
que moerore palleſcere, & obſcurari, quæ omnia in extremam illam
vultus, facieque ſpeciem triſtiſſimam, quam cadauer ſumit, deſinēt
tandem: ſic immutatum, & quaſi laruatū hominem a te abijcies,
& ablegabis, & mutata perſona, naturalique habitu depoſito, abire
iubebis ad ignotam regionem. Emiſſus vero homo ex hac vita, atq.
dimiſſus de Dei manu, viuentium omnium ſultentatrice, perget ad
inferos, vbi neſcitur, quid apud mortales agatur (neque curare ma-
nes poſſunt, quæ ad ſuos pertinet; quæ ignoratio, ingentis cuiuſdam
miſerieꝝ genus eſt) neque vllam vtilitatem capit ex externa iſta
bonorum, & familiæ magnificentiâ, quam inter viuos re-
liquerit. Non dolebit vero deinceps propter filiorum
atque familiæ res curandas, ſed iam morti pro-
ximus, cæterorum oblitus, cum morte cor-
poritque doloribus colluctabitur, nam
ſic me experientia ipſa docet:
eorum enim, quæ ego ſuſti-
neo, ſenſus, & dolor,
omnem aliam cu-
ram atque
mole-
ſtiam longiſſimè
ſuperat.

20
Roboraſti eum paululum,
vt in perpetuum tranſiret:
immutabis faciem eius, &
emittes eum.

21
Siue nobiles fuerint filij
eius, ſiue ignobiles, non in-
telliget.

22
Attamen caro eius dum vi-
uet, dolebit, & anima illius
ſuper ſemetipſo lugebit.

IOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS IESV COMMENTARIORVM IN IOB.

LIBER SEXTVS.

Qui est de sexto certamine, id est, secunda IOBI cum Eliphaz disputatione.

CAPVT XV.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Iobi orationem excipit Eliphaz, amarulenta, plenq. stomachi responsione, atque illum accusat impietatis, & insolentis aduersus Deum animi. Tandem dum impiorum supplicia proponit, Iobo persuadere nititur, propter sua peccata flagellari.

I. Respondens autem Eliphaz Themanites dixit.

- 1 Respondere, propriè nunc accipiendum. Decorum in disputatione seruandum, ex Paulo & Sapiente.
- 2 Quid vetus significet, varia interpretatio; symbolum rei inutilis, & euanescentis.
- 3 Stomachus, aut venter, quid in sacro sermone, & in Hebr. Imaginaria, & memoria ventri similis: Illustratus Salomon.
- 4 Quid ardor, in Hebræo, & quid sit, atque significet Euris.
- 5 Expenditur lectio Septuaginta.
- 6 Arguere, quid: extenuatio.
- 7 Timor, quid. Precandi studium.

1
Respondere,
quomodo ac-
cipiendum.
Olympiod.

R

1. Cor. 14.
29.
Sap. 8. 18.

Respondere, hoc loco ex proprietate Latina accipi debet: nam iam feruet disputatio, & interrogandi, postulandi, obijciendi, respondendi, refellendi, redarguendi pugna, & contentio, & quidem rectè Olympiod. obseruat seruari decorum in hac disputatione; nā uno dicente, ceteri tacet, & alter alteri per suas uices orationem tradit, quam loquendi tacendive præceptionem, & formulam Paulus Corinth. dedit: Prophetæ autē duo aut tres dicant, & ceteri dijudicent, quod si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat. Sic etiā Sapiens docet, Sap. 8. In certamine loquelæ illius, sapiētia. Cū enim loquendum sit, & in disputatione concertandum, sapienter fieri oportet, ut omnia secundum rationem & ordinem fiant, nihilque perturbatum audiatur.

II. Nunquid sapiens respondebit, quasi in ventum loquens, & implebit ardore stomachum suum?

Rom. 1. 22.
D. Thom.
Vet. varia
interpreta-
tio.
Chrysost.
R. Leui.
Tex. Hebr.

Qui fieri, inquit, potest, ut sapiens sis, cū tam multa insolenter, & iactabundè effutias? non enim in sapientem cadit superbiæ, & multiloquiij vitij; qui enim dixerunt se esse sapientes, multi facti sunt; perstrepsit itaque, & infremis, instar præcipitis & multisoni ventum, & auram, gloriolamve inanem. Hoc quoque indicauit Chrysost. sed illud potius, quod inuitiles, inmodos, stultosque sermones interpretatus: similiter R. Leui: responsiones, argumentationes sophisticas & inanes, & uidetur sic exigi ab originali, in quo ex uerbo legi-

tur; Nunquid sapiens respondebit scientiam ventum? Sept. Nunquid sapiens responsionem dabit scientiæ? Spiritus. Et sic uentus in sacro sermone uanum aliquid & inutile, & quod citò euanescat significare solet, Iere. 5. Prophetæ fuerunt in uentum locuti, & responsum non fuit in eis, & Oleę 8. Ventum seminabunt, & turbinē metent: similis sententia est supra, cap. 8. uers. 1. & cap. seq. uers. 2.

Et implebit ardorem stomachum suum. Venter, aut stomachus; sēpē in scriptura pro corde sumitur, aut pro thorace, quod est cordis & uiscerum receptaculum; rursus cor, pro intellectu & mente; & quamuis plura sint in scriptura nomina uentris, & stomachi, hoc tamen loco est, quod frequenter uenter redditur, etiam cū pro corde accipitur, ut Prouer. 18. Verba bilinguis, quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad interiora uentris; quod iisdem Hebræis uocibus repetitur, & Latinis explicatur, Prou. 27. Verba susurronis, quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima cordis, id est, blāda & adulatoria fraus lethale interdum infligit vulnus cordi hominis. Hoc ergo loco plerique intelligunt nomine stomachi, mentē, quę res trāsmittas, & quasi præmanas a sensibus concipit, recipit, concoquit, digerit; qua etiam ratione tres Patres, apud Theodoretum accipiunt id, Cant. 7. Venter tuus sicut acernus tritici, uallatus lilijs, id est, imaginatiua, aut memoria, quę res utiles cum inutilibus ueluti grana cū paleis continet, iudicij, & rationis uentilabro separentur. Pro hoc tamen analogia uentris, & mentis, uid. D. Greg. 3. p. Pastor. cap. 23. & Naz. oratio. ad ciu. Naz. hinc illud Bernard. serm. 36. in Cant. quod multa scientia ingesta, stomacho animæ, si charitate decocta non fuerit, transfusaque in artus, moresque animę, conuertitur in prauos, noxiosque humores, atque inflationes, mentisque tormina efficit; nam scientia inflat, charitas uerò ædificat: & scienti bonum, & non facienti, peccatum est ei. Ergo inquit Eliphaz. Qui sapiens est, non implet uētre, stomachum, animum, mentem, cor, inflatione.

Et ardore, in Hebr. Kadim, id est, Euro, Vulturno, aut uento subsolano. R. Mardoch. obseruat hunc uentum à Græcis appellari, *Apelioten*, quod à sole spiret; atq. eadem ratione à Latinis appellari subsolanū. Tum uerò de hoc, tum de alijs Orientalibus uentis, & illorum nominibus, uid. Gell. & Non. Marcel. Senec. lib. 5. Natur. q. 1. Stob. li. 1. eclog. Phys. Plin. lib. 2. sic distinguit: ab Oriente equinoctiali, Subsolanus; ab Oriente bruali, Vulturnus; illum Apelioten, hunc Eurum Græci appellant. Rectè autem à nostro interprete uertitur hic uentus, ardor: nam calidus est, & siccus, cū sub sole diu immoretur, & sic solet appellari uentus urens, Exod. 10. quare Colum. lib. 5. c. 5. Icripsit aliquando Euro sic infestari uites, ut nisi tegminibus opacentur, ueluti halitu flāmeo fructus uratur: additur etiam sequitia, & uehementia ardori Exod. 14. Flante uento uehementi & urenti: quare poetæ Eurum appellant truculentum, rapidum, & præcipitem, animosum, tumidum, indomitū, minacem: & huius cum Zephyro pugna, in exemplum sequē alicuius tempestatis proponitur.

Illum si medio decipiat rasis
Pento, cū Boreas expulsi Africum.
Aut Euris Zephyrum, tum mare diuidunt.

Hh 3 Ergo

LXX.
*Mucho de
xis oyama,
y sabio soy,
y todo ayre.
Ventus res
inutilis, &
euanescent.
Ier. 5. 13.
Ose. 8. 7.
3
Stomachus,
aut uenter,
quid in sa-
cro sermone.
Iob.
Prou. 18. 8.
Prou. 27. 22.

Stomachus,
pro mente.
Cant. 7. 2.
Imaginati-
ua, aut me-
moriam, ven-
tri similis.
Gregor.
Nazian.
Bernard.

1. Cor. 8. 1.
Iacob. 4. 17.

4
קדמ
Ardor quid
R. Mardoch
Gell. li. 2. c.
22.
Plin. lib. 2.
46.

Exo. 10. 13.
Colum. lib. 5.
cap. 5.
Exo. 24. 21.

Sen. in Her.
Octao.

* *Que deus
de tener al-
gu barreno
al solano
por pondo se
le haze le-
na la cabe-
za de vien-
to.*

LXX.
Chrysost.

*August.
Philipp.*

Ier. 4. 19.

Ergo duo potest in Iobo reprehendere; primum, quod tumidus, iactabundus, inflatus, horri sonus multiloquius fit, instar Euri; plenum Vulturno caput, & * plenum ardore stomachum: secundum (quod videtur arrisisse Vulgato) inclementiam quandam, & indignationem cum inflammatione coniunctam; id est, iram, animi exardescentiam, & accensionem sanguinis circa cor, nimiumque ardorem, & inflammatum studium in se defendendo, & disputando cum Deo.

Quod autem Septuag. legerunt, Implevit dolor ventris, longè aliò Chrysostomus retulit; videlicet ut implere sit, morem gerere aegritudini, & amarulenta, concitataque oratione indulgere dolori, & sensui cordis, ad cordis ardorem, & ventris dolorem quasi explendum, & exalturandum, & ita implere dolorem ventris, idem est, quod implere dolore, id est, amaro sermone & ardente oratione ventrem; qua ratione legit Augustin. & legisse antiquos interpretes, id est Septuag. testatur Philippus: idemque ipse explicat, Implere dolorem ventris, esse, ea cogitare, quæ animum discruciant. Sed certè facilius erit sensus, atque similior nostræ lectioni, ut implere dolore ventrè, sit irasci, & stomachari, concepta bile & indignatione, & illam etiam conari effundere, & euomere: in maxima enim afflictione, & animi aegritudine, dixit Ierem. cap. 4. Ventrè meum doleo, quod autem per ventum hunc orientalem, vana opinio de se concepta significetur, ut Vatabl. interpretatur, non valde placet.

III. Arguis verbis eum, qui non est æqualis tibi: & loqueris, quod tibi non expedit.

LXX.
Arguere.

Arguere.

בן

Videtur esse præcedentis sententiæ expositio, & amplificatio, ut sapientiæ opinionem omnino remoueat à Iobo, & sic Septuag. sententiam utramque iungunt; Nunquid sapiens implevit dolorem ventris, arguens in verbis, quibus non oportet, & in sermonibus, quibus nulla utilitas? quæ lectio valde congruit cū Hebræa; nam Latinus interpres explicationis gratia addidit eum qui non est æqualis tibi: intelligens obijci ab Eliphaz, quod Iob crimineretur diuinam providentiam, & contumelijs opprobrijsque afficeret; nam hoc loco arguere, est propriè reprehendere, & corripere; quamquam posset quoque, non tam ad Deum, quàm ad amicos referri, qui acerbius tulissent, quod visus esset Iob illos increpasse: nisi fortè dicamus aliter interpretem legisse codicem Hebræum; nam in eo, quem nunc habemus, illa verba desiderantur; illa autem duo non est æqualis tibi, & non expedit; extenuationes sunt, pro eo, quod est, infinitis te partibus superat, & valde tibi nocet.

IV. Quantum in te est, euacuasti timorem: & tulisti preces coram Deo.

*R. Leui.
Caietan.
Vatabl.*

LXX.
פור

R. Mardoc.

Timor quid

*Olym. Phil.
D. Th. Theo-
dot. Symac.*

Perique in hanc sententiam interpretantur; Tu tua ista animi presumptione, & impudentia, publicè, palamque propolita, efficis, ut ex te alij discant inolescere, & obloqui aduersus Deum, omnemque diuini numinis timorem, & religionem contemnere; vel, ut R. Leui explicat, quæ videntur sequi, Caietan. & Vatabl. Tua ista doctrina, & assertio, quod mala, & supplicia eueniunt bonis & iustis, tollit religionem, & publicum diuini numinis cultum: quis enim, si Deus sanctos bonosque tam acerbè, tamque indignè vexet, velit illum timere, & colere, eique religiosè supplicare? sed melius; Quantum in te est (in Hebræo, etiam tu, Septuag. Nonne & tu) euacuasti (in fonte ex verbo, *phur*, labefactasti, irritum fecisti dissipasti, dissoluisti; alij etiam dicunt, fregisti. Septuag. depulisti, R. Mardochai, Prohibuisti, impediisti) timorem (id est, conaris Dei timorem repellere, & impudenter, fronteque perfrecta cum illo de tuis ærumnis expostulare; excidisti à Dei timore, & reuerentia; non reuereris tremendam diuini numinis maiestatem.)

Timor, hoc loco pro reuerentia, & tremore; potius quàm pro religione & cultu, licet utrumque cohereat: ita Græci, Olympiod. Philipp. D. Thom. quare Theodotio legit; Nonne tu recusasti timorem? Symmach. nullo pudore loquutus es coram Deo.

Et iulisti preces. Abstulisti, prohibuisti, propriè etiam, diminuisti & concidisti, * cōcidere fecisti; hæc omnia continent verbum, *garagh*, & obliuandum quidem tanquam ingens piaculum proponi, quod homo afflictus remittat orandi studium. Septuaginta; Consummasti verba talia coram Domino, id est, finem impoluisti orando, & precando; nisi forte ad verba nimium audacia referatur; nam non solum preces, sed loquutio, aut loquela significari potest verbo originali; quare, consummare verba, erit aliquid contummate, & audacter proferre: sed melior sensus nostræ lectionis & cum Hebræo congruentior.

V. Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitatis linguam blasphemantium.

1. Linguam doceri à corde, tanquam à præceptore auditorem.
2. Imitari, quid in Hebræo. Lingua pro doctrina instrumentum sermonis, frequenter pro ipso sermone; explicatus Moyses.
3. Blasphemantes, pro astutis: rursus hi pro sapientibus.
4. Proprio sermone condemnatus quis.
5. Respondere, pro testificari. Darius pro ablativo in Hebræo.

Doctrinam hanc tuam à nemine edoctus es, sed ex tuo illam cerebro conficta deprompsisti; nihil itaque mirum, quod pessimè loquaris; nam occulta tui animi iniquitas nunc tuis sese verbis prodidit, nimirum ex abundantia tui cordis loqueris; neque ex fonte amaro dulcorem tu producere potes: simile quid, in illa quæ Ciceronis nomine aduersus Sallustium oratione circumfertur; Ea demum magna uoluptas est, Crispe Sallusti, æqualè ac parem verbis vitam agere, nec quidquam obscenum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris etas tua respondeat, & omnis oratio moribus consonet, neque. n. qui ita viuit, ut tu, aliter, ac tu loqui potest; neque. qui tam illoto sermone utitur, vita honestior est. Durius, quæ Vatabl. interpretatur; Non est opus, ut te doceam, in quo pecces, cum ipse tuus sermo te doceat iniquum esse. Paulò etiam longius ab originali, quod Septuag. legunt; Reus verbis oris tui. Sed illud tamen notandum, quod lingua, & os dicantur esse, quasi cordis discipulus; instruit enim interior affectus non solum os, & linguam ad loquendum, sed manus, cæteraque membra ad operandum; nam ex corde exeunt furta, blasphemias, homicidia.

Et imitatis (propriè, eligis, usurpas, assumis tanquam tibi imitandam) linguam blasphemantium, i. doctrinam & errantia dogmata hominum prauè de Deo, deque diuinis iudicantium: lingua pro doctrina, sermone, loquendi, disputadique ratione metonymicos, causa vel instrumentum pro effectu: nam inter reliqua uocis instrumenta, potissima est lingua; quare dicitur lingua erudita Isa. 50. vel iuxta Hebræum lingua doctrinarum, id est, eruditè, sapienter, ornatè, suauiter loquendi facultas: statim exponitur, ut sciam sustentare eum, qui lassus est, uerbo: ab alijs etiam instrumentis solent uerba, aut loquendi facultas significari; dicitur enim labiū Genes. 11. erat terra labijs vnius. Exo. 6. incircumcisus labijs sum, quomodo audiet me Pharaos? id est, barbarè loquor, instar ethnicorum barbarorum incircumcisorum, qui quod linguam sanctam non pollerent, barbaros existimabant; dicitur etiam, os, Exod. 4. Quis fecit os hominis? (id est, quis illi sermonis facultatem tribuit) aut quis fabricatus est mutum & surdum; uidentem & cæcum? nonne ego? perge igitur, & ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris.

Blasphemantium. Propriè, versutorum, malignorum, callidorum, à *gharam*, quod est vafre, & malignè agere; illos ergo intelligit, qui sermone, argumentatione vel fallaci, & compositis, simulatisque rationibus student eludere ueritatem, & tenebras illi offundere, & cum in Deum blasphemant, impudentiam & temeritatem celare student uerborum ornatu, aut respondendi calliditate, aut iustitiæ sanctitatisve prætextu; simillima profecto hæreticorum stultitia, & fraudulentia. Septuag. uerò contrario modo uidentur intellexisse; videlicet, per astutos, & callidos, sapientes; nam legunt, Neque dijudicasti uerba potentem, id est, sapientum, nobiliumque uirorum uerba, consilia, monita, non eligis, non probas nostram exhortationem, quæ tibi salutaris existeret; non admisisti, planeque contempsisti præscorum sapientiam & traditiones: licet fortè cū Septuaginta legissem, Imitaris

* *Has dexte-
ra caer el
cuydado de
la oracion.*

כרע

*Quid sit lin-
guam doce-
ri à corde.*

Cic. in Sal.

Vatabl.

LXX.

*Os, cordis
auditor, &
discipulus.
Mat. 15. 19
Mar. 7. 22.*

בן

*Imitari, quæ
propriè.*

*Lingua, pro
doctrina.*

*Instrumentum
sermonis, &
ipso sermo-
ne.*

1/a. 50. 4.

Gene. 11. 1.

Exo. 6. 30.

Exo. 4. 11.

*Blasphemias,
res, qui pro-
priè.*

ערם

LXX.

Imitatis linguam blasphemantium, [explicationis gratia addiderunt partem oppositam; videlicet, impios imitatis, sapientesque contemnis.]

V I. Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua respondebunt tibi.

4 **Matth. 26.** **41.** **LXX.** **Mat. 12.** **41.** **Luc. 11. 32.** **5** **Expolitio.** **LXX.** **Respondere pro testifica vi.** **Hebraism⁹** **datus pro ablativo.** **Pf. 85. 5.** **Pf. 26. 8.** **Pf. 91. 12.**

C Vm ipsa tua verba animi tui iniquitatē prodant, ex tuo ore iudicaberis, sicut ille dicebat; [Quid adhuc egemus testibus? vos ipsi audistis blasphemiam: condemnabit.] Sept. propriē, Impium te declarabit, & pronuntiabit supplicio dignū, reum peraget, vt Matth. 22. [Viri Niniuitæ surgent in iudicio, & condemnabunt generationē istam;] nimirū declarabūt illā impiissimā, damnationē, & extremo supplicio dignissimā. Vel, si ea, quæ tu ipse loquutus es expendere velis, tu te ipse cōdēnabis, & aduersus tuā impudentiā pronuntiabis; tā clarē de tua iniquitate constat, vt vel te iudice, non sis absolendus.

Et labia tua: idem per expositionem, & expolitionem: respondebunt tibi. Sept. ex Hebræo propriē, & elegāter; Testificabuntur cōtra te; quasi ad interrogata, & postulatā respondebunt: non rarō respondere, pro testificari, de quo diximus supra. Tibi; de te; Hebraismus est, datus pro ablativo, frequens in sacro sermone: cuiusmodi est illud, Nunquid Sioni dicet? id est, de Sione aliquis dicet? & illud; Tibi dixit cor meum: id est, de te cor meū firmiter statuit, & Psal. 91. Malignantibus (id est, de malignantibus) audiet auris mea.

V II. Nunquid tu primus homo natus es: & ante colles formatus?

- 1 Primus homo, sapientissimus. Pater, idem praeceptor, & doctor: nasci, quod alia etiam ratione fit.
- 2 Adam appellatiue sumi. Primum, ad dignitatem pertinere: explicatus Ioannes.
- 3 Montes & colles antiquitatis, & diuturnitatis symbolum, & quare.
- 4 Vera precedentis dubitationis ratio. Rex esse incipiunt, cum apparere incipiunt; explicatus Salomon, & Ecclesiasticus.

1 **Adam, sapientissimus** **Eccel. 17. 15** **Pater, idem est praeceptor & doctor.** **Gen. 18. 19** **Exod. 10. 2.** **Isai. 1. 3.** **4 Reg. 2. 12** **Iud. 18. 19.** **Philip.** **Nasci, quid proprie.** **77**

N Otat illum superbiæ, & arrogantiae; quod se sapientia, aut rerum cognitione uideatur cū primō Adamo (pro homine enim subest in Hebræo: Primus Adam) cōparare. Adami porrō sapientia apud omnes, & maxima & explorata fuit, vt qui reliquorum hominum sicut parens, ita etiam magister futurus esset, iuxta id Eccel. 37. cum de primis parentibus sermo est; [Consilium, & linguam, oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & disciplina intellectus repleuit illos; creauit illis scientiam, spiritus sensu impleuit cor illorum; & mala, & bona ostendit illis; ait itaque Eliphaz; Tacere nos iussisti, atque audientes, attentosque nos tibi præbere, quasi tui muneris esset nos docere, nostraque interesset te audire; Primus uidelicet homo doctoris reliquorum hominum munus habuit, & qui prior alijs est, uti pater filijs, doctoris etiam munere fungitur: hinc illud est de Abrahamo Genes. 18. Scio, quod præceptorus sit filijs, ac domui suæ post se. Exod. 12. Narres in auribus filij tui, & nepotum tuorum &c. & Ioelis 1. Super hoc filijs vestris, narrete, & filijs vestri filijs suis, & filij eorum generationi alteri; hinc Patris nomen pro magistro, & rerū diuinarū doctore saepe usurpatur in sacris; vt illud 4. Regum. 2. clauis Elisei ad Eliam; Pater mi, pater mi: & Iudic. 18. [Vt habeamus te patrem, & sacerdotem.]

Sed huic interpretationi videtur obijcere Philippus, quod non dicitur hoc loco primus homo cōditus, sed natus, quod non videtur in Adamum conuenire, & quidē originalis vox propriē significat, parere, aut nasci; sed tamen non est in ea vocis proprietate morosē nimium immorandum; potuit enim natus, pro formato, & condito usurpari, ut exponi uidetur in secunda parte.

2 **Adam, appellatiue.** **Pro. 22. 15.**

Vel in hunc sensum; Numquid tu primus homo. (Adam uidelicet, sumpto nō propriē sed appellatiue) qui alia ratione, quā ceteri homines natus sis, & tecum non traxeris colligatā stultitiā in corde tuo, sicut reliqui mortales nisi fortē hęc primi hominis appellatio, dignitatem

quandam significet; Primus homo dignitate, sapientia, loco, superior cæteris, quem reuereri, colere, audire debeamus; sicut & de Christo Domino Ioannes dixit, Ante me factus est, id est, me prior, mihi prælatus, antequam me dignitate, loco, sapientia. Græci non omnino incommode ad antiquitatem retulerunt, Chrysost. & Polychron. Nunquid ipse reliquos mortales etate præcurris, vt ipsa te longinquitas temporis, & multarum rerum vsus erudierit neque dissonat, quod sequitur.

Et ante oēs colles formatus. Quod longē antiquū est, aut maximē diuturnum, æternū, collum, & montiū appellatione aut comparatione indicari solet: est enim illorum epithetū, æterni, antiqui, diuturni. Gen. 49. Desiderium collium æternorum: & Habacuc. 3. Montes sæculi, & colles mundi, id est, longissimi & antiquissimi temporis, Baruc. 5. Constituit humiliare omnem montem excelsum, & rupes perennes. Sed qua ratione per colles, & montes, antiquitas, aut perennitas significetur, non omnes conueniunt: nam plerique existimant per sinecdochē, rerum primam creacionem significari per colles, & montes, videlicet totum, per partem, quod rerum primō creatarum non vltima pars, montes, & colles fuerint; vel vt colles, & montes pro terra; terra verō, quæ nobis proxima, & familiarissima est, pro aliarum rerum vniuersitate. At vero Montanus in apparatu, illam antiquitatis montium rationem excogitat, quod autem quā terra emergeret, recipientibus se aquis in locum unum, nulla erat collium montiumque distinctio; vt montes essent sæculi, & fructiferi, colles uerō steriles & inculti, cum pariter omnes aquis essent immerfi.

Ad hanc igitur primam collium, montiumque distinctionem, & constitutionem, tanquam ad aliquid primum, & antiquissimum, allusionem fieri, cum hoc loco dicitur, ante omnes colles formatus: & cū Prouerb. 8. Sapientia ait; Ante omnes colles ego parturiebar. Sed quidem rationem hanc Montani non satis calleo, uidelicet, quare potius illa distinctio montium & collium antiquitatis symbolum sit, quā receptio, & confluxus aquarū in locum unum, aut quā cætera omnia quæ in prima illa rerum creatione, & constitutione contigerunt: & locus ille Prouerbiorum quo suam Sapientia æternitatem comprobatur, nullam sanē affert maiorem diuturnitatem collium quā aliarum mundi partium, cum omnes pariter enumerentur, cæli, abyssi, terra, mare, æther, fontes, flumina, montes, & colla: quare neque, ut quibusdam uisum est, potest commodē ille Prouerbiorum locus, cum hoc nostro coniungi, quasi Eliphaz dixisset, nunquid iactas te Sapientiam illam esse diuinam, quæ ante omnes colles extitisse dicitur; neque enim tam sunt sententiæ istæ inter se adeo similes, ut illa Salomonis hinc petita uideatur.

Sed redeo ad illam collium antiquitatem, quæ profecto ex eo significari uidetur, quod perennem quandam firmitatem, & perpetuam stabilitatem montes polliceantur; quare sicut terra, firmitatis & stabilitatis symbolum sunt; terra enim in æternū stat, & non inclinabitur in sæculū sæculi: ita etiam firmiores istæ, & diuturniores terræ partes, illam ipsam stabilitatem, & antiquitatem representant: uel, quod alicui arridere fortē poterit, hęc collium antiquitas ad illam primam mundi respicit distinctionem; nam cum tenebræ essent super faciem abyssi, & aquis uniuersa terra esset immersa, iussit Deus, ut separarentur aquæ ab aquis, & congregarentur in locum unum, ut appareret arida; diffugientibus igitur, diffluentibusque aquis in sua receptacula, montium, colliumque summa cacumina eminerunt, antequam terræ planities conspiceretur: prima igitur, & quasi antiquissima mundi inferioris pars, quod ad externam illam quasi emersionem ex aquis, & tenebris pertinet, & ad illam faciem, quam modō retinet, colles, & montes fuisse uidentur; atque planam ipsam terræ superficiem hac ratione præcurrisse: quod enim prius apparet, & conspicuum se præbet, prius etiam atque antiquius fuisse uidentur; frequenter enim in sacro sermone res esse dicuntur, cum apparere & conspici incipiunt: ut illud, Nunc cognoui, quod timeas Deum id est, nunc tui timoris atque pietatis manifestum specimen præbuit; & Prouerb. 8. Dominus possedit me in initio uiarum suarū, id est, in creatione, manifesta, externaque signa sui diuina Sapientia, præbuit; quæ quidem nunquam non substitit, quippe æterna; sed tunc uidelicet

Primū, dignitate.

Ioan. 1. 15.

27. 30.

Chrysost.

Polychron.

Gen. 49. 26

Habac. 3. 7

Bar. 5. 6.

Synecdoche

Philippus,

& post illū

pleriq. Latini.

Montes, & colles, diuturnitatis symbolum.

Gen. 49. 26

Habac. 3. 7

Bar. 5. 6.

Synecdoche

Philippus,

& post illū

pleriq. Latini.

Arias Mōi

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Montiū & collium distinctio.

Eccl. 1. 10.
Philip.
August.

cet sapientiam suam effudisse vilus est Deus super omnia opera sua. Quod verò Philip. sequutus Augustinū, contendere videtur, hoc loco, sicut & Ps. 89. angelos intelligi collum nomine, quasi dicat Eliphaz; Nunquid existimas te antiquiorem, aut sapientiore sapientissimis spiritibus? allegoriam olet.

VIII. Nunquid consilium Dei audisti? & inferior te erit eius sapientia.

- 1 Diuina sapientia descripto quadam. Verior interpretatio eligitur.
- 2 Consilium, quid in Hebræo. Varia lectio; expenditur Hebræa.
- 3 Magistri, & Sapientes Academiæ Theman; senes, pro Doctoribus.
- 4 An Iob suis amicis sentior.

1
Diuina sapientia descriptio.
Prov. 8. 39
ver. 12.
Simplicior interpretatio.

Aliqui sententiam hanc, tanquam descriptionem diuinæ sapientiæ accipiunt; nam illa de se testatur in Prouerbijs; Cum eo eram cuncta componens; & rursus; [Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersu cogitationib.] Vis igitur (inquit Eliphaz) diuinæ sapientiæ munus, atque nomen tibi arrogare? Sed certe tanta stultitia non videtur potuisse Iobo obijci? quare simplicius interpretabimur, ut cum Iob voluerit amicos docere diuinam prouidentiam; dixeritq. diuinarum rerum doctrinam non esse admodum difficile, nunc irrideatur ab Eliphaz; Ita ne diuinæ sapientiæ arcana tibi patefacta; ut non secus supremam illam, quam Deus in humanis rebus rationem statuit, tuorumque suppliciorum causam exploratam habeas, quā si diuino consilio interfuisses, & Deū prouidentē, disponentē, decernentē, præcipientem audiuiesses, planeq. intellexisses, & sua tibi arcana & consilia Deus patefecisset, & enarrasset? elegantet Sept. dixerunt; [Constitutionem Domini audisti, & consiliario te usus est Deus?] Aquila pro consilio dixit, arcana ineffabilia. Theodor. mysteriū. Symmach. colloquiū, vox eadem sæpe secretum vertitur a nostro interprete; ut infra cap. 9. [Quando secretū Deus erat in tabernaculo meo: & Pl. 24. Firmamentū est Dominus timentibus eum: est. n. Deus suorum magister & doctor atq. illis, quæ decernit & firmiter statuit facienda, reuelat; ut per eandem vocē dicitur Amos 3. [Non faciet Dominus Deus verbū, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos:] quare subditur eo Psalmi loco; Et testamentū ipsius, ut manifestetur illis.

Eadem autem vox, quæ est secretum, aut arcanum, est etiam consilium, aut concilium, quod in concilijs arcana tractentur, & consilia non nisi secretū, summaq. prudentia, & fidelitate capi, & iniri debeant. Quod autē aliqui existimant, ut Caiet. indicat, hoc ad reuelationes pertinere, non quadrat; nam diuinæ reuelationes Iobo, atque eius amicis familiares erant, & illas aliquando Eliphaz protulerat, atq. iactauerat: quare illas tanquam aliquid omnino insolens, & inauditum Iobo non denegasset.

Et inferior te erit eius sapientia? id est, existimas te Deo esse superiorem, & sapientiore, ut illum tam audacter ad certamen prouoces? Fortē sapientia Dei, nō erit hoc loco, ea quæ in Deo est, sed quam ille mortalium generi imperitus est; quo sensu nostra lectio bene cōgruit cum Hebræa & Græca: nam in Hebræo propriè est, Sapientia minuetur ad te? vel, prohibebitur ad te? id est, ipsam sapientiam tu intra te continebis, & tibi sapientiam omnē arrogabis, facileque subijcies, ut ipsa te prætergredi ulterius non possit? ut cum de te, deque sapientia sermo incidit, omnes fateantur non plus, non ultrā abeundum esse? elegantet Tygurina; [Sapientia suos terminos ultra te non porrigit?] Illud etiam affert Vatabl. diminuetur, aut prohibebitur, vel auferetur, ad te, vel infra te sapientia, id est, te pereunte, existimasne prohibendam, imminuendam, auferendam, perituram sapientiam? Sept. In te perueniet sapientia? Complutenses hanc quoque lectionem attulerunt; Prohibita, vel ablata est a te, id est, vniuersam sapientiam ad te reuocatam esse credis, & diuina omnia arcana a tua mente exhausta, & comprehensa? quid si, inferior te erit sapientia, aut minuetur, vel prohibebitur ad te, vel a te, aut in te, significet, esse Iobo minimè offensam veram rerum, & diuinæ prouidentia

Variale.
Ho.

Tex. Heb. et
Græc.

Tygur.
Vatabl.

LXX.
Complut.

rationem, & occultatam, prohibitam, ablatam; profundiorē illo esse quā ut ad ipsum ascendat; altiorē, quā ut contingi & obtineri ab illo possit? nihil igitur sublime, & exquisitum sapere: quare rectē sequitur.

I X. Quid nostri, quod ignoremus? quid intelligis, quod nesciamus?

X. Et senes, & antiqui sunt in nobis, multo vetustiores, quā patres tui.

Fortē respicit ad id quod Iob dixerat cap. 12. In antiquis est sapientia. Non est (inquit Eliphaz) cur nos iubeas in tua verba intēdere, tanquam nobis incognita, & inaudita; nam a parentibus nostris, atque magistris, qui sapientia, & ætate te tuisq. maiores extiterunt, cum hac tam preclariora alia & reconditiora dogmata accipimus: nostra itaque sapientia, & magis antiqua, & magis cana, quā tua est; atque adeo certior, & probatior. Fortē Eliphaz suæ Themanicæ Academiæ, suorumque magistrorum studium antiquius, quā apud Hufitas, commendare voluit; nam seniorum, & parentum appellatio, eadem quæ magistrorum est, ut nuper dicebamus; sicut & Paulus dicebat: [In Christo Iesu per euangelium, ego vos genui:] & puero Danieli dixerunt senes; [Veni, & sede in medio nostrū, & indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem senectutis.] Indicat etiam Philippus dicere Eliphaz; Senes, sapientesque nostri, quamuis te, tuisque sapientibus multo essent sapientiores, multo tamen de se loquebantur, sentiebantque submissius.

Chaldaum verò, atque Olympiodorum existimantes ex hoc loco, Iobum esse suis amicis iuniorem, supra indicauimus cap. 12. ver. 12. sed multo verior est illa Didymi interpretatio; Quamuis inter nos senior sis, ætateque prouectior, nihil tamen quā nos plus sapis, nam habemus etiam nobiscū magistros te prouectiores, atque sapientiores. Sed primus sensus simplicior, & germanior.

X I. Nunquid grande est, ut consoletur te Deus? sed verba tua praua hoc prohibent.

- 1 Varia lectio; expenditur Hebræa: illustratus Moyses.
- 2 Verbum, pro re. Verbum absconditum pro prauo.
- 3 Diuina misericordia ultro ad nos propense, impedimento esse hominum peccata. Quid prohibere in sacro sermone. Illustratus Ezechiel, & Salomon.

Mira est hoc loco lectionum Hebrææ, Græcæ, Latine varietas, atque dissensio, sed tentandum illas ad concordiam adducere. Latina hanc videtur habere sententiam; Desperare videris, o Iob, de meliori fortuna, atque restitutione in gradum pristinum, quasi id sit Deo, El, forti, potentissimo difficile, aut operosum; propterea quæ audes illū verbis, & maledictis lacerare, a quo nihil boni expectes, sed intellige vel solo nutu diuino facile tibi solamen, & salutem adfuturam, nisi viam præcludas tua ista insolenti, & stulta oratione, & diuinæ prouidentia criminatione.

Hebræa; [Nonne parum a te consolationes El;] bene suppleuit Pagnin. verbum, distant, aut, absunt; sic enim incidit in sententiam Vulgat; non longē abhorret Deus, ut consoletur, prope te est; non difficile, non magnum, non longissimi a te itineris tempus expectandum. Illud verò valde diuersum, si suppleatur verbum, æstimandi. Vatabl. [An parum sint tibi consolationes? vel an minores sint tibi consolationes; quam ut te cōsolari possint?] idem ferē Caietanus, & Tygurina. [Num dedignaris cōsolationes diuinas?] existimasne tuis ærumnis non posse Deum parem consolationem afferre? itane tam grande, tam difficile est, Deum tuis mederi malis? contemniscne Dei opem, quam ille conferre præsentissimam potēs est? ne illum prouoces, qui te consolari potest. Nunquid (nonne) grande est (magni habendum est) ut (si) con-

5
Iob. 12. 12.

Magistr.
Academiæ
Theman.
1. Cor. 4. 15.

Daniel. 3.
94.

Philip.

6
Chald.
Olympiod.
An Iob se-
nior fuerit
suis amicis.
Didym.

1
Lectionum
varietas &
dissensio.
Latina sen-
tentia.

Pagnin.
Lect. Heb.

Vatabl.

Caiet.
Tygurina.

sole-

Nu. 16. 9. soletur (consolari velit) te Deus quorsum igitur omnem vitam, & temporalis foelicitatis spem abijci, atque contemni? si similis formula loquendi Num. 6. ad Sacerdotes; Nūparum vobis est (nonne grande, & permagni aestimādū,) quod separauit vos Deus Israel, & ab omni populo iunxit sibi? Iam sententia Sept. Pauca prae ijs, quae peccasti accepisti verbera: sic connecti potest; Diuinas consolationes tibi deberi existimas, cum tamen commeritis sceleribus tuis poenas nondum exolueris; nonne igitur * grande; numquid parum tibi videtur, ut consoletur te Deus? quare neque leue, neque facile existimes, quod tibi iustificimus Deus, quod reliquum poenarum debes, gratis remittat. Eugub. paulo aliter non ad poenas, sed ad premiū refert, Parum tibi videntur consolationes Dei? id est, non satis premij tibi collatum esse conquereris, pro ijs quae aliquando honeste, & pie gesseris?

Vatabl. Guarin. R. Leui. Job 13. 4. Job 16. 2. Sed qui difficilius ad nostram lectionem adduci possunt, sunt Vatabl. & Biblia Guarini, post Rab. Leui; qui uerbum consolandi, non referunt ad Deū, sed ad amicos, Nunquid parui facis tuorum amicorū consolationes? sic illorum monita contemnis, nosq. appellasti, Fabricatores mendacij; & medicos vanos, atque onerosos cōsolatores. Sed nō video ubi isti amicos viderint, & Deū nō viderint.

LXX. Isrl. Heb. Verbum, pro re. Sed uerba ista praua hoc prohibent. Hebraea tantum; Verbū absconditum (velatum, inuolutum, latitans, occultum) tecum; Verbum autem hoc loco, pro re a quibusdam accipitur, & illud occultū, pro prauitate; Prauū aliquid, quod nos lateat, & Deum minimē lateat, Deum ad te consolādum per se seipsum prohibet, & detinet. Ceterum praestabit, uerbum, propriē pro sermone accipere; nā sepe Iobum reprehendunt amici stultiloquij, & petulantioris linguae: quo etiam modo Sept. legunt; Valde supra modum locutus es; & uerbum absconditū erit, prauū, a quo Deus oculos; & aures auertat, Deo inuisum, quod Deus audire nolit; quod quasi Deum lateat; alij dicunt, verbū absconditum, quod palā non proferas, quod tecū miffitas, & immurmuras: alij, Hec tua dogmata de diuina prouidentia, & prēmio, supplicioq. mortalium, quae utpote reconditiora, tibi reuelata, & patefacta praedicās. Huc forte Vatabl. An est aliquid secreti, q. illapsū sit in animum tuum? uide ut nostri interpretes lectio ceteris illustrior, & coherenter sit. Quod uerō Hebraeus apud Caietanū dixit, Verbum suaue tecum, nihil dixit; cum neque illam uocis significationem, neq. sensum probare possit, quem ille assignat, ualde a re proposita alienum.

LXX. Verbu abscoditum, pro prauo. Duo hic obseruanda; Alterum, Iobi singularem animi, atque morum integritatem, quae rei nullius accusare possint, praeterquam uerbi alicuius; eiusque non quidem prauit, sed prauē accepti, & malignē interpretati. Alterū, hoc loco agnoscere Eliphaz diuinam misericordiā in nos procliuem; Deo igitur sponte ad nos uenienti, atque occurrenti impedimento esse nostra peccata: sicut Ierem. dixit, peccata uestra prohibuerunt bonum a uobis: nam uerbum illud prohibendi; *manah*, motum quēdam affert, quo id quod prohibetur, separatur, & diuertitur ab aliqua re, aut loco, ut per aliam uiam decurrat libere: sicut Ezech. 3. dicitur, * Prohibui flumina eius, & coercui aquas multas; & Prou. 3. Noli prohibere benefacere eū, qui potest, id est, proum ad benefaciendum ne impedias, neque aliō detorqueas eius uoluntatem: non aliter igitur diuinam misericordiam decurrentem ad nos, nostra peccata impediunt, & detorqueant, ne nobis beneficiat: sed de hoc aliquando plura.

XII. Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos?

- 1 Eleuari, ad superbiam, quid propriū in Hebraeo. Cor, pro arrogantia, & ausu.
- 2 Attoniti oculi, quid in Hebraeo. Oculorum nictus subsannatorius, molestissimus. Illustratus Sapiens. Praecepta de audiendo. Oculi attoniti, ex vi morbi.

קָהַל
Eleuare, quid.
*** Tomarē y fuerū conel.**
Pro eleuare, est in Hebraeo uerbum, *Zakah*, quod propriē est, capere, sumere, quod Hispanus diceret solet, *Fulano tomō y hizo esso*. Iud. 14. Dederūt ei sodales triginta. Hebraicē, * Acceperūt sodales triginta & fuerūt cū eo: 2. Reg. 18. Absalō crexerat sibi cū adhuc uiueret, titulū;

Hebraicē, Absalon accepit, & erexit in uita sua titulum: hoc itaque modo legunt Complutenses hunc locū; Quid te accipit cor tuum? (*que te toma?*) quid mali te coarctat, quis te cordis furor exagitat, quē te extra te rapit sapientiae iactantia, & uolans rerum omnium diuinarum, atq. humanarum contemptus? noster autē interpretes hoc tantum loco, uerū eleuare, & nūquam iterum; cum semper uerterit hoc uerbum, accipere, sumere, assumere, capere, auferre: fortē respiciens ad propositam iactabundi, & insolentis animi superbiam, nam ipiritus ille quo percitum, & correptum Iobū putabat Eliphaz, superbiq. erat, qua se homo extollit, & eleuat supra alios: illi uero loci, qui Latinis uerbis huic sunt similes, certē in Hebraeo ab alia radice dicuntur. Abdi. 1. Superbia cordis tui extulit te, & Ierem. 49. Arrogantia cordis tui decepit te. Cordis autem nomine, ausus & arrogantia effertur, ut Psal. 100. Superbo oculo, & insatiabili corde. Hierony. altum corde, ad extollentiam, & ambitionem utrumque pertinet; nam ambitiosi insatiabiles sunt; prop. ex Hebraeo, magnum, uel, latum corde; multa enim per ambitionem molimur, multa machinamur, multa complectimur: quare Septuaginta hunc locum reddiderunt; Quid ausum fuit cor tuum? Symmach. ferē cum nostro dilucidē, Quid, quod exulit te cor tuum?

Et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos: in Hebraeo.
Quid innuit oculi tui? est enim vox hoc tantum loco re-perta; cuius significationem R. Mardochei dicit esse insinuationem, indicationem; in quo Hebraei omnes conueniunt, uertentes, annuere, conuenire, uictare oculis: sed cuiusmodi sit iste oculorum nictus, aut cuius rei symbolum, hoc loco non constat: aliqui enim ex Hebraeis modo Latino accipiunt, pro conuenire, & subsannare; qua etiam ratione uidetur dictum Psal. 34. Quid aduertantur mihi iniquē, qui oderunt me gratis, & annuunt oculis, & Pro- uerb. 10. Qui annuit oculo dabit dolorem: nam eiusmodi subsannatorij oculi, & gestus inimicorū, molestissimi esse solent: ait ergo Eliphaz; itane nos, nostrasq. orationes derideas, & gestu, & oculis nictando prodas nos, nostra- que a te contemni? Et quidem qui dicunt agere ferunt se ab auditoribus benignis, & attentis oculis non respici: nam inter illa communia praeepta, quae Plutarch. de audiendo tradidit, uel in primis est, Obtutus in ipsum dicentem, & species vigilantis attentionis, uultus compositus, abdicantq. non contumeliae, & morositatis modō, uerū etiam solitudinum, & occupationū suspicionem aliarum. Quare in ipsa auditione uicia sunt, supercilium, toruitas, & tristitia uultus, obtutus uagus, nutus, & alia plura, quae minutatim loco illo persequitur Plutar. Caietan. ad suspicientes in coelum oculos retulit, quasi cum Deo familiariter loqueretur, suosque amicos, neq. aspectu quidem dignaretur. Alij ad simulatam quandam innocentiae speciem, & sanctitatis significationem, quod hypocrisis redoleret; sic enim ad hypocrisis, & simulatas fraudes uidetur pertinere id Eccl. 27. Annuens oculo, fabricat iniqua, & Prouer. 6. Homo apostata, uir inutilis graditur ore peruerso (id est, qui cū uera Dei, hominum- que amicitia defuerit, uerbis duplicibus utitur,) * annuit oculis, terit pede, digitis loquitur, prauo corde machinatur malum: id est, prodicionem machinatur, & eiusdem prodicionis participibus dat occulta signa, quō illos ad capiendam consilij sui opportunitatem attentos, & paratos reddat: illa autem signa eleganter numerantur: sic igitur dicere potuit Eliphaz; Tu nūquam non machinaris malum, etiam cū oculorum nutibus sanctitatem simulas. Didymus sic interpretatur; Quid tantum es facinus ausus, ut in Deum aduersum torqueres obtutū, & quasi succensens Deo loquerere? Septuag. Quid sustinuerunt oculi tui, quod furorem erupisti ante Dominum? id est, quod uisum ad hanc te insaniam, & furorem adegit. Sed tandem hunc oculorum habitum, Latinus interpretes intellexisse sapienter uidetur, oculos uidelicet apertos, alicubi defixos, non nictantes, sed instar stupefacti hominis, aut magnum aliquid secum cogitantis, uehementive aliquo interno mentis affectu & sensu occupati. Hunc Oculi attoniti, ex vi morbi.

*** Guinnar de los ojos, hablar por los dedos, piarse el pie, o darse del codo.**
Didym. LXX. *** Guinnar de los ojos, hablar por los dedos, piarse el pie, o darse del codo.**
vīm, & lethalem uultus, oculorumque compositionem: de quo cap. 2. in enumerationem morborum.

XIII. Quid tunc contra Deum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo huiusmodi sermones?

- 1 *Consensio Latina lectionis cum Hebræo. Spiritus pro indignatione: illustrati Moyses, & Isaias.*
- 2 *Hominis appellatio, ad contemptum. Iustificari ad publicam innocentiam declarationem.*
- 3 *Qui supplicio afficitur, peccatum representat: Explicatus Moyses.*

*Cōsensio le-
ctionis Latī-
ne cum He-
bræo.*

*יָשׁוּעַ
Spiritus, pro
indignatio-
ne.*

*Exo. 15. 8.
Isa. 25. 4.*

Tum Latina lectio, tum Septuaginta Furorem erupisti ante Dominum; eleganter responderet Hebræo, sub, quod est reuerrere, aut reducere, quasi dicat; Quid torua cōuertis in cœlum lumina? quid reducis, reuocafque furorem aduersus Deum? quid illi per infaniam, & indignationem respondes? quid in illum refundis stomachum, & euomis conceptam iram? Spiritus pro ira, indignatione, furore; Exod. 15. In spiritu furoris tui. (Hebræ. Nafi tui) congregatae sunt aquae, id est, in spiritu furente, furentis & indignantis instar, diffuso, & tumente naso. Isa. 25. Spiritus robustorum (indignatio, impetusve, quo impij, & violentissimi tyranni feruntur aduersus iustos) velut turbo impellens parietem. Furis itaque indignabundus, ardes oculis, excandescis facie, tumes naso, pectore etiam veluti pleno ardore, & bile promines, & indigna aduersus Deum profundis.

LXX.

Huiusmodi sermones? Admirationem habet rei inaudita: paulò clariùs. Septuaginta; Verba talia: vtrumque additū ab optimis interpretibus, explicationis gratia, cum in Hebræo simpliciter sit, sermones: & pertinere videtur ad innocentiam asseuerationem, quam Iob acriter tuebatur; nam sequitur.

XIV. Quid est homo, ut immaculatus sit, & ut iustus appareat natus de muliere?

Iob 4. 17.

*Hominis ap-
pellatio, ad
contemptum.
Iob 14. 1.*

יָשׁוּעַ

Iustificari.

*3
Qui suppli-
cio afficitur
peccatū af-
ferre, & re-
presentare
videtur.*

1. Pet. 1. 22

Rom. 8. 3.

Isa. 53. 12.

Mat. 15. 18.

Deut. 21.

23.

Molestissimus, & contētiōsus argumētator Eliphaz; qui rationes, & argumenta ferē eadem, quæ cap. 4. proposuerat, nunc repetat. Quid, inquit, est homo? ad contemptum pertinet, & naturæ, materiæ conceptionis, nascendi, habitandi domos luteas, vniuersæ denique vitæ, & agendi vilissimam conditionem. Homo (Enos) miserimus, abiectissimus, repletus multis miserijs. Ut immaculatus. prop. mundus, purus, lucidus, candidus, bene lotus. Et ut iustus appareat, i. ut sanctus, iustusque haberi, declarari, pronuntiari debeat, & eleganter vertitur, appareat, quod in Hebræo est, iustificetur; tum quod iustificari, aliquando sit apparere, declarari, haberi, pronuntiari publicè & in iudicio iustum & innocentem; tum ut alluderet ad ipsam Iobi externam faciem, & habitum miserimum; nam homo pœna, supplicioque affectus, peccatum peccatoremque præ se fert; sic enim Christus assertor, quod dolores nostros, pœnasque suscepit, peccatum, dicitur factus, & similitudinem carnis peccati suscepisse, & qui publico supplicio afficitur, cum iniquis reputatur, atque ideò iubetur, ut cadauer hominis sublato in crucem, tanquam peccatoris, cuius vel sola species possit terram, vniuersosque spectatores inficere, eodem die de patibulo deponatur, atque à conspectu remoueatur. Deut. 21. [Non permanebit cadauer in ligno, sed in eadem die sepelietur; quia maledictus à Deo est, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam: ait igitur Eliphaz; Cum propositus sis extremi supplicij exemplum, apparere, & haberi iustus nulla ratione poteris; præsertim cum ipsa nascendi de muliere, & humanæ generationis ratio, tum peccatum originale, tum mille alias maculas, quibus hominem pollui necesse sit, afferre videatur: tum etiam quod qui mulierem dixit, primam peccati radicem, & seminarium dixit; quomodo ergo ex muliere nascatur, quod sanctum, atque immaculatum sit, & quod iustum meritò haberi debeat.

XV. Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis: & cœli non sunt inmundi in conspectu eius.

Iterum uidetur repetere illam propositionem capitis. Iob 4. 18. 4. Ecce qui seruiunt ei nō sunt stabiles; ut argumēto à maiori probet hominem carneum, & luteum non posse meritò sanctitatis constantiam & firmitatem sibi arrogare. Per sanctos autem Græci intelligunt sanctissimos Patriarchas, Adamum, Abrahamū, Moysen, Quibus (inquit Polychronius) uisus est Deus aliquādo irasci. Cōmunior interpretatio, angelos intelligit, qui uocantur Sancti Dei, quasi illi familiarissimi; atque illius obsequio addictissimi, quod ferē idem est cum illa periphrasi capitis. 4. Qui seruiunt ei. Sed fortè meliùs in communi accipietur pro sanctis, siue hominibus, siue angelis; cum nemo sit tā inconcussum, constantisque naturæ, atq. sanctitatis, qui mutari non possit. Propriè ex Hebræo, & Septuaginta; Sanctis suis non credit; id est, nemo est, qui fidelis seruus ex naturæ suo merito, & ratione haberi usquequaq. possit; a uerbo, *Aman*, quod est credere tanquam rei fideli, & constanti, aut fidele esse, & constans, cui credi debeat. Aug. In sanctis eius nō est fides: quia ipse interpretatur; Propter incerta rēporū, quib. plerumque falluntur, ut multa dicant, & non faciant: sed præstat intelligere. Fide, id est, firmitatem, immutabilitatemque naturæ. Et cœli, Chaldaus legit, intelligitque, Angelos; tum etiā Augustinus, quia propter spiritualitatem, incorruptibilitatem, ordinem, subordinationem, lucem, gubernationem corporū, similes sunt cœlis; uel per synecdochen, quia sunt in cœlo, proprio uidelicet habitaculo supernarum mentium; uel per metonymiam, quia angeli moderantur, & mouēt cœlos: addit Augustinus, posse intelligi sanctos, in quib. tāquam in cœlis, habitare dicitur Deus: quæ allegoria frequentissima est inter antiquos patres; nam iam per cœlum beatos intelligunt, Ut Ambrosius super Psal. Beati quorum, uerl. 1. iam cœlos dicunt Angelos; ut Origenes hom. 1. in Genes. & Ambrosius lib. 2. hexameron: iam uniuersaliter Sanctos, aut animam fidelem, ut idem Origenes tractatu 30. in Matthæum. August. 2. de sermone Domini in monte D. Ambrosius super Psal. citatum, & lib. de Abraham. Greg. homil. 14. super Ezechiel. Bernardus sermo. 27. in Cantica. Sed simplicior est Græcorum, & aliorum Latinorum commentarius de ipsis cœlestibus corporibus, quæ uidentur esse maximè limpidæ, puræ, lucidæ, aliena ab extraneis impressionibus; ideoque immutabilia: quare cœlorū nomine significabitur quidquid lucidum, purum, mundum in creaturis inueniri potest, quod ad conspectum, & oculos clarissimos necesse sit tenebrescere, & offuscari. Quid autem hoc loco mundum dicitur, propriè est lucidū, pellucidum, diaphanum: & colludit ad densiores cœlorum siderumque partes, quæ sunt ueluti maculæ quædā cœlorum, & ideo nobis lucent, quod non sint transparentes, neque luci peruiæ, quasi dicat; Etiam cœli, qui maximè pellucidi sunt, suas habent maculas, partesque crassiores, magisque opacas, atque materiales; in re igitur clarissima atq. perfectissima uidet Deus maculas, quæ nos prætereunt: tum etiam quod nobis pulcherrimum, & clarissimum uidetur, cuiusmodi sunt Sol, Luna, sidera, id apud Deum macula est; & fortè imperfectissima sui orbis pars; sic igitur de nostri animi maculis existimare oportet; interdum enim in nostris oculis lucet, quod imperfectum, & minùs purum est; & falso splendore, atque ementita pulchritudines nos decipit, quod deformè & turpe; falsa lucri, & utilitatis spe, quod omnino incommodum, atque exitiale. Caietanus uerò nunquam prætermittit occasionem obtrudendi suam illam sententiam de animatione cœlorum; existimat enim hoc loco animatos asseri ab Eliphaz, & peccatis obnoxios: sed sine hoc errore, uerissimus, simplicissimusque sensus ex dictis constat. Quod autem neque Philosophia, neque Theologia, eam sententiā de animatione cœlorum tolerare possit, aliàs docuimus.

XVI. Quāto magis abominabilis, & inutilis homo, qui bibit quasi aquam, iniquitatem.

1 *Abominabilis, quid; & abominari, quid ex Hebræis: illustratus. Dauid.*

2 *Pec-*

2. Peccator se ipsum auersatur, & inuolp cere recusat, quod crucietur suo ipsius aspectu. Statuere, uerbum bellicum. Explicatus David.
3. Inutilis, quid proprie ex Hebræo. Reprobum, quid in Græco. Peccator, inutilis; soli igni opportunus. Illustrati David, Ieremias, Paulus.
4. Quis dicatur inutilis, aut uanus, & frustra. Aquam bibere uehementem ardorem denotat. Impiorum deprauata consuetudo, & peccandi suis varijs rationibus explicata. Quid auaritia, apud Paulum.
5. Bibere aquam, ad uoluptatem. Peccandi promptitudo nunquā retardata.
6. Aqua, rei facile parabilis symbolum. Explicati David, & Salomon.
7. Præua consuetudinis uis. Impius, ad omne scelus proiectus.
8. Aqua, malum intimum. Peccatū, aut aquæ, aut uino per simile.

Hæc est altera pars argumētationis, pposita; Quā magis, supple immūds & indignus erit diuinis luminibus homo; proprie uir hominum optimus atq. clarissimus; abominabilis proprie, quem nemo dignari debeat auditu, visu, familiaritate contactu; qui nihil habet boni, aut pulchri, quō uel Dei, uel angelorū oculos allicere possit; insunt uerō in illo multa, a quibus tū Dei, tū angeli conspectus purus abhorreat. Per antithesin uerō uidetur hoc dictum, propter sanctorum, & cælorum pulchritudinem, quorū pulcherrima species est, mundities, lux, ordo, concentus mirabilis, conspectus multo iucundissimus, & non sunt loquelæ, neque sermones, quorum (de quibus) non audiantur uoces: & quod de sole dixit Ecclesi. non minori iure de integro cælo, cuius sol pars est dici possit, Vas admirabile, opus excelsi. Cum. n. mirabiliter commendetur cælum ex pulchritudine, mirabiliter impius ex deformitate vituperatur: hominē uerō miserum, quis sanæ mentis homo non excretur, & abominetur? sibi ipsi, dum se agnoscit homo, uilescit, & fatet; uis originalis uerbi explicari uidetur Psal. 105. [Insecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum, & fornicati sunt in adinventionibus suis: & iratus est furore dominus, & abominatus est hæreditatem suam] (rem uidelicet per quam immundam, & turpissimam sanguine foedatam, atq. cruentatam detestatus est, & execratus) [& tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt &c.] id est, turpissimis fædissimisque dominis, turpissima, fædissimaque mancipia commisit. Propterea abominabilis peccator, & præuicacitudo nequissimi, ne se suo conspectu atque consideratione excrucient, nūquam redeunt ad suum cor, neq. conuertunt ad se oculos quare si se aliquando aspiciant, seiplos abominantur, & derestantur, atque agnoscere dedignantur; sicut Scriptū est Ierem. 3. 1. Postquam ostendisti mihi, (id est, fecisti ut mihi essem exploratus, & cognitus) percussi femur meū, id est, more gementium, & dolentium complosi manus, turpissimæ rei conspectum non ferens. Propterea cruciatum hunc minatur Deus impijs Nahum. 3. [Reuelabo pudenda tua in facie tua, & Pl. 49. Arguam te & statuā contra faciem tuam:] reticet uerō quid statuendū ante faciem sit, uidelicet, tu ipse abominabilis, ut tui ipsius conspectus tibi ipsi ingens cruciatus existat: illud tamē, statuere, est in Hebræo militare uerbum; proprie, ordinare, ordine disponere, instar exercitus, aut aciei ordinatæ, ita ut singula peccata suo ordine disposita, iuxta tēpus, grauitatem, species suas, atq. iuxta alias patratī sceleris circumstantias, suo espectu territent, excrucient, oppugnent; ita ut non possit impius oculos a re abominanda, & execrando scelere auertere, sed peccatum suum cōtra illum sit semper. Huc retulit Theodoretus id Rom. 2. cū dies iudicij appellatur, dies reuelationis; uidelicet cum apertis oculis se contemplabitur quisque, quis sit; quis fuerit: nunc. n. cæco sui amore prosequitur se Abominabilis homo, nec se horret, & auersatur, tunc uerō execrabitur damnatus seipsum. De quo sapienter scripsit Basilus; [Forte grauior, quā tenebræ, & ignis æternus, hic pudor erit, ut nunquam non ob oculos habeant sceleratæ uitæ uestigia, tanquam inuitabilis alicuius tincturæ.]

Tandem cū abominabilis dicitur homo, quē nemo auditu, visu, congressu dignetur, uidetur dici, & esse excommunicatus, cuius familiaritatem vitare omnes debeant: sic dixit Paulus. 1. Corinth. 16. [Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema:] ne-

mini; uidelicet, non abominandus.

Inutilis homo. De propria significatione uerbi *Alach*, nihil certi constat; plerique. n. existimant significare putridum esse, aut fætere, ita Rabbi Mardochei, quē sequuntur s Pagninus in Thesauro uertit; Putrescet, aut, fætebit. Hebræus apud Caiet. uertit, putridum. Vatabl. putridum & fatidum. Complut. corruptum. Regia, grauē olentē; Chaldaus, & Sept. immundum. Pagninus in uersione, & Biblia Guarini, Contempibilem; & existimat Pagnin. & alij deduci per metathesin litterarum a *chala*, unde dicitur ipuma, uel rubigo ollæ, Ezech. 24. sed cum hoc tantū loco inueniatur hæc uox, & Pl. 13. & 52. ubi et uertitur inutilis. [Omnes declinauerūt, simul inuiles facti sūt,] potius fidem adhibebo Vulgato, & Sept. quam inutilis significationem agnoscunt etiam Complut. & retinet Tygurina; præsertim cū res ipsæ connexæ sint, nā quæ putrida, inutilia sunt & rectē in hominem peccatorem conuenit, qui inutilis est: quam rem Paulus etiam cum abominatione coniunxit ad Titum 1. [Cum sint, inquit, abominati, incredibiles, & ad omne opus bonum reprobī, id est, inuiles, reprobandi, reiiciendi, certo experimento minimē probati, quorū inutilitas explorata, & cōperta sit, post examen, & probationem minimē fideles, uilesue inuenti; quæ omnia assert Græca uox *adoch mos*, qua etiam uoce dicitur Græcē adulterinum numisma, sicut & Ierem. 6. dicitur; Argentum * reprobū uocare eos; ē contrariū uero dicitur. 2. ad Timotheū. 2. [Si quis emūdauerit se ab istis, erit uas in honorem sanctificatum, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum:] nā mirū est, quā sit iustus ad omnem opportunitatē, & utilitatem accommodatus; hæc aut peccatoris inutilitas, aut propter immunditiam, aut propter causas alias ex solo infirmitatis nomine exprimitur Ezech. 15. Quid fiet de ligno uitis &c. & postquam nulli usui accommodatū esse dicitur, igni tandem non inutile futurum esse, uidelicet tanquam æterni supplicij, diuinæque iustitiæ aptam materiam, Deus ipse testatur; qui. n. sibi nequam est, cui alij usui bonus erit: quod amplificatur Psal. 128. cū neque igni commodus uidetur asseri peccator, quia neque uic calamitatesq. pati patienter nouit; [Sicut scēnū tectorū, q. priusquam euellatur, exaruit; de quo nō implebit manū suā, qui metet, & sinū suum quī manipulos colligit;] de huiusmodi. n. scriptum est; Vt quid terram occupat? uidelicet herba adeo inutilis, ut neq. folia umbræ alicuius proficue usum prebeant; cū ē contra iustus sit arbor, cuius fructus, folia, flores omnino multas comoditates habeant; quale describitur lignum illud, quod plantatum est secus decursus aquarum. Pl. 1.

Qui bibit, quasi aquam, iniquitatem. Fortē hæc est inutilitatis ratio quædam; nam cum homo in eum finem cōditus sit, ut Deum creatorem coleret; qui longius a suo fine aberrat, frustra creatus uidetur, uanus, inutilis; iuxta illam Philosophi doctrinam, de fine, & uano; nimirū accepisse in uano animam suam; Sed fortē et aliam impiorum hominum deprauationem nunc significat; quod uidelicet sicut in peccato natus, ita uideatur homo peccati assiduitate altus, & educatus: quam deprauatē cōsuetudinis, & propensionis ad malum rationem, commodē ex aqua, bibendiq. similitudine ducit. Primō. n. bibere, asserre uidetur uehementem quandam appetitionē sitientis pectoris & uentriculi & prauę concupiscentiæ ardorem, qui uix largissimo, & copiosissimo potu multorum scelerum restingui possit; neq. abs re est, quod Empedocles existimauit per ignem, qui res diuidit, licet per aquā, quę glutinandi, & continendi uim habet, amicitiam uehementem significari: quę profecto ardenti illi concupiscentiæ affinis est Quam peccandi inexplabilem sitim iudicauit Paulus Ephel. 4. dum de impijs hominib. dicit, [Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitie, in operationem immunditię omnis, in auaritiā:] impros. n. appellauit auidos, sitibundos, inexplabiles peccandi, auarorum instar, qui quō plus habent, plura sitiunt.

Secundō etiam bibendi appellatione uoluptas quædā & sitis refrigerium significatur: quare Polychronius hoc dici existimat propter eos, qui sponte peccant, nulla re aduersa aut necessitate coacti, & ut Gregor. ait, qui bibat facile transmittit potum, non enim necesse est commendere dentibus; idē bibere, asserit peccandi promptitudinem, & facilitatem sine mora, sine impedimento. Quæ res sub impetu quodam, & celeritate equi præcipitis explicatur

3
Inutilis, qd
in Hebræo.
R. Mardoc.
Pagnin.
Caiet.
Vatabl.
Complut.
Regia.
Chald.
LXX.
Ezech. 24. 6
Psal. 13. 3.
& 52. 4.
Tygur.
Ad Tit. 1.
16.

ad dōmos
Ier. 6. 30.
* Plata que
no se dexa
labrar, para
nada es bue
na.
2. Thim. 2.
21.

Ezech. 15. 1.

Peccator ca
tera inutilis
igni oppor
tunus.

Ecclesi. 14. 5.
Psal. 128. 6.

Luc. 13. 8.

Psal. 1. 3.

Psal. 23. 4.

Ephel. 4. 19
Auaritia
sitis inexpla
bilis.

5
Bibere a
quā ad uo
luptatem.
Polychron.
Gregor.

Peccandi
promptitudo,
nunquā
retardata.

Psal. 18. 4.
Ecclesi. 43. 2.

Abominabi
lis, & abo
minari qd.
דן
Psal. 105. 39
40.

Ver. 14.

2
Peccator
suo ipsi abo
minandus.
Ier. 46. 8.

Ier. 31. 19.

Impius cru
ciatur suo
ipsius aspe
ctu.

Nah. 3. 5.
Psal. 49. 12
Statuere,
uerbum bel
licum.

77

Psal. 50. 5.
Theodo. su
per Ro. 2. 5.

Basilus O
ration. 23.
de iudicio.

1. Cor. 16.
22.

Ierem. 6. 8. plicatur Ieremias 8. Omnes conuersi sunt ad cursum suum, sicut equus impetu vadens ad praelium: quem in medio cursus incitatissimi, nulla vis aut ars retardare possit.

6 Ex ratione autem aquæ, quæ facillè parabilis est, cum vinum valde pretiosum sit, illa etiam peccandi facilitas considerari potest, quod peccator, & Deum offendat, atque ipsum diuendat nulla pretiosissimæ rei iacturæ consideratione, & ratione habita, sicut Prou. 10. dicitur, Quasi per ipsum stultus operatur scelus; & Psalm. 49. Sedens (quasi per incuriam, & per otium, quasi nihil agens,) aduersus fratrem tuum loquebaris, quod Prou. 18. dicitur; Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit.

7 Sed præterea significatur, praua quædam peccandi consuetudo, quæ etiam sine voluptate hominem rapiat, conijciatque in multa scelera; nam propter voluptatem dictum est Prouerb. 4. vinum iniquitatis bibunt: cæterum in aqua nihil inest dulcedinis, sapor nullus: cõ enim improbitatis, & corruptissimæ consuetudinis euadit aliquando impius, ut vel solo peccati, & impietatis nomine, nulla præterea mercede proposita, peccato inferuiat, quod noster ille breuiter, æquè ac significanter expressit;

Que si el peccar virtud fuerat,

No peccara, por peccar.

Huiusmodi proiectissimis peccatoribus ait Ierem. Prohibe pedem tuum a nuditate, & guttur tuum a siti: nam in via peccatorum currendi studio, & contentione, siti & ardore pene enecabantur, & exulcerabantur pedibus, totique manabant sanguine: respondebant verò illi nihilo meliores facti; Desperavi, nequaquam faciam; adamaui quippe alienos, & post eos ambulabo.

8 Tandem aquæ potione significari potest ingens quoddam, & inmedicabile malum, quod peccato, velut venenata potione suis ipse uisceribus infert impius, sicut scriptum est, Intraui sicut aqua in interiora eius; cum igitur ex hac parte aquæ assimilatur, at ex alia persimile uini peccatum est, quod primo aspectu instar uini splendeat in uitro, & flauescat color eius; atque odore, & dulcedine demulceat sensum; postea mordebit ut coluber; id est, velut uiperinum uenenum, & sicut regulus uenena diffundet. Rectè igitur his omnibus de causis dictum est, Bibit iniquitatem, sicut aquam, & fortè quidem copiam, & abundantiam, bibendi etiam appellatio affert, cum se homo ut bibendo implet, ita ingurgitat peccatis: de quo dicemus iterum inferius c. 34.

XVII. Ostendebam tibi, audi me: quod vidi, narrabo tibi.

1 Ostendere, quid propriè. Videre, ad reuelationem refertur.

2 Sapientes suam sapientiam non sibi arrogant, sed ad alios magistros referunt. Pater pro magistro: Explicatus Moyses.

3 Principes sua sapientia & experimentis prosunt subditis: explicati Salomon & David.

4 Dari principem à Deo, frequens Scriptura phrasis. Alienus, in sacro sermone pro infideli, & ethnico, deinde etiam pro hoste, & inimico. Peregrinus apud sacros, & prophanos, pro inimico. Illustrati David. Iesai. Salom. Peregrina, pro meretrice.

5 Transire, aut pertransire, habitus est vincens, & debellantis.

1 Incipit secunda huius capitis pars, in qua, ut Iobum uellicet, de impiorum supplicio disserit: Ostendam tibi. Diuus Thomas supplendum existimat: ea quæ tu scire cupiebas, cum Deum de causis tuarum ærumnarum percontareris. Dionysius ostendam tibi tuum errorem: sed proculdubio referendum est ad id, quod sequitur; Ostendam, propriè, annuntiabo, declarabo, illuminabo, cæcutienti tibi, & in maximis tenebris uersanti, uerissimæ doctrinæ lumen præferam; interim attentum te, & patienti animo obiurgationem meritissimam audire volo. Quod vidi; quod assidua contemplatione, & experimento comperi. Caietan. eandem capitis 4. reuelationem, nunc repetere, aut uerò persequi; sed mihi non displicet aliquam aliam reuelationem nunc proferre; consonatque uerbum uidendi, quod illud ipsum est, à quo propheta dicuntur uidentes: quamquam Græci, & alij ad doctrinam ab alijs seniori-

bus, sapientioribusque acceptam pertinere existimant, propter sequentem sententiam.

XVIII. Sapientes confitentur, & non abscondunt patres suos.

Quod ipse viderit, multorum sapientum testimonio comprobatum asserit, qui etiam parentum suorum testimonium ad eundem rei confirmationem adducunt: ita ferè omnes Latini, & Græci. Sed fortè hæc de seipso dicit Eliphaz; Ego, inquit, vidi, ab alio doctore accepi, non ego ex meo cerebro fingo; non enim est sapientum, nouorum dogmatum seiplos auctores, inuentoresque constituere; sed potius ingenuè & submisse, quæ ab alijs acceperint confiteri; & patres, magistrosque suos, per quos in sapientia profecerint, libenter producere, & nominare. Cum quo sensu non incommode necesse potest sequens sententia. Ideò nobis, uidelicet, submissus, & iuxta sapientiæ præceptum nos gerentibus, data est terra, quam possidemus nullis prædonum incursionibus infestatam, &c.

Hic uides iterum patris nomen pro magistro: quo nomine Ioseph dixit se patrem Pharaonis, ut qui illum de diuinis instrueret, atque in agendo moderaretur; non secus, ac pater filium, Gene. 45.

XIX. Quibus solis data est terra, & non transiit alienus per eos.

Hæc, inquam, est sapientum doctrina à clarissimis illis sanctissimisque uiris accepta qui res publicas moderabantur, & in summa pace, atque tranquillitate cõtinebant; proptereaque potuerunt experimentum capere de aliorum tyrannorum infalici exitu, supplicioque diuino; præsertim cum se uiderent Dei beneficio, rerum suarum in summa securitate, atque tranquillitate potitos: quare Regum & publicorum magistratuum experimentum hoc, ut quod uerissimū, & reliquis ualde salutare futurum sit, summa ueneratione excipiendum est. Non aliter profectò Salomon omnia bonorum genera expertus, experimento, sapientiaque sua, tum Regibus alijs, tum vulgo & multitudini consulere uoluit; Ego Ecclesiastes fui rex in Ierusalè, & proposui in animo meo, quærere, & inuestigare sapienter de omnibus, & deinde; Vidi cuncta, quæ fiunt sub sole, i. expertus sum, nam suo experimēto, & oculis prodesse nobis cupiebat; ut dicebat David Psalm. 31. diuinam prouidentiam, & rationem agendi cū mortalibus expertus; Intellectū tibi dabo, & instruam te in uia hac, qua gradieris; * firmabo super te oculos meos, i. commodato tibi dabo meos ipsos oculos, ne in uia offendas.

Data est terra. Permissa, concessa, tradita tanquam moderatoribus: nam uerbum *Nathan*, significat aliquando dare aliquid alicui tãquam præposito, aut aliquem in aliqua re constituere & ponere principem, & præfectum, ut inde discamus principes, & magistratus optimos dari à Deo, pro ingenti dono & beneficio: atque adeò omnem potestatem esse à Deo, unde Gene. 41. dicitur ab hac radice; Præpositum esse scirent uniuersæ terræ Egypti, & Num. 14. Constituamus (Hebraicè, demus, ponamus) nobis ducem. 3. Reg. 16. Posui te ducem. Hebraicè, & Septuaginta; Dedi, & 3. Reg. 11. Et terram delegauit. Hebraicè, Terram dedit ei, id est, præfecit cuidam regioni: similiter hoc loco, quibus terra data est, id est, qui præfecti sunt terræ, populis, regionibus.

Et non transiit alienus per eos. Valde durum, quod Eugubinus contendit hoc pertinere ad illam sapientium doctrinam, cui nemo contradicere audebat, nemo illam contemnere, aut conculcare: simplex igitur, & germanū, ut optimorum principum circumlocutio sit, quorum optima administratio res publicas suas tuebatur, omnemque hostium iniuriam propulsa-

Alienus. Externus, inimicus. Sed ut constare possit, quod alienus hostem significet, obseruandum est, quod Dei quidem populus, & qui ex genere Abraham erant, cæteras alias nationes, alienas & peregrinas uocabat, id est, sicut sui sanguinis, ita suæ religionis exortes Psalm. 57. Alienati sunt peccatores à uulua, id est, quasi alieni additi sunt alteri religioni, & peregrina numina colunt. Isai. 1. 4.

Dere-

** Como que no fuera al Dios conocido de sus padres, se estrannarō del, y se fueron a otros estrannos.*
Dereliquerunt Sanctum Israel, * abalienati sunt retror-
um] quasi non esset Deus de longe, & a suis patribus
agnitus, sed Deus de prope, id est, cum quo non interces-
sisset diuturna familiaritas, sed recens esset visus, recens-
que auditus, nunquam antea cognitus.

Et quia omnes alieni, & exteri inuisum exosumq. ha-
bebant populum Dei, ut qui ab illorum viuendi ratione
longè recederet (seruum. n. Dei persequuntur impij om-
nes) ideo alienus aut, alienigena pro hoste vsurpat; nā
bella ciuilia, & quæ contra exteros, & alienos non sunt,
contra naturam esse uidetur; non. n. domestici hostes esse
debent; sed exteri, alieni, sicut Scriptum est; [Surget gens
contra gentem & regnum aduersus regnum,] id est, ad-
uersus aliam exteram nationem. Isai. 1. Terram vestra co-
ram vobis alieni (hostes) deuorant. Ps. 53. Qm̄ alieni (fa-
miliares Saul hostili animo & barbarorum more) insur-
rexerunt aduersum me. Ps. 143. Erue me de manu filio-
rum alienorum, id est, meorum inimicorum, quorum vi-
uendi institutum longè a meis moribus abhorret: sic et
Latinus ait, alieno animo esse, uel alienum, alienatumve
ab aliquo, pro eo quod est, minimè amicū: & Varro qui-
dem de uerborum origine scribit, Peregrinum (qui idem
est cum alieno) dici, quæ quondam perduellem dicebat,
id est, hostem idemq. docuit Cicero, Hostis (inquit) apud
maiores nostros, quem nunc peregrinum dicimus. Quare
cum Salomon Prou. 5. meretricem appellat alienam, al-
teramve, fortè ueræ amicitia, uerique amoris rationem
meretrici denegare uidetur, & uerissimam potiùs inimi-
cā esse docet. [Quare inquit seduceris fili mi, ab aliena?
& foueris in sinu alterius? quā ē antea inimicam, &
crudelem dixerat illis uerbis [Ne des alienis honorem
tuum, & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extra-
nei uiribus tuis, & labores tui sint in domo aliena:] La-
tinus certè, peregrinam pro meretrice u surpat, ut obser-
uauit Donatus, ad id Terentij in Andria, *Adeo est d. mēs
ex peregrina*: sed huius appellationis alia fortè ratio est.
Vides igitur abundè confirmatam illam alieni pro hoste
& inimico apellationem.

*Transire autē, aut pertransire, habitus est hostis incur-
rentis, excurrentis, proculcantis, depopulantis regionem
aliquā; Isai. 52. [Non adiciet, ut pertrāseat p te incircū-
cisus,] externus, alienus & Nahū. 1. [Nō adiciet ultra, ut
pertransit in te Belial,] id est, alienus a cōmuni nostræ
religionis iugo, & lege, ex lex, alienus; Quare cum legem
dicitur Deus posuisse aquis, ne trāsrēt fines suos, hostiū
sæuissimorum instar, illas continuissēs uidetur, ne exun-
dantes, excursionsq. facientes, terram depopularentur.*

XX. Cunctis diebus suis impius superbit; & numerus annorum incertus est tyrannidis eius.

Isai. 57. 20 **H**aec sunt sapiētissima illa dogmata tot præuijs lau-
dib. expectata, & celebrata. Impius, impiē, & iniq-
agens, inquietus, seditiosus, tum in suo corde sicut mare
feruens, quod quiescere non potest, tum alios seditione
tumultuque, & tragœdijs excitatis infestans, & contur-
bans; a uerbo, *Rasagh*, quod est inquietum, aut seditiosū
esse. Quod autem dicitur, superbit, non constat an ea sit
propria significatio uerbis, *kul*; nam Complutenses quin-
decim significationes illi tribuunt; Pagninus septem; R.
Mardochai, quinque aut sex: sed attentis & expensis om-
nibus locis in quibus reperitur, uidetur propriè signifi-
care dolorem, aut cruciatum, languorem, pauorem, animi-
uē commotionem aliquam, quæ ex subiecta materia mo-
derationem, & speciem peculiarem accipit; ut uel signi-
ficet dolorem parturientium; uel enitentis, & molientis
facinus aliquod; uel sollicitudinem, & molestissimam an-
xietatem desiderantis rem quampiam; aut cruciatum, &
pœnam hominis excipientis, & sustinentis incursum, im-
petumve alterius; timentisve hostem, aut ruinam: quare
frequēter uertitur à nostro interprete, [parturire, dolere
cōtemiscere, cōmoueri, expectare, uenire, irruere.] Hinc
orta est iocundissima lectionum uarietas. Sept. Oēs uita
impij in solitudine. Aquila; in dolore Hebræus apud
Caiet. impius dolens. Regia; Se excruciat: alij; Sibi ipsi
dolori, & cruciatui est. Pagnin. dolet, ut parturiēs, & Ty-
gur. per paraphrasim: omni tempore sibi afficiscit dolore
parturientis fœminæ: cum quo id facit Psal. 10. quod ad
Io. Pineda in Iob. Thom. I.

eadem radice dicitur; Inquinata sunt uia illius in omni
tempore; Hieronymus iuxta fontem; Parturiunt uia illius
in omni tēpore, id est, quidquid agat, & enitatur, semper
dolet, solitudine conficitur, desiderijs æstuat, timorib.
cruciat, denique inter spem metumque nunquam non
angitur: quare cum impio multa desideranti, multa ex-
pectanti, multa timenti dictum est, ut animæ pedes, &
nudis pedibus premere, & calcare cogatur, docet Sapiēs
Prou. 22. Arma, & gladij in via peruersi; Sept. Tribuli, &
laquei in uijs peruersis; ut necesse sit intimis animi affe-
ctionib. & cordis sensu pungi, configi, dolere, excruciarī:
quod idem Sapiens Prou. 15. eleganti alia translatione
expresserat; [Iter pigrorum, quasi lepes spinarū; semper
.n. obuias habent difficultates spinis obfitas, quas cum
summo dolore, atque discrimine transilire, & prætergre-
di compelluntur, si uotorum suorū compotes esse uelint,
ergo inquit Eliphaz: Impius quidem uidetur fœlix, sed
illa fœlicitas ementita, & fucata est, potiùs assiduus ani-
mi dolor, & cruciatus. Sed Vulgatus interpretes uidetur
hunc dolorem, & animi commotionem accepisse actiue
pro eo dolore, & cruciatu, quem sæuus, insolensque ty-
rannus infirmioribus hominibus, per summam violen-
tiam infert; ideo superbie. ntem impium hoc loco ad rem
totam illuminandam interpretes dixit: nam dum superbit
impius (id est, dum superbus uisit, dum insolenter, & ini-
quæ agit) incenditur, (urit, dolet, cruciatur,) pauper:
neque sine exemplo id facit interpretes, nam Chaldaus,
atque Symmachus legunt, effertur arrogantia. Theodor.
aūt, quam nolter dixit, superbiam ad uanitatē quandā
& inanem fastum reuoluit; Impius frustratur, euanes-
cit, superbit; sed concidunt, deficiunt, pereunt statim illius
conatus, quod non potest illi non summum animi dolo-
rem, atque molestiam incredibilem afferre: & hac fortè
ratione superbire, pro dolore, cruciari, & parturire dictū
est; quod superbus, & ambitiosus tyrannus magna sem-
per ambiat, & difficili desideriorum multorum semper
partu labore, multa moliens, & enitens, tentatis nihil
verò perficiēs, proficiensve: commodè præterea impius
superbire dicit, quod superbiæ, omnis generis impietas
comes esse soleat, quare ut summam impiorum improbi-
tatē significaret, superbiam nominauit; unde Diabolus
per excellentiam uocari solet peccator, seu, quod idē est,
superb. Ps. 35. [Non ueniat mihi pes superbiæ, & manus
peccatoris non moueat merib. ceciderunt qui operantur
iniquitatem. Pes,] inquam superbiæ, quod superbia sit
uicē dux, quem cætera uitia sequuntur, & cuius uestigijs
insistunt; uel, pes superbiæ, id est, superbissimi dæmonis;
nam ille me, inquit Dauid, tum pedibus, tum manib. per-
trahet in extremum culpæ supplicijque æterni præcipi-
tium; ubi ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatem:
quasi omnibus impijs hoc sit commune uitium superbi-
re, & aduersus Deum, & homines inolescere. Quare illa
est impiorum, serò licet sapientium, communis, & una
uox; Quid nobis profuit superbia?

*Et numerus annorum incertus est tyrannidis eius in Hebræo
ad uerbum; Numerus annorum absconditi sunt tyrāno.
Gharits; quam uocem nolter interpretes inferiūs c. 27. red-
dit Violentum; Ezech. 35. Crudelissimum; Isai. 25. Robu-
stum; at Sept. Ps. 5. Potentem; Ps. 53. Fortem: cum hoc er-
go loco redditur tyrannus, aut tyrannis, de fortitudine,
& potestate sermo est, quæ in regia dignitate residet; nō
enim semper tyranni appellatio malè audiuit; ut enim
Trogus dixit, Reges quondam ob fortitudinem tyranni
dicti sunt: sed, quod uero similis est, cū de impijs agat,
tyrannidem in malum accipit, cum frequentiori huius
nominis apud Latinos usu, pro fœua & crudeli domina-
tione, quæ non certis, & æquis legibus, sed iniqua ui, &
libidine dominetur Intelligit autem Caietanus hanc sē-
tentiam de uolenta morte, quā ferè semper potentissimi
& immanissimi quique tyranni malè pereunt. Sed non
est opus ad mortem ipsam referre, cū sola mortis me-
moriam, & assiduus timor, atque illa ignoratio, & incerti-
tudo uitæ annorum, potens sit fœlicissimum quemque,
atque potentissimum excruciare ut Ecclesiasticus indi-
cauit c. 40. Cogitationes eorum & timores cordis, adin-
uentio expectationis, & dies finitionis: & c. 41. O mors,
q̄ amara es memoria tua (sola recordatio, et formido om-
nē uitæ dulcedinē diluit, & corrūpit) [homini pacē habē-
ti in substantijs suis uiro quieto, & cui uicē directæ sūt in
Ii omni,*

Hieronym.

Iere. 2. 25.

Prou. 22. 5
LXX.

Prou. 15. 19

Ps. 9. 23.

Chald.
Symmach.
Theodor.Superbire,
pro dolore,
et cruciari.

Ps. 35. 12.

sap. 5. 8.

Tex. Hebr.

יָרֵחַ

Iob. 27. 13.

Ezech. 31.

12.

Isa. 25. 3.

Ps. 53. 5.

Tyrannus,

non semper

malè audia

Trogus.

Ecclef. 40.

2.

Ecclef. 41.

1.

omnib. & adhuc valenti capere cibum? Forrè etiam non tam de morte, quàm de dominandi potestate sermo est; Nescit quamdiu duratura sit eius dominatio & potestas; quod indicauit Catenæ auctor, exultans his verbis Iobum ab Eliphaz perstringi, qui breui felicitate potius, ad ærumnas postea deuolutus est.

Cùm autem dicitur, incertus numerus annorum tyranni, indicatur esse ingentis stultitiæ genus tyrannidè exercere, cùm nescias, quamdiu tibi viuendum sit; nam si seruus vigilet, expectetq. dominum, nihil habet cur timere debeat; at si dixerit malus seruus in corde suo, [Moram facit Dominus meus venire; & cœperit percutere cōler-nos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosis, veniet dominus serui illius, in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat; & diuidet eum &c.] Dicuntur præterea incerti anni, propriè, celati, & absconditi, quasi res pretiosa, & thesauro digna; quis enim ignoret pretiosum esse vitæ tempus, & dies singulos ex suo thesauro Deum proferre, nobisque vnumquemque pro ingenti beneficio, conferre? nam non annos, & dies solùm, sed horas etiam atque momenta ille posuit in sua potestate.

XXI. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur.

- 1 Perturbata conscientia terrores. Sonitus, de malo vicino.
- 2 Impius omnia in deterius accipit.
- 3 Conventus harmonicus, est impio sonitus terroris. Sonitus terro-
ris iustum minimè laedi. Illustrata Sapientia.
- 4 Mala impiorum securitas, & repentinus interitus. Explica-
ta Sapientia.
- 5 Impiorum externa pax, interna formido.
- 6 Impiorum cordis stupor: illustratus Salomon.
- 7 Impius semper hostem timet, Tyrannus præsertim.

Perturbata
conscientia
terrores.
Sonitus, ma-
lum proxi-
mum signi-
ficat.
Ier. 4. 19.

Nab. 3. 2.

Perturbata conscientia terrores commemorat, in Hebræo, sonitus terrorum, vt numerus multitudinis significationem augeat, i. sonitus maximè terrificus, vel portendens terribilia mala, & impendentia discrimina: nomen autem, sonitus, timorè affert; nam cum timor de re absenti sit, quantò vicinior malum est, tantò maiorem timorem inijcit; tunc autem proximum est, cùm sonitus aduentantis, & perstreptentis auditur; tunc timor etiam summus: similis est formidinis amplificatio apud Ieremiam; Non tacebo, quoniam vocem buccinæ audiuit anima mea: & cum Nahum magnam illam aduentantiū hostium formidinem describit, & valde vicinam suorum ciuium stragem prædicit; Vox flagelli, & vox impetus rotæ; simile est illud.

Fallor, an arma sonant; non fallor, & arma sonabant.

Vicinum malum significat, & vim timoris ingentem: similiter itaque, sonitus terroris, terrificus, semper in auribus impij; id est, semper timet, expectatque timidus vicinum, imminensque malum.

Præterea etiam impius timorem habet assiduū in auribus commorantem; nam quidquid audit, malignè, & in perniciem suam interpretatur, & quæ sunt verissima amicorum monita, & salutaria cōsilia, existimat esse machinamenta & dolos, ad suum interitum comparata; & cùm ipse omnes decipere studeat, ab omnibus sibi verba dari credit: sic ille habet pauidas, & formidolosas aures.

Tum etiam, quod alijs concentus musicus, & murmur suauissimum esse solet, quod aures, animumque demulceat, impijs tamen terror, & formido est: nam quem non recreet leuis auræ commotio, & per strepitum foliorum mollis illa, quam lenior ventus efficit, collisio, murmurve præterlabentis riui; at impios terreat sonitus folij volantis, & ita fugient, quasi gladiunt. Sic Sap. 17. de Ægyptijs; Siue spiritus sibilans, aut inter spissos arborum ramos auium sonus suavis, aut vis aquæ decurrentis nimum (Septuag. aut richmus aquæ) aut sonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium cursus inuius, aut mugientium valida bestiarum vox, aut resonas de altissimis montibus Echo, deficientes faciebant illos præ timore. Semper igitur in illorū auribus terroris sonitus. Iustis verò est subitus de coelo sonus aduenientis spiritus vehementis, non solū timorem non facit, verū incredibilem lætitiā affert: exemplum videas in Madia-

nitis, Iud. 7. cùm ad buccinarum clāgorem, & lagenarum complosionem Madianitarū castra turbata sunt, & in Syris 4. Reg. 7. Dominus sonitū audiri fecerat in castris, &c.

Et cum pax sit, ille insidias suspicatur. Præcedentis partis expositio videtur, siue potius amplificatio cuiusdam malæ impiorum securitatis. In Hebræo, In pace prædo, aut vultator ueniet ei, i. si cōtingat impium nihil timere, sed iecurè agere, illud tunc peius, q. subito tunc, & inopinatō opprimetur. Paulo clarius legunt Septua. Cùm putauerit se esse iam in pace, veniet eius subuersio, id est, cū aduersus ea, quæ timebat, multa sollicitudine se præmunierit, & comparauerit, atq. certō existimet res iam suas omnes in tuto esse, audiet terrificam vocem; Stulte hac noctes; Res quidem multis sacris oraculis confirmata; Dies Domini sicut fur in nocte, ita ueniet; cū enim dixerint, pax, & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in utero habentis, & non effugient. Huius rei imago fuit strages illa primogenitorū in summa noctis securitate, & silentio, Sap. 18. Cū enim quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu mediū iter haberet, omnipotens sermo tuus (iussio, verbum iudicans & puniens) de coelo à regalibus sedibus, * dux debellator in mediam exterminij terram profiliuit, gladius acutus insinulatum imperium portans (sermo inquam, ille iam non amplius viurus dissimulatione, & tarditate, sed supplicium præsentissimum inflicurus) & flans repleuit omnia morte.

Sed rogas, quā ratione cohereat, vt improbus in pace sit, cū terroris, & hostiū sonitus semper ad illius aures perfonet, & cū impijs non sit pax? I. 48. & 57. Respōderi potest, q. ad externa attinet, in pace sunt eas, quæ possident, nemine illis, aut insidiante, aut contradicente, & ut Eccles. ait: pacem habet in substantijs, èt à forēsi tumultu securus, & liber. Quis enim potētissimis istis hominibus, quauis raptōres & prædones sint, litem intendere, & diē dicere audeat? atq. hanc incredibilem rerū omnium abundantia, & pacē mirabatur aliquando Regius vates, Pl. 72. Pacem peccatorū uidens. Ceterū, quod ad internū animi sensum attinet, semper illi insidias suspicantur.

Adde etiam aliquando impios eō stupiditatis deuenire, & tam graui veterno sopitos esse, ut neque has cordis pulsationes animaduertere uelint; moribundis hominibus similes, quos pleuritis, aut acerbissimus alius dolor uexat; qui iam rupto apostemate, & stupente corpore, sensum amittunt, atque putant se in summa pace, & securitate ualeitudinis iam esse; cum tamen remittente sensu, uitam quoque deficere necesse sit. Eleganti sanè comparatione rem hanc ex Prou. 23. intelligere possumus; nam ebrius homo si gubernator nauis sit, cum in summo periculo versetur, & ipse, suæque omnia perditum eant, altissimo tamen somno, & rerum obliuione immeritus iacet; impius itaque erit, sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo, & dicer; Verberauerunt me, sed non dolui, traxerunt me, & ego non sensi; quando euigilabo, & rursus uina reperiam? Impios aliquando quietos, & trāquillos appellari in sacris alijs diximus; sed corripit tamen illos subitus terroris sonitus.

Vulgatus tñ interpretes sapienter sententiā hanc, & metū prædonis, aut vultatoris retulit ad illos consciētiæ terrores, & insidiarū suspiciōē, de quibus antea dixerat, q. tum cum perturbata conscientia, tum etiam cū alijs scripturæ locis conuenire videret; hac ratione; In pace, id est, cum nemo illi malum molietur, prædo ueniet ei, i. prædonum aduentum, & impetum timet, & insidias, vultatoris suspicatur; & fugit, vt Sapiens ait, nemine persequente: iustus autē, quasi leo confidens, absq. terrore erit. Quam iusti firmam, impauidamq. constantias animi faciē, multis testimonijs sacrae literæ confirmant, Prou. 2. vers. 21. Pl. 2. v. 3. Il. 11. v. 7. Baruch 3. v. 3. Hinc illud; Arma, & gladij in uita peruersi: nam cū in pace sit, armatos hostes, & bellicas insidias suspicatur. Hos malæ cōsciētiæ terrores pulchrè descripsit Cicero, & pro Roscio eleganter ait: Reges, atq. tyrannos, qui alijs legibus & iudicijs non tenentur, naturæ tñ lege, & conscientia iudicio uexari, & torqueri. Nā & alius dixit; Nemo se iudice nocēs absoluitur. Sapienter hac de re scripsit Seneca. Tutum, inquit, aliqua res in mala conscientia præstāt, nulla securū: nocens habuit aliqn latendi fortunam; nunquam fiducia; inter somnos mouetur; & quoties alicuius scelus loquitur, de se cogitat: dat pēnas, quisquis expectat. Quæ præsertim res in eos

Iud. 7. 2. v. 20.

4. Reg. 7. 6

Text. Heb. Mala impiorum securitas. LXX.

Luc. 12. 20

1. Th. 5. 2.

1. Pet. 3. 10

Apor. 3. 3.

Eccl. 16. v. 11.

Sap. 18. 14.

25.

* A ufo de

buen capis

dio à media

noche sobre

sus enemi-

gos al hilo

del mayor

descuydo.

5

Qua impio

u pax, qua

uè formido

I. 48. 22.

Eccl. 57. v. 1.

Luc. 11. 21.

Ecccl. 41. 1.

Pl. 72. a. v.

1. v. que ad

13.

6

Impiorū

cor

dis stupor.

34.

Pro. 23. 34

34.

7

Impius sem

per hostem

timet.

Sap. 17. 11.

Prou. 28. 1.

Prou. 26. 5.

Cic. li. 1. 81

2. de finib.

Eccl. pro Ro-

scio.

Senec. epist.

97. & 105.

Plusar. de sera nuni- nis vindi- ctæ. Chalde. eos conuenit, qui alijs nocuerunt: nam vt idem Seneca dixit Impius tantum metuit, quantum nocet. Hac de re vide in Plutarcho de tera numinis vindicta. Bessi exemplum, cui hirundines illius scelus proderre videbantur, & audiebantur. Et quidem vulgatum illud prouerbiū est, Muros clamare. Solus Chaldaus aliter locum hunc accepit de pace sanctorum, & æternis impiorum cruciatibus; [Quando inquit, iusti habitabunt in pace in vita æterna, ualtatio ueniet ei.

XXII. Non credit, quod reuerti possit de tenebris ad lucem, circumspectans undique gladium.

- 1 Impius in aduersis non habet subleuantem se. Iustus fidens de diuina ope: illustrati David, & Salomon.
- 2 Impius abiecti spem maioris conditionis, & mutandæ mentis.
- 3 Quid circumspectare, in Hebræo. Gladius, hostiles infidias. Quid gladium uidere, uel à gladio prauideri.

I Gregor. Caie. Heb. שו **Q**uod ad lectionem attinet, in Hebræo & Græco, non est lux, neque in plerisque Vulgatis. Greg. tamē, & alij codices, atq. Vaticanus nouissime, illā habet; & uidetur addita claritatis gratiā, cum sensum nihil mutet, sed tantum illuminet. Hebr. autem apud Caiet. sic legit: Non credit plus ab obscuritate, id est, cum iam se exitimauerit tutum, atq. liberum à tenebris discriminū, in mortem, & in gladium incurret. Nescio itaq. cur uerbum reuertendi, quod in Hebræo & Græco est, expunxerit; nā sic ex uerbo legitur; Non credit reuerti de tenebris, id est, cum omni, & Dei, & amicorum præsidio destitutū se uideat, si fortē ruat in tenebras, sibi, suisq. rebus adeo diffidit, ut de reditu ad lucem, melioremq. statum desperet: idē ualde sollicitus, anxiusq. uiuit, & curat, ne unquam alicuius ope sibi opus habeat. Propterea David Psal. 54. pium, iustumq. uirum securē agere, omni sui cura & solitudine deposita iubet; Iacta super dominū (id est, poteris tanquā infantulus, qui neq. se, neq. sua curat, vni suorum parentū curæ commissus, securē, & tranquillē uinere) & non dabit in æternum fluctuationem iusto, id est, trade et tuæ puppit clauū gubernatori Deo; ille enim ē maris, procellarumq. omnium discriminibus, incolumem te perducet in littus; nā illius Sapiētia, per contēptibile lignū, iustū gubernat, ut Sapiētia ipsa, c. 10. testatur: & iterum cap. 14. Tua autē, pater, prouidentia ab initio cūcta gubernat: quoniā dedisti & in mari uiam, & inter fluctus semitam firmissimā; ostēdens quoniā potens es ex omnib. saluare, etiam si sine rate quis adeat mare: impij uerō, quib. neque humana, neq. diuina beneuolētia auxilio sit in miserijs non subsistunt; nā cum cadūt, non habent subleuantem se; suis ipsi curis obruti, & fluctibus immersi pereūt, & idē ibi subdit Dauid; Tu uerō, Deus, deduces eos in puteum interitus, ex quo neque emergere, neque ad lucē redire possint. Vide quæ supra diximus, cum differemus de spe, quam iustis afflictis ipsæ tribulationes efficiunt.

Sap. 10. 4. Sap. 14. 3. Ps. 133. 11. Eccl. 4. 10. C. 5. v. 16. num. 1. Interna im- piorū uin- cula, & tenebre. Philip. Obstinatio impiorum. Sicut autem huius loci hic sensus lenis, & bene cohærens est, ita etiam non omnino uidetur ille alienus, ut ad spirituales cōscientiæ terrores & tenebras hic locus pertineat; ita se impius detentum, & cōstrictum in tenebris, & carcere malæ cōscientiæ sentiet, ut ad illustriorem, & meliorem mentis statum redeundi, nulla erigatur spe: huic proximum est, quod Phil. affert de reditu, & cōuersione ad pœnitentiam peccatorum; Non agit de mutanda mēte propter obstinationem, & prauam consuetudinē; Non enim est illis, ut ait Dauid; commutatio, id est, auertitur Iere. 8. 5. auersione contentiosa, ut Iere. dixit, & noluerunt reuerti; * Alca su idē subijcitur; * Extendit Deus manum suam in retri- mano del- buendo, id est, illos de sua manu dimittit; quod ingens supplicium, & retributio est. Quod enim aliud grauius supplicium immitti impijs possit, quam ut fracto cōsciē- tiz ergastulo, libere, & impune uolitare permittantur, minūs Deo de illis sollicito; quasi illorum salute despera- ta? Dimisit enim eos, quasi agnos in latitudine. Circūspectans undiq. gladiū. Propriē, specularis, con- templans, & respiciens quasi ex specula, gladium, rectē, circūspectans, ut speculatores solent, gladium inferendæ mortis instrumentum aptissimū; aut per Metalepsin, ho- stiles inimicitias, damna, & detrimenta omnia. Rectē uerō addidit interpres, particulam undiq. ut indicaret im-

pium ab omnibus sibi cauere, & semper metu excruciarī; nam contemplari semper cogitur impendentem ceruicibus gladium, ut Syracusanus ille tyrannus. Symmachus actiue accepit, preuissus ad gladiū, dispositus, & paratus discrimini, & mortis: sic etiā Regia, & Hebræus apud Caietanū; * Conspectus ipse ad gladiū. Variab. aspectus gladii, qui uidetur esse Hebraismus, ut uideri à gladio, sit, ab hostibus obseruari per occultas infidias, quas ipse neque uideat, neque declinare possit: non enim minūs gladius, ceteraque discrimina uitæ exitalia sunt, si hominem priora uideant, quam si quē lupi uidere priores, ut in Prouerbio est. Et obseruandum quidem, cum supplicium dicitur, at non dicitur, a quo inferendum sit, significari subitum, & inenitabile supplicium: huiusmodi fuit ille lapis sine manibus, qui cōminuit statuam: similis sanē est hoc loco gladius sine manibus; non enim dicitur cuius gladius, aut a quo stringendus sit, quare erit similis comminatio, Ha. 47. Veniet super te malū, et nescies ortum eius; & irruet super te calamitas, quā non poteris expiare; ueniet super te repente miseria, quā nescies. Sept. dixerūt, Decretus in manus ferri, quod uidetur ad supplicium, & interitum esse dicatum aut deuotum, uel Deum ē celsissima cælorum specula contemplatum esse impios, ut illis merita supplicia constitueret: nā ab hac ipsa radice circūspectandi, & speculari dicitur, Pl. 65. Oculi eius super gentes respiciunt; & Genes. 31. Intueatur (speculetur, & contempletur de cælo) & iudicet Dominus inter nos.

XXIII. Cum se mouerit ad querendum panem, nouit quod paratus sit in manu eius tenebrarum dies.

- 1 Querere panem, pro furari: non probatur Caietanus.
- 2 Panis, pro necessario victu. Impius, et am inter epulas cruciatur: econtra iustus. Explicati David, & Ecclesiastes.
- 3 Querere panem, mendicantis esse Panis de vilissimo quocunque cibo. Mouere quid propriè ex Hebræo.
- 4 Impius presumens sana.
- 5 Tenebrarum dies, quis. Manus pro labo re.
- 6 Tenebras in manu habere, pro periculis presentissimis. Illustratus Moyses.

Caietanus existimat hic describi tyrānorum furta & rapinas, quasi dicat; impius tūc mouet se ad querendum panem, id est, ad diripiēda aliena bona, cum nouit fore, ut sibi noctis tenebræ faueant, ad occultē, tutoq. furandum: huiusmodi sunt impij illi, quos Cicero i. de legibus eleganter describit, quos nō natura, neque ratio arcet ab iniuria, sed poenæ. Na quid faciet, inquit, is homo in tenebris, qui nihil timet, nisi testē uel iudicē? qui deserto loco nactus, quem multo auro spoliare possit imbecillū, atque solū? Verūm is Caietani sensus non cohæret; nam hic nō tam de peccatis impiorum, quam de poenis sermo est: idque uerbum ipsum mouendi indicat, ut statim dicemus.

Secūdus ergo cōmentarius aliorum est, ut querere panem, idē sit, quod querere humanæ uitæ necessaria, quasi dicat, siue dormiat, siue comedat * panē, mortis suspitione cruciatur. Res in Baltari coena perspecta, Dan. 5. qui inter medias epulas uisa manu mortis sententiā scribēte, conturbatus est: quare in impiū rectē quadrat illud Eccl. 5. Cunctis diebus uitæ suæ comedit in tenebris, & in curis multis, & in erumna atq. tristitia. Cum tamen econtrario iustus dicat: Parasti in cōspectu meo mēsa, aduersus eos, qui tribulant me, id est ē regione, atq. in cōspectu hostiū securus, atq. tutus mensæ acubā, & per otium, atq. tranquillitatē me reficiā: expressū quoq. hoc uideas; Luc. 14. in Christo domino, cū intraret in domū cuiusdā principis Phariseorū Sabbato māducare panē, & ipsi obseruabāt eū: nā corā ipsis suis hostibus machinamenta, & dolos fabricatibus, summa animi tranquillitate māducabat.

Tertiō, ad eūdem ferē sensum, sed paulō pressius, mouere se ad querendū panem, uidetur significare extremā inopiam, & indigentiam hominis quotidianum uictum querantis, & stipem cogentis. Nā eiūdem loquutionis & significationis usus est, Pl. 36. Non uidi iustum derelictum, nec semen eius querens panem. Panē autē querere, est multo cū labore quæsitum non inuenire. In hoc autē nostro loco, licet non sit in Hebræo uerbum querendi, nā tantum est, Mouetur pro pane, rectē tamen explicationis gratiā additum est ab interprete. Et panis hoc loco, non

*Symmach. Regia. Caiet. Variab. * Quo ya le tiene e- chado el ojo para el con- chilo.*

Dan. 2. 34

Isa. 47. 11.

LXX.

Pl. 65. 11.

Gen. 31. 49

Caietan. Querere panē, furari. aut depre- dantis. Cic. li. 1. de legibus. Tenebra fa- uet furibus.

*2 Panis pro necessario victu. * No come bocado que le entre en proecho, comiendo no la den algū bo cado.*

Dan. 5. 4. v. 5.

Eccl. 5. 16. Impius inter comedē- diū angustur. Psal. 22. 5. Luc. 14. 1.

3 Querere panem, de medicatis. Pl. 36. 25. Panis, & uilissimo quocunque cibo.

significat, ut aliis sapè, quodcunq. esculentū; sed vili-
mū quemque cibum, quo possit vitu sustentari, ut Pl. 36.
citato, & 1. Reg. 2. Repleti prius, * pro panib. se locaue-
runt. Hi n. respondent famelicis & famelici saturati sūt.
Mortio aut illa est à verbo *Nadad*, quod significat fugā,
aut vagum aliquem, & celerem motum, & citū & festi-
nabundum discessum, instar vagabūdi hominis, & nullo
certo loco potentis diu, & turò consistere, aut instar for-
midantis auiculæ deiectæ è suo nido: quare ab ista radice
dicitur, Prou. 27. [Sicut auis transmigrans de nidulo, sic
vir, qui derelinquit locū suum;] vagatur. n. vterq. & Isa.
rō [Sicut auis fugiēs, & pulli de nido auolantes, sic erūt
filix Moab,] vagē videlicet, & profugā: & eodem capite
Vulgatus hanc vagandi significationem agnoscit, dum
ait: [Absconde fugientes, & uagos ne prodas]

Non incommodè igitur Hebraizantes dixerūt, Vaga-
tur pro pane, vel Vagus, aut vagās ad panē: & illud pecu-
liariter ex Rab. David obseruat, R. Mardochoi, hoc ver-
bum significare elongationem, siue motū, aut euagatio-
nem ad distantiora loca. Hæc igitur est impiorum pēna,
mendicitas, euagatio, vagus discursus ad remotiores, di-
stantioresque regiones, ut victum comparare possint, &
cum fructu aliquo mendicare; sed vix tamen mucidū pa-
nis frustulum inuenire posse sibi persuadebunt; tanta est
malæ conscientix vis, præsumptis sœua.

Novit, Certò sibi suadet, atque rei huius præfagiū, &
coniecturam ex sui cordis sensu facit: sic legūt Sept. [No-
uit in seipso, quod maneat in ruinam: atque hæc est pœ-
næ impij pars non modica, quod cogatur ipse sibi præ-
dicere, & ominari malum.

Quod paratus sit in manu eius tenebrarum dies. Pro die mor-
tis quidam accipiunt, ex frequenti sacri sermonis vsu,
quasi dicat; Suspiciatur fore, ut fame pereat, & ut vagus
& profugus nullum perfugiū inueniat, sicut sibi timebat
Cain: [Ero vagus, & profugus in terra: oīs igitur, qui in-
uenerit me, occidet me:] & ut desudet licet, & assidue la-
boret (id. n. manus significare solet) pro comparando vi-
ctu, illū in, instar stipendij, laboris, & sudoris fructū, te-
nebras, famē, ærūnas expectet: ut illud Deut. 28. [Plātes
& non vindemies eam Fructus terræ tuæ, & omnes labo-
res tuos comedat populus, quē ignoras; & pro suo agri
colēdi labore, nihil aliud q̄ famē, & lassitudinē reportet.

Alij tenebrarum diē, pro ærumnosissimo, & periculo-
sissimo tempore accipiunt, quasi dicat; Extremā cladē, &
inopiā sibi pollicetur, & cū benefecerit nemini, à nemine
se accepturū beneficium arbitratur. Possunt quidē cade-
re hæc omnia in [tenebrosam diem, & in tenebrarū] ap-
pellationē. Paratū verò esse in manu eius, existimat Va-
tabl. perinde esse, atq. illum miserrimū diem imminere
iam, & in propinquo esse, nos diceremus, *que ya esta en la*
mano; atque illud significare videtur illa præparatio diei.
At Tygur. per manum intelligere uidetur ipsa impiorū
scelera, & malefacta; nam per paraphrasim sic sententiā
elucidat; [Scit, quod suis factis periculosa tēpora accer-
suerit;] quod mihi non displicet: nam non semel dicūt
impij suis ipsi manib. ærūnas, discrimina, mortē sibi asci-
scere, id quod vel ipsi agnoscunt; ut Antioch ille torquē-
te morbo fassus est, 1. Mach. 6. [Reminiscor malorū, quæ
feci in Ierusalē; propterea inuenerūt me mala ista; & ec-
ce pereō tristitia magna in terra aliena.] Quare Sap. c. 1.
sic impios cohortatur: [Nolite zelare mortē in errore vi-
tæ vestræ, neq. acquiratis perditionē in operib. manuum
vestrarum. Impij uerò manib. & uerbis accersierunt illā,
qm̄ digni sunt, qui sint ex parte illius.] Hæc est nimirum
operum impiorum cōmerita merces: nisi fortē significetur
summū uitæ discrimen; ut sit eadem ferē sententia,
& phrasis, quæ supra Portare animā in manib. sic hoc lo-
co. Tenebras habere in manu, erit discrimina, mortē, ma-
lorum omnium suspicionem, mala oīa uersari ante oculo-
los & assidue omniū horū cogitatione se ipsum ex crucia-
re: quo ingēti supplicio claudi uidetur caput illud Deut.
28. plenū minis, atq. terrorib. Erit uita tua quasi pendens
ante te, (id est, obuersabuntur assidue ante oculos tuos
tuæ uitæ discrimina; uidebisq; illā tremulā & nutatē, ac
si ante oculos tuos pendula esset, quolibet uento agitari,
& cōmoueri, casumq. atq. interitū expectare) timebis no-
ctē, & diē; & non credes uitæ tuæ, (id est, tu primus ipse
actū esse de te dices) manē dices, Quis mihi det uesperū
& uespere, quis mihi det manē? propter cordis tui formi-
dinē, qua terreberis, & propter ea, q̄ tuis uidebis oculis,

XXIV. Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem, qui præ- paratur ad prælium.

1 *Varia lectio. Vallare quid.*

2 *Hebraizantium varia lectio. Vulgati defensio, & illuminatio.*

3 *Prælium in Hebræo quid. Vox Hebræa accuratè examinata. Supplicij genus, Globus, quale. Oratum gestus. Pueri in uis-
co matris, situs. Illustratus locus Regum & David.*

4 *Quid Globus, apud Latinos. Vulgati defensio. Illustratus Isa-
ias. Impij cum rege in prælium prodeunte comparatio.*

Hebraizantes non parum hoc loco dissentiunt à vul-
gato; nam in prima parte suppositū uerbi uallandi
faciūt ipsum impium; pro vallare autem, quod est in He-
bræo, *shakaph*; & significat præualere, roborari, fortē fieri,
legūt, roborabitur, aut præualebit, quod Hebræus apud
Caiet. sic uidetur accipere; [Roborabitur impius contra
suas tribulationes, & angustias,] nec illas à se repellet.
Sed Sept. Vatabl. Tygur. tribulationem, & angustia sup-
ponūt illi uerbo. Sept. [Angustia & tribulatio ipsum cō-
primeret. Alij roborantur contra impium, & præualebunt
ei,] potentes erūt impium assidua, & periculossima ob-
sidione cingere, & ad extremas angustias redigere quare
sicut sequentes uoces, ita etiam terror, tribulatio, & an-
gustia, bellica sunt: est enim terror, quē secum affert ho-
stium exercitus, & tribulatio, & angustia, quā affert im-
portuna, atque diuturna obsidio; sic igitur calamitates
ipse roborant sese aduersus impios, uires colligunt, acu-
leos omnes exerunt, & exaciunt, & ut Sapient. ait: [exar-
descunt in tormentum aduersus iniustos,] præualent igitur
mala impijs.

In secunda etiam parte uarietas est; nam regē faciunt
etiam suppositum, non appositum uerbi, & legunt; [Val-
labit eum angustia, sicut rex, qui præparatur ad prælium,]
id est, angustia ingenti omnium malorum manu coacta,
uti regem decet procedentem ad bellum, quem oēs se-
quuntur, impium obsidebit: sic nullum malum erit, quod
non oppugnet impium. At Vulgatus impium cum rege
comparare uidetur, quē potissimum hostes in bello pe-
tunt, & cū ei militum cingunt; siue ut illum in urbe ob-
sessum teneant, ne ullus commeatus, ullumue auxilium
deferri possit, siue ut illo capto uictoriam, & triumphum
de reliquo populo canant. Propterea Vulgatus uisus est
uerbo uallandi, quod rei præsentis uidetur quadrare. Et
in Regem quidem, cū in bello est, totum belli, & mili-
tum pondus incumbere uidetur, ut quondam, 3. Reg. 22.
Rex Syriæ præceperat principibus curruū triginta duob.
dicēs: [Non pugnabitis contra minorem & maiore quē-
piam, nisi contra regem Israel solum;] & 1. Mach. 6. cum
Eleazarus uideret [unam ex bestiis loricateam loricis re-
gis, uisum est ei, quod in ea esset rex, & cucurrit ad eam
audaciter, &c.] Et quidem hic sensus cum subiecta mate-
ria egregiè conuenit: nam de regibus, & tyrannis sermo
est; & ad ipsū Iob respicit, qui rex erat, quasi dicat. Si im-
pius rex extiterit, calamitates in illū irruent potissimū,
non in alios minoris notæ homines, Potentes namq. po-
tenter tormenta patientur. Et uerò quamuis Sept. non
regem, sed rex legant, hunc ipsum sensum amplexi sunt;
Sicut (inquiunt) dux in prima acie decidens; nam ut dux
aliquando suis uiribus fretus primos hostes excipit, pri-
maque discrimina subit, non aliter impij reges, primis
maximisque periculis, & luculentissimis plagis; atque
ærumnis expositi sunt: sed hæc iterum in sequentibus
examinanda.

Qui preparatur ad prælium. Vox Originalis *Gaddur*, vel
Cidor, uidetur significare globū, aut pilā, vel sphærā, vel
rotā, ex Isa. 22 [Quasi pilā mittet te in terrā latam:] &
Isa. 29. v. 3. Quasi sphærā, quod Vatabl. sic explicat; Sicut
qui ligatur manib. & pedib. ut quasi in globū redigatur,
ut ita facilius projici, & demergi possit, sic erit impius;
at R. Sachadi apud Pagnin. explicat Sicut ille, qui præ-
paratur ad rotā, id est, ad perpetua quandam circumuo-
lutionem, & assiduitatem recurrentium poenarum; quod
Ioānes Mercerus Sphæram cēlestē intellexit, quæ assidue
circumagitur; & perpetuitatem quandam secum affert.
Sed illud peculiarius, quod R. Leui existimat significari
homines damnatos ad orbem, quibus & caput interge-
nua,

1. Reg. 2. 5.

* Los mas

vicosy rega

ladus uenie

ron a cogor-

se para tra-

parar por so

la la edon-

da.

777

Moueri, in

Hebræo qd.

Prou. 27. 8.

Isa. 2. 3.

Vatabl.

Regia.

Pagnin.

R. David.

R. Mardoc.

4

Impius præ-

sumens sa-

na.

LXX.

5

Tenebrarū

dies, quis.

Gen. 4. 12.

14.

Manus, pro

labore.

Deut. 28.

30. 33.

6

Vatabl.

Manus, im-

proptum sce-

lera.

Tygur.

1. Mach. 6.

12.

Sap. 1. 12.

16.

Iob. 13. 14.

Deut. 26.

66.

1

Varia le-

ctio.

Vallare qd.

דון

Caiet.

Vatabl.

Tygur.

LXX.

2

Varia le-

ctio.

Pagnin.

Regia.

Caiet.

Vatabl.

Ioan. For-

ter.

R. Mardoc.

In regē in-

cumbis bel-

li pondus.

3. Reg. 22.

31.

1. Mach. 6.

43.

Sap. 6. 7.

LXX.

3

כדד

כידד

Isa. 22. 18.

Et c. 29. v.

3.

Vatabl.

R. Sachai.

Pagnin.

Mercerus.

R. Leui.

Serronij sup
plicium.Gessus oran
tium.3. Reg. 18.
42.Gessus pueri
in utero.
Arist.

Hippocr.

Petr. Pera-
ma. li. de ho
minis pro-
creatione à
conceptu in
partum. c. 7

Ps. 50. 7.

Glob. quid.

Tit. Liu. li.
1. Annal.

Virgil.

מעגלה

Isa. 22. 18.

3. Reg. 17.

33.
Isa. 29. 3.Complut.
Tygur.Regia.
Variabl.

nua, & manus atq. pedes ita ligantur, ut efficiant orbem; qua supplicij forma nunc serui ad verbera præparantur, quod dici solet, *Puesto a la ley de Vayona*: & quod ea corporis circumuolutio, & in orbem, aut globum reductio, sit nimium molesta, ex illo etiã colligi potest, quod orantes ad eam se formam componebant, ut vel ipso corporis habitu molestissimo peccati veniam, & impetratione votorum à numine obtinerent: hoc illud est Eliæ orantis, 3. Reg. 18. Ascendit in verticem carmeli, & pronus in terram posuit faciem suã inter genua sua. Est obseruatione quidem dignum, hanc ipsam esse compositionem pueri in utero existentis, de quo sic scribit Arist. 7. de hist. animal. cap. 8. Homo in semet conglobatus sic gestatur, ut na sum inter genua, oculos super genua, aures extra genua habeat: atque eadem est medicorum optimorum hac de re sententia. Nam & Hippocr. de natura pueri differens, Puer, inquit, ut est in utero collocatus, manus habet ad genua, caputq. pedibus proximum: de qua re eleganter, æquè ac sapienter scripsit nobilis medicus Petrus de Peramato Hispalensis noster, suo illo opere de hominis procreatione. Ergo orantes, quasi damnati, & ad flagella parati, atque ad eam miseram rationem compoliti, qua puer miserrimus in peccato conceptus in utero existit, supplicabant, & diuinam commiserationem excitabant: quo gestu si fortè orauit Dauid, rem ipsam quam dicebat opportunè representabat: Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Sed (ut ad nostram lectionem illuminandam redeamus) proculdubio rem ipsam tetigit Latinus interpres, cum Prælium dixit; nam apud Latinos globus, est hostium aut armatorum militum cuneus, vel caterua, ut cum de insidijs Numitori à Remo, Romuloque structis, Liu. loquitur, 1. Annalium; Itaque vndique regi dolus neccitur, Romulus cum globo iuuenū, neque enim erat ad vim apertam par, &c. quid, quod etiam in prælio pulueris excitati conglomeratur nubes, ut illud Æneid. 9.

*Quis globus, o sienes, caligine voluitur atra?
Ferre est ferrum, dare tela, scandi emuros.*

Adde etiam castra in orbicularem formam disponi, ut fortiora sint, atque ipsum nomen castrorum à rotunditate appellationem in Hebræo, *Maghelag*, habere.

Sed hoc loco Sphæra hæc, vel globus, est aliquid ad obsidionem bellicam pertinens, ut manifestè colligitur ex locis, Isa. cap. 22. Coronans coronabit te tribulatione, & quasi pilam, &c. id est, obsidebit primū, deinde obfessam, & quasi funibus circumdatam, aliò alportabunt, sicut dixit ille, 2. Reg. 17. Si urbem aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israel ciuitati illi funes, & trahemus eam in torrentem: utrumque igitur ad obsidionem pertinet, & Isa. 29. Circundabo quasi sphæram in circuitu tuo, & faciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obsidione tuam: quare cadur, propriè est obsidio, uel globus, aut sphæra militum obsidentium; & quidem cum possit accipi, pro ipso prælio, vel regio apparatu, qui in prælio est; nam præliaturum regem circumdare solebat globus, vel sphæra militum, ut Complut. dicunt, & Tygur. lectio indicauit; Angustia & circumuallatio eum circumstant, ut regem conferuis globis, præliaturum. Sed ego tamen suspicor, nõ debere accipi actiue pro prælio, quod ipse suis militibus stipatus gerit aduersus hostes; sed potius passiuè, pro cuneo, & globo obsidentium hostium, qui regem oppugnant, & capere conantur, ut paulò ante dicebamus: quare rex dicetur præparari ad prælium, globum, obsidionem, id est, præparari in illum prælium, globus, obsidio; nam sermo est de vallo, & angustijs, in quas potentissimus tyrannus redigitur. Illud verò, quod Regia uertit uocem illam non globum, aut obsidionem, sed hastiludium, quod uidetur ex Vatablo desumptum, dicente, uocem originalem significare posse illud militaris exercitamenti genus, quod *torneo*, uocamus, non uideo qua ratione cum illis duobus Isa. locis, in quibus tantum illa vox reperitur, conuenire possit.

Illud etiam non incommode in hac regis similitudine obseruari posset, quod sicut rex, qui comparatur ad prælium, multo militum comitatu cingitur, ita qui bellum indicit cœlo, multo cum labore, & animi cruciatu, tribulatione, & angustia hostem se Deo præberet, & in eo etiam dissimilitudo quædam ponatur, quod regem custodiunt milites, qui illum cingunt; at impium, ipsa pericula & terrores obsident.

XXV. Tetendit enim aduersus Deum manum suam, & contra Omnipotentem roboratus est.

- 1 *Tendere quid propriè. Extendere brachium, aut manum, cuius habitus: Illustratus Moyses.*
- 2 *Sadai. Roborare quid.*
- 3 *Peccata ut aduersus Deum pugnent, & ut Deus se aduersus illa muniat.*
- 4 *Varia lectio: Illustratus Vulgatus. Erectum, aut rigidum collum, quid significet. Quid obtorquere collum, apud Romanos.*
- 5 *Erectum collum, cuius proprium sit.*
- 6 *Impius sola superbia armatur aduersus Deum.*
- 7 *Ex abundantia, & diuitijs, insolentia, & temeritas.*

Tanto supplicio scelus dignissimum nunc explicat, quod impudenter, & temerè aduersus Deum, fortissimū, quem nulla vis lædere potest, cui nemo repugnare, & contradicere debet, aduersus Dei legem, & præcepta, religionemque omnem.

Tetendit. Extendit, protendit, intendit, Sept. * leuauit, manum, potentiam, uires, uiribus suis, facultatibus, potentia abusus. Fecit potentiam in brachio suo, uibrauit manum, & brachiū; habitus est temerè & furenter cœlo indidentis bellū. Extendere autem brachium, & manū, est, omnem adhibere conatum ad percutiendum hostem, uel aliquid aliud aggrediendum, aut efficiendū; ab eadem .n. radice dñ; Exod. 6. Redimam in brachio excelsio, (vel extenso) & iudicijs magnis, & 14. c. Extende manum tuam super mare: habitus confidentis, & potentiam, uiresque ostentantis, & cū aduersus Deum dicitur, impudentiam, & superbiam affert; Ut Num. 15. indicatur, Anima, quæ per superbiam, (elata, aut, excelsa manu) aliquid commiserit. Eleganter Septuag. Anima, quæ in manu superbiam, &c.

Et contra omnipotentem roboratus est. Expositio, & amplificatio partis præcedentis; contra Sadai, qui omnia potest, qui sibi sufficit; aut qui nullius ope indiget, nullis externis armis, aut munimentis, qui se ipso inuictus est, homuncio roboratus est: fortem bellatorem conatur præbere se, uirum atque malculum, indurauit cor suum, ut Deo repugnaret, & diuinam maiestatem oppugnaret. Hæc omnia suppeditat uox originalis, Roborandi. Peccata igitur, & scelera sunt arma, quibus aduersus Deum se comparat impius, & cum inimicitia inter Deum, & hominem, initium sumant ex hominis auersione, & rebellionem; certè cum se Omnipotens aduersus impium roborat, cū sumit armaturam zelus illius, cū uibrat gladium, cum tendit arcum, paratq. sagittas, prouocatur prius ab impudentissimo hoste; & mirum est, quod ad peccatorum odium, & prauam uim declarandam (nam si Deus lædi posset, non alio quàm peccato, & scelere suarum creaturarum læderetur) dicatur Deus ad bellum procedere, non armis tantum, quæ offensiuæ dicuntur, sed etiam illis munitis, quibus se tueatur, & defendat ab ictibus scelerum: nam ut dicitur, Sap. 5. Induet pro thorace iustitiam: accipiet pro galea iudicium certum: sumet scutum inexpugnabile, æquitatem. Vbi nota Deū sua propria uirtute inuictum esse, non externo aliquo munimento.

XXVI. Cucurrit aduersus eum erecto collo, & pingui ceruice armatus est.

Suppositum huius uerbi, currendi, Deum esse, & relationem eum, ad impium referri nonnulli existimant, ut dicatur Deus, tanquā bellator fortis, incurrere in impiū summa potentia, & impetu incredibili, ut illū prosterneat; id indicant plerūq. Hebraizantium lectiones; nam quod in Hebræo est, Cucurrit aduersus eū in collo, in densitate altitudinē, uel, vmbonū scutorum eius; sic Vatab. accipit, ut Deus inuolaturus dicatur in collū impij, & incursum in laminas, densissimasq. partes scutorum eius, ita ut nullis armis possit Deo resistere, & eo etiam pertinet Tygur. Cum eo concurrens, collum inuadet, ac densissimos clypeos cōuellet. Sed multo aptior est nostri interpretis sententia, ut describatur adhuc ille impiorū conatus aduersus Deum. Qua etiam ratione Septuag. intellexerūt, & Græci, fereq. Latini omnes; nā Currere erecto collo in malū

Ii 3 acci-

Tendere.
נטה
* אלעד el
brago, leuā
iò la mano,
y amenaxò
al cielo.
Extendere
brachiū, cui
ius habitus
Exod. 6. 6.
Exo. 14. 16.
Nume. 15.
30.
LXX.

שד
נבר
3

Sap. 5. 18.
Psal. 7. 13.

Peccati praua uis.

Sap. 5. 19.

4
Varia lectio.

Hebraizantium Lect. Hebra.

Reg. Vatab. Tygurin.

Illustratus Vulgatus.

LXX. Græci, Lat.

accipitur, & indomitam quandam superbiam notat; eadem ratione, qua oculorū elatio solet esse arrogantis habitus, Isa. 3. Ambulauerunt filia Israel extenso collo, & c. 37. Super quem exaltasti uocem, & leuasti altitudinem oculorum tuorum? tum etiam contumaciæ, & inobedientiæ cuiusdam indomitæ, erectum & rigidum collum symbolum est; sicut scriptum est, Isa. 48. Nerus ferreus ceruix tua, & populus iste duræ ceruicis. Exod. 32. Hiere. 7. Vnde illud erat poenæ genus, ut magistratus, si quem suo imperio parum obedientem uiderent, in collum inuaderent, atque intorquerent: meminit rei huius Liui. lib. 4. & lib. 4. Pli. de uiris illustribus, scribens de M. Liuiio Druso Cic. 6. in Verrem & pro Cluent. id usurpans, aliquem oborto collo ab subellia reducere.

Rectè autem expressit Vulgatus hunc arrogantie, & contumaciæ habitum; nam in Originali tantum est in collo, ut sit metaphora ducta à fortissimo, & insolentissimo hoste impetum faciente, omni animi formidine, & consternatione procul ablegata. Erectio enim colli, illa omnia affert, quæ contraria sunt humiliationi capitis, & ceruicis, atque animi consternationi, vel ducetur translatio à lasciuiente, & procaci uitulo, qui cum iugum excusserit, aut nunquam admiserit, aduersus herum recalcitrat, & currit aduersus eum, petitque cornibus. Quod cum sequentibus videtur coherere; nam pinguis ceruix uitorum propria est: quod etiam agnouit Olympiod. nam illam colli erectionem ad uitulam refert, quæ petulanter repugnat admittere iugi anulum in collum.

Et pinguis ceruice. Quasi diceret; Nulla alia arma habet, quam superbiam, temeritatem, & ausum. Sententia in Hebræo valde obscura; In densitate altitudinis scutorū eius. Pro densitate, autem, Vulgatus dixit pinguedinem, aut, crassitudinem, nam eadem est utriusque radix, & pro altitudine, interpretes dixit ceruicem, vel dorsum; quasi hoc sit scutum, & arma impij, sua ipsius pinguedo, qua & munitum se existimat, & potentem cum Deo congregi; sic Septuaginta; Cucurrit contra eum iniuria, in crassitudine dorsi scuti sui. Nihil igitur aliud hæt, quo aduersus Deum armatus incedat, quam superbiam & temeritatem; sicut de illo Isa. ait: Superbia tantum est, sine alijs armis, aut uiribus, & illud: Ego scio iactantiam eius, & quod nō sit iuxta eam uirtus eius, & illud etiā; Superbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius, plusquam fortitudo eius.

Potest etiam hæc pinguedo, symbolum esse diuitiarū, abundantieque bonorum omnium, quæ impijs solent addere animos, ad quiduis aggrediendum, sicut dictum est; In crassatus est dilectus, & recalcitrauit; in crassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Quare Eccles. c. 31. commendat diuitem, Qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris; qui potuit transgredi, (diuites enim omnia sibi licere credunt) & nō est transgressus: quare Baruc. 3. aurum dicitur esse, in quo confidunt homines: vnde illis confidentia & ausus. Non dissimilem certè habet rationem facultatis nomen apud Latinos; nā facultas, quasi facilitas dicitur, quod diuitiæ facultatem videantur præbere quiduis aggrediendi, atque perficiendi; nam ut dicitur Ecclesiast. 10. Pecuniæ obediunt omnia; obediunt enim diuitibus ad nutum omnia, sicut ille dixit:

— Omnis enim res

Diuitijs pareat, quas qui construxerit, ille Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam rex. Propterea Psal. 72. dictum est: Prodiit quasi ex adipe (diuitijs, & bonorum omnium abundantia) iniquitas eorū, transierunt in affectum cordis. Sed de hoc non semel dicendi locus, & opportunitas erit. Dicemus quoque de pinguedine versiculo sequente.

XXVII. Operuit faciem eius crassitudo: de lateribus eius aruina dependet.

- 1 Voluptarij homines dicuntur pingues; ijdem aduersus alios immites: illustrati David, & Ieremias.
- 2 Pinguedo terra ubertas, & diuitie. Macies, paupertas; explicatus Isaias.
- 3 Impios excacat pinguedo.
- 4 Varia lectio. Quid proprie Latera in Hebræo; quid aruina.
- 5 Pinguibus minatur mors. Explicati Isaias, & Sophontas.
- 6 Aruina, amici, & familiares.

Rapinguus est, bonorum omnium abundantia, & nulla rerum externarum exercitatione, sed summa tranquillitate & otio obesus atque distentus; namque qui semel perfricta fronte numen diuinū contempsit, totum se deinde tradit voluptatibus, & curandæ cuticulæ, atque infarciendo, & onerando aqualiculo. Neque verò Caiet. placet, qui hæc non tã ad voluptates, & bonorum copiam, quàm ad auaritiā refert. Peculiari autem ratione delitiosi, & voluptarij homines appellantur in sacro serm. pingues, Pl. 77. Occidit pingues eorum, & electos Israel impediuit, i. qui cupedias, & cibos exquisitos expetuerat in deserto, ut scribitur Num. 11. sic etiam Ierem. 46. de illis qui pascebant semetipsos, dicitur; Mercenarij quoque eius, quasi vituli saginati, versi sunt, & c. 50. hæc voluptuario-rum, & vitulorum pinguium petulantia describitur: Ef. fusi estis, sicut vitulus super herbã, & mugistis sicut tauri, & forte etiam idem notatur Pl. 21. Circundederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me, nempe pontifices, & sacerdotes illi nequam, ventres pigri, & pingues proptereaque sæui, & efferati contra mitissimum agnum Iesum, nam hæc pinguedo tum in se ipsa mollissima, tum aduersus alios sæuissima esse solet: sicut de illis dicitur Amos. 6. Qui opulenti erant in Sion, & nihil patiebantur super cōtitionē Ioseph, & Amos. 4. Vacca pingues, quæ calumniam facitis egenis, quibus comminatur Itai c. 10. Mitte Dominus in pinguibus eius tenuitatem, & subtus gloriam eius, luccensa ardebit, quasi combustio ignis, atque ijdem ipsi profecto videntur esse, de quibus cum Pl. 16. dixisset David, Adipum suum concluderunt, (videlicet sibi solis mollitudinem, & lenitatem adhibentes, & alijs omnibus viscera misericordiæ præcludentes) subdit statim, Saturati sunt filijs, quem locum Psalteriū Romanum, & Arabicum, Arnobius, Paulinus in Epist. ult. ad August. & ipse August. legunt, Saturati sunt porcina.

Hinc est, ut non solum diuitiæ, sed terræ ubertas, ex quibus illæ nascuntur, pinguedinis, & crassitudinis nomine significetur, Gen. 23. Ros coeli, & pinguedo terræ, & 45 Ego dabo vobis oīa bona Aegypti, ut comedatis medullam terræ; Hebraicè, Pinguedinem, id est diuitias, & bona vberimæ regionis. Isa. 5. Deserta in ubertatem verla aduene comedent, Hebraicè; Deserta pinguium, id est uberrima quæque pascua ablata diuitibus, tribuentur peregrinis: sic et Gen. 41. Septem boues pulchræ, & pingues, & septem spicæ plenæ, septem annos ubertatis significant; & septem macilæ septem annos sterilitatis, atque adeo macies, & extenuatio, paupertatis, & ignobilitatis symbolum est. Isaia. 17. Attenuabitur gloria Iacob, & pinguedo carnis eius marcescet, sed de alia pinguiū significatione statim.

Operuit faciem. Sepulti nimirum videtur illius oculi (qui faciei nomine significari solent) nimia pinguedine; & eo spectare videtur versio illius loci Pl. 72. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorū. Tyg. præ pinguedine oculi eorum exeunt: contraria. n. ratione, tñ incredibilis pinguedo significatur, qua dicendi ratione fortè significatur impius voluptatibus excacatus, & auertens faciem suam ne videat cœlum, sicut etiam videtur intelligere Augustinus explicās; Per exaltationē superbiæ suæ, abscondit à se Deū; in quā rem Olympiodorus ait, in Hebræo haberi, Abscondit cor; ac si diceret, propter delitias, mentis aspectum amisit; mirum est enim quam reddantur stupidi, & obtusi suis voluptatibus, atque diuitijs diuites nonnulli.

Et de lateribus eius aruina dependet. Pro lateribus Hebraizantes uertunt ilia. Sept. De foemore; Symmachus, lumbos; alij inguen; Rabbi Mardochoi ait esse partē dorsi, quæ coniungitur renibus; sed propriissima significatio Cael, est uertebra, et suoq. o buesfo de la xia; nam dicitur à radice cacal, quod inconstantiam, mutabilitatē, & uertibilitatē affert; sed rectè hoc loco pro adiunctis accipitur ilijs, & laterib. Pro aruina, autem, Sept. habent Peristomium; quā uocem Olympiodorus ait, significare geminatam, & circumfusam carnem circa foemina: præterea ipse Olympiodorus explicat diploidem; sed in idem recidunt hæc omnia; significant enim pinguedinem, axungiam, aut omentum; & certè uox ipla originalis, Pimah significat opimum, consonante uoce Latina cum Hebræa. Quod uero Pagninus dixit lumbricos, non uideo quomodo conueniat voci originali; nisi fortè intelligat, ex nimia cibi abundantia lumbricos in diuitibus generari, qui plerumque generantur ex cruditatibus. Regia, pro lumbricis, lubricos indicauit in margine, & ipsa

1

Caiet.

Pl. 77. 31.

Pingues, uoluptuarij

homines.

Num. 11. 33.

Ier. 46. 21.

Ier. 50. 11.

Pl. 21. 13.

Titel. 1. 12

Delitiosi homines, aduersus alios immites.

Amos. 6. 1.

Cap. 4. 1.

Isa. 10. 6.

Psal. 16.

2

Gen. 27. 23

Gen. 45. 18.

Isa. 5. 17.

Ge. 41. 26.

Macies, paupertas.

Isa. 17. 4.

3

Impij præ pinguedine, cæci.

Pl. 72. 2.

Tygur.

Olympiod.

4

Hebraizantes.

LXX.

Symmach.

R. Mard.

LXX.

Olympiod.

Pimah

Pagnin.

Regia.

Hebra.
Caiet.

ipsa legit lubricum: hoc etiam non satis assequor; nisi idē intelligat, quod Pagninus; nam lubricus, quasi lubricus a lubricitate dicitur. Hebraus apud Caietanū legit, Fecit rugas super ilia: & cum vox hæc hoc tantum loco reperiatur, quisque pro libito illam vertit, atque obestatem omnes exprimunt hominis delitiosissimi, cur bonorum abundantia vitiorum omnium materiam subministret.

5
Pinguib. im
minet mors.
Isa. 34. 6.

Sed solo tamen pinguedinis nomine peccatores malē audiunt, ut qui internecioni & gladio referentur, cum bene saginati fuerint. Isaia. 34. Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, & hircorum, de sanguine medullarum arietum: victima enim Domini in Bosra, & interfectio magna in terra Edom, id est, Deus ipse suæ iustitiæ sacrificiū offert, pinguius, opulentissimisque Idumæorum mactatis: idem expressit Amos. cap. 6. Væ, qui opulenti estis &c. qui separati estis in diem malum: & Iere. 12. Congrega eos, quasi gregem ad uictimam, & sanctifica eos in die occisionis: et Sophonitas cap. 1. Præparauit Dominus hostiam, sanctificauit vocatos suos, & erit in die hostia Domini, visitabo super principes &c. id est, Deus permittit impios pinguescere, ut illustrior tandem sit de illis triumphus, atque diuinæ iustitiæ gloria, ex illorum mactatione, & supplicio.

August.

Sed Augustini lectio prætereunda nō est; Fecit inquit, capistrum super foemora: quod ad impiorum lasciuia refert, ut libidinibus, inquit, colligaretur, quo vinculo duceretur ad mortem: & quidem Scriptura illo capistri aut vinculi nomine, quo solent bestiae trahi, & alligari, turpem libidinis affectum aliquando notauit, cum Prouerborum 7. dixit vecordem iuuenem meretricijs verbis irretiri, & trahi ad vincula, quibus deinde vinculis ad extremum exitiū, & quasi ad carnificiam stolidus agniculus pertrahatur: neque mirum vinculis, & capistro turpem, & voluptuariū hominem costringi, videlicet mancipiū vilissimū belluinæ voluptatis: & res quidem ipsa in proximo est; nam omentum, & abdomen, quod in ilijs, lumbisq. & ventre est, cum ijs quæ sub ventre sunt, coniunctum est: rem autem turpem indicatam esse à Paulo, ventris nomine, cum dixit, Quorum Deus venter est, & gloria in confusione (repudenda) ipsorum, Hieronym. intellexit, epist. 128. ad Fabiolam.

Philip. 3. 19
Hier. epi ad
Fabiol. 128
6
Gregor.
Arutina, a-
mici, & fa-
miliares.

Gregorius tandem, quem nonnulli Latini sequuntur, per aruinam dependentem ex lateribus, intelligit nō tā opulentiam, atque voluptates, quā quosdam, ut ita dicā diuitum collaterales, & administratos, qui adhærēt principibus, & illorum latus claudunt, qui suis patronis fisci, illorum tyrannidem, atq. scuitiam imitantur, ex pauperū rapinis, & sanguine ditescunt, atque pinguescunt, qui ut Amos c. 4 ait, dicunt Dominis suis, Afferte, & bibemus.

XXVIII. Habitauit in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ.

- 1 Tres expositiones minus commodæ.
- 2 Quarta commodior. Conscientia impiorum terrores. Tyranni frequenter exultant compulsi: Illustratus Isaia.
- 3 Commodissima interpretatio.
- 4 Impiorum gloria non perseveratura.
- 5 Radix, quæ propriè. Varia lectio.

I
Prima ex-
positio.
Eugub.
2. Expositio.
Vatabl.
Clarius.

Sententia quidem plana uidetur, sed de illa valde dissentiunt interpretes, quibusdam ad suppliciū, alijs ad improbitatem impij referentibus. Primo ergo indicat Streuchus habiturum impiū in desertis locis, ut impune grassari possit, & excursions facere. Secundò Vatabl. & Isidorus Clarius, quos nonnulli recentiores imitantur, de superbissimis tyrānis accipiunt, qui cum diuitijs abundent, expensas inutiles faciunt, animumque adijciunt instaurandis ruinis, & ciuitatibus euersis, atque fulciendis collabentibus arcibus, & domibus regijs, ad nullum aliū vsum, opportunitateve, quā comparandi nominis immortalitatem, tum ex euerfione quarundam vrbiū, tum ex euerfarum instauracione: atque simile videtur id cap. 3. Qui ædificant sibi solitudines. Sed quia, cum hæc dicebantur, non admodum frequentes vrbes erant, non uidetur in hanc sententiam commodè potuisse dici: neq. locus ille c. 3. fauet, qui de sepulchris accipiendus est: ut eo loco docuimus.

Iob 3. 14.

Præterea Caietanus, ad rapinam & auaritiam tyrānorum refert; nam diripiunt non communes tantum rerum publicarum, & priuatarum etiam domorum facultates; quæ expilatio, spoliatioq. bonorum, desolatio, & uastatio dicenda est: adde etiam, quod per summam uolentia eiectionis proprijs dominis ē suis sedibus, illas tyranni occupant, accessionemque faciunt suis arcibus, & uiridarijs; ut fecit Achab de uinea Naboth 2. Reg. 21. Hos Isai. c. 5. 4. Reg. 21. notare uidetur; Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis, usque ad terminum loci; nunquid habitabitis uos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum: (sunt enim ingentia scelera, quorum clamor auditur in excelsis) Nisi domus multæ, & deserta fuerint, grandes, & pulchræ absq. habitatore: cōminatur ipsas suas domos amplissimas destruetas, & uastatas iri ab hostibus, ipsis eiectionis, qui illas ædificauerunt; ut supplicium sceleri, & iniquitati respondeat.

Sed quarto tamen loco de pēna impiorum Diuus Thomas & alij Latini accipiunt, uel quod illi conscientie terrores, de quibus nuper dictum est, non patiantur impium uno in loco consistere, neque in familiari hominū conuictu & societate uiuere; ideoque in solitudinem concedat, & desolatam urbium ruinas, & latibula quærat, si fortē ibi inter lamias & pilosos securus agere, atq. latere possit: uel, quod tandem huiusmodi impijssimi tyranni eijciantur in exilium, nō potentibus subditis diutius ferre tam iniquam dominationis petulantissimæ libidinē; uti cōtigit Nabuchodonosor Dan. 4. Eijcient te ab hominib. & cum bestijs, ferisq. erit habitatio tua: & idē indicatur Isa. 22. cum ad Sobnam templi præpositū dicitur: Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaeus (is. n. uinctis pedib. facillè quouis asportatur) quasi pilam mitte e in terram latam & spatiosam (id est, in exiliū ad remotissimas regiones, unde redire facillè nō possis: pro gallo aut, in Hebr. est, sicut uir, nimirū sicut princeps aliquis, aut potentissimus tyrannus, qui cū ab hostib. capitur, exulare cogitur in remotissima regione, ut omnem illi ad suum regnum redeundi aditum, & spem præcludant; proptereaque cogitur habitare in ciuitatibus desolatis: & ita Septuag. hunc Isaie locum legerunt, Conteret uirum, & projiciet te in regionem magnā, & immensam.

Huic præterea commentario affinis est illa aliorum interpretatio, ut de extrema inopia accipiat, ad quam reductus impius tecto careat, & nisi in ciuitatibus desolatis, desertisque, & ruinosis domibus commorandi, seque protegendū locum, aut facultatem non habeat.

Tandem quod uidetur optimè quadrare, & cum consequentibus coherere, ex Græcorum interpretatione, illud est, ut impio comminetur euerfionem suæ ciuitatis, & suæ domus: & quoniam quæ comparauerat bona, ex rapinis erant, direptioni quoq. exposita erunt: iuxta quid accipiendum est quod dicitur, in tumulos sunt redactæ; nam in Hebræo effertur per futurum, in tumulos, aut, in cumulos redigentur: atque hunc sensum indicasse uidentur Septuag. qui imprecantur legunt. Habitet ciuitates desertas, & ingrediatur in domos non habitatas: quæ autem illi parauerunt, alij auferent.

XXIX. Non ditabitur, neque perseverabit substantia eius: neq. mittet in terram radicem suam.

Non ditabitur. Non semper ditescet; neque semper ex quocumque iactu, & quocumque piscatu euadet ditior; & quoniam summis negatum est stare diu, non perseverabit. Propriè, non surget, non stabit, non confirmabitur, non erunt illius opes stabiles, & firmæ, non semper augebuntur.

Nec mittet in terram radicem suam: Radix hoc loco est à radice, *malah*, quod est perficere, aut consummare; quare Pagninus sequutus Rab David, legit, Consummationē. Hebraus apud Caietanum, Finem; Regia, Complemētū. Rab. Mardoc. Neq. extendetur in terra perfectio eorum. Tygur. Neque ad plenum crescet in terra. Vatabl. Neque tradet terræ consumationē eorū; lubaudit ipse ædificia, quæ cum impius ceperit ædificare, nō possit cōsummare, ut omnes, qui uiderint, illudant ei. Sed cōminationem hanc ad arboris perfectionem pertinere, tum Septuaginta, & Græci, tum Latini inrerpres sapienter ex sapiētib. eliciunt,

3. Interpre-
tatio.
Caiet.

Isa. 5. 8.

2
4. Expositio
commodior.
D. Thom.
Latini.

Conscientie
impiorū ter-
rores.

Isa. 34. 14.
Tyrāni exu-
les.

Dan. 4. 22.
29.

Isa. 22. 17.
18.

LXX.

3
Græcorū in-
terpretatio
commodissi-
ma.

LXX.

4
Perseueran-
ti.

5
Radix, qd
propriè.

777
Pagn.
R. David.

Hebræ.
Caiet.

Regia.
R. Mardoc.

Tygur.
Vatabl.
Luc. 14. 36.

LXX. *Latini, Graeci.* cuerunt, ubi ramorum mentio fit. Sed in hac eadē re extremas perfectę arboris rationes considerantur Græci atq. Latini; nam Græci cacumen, commam, folia arboris, legunt. n. [Non immittet super terram umbram,] id est, in ipso flore exarescet, primisq. germinibus deficiet, non efficiet perfectam comam, non tegmen patulū, neq. latam umbram; at noster interpretis in radicibus totā arboris consummationem constituens, firmitatem, & profunditatem illarum impiorum florenti statui denegavit, visusque profectō est hunc locum cum illo Prou. 12. coniunxisse; [Nō roborabitur homo ex impietate, & radix iustorū non commovebitur,] quasi diceret, Quidquid peccato, & sceleri innititur, non firmis radicib. nititur; Verum enim corrodentē habet: at pietas & integritas, firmæ sunt ad honorē, diuitias, & bona omnia, radices; ideo [iusti floreant in æternum ante dominum,] & transplātatis ad uitam alteram, radix eorum nō commovebitur: uide quæ supra diximus c. 5. v. 3.

XXX. Non recedet de tenebris, ramos eius arefaciet flamma & auferetur spiritu oris sui.

- 1 Tenebrae quid. Rami, quos significant. Hostes igne, & flamma utuntur in regionis alicuius deuastatione.
- 2 Varia lectio. Affixum apud Hebræos pro pronomine reciproco, aut non reciproco.
- 3 Tyrannorum mors, inopinata. Explicatus David.
- 4 Latinorum expositio. Spiritus pro indignatione.
- 5 Impij leuissimis occasionibus sublatis; Illustrati David, & Isaias.

Tenebrae *quid. Caiet.* Allegoria mista est, & ideo nunc tenebras dicit, quæ arbori non conueniunt, sed homini. Caietan. uerō ignorantiam intelligit, quæ comes impiorū erit; sed præstat afflictiones, discrimina, animi moerorem, & anxietatem intelligere. Ramos, germina, teneros furculos, Sept. stirpem: sunt enim etiam stirpes, virgulta, quæ de radicibus pullulant: siue ut allegoriam dissoluant, & per ramos, & germina, filiorum sobolem, & impiorum posteritatem significatam explicant; nam hoc loco rami dicuntur à radice, *ianak*, quod est surgere, aut lactare, aut nutriti, quasi qui adhuc exugant succum à radice; sic in Sapientia de liberorum interitu dictum est, Confringetur rami eius; uide etiam quæ superius c. 5. diximus. Alij ramorum nomine intelligunt affectatores, & assentatores, qui ex tyranni opibus uictum trahunt, & illum comitantur, & ornant, quos vnā cum sua radice exuret Deus. Alij rerum omnium felicitatem, uirorem, opulentiam. Pro flamma autem Sept. uentum dixerunt, nempe urentem, qui solet uirentia omnia vrere, & decoquere; sed in originali, flamma exurens, est uehementissimi supplicij, atque adeo eterni symbolum. Duci autem uidetur translatio à more hostium vastantium regionem aliquam, qui segetes, & arbores succendunt; ut in illa ingenti, quam Chaldæi ediderant, strage conqueritur Ioel; [Ad te, Domine, clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit omnia ligna regionis;] & Zachar. c. 11. hostium copias iam aduentantes prædicit; Aperi Libane, portas tuas; & comedat ignis cedros tuas.

Et auferetur spiritus oris sui. Quidam vulgari codices habent, Spiritu oris eius, & eam lectionem retinent Hebraizantes, Pagninus, Vatablus, Regia, Eugubinus: intelligunt autem Dei spiritum indignantis, atque vi incredibili perflantis, & incumbentis in impij gloriam, opes, familiam, ramos, folia, & omnes felicitatis flores, quæ omnia tabescent, & decutiētur, cum Spiritus Domini insuflauerit in illa: eundem sensum expressit Chaldæus, neque mihi displicet; nam consentire potest cum correctione lectione Vaticana, quæ habet oris sui. est enim apud Hebræos eadem particula, quæ vice pronominis eius, aut sui, alijs nominibus affigitur: & frequens etiam est apud Latinum interpretem permutatio aliorum pronominum cum reciprocis.

Sed tamen alijs alios quoq. huius spiritus cōmentarios adhibent; nam spiritum sui oris, ipsius impij, interpretantur, diuersis rationibus. Primò Vatablus refert ad illius pinguedinis consumptionem, de qua nuper dixerat; Veniat ad eam tenuitatem carnis, qui pinguis erat, ut

uel solo flatu, loco suo moueri possit, propriam inquam suo flatu: sensus uidetur paulò humior. Aliquantò erectior & acutior Caietan. Auferetur, propriè etiam iuxta Hebræū, recidet in spiritu oris sui, uidelicet, abiq. agitudine ualens adhuc respirare, & sanus, lætūq. fruēs uitali aura; plerumq. enim non morbo, sed occultis insidijs petiti diem suum obeunt impij; uti Cæsar, cum admoneretur, ut de paratis insidijs sibi cauere, respōdiffe fertur, Mortem inexpectatam, optimam: nam aliam tyranni potentissimi expectant. Idem indicari uidetur Ps. 81. Vos aut, sicut homines moriemini (id est, sicut plebeij, quorum nulla in morte ratio ducitur, qui neq. lugentur, neq. extremis honoribus afficiuntur) & sicut unus de principib. (qui repente, & ex insidijs petuntur) cadetis.

Sed teritiō nonnihil durior, frequentissima tamē Latinorum interpretatio est Gregorij, Philippi, D. Thomæ, Hugonis, indicat etiā Tygurina, Auferetur, & perdetur impius propter indignationem irati & impatientis animi, quam concitationibus uerbis efflat in Deum; ex ore itaque suo iudicabitur; [stultum enim interficit iracundia in spiritu] itaque, id est, propter spiritum, & indignationem auferetur, miseranda morte plectetur.

Tandem illud non contemnendum, ut hoc pertineat ad facilitatem quandam, qua impius paratus licet & munus ab omnibus bonis, cōcidit, & interit pinguis, si uel solo impellatur * spiritu, & tenuissimo flatu, facile, breuiter deficiet; quæ ratione dictum est Psal. 14. [Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum;] in extremo habitu, & spiritu dissipantur oīa: & Isaiæ. 5. [Quiescite ab homine, cuius spiritus in narib. est, qm̄ excelsus reputatus est ipse;] si de potentissimo, superbissimoq. tyranno accipias; Quātūuis uanissima sui reputatione infletur, uilissimus re ipsa est, ut qui uitam spiritu, & hāitu ducat: melius de Christo Domino; Cauete ab eo, qui quāuis homo sit, atq. ea ratione, quæ homo est, habeat uitæ spiritum in narib. id est, in respirandi facultate; at non tantū homo, sed excelsus Deus est. Quoniam uero flores solent uehementiori uento decuti, Sept. perstantes in eadem florentis arboris translatione, legerunt; Et decidat flos eius.

XXXI. Non credit frustra, errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit.

- 1 Impiorum mala securitas. Aliquando etiam, uita, & spei omnis abiectio.
- 2 Varia lectio. Illuminatio Vulgata. Credere, quid proprie.
- 3 Errare, quid proprie: Illustrati Ezechiel, & David. Qui Deo non adhaeret, aberrat.

Cum (inquit) repentinus & miserandus interitus impium maneat, fallitur miser malè securus, neque in animum suum inducere pot, se indigere prece, & pretio, id est, aliena ope; ut à tam certis discriminibus liberari possit: hæc est breuis, & facilis sententiæ elucidatio. Nisi forte illa præstantior sit; Omnino desperabit tot malis tandem agitated, fore ut aliqua ratione mortis periculū effugiat, aut iudicē suū placare possit, aliorum uel opē, & misericordiam allicere. Sicut ad opulentos quosdā dictū est Ps. 48. Frater non redimit, redimet homo (id est, neq. frater, neque homo qui uis alius redimere poterit,) [non dabit Deo placationem suam, & pretium redemptionis animæ suę;] ut. n. dicitur. 2. Paral. 19. [Non est apud Dominū Deū nostrū iniquitas, neq. personarum acceptio, nec cupido munerū;] sic et Ecc. 7. [Ne dicas in multitudi ne munerū meorū respiciet Deus, & offerēte me Deo altissimo, munera mea suscipiet.] In hanc ferè sententiam dixerunt hoc loco Sept. [Ne credat, quia sustinebit, uana. ne uadēt ei,] nullo n. modo par erit perferendis incredibilibus his Dei indignantis ictibus, atque uulneribus.

Sed Hebraizantes ualde discedunt à Latino, sic. n. ex uerbo legunt; Non credet æquo, aut ualido, aut recto, is qui errat; sed mendaciū erit loco eius; uel, uanitas, aut te meritas erit pmutatio eius. Tygur. non fidet Deo; quasi dicat, desperabit de diuina ope; uel nō nititur Deo; alijs; nō credit iusto & sapiēti homini erudiēti se; ut notat Iob qui parere nolit amicorū monitis. Vatab. [Nō credit fore ut eius felicitas permutetur, & ad merā uanitatē deueniat,

Caiet.
Tyranni studio de medio sublatis.

Plutarch.
Pf. 81.7.

Gregor.
Philipp.
D. Thom.
Hugo.
Tygur.
Spiritus pro indignatione.

Iob. 5.2.

Impij leuissimis incommodis ablati.

** Des ha-*
rase en un
soplo.

Pf. 145. 4.
Isa. 2. 22.

LXX.

Impiorum mala securitas Impiorum uita, et remediū omnis abiectio

Pf. 48. 8.

2. Paral. 19. 7.
Ecc. 7. 11.

LXX.

Varia lectio.
Hebraizantes.
Pagnin.
Tygur.
Vatab.

שור
שא

Credere qd.

אמן
כיר

3

Errare, qd

propiid.

הנה

Psal. 118.

176.

Ezech. 44.

15.

Qui Deoni

adharet, er-

rat.

Ecc. 2. 15.

diat, sed Vulgatus rectè vertit frustrà, vel vanū, nō enim legit *sava*, quod æquum esse, sed, *so*, quod est sonus, clamor, vanum, frustrà; quasi dicat, sua vanitate, & rerum externarum strepitu seductus, sine vllō firmo fælicitatis fundamēto, non credet non stabit; non persistet, non erit firmus, non permanebit; nam hæc omnia verbū credendi, Aman, complectitur: quare non incommode vertit, & legia Regia, Non credet in mendacio errans. Secunda autem pars à verbo *min*, quod est mutare, aut permutare, propriè vertitur, Non credet, quod permutatio: sed pro pretio commutationis rectè accipitur à Vulgato: quare illuminavit sententiam lucida paraphrasi; Non credit, quod aliquo pretio redimendus sit.

Sed impius tamē sic iudicat de rebus, errore deceptus propriè, errat: verbum Originale affert mentis commotionem; videbitur malorum turbine exagitatus mente moueri, nullumq. verum, aut certum iudicium de rebus capere: ab eadem radice dicitur Ps. 118. Erravi sicut ouis, quæ periit, id est, nullum salutis certū remedium vagus, aberransque quærebam, mei impios, & ingentis in quo versabar discrimine, penè ignarus, & Ezech. 44. Cū errarent filij Israel à me. Alij sic legunt, & dispungunt; Non credet frustrà, igitur errore deceptus erit. Nam qui Deo non credit, oportet illum aberrare, & ad miserandos exitus, certissimaq. præcipitia perire, sicut à sapiente dictum est; Vg dissolutis corde, qui non credunt Deo; & ideò non protegentur ab eo. Nam dissoluti, & sine anchoræ præsidio, quam in diuinam opem iacere deberēt, agitantur rupidissimis malorum fluctibus, & ad immanes scopulos alliduntur.

XXXII. Antequàm dies eius impleantur, peribit: & rami eius arescent.

- 1 Implere quid. Implere dies, & Plenus dierum, quid.
- 2 Immatura mors impiorum. Nemo iustus immaturè decedit: explicatus Salomon: Illustratus Isaías.
- 3 Vita spatium concedi homini, ut maturescat velut fructus quidam. Iuuenis cordatus, maturus; senex improbus, acerbus. Explicata Sapientia, & Oseas.
- 4 Ramus, & manus pro eodem; rursus utrumque pro filiis.

LXX.

מלך

SI perstet in eadem arboris metaphora, hic erit sensus; Ante perfectionem, & debitam fructuū maturitatē, quos daturus erat in suo tēpore, peribit, succidetur. Sept. Præcisio eius ante horam corrūpetur, i. incidetur, & putrescet, & ab incisione, & ferro non ducet opes, neq. noua germina, sed rami, manusq. & brachia arescent: licet autem in Originali tantū sit vnica vox, male, quæ cōple- re, & perficere significat, rectè Vulgatus duob. alijs reddidit, implere, & perire, vt vitæ immaturæ, & rerum omnium suo fine, & perfectione carentium interitum, & finem significaret, & quidem, quod in Originali est, In die non suo complebitur; non videtur commodius, neq. illustrius reddi potuisse; nam compleri ante suum diem, & tempus cōstitutū, est potius perire, & deficere, quàm vllum complementum, & perfectionem accipere. Implere, autem dies, ad felicem, longamq. senectā pertinet, vt Isa. 65. Non erit ibi senex, qui non impleat dies suos. Sed obseruandū non esse eandem dicendi formulam, cū quis dicitur plenus, i. satur, dierum, & cum quis dicitur imple re dies, i. mensuram vitæ bene cumulata, refertamque annis reportare, licet vtrumq. ad senectam pertineat.

Isa. 65. 20.

Gen. 25. 8.

Gen. 53. 29.

1. Par. 23. 1

Gen. 29. 28.

Iere. 6. 11.

Gen. 9. 29.

Gen. 29. 14.

1. Para. 17.

11.

Ecc. 26. 2.

2

Immatura

mors impio-

rum.

Ecc. 7. 18.

Huiusmodi verò acerbam mortem, aut potiùs acerbæ & immaturæ vitæ succissionem sæpè comminatur impijs sacræ literæ, ut Ecclesiast. 7. Ne impiè agas multū, & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo, i. ne moriaris, cū nondum maturueris, sed acerbis adhuc, & austeris, atque crudis moribus sis, & minimè moriendo præparatus. Quare nihil mirum, quod impij, quamuis inueterati dierum, atque malorum, semper conquerantur mortem sibi importunam, & ante suū tempus accidere: nam cū nunquam se ad mortem comparauerint, nunquamq. sensu, atq. moribus maturuerint, sed semper uitiorum, & lasciuientis, luxuriantisq. animi uirore, & obstinatione recrudescentes, mitem operum fructum suo tempore non ferunt; iusti verò, ut qui diuinæ charitatis calore, sensu, atq. moribus maturescere, miterescereque, omni duritie, & acerbitate decocta, iam inde ab adolescentia cēperūt,

nunquam non amplectuntur opportunam mortem, nunquamque non decedunt suo tempore, & suæ uitæ diebus impletis: cum enim licet ætate iuuenes, at senes sint moribus, morti parati, & maturi proculdubio censerī debēt. Hæc est enim illa Ecclesiæ, propter suorum iuuenum pietatem, facta promissio, Non erit amplius infans dierū, neq. senex, qui non impleat dies suos; quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit, id est, nemini in medio ætatis cursu importuna mors accidet, nam peruenient omnes ad illam operū, atq. ætatis maturitatem, & vitæ complementū, quod non dierum, & annorum numero, sed pietatis perfectione, & morū integritate definitur: at impius, senex licet, & centum annorum, infans censendus erit, ut qui morū, & sensus maturitatem nunquam assequutus fuerit, neq. suum illud expectatum senectutis, prudentiaq. tempus impleuerit. Is igitur maledictus erit, fructus videlicet inutilis, & acerbus. Iuxta Hebr. paruipendetur, proijcietur.

Quare obseruandum quidem, humanam uitam concedi homini, ut in eo temporis spatio pietatis atque iustitiæ incrementa accipiat, atque ad perfectam quandam vitæ morumq. perfectionem atq. maturitatē peruenire possit; quare qui eiusmodi euasit, moribus videlicet, atq. sensu maturus, suam perfectionem, suamq. temporis complementum, atq. mensuram accepisse videtur; in eum enim finem consummationis, atq. perfectionis, vitæ humanæ spatium mortalibus concessum est, vt Sap. 4 dicitur; Consummatum (id est, iuxta proprietatem verbi Græci *teleo*, qui ad complementum peruenit, & consummationē) in breui expleuit tempora multa, i. censetur suam mensurā perfectæ ætatis compleuisse: ergo si quis maturescat, & sensu, moribusq. canescat in iuuentute, iucundissimū, & suauissimū is præbebit Deo fructum maturescētis ætatis, Dei palato gratissimū, ut ipse testatur Ose. 9. Quasi vvas in deserto inueni Israel, quasi prima poma ficulneæ in cacumine eius, vidi patres eorum, id est, in re alias syluescentes gentium barbararum arbores, quarum fructus acerbissimus erat, minimeque gratus diuino gustatui, illi iusti Abraham, Isaac, Iacob, qui Deo gratissimi fuerunt, antequàm veniret plenitudo temporis, & gentium conuersio, & tempestiua animorum, morumq. maturitas dudum uentura, Deo existerunt uelut prima, præcociaq. poma, quibus, licet non admodum multis, reficere se solet homo, interim dum expectatur plenitudo fructuū. Idem de se ipso testatur Salomon Ecclesi. 15 nam Sapientie, prudentiaq. maturitatem re ipsa potius, quàm spe, atq. expectatione habuit in ipsa prima ætate; Cū adhuc, inquit, iunior essem, priusquam oberrarem, quæfui sapientiam palam in oratione mea, ante tempus (sic pleriq. codices, quamuis correctior lectio Vaticana; ante templū habeat (postulabam pro illa, & vsque in nouissimis inquirā eam, & effloreat tanquam præcox vva. Quid igitur mirum, si cum Deus uidet cordatum iuuenem, beneque maturum, nihil expectans amplius, illum decerpit à vitâ? nā impleuit tempora multa; nemo enim iustus moritur, antequam dies eius impleantur; sed ingens tamen supplicium, cū impius nondum maturus euellitur à vitâ, non enim ille in coelesti beatorum mensa apponendus erit, quippe fructus inutilis, & immaturus.

Et manus eius arescent. Eadem vox originalis significat, & manum, & ramum, à radice *caphaph*, quod est, incuruare: non solū enim manus & vola curuitatem habēt, sed etiam inflectitur ramus ingrauescens fructu; quare Sept. dixerunt; Ramus eius non condensabitur. Symach. Non floreat, aut non uirescet; vt metaphora arboris cōtinuata sit: atque eundem habet sensum nostra lectio; nam rami sunt uelut brachia aut manus arboris. Si igitur rursus hoc loco filiorum mentio fiat, hæc erit huius loci sententia; Peribit impius antequam honestam filiorum sobolem suscipiat: quod si quos habuerit filios, nō permanent diu, sed statim arescent, & extinguentur, quod propter filiorum Iobi interitum dictum uidetur ab Eliphaz: atque ex hoc loco per imitationē dictum sanè uidetur Sap. 4. [Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, & si in ramis in tempore germinauerint, infirmiter positæ, à vento cōmoueuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur; confringentur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apri: ex iniquis enim omnes filij, nascuntur, testes sunt nequitie aduersus parentes.]

XXXIII.

Is. 65. 20.

Sap. 3. 17.

3

Vitam con-

cedi homi-

ni, ut mato

rescat diui

no palato.

Sap. 4. 13.

τελειω

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

13

XXXIII. Lædetur, quasi vinea in primo flore botrus eius, & quasi oliua proijciens florem suum.

- 1 Vineam quid. Illustrati Moyses, David, Salomon.
- 2 Botrus quid in Hebræo.
- 3 Proijcere, quid. Vitis & olea, quando floreat, quid florentibus noceat. Explicatus Isaïas.

Pro vinea est, *gephen*, quæ vox propriè significat uitæ, *cepa*, & *parra*; sic enim vitem sæpè uertit Vulgatus, Genes. 40. Videbam coram me uitem, & Psal. 127. Vxor tua sicut uitis abundans in lateribus domus tuæ, id est, quæ cum externis non pateat, neque in publico conspiciatur, domesticis omnibus valde fructifera sit, & ipsum vineæ nomen, uitem significat Gen. 49. Ligans ad vineam pullum suum, & ad uitem, (id est ad alterius generis uitem aliã) astringam suam, id est, ex quacumque cuiusque generis uite copiosissimus fructus colligetur; ligans, id est, onerans; nam cum iumenta onerantur ligantur etiam: sic etiam Cant. 2. Vineæ (id est vites) florentes, dederunt odorem suum: sicigitur hoc loco vinea in primo flore, est vitis florens, danique odorem suum: cum autem in Hebræo tantum sit, sine flore botrus (recte interpres addidit, in primo flore, explicationis gratia, *estando eu cterne*) Est autem botrus, propriè, labrusca, aut uia immatura. Sept. * Vindemiatur, sicut accesta, ante horã. Lædetur; grandine uehementi, aut urenti pruina decoquetur; propriè, dissipabitur, opprimetur, perdetur; à radice, *chamar*, quod est, iniquè agere contra aliquem, ut opprimere, dissipare, rapere: quare ut perstemus in eadem allegoria; Diripietur fructus immaturus.

Et quasi oliua proijciens florem suum. Proijcere hoc loco, non est germinare, aut protrudere florem, sed potius eijcere, dimittere ut cadat: nam *salac*, est proijcere in terrã, aut in inferiorem locum; & sic etiam dicitur ab hac radice; Erit in ostensionem, sicut quercus, quæ expandit, longè à se proijcit, ramos suos: licet utraque res coniuncta sit; nam cum florescit oliua, facillè flores amittit, & quidem sicut oliuæ flos delicatissimus, quamcumque celi iniuriam non sine damno sentit, ita etiam florentem fortunã, quæcumque temporis iniuria, & uicissitudo urere, & deijcere potest. Dixit autem hoc loco proijcere florem, esse potius deflorescere, & amittere florem, quam emittere; nam tunc olea, ac reliquæ etiam arbores detrimenta sentiunt potissimum: nam sic etiã de arboribus in uniuersum loquens Plin. tradit li. 17. c. 2. Si cum defloruere, protinus sequantur imbres, in totum poma depereunt. Circa Vergilias quidem pluere, inimicissimum uiti, & oleæ. Non frustra autem tum uitis, tum olea simul meminit, nam ferè eodem tempore florescunt, uti scribit Plin. li. 16. c. 25. Floret solstitio uitis, & quæ paulò serius incipit olea, & aliquando uites maritantur oleis, ut idem Plinius auctor est libro 17. cap. 4.

XXXIV. Congregatio enim hypocritæ sterilis: & ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.

- 1 Congregatio quid: principes qui, Hypocritæ.
- 2 Sterile quid. Impij mors testificatur contra illum.
- 3 Ignis, diuina ultio. Igni os tributum. Manus, qui, & propriè: Explicatus David. Repetunda.
- 4 Vterus mentis. Quid præparare: Diuitia fallaces.

Merito (inquit Eliphaz) hæc dixerim; est enim dignus hypocrita grauissimo supplicio. Congregatio D. Th. opes congregat; bene, sed præterea etiam familia, amici, locij, & quæcumque alia necessitudine, aut foedere deuincta, *ello y todos sus allegados*: nam *iaghad*, non solum congregari, sed in foedus, & pactum, aut amicitiam conuenire significat. Hypocrita: impij, principis præsertim, aut tyranni, qui cum pro suo munere tueri deberet Rempublicam & infirmiores iuuare, debilesque fouere, ipse, contra quã sui muneris ratio, & species externa præ se ferebat, ausititæ, & equitatis euerfor fuit: hi sanè principes, qui

non sunt quales esse videntur, hypocritæ sunt: quos notat Dan. c. 13. Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum: videbantur quidè externa facie, sed tamen ipsa minimè regebant sed potius perturbabant, euerfa omnis iuris, equitatis, & honestatis ratione & lege.

Sterilis. Vox eadem quæ cap. 3. redditur solitarium: igitur congregatio sterilis, solitaria, ad summam solitudinem redigetur, sine filiis, sine famulis, qui rem promoueant, & curent; vastabitur illius domus: & quoniam uerbū congregandi, & conueniendi, significare etiam solet conuenire ad testificationem alicuius rei, ideo Septuag. dixerunt; * Testimonium impij mors. Cuius multas interpretationes affert Chrysost. sed illa est optima, quod mors, exitusque miserandus impiorum abundè probabit, cuiusmodi illorum fuerint uita, atque conditio: adde etiam mortem impij testimonium habituram, id est, fore omnibus contestatam, & ignoratam nemini.

Et ignis. Diuina ultio, & inenitabile supplicium, deuorabit, absumet & perdet; os & lingua tribui solent igni, nam dicitur lambere, comedere, deuorare, & depasci: augetur mirum & nutritur subiecta materia, sicut animal suscepto alimento, sed de hoc postea plura. Tabernacula eorum: per paraphrasim Vulgatus sententiam elucidauit, imitatus Septuag. qui legunt; Ignis comburet domos eorum. Qui munera accipiunt, in Hebræo tantum est; Tabernacula munerum, id est, principum, & iudicum iniquissimorum, qui se similes muneribus corrumpi, quod cum sit iudice, & principe indignissimum, ex hoc cætera principum peccata significabuntur: nam qui equitatem munere accepto corrumpit, quid non ille venale habeat? adde etiam tabernacula munerum esse, quæ ex usura, & rapinis extracta, & locupletata sunt. Caiet. intelligit, munerera, quæ offeruntur a redimentibus uexationem suam: auctor Cateng existimat hanc esse periphrasim auari hominis, & in munera, turpiaque lucra inhiantis: rectè omnia non enim inter se pugnant; neque aliena sunt à voce originali, *sochad* quod munus est, illud præsertim, quod iniquè accipitur à principe, vel magistratu, quod dicimus, *cohecho*, & *soborno*: tum etiam munus, pretium, vel acceptum, ut alicui noceat: de quo loquitur Plin. 14. Eam munerera super innocentem non accepit; his ergo uerbis uidetur Eliphaz latenter accusare Iobum repetundarum; sicut enim dixerunt Romani, cum ex priuatis legibus pecunias reperebant à magistratibus malè ablatas, captas, coactas conciliatas, auerfas, ut Cicero loquitur accusans Verrè.

XXXV. Concepit dolorem, & peperit iniquitatem: & uterus eius præparat dolos.

Tanto, inquit, supplicio dignus est, qui semper machinatur quomodo alijs dolorem afferat, & quauis occasione nacta, tandem opere perficit iniquitatem, uolentiam, rapinam, egenorum oppressionem, & imbecillorum expilationem.

Et uterus eius. Mens, pectus, præcordia, uis cogitandi, & concipiendi: sic dicitur Preu. 22. Sapientia conseruari in ventre, sed uidetur metaphora duci ab utero fecundissimæ alicuius mulieris, quæ uix cum peperit, denuò concipit fatum aliud: sic impij uterus, & cogitatio nunquam cessat ab iniquitate; nam cum concupiscentia postquam unum aliquod facinus conceptum peperit, & exclusit, aliud denuò præparat, propriè, format, fingit fraudem aliam: nam ab eodem uerbo dicitur 31. Formauit me in uulua. Denotatur etiam improbum ingenium, non alia re ualens, quam dolo, & fraude: de hac re diximus superius nonnulla. Vide auctorem Cateng, qui dolos hos ad ipsum impium refert, qui cum deuorauit alienas opes, concepisse profecto uidetur, quo postea cum dolore euomat, & uteris præparat sibi ipsi dolos; nam inflatur fallacibus diuitijs, quæ suum posse florem fallunt, cum neque uere, neque stabile sint; Scriptum est enim; Diuitias quas deuorauit, euomet: & de uentre illius, extrahet eas Deus: neque hic sensus incommode uidetur claudere totam Eliphazi orationem; quæ uerò in hanc sententiã conferri possent, petenda sunt ex cap. 4. vers. 8. vide etiam inferius cap. 20. vers. 15.

PARAPHRASIS
CAPITIS
PRAECEDENTIS.

383

CAP. XV.

UB I orationē neruis, & acrimonia plenam, inique
ferens Eliphaz, feque ac suos amicos contemni ar-
bitratus, illā amarulenta plenaq. stomachi respon-
sione excepit; sed non ita perturbata, vt disputadi
decorum, rectumque ordinem non seruet; nam ab
altero alteri sibi nunc per vicem traditam ora-
tionem, ab indignante interrogatione exorsus est.

Qui fieri, o Iob, potest, vt inter sapientes numerandus sis, cum
tam multa ad rem parum attinentia insolenter & arroganter effu-
tias? non .n. in sapientem facile cadit superbia, & stultiloquij pec-
catum; perstrepsis enim tu, atq. insanē intremis, instar præcipitis cu-
iusdam & horridi venti; & inanem conaris auram captare inutili-
bus, incommodisque sermonibus, atque sophisticis, captiosisque ar-
gumentandi rationibus. Impletus sanè, dissentusq. videris inutili
quodam scientiæ opinione, quæ mentem inflat; & instar vrentis ali-
cuius & inflammati spiritus, minacis videlicet. Euri, aut tumidi,
præcipitisve Vulturi, tua præcordia inflamat excādescens sanguis
atque iræ ardor, & plus nimio te defendendi, & cum Deo di-
putandi ardens studium, & incitata cōtentio. Quasi verò ea ratio-
ne mentis, & sensus dolor exaturari explerique posset, atque mite-
scere. Quin potius dum amarulenta oratione vteris, implem men-
tem ingenti quodam sensu, & assidua tuarum ærumnarum cogita-
tione, quæ vehementi dolore animum tuum discruciet.

Et verò inutiles tu oratione diuinam prouidentiam laceffere, & re-
prehendere videris; cuius celsitudo infinitis partibus tuum captum
superat: necnon tuos amicos importunis reprehensionibus proscin-
dis; res videlicet ad tuam ipsius perniciem opportunè comparata.

Tu sanè ista animi præsumptione, & impudentia publice pa-
amq. proposita efficis, vt ex te alij insolecere discant, & obloqui aduer-
sus Deum, atq. omnem diuini hominis timorem, religionemq. abij-
cere: nam qui doceat sanctos iustosque homines non affici premijs,
sed supplicijs, is sane sua ista assertione à Deo cultu homines deter-
rebit: quis enim velit, vt si sanctus probusq. sit, tam acerbè, tamq.
seuerè à Deo accipiat, illi se supplicem præbere? Tum etiam co-
naris Dei à te timorem repellere, vt qui perfricta fronte cū tremen-
da diuini numinis maiestate de tuis ærumnis expostulare non dubi-
tes. Sed quid nō audeat, qui præcadi studiū dimiserit, & pro oratio-
ne, inaudita nunc quædam verba aduersus Deū iactata substituerit?

Hanc de Deo loquendi, sentiendique rationem à nemine accepi-
sti, sed ex tuo illam cerebro confictam deprompsisti; nunc tandem
occulta tui animi improbitas sese tuis verbis prodidit: neque verò
opus est, vt tibi indicem in quo pecces; nā ipse tuus sermo, tacenti-
bus ceteris, facile te docere poterit, te iniquum, & Deo iniurium ef-
se. Verū enim verò errantia hominum prauè de Deo deque diui-
nis sententiarum dogmata, consiliaq. tuo animo imbuiisti; illaq. tan-
quam optima, & probatissima tibi semper sectanda proposuisti, &
versutissimorum hominum more fucatis, compositisque rationibus
tenebras offundere veritati niteris; ornata potius oratione, quàm re
ipsa, te nobis iustitiæ & sanctitatis nomine probatum cupiens: inte-
rim salutaria atq. verissima tuorum amicorum monita contemnis.

Ad te, obsecro, parumper redij, fieri enim non poterit, quin tu ipse
mentis compos, aduersus tuam impudentiam, & temeritatem pro-
nunties, si tuorum prauorum verborum testimonium aduersum te
attendere volueris, & vel te iudice, minimè absolueris.

Porro, quod ad nos attinet, tacere nos nuper iussisti, attentosque
nos tibi præbere: scilicet tu antiquissimus perinde ac sapiētissimus,
cuius testimonium atque doctrina, sine vlla probatione alia, proba-
ta ceteris esse debeāt. Adam tu ille primus humani generis parens,
pariter, atq. doctor, cuius inter sit docere hominū genus, & verissima
dogmata in omnem posteritatem transmittere. An non tu, sicut ce-
teri hominum, colligatam in corde tuo stultitiam, cū in lucem edi-
tus es, traxisti tecum, vt te nunc nobis sapientia iudicioque præfe-
ras? at valeo (inquis) rerum vsu atq. experientia: scilicet, ante om-
nes & colles & montes, partesque mundi ac terræ primigenias tu cō-
ditus es, mundumq. ipsum ætate & antiquitate præcessisti? primus-
que deinde constitisti, firmissimas ipsas terræ partes, non solum diu-
turnitate, sed constantia etiam, & stabilitate superans: videberis
itaque tibi ipsi, vnum primumque ex illis summis, celsissimisque mon-
tium cacuminibus, quæ confugientibus aquis in locum vnum, vt
appareret arida, Dei præcepto, ex abyssu emerferunt; ita quoque
tu mundo innotuisti, & conspicuus, propositusque fuisti antequam
ipsa terræ facies potuisset conspici: sed hæc minora profectò sunt

¹ Respondēs autem Eliphaz
Themanites,
dixit.

² Numquid sapiens respon-
debit,

quasi in ventum loquens:

& implebit ardore stoma-
chum suum?

³ Arguis verbis cum qui non
est æqualis tibi: & loqueris
quod tibi non expedit.

⁴ Quantum in te est, euacua-
sti timorem: & tulisti pre-
ces coram Deo.

⁵ Docuit enim iniquitas tua
os tuum:
& imitabis linguā blasphemantium.

⁶ Condemnabit te os tuum,
& labia tua respondebunt
tibi.

⁷ Numquid primus homo tu
natus es?

& ante colles formatus?

^a De huius venti tum ex sacris, tum ex
prophanis nomine, & significatione, atq;
natura, quædam. v. 2. nu. 4. 5.

^b Car colles sint iniquitatis symbolum,
potius quàm alia primigenia & partes ter-
re, diligentius examinatur. v. 7. nu. 3. 4.

**Numquid consilium Dei
audisti,**

**& inferior te erit eius sa-
pientia?**

**9
Quid nosti, quod ignore-
mus: quid intelligis, quod
nesciamus?**

**10
Et senes, & antiqui sunt in
nobis, multò vetustiores,
quàm patres tui.**

**11
Nunquid grande est vt con-
soletur te Deus?
sed verba tua praua hoc
prohibent.**

**12
Quid te eleuat cor tuum, &
quasi magna cogitans atton-
itos habes oculos?**

**13
Quid tumet contra Deum
spiritus tuus, vt proferas de
ore tuo huiusmodi sermo-
nes?**

**14
Quid est homo, vt immacu-
latus sit, & vt iustus appa-
reat natus de muliere?**

**15
Ecce inter sanctos eius ne-
mo immutabilis,
& coeli non sunt mundi in
conspectu eius.**

**16
Quàto magis abominabilis**

tui animi insolentia; nam diuinæ tibi sapientiæ munus atq; nomen forsitan arrogaueris; cui perspecta sint diuinæ prouidentiae arcana omnia consilia, atque cum Deo fueris cuncta componens; illumque prouidentem, disponentem, decernentem, præcipientem audieris, & nihil ille secretioris habeat consilij, de quo tecum vnà non communice: nisi forte omnem tibi sapientiæ rationem perspectam, subiectamque esse cõtendas, vt & quam Deus mortalibus impertitus est, & quam sua ille mente continet infinitam, præ tua ista contempnas; ac tecum moriente abituram etiam è mortaliū conspectu arbitreris; atqui ego profundissimam esse veritatem satis scio; teque eò superbiam elatum esse credo, vnde illam contingere, aut videre in altissimo puteo demersam nulla ratione possis.

Parciùs itaque ista viris, o Iob; non enim quæ sapis, loquerisve, incognita, aut inaudita nobis sunt; nam si nos nostra industria, & studio nihil horum consequuti fuissetus; at potuissetus quidem a parentibus nostris, atque magistris, qui vt ætate, ita & sapientia nos præcesserunt, tum hæc quæ tu iactas, tum veriora alia reconditioraque dogmata accipere. Proptereaque quamuis inter nos tu senior sis, ætateque prouectior, nostra tamen parentumque nostrorum sapientia, multò quàm tu magis antiqua, & cana est; atque adeò minus de falsitate suspecta.

Sed vt hæc omittam, & ad rem tuam iam curandam amico, beneuolique animo accedam, desperare, o amice, videris de meliori fortuna, quasi Deo potentissimo tua in gradum pristinum restitutio difficilis, aut operosa existere possit: proptereaque audes illum verbis, & maledictis laceßere, à quo nihil tibi sperandum esse arbitreris. At illud tibi persuasum velim, vel solo illius nutu præsentissimam opem, & incalunitatem tibi ad futuram, nisi illius benignitati & clementiæ, tua ista insolenti, & stulta oratione & criminatione, viam præcludas: non longè à te illius consolationes absunt: adest ille propè, aderitque resipiscenti, & supplicanti: neque verò Dei solamen in aduersis parui æstimandum est; nam potest ille parem tuis istis incredibilibus calamitatibus medicinam, & incolumitatem asferre; quam cum ille effecerit, ingentis beneficii loco æstimare te oportebit: nam cum leuiores sint tuis sceleribus, hæc quæ pateris, cum quippiam de supplicio ille remiserit, gratuito sanè ille condonabit, remitterque debitum. Sed Deum ad miserandum, parcendumque procliuem, & spontè ad te consolandum accurrentem, aliquid sanè latentis tuo pectore sceleris, aut aliquod prauum dogma, quod intimo cordi insedit, aut aliqua alia ratio quæ nos lateat, detinet, & impedit.

Hæc dum loquor, alio contorques oculos & nictas dum audis verissima consilia; vereor itaque ne percitus aliquo prauo spiritu, id facias. Hoc ergo tuis peccatis adiunxisti, vt morosus, vagus, toruus, superciliosus, nutibulque petulans auditor sis; neque hoc solum; sed simulato quodam oculorum habitu, & extollentia sanctitatem simulas, & interdum pro tua mentis inconstantia, non iam nictantes & vagos, sed instar stupefacti hominis apertos nunc in coelum oculos, nunc in terram defigas; nunc illos, vultumque totum in æthera contorqueas, quasi erumpentem stomachum, atque furorem conceptum in Deum refundens, & tumens indignatione pectus indignissima aduersus Deum verborum impudentia exonerens. Cæcus ipse, tuique oblitus, non te vides, sentisve tumere pectore, ardere oculis, excandescere facie, fumare naso, & toto corde distendi, atque efferri aduersus nomen.

Apæge tantam vilissimi homuncionis superbiam? Quid enim miserimus homo sit, aut cuius materiæ, & conditionis, dum concipitur, dum nascitur, dum domos luteas habitat, dum quidquid aliud agit, vt mundus, purus, candidus vita atque moribus haberi merito debeat, sanctusve, atque iustus diuino iudicio, atque sententia pronuntiari? scilicet homo extremis propè supplicij affectus, videbitur sanctus, & innocens, qui imaginem præ se ferat sceleratissimi hominis, meritissimas poenas luentis? sed quid, ipsa profectò concipiendi, & nascendi de muliere conditio, sordes affert humanæ originis, & alias plures maculas, quibus hominem pollui necesse sit; nam qui mulierem dixit, peccati radicem, & seminarium dixit: qualis igitur sis qui de muliere natus sis, tu ipse iudica.

Illud vero, quod semel dixerim, & à te minimè obseruatum fuit, nunc iterum tibi instillabo, etià sanctissimos illos Patriarchas, Adamum, Noè, Abrahamum, immo & ipsos angelos beatos, qui diuino obsequio dicati sunt, mutabilis, & inconstantis naturæ omnes fuisse; atque ipsos orbes coelestes, quorum lux, splendor, mundicies omnem creaturarum aliarum pulchritudinem, & elegantiam vincit, ad Dei conspectum, & clarissimos oculos tenebrescere, & offuscari: sunt enim etiam in his corporibus supremis suæ partes lucidæ, opacæ & crassiores aliæ, & partes quidem illæ, quæ nobis fulgentissime videntur, fortè sunt aliarum sui orbis imperfectissimæ.

Quid igitur luteus, & carneus homo impuritatis, & mundiciei supremæ sibi laudem vendicat, cum contingere possit, vt quod pulcherrimum, & fulgentissimum in humana vita appareat, id apud Deum

c. Vt sint huiusmodi oculorum nictus cum ab hostibus sunt, molestissimi, & qua sint impiorum inter se symbola, quædam ad mores, & Scripturarum intelligentiam. v. 12. nu. 2.

d *Ut sibi ipsi, se impius agnoscat, abominations & execrationis sit, atque suo conspectu seipsum excruciet, quadam ad mores. v. 16. nu. 2. 3.*

e *Ut impius inutilis sit, & qua huius inutilitatis ratio in sacris Litteris, accuratè expenditur. v. 16. nu. 4.*

f *Que sit huius proverbialis locutionis, bibendi iniquitatem vis, & ut facit, & ex prava consuetudine impius peccet, interdum etiam sine peculiari aliqua voluntate, susè exponitur. 2. 16. nu. 5. 6.*

g *De alimni in sacro sermone significatione, ad Scripturarum intelligentiam non pauca. v. 19. nu. 5.*

h *Ut impius dicatur superbire, & nunquam non internis crucietur concupiscentiis, multa ad mores, & de arcana superbirendi significatione plura. v. 20. n. 1.*

i *Ut falsa sit impiorum pax, & tranquillitas, & ut qua iustum delectare solent, impium perterrefaciant, multa ad mores, v. 21. nu. 1. 2. 3. 4. 5.*

Deum macula, & nebula crassissima censeatur; & qui optimus, & viri nomine dignissimus inter reliquos mortales appareat, idem te ipsa abominabilis sit? qui & nihil profectò pulchri, nihil boni habet, quo vel Dei, vel angelorum oculos allicere possit; quem nemo familiaritate, congressu vel illo dignari debeat? Fateres profectò atque uilesceres tibi ipsi, o Iob, si te agnosceres, quòd si te intus, & in cute perspiceres, tuam ipse faciem præ deformitate, & lutulētis foridibus aspicere dedignareris; & à te ipso faciem auerteres, ne tam turpis, foedusque conspectus te incredibiliter perterrefaceret, & exagitarer. Putrida sanè res homo, putidaque, grauè olēs, immunda, corrupta, & ad omne opus bonum reproba, & inutilis; & cuius certissimis experimentis inutilitas contestata sit: ad illum tantum usum commoda, & opportuna, ut diuinæ iustitiæ materia sit, atque æterni ignis sempiternum pabulum: nam cum in hunc finem homo conditus sit, ut creatorem suum agnosceret, & pius coleret, qui longius ab illo diuagatur, & errat, in uanum inutiliterque accepisse uidetur animam suam: f. fitit, quod mirum est, non uirtutes; quarum quædam quasi semina insita habet à natura humana mens, sed peccata, & vitia; & incredibili ad ea auditate, & animi propensione fertur; neque aliter prauè concupiscentiæ ardorem, & implacabilem sitim mitigare, & exaurare potest, quàm copioso quodam, quasi potu multorum scelerum, & improbitatis ingurgitatione, sic se tandem sitibundum, & anhelantem reficit summa cum uoluptate; nec cogitans, nec uidens rem esse diuinis oculis execrandam, quam ipse facile, & leuiter, neque minus inconsideranter, quam si os haultu aquæ prolueret, aut biberet aquam, facile, & sine ullo pretio parabilem, & aggreditur & perficit.

Sed quæ, ac quanta huiusmodi proiectissimos ad omnia scelera impios maneat supplicia, ut illorum periculo, & interitu sapias, tibi, o amice Iob, nunc exponam; cæcutientique, & in maximis errorum tenebris versanti verissimæ doctrinæ faciem præferam: interim te attentum cupio, & reprehensionem hanc meam tuæ insolentiæ peropportunam patiente animo excipere. Quòd enim assidua meditatione, assiduisque experimentis colligere potui, comperique uerissimum, tibi proponam, atque illud sanè multorum testimonio confirmatum, qui pro eadem ueritate antiquissima suorum parentum testimonia, & auctoritates producebant; sapientis enim est, minimè se nouorum dogmatum auctorem constituere; sed eos, per quos in sapientia profecerit, magistros, atque doctores ingenuè confiteri, atque nominare. Neque obscuros (inquam) neque ignobiles tibi uiros proponam; sed eos clarissimos principes, & magistratus integerrimos, qui summa pace, & tranquillitate sibi commissas Resp. moderabantur, & in officio continebant; nemoq. barbarus, aut peregrinus hostis à uera fide, uerique numinis religione alienus, ausus est illorum ditiones, aut fines infestare: hi sanè pro sua potestate & rerum peritiâ, tum de omnium priuatorum hominum, tum de aliorum Tyrannorum uita, moribus, exitu, experimentum capere potuerunt, quo nobis suis admonitionibus prodesse.

Sic igitur de improborum ingenio illi pronuntiabant; Omnes impiè, & inique agentes, seditiosos, & inquietos esse, assiduisque solitudinum fluctibus agitari; h. inutilibus æstare desideriis; excruciarî timoribus; & ipsos sibi, quidquid agant, quidquid enitantur, dolores quasi parturientis fœminæ asciscere; nam sua illorum superbia, & ambitio, in incredibiles difficultates illos conijcit; quibus tandem pressa illorum superbia, & inanis fastus diffatur, & euanesceat. Et inter alios ille non ultimus superbissimis principibus cruciatus existere solet, quòd perpetuo mortis metu, atque sui supplicij, quasi præ sagio quodam examinantur; & quandiu illis uiuendū sit, cum ignorent, tyrannidem tamen exercere non dubitant, quod stultissimum est.

Semper ad illorū aures maximè terrificus sonitus personat, ingentium, impendentiumq. malorum nuntius, atq. eò magis formidandus, quò magis uicinus cladis iam iā perstrepetis, aut hostiū clamor irruentiū excipitur: accedit quòd cū præsumat sæua perturbata conscientia, timorè habet impius assiduū in suis auribus commorantem, quòd quidquid audiat, malignè, & in suam perniciem interpretatur, & quæ à suis uel amicis, uel magistris accepit uerissima & salutaria consilia, credit esse machinamenta, & dolos ad suū ipsius interitum comparata, & cum omnibus imponere ipse studeat, sibi ab omnibus uerba dari suo animo persuadet; cumque res clarissimas obliuiscatur, nemo est de quo non nefarias temerè suspicetur: sic illi incredibilis cruciatus existit, quòd bene constituto, & pacato animo dulciter sonaret; nam in summa rerum pace, & tranquillitate, nemine moliente insidias, aut struente dolos, ille insidias suspicatur. Quòd si fortè uana mentis persuasionem delusus, pacem sibi, atque securitatem adesse existimet, resque suas omnes in tuto esse; subitò, & opinatò opprimetur ab hostibus seuiissimis, malæque securitatis penas dabit. Fallax igitur omnino est illa, quam præ se ferunt impij mentis tranquillitatem, & pacatæ uitæ felicitatem, cum plena sit occultis animi ægritudinibus, atque incredilibus cruciatibus.

& inutilis homo,

qui bibit quasi aquam, iniquitatem?

¹⁷ Ostendam tibi, audi me: quod vidi, narrabo tibi.

¹⁸ Sapientes cōfitentur, & nō abscondunt patres suos.

¹⁹ Quibus solis data est terra, & non transiit alienus per eos.

²⁰ Cunctis diebus suis impius superbit: & numerus annorum incertus est tyrannidi illius.

²¹ Sonitus terroris semper in auribus illius.

& cum pax sit, ille insidias suspicatur.

bus. Sed eò interdum uesania, & stuporis deueniunt miseri, ut quasi peccati ueterno, & altissimo somno consepulti, sua ipsi mala, acerbitateque non sentiant.

²³
Nō credit, quòd reuerti possit de tenebris ad lucem,

circumspectans vndiq; gladium.

²³
Cum se mouerit ad quærendum panem, nouit quòd paratus sit in manu eius tenebrarum dies.

²⁴
Terrebit eum tribulatio: & angustia vallabit eum, sicut regem, qui præparatur ad prælium.

²⁵
Terendit. n. aduersus Deum manum suam, & cōtra Omnipotentem roboratus est.

²⁶
Cucurrit aduersus eum erecto collo: & pingui ceruice armatus est.

²⁷
Operuit faciem eius crassitudo, & de lateribus eius a ruina dependet.

²⁸
Habitaui in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumultos sunt reductæ.

Aut igitur ad conscientia clamores exterrantur, & consternantur; aut quod miserrimum est, stupent & surdescant. Illud etiam impij infelicitatem, atque supplicium amplificat, quòd cum in discrimine aliquo versatur, tam sibi suisque rebus diffidit, ut de meliori statu continuo desperet; cum se Dei, hominumque auxilio omni, & beneuolentia destitutum uideat; non enim habet super quem curam suam iactare possit, ut iusti solent; qui quidem in maximis difficultatibus uersantes, se suaque omnia, de sua salute bene securi, Deo committunt. Hi nimirum in bello pace iucundissima fruuntur: illi in pace circumspectant, & uelut solliciti atque peruigiles speculatores contemplantur, videreque sibi uidentur armatos hostes aduentantes, & gladium, armorumque fulgores quosdam, tum aliorum discriminum, tum certissime mortis prænuntios.

Illud uerò maturè animaduertisse illos oporteret, Deum ex sublimi celorum specula contemplari, decernereque impios omnes ad gladium, atque necem miserandam.

Interim uerò dum uiuere sinuntur, ad extremam inopiam deuoluntur, ut & panem, uictumque necessarium, stipe coacta queritare cogantur, per ignotas, longeque remotas regiones uagi, & exules, & cum quidpiam cibi comparauerint, uix au debunt ori admouere, ueriti ne lethali aliquo ueneno infectus, sibi ab aliquo inimico per insidias paratus sit: quòd cum sibi certò persuaserint, incertum est, famene, an mortis formidine acerbius torqueantur. Sic nūquam non vitam ærumnosissimam, extremamque cladem ad manus iam paratam sibi timent, quam profectò suis ipsi manibus, suisque operibus sibi comparauerint.

Tot itaque malis circumsepti, conabuntur interdum vires colligere, animumque resumere ad repugnandum; sed frustra: nam supplicia omnia importuna obsidione, & incredibili pertinacitate omnium ærumnarum, quasi coacto agmine, illum cingent; omnibusque contra illum uiribus pugnabit angustia, & tribulatio instar potentissimi cuiusdam regis, qui cum aduersus hostes suos in prælium procedit, ingentem exercitum cogit fortissimorum militum; & non secus in impium irruet, quam hostes solent in regem potentissimum, & imperatorem aduersi exercitus aciem dirigere; illo enim superato, & interfecto victoriam, & triumphum sibi pollicentur. Non aliter profectò in impium præparatur prælium, obsidioque calamitatum omnium, perpetua quasi circumuolutione recurrentium, & quasi conglobatis cuneis impios in summas angustias compellentium: uidebitur igitur impius ad globum, exquisitum uidelicet illud uilissimorum mancipiorum supplicium; nunquam non dispositus, & paratus.

Tanto supplicio, atque uindicta, dignissimum profectò scelus, hominis sese impudenter, & temerè efferentis aduersus potentissimum Deum, quem nulla vis, aut ledere, aut repellere potest: protenditque uilissimus homuncio, atque intendit (quod vel dictu indignissimum est) manum suam, uiribus suis omnibus, facultatibus, potentia abutens, in celum, minitans, & nefarium bellum superis indicens, roburque iactans, & brachium vibrans; & contra illum, qui sibi sufficientissimus, nullisque externis armis, aut munimentis, sed seipso inuictus, & insuperabilis est, miserrimus terrigena conatur se uirum, strenuumque in bellando præbere, & primus ipse pacis cum superis fœdera rumpere, uniuersamque celestem militiam prouocare.

Sic erigit iniquus cristas, collum subrigit, ceruicem obfirmat, suaque pinguedine, copiaque diuitiarum, & bonorum omnium, quæ terra profert, ubertate, quasi fortissimis armis munitum se aduersus diuinos ictus arbitratur; sed tamè instar strenuissimi imperatoris incurrit in eum Deus, inuolabitque in illius collum, & scutum, laminaeque omnes areas, atque chalybeas, quibus se ille protegit, primo ictu disijciet: Interim sanè ille mollibus uoluptatibus se fulciat, & adipe atque omento se infarciat, atque corroboret. Et, si libeat, tantum pinguescat, ut oculi introrsus retracti, eminente totius faciei pinguedine consepeliantur; atque propter voluptates turpissimas mentis aspectum amittat, latera, illaque habeat multa pinguedine conferta, atque in fœdissimas voluptates opportunè comparata; denique ab amicis, seruis, adulatoribus, qui illius latus claudant, bene munitus sit. Deus certè pinguissimam pecudem mactatione, & gladio seruat, igni denique, quem sua ipse pinguedine liquecente, taquam oleo nutriet, & accendet.

Ad summam itaque solitudinem, & egestatem bonorum omnium redigetur, ut neque domum in urbe habeat, neque in orbe locum; nam qui alios suis domibus, urbibusque eiectiones exulare fecit, exulare ipse in solitudinibus cogetur, & in urbibus ruinosis, desertisque domibus pernoctare, & qui solitudines etiam infestauit, cum rapinis, & prædis inhiabat, in solitudine ille feris, & prædonibus præda certissima exponetur. Atque adeò eiusmodi conscientia terroribus exagitabitur, ut vel nemine cogente, ipse se exulem consti-

1 *Vi impius presumat sana, & mirabiles sint terrores praua conscientia, quædam, ver. 2.1. & 2.2. nu. 2. & 3.*

m *Qua sit huius proverbialis locutionis. Quærendi panem, significatio, & de impiorum supplicijs, quædam, v. 23. nu. 1. 2. 3. tum etiam de significatione diei tenebrosi, nu. 5. 6.*

n *Quæ sit huius sententia ex Hebr. vis, & quale sit illud supplicij genus, quod Globum dicunt, peculiaria quædam, ver. 24. nu. 2. 3. 4.*

o *Cuius habitus, & symboli sit collum erectum, aliqua ad scrip. ueritatem intelligentiam, v. 26. nu. 4.*

p *Vi Pingues, & pinguedo male audiatur in sacro sermone, nonnulla tum ad scripturam intelligentiam, tum ad doctrinam opportuna, v. 27. nu. 1. 2. 3. 4.*

tuat, atque mortalium aspectum, familiaritatemque longissime fugiat. Quid enim? semperne ditesceret ille, & bonorum omnium atque felicitatis accessionem faceret? itane ex instabili fortuna stabilitatem perseverantis voluptatis, ille consequeretur? minime sane; non enim ad summum, perfectumque perueniet; sed inchoatam felicitatis voluptatem exitus luctuosissimus excipiet; & antequam fructus optatos proferat, radicitus euellitur: Viri enim iusti altæ sunt, æquæ ac firmæ, perennesque radices.

At infauftam, & infœlicem arborē mala omnia infestabunt; vrens ventus, & exitialis flamma decoquet omnem germinum, atque ramorum honorem; familiam, inquam, vniuersam, omnemque amicorum apparatus exitio dabit; incumbet denique incredibili impetu in illum, indignantis Dei uehementissimus spiritus; & qui pinguis- simus erat ita cōficietur, ut ad extremam tenuitatem, & maciem redactus, vel leuissimo flatu impelli, & deijci possit; atque adeo sua ipsius respiratione & halitu, præ summa imbecillitate commoneatur, atque e summa felicitate concidat: dignum profectò supplicium improbo homine, qui fratus aduersus Deum verborum insolentia pugnare ausus est.

Hæc cum impium maneant mala incredibilia, fallitur tamen miser malè securus, neque in animum suum inducere potest, se indigere aut prece, aut pretio alienave ope, ut ab extremo discrimine, atque dimicatione fortunæ incolumis euadere possit. Cum verò iam cum ipsis ærumnis colluctabitur, desperabit utique fieri posse, ut miserandæ mortis periculum effugiat, aut iratum iudicem placare, & aliorum opem, & misericordiam allicere possit: imparem igitur se tam grauibis malis sustinendis, uel inuitus fatebitur; & serò licet, agnosceret tandem verissima esse, quæ illi instillabantur sapientum hominum monita, quibus aurem accommodare noluit, errore nimirum & mentis commotione, à vera salute vagus, aberransque; uti illum esse oportet, qui à Deo, vnico salutis fonte, longius recedat.

Ante quæ perfectionem itaque, & ante expectatam fructuum maturitatem, succisus putrescet, & tami eius, & qui ad illum pertinent vniuersi, arescent, conuulsi atque dilacerati: non permittetur enim diutius uiuere, neque ad lætam felicemque senectam peruenire. Quod si impius aliquis incanuit diuturna ætate, ne ille puer immaturæ ætatis est, qui neque sensu, neque moribus maturuit, nullumque mitem aut suauem bonorum operum fructum protulit: & centum licet annorum sit, maledictus puer omnium execrationibus configetur; nam qui sanctis moribus est, in primo licet ætatis flore, non ille florens tantum, sed uberi fructuum optimorum prouentu onustus censendus est, sancteq. & legitimè usus tempore illo, quod homini, ut fructus honestissimarum actionum afferat, concessum à Deo est.

Sed qui tempore, atque ætate abutitur, expectandus diutius non est, uitis nimirum, quæ nūquam feret uvas, lædatur, decoquaturque, cum adhuc in flore sit acerbissimis labruscis onusta, & grando atque ventus uehemens, uindemiatoris instar, botros omnes præcidant, atque conculcent. Quod si aliquando propter vbertatem uisus est impius, uberem, pinguemque oliuam referre, in eo etiam illi simillimus erit, quod sicut flos oliuæ delicatissimus est, & quamcunque cœli iniuriam non sine ingenti damno accipit, ita etiam florentem fortunam, quæcumque temporis iniuria & uicissitudo urere, atque deijcere potest: proijciet itaque, & amittet suos flores, cum inclementia temporis, diuinæque uindictæ seueritate, & iustitia, spoliabitur. Quid plura? vniuersa, quæ ad impium pertinent, ad miserandam uastitatem, solitudinemque redigentur; quid enim non mereatur hypocrita, princeps, inquam, cuius & muneris ratio, & externa facies, bona omnia, bonorumque defensionem pollicebatur, at re ipsa, hostis atque inimicus Reip. censi debeat? Diuina sanè ultio, & inuitabile supplicium absument, instar uoracissimæ flammæ, domos Tyrannorum, qui rapinis, & iniquis muneribus corrupti, turpibus lucris inhiant; proptereaque semper corde machinantur, quomodo alijs dolorem inferant, & quauis opportunitate nacta, opere perficiunt conceptam iniquitatem, alienorum rapinam, atque pauperum oppressionem: vix itaque ingens aliquod facinus exclusit, ediditque impius, cum denuò mente sua concipit, & fingit nouas fraudes, nouasque fallendar-

tes:
sed miser, ipse sibi potius,
quàm alijs, dolos insidiasque molitur.

29
Non ditabitur, neque perseuerabit substantia eius.

30
Non recedet de tenebris: ramos eius arefaciet flamma: & auferetur spiritu oris sui.

31
Non credet frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit.

32
Antequàm dies eius impleantur, peribit: & rami eius arescent.

33
Lædetur quasi vinea in primo flore botrus eius, & quasi oliua proijciens florem suum.

34
Congregatio enim hypocritæ sterilis, & ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.

35
Concepit dolorem, & peperit iniquitatem, & uter eius præparat dolos.

q. Vt iusti dicantur maturè auferri, & implere dies suos, ac impij acerbè, & immaturi semper præcidantur, & de felici iustorum iuuentia, infauista uerò impiorum senectâ, non pauca uers. 32. m.

1. 2. 3.

CAPVT XVI.

Argumentum capitis.

Carpit, neque immerito immisericordes amicos, & consolandi imperitos, qui tam acerbis malis ullam, vel leuem verborum medelam adhibere nesciant; illa uero dum enumerat iterum, atque exaggerat, sua uita puritatem vindicat; atque pro extremo solatio, ad Deum vindicem, & iudicem appellat.

I. Respondens autem Iob dixit.

Respondere, nunc uehementius.

AM nunc ardente disputatione, & contortis utrinque rationibus verbum respondendi, non est ira leniter ut quondam, accipiendum, sed cum quadam puncti, permotique animi acrimonia, & sensu, atque occurrenti celeritate, & studio se tuendi, cum gestu etiam consentaneo his quæ dicuntur.

II. Audiui frequenter talia: consolatore onerosi omnes vos estis.

- 1 *Varia lectio.*
- 2 *Iustus, surdus & mutus in contumelijs. Respondere, & audire idem verbum in Hebraeo.*
- 3 *Varia lectio. Consolatio longior, importuna.*
- 4 *Cuiusmodi futura sit consolatio. Illustratus Salomon.*

Græci, Philippus.

Quæ dixit Eliphaz inter disputandum sibi esse valde perspecta Iob asserit, & minimè inaudita: à quo sensu non abhorrent Græci in Catena; Communia, inquit, sunt isthæc omnia verba. Philip. non accipit de sola hac disputatione; nam ait fieri potuisse, ut ab alijs alio etiam tempore similes contumelias frequenter excepisset. Sed multò melius, si ad amicorum rationes se pè, & cum tadio repetitas, & importunam in reprehendendo battologiam referatur. Propterea namque onerosos consolatores appellat, finemque exoptat huiuscemodi disputandi formæ, cum subdit; Nunquid habebunt finem verba ventosa?

Audiui frequenter talia. Quod in fonte est, multa, Vulgatus doctè vertit, & illustrauit aduerbio, frequenter, tum ut obloquentis importunitas apertius significaretur, tum etiam ut assereretur Iobi responsum ab omni impatientis

Iustus, surdus & mutus in contumelijs.

animi nota, utpote qui patientissimis auribus frequenter talia audierit. Solet enim uir iustus, quod naturæ vitium esse solet, id in animo suo ad virtutem transferre: Quare sicut quem natura omnino surdum creauit, eundem fecit & mutum; sic sanè ut nihil impatientius loquatur, surdum se, atque mutum præbet conuijs, & contumelijs, illius exemplo, qui tanquam surdus non audiebat, & sicut mutus non aperiens os suum: factus sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones, id est, propositarum rationum solutiones, aut confutationes criminum falso obiectorum; vel rationes alias aduersarijs respondendi, & suam dignitatem tuendi. Hinc illud, Cum cõsisteret peccator aduersum me (id est, cum me uerbis impeteret, & oppugnaret conuijs) obmutui, & humiliatus sum, &

Ps. 37. 14.

filii à bonis, id est, cum abundè haberem iusta & bona, quibus me defenderem, filii tamen. In quam rem mysterio carrere non videtur, quod Hebraicū verbum audiendi, Ghana, audire, & respondere significet, quod ille respondere soleat loquēti, qui audit; ille minimè respondeat, qui surdus est: propterea subiecit David, Quoniam in te Domine speraui, tu exaudies me, Dñe Deus meus: quod alij legunt, tu respondebis pro me; utpote qui exaudias, me persistente surdo, atq. muto: sed beatus tamē Iob (ut sapienter obseruat Greg.) iam nunc per patientiam suam typū seruat Ecclesiæ, quæ nouit talia audiēdo tolerare, & cum eius sermo non admittitur, ratiocinando destruere.

Audire, & respondere idem, in Hebraeo.

Ps. 37. 16.

Consolatores onerosi. Rectè Hebraismum dissoluit interpretēs; quod enim est in originali, consolatores laboris, aut molestiæ, in adiectiuum vertit, onerosos, laboriosos, molestos; eodemque sensu Septuag. dixerunt, cõsolatores malorum, Aquila laborum. Theodotio, molestiarum: nam quod August. explicat consolatores malorum, id est, malos potestis consolari; alienū est ab Hebrææ linguæ phrasi consueta. Sed in quonam id onus atque molestia sita sit,

Gregor.

Hebraism.

LXX.

Aquila.

Theodot.

August.

non consentiunt interpretes: nam Caietanus quidem refert ad laborem respondendi, quasi dicat; Eximium scilicet consolandi officium, atque egregium beneficium, quod non nisi cum graui respondendi onere, atque labore longa oratione se defendendi accipi possit: sensus humilior, atque laquidior, quam petat disputationis ardor. Auctor Catena fatigationem quandam, & molestiam audiendi intelligit, fatigatis iam, & oppletis auribus longiori sermone, & pleno conuijs, minimè breuibz: nō enim potest ulla longior consolationis ratio, aut oratio, attentam, aut beneuolam reddere afflictī hominis mentem; cum enim moerori, atque lachrymis torum se deberi existimet, quidquid illum aliò auocat, vel omninò respuit, vel non nisi ad breue spatium excipit, & festinanter; Propterea enim sapiens præcipit Eccles. Inclina aurem tuam & suscipe verba intellectus, & ne festines in tempore obductionis. Surdescunt, nimirum, miserorum aures, atque aliorum potius attentas exigunt ad suas querimonias, atque suspiria: ut audiant uerò, non tam sunt onerandæ, & fatigandæ, quam irritandæ, ut argutè admonuit Seneca. Solent, inquit, ad breuem aliquam occupationem proficiente solatio transire; subrepere ergo debet consolatio, & fucum facere affectibus.

Caiet.

Nicetas.

Consolatio nō debet esse longior.

Eccles. 2. 2.

Seneca.

4 Cuiusmodi futura sit consolatio.

Sed illud potius, ut ad ipsas cõsolandi rationes, & materiam referatur importunè repetitam, nam qui illū criminabantur, suadebantque præsentis ærumnas esse præteritorum poenas scelerum, uexabant potius, atque opprimebant, iniecti peccati onere grauissimo, quam subleuabant. Nam quod uirum bonum (quidquid illi accideret) maximè lædit, est culpæ suspicio; aliæ enim erumne, etiam mors ipsa, uel sanguinem non eliciunt, uel leuiter pungunt, si peccati stimulo armatæ ad nos non accedant; stimulus enim mortis, peccatum est. Ergo si quis admonendus sit, aut corripiendus, & multò magis si consolandus, neque admonitio neque consolatio, importuna, aut grauis futura sit; sed quæ benignas, & audientes aures demulceat, atque conciliet, ex Sapientis præcepto Prouer. 25. In auris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem. Quasi dicat, Quod appenditur ex aure, preciosum sanè est, sed ponderis exigui: nam qui uellet massam quandam auri grauissimam auribus annectere, aurē minimè ornaret, sed potius oneraret, & foedè discerperet: similis esto correptio, non leuis precij, sed leuis tamen ponderis. Propterea subiecit statim Sapiens, Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo; qua sententia similitudinem contineri existimo. Similitudo uero in eo est, quod sicut acetū nitro admixtum, vel sali, aut alumini, ualeat ex medicorum sententia ad curationem aurium purulentarum, & tergendas illarum sordes, sic sanè decantata carmina, ad curandas, & leniendas egritudines mœsti cordis. Dissimilitudo uerò in eo, quod non sit eadem aurium, atque animi curatio, neque eadem malè affectis auribus, aut exulcerato cordi instillanda: auribus quidem acetum cum nitro, quorum utrumque acriter mordet, & à parte corporis exulcerata, non nisi mollellissimè accipitur cordi uerò ægro; suauissima carmina occinenda, quibus nihil insit acrimoniæ, nihil mordacitatis. Et quidem carmen Latinus appellat, quod ritualibus uerbis conceptum est: neque uerò solutis uerbis loquaris, sed * carmine, id est numerosa oratione, suis certis pedibus, syllabisque & uerbis selectissimis constante, quod dici solet, ut concentum efficias, non opteas, non fatiges: cuiusmodi sunt incantationes illæ, quas animæ medelas esse, & præclaris rationibus contineri docet in Charmide apud Platonem Socrates.

1. Cor. 15. 59.

Prou. 25. 12. Simile.

Acetum in nitro, ad aures purulentas.

Consolationes, numero sa, & harmonica.

** Quæ sanæ palabres medelas y cõsolandas, quæ se dixerem a uia frigido. Latino.*

III. Nunquid habebunt finem uerba ventosa? aut aliquid tibi molestum est si loquaris?

- 1 *Ventosum, quid in Hebraeo, & apud Latinos. Spiritus pro indignatione.*
- 2 *Varia lectio. Molestum esse, quid in Hebraeo: impij molesti aduersus sanctos. Illustrati David, & Ecclesiasticus.*
- 3 *Aliorum interpretationes minùs commoda.*
- 4 *Germanior intelligentia. Animam pro anima esse, quid uerba.*

I
Quid p. c.
prie Vento-
sum.

Verba ventosa. In Originali, verba spiritus. Quidam explicant, verba leuissima, parum solidas rationes, vagas, neque certò sibi constantes: vel, plurimas, & præter rem iactatas: possunt enim verbosi dici etiam ventosi: qua ratione poeta ventos dicunt loquaces, multisonos; ut etiam ille dixit;

Horatius in
arte poeti-
ca.

Proiecit ampullas, & sesquipedalia verba.

Augusti.

Ampullæ enim, vento plenæ sunt. Sed melius, verba ventosa, inflata, turgida, plena spiritu, superbiæ videlicet, ut Augustinus ait, quibus te extollis, aduersum me tumes, meque delicis; quo sensu ventosum hominem, & ventosum imperium, aliquando dixit Cicero. Vel, irata verba, frementis instar, & furentis venti prolata, infano quodâ & rapido spiritu, quibus in me sæuis. Nō infrequens spiritus, pro animo indignabundo, & commotiore, iactante multa, multa effutiente, irato; ut illud apud Oseam 9. [Scitote Israel stultum prophetam, insanum, virum, spirituale] propriè, virum spiritus, ira & furore correptum, agitatam spiritu; non ineptè Pagninus virum, ventosum.

Cicero.

Spiritus, pro
iracundia.
Os. 9. 7.

Pagni.

Hebrai.
וַיְהִי

R. Moy.
Molestum
esse, quid.

Aut aliquid tibi molestum est, si loquaris. Hebraizantes, ut sibi non consentiunt ingenuina significatione radicis, *Marats*, ita quisque vertit suam mentem. Plerique post Rabbi Moyf. [Quid roborabit te, si loquaris? aut si responderis?] id est, quis te ita confirmabit, ut uel meis dictis repugnare valeas, aut me de mea sententia deijcere? [Alij; Quid te iuuabit, aut quid tibi proderit, si mihi respondeas?] nam plures sunt, qui suam fortunam stabilitam putant, cum alios deijciunt; quid ergo (inquit) te meliorem putas, cum aculeata oratione me confoderis? Sed certè in significatione uocis originalis, cum consentiant cum Vulgato Septuaginta, ille tandem melius legisse, intellexisseque censendus est; Hec tua dicta, fastu, atque ampullis plenissima, mihi molestissima sunt; sed à te facile iactantur, cum non egeant ullo cogitandi, aut præmeditandi labore, atque difficultate: nam [qui valent, facile recta consilia dant ægrotantibus; qui ægrotant verò, vix sunt audiendo recta, atque opportuna consilia. Eò respexit Ecclesiast. cap. 9. cum post damnatam correptionem mendacem, quæ scilicet falsum crimen imponit, & iratam atque contumeliosam, quæ non tam ex caritate, quam ex irato animo, & contumelioso proficiscitur, subiecit; Est tacens, & ipse est prudens: nō est semper enim quiuis audiendo. Vel certè, quod acutè indicauit Gregorius; Te, o Eliphaz, (inquit Iob) retrahere deberet à me vexando lenitas meorum verborum; nam cum me oneres conuitijs molestissimis, ego tamen conuitia non reddo: nam quid tu audis molestum, cum molesta loquaris? simile illud, Habitauit cum habitantibus Cedar, cum filiis Ismaelis, qui à parente fratris insectatore, & persecutore, edocti sunt fratres insectari & lacerare: qui ut ait Theodoretus insectam inuicem vitam ducebant cum his qui oderunt pacem, eram pacificus (propriè: Ego pax, totus ipse corde, verbis, opere, neminem læsi.) Cum loquebar illis pacificè impugnabant me gratis; meam pacem in bellum ipsi intestissimum conuertebant. Eò (inquit Greg.) plus loqueris, quò à me molestum aliquid de tua actione non audis.

Eccle. 29.
28.

Gregor.
Impierii in
genium ad
uersus san-
ctos.

Pf. 119. 5.
Theodor.

Gregor.

III. Poteram, & ego similia vestri loqui;
atque utinam esset anima
vestra pro anima
mea.

3
Græci.

Latini.

LXX.
D. Thom.

Græci intelligunt Iobum velle rependere vicem: quandoquidem vos sic statuistis mecum agere, ut pro vestra libidine loqueremini, vestram quoque ipsæ orationem imitabor, vosque refutabo. Sed uidetur paulò acerbius responsum. Plerique Latini conditionalem accipiunt, & iungunt utramque huius sententiæ partem, Si fieret nostri status commutatio, ut uox tantisper meo loco sederetis, atque ego sustinerem personam consolatoris, profectò uos uerbis similibus alloquerer, turgidis, atque uentosis, ut experiremini re ipsa, quam sit acerbum, & iniquum hisce verbis agere cum homine misero. In hunc ferè sensum incidunt Septuaginta, atque Diuus Thomas adducendj versu sequenti; sed neque

hoc sua acerbitate caret. Illud lenius, nisi longius videretur petitum, quod affert Caietanus. Maiori iure possem ego vestram orationem insolentiæ, & vanæ gloriæ arguere, atque coniungere, quam vos meam. Neque ab hoc videtur Gregorius abesse, cum scribit; [Narrat iustus, quid facere potuit, sed ne iustitiam deleat, quod facere potuit declinat;] atque Augustinus etiam duo explicat; similia vestri, quomodo digni estis.

Caiet.

Greg.

August.

4
Germanioy
expositio.

Sed uidetur quidem potius, ut duæ istæ sententiæ dissoluantur, & prima dicat, frustra sibi tot verba ingeri, homini præsertim sapienti, qui de iisdem illis rebus, non similem modò, sed multò magnificentiorē, atque luculentiorē orationem posset habere: & quidem illiberalem notat, neque valde exquisitam amicorum disputationem; nam verissimum est illud Plutarchi: [Pugnare non est arduum, imò pronum, cum habita oratione,] Cæterum aliam ex opposito illi edere meliorem, hoc difficile est; sicut Lacedæmonius ille nuntiatio; excisum à Philippo Olynthum; Atqui non valet ille, inquit, talem excitare urbem. Deinde uerò secunda pars coniungatur cum sequentibus; Utinam anima, ego ipse, uitaque mea atque vitæ rationes, & conditio: vel, cor ipsum, cordisq. sensus; & ut ita loquar, gustus rerum, & eorum quæ dicuntur, vel audiuntur, siue etiam, corpus miserrimum, & mille morbis cruciatum: nam hæc omnia potest, & solet complecti, anime nomen. Tunc certe consolarer vos, &c. Animam verò vnus esse pro anima alterius, significat vnum substitui loco alterius, siue ad mortem, siue ad cruciatum, & poenam, aut quid simile; ut 3. Regum 20. & 4. Regum 10. & illud Deuteronomio. 19. Animam pro anima, id est, vitam exiges pro uita; clarius exprimitur huius loquutionis vis Iosue 2. [Anima nostra sit pro uobis in mortem:] non est enim iurandi forma, velut cum quis dicit, dispeream si &c. nam ea ratione vnus uita non subit alterius locum; est verò firma assertio; Si de uitæ discrimine agatur, prius moriemur, atque nostra, morte uestræ salutis consultum erit.

Plutarch.
in commen-
tario de Au-
diendo.

Anima.

Anima pro
anima esse.
quid.

3. Reg. 26.
39. 42.

4. Reg. 10.
24.

Deut. 19. 21
Iosue. 1. 10.

V. Consolarer, & ego vos sermonibus: &
mouerem caput meum su-
per vos.

1 *Alicrum expositio. Mouere caput, subsannantis esse.*

2 *Consolari, quid ex Heb. 20. & ut præstari oporteat. Oratoria, & consolatoria ars, incantatoria.*

3 *Mouere caput, non una ratione dici. Caput, membrum diuinissimum; & varij motus, capitis, quid significat.*

4 *Varij ex motione capitis, affectus, & usus in sacro sermone.*

Quod Diuus Thomas explicauit, *Consolarer vos*, quasi scitis, & simulatis uerbis, atque onerosis consilijs, sumptum uidetur ex Septuaginta, qui legunt, [Insultabo in uos uerbis; & mouebo contra uos caput.] Cum quo facere posset, quod in fonte propriè est, Cumularem, uel congererem super uos sermones, aut rationes; id est, multa uobis ego etiam importunè obtruderem, & commotione capitis uobis illuderem, solet enim is gestus irrisioni seruire, sic Matth. 27 [Blasphemabant eum, mouentes capita sua: idque quidem docti sic debere accipi contendunt, cum capitis commotio dicitur à radice, *Nuagh* quæ hoc loco subest: sed hic sensus displicuit omnino Gregorio; qui propterea obseruat, non dixisse Iobum, [Utinam esset anima nostra; sed è contrà, anima uestra pro anima mea: quia profectò sibi malediceret, si se illis fieri similem quæsiuit.] Ergo magis pium, magisque uerum, ut dicat multo melius se consolatoris munus præstiturum, si tempus, & occasio postularent; qui sanè fuit Vulgati sensus.

1
D. Thom.
LXX.

Caput mo-
uere, subsan-
nantium.

Matt. 27.
39.

VI
Gregor.

Consolare vos sermonibus à radice; Hhabar, quod est accumulare, adiungere, socium se alteri præbere; accumularem dicta super uos, id est, mille excogitarem rationes, quibus uos lenirem; eadem uobis minimè repeterem cum tedio, adiungerem, & adhiberem uobis opportunam, & aptam uerborum consolationem; socium me uobis præberem, comem, atque benignum; non repugnarem, sed consentirem uobis; non refelle-

2
Quid con-
solari.

Rom. 12. rem uestra dicta, sed probatam potius, & si opus esset, interpretarer benignius. Nam est illud in primis utile consolandi præceptum: si primum fleas cum flente, doleas cum dolente, id ipsum mutuo sentias, ut lugentem, atque dolentem possis deinde lucrificare. Idem verò originale verbum incantare significat, eò quod incantator locum se præbeat, & adiungat Dæmoni, cum quo pactum init; vel quia iungit & cōgregat serpentes, quos incantat: dicere itaque possis; Incantarem vos meis verbis, & excantarem dolores, & cruciatus vestros mea oratione, atque ita demulcerem, ut cogerem depositum, aut euomito veneno mitescere. Ea ipsa loquendi ratione usus est in Eutydemo Plato, atque in hanc ipsam rem, cum orationum componendarum auctores supra mortales cæteros censet sapientes, ipsamque eorum artem diuinā penitus, atque excellam; [Neq. inquit mirum. Est n. incantatori illius pars. Incantandi porrò facultas, viperarum, araneorum, scorpionum, cæterarumq. ferarum, atque morborum mitigatio est; Oratoria uerò iudicium, concionatorum, aliarumque turbarum] (addo ego, animi ægritudinum, atque sensus) oblectamentum quoddam, & delinitio.

Plato in Eut.

Ars consolandi, incantatoria.

3 Mouere caput, nō vna ratione.

Caput, membrum diuinissimum.
Plat. in Timæo.

Quintilia. 6. 11. c. 3.

Varij motus capitis, & quid significent.

4

711

Nahum. 3.

7.

Iob. 2. 11.

Iob. 42. 11.

Iera. 15. 5.

Eccl. 16. 5.

Eccl. 48. 17.

Pf. 68. 1.

Iera. 18. 16.

712

Pf. 43. 15.

4. R. 2. 19.

21.

Isa. 37. 22.

Thren. 2. 15.

Soph. 2. 15.

Et mouerem caput meum super vos. Quod interpretres sapē vertit mouere caput, in fonte non vno uerbo, sed duobus dicitur eam commotionem significantibus, quorum exempla subiiciemus statim: sed illud præmittendum, quod Physiognomi dicunt, totum hominem in oculis esse, & totum animum in facie, non immerito de capite etiā dici posse, cuius versatio, variusque motus; internos animi motus produnt, atque significant; adeo ut Plato diuinissimum membrum appellet, & totum ferē hominem, cui reliqua membra subserviant, & nullum capitis motū vult leuem esse, aut suo mysterio vacare; sternutatio nē ē. [Est inquit caput membrum corporis diuinissimū, reliquorumq. membrorum princeps; cui totum corpus connexū dij subesse, & parere iusserunt. Excogitauerunt n. motuum omnium; quotcunque esse queant, cōpos id fore.] Certē Quintilianus li. 11. de Pronuntiatione differens, nō longē ab hoc discedit; [Præcipuū inquit in actione, sicut in corpore ipso, caput est; nam & deiecto, humilitas; & supino, arrogantia; & in latus inclinato, languor & præduro, ac rigente, barbaria quadam mentis ostēditur.] Ergo cum affectu quopiam mouemur corde, cōmouemur et capite; si vehementer aliquid placuisse significare velimus, annuimus toto capite, aut in vtramq. aurē clausis oculis, sublata facie molliter versamus; renuimus versando caput, comprimendo labia, contrahēdo supercilia: admiramur, agitando, & erigendo subinde caput, apertis oculis: subfannamus, oculis, labijs, barba, & toto capite malignē agitato: commiseremur, & compatimur, contorto capite, atque demisso. Hos gestus omnes duo illa uerba exprimunt: alterum *Nud*, quod motum, & agitationem significat, & frequenter non habet expressum accusatiuum caput, sed datiuum rei aut personę, & tūc condolentis est, ut Nahum 3. Quis mouebit super te caput? propriē; quis mouebit tibi? Iob 2. ut pariter uenientes uisitarent; propriē; Vt uenientes mouerent illi; & infra c. 42. & mouerunt super eum caput, propriē; mouerunt illi: idem uerbum est Ierem. 15. Quis miserebitur tui? & 16. Nec consolaberis eos: & 48. Consolamini eū; & absolutē Pf. 68. Sustinui, qui consolaretur: quia commiseratio, atque consolatio fit certa quadam commotione, & gestu capitis; est etiam admirantis Ierem. 18 [Omnis, qui præterierit per eam, obstupefcet, & mouebit caput suum:] semel derisorie Psalmo 43. [Posuisti nos in similitudinem gentibus.] Alterum uerbum est, *Noag*, quod hoc loco subest. estque condolentis; iridentis uerò 4. Regum 19. Isa. 37. Threnor. 2. Sophon. 2. & frequenter habet adiunctum accusatiuum, caput. Ergo ait Iob; Mouerem caput, demitterem; conciderem facie, atque omnia consolantis, atque dolentis signa præberem.

VI. Roborarem vos ore meo: & mouerem labia mea, quasi parcens vobis.

1 *Ægritudo imbecilla, & languens, confortatione, & roboratio ne indigens: illustratus David. Pia cogitatio, & opportuna consolatio, sunt arma aduersus ærumnas.*

2 *Mouere labia, quid: illustratus Salomon: ad consolationem re-*

ferri. Parcere quid.
3 *Quiescere quid; quid recedere.*

Dieictos uos erigerem, & languentes confirmarem *Ægritudo*, mea oratione; nimirum est hoc medicinę genus, *languens*, quo qui ægro animo sunt, multum indigent; languent enim, & concidunt animo; quapropter dictum est; [Con- *Isa. 35. 4.* fortamini pusillanimes: & iterum; Confortentur mihi *Zach. 12. 5.* habitatores Ierusalem, in Domino exercituum Ded eorum.] Est sane tristitia frigida, exanguis, languida, tremula. Hęc autem languoris & imbecillitatis, aut etiam confortationis & roborationis ratio sumitur, uel à rebus molli- *Quid sit, e-* bus molli- *bus*, quas dissipat quicunque ictus, *grum robo-* aut quacunque uis, etiam leuissima; nihil enim reipunt *rari, aut cō-* quod lædere potest: eiusmodi est ærumnolum, & me- *fortari.* *Pf. 21. 15.* *Iob. 23. 16.* *Quid, Robo-* *rare.* *YNN* *Demi. 21. 30* *firmandi Deuter. 2.* [Noluit Schon Rex Hesebon dare nobis transitum, quia indurauerat Dominus Deus spiritum eius, & obfirmauerat cor illius,] id est, permiserat ut omnem misericordię affectum mollem, & tene- rum exueret, indurante, & lapidescente corde. Eò respicit illa Davidis precatio Psalmo 79. Visita super filium hominis (id est, gere curam sedulam de tuo populo, aut de Ecclesia, uel de me Rege, aut de Messia promisso) quem confirmasti tibi, propriē; quem roborasti, confortasti, indurasti, & ueluti durissimum filicem effecisti, ne ulli cederet ictui hostium; uel sumetur metaphora a rebus, quę parum firmiter consistunt, & leuiter impulsę nutant, & uacillant: qua ratione supra dictum est, [Genua tremencia confortasti, & uacillantes confir- *Iob. 4. 4.* mauerunt sermones tui: & iterum; Genua debilia robo- *Isa. 35. 3.* rate, & confortate manus remissas; & iterum; Confor- *Pf. 26. 14.* tetur cor tuum:] quę omnia significant constantiam, & persistentiam, uel in gressibus, id est, in uitę instituto; aut in manibus, id est, in operibus, aut in cordis cogitationibus, id est, in semel suscepto consilio; nam his modis omnibus, qui miser est, nutat, & uacillat; & ut firmiter consistat, consolationis opē, & beneficio indiget. Fortē etiam ea roboratio & confortatio pertinet ad considerationes pias, quibus qui aliquem solatur, uelut armis munit ærumnolum animum, ut possit cum ærumnis configere, atque eas etiam superare; sicut Iudas Machabæus fecisse scribitur secundo Machabæus 15. cum suorum animos erigeret, [Singulos armauit, non clypei, & hastę munitione, sed sermonibus optimis & exhortationibus.]

Et mouerem labia, quasi parcens vobis; id est, labiorum motu testaretur conceptum dolorem ex uestra calamitate. Sed quidem non constat, quęnam sit ea labiorum motio; an ea, quę uerbis fit: an uerò gestu aliquo, cum labia uel comprimuntur, uel diducuntur, alicuius affectus significandi gratia. Quod obseruauit Sapiens Pro- *Pia cogita-* *tio, & opor-* *tuna conso-* *latio, sūt ar-* *ma aduer-* *sus ærumnas.* *2. Mach. 15* *11.* uerbiorum 16. [Mordens labia sua, perficiet malum:] quod alij legunt, Contrahens labia sua: alij magis propriē, Innuens labijs suis, uidelicet peculiari aliquo labiorum gestu aliquid significans. Sic etiam Homer: lib. *Odyss. 20.*

Obstupuerunt illi mordentes labia. Vtrouis certē modo fiat, ad consolandum ualet. Sed ea tamen potissimum, quę uerbis, & oratione fit, quare frequenter capitis motus cum sermone coniungitur Psalmo 21. Loquuti sunt labijs, & mouerunt caput. Licet autem capitis, atque labiorum motus irrisorie aliquando fiat, per malignam imitationem; qua ratione hic etiam accipiunt Chrysostomus *Chrysost.* *Theodore.* Diuus Thomas in hanc sententiam; Nam uos ita me, consolamini, ut altera manu (quod aiunt) panem, altera lapidem ostentetis, & instar canum ita adulari uideamini, ut deinde rabidos dentes infigatis; possem etiam ego uos subfannare, si meo loco essetis. Sed certē in bonum Vulgatus accepisse uidetur, cum ait; Quasi parcens uobis, id est, quasi qui uestri doloris commiseratione tangeret, aut qui asperioribus uerbis, & gestu parum benigno, nollem dolorem renouare. Idem est sensus in fonte, [Et motus, uel consolatio labiorum meorum prohiberet,] aut cessaret, aut cessare facere, subaudi uestrum dolo-

חשך

Parcere, qd
ex Hebraeo.*Guarda
meo de dar
os pesadum
bre, guarda
do mis vazo
nes para me
por occasiõ.

dolorem, ne exarderet, sed potius frangeretur, aut defineret omnino. Sed quia radix *Hhaçac*, non solum prohibere significat, sed cessare, aut quiescere, vel etiam moderari, custodire, servare, (quæ enim prohibentur, solet interdum retineri, custodiri, asseruari) is sensus posset elici; Oratio aut consolatio labiorum cessaret, & prohiberetur à me; id est, miseratus utriusque conditionis, tantum abessem a molesta oratione, & onerosa consolatione, ut mutum consolatorem, non ventosum, non importunum, me vobis præberem; vel, mea oratio

VII. Sed quid agam? si loquutus fuero, non quiescet dolor meus, & si tace-ro non discedet à me.

3

Quiescere.

כאן

D. Thom.

לך

VT lenius decurreret oratio, & animum in ancipiti versantem significaret, rectè explicationis gratia interpretes addidit, *Sed quid agam? si loquutus fuero*. Sed cum hec, inquit, statuum, atque personarum commutatio fieri non possit, non video sane, qua ratione meæ calamitatis acerbitas leniri possit: neque enim sermone, neque verò silentio medebor meis malis: nam si pro me loquar, aut uestra dicta refellam, non quiescet, non prohibebitur, non cohibebitur dolor meus, nullam moderationem accipiet: est enim idem verbum, de quo paulò antea diximus, Dolor autem propriè est, ingens quidam cruciatus, & acerbis dolor, non solum externus corporis, ut D. Thomas voluit, sed cum corporis, tum animi, & grauissimus quidam tristitiæ sensus. Est verò (inquit Iob) maior, quam ut verbis explicare possim, nedum lenire: præsertim cum materia ipsa dicendi, grauissima per se sit, atque molestissima. Quod si tacuero, premere volens acerbissimum animi, & corporis sensum, dum attentum me præbeo vestræ orationi, non recedet, non abibit, non mitescet; obstructis faucibus, quasi aditu negato, non disflabitur, sed incrudescet potius dolor, & retroactè uitæ suspicionem, quæ uestris animis inleat, ego ipse augebo meo silentio. Urbanè profectò, & comiter dictum à Iobo; nihil mirum nullam me ex uestris dictis consolationem capere; nam neque ego, aut silentio, aut verbis tantam doloris vim subleuare, uel scio, uel possum.

VIII. Nunc autem oppressit me dolor meus: & in nihilum redacti sunt omnes artus mei.

- 1 Opprimere quid. Expenditur lectio Græcorum: Illustratus Isaias.
- 2 Mutatio persona. Verbum Hebraicum: explicatus Ieremias.
- 3 Arius, & membra similia edificio. Laceratus, aut eger homo simili ubi desolata.
- 4 Cur Christus suum corpus appellet templum. Desolatio & destructio, de uno tantum dicta. Illustratus Ieremia.

D. Thom.

LXX.

Chrysost.

Olympiod.

Opprimere.

לך

D. Thom. sic intelligit, & connectit, ut dicat se dolore oppressum, oratione, aut ratiocinatione uti non posse: sed certè qui nullam consolationem, vel ex suis, uel ex alienis verbis sibi pollicebatur, nunc potius uidetur exaggerare vim cruciatuum, sibi que laboranti inter duo extrema, & ancipites cogitationes positus uideri; si dolorè suum, dolorisque causas explicet, ex quibus aliquod suæ innocentie præsidium comparare possit. Quoniam autem in Originali, & apud Septuag. oratio est sine supposito, *nunc autem oppressit me*; quidam suppositum intelligunt, Deum; sed Vulgatus, atque ex Græcis, Chrysostom. Olympiodor. dolorem supponunt; oppressit, lassum me reddidit, laborare me fecit: uerbum *lanh*, non solum affert laborem, & fatigationem, sed fastidium etiam

molestissimum tum animi, tum corporis; quasi dicat. Nihil iuuat, nulla re subleuor: familiare id, atque proprium animi egritudinibus, atque etiam morbis corporis laboranti. Hoc eodem verbo usus est Eliphaz, cap. 4. cum dixit. Si coeperimus loqui tibi, forsitan molestè accipies: & propriæ significationis vim paraphrastice videtur explicare Sept. Nunc autem lassatum me fecit, stultum, putrem; non enim solum lassari, aut fatigari significat, sed etiam deficere quacunque ratione, videlicet aut viribus, aut mente: qua ratione Vulgatus supra, cap. 4. Venit super te plaga, & defecisti: & Isa. 47. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum, id est, in capiendis, petendisq. ab impijs auguribus tuæ salutis consilijs laborasti vehementer; nihil ex illis aliud tibi comparasti, quam lassitudinem virium, atque tuarum opum defectum: tum etiã Vanissima ea consilia te ad mentis, rationisque defectum adduxerunt; stulta coepisti cõsilia: similiter ergo Septuaginta hunc locum retulerunt ad defectum rationis; Vix præ dolore sum mei compos, neque stultum solum me reddidit, sed etiam putrem, vermibus scatentem: quod contextui, & præsentis instituto quadrare germanius videtur, quam quod Chrysostomus, & Olympiodor. indicarunt, stultum hic accipi pro fatuo, stupido, nihil sentiente, à communi naturæ sensu ab alienato, & qui amicis suis videretur non tangi, neque percelli ærumnis, propterea que putrem adiecisse; nam putres corporis partes sensum amiserunt. Quod si verum esse, incredibiles, quos perfert corporis, animique dolores non retractaret.

Et in nihilum redacti sunt omnes artus mei. Quæ sequuntur in originali frequenter mutant personas, & iam cum secunda, iam cum tertia loquitur, quare propriè; In nihilum redegisti omnes artus meos. Græci intelligunt cum Deo loqui. Interpres noster adhuc de dolore; rectè verò dixit, in nihilum redigere: nam verbum, *samam*, significat perdere, vastare, dissipare, desertum & desolationem adducere, deuastationem stupendam efficere: quare nomen deductum frequenter ponitur pro stupore, sed eo tamen, qui ex re vastata, & desolata concipiatur: sic Leuit. 26. 32. Disperdam terram vestram & stupebunt super ea inimici vestri, cum habitatores illius fuerint: & Iere. 5. post vastationem prædictam; Stupor & mirabilia facta sunt in terra: & Iere. 51. Erit Babylon in tumulos, habitatio draconum, stupor & sibilus, eo quod non sit habitator. Simili nunc ratione Iob, Stupor & mirabilia facta sunt in me, ad stuporem usque desolatus, desertus, destructus, redactus in nihilum. Sed quam appositè hoc verbum cum sequenti nomine coniungatur, mox patebit.

Pro artibus, quidem est nomen, quod propriè congregationem, cœtum, conuentum significat, constantem certis legibus, aut conuocandi ritibus ad tempus statutum, & conditum; ab ea radice, à qua dicitur Psalmo 47. Reges terræ congregati sunt, intellige certis legibus inito foedere ad tempus constitutum: & id Amos 3. Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi conuenerit eis? inde dicitur Congregatio iustorum, inter quos omnia fiunt cū ordine, iuxta legem, suo tempore. Ps. 110. & examen, siue congregatio apum sub rege vno, constans certis legibus, atque mirabili ordine agendorum. Iudic. 14. atque eo nomine commodissimè tota corporis humani structura, & compages membrorum significatur; in qua singula membra non eundem actum habent: sub vno rege, vno magistratu, vno capite, ex quibus resp. quædam optimis legibus constituta, atque temperata confluit; & veluti vibs quædam, pulcherrimis ædificijs, priuatisque domibus, & cellulis, atque officinis, & tabernis distincta, & conspicua: huic ergo membrorum congregationi quadrat optimè uerbum, quod desolationem & uastationem affert. Numerosam, inquit, illam membrorum colligationem dissoluisti, dissipasti, disperdidisti: non aliter atque cum ab hoste vastatur vrbs quædã, quæ partim tormentorum vi laceratur, pars igne absumitur, partem deijcit violenta militum manus, tota verò cæde, sanguine, clamore completur. Huius sanè speciem præfert calamitosissimus ægrotus aliquis tabo confectus, aut maiori etiam deiectione infortunio: iacet is destitutus viribus, prostratus humi, laceratis membris, manans sanie: artus omnes ita singuli suo carent munere, ut suo quemlibet loco motum iudices, singulosque à se inuicem longè positos, diuisosque potius, quam aliquo nexu, aut vinculo inter

Iob 4. 2.

LXX.

Iob 47. 13.

*Perdite el

iuyzio echæ

do traças:

tornarõte lo

co con sus

embaymiã-

tos.

LXX.

Chrysost.

Olympiod.

2

Mutatio p.

sona.

Græci.

סמם

Leu. 26. 32

Ier. 50. 30.

Ier. 51. 37.

3

ערי

Arius, quid

Psal. 47. 5.

עיר

Amos.

Cõgregatio

iustorum,

qualis.

Psal. 110.

Iudic. 14.

Rom. 12. 14.

Corporis hu-

mani stru-

ctura, simi-

lis vrbi.

inter se colligatos : uix tunc apparent miserandæ quædam destructi, & absumpti corporis ruinæ : cauum itat macie caput, conditi introrsum oculi, inanes faucium finus, oris imago quædam lurida, tabifica, corpus planè destructum.

Cur Chri- de sua morte, & de templo corporis sui loqueretur Ioan.
stus suum 2. dixit: Soluite templum hoc, & tribus diebus excitabo
corpus ap- illud. Solui autem sacerrimum illud sui corporis ædifi-
pellet tem- cium dicebat, partes humanitatis, corpus uidelicet, &
plum. animam disungi; tum etiam ipsius corporis compagem
Iob 2. 19. ita dissolui, ut licet os non esset confringendū, sed nume-
Exo. 12. 46. rari tamen ossa possent, propter distractionem, & disten-
Nu. 9. 11. tionem omnium artuum in cruce pendentis; quasi iam
Ioa. 19. 36. tunc illud ædificium destrueretur; cum dixerit Psalmo
Pf. 21. 18. 21. Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumeraue-
runt omnia ossa mea. Hanc itaq. membrorum, confectiq.
corporis maciem, cum Vulgatus solitudinis, vastitatis-
que nomine significari acutè intelligeret, dilucidè dixit,
In nihilum redacti sunt omnes artus mei. Quare quod
alij desolationem, aut dissipationem huius congregatio-
nis, ad familiam dissipatam referunt, ad camelos, bouesq.
dineptos, non uidetur commodè cohærere, neque cum
dolore proximè præcedenti, neque cum sequentibus ru-
gis; hæc enim petunt, ut de se in tota hac oratione lo-
quatur: sed liceret tamen destructionem illam, & totius
corporis resolutionem, extendere ad solitudinem, &
desertionem; quòd solus, desolatusque relictus fuerit,
amissis filiis, abeuntibus domesticis, fugientibus seruis,
discedentibus propinquis: qua loquutione Latini ali-
quando dixerunt, desolatum hominem: & cum Poeta si-
gnificare uellet signiferos desertos, abeuntibus cunctis,
dixit sanè;

Disiectique ducas, desolatique manipuli:

Desolandi, & destrudi
de verbis de
uno tantum
dictum.
Virg. Aen.
11.
Iere. 2. 12.
Dan. 7. 10.
Apoc. 5. 11.
Prou. 8. 31.
Iere. 9. 19.
Neque uerò est id desolationis, aut solitudinis, nomen,
cum ad personam refertur, alienum à Scriptura; cum
illo ipso originali desolandi verbo, uel obstupescendi
in desolatione ingenti, utatur, & angelos desolari, aut
obstupescere quasi in desolatione, significet. Iere. cap. 2.
Obstupescite coeli super hoc, & portæ eius desolantini
uehementer, me dereliquerunt, &c. coelites, inquit, qui
semper assistis ante dominatorem uniuersæ terre, nunc,
tanquam in desolatione quadam stupenda, obstupesci-
te uehementer, namque uidebitis optimum maximum-
que Deum, cui millia millium ministrant, & decies millicies
cetera millia assunt ei, cuius delitiæ esse cum filiis homi-
num, nunc desertum ab hominibus, solum relictum, de-
solatum ad stuporem usque; abeunt enim ad idola cun-
cti, nunc ergo Portæ coeli, in quibus maxima est angelo-
rum frequentia, quos habetis, huc mittite omnes, ange-
li, inquam, qui coeli portas frequentatis, desertas illas,
& desolatas relinquit, & Deum in terris comitamini;
à quo discedit Israeliticus populus: & cum cap. 5. penam
huic sceleri debitam comminaretur, ut per quæ quis pec-
cat, per eadem puniatur, subiicit: Quòd si dixeritis, qua-
re fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia? dices
ad eos: sicut dereliquistis me, & serulistis Deo alieno in
terra uestra, sic seruietis alienis in terra non uestra.

IX. Rugæ meæ testimonium dicunt con- tra me, & suscitatur falsiloquus aduersus faciem meam contradicens mihi.

- 1 Quod dicatur testimonium contra Iob, varia exposi-
tio.
- 2 Varia lectio. Illustratus David.
- 3 Suscitare, & contradicere, quid ex Hebræo.
- 4 Quis intelligatur hoc loco falsiloquus.
- 5 Iob molestissimus litigator. Iudei pronuntiat secundum alle-
gata & probata. Explicatus Ioannes.
- 6 Falsum testimonium, grauissimum. Illustratus Ecclesi-
asticus.

R. Leui,
Philipp.

Perique post Rab. Leui, tum ex antiquioribus, inter
quos Philippus, tum ex recentioribus, in quibus Va-
tabl. sic explicant; Ruga, quas ex contractione pellis are-

scantis, & sanie concrecente contraxi, etiam me tacen-
te, testatam faciunt mei doloris acerbiter: sed hoc po-
tius pro illo, quàm contra illum, testimonium est: ergo
si non ab Originali, in quo testimonij vox indifferens, &
sine addito est, certè à Vulgato, qui testimonium contra-
rium ipsi Iobo intellexit, sensus hic alienus est; nisi for-
tè aliquid subaudiretur, hac ratione; si ego vellem ce-
lare, aut verbis extenuare dolorem meum, *Ruga mea testi-*
monium diceret contra me. Quare accommodatius ad Lati-
num interpretem, & ad rem ipsam, Græci, & ex Latinis
Diuus Thomas, testimonium contra Iobum intelligunt,
contra illius innocentiam, & sanctitatem, quasi diceret;
Corpore uehementer doleo, sed illud animo uehemen-
tius, quod ex mea calamitate, rugis, tabe, argumentum
petatur sceleratæ uitæ, & mea ipsa imbecillitas in falsam
mihi criminationem redundet.

Et suscitatur falsiloquus aduersus faciem meam. Et nemo
non sit, qui oblatam sibi in meis malis occasionem mei
accusandi non arbitretur. In ea uoce falsiloqui Latinus
interpretes non placuit Hebraizantibus; sed placeret pro-
fecto Septuaginta interpretibus legentibus. Surrexit su-
per me mendacium meum. Lis uerò tota est de significa-
tione uerbi *Cabbas*: quod significare dicunt attenuare,
aut marcescere, & nominis *Cabbas*, quo dicunt significa-
re maciem, aut tabem; quare accommodatè ad præceden-
tia; vertunt; Insurrexit contra me macies mea; ut maciei,
& tibi videatur dare personam, sicut paulò antè rugis,
Sed eam uerbi, atque nominis significationem, neque
probare possunt, neque uerò ad probationem alium lo-
cum proferre, quàm ex Psalmo 108. Caro mea immutata
est, propter oleum; quod ita vertunt, Caro mea maruit,
uel, emarcuit absq. oleo, uel, propter olei defectum. Sed
Vulgatus tamen perpetuò dedit illi significatū mentien-
di, aut negandi, & hoc Psalmi loco, mutandi, ut sensum
illuminaret: nam propriè legere deberet; Caro mea ab-
negata est propter oleum; uel, mentita est absque oleo: id
uero nihil aliud est, quàm, Caro mea negat formam, &
splendorem pristinum, & cum nunc non niteat, neque
ungatur, certè facies mentiri uidetur, utpote quæ nunc
aliam formam ostendat, quàm quondam uerè habuerit;
nam detracta pinguedini alium esse oportet corporis ha-
bitum; quod cum nihil aliud sit, quàm corporis pulchri-
tudinem, & oris uenustatem esse mutatam, eleganter di-
xerunt Septuaginta, Caro mea immutata est. Ergo quod
hoc loco nomen subest, non tabem, sed falsitatem, aut
mendacium significat: abstractum uerò in concretum
uertere suo iure potuit interpretes: sicut & Symmachus
legit: Surrexit in me mentiens: quare idem erit hoc loco
mendacium, ac mēdax; falsitas, ac falsiloquus: cum enim
mendacium id sit, non quod ipse protulerit, sed quod il-
li alij affinxerunt, rectè mendaces & falsiloquos nomi-
nauit; nimirum, testes iratos, coniuratos, falsos, uolun-
tarios, à religione alienos, qui leuibus coniecturis, &
non nisi externis argumentis subnixi, falsum dicerent te-
stimonium.

Suscitatur. Propriè, insurgit, & concitatur aduersum
me: excandescentem animum, & inimici habitum de-
notat, sese erigentis, & confortantis, non solum ad resi-
stendum, & oppugnandum, & quacumque possit ar-
te nocendum; quam resistendi, & oppugnandi uim ex-
primit eleganter id quod sequitur, *Aduersus faciem meam,*
contradicens mihi. Propriè, respondens, aut testificans, ni-
mirum contradicens in iudicio, meæ innocentiae defen-
sionem refellens, atque eneruans, meam accusationem
instaurans: aduersus faciem meam, palam, impudenter,
nulla meæ dignitatis habita ratione, nulla mei status cō-
miseratione tactus.

Sed quis tamen sit is falsiloquus, non una ratione ex-
plicatur: quidam enim, ut cum Hebraizantibus conue-
niant, dicunt esse morbum, aut dolorem, quem fal-
sum testem propterea appellet, quod uideatur illum
peccati insimulare; neque hoc dissonat à prima parte
sententiæ, ubi etiam testimonium rugarum aduersum
se commemorat. Alij intelligunt Satanam huius litis
actorem, & totius criminationis auctorem, qui dolo-
res, rugas, tabem, testes adhibebat aduersus Iobum,
poenas uidelicet, ut culpam testarentur: certè uerissimi
dolores, sed falsi testes à Dæmone procurati, & sua illius
uoluntate effecti. Sed cum maximè Demon id effi-
cere conaretur, quod ita fore confirmauerat iuramento,
Nisi in

Vatabl.
Quid sit te
stimonium
contra Iob.

Græci.
D Thom.

Varia le-
ctio.
Hebræo
15.
LXX.
כחש
כחש

Pf. 108. 24.

Symmach.

Suscitare,
quid.

Contradi-
cere.
ענה

Hebraiz.
Quis intel-
ligatur hoc
loco falsilo-
quus.

Germanior
expositio.
Iob 1. 12.

Nisi in faciem benedixerit tibi, ad eam rem probandam, non erant testes valde apti, dolores; sed aptiores multo amici, qui illius vitæ innocentiam criminabantur, & impatientis animi, & aduersus Deum insolescentis accusabant: quare tum de alijs, tum præcipue de Eliphaz (qui cum illi nunc negotium est) Olympiod. & Polychr. hoc dictum accipiunt, qui non ex re ipsa, & veritate, sed ex morbo, & rerum externa facie pronuntiaret contra Iobum testimonium.

Olympiod.
Polychr.

5
Optimi &
modestissimi
lingatoris
partes ex-
plet Iob.
Iudex iudi-
cis secundū
allegata, &
probata.
Ioan. 5. 30.
Nys. orat. 7.
in Cant.

Obserua, quod ad litigatorem optimum, atque iudicis obseruantissimum pertinet, hic præstare Iobum; nam qui testes infirmat, contra se dicta testimonia eleuat, nihil iudici detrahit, sed potius illius authoritatem egregie ruetur, qui secundum allegat & probata iudicat: supremus verò iudex, tum externa, tum verò internum conscientie testimonium audit, & explorat: quā forensis iudicii formulam a patre Deo se accepisse, ipse Dei filius dicit Ioānis 5. dum de iudiciaria potestate loquitur; Non possum ego a me ipso facere quidquā; sicut audio, iudico, & iudiciū meū iustū est: quæ sententia exponitur a Greg. Nys. ora 7. in Cant. his verbis; Nequit veritas iudiciū peruertere; hæc verò iusti iudicii sūma finitio est, vt quis nō ex se ipso ob quandā animi affectionem quidquā altercantibus concedat, sed vt rei primum audiantur, deinde sententia feratur. Egredium sane diuinæ æquitatis argumentum, egregium bonæ conscientie, firmumque solatium.

6
Falsi testi-
monij gra-
uitas.

Deinde verò quā sit miserum falsorum testium criminationem sustinere, & suæ conscientie innocentie que consciūm fictis conductisque mendacijs in iudicio opprimi, hinc perspicere licet, cum hanc suæ calamitatis, aut exaggerandæ, aut explicandæ rationem commodissimā Iob existimauit. Sanē hāc Susānæ pro cruciatu acerbissimo ad illius animum emolliendum, comminati sunt senes; Dicemus cōtra te testimoniū; cui, vt pote apud homines grauissimo, & locupletissimo, cum misera, & imbecilla fœmina depellendo par non esset, rei indignitatē iam ante præsentiens ingemuit; Angustie sunt mihi vndique; Nō tam mortem, quā falsam testium criminationem reformidans: cui consonat Sap. Eccl. 26. [A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit; Delaturam ciuitatis: & collectionē populi; & calumniā mendacem; super mortē omnia grauia. Sed in huius tamē sustinentiæ exemplum, ille nobis recogitandus est, qui talem sustinuit a peccatorib. aduersum semetipsum contradictionem, vt ne defatigemini animis vestris deficientes.

Dan. 13. 21
22.

Eccl. 26. 5.

Heb. 12. 3.

X. Collegit furorem suum in me, & comminans mihi infremuit contra me dentibus suis: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.

- 1 Quæritur huius sententia suppositum.
- 2 Orationes impersonales actores, & propria egrarum mentium.
- 3 Varia translationis explicatio.
- 4 Colligere furorem, quid: Illustratus David.
- 5 Comminari quid: explicatus Moyses.
- 6 Infremere quid: frendere dentibus, seuum, & belluinum.
- 7 Nouæ translationis ratio. Venatorum proprium, obseruare, & contemplari. Illustratus David & Samuel.

1
Huius sen-
tentie sup-
positū quod
sit.
Hebrai.
Greci.
Latini.

Infr. v. 12.

1. Petr. 5. 8.

Huius etiam sententiæ, & aliarum sequentium, quibus vim calamitatum incredibilem explicare conatur, suppositum quærunt interpretes, nam plane desideratur; nisi fortē subaudiendum quis velit, falsiloquū illum, qui paulō ante præcessit: sed illi soli tantam immanitatem tribuere, non est consentaneum. Ex Hebreis verò & Græcis, & Latinis plerique subintelligūt Deū, qui dæmonis opera tot mala Iobo inflixerit, cuius ardentem furorem nunc describit, eo tamen affectu, quo sepe diximus: & certē huic intelligentiæ fauet, semel aut iterum facta de Deo mētio, præsertim cū ait, Cōclusit me Deus apud iniquum: sed quidem acerbiora hic dicuntur quam vt videantur Deo tribui. Latinis quibusdam magis placuit supponi his omnibus sententijs dēmonem sequissimū, non frendentem modō, sed immaniter etiam rugientem, quærentē deuorare Iobū, & terribilib. oculis obseruantē prædam, atque apertis faucibus inhiantem: sed obstare videtur tum interiecta paulō post de Deo mentio, tum

etiam quod non constet, an iam nunc facta fuerit Iobo reuelatio artis & procurationis Satanicæ; ea enim multū valeret ad leniendum dolorē. Alij dolori & morbo existimāt dari personam immanis hostis. Alij tandem, Eliphaz & ceteros amicos his sententijs perstringi volunt; Denique alij non in amicos, sed in petulantes alios homines hæc referunt. Nullus certē ex his non verisimilis sensus.

Sed existimo tamen, sicut oratio Latina sine supposito est, ita etiam debere accipi impersonaliter: nam eiusmodi quærimoniæ in neminem certō iactatæ, afflictī hominis propriæ sunt, vt furem aliquem, & frementem contra se dicat, & quis ille sit prorsus ignoret, & hostem cōmemoret, hostem verò minimē agnoscat: non secus atque si in medijs tenebris constitutus quis, vim, impetumq. inimicorum sustineret, ictus, vulnera acciperet, hostiū strepitum, confusumque clamorem audiret, neminem autem videret, aut agnosceret: vt euenit Ægyptijs, de quibus Sap. 17. dicitur; Timore perculsi illius, quæ non videbatur, faciei, æstimabant deteriora esse, quæ videbantur: miser (inquam) ille conqueri posset his verbis, dolorem potius suum, quā hostem prodens; Collegit hostis meus furorem suum in me, infremuit dentibus, conuulnerauit lumbos, circumdedit lanceis. Sic ab hostibus incertis, & incognitis præoccupati, aut a laruatis inimicis appetiti, & percussis dicere impersonaliter solent; *que me matan, que me roban*. Rem propē similem apposita comparatione expressit Homer. lib. Odyf. 20.

2
Afflicti, ora-
tionibus im-
personalib.
utuntur.

Sap. 17. 16.

Homer. 20.
Odyf.

*Cum canis immanis, teneros cum lustrat in antro
Acta pedum sonitus cauiolos, in limine latrat.
Illa virum licet ignoret, latratibus affat,
Atque ardet pugnare animis: sic pectus Vlyssi
Intus latrabat, dum caussas affuat ira*
Et Hercules Oeræus latente malo, & occulta tabe ex-
sus, sic loquitur;

Sen. in Her.
Oet. Act. 4.

*Quæcunque petis viscere in nostro lates,
Procede; quid me vulnere oculto petis.
Omnes es malum, nullumque; quis vultus tibi est?
Concede saltem scire quo peream malo
Quæcunque petis seua, quæcunque effera es
Palam timeas, , , , , ,*

Et quidem ad quandam inuicti animi laudem pertinet, si doleat, si vulneretur, incertum esse hostem, a quo vulnus accipiat, vt Virgil. in illa Turni cum Aenea monomachia li. 12. vulnus describit Aenæ: Nec pudet ad orationem sacram, sed poeticam, illustrandam, prophanos quoque, sed illustrissimos poetas accersere.

*Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est,
Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta
Quis tentans resulat laudem, casusne, Deusne
Attulerit pressi: est insignis gloria facti.
Nec sese Aenæ iactauit vulnere quisquam.*

Vir. 12. Ae-
neid.

Quid, quod solent etiam vulnera incertis hostis, & a tergo, in tenebris, p. infidias inflicta, sequiora, & maiora esse?

Sed rursus tamen, quam in hac re explicanda rationem teneat Iob, non constat apud interpretes: quidam enim volunt sub hypotyposi venatoris acerrimi, hostem suū, quicumque ille sit, describere: qui cum se ad venationem comparat, indignationem quandam, & iram videtur animo concipere aduersus belluas, quas venari cupit; deinde explorat diligenter, quibus in locis nemoris feræ discurrant; exerit arma, iaculis insequitur & laceffit: si affequantur belluam, circumstant canes, apertoque rictu minantur, mordent, lacerant. Nō aliter ergo Iobus dicat hostem aduersum se furorem collegisse, terribilibus oculis obseruasse, canibus deinde uenaticis potestatem fecisse irruendi in prædam strictis dentibus, confossum tandem se mille dolorum iaculis atque sagittis, & mille proscissum vulneribus iacere semianimem.

3
Vnde ducatur metapho-
ra, & ratio
huius sentē-
tiæ.

Alij explicant dolores, & morbos describi inflictos a crudeli aliquo Tyranno, qui truculenta facie, ardentibus, & minacibus oculis, dentibus stridentibus sequiat in quæpiam; deinde mittat satellites, qui comprehensum cadant in faciem ignominiosē, & custodibus petulantissimis committat; tandem iam extrema sententia damnatum, atque extremo supplicio afficiendū, & carcere eductum collidat in terram, præfigatq. carnificibus pro scopo, quem sagittis configant. Rectē profectō hæc omnia, si alia ab alijs non separentur; nam nullum vnus metaphoræ filum semper tenet: abrupitur enim sæpē vi dolorum, & impetu orationis abripitur in multiplices suæ calamitatis.

calamitatis explicandæ rationes, & translationes, quas

Senec. in dolor illi conglobatas ministrat; & ut ille dixit;

Her. Ost.

Formas dolor

Act. 2.

Erras per omnes, queritur, implorat, gemit

Dolor mul-

Vt ex iam dicendis notius fier.

ipliciter se

Collegit furor in me. Omnes suas vires in me cō-

prodens.

uertit, & incredibili furore in me exarsit. Belluina quæ-

4

dam rabies notatur, vt se velut infirmam ouiculam, aut

Colligere fu-

lupum rabidum inhiantem prædæ; nam in originali est

rorem, quid.

verbum *saraph*, quod significat rapere deuorare, discerpe-

77

re, lupino more, aut leonino. Inde dicitur Gen. 49. Benia-

Gen. 49. 27.

min lupus rapax: & Ps 7. Ne fortè rapiat vt leo animam

Ps. 7. 3.

meam; quare iuxta proprietatem Hebraicæ lectionis di-

cere possis; Indignatio eius tanquam rapere volentis, &

iamiam in prædam irruentis. Et quod pro indignatione,

Hebraicè est *nasus*, denotat hominis indignantis, & ira-

scientis habitum, & conceptum animo furorem diffatis,

& patentibus nasi orificijs fumantem, atq. oculis, & to-

to ore crudelitatem emicantem: de quo non semel dixi-

mus, Sed in præfenti re, & translatione, certè miseranda,

& trunculenta prædæ alicuius dilaceratio, & venatio

belluina describi graphicè solet à terrificis, & ardēte im-

manis famelicæ belluæ specie, quæ postquam semel con-

cepta est, & diu collecta, subito atque immodicè sese ef-

fundit: quod ille descripsit.

Sollicitant pauidum Rhinoceros magistri.

Seque diu magna colligit ira fere.

Desperabantur promissi prælia Martis.

Sed tamen is redijt cognitus ante furor.

Apoc. 12. 12.

Ergo collecta rabies atque furor ingentem stragem mini-

Com-

tatur, sicut & Apocal. 12 [Væ terræ, & mari, quia descen-

vi, quid.

dit diabolus ad vos, habens iram magnam.]

Gen. 27.

Et comminans mihi: propriè, aduersans mihi, odio me

habens: sunt quidem istæ minæ plene odio, inuidia, ini-

micitijs; aut est odium, & inimicitie cum minis coniun-

ctæ; nam ab eadem radice dictum est Genes. 27. Oderat

Elau Iacob, nimirum ita vt comminaretur illi mortem,

namq. subiungitur; [Dixitq. in corde suo, venient dies lu-

ctus patris mei, & occidā Iacob fratrem meum: adde ēt

huiusmodi odium & minas ex inuidia proficisci: quare

Gen. 49. 23

est hoc verbo vsus Gen. 49. de Ioseph loquens Iacob, In-

uideruntq. illi habentes iacula; nimirum & inuidia, &

odio ardentes; atque iaculis, & mucronibus minitantes

Gen. 37.

mortem, vt describitur Genes. 37. Ergo quas Iob ait sibi

intendi minas, odio plene erant, inimicitijs, & inuidia,

nullo suo peccato, sed potiùs propter eximiam vitæ in-

nocentiam ab inuido holte illi propositæ.

Infremuit contra me densibus. Frenduit, & simul concus-

Quid infra

sis strictisque dentibus immaniter insonuit. Perstat in

micro.

describēda belluina immanitate; cum enim bellua simul

concutit & stringit dentes, videtur iā acuere instrumen-

ta iugulandæ, & dilacerandæ prædæ, atque sono terrifico

immanem mortem denuntiare, & quidem quod alibi ver-

Ps. 34. 16.

titur à Latino interprete, Frendere. Psal. 34. Frenduerunt

Ps. 36. 12.

super me dentib. suis; & stridere. Psal. 36. stridebit super

Ps. 112. 10.

eum dentibus suis; & fremuere. Ps. 112. Dētib. suis fre-

met, & tabesceat, nunc reddidit Fremere, sicut & Thren.

2. Fremuerunt dentibus suis, vt vehemētiam, & magni-

Non. Mar-

tudinem terrifici sonitus significaret nā sic Nonius Mar-

cel.

cellus, fremere, & frendere distinguit, vt [Fremere, sit ma-

gnum sonare; at Frendere cum gemitu vel iracundia mi-

serum, aut minax sonare.]

Hostis meus terribilibus oculis me intuitus est: priori dimis-

sa, nunc aliam venatoris descriptionem, & translationē

aggreditur; & quod est in originali inflammatorū oculo-

rum acumen, interpres clarè dixit, terribiles, nimirū acré

& vehementem oculorum coniectum, trucem & imma-

nam aspectum, scintillantem, vbrantemq. radios, instar

districti & radiantis gladij; quasi dicat; Priusquā me fer-

ro, aut vulnere peteret, iam terribilibus oculis confixe-

rat, & traiecerat. Ergo acutissimè prius dispexit, qua po-

tissimum parte feriendus essem, vt ingentem dolorē effi-

ceret, & primo me ictu deijceret. Refricat fortè tum alio

rum malorum, tum verò cladis filiorum memoriam. So-

lēt uerò uenatores uel ex antris, uel ex specula observa-

re, qua potissimū nemoris parte ferē discurrat, sicut feri-

ptū est. Ps. 36. Observabit peccator iustum, uidelicet, ut

uelut agrestem quandam ferram degentem in solitudi-

ne, abstinentem à conuictu impiorum, & peccatorum,

vijs infectetur. Et stridebit super eum dētib. suis; & ite-

rum Ps. 9. [Sedet in insidijs cū diuitibus in occultis; vt

interficiat innocentem: oculi eius in pauperem respiciūt

insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua, insi-

diatur vt rapiat pauperem; rapere pauperem dum attra-

hit eum:] sicut dicitur etiā Ecclesiastici 15. [Venatio leo-

nis, Onager in eremo; sic pascua diuitū sunt pauperes.]

Huius terribilis aspectus, exempla videre licet in Saule,

cum non rectis oculis aspiciebat Dauidem; quod in ori-

ginali est, Oculabat Saul Dauidem; quod Hispanus dicit

Trayalo entre ojos, ò miraualo de mal ojo. Ex quo sequitur, &

deinde lancea illum configere tentauerit. Quid si etiam,

vt suspicatur Philipp. respiciat ad vmbras aliquas horri-

ficas, & terras imagines, quas ei, cū se ad somnum cō-

poneret, obijciebat Dæmon? Nam supra c. 7. in hanc ferē

rem conquestus est, quod territaretur per somnia, atque

per visiones horrore concuteretur.

XI. Aperuerunt super me ora sua, & exprobrantes percusserunt maxillam meam: satiati sunt poenis meis.

1 Ducta à venatoribus translatio. Aperire os, ad famem, & au-

ditatem. Illustratus Dauid.

2 Apertio oris, ad contumelias.

3 Percussio, ad opprobria pertinere: lingua petulans, fustis, & gladius. Quis percussor, apud Paulum: illustratus Salomon, & Ecclesiasticus.

4 Satietas abundantiam, & copiam affert; ad calamitates re-

fertur.

5 Morbus & arumna, carcer.

6 Iniquus quis, hoc loco: Afflictus sentire debet de Deo in boni-

tate.

Circumsistentium canum immanes rictus, & latratus

videtur describere; aut confusam illam vociferatio-

nem & clamores venatorum capta iam præda, sicut & ad

Thren. 2. [Aperuerunt super te os suum oēs inimici tui: si-

bilauerunt, & fremuerunt dentib. & dixerunt, deuorabi-

mus: en ista est dies, quam expectabamus, inuenimus, vi-

dimus.] nisi fortè apertione oris, inexplēbilis audivitas, et

fames capiendæ, deuorandæq. prædæ significetur; nā eis-

dē verbis dictū est Ps. 118. [Os meū aperui, & attraxi spi-

ritū, id est, præ fame, & siti, & præ desiderio coelestis sa-

pientiae, quo ardebam, spiritum hausi hiantē ore; qui ge-

stus est famem patientis, ardentem desiderantis, auidē ex-

pectantis; nam internus affectus inflammatus, ardentem

spiritū intus conceptū emittit, & frigidiorē aliū aper-

to ore inspirando capit, & attrahit: quare Latinus vocat

hiantes cupiditates; & cū Seneca epist. 73. cū animi intē-

perātis habitū, ex gestu corporis externo depingere vult

ex Attali sententia hæc non minùs grauiter, q̃ sapienter

scribit; [Solebat Attalus hac imagine vri; vidisti aliquā-

do canē, missa à Domino frustra panis, aut carnis aperto

ore captantem: quidquid excipit, protinus integrum deu-

orat, semper ad spem futuri inhiat: idem euenit nobis;

quidquid expectantib. natura proiecit, id sine vlla volupta-

te demittimus statim, ad rapinā alterius erecti, & attēti.

Si verò hæc oris apertio coniungatur cū sequentibus

opprobrijs & contumelijs, impudentior quædam contu-

meliarum iactatio, & obloquendi libertas significabitur:

nam cū liberam sibi prædicationem precaretur Paulus

Ephes. 6. hac ipsa aperti oris loquutione vtitur, Vt detur

mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum

facere mysterium Euangelij, ita vt in ipso audeam, prout

oportet, me loqui.

Exprobrantes percusserunt maxillam meam: perstare in re

venatoria videri pōt, nimirū cum canes in feræ aures &

maxillas irruunt præcipientes: sed verba ipsa planè indicat

transiisse iā à re venatoria, ad cōtumelias, & cōiugia ho-

minū; vel et Dæmonū, qui fortè cateruatim visi, illud cū

ingenti cōiugio sapius obtruderēt, Vbi sunt iustitiæ tuæ

&c. Percussio aut maxillæ ingentis dedecoris, & extreme

ignominie est, nō tā ex grauitate ictus, aut vulneris, q̃ ex

dignitate, & præstātia partis, q̃ percutitur, videlicet au-

manē faciei. Sed (inquit) percussio nō re ipsa, aut manu, vel

colapho inflicta est, sed verbis & opprobrijs, sicut dice-

bat Apost. 2. Cor. 11. Si quis vos in faciem cedit, quod sta-

tim explicat, qua ratione fieret, cū subijcit, Secundum di-

gnobi-

1
Translatio
ducta à ve
natoribus.
Thren 7 14

2
Apertio
oris quid in
dicat.
Psal. 118.
131.
Seneca E-
pist. 73.

3
Aperire os,
ad contume-
lias iacta-
tis.
Ephes. 6 19

4
Translatio
ducta à ca-
nibus vena-
toribus.
Percussio,
exprobra-
tis esse.

5
2. Cor. 11.
Opprobriū,
iustitiæ gla-
ria.

Vanatores
observant,
& contem-
plantur.

Ps. 36. 12.

ignobilitatem dico, i. cum quis vos contemnit, & despiciat velut ignobiles, neque verò minus grauis est contumelia, aut opprobrium, quam colaphus, aut fustis, gladiusve, aut vulnus, & quidem de colapho, clarè locus hic loquitur, sed de fuste, ille *Prov. 14.* In ore stulti, virga superbiæ; nam stultus, superbus, & contumeliosus, in ore fustem habet, id est linguam, qua alios cedit, & diuerberat: quod percutientis linguæ vitium, longè ab Episcopo abesse voluit Paulus, cum *1. ad Timoth. 3.* inter alia præcipit, oportere esse non percussorem: idemque repetit ad *Tit. 1.* Quod Hierony. ad maledicentiam hoc loco pertinere existimat, & ad imitem quādam, & improbā subditorum obiurgationem. Percussorem autem descripsit Christus Dominus, *Matt. 24.* sub parabola mali serui, Si autem, inquit, dixerit malus seruis ille in corde suo, moram facit Dñs meus venire, & ceperit percutere conseruos suos, manducet autē, & bibat cum ebriosis &c. Quibus verbis, garrulitatis, & maledicentiæ causam adiungit: sicut & Paul. cum ait, Non vinolentum, non percussorem vinolentia videlicet, & ebrietas, & garrulum, & contumeliosum, atque effrænem in loquendo reddunt, & clariùs flagellum, aut fustis, quo percussio fiat, explicant *Ierem. 18.* qui aduersus Ieremiam dicebant; Venite, percutiamus eum lingua: neque ab hac ratione omninò abluat verborum, & verberum cognatæ appellationes: quare quod in prouerbio est, Non opus esse verbis, sed fustibus; hic conuertere possis, non opus esse fustibus, & verberibus, cum adfunt verba contumeliosa. Sed quantum verò vulnus efficiat tactus linguæ, aut verbi ictus, abudè illa declarant, quæ aut gladium ancipitem, aut sagittam acutam linguam esse testatur: sed omni gladio crudeliorem, & acutiorem Ecclesiasticus esse confirmat, *cap. 22.* Ad amicum, etsi produxerit gladium, non desperes: est enim regressus, excepto conuitio.

Psalm. 56. 5.
Prov. 5. 4.

Eccles. 22. 26. 17.

Repleti, & satiati, ad arumnas, satietas abundantiæ, & copiam affert.

Satiati sunt pœnis meis. Repleti videlicet meis doloribus & cruciatibus: hanc existimant prædam pinguißimam, qua se impleant, & infarciant, cum me innumeris vulneribus dilacerauerint, atque confecerint. Ea satietas abundantiam, & copiam affert eius rei, cuius est satietas, & in malis quidē & ærumnis, siue is satietus dicatur, qui iniuriam facit, & contumeliam infert, ut hoc loco, quasi dicat; Abundè, satis superque, ultra modum, atque mensuram, alter pœnas infert, perpetitur alter.

XII. Conclufit me Deus apud iniquum: & manibus impiorum me tradidit.

Deus. **D**EUS, El, fortis, ut potentia, roborisq. diuini specimen præberet in me debilitando, non acu punctū, quod patior, sed gladiatoris ictus, sed vulnera sequissima potentis Dei virtute inflicta. Conclufit. Tradidit veluti in carcerem, aut angustias, apud iniquū, iniurium, superbū, & sænum dominum, custodem inhumanū, qui arctissima, & indignissima custodia omnē mihi libertatis spem adimat. Dolorem fortè intelligit, & morbū improbum, qui nunquam nō illū in extremis angustijs constitutū cruciaret.

Et manibus impiorum. Quasi dicat prædonibus, qui mihi innocenter, & securè gradienti moliti sunt insidias: in fonte est; Ad manus impiorum fecit me * declinare, aut diuertere, abductum videlicet & abstractum de uia recta redegit me in cæca, & ignota diuerticula. Iniquos autem vel afflictorum more impersonaliter nominat, ut suprā obseruauimus; vel ut quidam Latini, Dæmones intelligit, quos plures simul in suas fortunas, & bona irruisse deplorat; vel ut Græci uolunt, prædones illos Chaldaeos, minimè verò amicos suos, quibuscum agit.

Sed obserua Iobum, uti decet sapietē, & religiosum uirum, de suis calamitatibus loquutū; cum illarum enim grauitate coniungit de diuina benignitate fiduciam concepit; Cōclufit, coniecit me in foedissimum, & tenebrißimum carcerem, sed conclufit me benignissimus Deus & clausit à foris ostium Dominus, potēs, fortis, ut quod ille clausit nulla ui, nullo astu recludere possim, nō seras, non fores effringere. Samson nimirum Gazæ conclusus eludere quidem potest Philistinorum custodias, atque ambas portæ fores cum postibus suis, & sera conuellere; sed tamen, quem Deus concludit, & quæ idē claudit, nemo aperit, ibi hominem uult in silentio, & spe agere vsque dum dicat mihi; non fugam, non exitum medi-

tari: namq. pißissimus perinde, atque potentissimus Deus clauem et vitæ habet, neque obliuiscetur in finem victi sui: ideò enim coniectum in lacum leonū clausit, signauitq. potentia suæ sigillo, non quo deuoraret, & perirē, nullo suppetias ferente; sed ne mihi noceret inimicus homo: is accurret diluculo, atque opportuno tempore dicet mihi, erue mi, putasne, quod liberare possit te Deus tuus, quem colis? cui respondebo lætus, & alacer; Conclufisti, o Deus ora leonum, & clauso licet, victoq. mihi non nocuerunt, quia coram te iustitia intentata est in me.

XIII. Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum: tenuit ceruicem meam, confregit me, & posuit me sibi quasi in signum.

- 1 Opulentus, quid propriè Illustrat Ieremias, & Zacharias.
- 2 Contritus, quid in Hebræo.
- 3 Confingere, quid propriè. Come, & capilli significant externa bona; sunt etiam symbolum imbecillitatis. Illustratus Paulus.
- 4 Renes configi, quid. Iussum propositi pro scopo, ad quem tum Deus, tum homines iaculantur: explicat Paulus, & Lucas.
- 5 Signum, & scopus, quid significans. Iustos nunc collimari; impios postea ultimo supplicio configendos. Illustrata Sapientia.

Latinus interpres sententiam hanc reddidit incitationem, additione duorum aduerbiorum quondam, & repente; nimirum ut præsentia mala cum pristina foelicitate cōparata exaggeraret. In Originali, Pacificus erā, tranquillus, quierus, rectè etiam opulentus, & abundans, quod Hispanus eadem etiam oratione, & uoce exprimit, *Rico y descansado*; tum quod cum pace, & tranquillitate videantur bona omnia coniuncta; tum etiam, quoniam cum diuitijs, & opulentia quædam securæ mentis pax, & tranquillitas expers formidinis, atq. curarum coniuncta videatur; sicut dicebat quondam in abundantia sua quierus, & opulentus Rex. Non mouebor in æternum, atque quod maior est præsens foelicitas, omnem mali suspitionem, & metum obliuione quadam obruit, atque efficit beatam illam vacuitatem ægritudinis, atque curarum. Hinc in sacri sermonis usu, quierus, & opulentus, cum eiusdem radices sunt, significant, curis, & suspitione impendētis mali vacuum, & omninò securum. Sic illud *Ierem. 49.* aduersus Cedareos Arabes; Ascendite ad gentem quietam & habitantem confidenter, ait Dominus; non ostia, neque uectes ei; soli habitant. De opulento autem illud *Zach. 7.* Cum adhuc Ierusalem habitaretur, & esset opulenta, ipsa & vrbes in circuitu eius, & ad austrū, & in campestribus habitaretur; id est, cum ita securæ essent Ierusalem, atque cæteræ vrbes, ut neque ipsa campestris & vrbes in plano positæ vllas timerent incurfiones hostium. Ergo Iob tum pristinam opulentiam, & foelicitatem commemorat, tum animum ab omni suspitione, & metu liberum cuiuspiam commeritæ pœnæ, utpotè conscium nullius criminis.

Contritus sum. Propriè, confRACTUS, & calcatus, velut vna, aut oliuæ in torculari: diceret Hispanus, *estruxado*, omni foelicitate, & bonorum opulentia exucta, & extracta vi, & pondere grauissimarū calamitatum: tum etiam labefactatus, & deturbatus ab illo primo statu, abiit in nihilum, & ueluti irrita facta est pristina foelicitas, amissis viribus omnibus: nam hæc omnia amplectitur *Pur.*

Tenuit ceruicem meam. Instaurat luctatoris metaphorā; solent enim qui luctantur, manu iniecta ceruici, aut collo ad terram allidere, & resupinum prosternere hostem; allisum verò, atque prostratū, Confregit me propriè, contriuit cum dispersione, sicut confringitur testa, cuius partes allisæ ad lapidem, dissiliunt, & disperguntur: vnde ab hac radice dicitur *Ierem. 23.* Malleus conterens (confringens atque vehementi ictu dissilire faciens in partes minutissimas) petras. Significatur itaque maxima quædam strages, vix, ac ne uix quidem resarciri ualens, sicut illud *Ps. 2.* Tanquam uas figuli cōfringes (disperges, disijcies) eos, ita ut bona illorum omnia dissiliant; nihil maneat integrum; in minutissimas partes abeant omnia, & ad multos hæredes, longeque diffitos deueniant. Septuag. verò dum legunt: Tenens me, coma diuulsit, sic explicantur à

Matt. 2. 13.
1/a. 22. 22.
1/a. 30. 15.
Dan. 6. 20.

Tex. Hebr.
של

Psalm. 29. 7.

Opulentus & quierus, quid.
Ier. 49. 31.

Zach. 7. 7.

Contritus, quid propriè.

Quid confringere.
פיר

Ier. 23. 29.

Psalm. 2. 9.

LXX.
Coma, et en
Græ.

*pilli, exter-
na bona.* Gracis, ut per comam intelligatur externorum bonorum
*Graci expe-
sitio.* ornatus & copia; neque incongrua sanè ratione, & analo-
gia; nam sicut coma capillis constat, quos procreant su-
perfluitates, & excrementa, sed ornant tamen hominem,
efficiuntque honestam speciem: sic sanè diuitiæ plerum-
que superflue sunt, utpote quibus natura, quæ paucis cō-
tenta est, minimè indigeat, sed ornant tamen hominem,

Eccel. 11. 14 que honorem, de quo loquitur sapiens Eccles. 11. Pauper-
Eccl. 31. 1. tas & honestas à Deo sunt, & 31. Vigilia honestatis tabe-
faciet carnes, & cogitatus illius auferet somnum. Ergo
Philip. manibus auulsi, & lacerati capilli, significant hominem
facultatibus vi ereptis, & cum ingēti dolore amissis, atq.
ualde deformem, caluastum, & depilatū. Nam quod Phi-
lippus contendit ea loquutione significari uirum debili-
tationem, propterea quod capillis uirtus significetur, q.
magna uirtus in capillis sit, non facile nobis suadebit; cū
potius capillatura, & benepeza, atq. curata coma sit mol-
lioris animi iudiciū, & muliebris cuiusdam imbecillita-
tis; nam uir si comam nutriat, ignomia est illi. Neque in
rem suam commode exemplo crinium Samsonis usus est
Philip. non enim sua natura habuerunt illius capilli uim
institam, sed ut illam sibi suisque lacertis nunquā tribue-
ret Samson, imò potius perpetuò agnosceret acceptam
diuinitus, illam Deus rei, & partium corporis omnium
tenuissimæ, atque inconstantissimæ alligatam uoluit, at-
que, quod securior esset, sub infirmitate delitescerentem.

1. Cor. 12. Et posuit me sibi quasi in signum. Quidam sic, is Dei
14. scopus fuit, ut me perderet; sed uehementior & acrior sen-
Iud. 16. 19 sus in hanc sententiam; Ego ipse positus sum in scopum,
20. ut mille iacula, mille sagittas, exciperem; ego ipse susti-
nui ictus, quotquot uel filij, uel famuli, uel pecora ipsa, &
armenta sustinuerunt; me ipsum coelestis ignis petebat,
in me irruerunt Sabæi, in me furens ille uentus à regione
deserti incubuit. Similis est ille locus Thren. 3. Tetendit
arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam, mi-
sit in renibus meis filias pharetræ suæ. Configi uerò re-
nes, est teneriores affectus, ipsosq. mollissimos animi sen-
sus dirumpi, consciendi, vulnerari, non modò non expleri
desideria optatis rerum euentibus, sed irrita omninò, fru-
straneaue fieri; neque tantum expectata, & desiderata
bona non obtinere, sed sustinere malorum irruentium
impetum.

*Iustus pro
scopo propo-
sit, ad quē
Deus collu-
minat.* Sed obseruandum, cū dicit Deum proposuisse sibi
hominem pro scopo, nescio quid familiare, & consuetum
Deo, neque non etiam pijs ipsis uiris, quos ictibus, atque
ærumnarum, hostiumque iactibus præstitueret, iucundum
atque festiuum Deo est; & quod uideatur suscipi animi,
& (quod dicunt) exercitij gratia. Id uerò à suo iusto re-
quirat Deus, ut dum ab illo ponitur in signum & scopum,
fixus, firmusq. hæreat, non iactum, non sagittam, uel la-
tum fugiat unguem. Rem hanc agnoscebat Paulus atque
minimè ignotam uolebat Thessalonicensibus, cū scri-
bit, Nemo moueatur in tribulationibus istis; ipsi enim
scitis, quod in hoc positi sumus: Neque mirū quod Deus
Pater, in signum, & scopum filium suum proposuerit, uti
prædixit Simeon Senex Lucæ 2. Ecce positus est hic in si-
gnum, cui contradicetur.

5. Nomen uerò atque ratio signi & scopi nescio quid cer-
tum, præfixum publicè omnibus denotat, ad quod nemo
non possit impunè iaculari, amici pariter, & inimici, noti
& ignoti. Tum etiam nescio quid præfixum, & inuitabi-
le significat, ut dicere possis, cū semel Deus laboribus,
Psal. 59. 6. & ærumnis iustum aliquem exercere decreuit, nunquam
Iob 3. 25. aberrare à scopo; cū intendit arcum, nunquam nō col-
1. The. 3. 4. limare, nunquam dare significationem, ut fugiant à facie
Improbis sa-
pe minatur
Deus, sed in
hac uita ra-
tio illa collu-
minat.
Pf. 7. 23. arcus; sed ita Deum minitari semper, ut minas, atq. ter-
rorem ictus sequatur, & vulnus; uti suprā dixit Iob, c. 3.
Timor, quem timebam, euenit mihi, & quod verebar, ac-
cidit; & Paulus loco nuper adducto rem hanc persequēs,
sic subiecit; Nā & cū apud uos essemus, prædicebamus
uobis passuros nos tribulationes, sicut & factū est, & sci-
tis. Sed, quod mirabile est, sic agit cum improbis Deus, ut
cū perpetuas illis intenter minas, gladiū suū vibret,
arcum suū tendat, & paret illum, & in eo paret uasa mor-
tis, atque sagittas suas ardentibus efficiat; nunquam tñ,
uel admodum rarò illos collineet diuina ultio, uel quod
se illi moueant in tribulationibus, cū illas fugiūt, labo-
ribusq. se subducunt; uel quod Deus intendat arcū, nun-
quam uerò remittat chordam, aut ita remittat, ut territet

tantū, non configat: hac tanta indulgentia nisi nunc con-
uertantur, erunt profectò postea scopus, ad quem se tan-
dem exerceant, & iaculentur uniuersæ creaturæ, cū pro
Deo pugnabunt, neque aberrabunt; ibunt nimirum dire-
ctæ emissiones fulgurum, & tanquam à benè curuato ar-
cu nubium exterminabuntur, & ad certum locū insilient;
videlicet in caput impiorum: neque enim frustra erit illa
per Ieremiam comminatio, cap. 30. [Ecce turbo Domini, Ier. 30. 23.
furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum con-
quiescet: in nouissimo dierum intelligetis ea.]

XIV. Circumdedit me lanceis suis, conuul- nerauit lumbos meos, non pepercit: ef- fudit in terram viscera mea.

1. Lancea, quale telum; pro lanceario usurpatum: sagittarius unde dicitur: multitudo, & copia attribuitur sagittis, & sagittarijs; explicat David, & Ieremias.
2. Renes unde dicitur: vulnerati, quid significant.
3. Viscera, in Hebræo quid: vasculum fellis dirumpi.

Philip. Persequitur illam iaculandi ad scopum translationem.
Circumdedit, propriè, circumdederunt, i. iussis, effe-
cit, ut circumfitterent, & obsiderent me lanceæ suæ: anti-
quam hic iaculandi consuetudinem agnoscit Philip. cū
signa aliqua proponebantur, ut & lanceæ & sagittæ emis-
sæ hærent penitus infixæ in scopo, ut propterea circun-
datus lanceis, & hilpidus totus, onustusque sagittis dici
posset. Lanceæ, pro Lancearijs: quamuis autem lancea ex
proprietate Latini sermonis, longissimi sit teli genus, sed
tamen hoc loco non videtur aliam habere uelim, quā ia-
culi, aut spiculi, qualescūque id sit, aut etiam sagittæ: qua-
re perinde est, ac si diceret, circumdederunt me, ueluti
propositum scopum, sagittarij, iaculatores: atq. eam vo-
cis originalis significationem agnouit Vulgatus, cū Gen. 21. dixit, Factusq. est iuuenis sagittarius. Quod uerò hic
legunt quidam, Circumdederunt me magni eius, huic lo-
co vix quadrare posse uidetur; licet enim radix Rabab si-
gnificet augmentum, & magnitudinem, siue in quantita-
te continua, siue in discreta, quæ propriè multitudo dici-
tur; hoc tamen loco potius est discreta accipiēda; à mul-
titudine enim sagittarij dicuntur, Rabim, siue quia multis
sagittis instructas gestent pharetras, siue quia frequenti-
bus iactibus sagittarum aduersus hostem utantur; non
enim sicut uno gladio, aut una lancea, ita una sagitta con-
tensus miles est; siue quia in sagittariorum multitudine,
& copia sit positum maximum exercitus robur, magna
etiā uictoriæ pars; siue quod multæ simul sagittæ ex uno
tormento bellico excuterentur; hinc uideas multitudi-
nem, & copiam, ueluti propriam sagittarijs solere tribui.
Iere. 50. Annuntiate in Babylone plurimis, omnibus qui
tendunt arcum: quo loco secunda pars per expositionem
adijcitur; qui enim tendunt, contenduntque neruos, &
arcus ij sagittarij sunt, & plurimi esse solent, plurimique,
& frequentissimis sagittis, atque iaculationibus uti: qua-
re fortè quod ab hac radice dicitur Ps. 3. Multi insurgunt
aduersum me, idem significat, quod milites sagittarij, ia-
culatores, lancearij, qui me circumdant, & obsident, ut
me configant uodique, ne ulla mihi ex parte pateat effu-
gium: similis obsidio sagittarijs, & iaculatoribus tribui-
tur Iere. 50. Præparamini contra Babylonem per circui-
tum omnes, qui intenditis arcum, debellate eam, nō par-
catis iaculis (ad multitudinem pertinet, de qua nuper di-
cebamus, *gastrad factas sin duelo*) quia Domino peccauit.
Ergo inquit Iob; Obsident me iaculatores, undique con-
figor iaculis, collinant sagittæ uniuersæ, cælum iaculatur
ignem; æther ventum rapidissimum; terra, vermes; vxor,
domestici, contumelias; Dæmon, truces oculos, minas, ac
terrores; & misera hæc mea conditio, aliorum impenden-
tium malorum suspensionem ac metum.

2. Conuulnerauit lumbos meos. Concidit, proscidit lumbos,
renes; intima vulnera, & planè lethalia accepi; non solum
cute dissecor, aut vulneror, sed intimis visceribus. Renes unde
dicitur.
nomen in sacro sermone, à desiderando ducitur; & sicut
renes sedes sunt affectus libidinis uehementissimi, & nū-
quam satis benè edomiti, ita teneriores, atque magis in-
timos affectus indicare solēt. Quare vulnerari renes erit
ardentiora desideria, teneriores affectus, meliores spes fru-
strari, dissipari. Iere. 12. Propè es tu ori eorum, & longè à
reni.

genibus eorum,] idest, citò annuis illorum postulatis, & permittis illos suis desiderijs. Aut ergo; In lumbos meos, in omnes meas cogitationes & minutissima quæque mentis atque cordis arcana penetrauit ira diuina. Tum etiam vires, robur omne exorruit; elumbem me reddidit: fortè etiam indicat renum vulnera lethalia esse, proindeque sua mala immedicabilia. Plerumque autem lumborum dolores diuturnos, & sæpe recurrentes coniunctos esse cum malignis morbis, & grauiſſimis symptomatis medici docent.

Hippocr. in
Coacis præ-
notio.

3
Viscera,
quid.

ברורה

Gregor.

Non pepercit. Sæua vulnera, & sine vlla commiseratione inflicta: vel, primis vulneribus alia etiam adiecit, quibus [effudit in terram viscera mea,] fellis vasculum, dirupit, proscindente sagitta, vt nihil mihi ad vitam reliquum sit visceribus omnibus diruptis: quod nos [viscera,] in fonte est, [fel,] quod est pars viscerum; & quidem hyperbolicè dictum videtur, [viscera,] pro sanie, & tabo ex intimis manante; vel dysenteriam intelligit, quam ex felle et ardente bile valde malignam effici medici docent: quæ omnia videntur non posse non conuenire lobo extreme laboranti: quamuis Gregor. in solam allegoriam respexit cum dixit hanc [viscerum effusionem,] non competere lobo, proptereaque necessarium esse, vt non iuxta litteram, seu historiam, sed iuxta spiritum ecclesiæ membrum accommodetur, quæ vndeque ab hostibus circumuenitur, & quidam in ipsa etiam viscera sæuiunt, cum illos, qui in occultis, ac spiritualibus actibus latebant, in terram fundunt, & ad sæcularia negotia protrahunt, &c.

XV. Concidit me vulnere super vulnus; irruit in me quasi gigas.

- 1 Concidere, quid Baal. Phrasis quid. Ratio nominis Phares: Illustratus Samuel.
- 2 Disruptio muri, cuius rei symbolum: Illustrati Dauid, & Ieremias.
- 3 Irruere, quid ex Hebræo. Quid Gigas. Illustratus Moyses.

Cocindere,
quid.

פרצ

2. Re. 5. 10.
Baal Pha-
rasim qd.

LXX.

2. Es. 1. 3.

Ec. 2. 13.

Gen. 38. 29

Qvod superius dixit, [non peperisse,] nunc explicat, sine miseratione sibi inflicta mille vulnera, quod si de primò acceptis plagis loquatur, dicet, tot cladum grauiſſimarum nuntia continentur ad se perlata: si verò de præſenti dolore, dicet illum assiduum, nunquamque intermissum, nisi acerbiori alio subeunte: tum etiam intelliget mille morborum genera complicatorum, vti diximus, cap. 2.

Concidit. Propriè, dirumpet me ruptura super rupturam. Sunt hæ voces omnes à radice, *Parats*, quod significat, aliquid erumpere vi quadam, & in obuia quæque irumpere, quæ propter externam vim conscindantur, ab-rumpantur, & dissipantur: huius-significationis & ratio & exemplum est locus ille. 2. Reg. 5. [Venit Dauid in Baal Pharasim,] est autem Baal quasi Dominus, aut habens; & Pharasim rupture, aut eruptiones, quasi dicas, locus rupturarum, aut eruptionum, [& percussit eos ibi, & dixit; Diuisit Dominus inimicos meos coram me, sicut diuiduntur aquæ:] quod propriè etiam dixerunt Septuaginta.] Dirupit Dominus inimicos meos coram me, sicut dirumpuntur aquæ:] aquas verò dirumpi, non tam significat ipsarum, vt ita dicam, diruptionem passiuam qua dissipantur, sed actiuam, qua erumpentes conuellunt & perdunt obuia quæque. Ergo significat vim diuinæ iræ maximam, quæ Philistinorum exercitum, quasi inundatione quadam disijceret, atque labefactaret, & quasi mille rupturis milleque concisionibus dilaceraret. Non aliter Iob irum pentibus hostibus conqueritur, nihil sibi mansisse integrum, dissipata omnia bona, subuersam domum, discerptos filios, corpus etiam diruptum doloribus, & proscissum vlcibus: neque non erit vehementior sensus, si eò referatur vox originalis, cuius est frequens vsus in scriptura, nimirum ad muri diruptionem, quæ fit aut tormentorum vi, aut impetu exercitus vndique insilientis, quomodo dicitur [dissipatus murus] Nehemiæ 1. & 2. & Genes. 35. quo loco redditur etiam ratio nominis, cum obstetrix puero adducendi manum dixit; [Quare diuisa est propter te maceria?] nimirum, quia secundinam, quæ velut ma-

Io. Pineda in Iob.

ceria & murus interiectus illum ab altero diuidebat, iam abruperat, neque tamen egrediebatur primus, [& ob hanc causam vocatum est nomen eius Phares.] Ergo cum ait Iob se concisum vulneribus, vel diruptum diruptionibus, planè significat, se suæque omnia quondam munita fuisse diuinæ prouidentie vallo, muroque firmissimo, iam nunc verò deiecto muro patuisse hostium insultibus, vndique oppugnante Dæmone, vndique etiam sæuissimis spiritibus assilientibus; nihil igitur illi mansisse incolume aut integrum; nam funestam cladem, atque certissimum interitum, vel iam significat, vel minatur labefactatio & ruptura muri; sicut Iheron. 2. scriptum est; [Cogitauit Dominus dissipare murum filie Sion; tetendit funiculum suum, & non auertit manum suam à perditione; luxitque antemurale, & murus pariter dissipatus est: quod etiam illud Psalm. 105. Dixit, vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetit in confractione in conspectu eius, vt auerteret iram eius;] idest, iam iam diuina ira murum, quo munebantur, labefactarat & deiecerat, iam iam insiliebat ad rupturam, qua ad illos transiliret: sed in ea tamen muri parte labefactata opposuit se firmum fortissimus dux Moyses, qui orationis, & precum armis iam iam impetum facientem Deum compescuit: sed Deum verò aut sæuissimos hostes irruentes in me (inquit Iob) nemo compescit, nemo stat in confractione; addit enim.

Irruit in me quasi gigas. Propriè, data occasione, concesso aditu accurrit celeriter: affert enim vox originalis celeritatem quandam, & prouidum in currendo affectum; qui autem hic dicitur Gigas, alibi vertitur ab interprete fortis, potens, robustus; aliquando etiam Dominus, vt Genes. 27. cum ait Isaac ad Esau; [Dominum tuum illum constitui.] idest, viribus, potentiaque maiorem; sicut & cum seruus dicitur, inferior viribus significatur: propterea enim subiunctum est; [Viues in gladio, & fratri tuo seruias,] idest, cum alios armis expugnare & superare potens fueris, illam ipsam victoriæ laudem, armorumque vim atque potentiam ad fratris tui, vtpote potentioris, pedes abijcies. De appellatione autem Gigantis, alias dicemus.

XVI. Saccum consui super cutem meam; & operui cinere carnem meam.

- 1 Consumere, quid propriè. Saccus, quid, & qualis fuerit. Cilicium, quale, & cuius rei symbolum: & unde habeat appellationem.
- 2 Operire, quid. Caro, externus splendor. Cornu, quid significet.

Diuus Thomas cum Latinis existimat, his duabus sententijs Iobum exponere, quam ratione exceperit tot vulnera, nimirum humili atque demisso animo, non reluctanti, neque contumaci, tum etiam habitu supplici atque miserabili, profusis etiam lachrymis tot mala deprecaretur. Sed illud melius, quod Græci existimant, perstare adhuc in commemoratione suarum ærumnarum, cum statim subdat, [Hæc passus sum &c.] Hæc igitur erit sententia; Pro splendida & regali veste, quam subtilior alia, atque mollior interula excipiebat, nunc vnico atque eo vilissimo amictu contegor, quem * consui super cutem meam: propriè concinnaui, coniunxi carni meæ: ve hac ratione extremam inopiam significet. Septuaginta dixerunt; [Cilicium assuerunt corio meo:] est autem pro Latina voce [Sacci,] Hebræis *sak* à qua proculdubio Latina traxit originem, certumque est, fuisse telam duriorē, & crassiorē, ex asperioribus villis contextam, vehendo frumento aptam, vt constat ex Ios. 9. & Gen. 42. vnde etiam Latini [taccarios] dixerunt, à vehendis saccis: aliquando etiam vertitur [cilicium,] & rectè, nam apud Latinos [saccis] affinia sunt cilicia, aut ferè eiusdem materiæ & rationis. Nam Cicero orat. 3. in Verrem, ait, [Cum ille frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret:] fortè enim ea regio habuit, quod Varro. 2. de re rustica cap. 11. & Columella lib. 12. capit. 46. de Cilicia prodiderunt; hircos, aut capellas ibi inueniri magnis villis, propterea tonderi, ex illisque texturam appellari à Cilibus, cilicia: quorum

L1

vsus

Ratio nomi-
nis Phares.
2
Disruptio
muri, quid
significet.

Th. 2. 8.

Pf. 105. 23.

3
רוע

Irruere.

גבור

Gigas quid.
Gen. 37. 27

1
D. Thom.

Græcorum
expositio eò
modior.

הנה

* No meha
q̄ dado sino
un pedaço
de xerga, à
rayz de las
carnes.
Saccus cuius
modi fuerit
Iosue 9. 4.
Gen. 42. 25
Cic. 2. Ver. 3
Var. lib. 2.
de re rust.
cap. 11.
Columel. li
bro 12. c. 46

Virgil. 3.
Georg.

vsus tum in castris, tum in nauigijs fuisse, scribit Alconius: & indicat illud Virg. 3. Georg.

*Nec minus interea barbas, incanaque menta
Cinyphij tondent hirci, setasque comantes
Vsum in castrorum, & miseris velamina nautis.*

Seruius.

Quo loco Seruius obseruauit, cilicijs loricas poliri solitas, atque tegi tabulata turrium, ne iactis facibus ignis adhærere posset. Oportebat igitur esse telam crassissimam, proptereaque ægrotanti homini grauiusque exulcerato molestissimam. Quod igitur Septuaginta dixerunt, [assuerunt,] mala ab alijs sibi illata videtur significare: at in originali per primam personam dicitur, *Cor. sus.* Ergo vel significat miserabilem suum habitum; nam quondam saccum, & cilicium lugentes assumebant; vel suæ fortunæ, & status commutationem, ad extremam inopiæ, & vilissimæ seruitutis rationem deuolutam; huius enim symbolum est, commutatio melioris vestis cum cilicio. *Isai. 3.* [Pro fascia pectorali, cilicium.] *Amos 8.* [Inducam super omne dorsum vestrum saccum, & super omne caput caluitium;] nam serui & accipiebant vilissimum & crassissimum amictum, & caput atque barbam radebantur.

LXX.

Cilicium,
symboli cō
mutationis
fortunæ.

*Isai. 3. 24.
Amos. 8. 10*

R. David.
R. Levi.
Caro, pro to
to corpore.

Et operui cinere carnem meam. Plerique post Rab. David in lib. rad. cum, & Rab. Leui in commentarijs, totum pro parte accipiunt, [carnem] videlicet, pro corpore, deinde corpus pro capite: in signum (inquit) poenitentiae & luctus, operui, inuolui cinere, conieci in puluerem, & cinerem, deieci in terram. Sed præstat commentarius, quem Septuaginta lectio nobis præbet; [Extinctum est in terra robur meum,] idest, pristinam omnis sceleris prorsus extincta atque deleta: nam illa vox [operiendi,] in Hebræo, occisionem interdum affert, deuastationem, vindemiationem: pro [carne] autem, aut pro robore, quæ inter se contraria videntur, propriè est in Hebræo, [cornu meum,] quo significari solet quicquid est potentiae, atque splendoris: Nam quod in potentioribus animalibus eminet, & quo aut se defendunt, aut alia animantia impetunt, cornu est: non rarò etiam pro Regia potentia, aut pro regno usurpatur, de quo plura aliquando dicemus. Nunc Iob ait, suum cornu deiecit in terram, idest, se regem in stercore sedere: suam potentiam, suasque vires omnes extinctas, nihil sibi, quo se tueatur, præsidij reliquum esse: hæc enim omnia complectitur usurpatio [cornu,] quæ omnia [carnis] nomine sapienter significauit interpres; [caro] enim externum splendorem, blandientemque sceleris fortunæ faciem significare solet, ut illud [Omnis caro scenum, & omnis gloria eius, &c.] Cum autem ait, [opertum se cinere] & puluere, se poenè mortuum iam & humatum deplorat; nos in extremis malis dicere solemus (*estoy enterrado en vida*) De illa autem cæremonia conspergendi cinerem super caput, nonnulla diximus, cap. primum, & plura inferius.

LXX.

לל

Operire, qd
propriè.
Cornu, quid

Caro exter
nus splendor

Isai. 40. 6.

XVII. Facies mea intumuit à fletu, & palpebrae meae caligauerunt.

- 1 Intumescere, quid. *Varia lectio. Facies pro oculis.*
- 2 Oculus, similis fonti. *Oculorum natura, & dispositio optima: Illustrati Moyses, Salomon, & David.*
- 3 *Varia lectio. Vmbra, & vmbra mortis. Caligare, & caliginosa qua dicantur. Oculorum vitia, & morbi.*

Intumescere.

מר

Pagnin.
Regia.
Vatabl.

*Psal. 45. 4.
Hieron.*

Incredibiles atque implacabiles dolores cogunt me lachrymarum vim profundere, quarum non oculi modò, sed tota facies testis est, quæ [intumuit,] & exulcerata est feruentibus lachrymis; vox [intumescendi,] significat turbationem aquæ, atque subsidentis luti commotionem, quod turbidam illam & lutulentam efficit: vnde Pagnin. dixit; [Facies mea foedata est luto propter fletum; Regia; Facies meae lutificatae sunt. Vatabl. Lutulenta facta est, quasi si luto infecta esset:] & quidem ab illa radice dicitur *Psal. 45.* [Sonuerunt, & turbatae sunt aquae eorum:] propriè Intumuerunt; vel, æstuauerunt aquæ, idest, tyrannorum potentia, instar æstuantis maris, & intumescens, propter ingentem copiam & commotionem; sic transulit Hieron. [Sonantibus & intumescens gurgitibus eius:] sic igitur hoc loco, *Facies mea intumuit*, excreuit,

æstuauit, commota & turbata est, imbibito ardentium lachrymarum humore, assidue decedente: neque solum facies, sed pectus etiam, quod imbrem calidæ aquæ decedentem excipit; sic legunt Septuaginta, [Venter meus combustus est à fletu:] quamquam Catenæ auctor, [Venter] intelligat animam, quæ dolore vratur, neque decedentes lachrymæ quidquam remittant: sed fortè illud germanum est, ut [facies] pro oculis accipiat; facies enim sæpè aspectum significat, & pro oculis usurpatur: sic facies cum oculis per expositionem iungitur *Isai. 5.* [Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Hebraicè, & coram facie prudentes: & clarius *Psal. 30.* Proiectus sum à facie oculorum tuorum;] Et opportunè illa intumescens atque conturbatio oculis tribuitur, tanquam fonti clarissimo & limpidissimo, quem si quis commoueat, & subsidentem limum excitet, lutulentum, & inquinatum efficiet. Oculorum autem nomen esse idem, quod fontis, apertè constat ex *Deuteronom. 33.* [Oculus Iacob in terra frumenti & vini:] vbi Septuaginta. Complutenses legunt, [Fons Iacob:] nam Iacob & Israelitæ ex Iacob, tanquam riuus ex fonte profluxerunt copiosa & sobole, & valde numerosa posteritate, quasi impetu quodam scaturientis aquæ; ut *Isai. 27.* dixit, [Qui ingrediuntur impetu à Iacob] Atque illa solet esse Physiognomorum de oculis doctrina, ut humidi sint, non sicci, & natare videantur in suo orbe, tanquam aqua in vase: ea videlicet est optima illorum dispositio; nam ut Aristoteles docuit lib. de sensu & sensibili, ad aquam referuntur, & pupilla aquea est; tum etiam oculus frigidus & humidus est, ut idem docuit 2. de Generatione Animalium cap. 4. quare Medici malum dicunt, cum [Oculus inarescens velut spuma, atque etiam obscuratus.] Certè à splendore, & ab humiditate illa humoris triplicis, Aquei, Vitrei, Chrysalini commendantur oculi sponsi; [Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & resident iuxta fluentia plenissima:] non rigent duritie, nec squalent siccitate, sed liquidum, & limpidum cernunt. Oculi igitur qui splendidi, limpidi quæ fontes sunt, si vim humoris ex internis partibus expressi, & ab animi ægritudine & perturbatione concitati concipiant, turgent, turbantur, tumunt, & æstuant instar turbidi & æstuantis maris: quare per opportunè de oculis dictum fuerit; [Facies mea intumuit à fletu.] Similisque est illa suæ ægritudinis amplificatio Davidis, *Psal. 6.* [Turbatus est à furore oculus meus:] quod Hieronymus dixit, [Caligauit præ amaritudine oculus meus,] idest, præ copia, aut riuulis defluentium lachrymarum, & *Psal. 30.* [Conturbatus est in ira oculus meus;] quæ [conturbatio] iuxta Hebræum propriè est, attritio, hebetatio, consumptio, tabes, corrosio, velut à tinea: Poeticum sanè, sicut & id Catulli ad Mallium.

*Mastra neque assiduo tabescere lumina fletu
Cessarent, tristiq; imbre madere gena.*

Et palpebrae meae caligauerunt. Septuaginta propriè ex Hebræo reddiderunt; [Super palpebras meas vmbra:] addit etiam Augustin. [Vmbra mortis,] quod auctor Catenæ perinde esse existimat, ac si dixisset, [Mortem ipsam ante oculos fero:] sed alienum videtur ab instituta oculorum ægritudine & perturbatione ex assiduitate lachrymarum. Caietan. [vmbra] intelligit illam, quæ efficitur ex supercilijs prominentibus, retractis introsum oculis propter attenuatum humorem et expressas lachrymas; sed sensus humilior, quam pro dignitate & vehementia grauissimæ orationis, atque dolentis animi; præsertim cum lachrymabundi oculi turgeant potius, & emineant. Quare potius vmbra palpebrarum cæcitatem significat; nam assiduum fletum sequi solet caligatio quædam infiti luminis & hebescentia oculorum, mala obscuritas; atque adeò [vmbra mortis] significat densissimas illas tenebras, quibus obduci solent oculi moribundi eorum, quibus iam mors imminet: de quo diximus cap. 3. At ergo Iob, iam mea lumina deficiunt, iam caligo, iam morior [Palpebræ] autem, pro ipsis luminibus sumuntur: & eleganter dixit interpres, [caligauerunt:] Nam Latini oculorum vitium propriè appellant caliginem, suffusionem, nubeculam; quæ omnia cum vmbra coniuncta sunt; atque adeò etiam coelorum lumina cum lachrymantur, idest, cum pluunt, caliginosa dicuntur; sic scripsit Cicero; [Coelum hoc, in quo

LXX.
Nicetas.
Facies pro
oculis.

*Isai. 5. 21.
Ps. 30. 23.*

Oculus, fontis
persimili-

77

Deut. 33. 19

Isai. 27. 6.

Oculi opti-
mi aut secun-
dum.
Aristot.

*Hippoc. li. 6
de morb. po-
pu. sect. 1.
Cant. 5.*

*Psal. 6. 2.
Hieron.*

Ps. 30. 20.

Catull.

LXX.
August.
Vmbra.
Nicetas.
Caietan.

Vmbra
mortis, qd
significat.
Synedoche.
Oculorum
morbi et vi-
tia.

Caligo &
caliginosa,
q dicantur.
Cicero.

quo nubes, ventique coguntur, quod & humidum & caliginosum est, propter exhalationes terræ.] Pari sanè lepore Vulgatus dixit Deuteron. [Coeli caligabunt rore :] nimirum cœlo, soleque (qui mundi oculus est) obductis rorantibus nubibus. Quid, quod (vt à fonte non discedamus) fontes atque amnes caligantes vocat Columel. li. i. capit. 5. [Plerique, inquit, amnes ætate vaporatis hyeme frigidis nebulis caligant.]

XVIII. Hæc passus sum, absque iniquitate manus meæ; cum haberem mundas ad Deum preces.

- 1 Iniquitas, quid ex Hebræo. Noctua, à rapacitate dicta. Iniquitas, vniuersa peccata contra proximum.
- 2 Munda preces, quæ. Quæ item pura manus. Sanguis significat peccata contra proximum: Explicatus Paulus.
- 3 Charitas proximi reddit efficaces preces apud Deum: Explicatus Matthæus.
- 4 Orationis comites. Eleemosyna & ieiunium.
- 5 Mentis attentio inter orandum: Explicatus Paulus.
- 6 Orationis & precum appellatio, vniuersam religionem asserit: Illustratus Daniel: Inimicus conatur auferre studium precandi.

^I
Quid proprie iniquitas.

ממח

Eze. 23. 26

Prosa 4. 17.

Noctua.

ממח

Le. v. 11. v. 15.

R. Kim.
Iniquitas, vniuersa peccata contra proximum.

Vatabl.
LXX.

Sanguinis nomine, peccata contra proximum. Ps. 50. 16.

1. Timo. 2. 8

Pura manus.

Chrysost.

T. Liv. lib. 41.

^I Nihil, inquit, horum commerui, cum erga Deum & homines innocens semper vixerim, [absque iniquitate;] proprie rapina, violentia, iniuria, sæua violentaque tyrannide; neminem læsi, pressi neminem. Affert etiam vox originalis contemptum illius rei, quæ læditur, cui infertur iniuria, vt id Ezechiel. 22. [Sacerdotes eius contempserunt legem meam,] idest, vim attulerunt legi, detorserunt illam ad suas cupiditates per summam iniuriam, atque contemptum. Tribuitur autem [iniquitas manibus;] nam impij manibus suis vim alijs inferunt, manibus etiam auferunt & rapiunt. Hinc illud Prouerbior. 4. [Comedunt panem impietatis,] idest, viuunt ex rapto: quare ab hac ipsa radice *Chamac*, descendit nomen auis rapacis, aduncis vnguibus, noctu volantis & rapientis, quam Hieronymus. [Noctua,] alij Nycticoracem appellant, alij accipitrem nocturnum, aquilam ossifragam, Gryphum, Harpyam. Obseruat verò Rab. Kimni id nomen habere ex eo, quod rapiat & spoliat cæteras aues. Rectè igitur hoc loco, per [iniquitatem manus,] deprædatio, spoliatio, rapina per insidias occultas & nocturnas intelligitur, sicut autem huiusmodi [iniquitas,] vniuersa alia quæ proximum lædunt, complectitur; ita etiam, cum, [absque iniquitate] manuum habuisse asserit, vniuersum iusti hominis officium erga proximum significat.

Mundas verò [habere ad Deum preces] integrum cultum religionis & pietatis erga Deum indicat: quam sententiam valde eneruat Vatablus, cum explicat de solo sermone; [Nihil mali loquutus sum.] Multò melius Septuaginta, quos noster imitatus est; [Deprecatio mea munda,] idest, peracta mundis manibus, atque nullo fraternæ cædis cruore foedatis, nulla rapina, nulla proximo illata iniuria: nam huiusmodi manus ad orandum extentas auersatur Deus, atque in proximum vniuersum iniuriarum genus, sanguinis nomine significari solet; sicut David Psalm. 50. necis & iniuriarum Viræ poenitens, ait, [Libera me de sanguinibus,] idest, ab omni malè merendi de proximo ratione. *Libreme Dios de hazer mala nadie*: quin potius benè mereri de omnibus studeam: subdit enim, [spiritu principali,] munifico, liberali, benefico, omnibus grato, [confirma me.] Propterea Paulus monet. 1. ad Timoth. 2. [Leuare puras manus sine ira;] quod alij explicant absque iniuriarum memoria; iuxta id Marc. 10. [Cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis aduersus aliquem:] sed congruentius actiue, [sine ira,] nemini irascentes, aut nocentes quacunque ex causa, & eò etiam (vt indicat Chrysostom.) pertinet, quod additur, [& disceptatione,] quæ Græcè dicitur [dialogismus,] ne re & opere, aut verò [disceptatione,] & verbo proximum læserimus, omnino pacato & mitissimo erga proximum animo. Est nimirum eiusdem loquutionis formula apud Latinos; nam sic scribit Livius libro 41. [Omnis præfatio sacrorum, eos, quibus non sunt puræ manus, sacris arcet.] Atque Seneca li. 3. nat. 9. [Quid, inquit, est præcipuum. Non admittere in

animum mala consilia, puras ad cœlum manus tollere.] Certè siue idem, siue Seneca alter, repetit non semel idem; nam in Oedip.

*Licet iam tollere ad cœlum piè,
Puras nec ulla scelera metuentes manus.*

& idem iterum de ingenti piaculo;

*Quis Tanais, aut quis Nilus, aut quis Persica
Violentus vnda Tigris, aut Rhenus ferox,
Tagusve Ibera turbidus gaza fluens
Abluere dextram poterit?*

Sen. 7. Oed.
Act. Sc. 1.
In Herc. Fur.
rem Sc. ult.

Denique ad sacra peragenda, & preces offerendas, puras manus, puram vestem, puram aquam, pura etiam vinâ & libamina requirebant; idest, nihil omnino admissum iniquum. Est sanè quod magnam nostris precibus efficacitatem adfert, concordia, & benevolentia erga proximum, atque nunquam illum læsisse: quod fortè indicatur Matt. 18. [Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quam petierint, fiet illis à Patre meo:] & è contrario, preces irritas efficit illata iniuria, sicut scriptum est Matth. 5. [Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo.] Non enim prius oraturos, aut sacrificaturos ad se accedere iubet Deus, quam post rectè & integrè optimi & iusti viri officium proximo exhibitum. [Discite, inquit, benè facere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite & arguite me, dicit Dominus.] Neque verò solum mundities manuum ad orationem confert, sed splendor quidam & nitor, quem efficit misericordia & beneficentia. Propterea enim [fulsisse manus] suas dixit Iob superius cap. 9. sunt enim orationis comites, eleemosyna, (quæ omne beneficentiæ genus comprehendit) atque ieiunium, quod carnis motus, & impetus frangit, ne vlla praua cupiditate commotus, aduersus Deum aut proximum efferatur; & vt se potius læsum, quam proximum velit. Quod tamen in bonum conuertet Deus, vt detrimenta propter proximum suscepta in multo vberiora lucra cedant, & bona quæ orans postulauerit, facilius & cumulatius referat, quam ipse postulare auderet.

At Græci [mundiciem] hanc orationis sic interpretantur, quod nullis perturbationis, aut mentis fluctibus admixta fuerit, ac nullis curis distracta; quod in illo Pauli loco ad Timoth. per [disceptationem] intellexit Ambrosius. li. 5. de sacramentis, cap. 5. [Plerumque, inquit, negotiator venit ad orationem, aut auarus de pecunia cogitat, alter de lucro, alter de honore, alter de cupiditate, & putat, quod eum Deus possit audire: & ideò quando oras, diuina humanis præferre te conuenit.] Hanc ille disceptationem esse intelligit: sunt enim dialogismi quidam & soliloquia, quæ mentem, & cogitationem à Deo auertunt, & ad alias res prophanas conuertunt: & sicut creata omnia respectu diuinorum, tenebræ sunt: ita etiam sordes & immundities sunt, respectu illius summæ puritatis, atque superni candoris: ergo qui cogitationes terrenas admiscet cogitationi diuinorum, non habebit [mundas preces;] qui autem defixa in Deum mente orat, [mundas ad Deum habet preces.]

Sed illud notandum, quod supra indicauimus, orationis & [precum] nomine vniuersum religionis & pietatis cultum circa Deum significari: est enim totius religionis quasi fundamentum quoddam. Quare cum prima Christianæ religionis initia ponebantur, diuino spiritu permoti Apostoli, dixerunt, [Domine doce nos orare, sicut & docuit Ioannes discipulos suos.] Hinc vel ex solo orationis studio ablato, vniuersam Danielis religionem & pietatem ablatum iri, verumque Deum contemptui habendum, principes illi & satrapæ, qui Danieli inuidebant; sibi persuadentes, dixerunt; [Non inueniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui.] neque aliam violandæ legis rationem excogitarunt, quam illam, vt omnis qui peteret aliquam petitionem à quocunque Deo, & homine, nisi a Dario, mitteretur in lacum leonum: at Daniel aduersus illarum machinamenta, non alio remedio, quam ipsa oratione usus est; nam [fenestris apertis in cænaculo tribus temporibus contra Ierusalem in die flectebat genua sua, & adorabat.] Hoc orandi remedio id

3
Mat. 17. 19

Mat. 5. 23.

Isai. 1. 18.

4
Orationis comites, eleemosyna, et ieiunium. Iob. 9. 30.

Græci.

Ambrosius. li. 5. de sac. c. 5. Inter orandum attentio animi.

Orationis nomē, quid significet.

Luc. 11. 1.

Dan. 6. 5. 10.

*Precandi
remedium
unicum.
Iob. 19. 20.
Iob. 15. 4.*

tot ærumnas sibi relicto, consolari se poterat Iob, atq; in hanc sententiam dicere, [Relicta sunt tantummodo labia circa dentes meos:] dum orare & precari possum, non omnino perij; nam ad extremum interitum deuenisse, qui precandi studium intermisit, ipse quoque Eliphaz docuisset videretur superius dicens, [Euacuasti timorem; & tulisti preces coram Deo.]

XIX. Terra ne operias sanguinem meum, neque habeat locum in te latendi clamor meus.

- 1 *Varia imprecationis ratio, & formula. Commodior interpretatio.*
- 2 *Qua dicantur clamare. Christi patientis figura.*
- 3 *Rerum mortuarum compellatio ad significationem doloris. Ut propheta cælum, & terram inuocet.*
- 4 *Operire, quid.*
- 5 *Sanguis, quid. Ut scelera clament: Explicatus Moyses.*

*Aben Esra,
Caietanus,
Imprecato-
ria formula.*

*Tygar.
Comodior
expositio.*

CAietan. post Aben Esra existimat hanc esse iuramenti deprecatorij formam, quo asseueret nullius sibi iniquitatis conscius esse; Nisi vera (inquit) loquor, inhumatus abijciatur, neque me defunctum parens tellus sinu excipiat: [& non locus clamori meo] vt in Hebræo est, id est, meæ preces non exaudiantur; vel, clament mea scelera, si quæ habeo, in cælum, publicoq; iudicio illa vindicet superius iudex, neque patiat multa latere: si quæ, inquit, terra nouit mea flagitia, quæ lucem fugiunt, ipsa in medium atque in lucem proferto. Sic Tygarina. [O tellus, ne celes mea scelera capitalia.] Sed frequentior, & rei præsentis opportunior sensus est, vt hæc dicantur ad commouendam misericordiam: Opto (inquit) vt omnibus explorata, atque probata sit mea innocentia, & tacentibus hominibus, aut suo deprauato iudicio me condemnantibus, ipsæ res inanimes loquantur & prædicent, extremo me supplicio affici, nulla mea culpa; meum hunc clamorem atque querimonias surdis auribus excipiunt mei amici; audiat terra, audituque multiplicet & reddat, resonante Echo; meosque gemitus atque suspiria, numerosiori percussu referant montes, septiesque affonent valles;

Ania ressonent sylua, & vaga certet imago.

- 2 Tum etiam is [clamor,] quem edunt mei dolores (nam quæ acerbissima sunt, clamare dicuntur, id est, vehementi aliquo affectu homines procellunt, & clamare cogunt) minimè contineantur intra terram, sed vniuersam aeris regionem peruagatus conscendat in cælum. Perspicitur hoc loco, non valde latens neque obscura Christi patientis imago, cuius sanguinem ab impijssimis deicidis immaniter profusum, minimè occuluit terra, sed qua potuit ratione contremiscens atque commota significauit; prædicarunt [petra, & saxa] mutuis collisionibus, ingentique fragore disrupsa; neque non sua ora [aperuerunt monumenta,] Est verò proprium eorum qui in extremis malis versantur (vt Chrysostom. ait) vt nolint sua mala celari, atque illorum, neminem non fieri spectatorem.

3 *Terra.* Poeticum sanè atque Patheticum, in dolore aut re alia grauissima, res mutas, mortuasve, omni sensu audituque carentes, testes & auditores compellare; alius cum aibus loquitur, cum feris alius, surda littora mareque compellat alius, nemora, syluas, quercus, saxa: sic ille dixit,

Et quodcumque mea possunt narrare querela,

Cogor ad arguas dicere solus aues.

- Propertius.* Scriptores sacri, [cælum, & terram] compellant incorruptissimos veritatis testes, & quorum testimonium ad multa sæcula diuturnum sit, & longè lateque pateat per vniuersas regiones; si quid enim prædicent & contestentur cœli, [in omnem terram exhibit sonus eorum, & in fines orbis terræ, verba eorum:] & si quid terra loquatur, id certè melius generationibus narrare poterit; nam [generatio præterit & generatio aduenit, terra autem in æternum stat:] vid. Isa. & Moysen in cantico; non solum enim cælum & terram compellat, sed [imbrem,] & rorem atque [pluuiam,] vt sua verba accepta, & simul cum guttis aquæ permixta instillent in capita, auresque mortalium. Atque vbicumque ijs rebus inanimatis sensus, auditusve tri-

buitur, indicatur res esse eiusmodi, quæ rerum omnium naturam, & ordinem ab auctore naturæ præscriptum euerat: atque ideo omnium creaturarum interfit id curare, quasi dicerent, *Esta sinrazon à todos toca.*

Ne operias. Idem verbum, quod Prouerb. 12. vertitur [dissimulare:] & Ecclesiastæ. 6. [obliuione delere.] Operire igitur hoc loco etiam erit obliuione delere, atque dissimulare; Quantumuis, inquit, me contegas, contineasque sepulchro, tamen ne sepelias obliuione istam meam incredibilem suppliciorum sine vlllo meo scelere sustinentiam; quantumuis surda sis, vinci te patere his meis clamoribus; mihi aurem benignam præbe: simile id Isa. 1. [Auribus percipe terra.] Proprie, Inclina aurem, quem admodum surdastri facere solent, vt audire possint. [Sanguinem.] Olympiodor. & Polychron. intelligunt [sanguinem] ex illius corpore fluentem; quasi diceret, Neque exorbeas meum sanguinem, vt mei supplicij vestigium, atque memoria omnibus conspicua manere possit. Augustin. legit; [Terra ne operiat super sanguinem carnis meæ:] quod eundem ferè habet sensum cum lectione Vaticana, [Terra ne operias:] sed præstat vt per [sanguinem] intelligamus lethales cruciatus, peneque iam inflatam mortem.

Clamor meus. Non solum isti mei gemitus, sed etiam vlcus, & morbi incredibilis, & cruenti sanioque cadaueris clamor; quantumuis in sepulchro lateat cadauer, tamen errumpet foras clamor; sicut ad Cain dictum est, [Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra;] fugerat fraticida testes, egressus in agrum; occisum fratrem abdidit (vt ait Ioseph) putans clam fore homicidium; rogatus à Deo, vbi nam frater sit, negat se scire; atqui vox profusi sanguinis, & abditæ cadaueris ex ipsis terræ visceribus erupit, prædicauitque homicidium, atque homicidam prodidit; neque inuenit locum latendi in terra, cum de terra clamaret; quæ enim [aperuit os suum vt exciperet sanguinem,] eadem ipso aperto ore causam profusi sanguinis, atque profusorem, locum, tempus, & reliqua omnia, quæ coram illa gesta sunt, ingenuè & syncerè contestata est.

Quod autem Septuaginta dixerunt, [neque sit locus clamori meo:] quamuis videatur contrarium habere sensum, tamen re ipsa idem est; quasi dicat nullus sit clamori meo definitus locus, quo gemitus mei atque lamenta consistant, sed per vniuersum aeris spatium liberè ad cælum vsq; perferantur, et ad omnium mortalium aures deueniant.

XX. Ecce enim in cœlo testis meus, & conscius meus in excelsis.

- 1 *An testimonium cœli, an verò Dei nunc proponatur à Iob. Iurandi formula.*
- 2 *Consciis, quis dicatur ex Hebræo, & Syro. Illustratus Moyses, Deus iudex simul, & testis.*
- 3 *In diuino iudicio duo testes, Deus ipse, & conscientia. Testis supremus in cœlo, tanquam in specula.*

EVgubinus existimat velle nunc Iobum vt iustificatione cœli, postquam terræ testimonium produxit: sed ægrè quadrat; nam non tam cælum, quam alium, qui in [cœlo] residet [testem,] & spectatorem habere se dicit. Deum igitur cuius [sedes cælum,] significat. Caietan. verò, rursus hoc loco iuramenti formam agnoscit, quo Deum inuocet suæ innocentie testem, atque conscientie spectatorem, & conscius. Sicq; erigitur in spem, vt qui ab iniquis testibus, & parum fidei amicis nunc conuictis afficiatur, commendetur postea à Deo [coram angelis.] Ideò, inquit, clamorem meum latere, aut contineri inferis his regionibus nolo, quoniam appello iudicem testemque meum confidentem in cœlo, qui meæ iustitiæ conscius, meis calumniatoribus, falsisq; testibus damnatis, me innocentem absoluet. Vel, si terra dissimulet, & comprimat clamorem meum, non ideo cadam mea causa, nam iudicem appello, quem nihil latere potest. Vel, licet nunc in terra humanis iudicijs opprimi videar, scio in cœlis aliter de me iudicium fieri; scio aliam fieri meæ innocentie iustificationem. Hoc illi bona mens solatium suggerit, Deum videlicet, qui illum semel, & iterum suis angelis magnificentissimo præconio commendauit.

Et

4
703

*Prou. 12. 16.
Ecc. 6. 4.
Operire, qd*

Isai. 1. 2.

5
*Olympiod.
Polychr.
August.
Vaticana.*

Gen. 4.

*Ioseph. 1. 16.
antiquit.*

LXX.

1
*Eugubinus
An cœli te-
stimonium
nunc propo-
natur.
Isa. 66. 1.
Caietan.
Iuramenti
formula.*

*Diuinum
testimonium*

Et *conscius*, Ferè vox synonyma cum [teste], sed alterius linguae, nempe Syriacae; quarum duarum vocum discrimē in hoc loco, est idem quod Gen. 3. i. cum Laban atq; Iacob fecerunt tumultum, comederuntq; super eum; [quem vocavit Laban tumultum testis; & Iacob aceruum testimonij:] sapienter autem addidit Vulgatus, [vterq; iuxta proprietatem linguae suae.] Nam cum vterq; rem vnam significasset, Iacob tamen vsus est dictione Hebraea; at Laban Syriaca, vt docet Hieron. in traditionibus, et August. q. 97. *Ghed*, enim, [testis] est, aut testimonium Hebraeis; at verò, *Sahad* testis apud Syros, & hoc loco [conscius.] Neq; verò quod Deus testis sit, iudex esse non poterit, cum scriptum sit Ierem. 29. [Ego sum iudex, & testis, dicit Dominus:] ne sibi vilius sceleris, quantumvis in imò cordis recessu perpetrati, impunitatem promittat homo; nō enim alijs externis testibus indiget Deus. Et quidem in diuino iudicio nō deerunt duo verissimi testes, videlicet, & Deus ipse, & nostra conscientia; proptereaque dicitur Deus [testis in cælo, de cælo,] in excelsis esse, non tam propter loci præstantiam, & amplitudinem, nymnis maiestate dignam, quam propter locum aptissimum ad contemplandum, tanquam ex sublimi specula, quidquid in terris geratur: [de cælo enim respexit super omnes filios hominum: & iterum; Dominus, in cælo sedes eius; oculi eius in pauperem respiciunt; & Michea 1. Sit Dominus Deus vobis in testem, Dominus de templo sancto suo] id est, de cælo in quo velut in templo habitat: & cum hoc testis munere statim coniungit iudicis severitatem. [Egredietur Dominus de loco suo, descendet, & calcabit super excelsa terræ.]

Hieron.
Aug. q. 97.
De^o, iudex simul et testis.
Ier. 29. 23.
In diuino iudicio, duo testes, Deus ipse & conscientia.
Psal. 8. 38.
Cur testis suprem^o, dicatur esse in cælo.
Psal. 32. 13.
Psal. 10. 4.
Mich. 1. 2.

XXI. Verboſi amici mei; ad Deum stillat oculus meus.

- 1 *Varia lectio. Verboſus, quis ex Hebræo. Quis derisor, aut illuſor: Illuſtratus Salomon. Verboſi omnia deteriora reddunt.*
- 2 *Oculum stillare, per translationem dici. Cur lachryma dicatur non descendere, ſed ascendere in cælum: Illuſtratus Eccleſiaſticus.*
- 3 *Notatus Hebræus apud Caietanum.*
- 4 *Varia neceſſendi, & interpretandi ratio.*
- 5 *Breuitatis viſa circumlocutio: varius nexus.*

CUm illi, inquit, qui amicos se præſtare debuiffent, veræ amicitiae officium deferant, neque mihi conſolutores, ſed verborum profluencia moleſtiſſimi criminatores exiſtant, lachrymans, & eiulans ad Deum me conuertam, cuius fidei meam cauſam committam; cum fleuero, illum mea infortunia tangent; nam flenti mihi non adſunt humani vultus. *Verboſi.* Non eodem modo redditur; nam *Vatabl.* non accipit in malum, ſed ſimpliciter vertit, & interpretatur; [Colloquutores mei;] qui loquimini & diſſeritis mecum, ad Deum lachrymas fundo, qui testis eſt meæ innocentiae, non ad vos qui cupitis eam labefactare. Complutenſes cum Brugenſi legunt; [interpretes,] quod Iobi verba ſiniſtrè acciperent, & in deteriore parte interpretarentur; Pagninus, [Rhetores,] ſimiliterque Tygurina; [Cum amici mei rethorica oratione contra me agunt; manantibus lachrymis Dei opem imploro.] Hebræus apud Caietanum; [Patroni mei, ſocij mei,] ironicoſ, qui mihi exhibere ſe deberent patronoſ, aduerſarioſ experior. Sed huic varietati locum ſanè præbuit verbum *Luis*, quod propriè ſignificat illudere, aut deridere. Quia verò qui illudit, exquisitis interdum vitur verbis, & alijs ridiculis verbis reddere ſolet, & imitari alterius dicta, idè ſignificat interpretari, aut exquisite loqui, & Rhetorem agere: hinc Prouerb. 19. [Teſtis iniquus, deridet iudicium:] nam commutat verba, falſo loquitur, ſiniſtrè interpretatur quæ audit, aut videt, rem verboſa oratione exaggerat, veluti deriſores ſolent; & Prouerb. 9. [Qui erudit deriſorem, ipſe iniuriam ſibi facit:] nam in deteriore parte rem deriſor interpretatur, & vitio atque concepto odio tribuit, quod ex amicitia & beneuolentia fit; & cap. 21. [Superbus arrogans, vocatur indoctus:] propriè, illuſor, aut deriſor; nam ſtultitiae atque ſuperbiae ſignum eſt, alioſ irridere. Hæc omnia complexus eſt illo vocabulo, [verboſi,] Latinus interpres; nam illuſores, interpretes, Rhetores, multis verbis uti ſolent; & illud præterea

Varia lect.
Vatabl.
Complut.
Burgens.
Pagni.
Tygur.
Caiet.
Hebr.
Quid verboſus, in Hebr.
Quis dicatur deriſor aut illuſor.
Prou. 19. 28.
Prou. 9. 7.
Prou. 21. 24.
Verboſus oia reddit deteriora.

habent [verboſi,] quod moleſtiſſimi, præſertim ægrotantibus, exiſtunt, ineptè garriunt, veritatem lædunt, & denique importuna loquacitate omnia reddunt deteriora.

Oculum verò *stillare* guttatim lachrymas, translatio eſt à ſtillicidijs, & pluuia ſumpta, non inaudita propheta etiam poetis: ſed præterea Psal. 118. [Dormitauit anima mea præ tædio.] Hieronym ex Hebræo cum Origen. & Ambroſio [Diffillauit anima mea:] perſpicue, lachrymata eſt ad Deum iudicem. Mirum, quod cum præ in ſinum descendere, & in terram cadere videantur lachrymae, non descendant tamen, ſed aſcendant ad Deum, & retrò, contrario motu quam imber & ſtillicidia, in cælum ſtillent; ſed mirabilis huius rei illa eſt cauſa occultior humanis oculis; quod ſicut ſol terræ vapores ſuo calore tepfactos ſurſum euehit, ita piorum feruentes lachrymas benigniſſimus Deus excitat, & eleuat ad ſe: ſic Sapiens docuit Eccleſ. 35. [Nonne, inquit, lachrymae viduae ad maxillam descendant? à maxilla aſcendant vſque ad cælum; & Dominus exauditor non delectabitur in illis:] eſt igitur huiusmodi lachrymarum imber, non qui deſluat ex nubibus, ſed qui [nubes penetret.] Atque eſt in eo etiam lachrymarum cum pluuia ſimilitudo, quod ſicut vapores excitati à terra, concreſcentes coguntur in nubes, atque in pluuiam, iterumque decidunt in terram: ſic ſanè lachrymae, quæ ſurſum aſcendant, recidunt, non ſuper plorantem, ſed in illius caput, qui iuſtum contriſtauit, & lachrymas illi excuſſit; propterea enim eodem loco adiunxit Eccleſiaſticus; [Et exclamatio eius ſuper deducentem eas.] Hæc ſunt illæ quas Salomon commemorat Eccleſ. 4. (vbi propiuxta Hebræum, lachrymae calumniam patientium) & neminem conſolatore. Quod ingens eſſe malum, nunc Iob in ſe ipſo experitur, atque deplorat: qui enim ſolum Deum videat ſibi aſtante, ad illum ſolum ſtillare, & lachrymarum compellitur.

Oculum diſtillare, per translationem dici.
Pſ 118. 20.
Hieron.
Origen.
Ambroſ.
Cur lachryma non dicatur deſcendere, ſed aſcendere.
Eccleſ. 35. 18

Lachryma ſimiles imberi.

Sed hoc loco non eſt prætereundum miraculum quoddam naturæ, quod Caietanus exiſtimat ex hac Iobi ſententia colligi, videlicet vt cum Iob dicat, [ad Deum ſtillat oculus meus,] non ambobus ſimul oculis lachrymatus fuerit, ſed propter exiccatum humorem cerebri, nunc ex vno oculo, nunc ex alio manabat lachrymas; interpretatio ſanè aut deploranda, aut (ſi mauis) deridenda, quam Hebræus ille, proculdubio, Caietano ingeſſit.

3
Caiet.

XXII. Atque vtinam ſic iudicaretur vir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega ſuo.

Praecaſtigationem eſſe eius, quod dixerat, quidam arbitrantur; Teſtem inuocauit Deum. Sed quid ego miter? nam ſi cum homine agerem mihi æquali, pariſque conditionis, nemo me peccati conuinceret; at diuinum iudicium reſormandum mihi eſt. Septuaginta. contrario ſerè modo; optat enim, vt cum hominibus & Deo liberè liceat illi cauſam ſuam tractare & probare; [Sit redargutio viro coram Domino, & filij hominis ad proximum ſuum.] Auguſtin. ferè eodem modo ſicut noſtra lectio; [Dijudicetur vir cum Deo, ſicut filius hominis ad proximum ſuum.] Sed hoc videtur leniter decurrere; cum appellauerim ſupremum iudicem, & ad illius tribunal prouocauerim, optarem ſanè, vt illius ſententiam nemo ignoraret, ſed publicè omnibus mortalibus audientibus atque videntibus pronuntiaretur; vt in iudicio humano fieri ſolet; ſic enim fieret, vt de mea innocentia nemo dubitaret. Quam interpretationem indicauit proſectò Nicetas; [Ipſum, inquit, iudicium, vſque eò illuſtre fore confidit, vt nemini debeat eſſe obſcurum; non ſecus quam ſi de homine, interque homines factum eſſet.] Quod etiam vaticinando dixiſſe videtur, vt conſtat ex capite vltimo. Niſi fortè optare ſe dicat, ne controuerſia huius dijudicatio & abſolutio in extremum iudicij diem differatur; ne eò vſq; dubium & ſub lite maneat ſuæ innocentiae & exiſtimationis teſtimonium; Vtinam, inquit, poſſet ſupremus iudex compelli, vt in humano iudicio fieri ſolet, vt conteſtata lite & perfectà tota cauſa, acceptisque teſtimonijs rem ille pro ſua rei totius cognitione & iudicio, abſolueret pronuntiata ſententia. Cum hac interpretandi ratione cohererent optime ſequentia.

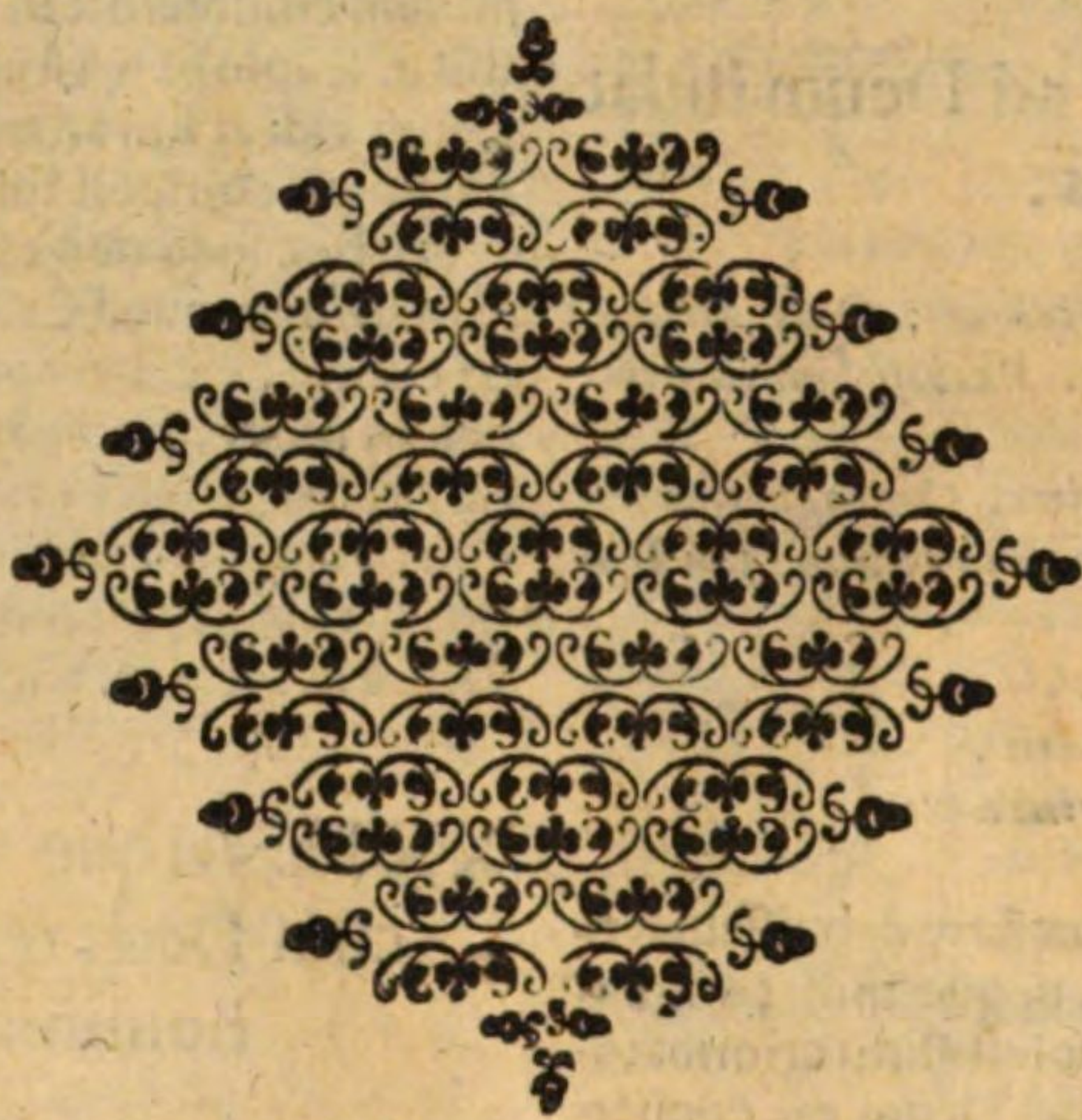
4
LXX.
Auguſt.
Lenior interpretatio.
Nicetas.

XXIII. Ecce enim breues anni transeunt;
& semitam, per quam non reuer-
tar, ambulo.

Breues annos; annos transire,] aut, [annos nume-
ri abire,] vt in Hebræo est; siue [annos dinumera-
tos venire,] vt Septuaginta habent, idest, annos qui nu-
merati & præfiniti sunt à Deo, & breuissima periodo cir-
cumscripsi, venire & recedere, sibiue sine vlla mora suc-
cedere; tum etiam [viam vniuersæ carnis ingredi,] & per-
agere, quam qui semel pertransierit, repetere non possit,
certum est ad vitæ breuitatem & instantis mortis discrimen pertinere. Sed quorsum nunc inculcet hanc rem Iob,
aut quomodo hæc sententia cum alijs cohæreat, incertum.
Caietano facile se expedit ab hac difficultate dicens, hinc
incipere sequens caput; at nemo cum Caietan. sentit; Alij
ideò dictum putant, vt deprecetur Iob dolores in eo, quod
sibi vitæ reliquum est: sicut cap. 14. dixit; [Breues dies ho-
minis sunt, numerus mensium eius super te est, recede

paululum ab eo, vt quiescat:] sed non cohæret. Aptius
nectitur, vt dicat sibi nullius peccati conscius de diuino
iudicio spem concepisse, ad quod, non ficto, & simulato
animo prouocat, sed verissima & maximè sincera suæ
conscientiæ & veritatis fiducia; vti decet eum loqui, qui
morti proximus sit. * Est enim illa asseuerandæ veritatis
formula, vulgaris. Catenæ auctor, illum orationis con-
textum non incommodum etiam assignat, vt ex eo, quod
mors sibi impendat, cupiat & postulet, vt ante mortem,
de hac sua causâ transigatur; vt saltem viuenti breuissi-
mum hoc solatium esse possit, in sua lite obtinuisse, & ve-
ritatem demonstratam omnibus fuisse; est enim ingens
in mora periculum: vel tandem, vt rationem reddat eius,
quod proximè dixerat; cum Deus non soleat proferre ci-
tò contra malos pro innocentibus sententiam, obnixè po-
stulat, vt in hac sua lite, non procrastinet iudex; sed breui
rem totam absoluat; nam ipse deficit, abique in mortem
celerius, quàm vt expectare diutius possit. Præsertim cum
aduersarij tandiu insultaturi sint, quamdiu affertur disce-
ptationi huius litis mora.

* Para el
passo en que
estoy, que di-
go la verd-
ad.
Nicetas.

PARAPHRASIS

CAPITIS

PRÆCEDENTIS.

NOTATIO RERVM
INSIGNIORVM,quæ in commentarijs fusiùs
explicantur.

¹
Respondens autem Iob di-
xit;

RAETEREA proximè oratione Eliphazi, mul-
tò acerbiorè, quàm æger & miserrimus homo
æquis auribus accipere posset, punctus Iob, in
hæc verba respondit; Quæ hæcenus à vobis au-
diui, minimè sunt inaudita; valde enim, non mi-
hi solùm, sed lippis etiam perspecta esse arbi-
tror: nam eandem semper, non sine a tædio &

a De consolatoris officio, & qualis esse
debeat consolatio, nonnulla. versic. 16.
num. 3. 4.

²
Audiui frequenter talia.

Consolatores onerosi om-
nes vos estis.

³
Nunquid habebunt finem
verba ventosa?

aut aliquid tibi molestum
est, si loquaris?

molestia cantilenam canitis: quam ego sæpe sapientissimis auribus
excepi, contumelijs licet conuitijsque plenissimam, vt & surdus, &
elinguis videri iure potuerim. At sanè eiusmodi consolationem
meis malis adhibetis, vt multò grauiorem respondendi, me que ab
obiectis criminibus purgandi, laborem & molestiam afferatis; tum
etiam audiendi longiores & importuniores sermones, non leuem
defatigationem.

Præstaret sanè finem à vobis imponi his vestris sermonibus plu-
rimis, & præter rem iactatis, neque certò sibi constantibus, inflatis,
turgidis & aduersum me furentibus. Porro quid te, o amice Eli-
phaz, confirmabit, vt meis dictis repugnare valeas, aut me de mea
sententia deicere? quidve utilitatis capies ex tuis responsionibus?
mihi sanè hæ tuæ ampullæ, & sesquipedalia verba molestissima
sunt; & quæ ego grauius audio, à te facile & leuiter iactantur, cum
nullo cogitandi, aut præmeditandi labore indigeant: & quidem te,
o Eliphaz, à meis contumelijs retrahere deberet mearum respon-
sionum lenitas; nam tuis ego conuitijs oneratus, conuitia non red-
do: quid enim tu audis molestum, cum multa molestissima loqu-
tus fueris?

⁴
Poteram & ego similia ve-
stri loqui; atque vtinam ef-
fet anima vestra pro anima
mea.

⁵
Consolarer & ego vos ser-
monibus: & mouerem ca-
put meum super vos.

⁶
Roborarem vos ore meo,
& mouerem labia mea, qua-
si parcens vobis.

⁷
Sed quid agam? si loquutus
fuero, non quiescet dolor
meus, & si tacuero, non di-
scedet à me.

⁸
Nunc autem oppressit me
dolor meus, & in nihilum
redacti sunt omnes artus
mei.

⁹
Rugæ meæ testimonium di-
cunt contra me;

Nisi velitis, o amici, vt ego vestram orationem imiter, atque re-
futeam, pari dicendi libidine & contentione. Atqui si fieret inter nos
nostri status commutatio, vt vos tantisper meo loco sederetis, &
ego consolatoris personam sustinerem, profectò vos similibus ver-
bis onerarem, vt re ipsa experiremini, quàm sit acerbum, atque in-
dignum sic cum ægro homine agere. Sed quorsum, obsecro, tam
multas rationes obtruditis sapienti homini, & minimè tot verbis
indigent? nam de eadem materia, de qua vos ad nauseam vsque dis-
seritis, multò luculentiorè orationem ego habebò: atque vtinam
anima vestra & animi sensus, corporisque, & vestrarum rerum om-
nium conditio eiusmodi esset, quæ apud me; tunc sanè liberum mi-
hi esset importunis consilijs, & verborum turba vos onerare, gestu
etiam, & commotione b capitis vobis illudere: quanquam id ego
minimè facerem; sed multò quidem meliùs, quàm vos, consolato-
ris munus obirem, milleq; rationes excogitarem, quibus vestram
animi ægritudinem lenire aliqua ratione valerem, neque semper
eandem rem vobis ingererem; sed me socium vobis præberem co-
mem, atque benignum; neque vobis repugnans, sed potius leniter,
& amicè consentiens, mea oratione vestros cruciatus excantare co-
narer, capitis motu meam commiserationem ad vestras ærumnas
contestatus, deiectos vos erigerem, & c languentes confirmarem,
labiorumque motu conceptum de vestra calamitate dolorem tes-
tificarer, verbis videlicet lenissimis, vt qui vestri doloris commiserati-
one & sensu necessario tangerer; atq; gestu parù benigno vestrū
dolorem refricare nollem, sed potius, quoad fieri posset, delinire.

Sed cum in ancipiti verfer, quid agam, aut quò me vertam ne-
scio: hæc enim statuum, & personarum commutatio fieri nunc non
potest, neque video, qua ratione doloris mei acerbitas possit remit-
tere; nam neque verbis, neque silentio meis malis grauissimis me-
debor; nam si pro me loquar, vestraque dicta refellam, neque rele-
uabitur sensus, neq; si verba suppressam, & gemitus comprimam,
vlla ex parte mitescet. Nihil igitur mirum, si nullum vestra oratio-
ne ægritudinis alleuamentum capiam.

Neque verò ego præ doloris magnitudine, qua opprimor, ora-
tione aut ratiocinatione vlla uti possum; sed qua possum ratione,
tum cruciatus, tum meam innocentiam explicare conabor, vt ali-
quod innocentiae afflictæ præsidium & solatium comparare quea.
Opprimor igitur ita, vt nulla re subleuer; elanguui, concidi, peneq;
mente & corpore stupidus redditus sum, atque stupenda quædam
strages, in hac mei corporis d structura visitur; ipsa enim ossa, suis
sedibus mota, & perturbata videntur, potiùsque cumulus ossium,
quàm corpus humanum concinnatum ossibus, instar cuiusdam ci-
uitatis miserabili clade vastata.

Et quidem rugæ, quas ex contractione arefcentis cutis, & sanie
concrecente contraxi, etiam me tacente mei doloris acerbitem
testantur, quam si ego celare conarer, illæ me profectò mendacij
con-

b De capitis motu, & mouendi varia-
te, & significatione, ad scripturarum in-
telligentiam peculiaria quadam. ver. 5.
num. 3. 4.

c Vt sint ægritudines languida; at verò
consolationes sint aduersus illas robur,
& arma. v. 6. num. 1.

d Vt humanum corpus sit adificio, aut
vbi simile; & illius deiectio, destructio;
ad scripturarum intelligentiam
accuratè tractatur. ver. 8. num. 2. 3. 4.

conuincerent. Cum enim vehementer doleam, illud tamen multo acerbius, quod ex meis rugis & calamitate argumentum petitur seelerata vitæ; & ipsa corporis ægritudo in falsam meæ innocentie criminationem redundet; nemoq; non sit, qui oblatam sibi occasionem meis malis, mei accusandi non arbitretur. Insurgunt namq; plures falsi, & coniurati testes, qui seuius coniecturis, & non nisi externis argumentis subnixi, testimonium aduersum me dicunt; non enim vlla in incorruptissimo iudice culpa est, sed in mendacibus omnino falsisque testibus.

Sed quem appellem, aut verò de quo non conquerar: nam aduersarijs multis, dæmone, doloribus sæuissimis, seuerissimoque etiam Deo vndiq; obsideor. ^e quisquis verò ille sit, velut acerbissimum hostem experior, qui quasi se ad venationem comparet, ita aduersum me, quasi bellua sim, indignationem concepit, explorat diligenter vbi sim, meque clamore & iaculis insequitur, atque laceffit, & venaticis canibus potestatem fecit irruendi in prædam strictis dentibus. Aut verò sicut fortissimus, sæuissimusq; aliquis tyrannus truculenta facie, ardentibus & minacibus oculis, tridentibus dentibus in me sæuie, misitq; suos satellites, qui comprehensum in faciem cedant, tandemque sententia extrema afficiendum collisit in terram, & scopum carnificibus constituit, quem multis sagittis iaculisque configant; sic ille omnes suas vires aduersum me conuertit, & incredibili in me furore exarsit; & me, quasi ferino more rapere, & discerpere tentat, ita minas adiecit odio, & infensione plenas, ad terrificum conspectum, quo me acutissime transfixit; idemque vrgeretur canum rictus, atque latratus; omnesque tandem in clamant nunc, & exultant capta iam præda, incredibili auditate & fame meatum ærumnarum; omnes in faciem meam, & maxillas inuoluant, & indignissimis f contumelijs, sæuissimisq; alapis afficiunt; neque aliam sibi promittunt suæ famis saturitatem, quam si incredibilibus vulneribus me dilacerent atque conficiant.

Fortissimus profecto Deus potentie roborisque sui in me debilitando atq; frangendo, specimen præbere volens, in extremas me angustias coniecit; inhumanum & imitem custodem adiecit, qui arctissima custodia omnem mihi libertatis spem adimat; permittitque potestatem prædonibus, qui mihi innocenter & securè gradienti moliti sunt insidias, atque de via facili, plana que pristina felicitatis abstractum, abduxerunt ad cæca quædam, & ignota diuerticula, ex quibus miser ego explicari non possum.

Eram sanè quondam ego tranquillus, & quietus in summa rerum omnium abundantia, & pace iucundissima; at nunc repente me video confractum, & instar vix proculcatum, omni bonorum succo expresso, vi & pondere grauissimæ calamitatis. Tum etiam ille instar fortissimi colluctatoris, manu ceruici & collo iniecta, apprehensa; & conuulsa coma, allisit ad terram, & resupinum me prostravit confregitque, dissectis mei corporis membris, vt tam horrendæ stragis refarciendæ nulla iam commoda ratio iniri posse videatur. Constituit præterea me ^g scopum, vt omnia malorum omnium iacula & sagittas exciperem; nam quæ liberi, familiares, serui passi sunt, ad me redundarunt vniuersa; ita sagittarijs & lancearijs mille obsideor.

Ego verò mille iaculis atque sagittis infixis hispidus totus horresco; neque tantum extrema cute dissecor, quin intimis etiam vulneribus proscindor; nam transfixos habeo renes, omnesque mollissimas atque tenerrimas, tum animi, tum corporis partes grauissime affectas. Sæuissima heu vulnera, & sine vlla commiseratione inflata: & his quidem alia adiecit, quibus & fellis folliculum disrupit, & omnia viscera discerpit; ita totus tabo & sanie mano, intimisque visceribus, morbisque foedissimis putresco.

Neq; verò vnius vulneris dolorisve remissionem accipio, nisi alio acerbiori subeunte; ita mille complicatis malis afficior, iam inde, ex quo primarum grauissimarum cladum nuntia, nullo respirandi spatium concesso, ad me perlata sunt; ita nihil in me integrum relinquitur, sed mille cõscissionibus discepta omnia, & dilacerata, non solû ab hostibus sæuissimis, sed ab ipso Deo, qui potentissimi, atq; robustissimi gigantis instar, incredibili impetu irruptionem in me fecit.

Sed ego tamen tot mala, tot vulnera grauissima omnino humili demissoque animo suscepi, habitu supplici, & miserabili, profusus etiam lachrymis, vt ingentem calamitatem deprecari possem. Pro splendida igitur & regali veste, quam subtilior alia, molliorque interula excipiebat, nunc vnica, eaque vilissima, atque crassissima veste, atque homini grauissime ægrotanti, & exulcerato molestissima contegor; quam consui super cutem meam, & meo corpori præsumma inopia, qua potui ratione, adaptaui; iam enim nihil melius mihi reliquum esse video, in tanta rerum omnium commutatione. Propterea carnem, corpusque totum, sed caput præsertim, cinere & puluere conspersi, in ipsamque terram abiici; vt vel hac ratione testarer pristinam omnem felicitatem prorsus extinctam, consputam, regiumq; splendorem, regni que potentiam ad summam rerum omnium abiectiõnem, & inopiam redactam.

Nunc

& suscitatur falsiloquus aduersus faciem meam, contradicens mihi.

10

Collegit furorem suum in me; & comminans mihi infremuit contra me dentibus; hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.

11

Aperuerunt super me ora sua, & exprobrantes percusserunt maxillam meam; satiati sunt pœnis meis.

12

Conclussit me Deus apud iniquum; & manibus impiorum me tradidit.

13

Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum. Tenuit ceruicem meam, confregit me, Et posuit me sibi, quasi in signum.

14

Circūdedit me lanceis suis, conuulnerauit lûbos meos, non pepercit; & effudit in terram viscera mea.

15

Concidit me vulnere super vulnus; irruit in me quasi gigas.

16

Saccum cõsui super cutem meam; & operui cinere carnem meam.

^e Vt soleant afflicti, & agri querelas iactare in incertum, & nullo hoste indicato, peculiaria quadam. v. 10. nu. 2.

^g Vt probra, & contumelia, sine velut alapa, fustis, verbera, gladius; quadam ad mores, & scripturarum intelligentiam. vers. 11. nu. 3.

^g Vt suos iustos Deus pro scopo constituat, ad quem collimet: vt verò raro nunc configat impios, quamuis minetur sape, perpetui supplicij postea configendos; nonnulla ad mores. v. 13. nu. 4. 5.

17
Facies mea intumuit à fletu
& palpebræ meæ caligaue-
runt.

Nunc verò, incredibiles, & implacabiles dolores cogunt me perennem lachrymarum vim profundere, quarum non oculi modò turgentes, & exulcerati, sed tota facies tumens, & exulcerata, atque prælachrymis assidue fluentibus *h* turbida, & sordida, testis est; sed oculi præsertim, qui instar limpidissimi fontis esse solent, nunc ab animi ægritudine & perturbatione, concitatis lachrymis perturbati, instar commoti maris tument, & æstuant, propterea quæ caligant; & hebescente acie, deficientibusque luminibus iam iam morior.

h De oculorum natura, & cum fonte comparatione, tum etiam de lachrymarum æstu, & commotione, peculiaris quadam ad scripturarum intelligentiam. vers. 17. n. 1. 2.

18
Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces.

Nihil tamen horum, quæ sustineo, commerui, cum erga Deum atque homines innocens vixerim, ab omni iniquitate & rapina mundus; omneque iusti hominis officium accuratè persoluerim, vniuersumque religionis & pietatis cultum pius religiosusque semper obierim, atque præclaris alijs operibus pietatis precandi studium assiduum, magna cura, & mentis puritate & attentione adiunxerim.

19
Terra, ne operias sanguinem meum; neque habeat locum in te latendi clamor meus.

Quòd si vera non loquor, inhumatus abijciar, neque me defunctum parens tellus sinu excipiat; nunc quoque meæ preces non exaudiantur; atque mea scelera, si quæ habeo, clament in cœlum, publicoque iudicio illa vindicet supremus iudex, multa quæ latere minimè patiatur. Quòd si tu, *i* ò terra, nosti aliqua mea flagitia, quibus alios lacerauerim, & innocentum sanguinem fuderim, tu ipsa, quæ illum exorbui, ne celes, sed prode, clama, & quæ lucem faciunt peccata, in medium atque in lucem proferto. Atque vtinam sic mecum ageretur, vt & tacentibus hominibus, aut suo me iudicio temerè damnantibus, ipsæ res inanimæ loquantur, & prædicent, me sine culpa capitali sententia plecti: meos igitur clamores & suspiria audi, ò terra, & multiplica, referque numerosiori percussu, septiesque resonent montes & valles, neque vllò terræ sinu, locovè contineantur, sed vniuersam tandem aeris regionem, peruagata conscendant in cœlum, & in supernas omnes sedes vsque penetrent; hos enim meæ innocentia totiusque veritatis incorruptissimos testes, & controuersia diremptores compello. Quantumuis verò meum cadauer contegas, contineasque sepulchro, tamen ne obliuione sepelias, ò terra, istam meam incredibilium suppliciorum sine vllò meo scelere sustentiam: vides sanè mei sanguinis riuulos ad te permanentes, ne illum exugas & exorbeas, sed permitte omnibus conspicuum fieri, meamque mortem omnibus contestatam esse.

i Vt soleant scriptores sacri res mortuas compellere, & quid illarum testimonium significet, ad mores, & ad scripturarum intelligentiam fusiùs explicatur vers. 9. n. 1. 2. 3.

20
Ecce enim in cœlo testis meus, & conscius meus in excelsis.

Testis porrò Deus est, quem totius meæ vitæ atque verborum singulorum spectatorem habeo; ideoque meum clamorem inferis regionibus contineri nolo, quòd iudicem, testemque meum in cœlis confidentem, vnde cuncta dispiciat, appello: aliter enim ille, quàm mei aduersarij, & iniqui isti iudices, de me statuet, cui intimè perspectus & exploratus sum.

21
Verbosi amici mei; ad Deum stillat oculus meus.

Ad eum igitur, cum omni amicorum & consolatorum præsidio destitutus sim, lachrymans & eiulans me conuerto, atque illi totam meam causam committam; nam cum fleuerò, illum mea infortunia tangent; vestri enim vultus minimè humani adsunt mihi flenti, quin potius cum composita, & exquisita oratione, tum etiam contumelijs & irrisione, mei amici aduersum me agant, Dei opem implorare compellor.

22
Atque vtinam sic iudicaretur vir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cū collega suo.

Sed quid ego miser Deum testem inuoco? nam si cum homine paris mecum conditionis agerem, nemo me peccati conuinceret; at diuinum iudicium valde mihi formidandum est; sed quæ illius bonitas est, & meæ conscientia testimonium, potius cum illo, quàm cum homine agere velim. Illud verò sanè optarem, vt illius sententiam nemo ignoraret, sed publicè cunctis mortalibus audientibus, & videntibus, vt in iudicio humano fieri solet, quis ego sim, & qualis vixerim, renuntiarem, neque in vltimum iudicij diem controuersia hæc incerta maneret: nam ego statim ad illius tribunal prouoco, verissimam & maximè sinceram bonæ conscientia atque veritatis fiduciam, vt loqui decet eum, qui morti proximus sit.

23
Ecce enim breues anni transiunt; & semitam, per quam non reuertar, ambulo.

Scio enim annos præfixos, & breuissima periodo à Deo mihi circumscriptos celerrimè præterlabi, atque iam penè me viam integram emensum fuisse; quam qui semel prætereat, repetere non potest. Cum igitur penè iam deficiam, meum iudicem oro, & obsecro, vt breui rem totam sua sententia dirimat, & de mea causa ante mortem transigatur, vt vel minimum hoc solatium viuens obtineam, quod aliquando in mea causa, patefacta meâ innocentia, obtinuerim.

CAPVT XVII.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Nihil iam sibi amplius prater mortem sperandum, ex sui morbi gravitate statuit; & dum amicos in sapientia arguit, sapere ipse videtur, si ex morte tranquillitatem, post tempestatem turbulentissimam vitam, sibi polliceatur.

I. Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, & solum mihi superest sepulchrum.

- 1 Spiritus varia acceptio. Calamitas mentem perturbare solet.
- 2 Attenuari, quid ex Hebraeo: variè redditur à Vulgato. Iob suspiriosus asthmaticus.
- 3 Breuiari, quid. Iob non valde senex.
- 4 Reticentia, & qua ratione supplenda.

I
Spiritus, va-
riè acceptus

Græci.
LXX.

Nyssen.
Vatabl.
Eugub.
Caiet.
D. Thom.

2
Attenuari
quid.

חבל

Iob. 19. 17.
Pagn.
Regia.

Iob, asth-
maticus.
LXX.

August.

Tygar.

3
R. Mard.
Pagn.

Ecce coherent cum fine præcedentis capituli, ubi se iam peragere dixit mortalitatis huius semitam, in mortemque contendere incitatisimo cursu, signum verò impendentis mortis, affert; [spiritum attenuatum.] Græci intelligunt animum commotum, & perturbatum, quod Septuaginta dixerunt. [Perreo spiritu agitato.]

Vt verò vehementior aliqua calamitas hominis mentem perturbet, & sua quasi lede dimoveat, vide Gregor. Nyssenum super Psal. 6. ad id, [Turbatus est à furore oculus meus.] Vatabl. Eugub. & alij vires corporis, vitæ vigorem, & robur, vitamque ipsam attritam, & fractam. Caiet. & alij Latini cum D. Tho. spiritus vitales, qui animæ instrumentum sunt ad vitæ functiones. Sed præstat ut simplicissimè accipiat pro spiritu, qui respiratione trahitur.

Attenuabitur, propriè, [attenuatus est:] sed congruè vertitur per futurum, [attenuabitur,] ut indicetur per momenta magis attenuari, foreque ut breui deficiat. Sed de proprietate vocis originalis Chabal, quæ hoc loco vertitur [attenuare,] nihil certi constat, neque apud ipsos Hebræos, neque apud nostrum interpretem: is enim non vno tantum modo, sed varijs atq; diuersis vertere solet, [dissipare, Eccl. 4. vers. 5. disperdere, Isai. 13. versic. 5. demoliri, Cant. 2. vers. 15. Corruptum, Mich. 2. vers. 10. [compute scere, Isa. 10. vers. 27. obligare, Prouerb. 13. versic. 13. Dan. 6. versic. 22. Parturire,] Psal. 7. vers. 25. Inde nomen deductum, ad dolorem, famem, pedicam vel laqueum, partum, rugitum, & ad quædam alia accommodatur. Sed quidem ex omnibus locis, in quibus ea vox reperitur, colligere licet, afferre violentiam quandam atque dolorem rei quæ disperditur, obligatur, & corrumpitur; quare erit idem, quod cum violentia quadam, angustia, obligatione, atque dolore rumpi, uti contingit parturienti: quare attenuatio aut corruptio hoc loco nihil omnino pertinet ad putrefactionem spiritus graueolentis, quam ipse postea testatur, cum ait, [Halitum meum horruit vxor mea,] quamuis illam aliqui hoc loco subolfecerint: nam Pagn. & Regia legerunt, [Spiritus meus corruptus est:] sed pertinet ad spiritum, qui cum ingenti nisu & dolore emittitur, & cum magna difficultate trahitur; & reciprocatur non nisi cum corruptione, id est cum disruptione pectoris, & pulmonis, totiusque corporis labore, ut totus ipse homo disrupti, dissipari, dissoluique videatur. Et fortè difficultate illa respirandi laborabat, quam medici dyspnæam, aut asthma vocant, aut quæ ex inflammatione pleuritidis oritur, de qua diximus cap. 2. Iob itaque tanquam suspiriosus, asthmaticus, difficilem illum, tenuem, & anhelosum respirationis sibilum vocare videtur, [attenuatum spiritum,] & ut Septuaginta dicunt, [agitatum,] id est crebrum: (nam cum æger non debita magnitudine respirat, frequentia & crebritate supplere id conatur) vel ut Auguf. legit, [deficientem:] & quia asthmaticus suffocari videtur, non omnino incommodè dixit Tyg. [Iam quidem ago animam.]

Dies mei breuiabuntur. Vox hoc tantum loco reperta; quæ, ut R. Mardochoi ait, propriè significat, excidere, præcidere, amputare, idè alij vertunt, [Dies mei succisi sunt:] quibusdam verò idem significat, quod extingui; eò fortè

respexit Tyg. reddens per paraphrasim, [Dies mei ritu lucernæ deficiunt.] Sed cum ex alijs locis coniectura fieri non possit, præsumendum est nostrum interpretem germanè reddidisse; præsertim cum eadem vox [breuiandi, vel abbreviandi,] ab alia tamen radice, pro præscindere & decurtare sumatur; & quidem conuenit huic loco, ut ei qui breui spiritu anhelat, dicatur vita ipsa abbreviari, id est præscindi: nos in eadem præscindendi significatione et allusione ad Hebraismum diceremus, [acortaseme el resuel lo, que me corta el hilo de la vida. Cum verò [breuiatos dies] conqueritur, in dimidio suorum annorum constitutum se fuisse indicat, ætate vegeta, & minimè senili, tantum abest ut de senectute loquatur, ut existimauit Lyranus.

Et solum mihi superest sepulchrum, in Hebr. [aut sepulchra mihi:] cum mutila sit oratio, indifferens est, ut varijs modis perfici possit: noster interpret suppleuit, [et solum superest,] sic enim videbatur exigi ab antecedentibus; Nihil reliquum est, quàm ut de mea morte cogitem, aut de mea sepultura, & funere agatur; iam iam morior; iam me expectat sepulchrum immorantem in vita diutius, qui penè mortuus sum, atque corruptus. Septuaginta paulò vehementius, cum deprecatione, [Oro sepulchrum, & non cōtingit mihi.] Catenæ auctor, sepulchrum pro morte; [Exopto interitum, & angor vehementer quod non consequar; quin etiam expectatione ipsa deludor.] Cum simplici nomine res aliqua compellatur, præsertim ab æstuante, & ægrotante homine, affectus est vocantis & optantis, aut secum assidua meditatione cogitantis: est. n. reticentia illa plena dolore, & animi sensu: sic hoc loco, Sepulchra mihi; supple, Opto, quero, cogito, aut quid simile.

II. Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

- 1 Varia lectio. Hebræorum antium dissensio, & conciliatio cum Vulgato.
- 2 Interpretis Latini illustratio, & defensio: expenditur lectio, & vox Hebraica. Qui dicantur illusores: explicatur Moyses, & Isaias.
- 3 Diuites impij sibi ipsis illudunt. Mundus, Caro, Damon illusores: Illustratus Salomon.
- 4 Conciliatio Latina lectionis cum Hebræa.
- 5 Morari, quid propriè. Qua dicantur oculorum amaritudines. Precandi studium. Oculus, symbolum orantis.

Innocens heu morior, & amarissimas mihi lachrymas excutit, non vilo scelere puncta conscientia, sed falsi criminis obiectio, & immeriti supplicij acerbitas. in Hebræo autem est valde imperfecta sententia; [Si non illusores mecum; vel illusiones, aut deceptiones:] à verbo Hathal, quod est illudere, decipere, mentiri, falsa etiam promittere; quas omnes significationes varijs locis interpretes noster agnoscit, & usurpat; quare tantum videtur in hoc loco ab hac significatione abesse verbum [peccandi,] ut Pag. valde miretur, planeque fateatur, se ignorare, quare Hieron. verterit [peccaui:] atq; Burgenfis nihil inuenit in hoc capite additione dignum, præterquam hanc longissimam (ut ipse ait) distantiam lectionis Latinæ ab Hebræa. Sed de Vulgato statim. Certè Caiet. lectionem illam ex Hebræo eò refert, ut Iob vocet amicos illusores, quod iuberent sperare temporalem aliquam foelicitatē, cuius plerunque fallit spes: sensus est coactus. Frequentior est magis ad rem; quod decipere illum conarentur, mentirentur, atque illuderent, conantes persuadere, illum esse peccatorem, neque fieri posse, ut innocens puniretur. Sed quidnam in hac ipsa lectione imperfecta suppleri oporteat, iterum dissentiant Hebraizantes. Pagn. post Hebræos alios; [Nec cum Deo disputare optarem, nisi essent illusores mecum,] i. nisi me mei aduersarij reum agerent, probrisque afficerent, non appellassem ad Deum iudicē. Bib. Guar. [Istud non dicerem, nisi] &c. id est, non me tam acriter tuerer, nisi tam vehementi calumnia accusarer. Vatabl. imprecatori; [Dispereā, nisi amici mei studeant mihi imponere.] Isid. Clar. cū assertionē; [Reuera peruersi mecū.] Sed quis iam non videat hæc omnia verbis tantum, nō re, neque sententia aliena esse à Vulgato? nam cum asserit verissimam suæ vitæ innocentiam, quam falsis criminationibus sui amici nitebatur eludere, certè quod ad sensum attingit, tantundem refert dicere, se non peccasse, quàm suos accu-

Regia.
Tygar.
Breuiari
quid.

Iob in vege-
ta atate.

Lyran.

4
Reticentia,
qua ratione
supplenda.

LXX.

Nicetas.

1
Expenditur
lectio Heb.

חבל

Pagnin.
Hieron.
Burgen.
Caiet.

Hebraizantes
dissentio.

Pagnin.
Guar. Bibl.
Vatabl.

Isid. Clar.

accusatores appellare mendaces & illufores; quod abunde fufficeret pro cōciliatione Latinæ lectionis cū Hebræa, & pro interpretis defenfione aduerfus Hebraizantes.

2 Sed ne tam videatur incuriæ alicuius, auſu licentiæ quæſita excuſatio, quam res ipſa; premenda ſunt verba exem-
Vulgati in plaris; Certè verbum illud illudēdi, aut decipiendi, vt eru-
terpretis il- diti aliqui obſervarunt, ſignificare videtur illud illuſionis,
luſtratio & aut deceptionis genus, quod cum falſis promiſſis coniun-
defenſio. ctum eſt; nam illa falſitas contingere ſolet, non ſine illu-
Qui falſa ſione & contemptu illius, cui promiſſio fit: propterea qui
promittunt, falſis promiſſis plebem decipiunt, non deceptores ſolum
illuſores. aut mendaces vulgò appellamus, ſed peculiari nomine il-
luſores, *burladores*: rem illuſtrabunt exempla, in quibus

Gen. 31. 7. inuenitur illa vox. Gen. 31. [Pater veſter circumuenit me
Aquil. (Aquila & Symmach. decepit; *hame burlado*) & mutauit
Symmach. mercedem meam decem vicibus;] videlicet, nunquam
Exo. 8. 29. ſoluta fide, mercedeque promiſſa. Exod. 8. Pharaoni pro-

Iſai. 30. 9. mittenti ſæpe, implenti nunquam, dixit Moyſes [Noli vl-
3 tra fallere vt non dimittas populum: hinc illud Iſai. 30. Fi-
Diuites ſi- lium mendaces qui dicunt, videte nobis errores:] ideſt, dece-
bi ipſis illu- ptiones, illuſiones, falſa promiſſa, foelicitatem nunquam
duunt. euenturam, *burlerias*. Illi ergo peccatores, diuites præſer-
tim, atque potentiores, qui falſam ſibi impunitatem, ſta-
bilemque foelicitatem promittunt, qui ſibi ipſis illudunt,
ſequē fallunt ipſos, mendacio atq; inani ſpe; quare huius-
modi diuitum impiorum propria, peculiariaque peccata,
illuſiones ſunt, ſpes, fallaces, & promiſſiones mendaces;

Mundus, cum enim mundus fit, qui bene confertam & cumulata
Caro, Da- mēſuram bonis omnibus præbere illis in ſinum videatur,
mon, illuſo- mirum eſt quā illos decipiat & ludificetur; inſtar illius,
res. de quo ſcriptum eſt, [Chanaan, in manu eius ſtatera do-
Of. 12. 7. loſa:] tum etiam cum Caro, prauaque voluptas, huiusmo-
di voluptuarios homines ad ſplendidum conuiuium inui-
tet, miſerè illos decipit; nam cum proponat, [panem ab-
ſconditum ſuauiorem eſſe, & furtiuas aquas dulciores,] tū

Prou. 9. 17. etiam victimæ partem, quæ offerenti cedebat. Prou. 9. ta-
men mentitur; nam nihil omnino veri boni illa habet,
verſ. 13. quo animum reficiat: quare vbi nos legimus, [Mulier ſtulta
LXX. & clamor, plenaq; illecebris, Septuaginta legunt, Mulier
Prou. 11. 18 inſipiens, & audax, indiga buccellæ ſit.] De dæmone quid
dicam, cum pater mendacij ſit, et ſeduc̃tor mortalium? ſed
& ipſi ſibi impij imponunt, [faciunt enim opus inſtabile;
ex Hebr. opus fallax,] quod votis, & ſpei non reſpondet:
Prou. 20. & Prou. 20 [Suavis eſt homini panis mendacij, & poſtea
17. implebitur os eius calculo:] ad deluſos igitur diuites illud
Senec. ſapienter à Seneca dictum pertinet; [Miramur parietes te-
nui marmore indutos, cū ſciamus, quale ſit, quod abſcō-
ditur. Cum auro tecta perfundimus, quid aliud, quā mē-
dacio gaudemus? ſciamus enim ſub illo auro foeda ligna
latitare, nec tantum parietibus aut lacunaribus, ornamen-
tum tenue præſtenditur. Omnium iſtorum, quos incedere
altos vides, bracteata foelicitas eſt; inſpice, & vide ſub iſta
tenui membra dignitatis, quantum mali lateat.]

התלים
עם
4 Redeo his poſitis ad noſtram lectionem: nomen quidē
originale indifferens eſt ex propria forma, vt illuſionem,
aut illuſorem ſignificet & aduerbium, *ghim*, non eodem
modo ſemper vertitur; valet enim, [ſi, an, quando, ecce,
etiamſi:] eſtque non rarò particula affirmantis; ergo ad
verbum dicere poſſumus; Ecce, certè non illuſiones me-
cum: ſi obſcurior videatur oratio, dicas: Non peccata me-
cum; illa videlicet, quæ ſunt diuitum hominum peculia-
ria, qui ſibi multa, vanaq; promittunt; ſi inconcinrior aut
longior videatur, dixeris breuiter ac dilucidè: [Non pec-
caui:] cum enim tyrannidem & diuitiarum abuſum illi
obiiciant aduerſarij, opportunè reſpondet, Non ego falſa
ſpe mihi ipſi blanditus ſum: non mihi [*illuſit] vana foeli-
citas: quem ſenſum imitatus profeſſor eſt noſter inter-
pres, ex lectione Sept. legentiū, [Quid feci?] Ergo qui tan-
tam claritatem Latinæ lectionis non videat, cæcus erit.
LXX. Et in amaritudinibus. Cū, inquit, veritatem, & pieta-
tem ſemper coluerim, peccatorum tamen cum ingenti
ſupplicio reus agor: ſiue autem vocem [amaritudinis,] de-
ducas, cum Vulgato à *Marar*, quod eſt amarum eſſe, ſiue à
marah, quod eſt irritare, aut exacerbare, ſenſus idem eſt;
His amicorum ſermonibus amarioribus irritatus, aut ex-
acerbatus animo, noctes duco inſomnes; [moratur,] pro-
priè, [pernoctat, peruigilat:] noctu enim, qui interdum va-
gantur, aut negotiantur, ſub tectū perfugiunt, in quo ma-
nent & commorantur, vſq; ad lucem; [oculi] igitur per-
noctant, ideſt, in mearum contumeliarum cogitatione, &

ſenſu, defixis quaſi oculis hæreo, peruigilo: hæret infixus
contumeliarum animo dolor. Ferè Latini omnes [oculo-
rum amaritudines,] lachrymas interpretantur; ſunt enim
falſæ, & amaræ; ſed nihil in hanc interpretationē nos co-
git, ſicut nihil etiam repugnat. Alij; Me vidente, in faciem
meam, cogor probra & contumelias accipere, & aſſiduum
eſſe perpetuumq; ſpectatorem meorum malorum, ſic in-
dicat Vatabl. Cogor præſentes illuſores intueri, qui mihi
amariffimi & moleſtiſſimi exiſtunt; LXX. hunc oculorum
habitum, ad orationem retuliſſe videntur; [Preces, inquit,
adhibeo cum labore,] ideſt, dum iſti me exacerbāt, &
ad amaritudinem adducunt, ego mentis oculos in Deum,
profuſis ē lachrymis intendo: ſimile id Dauidis, Pſal. 34.
[Cū mihi moleſti eſſent, induebar cilicio, & oratio mea
in ſinu meo cōuertetur;] i. tunc me ad orationem cōuerto
in ſinu meo, i. non tam voce & clamore, quam eleuata in
Deum mente, & oculis; & Pl. 108 [Detrahebāt mihi, ego
autem orabam;] vt vnico precandi remedio aduerſus ho-
ſtium calumnias me communirem. Oculo frequenter ora-
tionis ſtudium & intentio ſignificatur: ſurſum enim aſpi-
cere, habitus eſt cælitus opem implorantis, & expectātis.

III. Libera me, & pone me iuxta te, & cu- ius vis manus pugnet contra me.

- 1** *Apoſtrophe. Varia lectio.*
- 2** *Deus, vas & ſponſor; tuta apud illum fides. Illuſtratus Moyſes, Dauid, Iſaias.*
- 3** *Hebræi tantum liſ cum Vulgato. Pugnare, quid ex Hebræo: vades, & paciſcentes, deſigebant manus. Illuſtratus Salomon.*
- 4** *Interpretis diligentia.*
- 5** *Latrones unde dicti, & quod illorum munus. Hyperaſpiſtes apud Græcos. In bello Deus à Dextris iuſti, claudit illius batus Hoſtis à dextris, quid ſignificet: illuſtrati Dauid, et Zachar. expenditur lectio, & interpretatio Græcorum.*

Apoſtrophē eſſe ad Deum, non verò ad Eliphaz, vt
exiſtimauit Caietan. certius eſt, quā vt probatione
indigeat. *Libera me*; hoc addidit Vulgatus, vt viam ad id
quod ſequitur patefaceret; liberum, inquit, me reddito ab
his aduerſarijs moleſtiſſimis, acerbiffimisq; doloribus, [&
pone me iuxta te, prop. ex Hebr. Pone nūc, & pignora mi-
hi tecum. Vatabl. Pone, appone cor tuum, i. aduerte quæſo
animum meis verbis: ſed melius Tygur Deponito, quæſo,
pignus, & da fideiuſſorem in cauſa, quæ mihi tecum eſt.
Pagn. Pone pignus, vadem aut fideiuſſorem mihi tecum;]
ideſt, huius libertatis, & ſecuritatis, quā poſtulo, illud erit
mihi pignus, ſi tecum ſim, ſi te meæ vitæ fideiuſſorem &
vadem habeā; ſic fanè ſignificabis te mihi eſſe propitium.
Et ſicut, qui vades dederit, vadere ei, & diſcedere licet, ita
ait Iob, Obſtringar ergo nunc vadimonio, vt fide tua, ex
hoc calamitatum carcere exire mihi liceat. * *Libera me,*
dum ſpondes pro me: clarè rem totam dixit interpres, *Po-
ne me iuxta te*; illud enim in tuto eſt, quod [habitat in ad-
iutorio altiffimi, & in protectione Dei cœli cōmoratur.]

Hinc fanè perſpicere licet, vt vir pius nullibi agnoſcat
tutam fidem, niſi in Deo; neminem, qui in re capitali ve-
lit pro illo ſponſorem ſe præbere; Inter tot enim fratres,
qui veriſſimæ fraternitatis officio fungeretur, ille tantum
extitit Iudas, qui vadem ſe pro puero Benjamin iacob pa-
renti obtulit; dignus propterea principatu, & regno, atq;
illa verborum forma vſus eſt Gen. 43. quæ exprimeret, tū
ſignificationem verbi Originalis, *gharab*, quod hoc loco
ſubelt; tum etiā rationem vadimonij; [Ego ſuſcipio pue-
rum; de manu mea require illum: niſi reduxero, & reddi-
dero, ero peccati reus in omni tempore:] illud enim [ſu-
ſcipere,] eſt in fidem recipere, aut ſpondere. Id cū agno-
ſceret Dauid, eodem ſenſu quo Iob, atq; eadem voce dice-
bat: [Feci iudicium & iuſtitiam, non tradas me calūnian-
tibus me: ſuſcipe ſeruum tuum in bonum. Aquil. Theod.
Hier. ſponde pro me, vt melius habeam; & Ezech. Domi-
ne reſponde pro me, i. ſponde pro me,] compositum pro
ſimplici; rapior ad mortē, tua me fide, & vadimonio pro-
miſſo libera. Non aliter Iob; [libera me, & pone me iuxta
te;] nuſquam tutum niſi iuxta te perfugium. Atque illud
etiam vadis, & ſponſoris proprium, reperiri in Dei filio li-
cet, quod Sapiens indicat Prou. 6 [Si ſpoponderis pro ami-
co tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam:] nā vades
appre-

Latini.
Qua dicantur oculorum amaritudines.
Lachryma, amara, & falſa.
Vatabl.
LXX.
Precandi ſtudium, aduerſus calumnias.
Pſ. 34. 13.
Pſ. 108. 4.
*Oculus ſym-
bolum ora-
tis.*

1 *Apoſtrophe ad Deum. Caiet.*

Tex. Hebr.
Vatabl.

Pagnin.

* *Sacadmē en ſiado de ſta carcel de mis males.*

Pſal. 90. 1.

2 *Tuta apud Deū fides, vt apud vadem & ſpō ſorem.*

עב

Gen. 43. 9.
Suſcipere, quid.

Pſ. 118. 121.

Aquila.

Theodot.

Hieron.

Iſai. 38. 1.

Prou. 6. 1.

tenebris obuolutum, sæpè dici solet instar rei, quæ aliquo velo, uel operculo iniecto clauditur; qua ratione, dicitur cor aperiri, cum exiit ignorantia tenebras, & operculum; & dicitur cor circuncidi, cum præputium ignorantie spiritualis, quasi quoddam operculum præscinditur, & remouetur: & illud etiam est, aggrauatum cor, quasi re aliqua crassa, & graui quodam operimento superiniecto opertum, & absconditum esse.

4 **דוד** **Iob Prophe**
ta.
Psal. 18. 6.
Propterea non exaltabuntur. Verbum exaltandi ad honorem, & glorificationem pertinet; Non habebunt de quo gloriari possint, non reportabunt magnam victoriæ laudem. Si verò ad iudicium referatur, eadè erit locutio, atque illa Ps. 1. Non resurgunt impij in iudicio. Si mecum depugnent, re, & ratione inferiores euadent, neque magnam laudem ex disputatione referent, imò potius pudorem, & ignominiam; nam proculdubio audient à iudice, Non estis loquuti rectum, sicut seruus meus Iob. Prophetas videtur.

V. Prædam pollicetur socijs, & oculi filiorum eius deficient.

- 1 Partiri, aut dispertiri, quid ex Hebræo; ad lingua volubilitatem translata: illustratus David, & Lucas ex Græco.
- 2 Quid Socius. Quid polliceri. Diuitia frequenter ex rapina. Tumultus quid.
- 3 Græcorum lectio.
- 4 Oculos deficere, quid. Filij, posteritas. Mimesis: Illustratus Ieremias.

I **Hebraicæ**
tes.
Caietan.
Regia.
Pagnin.
Vatabl.
הלך
Partiri, aut
pars, quid.
Ios. 11. 17.
** Vna penna*
sajada, d.
vna sierra
pelada, y
resbaladi-
za.
Isa. 57. 6.
Partiri, aut
pars, de lin-
gua volubi-
litate.
Ps. 54. 22.
Hieronym.

Sententiam hanc difficilem, & impeditā reddidit vox, præda, quam Hebraizantes oēs reddunt, blanditiem, aut blandimenta, adulationem molliorem, aut rationem cōpositam, & blandam, vel quid simile. Et quidè verbum Chalac, unde dicitur præda, aut pars, est idem quod diuidere, partiri, aut dispertiri; & ad molla transfertur, quæ faciliè diuiduntur, & per lubricitatem abeunt in diuersas partes; & hinc de lubricis dicitur, quæ solent esse instar mollium, sic Ios. 11. Partem montis quæ ascendit Seir. Hebraicè, montem * partitum, vel diuisum, q. d. montè glabrum, lubricum, ferratum. II. 57. In partibus torrentis pars tua: manifestè partes eo loco vocat, torrentis lapides partitos, diuisos, glabros, lubricos, leues, gajjas lisas. Hinc ad linguæ lubricitatem, & volubilitatem sæpe transfertur; & Hispanus eadem sanè ratione dicendi dispartiendi, aut diuidendi utitur, pro eloquentem, celeriter, molliter, aut suauiter loqui, hablar limpio, y liso, y desparzadamente, y deparcir bien: & præter manifestos locos ubi Vulgatus reddit, molliter, aut suauiter loqui, ut Prou. 2. vers. 16. 5. vers. 3. 7. vers. 5. & 21. 29 vers. 5. Ps. 5. vers. 10. & 35. vers. 3. & Isa. 30. vers. 10 subijciemus clara exempla, ubi retèta eadem uoce diuidendi, retinenda est etiam illa molliter loquendi significatio, Psal. 54. Diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius. Hiero. Nitidius butiro os eius pugnat autem cor illius, i. Vultus eius, atque uerba sua uia sunt, mollia, diuisa, dispertita, lubrica; cum tñ corde occultet irā & inimicitias; ira intus concepta, & dissimulata efficit, ut molliter, & opportunè ad decipiendum loquatur; quod statim exponit; Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula: idem intelligo in eo loco Actor. 2. Apparuerunt illis dispertitæ linguæ, i. linguæ celeres, expeditæ, volubiles, acutæ, molles, subriles, flammæ: nam eodem uerbo, *Diamerizo*, quo in illo ps. 70. utuntur, usus est D. Lucas in Actis. Hinc uideas idem ferè nomen quod partem, aut diuisionem significat, significare etiam linguæ lubricitatem, mollitiem, blandimentum, dolos; Vnde quod noster partem, aut prædam dixit, alij blādimenta, aut uerba mollia, dicere potuerunt: ita ut annuntiare, aut polliceri socijs uerba mollia, aut cōpositam orationem, significet amicos stultè loqui, & alterū alteri uicè stultè loquendi, & obloquendi, sine intermissione tradere.

2 **דוד**
Polliceri.
Ios. 11. 17.
*** Vna penna**
sajada, d.
vna sierra
pelada, y
resbaladi-
za.
Isa. 57. 6.
Partiri, aut
pars, de lin-
gua volubi-
litate.
Ps. 54. 22.
Hieronym.

Secunda etiam uox quæ uertitur amicus, uel socius, cogitationem significare potest; quare alij uertunt, ad blandiendum uel adulandum annuntiat cogitationes, id est, cogitant quomodo adulatorijs, & fictis rationibus me decipiant, aut quomodo adulari Deo uideantur, dum illius se patronos contra me exhibet: sed certè cum, *Ragha*, cogitare significat, potius Chaldeum est; quare legitur Danielis 5. vers. 2. at cum amicum aut socium significat, Hebræo. Pineda in Iob. Tom. I.

bratum est, multoq. frequentius: sapienter itaque, & accommodatè ad ipsum exemplar Latinus interpres dixit, prædam, partem, diuisionem prædæ * pollicetur; propriè, annuntiat; nam qui annuntiat, polliceri uidetur, fore ut ita eueniat, sicut annuntiat. Retorquet igitur Iob rapacitatem, quæ sibi obijciebatur, in alios; Non ego raptor, alij sanè prædæ inuigilant, bonis temporalibus, atq. terrenæ foelicitati comparandæ inhiant; quæ (ut D. Th. ait) frequenter, vel rapina constant, vel certè comparari non possunt, nisi aliqua ratione ab alio auferantur, aut alius amittat: ideo videntur temporalia bona habere non nihil admistum iniquitatis, atque rapinæ. Igitur describere videtur prædonum ingeniū, qui se inuicem cohortantur, ut scribit Salomon Prou. 1. uerbis ualde huic nostræ sententiæ affinis; Si te lactauerint peccatores (id est, si blandis uerbis, atque promissis, te allicere tentauerint, & illectare composita ad persuadendum, & decipiendum oratione; si tibi blandis uerbis annuntiauerint prædæ partem) ne acquiescas eis; si dixerint, Veni nobiscum, fortè mitte nobiscum, marsupium vnū sit omnium nostrū, &c. nam sicut ipsi spe lucri ad iniquitatem alliciuntur, ita etiam eodem lucro proposito, alios ad eandem uitæ, & iniquitatis conditionem adducere conantur. Ideo autem raptores alij, præsertim socijs annuntiant prædam, quod non possit impunè vnus tantum homo grassari, nisi in vnum globū multi latrones conueniant; ut indicatur Isa. 9. Omnis uiolenta prædatio cum tumultu; est enim tumultus multorū prædonum infans clamor, atque tumultuatio.

Septuag. partem pro socijs sumpsisse uidentur, nam legunt; Partinuntiabit mala: sed in longè alium sensum detorquent; q. impius supplicio affectus, uidetur suū exitium cæteris nuntiare, & illius interitus, cæteros erudire, atq. modestos reddere; quod indicari uidetur illis uerbis diuitis Epulonis, sepulti in inferno, Mitte Lazarū, ut restetur illis, ne & ipsi ueniant in hunc locum tormentorū.

Et oculi filiorum eius deficient. Tum impius, tū illius liberi, & familiares omnes redigentur ad extremam inopiam: adeoque filij eius, qui rapinæ participes sunt, oculos in alios defixos habebunt, ut aliquid accipiant, sed frustra. Intentos autem habere oculos, tandemque deficere, habitus est, petentis, & expectantis opem, atque longa expectatione deficientis Ps. 68. Defecerunt oculi mei, dū spero in Deum meum: & Deut. 28. Dabit tibi dominus deficientes oculos; id quod de onagris, etiam expressit Ierem. c. 14. Onagri steterunt in rupibus, traxerunt uentum quasi dracones, & defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. Filios autem intelligo non solum, sed uniuersam etiam posteritatem, potius quàm cum D. Th. & Caieta. morum, atque uitæ imitatores. Sed fortè his uerbis, non tam conatur Iob rapacitatem sibi obiectam, in alios reijcere, quàm per mimesim quandam cum dolore repeterè, & imitari, quæ sibi obijciebant amici; Prædam (isti aiunt) pollicetur locijs, & oculi filiorum eius deficient, id est, cum suos liberos atque familiares rapinarum participes faceret, miser tandem orbatus filijs atque uniuersa familia est: & sic uidetur coherere, quod sequitur, Posuit me quasi in prouerbiū vulgi: neque longè abest lectio Septuag. Oculi super filios tabuerunt: quamquam sententiam hanc ex sua ipsius persona dictā, indicat lectio Complut. Oculi mei super filios tabuerunt; ut indicet perpetuum luctum, quo repentinum filiorum interitum prosequutus est; fuit enim ille dolor grauissimus.

VI. Posuit me, quasi in prouerbiū vulgi; & exemplum sum coram eis.

- 1 Prouerbiū, & parabola quid: illustratus Ezechiel, Moyses, David. Vulgus, quid ex Hebræo.
- 2 Patientia Iob, in prouerbiū.
- 3 Exemplum quid in Hebræo. Hebraizantium dissensio: illustratus, & defensio Vulgatus.
- 4 Exemplum, de grauissimo, & publico supplicio. Explicatus Moyses.
- 5 Exemplum, ad irrisiōnem, & subsannationem.
- 6 Pœna grauissima, inimicorum gaudium in nostris malis. Explicatus Ecclesiasticus.

EX eo amplificat suas ærumnas, q. sit vulgi prouerbiū; est autem idem, quod alibi uertitur, parabola Græcè.

71
*** Promete-**
les que y a
todos ala
paria.

D. Thom.
Diuitia fre
quenter ex
rapina.

Prou. 1. 10.

Isa. 9. 5.
Tumultus.

3
Græcorum
lectio.
LXX.

Luc. 16. 28.

4
Oculos de-
ficere, cuius
habitus.

Psal. 68. 4.
Deut. 28. 65
Ier. 14. 6.

Filij, poste-
ritas.
D. Thom.
Caiet.
Mimesis.

LXX.

Complut.

I
Prouerbiū,
et parabola
quid.

M m cē

שש

cē prēmia dicitur autem à radice *Masal*; quod uerbum potestatem quandam affert, & excellentiam: inde nomē quod significat problema, prouerbiū, parabolam, dictū sententiam, axioma, quod propter sensum difficilem, atque reconditum, aut uerò ualde utilem, & salutarem, inter reliquas sententias sit quasi propositio quādam, quæ uocatur Maxima, aut Dignitas, ceteris uidelicet maior, & dignior: significat etiam huiusmodi similitudines, aut comparationes, quæ fiunt ad maximam, & primam mensuram in aliquo genere, quasi ad rem excellentissimā, & inter ceteras illius generis prædominantem, uti manifestè indicatur Ezech. 16. [* Omnis qui dicit uulgo prouerbiū, in te assumes illud, dicens; sicut mater, ita & filia eius, mater uestra Cethæa &c.] Quamuis aut nonnihil discriminis inter parabolam, & Prouerbiū, tū à Hieronymo & Basilio, tum ab alijs assignari soleat; tñ certè nunc, id quod cōmune utrique est, & ex proprietate originalis uocis affertur, tantū est id, quod inter alias sententias excellit, & dominatur, tanquam princeps & excellens axioma, siue similitudinem contineat, siue aliam ob causam: ergo quod in Prouerbiū, aut in Parabolam sumitur, est in eo genere maximum, & excellentissimum & quasi prima mensura reliquorum. Et in genere malorum, & ærumnarum, quod est grauissimum, & acerbissimum, locum dabit prouerbio: ut Num. 21. post expugnatam Hesebon, & percussam Amorrhæum, fundituique deletum, subiungitur; [Idcirco dicitur in prouerbio. Venite in Hesebon;] ex insigni illa Gedeonis et uictoria contra Madianitas remansit prouerbiū, Sicut in die Madian. Hinc illa grauissima comminatio. Deut. 28. [Eris perditus, in prouerbiū & in fabulā cunctis populis.] id est, infelicitissimi quique tecum comparabuntur, nihilq. familiarius in omni ore uersabitur, q. tuæ ærūnæ, & clades: & Pl. 68. Factus sum illis in parabolam; q. ad amplificationem ærumnarum profectō dictum est, & non solum ad ludibrium, ut alij interpretantur. Ergo hoc loco proponi tanquam Vulgi prouerbiū, non solum est ludibrio haberi & proponi pro scopo, quē oēs probris, et dictarijs configant, sed frequenti hominum sermone usurpari ad miseriarum amplificationem, pro homine milerorum omniū miserissimo, cum quo vulgus, uel, ut in Hebræo est populi, turbæ, hominum aggregationes, siue conuentus (*juntas, y corrillos*) sceleratos homines extremis supplicijs affectos comparent. Porro hæc sententia impersonalis est, posuit, pro, positus sum; uel, ut de hoste, & aduersario in communi loquatur, quicum illi res est.

Vulgus, quid ex Hebræo.

נב

Prouerbiū patientie Iob, in bonū.

נב
Quid exemplum.

4. Reg. 25.

10.

2. Par. 28.

3.

Targum.

Regia.

R. David.

Pagnin.

Caiet.

Hebræ.

Dan. 3. 2.

4.

Illustratus

et defensus

Vulgatus.

Est uerò obseruandum, illud quod Iob molestissimū erat, uidelicet factum esse Vulgi prouerbiū, Deū uertisse in bonum. Nam in maximam Iob, & patientiæ illius gloriam redundauit, quod in prouerbiū abierit, Patientia Iob, & qui grauissimos cruciatus patienti animo perferat, Iob appelletur, honoris, & clarissimi præconiij ergo.

Exemplum sum coram eis. De uoce *Thopheth*, quam Latinus interpres hoc tantū loco reddit, exemplū, magna est dissensio: nam proprium uidetur esse nomen loci, 4. Reg. 25. In ualle filiorum Enon, unde dicitur Gehenna, in quo loco lustrabant filios, transferentes eos per ignem, corā idolo Moloch, & inde tartarum, aut ignem inferni significat: sic accipiunt Targum, R. David, Pagnin, Regia, Hebræus apud Caiet. illi legūt, In igne Gehennæ, uel, in inferno prius ero; quasi dicat; Etiam neuium adiudicant Gehennæ, & igni inferni, uel miserandæ alicuius mortis generi. Sed res hæc quadrare non potest; nam ignis illius uallis Gehennæ multo posterior fuit, quam Iob. Alij existimāt esse uocem Chaldaicam, quæ significat Dominū, aut Principē; quasi dicat; Qui dominus, & princeps erā, factus sum in prouerbiū, & fabulā; ita R. Leui, & Vatabl. uidetur enim illa uox usurpari Dan. 3. ubi uertitur, Præfectus regni. Sed neque hoc placet; nam illa uocem Chaldaicam, cum Hebræis permixtio quādam, & quasi confusio, longè posterior est, ut quæ post captiuitatem fuerit; atque ita in lib. Danielis reperitur.

Ergo proculdubio, illa uox hoc loco non est propria, sed appellatiua; quare & rectè uertisse Vulgatum & duo posse significari nomine exempli, statuendū est Primum, id quod ad grauissimum supplicium, & quod dicūt, exemplare pertinet, quod ceteris mortalibus documento, terrore, admirationi esse possit; & hac ratione Latini dicunt, exempla, aut cruciatus in aliquem edere: quæ significa-

tio bene cohæret cum Prouerbio, quod proximè præcessit, sicut enim Prouerbiū affert illam comparisonem cum extrema, & maxima calamitate, sic etiam [Exemplū. Num. 5. Erit mulier in maledictionem, & in exemplum.] Hebraicè, in iuramentum; uidelicet imprecatorium, sic enim Iuramentum legunt Sept. Compl. & Vaticani cū Aug. q. 11. Excrementum; quasi diceret, Erit in imprecationem prouerbialē, *Tal te uas, como fulan*; huc respiciunt, qui hoc ipso Iob loco permoti uocem, *Thopheth* coniungunt cum *Mophet*, quod prodigium, & portentum significat, quasi diceret, Exemplum quoddam, prodigiosū aspectu, & uili triste, & horrendum; sic hunc locum legit Ioan. Foster. [Ponet me in parabolam, & portentū in oculis eorum:] quod cum alijs, quæ tum ad hanc rem, tum ad alias Hebraicæ linguæ annotationes, & obseruationes pertinent, Franciscus Forerius ex illo ad uerbum frequenter describit.

Secundū significari potest, irrisio contumelia, contemptus, quæ cum huiusmodi miserando exemplo frequenter coniuncta sunt; quare erit exemplum ridiculum, uel exemplum irrisionis, quod irridendum proponitur; uel cum quo ridicula quæque, & irrisione digna cōparamus sic uideas hæc coniuncta Iere. 48 [Erit Moab in derisū, & in exemplum omnib. Ezech. Eris opprobrium, & blaspheemia, exemplum & ilupor in gentib. Nah. 3. Contumelijs te afficiam, & ponam te in exemplum:] atq. ipse et Paul. cū 1. Corint. 4 se spectaculum factum diceret, mundo angelis, & hominibus, adiunxit, quod ad contumelias, & irrisionem pertinet, [Colaphis cēdimur tāquā purgamenta huius mundi, facti sumus omnium periplectema:] sic sanè legunt Sept. Posuisti me fabulam in nationibus, & risus illis deueni: sic et accipit post R. Moysem, & R. Abraham, Lyran. & alij, qui eam uocem *Thopheth*, deducunt à *thoph*, ita ut ultimum *theth* sit addititium: est autem *thoph*, tympanum, fietque huiusmodi sententia: sicut solent ad tympanum lætari, aut ludere, ita sanè cunctis sum ludibrium, irrisio, & de mea calamitate gaudēdi, lætandique materia: pulsor, percutiorque ab omnibus atq. in meis responsionibus, meisq. suspirijs, atque gemitibus, tanquam in tympani sonitu, exultant, gaudent, ridēt, & irident. Grauissimum profectō mali genus, uidere alios in tuis malis gaudentes, & ad tuos gemitus exultantes, cantantes, digitis concrepantes, manibusque plaudentes: sicut Thr. 2. scriptū est, [Plausuerunt super te manibus omnes transeuntes per uiam, sibilauerunt, & mouerūt caput suū super filiā Ierusalē, hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris?] poena profectō, quæ propter acerbitatē, similitudinē quādam habere uidetur æterni supplicij; dictū est. n. Eccles. 6. [Anima nequā disperdes qui se habet, & in gaudiū inimicis dat illum] (quid sit autem dari inimicis in gaudium, mox exponitur) & deducet in sortem impiorū; est. n. illa fors, extrema impiorum retributio, quam hæreditaria quasi sorte post mortē accipiunt; atq. illud contingere et in aliorum peccatorum poenam, idem Sapiens docet, c. 23. [Ne adincrescat ignorantia mea, & multiplicentur delicta mea, & peccata mea abundant, & incidam in conspectu aduersariorū, & gaudeat inimicus meus.] atq. illud sibi pro diuinæ beneuolentiæ argumento datum canebat lætus David Pl. 40. [In hoc cognoui, quoniam uoluisti me, quoniam non gaudebit] (proprie, non vociferabitur, nō iubilabit. Hieron. nō intulabit) inimicus meus super me: quod nō me propones irridendum, irrisionis, & hostilis lætitiæ materiā.

V I I. Caligauit ab indignatione oculus meus; & membra mea, quasi in nihilum redacta sunt.

1 Indignatio actiue, aut passiuè sumpta. Oculorum caligo, in tristitia. Illustratus David.

2 Variæ lectio. Membra, quid ex Hebræo.

3 Iob forma immutata, & membra deformata.

Caligauit ab indignatione. Præ indignatione, uel propter indignationem, dolorem, moestitiam. Non tam actiue cum Græcis propter iram, indignationē Dei aduersum me, quā ē contrario passiuè, propter sensum & commotionem mei animi, non quidem propterea, quod exandescā aduersus molestissimos meos consolatores,

Num. 5. 27.

LXX.

Complut.

Vatican.

Aug. q. 11.

נב

Fosteri The

saurus ita

dice.

נב

Forerius su

per 1/a. 30.

v. 33.

5

Exemplum

ad irrisionē

et substan-

tiationem.

Ier. 48. 39.

Ezech. 5. 15

Nah. 3. 6.

1. Cor. 4. 13.

LXX.

R. Moyse.

R. Abrah.

Lyranus.

נב

6

Thr. 2. 15.

Ecl. 6. 4.

Ecl. 23. 3.

Ps. 40. 12.

Hieronym.

I

Indignatio

passiuè su

pta.

tores, sed quod discrucior, contabesco, deficio, moerore occupante totum animum, atque tenebras, & ingentem vim lachrymarum offundente meis oculis: exacerbor in-
Ps. 37. 1. *Cor meum conturba-*
um est, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meo-
rum & ipsum non est mecum;] palpitante nimirum, &
Oculi in me
ore caligan-
tes.
Theodo. commoto corde vires deficiunt, deficitque oculorum lu-
 men; eleganter eo loco Theodo. [Duo sibi accidisse per
 hac significat, & moeroris immensitatem, per qua lux,
 non videtur esse lux; & destitutionem diuinæ providen-
 tiæ, quam lumen oculorum suorum merito nūcupauit:]
 vide quæ supra diximus, cum c. 3. de tenebris disputare-
 mus; tenebrescunt enim afflicti omnia: sic Plin. scripsit,
 de oculis atque lachrymis loquens lib. 11. c. 37. [Magna
 cogitatio obæcat, adducto intus visu, sic in morbo co-
 mitiali, aperti nihil cernunt, animo caligante.]

Et membra mea: longè aliud, aliæque voces quàm quæ
 supra, [In nihilum redacti sunt oēs artus mei: nā hoc lo-
 co est propriè, formationes vel figmenta mea; quod vo-
 cabulum quadrat in ea omnia, quæ externa figura, aut in
 terna cogitatione formantur, effigiantur, imaginantur,
 ut sunt mentis proprii cōceptus, & cogitationes, ut Gen.
 6. Cuncta cogitatio hominis, & c. 8. 21. & 1. Paral. 28. hinc
 post. R. Leui. Pagnin. Regia, Vatab. legunt cogitationes,
 uel phantasias, quasi dicat, præ dolore vix quidquam co-
 gitare, aut animo fingere & concipere valeo; vel ut pro-
 priè in Hebræo est. Cogitationes meæ similes sunt vm-
 bræ. Sed multò elegantius noster interpret, figmenta illa
 intellexit, esse ipsas corporis partes, aut partium, & mē-
 brorum formationes; quod acutè R. David, accepit de ip-
 sis membrorum lineamentis. Chald. dixit. Formam: nos
 vocamus, *figaciones*, quasi formationes.

In nihilum redacta sunt. Immutata figura, & habitu, cō-
 sumpta carne, prominentibus ossibus, subalbescentibus
 iam cartilaginibus, & euanescente totius corporis næm
 brorumque uigore, sine quo nihil possunt membra effi-
 cere, neque munia sua exercere; nam quæ mihi reliqua
 sunt, nemo dicat membra humani corporis esse; propriè;
 Membra sicut vmbræ; nemo agnoscat quis sim; vmbram
 Iobi potiùs, quàm Iobum esse credat, qui me uideri, tam
 sum deformatus. Vide quæ supra, c. 2. diximus de elephā-
 tiā, quæ faciem immutat. Lætionis autem Septuag. ra-
 tionem reddere nemo poterit commodè; illi sic legunt;
 Expugnatus sum ualde ab omnibus.

VIII. Stupebant iusti super hoc, & inno- cens contra hypocritam suscitabitur.

- 1 Iustus, quid propriè. Iustorum ærumna ipsis iustis mirabiles, & stupenda.
- 2 Non eodem modo iusti, & impij de iustorum ærumnis iudicāt. Quondam illarum causa ignota, nunc post filium Dei pa- riuem, perspecta. Illustrat David, & Salamon.
- 3 Suscitare quid. Quis Hypocrita.

Iustus quid
propriè.
וְיָ
Nicetas.
LXX.
Mirabiles
Iustorum æ-
rumna ipsis
iustis.
Iob. 9. 2. 3.
 Lades hæc mea vniuersis quidem est stupenda, sed
 iustis præsertim, æqui, rectique iudicij hominibus,
 qui temerè de mea vita, & innocentia non iudicent, qui
 non sint savi, & inhumani ingenij, sed mites, lenes, blā-
 di, iucundi, atque grati; hæc enim omnia claudit nomen
 & res iusti; hi (inquam) non finent se duci falsis suspicio-
 nibus, & incertis coniecturis de mea vita: sed, ut, res ipsa
 exigit, referent meam cladem in admirabilem, & nunquā
 satis ab homine comprehensam Dei providentiam, qui
 sic cum iustis agat, ut pro præmio, atq. mercede illis donet,
 ut pro illo patiantur; & hæc videtur fuisse, ut Nice-
 tas exponit, læctio, atque sententia Sept. Admiratio te-
 nuit ueraces super hoc, quasi diceret; Verissima mearum
 calamitatū causa, non sunt peccata, quæ uestris uos men-
 dacijs confingitis, sed superior humana cogitatione, &
 sensu providentia. Scriptum est sanè; [Neque hic pecca-
 uit, neque parentes eius, sed ut manifestentur opera Dei
 in illo] Cæterum mendaces, id est, secundum externam
 faciem de me iudicantes, nihil mirum si ex supplicio col-
 ligant subesse scelus, cui poena respondeat.

Sic sanè, non eodem modo iusti iudicant de inno-
 centium ærumnis, sicut impij; isti enim, uel innocentes affli-
 ctos contemnunt, & tanquam peccatores execrantur, &
 innocentiam afflictam, miseriam esse credunt; aut Deū

arguunt iniquitatis: at iusti stupentes, illas stuporis, &
 admirationis uoces edunt. [Quare rades conculcāte im-
 pio iustorem se? Quare ostēdisti mihi iniquitatē & labo-
 rem?] sed postquam Dei filius nostras ærumnas, cū natu-
 ra nostra suscepit, nihil profectò iam mirandum, si iusti
 affligantur, & innocentes morte immerita damnentur;
 sicut scriptum est. [Nolite mirari si odit uos mundus: &
 scitote, quia me priorè uobis odio habuit: &] Hæc loquu-
 tas sum vobis ut non scandalizemini:] ideo Paulus The-
 sal. monet; [Nemo moueatur in tribulationib. ipsi. n. sci-
 tis, quod in hoc positi sumus;] q. d. tribulationum iusto-
 rū iam nobis causa & ratio explorata est: at quondā, ut
 pote ignota, multam admirandi, & philosophandi mate-
 riam ipsis iustis præbebant: uti David dicebat Ps. 72. Ad
 nihilū redactus sum, & nesciui; nimirū, quorsum afflige-
 rer, quāuis in mearū calamitatū causa, ut iumentū & ut
 bellua, crassissima ignorātia tenere: sed illud tñ apud me
 statui, quacumque id de causa fieret, mihi à te non rece-
 dendum, & ego semper tecū. Huc fortè illud Salomo. Ec-
 clef. 7. Calūnia conturbat sapientē, & perdit robur cor-
 dis illius: uidetur, n. sapiens cōmoueri animo, & ut Sept.
 dixerunt, Circūferri, cū se uidet immeritò affligi, & ca-
 lumniam pati: cuius exēplū in Iere. c. 15. & 20. videre li-
 cēt. Stupent igitur iusti super hoc: quare à nimia rei hu-
 iusce perscrutatione deterret Salomon; [Iustus perit in
 iustitia sua & impius multo uiuit tēpore in malitia sua]
 Cū rem igitur, omni admiratione, stuporeq. dignissimam
 proposuisset, subiungit; [* Noli esse iustus multum, neq.
 plus sapias, quàm necesse est, ne obtupescas:] ne fortè
 crimineris diuinam providentiam, & dum plus scire vis,
 quàm oportet, præ admiratione rei humanum captum
 uincentis, ad mentis stuporem deuenias.

Et innocens contra hypocritam suscitatur. Sept. deprecāter;
 Iustus super inimicum confurgat. Olymp. ut optet se in-
 nocentem maiorem, superiorem, & uiribus potentiorē
 impio fieri, ut iusti imperio coerceant facinorosos, & sa-
 næ doctrinæ subijciant: sed fortè meliùs, & coherētius,
 ut sit quasi partis præcedentis expositio; Cum iustus af-
 fligitur, iustus ipse afflicti, aut alius iustus uidēs, susci-
 tabitur; confurget, commouebitur, incitabitur; animi cō-
 motionem, & ardentiorē zelū affert; Contra hypocri-
 tam, contra impium, qui falsa foelicitatis imagine uelit
 internam animi iusticiam ementiri, & probatam redde-
 re. Caiet. Indignabitur aduersus hypocritam, quod ille
 calamitates tribuat peccatis: alij, contra impium floren-
 tem, atque foelicem, quod uideat illum non recipere di-
 gna peccatis; se uerò suis honestis operibus indigna per-
 peti. Innocenti enim afflicto dictum est; [Noli emulari in
 malignantibus, neque zelaueris faciētes iniquitatē.] Sed
 fortè ille erit simplicissimus sensus, ut de se loquatur, &
 suam orationem paulò incitatiores excuset; quid mirū
 me ita loqui cum res ipsa tam indigna sit, ut iustum quē-
 uis meritò conturbare possit, atque in ingentem stupo-
 rem conijcere, necnon illius animum aduersus hypocri-
 tas, calumniatores, & oblatratores commouere.

IX. Et tenebit iustus viam suam, & mundis manibus addet fortitudinem.

- 1 Tenere, quid ex Hebræo. A fidelibus sustinentia requiritur. Il-
lustratus Paulus.
- 2 Iusti in ærumnis constantiores, & coniunctiores Deo explica-
tus Ecclesiasticus, & David Illustratus Habacuc.
- 3 Iustus fortior ex tribulatione; explicatus Isaias.
- 4 Conuerit, quid.
- 5 Conuertendi uerbum cum alio iunctum, duplicat uerbum, cui
iungitur.

Licet iustus afflictis excandescat aduersus impiū pro
 sperè agentem, non ideo (inquit Iob) illius foelicitati
 caducè inuidere debet, aut suas ærumnas ita fastidire,
 ut illas non accipiat libenter de manu Dei, aut in pieta-
 te, & religione nutet, ex eo quod seueriorem erga se di-
 uinam providentiam experiatur; sed ob id tantum ad-
 uersus impium insurgit, & excandescit, quod inique de
 rebus iudicet, & Dei beneuolentiam, aut indignationem
 metiri uelit ex temporali foelicitate, aut miseria; & ma-
 ximam innocentie afflictæ laudem, & gloriā extenuare,
 aut uerò prorsus tollere suo prauo iudicio conetur: nam,
 M m 2 quod

quod ad ipsum iustum pertinet, potius ex ipsis ærumnis, & tribulationibus in pietate, & charitate confirmatur. **Tenebit** (inquit) iustus viam suam; prop. Apprehensam tenebit firmiter, non discedet nec latum quidem vnguem, sed hærebit firmior in suo uiuendi instituto & conueritudine, & pietatem, cui assuevit, ardentius colat. **Theodotio**, Inhærebit iustus viæ suæ. Sep. Teneat autem fidelis viam suam; quo fidelitatis nomine sustententiam videtur ab homine exigere, vt se, suaque omnia Deo committat; nã, vt Paulus ait. In hoc laboramus, & maledicimur quia speramus in Deū illū, qui est saluator omnium hominū maximè fideiū, id est, idēo patienti animos maximos labores, & probra sustinemus, quod Deus, eos qui in laboribus fidē suam non mutant ab eo, tunc in hoc mundo, tum verò in alio saluare soleat; Igitur in ærumnis ardē-
tiori charitate iustus adhæret Deo, non aliter atque cum paruulus uerberatur à matre, non fugit, sed potius cōfugit ad ipsius verberantis complexum, & arctiūs illius se vberibus apprimat; sic monet Ecclesiast c. 2. Coniungere Deo, & sustine, id est, dū sustines aduersa, tene Deū, nec dimitte, sed adhæresce illi firmiter; propriè ex Græco Conglutinare illi; quasi cola, & glutino, adhebat profectò arctissimè qui dicebat. [Quis me separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an gladius? an nuditas? an persequutio? [nulla. n. ratione de via sua iustus Paulus dimoueri poterat. Iustus ē David, rectamq. insistens viā, cū dicebat, [vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecū,] oneratus, licet grauissimis ærūnis, & crebrò virga tonsus, non idēo à recto tramite discedebam; sed uia meā alacris tenebam. Verū aliquando ingenuè fatetur tribulationum impetu impulsus nutasse in uia pietatis: Mei (inquit) pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei; quasi dicat; penē iā de discendēdo à recta uia cogitabam, lapsui vicinus, & in tenēda pietatis semita languidus, parumque firmus. Iustus ē Habacuc, qui cum c. 1. quæsiisset à Deo causam suarum, atq. totius populi ærumnarum grauissimarum, statuit non idēo sibi discedendum à rectio pietatis tramite, sed patienter expectandū Dei responsū. [Super custodiā, inquit, meā stabo, & figā gradum super munitionem, & contemplanor, vt uideā, quid dicat mihi:] sic interpretatur in hanc rem **Theodoretus**. **Theodotio** autem, & **Aquila** legunt, * Figā gradum super circinū, id est, immotus perstitā, quasi linea, & carcere inclusus, quem transgredi non possim; sed ijs iustis omnibus præluxit sanctissimi Iobi exemplum, qui & grauissimè affectus uiam tenuit, afflictosq. omnes in sua uia confirmauit.
Et mundis manibus addet fortitudinem. Qui iustus est, non solum non deficit, sed tribulationibus redditur fortior; bona conscientia corroborat hominem, ut aduersis resistere possit; at peccati conscientia eneruat potius, atq. debilitat; perficitur. n. uirtus in infirmitate; ut Exo. 1. descriptum est; [Quanto magis opprimebāt eos, tanto magis multiplicabantur, & crescebant:] atque huc pertinet illa non semel repetita adhortatio, Confortamini pusillanimes; vt non solum in ærumnis non deficere, sed contra ardentiores ire aduersus aduersa afflictī iubeantur, Sept. Puris manibus sumat audaciam.

X. Igitur omnes vos conuertimini, & venite, & non inueniam in vobis vllum sapientem.

EX doctrina constituta de iustorum ærumnis, inuitat suos amicos, ad mutandam sententiam, & ad penitentiam suæ illorū assertiois, qua se læsum existimabat. Porro verbum originale significat conuertere in quamuis partem, aut etiam in contrariā; propterea aliquando est rei præsentis, & poenitentiam agentis: sic interpretatur **Philippus**, & **Caiet.** Alij existimant præcipere Iob suis amicis attentionem, vt doceri possint veram de diuina Prouidentia Theologiam. Alij, illos prouocare ad instaurandum disputationem, quasi iam illis obmutescētibz insultet, aut illos lacestat; * Conuertimini & venite, &c. sed illud eleganter & acutè à Niceta indicatur, nimium his Iobi dictis illius amicos visos fuisse stomachari, atq. ad illū refellendum se comparare, & alterū alteri suppeditas ferre, atq. iamiam in aciem progredi; ait ergo, confirmatis animis, & collectis viribz, & quasi facta testudi-

ne, vnā omnes concurrere; non enim vos me, sed uos ego mendacij conuincam: sic indicant Sept. legentes: [Verū- tamen oēs incumbite, & uenite, quælo; non. n. inuenio in vobis veritatem. Cum verò ait, conuertimini & uenite,] **Hebraismus** est; * Conuersio. n. cū quocumque alio verbo iuncta, idem significat, rursus, aut altera vice aliquid facere; sic illud Ps. 84. cū pristinis beneficijs alia uel similia, uel præstātiora petit David, ait; Deus tu cōuersus uiuificabis nos: & quod nō semel fecisti, mortis periculū auertes: Iosue 5. vbi habemus, Circuncide secundō filios Israel; **Hebraicè** habet, Reuertere, & circuncide, id est, iterū, & secundō instaura circūcisionem; sic ē hoc loco, Conuertimini, & venite, ip est, rursus venite; neq. enim quidquam amplius à me nunc extorquebitis; neq. uerò à vobis ego præclariorem aliam doctrinam expecto.

XI. Dies mei transferunt: cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum.

- 1 *Nexus cum præcedentibus.*
- 2 *Transire.*
- 3 *Morbus vigilia, unde proueniat. Cogitationum dissipatorum, multiplex expositio. Dissipare, quid.*
- 4 *Acerbissimus mortis sensus. Cogitatio, quid propriè.*
- 5 *Marenibus dicitur Sol meridians occidere. Hypallage. Vertere quid.*
- 6 *Varia lectio. Particula, post, consecutionem affero. Vulgata lectionis illustratio, & defensio.*

Nihil mirum, si nunc Iob urgente dolore sermonem abrumpat, & recurrat ad consuetas lamentationes; nam acerbissimus aliquis dolor non patitur assiduā aliquam orationem, seu cogitationem sibi perpetuò constantem: morbi enim vis dissipat cogitationes, atq. sentētias, præsertim cū initio eius disputationis sibi proposuerit probandum, suas querimonias nō esse impatiētiae tribuendas, sed acerbitati dolorum; neque cruciatus suos alicui sceleri, sed potius aut Dei beneuolentiæ, aut occultæ illius prouidentie; quare dum conqueritur, suā iustitiam ex vtraque parte tuerit.

Transferunt: constitutum temporis spatium iam emēsi sunt, ad præstitutum finem peruenerunt; nō tam prætergrediendi, aut transgrediendi vim hoc loco habet, quam progrediendi, & decurrendi vsque ad certum terminum. Dies mei, non solum tempus vitæ, sed, ut **Philippus** ait vitæ foelicitas: vtrumque **Hispanus** eadem uoce significat, *Ta se passaron mis dias.* Sept. addunt, Dies mei transferunt in strepitu. **Polychron.** interpretatur, in mœrore, atq. ægritudine animi.

Cogitationes meæ dissipatæ sunt. **Caiet.** & **Latini** alij post **Olymp.** hoc referunt ad uigilias, & insomniam qua laborabat; nam cōfusa, & perturbata species, & imaginatio- nis simulachra somnum auertunt, & molestissimas uigilias adducunt, quæ tum sanos infestant, cum mœrore uel aliqua animi ægritudine laborant; tum ex febribz, aut morbo aliquo acutiori proueniunt, vt medici docent, de quo superius, c. 2. diximus. Alij hæc dicta intelligunt de multiplicibus animi motibus, & perturbationibus: iam enim dolebat, iam timebat; nunc se erigebat in spem meliorem, nunc iterum concidebat; nam qui in vno affectu nunquam consistit animus, non potest vna cogitatione intentus perpetuò sibi constare. **Polychronius** ad mentis quandam commotionem reducit; [Vis inquit doloris atque tristitiæ ad insaniam me pene perduxit. **Philippus** quod non poterat iugi contemplationi rerū diuinarū, ut quōdam solebat, intendere, propter uim doloris:] sed cū uerbum dissipandi ex sua proprietate afferat uiolentiam quandam, qua aliquid conuellitur, eradicatur, abrumpitur, hoc loco dicere possumus, *Cogitationes meæ*, propriè, cordis mei, conuulsa sunt, potius dicerem hæc pertinere ad uiolentiam mortis, uitæ solum abrumpentis, & humani cordis cogitationes impetu quodam conuellentis, atque longioris uitæ, quæ altè infidet cordi, spem eradican- tis, & reliqua rerum agendarum consilia, & cogitationes dissipantis, & disperdentis. Quantum uerò dolorem, & sensum efficiat hæc auulsio, non dentis ex gingiua maxillavē, sed spei, cogitationum, consiliorum omnium, & reliquarum omnium voluptatum innatæ cupiditatis ex moribundi hominis corde, cum impetu, & disruptio-
ne,

Nicetas,
LXX.

*** Dad oia**
buelga, bol.
ueos allegar
Cōuertendi
verbum du
plicat ver-
tū cui iun-
gitur.

Ps. 84. 7.
Ios. 5. 2.

I

Nexus.

Transire.

Philippus.

LXX.
Polychr.

3
Caiet.
Latin.
Olympiod.
Vigiliam or
bus, unde.

Aliorum in
terpretatio.

Polychr.
Philippus.

Quid Dissi
pare.

4
Acerbissi-
mus mortis
sensus.

August.

Quid cogi-
tatio, ex He-
braeo.
שׁוּר

Antithesis.

* Demis pō
famientos y
cracas, he-
venido à tã
za necessi-
dad y falsa
de consejo.
Chaldaus.

ne, significare potest lectio Septuag. Rupti sunt articuli cordis mei. August. Conuulsę sunt compages cordis mei, sunt enim intimę huiusmodi cogitationes, & affectiones, veluti cordis articuli, & compages, & veluti partes, & membra ipsius cordis; cū verò cogitationes istę conuelluntur, & dissipantur cum ingenti violentia, oportet cor ipsum discerpi & dilaniari cū summo sensu, atque dolore, & in eum cordis cruciatum respexisse videtur Vulgatus, cū dixit, Torquentes cor meum: nam proprię est; Possessionis cordis mei: dicuntur enim cogitationes, possideri à corde; quid enim magis propriū, peculiareve cordi, aut quid magis insitum, & innatū, quā suę ipsius cogitationes? sed quia verbum possidendi, ex illis est, quę duo contraria significare solent, ideò verbum hoc aliquñ significat, extrudi, expellique hæreditate, & possessione; quare in ipso nomine latebit antithesis quādam significationum, Cogitationes cordis mei, possessiones, & hereditas; imò conuulsiones, expulsiōesque: Alij possessionem sumūt actiue, eò quod cogitatio cor possideat & occupet. Has igitur cogitationes, atque consilia cū mors, & dolor discipiant, & dissipent, vacuum videtur, & confidat expers remanere cor. Chaldaus autem, hoc loco veritens, Tabulas cordis, videtur dicere, deletū esse quidquid in corde scriptum fuerat; sunt enim cogitationes, velut characteres, & scriptura in sculpta cordi, neque dissonat nomen possessionis, nam eadem radix, non solum possidere, sed etiam aliquando delere significat, eritque etiā non inelegans antithesis; Scriptura cordis, nunc litura est.

XII. Noctem verterunt in diem, & rursus post tenebras spero lucem.

5
Olympiod.
Polychr.
Quibus oc-
cidit Sol in
meridie.
Amos 8. 9.
1. Reg. 3. 3.

Olympiod. & Polychro morbum vigiliarum intelligunt, aut id quod sæpè diximus, moerentibus videri lucem obscuriorem, quā nec iam iucundę aspiciunt, nec clarę contueri possunt; ijs enim dicitur Sol occumbere in meridie; quod ipsis oculis caligantibus tenebre scere videatur meridianus Sol; non enim possunt caligantibus oculis lucernam Dei aspicere, antequam extinguantur; tum etiam quod ægrotantibus, quos morbus cogit vigilias agere, vsu uenit, ut diem exoptent: lucem & ipse Iob audis expectabat; sed non minùs acerbe appetente die dolebat, quā in nocturno silentio: sed sensus sublimior, & acrior quærimonia erit, si noctem calamitatum, & pristinæ felicitatis diem intelligamus. Suppositum verò uerbi uertendi, sunt cogitationes illę dissipatę, & rupti cordis articuli, intimique dolores, Verterunt noctem in diem, per hypall. diem, in noctem, vel potius, uerterunt, proprię, posuerunt, fecerunt, immiserunt noctem, & tenebras in diem meę prosperitatis, offuderunt tenebras splendori meę fortunę, in die agens, nil nisi tenebras video: tum etiam, lucis mihi vsuram adimunt morbi, & dolores.

Hypallage.
Venter qd.
שׁוּרPagnin.
Regia.
Caietan.

Olympiod.

Et rursus post tenebras spero lucem: paulò aliter in Hebr. iuxta quod legunt Sept. Lumen propè à facie tenebrarum. Quod Caiet. accipiendum existimat de pauidis cogitationibus, quę illum cogeant in tenebris, & nocte uti lucerna sibi proxima, ne peruigil in tenebris, & nihil videns, territaretur horrore nocturno; est enim nox timida. Mirū, ut interdum Caiet. permiserit se ab Hebræo illo, cuius opera in his commentarijs utebatur, ad sensus humiliores demitti, quā rei, & materię dignitas postulare: multò consultius, & elegantius Olymp. Etiam lux ipsa præ animi angore, atque molestia, haud procul mihi à tenebris uidebatur. Sed is uidetur esse nostri interpretis sensus; Nulla iam mihi lux deinceps affulgebit; quæcumque lux orietur, sero tandem illucescet, nam totū me occupant tenebrę; quidquid sperare possem splendoris, atq. lætitię, moribundo homini, & iamiam in tenebris, & caligine mortis versanti, minimè proderit; quæcumque enim consequuta post has teterrimas, & crassissimas tenebras lux, gaudium, lætitia, non poterit me illuminare. Hęc sanè videtur esse germana huius loci sententia; nam licet Latine orationi nō uideatur omnino leniter quoadrare, tamen non aliam profectò postulat Hebraismus ille, à facie tenebrarum; nam affert præsentiam miseriarum, & mortis, quæ vincit omnem uitę spem, & idem omnino est à facie, vel, ante tenebras, quod noster dixit, post tenebras nam particula illa post, consequutionem, & coniunctio-

Particula
post.

nem unius cū alio afferre uidetur, quod idem est, quod esse ante faciem alterius: vel quidē dicet, se erigi in spem, fore ut post huius vitę, & ærumnarum tenebras, alterius beatę diei lux illi affulgeat; nam mortis tenebrę, & nox, lucem illam præcedere debent. At si interroganter legas, lenissimus sensus, & tum Hebræis, & Gręcis, tum etiam rei præsentī ualde congruus efficietur; nam iubebant illum amici, bene sperare de felicitate temporali iterū recuperanda; nūc ostendit vanam esse spem; Lux prope tenebras, & uita morti proxima: sperare ne debeam feliciorem conditionem, & post tantas tenebras, iterum uitę lumen recuperandum? hunc autem sensum in Hebræo esse, & in Latina lectione desiderari, Eugub. affirmat; sed non desiderabit, qui paulò accuratius expendit.

Illustratus
Vulgatus.
Eugub.

XIII. Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris strauit lectulum meum.

- 1 Philippi expositio non probatur. Mortis, & sepulchri cum propria domo comparatio.
- 2 Aliorum lectio. Nihil mortali proprium, præter sepulchrum. Illustratus Paulus.
- 3 Mortis nomina pia, & honorifica.
- 4 Putredinis filium esse, quid sit; varia expositio; Vermium quoque, de quibus nunc agit.
- 5 Dicere, pro appellare. Putredo quid propriū.
- 6 Sororis appellatio amoris est; Vxorē etiam significat: Vxorū ministeria. Explicatus Samuel, & Sapientia.

Philippus sic interpretatur, quod suos cruciatus dicat esse similes cruciatibus inferni; & quasi iam sit in domo tartarea, lectum in illarum penarum tenebris, in quibus iacere perpetuò debeat, constitutum habeat: nō aliter videtur Gregorius Nyssenus explicare id Pl. 6. Domine ne in furore tuo arguas me. Ab ijs, inquit, qui acerba castigatione acerba illius supplicij cōdemnati sunt, furoris esse opus, & irę iudiciū illud existimatur, atq. idcirco quasi iā in doloribus, atq. cruciatibus constitutus, dolentium uoces imitatur. Sed non cohæret sensus hic cū reliqua Iobi oratione, Sententia igitur plana est, & lenis? Quid aliud moribundus homo sperare possit, quā sepulchrum, & domicilium commune cū alijs defunctis in inferorū subterranea illa statione? Vbinam gentiū quietam mihi sedem fore polliceor, quā meę domi? Quę foris geruntur, ad uitę actiones, labores, sollicitudines pertinent; & frequenter aliena sunt: at quę nostrę domi fiunt, ea propius nos tangunt; propriā namq. sunt: foris itaq. agitur, & vagamur, domi quiescimus: non aliter in sepulchro, quod est mortalium omnium domiciliū, quod nos ex longo itinere, & molestissima peregrinatione defatigatos recipit, & opportuno ad quiescendum lecto excipit, nimirū strato in tenebris, clausis foribus ac fenestris, ut tenebrę ipsę pacatissimum somnum conciliaturę videantur. Eleganter sanè à sepulchri squallore, & tenebris, ad tenebras quieti, & somno dicatas transitum facit, cū venusta quadam rerum collusione; nisi fortē tenebras sepulchri, & squalidi, sordidique lectuli sordes, in quo iacet defunctus, opponat regali sui cubiculi, & lectuli splendori, & magnificentię: erant uidelicet quondam thalami regum aurei, & argentei, & opulentiorum hominū eburnei, aut preciosę alterius materię; ut ex illo Amos 6. clare constat; [Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris. Lasciuire,] superfluentem luxuriam in materia & arte lectorum indicat.

I
Philip.Nyss. sup.
Pl. 6. 2.Plana, &
germana
expositio.Mortis, &
sepulchricū
proprio do-
micilio com-
paratio.Amos 6. 4.
R. David.קו
קו

Hab. 11. 9.

At priorē partē sic legit R. David; Si ædificauero infernus domus mea: nā cum verbo expectandi *kava*, affinitatem habet *kav*, quod est perpendiculum, aut funiculus vel regula structoria, sensus igitur erit; Non me tangit rei alterius cura, quā meę domus ædificandę, & parandī mihi sepulchri, sensus idem ferē cū præcedenti, atque ad rem nostram valde utilis. Non enim alicuius ædificij ius proprium comparandum esset mortalibus, quā ius sepulchri, quamuis in aliena, & locata domo viuerent. Quid n. aduena, & peregrinus Abraham aliud quærat in terra hac, [quā spelūcā, in qua sepeliat mortuū suū? Fide] (ut ait Paul.) demoratus est (Syriacē, aduena fuit) In terra promissionis, tanquā in aliena, in casulis (in tabernaculis, sub pellibus, non in extructa domo) habitando: ergo si aliquid ædificauit, sepulchrum fuit.

Mm 3 XIII. Pu.

XIV. Putredini dixi: pater meus es, mater mea & soror mea vermibus,

³ *Mortis appellaciones honorifica* **V**T ostendat mortem sibi in uotis esse, cunctis illam amicitia, & necessitudinis nominibus compellat; illis præsertim, quæ pietatis cultum, & reuerentiam afferunt, qualia sunt parentum, quos charissimos nobis natura dedit; ut significet se non solum amare mortem, verum etiam uenerari, & colere, & uelut rem sacram exorare, & aduocare in suum patrociniū. Nihil uero dulcius peregrinanti homini, quam postliminio reuersum, parentum complexu, & sinu excipi; sed de hoc statim. Cum uero prius domum suam dixerit esse sepulchrum, nunc autem patris, matrisque meminerit, certè uidetur se filiumfamilias dicere, nondum è paterna domo emancipatum, sed addictum parentum imperio; non licere itaque sibi diu extra domum uagari, sed commoratum parumper in uita, oportere propediem domum reueri, atque mortis imperio subiaceri. Sed uniuersam domus suæ, id est, sepulchri familiam eleganter describit,

⁴ *Putredinis filius, quid.* **Putredini.** Nisi sororis & matris meminisset, dicere hac loquendi formula, qua se putredinis filium nominat, nihil aliud significari, quam quod dici solet, se esse filium mortis, id est, certissimæ morti addictum; sed cum non solum patrem, sed matrem atque sororem nominet, blandum aliquid significare uidetur; quod etiam Origenes indicauit, sic explicans; Ut pueri consolatores parentes habet, sic ego mortem, & putredinem; de quibus uero putredine ac uermibus loquatur, non constat, an de illis, qui ex cadauere creabuntur; an uero de ijs, quibus scatet uiuēs adhuc? certè Glossa ad nostræ generationis initium respexisse uidetur. Aut ad uitiatam naturam, & morti, ac corruptioni obnoxiam; ex putredine materia, & obsecro spermate sumpsimus initium; atque ex mortali & corruptibili parente; illud igitur generationis nostræ instrumentum commodè uidetur significari posse patris nomine atque matris etiam, cum sit uermium materia. Sed durior, longiusque petita uidetur hæc interpretatio. Lenius, & propinquius, quod Olymp. matrem interpretatur, corporis tabem, atque putredinē, qua manabat totus, & quæ, ueluti parens, illum reddebat sepulchro aptum, sicut pater filium in lucē generat; Putredo, inquit, quam in me ipso cerno, non uita, sed mortis certissimæ initium est; Hæc cum mihi pro uita sit, patrem appello putredinem, corruptionem, tabem; matrem uero uermes: sicut uero patris non editi in sordibus sunt, & fecibus uteri, sic sanè sordidum, & faculentum continent me isti uermes, quibus plenus sum, & enituntur ingenti ui, atque doloribus, quos in me efficiunt, ut me dedant sepulchro, & edant in meliorem uitam; eundē sensum ferè sequutus Philip. rationē aliam similitudinis excogitauit; [Tam longo, inquit, tempore computresco, ut ipsam putredinem, & saniosos uermes parentes appellem; & quemadmodum existere sine parentibus nemo potest, ita neque ego sine putredine, & uermibus; qui ita in me sunt, quasi ex eis ipse subsisterē. Alij, ut Lyranus, & frequentes Latini, ideo putredinem, & uermes futuri cadueris patrem aut matrem appellari existimant, quod sicut pueri cum parentibus, ita cadauer cum uermibus propinquitatē habeant; sed in hac consideratione potius putredinē & uermes, filios, qui ex cadauere generentur, quam parentes nominare debuissent.

⁵ *Uniuersa sepulchri familia.* Illud tamen uidetur lenissimum, atque optimum, ut domus suæ, i. sepulchri familiam recenseat, & non tam suos uermes, aut suam putredinem commemorat, quam putredinē, & uermibus communem quādam personam tribuat, quæ in sepulchro nunquam nō habitare, & eō confugientes mortuos excipere solent, uelut parentes; Iobi igitur sententia hæc erit; Licet uiuus sim, non est tamen cur me putredo, & uermes, quasi ignotum hominem, & nihil cum mortuis habentem, non agnoscant, neque recipere uelint; nam putredini dico, propriè, appello, patrē; & uermes blandè compello, matrem: agnoscent illi proculdubio me tanquam filium mortis, potius quam uitæ, omnino deformatum, & uix tenuissima uitæ uestigia habentem; certè pueros dolentes, & flentes consolatur parentes; utinam ergo parentum uice, mors, ac uermes me complectantur, abstergant lachrymas, & tomium conciliaturi, hanc mihi cantilenam occinant; Non erit luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt.

Neque uero solum illos appello parentes, sed etiam cum clamore aduoco; id enim etiam significat aliquando uerbum, Kara; quasi dicat, paternam opem inclamans inuoco, & putredinem ac uermes, mortemque ipsam adesse mihi in tantis cruciatibus opto. Tum etiam idem uerbum, occurrere alicui significat; nam occurrentem solemus, uel salutatione, uel interrogatione aliqua, & proprio nomine compellare: sic igitur ait Iob; iam iam aduentantem uideō sepulchri putredinem, ac uermes; propero in illorum occursum, atque illos piè, & blandè saluto; propè iā accedentes, blandè compello patrem, & matrem. Putredo autem perditionem etiam, interitum, sepulchrum, aut foetam, & quidquid ad mortem pertinet, ut corruptionem debilitatem, maciem, significat; atque si premere uelis etiam uocem originalem, huiusmodi etiam interitum importat, qui quasi per dolos & fraudem fit; quare sumitur pro deceptione, Dan. 2. vers. 9. & pro laqueo, uel pedita Ier. 5. v. 26. & pro Fouea, quæ peccatori per insidias, & inopinato paratur. Psalm. 9. vers. 13. Posset igitur hæc esse huius loci sententia; Foueam, id est, quemcunque interitum, etiam per insidias, & inopinanti mihi paratum, lætus exciperem, & parentum uice haberem. Neque omnino ab hoc loco aliena est illa allegoria, quæ de terræ utero, quo concipimur edendi, & regenerandi in alteram uitam, superius indicauimus; ut ex hac etiam ratione solatium sibi comparare uelit; Quantumnis (inquit) moriar, tamen patrem, & patrem nasciscar, qui me iterum elaborabunt, ut rediuius edar in meliorem uitam.

⁶ *Sororis appellatio, a mortis est.* **Et soror mea.** Pertinere hoc loco Sororis nomen ad amoris significationem, non dubito; nā solent sorores indulgentiores esse, & beneuolentius adesse & assidere fratri ægrotanti, ut ex illo, 2. Reg. 13. colligi potest, Veniat, oro, Thamar, soror mea, & faciat pulmentum, ut comedā de manu eius. Ergo & Iob dolēs, sororem, aduocat, uermes nimirum, non ut comedat, sed ut ab illis comedatur, & arrodat. Fortè tamen sororis nomen, hoc loco significat uxorem amantissimam; nam in Canticis, Spōsa sororis nomen habet; quod proculdubio amantium est; similiterque Sap. 7. quasi uxoriam quādam compellatio, & dilectio est; Dic sapientiæ, soror mea es; & prudentiam uoca amicam tuam, ut custodiat te, à muliere extranea; quæ quidem idem est, cum illo Sap. 8. Hanc amauit, & exquisiuit eam à iuuentute mea, & quæsiuit spōsam mihi eam assumere: sic etiam Phædra uasano amore correpta Hippolyti ait.

Me uel sororem Hippolyte, uel famulam uoca. Vtrūque enim nomen uxorū erat; famulæ enim, uel ancillæ dicebantur, quæ secundariæ uxores erant, ut in uxoribus Iacob, & Abraham clarè constat; sic etiam uideas Affuerum Esther. 15. his uerbis blandientem deficienti uxori, Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere. Fratris autem & sororis appellationem, nunquā pro uero marito, aut casta uxore, sed pro concubino, & impuro scorto sumi apud prophanos scriptores Iustus Lipsius contendit ostendere li. 3. varia. lectionum, c. 1. Ego non assentiar eā appellationem, si impura esset, tamen crebrò usurpata in sacris. Prima post Adam coniugia inter fratres extiterunt; inter patriarchas postea cognatos, qui fratres etiā uocabantur; hinc fortè purè nuptiæ, sororiæ dici poterunt; Igitur rectè in hunc locū conueniet, ut parentes tum etiam uxor, intelligantur; nam hi solent virum redeuntem lætissimè excipere, uxor præsertim, quæ lectum parari iubet molliissimum; qualem hospiti & peregrino, ipsi nimirum Vlyssi, sterni præcipiebat Penelope;

Hæc iussit famulas molles subferre lectos.

Deinde uero aduenturis procis uniuersa domus parari iubetur.

*Vos agite. O Nympha, celeros properate Laertis
Hinc ornare domos, facere & purgare palati
Excelsos thalamos; aliaq; aspergite limphas,
Atque tronis nitidos properate inferre tapetes,
Purpureos.*

Etiā uero uxores ministeria alia obibant & maritos lauabāt apud Thraces; ut ait in Polit. Herculides; atque de eadē re Donatus intelligendum uult illum Ennii uersiculum;

Exin Tarquinia bona femina laui, & unxit. Atque eō uir respexisse Abigail, 1. Reg. 25. cum ait ad Dauid; Ecce famula tua sit in ancillā, ut lauet pedes seruorum Dñi mei; quasi diceret, indignā se esse, non solum, quæ regi, sed quæ aulico alicui uiro, & nobili nubat. Tū ēt uxor parat cibos, sicut uelle maritū nouit, Ge. 27. Ergo à sorore, i. ab uxore, cum

summa

קרא

Putredo, quid. שמה

Vid. cap. 2.

6 Sororis appellatio, a mortis est. 2. Reg. 13. 5

Sororis nomen. Prou. 7. 4.

Sap. 8. 2. Genes. in Hip. 1. 2. 2.

Iust. Lips.

Uxorū ministeria.

Homerus. Odys. 20.

Donat. in Heeyr. 2. Reg. 52. 14.

Gen. 17. 51.

summa indulgentia, & amoris significatione paratis omnibus, quæ ad requiem spectare possunt, Iob excipi se postulat, videlicet à morte & sepulchri vermibus.

XV. Vbi est ergo nunc præstolatio mea, & patientiam meam quis considerat?

- 1 Afflicti hominis solatium. Patientia quid. Iustorum spes concepta, erigit hominem afflictum. Iustorum spes in morte; & contra impiorum in vita.
- 2 Descendere quid propriè. Repetitio eiusdem rei ad amplificationem.
- 3 Varia lectio. Illustratus Vulgatus. Qua dicantur inferni radices: explicatus Moyses.
- 4 Mortis votum. Philippi expositio non probata.

Philip.
Pat. etis ho-
minis sola-
tium.
Patientia,
quid.

Iustorum
spes, erigit
afflictum.
Ps. 141. 8.

Spes impio-
rum in vita,
iustorum in
morte.

Ps. 145. 4.

Apoc. 14. 13

Quorsum igitur, O amice Eliphaz, aut vbinam moribundum hominem collocare iubes suas spes? an in hac ipsa vita, & corporis incolumitate, quæ nulla mihi iam reliqua est? quod si quidquam boni ego sperare audeam, quis, obsecro, erit, qui aut sibi, aut mihi polliceri audeat fore, ut boni alicuius expectatione minimè frustrer? Patientiam meam. Philip. quàm patienter sustineret aduersa; & videtur sanè hominis patientis solatiū nō leue esse, cum suam patientis animi sustentiam inspicit ab alijs, & cōsiderari videt: sed melius patientia pro spe; idem quod antea dixit, Præstolatio. Quis considerat: propriè, quis videbit eam? id est, quis videbit impletam? idē sensus Sept. Aut bona mea videbo? quasi dicat, Nemo erit, qui non iudicet, nullam mihi spem relinqui melioris conditionis. David verò è contrario, erigebatur in spē suæ salutis ex eo, quod alij spem de ipso concepissent, Ps. 141. Me expectant iusti, donec retribuas mihi; ne fallacem reddas, aut inanem aliorum iustorum de mea salute spem conceptam, non enim frustra illi, neque leuiter sperant, sic Iob; Frustra ego, leuiterque sperem, cum de mea restitutione nemo spem ullam conceperit. Fortè etiam tacitè monet amicos, ut animaduertant diligentius, vbinam spem suam collocare debeant, videlicet, non tam in vita, quàm in morte; eo enim differunt iusti ab impijs, quod isti spes suas in uitæ bonis ponunt, vsq. ad mortē; in illa enim die, peribunt omnes cogitationes eorum: at iusti in morte bene sperare incipiunt de meliore vita, & amplioribus bonis [Beati enim mortui, qui in Domino moriuntur; amodò iam dicit spiritus, ut requiescant à laboribus sui.]

VI. In profundissimum infernum descend omnia mea: putasne saltem ibi erit requies mihi?

Caiesan.

Olymp.

Per irrisionem hæc dici existimauit Caiet. cum enim dixisset nullam sibi reliquam esse huius vitæ spem, nunc subiungit; Nisi fortè aliquis suspicetur, me posse in sepulchrum huius vitæ bona deportare, atque ibi fælicitate temporali fruiturum: à quo sensu non longè ablu- dit Olym. sic scribens; Nec verò putetis illud mihi esse in optatis, ut his rebus desperatis, quæ apud nos sunt, in inferorum regione fortunis locupleter. Vtrum contingat id aliquando, ut diuitias in infernum suas qui deportet; aut gloriam partam in vita, illuc adducat? quem sensum præ-

sefert lectio Septuag. Aut bona mea videbo? aut mecum ad inferos descendem, aut pariter super puluerem descendemus? sed profectò hoc non placuit Vulgato, & meritò; nam nunc tam seriò res agitur, ut nullus uideatur relictus irrisioni locus. Dolens igitur grauissimè, ait; Actum de meis rebus est, hiscens terra gestit me meaq; omnia deglutire; pessum eunt omnia; ruunt in altissimū baratrum, unde regressio ad vitam, aut ad meliorem statum sperari nulla ratione possit. Et crescit sententiæ vis ex triplici uocabulo, profundissimi, & inferni, atq; descendendi; hoc enim uerbum ex propria ratione infimum statum, & deteriorem conditionem extremæ humilitatis, & abiectionis significat, tum etiam infernus, ea omnia claudit; rursus profundissimum, tertio illa omnia uideatur repetere.

Sed intendunt Hebraizantes grauissimam litem Latino interpreti, quod longè discefferit ab originali, in quo ad uerbum legitur; Fulcra inferni descendent, uel, ad fulcra usq. inferni descendem; quod nonnulli Rabini, quos affert Pagn. ad ipsum Iobum referunt, quod ipsius Iobi fulcra, id est, membra, brachia, uires, robur, radices, & cogitationes etiam ipsæ atque spes iam conciderant: sed quidem uox Originalis, *bad*, uētes significat, & ea præterea omnia, quæ uelut uētes aliquid sustentant, cuiusmodi sunt rami arboris, & brachia corporis humani, & quæ brachiorum formam habent, ut radices arborum. Ergo quod in Hebræo est brachia inferni, aut fulcra inferni, significat intimos inferni recessus, abditissima penetralia, & profundissimas cavitates, sinus, & ueluti radices; per quas significatur extrema, & immedicabilis mortis, & interitus conditio; quod alijs uerbis dici solet, Inferni nouissima, ut Deut. 32. id est, profundissimæ terræ partes; postquam enim dixit, Ardebit usq. ad inferni nouissima; per expositionem additur, & mōrium fundamenta comburent; & Psal. 114. dicuntur, Angustiae inferni, id est, angustissimi, & arctissimi sinus: sic enim quod Septuag. dicunt, Dolores mortis, propriè legas, Angustiae inferni. Hier. Munitiones inferni: idem dicitur Ps. 87. Lacus inferior. Isa. 14. Profundum laci: & iterum, Fundamenta laci: quanquam uoces Originales aliæ sunt, sed res, & significatio: eadem ut aut orationē, quæ imperfecta uidebatur, perficeret interpres, pro supposito illius orationis addit, omnia mea: nam quem alium sensum habere possit, quod Tyg. dixit, Uētes inferni subsident, aut quod Regia, Fulcra inferni descendem, nemo facillè consequi poterit. Quæ uerò de inferno superius diximus, consulenda sunt.

Putasne saltem ibi erit requies mihi? in Hebræo simpliciter; Si in puluere quiet? & cum parte superiori Vatabl. & alij sic coniungunt; Cum conquieuerò in sepulchro, meas mecum deferam opes, meaque omnia bona simul descendem. Septuag. Pariter super puluerem descendemus, id est, simul mecum peribit fælicitatis temporalis consequendæ spes; mors omnia auferet. Sed Latinus ad ardentissimum mortis desiderium retulit; Hæcne, inquā, diu exoptata, & expectata quies adueniet unquam? Quod autem Philippus indicat de inferno damnatorum loqui, & animam suam uocare, omnia bona sua; quia, inquit, inanima omnis status hominis continetur; & hoc loqui, grauatum miserijs potiùs, quàm deuictum confidentia. Num qui in hac uita pēnas infernorum sustineat, in locis ipsis pēnarum requiem aliquam habiturus sit? non uidetur (inquam) neque ad Iobi mentem, neque ad litteræ sensum, & exigentiam dictum,

LXX.

Repetitio e-
iusdem rei,
ad ampli-
ficationem.

77
Descendere,
quid pro-
priè.

3
Hebraizā-
tium lis.

Tex. Hebr.
Rabini.

Pagnin.

77
Quæ dicā-
tur radices,
aut uētes
inferni.

Deut. 32.
20.

Ps. 114. 3.
LXX.

Hieron.

Ps. 8. 7. 7.

Isa. 14. 17.

19.

4

Tygar.

Regia.

Vatabl.

Vatabl.

LXX.

Mortis uo-
tum.

Philip.

PARAPHRASIS
CAPITIS
PRAECEDENTIS.

QUIS iam non videat me in mortem incitatissimo cursu contendere, cum me videat ita exili, tenuiq. inspirare spiritu, foreq. ut breui deficiam? Præterquā enim, quod commotiori, & perturbatori animo sum fractis, & attritis viribus, & spiritibus illis, qui animæ, & vitæ instrumentum sunt, languentibus iam, ac propriè extinctis, certè vix respirare sine ingenti totius corporis nisu, pectorisq. & pulmonum dolore valeo. Accedit quod veluti suspiciosus asthmaticus difficilem illum, tenuem, & anhelosum respirationis sibilum vix traho, neque mirum, breuissimum concedi homini vitæ spatium, qui tam breui, & angusto spiritu vivere cogatur. Succidor itaque ex trunco vitæ miser ego. Nihil igitur mihi reliquum est, quā ut de mea morte, & sepultura ratione cogitem, iam enim morior; iam me expectat sepulchrum, expecto etiam illud, & quidem nulla mea culpa, sed magno tamen cruciatu, tanti boni possessio differtur; quin etiam expectatione ipsa deludor.

Sed si ad vitam me conuerto, dolere etiam cogar, quod innocens, heu moriar; & amarissimas mihi lachrymas excutit, non vlllo scelere puncta conscientia, sed falsi criminis obiectio, & immeriti supplicij acerbitas. Neq. me quidem tanta contentione tuerer, nisi tam indignè ab aduersarijs accusarer; qui dum me ad criminis confessionem adducere conantur, illudere mihi volunt, planeq. persuadere, me improbè vixisse, fierique non posse, ut innocens aliquando puniatur. Sed illudores illi sunt, planeque mendaces, & calumniatores; neque enim ego instar diuitum aliorum, plenam illusionibus, mendacibusque persuasionibus, atq. proffimis vitam egi, promittunt enim sibi fortunæ stabilitatem, & rerum caducarum constantiam, & firmitatē, quib. mundus iste, & vanissima rerum externarum facies imponit; at nunquam istæ illusiones me dementarunt. Cum igitur veritatē, atque pietatem nunquam non coluerim, peccatorum tamen cum ingenti supplicio reus agor: propterea q. his amarioribus amicorum meorum sermonib. irritatus, & stimulatus animo, dies, ac noctes insomnes duco, peruigilq. pernocto vsq. ad lucem, atque in mearum contumeliarum cogitatione, & sensu defixis quasi luminib. hæreo: manant interim illa amarissimis lachrymis; nam cogor in faciem iactatas contumelias, & probra accipere, & assiduum, atque perpetuum esse meorum malorum spectatorem: quamuis ego, pro mea pietatis cura, dolens licet, precandi studium nunquam intermittā, sed lachrymis manantes oculos in Deum optimum intendam, hocq. remedio & munimento aduersus hostium calumnias me confirmem.

Sed, o Deus optimè, liberum me reddito ab ijs molestissimis aduersariorum impugnationibus, acerbissimisq. cruciatibus, atq. huius incolumitatis, quam precor, cignus, atque vadem mihi constitue. Neque è verò aliud vadimonium postulo, quā ut tecum sim, tuoq. iudicio æquissimo sistar; te enim habeo meæ vitæ fide iussorem, atq. innocentie defensores; tuq. itaq. beneuolentie, non obscuram mihi significationem præbebis, si te adesse mihi cognoscam. Interim mihi nunc hoc fidei tuæ vadimonio obstricto, ex hoc calamitatum carcere exire, & respirare tantisper liceat, atque prope te confidere; Nulli enim tuta, nisi apud te fides. In tuam igitur fidem me recipere. Tunc nullum aduersariorum impetum pertimescam, si ex æquo, & iure coram te iudice de mea innocentia, & vniuersa controuersia disceptemus. Sed quis erit, qui mihi præstita fide, dataq. dextera, policeri audeat, fore ut potentissimus Deus in suum me patrocinium recipiat? sed quid ego? iamiam diuini numinis bonitate, atque meæ conscientie testimonio erectus, audeo sanè, & prouocare aduersarios, & intrepidè manus cum hostibus conferere: nam quid timeat, pro quo Deus pugnat, & cuius satellitem clypeatum, & lateronem ille agit, à dextris consistens, & clypeo protegens, omnemq. aduersariorum vim, ictusq. repellens.

Fiet igitur, ut diuina equitate mihi patrocinante eos qui mecum disceptant facillè vincere, & reuincere possim: longè enim à vera sapientia, synceroq. rerum diuinarum iudicio illi absunt, qui quod erunosus sim, me lacerant, & insectantur: ijs enim tuq. (o Deus) sapiencie arcana minimè patefecisti, quæ mihi paruulo, & abiectissimo, p. tua bonitate reuelasti. Nam inter tuæ prouidentie primas, supremasq. ratione ponendum est, quod innocentem flagellis, & ærumnis afficias: at huius sæculi sapientes tū scelera ex ærumnis, tum sanctitatē ex bonorum affluentia metiuntur; & cum obtusissimi sint, & metis oculos, quasi velamine quodam ignorantie crassissimo opertos habeant, occultas hominum mentes, exploratas, atque apertas sibi esse gloriatur. Ideo qui tam aperte desipiant, si mecum re, & ratione disceptare

1

Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, & solum mihi superest sepulchrum.

2

Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

3

Liberame: & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.

4

Cor eorum longè fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur.

a De uaria ex Hebraeo lectione, ex qua indicatur, quānam sit propria quadam deceptio, & illusio diuinum, quā sibi ipsi blandiuntur, ad mores, & scripturarum intelligentiam annotatur. v. 2. nu. 1. 2. 3. 4.

b De Vade, & Fideiussore, tum etiā de Hyperaspista, & Protectoris officio, & de protectione, & assistentia à dextris, plura accuratè observantur. v. 3. nu. 2. 3. 4. 5. 6.

c De significatione parvis, partiendi, dispersendi in sacro sermone, et ut hac ad sermonis suauitatem, & celeritatem referri debeant, peculiaria quadam ad scripturarum intelligentiam, v. 5. n. 2. 3.

d De exempli & Prouerbij significatione, accuratè differitur. v. 6. n. 3. 4. 5. 6.

e Ut de iustorum arumnis non eodem modo iusti, & impij iudicent: Ut iusti admiratione concipiant, præsertim ante Christum patientem, observatur. ver. 8. num. 1. 2.

f Ut iusti in ipsis arumnis constantiores, & firmiores reddantur, & propius Deo inhæreant. v. 9. n. 1. 2.

sceptare velint, non magnam laudem ex disputatione referent, imò potius pudorem, & ignominiam, cū inferiores euasuri sint. Quamuis illi composita, & ad persuadendum bene comparata oratione, vtantur, & alter alteri orationis, & disputationis partem, & vicem tradat, atq. interdum e blanda, & ad decipiendū apposita verba mihi dare conentur, & in illa cogitatione hæreant, quomodo Deo uideatur parocinari, quasi ille mortalium adulationibus capi, aut delectari posset. Sed ut rem meam agam, & ad meæ innocentie defensionem redeam, rapinam illi mihi obijciunt; meq. solitum meis liberis, famulis, atq. affectatoribus prædæ, quam vi auferremus ab imbecillioribus, partem polliceri, atque illos omnes bonorum spe, blandè, & amicè ad rapiendum, & deprædandum cohortari. Scilicet ego raptor: Alij profectò, non ego, prædæ inuigilant, & bona temporalia, quæ frequenter cum rapina, & iniquitate coniuncta sunt, conlectantur, & lactant suos affectas, atque spe lucri ad iniquitatem alliciunt, quo multo magis impunè, quo plures fuerint, grassari illis liceat. At cū impius princeps, duxq. prædonū supplicio insigni fuerit à Deo affectus, cæteros, minoris certè notæ homines illius nequitie imitatores, suo exemplo ad resipiscendū erudiet: tum enim impius; tum illius liberi, & familiares omnes, atque vniuersa illorum posteritas redigentur ad extremam inopiam, & qui ad prædandum oculatissimi erant, iam tunc petent, cogentq. stipem, & opem implorabunt, defixis oculis in alios, sed frustra tamen; nam nemo illis aderit, nullius sq. oculos, misericordiamve allicient. Sed heu, me miserum, qui nunc huiusmodi habear, quasi propter meam impietatem diuino supplicio affectus sim, sic sum omnibus ludibrio propositus, pro scopo, quem maledictis, & probris configant, & cū quo miserrimos quosque, & extremo supplicio affectos improbos componant; nullusque hominum conuentus sit, in quo Iobi supplicia cum detestatione, & maledictis non vsurpentur. Sed in spem adducor fore, vt hoc prouerbiū vertat Deus in bonum, & Iobi patientia, atque incolumitas prouerbio locum, ad omnem posteritatis memoriam, datura sit. Interim nunc mei accusatores me viam inferno adiudicare pergant, & me statuunt pro exemplo horrendi supplicij quod reliquis mortalibus terrori, & admirationi sit; interdum etiam me habeant irrisioni, & contemptui, vt de mea calamitate lætandi atque gaudendi materiam præbeam omnibus, qui ad meorum suspiriorū, & gemituum sonitum, tanquam ad lyram, & tympanum cantent, & tripudiant: quo quid acerbius dolenti, & ægro animo?

Sic sanè mærore, & ægritudine contabesco, & intimis visceribus discrucior, neque non oculis ipsis propter cordis tenebras, vimque ingentem lachrymarum penè iam extincto lumine, deficio. Membra verò ipsa, atq. corporis partes deformatas habeo, vt immutata iam figura, & totius corporis habitu, euauisse totus videar; & non tam Iobum, quam umbratilem Iobi quandam imaginem dicat, qui me viderit.

Verum enimvero tantam cladem vniuersis mortalibus, & iustis præsertim, incredibilem stuporem afferre oportet, qui non temerè, neque inhumaniter de meis rebus, meaq. vita statuere velint, sed vt homines decet, blandè, atque humaniter: hi nimirum referent meas res in admirandam, & nunquam satis ab homine cōprehensam Dei prouidentiam, qui sic cum iustis agat, vt præmij amplissimi loco, cruciatus, & calamitates illis tribuat, sed impij, & iniqui rerum estimatores, admirationem omnem abijciunt, & sapere se putant, dum externas ærumnas in certa aliqua, & occulta scelera reijciunt. Ex quo profecto necesse est iustos afflictos, aut iustitie afflictæ minimè contemptores, neque calumniatores, commoueri vehemētius aduersus hypocritas; hoc enim nomine illos appello, qui falsa felicitatis specie, & externo splendore internam animi sanctitatem, & morū candorem ementiri, probareque conantur: res profecto indigna, quamque æquis oculis, aut pacato animo nemo videat. Hinc nimirum meæ querelæ, & lamentationes concitatiores. Sed iam, o Deus æquissime erigantur sancti, qui nunc in humili iacent, & suo imperio coerceant improbos, atque sanè doctrinæ subijciant.

Interim tamen nemo uerè pietatis cultor, impiorum felicitati, & viuendi instituto inuidere debet; aut ita dolere animo propter suas ærumnas, vt in pietate, & religione vacillet, f imò potius ex sua calamitate firmior, & constantior euadere debet; & pietati, cui semel assuevit, pertinacius adherere; atque semel cœptam sanctitatis semitam insistere audacius; nam eum, qui ardentè Deum amet, nihil poterit à charitate dimouere, fixit enim firmiter gradum in statione sua; & non solum non nutat, sed suo exemplo & sustinentia nutantes omnes, atq. afflictos confirmare potens est; nam manū, operumque mundities, & puritas, non solum uires nō debilitat in medijs ærumnis, verum ita corroborat hominis animū, ut aduersus aduersa omnia audentior ire, & ingentibus difficultatibus occurrere velit.

Hæc cū ita sint, vt melius, & æquius de meis ærumnis statuere uelitis, vos, o amici, admonitos volo; sapientis enim est, consilium atque sententiam, cū res & ratio exigit, mutare. Neque verò his dictis vobis viam ad disputationem præcludo; non enim cum hæc a

me

⁵
Prædam pollicetur socijs;
& oculi filiorum eius deficient.

Posuit me quasi in prouerbium Vulgi, & exemplum sum coram eius.

⁷
Caligauit ab indignatione
oculus meus, & membra
mea quasi in nihilum redacta sunt.

⁸
Stupebunt iusti super hoc,
& innocens contra hypocritam suscitabitur.

⁹
Et tenebit iustus viam suā,
& mundis manibus addet fortitudinem.

¹⁰
Igitur oēs vos conuertimini,
& venite: Et non inueniā
in vobis vllum sapientem.

me sincere dicantur, inique à vobis accipi uelim; uideamini enim iam stomachari, & discessum parare. Redite igitur lubentes, & æqui, ad instaurandam disputationem; & redintegratis sanè, iunctisque uiribus una uos omnes in me concurrere patiar; cum enim neque ueritas, neque sapientia exquisita pro uobis sint, certamè detrectare minimè debeo. Sed heu, corripunt me dolores acerbissimi, alioq. mentem, & sermonem auertunt. Iam profectò, iam constitutum mihi uitæ spatium emensus sum; atque omnis felicitatis spes ad extremum recidit, unde erigi non possit. Varijs agor mentis commotionibus; & molestissima vigilia, quas, & morbus, & ægritudo mihi afferunt, non patiuntur in unica me cogitatione placidè consistere. Mortis, heu, vis cum ingenti animi sensu, uitæ omnes rationes, atque consilia, quæ intimo cordi infederant, per summam uiolentiam conuulsit, & extraxit; & illud, quod solum mihi proprium, ac peculiare videbatur, uidelicet cordis cogitationes, doloris vis à me extorquet, ac uelut in stuporem conuertit.

11

Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum.

12

Noctem verterunt in diem: & rursus post tenebras spero lucem.

13

Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris strai lectulum meum.

14

Putredini dixi, pater meus es, mater mea & soror mea uermibus.

Moerenti itaque mihi lux ipsa obscura est; cum uigilias agere pro dolore cogar, lucem audis expecto; sed non minus acerbè doleo appetente die, quam in nocturno silentio. Sic incredibilem ærumnarum cumulus uniuersæ meæ felicitatis diei, & splendori tenebras terribissimas offundit, atque lucis etiam usuram mihi adimit; ideoq. homini, quem totum occuparunt tenebræ, serò lux aliqua tandem oborietur: moribundus enim quid iam splendoris, atque lætitiæ sperare possit? sed illa tamen me spes sustentat, quod opportunè mortis, & incredibilem ærumnarum tenebræ præcedent alterius beatæ uitæ lucem clarissimam; quæ enim in hac uita fulgent, umbræ potius, ac tenebris simillima sunt.

Nihil igitur ex hac uita magnum, aut præclarum expecto, præter unicum sepulchrum, ubi mihi quietam sedem fata pollicentur; illa me domus, quasi ex longa, & molestissima peregrinatione defatigatum excipiet, quod est mortalium omnium domicilium; & opportunè ad quiescendum lecto decumbam, uidelicet in medijs tenebris ad somnum pacatissimum conciliandum strato; scilicet is mihi erit pro regali, & magnificentissimo thalamo.

Nam tam ardentem mortem exopto, ut cunctis amicitia, & necessitudinis nominibus compellare illam non dubitem; parentis enim loco habebō, quam colam, & amem, adeoq. illam uelut rem sacram in meam opem exoro, & inuoco: & quidem cum me illa excipiet, perinde mihi grata existet, atque cum quis ex longa peregrinatione, postliminio reuersus, parentum complexu, & sinu excipitur. Quis enim ignoret mortales omnes mortis filios esse, mortis imperio addictos; quibus non liceat diu extra mortis domum, & limina uagari? Verum enim uerò homo, qui ex putri materia suæ generationis initium sumpsit, atq. assidue corruptioni obnoxius est, qui propter fedissimum, & sordidissimum morbum tabo, sanie, ac uermibus scaetet, & tandem in putredinem, & uermes post mortem abiturus est, non est cur hæc omnia non appellet parentes, quorum cum sepulchrum propria domus sit, eò me cōfugientem agnoscent illi proculdubio, mortis potius, quam uitæ filium, planè iam deformatum, & uix tenuissima uitæ uestigia præmeferentem: lachrymabundum igitur dolentemq. filium, consolabuntur, atque demulcebunt isti mei indulgentissimi parentes. Video iam illos, mortemq. ipsam aduertentem, ut me excipiant; occurram lætus, & amanter illos complectar, blandisq. matris, & patris nominibus mihi, atq. illis bladiar, & congratulabor. Neque deerunt etiam mihi h. sororiæ delitiæ; uermes enim, uermiumque sordes, sorores habeo, quæ ægrotanti mihi cibos suauissimos parent, dum meum cadauer ab illis corroditur, & exeditur. Et ut uoluptatis atque lætitiæ nihil desit, sanie ipsam, & tabem dulcissimæ sponse, quam etiam sororis nomine ad ardentissimi amoris significationem compellem, habiturum me profiteor.

15

Vbi est ergo nunc præstolatio mea, & patientiā meam quis considerat?

Quorsum igitur, O amice Eliphaz, aut ubinam moribundum hominem spes suas collocare iubes? an in hac ipsa mortali uita, quæ nulla iam mihi reliqua est? Quod si quidquam boni ego sperare auderem, quis obsecro erit, qui aut sibi, aut mihi polliceri audeat, fore aliquando, ut boni alicuius expectatione minimè frustrer? aut quis nam testis esse poterit futuræ alicuius meæ felicitatis? Interim vos, O amici, moneo, ut non tam in uita caduca, quam in morte certissima spes uestras collocare uelitis. Nec uerò putetis illud mihi esse in optatis, ut his rebus desperatis, quæ apud nos sunt, in inferiorum regione fortunis locupletar; scio enim hominem, cum interierit, nihil ex suis bonis secum exportaturum.

16

In profundissimū infernum descendent omnia mea: Putasne, saltem ibi erit requies mihi?

Illud tandem mihi satis persuasum est, actum esse iam de meis rebus omnibus; terramq. iam iam hiscere, atque gestire ut me deglutiat; nam quæ ad me pertinent uniuersa, in altissimum baratrum detrudet, atque in extremos, reconditissimosq. inferni sinus, & cavitates abdet; eò tandem concident robur, uiresq. omnes, præteritæque spes, ac cogitationes, unde emergere ad meliorem fortunā nunquam possint. Sed cum ibi tandem ijs malis, quæ patior, grauissimis, liber futurus sim, hæc tandiu exoptata quies desideranti, & dolenti unquamne homini contingeret?

g Vi hæc nomina significet, aliquid charum, & amicum, & qua ratione similitudo peti, & constitui debeat inter mortem & parentes, suè explicatur, uir. 14. num. 4. 5.

h De sororis appellatione, & ut ad sponsam referatur; tum apud sacros, tum apud profanos, ad amoris significationem, uir. 14. num. 6.

Sed hoc iam mihi loco paululum sustinere liceat, ne & liber iusti voluminis mensuram, & labor nostrarum virium modulos excedat. Cum enim in nobis cetera tenuia, & imbecilla sunt: tum ante omnia tenuis, ac praeimportuna valetudo: cuius ex perturbatione cum respirare, & emergere licebit, alteram huius operis partem, quam ferè absolutam habemus, multis sanè rebus, neque inutilibus, neque iniucundis refertam, emittendam curabimus. Interim laboris nostri partem, qualiscumque sit, ita ab omnibus suscipi velim, ut si quid in ea, aut pulchrum, aut utile eluceat, totum id patri luminum acceptum referant: ignoscant, si quid minus sit politum, aut limatum: multa enim huiusmodi non de futura, vel etiam nullo indicante, sat video. Neque verò in tanta varietate, obscuritateq; rerum, semel & iterum peccasse mirum est. Certè tamen neque voluntati diligentia, neque studium labori defuit: adeatq; nobis semper illa, in qua nunquam non fuimus voluntate, ut & lati veriora, melioraq; doceri, & ad rectam, sicubi defleximus, viam, à quovis adduci non ingrati velimus.

Pineda, Juan de, 1558-1637

Commentariorum in Job Lib. 13

Bd.: 1.

Venetia 1619

2 Exeg. 439-1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10327235-1